BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EM. NAPOLI
13
13 K
2
13-12. D. 28
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

D. D.

ANT. FABRI,

I.C. SEBVSIANI,

SER[mi]. SABAVDIÆ DVCIS,

Conſiliarij ab intimis; & in ſupremo Sabaudiæ Senatu Præſidis Primarij,

RATIONALIVM

IN TERTIAM PARTEM PANDECTARVM,

TOMVS SECVNDVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Opus tum ſummæ doctrinæ, tum eximiæ eruditionis, omnibus Iuris tum Interpretibus, peritis, ac ſtudioſis perutile; cum Indice huius, & anterioris Tomi, locupletiſſimo.

EDITIO NOVISSIMA A MENDIS EXPVRGATA.

sel.

LVGDVNI,

Sumptib. PHILIPPI BORDE, LAVRENTII ARNAVD, PETRI BORDE, & GVILIELMI BARBIER.

M. DC. LXIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

ANTONII FABRI
I. C. SEBVSIANI,
IN SVPREMO
SABAVDIÆ SENATV
Præſidis Primarij,

RATIONALIA
IN LIBRVM QVARTVM DIGESTORVM PANDECTARVM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Ad TIT. I.

De exercit. action.

1. Vlpianus lib. 28. ad Edictum.

VTILITATEM huius edicti patere nemo eſt, qui ignoret: nam cùm interdum ignari, cuius ſint conditionis, vel quales, cum magiſtris propter nauigandi neceſſitatem contrahamus, æquum fuit, eum qui magiſtrum naui impoſuit, teneri: vt tenetur, qui inſtitorem tabernæ, vel negotio præpoſuit, cùm ſit maior neceſſitas contrahendi cum magiſtro, quàm inſtitore. Quippe res patitur, vt de conditione quis inſtitoris diſpiciat, & ſic contrahat, in nauis magiſtro non ita: nam interdum locus, & tempus non patitur plenius deliberandi conſilium.

Ad l. 1.

INCIPIT Vlpianus à commendatione Edicti prætorij, qua parte actionem exercitoriam propoſuit contra exercitorem nauis ex facto & contractu magiſtri. Alius enim eſt magiſter nauis, cui cura totius nauis mandata eſt, vt ſcribitur in §. *prox. infr.* Alius verò exercitor, qui per magiſtrum exercet nauim, & ad quem reditus & obuentiones quotidianæ omnes pertinent §. *exercitorem* 15. *infr.* Sumpſit autem hæc actio nomen ab exercitore, qui magiſtrum præpoſuit, non vt inſtitoria ab eo, qui præpoſitus eſt. Non quia Magiſterianæ actionis nomen minus elegans fuiſſet quàm inſtitoriæ, vt putat Cuiacius, ſed potius quia inſtitoria actio non datur, niſi ei qui contraxit cum inſtitore tanquam inſtitore, cùm priuſquàm contrahat quis cum inſtitore, tempus habeat inquirendi, an inſtitor ille ſit, & cuius perſonæ, itemque cuiuſnam mercis inſtitor. At exercitoriam actionem ideò comparauit Prætor quòd nauigaturi plerumque ignari ſint, cuius conditionis, & qualis ille ſit cui ſe ſuáque vehenda credunt, & preſſi neceſſitate nauigationis, anguſtiiſque temporis, & loci non poſſunt capere plenius deliberandi conſilium, vt proinde non alterius quàm eius qui dominus, aut alias exercitor nauis eſt, perſonam ſecuti, fidemque intuiti eſſe videantur: non quaſi cum ipſo quoque Magiſtro non contrahant, contra quem habent etiam actionem, ſi malint illum eligere §. *eſt autem* 17. *infr.* quæ tamen in magiſtrum actio nec ideò Magiſteriana, nec rurſus exercitoria vocatur: ſed quia ſpecialiter & proprio quodam iure fuit comparanda actio in exercitorem, qui alioquin conueniri nulla actione potuiſſet, cùm non ipſe contraxiſſet, non item contra nauis magiſtrum, quem ex proprio contractu teneri & conueniri poſſe etiam ciuili actione non ambigebatur, ſicut & nautas ſingulos ſi cum quolibet eorum contractum ſit §. 2. *infr.* In eoque vtilitas, & neceſſitas huius actionis ab Vlpiano commendatur, vt ignorantibus magiſtri conditionem

ſuccurratur, nec eis imputetur, quare cum eo contraxerint, cuius conditionem ignorabant, quod cæteris imputari alias ſolet ex *reg. l. qui cum alio. 19. de regul. iur.* ex qua ad initiũ huius legis petenda eſt ratio dubitãdi, ſed decidendi illa eſt quam ex Vlpiano iam attigimus, quòd maior neceſſitas ſit contrahendi cum magiſtro nauis quàm cum inſtitore, propter nauigandi neceſſitatem: & quia tempus patitur, vt qui cum inſtitore contrahere vult, de conditione ipſius ante omnia diſpiciat, & diligentius inquirat, & ſic poſteà contrahat. At in eo qui nauigaturus eſt interdum locus, interdum tempus non patitur plenius deliberandi conſilium: quæ res fauorabiliorem actionem facere ſolet *l. 1. §. 2. infr. depoſit.* quamuis non ſemper ex varietate locorum & temporum inducatur diuerſitas rationis, vt hic Bartolus notat ex *l. vlt. C. de tempor. in integr. reſtit.* nec recuſare exercitor poteſt qui præpoſuit magiſtrum, quominus ex eius contractu perinde teneatur, atque is qui tabernæ vel negotio inſtitorem. Eſt igitur actio hæc recentior inſtitoria, & ad exemplum inſtitoriæ comparata, cùm non poſſet inſtitoria ſufficere. Nec enim magiſter nauis inſtitor dici aut videri poteſt: ſed & alia ratione commendari hæc actio poteſt, nempe quia aſpectat maxime ad ſummam Reipublicæ, quomodo legendum eſt in *§. licet autem infr.* id eſt, ad Rempublicam ipſam conſeruandam, ad quam maximè pertinet, vt commerciorum libertas & facilitas terra marique ſalua ſit, ſed maritimæ præſertim negotiationis, qua nihil vtilius eſt ad Rempublicam ex priuatorum facultatibus locupletandam: vnde eſt quod tam multa in iure noſtro habet priuilegia negotiatio tranſmarina, & traiectitia pecunia, de quibus in *tit. de nautic. fænor.* Quibus adiungi etiam illud poteſt, quòd is qui credidit ad emendam quoque nauem, non minus quam qui ad reficiendam eam, vel armandã habet priuilegiũ inter perſonales & chirographarios creditores poſt fiſcum *l. qui in nauem 26. l. quod quis nauis 34. de reb. author. iudic. poſſ.* alias *l. 11. & 19. de priuileg. credit.* Quod priuilegium non habet is, qui credidit ad emendam domum, ſed tantum is qui ad reficiendam *l. 1. infr. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr. l. creditor 25.* vbi dixi *ſup. de reb credit. l. interdum 5. infr. qui potior in pignor. hab.* nempe quia Reipublicæ intereſt reſtitui ædificia & reædificari, & refabricari, vt loquuntur Impp. in *l. ſi is contra quem 5. Cod. de ædific. priuat.* ne vrbs ruinis deformetur *l. vlt. infr. ne quid in loc. public. l. prætor ait 20. §. hoc interdictum prohibitorium eſt de oper. nou. nunciat. l. antep. de damn. infect.* At nihil intereſt Reipublicæ à quo domus ematur, à Titio, an à Sempronio. Intereſt verò maximè cuius nauis hæc ſit, an eius qui ocioſam eam habeat, & ſibi reique publicæ inutilem, an illius potiùs, qui emere illam velit, vt eam exerceat. Multum enim plerumque refert, an à Titio, an à Sempronio nauis exerceatur, prout vel hic vel ille diligentior eſt, & maioris minoriſve induſtriæ. Quamquam nec ſemper dominum eum eſſe neceſſe eſt, qui nauem exerceat, & qui ex hac edicti parte teneatur, ſed ſufficit vt ad eum quoque iure ac titulo reditus & obuentiones nauis perueniant, vt iam diximus ex *§. exercitorem.*

1 ¶ Magiſtrum nauis accipere debemus, cui totius nauis cura mandata eſt.

Ad §. 1. Magiſtrum nauis.

RAT. DVB. ſi magiſter nauis ille eſt, cui dominus aut alius exercitor quilibet totius nauis curam credidit, ferè eſt, vt exercitoris inſtitor eſſe videatur, aut ſaltem quaſi inſtitor, atque ita nonnulli vocant ex Harmenop. *lib. 2. Tit. 11.* Nil ergo erat neceſſe induci à Prætore actionem hanc exercitoriam, cùm poſſet ſufficere inſtitoria, aut ſaltem, vt aliis pleriſque caſibus quaſi inſtitoria. Nec enim ſine cauſa multiplicandæ ſunt actiones *leg. 1. ſupr. de Publician. l. in naue Saufeij 31. infr. locat.*

DEC. Is qui magiſter nauis eſt, & cui totius nauis cura fuit credita, in eo quidem ſimilis eſt inſtitori, quod naui regendæ præpoſitus eſt, ſicut inſtitor tabernæ, aut negotio, ſed tamen nec inſtitor eſt, nec quaſi inſtitor exercitoris, vt contra eum actio inſtitoria, vel quaſi inſtitoria potuerit ſufficere: non ob id ſolùm, quod dignior ſit exercendæ nauis negociatio, quàm vt negotio tabernæ tractandæ æquiparari debeat (eſt enim nomen & officium Inſtitoris viliſſimum *l. 5. §. ſed & muliones & ſeq. infr. de inſtit. act.* & alius inſtitorum vſus eſt, quàm vt naues exerceant *§. licèt autem 20. infr.*) Sed etiam quia illi qui nauigaturi cum magiſtro nauis contrahunt, non quaſi cum inſtitore contrahunt, nec inquirunt, an pro ſe, an pro alio nauem exerceat: ſed nihil niſi nauem & eum, ad quem nauis pertinet, quiſquis ille ſit, intuentur: quæ res facit, vt neque inſtitoriam, neque quaſi inſtitoriam actionem habere contra eum poſſint, ſed exercitoria eis neceſſaria ſit contra exercitorem, qui magiſtrum naui præpoſuit, totiúſque nauis regendæ curam ei credidit *§. inſtitoria Inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt.* contrà verò etiam tabernam exercere quis rectè dicitur *l. habebat 13. §. vlt. infr. de inſtit. act.* neque tamé tabernæ *exercitorem dicimus, ſed dominum.* Ideò autem dixit Vlpianus *totius nauis*, quia nec pro parte regendæ nauis curam, aut ſuſcipere quiſquam poteſt, aut credere, nec ſi plures magiſtri nauis facti proponantur, quia & eo caſu ſinguli in ſolidum præpoſiti intelliguntur, niſi diuiſis officiis præpoſiti ſint *§. ſi plures 13. infr.* quamuis rarius id ſit, vt plures magiſtri fiant vnius nauis. Malè enim regitur nauis, vt & Reſpublica, ſi non ab vno regatur. Quamuis minùs male ſi, quod plerumque fit, ea lex præpoſitioni dicta ſit, vt alter ſine altero nihil agat, vt in *§. ſed etſi ſic 14. infr.* Nam & cùm plures exercitores per ſe nauem exercent, optimum conſilium eſt, vt vnum de ſuo numero magiſtrum faciant, ex cuius perinde atque alterius cuiuſlibet magiſtri facto in ſolidum poſſint conueniri *leg. 4. in princip. & §. 1. infr.*

2 ¶ Sed ſi cum quolibet nautarum ſit contractum, non datur actio in exercitorem: quamquam ex delicto cuiuſuis eorum, qui nauis nauigandæ cauſa in naue ſint, datur actio in exercitorem: alia enim eſt contrahendi cauſa, alia delinquendi: ſi quidem qui magiſtrum præponit, contrahi cum eo permittit: qui nautas adhibet, non contrahi cum eis permittit, ſed culpa, & dolo carere eos, curare debet.

Ad §. 2. Sed ſi cum quolibet.

RAT. DVB. Qui nautas adhibet ad regendam nauem, perinde iis quaſi ſuis vtitur atque magiſtro nauis. Nec locus aut tempus deliberandi plenius conſilium tribuit ei, qui cum aliquo ex nautis contrahere velit, quàm ſi cum magiſtro nauis contraheret. Eadem enim premit neceſſitas & nauigandi & contrahendi. Ergo nihil cauſæ eſt, cur non ex contractu cum aliquo eſt nautis habito perinde danda ſit exercitoria actio in exercitorem, atque ſi cum magiſtro nauis contractum eſſet. Præſertim cùm & ex dolo cuiuſuis eorum qui in naue ſunt exercitor quoque conueniri poſſit, non tantùm ſi dominus eorum ſit, quo caſu vulgari iure noxales actiones competunt: ſed etiam

Digitized by Google

ſi homines liberi ſint. Factum enim eorum præſtare debet, cùm eos ipſo periculo ſuo adhibuerit, ſi modò in ipſa naui damnum ſit, non extra nauem *l. vltim. in princip. & §. hac autem actione ſupr. naut. caupon. ſtabul. §. Inſtit. de oblig. ex quaſi delict. l. 1. in princip. infr. furt. aduerſ. naut. caupon. ſtabul. l. 5. §. vltim de oblig. & action.* Quidni ergo ex eorum quoque contractibus dominus teneatur?

D E C. Alia cauſa eſt contrahendi, alia delinquendi: alia item magiſtri nauis, alia nautarum. Siquidem is qui magiſtrum præponit, permittit vtique cum eo contrahi. At ille qui nautas adhibet, non permittit cum eis contrahi, ſed vt culpa & dolo careant, curare debet. Non enim illos adhibet, vt cum ipſis contrahatur, ſed vt eorum opera & miniſterio nauigetur. Hinc verò colligo, quàm ſtolti ſint, qui putant delinquentes videri contrahere, aut ſaltem quaſi contrahere cum legibus & magiſtratibus, vt pœnas delictis impoſitas debeant non tantum ex delicto, ſed etiam ex contractu, & quaſi contractu. Quid enim commune habet contractus cum delicto? Quid commune pœna quæ ob delictum per leges infligitur, cum eo quod ex conuentione vel expreſſa vel tacita debeatur? Nec proinde minùs ridiculi illi qui condictionem furtiuam, quàm ex delicto, id eſt, ex furto naſci, & nomen ipſum, & leges omnes clamant, audent ſcribere naſci ex quaſi contractu. Quo nihil abſurdius dici poteſt, niſi quod iidem addunt, dici etiam poſſe naſci eum ex ſua neſcio qua ſuæ cauſæ figura. Sed nugas iſtas iam alibi refutauimus, quamuis indignas, quæ in his rationalibus referantur. Adeò ab omni abhorrent rationis imagine.

3 ¶ Magiſtri autem imponuntur vel locandis nauibus, vel mercibus, vel vectoribus conducendis, armamentiſve emendis, ſed etiam ſi mercibus emendis, vel vendendis fuerit: præpoſitus etiam hoc nomine obligat exercitorem.

Ad §. 3. Magiſtri.

Oſtenditur in hoc §. quænam præcipua ſint officia & munera magiſtri nauis: hæc nimirum vt nauem locent, vel ad merces vehendas vectoribus conducant, vel denique armamenta emant, quibus nauis ad nauigandum inſtruatur. Vnde & inſtrumenta nauis appellantur non malè *l. nauis 6. infrà tit. prox. iunct. l. 3. §. 1. ſupr. de rei vindic.* Et his caſibus nulla dubitatio eſt quin exercitoria competat in exercitorem. Hæc enim omnia ad cauſam & ad vſum pertinent nauigandæ nauis, quæ per magiſtrum nauis exercetur. Sed quod ſubiicitur, ſi magiſter nauis etiam emendis vendendiſque mercibus præpoſitus fuerit, obligari ex eius contractibus exercitorem, difficiliùs videtur, cùm ea res remota ſit ab vſu naturali & proprio nauis, magiſque ad inſtitoris munus hoc accedat, quam ad officium magiſtri, vt proinde inſtitoriæ actioni locus eſſe hoc caſu debeat potiùs quam exercitoriæ. Sed tamen dicendum eſt, cùm maxime propter merces, aut emendas aut vendendas exerceri naues neceſſe ſit, non fuiſſe prohibendos magiſtros nauium quominùs & emerent ipſi merces pro arbitrio & venderent, nec conſequenter exercitores, quominùs ei quoque negociationi magiſtros præponerent, ſi vellent, ne alioqui ea commercij libertate & opportunitate interdicarent iis, per quos commercij & libertas & opportunitas aliis acquiritur. Tenebitur ergo etiam hoc caſu dominus exercitoria, ſi magiſtrum nauis mercibus quoque vendendis emendiſque præpoſuerit. Nam neque hoc caſu inſtitoria locum habere poteſt, cùm non quaſi inſtitor, ſed tanquam magiſter nauis in eam rem præpoſitus ſit.

4 ¶ Cuius autem conditionis ſit magiſter iſte, nihil intereſt: vtrum liber, an ſeruus: & vtrùm exercitoris, an alienus: ſed nec cuius ætatis ſit intererit [a] ſibi imputaturo, qui præpoſuit.

Ad §. 4. Cuius autem.

R A T. D V B. Aliter tenetur exercitor ex facto hominis liberi, aliter ex facto ſerui: aliter item ex facto ſerui ſui, aliter ex facto ſerui alieni. Nam ſerui ſui non etiam alieni nomine tenetur noxali tantùm actione, ſi quid ſeruus admiſerit, cùm ei ſit ignoſcendum, ſi ſeruos ſuos quales quales adhibuerit ad regendam nauim, ſi verò alienos, aut etiam liberos homines, explorare priùs debuit cuius fidei eſſent, & innocentiæ *l. vlt. §. hac autem actione ſupr. naut. caupon. ſtabular.* Et ſanè in toto ferè iure aliter ſerui, aliter liberi tractantur. D E C. Diſtinctio hæc liberorum hominum & ſeruorum tùm maximè locum habet, cùm de ipſorum delictis puniendis agitur. Seueriùs enim puniuntur ſerui quàm liberi, & inter liberos illi qui famoſi ſunt, quàm qui integræ famæ *l. capitalium 28. §. vlt. infr. de pœn.* Item cùm ex eorum delicto dominus aut exercitor conuenitur, vt in *d. l. vlt. in princip. & d. §. hac autem actione.* At non etiam cùm ex eorum contractu: alia enim cauſa eſt delinquendi, alia contrahendi, vt diximus §. *ſed ſi cum quolibet ſupr.* Eadémque ratio æquitatis & vtilitatis publicæ facit, vt in ſolidum teneatur exercitor ex facto magiſtri nauis, ſiue homo liber ille ſit, ſiue ſeruus, & ſi ſeruus, ſiue proprius, ſiue alienus: non enim iure dominij, aut quaſi dominij, vel poſſeſſionis defertur hæc actio, vt ille de peculio, de in rem verſo, & quod iuſſu, de quibus in *libr. ſeq.* ſed quia exercitor magiſtrum hunc præpoſuit §. *eâdem ratione Inſtit.* quod cum eo, vt & in inſtitoria dominus ſeruum inſtitorem, vt ibi deſcriptum eſt. Nihil ergo intereſt, quod ad exercitoriam actionem pertinet, cuius conditionis ſit magiſter nauis, an liber, an ſeruus: & ſi ſeruus, an exercitoris, an alienus, quia & liberum hominem & ſeruum, perinde proprium ac alienum naui regendæ præponere exercitor poteſt. Idem in inſtitore quoque iuris eſt *l. ſed & ſi quis 7. §. 1. infr. de inſtit. act.* Simile in *l. quamuis 40. §. vlt. & l. ſeq. infr. ad SC. Trebell.*

a *Nec cuius ſit ætatis intererit.* R A T. D V B. Non eſt ferendum, vt alium obliget qui ſeipſum obligare non poteſt. Difficilius enim ſemper eſt, vt quis alium quàm vt ſeipſum obliget: atqui is qui impubes eſt, obligare ſeipſum non poteſt, ſine tutoris authoritate *l. obligari 9. & paſſ. infr. de author. tutor. l. pupillus 69. de oblig. & action.* Ergo etiamſi præpoſitus ſit naui regendæ, ab exercitore, non magis exercitorem obligare poterit exercitoria.

D E C. Imputare ſibi debet qui impuberem præpoſuit magiſtrum nauis, ſicut & qui inſtitorem *l. ſed & ſi 7. §. vlt. & leg. ſequent. infr. de inſtit. act.* & qui procuratorem *leg. 3. §. vltim. ſupr. de minor.* nec tam his caſibus factum pupilli obligat exercitorem quàm electio & præpoſitio ipſius exercitoris, cui ſuccurreretur non pupillo, ſi ob id minùs exercitoria teneretur quòd pupillum præpoſuiſſet, cùm non pupilli, ſed eius damno res ceſſura ſit, planè ſi pupillus ipſe ex contractu ſuo conueniatur à creditore, qui habet electionem, an cum magiſtro agere malit, an cum exercitore §. *eſt autem infr. hoc tit.* (nempe ſi pupillus liber ſit, non etiam ſi ſeruus, quandoquidem cum ſeruo nulla actio eſt *leg. cum ſeruo 107. de reg. iur.*) vtique prætor interueniet data pupillo in integrum reſtitutione, nec lubricum ætatis ipſi nocere patietur, ſed non proderit ea res exercitori, qui pupillum præpoſuit, quominùs exercitoria actione vtiliter, & cum effectu conueniatur. *leg. cum mandatu 23. iunct. leg. 4. & 5. ſupr. de minor.*

Digitized by Google

5 ¶ Magiſtrum autem accipimus, non ſolum quem exercitor præpoſuit : ſed & eum , quem magiſter, & hoc conſultus Iulianus in ignorante exercitore reſpondit. ceterum ſi ſcit, & paſſus, eſt , eum in naue magiſterio fungi , ipſe eum impoſuiſſe videtur , quæ ſententia mihi videtur probabilis. omnia enim facta magiſtri debet præſtare qui eum præpoſuit : alioquin contrahentes decipientur, & facilius hoc in magiſtro , a quàm inſtitore , admittendum propter vtilitatem. quid tamen , ſi ſic magiſtrum præpoſuit b, ne alium ei liceret præponere: an adhuc Iuliani ſententiam admittamus, videndum eſt. finge enim & nominatim eum prohibuiſſe , ne Titio magiſtro vtaris. dicendum tamen erit, eo vſque producendam vtilitatem nauigantium.

Ad §. 5. Magiſtrum autem.

Rat. dvb. Magiſtrum nauis accipere debemus eum cui totius nauis cura ab ipſo exercitore mandata eſt *§. magiſtrum ſupr.* non enim ab alio, puta ab ipſo nauis magiſtro, ſi forte ignorante exercitore magiſter nauis illũ præpoſuerit. Nam ſi eo ſciente ac patiente, fere eſt, vt præpoſuiſſe ipſe videatur, quomodo Vlpianus hic ex Iuliano ſcribit *l. qui patitur* 18. *infr. mandat.* Sed ſi exercitor ignorauit, an non abſurdum eſt teneri eum ex facto & contractu illius, quem non ipſe, ſed magiſter nauis elegerit ? cùm enim Titio puta curam totius nauis regendæ credidiſſet, debuerat Titius eam curam per ſe ſuſcipere, non alij mandare, quod nihil aliud quam negligere eſt *leg. cum hi* 8 *§. ſi prætor aditus ſupr. de tranſact.* Alioqui erit in poteſtate Titij facere , vt per Sempronium ignorans exercitor actione exercitoria obligetur, quod iniquum certè fuerit *leg. 2. infr. quod vi aut clam. l. non debet alteri* 74. *de reg. iur.*

Dec. Omnia facta magiſtri præſtare debet is, qui magiſtrum præpoſuit, ne alioqui contrahentes decipiantur , qui ignari conditionis eius cum quo contrahunt , non tutiùs cum alio poſſunt contrahere, quàm cum eo cui regendæ nauis curam commiſſam eſſe vident, nec inquirendi pleniùs habent ſpatium, a quo commiſſa ei cura fuerit , an à magiſtro , an ab exercitore. Sibique omnino imputare debet exercitor, cur magiſtrum tam negligentem elegerit, qui per alium curare maluerit, quod per ſeipſum facere deuerat. Exemplu eius quod in *§. præced.* ſcriptum eſt de eo qui pupillum magiſtrum præpoſuit, & de eo qui in arbitrum iniquum compromiſit in *leg. diem proferre* 27. *§. ſtari infr. de recept. qui arbitr. recep.* Planè quicquid ex facto Sempronij præſtare exercitor tenebitur, dubitandum non eſt quin à Titio ſit repetiturus vel actione ex locato ſi mercede operam ei exhibeat, vel ſi gratuitam mandati *§. ſed ex contrario* 18. *infr.* Ita ſit vt neque decipiantur qui cum Sempronio contraxerunt *vt & in leg. ſed ſi pupillus* 11. *§. conditio in fin. infr. de inſtit. action.* neque ex facto Titij exercitor lædatur.

a *Et faciliùs hoc in magiſtro.* Rat. dvb. Si inſtitor tabernæ, aut alij negociationi præpoſitus alium inſtitorem præpoſuerit , certum eſt ex facto ſecundi inſtitoris dominum non teneri. Non enim omne quod cum inſtitore geritur, obligat eum, qui præpoſuit, ſed ita demùm ſi eius rei gratia cui præpoſitus fuerit contractum ſit *§. non autem infr. l. 1. Cod. eod. leg. cuicunque* 5. *§. non tamen infr. de inſtit. act.* Inſtitor autem a domino præpoſitus fuerat, non vt alium inſtitorem præponeret , ſed vt tabernam ipſe per ſe vel aliam negociationem exerceret. Ergo nec exercitor teneri debet ob id quod magiſter nauis alium magiſtrum præpoſuerit , exercitore ſcilicet ignorante , ſolet enim bona eſſe argumentatio ab inſtitoria actione ad exercitoriam , & contra *leg. ſed & ſi quis* 7. *§. 1. infr. de inſtit. act. leg. vltim. infr. hoc tit. l. 4. 5. & 6. C. eod.*

Dec. Fauorabilior eſt in quibuſdam exercitoria actio, quàm inſtitoria propter publicam vtilitatem, & ob eas rationes quas attulimus ad initium huius legis, id eſt, maximè propter nauigandi neceſſitatem, quæ in eas perſæpe loci & temporis anguſtias conijcit eos , qui cum magiſtro nauis contracturi ſunt , vt de ipſius conditione cuius ignari ſunt, inquirendi tempus & ſpatium non habeant, quod in inſtitore diuerſum eſt. Quamquam in inſtitore quoque ſimiliter nonnumquam euenit, vt ob vtilitatem publicam & promiſcui vſus ac commercij publici, aliter reſpondendum ſit, quàm alioquin ex communibus iuris regulis reſponderi oporteret *l. ſi quis mancipiis* 17. *§. ſi impubes de inſtit. act.* Semper enim publica vtilitas præferenda eſt priuatæ *l. ita vulneratus* 51. *ad fin. ſupr. ad leg. Aquil. Authent. res quæ C. comm. de legat.* Sed fatendum tamen eſt , actionem exercitoriam magis quàm inſtitoriam ad publicam vtilitatem pertinere: Hicque huius loci ſenſus eſt. Vtilitatem enim Vlpianus dixit ſimpliciter pro publica vtilitate, quam ſolam ciuilis legiſlator intueri ſolet in iure conſtituendo propter primam illam legem 12. tabular. *Salus populi ſuprema lex eſto.* Itaque non poſſum videre , cur Accurſius noſter dicat in inſtitoria quoque idem admittendum eſſe ex *l. cuicunque* 5. *§. vlt. de inſtitor.* cùm Vlpianus hoc loco idipſum neget diſertè, & aliã ratio ſit inſtitoris præpoſiti à procuratore meo vel tutore vel curatore ; alia verò eius qui præpoſitus ſit a meo inſtitore.

b *Quid tamen ſi ſic magiſtrum præpoſuit.* Rat. dvb. Lex præpoſitionis illa eſt , quæ dat certam legem contrahentibus cum magiſtro nauis ad effectum exercitoriæ actionis. *§. igitur* 12. *infr.* ſicut & ad effectum inſtitoriæ *leg. ſed ſi pupillus.* 11. *§. conditio. & leg. 5. §. non tamen infr. de inſtit. action. leg. 1. C. eod.* Ergo ſi exercitor magiſtrum ſic præpoſuerit , ne alium ei præponere liceret : multò magis ſi nominatim ei prohibuerit , ne Titio magiſtro vteretur , dicendum eſt ex alterius magiſtri facto conueniri eum exercitoria non poſſe , ne contra legem præpoſitioni dictam exercitor obligetur.

Dec. Non debent decipi qui cum magiſtro nauis, quiſquis ille ſit , contrahunt ignari conditionis eius, de qua nec tempus inquirendi & ſpatium habent. Deciperentur autem facilè, ſi nocere iis poſſet lex præpoſitioni ab exercitore dicta, quam ipſi ignorarent. Nam & in actione inſtitoria idem euenit, *l. ſed ſi pupillus* 11. *§. de quo palam & ſeqq. infr. de inſtit. action.* ſed cum hac differentia, quod in inſtitoria contractum eſſe oportet, cum eo ipſo quem dominus præpoſuit ad hoc, vt dominus obligetur ipſa præpoſitione, quomodo Vlpianus loquitur in *d. §. de quo palam in fin.* In exercitoria verò, eò vſque producenda eſt vtilitas contrahentium, vt etiamſi cum alio contractum ſit, quàm qui ab exercitore præpoſitus fuit, dummodo præpoſitus ſit ab eo quem exercitor præpoſuerat , obligetur tamen exercitor , quamuis prohibuiſſet magiſtrum alium præponi, ſi modò prohibitionem illam contrahentes ignorauerunt. Nam ſi ſciuerunt, videri non poſſunt ab alio decepti, ſed à ſeipſis *l. nam ſi ſcit* 26. *ſupr. de rei vindicat.* quod in inſtitoria diuerſum eſt *d. l. ſed ſi pupillus* 11. *§. 1. l. ſi quis mancipiis* 17. *§. 1. de inſtit. act.* Ergo lex præpoſitionis in magiſtro nauis ſeruanda eſt, quantum ad ea quæ cũ illo ipſo contrahuntur, qui ab exercitore præpoſitus ipſe eſt. Sed quantũ ad hoc, vt obligatũ habeant exercitorẽ ex facto ſecundi quoque magiſtri , quem primus etiam contra exercitoris voluntatem expreſſamque prohibitionem præpoſuerit , ſeruanda non eſt lex præpoſitionis , ne decipiantur contrahentes qui

Digitized by Google

qui ſe ſuáque ei crediderunt, cui totius nauis curam creditam eſſe viderunt, ignari à quo fuiſſet ei credita. Omnia enim Magiſtri facta præſtare debet is qui eum præpoſuit, vt ſuprà dicebamus, ſalua ei per actionem ex locato aut mandati repetitione aduerſus primum magiſtrum nauis, qui contra quàm prohibitus erat, fecerit. Vide *l. 5. §. & ſunt quidam ſupr. naut. caupon. ſtabul. leg. procuratoris. 5. §. 1. item parui inf. de tribut. act.* Et ſanè durius eſt ad id contrahentes adigi, vt dubitandum & inquirendū habeant de perſona & conditione Magiſtri, à quo ſiue iure ſiue iniuria nauem exerceri vident, quàm vt de lege præpoſitionis, ſi quid ſpecialius cum eo velint cōtrahere. Alioqui etiam de exercitoris perſona laborandum haberent, & an exercitor ille eſſet, qui magiſtrum hunc præpoſuiſſet, an alios: quod certè à contrahentium & nauigantium vtilitate alienum eſſet. Itaque caſus hic valde ſpecialis eſt in quo factor meus, vt Caſtrenſis loquitur, vel procurator poteſt aliquem ſubſtituere me inuito propter periculum quod eſt in mora. Sanè generales adminiſtratores & procuratores ad negotia poſſunt alium ſubſtituere etiam ſine ſpeciali mandato, quod in procuratoribus ad lites ante litem conteſtatam diuerſum eſt, *l. cùm quis de procurat. l. ſi procuratorem 8. §. 1. infr. mandat.* Scientia planè ac patientia domini pro mandato eſt, vt Caſtrenſis hic notat poſt Accurſium *ex l. 1. §. ſcientiam infr. de tribut. action. leg. cùm plures 60. §. locator horrei infr. locat. iunct. l. item eorum 6. §. 1. ſupr. quod cuiuſque vniuerſit. nom.*

6 ❡ Nauem accipere debemus, ſiue marinam, ſiue fluuiatilem, ſiue in aliquo ſtagno nauiget, ſiue ſchedia ſit.

Ad §. 6. Nauem accipere debemus.

Rat. dvb. Tranſmarinæ potiſſimùm negotiationis gratia videtur comparata hæc exercitoria actio, ſicut & tranſmarina negotiatio illa eſt ex qua plus vtilitatis & commodi accedit reipublicæ, vt nemo neſcit. Ergo eam tantùm nauem in hoc edicto accipere debemus quæ marina ſit, non quæ fluuiatilis, id eſt, fluuio traiiciendo deſeruiens. Nam de piſcatoriis actuariis, voluptatis cauſa paratis, & ſimilibus, quæ etiam fluuiatilium appellatione continentur, non puto hic agi, non magis quàm cùm de poſtliminio tractatur *leg. 2. infr. de capt. & poſtlim.* quia ad rei & vtilitatis publicæ cauſam nil pertinent: multò minùs videtur edictum hoc pertinere ad naues, quæ in aliquo ſtagno nauigant, aut ad ſchedias. Quo nomine ſignificatur nauigij genus inconditum, trabibus tantùm inter ſe nexis factum, vt bene hîc Gottofredus interpretatur. Decis. Etiam fluuiatiles naues ad commercij cauſam neceſſariæ ſunt, vt traiici flumen poſſit. Item illæ quæ ſtagno traiiciendo inſeruiunt, etiamſi ſchediæ ſint: ergo etiam earum nomine poteſt exercitoria competere, cùm in omnibus eadem ratio publicæ vtilitatis locum habeat. Sanè differentia in eo eſt, quòd naues marinæ: quia ſunt vtiliores, habent etiam immunitatem, quam non habent fluuiatiles, niſi quæ annonam deferunt Romam *leg. ſemper 5. §. negotiatores & ſeq. & §. Diuus Hadrianus 6. infr. de iure immunitatis.* Sed alius de immunitate tractatus eſt: alius verò de exercitoria actione.

7 ❡ Non autem ex omni cauſa prætor dat in exercitorem actionem: ſed eius rei nomine, cuius ibi præpoſitus fuerit, id eſt, ſi in eam rem præpoſitus ſit, vt putà ſi ad onus vehendum locarum ſit: aut aliquas res emerit vtiles nauiganti: vel ſi quid, reficiendæ nauis cauſa, contractum, vel impenſum eſt: vel ſi quid nautæ, operarum nomine, petent.

Ad §. 7. Non autem.

Rat. dvb. Non poſſunt nauigantes ſcire cuius rei nomine magiſter nauis præpoſitus ſit, nec anguſtiæ temporis & loci ſemper patiuntur, vt exactiùs & indulgentiùs de eo inquirant, vt ſcriptum eſt initio huius legis, & diximus iterum ad §. *Magiſtrum autem ſupr.* Ergo ne decipiantur, dicendum eſt omnimodo teneri exercitorem, id eſt, ex omni cauſa ex qua cum magiſtro nauis contractum proponatur, non adhibita illa diſtinctione, quam Vlpianus hîc adhibet: cuius rei gratia magiſter præpoſitus fuerit. Dec. Exercitor qui magiſtrum præponit non alia mente præponit niſi vt nauim ipſe exerceat, & ea tantùm faciat, quæ in eam rem neceſſaria vel vtilia ſunt, non etiam cætera, quæ ad cauſam inſtruendæ & exercendæ nauis nil pertinent. Nec niſi à ſeipſis decepti videntur nauigantes, ſi in aliam cauſam cum eo contrahant. Itaque ſi ad onus vehendum magiſter nauis à nauigante locatus ſit (ita enim legendum, non vt vulgò *locatum*) aut ſi aliquas res emerit vtiles nauiganti, vel ſi quid reficiendæ nauis cauſa contractum vel impenſum ſit, vel denique ſi quid nautæ operarum nomine petent: ex his omnibus cauſis, aliiſque ſimilibus exercitor rectè conuenietur, quia hæc omnia ad eam rem pertinent, cui præpoſitus eſt, id eſt, ad curam regendæ, & exercendæ nauis, neque neceſſe eſt, vt ſpecialiter præpoſitus ſit ad hoc vel illud faciēdum: ſed ſufficit, vt ea faciat ſine quibus id facere cui præpoſitus eſſet non poſſet, *arg. l. 2. ſupr. de iuriſd.* cætera verò non faciat, quæ ad nauim exercendam neque neceſſaria ſunt, neque vtilia. Vt putà, ſi ab aliquo ex nauigantibus pecuniam mutuam acceperit extra eos caſus de quibus mox tractabimus, aut ſi fundum Cornelianum emerit, aut vendiderit, vel aliud tale quid fecerit, quod cum nauis exercitione nihil commune habeat. Et ita hic §. accipiendus eſt. Idem in inſtitore iuris eſt, *l. cuicumque 5. §. nec tamen infr. de inſtit. act.* niſi id fecerit inſtitor, quod dominus erat ſolitus facere *arg. l. vel vniuerſorum 12. ſupr. tit. prox.* aut niſi videatur dominus eum in omnibus ſuo nomine præpoſuiſſe ac ſubſtituiſſe, vt in *l. vlt. inf. de inſtit. act.* ſed in exercitoria actione hoc ampliùs eſt, quod ij qui cum magiſtro nauis contrahunt, non habent inueſtigandum, an magiſter nauis habeat mandatum, nécne, ad huiuſmodi contractum ineundum, non magis quàm vtrùm ſit principalis dominus, an factor alterius (in quo videtur mihi Caſtrenſis erraſſe) ſed an hic contractus ad cauſam nauis exercendæ ac regendæ pertineat *l. vlt. infr. hoc tit.* Iunge §. 9. *infr.*

8 ❡ Quid ſi mutuam pecuniam ſumpſerit? an eius rei nomine videatur geſtum? & Pegaſus exiſtimat, ſi ad vſum eius rei, in quam præpoſitus eſt, fuerit mutuatus, dandam actionem: quam ſententiam puto veram, quid enim, ſi ad armandam, inſtruendámve nauem, vel nautas exhibendos mutuatus eſt?

Digitized by Google

Ad §. 8. Quid ſi mutuam.

RAT. DAB. Mutui dati aut acceptiu nihil commune habet cum negutiu exercendæ nauis. Ergo ex hac cauſa teneri excercitoria actiune exercitoria non poteſt, ſecundùm ea quæ proximè diximus. DECIS. Diſtinctio hic adhibenda neceſſariò eſt, quam Pegaſius adhibebat, an magiſter nauis pecuniam mutuatus ſit ad vſum eius rei cui præpoſitus fuit, an nun: vt poſteriore quidem caſu exercituria non cumpetat: priure verò danda ſit. Quid enim ſi armandam, inſtruendámve nauem, vel ad nautas exhibendos mutuatus eſt? Etſi namque ad hoc ipſum præpoſitus non fuit, vt pecuniam mutuaretur, cùm tamen præpoſitus fuerit ad curandam, regendam, & exercendam nauem, quam porrò benè & commodè exercere aliter non potuit, hoc quoque in neceſſarium antecedens ei non modò permiſſum, ſed etiam commiſſum eſſe intelligimr *arg. l. 2. ſup. de iuriſdict. l. ad rem mobilem 56. l. ad legatum 62. de procurat.*

9 ¶ Vnde quærit Ofilius, ſi ad reficiendam nauem mutuatus, nummos in ſuos vſus conuertetit, an in exercitorem detur actio? & ait, ſi hac lege accepit, quaſi in nauem impenſurus, mox mutauit voluntatem, teneri exercitorem imputaturum ſibi, cur talem præpoſuerit? quod ſi ab initio conſilium ceperit fraudandi creditoris, & hoc ſpecialiter non expreſſerit, quod ad nauis cauſam accipiat, contra eſſe, quam diſtinctionem Pedius probat.

Ad §. 9. Vnde quærit Ofilius.

RAT. DVB. Magiſter nauis, qui pecunia à Titiu mutuams, quaſi eam ad reficiendam nauem impenſurus, eandem poſtea in alius vſus ſuos conuertit, ſiue ab initiu conſilium fraudandi creditoris habuerit, ſiue cum id priùs mente gereret, poſtea mutauerit vuluntatem, nun poteſt videri geſſiſſe negotium exercitoris, neque pecuniam impendiſſe ad vſus eius rei, cui fuit præpoſitus. Ergo non potuit ex eo contractu exercitorem obligare, ſecundùm ea quæ vidimus in *§. præced.* DEC. In hac quoque ſpecie adhibenda diſtinctio illa eſt, quam Ofiliu primùm, deinde etiam Pediu placuiſſe Vlpian. refert, an hac lege nummos magiſter mutuos acceperit, quaſi in nauem impenſurus, mox verò mutauerit voluntatem, an verò ab initiu conſilium ceperit fraudandi credituris, & huc ſpecialiter nun expreſſerit, ſe in cauſam reficiendæ nauis accipere. Priore caſu danda eſt in exercitorem actio exercituria, quia imputare ſibi debet, cur talem præpoſuerit, id eſt, tam imprudeutem & inconſtantem, tamque facilem ad mutuas accipiendas ſine neceſſitate pecunias, aut ad eas quæ in nauis refectionem erant neceſſariæ in alios vſus impendendas. Quid enim poſſis imputare credituri, qui bona fide credidit ad reficiendam nauem, quam ſciebat in ea cauſa eſſe, vt refectione indigeret? Hoc enim ſanè ex parte creditoris requiritur, vt exercitoriam habeat, nihilque imputari ei poſſit *l. vltim. infr. hoc titul.* Primúmque prupoſitum inſpiciendum eſt, vt ait Accurſius *arg. l. cùm quis 38. §. 1. de ſolut.* niſi cùm mutatur cunſilium in melius, quo caſu, placet, quud Bartolus hìc notat bonum euentum ſufficere ex *l. item ſi 7. alias l. ſed Iulianus §. proinde verſic. ſed & ſi ab initio inf. de S. C. Maced.* At poſteriure caſu, licèt hoc quoque imputari exercitori poſſe videatur, quòd talem magiſtrum elegerit, id eſt, perfidum & fraudatorem, imputari tamen magis creditori poteſt, cur tam facilis fuerit ad credendam magiſtru pecuniam non expreſſa credendi cauſa, vt ad reficiendam nauem, quæ reficienda erat, nec minore pecunia refici poterat, impenderetur *dict. l. vltim. infr.* Quamquam vt verum fatear, non facilè poſſum egu hanc diſtinctionem admittere. Nam cùm quæſtiu ab Ofilio concepta ſit de magiſtru nauis, qui ad reficiendam nauem mutuos nummos acceperat, & vtraque pars diſtinctionis propoſitæ quæſtioni conuenire debeat, eiuſque finibus exerceri, quomodo fieri, obſecru, poteſt, vt qui ad reficiendam nauem mutuatus eſt, non expreſſerit ſpecialiter ſe ad cauſam nauis mutuam pecuniam accipere? Aut quomodo fraudandi creditoris conſilium habere, cúmque fraudare dici poteſt, qui ab eo mutuam pecuniam ſic accipit, vt nun exprimat, an in cauſam nauis accipiat? Fraudat enim is demùm, qui aliud agit, & aliud ſimulat, & qui cùm fingat, & dicat ſe nummos mutuari, vt nauem exercituris reficiat, mutuatur tamen eo cunſilio & prupoſitu, vt eus in vſum ſuum conuertat: non etiam is qui ſimpliciter pecuniam mutuam accipit, nec exprimit in quam cauſam. Hoc enim caſu fraudatur à ſeipſo creditor, qui antequàm magiſtro nauis credat, ſi id agit, vt exercituriam ſibi acquirat contra exciturem, diligentiùs inquirere debuit, an in refectionem eam pecuniam impenſurus eſſet, & quod amplius eſt, an refectione nauis indigeret. Itaque facilè in ſuſcipicionem veniu, vt poſterior hæc pars diſtinctiunis Tribuniann adſcribenda ſit potiùs, quàm vel Ofilio, vel Pediu, vel denique Vlpiann. Nam præter ea, quæ iam diximus, illa adiectiu paiùm elegans eſt, *& hoc ſpecialiter non expreſſerit, quod ad cauſam nauis accipit.* Sed & illud euidenter falſum eſt, etiamſi ab initiu conſilium fraudandi creditoris magiſter habuerit, eò minùs teneri exerciturem. Nam imò verò teneri eum tanto magis æquum eſt, qui fraudulentum huminem & duloſum pru miniſtru elegit. Si modò nihil creditori imputare poſſis, quomodo certè nihil ei poteſt imputari, ſi crediderit ad reficiendam nauem, quæ tum in ea cauſa fuerit, vt refectione indigeret *dict. l. vltim infr.* Quid enim eius refert, an magiſter nauis cunſilium fraudandi ab initio habuerit, an ex poſtfacto cœperit? An eo magis fortaſſe vno caſu quàm alio imputare poſſis aliquid creditori? Alia cauſa eſt eius qui cuntrahit cum filiofamilias vel ſeruo nullum habente mandatum. Hic enim curioſior eſſe debet, ac diligentiur, vt pecunia in vtilitatem domini conuertatur, vt hic Bart. notat ex *l. 3. §. quid tamen infr. de in rem verſ.* planè ſi magiſter pecuniam mutuam ſimpliciter acceperit, non expreſſa cauſa nauis reficiendæ, ſiue refectione indigebat nauis, ſiue nun indigebat, cùm id animo iam ab initiu agitaret, vt eam pecuniam in ſuos vſus conuerteret, nun habebit creditor exercitoriam: At nun ratione illa, quam Tribonianus de ſuo ingenio cummentus eſt, quòd fraudandi creditoris conſilium iam ab initiu magiſter habuerit, cùm neque huc caſu fraudatus ſit creditor. Sed quia non debuit creditor mutuam ei pecuniam dare, niſi in hanc nominatim cauſam, nauis vel reficiendæ, vel inſtruendæ. Nam neque ſufficere poterat, vt huc magiſter exprimeret, ſi non etiam illud cuncurreret, vt nauis refectione vel inſtructione indigeret *d. l. vlt.* Debuit ergu Vlpianus in propoſita quæſtione diſtinctionem Africani admittere, quæ eſt in *d. l. vlt.* non eam quæ ponitur in hoc §. quam tametſi Ofiliu, aut Pediu potiùs quàm Triboniann adſcribere quis velit, mancam eſſe fatendum eſt: cùm non ſufficiat, vt in cauſam reficiendæ nauis expreſſim accepta & credita ſit pecunia, ſi non egebat nauis refectione, quod tamen Vlpianus hìc prætermittit.

10. ¶ Sed & ſi in pretiis rerum emptarum fefellit magiſter: exercitoris erit damnum, non creditoris.

Digitized by Google

Ad §. 10. Sed & ſi in pretiis.

Rat. dvb. Cùm magiſter nauis pecuniam mutuam accepit ad comparanda ea,quæ in refectionem aut inſtructionem nauis ſunt neceſſaria,& in preciis rerum emptarum fefellit, id eſt,deceptus eſt(fallit enim ſeipſum, qui ſe ab alio falli patitur) non conuertit pecuniam in rem exercitoris, niſi quatenus facit verum earum precium *l. ſi res 5. infr. de in rem verſ.* Ergo non eſt danda in eum exercitoria, niſi ad verum vſque precium. Vt damnum ſit creditoris, qui diligentior eſſe debuit, vt pecunia vtiliter impenderetur.

Dec. Nullam aliam diligentiam præſtare debet is qui credit pecuniam magiſtro nauis, niſi credat ad eam nauim vel reficiendam, vel inſtruendam, & inquirat priùs, an refectione nauis indigeat, vel inſtructione, at non etiam procurator exercitoris vel magiſtri eſſe cogitur, vt inquirere debeat,in quos vſus ea pecunia conſumatur,& quam iuſto precio comparentur ea, quæ ad nauem exercendam ſunt neceſſaria, vt eleganter tractat Africanus in *l.vltim.infr. hoc titul.* Damnum igitur quod in precio rerum cariore & iniuſto precio comparatarum contigit, exercitoris eſſe debet, non creditoris,quia exercitor ipſe per magiſtrum contrahere intelligitur, ideóque in ſolidum obligatur §. 1. *Inſtit.quod cum eo.l. 1. infr. quod iuſſ.* ſibique debet imputare cur minùs cautum negotiatorem elegerit §.*cuius autem & §.prox.ſupr.*

11 ¶ Sed ſi ab alio mutuatus, liberauit eúm, qui in nauis refectionem crediderat: puto etiam huic dandam actionem, quaſi in nauem crediderit.

Ad §. 11. Sed ſi ab alio.

Rat. dvb. Qui ab alio pecuniam mutuatus eſt, puta à Titio, vt Sempronium dimitteret qui in refectionem nauis crediderat, non accepit à Titio pecuniam, quaſi impenſurus in refectionem, non ſolùm eo caſu quo iam refecta eſſet nauis ex pecunia Sempronij, quod ſupponi facilè ac probabiliter poteſt: ſed illo etiam caſu quo nondum refecta nauis eſſet. Aliud enim longè eſt,ex pecunia Titij nauem exercitoris reficere; aliud, verò Sempronio ſoluere. Magiſter enim nauis ſoluendo Sempronio quod ei debet, facit ſe locupletiorem non exercitorem *l.ſi pupilli 66.in fin.de ſolut l. Species 11.de acceptilat.* Non igitur hoc caſu danda eſt Titio contra exercitorem actio exercitoria, niſi ceſſa ſit ei actio à Sempronio *arg.l. ſi res 59.infr.de euict.* Dec. Nihil refert, quid ex æquipollentibus fiat,vbi certa faciendi forma præſcripta non eſt *l.ſi quis pro eo 46.l.vltim.§. 1.infr. mandat. l. mulier 22. verſ. Draſidas ad Senatuſconſultum Trebell.* Atqui etiam in nauis refectionem crediſiſſe videtur Titius, cùm credidit ad ſoluendam Sempronio pecuniam, quæ in id fuerat credita, vt nauis reficeretur. Sic enim locum hunc intelligo, vt in hoc ipſum credita ſit à Titio pecunia, vt ad Sempronium perueniret. Alioqui non poteſt in cauſam nauis crediſiſſe Titius, ſi neque de naui, neque de Sempronio dimittendo quicquam dixerit, niſi ponas pecuniam Titij numeratam primùm magiſtro, deinde non poſt aliquod interualium à magiſtro fuiſſe numeratam Sempronio, vt dici de iis creditoribus ſolet, quorum pecunia ad creditores priuilegiarios peruenit, vt in eorum locum & priuilegium ſuccedatur *l. ſi ventri 24.§.vltim. de reb. author. indic.poſſid.alias l.9.de priuileg. credit.* Alioquin ſi neque de naui, neque de Sempronio dimittendo quicquam à Titio dictum ſit, non poteſt videri in cauſam nauis crediſiſſe, nec proinde habere exercitoriam, ne quidem beneficio ceſſionis: ſera enim ceſſio eſt poſt extinctam ſolutione obligationem *l. Modeſtinus 76.de ſolut.*

12 ¶ Igitur præpoſitio certam legem dat contrahentibus:quare ſi eum præpoſuit naui ad hoc ſolùm[a], vt vecturas exigat, non vt locet, quòd forte ipſe locauerat: non tenebitur exercitor, ſi magiſter locauerit,vel ſi ad locandum tantùm, non ad exigendum: idem erit dicendum,aut ſi ad hoc,vt vectoribus locet,non vt mercibus nauem præſtet, vel contra: modum egreſſus, non obligabit exercitorem. Sed & ſi, vt certis mercibus eam locet,præpoſitus eſt, puta legumini, cannabæ,ille marmoribus, vel alia materia locauit: dicendum erit exercitorem non teneri, quædam (vt ipſi dicunt) Ἐπιβατηγοὶ, i. *vectorum ductrices*, ſunt, & pleroſque mandare ſcio, ne vectores recipiant: & ſic, vt certa regione, & certo mari negotientur, vt ecce, ſunt naues, quæ Brunduſium à Caſſiopa, vel à Dyrrachio vectores traiiciunt, ad onera inhabiles. Item quædam fluuij capaces, ad mare non ſufficientes.

Ad §.12.Igitur præpoſitio.

Eſt hæc illatio, non ex iis quæ proximè dicta ſunt in præcedentibus §§. ſed ex eo quod ſcriptum eſt in §. *non autem.* Ità demùm dari exercitoriam in exercitorem ex eo quod cum magiſtro geſtum ſit, ſi quid eius rei gratia geſſerit, cui præpoſitus fuit: Præpoſitio enim illa eſt, quæ certam legem dat contrahentibus, vt ibi diximus. Sed intellige de contrahentibus qui legem præpoſitionis non ignorarunt,de quibus etiam circa tractatum inſtitoriæ actionis in *l.ſed pupillus 11.§. de quo palam & ſeqq. infr. de inſtit action.* Nam in ignorantibus legem præpoſitionis, & ipſam quoque præpoſitionem, ſeparanda eſt exercitoria ab inſtitoria, & ſequenda ea ſunt, quæ diximus ad initium huius legis, & ad §. *magiſtrum autem ſupr.* ex quibus ratio dubitandi ad hunc §. peti poteſt, præſertim ex eo quod in fine *dict.§. magiſtrum.* Vlpianus ſcribit etiamſi exercitor magiſtrum præpoſuerit ea lege ne alium ipſe præponeret, imò etiam expreſsè prohibuerit,ne Titio magiſtro vteretur, ſi tamen Titium præpoſuerit, perinde teneri exercitorem ex facto Titij atque ex contractu primi magiſtri, quem ipſe præpoſuerat: an non enim id apertè eſt contra legem præpoſitionis? Sed habet is caſus rationem ſpecialem, quam nos ibi attulimus.

a *Quare ſi eum præpoſuit naui ad hoc ſolùm.* Exempla ſunt illationis ſuprascriptæ, quæ nullam habent nouam, ſiue dubitandi, ſiue decidendi rationem. Nec magna indigent interpretatione. In omnibus enim apparet certam præpoſitionis formam & legem ab exercitore præſcriptam eſſe, quam egredi in damnum exercitoris nec magiſtro, nec contrahentibus licet: ſiue igitur præpoſitus ad hoc ſolùm ſit magiſter, vt vecturas exigat, non vt locet,quod fortè ipſe iam exercitor locauerit, non tenebitur exercitor ex locatione à magiſtro facta (quod exemplum notandum eſt, vt appareat hic loqui Vlpianum de eo caſu, quo non poſſint contrahentes conqueri ſe deceptos à magiſtro) ſiue ad locandum tantùm, non etiam ad exigendum: idem erit dicendum, vt ex ſolutione magiſtro facta exercitor teneri non poſſit, nec nauigans liberari: mandati enim, & præpoſitionis forma omnimodo ſequenda eſt, quoties certa eſt *l. ſi quis pro eo 46.infr.mandat.* Finge præpoſitum magiſtrum vt vectoribus locet, non vt mercibus nauem præſtet, vel contrà. Si modum egreſſus ſit, non obligabit exercitorem.Idem

eſt, ſi præpoſitus ſit magiſter, vt nauem certis mercibus locet, puta legumini, aut cannabæ, ille marmoribus aut alia materia locauit: non tenebitur exercitor, quia contra præpoſitionis legem factum eſt. Quædam enim naues onerariæ ſunt, vt Vlpianus hic ait, quædam, vt vocant ἐπιβατηγοὶ, id eſt, vectorum ductrices: aliæ ſunt quæ dicuntur ξυληγοὶ, id eſt, lignorum vectrices, de quibus in *l. ligni* 55. *§. lignorum de legat.* 3. Nec quæ in certos vſus comparatæ ſunt, in alios exerceri debent contra formam mandati. Nam & plerique exercitorum mandant magiſtris ne vectores recipiant, quaſi ea ſit omnium incommodiſſima nauigatio propter multorum aut inſolentiam, aut perfidiam. Sunt & qui mandant vt certa regione, certóque mari negotientur, vbi minùs eſſe periculi, aut quænam pericula, & quomodo cauenda ſint, longo vſu compererunt, vt à Dyrrachio vel Caſſiopa Brendeſium vſque ſunt naues quæ vectores traiiciunt, ad onera verò prorſus inhabiles. Sicut & quædam naues fluuij ſunt capaces, quas fluuiatiles dixit Vlpianus in *§. nauem ſupr.* ſed ad mare, id eſt, ad vſum maris non ſatis ſufficientes, vbi maioribus & validioribus opus eſt.

13 ¶ Si plures ſint magiſtri, non diuiſis officiis: quodcumque cum vno geſtum erit, obligabit exercitorem. ſi diuiſis, vt alter locando, alter exigendo: pro cuiuſque officio obligabitur exercitor.

Ad §. 13. Si plures ſint magiſtri.

RAT. DVB. Cùm plures magiſtri eidem naui præpoſiti ſunt non diuiſis officiis, ea mente videntur ab exercitore præpoſiti, vt ſimul gerant, nec vnus ſine alio gerere quicquam poſſit, niſi proponas fuiſſe illos expreſſim præpoſitos in ſolidum ſingulos, quod tamen hic Vlpianus non potuit. Nam & cùm plures ſimul eandem ſummam promittunt, nec adiectum eſt, ita vt duo ſint correi debendi, conſtat ſingulos non niſi in viriles teneri *l. reos* 11. *§. cum tabulis infr. de duob. reis.* Planè ſi diuiſis officiis præpoſiti ſint, puta vnus locando, alter exigendo, dubitationem res non habet, quin neuter eorum niſi pro ſuo quiſque officio exercitorem obligare poſſit. DEC. Officium exercendæ ac regendæ nauis per ſe indiuiduum eſt, vt & cætera facta ferè omnia quorum effectus in partes ſcindi non poteſt *l. ſtipulationes non diuiduntur* 72. *l. in executione* 85. *§.* 2. *l.* 2. *§. item ſi in facto & ſeq. de verb. oblig.* In eo autem factorum genere, ſi negotium aliquod faciendum pluribus commiſſum ſit, ſingulis in ſolidum commiſſum eſſe intelligitur, niſi vel diuiſis officiis præpoſiti ſint vel expreſsim cauerit is qui præpoſuit, vt vnus ſine alio gerere nihil poſſet, quod plerique faciunt alterutrius prudentiæ aut fidei diffidentes *§. prox. infr.* Ergo ſi plures ſint magiſtri non diuiſis officiis, quodcunque cum vno geſtum erit, obligabit in ſolidum exercitorem, etiam ſi duos magiſtros præpoſitos eſſe ſciuerit ille qui cum altero ſolo contraxit. Ita enim locus hic intelligendus eſt. Sic dicimus, ſi plures ſint, qui nauem exerceant, cum eorum quolibet in ſolidum agi poſſe. Ne in plures aduerſarios diſtinguamr qui cum vno contraxerit, ſcilicet ſi plures eiuſdem nauis exercitores vnum eundemque magiſtrum præpoſuerint *§. vlt. cum l. ſequ. infr.* Multa hic tractat Bartolus, & poſt eum cæteri. De pluribus tutoribus, curatoribus, procuratoribus & geſtoribus, aliíſque huiuſmodi perſonis ad idem negotium ſimul conſtitutis, an in ſolidum ſinguli aliquid gerere poſsint, an non niſi omnes ſimul, de quo tamen nihil nos hîc dicimus, ne materias confundamus, & ab inſtituto noſtro longiùs aberremus ſingula ſuis locis tractaturi. Vide tamen *l. vltim. Cod. de author. præſt. l. conſilio* 7. *§. vltim. infr. de curat. furioſ. l.* 3. *de curat. bon. dand. l. ſi mandato* 59. *§.* 3. *& l. ſeq. §. duobus infr. mandat. l. pluribus* 32. *ſupr. de procurat. l. cum alicui* 26. *in fin. de negot. geſt. cap. ſi duo de procurat. in* 6.

14 ¶ Sed ſi ſic præpoſuit, vt plerumque faciunt, ne alter ſine altero quid gerat: qui contraxit cum vno, ſibi imputabit.

Ad §. 14. Sed ſi ſic præpoſuit.

RAT. DVB. Pluribus magiſtris præpoſitis ſine vlla officiorum diuiſione, tantum poteſt alteruter, quantum vterque ad obligandum exercitorem in ſolidum, vt proximè diximus. Ergo nihil imputari poteſt ei, qui cum alterutro contraxerit. DEC. Præpoſitio certam legem dat contrahentibus *§. igitur* 12. *ſupr.* Atqui præpoſitis duobus non diuiſis officiis lex præpoſitioni dicta eſt, ne alter ſine altero agere quicquam poſſet. Ergo imputare ſibi debet, qui cum alterutro ſolo contra legem præpoſitionis contraxit. Ex qua ratione intelligimus non de alio tractare hîc Vlpianum, quàm qui legem præpoſitionis ſciuerit, aut cui ſaltem hoc ipſum imputare poſsit cur non diligentiùs de præpoſitionis lege inquiſiuerit, vt & in *l. ſed ſi pupillus* 11. *§. conditio infr. de inſtit. actione*, vbi dicemus.

15 ¶ Exercitorem autem eum dicimus, ad quem obuentiones & reditus omnes perueniunt ſiue is dominus nauis ſit, ſiue à domino nauem per auerſionem conduxit, vel ad tempus, vel in perpetuum.

Ad §. 15. Exercitorem.

RAT. DVB. Hæc actio exercitoria datur ex facto & contractu magiſtri, qui naui regendæ præpoſitus eſt. Ergo indiſtinctè dari debet contra eum qui magiſtrum præpoſuit, non adhibita diſtinctione illa, an exercitor nauis ille ſit necne, & an dominus nauis, an qui nauem à domino conduxerit per auerſionem, id eſt, in vniuerſo, vt in *l.* 4. *§.* 1. *infr. de peric. & commod. rei vend. l. qui officij* 62. *§. vltim. de contr. empt. l. opus* 36. *locat.* (non quomodo Accurſius noſter explicat) quod Gallicè dicimus *en gros*, vel ad tempus vel in perpetuum. Vtrumque enim fieri poteſt, neque res hæc ex earum numero eſt, quæ ad tempus fieri non poſſunt, cùm ex cauſa locationis dominium non transferatur *l. non ſolet* 39. *infr. locat.*

DEC. Is demùm teneri debet exercitoria ex facto magiſtri nauis, ad quem quotidianus nauis quæſtus pertinet, vt loquitur Iuſtinianus in *§. eâdem ratione Inſtit. quod cum eo.* Vel vt Vlpianus in hoc §. ad quem reditus, & obuentiones omnes nauis perueniunt. Hic verò ille eſt, qui exercitor appellatur, quia eius & imperio & vtilitate nauis exercetur, nec alius eſt, qui magiſtrum poſsit præponere, id eſt, qui ius habeat præponendi. Parúmque refert, an dominus ipſe ſit nauis, an à domino ius habeat, quomodo habet ille qui nauem conduxit per auerſionem, id eſt, lucra omnia, quæ nauis exercitio adferre poteſt. Neque enim hoc caſu dominum nauis teneri æquum eſſet, tametſi naui adhuc frui videatur, qui mercede fruitur, ſicut & qui precio rei *l. quia qui precio* 39. *iunct. l. præced. ſupr. de vſufr.* quia cùm agitur de naui, quæ quotidie exercetur, ille pro domino habendus eſt ad quem obuentiones omnes quoquo iure perueniunt. Non ſimiliter autem tabernæ

betnæ exercitot quiſquam rectè dicitur, ſed ille tantùm qui nauem exercet, qoamuis etiam tabetna exerceri dicatut in *l.habebat 13.§.vltim.infr. de inſtit.action.* & menſa nummularia in *l.vltim.eod.*

16 ¶ Parui autem refert, qui exercet, maſculus ſit, an mulier: paterfamilias, an filiusfamilias, vel ſeruus. pupillus autem ſi nauem exerceat, exigemus rutoris auctoriratem.

Ad §.16. Parui autem refert.

Rat. dvb. Contra ſexus verecundiam eſt, vt mulier nauem exerceat, & contra pudicitiam ſexui congruentem, vt nauigantium negotiis ſe immiſceat, & virilibus officiis fungatur *l.1.§.ſecundo loco ſupr.de poſtul.l.fœmina 3. de regul.iur.l.vltim.§.vlt.infr.de leg.Iul.de annon.* Dec. Multa per alios facere poſſunt fœminæ & aliæ perſonæ, quæ per ſeipſas non poſſent. Nec commercium nauis per exercitorem expeditur quiſquis ille ſit, ſiue maſculus, ſiue fœmina, ſed per nauis magiſtrum, ex cuius contractu datur exercitoria. Neque rurſus exiſtimandum eſt, impediri mulieres verecundiæ & pudicitiæ rationibus, ne vllis negotiis ſe immiſceant. Multa enim ſunt, quæ nec verecundiam nec pudicitiæ famam lædunt, quibus ſe immiſcere, nec ideò prohibentur. Ideoque nec in actione inſtitoria diſtinguimus, quis præpoſuerit, adeoque nec quis præpoſitus ſit, cùm plerique etiam pueros puellaſque tabetnæ præponant *l.ſed & ſi 7. §.1. & l.ſeq. infr. de inſtit.* Idem ergo & in actione exercitoria iuris eſſe debet, cùm vtriuſque actionis eadem ratio ſit & eadem æquitas, vt ait Iuſtin. in *§.eadem ratione verſ. inſtitoria Inſtit.quod cum eo.* ſiue dicas in inſtitoria ita comparatum eſſe ad exemplom exercitoriæ, vt in *dict. §.1.* ſiue in exercitoria ad exemplum inſtitoriæ, vt in *l.4.Cod. hoc titul.* lunge *§.in poteſtate 21. infr.l. item 57. aliàs l.ſed Iulianus §.interdum infra de SC. Maced. l.1. §. de eo l. & ancillarum 27. in princip.* vbi dicemus *infra de peculi* Pupillus autem ſi nauem exerceat, inquit Vlpianus, tutoris authoritatem exigemus, ſcilicet in præponendo magiſtru, cùm ea præpoſitione obligetut pupillus qui porro ſine tutore obligari non poteſt *l.obligari 9.de tutor. l.verum 9.infr. de inſt. act.*

17 ¶ Eſt autem nobis electio, vtrùm exercitorem, an magiſtrum conuenite velimus.

Ad §.17. Eſt autem.

Rat. Dvb. Singulis controuerſiis ſingulæ actiones debent ſufficere *l. ſingulis 6. infra de except. rei iudic.* Atqui actio exercitoria quæ datur in exercitorem, datur ex perſona & ex contractu magiſtri *§.penult. infra:* quem porrò ex facto ſuo teneri æquiùs eſt, quam alium, qui non contraxerit. Tractamus enim de magiſtro qui conueniri ipſe poſſit, non de ſeruo qoo cũ nulla actio eſt *l.cum ſeruo 107.de regul.iur.* Ergo qui cum nauis magiſtro contraxit, contra eum ſolum habere debet actionem, non etiam contra exercitorem eum quo non contraxit. Nec ptoinde electionem habere debet, cum vtto eorũ malit agere. Dec. Qui contrahit cum magiſtro nauis, non tantùm ipſius, ſed etiam exercitoris perſonam & patrimonium intuetur. Ergo exercitorem quoque obligatum habere debet, & quidem in ſolidum, qui per magiſtrum, quem præpoſuit, contraxiſſe ipſe quoque intelligitur. Alioqui quid dicemus, ſi quis ſeruum ſiue ſuum ſiue alienum nullũ habentem peculium præpoſuerit, & cum quo vt diximus, nulla dari actio poſſit? Meritò igitur etiam contra exercitorem ex contractu magiſtri datur actio propria, quæ exercitoria dicitur, nec minùs contra magiſtrum illa quæ ex proprio ipſius contractu naſcitur. Hoc enim dicto non transfertur actio, ſed addicitur, vt eleganter Paulus ſcribit in *l. ſi cum 5. §.1. in fin. infr.* Conſequens ergo eſt, vt ei qui cum magiſtro contraxit electio danda ſit, an contra magiſtrum agere malit, an contra exercitorem, ſed ita vt vnius electione alius liberetur *§. penult.infr.* vbi dicemus. Sic in *l.quod in heredem 9. §. eligere de tribut. act. l.cùm filius 66.9. variis de legat.2.*

18 ¶ Sed ex contrario, exereeri nauem aduerſus eos, qui cum magiſtro contraxerunt, actio non pollicetur: quia non eodem auxilio indigebat. Sed aut ex locato cum magiſtro, ſi mercede operam ei exhibet: aut, ſi gratuitam, mandati agete poteſt. Solent planè præfecti a propter miniſterium annonæ, item in prouinciis præſides prouinciarum, extra ordinem eos iuuare ex contractu magiſtrorum.

Ad §.18. Sed ex contrario.

Rat. Dvb. Quod quiſque iuris in alium ſtatuit, ipſe eodem vti debet *l.1. & tot. titul. ſupr. quod quiſque iur.* Ergo is qui cum magiſtro nauis contraxit, cùm æquiſſimum eſſe puter dari ſibi ex ea cauſa & ex eo contractu aduerſus exercitorem, exercitoriam actionem, recuſare non poteſt, quominùs etiam ab exercitore conueniatur, ſi quid fortè magiſtro nauis promiſerit, nec præſtiterit. Dec. Vbi perſonæ alicuius conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea ſiue perſona ſiue perſonæ conditione, beneficium quoque deficit *l. in omnibus cauſis 68. de regul. iur.* Atqui exercitoriam actionem ex beneficio Prætoris induxit potiſſimùm fauor & conditio nauigantium, qui plerunque ignari ſunt conditionis eius, cum qoo contrahunt, & nauigandi neceſſitate, quæ non patitur plerunque moras, impediuntur ne poſſint diligentiùs & pleniùs inquirere de magiſtro, vt ſciant quid conſilij capere debeant, vt ſcriptum eſt initio huius legis. Exercitoris autem longe alia, diuerſaque conditio eſt: contrahit enim vltro cum magiſtro, vt nauigantes ille excipiat, & cum iis iuxta legem præpoſitionis contrahat. Itaque pleniſſimam indemnitatem conſequi à magiſtro, ſi magiſter ſoluendo ſit, poteſt, aut actione ex conducto (quam hîc actionem ex locato Vlpianus vocat quomodo & Paulus in *l. ſi cum 5. in princip. infr.*) ſi nauem exercendam certa mercede conduxerit, aut mandati ſi gratuitam ei operã magiſter exhibeat: nulla ergo ratio vel neceſſitas ſubeſt dandæ ei actionis contra nauigantes, cum quibus non contraxit. Quod ſi magiſter fortè ſoluendo non ſit, nec æquom eſt ei ſubueniri, cùm imputare ſibi debeat, cur minùs idoneum magiſtrum præpoſuerit *§.cuius autem & §.vnde quæris ſupr.* Obſtat enim illi non nauigantibos regula *l.qui cum alio 19.de reg.iur.* Nulla ergo actio exercitori à Prætore pollicetur, id eſt, promittitur (verbum deponens eſt, ſumptum in paſſiua ſignificatione, & verbum *tuebitur* apud Papinianum in *l.filio præterito 17.infr. de inoff. rupt.*) quia nullo auxilio indigebat. Promiſſa verò eſt aduerſus exercitorem contrahentibus cum magiſtro, quia egebant illi hoc auxilio, vt eorum indemnitati pleniſſimè conſultum eſſe poſſet.

a *Solent planè Præfecti.* Rat. dvb. Prætor iuris & æquitatis ciuilis cuſtos eſt, & magiſter, nec aliud eſt ius honorarium, quàm viua vox iuris ciuilis *l.nam & ipſum 8. iunct. §.1. legis præced. ſupr.de iuſtit. & iur.* Ergo quod Prætor æquum non putauit, vt exercitori daretur actio aliqua in eos qui cum magiſtro nauis contraxerunt, non debuit Præfectus vrbi æquum putare, multo minùs Præſes prouinciæ, qui in prouincia ita ius reddit, vt

Prætoris

Prætoris potiſſimùm partibus fungatur. Quod enim edictum Prætoris in vrbe dicitur, in prouinciis edictum Proconſulis, aut prouinciale appellatur.

Dec. Ad curam & iuriſdictionem Præfecti vrbis ea omnia pertinent, quæ ad ſalutem & conſeruationem vrbis ſpectant. Inter quæ nemo dubitat quin annonæ præcipua cauſa ſit, & carnis & aliarum huiuſmodi rerum omnium, quæ ad vitam ſunt maximè neceſſariæ *l. 1. §. carnis ſupr. de offic. præfect. vrb. l. vlt. infr. de leg. Iulian. de annon.* Propter quam cauſam non tantùm negotiatoribus & nauiculariis, ſed & nauibus ipſis quæ annonæ vrbis ſeruiunt immunitates quædam datæ ſunt *l. ſemper 5. §. negotiatores & §. diuus Hadrianus infr. de iur immun.* Fuit autem dignitas & authoritas Præfecti vrbis longè maior quàm Prætoris, cùm à Prætore etiam in ciuilibus cauſis, de quibus ipſe cognoſcebat, ad Præfectum appellaretur *l. Aemilius 41. ſupr. de minor.* Proinde mirum non eſt, potuiſſe Præfectum vrbis extra ordinem iuuare exercitorem propter miniſterium annonæ, non quidem data ei actione aliqua ſiue ciuili, ſiue honoraria, quod facere non potuiſſet, ſed extraordinaria cognitione, vt fieri ſolebat in cauſis fauorabilioribus, quoties actio magis quàm æquitas deficeret *l. 1. & tot. titul. de var. & extraord. cognit. l. quòd ſi minor. 24. §. vltim. ſupr. de minor.* Nempe ſi quis caſus talis contingeret in quo adiuuari exercitorem æquum eſſet, vt puta ſi magiſter nauis inopinato aliquo fortunæ impetu lapſus facultatibus rem familiarem amiſiſſet, ac non ſoluendo factus eſſet, vt in *l. planè 4. infr. vt in poſſeſſ. legat. l. 1. infr. de inſtit. act. iunct. l. nam is 6 ſupr. de dolo.* Nam quæ de nouo emergunt, nouo ſemper indigent auxilio *l. de ætate 11. §. ex cauſa ſupr. de interrog. in iur. faciend.* Quod verò in vrbe licuit Præfecto, id ipſum in prouincia licere debuit etiam Præſidibus, quo generali nomine etiam Proconſules comprehenduntur: quia non tantùm Prætoris, ſed etiam Præfecti vrbis cæterorúmque omnium Magiſtratuum, qui in vrbe ſunt vice ac partibus Præſes in prouincia fungitur *leg. 1. leg. ex omnibus 10. cum duab. ſeqq. ſupr. de offic. Præſid. l. ſi in aliam 7. §. vlt. cum duab. legib. ſeqq. ſupr. de offic Proconſ.*

19 ¶ Si is, qui nauem exercuit, in aliena poteſtate erit, eiúſque voluntate nauem exercuerit: quod cum magiſtro eius geſtum erit, in eum, in cuius poteſtate is erit, qui nauem exercuit, iudicium datur.

Ad §. Si is qui nauem 19.

Rat. dub. Ex hoc edicto non datur actio exercitoria, niſi in ipſum exercitorem. Vnde & nomen actio ſumpſit *§. eâdem ratione Inſtit. quod cum eo.* Atqui neque pater neq; dominus exercitoris exercitor ipſe eſt, ſed vel filius, vel ſeruus. Ergo in eum, in cuius poteſtate is erit, qui nauem exercuit, actio exercitoria in ſolidum dari non debet, ſed ſufficit ſi ex contractu magiſtri detur in eos actio de peculio, vt ex aliis eorum qui in poteſtate ſunt contractibus dari ſolet *l. 1. infr de pecul.* tametſi ex voluntate patris aut domini filiusfamilias aut ſeruus nauem exercuerit, maximè cùm filiusfamilias exercitor obligari ex ſua perſona in ſolidum poſſit, vt ex quolibet ſuo contractu *l. ſi quis cum filiofamilias 45. eod. titul. l. filiusfamilias 39. de oblig. & action.*

Dec. Cùm filiusfamilias vel ſeruus nauem exercet ex voluntate illius, in cuius poteſtate eſt, ferè eſt, vt pater ipſe vel dominus exercitor eſſe videatur, cùm ad eum quotidianus nauis quæſtus pertineat *§. exercitorem ſupr. & dict. §. eadem ratione.* Quidni ergo etiam actione exercitoria tenebitur in ſolidum? Nam & ad ſummam Rempublicam, vt ſcriptum eſt in *§. ſeq.* aut, vt alij legunt, ad ſummam Reipublicæ nauium exercitio pertinet, vt ad initium legis ſcripſimus. Alioqui cùm filij vel ſerui, pater aut dominus non ſit verè exercitor, non magis teneretur in ſolidum exercitoria, quàm tenetur tributoria is, quo etiam ſciente & volente filiusfamilias aut ſeruus merces peculiares exercet, vt dicemus in *§. ſeq.* Plane ſi non ex voluntate patris vel domini filiusfamilias nauem exerceat, non niſi de peculio pater aut dominus tenebitur, quia non poteſt filius vel ſeruus contrahendo patrem aut dominum obligare vltra peculium. Et in filiofamilias quidem id minùs mirum videri debet, cùm ad eum volente patre quotidianus nauis quæſtus pertinere poſſit *l. Prætor ait 4. §. ſed & filiusfamilias ſupr. de edend.* Sed in ſeruo qui acquirit omnia domino non ſolùm ignoranti, ſed etiam inuito *l. etiam inuitis 32. de acquir. rer. domin. l. ſeruus vetante 62. de verb. oblig.* & qui conueniri ipſe nulla actione poteſt *l. cum ſeruo 107. de reg. iur.* difficilius videtur, vt non aliter dominum obliget exercitoria, quàm ſi eius voluntate nauem exerceat. Annon enim omni caſu exercitor eſt dominus ad quem omni caſu reditus & obuentiones nauis omnes perueniunt? Sed dicendum eſt, ignorantem & inuitum neminẽ exercitorem aut eſſe, aut alterius facto fieri poſſe: nec quod etiam inuito domino per ſeruũ qui nauem exercet acquiritur, facere debere, vt inuitus quoque dominus per ſeruum exercitoria actione & in ſolidum obligetur *arg. leg. qui aliena 6. in princip. de acquir. hered.* de peculio ſanè omnimodo tenebitur. Iunge *§. prox. ſeq.*

20 ¶ Licet autem datur actio in eum, cuius in poteſtate eſt, qui nauem exercet: tamen ita demum datur, ſi voluntate eius exerceat. Ideo autem ex voluntate in ſolidum tenentur, qui habent in poteſtate exercitorem, quia ad ſummam reipublicæ nauium exercitio pertinet. At inſtitorum non idem vſus eſt: ea propter in tributum duntaxat vocantur, qui contraxerunt cum eo, qui in merce peculiari, ſciente domino, negotiatur. Sed ſi, ſciente duntaxat, non etiam volente domino, cum magiſtro contractum ſit: vtrùm quaſi in volentem dabimus actionem in ſolidum, an verò exemplo tributoriæ: in re igitur dubia melius eſt, verbis edicti ſeruire: & neque ſcientiam ſolam & nudam patris dominive in nauibus onerare: neque in peculiaribus mercibus voluntatem extendere ad ſolidi obligationem. & ita videtur etiam Pomponius ſignificare, a ſi ſit in aliena poteſtate, ſi quidem voluntate gerat, in ſolidum eum obligari: ſi minùs, in peculium.

Ad §. 10. Licèt autem.

Explicat Vlpianus in hoc §. latiùs quod in præcedente dixerat obligari poſſe patrem vel dominum exercitoria actione per filiumfamilias aut ſeruum, id ſcilicet ita verum eſſe, ſi ex voluntate patris aut domini filius aut ſeruus nauem exerceat. Huiúſque iuris rationem ſubinde reddit quod ad ſummam rempublicam, aut, vt alij malunt legere, ad ſummam reipublicæ, id eſt, ad rempublicã diuitiis cumulandam maximè pertineat nauiũ exercitio. Ita innuens aliud dicendum fore, ſi vtilitas reipublicæ cum actionis exercitoriæ æquitate coniuncta non eſſet. In quo tamen illa dubitandi ratio ſtatim occurrit, quòd ad obligandum patrem vel dominum exercitoria actione in ſolidum, ſufficere videatur, vt eorum voluntate filiusfamilias & ſeruus nauem exerceant. Quaſi ſint & ipſi, qui in poteſtate exercitorem habent, hoc caſu exercitores.

Sed non ita eſt. Aliud enim eſt exercitorem eſſe, aliud verò exercitori conſenſum & voluntatem accommodare, ſicut dicimus: aliud eſſe vendere, aliud vendenti conſentire *l. aliud eſt* 160. *de regul. iur.* Non enim ſola voluntas facit exercitorem pariterque exercitoriam actionem, ſed præpoſitio magiſtri, ex cuius facto & contractu datur in exercitorem actio. Idque apparet euidentiùs ex inſtitoria actione, vt Vlpianus hic ſubiicit. Cùm enim alius ſit vſus inſtitorum, quàm vt naues exerceant, non ſufficit ad obligandum patrem vel dominum in ſolidum actione inſtitoria, vt ex eorum voluntate filiusfamilias aut ſeruus in peculiari aliqua merce negotientur, ſed omnimodo requiritur, vt ei negotiationi præpoſiti ſint *l. 1. & paſſ. infr. de inſtit. act.* Alioqui ſi ſciente tantum adeòque volente patre vel domino, ſed non tamen expreſſim præponente, negotientur, obligant patrem, aut dominum tributoria tantùm actione, vt in tributum vocetur pater, & dominus, cum iis quibuſcum filiusfamilias vel ſeruus contraxit: id enim eſt, quod ad finem huius §. Vlpianus ſubiicit, non debere nos in peculiaribus mercibus voluntatem patris aut domini ad ſolidi obligationem extendere. Indè quærendi occaſionem Vlpianus capit, ſi ſciente duntaxat, non etiam volente patre vel domino cum magiſtro nauis contractum ſit. Vtrum in ſolidum danda ſit contra eum actio quaſi in volentem. An verò ad exemplum actionis tributoriæ in tributum duntaxat? Ratio dubitandi eſt quoniam is qui ſcit & patitur, non tantùm velle videtur, ſed etiam mandare *l. qui patitur* 18. *infr. mandat.* Vnde eſt, quod pupillus pati non poſſe intelligitur *l. in eo* 110. §. *pupillus de regul. iur.* Ergo non eſt hac parte conſtituenda differentia inter nudam ſcientiam, quæ cum patientia coniuncta ſit, & voluntatem. Sed decidendi tamen ratio fortior illa eſt, quòd potentior eſſe debeat voluntas expreſſa, quàm tacita, cùm de obligatione & actione in ſolidum inducenda tractatur. Et expreſſa nocent plerumque quæ non expreſſa non nocerent, vt habet iuris regula 195. & *l. nonnunquam* 52. *de condic. & demonſtr.* Tantum autem diſtat inter nudam ſcientiam, etiam cum patientia coniunctam, quantum inter tacitam voluntatem & expreſſam *l. ſicut* 8. §. *non videtur infr. quib. mod. pign. vel hypot. ſoluit.* Benè igitur Vlpianus cócludit, in re dubia melius eſſe verbis edicti ſeruire, vt neque patris dominive ſcientia ſola & nuda eos in nauibus obliget in ſolidum, id eſt, quantum ad exercitoriam actionem, ſed ea demùm ſcientia, quæ voluntatem quoque ipſorum adnexam habeat, ne in peculiaribus mercibus voluntatem patris aut dominia ad ſolidi obligationem extendamus, quia & edictum prætoris de actione exercitoria, de volente tantùm patre aut domino locutus eſt, non de ſimpliciter ſciente. Et è contrario edictum de tributoria, licèt de ſciente tantùm patre dominove locutum ſit, non tamen in ſolidum actionem dare voluit, nec diſtinxit inter nudam ſcientiam & voluntatem, nec nos igitur diſtinguere debemus *vulg. l. de precio* 8. *ſupr. de Public. in rem act.* Nempe ſcientis appellatione contineri poteſt, etiam is qui vult, quia nemo velle poſſit, id quod neſciat, volentis verò nomine non poteſt is ſignificari qui nudam ſcientiam habeat ſine voluntate, quandoquidem id quod plus eſt, eo quod minus eſt, exprimi non poteſt, quamuis in iis quæ ſe habent per modum generis & ſpecici, vt ſcientia & voluntas (ſcientia enim eſt qoid genericum; voluntas verò quid magis ſpecificum) ſub genere etiam ſpecies contineri poſſit, non item pro genere ipſo accipi. Iunge *l. ſi ſeruus* 6. *in princip. infr. & l.* 1. §. *ſcientiam.* vbi hoc omnium apertiſſime exponitur *infr. de tribut. act.*

a *Et ita videtur & Pomponius ſignificare.* Caue ne hunc verſiculum referas ad id quod proximè dictum eſt de filiofamilias vel ſeruo in peculiaribus mercibus negotiante, & de volontate patris dominíve ad ſolidi obligationem eo caſu non extendenda (alioqui ſecum pugnaret Vlpianus, & hic verſiculus cum præcedente) ſed refer ad exercitoriam actionem, in qua Pomponius quoque hoc ipſum quod diximus obtinere voluit; vt qui in aliena poteſtate eſt, ſi voluntate patris aut domini nauem exerceat, obliget patrem dominúmve in ſolidum: ſi minus, obliget eum duntaxat de peculio, licet patre vel domino ſciente tantum exercuerit, ſi non etiam volente.

21 ¶ In poteſtate autem accipiemus vtriuſque ſexus vel filios, vel filias: vel ſeruos, vel ſeruas.

Ad §. 21. In poteſtate.

RAT. DVB. & DECIS. eadem eſt, quæ ad §. *parui autem refert.* 16. *ſupr.* Nam cùm nihil referat, an is qui nauem exercet maſculus ſit, an mulier. Item an paterfamilias ſit, an filiusfamilias, an ſeruus: niſi quod ſi pupillus ſit, exigimus tutoris authoritatem, vt ſcriptum eſt in *d.* §. *parui autem refert*, multò minùs referre poteſt, an exercitor qui in poteſtate eſt, patris aut domini maſculus ſit an fœmina, & an liber, an ſeruus ad obligandum actione exercitoria & in ſolidum vel patrem dominum, dummodo patris vel domini voluntas expreſſa interuenerit, vt diximus in §. *præced.* de pupillo ſanè tractari hìc nihil poteſt. Nec enim pupillus eſſe poteſt, qui in patris eſt poteſtate, aut in patris eſſe poteſtate is qui cùm ſit pupillus patre caret.

22 ¶ Si tamen ſeruus peculiaris, volente filiofamilias, in cuius peculio erat: vel ſeruo, vicarius eius nauem exercuit: pater dominúſve, qui voluntatem non accommodauit, dumtaxat de peculio tenebitur: ſed filius ipſe in ſolidum planè, ſi voluntate domini, vel patris exercuit, in ſolidum tenebitur, & prætetea filius, ſi & ipſe voluntatem accommodauit, in ſolidum erit obligatus.

Ad §. 22. ſi tamen ſeruus.

RAT. DVB. Filiusfamilias exercitor, cuius voluntate ſeruus peculiaris, qui in eius peculio erat, nauem exercuit, obligatur exercitoria in ſolidum ex edicto prætoris, vt diximus in §. *ſi quis nauem* 19. *& ſeq.* Atqui nullius fere momenti eſſet ea ſolidi obligatio contra filiumfamilias, non ſolùm propter ipſius, quamdiu pater viuit, inopiam, cùm nulla in ciuitate bona habeat *l. lex Cornelia* 28. *in fin. de vulg. & pupill. ſubſtit.* inanis autem ſit actio quam debitoris eludit inopia *l. nam is* 6. *ſupr. de dolo.* Sed etiam quia mortuo patre, quo demum tempore poteſt fieri aliqua executio contra filium, iam factum patrem familias & locupletiorem, non poteſt condemnari & vrgeri filius, niſi in quantum facere poteſt *l. 2. infr. quod cum eo l. ſi dubitet* 10. §. *filiusfamilias infr. de fideiuſſ.* Ergo exercitoriam hoc caſu in ſolidum dari neceſſe eſt, contra patrem, vt iis qui cum magiſtro contraxerunt, & menti Prætoris ſatisfiat. DEC. Alia eſt perſona, obligatio & voluntas filij, alia patris. Filiusfamilias ex ſuis contractibus & conſequenter ex ſua præpoſitione, cùm naui regendæ ſeruum ſuum peculiarem præpoſuit (alium enim quàm peculiarem habere non poteſt) in ſolidum tenetur: pater verò non niſi de peculio *l. ſi quis cum filiofamilias* 44. *infr. de pecul.* & nulla facta præpoſitione ſi ſciente ac volente filiofamilias exercitore ſeruus ille peculiaris nauem rexerit, perinde obligatur in ſolidum, ac ſi ſeruum expreſſim præpoſuiſſet §. *licet autem* 20. *ſupr.* ſed ea res non poteſt obligare patrem qui voluntatem ſuam non

accommoda

accommodauit: nec bona conſecutio eſt, vt quia filiusfamilias voluit, etiam pater voluiſſe videatur. Non ergo poteſt hoc caſu pater teneri exercitoria in ſolidum, ſed tantùm de peculio, ſi non probetur ipſe etiam voluiſſe. Idemque eſt, ſi ſeruus per vicarium ſuum quaſi magiſtrum nauem exerceat. Nam neque dominus tenebitur exercitoria in ſolidum, ſed tantùm de peculio, niſi ſeruo ſuo, eidemque exercitori voluntatem ſuam accommodaſſe probetur: eadem enim domini quæ patris hac parte ratio eſt, ſed non eadem ſerui, quæ filiifamilias. Non enim quemadmodum filiusfamilias, quo volente ſeruus eius peculiaris nauem exercuit, obligatur, teneturque in ſolidum, adeoque conueniri poteſt *l. filiusfamilias 39. de oblig. & action.* ita & ſeruus qui non niſi naturaliter obligatur, & cum quo nulla eſſe poteſt actio *l. ſerui 14. eodem, leg. ſeruus 6. Codic. de iudic. leg. cum ſeruo 107. de regulis iuris.* Sed non eo magis æquum eſt obligari dominum in ſolidum, ex facto ſerui ſui nec ſupra peculij quantitatem, niſi voluntatem ſuam accommodando, ſolidi obligationi ſe vltrò obſtrinxerit.

23 ¶ Quanquam autem, ſi cum magiſtro eius geſtum ſit, duntaxat pollicetur prætor actionem: tamen (vt Iulianus quoque ſcripſit) etiam ſi cum ipſo exercitore ſit contractum, pater, dominúſve in ſolidum tenebitur.

Ad §. 23. Quanquam autem.

RAT. DVB. Ex contractu magiſtri non pollicetur prætor actionem, niſi in exercitorem, & quidem ita demùm ſi volente eo magiſter nauem rexerit, ſed non in exercitoris patrem vel dominum ex contractu exercitoris. Ergo non poteſt hoc caſu dari in patrem vel dominum exercitoris actio exercitoria in ſolidum ex filij vel ſerui contractu, nec ſi pater aut dominus voluntatem ſuam accommodauerit, nouóque in eam rem edicto eſſet opus, aut ſaltem noua clauſula, cùm huius edicti verba deficiant de quo in *§. ſi is qui ſupr.* Quæ enim ex hoc edicto datur actio, ex perſona magiſtri, non etiam ipſius exercitoris proficiſcitur *§. prox. infr.* DEC. Optimum eſt, & publicè vtile poteſtatem edicti ad omnes alios caſus etiam omiſſos protrahere, ad quos mens & propoſitum prætoris porrigi poteſt, vt quod verbis edicti deeſt ex mente prætoris ſuppleatur, *leg. neque leges 10. cum tribus ſeqq. ſupr. de legibus.* Atqui eadem ratio & æquitas ſubeſt dandæ actionis exercitoriæ in ſolidum contra exercitoris patrem vel dominum ex ipſius exercitoris contractu, cui voluntatem ſuam pater, vel dominus accommodauerit, quæ ſubeſt dandæ in ſolidum exercitoriæ contra patrem vel dominum ex eo quod cum magiſtro geſtum eſt. Ergo ad hunc quoque caſum poteſtas edicti extendenda eſt, vt pater quoque vel dominus exercitoria teneatur in ſolidum, ob ea quæ filiusfamilias vel ſeruus geſſit. Eo ſcilicet volente, vt Paulus ſcribit *libro 2. Sententiar. tit. 6.* Maior ſiquidem ratio eſt, vt ex contractu exercitorio filiifamilias, vel ſerui pater aut dominus immediatè obligetur, quam vt ex contractu magiſtri per mediam filiifamilias vel ſerui perſonam, ſed vtroque tamen caſu perinde voluntatem patris vel domini interueniſſe neceſſe eſt.

24 ¶ Hæc actio ex perſona magiſtri in exercitorem dabitur, & ideò ſi cum alterutro eorum actum eſt, cum altero agi non poteſt, ſed ſi quid ſit ſolutum: [a] ſiquidem à magiſtro, ipſo iure minuitur obligatio. ſed ſi ab exercitore: ſiue ſuo nomine, id eſt, propter honorariam obligationem, ſiue magiſtri nomine ſoluerit, minuetur obligatio: quoniam & alius, pro me ſoluendo, me liberat.

Ad §. 24. Hæc actio.

RAT. DVB. Cùm ex vno eodemque contractu ad conſequendam indemnitatem aduerſus plures datur actio, neuter eorum liberari debet ſola electione, ſed magis perceptione, ſaltem ſi maiorem æquitatis quàm ſtricti iuris rationem habeamus, vt idem Vlpianus noſter ſcribit in *leg. ſi ex duobus 32. verſ. ſed licèt hoc iure contingat infr. de pecul. l. 3. & 4. ſupr. de his qui effud. vel deiec. l. vlt. C. de fideiuſſ.* Atqui quoties cum magiſtro nauis contractum eſt, ex eo contractu naſcitur actio propria contra magiſtrum; exercitoria verò contra exercitorem: non alia de cauſa, quàm vt habeat electionem à quo potiùs ſperare & conſequi indemnitatem poſſit, an à magiſtro, an ab exercitore, *§. eſt autem ſupra.* Ergo etiamſi cum alterutro eorum actum ſit, quamdiu tamen actor indemnitatem conſecutus non eſt, adhuc tamen cum altero agi poteſt.

DEC. Vnica tantum cauſa eſt actionis, quæ & contra magiſtrum ex contractu competit, & exercitoriæ quæ in exercitorem ex hoc edicto: quamuis alia atque alia actio ſit. Quæ enim contra magiſtrum datur ciuilis eſt, cùm ſit ex contractu: quæ verò contra exercitorem honoraria eſt. Cæterum vtraque ex perſona, & facto magiſtri proficiſcitur: atqui actio cùm exercetur, conſumitur *l. habebat 13. infr. de inſtit. act. l. ſi ſic ſtipulatus ſim. 133. de verb. oblig.* Conſumi autẽ nõ poteſt actio, quin ipſa etiã actionis materia conſumatur, quæ porrò vbi conſumpta eſt, nec actionem nouam parere, nec partam retinere amplius poteſt. Conſequenter igitur dicendum eſt, ſi is qui cum magiſtro contraxit, atque ita exercitorem quoque ſibi obligauit, cum alterutro eorum egerit, cum altero agere illum ampliùs non poſſe, licet à priore nihil, aut minus quàm ei deberetur, fuerit conſecutus. Sibi enim debet imputare, cur malè elegerit, nec habet electionem plurium actionum, vt pluribus actionibus vtatur, ſed alterutra earum qua malit vt in *leg. cùm filius 76. §. varius de legat. 2.* Electionem enim hanc introduxit prætor ne actor eluderetur, non vt variandi haberet poteſtatem, vt in *leg. electio 26. iunct. leg. ſi communis 9. ſupr. de noxal. act.* Longéque diuerſa ſpecies eſt *d. l. ſi ex duobus*, propter ſpecialem æquitatis rationem ibi poſitam, & à nobis explicandam. Et ſanè in hac quæſtione varij caſus diſtinguendi ſunt, cùm aliquando electione ſola vnius perſonæ & conteſtatione, alia perſona liberetur, vt hîc & in *d. l. electio.* Aliquando non niſi perceptione vt in *d. l. 4. de his qui effud. vel deiec.* vbi latiùs de hac re ſcripſimus: eadem ferè quæſtio eſt, cùm aduerſus vnam eandémque perſonam plures actiones competunt, an vnius electio perimat cæteras. De qua dicemus ad *l. quod in herede 9. §. eligere infra de tribut. act. & ad l. ſed ſi pupillus 11. §. penult. d. l. habebat quis 13. de inſtitut. action.*

a *Sed ſi quid ſit ſolutum.* RAT. DVBIT. Multum intereſſe videtur an magiſter actori ſoluerit, an exercitor: cùm magiſter ſoluit, nemo dubitat quin ſe liberet ipſo iure, ſoluendo quod ipſe debet vero creditori: cùm verò ſit ipſo iure liberatus, nec dubitandum eſt, quin exercitorem quoque liberet, cuius obligatio non niſi acceſſoria eſt, quandoquidem ex perſona & facto magiſtri, vt diximus, proficiſcitur. Quemadmodum & liberato per ſolutionem reo, fideiuſſorem quoque liberari dicimus, tùm quoque cùm promiſſum fortè hominem dolo malo occidit, vt in ſpecie *l. ſi fideiuſſor. 19. ſupr. de dolo.* nec enim acceſſoria obligatio poteſt conſiſtere ſine principali *l. cùm principalis 178. de reg. iur.* At cùm non magiſter, ſed exercitor ſoluit, ſi quidem nomine magiſtri, dubitationem res non habet, quin etiam magiſtrum liberet

ret

Digitized by Google

ret principaliter & ſe quoque per conſequentias, quia ſoluendo quiſque pro alio etiam inuito nedum ignorante eum liberat *leg. ſoluendo 39. ſupr. de negot. geſt. l. ſolutione 23. de ſolut.* Si verò ſuo nomine & propter honorariam ſuam obligationem qua ex edicto tenetur, non idem dicendum videtur, quoniam qui ſuo nomine ſoluit, quod etiam alius debet, alium non liberat *l. ſi quid poſſeſſor 31. ſupr. de hered. petit. l. Papinianus 28. infr. mandat.* Neque hoc caſu poteſt bona videri ratio, quam adfert hîc Vlpianus, *Quoniam & alius pro me ſoluendo me liberat*, ergo adhibenda fuit hæc diſtinctio quam tamen Vlpianus reiicit, cùm ait vtroque caſu liberationem vtrique contingere & quidem ipſo iure. Hoc enim omnimodo probat ratio ſupradicta ſi bona eſt, quam tamen malam eſſe diximus.

Dec. Obligatio exercitoris rectè comparatur fideiuſſoriæ, quoniam vtraque acceſſoria eſt, & ex principalis debitoris perſona factóque proficiſcitur. Atqui fideiuſſor, etiamſi ſuo nomine ſoluat, & propter ſuam fideiuſſoriam obligationem, attamen non modò ſeipſum, ſed etiam debitorem principalem & quidem per prius liberat. Idémque in omnibus illis qui non niſi acceſſionis iure obligati ſunt, obtinet, ſi mandatores excipias, de quibus in *d. l. Papinianus*, quia mandatum principalis obligationis cauſam præbet, non etiam fideiuſſio. Sed & in pluribus correis debendi, qui omnes æquè principaliter obligantur, idem iuris eſt *l. 1. l. 3. §. 1. infr. de duob. reis.* ergo & exercitor ſuo etiam nomine ſoluendo liberat magiſtrum ipſo iure, quia ſcilicet ſuo nomine ſoluere non poteſt, quin ſoluat etiam nomine magiſtri pro quo ipſe eſt obligatus. Alia ratio eſt eorum qui ſuo nomine ſoluunt, quod debere ſe putant, & quod alius tamen debet, ſed pro quo non ſunt obligati, vt in ſpecie *d. l. ſi quid poſſeſſor. de hered. petit.* eóque pertinet ratio illa Vlpiani, *quoniam & alius pro me ſoluendo me liberat*, vt intelligamus exercitorem tùm quoque cùm ſuo nomine ſoluit, & propter honorariam ſuam obligationem, tamen id ſoluere quod magiſter debet, & quod magis eſt, magiſtri quoque nomine: Illud ſanè conſtat, eo quoque caſu quo ſolutione vnius alter non liberetur ipſo iure, doli tamen exceptionem nocere ei, qui bis idem conſequi velit, quamuis à diuerſis perſonis *l. ſi quis dolo 51. in fin. de re iudic. d. l. ſi quid poſſeſſor. 31. verſ ſed & petitor. Iunct. l. ſicut 8. §. vlt. infr. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.* Cæterum in hac ſpecie dubitari non oportet, quin & magiſtro & exercitori vtroque caſu liberatio contingat ipſo iure.

25 ¶ Si plures nauem exerceant, cum quolibet eorum in ſolidum agi poteſt.

Ad §. vlt. Si plures.

Rat. dvb. Cùm plures nauem exercent vno eodemque præpoſito ab omnibus magiſtro (ſic enim locus hic intelligi debet) plures ſimul eodémque tempore obligantur actione exercitoria in eam quantitatem quæ debetur his qui eum magiſtro contraxerunt, nec alia ratione quàm quia quotidianus nauis quæſtus ad eos pertinet *§. exercitorem ſupr. §. eadem ratione. Inſtit. Quod cum eo.* Atqui & pecunia quę pro indemnitate debetur ac petitur, diuidua eſt, & quæſtus ille quotidianus etiam diuiduus: nulla ergo ratio eſt, vt ſinguli in ſolidum teneantur, tanquam correi debendi: ſed pro ſua potius quiſque virili portione, vt dici ſolet in pluribus eiuſdem ſummæ promiſſoribus, etiam ex vna eadémque ſtipulatione conſtitutis *l. reos. 11. §. cùm tabulis infr. de duob. reis.*

Dec. Iniquum eſt in plures aduerſarios diſtringi eum, qui cum vno cõtraxerit, vt ſcriptum eſt in *l. ſeq. & in l. ſiue duobus 32. §. vlt. infr. de pecul.* vbi eadem ratione reſpondetur, ſi ſeruus plurium contraxerit, ex eo contractu dandam eſſe actionem de peculio ſolido in ſingulos dominus, quia & in ea ſpecie qui cum ſeruo communi contraxerunt, non cum pluribus dominis, ſed cum vno ſeruo cõtraxerunt. At qui in propoſita ſpecie ſimiliter ij qui cum magiſtro plurium exercitorum contraxerunt, non niſi vnius magiſtri perſonam intuiti ſunt, nec cum ipſis exercitoribus, qui plures erant, ſed cum magiſtro, qui vnicus eſt, contraxerunt. Ergo in plures aduerſarios diſtringi non debent, quod contingeret, ſi non haberent exercitores ſingulos in ſolidum obligatos. Hæc enim actio exercitoria etiam quæ in ipſos exercitores datur, non ex perſonis exercitorum naſcitur, ſed ex perſona ſolius magiſtri, vt ſcriptum eſt in §. præcedente. Proinde cum quolibet exercitorum in ſolidum agi poteſt; quemadmodum etſi ex ſerui communis perſona conueniantur, qui voluntate dominorum nauem exercuerit *l. ſi ſeruus 6. §. 1. infr.* niſi cùm ex perſona propria conueniuntur vt in *l. 4. infr.* non eſt ſimile quod ſcriptum eſt in *l. 1. §. vlt. ſupr. de his qui effud. vel deiec.* Habet enim aliam rationem quæ ponitur in *l. 2. eod. tit.*

2. Gaivs libro 9. ad Edictum Prouinciale.

NE in plures aduerſarios diſtringatur, qui cum vno contraxerit.

Ad l. 2. Ne in plures.

Rat. dvb. Paſſim accidit vt qui cum vno contraxit, in plures tamen aduerſarios diſtringatur, cùm actio quæ contra defunctum contrahentem competebat in ſolidum, diuidatur inter plures heredes pro hereditariis portionibus per legem duodecim tabularum. *leg. 1. Cod. ſi certum petat. leg. final. & tot. tit. Cod. de heredit. act.* quia hereditas eos obligat *leg. ſiue à certis 17. infr. de duob. reis.* quæ similiter per legem duodecim tabularum diuiditur *l. 1. & 2. C. ſi vnus ex pluribus heredib. debit.* Quamuis dici ſoleat ex perſonis heredum conditionem obligationis non immutari *l. 2. §. ex his de verbor. obligat.* Ergo nihil abſurdi eſſet, etiamſi ex contractu habito cum magiſtro nauis daretur exercitoria in ſingulos exercitores pro virilibus, aut pro partibus exercitionis, vt in *l. 4. infr.*

Dec. Qui cum vno contrahit illius dumtaxat perſonam & fidem intuetur, & de eo non per partes, aut pro parte, ſed in ſolidum obligando cogitat. Atqui tam perſona quàm fides cuiuſque indiuidua eſt. Obligationem igitur quæ ex eo contractu naſcitur, & actionem quæ ex obligatione, pariter indiuiduam eſſe neceſſe eſt, nec minùs ſi contra plures ex aliqua cauſa detur quàm ſi contra vnum illum qui contraxit, ne alioquin fiat ei iniuria, qui de vno in ſolidum obligando cogitauit: ſi defenſionis per plures ſciſſæ incommodum pati cogatur, *l. iam tamen 5. §. penult. infr. Iudic. ſolui:* vbi hanc ob cauſam dicitur, ſi plures ſint fideiuſſores iudicatum ſolui non ſufficere, vt parati ſint omnes defendere ad impediendum ne committatur ſtipulatio, niſi vnum etiam dent procuratorem, ſi hoc actor deſideret. Nam & plures hæredes rei neceſſe habent vnum eundemque procuratorem dare, ne defenſio per plures ſciſſa incommodo aliquo afficiat actorem, quamuis in actoris heredibus aliud ſit: cui congruit quod ſcriptum eſt *l. non tamen 38. ſupr. de procurat. l. ſi familia 48. ſupr. familia erciſc. leg. quod ſi nolit 31. §. ſi plures infr. de edilit. edict.* Alia ratio eſt heredum debitoris, in quos neceſſariò diuidenda eſt actio, & dirigenda pro hereditariis portionibus non ſolùm propter authoritatem legis 12. tabular. quæ ita conſtituit, ſed etiam quia non habet creditor quod conqueratur, cùm actio quæ contra defunctum competebat

in ſolidum inter ipſius heredes diuiditur. Quippe quæ intercidere omnino deberet morte debitoris, ſi non per legem 12. tabul. ſalua conſeruaretur: inducta per eam legem fictione hereditatis, ad repræſentandam perſonam defuncti, vt adhuc viuere exiſtimetur. Porrò cùm hereditatem licèt ſui natura indiuiduam, quia in iure conſiſtit, neceſſe ſit, in tot partes diuidi, quot ſunt heredum perſonæ, quaſi totidem hereditatibus conſtituti, *leg. in ſingulis 77. infr. ad leg. Falcid. & §. 1. Inſtit. eod. titul.* Neceſſe quoquè eſt diuidi in totidem partes actionem, nec verendum ėſt vt incommodo in ea re aliquo adficiatur actor cuius intereſt, actionem aliquam habere, licèt diuiſam, potiùs quàm nullam. Exemplo eius quod de annali actione. De peculio ſcribit Vlpianus *in l. 1. §. meritò autem infr. Quando actio de peculio eſt annal.* Eadem ratio quæ ponitur in hac lege facit, vt ſi communis ſeruus voluntate dominorum nauem exercuerit, in ſingulos dari debeat in ſolidum actio, *l. ſi ſeruus. 6. §. 1. infr.* ſicut & actio de peculio in ſolidum peculium datur ex contractu ſerui communis, id eſt, etiam pro ea parte peculij, quæ apud alium dominum eſt, *leg. ſi ex duobus 32. in principio, leg. & ancillarum 27. §. vltim. infra de pecul. leg. habebat quis 13. §. vlt. infr. de inſtit. act.*

3. Pavlvs libro 29. ad Edictum.

NEc quicquam facere, quotam quiſque portionem in naue habeat, eúmque qui præſtiterit, a ſocietatis iudicio à ceteris conſecuturum.

Ad l. Nec quicquam facere 3.

Rat. dvb. Non datur actio exercitoria in exercitores ex contractu magiſtri, niſi quia ſunt exercitores, vt nomen ipſum actionis oſtendit §. *eadem ratione Inſtit. Quod cum eo qui in alien. poteſt.* Ergo non niſi quatenus exercitores, id eſt pro quota portione quam quiſque in naue habeat. Exemplo eius quod proximè diximus plures vnius debitoris heredes teneri pro hereditariis portionibus, quia hereditas illa eſt, quæ eos obligat *leg. ſiue à certis 17. infr. de duobus reis.*

Decis. Plures exercitores tenentur quidem actione exercitoria tanquàm exercitores, ſed non quatenus exercitores ſunt, nec ſub illa, vt ſic dixerim, formalitate, ſed tanquam obligati ex facto & contractu magiſtri quem præpoſuerunt, aut qui ſaltem ex eorum voluntate nauem exercuit, atqui nauis magiſter vnus tantùm fuit. Ergo quamuis plures ſint exercitores, ſiue paribus, ſiue diſparibus in naue partibus, non debet in plures aduerſarios diſtringi is, qui cum vno contraxit, vt ſcriptum eſt in *leg. præced.* longéque alia ratio eſt exercitoriæ, alia hereditariæ actionis, vt ibidem ſcripſimus.

a *Eúmque qui præſtiterit.* Rat. dvb. Quòd vnus ex pluribus exercitoribus in ſolidum præſtitit ei, qui cum magiſtro cõtraxit, ideò pręſtitit quia ipſe ſuo nomine debuit, non quia etiam alij exercitores debuerunt. Ergo non eſt ei concedendum, vt quod in ſolidum pręſtitit, ab aliis iudicio ſocietatis repetat & conſequatur. Imò videtur eſſe in hoc gratificationi locus, ſi malit actor totum ab vno petere, vt cæteri nihil præſtent, quemadmodum contingit à pluribus correis debendi, quorum vnus ſi in ſolidum conuentus ſolidum præſtiterit, nihil repetere ab aliis poteſt, ſi non antequam ſoluerit, ſibi proſpexerit petita & impetrata actionum ceſſione pro parte, vt ſæpiùs docuimus contra omnium licèt interpretum ſentẽtiam ex *l. ſi in rem 12. C. ſi cert. petat. l. rem hereditariam 65. infr. de euict. l. ſi pro patre 10. §. vlt. infr. de in rem verſ. l. 2. ſi* iuxta noſtram emendationem legas quomodo legendum eſt, *Nec ſoluiſſe* pro *exſoluiſſe. C. de duob. reis.*

Dec. Quod placuit vnumquemque ex pluribus exercitoribus teneri in ſolidum, nõ tam ex neceſſitate iuris, aut odio illius qui in ſolidum conuenitur, receptum eſt, quaſi poſſi imputari ei quomodo correo debendi, cur ſe in ſolidum obligauerit, quàm fauore actoris, & ex ratione illa æquitatis potiùs, quàm ſtricti iuris, ne in plures aduerſarios diſtringatur, qui cum vno contraxerit. Itaque non poteſt negari, quin ſoluendo ſolidum liberauerit ſocios ab ære alieno, quod ab ipſis perinde in ſolidum exigi potuiſſet. Quæ res inter ſocios parit actionem pro ſocio. Inter cæteros verò familiæ erciſcundæ vel communi diuidundo, ne alioquin cæteri ex eius qui ſoluit iactura locupletentur *l. & ancillarum 27. §. vlt. infr. de pecul.* vbi dicitur adeò verum hoc eſſe, vt ei qui actione de peculio conuentus ſoluit ſolidum, danda ſit pro indemnitate actio aduerſus cæteros ſiue pro ſocio, ſiue communi diuidundo, vt ſi nihil ab iis conſequi poſſit forte quia peculium nullum apud eos fuerit, nec æquum ſit conueniri eum in ſolidum, *leg. quare 18. eod.* Quod etſi in actione de peculio tantùm ibi ſcriptum eſt, ad exercitoriam tamen, & ad inſtitoriam quoque trahi debet, in quibus idem omnino ius obtinet *l. habebat quis 13. §. vlt. infr. de inſtit. act.* Æquius enim eſt, ſi aliter fieri non poſſit, vt in damno moretur is qui cum magiſtro nauis aut inſtitore, aut ſeruo communi contraxit, quam vt vltra partem ſuam oneretur is qui quod ſupra partem ſuam ſoluiſſet, repetere à nullo poſteà poſſet. Proinde quod dicimus poſſe vnumquemque ex exercitoribus in ſolidum conueniri, non tam ad effectum exactionis, quàm ad agendi facilitatem pertinet, nec tam ne damno vllo actor afficiatur, quàm vti ne illo incommodo ſciſſæ per partes defenſionis vt in *l. 5. § penult. infr. Iudic. ſolui.* Iunge *d. l. habebat quis 13. §. vlt. cum l. ſeq. infr. de inſt. act.*

4. Vlpianvs libro 29. ad Edictum.

SI tamen plures per ſe nauem exerceant, pro portionibus exercitionis conueniuntur. Neque enim inuicem ſui magiſtri videntur.

Ad l. ſi tamen 4.

Rat. dvb. Cùm plures per ſe, non per magiſtrum nauem exercent, & aliquis contrahit cum vno ex exercitoribus, maior ratio eſſe videtur, vt cæteri exercitores ex facto & contractu alterius obligentur, quàm ſi cum vno eodemque communi magiſtro contractum eſſet, ſiue quòd plus ſit exercitorem eſſe quàm magiſtrum, ſiue quòd plures exercitores per ſe nauem exercentes alij aliis aut magiſtri, aut ſaltem magiſtrorum loco eſſe videantur.

Dec. Quiſquis exercitor nauis eſt, eam pro arbitrio ſuo, aut per ſe, aut per alium exercere poteſt, in dubio autem niſi ſe inuicem præpoſuerint, non eſt quiſquam ex iis credendus alieno feciſſe nomine, quod ſuo facere potuit *l. 1. l. 4. l. cùm ex pluribus 97. infr. de ſolut.* ergo ſiue vnus tantùm ex iis contraxerit, ſolus ille tenebitur, & in ſolidum, ſed actione propria ex ſuo contractu non exercitoria, alij verò nullomodo tenebuntur, quia neque per ſe, neque per alium contraxerunt: ſiue omnes ſimul & per ſe contraxerint, qui caſus eſt huius legis, nullus ex iis in ſolidum tenebitur, nec rurſus exercitoria, quæ non niſi ex contractu magiſtri proficiſcitur *l. 1. § pen. ſupr.* ſed propria quiſque ex eo contractu actione & pro partibus exercitionis, non pro virilibus. Aliud ergo erit, ſi conuenerit, vt ſint ſui inuicem magiſtri.

Digitized by Google

1 ¶ Sed ſi plures exerceant, vnum autem de numero ſuo magiſtrum fecerint: huius nomine in ſolidum poterunt conueniri.

Ad §. 1. Sed ſi plures.

RAT. DVB. Si plures exercitores nauem per ſe exerceant, nihil facere aut addere poſſe videtur, quod de ſuo numero aliquem magiſtrum faciant. Quorſum enim magiſter, niſi vt nauem ipſe pro alio exerceat? Quomodo autem pro eo qui & ipſe quoque exerceat? Ergo hoc quoque caſu idem videtur dicendum, quod ſuperiore, vt omnes non niſi pro exercitionis portionibus teneantur, niſi quod in hac ſpecie, ſi cum eo contractum ſit quem alij magiſtrum fecerint, & exercitoriæ actioni locus eſt contra cæteros, qui non contraxerunt: contra eum verò qui contraxit, in ſolidum ex proprio contractu, non etiam exercitoria, quæ in ſuperiore ſpecie nullo præpoſito magiſtro nulla eſſe poteſt.

DEC. Commodiùs, tutiùs, & expeditiùs regitur nauis, quæ ex pluribus exercitoribus magiſtrum vnum habet, quàm ſi plures exercitores etiam æquè periti, adeoque ſi voles peritiores eam per ſe communiter exerceant, vt ſcripſimus ad *l. 1. §. 1. ſupr.* nec ratio iuris immutari poteſt ob id ſolùm quod magiſter nauis vnus ſit ex exercitoribus, quemadmodum nec nauigantis cum eo contrahentis deterior debet eſſe conditio, quàm ſi cum alio quolibet magiſtro contraxiſſet: quid enim vetat eſſe vnum eundémque, & magiſtrum aliorum exercitorum, & pro ſua quoque parte exercitorem? Ergo quemadmodum ſi cum magiſtro communi contractum eſſet, daretur exercitoria contra omnes in ſolidum, ita & cùm cæteri alium ex exercitoribus magiſtrum præpoſuerunt, eadem actio contra omnes in ſolidum dãda eſt, præterquàm contra eum ipſum qui contraxit, qui ſicuti magiſter ſui ipſius eſſe non poteſt, ita neque ex proprio ſuo contractu teneri exercitoria, ſed propria illa actione, quæ ex eo competierit: ſi quid tamen ex magiſtri huius eiuſdémque coëxercitoris contractu alij præſtiterint, vtique ab eo repetent, non actione mandati, aut ex locato, vt in *l. 1. §. ſed ex contrario 18. ſupr.* Sed iudicio ſocietatis, ſi ſocij proponantur, vt in *l. proxim. praced.* Nec tamen neceſſe eſt, vt puto, ad cæteros exercitoria actione in ſolidum obligandos, vt alium expreſsè magiſtrum præpoſuerint, ſed ſufficiet, vt vnus ex exercitoribus aliorum voluntate nauem exercuerit *arg. l. 1. §. ſi is qui nauem & ſeq. ſupr. & §. prox. infr.*

2 ¶ Sed ſi ſeruus plurium, nauem exerceat voluntate eorum: idem placuit, quod in pluribus exercitoribus, planè ſi vnus ex omnibus [a] voluntate exercuit, in ſolidum ille tenebitur, & ideo puto, & in ſuperiore caſu [b], in ſolidum omnes teneri.

Ad §. 2. Sed ſi ſeruus.

RAT. DVB. Seruus plurium qui eorum voluntate nauem exercet, non ideo magiſter ab iis omnibus præpoſitus eſſe intelligitur: aliud enim eſt, præpoſitum eſſe, aliud ex eius qui non præpoſuerit voluntate exercere, vt diximus ad *§. licèt autem l. 1. ſupr.* ergo quod proximè dictum eſt, Si plures per ſe nauem exerceant, vnum autem de ſuo numero magiſtrum faciant, ſingulos in ſolidum eius nomine conueniri poſſe, non idem probandum eſt, ſi ſeruus plurium voluntate omnium nauem exerceat, vt omnes in ſolidum teneantur, ſi non ab omnibus præpoſitus ſit magiſter.

DEC. Quod ad exercitoriam actionem pertinet nihil intereſt, an præpoſitus quis ſit ab exercitore vno vel pluribus, an eorum voluntate exercuerit ad obligandos eos in ſolidum actione exercitoria. An inſtitoria ſanè intereſt ob eam diuerſitatis rationem quam attulimus in *d. §. licet autem.* Nos de exercitoria hîc tractamus. Ergo ſi ſeruus plurium, voluntate omnium nauem exercuerit, ex eius contractu domini omnes in ſolidum exercitoria tenebuntur. Idque eſt quod apertiùs concluditur in fine huius §. & à Paulo in *l. pen. §. 1. infr.*

a *Planè ſi vnus ex omnibus.* Senſus eſt, ſi non omnium dominorum voluntate, vt in ſuperiore ſpecie, ſed vnius tantùm ex dominis ſeruus plurium nauem exercuerit, ſolum illum ex contractu communis ſerui exercitoria in ſolidum conueniri poſſe, cæteros verò non niſi de peculio, quomodo conueniendi omnes eſſent, ſi nullus ex dominis voluntatem ſuam ſeruo communi accommodaſſet *l. 1. §. ſi tamen 22. ſupr.*

RAT. DVB. Seruus hic communis fuit plurium, & nauem communem exercuit. Ergo quamuis vnius duntaxat ex dominis voluntate exercuerit, perinde tamen ſinguli in ſolidum teneri debent, atque is qui voluntatem ſuam accommodauit.

DEC. Exercitoria nemo vnquam tenetur ob id ſolùm, quod exercitor ſit, ſed ob id tantum, quòd vel præpoſuerit magiſtrum, vel nauem exercenti voluntatem ſuam accommodauerit *d. §. licet autem.* Atqui ponimus ſeruum hunc communem, neque ab omnibus dominis ſuis præpoſitum fuiſſe regendæ naui, neque ad eam regendam omnium voluntatem, ſed vnius tantùm habuiſſe: ergo ex eius contractu, ſolus ille qui voluit, teneri debet, non etiam cæteri qui non voluerunt.

b *Et ideò puto & in ſuperiore caſu.* Superiorem caſum proculdubio eum intelligit, qui initio huius §. propoſitus eſt, ſi ſeruus plurium nauem exerceat voluntate omnium. In qua ſpecie dixerat Vlpianus idem placere, quod in pluribus exercitoribus, nec tamen ſatis aperuerat, quid his verbis ſibi vellet: cùm in præcedentibus duos caſus propoſuerit, in quorum priore dixerat plures exercitores per ſe nauem exercentes ex omnium contractu, non niſi pro exercitionis portionibus conueniendos eſſe. In poſteriore verò plures exercitores exercentes per magiſtrum quem de ſuo numero fecerint eius nomine in ſolidum teneri. Ne ergo dubitari poſſet, quin id quod initio huius §. ſcriptum erat, ſi ſeruus plurium nauem exerceat voluntate omnium, idem placere quod in pluribus exercitoribus, ad id referri deberet, quod in poſteriore & proximiore præcedentium dictum fuerat, teneri plures exercitores in ſolidum; meritò ſubiungit Vlpianus, *& ideò puto & in ſuperiore caſu omnes in ſolidum teneri,* eadem, ſed apertior Pauli ſententia eſt in *d. l. pen. §. 1. infr.*

3 ¶ Si ſeruus ſit, qui nauem exercuit voluntate domini, & alienatus fuerit: nihilominùs is, qui eum alienauit, tenebitur proinde, & ſi deceſſerit ſeruus, tenebitur [a], nam, & magiſtro defuncto, tenebitur.

Ad §. 3. Si ſeruus ſit.

RAT. DVB. Hæc actio ex perſona magiſtri, vel eius qui voluntate domini nauem exercuit in exercitorem datur *leg. 1. §. pen. ſupr.* Ergo, ſi magiſter ſeruus ſit, & alienatus fuerit, cùm fiat in dominio emptoris, danda eſt actio contra emptorem tanquam dominum, aut ſaltem danda eſt electio actori, an cum venditore malit agere, an cum emptore, vt in actione de peculio *l. ſi noxal. 11. §. penult. l. & ancillarum 27. §. ſi ſeruus l. ſi ex duobus 32. §. pen. leg. ſi creditor. 37. §. pen. infr. de pecul.* Nam & actio exercitoria æquiparatur in pleriſque actioni de peculio *l. habebat quis 13. §. vlt. infr. de Inſtit. act.* Fit enim

Digitized by Google

alienatio quælibet cum ſua cauſa *l. alienatio 67. de contr. empt.* nec poteſt fieri, vt ex contractu ſerui, cum quo nulla actio eſt, dominus ipſe non conueniatur.

D e o. Dominus cuius voluntate ſeruus antequàm alienaretur nauem exercuit, non ideò tenetur exercitoria, quòd dominus ſit, vt euenit in actione de peculio, ſed quia ſeruo nauem exercenti voluntatem ſuam accommodauerit, quaſi ea voluntas præpoſitio quædam ſit. Et ſanè præpoſitionis loco, atqui alienatio ſerui non mutat ſtatum, nec veritatem rei, quæ fuit ante alienationem. Et ſicuti non facit vt nouus dominus voluiſſe videatur eo tempore, quo nec velle potuit: ita nec facere poteſt, vt verum non ſit, priorem dominum voluiſſe. Ergo nihilominùs is qui eum alienauit, tenebitur exercitoria in ſolidum perinde ac ſi non alienaſſet: emptor verò quamuis nouus dominus nullo modo tenebitur, non ſolùm quia nihil eo volente factum eſt, ſed etiam quia nihil ei noceret voluiſſe eo tempore, quo nondum erat dominus *leg. 4. §. ſi extraneus ſupr. de noxal. action.*

a *Proinde & ſi deceſſerit ſeruus, tenebitur.* R a t. d v b. Actiones quæ contra dominum competunt ex contractu ſerui, extingui ſolent morte ſerui, niſi ſi quando ex beneficio prætoris iuſta aliqua de cauſa conſeruantur, quo caſu fiunt annales, vt videre eſt in actione annali de peculio *l. 1. & tot. tit. infr. quand. act. de pecul. eſt annal. iunct. l. pen. §. 1. ſupr. de noxal. act.* Atqui exercitoria actio proficiſcitur ex contractu, & facto ſerui, eiuſdemque magiſtri quem poſt nauem exercitam ponimus alienatam. Ergo ſi hic idem ſeruus poſt alienationem aut etiam antè deceſſerit, dominus nullo modo tenebitur.

D e c. Actio quam quis ſemel habere contra dominum cœpit ſiue ex ſtipulatu illa ſit, ſiue ex contractu ſerui, ea nec euictione, nec manumiſſione, nec morte aut fuga ſerui amittitur *l. euicta 16. §. ſi ſeruus infr. de euict.* Sunt enim quidam modi legitimi actionum vt acquirendarum, ita amittendarum, inter quos mors ſerui non eſt, præſertim verò in hac ſpecie, in qua non tam ex contractu ſerui naſcitur, quam ex eo quod ſeruus hic voluntate domini nauem exercuit, licèt non fuerit magiſter, quia nulla fuit expreſſa præpoſitio. Ergo quemadmodum defuncto nauis magiſtro non eo minùs tenetur exercitoria dominus, ita neque defuncto eo qui voluntate domini nauem exercuit, quia morte contrahentis non idcirco contractus extinguitur, quomodo morte delinquentis crimina ferè omnia extinguuntur, nec morte ſerui deſinit ratio, quæ viuo eo dominum obligabat exercitoria, quia ſcilicet ſeruo nauem exercenti voluntatem ſuam accommodauerat. Hinc verò intelligimus quam diuerſa ratio ſit actionum noxalium, quæ ſerui morte intereunt, quia ex delicto naſcuntur, non ex contractu, vt exercitoria. Et ex lege duodecim tabularum perpetuam comitem habent dedendi ſerui poteſtatem *l. miles 6. §. 1. infr. de re iudic. l. 1. & paſſ. de noxal. act.* quæ poteſtas moriente ſeruo intercidit *dict. l. penult. §. 1. eod.* Actio autem de peculio licèt ex contractu naſcatur æquè ac exercitoria *l. 1. §. ſi filius familias ſupr. de his qui effud. vel deiec.* ideo tamen morte ſerui aut alienatione finitur, quia ex ſui natura & eſſentia non datur, niſi aliquo exiſtente peculio *l. ſi ſeruus 20. ſupr. de dolo, l. quæſitum 30. l. depoſui 38. in princip. l. eo tempore 50. & paſſ. infr. de pecul.* Peculium autem & morte & alienatione ſerui eſſe deſinit. Ideoque neceſſarium fuit auxilium & beneficium Prætoris, vt in annum vſque poſt mortem vel manumiſſionem, vel alienationem ſerui actio de peculio produceretur *d. l. 1. §. meritò autem infr. quand. de pecul. act. eſt annal.*

4 ¶ Hæ actiones perpetuò, & heredibus, & in heredes dantur. Proinde & ſi ſeruus, qui voluntate domini exercuit, deceſſit: etiam poſt annum dabitur hæc actio: quamuis de peculio vltra annum non detur.

Ad §. vlt. Hæ actiones.

Hoc nomine ſignificantur cum exercitoria actione cæteræ quoque ſimiles exercitoriæ, vt inſtitoria, tributoria, quod iuſſu & de in rem verſo. Hæ namque omnes ſicut in ſolidum dantur, non de peculio duntaxat, ſi tributoriam excipias, quæ in ſolidum quidem non datur, ſed tamen datur vltra quantitatem peculij: ita & heredibus & in heredes dantur, & quidem perpetuo, non intra annum duntaxat *l. nouiſſimè 15. infr. de inſtit. act. l. illud quoque 7. §. vlt. & l. ſeq. inf. de tribut. l. 1. in fin. inf. quand. act. de pecul. eſt annal.* Idque ex natura prætoriarum actionum, quæ & rei perſecutoriæ ſunt, & ex contractu deſcendunt *l. in honorariis 35. de oblig. & act. l. hac actio 4. ſupr. ſi menſ. falſ. mod. dixer.* Ratio tamen dubitandi ea fuit, quod hæ actiones omnes proximè accedunt ad actionem de peculio, cui & exercitoria æquiparatur in *l. habebat quis 13. §. vlt. infr. de inſtit. act.* de peculio autem actio licèt regulariter & ſui natura ſit perpetua, quoniam & ex contractu naſcitur, & rei perſecutoria eſt, interdum tamen annalis eſt, iis ſcilicet caſibus de quibus in *l. 1. & tot. tit. quand. act. de pec. annal. eſt.* Cæteræ verò de quibus diximus nunquam ſunt annales, ſed ſemper perpetuæ, ſed decidendi ratio & diuerſitatis illa eſt, quam proximè attulimus, quod actio de peculio cùm ſui natura non detur, niſi ad peculium, diutiùs durare non poteſt, quàm peculium ipſum ſi non ſpeciali auxilio & beneficio Prætoris in annum vſque porrigatur. Atque hanc dubitandi rationem eſſe ad hunc locum Vlpianus non obſcurè inſinuat iis verbis, *quamuis de peculio vltra annum non detur.* Poteſt etiam dubitandi ratio aliqua, ſed leuiuſcula ex eo peti, quòd exercitoria & cæteræ ſimiles actiones non aliam cauſam habeant, quàm voluntatem domini, qui aut magiſtrum aut inſtitorem præpoſuit, aut exercitoris, cuius voluntate ſeruus aut filiusfamilias nauem exercuit, vt diximus in præcedentibus. Voluntas autem morte finitur, nec tranſit ad heredem *l. ſi ita legatum 65. §. illi ſi volet de legat. 1.* Sed quãuis volendi facultas non ſemper tranſeat in heredem, vt velle poſſit, quod velle defunctus potuit; voluntas tamen ipſa à defuncto declarata, & quæ defunctum obligauit, tranſit proculdubio ad heredem, eumque obligat *l. viam 10. Cod. de locat.* alioqui contractus omnes non minùs quàm crimina morte contrahentium finirentur, cùm omnes à contrahentium voluntate cauſam & originem habeant, quod tamen ſtultum eſſet dicere.

5. P a v l v s libro 29. ad Edictum.

SI eum, qui in mea poteſtate ſit, magiſtrum nauis habeas: mihi quoque in te competit actio, ſi quid cum eo contraxero. Idem eſt, ſi communis ſeruus nobis erit. Ex locato tamen mecum ages a, quod operas ſerui mei conduxeris: quia, & ſi cum alio contraxiſſet, ageres mecum, vt actiones, quas eo nomine habui, tibi præſtarem, quemadmodum cum libero, ſi quidem conduxiſſes, experieris b: quòd ſi gratuitæ operæ fuerint, mandati ages.

Ad l. Si eum 5.

R a t. d v b. Ex contractibus quidem ſeruorum noſtrorum actionem acquirere poſſumus, quoties cum alio contrahunt, ad eum obligandum *l. 1. infr. de inſtit. act.* ſicut & ex eorundẽ cõtractibus obligari poſſumus de peculio *l. nec ſeruus 41. infr. de pecul.* adeoque in ſolidũ ſi voluntas noſtra acceſſerit,

Digitized by Google

acceſſerit, vt in exercitoria, & inſtitoria, & quod iuſſu, vel ſaltem ſcientia, vt in tributoria *l. 5. §. licèt autem ſupr. & Inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt.* At vt nos metipſi contrahentes cum ſeruis noſtris, obligemus alios in ſolidum, videtur certè difficilius, & à iuris ratione alienius, cùm ex alieni ſerui contractu nemo teneri debeat ne quidem de peculio *d. l. nec ſeruus.* Ergo ſi eum ſiue filiumfamilias, ſiue ſeruum qui in mea poteſtate ſit, magiſtrum nauis habeas, abſurdum videtur, vt mihi quoque qui ſum pater vel dominus, perinde atque alij cuilibet competat in te actio exercitoria in ſolidum, ſi quid cum eo contraxero. Itemque ſi quid cum eo ſeruo qui nobis communis ſeruus ſit: nam & qui communis inter nos eſt, meus eſt, licèt tuus quoque ſit *l. illud 46. infr. de rit. nupt.*

DEC. Si eum qui in poteſtate mea ſit, magiſtrum nauis habeas, & ego cum ipſo contraham, videor contrahere tanquam cum ſeruo tuo, & tecum potiùs qui eum naui tuæ, vt alium quemlibet, præpoſuiſti, nec tam tecum tanquam eius dominus, quàm quaſi alius quilibet, vt in *l. ſi paterfamilias 15. §. 1. ſupr. de adopt.* Nam etſi tu alium magiſtrum quemlibet naui tuæ magiſtrum præpoſuiſſes, perinde eum ipſo contraxiſſem. Quidni ergo perinde ex ſerui ſiue mei, ſiue inter nos communis contractu æquè teneberis exercitoria in ſolidum? Aut quid tua intereſt, an mihi, an alij ex contractu eius in ſolidum obligeris? Eſt enim quod tibi imputes, cur ſeruum ſiue communem nauis tuæ magiſtrum elegeris, & præpoſueris, aut cur non, ſaltem, cùm præpoſuiſti, denunciaueris ei ne mecum contraheret: quo facto vtique non potuiſſet te mihi nec in ſolidum nec alio vllo modo obligare.

a *Ex locato tamen mecum ages.* Actionem ex locato dixit hîc Paulus pro actione ex conducto, vt ſubiecta ratio demonſtrat, *quod operas ſerui mei conduxeris*: quomodo etiam Vlpianus in *l. 1. §. ſed ex contrario ſup. hoc tit.* nam ex conducto non ex locato actio illa eſt, quæ conductori datur *l. ex conducto 15. infr. locat.* Sed prudentibus noſtris præſertim veteribus familiare fuit, vt his verbis locationis & conductionis ſicut & iſtarum actionum nominibus promiſcuè vterentur, itemque nominibus emptionis & venditionis, itemque actionum empti & venditi *l. veteres 29. & ſeq. infr. de action. empt.* Inſpiciendum tamen eſt initium contractus, an locatæ ſint merces vehendæ, quo caſu locatio fit à domino, qui & idcirco agit ex locato, an verò magiſter nauis operas ſuas locauerit, quod cum accidit locator ipſe eſt non conductor *l. 2. infr. tit. prox.*

RAT. DVB. Quod locaui tibi operas ſerui mei, vt iis quaſi ſerui tui operis vtereris, non debet facere conditionem meam deteriorem, vt ſi quid cum eo tanquam cum magiſtro tuæ nauis contraxero, minùs obligatum te exercitoria actione, & in ſolidum habere debeam, quàm ſi cum ſeruo tuo eodemque magiſtro contraxiſſem. Ergo etiamſi contra te agam exercitoria, non eo magis permittendum tibi eſt vt contra me ex conducto experiaris.

DEC. Quicquid ſeruus meus cuius operas tibi locaui, vt magiſter nauis tuæ fieret, ab aliis ſtipulatur, id totum non tibi, licèt operas eius conduxeris, ſed mihi tanquam domino ſuo acquirit ipſo iure: non enim alij ex ratione iuris poteſt acquirere, quàm vel domino, vel bonæ fidei poſſeſſori *l. acquiruntur 10. per tot. de acquir. rer. domin.* Tu verò neque dominus, neque fructuarius, neque bonæ fidei poſſeſſor es, ſed tantum conductor, nec aliud auxilium tibi ſupereſt, niſi vt contra me agas ex conducto, ad hoc vt actiones quas eo nomine quæſitas habui tibi præſtem, quarum ſcilicet lucrum & commodum penes te manere æquum eſt, cùm operas eius à me conduxeris: ne alioqui duplici lucro adficiar, ſi & pro ſerui mei operis mercedem habeam, quam dediſti, vt ex operis eius acquireres, & prætereà quicquid ille tuo nomine, & tanquam magiſter tuæ nauis, mihi acquiſiuerit. Eadem porrò iuris & æquitatis ratio facit, vt quemadmodum ſi cum alio ſeruus meus contraxiſſet, actiones tibi, quas aduerſus eum haberem, præſtare deberem, ita & ſi cum ipſo contraxero, teque mihi exercitoria actione in ſolidum obligauero, liberare te debeam, ne quid mihi præſtare cogaris, quia magis imputare mihi debeo, cur poſt locatas tibi ſerui mei operas, cùm eo contraxerim, ad acquirendam mihi contra te actionem: cùm ſcire debuerim nullam mihi per eum actionem, ſiue contra te, ſiue contra alium acquiri exinde poſſe, quin eius lucrum & commodum præſtare tibi debeam ob locatas tibi certa mercede huius ſerui operas, quibus interim cætere tanti habui. Ex conducto igitur mecum ages, non vt actionem aliquam tibi præſtem, quam contra te ipſum præſtare nullam poſſum *l. ne cum filiofamilias 16. infr. de furt.* ſed vt te liberem. Nec enim nouum eſt, vt alicui detur vltro actio ad hoc ſolùm conſequendum, vt liberetur, non ſolùm ſi ex legato liberationis agatur *l. 3. 5. & paſſ. infr. de liber. legat.* ſed etſi actione ex conducto, quod ad rem noſtram magis accedit, vt in *l. ſi fundum 33. in fin. infr. locat. l. ſi mandatu 45. §. quoties infr. mandat.*

b *Quemadmodum cum libero, ſiquidem conduxiſſes, experieris.* RAT. DVB. Per liberam perſonam acquiri nihil nobis poteſt excepta cauſa poſſeſſionis *l. & licèt 15. ſupr. de pecun. conſt. l. ſolutum 11. § per liberam de pignor. act. l. 1. C. per quas perſon. nob. acquir.* Ergo quod hominis liberi operas conduxeris, prodeſſe tibi non debet, vt contra eum experiaris ex conducto, quaſi per eum acquiri tibi aliquid potuerit, & debuerit.

DEC. Aliud eſt dicere per liberum hominem cuius operas conduxeris, vt nauem tuam exerceret, aliquid acquiri tibi potuiſſe, quod certè falſum eſt: aliud verò teneri eum ex conducto, vt quod ſibi ex illa nauis tuæ exercitione acquiſiit, præſtare tibi cogatur per actionem ex conducto, ſi operas eius conduxeris, aut etiam mandati, ſi gratuitæ eius operæ fuerunt. Nam hæc ipſa cauſa eſt, propter quam neceſſaria eſt ceſſio & præſtatio actionum, quia ſibi eas ille non tibi acquiſiuit. Cùm tamen nullum debeat lucrum ſperare ex operis ſuis ſiue eas locauerit, ſiue gratuitum mandatum ſuſceperit, quia vtroque caſu tibi rem geſſit, & ex bona fide gerere debuit, non ſibi *l. poſſeſſio 49. §. vltim. infr. de acquir. poſſ. l. ſi ſeruus 61. §. quod verò infr. de furt.* Quod igitur in homine libero iuris eſt vt actiones quas ſibi acquiſiuit, nauem alienam exercendo, aut conductori actione ex conducto, aut mandatori actione mandati præſtare cogatur, idem in magiſtri domino ſeruandum eſt, quia quod magiſter ſi liber eſſet, ſeruo acquireret, idem, ſi ſeruus ſit, domino ſuo acquirit. Nihilque refert, an exercitori actio danda ſit contra magiſtrum ipſum, vt in *l. 1. §. licèt autem*, an contra magiſtri dominum, vt hîc.

1 ¶ Item ſi ſeruus meus nauem exercebit, & cum magiſtro eius contraxero: nihil obſtabit, quo minùs aduerſus magiſtrum experiar actione, quæ mihi vel iure ciuili, vel honorario competit. Nam & cuiuis alij non obſtat hoc edictum, quo minùs cum magiſtro agere poſſit: hoc enim edicto non transfertur actio, ſed adiicitur.

Ad §. 1. Item ſi ſeruus.

RAT. DVB. Si ſeruus meus nauem alienam permittente me exerceat, iſque magiſtrum aliquem præpoſuerit, cum quo ego contraxerim, non poſſum agere exercitoria cum ſeruo meo, quia nullius actionis, aut exercendæ, aut excipiendæ, capax eſt ſeruus *l. ſeruus 6. C. de iudic. l. ſerui 14. de oblig. & act.* præſertim verò contra dominum *leg. 4 ſupr. de iudic.* exceptis caſibus de quibus in *l. vix certis 53. eod. tit.* Ergo neque cum magiſtro, quem ipſe præpoſuerit, agere poſſum, ne deterior ſit conditio magiſtri, quàm exercitoris, qui magiſtrum adhibet, & ex cuius perſona contractûque non minùs in exercitorem quàm in magiſtrũ

Digitized by Google

ipſum actionem Prætor pollicetur *l. 1. §. penult. ſupr.*

Dec. Magiſter nauis ſi liber homo ſit, conueniri ex omnibus ſuis contractibus poteſt, vt & alius quilibet qui bene contraxerit, idque aut ciuili aut honoraria actione, prout vel ciuili vel honorario iure fuerit obligatus. Sicut enim contractus omnis, ſi modò iuſtus & licitus ſit, obligationem parit, ita & obligatio actionem *l. licèt 42. § ea obligatio ſupr. de procurat.* Nec impedimento eſſe poteſt, quominus magiſter à me conueniatur, quod ſeruus meus idémque exercitor, qui eum præpoſuit, conueniri à me per exercitoriam actionem non poſſit. Id enim fit propria quadam ratione, quia ſeruus meus eſt. Nam ſi aut alienus eſſet, aut liber homo, æquè poſſem contra eum aut contra eius dominum, agere exercitoria, atque contra magiſtrum propria ex contractu actione ſiue ciuili ſiue honoraria. Et quod duplicem hoc caſu actionem habere non poſſum, facere non debet, vt nec primam quæ contra magiſtrum competit habere debeam, imò tanto magis, quòd ſi eam non haberem, in damno me morari neceſſe eſſet. Denique vt is qui cum magiſtro contraxit, agere cum eo poſſit, non eſt neceſſe, vt exercitoria quoque contrà exercitorem competat, ſi quid ſit quod obſtet, ne poſſit competere, ſed ſufficit, vt ex contractu magiſtri competitura fuerit, ſi conditio perſonæ exercitoris, aut alia quæuis ratio aliunde quàm ex contractu ipſo procedens non repugnaret. Nam, vt eleganter Paulus hic ſubiicit, non ea mente Prætor exercitoriam actionem induxit, vt eam, quæ contra magiſtrum ex contractu ſuo competebat, perimeret, ac quaſi facta nouatione transferret eam in exercitoriam: ſed vt priori actioni aliam adiiceret, atque ita ei qui cum magiſtro contraxiſſet, pleniùs conſuleret, cùm ſæpius accideret, vt magiſter nauis minùs eſſet idoneus, & non ſoluendo.

2 ¶ Si vnus ex his exercitoribus cum magiſtro nauis contraxerit, agere cum aliis exercitoribus poterit.

Ad §. 2. Si vnus.

Rat. dub. Qui cum magiſtro nauis contrahit, habet obligatos exercitores omnes, vt cum vnoquoque ipſorum exercitoria experiri in ſolidum poſſit *l. 1. §. pen. & vlt. l. prox. §. 1. ſupr.* Atqui cùm vnus ex exercitoribus contrahit cum magiſtro, ſeipſum obligare ſibi ipſi non poteſt, neque exercitoriam actionem contra ſeipſum acquirere *l. ne cum filiofamilias 16. infr. de furt.* Ergo neque alios ſibi obligare poterit, aut contra cæteros agere. Dec. Non quæ ratio facit, ne ipſe ſibi obligetur eadem impedire poteſt, ne alios obligatos habeat: nam ne ſibi ipſi obligari poſſit, non tantùm iuris ratio, ſed etiam natura ipſa eſt impedimento, quæ vult diſtinctas eſſe perſonas debitoris & creditoris *d. l. ne cum filiofamilias, l. heres à debitore 21. §. ſeruo tuo & ſeq. l. debitori 50. infr. de fideiuſſ.* at vt alios obligatos habeat, perinde atque haberet alius quilibet, qui cum magiſtro nauis contraxiſſet, neque ſupradicta ratio, neque alia vlla obſtat. Ergo ſi vnus ex exercitoribus cum magiſtro nauis contraxerit, quamuis cum ſeipſo agere non poſſit, cum aliis tamen & quidem in ſolidum agere rectè poterit.

6. Pavlvs libro 7. Breuium.

SI ſeruus non voluntate domini nauem exercuerit: ſi ſciente eo, quaſi tributoria: ſi ignorante, de peculio actio dabitur.

Ad l. Si ſeruus 6.

Rat. dvb. Qui ſcit, nec prohibet, cùm poſſit, non tantùm velle, ſed etiam iubere & mandare intelligitur *vulg. l. qui patitur 18. infr. mandat.* & is tantùm culpa carere dicitur, qui ſcit quidem, ſed prohibere non poteſt *l. culpa caret 50. de regul. iur.* Ergo ſi ſeruus nauem alienam exerceat ſciente tantùm & patiente domino, licèt non expreſſim volente, teneri tamen in ſolidum debet, non tributoria duntaxat, perinde acſi voluiſſet & mandaſſet, ne alioqui ſua diſſimulatione illos qui cum ſeruo contrahunt, decipere videatur *l. mulier 21. C. de diſtract. pign. l. ſi ſine 5. C. ad SC. Velleian.*

Dec. Separanda eſt nuda ſcientia etiam quæ patientiam coniunctam habeat, à voluntate expreſſa cuius maiorem poteſtatem, quàm tacitæ eſſe rationis eſt *l. 1. §. licèt autem.* vbi diximus *ſupr. hoc titul.* vbi ſeparatur inſtitoria actio & tributoria ab exercitoria, & ab actione de peculio. Inſtitoria expreſſam præpoſitionem requirit, vt contra eum qui præpoſuerit in ſolidum detur *§. eâdem ratione verſ. Inſtitoria Inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt.* Exercitoria non quidem præpoſitionem exigit, ſed tamen expreſſam voluntatem: Tributoria verò neque præpoſitionem, neque voluntatem, ſed nudam ſcientiam, quæ ſi etiam cum voluntate coniuncta ſit, non tamen auget actionem. At de peculio actio neque præpoſitionem exigit, neque voluntatem, neque ſcientiam, quia & minore damno dominum adficit. Ergo non eſt generaliter verum, eum qui ſcit, & patitur, videri mandare aut iubere. Id enim quoties fit, non niſi per interpretationem & fictionem aliquam fit, cui tamen in propoſito tractatu locus nullus eſt, quia verbis edicti inſeruiendum eſt, quæ ſcientem & patientem a volente diſtinxerunt *dict. §. licèt autem.* magiſque ad delicta quàm ad contractus pertinet ſupradicta iuris regula, quæ negat culpa eum carere, qui ſcit, & non prohibet, cùm prohibere poſſit, vt & locus ille Poëtæ Senecæ oſtendit in Troade *Non patiar, in me culpa cunctorum redit, Qui non vetat peccare cùm poſſit iubet.* Alia enim cauſa eſt contrahendi, alia delinquendi, vt vidimus in *l. 1. §. 2. ſupr.* Iunge *l. ſi ſeruus 42. infr. de furt.* Rurſus alia longè cauſa eſt domini huius, qui à ſeruo ſuo nauem exerceri ſcit, & patitur: alia eius qui ſua diſſimulatione id agit, vt decipiat creditorem, vt in *dict. l. mulier.* Non enim niſi à ſeipſo decipitur, qui tam incautus eſt, vt cum ſeruo nauem exercente contracturus non inquirat diligentiùs, an domini voluntate nauem exerceat, an non, cùm ſciat aut ſcire debeat, non aliter poſſe dominum ex hac cauſa obligari in ſolidum, quàm ſi domini voluntate nauem exerceat, ideoque cautius negotiari debuit, vt ait *leg. 2. C. de furt.* At creditor qui à debitore pignus accepit, præſente ac diſſimulante eo, qui vel eius rei dominus ſit, vel anteriore iure obligatam eam habeat, decipitur ſine dubio, ſubdola iſta creditoris diſſimulatione, quia neque illam rem accepturus fuiſſet pignori, quæ aliena eſſet, neque eam quæ alteri iam obligata, & quæ debito vtrique exſoluendo ſufficiens non fuiſſet *dict. l. mulier l. & quæ nondum 15. §. vltim infr. de pign. l. 4. §. quæſitum eſt 12. infr. de doli mal. except. l. Titius 9 in princip. & §. 1. l. Paulus 12. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.* Cætera quæ circa tractatum hunc addi poſſent, latè proſecuti fuimus ad *leg. Caius 39. ſupr. tit. prox.*

1 ¶ Si communis ſeruus voluntate dominorum exerceat nauem, in ſingulos dari debebit in ſolidum actio.

Ad §. 1. Si communis ſeruus.

RAT. DVB. & DECID. eadem eſt, quæ ad §. *ſed ſi ſeruus plurium l. 4. ſupr. hoc tit.* Eſt enim vtriuſque loci eadem ſententia, quæ tamen à Paulo clariùs hîc exprimitur, quàm ibi ab Vlpiano, ſi communis ſeruus voluntate dominorum ſuorum omnium nauem exerceat, in ſingulos actionem exercitoriam dari in ſolidum debere.

7. AFRICANVS libro 8. Quæſtionum

LVcius Titius Stichum magiſtrum nauis præpoſuit, is pecuniam mutuatus, cauit ſe in refectionem nauis eam accepiſſe, quæſitum eſt, an non aliter Titius exercitoria teneretur, quàm ſi creditor probaret, pecuniam in refectionem nauis eſſe conſumptam? reſpondit creditorem vtiliter acturum, ſi, cùm pecunia crederetur, nauis in ea cauſa fuiſſet, vt refici deberet. Etenim, non oportere creditorem ad hoc adſtringi, vt ipſe reficiendæ nauis curam ſuſcipiat, & negotium domini gerat: (quod certè futurum ſit, ſi neceſſe habeat probare, pecuniam in refectionem erogatam eſſe) ita illud exigendum, vt ſciat, in hoc ſe credere, cui rei magiſter quis ſit præpoſitus, quod certè aliter fieri non poteſt, quàm ſi illud quoque ſcierit, neceſſariam refectioni pecuniam eſſe: quare etſi in ea cauſa fuerit nauis, vt refici deberet: multo tamen maior pecunia credita fuerit, quàm ad eam rem eſſet neceſſaria: non debere in ſolidum aduerſus dominum nauis actionem dari.

Ad l. Lucius Titius vlt.

RAT. DVB. Sufficere videtur ad dominum exercitoria actione obligandum, vt magiſter nauis dixerit creditori, ſe in refectionem nauis mutuam pecuniam accipere, licèt ab initio conſilium ceperit fraudandi creditoris, vt ex Ofilio Pedio & Vlpiano ſcriptum eſt in *l. 1. §. vnde quærit Ofilius ſupr. hoc tit.* Quid enim creditoris intereſt, an re vera nauis indigeat refectione, an non? Et ſi quid in ea re ſit dolo malo magiſtri, an non, æquiùs eſt imputari exercitori, qui talem magiſtrum præpoſuit, *dict. l. 1. §. cuius autem. & dict. §. vnde quærit*, quàm creditori, qui etiamſi magiſtrum mentiri ſciat, diſſimulare tamen debet, vel ob hoc ipſum ne curioſus videatur *l. doli 19. ad fin. infr. de nouat.* Ergo ſi magiſter nauis cauerit ſe in refectionem nauis mutuam pecuniam accepiſſe, ſecutus eſt creditor, vt exercitoriam contra dominum eundémque exercitorem habere omnimodo debeat, non ſolùm etiamſi pecunia in alios vſus impenſa ſit, ſed etiamſi nauis in ea cauſa non fuerit, vt refectione vlla indigeret: alioqui ex creditore faciemus eum procuratorem exercitoris, ſi cogatur, & an nauis aliqua & quanta refectione indigeat, & an in nauis refectionem pecunia conſumatur, inquirere, quod certè fuerit perabſurdum.

DEC. Equidem non oportet creditorem ad hoc adſtringi, vt reficiendæ nauis curam ſuſcipiat, & negotium domini gerat, quod certè futurum eſſet, ſi neceſſe haberet probare pecuniam in refectionem erogatam eſſe, ſed tamen non vſque adeò negligenter tractare rem debet is, qui pecuniam credit magiſtro dicenti ſe mutuam accipere ad refectionem nauis, vt non debeat ſcire in illam rem ſe credere, cui rei magiſter præpoſitus ſit. Hoc verò non aliter ſanè fieri poteſt, quàm ſi illud quoque ſcierit, neceſſariam eſſe refectioni pecuniam: non enim magiſter quomodolibet contrahendo exercitorem obligat, ſed eius rei tantum nomine cui ille præpoſitus fuit *l. 1. §. non autem ſupr. hoc tit.* cui conſequens eſt, vt tametſi in ea cauſa fuerit nauis vt refici deberet, multò tamen maior pecunia credita fuerit, quàm eſſet in eam rem neceſſaria, non debeat tamen in dominum nauis actio in ſolidum dari, ſed tantum pro portione eius pecuniæ quæ in eam rem fuit neceſſaria, vt eadem iuris ratio ſit in toto quæ in parte, & in parte quæ in toto *vulg. l. quæ de tota 76. de rei vindic.* Itaque placet quod hîc notat Cuiacius, ei, qui credidit ad reficiendam nauim conſideranda hæc eſſe, vt nominatim mutuet magiſtro pecuniam ad refectionem nauis, vt nauis in ea cauſa ſit, vt neceſſariò refici debeat, ne plus quàm neceſſarium ſit credat, & vt magiſter in eam rem præpoſitus ſit, in quam creditor eſt, & ex hoc vltimo tria reliqua proficiſcuntur, vt diximus. Nec ideò vereri debet creditor, ne nimium curioſus eſſe exiſtimetur. Id enim facit qualitas & conditio eius perſonæ, cum qua contrahit, quemadmodum & qui contrahit cum minore, & qui cum ciuitate, & qui cum muliere ſe obligante cum alio. His enim caſibus diligentior eſſe debet creditor, vt non tantùm inquirat, an eæ perſonæ iuſtam contrahendi cauſam habeant, ſed etiam curet quantum facere poteſt, vt in rem vel minoris, vel ciuitatis, vel mulieris pecunia vertatur, vt habere poſſit repetitionem *l. vtere 14. Cod. de præd. minor. l. ſi fundus 13. §. quamquam infr. eod. ill. tit. l. patri 27. §. 1. & ſeq. ſupr. de minor. l. 2. Cod ſi aduerſ. credit. l. ciuitas 27. de reb. cred. l. vir vxori 17 in princip. & §. 1. infr. ad Senatuſconſultum Vellean. l. 3. §. ſed ſi ſic accepit infr. de in rem verſ.*

1 ¶ Interdum autem illud æſtimandum, an in eo loco pecunia credita ſit, in quo id, propter quod credebatur, comparari potuerit. Quid enim (inquit) ſi ad velum emendum in eiuſmodi inſula pecuniam quis crediderit, in qua omnino velum comparari non poteſt? & in ſumma aliquam diligentiam in ea creditorem debere præſtare. Eadem fere dicenda ſunt, & a ſi de inſtitoria actione quæratur. Nam tunc quoque creditorem ſcire debere, neceſſariam eſſe mercis comparationem, cui emendæ ſeruus ſit præpoſitus: & ſufficere, ſi in hoc crediderit: non etiam illud exigendum, vt ipſe curam ſuſcipiat, an in hanc rem pecunia eroganda eſt.

Ad §. 1. Interdum autem.

Eadem ratio dubitandi & decidendi eſt ad hunc verſiculum, quæ ad ſententiam præcedentem. Ferè enim eſt, vt procurator vel negotiorum geſtor, exercitoris fiat creditor, ſi magiſtro nauis pecuniam ad velum comparandum petente cogatur inquirere, an in ea prouincia velum aliquod ſit, quod comparari poſſit, videtúrque hoc ſufficere debere, vt nauis velo indigeat: ſed non ita eſt, non enim cogitur creditor, aut velum comparare, aut valde curare, an ea pecunia ad velum comparandum credita, velum comparatum ſit. Sed cùm cogatur inquirere, an velo nauis indigeat, illud quoque inquirendum ei eſt, an in ea prouincia, in qua ad id pecunia creditur, velum comparari poſſit. Quid enim prodeſt inquirere, an velum ſit neceſſarium in eamque rem pecuniam credere, ſi ea prouincia ſit, in qua velum comparari omnino non poſſit? Ergo in ſumma aliquam diligentiam in ea re præſtare creditorem oportet, non tamen omnem, nec valdè magnam.

a *Eadem ferè dicenda ſunt.* RAT. DVB. Inſtitoria actione is demùm teneri, qui inſtitorem præpoſuit *§. eadem ratione verſic. Inſtitoria quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt.* Ergo creditor qui agit inſtitoria, nihil aliud curandum,

aut probandum habet, niſi quòd eum eo qui præpoſitus fuit, contraxerit, non etiam verum neceſſaria fuerit comparatio mercis cui emendæ ſeruus præpoſitus ſit.

Dec. Illud commune eſt inſtitoriæ actioni cum exercitoria, quod neutra competit, niſi pecunia credita ſit in in eam rem, cui ſiue magiſter, ſiue inſtitor præpoſitus fuit, niſi quod nulla etiam facta præpoſitione exercitoria locum habere poteſt, ſi quis voluntate exercitoris nauem exercerit *l.1.§.non autem & §.licèt autem*, vbi diximus *ſupr. hoc tit.* Ergo quemadmodum in actione exercitoria neceſſe eſt creditorem ſcire in eam rem ſe pecuniam credere magiſtro, cui rei magiſter præpoſitus fuit: quod porrò non aliter ſcire poteſt, quàm ſi etiam ſciat nauem refectionē indigere, ita & in inſtitoria fatendum eſt, non aliter dari eam debere, quàm ſi is qui cum inſtitore contrahit alicuius mercis nomine, ſciat, inſtitorem ei merci comparandæ præpoſitum eſſe: hoc verò ſcire non poteſt, niſi fruſtrà, quin ſciat etiam eſſe neceſſariam mercis comparationem, cui emendæ ſeruus præpoſitus fuerit. Ergo in inſtitore quoque inſtitoria agere volente hoc ipſum requiremus, quod in exercitore neceſſarium eſſe diximus. Planè ſufficiet in hoc creditam eſſe pecuniam: nec illud etiam exigemus, vt curam ipſe ſuſcipiat erogandæ in hanc ipſam rem pecuniæ, quia nec cogendus eſt, vt eius qui inſtitorem præpoſuit, negotia gerat. Proinde non tantùm exercitoria actio excipienda eſt ab illa regula, quæ improbat creditoris curioſitatem, *dict.l.doli §.vlt.de nouat.* ſed etiam inſtitòria, & aliæ de quibus ſuprà diximus: ſanè non tam facilè permittendum fuit magiſtro nauis, aut inſtitori, ſiue ſeruus eſſet, ſiue liber homo, vt vel dominum vel alium etiam à quo præpoſitus eſſet in ſolidum omnimodo, ac indiſtinctè obligaret, ne in eius poteſtate eſſet deteriorem facere præponentis conditionem etiam aduerſus formam præpoſitionis, quòd certè iniquum eſſet *d.l.1.§.non autem & §.igitur præpoſitio ſupr.hoc tit.l.ſed ſi pupillus* 11. *§.conditio autem infr. de inſtit. act.*

DE LEGE RHODIA DE IACTV,

TIT. II.

Pavlvs libro 2. Sententiarum.

LEge Rhodia cauetur, vt, ſi leuandæ nauis gratia iactus mercium factus eſt, omnium contributione ſarciatur, quod pro omnibus datum eſt.

Ad l.1. Lege Rhodia.

POST tractatum De exercitoria actione commodiſſimè ſubiicitur Titulus hic *de leg. Rhod. de iact.* quia plerumque ad conſeruationem nauium, & ad periculum præſens euitandum imminentis naufragij, neceſſe eſt proiici merces in mare, leuandæ nauis gratia, quæ res innumeras lites excitaret, non tantùm inter nauigantes & magiſtros, itemque exercitores nauium, ſed etiam inter eos maximè quorum merces fuiſſent, niſi lege Rhodia de iactu proſpectum fuiſſet, qua cautum eſt, vt ſi leuandæ nauis gratia mercium iactus factus eſt, omniū contributione ſarciatur damnum, quod pro omnibus datum eſt. Sic enim lego apud Paulum in hac lege, adiecta dictione *damnum*, quæ nec deeſſe integro ſenſu, nec ſuppleri commodè poteſt.

Rat. dvb. Cùm leuandæ nauis gratia mercium iactus factus eſt, videntur nauigantes & domini mercium, qui in naue fuerunt, eas voluiſſe merces perdere, eóque veluti pretio ſalutem ſuam periclitantem redimere: denique tanti habuiſſe mercibus illis carere, vt in *l.4.§.1.ſup.de alien.iudic.mut.cauſ.fact.* Et quamuis coacti hoc fecerint, maluiſſe tamen videntur, vt in *l.ſi patre cogente* 22. *de rit. nupt.* Quid enim eſt, quod contemplatione & comparatione ſalutis certo modo æſtimari poſſit? *l.pen.in fin. infr. de donat.* nec dubitamus quin etiam coacta voluntas ſit voluntas *l.ſi mulier* 21. *§.vlt.ſupr.quod met. cauſ.l.ſi patre cogente* 22. *infr.de rit. nupt.* Sibi ergo imputent, qui id voluerunt, & quibus nulla proinde iniuria facta videri poteſt *l.in diem* 9. *§.1.de aqua & aqua pluu. arcend.* adeoque nec damnum vllum ſentire videntur, quod ſi non ex culpa ſaltem non niſi ex voluntate ſua ſentiunt. Quis enim maiorem illam vim & planè diuinam, quam Græci θεῖαν vocant, præſtare debeat? *l.ſi merces* 25. *§.vis maior l.ex conducto* 15. *§.ſi vis tempeſtatis infr. locat. l.contractus* 23. *in fin. leg.quod quis* 203. *de regul. iur.*

Dec. Quemadmodùm periculum commune eſt omnium, qui in eadem naue iniquis fluctibus agitata periclitantur: Ita & pro communi omnium ſalute auxilium commune fuit comparandum, vt quia naues quò magis oneratæ ſunt, eò citiùs ac faciliùs in profundum demerguntur, ita mercium earum iactu quæ magis onerant, leuandæ naui atque ita conſeruandæ proſpiceretur. Quo facto, ſi nauis appulerit (nam ſi demerſa ſit nullus quæſtioni locus relinquitur, cùm non poſſint videri merces iactæ in mare eius nauis leuandæ cauſa, quæ periit *l.4.§.1.in fin.infr.*) an non æquum eſt, commune damnum cōmuni omnium contributione ſarciri, quod pro omnibus datum eſt; An nō etiam voluntas illa, & cogitatio fuit omnium, qui aut in naue fuerunt, aut merces ſuas in mare proiecerunt? Nec enim id primò ac per ſe egerunt, vt mercium damnum incurrerent, adeóque nec vt merces illas pro derelicto haberent *l.2.§.vlt.l.qui leuandæ* 8. *infr.* ſed vt communi omnium ſaluti conſeruata naue proſpicerent, & vexatam fluctibus nauem leui iactura defenderent, vt loquitur *l.4.C.Theodoſ. hoc tit.* Nec enim cuiuſquam magnum damnum eſſe poteſt, quod à multis communi omnium contributione ſarcitur, & multo leuius fit onus, quod fertur à pluribus *l.3.§.antep. de muner. & honor.l. ita vulneratus* 51. *in fin.ad leg. Aquil.* Aut quis iudex propriis auribus audiat, qui magiſtro nauis aliiſque vectoribus imputare velit, cur non periclitari ac ſubmergi nauem paſſi ſint potiùs quàm merces in mare proiici, vt querelæ cauſam hodie nullam haberent? *arg.l.ſi extraneus* 32. *& l.cùm in fundo* 78. *§.quod ſi mulier infr.de iur.dot.* Æquiſſimè igitur lata eſt lex Rhodia, vt poſt ſuperatum commune periculum leuata naue communi etiam omnium damno ſubleuando prouideret.

x. Idem

Digitized by Google

2. IDEM libro 34. ad Edictum.

SI, laborante naue, iactus factus eſt: amiſſarum mercium domini, ſi merces vehendas locauerant, ex locato cum magiſtro nauis agere debent: is deinde cum reliquis, quorum merces ſaluæ ſunt, ex conducto, vt detrimentum pro portione communicetur, agere poteſt. Seruius quidem reſpondit, ex locato agere cum magiſtro nauis debere, & ceterorum vectorum merces retineat, donec portionem damni præſtent. Immo, etſi retineat [b] merces magiſter, vltrò ex locato habiturus eſt actionem cum vectoribus: quid enim, ſi vectores ſint, qui nullas ſarcinas habeant? plane commodius eſt, ſi ſint, retinere eas [c]. At, ſi non totam nauem conduxerit, ex conducto aget: [d] ſicut vectores qui loca in nauem conduxerunt: æquiſſimum enim eſt, commune detrimentum fieri eorum, qui propter amiſſas res aliorum conſecuti ſunt, vt merces ſuas ſaluas haberent.

Ad l. 2. ſi laborante.

RAT. DVB. Cum laborante naue, iactus mercium in mare factus eſt, nihil imputari poteſt magiſtro nauis, qui neque nauis, neque nauigantium ſaluti aliter aut melius proſpicere potuit. Ergo promittendum non eſt amiſſarum mercium dominis, qui merces vehendas locauerant, vt ex locato cum magiſtro agant, ne ex eo quod ipſe ritè rectéque ac permittente lege Rhodia fecerit, conueniatur, & inquietetur *arg. l. Gracchus 4. C. ad leg. Iul. de adult.* Nec enim quod indemnitatem à cæteris poſtea conſecuturus ſit onerare illum debet, cum id plerumque in dubio incertóque euentu poſitum ſit, vt in *l. quod debetur 51. infr. de pecul.* & nemo ideo condemnandus ſit, aut obligandus quod poſtea ſit reperiturus *l. nemo ideo 171. de reg. iur.* quia cuiuſlibet intereſt, non ſoluere potiùs quàm ſolutum repetere *l. 3. de compenſat. l. ſi ſtipulatus 15. in princip. de fideiuſſ.*

DEC. Illi quorum merces ad leuandam nauem in mare proiectæ ſunt, nullam eo nomine actionem habere poſſunt aduerſus cæteros, quorum ſimul cum naue merces ſaluæ factæ fuerunt. Nullus enim ſiue contractus, ſiue quaſi contractus habitus eſt, neque rurſus delictum vllum ab iis admiſſum, non ob id ſolùm quod delinquendi animus nullus fuerit *l. qui iniuria 53. infr. de furt.* ſed etiam quia ad magiſtrum nauis ſolum pertinet, vt in mare merces proiiciat, vel à nautis proiici iubeat. Id enim eſt, magiſtrum nauis eſſe. Ergo vt qui damnum ſenſerunt indemnitatis partem aliquam ab aliis, quorum merces ſaluæ ſunt, conſequantur, hic rei gerendæ agendique ordo eſſe neceſſariò debet, vt mercium iactarum domini qui merces ſuas vehendas locauerant magiſtro, agant cum eo ex locato, deinde ipſe ex conducto cum reliquis quorum merces ſaluæ ſunt, vt damnum & detrimentum omne pro portione communicetur. Ita fit vt omnibus optime ac ſecundum iuris ordinem conſulatur. Omnia enim ex iuris ordine facienda ſunt, quantum fieri poteſt *l. cùm vnus in princ. de reb. author. iudic. poſſid.* Itaque non tam agitur cũ magiſtro, vt condemnetur rectà, quàm vt cogatur agere contra alios ex conducto, vt in *l. Iulianus 13. § pen. de act. empt. l. cum in plures 60. § meſſem infr. locat. l. ſi ſic legatũ 75. § vlt. de legat. 1. l. 2. § idem Labeo 28. ad fin. infr. ne quid in loc. publ.* & expreſſiùs *in § penult. huius legis*, quod ſi nolit agere, tùm verò condemnetur. Sed in his tamen caſibus omnibus ſi malit, is contra quem agitur actionem ſuam præſtare quàm ipſe agere, audiendus eſt, *ex reg. l. quod debetur 51. in fin. infr. de pecul.*

a *Seruius quidem reſpondit.* Nouum quoque & mirum hoc agendi genus eſt contra te, non vt cum alio agas, quemadmodum in ſuperiore caſu, ſed vt quod ex alieno habes retineas.

RAT. DVB. Neque agere, neque retinere quiſquam cogitur *l. vnic. Cod. ut nem. inuit. agere vel accuſ. cog.* & nos latius probauimus in *Error. 1. decad. 51. de error. pragmat.* in interpretatione *l. diffamari 5. C. de ingen. manum.* & liberum cuique eſt, actiones quas habet remittere *l. quæritur 14. § ſi venditor infr. de ædilit. edict.* & ſimiliter retentiones ſi quib. vti poſſet, omittere *l. ſi in area 33. in fin. ſupr. de cond. indeb. l. hæres 21. ad SC. Treb.* Ergo non eſt danda actio cum magiſtro, vt cogatur ille vel cùm reliquis agere quorum merces ſaluæ ſunt, aut eorum merces retinere, quoadvſque portionem damni præſtiterint.

DEC. Nemo aut actione aut retentione ſibi competente vti inuitus cogitur neceſſitate præciſa, ſed tantum cauſatiua, id eſt, niſi malit in pecunia ſoluere id cuius nomine conuenitur. Non enim malitiis indulgendum eſt, neque permittendum tibi vt actionem tuam remittas, vel retentionem omittas, non tam vt ei proſis contra quẽ actio & retentio illa tibi competit, quam vt ei noceas, qui ex actione vel retentione illa iuſtum commodum debitámque indemnitatem conſecuturus eſſet *arg. l. in fundo 38. ſupr. de rei vendic.* Cumque obligationes & actiones omnes ad hoc comparatæ ſint, vt quiſque acquirat ſibi quod ſua intereſt. *l. ſtipulatio iſta 38. § alteri de verb. oblig.* Obligatio autem ciuilis quælibet ſit iuris vinculum quo neceſſitate adſtringimur alicuius rei ſoluendæ aut faciendæ gratia, vt Iuſtinianus in *Inſtit.* diffinit, conſequens certe eſt, vt qui indemnitatem præſtare obligatus eſt iis, quorum merces iactu perierunt, ſiue agendo contra alios quorum naues ſaluæ ſunt, ſiue retinendo, non poſſit eam exuere obligationẽ, niſi malit ipſe de ſuo ſoluere & ſatisfacere. Sunt enim hoc ſenſu iudicia omnia abſolutoria *§ vlt. inst. de perpet. & tempor. act.* Eſt autem longè commodius, & expeditius magiſtro nauis, itémque miſeris dominis amiſſarum mercium, vt magiſter per earum, quæ ſaluæ ſunt, retentionem ſibi conſulat, quam vt per actionem. Eſt enim facilior ſemper poſſidenti retentio *l. 1. in princ. infr. de pign.* plúſque cautionis in re quam in perſona, vt habet vulgata iuris regula 25.

b *Immo etſi retineat.* Legendum omnino eſt addita negatione, *etſi non retineat*, vt ſequentia illa oſtendunt, *quid enim ſi vectores ſint qui nullas ſarcinas habeant?* Et quod ſtatim ſubiicitur, *plane commodius eſt, ſi ſint, retinere eas.* Senſus autem eſt, Non tantum retentionem hoc caſu magiſtro competere, ſed etiam vltro actionem, vt priuſquam agant ipſi & merces ſuas repoſcant, conueniri à magiſtro poſſint, ad contributionem faciendam pro communi damno ſarciendo, nec ſimilem illum eſſe iis qui retentiones, quas ſolas habent, omittunt, quibus exinde alio remedio conſuli nullo poteſt *d. l. ſi in area 33. de condict. indeb. d. l. hæres 21.* ſi modo legas *ſimilem non eſſe*, non vt vulgo *ſimilẽ eum eſſe*, ſecundum ea quæ in Chyliade noſtra ſcripſimus. Et certè abſurdum eſt dari vltro actionẽ ei qui iam per retentionem indemnitati ſuæ proſpexerit, cum iam nihil eius interſit, nec ſit probus qui bis idem velit conſequi, præſertim ab eodem *l. ſi quis dolo 32. in fin. de re iudic. vulg. l. bona fides 57. de reg. iur.*

RAT. DVB. Qui id quod poterat retinere, maluit reddere, videtur debitum illud omne remiſiſſe, pro quo poterat retinere. Ergo ſibi debet imputare, nec permittendum ei eſt, vt vltro poſſit agere.

DEC. Omiſſa retentio non tollit actionem, alioqui cõpetentem, cuius exercendæ potiùs neceſſitatem inducit, ſi qua modo competat, neque verò qui pignus pro debito datum quod retinere poterat maluit reſtituere, condictione certi ex mutuo aut ex ſtipulatione, aut alia actione ſibi competente debitum petere prohibetur *l. 5. ſupr. de pact.* Non

eſt

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

eſt igitur bona conſecutio, vt qui retentionem omiſit, agere poſteà non poſſit. Planè qui retentiones quas ſolas habent, omittunt, debiti ſui iacturam culpa ſua faciunt. Euenit tamen plerumque ei ex variis cauſis, vt retentionis quidem ius competat, ſed tamen nihil ſit, quod retineatur, vt & in actionibus accidit tam ſæpe, vt quis iuſtam actionem habeat contra debitorem, ſed quam debitoris inopia eludat *l. nam is 6. ſupr. de dolo.* Itemque in prætorio pignore vt creditor ius habeat poſſidendi bona debitoris ex edicto, ſiuque bonorum poſſeſſionem eius miſſus ſit decreto prætoris, & tamen nihil ſit in bonis, quod ſine controuerſia poſſideatur *l. quamuis 13. infr. de reb. author. ind. poſſid.* His certè caſibus nihil eſt quod imputare poſſis ei, qui nihil retinuit, quia nec habuit, quod retineret. An igitur & ideo agere prohibendus erit. Etſi enim cómodior eſt retentio, cum non deeſt quod retineri poſſit, ſi tamen nihil ſit quod retineatur, tanto magis actio danda eſt, & quidem vltrò, id eſt non in ſubſidium deficientis retentionis, ſed rectà & primariò. Idque eſt, ni fallor, quod Paulus inſinuat ea interrogatione, *quid enim ſi vectores ſint, qui nullas ſarcinas habeant?*

c *Plane commodius eſt, ſi ſint, retinere eas.* RATIONALE DVB. Etiam pro retentione non minùs quam pro actione litigatur. Ergo parum aut nihil intereſt, an per retentionem ſibi quis conſulat, an per actionem, cum neutro caſu litis incommoda damnáque effugiat.

DEC. Meliore conditione pro retentione quam pro actione litigatur: quia cum is qui retinere vult poſſideat, poſſeſſionis & rei nō actoris partibus fungitur, nec proinde probationibus vllis oneratur, quomodo is qui petitoris partes ſuſtinet, *l. ſi priuſquam is in fin. infr. de oper. noui nunciat.* Ideóque vincit facilius, non ſolùm quia actore non probante reus abſoluendus eſt, etiamſi nihil præſtiterit *l. 4. C. de edend.* ſed etiam quia quiſquis poſſidet hoc ipſo quod poſſidet plus iuris habet quam qui non poſſidet *l. 5. infr. vti poſſid.* Neque verò tantum vincit faciliùs qui retinet, quam qui petit, ſed etiam ſi quid obſcurius eſt in iure petendi, aut retinendi, facilius eſt, vt detur poſſidenti retentio, quam vt non poſſidenti actio *d. l. 1 in princ. de pig.* Ratio autem dandæ in hoc caſu non tantum retentionis, ſed etiam actionis magiſtro nauis aduerſus illos, quorum merces ſaluæ ſunt, ex euidenti illa æquitate proficiſcitur, quam Paulus hîc eleganter exprimit, quod æquiſſimum ſit commune detrimentum fieri eorum, qui propter amiſſas res aliorum conſecuti ſunt, vt ſuas ſaluas haberent.

d *At ſi non totam nauem conduxerit, ex conducto aget.* Benè Iacob. Cuiacius locum hunc emendauit & ex Baſilicis ita reſtituit *lib. 3. obſer. c. 5. & lib. 21. c. 52.* *At ſi non totam nauem conduxerint ex conducto agent*, ſcilicet domini amiſſarum mercium quos prius dixerat agere debere cum magiſtro ex locato, quia ſuas merces ei vehendas locauerant, tota naue in eam rem conducta. Sed ſi non totam nauem, ſed partem dumtaxat nauis conduxerint, non poſſunt agere ex locato, quia non tam merces ſuas locaſſe hoc caſu videntur vehendas, cum nec eas vehere magiſter debuerit, niſi reliqua etiam tota nauis locata: ſicut & qui loca in naue conduxerunt vectores ſine mercibus, nihil quoque locaſſe videri poſſunt, ſed tantum eam partem nauis conduxiſſe, quæ loca eorum continet. Vno igitur caſu, id eſt conducta tota naue, ab his qui ſuas merces tranſuehendas locauerunt, actio ex locato competit: alio autem caſu ſi non tota nauis à dominis amiſſarum mercium conducta eſt, ex conducto agendum eſt cum magiſtro, ſed vtriuſque actionis idem erit effectus, vt magiſter ab iis conuentus actione ex conducto cogatur agere cum reliquis, ſed actione ex locato, vt damni partem præſtent, ſi nihil ſit ex eorum mercibus quod magiſter retinere aut poſſit, aut velit. Atque ita mihi locus hic exponendus eſſe videtur: niſi malis, quod malo, verba illa *non totam* delere, & eam interpretationem probare quam adferemus ad §. *cum in eadem 2. infr.*

1 ¶ Si conſeruatis mercibus deterior facta ſit nauis, aut ſi quid exarmauerit, nulla facienda eſt collatio: quia diſſimilis earum rerum cauſa ſit, quæ nauis gratia parentur, & earum, pro quibus mercedem aliquis acceperit. Nam & ſi faber incudem, aut malleum fregerit: non imputaretur ei, qui locauerit opus: ſed ſi voluntate vectorum, vel propter aliquem metum id detrimentum factum ſit: hoc ipſum ſarciri oportet.

Ad §. 1. Si conſeruatis.

RAT. DVB. Non debet eſſe deterior cauſa nauis & earum rerum omnium, quæ nauis armandæ aut aliter inſtruendæ cauſa paratæ ſunt, quàm mercium pro quibus magiſter nauis mercedem acceperit, cùm non niſi ſalua naue potuerint merces conſeruari: videtúrque lex Rhodia de iactu id ſenſiſſe, vt magiſtri nauis perinde atque aliorum indemnitati conſuleretur. Ergo ſi qua in re deterior facta ſit nauis, conſeruatis mercibus, non debent domini conſeruatarum mercium recuſare, quominus id quoque detrimentum communi contributione ſarciant, ne durior alioqui ſit conditio magiſtri & domini nauis, quàm ſit vectorum, puta ſi quid nauis exarmauerit, id eſt, armamentis ſpoliauerit, cùm amiſſis vectorum mercibus etiam dominus nauis pro portione conferre debeat, vt ſubiicitur in §. *ſeq.*

DEC. Diſſimilis cauſa eſt earum rerum, quæ nauis cauſa parantur, & earum pro quibus magiſter mercedem acceperit, quæ prioris generis ſunt magiſtri, ac domini periculo ſunt, qui pro eo incommodo exigit mercedem. Nec enim fieri poteſt, vt non ipſo etiam vſu nauis deterior fiat, ſicut & res cæteræ: id nempe eſt nauem exercere. Ergo quemadmodum, ſi faber incudem aut malleum fregerit, non imputaretur ei qui opus locaſſet: ita neque earum rerum nomine in quibus nauis deterior facta eſt collatio vlla fieri debet, niſi, vt Paulus bene ſubiicit, voluntate vectorum & propter metum aliquem id detrimētum factum ſit. Hoc enim caſu ipſum quoque ſarciri æquum eſt *l. prox. & l. amiſſa 5. §. 1. infr.* Fit enim commune damnum quod omnium voluntate datum eſt. Lex autem Rhodia id demum ſarciri damnum voluit, & commune fieri, quod omnium voluntate & pro omnium ſalute datum eſſet, vt ſcriptum eſt in fine principij huius legis.

2 Cùm in eadem naue varia mercium genera complures mercatores coëgiſſent: prætereáque multi vectores ſerui, liberíque in ea nauigarent: tempeſtate graui orta, neceſſariò iactura facta erat. Quæſita deinde ſunt hæc: an omnes iacturam præſtare oporteat, ſi qui tales merces impoſuiſſent, quibus nauis non oneraretur, velut gemmas, margaritas, & quæ portio præſtanda eſt: & an etiam pro liberis capitibus dari oporteat: & qua actione ea res expediri poſſit. Placuit, omnes quorum interfuiſſet iacturam fieri, conferre oportere: quia id tributum obſeruatæ res deberent. Itaque dominum nauis pro portione obligatum eſſe. Iacturæ ſummam pro rerum pretio diſtribui oportet. Corporum liberorum æſtimationem nullam fieri poſſe. Ex conducto dominos rerum amiſſarum cum magiſtro acturos. Itidem agitatum eſt a, an etiam veſtimentorum cuiuſque, & annulorum æſtimationem fieri oporteat, & omnium viſum eſt: niſi ſi qua conſumendi cauſa impoſita foret b: quo

in

Digitized by Google

In numero eſſent cibaria: eo magis quòd, ſi quando ea defecerint in nauigationem; quod quiſque haberet, in commune conferret.

Ad §. 2. Cùm in eadem naue.

Proponuntur in hoc §. omnes fere quæſtiones, quæ circa interpretationem legis Rhodiæ de iactu poſſunt incidere, quæ quatuor his potiſſimum capitibus continentur. Primum eſt, an nauis iacturam neceſſariam, quæ per iactum facta erat, præſtare omnes mercatores oporteret, etiam eos qui tales merces naui impoſuiſſent, quibus illa nullo modo oneraretur, puta gemmas & margaritas: Secundum eſt, quænam portio præſtanda eſſet ab omnibus qui collationi & contributioni ſunt obnoxij: Tertium eſt, an etiam pro liberis capitibus, quæ in naue erant aliquid dare oporteret: Quartum & poſtremum, quanam actione expediri ea res poſſet. Ad primam quæſtionem Paulus reſpondet omnes quorum interfuiſſet iacturam fieri, conferre oportere, quia id tributum conſeruatæ res deberent, ac proinde illos etiam qui non niſi gemmas, & margaritas naui impoſuiſſent: itaque dominum etiam nauis quæ conſeruata eſſet, pro portione obligatum eſſe. Ad ſecundam iacturæ ſummam pro rerum quæ in naue fuerunt, & conſeruatæ ſunt, pro portione diſtribui oportere. Ad tertiam corporum liberorum æſtimationem nullam fieri poſſe. Ad quartam, actione ex conducto dominos rerum amiſſarum cum nauta, id eſt, cum magiſtro, agere debere. Quod ad quæſtionem primam attinet, ratio dubitandi illa erat, quod lex Rhodia de iactu de iis nominatim mercibus locuta ſit, quæ nauis leuandæ gratia in mare iactæ ſint. Ergo de iis tantùm quibus onerata erat nauis vt leuari eam oporteret, non de gemmis & margaritis quarum onus nullum aut certè tam exiguum eſt, vt nullum videri poſſit, *l. 1. ſupr.* ſed decidendi ratio illa eſt, quod etiam eorum mercatorum, qui non alias merces quàm gemmas & margaritas naui impoſuerant, interfuit iactu aliarum mercium conſeruatam eſſe nauem, quæ ſi periiſſet, non tantùm gemmas ſuas & margaritas, ſed ſeipſos quoque amiſiſſent. Æquiſſimum ergo eſt detrimentum, quod eorum, qui merces ſuas amiſerunt, proprium ab initio fuit, commune fieri omnium, qui propter amiſſas res aliorum conſecuti ſunt, vt merces ſuas ſaluas haberent, vt ſcriptum eſt in principio huius legis *verſic. æquiſſimum.* Quæ ratio facit, vt dominus quoque nauis conferre debeat, quia & ipſius interfuit iacturam fieri, vt ſalua eſſet nauis ex cuius naufragio longè maius damnum fuiſſet paſſurus. Ad ſecundam quæſtionem ratio dubitandi erat, quia maior ponderis, quàm æſtimationis mercium naui impoſitarum ratio habenda videretur, cùm eæ merces, quæ fuerunt maioris ponderis, ideoque magis nauem onerarunt, maius quoque periculum ſubmergendæ nauis attulerint, maioremque leuandæ nauis & iactus faciendi occaſionem præbuerint: ſed iam diximus, interfuiſſe omnium iacturam illam fieri, vt cæteræ merces ſaluæ eſſent. Tanti verò intereſt, quanti merces illæ ſunt, quæ quo precioſiores fuerunt, maiorisque precij, licèt minoris ponderis, tanto magis dominorum interfuit ſaluas eas eſſe: præſertim cùm ex earum conſeruatione lucrum hoc domini ſentiant, quòd eas fortaſſe vendituri ſint longè maiore precio, quàm æſtimatæ ſint, quamuis æſtimari eas oporteat, non quanti emptæ ſunt, ſed quanto pluris venire poſſunt: quod in rebus amiſſis diuerſum eſt, in quibus æſtimandis non quanto pluris venire potuerint, ſpectatur, ſed quanti emptæ fuerint, quia detrimenti tantùm non etiam lucri fit præſtatio, vt eleganter ſcriptum eſt in §. *portio autem 4. infr.* Ad tertiam, ratio dubitandi erat, quòd corpora liberorum hominum, qui in eadem naui erant, perinde ſalua facta ſunt ac merces, & nauem perinde onerabant, quæ iactu mercium leuanda fuit? Quidni ergo etiam pro ſeipſis conferre aliquid debeant? Cùm præſertim ſæpe accidat, vt propter homines improbos & ſceleratos, qui in naue ſunt, tempeſtas oriatur, quique ideò ipſi potius in mare proiiciendi eſſent, vt de ſe Ionas Propheta dicebat. At propter merces numquam, ſed decidendi ratio eſt, quia corporum liberorum nulla poteſt fieri æſtimatio, *l. 3. ſupr. ſi quadrup. pauper. feciſſ. dicat. l. 1. §. ſi cùm liber. & l. vlt. de his qui effud. vel deiec.* In propoſito autem non niſi pro precio & æſtimatione rerum, quæ in naue fuerunt, tam quæ amiſſæ, quàm quæ ſaluæ ſunt, collatio fieri poteſt: ergo nihil pro liberis hominibus conferendum eſt, quia nec dici poſſet, quid pro eorum capitibus & ſalute, quę inæſtimabilis eſt, conferri oporteret *l. pen. in fin. infr. de donat.* maximè cùm hominum qui in naue ſunt potiſſimum conſeruandorum cauſa iactum fieri neceſſe ſit, quorum gratia, & merces, & cæteræ res omnes à natura comparatæ ſunt *l. vetus fuit quæſtio 68. ſupr. de vſufr. l. in pecudum 28. infr. de vſur.* Neque verò prudentes noſtri Ethnici, ac pagani ferè omnes, cauſas iſtas tempeſtatum & procellarum, quas fides noſtra veriſſimè peccatis adſcribit, agnouerunt: quas tamen, etiamſi agnouiſſent, nihilo magis æſtimationem vllam liberi corporis facere potuiſſent. Ad quartam & poſtremam quæſtionem, dubitandi ratio ex eo ſumenda eſt, quod initio huius legis idem Paulus noſter ſcribit, dominos mercium amiſſarum, ſi merces vehendas locauerant, ex locato agere debere cum magiſtro, cum quo tamen hîc ſcribit acturos eos ex conducto: ſed hoc quomodo & cum qua diſtinctione accipiendum ſit, iam explicauimus ad finem principij huius legis in verſic. *at ſi non totam.* niſi quis malit dicere, quod ex hoc §. probabilius fortaſſe fuerit, corruptum eſſe locum illum, & ſublata negatione, licèt in Baſilicis quoque ſit ita legendum, *at ſi totam nauem conduxerint.* aut ſublata etiam dictione, *totam, at ſi nauem conduxerint,* vt diſtinguendum ſit, an mercium amiſſarum domini merces ſuas vehendas locauerint, non conducta naui: an verò nauem & quidem totam conduxerint. Priore caſu actione ex locato agere illos cum magiſtro nauis debere, quia nulla fuit conductio, ſed tantum locatio: Poſteriore verò agendum eſſe ex conducto, quoniam nauis conducta eſt, quæ pro parte conduci non poteſt, & quam ſi quis nolit conducere, ne nimio ſumptu ac grauiore mercede ſe oneret, ſolet ac debet merces ſuas vehendas locare, & ita ex locato, non ex conducto agere: non enim tota naue vtuntur, qui merces ſuas vehendas locant: in quo videntur conuenire cum iis vectoribus qui nullis onerati ſarcinis loca tantum in quibus ſtent aut ſedeant, conducunt: ſed in eo tamen differunt, quod nihil habent quod locent, ſed conductores tantùm ſunt, non locatores. Ideóque Paulus eos bene æquiparat illis, qui nauem conduxerunt, vt actionem ex conducto habeant, non illis qui merces ſuas vehendas locauerunt; quod non intellexit, malus quiſquis ille fuit interpres, qui verba illa *non totam,* ob id ſolum adiecisse videtur, quod æquiparari cenſeret caſum hunc nauis conductæ cum illo quo vectores quædam duntaxat loca in naue conduxerint, atque ita non totam nauem.

a *Iisdem agitatum eſt.* RAT. DVB. Veſtimenta & annuli qui in digitis geſtantur, non niſi acceſſiones ſunt corporum, & quidem neceſſariæ, ergo non magis in æſtimationem & collationem venire debent, quam corpora ipſa libera, quorum æſtimationem diximus fieri nullam poſſe, præſertim cùm nec imputari quicquam poſſit iis, qui in naue fuerunt cur eam eiuſmodi veſtimentis & annulis geſtatoriis onerauerint: nam nec harum rerum nomine vectura vlla debetur, quia cæterarum locationi accedunt *l. 4. in fin. ſupr. naut. caupon. ſtabul.*

DEC. Collatio & contributio fieri debet portione æſtimationis rerum omnium, quæ in naue fuerunt, tam quæ amiſſæ, quàm quæ ſaluæ ſint §. *portio 4. infr.* Scilicet ſi commodam æſtimationem recipiant, ne ipſa quoque liberorum hominum capita comprehendamus. Atqui veſtimenta cuiuſque & annuli geſtatorij ſuam quoque habent, nec

Digitized by Google

nec valde difficilem æſtimationem. Ergo horum quoque omnium æſtimationem & pro portione æſtimationis colationem fieri æquiſſimum eſt.

b *Niſi ſi qua conſumendi cauſa impoſita forent.* RAT. DVB. Etiam illa quæ conſumendi cauſa naui impoſita ſunt, vt cibaria, ſoam habent æſtimationem, non minùs quam veſtimenta & annuli, de quibus modò diximus. Ergo eorum quoque æſtimatio fieri debet, & collatio pro parte æſtimationis.

DEC. Quæcunque conſumendi cauſa naui impoſita ſunt, præſertim verò cibaria, communi lucro & commodo omnium qui in naui ſunt, impoſita eſſe cenſentur, & conſequenter à munere & onere collationis huius ſunt, & eſſe debent immunia. Eo magis quòd etiamſi conſumpta fuiſſent, & in nauigatione defeciſſent, quod quiſque nauigantium habuiſſet id, in commune conferre debuiſſet. Ex eo igitur intelligimus non poſſe dominos, qui merces ſuas in mare proiectas amiſerunt, conqueri, cur eorum merces potiùs, quàm cibaria in mare proiectæ ſint ad leuandam nauem. Nec onere collationis ſuogi eas res æquum eſſet, quæ ſi deeſſent, communi omnium nauigantium contributione eſſent reparandæ.

3 ¶ Si nauis à piratis redempta ſit: Seruius, Ofilius, Labeo, omnes conferre debere, aiunt. Quod verò prædones abſtulerint, eum perdere, cuius res fuerint [a]: nec conferendum ei, qui ſuas merces redemerit. [b]

Ad §. 3. Si nauis.

RAT. DVB. Lex Rhodia de iactu non ad hunc caſum pertinet, quo nauis quæ in piratarum manus incidit, ab iis tedempta eſt, ſed ad illum duntaxat quo leuandæ & ſaluandæ nauis gratia merces in mare iactæ ſunt, vt conſtat ex *l. 1. ſupr.* Ergo nulla hoc caſu fieri collatio debet.

DEC. Ratio legis Rhodiæ de iactu & æquitas collationis æquè in hac ſpecie locum habet, atque ſi nauis leuandæ & ſaluandæ gratia merces in mare proiici neceſſe fuiſſet: Quid enim refert, an Piratarum incurſu nauis pereat, an naufragio? Aut an perdita redimatur, an ne tota perdatur pars mercium in mare proiiciatur? An denique merces in mare iacias, an in piratarum manus pro redimenda naue pecuniam proiicias? Imò ſi verum amamus, hoc poſteriore caſu quo nauis certo precio à piratis redempta ſit, maior ſubeſt ratio æquitatis ad inducendam contributionem, quia hoc caſu fieri poteſt, vt non modò nauis quæ ſedempta eſt, tota ſalua ſit, ſed etiam merces omnes quæ in naue fuerunt: quod tamen iactu facto fieri nunquam poteſt. Ergo bene Seruius, & Ofilius, & Labeo ad hunc quoque caſum legem Rhodiam de iactu porrexerunt, iúſque optima ratione conſtitutum optima interpretatione auxerunt. In quo maximè prudentum noſtrorum & officium & auctoritas verſatur *l. neque leges* 10. *cum trib. ſeq. ſupr. de legib.* Debent igitur quotquot in naue fuerunt, & merces habuerunt, pro tedemptæ nauis precio conferre, pro portione æſtimationis rerum quæ in naue fuerunt, præterquàm quæ ex iis à prædonibus & piratis ablatæ atque ita deperditæ proponantur, vt ſequitur in textu.

a *Quod verò prædones abſtulerint, eum perdere, cuius res fuerint.* RAT. DVB. Ex lege Rhodia de iactu fit collatio ex iis quidem etiam rebus quæ ſaluæ ſunt, ſed vt earum quæ iactu amiſſæ ſunt, damnum ſarciatur *l. 1. ſupr.* Ergo & in propoſita ſpecie cùm nauis à piratis redempta eſt, earum quoque mercium quas prædones abſtulerunt, damnum ſarciri ab aliis debet, quorum res ſaluæ ſunt, vt in omnibus lex Rhodia de iactu ad hunc caſum tanquam ſimilem protrahatur.

DECIS. Lex quæ de vno tantùm caſu locuta eſt, ad alium quoque trahi poteſt & debet, vt diximus, in quo par ſit ratio iuris & æquitatis, at quatenus paritas & ſimilitudo rationis in vtroque caſu patitur, non quatenus diſſimilitudo & diuerſitas aliqua eſt. Atqui propoſita ſpecies de naue à piratis redempta, ſicuti ſimile illud habet cum naue, quæ per iactum mercium ſalua facta eſt, quod ſuprà diximus. Ita & illud diſſimile, quod iactis mercibus factum eſt propter amiſſas res aliorum, vt reliqui ſuas merces ſaluas habuerint: quæ res collationis communis æquitatem inducit, vt ſcriptum eſt in fine principij huius legis. At cùm nauis à piratis redempta eſt, qui merces ſuas ſaluas habent, quòd alij ſuas perdiderint, ſed quia nauis redempta eſt. Redemptum porrò videri non poteſt, quod prædones abſtulerunt. Nihil igitur eſt quod meliùs aut æquiùs dici poſſit, quàm vt earum rerum quæ à piratis ablatæ ſunt, damnum eſſe illorum debeat, cuius res fuerunt. Cui enim iuſtiùs perire res poteſt, quàm domino? *l. quæ fortuitis* 6. *l. pignus* 9. *C. de pignor. act. l. contractus.* 23. *in fin. de regul. iur.*

b *Nec conferendum ei qui merces ſuas redemerit.* RAT. DVB. Collatio facienda eſt pro portione æſtimationis rerum omnium, quæ in naue fuerunt, nec minùs earum quæ amiſſæ, quàm quæ ſaluæ ſunt, vt ſubiicitur in *§. ſeq.* Ergo etiam pro iis mercibus quæ à prædonibus ablatæ ſunt, conferendum eſt ab iis, quorum res illæ fuerunt in precium redemptæ nauis.

DEC. Iniquum eſt ad collationem compelli pro ablatis mercibus eum cui pro eo damno nihil conferre velint illi, qui res ſuas redemerunt. Cùm enim damnum earum hac ratione totum ad ipſum pertineat, duplici damno adficeretur, ſi & res ablatas in ſolidum amitteret, & præterea pro iis ipſis rebus aliquid conferre illi, qui ſuas merces redemit, cogeretur, atque ita afflicto daretur noua afflictio contra naturalem æquitatem *l. iure ſuccurſum* 6. *infr. de iur. dot.* Quod in caſu legis Rhodiæ de iactu diuerſum eſt, in quo amiſſarum quoque rerum nomine collatio fit à domino, qui eas amiſit, quoniam & qui ſaluas ſuas res habent, ei conferunt, vt amiſſarum rerum damnum pro ſua parte ſarciant, nec habent, quod conquerantur, qui commune detrimentum fieri vident, quod alioqui proprium ipſorum eſſe deberet. Denique damnum amiſſarum rerum collationis conſortio ſarciri debet, vt loquitur Hermogenianus in *l. amiſſæ* 5. *infr.* Et nomen ipſum collationis ſonat mutuum onus eſſe debere. Denique cùm id, quod ablatum eſt, redemptum non ſit, vt proximè diximus, nihil cauſæ eſt, cur in redemptionem nauis conferre quis debeat pro rebus, quæ non redemptæ, ſed perditæ ſunt, ſicuti nec cauſa vlla eſt, cur ei hoc nomine conferatur.

4 ¶ Portio autem pro æſtimatione rerum, quæ ſaluæ ſunt, & earum, quæ amiſſæ ſunt, præſtari ſolet. Nec ad rem pertinet, ſi hæ, quæ amiſſæ ſunt, pluris venire poterant: [a] quoniam detrimenti, non lucri, fit præſtatio. Sed in his rebus, quarum nomine conferendum eſt, æſtimatio debeat haberi, non quanti emptæ ſint, ſed quanti venire poſſunt.

Ad §. 4. Portio autem.

RAT. DVB. Rerum amiſſarum æſtimatio præſens nulla fieri poteſt, & qui eas amiſit, iam ſatis magnum in earum amiſſione damnum patitur, nec præterea cogendus eſt etiam illarum rerum nomine quas amiſit aliquid conferre, ne afflicto detur afflictio, vt proximè dicebamus ex *l. iure ſuccurſum* 6. *de iur. dot.*

DEC. Conferri oportet ab his omnibus quorum intereſt eam iacturam factam eſſe *§. cùm in eadem naue* 2. *ſupr.* Atqui intereſt etiam illorum, qui merces ſuas in mare iactas amiſerunt, qui alioquin & ipſi quoque cum ſuis mercibus

bus & cùm naue periiſſent. Ergo & pro amiſſis mercibus conferre eos oportet. At non ita tamen vt viſta res amiſſas aliquid præſtent, per quod fiant pauperiores, ſed vt ex communi illa contributione, quæ pro damno ſarciendo facienda eſt minùs percipiant. Nam & eo modo plerumque collatio fit etiam bonorum, id eſt, imputando & minùs percipiendo, vt in *leg. 1. §. ſed ſi tantum infr. de collat. bonor. leg. dotis 5. Cod. eod. tit. de collat.* Ita fit, vt pars tantùm damni, eáque interdum minima penes eum remaneat, cuius res amiſſæ ſunt, penes quem totum damnum, ſi collatio nulla fieret, remaneret. Æſtimantur autem res amiſſæ, non quanti ſunt eo tempore, quo iam amiſſæ ſunt, ne alioqui ad nihilum redigatur æſtimatio, cùm poſt amiſſionem nullius amplius ſint æſtimationis *argum. leg. 3. ſupr. de condict. tritic.* ſed quanti emptæ probabuntur, ad differentiam earum quæ ſaluæ ſunt, quas æſtimari oportet, quanti venire poſſunt, vt ſequitur in textu.

a *Nec ad rem pertinet ſi hæ quæ amiſſæ ſunt pluris venire poterant.* RAT. DVB. Tanti, magnaque res eſſe intelligitur, quanti vendi poteſt *l. ſi ſeruus 14. in fine princip. ſupr. de condict. furt. l. 1. §. ſi hæres infr. ad SC. Trebell.* Et tanti cuiuſque intereſt non modò quantum ei abeſt, ſed etiam quantum lucrari potuit *l. ſi commiſſa 13. infr. rat. rem haber. leg. 2. in fin. ſupr. de eo quod cert. loc.* Ergo etiam res quæ amiſſæ ſunt, perinde atque illæ quas iactus ſaluas fecit, æſtimari debent, non quanti emptæ ſunt, ſed quanto pluris venire potuerunt, alioqui non videbitur plenè ſarciri damnum, quod amiſſarum rerum domini ex earum iactura paſſi ſunt.

DECIS. In collatione quam lex Rhodia de iactu fieri imperauit, detrimenti tantùm, non etiam lucri fit præſtatio. Satis enim abundéque dominis amiſſarum mercium eſſe debet, quod ex earum iactura nullum damnum ſentiant, niſi quantum ſentirent, ſi alienæ merces fuiſſent, id eſt, detracto eo quod illi ipſi pro ſua parte conferunt. Quæ collatio tantò minor eſt, quantò minoris amiſſæ res æſtimantur. At è contrario ſaluas merces æſtimamus, non formali earum precio, quomodo Vlpianus loquitur in *leg. in lege Falcidia 62. §. 1. ad legem Falcid.* id eſt, quanti emptæ & venditæ ſunt, ſed quanto pluris venire poſſunt, non vt dominis earum mercium faueamus, ſed vt iis potiùs qui ſuas amiſerunt, & pro quorum indemnitate collatio fit, vt tanto plus hi conferant, maioréque collatione onerentur in ſolatium miſerorum, qui iacturam paſſi ſunt. Nam neque ea res adeò damnoſa eſt iis qui conferunt, vt magnam querelæ occaſionem habeant, cùm felicitati debeant potiùs adſcribere, quod res ſuas ſaluas habent, & quarum æſtimatio poſſit adhuc creſcere, licèt tanti æſtimatæ ſint, quanti venire præſenti tempore inſpecto poſſunt, ſi fortè poſteà, quod facilè poteſt contingere, mercium eius generis æſtimatio augeatur *leg. 3. de eo quod certò loco.*

5 ¶ Seruorum quoque qui in mari perierunt, non magis æſtimatio facienda eſt, quàm ſi qui ægri in naue deceſſerint, aut aliqui ſeſe præcipitauerint.

Ad §. 5. Seruorum quoque.

RAT. DVB. Etiam ſeruorum qui in mari perierunt, aliqua æſtimatio eſt, ea ſcilicet quæ fuit, priuſquam perirent ſumpto mortis tempore ϛιγμαῖ, vt Vlpianus loquitur in *l. 3. ſupr. de condict. tritic.* Atqui etiam amiſſarum mercium æſtimatio facienda eſt, vt ſciatur quantum ad ſarciendum damnum pro portione æſtimationis contribui debeat ab his qui merces ſuas amiſerunt, vt proximè dictum eſt in *§. præced.* Ergo etiam ſeruorum qui in mari perierunt æſtimatio facienda eſt.

DEC. Earum demùm mercium amiſſarum æſtimatio facienda eſt, quæ ideo amiſſæ ſunt, quod in mare proiectæ ſint leuandæ nauis gratia: cùm tota contributionis huius æquitas ex eo pendeat, quòd æquiſſimum ſit commune detrimentum fieri eorum qui propter amiſſas aliorum res conſecuti ſunt, vt merces ſuas ſaluas haberent, vt ſcriptum eſt in fine principij huius legis. Atqui ſerui, quos ponimus in mari periiſſe eo tempore, quo nauis laborabat, non ideò perierunt quòd in mare proiecti ſint ad leuandam nauem (nec enim proiiciuntur homines in mare, ſed merces hominum conſeruandorum gratia, vt diximus ad *§. cùm in eadem naue ſupr.*) nec ideò reliquorum res ſaluæ factæ ſunt quòd ſerui perierint, quorum opera quantò grauior tempeſtas fuit, tantò magis ad ſaluandam nauem fuit neceſſaria. Nulla igitur ratio eſt, vt aliqua eorum fiat æſtimatio non magis quàm ſi ipſi ægri in naue deceſſiſſent, aut aliqui ex iis ſeſe præcipitaſſent.

6 ¶ Si quis ex vectoribus ſoluendo non ſit: hoc detrimentum magiſtri nauis non erit, nec enim fortunas cuiuſque nauta excutere debet.

Ad §. 6. Si quis ex vectoribus.

RATION. DVB. Domini qui merces ſuas amiſerunt, per iactum factum in mare habent eo nomine actionem cum magiſtro nauis, aut ex locato, ſi merces ſuas vehendas tantùm locauerant, non etiam nauem conduxerant, aut ex conducto, ſi conduxerant nauem hac ipſa lege in *princip. & §. cum in eadem naue ſupr.* Magiſter autem nauis poſtmodum agere debet contra reliquos, quorum res ſaluæ factæ ſunt, vt detrimentum aliorum pro portione communicetur. Proinde ſi quis ex aliis ſoluendo non ſit, putà ex vectoribus qui nec ſarcinas vllas habeant, damnum magiſtri eſſe debet, aut exercitoris qui ex facto & contractu magiſtri tenetur, nòn eorum qui merces ſuas amiſerunt, quique ob eam cauſam iam ſatis magno damno & incommodo adficiuntur: cui enim potius nocere velis inopiam debitoris, quam creditori, cuius actio ob eam rem inutilis efficitur? *leg. nam is 6. de dolo.* Atqui vectoris, qui ſoluendo non eſt, creditores non ſunt illi, qui merces ſuas amiſerunt, quandoquidem nullam cum eo actionem habent, ſed magiſter nauis, quem & nautam Paulus hîc vocat, vt in *d. §. cùm in eadem naue,* quamuis & nautæ dicantur qui ſub magiſtri cura in eadem naue ſunt eius regendæ gratia *leg. 1. §. ſed ſi cùm quolibet ſupr. titul. proxim.* Quid ergo ad amiſſarum mercium dominos pertinet, an vectores omnes ſoluendo ſint, an non?

DECIS. Non debet magiſter nauis fortunas & facultates cuiuſque vectoris & aliorum, qui nauem ingrediuntur excutere. Non ſolùm ne nauigationis longior mora fiat, ſed etiam quòd qui nauigaturi veniunt plerumque ſint magiſtro incogniti, & ex tam longinquis partibus; vt etiamſi maximè de ipſorum fortunis & facultatibus inquirere magiſter vellet, attamen non poſſet. Impoſſibilium autem nulla eſt obligatio, vt habet regula iuris 18. Ergo ſi quis ex vectoribus ſoluendo non ſit detrimentum magiſtri nauis eſſe non debet, ſed commune omnium qui in naue fuerunt; & qui ex lege Rhodia in contributionem vocantur. Quod enim actio contra eum ſolum datur iis qui merces ſuas amiſerunt, ipſi verò magiſtro contra vectores & reliquos, non ideò fit, vt periculo ſuo magiſter & agat & conueniatur, ſed quia ex iuris ordine ita faciendum neceſſariò eſt, vt damnum communicetur, cùm poſſit etiam liberari præſtando actionem, ex regula *l. quod debetur 51. in fin. inf. de pecul.* vti diximus ad initium huius legis.

7 ¶ Si res, quæ iactæ ſunt, apparuerint: exoneratur collatio, quòd ſi iam contributio facta ſit: tunc hi, qui ſoluerunt, agent ex locato cum magiſtro: vt is ex conducto experiatur, &, quod exegerit, reddat.

Ad §. 7. Si res.

Prima ſententia huius §. nullam omnino recipit dubitandi rationem. Quis enim non fateatur exonerari debere collationem, ſi res quæ in mare iactæ ſunt, apparuerint, cùm eo caſu nec amiſſæ videri poſſint, quia nimirum pro derelicto habitæ nunquam fuerunt, vt ſubijcitur in *§. prox. & in l. qui leuanda 8. infr. l. qua ratione 9. §. vltim. infr. de acquir. rer. domin.* niſi iactæ ſint ab eo, qui certò crediderit perituras, quod aliquando accidit *leg. falſus creditor 43. §. penult. infr. de furt.* Quo tamen etiam caſu dicendum eſt exonerari collationem, ſi merces iactæ ſic appareant, vt tamen nemo velit eas ſuas dicere. Tunc enim diſtinctio illa locum habet, cùm is qui eas inuenit retinere vult, quaſi ſuas & lucrandi animo, vt in ſpecie *d. l. falſus §. pen.* vbi quæritur an actio furti eo caſu locum habeat. Sed quod ſubijcitur, ſi iam contributio facta ſit, tunc eos qui ſoluerunt, agere ex locato debere cum magiſtro, vt is ex conducto experiatur, cum eo qui exegerit, vt quod exegit, reddat, dubitationem aliquam habere videtur, cùm nihil imputari poſſit magiſtro, propter quod cum eo agi debeat, æquiúſque videatur dari rectà actionem iis qui ſoluerunt contra dominum amiſſarum mercium, qui accepit ſolutionem, circuitus nimirum vitandi gratia, vt in *l. dominus teſtamento 53. de condict. indeb.* & ne inquietetur magiſter, qui nec promiſit quicquam nec accepit. Sed reſpondendum eſt, quod iam diximus ad finem *§ præced.* non ideo agi cum magiſtro, vt inquietetur, aut aliquo incommodo afficiatur, ſed vt ſeruato iuris ordine omnibus conſulatur. Denique ſi conuentus ille, quia actionem habet, contra eum qui ſolutionem accepit, malit actionem illam præſtare, quàm eius exercendæ moleſtia, ſumptúque ſe onerare, poteſt id facere, ex *reg. l. quod debetur 51. in fin. infr. de pecul. l. ſi quid poſſeſſor 31. in fine princip. ſup. de hered. petit.* Porrò qui rerum ſuarum quaſi amiſſarum nomine iam ſolutionem per contributionis auxilium amiſerat, recuſare non poteſt, quominùs id omne quod exegerit reſtituat ſiue magiſtro ipſi, à quo conuenitur, ſiue iis qui ſoluerunt, quia licèt ab initio debitum fuerit, & quidem ab iis ipſis qui ſoluerunt, ex poſtfacto tamen recuperatis mercibus, quæ amiſſæ credebantur, incipit fieri indebitum: ideóque & condictione indebiti poſſet repeti, ne alioqui ex aliena iactura locupletaretur is, cui non alia de cauſa ſolutum fuerat, quàm ne in damno moraretur. Neque audiendus eſt, ſi dicat, nihil intereſſe eorum qui iam per contributionem ſoluerunt, an merces poſteà repertæ ſint, an amiſſæ manſerint. Cùm iis repertis ceſſet ratio quæ ſoluendi neceſſitatem iniunxerat, nec vllo colore ſolutum retineri poſſit, quod nullo iure ſoluendum fuit. Quod verò Paulus hic ſcribit agendum eſſe ex locato cum magiſtro: intellige ſi vectores merces ſuas vehendas locauerint, vt in principio huius legis, non etiamſi nauem conduxerint: tum enim ex conducto agere debent, ſecundum ea quæ diximus in *§. cùm in eadem ſup.*

8 ¶ Res autem iacta domini manet, nec fit apprehendentis: quia pro derelicto non habetur.

Ad §. vlt. Res autem iactæ.

RAT. DVB. Plerumque credendum eſt, eum qui merces ſuas iacit in mare, licèt nauis leuandæ cauſa, derelinquentis animo id facere, cùm ſciat perituras, & ſpes eas recuperandi aut nulla, aut certè non niſi perexigua ſit *l. falſus creditor 43. §. penult. infr. de furt. iunct. l. euictus 35. de euict.* Et ſanè res noſtræ ſtatim atque in manu & poteſtate noſtra eſſe deſierunt, tamdiu duntaxat noſtræ manent, quamdiu difficilis non eſt earum perſecutio *§. apium quoque 14. verſ. examen quoque Inſtit. de rer. diuiſ.* Alioquin occupantis fiunt *l. naturalem 5. §. examen de acquir. rer. domin.* Ergo non eſt verum quod hic Paulus ſcribit, res iactas domini manere, nec fieri adprehendentis, quia pro derelicto non habeantur. Alioqui cur non oneramus dominum amiſſarum mercium, qui petit ex lege Rhodia contributionem, vt ſi res illa tandem aliquando apparuerit, reddat ipſe quicquid contributionis nomine acceperit, vt in *l. item ſi cùm 14. §. quid ſi homo ſupr. quod met. cauſ. leg. ſi a bona fidei 21. in fin. ſupr. de rei vindic. iunct. §. prox. præced. huius legis.*

DEC. Alia cauſa eſt earum rerum, quæ pro derelicto habentur; alia verò earum, quæ in maris tempeſtate leuandæ nauis gratia eiiciuntur, quia non eo animo eiiciuntur, quòd quis eas habere nolit, ſed quo magis cum ipſa naue periculum maris effugiat *l. qua ratione 9. §. vlt. infr. de acquir. rer. domin. l. qui leuandæ 8. infr. hoc tit.* vbi Iulianus addit dominos ita merces ſuas in mare proiicere, quaſi ablaturos ſi eas inuenerint, aut ſi ſuſpicati fuerint, in quem locum eiectæ ſint requiſituros. Et perinde eſſe, ac ſi quis onere preſſus in viam rem abiecerit, mox cum aliis reuerſurus, vt eaſdem auferat. Manent igitur domini, & conſequenter non fiunt adprehendentis, & primi occupantis. Id enim proprium eſt earum rerum, quæ aut in cuiuſquam dominio nunquam fuerunt, aut à domino habitæ ſunt pro derelicto: aut ſi feræ beſtiæ fuerunt, vt in *d. §. examen.* pro derelicto haberi incipiunt, ſtatim atque in naturalem ſuam laxitatem & libertatem ita peruenerunt, vt noſtram perſecutionem effugerint, aut etiam difficilem fecerint *l. Pomponius 44. de acquir. rer. domin.* Dominium ſiquidem ferarum beſtiarum ſicut difficiliùs acquiritur, ita faciliùs amittitur. Alioquin id quod noſtrum fuit, tamdiu noſtrum manet, quamdiu recuperari poteſt, licèt recuperandi ſpes ferè abſciſſa ſit, vt in ſpecie *d. l. Pomponius*, nemo enim credendus eſt pro derelicto habere res ſuas voluiſſe, quamdiu in eo ſunt, vt quamuis non niſi caſu, recuperari poſſint, ſiue quod nemo ſuum iactare præſumatur *l. cum de indebito 25. de probat.* ſiue quod vt alio vulgari noſtrorum iactatur brocardico, nemo in neceſſitatibus liberalis exiſtat, ex *l. rem alienam 28. de adim. leg.* Denique ex eo quod mera faciendi neceſſitate fit, nunquam coniectura voluntatis ſumi poteſt, quia neceſſitas non habet voluntatem, vt mirum ſit Vlp. in *d. l. falſus creditor 43. §. pen. de furt.* cõtra ſcripſiſſe. Plerumque credendum eum eſſe, qui nauis leuandæ cauſa merces ſuas in mare proiicit derelinquentis animo id facere, nec eum qui eas occupauerit, quaſi ſuas furti teneri, cùm tamen idem Vlp. *in d. l. Pomponius*, probet ſententiam Pomponij, qui ſcripſerat etſi naufragio quid amiſſum ſit, non ſtatim id noſtrum eſſe deſinere, adeóque quadrupli teneri eum qui illas rapuerit: niſi quis pro Vlpiano reſpondeat, aliud eſſe de iis rebus loqui, quæ amiſſæ ſint per naufragium: aliud verò de iis quæ à domino ipſo iactæ ſint in mare. Quæ enim per naufragium ſimpliciter amiſſæ ſunt & expulſæ nõ poſſunt videri derelictæ, ſed potius deperditæ, nec in derelicto ſunt, ſed in deperdito, vt Iauolenus loquitur *in l. interdum 21. §. 1. de acquir poſ.* cùm in iis amittendis nullũ domini factum interuenerit; quod vtique neceſſarium eſt, vt res pro derelicto habita dici poſſit *§. penult. Inſtit. de rer. diuiſ. l. ſi id quod 5. §. 1. infr. pro derelict.* Nec enim dominium nuda voluntate amitti vnquam poteſt, *l. ſi quis vi 17. §. differentia de acquir. poſſ.* Et certè ita eſt, ſed non inde fit, vt merces in mare iactæ eò magis pro derelicto haberi debeant, aut vt pro derelicto vſucapi poſſint, ſi eidem Iuliano credimus in *l. pen. infr. pro derelict.* vt enim rem ſuam pro derelicto quis habeat, non ſatis eſt, quòd eam proiecerit, niſi abiecerit *d. §. pen. & vlt. Inſt. de rer. diuiſ.* aliud namque eſt

proiicere

Digitized by Google

proiicere, aliud abiicere. Nec omnimodo vera eſt illa Vlpiani ratio in *dict. §. penult.* quòd is qui merces illas in mare proiecit, ſciuerit perituras. Quomodo enim ſcire potuit ſi accidit aliquando, licèt rariùs, vt recuperentur? Fateor ſpem recuperandi penè abſciſſam eſſe, niſi in promptu ſint vrinatores qui extrahant, vt in *l. 5. §. 1. infrà.* Ideoque nec onerãdum eſſe dominum cui pro amiſſis mercibus contributio fit, vt caueat ſe quod exegerit reſtituturum, ſi merces recuperari contigerit: quaſi ea ſpes contra ſpem ſit, & quia iniquum eſſet dominum poſt amiſſas fortunas & res ſuas fortaſſe vniuerſas, prætetea incommodo cautionis affici *argum. leg. tutelas 7. §. vltim. ſupr. de capit. minut. leg. hæc ſtipulatio 14. in fin. vt legat. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. caueat.* Sed tamen ei qui iam omnia amiſerit, ſpem quoque eripi, eſſet proculdubio inhumanum. Eſt enim ſpes vnicum quamuis miſerrimum in afflictione ſolatium, &, vt quidam dicebat, nihil niſi paulò plus quàm nihil. Planè ſi proponas dominum eùm merces ſuas leuandæ nauis gratia in mare iaceret, palàm dixiſſe habere ſe illas pro derelicto, admittam facilè Vlpiani ſententiam in *d. § pen.* vt merces illæ tanquam pro derelicto habitæ fiant primi occupantis, nec furtum committat ille, qui eas, vt ſuas faceret, adprehenderit. Sed id neque facile accidit, neque in dubio accidiſſe credendum eſt, vt Vlpianus volut: ſed probandum & quidem apertiſſimis probationibus, ſi Iuliano, Paulo & Caio, itémque Iuſtiniano in *§. vlt. Inſtit. de rer. diuiſ.* magis credere volumus, quam Vlpiano, cui ſatis eſſe debuit dicere aliquando accidere quod ille dicit plerumque credendum eſſe accidiſſe, quamuis extra hunc caſum aliquid in mare proiicere nil aliud ſit quam idipſum velle perdere *l. Maniuſ 55. de cond. & demonſtr. l. quidam 27. infr. de cond. inſt.*

3. Papinianvs libro 19. Reſponſorum.

CVm arbor, aut aliud nauis inſtrumentum, remouendi communis periculi cauſa deiectum eſt, contributio debetur.

Ad l. cùm arbor 3.

Rat. dvb. Diſſimilis cauſa eſt, earum rerum quæ nauis inſtruendæ cauſa parantur, & earum pro quibus vehendis merces datur. Nam ſi conſeruatis mercibus deterior facta ſit nauis, deiecta fortaſſis arbore aut alio nauis inſtrumento, nulla eo nomine facienda eſt collatio, ſicuti ſi faber malleum aut incudem fregerit, non imputatur ei qui opus locauerit *l. prox. §. 1. ſupr.* Ergo nulla hoc nomine contributio debetur.

Dec. Multum refert an arbor, aut aliud quodlibet nauia inſtrumentum deiectum vi tempeſtatis; an vero ex voluntate vectorum communis periculi remouendi cauſa, quomodo Papinianus hîc loquitur, id eſt, vt nauis liberari poſſet cum mercibus, vt Hermogenianus in *l. amiſſæ 5. §. 1. infr.* Priore caſu contributio nulla debetur, ſed poſteriore æquitas contributionis locum habet, vt iam diximus ad *d. §. 1. l. prox. ſupr.* Vtramque verò diſtinctionis huius partem Paulus eleganter ſic exprimit *lib. 2 ſentent. tit. 7. §. 3.* Naue vel arbore vi tempeſtatis amiſſa, vectores ad contributionem non tenentur, niſi ipſis arborem ſalutis cauſa eruentibus nauis ſalua ſit.

4. Callistratvs libro 2. Quæſtionum.

NAuis onuſtæ leuandæ cauſa, (quia intrare flumen, vel portum non potuerat cum onere) ſi quædam merces in ſcapham traiectæ ſunt, ne aut extra flumen periclitetur, aut in ipſo oſtio, vel Portu, eáque ſcapha ſubmerſa eſt: ratio haberi debet inter eos, qui in naue merces ſaluas habent cum his, qui in ſcapha perdiderunt, proinde tanquam ſi iactura facta eſſet: ídque Sabinus quoque libro ſecundo Reſponſorum probat. Contrà ſi ſcapha cum parte mercium ſalua eſt [a] nauis perit: ratio haberi non debet eorum, qui in naue perdiderunt: quia iactus in tributum naue ſalua venit.

Ad l. Nauis onuſta 4.

Rat. dvb. Non debet fieri contributio, niſi cùm iactura facta eſt, id eſt cùm ex iactu mercium damnum illatum fuit. Atqui cùm nauis onuſtæ leuandæ cauſa, quod flumen vel portum intrare non poſſet cum onere, quædam merces in ſcapham traiectæ ſunt, ne aut extra flumen aut in oſtio & portu ipſo periclitarentur, & ſcapha ſubmerſa eſt, verum eſt tamen iacturam nullam factam eſſe. Ergo neque contributio vlla fieri debet inter eos, qui merces in naue ſaluas habent, & eos qui ſuas in ſcapha perdiderunt.

Dec. Eadem æquitas contributionis faciendæ hoc caſu locum habet, quæ haberet, ſi iactus earum mercium amiſſarum in mare factus eſſet, quia æquè verùm eſt propter amiſſas merces iſtorum, qui eas in ſcapha perdiderunt, nauem ſaluam factam eſſe, quæ alioqui ſine manifeſto periculo flumen intrare, aut portum appellere non potuiſſet *l. 1. in princ. p. verſ. æquiſſimum. ſupr.* Is namque præcipuus ſcapharum, &, vt alij vocant, baldarum vſus eſt, vt ab iis cuncta nauis commercia ad litus portentur, vt Gothofredus noſter hîc notat ex Iſidoro *lib. 19. Etymolog. cap. 1.* Benè igitur Sabinus, quem Calliſtratus hîc ſententiæ huius authorem laudat, contributioni hoc quoque caſu debere locum eſſe reſpondit. Vbi enim eadem iuris & æquitatis ratio locum habet, ibi & ius idem conſtituendum eſt, cùm diſſimilitudinis ratio reddi non poteſt *l. illud 32. ſupr. ad l. Aquil. l. 5. §. vnde etiam infrà de iniuſt. rupt. l. prox. §. eadem ratione in fin. inſt. Quod cum eo. leg. à Titio 108. in fine principij de verborum obligat.*

a *Contra ſi ſcapha cum parte mercium ſalua eſt.* Rat. dvb. Nemo debet in aliena cauſa iniquum putare, quod in ſua æquum putet *l. 1. & tot. tit. quod quiſque iur.* Et quemadmodum non debet quiſquam id petere, cuius contrarium in contrario euentu non fuerat poſtulaturus *l. pen. C. de ſolut. l. ſi pater puellæ 12. C. de inoff. teſtam.* ita nec id recuſare quod in contrarium caſum fuerat petiturus. Atqui ſi ſalua naui ſcapha periiſſet domini mercium in ſcapha amiſſarum ſtatim contributionis æquitatem aduerſus dominos ſaluarum in merce nauium implorauiſſent, nec iniuſtè, vt proximè diximus. Ergo ſi è contrario ſalua ſcapha nauis perierit, non debent domini mercium quæ in ſcapham traiectæ ſunt, eam contributionem recuſare.

Dec. Iactus non venit in tributum ex lege Rhodia, niſi cùm nauis ſalua eſt. Hic autem ponimus nauem periiſſe: ergo de contributione tractari nihil poteſt. Nam neque nauis periit propter merces in ſcapham traiectas, quas è contrario in eam ſcapham coniectas ponimus, vt nauis tantò faciliùs ſalua fieret, ac ſine periculo portum appelleret. Eſtque caſus hic longè diuerſus à ſuperiore, in quo, vt oſtendimus, eadem contributionis

Digitized by Google

æquitas manifeſtè locum habet, quæ haberet in caſu legis Rhodiæ. Proinde in tanta támque aperta rationis diuerſitate non potuit, nec debuit, vtroque caſu idem ius conſtitui. Sed tunc tantùm cùm par dubij euentus in vtrumque caſum ratio eſt, vt in *dict. leg. penult. Cod. de ſolution. & dict. leg. pater puellæ* 52. *Cod. de inoff. teſtam. leg.* 1. *Cod. de pact. leg. de fideicommiſſo* 51. *Cod. de tranſact.*

1 ¶ Sed ſi nauis quæ in tempeſtate, iactu mercium vnius mercatoris, leuata eſt: in alio loco ſubmerſa eſt: & aliquorum mercatorum merces per vrinatores extractæ ſunt data mercede: rationem haberi debere eius, cuius merces in nauigatione, leuandæ nauis cauſa, iactæ ſunt, ab his, qui poſtea ſuas per vrinatores ſeruauerunt, Sabinus æque reſpondit. Eorum verò, qui ita ſeruauerunt [a] inuicem rationem haberi non debere ab eo, qui in nauigatione iactum fecit, ſi quædam ex his mercibus per vrinatores extractæ ſunt: eorum enim merces non poſſunt videri ſeruandæ nauis cauſa iactæ eſſe, quæ periit.

Ad §. 1. Sed ſi nauis.

RAT. DVB. Non poſſunt videri in mare iactæ merces eſſe ſeruandæ eius nauis cauſa, quæ periit, vt ſcriptum eſt in fine huius §. nec pro iactu fit contributio, niſi cùm nauis ſalua eſt, vt proximè diximus in §. *preced.* Atqui tùm quoque cùm nauis quæ in tempeſtate iactu mercium vnius mercatoris leuata eſt, tandem in alio loco ſubmerſa eſt, & aliquorum mercatorum merces per vrinatores extractæ ſunt, data mercede. Verum eſt, dicere & nauim ſubmerſam eſſe, & merces illas, quæ per vrinatores extractæ ſunt, non ideò ſaluas eſſe, quòd aliarum iactus antè factus fuerit, ſed quia ſint extractæ, & quidem data in eam rem mercede. Ergo in facienda contributione non debet haberi ratio eius, cuius merces in nauigatione leuandæ nauis cauſa iactæ ſunt, nec facienda eſt earum æſtimatio cum aliis mercibus, quæ poſteà per vrinatores ſeruatæ ſunt.

DEC. Fieri poteſt, vt propter iactas in mare merces vnius ex mercatoribus ſeruata ſit nauis, quæ tum alioqui periiſſet, & quæ tamen poſtmodum alio loco noua tempeſtate orta, nouóque caſu perierit: quod cùm accidit, non eò minùs rationem haberi oportet earum mercium, quæ iactæ ſunt, quàm ſi nauis non periiſſet, quoniam ad æquitatem contributionis huius inducendam ſufficit, vt iactus ſemel nauem ſaluam fecerit, nec illud etiam exigimus, vt ſiue in eàdem, ſiue in alia nauigatione nauis amplius non pereat. Illud planè iniquum eſſet, vt qui noua tempeſtate ſuborta, & tandem ſubmerſa naui merces ſuas amiſerunt, in damni prioris communicationem vocarentur, cùm ipſi quoque ſuarum mercium, licèt alio & nouo caſu damnum ſenſerint. Illi enim ſoli vocandi ſunt, vt de ſuo conferant, quorum res ſaluæ ſunt: amiſſarum verò rerum domini, vt tantò minùs ab aliis conſequantur partémque ſaltem damni ſubeant, quod alioqui ſubire totum deberent. At ſi ponas eos qui per naufragium res ſuas amiſerunt, eaſdem ſubinde per vrinatores recuperaſſe, incipit eadem illorum cauſa eſſe, quæ eſſe deberet, ſi naufragium non feciſſent, quo caſu non dubitaremus, quin collationis munere fungi deberent. Nec quòd vrinatorum opera & data mercede merces ſaluas habeant, aliud poteſt inducere, niſi vt eius quoque mercedis quam dederunt rationem haberi oporteat in ineunda extractarum rerum æſtimatione, vt tantò minùs ex ſuis mercibus ſaluum feciſſe videantur, quantum illud eſt quod vrinatoribus dederunt, & conſequenter tantò minùs pro rerum ſaluarum precio conferant iis, quorum merces nauis leuandæ cauſa vtiliter ac feliciter iactæ fuerant, & propter quem iactum ſalua facta nauis, cum reliquis mercibus ſalua etiam duraſſet, niſi noua tempeſtas in alio loco ſuborta naufragij cauſam peperiſſet. Inſpiciendum enim eſt, quid tum fuerit, non quid poſteà ſuperuenerit *arg. l. ſi ſeruus* 31. *ſupr. famil. erciſc.* alio ſcilicet loco licèt in eadem nauigatione, vt Calliſtratus hìc ponit, ac proinde alio etiam tempore: alio enim loco nihil fieri poteſt ab eodem, quod non alio tempore fiat. Hanc verò ſententiam quoque Paulus noſter *libr.* 2. *Sentent. tit.* 7. §. 2. exprimit breuiùs in hæc verba, *Iactu nauis leuata ſi perierit extractis aliorum per vrinatores mercibus, eius quoque rationem haberi placuit, qui merces ſalua naue iactauit.*

a *Eorum verò qui ita ſeruauerunt.* Id eſt, per vrinatores. Senſus eſt, Non quemadmodum ij quorum res naufragio amiſſæ per vrinatores ſaluæ factæ ſunt, incidunt in communionem damni, quod paſſus eſt ille qui metu prioris naufragij merces ſuas in mare iecit, vt proximè diximus, ita & hunc contribuere cogendum pro damno quod ſenſerunt reliqui mercatores ex naufragio alibi poſtea facto, ſi fortè vrinatores quaſdam tantùm res extraxerint, alias verò extrahere non potuerint, quaſi pro communi damno communem quoque contributionem fieri oporteat: quod Calliſtratus negat. Sic enim locum hunc lego & intelligo addita negatione in illis verbis, *Si quædam ex his mercibus per vrinatores extracta non ſunt.* Affirmatiua ſiquidem lectio defendi non poteſt, cùm iam dictum ſit, extractas merces æſtimandas eſſe, vt pro portione æſtimationis earum fiat contributio ad ſarciendum damnum eius, qui merces ſuas in mare proiecit. Mutat nempe caſum & quæſtionem Calliſtratus, ſi ij quoque qui naufragium paſſi ſunt, non omnes res ſuas per vrinatores extrahere potuerint, atque ita eas, quæ extractæ non ſunt, amiſerint. An quemadmodum mercatoris, qui prior res ſuas per iactum amiſit, damnum communicatur cum reliquis, qui merces ſuas etiam ex naufragio poſteà facto ſaluas omnes per vrinatores habuerunt, ita & damnum quod iſti ex naufragio ſentiunt, eo caſu quo non omnes eorum merces, ſed quædam tantùm extractæ ſint, commune eſſe debeat illius etiam cuius merces iactu perierunt. Nec enim ſic poſſis intelligere, quaſi is quoque qui in nauigatione iactum fecit, quaſdam ex ſuis mercibus per extractionem ab vrinatoribus factam recuperauerit: nempe non ſolent, qui nauis leuandæ gratia merces ſuas in mare iaciunt, curare vt per vrinatores extrahantur ad eas recuperandas, quas ſi in naue iterum haberent, iterum quoque proiicerent effugiendi periculi cauſa. Sed vrinatorum vſus duntaxat eſt, aut poſt naufragium, aut cum extra tempeſtatem pretioſum aliquid ex naue in mare cecidit, quod requirere dominus velit. Ergo loquitur Calliſtratus in hoc quoque verſiculo de mercibus naufragio amiſſis, ac per vrinatores non extractis, aut ex quibus quædam tantùm extractæ ſint, non omnes. Quem tamen ſenſum nulla etiam addita negatione ſatis exprimit dictio ſola *quædam*, ſi taxatiuè intelligatur, ac ſi ſcriptum eſſet *quædam duntaxat*, aut quod idem eſſet *non omnes*, ad excluſionem aliarum quæ extractæ non ſint, & vtrouis modo legas mihi ſatis eſt, habere ſenſum negatiuum, licèt adiecta negatio eum faciat longè clariorem. Ratio igitur dubitandi ad hunc verſiculum illa erat, quod tam qui merces ſuas leuandæ nauis gratia iecerat, quàm cæteri qui naufragium fecerant, nec ſuas res omnes recuperare per vrinatores potuerant, ſed de iis quaſdã duntaxat, æquè damnum ſenſerant, pro mercibus eidem naui impoſitis, nec minùs fauorabilis & miſerabilis eorum cauſa eſſe debebat, qui per naufragium quàm qui per iactum res ſuas amiſiſſent. Conſequens enim videbatur, vt tanquam in pari cauſa omnium damna communicanda eſſent, & communi contributione ſarcienda, nec audiendus eſſet ille,

qui

Digitized by Google

qui merces ſuas iecerat, poſtulans vt pro mercibus per vrinatores extractis, reliqui in contributionem vocarentur, niſi paratus & ipſe eſſet pro mercibus quas vrinatores extrahere non potuiſſent, inuicem conferre inducto collationis conſortio, vt Hermogenianus loquitur in *l. prox. in princip. infr.* Sed decidendi ratio eſt elegans, quã adfert Calliſtratus; quòd longè diuerſa ratio ſit rerum iactarum, alia non extractarum. Quæ iactæ ſunt ſaluam fecerunt nauem, & omnes, quæ in ea erant, merces, etiã illas, quę poſteà in alio loco & alia tẽpeſtate perierunt. At quæ naufragio amiſſæ, nec extractæ ſunt, perierũt quidem perinde ac illæ quæ in mare iactæ ſunt, ſed tamen non poſſunt videri periiſſe nauis ſeruandæ cauſa, quæ & ipſa periit. Atque ita locum hũc aut legendum, aut ſaltem intelligendum eſſe arbitramur.

2 ¶ Cùm autem iactus de naue factus eſt, & alicuius res, quæ in naue remanſerunt, deteriores factæ ſunt: videndum, an conferre cogendus ſit: quia non debet duplici damno onerari, & collationis, & quòd res deteriores factæ ſunt. Sed defendendum eſt, hunc conferre debere pretio præſente rerum: itaque (verbi gratia) ſi vicenum merces duorum fuerunt, & alterius aſpergine decem eſſe cœperunt, ille, cuius res integræ ſunt pro viginti conferat: hic pro decem. Poteſt tamen dici etiam illa ſententia, diſtinguentibus nobis, deteriores ex qua cauſa factæ ſunt, id eſt, vtrùm, propter iactum nudatis rebus damnum ſecutum eſt: An verò alia ex cauſa, veluti quòd alicubi iacebant merces in angulo aliquo, & vnda penetrauit. Tunc enim conferre debebit. An ex priore cauſa, collationis onus pati non debet: quia iactus etiam hunc læſit? ad hæc nunquid, & ſi aſpergine propter iactum res deteriores factæ ſunt? ſed diſtinctio ſubtilior adhibenda eſt, quid plus ſit, in damno, an in collatione, ſi (verbi gratia) hæ res viginti fuerunt: & collatio quidem facit decem, damnum autem duo, deducto hoc, quod damnum paſſus eſt, reliquum conferre debeat? Quid ergo, ſi plus in damno erit, quàm in collatione? vt puta decem aureis res deteriores factæ ſunt, duo autem collationis ſunt? indubitate vtrumque onus pati non debet. Sed hic videamus, num & ipſi conferri oporteat. Quid enim intereſt, iactatas res meas amiſerim, an nudatas deteriores habere cœperim? ſicut ei, qui perdiderit, ſubuenitur: ita & ei ſubueniri oportet, qui deteriores propter iactum res habere cœperit. Hæc Papirius Fronto reſpondit.

Ad §. 2. Cùm autem iactus.

Rat. dub. Non debet quiſquam duplici damno onerari *vulg. l. iure ſuccurſum 6. infr. de iur. dot.* Atqui cùm iactus de naue factus eſt, & alicuius res quæ in naue remanſerant, deteriores factæ ſunt ſiue aſpergine, ſiue qua alia de cauſa, ſi alter ille conferre cogeretur, duplici damno afficeretur, & collationis, & quod res eius factæ deteriores eſſent: dicendum igitur eſt, nihil conferre hunc debere.

Dec. Æquitas contributionis omnes obligat, quorum res per iactum ſaluæ factæ ſunt *l. 2. in fine princip. ſupr.* Atqui res huius de quo quærimus, non ob id minùs ſaluæ factæ ſunt, quod ſint hodie deteriores: commodiùs enim eſt rem habere deteriorem, quàm nullam. Ergo & pro rebus factis deterioribus contributio fieri debet? Sed præſenti precio, id eſt, æſtimatis rebus quæ factæ ſint deteriores, quanti hodie ſunt, non quanti erant, cùm naui imponerentur. Ita fit, vt non duplici damno afficiatur is, qui confert, cùm nihil conferat, niſi detracto precio deteriorationis: nam & deterioratio precium ſuum habet, ſcilicet ex comparatione eius temporis, quo melior fuit. Itaque verbi gratia, inquit Calliſtratus, ſi merces duorum vicenum fuerunt, id eſt, ſingulæ viginti aureorum, & vnius ex iis merces integræ manſerint, alterius verò deteriores factæ ſint aſpergine (ſic enim legendum eſt ex Haloandro, non vt vulgo, & in Florentinis *aſpargine*, vitium enim eſt quod ex aſperſa aqua vel vnda contrahitur) & decem eſſe cœperint, ille pro viginti conferet, hic pro decem. Subiungit tamen Calliſtratus adhibendam eſſe diſtinctionem. Ex qua cauſa factæ ſint res deteriores, id eſt, vtrum propter ea quæ iacta ſunt, damnum acciderit nudatis rebus, quibus alioqui nocere aſpergo vndæ non potuiſſet, an verò alia ex cauſa. Finge merces iacuiſſe in angulo aliquo, & vndam penetraſſe. Priore caſu ceſſare debet collatio ex parte illius, cuius res per iactum deteriores factæ ſunt, cùm & ipſi quoque pro æſtimatione deteriorationis conferri oporteat. Quid enim refert, niſi ſecundum magis & minus, an res meas iactatas amiſerim, an propter iactum nudatas (ſic enim legendum eſt, non vt apud Accurſium *innudatas*) deteriores habere cœperim? vt in fine huius legis ſcribit Calliſtratus, addens, ſicut ei qui res ſuas perdiderit, ſubuenitur, ita & ei ſubueniri oportere, qui ſuas res deteriores ob iactum habere cœperit, atque ita Papirium Frontonem reſpondiſſe, ſcilicet vt non deteriorationis, quæ ob iactum contigit, non minus quàm amiſſionis damnum communi contributione ſarciri oporteat: Quod fit, vt diximus, æſtimatione rei deterioratæ ſecundum præſens tempus facta. Cæterum non eo minus de præſenti precio pro rata æſtimationis conferre debebit is, cuius res deteriores etiam ob iactum factæ ſunt, quia nec aliud quicquam amiſit, niſi quod hodie res ſuas deteriores habet. At poſteriore caſu, cùm ex alia quàm iactus cauſa deterioratio contigit, conferre debet dominus pro portione eius æſtimationis, quæ fuit antequàm fierent deteriores. Ita enim concludendum eſt, ſi quis huius diſtinctionis effectum aliquem eſſe velit: cùm negari non poſſit, quin priore caſu diſtinctionis, etiam pro rebus deterioritatis conferendum ſit, quatenus deterioratæ non ſunt, id eſt, vt explicauimus, precio deteriorationis detracto. Id verò quid aliud eſt quàm quod priùs dixerat Calliſtratus *precio præſente rerum.* Et verò ratio quæ ſequitur in textu hoc ipſum probat in illis verbis, *At ex priore cauſa, collationis onus pati non debet, quia iactus etiam hunc læſit*, ſiue aſpergine, ſiue quo alio modo res deteriores factæ ſint. Hic enim ſenſus eſt illius verſiculi alioquin ſubobſcuri, *Adhuc nunquid & ſi aſpergine propter iactum res deteriores factæ ſunt?* Non enim verum eſt iactum læſiſſe hunc cuius res deteriores factæ ſunt, niſi quatenus deterioratio æſtimari poteſt, non vltra? Atqui nec illud verum eſſe poteſt, alio caſu quo non propter iactum, ſed qua alia de cauſa deterioratio contigerit, æſtimandas res eſſe quanti fuerunt ante deteriorationem. Cùm enim non alia æquitatis ratio, contributionis neceſſitatem inducat, quàm quia ob amiſſas res aliorum alij conſecuti ſint, vt ſuas ſaluas facerent, nemo non videt res deterioratas non eſſe domino ſuo ſaluas, niſi quatenus deterioratæ non ſunt, vndecumque tandem & ex quacumque cauſa deterioratæ ſint, nec aliud ex iactu commodum accedere domino rerum deterioratarum, quàm quanti eæ ſunt iactus tempore. Omni ergo caſu precium rerum quæ deteriores quoquomodo & ex quacumque cauſa factæ ſunt, ex præſenti tempore æſtimandum eſt. Ita fit, vt tota hæc diſtinctio vel inanis, & inutilis ſit, ſi omnimodo præſens æſtimatio rerum deterioratarum ſpectanda ſit, vel iniqua, ſi ſic intelligatur, vt aliquo caſu æſtimari res deterioratæ debeant,

vltra quam faciat præſens earum precium. Hinc nimirum moueor, vt totam hanc diſtinctionem ab illis verbis, *Poteſt tamen dici*, adſcribam Triboniano potiùs quàm Calliſtrato, cuius & ſtylus longè elegantior, & reſponſa multò doctiora fuerunt, & ſubtiliora. Me etiam non parum mouet, quod ſequitur in verſic. *Sed diſtinctio ſubtilior adhibenda eſt, quid plus ſit, in damno, an in collatione.* Quæ tamen ſecunda diſtinctio tantum abeſt, vt ſit ſubtilior, vt nec defendi vlla ratione poſſit. Nam ſi plus in collatione ſit, quam in damno, conſtat, quod nec Tribonianus negat, collationem non eo minùs fieri debere, ſed detracto tamen damno, vt proximè diximus. At cùm plus in damno eſt quàm in collatione, ſtulta quæſtio eſt, an collationis onus pati debeat, cùm detrahi damnum ſemper neceſſe ſit, antequàm collatio fiat. Illa tantùm quæſtio occurrit, an ei quoque conferendum ſit cuius res deteriores factæ ſunt. In qua quæſtione placet illa certè diſtinctio, quam ex Papirio Frontone Tribonianus deſumpſit, an ob iactum factæ ſint deteriores, an ex qua alia cauſa, vt priore caſu ei quoque conferri oporteat, non aliter, quàm ſi per iactum res in totum periiſſent. Nam & quod fit deterius, ex parte perit, poſteriore verò non item. Neque dubito, quin ita Papirius Fronto diſtinxerit: ſed quod domino rerum deterioratarum conferendum eſt pro damno, ab omnibus qui merces in naue ſaluas habuerunt, non facit, vt eò minùs conferre ille debeat ei, cuius merces iactæ ſunt pro æſtimatione rerum deterioratarum, detracta nimirum deterioratione. Quæ detractio facit, vt nihil viciſſim conferre ei præterea debeat is, cuius merces iactæ ſunt, quia iam ſatis contulit minùs accipiendo quàm conferri ei debuiſſet ſi res deterioratæ non fuiſſent. Imò verò duplici collationis munere fungeretur miſer ille mercator, cuius merces in mare iactæ ſunt, ſi & minùs conſequi ab eo cuius res deteriores factæ ſunt propter deteriorationem, & præterea conferre ipſi aliquid hoc nomine deberet. Sed alij, quorum merces non modò ſaluæ, ſed etiam integræ ſunt, vtrique conferre debent, & ei cuius merces iactatæ ſunt, & illi cuius res deterioratæ, quia nihil inuicem ipſis conferendum eſt. Error Triboniani & quidem familiaris ille fuit, quod diſtinctionem Frontonis in illa quæſtione, an ei cuius res deteriores factæ ſunt, ſubueniri oporteat, traxit ad illam quoque quæſtionem de qua Fronto non cogitauerat, an is cuius merces deteriores factæ eſſent, ei conferre aliquid deberet, qui nauis leuandæ gratia merces ſuas eieciſſet. De quo nec dubitandi ratio vlla eſſe poterat, ſatis probabilis, dummodò addito temperamento illo *precio præſenti rerum.* Sed neque puto Frontonem quæſiuiſſe, an ei cuius merces ex quacumque cauſa deteriores factæ eſſent, conferri deberet ab eo, qui ſuarum mercium iactum feciſſet [aliter ſcilicet quàm minùs conſequendo, vt explicauimus,] ſed an ab aliis tantùm quorum res propter iactum & ſaluæ & integræ fuiſſent. Nam & nullo iactu facto perinde huic quæſtioni locus eſſe poteſt, Triboniani manum prodit, non ſolùm ſtyli inelegantia tot interrogatiunculis & inuolutionibus intricata, ſed etiam quòd diſtinctiones illæ, quas ipſe pro ſubtilibus habuit, ſed vnam ſubtiliorem, cum ratione iuris ſtare nullo modo poſſunt. Itaque qui totum hunc §. à primis verbis ad finem vſque Triboniani non Calliſtrati eſſe dixerit, is meo iudicio benè ſenſerit, aut certè non valdè aberrauerit.

5. HERMOGENIANVS libro 2. iuris Epitomarum.

AMiſſæ nauis damnum, collationis conſortio non ſarcitur per eos, qui merces ſuas naufragio liberarunt: nam huius æquitatem tunc admitti placuit cùm iactus remedio cæteris in communi periculo, ſalua naui, conſultum eſt.

Ad l. amiſſa 5.

RAT. DVB. Nihil intereſt eorum qui merces ſuas ſaluas habent, an ideò ſaluas habeant, quòd eas naufragio liberauerint ſubmerſa & amiſſa naue, an quia per iactum mercium quarundam in mare nauis tota cum reliquis mercibus ſalua facta ſit: vtroque ſiquidem caſu perinde ſaluas eas habent: atqui ſi leuandæ nauis gratia iactus mercium factus eſſet, omnium contributione ſarciretur damnum, quòd pro omnibus datum eſſet, *leg. 1 & l. 2. in princip. verſ. æquiſſimum ſupr.* Ergo & amiſſæ nauis damnum collationis conſortio ſarciri debet per eos, qui merces ſuas naufragio liberauerunt.

DEC. Contributionis huius æquitatem tùm demùm admitti placuit, cùm iactus remedio cæteris in communi periculo ſalua naui conſultum eſt. Alioqui nec iactus ipſe in tributum venit, ſi nauis ſalua non ſit *l. prox. in fine principij ſupr.* At cùm naue ſubmerſa naufragium factum fuit, tantum abeſt, vt remedio amiſſæ nauis conſultum ſit nauigantibus & eorum mercibus, vt ea res ſola naufragio cauſam dederit, quòd nauis ſubmerſa ſit. Nulla igitur contributionis æquitas hìc locum habet, quamuis vectores ſuas merces aliis remediis & auxiliis naufragio liberauerint. Nam & cùm ſalua naue, ſaluiſque mercibus, nauis tamen aliqua ex parte deterior facta eſt, nulla tamen eo nomine fit collatio, niſi communis periculi remouendi cauſa, aliquid de naue deiectum ſit *d. l. 2. §. 1. & l. 3.* vbi dixi *ſup. hoc tit.* Iunge *§. prox. ſeq.*

1 ¶ Arbore cæſa, vt nauis cum mercibus liberari poſſit, æquitas contributionis habebit locum.

Ad §. 1 Arbore cæſa.

RAT. DVB. Si conſeruatis mercibus deterior facta ſit nauis, aut ſi quid exarmauerit, nulla facienda collatio eſt, quia diſſimilis earum rerum cauſa eſt, quæ nauis gratia parantur, & earum pro quibus merces accipitur *lege ſecunda, §. primo, ſuprà.* Adeò vt nec ſi tota nauis amiſſa, & ſubmerſa ſit, contributioni tamen locus eſſe debeat, vt proximè diximus. Ergo etiam ſi arbor nauis cæſa ſit, quæ nihil niſi nauis quoddam inſtrumentum eſt, contributionis æquitas admitti non poteſt, ſed domini totum damnum eſſe neceſſe eſt, quemadmodum ſi faber incudem aut malleum fregiſſet *dict. §. 1.* ne alioqui maiore fauore digna videatur nauis, quæ deterior tantùm facta eſt quàm quæ tota ſubmerſa & amiſſa eſt: quod eſſet ridiculum, cum etiam id quod deterius fit, ex illa parte pereat. Vnde eſt quod non tota reddi ea res videtur quæ deterior redditur *lege tertia, §. primo ſuprà Commodatum.*

DEC. Etiam cùm nauis deterior fit ex ea cauſa, ex qua iactus mercium fieri ſolet, id eſt, remouendi communis periculi gratia, contributionis æquitas locum habere debet, quoniam eadem hoc caſu ratio ſubeſt æquitatis *dicta lege ſecunda, §. primo, & lege tertia ſuprà*, vbi hęc ipſa ſententia ex Papiniano proponitur. Sed inter deterioratam & amiſſam nauem hoc intereſt, quod deterior fieri nauis interdum poteſt, vt à communi periculo ipſa quoque cum mercibus liberari poſſit, vt Hermogenianus hìc loquitur: at verò, vt nauis pereat & ſubmergatur ad ſaluandas merces fieri nunquam poteſt.

Digitized by Google

6. IAVOLENVS libro 86. Digeſtorum,

NAuis aduerſa tempeſtate depreſſa, ictu fulminis deuſtis armamentis, & arbore, & antenna, Hipponem delata eſt: ibique tumultuariis armamentis ad præſens comparatis, Hoſtiam nauigauit, & onus integrum pertulit: quæſitum eſt, an hi, quorum onus fuit, nautæ pro damno conferre debeant? reſpondi, non debere: hic enim ſumptus inſtruendæ magis nauis, quàm conſeruandarum mercium gratia factus eſt.

Ad l. Nauis 6.

RAT. DVB. Cùm nauis depreſſa aduerſa tempeſtate, adeóque fulminis ictu deuſtis armamentis, arbore & antenna, Hipponem delata eſt, ibique tumultuariis armamentis ad præſens comparatis, Hoſtiam poſteà nauigauit, & onus integrum ſaluúmque pertulit, negari non poteſt quin conſeruandarum mercium gratia ſumptus ille factus ſit, ſine quo merces illæ Hoſtiam perferri integræ ſaluæque non potuiſſent. Ergo cùm & ſaluam nauem ſumptus ille fecerit & ſaluas merces, dicendum eſt, eos, quorum onus fuit, nautæ, id eſt magiſtro nauis conferre debere.

DEC. Non fit collatio pro iis ſumptibus qui fiunt ad armandam & inſtruendam nauem potiùs quàm conſeruandarum mercium gratia, quamuis per conſequentias armata & inſtructa naui merces quoque conſeruentur. Is enim demùm ſumptus in contributionem ex lege Rhodia faciendam venit, qui non niſi ob conſeruandas merces primo & per ſe factus eſt. Atquin is de quo quærimus, inſtruendæ magis nauis, quàm conſeruandarum mercium gratia factus eſt. Neque enim poterat inſtructa eſſe nauis ſine armamentis, arbore & antenna. Quòd verò iis armamentis, omnibúſque neceſſariis inſtructa onus integrum ſaluúmque Hoſtiam pertulit, ad nautæ officium & diligentiam pertinuit, vt ita fieret. Nihil igitur ei hoc nomine conferendum eſt.

7. PAVLVS lib. 3. Epitomarum Alfeni Digeſtorum.

CVm depreſſa nauis, aut deiecta eſſet; quod quiſque ex ea ſuum ſeruaſſet, ſibi ſeruare reſpondit, tanquam ex incendio.

Ad l. Cum depreſſa 7.

RAT. DVB. Communis periculi cauſa videtur facere communia omnia, etiam ea quæ antè propria cuiuſque fuerunt *l. 2. §. cùm in eadem naue in fin. ſuprà hoc tit.* vbi ſcriptum eſt, ſi quando accidat, vt in nauigatione cibaria deficiant, quod quiſque proprium ſibi haberet, in commune id conferre debere. Ergo cùm depreſſa nauis aut deiecta eſt, quod quiſque ex ea ſuum ſeruauerit, non tam ſibi quàm omnibus eiuſdem periculi ſociis ſeruaſſe videri poteſt, vt quorum commune periculum fuit, commune quoque & damnum ſit & ſolatium. Præſertim cùm vix ſit, vt in ipſa naufragij calamitate pro derelicto habitum non fuerit, quaſi nulla ſpe reliqua neque recuperationis, neque ſalutis, quamuis ex eo naufragio aliquid ſeruari contigerit.

DEC. Communio periculi inducere quidem poteſt communionem damni in eo, quod amiſſum eſt, vt damnum inter omnes communicetur, quoties ex quorundam damno aliorum omnium ſaluti & indemnitati conſultum eſt *l. 1. & 2. ſupr. & toto hoc tit.* Sed non æquè poteſt inducere communionem, aut potiùs confuſionem dominiorum, vt quòd vnius fuit, cæterorum quoque omnium factum eſſe videatur. Nec enim periculi ſocietas legitimus modus eſt acquirendi aut amittendi dominij, ſed ea demùm ſocietas, quæ ſit bonorum omnium *l. 1. §. 1. & l. 2. infr. pro ſocio.* Ergo quod quiſque ſuum, non alienum ex ea naue ſeruauerit, quæ vel depreſſa, vel deiecta eſt, ſibi ſeruauit, non aliis, qui in ea re nullum ius vnquam neque dominij, neque aliud habuerunt. Perinde átque ſi dominus eas res ex domus ſuæ incendio ſeruaſſet, quas ſi quis alio loco poſitas ſubtraxerit aut rapuerit, nemo dubitat quin aut furti aut alias vi bonorum raptorum iudicio teneatur *l. ſi quis 5. infr. de incend. ruin. & naufrag. iunct. l. ne quid 7. & paſſ. ill. titul.* Licèt enim vnicuique naufragium ſuum impunè colligere *l. vlt. eod.* Non autem fieret impunè, ſi quod ſeruatum foret, communicandum eſſet. Et quod ad rem ſeruandam factum eſſet, ad eam pro parte amittendam noceret. Denique cùm id quod naufragio expulſum & eiectum eſt, non pro derelicto ſit, ſed pro deperdito, vt Iauolenus dicebat in *l. interdum 21. §. 1. infr. de acquir. poſſ.* multò magis ſi ſeruatum eſt eius manere debet, cuius anteà fuit, & cui tam feliciter contingit, vt ſeruare id potuerit, non etiam aliorum commune fieri. Nam & quod magis eſt in iis quoque rebus quas dominus leuandæ nauis gratia in mare proiecerit, idem iuris eſt, vt neque fiant occupantis tanquam pro derelicto habitæ, ſed eiuſdem domini maneant, ſi quando poſteà recuperari poſſint, vt ſcriptum eſt in *l. ſequent.* Iunge *l. 2. Codice de naufrag. lib. 11. titul. 5.*

8. IVLIANVS libro 2. ex Minicio.

QVi leuandæ nauis gratia res aliquas proiiciunt, non hanc mentem habent, vt eas pro derelicto habeant: quippe, ſi inuenerint eas, ablaturos: &, ſi ſuſpicati fuerint, in quem locum eiectæ ſunt, requiſituros, vt perinde ſint, ac ſi quis onere preſſus, in viam rem abiecerit, mox cum aliis reuerſurus vt eandem auferret.

Ad l. Qui leuandæ 8.

De huius legis ſententia iam ſatis multa ſcripſimus ad *§. vlt. l. 2. ſupr.* Vbi ex Paulo ſcriptum eſt illud ipſum, quod à Iuliano in hac lege, rem in mare iactatam domini manere, nec fieri adprehendentis, quia pro derelicto non habeatur. Vnde etiam eſt, quod nec pro derelicto vſucapitur, vt idem Iulianus noſter eodem libro 2. ex Minicio, ex quo hæc quoq; lex ſumpta eſt, ſcribit in *l. pen. infr. Pro derelict.* non magis quam quod naufragio expulſum eſt. Neutrum enim habetur pro derelicto, ſed vtrumque pro deperdito *l. interdum 21. §. 1. de acquir. poſſ.* Iuliani ergo ſententiam hîc expreſſam cæteri prudentes adprobarũt *d. l. 2. §. vlt. ſuprà l. qua ratione 9. §. vlt, infr. de acquir. rer. domin.* itémque Iuſtinian. in *§. vlt. inſtit. de rer. diuiſ.* Solus Vlpianus contra ſenſiſſe videtur in *l. falſus creditor 43. §. pen. infr. de furt.* vbi ait plerum que credendum eſſe eum, qui merces ſuas in mare proiicit nauis leuandæ gratia, derelinquentis animo id facere, cùm ſciat perituras, contrà quàm hic ſcribat Iulianus. Vide igitur quæ de tota hac re ſcripſimus ad *d. l. 2. §. vlt.* Habet enim hæc lex ſicut eandem ſententiam, ita eandem dubitandi, decidendíque rationem.

IX. VOLVSIVS MÆCIANVS ex lege Rhodia.

Ἀξίωσις Εὐδαίμονος Νικομηδέως πρὸς Ἀντωνῖνον βασιλέα· κύριε βασιλεῦ Ἀντωνῖνε, ναυφράγιον ποιήσαντες ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, διηρπάγημεν ὑπὸ τῶν δημοσίων τῶν τὰς κυκλάδας νήσους οἰκούντων. Ἀντωνῖνος εἶπεν Εὐδαίμονι· ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος; ὁ δὲ νόμος, τῆς θαλάσσης. τῷ νόμῳ τῶν Ροδίων κρινέσθω τῷ ναυτικῷ, ἐν οἷς μήτις τῶν ἡμετέρων αὐτῷ νόμος ἐναντιοῦται. τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ὁ θειότατος Αὔγουστος ἔκρινεν.

Id eſt,

Deprecatio Eudæmonis Nicomedienſis ad Antoninum Imperatorem: Domine Imperator Antonine naufragium in Italia facientes, direpti ſumus à publicanis Cyclades inſulas habitantibus. Reſpondit Antoninus Eudæmoni: Ego quidem mundi dominus: lex autem maris [a] lege id Rhodia, quæ de rebus nauticis præſcripta eſt, iudicetur: quatenus nulla ei noſtrarum legum aduerſatur, Hoc idem Diuus quoque Auguſtus iudicauit.

Ad l. Deprecatio 9.

Hęc lex oſtendit legem Rhodiam de qua in hoc tit. non illud tantùm caput habuiſſe de iactu, cuius mentio fit in *l. 1. ſupr.* ſed alia etiam pleraque ad res nauticas pertinentia, & ex quibus omnes ferè quæſtiones emergentes circa rem nauticam decidi potuerunt. Sicut enim non erubuerunt Romani leges 12. Tabular. maiore ex parte à Græcis ſumere, maximè verò ab Athenienſibus & Lacedæmonibus, vt Pomponius refert in *l. 2. ſupr. de orig. iur.* ita & nauticas pleraſque à Rhodiis ſumpſerunt, tanquam omnium & vetuſtiſſimas & optimas, ob eam qua inter Græcos omnes excellere credebantur, naualis ſcientiæ gloriam & peritiam. Nam & Rhodum vrbem omnibus maritimis vrbibus anteponit. Strabo lib. 14. & eorum in maritimis legibus εὐνομίαν & ἐπιμέλειαν mirum in modum commendat. Fuerunt autem leges Rhodiæ non tantùm de architectis, inſtrumentis, & armamentariis nauium, ſed de aliis pleriſque rebus, vt conſtat ex ſpecie huius legis, in qua proponitur deprecatio & expoſtulatio quædam Eudæmonis Nicomedienſis ad Imperat. Antoninum, quòd ij qui cum Eudæmone naufragium in Italia fecerant direpti eſſent à publicanis Cyclades inſulas habitantibus, quarum caput Rhodum fuiſſe omnes conſentiunt. Ad eam verò Eudæmonis expoſtulationem, ſapienter grauitérque reſpondit Antoninus, ſe quidem mundi dominum eſſe, ſed legem maris. Itaque ex lege Rhodia id iudicandùm eſſe, ex qua parte conſtituerat, quid de naufragiorum direptoribus fieri & qua pœna eos affici vellet: niſi qua in re ipſius Imperatoris conſtitutiones legi Rhodiæ aduerſarentur. Nam & ante Antoninum D. Hadrianus iam edictum de ea re fecerat, cuius mentio ampliſſima fit in *l. ne quid 7. infr. de incend. ruin. & naufrag.* & digna ſemper ea res viſa eſt, etiam poſterioribus Imperatoribus, quæ nouis conſtitutionibus adiuuaretur, vt conſtat ex *tit. C. de naufrag. lib.* 11. *tit.* 5. Porrò licèt magna legis Rhodiæ authoritas apud Romanos quoque Imperatores ſemper fuerit, ſi qua tamen in re lex Rhodia ab Imperatoriis & principalibus conſtitutionibus diſcreparet, meritò Imperator ſuarum legum potiorem cauſam eſſe voluit, & ex iis rem iudicari. Cui ſimile eſſe putat Iacobus Cuiacius, quod Galli hodie de Romanorum iure cenſent, eo ſcilicet iure vti Gallos, quatenus eis lex Gallica non aduerſatur. Quod certè, tanti viri pace dixerim, non omnino ita eſt: infeliciùs enim cum Romanis legibus apud Gallos agitur, quàm apud Romanos cum Rhodiis, quia ex lege Rhodia res nauticas iudicari voluit Antoninus, niſi quatenus aliqua ex principalibus conſtitutionibus ei aduerſaretur. At Galli nihil penitùs ex iure Romano iudicari patiuntur, ne tùm quidem cùm nulla ei lex aut conſuetudo Gallica aduerſatur, nimirum ne imperatoriæ maieſtatis authoritatem vllam in Gallia videantur agnoſcere, cui ſe pares, nec ſubditos eſſe gloriantur. Adeóque id verum eſt, vt in iis etiam prouinciis quæ iure ſcripto Romanorum regi dicuntur, quales tamen ſunt perpaucæ, Lugdunenſis, Delphinenſis Prouincia, & Narbonenſis, totáque illa pars Aquitaniæ, quæ Senatui Tholoſano ſubeſt, & pars aliqua vt audio, quæ Burdegalenſi, itémque Aluerniæ pars inferior, nullam tamen Romanis legibus authoritatem tribuant, ſed tantum rationi qua Romanas leges tam præclarè ſancitas eſſe fatentur, vt eam rationem pro lege optima hadendam eſſe non negent. In quo videntur mihi omnium optimè de legibus Romanis mereri, quarum authoritati etſi minùs tribuunt, quàm qui imperatoriæ maieſtatis veneratione mouentur, vt eas pro ſanctis æternı́ſque habeant, plus tamen tribuunt dignitati. Quid enim de iis dignius dici poſſit, quàm quod illi ipſi apud quos nulla penitus earum vis eſt, nihil tamen ſanctius, nihil iuſtius, nihílque diuinius à ratione ipſa formari potuiſſe, nec inuiti confitentur? Nos verò, etſi legum Romanarum poteſtatem & authoritatem vbique terrarum magis ac magis in dies vigere & reualeſcere cuperemus pro ſingulari noſtro erga Romanam & Papinianeam Iuriſprudentiam ſtudio, ne quid tamen de Gallorum excellentia & gloria detrahere velle videamur, cui etiam nos fauere ac inſeruire iuſtum eſt, non recuſamus, quin ij qui iure Gallico vtuntur, de earum authoritate detrahant, quantum volent, dummodò adiiciant, ſi quid adiici poteſt earundem dignitati, quantùm debent.

a *Ego quidem mundi dominus, lex autem maris.* Potuit ita loqui Romanus Imperator poſt ſubactum feliciter tot victoriis terra marique totum penè terrarum orbem, etſi ne tyrannicum hoc videatur quod Imperator ſe mundi dominum clamat, ad imperium, non ad dominium ſingularum rerum referendum eſt. Nam, vt bene Seneca dicebat, Omnia ſunt quidem Cæſaris, ſed imperio tantùm, non etiam domino, ſed hodie diuiſo & ſciſſo in tot dominationes ipſo etiam Romano imperio, quis ſe mundi dominum poteſt dicere? quis rurſum mari legem imponere? Illud certè conſtat mari quod natura omnibus patet, priuatam legem imponi nullam poſſe *lege venditor. 13. ſuprà commun. præd.* ſed publicam poſſe, vt hic locus, & lex ipſa Rhodia de iactu omnium apertiſſimè oſtendit. Quis verò publicam imponet niſi is demùm cuius iuriſdictio eſt, & qui ſupremam in eo mari habeat poteſtatem? Habere autem creditur quiſquis in oppoſito territorio, & confini eandem ſupremam poteſtatem habet, ac quaſi dominium maris adiacentis. Pro modo ſcilicet latitudinis cuiuſque territorij, in longitudinem verò ad centeſimum vſque milliare, quaſi ſit modicum illud ſpatium in tanta quanta eſt maris etiam mediterranei vaſtitate. Sic enim Bartolus in tractatu de inſula quem Do-

ctores

ctores cæteri, præſertim Itali communiter ſequuntur: Ideò fortaſſe quod & vrbis fines centeſimo milliari concludantur. *l. 1. §. initio ſupr. de offic. Praf. vrb.* Vnde inferunt poſſe Principem ſupremum & qui intra imperij habeat, Piratas & omnes qui mare infeſtant intra eius ſpatij limites coërcere, occîdi, capi & puniri iubere: itémque in eam rem ac velut in neceſſarium antecedens ad ſumptus qui in eam rem neceſſarij ſunt ſuppeditandos, & publicæ vtilitatis cauſa, vectigalia nauigantibus intra illud videri maris ſpatium imponere, dummodò tamen modica, & quæ commerciorum ſolitam libertatem non impediant. Quomodo & venationem prohibere, vbi quando & quibus volunt ſupremi Principes ſolent. & venantibus etiam interdum vectigal modicum imponere, quamuis aër non minùs ſit natura communis & pateus omnibus qoàm mare. Quod ſi ad ios illud etiam conſuetudo immemorialis accederet, quam vicinorum Principum ſiue conſenſus ſiue patientia adprobauiſſet, minorem certè aut nullam potiùs dubitationem res haberet, quia inter Principes quoque nec minùs in publicis negotiis quàm in priuatis tolerabilia ſunt, quæ vetus conſuetudo adprobauit. *l. Imperatores 15. in fi. de pollicit.* cùm & tituli iuſti vim obtineat *l. 3. §. ductus aqua infr. de aqua quotid. & æſt. & legit l. vlt. de aqua & aqua pluu. arcend.* de quo tamen ſcribendum nobis erit aliquando fuſiùs. Grauior enim & illuſtrior quæſtio eſt, quàm vt hic pro dignitate tam breuiter tractari poſſit. Extat ſanè Imperatoris Leonis Conſtitutio 56. cui titolus eſt *De oris maritimis*, qua conſtitutum eſt, vt quiſquis dominus eſt prædij, vnde apud oras mare conſpicitur, oras ſuas inconcuſſo iure poſſideat, illarúmque dominus ſit, & ſi qui ſine ipſius permiſſu earum emolumento frui velint, hos poſſit propellere. Nam quemadmodum, inquit ille, in terrenis locis ita ioris eſt, vt quicumque domus dominus ſit, is præter illius vſum veſtibulum quoque & atrium poſſideat, vt ita etiam in maritimis obtineat rationi conſentaneum eſt.

10. LABEO libro primo Pithanon à Paulo V. Epitomarum.

SI vehenda mancipia conduxiſti: pro eo mancipio, quod in naue mortuum eſt, vectura tibi non debetur: Paulus: Immò quæritur, quid actum eſt: vtrùm vt pro his, qui impoſiti, an pro his, qui deportati eſſent, merces daretur, quod ſi hoc apparere non potuerit: ſatis erit pro nauta, ſi probauerit impoſitum eſſe mancipium.

Ad l. Si vehenda vlt.

RATIO DVBITANDI pro Labeone, Qui mancipia vehenda conduxit, non poteſt videri illud vexiſſe, quod in naue mortuum eſt. Ergo nulla pro eo vectura debetur.

DECIDENDI pro Paulo, Diſtinguendum neceſſariò eſt, quid actum ſit. Vtrùm, vt pro his qui naui impoſiti eſſent merces daretur, an verò pro his qui deportati, id eſt, tranſuecti & traiecti eſſent. Poſteriore hoc caſu procedit ſententia Labeonis, priore verò falſa eſt, quoniam aliud eſt vehere, aliud tranſuehere, & deportare. In dubio autem id eſt, ſi apparere non poſſit quid acti ſit, ſatis erit pro nauta ſi probauerit impoſitum eſſe naui mancipium. Vehebatur enim, & tranſuectum etiam fuiſſet, ſi in naue demortuum non fuiſſet. Ita in contractibus omnibus inſpiciendum maximè eſt, quibus verbis vſi ſint contrahentes, vt ſciri poſſit, quid actum ſit. Non enim aliud in dubio actum eſſe intelligitur, quàm quod expreſſe dictum eſt, *l. ſemper in ſtipulationibus 24. de regul. iur. l. Labeo 7. infr. de ſupell. legat.* Nam cùm in verbis nulla eſt ambiguitas, non debet admitti quæſtio voluntatis, nec magis in contractibus quàm in teſtamentis *l. ille aut ille 25. §. 1. de legat.* 3. In propoſito autem ſubeſſe aliqua videbatur ambiguitas in verbo vehendi, an de mancipio ſimpliciter vehendo, an etiam de tranſuehendo & deportando eo cogitatum eſſet. Quid ſi ex ancilla quæ vehebatur infans in naui natus ſit? vectura nulla eo nomine debetur, ſed aliis rationibus de quibus in *l. ſed addes 29. §. ſi quis mulierem, infr. locat.* Alia enim illa quæſtio eſt.

1 ¶ Si ea conditione nauem conduxiſti, vt ea merces tuæ portarentur: eáſque merces, nulla nauta neceſſitate coactus, in nauem deteriorem, cùm id ſciret te fieri nolle, tranſtulit: & merces tuæ cum ea naue perierunt, in qua nouiſſime vectæ ſunt: habes ex conducto locato cum priore nauta actionem. Paulus: Immo contrà: ſi modo ea nauigatione, vtraquo nauis periit: cùm id ſine dolo, & culpa nautarum factum eſſet. Idem iuris erit, ſi prior nauta publicè retentus, nauigare cum tuis mercibus prohibitus fuerit [a]. Idem iuris erit: cùm ea conditione [b], à te conduxiſſet, vt certam pœnam tibi præſtaret, niſi ante conſtitutum diem merces tuas eo loci expoſuiſſet, in quem deuehendas eas merces locaſſes; nec per eum ſtaret, quo minus remiſſa ſibi ea pœna ſpectaret. Idem iuris in eodem genere cognitionis obſeruabimus [c]: ſi probatum fuerit, nautam morbo impeditum, nauigare non potuiſſe. Idem dicemus [d], ſi nauis eius vitium fecerit ſine dolo malo, & culpa eius.

Ad §. 1. Si ea conditione.

RAT. DVB. Pro Labeone, conductor qui contra legem conductionis aliquid facit, tenetur eo nomine ex locato. Atqui cùm tu ea conditione nauem conduxeras, vt ea merces tuæ portarentur, ſi nulla neceſſitate coactus nauta (facit enim neceſſitas licitum qood alioquin eſſet illicitum) eas merces in deteriorem nauem tranſtulerit, præſertim cùm ſciret te id fieri nolle, atque ita merces tuæ perierint, cum ea naue in qua nouiſſimè vectæ ſunt, dubitari non poteſt, quin fecerit ille aduerſus conuentionem. Ergo verum eſt, quod Labeo dicebat, habere te ex locato, aut, ſi malles cum Cuiacio, ex conducto locato cum priore nauta actionem.

DEC. Pro Paulo Labeonem reprehendente, diſtinguendum eſt, an ea nauigatione vtraque nauis perierit, an illa tantùm quæ deterior fuit. Labeonis ſententia poſteriore caſu vera eſt, ſed priore falſa ſi modò vtraque nauis ſine dolo culpáve nautarum perierit. Æquè enim perituræ erant merces tuæ, etiamſi in deteriorem nauem coniectę non fuiſſent. Nullum ergo damnum videtur nauta dediſſe tuis mercibus æquè perituris *l. ſi alius 7. §. eſt & alia infr. quod vi aut clam.* In propoſito autem conſtat æquè fuiſſe perituras, vtráque naue perdita.

a *Idem iuris erit, ſi prior nauta publicè retentus, nauigare cum tuis mercibus prohibitus fuerit.* Idem ſcilicet quod proximè dictum eſt contra Labeonem, vt cum priore nauta quaſi fidem fregerit ex locato agi non poſſit. Non enim poteſt ei imputari cur tuas merces non portauerit, cùm publicè retentus fuerit, id eſt, authoritate publica, tanquam Reipublicæ, non tibi operam daturus, & prohibitus cum

tuis

tuis mercibus nauigare. Nullus ſiquidem dolus, nullaque culpa videri poteſt eius qui iuſſu magiſtratus aliquid facit, aut à facienda re aliqua abſtinet, cùm parêre habeat neceſſe *l. non videntur* 167. §. 1. *l. is damnum dat.* 169. *in princip. de reg. iur.* Imò è contrario non poteſt dolo carere, qui imperio magiſtratus non paruit *l. non poteſt* 199. *eod.* Nec rurſus imputari ei poteſt, cur tuas merces in aliam deteriorem nauem tranſtulerit, cùm eas deportare ipſe in ſua naue prohiberetur. Credibile enim erat te, ſi cùm magiſtratus prohibitionem ſciuiſſes, conſenſurum fuiſſe, vt in aliam nauem merces tuæ transferrentur: quam etſi ponimus deteriorem fuiſſe quàm quæ fuerat conducta, talem tamen fuiſſe ponendum eſt, vt commodè nauigatura & merces tuas deportatura crederetur. Supponit enim Paulus neque dolum, neque culpam vllam tuo nautæ imputari poſſe. Poſſet autem, ſi in nauem minùs idoneam merces tuas conieciſſet, cùm aliam commodiorem & validiorem inuenire potuiſſet, præſertim ſi quam vel minimam cauſam haberet ſuſpicandi te inuito id te facere *arg. l. ſi cùm Cornelius* 81. *ad fin. de ſolut.* niſi publica etiam authoritate, eodemque magiſtratus imperio quo prohibitus erat nauigare cum tuis mercibus, eas in nauem illam deportandas conicere iuſſus eſſet.

b *Idem iuris erit, cùm ea conditione.* Alium caſum hîc proponit Paulus, in quo nihil poteſt imputari nautæ, qui publica authoritate retentus, nauigare cum mercibus tuis prohibitus fuit, ſi merces tuas in deteriorem nauem coniecerit, quæ poſteà perierit. Finge ea conditione à te nautam conduxiſſe, vt certam pœnam tibi præſtaret nauta, niſi ante conſtitutum diem merces tuas eo loci expoſuiſſet, in quem deuehendas eas merces locaſſet, eum verò publica authoritate retentum, & cum tuis mercibus nauigare prohibitum, denunciaſſe tibi per eum non ſtare quominùs remiſſa ſibi ea pœna expectaret, vt poſtquam Reipublicæ operam nauaſſet, tuas merces deportaret, te verò noluiſſe pœnam ei remittere. Quid enim hic aliud faceret miſer ad euitandam pœnam, quæ alioquin ipſo iure committeretur (nam ad pœnam euitandam non prodeſt, quod imputari nihil poſſit ei, qui non ad diem ſatisfecit *l. vlt. infr. de nautic. fænor l. ad diem* 77. *de verb. obl.*) niſi vt in aliam nauem merces tuas coniiceret, & quidem tuo periculo non ſuo? Hic meo iudicio apertiſſimus Pauli ſenſus eſt, quem tamen peruertit Iacobus Cuiacius *libr.* 4. *Obſer. cap.* 2. non cum ſic emendat, vt pro *locaſſet* legat *locaſſes*: ſed cum mox legere mauult *remiſſam ſibi eam pœnam*, pro eo quod vulgo legitur *remiſſa ſibi ea pœna*: non improbo quod reponit *locaſſes* pro *locaſſet*. Nam hic in principio §. huius ponit Paulus te nauem conduxiſſe à nauta: ergo nautam locaſſe non te (nec enim locat qui conducit, ſicuti nec conducit qui locat) poſteà tamen ponit factam eſſe conductionem vehendarum mercium: merces enim vector vehendas locat, nauta conducit. Nauem autem à contrario nauta locat, vector conducit *l. 2. in princip. & §. cùm in eadem naue & §. pon. ſup. hoc tit.* Sed poſteriorem emendationem probare non poſſum, cui certè Cuiacius non animaduertit dixiſſe Paulum, quomodo veteres plerumque dicebant *ſpectaret* pro *exſpectaret*: ſic enim ſcribebant, & aliis plerîſque caſibus ſimplici verbo vtebantur pro compoſito, vt *penſare* pro *compenſare* in *l. quæ dotis* 31. *ſolut. matr.* & *penſationem* pro *compenſationem in l. vnum ex familia* 67. *§ ſed ſi vno de legat.* 2. & alibi ſæpe.

c *Idem iuris in eodem genere cogitationis obſeruabimus.* Hic certè verſiculus corruptus eſt. Quo enim ſenſu donare poſſis dictionem illam *cogitationis*? Sed non eo modo reſtituendus, quo putat vir doctiſſimus, qui pro *cogitationis* reponit *cognitionis*. Melius namque eſt meo iudicio, vt reponamus *conditionis*, vt intelligamus retineri à Paulo eandem ſpeciem quam proximè tractauit de nauta, qui à te conduxerat merces tuas vehendas ea conditione, vt certam pœnam præſtaret, niſi ante conſtitutum diem merces tuas eo loci expoſuiſſet, in quem deuehendas eas merces locaſſes. In qua ſpecie, id eſt, retenta eadem illa conditione præſtandæ pœnæ, ſi merces ad diem deportatæ & expoſitæ non eſſent, ait Paulus, ſi probatum fuerit nautam morbo impeditum nauigare non potuiſſe, neque ex locato teneri eum debere, quia impoſſibilium nulla eſt obligatio *l.* 185. *de reg. iur. l. 2. §. ſi quis iudicio ſupr. ſi quis caution.* Præſertim verò ex contractu bonæ fidei, cuiuſmodi eſt locatio.

RAT. DVB. Cùm pœna promiſſa eſt, nihil aliud inſpicimus, niſi quænam ſit quantitas & conditio ſtipulationis *l. ſtipulatio iſta* 38. *§. alteri de verb. oblig.* nec ad euitandam pœnam quicquam prodeſt, quod imputari nihil poſſit ei, qui pœnam promiſit, vt diximus ex *l. ad diem* 77. *eod. l. vlt. inf. de nautic. fænor.* Sed decidendi ratio eſt, quia impoſſibilitas ſemper excuſat *d. l. impoſſibilium.* nec minùs à pœna quàm à mora, cùm non poſſit deberi pœna quoties id quo non facto pœna promiſſa eſt, fieri nullomodo poteſt *l. ſi homo mortuus* 69. *de verb. oblig.* Impoſſibile autem eſt, vt nauiget qui valetudine impeditur, ne nauigare poſſit *d. l. 2. §. ſi quis iudicio ſup. ſi quis caution.* quia, vt ibi ſcriptum eſt, præſentia perſonæ in eam rem requiritur. Aliud eſſet ſi per alium expediri res cuiuſmodi quæ ſunt non modò in extrema valetudine, ſed poſſet, in ipſo quoque vltimo vitæ momento poſſibilia dicuntur *l. vlt. inf. de condit. inſtit.*

d *Idem dicemus.* Retenta nimirum eadem ſpecie eodemque genere conditionis, aut etiam ſi nauis conuentionis. RAT. DVB. Cùm nauis vitium fecit etiam ſine dolo & culpa eius qui merces tuas intra certum diem tranſuehendas conduxerat, potuit ille alia naui quæſita ſatisfacere conditioni, atque ita pœnam euitare, cùm nulla ipſe valetudine impediatur quominùs nauigare poſſit. Ergo ſi id non fecerit, conueniri ex locato poteſt ad pœnam.

DEC. Quemadmodum valetudo nautæ excuſat eum à pœna non factæ nauigationis, quia nauigatio præſentiam & factum perſonæ requirit, vt proximè diximus, ita & vitium nauis quod ſine dolo vllo culpáve contigit, ſi non tam citò, tamque facilè emendari potuerit: tam enim requiritur ad nauigandum præſentia nauis, quàm præſentia nautæ, nec minùs impoſſibile eſt nautam ſine naui, quàm nauem ſine nauta. Et quemadmodum nauta qui merces vehendas conduxit, ſi valetudine impediatur ne poſſit nauigare, alium nautam ſubſtituere nec poteſt, ni vector conſentiat, nec cogitur, etiamſi vector velit, niſi & nauta quoque ipſe conſentiat, quia operas ſuas locauit non alienas: ita & cùm illa ipſa nauis in qua portari merces conuenerat, vitium fecit ſine dolo culpáve nautæ, nec poteſt, nec cogitur aliam quærere nauem, quæ eundem vſum præbeat, & in alterius de qua conuenerat locum ſubſtituatur, niſi contrahentes ambo conſentiant, quoniam de certa naue actum eſt. Idque potiſſimum erat, quo Labeo mouebatur, vt diceret, cum nauta ob merces in aliam nauem quàm quæ conducta fuerat coniectas, quæ periiſſet, ex conducto agi poſſe.

2 ¶ Si conduxiſti nauem amphorarum duo millium, & ibi amphoras portaſti: pro duobus millibus amphorarum pretium debes. Paulus: immo ſi auerſione nauis conducta eſt, pro duobus millibus debetur merces; ſi pro numero impoſitarum amphorarum merces conſtituta eſt, contra ſe habet: nam pro tot amphoris pretium debes, quot portaſti.

Ad §. Si conduxiſti vlt.

In hoc quoque §. vt in tota hac lege proponitur primùm ſententia Labeonis, mox nota, & reprehenſio Pauli. Sententia Labeonis eſt, ſi conduxeris nauem amphora-

rum duo millium, & ibi amphoras portaſti, licèt pauciores numero, pro duobus millibus amphorarum precium te debere. Paulus verò vt in ſuperioribus quæſtionibus diſtinguendum eſſe ait, an per auerſionem nauis conducta ſit, id eſt, in vniuerſo, vt explicauimus ad *l. 1. §. exercitorem ſupr. tit. prox.* vt eo caſu benè Labeo reſponderit, & pro duobus millibus amphorarum merces debeatur, quam Labeo minùs partitò precij nomine ſignificauerat, ideò fortaſſe quòd & merces & precium in pecunia numerata conſiſtere debeat: an verò pro numero impoſitarum amphorarum merces conſtitutæ ſint. Quo demum caſu non poteſt Labeonis ſententia vera eſſe, ſed pro tot amphoris precium conductionis, id eſt, mercedem debes, quot amphoras portaſti. Quæ diſtinctio certè tam apertè vera eſt, vt nec vllam recipiat dubitandi rationem, nec credibile ſit, Labeonem aliter ſenſiſſe. Sed familiare eſt Paulo in ſuis ad Labeonem notis quas neſcio, an bona mente ac fide, an contradicendi potiùs ſtudio ſcripſerit, certos caſus minùs obuios perquirere in quibus opiniones Labeonis falſæ deprehendi poſſint. Quod ſi quo alio vllo in loco, in hac ſanè lege ab eo factum eſt. Quis enim credat Labeonem, cùm dixit, deberi precium & mercedem conductionis pro duobus millibus amphorarum, ſenſiſſe de naue, non per auerſionem conducta, ſed pro numero indefinito amphorarum? Eſt enim proculdubio caſus ille Pauli indubitabilis, & penè abſurdus, vt ſi pro numero amphorarum nauis conducta ſit, pro tot amphoris duntaxat merces debeatur, quot portatæ fuerint, non valde diſſimile eſt, quod initio legis Labeonem reprehendit, qui de conductione facta vehendorum mancipiorum locutus fuerat, quaſi non etiam de tranſuehendis & deportandis ſenſiſſet. Cùm tamen certum ſit nautam accipere mercedem à vectoribus, non vt eos imponat naui, ſed vt traiiciat *l. nauta 5. ſupr. naut. caupon. ſtabul.* Sed ſimilius quod in ſpecie §. 1. veriſſimam certè Labeonis ſententiam, Paulus reprehendat, fingit vtramque nauem in vna eademque nauigatione periiſſe, cùm tamen Labeo manifeſtè caſum illum tractaſſet, quo poſterior tantùm nauis in quam merces tranſlatæ fuerant, periiſſet. Item quod tot alios caſus conquirit in quibus excuſari nauta poſſit à pœna, vt puta ſi publicè retentus & cum mercibus vectoris nauigare prohibitus ſit, ſi valetudine, ſi nauis ſuæ vitio impeditus, de quibus caſibus nec Labeo cogitauit, nec anus dubitaret. Sed hanc Pauli conſuetudinem & in reprehendendo Labeone pertinaciam alibi iam obſeruauimus, & improbauimus.

DE INSTITORIA ACTIONE.

TIT. III.

1. VLPIANVS libro 28. ad Edictum.

AEQVVM prætori viſum eſt, ſicut commoda ſentimus ex ictu inſtitorum, ita etiam obligari nos ex contractibus ipſorum, & conueniri. Sed non idem facit circa eum, qui inſtitorem præpoſuit [a] vt experiri poſſit. ſed ſi quidem ſeruum proprium inſtitorem habuit, poteſt eſſe ſecurus, adquiſitis ſibi actionibus. ſi autem vel alienum ſeruum, vel etiam hominem liberum: actione deficietur. ipſum tamen inſtitorem, vel dominum eius conuenire poterit vel mandati, vel negotiorum geſtorum [b]. Marcellus autem ait, debere dari actionem [c] ei, qui inſtitorem præpoſuit, in eos, qui cum eo contraxerint.

2. GAIVS libro 9. ad Edictum Prouinciale.

EO nomine, quo inſtitor contraxit: ſi modo aliter rem ſuam ſeruare non poteſt.

Ad l. 1. & 2.

RAT. DVB. Ne quidem per eos quos in noſtra poteſtate habemus, deterior conditio noſtra fieri poteſt, vt nos æri alieno obligent *l. melior 133. de regul. iur. l. filiusfamilias 22. infr. de ſolut. l. qui in aliena 6. infr. de acquir. hered.* Multo minus per liberam perſonam, quæ nec acquirere nobis quicquam poteſt excepta poſſeſſionis cauſa *l. 1. C. per quas perſon. nob. acquir. l. ſolutum 11. §. per liberam ſupr. de pignor. act.* Ergo ſiue inſtitor in poteſtate noſtra ſit filiusfamilias aut ſeruus, ſiue liber homo ſui iuris, fieri non poteſt, vt ex eius contracto obligemur, præſertim cùm nec per liberam inſtitoris perſonam acquiri nobis actio vlla poſſit, vt in hac ipſa lege ſcriptum eſt: nec enim facilius eſſe debet, vt quis me obliget, quàm vt mihi acquirat, cùm obligatio ſit iuris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicuius rei ſoluendæ aut faciendæ, vt Iuſtinianus diffinit in *tit. de oblig.* atque ita debitor fiat quodammodo ſeruus ſui creditoris, ita vt aliqua ex parte libertas ciuis Romani per obligationis vinculum minui videatur. Vnde eſt, quod in dubio proniores eſſe debemus ad liberationem quàm ad obligationem *l. Arrianus 47. de oblig. & action.*

DEC. ex qua perſona lucrum quis ſentit eius factum præſtare debet *l. ex qua perſona 149. de regul. iur.* Atqui ex inſtitorum actu ſentimus commoda, non quidem, vt nobis actionem vllam aut quid aliud rectà adquirant, niſi cùm in poteſtate noſtra ſunt, ſed vt quod ſibi acquirunt idipſum nobis aut mandati aut negotiorum iudicio præſtare teneantur, ſi homines liberi ſint nec in noſtra poteſtate, aut eorum dominus actione de peculio ſi ſerui ſint alieni. Meritò igitur æquum Prætori viſum eſt, vt ex inſtitorum noſtrorum contractibus & obligari poſſimus & conueniri, propoſita in eam rem actione, quæ ob id inſtitoria appellatur, merè prætoria & honoraria, cùm iure ciuili actio nulla competeret: quia non tam ex ratione iuris naſcitur, quàm ex æquitate, cuius præcipuus cultor cuſtos & magiſter

giſter Prætor eſt. §. *eadem ratione verſ. inſtitoria inſtit. Quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt.* vbi additur inſtitorem eum eſſe qui negotiationi alicui præpoſitus eſt, quæcumq; illa ſit, dum ne nauis aut exercendæ aut curandæ. Alius enim exercitorum vſus eſt, alius inſtitorum *l. 1. §. licèt autem,* vbi diximus *ſupr. De exercit. act.*

a *Sed non idem facit circa eum, qui inſtitorem præpoſuit.* Id eſt non ſimiliter dat Prætor actionem illi qui inſtitorem præpoſuit contra eum qui cum inſtitore contraxit. Rat. dvb. Nihil tam æquitati conſentaneum eſt, quàm vt inter contrahentes ſeruetur æqualitas, vt qui alium ſibi obligare vult, ſeipſum quoque alij obliget, quoties contractus ex eorum numero eſt, qui ſunt vltrò citróque obligatorij *l. Labeo 19. de verb. ſign. l. cùm te 6. C. de pact. int. empt. & vend. l. Iulianus 13. §. ſi procurator 25. infr. de act. empt.* Niſi cùm perſonæ conditio impedit ne obligari poſſit, vt contingit ſi quis cum pupillo contrahat ſine tutoris authoritate *d. l. Iulianus 13 §. ſi quis à pupillo antep.* Nec difficilius eſt, vt quis per alium mihi obligetur, quàm vt ego ei obliger. Igitur quemadmodum omni caſu tenetur inſtitoria is, qui inſtitorem præpoſuit: ita & actio ei dari aliqua debuit à Prætore in eos qui cum inſtitore contraxerunt, ſiue inſtitor liber homo ſit, ſiue ſeruus alienus. Nam ſi aut filiusfamilias ſit, aut ſeruus proprius eius qui ipſum præpoſuit negotiationi, non dubitatur quin per eum actio directa acquiratur patri vel domino, quæ ipſi filiofamilias vel ſeruo ſi ſui iuris eſſet, acquireretur: idque non prætorio iure, ſed ciuili ex quo quicquid acquiritur per eum quem in poteſtate habemus, ita nobis acquiritur, vt ne momento quidem temporis conſiſtat acquiſitio in ipſius perſona *l. placet 79. de acquir. hered. l. 1. ſi quis à parent. manum. ſit.*

Dec. Magna differentia eſt inter eum qui inſtitorem præpoſuit, & illum qui cum inſtitore contraxit: nam qui inſtitorem præpoſuit, hoc ipſo ſe obligauit facto ſuo propriáque voluntate, vt factum inſtitoris adprobare cogeretur, ex cuius contractibus lucrum & commodum ſperaret. Qui verò cum inſtitore contraxit non id egit, vt duobus ſe obligaret, ſed ei tantùm cum quo contrahebat ſi liber homo & ſui iuris eſſet, aut ſi filiusfamilias vel ſeruus eſſet patri eius aut domino, nunquam duobus. Deinde ratio iuris impedimento eſt, ne per liberam perſonam acquiri nobis actio vlla poſſit extra condictionem certi ex mutuo *leg. 2. Cod. per quas perſon. nob. acquir.* nec minùs ratio iuris prætorij quàm ciuilis, quia neque iure prætorio actiones vllæ nobis per liberam perſonam acquiri poſſunt. Et quamuis inſtitor veluti procuratoris inſtar obtineat, non eo magis tamen actio per eum acquiri poteſt ſine ceſſione *l. poſſeſſio 49 in fin. de acq. poſſ.* niſi procurator præſentis ſtipulatus ſit, quo caſu vtilem actionem quæri placuit *l. ſi procuratori 78. infr. de verb. oblig. l. quod procurator 68. ſupr. de procurat.* At cùm obligamur ei, qui cum inſtitore noſtro contraxit, non tantùm ex inſtitoris facto, ſed etiam ex noſtro obligamur, id eſt, ex noſtra præpoſitione. Non ergo debuit prætor ei qui inſtitorem præpoſuit, perinde atque contra ipſum actionem polliceri: nec tamen verendum eſt, vt eam ob cauſam is qui inſtitorem præpoſuit, damno afficiatur, cùm paratam habeat actionem mandati vel negotiorum geſtorum aduerſus inſtitorem ipſum, ſi liber homo ſit, vel aduerſus inſtitoris patrem aut dominum de peculio. Per quam actionem cogetur inſtitor, ſi aliud nihil facere poſſit, ea ſaltem actione cedere *d. l. poſſeſſio in fin.* Quòd ſi nec id facere poſſit, quia fortè bona eius omnia iam ſint vendita, tum verò ſuccurrendum eſt ei, qui inſtitorem præpoſuit data ei ſuo nomine actione ſecundum Marcelli ſententiam, de qua in fine huius legis, & ex *l. 5. infr. de prætor. ſtipulat.*

b *Vel negotiorum geſtorum.* Rat. dvb. Non datur actio negotiorum geſtorum præcedente mandato, ſed mandati *l. ex mandato 20. §. 1. infr. mandat.* Atqui cùm de inſtitoria actione tractatur, mandatum ſemper præcedere neceſſe eſt, quandoquidem inſtitor nemo eſt, qui non ſit præpoſitus *dict. §. eâdem ratione verſic. ideò autem Inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt.* Præpoſitio autem ſine mandato eſſe non poteſt.

Dec. Fieri poteſt, vt nullo mandato meo præcedente aliquis rem meam gerens inſtitorem præpoſuerit, & ego præpoſitionem illam ratam habuero, vt in *l. ſed & ſi quis 7. in princip. infr. hoc tit.* Quo caſu cùm mandati actio competere mihi non poſſit, neque contra inſtitorem ipſum, neque contra eum qui præpoſuit, neceſſaria certè eſt negotiorum geſtorum actio: Itemque ſi ego quidem inſtitorem præpoſuero certæ negotiationi, ſed ille mandati fines exceſſerit, poſteà tamen ego quoque ratum habuero. Ratihabitio enim non mandati, ſed negotiorum geſtorum actionem parit *l. ſi pupilli 6. §. ſed ſi ego & ſeqq. l. Pomponius 9. ſupr. de negot. geſt.* Denique inſtitor non ſemper procurator eſt, ſed plerumque negotiorum geſtor, nec tamen procurator ferè vnquam dicitur ſiue quod ſpecialius aliud & ſignificantius nomen inſtitoris habeat, ſiue quòd non ad hoc procurator conſtituatur, vt hunc vel illum contractum ineat, ſed in genere, vt hanc vel illam negotiationem exerceat, quam per noſmetipſos exercere fortaſſis nollemus. Cùm tamen quiſquis aliquid per procuratorem facit, per ſeipſum id facere videatur. Licèt procuratori inſtitor plerumque comparetur, vt in *d. l. 5. de prætor. ſtipulat. d. l. Iulianus 13. §. ſi procurator 25. de act. empt.* E quantum referat, an procurator quis ſit, an inſtitor apparet ex *l. 5. §. ſed & eum fullo infr.*

c *Marcellus autem ait debere dari actionem.* Rat. dvb. Nemo poteſt contrahere, ita vt alter ex eo contractu agat ſuo nomine *l. quæcunque gerimus 11. inf. de oblig. & act. l. ſtipulatio iſta 38 §. alteri de verb. oblig.* Ergo actio ex contractu inſtitoris ei, qui præpoſuit dari nunquam poteſt contra eum, qui cum inſtitore contrahit, nec ſi aliter rem ſeruare non poſſit is, qui inſtitorem præpoſuit, ſibi namque imputet, cur præpoſuerit, vt in *l. ſed et ſi 7. §. vlt. infr. l. 1. §. cuius autem & §. vnde quærit. ſupr. de exercit. action.*

Dec. Ita quidem eſt extraordinarij iuris ſiue ciuilis ſiue honorarij ratione, vt ſuprà diximus, ſed tamen cùm ius hoc totum quod de inſtitoria actione propoſitum eſt à Prætore, ex æquitate pendeat, vt ſcriptũ eſt initio huius legis, eſt res hæc ex earum genere in quibus cauendũ eſt, ne ſub authoritate iuris ſcientiæ perniciosè erretur, vt Celſus adoleſcens eleganter dicebat *l. ſi ſeruũ 91. §. ſequitur eod. ſl. tit.* Et quæ de nouo emergũt aliquo indigent auxilio *l. de ætate 11. §. ex cauſa ſupr. de interrog. in iur. fac.* Finge igitur inſtitorem qui tecum contraxit, in ea cauſa eſſe cœpiſſe, vt eius perſona interpoſita dominus mercis rem amiſſurus ſit, fortè bonis omnibus ipſius venditis, atque ita etiam actionibus, vt nec in eius poteſtate amplius ſit præſtare actionem, an non æquiſſimum eſt, Prætorem domino ſuccurrere data ei ex proprio capite actione, per quam ſuum conſequatur. Itaque cùm alias dici ſoleat, accidere plerumque, vt quod quis per ſuam perſonam facere non poteſt, per interpoſitam faciat, vt in *l. 3. in fin. quæ res pignor. oblig. poſſ. l. ſi is qui duos 27. de liber. legat.* hic è contrario euenit vt quod non poteſt aſſequi per interpoſitam inſtitoris perſonam is, qui inſtitorem præpoſuit, per ſuam conſequatur. Ergo hoc caſu dabitur actio ſubſidiaria domino, id eſt, ei qui præpoſuit inſtitorem aduerſus eos, qui cum inſtitore contraxerunt. Scilicet eo nomine, quo vt inſtitor contraxit: ſic enim legendum eſt, vt puto apud Caium in *l. ſeq.* quia non ſufficit ad obligandum eum, qui cum inſtitore contraxit, vt cum eo niſi tanquam cum inſtitore contraxerit. Sed & illud præterea requiritur, vt aliter rem ſuam ſeruare non poſſit is, qui inſtitorem præpoſuit. Non enim daretur auxilium hoc extraordinarium, ſi poſſet ordinarium ſufficere, vt *l. in cauſa 16. ſupr. de minor. l. Imperatores 30. de reb. author. iudic. poſſid. alias l. 2. de priuileg. credit.* Sed id agit ſemper ciuilis legiſlator, maximè verò Prætor, ne quis in damno moretur, ex quo præſertim alius lucrum ſit capturus, licèt per iuris ciuilis aut etiam prætorij occaſionem. Denique vt ſi fieri poteſt, neutra pars

lædatur

Digitized by Google

lædatur *l. ſeruus dotalis* 58. *infr. ſolut. matr. l. ex his* 8. *infr. quæ in fraud. credit. l.* 3. *§.* 1. *de dolo mal. except.* Nec magnam querelæ cauſam habet is, qui cum inſtitore contraxit, ſi quando ex eo conueniatur à domino ex quo & contra ipſum dominum habuit actionem *arg. l. Iulianus* 13. *§. ſi procurator* 25. *infr. de action. empt.*

3. VLPIANVS libro 28. ad Edictum.

INſtitor appellatus eſt eo, quod negotio gerendo inſtet. Nec multum facit, tabernæ ſit præpoſitus an cuilibet alij negotiationi.

Ad l. Inſtitor. 3.

RAT. DVB. Etiam is qui naui exercendæ aut regendæ præpoſitus eſt; inſtat & inſtare debet ei negotio gerendo, cui præpoſitus eſt. Et tamen non ideircò inſtitor appellatur, ſed vel exercitor vel magiſter nauis. Sicut enim alius eſt vſus inſtitorum, & alius exercitorum aut magiſtrorum, ita & alia nomina *l.* 1. *§. licèt autem ſupr. de exercit. act. iunct. l. ſi idem* 7. *Cod. de iur. Cod.* Ergo vel mala eſt vel manca etymologia nominis.

DEC. Argumentum ab etymologia, vt iam ſæpiùs monuimus, non valet affirmatiuè, ſed tantùm negatiuè. Vt quiſquis non inſtat ei negotio gerendo cui præpoſitus eſt, inſtitor propriè dici non poſſit, quamuis non è contrario quiſquis inſtat inſtitor appellari debeat? Eſt enim hoc nomen ſpecialiter coarctatum ad eos qui tabernæ, vel alij cuilibet negotiationi extra nauticam præpoſiti ſunt. Quamuis frequentiùs ſit, vt qui tabernæ præpoſiti ſunt ij inſtitores dicantur, *leg. inſtitor* 18. *& paſſ. hoc tit.* Exercitor autem propriè dicitur, qui nauem exercet, quamuis etiam taberna exerceri dicatur in *leg. habebat quis* 13. *§. vltim. infr.* dixi ad *dict. leg.* 1. *§.* 1. *& §. exercitorem ſupr. de exercit.*

4. PAVLVS libro 30. ad Edictum.

CVm interdum etiam ad homines honeſtos adferant merces, & ibi vendant, nec mutat cauſam actionis, locus vendendi emendíve: cùm vtroque modo verum ſit, inſtitorem emiſſe, aut vendidiſſe.

Ad l. Cùm interdum 4.

In hac lege ratio redditur ex Paulo, eius, quod in lege præcedenti ſcriptum fuerat ex Vlpiano, nihil intereſſe, an tabernæ quis præpoſitus ſit, an alij negotiationi. Nam cùm ratio dubitandi illa occurreret, quod quoties de inſtitoria quæritur, conditio præpoſitionis omnino ſeruanda ſit, *l. ſed ſi pupillus* 11. *§. conditio infr.* non videbatur eum, qui tabernæ præpoſitus eſſet, extra tabernam contrahens, dominum & præpoſitorem obligare, quaſi id contra legem præpoſitionis futurum eſſet: verùm bene reſpondet Paulus interdum accidere, vt qui tabernæ præpoſiti ſunt ad honeſtos homines adferant merces, eáſque ibi, id eſt, extra tabernam vendant, nec ideircò tamen quicquam contra legem præpoſitionis feciſſe dici poſſint. Non enim mutat cauſam actionis, neque ipſius etiam negotiationis locus vendendi emendíque, cùm vtroque modo, id eſt, ſiue in taberna, ſiue extra tabernam negotiatio facta ſit, ſemper verum ſit inſtitorem emiſſe, aut vendidiſſe. Nam & æquè inſtitor eſt is, qui ſine vllius loci deſignatione ad emendum, vendendúmve, aut alium actum negotiationis præponitur *leg. inſtitor eſt* 18. Et quemadmodum Pompeius Magnus dicebat Rempublicam non eſſe in parietibus: ita dici etiam poteſt negotiationem tabernariam non eſſe muris tabernæ circumſcriptam. Illud certè omnino exigitur, vt inſtitor propter quæſtum præpoſitus ſit ad hoc, vt inſtitoria poſſit competere *l. ſi cum villico* 16. *infr.* Si tamen plures tabernæ ſint etiam vnius eiuſdémque mercis, intereſt aliquando vtri creditum ſit *leg.* 5. *§. ſed ſi duas* 16. *infr. titul. prox.*

5. VLPIANVS libro 28. ad Edictum.

CVICVMQVE igitur negotio præpoſitus ſit, inſtitor rectè appellabitur.

Ad l. Cuicunque 5.

Hoc addendum fuit, ne quis putaret, inſtitorem eum duntaxat dici, qui ad emendum vendendúmve præpoſitus eſſet, quia de hac ſola negotiatione Vlpianus locutus fuerat in *leg.* 3. *ſupr.* Sed exempli tantùm gratia, ſic Vlpianus ſcripſerat, cùm aliæ ſint & quàm plurimæ negotiationes quibus præponi poteſt, vt ex iis quæ mox in hac ipſa lege ſequuntur, apparebit. Idque etiam publica vtilitas exigit ad augendam commerciorum libertatem, & frequentiam, per quam maximè conſeruatur, & locupletatur Reſpublica.

1 ¶ Nam & Seruius libro primo ad Brutum ait, ſi quid cum inſulario geſtum ſit, vel cum eo, quem quis ædificio præpoſuit, vel frumento coëmendo, in ſolidum eum teneri.

Ad §. 1. *Nam & Seruius.*

RAT. DVBIT. Neque inſularius qui vrbanam domum, non quaſi inquilinus: ſed pro inſulæ domino habitat, neque is qui præpoſitus eſt ædificio ſiue conſeruando, ſiue augendo, præpoſitus eſt quæſtus gratia, vt nec villicus villæ, ſed hîc propter fructus percipiendos, illi ad domum vel habitandam vel cōſeruandam aut etiam ædificandam. Ergo inſtitoria actio locum habere hoc caſu non poteſt, vt neque in ſpecie *l. ſi cum villico* 16 *infr.*

DEC. Aliud eſt dicere, Inſularium & eum qui ædificio præpoſitus ſit, ſi cum aliquo contraxerint obligare præponentem actione inſtitoria, quòd hîc Vlpianus non ſcribit. Aliud verò ex eorum contractibus teneri eum qui præpoſuit, & quidem in ſolidum, quod Vlpianus ex Seruio adfirmat. Nam tenetur quidem in ſolidum, ſed ad exemplum inſtitoriæ actionis potiùs quàm inſtitoria actione vt in *d. l. ſi cum villico.* Non enim video quænam hîc diuerſitatis ratio adferri poſſit. Ideóque nec quod in hoc §. ſcribitur, aliter verum eſſe puto, quàm ſi contractum ſit ex aliqua cauſa ad præpoſitionis negotium pertinente, id eſt, ſi quid fortè inſularius aut ædificio præpoſitus emerit, quod ad ædificij conſeruationem aut ornamentum emi debuerit. Nam & in eo quæſtus aliquis eſſe poteſt. Quemadmodum nec datur inſtitoria, nec quaſi inſtitoria ex contractu villici, ſiquid cum eo contractum ſit ad fructus percipiendos, ſed ita ſi diſtrahendis quoque fructibus præpoſitus fuerit, *d. l. ſi cum villico.* Planè quod hîc additur de eo qui præpoſitus ſit frumento coëmendo, nullam dubitationem recipit, cùm incidat ea res in emendi vendendíve negotiationem. Iunge Paulum *libr.* 2. *Sententiar. tit.* 8. *§.* 2.

2 ¶ Labeo quoque ſcribit, ſi quis pecuniis fœnerandis, agris colendis mercaturis, redempturíſque faciendis præpoſuerit, in ſolidum eum teneri.

Ad §. 2. Labeo quoque ſcribit.

Alia hîc exempla proponuntur eorum qui æquè inſtitores propriè dici poſſunt, & ex quorum contractibus eos qui præpoſuit, in ſolidum teneri, æquiſſimum eſt. Nec tantùm quaſi inſtitoria, ſed verè inſtitoria, quoniam & ipſi verè ſunt inſtitores, qui ſcilicet vel pecuniis fœnerandis, vel agris colendis, vel mercaturis, redempturíſque faciendis præpoſiti ſunt. Nam & his omnibus modis captatur quæſtus ex actu inſtitoris, quod ſufficit, vt huic actioni locus eſſe poſſit *leg. prima. in princip. ſupr. leg. ſi cum villico 16. infr. hoc titul.* Neque hoc vllam certè recipit dubitandi rationem, dummodò caueamus, ne quod hîc dicitur de *redempturis*, intelligamus de redemptionibus captiuorum: ſed de illis potiùs à quibus in iure noſtro dicuntur Redemptores, id eſt architecti, qui ſuis cæmentis alij ædificant, de quibus diximus in *leg. redemptores, 39. ſupr. de rei vindicat. leg. vltim. §. penultim. ſi menſ. falſ. mod. dixer.* Nec enim de captiuorum redemptione tantopere laborabant prudentes noſtri, vt digna res ea videretur, quæ tranſiret in negotiationem, quam ſola pietas Chriſtianorum Imperatorum, vt alia pleraque ſanctiſſima, induxit.

3 ¶ Sed etſi in menſa habuit quis ſeruum præpoſitum, nomine eius tenebitur.

Ad §. 3. Sed etſi in menſa.

RAT. DVB. In menſa neque emitur neque venditur, ſed pecuniæ aut fœnerantur aut numerantur. De eo autem qui pecuniis fœnerandis præpoſitus eſt, iam diximus. In pecuniis verò numerandis extra cauſam fœnerandi quæſtus nullus eſſe videtur.

DEC. Negotiatio eſt, & quidem quæſtuoſiſſima, ſiquis menſulariam aut argentariam, ſiue per ſe, ſiue per inſtitorem exerceat, nec fit ea negotiatio, vt neque cæteræ, niſi quæſtus gratia, *leg. quarta, §. ſed & filiusfamilias, & paſſ. ſupr. de edend.* Neque verò emptionibus tantùm & venditionibus rerum commercia conſtant, ſed aliis pleriſque omnibus contractuum generibus: Quidni ergo etiam hoc caſu inſtitoria locum habebit?

4 ¶ Sed etiam eos inſtitores dicendos placuit, quibus veſtiarij, vel lintearij dant veſtem circumferendam, & diſtrahendam: quos vulgò circuitores appellamus.

Ad §. 4. Sed etiam eos.

RAT. DVB. Illi quibus veſtiarij, vel lintearij, id eſt qui veſtes, & lintea diſtrahunt, dant veſtem, aut quam aliam eius generis circumferendam & diſtrahendam, habent aliud nomen magis proprium & enixioris ſignificationis. Circuitores enim appellantur, quia totam circumeunt ciuitatem, vt emptorem conquirant. Ergo inſtitores dicendi non ſunt.

DEC. Etiam inſtitorum nomen iſtis conuenire poſſe placuit: quia hæc quoque ſpecies quædam negotiationis eſt, cui præponuntur, & quod habent aliud nomen vilius circuitorum, facere non debet quin etiam inſtitores dici poſſint, vt ex eorum contractibus is qui eos præpoſuit, actione verè ac propriè inſtitoria teneatur, cuius actionis vſum dilatari ac propagari in plures caſus pluribus inſtitorum ſpeciebus introductis, vtilius ſanè eſt Reipublicæ quàm coarctari, coarctata inſtitorum appellatione, & ad vnam aut alteram negotiationem reſtringi.

5 ¶ Sed & muliones quis propriè inſtitores appellet.

Ad §. 5. Sed & muliones.

RAT. DVBIT. Muliones ij demùm ſunt, qui mulos agunt, vt & agaſones *leg. vltim. ſupr. ſi quadrup. pauper. feciſſ. dicat.* nec aliam vllam habent negotiationem. Quomodo igitur inſtitores dici propriè poſſunt?

DEC. Eſt quoque hæc ſpecies quædam negotiationis, nec ſuo eóque interdum magno quæſtu carens. Ergo nihil vetat etiam muliones propriè dici inſtitores, tantóque magis ex proprietate vocabuli, quod agendis mulis ſemper inſtant & inſiſtunt, & plerumque ij ad quos huius negotiationis quæſtus refertur, exercent eam per alios, ex quorum proinde tanquam inſtitorum ſuorum contractibus obligari eos, & conueniri actione inſtitoria, æquiſſimum eſt. Quidni ergo muliones quoque tanquam inſtitores ad hunc titulum pertineant? Ex hoc ſanè & ex præcedente §. & ſequentibus intelligimus inſtitorum & nomen & officium eſſe viliſſimum, meritóque inſtitores ab exercitoribus eſſe ſeparatos, vt diximus ad *leg. primam ſupr. de exercitoria actione.*

6 ¶ Item fullonum, & ſarcinatorum præpoſitus: tabularij quoque, loco inſtitorum habendi ſunt.

Ad §. 6. Item fullonum.

RAT. DVBIT. Viliora eſſe videntur hæc officia fullonum, ſarcinatorum, & ſtabulariorum, quàm vt permitti eis debeat, habere præpoſitos, per quos negotiationem iſtam exerceant, & inſtitores. Nam habere inſtitores eorum maximè eſt, quos decentius ſit negotiationem aliquam per alios, quàm per ſeipſos exercere.

DEC. Habent etiam iſti ſuam negotiationem quæſtus gratia, nec proinde prohibendi ſunt, quominùs ſuos quoque habeant præpoſitos, qui ſi minùs digni ſunt, qui inſtitores dicantur, inſtitorum tamen loco habeantur, quantum ad hanc actionem pertinet, id eſt, ad obligandum dominum inſtitoria, vel ſaltem quaſi inſtitoria actione, vt huius edicti vtilitas quàm latiſſimè fieri poteſt, extendatur.

7 ¶ Sed & ſi tabernarius ſeruum ſuum peregrè mitteret, ad merces comparandas, & ſibi mittendas: loco inſtitoris habendum, Labeo ſcripſit.

Ad §. 7. Sed & ſi tabernarius.

RAT. DVB. Tabernarius, id eſt, qui tabernæ ab alio præpoſitus eſt, iam inſtitor ipſe eſt domini qui eum præpoſuit tabernæ *leg. 3. ſupr.* Ergo alium inſtitorem habere

habere non poteſt, ne detur progreſſus in infinitum, ſi inſtitoris inſtitor admittatur. Proinde etiamſi ſeruum ſuum peregrè miſerit ad merces comparandas, & ſibi mittendas: non debebit ille dici inſtitor, ad tabernarium ex eius contractu obligandum. Tabernarius enim ex hoc edicto ipſe eſt, qui obligat dominum, à quo præpoſitus fuit, non qui ex alterius contractu obligatur.

Decis. Inſtitor quidem propriè non eſt, qui ab alio inſtitore præponitur: ſed tamen inſtitoris loco haberi commodè poteſt, cùm & ipſe præpoſitus ſit certæ negotiationi, licèt ab inſtitore, non à domino. Hoc verò ſufficit, vt huius tituli vtilitas ad hunc quoque caſum porrigatur, id eſt, vt ex huius præpoſiti contractu tabernarius, ſi non inſtitoria, ſaltem quaſi inſtitoria teneatur. Quod in his omnibus qui non propriè inſtitores, ſed inſtitorum dumtaxat loco ſunt, generaliter admittendum eſſe arbitror, vt ex ipſorum contractibus non detur actio inſtitoria, ſed quaſi inſtitoria, id eſt, ad exemplum inſtitoriæ, vt in *l. ſi cum villico 16. infr. & in §. prox. infr. l. Iulianus 13. §. ſi procurator infr. de action. empt.* quia & ipſi ad exemplum inſtitorum ſunt. Caue tamen ne putes ex huius præpoſiti contractu dari actionem vllam in tabernarij dominum (is enim tabernarium dumtaxat non etiam hunc præpoſuit) ſed in tabernarium ipſum à quo ſolo fuit ille præpoſitus.

8 ¶ Idem ait, ſi libitinarius, quos Græcè νεκροθάπτας, ideſt, *mortuorum ſepultores* vocant, ſeruum pollinctorem habuerit, iſque mortuum ſpoliauerit, dandam in eum quaſi inſtitoriam actionem: quamuis & furti, & iniuriarum actio competeret.

Ad §. 8. Idem ait.

Rat. dub. Si libitinarius, id eſt, mortuorum ſepultor ſeruum pollinctorem habuerit, id eſt, cuius opera vtebatur vt pollinceret, lauaret, & ablueret cadauera, & is pollinctor mortuum ſpoliauerit, conſtat pollinctorem hunc teneri, & furti actione ciuili, & iniuriarum, cùm & lucrandi furandique animum habuerit, & cadaueri aut potiùs defuncto, iiſque ad quos funeris cura & impenſa pertinet, iniuriam fecerit. Ergo non eſt danda actio quaſi inſtitoria in libitinarium. Qui enim ciuilem actionem habet, qualis eſt furti, fruſtrà honorariam deſiderat *l. 1. ſupr. de public. in rem act.*

Dec. Ad ſepeliendi corporis curam & officium omnia pertinent, quæ circa mortui corpus facienda ſunt, antequam ſepulturæ tradatur, *l. & ſi quis 14. §. impenſa, l. funeris 37. ſupr. de religioſ. & ſumptib. funer.* Ergo ad libitinarij onus id ſpectabat, vt mortui corpus pollinceret, ablueret, & lauaret. Id verò ſi non ipſe fecit, ſed per pollinctorem, quem in eam rem habebat, præſtare maluerit, annon æquum eſt factum pollinctoris eum præſtare, & ex eius perſona quaſi inſtitoria actione conueniri? Cur non verò inſtitoria, ſed tantùm quaſi inſtitoria? An quia pollinctor iſte non ſit verè inſtitor? Imò eſt, cùm ſit hæc quoque ſpecies quædam negotiationis quam & per alium exerceri ſi non humanius, certè optabilius, & ſuauius eſt. Sed quoniam inſtitoria, non niſi ex inſtitoris contractu competit, *l. 1. ſupr.* Hic autem pollinctor non contraxit; ſed deliquit: ideóque tenetur nimirum & furti actione, & iniuriarum, quæ ambæ ſunt ex delicto actiones, ſed cùm ambæ dentur ad Pœnam, non ad rem ipſam perſequendam, nec niſi contra ipſum pollinctorem, ſi liber homo ſit, aut ſi ſeruus libitinarij, vt in ſpecie huius §. etiam quidem contra dominum, ſed non niſi noxaliter, apparet neceſſariam eſſe heredi contra libitinarium actionem quaſi inſtitoriam ad ea perſequenda, quæ tam impiè ſubrepta ſunt. Nec enim condictione furtiua teneri poteſt libitinarius, cùm neque fur ipſe ſit, neque furis heres *l. ex furtiu. 5. infr. de de condict. furt.* multò minùs vindicatione, aut ad exhibendum, ſi ſpolia nec poſſideat, nec dolo deſierit poſſidere, nec dolo fecerit, quominùs poſſideret. Eſt igitur notandus hic caſus in quo datur quaſi inſtitoria ex delicto, cùm inſtitoria dari non ſoleat, niſi ex contractu. Quamquam dici etiam poteſt videri quaſi contractum cum pollinctore adhibito, & admiſſo ad lauandum corpus, poſtquàm à libitinario ei rei faciendæ præpoſitus fuit.

9 ¶ Idem Labeo ait: Si quis piſtor ſeruum ſuum ſolitus fuit in certum locum mittere ad panem vendendum, deinde is pecunia accepta præſenti, vt per dies ſingulos eis panem præſtaret, conturbauerit: dubitari non oportet, quin ſi permiſit ei ita dari ſummas, teneri debeat.

Ad §. 9. Idem Labeo ait.

Rat. dub. Piſtor ſolitus ſeruum ſuum in certum locum mittere ad panem ibi aut publice aut priuatim pluribus vendendum, etſi pani vendendo præpoſuiſſe illum videtur, non tamen æquè etiam ad hoc vt præſentem ab eis pecuniam acciperet in anteceſſum, &, vt loquimur *par auance*, ea lege vt per ſingulos dies eis panem præſtaret. Ergo ſi ſeruus hic præſentem pecuniam ea conditione ac lege ſibi prorogatam acceperit, deinde conturbauerit, id eſt, non ſatisfecerit, non ideò tamen aut inſtitoria aut quaſi inſtitoria contra piſtorem danda eſt, cui nihil imputari poteſt, quiſque ſeruum hunc non ad hoc nominatim præpoſuit, in quo ſeruus fefellit.

Decis. Dubitari non poteſt, quin ſeruus hic pani vendendo præpoſitus à piſtore fuerit, ideóque & ipſius inſtitor in hac panis vendendi negotiatione dici debeat: non minùs quàm ſi frumento vel pani coëmendo præpoſitus eſſet, vt in *§. 1. huius legis*. Quid enim inter hæc diſtat? Sed illud tantùm in facti quæſtione diſcutiendum ſupereſt, an piſtor hic ſciuerit, voluerit, & permiſerit, ita dari huic ſeruo eas ſummas in prorogationem precij panis poſteà exhibendi. Nam eo caſu nec dubitari oportet quin huius ſerui nomine piſtor inſtitoria teneatur. In hac autem facti quæſtione ſpectandum erit maximè an ſeruus ita negotiari ſolitus eſſet. Ex eo namque præſumemus facile, nihil niſi ſciente ac permittente domino factum fuiſſe. Cæterùm ſi cùm non eſſet ſolitus ſeruus præſentes pecunias in anteceſſum accipere, ſed panes quos deferebat præſenti tantùm pecunia vendere, poſteà pecuniarum prorogationem admiſerit, primaque aut altera die fidem fefellerit; ratio nulla eſt, cur piſtor teneri eo nomine debeat: quia nec ad præſentes pecunias in anteceſſum & prorogationem accipiendas præpoſuiſſe illum videri poteſt.

10 ¶ Sed & cùm fullo peregrè proficiſcens, rogaſſet, vt diſcipulis ſuis, quibus tabernam inſtructam tradiderat, imperaret, poſt cuius perfectionem veſtimenta diſcipulis accepiſſet, & fugiſſet: fullonem non teneri ſi quorum procurator fuit relictus: ſin verò quaſi inſtitor, teneri eum, planè ſi adfirmauerit mihi, rectè me credere operariis ſuis: non inſtitoria, ſed ex locato tenebitur.

Ad §. 10. Sed & cùm fullo.

RAT. DVB. Cùm fullo peregrè proficiſcens rogauit amicum, vt diſcipulis ſuis, quibus tabernam inſtructam tradiderat, imperaret, hoc ipſo eum tabernæ præpoſuiſſe videtur, cùm diſcipulis ſuis minùs confideret, atque ita feciſſe illum inſtitorem. Ergo ſi poſt fullonis profectionem quidam ex diſcipulis veſtimenta polienda ab aliquo acceperit, & non redditis iis fugerit, dicendum eſt indiſtinctè fullonem alium qui diſcipulis imperare rogatus fuerat, teneri eo nomine tanquam inſtitorem. Quid enim aliud eſt diſcipulis imperare quàm inſtitorem eſſe? Conſtat autem, quod cum diſcipulis eorum qui officinis vel tabernis præſunt, contractum eſt, in magiſtros vel inſtitores tabernæ in ſolidum actionem dari, vt Paulus ſcribit *lib. 2. ſentent. tit. 8. §. vlt.*

DEC. Fullo qui peregrè proficiſcens, rogauit amicum, vt diſcipulis ſuis imperaret, non ſatis aperte expreſſit, an procuratorem eum relinqueret, an inſtitorem. Vterque enim perinde eſt vice domini & magiſtri diſcipulis imperare. Porrò multùm intereſt, an procurator ille relictus fuerit, an inſtitor: ſi procurator, vtique teneri non poteſt, cùm & dolo & culpa omni careat: nec enim aliud quicquam præſtare procurator debet *l. contractus 23. de regul. iur.* ſi verò inſtitor, omnimodo tenebitur ſecundùm ſupra prædictam non tam Pauli, quàm prudentum omnium ſententiam. Quid ergo in dubio dicemus? Hoc enim nec Labeo nec Vlpianus aperit: puto ego accipiendam in obſcuro eam interpretationem quæ procuratorem eum faciat potiùs quàm inſtitorem, non ſolùm quòd fauorabilior ſemper ſit & humanior ea interpretatio, quæ minùs obligat, *leg. Arrianus 47. de obligat. & act. leg. ſemper in dubio 56. de regul. iur.* ſed etiam quia imputari poteſt ei qui cum diſcipulo contraxit, ſi hunc tanquam inſtitorem obligare ſibi voluit cur non fuerit diligentior ille in inquirendo, an ſe pro ſimplici procuratore hic gereret an pro inſtitore: ſemper enim ei imputatur qui inſtitoria vult agere quaſi cum inſtitore contraxerit, cur pleniùs deliberandi conſilium non ceperit, in quo maximè differt inſtitoria ab exercitoria, & inſtitor ab exercitore *leg. 1.* vbi diximus *ſuprà de exercitor. action.* Denique actoris ſemper eſt probare ſuam intentionem & implere *leg. 4. Cod. de edend. leg. vlt. Cod. de rei vindic. leg. actor quod aſſeuerat 25. Cod. de probat.* Ergo qui contra fullonem hunc agit inſtitoria probare illum debet inſtitorem *leg. 2. infr. eod. tit.* & niſi probauerit neque inſtitoriam neque quaſi inſtitoriam habere poteſt, multò minùs verò in ea actione vincere.

a *Planè ſi adfirmauerit mihi, rectè me credere operariis ſuis.* RAT. DVB. Videtur hoc caſu is qui adfirmauit mihi, rectè me ſuis operariis credere, fateri ſe inſtitorem non procuratorem, cùm alienos diſcipulos & operarios faciat ſuos. Ergo inſtitoria actione teneri hoc ſaltem caſu debet, non ex locato, cùm non ipſe, ſed vnus ex operariis veſtimenta acceperit.

DECIS. Actio inſtitoria cùm non niſi ex alterius contractu competat, nunquam poteſt concurrere cum alia actione præſertim ciuili, quæ competat contra eundem inſtitorem ex propria ipſius perſona: cur enim patiantur ex alieno contractu conueniri & condemnari eum, qui non minore actoris vtilitate conueniri ex ſuo poſſit? Atqui in propoſita ſpecie, is qui adfirmauit mihi rectè, me credere operariis ſuis, & veſtimenta mea iis polienda dare, mecum ipſe contrahit perinde atque ſi magiſter ipſe tabernæ idipſum mihi adfirmaret: aliquid enim promittit, & quidem pacta mercede, vt mea dem eius diſcipulo veſtimenta polienda. Ergo tenetur mihi actione directa ex locato quæ ciuilis eſt & bonæ fidei, in eòque longè plenior & vtilior quàm inſtitoria, quæ nec ciuilis nec bonæ fidei actio eſt *§. actionum Inſtit. de actionibus.*

11 ¶ Non tamen omne quod cum inſtitore geritur, obligat eum, qui præpoſuit: ſed ita, ſi eius rei gratia, cui præpoſitus fuerit, contractum eſt, id eſt duntaxat ad id, quod eum præpoſuit.

Ad §. 11. Non tamen omne.

RAT. DVB. Etiamſi inſtitor de ea re contraxerit, cui præpoſitus non fuit, verùm tamen eſt cum inſtitore contractum eſſe. Ergo æquè hoc caſu inſtitoria locum habere debet.

DECIS. Non ſufficit inſtitorem contraxiſſe, niſi vt inſtitor contraxerit *lege ſecunda*, vbi diximus *ſuprà*, id eſt, ſub illa formalitate inſtitoris: non poteſt autem videri contraxiſſe, vt inſtitor, ſi de ea re contraxerit, cui præpoſitus non eſt, cùm præpoſitio ſola ſit, quæ facit inſtitorem: lex igitur & conditio præpoſitionis accuratè obſeruanda eſt *leg. ſed ſi pupillus 11. §. conditio infr. leg. 1. §. igitur præpoſitio ſupr. de exercitor. action.* Dénique inſtitorem hic non in concreto accipimus, ſed in abſtracto.

12 ¶ Proinde ſi præpoſui ad mercium diſtractionem, tenebor nomine eius ex exempto actione. Item ſi fortè ad emendum eum præpoſuero, tenebor dumtaxat ex vendito. Sed neque ſi ad emendum, & ille vendiderit: neque, ſi ad vendendum, & ille emerit, debebit teneri: idque Caſſius probat.

Ad §. 12. Proinde.

RAT. DVB. Veteres his nominibus emptionis & venditionis promiſcuè vtebantur, ſicut & nominibus locationis & conductionis *l. veteres 19. & ſeq. inf. de action. empt.* Ergo qui ad merces diſtrahendas præpoſitus eſt, etiam ad emendas præpoſitus videri debet, præſertim ſi quas emat, vt eas poſtea diſtrahat. Ex illa enim rerum commutatione magnus quæſtus fit, cuius potiſſimùm gratia inſtitorum vſus comparatus eſt *l. 1. l. ſi cum villico 16. infr. hoc tit.* Et verò nonne ad boni inſtitoris officium pertinet, etiamſi vendendis tantùm mercibus præpoſitus ſit, vt ſi videat poſſe ſe in iis emendis maiorem quæſtum domino facere, emendi occaſionem non amittat.

DEC. Aliud eſt emere, aliud vendere; alius emptor, alius venditor; aliud merx, aliud precium *l. 1. infr. de rer. permut.* Ergo qui præpoſitus eſt ad merces diſtrahendas, non poteſt videri præpoſitus ad emendas. Itaque ſi vendiderit, obligat quidem dominum actione inſtitoria ex empto: ſed ſi emerit, non obligabit eum ex vendito. Contrà verò ſi præpoſuerit eum ad emendum & ille emerit, obligabit dominum actione ex vendito, ſed ſi vendiderit non obligabit eum ex empto: denique ſi cùm præpoſitus eſſet ad emendum, vendiderit, aut cùm eſſet præpoſitus ad vendendum, emerit, neque ex empto, neque ex vendito dominus tenebitur, vt hîc Vlpianus ex Caſſio ſcribit. Obſeruandum tamen eſt actiones iſtas ex empto & vendito quoties ex inſtitoris contractu cōpetunt, aduerſus eum qui inſtitorem præpoſuit non directas eſſe, ſed vtiles, quia ſcilicet ex alterius contractu dantur, nec tam ſummo iure quàm ex æquitate *l. Iulianus 13. §. ſi procurator infr. de act. empt.* vbi idem Vlp. noſter ex Papiniano ait, ſi procurator vendiderit, & cauerit emptori cum domino agi poſſe vtili actione ex empto ad exemplum inſtitoriæ actionis, ſi modo vendendam rem mandauerit. Sed quod ibi additur: Ergo & per contrarium dicendum eſſe vtilem ex empto actionem domino competere, intellige ex contractu procuratoris, non

ex

Digitized by Google

ex contractu inſtitoris, neque enim ex contractu inſtitoris vlla vnquam actio acquiritur domino, niſi in ſubſidium, ſi aliter rem ſeruare non poſſit *leg.* 1. *&* 2. vbi diximus *ſupr.*

13 ¶ Sed ſi pecuniam quis crediderit inſtitori ad emendas merces præpoſito, locus eſt inſtitoriæ. Idémque, & ſi ad penſionem pro taberna exſoluendam. Quod ita verum puto, niſi prohibitus fuit mutuari.

Ad §. 13. Sed ſi pecuniam.

Rat. dvb. Is qui pecuniam credidit inſtitori ad emendas merces, præpoſito non contraxit de ea re in qua præpoſitus fuit: aliud enim eſt præpoſitum eſſe ad emendas merces, aliud verò ad mutuam pecuniam accipiendam. Idémque eſt, ſi ad penſionem pro taberna exſoluendam mutuatus ſit. Quid enim commune habet ſolutio penſionis cum emptione mercium?

Decis. Qui ad merces emendas præpoſitus eſt, ad ea quoque omnia in neceſſarium antecedens facienda præpoſitus videri debet, ſine quibus negotium cui præpoſitus fuit explicare non poſſet *leg. 2. ſupr. de iuriſd. omn. iudic. leg. ad rem mobilem 56. leg. ad legatum 62. de procur.* Atqui hic inſtitor neque merces emere potuit ſine pecunia, quam præſentem habere debet ac ſoluere, quiſquis viliore precio vult emere, neque rurſus tabernariam exercere niſi ſoluta penſione pro taberna. Ergo horum quoque omnium nomine præpoſitus eſſe intelligitur vt conſequenter mutuam pecuniam accipiendo in has cauſas obliget dominum inſtitoria: ſed hoc ita, niſi dominus expreſſim prohibuerit eum pecuniam mutuari. Nullus enim coniecturæ, aut præſumptioni locus relinquitur in tam aperta domini voluntate, contra quam ſi contractum ſit nulla ratio eſt, vt dominus obligetur. Lex enim præpoſitionis omnimodo & diſtrictè ſeruanda eſt, vt diximus ad §. *non omne* 11. *ſup. ex leg. ſed ſi pupillus.* 11. §. *conditio infr. hoc tit.* ſicut & conſtituto procuratore, mandati fines diligenter cuſtodiendi ſunt, quoties certa forma præſcripta eſt, *leg. 5. leg. ſi quis pro eo 46. infr. mandat.*

14 ¶ Si ei, quem ad vendendum, emendúmve oleum præpoſui, mutuum oleum datum ſit: dicendum erit inſtitoriam locum habere.

Ad §. 14. Si ei, quem.

Rat. dvb. Qui præpoſitus fuit ad oleum vendendum emendúmve, non poteſt dici præpoſitus fuiſſe ad oleum mutuum accipiendum. Aliud enim eſt, emere aut vendere, aliud verò mutuum accipere, cùm hi contractus toto genere differant. Contractus enim emptionis & venditionis conſenſu perficitur, & bonæ fidei eſt. Mutuum verò non niſi re contrahitur, & ſtricti iuris eſt. Ergo inſtitoria hoc caſu locum habere non poteſt ex contractu inſtitoris circa eam rem, cui non fuit præpoſitus.

Decis. Is qui ad emendum vendendúmve oleum præpoſitus eſt, nihil facit contra legem præpoſitionis, ſi oleum mutuum accipiat, cùm acceptum mutuum poſſit vendere, quamuis non emere: ſed tamen vbi vendiderit etiam ex precio venditionis aliud emere poterit, atque ita præpoſitionis legi ſatisfacere ſi ad emendum tantùm præpoſitus fuit. Quanquam malo hunc §. intelligere de eo qui ad totam negotiationem olei præpoſitus ſit, id eſt, ſiue ad vendendum, ſiue ad emendendum oleum. Denique ſunt iſta omnia vel antecedentia vel conſequentia quædam eius negotiationis, cui præpoſitus eſt inſtitor: quod ſufficit vt inſtitoria locum habere poſſit §. *idem fideiuſſori 16. infra.*

15 ¶ Item ſi inſtitor, cùm oleum vendidiſſet, annulum arræ nomine acceperit, neq··e eum reddat: dominum inſtitoria teneri: nam eius rei, in quam præpoſitus eſt, contractum eſt: niſi fortè mandatum ei fuit, præſenti pecunia vendere. Quare ſi fortè pignus [a] inſtitor ob pretium acceperit, inſtitoriæ locus erit.

Ad §. 15. Item ſi inſtitor.

Rat. dvb. Inſtitor præpoſitus ad oleum vendendum non fuit præpoſitus, vt arras vllas aut annulum pro arris acciperet. Eſt enim contractus arrarum alius & ſeparatus à contractu venditionis *leg. contractus 17. Cod. de fid. inſtrum.* præſertim cùm id quod arræ nomine datum eſt p..s precij eſſe non poteſt, vt annulus in hac ſpecie & in *leg. exemplo. 11. §. is qui vina. de act. empt.* Ergo ſi ſolo vendito olei precio inſtitor annulum non reddat, inſtitoria teneri dominus eo nomine non poteſt.

Decis. Inſtitoria competit quoties eius rei nomine contractum eſt, cui præpoſitus quis fuit *leg. 1. & §. non tamen hac ipſa lege ſupr.* Atqui cùm arræ accipiuntur in ſymbolum & teſtimonium perfectæ venditionis, cui præpoſitus inſtitor fuit, illud ipſum negotium geritur, quod ex præpoſitione geri debuit, licèt in lege præpoſitionis nihil de annulo aut de arris dictum ſit. Sunt enim iſta conſequentia venditionis *leg. 2. Cod. quand. lic. ab empt. diſced.* adeò vt ſi poſt arras datas conuenerit, vt emptio irrita fieret, ex empto quoque agi poſſit ad hoc, vt arra reſtituatur *dict. §. is qui vina.* Ergo multò magis dicendum eſt manente venditione, ſolutóque precio, ſi inſtitor annulum arræ nomine datum retineat, inſtitoria actione dominum eo nomine teneri, vt annulum reddat. Sed addenda exceptio eſt, quam Vlpianus hic non prætermiſit, ſi non mandatum fuerat inſtitori, vt præſenti pecunia venderet. Quo caſu nihil eſt quod de arrarum aut datione aut reſtitutione tractari poſſit. Plerique verò ita fieri mandant, ne de precio ſoluendo poſtea litigandum ſit. Qua ratione meritò placuit, vt pignora quæ in iudicati executione diſtrahuntur præſenti pecunia vendi oporteat *leg. à diuo Pio 15. §. ſed ſi emptor infr. de re iudic.* ne alioqui fiant de lite lites, ſi cum improbo & perfido emptore res ſit, quemadmodum nec voluit Prætor in executione iudicati obligationes ex obligationibus fieri *leg. 4. §. ait Prætor eod. tit.*

a *Quare ſi fortè pignus.* Rat. dvb. Non fuit præpoſitus ad accipiendum pignus inſtitor, qui ad vendendum præpoſitus eſt: aliud enim eſt vendere, aliud pignus accipere. Ergo ſi pignus acceperit inſtitor pro precio venditionis, nec ſoluto precio velit pignus reddere, non idcircò dominus inſtitoria actione de reddendo pignore conueniri poterit. Quomodo dicimus dominum, qui ſeruo ſuo pecuniam credi iuſſit, non ideò videri iuſſiſſe, vt pignora quoque ſeruus daret *leg. dominum 3. infr. quod iuſſ.*

Dec. Is qui præpoſitus fuit ad vendendum, præpoſitus videtur ad ea quoque omnia facienda, per quæ contractus cauſa in tuto collocari poſſit. Parum enim eſt vendere, niſi vel precium accipias, vel ſaltem precij nomine cautum habeas. Hoc verò fit potiſſimùm acceptis fideiuſſoribus aut pignoribus *l. ſi mandatu 59. §. vlt. infr. mandat. l. 4. §. addicê infr.*

infr. de fideic. libert. Ergo neque hic inſtitor pignus accipiendo quicquam facit contra legem præpoſitionis, niſi ei mandatum fuerat, vt præſenti pecunia venderet. Nam ad hunc quoque caſum, vt & ad præcedentem exceptio hæc accommodanda eſt, cùm ſi venditio fieret præſenti pecunia, non magis de pignore, quàm de annulo pro arris accipiendo tractari poſſet. In ſumma pignoris obligatio nihil niſi acceſſio quædam eſt ad principalem, & ad idem negotium principale pertinet, de quo contractum eſt. Proinde ſi pignus acceptum nolit inſtitor ſoluto precio reddere, non poteſt dominus recuſare, quominus idipſum præſtet inſtitoria actione.

16 ¶ Item fideiuſſori, qui pro inſtitore interuenerit, inſtitoria competit, eius enim rei ſequela eſt.

Ad §. 16. Item ſi fideiuſſori.

RAT. DVB. In præpoſitione inſtitoris nihil dictum eſt de dando per eum fideiuſſore. Ergo ſi dederit, extra legem præpoſitionis illud eſt, & conſequenter fideiuſſor dominus inſtitoria obligari non poteſt.

DEC. Datio fideiuſſoris nihil niſi ſequela quædam & acceſſio eſt principalis negotij, quod contractum fuit. Multa enim negotia ſunt, quæ ſine fideiuſſore expediri, vel nullomodo, vel non ſatis commodè poſſunt. Ergo ad illam quoque præpoſitionis lex debet extendi, vt & ad cætera omnia, quæ vel antecedentia, vel conſequentia ſunt neceſſaria, §. *ſed ſi pecuniam* 13. vbi dixi *ſupr.* Malè hîc vulgò legitur, *Idem* pro *Item*.

17 ¶ Si ab alio inſtitor ſit præpoſitus, is tamen deceſſerit, qui præpoſuit, & hæres ei extiterit, qui eodem inſtitore vtatur: ſine dubio teneri cum oportebit: necnon ſi ante aditam hereditatem a cum eo contractum eſt: æquum eſt ignoranti dari inſtitoriam actionem.

Ad §. 17. Si ab alio.

RAT. DVB. Præpoſitio finitur morte præponentis, ſicut & mandatum morte mandantis, non minùs quàm morte præpoſiti ipſius vel mandatarij, §. *item ſi adhuc Inſtit. de mandat.* Omnia enim præpoſitio habet mandatum, licèt non contra §. *item ſi inſtitor ſupr. hac lege.* Rurſus præpoſitio nulla ſit ſine expreſſa declaratione voluntatis, §. *non tamen omne ſupr.* Atqui cùm deceſſit is qui inſtitorem præpoſuit, licèt heredem aliquem reliquerit, verum tamen eſt inſtitorem ab herede præpoſitum non fuiſſe. Ergo quamuis heres eodem inſtitore vtatur, nihilo magis tamen ex eius perſona & contractu conueniri poteſt inſtitoria, cùm nunquam eum præpoſuerit.

DEC. Præpoſuiſſe hunc inſtitorem videtur heres, ab ipſo quod eum non remouerit: debuerat enim remouere, ſi eius opera vti nolebat *l. ſed ſi pupillus* 11. *in princip. infr.* alioqui facilè per eius diſſimulationem & ſilentium deciperentur contrahentes, quod non eſt ferendum, *d. l. ſed ſi pupillus* §. *conditio in fin. l. mulier* 11. *C. de diſtract. pignor.* Nec quemadmodum prima præpoſitio exigit expreſſam voluntatem præponentis: ita & ea quæ ab herede fit, quippe quæ non tam noua præpoſitio quàm præcedentis tacita confirmatio quædam ſit. Faciliùs enim eſt, vt quid tacitè confirmetur, quàm vt tacitè fiat §. *non tantum Inſt. de codicill. iunct. l. ante tabulas* 5. *infr. de iur. codic.* Neque hoc tantum caſu, ſed aliis etiam pleriſque euenit, vt multa facta teneant, quæ fieri prohibentur, *vulg. l. patre furioſo* 8. *ſupr. de his qui ſui vel alien. iur. ſunt l. qui in poteſtate* 6 §. 1 *qui teſtam. facer. poſſ. infr.*

a *Nec non ſi ante aditam hereditatem.* RAT. DVB. Non poteſt hoc vt in ſuperiore, imputari heredi aut alij vlli cur inſtitorem à defuncto præpoſitum non remouerit, quia nemo ante aditam hereditatem heres fit: aditio ſi quidem non heredis inſtitutio, aut hereditatis delatio illa eſt, quæ facit heredem, *l. 1. l. aditio* 45. *& paſſ. de acq. hered. l. precia rerum* 63. *in fin. princip. inf. ad leg. Falcid.* Et quamuis hereditas iacens perſonam defuncti repræſentare cenſeatur, *l. nonminus* 31. §. 2. *de hered. inſt. l. hereditas enim* 34. *de acquir. rer. domin.* Cùm tamen nonniſi ficta perſona ſit & eorum omnium incapax, quæ ſunt facti *l. 1. §. Scæuola ſi is qui teſt. lib. eſſ. iuſſ.* & in quibus factum perſonæ, operæve ſubſtantia deſideratur, vt Hermogenianus loquitur in *l. hereditas in multis* 61. *de acquir. rer. domin.* Certum eſt non magis hereditati quàm defuncto poſſe imputari, cur præpoſitum non remouerit, quod facti eſt, & voluntatis. Ergo ſibi imputet is qui eum inſtitore ante aditam hereditatem contraxit.

DEC. Ignorari probabiliter poteſt, an deceſſerit necne, is qui inſtitorem præpoſuit, quia id facti eſt, & quidem alieni, cuius ignorantia ſemper probabilis eſt *l. vlt. infr. pro ſuo.* Nemini autem iuſta ſua ignorantia captioſa eſſe debet, quia nec imputari cuiquam poteſt, cur id ignorauerit, quod ſcire non tenebatur. Alioqui facilè circumuenientur plerique cum inſtitore contrahentes, quem vident mercem adhuc exercere perinde ac viuente domino quem ignorant deceſſiſſe. Ergo æquum eſt, ignoranti dari actionem inſtitoriam non aduerſus hereditatem ipſam, quæ quoniam perſona ficta eſt, actiones neque exercere, neque excipere vllas poteſt, ſed aduerſus heredem quandocunque adeuntem, quia & adeundo quandocunque iam inde à die mortis adiiſſe retrofingitur *leg. heres quandoque* 54. *infr. de acquir. hered.* Ergo ſi is qui cum inſtitore ante aditam hereditatem contraxit, non ignorauerit dominum deceſſiſſe, aliud dicendum erit, quia debet ſibi imputare, qui ſciens reuocatam morte præpoſitionem nihilominus eum inſtitore contraxit. Quod Vlpianus noſter apertè expreſſit addita dictione *ignoranti*, ad excluſionem ſcientis. Quamuis valde obſtet quod ex Paulo ſcriptum legimus in eadem prorſus ſpecie, non eſſe imputandum ei qui ſciens dominum deceſſiſſe, eum merce inſtitorem exercente contraxit, *in l. ſi quis mancipiis* 17. §. *eius contractus infr. hoc tit.* Sed corruptus ille locus eſt, & pro *ſciens* legendum *neſciens*, vt ibi dicemus, & iam docuimus *lib. 1. Coniect. cap.* 11. Idque ita eſſe præter manifeſtam iuris rationem, hic maximè locus oſtendit.

18 ¶ Sed etſi procurator meus, tutor, curator, inſtitorem præpoſuerit: dicendum erit veluti à me præpoſito, dandam inſtitoriam actionem.

Ad §. vlt. Sed etſi procurator.

RAT. DVB. Actio inſtitoria ſicut datur ex contractu eius qui præpoſitus eſt, ita nec contra alium, quàm qui ipſe præpoſuit, & qui imputare ſibi debet cur præpoſuerit, *leg. ſed etſi* 7. §. *vlt. infr. hoc tit. l. 1.* §. *cuius autem &* §. *unde quærit Ofilius ſupr. de exercit. act.* Atqui ſiue tutor vel curator meus, ſiue procurator inſtitorem præpoſuerit, non ego ſum qui præpoſui, & alium fortaſſe præpoſuiſſem, ſi arbitrij mei ea res fuiſſet. Ergo non ego inſtitoria conueniri debeo, ſed vel procurator meus vel tutor, curator qui præpoſuit.

DEC. Factum procuratori domini factum eſt, debétque ſibi imputare qui talem elegit procuratorem, id eſt minùs ſagacem, aut minùs fidelem qui meliorem inſtitorem non præpoſuerit. Quod enim quis pro procuratorem ſuum

facit

facit per ſeipſum facere videtur, *l. ita autem* 5. §. *quòd ſi quis infr. de author. tutor. l. ſiquis* 7. §. *vlt. ſupr. de iuriſd.* & quod procurator facit tanquam procurator non ſuo nomine facit, ſed alieno *l.* 1. §. *vlt. inf. de oper. noui nunciat.* Idémque dici poteſt de minoris curatore quem ſibi minor elegerit. Non enim datur niſi petenti præterquam ad lites, §. *item inuiti inſt. de curat.* Pupillus verò etſi non tutorem ſibi eligit, ſed in eum potius incidit, vt Papinianus loquitur in *l. vlt. infr. rem pupill. ſalu. for.* præpoſuiſſe tamen & ipſe videtur eum quem tutor præpoſuit, non minùs cùm tutor ſolus eum præpoſuit, quàm ſi pupillus ipſe tutore authore præpoſuiſſet: omnia enim quæ poteſt facere popillus cum tutoris authoritate, ea tutor ſolus per ſe poteſt expedire, ſi quædam excipias quæ perſonaliſſimum pupilli factum requirunt, vt aditio hereditatis alienæ *l. potuit* 5. *C. de iur. delib. iunct. l. pen. de author. tutor. l. ex contractu* 45. *de re iud.* & quemadmodum non malè contrahitur cum tutoribus *l.* 4. *in fin. infr. de euict.* ita neque cum eo qui à tutore in pupillari negotiatione præpoſitus eſt, ſicut nec cum eo cum quo iuſſit tutor contrahi, vt in *l. 2. inf. quod iuſſ.* Alioqui magno incommodo afficerentur pupilli, quibus ea ratione inſtitorum quodammodo vſu & commercio interdiceretur *arg. l. quod ſi minor* 24. §. 1. *ſupr. de minor.* præſertim cùm ſi quid in ea re vel dolo vel culpa procuratoris, aut tutoris aut curatoris factum eſt, ex quo dominus vel pupillus vel minor damnum aliquod ſenſerit, totum id actione mandati, vel tutelæ vel negotiorum geſtorum ſarciendum ſit: nec aliud in furioſi vel prodigi curatore iuris eſt, qui paſſim & ferè in omnibus tutori æquiparatur, itémque curatori adoleſcentis, & procuratori vt in *l.* 1. §. *vlt. iunct. d. l.* 2. *quod iuſſ.* Benè igitur Vlpian. generaliter ſcribit, ſi procurator meus, aut tutor, aut curator inſtitorem præpoſuerit, veluti à me præpoſito eo, dandam contra me inſtitoriam actionem.

6. PAVLVS libro 30. ad Edictum.

SEd & in ipſum procuratorem, ſi omnium rerum procurator eſt, dari debebit inſtitoria.

Ad l. Sed & in ipſum 6.

RAT. DVB. Ex eo contractu qui meo nomine à procuratore meo geſtus eſt actio, non ideò contra procuratorem dari poteſt meo nomine, quia datus procurator ad contrahendum meo nomine, non æquè ad excipiendas pro me actiones datus intelligitur: nouo enim mandato in eam rem opus eſt, multo magis dicendum eſt, non poſſe procuratorem conueniri ex eo contractu, quem non ipſe interpoſuerit, ſed inſtitor qui ab eo præpoſitus eſt meo nomine, vt in hac lege. Quamuis ſi quid procurator ipſe promiſerit etiam tanquam procurator, conueniri ex eo contractu poſſit actione directa, dominus verò non niſi vtili ad exemplum inſtitoriæ, & quidem ita demùm ſi procurator ſoluendo ſit, vt eleganter Papinianus ait in *l. in eum* 19. *in princ. infr.* quomodo intelligi debet quod ex eodem Papiniano Vlpianus ſcribit in *l. Iulianus* 13. §. *ſi procurator de action. empt.* ſic dicimus in procuratorem, quamuis condemnatum non debere fieri executionem iudicati, niſi aut in rem ſuam datus ſit, aut vltrò liti ſe obtulerit *l. Plautius* 61. *ſupr. de procurat. l.* 4. *in princ. inf. de re iudic.* Ergo ex contractu inito per inſtitorem quem procurator meus præpoſuit, non contra procuratorem meum, ſed contra me dari debet actio inſtitoria.

DEC. Procurator cui generaliter libera rerum omnium adminiſtratio data eſt, omnia omnino poteſt facere, quæ conſtituens ipſe poſſet, nec tantùm agere, exigere, ſoluere, ſolutionem accipere, aliud pro alio permutare *l. procurator cui* 58. *& ſeq. ſupr. de procurat.* ſed etiam actiones excipere & conueniri, non quidem ſuo nomine, ſed procuratorio, vt hæc lex apertè probat: longéque aliud eſt quærere, an procurator ex ſuo contractu conueniri poſſit ſuo nomine, de quo nec dubitandum eſt, an procuratorio, de quo ſolùm hîc agitur. In tutorem ſanè pupilli nomine agi poteſt ex contracto inſtitoris à tutore ipſo præpoſiti: non enim plus iuris & poteſtatis habet procurator, cui libera rerum omnium adminiſtratio conceſſa eſt, quàm tutor ad excipiendas pupilli nomine actiones omnes, itémque curator minoris nomine *leg.* 2. *infra de adminiſtr. tutor.*

7. VLPIANVS libro 28. ad Edictum.

SEd & ſi quis meam rem gerens præpoſuerit, & ratum habuero: idem erit dicendum.

Ad l. Sed & ſi quis 7.

RAT. DVB. Ratihabitio non æquiparatur mandato, in his in quibus mandatum præcedere debeat, puta cùm filiusfamilias iuſſu patris, vel ſeruus iuſſu domini hereditatem adire debet *l. qui in aliena* 6. *in princip. &* §. 1. *leg. ſi quis mihi* 25. §. *iuſſum de acquir. hered.* aut ad inducendam actionem, quod iuſſu, *l. ſi res* 5. §. *quod ſeruus infr. de in rem verſ. l.* 1. §. *ſi ratum*, vbi deeſt certè negatio, vt ibi docebimus *infr. quod iuſſ.* Atqui in actione inſtitoria præpoſitio domini debet præcedere contractum inſtitoris, nec ſufficit, vt ratum habeam contractum illius qui tanquam inſtitor meus contraxit, cùm à me nondum eſſet præpoſitus, cùm præpoſitio ſola ſit quæ facit inſtitorem, & ex contractu inſtitoris dominum obligat, vt toties diximus. Ergo ſi quis negotia mea gerens ſine mandato aliquem negotiationi certæ inſtitorem meo nomine præpoſuerit, quamuis ratum habuero, non ideò tamen idem dicendum eſt, quod in ſuperiore caſu, vt ex eo contractu inſtitoris conueniri poſſim, atque ſi procurator meus eum præpoſuiſſet: differentia enim illa eſt inter procuratorem & negotiorum geſtorem quod procurator mandatum præcedens habet, negotiorum geſtor non habet.

DEC. Ratihabitio æquiparatur mandato quantum ad hoc vt quod negotiorum geſtor fecit citra mandatum ſecuta ratihabitione à domino ipſo factum videatur, vnde eſt, quòd ei qui ei inſtitoria conuentus aliquid præſtitit, datur etiam interdum pro ſua indemnitate actio non tantùm mandati, ſed etiam negotiorum geſtorum *l.* 1. vbi diximus in illis verbis *vel negotiorum geſtorum ſup. hoc tit.* In propoſita verò ſpecie præceſſerat præpoſitio, facta ſcilicèt à negotiorum geſtore, vt proinde mirum non ſit ex contractu inſtitoris, ita præpoſiti inſtitoriam dari non contra præponentem ipſum, ſed contra dominum cuius negotia geſta ſunt, & qui eam præpoſitionem ratam habuit *l. vlt. C. ad SC. Maced.*

1 ¶ Parui autem refert, quis ſit inſtitor maſculus an fœmina: liber, an ſeruus: proprius, vel alienus. Item quiſquis præpoſuit. Nam & ſi mulier præpoſuit, competet inſtitoria, exemplo exercitoriæ actionis. Et, ſi mulier ſit præpoſita, tenebitur etiam ipſa. Sed & ſi filiafamilias ſit, vel ancilla præpoſita: competit inſtitoria actio.

Ad §. 1. Parui autem refert.

RAT. DVB. & DECID. eadem eſt quæ ad *l. 1. §. parui autem refert 16. & §. in poteſtate 21. ſupr. de exercit. act.* vbi circa exercitoriam actionem idipſum Vlp. ſcribit, quod hîc circa inſtitoriam, nihil referre quis nauem exerceat, & quis magiſtrum nauis præpoſuit, an maſculus, an fœmina, an paterfamilias, an filiusfamilias, vel ſeruus. Dum ne ſit pupillus, qui ſi nauem exerceat, indiget tutoris authoritate, vt obligetur. Nam quemadmodum exercitor præponit magiſtrum nauis, ita & dominus vel domina inſtitorem. Illud certè in exercitoria & inſtitoria diuerſum eſt, quod ad regendam nauem neque mulieres, neque impuberes eliguntur, quomodo tabernæ præponi poſſunt, vt ſcribitur in fine huius legis & in *l. ſeq.* Itaq; in inſtitoria nihil intereſt, quis præponat aut præponatur, in exercitoria poteſt quilibet præponere excepto pupillo, at nō quilibet præponi poteſt: nimirum quia longè plus & animi, & ingenij & virtutũ requiritur ad regendam nauem quàm ad curandam tabernam. Ergo ſiue mulier præpoſita ſit, tenebitur ex ſuo contractu, ſiue præpoſuerit, tenebitur inſtitoria, exemplo exercitoriæ actionis, vt hîc Vlpianus ait. Quomodo Imperatores in *l. & ſi à muliere 4. Cod. hoc titul.* ſcribunt è contrario mulierem quæ magiſtrum nauis præpoſuit ex eius contractibus teneri exercitoria ad exemplum inſtitoriæ actionis, nimirum eadem prorſus æquitas in duabus his actionibus locum habet, & quantum ad omnia ferè, per paucis, in vtraque ius idem inducit, vt Iuſtinianus ait in *§. eadem ratione Inſt.* Quod cum eo iunctis iis quæ diximus ad *l. 1. in princip. & in §. licèt autem 20 ſupr. de exercit. act.*

2 ¶ Pupillus autem inſtitor obligat eum, qui eum præpoſuit, inſtitoria actione: quoniam ſibi imputare debet, qui eum præpoſuit.

Ad §. 2. Pupillus autem.

RAT. DVB. Pupillus ab alio præpoſitus inſtitor non poteſt obligari ei, qui ipſum præpoſuit, niſi præpoſitus ſit tutore authore, quia ex nullo contractu obligatur pupillus abſque tutoris authoritate *l. obligari 9. infr. de author. tutor.* Ergo nec obligare ex ſuis contractibus dominum poteſt, ne alioqui omni iuris auxilio deſtituatur is, qui pupillum inſtitorem præpoſuit, cùm neque contra eum, qui cum inſtitore contraxit, neque contra pupillum ipſum pro ſua indemnitate actionem habiturus ſit *l. 1.* vbi diximus *ſup.* Iniquum enim eſt in eo contractuum genere qui vltro citroque obligatorij ſunt, ex vno tantùm latere contrahi obligationem, non etiam ex altero *l. Labeo 19. de verb. ſignific. l. 3. §. vlt. infr. mandat.*

DEC. Imputare ſibi debet is, qui pupillum præpoſuit inſtitorem, ſicut & qui procuratorem *l. 3. §. vlt. ſup. de minor. l. cùm mandatu 23. eod. tit. l. 1. §. cuius autem & §. vnde quærit Ofilius ſup. de exercit. action.* Nec damnum proinde vllum ſentire videtur, quod ex ſua culpa ſentit *l. quod quis 203. de regul. iur.* Sciuit enim aut ſcire debuit, non poſſe pupillum obligari ſine tutoris authoritate, ideoque tutoris præſentiam & authoritatem adhibere debuit, ſi id agebat, vt pupillum ſibi obligaret. Neque nouum eſt, vt ſi quis cum pupillo ſine tutoris authoritate contrahat, etiam eo contractus genere, quod ſit vltro citroque obligatorium, ex vna tamen duntaxat parte naſcatur obligatio. Is enim qui cum pupillo contrahit, ei obligatur, non etiam pupillus ipſi *l. Iulianus 3. §. ſi quis à pupillo antep. infr. de action. empt.* Idque eſt quod noſtri ſolent dicere, contractum hoc caſu claudicare, quia ex vno tantùm latere conſtat. Iunge *l. verum 9. infr.*

8. GAIVS, libro 9. ad Edictum Prouinciale.

NAm & plerique pueros, puelláſque tabernis præponunt.

Ad l. Nam & plerique 8.

Eadem dubitandi & decidendi ratio eſt quæ ad §. 1. legis præcedentis. Nam & ſexus & ætatis infirmitas videbatur obſtare, ne pueri, id eſt, impuberes puellæque tabernæ præponi poſſent. Sed tamen publicè vtilius eſt, iam inde ab ea ætate aſſueſieri cuiuſcunque ſexus perſonas vendendis, audiendis, tractandiſque lenonibus ſaltem negotiationibus, quarum ætas illa capax eſſe poteſt. Iunge *l. 1. §. de eo, & l. & ancillarum 27. infr. de pecul.* a 8. ad Edictum.

9. VLPIANVS libro 28. ad Edictum.

VErùm ſi ipſe pupillus præpoſuerit, ſi quidem tutoris auctoritate, obligabitur, ſi minus non.

Ad l. Verùm ſi ipſe pupillus 9.

RAT. DVB. Pupillus etiamſi inſtitorem præpoſuerit ſine tutoris authoritate, attamen ex inſtitoris contractibus lucrum & commodum ſentire poteſt. Nihil enim vetat pupillum etiam ſine tutoris authoritate ſibi acquirere *l. obligari 9. de author. tutor.* Ergo & ex eiuſdem inſtitoris contractibus eum obligari æquum eſt. Ex generali illa ratione & regula æquitatis quæ actionem hanc introduxit de qua in *l. 1. ſupr. l. ex qua perſona 149. de regul. iur.*

DEC. Sibi quidem acquirere pupillus ſine tutoris authoritate poteſt, ſed obligari non poteſt *d. l. obligari.* Ergo nec inſtitorem præponere, quoniam qui præponit ad hoc ſe obligat, vt inſtitoria conueniri ex inſtitoris actibus quandoque poſſit. Planè ſi citra tutoris authoritaté præpoſuerit, & ex actu inſtitoris locupletior factus ſit, eatenus dabitur in eum actio, ne ex aliena iactura locupletetur, vt ſcriptum eſt in *l. ſeq.* Idem & in exercitoria actione iuris eſt *l. 1. §. parum autem refert in fin. ſupr. de exercit. act.*

10. GAIVS libro 9. ad Edictum Prouinciale.

EAtenus tamen dabitur in eum actio, quatenus ex ea re locupletior eſt.

Ad l. Eatenus 10.

RAT. DVB. Imputare ſibi debet, qui cum inſtitore contraxit præpoſito à pupillo ſine tutoris authoritate, cùm ſciuerit aut ſcire debuerit non poſſe pupillum ex ea præpoſitione obligari, ſaltem ciuiliter aut iure prætorio, ad hoc vt inſtitoria conueniri poſſit *dict. l. obligari 9. de auth. tutor.* Nec eo minùs tamen obligari pupillo eum qui cum ipſo aut cum ipſius procuratore vel inſtitore contrahit, vt diximus ad §. *vlt. l. ſed etſi 7. ſupr.* Ergo quamuis ex eo inſtitoris actu locupletior factus ſit pupillus. Non ideo tamen danda videtur contra eum actio inſtitoria, ne quidem eatenus quatenus locupletior factus eſt, cùm nec damnum

Digitized by Google

damnum vllum ſentire videatur, quod ex culpa ſua ſenſit, is qui cum eo inſtitore contraxit *l. quod quis 203. de reg. iur.* perinde atque ſi cum ipſo pupillo ſine tutoris authoritate contraxiſſet *l. Iulianus 13. §. ſi quis à pupillo in tep. infr. de act. empt.*

Dec. Generalis illa æquitas illa eſt, & ad pupillum quoque porrigenda quæ dictat neminem ex alterius iactura locupletiorem fieri debere *l. iure natura 206. de reg. iur. l. naturaliter 13. §. vlt. & l. ſeq. ſupr. de condict. indeb. l. vlt. de iure iur. l. 3. in princ. ſupr. cõmod. l. 4. §. ſi quis à pupillo 4. infr. de doli mal. except. l. in pupillo 47. l. ſi pupilli 66. de ſolut. leg. vlt. C. de vſucap. pro emptor. §. vlt. Inſtit. quib. alien. licèt vel non.* Nec iã dubitatur poſt reſcriptũ Diui Pij quin pupillus locupletior factus, & obligetur ciuiliter & conueniri poſſit vtili actione, quatenus locupletior factus eſt *d. l. 3. in princip. ſupr. commod. l. 3. §. pupilli ſanè, l. Neſennius 34. ſupr. de negot. geſt.* Ergo ſi ex actu inſtitoris ſui pupillus locupletior factus ſit, quamuis eum ſine tutoris authoritate præpoſuerit, eatenus tamen in eum dari actionem inſtitoriam æquum eſt, quatenus locupletior factus ſit. Nam neque pupillo permiſſum eſſe debet, occaſionem iuris ad iniuſtum compendium ſuum trahere *d. l. vlt. C. pro emptor.* quia id ſine dolo malo fieri non poteſt *l. ſi quis mancipiis 17. §. penult. infr. hoc tit.*

II. Vlpianus libro 28. ad Edictum.

SEd ſi pupillus heres extiterit ei, qui præpoſuerat: æquiſſimum erit, pupillum teneri, quamdiu præpoſitus manet. Remouendus enim fuit à tutoribus, ſi nollent opera eius vti.

Ad l. Sed ſi pupillus 11.

Rat. dub. Ætas pupilli etiam illa ignorat, quæ videt *l. vnic. C. de falſ.* monet nec intelligitur pati aliquid poſſe, qui nihil ſcit *l. in eo 110. §. pupillus de regul. iur.* Ergo tametſi heres extiterit, ei qui inſtitorem præpoſuerat, nec inſtitorem remouerit, nihil tamen ei imputari poteſt, propter quod inſtitoria teneri debeat ex eius inſtitoris contractibus, præſertim cùm alieni facti ignorantia etiam in adulto & maiore probabilis ſit *l. vlt. infr. Pro ſuo.* Eius verò potiſſimùm qui in alterius ius ſuccedit *l. qui in alterius 42. de regul. iur.* Et quamuis aliqua tutoribus culpa imputari poſſit, quod eum inſtitorem non remouerint, ſi eius opera vti nolebant, vt hic Vlpianus ſcribit, non debet tamen ea culpa nocere pupillo, qui non elegit ſibi tutores, ſed in eos incidit *l. vlt. infr. rem pupill. ſalu. for.* & cuius intereſt, non conueniri per inſtitoriam, & non ſoluere potiùs, quàm ſolutum repetere *l. 3. infr. de compenſat. l. ſi ſtipulatus 15. in princip. de fideiuſſ. l. nemo ideo 171. de regul. iur.*

Dec. Sicut imputaretur heredi eius, qui inſtitorem præpoſuit, ſi maior annis viginti quinque eius opera vteretur nec eum remoueret *l. cuicunque 5. §. pen. ſupr.* Ita & imputatur pupillo eidemque heredi, non cur ipſe inſtitorem à defuncto præpoſitum non remouerit, ſed cur tutores pupilli non remouerint, ſi eius opera vti nolebant: ſcientia enim & patientia tutorum pro pupilli ſcientia & patientia eſt, adeò tutor in omnibus vice domini habetur *l. is qui in puteum 11. §. an ignoſcitur infr. quod vi aut clam. l. interdum 56. §. qui tutelam de furt.* niſi cùm pupillum ſpoliat *l. qui fundum 7. §. ſi tutor pro emptor.* Poteſt autem fieri, vt ex pupilli non ſolùm vtilitate, ſed etiam dignitate ſit non remouere inſtitorem, quem prudens pater non ſine magno conſilio iudicioque adhibuerat, niſi remouendi cauſa aliqua detecta ſit, quam pater ignorauerat. Alioqui ſemper ignoſcendum eſt tutori, qui prudentis patris voluntatem factumque ſecutus eſt *l. in confirmando 8. cum duab. ſeqq. infr. de confirm. tutor. l. magis puto 5. §. ſed ſi pater & ſeq. inf. de reb. eor. qui ſub tutel. l. 1. C. quand. decret.* opus non eſt denique ſicuti bene contrahitur cum tutoribus etiam non interueniente perſona pupilli *l. 4. in fin. infr. de euict.* Ita & cum inſtitore, ſiue quem tutores præpoſuerint, ſiue quem à defuncto præpoſitum remanere paſſi ſunt. Alioqui cum poſito iure nunquam tutò contraheretur cum inſtitoribus pupillaribus, quod ipſis potiſſimùm pupillis damnoſum eſſet *l. quod ſi minor 24. §. 1. de minor.* & ignorantia pupilli quæ per ipſius ætatem contingeret, eſſet aliis damnoſa & captioſa. Quod cùm ſemper iniquum ſit *l. quod autem 6. §. ſi quid cum pupillo inf. quæ in fraud. credit.* Tum maximè tamen cùm tractatur de inſtitoria actione, quia non debent decipi, qui cum inſtitore bona fide contraxerunt *§. conditio in fin. infr. hac lege.* Idque propter vtilitatem promiſcui vſus, id eſt, commerciorum *l. ſi quis mancipiis 17. §. ſi impubes inf. hoc tit.* Quid ergo, ſi pupillus tutorem nullum habuerit? Idem eſt, vt dicam in *d. §. ſi impubes.*

1 ¶ Sed & ſi minor 25. annis erit, qui præpoſuit: auxilio ætatis vtetur non ſine cauſæ cognitione.

Ad §. 1. Sed & ſi minor.

Rat. dub. Non eadem minoris vigintiquinque annis, quæ pupilli ratio eſſe, videri poteſt. Pupillus enim ſine tutoris ſui authoritate obligari ſiue ciuili ſiue prætorio iure non poteſt, vt in præcedentibus diximus ex *l. obligari 9. infr. de author. tutor.* At puberes licèt minores vigintiquinque annis rectè ſine curatoribus ſuis obligantur *l. puberes 101. de verb. obligat.* Ergo ſi minor etiam ſine curatoris ſui authoritate inſtitorem præpoſuerit, dicendum eſt, omnimodo inſtitoria teneri eum debere.

Dec. Obligatur quidem minor ipſo iure ex omnibus penè cauſis, etiam ſine authoritate curatoris, dummodò non contra leges cõtraxerit. Sed tamen paratum ei ſemper eſt auxilium reſtitutionis in integrum ex edicto & beneficio Prætoris, ſi modo ſe non ſolùm minorem, ſed etiam lubrico ætatis nimiaque facilitate læſum ac deceptum eſſe doceat. Non enim bona conſecutio eſt, vt quiſquis minor eſt hoc ipſo læſus probetur *l. nam poſteaquam 9. §. ſi minor. ſup. de iureiur.* Et in his nimirum duobus conſiſtit plena illa cauſæ cognitio, quam Prætor ſemper adhibet, quoties minor petit reſtitutionem *l. verum 11. §. ſciendum eſt, l. quod ſi minor 24. §. non ſemper & §. vlt. l. non omnia 44. & paſſ. ſupr. de minor. l. neceſſariis 57. de acquir. hered.* Rectè igitur Vlpianus in hoc §. *ſi minor 25. annis,* inſtitorem præpoſuerit, poſſe quidem illum auxilio ætatis, vti hoc eſt implorare reſtitutionem in integrum ex capite de minoribus, ſed non ſine cauſæ cognitione, id eſt, ita demùm ſi eam præpoſitionem ſibi damnoſam eſſe probauerit, quo probato nec ei noceret, quod in præponendo inſtitore authoritatem curatoris ſui adhibuiſſet *l. 1. & 2. Cod. ſi tut. vel curat. interuen.*

2 ¶ De quo palàm proſcriptum fuerit, ne cum eo contrahatur: is præpoſiti loco non habetur. Non enim permittendum erit cum inſtitore contrahere: ſed, ſi quis nolit contrahi prohibeat: cæterùm, qui præpoſuit, tenebitur ipſa præpoſitione.

Ad §. 2.

Ad §. 2. De quo palàm.

RAT. DVB. Nemo poteſt conſilium mutare in alterius iniuriam *leg. nemo poteſt* 75. *de regul. iur.* Atquin is qui inſtitorem, quem præpoſuerat, remouet, nulla interueniente ſatis iuſta cauſa, facit iniuriam non quidem iis qui alioqui cum eo contracturi fuiſſent (quod enim ad eos pertinet, res integra eſt, nec ipſorum quicquam intereſt) ſed inſtitori quem remouet, cùm ea res ſuggillet exiſtimationem apud bonos & graues viros, qui non facilè ſuſpicaturi aut credituri ſunt remotum eſſe inſtitorem, ſine aliqua vel nimiæ negligentiæ, vel imperitiæ, vel perfidiæ ſuſpicione: habetque publica illa proſcriptio, neſcio quam publicæ infamiæ notam, quam incurrere inſtitorem, qui ex fide bona officium ſuum ſemper fortaſſis impleuerit, durum certè eſt, ne dicam, inhumanum. Diffamari autem ea ratione fidê ac pudorem liberi fortaſſis & ingenui inſtitoris non oportet arg. *l. diffamari* 5. *C. de ingen. manum.* Huiuſmodi enim perſonis grauior plerumque hic metus eſt, quàm mortis *vulg. l. iſti quidem* 8. *quod met. cauſ. l. Quintus Mucius* 48. *infr. mandat. l. quæ omnia* 25. *ſup. de procurat.*

DEC. Nemo inuitus inſtitorem retinere cogitur, vt neque procuratorem, ſed cùm vtrumque ex voluntate conſtituentis pendeat, contraria eiuſdem voluntate reuocari & procurator & inſtitor poteſt *leg. nihil tam naturale* 35. *de regul. iur. l. prout* 80. *de ſolut. l.* 4. *in princip. l. quam Tuberonis* 7. §. *pupillum infr. de pecul.* Cumque hoc ipſo ſuſpectus fiat, qui operam ſuam vltrò ingerit inuito, non eſt audiendus inſtitor, ſi remoueri nolit, niſi hactenus, vt dicat ſe inſtitoris quidem officio carere velle, ſed ita ſi id illæſa exiſtimatione ſua fiat. Exemplo eius, quod in reuocato procuratore ſcribit Vlp. in *d. l. quæ omnia.* Nec prætereà cogendus eſt is, qui inſtitorem remouet, cauſas dicere propter quas remoueat, cùm variæ poſſint eſſe cauſæ, vt in *l.* 4. *inf. ad SC. Trebell.* nec alia facti cauſa quærenda ſit in eo quod fit ex libera voluntate *l. ſi in teſtamento* 22. *in fin. infr. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.* Eſt autem hæc publica proſcriptio neceſſaria, non ſolùm ex parte domini qui inſtitorem præpoſuit, ne in poſterum teneatur ex contractibus inſtitoris, quomodo alioqui ex ſola ſua præpoſitione teneretur: ſed etiam, idque maximè ex parte illorum, qui cum eo contracturi eſſent, qui vtique deciperentur §. *conditio in fin. infr. hac lege.* Non enim ſufficit prohiberi inſtitorem ne contrahat, quod per familiarem denunciationem teſtato ſaltem factam fieri honeſtiùs poſſet, ſed prohibendi ſunt omnes, qui cum eo contrahere aliquando vellent, ne in poſterum contrahant. quod certè niſi per publicam proſcriptionem fieri non poteſt, quandoquidem, quinam illi ſint, ignoratur. Non ergo iniuriam comminiſci videtur, qui palàm ita proſcribit de inſtitore, ſed ius ſuum tuetur, ſibique proſpicit, ideoque nec iniuriarum actione teneri poteſt, cùm non habeat animum iniuriæ faciendæ *l. quod reipublicæ* 33. *& paſſ. infr. de iniur. l. qui iniuria* 53. *in princip. de furt. l.* 1. §. 1. *quod vi aut clam* Nec alienum eſt ab vtilitate publica, vt eo metu quaſi infamiæ, deterreantur inſtitores à fraudibus quas plerique in dominorum necem ac perniciem comminiſcuntur, & vt in officio contineantur. Qui autem publica proſcriptione illa contrahere prohibiti ſunt, exinde præpoſitorum & inſtitorum loco non habentur, quamuis fortè per contumaciam mercem exercere non deſinant, inſtentque ſemper negotiationi, vt inſtitorum nomen facto ſaltem ipſo retineant. Itaque publica iſta proſcriptio non tam facit, vt adhuc præpoſiti reuera non ſint, quàm vt præpoſitorum loco non habeantur quantum ad hoc ſcilicet, vt cum iis contrahatur ad dominum inſtitoria actione obligandum. Planè etiam poſt amiſſum nomen & officium inſtitorum cuſtodes tamen remanent §. *ſed ſi in totum*, *inf.* Ideoque commodiùs creditur eos prohiberi contrahere, quam remoueri.

3 ¶ Proſcribere palam ſic accipimus: claris literis, vnde de plano rectè legi poſſit, ante tabernam ſcilicet, vel ante eum locum, in quo negotiatio exercetur: non in loco remoto, ſed in euidenti. Literis, vtrum Græcis, aut Latinis? puto ſecundum loci conditionem: ne quis cauſari poſſit ignorantiam literarum. Certè ſi quis dicat, ignoraſſe ſe literas, vel non obſeruaſſe, quod propoſitum erat: cùm multi legerent, cúmque palam eſſet propoſitum, non audietur.

Ad §. 3. Proſcribere.

Explicat Vlp. in hoc §. quid ſit palam proſcribere, & ait, nihil aliud eſſe quam claris literis, non notis ſcribere, ita vt de plano legi poſſit, nec tam alto loco ſcriptæ ſint literæ, vt earum lectio difficilior ex eo futura ſit: ante tabernam ſcilicet inſtitoris, vel ante eum locum in quo negotiatio exercetur, nec in loco remoto, ſed in euidenti. Literis porrò ſiue Græcis ſiue Latinis ſecundùm loci conditionem, ne quis cauſari poſſit ignorantiam literarum. Non enim niſi craſſa nimis poteſt eſſe hæc ignorantia, ſi quis neget ſe ſciuiſſe, vidiſſe, & intellexiſſe, quod omnes viderunt, ſciuerunt, intellexerunt, aut ſaltem videre, ſcire, & intelligere potuerunt. Eſtque hic finis latæ culpæ, ita vt progredi vlteriùs non poſſit *l. lata culpa* 223. *de verb. ſignific.* Proinde ſi quis ex iis, qui poſteà cum hoc inſtitore contraxerunt, velit agere inſtitoria contra dominum, & dicat ſe ignoraſſe literas, vel non obſeruaſſe quod proſcriptum erat, cùm multi legerent, cumque palàm eſſet proſcriptum, non audietur. Non enim ſupina iſta ignorantia ferenda eſt, factum ignorantis *l. nec ſupina* 6. *l. regula* 9. §. *ſed facti infr. de iur. & fact. ignor.* & hæc omnia tam claris literis perſcribit Vlpianus in hoc §. vt nullam poſſint recipere dubitandi rationem. Sic & leges olim palàm pro Roſtris proſcribi ſolebant, vt obſeruat Cuiacius *libr.* 7. *Obſer. cap.* 29. culpatum fuiſſe Caium Cæſarem, quod minutiſſimis literis & anguſtiſſimo loco legem de vectigalibus propoſuiſſet, vti ne cui deſcribere liceret. Hinc certè eſt, quod nec conſtitutiones Principum aut ignorare, aut diſſimulare cuiquam permittitur *l. conſtitutiones* 12. *Cod. de iur. & fact. ignor. l. leges ſacratiſſimæ* 9. *Cod. de legib.* Illud diligenter notandum eſt, ſi inſtitor ſeruus proprius fuit eius qui præpoſuit, dominum huiuſmodi proſcriptione id tantùm conſequi ne inſtitoria teneatur, at non etiam vti ne de peculio, quoniam de peculio actio ex ipſo peculio naſcitur, non ex præpoſitione *l. quoties* 47. *in princip. infr. de pecul.*

4 ¶ Proſcriptum autem perpetuò eſſe oportet: ceterùm ſi per id temporis, quo propoſitum non erat, vel obſcurata proſcriptione, contractum ſit: inſtitoria locum habebit. Proinde ſi dominus quidem mercis proſcripſiſſet, alius autem ſuſtulit, aut vetuſtate, vel pluuia, vel quo ſimili contingit, ne proſcriptum eſſet, vel non pateret, dicendum eſt, eum, qui propoſuit teneri. Sed, ſi ipſe inſtitor, decipiendi mei cauſa detraxit, dolus ipſius præponenti nocere debet: niſi particeps doli fuerit, qui contraxit.

Ad §. 4. Proſcriptum autem.

Addit Vlpianus, non ſufficere, vt publicè proſcriptum ſit, ne cum inſtitore contrahatur, niſi proſcriptum duret.

RAT. DVB. Proſcriptio ſemel facta publicè, ſatis declarat contrariam

contrariam domini voluntatem, & quidem publica teſtatione conſignatam: nec quod proſcriptionis literæ vel deletæ ſint, vel pluuia aut qua alia re ſimili obſcuratæ, facere poteſt, vt voluntas quæ defecerat retinendi inſtitoris, quaſi nouo quodam indicio rediiſſe exiſtimetur, niſi fingas à præponente ipſo deletam aut ſublatam fuiſſe proſcriptionem *arg. l. qui ex liberis* 11. §. *teſtamento inf. de bonor poſſ. ſecund. tab. iunct. l. ſi filiusfamilias* 16. *infr. de SC. Maced.* Ergo non eo magis teneri dominus debet inſtitoria actione iis, qui cum inſtitore poſtea contraxerunt, quaſi nulla vnquam facta proſcriptione.

Dec. Proſcriptio hæc non alia de cauſa fit, quàm ne decipiantur, qui cum inſtitore contracturi ſunt, nec poſſint ignorare inſtitoris præpoſitionem à domino reuocatã eſſe §. *de quo palam ſup.* Atqui facilè deciperentur, & perinde ac ſi proſcriptum nunquam fuiſſet, ſi non perpetuò proſcriptum manere oporteret. Nec enim de proſcriptione quiſquam curioſius inquirit, niſi eo tempore, quo contracturus eſt: inquirit autem non quid antea fuerit, ſed quid eo tempore ſit, quia & fieri poteſt, vt qui inſtitorem anteà remouere voluit, poſteà mutauerit voluntatem. Ergo proſcriptum perpetuò manere oportet, vt proſcriptum videatur: ſicuti ſolemus dicere non videri verſum in rem patris vel domini quod non durat verſum *l. ſi pro patre* 10. §. *verſum infr. de in rem verſ.* Itaque placet valde quod vir doctiſſimus Dionyſius Gothofredus ex hoc §. & ex ſuperiore notat, in hac proſcriptione quinque eſſe neceſſaria, vt claris literis facta ſit, vt iis quæ intelligi poſſint, vt ante locum negotiationis, vt eo loco poſita vnde de plano legi poſſit: denique vt perpetuò maneat. Ex quo infert Vlpianus: Si per id tempus quo præpoſitum non erat in loco negotiationis, & proſcriptum ne cum inſtitore contraheretur, aut obſcurata iam proſcriptione cum eo contractum ſit, inſtitoriam locum habere, quò hoc caſu nihil imputari poſſit ei qui contraxit, ſed domino potiùs cur nouam proſcriptionem non fecerit, aut veteris vitium emendauerit, cùm eius quàm maximè intereſſet. Proinde, inquit Vlpianus, ſi cum dominus mercis proſcripſiſſet, alius proſcriptionem ſuſtulerit, aut vetuſtate vel pluuia vel quo alio ſimili caſu contigerit, vt proſcriptũ vel non eſſet, vel non pateret, dicemus eum qui præpoſuit teneri inſtitoria actione. Quis enim diligentiùs quam ipſe inquirere & curare debuit, vt proſcriptum perpetuò maneret?

a *Sed ſi ipſe inſtitor.* Rat. dvb. Cum inſtitor ipſe eſt, qui decipiendi mei cauſa proſcriptionem detraxit, nihil poteſt imputari domino, qui facta ritè proſcriptione prohibuerat ne cum inſtitore contraheretur. Ergo inſtitoriam actionem contra eum dari iniquum eſt.

Dec. Imputari quidem hoc caſu domino non poteſt, cur non proſcripſerit. Sed imputari tamen ei poteſt, cur tam doloſum & perfidum hominem tabernæ ſuæ inſtitorem præpoſuerit, qui proſcriptionem illam tollere non dubitauerit, vt me deciperet *l. ſed etſi* 7. §. *vlt. ſup. l.* 1. §. *cuius autem, & §. vnde quæris Ofilius ſup. de exercit. act.* Cũque eum dolum inſtitoris neceſſe omnino ſit mihi nocere qui cum eo contraxi, aut domino qui eum præpoſuit, longe æquius eſt, nocere domino, cui ſaltem hoc imputari poteſt, quod diximus, quàm mihi, cui nihil. Eſſet ſanè melius neutri nocere, ſi fieri poſſet, quia dolum vnius alteri neque prodeſſe neque nocere vnquam oportet. Sed quoties nihil ſine captione inueſtigari poteſt, id ſequendum eſt, quod minus habet iniquitatis *l. quoties* 200. *de regul. iur.* Addenda ſanè exceptio eſt, quam hic Vlpianus non prætermiſit, *niſi particeps doli fuerit qui contraxit.* Iam enim eo caſu non inſtitoris, ſed proprius ipſius contrahentis dolus ipſi nocet, vt in *lege prima, & tot. tit. infr. quæ in fraud. credit.*

5 ¶ Conditio autem præpoſitionis ſeruanda eſt. Quid enim, ſi certa lege, vel interuentu cuiuſdam perſonæ, vel ſub pignore voluit cum eo contrahi, vel ad certam rem? æquiſſimum erit, id ſeruari, in quo præpoſitus eſt. Item ſi plures habuit inſtitores, vel cum omnibus ſimul contrahi voluit, vel cum vno ſolo: ſed & ſi denuntiauit cui, [a] ne cum eo contraheret: non debet inſtitoria teneri: nam & certam perſonam poſſumus prohibere contrahere, vel certum genus hominum, vel negotiatorum: vel certis hominibus permittere. Sed ſi aliàs cum alio contrahi vetuit [b] continua variatione: danda eſt omnibus aduerſus eum actio: neque enim decipi debent contrahentes.

Ad §. 5. Conditio autem.

Rat. dvb. Facilè decipientur ij qui cum inſtitore contrahent, ſi præpoſitionis conditiones tam multæ, quas ipſi fortè ignorent, adeò diſtrictè ſeruandæ ſint. Finge dominum non niſi certa lege, vel interuentu cuiuſdam perſonæ, vel non niſi ſub pignore voluiſſe cum eo contrahi: an eò minùs obligari dominum inſtitoria actione oportebit, quod has omnes præpoſitionis conditiones non obſeruauerit? Vnde verò potuit tot minutias diuinare? An non ignoſcendum ei eſt, ſi non diuinauerit? *l. ſi fideiuſſor* 29. §. *ſi cum debitor infr. mandat. l. ſi putator* 31. *in fin ſupr. ad leg. Aquil.* Ergo hoc quoque caſu dominum inſtitoria teneri æquum eſt, ne aliqui decipiantur qui cum inſtitore contraxerint, quod non eſt ferendum, vt ſcriptum eſt in fine huius §.

Dec. Lex præpoſitionis certam legem dat contrahentibus *l.* 2. §. *igitur præpoſitio ſupr. de exercit. act.* Cùm enim non alia de cauſa is, qui inſtitorem præpoſuit, teneatur actione inſtitoria, quàm quia eum præpoſuit, & quatenus eum præpoſuit, *l. cuicunque* 5. §. *non tamen omne ſupr. hoc tit.* Conſequens omnino eſt, vt præpoſitionis conditiones omnes ſeruari oporteat, cùm non aliter fuerit ille præpoſiturus. *arg. l. vlt. C. de pact. int. emptor. & vendit.* Sed conditiones illas ponendum eſt, palàm expoſitas eſſe cum ipſa præpoſitione, vt omnibus innoteſcere potuerint, non autem ſeparata & domeſtica intèr dominum & inſtitorem cautione, quam ignorare contrahentes, probabiliter potuerint, planè ſicuti antequàm cum inſtitore contrahant qui contrahere volunt, inquirere debent àn inſtitor ille & præpoſitus ſit (nec enim anguſtiis loci aut temporis tantopere premuntur, vt non poſſint capere pleniùs deliberandi conſilium, in quo maximè differunt qui cum inſtitore ab iis, qui cũ magiſtro nauis contrahunt, *l.* 1. *in princ. ſupr. de exercit. act.*) ita & inquirere diligenter ac curioſè eos oportet, quibus legibus & conditionibus præpoſitio facta ſit: nec vereri debent, ne nimis curioſi videantur, vt in *l. doli* 19. *ad fin. infr. de nouat.* cùm magnam in eam rem præſtare diligentiam debeant, vt in *leg. vltim.* vbi diximus *ſupr. de exercit. action.* Alioqui erit iis imputandum non cur minimè diuinauerint, ſed cur non diligentiùs inquiſiuerint de legibus & conditionibus præpoſitionis, quæ cùm in ipſo actu præpoſitionis inſertæ eſſe debeant, difficile eſt, vt qui cum inſtitore contrahunt, ſciant eum præpoſitum, quin ſciant etiam quibus legibus & conditionibus, ne poſſint decipi. Proinde ſi dominus plures habuit inſtitores, inſpiciendum erit, an cum omnibus ſimul contrahi voluerit, an & cum vno ſolo, vt in *d. l.* 1. §. *ſed etſi ſic præpoſuit ſupr. de exercit.*

a *Et ſi denuncietur cui:* Rat. dvb. De inſtitore palàm proſcribere dominus debet, ne cum eo contrahatur, ſi ex eius perſona & contractibus non vult teneri inſtitoria §. *de quo palàm & ſequ. ſupr.* Ergo non ſufficit alicui ſpecialiter priuatímque denunciatum eſſe, ne cum inſtitore contrahat, ne alioquin eueniat, vt cum quibuſdam poſſit inſtitor contrahere, cum aliis non poſſit, eàque

varietas

Digitized by Google

varietas incertitudinem, & quod eſt conſequens fraudis & deceptionis materiam plerique præbeat, vt ſcriptum eſt in fine huius §.

Dec. Multùm intereſt, an dominus prohibere omnes velit, ne cum inſtitore contrahant, an certam perſonam duntaxat: eſt enim hoc poſitum in ipſius arbitrio & electione, ſicut & vtrum omni negotiatione, an certæ rei tantùm, & an certum genus hominum aut negotiatorum prohibere velit: aliis autem omnibus permittere. Publica proſcriptio neceſſaria eſt, vt generalis ſit, & perſonas omnes omniáque negotia comprehendat: alioqui ſpecialis prohibitio & denunciatio non ſolùm ſufficit, ſed ſola vſui eſſe poteſt, vt inſtitor quantum ad alios omnes qui non ſunt prohibiti remaneat inſtitor. Alio ſi quidem caſu, id eſt, cum generalis proſcriptio eſt, non tam inſtitoris & præpoſiti, quàm cuſtodis loco habetur, vt ſcriptum eſt in §. *prox. ſeq.* Euenit autem plerumque vt inſtitoris fides ſuſpectior ſit domino ratione certarum perſonarum & negotiationum, quàm ratione aliarum. Ideóque non ſemper generalis prohibitio aut vtilis aut neceſſaria eſt.

b *Sed ſi alias cum alio contrahi vetuit.* Intellige cum quo nunc contrahi permittit, aut ſi è contrario nunc contrahi prohibeat cum eo cum quo alias permiſit; idque continua variatione, vt Vlpianus loquitur.

Rat. dub. Vnuſquiſque rerum ſuarum moderator eſt, & arbiter, poteſtque in rebus ſuis gerendis pro arbitrio mutare voluntatem *vulg. l. in re mandata* 21. *Cod. mandat. l. 2. infr. ſi à parent. quis manum. ſit.* Eſt enim voluntas hominis ambulatoria ad mortem vſque *leg. 4. de admin. legat.* Ergo non eo magis danda eſt contra dominum inſtitoria, quod aliquando cum certa perſona contrahi prohibuerit, cum qua nunc permittit, aut contrà: præſertim verò ſi voluntatis ita mutandæ aliqua cauſa fuit. Omni ſiquidem fraudis ſuſpicione caret, quod ex iuſta cauſa fit *l. cum pater* 77. *§. antepen. infr. de legat. 2.*

Dec. Continua hæc variatio & inconſtantia, præterquàm quod laudanda nunquam eſt *l. in cauſa* 27. *ſupr. de procur.* periculoſa etiam eſſe poteſt, & factura facilè vt plerique cum inſtitore contracturi in captionem incidant, ignorantes quænam hodie ſit voluntas domini, quamuis non ignorent, quænam fuerit anteà. Ob eam cauſam melius eſt, puniri variationem hanc quàm tolerari, vt fraudi ſit contrahentibus qui decipi certè non debent, & quibus imputari nihil poteſt, cùm tamen imputari poſſit domino cur tam ſæpe variauerit. Prima igitur variatio non ſufficeret ad inducendam inſtitoriam, ſed continuam aut ſaltem frequentiorem fuiſſe variationem oportet, vt huic verſiculo locus ſit.

6 ¶ Sed ſi in totum prohibuit cum eo contrahi, præpoſiti loco non habetur. Cùm magis his cuſtodis ſit loco, quàm inſtitoris: ergo nec vendere mercem hic poterit, nec modicum quid ex taberna.

Ad §. 6. Sed ſi in totum.

Rat. dub. Qui contrahere prohibitus eſt etiam in totum, id eſt, ſine vlla perſonarum aut rerum aut negotiorum diſtinctione, is tamen non in totum remouetur ideò à taberna; manet enim tabernarius. Ergo non eſt prohibendus, ex mercibus quæ in taberna ſunt, aliquid vendere, præſertim quod ſit modicum, & curandæ & conſeruandæ fortaſſis tabernæ neceſſarium: nam & dici ſolet de modicis, prætorem non curare *l. ſcio 4. ſupr. de in integr. reſtit. l. ſi quis 9. §. vlt. & l. ſequent. ſupr. de dolo. l. res bona fide 54. de contr. empt. l. magiſtratibus 12. ſupr. de iuriſd.*

Dec. Is cum quo contrahi prohibitum eſt in totum, neque inſtitoris, neque præpoſiti, ſed tantùm cuſtodis loco haberi poteſt. Atquin is qui tabernæ cuſtos tantùm eſt, nullam vendendæ mercis [*mercem* enim hîc legendum eſt, non *mercedem*] vel minimæ poteſtatem habet, nec ſi eam expediat vendere quòd talis forte ſit, quæ ſeruando ſeruari non poſſit. Eſt enim iuſta illa cauſa propter quam permittere dominus debeat venditionem, aut etiam prætor *l. Diuus 5. ſupr. de hered. petit. l. ait prætor 7. §. in cauſa infr. de iur. delib.* ſed non ob quam licere debeat ei qui in totum contrahere prohibitus eſt, res iſtas vendere: nam & qui huiuſmodi res vendit, contrahit, & ſi damnum aliquod ſentit dominus ob merces illas ſeruatas, imputare ſibi debet, cur inſtitor non eas diſtrahere potuerit, quod alius quilibet tabernæ cuſtos pro vtilitate tabernæ fortaſſis facere potuiſſet: vendere ſiquidem, ſeruare eſt, quod aliter ſeruare nequeas, & quod tabernam magis oneret, quàm ornet.

7 ¶ Si inſtitoria rectè actum eſt, tributoria ipſa iure locum non habet: neque enim poteſt habere locum tributoria in merce dominica, quod ſi non fuit inſtitor dominicæ mercis, tributoria ſupereſt actio.

Ad §. 7. Si inſtitoria.

Rat. dub. Tributoria nunquam poteſt concurrere cum inſtitoria, ſed tantùm cum actione de peculio *l. quod in heredem 9. §. eligere infr. tit. prox.* Aut etiam de in rem verſo § *is autem cui, inſtitut. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt.* nam aut de merce dominica, tractatur, aut de peculiari, ſi de dominica non competit tributoria, ſed inſtitoria: ſi verò de peculiari, quam ſciente domino ſeruus exercuerit, inſtitoria competit, non tributoria. Ergo ſtulta eſt quæſtio an ſi inſtitoria actum ſit, competat tributoria, aut contra, nec cadit electio inter eas actiones quarum alterutra tantùm competit, ſed inter eas tantùm quæ ambæ competunt vt in *d. §. eligere.*

Dec. Ideò nimirum benè Vlpianus hîc ſcribit, ſi inſtitoria rectè actum ſit, ipſo iure tributoriam non competere, quoniam inſtitoria rectè actum eſſe non poteſt, niſi de merce dominica, cuius nomine tributoria competere nunquam poteſt, ſed tantùm de merce, vt diximus, peculiari: neque enim verendum eſt, vt aliquo caſu merx dominica etiam peculiaris eſſe poſſit, cùm peculij nihil ſit, niſi quod ſeruus ſuum quodammodo habet diſtinctum à rationibus dominicis *l. 4. & paſſ. infr. de pecul.* Sed tamen fieri poteſt, vt inſtitoria non rectè actum ſit, puta de merce peculiari pro qua competebat tributoria tantùm, non etiam inſtitoria. Et hic caſus eſt, qui paulò maiorem recipere videtur dubitationem, an ſcilicet is qui perperam egit inſtitoria, præſertim ſi per errorem iuris, ſaluam habeat tributoriam. Ratio dubitandi eſt, quia ſi rectè egiſſet inſtitoria, non haberet hodie tributoriam. Non debent autem melioris eſſe conditionis, quàm periti *l. 4. infr. Quod vi aut clam.* Stulti autem dicuntur omnes qui in iure errant *l. regula 9. §. vlt. infr. de iur. & fact. ignor.* ſed decidendi ratio eſt, quòd multum interſit, an quis eam actionem exerceat, quæ competit, an illam quæ non competit. Priore caſu, ſi alia actio æquè competebat, quàm eligere potuerat, hanc eligendo, vtramque conſumpſit, & eam quam exercuit, & eam quam non exercuit, quia eligere aliam maluit. Hoc enim eſt, quòd toties diximus, amitti & conſumi actionem quoties exercetur, ſcilicet cùm competit *l. habebat 13. infr. hoc titul. l. ſi ſic ſtipulatus ſim 133. in fin. de verb. oblig.* Vnde eſt, quod eleganter Vlpianus ſcribit *in l. ait prætor 7. §. quid ſit autem de iur. delib.* Abſurdum eſſe ei cui alienatio interdicitur permitti actiones exercere, quoniam alienat certè qui agit, cùm hoc ipſo amittat actionem. At cùm quis exercet actionem minimè competentem, neque illam amittit quam non exercet, quamuis competat, quia non

illam

Digitized by Google

illam exercet, neque illam quam exercet, quia non competit: denique non tam malè agit, quam nihil agit, vt idem Vlpian. noſter ex Scæuola loquitur in *leg. vnic. in fin. ſupr. quand. dies vſufruct. leg. ced.* Ergo ſi actum ſit inſtitoria cum eo qui dominicæ mercis inſtitor non fuit, cum actum ſit actione omnino non competente, neque conſumpta, eſt inſtitoria, quia non competiit, neque tributoria quæ competebat, quia non fuit propoſita, neque rurſus per electionem omiſſa, cùm inſtitoria quæ non competebat eligi, vt iam dixi, non potuerit: ſupereſt igitur tributoria, non quaſi vna ex duabus competentibus, ſed quaſi ſola competens, niſi eam cum actione de peculio vel de in rem verſo conferre velis *d. §. eligere, & d. §. is autem cui.*

8 ¶ Si à ſeruo tuo operas vicarij eius conduxero, & eum merci meæ inſtitorem fecero iſque tibi mercem vendiderit: emptio eſt. Nam cùm dominus à ſeruo emit, eſt emptio: licet non ſit dominus obligatus; vſque adeò, vt etiam pro emptore, & poſſidere, & vſucapere dominus poſſit.

Ad §. vlt. Si ſeruo.

Rat. dvb. Non ex quolibet actu inſtitoris datur actio inſtitoria contra eum qui præpoſuit, ſed ita demùm ſi cum inſtitore contractum ſit *l. 1. & paſſ. ſupr.* Atqui cùm dominus emit à ſeruo ſuo, aut quod parum diſtat à ſerui ſui vicario, non poteſt videri inter eos contractum eſſe, cùm ex eo negotio neque obligatio neque actio vlla acquiratur, nec magis vicario contra dominum, quàm domino contra vicarium *arg. l. Labeo 19 de verb. ſignific. l. ex empto 11. infr. de action. empt.* Id enim eſt quod Vlpianus hic ait, *licèt non ſit dominus obligatus*, ſcilicet ſerui ſui vicario, a quo emit. Fit enim ex hac cauſa debitor ſerui ſui, vt ex Iuliano ſubiicitur in *l. ſeq.* cui, ſi actione aliqua experiri poſſet, teneretur ex vendito dominus ad ſolutionem pretij, ſicut & dominus contra eum agere poſſet ex empto ſi qua cum ſeruo actio eſſe poſſet, nec vicarius mercem venditam tradidiſſet: quam tamen ponendum eſt traditam fuiſſe: alioqui nec ſerui ſui debitor eſſe dominus ex hac cauſa intelligeretur *l. Iulianus 13. §. offerri, eodem titulo, de action. empt.* Sed finge euictam eſſe rem venditam aut imminere periculum euictionis, vt in *l. ſi poſt perfectam 24. C. de euict.* aut quid aliud à vicario vendente promiſſum eſſe propter quod de inſtitoria actione danda quæri poſſit. Ergo ſi à ſeruo tuo operas vicarij eius conduxero, cumque merci meæ inſtitorem præpoſuero, iſque tibi mercem aliquam vendiderit, dicendum eſt inſtitoriam tibi contra me dandam non eſſe, quaſi nullo contractu habito inter te & meum inſtitorem.

Dec. Etiam cùm dominus à ſeruo ſuo emit, emptio & venditio eſt, licèt dominus non obligetur ſeruo ſuo ciuiliter, ſed tantùm naturaliter *l. nec ſeruus. 41. infr. de pecul.* ſufficit enim talem eſſe contractum, ex quo ſi qualitas & conditio perſonarum non repugnaret, actiones empti & venditi vtrimque competerent, quia vtrum dominus ſeruo; vel ſeruus domino naturaliter debere intelligatur ex cauſa ciuili computandum eſt *l. non ſolum 49. §. vlt. infr. de pecul.* Et ita eſſe, vt hæc vera emptio & venditio ſit, ex eo manifeſtè intelligimus, quòd ſi ſerui tui vicarius inſtitor meus mercem aliquam alienam tibi tanquam meam bona fide ementi vendidiſſet, tu eam pro emptore & poſſidere & vſucapere poſſes: cùm tamen certiſſimum ſit, vſucapionem pro emptore nullam eſſe poſſe, ſi non emptio aliqua verè præceſſerit *l. Celſus 27. infr. de vſucap. l. pen. eod. tit. alias l. pen. pro ſoluto*, niſi in ſingulari caſu *l. 2. §. ſi à furioſo pro emptor.* Atqui ſi emptio & venditio eſt, *συνάλλαγμα* & contractum eſſe non ambigitur *l. Labeo 19. de verb. ſignific.* ergo & inſtitoria tibi contra me competet, ſi quid forte inſtitorem meum præſtare tibi æquum ſit, quod ab eo, ſi liber homo eſſet, petere per actionem ex teſtamento poſſes. Atque ita ex Iuliano concluditur initio legis ſequentis, vt intelligamus totam huius §. quæſtionem eò referendam eſſe, an inſtitoria ex eo vicarij contractu poſſit competere, necne. Nec nouum aut abſurdum videri debet, vt verè emptio & venditio ſit, & tamen neutra ex parte ciuilis actio competat: eſt enim contractus hic, vt & alij ferè omnes, ſi paucos excipias, iuris gentium *l. ex hoc iure ſupr. de inſtit. & iur.* Actiones autem omnes iuris ciuilis ſunt. Nam & inde eſt quod deportatus licet ciuitatem, & omnia quæ ſunt ciuilis, amittat, emit tamen & vendit, locat, conducit, permutat, & alios huius generis contractus celebrat, quia iure gentium vtitur, *l. deportatus 15. infr. de interd. & releg.*

12. Ivlianvs libro 11. Digeſtorum.

Et ideo vtilis inſtitoria actio aduerſus me tibi competeret. mihi verò aduerſus te, vel de peculio diſpenſatoris [a] ſi ex conducto agere velim: vel de peculio vicarij, quod ei mercem vendendam mandauerim, pretiumque, quo emiſti, in rem tuam verſum videri poterit, eo quod debitor ſerui tui factus eſſet.

Ad l. Et ideò 12.

Initium huius legis ſicuti cum fine præcedentis coniunctum eſt, ita & a nobis ſimul cum §. *vlt.* explicatum fuit: nihil enim niſi concluſionem & conſecutionem continet ius ſyllogiſmi, quo Vlpianus vſus eſt in quæſtione §. *vlt.* legis ſuperioris. Perſequitur tamen Iulianus eandem ſpeciem: ſed allatis nouis quæſtionibus circa actiones ex conducto de peculio & de in rem verſo, de quibus Vlpianus nihil quæſierat. Ait autem.

a *Mihi vero vel de peculio diſpenſatoris.* Eadem igitur retenta ſpecie quæ ab Vlpiano propoſita eſt in §. *vlt.* legis præcedentis placet Iuliano poſſe mihi contra te duplicem de peculio actionem competere, vnam de peculio ſerui tui ſi contra te velim agere ex conducto quia vicarij operas à ſeruo tuo conduxeram: alteram de peculio vicarij ſerui tui, quia inſtitorem eum præpoſueram, merceſque meas vendendas ei mandaueram. Tertiam denique de in rem verſo, quaſi pretium quo tu rem meam emiſti, in rem tuam verſum videri poſſit eo quòd tu debitor ſerui tui ex hac cauſa factus fueris. Quod ait de actione contra te mihi danda de peculio ſerui tui, dubitationem ex eo recipit, quod non cum ſeruo tuo contraxeris, ſed cum ſerui tui vicario, cuius ſicut perſona alia, ita & peculium aliud eſt à peculio ſerui tui planè diſtinctum *l. ſi ſeruus 17. l. depoſiti 38. §. pen. infr. de pecul.* Ergo de peculio tantùm vicarij permittendum mihi eſt agere contra te, non de peculio ſerui tui ordinarij: ſed decidendi ratio eſt, quia ego cum ſeruo tuo non minùs, quàm cum ſerui vicario

Digitized by Google

contraxi, cum ſeruo quidem tuo conducendo ab eo operas vicarij eius, præſtita ipſi in eam rem mercede, ſine qua nec conductio vlla eſſe poſſet: ergo quatenus cum eo contraxi, & ab ipſo vicarij operas conduxi, habere debeo contra te actionem ex conducto de peculio, quia etſi liber homo eſſet, qui conueniri ſuo nomine poſſet, vtique actione ex conducto in ſolidum mihi teneretur: ad hoc ſcilicet, vt pretium mercis meæ venditæ mihi præſtaret. Quicquid enim ex vicarij ſui operis ſibi quæſiuiſſet ſi ipſe liber homo, vicarius autem verè ſeruus fuiſſet, id totum actione ex conducto mihi reddere ac præſtare teneretur *l. ſi eum 5. ſupr. de exercit. act.* Quod verò dat mihi etiam actionem Iulianus de peculio vicarij, dubitationem certè nullam habet, quia & cum eo contraxi, præponendo eum inſtitorem tabernæ meæ, mandandóque ei vt merces meas venderet. Itaque dubitandum non eſt, quin ex eo contractu danda mihi ſit contra te actio mandati de peculio, quia & vicarius ille ſi liber homo eſſet, mihi in ſolidum actione mandati teneretur, vt rerum mearum, quas vendidiſſet, pretium mihi præſtaret ſiue quod exegiſſet ab emptore, ſiue quod exigere debuiſſet. Difficilius illud videtur, quod tertio loco Iulianus ait, licet minus diſertis verbis, dandam mihi eſſe contra te actionem quoque de in rem verſo. Cùm vix ſit, vt in rem tuam verſa videri poſſit pecunia, cuius tu debitor es. Nemo enim hoc ipſo locupletior fit, quod fiat debitor alterius quiſquis tandem ille ſit ſiue paterfamilias, ſiue ſeruus ipſius debitoris: nam quemadmodum locupletior fieri dicitur, quiſquis liberatur à creditore *l. ſi pupilli 66. in fin. de ſolut. l. ſpecies 11. infr. de acceptil.* Ita è contrario pauperiorem fieri neceſſe eſt, quiſquis ex non debitore fit debitor. Sed tamen decidendi ratio, quam & Iulianus adfert, illa eſt, quod in rem tuam verſum ſit pretium quo mercem meam emiſti, cùm ex hac cauſa debitor ſerui tui factus ſis. Quod enim ſeruo tuo debetur etiam à te, tibi quoque deberi intelligeretur, ſi ab alio quàm à te deberetur *l. peculium 9. §. huic definitioni infr. de pecul.* Cùm verò à te debeatur, non quidem tibi debitum videri poteſt, vt eo nomine locupletior ſis, ſed hactenus tamen vt nec pauperior factus dici poſſis: quod ſufficit, vt hoc ipſo locupletior factus videri debeas, cùm & rem meam habeas, & rei meæ pretium, quod licet ſeruo debitum, a te tamen petere, nec ſeruus, nec alius quiſquam poſſit. Fit enim certe locupletior, & quidem ex damno venditoris emptor, ſi & rem & pretium habeat, quod vtique contra bonam fidem eſt *l. ex empto 11. §. vlt. l. bona fides 50. infr. de act. empt.* Denique ſufficit, vt eius pretij quod ſeruo tuo debes, licet tibi ipſi non debeas, quia nec potes, commodum tibi acquiratur. Quidni ergo perinde tenearis mihi de in rem verſo, acſi ſeruus tuus pretium illud a te accepiſſet? Quo caſu non dubitaretur quin ea quantitate pretij auctum eſſet peculium ſerui tui, & conſequenter tuum quoque patrimonium: Peculia ſiquidem ſeruorum in dominorum patrimonio reuera ſunt. Sed quomodo potes videri factus debitor ſerui tui ex cauſa pretij quo rem meam emiſti, cùm nec à ſeruo tuo emeris, ſed ab eius vicario, nec mercem peculiarem, cuius alia fortaſſe poſſet eſſe ratio, ſed meam, in qua ſeruus tuus nihil vnquam iuris habuit? Reſpondendum eſt, quoties ſeruus vendit, obligationem venditi acquiri domino, ita vt ne momento quidem temporis conſiſtat acquiſitio in perſona ſerui *l. placet 79. de acquir. hered.* Vicarium potiù videri ſeruum ordinarij, qui licèt ipſe quoque ſeruus ſit, pro domino tamen habetur *l. ſi ſeruus 17. infr. de pecul.* Hactenus ſaltem vt ei, & eius peculio acquirat vicarius, quod alij cuilibet vero domino ſuo acquireret, aut quod ſibi ipſi, ſi liber homo eſſet. Atqui ſi liber homo rem meam ſiue bona ſiue mala fide venderet, vtique ſibi non mihi obligationem & actionem venditi acquireret: neque enim per liberam perſonam alteri ſiue obligatio ſiue ſtipulatio acquiri vlla poteſt *l. quæcunque 11. de obligat. & act. l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri de verb. oblig.* Ergo & obligationem illam acquirit vicarius ordinario, hactenus ſcilicet vt ordinarius creditor tuus eſſe videatur, non tamen vt ipſe etiam poſſit agere, quia cùm ſit & ipſe ſeruus, non magis habendæ eius & exercendæ actionis, quàm vicarius poteſtatem habet.

13. VLPIANVS libro 28. ad Edictum.

HAbebat quis ſeruum merci oleariæ, præpoſitum Arelatæ: eundem & mutuis pecuniis accipiendis, acceperat mutuam pecuniam. putans creditor ad merces eum accepiſſe, egit propoſita actione: probare non potuit, mercis gratia eum accepiſſe. licet conſumpta eſt actio nec amplius agere poterit, quaſi pecuniis quoque mutuis accipiendis eſſet præpoſitus: tamen Iulianus vtilem ei actionem competere ait.

Ad l. Habebat quis 13.

RAT. DVB. Cùm inſtitor non tantùm mercibus emendis, ſed etiam mutuis pecuniis accipiendis præpoſitus eſt, obligat dominum actione inſtitoria, ſi mutuam pecuniam, ſiue ad merces emendas eam acceperit, ſiue in alios vſus, quia cùm duplici negotiationi præpoſitus fuerit, in alterutram cauſam acceptos ab eo nummos fuiſſe ſatis eſt, vt dominus obligetur *l. cuicunque 5. in princip. & §. non tamen omne ſupr.* Ergo ſi creditor, qui mutuam ei pecuniam dedit vt inſtitori, contra dominum egerit inſtitoria ad recuperandam eam pecuniam quaſi mutuam acceptam ad emendas merces, nec tamen probare id potuerit, atque ita ab actoine ſua ſummotus ſit, non eo minùs tamen dicendum eſt, inſtitoriam ei competere ex alia cauſa quæ in iudicium deducta non fuit: nempe quòd inſtitor ille non tantùm emendis mercibus, ſed etiam mutuis accipiendis pecuniis præpoſitus fuiſſet. Quamquam enim non poteſt exerceri actio, quin conſumatur, vt diximus ad *l. ſed ſi pupillus 11. §. penult. ſupr. hoc tit.* ex hac ipſa lege quæ id omnium optimè probat, non tamen conſumpta videri poteſt niſi ex ea cauſa ex qua fuit propoſita. Nam & diuerſitas cauſæ diuerſam quoque rem facit, & quodammodo diuerſam actionem, ita vt impediat ne exceptio rei iudicatæ obiici poſſit *l. ſi mater 11. §. eandem cauſam & ſeq. l. & an eadem cauſa 14. l. ſi cùm argentum 21. §. ſi fundum infr. de except. rei iudic.* Atqui licèt creditor in propoſita ſpecie egerit actione inſtitoria hoc edicto propoſita (id enim eſt, quod Vlpianus ſignificat iis verbis *egit propoſita actione*) egit tamen ex illa duntaxat cauſa quòd ad merces emendas mutua accepta fuiſſet pecunia, non autem quod ſimpliciter mutuam eam dediſſet inſtitori, etiam mutuis pecuniis accipiendis præpoſito. Ergo aliam actionis cauſam ex qua non egit, non conſumpſit, nec proinde actionem inſtitoriam ex ea cauſa competentem. Quid enim refert, an quis eam actionem exerceat, quæ non competit, quo caſu certum eſt, nihil eum conſumere *d. l. ſi mater 11. §. penult. ſupr. l. vnic. in fin. ſupr. quand. dies vſusfr. legat. ced.* An verò actionem ſibi quidem competentem, ſed ex ea tamen cauſa ex qua non competat? vt in hac ſpecie. Nam & ea inter perſonales, & in rem actiones differentia eſſe traditur, quod

Digitized by Google

quod cùm eadem res mihi ex pluribus cauſis debetur, ſingulas obligationes ſingulæ cauſæ ſequuntur, nec vlla earum alterius petitione vitiatur. At cùm in rem ago, non expreſſa cauſa ex qua rem meam eſſe dico, omnes cauſæ vna petitione comprehenduntur: nam non ampliùs quàm ſemel res mea eſſe poteſt, ſæpius autem deberi poteſt *d. l. & an eadem §. penult.* In ſpecie porrò huius legis ponimus non modò perſonali actione, id eſt, inſtitoria actum eſſe, ſed etiam expreſſa illa cauſa, quòd ad merces emendas pecunia mutua data eſſet. Ergo non debet ea res nocere creditori, quominùs agere inſtitoria iterum poſſit ex noua illa cauſa, quòd mutuis quoque pecuniis accipiendis idem ille inſtitor præpoſitus eſſet.

Dec. Multum intereſt, an actio quæ exercetur non competat, an verò competat quidem, ſed exerceatur tamen ex ea cauſa, ex qua non competit: Priore caſu non poteſt conſumi, quæ non competit, licèt exerceatur. Prius enim eſt, vt actio competat, quàm vt conſumi poſſit, cùm vtrumque iuris ſit, non facti. Quid? An non etiam prius eſt, vt competat, quàm vt exerceri poſſit? Ita ſanè eſt. Nam & exerceri poſſe actionem cùm dicimus, ius non factum ſignificamus: at exercitio ipſa actionis tota facti eſt. Poteſtque de facto, vt aiunt, exerceri actio, etiam quæ non competit, non item conſumi. Poſteriore autem caſu, cùm exercetur actio, quæ competit quidem, ſed ex alia cauſa quàm ex qua exerceatur, vt in propoſito, planè conſumitur, quia competit, & conſequenter ex illa etiam cauſa ex qua non exercetur, quia vt conſumatur, non tam inſpiciendum eſt ex qua cauſa exerceatur, quam ex qua competat: planè ſi ex diuerſis cauſis competeret, quomodo in propoſita ſpecie contingeret, ſi ad merces emendas inſtitor mutuam pecuniam accepiſſet, exerceretur autem ex alterutra duntaxat cauſa, ex illa vtique cauſa tantùm non etiam ex alia conſumeretur. Sufficeret enim eſſe aliquid quod conſumeretur *d. l. & an ead. 14. §. pen. de except. rei iudic.* Etſi videtur locus ille intelligendus de caſu, quo ex diuerſis cauſis diuerſæ quoque actiones competant, non vna tantum actio ex cauſis pluribus: nam ſingulis controuerſiis ſingulas actiones, vnumque iudicati finem ſufficere verius eſt *l. ſingulis 6. eod. tit.* In propoſito autem ſicut actio inſtitoria non poſſet conſumi, ſi non competeret, ita neque ex alia cauſa conſumi potuit, quàm ex qua competit, non ex ea ex qua creditor eam exercuit, cùm ex illa non competeret: nec proinde quicquam eſſet, quod conſumeretur ſi non ipſa inſtitoria ex ea cauſa conſumeretur, ex qua competiit, quāuis actor ex alia cauſa non competente actionem exercuerit. Sufficit enim actorem non errasse in iure ac nomine actionis, quam propoſuit, licèt in medio actionis eligendo errauerit: medium ſiquidem actionis non facit actionem, nec vt ea competit, ſed tantùm aptitudinem actionis quæ proponitur, vt aptè vel ineptè propoſita videatur. Cæterùm etiam ineptè propoſita actio conſumitur, ſi modò ex aliqua cauſa competat, quamuis ex alia cauſa exerceatur, quæ non competit. Benè igitur Vlpianus ait in quæſtione propoſita conſumptam eſſe actionem inſtitoriam, nec ampliùs agi ea poſſe ex alia quaſi noua cauſa, quòd pecuniis quoque mutuis ſimpliciter accipiendis inſtitor eſſet præpoſitus. Sed tamen ex æquitate vtilem ei inſtitoriam dandam eſſe Iulianus ait, & Vlpianus probat, cùm ſit veriſſimum & pecunias mutuas inſtitori datas fuiſſe, & inſtitorem non tantùm ad merces emendas, ſed etiam ad mutuas pecunias ſimpliciter accipiendas præpoſitum fuiſſe, vt proinde non debeat ex huius creditoris damno locupletari dominus, quomodo certè locupletaretur, ſi non vtili ſaltem inſtitoria eo nomine teneretur, quæ res pareret replicationem doli, etiamſi denunciaſſet huic creditori, ne cum eo inſtitore contraheret *l. ſi quis mancipiis 17. §. Proculus infr.* Quæ autem ratio æquitatis parere poteſt doli mali exceptionem aut replicationem, ea vtilem quoque actionem parere poteſt, quæ in effectu nil differt a directa *l. actio. 47. ſupr. de negot. geſt.* Quamquam quod hic dicitur dandam creditori contra dominum vtilem inſtitoriā actionem, non ad eum caſum reſtringendum eſt, quo dominus ex eo contractu inſtitoris ſui locupletior factus ſit, ſed generaliter & indiſtinctè accipiendum ſiue pecunia in rem domini verſa ſit, ſiue non, quia non exigit inſtitoria probationem verſæ in rem domini pecuniæ: niſi in ſpecie *d. §. Proculus*, alioqui parum diſtaret ab actione de *in rem verſo*, quæ probationem hanc omnimodo requirit *§. cæterùm & ſeqq. inſt. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt.* Meminit hæc lex Arelatenſis ciuitatis, ſiue legas *Arelata*, vt vulgo, ſiue cum Haloandro *Arelati* quod malo, aut *Arelate*: nam & Auſonius eam ciuitatem ſic vocat, de qua præclaros illos verſus edidit,

Pande duplex Arelas, quam Narbo Martius, & quam
Accolit Alpinis opulenta Vienna colonis,
Præcipitis Rhodani ſic interciſa fluentis,
Vt mediam facias diuiſo ponte plateam.

Sed & Arelatenſis Reipublicæ meminit Scæuola in *l. codicillis 34. in princ. infr. de vſufr. legat.*

1 ¶ Meminiſſe autem oportebit, inſtitoria dominum ita demùm teneri, ſi non nouauerit quis eam obligationem, vel ab inſtitore, vel ab alio nouandi animo ſtipulando.

Ad §. 1. Meminiſſe.

Rat. dvb. Nouatio facere non poteſt, quin ſit & maneat inſtitor is, qui ſemel fuit, & qui ex ſuo contractu dominum inſtitoria actione obligauit *l. 1. ſupr.* inſtitorem enim eſſe aut fuiſſe facti eſt, quod nulla ciuili arte aut conſtitutione mutari poteſt *l. in bello 12. §. facta autem res inf. de capt. & poſtlim. l. denique 19. ſupr. ex quib. cauſ. maior.* Ergo nec poteſt facere, vt tollatur, & deſinat competere inſtitoria, quæ ſemel competiit, præſertim cùm eam det prætor ex æquitate, quam extinguere non poteſt nouatio quæ tota eſt ex verborum ſolemnitate & iuris ſubtilitate: fit enim vtique per ſtipulationem, cui ſemper præfertur æquitas *l. 2. §. circa infr. de doli mal. excep.*

Dec. Sunt quidam legitimi & certi modi tollendarū obligationum & actionum omnium, *Inſt. quib. mod. tollit. obl. l. obligationum ferè 44. §. placet inf. de oblig. & act.* inter eos verò modos eſt nouatio *§. præterea d. tit. quib. mod. toll. oblig.* cùm nihil aliud ea ſit, quàm prioris obligationis peremptio, & in ſequentem transfuſio *l. 1. de nouat.* Nec aliud quicquam ad nouationem faciendam requiritur, niſi vt legitima ſtipulatio interueniat, quæ animo nouandi interpoſita ſit *l. 2. eod.* ſiue ab ipſo debitore ſtipuletur creditor, quæ ſimplex nouatio eſt, ſiue ab alio quæ ſpecialiori nomine delegatio appellatur *l. delegare 11. in princ. & §. 1. eod. tit.* nec habet quod conqueratur is qui actionem inſtitoriam aut aliam per nouationem amiſit, cùm eam ipſe vltro nouauerit, quamuis ſtipulatio quæ nouauit, non teneret, niſi naturaliter, & ex qua proinde dari actio nulla poſſet *d. l. 1. in fin.* oſtendit autem hic §. ſolitum olim fuiſſe, vt & inſtitoria, & alia quælibet actio nouaretur per ſtipulationem, & in actionem ex ſtipulatu transfunderetur, vt tanto firmius teneretur debitor, cùm obligationis vinculum fortius nullum eſſet quàm ſtipulationis, adeò vt etiam bonæ fidei actiones aliæque priuilegiariæ plerumque nouarentur, quamuis ea nouatione priuilegium amitteretur *l. aliam 29 eod.* Nec tamen prioris actionis, quæ per nouationem extincta eſt, perit memoria aut materia quam vel ob id maximè ſupereſſe neceſſe eſt, ne quod iam ex ſtipulatione poſt factam nouationem debetur, ſine cauſa promiſſum eſſe intelligatur *l. cùm filius 76. §. heres meus de legat. 2. l. cùm enim 7. de nouat. iunct. d. l. 2. §. circa doli mali except.*

2 ¶ Si duo pluréſve tabernam exerceant, & ſeruum, quem ex diſparibus partibus habebant inſtitorem præpoſuerint: vtrùm pro dominicis partibus teneatur, an pro æqualibus, an pro portione mercis: an verò in ſolidum, Iulianus quærit, & verius eſſe ait exemplo exercitorum, & de peculio actionis, in ſolidum vnumquemque conueniri poſſe; & quidquid is præſtiterit, qui conuentus eſt, ſocietatis iudicio, vel communi diuidundo conſequetur: quam ſententiam & ſuprà probauimus.

Ad §. 2. Si duo pluréſve.

Rat. dvb. & Dec. Ad hunc §. eadem eſt, quæ ad *l. 1. §. vlt. l. 2. & 3. ſupr. de exercit. act.* vbi circa exercitoriam idem ſcribitur, quod in hoc §. Vlpianus ex Iuliano ſcribit ſeruandum eſſe in inſtitoria ad exemplum actionis exercitoriæ, & actionis de peculio, ſi plures tabernam exerceant, & ſeruum quem communem quidem, ſed ex diſparibus partibus habent, inſtitorem præponant, teneri eos inſtitoria ſingulos non pro dominicis portionibus, aut æqualibus, nec pro iis quas in merce diuerſas habent, ſed in ſolidum, eâdem ſcilicet non tam iuris, quàm æquitatis ratione, ne in plures aduerſarios diſtringatur, qui cum vno contraxerit *d. l. 2. de exercit. l. & ancillarum 17. §. vlt. infr. de pecul.* Et ideò quicquid is præſtiterit qui in ſolidum conuentus eſt ſiue exercitoria, ſiue inſtitoria, ſiue de peculio actione, pro aliorum portionibus repetet ab ipſis, ſiue ſocietatis iudicio ſocij fuerunt, ſiue communi diuidundo, ſi modò ſint illi ſoluendo. Alioqui nec eum qui ſolus ſoluendo ſit, in ſolidum teneri æquum erit, ne in damno moretur, aut certè non ſuprà quàm ab aliis poſſit repetere *d. l. 27. §. vlt. & l. ſeq. infr. de pecul.* quia quod in ſolidum ſinguli teneantur & conueniuntur, non tam ad effectum condemnationis & exactionis, quàm ad facilitatem agendi pertinet, vt diximus ad *d. l. 5. in fin. ſup. de exerc. act.* & Paulus quoque docet in *l. prox. ſeq. verſ. certè vbicunque.*

14. Pavlvs libro 4. ad Plautium.

IDem erit, & ſi alienus ſeruus communi merci præpoſitus ſit. nam aduerſus vtrumque in ſolidum actio dari debet, & quod quiſque præſtiterit: eius partem ſocietatis, vel communi diuidundo iudicio conſequetur. certè vbicunque actio ſocietatis [a] vel communi diuidundo ceſſat: quemque pro parte ſua condemnari oportere conſtat: veluti ſi is, cuius ſeruo creditum eſt, duobus hæredibus inſtitutis, ei ſeruo libertatem dederit. nam hæredum quiſque pro ſua parte conueniendi ſunt: quia ceſſat inter eos communi diuidundo iudicium.

Ad l. idem erit 14.

Eſt hic caſus diuerſus à ſuperiore in eo tantùm, quòd ibi tractatur de ſeruo communi ab omnibus dominis præpoſito tabernæ; hîc verò de alieno, ſed communi merci negotiandæ præpoſito, in quo tamen omnia ſunt ſimilia, niſi quòd cùm alienus ſeruus eſt, nihil tractari de dominicis partibus poteſt, quia nullæ ſunt, ſed tantùm de æqualibus vel de iis quæ pro ea portione quam quiſque in merce habet conſtituantur. Eædem igitur & dubitandi & decidendi rationes vtroque caſu locum habent.

a *Certè vbicunque actio ſocietatis.* Rat. dvb. Quemadmodum nemo ideò alij obligari debet ad aliquid præſtandum, quod idipſum ab alio ſit repetiturus *l. nemo ideò 171. de regul. iur.* Ita è contrario qui ſemel obligatus fuit, non ideò tantùm liberari debet, quod repetere id poſteà ab alio non poſſit. Semel enim quæſita actio etiam ex contractu ſerui, nec manumiſſione, nec alia vlla de cauſa amitti poteſt *l. euicta 16. §. 1. infr. de euict.* Ergo ſi is cuius ſeruo, eidémque inſtitori creditum eſt, duobus heredibus inſtitutis eidem ſeruo libertatem directam dederit, quamuis ea datio libertatis faciat, vt ceſſet inter eos communi diuidundo iudicium, quippe quòd non niſi de rebus communibus locum habeat *l. 1. ſupr. commun. diuid. l. familia. 9. C. commun. vtr. iudic.* Communis autem non poſſit eſſe homo, qui iam liber & ſuus eſt: non tamen facere debet, vt eo minùs inſtitoria in ſolidum detur contra vnumquemque ex heredibus, quemadmodum daretur ſi ſeruus qui, vt inſtitor contraxit, manumiſſus non fuiſſet: nec enim aduentitij caſus iſti computandi ſunt *l. Iulianus 6. qui & à quib. manum. liber. non fiant.* Præſertim qui ab ipſius debitoris arbitrio & voluntate pendeant, ne alioqui in ipſius arbitrio ſit creditoris ſui actionem diuidere: quòd in ſolius creditoris poteſtate poſitum eſſe debet. *l. ſi creditores 18. C. de pact. l. reos 13. Cod. de fideiuſ.* ſicuti neque ex perſonis heredum conditio obligationis immutari debet. *l. 2. §. ex his de verb. obligat.* Nec minùs vno caſu quàm alio ſemper illa ratio ſiue iuris ſiue æquitatis locum habet, quod in plures aduerſarios diſtringi non debeat is, qui cum vno contraxerit *d. l. 2. ſupr. de exercit. act. l. & ancillarum 27. §. vlt. infr. de pecul.*

Dec. Æquiſſimum quidem eſt, non in plures aduerſarios diſtringi creditorem, qui cum vno contraxerit: ſed ita demum ſi non ex eo futurum ſit, vt in damno moretur ille ex pluribus, ſiue dominis, ſiue heredibus qui in ſolidum conuentus erit. Nam ſi neceſſe ſit, aut creditorê aut aliquem ex dominis aut heredibus manere in damno, æquiùs eſt damnum creditori cedere quod contingit fortè ex inopia debitoris, quàm vni ex debitoribus, quoties obligatio ſui natura & per ſe diuidua eſt, qualis hæc eſt, in qua non niſi de pecunia & indemnitate agitur, vt diximus ad §. *vlt.* legis præced. & ad *l. 1. §. vlt. l. 2. & 3. ſup. de exercit. act.* Ergo ad Paulum addendum eſt, idem iuris eſſe debere, non tantùm ſi inter eos qui actione inſtitoria conueniuntur, ceſſet actio pro ſocio, aut communi diuidundo, ſed etiamſi competat quidem, ſed inutiliter & inefficaciter, ita vt per eam actionem conſequi plenam indemnitatem non poſſit is, qui ſolidum ſoluerit, vt in *l. quare 28. infr. de pecul.* Sanè in propoſita ſpecie ceſſat, inter tabernæ exercitores actio pro ſocio & communi diuidundo, propter libertatem ſeruo inſtitori datam, cùm manumiſſus communis eſſe deſinat, vt diximus: neque verò ob pecuniarium illud damnum quod ex huiuſmodi libertate ſentit creditor, impediri datio libertatis debet *l. cùm pater 77. §. cùm exiſtimaret de legat. 2.*

15. VLPIANVS libro 28. ad Edictum.

NOuiſſimè ſciendum eſt, has actiones perpetuò dari, & in hæredem & hæredibus.

Ad l. Nouiſſimè 15.

De huius legis ſententia iam ſcripſimus ad *l. 4. §. vlt. ſup. de exercit. act.* vbi non tantùm de exercitoria actione tractatur, ſed etiam de inſtitoria, de qua hîc, itemque de tributoria, & de in rem verſo. Quæ actiones omnes cùm & ex contractu dentur, & ad rei perſecutionem, & heredibus & in heredes dantur, & perpetuò, id eſt, poſt annum quoque ex *reg. l. in honorariis 35. de oblig. & act.* Tametſi actio de peculio ſit interdum annalis *l. 1. inf. quand. de pecul. act. annal. eſt.* cui tamen in aliis pleriſque æquiparantur *l. habebat 13. §. vlt. ſup.*

16. PAVLVS libro 29. ad Edictum.

SI cum villico alicuius contractum ſit, non datur in dominum actio, quia villicus propter fructus percipiendos, non propter quæſtum præponitur. Si tamen villicum diſtrahendis quoque mercibus præpoſitum habuero: non erit iniquum, exemplo inſtitoriæ, actionem in me competere.

Ad l. Si cum villico 16.

RAT. DVB. Villicus perinde præponitur villæ, ac tabernarius tabernæ: villicus enim, aut, vt alij ſcribunt, vilicus, ſiue à villa ſiue à vili eius officio nomen deductum ſit, ille propriè eſt, qui præpoſitus eſt rationibus ruſticis, fructibus percipiendis, vniuerſoquè operi ruſtico, vt Cuiacius diffinit *libro decimo Obſeruat. capit. 37. ex leg. in inſtrumento 8. inf. de inſtrument. vel inſtruct. legat. leg. pen. in princip. inf. de adim. legat.* adeò vt poëtæ villici appellationem ad Præfectos quoſcunque tranſtulerint, vt ibidem eruditè ſuo more obſeruat doctiſſimus. Ergo etiam villicus inſtitor dici poteſt, ac proinde ſi cum eo contractum ſit, dicendum eſt villæ dominum ex eius contractibus teneri debere actione inſtitoria, vel ſaltem quaſi inſtitoria, non ſolùm ſi mercibus quoque diſtrahendis præpoſitus ſit, vt in ſecunda ſpecie huius legis: ſed & ſi fructibus tantùm percipiendis, ſiquidem cuicunque negotio præpoſitus quis ſit, is inſtitor rectè appellatur *l. 5. in princip. ſup.*

DEC. Ea demùm negotiatio facit inſtitorem & parit actionem inſtitoriam, in qua quis propter quæſtum præponitur *l. 1. ſup.* Nam nec nauis nec tabernæ exercitorem alium appellamus, quàm eum ad quem quotidianus quæſtus pertinet, vt Iuſtinianus diffinit in *§. eadem ratione Inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt.* id eſt, reditus & obuentiones omnes, vt Vlp. explicat in *l. 1. §. exercitorem ſup. de exercit. act. iunct. l. habebat 13. §. vlt. ſup. hoc tit.* (quamuis tabernæ exercitor non bene dicatur etiam is, qui eam exercet, ſed is demùm qui nauem, vt diximus ad *d. l. §. 1. de exercit. act.*) Atqui villicus propter fructus duntaxat percipiendos non etiam propter quæſtum præponitur. Quæſtus enim appellatione id demum continetur quod ex opera, induſtria & negotiatione cuiuſque deſcendit *l. coiri 7. cum duab. ſeqq. inf. pro ſocio. l. venditor 21. inf. de hered. vel act. vendit.* Ergo neque villicus inſtitor propriè dicendus eſt, neque ex ipſius contractu poteſt inſtitoria competere, nec rurſum quaſi, niſi ponas villicum diſtrahendis quoque mercibus præpoſitum fuiſſe. Quo caſu admittit Paulus ex eo contractu qui cum tali villico initus fuerit quaſi inſtitoriam, id eſt, exemplo inſtitoriæ actionem in dominum competere.

RAT. DVB. eſt quoniam mandatum illud diſtrahendarum mercium non niſi acceſſio quædam eſſe videatur prioris præpoſitionis, quæ tamen villicum duntaxat fecerat, non inſtitorem, quaſi occaſione magis quàm electione, ac voluntate in eam rem præpoſitus videatur *arg. l. 2. inf. de riuis l. 4. in fin. ſup. naut. caup. ſtabul.* Aut ſi villicum hunc etiam pro vero inſtitore habere quis velit, cur non ex eius contractibus datur mera veraque inſtitoria, non autem vt Paulus vult vtilis tantùm actio ad exemplum inſtitoriæ? Sed decidendi ratio eſt, quia tanquam villicus non haberet poteſtatem diſtrahendarum mercium etiam quæ ex eo fundo prouenerunt, niſi hoc ei nominatim mandatum eſſet. Ergo quãmuis non ſit propriè inſtitor, quia id ei mandatum eſt, vt merces villæ diſtraheret, non quaſi nouo inſtitori, ſed tanquam villico, iniquum tamen non eſt, teneri dominum quaſi inſtitoria ex ipſius contractibus, quos ad merces diſtrahendas fecerit, id eſt, ad exemplum inſtitoriæ, vt & pleriſque aliis caſibus euenit circa eorum contractus qui non tam inſtitores propriè quàm quodammodo inſtitorum loco ſunt, de quibus diximus in *l. 5. §. item fullonum & ſeq. ſup. hoc tit.* Mera igitur & directa inſtitoria etiam hoc caſu dominus non tenetur, quia nec villicus hic verè inſtitor eſt, ſicut & ex contractu procuratoris non directa, ſed vtilis tantùm inſtitoria dari ſolet, quia nec quaſi inſtitor contraxit, ſed quaſi procurator *l. in eum 19. inf. l. idémque 10. §. idem Papinianus inf. mandat. l. liberto 31. in princip. ſup. de negot. geſt. l. Iulianus 13. §. ſi procurator infr. de act. empt.* Aliud enim eſt procuratorẽ eſſe, aliud verò inſtitorẽ *l. 5. §. ſed & cùm fullo ſupr.*

17. IDEM libro 3. ad Edictum.

SI quis mancipiis, vel iumentis, pecoribúſve emendis, vendendiſque præpoſitus ſit: non ſolùm inſtitoria competit aduerſus eum, qui præpoſuit, ſed etiam redhibitoria, vel ex ſtipulatu duplæ, ſimplæve in ſolidum actio danda eſt.

Ad l. Si quis mancipiis 17.

RAT. DVB. Qui præpoſuit inſtitorem, non id agit vt ex ipſius inſtitoris contractibus, alia ſe obliget actione quàm inſtitoria, cumquè inſtitoria detur in ſolidum, quid poteſt intereſſe illius, qui cum inſtitore contraxit, vt eum qui inſtitorem præpoſuit obligatum habeat aliis quoque actionibus, vt puta redhibitoria, & ex ſimplæ, vel duplæ promiſſione?

DEC. Qui inſtitorem aliquem præponit emendis, vendendiſve mercibus, ea omnia facienda inſtitori mandate intelligitur, quæ veniunt in conſequentiam neceſſariam venditionis rerum eiuſmodi, maximè verò quæ ſunt moris & conſuetudinis: ea namque in omnibus bonæ fidei contractibus & iudiciis venire ſolent *l. quòd ſi nolit 31. §. quia aſſidua infr. de ædilit. edict.* & ſine quibus venditio contrahi non poſſet *arg. l. 2. ſup. de iuriſd. l. ad rem mobilem 56. l. ad legatum 62. ſup. de procurat.* Tale autem eſt, vt venditor ſi morboſum aut vitioſum mancipium aliúdve quid vendiderit, eo nomine ex edicto Ædilium redhibitoria actione teneatur, itémque

ad duplam euictionis nomine præſtandam ſi ea promiſſa ſit, imò etiamſi promiſſa non ſit §. *quia aſſidua & tot. ill. tit. de ædil. edict. l. 2. l. ſi dictum 56. infr. de euict.* Adeo vt nec valeat in contrariũ facta pactio, quia contra ædilitium edictũ non magis quàm contra prætorium paciſci licet. Ergo ex contractu inſtitoris qui cùm ad vendẽdas merces præpoſitus eſſet, mercem aut vitioſam aut alienam vendidit, non modò inſtitoria danda eſt, ſed etiam redhibitoria, & ex ſtipulatione ſimplæ vel duplæ, & quidem in ſolidum: nec enim poſſet inſtitoria ſola ſufficere ad præſtandam emptori plenam indemnitatem, ſi non inſtitoriæ actioni iungerentur cæteræ quoque actiones. Alius enim eſt vſus & effectus inſtitoriæ, alius redhibitoriæ, alius denique actionis ex empto ad ſimplam aut duplam. Idemque etiam in procuratore iuris eſt, qui tamen non tenetur, niſi ad exemplum inſtitoris *l. Iulianus 13. §. ſi procurator inf. de act. empt.*

1 ¶ Si ſeruum Titij inſtitorem habueris, vel tecum ex hoc edicto, vel cum Titio ex inferioribus edictis agere potero. [a]Sed ſi tu cum eo contrahi vetuiſti, cum Titio duntaxat agi poterit.

Ad §. 1. Si ſeruum Titij.

RAT. DVB. Is qui cum ſeruo Titij eodemque Sempronij inſtitore contrahit, obligatos habet duos ex eodem ſerui contractu, & quidem diuerſis reſpectibus diuerſiſque actionibus, Titium tanquam dominum ſerui, Sempronium verò tanquam qui inſtitorem præpoſuerit, Titium actione de peculio, vel de in rem verſo, ſi in rem eius verſum ſit, vel quod iuſſu ſi domini iuſſu contractum ſit. Sunt enim hæ inferiores illæ partes edicti, quas Paulus hic intelligit, & de quibus ſequenti libro Pandectarum. Sempronium verò inſtitoria ex hac parte edicti. Debuit ergo Paulus ſcribere, eum qui cum huiuſmodi ſeruo contraxit, agere poſſe & cum Titio & Sempronio, vt oſtenderet poſſe ambos eodem tempore tanquam ex variis cauſis diuerſiſque actionibus conueniri quarum vna non impediat aliam, vt in *l. ſi quis cum filiofamilias 44. infr. de pecul.* Non autem quomodo ſcripſit, vel cum hoc vel cum illo, quaſi ſignificet non poſſe illum agere cum vtroque, ſed cum alterutro tantùm, ideoque eligere debere, cum quo malit agere, vt aduerſus alium poſtea regreſſum habere non poſſit, vt in *l. quod in heredem 9. §. eligere infr. tit. prox. & in l. cum filius 76. §. variis de legat. 2.*

DEC. Hæc differentia eſt inter actiones rei perſecutorias & pœnales, quod nunquam actiones pœnales de eadem pecunia concurrentes alia aliam conſumit *l. nunquam 60. infr. de oblig. & act. l. 2. de priuat. delict. l. nunquam 130. de regul. iur.* vbi abundat certè dictio *præſertim*, quamuis poſita etiam in §. *vltim. Inſtit. de noxal. act.* cùm vtraque lex ſit Vlpiani, iiſdemque penitus verbis concepta & ſumpta ex eius libris ad edictum, quamuis non ex eodem libro, niſi alterutrius inſcriptio quoque vitioſa eſt. At in rei perſecutoriis contra, ſiue aduerſus eandem perſonam dentur, vt in ſpecie *l. qui ſeruum 34. §. 1. & ſeq. de oblig. & act.* ſiue contra diuerſas, vt in hoc §. licèt diuerſæ ſint actiones, diuerſarumque cauſarum *d. §. eligere & d. §. variis.* ſibi enim debet imputare qui male eligit, cum eligere potiùs eam actionem debuiſſet, quæ vtilior & commodior fuiſſet. Rectè igitur Paulus ita loquitur, vt dicat eum qui cum ſeruo vnius, & cum inſtitore alterius contraxit, agere poſſe aut inſtitoria cum eo qui præpoſuit, aut ex inferioribus partibus edicti cum domino, non autem & cum hoc & cum illo, vt intelligamus eligere illum debere cum vtro agere malit. Quamuis & qui ſic loquitur, vt dicat agere quem & cum hoc & cum illo poſſe, non idcirco eligendi neceſſitatem excludat *l. ſi creditor 37. §. pen. inf. de pecul. iunct. l. ſi nexalis 11. §. pen. l. ſi ex duobus 32. in princip. l. quoties 47. §. ſi creditor eod. tit.* Iunge quæ ſcripſi ad *l. ſed ſi pupillus 11. §. ſi inſtitoria ſupr. hoc tit.*

a *Sed ſi tu cum eo contrahi vetuiſti.* RAT. DVB. & DECID. ad hunc verſiculum eadem eſt, quæ ad *l. ſed ſi pupillus 11. §. conditio verſic. ſed etſi denunciatur ſup. hoc tit.* quantum ad hoc quod initio huius verſiculi ſcriptum eſt, ſi cum ſeruo Titij eoque tuo inſtitore contrahere vetueris, tecum inſtitoria agi non poſſe. Hoc enim ſatis Paulus exprimit cùm ait, cum Titio ſerui domino agi duntaxat poſſe. Sed hoc ipſum, quod ait, ex eo contractu quem inſtitor contra præponentis prohibitionem inierit, agi nihilominùs poſſe contra dominum, recipere dubitationem aliquam videtur ex eo, quod validitas huius contractus ſcindi non poſſe videatur. Sunt enim contractus omnes indiuidui quantum ad hoc ne pro parte valeant, pro parte non valeant *l. tutor vrgentibus 47. §. 1. ſup. de minor. l. cùm ex cauſa 139. de verb. oblig. l. ſi quis aliam 46. de ſolut. l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum ſup. de condict. indeb. l. fundus ille 64. inf. de contr. empt.* quod & in ſententiis obtinet *l. in hoc iudicio 27. ſup. famil. erciſc.* Nec debet vna eademque res diuerſo iure cenſeri *vulg. l. eum qui ædes 25. inf. de vſucap.* Ergo ſi ex contractu huius inſtitoris ne quidem ille obligatur qui inſtitorem præpoſuit, multo minùs dominum ipſum vel de peculio, vel aliis ſupradictis actionibus obligari æquum eſt, quo ignorante ac fortaſſis etiam inuito ſeruus contraxit. Sed decidendi ratio eſt, quia prohibitio eius qui inſtitorem præpoſuerat, non facit quin contractus in totum valeat, ſed tantùm vti ne ex eo poſſit obligari inſtitoria ille qui præpoſuerat, quia contra eius prohibitionem contractum eſt. Cùm ergo contractus teneat, quidni ex eo dabuntur cõtra dominum actiones omnes quas ex quibuſlibet ſeruorum contractibus Prætor contra dominum quemlibet ex ſumma æquitate comparauit? Nam etſi dominus ipſe ſeruo eidemque inſtitori ſuo prohibuiſſet, ne cum quoquam contraheret, ea tamen res non liberaret dominum quominus ex contractu ſerui etiam poſt eam prohibitionem geſto conueniri poſſet de peculio *d. l. quoties 47. in princip. inf. de pecul.* vt neque ab actione de in rem verſo, ſi in rem domini verſa pecunia probaretur: quo caſu quod magis eſt etiam inſtitoria dominus teneretur §. *Proculus infr. hac lege.* Planè non teneretur quod iuſſu, ſi iuſſum reuocaſſet, antequàm creditor contraheret *l. 1. §. ſed ego quæro infr. quod iuſſ.*

2 ¶ Si impubes patri habenti inſtitores, hæres exſtiterit, deinde cum his contractum fuerit: dicendum eſt in pupillum dari actionem, propter vtilitatem promiſcui vſus: quemadmodum vbi poſt mortem tutoris [a], cuius auctoritate inſtitor præpoſitus eſt, cum eo contrahitur.

Ad §. 2. Si impubes.

RAT. DVB. In alio quidem herede quolibet ita eſſe conſtat, vt ſi is qui inſtitorem præpoſuit deceſſerit, quiſquis ei extiterit ex eiuſdem inſtitoris contractibus ſiue ante ſiue poſt aditam hereditatem factis, perinde teneatur inſtitori, atque ſi præpoſuiſſet, quod imputari ei poſſit, non ſolum ſi eiuſdem inſtitoris opera vſus ſit, ſed etiam cur non remouerit *l. cuicunque 5. §. pen. ſup.* Sed in pupillo difficilius id videtur, cùm ſine expreſſa tutoris authoritate obligari non poſſit, & quidem quæ in eo ipſo actu interueniat, ex quo id agitur, vt pupillus obligetur *l. obligari 9. in princip. & §. tutor inf. de author. tutor.*

tutor. Atqui non ponit Paulus tutoris authoritatem vllam in hac ſpecie interueniſſe, imò neque tutorem vllum fuiſſe, qui vel inſtitorem remouere, vel authoritatem pupillo in inſtitore retinendo præſtare potuerit, quod diuerſum erat in ſpecie *l. ſed ſi pupillus* 11. *in princip. ſup.* vbi rationem Vlp. reddit, cur æquiſſimum ſit teneri pupillum ex contractibus inſtitoris quamdiu præpoſitus manet, propterea quod remouendus fuerit à tutoribus ſi opera eius vti nollent. Quæ ratio vt nemo non videt, obiici non poteſt pupillo tutorem nullum habenti. Ergo hoc ſaltem caſu quo nullus pupillo tutor ſit, dicendum eſt ex contractu inſtitoris à patre præpoſiti actionem inſtitoriam in pupillum dandam non eſſe, ſi poſt patris mortem inſtitor contraxerit

DEC. Pupilli quidem perſona fauorabiliſſima eſt, & multa meruit priuilegia, *l. ex pluribus* 42. *infr. de admin. & peric. tutor. l. dabimuſque* 19. §. 1. *infr. de reb. author. iud. poſſid. alias l.* 4. *de priuileg. credit. l. idemque eſt* 7. *infr. qui potior. in pignor. hab. l. pupillus* 9. *l. neceſſarius* 57. *de acquir. hered.* ita vt pupilli vtilitas etiam ad Reipublicæ vtilitatem ex parte ſpectare videatur, vnde etiam eſt, quod tutela publici magis quam priuati iuris eſſe dicitur, & tutelæ munus ac officium publicum non priuatum. Sed tamen non vſque adeò fauendum pupillo eſt, vt non potior eſſe debeat cauſa ipſius Reipublicæ ex vetuſtiſſima illa, & omnium antiquiſſima lege duodecim tabularum, *ſalus populi ſuprema lex eſto*. Vtilitas porrò Reipublicæ maximè circa commerciorum vtilitatem verſatur, quam Paulus hic eleganret vocat vtilitatem promiſcui vſus, cùm ſine commerciorum libertate neque augeri neque ſubſiſtere Reſpublica poſſit, vt diximus ad *l.* 1. *ſup. de exercit. act.* Nihil autem eſt quod exercendis commerciis & propagandis tantopere proſit, quantùm ſi publicè ac bona fide, contrahentes ſciant ſe tutò contrahere *l. quòd ſi minor.* 24. §. 1. *ſup. de minor.* Mortuo autem pupilli patre qui præpoſuerat inſtitorem, ſi inſtitor in officio publicè perſeueret, quis ferat eos qui cum eo contrahere publicè velint, cogi priùs inquirere, an pupillus tutores aliquos habeat necne qui inſtitorem illum vel remouere poſſint vel retinere? Annon moras illas omnes vtilitas promiſcui vſus reiicit? Ergo quamuis ſciant contrahentes & defunctum eſſe patrem impuberis, & tutores ei nullos adhuc datos eſſe, dicendum tamen eſt non eo minùs tutò illos cum inſtitore contractuꝛos, & eo vſque producendam eſſe commerciorum vtilitatem, vt loquitur Vlp. quamuis in alia ſpecie in *l.* 1. §. *magiſtrum autem ſup. de exercit. act.* In quo tamen mirum videri poſſit deteriorem pupilli quàm aliorum conditionem eſſe, quæ tamen melior eſſe deberet. Nam in cæteris ita ius eſt, vt qui cum defuncti inſtitore ante aditam hereditatem contraxerunt, acquirant ſibi inſtitoriam contra futurum heredem, ita demùm, ſi mortem præponentis ignorauerint, vt dicemus in §. *ſeq.* & iam diximus in *l.* 5. §. *pen. ſup. hoc tit.* At contra pupillum damus inſtitoriam citra vllam diſtinctionem ſcientiæ aut ignorantiæ, propter vtilitatem promiſcui vſus, vt ſcriptum eſt in hoc §. Sed ratio diuerſitatis euidens eſt, quia pupillus qui patri heres extitit, heres eſt ſtatim & ipſo iure citra aditionem aut immixtionem vllam, ita vt nec hereditas vlla fuiſſe exiſtimetur *l. in ſuis* 11. *de liber. & poſthum. l. in ſuis* 14. *de ſuis & legit.* Nec quod fortè tutorem adhuc nullum pupillus habeat, ad rem facit, non magis quàm quod abſtinere ſe poſſit *l.* 1. § *qui ſunt in poteſtate infr. ſiquis omiſſ. cauſ. teſtam.* Neque tamen ea res valde damnoſa eſt pupillo, cùm poſſit ſuo iure ſe abſtinere, tum quoque cùm tutore authore ſe immiſcuit *l. impuberibus* 11. *& ſeq. de acquir. her.* etiam citra reſtitutionem in integrum *d. l. neceſſarius* 57. *eod. l. pen. de author. l. ex contractu* 44. *infr. de re iudic.* atque ita inſtitoriæ actionis, cæterorumque onerum hereditariorum omnium periculum euitare *l. quoties* 44. *& d. l. neceſſarius de acquir. hered.* Sed extra cauſam paternæ hereditatis, ſi cum inſtitore contractum eſſet ante aditam a pupillo hereditatem extranei, pupillus proculdubio iure extranei vteretur, nec aliis obligaretur raditoribus quam qui mortem parrisfamilias ignorantes cum inſtitore conniaxiſſent. Et ſanè difficilius eſt, vt ſiue pupillus ſiue tutores eius eum inſtitorem remouere debeant, quàm vt eum qui ab alio præpoſitus ſit. Is enim honor debetur quodammodo reuerentiæ iudicij paterni, vt diximus ad *dict. l. ſed ſi pupillus* 11. *ſupr.*

a *Quemadmodum vbi poſt mortem tutoris.* RAT. DVB. Tutoria poteſtas ſicuti non niſi vicaria quodammodo eſt patriæ poteſtatis, ita longè minorem habet authoritatem, minoremque durationem. Nam patria poteſtas licèt morte patris finiri videatur, attamen per tutoris dationem quæ patri permiſſa eſt, in id vſque tempus extendi videtur, quo pupillus fiat pubes, vt ſibi ipſe conſulere aliquo modo poſſit *l.* 1. *de tutel.* At tutoris poteſtas omnino finitur morte tutoris, ita vt nec vlla eius veſtigia remanere debeant. Ergo quamuis vtilitas promiſcui vſus faciat, vt contra pupillum indiſtinctè danda ſit inſtitoria ex contractu inſtitoris à patre præpoſiti, quamuis poſt obitum patris geſto, ſiue pupillus tutorem aliquem habeat, ſiue nullum, & ſiue defunctum patrem contrahentes ſciant, ſiue ignorent, vt proximè diximus, non tamen bona conſecutio eſt, vt idem quoque dicendum ſit, ſi poſt mortem tutoris inſtitor qui à tutore præpoſitus fuerat, cum aliquo contraxerit. Nullo modo enim præpoſitus dici poſſe videtur, defuncto iam tutore qui eum præpoſuerat. Nec rurſus tantam reuerentiam pupillus debet iudicio tutoris ſui, quantam paterno eum debere conſtat.

DEC. Inſtitor præpoſitus à tutore etiam non interueniente perſona pupilli perinde ab ipſo pupillo præpoſitus intelligitur, ac ſi pupillus cum tutoris authoritate eum præpoſuiſſet, quia tutor domini loco habetur, vt diximus ad *l.* 5. §. *vlt. ſupr. hoc tit. ex l. qui fundum* 7. §. *ſi tutor. infr. pro emptor. l. ſi qui in puteum* 11. §. *an ignoſcitur infr. quod vi aut clam. l. interdum* 56. §. *qui tutelam infr. de furt.* Ergo licèt tutor ſit mortuus, inſtitor tamen durat, quandiu a pupillo ſuperſtite aliiſve ipſius tutoribus non remouetur. Eſtque hic caſus minùs dubitabilis, quàm ſuperior, quem ideò Paulus huic æquiparat, vt facere ſolent, qui caſum dubitabiliorem ex minùs dubitabili comprobare volunt. Non enim ſicut inſtitor à tutore præpoſitus, ab ipſo pupillo præpoſitus videri debet, ita & qui à patre. Quod autem à tutore ſit pupilli nomine, aut ab ipſo etiam pupillo ex tutoris authoritate, ſi ſemel ritè factum ſit, durat perpetuo, nec cùm tutela ipſa finitur, ſed pupillum ipſum pupillique heredes in perpetuum obligat.

3 ¶ Eius contractus certè nomine, qui ante aditam hæreditatem intereeſſit, etiam ſi furioſus hæres extſtat, dandam eſſe actionem, etiam Pomponius ſcripſit. non enim imputandum eſt ei, qui ſciens dominum deceſſiſſe, cum inſtitore exercente mercem contrahat.

Ad §. 3. *Eius contractus.*

Eſt hic §. potiùs pars quædam ſuperioris, & ita à nobis tractatus eſt *libr.* 1. *Coniect. cap.* 11. vbi & ſuperiorem quoque ſententiam explicauimus, & eam quæ in hoc §. ſubiicitur emendauimus in poſtremis illis verbis, *non enim imputandum eſt ei qui ſciens dominum deceſſiſſe, cum inſtitore mercem exercente contraxit:* vbi pro *ſciens* legendum eſſe *neſciens* docuimus, ne alioqui pugnet hic locus cum *l. cuicunque* 5. §. *pen. ſupr.* quo loco manifeſta ponitur differentia inter eos qui contrahentes cum in-

ſtitore ante aditam hereditatem ſciuerunt mortem defuncti, & eos qui ignorarunt. Et certè vix eſt, vt non imputari poſſit ei qui ſciens dominum iam deceſſiſſe contraxit cum inſtitore ante ad tam hereditatem, cùm expectare debuerit, vt aliquis heres eſſet, qui enim inſtitorem vel remoueret, vel retineret. Sicut & in aliis plerìſque euenit neceſſariò, vt heres expectandus ſit *l. hereditas in multis* 61. *de acquir. rer. domin.* Sic & in *l. filia* 88. *de ſolut.* in illis verbis, *pretia rerum quæ ſciebant eſſe pupilla*, erratum eſſe puto, & legendum *quæ neſciebant*, vt alibi docuimus. Illud tamen hic difficile eſt, quod Paulus de eo contractu loquens, qui ante aditam hereditatem interceſſit, ait, dãdam eſſe actionem inſtitoriam, *etiamſi*, inquit, *furioſus heres exiſtat*. Certum enim eſt furioſum heredem eſſe non poſſe, niſi patri ſuo cui & ſuus & neceſſarius heres eſt *l.* 2. *ſupr. de condict. furt.* ideoque neceſſariam olim fuiſſe bonorum poſſeſſionem quæ ipſius curatoris decreto dabatur ex illa parte edicti, quæ eſt *de bonor. poſſ. furioſ. infant. mut. ſurd. cæc. dand. l.* 1. *ill. tit. l. Licinius* 48. §. 1. *de legat.* 2. quam & hodie neceſſariam eſſe voluit Iuſtinianus in *l. vlt.* §. *ſin verò perpetuo, & ſeq. C. de curat. furioſ.* quamuis idem Iuſtinianus permiſerit tutori non minùs quàm patri, adire hereditatem extranei nomine infantis in *l. ſi infanti* 18. *C. de iur. delib.* Adeo enim furioſus incapax eſt acquirendæ hereditatis, vt nec ſi filium habeat heredem ab extraneo inſtitutum iubere ei poſſit adire *l. cum heres* § 2. *infr. de acquir. hered.* At rurſus ſi hunc locum intelligas de furioſo, qui patri ſuus & neceſſarius extiterit, non poterunt explicari verba illa Pauli *ante aditam hereditatem*, cùm in ſuis hereditas nulla ſit hereditas, nec quæ adiri poſſit, vt ad præcedentem §. ſcripſimus ex *l. in ſuis* 11. *de liber. & poſthum. l. in ſuis* 14. *de ſuis & legit.* Non enim qui iam ipſo iure heres eſt, magis heres fieri per aditionem poſſet, quia nec quod iam meum eſt magis meum fieri poteſt §. *ſic itaque, Inſt. de act.* Quare non dubito quin delenda ſit dictio *furioſus*, addita ſcilicet ab imperito interprete exiſtimante ſenſum alioqui perfectum eſſe non poſſe & frequentem eſſe in libris noſtris furioſi & impuberis cõparationem, vt & in *l.* 3. §. 1. *infr. tit. prox. l.* 1. §. *hoc edicto ne vis fiat ei. l. Fulcinius* 7. §. *planè interdum quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* nec animaduertente poſſe ſuppleri commodiſſimè ex §. præcedente, cuius hic velut appendix eſt repetita dictione *impubes*: nam & verba illa à quibus inchoatur hic §. *Eius certè contractus nomine*, oſtendunt ſatis eandem tractationem, & ſpeciem continuari de impubere, ſed non qui patri ſuo heres extiterit, vt in ſpecie præcedenti, at qui extraneo à quo fuerit inſtitutus, vel tanquam proximus agnatus ei ab inteſtato ſucceſſurus: ideoque videtur mihi Paulus ſummo, vt ſemper ſolet, iudicio de impubere locutus eſſe, non de pupillo, quia pupillus dicitur quis ex comparatione patris tantùm, quo qui non caret impubes quidem eſſe poteſt, & à patre adhuc viuo emancipatus, ſed pupillus eſſe non poteſt: impubes verò ex comparatione magis extranei ſiue viuo adhuc ſiue mortuo iam patre. Et conſequenter melius fuit de impubere loqui, quàm de pupillo, cùm de eo loqueretur Paulus qui & patri & extraneo heres fuiſſet. Quiſquis enim pupillus eſt, etiam impubes eſt. At non è contrario quiſquis eſt impubes etiam pupillus eſt, ſententia igitur Pauli eſt, etiam contra impuberem dandam eſſe inſtitoriam non ſolum ſi patri ſuo inſtitorem iam habenti heres extiterit, ſed etſi extraneo, ſi fortè ante aditam extranei hereditatem inſtitor cum aliquo contraxerit neſciente ad huc deceſſiſſe illum qui inſtitorem præpoſuerat. Priore igitur caſu dandam indiſtinctè contra impuberem actionem inſtitoriam, poſteriore verò non niſi cum diſtinctione ſcientiæ & ignorantiæ. Cæterùm vtraque ſententia eſt de impubere, non de furioſo, idque à me obſeruatum non fuiſſe cùm in Coniecturis ſcriberem ad hunc locum certè miror. Cætera non malè explicauimus, præſertim quæ ad aliam emendationem pertinent, contra Iacobum Cuiacium cæteroſquè interpretes, qui actionem inſtitoriam ex contractu ante aditam hereditatem inito ei quoque dant, qui eo contractus tempore ſciebat iam defunctum patremfamilias, & iacere hereditatem, contra *l.* 5. §. *pen. ſup. hoc tit.* Satis enim eſt propter vtilitatem promiſcui vſus fauere ignoranti, cui nec ſemper alioqui ſuccurritur. Puta ſi tibi nũmos in hoc dediſſem, vt eos alicui crederes, & eos tu me mortuo ignorans me mortuum etiam ignoranti credidiſſes: non enim eo magis facti eſſent accipientis *l. pen.* vbi diximus *ſupr. de reb. credit.* Nimirum alia cauſa eſt diſpenſatoris, alia inſtitoris, negotium inſtitoris ad publicam vtilitatem ſpectat commerciorum, non etiam officium diſpenſatoris. Quamquam in diſpenſatore quoque poteſt fieri diſtinctio ſciẽtiæ & ignorantiæ, ſi non de credendis & alienandis ab eo nummis, ſed de ſolutione ipſi facta tractetur, vt in *d. l. pen. de reb. credit. l. diſpenſatorem* 62. *de ſolut.* Planè ſi quis ſciens dominum iam deceſſiſſe cum inſtitore nihilominùs contraxerit, ſi quidem poſt aditam hereditatem, æquè habebit inſtitoriam, quia iuſtam ſuſpicandi cauſam habet, retentum fuiſſe inſtitorem ab herede hoc ipſo quod eum non remouit, quem remouere poterat & debuerat, ſi eius opera vti nollet. Si verò ante aditam hereditatem, non aliter quàm ſi ignorauerit patremfamilias defunctum eſſe: alioquin ſi ſciuit etiam ſcire illud debuit extinctam & finitam fuiſſe præpoſitionem morte præponentis. In quo certè inſignis error fuit Cuiacij, putantis, morte eius qui inſtitorẽ præpoſuit mercaturis faciendis, non finiri præpoſitionem nec officium inſtitoris, ſed inſtitorem remouendum eſſe ex *d. l. ſed ſi pupillus* 11. *ſup.* Quomodo enim aut à quo remouebitur inſtitor ante aditam hereditatem *d. l.* §. *pen.* Nec bona eſt conſecutio, vt quia etiam poſt patrisfamilias mortem cum inſtitore tuto contrahitur, eius officium duret. Id enim fit in extranei inſtitore, non quia morte non ſit finita præpoſitio, ſed ne circumueniatur ignorantia probabilis eorum qui cum ipſo contraxerunt, vt contingit etiam in eo, qui præpoſito ad accipiendam ſolutionem bona fide ſoluit, ignorans finitum eſſe aut morte, aut expreſſa etiam reuocatione, aut quo alio denique modo, mandatum *l. ſi quis ſeruo* 18. *l. qui hominem* 34. §. *ſi Titium infr. de ſolut.* §. *item ſi adhuc, Inſtit. de mandat. l. inter cauſas* 26. *infr. mandat.*

4 ¶ Proculus ait, ſi denuntiauero tibi, ne ſeruo à me præpoſito crederes, exceptionem dandam, *Si ille illi non denuntiauerit, ne illi ſeruo crederet.* ſed ſi ex eo contractu peculium habeat aut in rem meam verſum ſit, nec velim, quo locupletior ſim, ſoluere: replicari de dolo malo oportet. nam videri me dolum malum facere, qui ex aliena iactura lucrum quæram.

Ad §. 4. *Proculus ait.*

Rat. dvb. Qui prohibitus eſt, ne cum inſtitore contraheret, ſiue per proſcriptionem publicam, ſiue per ſpecialem denunciationem, ſi contrahat, inſtitoriam habere non debet, ſaltem quæ ſit vtilis & efficax & ſine exceptione: Imputandum enim eſt, cur contra prohibitionem fecerit *l. ſed ſi pupillus* 11. §. *de quo palam & ſeq.* §. *conditio verſic. ſed etſi denuncietur.* & hac ipſa lege §. 5. *ſupr.* Itaque exceptio domino danda eſt, *ſi ille illi non denunciauerit, ne illi ſeruo crederes.* Ergo etiamſi ex eo contractu peculium habere incipiat ſeruus, qui antea nullum habebat, aut etiam ſi voles in rem domini verſum ſit, nec velit dominus id in quo locupletior factus eſt ſoluere, non ideò tamen per inſtitoriam actionem condemnari

domi

dominus debet, ſed ſufficit creditori quod eum poſſit adhuc de peculio vel de in rem verſo conuenire *l. quoties 47. in princip. inf. de pecul.* Peſſimi namque exempli eſt, vt inſtitoria detur ex contractu inſtitoris prohibiti, cùm nec inſtitor aut præpoſitus videatur is, qui prohibitus eſt *d. §. de quo palam.*

Dec. Is demùm inſtitor præpoſiti & inſtitoris loco haberi deſinit, cui in totum prohibitum eſt, ne cum vllo contrahat, vt in *d. §. de quo palam & §. ſed ſi in totum eiuſd. leg. & d. l. quoties.* Nec proinde hoc caſu locum habere inſtitoria poteſt. Sed ſpecialis denunciatio alicui facta ne cum inſtitore contrahat ſicuti non remouet inſtitorem, ita nec inſtitoriam excludere poteſt, ſed tantùm tribuere domino exceptionem per quam ſe tueatur cùm à creditore conueniri incipiet. Porrò ſicuti æquitate defenſionis & exceptionis poteſtas actionis infringitur *leg. qui æquitate 12. infr. de doli mal. except.* Ita & aliquando æquitas ipſa exceptionis per potentiorem æquitatem replicationis eliditur. Id verò tum maximè contingit, cùm replicatio doli habere locum poteſt, quæ omnium fortiſſima eſt. Nam ſicuti aduerſus doli exceptionem nunquam datur doli replicatio, vt eleganter Vlp. ex Marcello ſcribit in *l. 4. §. Marcellus eod. tit.* ita neque aduerſus doli replicationem duplicatio vlla vnquam dari poteſt. Atqui cùm per contractum ſerui eiuſdemque inſtitoris poſt denunciationem initum, vel ſeruus ille peculium habere cœpit, vel quo alio modo negotium in rem domini vertit, in dolo certè incipit eſſe dominus, qui prætextu denuntiationis recuſat ſoluere id etiam in quo locupletior factus eſt, iuriſque occaſionem ad iniquum ſuum trahit compendium, vt loquitur *l. vlt. C. pro empt.* An non enim facit dolum malum qui ex aliena iactura lucrum quærit? *l. iure naturæ 206. de reg. iur. l. nam hoc natura 13. ſupr. de condict. indeb.* Ergo replicatio doli aduerſus exceptionem domini hoc caſu danda erit, vt per inſtitoriam actionem condemnari deinde dominus poſſit, atque ſi denunciatio nulla interueniſſet: nam neque denunciatio hæc obſtare poſſet, ne inſtitoria quoque ceſſante conueniendus eſſet dominus, & cogendus ſoluere actione de peculio, vel de in rem verſo *d. l. quoties.* Quæ autem ratio parere poſſet actionem, multo magis & exceptionem parere poteſt, & replicationem, quæ ipſa nihil niſi exceptio eſt *l. 2. §. 1. de except. iunct. l. 1. §. is autem, de ſuperfic. l. inuitus 156. §. 1. de regul. iur.* Eatenus tamen replicatio hæc dari debebit, quatenus ex eo ſerui contractu dominus locupletior factus probabitur. Itaque ſi non in totum, ſed pro parte tantùm factus ſit locupletior, pro parte tantùm inſtitoria tenebit, eritque efficax, pro alia parte exceptio prævalebit. Obſeruandus autem eſt caſus hic ſingularis, in quo is qui agit inſtitoria probare cogitur locupletiorem factum eſſe dominum aut ſuccumbere. Id enim regularier non obtinet, in eóque potiſſima verſatur vtilitas actionis inſtitoriæ, vt eligere illam actor debeat, potiùs quàm actionem de in rem verſo, quæ oneratur ſemper neceſſitate probandi pecuniam in rem domini verſam eſſe *§. cæterùm. Inſtitut. quod cum eo, qui in alien. poteſt. eſt.*

5 ¶ Ex hac cauſa etiam condici poſſe, verum eſt.

Ad §. vlt. Ex hac cauſa.

Rat. dub. Is qui habet actionem ciuilem fruſtra deſiderat honorariam *l. 1. ſup. de Publician. in rem act.* Atqui condictiones omnes ſunt ciuiles, inſtitoria verò actio honoraria eſt *l. 1. ſup.* Ergo ſi condictio ex hac cauſa competeret in ſpecie ſuperioris §. inſtitoria locum habere non poſſet. Atqui locum habet inſtitoria, vt vidimus: Ergo condictio locum habere non debet.

Dec. Condictiones omnes licèt ciuiles actiones ſint, attamen ex ſumma æquitate proficiſcuntur, vt & actiones Prætoriæ *l. ſi & me & Titium 32. ſupr. de reb. credit. l. nam hoc natura 14. & ſeq. l. hac condictio 66. ſupr. de condict. indeb. l. rerum 25. infr. rer. amot.* Nihil ergo vetat, condictionem cum actione inſtitoria concurrere, præſertim verò condictionem certi quæ generalis eſt, & ex omni contractu competit *l. certi condictio 9. in princip. & §. quoniam igitur, & l. ſi à furioſo 12. ſupr. de reb. credit.* Proinde ſi in ſpecie §. ſuperioris ille qui cum ſeruo eodemque inſtitore tuo contraxit, poſt tuam licèt denunciationem pecuniam ei dederit, quæ in rem tuam verſa ſit, non tantùm inſtitoriam habere debet, eamque efficacem & vtilem beneficio replicationis doli, vt diximus, ſed etiam condictionem: Quam verò condictionem? Plures enim ſunt, nec omnes omni caſu competunt. Puto ego locum eſſe condictioni ſine cauſa, quia licèt non ſine cauſa pecunia creditoris ad te peruenerit, quæ ex contractu peruenit, & in rem tuam verſa eſt, incipit tamen eſſe nunc penes te ſine cauſa cùm improbas eum contractum tanquam contra tuam prohibitionem factum, ideoque nec pateris te inſtitoria conueniri. Nihil enim refert ad inducendam condictionem ſine cauſa, an ab initio cauſa nulla fuerit, an quæ fuit redierit ad non cauſam *l. 1. §. penult. & vltim. l. 2. in fin. l. 4. ſupr. de condict. ſin. cauſ.*

18. Idem libro ſingulari de variis lectionibus.

INſtitor eſt, qui tabernæ, locóve, ad emendum, vendendúmve præponitur: quique ſine loco ad eundem actum præponitur.

Ad l. Inſtitor 18.

Rat. dub. & decis. ad hanc legem eadem eſt, quæ ad *l. 3. 4. & 5. ſupr. hoc tit.* vbi æquè tractatur de nomine, diffinitione, & officio inſtitoris, aliud præterea nihil.

19. Papinianus libro 3. Reſponſorum.

IN eum, qui mutuis accipiendis pecuniis procuratorem præpoſuit, vtilis ad exemplum inſtitoriæ dabitur actio, quod æquè faciendum erit [a], & ſi procurator ſoluendo ſit, qui ſtipulanti pecuniam promiſit.

Ad l. In eum 19.

Rat. dub. Procurator cui mandatum eſt, vt pecunias mutuas acciperet, non ideò ex procuratore factus eſt inſtitor: Aliud enim officium eſt procuratoris, aliud verò inſtitoris, & aliter tenetur procurator, aliter inſtitor *l. cuicunque 5. §. ſed & cum fullo 10. ſup. hoc titul.* Poſ- ſuntque ſufficere obligationes mandati, quæ inter mandantem & procuratorem contrahuntur, & quæ mutuas actiones pariunt, directam mandanti, & procuratori contrariam.

Dec. Is qui procuratori ſuo mandat, vt pecuniam mutuam accipiat, quaſi præpoſuiſſe illum videtur mutuæ

accipiendæ

Digitized by Google

accipiendæ pecuniæ: Ergo vtili actione quaſi inſtitoria teneri debet,& ad exemplum inſtitoriæ actionis *l. idemque* 10. §. *idem Papinianus infr. mandat.* vbi Vlpianus ex Papiniano noſtro ſcribit, etiam fideiuſſori condemnato, qui ideo fideiuſſit, quòd procuratori dominus mandaſſet,vt pecuniam mutuam acciperet, vtilem actionem hanc dandam eſſe. Quod & ſcriptum eſt in *l.liberto* 31. *in princ.de negot.geſt.*vbi idem Papinianus & creditorem & fideiuſſorem æquiparat, data vtrique negotiorum geſtorum actione, ſcilicet inquit ad exemplum inſtitoriæ actionis: nam & hic fideiuſſor nihil niſi creditor eſt, non etiam mandatarius, cùm fideiubendi mandatum nullum habuerit *l. ex mandato* 20. §. 1. *mandat.* ſed ad fideiubendũ acceſſerit ſola contemplatione mandantis & mandati, quod procurator à domino habuerat, vt mutuas pecunias acciperet: Eſt enim hæc fideiuſſio ſequela quædam principalis negotij pro quo inſtitoria competeret *l. cuicunque* 5. §. *item fideiuſſori ſupr.* Eſt autem longè alia ratio inſtitoriæ actionis, alia mandati: nam mandati actiones mutuæ inter mandantem & mandatarium exercentur: At inſtitoria ei neceſſaria eſt, qui cum procuratore contraxit, vt non modò procuratorem ipſum ex ſuo contractu obligatum habeat directa actione, de qua nemo dubitat, ſed vt in eum quoque agere poſſit, qui procuratori, vt contraheret, mandauit. An enim mandauerit, vt ille mutuas pecunias acciperet, an vt aliquid emeret, vel venderet,aliterve contraheret, nihil refert *l. Iulianus libro quinto-decimo* 13. §. *ſi procurator vendiderit inf.de act. empt.* Sed etſi fideiuſſor ex mandato fideiuſſiſſet, atque ita contra eum actionem mandati contrariam habere poſſet, adhuc tamen eius valde intereſſet agere potiùs inſtitoria: quia mandati actio competere non poteſt ei, qui nondum ſoluit pro indemnitate conſequenda, licèt iam condemnatus ſit, quouſque ipſe ſatisfecerit, quamuis ſecuta iam condemnatione, & aliis quibuſdam caſibus, de quibus in *l. ſi pro ea* 10. *C. mandat. l. Lucius* 38. §. 1. *infr. eod. tit.* poſſit vltro agere fideiuſſor mandati, vt liberetur *l. ſi mandatu* 45. §. *quoties autem eod. tit.* At inſtitoria poteſt ei eſſe vtilis etiam nulla dum ſecuta condemnatione, nec expectato eo vt fideiuſſor diu ſteterit in obligatione, nec rurſum inſpectis facultatibus fideiuſſoris, & an pecuniam habeat in numerato,quam poſſit ſtatim ſoluere creditori,& ſic mandati agere: quomodo in mandati actione ſeruatur *d. l. Lucius.* §. 1. *& d. l. ſi pro ea.* Sed cur non dat Papinianus hoc caſu directam inſtitoriam creditori aut fideiuſſori, ſed vtilem duntaxat? Nimirum quia dominus mandauit quidem procuratori, vt mutuam pecuniam acciperet, ſed tanquam procuratori non tanquam inſtitori,non mandaturus fortaſſe niſi procuratorē eum iam habuiſſet: ſicut & in ſpecie *l.ſi cum villico ſupr.* non niſi vtilis inſtitoria datur ex contractu villici ad diſtrahendas quoque merces præpoſiti, quia non tam quaſi inſtitor quàm quaſi villicus, & ex ea occaſione quod villicus iam eſſet præpoſitus in eam rem videatur, vt ibi diximus. Iunge *l. pen. C. hoc tit.*

a *Quod æquè faciendum erit.* RAT. DVB. Vel procurator de quo hic Papinianus tractat mandatum ſpeciale habuit, vt ſtipulanti pecuniam promitteret, vel non habuit: ſi habuit, cur non tenetur dominus inſtitoria ſimpliciter, vt in ſuperiore caſu, id eſt, non adhibita ea diſtinctione quam Papinianus hic adhibet, an procurator ſit ſoluendo necne? neque enim diſtinctio hæc in inſtitoria actione adhibetur: ſi verò mandatum in eam rem ſpeciale non habuit, cur tenetur dominus inſtitoria vel quaſi inſtitoria,etiamſi procurator ſit ſoluendo? mandati enim probatio ad quaſi inſtitoriam inducendam omnino exigitur *leg.penultim.& vltim.Cod.hoc tit.* Alioqui procurator generalis ſi contrahat etiam nomine domini, cuius procurator eſt, ſe ſolum obligat, non dominum, promittendo ſtipulanti, quemadmodum è contrario ſi quid ipſe ſtipularetur, ſibi acquireret, non domino,ne quidem vtilem actionem,niſi dominus præſens fuiſſet *l. ſi procuratori præſentis* 78. *de verb. oblig.* aut procurator ex re ipſius domini mandato non refragante ſtipulatus eſſet *l. quod procurator* 68. *ſupr. de procurat.* & ideo actione mandati cedere cogitur domino ea actione quam ipſe ſtipulando ſibi quæſiit *l. poſſeſſio* 49. §. 1. *in fin. de acquir.poſſ.* eſt enim multò facilius & tolerabilius, vt procurator etiam citra ſpeciale mandatum domino acquirat, quam vt dominum obliget, quia fauorabiliores ſunt acquiſitiones quam obligationes *l.obligari* 9. *infr. de auth. tutor. l ſoluendo* 39. *ſupr. de negot. geſt. l. filiusfamilias* 22. *infr. de ſolut. l.melior* 133. *de reg. iur.*

DEC. Intelligenda proculdubio eſt hæc Papiniani ſententia de alio procuratore quàm de quo in principio legis dictum eſt,id eſt qui præpoſitus fuerit mutuis accipiendis pecuniis: is enim dominum obligaret omnimodo inſtitoria actione non tantùm ſi mutuam pecuniam accepiſſet, ſeque condictione certi ex mutuo creditori obligaſſet (qui tamen caſus minorem haberet dubitationem, quia idipſum procurator feciſſet, quod ei nominatim mandatum eſſet) verum etiam ſi acceptas mutuas pecunias ſe reſtituturum ſtipulanti creditori promiſiſſet,quo caſu non tam mutui quàm verborum obligatio contracta videretur: numeratio autem facta eſſe implendæ duntaxat ſtipulationis gratia,vt eleganter ſcriptum eſt in *l. cum enim* 6. *iunct.* §. 1. *legis præced. infr.de nouat.* etſi enim hoc poſteriore caſu aliud videtur feciſſe procurator, quam quod mandatum ei fuerat, quia mandauerat ei dominus, vt pecunias mutuas acciperet, non item vt ſtipulanti quicquam promitteret. Quid tamen creditoris intereſt an procurator condictione certi ex mutuo ſe obligauerit, an ex ſtipulatione? An non vtroque caſu eadem contrahendæ obligationis cauſa ſubeſt, quod mutuas pecunias procurator ex mandato domini à creditore acceperit? Aut quid refert,quidnam ex æquipollentibus fiat, dummodò voluntati mandantis ſatisfiat, ſi non in contrarium certa forma præſcripta ſit? *l. ſi quis pro eo* 46. *& l. vltim.* §. 1. *infr. mandat.* Tractat igitur Papinianus in poſteriore hoc verſiculo, de procuratore generaliter dato ad negotia, nec tamen cum libera rerum omnium adminiſtratione,quem non poſſis inſtitorem dicere, quia non ſicuti procurator, ita & inſtitor quiſquam generalis dici poteſt. Certæ autem rei & negotiationi præpoſitum quem eſſe oportet, vt inſtitor videri poſſit *l.inſtitor appellat.* 3.*& ſeq l.quicumque de inſtit. in princip. & l. prox. ſupr.* Finge itaque procuratorem hunc generaliter datum vel ſtipulanti promiſiſſe vel mutuas pecunias accepiſſe, cùm tamen neutrum ei mandatum eſſet. Quemadmodum non eſt inſtitor, ita neque dominum inſtitoria actione obligare poteſt, nec rurſum quaſi inſtitoria ſimpliciter,vt in caſu præcedente, ſed tamen obligabit eum quaſi inſtitoria cum hac diſtinctione ſi ſoluendo ipſe ſit, quia cùm mandatum generale habeat, plus iuris habet ad contrahendum, ſiue pecunias mutuas accipiat, ſiue ſtipulanti promittat, quàm ſi nudus negotiorum geſtor eſſet, & quamuis procurator nunquam ſit inſtitor, plerumque tamen propè accedit ad inſtitorem, quia præpoſitus ſemper eſt aut alicui negotio, aut omnibus. Ergo temperamentum hoc inducendum eſt, vt obliget quidem dominum quaſi inſtitoria, quod nudus negotiorum geſtor facere non poſſet, ſed non aliter tamen obliget, quàm ſi ſoluendo ſit, vt domino quaſi inſtitoria conuento indemnitatem præſtare poſſit, quæ diſtinctio neque in vero inſtitore neque in eo qui tanquam procurator magis quàm quaſi inſtitor ſpeciale mandatum habuiſſet, admitteretur, nempe quia & cum inſtitore, & cum procuratore qui mandatum ſpeciale habeat, rectè tutoque contrahitur,vt de tutoribus ſcriptum eſt in *l.* 4. *in fin. infr. de curat. l.* 4. §. *illa etiam quæſtio infr. de doli mal. except.* Sed cum procuratore generali non æque tutò contrahitur ad obligandum dominum, quamuis ipſe procurator, qui contrahit omnimodo obligetur.

getur. Ideóque neceſſaria diſtinctio eſt, an ſoluendo ſit, an non, quomodo & aliis pleriſque caſibus eadem diſtinctio adhibetur, ſcilicet cùm iniquum eſſet morari in damno eum qui ex alieno facto conuenitur, ſi non vſque adeo potuit obligari, vt eius tandem periculo totam obligationem cedere oporteat, vt in *l. filia* 58. *de ſolut.* Ita enim fit, vt & ei qui cum procuratore contraxit, bene conſulatur, data ei etiam contra dominum quaſi inſtitoria actione, & ipſi etiam domino non aliter data in eum actione quaſi inſtitoria quàm ſi procurator ſoluendo ſit, quemadmodum ſolebat Pomponius dicere cùm pupillus ex dolo tutoris ſui vel furioſus ex dolo curatoris conuenitur *l.* 3. §. 1. *infr. tit. prox.* ne alioqui contractus per procuratorem quidem initus, ſed ſine vllo ſpeciali mandato, afficiat damno dominum, qui non fuerat fortaſſe id ſpecialiter mandaturus. Simile quiddam vidimus in *l. habebat* 13. §. *vltim.* & *l. ſeq. ſupr. hoc tit.* & videbimus in *l.* & *ancillarum* 27. §. *vlt. cum l. ſeq. infr. de pecul.* Et verò æquiſſimum omnium eſt, huiuſmodi temperamentum per quod vtrique parti commodiſſimè conſulitur, vt neutra lædatur *l. ex his* 8. *in fin. infr. quæ in fraud. credit. l. ſeruum dotalis* 58. *in fin. infr. ſolut. matr.* Planè in procuratore generali cui etiã libera rerum omnium adminiſtratio data eſſet, dubitationem nullam res haberet, quia generale illud mandatum *cum libera*, vt vocant, æquipollet mandato ſpeciali in rebus, ideoque perinde ac ſpeciale mandatum induceret quaſi inſtitoriam indiſtinctè, id eſt non adhibita illa diſtinctione, an ſoluendo eſſet procurator, an non: quam nec Papinianus noſter adhibet in prima ſpecie huius legis, nec in *d. l. idemque* 10. §. *idem Papinianus infr. mandat. d. l. liberto* 31. *in princ. ſupr. de negot. geſt. l. Iulianus* 13. §. *ſi procurator infr. de act. empt.* nec Imperatores in *l. pen. C. hoc tit.*

1 Si dominus, qui ſeruum inſtitorem apud menſam pecuniis accipiendis habuit, poſt libertatem quoque datam, idem per libertum negotium exercuit: varietate ſtatus non mutabitur periculi cauſa.

Ad §. 1. *Si dominus.*

RAT. DVB. Mutatione ſtatus ſicut inſtitor ex ſeruo factus liber alius quidam homo eſſe *l. ſeruus legatus* 27. *in fin. de adim. legat.* cùm hodie alium ſtatum habere incipiat *l.* 3. §. *vltim.* & *l.* 4. *ſupr. de capit. minut.* Ita & mutata videtur qualitas inſtitoris, vt inſtitor eſſe deſierit cùm libertus eſſe cœpit. Aliter enim cum liberis hominibus, & aliter cum ſeruis contrahitur, aliteque rurſum obligatur dominus ex contractu ſerui eiuſdémque inſtitoris ſui; aliter verò ex contractu liberi hominis, quem tabernæ, aut alij negotiationi inſtitorem præpoſuerit: nam ex contractu inſtitoris liberi non competit contra eum qui præpoſuit niſi inſtitoria actio: at ex contractu ſerui præter inſtitoriam dantur actiones de peculio, de in rem verſo, & quod iuſſu *l. ſi quis mancipiis* 17. §. 1. vbi diximus *ſupr. l. quoties* 47. *infr. de pecul.* & in omnibus diſpoſitionibus ſubintelligi ſemper videtur clauſula illa, *Rebus ſic ſtantibus l. cùm quis* 361. *in princ. l. ſi cùm Cornelius* 82. *infr. de ſolut.* Ergo ſi dominus qui ſeruum inſtitorem apud menſam pecuniis accipiendis habuerat, eum manumiſerit, quamuis poſt libertatem quoque datam idem negotium per libertum exercuerit, fatendum eſt mutatione ſtatus mutatam eſſe periculi cauſam, id eſt, periculum amplius nullum eſſe ne ex eius inſtitoris contractibus patronus qui eum antè præpoſuerat in poſterum actione inſtitoria obligetur.

DEC. Mutatio ſtatus non mutat contractum qui ab initio certam formam acceperat, & qui poſt manumiſſionem quoque ab eo qui inſtitorem præpoſuerat, confirmatus, & quodammodo renouatus eſt, non reuocatus: cum etiam poſt datam libertatem idem ille idem negotium per eundem inſtitorem, quamuis hodie libertum exercuit. Ergo perinde tenebitur inſtitoria atque tenebatur anteà, & vt eleganter Papinianus loquitur, mutatione ſtatus, periculi cauſa non mutabitur. Sic dicimus ſi filiusfamilias qui ſocietatem coierat, emancipatus ſit, & poſt emancipationem quoque in ſocietate duratum ſit, non aliam, ſed eandem eſſe ſocietatem, vt Vlpianus ſcribit in *l. ſi id quod* 58. §. *ſi filiusfamilias*, vbi eſt textus elegans *infr. pro ſocio.* nimirum, vt puto, quia & in ſocietate & in præpoſitione inſtitoris fides & induſtria perſonæ eligitur, quæ per ſtatus mutationem ſolam non ideo mutari ſolet. Initium namque contractus inſpiciendum eſt *d.* §. *ſi filiusfamilias.* Nec ſuperueniens inſtitori libertas in ſpecie huius §. quicquam noui adfert propter quod inſtitor remotus videri debeat, cùm etiam liber homo adeóque ingenuus eidem menſæ & negotiationi præponi potuerit *l. ſed etſi* 7. §. 1. *ſupr. hoc tit.* tantóque maiorem fidem & operam patrono præſtare debeat libertus, quanto plus ei debet poſt libertatem acceptam, quàm deberet anteà.

2 ¶ Tabernæ præpoſitus à patre filius, mercium cauſa mutuam pecuniam accepit, pro eo pater fideiuſſit, etiam inſtitoria ab eo petetur: cùm acceptæ pecuniæ ſpeciem, fideiubendo, negotio tabernæ miſcuerit.

Ad §. 2. *Tabernæ præpoſitus.*

RAT. DVB. Cum filius mercis tantùm cauſa tabernæ præpoſitus à patre fuit, & mutuam ab aliquo pecuniam accepit, non poteſt videri tanquam inſtitor eam pecuniam accepiſſe, cùm accipiendis mutuis pecuniis præpoſitus non fuerit. Aliud enim omnino eſt tabernæ præpoſitum eſſe, aliud verò mutuis accipiendis pecuniis *l. habebat* 13. *in princ. ſupr.* Ergo etiamſi pater pro hoc filio, próque illo mutui contractu fideiuſſerit, non ideo inſtitoria teneri debet, cùm non ſit hæc fideiuſſio ſequela quædam illius negotij, cui præpoſitus filius fuerat, vt in *l. cuicumque* 5. §. *item fideiuſſoris ſupr. l. liberto* 31. *in princip. ſupr. de negot. geſt. l. idemq.* 10. §. *idem Papinianus infr. mandat.* ſed nouum quoddam negotium ad priorem præpoſitionem nil pertinens, cuius nomine proinde teneri patrem tanquam fideiuſſorem ſatis eſt, non etiam vt obligationem eius inſtitoriam hac de cauſa augeri oporteat. Pater enim cùm pro filio in hac ſpecie fideiubet, id quidem agit, vt ſe obliget actione fideiuſſoria ex ſtipulatu, ſed non vt actione inſtitoria.

DEC. In poteſtate patris fuit obligationem ſuam quæ ex inſtitoris filij præpoſitione nata fuerat augere, & nouam præpoſitioni legem dicere, vt tanto magis actione inſtitoria ſe obligaret. Quiſquis enim vni negotio inſtitorem aliquem præpoſuit, etiam aliis præponere eundem poteſt, atque ita maiore inſtitoriæ actionis obligatione ſe obſtringere. Atqui hoc ipſum facere videtur pater, cùm acceptæ pecuniæ ſpeciem fideiubendo pro filio, negotio tabernæ miſcet: nam cùm filium non niſi tabernæ ac mercium cauſa inſtitorem præpoſuiſſet, nunc tamen patitur eum quoque pecuniam mutuam accipere, & pro eo fideiubet. Ergo perinde eſt quantum ad hanc pecuniam, pro qua fideiuſſit, attinet, ac ſi accipiendæ quoque mutuæ pecuniæ filium præpoſuiſſet. Satis namque

Digitized by Google

que præponit facto ipſo. Quid enim refert, an verbis voluntatem ſuam declaret, an facto, *l. non tantum 5. infr. rat. rem haber*, quæ cùm ita ſint, meo iudicio Papinian. ſic legendus & conſtruendus eſt, *Taberne propoſitus à patre filius mercium cauſa*, addita hic virgula, non vt vulgo poſt dictionem *filius*: nam ſi in ſequentibus legeres *mercium cauſa mutuam pecuniam accepit*, non obligaretur pater inſtitoria ob fideiuſſionem, ſed ob primam ipſam præpoſitionem. Inſtitor enim præpoſitus tabernæ ad emendas vendendáſque merces, etiam præpoſitus videtur ad mutuas pecunias accipiendas, dummodo ad merces & mercium gratia acceperit, vt conſtat ex *d. l. habebat.* Atqui Papinianus eam ſpeciem manifeſtè tractat, in qua non alia de cauſa patrem teneri velit inſtitoria, quam quia fideiuſſit, non paſſurus teneri æquè illum ex præpoſitione, ſi præpoſitioni fideiuſſionem aut quid ſimile non adiecisſet, propter quod acceptæ pecuniæ ſpecie fideiubendo miſcuiſſe tabernæ negotio videretur.

3 ¶ Seruus pecuniis tantùm fœnerandis præpoſitus, per interceſſionem æs alienum ſuſcipiens, vt inſtitorem, dominum in ſolidum iure prætorio non adſtringit. quod autem pro eo, qui pecuniam fœnerauit a, per delegationem alij promiſit: à domino rectè petetur: cui pecuniæ creditæ contra eum, qui delegauit, actio quæſita eſt.

Ad §. vlt. Seruus 2.

Rat. dvb. Fieri poteſt, vt inſtitor fœnerandis tantùm pecuniis præpoſitus, multò grauiores vſuras redacturus ſit lucro domini, ſi liceat ei per interceſſionem æs alienum ſuſcipere. Ergo ſi id fecerit tanquam inſtitor, adſtringit dominum in ſolidum iure prætorio & inſtitoria actione. Quid enim aliud egit dominus præponendo ſeruum ſuum fœnerandis pecuniis, quàm vt quolibet modo per ſeruum ex ea negotiatione ſibi acquireret fœnus vberius & ampliores vſuras? Nec quod in præpoſitione nihil de fideiuſſione mandatum fuerit, ad rem facit, cùm ad inducendam actionem inſtitoriam contra dominum ſufficiat fideiuſſionem factam eſſe in conſequentiam & ſequelam præpoſitionis, vt Vlp. noſter loquitur in *l. cuicunque 5. §. item fideiuſſori ſup. hoc tit.* Commiſſo enim alicui certo negotio commiſſa quoque credenda ſunt omnia, vel ſine quibus expediri res non poſſet vt in *l. 2. ſupr. de iuriſd. l. ad rem mobilem 56. l. ad legatum 62. ſupr. de procur.* aut per quæ vtilius & commodius ad eius, quod mandatum eſt, executionem perueniri poſſit, *l. ſiquis pro eo 46. ad fi. l. vlt. in fi. inf. mandat.* Conſtat autem fœneratores non ſolere niſi ſub fideiuſſoribus adeóque adiectis interdum etiam pignoribus pecunias credere, & ex eo incommodiorem plerumque fieri iſtam fœnoris negotiationem, cùm fideiuſſoris datio non ſemper ſit in expedito, *l. 2. §. ſed ſi dubitetur ſupr. de iudic.* Vt proinde facilior futura ſit, ſi permittatur ſeruo eidémque inſtitori per interceſſionem æs alienum ſuſcipere.

Dec. Is qui certæ tantùm negotiationi à domino præpoſitus eſt, puta fœnerandis tantùm pecuniis in cæteris omnibus negotiis, non modò non præpoſitus, ſed & prohibitus eſſe intelligendus eſt, *l. vlt. infr. quod cum eo.* cùm incluſio vnius ſit excluſio alterius *vulg. l. cùm prætor 12. ſupr. de iudic.* Maximè cùm adeſt dictio taxatiua *tantùm*, vt in ſpecie huius §. Atqui ponimus ſeruum hunc non niſi fœnerandis tantùm pecuniis inſtitorem præpoſitum fuiſſe. Ergo non præſtandis fideiuſſionibus nec per conſequens ſuſcipiendo per fideiuſſiones & interceſſiones æri alieno: nec ſi fœnus vberius ea ratione domino acceſſurum eſſe ſperetur, quia melius eſt minùs lucri ex fœnore accedere, quàm periculum augeri dãni quod per inſtitoriam actionem ſentire dominus poteſt, & prima tutiſſimáque pars lucri eſt damnum nullum ſentire, nec periculum incurrendi damni vllum ſubire, quod vtique ſubit dominus quoties in eo ſtatu eſt, vt per inſtitoriam conueniri poſſit, vt Papinianus noſter oſtendit in §. 7. *ſupr.* elegantibus illis verbis, *non mutabitur periculi cauſa.* Sed neq; poteſt ſeruus fideiuſſionis nomine obligari extra cauſam peculiarem, niſi mandante domino fideiuſſerit *l. 3. l. ſeruus inſcio 19. cum l. ſeq. infr. de fideiuſſ. l. 3. § ſed ſi filius infr. de pecul.* quia id ei à domino mandatum eſſe nunquam intelligitur *l. vlt. infr. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt*, ſiue quod ſi ſpondeas præſtò noxa ſit, vt eſt in vetere prouerbio, ſiue quod fideiubendo nemo fiat locupletior. At ferè pauperior quiſquis fideiubet. Meritò igitur Papinianus ait, ex fideiuſſione aliáve interceſſione ſeruum, qui æs alienum per eam interceſſionem ſuſceperit, cùm fœnerandis tantùm pecuniis præpoſitus eſſet, non adſtringi dominum iure prætorio, & actione inſtitoria tanquam ex contractu inſtitoris. Lege itaque cum Haloandro *vt inſtitor*, non quomodo legitur vulgo *vt inſtitorem*. Sequitur

a *Quod autem pro eo qui pecuniam fœnerauit.* Rat. dvb. Seruus à domino ſuo inſtitor certæ negotiationi præpoſitus ab aliis omnibus prohibitus certè cenſetur, hactenus ſaltem vt aliarũ nomine præpoſitus dici modo poſſit, vt proximè dicebamus, atqui is de quo Papinianus hic tractat fœnerandis tantùm pecuniis præpoſitus fuerat, non etiam creandis per delegationem creditoribus nouis, non magis quam ſuſcipiendo per interceſſioẽ æri alieno in ſpecie ſuperiore. Nam & quid aliud eſt per delegationem alij promittere quod alius debeat, quam æs alienum per interceſſionem ſuſcipere? Cumque fideiubere ſit adeoque plus quàm fideiubere, ſi quis ab alio debitum pro eo ſoluat *l. vlt. infr. quod cum eo.* An non fideiubet etiam ille qui quod alius debet, alij promittit? Ergo ſi hic ſeruus à Titio delegatus, cùm ab eo Titius mutuam pecuniam fœneraret, id eſt, mutuaretur, ſub fœnore promiſerit Sempronio quod ei Titius debebat, nec ſoluat, non eſt danda Sempronio contra dominum inſtitoria ad eam pecuniam conſequendam, quam per delegationem ſeruus promiſit, quaſi extra præpoſitionis legem, & inſtitoris officium id fuerit, & inſtitor æs alienum per interceſſionem ſuſceperit. Quod fieri poſſe Papinian. proximè negauerat.

Dec. Tota hæc negotiatio ad cauſam fœnerandæ duntaxat pecuniæ pertinet: cum per eam factum ſit vt pecuniæ Titio ſub fœnore creditæ actio quæſita ſit domino contra Titium, quæ non fuiſſet, niſi ſeruus paſſus ſe à Titio delegari Sempronio fidem ſuam pro Titio obſtrinxiſſet. Fingendum enim eſt Titium cauiſſe inſtitori mutua ſe accepiſſe mille ab inſtitore ſub vſurarum decuncium, eáq; mille certa die reſtituturum ſe promiſiſſe: nec tamen pecunias vllas Titio numeratas ab inſtitore fuiſſe, ſed pro numeratione habuiſſe Titium, quòd inſtitor eandem ſummam Titij nomine Sempronio ſoluere delegatus promiſiſſe. Ergo bene & ex fide præpoſitionis negotiatus eſt inſtitor. Nec recuſare poteſt dominus à Sempronio per inſtitoriã conuentus quominus præſtet ei mille quæ inſtitor promiſit, & ex quorum promiſſione factum eſt, vt domino quæſita ſit actio pecuniæ creditæ fœneratitiæ. Ad quid enim aliud præpoſitus fuerat, quàm vt fœneraret? Quid verò aliud fecit promittendo Sempronio, quàm illud ipſum ad quod fuerat præpoſitus? Neque verò ſemper intercedit, qui delegari ſe patitur, ſicut neque is qui fideiubet, ſi modò in rem ſuam id faciat *l. ſed ſi fideiuſſor 24. ſupr. de pact. leg. ſiquis reum 5. de liber. legat. leg. vir vxori 17. §. mulier & Titius infr. ad SC. Velleian.* In propoſito autem ſeruus æs alienum quidem ſuſcepit per interceſſionem, ſed in rem domini vt ea promiſſio delegationis iu-

re

re facta pro numeratione pecuniæ eſſet, ſine qua actio pecuniæ creditæ domino quæri non potuiſſet *l. 2. §. vlt. ſupr. de rebus credit. iunct. l. ſingularia 15. eod.* Non ergo pugnat ſecum Papinianus, ſed vt ſolet diuerſam iuris rationem in diuerſis caſibus ſubtiliter diſtinguit.

29. SCÆVOLA libro 5. Digeſtorum.

LVcius Titius menſæ numulariæ, quam exercebat, habuit libertum præpoſitum: is Gaio Seio cauit in hæc verba, *Octauius Terminalis, rem agens Octauij Felicis, Domitio Felici ſalutem: Habes penes menſam patroni mei denarios mille, quos denarios vobis numerare debeo pridie Kalendas Maias*: quæſitum eſt, Lucio Titio defuncto ſine herede, bonis eius venditis, an ex epiſtola iure conueniri Terminalis poſſit? reſpondi, nec iure his verbis obligatum, nec æquitatem conuenendi eum ſupereſſe, cùm id inſtitoris officio, ad fidem menſæ proteſtandam, ſcripſiſſet.

Ad l. vlt. Lucius Titius.

RAT. DVB. Inſtitor qui cum alio contrahit, non ſolum obligat dominum inſtitoria actione, ſi tanquam inſtitor & de eo negotio, cui præpoſitus eſt contraxerit, ſed etiam ſeipſum propria actione quoties liber eſt, & talis qui obligari poſſit: Et quemadmodum qui cum magiſtro nauis contraxit electionem habet, vtrùm cum exercitore, an cum magiſtro ipſo malit agere *l. 1. §. eſt autem nobis electio ſupr. de exercit. act.* Ita & qui cum inſtitore contrahit duos habet obligatos. Eum primùm cum quo contraxit actione ſiue ciuili ſiue honoraria, quæ ex eo contractu competit. Et præterea præponentem actione inſtitoria. Nam vt in edicto de exercitoria actione: ita ex hoc nō transfertur actio ab inſtitore in dominum, ſed adiicitur inſtitoria ei quæ contra inſtitorem competebat, vt Paulus loquitur in *l. ſi cum 5. §. 1. ſupr. eod. tit.* Atqui in propoſita ſpecie Octauius Terminalis libertus, idémq; inſtitor Lucij Titij, ſcriptura ſua profeſſus eſt iis verbis, quæ hic refert Scæuola, habere ſe penes menſam patronī ſui denarios mille, *quos denarios*, inquit, *vobis numerare debeo pridie Kalendas Maias*. Ergo ſi Lucius Titius patronus defunctus ſit ſine herede, & quod eſt conſequens, bona eius vendita ſint, ita vt inſtitoria agi non poſſit defectu perſonæ, quæ actionem excipere poſſit, *l. 1. §. idem Pomponius 14. in fin. infr. depoſ. l. habere licere 57. inf. de euict. l. 1. Cod. de oblig. & act.* conſequens eſſe videtur, vt ex ſupradicta ſcriptura ſua Terminalis inſtitor conueniri poſſit ad numerandos mille aureos, quos ad certam diem numerare dixit ſe debere, ne alioqui nulla ſuperſit ratio creditori exigendæ pecuniæ, quæ tamen penes menſam fuit, vt creditori numeraretur.

DEC. Nemini officium ſuum ſiue publicum ſiue priuatum damnoſum eſſe debet, *l. videlicet 29. ſupr. ex quib. cauſ. maior. l. ſed ſi quis 7. inf. teſtam. quem aper. l. ſi ſeruus 6. §. quod verò infr. de furt.* atqui in propoſita ſpecie Terminalis cùm in verba ſupraſcripta epiſtolam miſit, boni tantùm inſtitoris officio functus eſt, & id tantum ſcripſit, quod ſcribere ex officio debuit ad fidem menſæ proteſtandam. Nulla igitur contra ipſum eo nomine aut obligatio aut actio nata videri poteſt. Nec proinde inſtitoria vlla contra Lucium Titium competere poſſet, etiamſi viueret, aut contra eius heredem, ſi quo herede relicto deceſſiſſet: quia inſtitorem priùs obligatum eſſe neceſſe eſt, quàm vt inſtitoriæ locus eſſe poſſit, quæ non niſi ex contractu & obligatione inſtitoris naſcitur. Aliud autem eſt, contrahere quem, vt ſe obliget: aliud verò ſcribere id quod res eſt, ad fidem menſæ proteſtandam, vt veritatis probatio haberi poſſit. Nec qui dicit ſe numerare debere certam pecuniæ quantitatem, quam ab alio penes ſe habeat, ſtatim hoc quoque dicit, eam ſe pecuniam debere, quomodo ſcriptum eſſe oporteret, vt literarum obligatio contraheretur *Inſtit. de verbor. oblig.* Cauſam enim debiti aliquam præcedere ſemper neceſſe eſt, vt quod deberi dicitur, efficaciter ac vtiliter & ſine metu exceptionis doli peti poſſit *l. 2. §. circa inf. de doli mali except.* Nec minùs cùm literarum obligatio contrahitur, quàm cùm verborum *d. tit. de liter. oblig.* Non enim figura literarum, ſed oratione, quam exprimunt literæ obligatio literarum contrahitur *l. non figura 38. de oblig. & act.* In ea potiò epiſtola, quæ in hac lege refertur, nulla oratio eſt, quæ obligationem poſſit inducere, adeoque nec cauſam debiti vllam probare. Fateor credendam eſſe ſcripturam, præſertim contra ſcribentem, ſi de rei veritate dubitetur. Nec poſſe Terminalem negare, quin eos denarios mille penes menſam patroni ſui cuius inſtitor erat, habuerit: ſed nego vllam ideò contra eum natam eſſe obligationem, vt nec in ſpecie, *l. Publia 26. §. vlt. inf. depoſ. l. cùm quis 37. §. codicillis, de legat. 3.* Præſertim cùm ita ſcripſerit, non ſolum vt ſuo inſtitoris officio fungeretur, ſed etiam tanquam rem agens Octauij Felicis, vt habent prima verba epiſtolæ, ex quibus apparet, nihil eum ſuo nomine promittere nec voluiſſe nec debuiſſe. Quæ tamen verba malè accipit Bartolus, cùm ex iis notat contrahentem appoſito nomine officij in dubio eius officij contemplatione, non ſuo nomine contrahere videri. Etſi enim vera propoſitio eſt *l. poſt mortem 5. in princ. & §. 1. l. vlt. inf. Quand. ex fact. tutor.* ex hac tamen lege non probatur. Non enim epiſtolam illam ſcripſerat Terminalis tanquam rem agens Lucij Titij patroni ſui cuius erat inſtitor, ſed tanquam rem agens Octauij Felicis, qui eam pecuniam apud menſam Lucij Titij, vt Domitio Felici numeraretur, depoſuerat, & conſequenter apud Terminalem tanquam menſæ numulariæ Lucij Titij inſtitorem. Scripſerat tamen officio inſtitoris, vt Scæuola in fine legis ſcribit, non quia nomen officij appoſuiſſet, vt malè putat Bart. ſed quia ad officium ipſius tanquam inſtitoris Lucij Titij pertinebat, vt ita ſcriberet: *Habeo penes menſam patroni mei denarios mille. Quos denarios vobis numerare debeo prid. Kal. Maias*, ad proteſtandam nimirum fidem menſæ cui præpoſitus fuerat à patrono. Itaque ex hoc loco debuit potiùs colligere Bart. non tam inſpiciendum eſſe an contraxerit quis appoſito nomine officij, quam vtrùm id negotium geſſerit, quod ad officium ſuum magis quàm ad priuatam ſuam vtilitatem pertinebat, vt & *in d. l. 5. & d. l. vlt. Quand. ex fact. tutor.* Quamquam nec verum eſt, Terminalem in huius legis ſpecie vllo modo contraxiſſe: nā ſi contraxiſſet, aliqua ex contractu nata fuiſſet obligatio, quod tamen Scæuola diſertè hìc negat, & Paulus in *d. l. Publica 26. §. vlt. depoſ.* Ergo cùm nec Terminalis noſter cum Domitio Felici contraxerit, nec proinde vllo modo ſit ei obligatus, rectè Scæuola reſpondet: neque eum conueniendi æquitatem vllam ſupereſſe, cùm eam ſcripturam emiſiſſet officio tantùm inſtitoris, ad fidem menſæ proteſtandam. Planè is quoque qui non niſi ratione alicuius officij contrahit, cauere tamen valdè debet, ne in contrahendo officium ſuum egrediatur, ne alioqui ſe proprio etiam nomine obliget, vt in *l. cùm poſt mortem 45. §. 1. inf. de admin. tut.* De cuius ſententia & emendatione vide quæ ſcripſimus *lib. 6. Coniect. cap. 16.* Iunge *l. ſi non ſubſcripſiſſi 15. C. de admin. tutor.* vbi ſcriptum eſt, eum qui ſubſcripſit, & ſignauit tanquam curator, ſi non ſubſcripſerit, etiam tanquam fideiuſſor fruſtrà vereri, ne ex ea ſubſcriptione poſt officium depoſitū ex officio curatoris conueniatur. Quod tamen in inſtitore diuerſum eſt qui etiam poſt depoſitum inſtitoris officium ex ſuis contractibus rectè conuenitur, vt hæc maximè lex probat, in qua non dubitat Scæuola, quin etiam poſt mortem Lucij Titij ſine herede defuncti teneri inſtitor deberet, ſi qua in re tanquam inſtitor ſe obligaſſet. Obligationes enim omnes ſunt perpetuæ *l. ſi mandatu 59. §. pen. infr. mandat. l. obligationum ferè 44. §. placet de verb. oblig.*

Digitized by Google

DE TRIBVTORIA ACTIONE.

TIT. IV.

1. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

HVIVS quoque edicti non minima vtilitas eſt : a vt dominus, qui alioquin in ſerui contractibus priuilegium habet (quippe cum de peculio duntaxat teneatur : cuius peculij æſtimatio deducto eo, quod domino debetur, fit) tamen, ſi ſcierit ſeruum peculiari merce negotiari, velut extraneus creditor ex hoc edicto in tributum vocatur.

Ad l. 1.

RECTE hæc actio Tributoria vocatur, non, vt quidam volunt, tributaria, quia licèt nomen ſumpſerit à tributo, quia per eam dominus tanquam alius quilibet creditor extraneus in tributum vocatur, vt ſcriptum eſt in fine principij huius legis, non tamen ab eo tributo à quo tributaria prædia appellantur, quæ tributum fiſco pendunt, ſed à tributo quod nihil niſi tributionem, id eſt, diſtributionem ſignificat, vt latius explicat Iuſtin. *in §. introduxit Inſt. Quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt.* quaſi diſtributoria actio dicatur, quomodo ſcripſiſſe videtur Papinianus, poſt Sabinum in *l. dolus 3. infr. quand. ex fact. tutor.* pro eo quod ibi vulgò malè legitur *reſtitutoria*, quamuis ſi & *tributoria* ibi legere velis, vt & *in l. 3. §. 1. infr.* vbi eadem ſententia proponitur, non valde repugnabo cùm idem vtriuſque dictionis ſenſus ſit, ſed non patiar, vt legas *reſtitutoria*, quæ nullius eo loco ſignificationis eſt, vt in Iuriſprudentiæ Papinianeæ ſcientia docuimus, & manifeſte conſtat ex *d. l. 3. §. 1. infr.* Ideo autem tributoria appellatur, quia ſi ſeruus in peculiari merce ſciente domino negotietur, & aliquid eius negotiationis cauſa cum eo contractum ſit, ita Prætor ius dicit, vt quicquid in his mercibus erit, quodque inde receptum fuerit, id inter dominum, ſi quid ei debebitur, & cæteros creditores pro rata portione diſtribuatur, permiſſa etiam ipſi domino diſtributione : ſed ita, vt ſi quis ex creditoribus conqueratur, quaſi minùs ei tributum & diſtributum ſit quàm oportuerit, idque dolo malo domini, hanc ei actionem Prætor accommodet, vt ad æquiorem diſtributionem res reducatur *d. §. introduxit*, quo veluti ſummario tota huius edicti ſententia, ratio & æquitas continetur. Vnde non immeritò Vlpianus edicti interpretationem ab eius commendatione inchoat, quomodo & in ſuperioribus edicti partibus ab eo factum eſt : *Huius quoque edicti*, inquit, *non minima vtilitas eſt.* Eſt enim longè vtilius creditoribus hac actione agere, quàm de peculio, licèt minùs plena actio ſit, quàm exercitoria & inſtitoria, de quibus antè diximus. Illæ enim dantur in ſolidum contra eum, qui vel magiſtrum nauis vel inſtitorem præpoſuit : hæc verò non niſi in partem debiti, quod vtique propter diſtributionem in plures faciendam minui neceſſe eſt. Neque verò commune quicquam habet cum exercitoria actione, quæ non niſi propter nauis exercitionem competit ex contractu inito cum magiſtro nauis cui tantùm nauis regendæ cura commiſſa eſt : habet tamen aliquid ſimile cum inſtitoria, quoniam vtraque ex negotiatione competit, ſed illa ex negotiatione mercis dominicæ, hæc verò ex negotiatione mercis peculiaris. Itaque non magis fieri vnquam poteſt, vt concurrant, quàm vt eadem merx & dominica ſit & peculiaris *l. ſed ſi pupillus 11. §. ſi inſtitoria ſupr. tit. prox.* Cùm igitur actio hæc Tributoria non niſi cum actione de peculio vel de in rem verſo poſſit concurrere, habet ſuas vtilitates & ſua commoda : ſed habet etiam ſua incommoda. Vtilitas in eo eſt, ſi cum actione de peculio conferatur, quod in actione de peculio priuilegium habet dominus, vt ea actione conuentus poſſit ante omnia deducere id quod ſibi debetur : in tributoria verò priuilegium nullum habet, ſed incommodum in eo eſt, quod in actione de peculio totius peculij ratio habetur : in tributoria verò non niſi eius mercis peculiaris qua negotiatum eſt. Quod verò pertinet ad actionem de in rem verſo habet Tributoria illam vtilitatem, quod creditor non cogitur probare pecuniam in rem domini verſam eſſe, quomodo in actione de in rem verſo : quæ probatio plerumque difficillima eſt, ſed illud tamen incommodum, quod per Tributoriam nunquam creditor ſolidum conſequitur : per actionem autem de in rem verſo conſequi ſolidum poteſt, ſi ſolidum in rem domini verſum eſſe probet *§. cæterum Inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt.*

a *Vt dominus qui alioquin in ſerui contractibus priuilegium habet.* RAT. DVB. Nemini hominum ius ſuum detrahendum eſt, vt Diuus Pius dicebat in conſtitutione illa quam refert Vlpianus in *l. 2. ſupr. de his qui ſui vel alien. iur. ſunt.* Nec beneficium Prætoris cuiquam captioſum eſſe debet *l. Paulus notat. 8. infr. de prætor. ſtipul.* ſicut neque Principis *l. nec auus 4. Cod. de emancip. liber.* Atqui fit iniuria domino qui tributoria conuenitur, cum ei priuilegium ſuum tollitur, quod habet in actione de peculio, vt ante omnia deducatur id quod ipſi debetur, quia nec peculium vllum eſſe intelligitur, niſi quod ſupereſt deducto eo quod domino debetur *leg. depoſiti 5. & paſſ. infr. de pecul.* Nec proinde priuilegium vllum præponi poteſt patri vel domino, cùm ex perſona filij vel ſerui conuenitur *l. ex facto 52. eod.* cùm præueniſſe omnes alios creditores dominus, & prior egiſſe intelligatur *l. ſed ſi damnum 9. §. peculium, & §. præterea eod.* Ergo contra manifeſtam æquitatem introduxit Prætor actionem tributoriam, quæ domino ex perſona ſerui ſui conuento priuilegium ſuum auffert.

DEC. Imputari poteſt domino vel patri, qui ſciuit, & paſſus eſt filiumfamilias aut ſeruum negotiari in merce aliqua

aliqua peculiari, quia per eam ſcientiam & diſſimulationem cæteros creditores, qui cum ſeruo contrahunt, in captionem inducit, niſi ad eorum inſtar redigatur, & extraneis creditoribus qui priuilegium nullum habent, æquiparetur: non enim poſſunt illi ſcire, quid inter patrem & filium, vel dominum & ſeruum domi agatur, atque ita clandeſtinis pactionibus decipi facilè poſſent, ſi hoc quoque caſu deducendum eſſet ex peculiari merce, & ex ipſius negotiatione, id quod domino debetur: & verò, quod in hanc rem notatu digniſſimum eſt, numquam locus eſt actioni tributoriæ niſi dolo patris vel domini interueniente *l. quamuis.* 8. *iunct. l.* 3. §. 1. *infr.* Actionis de peculio alia ratio eſt: datur enim contra dominum & patrem, non ſolùm ſi neſcientibus ijs & ignorantibus, ſed etiamſi contra eorum voluntatem expreſſamque prohibitionem cum filiofamilias vel ſeruo contractum ſit *l. ſi quis ſeruum* 29. §. 1. *l. quoties* 47. *in princip. infr. de pecul.* Itaque nihil eſt in ea actione, quod poſſis imputare domino vel patri, niſi cur peculium filio aut ſeruo conceſſerit, vt haberet aliquid de quo poſſes cum eo contrahere: quæ res tamen neque patris neque filij conditionem deteriorem facere debet. Non ergo mirum aut iniquum videri debet patri vel domino in actione tributoria, quod ei ſuum auffertur priuilegium: amittit enim illud facto ſuo vt ex Pomponio loquitur Vlp. in *l.* 4. §. *illa etiam quæſtio* 23. *in fin. de doli mal. excep.* & vt modò diximus dolo ſuo propter ſuam ſcientiam cum patientia coniunctam, vt dicemus in §. *ſcientiam infr.* non per iniuriam Prætoris: debuerat enim pater vel dominus prohibere filio aut ſeruo, ne illa merce negotiaretur, ſi priuilegio ſuo locum eſſe volebat.

1 ¶ Licèt mercis appellatio anguſtior ſit, vt neque ad ſeruos fullones, vel ſarcinatores, vel textores, vel venaliciarios pertineat: tamen Pedius libro quinto decimo ſcribit, ad omnes negotiationes porrigendum edictum.

Ad §. 1. Licèt mercis.

Rat. dvb. Actio tributoria non ad alium caſum pertinet, quàm quo filius vel ſeruus ſciente patre vel domino de merce peculiari negotiatus ſit §. *prox. & l. prox. infr.* Atqui mercis appellatio ad res tantùm mobiles & venales pertinet, quas qui vendunt inde mercatores vocantur, non etiam ad ſeruos fullones vel ſarcinatores, vel textores, vel venalitiarios *l. mercis appellatio* 66. *l. mercis appellatione* 207. *de verb. ſignific. l. vlt. ſupr. de condict. tritic.* Idque propter dignitatem hominum *l. iuſtiſſimè* 44. *infr. de ædilic. edict.* quorum ſcilicet gratiâ & merces & cæteræ res à natura comparatæ ſunt *l. vetus fuit quæſtio* 68. *ſupr. de vſufr. l. in pecudum* 28. *infr. de vſur.* Ergo neque ad ſeruos fullones, aliòſque huiuſmodi, de quibus diximus, hæc actio pertinebit.

Dec. Anguſtior quidem eſt in propria ſua ſignificatione mercis appellatio, ſed tamen in hoc edicto latiùs accipienda eſt pro omni omnino re mobili quæ in negotiationem ſub mercis nomine cadit, vt mercis peculiaris negotiatio omnem omnino de quacumque re mobili negotiationem comprehendat: id enim & edicti & actionis vtilitas exigit, vt benè Pedius vidit *l.* 5. §. *item ſi mancipia* 14. *infr.* neque ita factum eſt à Prætore ſine exemplo. Nam & lex 12. tab. aliquando vſa eſt emptionis & venditionis nomine ad omnem alienationem ſignificandam, quamuis alij ſint tam multi modi legitimi faciendæ alienationis *l. ſtatuliberi a cæteris* 29. §. *vlt. infr. de ſtatulib.* Adiuuanda nimirum ſunt fauorabili interpretatione, eáque publicè vtilia ſunt, non tam anguſtis finibus coërcenda *l. cùm quidam* 19. *de liber. & poſthum. l. hoc modo* 64. *in fin. de condit. & demonſtr.* nec ſane potuit habere Prætor nomen accommodatius, quam *mercis*, quo hîc vteretur: ſed caue tamen ne putes omnem omnino negotiationem hoc edicto comprehendi: alioquin quid prodeſſet adiectum eſſe nomen mercis? *d. l.* 5. §. *mercis nomine infr.* Ergo ſi quis de prædiis aliiſve rebus immobilibus negotiatus ſit, aut de fœnebri pecunia, ad hoc edictum non pertinebit, quia mercis appellatione iſta nullo modo veniunt, nec propriè nec impropriè §. *cæterum ad fin. Inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt*, vt dicemus ad *d.* §. *mercis nomine.*

2 ¶ Peculiarem autem mercem, non ſicuti peculium accipimus: quippe peculium deducto quod domino debetur, accipitur: merx peculiaris, etiam ſi nihil ſit in peculio, dominum tributoria obligat: ita demum, ſi ſciente eo negotiabitur.

Ad §. 2. Peculiarem autem mercem.

Rat. dvb. Peculium & merx peculiaris ſunt coniugata. Non enim dicitur merx peculiaris niſi à peculio, ad differentiam mercis dominicæ, quæ non peculij, ſed domini eſt: peculiaris merx parit tributoriam, dominica inſtitoriam, vt ſuprà diximus ex *l. ſed ſi pupillus* 11. §. *ſi inſtitoria ſupr. tit. prox.* Atqui peculium non dicitur niſi deducto eo, quod domino debetur *l. depoſiti* 5. §. *vlt. & paſſ. infr. de pecul.* Ergo nec peculiaris merx intelligi poteſt, niſi deducto eo ſi quid domino debeatur.

Dec. Mercem peculiarem in hoc edicto aliter accipimus quam peculium: peculiarem enim mercem dicimus, & peculiaris mercis negotiationem ad obligandum tributoria dominum, etiam ſi nihil ſit in peculio, ſi modo ſciente patre vel domino, filius aut ſeruus in ea merce negotiatus ſit, dummodo peculiaris merx fuerit.

3 ¶ Scientiam hic accipimus, quæ habet & voluntatem, ſed (vt ego puto) non voluntatem, ſed patientiam. non enim velle debet dominus ſed, non nolle. ſi igitur ſcit, & non proteſtatur, & contradicit: tenebitur actione tributoria.

Ad §. 3. Scientiam.

De huius §. ſententia, id eſt de differentia voluntatis expreſſæ & tacitæ, ac de ſcientia nuda, quæ patientiam duntaxat coniunctam habeat, non etiam voluntatem expreſſam, ſatis multa ſcripſimus ad *l.* 1. §. *licet autem ſupr. de exercit. act.* ſed tamen hic locus omnium apertiſſimè iſta explicat, diſtinguitque ſcientiam cum patientia coniunctam à ſcientia, quæ ſit cum voluntate, ſicut & velle à non nolle: eſt enim medium quoddam *non nolle*, itémque *non velle* inter *velle & nolle*, vtrumque & *velle & nolle*, itémque *non velle & non nolle* ſcientiam denotat, ſed *velle* apertam voluntatem, *nolle* apertam contradictionem, *non nolle* patientiam, *non velle* hæſitationem, & vt ita dixerim ſuſpenſionem quandam volũtatis: vt ergo dominus teneatur tributoria non eſt neceſſe, vt velit ſeruũ in peculiari merce negotiari, ſed ſufficit, vt nõ nolit, dummodo ſciat: nec enim aut *velle*, aut *nolle*, aut *non nolle* dici poteſt is, qui neſcit, vt neque pati *l. in eo* 110. §. *pupillus de reg. iur.* ergo ſi ſciat, & nõ cõtradicat hoc ipſo, ſe obligat tributoria: debet enim continuo interponere

teſtationem contrariæ voluntatis, vt in ſpecie *l. ſi filiusfamilias* 16. *infr. de SC. Maced.* adeò autem verum eſt ſolam patris vel domini ſcientiam nudam cum ſola patientia coniunctam ſufficere, vt quamuis expreſſa patris vel domini voluntas interueniſſe probetur, non ideò tamen durius cum patre vel domino agatur, nec tributoria ad ſolidi obligationem extendatur *d. §. licet autem*, vbi Vlpianus rationem iuris huius illam adfert quod verbis edicti inſeruiendum ſit, quæ non niſi de domino ſciente in tributum vocando locuta ſunt, & de ſcientia quidem ſimpliciter; id eſt, etiam ea quæ nudam patientiam comitem habeat, ſed ita tamen vt pleniorem aliam ſcientiam, quæ etiam cum expreſſa voluntate coniuncta ſit, non excluſerint. Denique Prætor in hoc edicto de patre vel domino locutus eſt quoquomodo ſciente, id eſt, ſiue patiente tantùm, ſiue etiam volente: & ideò dicendum eſt dominum nullo caſu tributoria in ſolidum teneri: aliquando tamen etiam velle is dicitur, qui non contradicit, quamuis nec conſentiat, ſi modò contradicendi nullam cauſam habeat vt in *l. 2. §. voluntatem, l. dotem 37. infr ſolut. matrim.*

4 ¶ Poteſtatis verbum ad omnem ſexum, ita ad omnes, qui ſunt alieno iuri ſubiecti, porrigendum erit.

Ad §. 4. Poteſtatis.

De huius §. quoque ſententia diximus ad *d. l. 1. §. parui autem refert, & ad §. in poteſtate ſupr. de exerc. act.* & ad *l. ſed etſi 7. §. 1. ſupr. tit. prox.* in quibus omnibus locis idem dicitur, quod in hoc §. *poteſtatis verbum*, quo Prætor in hoc edicto vſus eſt, & in generali illo de quo in *tit. prox. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt. negot. geſt. eſſ. dicet.* ad omnem ſexum pertinere, id eſt, non minùs ad fœminas, quàm ad maſculos, cùm æquè omnes in poteſtate habeamus, & generaliter ad omnes qui alieno iuri ſubiecti ſunt, ac proinde non minùs ad filiosfamilias quàm ad ſeruos: eſt enim vtriſque commune nomen poteſtatis *l. 1. §. poteſtatis infr. de pecul.* videbatur tamen quædam maior ratio dubitandi in ſexu muliebri, cuius & pudicitia & verecundiam lædere quodammodo videtur negotiatio mercis cuiuslibet ſiue dominicæ ſiue peculiaris, ſed non ita eſt, vt iis locis diximus.

5 ¶ Non ſolùm ad ſeruos pertinebit tributoria actio, verùm ad eos quoque qui nobis bona fide ſeruiunt, ſiue liberi, ſiue ſerui alieni ſunt: vel in quibus vſumfructum habemus.

Ad §. vlt. Non ſolùm.

Rat. dvb. Prætor in hoc edicto locutus eſt de iis tantùm perſonis, quæ in poteſtate noſtra ſunt, vt proximè diximus: ergo non de iis, qui bona fide nobis ſeruiunt, ſiue liberi homines ſint, ſiue ſerui alieni, aut in quibus vſumfructum habeamus: ſunt enim ſerui omnes in poteſtate dominorum ſuorum, nec magis fieri poteſt, vt in duorum poteſtate ſint, id eſt, eius quoque qui eos bona fide poſſidet, quàm vt duo ſint eiuſdem ſerui in ſolidum domini, quod per rerum naturam fieri nullo modo poteſt *l. 5. §. ſi duob. vehiculum ſupr. commod. l. de hereditate 19. §. paterfamilias infr. de caſtrenſ. pecul.* qui autem ſunt liberi, ij cùm ſui iuris ſint, in nullius certè aut dominio aut poteſtate eſſe poſſunt, & adeò ſui ſunt, vt nec domini ipſi ſint membrorum ſuorum *l. liber homo 13. ſupr. ad leg. Aquil.*

Dec. Poteſtatis nomen in iure noſtro æquiuocum eſt *l. poteſtatis 215. de verb. ſignif.* & in edicto Prætoris laxiùs plerunque accipitur pro eo iure, quod quis habet in perſonam illam quam dominij ſui eſſe putet, quāuis re vera non ſit *l. quoties 21. §. in poteſtate & paſſ. ſupr. de noxal. act.* Ideò autem & homines liberi qui bona fide à nobis poſſidentur, & ſerui alieni æquè bona fide poſſeſſi, & ij in quibus vſumfructum habemus, in noſtra poteſtate eſſe dicuntur, quia per eos quoque perinde, ac per ſeruos noſtros, licèt minùs pleno iure, nobis acquiritur *l. acquiruntur 10. l. qui bona fide 23. l. liber homo 18. & paſſ. inf. de acquir. rer. domin.* itaque ſicuti per eos acquirimus, ita & ex eorum contractibus nos obligari æquum eſt, perinde ac ſi ſerui noſtri eſſent, ex generali regula *l. ex qua perſona 149. de reg. iur. & l. 1. ſupr. tit. prox.* Illud porrò commune omnibus eſt, vt ſaltem ex re noſtra nobis acquirant *d. l. acquiruntur, & inſtit per quas perſon. cuiq. acquir.* ergo etſi ex re noſtra negotientur, puta ex merce ſiue peculiari, ſiue dominica, [vtraque enim verè domini eſt] obligari nos ex eorum contractibus, ſiue exercitoria, ſiue inſtitoria, ſiue tributoria, & de peculio, de in rem verſo, & quod iuſſu æquum eſt *l. 1. §. penultim. & vlt. infrà de pecul.*

2. Pavlvs libro 30. ad Edictum.

VT tamen merx, qua peculiariter negotietur, ad nos pertine t.

Ad l. 2. Vt tamen merx.

Rat. dvb. Non ſolùm per ſeruos noſtros, ſed etiam per alienos, itémque liberos homines quos bona fide poſſidemus, & per ſeruos in quibus vſumfructum ſolum habemus, nobis acquiritur non modò ſi ex re & merce noſtra acquirant aliquid, ſed etſi ex operis ſuis, vt proximè diximus, quamuis ſi verum amamus, etiam ex re noſtra acquirere videantur, cùm ex operis ſuis acquirunt, quia iure operas ei exhibere debent, à quo ipſi exhibentur *d. l. qui bona fide 23. in princ. de acquir. rer. domin.* ergo non eſt adhibenda diſtinctio, quam Paulus in hac lege adhibet, an merx de qua peculiariter negotiantur, ad nos pertineat.

Dec. Quod pertinet ad cauſam acquiſitionis, quæ per eas perſonas ſit, nihil certè intereſt, an ex merce noſtra negotientur, an ex operis ſuis nobis acquirant, ſed quod ad tributoriam actionem ſpectat, multùm intereſt, cùm ea non detur, niſi pro merce peculiari qua negotiatus ſit nobis ſcientibus, is qui in noſtra eſt poteſtate: mercem igitur ad nos pertinere oportet, non ad alium vt tributoria teneamur. Etiam cum de ſeruis propriis agimus, qui ex omnibus cauſis nobis acquirunt, id eſt ex aliena quoque merce: multò igitur magis in homine libero aut ſeruo alieno, qui bona fide nobis ſeruiat, aut in ſeruo in quo vſumfructum duntaxat habeamus: hi enim nihil ex re aliena poſſunt nobis acquirere, ſed vel ſibi ſi liberi ſint, vel dominis ſuis ſi ſerui *d. l. acquiruntur 10. l. homo liber 19. & d. l. qui bona fide 23. de acquir. rer. domin.* Ergo neque nos obligare poſſunt: & verò cum non aliter quis tributoria teneatur, quàm ſi eo ſciente negotiatus ſit in merce peculiari is, qui in eius poteſtate eſt, quid mihi nocere poteſt, quod is quem bona fide aut etiam pleno dominij iure poſſidebam, negotiatus ſit me ſciente in ea merce peculiari, quæ ad me non pertinebat? Itaque tametſi poſſit fieri, vt ſeruus aliquis habeat duplicis iuris generiſque peculium *l. hinc quæritur 19. §. 1. infr. de pecul.* fieri tamen nequit, vt ex cauſa duplicis illius peculij dominus dupliciter tributoria teneatur, ſed pro ea tantùm merce quæ ad ipſum pertinet, & cuius negotiationi patientiam ſuam accommodaſſe probetur.

3. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

SEd ſi ſeruus communis ſit, & ambo ſciant domini: in vtrumlibet ex illis dabitur actio. at ſi alter ſcit, alter ignorauit: in eum, qui ſcit, dabitur actio: deducetur tamen ſolidum, quod ei, qui ignorauit, debetur. Quòd ſi ipſum quis ignorantem conuenerit [a], quoniam de peculio conuenitur: deducetur etiam id, quod ſcienti debetur: & quidem inſolidum. nam & ſi ipſe de peculio conuentus eſſet: ſolidum quod ei deberetur, deduceretur. & ita Iulianus libro duodecimo Digeſtorum ſcripſit.

Ad l. Sed ſi ſeruus 3.

RAT. DVB. Seruus communis plurium dominos omnes & ſingulos ex ſuis contractibus obligat, ſiue ſcientes actione tributoria aut inſtitoria pro mercium aut dominiarum aut peculiarium diuerſitate, ſiue ignorantes actione de peculio aut de in rem verſo *l. nec ſeruus 41. iunct. l. ſi ex duobus 32. in princ. l. & ancillarum 27. §. vlt. infr. de pecul.* ergo non niſi pro partibus dominicis, quomodo & communis ſeruus ſtipulando ſimpliciter dominis ſuis acquirit *l. ſeruus communis 5. & paſſ. infr. de ſtipulat. ſeruor.* ergo ſi ſeruus communis ſit, qui mercem peculiarem negotiatur, & ambo domini eum negotiari ſciant, obligat quidem ambos tributoria, at non in ſolidum, ſed pro ea dominij parte quam quiſque in eo ſeruo habet, aut ſaltem pro quibus portionibus merx, qua ſeruus negotiatur, ad eos pertinet, ſi quis maiorem mercis quàm dominij rationem habere velit: nec ad rem pertinere videtur, ſi quis obiiciat, in actione de peculio teneri ſingulos in ſolidum, ita vt nec vnius electione alius liberetur *d. l. & ancillarum §. vlt.* Id enim fit inuita quodammodo iuris ratione, & ex ſola illa æquitate quod qui cum ſeruo communi contraxit, totum peculium vbicunque & vndecunque ſit, intuitus eſſe videatur, vt ſcribit Vlp. in *d. l. ſi ex duobus*, at in actione tributoria non æquè dici poteſt eos, qui cum ipſo contrahunt, vniuerſum eius peculium intueri, cum poſſit fieri, & fiat plerunque vt quis parte tertia peculij aut quarta, vel etiam minima negotietur; maiorem verò peculij partem in prædiis, vel mancipiis, aut fœnebri pecunia habeat, vt Iuſtinianus tractat in *d. §. cæterùm inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt.*

DEC. In actione tributoria non minùs quàm in exercitoria, & inſtitoria, & de peculio, & quod iuſſu, illa æquitatis ratio facit, vt ex contractu ſerui communis ſinguli domini in ſolidum teneri debeant: ne in plures aduerſarios diſtringatur is, qui cum vno contraxerit *l. 2. iunct. §. vltim. l. 1. ſupra de inſtit. act. d. l. & ancillarum §. vltim. de pecul. l. vltim. in fine infra, quod iuſſ. l. habebat 13. §. vltim. ſupra titul. prox.* Dummodo ſcilicet omnia ſint paria, & concurrant ea, quæ ad tributoriam actionem inducendam neceſſaria ſunt, quomodo concurrunt, cùm ambo domini ſciuerunt negotiationẽ ſerui cõmunis in merce peculiari ad eos pertinente: nam ſi alter ſciuit, alter ignorauit, aliud iuris eſt, vt Vlpian. hic ſcribit: itemque ſi merx non ſit communis, ſed ad alterum duntaxat ex dominis pertineat: quamuis enim is qui cum ſeruo communi peculiarem mercem exercente contrahit, non vniuerſum eius patrimonium intueatur, vt diximus, totam tamen eius mercis negotiationem intuetur, quam vtroque domino ſciente fieri & exerceri videt vbi ergo eadem ratio eſt æquitatis, quidni idem quoque ius conſtituetur? *§. eadem ratione inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt.* ſed & obſeruandum eſt, eo quoque caſu quo dicimus, Tributoriam non dari contra vnumquemque ex dominis in ſolidum, id eſt, cùm vnus ex iis ſciuit ſeruum communem ea merce negotiari, alius verò ignorauit, quod facilè poteſt euenire: non tamen ſic nos intelligere vt is, qui ſciuit, pro ea tantùm parte conueniendus ſit, quam in ea merce habet, ſed vt nihilominùs in ſolidum teneatur, at ex perſona duntaxat ſua non etiam ex parte alterius domini, quod eò tantum pertinet, vt quantum mercis inter omnes creditores diſtribuendæ ratio ferre poteſt, tanti condemnetur is, qui conuenitur, etiam pro parte ſocij, ſalua ei indemnitatis repetitione per actionem pro ſocio, vel communi diuidundo, vt in *d. l. habebat 13. §. vlt. ſupr. tit prox. l. 3. ſupr. de exercit. d. l. & ancillarum §. vlt. cum l. ſeq. infr. de pecul.* ſed ita tamen vt ex perſona domini qui ignorauit, deducat omne id quod ei debeatur, quemadmodũ ſi ſimplici actione, de peculio in ſolidum conueniretur *l. ſed ſi duo 15. in fin. infr. de pecul.* nam cùm is qui ignorauit, tributoria actione teneri non poſſit, & tamen ex eius quoque perſona is qui ſciuit conueniatur in ſolidum, quomodo & ſimplici actione de peculio conueniretur, prorſus conſequens eſt, vt quod ad eum pertinet eadem ſeruanda ſint in hac tributoria actione, quæ ſeruarentur in actione de peculio, cuius & pars quædam eſt tributoria, niſi quatenus ſpecialem, diuerſamque naturam habet: ſcinditur ergo hoc caſu ius deductionis, vt & in *l. item cùm teſtamento 14. in princ. & §. 1. inf. de pecul.* at pro parte eius qui ſciuit, & qui ipſe tributoria actione in ſolidum conuenitur, nihil deducetur, quod ei debeatur, quia ſcientia quam habuit negotationis, priuilegium deductionis ei abſtulit, quod alij iuſta ignorantia conſeruauit. Cæterùm quod Vlpianus hic ſcribit deducendum eſſe ab eo, qui ſcit ſolidum quod ignoranti debetur, oſtendit ſatis, eum igitur qui ſcit conueniri tributoria in ſolidum, id eſt pro eius quoque parte, qui ignorauit: alioqui quomodo deduceretur ſolidum quod ignoranti debetur, ſi non etiam ex perſona ignorantis ſciens in ſolidum conueniretur? ſed in quo non poteſt actio hæc vim habere actionis tributoriæ propter vnius ex dominis ignorantiam, retinebit naturam generalis actionis de peculio: atque ita, quod mirum videri poſſit, vna eademque actio diuerſo iure cenſebitur pro diſtinctione ſcientiæ & ignorantiæ, cùm neque vnius ſcientiam alteri ignorãti nocere æquum ſit, neque illius ignorantiam ſcienti prodeſſe.

a *Quod ſi ipſum quis ignorantem conuenerit.* RAT. DVB. Non debet melior eſſe conditio illius ex dominis, qui ſciuit ſeruum communem in peculiari merce negotiari ob id ſolum quòd alius dominus id ignorauerit, vt modò diximus: alioqui nec in eum qui ſciuiſſet, danda eſſet tributoria inſolidum, nec prohibendus ille deducere quod ipſi deberetur, quod vtrumque tamen Vlpianus initio huius legis negat: ergo ſi peculiaris negotiationis creditor eum ex dominis conueniat, qui negotiationem ignorauit, poterit quidem deducere totum id quod ſibi debetur, cùm ex perſona propria conueniri tributoria non poſſit, ſed non æquè quod debetur ſcienti, qui ipſe ex proprio capite tributoria conueniri poſſet, præſertim cùm non ſit abſurdum ſcindi ius deductionis, vt in ſuperiore caſu & in *d. l. item cùm teſtamento 14. in princ. & §. 1. infr. de pecul.*

DEC. Multum quidem intereſt, quis agat aut conueniatur, ſed multò magis qua actione: aliæ enim actiones alias habent præſtationes & condemnationes: ideóque dicimus vnumquemque actorem priuſquam agat diligenter explorare debere, qua potius actione agere expediat, vt in propoſito, an tributoria, an de peculio, cùm eligendi habet poteſtatem, id eſt, cum vtraque actio competit, quomodo competit aduerſus eum, qui peculiaris mercis negotiationem ſciuit, *§. cæterum*

inſtit. quod cum eo: nam cùm altera tantùm competit, vt in eum ex dominis qui ſerui negotiationem ignorant [neque enim tributoria hic habere locum poteſt, ſed tantùm actio de peculio] nullus deliberationi aut electioni locus relinquitur, ſed ea tantùm actio exercenda eſt, quæ competit: & quidem iis ipſis legibus quibus competit, non aliis, ſiue actori fauorabiliores ſint, ſiue reo: atqui contra eum ex dominis qui ignorauit, nulla vt diximus niſi de peculio actio competit: actioni autem, de peculio illud inſitum eſt, vt ea conuentus vnus ex dominis poſſit deducere ſolidum, non quod ſibi tantùm ſed etiam quod alij ex dominis debeatur: nam & in duobus bonæ fidei poſſeſſoribus, & in duobus fructuariis de peculio conuentis id obtinet *d. l. ſed ſi duo* 15. *de pecul.* quia qua ratione alteruter ex dominis actione de peculio in ſolidum conuenitur, pari ratione deducere eum oportet, etiam id quod alteri debetur, vt ex eodem Iuliano quem Vlpianus hîc refert, idem Vlpianus ratiocinatur in *l. ſi noxali* 11. *§. vltim infra de pecul.* ergo etiam quod ſcienti domino debitum eſt, deducetur, quoniam ita fert natura actionis de peculio, nec in eum cadit iſta ſcientiæ & ignorantiæ diſtinctio, quæ cadit in ſolam tributoriam, quod ſi quid abſurdius, aut forte mirabilius hac in re videretur, ferendum tamen eſſet propter iuris ſubtilitatem & caſus neceſſitatem, vt Marcelli vel potiùs Triboniani verbis vtar in *l. ſi mulier* 59. *§. ex aſſe de iur. dot.* quamquam nec nouum nec abſurdum eſt, vt quis ex alterius perſona conſequatur, quod ex ſua non poſſet *l. Ariſto* 3. *in fin. infra, quæ res pignor. oblig. poſſ. l. ſi is qui duos* 29. *infr. de liber. legat.* quis verò iam miretur, eum ex dominis, qui ſerui communis negotiationem ignorauit, conuentum à creditore actione de peculio, quia nec tributoria conueniri potuit, deducere ſolidum id quod ſcienti ſocio ſuo non minùs quàm quod ipſi debetur, cùm etſi ipſe qui ſciuit, conueniretur actione de peculio eandem facere deductionem eâdem ratione poſſet: ita ferente ſcilicet natura actionis de peculio, & quia imputare ſibi actor deberet, qui cùm poſſet tributoriam veluti commodiorem eligere, de peculio tamen agere maluiſſet.

1 ¶ Si ſeruus pupilli, vel furioſi, ſciente tutore, vel curatore, in merce peculiari negotietur: dolum quidem tutoris, vel curatoris nocere pupillo, vel furioſo non debere puto: nec tamen lucroſum eſſe debere. & ideò hactenus eum ex dolo tutoris tributoria teneri, ſi quid ad eum peruenerit. idem & in furioſo puto: quamuis Pomponius libro octauo Epiſtolarum, ſi ſoluendo tutor ſit, ex dolo eius pupillum teneri ſcripſit. & ſanè hactenus tenebitur, vt actionem, quam contra tutorem habeat, præſtet.

Ad §. 1. Si ſeruus.

Rat. dvb. Negligentia tutoris in non remouendo inſtitore paterno quem remouere potuerat, & debuerat, nocet pupillo in actione inſtitoria, non adhibita diſtinctione, an pupillus locupletior factus ſit, an non, & an tutor ſoluendo ſit nécne *l. ſed ſi pupillus* 11. *ſupr. tit. prox.* ergo multò magis dolus tutoris nocere pupillo debebit, indiſtinctè in actione tributoria: tam enim contra iuris regulas eſt, vt vnius negligentia alteri noceat, quàm vt alterius dolus *l. in condemnatione* 173. *§. penul. iunct. l. factum* 155. *de regul. iur.* & cæteris paribus æquius eſt puniri dolum, qui impunitus remanere nunquam debet *l. procurat.* 11. *§.* 1. *infr. de doli mal. except.* quam negligentiam, nec habet pupillus, quod conqueratur, etiamſi ex dolo tutoris condemnetur, ſi modò tutor ſoluendo ſit, quomodo diſtinguebat Pomponius, quem Vlpianus refert in hoc §. *quamuis*, ita vt improbare potiùs quam probare videatur: neque ſanè abſurda videri debet ea Pomponij ſententia: nam ſi verum eſt, vt eſt, quod idem Vlpianus ex Papiniano ſcribit in *l.* 4. *§. vlt. de euict.* teneri pupillum de euictione ex contractu per tutorem facto, ſiue tutor ſoluendo ſit, ſiue non, quia non malè cum tutoribus contrahatur: quis non ferat & æquiſſimum putet teneri pupillum ex dolo tutoris eo ſaltem caſu quo tutor ſit ſoluendo, aut fideiuſſores habeat, vel pignora quibus, idoneè cautum ſit pupillo? imò verò durior hæc diſtinctio videri iuſtiùs poteſt ei, qui cum peculiaris mercis negotiatore contrahens dolum a tutore paſſus eſt. Vnde enim diuinare potuit ſoluendo tutorem eſſe, aut non eſſe, pupillúmve idoneè cautum habere, aut non habere? quomodo idem Vlpian. noſter ratiocinatur in *l.* 4. *§. illa etiam quæſtio* 23. *de doli mal. except.* quo etiam loco, ea ipſa quæſtio tractatur ex profeſſo, & generaliùs quæ hic tractatur in tributoria, an dolus tutoris nocere pupillo debeat: eſt enim quæſtio hæc neceſſaria, quoties tractatur de tributoria, quia non poteſt illa locum habere, niſi dolo domini non minus quam eius ſcientia interueniẽte *l. quamuis* 8. *infra hoc tit.* accedit quod cùm dolus domini inducat hanc actionem *d. l. quamuis*, quis neſcit tutorem, licet dominus verè non ſit, vt non eſt, vice tamen domini eſſe, & loco domini habendum? *l. is qui in puteum* 11. *§. an ignoſcitur infr. quod vi aut clam. l. interdum* 56. *§. qui tutelam infr. de furt.* Ergo ſi ſeruus pupilli ſciente tutore in merce peculiari negotietur, dicendum eſt, eum dolum nocere pupillo debere, vt perinde pupillus hic tributoria teneri debeat, ac ſi dolum ipſe admiſiſſet, eo ſaltem caſu quo pupillus indemnis ſeruari à tutore vel aliunde poſſit. Etſi enim pupillus non eligit tutorem, ſed in eum incidit *l. vlt. infra rem pupil. ſalu. for.* multò tamen iuſtius eſt pupillo nocere, quòd talem tutorem nactus ſit, quàm ei qui bona fide cum ſeruo pupilli contraxit, nec tutoris dolum effugere potuit: nam & tutoris opera pupillus vtitur, cuius autem opera quis vtitur eius dolum ipſi nocere æquum eſt *d. l.* 4. *§. in hac exceptione in fine de doli mal. except.* idem & circa furioſum curatorémque furioſi tractari poteſt, vt ſolet: vtriuſque in omnibus ferè eadem eſſe ratio *l. Fulcinius* 7. *§. planè interdum infr. quib. ex cauſ. in poſſeſſ. eat. extra caſum l. in negotiis* 5. *de reg. iur.*

Dec. Tributoria non poteſt habere locum niſi dolo domini interueniente *l. quamuis* 8. *infr. hoc tit.* Atqui tutor nec dominus eſt, nec domini loco habendus, cùm malè ac non ex bona fide tutelam gerit *l. qui fundum* 7. *§. ſi tutor infr. pro emptor.* malè autem adminiſtrat, non ſolum cùm pupillum ſpoliat, vt in *d. §. ſi tutor*, ſed etiam cùm dolo malo verſatur circa rem pupillarem, quamuis ex eo dolo pupillus locupletior fiat, quia quod à tutore dolo malo geſtũ eſt, etiam in vtilitatem pupilli, id neque à lege neque à pupillo ipſo ratum haberi vnquam poteſt. Ergo tutoris dolus non poteſt obligare pupillum inſtitoria, quia nec nocere pupillo debet, ſiue ſoluendo tutor ſit, ſiue non, quamuis Pomponius ita diſtinguere ſoleret, cuius tamen diſtinctio, nec ab Vlpiano hîc, nec ab aliis probata fuit: aliud enim eſt, ſi tutor contrahat; aliud verò ſi quid dolo malo faciat, cum alia cauſa ſit contrahendi, alia delinquendi *l.* 1. *§.* 1. *ſupr. de exercit. act.* videtur tamen etiam Vlpiano placuiſſe in *l.* 1. *§. antep. infr. ne vis fiat ei qui in poſſ. miſſ. eſt.* Planè cùm ex dolo tutoris pupillus locupletior factus eſt omnes admittunt teneri eo caſu pupillum debere & tributoria, & alia qualibet actione quæ dolum exigat, ſicut & doli mali exceptione *d. l.* 4. *§. illa etiam quæſtio de dol. mal. except.* non quia hoc caſu magis quam alio vllo dolus tutoris pupillo nocere debeat: ſed quia nec prodeſſe debet *l.* 3. *infr. quand. ex fact. tutor. l. ſed & ex dolo* 15. *in*

princip-

princip. vbi latè ſcripſi *ſupr. de dolo.* prodeſſet autem ſi ex eo pupillus impunè locupletaretur: & hanc ſententiam Vlpianus hic probat, etiam in furioſo, vt ex dolo curatoris non poſſit furioſus teneri tributoria, niſi ex eo dolo aliquid ad furioſum peruenerit, cætera dixi ad *d. l. ſed & ex dolo.*

2 ¶ Sed & ſi ipſius pupilli dolo factum ſit, ſi eius ætatis ſit, vt doli capax ſit: efficere vt teneatur. quamuis ſcientia eius non ſufficiat ad negotiationem. quid ergo eſt? ſcientia quidem tutoris, & curatoris debet facere locum huic actioni: dolus autem quatenus noceat, oſtendi.

Ad §. vlt. Sed & ſi ipſius pupilli.

Rat. dvb. Pupillus in ea ætate in qua ignorat etiam illa quæ videt *l. vnic. C. de falſ. monet.* nec ſcire, nec pari quicquam poſſe intelligitur *l. in eo 110. §. pupillus de reg. iur.* multò minùs dolo quicquam facere, cum dolus abſque ſcientia eſſe non poſſit: ergo dicendum eſt, vel pupillum tributoria teneri ex proprio dolo non poſſe, vel ſi teneri poteſt, debere quoque ſufficere ad obligandum cum tributoria actione, vt ſciat ſeruum merce peculiari negotiatum eſſe, quod vtrumque tamen Vlpianus hic negat: ait enim, quod certè mirum eſt, ſcientiam pupilli hanc in rem non ſufficere, ſed tutoris neceſſariam eſſe, dolum autem pupilli ſufficere non etiam tutoris, quaſi facilius capax ſit pupillus doli quam ſcientiæ.

Dec. Pupillus qui pubertati proximus eſt, & doli & iniuriæ faciendæ capax eſſe creditur *l. pupillum 111. de reg. iur. l. 4. §. de dolo autem 26. de doli mal. except.* in iis præſertim, quæ non magnam doli machinationem deſiderant *l. heredibus 13. §. 1. & l. ſed ſupr. de dolo*: ergo & de dolo teneri poteſt, & actione tributoria, quæ dolum omnimodo exigit ſe obſtringere, nec tamen ſatis eſt, vt ſciat ſeruum negotiari, quia pupillorum quammaximè intereſt, vt circa ſcientiam non admittatur illa diſtinctio, an proximi ſint pubertati, necne, ſed generaliter ita ius conſtituatur, vt nihil ſcire intelligatur pupillus, niſi quod tutor ipſe ſciat *l. ſeruus 7. §. vlt. de bon. poſſ.* ne alioquin facti quæſtio illa paſſim occurrat, an pupillus ſciuerit, quod tutor ignorauit, indéque ſumatur occaſio imputandi pupillo, cui ſibi non proſpexerit, qui tamen non niſi per tutorem proſpicere ſibi potuerit: tutoris verò etiam ignorantis conditio durior fieret, qui tutelæ actione ideò teneretur, quod ei negotio quod pupillus ſciuiſſet, ipſe verò ignoraſſet, non proſpexiſſet: ſcientia igitur tutoris ſola illa eſt, quæ pupillo nocere poteſt, non etiam ſcientia ipſius pupilli, ne in eo quidem negotio, in quo pupillus dolum admiſerit: & ita diſertè Vlpian. hìc concludit, illis verbis, *quid ergo eſt? ſcientia quidem tutoris & curatoris debet facere locum huic actioni, dolus autem domini*: ſic enim ex præcedentibus omnino legendum eſſe arbitror, vt etiam furioſus comprehendatur, de quo in *l. ſeq.* non vt vulgò *dolus autem quatenus noceat oſtendi*: quæ nullius ſenſus lectio eſt, nuc verbum illud *oſtendi* ſumas in tempore perfecto indicatiui modi verbi actiui, ſiue in infinitiuo paſſiui, vt illi faciunt qui ſupplent verbum *debet*, quaſi moneat Vlp. dolum pupilli ab eo probandum eſſe, qui eum allegat ex *l. in exceptionib. 19. §. qui dolo infr. de probat.* quod eſt omnino improbabile: quis enim vnquam ita locutus eſt, vt verbum principale, ſine quo nullus orationis ſenſus eſſe poſſit, prætermittatur? ſed neque poſſis ea verba ſic intelligere, quaſi Vlpianus dicat ſe iam oſtendiſſe in præcedentibus, quatenus dolus tutoris nocere debeat: nam præter id quod ſcripſiſſet *oſtendimus* non *oſtendi*, vt in *l. cùm oſtendimus 4. infr. de fideiuſſ. & nominat. tutor.* quomodo etiam prudentes noſtri loqui ſolent, apparet non tractari hìc de dolo tutorum, de quo Vlpian. tractauerat, & quatenus nocere deberet, oſtéderat, ſed de pupilli dolo: ſed cùm imperitus interpres putaret, nullã eſſe ſẽtentiã huius orationis, *dolus autẽ domini*, quę tamẽ regi deberet ab illis pręcedẽtibus *debet facere locũ huic actioni*, adiecit de ſuo *quatenus noceat oſtẽdi.*

4. Pavlvs libro 30. ad Edictum.

SI pupillus, cuius tutor ſciuerit, pubes factus, vel furioſus, ſanæ mentis, dolum admittant: tenentur ex hoc edicto.

Ad l. Si pupillus 4.

Hæc lex illud ipſum continet, quòd proximè dictum eſt in §. præcedente, ſcientiam nimirum pupilli vel furioſi non ſufficere, nec ſi pupillus ſit proximus pubertati, ad inducendam tributoriam, ſed tutoris vel curatoris ſcientiam omnimodo neceſſariam eſſe: dolum tutoris aut curatoris non ſufficere, ſed ipſius tantùm domini ſiue pupilli ſiue furioſi: ſed diuerſitas huius legis a §. ſuperiore in eo eſt, quod Paulus loquitur de pupillo, cuius quidem tutor ſciuit durante pupillari ætate, ſed qui tamen pubes factus dolo malo aliquid admiſerit, quod locum faciat tributoriæ actioni: item que de furioſo cuius curator ſciuerit durante furore, ſed qui tamen ſanæ mentis factus dolum ipſe admiſerit, qui caſus certè ſunt minùs dubitabiles, quia neque de pupillo facto pubere, neque de furioſo ſanæ mentis effecto poteſt ambigi, quin dolum malum facere poſſint: niſi quod hoc caſu fruſtra videtur de tutoris vel curatoris ſcientia quærere, cùm fieri nequeat, vt circa negotiationem mercis peculiaris pupillus pubes factus & furioſus ſanæ mentis effectus dolo malo facere quid poſſit, quin ſciant ſeruum ea merce negotiari. Itaque hoc caſu in eorum perſonis vtrumque concurrit quod ad inducendam tributoriam neceſſarium eſt, & ſcientia negotiationis, & dolus: Vlpianus verò in §. præcedente loquitur de pupillo non pubere, ſed proximo pubertati, qui in ea ætate dolum fecerit, cui non poteſt videri ſimilis furioſus, quia ſicuti reſipiſcentiæ tempus certum nullum eſt, quomodo eſt pubertatis, ita nec reſipiſcẽtiæ proximus vnquam dici poteſt is, qui adhuc furioſus eſt, ideoque nec doli capax eſt, quouſque ad ſanam mentem redierit: at proximus pubertati eſt, qui ſex tantum menſibus diſtat a pubertate *l. non tantum 17. in principio, de excuſat. tutorum.*

5. Vlpianvs libro 29. ad Edictum.

PRocuratoris autem ſcientiam, & dolum nocere debere domino, neque Pomponius dubitat, nec nos dubitamus.

Ad l. Procuratoris 5.

Rat. dvb. In mandato quantumlibet generali nunquam dolus continetur *l. ſi procurator 6 §. Celſus ait ſupr. de condict. indeb.* quia cùm mandatum ſit contractus bonæ fidei ſemper intelligitur habere inſertam clauſulam *ex fide bona l. pen. §. vlt. inf. mandat.* quanquam & in contractibus ſtricti iuris, non minus quàm in iis qui bonæ fidei dicuntur, bona fides exigitur, quatenus malæ fidei, & dolo aduerſatur *l. bonam fidem 4. C. de obl. & actio.* ergo procuratoris dolum nocere domino in hac

tributoria actione non magis æquum eſt, quàm pupillo dolum tutoris, aut furioſo dolum curatoris.

Dec. Cuius opera quis vtitur præſertim vt ex ipſius actu lucrum captet, eius quoque factum & dolũ nocere æquum eſt *leg. 4. §. in hac exceptione 17. infrà de doli mal. except.* atqui dominus qui procuratorem conſtituit generalem ad omnium rerum adminiſtrationem, etiamſi non cum libera poteſtate, [nam in procnratore liberam adminiſtrationem habente nullam omnino dubitationem res haberet *l. procurator cui 58. ſupr. de procurat. l. vel in ipſum 6.* vbi dixi *ſup. tit. prox.*] eum eligit, vt eius opera in rebus omnibus vtatur. Ergo factum dolúmque eius in rebus omnibus præſtare debet, non quaſi mandaſſe ei videatur, vt dolo quicquam faceret, ſed quia debet ſibi imputare, cur doloſum procuratorem, minúſque probum elegerit: quòd non ſimiliter imputari pupillo aut furioſo poteſt: non enim ipſi eligunt ſibi tutorem vel curatorem, ſed ipſis eligitur à magiſtratu, ſi non à patre datus ſit: denique incidunt in tutorem & curatorem, vt Papinianus loquitur in *l. vlt. infr. rem pupill. ſalu. fer.* niſi ponamus petitum fuiſſe curatorem à minore, ac nominatum, de illo tantùm dubitari poteſt, an præſens duntaxat dolus procuratoris domino debeat nocere, an etiam præteritus, de quo Vlpianus tractat in *d. l. 4. §. quæſitum 18. de doli mal. except.* & ait, ſi quidem procurator ad agendum datus ſit non in rem ſuam, de præſenti tantùm eius dolo excipiendum eſſe. Si verò vel in rem ſuam datus ſit, vel ei omnium rerum adminiſtratio conceſſa fuerit, etiam de præterito dolo, ſic & in actione inſtitoria factum procuratoris qui inſtitorem præpoſuit, nocet domino vt ob eam præpoſitionem conueniri poſſit ex contractu inſtitoris *l. cuicunque 5. §. vlt. ſupr. titul. prox.* ſed an diſtinguemus vtrum procurator ſoluendo ſit, necne, quemadmodum diſtinguebat Papinianus in *l. in eum 5. in princ. eod.* & Pomponius in tutore, vt in *l. 3. §. pen. ſupr.* Vlpianus referebat. Minimè verò: alioqui non prætermiſiſſet hanc diſtinctionem Pomponius, quam non prætermiſit in tutore *l. 3. §. 1. ſupr.* vbi tamen minus erat neceſſaria: & certè facilius ac fauorabilius eſt, vt dominus ex dolo ſui procuratoris teneatur, ſiue ſoluendo ſit procurator, ſiue non ſit, quia ſibi debet imputare, vt dixi, cur minùs probum virum elegerit, quam vt ex eius contractu quolibet conneniti poſſit, ſi fortè prætextu mandati generalis, citra tamen adminiſtrationis liberæ conceſſionem, temerè contractum aliquem fecerit procurator, quem ſine ſpeciali mandato facere non debuerat, vt explicauimus ad *d. l. in eum*: de ſcientia verò procuratoris quin domino debeat nocere, dubitari minùs poteſt, quorſum enim procuratorum vſus, niſi vt per eos ſciamus & faciamus, quæ alioqui nec ſcire per nosmetipſos, nec facere poſſemus *l. Papinianus 20. ſupr. de minor.* Ex eo autem quod hîc Vlpianus ita loquitur, *neque Pomponius dubitat, nec nos dubitamus*, innuit ſatis apertè diſſentire ſe à Pomponio in quæſtione illa, quam agitauerat in *§. 1. l. 3. ſupr. de dolo tutoris*, an pupillo nocere deberet, necne, in qua retulerat diſtinctionem Pomponij, an tutor ſoluendo eſſet, necne, ſed non æquè eam probauerat.

1 ¶ Si vicarius ſerui mei negotietur: ſi quidem me ſciente, tributoria tenebor. ſi me ignorante ordinario ſciente, de peculio eius actionem dandam Pomponius libr. 60. ſcripſit: nec deducendum ex vicarij peculio, quod ordinario debetur: cùm id quod mihi debetur, deducatur. ſed ſi vterque ſcierimus, & tributoriam, & de peculio actionem competere ait. tributoriam, vicarij nomine. de peculio verò, ordinarij, eligere tamen debere agentem, qua potius actione experiatur. ſic tamen, vt vtrumque tribuatur: & quod mihi, & quod ſeruo debetur: cùm ſi ſeruus ordinarius ignoraſſet, deduceretur, integrum, quod ei à vicario debetur.

Ad §. 1. Si vicarius.

Rat. dub. Seruus vicarius eum dominum habere intelligitur, cuius ipſe vicarius eſt, id eſt ſeruum ordinarium *l. ſi ſeruus 17. infr. de pecul.* atqui tributoria nihil niſi ſcientiam & dolum domini exigit *l. 3. §. 1. & ſeq. & l. prox. ſupr. l. quamuis 8. infr. hoc tit.* Ergo ſi ordinarius ſciuerit vicarium ſuum peculiari hac merce negotiari & dolo ipſe aliquid fecerit, licèt ego qui ordinarij mei ſerui dominus ſum ignorauerim, nec dolo malo quicquam fecerim, tributoria debeo teneri, non actione tantùm de peculio, & è contrario ſi me ſciente & ordinario ignorante tale quid factum ſit, non videtur danda tributoria quaſi domino ipſo ignorante: aut ſi me tanquam vnicum dominum velit quis hîc intueri, cur ordinarij ſerui vel ſcientiam, vel ignorantiam inſpicimus, vt quod ei debetur ex peculio vicarij deducatur?

Dec. Diſtinctio illa ſeruorum ordinariorum & vicariorum maximè, propter diſtinctionem peculiorum introducta eſt, quoniam aliud eſt peculium ſerui ordinarij, aliud vicarij, niſi quod vicarij peculium ſicut & vicarius ipſe in ordinarij peculio eſt, *d. l. ſi ſeruus, l. depoſui 38. §. Stichus infr. de pecul.* at non ſimiliter è contrariò peculium vicarij etiam ordinarij peculium eſt. Cæterùm qui dominus ſerui ordinarij eſt, is etiam vt vicarij dominus ſit neceſſe eſt: non enim poteſt alium in ſua poteſtate habere is qui non eſt ſuæ poteſtatis *l. ſic eueniet 21. inf. ad l. Iul. de adult.* tam autem ſeruus verè meus eſt ſeruus ordinarius, quam eius vicarius, ita fit vt contra me ſolum dirigi tributoria poſſit ex peculiari negotiatione vicarij, non aduerſus ordinariũ ipſum, quia cum ſeruo nulla actio eſt *l. cum ſeruo 101. de reg. iur. l. ſeruus 6. C. de iudic.* neceſſariò igitur diſtinguendum eſt, vter ſciuerit, an ſeruus meus ordinarius, an ego qui ſum dominus vtriuſque, non an ſciatur vter tributoria teneri debeat, ſed vt diſtingui poſſit tributoria ab actione de peculio, atque ita ſciri quænam deductio eius quod debetur facienda ſit, & ex cuius peculio, an ſerui ordinarij, an vicarij: cùm aliter vtique fieri deductio debeat in actione tributoria, aliter verò in actione de peculio, ait verò Vlpianus ex Pomponio, ſi me ſciente vicarius ſerui mei negotiatus ſit, licèt ignorante ordinario tributoria me teneri, ſi verò me ignorante & ordinario ſciente, dandam eſſe contra me actionem de peculio vicarij: priore caſu non deducam, quòd vicarius debet mihi, cùm ex eius perſona conueniar tributoria, ſed id tantùm quod idem vicarius ſeruo meo ordinario debet, vt ſcriptum eſt in fine huius §. [quamuis mihi quoque id tanquam conſeruo debitum deberi intelligatur *d. l. ſi ſeruus, l. ſed ſi damnum 9. §. huic definitioni eo. tit.*] exemplo ſcilicet eius: quod ſcriptum eſt in *l. 3. in princ ſupr.* dominum, qui ſciuit conuentum tributoria detrahere ſolidum quod alij domino ignoranti debitum fuit: poſteriore verò caſu conuentus ego actione de peculio vicarij deducam quidem id quod mihi debetur a vicario, ſed non quod ordinario debet vicarius, quia cùm ſcientia & dolus ordinarij puniri debeat, qui ſeruum ſuum vicarium negotiari ſciuit, non magis poſſum ex eius perſona deducere quod ipſi debetur, quam poſſet ipſe deducere, ſi conditio eius pateretur, vt tributoria conueniri poſſet: quanquam enim non ex eius perſona conueniar tributoria, ſed ex mea de peculio, attamen quod ad eum pertinet, non poteſt melior eſſe mea conditio, quam ſi ex ipſius perſona conueniretur tributoria, quo caſu vtique nihil poſſem deducere quod ei deberetur: de eo autem quod ſeruus ordinarius

mihi

mihi debet, deducendò tractari hîc nihil poteſt, quia nec de peculio ordinarij agitur, ſed tantùm de peculio vicarij, in quo peculium ordinarij non eſt.

a *Sed ſi vterque ſcierimus.* RAT. DVB. Non poteſt agi tributoria ſimul & de peculio, nec vtraque ex eodem contractu competere, cùm habeant, non ſolùm alias atque alias præſtationes, ſed etiam contrarias: nam in actione de peculio deducitur id omne quod & domino & iis quos habet in ſua poteſtate debetur *l. ſed ſi damnum 9. §. peculium & ſeq. infr. de pecul.* in tributoria non item, ſed dominus vt alius quilibet extraneus in tributum vocatur *l. 1. ſupr.* Porò vt tributoria locum habeat, ſufficit dominum ſciuiſſe, & dolo aliquid feciſſe, vt in ſuperioribus diximus. Ergo ſi & ego & ſeruus meus ordinarius ſciuerimus ſeruum vicarium ordinarij, peculiari aliqua merce negotiari, danda eſt contra me tributoria non minùs ordinarij quam vicarij nomine, cùm perinde ſim ego vtriuſque ſerui & ordinarij & vicarij dominus.

DEC. Tributoria quidem datur contra dominum, qui ſciuit ſeruum peculiari aliqua merce negotiari, ſed tamen non niſi ex eius ſerui contractu qui negotiatus eſt: atqui ponimus vicarium duntaxat negotiatum eſſe, non etiam ſeruum ordinarium. Ergo non poteſt dici me qui vtriuſque ſum dominus, teneri debere tributoria nomine ſerui ordinarij: nam quod vicarius negotiatus eſt ſciente ordinario, non poteſt facere, vt negotiatus ipſe videatur, [alioqui dominus ipſe quo ſciente ſeruus negotiatus eſſet peculiari merce aliqua, ipſe quoque negotiatus eſſe videretur, atque ita quaſi ex proprio ſuo contractu teneri in ſolidum deberet, quod tamen non ita eſt.] Ergo nec poteſt ſcientia illa ordinarij facere, vt eius nomine debeã teneri tributoria actione, ſed tantùm nomine vicarij, qui & contraxit, & me ſciente negotiatus eſt, nullâne igitur actione, ordinarij nomine conueniri potero? vtique, ſed actione de peculio, quia quæ ratio facit, vt meus hic ſeruus ordinarius tributoria conueniri deberet propter ſcientiam negotiationis ſui vicarij, ſi cum ordinario agi poſſet, eadem facit, vt quoniam cum ordinario agi non poteſt, mecum agi debeat eius nomine de peculio, ſicut agitur ex obligatione qualibet per ſeruum contracta *l. nec ſeruus 41. infr. de pecul.* negari autem non poteſt, quin ſcientia ſerui mei ordinarij, qui ſciuit vicarium ſuum negotiari, ordinarium ipſum obligauerit creditori, quamuis non ordinarius ipſe contraxerit: quomodo enim poſſet conueniri tributoria libet ſi non eſſet obligatus? ſcientia igitur & factum ipſius eum obligat, quamuis non contraxerit, nec contraxiſſe fingatur, & hoc caſu benè dici poteſt quod ait Paulus in *l. omnem 25. ſupr. de iudic.* omnem obligationem pro contractu habendam eſſe. Proinde fatendum eſt hoc caſu & tributoriam, & actionem de peculio quamuis contrarias, ſimul competere & vnum, eundémque contractum, ſed diuerſis tamen reſpectibus & ex diuerſis obligationibus, tributoriam ex contractu, & nomine vicarij, de peculio autem ex contractu & nomine ſerui ordinarij: non tamen vt vtramque actionem contra me exercere creditor poſſit, ſed vt eligere debeat, quanam potiùs experiatur, an tributoria, an de peculio, vt in *l. quod in herede 9. §. eligere infr. hoc tit.* Cæterùm in vtraque actione ita fiet tributio, vt vtrumque, & quod mihi, & quod ſeruo meo debetur à vicario, tribuatur, cùm tamen ſi ſeruus meus ordinarius ignoraſſet negotiationem, deduceretur a me integrum id, quod ipſi a vicario deberetur, vt ſuprà diximus.

2 ¶ Sed, & ſi ancilla negotiabitur, admittendam tributoriam dicimus.

Ad §. 1. Sed etſi ancilla.

RAT. DVB. & DEC. Ad hunc §. iam à nobis allata eſt ad *l. 1. § poteſtatis ſupr. & ad l. 1. §. parui autem refert. & §. in poteſtate ſup. de exercit. act. & ad l. ſed etſi 7. §. 1. & l. 8. ſupr. tit. prox.* Iunge *l. 1. §. cum eo, & l. & ancillarum 27. in princ. infr. de pecul.*

3 ¶ Item parui refert, cum ipſo ſeruo contrahatur, an cum inſtitore eius.

Ad §. 3. Item parui refert.

RAT. DVB. Inſeruiendum eſt verbis edicti, vt loquitur Vlpianus in *l. 1. §. licèt autem, ſupr. de exercit. act.* Edictum autem prætoris quo propoſita eſt actio tributoria, de eo tantùm loquitur qui cum filiofamilias, vel ſeruo qui in poteſtate noſtra eſt, contraxerit *l. 1. §. pen. & vlt. ſupr.* ergo ſi quis cum ſerui inſtitore contraxerit, deficiunt verba edicti, nec proinde tributoria hæc actio ipſi dari ex edicto poteſt.

DEC. Qui cum inſtitore contrahit, cum eo ipſo qui inſtitorem præpoſuit, contrahere videtur, idcoque ex eius contractibus habet actionem in ſolidum contra præponentem, ac ſi ipſe qui præpoſuit contraxiſſet *l. 1. & paſſ. ſupr. tit. prox.* ergo nihil refert ad inducendam actionem tributoriam, an quis cum ſeruo, an cum eius inſtitore contraxerit, dummodo contraxerit de peculiari merce, in qua dominus ſeruum ſuum negotiari ſciuit. Hoc enim omnino & ſemper requiritur.

4 ¶ *Mercis nomine* meritò adiicitur, ne omnis negotiatio cum eo facta tributoriam inducat.

Ad §. 4. Mercis nomine.

RAT. DVB. Licèt mercis nomine vſus ſit Prætor in hoc edicto, mercis autem appellatio anguſtior ſit, attamen ea mens prætoris fuit, vt edictum hoc ad omnes negotiationes porrigeretur, ſi Pedio credimus quem Vlpianus refert, & probat in *l. 1. §. 1. ſupr. hoc tit.* nihil ergo profuit hæc verba *mercis nomine* in edicto adiicere.

DEC. Anguſtior quidem eſt mercis appellatio, quàm vt omnes res comprehendat, quatum negotiatio ad hoc edictum pertineat: non enim comprehenderet ſeruos, fullones, vel ſarcinatores, vel textores, vel venalitiarios, qui tamen omnes in hoc edicto mercis appellatione continentur, vt diximus in *d. §. 1.* At non ideò tamen exiſtimandum eſt negotiationem quamlibet inducere tributoriam, cùm multa in negotiationem incidant, quæ mercis appellatione contineri nullo modo poſſunt, id eſt, nec propriè, nec impropriè, vt putà prædia fundi, & ſi quæ aliæ ſunt res immobiles *l. mercis appellatio 66. de verb. ſignific.* mancipia, fœnebris pecunia *§. cæterum ad fin. inſt. quod cum eo qui in alien. poteſt eſt.* Ergo non ad negotiationem omnem quæ cum ſeruo facta ſit, etiam ſciente domino, hoc edictum pertinet, ſed ad eam tantùm quæ mercis nomine, in eóque differt peculium à merce peculiari, cùm etiam illa quæ mercis appellatione venire non poſſunt in peculium veniant *d. §. cæterum.*

5 ¶ Per hanc actionem tribui iubetur, quod ex ea merce, & quod eo nomine receptum eſt.

Ad §. 5. Per hanc actionem.

RAT. DVB. Tributoria ideò datur contra dominum, quia ſciuit & paſſus eſt ſeruum in peculiari aliqua merce negotiari *l. 1. ſupr.* Ergo ſatis prætori eſſe debuit, vt merx ipſa tribueretur, non etiam quòd eo nomine receptum eſſet. Quicquid enim ſupra mercem eſt, non ex

merce

merce ipſa, ſed ex negotiatione percipitur, adeóque pretium ipſum rei venditæ *l. venditor 21. infr. de hered. vel. act. vendit.*

Dec. Contrahens cum ſeruo qui mercem aliquam peculiarem ſciente domino exerceat, non tantum mercem illam, ſed etiam omnem illius mercis negotiationem intuetur, id eſt, lucrum omne quod ex ea negotiatione quoquo modo poteſt accedere: quemadmodum is qui cum ſeruo peculium habente contrahit, vniuerſum ipſius peculium vbicunque & vndecunque ſit, intueri dicitur velut proprium eius patrimonium *l. ſi ex duobus 32. in fine princip. infr. de pecul.* vt diximus ad *l. 3. in princ. ſupr.* Meritò igitur Prætor per hanc actionem tribui iuſſit, non tantùm peculiarem illam mercem, in qua ſeruus ſciente domino negotiatus ſit, ſed etiam quicquid inde receptum fuerit, vt conſtat ex hoc §. & ex iis quæ paulò latiùs hoc de edicto refert Iuſtinianus in §. *introduxit, inſt. quod cum eo qui in alien. poteſt.* Tota enim mercis negotiatio licet maximè ex negotiatoris opera & induſtria pendeat, mercis tamen cauſa facta eſt, & ad eam proinde pertinet.

6 ¶ In tributum autem vocantur, qui in poteſtate habent, cum creditoribus mercis.

Ad §. 6. In tributum.

Rat. dvb. & Dec. Eadem eſt, quæ ad *l. 1. ſupr.* videbatur enim non eſſe vocandum ſerui dominum in tributum cum cæteris mercis creditoribus, quia id fieri non poſſet, niſi adempto ei priuilegio deductionis, vt loquitur Vlpianus in *d. l. 1. & in §. prox. infr.* quod tamen priuilegium cùm tam multis rationibus conceſſum ſit, quæ extant in *l. ſed ſi damnum 9. §. peculium, & §. præterea l. ex facto 52. infr. de pecul.* non facilè nec ſine magna cauſa adimi ei debet. Priuilegia enim quamquam per ſe odioſa ſunt, nec niſi magnis de cauſis concedenda tanquam quæ per legem illam duodecim tabularum prohibita ſint, *priuilegia ne irroganto*, ſi quando tamen conceſſa ſint, religioſè conſeruanda ſunt *l. Antiochenſium 36. de reb. author. iudic. poſſid. aliàs l. antep. de priuileg. credit. l. 1. infr. ad municip. l. 1. de nundin.* Ea verò maximè quæ interpretes noſtri vocant *in corpore iuris clauſa*, quale hoc eſt, quod habet dominus in actione de peculio, & cætera omnia de quibus in illo volgari titulo, qui tamen in Pandectis Florentinis nullus eſt *de priuileg. credit.* ſed contra dominum, facit quod ſciendo & patiendo ſeruum ſuum negotiari in merce peculiari, facto ipſe ſuo ſibi præripuit priuilegium deductionis: quod vt ſaluum retineret, debuerat cum poſſet prohibere ſeruo ſuo ne ea merce negotiaretur: ea res facit, vt à Prætore vocetur in tributum cum cæteris ſerui creditoribus non omnibus, ſed eius duntaxat mercis, vt ſcriptum eſt hoc §. nam neque aliorum creditorum ratione, qui ex aliis cauſis cum eodem ſeruo contraxerunt quicquam imputari domino poteſt, propter quod ſuum deductionis priuilegium amittere debeat, nec latiùs patere effectus poteſt quàm ſua cauſa.

7 ¶ Sed eſt quæſitum, dominus verùm ita demùm partietur ex merce, ſi quid ei mercis nomine debeatur, an verò & ſi ex alia cauſa? & Labeo ait, ex quacumque cauſa ei debeatur: paruíque referre ante mercem, an poſtea ei debere quid ſeruus cœperit. ſufficere enim, quod priuilegium deductionis perdidit.

Ad §. 7. Sed eſt quæſitum.

Rat. dvb. In actione tributoria vocatur dominus in tributum cum cæteris mercis creditoribus, ſicut alius extraneus quilibet *l. 1. ſup. §. introduxit, inſt. quod cum eo qui in alien. poteſt.* Atqui neque alij creditores cum domino vocantur in tributum, quàm qui ſunt creditores eiuſdem mercis, neque qui mercis creditores ſunt, vocantur, ſi ex qua alia cauſa ipſis debeatur, vt diximus in §. præcedente. Ergo & dominus mercis partiri ex merce cum cæteris omnibus creditoribus debet, & in tributum vocari, ſi quid ei ex cauſa illius mercis tãtùm, non etiam ſi aliunde quid ei debeatur: ne alioqui in eo, in quo habendus eſt pro extraneo creditore, melioris tamen conditionis ſit, quàm cæteri extranei. Contra mentem & propoſitum Prætoris qui hoc edicto videtur id egiſſe, vt in hac tributoria actione dominus cum cæteris creditoribus concurrens in omnibus & per omnia ad inſtar extranei creditoris redigeretur.

Dec. Id vnum Prætor egit hoc edicto, vt domino auferret priuilegium deductionis quod habet in actione de peculio, ſatiſque punitur ea domini ſcientia & patientia in hoc quod priuilegium illud deductionis perdit: nec etiam in eo puniendus eſt, vt extra cauſam mercis nec creditor eſſe videatur. Ergo non tantùm partiri ex merce dominus debet, ſi quid ei ex mercis cauſa debeatur, ſed etſi ex alia quacunque cauſa: adeò vt nec referat, an ante mercem, an poſtea deberi aliquid ei cœperit: cùm & creditoribus cæteris & Prætori ipſi ſufficere debeat, quòd ſuum deductionis priuilegium perdiderit, vt Vlpianus ex Labeone hîc ſcribit: non enim domino iniuria fieri debet, quamuis in tributum vocetur, vt ſcriptum eſt in *l. 7. in princ. inf.*

8 ¶ Quid tamen ſi qui contrahebant, ipſam mercem pignori acceperint? puto debere dici, præferendos domino iure pignoris.

Ad §. 8. Quid tamen.

Rat. dvb. Non poteſt dominus à ſeruo ſuo pignu vllum accipere, cùm nihil ſuum habeat ſeruus quod pignori dare domino poſſit *tot. tit. Cod. ſi alien. res pign. dat. ſit.* Non ergo poteſt imputari domino, cui à ſeruo pignus non acceperit: alioqui deterior facilè fiet conditio domini quàm cæterorum creditorum, quæ tamen melior eſſe deberet. Sed & eadem ratio facit, vt neque pignoris obligatio poſſit ſubſiſtere, etiamſi aliis creditoribus eam mercem idem ſeruus pignori dederit, cùm dominus ſerui ſit etiam dominus mercis, nec quòd dominus eum ſeruum in eiuſmodi merce negotiari patiatur, facere poteſt, vt pignoris quoque dationem permiſiſſe videatur, quæ nec tum permiſſa eſſe intelligitur, cùm dominus expreſſa voluntate cum ſeruo contrahi iuſſit *l. dominum 3. infr. quod iuſſ.* Nihil ergo referre poteſt, an ſeruus mercem ipſam pignori dederit, aliis creditoribus non dederit.

Dec. Pignoris datio valet non ſolùm ſi à domino facta ſit, ſed etſi ab alio dummodò ex domini voluntate *l. aliena 20. ſupr. de pignor. act. l. 1. 2. & paſſ. d. tit. C. ſi alien. res pignor. dat. ſit*, adeóque diſſimulatione *l. mulier 11. C. de diſtract. pignor.* Atqui cùm dominus ſit & patiatur ſeruum ſuum peculiari aliqua merce negotiari, ſatis pati intelligitur, vt det pignori. Quid enim aliud eſt negotiari quàm quoquo modo contrahere? Aut quis vnquam dixit pignoris dationem extra cauſam negotiationis eſſe? Ideóque certè plus poteſt ſeruus cui negotiari permiſſum eſt, quàm qui contrahere ac dominum ipſum in ſolidum obligare iuſſus fuit? *d. l. dominum*, quia obligatio

perſonæ,

Digitized by Google

perſonæ, nihil commune habet cum obligatione bonorum, vt ibi dicemus, & conſtat ex *l. ſed etſi 25. §. ſi tamen 14. ſupr. de hered. petit.* alioqui cenſerentur obligata bona debitotis omnia hoc ipſo quòd eſſet obligatos, quod tamen falſiſſimom eſt, extra eas caoſas, de quibus in *tit. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr. & C.* & ſi quæ aliæ ſont ſimiles, quæ priuilegium habent tacitæ hypothecæ. Idque probat etiam optimè hic §. com *§. planè 17. infr. hac lege.* Sed tamen obſerua, vt cæteri creditores pignoris iure domino præferantur, pignoratam eſſe debere mercem ipſam, aut quid aliud ex iis quæ mercis nomine recepta ſunt. At non etiam aliud quicquam ex domini bonis. Non enim ſciētia & patientia illa domini in huius mercis negotiatione, ex qua ius pignoris dandi colligimus ad alia quoquo bona extendi poteſt. Quod aotem dicimos ea ratione futurum, vt deterioris conditionis ſit dominus, quàm cæteri creditores, cùm neque mercem illam quæ iam ſua eſt, neque aliud quippiam à ſeruo pignori accipere dominus poſſit, verum quidem eſt, ſed rationem iuris certam immutare non poteſt, cùm imputare ſibi dominus debeat, cur ſciens paſſus ſit negotiari ſeruum, cùm poſſet ei prohibere ne negotiaretur, aut ſaltem ne mercem ipſam, vel quid aliud pignori daret. Nam & poteſt certum genus contractus prohiberi *l. ſed ſi pupillus 11. §. condino ſupr. tit. prox.* & ipſa præſertim pignoris datio, *l. vlt. C. de rebus alien. non alienand.* Quod ſi dominus pignoris dationem non prohiboerit, prudenter facit creditor, ſi mercem ipſam pignori accipiat, quia pignoratitiorum creditorum priuilegia ex tempore incipiunt accepti pignoris. Cæterorum verò non ex tempore, ſed ex cauſa *l. priuilegia 32. infr. de reb. author. iud. poſſidend.* Niſi quod quidam etiam ex creditoribus pignoratitiis anterioribus aliis interdum poſtponuntur, vt in *l. interdum 5. infr. qui potior. in pign. hab. l. aſſiduis 12. Cod. eod. tit.* Hunc tamen §. Galli parum curarent, apud quos pignorum mobilium perſecutio hypothecaria nulla eſt, ſi ab alio quam ipſo debitore poſſideantur. Id enim eſt quod aiunt, *Les meubles n'ont point de ſuite.*

9 ¶ Siue autem domino, ſiue his, qui in poteſtate eius ſunt, debeatur, vtique erit tribuendum.

Ad §. 9. Siue domino.

RAT. DVB. Prætor in hoc edicto in tributum vocauit dominum cum cæteris mercis creditoribus *§. in tributum ſupr.* & quidem tanquam extraneum creditorem *l. 1. ſupr.* non etiam eos, qoi in eius poteſtate ſunt, ſi quid ipſis qooque debeatur. Ergo ſoli domino ex hoc edicto tribuendum eſt, & partiendum ex merce ſi quid ipſi debetur, non etiam ſiquid aliis, quos habet in ſua poteſtate.

DEC. Quod iis debetur, qui io poteſtate domioi ſunt, ipſi quoque domino deberi intelligitur *l. ſed ſi damnum 9. §. huic definitioni infr. de pecul.* vnde eſt, quod actione de peculio conuentus dominus id quoque deducit quod ipſis debetor, vt ibidem ſcriptum eſt: ſatis ergo eſt, qood conuentus actione tributoria priuilegium illud deductioois amittat, quod in actione de peculio haberet, nec prætereà ipſius etiam pecuniæ qoæ debetur his qoi in poteſtate domini ſont iacturam facere dominus debet *§. ſed eſt quæſitum 7. in fin. ſupr.* cùm ſit ipſe creditor: alioqui afficeretur iniuria, quod tameo fieri non debet, quamuis in tributum vocetur, vt idem Vlpianus noſter ſcribit in *l. illud quoque 7. in princ. infr.*

10 ¶ Sed ſi duo, pluréſve domini ſint: vtique omnibus tribuetur pro rata debiti ſui.

Ad §. 10. Sed ſi duo.

RAT. DVB. Edictum Prætoris de tributoria actione non de alio domino locutum eſt, quam qui ſciuerit, & paſſus ſit negotiari ſeruom in peculiari merce, eúmque in tributum vocauit tanquam extraneum quemlibet creditorem *l. 1. ſupr. §. introduxit inſt. quod cum eo qui in alien. poteſt.* ergo ſi doo pluréſve ſint domini, quibus debeatur, non illis triboendum eſt pro rata debiti ſui, ſed ei ſoli qui tributoria conuenitur.

DEC. Non debet eſſe deterior cauſa domini eiuſdemque creditoris, quàm aliorum creditorum, cùm hoc plus iuris babeat, quàm cæteri creditores, quòd ſit dominus *arg. l. 1. §. vlt. inf. ſi à parent. quis manum. ſit.* Plos etiam quàm dominus alter qui ſeruum ſuum in ea peculiari merce negotiari paſſus eſt, quod ille nec ſciuit nec paſſus eſt, ſed ignorauit, vnde eſt, quod ex eios perſona poteſt dedocere id omne quod ignorauti condomino debetor, quamuis per actionem tributotiam ex propria ſua perſona conueniatur *l. 3. in princ. ſupr.* Ergo verum eſt & extra omnē omniuo dubitationē, quod hîc ſcribitur, ſi doo pluréſve domini ſint, vtique omnibus pro rata debiti ſui tribuendū eſſe. Idque ſignificat dictio *vtique* ſine dubio ſcilicet ac ſine vlla diſtinctiooe: qoid ergo ſi vnus tantùm creditor appareat? dicemus in *§. vlt. infr.*

11 ¶ Non autem totum peculium venit in tributum: ſed id duntaxat, quod ex ea merce eſt: ſiue merces manent, ſiue pretium earum receptum a conuerſúmve eſt in peculium.

Ad §. 11. Non autem totum.

RAT. DVB. Iniuria fieri videtur creditoribos ſi non iis ex toto peculio ſatisfiat, cùm habeant obligatum dominum actione de peculio, non ſolùm ſi eo ignorante ſeruus contraxerit *l. nec ſeruus 41. infrà de pecul.* ſed etiamſi eo prohibente *l. ſi quis ſeruum 29. §. 1. l. quoties 47. eod.* qoanto magis cùm ſciuit & paſſos eſt dominus ſeruum in peculiari aliqoa merce negotiari?

DEC. In actione de peculio totius peculij ratio habetur, quia pro eo incommodo habet dominus hoc commodum quod deductionis priuilegio vti poteſt, vt in eo quod ipſi eiſque quos in ſua poteſtate habet debetur, omnibus præferatur *l. ſed ſi damnum 9. §. peculium & ſeqq. l. ex facto 52. inf. de pecul.* at in actione tributoria non habetor ratio totius peculij, ſed eios tantùm mercis qoa ſeruus ſciente ac patiente domino negotiatus eſt, & ſi quid inde receptum ſit, quia pro eo incommodo habent creditores hoc commodum, quod pari iure certant cum domino, ac ſi eſſet ille extraneos creditor, nec priuilegiom vllom deductionis timent. Ergo apud ſe explorare debet, an expediat agere tributoria, an de peculio *l. aliquando 11. inf.* nec poſſunt conqoeri quaſi minùs conſecuti ſint ex ea actione, coius natura paſſa non eſt, vt plus conſequi potuerint *§. cæterùm inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt.* Fieri enim & ſequi condemnationem neceſſe eſt ex natura cuioſtibet propoſitæ actionis, cuius fines prætergredi, neque Prætor potuit dictando formulam, neque iudex pronuociando, proinde ſi tributoriam creditores elegerint ſibi imputent: nec enim volenti fit iniuria *l. in diem 9. §. 1. de aqua & aqu. pluu. arcend.* voluerunt autem certè qoi maloerunt *l. ſi patre cogente 22. infr. de rit. nupt.*

a *Siue merces manent, ſiue precium receptum.* RAT. DVB. Aliud eſt merx, aliud verò mercis æſtimatio & precium *l. ſi alij 42. §. 1. ſupr. de vſufr. l. 1. de rer. permut.* & cuiuſque rei precium non tantom merx non eſt, ſed neque

neque ex merce, at potiùs ex negotiatione percipi intelligitur, vt ſuprà diximus ex *l. venditor 21. infr. de hered. vel act. vendit.* Ergo in tributoriam ita demùm venire merces debent, ſi maneant & durent, non etiam ſi venditæ iam ſint, earùmque pretium conuerſum ſit in peculium, cùm in hac actione peculij quod extra mercem mercíſque cauſam eſt, ratio nulla habeatur *§. prox. præcedent.*

Dec. Nihil intereſt, quantum ad hanc actionem pertinet, an merces maneant, an verò venditæ ſint, & earum pretium conuerſum in peculium: cenſetur enim pretium quod ex iis receptum eſt ſubrogatum eſſe in ipſarum locum, vt earum vice tribui & diſtribui debeat, quia nec conſumptum videri poteſt, quod in corpore patrimonij retinetur *l. ſed quod inde 71. & ſeqq. infr. de legat. 2.* & præterquam quod dici ſolet ſubrogatum ſapere naturam eius in cuius locum ſubrogatũ eſt *vulg. l. ſi quis eum 10. §. qui iniuriar ſup ſi quis caution.* Prætor etiam verbis edicti huic rei optime propexit. Conſtituit enim vt non tantùm merx tribui deberet, ſed etiam quod ex merce receptum eſſet, ne dubitari poſſet, de pretio quoque tribuendo, cæteriſque omnibus quæ ex mercis negotiatione acceſſiſſent *§. introduxit inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt.* nec enim ſemper pretium ſuccedit loco rei, ſed aliquibus tantùm caſibus, vt puta in iudiciis vniuerſalibus *l. ſi & rem & pretium 21. ſupr. de hered. petit.* vbi diximus.

12 ¶ Sed etſi adhuc debeatur mercis nomine à quibuſdam, quibus ſolebat ſeruus diſtrahere: hoc quoque tribuetur, prout fuerit receptum.

Ad §. 12. Sed etſi adhuc.

Rat. dub. Quod adhuc à quibuſdam debetur mercis nomine nondum eſt eius cui debetur: eſt enim vnuſquiſque dominus eius pecuniæ quam debet *l. 1. infr. de liber. legat.* ergo non poteſt in tributum venire: Domini enim eſt tribuere ac diſtribuere, nec niſi domino diſtributionem Prætor permittit, vt ſcribit Iuſtin. in *§. introduxit inſt. quod cum eo.*

Dec. Quod debebitur ſi ſolutum ſit, fit creditoris, alioqui ſolutio non pareret liberationem, ſi pecunia non fieret accipientis, & quidem in totum & irreuocabiliter *l. ſi rem 20. l. ſi quis aliam 47. l. ſi alieni. 78. l. quis res 98. in princ. de ſolut. l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum ſupr. de condict. indeb.* Ergo poteſt hoc quod adhuc mercis nomine debetur in tributum venire eo demum tempore quo ſolutum & receptum fuerit, ac proinde ſi per partes ſoluetur, quod plerumque fit, prout receptum fuerit, quomodo Vlpianus hic loquitur.

13 ¶ Si præter mercem ſeruus iſte in taberna habeat inſtrumentum, an hoc quoque tribuatur? & Labeo ait, & hoc tribui. & eſt æquiſſimum. plerumque enim hic apparatus ex merce eſt, immò ſemper. Cætera tamen quæ extra hæc in peculium habuit non tribuentur, vt puta argentum habuit, vel aurum: niſi ſi hæc ex merce comparauit.

Ad §. 13. Si præter mercem.

Rat. dub. Inſtrumentũ quod habet ſeruus in taberna eius mercis nomine qua negotiatur ſciente domino, licèt mercis gratia cõparatum proponatur, attamẽ neque merx ipſa eſt, neque quicquã ex merce receptũ, ideóq; apparatus dicitur eleganter, vt intelligamus parari ad mercis negotiationem. Ergo neque ex verbis, neque ex ſententia edicti in tributum venire poteſt: Prætor enim non niſi de merce locutus eſt, & de eo quod ex merce paratum eſſet *§. introduxit inſt quod cum eo qui in alien. poteſt.*

Dec. Apparatus hic plerumque imò ſemper ex merce eſt, eiuſque impenſa, ſi non ipſi merci, ſaltem mercis negotiationi imputatur, quoniam aliter fieri negotiatio non poſſet: ſi qua tamen in taberna ſint extra hoc inſtrumentum, quæ ſeruus hic in peculium habuerit, vt puta argentum, vel aurum, ea verò non tribuentur, quia nihil commune habent cum merce, niſi proponas ex merce ipſa fuiſſe comparata. Quo caſu in tributum venient ex verbis illis edicti: *Et quod ex merce receptum erit: d. §. introduxit. iunct. §. non autem totum ſup.*

13 ¶ Item ſi mancipia in negotiatione habuit ex merce parata, etiam hæc tribuentur.

Ad §. 14. Item ſi mancipia.

Rat. dub. Mancipia non continentur mercis appellatione *l. mercis appellatione 207. de verb. ſignif* non quia nec mobilium nomine veniãt, vt quidam putant *arg. l. mercis appellatio 66. eod.* [veniunt enim vt conſtat ex *l. 3. §. Nerua filius infra de acquir. poſſ.*] ſed propter dignitatem hominum, quorum gratia merces, cæteræque res omnes à natura comparatæ ſunt, vt diximus ad *l. 1. §. 1. ſupr. ex l. iuſtiſſimè 44. infr. de ædilit. edict. iunct. l. vetus fuit quæſtio 68. de vſufr. l. in pecudum 28. de vſur.* Ergo nec poſſunt venire in tributum per actioñe tributoriam.

Dec. Mercis appellatio in hoc edicto latiùs ſumitur, vt etiam ſeruos fullones, vel ſarcinatores, vel textores, vel venalitiarios comprehendat *dict. §. 1.* at non etiam cætera mancipia, niſi qua ſint ex merce parata, de quibus ſolis agit Vlpianus in hoc §. Etſi enim mercis appellatione non veniunt, attamen veniunt appellatione eius quod ex merce receptum eſt: nam & pecunia veniret *dict. § non autem & ſequent. ſupr.* cùm tamen nemo vnquam dixerit pecuniam mercis appellatione comprehendi *leg. prima, infrà de rerum permutat.* quæ nec merce æſtimari poteſt, ſed ad æſtimandas merces præcipuum vſum ſuum præſtat *l. ſi ita fideiuſſorem 42. infrà de fideiuſſ.*

15 ¶ Si plures habuit ſeruus creditores, ſed quoſdam in mercibus certis: an omnes in iiſdem confundendi erunt, & omnes in tributum vocandi: vt puta duas negotiationes exercebat, (ſagariam, & linteariam) & ſeparatos habuit creditores, puto ſeparatim eos in tributum vocari. vnuſquiſque enim eorum merci magis, quàm ipſi credidit.

Ad §. 15. Si plures.

Rat. dub. Cùm idem ſeruus plures habuit negotiationes ſciẽte domino, puta ſagariam de qua in *l. cùm duobus 52. §. quidam infr. pro ſocio,* & lintearium, verum eſt omnium nomine tributoriam actionem in dominum competere, & in vtraque negotiatione dominum extranei loco habendum eſſe: quidni ergo creditores omnes inter ſe confundendi erunt, cum quibus ipſe etiam dominus confunditur? aut cur plures tributorias actiones inter eos inducamus, quibus poſſit vna ſufficere; præſertim cùm vnus tantum ſeruus ſit, ex cuius contractibus dominus conuenitur: ita & dici ſolet in poteſtate cuiuſlibet

Digitized by Google

inſlibet debitoris eſſe adiiciendo ſibi nouos creditores priorum cauſam deteriorem facere *l. 1. infr. de ſeparat.*

Dec. Pluribus ab codẽ ſeruo factis negotiationibus diuerſarum mercium, ſi quoſdam creditores in certis mercibus, alios verò in aliis habuit, non poſſent omnes in iiſdem mercibus confundi, ſimúlque in tributum vocari ſine manifeſta eorum iniuria, qui in negotiationem vtiliorem crediderunt, quia vnuſquiſque eorum qui pro illa tantum negotiatione creditores eſſe voluerunt, non tam ſeruo, quàm merci ipſi pecunias ſuas crediſſe intelliguntur: alioqui eueniet facilè, vt ex vnius re mercéve alij indemnes fiant, alij damnum ſentiant, vt in §. *prox. ſeq.* Vlpian. ait, ergo quemadmodum ſeruus hic ſeparatos habuit creditores, ita & ſeparatim eos in tributum vocati oportet, nec alij inter ſe confundendi ſunt, quàm qui ad iuſdem mercis negotiationem pertinent, quam ſolam intuiti ſunt, cum crederent: nec tantùm hoc caſu ſeparatio fit creditorum, ſed aliis etiam pleriſque, in quibus ratio aliqua æquitatis ita fieri ſuadeat, vt in *d. l. 1. de ſeparat. l. ſi certarum 7. §. 1. de teſtam. milit.*

16 ¶ Sed ſi duas tabernas eiuſdem negotiationis exercuit, & ego fui tabernæ, (verbi gratia) quam ad Hucinum habuit, ratiocinator, alius eius, quam trans Tiberim: æquiſſimum puto, ſeparatim tributionem faciendam: ne ex alterius re mercéve, alij indemnes fiant, alij damnum ſentiant.

Ad §. 16. Sed ſi duas.

Rat. dvb. Diuerſitas locorum non inducit diuerſitatem negotiationum, parúmque intereſt vbi ſit taberna, & in qua quis pecuniam crediderit, dummodo vtraque taberna ad eandem negotiationem pertineat, quia non mutat cauſam actionis locus vendendi, emendíve, cùm ſemper verum ſit creditam eſſe pecuniam in eiuſdem mercis negotiationem *arg. l. cùm interdum 4. ſupr. tit. prox.* Ergo quamuis ſeparandæ ſint negotiationes, cùm plures ſunt, & ſingularum negotiationum creditores, vt diximus in §. *præced.* non tamen ſeparandæ ſunt tabernæ eiuſdem negotiationis, quamuis diuerſæ ſint, & diuerſorum locorum, præſertim ſi ſint in ciuitate, puta Romæ, vna ad Hucinum aureum in quarta vrbis regione, alia trans Tyberim, vt Vlp. hîc ponit.

Dec. Fieri interdum poteſt, vt cuius quoque mercis diuerſæ ſint in eadem etiam vrbe negotiationes, vt ſi quis duas tabernas eiuſdem negotiationis exerceat, quarum vnaquæque ſuos creditores ſuóſque debitores habeat, ſuas denique rationes ab alterius tabernæ rationibus ſeparatas: quod cùm euenit, æquiſſimum certè eſt, ſeparatim tributionem fieri, nec tabernas earúmque rationes quæ ſeparatæ ſunt confundi, ne, vt Vlp. ait, ex alterius re, mercéve, alij indemnes fiant, alij damnum ſentiant. Separata enim coniungi nunquam oportet, neque coniuncta ſeparari, quoties ex ea mutatione alius damnum & incommodum ſenſurus eſt.

17 ¶ Planè ſi in eadem taberna merces deferebantur: licet hæ, quæ extent, ex vnius creditoris pecunia ſint comparatæ: dicendum erit, omnes in tributum venire, [a] niſi fuerint creditori pigneratæ.

Ad §. 57. Planè ſi in eadem.

Rat. dvb. Cauendum eſt, quantum fieri poteſt, ne ex alterius re vel merce alij indemnes fiant, alij damnum ſentiant, vt ſcriptum eſt in §. *prox. ſupr.* Atqui tum quoque cùm merces omnes in vnam eandemque tabernam deferebantur, ſi eæ quæ extant comparatæ fuerunt ex vnius creditorum pecunia, & ille tamen cæteris creditoribus omnibus in iis mercibus non præferatur, eueniet vt ex ipſius mercibus, alij creditores indemnes fiant, alij verò damnum ſentiant, cùm ſi hic creditor pecuniam ſuam ad eas merces comparandas non crediſſet, hæ hodie non extarent in taberna, neque in tributum venirent, ergo dicendum eſt, nec hodie in tributum illas venire, ſed in iis præferendum eſſe illum ex cuius pecunia comparatæ fuerunt, ne alioqui ex ipſius damno cæteri creditores indemnes fiant.

Dec. Res quæ ex pecunia mea comparata eſt, non ideò mea eſt, adeóque nec mihi obligata, ſi pupillum & militem excipias, quibus ſpeciali quodam priuilegio ius illud conceſſum eſt *l. ex facto 52. verſ. planè ſi ex re pupilli inf. de pecul. l. ſi vt propenis 8. C. de rei vendic. l. 3. C. arbitr. tutel.* ſicuti neque pecunia redacta ex re furtiua, eſt furtiua *l. qui vas 48. §. vlt. de furt.* neque res empta ex pecunia communi, eſt communis *l. ſi vnus 67. §. 1. pro ſocio*, neque pecunia redacta ex re pignorata, eſt pignorata, vel contra *l. idemque eſt 7. in fin. infr. qui potior. in pign. hab.* ergo etiamſi merx illa extet adhuc quæ ex vnius creditorum pecunia comparata eſt, nullum tamen priuilegium habere poteſt creditor, cuius pecunia fuit, vt in ea merce præferri cæteris debeat, cùm neque iure dominij, neque iure pignoris poſſit dicere ſe potiorem: ſibique debet imputare, cur cùm pecuniam crederet, non cauerit ſibi, vt merx quæ ex illa pecunia emeretur, eſſet ſibi pignorata: quo caſu proculdubio pignoris iure præferretur, vt ſubiicit Vlp. in hoc §. & iam diximus in §. *quid tamen 8. ſupr.* nam & quod magis eſt, ſi quis rem ſuam vendiderit habita fide de pretio, atque ita dominiũ tranſtulerit, nec tamen pretium acceperit, etiam in ea ipſa re quam vendidit cæteris creditoribus omnibus pignoratitiis poſtponetur, chirographariis verò non præferetur, niſi ſpecialẽ in ea re hypothecam ſibi exceperit: quo vno caſu placuit habere illum ius prælationis *l. licet 7 C. qui potior. in pign. hab. l. quamuis 57. C. de pign.* ponendũ tamen eſt habitã fuiſſe fidem de pretio, alioqui dominiũ rei vẽditæ nõ trãsferretur in emptorẽ *l. quod vendidi 19. l. vt res 53. inf. de contr. empt.* & cõſequenter iure prælationis nõ indigeret cui vindicatio cõpeteret §. *prox. infr.*

a *Niſi fuerint creditori pignerata.* Rat. dvb. Inter creditores ille qui ſaluam fecit pignori cauſam, vt puta qui pecuniam credidit ad refectionem ædificij pignorati habet ius non tantum tacitæ hypothecæ *l. 1. inf. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tac. contr.* ſed etiam prælationis *l. interdum 5 qui potior. in pign. hab. l. creditor 25. ſup. de reb. cred.* quidni ergo multò magis ille qui præbuit pignoris cauſam? ſiquidem longè plus eſt eam præbere, quàm ſaluam facere: atqui præbet cauſam pignoris ille qui pecuniã credit ad emendas merces: nec enim aut aliis pignorari poſſent ſpecialiter, aut venire in generalem obligationem bonorum debitoris, ſi non hic creditor ad eas emendas pecuniam crediſſet, ergo hic quoque priuilegium vtrunque habere debet, & taciti pignoris, & prælationis, nec proinde indiget conuentione illa quam Vlp. hîc requirit, vt fuerint ei pigneratæ.

Dec. Fauorabilior ille eſt, qui credidit vt ſaluam faciat, quam qui vt præbeat pignoris cauſam, non quia plus non ſit eam præbere quàm ſaluam facere, ſed quia ei qui præbet imputari poteſt, cur non ſibi meliùs proſpexerit per conuentionem expreſſam de pignore, cùm potuerit in ea re quæ ex eius pecunia emẽda erat, nõ tantum obligationem pignoris, ſed etiam priuilegium prælationis ſibi acquirere, dummodo ſpeciali conuentione pignoris in ea re ſibi conſuluiſſet *d. l. licet 7. C. qui potior. in pign. hab.* at nihil imputari poteſt ei, qui ſaluam fecit pignoris cauſam, cùm non ſolum poſterior contraxerit, ſed etiã in refectionẽ ædificij iã obligati anterioribus creditoribus, quib. nec vlla ſua cõuentione derogare potuiſſet, qua ratione, nec vllam cauſam habuiſſet credẽdæ in eam rem pecuniæ, ſi non fuiſſet inuitatus

priuilegio illo prælationis, quod tamen concedi ei non poterat, niſi inducto prius in neceſſarium antecedens alio priuigio tacitæ hypothecæ. Quomodo enim poſſet in pignore præferri ille qui nullum pignoris ius haberet; *leg. Ariſto 3. inf. qua res pig. obl. poſ.* nec tamen magis ipſius intereſt, quàm cæterorum creditorum omnium, vt omnibus ipſe præferatur, ne alioqui ſi nolit credere in refectionem prædij & ædificij iam obligati metu amittendæ pecuniæ, pereat cæteris pignus, quod ille ſua pecunia ſaluum facturus eſſet: ergo creditori qui pecuniam dedit ad emendas merces ex cãdem poſtmodum comparatas, de quo Vlp. hìc loquitur, imputari poteſt & debet, cur eas pignori ſibi dari non curauerit, ſi id agebat, vt in iis præferretur cæteris, nec in tributum venire cogeretur.

18 ¶ Sed ſi dedi mercem meam vendendam, & exiſtat: videamus, ne iniquum ſit in tributum me vocari. & ſi quidem in creditum ei abiit, tributio locum habebit. enim verò ſi non abiit: quia res venditæ non aliàs deſinunt eſſe meæ, quamuis vendidero, niſi ære ſoluto, vel fideiuſſore dato, vel aliàs ſatisfacto: dicendum erit, vindicare me poſſe.

Ad §. 18. Sed ſi dedi.

Rat. dvb. Cùm dedi mercem meam vendendam ſeruo tuo negotiatori, eáque ipſi vendita & tradita eſt, non dubitatur quin contractus emptionis & venditionis perfectus omnino ſit, quippe qui conſenſu ſolo perficitur, adeò vt neque traditionem vllam exigat, réſque vendita periculo ſit emptoris, etiam priuſquam tradita ei fuerit. *§. Cùm autem, inſt. de empt. & vendit. l. 1. & tot. tit. C. de pericul. & commod. rei vendit. l. neceſſariò 8. infr. eod. tit.* ergo non poteſt dubitari, quin abierim iam in creditum, factúſque ſim creditor huius mercis peculiaris, cùm in creditum iri ex quolibet contractu poſſit etiam verborum *l. 1. §. creditum, & §. vlt. ſupr. de reb. credit.* conſequenter inutilis & redicula videtur ea diſtinctio quam Vlpianus hìc adhibet, an in creditum iam abierim, néene, vt priore caſu in tributum vocari debeam, etiamſi merces extent quas vendidi: poſteriore verò vindicare eas poſſim quaſi adhuc meas needum alienatas.

Dec. Ex cæteris quidem contractibus ſi ſint habiles ad tranſlationem dominij, transfertur dominium per traditionem *l. qua ratione 9. §. hæ quoque res, l. traditio. 20. l. nunquam nuda 31. infr. de acquir. rer. domin. l. traditionibus 20. Cod. de pact.* Sed in contractu venditionis ſpeciale ius eſt ex lege 12. tabul. vt venditæ res & traditæ quamuis à domino, non acquirantur tamen emptori, donec pretium ſit ab ipſo ſolutum, aut aliter eo nomine ſatisfactum, puta datis fideiuſſoribus, aut quo alio modo, vt iam attigi ad *§. præced. ex l. quod vendidi 19. l. vt res 53. infr. de contr. empt. §. venditæ, inſtit. de rer. diuiſ.* vt Vlpianus in hoc §. diſertè ſcribit. Ergo neceſſaria & optima diſtinctio eſt, quam hìc Vlpianus adhibet, an in creditum iam abierim earum mercium nomine quas vendidi, an non. id eſt an dominus manſerim, an verò ex domino factus ſim creditor: Priore caſu non venient merces in tributum, quia nondum ſunt tabernæ, ſed meæ, ita vt tanquam meas vindicare illas iure poſſim, cùm neque pretium mihi ſolutum ſit, neque aliter eo nomine ſatisfactum. In tributum autem ſicut veniunt eæ tantùm merces, quæ ſunt domini tabernam exercentis: ita neque alij creditores vocantur, quàm qui veniunt iure creditorum, in quo numero ij non ſunt, qui tanquam domini actionem in rem habent, ſed illi tantùm qui perſonalem. At poſteriore caſu, cùm merces meæ eſſe deſierint, & negotiationem, tabernámque auxerint, non alio vtique quàm creditoris iure cenſeri poſſum *l. creditores 10. cum ſeqq. de verb. ſignific.* & ideo me in tributum cum cæteris vocari neceſſe eſt, atque ita perdere quod plus erit in mercium precio, quam illud erit, quod per tributoriam conſequi potero. Nec enim tributoria vnquam datur in ſolidum, ſed facta totius mercis & eius quod inde receptum eſt, æſtimatione primùm: deinde inter creditores omnes diſtributione pro rata portione eius quod ſinguli debetur *§. ſed ſi duo, & paſſ. ſupr.* niſi cùm vnus tantum eſt creditor, quo caſu poteſt ille ſolidũ conſequi, ſed præſtita cautione de refundẽdo eo quod amplius ſua parte perceperit, ſi alios contingat emergere creditores *§. vlt. infr.* alioqui ſoluere id eſſet, non diſtribuere. Ex quo intelligimus eum qui rem ſuam immobilem vendidit & tradidit, ſi tam ſtultus fuit, vt temerè fidem habuerit de pretio, quod ei ſolutum non ſit, in ea cauſa eſſe, vt non tantùm partem pretij, ſed totum ipſum pretium facilè amiſſurus ſit, ſi ab aliis creditoribus hypothecariis anteuertatur, nec proſpexerit ſibi ſpeciali conuentione pignoris in ea ipſa re conſtitui, quam vendidit. Idque locus hic omnium optimè probat: & quamuis iniquum hoc eſſe pleriſque videatur, non habet tamen venditor de quo alio quam de ſe conqueratur, qui minus cautè negotiatus ſit, neque aduerſus periculum anteriorum creditorum melius ſibi proſpexerit: conſtat ſanè ſpecialem conuentionem pignoris in re vendita conſtitutã tantum hìc poſſe, quantum poſſet ſpecialior conuentio de iure prælationis *d. l. licet:* quia liberum eſt vendenti quam velit legem & conditionem rei ſuæ dicere *l. venditor 13. ſupr. commun. præd.* etiam in præiudicium creditorum anteriorum, cum in traditionibus rerum quodcumque pactum appoſitum ſit, id valere oporteat *l. in traditionibus 48. de pact.* quia nec aliter venditurus fuerat, nec traditurus *l. vlt. Cod. de pact. int. empt. & vendit.*

19 ¶ Tributio autem fit pro rata eius, quod cuique debeatur, & ideo, ſi vnus creditor veniat deſiderans tribui, integram portionem conſequitur, ſed quoniam fieri poteſt, vt alius quoque, vel alij exiſtere poſſint mercis peculiaris creditores: cauere debet creditor iſte, pro rata ſe refuſurum, ſi fortè alij emerſerint creditores.

Ad §. vlt. Tributio.

Rat. Dvb. Qui priores contraxerunt, ij videntur iure potiores eſſe debere, vt ſolidum quod eis debetur conſequantur, eo ſcilicet iure quo & in pignoribus, qui prior eſt tempore, potior eſt iure *l. ſi fundum 4. & paſſ. Cod. qui potior. in pignor. hab.* Aut ſaltem illi qui diligentiores fuerunt in agendo, & qui actionem occuparunt, vt euenit in actione de peculio, *l. ſi verò 10. l. ex facto 52. de pecul.* Cùm iura vigilantibus ſcripta ſint, non negligentibus *l. non enim 16. ſup. ex quib. cauſ. maior. l. quod autem. 6 §. ſciendum, l. pupillus 24. inf. Quæ in fraud. credit.* Ergo qui priores ſunt tempore in debito contrahendo, aut qui priores egerunt, non ſunt onerandi cautione de reſtituendo eo, quod ipſi plus ſua parte perceperint, ſi forte contingat alios poſteà creditores ſiue anteriores ſiue poſteriores emergere, quia imputare ſibi debebunt illi cur tardiùs venerint.

Dec. Inter pignoratitios quidem creditores priuilegium prælationis æſtimatur ex tempore, niſi in certis caſibus qui priuilegium prælationis meruerunt *l. 1. l. interdum 5 & ſeqq. infr qui potior in pign. hab.* ne ius quod ſibi facto ſuo propriáque conuentione quæſierunt, iis alieno

alieno facto eripiatur contra *l. Gramm 71. §. pen. infr. de fideiuſſ. l. vlt. ſupr. de pact.* Pignoris enim conuentio afficit rem obligatam, & eam ſequitur quocunque ierit *l. pignoris 18. l. debitorem 15. & paſſ. Cod. de pignor.* neque hoc caſu locum habet, quod dici ſolet, poſſe debitorem quemlibet adiiciendo ſibi poſteriores creditores anteriorum conditionem deteriorem facere *l. 1. §. 1. infr. de ſeparat.* Id enim ad chirographarios tantum creditores pertinet, qui pignus non habent, nec aliam quàm perſonalem actionem. At inter chirographarios iſtos creditores priuilegia non ex tempore æſtimantur, ſed ex cauſa, & ideò ſi eiuſdem tituli fuerint concurrunt licèt diuerſitas temporis in his fuerit *l. priuileg. 32. de reb. author. iudic. poſſid. aliàs l. 18. quæ in fraud. cred.* Nec proinde occupantis melior fit conditio, niſi in actione de peculio *l. prox. infr.* Cæteris igitur paribus neceſſe eſt, æqualem eſſe creditorum omnium conditionem, non meliorem eorum qui priores aut contraxerunt aut egerant, ideóque imputari poſſet domino, qui diligentioribus ſolidum tribuiſſet, ſi non ab iis cautionem quam ſuprà diximus, poſtulet, quaſi dolo carere non videretur *l. dolo carere 41. infr. ad leg. Falcid. l. pen. in fin. ſupr. de hered. petit.* ac proinde cogendus eſſet de ſuo ſoluere, quod ex peculiari merce tribuere amplius non poſſet: quod tamen eſſet iniquum. Alia hodie ratio eſt heredis, qui legis & inuentarij beneficium implorauit. Placuit enim Iuſtiniano, vt ſi creditoribus diligentioribus ſoluerit, nulla quoque cautione exacta, ſit tamen ſecurus ſalua iis qui poſteriore loco veniunt aduerſus anteriores repetitione *l. vlt. §. ſi verò creditores C. de iur. delib.* Sed ea conſtitutio ſicuti nouum ius facit, ita nec ad alios caſus extendenda eſt, nec ad iuris veteris, quod in actione tributoria cæteriſque ſimilibus caſibus obtinebat, correctionem. Cùm ergo vno tantùm ex peculiaris mercis creditoribus agente poſſit fieri, vt alij creditores ſint eiuſdem mercis peculiaris, poſſit etiam fieri, vt non ſint. Certe non eſt interim facienda mora creditori, qui prior venit, ſolidumque ei tribui debet. Quomodo enim pro rata debiti poſſet ei tribui nullo alio creditore apparente, ex cuius comparatione poſſit rata illa portio conſtitui? Itaque hic neceſſariò euenit, quod alias, cùm de virili portione tractamus, vt virilis portionis appellatione totum contineatur *l. virilis appellatione 145. de verb. ſignif. l. ſi duobus 16. §. vlt. de legat. 1.* quia nec virilis nec rata portio vlla eſt, quæ non fiat per concurſum, vt proinde nemine concurrente ſolus ſolidum conſequatur *l. coniunctim 80. de legat. 3.* Sed tamen qui prior venit, cauere debet aduerſus periculum aliorum creditorum, qui poſſunt emergere. Sic fit, vt æquiſſimo temperamento, & huiuſmodi cautionum remedio omnibus benè conſulatur, ne quis ex alterius facto damnum ſentiat, nec ex alterius damno lucrum, denique vt nemo lædatur, quod ſemper curandum eſt, quantum fieri poteſt *l. ex his 8. in fin. quæ in fraud. credit. l. ſeruus dotalis 58. in fin. ſolut. matrim.*

6. PAVLVS libro 30. ad Edictum.

NOn enim hæc actio, ſicut de peculio, occupantis meliorem cauſam facit: ſed æqualem conditionem quandoque agentium.

Ad l. Non enim 6.

RAT. DVB. In actione de peculio melior ideo eſt conditio occupantis *l. ſi verò 10. l. ex facto 52. infr. de pecul.* quia in iure & cauſa pari creditorum omnium æquiſſimum eſt, potiores eſſe illos qui diligentiores fuerunt, & ſibi vigilarunt, vt proxime diximus ex *l. quod autem 6. §. ſciendum l. pupillus 24. infr. quæ in fraud. credit.* Iura enim vigilantibus & diligentibus ſcripta ſunt, non dormientibus aut negligentibus *l. non enim 16. ſupr. ex quib. cauſ. maior.* Atqui eadem æquitas videtur habere locum in actione tributoria, nec diſſimilitudinis ratio reddi poſſe. Cur non ergo & idem ius in vtraque actione conſtitutum eſt? *§. eâdem ratione verſ. Inſtitoria in fin. Inſtit. quod cum eo, qui in alien. poteſt. l. 3. §. vnde etiam infr. de iniuſt. rupt. vulg. l. illud 32. ad leg. Aquil. l. à Titio 108. in fine principij infr. de verb. obligat.*

DEC. Tributoria ob eam cauſam potiſſimùm comparata eſt, vt dominus quo ſciente ſeruus in aliqua merce peculiari negotiatus eſt, cæteris creditoribus omnibus tanquam extraneus exæquetur, & vt ei priuilegium, quod habet in actione de peculio deductionis auferatur. Atqui non alia ratione habet hoc priuilegium, quàm quia præueniſſe alios & occupaſſe, ac prior egiſſe, ſibíque ſoluiſſe intelligitur *l. ſed ſi damnum 9. §. peculium, & §. præterea d. l. ex facto 52. infr. de pecul.* Ergo vt ei hoc priuilegium eriperetur, neceſſarium fuit ita ius conſtitui, vt in actione tributoria occupantis conditio melior non eſſet. Alioqui contradictionem implicaſſet, vt in ea actione melior cauſa eſſet occupantis, & melior tamen non eſſet conditio domini, quàm cæterorum, niſi fortè duriorem facere voluiſſet Prætor, vt occupationis priuilegium quod domino ademiſſet, cæteris tamen creditoribus ſaluum eſſe vellet: quod certè nimis durum fuiſſet, ne dicam inhumanum. An non enim ſatis eſſe debet creditoribus, quod priuilegium domino Prætor abſtulerit? *l. prox. §. ſed eſt quæſitum ſupr.* neque verò iniuriam pati dominus debet, licèt in tributum vocetur, vt ſubiicit Vlpianus in *l. ſeq.* In ſumma noluit Prætor in actione tributoria meliorē eſſe conditionē domini, quàm aliorū, ſed vtique nec deteriorē, imò omniū æqualem, vt Paulus hîc ſcribit. Generaliter igitur in actione tributoria ita ius conſtitui neceſſe fuit, vt nullo caſu melior conditio eſſet occupantis, quod in actione de peculio diuerſum eſt.

7. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

ILlud quoque cauere debet, ſi quid aliud domini debitum emerſerit, refuſurum ſe ei pro rata. finge enim condicionale debitum imminere, vel in occulto eſſe. hoc quoque admittendum eſt, nam iniuriam dominus pati non debet, licet in tributum vocetur.

Ad l. Illud quoque 7.

RAT. DVB. Non eadem ratio eſt onerandi creditoris, qui prior debitum petit, vt cogatur cauere domino de ipſius debito aliquo, ſi quod emerſerit, & vt caueat refuſurum pro rata ſi alij creditores emerſerint. Nam alij creditores ignorantur & abſentes ſunt, nec imputari poteſt domino, cur eos non denunciauerit *l. ſi fideiuſſor 29. §. ſi cum debitor infr. mandat. l. ſi putator 31. in fin. ſupr. ad leg. Aquil. l. 4. §. illa etiam quæſtio ad fin. infr. de doli mal. except.* At dominus qui ipſe tributionem & diſtributionem facit, ignorare non poteſt, quid & quantum ſibi debeatur. Alieni ſiquidem facti ignorantia ſemper probabilis eſt *l. vlt. infr. pro ſuo*, ſed proprij non item *l. quamquam 7. infr. ad SC. Velleian.* Ergo quamuis æquiſſimum ſit, eum qui ex creditoribus prior & ſolus venit ſolidum conſecuturus, cauere de refundendo eo quod plus acceperit, ſi quid aliis deberi poſteà appareat, nulla tamen aut iuris aut æquitatis ratio facit, vt æquè domino de eo quod ipſi debetur caueri oporteat, cum poſſit ei imputari, cur non ſtatim

petat, ſiquid ſit quod ſibi deberi putet.

Dec. Non debet eſſe deterior conditio domini quàm aliorum creditorum, nec ei debet iniuria fieri, quamuis in tributum vocetur, quia ideò vocatur, vt cæteris exæquetur creditoribus, non vt peiore loco ſit, vt diximus ad leg. præced. Atqui aliorum creditorum nomine, qui nihil dum petunt, cauendũ eſt domino *l. 5. §. vlt. ſupr.* ergo & ratione eius quod debetur domino, ſiquid fortè ſit quod ille quandoque petere poſſit, hodie tamen nondum poſſit. Finge enim conditionale debitum aliquod imminere, id eſt, cuius conditio nondum quidem euenerit, ſed tamen in eo ſit, vt euenire breui poſſit. Finge etiam aliquod debitum latens & in occulto eſſe, quod poſtea poſſit emergere. Ideò namque prudentes noſtri eleganter ita loquuntur, vt dicant æs alienum emergere, itémque creditores, id eſt, nunc primùm apparere: ſumpta metaphora ab eo quod immerſum & ſub aqua latens poſtmodum emergit, & ſe exerit. His certè caſibus nihil eſt, quod domino imputare poſſis: neque enim aut petere aut retinere quicquam poteſt debiti conditionalis nomine, cuius conditio nondum extiterit *l. cedere diẽ 213. de verbor. ſignificat.* nec illius quoque nomine quod adhuc ignoretur, *l. cum ſex 55. infr. de ædilit. edict.* Ergo de domini quoque debito ex his cauſis ipſi cauendum eſt.

1 ¶ Quid tamen, ſi dominus tribuere nolit, nec hanc moleſtiam ſuſcipere: ſed peculio, vel mercibus cedere paratus ſit? Pedius refert, audiendum eum. quæ ſententia habet æquitatem, & plerumque arbitrum in hanc rem Prætor debebit dare, cuius interuentu tribuantur merces peculiares.

Ad §. 1. Quid tamen.

Rat. dvb. Non debet priuati cuiuſquam voluntas anteponi iuſſui Prætoris *l. 1. §. inde quæritur inf. de oper. non. nunciat.* Atqui Prætor vult tributionem fieri à domino, vt ſcribit Iuſtin. in *§. introduxit, Inſtit. Quod cum eo qui in alien. poteſt.* Ergo non eſt audiendus dominus ſi Prætori parêre nolit, id eſt, moleſtiam tributionis ſuſcipere, nec ſi paratus ſit toto peculio vel totis mercibus cedere: ſed cogendus eſt tribuere iis nimirum remediis quibus Prætori parêre in aliis partibus edicti quis cogitur, id eſt, captis pignoris & indictione atque comminatione mulctarum.

Dec. Non iubet Prætor, ſed tantùm permittit domino mercis diſtributionem *d. §. introduxit*, fauore ſcilicet ac quodammodo honore domini, cui eam facultatem concedi æquius eſt, quàm alij vlli ex creditoribus. Ergo ita demùm ſi velit. Cuilibet enim permiſſum eſt, iis renunciare quæ pro ſe introducta ſunt *l. ſi iudex circumuento 41. infr. de minor. l. pen. C. de pact.* neque verendum eſt, vt domini voluntas in ea re iuſſui Prætoris ante poſita videatur. Quid enim aliud agit Prætor, niſi vt & domino & creditoribus æquo iure ſatisfiat? Id verò ſi aliter quàm per diſtributionem à domino factam fieri poteſt, ſatisfactum eſt Prætori, vt in *d. §. inde quæritur.* Poteſt autem fieri duobus modis, qui in hoc §. proponuntur. Vnus eſt ſi dominus malit & peculio & mercibus in totum cedere, quàm ſuſcipere moleſtiam diſtributionis. Plus enim præſtat, hoc caſu dominus quàm debeat, qui ſe facit ex creditore non creditorem *arg. l. cum qui 15. infr. de ann. legat. l. is cum quo 7. in fin. de aqua & aqu. pluu. arcend.* Vnde eſt, quod qui non niſi alicuius rei nomine tenetur facere quid aut præſtare, poteſt eam rem derelinquere *d. l. is cum quo. l. Prætor ait 7. §. vltim. & l. hoc amplius 9. infr. de damn. infect. l. cùm fructuarius 64. ſupr. de vſufruct.* Alter modus eſt, ſi nolente domino tribuere, Prætor in eam rem det arbitrum, cuius interuentu peculiares merces diſtribuantur. Atque ita plerunque fit, vt & domino mos geratur, & creditoribus meliùs conſulatur, quibus perſona domini non poteſt ſuſpecta non eſſe magis quàm arbitri à Prætore dati, qui nullum ex diſtributione lucrum ſperandum aut damnum timendum habeat: præter id quod ſuam quoque iuriſdictionem Prætor meliùs hoc modo tuetur.

2 ¶ Si cuius dolo malo factum eſt, quo minùs ita tribueretur: in eum tributoria datur, vt quanto minus tributum ſit, quàm debuerit, præſtet. quæ actio dolum malum coercet domini. Minùs autem tribuere videtur [a], etiamſi nihil tributum ſit. Si tamen ignorans in merce ſeruum habere [b] minus tribuit: non videtur dolo minùs tribuiſſe. ſed re comperta, ſi non tribuat, dolo nunc non caret. Proinde ſi ex ea merce ſolui ſibi facit [c] vtrique dolo videtur minùs tribuiſſe.

Ad §. 2. Si cuius dolo malo.

Rat. dvb. Actio tributoria naſcitur ex contractu, & rei perſecutionem continet, vt apparet ex iis quæ hucuſque diximus [illegible] ex *l. prox. inf.* ergo danda omnimodo eſt creditoribus, [illegible]amſi dominus nihil dolo malo admiſerit. An non enim ſemper æquiſſimum eſt iniquam diſtributionem ad æquiorem reuocari, ne cuiquam ex creditoribus fiat iniuria? *arg. l. maioribus 3. C. commun. vtrinſq. iudic.*

Dec. Viſum eſt aliquid permittendum eſſe domino in mercis ſuæ peculiaris diſtributione, nec quicquam ei poſſe imputari, tametſi minùs æquè diſtribuerit per imperitiam & errorem, ſi modò nihil dolo fecerit: Alioqui nullus erit tribuendi, & iterum tribuendi finis, ſi diſtributionem quamlibet liceat impugnare ſolo prætextu alicuius inæqualitatis, nullo etiam dolo interueniente. Meritò igitur placuit Tributoriam non aliter dandam eſſe contra dominum, quàm ſi is dolo malo quid feciſſe in diſtributione probetur. Satíſque debet eſſe creditoribus quòd ſuum domino priuilegium deductionis eripitur: ob ſolam ſcientiam negotiationis, quãuis nullius doli conſciam. Dolus autem eius ſi quis in diſtributione interueniat per tributoriam actionem vindicatur *l. procuratoris 5. §. ſed eſt quæſitum ſupr.* non enim credendum eſt de dolo hîc agi calculo, cuius error etiam nullo allegato dolo corrigi ſemper poteſt, niſi de eo tranſactum ſit *leg. 1. Cod. de error. calcul.* ſed de ipſo etiam iure diſtributionis, quam certè domino permitti non oporteret à Prætore citra voluntatem creditorum, ne is in cauſa ſua iudex quodammodo conſtitui videretur contra *tit. C. ne quis in cauſ. ſua iudic. vel ius dic.* Excepto caſu *l. 1. infra. quar. rer. act. non detur*, niſi æquum putaſſet Prætor hoc ipſi priuilegium concedi velut in ſolatium amiſſi alterius priuilegij deductionis: ſed ea tamen lege ne quid in ea diſtributione faciat dolo malo. Iunge *d. l. prox. infr. & §. introduxit Inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt.*

a *Minus autem tribuere videtur.* Rat. dvb. Comparatiuum neceſſariò includit in ſe poſitiuum ex cuius comparatione conſtituatur. Ergo aliquid vt tribuat oportet is, qui minùs tribuiſſe dicitur.

Dec. Etiam comparatiuum aliquando habet ſenſum

&

& ſignificationem poſitiui, idque cum quadam etiam elegantia, quæ prudentibus quoque noſtris non diſplicuit: minùs enim ſolutum eſſe dicunt etiam cum nihil ſolutum eſt *l. minus 32. de verb. ſignific.* Quidni ergo eadem locutione minus tribuiſſe dicetur dominus etiam qui nihil tribuit? Non enim actionem tributoriam propoſuit Prætor in eum qui nihil tribuit, ſed in eum qui minus. Vnde fieret, vt in dominum qui dolo malo nihil creditoribus tribuiſſet, dari hæc actio non deberet, quaſi ceſſantibus verbis edicti ſi non hic quoque minus tribuiſſe dicendus eſſet. Quamquam non adeo ſimpliciter dedit Prætor actionem in eum, qui minus tribuit: ſed qui minus tribuerit, quàm debuerit, vt conſtat ex hoc §. *aut quàm oportuerit*, vt loquitur Iuſtin. in *§. introduxit. Inſtit. Quod cum eo qui in alien. poteſt.* Certè autem minus tribuit, quàm debuerit, & quam oportuerit, ille qui nihil omnino tribuit, cùm aliquid vel ſaltem minimum tribuere deberet: ponitur enim hac locutione modus comparatiuus, non ad comparationem poſitiui, ſed ad ſuperlatiui, & eius quantitatis, quæ maior aut aliqua præſtari debuit.

b *Si tamen ignorans in merce ſeruum habere.*

Rat. dvb. Initium cuiuſque rei inſpiciendum eſt *l. 3. §. ſcio in fin. ſupr. de minor. l. ſi tantum 12. infr. de ſenatuſc. Maced.* Atqui non poteſt videri dominus ab initio quicquam feciſſe dolo, etiamſi nihil diſtribuerit ex ea merce quam penes ſeruum ſuum eſſe ignorabat. Omnis enim dolus cùm in conſcientia ſit, ſcientiam neceſſariò requirit. Ergo etiamſi poſteà re comperta nolit eam mercem tribuere, actio tamen tributoria contra ipſum eo nomine danda non eſt, quæ dolum omnimodo requirit.

Dec. Parum eſt dolum ab initio non interueniſſe, ſi quandocunque poſteà interueniat: ſemper enim puniendus eſt, tùm quoque cùm non alij quam doloſo ipſi nocet *l. procurator 11. §. 1. infr. de doli mal. except.* multo magis ſi ei profuturus ſit & aliis nociturus, quemadmodum in ſpecie propoſita contingeret, vt & in *l. ſi quis inficiatus 13. infr. depoſit.* Ergo quamuis domino non poſſit imputari quod ab initio iniquam diſtributionem fecerit, & eo tempore quo mercem aliquam ignorabat ex iis quæ penes ſeruum erant, ſi tamen re comperta nolit eam mercem tribuere, nunc incipit dolo facere, atque ita tributoria actione ſe obſtringere, vt & in *l. 2. §. circa infr. de doli mal. except.* ex hoc autem intelligimus non eſſe comparatam actionem tributoriam ad hoc, vt dominus cogatur diſtribuere, cùm ſi id facere nolit, non ſit cogendus vt diximus in *§ præced.* ſed ad corrigendam duntaxat iniquam diſtributionem quã dominus ipſe dolo malo fecerit *d. §. introduxit*, vbi quod dicitur actionem hanc ſumpſiſſe nomen à diſtributione, intellige à diſtributione facta, non à facienda: non enim competere incipit actio niſi à quo tempore iniqua diſtributio dolo malo facta eſt, vt verò primum fiat à domino ſi velit ac niſi malit arbitrum petere à Prætore, aut toto peculio totiſve mercibus cedere, denuntiationis ſerio, ac teſtato factæ remedium ſufficere poteſt. Obligatio enim aliqua neceſſe eſt, vt præcedat actionem *l. licèt 42. §. ea obligatio ſupr. de procurat.* Obligatio autem quæ parit tributoriam, eſt quidem ſcientia domini coniuncta cum patientia, ſi cauſam remotam reſpicis: ſed ſi proximam, non alia eſt quàm iniquitas diſtributionis dolo malo factæ a domino. Itaque quod initio huius § Vlpianus ſcribit *ſi cuius dolo malo*, caue ne de alterius quàm domini dolo intelligas. Nam etiamſi arbiter à Prætore datus vt in §. præcedente, iniquam mercium diſtributionem feciſſet, & quidem ſi voles etiam dolo malo, non adeo danda erat tributoria, ſed vel per appellationem ab eo arbitro vel aliter corrigenda erit à Prætore iniquitas diſtributionis *l. arbitro 9. ſupr. qui ſatisd. cogant. l. vlt. ſupr. famil. ercìſc.*

c *Proinde ſi ex ea merce ſolui ſibi fecit.* Rat. dvb. Non facit dolo qui ſuum recipit *l. ſi donaturus 8. §. 1. ſupr. de condict. cauſ. dat.* nec ſi ab alio recipiat, quàm qui debet *l. repetitio 44. ſupr. de condict. indeb.* Atqui dominus qui quod ſibi à ſeruo peculiaris mercis negotiatore debetur, ſolui ſibi fecit ex ea merce, ex qua nihil alijs creditoribus diſtribuit, ſuum accepit & quidem à vero debitore. Nihil igitur dolo malo feciſſe dici poteſt.

Dec. Non potuit facere vt ex ea merce ſibi à ſeruo ſolueretur, quin ſciret eo ſaltem ſolutionis tempore ſeruum eam mercem habuiſſe. Ergo cùm ſciuerit, nec tamen diſtribuerit, neque ab initio, neque ex poſtfacto, non niſi dolo malo eius iniqua diſtributio facta eſſe videri poteſt, nec tam ſuum recepiſſe dicendus eſt, quàm alienum pro ea parte quam habet ſupra ratam portionem debiti ſui, cùm nemo poſſit ſuum abſolutè dicere, quod cũ alio vel cõmunicare vel diuidere cogendus ſit.

3 ¶ Sed etſi mercem perire paſſus eſt, aut eam auertit, aut vilioris data opera diſtraxit, vel ſi ab emptoribus pretium non exegerit: dicendum erit teneri eum tributoria, ſi dolus interuenit.

Ad §. 3. Sed etſi mercem.

Rat. dvb. Edictum Prætoris non proponit actionem tributoriam, niſi contra dominum qui dolo malo fecit iniquam mercis diſtributionem, vt proximè diximus. Atqui non poteſt videri iniquè diſtributum, quod dominus ex merce diſtribuenda perire paſſus eſt, aut auertit, aut data opera vilioris diſtraxit, quemadmodum ſi ab emptoribus pretium non exegerit, quia nihil horum diſtributum eſt, nec diſtribui potuit, iniqua autem diſtributio eſſe non poteſt, vbi nulla eſt, cùm non entis nullæ ſint qualitates, ergo nec his caſibus tributoria teneri dominus poteſt.

Dec. Quod dolo malo domini factum eſt, ne in diſtributionẽ venire potuerit, hoc ipſo facit iniquam aliarum rerum diſtributionem, & perinde haberi debet, ac ſi totum id ſibi dominus retinuiſſet quod cum cæteris creditoribus omnibus pro rata portione diuidere debuiſſet, ſicuti imputamus in peculium domini omne id quod eius dolo malo factum eſt, quominus in peculio eſſet *leg. ſumma cum ratione 21. infr. de pecul.* Verum igitur eſt his omnibus caſibus dominum tributoria teneri. Nec poſſum probare quod hic additur *ſi dolus interuenit*, niſi cum interpretibus accipias *ſi* pro *quia*. Quibus enim verbis potuit Vlpianus exprimere apertiùs eum ſe caſum tractare in quo domini dolus interuenerit, quàm cùm poſuit dominum eas merces quæ in diſtributionem venire debuerant, minoris & vilioris diſtraxiſſe *data opera*. Quid enim hoc aliud eſt quàm dolo malo & fraudandi conſilio? Sed & pati rem perire, mercem auertere, pretium mercis venditæ ab emptoribus non exigere. Quid aliud eſt, obſecro, quam hæc omnia diſtributioni ſubtrahere, vt tantò iniquior fiat? Eſt enim totus hic §. ampliatiuus eius quod in præcedente dictum fuerat de dolo contra dominum, non tantùm præſumendo, ſed etiam probando ex iis quæ fecit ante vel poſt diſtributionem. Itaque ſi quid mei iudicij eſt verba illa *ſi dolus interuenit* delenda eſſe cenſeo, tanquam quæ in dubio relinquant vtrùm in ſupraſcriptis exemplis dolus domini interuenerit, quem Vlpianus non dubitat interueniſſe.

4 ¶ Sed etſi negauerit dominus cuiquam deberi: videndum erit, an tributoriæ locus ſit. & eſt verior Labeonis ſententia, tributoriam locum habere. alioquin expediret domino negare.

Ad §. 4. Sed etſi negauerit.

RAT. DVB. Dominus qui deberi cuiquam negat, vt ſibi totum retineat, nullam diſtributionem facit, nec æquam nec iniquam. Ergo nihil facit contra edictum Prætoris, vt teneri debeat Tributoria, quam Prætor non propoſuit, niſi vt doloſæ diſtributionis iniquitas corrigeretur.

DEC. Qui negat cuiquam deberi cùm tamen deberi ſciat (ſemper enim ſcientia ſupponenda eſt, ad probandum aut præſumendum dolum) proculdubio facit dolo malo: eſt enim non modò falſa, ſed etiam calumnioſa negatio. Calumnia autem nunquam eſt ſine dolo malo *l. 1. ſupr. de calumniat. & C. eod. tit.* cùm ſit plus quam dolus *l. ſi calumniatur 233. de verb. ſign.* Cúmque ea negatio non alia mente fiat, quam vt dominus totum ſibi tribuat, quod inter omnes diſtribui oporteret, an non iniquè, ſi non diſtributio ſaltem tributio eſt? Alioqui dominum inuitabimus ad negandum etiam id, quod ita eſſe ſciat. Quando autem habebit locum tributoria ſi ad eam excludendam ſufficit domino negare cuiquam deberi? Siquidem certum eſt, per eam negationem fieri, vt diſtributio impediatur, quæ non poteſt fieri, niſi inter veros certóſque creditores: negatio autem quantumlibet calumnioſa facit rem dubiam donec probatum ſit ita eſſe, quod negatum eſt *l. vlt. C. quib. ad libert. proclam. non licet.* An non verò maior ſit iniuria creditoribus, quos dominus negat eſſe creditores, ne cum iis vocetur in tributum, quam ſi creditores eſſe fateretur, & tamen iniqua diſtributione eos læderet? Perinde igitur vtroque caſu locus tributoriæ eſſe debet, vt dolus domini puniatur, & ad hoc prodeſſe videtur quod in hoc edicto Prætor non diſtributionis nomine vſus ſit, ſed tributionis: nec ſanè iniquior diſtributio vlla eſſe poteſt, quam quæ nulla eſt, vbi aliqua eſſe deberet. Itáque multo æquius actionem hanc in earum numero ponere, quæ per inficiationem creſcere dicuntur, quàm pati vt doloſa illa domini negatio tributoriam excluderet. Atque ita fortaſſe & ex Labeonis authoritate Prætor aliquis conſtituiſſet, niſi viſum fuiſſet, parcendum aliquatenus eſſe domino, qui ex ſerui ſui contractibus conueniretur, nec tam amarè cum eo agendum eſſe, vt in alia ſpecie Paulus loquitur in *l. ſi id quod 28. §. 1. de donat. int. vir. & vxor.* & verò quæ per inficiationem creſcunt actiones, eæ domino dari ſolent non contra dominum: ſed tamen nec domini dolum in creditorum necem & perniciem impunitum manere oportet. Ergo tributoria ſaltem actione data puniendus eſt.

5 ¶ Hæc actio & perpetuò, & in hæredem datur de eo dumtaxat, quod ad eum peruenit.

Ad §. vlt. Hæc actio.

RAT. DVB. Circa honorarias actiones cùm quæritur an ſint perpetuæ, id eſt, quæ etiam poſt annum dari debeant, & an in heredem dandæ ſint in ſolidum, an de eo tantùm quod ad eum peruenit, duæ extant regulæ iuris honorarij à Paulo propoſitæ ex Caſſio in *l. in honorariis 35. infr. de oblig. & act.* Prima eſt, actiones illas quæ rei perſecutionem continent, id eſt, quibus perſequimur id quod ex patrimonio nobis abeſt, dari etiam poſt annum, excepta Publiciana, quæ reſciſſa vſucapione redditur, quia contra ius ciuile datur, itémque in ſolidum contra heredem. Altera eſt, eas quæ non continent rei perſecutionem neque poſt annum dari neque in ſolidum aduerſus heredem, ſed tantùm de eo quod ad ipſum peruenit ſicuti fit, inquit Paulus in actione de dolo malo & in interdicto vnde vi. Atqui vtraque hæc regula oſtenditur in actione tributoria ſi verum eſt quod Vlpianus ſcribit in hoc §. actionem hanc & perpetuam eſſe, & in heredem dari, ſed tamen de eo duntaxat, quod ad eum peruenit. Nam ſi rei perſecutoria ſit, cur non ſicuti perpetua eſt, ita & in ſolidum datur contra heredem? Si verò in heredem non datur in ſolidum, ſed de eo tantum quod ad ipſum peruenit, quia rei perſecutoria non eſt: cur ergo perpetua eſt, & poſt annum quoque datur? Extat etiam alia iuris & ciuilis & honorarij regula in *l. ſi hominem 7. §. 1. infr. depoſit.* quamuis alias ex dolo defuncti non ſoleat heres teneri in ſolidum, ſed de eo tantùm, quod ad eum peruenit, ſi tamen is dolus ex contractu reique perſecutione deſcendat, heredem quoque in ſolidum teneri, vt euenit in actione depoſiti quæ licèt dolum exigat non minùs quam tributoria, heredem tamen depoſitarij in ſolidum obligat, quia dolus ille qui per actionem depoſiti vindicatur ex contractu reique perſecutione deſcendit, atqui hæc quoque regula violatur in actione tributoria, ſi prætextu doli quem in ea interuenire neceſſe eſt, non detur in heredem domini in ſolidum illud, ad quod defunctus tenebatur, ſed in id tantùm quod ad heredem ipſum peruenerit.

DEC. Repetenda hîc neceſſariò eſt diſtinctio illa actionum, quam attulimus ad *l. in condictione 9. ſupr. de condict. furt.* actionum omnium & ciuilium & prætoriarum quaſdam eſſe merè, ac ſui natura rei perſecutorias ex vtraque parte tam actoris quàm rei, alias è contrario prorſus pœnales non minùs ex parte actoris, quam ex parte rei: alias rei quidem perſecutorias ex parte actoris ſiue ſui natura, ſiue arbitrio iudicis, ſed ex parte rei pœnales: quia ad puniendum eius factum aliquod conceptæ ſunt, & pœnæ nomine: ideóque mixtæ quodammodo dici poſſunt, non quia mixtæ ſint, ex rei perſecutione & pœna, ſed quia rei perſecutio quam continent ex parte actoris præſtatur à reo pœnæ nomine. Alias denique quas magis propriè ac verè mixtas poſſimus dicere, quæ & rei perſecutoriæ ſunt & pœnales ex parte quoque actoris, quòd per eas actor, & id quod ſibi ex patrimonio abeſt & pœnam ſimul perſequatur, quamuis ex parte rei magis ſint pœnales, quàm rei perſecutoriæ. Quæ ſunt primi generis, cum ſint omninò & ex vtraque parte ex ſui natura rei perſecutoriæ, eæ non tantùm perpetuò dantur, & poſt annum, etiamſi ſint honorariæ (ciuiles enim omnes indiſtinctè perpetuæ ſunt, quamuis prorſus pœnales *l. furtum 7. §. pen. iunct. l. 1. infr. arbor. furt. caſar. tit. de perpet. & tempor. act.*) ſed etiam in ſolidum aduerſus heredem, non modò ſi ſint ex contractu aut ex aliqua conuentione quam Prætor tueatur, vt actio de conſtituta pecunia & hypothecaria aut ad exemplum ciuilis actionis comparatæ, vt Publiciana, ſed etiamſi ex delicto, vt condictio furtiua, & aliæ quarum exempla attulimus ad *d. l. 9. de condict. furt.* non tam enim vnde actio ſit, hac parte inſpiciendum eſt, quàm ad quid detur. Quæ verò ſunt ſecundi generis, eæ ſi ſint ciuiles, perpetuò quidem dantur, vt actio furti nec manifeſti quæ tota eſt pœnalis ad duplum: non etiam honorariæ, vt actio iniuriarum quæ ſpeciali iure nec heredi datur, excepta actione furti manifeſti in quadruplum quam anno finiri abſurdum viſum eſt *§. 1. dict. tit. de perpet. & tempor. act.* Sed tamen nunquam dantur in heredem, quia cum crimine pœna finitur morte delinquentis, ſi excipias crimina læſæ maieſtatis, peculatus & repetundarum *l. ex iudiciorum 20. de accuſat.* Sunt enim hæ actiones ſemper ex delicto, cùm ex contractu merè pœnalis actio nulla eſſe poſſit, quod abſurdiſſimè à quibuſdam tentatum eſt: dantur tamen etiam in heredem, de eo, quod ad ipſum peruenit, vt turpe lucrum & quod ſcelere quæſitum eſt, ei extorqueatur, vt cernere eſt in actione in factum, quæ datur ex edicto de calumniatoribus in quadruplum, ita vt ſimplum in eo non contineatur *l. in heredem 5. iunct. l. 3. vlt. l. ſi quis ab alio 7. in princip. & §. 1. ſupr. de calumniat.* Nec aliud eſſet in ipſa quoque furti actione, ſi non in eam

rem

Digitized by Google

rem ſingulari iure comparata eſſet condictio furtiua quæ in ſolidum competit aduerſus heredem, ac proinde ſuprà etiam quam ad eum peruenerit *d. l. 9. de condict. furt.* ſicuti ex eo conſtat, quod nec actio vi bonorum raptorum, quæ & prætoria & verè mixta eſt, datur tamen in heredem de eo quod ad ipſum peruenit, contra quam in omnibus mixtis actionibus & ciuilibus & prætoriis receptum ſit, hac ipſa ratione, quia putauit Prætor ſufficere condictionem *l. 2. §. vlt. infr. vi bonor. rapt.* At quæ ſunt tertij generis actiones, id eſt, quæ rei perſecutionem ſolam ex parte actoris continent, ſiue ſui natura ſiue arbitrio iudicis, non etiam pœnam vllam, & tamen pœnales ſunt ex parte rei quòd ipſam rem quam actor perſequitur præſtare cogatur reus pœnæ nomine actione in factum & dolum eius concepta: eæ verò perpetuæ quidem ſunt, vt etiam poſt annum dentur, ſed tamen non dantur in heredem in ſolidum, ſed eatenus tantùm quatenus ad eum peruenit. Huius generis actiones ciuiles nullæ ſunt, ſed honorariæ permultæ, de quibus ferè omnibus ſcripſimus in poſtrema parte Chiliadis noſtræ de *error. pragmat.* Et quidem ſi de iis quærimus, quæ arbitrio tantùm iudicis rei perſecutionem continent, peti exempla poſſunt ex actione illa in factum, quæ datur ex edicto Prætoris de *alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. 4. §. vlt. cum trib. leg. ſeq. ſupr. eod. tit.* Et ex actione rerum amotarum quæ in eo maximè differt à condictione furtiua ex parte actoris *l. ſi cum dos 8. §. 1. & l. ſeq. infr. rer. amot.* Sed in eo magis ex parte rei quod concepta eſt pœnæ nomine, & ad puniendum factum eius perſonæ quæ res amouit, ex quo fit potiſſimum, vt non detur in ſolidum contra heredem quomodo furtiua condictio, ſed de eo tantùm quod ad heredem peruenit *l. vlt. C. eod.* Si verò de aliis quæ ſui natura ſunt merè rei perſecutoriæ ex parte actoris, & tamen pœnales ſunt ex parte rei, quas permultas eſſe diximus, & de quibus in *l. huius actionis 9. §. 1. infr. quod falſ. tutor. author. l. in venditionem 8. §. vlt. cum legib. ſeqq. de reb. author. iudic. poſſid.* Sunt illæ quidem duorum generum, aliæ enim ex delicto naſcuntur, vt eæ de quibus in proximè dictis legibus, aliæ verò ex contractu vt tributoria. Sed tamen in eo ſimiles ſunt & eiuſdem iuris quod cùm ſint pœnales ex parte rei, nunquam in eius heredem dantur in ſolidum, ſed de eo tantùm quod peruenit, vt de Tributoria ſcriptum eſt apertiſſimè in hoc loco. Item in eo quod ſunt perpetuæ, & poſt annum quoque dantur in quo maximè differunt ab illis, quæ non niſi arbitrio iudicis rei perſecutionem continent *dict. l. vel poſt annum 6. & ſeq. ſupr. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* quamuis diuerſum ſit in actione rerum amotarum *l. ſi mulier 21. §. pen. infr. rer. amot.* quia in locum condictionis furtiuæ, non minùs quam actionis furti à Prætore introducta eſt, ſingulari quodam iure *l. 1. eod.* ita tamen vt neque condictioni furtiuæ neque actioni furti per omnia ſimilis ſit, non actioni furti, quia pœnalis illa eſt ex parte quoque actoris, hæc verò ex ea parte rei perſecutionem continet. Non condictioni furtiuæ quoniam illa nullo modo pœnalis eſt, ne quidem ex parte rei ſicut nec famoſa; rerum verò amotarum actio pœnalis eſt ex parte rei, non quia mixta ſit ex rei perſecutione & pœna, ſed quia pœnæ nomine concepta eſt ad puniendum factum dolumque amouentis. Quæ verò actiones mixtæ ſunt ex rei perſecutione & pœna, quas diximus magis propriè mixtas appellari, & quæ tam ciuiles quàm honorariæ quàm plures ſunt *§. ex maleficiis & ſeq. Inſtit. de action.* Omnes eæ ſcilicet, quæ certam pœnam habent ſiue dupli ſiue tripli ſiue quadrupli, ſed in qua ſimplum continetur, eas conſtat, ſi quidem ciuiles ſint, vt actio legis Aquiliæ, perpetuas eſſe, ſed tamen non dari in heredem, niſi de eo quod peruenit *l. inde Neratius 23. §. hanc actionem ſupr. ad leg. Aquil.* Si verò honorariæ ſint, nec dari eas poſt annum, nec aduerſus heredem in plus quam peruenerit *d. l. 2. §. vlt. vi bonor. rapt. l. 1. in princip. l. de eo 18. infr. depoſit.* Mixtis itaque omnibus actionibus vtro modo ex iis, quos diximus, mixtæ dicantur, commune illud eſt, vt ſi nihil ad heredem peruenerit (aliquando enim accidit, vt nec peruenerit, nec peruenire potuerit, vt in actionibus ſerui corrupti & ſi menſor falſum modum dixerit) deneganda omnino ſit in heredem actio, quia pœnalis eſt *l. hac actio 13. ſupr. de ſeru. corrupt. l. 3. §. hanc actionem ſupr. ſi menſ. falſ. mod. dixer.* quæ tamen danda eſſet proculdubio, ſi quid fortè ad heredem ex delicto dolóve defuncti perueniſſet, quoniam eatenus non pœnalis, ſed rei perſecutoria dici deberet: nec certius aut verius his omnibus iudicio meo dici quicquam poteſt. Iam ergo ad Tributoriam noſtram veniamus. Eſt illa, vt iam attigimus, ex actionibus tertiæ claſſis: eſt enim rei perſecutoria ex parte actoris, & quidem ſui natura non arbitrio iudicis (non eſt ſiquidem arbitraria) & tamen eſt pœnalis ex parte rei, non quia pœnam vllam cum re ipſa perſequatur: eſſet enim eo caſu mixta etiam ex parte actoris, quod falſum eſt, ſed quia licèt ſit ex contractu, vt exercitoria inſtitoria, & de peculio, in eo tamen differt ab iis omnibus, quòd ſicuti non datur niſi interueniente dolo, qui in aliis actionibus ſupradictis nullus exigitur, adeò vt non priùs competere incipiat, quam dolus admiſſus ſit *l. prox. & l. vlt. infr. hoc tit.* ita non comparata eſt, niſi ad puniendum dolum illum quem dominus in iniqua mercis diſtributione admiſerit. Concepta igitur eſt pœnæ nomine, & conſequenter pœnalis eſt, quamuis & ex contractu ſit, & ex parte actoris merè rei perſecutoria, vt *d. l. huius 9. §. 1 quod falſ. tut. author. d. l. in venditionem 8. §. vlt. & l. ſeq de reb. author. iudic poſſid.* Sumunt enim actiones omnes, & ſumere debent denominationem qualitatum ſuarum à reo potius quàm ab actore, quia reus eſt, qui condemnatur, nec datur actori actio, niſi vt effectum illum habeat extorquendæ contra reum condemnationis. Proinde mirum non eſt perpetuam eam eſſe, cùm rei perſecutionem ſui natura, non arbitrio iudicis contineat. Idem enim contingit in cæteris omnibus actionibus etiam honorariis, quæ perſecutionem rei continent ſui natura, licèt pœnales omnino ſint, dummodò ex parte rei dumtaxat *d. l. hac actio 13. ſupr. de ſeru. corrupt. d. l. 3. §. hanc actionem. & l. 4. ſupr. ſi menſ. falſ. mod. dixer. l. 1. §. pen. infr. de tutel & ration. diſtr. l. 1. §. hac actio ſi ventr. nom. mulier. in poſſ. miſſa ead. poſſ. dol. ad alium tranſl. eſſ. dicat.* Si perſecutionem rei contineret arbitrio tantùm iudicis, non daretur poſt annum *d. l. vel poſt annum 6. & ſeq. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* quoniam quæ arbitrio tantùm iudicis perſecutionem continent, eæ non ſunt rei perſecutoriæ antequàm arbitrio locus eſſe poſſit, cui porrò non poteſt eſſe locus priuſquàm iudex datus ſit: ergo non niſi poſt impetratam actionem, quæ proinde interim cùm ſit ex delicto needum rei perſecutoria, non niſi annalis eſſe poteſt, vt non inſubtiliter à nobis diſputatum eſt *libr. 4. Coniectur. cap.* 1. quamuis eo tempore non ſatis benè omnia, quæ ad hunc tractatum pertinent, aſſecuti eſſemus, & quæ poſtea meliùs explicauimus in poſtrema parte Chiliadis *de error. pragm.* Eò quoque fortaſſis referenda eſt ratio eius, quod ſcriptum eſt in *l. 1. § vlt. ne vis fiat ei qui in poſſ. miſſ. eſt.* actionem quæ ex edicto illo competit, quamuis ſit rei perſecutoria ex parte actoris *d. l. 1. §. hac verba*, tamen excepta miſſione in poſſeſſionem legatorum nomine, non eſſe perpetuam, nec magis poſt annum quam in heredem dari *cum ſit pœnalis.* Non enim eſſet bona ratio, ſi ſui natura rei perſecutionem contineret. Sed continere illam videtur arbitrio tantùm iudicis, vt & illa de qua in *d. l. 4. §. vlt. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* quia nec vlla ratio eſt condemnandi eius qui creditori miſſo in poſſeſſionem vim fecerat, ſi paratus ſit arbitratu iudicis, liberam pacatamque poſſeſſionem ei reſtituere, vt cui & eius quod reuera intereſt actoris, condemnationem & æſtimationem cùm ita futurum ſit, vt nihil interſit actoris *d. §. hac verba.*

Quid

Quid enim aliud agit Prætor, niſi, vt metu illius actionis poſſeſſionem habeat is, qui in poſſeſſionem miſſus fuit? *d.l.* 1. §. 1. In quo differt actio illa ab ea de qua in *d.l.* 1. *ſi ventr. nom. mulier in poſſ. miſſ.* quæ licèt ſit pœnalis quoque ex parte rei, quia comparata eſt coërcendæ mulieris gratia & ad dolum eius puniendum *d.l.* 1. §. 1. non tamen eſt arbitraria, cùm Prætor cogat eum, qui dolo malo venit in poſſeſſionem, de ea decedere §. *neceſſario ead. leg.* vt proinde arbitrium iudicis de re nullum eſſe poſſit. Tributoria autem huiuſmodi eſt, quia nec arbitraria dici poteſt, cùm non aliud fieri à domino poſſit, ne condemnatio ſequatur, quam ſi faciat illud ipſum quod in condemnationem deducendum eſt, contrà quam in arbitrariis ſeruetur § *præterea Inſtit. de act.* Et tamen pœnalis eſt, & rei perſecutionem continet. Ergo ſui natura, & conſequenter perpetua eſſe debet, nec anno concludi: cum verò ſit etiam pœnalis, iam intelligimus, cur non detur in ſolidum aduerſus heredem, ſed tantum de eo quod ad ipſum peruenerit: nimirum quia nec alia pœnalis vlla ſiue mera, ſiue mixta, ſiue ciuilis, ſiue honoraria datur vnquam in heredem, niſi de eo quod peruenit, quamuis ſint rei perſecutoriæ ex parte actoris, nec bona conſecutio eſt, actio hæc non datur in heredem in ſolidum, ergo non eſt perpetua: ſicuti nec illa, actio hæc perpetua eſt, ergo datur in heredem defuncti etiam in ſolidum: Illa ſane bona eſt, non eſt actio perpetua, ergo non datur in ſolidum contra heredem, quia multò facilius eſt, vt ſit perpetua, quàm vt in ſolidum contra heredem detur. Vt ſit perpetua ſufficit eſſe rei perſecutoriam ex parte actoris, nec nocet quòd ſit pœnalis ex parte rei, adeoque nec quòd actio ſit ex delicto, niſi cùm arbitrio tantum iudicis, non etiam ſui natura rei perſecutionem continet, vt diximus. At vt detur in ſolidum contra heredem, requiritur omnino vt non ſit pœnalis ex parte rei ſaltem: hoc enim ſufficit, licèt ex parte actoris rei perſecutoria ſit non pœnalis. Itaque quod ſcriptum eſt in *d. l. in honorariis de obligat. & act.* Actiones rei perſecutorias & poſt annum dari, & in heredem; de iis accipi debet omnino, quæ rei perſecutoriæ ſunt ex vtraque parte non minùs rei quàm actoris, non de iis quæ ex actoris tantùm parte rei perſecutionem continent, ſiue ſui natura, ſiue arbitrio iudicis: nec proinde de iis quæ aut ex delicto naſcuntur, aut ex contractu quidem, ſed tamen ex cauſa doli, & ad eum vindicandum, ſiquidem hæ omnes conceptæ ſunt in dolum & pœnæ nomine, ac proinde ſunt pœnales, ſemper ex parte rei, vt conſtat ex exemplis actionum, quas Paulus in *d. l. in honorariis* opponit actionibus rei perſecutoriis, ſcilicet doli mali, & eius quæ competit ex interdicto *vnde vi.* Nam & actio de dolo rei perſecutionem continet arbitrio iudicis *l. arbitrio* 18. *ſupr. de dolo.* & actio in factum ex interdicto *vnde vi*, æque rei perſecutionem continet *l.* 3. *hac actio infr. vnde vi*, vbi ex eo infert Vlpianus perpetuò eam competere, nec anno finiri. Et tamen certum eſt, non dari eas in heredem niſi de eo quod peruenit *l. in heredem* 26. *ſupr. de dolo l.* 1. §. *vlt. vnde vi, & de vi armat.* Nēpe quia ſunt pœnales ex parte rei, & dantur ad dolum vindicandum ſine quo nec vis eſſe poteſt *l.* 2. §. *doli malò vi bonor. rapt.* Adieci ſuprà *& ad dolum vindicandum*, quia non omnes actiones quibus locum facit dolus, & quæ non aliter dantur quàm ſi dolus interceſſerit, ſunt etiam pœnales ex parte rei, nec quod doli mentio in iis fiat, efficit, vt poſſint dici conceptæ pœnæ nomine, ſi modò non dentur ad dolum vindicandum, ſed tantummodo iure conditionis cuiuſdam *ſine qua non*, vt loquuntur philoſophi. Et de iis demùm intelligendus eſt Vlpianus in *d. l. ſi hominem* 7. §. 1. *depoſit.* vbi tractat de actione depoſiti, quæ licèt non aliter locum habeat, quam ſi depoſitarius aliquid in re depoſita dolo malo feciſſe probetur, non tamen contra depoſitarium ad dolum eius puniendum, ſed ad rem depoſitam ex contractu repoſcendam. Itaque dolus ille ex contractu reique perſecutione deſcendit, non rei perſecutio eſt ex dolo, quia actio depoſiti ex natura contractus competit ad rem perſequendam, prius etiam quàm dolus vllus ſit admiſſus, licèt non prius ex ea conueniri depoſitarius poſſit, quam dolum admiſerit: quo caſu etiam condictione furtiua ſe obligat. Sed cum hac differentia inter actionem depoſiti & condictionē quod depoſitarius accipiendo depoſitum ſtatim ſe obligat actione depoſiti, quæ re contrahitur, ſed non condictione furtiua, niſi denegata demùm dolo malo rei depoſitæ reſtitutione *l. ſi quis inficiatus* 13. §. 1. *infr. depoſit.* Vnde eſt quod ſi depoſitarius petenti domino rem depoſitam ſtatim reſtituat, ſicuti ſe liberat ab ea depoſiti actione, quam depoſitum accipiendo contraxerat, ita & ab actione depoſiti: quamuis ea conueniri nunquam potuerit, quia potuiſſet, ſi depoſiti reſtitutionem dolo malo recuſaſſet. Ex quibus intelligimus, quàm verum ſit, & iuri conſentaneum, quod ſcribitur in hoc §. hanc actionem tributoriam & perpetuò dari contra dominum & poſt annum quoque, ſed non dari in ſolidum contra heredem domini, at de eo duntaxat quod ad ipſum peruenit, vt ſi ex iniqua domini diſtributione minùs ad heredem peruenerit, quam ad defunctum peruenerat, heres non de eo quod ad defunctum, ſed quod ad ſe peruenerit, teneatur. Verum ex *l. ſeq.* & iis quæ ibi dicenda ſunt, hoc apertiùs intelligetur.

8. IVLIANVS libro 11. Digeſtorum.

QVia non de dolo eſt, ſed rei perſecutionem continet, quare etiam mortuo ſeruo a dominus, item hæres eius perpetuò teneri debebit propter factum defuncti, quamuis non aliter, quàm dolo interueniente competat.

Ad l. Quia non de dolo eſt 8.

In hac lege ratio redditur eius, quod ſcriptum eſt in priore ſententia §. *vlt. legis præcedentis*, actionem tributoriam perpetuò dari, hoc eſt etiam poſt annum, non item eius quod in poſteriore, dari eam in heredem de eo duntaxat, quod peruenit, non autem in ſolidum: nam vt ex iis apparet quæ proximè ſcripſimus, ratio quæ faciebat, vt hæc actio non in ſolidum dari debeat contra heredem, ſed quatenus duntaxat ad eum peruenit, nempe, quòd ex dolo & delicto deſcendere videretur, aut ſaltem daretur ad dolum vindicandum, ea ſuadere videbatur, vt nec eſſet perpetua, ſed anno finiretur, & è contrario quæ ratio faciebat eam perpetuam, nempe quod eſſet rei perſecutoria, poſtulare videbatur, vt in heredem quoque in ſolidum dari deberet: ſed non putauit Iulianus magna confirmatione indigere poſteriorem illam ſententiam, cùm nihil apertius ſit, quàm quod ſuprà diximus, Tributoriam non ſolùm exigere dolum, nec aliter quàm interueniente dolo competere, quod & de actione depoſiti æquè dici poſſet *l. ſi hominem* 7. §. 1. *infr. depoſit.* ſed etiam dari ad dolum ipſum vindicandum, ideoque tanquam conceptam pœnæ nomine pœnalem eſſe ex parte rei: Quomodo autem pœnalis eſſe poſſet, & dari ſolidum contra heredem? Illud Iuliano difficilius viſum eſt, & aliqua ratione comprobandum, quod placet hanc actionem eſſe perpetuam. Nam cùm aliter non competat quàm ſi dolus interuenerit, & concepta ſit pœnæ nomine ad puniendum factum domini, dolumque eius vindicandum, qui in iniqua diſtributione interuenit, an non videtur eſſe de dolo actio?

Atqui

Atqui de dolo actio perpetua non eſt, ſed annalis, ſiue quòd non contineat rei perſecutionem, niſi arbitrio iudicis *l. arbitrio 18. ſupr. de dolo*, cui porrò arbitrio non poteſt eſſe locus ante impetratam actionem, ſiue quòd ex parte rei ſit pœnalis: eſt enim bona hæc quoque ratio, cùm ex parte actoris actio ſui natura non continet merain rei perſecutionem: ſed rectè Iulianus negat Tributoriam eſſe actionem de dolo, aut actioni de dolo ſimilem, cùm ſui natura rei perſecutionem contineat non arbitrio iudicis, & quamuis dolum exigat tanquam conditionem ſine qua non, vt actio depoſiti, & hoc amplius quàm ſit in actione depoſiti detur ad dolum vindicandum; attamen non ex dolo aut ex delicto deſcendit, ſi primam actionis cauſam & originem requirimus, ſed ex contractu filiifamilias, vel ſerui qui ſciente patre aut domino negotiatus eſt, nec à circumſcriptione, ſed à geſto negotio originem accepit, quomodo in actione non valde diſſimili, & æquè rei perſecutoria ex parte actoris & quidem ſui natura, pœnali tamen & pœnæ nomine concepta ad vindicandum dolum ex parte rei ratiocinatur Paulus in *l. 4. iunct. l. 3. §. hanc actionem ſupr. ſi menſ. falſ. mod. dixer.* Quia tamen non aliter datur tributoria, neque competit quàm dolo interueniente in iniqua mercis diſtributione, nec proinde priùs competit, quàm iniqua diſtributio facta ſit, vt ſcriptum eſt in *l. vlt. infr.* fatendum eſt non ita naſci tributoriam ex contractu ſerui ſciente domino initi, quomodo naſcitur actio depoſiti ex contractu depoſiti, neque obligari dominum tributoria hoc ſolo, quod eo ſciente ſeruus contraxerit, ſed tunc tantùm cùm in tributum vocatus cum creditoribus iniquam diſtributionem dolo malo fecerit, ita vt ſi vel æquam diſtributionem fecerit, vel iniquam quidem, ſed ſine dolo malo, vel dolo quidem interueniente, ſed de qua tamen nemo conqueri velit, nullo ex his tribus caſibus tributoria competat, ne quidem poſt diſtributionem, tantum abeſt, vt ex ſolo contractu competat, ante quàm diſtributio facta ſit, quod tamen ſcribere nonnulli auſi ſunt tam imperitè, quàm alij deſcendere illam ex dolo non ex contractu, contrà quàm ſcriptum ſit in hac lege & in *l. 1. §. licet autem ſup. de exercit. act. §. introduxit Inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt.* Alioqui non eſſet certè perpetua, ſi à dolo & circumſcriptione non à geſto negotio contractuque originem acciperet, ſi bona eſt Pauli ratiocinatio in *dict. leg. 4. ſupr. ſi menſ. falſ. mod. dixer.*

a *Quare etiam mortuo ſeruo.* Illatio hæc eſt, non ſolùm ex eo quod dictum fuit in principio legis, hanc actionem non eſſe de dolo (quid enim commune haberet mors ſerui cum dolo domini?) ſed etiam ex eo quod proximius ſcriptum eſt, contineri ea rei perſecutionem: nam cùm rei perſecutionem contineat, non finitur morte ſerui, qui contraxit, quique ex contractu primus debitor fuit, quamuis eius morte ſicut peculium, ita & merx peculiaris eſſe deſinat. Propter quod videbatur, quemadmodum morte ſerui peculium extinguitur, & cum peculio ipſo actio de peculio ipſo iure, niſi edictum & beneficium Prætoris faceret illam ex perpetua annalem *l. 1. in princip. & §. merito autem infr. quand. de pecul. act. eſt annal.* Ita & tributoriam actionem quæ pro materia habet mercem peculiarem finiri morte ſerui, aut ſaltem ex perpetua fieri annalem, vt dominus poſt annum conueniri ex ea non poſſit, non magis quàm actione de peculio, aut de dolo. Sed Iulianus contra ſcribit etiam mortuo ſeruo dominum ea perpetuò teneri debere, id eſt, poſt annum quoque, quia non tantùm ex contractu & peculio ſerui mortui conuenitur, ſed etiam ex facto & dolo ſuo, qui morte ſerui extinctus dici non poteſt: Imò quod magis eſt, ipſo quoque domino mortuo, heres eius teneri debet eâdem actione tributoria æquè perpetua etiam poſt annum, propter factum defuncti qui doloſa & iniqua diſtributione edictum Prætoris cui ſatisfacere debuerat, contemnere maluit *l. vlt. infr.* Id enim eſt quod Iulianus ſignificat iis verbis *propter factum defuncti*; cùm tamen ſi de dolo eſſet actio, non poſſet dari contra heredem niſi de eo, quod ad ipſum perueniſſet *d. l. in heredem 26. ſupr. de dolo.* Nec ad rem pertinet, quòd hæc actio non aliter quàm dolo interueniente competat: non enim bona eſt conſecutio, ſi quis ex eo inferat, eſſe igitur hanc actionem doli, vt loquitur *l. in honorariis 35. de oblig. & act.* id eſt, de dolo, alioqui eâdem ratione inferres & actionẽ depoſiti, & eam quæ datur de precario *l. 1 §. 1. de precar.* eſſe ſimiliter actiones de dolo, quia nec niſi interueniente dolo competunt *l. quæſitum 8. §. eum quoque eod. d. l. ſi hominem 7. §. 1. infr. depoſ. l. contractus 23. de regul. iur.* Quod tamen ſtultum eſſet dicere, quamuis hoc ſimile habeat actio de precario cum actione de dolo, quod non datur in heredem, niſi de eo quod ad ipſum peruenerit, ſicuti nec tributoria *dict. l. quæſitum §. vltim.* quod quam rationem habeat in precario, docuimus in Chiliade. At depoſiti actio datur in ſolidum contra heredem *dict. l. ſi hominem §. 1.* Planè omnis actio, quæ in heredem datur de eo quod ad ipſum peruenit, perpetua eſt, tum quoque cùm actio fuit annalis, vt in interdictis etiam annuis *l. 4. infr. de interd.*

9. VLPIANVS libro 19. ad Edictum.

QVod in herede dicimus, idem erit & in cæteris ſucceſſoribus.

Ad l. Quod in herede 9.

RAT. DVB. Alij ſucceſſores etiam vniuerſales non ſunt, nec dici poſſunt heredes, puta bonorum poſſeſſores à Prætore conſtituti, quia Prætor heredem facere non potuit *§. quos autem Inſtit. de bonor. poſſ.* ſicuti nec dominium nec legem. Itemque is cui reſtituta eſt ex SC. Trebelliano hereditas, quia licèt Senatuſconſultum potuerit facere heredem, vt conſtat ex Tertylliano & Orficiano & *quos autem* Cùm tamen is ex *d. §.* qui hereditatem ex Trebelliano reſtituit, non deſinat eſſe heres *§. reſtituta Inſtit. de fideic. hered.* non potuit Senatus facere, vt vni duo in ſolidũ heredes eſſent *l. quod contra 141. §. vni duo, de regul. iur.* Nec denique is cui libertatum ſeruandarum cauſa bona addicuntur ex Diui Marci conſtitutione, de qua in *l. 2. §. 4. & paſſ. infr. de fideic. hered.* & apud Iuſtin. *tit. de eo cui libert. cauſ. bon. addic.* quia bonorum addictio, hereditatis aditio & acquiſitio non eſt. Ergo non eadem horum ſucceſſorum, quæ heredum ratio conſtitui poteſt, vt teneri debeant de eo, quod ad ipſos peruenit, quemadmodum tenentur heredes, quos non alia ratione teneri placuit, quàm quia lucra turpia heredibus extorquenda ſunt *l. in heredem 5. de calumniat.* quippe cùm repræſentent perſonam defuncti, eademque cum ipſo perſona eſſe exiſtimentur, vt ait *Nouell. 48. de iureiur. à morient. præſt.* quod de aliis qui non ſunt heredes, non ſimiliter dici poteſt: illa enim iuris fictio per legem duodecim tabularum introducta eſt, quæ de ſolis heredibus locuta fuit, non de cæteris ſucceſſoribus *l. vlt. C. de hered. act. l. 1. C. ſi vnus ex plurib. hered. debit.*

DEC. Hi omnes, de quibus diximus, licèt heredes non ſint, heredum tamen loco in omnibus habẽtur *l. 1. 2. & 3. infr. de bonor. poſſeſſ. l. 1. & 2. & paſſ. ad SC. Trebell.* neque minùs abſurdum & iniquum eſſet ditari eos ex ſcelere defuncti quàm illos, qui verè ſunt heredes. Proinde vbi iuris & æquitatis ratio eadem eſt, idem quoque ius conſtitui debet *vulg. l. illud 32. ſupr. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam de iniuſt. rupt. l. à Titio 10. in fine princip. de verb. oblig.* Nam quod alij ſunt heredes, alij verò non niſi heredum loco, diuerſitatem inducit non diuerſitatis rationem.

1 ¶ Eligere

1 ¶ Eligere quis debet qua actione experiatur: vtrùm de peculio, an tributoria, cùm ſeit ſibi regreſſum ad aliam non futurum. planè ſi quis velit [a] ex alia cauſa tributoria agere, ex alia cauſa de peculio, audiendus erit.

Ad §. 1. Eligere.

Rat. dvb. Aliud eſt agere, aliud exigere, ac proinde aliud actionem eligere, aliud verò ſuum conſequi, nec quòd actor elegerit actionem aliquam, præſertim minùs competentem, ſtatim bona conſecutio eſt, vt ei ſatisfactum ſit. Ergo quamuis ſummo iure defendi poſſit per electionem actionis liberatum eſſe reum, æquitas tamen ſuadere videtur, vt non tam intentione actoris quàm perceptione liberari debeat, ſicuti de eo dicimus, qui cùm poſſet ex pluribus debitoribus eligere quem vellet, minùs idoneum elegit *l. ſi ex duobus 32. infr. de pecul. l. perceptione 4. ſupr. de his qui effud. vel deiec.* Sufficit enim vt caueamus ne is qui vna actione propoſita aliam proponere volt, idem bis conſequatur præſertim ab eodem, contra regulam *l. bona fides 56. de regul. iur.* quod nec ſi aduerſus alias perſonas facere vellet, permittendum ei eſſet *l. ſi quis dolo 51. in fin. de re iud.* Proinde ſi peculiaris mercis creditor cui competit aduerſus dominum duplex actio, & tributoria & de peculio, aliam elegerit, nec ſuum conſequi potuerit, non eſt prohibendus aliam proponere per quam meliùs ad commodum ſuum perueniat. Quid enim nocet ei qui conuenitur, quòd pluribus actionibus conueniatur quandiu debitor eſt, needum ſoluit?

Dec. Qui ex pluribus ſibi competentibus actionibus vnã eligit, aliam quam non eligit, repudiare intelligitur, in conſequentiam neceſſariam. Repudiantibus autem & remittentibus actiones ſuas dandus non eſt ad eas regreſſus *l. quæritur 14. §. ſi venditor infr. de ædilit. edict.* Eligere igitur benè actor debet, qua actione velit agere, aut malè electæ actionis periculum, & damnum vltrò ſubire. Eligendo enim actionem dummodo competentem (nam inter eam quæ competit, & illam quæ non competit, non cadit electio) vtramque conſumit, & illam quam exercet, quia competit, & illam quam non exercet, quia eam repudiauit, vt pluribus docuimus ad *l. ſed ſi pupillus 11. §. pen. & l. habebat quis 13. ſupr. tit. prox.* Iunge *l. cùm filius 76. §. variis de legat. 2.* Hoc ita ſi non ſit adeò incertum quænam potiùs actio cõpetat, vt permittendum ſit actori vtramque dictare, dummodò proteſtetur ex altera tantùm velle ſe ſuum conſequi, ex *l. 1. §. quia autem infr. quod legat.* niſi is locus Tribonian potius eſt, vt alibi monuimus, aut ſi non ipſius aduerſarij dolo deceptus ſit is, qui minùs vtilem actionem elegit, vt in *l. 4. §. vlt. inf. tit. prox.* Alia ratio eſt electionis, quæ fit vnius ex pluribus debitoribus eiuſdem creditoris, & alia quæſtio an vnius electione alij liberentur, de qua diximus ad *d. l. ſi ex duobus 32. infr. de pecul.*

a *Planè ſi quis velit.* Rat. dvb. Actio quæ ſemel propoſita fuit ex vna cauſa ex qua competere poterat, & ita conſumpta eſt, non poteſt iterum proponi ex alia, quamuis ex duplici cauſa competierit *d. l. habebat quis 13. ſupr. tit. prox.* Ergo qui ſemel elegit ex vna cauſa, non poteſt prætextu diuerſæ cauſæ iterum agere.

Dec. Multùm intereſt an diuerſæ ſint cauſæ vnius eiuſdemque actionis, an diuerſarum actionum. Actio competens ex variis cauſis ſi ex vna eligatur & exerceatur, ex vtraque conſumitur *d. l. habebat*, ſed ſi plures actiones ex pluribus cauſis competant, non nocet quod ex vna cauſa actum ſit vna actione, quominùs alia actione ex alia cauſa agi poſſit: tunc igitur tãtùm nocet electio, cùm electa eſt alterutra duarum actionum ex eadem cauſa competentium.

2 ¶ Si ſeruo in teſtamento manumiſſo peculium legatum ſit, non debere heredem tributoria teneri, quaſi neque ad eum peruenerit, neque dolo fecerit, Labeo ait. ſed Pomponius libro ſexageſimo ſcripſit heredem, niſi curauerit caueri ſibi à ſeruo, vel deduci à peculio, quod tribuendum erat, teneri tributoria. quæ ſententia non eſt ſine ratione. ipſe enim auctor doli eſt, qui id egit, ne intribueret. totiens enim in heredem damus de eo quod ad eum peruenit, quotiens ex dolo defuncti conuenitur, non quotiens ex ſuo.

Ad §. vlt. Si ſeruo.

Rat. dvb. Pro ſententia Labeonis non tenetur heres domini actione tributoria, niſi de eo duntaxat quod ad eum peruenit *l. illud quoque 7. §. vlt. & l. prox. ſupr.* Atqui cùm ſeruo qui teſtamento manumiſſus ſit peculium legatum eſt, neque ad eum quicquam peruenit ex merce peculiari, in qua diſtributio iniqua facta eſt à domino, ſi ponas tributoria actione cum domino actum fuiſſe, nec dolo eius factum eſt, quominùs perueniret, cùm voluntati teſtatoris ſatisfacere debuerit, & peculium legatum ſeruo manumiſſo præſtare *tot. tit. de pecul. legat.* Ergo in hac ſpecie nullomodo tributoria conueniri heres poteſt.

Dec. Dolo non caret heres qui ſine cautionibus ſoluit legatum, cuius nomine alterius quàm ipſius heredis gratia legatarium cauere oportuit *l. dolo carere 41. infr. ad leg. Falcid.* Atqui in propoſita ſpecie, non aliter præſtari debuit peculium ſeruo manumiſſo, quàm ſi cauerit eius pecuniæ nomine quæ ex hac parte edicti in tributum venire debuit, aut eam ipſam quantitatem ex peculio deduci paſſus eſſet, ſiue iam dolus domini in iniqua diſtributione admiſſus tributoriæ actioni locum iam feciſſet, vt in ratione dubitandi poſuimus, ſiue in tributum vocatus duntaxat fuiſſet dominus, necdum diſtributionem feciſſet. Ergo teneri hoc caſu heres debet actione tributoria, & quidem ex proprio capite, ac proinde in ſolidum, cùm ſit ipſe author doli, vt Vlp. ait, ex quibus verbis malo ponere, dominum deceſſiſſe antequam dolo malo quid faceret, vt intelligamus dolum cœpiſſe ab herede ipſo, quo caſu non tam inſpiciendum eſt, an quid ad heredem peruenerit, aut dolo eius malo factum eſt, ne perueniret, ſed tantùm an aliquid dolo eius factum ſit, ne intribueretur, quomodo hîc euenit. Non enim expectandum eſt, vt legatarius peculij conueniatur tributoria, aut etiam in tributum vocetur, cùm neque ſit dominus, neque domini heres, neque creditor peculiaris. Hi enim tantùm ſunt qui in tributum vocari poſſunt. Fecit autem heres ne in tributum vocari poſſet præſtando peculium legatario, ſine vlla deductione, vllaque cautione, cùm ex peculiari merce nihil poſſit tribuere, qui ex ea nihil habet, & actio Tributoria ſequatur mercem peculiarem, quomodo actio de peculio ſequitur peculium. Hactenus ſcilicet non vt in tributum vocari aut tributoria conueniri poſſit, quiſquis habet peculiarem mercem *l. prox. inf.* (alioqui etiã legatarius in propoſita ſpecie conueniri poſſet) ſed negatiue, vt nõ poſſit in tributũ vocari is, qui nihil ex merce peculiari habet, etiãſi vel dominus ſit, vel domini heres, quamuis aliter peculiaris merx, aliter peculiũ dicatur, peculiũ ſcilicet deducto omni eo quod domino debetur. Merx verò peculiaris etiamſi nihil ſit in peculio, vt vidimus in *l. 1. § peculiarem ſupr.* cõſequens igitur eſt, vt in propoſito caſu heres in ſolidũ teneri debeat, quãuis nihil ad eũ peruenerit, quia quod in præcedẽtibus dictũ eſt, heredẽ domini nõ teneri, niſi de eo quod peruenit, toties verum eſt quoties heres ex dolo defuncti, non ex ſuo proprio conuenitur, vt & in *l. 1. §. 1. l. de eo 18. inf. depoſ.*

Digitized by Google

10. PAVLVS libro trigeſimo ad Edictum.

DE peculio actione etiam cum emptore ſerui agi poteſt: tributoria non poteſt.

Ad l. de peculio 10.

RAT. DVB. Peculiaris merx peculij quoque pars aliqua eſt *l. prox. infr. & §. caeterùm in fin. Inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt.* licèt alio ſenſu dicatur, merx peculiaris, alio autem peculium *l. 1. §. peculium ſupr.* Atqui actio tributoria datur de merce peculiari, ſicut de peculio actio datur de reliquo peculio. Ergo ſicut actio de peculio datur etiam contra emptorem ſerui ex eo quoque contractu qui emptionem præceſſerit, dummodò ſeruus aliquod peculium cuiuſcumque generis apud emptorem habeat *l. & ancillarum 27. §. ſi ſeruus l. ſi ex duobus 32. §. 1. l. ſi creditor 37. §. penult. infr. de pecul.* Ita & dicendum eſt, tributoriam actionem dandam eſſe contra emptorem ſerui ſaltem eo caſu quo poſt iniquam à domino factam diſtributionem merx peculiaris ad emptorem ſimul cum ſeruo tranſierit. Nam ad hunc certè caſum ratio hæc dubitandi omnino reſtringenda eſt. Cùm non ſicut ad dandam actionem de peculio contra ſeruum ſufficit, vt emptor qualecunque peculium habeat, etiam quod apud emptorem quæſitum ſit *d. §. ſi ſeruus*, ita & poſſit ſufficere, vt habeat ſeruus ab emptore peculiarem aliquam mercem ad obligandum emptorem tributoria ex eo contractu quem ſeruus iniérit anteà de peculiari merce venditoris. Tributoria enim non niſi contra dominum datur eius mercis peculiaris de qua ſeruus contraxerit.

DEC. Actio de peculio eſt onus peculij non huius vel illius, ſed cuiuſlibet, quod habeat hodie ſeruus penes emptorem eumdémque nouum dominum, aut quod habuerit, manſeritque penes venditorem *d. §. ſi ſeruus d. l. ſi ex duobus §. vlt. & pen. iunct. l. depoſui 38. § vlt. inf. de pecul.* At actio tributoria non eſt onus mercis peculiaris, ne quidem illius de qua contractum eſt, ſed domini qui dolum in iniqua eius mercis adminiſtratione admiſit, quia neque ex peculio naſcitur, ſed ex eo domini dolo, quem per tributoriam vindicari æquum eſt, vt creditoribus ſatisfaciat is, qui edicto Prætoris ſatisfacere noluit *l. vlt. infr.* Atqui dolus domini eiuſdemque venditoris, dolus emptoris non eſt. Cùm enim emptor non niſi ſingularis ſucceſſor ſit, non poteſt in eum tranſire dolus venditoris, qui nec tranſit ad heredem à defuncto tanquam quid merè perſonaliſſimum, quamuis in vitiis poſſeſſionis aliud ſit *l. cùm heres 11. de diuerſ. tempor. præſcript. l. vitia 11. C. de acquir. poſſ.* Ergo non ſicut actio de peculio datur in emptorem ſerui ex contractu, apud venditorem quoque celebrati: ita & tributoria contra emptorem ſerui danda eſt, ob iniquam diſtributionem à priore domino factam, quæ ſola cum dolo coniuncta tributoriam parere potuit *d. l. vlt. infr.* Et hæc inter actionem de peculio & Tributoriam differentia aliis coniungenda eſt, de quibus ſuprà diximus in *d. l. 1. in princip. & §. peculiarem ſupr. & in l. prox. infr.*

11. GAIVS libro 9. ad Edictum Prouinciale.

ALiquando etiam agentibus expedit potiùs de peculio agere, quàm tributoria. nam in hac actione, de qua loquimur, hoc ſolum in diuiſionem venit, quod in mercibus eſt, quibus negotiatur, quodque eo nomine receptum eſt: at in actione de peculio totius peculij quantitas ſpectatur: in quo & merces continentur. & fieri poteſt, vt dimidia fortè parte peculij, aut tertia, vel etiam minore negotietur. fieri præterea poteſt, vt patri dominóve nihil debeat.

Ad l. aliquando 11.

RAT. DVB. Actio tributoria non aliter datur quàm dolo domini interueniente *l. quia 8. in fin. ſupr.* Datur enim ad vindicandum dolum domini, admiſſum in iniqua mercis diſtributione, contra mentem & propoſitum Prætoris ad fraudandos peculiaris mercis creditores *§. introduxit. Inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt. l. illud quoque 7. §. ſi cuius ſupr.* At actio de peculio non datur ad vindicandum dolum domini, quæ nec ſcientiam nec patientiam eius requirit, *l. quoties 47. & paſſ. infr. de pecul.* Atqui multò grauius vindicaretur domini dolus per actionem tributoriam, ſi in ea totius peculij ratio haberetur ad exemplum actionis de peculio. Ergo in tributoria quoque totius peculij ratio non ſolius mercis peculiaris habenda eſt, ne alioqui dolus ex parte ſaltem impunitus remanere videatur.

DEC. Tributoria actio neque nomen neque effectum aliunde habet, quàm ex mercis peculiaris tributione & diſtributione quam Prætor æquam fieri à domino inter eum & creditores voluit *d. §. introduxit, & l. prox. infr.* Ergo nihil in tributoriam venire iure poteſt, niſi quod ex merce peculiari, & quod inde receptum eſt: reliquum enim peculium ſicuti nihil commune habet cum merce peculiari, ita neque diuidendum eſt inter dominum & creditores mercis peculiaris, ob contractum de peculiari merce habitum, quia neque totum peculium intuiti ſunt, ſed ſolam mercem peculiarem creditores illi qui cum ſeruo mercem peculiarem habente contraxerunt. In quo differunt ab iis qui cum ſeruo peculium habente ſimpliciter contrahunt. Hi enim totum peculium ſerui vbicunque & vndecunque ſit, tanquam proprium ipſius patrimonium intuentur: vnde fit, vt in actione de peculio totius peculij ratio habenda ſit *l. hinc quæritur 19. §. 1. l. & ancillarum 27. §. vlt. l. ſi ex duobus 32. in princip. inf. de pecul.* Proinde verum eſt, quod Caius hîc ſcribit, & poſt eum Iuſtinianus in *§. caeterùm, Inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt.* vbi fuſiùs hoc explicat, aliquando accidere, vt creditori mercis peculiaris expediat agere de peculio potiùs, quàm tributoria: cùm fieri poſſit, vt negotiatio mercis peculiaris minimam partem peculij comprehendat: itemque vt difficile ſit creditori probare ſeruum ſciente domino negotiatum eſſe in merce peculiari. Quæ tamen probatio in tributoria actione omnino neceſſaria eſt, in actione de peculio non eſt. Itaque ſi in actione de peculio non fieret deductio eius, quod domino debetur ſingulari priuilegio domini, nemo dubitat, quin ſemper eſſet multò commodius creditori agere de peculio quàm tributoria. Illud notandum eſt omni caſu competere actionem de peculio ex contractu filiifamilias, vel ſerui, & ideo omnes, qui poſſunt agere tributoria ſicut & inſtitoria & exercitoria, poſſe etiam agere de peculio ſi malint, ſed non contra, poſſe ſupradictis actionibus experiri omnes, qui agere de peculio poſſunt

12. IVLIA

Digitized by Google

11. IVLIANVS libro 12. Digeſtorum.

ALius duntaxat de peculio, alius tributoria ſerui nomine cum domino agit. quæſitum eſt, an deducere dominus de peculio debeat, quod tributoria agenti præſtaturus ſit? reſpondit. Tributoria actione tunc demum agi poteſt, cùm dominus, in diſtribuendo pretio mercis, edicto prætoris non ſatisfecit: id eſt, cùm maiorem partem debiti ſui deduxit, quàm creditoribus tribuit: veluti ſi cùm in merce triginta fuiſſent, in quam ipſe quidem quindecim crediderat, duo autem extranei triginta, tota quindecim deduxerit: & creditoribus reliqua quindecim dederit: cùm deberet ſola decem deducere, extraneis dena tribuere. cùm igitur hoc fecit, nec intelligendus eſt ſeruum à ſe liberaſſe: eo quòd quinque adhuc, nomine eius, tributoria actione præſtaturus ſit. quare ſi agi de peculio cœperit, cùm fortè extra mercem peculium eſſet: quinque, tanquam adhuc creditor ſerui deducere debebit.

Ad l. vlt. Alius.

RAT. DVB. Cùm dominus iniqua pretij mercis diſtributione maiorem partem ſibi tribuit, quàm creditoribus, quamuis neque Prætoris edicto, neque creditoribus ſatisfecerit, ſibi tamen ſoluit, & ſatisfecit, atque ita ſeruum ſuum cuius erat creditor à ſe liberauit, cùm ſolutione tollatur omnis obligatio. Vtputa ſi in merce peculiari triginta tantùm fuerunt, & dominus in cauſam mercis quindecim crediderat: duo autem creditores extranei ſinguli alia quindecim: dominus verò in diſtribuendo mercis pretio integra quindecim ſibi debita detraxerit: aliis verò creditoribus reliqua tantùm quindecim dederit. Ita enim ſibi totum ſoluit, nec proinde quicquam eſt, quod ei ampliùs debeatur. Ergo ſi ab alio creditore idem dominus ex eiuſdem ſerui perſona conueniatur de peculio, nihil erit, quod poſſit deducere, cùm nihil ei debeatur. Quamuis enim per iniquam illam diſtributionem quam ponendum eſt dolo factam fuiſſe, tributoria actione ſe obſtrinxerit, quia dena tantùm detrahere debuerat: aliis verò duobus creditoribus, æquè dena ſingulis ſoluere. Id tamen eius dolo imputandum eſt, cuius vindicandi gratia conueniri eum tributoria æquum eſt, ſed non debet ea res nocere alij creditori agenti de peculio, vt deductionem vllam ab hoc domino qui totum ſibi ſoluit, pati compellatur.

DEC. In actione de peculio ſemper deducendum eſt, id, quod domino debetur *l. 1. ſupr. l. 5. §. vlt. l. ſed ſi damnum 9. §. peculium, & paſſ. infr. de pecul.* Atqui in propoſita ſpecie licèt dominus, cui quindecim debebantur, quindecim ſibi ſoluerit, per iniquam pretij mercium diſtributionem: verum tamen eſt, adhuc quinque ei deberi, cùm ex quindecim quæ deduxerat, cogatur actione tributoria creditoribus aliis quinque reddere, tanquam malè & contra edictum mentemque Prætoris deducta & retenta. Non enim poteſt videri ſolutum, quod per tributoriam reddendum eſt, quodque ideò non durat ſolutum *l. ſi rem meam 20. l. ſi quis aliam 46. l. qui res 98. de ſolut.* Nam quod euincitur in bonis non eſt, vt habet iuris regula 190. Nec quod dominus dolo fecerit doluſque eius vindicandus ſit, facere debet, vt ei ſolutum totum videri poſſit. Sua enim huic dolo pœna à Prætore conſtituta eſt, vt per tributoriam actionem vindicetur, non per actionem de peculio. Quemadmodum & in aliis iuris partibus euenit, vt in eo ipſo puniri demùm quis debeat in quo deliquit, non in alio *l. reſcriptum 6. inf. de his quæ vt indign. l. Falcidia 24. in princip. ad leg. Falcid.* Hic autem dominus qui in iniqua diſtributione dolum admiſit, iis ſolis creditoribus fecit iniuriam, qui ex cauſa peculiaris mercis crediderant, non etiam cæteris qui ex alia cauſa creditores fuerunt. Quoniam verò iure conuentus dominus actione de peculio deductionis priuilegio vti prohiberetur ob dolum in diſtributione admiſſum, cùm etiamſi ab illis ipſis quos in merce peculiari fraudare voluit conueniretur, nihilominùs æquè aduerſus eos deduceret id omne, quod ſibi deberetur *l. 3. in princip.* vbi diximus *ſupr.*

QVOD CVM EO QVI IN ALIENA POTESTATE EST, negotium geſtum eſſe dicetur.

TIT. V.

1. GAIVS libro 9. ad Edictum Prouinciale.

OMNIA proconſul agit, vt, qui contraxit cum eo, qui in aliena poteſtate ſit, etiam ſi deficiant ſuperiores actiones, (id eſt exercitoria, inſtitoria, tributoriàve) nihilominùs tamen, in quantum ex bono & æquo res patitur, ſuum conſequatur. ſiue enim iuſſu eius, cuius in poteſtate ſit, negotium geſtum fuerit, in ſolidum eo nomine iudicium pollicetur. ſiue non iuſſu, ſed tamen in rem eius verſum fuerit, catenus introduxit actionem, quatenus in rem eius verſum fuerit: ſiue neutrum eorum ſit, de peculio actionem conſtituit.

Ad l. 1.

Ad l. 1.

HÆC lex totúſque ipſe Titulus generalis eſt ad omnes eos qui ſequuntur in *l. 15. Pandectar. de peculio, de in rem verſ. & quod iuſſu.* Ratio enim omnium generalis, quæ monuit Prætorem vt actiones illas omnes proponeret, non alia fuit, quàm quæ in principio legis huius proponitur, quòd omnia Proconſul agat in prouincia, vt Prætor in vrbe [ſcripſit enim Caius ad Edictum prouinc[illegible], non ad vrbanum, quod vtrumque tamen vnū & idem eſt, vt quiſquis contraxit cum eo, qui in aliena poteſtate ſit, etiamſi tres actiones de quibus ſuprà dictum eſt, deficerent, exercitoria, inſtitoria, & tributoria: nihilominus tamen in quantum ex bono & æquo res patitur ſuum conſequatur: ex quo intelligimus actiones iſtas omnes, quæ ex contractu filij familias, vel ſerui contra patrem vel dominum dantur, eſſe ex bono & æquo, magis quàm ex mera iuris ratione, cum per eos quos in poteſtate habemus, melior quidem conditio noſtra fieri poſſit, ſed deterior non poſſit *l. melior 133. de regul. iur. l. filiusfamilias 21. de regul. iur.* Fit autem deterior quoties ex ipſorum contractibus aut inuiti, aut etiam ignorantes obligamur *l. qui in aliena 6. infr. de acquir. hered.* Præter id quod in cæteris quoque omnibus non modò durum, ſed etiam iniquum eſt, vt alteri per alterum iniqua conditio inferatur *l. non debet alteri 74. de regul. iur.* aut ex vnius facto alius obligetur. Sed tamen æquiſſimum eſt iis omnibus ſuccurri, qui cum filiofamilias vel ſeruo contraxerunt, quandoquidem ſi cum ſeruo, nullam ipſi contra eum habituri ſunt actionem *l. cum ſeruo 107. de regul. iur. l. ſeruus 14. de oblig. & act. l. ſeruus 6. Cod. de iudic.* ſi verò cum filiofamilias habent quidem eum in ſolidum obligatum & cum ipſo agere poſſunt *l. ſi quis cum filiofamilias 44. de regul. iur.* ſed ſine effectu quandiu pater viuit; cùm eo tempore vix fit, vt bona vlla filiusfamilias habeat, ex quibus ſatisfacere creditori poſſit, ſi ius vetus inſpicias quod Pandectarum temporibus obtinebat *l. lex Cornelia 28. ad fin. de vulg. & pupill. ſubſtit.* poſt mortem verò patris non poſſunt plenum actionis ſuæ effectum habere, cùm eo tempore non teneantur filiusfamilias in ſolidum, niſi ſit heres patris, ſed in quantum duntaxat facere poteſt *l. ſi ex alio 9. C. hoc tit.* iuxta formam edicti de quo in *l. prox. ſeq. l. ſi dubitet 10. §. filiusfamilias infr. de fideiuſſ.* quod plerumque aut nihil aut parum eſt: ob eam verò rationem fieret, vt extra eas cauſas ex quibus Prætor exercitoriam, inſtitoriam, & tributoriam introduxit, nemo cum ſeruo contracturus eſſet, pauci etiam cum filiofamilias, niſi Prætor ſupradictas actiones, quod iuſſu, de in rem verſo & de peculio ex contractibus filiorumfamilias, aut ſeruorum aduerſus patrem & dominum propoſuiſſet. Quod maximo certè ipſorum damno ceſſiſſet, cùm præcipua patriæ & dominicæ poteſtatis vtilitas conſiſtat in eo quod per filiosfamilias & ſeruos patribus & dominis etiam ignorantibus acquiratur ex omnibus penè cauſis *d. l. qui in aliena 6. l. placet 9. eod. tit. de acquir. hered. l. etiam 32. de acquir. rer. domin.* Proinde non habent quod de iuris Prætorij aſperitate ac iniquitate hac in re conquerantur, cùm recuſare non debeant, vt ex quorum contractibus lucrum & commodum captant, eorum factum præſtent *l. 1. ſupr. tit. prox. l. ex qua perſona 149. de regul. iur.* Non quidē in ſolidum & abſolutè quod iniquum eſſet extra caſus exercitoriæ & inſtitoriæ actionis, ſed quatenus bonum & æquum patitur, vt hæc lex habet: aliter autem æquitas obligari eos vult actione quod iuſſu cùm pater iuſſit, aut dominus cum filiofamilias vel ſeruo contrahi, aliter verò cùm in rem patris vel domini negotium verſum eſt, actione de in rem verſo, aliter denique actione de peculio cùm neque iuſſus vllus præceſſit, neque in rem patris vel domini verſum quicquam fuit. His enim tribus caſibus tota quæſtio de eo quod cum eo qui in aliena poteſtate ſit, negotium geſtum eſſe dicetur, extra exercitoriam, inſtitoriam & tributoriam actionem, totáque hæc tractatio concluditur, actio quod iuſſu datur ſemper in ſolidum, actio de in rem verſo aliquando in ſolidum, aliquando non in ſolidum. In ſolidum quidem ſi tota pecunia in rem patris vel domini verſa ſit, non in ſolidum ſi pro parte tantum: de peculio verò quatenus in peculio eſt. Fieri verò poteſt vt in peculio tantum ſit, quantum ad dimittendos creditores ſufficiat. Fieri etiam poteſt vt non ſit. Sed de ſingulis dicendum poſtea erit ſuo ordine ac ſub ſuis titulis *ad lib. ſequent.*

2. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

AIt prætor: *In eum qui emancipatus, aut exheredatus erit, quive abſtinuit ſe hereditate eius, cuius in poteſtate, cùm moritur, fuerit, eius rei nomine, quæ cum eo contracta erit, cùm is in poteſtate eſſet, ſiue ſua voluntate, ſiue iuſſu eius, in cuius poteſtate erit, contraxerit, ſiue in peculium ipſius, ſiue in patrimonium eius, cuius in poteſtate fuerit, ea res redacta fuerit: actionem, cauſa cognita, dabo in quod facere poteſt.*

Ad l. Ait Prætor 2.

Proponuntur in hac lege verba Edicti, non quo Prætor actiones de peculio propoſuit, & de in rem verſo. Et quod iuſſu, ſed quo pollicetur actionem in filiumfamilias qui cum eſſet in patris poteſtate, contraxit, ſiue iuſſu patris, ſiue non iuſſu & ſua ſola voluntate, & ſiue in peculium ipſius filiusfamilias, ſiue in patrimonium eius cuius in poteſtate fuit, quod creditum eſt, redactum ſit, actionem, inquam, non in ſolidum, ſed in quantum facere poteſt, ſiue emancipatus fuerit à patre filius, ſiue exheredatus, ſiue eius hereditate ſe abſtinuerit.

RAT. DVB. Filiusfamilias qui cum aliquo contrahit, ſicuti patrem obligat de peculio, ita ſeipſum multò magis in ſolidum *l. ſi quis cum filiofam. 44. infr. de pecul.* Ergo nec emancipatio, nec exheredatio, nec abſtentio hereditatis facere poteſt, quominus in ſolidum obligatus remaneat, niſi à creditoribus ipſis conditio deferatur ad eum exonerandum, vt in *l. cum hereditate 55. de acquir. hered.* Quamuis enim poſſit tentari filiumfamilias, cùm eſt emancipatus, alium quodammodo hominem videri propter imaginarias illas venditiones & mancipationes, quæ in emancipatione olim interueniebant, propter quod fuit neceſſaria reſtitutio in integrum ex capite edicti de capite minutis, *l. 3. §. vlt. & l. 4. ill. tit. de capit. minut. iunct. l. ſi ſeruus 27. de adim. legat.* Non ad hoc tamen reſpexiſſe Prætorem ex eo apparet, quod eandem cauſam conſtituit filij emancipati, & exheredati, itémque abſtenti; quibus tamen idem color imaginariæ ſeruitutis prodeſſe non poteſt. Item ex eo quod in hac ipſa lege ſubiicitur, idem iuris eſſe in eo quoque, qui citra emancipationem ſui iuris factus eſt: cur ergo exoneramus filium, vt ex obligato in ſolidum conueniatur, duntaxat in quantum facere poteſt? præſertim cùm filiusfamilias ex omnibus cauſis præterquam ex mutuo non ſolùm obligari poſſit in ſolidum, ſed in ſolidum quoque conueniri *l. filiusfamilias 39. de oblig. & act. l. tam ex contractibus 57. ſupr. de iudic.*

DEC. Cùm filiusfamilias quoquomodo contrahit ſiue iuſſu patris, ſiue propria ſua voluntate, tum quoque

que cum vtiliter contrahit, quod contingit ſiue in ipſius filiifamilias peculium, ſiue in patrimonium patris redacta ſit ea res, de qua contractum eſt, nunquam facit ſe locupletiorem, ſed patrem, cui acquirit omnia iure patriæ poteſtatis, ita vt ne momento quidem temporis acquiſitio in filiifamilias perſona conſiſtat *l. 1. infr. ſi à parent. quis manum. ſit, l. placet 79. de acquir. hered.* Proinde dignus eſt cui ſuccurratur ne ſupra quam facere poteſt conueniri in ſolidum poſſit. Quomodo & aliæ pleræque ſunt perſonæ quæ nonniſi in id quod facere poſſunt, conueniuntur, licèt aliis atque aliis rationibus, *leg. ſunt qui 16. cum ſequentibus, infr. de re iudic.* Nec eſt quod conquerantur creditores, aliquam in eo ſibi iniuriam fieri, cùm pro eo incommodo habeant commodum actionis de peculio, quam eis dat Prætor contra patrem, quamuis cum eo non contraxerint. Neque tamen dat eam actionem Prætor in filium emancipatum vel exheredatum, vel abſtentum, niſi cauſa cognita, vt habent verba edicti, non quaſi cognitio cauſæ facere poſſit, vt aliquo caſu detur in ſolidum actio, niſi cùm filius patri heres extitit *leg. ſi ex alio 9. C. hoc tit.* & quidem non ex minima portione, vt ſequitur in hac lege, & in *leg. ſi ex parte 4. infr.* ſed vt è contrario facere debeat aliquando, ne filius vllo modo conueniatur, id eſt, ne in id quidem quod facere poteſt, vt in *d. ll. l. 4. verſ. Sed & hic iudex.* niſi mentitus ſit ſe patremfamilias, aut tale quid aliud dolo malo fecerit, vt in *d. l. 4. §. 1. & l. 6. inf.* Quanquam fatendum eſt inſerta fuiſſe edicto verba illa *cauſa cognita*, quoniam pleriqque caſus ſunt, in quibus filium etiam in ſolidum teneri æquum eſt, vt in *l. ſi filiusfamilias 5. §. 1. infr.* Itémque cùm poſt multos annos filius conuenitur, id eſt, eo tempore quo patrimonium aliquod iam ſibi quærere potuit. Nam & in hoc quoque cauſæ cognitio verſtitur *d. l. 4. §. pen. inf.*

1 ¶ Sed & ſi citra emancipationem ſ.i iuris factus ſit, vel in adoptionem datus [a], deindè pater naturalis deceſſerit: item ſi quis ex minima parte ſit inſtitutus [b] æquiſſimum eſt, cauſa cognita etiam in hunc dari actionem in id, quod facere poteſt.

Ad §. 1. Sed & ſi citra.

RAT. DVB. Edictum Prætoris non eſt locutum, niſi de filio emancipato, cùm tamen non ignoraret Prætor aliis etiam modis citra emancipationem poſſe filium familias fieri ſui iuris. Ergo non eſt protrahendum ad alios caſus, in quibus filius factus ſit ſui iuris aliter, quam per emancipationem. Verbis enim edicti inſeruiendum eſt, vt ait Vlpianus in *l. 1. §. licèt autem ſupr. de exercit. act.*

DEC. Eadem ratio iuris & æquitatis locum habet, ſiue per emancipationem, ſiue quo alio modo filiusfamilias ſui iuris efficiatur, nec refert quid ex æquipollentibus fiat *l. mulier 22. verſ. Braſidas infr. ad SC. Treb.* Ergo & ad alios caſus ſimiles edictũ hoc porrigendum eſt *l. 1. §. alienatio infr. quand. de pecul. act. annal. eſt.* vbi latius dicemus.

a *Vel in adoptionem datus.* Videtur Vlpian. hic ſcripſiſſe *vel*, pro *velut*: Eſt enim hoc exemplum patriæ poteſtatis finitæ aliter quàm per mancipationem, ſcilicet per adoptionem, dato filio in adoptionem à patre naturali, deinde mortuo patre adoptiuo, quod cum euenit, non recidit filius in poteſtatem patris naturalis, ſed remanet ſui iuris eo quoque viuo: quanquam ſi verum amamus parum diſtat hic caſus à ſuperiore, quia nec niſi per tres mancipationes & duas manumiſſiones fiebant olim adoptiones, ſicuti nec emancipationes *l. vlt. C. de adopt.* Placet verò ingenioſa emendatio viri doctiſſimi Iac. Cuiac. in illis verbis, *deinde pater naturalis deceſſerit*, vbi pro *naturalis*, reponit *adoptiuus*. Nam mors patris naturalis poſt datum in adoptionem filium nihil addere poteſt aut minuere. Quanquam ſufficere meo iudicio poſſet delere dictionem illam *naturalis*, quaſi irreptitiam ex gloſſa imperitioris alicuius interpretis. Patrem enim ſimpliciter cùm dicunt Iurecconſulti tractantes de filio in adoptionem dato, adoptiuum, non naturalem intelligunt, quia pater naturalis per emancipationem quam in qualibet adoptione interuenire neceſſe eſt, vt diximus, extraneus factus eſſe intelligitur, *l. quinetiam 55. in fin. in fr. de rit. nupt.*

b *Item ſi quis ex minima parte ſit inſtitutus.* RAT. DVB. Filius etiam ex minima hereditatis parte heres inſtitutus, heres tamen eſt, ideòque obſtat patrono ne contra tabulas liberti bonorum poſſeſſionem petere poſſit *l. etſi ex modica 6. infr. de bon. libert.* Ergo non beneficio edicti huius frui debet, à quo excluditur filius qui patri heres extitit, *l. ſi ex alio 9. C. hoc tit.* Cur enim ſuccurretur filio prætextu patriæ poteſtatis, cùm ipſe patri ſiue in ſolidum, ſiue pro parte heres extiterit? DEC. æquitas quæ hoc Prætoris edictum induxit, facere debet, vt in filio qui conuenitur non tam mera iuris ciuilis ratio ſpectanda ſit, quàm effectus rei *l. ſi filiusfamilias 5. §. 1. infr. hoc tit.* alioqui nec filio qui heres inſtitutus & abſtentus eſt, ſuccurri oporteret, cùm non ſit ſine herede, qui ſuum heredem habet, quamuis ſe abſtinentem *l. cùm quaſi 30. §. ſed etſi ſuus de fideic. libert. l. neceſſariis, 57. de acquir. hered.* Atqui ſi effectum inſpicias ferè eſt, vt ex nulla parte inſtitutus videatur filius, qui non niſi ex minima & modica inſtitutus eſt, quantum ſcilicet ad hoc edictum pertinet. Ratio enim propter quam non putauit Prætor ſuccurrendum filio heredi patris, non alia fuit, quàm quia ex commodo quod ei adfert paterna hereditas, poſſit habere vnde creditoribus ſuis ſatisfaciat: Quæ ratiò euidenter ceſſat in filio qui à patre quidem inſtitutus eſt, ſed in tam modica portione vt exiguum ex ea portione lucrum & commodum ſperare poſſit: heredem enim eſſe, nomen iuris & honoris ſemper eſt, at non ſemper emolumenti, cùm poſſit etiam damnoſa eſſe hereditas, *l. ſi hereditatem 32. verſ. mandat.* Nec pro vili aliqua re debent homines attritiores maximas ſuſtinere, vt notat hic Accurſius ex *Nou. 73. de inſtrum. cautel. & fid. cap. pen. §. oportet verò.* Aliud iuris eſt in bonorum poſſeſſione contra tabulas liberti, quæ excluditur, quantulacunque ſit pars hereditatis, ex qua filius inſtitutus fuit *d. l. etſi ex modica*, nempe quia ad patronum excludendum nihil aliud exigimus, niſi vt filius non ſit exheredatus *l. ſi ex patronis 10. §. 4. & ll. ſeqq. & paſſ. eod. tit.* Tam autem verum eſt exheredatum non eſſe eum, qui vel ex minima parte inſtitutus eſt, quàm ſi ex toto aſſe inſtitutus eſſet. Contrà verò euenit aliquando vt Prætor pro herede illum habeat, qui omiſſa cauſa teſtamenti ab inteſtato poſſidet aliquam rem hereditariam, quamuis in vna re corporali quanticunque pretij ſit, nulla pars hereditatis ne quidem minima, quia iuris eſt, poſſit conſiſtere, perinde ac ſi hereditatem ipſam totam aut partem aliquam poſſideret *l. etſi non totam 13. cum trib. ſeqq. inf. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.* nempe quia vel minima res hereditaria ab inteſtato poſſeſſa per eum qui cauſam teſtamẽti omiſit, dolum eius & calliditatem arguit, in cuius pœnã edictum illud comparatum eſt *l. 1. eod. tit.* In omnibus igitur edictis ratio edicti, & mens Prætoris inſpicienda eſt. Cauſæ tamen cognitio in hoc maximè caſu neceſſaria eſt, an ſcil. eius æſtimationis ſit hereditas patris, vt filius ex ea portiuncula ex qua inſtitutus fuit tantùm commodi poſſit conſequi, quantum neceſſe eſt ad dimittendos creditores quos, cum in patris poteſtate eſſet, contraxerat. Hoc enim caſu non magis æquum eſt, ſuccurri filio, quam ſi ex maiore hereditatis parte inſtitutus proponeretur. Effectus namque rei inſpiciendus eſt, vt dixi, non quota pars hereditatis. Idque eſt quod Vlpianus hic ſcribit, æquiſſimum eſſe cauſa cognita etiam in hunc dari actionem in id quod facere poteſt, iunge *l. 4. in princip. inf.*

3. IDEM libro 3. Diſputationum.

SEd an hîc detrahi debeat, quod aliis debetur, tractari poteſt. & ſiquidem ſint creditores, qui, cùm eſſent alienæ poteſtatis cum eo contraxerunt: rectè dicetur, occupantis meliorem eſſe conditionem: niſi ſi quis priuilegiarius veniat. huius enim non ſine ratione prioris ratio habebitur, quod ſi qui ſint, qui, poſteaquàm ſui iuris factus eſt, cum eo contraxerunt: puto horum rationem habendam.

Ad l. Sed an hic detrahi 3.

RAT. DVB. Ex omnibus illis qui non conueniuntur, niſi in quantum facere poſſunt, ſolus donator ille eſt, cui humanitatis gratia indulgetur, vt detrahi æs alienum oporteat, priuſquàm ponatur ratio eius quod facere poteſt *l. inter eos 19. §. 2. inf. de re indic.* ne ſcilicet ex liberalitate ſua periclitetur, *l. & exheredatum 49. & l. ſeq. eod. tit.* Ergo in filio emancipato vel exheredato vel abſtento aliud probandum eſt, vt nullum in eius fauorem detrahendum ſit æs alienum, contrà quàm hîc ab Vlp. reſponderi videatur, cùm ait detrahi debere quod aliis debetur, ſiue cum eo contraxerint cùm eſſet (ſic enim legendum eſt, non *eſſent*) alienæ poteſtatis, ſiue poſteaquàm ſui iuris effectus eſt, licet cum aliqua diſtinctione, vt mox dicemus. Atque ita concludit Paulus in *d. l. exheredatum*, vbi hanc ipſam ſpeciem & quæſtionem tractat, adfértque rationem diuerſitatis perelegantem, quod pinguius ſuccurrendum ſit donatori, quàm ei qui debitum perſoluere compellitur.

DEC. Non hîc Vlpiani ſenſus eſt, vt detrahi æs alienum debeat in ponendo calculo eius quod facere filius poteſt, fauore ſcilicet filij, vt in quantitatem tantò minorem condemnetur. Sed ille potiùs, vt ex patrimonio eius qui conuenitur detrahi debeat quod aliis creditoribus debetur ſiue ante, ſiue poſteaquam ſui iuris factus eſt, contraxerint, vt nimirum eorum quoque omnium ratio habeatur, nec minùs ipſis quàm huic qui agit ſatisfieri oporteat: cum hac tamen diſtinctione, vt quod ad eos pertinet, qui contraxerunt cum eſſet alienæ poteſtatis, melior ſit conditio occupantis, ſicut in actione de peculio *l. non enim 6. ſupr. tit. prox. l. ſi verò 10. inf. de peculio.* niſi fortè ſi quis priuilegiarius veniat, vt Vlp. hîc addit: quiſquis enim priuilegium habet inter creditores, hoc ipſo creditur occupaſſe *l. ex facto 52.* vbi dicemus *eod. tit.* Quod autem ad eos pertinet, qui poſteaquam ille ſui iuris factus eſt, cum eo contraxerunt, horum ratio omnimodo habeatur, id eſt, quod iis debeatur, detrahatur cæteris, qui ante contraxerant, quamuis non detrahatur poſterioribus quod debetur prioribus. Non ratione illa quam adfert Accurſius, quòd priores per capitis diminutionem filiifamilias ius ſuum amiſerint, ex *l. vlt. ſupr. de capit. minut.* quaſi qui in vno releuantur, in alio grauentur *arg. l. eum qui 30. ſupr. de iureiur.* (nullam enim capitis diminutionem patitur filiusfamilias exheredatus, aut qui ſe patris hereditate abſtinuit, ſed is tantùm qui emancipatur) ſed quia poteſt eis imputari, cur cum eo contraxerint, qui nulla bona in ciuitate habebat, nec habere poterat, quamdiu filiusfamilias maneret: niſi eo demùm caſu quo pater ſibi per filium acquiri nollet *l. lex Corn. 28. ad fin. de vulg. & pupil. ſubſtit.* quod ſimiliter aliis imputari non poteſt, qui cum eo poſtquàm ſui iuris factus eſt, adhuc fortaſſis inope contraxerunt. Quamuis enim poſteriores contraxerint, priores tamen intuiti ſunt patrimonium ſui debitoris, quod intueri non poterant priores cum eo contrahentes, cuius non aliud erat aut eſſe poterat patrimonium, quàm peculiũ quod habebat à patre *l. hinc quæritur 19. §. 1. l. & ancillarum 27. §. vlt. l. ſi ex duob. 32. in fin. principij inf. de pecul.* & quod peculium erat quidem filij, ſed magis tamen patris *l. 3. §. ſed vtrum, leg. patri 27. in princ. ſup. de minor.* Indéque nimirum eſt quod filiusfamil. etiamſi propria ſua voluntate cum aliquo contraxerit, perinde tamen auxilium habet à Prætore, vt non teneatur ſuprà quàm facere poteſt, quàm ſi iuſſu patris contraxiſſet *leg. prox. ſupr.*

4. IDEM libro 29. ad Edictum.

SEd ſi ex parte non modica ſit heres ſcriptus filius: in arbitrio eſt creditoris, vtrùm pro portione hereditaria, an in ſolidum eum conueniat. Sed & hic iudex æſtimare debeat, ne fortè in id, quod facere poteſt, debeat conueniri.

Ad l. Sed ſi ex parte 4.

RAT. DVB. & DECID. eadem eſt ad initium huius legis quæ ad *§. vlt. leg. 2. ſupr.* Etſi enim loquitur ibi Vlpianus de filiofamilias herede ex minima parte inſtituto: hîc autem de filio herede ſcripto ex parte non modica, idem tamen vtriuſque loci ſenſus eſt filiumfamilias ex minima parte inſtitutum non teneri in ſolidum, ſed duntaxat in quantum facere poteſt: Inſtitutum verò ex parte non modica teneri ex propria perſona in ſolidum, ex cauſa verò hereditaria, & tanquam heredem pro parte hereditaria. Nec enim obligationes hereditariæ tranſire poſſunt contra heredes, niſi pro hereditatis portionibus *l. vlt. & tot. tit. Cod. de heredit. action.* Sed vtroque tamen caſu cauſæ cognitio adhibenda eſt. Nam ſicut fieri poteſt, vt filius etiam ex minima paternæ hereditatis parte inſtitutus, in ſolidum tamen teneri debeat, ſi fortè tam locuples ſit hereditas paterna, vt portiuncula illa hereditaria relicta in ſolidum creditori poſſit ſufficere: ita è contrario facilè poteſt accidere, vt pars hereditaria illa ex qua filius inſtitutus eſt, quamuis non ſit modica, minoris tamen æſtimationis ſit, quàm vt ex ea ſatisfieri creditori in ſolidum poſſit: effectus enim rei magis inſpiciendus eſt, quàm quota & titulus hereditatis *l. proxim. §. 2. infra.* dixi *ad dict. l. 2. §. vltim. ſupr.* Iſque mihi ſenſus eſſe videtur huius verſiculi, *ſed & hic iudex æſtimare debet, ne fortè in id quod facere poteſt, debeat condemnari*, nimirum ſi conueniatur, non pro parte hereditaria, quæ prima & mala Accurſij interpretatio eſt, ſed in ſolidum ex propria perſona & ex ſuo contractu. Nam quoties pro parte hereditaria conuenitur nulla cauſæ cognitio nec diſtinctio adhibetur, quin omnimodo filius pro ea parte hereditaria condemnari debeat, ſiue pluris, ſiue minoris ſit illa, quàm ſit ea quantitas quæ debetur. Tanti enim portionem hereditariam æſtimaſſe filiusfamilias intelligitur, & quiſquis alius eam agnouit, & ſicuti ſoluendo eſt hereditas, quæ inuenit heredem *l. libertus 36. in princip. infr. de bon. libert.* Ita & pars quælibet hæreditaria agnita ſoluendo eſſe intelligitur pro rata debiti hæreditarii quæ eam partem contingit, vt quælibet pars hereditaria iure hereditatis cenſeatur *§. 1. Inſtit. de leg. Falcid.*

1 ¶ Interdum autem, & ſi exheredatus filius, vel emancipatus ſit, in ſolidum actio aduerſus eum dabitur: vtputa ſi patremfamilias ſe mentitus eſt, cùm contraheretur cum eo. nam libro ſecundo digeſtorum Marcellus ſcripſit, etiam ſi facere non poſſit, conueniendum propter mendacium.

Ad §. 1. Interdum autem.

Rat. dvb. Verba edicti indiſtinctè ac generaliter ita concepta ſunt, vt in filium exheredatum vel emancipatum de eo quod contraxit, cùm in patris poteſtate eſſet, actio dari non debeat niſi in quantum facere poteſt *l. 2. ſupr.* Ergo non eſt adhibenda diſtinctio, an filius cùm contraheret mentitus ſit ſe patremfamilias eſſe necne, quia vbi Prætor non diſtinxit, nec nos diſtinguere debemus *vulg. l. de pretio 8. ſupr. de public. in rem act. l. 1. §. generaliter infr. de legat. præſt.*

Dec. Numquam debet mendacium eſſe impunitum ſicut nec dolus qui ſemper mendacium concomitatur *l. procurator 11. §. 1. infr. de doli mal. except.* Filius enim familias qui ſe mentitur eſſe patremfamilias, decipit creditorem, qui ſe putat cum patrefamilias contrahere non æquè cum filiofamilias contracturus. Ideóque nec iuuandus eſt exceptione Macedoniani, vt Accurſius noſter concludit ad *l. tamen ſi non oppoſita 11. infr. tit. prox.* ſcilicet in pœnam doli & mendacij, vt hîc & *l. eum qui 6. infr.* nam nec pupilli dolo parcimus quoties ille doli capax eſt *l. heredibus 13. §. 1. & l. ſeq. ſupr. de dolo, l. 4. §. de dolo infr. de dol. mal. except.* Neque verò in hac tantùm iuris parte punitur mendacium, ſed in aliis pleriſque, vt ex iis legibus conſtat, quas in hanc rem Accurſius noſter congerit, quibus adde *auth. item poſſeſſor. C. qui potior. in pignor. hab.*

2 ¶ Quamquam autem ex contractu in id, quod facere poteſt, actio in eum datur, tamen ex delictis in ſolidum conuenitur.

Ad §. 2. Quamquam autem.

Rat. dvb. Etiam is qui delinquit, quodammodo contrahere videtur cum legibus & cum Republ. vt eam pœnam quaſi volens & vltro ſubeat, quam leges tali delicto impoſuerunt *argum. l. 1. & 2. ſupr. de legib.* ita vt non deſint, qui putent delinquentes omnes obligari ex quaſi contractu: ergo cùm Prætor in hoc edicto locutus eſt de eo quod cum filiofamilias contractum erit, vt ex ea cauſa filiusfamilias, non niſi in quantum facere poteſt, teneatur, etiam ad cauſam delicti porrigendum eſt, vt neque ex delicto detur in filiumfamilias actio ſuprà quàm facere poteſt.

Dec. Alia contrahendi cauſa eſt, alia delinquendi *l. 1. §. ſed ſi eum quolibet*, vbi diximus *ſup. de exercit. act.* Et toto genere differunt obligationes, quæ ex contractu vel quaſi, & quæ ex delicto aut quaſi naſcuntur *l. 1. infr. de oblig. & action.* Cúmque delictum numquam fiat ſine dolo, dolus autem filiifamilias beneficio huius edicti indignum eum faciat, vt proximè diximus *ex l. eum qui 6. infr.* ſicut & in ſocio conſtitutum eſt *l. ſed hoc ita 22. infr. de re iudic.* conſequens omnino eſt, vt filiusfamilias qui deliquit, hoc edicto adiuuari non debeat: ſicuti nec inuocare legis auxilium ille vnquam poteſt, qui aduerſus legem committit *l. auxilium 37. in fin. ſupr. de minor.* Ergo ex cauſa delicti filiusfamilias ſui iuris effectus in ſolidum conueniendus erit ſiue emancipatus proponatur, ſiue exheredatus, ſiue paterna hereditate abſtentus.

3 ¶ Soli autem filio ſuccurritur, non etiam heredi eius. nam & Papinianus libro nono quæſtionum ſcribit, in heredem filij in ſolidum dandam actionem.

Ad §. 3. Soli autem filio.

Rat. dvb. Eadem cauſa eſſe ſolet & debet heredis & alterius cuiuſlibet vniuerſalis ſucceſſoris, quæ fuit defuncti, cùm heres non ſolùm defuncti perſonam repræſentet, ſed etiam eadem cum defuncto perſona eſſe exiſtimetur *Nouel. 48. de iureiur. à morient. præſt. in princip. l. hereditas 22. infr. de vſucap. l. hereditas 34. de acquir. rer. dom.* Ergo quo caſu filiusfamilias effectus ſui iuris non tenetur, niſi in quantum facere poteſt ex eo contractu, quem iniit cùm eſſet alienæ poteſtatis, eo caſu nec heres eius in ſolidum teneri debet.

Dec. Iuris beneficia & priuilegia quædam ſunt perſonalia, quæ non tranſeunt in heredem, ſed finiuntur cum ea perſona, quæ meruit præcipuum fauorem, vt Papinianus loquitur in *l. ex pluribus 42. infr. de admin. tutor. l. maritum 12. & ſeq. ſolut. matr.* eiuſmodi verò eſt priuilegium quod à Prætore datur filiofamilias, ne de eo quod contraxit, cùm in aliena poteſtate eſſet, ſuprà quàm facere poteſt, teneatur: dignus enim viſus eſt filiusfamilias, cui ſuccurreretur ſi quando conueniretur ex iis contractibus quos in aliena poteſtate conſtitutus celebraſſet, cùm eo tempore nulla bona haberet, tantóque facilior fuiſſe credendus eſſet ad ſe obligandum. Quæ ratio ceſſat euidenter in herede, qui adeundo hereditatem filijfamilias effecti ſuæ poteſtatis quantumlibet inopis, eam locupletem feciſſe, & cum creditoribus quaſi contraxiſſe intelligitur *l. 3. §. vlt. & l. 4. infr. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* Soluendo enim eſt hereditas, quæcumque inuenit heredem *l. libertus 36. de bon. libert. l. quia dotis 33. ſolut. matrim.* Sibi itaque debet heres imputare, cur debitoris egeni hereditatem adierit, quam ſciebat non niſi ea lege adiri poſſe, vt ipſe in ſolidum obligaretur. *l. ſi duo 38. infr. de acquir. hered.* neque verò quicquam in hoc fit contra iuris communis regulas: nec enim minus obligatur filiusfamilias ipſo iure in ſolidum ex contractibus quos iniit in patris poteſtate conſtitutus, quàm heres ipſius *l. ſi quis cum filiofamilias 44. infr. de pecul.* quia priuilegium filiifamilias hac parte non in eo eſt, vt filiusfamilias non obligetur in ſolidū, ſed vt quamuis obligatus ſit in ſolidum, attamen in eum actio non detur niſi in quantum facere poteſt, vt & in *l. neceſſariis 57. de acquir. hered. l. ſunt qui 16. & ſeqq. l. ſciendum 25. de re iudic. l. in condemnatione 173. de regul. iur.* Quamquam nec nouum eſt, vt plenior actio detur contra heredem, quàm competeret contra defunctum *l. ſi per imprudentiam 51. §. non mirum, infr. de euict.*

4 ¶ Sed an & temporis haberi debeat ratio: vt ſi quidem ex continenti cum filio agatur, detur actio in id, quod facere poteſt: ſin verò poſt multos annos, non debeat indulgeri? & mihi videtur rationem habendam eſſe. In hoc enim cauſæ cognitio vertitur.

Ad

Ad §. 4. Sed an & temporis.

RAT. DVB. Sicuti tempus non eſt legitimus modus inducendæ aut tollendæ obligationis, *l. obligationum fere 44. §. placet infr. de oblig. & act.* ita neque augendæ vel minuendæ. Quæ enim augetur obligatio quodammodo inducitur *l. centum Capua 8. ſupr. de eo quod cert. loc.* & è contrario quæ minuitur, eatenus tollitur & perimitur. Ergo parum refert, an incontinenti cum filio patrefamilias facto agatur de eo, cùm alienæ poteſtatis eſſet, contraxerit: an verò poſt multos annos, nec forma edicti perpetui ex eo immutari debet, vt vno caſu minus quàm alio indulgeri debeat filio, ne in ſolidum conueniatur & condemnetur. Atque ita noſter putat Accurſius, exiſtimans locum hunc intelligendum de filio, qui conueniatur poſt multos annos ex die contractus, intra quos annos aliquando facere potuerit in ſolidum; poſtea verò dolo malo deſierit facere poſſe: ſecundùm quam interpretationem debuerat Vlpian. ſcribere cauſæ cognitionem in eo verti, an dolo malo aliquid factum ſit à filio nécne, vt ſi dolus malus interuenerit, teneatur filius in ſolidum ex *l. eum qui infr.* Si verò nihil ab eo factum ſit, dolo malo teneatur, duntaxat in id quod facere poteſt.

DEC. Ratio, propter quam Prætor hoc edictum in fauorem filiifamilias propoſuit, non alia eſt, vt in ſuperioribus diximus, quàm quia dignus ſit filiusfamilias, cui ſuccurratur, cùm ex eo contractu conuenitur, quem iniit eo tempore quo in aliena erat poteſtate, nihilque habebat, vnde ſolueret. Atqui poteſt fieri, vt ratio hæc ceſſet in filio, quamuis emancipato, aut exheredato, aut abſtento, ſi fortè poſt multos annos ab eo die numerandos quo ſui iuris factus eſt, conueniatur, & eo tempore quo iam locupletior & ſoluendo fieri potuit, & tenera factus eſt: an non enim abſurdum eſt, perinde ei ſuccurri atque ſi in continenti poſt emancipationem, aut poſt mortem patris conueniretur? Ergo benè Prætor edicto pollicitus eſt ſe daturum actionem in filium emancipatum, vel exheredatum, vel abſtentum, in id duntaxat quod facere poſſit, ſed *cauſa cognita*, vt in ea maximè cauſæ cognitio verteretur, an incontinenti, an poſt multos annos ex die emancipationis aut mortis paternæ numerandos filius conueniretur. Error itaque noſtrorum omnium in eo eſt, quod putant Vlpianum ex ſententia Prætoris diſtinguere, an incontinenti, an poſt multos annos ex ipſo contractus die filius conueniatur: quod certè non ita eſt. Nec enim ſolus temporis curſus in hac cauſæ cognitione vertitur ad iuris varietatem inducendam, ſed augmentum patrimonij, quod multis annis intercedentibus facilè ſuperuenire poteſt: non item ſi modicum duntaxat tempus interceſſerit *l. cura 4. §. deficientium, infr. de muner. & honor.* Cæterùm multos annos interceſſiſſe nihil proderit, ſi non auctæ ſint medio tempore facultates, quæ tamen nec augeri vllo modo potuerunt, quamdiu filius manſit in poteſtate, nec poſtea incontinenti, aut breui aliquo temporis ſpatio, cùm nemo repentè diues fiat, niſi qui vt Diuus Hieronymus dicebat, aut iniquus ſit, aut iniqui heres. Cùm autem totum hoc in cauſæ cognitione verſetur, errant procuIdubio qui apud Accurſium hoc ipſum, id eſt, vt explicant, quantitatem annorum arbitrio Prætoris aut Iudici, relinquunt.

5 ¶ Is, qui de peculio egit, cùm poſſet quod iuſſu: in ea cauſa eſt, ne poſſit, quod iuſſu poſtea agere. & ita Proculus exiſtimat. Sed ſi deceptus, de peculio egit, [a] putat Celſus, ſuccurrendum ei, quæ ſententia habet rationem.

Ad §. vlt. Is, qui de peculio.

RAT. DVB. Alia eſt actio de peculio, alia verò quòd iuſſu. Illa enim non datur niſi aliquid ſit in peculio, & quatenus eſt in peculio, *l. quaſitum 30. l. depoſiti 18. in princip. inf. de pecul. l. ſeruus 20. ſupr. de dolo.* Hæc verò etiamſi nihil ſit in peculio, adeóque in ſolidum *l. 1. ſupr. hoc tit. & tot. tit. infr. quod iuſſ.* Ergo qui egit actione de peculio, cùm poſſet agere, quod iuſſu, etiamſi ſuccubuerit, non eſt prohibendus agere quod iuſſu, nec repelli poteſt exceptione rei iudicatæ, cùm alia & noua actio ſit, & alia quodammodo res interueniente iuſſu & mandato patris *arg. l. ſi is qui 25. §. vlt. infr. de except. rei iudic.*

DEC. Actiones de peculio & quod iuſſu licèt diuerſæ ſint, diuerſaſque præſtationes habeant, ex eodem tamen fonte & negotio proficiſcuntur, pròque eodem debito competunt, & inter eaſdem perſonas, adeóque quod magis eſt, in actione quod iuſſu, ſi peculium aliquod ſit, etiam actio de peculio continetur, quemadmodum redhibitio in actione quantò minoris, habet tantùm electionem actor, vtra malit agere, quoniam aliquando euenire poteſt, vt expediat ei agere de peculio potiùs quàm quod iuſſo, ſi fortè in peculio non minùs ſit quàm in debito, & iuſſus probatio difficilior ſit: aliquando contrà vt expeditius ſit ei agere, quod iuſſu quam de peculio, ſi fortè paratæ ſint iuſſus probationes, & nihil aut minùs ſit in peculio *§. 1. §. cæterùm & ſeq. Inſtit. hoc tit.* Ergo vtra earum actionum creditor egerit, ſi altera poſtea velit agere, exceptione rei iudicatæ ſummouendus eſt *d. l. ſi is qui, §. 1. de except. rei iudic.* Neque verò diuerſitas actionis rem diuerſam facit, aut diuerſam cauſam, quoties eadem res eſt, quæ petitur, idem corpus, idem ius, eadem cauſa petendi, eadémque origo petitionis *l. ſi mater 11. §. eandem, l. cùm quæritur 12. & ſeqq. eod. tit.* quæ omnia hîc concurrunt, vt Accurſius hîc bene notat ex *l. in duobus 28. §. exceptio, & §. qui iurauit ſupr. de iureiur.* niſi noua cauſa aliqua ſuperuenerit poſt actionem priorem propoſitam *d. §. eandem,* vt putà cùm nouum mandatum interuenit, vt in ſpecie *d. l. ſi is qui §. vlt.* In propoſito autem tractamus de iuſſu qui præceſſerit contractum, & quem neceſſe fuit præcedere, vt actio. Quod iuſſu locum habere poſſet *l. 1. §. 1. infr. quod iuſſ.* Porrò de actionum electione, & quando vna electa conſumatur altera, diximus ad *l. habebat 14. ſupr. de inſtit. act. & ad l. quod in herede 9. §. 1. ſupr. tit. prox.*

a *Sed ſi deceptus de peculio egit.* RAT. DVB. Etiam cùm quis deceptus ab aduerſario egit vna actione ſibi competente, & aliam omiſit, quàm eligere potiùs debuerat, nihilominus verum eſt vtramque actionem conſumptam eſſe, & eam quæ fuit propoſita, quoniam in iudicium deducta eſt, & eam quæ fuit omiſſa, quoniam hoc ipſo amiſſa eſt. Ergo non eo magis ad actionem quod iuſſu redire actor poteſt, qui priùs de peculio egit.

DEC. Ideò nimirum ſuccurrendum eſt actori, vt ex Celſo Vlpianus hîc ſcribit, data ſcilicet creditori actione de dolo, quæ non niſi alia omni deficiente competit, vt in *l. ſeruus tuus 20. ſupr. de dolo, iunct. l. fideiuſſor 19. eod.* Sic enim locum hunc intelligo non quemodo videtur intellexiſſe Accurſius, quaſi permittendum ſit creditori decepto, vt redeat ad actionem quod iuſſu ex *leg. 2.* quam in hoc allegat *infr. quãd. act. de pecul. eſt annal.* Ibi enim non dolo aduerſarij deceptus creditor fuerat, ſed proprio errore ductus: quæ res actionem de dolo inducere non poteſt.

5. PAVLVS libro 50. ad Edictum.

SI filius familias viuo patre, conuentus, & condemnatus ſit: in emancipatum, vel exheredatum poſtea iudicati actio in id, quod facere poteſt, danda eſt.

Ad l. Si filiusfamilias 5.

RAT. DVB. Filiusfamilias qui ex proprio ſuo contractu viuo patre conuenitur & condemnatur, in ſolidum & conuenitur & condemnatur, quia in ſolidum eſt obligatus *l. ſi quis cum filiofamilias 44. infr. de pecul. l. ſi dubitet 10. §. filiusfamilias infr. de fideiuſſ.* Ergo quamuis poſtea vel emancipatus vel exheredatus ſit, in ſolidum teneri debet, cùm obligationis ſubſtantia ex cauſa temporis immutari non poſſit, neque ex poſtfacto minui, quæ ſemel in ſolidum competiit *arg. l. 5. infr. ad leg. Falcid.* nec enim emancipatio aut exheredatio modi ſunt tollendæ aut minuendæ obligationis, niſi quatenus emancipatio inducit capitis diminutionem, atque ita efficit, vt alia debitoris perſona eſſe videatur, quàm quæ priùs obligata fuit: quæ res ipſo iure liberationem inducit, ſed non in effectu, quia Prætor reſcindit emancipationem & capitis diminutionem, vt reſtituat obligationem qualis & quanta ante fuit *l. 1. & tot. tit. ſupr. de capit. minut.* Et hæc generalis ad totum hunc Titulum dubitandi ratio eſt, ſicut & ſententia, quæ initio huius legis ex Paulo proponitur, totius huius Tituli velut epilogus, & epigraphe eſt.

DEC. Beneficium huius edicti quod filiisfamilias poſteà emancipatis vel exheredatis vel abſtentis propoſitum eſt, non tam obligationis aut condemnationis ſubſtantiam afficit, ne filius etiam poſt emancipationem, aut abſtentionem, aut exheredationem in ſolidum obligatus maneat, & in ſolidum condemnari adhuc poſſit: quàm afficit potiſſimùm actionem iudicati, & executionem ſententiæ, vt benè hîc Bartolus docet: ideóque nec filiifamilias contractus, nec condemnatio contra eum lata in ſolidum poteſt impedire, ne conuentus ex iudicato filius tueatur ſe beneficio huius edicti, vt non niſi in quantum facere poteſt, vrgeatur. Eſt enim exceptio hæc, vt & aliæ pleræque ex numero earum, quæ quoniam neque inſtrumentum, neque iudicatum impugnant, etiam in executione iudicati opponi poſſunt, *l. tamen ſi non oppoſita 11.* vbi dicemus *infr. tit. prox.* Quamquam ad officium Prætoris maximè pertinet, ne filium poſt emancipationem, aut exheredationem, aut abſtentionem ſine conueniri, ſiue condemnari in ſolidum patiatur *l. 2. & l. prox. ſupr. l. pater 7. infr. hoc tit.* At non item ſi durante patria poteſtate cum filio agatur, quomodo ex omnibus cauſis conueniri etiam viuo patre poteſt *l. filiusfamilias 39. de oblig. & action.* quia ſcilicet non valde indiget filius, vt ei ſuccurratur, quamdiu pater viuit, in cuius eſt poteſtate, cùm toto eo tempore nulla contra eum poſſit fieri executio iudicati *d. l. ſi dubitet, §. filiusfamilias de fideiuſſ.* Siquidem nulla bona in ciuitate habet *l. lex Cornelia 8. infr. de vulg. & pupill. ſubſtit.* ac proinde cùm nihil interim habeat, quod perdat, eius periculo interim nihil eſt *l. itaque 12. in princip. infr. de furt.* De illo tantùm dubitari poteſt, cur ergo Prætor ab initio non proſpexerit, vt filiusfamilias quoquo modo contrahens viuo patre non niſi in quantum facere poterit, obligetur, cùm inanis obligatio ſit, quatenus ad effectum perduci non poteſt *l. nam is 6. ſupr. de dolo.* Sed reſpondendum eſt, primùm non potuiſſe Prætorem impedire, ne filiusfamilias contrahens ipſo iure in ſolidum obligaretur, ſicut alius contrahens quilibet *d. l. filiusfamilias, l. tam ex contractibus 57. ſupr. de iudic.* Eſſet enim id ius ciuile tollere non emendare aut temperare, tollere autem Prætor non potuit *l. necnon 28. §. quoad eius ſupr. ex quib. cauſ. maior. l. cùm ſponſus 12. §. ſi res ſupr. de Public. in rem act.* & initio *tit. de bonor. poſſ.* deinde non omni caſu accideret, vt filiusfamilias poſt patris mortem in ſolidum conueniri & condemnari prohibeatur. Quid enim ſi non ſit emancipatus, ſed in ſacris & familia patris retentus, tandémque à patre vel in ſolidum vel ex parte non modica inſtitutus? Iam diximus eo caſu non eſſe huic edicto locum. Et tamen caſus ille eſt, qui euenire ac ſperari faciliùs poteſt, cùm filiusfamilias viuo iam adhuc patre bonorum omnium paternorum dominus eſſe quodammodo exiſtimetur, vnde & ſui heredis nomen accepit *l. in ſuis 11. infr. de liber. & poſthum l. vlt. de bon. damnat.* Emancipatio enim, & exheredatio, & abſtentio filij, aduentitij caſus ſunt, qui proinde computari nec ſolent, nec debent *l. Iulianus 6. infr. qui & à quib. manum.* Sufficitque vt vel vnum caſum vtilem habeat filijfamilias obligatio ex qua in ſolidum non modò conueniri & condemnari, ſed etiam vrgeri poſſit *argum. l. Stichus 39. in fin. infr. de manum. teſtam. l. heres à debitore 21. §. cùm & tu infr. de fideiuſſ.*

1 ¶ Si filio exheredato, ex ſenatuſconſulto Trebelliano hereditas patris reſtituta ſit: non debebit in quantum facere poteſt, ſed in ſolidum condemnari: quia effectu quodammodo heres eſt.

Ad §. 1. Si filio exheredato.

RAT. DVB. Hic caſus quo filius à patre exheredatus ſit, verbis edicti nominatim continetur, ne ſupra id quod facere poteſt conueniri, aut condemnari poſſit *l. 2. ſup.* Nec tantum ſi filius exheredatus ſit, ſed quod magis eſt, etiamſi inſtitutus fuerit, dummodò non niſi ex modica parte *d. l. 2. in fin.* & *l. 4. in princip. ſupr.* Atqui filius exheredatus cui ex Senatuſconſulto Trebelliano hereditas patris etiam tota reſtituta eſt, non eo minùs tamen exheredatus remanet, neque vlla ex parte heres dici poteſt, ne ex minima quidem, quoniam heres inſtitutus à quo aditam hereditatem fuiſſe neceſſe eſt, vt reſtitui potuerit heres factus per aditionem, ſemper heres manet, neque hereditatis reſtitutione heres eſſe deſinit, cùm is qui ſemel heres fuit, ſemper heres perſeueret *§. reſtituta, Inſtit. de fideic. hered. l. is qui ſoluendo 88. de hered. inſtit. l. ait Prætor 7. § ſed quod Papinianus, de minor.* Nec enim, vni duo in ſolidum heredes eſſe poſſunt *l. quod contra 141. §. 1. de regul. iur.* Ergo non niſi in quantum facere poteſt, conueniri & condemnari debet.

DEC. Is cui ex Trebelliano Senatuſconſulto reſtituta fuit hereditas, quamuis non ſit, heredis tamen loco eſt *d. §. reſtituta*, quia in eum tranſit omne commodum & emolumentum hereditatis *l. 1. & 2. l. ita tamen 27. §. qui ex Trebelliano infr. ad SC. Trebell.* ac proinde effectu quodammodo heres eſt, vt hîc Paulus ſcribit. Itaque cum habeat ex facultatibus patris, quantum erat habiturus ſi ex toto aſſe inſtitutus heres fuiſſet, non alio vtique iure cenſeri debet, quàm ſi heres ex toto aſſe ſcriptus eſſet, perindéque ceſſat ratio edicti hoc caſu atque ſi filius exheredatus non fuiſſet. Habet enim filius vnde creditoribus ſatisfacere in ſolidum poſſit, nec tam verba teſtamenti inſpicienda ſunt, id eſt, an filius inſtitutus ſit, an exheredatus, quàm effectus teſtamenti, id eſt, an eo teſtamento filius emolumentum hereditatis conſecuturus ſit *l. vbi purè 19. §. 1. ad SC. Trebell.* Nec ſimiliter tam verba edicti quàm mens Prætoris, & ratio edicti. Vt quo caſu ratio edicti ceſſat, nec edictum ipſum habeat locum, denique re ipſa & effectu inſtitutum eſſe filium ſufficit, licèt verbis inſtitutus non ſit. Quemadmodum è contrario dicimus augeri peculium re, & verbis oportere *l. 5. §. 1. verſ. ſi verò nomina infr. de pecul.* Idem ergo eſt

etiamſi

etiamſi filius familias non fideicõmiſſarius vniuerſalis aut partiarius proponatur, ſed bonorum poſſeſſor, vt hîc notat Accurſius. Bonorum enim poſſeſſores, licèt heredes non ſint, quia neque heredem, neque dominum quiritarium facere Prætor potuit §. *quos autem, Inſtit. de bonor. poſſeſſ.* heredum tamen loco ſunt *l. 1. 2. & 3. infr. de bonor. poſſeſſ.* nam qui in vniuerſum ius ſuccedunt, heredum loco habentur *l. in pari* 128. §. 1. *de regul. iur.* Aliud eſſe puto ſi filiusfamilias exheredatus, poſteà heres heredis fuerit. Etſi enim dici ſolet quod & veriſſimum eſt, heredem heredis cenſeri heredem defuncti *l. ſi quis filiumfamilias* 7. §. *vlt. inf. de acquir. hered. l. vlt. C. de hered. inſtit.* & eos qui per ſucceſſionem quantumuis longiſſimam defuncto heredes extiterunt, non minùs heredes intelligi, quàm qui principaliter heredes extiterunt *l. qui per ſucceſſionem* 194. *de regul. iur.* differentia tamen illa eſt, quod non ſuccedunt iſti ex iudicio defuncti *l. qui liberis* 8. §. 1. *de vulg. & pupill. ſubſtit.* Filium verò familias exheredatum aut abſtentum ſuccedere oportet ex iudicio patris, vt in ſolidum conueniri & condennari poſſit, huiuſque edicti beneficio priuetur.

2 ¶ Sed ſi coactus immiſcuerit ſe, vt reſtituat hereditatem: perinde obſeruandum, ac ſi ſe abſtinuiſſet.

Ad §. Sed ſi coactus.

Rat. Dvb. Non eſt ſine herede, qui ſuum heredem habet, quamuis ſe abſtinentem *l. cùm quaſi* 30. §. *ſed etſi ſuus de fideic. libert. l. 1. §. qui ſunt in poteſtate inf. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.* multo minùs ille qui ſuum heredem habet ſe immiſcentem, quamuis coactus ſe immiſcuerit: adeò vt quamuis non ſe immiſcuerit hereditati quam rogatus eſt reſtituere, nihilominùs actiones, quæ ei, & in eum competebant, ad fideicommiſſarium transferantur *l. ita tamen* 27. §. *ſi pater filium inf. ad SC. Trebell.* In quo differunt ſui heredes à cæteris tantùm neceſſariis, qui quoniam beneficium ſeparationis tantùm habent, non abſtentionis *l. 1. §. vlt. inf. de ſeparat.* omnimodo cogendi ſunt à Prætore, vt ſe miſceant hereditati quam reſtituere rogati ſunt, & ſic deinde eam reſtituant: alioqui non poſſent transferre actiones *l. recuſare 6. §. hoc Senatuſconſultum, ad SC. Trebell.* Ergo ſi filiusfamilias à patre heres inſtitutus & hereditatem alij reſtituere rogatus ſe immiſcuerit, quamuis coactus à Prætore, pro hererede tamen haberi debet, non autem perinde ac ſi ſe abſtinuiſſet.

Dec. Qui coactus à Prætore ex Pegaſiano Senatuſconſulto, vel adit, vel ſe immiſcet, perinde habendus eſt, ac ſi nec adiiſſet, nec ſe immiſcuiſſet: quia quemadmodum nullum ſentire commodum debet ex eo quod inuitus fecit, qui ſupremas defuncti preces quantùm in ſe fuit, deſtituit *l. ſi patroni* 55. §. *qui fideicommiſſam eod. tit. iunct. d. l. ita tamen, §. qui ſuſpectam.* Ita neque damnum vllum & in commodum ſentire illum æquum eſt, ob id quod prætoris ita iubentis imperio paruerit *d. §. qui ſuſpectam. §. ſed quia, in fin. Inſtit. de fideic. hered.* Ergo qui à Prætore coactus ſe immiſcuit paternæ hereditati, vt eam fideicommiſſariu reſtitueret, non pro immixto, ſed pro abſtento habet; Filium autem, quamuis ſuum heredem, qui ſe abſtinuit, Prætor non habet heredis loco *l. ſi filius* 12. vbi diximus *ſupr. de interrog. in iur. fac. l. ſi filius* 12. *de vulg. & pupill. ſubſtit. l. neceſſariis* 57. *de acqu. hered.* in iis ſcilicet quæ ad commodum aut incommodum ipſius pertinent *d. l. neceſſariis.* Ergo non debet Prætor pati, vt ſuprà quàm facere poteſt, filius hic conueniatur. Nec enim videri poteſt habere hereditatem, qui eam alteri reſtituit *l. aliud eſt capere* 71. *de verb. ſignific. l. non videtur* 51. *de regul. iur. cum ſimilib.* Verba enim cum effectu ſunt accipienda *l. penult. §. docere, ſupr. ne quis eum qui in ius vocat. erit vi exim. l. 1. §. 1. quod quiſque iur. l. nomen filiarum* 164. §. *vlt. de verb. ſignific.*

6. Vlpianvs libro 2. Diſputationum.

EVm, qui ſe patremfamilias ſimulauit, & mãdante aliquo ſtipulatus eſt, mandati teneri Marcellus ſcripſit, quamuis rem præſtare non poſſit: & ſanè verum eſt, teneri eum debere: quia dolo facit. hoc etiam in omnibus bonæ fidei iudiciis dicendum erit [a].

Ad l. Eum, qui 6.

Rat. dvb. Filiusfamilias qui ſe patremfamilias ſimulauit per mendacium & dolo malo, non eo magis fit ſoluendo, vt ſolidum præſtare poſſit: nec enim locupletior quiſquam fit ob hoc ſolùm quòd ſit doloſus. Ergo fruſtra eſt, ſi quis cum Vlpiano dicat, teneri eum debere in ſolidum, & beneficio huius edicti priuandum, ſiquidem inanis eſt actio quam debitoris eludit inopia *l. nam is 6. ſupr. de dolo.*

Dec. Vt is qui ipſo iure obligatus eſt in ſolidum, non poſſit tamen conueniri, ſuprà quàm facere poteſt, beneficium iuris eſt prætorij, ex æquitate ſola inductum, quo proinde indignus omnino eſt is, qui dolo & mendacio ſuo id egit, vt creditorem deciperet *l. 4. §. interdum,* vbi diximus *ſupr. l. pen. in fin. infr. ad Trebell.* nunquam enim dolus impunitus manere debet *l. procurator* 11. §. 1. *inf. de doli mal. except.* Nec paruum incommodum eſt, vt quis beneficio huius edicti careat, & in ſolidum condemnari debeat, cùm præſtare ſolidum non poſſit. Quandoquidem ex ea cauſa poſſit detrudi in carceres, ibique detineri quouſque aut ſolidum ſoluerit, aut ex legis Iuliæ beneficio bonis ceſſerit *l. 1. C. qui bon. ceder. poſſ.* Idque eſt quod ex Marcello Vlpianus hîc ſcribit verum eſſe, id eſt, æquum, teneri filium familias ſcilicet in in ſolidum, quia dolo fecit.

a *Hoc etiam in omnibus bonæ fidei iudiciis dicendum erit.* Rat. dvb. Bona fides ex qua bonæ fidei contractus & bonæ fidei iudicia appellantur, non tam malæ fidei & dolo malo opponitur, quàm æquitati *l. bona fides* 31. *infr. depoſ.* Nam bonam fidem quæ dolo malo, & malæ fidei aduerſatur, in omnibus contractibus etiam ſtrictis deſiderari certum eſt *l. bonam fidem 4. C. de oblig. & act.* Ergo quod de mandati actione in hac lege ſcriptum eſt, teneri ea filiumfamilias in ſolidum, ſi eùm ſe patremfamilias ſimularet, pecuniam ab aliquo ſtipulatus, alio mandante & exegerit, non tantùm in cæteris bonæ fidei iudiciis obtinere debet, ſed etiam in ſtrictis: nam & in ſtricti iuris contractibus & iudiciis dolus malus æquè ac in cæteris, quæ bonæ fidei ſunt, vindicari debet, cùm impunitus remanere nunquam debeat, vt modò diximus, ex *d. l. procurator* 11. §. 1. *inf. de doli mal. except.* Atque ita exiſtimat Accurſius nihil hac parte à ſtricti iuris actionibus bonæ fidei iudicia diſtare: nec malè: de omnibus enim contractibus indiſtinctè Vlpian. locutus eſt in *l. 4. §. 1. ſupr.* cùm dixit filiumfamilias qui ſe patremfamilias mentitus eſt, in ſolidum teneri debere propter mendacium. Dicendum igitur eſt hoc additum eſſe ab Vlpiano, ſi modò Vlpiani potiùs quàm interpretis alicuius adiectio iſta eſt, quia de actione mandati locutus anteà fuerat, quæ bonæ fidei eſt, & quoniam bonæ fidei iudicia in aliis pleriſque ſunt fauorabiliora, tum quoque cùm agitur de dolo vindicando. Nam dolus eius qui agit iudicio bonæ fidei vindicatur ipſo iure citra doli exceptionem. In iudiciis verò ſtrictis non niſi oppoſita

doli exceptione *l. ſed & ſi* 21. *infr. ſolut. matrim. l. huiuſmodi* 84. *§. qui ſeruum de legat.* 1. *§. in bona fidei* 30. *Inſtit. de act.* At contra eum qui conuenitur, quique in ſolidum ipſo iure obligatus eſt, nec meliùs, nec aliter vindicari dolus poteſt, quàm ſi contra ipſum actio, quæ in ſolidum competit, in ſolidum quoque detur: quamquam hoc caſu vindicari dolum dicendum eſt, non tam per conceſſionem actionis, quæ etiam aduerſus non doloſum in ſolidum competeret, quàm per denegationem beneficij, & exceptionis, in quantum facere poteſt, quæ reo daretur, ſi in dolo non eſſet *§. ſunt præterea* 36. *& ſeq. eod. tit. de act.* atque ita omninu ſentiendum eſt. Simile aliquid eſt in *l.* 3. *C. de reb. credit.* vbi Imperatores poſtquàm dixerunt, in bonæ fidei iudiciis inopia probationum per iudicem iureiurando cauſa cognita res decidi oportere, ſubiiciunt *necnon in ceteris cauſis*, vt intelligamus expreſſam mentionem contractuum bonæ fidei, non ideò ſemper alios contractus excludere. Ergo & in actione mutui quæ ſtricti iuris eſt, idem obſeruabitur, quod in actione mandati, vt filiusfamilias qui cùm ſe pro patrefamilias fingeret, mutuam pecuniam accepit, & exheres à patre vel emancipatus eſt, quamuis facere non poſſit, debeat tamen in ſolidum condemnari *l. qui cum ſe* 10. *infr. de re iudic.*

7. SCÆVOLA libro 1. Reſponſorum.

PAter filio permiſit mutuam pecuniam accipere, & per epiſtolam creditori mandauit, vt ei crederet. filius ex minima parte patri heres exſtitit: reſpondi, eſſe in poteſtate creditoris, vtrùm filium, cui crediſſet, in ſolidum, an heredes, pro qua parte quiſque ſucceſſiſſet, mallet conuenire, ſed filius condemnatur, in quantum facere poteſt.

Ad l. Pater filio 7.

RAT. DVB. & DECID. ad hanc legem eadem eſt, quæ ad *l.* 2. *§. vlt. & l.* 4. *in princip. ſup. hoc tit.* Idem namque ſenſus eſt, filiumfamilias qui mandante aut saltem permittente patre mutuam pecuniam accepit, ſi à patre poſteà non niſi ex minima parte hereditaria heres inſtitutus ſit, poſſe à creditore conueniri, vel in ſolidum ex propria perſona proprioque contractu, vel tanquam heredem portione pro qua ſucceſſit patri, ſed tamen, ſi creditor malit filium in ſolidum conuenire, adiuuandum eſſe filium beneficio huius edicti, ne ſuprà quàm facere poteſt, condemnetur: ideò autem ponit Scæuola patrem filio permiſiſſe mutuam pecuniam accipere, & creditori mandaſſe, vt filio crederet, quoniam alioquin illicitus eſſet contractus, nec poſſet filius ex eo vnquàm conuenire ne quidem in quantum facere poſſit *l. ſi ex alio* 9. *C. hoc tit.* ſicut neque pater ipſe de peculio propter Senatuſconſulti Macedoniani authoritatem *l. ſi filius tuus* 6. *C. ad SC. Maced.* Item quia pater hoc caſu ex ſuo proprio contractu & mandato tenetur in ſolidum, & actione quod iuſſu aut mandati *l.* 1. *infr. quod iuſſ.* qui alioqui non niſi de peculio teneretur *d. l. ſi filius, & l. ſi quis cum filiofamilias* 44. *inf. de pecul.* Proinde relinquit heredes ſuos obligatos in ſolidum omnes, ſed tamen ſingulos pro ſua quemque parte hereditaria, quoniam obligatio defuncti per legem duodecim tabularum ipſo iure inter heredes omnes pro hereditariis portionibus diuiditur *l.* 1. *C. ſi cert. pet. l. vlt. C. de heredit. act. l.* 1. *C. ſi vnus ex plurib. hered. debit.* nec diſtinxit lex 12. tab. an portiones hereditariæ ſint minimæ, an maximæ, quia quiſquis ex quantulacunque hereditatis parte inſtitutus eſt, pro ea parte heres eſt, defunctique perſonam repræſentat, & ideò creditoribus hereditariis tenetur: quamuis quod ad ad edictum hoc Prætoris attinet, non habeatur pro inſtituto, qui ex minima tantùm parte inſtitutus eſt *d. l.* 2. *§. vlt.* Propter quam cauſam videbatur neque pro parte hereditaria conueniri poſſe hoc caſu filium tanquam heredem, neque in ſolidum ex proprio ſuo contractu, nec proinde dandam eſſe hanc electionem creditori, niſi eo demùm caſu, quo filius ex parte non modica heres ſcriptus ſit, vt Vlp. ſcripſit in *d. l.* 4. *in princip. ſup.* Sed benè Scæuola vidit, ſeparandam eſſe in perſona filij cauſam hereditariam à propria filij obligatione, vt ex cauſa hereditaria omnimodo pro hereditaria portione teneatur, etiamſi nec pro ea parte ſit ſoluendo, putà ſi damnoſa fuit patris hereditas, cùm aliis quoque creditoribus teneatur *l. quæ dotis* 33. *infr. ſolut. matrim.* Ex cauſa verò propriæ obligationis conueniri quidem poſſit in ſolidum, tanquam ipſo iure in ſolidum obligatus *dict. l. ſi quis cum filiofamilias*, ſed tamen non condemnetur, niſi in quantum facere poteſt. Ad hunc enim caſum reſtringi debet quod in fine legis ſcriptum eſt, *ſed filius condemnatur in quantum facere poteſt*, eo ſcilicet caſu quo ex propria obligatione conuenitur in ſolidum, non quo tanquam vnus ex heredibus pro parte hereditaria.

8. PAVLVS libro 1. Decretorum.

TItianus Primus præpoſuerat ſeruum mutuis pecuniis dandis, & pignoribus accipiendis. ſed ſeruus etiam negociatoribus hordei ſolebat pro emptore ſuſcipere debitum, & ſoluere. cùm fugiſſet ſeruus, & is, cui obligatus fuerat dare pretium hordei, conueniret dominum nomine inſtitoris: negabat, eo nomine ſe conueniri poſſe: quia non in eam rem præpoſitus fuiſſet. cùm aut & alia quædam geſſiſſe, & horrea conduxiſſe, & multis ſoluiſſe idem ſeruus probaretur: præfectus annonæ contra dominum dederat ſententiam. dicebamus, quaſi fideiuſſionem eſſe videri: cùm pro alio ſolueret debitum: non pro aliis ſuſcipit debitum: non ſolere autem ex ea cauſa in dominum dari actionem: nec videtur hoc dominum mandaſſe: ſed quia videbatur in omnibus cum ſuo nomine ſubſtituiſſe, ſententiam conſeruauit Imperator.

Ad l. Titianus vlt.

RAT. DVB. Pro domino propter quem videbatur non poſſe illum conueniri nomine inſtitoris, qui pretium hordei pro emptore dare promiſerat, illa eſt, quæ in texta proponitur, quod non in eam rem præpoſitus ſeruus idémque inſtitor fuiſſet, ſed tantùm mutuis dandis pecuniis, & pignoribus accipiendis, vt initio legis ſcriptum eſt. In propoſito autem ſeruus hic qui pro emptore hordei ſe obligauerat, & debitum ſuſceperat, non eo animo fecerat, vt ei crederet, quo caſu, vt benè ſentit Accurſius, teneretur vtique dominus inſtitoria, cùm ſeruum hunc mutuis dandis pecuniis, vt diximus, præpoſuiſſet ex *l. in eum* 19. *§. vlt. ſupr. de inſtit. act.* ſed potiùs vt per interceſſionem æs alienum ſuſciperet, ac pro eo fideiuberet, vt in priore ſpecie *d. §. vlt.* vbi Papinianus ſcribit inſtitorem non adſtringere hoc caſu domi-

num

Digitized by Google

num iure prætorio in ſolidum. Nec enim ſeruus fideiuſſionis nomine obligari poteſt extra cauſam peculij *l. ſeruus inſcie 19. & ſeq. infr. de fideiuſſ.* quia nec dominus hoc ei mandaſſe intelligitur, vt Paulus hic ſcribit. Ergo male dominus in hac ſpecie conueniebatur inſtitoria, & conſequenter malè Præfectus annonæ contra eum dederat ſententiam ab Imperatore nihilominùs contra Pauli noſtri ſenſum confirmatam.

Dec. Inſtitor generalis eſt, qui proinde dominum obligat inſtitoria in ſolidum, quiſquis à domino ita præpoſitus eſt, vt eum in omnibus ſubſtituiſſe dominus videatur. Nam ſicut is qui in vna tantùm re aut negotiatione vel in pluribus certis præpoſitus eſt, à cæteris omnibus prohibitus eſſe intelligitur *l. ſed ſi pupillus 11. §. condicio ſupr. de inſtit. act.* Ita & qui negotiis omnibus præpoſitus eſt, in omnibus obligat dominum inſtitoria actione in ſolidum. Atqui in propoſita ſpecie habuit Imperator inſtitorem hunc pro præpoſito generaliter & ſubſtituto à domino in omnibus, quia & horrea conduxiſſe, & multis ſoluiſſe, & alia quædam geſſiſſe proponebatur, ſciente domino & non contradicente. Meritò igitur ſententiam Præfecti annonæ Imperator confirmauit, vt eis quibus delegatus, vel obligatus ſeruus fuerat, pretium hordei dare dominus in ſolidum teneretur. Nihil enim refert, an quis inſtitor generalis factus ſit, an verò ei negotiationi quam exercuit, ſpecialiter præpoſitus fuerit *l. vel vniuerſorum 12. iunct. §. vlt. legis praeced. ſupr. de pignor. act.* Nec decipi debent, qui cum inſtitore bona fide contraxerunt *d. §. condicio in fin.* cùm potuerit dominus, ſi actum inſtitoris ſui non probabat continuò teſtationem interponere contrariæ voluntatis, eumque remouere aut ſaltem prohibere, ne extra id quod ei mandatum fuerat, operam ſuam interponeret *d. l. ſed ſi pupillus in princip. & §. de quo palam, de inſtit. act. l. ſi filiusfamilias 16. infr. tit. prox.* Accidit autem Paulo in propoſita quæſtione quod alias ferè ſemper, vt in iis cauſis quas in cognitionibus Imperatoris ſui tractauit, ſuccubuerit, & contrariam ſententiam retulerit, quamuis melioribus ſemper fultus rationibus, quàm quibus Imperator mouebatur, vt cõtra eũ pronunciaret. Sic in *l. Æmilius Larian. 41. ſupr. de minor. l. Clodius 97. de acquir. hered. l. Paula Callinice 27. §. 1. & vlt. de legat. 3.* & alibi ſæpe.

DE SENATVSCONSVLTO MACEDONIANO.

TIT. VI.

Vlpianvs libro 29. ad Edictum.

Verba Senatuſconſulti Macedoniani hæc ſunt: *Cùm inter cæteras ſceleris cauſas Macedo, quas illi natura adminiſtrabat, etiam æs alienum adhibuiſſet, & ſæpe materiam peccandi malis hominibus præſtaret, qui pecuniam (ne quid ampliùs diceretur) incertis nominibus crederet: placere, ne cui filiofamilias mutuam pecuniam dediſſet, etiam poſt mortem parentis eius, cuius in poteſtate fuiſſet, actio petitióque daretur: vt ſcirent, qui peſſimo exemplo fœnerarent, nullius poſſe filiifamilias bonum nomen exſpectata patris morte fieri.*

Ad l. Verba Senatuſconſulti.

Rat. dvd. Filiusfamilias ex omnibus cauſis & obligari & conueniri poteſt *l. filiusfamilias 39. de oblig. & act. l. tam ex contractibus 57. ſupr. de iudic.* cùm habeat perſonam integram, nec minùs ſit ciuis, quàm ſi paterfamilias eſſet *l. nam ciuium 4. ſupr. de ſtat. homin.* Ergo ſi quis filiusfamilias pecuniam crediderit, non debet ei pecuniæ creditæ perſecutio denegari, aut exactio per Macedonianum Senatuſconſultum impediri.

Dec. Ex iuris quidem ratione ita eſt, ſed Senatuſconſulti Macedoniani authoritate, quod ſub Claudio 4. & Vitellio 3. Conſulibus factum eſſe Petrus Faber obſeruauit, inductum eſt ius nouum, & ſpeciale in pecunia credita, odio Macedonis fœneratoris, qui Senatuſconſulto, vt cauſam ita & nomen dedit, quòd is inter cæteras ſceleris cauſas, quas ei mala & in nequitiam pronior natura ſubminiſtrabat, etiam æs alienum adhibere ſolitus eſſet, & filiisfamilias pecuniam mutuam dare ſub ingenti fœnore. Vnde plerumque eueniebat, vt vel parentum vitæ inſidiarentur filij æris alieni impatientia, néve tanti fœnoris incommodo & magnitudine tandem obruti perpetuæ egeſtati mortuo etiam patre mancipentur. Vel ſi parentum mortem expectare mallent corrogatis interim vndequaque mutuis pecuniis, ne perditis moribus exercendis materia deeſſet, mortuis tandem parentibus etiam locupletibus, tam citò inopes & miſeri quàm heredes inuenirentur, protracta fortè in longius tempus parentum vita, vt annorum multiplicatione interim auctum fœnus in quantitatem immenſam excurreret. Hæc enim Senatuſconſulti Macedoniani ratio fuiſſe videtur, non illa quæ ab interpretibus adfertur, quaſi Macedo non aliter pecuniam filiisfamilias ſub fœnore crederet, quàm vt ea poſt mortem patris ſolueretur. Quis enim ea lege nominatim adiecta filiofamilias crederet, ſibique exigendæ ab eo ſolutionis etiam viuo patre, ſi qua ratione id fieri poſſet, viam præriperet? Aut quænam æris alieni impatientia filiumfamilias adigere poſſet, vt maturaret mortem patris, quo viuo ſe à creditore vrgeri non poſſe intelligeret? Immortalitatem potiùs hic patri optare deberet, ne vnquam ipſe à creditore inquietaretur. Neque verò ea verba huius legis *& ſæpe materiam peccandi malis hominibus præſtaret*, hunc duntaxat ſenſum habere videntur, quaſi Macedo filiisfamilias improbis occaſionem præberet machinandi aduerſus parentum vitam (leuius enim eſt peccandi nomen, quàm vt ad parricidij impietatem porrigi debeat) ſed illum etiam & potiùs, vt credendo iis pecunias ſubminiſtraret, materiam in malos mores, ſiue ad luxuriam, ſiue ad aleam, aut quam aliam prodigalitatis & inſaniæ iuuenilis

lis ſpeciem mala naturæ ſuæ propenſione ferrentur. Et ſimiliter quod hic additur, ſolitum fuiſſe Macedonem incertis nominibus credere, non ita debet accipi quaſi crederet dilata ſolutione in diem mortis paternæ, qui incertus eſt, aut non expreſſa cauſa vel titulo particulari credendi, ne ſi exprimeretur, de turpitudine eius conſtaret, vt alij interpretantur. Sed quia filiifamilias debitoris nomen non niſi valde incertum eſſe poteſt propter præſentem eius inopiam, cùm bona nulla habeat in ciuitate *l. lex Cornelia* 28. *de vulg. & pupill. ſubſtit. l.* 1. *infr. ſi à parent, quis manumiſſ. ſit.* nec tantùm fieri poſſit, vt ante patrem moriatur nulla creditoribus ſpe relicta debiti conſequendi, nec ſi viuo patre conuentus & condemnatus ſit *dict. l. tam ex contractibus* 57. *ſupr. de iudic. l. ſi dubitet* 10. §. *filiusfamilias infr. de fideiuſſ.* ſed etiam vt multa incidant, quæ faciant, ne morte patris bona vlla conſequatur. Quid enim ſi merentem eum pater exheredauerit? Quid ſi pater ipſe tum diues cùm filiofamilias pecunia credebatur, inopinato aliquo fortunæ impetu in ſummam egeſtatem delapſus ſit? Quid proderit miſero creditori actionem habere contra filiumfamilias, quam etiam mortuo patre inopia debitoris poſſit eludere? *l. nam is* 6. *ſupr. de dolo.* & tamen pecunias credebat Macedo filiisfamilias, & incertis huiuſmodi nominibus, vt tanto grauiore fœnore ſibi eos obſtringeret, parum curantes quanto fœnore mutuarentur, dummodò pecunias ſibi ſuiſque perditis moribus pararent: itemque illectus dulcedine fœnoris, & ſpe illa non improbabili fore, vt ſaltem expectata patris morte, ſiue naturali, ſiue ciuili (nihil enim refert *l. item ſi* 7. *aliàs l. ſed Iulianus* §. *ſed etſi patri infr. hoc titul.*) bonum nomen & certum fieri poſſet, quod ab initio incertum & ſuſpectum fuiſſet. Hanc verò ſpem Senatus ſuſtulit prohibens, ne qua petitio efficax creditori ſupereſſet ad exigendam mortuo quoque patre pecuniam, quam is filiofamilias credidiſſet. Non fecit Senatus, nec facere potuit, ne filiusfamilias ex cauſa mutuò datæ pecuniæ obligaretur, nec proinde quin ex hac cauſa perinde atque ex aliis conueniri poſſet *dict. l. filiusfamilias* 39. *de oblig. & action.* Sed facere tamen potuit, & fecit, ne actio & petitio illa cum effectu eſſet, data filiofamilias exceptione ſiue viuo ſiue iam mortuo patre conueniretur, vt euenit etiam in Senatuſconſulto Velleiano de interceſſione mulierum, ſi fortè mulier contra Senatuſconſultum illud pro alio interceſſerit. Eſt enim vtroque Senatuſconſulto introducta exceptio ad infringendam æquitate defenſionis actionem, quæ ſtricto iure competit *l. tamen* 11. *l. penult. & paſſ. infr. hoc titul. l.* 2. §. 1. *in ſt. l. ſi mulier in iure* 23. *& paſſ. infr. ad Senatuſconſultum Velleian.* Cum hac tamen differentia, quòd Velleianum fauore mulierum factum eſt non odio creditorum, Macedonianum verò non tam fauore filiorumfamilias, quàm odio fœneratorum, vt ex hac lege apparet, & ex *l. qui exceptionem* 40. *ſupr. de condict. indeb.* Quamquam vtroque Senatuſconſulto factum eſt, vt ſi certum ſit commiſſum eſſe aduerſus Senatuſconſultum, deneganda ſit à Prætore actio, ſiue contra filiumfamilias, ſiue contra mulierem, ita vt nec vlla exceptio neceſſaria ſit §. *proxim. & paſſ infr.* Sed tamen quia plures caſus occurrunt, in quibus euenit, vt neutri Senatuſconſulto locus ſit, melius ac tutius facit Prætor, ſi det in dubio actionem ſub exceptione Senatuſconſulti. Et ita intelligi verba vtriuſque Senatuſconſulti debent. Etſi verò fœneratorum omnium cauſa odioſa eſſe meritò creditur, eorum tamen longè odioſior eſſe debet, qui peſſimo exemplo fœnerant, quales Vlpianus noſter eos eſſe dicit, qui filiisfamilias credunt ſub fœnore: eſt enim hoc fœnus exempli omnium peſſimi ob materiam peccandi quam pecunia filiisfamilias fœnerata præbet, qui ex ea occaſione vitioſiores paſſim fiunt, & quod eſt conſequens ingratiores parentibus, minuſque obſequentes: præter id quod poteſt etiam ea res votum inducere captandæ mortis patris, non tantùm in perſona filij, vt ſolent luxurioſi adoleſcentes & perditi in patrios annos ante diem inquirere, ſed etiam in perſona creditoris id maximè ſatagentis, vt morte patris ſiue naturali ſiue ciuili bonum & certum nomen fiat, quod interim non niſi dubium & incertum eſſe poteſt. Nec proinde dubitandum eſt, quin triſtiſſimi & periculoſiſſimi euentus plena res ſit, vt Iuſtinianus loquitur in *l. vltim. Cod. de pact.* Nec minùs ſi gratuita pecunia credita ſit, quàm ſi fœneratitia *l. item ſi* 2. §. *ſiue autem infr.* quia licèt Senatuſconſultum odio fœneratorum factum ſit, de iis tamen ſimpliciter locutum eſt, qui filiofamilias mutuam pecuniam dediſſent. Quamquam vix eſt, vt filiofamilias pecuniam quis credat ſine fœnore, præſertim peculium nullum habenti: nam credita pecunia filiofamilias habenti peculium, non facit locum Senatuſconſulto, quia peculij conceſſio facit, vt ex voluntate patris filiusfamilias ad finem vſque peculij contraxiſſe videatur. Alioqui facilè eſſet Senatuſconſulto fraudem facere occultato fœnore *l.* 7. §. *interdum infr.* Benè autem Accurſius hinc notat, mala exempla à iure etiam humano reprobari, ex *l. obſeruandum eſt* 47. *ſupr. de iudic.* & aliis ab eo citatis. Idque eſt quod dicitur in *l.* 3. §. *penult. infr.* dationem pecuniæ pernicioſam parentibus viſam eſſe.

1 ¶ Si pendeat, an ſit in poteſtate filius, vtpute quoniam patrem apud hoſtes habet: in pendenti eſt, an in Senatuſconſultum ſit commiſſum. nam ſi reciderit in poteſtatem, Senatuſconſulto locus eſt: ſi minùs, ceſſat: interim igitur deneganda eſt actio a.

Ad §. 1. *Si pendeat.*

RAT. DVB. Filius eius qui eſt in hoſtium poteſtate, non eſt filiusfamilias, cùm non ſit in patris ſui poteſtate. Pater enim captus ab hoſtibus, licèt reuerti ab iis poſſit, interim tamen verè ſeruus hoſtium eſt §. *ſerui, Inſtit. de iur. perſon.* nec proinde filium in ſua poteſtate habere poteſt, qui ipſe non eſt ſuæ poteſtatis *l. ſic eueniet* 21. *infr. ad leg. Iuliam de adult.* Ergo ſi huic filio credita ſit pecunia pendente captiuitate patris, non poteſt videri creditor commiſiſſe in Senatuſconſult. Macedonianum.

DEC. Poſtliminij fictio facit, vt pater quandocunque reuerſus ab hoſtibus ſemper in ciuitate manſiſſe retrofingatur, ac proinde vt nunquam filius ſui iuris fuiſſe videatur. Interim igitur remanet ius patriæ poteſtatis in ſuſpenſo, vt & cætera omnia iura quæ habebat pater in ciuitate §. *ſi ab hoſtibus. Inſtit. quib. mod. ius patr. poteſt. ſoluit.* tanquam quæ per captiuitatem non tam abrumpantur, quàm ſuſpendantur *l. illa inſtitutio* 32. §. 1. *infr. de hered. inſtit.* Vnde eſt, quod fictio poſtliminij ſuſpenſi iuris conſtitutio dicitur à Papiniano in *l. pen. infr. de ſuis & legit.* Et conſequenter poteſtas quoque Senatuſconſulti Macedoniani in ſuſpenſo manet. Nam ſi in patris poteſtatem reciderit filius, erit Senatuſconſulto locus, quia verum erit dicere pecuniam ei creditam eſſe, qui filiusfamilias ſemper fuiſſe intelligitur, ſin minùs ceſſabit Senatuſconſultum, tanquam pecuniâ ei creditâ qui neque filiusfamilias tùm fuit, neque fuiſſe poſteà retrofingitur. Nec nouum eſt in pendenti iu eſſe quoties factum ipſum ex quo ius oritur, in pendenti quoque eſt, quamuis ius ipſum per ſe ſemper certum ſit non minùs quàm finitum *l.* 2. *infr. de iur. & fact. ignor. l.* 2. §. 1. *infrà, quand de pecul. act. annal. eſt, l. impuberem* 21. §. 1. *infr. ad leg. Cornel. de falſ.*

a *Interim igitur deneganda eſt actio.* RAT. DVB. Quod pendet non eſt pro eo quaſi ſit, vt habet iuris regula *l. is damnum dat* 169. §. 1. *de reg. iur* Interim igitur præſens

rerum

rerum ſtatus inſpiciendus eſt, non is qui poteſt ita euenire, vt tamen poſſit, etiam non euenire, atqui ſecundùm præſentem ſtatum non eſt filiusfamilias is, qui patrem habet apud hoſtes & ſeruum hoſtium, vt proximè diximus. Ergo non eſt in eum deneganda actio creditori, quem interim verum eſt, nihil feciſſe contra Senatuſconſultum.

DEC. Actio certa non poteſt competere ex eo iure quod adhuc incertum eſt, quodque pendèt ex futuro euentu *d. l. 2 §. 1. infr. quand. de pecul. act. annal. eſt, d. l. impuberem 21. §. 1. ad leg. Corn. de falſ. l. ſed etſi 28. §. vlt. ſup. de iudic. l. 3. & ſeqq. ſupr. ſi pars hered. petat.* Ergo quandiu pendet, an filiusfamilias fuerit is, qui pecuniam mutuam accepit, Senatuſconſulti quoque vim ac poteſtatem pendere neceſſe eſt *l. de hereditate 19. §. paterfamilias, & paſſ. infr. de caſtrenſ. pecul. d. l. penult. de ſuis & legit. l. Gallus 29. §. quid ſi, & §. ſi eius, de liber. & poſthum.* Aliud eſt in ſpecie *l. ordinata 24. in princ. infr. de liber. cauſ.* vbi poſt ordinatam liberalem cauſam pro libero interim habendus eſt is, de cuius ſtatu contenditur: id enim fit non ſolùm fauore libertatis, ſed etiam, vt poſſit is qui ſeruus dicitur contra eum qui ſe dominum adfirmat, conſiſtere, quod alioqui niſi certis ex cauſis ei non liceret *l. vix certis ex cauſis 53. ſupr. de iudic.* Neque verò ſtatus eius de cuius libertate diſputatur pendet interim, ſed per rerum naturam certus eſt, licèt incertum ſit, quid Prætor ſit pronunciaturus.

2 ¶ Certè ſi adrogatus mutuam pecuniam acceperit, deinde ſit reſtitutus, vt emanciparetur: Senatuſconſultum locum habebit. fuit enim filiusfamilias.

Ad §. 2. Certè ſi adrogatus.

RAT. DVB. Reſtitutio reponit omnia in priſtinum ſtatum, in quo erant priuſquam contraheretur *l. quod ſi minor 24. §. reſtitutio ſupr. de minor. l. vnic. C. de reput. quæ fiunt in iudic. in integr. reſtit.* Ergo ſi adrogatus mutuam pecuniam acceperit, deinde beneficio ætatis reſtitutus ſit in integrum, tanquam minor & læſus, fortè ſi cùm eſſet locuples adrogari ſe à prædone paſſus eſſet, vt in *l. 3. § ſi quis minor ſupr. de minor.* perinde haberi debet ſaltem poſt petitam, & impetratam reſtitutionem ac ſi nunquam adrogatus fuiſſet, & conſequenter non pro filiofamilias haberi debet, ſed pro patrefamilias cui proinde mutua pecunia credi impunè potuit citra metum Senatuſconſulti. Exemplo eius quod proximè ſcriptum eſt, de filio captiui ab hoſtibus nunquam reuerſi.

DEC. Filiusfamilias per adrogationem factus, licèt aduerſus adrogationem in integrum reſtitutus ſit, nihil aliud tamen conſequitur, quàm vt ab adrogatore emancipandus ſit, non etiam vt adrogatio pro non facta habeatur, emancipatio autem tantùm abeſt, vt tollat intellectum præcedentis adrogationis, vt è contrario eam præſupponat: nec enim alius emancipari poteſt, quàm qui filiusfamilias reuera eſt *l. quidam 131. de verb. oblig.* ergo non poteſt facere ſecuta in integrum reſtitutio & emancipatio, vt non fecerit contra Senatuſcõſultum Macedonianum is qui adrogato pecuniam credidit, cùm verum ſit filiumfamilias eum fuiſſe, nec retrofingi patremfamilias ſemper manſiſſe. In quo minor eſt poteſtas reſtitutionis in integrum, quàm fictionis poſtliminij, quia reſtitutio in integrum nihil retrofingit, ſed de nouo aliquid inducit, vt non malè hîc Bartolus tractat. Quamuis falſum ſit, quod ille ait in ſpecie ſuperioris §. ex poſtliminij fictione fieri vt filius patris apud hoſtes tanquam defuncti videatur fuiſſe ſui iuris. Nulla enim fictione in eam rem opus eſt, cùm tam ſui iuris fuerit quàm verè pater ſeruus hoſtium fuit, nec aliud facit poſtliminij fictio, niſi vt qui ab hoſtibus redit nunquam captus fuiſſe videatur, at non etiam vt qui non redit ſeruus fuiſſe retrofingatur. Nam captiuo non reuerſo poſtliminij fictio nec neceſſaria, nec vtilis vllo modo eſt.

3 ¶ In filiofamilias nihil dignitas facit, quò minus Senatuſconſultum Macedonianum locum habeat. nam etiam ſi conſul ſit, vel cuiuſvis dignitatis: Senatuſconſulto locus eſt: niſi fortè caſtrenſe peculium habeat: [a] tunc enim Senatuſconſultum ceſſabit.

Ad §. vlt. In filiofamilias.

RAT. DVB. Dignitas Conſularis & aliæ maiores huiuſmodi dignitates facere debent, vt non facilè præſumendum ſit filiumfamilias conſulem, aut dignitate alia excellenti præditum occaſionem peccandi ex mutuo ſumpturum, aut aliquid in necem patris machinaturum *arg. l. vnic. ſupr. de offic. præf. prætor.* Ergo quaſi ceſſante hoc caſu ratione & cauſa Senatuſconſulti, dicendum videtur ceſſare quoque Senatuſconſultum.

DEC. Senatuſconſultum generaliter locutum eſt de filiofamilias non adhibita diſtinctione, an in dignitate aliqua conſtitutus ſit filiusfamilias, necne. Non enim dignitas eximit filium à patria poteſtate excepta dignitate patriciatus, *§. filiusfamilias, inſtit. quib. mod. ius patr. poteſt. ſolu.* Ergo generaliter intelligendum eſt de filiofamilias quolibet: nec diſtinguere debemus, vbi Senatus non diſtinxit *arg. l. de precio 8. ſupr. de public. in rem act. l. 1. §. generalior infr. de legat. præſt.* Hodie tamen aliud iuris eſt, poſtquàm placuit Iuſtiniano *Nouell* 81. cui titulus eſt *conſtit. qua dignit. & Epiſcopat. fil. liber. patr. poteſt.* vt per alias pleraſque dignitates ea conſtitutione enumeratas, itémque per Epiſcopatum filiusfamilias à patria poteſtate liberetur.

a *Niſi fortè caſtrenſe peculium habeat.* RAT. DVB. Militia non eximit filium à patria poteſtate, non magis quàm dignitas conſularis *d. § filiusfamilias*, nec ſi filiusfamilias caſtrenſe peculium habeat, aut quaſi caſtrenſe. Quid enim commune illud habet cum patria poteſtate? Ergo etiamſi caſtrenſe peculium, aut quaſi caſtrenſe habeat filiusfamilias, qui mutuam pecuniam accepit, non ideò ceſſare Senatuſconſultum debet.

DEC. Ex Imperatorum conſtitutionibus filiifamilias milites, licèt filiifamilias maneant, attamen patrumfamilias vice funguntur, vt ſubiicitur in *l. ſeq.* vt nimirum eo priuilegio inuitarentur filiifamilias ad militiæ munera ſubeunda; idque non inuitis parentibus, quia diſciplina caſtrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quàm charitas ipſa liberorum *l. poſtliminium 19. §. filius quoque familias infr. de captiu. & poſtlim.* Adeò autem hoc verum eſt, filiũfamilias militem in caſtrenſi peculio patrifamilias iure cenſeri, etiam de caſtrenſi peculio teſtari poſſit *§. 1. Inſt. qui teſtam. fac. poſſ. l. vlt. infr. ad SC. Tertyll.* quamuis non niſi patrifamilias lex duodecim tabularum ius teſtandi conceſſerit *l. verbis legis 120. de verb. ſignif. iunct. l. 1. ad leg. Falcid. l. pater 10. §. 1. infr. de capt. & poſtlim.* Itémque vt inter patrem & filiumfamilias de caſtrenſi peculio, perinde atque inter extraneos lis eſſe poſſit *l. 4. ſupr. de iudic. iunct. l. ne cum filiofamilias 16. infr. de furt.* Ergo & Senatuſconſultum Macedonianum hoc caſu ceſſare debet, quia de filiofamilias duntaxat, nô etiam de patrefamilias locutum eſt *l. vlt. C. hoc tit.* Et verò cùm in peculio caſtrenſi nihil omnino iuris habeat pater quandiu filius viuit *l. 3. C. de pecul. caſtrenſ. milit. libr. 12. titul. 37. l. imperator 50. ad SC. Trebell.* nulla ratio eſt, cur prætextu patriæ poteſtatis inducatur Senatuſcõſultum Macedonianum in filiofamilias milite caſtrenſe peculium habente.

a. IDEM

2. Idem libro 64. ad Edictum.

VSque ad quantitatem caſtrenſis peculij: a cùm filiifamilias in caſtrenſi peculio vice patrum familiarum fungantur.

Ad l. 2. Vſque ad quantitatem.

Rat. dub. & Dec. eadem ipſa eſt, quæ ad finem legis præcedentis: niſi quod hîc additur filiumfamilias militem ita demùm non iuuari Macedoniano, ſi mutuam pecuniam acceperit ad quantitatem vſque caſtrenſis peculij: eſt enim priuilegium hoc non tam militiæ, quàm peculij in militia quæſiti, nec proinde vltra peculij caſtrenſis quantitatem extendi poteſt. Itaque ſi filiusfamilias miles qui centum duntaxat in peculio caſtrenſi habuit, ducenta mutua acceperit, in centum quidem non iuuabitur Macedoniano, at in alijs centum iuuabitur, in quo nihil abſurdi eſt ob tam euidentem rationem diuerſitatis.

a *Cùm filijfamilias in caſtrenſi peculio.* Rat. dub. Paterfamilias heredem habere poteſt, non minùs ab inteſtato, quàm ex teſtamento, ex verbis illis legis duodecim tabularum, *ſi paterfamilias inteſtato moritur, nec ſuus heres vllus erit, agnatus proximus familiam habeto, l. 1. l. pen. & paſſ. de ſuis & legit.* Atqui filiusfamilias miles quantumuis peculium caſtrenſe habeat, heredem nullum habere poteſt ab inteſtato ne quidem in caſtrenſi peculio, ſed pater bona ipſius caſtrenſia omnia occupat iure peculij *l. 1. 1. & paſſ. infrà, de caſtrenſ. pecul.* Adeò vt nec hodie aliud ſit poſt *Nouell. 118. de hered. ab inteſt. venient.* qua Iuſtinianus induxit, vt filiusfamilias etiam paganus in peculio quoque aduentitio legitimum heredem habere poſſit: nam neque de caſtrenſi peculio loquitur, ſed tantùm de aduentitio, & longe alia ratio eſt peculij caſtrenſis, quia cùm de eo teſtari filiusfamilias etiam hodie poſſit, qui de aduentitio non poſſet *l. pen. Cod. qui teſtam. facer. poſſ.* longè maior ratio fuit corrigendi iuris veteris quantum ad ſucceſſionem inteſtati, in peculio aduentitio quàm in caſtrenſi, de quo ſi filiusfamilias teſtatus non ſit, imputet ſibi cùm de eo teſtari potuerit. Datum enim eſt priuilegium non tam caſtrenſi peculio, quàm iudicio militis de caſtrenſi peculio teſtantis, vt eleganter ſcriptum eſt in *d. l. vlt. in fin. infr. ad SC. Tertyl.* Idque à nobis contra Accurſij noſtri, & interpretum noſtrorum opiniones pluribus diſputatum eſt in *Chiliadim de error. pragmat.* Illud quoque in caſtrenſi peculio ſingulare eſt, vt filiusfamilias qui cùm diuerſi generis peculia haberet [poteſt enim habere *l. hinc quæritur 19. §. 1. infr. tit. proxim.* puta peculium profectitium, aduentitium & caſtrenſe] mutuam pecuniam acceperit, in contractu caſtrenſis peculij eam accepiſſe intelligatur, quod à Iuſtiniano expreſſim conſtitutum eſt in *l. vlt. Cod. hoc tit.* Etſi autem lex hæc de caſtrenſi tantùm peculio loquitur, attamen in quaſi caſtrenſi idem iuris eſt ex alia eiuſdem Iuſtiniani conſtitutione in *l. vlt. C. de inoffic. teſtam. iunct. l. 1. §. nec caſtrenſe, infr. de collat. bonor.*

3. Idem libro 29. ad Edictum.

SI quis patremfamilias eſſe credidit, non vana ſimplicitate deceptus, nec iuris ignorantia, ſed quia publicè paterfamilias pleriſque videbatur, ſic agebat, ſic contrahebat, ſic muneribus fungebatur: ceſſabit Senatuſconſultum.

Ad l. Si quis patremfamilias 3.

Rat. dub. Is qui reuera filiusfamilias eſt, licèt publicè paterfamilias pleriſque videatur, quia ſic agat, ſic contrahat, ſic muneribus fungatur quaſi paterfamilias ſit, non eo minùs tamen filiusfamilias eſt: nec enim communis hominum opinio præ cæteris erronea iuſtus modus eſt tollendæ patriæ poteſtatis, *tot. tit. inſtit. quibus mod. ius patr. poteſt. ſollit.* ergo verum eſt creditam fuiſſe pecuniam ei qui filiusfamilias verè fuit, & conſequenter non debet ceſſare Senatuſconſultum *l. 1. § pen. ſupr.*

Dec. Macedonianum Senatuſconſultum non tam fauore filiorumfamilias factum eſt, quam odio creditorum, vt diximus ad *l. 1. ſupr.* atqui nullum poteſt odium eſſe creditoris, qui cum filiofamilias contrahit, quem patremfamilias eſſe putat, non vana ſimplicitate deceptus, neque ſtulta iuris ignorantia, ſed publico & communi, eóque non improbabili omnium errore, neque poteſt hic videri aliquid contra Senatuſconſultum facere voluiſſe, qui ſe patrifamilias credere exiſtimauit: communis enim error licet ius non faciat, vt contra errorem communem interpretum docuimus ad *l. Barbarius Philippus 3. ſupr. de offic. Prætor.* iuſtam tamen excuſationem præbet, quia nec affectatus nec ſuſpectus videri poteſt *l. item ſi 7. aliàs l. ſed Iulianus 9. item ſi duos, & l. pen. inf. hoc tit. l. 1. Cod. eod. d. l. Barbarius l. quid ſit fugitiuus 17. §. apud Labeonem 11. & §. idem Cælius ait 16. inf. de ædilit. edict. l. 3. in fin. infr. de ſupell. legat. l. fugitiuus 19. infr. de ſolut. l. ſed etſi 7. §. Marcellus, aliàs l. eum qui ſuprà, de Public. in rem act. l. cùm quidam 30. §. quod dicitur infr. de acquir. hered. l. 4. C. de inceſt. & inutil. nupt. & tot. tit. infr. de eo qui pro tutor. vel curat. negot. ger.* Mirum igitur non eſt in eo creditore, qui tali filiofamilias bona fide credidit, ceſſare Senatuſconſultum, nec aliud eſt ſi affirmationi crediderit debitoris ſe patremfamilias dicentis *l. 1. Cod. hoc tit.* aliud eſſet ſi fauore filiorumfamilias Senatuſconſultum factum eſſet, vt benè tractat Bartolus ex *l. 2. §. verba infr. ad SC. Vellei an. l. 1. & 3. C. ſi min. ſe maior. dixer.*

1 ¶ Vnde Iulianus libro duodecimo in eo, qui vectigalia conducta habebat, ſcribit, & eſt ſæpè conſtitutum, ceſſare Senatuſconſultum.

Ad §. 1. Vnde Iulianus.

Rat. dub. Etiam filiusfamilias publica vectigalia conducta habere poteſt, cùm ex omni cauſa, omníque contractu & obligari & conueniri poſſit *l. filiusfamilias 39. de oblig. & action.* præterquàm ex voto *l. 3. §. 1. infr. de pollicit.* & ex mutuo propter authoritatem Senatuſconſulti Macedoniani *l. ſi ex alio 9. C. quod cum eo qui in alien. poteſt.* neque rurſus publicorum vectigalium conductio iuſtus & legitimus modus eſt tollendæ patriæ poteſtatis: ergo non ideò ceſſare debet Senatuſconſultum, quòd quis filiofamilias publicorum vectigalium conductori pecuniam mutuam crediderit.

Dec. Non admittuntur ad licitationem & conductionem publicorum vectigalium alij, quam illi, quorum certa & idonea ſint nomina nec vllo modo ſuſpecta *l. locatio 9. in princ. & §. reliquatores & ſeq. infr. de publican. & vectigal.* Filiifamilias verò nomen per ſe, id eſt, ſine patre aut ſine fideiuſſore, neque certum, neque bonum eſt *l. 1. ſupr. l. ſi filiusfamilias 7. infr. de tutel.* Ergo ſi quis crediderit pecuniam mutuam filiofamilias conductori

Digitized by Google

ductori publicorum vectigalium, iuſtam cauſam habuit exiſtimandi credere ſe patrifamilias, ideóque Senatuſconſultum hoc quoque caſu ceſſare æquum eſt, non minùs quam ſuperiore: itaque illatio hæc tantùm eſt ex eo, quod proximè dictum fuit: proinde ſi quis credideſe at conductori publicorum vectigalium, quem ſciebat eſſe filiumfamilias, obſtabit ei Senatuſconſultum, quoniam ſcientia nullam excuſationem admittit; imò verò ſufficit, vt creditor ſcire facilè ac probabiliter potuerit filiumfamilias eſſe eum cui credebat *l. pen. infr. &* *§. prox. ſeq.*

2 ¶ Proinde & in eo, qui ſcire non potuit, an filiusfamilias ſit, Iulianus libro duodecimo ceſſare Senatuſconſultum ait: vtputa in pupillo, vel minore viginti quinque annis. Sed in minore cauſa cognita, & a prætore ſuccurrendum. In pupillo autem etiam alia ratione debuit dicere ceſſare Senatuſconſultum: quòd mutua pecunia non ſit, quam ſine tutoris auctoritate pupillus dat, quemadmodum ipſe dicit Iulianus libro duodecimo.

SI filiusfamilias crediderit, ceſſare Senatuſconſultum: quòd mutua pecunia non ſit, quamuis liberam peculij adminiſtrationem habuit. non enim perdere ei peculium pater concedit, cùm peculij adminiſtrationem permittit. & ideo vindicationem nummorum patri ſupereſſe ait.

Ad §. 2. Proinde.

RAT. DVB. Qui cum alio contrahit, vel eſt, vel debet eſſe non ignarus conditionis eius cum quo contrahit *l. qui cum alio 19. de regul. iur.* Ergo quiſquis pecuniam alij credit, priùs ſcire ac diligenter exquirere debet, an filiofamilias credat, an patrifamilias, nec audiendus eſt, ſi alleget non potuiſſe ſe ſcire, an filiusfamilias eſſet, an paterfamilias.

DEC. Ignorantia non tantùm facti, ſed etiam iuris in minore annis vigintiquinque ſemper tolerabilis eſt *l. regula 9. infr. de iur. & fact. ignor. l. vlt. Cod. eod. l. pen. C. de minor.* Multò magis in pupillo cuius ætas ignorat, etiam illa quæ videt *l. 1. C. de falſ. monet.* Ergo ſi vel pupillus, vel etiam minor pecuniam filiofamilias maiori crediderit, non debet ei nocere Senatuſconſultum, magiſque ætatis quàm Senatuſconſulti ratio habenda eſt, vt in *leg. verum 11. §. vltim. ſupr. de minor.* Sed in minore tamen non vſquequaque verum eſt, ſuccurrendum ei eſſe; ſed cauſa cognita, vt hic Vlpianus adiicit, & à iudice, qui cognoſcit inter minorem & filiúfamilias, qui pecuniam mutuam accepit: de cauſis enim minorum ſolus Prætor cognoſcit, ſiue de in integrum reſtitutione, ſiue de qua alia re tractetur? neque ex edicto de minoribus actio vel cautio vlla proficiſcitur, ſed totum id pendet ex cognitione Prætoris *leg. quod ſi minor. 24. §. vlt. eod. titul. leg. nam poſteaquàm 9. § ſi minor. ſupr. de iureiur. l. ſed ſi pupillus 11. §. 1. ſupr. de inſtitor. act.* Cauſæ autem cognitio in hoc verſatur, an minor ſciuerit, an ignorauerit filiumfamilias illum eſſe, cui pecuniam credidit: etſi enim præſumitur ignorantia in minore, vt Bartol. hic notat, admittit tamen ea præſumptio probationem in contrarium, quia iuris tantum eſt, non etiam de iure: igitur cauſæ cognitio aliqua hic neceſſaria eſt, ſed quæ probatione onerat eum qui dicit pecuniam à minore creditam eſſe illi, quem filiúfamilias ſciebat, in aliis aliud eſt: probare enim creditor debet neque ſciuiſſe ſe, neque ſcire potuiſſe an filiusfamilias eſſet ille cui pecunia credebatur. Pupillus autem & à minore diſtat, & à cæteris in eo quod ſi mutuam pecuniam filiofamilias dederit, neque oneratur probatione, quod nec ſcire potuerit filiumfamilias eum fuiſſe, neque timet ne contra eum probetur ſcientia, quæ etiamſi probaretur, nihil tamen ei noceret propter fauorem ætatis pupillaris, nec ſi pupillus doli capax proponeretur, vt in *l. 4. § vlt.* vbi diximus *ſupr. de tribut. act. l. vltim. infr. de iur. & fact. ignor.* Quamquam alia & fortior ratio eſt, ob quam dicendum ſit Macedonianum pupillo obſtare non poſſe, quia ſcilicet credendo pecuniam ſine authoritate tutoris, nó facit eam mutuam, quandoquidem non facit accipientis: cùm nihil alienare ſine tutoris authoritate pupillus poſſit *§. nunc admonendi inſt. quib. alien. licet vel non, l. obligari 9. infr. de author. tut.* Et hanc rationem à Iuliano prætermiſſam eſſe Vlpianus hic miratur, cùm in ſpecie diuerſa quidem, ſed dubitabiliore idem Iulianus *lib. 12. Digeſtorum* benè docuerit ceſſare Senatuſconſultum, id eſt, ſi filiusfamilias etiam habens à patre liberam peculij adminiſtrationem filiofamilias pecuniam crediderit, non alia ratione, quàm quia neque hoc caſu mutua fiat pecunia: eſt autem hic caſus ideò dubitabilior, vt dixi, quoniam non tantùm filiusfamilias, ſed etiam ſeruus ſi liberam peculij adminiſtrationem habeat alienare res & pecunias peculiares poteſt *l. ſi conuenerit 18. §. vlt. & l. ſeq. ſup. de pignor. act.* In eóque plus iuris habet, quam pupillus, de quo proximè diximus qui nullum alienandi abſque tutore ius habet: ſed decidendi ratio eſt, quam idem Iulianus adferebat, quod pater qui filiofamilias liberam peculij adminiſtrationem permittit, non ideò concedat ei quicquam ex peculio perdere, quomodo idem Vlpianus noſter ratiocinatur in *l. filiusfamilias 7. §. item videamus, infr. de donat.* & Caius *in l. contra 28. §. ſi ſeruus, ſupr. de pact.* perdit autem non tantùm qui donat, vt in *d. §. item videamus*, ſed etiam qui credit filiofamilias, cùm propter interdictum Senatuſconſulti Macedoniani nullam ex eo mutuo actionem efficacem ſit habiturus: impeditur ergo hoc caſu alienatio dominij pecuniæ creditæ quòd ſummopere notandum eſt, non propter authoritatem Senatuſconſulti, vt euenit in prædiis minorum *leg. prædia 8. leg. ſi quidem 11. Cod. de præd. minor.* [nec enim Macedonianum impedit, ne is qui credit filiofamilias, faciat nummos accipientis,] ſed defectu voluntatis in perſona patris, qui alienandi poteſtatem hoc caſu nullam filio dediſſe intelligitur, & ſine cuius tamen voluntate nihil alienare filiusfamilias poteſt: ſupereſt ergo, quod hîc ſubiicit Vlpianus ex Iuliano, vt ſaluam pater habeat vindicationem nummorum, quos filiusfamilias filiofamilias credidit, tanquam quorum dominium in accipientem, nec tranſierit, nec tranſire potuerit *leg. rogaſti 11. §. vltim. ſuprà de reb. credit.* Poteſt enim quilibet vindicare, quod ſuum eſt *l. Quintus 27. § argento de aur. & argent. legat.* Hoc ita ſi nummi extent, nam ſi conſumpti ſint, condictio neceſſaria eſt, vt & in *leg. ſed ſi paterfamilias 9. §. 1. infr.* Planè ſi pater agat ex contractu filij, & mutuam pecuniam petat, alij filiofamilias creditam, dubitandum non eſt, quin hoc ipſo ratum contractum habeat, & ita mutuum conualeſcat, vt proinde Macedoniani exceptio locum hîc habere non poſſit *leg. vltim. Cod. hoc titul.* & ita benè hic Accurſius notat.

3 ¶ Is autem ſolus Senatuſconſultum offendit: qui mutuam pecuniam filiofamilias dedit: non qui alias contraxit: puta vendidit, locauit, vel alio modo contraxit. nam pecuniæ datio pernicioſa parentibus eorum viſa eſt. & ideò etſi in creditum abiit filiofamilias vel ex cauſa emptionis, vel ex alio contractu, in quo pecuniam non numeraui: & ſi ſtipulatus ſim, licèt cœperit eſſe mutua pecunia [a]: tamen, quia pecuniæ numeratio non occurrit, ceſſat Senatuſconſultum, quod ita demum erit dicendum, ſi non fraus Senatuſconſulto ſit cogitata: vt, qui credere non potuit, magis ei venderet, vt ille rei pretium haberet in mutui vicem.

Ad §. 3. Is autem ſolus.

RAT. DVB. Quod vna via facere prohibitum eſt, alia fieri non debet, ne alioqui facilè fraus fiat legi & Senatuſconſulto *l. ſcire oportet 21. §. 1. infr. de legit. tutor. l. magis puto 5. §. ſi pupillus infr. de reb. eor. qui ſub tutel.* ergo quod Senatuſconſulto Macedoniano prohibitum eſt, ne cui filiofamilias pecuniam credere liceat, non tantùm ad mutui contractum, & ad numerationem referendum eſt, ſed ad omnem omnino contractum, qui cum filiofamilias ineatur, præſertim cùm Senatuſconſultum locutum ſit de pecunia credita, cuius appellatio generalis eſt: nam verbis quoque credimus, nec minùs cæterarum rerum nomine quæ in pondere & menſura conſiſtunt, quàm pecuniæ nomine in creditum ire poſſumus *l. 2. §. 1. & § vlt. ſupr. de reb. credit.*

DEC. Quod Senatuſconſulto Macedoniano inductum eſt, vt filiofamilias credere non liceat, non ad verba referendum eſt, ſed ad ſolam realem numerationem *l. prox. infr.* ſola enim pecuniæ datio & numeratio parentibus pernicioſa eſſe viſa eſt, non cæteri etiam contractus, vt Vlpianus hîc ſcribit, ſiue quòd pecunia fragilis & lubrica res ſit *l. ſi chorus 79. §. 1. de legat. 3.* ac proinde quam filiusfamilias qui mutuam accepit, amittit faciliùs, ſiue potiùs quòd procliuiores ſint homines ad mutuam pecuniam accipiendam, ſi modò creditorem inueniant, quàm ad alios contractus ineundos, præſertim qui ſint vltro citróque obligatorij, vt ſunt contractus emptionis, locationis, & ſimiles: maximè verò ij qui luxuriæ dediti ſunt, & prodigalitati: ſola enim pecunia numerata in eas res commodum vſum præbet, idcóque tanto magis fuit prohibenda, non cæteri etiam contractus, niſi in fraudem Senatuſconſulti excogitati probentur. Fieri enim poteſt, vt qui mutuam pecuniam filiofamilias vult, nec tamen propter Senatuſconſultum audet credere, colorem quærat emptionis, & fingat ſe filiofamilias vendere, vt ille pretium habeat in mutui vicem: quicquid enim in Senatuſconſulti fraudem excogitatum videri poteſt, ratum haberi non debet *l. quidam 29. §. 1. infr. ad SC. Velleian. l. contra legem 29. & ſeq. ſupr. de legib.* ergo ſi aliter quàm mutua data pecunia cum filiofamilias contractum ſit nullo fraudis conſilio interueniente, Senatuſconſulto locus non erit *l. 3. Cod. hoc tit. l. item ſi 7. in princip. l. ſi quod alij 13. infr.* Planè nec omnis numeratio pecuniæ creditæ interdicta eſt: quid enim ſi filiusfamilias non ſibi, ſed patri mutuam pecuniam acceperit? Aut quid ſi ſibi quidem, ſed tamen in rem patris eam verterit? nam & hoc caſu patri eam accepiſſe videtur: ergo & his caſibus ceſſabit Senatuſconſultum *l. item ſi 7. aliàs l. ſed Iulianus §. proinde infr. hoc tit.*

a *Licèt cœperit eſſe mutua pecunia.* Accurſius noſter ſic intelligit, quaſi pecunia deducta fuerit in confeſſionem mutui, quæ tamen ex alio contractu & ex alia cauſa debebatur, nec malè: ponit enim Vlpianus ſtipulationem interueniſſe ante numerationem pecuniæ creditæ, quomodo interuenire ſolet aut ante aut poſt, vt tantò fortiùs obligetur debitor ex cauſa ſtipulationis non mutui, quod cùm euenit vnicus quidem contractus eſt, iſque ſtipulationis non mutui *l. ſi ita fuero 6. §. 1. & l. ſeq. infr. de nouat.* ſed tamen pecunia iam tùm incipit eſſe mutua, cùm ſtipulatio interponitur, quia verbis quoque credimus *l. 2. §. vlt. ſupr. de reb. credit.* nec ideò tamen locus adhuc ſit Senatuſconſulto Macedoniano, quia vt ſubijcitur in *l. ſequ.* quod vulgò dicitur filiofamilias credi non licere non ad verba, ſed ad numerationem referendum eſt, neque tam promiſſio quàm numeratio pecuniæ facta filiofamilias pernicioſa eſſe parentibus viſa eſt, quandoquidem non promiſſio, ſed numeratio ſola illa eſt, quæ peccandi materiam malis moribus ſubminiſtrat. Proinde ſiue numeratio ſecuta ſit, poſteaquam factus eſt filiusfamilias ſui iuris, neque Senatuſconſulti, neque alia exceptio vlla locum habere poterit *§. proxim. inf.* origine ſcilicet inſpecta, inquit Accurſius, quæ ſemper inſpicienda eſt, *d. l. 3. C hoc titul l. qui id quod 33. infr. de donat. l. tutor. 69. de fideiuſſ.* ſiue nulla vnquam ſequatur creditori agenti ex ea ſtipulatione exceptio quidem Macedoniani non oberit, ſed obſtabit tamen doli mali, quaſi interpoſita ſtipulatione ſine cauſa *l. 2. § circa, infra de doli mal. excep.* Numerationem enim aut præcedere aut ſequi tandem oportet implendæ ſtipulationis gratia, quæ alioquin inanis & vacua inueniretur. *l. cùm enim 7. in fin. de nouat.* ſed hoc quoque ita intelligendum eſt, vt ſtatim ſequitur in textu, ſi nihil in fraudem Senatuſconſulti factum probetur: nam ſi is qui filiofamilias credere non potuit, magis ei vendiderit, vt pretium haberet ille in mutui vicem, quamuis nulla numeratio interuenerit, Senatuſconſultum tamen obſtabit, quoniam pecunia ex cauſa pretij quæſito colore debitori potiùs ex cauſa mutui numerata eſſe intelligitur inſpecto eo quod actum eſt, potiùs quàm quod ſimulatè conceptum, *tot. tit. Cod. plus valer. quod agit.* Breuique manu perinde habendum eſt, ac ſi filiusfamilias pecuniam pro rei emptæ pretio debitam ſoluiſſet, rúmque mutuam eandem pecuniam ab eo accepiſſet: nam & eo modo contrahi mutuum poteſt *l. rogaſti 11. in princip ſupr. de reb. credit.* quod ſi poneres hoc quoque caſu deductam eſſe pecuniam in ſtipulationem ſub confeſſione mutui, vt in alia ſpecie ſuprà ex Accurſio poſuimus, non iam fraudem Senatuſconſulto excogitatam fuiſſe dicendum eſſet, quàm apertè factum eſſe contra Senatuſconſultum, habita ſcilicet mutui mentione, & concurrente acta qui numerationi æquipolleat: non enim neceſſaria eſt numeratio pecuniæ vt nec alterius rei vllius traditio ad transferendum dominium eius rei quæ penes alium iam ſit, & remaneat ex domini voluntate *l. qua ratione 9. § interdum infr. de acquirend. rer. domin. § interdum, inſtitut. de rerum. diuiſ.*

4 ¶ Si à filiofamilias ſtipulatus ſim, patrifamilias facto crediderim: ſiue capite deminutus ſit, ſiue morte patris, vel aliàs ſui iuris ſine capitis deminutione fuerit effectus: debet dici, ceſſare Senatuſconſultum: quia mutua iam patrifamilias data eſt.

Ad §. vlt. Si à filiofamilias.

RAT. DVB. Cùm quis à filiofamilias mutuam pecuniam ſtipulatus, nulla dumtamen interueniente numeratione, poſteà eidem patrifamilias facto pecuniam numerauit, ſiquidem per capitis diminutionem ſui iuris factus eſt, puta per emancipationem, mirum non eſt ceſſare Senatuſconſultum, quaſi hodie alius hic ſit, quàm à quo creditor ſtipulatus fuit. Capitis enim diminutio ita mutat ſtatum, vt qui capite minuitur, alius homo eſſe videatur *l. 3. §. vltim. & l. 4. ſupr. de cap. minut. l. ſeruus 27. in fin. de adim. legat.* at cùm nulla capitis diminutio interuenit, & nihilominus filiusfamilias fit ſui iuris, vt puta patre mortuo, vel quod effectu idem eſt in ſeruitutem redacto vel deportato, aut ſi ius nouum inſpicias filiofamilias ad eam dignitatem erecto quæ eum liberet à patris poteſtate ex *Nouell. 81. conſtitut. qua dignit. & Epiſcop. liber. fil. patr. poteſt.* nihil eſt propter quod is, cui iam patrifamilias facto numerata eſt pecunia, quam, cùm adhuc filiusfamilias eſſet promiſerat, alius homo videri debeat, quàm qui erat promiſſionis tempore: & conſequenter, cùm quæritur an in filiofamilias promiſſore cui iam patrifamilias facto pecunia numerata eſt, Senatuſconſulto eſſe poſſit, neceſſaria videtur diſtinctio an per capitis diminutionem, an aliter factus ſit ſui iuris, vt priore quidem caſu ſpectetur tempus numerationis, poſteriore verò tempus promiſſionis, initio ſcilicet inſpecto *argument. l. 3. §. ſcio ſupr de minor. d. l. 3. Cod. ad SC. Maced l. qui id quod 33. infr. de donat. l. tutor 69. inf. de fideiuſ.*

DEC. Nihil fit contra Senatuſconſultum quoties filiofamilias pecunia verbis tantum creditur, quia vt ſubiicitur in *l. ſeq.* prohibitio credendi per Senatuſconſultum facta non ad verba, ſed ad numerationem referri debet: ſola enim datio & numeratio pecuniæ creditæ non etiam promiſſio perniciola parentibus eſſe viſa eſt, vt diximus in §. præcedenti. Proinde non cui promiſſa ſit pecunia inſpiciendum eſt, ſed cui numerata, vt ſi filiofamilias promiſſa ſit: numerata autem ei qui numerationis tempore quoquomodo paterfamilias factus reperiatur, Senatuſconſulto locus non ſit: quemadmodum è contrariò pecunia credita & numerata filiofamilias, non eo minùs inducit Macedonianum, quod promiſſa ei fuiſſet antequàm filiusfamilias fieret *l. contra 6. infr.*

4. SCÆVOLA libro 2. Quæſtionum.

QVia quod vulgo dicitur, filiofamilias credi non licere, non ad verba referendum eſt, ſed ad numerationem.

Ad l. Quia quod vulgo 4.

RAT. DVB. Numeratio fit in conſequentiam promiſſionis factæ ſpe futuræ numerationis, ne aliuqui promiſſio ſine cauſa facta eſſe videatur *l. cùm enim 7. infr. de nouat.* Ergo verbis quoque creditam eſſe pecuniam ſufficit, vt locus ſit Macedoniano: quaſi parum referat, quo tempore ſecuta ſit numeratio, cum promiſſio præceſſit, quæ faciendæ numerationis cauſam & neceſſitatem poſtea dederit *l. 1. inf. qui potior. in pignor. hab.*

DEC. Qui pecuniam creditam accepturus ſpopondit creditori futuro, in poteſtate habet, ne accipiendo ei ſe obſtringat *l. qui pecuniam 30. ſupra de reb. credit.* Ergo non tam promiſſionis factæ tempus inſpiciendum eſt, quàm ſecutæ numerationis, maximè cùm quæritur de SC. Macedoniano, quia ſola datio & numeratio pecuniæ, non etiam promiſſio perniciosa eſſe parentibus viſa eſt, vt diximus in præcedentibus ex § *pen. l. prox. ſupr* & quamuis Senatuſconſultum credendi verbo vſum ſit, quod generale eſt, & verbis quoque creditam pecuniam comprehendit *l. 2. §. vlt eod. ill. tit.* in propoſito tamen & ſecundum ſubiectam materiam reſtringendum eſt ad numerationem: nec enim nouum eſt libris noſtris, vt nomen generis ad certam ſpeciem reſtringatur, vt Accurſius noſter hîc notat ex *l. 2. §. 1. ſupr. de adopt. d. l. 2. §. 1. de reb. credit. 9. ſed quoties, Inſt. de iur. natur gent. & ciuil.* Cùm verò hæc lex rationem contineat eius, quod ſcriptum eſt in §. *vlt. legis præcedentis*, referenda eſt vtique ad *d. §. vlt.* quamuis poſſit etiam referri ad id quod ſcriptum eſt in §. *penultimo verſicul & ideo*, vt & Accurſius putat. Vtriuſque enim loci ſi non eadem protinus ſententia, eadem tamen ratio eſt.

5. PAVLVS libro 3. Quæſtionum.

ERgo hic & in ſolidum damnabitur, non in id, quod facere poteſt.

Ad l. Ergo hic 5.

RAT. DVB. Filiusfamilias qui contraxit eo tempore quo erat in patris poteſtate, licèt poſteà fiat ſui iuris quoquomodo, id eſt, ſiue aliqua, ſiue nulla capitis diminutione interueniente, non tamen in ſolidum condemnari poteſt, ſed in tantum duntaxat, in quantum facere poteſt *l. 2. ſupr. tit. prox. l. & exheredatum 49. infr. de re iudic. l. ſi dubites 10. §. filiusfamilias infr. de fideiuſſ.* Ergo ſi filiusfamilias pecuniam ſibi verbis creditam promiſerit, quamuis eidem patrifamilias iam effecto pecunia numerata ſit, in ſolidum tamen damnari non debet, ſed duntaxat quatenus facere poteſt.

DEC. Filiusfamilias hoc caſu non ex promiſſione tenetur, ſed ex numeratione quæ ei iam patrifamilias effecto facta eſt, vt dictum eſt in legibus præcedentibus. Ergo non in quantum facere poteſt, ſed in ſolidum damnari debet, ſoli enim filiofamilias id priuilegium datum eſt, & quidem ſi patri heres non ſit cum eſt ſtatu *dict. l. 2. §. vlt. l. 3. in fin. & l. 4 ſuprà tit. prox. l. ſi ex alio 9. Codice eod. ill. titul.*

6. SCÆVOLA libro 2. Quæſtionum.

COntra etiam rectè dicitur, ſi à patrefamilias ſtipulatus ſis, credas poſteà filiofamilias facto, ſenatus poteſtatem excedendam: quia expleta eſt numeratione ſubſtantia obligationis.

Ad l. Contra etiam 6.

RAT. DVB. & DEC. eadem eſt, quæ ad leges præcedentes, quamuis contrarius hic caſus proponatur. Id enim eſt quod dici ſolet, contrariorum eandem eſſe rationem: nam quæ ratio facit, vt Senatuſconſultum Macedonianum non habeat locum in filiofamilias, cui iam patrifamilias effecto numeratio facta eſt, quamuis promiſſionis tempore filiusfamilias fuerit, eadem facit, vt locum habere debeat in eo qui paterfamilias promiſit, ſi poſteà per adrogationem filiusfamilias factus pecuniam creditam acceperit, nempe quia inſpiciendum eſt tempus, quo expletur ſubſtantia obligationis & ſtipulationis, id eſt, tempus quo fit numeratio, quæ ſcilicet implendæ ſtipulationis gratia fieri intelligitur *leg. cùm enim*

Digitized by Google

infr. de nouat. Rurſum quæ ratio dubitandi facere videbatur, vt promiſſionis tempus inſpici deberet potiùs quàm numerationis ad inducendum Macedonianum, cùm creditor ſtipulatus eſt à filiofamilias, & patrifamilias credidit, eadem ſuadebat, vt in caſu contrario cùm filiofamilias pecunia numerata eſt, quæ à patrefamilias promiſſa fuerat, Senatuſconſulto locus eſſe non deberet, contraquàm ſcriptum ſit in hac lege.

7. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

ITem ſi filiusfamilias fideiuſſerit, Neratius libro primo, & ſecundo reſponſorum ceſſare Senatuſconſultum ait, idem Celſus libro quarto.

SEd Iulianus adiicit: a ſi color quæſitus ſit: vt filiusfamilias, qui mutuam accepturus erat, fideiuberet alia reo dato: fraudem Senatuſconſulto factam nocere: & dandam exceptionem tam filiofamilias, quàm reo. quoniam & fideiuſſori filij ſubuenitur. b

Ad l. Item ſi filiusfamilias 7.

RAT. DVB. Inuenta erit ratio fraudandi facile Senatuſconſulti, ſi permittatur filiofamilias pro alio fideiubere mutuam pecuniam accipiente, quid enim facilius, quàm reum qui fortè pro filiofamilias fideiuſſurus erat, ſubiicere, vt ſe tanquam reum obliget: filius autem familias qui pecuniam pro ſeipſo accepturus eſt, obliget ſe tanquam fideiuſſorem pro alio, vt in ſpecie quæ ſtatim ex Iuliano tractabitur: ergo ſi filiusfamilias pro alio fideiuſſerit, non eſt dicendum ceſſare Senatuſconſultum, vt quantum fieri poteſt, omnis via fraudibus Senatuſconſulti præcludatur *argum. l. ſcire oportet 11. §. 1. infr. de legit. tutor. l. magis puto 5. §. ſi pupillus, infr. de reb. eor. qui ſub tutel.*

DEC. Senatuſconſultum de ſolo contractu mutuæ pecuniæ locutum eſt, non etiam de cæteris contractibus, in quibus proinde ſeruandum eſt ius commune, quod ante Senatuſconſultum obtinebat, vt eos contractus inire filiusfamilias liberè ac licitè poſſit *l. 1. §. is autem ſolus ſuprà*, quidni ergo pro alio quoque fideiubere poterit etiam ſine patris voluntate? quomodo & pro patre ipſo poſſet *l. ſi dubitet 50. §. filiusfamilias inf. de fideiuſſ.* Nam etſi quod alij mutuum datum eſt à filiofamilias nouandi animo, quis ſtipuletur, conſtat Senatuſconſultum non eſſe impedimento *l. ſi quod alij 13. infr.* Sed hæc ita, niſi fraus Senatuſconſulto facta ſit; tunc enim aliud probandum erit *d. §. is autem ſolus, in fin.* vbi diximus, ſed fraudem allegari non ſufficit, niſi ab eo qui allegat, probetur: aliud enim eſt fraudem factam eſſe, aliud verò fieri poſſe, nec valet argumentum à *Poſſe* ad *Eſſe*, niſi cùm fraudis præſcriptio à iure ipſo inducitur ex omiſſione ſolemnitatum, quas pro certa forma lex aliqua, vel ſtatutum præſcripſerit, vtputa ſi is qui heredem ſe dicit, cum beneficiu legis & inuentarij, vel nullum inuentarium fecerit, vel aliquod, ſed minùs ſolemne, non vocatis fortaſſe iis quorum maximè ac potiſſimùm intererat, *l. vlt.* vbi Bartol. Bald. Caſtr. & omnes notant. *C. de iur. delib.*

a *Sed Iulianus adijcit.* RAT. DVB. Cùm in verbis nulla eſt ambiguitas, non eſt admittenda quæſtio voluntatis *l. ille aut ille 25. §. 1. de legat. 3. l. continuus 137. §. cùm ita, de verb. oblig.* Ergo non eſt quærendum an filiusfamilias qui ſe Titij fideiuſſorem ſcripſit, reus ipſe ſit, an Titius, & contrà, an Titius fideiuſſor ſit, qui ſe reum ſcripſit, cùm rei ac fideiuſſoris & diuerſa ſint nomina & diuerſæ obligationes, *arg. l. ſi idem 7. C. de codicill. l. Labeo 7. infr. de ſupellect. legat.*

DEC. Plus valere debet quod agitur, quàm quod ſimulatè concipitur, vt eſt in *rubr. Cod.* Ergo ſi color quæſitus ſit, vt filiusfamilias qui mutuam pecuniam accepturus erat fideiuberet alio reo dato, non tam habendus eſt filiusfamilias pro fideiuſſore, quàm pro reo, cùm pecunia ad eum peruenerit, hoc acto inter eum & creditorem, vt ad ipſum perueniret, & viciſſim reus datus, non tam pro reo quàm pro fideiuſſore, ac proinde ſi appareat colorem illum quæſitum eſſe, fatendum eſt fraudem Senatuſconſulto factam fuiſſe à creditore, dandámque contra eum exceptionem Macedoniani tam filiofamilias quaſi reo, quàm reo tanquàm fideiuſſori, quoniam non tantùm filiofamilias qui mutuam pecuniam accepit, ſed etiam fideiuſſoribus filij ex Senatuſconſulto ſubuenitur *l. ſed ſi paterfamilias 9. § non ſolùm infr. ſic in l. quamuis 8. §. ſi cùm eſſem infr. ad SC. Velleian. l. item ſi cùm 14. §. Labeo ſupr. quod met. cauſ.*

b *Quoniam & fideiuſſori filij ſubuenitur.* RAT. DVB. Senatuſconſultum de filiofamilias duntaxat locutum eſt, non etiam de ipſius fideiuſſore: ergo ad fideiuſſorem extendi non debet, quandoquidem non facilè debet fieri extenſio de perſona ad perſonam, quamuis de caſu ad caſum facilius fiat ex identitate, vt aiunt, rationis ex *l. Gallus 19. §. & quid ſi tantùm, de liber. & poſt. l. mulier 21. ad SC. Trebell.* nec perſona ſuppleri vnquam debet *l. ſi ita ſtipulatus 126. §. Chriſogonus in fin. de verb. oblig.*

DEC. Cùm lex aut Senatuſconſultum alicui perſonæ ſuccurrit, neceſſe eſt vt etiam fideiuſſoribus eius ſubueniatur, quia cùm regreſſum aduerſus reum habituri ſint, fieret alioqui vt inutile ac inane eſſet beneficium, quod principali perſonæ tribueretur *l. cùm lex 46. iunct. l. Marcellus 25. infr. de fideiuſ. d. l. ſi paterfam. 9. § non ſolum infr. hoc tit.* vbi dicemus *d. l. item ſi cùm 14. §. Labeo ſupr. quod met. cauſ.*

1 ¶ Idem ait, ſi duos reos accepero, filiumfamilias & Titium, cùm ad filiumfamilias eſſet peruentura pecunia: ideò autem reum Titium acceperim, ne quaſi fideiuſſor auxilo ſenatuſconſulti vteretur: vtilem eſſe exceptionem aduerſus fraudem dandam.

Ad §. 1. Idem ait, ſi duos reos.

RAT. DVB. Cùm plures correi debendi facti ſunt, non inſpicimus, an vni eorum duntaxat, an omnibus numerata ſit pecunia, quaſi ſolus ille cui numerata eſt, pro reo habendus ſit, alius verò pro fideiuſſore, vt vulgò interpretes noſtri putant, contra quos diſputauimus *lib. 11. Coniectur. cap. 1.* ſed dicimus teneri ſingulos in ſolidum perinde ac ſi ſinguli ſolidam pecuniam accepiſſent *l. ſi non ſinguli 5. C. ſi cert. pet. l. propter mutuam 4. C. de duob. reis.* Alioqui nunquàm teneremur in ſolidum, cùm fieri nequeat, vt eadem pecunia in ſolidum ad ſingulos perueniat, non magis quàm vt eiuſdem rei plures ſint domini in ſolidum *l. 5. §. ſi duobus vehiculum, ſupr. commod.* Ergo ſi duos reos accepero filiumfamilias, & Titium, quamuis pecunia tota ad filiumfamilias ſolum peruenerit, non ideò tamen ſtatim conſequens eſt, vt filiusfamilias pro reo habendus ſit, potiùs quàm pro fideiuſſore, & vt dicendum ſit fraudem Senatuſconſulto factam eſſe: ne aliter eueniat, vt filiusfamilias ex cauſa pecuniæ creditæ correus debendi cum patrefamilias conſtitui non poſſit, quin tota obligatio etiam ex parte & perſona patrisfamilias per Senatuſconſultum infirmetur, quod nuſpiam ſcriptum eſt, & apertè falſum probatur ex hoc §.

Digitized by Google

Dec. Multùm refert, an filiusfamilias acceptus ſit correus debendi cum patrefamilias ſimpliciter & bona fide an verò vt color fraudis contra Senatuſconſultum quæreretur. Priore caſu ſiue filiofamilias ſoli pecunia numerata ſit, ſiue ſoli patrifamilias, tenetur vtroque caſu paterfamilias, quia in neutro habetur pro fideiuſſore filiifamilias, ſed pro principali correo debendi: ipſe verò filiusfamilias non tenetur, neque tanquam reus principalis propter Macedonianum, neque tanquam fideiuſſor correi, quia correi debendi non cenſentur vice mutua fideiubere, vt hic locus omnium optimè probat, & *l. reos* 11. *in princ. infr. de duob. reis*. Denique filiusfamilias non poteſt fieri correus ex cauſa pecuniæ creditæ, quin Senatuſconſultum offendatur, niſi in caſibus exceptis, at poſteriore caſu neuter tenetur, non filiusfamilias propter Senatuſconſultum, non paterfamilias propter fraudem Senatuſconſulto factam, cùm non alia de cauſa creditor id agebat, vt filiofamilias ſoli crederet, Titium correum debendi acceperit, quàm ne is auxilio Senatuſconſulti tanquam filiifamilias fideiuſſor vteretur: ex quo apparet manifeſtiſſimè, vt iam dixi, correum debendi nullo caſu habendum eſſe pro fideiuſſore, ne tum quidem cùm pecunia ad alterum correum debendi tota peruenit: ergo poſteriore hoc caſu exceptio Senatuſconſulti danda erit Titio contra fraudem tanquam fideiuſſori filiifamilias, non tanquam correo.

2 ¶ Sed & ſi filiusfamilias, patre ſuo relegato, vel longo tempore abſente, dotem pro filia promiſerit, & rem patris pignori dederit: Senatuſconſultum ceſſabit: patris tamen res non tenebitur [a] plane, ſi patri heres extiterit filius, [b] & pignus perſequatur, exceptione doli ſummouebitur.

Ad §. 2. Sed & ſi filiusfamilias.

Rat. dvb. Paternum officium eſt dotare filiam *l. capite* 19. *inf. de rit. nupt. l. vlt. C. de dot. promiſſ.* Ergo ſi filiusfamilias pecuniam mutuam ab aliquo acceperit, vt eam in dotem pro filia ſua daret, perinde locus eſſe debet Senatu-conſulto, ac ſi in aliam cauſam accepiſſet: quaſi in ſuam potiùs quàm in patris rem acceperit. Quod enim pater ſit relegatus, aut longo tempore abſens, non eximit filium a patria poteſtate §. *relegati, inſtit. quib. mod. ius patr. poteſt. ſoluit.* nec proinde poteſt impedire quominus Senatuſconſulto locus ſit.

Dec. Ceſſat Senatuſconſultum, quoties filiusfamilias pecuniam quam mutuam accepit in rem patris vertit, ſiue ab initio patri, ſiue ſibi acceperit, quia in eo ſicut nihil fit in perniciem patris, ita neque contra mentem Senatuſconſulti § *proinde, infr.* Atqui in rem patris vertitur pecunia quam filiusfamilias dat pro dote filiæ ſuæ, quia & huius dotis onus ad patrem pertinet, non minùs quàm vt filiam ſuam dotet *l. & ideò* 7. §. *vltim. cum ſeqq.* vbi dicemus *infr. de in rem verſ. l. dotem* 6. *infr. de collat. bonor.* & quamuis mortua in matrimonio filia poſt mortem aui dos ad patrem non ad heredes aui redeat *d. l. dotem*, ſi tamen viuo auo neptis in matrimonio ſine liberis moreretur, dos ad auum ſuperſtitem vtique rediret: quod ſufficere debet, vt in rem patris pecunia verſa eſſe videatur, quæ in eam dotem conuerſa eſt, vt argumentatur Paulus in *l. filiusfamilias* 17. *infr. hoc titul.* ex qua lege apparet verum eſſe quod Accurſius hîc notat, nihil referre, an filiusfamilias pecuniam, quam mutuam accepit, in dotem dederit pro filia ſua, an pro filia patris ſui: etſi prior interpretatio magis conuenit verbis huius §. nec enim tam propriè diceretur filiusfamilias dotem dediſſe pro filia, quàm pro ſorore, ſi dediſſet pro filia patris ſui, vt in *d. l. filiusfamilias.* Diſtinctio tamen hîc neceſſaria videtur, quam Vlpianus, Paulus & Iauolenus adhibent in *d. l. & ideò* 7. §. *vlt. cum duab. ſeq. infr. de in rem verſ.* an filiusfamilias eam dotem dederit pro filia ſua quaſi negotium patris gerens, an quaſi ſuum, & an pater eam dotem & quidem tantam daturus fuerit, an nullam aut minorem, fortaſſis propter delicta filij, vt in ſpecie *l. 3. §. ſi emancipatus* 5. *infr. de bonorum poſſeſſ. contr. tabul.* eadem enim hac parte ratio conſtituenda eſt Senatuſconſulti Macedoniani & actionis de in rem verſo, quia nec alia cauſa eſt, cur Macedoniano in hac ſpecie locus non ſit, quàm quod pecunia filiofamilias credita in rem patris verſa eſſe intelligatur *d. l. filiusfamilias*, quamuis faciliùs inducatur exceptio Macedoniani quam actio de in rem verſo, quia ad inducendam exceptionem ſufficit, vt quoquomodo verſa ſit pecunia in rem patris, licet alia mente fuerit accepta & credita *d. d. §. proinde.* In actione autem de in rem verſo requirimus pecuniam ideò acceptam eſſe, ac ea mente, vt vel in rem patris aut domini, vel ſaltem in peculium verteretur *l. 3. §. 1. in fin. & § ſed ſi ſic accepit, l. ſi res* 5. §. *vlt. infr. de in rem verſ.*

a *Patris tamen res non tenebitur.* Mallem legere *tenebantur*, de rebus enim patris in plurali numero Vlpianus priùs locutus fuerat.

Rat. dvb. Contractuum omnium cauſa indiuidua eſt, hactenus ſaltem, vt pro parte valere poſſint, & pro parte non valere, ne alioqui decipiatur is qui pro parte contractum non ſuit *leg. tutor* 47. §. 1. *ſupr. de minor. leg. cum ex cauſa* 139. *de verborum obligat. l. ſi quis aliam* 47. *de ſolut. l. vlt. C. de pact. int. emp. & vendit.* Atqui is qui filiofamilias mutuam pecuniam credidit ad dotem pro filia dandam, ex eâque cauſa res patris pignori accepit, non erat veriſimiliter daturus pecuniam ſine pignore, cùm non aliter in tuto rem collocare poſſet, ergo non eſt decipiendus: quod fieret ſi perſonalem quidem actionem ei demus contra filiumfamilias, pignoratitiam verò & hypothecariam ſiue actionem ſiue exceptionem in rebus patris quas à filio pignori vel hypothecæ acceperit, eidem denegemus, *argument. l. ſi extraneus* 6. *ſupra, de condict. cauſ. dat. l. purè* 7. §. *penultim. infr. de dol. mal. except.*

Dec. Facilius eſt vt quis contrahendo ſe obliget, quàm vt etiam res alienas det pignori: obligatio enim pignoris rem ipſam pignoratam afficit, ideòque non ab alio, quàm ab ipſo domino contrahi poteſt, aut ab eo qui cùm dominus non ſit, domini tamen voluntatem habeat *l. 1. & tot. tit. Cod. ſi alien. res pignor. dat. ſit, l. & quæ nondum* 15. §. *quod dicitur infr. de pignor.* ergo non potuit filiusfamilias, qui in propoſita ſpecie contraxit patre ignorante, licèt in rem & vtilitatem patris, paternas tamen res pignori dare, & debet imputare ſibi creditor, qui cum filiofamilias ſine patris voluntate contraxit, & ab eo res patris ignorantis pignori accepit: nam etſi iuſſu patris filius mutuam pecuniam accepiſſet, nec tamen de pignore dando pater conſenſiſſet, idem iuris eſſet *l. dominum* 3. *infr. quod iuſſ.* nec ideò deceptum ſe conqueri creditor poteſt, cùm ſe ipſe decepit, cum ſciuerit aut ſcire debuerit, res patris ignorantis à filiofamilias obligari non poſſe, ne tum quidem cùm licitè ac Senatuſconſulto permittente contraxit *arg. l. nam ſi ſcit* 26. *ſupr. de rei vindic. l. filiusfamilias* 21. *infr. de ſolut.* Excipiendus eſt elegans caſus *l. Pomponius* 5. *aliàs l. ſi gratuitam, §. vlt. infr. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. tacit. contr.* ſi is cuius bona à debitore fuerant obligata, pro eodem debitore poſteà fideiubeat: videtur enim hîc fideiubendo etiam bonorum ſuorum obligationem mandaſſe, vt ibidem ſcriptum eſt: ſed is caſus ab eo qui hîc proponitur longè diuerſus eſt, vt benè obſeruat Accurſius.

b *Planè ſi patri heres extiterit filiusfamilias.* Rat. dvb. Conuentio pignoris quæ ab initio non valuit, conualeſcere ex poſtfacto non poteſt. Ex regula *l. quod ab initio* 29.

de regul. iur. Atqui pignus à filiofamilias conſtitutum in rebus patris ignorantis non valuit, vt proximè diximus, ergo non ob id ſolum poteſt conualeſcere, quod idem filiusfamilias qui eas res pignori dedit poſteà heres patri extiterit.

DEC. Multùm refert, an ille ipſe qui rem alienam pignori dedit, poſteà dominus eius factus ſit, ſiue quod domino heres extiterit, ſiue qualibet alia ratione, an verò dominus eius rei, quæ ab alio pignori data eſt, extiterit heres ei qui dedit. Priore caſu conualeſcit pignus hactenus, vt non directa quidem, ſed vtilis tamen pignoratitia detur creditori, cùm is qui conuenit de pignore improbe reſiſtat, quominùs vtilis actio moueatur, quandoquidem ex mendacio ſuo arguitur, vt Paulus ratiocinatur in *l. rem alienam 41. ſuprà de pignorat. action.* Poſteriore autem caſu, ſi Paulo credimus, aliud eſt, non etiam ſi Modeſtino, qui eo quoque caſu pignoratitiam actionem creditori accommodat in *l. ſi Titio 12. infrà de pignor.* Prior caſus ad quæſtionem huius §. pertinet, in quo tractatur de filiofamilias qui poſtquàm patri heres extitit, vindicationem perſequatur earum rerum, quas ille ipſe pignori dederit, nec tamen de pignoratitia vtili contra eum danda Vlpianus hîc loquitur, ſed tantùm de exceptione, quæ ſemper faciliùs conceditur, tùm quoque cùm pignus, nec per per directam, neque per vtilem actionem vindicari poteſt *l. 1. in fine principij, eodem titul. de pignor.* Facilius enim eſt, vt poſſidenti detur exceptio & retentio quàm non poſſidenti vindicatio, vt ibi Papinianus ſcribit. Exceptio autem quæ in hac ſpecie contra filiumfamilias datur, non pacti eſt, quamuis filiusfamilias ipſe pactus fuerit, quia pactum inutile fuit, ſed doli, quia dolo malo facit filiusfamilias, qui aduerſùs proprium factum venit captata iuris ciuilis occaſione *l. poſt mortem 25. ſup. de adopt. l. 1. §. 1. de dol. mal. except. dict. l. rem alienam in fin.* quamuis huic filiofamilias obijci non poſſit, quod Paulus ait in *dict. l. rem alienam*, argui eum ex ſuo mendacio cùm res patris obligauerit tanquam paternas, non quaſi ſuas cùm viuo patre filiusfamilias extra cauſam caſtrenſis, vel quaſi caſtrenſis peculij habere vix quicquam potuerit iure Pandectarum *l. lex Cornelia 28. ad fin. infrà de vulg. & pupill. ſubſt.* Sed non eo minùs tamen doli exceptione repellendus eſt, adeóque ſi quis etiam vtilem pignoratitiam contra eum dandam putauerit, exemplo eius quod Modeſtinus reſpondit in *dict. l. ſi Titio*, is iudicio meo non errauerit, cùm hoc caſu non illud ſolùm concurrat, vt idem ſit pignoris dominus, qui pecuniam debet, ſed illud etiam vt idem ſit dominus qui pignus dedit. Eadem ratio facit, vt etiamſi filiusfamilias contra SC. Macedonianum pecuniam mutuatus ſit, ſi patri heres extiterit, & nummos quos ſoluerat vindicare velit, quomodo pater vindicare eos poſſet, ſi viueret, doli mali exceptione repellatur *l. ſi non ſortem 26. §. ſi filiusfamilias ſuprà de condict. indebit.*

3 ¶ Mutui dationem non ſolùm numeratæ pecuniæ, verùm omnium, quæ mutuo dari poſſunt, an accipere debeamus, videndum: ſed verba videntur mihi ad numeratam pecuniam referri. ait enim Senatus, *mutuam pecuniam dediſſet*, ſed ſi fraus ſit Senatuſconſulto adhibita: puta frumento, vel vino, vel oleo mutuo dato: vt, his diſtractis fructibus, vteretur pecunia: ſubueniendum eſt filiofamilias.

Ad §. Mutui dationem.

RAT. DVB. Mutui datio conſiſtit non tantùm in pecunia numerata, ſed etiam in cæteris rebus omnibus, quæ conſtant pondere, numero, & menſura *l. 1. §. mutui datio ſuprà de reb. credit.* quia recipiunt functionem in ſuo genere, vt ibidem ſcriptum eſt. Ruſum ſi reſpicimus ad nomen pecuniæ quo Senatus vſus eſt, & quo mouetur Vlpianus; certum eſt pecuniæ nomen eſſe generale, nec tantùm eas res complecti quæ conſiſtunt in pondere, numero, & menſura, vt in *l. talis ſcriptura 30. de legat. 1.* ſed omnes quoque cæteras *l. pecunia 178. de verborum ſignificationib. l. 2. in fin. Codice de conſtit. pecun.* Ergo nihil cauſæ eſt cur mutui dationem quam Senatus in filiifamilias perſona prohibuit ad numeratam pecuniam reſtringere debeamus.

DEC. Legis cuiuſlibet ac Senatuſconſulti verba, ex mente diſponentis interpretationem aut laxiorem aut ſtrictiorem recipiunt, & ex ratione potiſſimùm quæ legiſlatorem quiſquis ille eſt, mouit, vt ita diſponeret *l. adigere 6. §. quamuis, infrà de iur. patron. l. cùm pater 77. §. dulciſſimis de legat. 2.* Atqui mens Senatus non fuit, vt alterius rei quàm numeratæ pecuniæ mutuum prohiberetur, quia & ſola pecuniæ numeratæ datio perniciosa parentibus eſſe viſa eſt *l. 3. §. is autem ſolus*, vbi diximus *ſuprà*, meritò igitur mutui datio de qua Senatuſconſultum locutum eſt ad numeratam pecuniam reſtringi placuit, præſertim cùm non pecuniæ tantùm in genere mentionem Senatus fecerit, ſed pecuniæ mutuæ, quo nomine ſicuti eæ res non continentur, in quas mutuum cadere non poteſt, id eſt, quæ in ſpecie conſiſtunt, non in genere, ita nec frumentum, vinum, & alia huiuſmodi, quæ in pondere ac menſura conſiſtunt, quia licèt æquè ac pecunia numerata in mutuum cadant, nunquam tamen pecuniæ appellatione continentur, cùm de pecunia mutua agitur, ne alioqui confuſione nominum inducta, etiam confuſio rerum fiat, nec ſciri poſſit cuiuſnam rei mutuum factum ſit, an eius, quæ in numero conſiſtat, qualis eſt pecunia numerata, an illius, quæ in pondere aut menſura: ſignificantur enim iſta omnia aliis nominibus ſpecialioribus, magiſque propriis: pecunia autem numerata præſertim mutua, non alio vtique nomine quàm pecuniæ, *argument. l. vltim. Codice de legit. tutel. l. ſi idem 7. Codice de codicill.* Si tamen fraus Senatuſconſulto facta ſit, puta fructibus diſtractis, id eſt, frumento, vino, vel oleo, vt filiusfamilias pecunia ſubinde vteretur, ſubueniendum eſt filiofamilias, vt Vlpianus hîc ſubiicit, protracto ſcilicet ad hunc etiam caſum Senatuſconſulti auxilio per æquitatem Prætoris qui nihil ratum habere debet eorum omnium quæ in fraudem Senatuſconſulti excogitata videri poſſunt, *dict. §. is autem ſolus*, vbi etiam dubitandi & decidendi rationes attulimus *l. quidam 29. in fin. inf. ad SC. Velleian.*

4 ¶ Si filius in alterius erat poteſtate, cùm mutua daretur, nunc in alterius: mens Senatuſconſulti non ceſſat. dabitur itaque exceptio.

Ad §. Sed ſi patri.

RAT. DVB. Cùm filiusfamilias qui in alterius poteſtate erat quo tempore mutua daretur pecunia, nunc cùm conuenitur in alterius poteſtate eſt, non poteſt dici cuius fauore Senatuſconſulti poteſtas induci debeat, non illius, qui pater fuit tempore contracti mutui, quia cùm hodie pater non ſit, qui iam defunctus eſt, nihil videri poteſt eius intereſſe: non etiam illius qui poſt patris naturalis mortem, alij ſe dedit adrogandum, quia tempore contracti mutui pater non fuit, nec in eius perniciem à creditore quicquam cogitari eo tempore potuit: ergo quamuis hoc caſu Senatuſconſulti verba non ceſſent, quia verum eſt filiofamilias creditam fuiſſe pecuniam, mens tamen Senatuſconſulti ceſſare videtur, cùm non

alia

alia ratione motus Senatus fuerit, vt filiofamilias pecuniam credi prohiberet, quàm quòd pecuniæ datio perniciosa parentibus eſſe videretur *l. 3. §. is autem ſolus ſuprà.*

Dec. Non mutat conditionem & nomen filiifamilias, is qui patrem tantùm mutat, cùm vtroque tempore & quo contraxit, & quo conuenitur, filiusfamilias ſit & in alterius poteſtate. Nihil ergo cauſæ eſt, cur Senatuſconſulti mentem potiùs quàm verba ceſſare hoc caſu dicamus, cùm Senatus filiisfamilias omnibus pecuniam mutuam accipientibus proſpectum voluerit, non inſpecto eo, an huius vel illius patris filiusfamilias fuerit is, qui contraxit: nam nec valde refert, an huic vel illi patri pecuniæ mutuæ datio perniciem ſit allatura; ſufficit enim vt afferre poſſit: poteſt autem afferre initio inſpecto ei primùm, qui pater eſt contractus tempore, ſi is pater manſiſſet: affert autem tenera ei, qui inuenitur pater eo tempore, quo filius conuenitur.

5 ¶ Sed ſi patri eius non mors, ſed alia cauſa inciderit, quo minùs ſit in ciuitate: dicendum, Senatuſconſulto locum eſſe.

Ad §. 5. Sed ſi patri.

Ratio dubitandi. Senatuſconſultum locutum eſt de filiofamilias qui per mortem patris ſui iuris factus eſſet, vt omnes creditores intelligerent, nullo caſu fieri poſſe bonum nomen filiifamilias expectata patris morte *l. 1. in princip. ſuprà.* Ergo ſi patri non mors inciderit, ſed alia cauſa propter quam deſierit eſſe in ciuitate, fortè quia ſit deportatus, aut in metallum damnatus, nouus caſus eſt, nec Senatuſconſulti verbis comprehenſus, nec proinde ad hunc caſum porrigi Senatuſconſultum debet, quod alioquin odioſum eſt, *l. qui exceptionem 40. ſuprà de condict. indeb.* cùm odia ſint reſtringenda, non ampliãda, vt habet regula iuris pontificij & *l. cùm quidam 19. inf. de liber. & poſthum.*

Dec. Mens Senatuſconſulti quæ potiſſimùm ſpectanda eſt, facit, vt non alia ratio conſtituenda ſit filiifamilias, qui morte patris, aut qui alio modo liberatus eſt à patria poteſtate. Nam ſi noluit Senatus poſſe fieri bonum nomen filijfamilias expectata morte patris, quæ tamen & naturali ordine contingit, & ex parentum ipſorum voto *l. nam etſi 15. in princip. ſupra de inoff. teſtament. l. ſcripto 7. in fin. infrà, vnde liber. l. filius 28. §. 1. in fin. infr. de liber. & poſt.* Quantò magis noluit fieri poſſe bonum expectata patris deportatione, cùm nec alterius cuiuſquam liberi hominis fortunam aduerſam expectari oporteat *l. inter ſtipulantem 83. §. ſacram, de verborum obligationib.* Longéque minor ratio eſt, vt ceſſet Senatuſconſultum patre deportato quàm mortuo, cùm pater deportatus, licèt in pleriſque pro mortuo habeatur *l. 1. §. penultim. de bonorum poſſ. contr. tabul. l. 4. §. 1. de bon. libert.* in ciuitatem redire tamen & reſtitui aliquo caſu poſſit *l. intercidit 57. de condict. & demonſtr.* non etiam mortuus ad vitam: neque rurius in libris noſtris nouum eſt, vt caſus mortis trahatur ad caſum deportationis tanquam ſimilem, vbi ratio diuerſitatis reddi nulla poteſt *l. Gallus 29. §. & quid ſi tantum, de liber. & poſthum.* Peſſimè igitur Accurſius noſter negat, intelligi debere hunc verſiculum de patre deportato, aut qui aliter ciuitatem amiſerit, ac ciuis eſſe deſierit, ſed de eo tantùm qui per relegationem in ciuitate eſſe deſierit, retento tamen iure ciuitatis, eo prætextu quod filiusfamilias deportati fieret ſui iuris, atque ita ceſſaret in eo Macedonianum. Quaſi verò loquatur hîc Vlpianus de filiofamilias, qui mutuam pecuniam acceperit patre iam deportato, ac non potiùs de eo qui ante patris deportationem contraxerit, & cuius patri deportatio poſt contractum contigerit, dummodo etiam numeratio pecuniæ præceſſerit *l. 3. §. vlt.* vbi diximus *ſupr.* alioqui non poſſet quæſtioni locus eſſe de Senatuſconſulto Macedoniano, ſi is contraxiſſet, cuius pater iam ipſo contractus tempore aut deceſſiſſet, aut deportatus fuiſſet: neque rurſum in ciuitate eſſe deſinit alius quàm qui amittit iura ciuitatis: nam qui relegatus eſt, aut peregrinatur, licèt in ciuitate non habitet, in ciuitate tamen eſſe intelligitur, adeóque ij qui ab hoſtibus capti fuerunt, ſi quandoque redeant in ciuitatem *§. ſi ab hoſtib. inſt. quib. mod. ius patr. poteſt.* In ciuitate enim aliquem eſſe, aut non eſſe, cùm dicimus, ius ciuitatis, non factum habitationis aut præſentiam corporis ſignificamus.

6 ¶ Non ſolùm ei, qui mutuam dediſſet, ſed & ſucceſſoribus eius deneganda eſt actio.

Ad §. 6. Non ſolùm.

Rat. dub. Verba Senatuſconſulti Macedoniani eius duntaxat perſonam demonſtrarunt, qui ipſe filiofamilias pecuniam mutuam malo more crediſſet *l. 1. ſupr.* vt & in lege Cornelia de captiuis diſputat Papinianus in *l. pater 10. §. 1. infrà, de captiu. & poſtlim.* legem Corneliam eius duntaxat perſonam demonſtraſſe, qui teſtamenti factionem habuiſſet: non ergo debet Macedonianum nocere creditoris heredibus de quibus nec locutum eſt, & quorum cauſa non ſicut ipſius creditoris, aliquo digna odio videri poteſt.

Dec. Non poteſt hereditas transferre in heredem, niſi quod fuit hereditatis *l. 1. §. Scæuola infr. ſi is qui teſtament. lib. eſſ. iuſſ.* Cúmque hereditas vicem & perſonam defuncti ſuſtineat *l. non minus 31. §. vlt. infr. de hered. inſtitut.* non poteſt illa plus iuris habere, quàm defunctus habuerit, nec proinde heres *l. nemo plus iuris 54. l. nemo plus commodi 120. l. aliud eſt 160. §. vltimo, iunct. l. heredem 59. l. bis 175. §. 1. de regulis iuris,* cùm & heres & hereditas vnius eiuſdémque perſonæ vice fungantur *l. heres & hereditas 22. infr. de vſucap.* Ergo quæ ratio ei obſtat, qui contra Macedonianum credidit filiofamilias, etiam heredibus eius obſtare debet, tanquam in defuncti, non iure, vt ita dicam perinde atque in iura ſuccedentibus, cùm non niſi per mediam defuncti perſonam ius habeant, vt vel agere, vel conueniri poſſint, niſi quando actiones ab hæredibus aut contra heredes incipiunt *tit. C. vt action. ab hered. & contr. hered. incip. l. hereditarium 6. infr. quibus ex cauſ. de reb. author. iudic. poſſ. l. hereditariarum 40. infr. de oblig. & action.* quamuis nullo alioquin odio dignus ſit heres improbi creditoris.

7 ¶ Proinde & ſi alius mutuam dedit, alius ſtipulatus eſt: dabitur aduerſus eum exceptio, licèt hic non dederit. Sed & ſi alteruter eorum ignorauit, in patris eſſe poteſtate: ſeuerius dicendum eſt, vtrique nocere, idem eſt & in duobus reis ſtipulandi.

Ad §. 7. Proinde & ſi alius.

Rat. dub. Si alius pecuniam mutuam filiofamilias dederit, alius autem ab eo ſtipulatus ſit, actio non alij acquiritur quàm ſtipulatori, quia nec alius quàm ſtipulationis contractus eſt *l. cùm enim 6. iunct. §. 1. legis præced. infr. de nouat.* Ergo etiamſi is qui mutuam pecuniam dedit, ſciuerit filiumfamilias eum eſſe cui pecunia credebatur, non tamen debet ea ſcientia nocere ſtipulatori

tori, quo minùs pecuniam creditam exigat, ſi promiſſorem filiumfamilias ignorauit: nec enim vnius ſcientia nocere debet alteri ignoranti extra caſus in iure noſtro expreſſos, ſicuti factum cuique ſuum nocere debet, non alteri *l. factum* 155. *de reg. iur.*

Dac. Vnus quidem contractus eſt, & quidem ſtipulationis, non mutui, cùm alius pecuniam numerauit, alius verò ſtipulatus eſt: ſed qui pro cauſa habet numerationem, ne alioqui ſtipulatio inanis eſſet, ac vacua tanquam facta ſine cauſa *d. l. cùm enim.* Itaque pars contractus huius eſt numeratio, pars verò alia quamuis potior, ſtipulatio. Quemadmodum ergo contractus bimembris eſt, nec minùs numerationem exigit quàm ſtipulationem, ita & ignorantiam in vtriuſque perſona interuenire oportet, vt Macedoniani exceptio locum habere non poſſit. Malum enim eſt, quod ex cauſa etiam partim duntaxat mala ſit, ſicut è contrario bonum non ſit, niſi ex integra cauſa, & perfecta, vt Dionyſius præclarè dicebat. Aliud namque dicendum eſſet, ſi præceſſiſſet contractus mutui, & filiusfamilias deinde alij ſe delegari paſſus eſſet *l. doli* 19. *iunct. l. ſi quis delegauerit* 12. *infr. de nouat. & deleg.* niſi delegatio facta eſſet ex cauſa lucratiua *l. Iulianus* 7. *infr. de doli mal. except.* vt benè hîc notat Accurſius. Cùm itaque Macedonianum optima illa ratione comparatum ſit, vt creditoribus cum filiofamilias contracturis obuiam iretur, benè Vlpianus ſcribit non tantùm veriùs, ſed etiam ſeueriùs dicendum eſſe, vt ſcientia vnius non tantùm ei nocere debeat, qui ſciuit, ſed alij etiam qui ignorauit: alioqui fieret, vt prætextu ignorantiæ vnius, ſcientia alterius impunita remaneret, nec Senatuſconſulti authoritate coerceretur, quod eſſet iniquum, eſſétque facile improbo creditori contra Senatuſconſultum contracturo fraudem comminiſci aduerſus authoritatem Senatuſconſulti ſubiecta ignorantis alterius, qui ſtipularetur, perſona, quod ne accidat, aut accidere etiam poſſit, cauere diligenter bonus Prætor quibus poteſt remediis, debet *l. magis puto* 5. *§. ſi pupillus, infr. de reb. eorum qui ſub tutel. l. quidam* 29. *infr. ad Senatuſconſultum Vellean.* Quamuis non ſit nouum, vt ſcientia vnius non noceat alteri neſcienti, vt in *l fin. infr. quib. ad libert. proclam. non licet, l. liberis* 7. *§. ſi duo infr. de liber. cauſ. l. iniquiſſimum §. infr. de iur. & fact. ignor.* Illud notatu dignum eſt, quod Accurſius hîc obſeruat, exceptionem hanc Macedoniani eſſe in rem ex parte eius cui opponitur, cùm noceat etiam ſucceſſori & ignoranti: quod in doli mali exceptione ſecus eſt, quæ non alij poteſt opponi quàm ei qui ipſe ſit in dolo *l.* 2. *& quidem illud, & §. planè inf. de doli mal. except.*

a *Idem eſt & in duobus reis ſtipulandi.* Senſus eſt, ſi duo ſtipulentur à filiofamilias pecuniam mutuam, quam vel vnus ex iis, vel ambo crediderunt, quorum vnus ſciat debitorem eſſe filiumfamilias, alius ignoret, ſcientiam vnius nocere alteri quamuis ignoranti.

Rat. dub. Cùm duo ſunt rei ſtipulandi, licet vna tantùm ſit obligatio, tamen in perſonis ſingulorum & vniuſcuiuſque eorum propria obligatio conſiſtit *l. eandem* 9. *§. vltim. infr. de duob. reis.* Propria ergo cuique ex correis ſcientia vel ignorantia, non alterius correi inſpicienda eſt.

Dac. Plures correi ſiue ſtipulandi, ſiue debendi vnius tantùm perſonæ vice funguntur, cùm vna tantùm ſit eorum obligatio, ſiue de actiua, vt loquuntur, intelligas, ſiue de paſſiua. Vnde fit, vt in cæteris quoque omnibus factum vnius proſit, aut noceat alteri *l.* 2. *l.* 3. *§.* 1. *l. ex duobus reis ſtipulandi* 16. *infra, de duobus reis,* niſi quod ſi certo loco dari promiſſum ſit, ex cuiuſque perſona taciti temporis ratio ſumitur *d. l. eandem §. vlt. iunct. l. ſi teſtamento* 49. *§ vlt. de fideiuſ.* ergo & ſcientia vnius alteri nocere debet, potiùs quam alterius ignorantia ei prodeſſe, qui ſciens & prudens cum filiofamilias aduerſus Senatuſconſultum contraxit.

8 ¶ Item ſi duos filiosfamilias accepero reos, ſed alterum putaui patremfamilias: intererit, ad quem pecunia peruenit: vt ſi eum ſciui filiumfamilias, ad quem peruenit pecunia, exceptione ſummoueat, ſi ad eum, quem ignorem, non ſummoueat.

Ad §. 8. Item ſi duos.

Rat. Dvb. Cùm quis duos filiosfamilias correos debendi accipit ex cauſa mutuæ datæ pecuniæ, id certè agit, vt vna omnium ſit obligatio, vt diximus proximè ad verſiculum vltimum legis præcedentis, nec inquirendum habet ad quem pecunia peruentura ſit, cùm eum quoque habeat obligatum in ſolidum ad quem nihil peruenit *l. ſi non in ſolidum* 5. *l. ſi in rem* 12. *C. ſi cert. petat.* Ergo repelli omnimodo debet exceptione Macedoniani ſiue contra eum agat, quem filiumfamilias eſſe ſciuit, ſiue contra eum quem ignorauit, cùm poſſit ei imputari cur correum debendi adhibuerit etiam illum quem filiumfamilias eſſe ſciebat, vt quemadmodum obligatio illa duorum correorum vnica, & indiuidua eſt *l.* 2. *§.* 1. *l.* 3. *de duob. reis,* ita exceptio Macedoniani eam afficiat non minùs in perſona patrisfamilias, ad quem pecunia peruenit, quàm ſi ad filiumfamilias pecunia perueniſſet: aliaque proculdubio creditoris huius ratio eſſe debet, quàm ſit illius, qui vel cum ſolo patrefamilias contrahit, vel cum duobus quaſi filiisfamilias, quorum tamen alterum patremfamilias eſſe ignorauerit, ſi modò ſeparatim ab iis ſtipulatus ſit, non tanquam à correis debendi, quamuis eadem ſumma in ſtipulationem deducta ſit. Hoc enim caſu cùm plures diuerſæque ſint obligationes, nihil certè prohibet, quominus vna Senatuſconſulti Macedoniani exceptione ſummoueatur, alia non ſummoueatur.

Dac. Non ſtipulatio pecuniæ creditæ, ſed numeratio illa eſt quæ Senatui viſa fuit pernicioſa eſſe parentibus *l.* 3. *§. is autem ſolus ſupr. hoc tit.* ergo non alij prodeſſe filiofamilias debet exceptio Macedoniani, quam ei ad quem pecunia peruenit. Licet contra eum quoque detur qui ſtipulatus eſt, nec pecuniam numerauit, ſi modò ſtipulatio ratione eius numerationis interpoſita ſit, vno ſcilicet eodémque contractu, vt in ſpecie §. præcedentis vbi diximus: atqui ad inducendam Macedoniani exceptionem illud quoque requiritur, vt qui pecuniam credidit, filiofamilias ſe credere ſciuerit, vt quod contra Senatuſconſulti authoritatem ab eo factum eſt, vindicetur *l.* 3. *in princip. ſupr. l. penult. infrà, hoc tit.* Meritò igitur Vlpian. hic diſtinguit, duobus factis correis debendi qui ambo erant filiifamilias, an pecunia ad eum peruenerit, quem creditor filiūfamilias eſſe ſciebat, an ad illum potiùs quem patremfamilias eſſe putabat, vt priore caſu repellatur creditor exceptione Senatuſconſulti, poſteriore verò non repellatur, nec recipi poteſt, quod placet Accurſio, ſi pecunia ad eum peruenerit, quem creditor patremfamilias eſſe putabat, & eum teneri, quia neſciebat creditor eſſe filiumfamilias, & alium quoque quem filiumfamilias ſciebat, non quidem tanquam correum, ſed tanquam fideiuſſorem obligari: quaſi factis pluribus correis debendi pro reo ſemper habendus ille ſit, ad quem pecunia peruenit, alius verò pro fideiuſſore, ex *l. vir vxori* 17. *§ vlt. ad SC. Vellean. l. ſi pro patre* 10. *§ vlt. de in rem verſ.* quod certè falſum eſt: nunquam enim is qui pro correo acceptus eſt haberi debet pro fideiuſſore, cū planè diuerſa & ſeparata ſit correorū obligatio à fideiuſſorum obligatione. Alioqui nullo penitus caſu poſſet duo correi in ſolidum obligari tanquam correi, cùm fieri nullomodo poſſit, vt pecunia creditoris ad ſingulos in ſolidum perue-

Digitized by Google

perueniat, *d. l. ſi pro patre 10. §. vlt. infr. de in rem verſ.* vbi latiùs dicemus. Atque ita eſſe hic locus maximè probat, vbi quod ait Vlpianus, vt ſi eum ſciui filiumfamilias ad quem pecunia peruenit, exceptione ſummoneat, ſic equidem accipi debet, vt exceptione Macedoniani debeam ſummoneri ab vtroque: Sed quod addit, ſi ad eum quem ignorem pecunia peruenerit, ſummoneri me non debere, non alium certè ſenſum habere poteſt quàm hunc, vt non ſummoneat ab eo quem patremfamilias eſſe credidi: ſummoneat tamen ſi contra alium agam, quem filiumfamilias, eſſe non ignoraui ſiue pro correo, ſiue pro fideiuſſore habere illum velim. Non enim pro fideiuſſore ſe obligauit, ſed pro correo, quod inſpiciendum potiſſimum eſt. Nam nec alia cauſa eſt, propter quam Senatuſconſultum ſuccurrat fideiuſſoribus filiifamilias, quàm quia ipſi conuenti regreſſum habituri eſſent contra filiumfamilias, qui proinde per medias fideiuſſorum perſonas conueniri videretur *l. ſi quis reum 5. infr. de liber. legat. l. cùm lex 46. de fideiuſſ.* At ex correis debendi is qui totum ſoluit, non ideò regreſſum vllum habere contra correum poteſt, quia ſuo nomine ſoluit, non alieno, niſi ceſſionem actionum à creditore impetrauerit, *d. l. ſi non ſinguli 5. & d. l. ſi in rem 12. C. ſi cert. petat. l. rem hereditariam 65. infr. de euict.* Quãuis communis interpretum noſtrorum ſchola contra ſentiat ad *l. 2. C. de duob. reis*, contra quos diſputauimus *lib. 11. Coniect.* & alijs pleriſque locis. Illud leue eſt, quod Accurſius hic notat, ignorantiam aliquando prodeſſe. Prodeſt enim ſemper quoties factum improbum & prohibitum punitur: non enim poteſt, improbum eſſe & punibile factũ ignorantis, ſed eius tantùm qui ſciens & prohibitus fecerit, maximè verò in Senatuſconſulto Macedoniano *d. leg. pen. inf. hoc tit.* Sic in *l. 3. §. penult. inf. de Senatuſconſulto Silan. §. penult. & vlt. inf. de iniur.*

9 ¶ Siue autem ſub vſuris mutua data ſunt, ſiue ſine vſuris: ad Senatuſconſultum ſpectat.

Ad §. 9. Siue autem.

Rat. dvb. Senatuſconſulti verba nominatim eos notant, & coërcent, qui peſſimo exemplo fœnerarent *l. 1. in princip. ſupr.* ergo non eos qui filiofamilias ſine vſuris pecuniam crediderunt. Et verò manifeſta differentiæ ratio eſt inter fœneratorem, & gratuitum creditorem. Fœnerator enim odio dignus eſt, qui ea pecunia quæ alioquin res ſterilis eſt, fructum captat, qui autem gratuitam credit pecuniam, facit rem officij plenam & liberalem. Nam & verum mutuum gratuitum eſſe debet, vt diximus ad *l. 2. ſupr. de reb. credit.*

Dec. Etſi Macedonianum Senatuſconſultum, cui fœnerator Macedo cauſam dedit, id maximè egit, vt fœneratores coërceret, proſpexit tamen generaliter contra eos omnes qui filiisfamilias mutuam pecuniam dediſſent, non addita diſtinctione, an cum vſuris, an ſine vſuris. Siue quod etiam gratuitæ pecuniæ datio parentibus æquè perniciofa eſſe poſſit, *l. 3. §. ſi autem ſolus ſupr.* vt potè quæ ſceleratos filios inuitare poſſit ad feſtinandam & occupandam, ſaltem votis impiis mortem parentum, vt habeant vnde alieno ære ſe exuant, ſiue quod fœnoris conuentio facilè occultari poſſit, quomodo paſſim occultari eam videmus ab improbis fœneratoribus, qui proinde facilè Senatuſconſulto fraudem facerent, ſi ad eludendam Senatuſconſulti poteſtatem ſufficeret gratuitam ac ſine vſuris pecuniam crediſſe, vt diximus ad *d. l. 1. ſupr.* Ergo cùm Senatuſconſultum non diſtinxerit, nec nos diſtinguere debemus, *l. de precio 8. ſupr. de Public. in rem act. l. in fraudem 15. §. vlt. infr. de teſtament. milit. l. 1. §. generaliter de legat. præſt.*

10 ¶ Quanquam autem non declaret ſenatus, cui exceptionem det: tamen ſciendum, & heredem filij, ſi paterfamilias deceſſerit, & patrem eius, ſi filiusfamilias deceſſerit, exceptione vti poſſe.

Ad §. 10. Quanquam autem.

Rat. dvb. Senatuſconſultum Macedonianum filiisfamilias ſolis eorúmque parentibus proſpectum voluit, vt ſcirent creditores nunquam poſſe fieri bonum nomen filiisfamilias, ne quidem expectata patris morte *l. 1. ſupr.* Atqui filiusfamilias non poteſt heredem habere ne quidem patrem extra cauſam caſtrenſis peculij, ſi de eo filiusfamilias teſtatus ſit *l. 1. 2. & paſſ. infr. de caſtrenſ. pecul. l. vlt. in fin. ad Senatuſconſultum Tertyll.* Rurſum præmortuo filiofamilias deſinit periclitari vita patris. Ergo non poteſt Senatuſconſultum ſic accipi, vt heredibus quoque filiifamilias proſpectum Senatus voluerit, ſi eum patremfamilias mori contingeret, aut ipſi etiam patri, ſi filiusfamilias præmoreretur. Non ergo de danda contra creditorem Senatuſconſulti exceptione tractari his caſibus poteſt.

Dec. Quemadmodum Senatuſconſulto ſuccurritur filiofamilias, non tantùm quandiu filiusfamilias manet, ſed etiamſi morte patris vel quo alio modo paterfamilias fiat, quia ſufficit creditam fuiſſe filiofamilias pecuniam. Ita & eo caſu quo paterfamilias & ſui iuris factus deceſſerit, heredi eius ſuccurrendum eſt, vt eadem cauſa ſit heredis, quæ fuit defuncti. Similiter cùm Senatuſconſultum non modò filiusfamilias faueat, ſed etiam ipſorum parentibus, quibus maximè proſpiciendum erat, nemo dubitat quin patri quoque danda ſit exceptio, ſi à filiifamilias creditore conueniatur. Ergo quandiu paterfamilias manet. Nec enim ex filiifamilias contractu aliter conueniri poteſt, quàm ſi filium habeat in poteſtate eo tempore, quo conuenitur. Diſtinguendum igitur eſt, an filiusfamilias qui contra Senatuſconſultum mutuam accepit pecuniam, deceſſerit filiusfamilias, an paterfamilias, ſi paterfamilias, tranſmittit exceptionem Senatuſconſulti ad heredem, adeóque ad ſucceſſorem quemlibet etiam honorarium. Si verò filiusfamilias manens deceſſerit, exceptionem quidem quam viuus habuit, moriens amittit, ſed eam quæ patri ex propria perſona competebat, ei non adimit. Habet enim illam pater ſuo iure, nec tanquam heres, aut alius ſucceſſor filij, ſed tanquam pater & filio inuito, vt & reſtitutio in integrum ex contractu filiifamilias minoris *leg. patri 17. in princip. ſupr. de minor.*

11 ¶ Interdum tamen etſi Senatuſconſulto locus ſit, tamen in alium datur actio: veputa filiusfamilias inſtitor mutuam pecuniam accepit: ſcribit enim Iulianus libro duodecimo, ipſum quidem inſtitorem exceptione Senatuſconſulti vſurum, ſi conueniatur: ſed inſtitoriam actionem aduerſus eum, qui præpoſuit, competere, quamquam (inquit) ſi ipſe pater eum præpoſuiſſet merci ſuæ, vel peculiarem exercere paſſus eſſet, ceſſaret Senatuſconſultum, quoniam patris voluntate contractum videretur. nam ſi ſcit eum negotiari, etiam hoc permiſiſſe videtur, ſi non nominatim prohibuit merces accipere.

Ad §. 11. *Interdum tamen.*

RAT. DVB. Senatuſconſulti Macedoniani exceptio etiam ex parte eius cui opponitur, in rem eſt, non in perſonam, ideóque nimirum nocet etiam ſucceſſoribus, & correis creditoris §. *non ſolùm*, vbi diximus *ſupr. hac leg.* Ergo ſi filiusfamilias inſtitor mutuam pecuniam contra Senatuſconſultum acceperit, ſicut exceptione Senatuſconſulti ipſe vti poteſt, ſi conueniatur, ita & inſtitorem qui eum præpoſuit, eâdem exceptione vti poſſe dicendum eſt; quæ enim ſunt in rem exceptiones, facilè in alios tranſeunt, non etiam illæ quæ perſonæ magis quàm rei cohærent *l. exceptiones 7. infr. de except.* Nec ferendum eſt, vt qui inſtitorem præpoſuit, conueniatur ex eo contractu ex quo inſtitor ipſe qui contraxit conueniri non poſſet. Conuenitur enim ſuo nomine is qui vt inſtitor contraxit; alieno autem ille qui inſtitorem præpoſuit, vt diximus ad *tit. de inſtit. act.*

DEC. Is qui inſtitorem præpoſuit licèt conueniatur ex contractu inſtitoris, conuenitur tamen ob ſuum factum, quia eum præpoſuit *l. 1. & tot. tit. ſupr. de inſtit. act.* Ergo quamuis exceptio Senatuſconſulti faueat inſtitori qui cùm eſſet filiusfamilias mutuam pecuniam contra Senatuſconſultum accepit, non ideo tamen deneganda eſt actio inſtitoria contra eum, qui filiumfamilias inſtitorem præpoſuit, quia nihil in eo fit contra Senatuſconſultum, ſi is qui filiumfamilias inſtitorem præpoſuit, inſtitoria conueniatur *l. ſed etſi 7. §. 1. in fin. ſupr. de inſtitor. act. leg. 1. §. parui autem refert ſupr. de exercit. act.* Nec tantùm ſi extraneus ille ſit, qui præpoſuit filiumfamilias, quia ſolis parentibus fauere Senatus voluit non etiam extraneis *l. 3. §. is autem ſolus ſupr.* ſed etiam ſi eiuſdem filiifamilias pater ſit, ſed alia ratione, quam eleganter Vlpianus hic ſubiicit ex Iuliano, quia patris voluntate contractum videretur: quod ſufficit ad excludendam Senatuſconſulti poteſtatem *l. ſi tamen 12. infr. hoc tit.* Nam quoties pater ſcit filium negotiari ſiue in peculiari, ſiue in qua alia merce, hoc etiam permiſiſſe ei videtur, vt pecuniam mutuam acciperet, cùm vix ſit, vt ſine commercio pecuniæ creditæ, negotiatio vlla commodè exerceri poſſit *l. cuicunque 5. §. ſed ſi pecuniam ſupr. de inſtit. act.* Sed hoc ita ſi non nominatim prohibuerit, filium accipere, non merces, vt malè hic ſcriptum eſt (implicat enim vt pater præponat filium exercendæ merci ſuæ, & eum mercem accipere prohibeat) ſed pecuniam quam poſuit Vlpianus initio §. acceptam à filiofamilias fuiſſe. Nam & in *dict. §. ſed ſi pecuniam*, eadem exceptio in eadem prorſus ſpecie ponitur, quamuis paulò diuerſis verbis, ibi *niſi prohibitus fuerit mutuari*. Nam nec quicquam vetat patrem præponere filiumfamilias merci ſuæ exercendæ, ſed ea tamen lege adiecta ne pecuniam eo prætextu mutuam ab vllo accipiat, ſi fortè ſuſpectos habeat filij mores. Hoc verò Accurſius malè explicat, qui ponit filiumfamilias prohibitum eſſe merces accipere, vt per conſequens nec pecuniam mutuam accipere poſſet.

12 ¶ Proinde ſi acceperit pecuniam, & in rem patris vertit: ceſſat Senatuſconſultum. patri enim, non ſibi accipit. Sed & ſi ab initio non ſic accepit, verùm poſtea in rem patris vertit: ceſſare Senatuſconſultum, libro duodecimo Digeſtorum Iulianus ait, intelligendúmque ab initio ſic accepiſſe, vt in rem verteret Non tamen vertiſſe videbitur[a] ſi mutuã pecuniam acceptam patri in proprium debitum ſoluit. & ideò, ſi pater ignorauit[b] adhuc Senatuſconſulto locus erit.

Ad §. 12. *Proinde.*

RAT. DVB. Quod ab initio non valet, conualeſcere ex poſtfacto non poteſt *l. quod ab initio 32. de regul. iur.* Atqui creditum in hac ſpecie vitioſum ab initio fuit, & contra Senatuſconſulti authoritatem, quia verum eſt filiofamilias creditam pecuniam fuiſſe. Ergo quamuis poſtea contigerit, vt eam pecuniam filiusfamilias in rem patris verterit, non eo magis tamen conualeſcere mutuum & ceſſare Senatuſconſultum poteſt: Initio ſcilicet inſpecto quod ſemper inſpiciendum eſt *l. 3. §. ſcio in fin. ſupr. de minor. l. ſi procuratorem 8. in princip. infr. mandat.* maximè verò cùm tractatur de Macedoniano *l. ſi tantùm 12. infr. hoc tit.*

DEC. Eſt hic caſus vnus ex illis in quibus ex euentu apparet, quid antea fuerit, vt in *l. qui res 98. §. 1. de ſolut. l. quædam 15. de reb. dub.* Credendus enim eſt filiusfamilias, pecuniam quam ſimpliciter mutuam acceperat, ſi eam pòſt incontinenti vertat in rem patris, eam ab initio accepiſſe hoc conſilio, vt non tam ſibi quàm patri acciperet. Quamquam nec aliud eſt, ſi ab initio non patri, ſed ſibi acceperit, ex poſtfacto tamen in rem patris eam pecuniam verterit, vt Vlpianus hic ſubiicit. Quia hoc quoque caſu intelligendus eſt ab initio ſic accepiſſe, vt in rem patris verteret, præſumptione iuris, & de iure, inquit Accurſius, contra quam proinde non admittitur probatio in contrarium. Nam & pater actione de in rem verſo vtique hoc caſu teneretur, *l. 1. & tot. tit. inf. de in rem verſ. leg. 1. Cod. de inſtit. act.* Atquin quod Senatuſconſulto Macedoniano factum eſt, vt filiofamilias pecuniam credere non liceat, non tam propter filiosfamilias quàm propter parentes ipſos ita conſtitutum eſt, quibus datio pecuniæ pernicioſa fore viſa eſt, *leg. 3. §. is autem ſolus, ſupr.* Nulla ergo cauſa ſubeſt inducendi Senatuſconſulti eo caſu quo ex filiifamilias contractu pater de in rem verſo teneri poteſt. Ad quid enim bonum eſſet Senatuſconſulti poteſtatem inducere in fauorem patris qui omnimodo teneri debeat, & conueniri? *arg. l. ſi poſt mortem 10. §. liberi infr. de bonor. poſſeſſ. contr. tabul.* Ratio tamen dubitandi ad hunc poſteriorem caſum maior eſt, quàm ad ſuperiorem. Eadem nihilominus, ſed fortior.

a *Non tamen vertiſſe videbitur.* RAT. DVB. Etſi creditor qui ciuilem actionem habuit ad pecuniam exigendam, non poteſt videri factus locupletior exacta pecunia, quoniam cùm actionem haberet, ipſam quoque pecuniam habere iam videbatur ex regula *l. is qui actionem 11. de reg. iur.* nec valdè lucratur, qui pro debita efficaciter pecunia debitorem amittit, & alienat, *§. nunc admonendi, Inſtit. quib. alien. licet vel non*: quamuis locupletior fieri dicatur debitor, qui ſoluta pecunia liberatur à creditore *l. ſi pupillus 66. in fin. de ſolut.* Is tamen qui ſolutionem debiti accepit à debitore qui non niſi naturaliter obligatus erat, fit proculdio locupletior, cùm per ſolutionem id acquirat, quod nulla actione acquirere potuiſſet, cùm ea obligatio quæ naturalis tantùm eſt, nullam actionem pariat, ſed tantùm exceptionem, & ſoluti debiti retentionem, *l. naturales 10. infr. de oblig. & action. l. Stichum 95. §. aditio, de ſolut.* Vnde eſt quod eos quibus naturâ tantùm debetur, dicimus non eſſe propriè loco creditorum, *l. creditores 10. verſ. quod ſi natura, infr. de verb. ſignific.* Atqui inter patrem & filiumfamilias ciuilis obligatio conſiſtere nulla poteſt, propter ius patriæ poteſtatis, *l. Imperator 50. infr. ad Senatuſconſultum Trebellianum, l. ne cum filiofamilias 16. de furt.* ſed tantùm naturalis, *l. frater à fratre 38. §. 1. ſupr de condict. indeb.* Sicut nec inter dominum & ſeruum *l. nec ſeruus 41. infr. tit. prox.* Ergo dicendum eſt, in rem patris videri filiumfamilias vertiſſe pecuniam, quam in proprium ſuum debitum patri ſoluit, vt ſe ab eo liberaret, & conſequenter ſiue ſciuerit pater, ſiue ignorauerit filiumfamilias in eam rem pecuniam accepiſſe, Senatuſconſulto locum non eſſe.

DEC.

DEC. Filiusfamilias qui id quod naturaliter tantùm patri debuit ei ſoluit, perinde fit locupletior atque ſi ab obligatione ciuili ſe liberaret. Nam & eum iure gentium ſoluere oportuit, *l. cùm amplius* 184. §. *is natura debet de regul. iur.* quamuis nulla actione conueniri à patre poſſet. Proinde in rem ſuam vertit pecuniam, non in rem patris, cùm id agat principaliter, vt ſe liberet, non vt patris meliorem faciat conditionem, *l. ſeruus* 20. *ſupr.* de dolo: quamuis negari non poſſit quin fiat ea melior per conſequentias, quæ regulariter non attenduntur, *l.* 1. *l. quod dicitur* 7. *de author. tutor.* Cúmque actiones ciuiles nonnihi contra perfidos comparatæ ſint, vt Theophilus ſcribit in *Inſtit. tit. de action.* & optimus quiſque debitor contra ſeipſum agere debeat, quod facere poteſt etiam ſine actione *leg. quoties* 9. §. *& generaliter infr. de admin. tutor.* non alia debet videri ratio debitoris bona fide ſoluentis id, quod naturaliter tantùm debuit, quàm ſi ciuiliter quoque fuiſſet obligatus, cùm tanta ſit poteſtas obligationis naturalis iure gentium, quod violari nunquam debet, quanta eſt ciuilis obligationis iure Quiritium. Et tamen obligaretur pater ex eo filiusfamilias mutuo ſi filiusfamilias pecuniam illam perdidiſſet. Sic enim putat Accurſius ex *l. in pupillo* 47. *de ſolut.* Sed hoc non puto verum. Tunc enim obligatur pater ex mutuo filiifamilias, etiamſi perdita ſit pecunia, cùm in vſus patri neceſſarios filius eam mutuam acceperat, vt in *d. l. in pupillo.* Initio ſcilicet magis quàm euentu inſpecto, at in hac ſpecie ponimus acceptos fuiſſe à filiofamilias nummos mutuos, non in aliquos vſus patri neceſſarios, ſed in ſuos proprios, vt quod patri debebat, ei ſolueret.

b *Et ideò ſi pater ignorauit.* Nempe quia ſi pater ſciuit, Macedonianum ceſſat, *l. ſi tamen* 12. *infr. hoc tit.* Nec poſſum videre cur Accurſius hîc notet nihil intereſſe, an pater ſciuerit, an ignorauerit, niſi ſic intellexit quantum ad hoc, vt pater de in rem verſo non teneatur. Verum enim eſt non magis teneri patrem de in rem verſo, ſi ſciuit filiumfamilias pecuniam mutuam accipere, vt ſoluat, quod debet patri, quàm ſi ignorauit, *l.* 3. §. *cui congruit infr. tit. prox.* Ideóque ſi hortatus ſit creditorem pater, vt in eam rem filiofamilias pecuniam crederet, tenetur de dolo, quia neque de in rem verſo teneri poteſt, neque de peculio, ſi nihil in peculio fuit *d. l. ſeruus* 20. *ſupr. de dolo.* Sed alia quæſtio eſt, an pater teneatur de in rem verſo aut de peculio. Alia verò an Senatuſconſulti Macedoniani exceptio locum habere hoc caſu poſſit de quo ſolo Vlpianus hîc quærit. Illa obiectio difficilior eſt, quam mouet Accurſius, cur exceptione Macedoniani ſummoueatur creditor, qui filiofamilias pecuniam credidit, vt patri ſolueret quem nulla exceptione poterat ſummouere, cùm placeat ceſſare hoc caſu exceptionem Senatuſconſulti §. *ſi filiusfamilias infr.* Sed bene reſpondet aliam cauſam eſſe eius pecuniæ, quam filius patri ſoluit vitrò, quia non poteſt pater quicquam exigere à filio per actionem, cùm inter patrem & filiumfamilias, neque vis neque actio vlla eſſe poſſit *l.* 4. *ſupr. de iudic. l. ne cum filiofamilias* 16. *infr. de furt.* Durior enim creditor ille eſt, cui ciuiliter debetur, quique actionem habet nulla exceptione infirmandam, quàm ille ſit, cui naturâ tantùm debetur, qui nec creditoris loco eſſe propriè intelligitur, vt ſuprà diximus ex *l. creditores* 10. *iunct. l. creditor* 55. *de verbor. ſignificat.* Ideóque fauorabilior ille eſt, qui mutuam pecuniam credit filiofamilias ad dimittendum creditorem, cui etiam ciuiliter, & efficaciter ſit obligatus, quàm ſi vt dimittat eum, cui naturaliter tantùm filiusfamilias debuit, ſiue pater ille ſit, ſiue alius.

13 ¶ Quod dicitur in eo, qui ſtudiorum cauſa abſens mutuum acceperat, ceſſare Senatuſconſultum: ita locum habet, ſi probabilem modum in mutua non exceſſit: certè eam quantitatem, quam pater ſolebat ſubminiſtrare.

Ad §. 13. Quod dicitur.

RAT. DVB. Studiorum cauſa ſemper iuſta & probabilis eſt ad ſumptus filiofamilias prorogandos etiam non interueniente patris voluntate, quia patris pietas non creditur fuiſſe filio eos recuſatura, *l. Macedoniani Senatuſconſulti hoc tit. l. quæ pater* 50. *ſupr famil. erciſc.* ſicut & abſentia ſtudiorum cauſa ſemper probabilis eſſe creditur, *l. necnon* 28. *in princip. ſupr. Ex quibus cauſ. maior.* Quid enim honeſtius vel laudabilius, vel optabilius acquiſitione ſcientiæ? Atqui ſcientia incomparabilis res eſt, nulloque certo modo, vel pretio æſtimanda. Quomodo de ſalute ſcribit Iureconſultus in *l. ſi pater* 34. *in fin. infr. de donat. iuncta l. Aquilius* 27. *eod tit.* Ergo ſi quis filiofamilias pecuniam mutuam dederit ſtudiorum cauſa etiam ignorante patre, dicendum eſt generaliter indiſtincte Senatuſconſultum ceſſare, non adhibita illa diſtinctione, quam Vlpianus hîc adhibet, an probabilem impenſæ modum creditor in mutuo exceſſerit: cùm modus addiſcendi ſcientias ſit eas addiſcere ſine modo, Exemplo ferè eius, quod magnus ille Auguſtinus, ſed longè iuſtiùs ac veriùs dicebat, modum amandi Deum eſſe amare ſine modo.

DEC. Ratio propter quam in pecunia filiofamilias credita ceſſat Senatuſconſultum, non alia eſt, quàm quia credendus eſt pater pro ſua in filium pietate, próque ſuo officio eos ſumptus fuiſſe ſubminiſtraturus *d. l. Macedoniani.* Ergo non aliter Senatuſconſultum ceſſare dicendum eſt, quàm ſi creditor probabilem modum non exceſſerit, id eſt, non niſi quatenus pater ſubminiſtraturus fuit. Nam eatenus duntaxat conſenſurus fuiſſe creditur, *l. ſi verò pater* 9. *infr. de in rem verſ.* Sic in *l.* 3. §. *proinde ſi ſeruus eod. l. at ſiquis* 14. §. *hac actio ſupr. de religioſ. & ſumptibus funer. l. ſi ſeruos* 25. *ſupr. de pignor. act. l. fin.* §. *quæritur, de exercit. act. l. profectitia* 5. §. *ſi filiusfamilias infr. de iur. dot.* Ergo ſi vltra modum probabilem pecunia filiofamilias credita ſit, actio quidem non dabitur pro eo quod excedit, ſed ad modum vſque dabitur, ne in eo quod per ſe diuiduum eſt, vtile per inutile vitietur, vt Accurſius noſter concludit, non malè ex *l. ſiquis argentum* 35. §. *ſed in his omnibus, C. de donat. leg. placuit* 29. *infr. de vſur.* Idem Accurſius addit, ſi pater minùs ſubminiſtrare filio ſolebat, quàm facere deberet: probabilem modum non tam ex eo æſtimandum eſſe, quod pater ſoleret facere, quàm quod facere deberet. Quod ego ſatis probo ad augendam ſententiæ huius vtilitatem pro dignitate ſtudiorum, vt in *l. ſi longius* 18. *in fin. ſupr. de iudic.* Nec enim ferendus eſt pater auarus qui neſcio quam miſeram frugalitatem filij ſtudiis & honori velit anteponere, cùm, vt ait idem Accurſius, ſcientia filij ſit, & eſſe debeat lætitia patris, §. *generaliter, Nouell. Conſtit. quæ de dignit.* Neque verò vlla fit iniuria patri, ſi etiam inuitus id quod in rem eius vtiliter geſtum eſt, ratum habere cogatur, *l. Pomponius* 9. *ſupr. de negot. geſt.* Nec proinde diſtinguendum eſt, an ex patris voluntate filiusfamilias abeſſet ſtudiorum cauſa, an verò quod etiam interdum accidit contra patris voluntatem. Vtroque enim caſu non ſolùm filiusfamilias tenetur, quem omnimodo teneri ſemper æquum eſt, ſed etiam pater, ſi modò ignorauerit creditor contrariam illam voluntatem patris cuius ignorantia ſemper præſumenda eſt, non ſolùm tanquam facti alieni, *l. vlt. pro ſuo:* ſed etiam tanquam improbabilis. Multóque magis creditori ſuccurrendum eſt, ſi ignorans miſſam filio à patre pecuniam de ſuo ipſe eam ſubminiſtrauerit, eâdem ſcilicet ratione, quia hæc quoque iuſta ignorantia eſt, vt idem noſter Accurſius concludit ex *d. l. vlt. pro ſuo & l.*

ſed etſi pupillus 11. §. *proſcribere ſupr. de inſtitor. act.* Cæterùm ſi ſciat creditor filiumfamilias abeſſe ſtudiorum cauſa contra patris etiam iniquam voluntatem, difficilius eſt meo iudicio, vt ei danda ſit contra patrem actio, non ſolùm ſi à patre prohibitus pecuniam filiofamilias crediderit, qui caſus nullam omnino recipit dubitationem poſt *l. vlt. C. de negot. geſt.* ſed etiamſi prohibitio nulla eo nomine expreſſa interuenerit *arg. l. item ſi cùm* 5. *ſupr. eod. ill. tit.* niſi hactenus ſaltem vt cogatur pater reddere quantum domi filius expenſurus omnimodo fuit ex *d. l.* 3. §. *proinde infr. de in remverſ.* Nam quod Accurſius putat hoc quoque caſu ſubdiſtinguendum eſſe, an filiusfamilias ſtudeat, an ludat, abſurdum mihi videtur. Quid enim commune habet vita filij cum iure pecuniæ creditæ & obligationis? aut vnde diuinabit creditor, an ſtudere filiusfamilias & ſtudiis operam ſeriam dare, an aleam potiùs & omnia quæ ſolet adoleſcentia laſciuientis animi vitia exercere velit?

14 ¶ Si filius accepit mutuam pecuniam, vt eum liberaret: qui ſi peteret, exceptione non ſummoueretur: ſenatuſconſulti ceſſabit exceptio.

Ad §. 14. Si filiusfamilias.

RAT. DVB. Etiam cùm filiusfamilias mutuam accepit pecuniam, vt eum creditorem dimitteret, qui ſi petiiſſet, nulla exceptione ſummoueri potuiſſet, poteſt datio illa pecuniæ pernicioſa eſſe patri, non minùs quam ſi accepta eſſet mutua ad dimittendum creditorem, quem exceptione aliqua filiusfamilias potuiſſet repellere? Ergo & hic caſus ad Senatuſconſultum Macedonianum pertinet *l.* 3. §. *is autem ſolus ſupr.*

DEC. Ideò vnum eſt poſſe parentibus pernicioſam eſſe numerationem pecuniæ filiusfamilias creditæ, quòd facilè ſoleant filiifamilias acceptam pecuniam mutuam in malos vſus perdere, ex eáque cauſa ſibi ac parentibus perniciem inferre. Quæ ſiniſtra ſuſpicio non cadit in filiumfamilias, qui mutuam accepit pecuniam, vt verum iuſtúmque creditorem dimitteret, qui nulla exceptione repelli poterat, ſéque ab eo liberaret, cùm faciat ſe, patrémque ſuum locupletiorem qui ſe liberat à vero creditore, qui non modò contra filium in ſolidum, ſed etiam contra patrem agere de peculio, vel de in rem verſo æquè efficaciter potuiſſet, vt proinde in rem quoque patris verſa quodammodo videatur pecunia, quæ huic creditori priori ſoluta eſt: Et quemadmodum non poterat pater impedire, ne filiusfamilias à primo creditore conueniretur: ita neque animo iniquo ferre debet mutuam filiofamilias datam eſſe pecuniam, vt eiuſmodi verus creditor dimitteretur. Ergo nihil cauſæ eſt, cur non ceſſare hoc caſu debeat Senatuſconſulti exceptio: quandoquidem nihil hic malo more factum eſt, neque contra Senatuſconſulti authoritatém, vel mentem. Nec enim Senatus iuſtas & validas filiorumfamilias mutuam pecuniam accipientium obligationes, ſed malas tantùm & ſuſpectas improbauit. lunge quæ ſcripſi ad §. *proinde* 12. *ſupr.*

15 ¶ Hoc ampliùs ceſſabit Senatuſconſultum, ſi pater ſoluere cœpit quod filiusfamilias mutuum ſumpſerit: quaſi ratum habuerit.

Ad §. 15. Hoc amplius.

RAT. DVB. Solutio eſt facti *l. conſilio* 7. §. *vlt. infr. de curat. furioſ.* & quidem reſtricti & limitati ad quantitatem ſolutam. Ergo ratihabitio, quæ ex hac ſolutione ſiue infertur, ſiue præſumitur, ad eandem quantitatem quæ ſoluta eſt, reſtringi & limitari debet, vt limitata cauſa non niſi limitatum pariat effectum *vulg. l. in agris* 16. *infr. de acquir. rer. domin.* Et conſequenter ex eo quod pater cœperit ſoluere pecuniam, quam filiusfamilias mutuam acceperit, non poteſt cogi aut pater aut filius vt reliquam pecuniam ſoluat.

DEC. Ratihabitio æquiparatur mandato in hac quoque ſpecie, vt & in aliis ferè omnibus, præſertim poſt *l. vltim. Cod. hoc tit.* quæ diſtinctiones cunctas ſuſtulit, quas vetus iuriſprudentia circa ratihabitionem mandato æquiparandam induxerat. Atqui ſi mandante, adeóque ſciente tantùm patre filiusfamilias mutuam pecuniam accepiſſet, Senatuſconſultum ceſſaret *l. ſi tantum* 12. *infr. hoc tit.* Ergo idem eſt & ſi contractum à filio habitum pater ratum habuerit, nec quod partem duntaxat debiti pater ſoluere cœperit, facere debet, vt nonniſi pro parte contractum habuiſſe ratum videatur, cùm omnium contractuum cauſa hactenus indiuidua ſit, vt pro parte tantùm ratos, quis eos habere poſſit *l.* 4. §. *vltim. infr. de verbor. oblig. iuncta leg. cùm ex cauſa* 139. *eod. titul. leg. tutor vrgentibus* 47. §. 2. *ſupr. de minor. l. ſi quis aliam* 46. *de ſolut.* Totus igitur contractus videbitur à patre comprobatus, vt in *l. ſed etſi* 9 §. *ſed etſi non donandi infr.* Sicut & Senatuſconſultum Macedonianum totum contractum improbat non pro parte.

16 ¶ Si paterfamilias factus, ſoluerit partem debiti: ceſſabit Senatuſconſultum: nec ſolutum repetere poteſt.

Ad §. vlt. Si paterfamilias.

RAT. DVB. & DECID. eadem fere eſt, quæ ad §. præcedentem: nam qui ſoluit partem debiti poſteaquàm paterfamilias factus eſt, videtur ratum habere id, quod filiusfamilias geſſit: & ſanè ita eſt, ſed non vt ratihabitio hæc mandato æquiparetur: neque verò vt ad tempus pecuniæ creditæ retrotrahatur, cùm ille ipſe ſit qui contraxit, & quidem eò tempore quo non erat habilis ad mutuam pecuniam accipiendam, potius, vt quod eo tempore perperam geſtum eſt quo filiusfamilias erat, eo ſaltem tempore factum intelligatur, quo Senatuſconſulti ceſſat authoritas. Itaque quod ab initio non valuit, hoc caſu ex poſtfacto conualeſcit, non ſolo tractu temporis, ne putes obſtare iuris regulam, ſed ex noua voluntate, & quaſi ex nouo contractu facto tempore habili, & ſublato iam impedimento. Nec enim Senatus adeò amarè & ſeuerè cum creditoribus agere voluit, vt filiusfamilias nomen nullo vnquam tempore bonum fieri poſſet, id eſt, nec ſi filius paterfamilias factus bonam fidem & naturalem obligationem vellet agnoſcere *l.* 2. *C. hoc tit.* ſed hactenus duntaxat vt ſcirent creditores, qui Macedonis exemplo, peſſimo more, filiofamilias fœnerarent, non poſſe fieri bonum nomen expectata morte patris *l.* 1. *ſupr.* Cæterùm ſi filiusfamilias fortè ſibi conſcius iuſta de cauſa creditam ſibi pecuniam, malit paterfamilias factus ſoluere, quam vti exceptione, non eſt prohibendus, quominus iuri pro ſe introducto renunciet *l. pen. C. de pact. l. ſi iudex* 41. *ſupr. de minor.* Sic & in *l. fideicommiſſum* 5 a. §. *vlt. ſupr. de iudic. l. indebitum* 9. *C. de condict. indeb. l. ad ſolutionem* 5. *C. de re iudic.* §. *non autem. Nouell.* 1. *de hered. & Falcid.* Sed ſi adhuc in patris poteſtate conſtitutus ſoluat, quæſtionis eſt, an ſoluti repetitio poſſit competere. Accurſius noſter in ea videtur eſſe ſententia, vt nihil interſit quantum ad retentionem, an filiusfamilias ſoluat, an factus iam paterfamilias, ſed duntaxat quantum ad hoc, vt ſi filiusfamilias partem debiti ſoluerit, non ceſſet in reſiduo Macedonianum, quod ceſſaret, ſi paterfamilias factus partem debiti ſoluiſſet. Et verò ratio

quæ

Digitized by Google

quæ impedit, ne filiusfamilias poſſit repetere quod paterfamilias factus ſoluerit, nempe quia naturalis obligatio manet, quæ impedit ſoluti repetitionem *l. quia naturalis* 10. *infr.* an non perinde locum habet, etiamſi adhuc filiusfamilias conſtitutus ſoluerit? Sed tamen aliud iuris eſt, quia filiusfamilias quamdiu filiusfamilias manet ius pecuniæ alienandæ non habet *leg. ſed et ſi paterfamilias* 9. §. 1. *infr.* Ideóque ſi ſoluta pecunia extet vindicare eam quaſi ſuam pater poteſt, *leg. ſi filiusfamilias* 14. *ſupr. de reb. credit.* Si verò conſumpta ſit poteſt eam condicere vt ſcriptum eſt in *dict.* §. 1. Ipſe ſanè filius condictionem non habet, quia naturalem obligationem agnouit, ſed ſoluendo acquirit vindicationem aut condictionem patri qui nec naturaliter obligatus eſt. Ob eámque nimirum cauſam quoties prudentes noſtri denegant repetitionem filio qui pecuniam ſoluerit, quam contra Senatuſconſultum acceperat, ponunt factam eſſe ſolutionem ab eo iam patrefamilias facto, vt hic & in *leg. qui exceptionem* 40. *ſupr. de condict. indeb.* Ergo quod in hoc §. ſcriptum eſt, ſi paterfamilias factus partem debiti ſoluerit ceſſare Senatuſconſultum, nec ſolutum repeti poſſe, ita omnimodo accipiendum eſt, vt non tantum in parte ſoluta Senatuſconſultum ceſſet, ſed vt etiam in parte non ſoluta, alioqui nullius effectus eſſent verba illa, *ceſſabit Senatusconſultum*, vt cõtra Bulgarũ benè diſputat Accurſius *arg. l. ſi quãdo* 109. *de legat.* 1. Idem eſt ſi filiusfamilias ſui iuris effectus det rem aliquam pignori pro eo debito, quod in patris adhuc conſtitutus poteſtate aduerſus Senatuſcõſultũ cõtraxerat, vt in *l. ſed & ſi paterfamilias* 9. *infr.* Nã & ex pignoris datione contractũ perinde ratũ habuiſſe intelligitur, ſed aliter tamen id eſt non niſi ad pignoris vſque quantitatem, vt ibi dicemus.

8. PAVLVS libro 30. ad Edictum.

CVm tamen à curatore per ignorantiam ſolutum ſit, repeti debet.

Ad l. Cùm tamen 8.

RAT. DVB. Quod curator minoris ſoluit ipſius minoris nomine perinde habendum eſt ac ſi ab ipſo minore ſolutum eſſet: quia minoris curator licèt non detur perſonæ, ſed bonis, in quo maximè differt non tantùm à tutore, ſed etiam à furioſi vel prodigi curatore, tamen in iis quæ ad bonorum adminiſtrationem pertinent domini loco eſt, & minoris perſonam repræſentat *l. at Prætor* 7. §. *ſed ſi, ſup. de minor. l. is qui in puteum* 11. §. *an ignoſcitur infr quod vi aut clam.* Atqui quod filiusfamilias paterfamilias effectus ſoluiſſet creditori, non poſſet repetere, quia bonam fidem & naturalem obligationem agnoſcere minori prohibitum non eſt, neque obiici hoc caſu poteſt, quod Accurſius adfert ex *l. interdum* 29. *ſupr. de condict. indeb.* perſonam locum facere repetitioni: id enim verum quidem eſt in pupillo, & prodigo, de quibus ea lex loquitur, at non etiam in minore, & furioſo, quibus caſibus perſona locum facit repetitioni, nulla opus eſt reſtitutione in integrum, quam tamen in propoſita ſpecie neceſſariam curatori eſſe vult Accurſius. Ergo non magis curatori minoris qui ex filiofamilias paterfamilias factus eſt, quàm ipſi minori permittenda eſt ſolutæ pecuniæ repetitio, nec ſi quam ignorantiam velit obtendere, cùm iuris apertiſſimi ſit, tutum eſſe Macedoniani exceptione filium familias cui contra Senatuſconſultum pecunia credita eſt, nec iuris error prodeſſe ſoleat ad indebiti condictionem inducendam *leg. cùm quis* 10. *Cod. de iur. & fact. ignor.*

DIC. Non habet curator minoris eam authoritatem vt Macedonianam exceptionem minori competentem ſiue ſciens, ſiue ignorans poſſit ei adimere. Id enim non eſſet adminiſtrare res minoris, ſed minorem ſpoliare, quod non magis curatoribus permiſſum eſt, quàm tutoribus quorum maior eſt poteſtas *l. qui fundum* 7. §. *ſi tutor infr. pro emptor l. Lucius* 46. §. *vltim. de author. tutor. leg. pactum curatoris* 22. *C. de pact.* Nec puto diſtinguendum, an ius an factum curator ignorauerit, quia non ipſi curatori danda eſt hoc caſu condictio, ſed minori cui nihil imputari poteſt: Ideóque non ita Paulus loquitur, vt dicat, curatorem ipſum qui ſoluerit poſſe repetere, quomodo Accurſius malè explicat, ſed ait ſimpliciter repeti pecuniam poſſe, aut vt Florentiæ ſcriptum eſt *repeti debere*: quod haud dubiè ſic accipiendum eſt vt repeti poſſit & debeat per minorem ipſum, cuius intereſt ſolutum non eſſe, id quod perpetua exceptione tutus retinere potuit: ex quo magis intelligimus fruſtra Accurſium de reſtitutione in integrum hîc tractare, cùm nihil à minore geſtum eſſe proponatur, propter quod neceſſaria ei poſſit eſſe in integrum reſtitutio. Cur ergo, inquies, diſtinguit Paulus, an curator ſciens, an per ignorantiam ſoluerit? cùm neutro caſu nocere pupillo potuerit? Puto verba illa *per ignorantiam*, non tam ad ius referenda eſſe, quaſi aliud dicendum ſit, ſi curator ſciens indebitum minoris nomine ſoluerit, quàm ad factum, quòd non ſit credibile quemquam adeò ſtultum curatorem eſſe, qui minoris nomine velit vltro ſoluere, id quod ſciat minorem non debere efficaciter, tanquam tutum perpetua Macedoniani exceptione. Nam is quidem qui ſuo nomine ſoluit, quod ſciat ſe non debere, ideo non repetit, quia donaſſe intelligitur quod donare potuit ex *reg. l. donari.* 81. *de regul. iur.* At curator qui minoris nomine ſoluit ſciens, quod minor non debuit, ideo ius repetendi adimere minori non poteſt, quia nec minoris rem donare ei permittitur *d. l. Lucius* §. *vlt* cùm donare nihil aliud ſit, quàm perdere *l. filiusfamilias* 7. *infr. de donat.* Planè ſi non de minoris pecunia, ſed de ſua ſciens ſoluerit, nullus repetitioni locus erit neque pro minore cuius nihil intereſt, cùm per eam ſolutionem non ſit factus pauperior, neque pro curatore qui pecuniam ſuam donaſſe creditori intelligitur, quique nullo caſu eam pecuniam iudicio negotiorum geſtorum repetere à minore poteſt, id eſt, ſiue ſciens, ſiue ignorans ſoluerit, quia nec vllo caſu negotium minoris vtiliter geſſiſſe videri poteſt, ſoluendo indebitum. Sed tamen faciet hæc ratio, vt ſi de ſua pecunia nomine minoris ſoluerit per ignorantiam facti non iuris, id quod à minore debitum eſſe putabat, danda ſit ei repetitio non contra minorem ipſum, vt malè putat Accurſius, cùm ei ſolutio nil profuerit, ſed contra creditorem cui ſoluta eſt pecunia, quam curator nec minoris nomine ſoluere debuit, nec ſuo donare voluit.

9. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

SEd ſi paterfamilias factus, rem pignori dederit, dicendum erit, Senatuſconſulti exceptionem ei denegandam vſque ad pignoris quantitatem.

Ad l. Sed ſi paterfamilias 9.

RAT. DVB. Cùm is qui mutuam pecuniam acceperat eo tempore quo erat adhuc filiusfamilias, poſteà factus paterfamilias rem aliquam pignori dedit, perinde contractum ratum habet, atque ſi partem debiti ſoluiſſet, vt in *l. item ſi 7. §. vlt. ſupr.* aut nouatione facta fidem ſuam obligaſſet, vel aliter debitum agnouiſſet, vt in *l. 2. C. hoc tit.* Atqui ſuperioribus caſibus totum contractum ratum habuiſſe paterfamilias intelligitur, non pro illa tantùm parte quæ vel ſoluta, vel nouata eſt, vt diximus ad *d. l. vlt.* quia contractus omnes in ſui natura & eſſentia indiuidui ſunt. Ergo & cùm paterfamilias factus rem pignori dedit, dicendum eſt Senatuſconſulti exceptionem ei denegandam, non modò vſque ad debiti quantitatem, vt Vlpianus hîc ſcribit, ſed in ſolidum, quaſi contractu in ſolidum per ratihabitionem confirmato. Pignus enim quiſquis dat, agnoſcit proculdubio principalem obligationem quæcunque ſubeſt ſiue naturalis tantùm illa ſit, ſiue ciuilis, cùm pignoris obligatio nonniſi acceſſoria ſit ad principalem, aut naturalem, aut honorariam, aut ciuilem *l. res hypothecæ 5. infr. de pignor.*

DEC. Multùm intereſt, an paterfamilias factus debitum agnoſcat ſoluendo partem debiti, an pignus dando: ſolutio afficit ſubſtantiam obligationis, quam & perimit: liberationem enim parit, quæ obligationem neceſſariò præſupponit. At pignoris datio nihil cōmune habet cum obligatione principali, niſi quod eam ſupponit, cæterùm nec eam confirmat, nec perimit, ſed tantum facit, vt debitum qualecquale illud eſt in tuto ſit, ad pignoris vſque quantitatem *l. ſed etſi 25. §. ſi tamen pignori, ſupr. de hered. petit.* Ergo ſupra pignoris quantitatem non poteſt videri paterfamilias ratum habere contractum, quem eo tempore inijt quo filiusfamilias erat, quod ſecus eſſet, ſi vel minimam debiti quantitatem ſuæ poteſtatis effectus ſoluiſſet, atque id eſt quod Accurſius ad hanc legem, notat, pignus non dari pro debito liberando & in ſolutum creditori, quomodo datur pecunia. Sed quod addit pignus dari pro eo quod debeo, & ſi nihil debeo, aut mãcum eſt, aut quid ſit, intelligere non poſſum. Etſi enim verum eſt pignus dare me poſſe, non tantùm pro eo quod debeo, ſed etiamſi nihil debeam, id tamen ita accipi debet, ſi modo id quod ego non debeo, à quouis alio debeatur. Nec enim pignoris obligatio, quę vti diximus, acceſſoria eſt, ſubſiſtere poſſet ſine principali. In propoſita verò ſpecie quod filiusfamilias non debet, qui mutuam ipſe accepit pecuniã, alius nemo debet. Neceſſe igitur eſt, vt cùm pignus dedit vel propriã ſuã obligationẽ agnouerit, vel nullã. In priore itaque diuerſitatis ratione quam attulimus perſtandũ eſt.

1 ¶ Si ab alio donatam ſibi pecuniam, filius creditori ſoluerit, an pater vindicare, vel repetere poſſit? & ait Iulianus, ſi quidem hac conditione ei donata ſit pecunia, vt creditori ſoluat, videri à donatore profectam protinus ad creditorem, & fieri nummos accipientis: ſi verò ſimpliciter ei donauit, alienationem eorum filium non habuiſſe: & ideo, condictionem patri ex omni euentu competere.

Ad §. 1. Si ab alio.

RAT. DVB. Quoties filiusfamilias pecuniam ab aliquo accipit, ſiue ex donationis cauſa, ſiue ex alia qualibet, dominium pecuniæ acquiritur per filiumfamilias patri, ita vt ne momento quidem temporis conſiſtat acquiſitio in perſona filij *l. placet 79. de acquir. hered.* Atqui pecunia quæ ſemel patris facta eſt, nonniſi eo volente & conſentiente alienari per filium poteſt ex regula *l. id quod noſtrum 11. de reg. iur. l. ſi ego 9. §. ſi res, de iur. dot.* Ergo indiſtinctè dicendum eſt ſi ab alio donatam ſibi pecuniam filiusfamilias creditori ſuo ſoluerit, poſſe patrem eam pecuniam vel vindicare, ſi extet, vel condicere, ſi conſumpta ſit, etiamſi hac conditione donata ſit filio pecunia, vt creditori eam ſolueret, perinde atque ſi ſimpliciter donata eſſet.

DEC. Multum intereſt, an filiofamilias donata ſit ſimpliciter pecunia, an hac lege & conditione, vt filiusfamilias eam creditori ſolueret. Priore caſu id obtinet, quod modò diximus, quia cùm patri per filiumfamilias quæſitum ſit dominium pecuniæ, verum eſt filiumfamilias eius pecuniæ alienationem inſcio patre non habuiſſe, & ideò ſi eam filius creditori ſuo ſoluerit, vindicationem patri tanquam domino dandam eſſe: quia poteſt quilibet vindicare id quod ſuum eſt *l. Quintus 27. §. argento, infr. de aur. & argent. legat.* ſcilicet quandiu extat pecunia: nam ſi conſumpta ſit, cùm vindicari iam non poſſit, condictio patri neceſſaria eſt. Idque eſt quod Vlpianus ex Iuliano hîc ſcribit, ſi ſimpliciter donata ſit filiofamilias pecunia, iſque creditori ſuo qui contra Senatuſconſultum contraxerat, eam ſoluerit, *condictionem patri ex omni euentu competere*, non eo ſenſu quem putat Accurſius, ſiue pecunia extet ſiue non, dummodò, inquit, mala fide acceperit, ſecus ſi bona fide, vt hunc locum conciliet cum Marcelli reſponſo in *l. ſi filiusfamilias 14. ſupr. de reb. credit.* ſed quomodo Cuiacius bene explicat *libr. 14. Obſeruat. cap. 35. ad extremum, & omnimodo*, id eſt, eo caſu quo ceſſet vindicatio, quod Gallicè diceremus *au pis aller*, vt ſcripſimus ad *d. l. ſi filiusfamilias*, vnde petenda ſunt, quæ alioqui ad hanc Iuliani ſententiam contra Marcellum tuendam adferri hîc deberent, & aduerſus ea quæ nugatur hic Accurſius de condictione furtiua. At poſteriore caſu, id eſt, cùm non ſimpliciter pecunia filiofamilias donata eſt, ſed hac lege & conditione, vt eam filiusfamilias creditori ſuo ſolueret, neque vindicatio patri dari poteſt, neque condictio, quia videtur pecunia à donatore profecta ſtatim ad creditorem, & rectà ad eum perueniſſe, quaſi nec interpoſita filiifamilias perſona, aut ſaltem quaſi electo filiofamilias tanquam nudo miniſtro, cuius perſona nunquam attendi ſolet, ita vt iuris varietatem aliquam inducat *l. ſi quis Titio 17. de legat. 2. l. abſenti 10. infr. de donat.* Inde accidit, vt pecunia hæc ſoluta creditori per filiumfamilias fiat accipientis, neque per velut mediam patris perſonam dominij tranſlatio impediatur *l. profectitia 5. §. ſi quis certam infr. de iur. dot. iunct. l. ſi mandauero 22. §. ſi mandauerim infr. mandat.* Quid ergo ſi filiusfamilias donatam ſibi pecuniam hac lege, vt eam creditori ſuo ſolueret, non ſoluerit? Non eo magis acquiretur patri pecunia, ſed vindicare illam donator poterit quaſi adhuc ſuam, necdum alienatam ſi extet, aut ſi conſumpta ſit condicere eam, non patri quã non conſumpſerit: ſed filiofamilias, qui in omnibus cauſis & actione qualibet cõueniri poteſt *l. filiusfamilias 39. de oblig. & action.* Sic enim locum hunc intelligo, & quod ad eum notat Accurſius ex *dict. l. profectitia 5. §. ſi quis certam, de iur. dot.* Condictio enim quælibet ſupponit tranſlationem dominij, aut ſaltem amiſſionem ex parte actoris, cùm nemo poſſit rem ſuam condicere, niſi à fure *l. vltim. ſupr. vſufr. quem. cau.*

2 ¶ Hoc Senatuſconſultum ad filias quoque familiarum pertinet. nec ad rem pertinet, ſi adfirmetur, ornamenta ex ea pecunia comparaſſe. nam & ei quoque, qui filiofamilias credidit, decreto ampliſſimi ordinis actio denegatur: nec intereſt, conſumpti ſint nummi, an extent in peculio. multo igitur magis, ſeueritate Senatuſconſulti, eius contractus improbabitur, qui filiæfamilias mutuum dedit.

Ad

Ad §. 2. Hoc Senatuſconſultum.

RAT. DVB. Senatuſconſultum Macedonianum non modò de filiofamilias duntaxat locutum eſt, non etiam de filiaſfamilias *l. 1. ſupr.* Sed etiam ratione illa inductum fuit, quæ ſolis filiis, non etiam filiabus familiarum conuenire videatur. Nec enim tantopere verendum erit, vt filiæfamilias æris alieni tædio & impatientia in necem parentum aliquid machinarentur, quod Senatus in filiorum & maſculorum perſonis contingere facilè potuiſſe veritus ac ſuſpicatus eſt. Filias namque pro infirmitate ſexus minùs animas eſſe credibile eſt, *l. quiſquis 5. §. ad filias. C. ad leg. Iul. Maieſt.* Ergo neque ex verbis, neque ex mente Senatuſconſulti ad filias quoque familiarum ſeueritas Macedoniani poteſt pertinere. Maximè verò ſi proponas filiamfamilias ex ea pecunia, quam mutuam accepit, ornamenta muliebria comparaſſe, quæ adhuc extent, & quæ ſi non comparaſſet, pater eius comparare ipſi debuiſſet. Quaſi verſa hoc caſu pecunia in rem patris.

DEC. Par & æquale odium eſt creditoris ſiue filio, ſiue filiæfamilias mutuam pecuniam dantis, nec minùs vno caſu quàm alio poteſt ea datio pecuniæ parentibus pernicioſa eſſe, quod ſufficit, vt ſeueritas Senatuſconſulti etiam ad eos qui filiæfamilias pecuniam crediderunt produci debeat *l. 3. § is autem ſolus ſupr.* Sed & maiore odio dignus eſt creditor qui filiæ, quàm qui filiofamilias pecuniam credit, cùm ea res ſuſpectam facere poſſit filiæ pudicitiam, qua nihil charius aut pretioſius habere pater poteſt, præter id quod infirmitas ſexus creditorum fraudibus & captionibus magis expoſita eſt: merito igitur & longè maiori ratione Senatuſconſultum hoc ad filias quoque familiarum extenſum eſt: quod Vlpianus noſter ſignificat poſtremis illis huius §. verbis, *Multo igitur magis ſeueritate Senatuſconſulti eius contractus improbabitur, qui filiæfamilias mutuum dedit.* Nec proinde refert an ex ea pecunia emerit filiafamilias, ornamenta ſibi neceſſaria & quæ adhuc extent, an non: Neutro enim caſu poteſt videri hæc pecunia verſa in rem patris: quemadmodum & cùm filiofamilias credita pecunia eſt, non diſtinguimus an nummi conſumpti ſint, an extent adhuc in peculio, ſed omni caſu ex ampliſſimi ordinis decreto actionem creditori denegamus, quia non ob id ſolùm quod pecunia filiiſfamilias credita in peculium eius verſa eſt, ſtatim in rem patris verſa eſſe intelligitur, aut factus eſſe pater locupletior ex ea cauſa *l. nam ſi 6. infr. de in rem verſ.* vbi dicemus. Itaque placet mihi quod Accurſius noſter contra Ioannem diſputat, nec patrem nec filium teneri quaſi factum locupletiorem, quamuis pecunia credita verſa ſit in peculium, odio ſcilicet creditoris qui contra Senatuſconſultum contraxit *l. ſi filius tuus 6. C. hoc tit. iunct. §. penult. huius l. & l. qui exceptionem 40. ſupr. de condict. indeb.* Impp. ſcribunt Senatuſconſultum licè: filiifamilias tantùm meminerit, attamen etiam ad nepotes & pronepotes porrigi debere, ſicut & ad filiasfamilias in hoc §. extenditur, eâdem ſcilicet ratione iuris & æquitatis in omni caſu eandem ſeueritatem exigente *l. filium 14. infr.* vbi dicemus.

3 ¶ Non ſolum filiofamilias, & patri eius ſuccurritur, verùm fideiuſſori quoque, & mandatori eius: quia & ipſi mandati habent regreſſum, niſi fortè donandi animo interceſſerunt: tunc enim, cùm nullum regreſſum habeant, Senatuſconſultum locum non habebit. Sed & ſi non donandi animo a patris tamen voluntate interceſſerunt: totus contractus à patre videbitur comprobatus.

Ad §. 3. Non ſolùm.

RAT. DVB. Senatus non niſi de filiofamilias & patre locutus eſt; de fideiuſſoribus verò filiifamilias nihil prorſus conſtituit, vt conſtat ex *l. 1. ſupr.* Ergo non debet Senatuſconſultum extendi ad fideiuſſores, quorum ſicut obligatio alia & perſona omnino diuerſa eſt, & ſeparata à perſona filiifamilias. Et verò cùm nemo niſi volens & vltro pro alio fideiubeat, imputare ſibi debet qui pro filiofamilias fideiuſſit, & in eam ſe neceſſitatem ſponte ac lubèns coniecit *arg. l. ſi fideiuſſor 7. §. ſi neceſſaria ſupr. qui ſatiſd. cogant. l. 2. §. ſi quis tamen ſupr. ſi quis cation.* Nec nouum eſt, vt exceptio aliqua competat reo, quæ tamen non competat fideiuſſori, puta ſi perſonæ non rei cohæreat *l. exceptiones 7. infr. de except.* qualis videri poteſt exceptio Macedoniani quæ filiofamilias datur, nec alia ratione, quàm quia filiusfamilias eſt: Quæ ratio ceſſat euidenter in filiifamilias fideiuſſore, qui non mutuam pecuniam accepit, ſed fideiuſſit, quod nec filiofamilias prohibitum eſt *l. item ſi 7. ſupr.* multo magis ſi fideiuſſor paterfamilias proponatur. Filiifamilias namque perſona illa eſt, quæ meruit præcipuum fauorem, vt de pupillo ſcribit Papinianus in *l. ex pluribus 41. infr. de admin. tutor.* Neque rurſum ad obligandum vtiliter & efficaciter fideiuſſorem quicquam aliud requirimus, niſi vt præcedat aliqua principalis obligatio ſaltem naturalis *l. ſtipulatus ſum 6. §. vlt. & l. fideiuſſor 16. §. fideiuſſor, infr. de fideiuſſ.* In propoſito autem conſtat Senatuſconſulti Macedoniani poteſtate non impediri naturalem filiifamilias obligationem *l. prox. infr.* at neque ciuilem, cùm actio contra filiumfamilias pro mutua pecunia accepta obligatum competat ipſo iure, quamuis aut deneganda ſit à Prætore, cuius eſt actiones omnes etiam competentes vel dare vel ex cauſa denegare *l. neceſſariis 57. de acquir. hered.* aut ſaltem concedenda ſub exceptione. Quidni ergo etiam pro filiofamilias interueniente fideiuſſor efficaciter poterit?

DEC. Omnes exceptiones quæ reo competunt, fideiuſſoribus quoque ipſius inuito etiam ipſo reo competunt *l. omnes 19. infr. de except.* niſi ſi quæ ſint merè perſonales & perſonæ principalis debitoris omnino cohærentes *dict. l. exceptiones*, inter quas non eſt exceptio Macedoniani. Cohæret enim rei, non perſonæ, vt in eadem lege ſcriptum eſt. Pendet ſiquidem & proficiſcitur ex æquitate negotij, non ex qualitate perſonæ, præſertim verò hæc de qua tractamus, quæ non tam fauore filiifamilias, quàm odio creditoris inducta eſt, vt ad finem huius legis Vlpianus ſcribit, nec ſanè quicquam profuerit dari exceptionem hanc filiofamilias, niſi etiam fideiuſſoribus eius daretur, ſiquidem vbi ſoluere coacti eſſent, haberent regreſſum contra filiumfamilias ad indemnitatem ab eo conſequendam, vel actione mandati ſi mandatum interueniſſet, vel negotiorum geſtorum nullo mandato interueniente *l. ex mandato 10. §. 1. infr. mandat.* Itaque per mediam fideiuſſoris perſonam ipſe quoque filiusfamilias effectu ipſo conueniri videretur, quod apertè contra Senatuſconſulti mentem eſſet *l. ſi quis reum 5. infr. de liber. legat. l. cùm lex 47. infr. de fideiuſſ.* quæ ratio facit, vt ſi nullum regreſſum fideiuſſor contra filiumfamilias habere poſſit, putà ſi pro eo fideiuſſerit animo donandi, aliud vtique dici oporteat, dandam ſcilicet non eſſe hanc exceptionem fideiuſſori, cui alioquin nõ tam ipſius, quàm filiifamilias intuitu accommodatur *d. l. ſi quis reum*, idemque eſt in cæteris omnibus caſibus, in quibus fideiuſſor nullum regreſſum aduerſus reum habere poteſt, de quibus in *l. ſi remunerandi 6. §. ſi paſſus infr. mandat.* Alia ratio eſt Senatuſconſulti Velleiani. Improbat enim totam obligationem, totumque contractum etiam fideiuſſorum, tametſi nullum regreſſum aduerſus mulierem habituri ſint *l. ſi mulier 16. § ſi ab ea infr. ad SC. Velleian.* Nempe quia, vt ibidem Iulianus ait, reſtituitur à Prætore prior debitor creditori, qui ſic indemnis ſeruatur, quod in

SC. Macedoniano non ſimiliter contingit. Præter id quod, vt Accurſius hîc notat, odium Macedoniani reſtringendum fuit, fauor verò Velleiani ampliandus *l. cum quidam 19. infr. de liber. & poſthum. cap. odia, de regul. iur. in 6.*

a *Sed & ſi non donandi animo.* RAT. DVB. Cùm pro filiofamilias fideiuſſores interceſſerunt, etiamſi ex patris voluntate, non eo minùs verum eſt filiumfamilias obligatum eſſe contra Senatuſconſulti authoritatem: & contra eum habituros eſſe regreſſum fideiuſſores, ſi ex ea fideiuſſione conueniantur, & ſoluere compellantur, vt proximè diximus. Ergo per conſequentias filius quoque familias hoc caſu contra Senatuſconſulti mentem conuenietur.

DEC. Pater qui fideiuſſoribus pro filiofamilias intercedentibus conſenſum ſuum accommodat, totum filij contractum adprobare intelligitur, id eſt, non minùs quod ad filiumfamilias ipſum attinet, quàm quod ad fideiuſſores ipſius, cùm fideiuſſorum obligatio acceſſoria ſit ad principalem, nec poſſit abſque principali ſubſiſtere *l. cùm principalis 178. de regul. iur.* Nihil ergo vetat etiam per medias fideiuſſorum perſonas filiumfamilias conueniri, qui & ipſe rectè conueniri poſſet. Nec enim Senatus vnquam improbat eos filiifamilias contractus quos pater, vel nuda ſua ſcientia nedum expreſſa ſua voluntate comprobauerit *l. ſi tantùm 12. infr. hoc tit.* Alia cauſa eſt filiifamilias, qui tanquam patris inſtitor contraxerit, & fideiuſſores dederit, de quo in *l. item ſi 7. §. interdum in fin. ſupr. hoc tit.* Illo namque caſu totus filiifamilias contractus ab initio valet, quia patris qui filium inſtitorem præpoſuit, filius contraxiſſe intelligitur, vt ſcriptum eſt in *d. §. interdum.* At Vlpianus hic tractat caſum illum dubitabiliorem, quo filiusfamilias contra Senatuſconſultum ab initio contraxerit, & ſine voluntate patris, qui tamen poſteà contractum totum, ratum habuerit, & comprobauerit, conſentiendo vt pro filiofamilias fideiuſſores obligentur, qui caſus certè ſicut à ſuperiore diuerſus, ita longè dubitabilior eſt.

4 ¶ Et hi tamen, qui pro filiofamilias ſine voluntate patris eius interceſſerunt, ſoluendo non repetent. hoc enim & diuus Hadrianus conſtituit, & poteſt dici non repetituros. atquin perpetua exceptione tuti ſunt. ſed & ipſe filius: & tamen non repetit. quia hi demum ſolutum non repetunt, qui ob pœnam creditorum actione liberantur: non quoniam exonerare eos lex voluit.

Ad §. 4. Et hi tamen.

RAT. DVB. Qui pro filiofamilias ſine voluntate patris nec donandi animo fideiuſſerunt, regreſſum habere, ſi ſoluant, contra filiumfamilias poſſunt, ſiue mandati, ſiue negotiorum geſtorum actione, ideoque ipſis per Senatuſconſultum Macedonianum non minùs quàm filiofamilias ſuccurritur, vt vidimus in §. *præcedente.* Ergo ne id accidat, melius eſt, dicere eos, ſi ſoluant, poſſe repetere à creditore, tanquam qui ſoluerint eam pecuniam, quam ne ſoluere cogi poſſent, perpetua exceptione tuti erant, ex generali regula *l. qui exceptionem 40. ſupr. de condict. indeb.* Nam nec propriè creditorem illum appellamus, qui exceptione perpetua ſummoueri poteſt. Eos autem qui temporalem exceptionem timent, conditionalibus tantùm creditoribus comparamus *l. creditor 55. iunct. l. creditores 10. de verb. ſignific.*

DEC. Si filiifamilias fideiuſſor qui ſine patris voluntate, quamuis non donandi animo fideiuſſerat, ſoluerit, non poteſt repetere, neque à filiofamilias pro quo ſoluit, cùm exceptionem perpetuam qua tutus erat, ſciens omiſerit *l. ſi fideiuſſor 29. in princip. infr. mandat.* quam nec prætermittere potuit per ignorantiam niſi iuris, quæ ipſi, non filiofamilias nocere debet, neque ab ipſo creditore, quoniam regula illa quæ habet eum, qui tutus exceptione perpetua ſoluit, poſſe repetere, non eſt perpetua. Fallit enim ſi exceptio illa perpetua comparata ſit in odium eius cui debetur *d. l. qui exceptionem*, idque eſt quod paulò apertiùs Vlpianus hic ſcribit, eos demùm ſolutum non repetere, qui ob pœnam, aut potiùs in pœnam creditorum actione liberantur per eiuſmodi exceptionem perpetuam, non quia exonerare illos lex voluerit. Id verò contingit in exceptione Senatuſconſulti Macedoniani, quæ, vt ſæpius diximus, non tam fauore filiorumfamilias comparata eſt, quàm odio creditorum: in quo maximè differt ab exceptione Velleiani *d. l. qui exceptionem.* Vnde fit vt nec filiusfamilias poſſit repetere, ſi ſoluerit: quanto minùs ergo ipſius fideiuſſoribus permittendum erit, vt repetant? Et hic huius §. ſenſus eſt, vbi malè vulgo *alioquin* legitur pro eo quod rectiùs in Pand. Florent. *atquin.* Oppoſitio enim, vt Accurſius noſter loquitur, & obiectio illa eſt, eaque ipſa ratio dubitandi quam attulimus, propter quam videbatur dandam eſſe fideiuſſoribus ſoluti repetitionem, quia ſcilicet perpetua exceptione tuti ſoluerant. Ad quam obiectionem ſtatim reſpondet Vlpianus iis verbis, *ſed & ipſe filius, & tamen non repetit:* quorum verborum ſenſus ille eſt, quem explicauimus, ipſum quoque filiumfamilias qui contra Senatuſconſultum ſe obligauit, perpetua exceptione perinde tutum eſſe, nec eo magis tamen repetere, quoniam odioſa, non fauorabilis exceptio eſt. Quod ergo filiofamilias non permittitur, multo minùs ex eius perſona fideiuſſoribus permittendum eſſe.

5 ¶ Quamquam autem ſoluendo non repetant.

10. PAVLVS libro 30. ad Edictum.

QVia naturalis obligatio manet:

Ad § vlt. Quamquam, & ad l. ſeq. Quia naturalis 10.

RAT. DVB. Exceptio perpetua non poteſt tollere naturalem obligationem, cùm omnes exceptiones ſint ex iure prætorio: naturalis autem obligatio ex iure naturali & gentium *l. cùm amplius 84. §. is natura debet, de regul. iur.* Quæ porrò ſunt iuris naturalis aut gentium, nullo contrario iure ſiue ciuili ſiue prætorio dirimi poſſunt *§. penult. Inſt. de iur. natur. gent. & ciuil. §. vlt. Inſtit. de legit. agnat. tutel. l. eas obligationes 8 ſupr. de capit. minut.* Atqui exceptio perpetua inducit ſoluti etiam naturaliter debiti repetitionem *l. qui exceptionem 40. ſupr. de condict. indeb.* Ergo non eſt bona ratio, quæ ad Vlpianum adfertur hîc ex Paulo, vt neque filiusfamilias qui aduerſus Senatuſconſultum contraxit, neque fideiuſſores eius ſi ſoluant, poſſint repetere, ideo quia maneat naturalis obligatio. Alioqui perinde dicendum eſſet nec mulieri quæ contra Senatuſconſultum Velleianum interceſſit, nec eius fideiuſſoribus dandam eſſe ſi ſoluerint, condictionem, quod tamen euidenter falſum eſt *d. l. qui exceptionem.* Sed & quod ex Paulo hic dicitur, naturalem obligationē manere, tale eſt, quaſi non etiam maneat obligatio ciuilis, quam tamen certum eſt, non minùs

remanere

Digitized by Google

remanere quàm naturalem. Alioqui nec de deneganda actione tractari poſſet, cùm actio quælibet perſonalis ſupponat præcedentem aliquam ciuilem obligationem *l. licèt 42. §. ea obligatio ſupr. de procurat. l. ſi mulier in iure 23. infr. ad SC. Velleian.* Non eſt igitur bona ratio, quæ in hac lege adfertur ex Paulo.

DEC. Eſt ille vnus ex præcipuis effectibus obligationis naturalis, vt impediat ſoluti repetitionem *l. 3. in fin. ſuprà quod quiſq. iur. l. naturales 10. infr. de oblig. & action.* niſi cùm effectus hic impeditur poteſtate exceptionis perpetuæ, cuius eam vim eſſe Prætor voluit, non vt naturalem obligationem tolleret, quod facere Prætor non potuit, ſed vt naturalis obligationis effectum hunc, qui non naturalis, ſed ciuilis aut prætorij quoque iuris eſt, ſuperaret. Atqui non ſemper impeditur effectus hic obligationis naturalis poteſtate exceptionis perpetuæ, niſi cùm eiuſmodi exceptio fauorabilis & fauore debitoris exonerandi introducta eſt, non etiam cùm odioſa, id eſt, in odium potiùs & in pœnam creditoris comparata *d. l. qui exceptionem*, & nos diximus ad legem præcedentem. Ergo cùm Macedoniani exceptio perpetua quidem, ſed tamen odioſa ſit, nec proinde obligationis naturalis effectum impedire poſſit, optima certè ratio eſt, quam hîc Paulus adfert ad denegandam filiofamilias, eiuſque fideiuſſoribus debiti ſoluti repetitionem, quòd naturalis obligatio maneat. Eſt enim proxima hæc & immediata cauſa propter quam denegari debeat condictio indebiti, quia nec indebitum dici verè poteſt, quod ſaltem naturaliter debitum eſt. In eoque noſter errauit Accurſius qui rationem hanc inſufficientem non eſſe ſcripſit. Non eſſet vera fateor in exceptione Velleiani, quia non eſt odioſa, vt diximus, ſed in exceptione Macedoniani & veriſſima & certiſſima eſt. De ciuili autem obligatione, idcirco nihil hîc dicimus, non quaſi tollatur ea, vel impediatur per Macedonianum ipſo iure magis quàm naturalis, ſed quia ciuilis remanet ſine effectu, cùm facere nequeat vt actio creditori omnino danda ſit, quæ omnimodò è contrario deneganda eſt, aut ſaltem non concedenda, niſi ſub exceptione Macedoniani. Vnde fit vt obligatio illa ciuilis quãuis remaneat, impedire tamen repetitionem non poſſit, in eoque minoris poteſtatis ſit quàm obligatio naturalis, quia quod dicimus, ei cui damus actionem multo magis dandam eſſe exceptionem & retentionem *l. inuitus 156. §. 1. de regul. iur.* tunc verè dicitur, cùm actio talis competit, quæ omnimodo danda eſt, & quidem ſine vlla exceptione qualis hæc non eſt quæ ipſo quidem iure competit creditori qui aduerſus Senatuſconſultum contraxit, ſed ita vt vel deneganda ſit à Prætore, vel ſaltem per ſubiectam Macedoniani exceptionem, vt diximus, corrigenda.

11. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

TAmen, ſi non oppoſita exceptione condemnati ſunt, vtentur Senatuſconſulti exceptione. & ita Iulianus ſcribit in ipſo filiofamilias, exemplo mulieris intercedentis.

Ad l. Tamen, ſi non oppoſitu 11.

RAT. DVA. In iudiciis quaſi contrahitur *l. 3. §. idem ſcribit, infr. titul. prox.* & per conteſtationem litis fit quædam nouatio, adeoque delegatio *l. delegare 11, §. 1. l. aliam 29. infr. de nouat.* ſicut & per iudicatum *l. vlt. C. de vſur. rei iudic.* Nouatio autem ſolutionis inſtar obtinet, quia non minùs quàm ſolutio perimit actionem *l. 1. eod. tit. & Inſtit. quib. mod. tollit. oblig.* Atqui ſi filiifamilias debitoris fideiuſſores qui exceptione Macedoniani perpetua tuti erant, ſoluiſſent, non poſſent repetere, vt diximus in *§. pen. & vlt. l. ſed ſi paterfamilias 9. ſupr.* Ergo etſi paſſi ſint ſe condemnari ob non oppoſitam exceptionem, æquè dicendum eſt cogendos eos pati executionem iudicati, quia perinde ſibi debent imputare cur non ante ſententiam & condemnationem oppoſuerint exceptionem *arg. l. 2. hoc tit.* quaſi eam hoc ipſo remiſiſſe videantur *l. peremptorias 2. C. ſentent. reſcind. non poſſ.* Solis militibus exceptis *l. 1. C. de iur. & fact. ignor.* Quemadmodum enim remittentibus actiones ſuas regreſſus nullus dandus eſt *l. quæritur 13. §. ſi venditor, infr. de ædilit. edict.* ita neque remittentibus ſuas exceptiones *l. pen. C. de pact.* cùm is qui exceptionem ſuam remittit, ſimilis ſit donanti *l. ſi quis delegauerit 12. infr. de nouat.* Et verò cùm publicè interſit mandari ſententiam executioni propter rerum iudicatarum authoritatem *l. ſeruo 65. §. cùm Prætor, infr. ad SC. Trebell.* non eſt permittendum, vt executio iudicati impediatur per eam exceptionem oppoſitam; quæ ante ſententiam & condemnationem opponi potuerat, & debuerat. Vigor enim ſententiæ totus in executione conſiſtit *l. pen. C. de execut. rei iudic.* & exceptiones omnes comparatæ ſunt, vt impediant condemnationem, non vt condemnationis iam factæ executionem remorentur *l. 2. & l. exceptio 22. infr. de except.*

DEC. Exceptiones de quibus tractari poteſt, an poſt iudicatum opponi poſſint, in duplici ſunt differentia. Aliæ ſunt enim, quæ impugnant ipſum iudicatum, aliæ verò quæ non impugnant. Quæ ſunt prioris generis, cùm ſalua iudicati authoritate, quæ ſemper ſalua eſſe debet, opponi nequeant, ſi opponantur, non ſunt admittendæ, ne non tam iudicati executio impediri videatur, quàm iudicatum ipſum ſubuerti, quod pro veritate haberi ſemper oportet *l. ingenuum 25. ſup. de ſtat. homin. l. res iudicata 206. de regul. iur.* ſcilicet ſi iudicatum teneat. Alioqui ſi non teneat, puta quòd cum falſo procuratore litigatum ſit, vt in *l. licèt 22. C. de procurat.* aut quòd alia qualibet ratione iudicium nullum ſit, ſiue ratione iudicis, ſiue ratione partis aut rei de qua quæritur, vt loquitur Accurſius, nulla iudicati authoritas eſſe poteſt *tot. tit. C. ſi à non compet. iudic.* Quæ verò ſunt poſterioris generis, eæ opponi quandocunque poſſunt, etiam poſt ſententiam, quia iudicati authoritatem, ac veritatem non deſtituunt, eiuſmodi ſunt exceptiones compenſationis *l. cùm militi 16. §. 1. infr. de compenſat.* Qui enim condemnatus eſt quaſi debitor cùm in executione iudicati compenſationem obiicit, non negat ſe debere, ſed ait paratum ſe id, quod debet per compenſationem ſoluere: niſi ſuper ipſa ſolutionis exceptione pronunciatum fuiſſe proponatur, aliud ſiquidem eſt de iure obligationis & actionis, aliud verò de facto ſolutionis pronunciatum eſſe. Obligatio namque & actio iuris eſt, ſolutio autem facti *l. conſilio 7. §. vlt. de curat. furioſ. l. 1. C. de probat.* Item exceptio ne quis ſupra id quod facere poteſt, teneatur *l. Neſennius 41. §. vlt. infr. de re iudic. l. qui id quod 33. in princip. de donat.* Sunt & aliæ pleræque de quibus ſingulis hîc dicere nil attinet, ſed inter cæteras hæc de qua nunc agimus, eſt Senatuſconſulti Macedoniani, non quia ei renunciare filiuſfamilias non poſſit, vt notat hîc Accurſius (mala enim nec accõmodata ratio eſt, quãuis verũ ſit exceptioni huic renunciari non poſſe tãquã quæ non fauore filiifamilias, ſed odio creditoris comparata ſit) ſed quia non impugnat iudicatum. Qui enim hac vtitur exceptione ſicuti nõ negat ſe ipſo iure teneri, ita neque intendit condẽnari ſe aut non potuiſſe, aut nõ debuiſſe, ſed ait tãtùm iuuari ſe debere beneficio Senatuſconſulti, ne improbæ obligationis quam Senatus improbauit, effectum creditor conſequatur. Ideoque nec aliud eſt in exceptione Velleiani, ſi mulier, quæ pro alio contra Velleianum interceſſit, condemnata ſit. Nam & ipſa, & fideiuſſores eius in executione iudicati perinde Velleiani exceptionem obiicere poterunt, atque ſi nondum condemnatio ſecuta eſſet, vt ex

Iuliano in hac ipſa lege Vlpianus ſcribit, addens exemplo mulieris intercedentis ita Iulianum in filiofamilias reſpondiſſe, quamuis exceptio Velleiani ſit fauorabilis, id eſt, fauore mulieris, non odio creditoris inducta, & cui ob eam cauſam renunciari poſſe à muliere, nec Accurſius ipſe diffitetur ex *l. vlt. §.pen. infr. ad SC.Velleian.* & ſi alia eius loci ſententia & ratio fortaſſis eſt, de qua ibi dicemus. Vera igitur ratio, propter quam exceptio hæc Macedoniani etiam poſt ſententiam opponi poſſit, non alia quærenda eſt, quàm quæ à nobis allata fuit, quod ſit eiuſmodi, vt non impugnet iudicatum, nec eius authoritatem conuellat. Itaque qui eam non opponit ante ſententiam, non tam remiſiſſe exceptionem credendus eſt, quàm iure ſuo & lege permittente in aliud tempus æquè habile & commodum diſtuliſſe. Ideóque nec donanti ſimilis videri poteſt.

12. PAVLVS libro trigenſimo ad Edictum.

SI, tantùm ſciente patre, creditum ſit filio: dicendum eſt, ceſſare Senatuſconſultum. Sed ſi iuſſerit pater a filio credi: deinde, ignorante creditore, mutauerit voluntatem: locus Senatuſconſulto non erit: quoniam initium contractus ſpectandum eſt.

Ad l. Si tantùm 12.

RAT. DVB. Is demum filiusfamilias videtur licitè, nec aduerſus Senatuſconſultum contraxiſſe, qui ex patris voluntate contraxit *l. ſed Iulianus 7. §. interdum, ſuprà l. 2. l. ſi permittente 4. C. hoc tit.* Atqui multum diſtat nuda ſcientia à voluntate, & longè plus eſt aliquem velle, quàm ſcire *l. 1. §. licèt autem 20.* vbi diximus *ſupr. de exercit. act.* Ergo vt ceſſet Senatuſconſultum Macedonianum, non ſufficit filiumfamilias ſciente tantùm patre contraxiſſe, ſed illud omnino exigi videtur, vt etiam volente ac permittente patre contraxerit.

DEC. Quod Senatuſconſulto Macedoniano prohibitum eſt, ne filiofamilias mutuam pecuniam credere liceat, non alia ratione factum eſt, quàm quia datio pecuniæ parentibus pernicioſa eſſe poſſe viſa eſt *l. 3. § is autem ſolus ſupr. hoc tit.* Atqui non aliis parentibus pernicioſa eſſe poteſt, quàm quibus ignorantibus filiusfamilias contraxerit. Nam ſi ſciuerunt, imputare ſibi debent, cur non ſtatim prohibuerint, cùm poſſent, aut ſaltem cur non continuò teſtationem interpoſuerint contrariæ voluntatis, vt in *l. ſi filiusfamilias patre abſente 16. infr.* Proinde nuda patris ſcientia hoc caſu pro expreſſa voluntate haberi debet, adeóque pro permiſſione ſi non nominatim prohibuerit, vt ſcriptum eſt in *l. ſed Iulianus 7. §. interdum, in fin. ſupr. hoc titul.* Neque verò nouum eſt, vt ſola ſcientia noceat, niſi contradictio ſequatur, vt in *l. quidam 12. infr. de euict.* Maximè ſi iuſtam contradicendi cauſam non habuit is qui ſciuit *l. 2. §. voluntatem, l. dotem 37. infr. ſolut. matrim.* Hinc verò apparet malè vulgo hic legi *ſi tamen*, & legendum eſſe, vt Florentiæ, *ſi tantùm ſciente patre*, ad differentiam & excluſionem patris expreſſe volentis ac permittentis.

a *Sed & ſi iuſſerit pater.* RAT. DVB. Voluntas reuocata nihil niſi voluntas eſt, nec ſufficit ſemel voluiſſe in iis caſibus, quibus voluntas reuocari poteſt, tanquam ambulatoria *l. 1. §. ſi quis adita, l. filij 6. §. 1. inf. ad SC. Tertyll.* Ergo etiamſi pater iuſſerit filio credi, ſi tamen poſteà voluntatem mutauerit, quamuis ignorante creditore, locus erit Senatuſconſulto, quia verum eſt filiofamilias creditam fuiſſe pecuniam contra Senatuſconſultum.

DEC. In omnibus contractibus initium ſpectandum eſt *l. ſi procuratorem 8. in princip. infr. mandat. l. 1. §. ſi ſeruus depoſuit 30. infr. depoſ. l. 3. §. ſcio in fin ſupr. de minor.* Atqui in propoſita ſpecie verum eſt, creditam fuiſſe pecuniam filiofamilias patre volente, adeóque iubente. Ergo quamuis poſteà pater mutauerit voluntatem, non debet tamen ea mutatio nocere creditori, qui de contraria patris voluntate certioratus non fuit, cùm imputare ſibi debeat pater, cur eum non certiorauerit. Nec enim potuit aut debuit creditor diuinare mutatam voluntatem *l. eum qui mutatam 22. infr. de probat.* Et quemadmodum debitor qui ex mandato reuocato ſoluit alij, quàm vero creditori, non eo minùs liberatur, ſi reuocationem ignorauerit *l. ſi quis ſeruo 18. l. qui hominem 34. §. ſi Titium infr. de ſolut. §. item ſi adhuc, Inſtit. de mandat.* Ita & creditor qui filiofamilias credere à patre iuſſus, poſteà ei credidit mutata iam patris voluntate, quam mutatam ignorauit, nihilominùs iuſſus eſt creditor, nec contra Senatuſconſultum contraxiſſe videri poteſt: initio ſcilicet reſpecto. Reuocatio enim nunquam nocet, quæ fuit ignorata *l. ſed etſi pupillus 11. §. proſcribere ſupr. de inſtit. act. l. vero procuratori 12. §. ſed etſi quis infr. de ſolut.* Aliud eſt in iis rebus in quibus durare patris voluntatem oportet, vt in ſpecie *l. 4. in princip. de manum. vindict.* In Macedoniano autem non exigimus durantem patris voluntatem, ſed hoc tantùm vt non ignorante patre creditor contraxerit, vt ex initio huius legis conſtat.

13. GAIVS libro 9. ad Edictum Prouinciale.

SI, quod alij mutuum dedimus, à filiofamilias nouandi cauſa ſtipulemur: non eſſe impedimento Senatuſconſultum, Iulianus ſcribit.

Ad l. Si quod alij 13.

RAT. DVB. Nouatio nihil aliud eſt, niſi prioris obligationis peremptio, & in ſequentem transfuſio *l. 1. infr. de nouat.* Ergo ſi quod alij mutuum dedimus, à filiofamilias nouandi cauſa ſtipulemur, perinde haberi debet, acſi filiusfamilias ex cauſa primæ obligationis, id eſt, creditæ pecuniæ nobis obligatus eſſet: ac proinde Senatuſconſultum impedimento eſſe debet, ne filiusfamilias ex huiuſmodi ſtipulatione obligetur: alioqui facilè inuenta erit via fraudandi Senatuſconſulti, hoc adhibito commento, vt pecunia detur quidem mutua alij quàm filiofamilias, ipſa tamen obligatio pecuniæ creditæ ſtatim in filiumfamilias per nouationem transferatur, quod permittendum non eſt *l. 5. §. ſi pupillus, infr. de reb. eor qui ſub tutel.* ne quod vna via prohibitum eſt, permittatur altera *l. ſcire oportet 21. §. 1. de legit. tutor.*

DEC. Aliud eſt verbis credere, aliud verò pecuniæ numeratione. Poſteriùs hoc ſolummodo prohibitum eſt SC. Macedoniano, non etiam prius, quoniam ſola pecuniæ datio parentibus pernicioſa eſſe poſſe viſa eſt *l. 3. §. is autem ſolus, & l. 4. & ſeqq. ſupr.* Sed hoc ſemper intellige, niſi in fraudem Senatuſconſulti tale quid excogitatum ſit *d. §. is autem ſolus in fin.* vbi dixi, & *l. quidam 29. §. vlt. infr. ad SC. Velleian.*

14. IVLIANVS libro 12. Digeſtorum.

FIlium habeo, & ex eo nepotem, nepote meo creditum eſt iuſſu patris eius. quæſitum eſt, an contra Senatuſconſultum fieret. dixi, etiam ſi verbis Senatuſconſulti filij continerentur, tamen & in perſona nepotis idem ſeruari debere. iuſſum autem huius patris non efficere, quo minùs contra Senatuſconſultum creditum exiſtimaretur: cùm ipſe in ea cauſa eſſet, vt pecuniam mutuam inuito patre ſuo accipere non poſſit.

Ad l. filium habeo 14.

RAT. DVB. Verbis Senatuſconſulti Macedoniani continentur ſoli filij, non etiam nepotes *l. 1. ſupr.* Ergo ad nepotes extendi prohibitio Senatuſconſulti non debet. Aliter enim filij, aliter nepotes appellantur *l. quod ſi nepotes 6. infr. de teſtam. tutel.* Sed neque filiofamilias credi prohibitum eſt, ſi modò patris iuſſus adeóque nuda voluntas, aut ab initio præceſſerit, aut ex poſtfacto ſuperuenerit *l. ſed ſi paterfamilias 9. §. non ſolùm, in fin. & l. ſi tantùm 12. ſupr.* Atqui tractamus hic de nepote, non de filio: de nepote autem qui etiam iuſſu patris ſui contraxerit: ergo dicendum eſt duplici ratione locum in hac ſpecie Senatuſconſulto eſſe non poſſe: præſertim cùm Senatuſconſultum Macedonianum credatur eſſe odioſum, & exceptio Macedoniani odioſa *l. qui exceptionem 40. ſupr. de cond. indeb.* vt proinde adiuuari non debeat per interpretationem, ſed potiùs reſtringi *l. cùm quidam 19. de liber. & poſthum. cap. odia, de regul. iur. in 6.*

DEC. Senatuſconſultum Macedonianum, quamuis non tam filiorumfamilias fauore, quam creditorum odio factum ſit, vt ſæpius diximus: fauorabile tamen eſt, tanquam ex boni publici cauſa introductum, aduerſus improbas fœneratorum artes potiſſimùm & calliditates: eſt fauorabilis igitur Macedoniani exceptio, licèt inducta odio creditorum potiùs quàm ad filiosfamilias exonerandos *d. l. qui exceptionem, & l. ſed ſi paterfamilias 9. §. pen. ſupr.* Aliud enim eſt hoc dicere, quod veriſſimum eſt; aliud verò eſſe odioſam hanc exceptionem, quod falſiſſimum eſt, ex parte ſcilicet filiifamilias. In eóque paſſim errant noſtri interpretes, & nos quoque errauimus, ſi quando ita poſt eos ſcripſimus. Quid enim fauorabilius bono publico, cuius cauſa etiam priuatæ vtilitati conſulibet anteponenda eſt *Auth. res quæ, C. commun. de legat. l. ita vulneratus 51. in fin. ſupr. ad leg. Aquil. l. 1. infr. de vſucap. l. hoc modo 64. de condit. & demonſtr.* meritò igitur extenſum fuit ad nepotes, quamuis verba ſolius filiifamilias meminiſſent *l. ſi filius 6. C. hoc tit.* nec enim minùs pernicioſa parentibus eſſe poteſt numeratio pecuniæ, ſi nepoti credita ſit pecunia, quàm ſi filiofamilias. Quæ tota fuit ratio Senatuſconſulti *l. 3. §. is autem ſolus, ſupr. hoc tit.* éſtque multo facilius nepoti tanquam in iuniore ætate conſtituto, quàm filiofamilias inſidiari, & auo tanquam ſeniori quàm patri. Rurſum quod placuit filiofamilias credi poſſe, ſi patris voluntas interuenerit, de eo demùm patre intelligi debet qui paterfamilias ſit, id eſt, qui ſiue filium, ſiue nepotem habeat in poteſtate, alioquin ſi filius qui ipſe in patris poteſtate eſt, filium habeat, etiamſi conſentiat & iubeat millies, vt filio ſuo, eidémque nepoti pecunia credatur; nihil tamen agit, cùm filium ſuum in ſua poteſtate habere non poſſit, qui ipſe non eſt ſuæ poteſtatis *l. ſic eueniet 21. infr. ad leg. Iul. de adult.* Aui voluntas omnino exquirenda eſt, vt ceſſet Senatuſconſultum. Quid enim eſſet abſurdius quàm voluntatem ſufficere filij, qui ipſe in ea cauſa eſt, vt pecuniam mutuam inuito patre ſuo accipere non poſſit? quomodo hic eleganter ac ſubtiliter Paulus ratiocinatur. Itaque verum eſt, quod hîc Accurſius notat, quod quis per ſeipſum facere non poteſt, nec alij permittere poſſe vt faciat, ex *l. qui alieno 46. §. quanquam, ſupr. de negot. geſt. l. ſi filiusfamilias 7. de acquir. hered. l. cùm quis de regul. iur.* licèt non ſit nouum, vt quis plus iuris aliquando in alium transferat, quàm ipſe habeat *l. quod noſtrum 63. ſupr. de vſufr. l. apud officium in princip. infr. de manum. vindict.* Concludendum igitur eſt in propoſita ſpecie, in perſona quoque huius nepotis Senatuſconſulto locum eſſe.

15. MARCIANVS libro 14. Inſtitutionum.

NIhil intereſt, quis filiofamilias crediderit: verum priuatus, an ciuitas. nam in ciuitate quoque Senatuſconſultum locum habere, Diui Seuerus, & Antoninus reſcripſerunt.

Ad l. Nihil intereſt 15.

RAT. DVB. Ciuitas æquiparari ſolet non tantùm minori; ſed etiam pupillo, *l. ciuitas 27.* vbi diximus *ſup. de reb. credit.* Atqui minori non obſtat Macedoniani authoritas, quo minus reſtitui in integrum poſſit aduerſus filiumfamilias maiorem cui pecuniam crediderat, vt maior ætatis quàm Senatuſconſulti ratio habeatur *l. verum 11. §. vlt. ſupr. de minor.* Ergo nec ciuitati nocere debet, ſi filiofamilias pecuniam mutuam crediderit, quamuis ignorante patre, præſertim cùm non poſſit ciuitas vlla videri tam improba, quam improbus fuit Macedo ille qui Senatuſconſulto cauſam dedit. Denique non poteſt ciuitas non eſſe fauorabilior priuato quolibet ſiue minore ſiue maiore, non ſolùm quod ex pupillis & viduis conſtet, aliiſque perſonis quæ miſerabiles vulgo exiſtimantur; ſed etiam quia vix eſt, vt quicquam facere ciuitas dolo malo poſſit, cùm in vnum conſentire municipes & & ciues non poſſint *l. 1. § vlt infr. de acquir poſſ.*

DEC. Senatuſconſultum Macedonianum & filiisfamilias, & parentibus proſpectum eſſe generaliter voluit aduerſus periculum, quod ex ære alieno per filiosfamilias citra parentum authoritatem & voluntatem contractu metui iuſtè poterat *l. 1. l. 3. §. is autem ſolus, & paſſ. ſupr.* Periculum autem hoc par & æquale eſt, ſiue à ciuitate, ſiue à priuato filiusfamilias pecuniam mutuam acceperit. Indiſtinctè igitur Senatuſconſulto locus eſſe debet, cùm Senatuſconſulti verba de Macedone tantùm, id eſt, de priuato creditore concepta ſint, non etiam de ciuitate. Neque verò & dolum & vim quæ ſine dolo eſſe nũquam poteſt *l. 2. §. doli mali infr. vi bonor. rapt.* committere ciuitas minus poteſt quam priuatus quilibet *l. metum 9. §. animaduertendum,* vbi diximus *ſupr. quod met. cauſ.* vtitur ergo ciuitas iure priuati, & quidem maioris non minoris *l. eum qui de verb. ſignif.* vt benè hîc notat Accurſius, inde inferens nõ eſſe igitur ciuitatem exemplo minoris in integrũ reſtituendam aduerſus filiumfamilias qui mutuam accepit pecuniam *arg. l. ſed etſi 26. §. vlt. ſup. ex quib. cauſ. maior. l. vlt. C. de ſacroſ. Eccleſ. l. rempublicam, C. de iur. Reipub.* Nec enim prætextum ætatis, aut alium vllum habet ciuitas petendæ reſtitutionis, quomodo habet minor *d. l. verum 11. §. vltim. ſupr. de minor.* Et tamen ne quid hac de re dubitationis ſupereſſet, Diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt, Senatuſconſultum hoc in ciuitate quoque locum habere, vt Marcianus hîc refert.

Digitized by Google

16. PAVLVS libro 4. Reſponſorum.

SI filiusfamilias, abſente patre, quaſi ex mandato eius, pecuniam acceperit: cauiſſet: & ad patrem litteras emiſit, vt eam pecuniam in prouinciam ſolueret: debet pater, ſi actum filij ſui improbat, continuò teſtationem interponere contrariæ voluntatis.

Ad l. Si filiusfamilias 16.

RAT. DVB. Videtur innocens creditor, qui abſente patre pecuniam mutuam dedit filiofamilias cauenti eam ſe pecuniam ex patris mandato accepiſſe, & ab eodem filiofamilias accepit literas ad patrem, vt eam pecuniam pater in prouincia ſolueret. Non enim poteſt videri malum conſilium tanquam alius Macedo fraudandi filiifamilias habuiſſe, & moliendi aliquid in necem & perniciem patris, qui patrem de ea pecunia credita certiorarum voluit: ergo dicendum eſt hoc caſu Senatuſconſultum ceſſare, quod non niſi creditorum odio inductum eſt, vt toties diximus. Aut ſi quis potiorem patris, quàm creditoris cauſam eſſe velit, videtur dicendum indiſtinctè patrem omni caſu adiuuandum eſſe exceptione Macedoniani, cùm & eo ignorante primùm credita ſit pecunia, & poſtquàm ſciuit creditam prohibere iam non potuerit, ne crederetur.

DEC. Credulitas nimia creditoris nocere ipſi debet, non patri, de cuius mandato non conſtabat, quamuis filiusfamilias diceret mutuam ſe pecuniam ex patris mandato accipere *l. 1. §. dolum ſupr. de eo per quem fact. erit. l. qui hominem 34. §. ſi nullo infr. de ſolut.* Nec tutius quod filius ad patrem literas daret, vt pecuniam in prouincia vbi creditor erat, creditori ſolueret, potuit bonam facere cauſam creditoris, cùm in patris litteras accipientis poteſtate eſſet, nolle tamen ſoluere, alioqui ſola filij voluntas obligaret patrem, cùm è contrario filium ex voluntate patris contrahere neceſſe ſit, vt obligetur. In propoſita igitur ſpecie creditor ſummouendus eſt exceptione Macedoniani, ſi nolit pater acceptis literis conſentire, planè quia prohibere ampliùs non poteſt, ne id fiat, quod iam factum eſt: ſolùm hoc ei ſupereſt, vt acceptis literis continuò teſtationem interponat contrariæ voluntatis, ne alioqui ſi literas filij non improbet hoc ipſo adprobare eas videatur. Nam & aliàs regulare illud eſt, vt qui non improbat, ſtatim quod improbare poteſt hoc ipſo probare intelligatur, vt hîc notat Accurſius ex *l. vnic. in fin. infr. furt. aduerſ. naut. caupon. ſtabular. l. 2. §. magiſtrum, ſup. de exercit. act. l. ſed & ſi pupillus 11. §. de quo palam, de inſtit. act. l. vltim. infr. quand. appell. ſit, & infr. quæ tempor. l. 1. C. de patr. poteſt. l. ab eo 3. C. quand. & quomod. iud. l. vltim. Cod. ſi mancip. ita fuer. alien. l. donatio 25. verſic. hiſque penitus. Cod. de donat.* Denique cùm ſcientia patris ſola ſufficiat ad confirmandum filiifamilias contractum, niſi contradictio accedat *leg. ſi tantùm 12. ſupr. hoc titul.* conſequens omnino eſt, vt contradicere pater debeat, vel per prohibitionem ſi cum filio nondum contractum ſit, vel per teſtationem contrariæ voluntatis, ſi iam filius contraxerit, quia tantùm poteſt comprobatio patris ad validandum filiifamilias contractum, quantum iuſſus antequàm contractum ſit *leg. ſed ſi paterfamilias 9. §. non ſolùm, verſic. ſed etſi non donandi, ſupr. hoc titul.* Illud non malè probatur ex hac lege, quod Bartolus ad eam notat, ratione coniunctionis, eum qui epiſtolam recipit videri ea omnia approbare, quæ in ea epiſtola continentur, niſi ſtatim diſſentiat.

17. IDEM libro 2. Sententiarum.

FIliusfamilias ſi in id acceperit mutuam pecuniam, vt eam pro ſorore ſua in dotem daret: pater eius de in rem verſo actione tenebitur. ipſi enim, mortua in matrimonio puella, repetitio dotis datur.

Ad l. Filiusfamilias ſi in id 17.

RAT. DVB. & DECID. ad hanc legem eadem eſt, quæ ad *l. item ſi filiusfamilias 7. §. ſed etſi filiusfamilias 2. ſupr. hoc titul.* etſi huius loci ſpecies diuerſa eſt ab illa, quæ ibi proponitur. Hic enim tractatur de dote quam filiusfamilias pro ſorore ſua dederit ignorante patre: ibi verò de ea dote, quam pro filia ſua filiusfamilias conſtituit. Vtriuſque nimirum huius dotis onus ad patrem non ad filiumfamilias pertinet, & vtroque caſu dos cenſetur eſſe profectitia, quæ proinde mortua in matrimonio puellâ, id eſt, vt ego interpretor, ſine liberis, ad patrem reuertitur, non tam ex ratione iuris quàm iure miſerationis, ne pater & dotis & filiæ aut neptis iacturam ſentiat *l. profectitia 5. §. ſi filius, & l. iure ſuccurſum 6. infr. de iur. dot. l. & ideo 7. §. vltim. cum l. ſeq. infr. de in rem verſ. l. dos à patre 4. C. ſolut. matrim.* Adeò vt nec diſtingui oporteat, an filiafamilias fuerit ea, quæ dotem profectitiam accepit, an emancipata, quia dotem profectitiam facit nomen patris, non ius poteſtatis *d. l. profectitia, § penultim.* Dixi, *mortua in matrimonio filia vel nepte ſine liberis*, quia propter liberos ſuperſtites retinebat maritus ſextas in ſingulos liberos ad dimidiam vſque partem dotis, ſoluto per diuortium matrimonio. Quintas verò vſque in infinitum, ſi morte mulieris matrimonium ſolutum eſſet, vt Vlpianus in Fragmentis ſcribit *titul. de dotib.* & nos latiùs tractauimus *lib. 1. coniect. cap. 14.* moliùs autem *libr. 14. coniect. cap. 1. & ſeqq.* vbi vide.

18. VENVLEIVS libro 2. Stipulationum.

CReditorem filiifamilias, mortuo eo, fideiuſſorem accipere non poſſe, Iulianus ſcribit: quia nulla obligatio aut ciuilis, aut naturalis ſuperſit, cui fideiuſſor accedat. planè à patre, eius actionis nomine, quæ de peculio aduerſus eum competat, fideiuſſorem rectè accipi.

Ad l. Creditorem 18.

RAT. DVB. Filiusfamilias mutuam pecuniam etiam contra Senatuſconſultum accipiendo & naturaliter obligatur & ciuiliter, licèt non efficaciter, vt poſſit cum effectu conueniri *l. quia naturalis 10.* vbi dixi *ſupr. hoc titul.* Multò magis ſi contra Senatuſconſultum nihil fecerit, putà ſi ſciente nec permittente patre contraxerit, *l. ſi tantùm 12. ſupr.* quem caſum Venuleius procul dubio tractat, cùm ſubiciat eius actionis nomine quæ de peculio contra patrem competit, fideiuſſorem à patre accipi poſſe. Nec enim vlla de peculio actio contra patrem competit ex eo contractu, quem filius contra Macedonianum iniit *l. ſi filius 6. C. hoc tit.* Atqui vt fideiuſſor accipi poſſit vtiliter & efficaciter, ſatis eſt vel na-

,turalem

tiualem aliquam obligationem ſubeſſe, quamuis alioquin ad agendum inefficacem *l. ſtipulatus ſum 6. §. vltim. leg. fideiuſſor 16. §. fideiuſſor infr. de fideiuſſ. l. is cui bonis 6. de verb. obligat. leg. Stichum aut Pamphilum 95. §. naturalis. de ſolut.* Nec quod iam mortuus filius proponatur, fideiuſſoris obligationem videtur poſſe impedire, cùm filiusfamilias moriens relinquat patrem non quidém heredem ante Pandectarum inſpectio (hoc enim primos Iuſtinianus conſtituit in *Nouell. 118. de hered. ab inteſt. venient.*) ſed tamen quaſi anomalum, vt vocant, & irregularem ſucceſſorem, qui filij bona tanquam pater occupat iure peculij, id eſt, patriæ poteſtatis *l. 1. & 2. & paſſ. infr. de Caſtrenſ. pecul. l. ſi infantis 18. Cod. de iur. delib.* Nam & inde eſſe videtur, quòd ſi filiusfamilias heres inſtitutus ſit, & ſtatuliber filiofamilias dare iuſſus, poteſt ad libertatem peruenire dando patri etiam poſt mortem filij quaſi heredis heredi, vt eleganter Vlpianus ſcribit in *l. ſi ſtatulibera 6. §. ſi filiusfamilias infr. de ſtatuliber. iunct. l. ſeruus 34. in princip. eod.* Certum enim eſt non tantùm in heredem, ſed & in alium ſucceſſorem quemlibet tranſire omnes defuncti obligationes, nec minùs paſſiuas quàm actiuas, *l. 1. Cod. ſi cert. petat. l. vltim. & paſſ. Cod. de heredit. action.* Neque verò poteſt pater occupare bona filij, niſi deducto priùs ære alieno, vt nec bona dicuntur, niſi quæ alieno ære deducto ſuperſunt, *l. 1. l. non poſſunt 11. de iur. fiſc.*

DEC. Obligatio fideiuſſoria cùm acceſſoria ſit non poteſt ſine aliqua principali ſubſiſtere, ſaltem quæ ſit futura *dict. leg. ſtipulatus ſum, §. vltim.* Nam quæ fuit & eſſe iam deſiit, non poteſt hunc habere effectum, quem habet futura obligatio, licet futura non magis ſubſit quàm præterita. Hoc enim facit ſpes futuri euentus, vt & in *l. propter ſpem 23. ſupr. famil. erciſc.* quia quod nondum eſt, eſſe tamen poteſt, quod autem fuit & eſſe deſiit, nec eſt, nec eſſe ampliùs poteſt *l. quod in rerum 24. de legat. 1.* Atqui mortuo filiofamilias etiam, qui mutuam pecuniam patre ſciente ac volente acceperat, nulla ſupereſt obligatio nec naturalis, nec ciuilis ne ſpe quidem, quia nec in filiifamilias perſona eſſe poteſt, quem ponimus iam mortuum, nec in perſona patris, quia licet pater hoc caſu de peculio teneatur etiam poſt mortem filij ſcilicet intra annum *l. infr. quand. de pecul. act. annal. eſt*, alia tamen eſt obligatio patris, alia filij, cù ſi filij obligatio ſit principalis, patris autem acceſſoria, *l. ſi quis cum filiofamilias 44. infr. tit. prox.* Et nos hic tractamus de fideiuſſore accepto pro obligatione filij, non pro obligatione patris. Neque rurſum vlla eſt hereditas filiifamilias nullum niſi profectitium peculium habentis. Ne hodie quidem, id eſt poſt dictam *Nouell. 118. de hered. ab inteſtat. venient.* vt male ſentire videtur Accurſius, quia in peculio profectitio nihil Iuſtinianus innouauit, ſed in aduentitio duntaxat, vt ſæpius alibi ſcripſimus. Itaque remanet hodie quoque lex hæc incorrecta, vt & quod circa eandem (vt videtur) ſpeciem ſcriptum eſt, in *l. qui contra 11. infr. de fideiuſſ.* Etſi inter hanc & illam ſpeciem diuerſum ac diſſimile illud eſt, quod ibi Iulianus tractat de creditore, qui contra Senatuſconſultum credidit. Hîc verò de illo qui licitè, & Senatu permittente, id eſt, vt iam explicauimus, patris voluntate interueniente contraxit. Vnde eſt, quod ibi negat Iulianus, creditorem accipere à patre fideiuſſorem poſſe, contra quàm hîc Venuleius ex eodem Iuliano ſcribat, nimirum quia cùm filiusfamilias nihil contra Senatuſconſultum fecit, obligatur pater de peculio ex contractu filij *dict. leg. ſi quis cum filiofamilias*, & eius actionis nomine dari fideiuſſorem à patre nihil prohibet, cùm ſubſit obligatio patris, quæ etſi naturalis nec ciuilis eſt, honoraria tamen eſt, quod ſufficit ad obligationem fideiuſſoriam conſtituendam, quia omni obligationi accedere fideiuſſor poteſt *l. 1. de fideiuſſ.* id eſt etiam honorariæ, ſicut & pignus *leg. res hypothecæ 5. infr. de pignorib.* At cùm filiusfamilias contra Senatuſconſultum mutuam pecuniam accepit, non magis pater de peculio, quàm filiusfamilias in ſolidum obligatur *dict. leg. filius tuus 6. Cod. hoc titul.* Quare nihil neceſſe eſt, vt cum Accurſio comminiſcamur tractari hic de filio, qui ſe ex alia quàm mutui cauſa obligauerit, aut vt dicamus patrem etiam ex cauſa mutui contra Senatuſconſultum accepti efficaciter obligari, ſicut ſi ſoluere cœpiſſet, vt in *l. item ſi 7. §. penultim. ſupr.* Pater enim qui aliquid ſoluit ex contractu filij, totum contractum adprobat, quod ſatis eſt, vt efficaciter conueniri poſſit *leg. ſed ſi paterfamilias 9. §. non ſolum in fin. ſupr.* quod non ſimiliter dici poteſt de patre, qui actione de peculio conuenitur, quæ nec vlla contra eum competit *dict. leg. ſi filius.* Idem Accurſius errat etiam, cùm ait, poſſe huius actionis de peculio fideiuſſorem accipi etiam poſt annum, cùm non competat ex edicto Prætoris, niſi intra annum *d. l. 1. infr. quand. de pecul. act. annal. eſt, l. heres a debitore 21. § ſeruo tuo, infr. de fideiuſſ.* Nam & ipſo iure finitur actio de peculio ſtatim atque peculium extinctum eſt, nec daretur intra annum, niſi ex beneficio & indulgentia Prætoris ad annum vſque extenderetur, *d. l. 1. §. meritò*, vbi diximus, & *ad §. vlt.* eiuſdem legis, vbi annuæ exceptionis mentio fit, non quaſi poſt annum actio competat, vt malè ratiocinatur Accurſius: ſed vt creditor de facto agat, & ſine actione experiatur, annua quoque facti & intentionis exceptione repellatur. Planè quandiu filiusfamilias viuit, etiamſi aduerſus Senatuſconſultum contraxerit, nemo dubitat, quin pro ſua obligatione, & ciuili & naturali fideiuſſorem dare poſſit: ſed ita tamen vt fideiuſſori æquè ac ipſi filiofamilias per Macedoniani exceptionem ſuccurratur *dict. leg. ſed ſi paterfamilias 9. §. non ſolùm ſupr.*

19. POMPONIVS libro 7. ex variis Lectionibus.

IVlianus ſcribit, exceptionem Senatuſconſulti Macedoniani nulli obſtare, niſi qui ſciret, aut ſcire potuiſſet, filiumfamilias eſſe eum, cui credebat.

Ad l. Iulianus 19.

RAT. DVB. Senatuſconſultum vetuit duntaxat filiofamilias pecuniam credi *l. 1. ſupr.* Atqui non eo minùs quis filiusfamilias eſt, quòd eum talem eſſe creditor ignoret. Neque enim noſtra ignorantia, & vt loquitur Paulus, inſcientia mutat id quod in rerum natura verum eſt, *l. ſed etſi 28, §. vltim. ſupr. de iudic.* Ergo creditori cuilibet obſtare debet Senatuſconſultum, quoties filiofamilias ſine patris voluntate creditum eſt, ſiue ſciuerit creditor filiumfamilias eſſe cui credidit, ſiue ignorauerit.

DEC. Senatuſconſultum non tam fauore filiorumfamilias factum eſt ad eos exonerandos, quàm in odium & pœnam creditorum dolo malo credentium pecunias & fœnerantium filiofamilias *dict. l. 1. l. ſed ſi paterfamilias 9. §. penult. ſupr.* Atqui nullo odio dignus videri poteſt creditor, qui pecuniam ei credidit, quem filiumfamilias eſſe neſciuit, nec ſcire potuit probabili errore facti ductus, exiſtimans patremfamilias eum qui tamen verè filiusfamilias erat, vt in *leg. 3. in princip. l. ſi tantùm 12. ſupr. l. ſi verò non renumerandi 12. §. ſi quis mandauerit 13. infr. mandat.* Idem eſt in Senatuſconſulto Velleiano, vt non aliter ei locus ſit, quàm ſi creditor ſciat mulierem intercedere, *l. imò 12. infr. ad Senatuſconſultum Velleianum.* Quid enim poſſis ei imputare, qui mulieris perſonam bona fide in contrahendo ſecutus

ſecutus eſt? *l. bona fide 27. eod.* Diligens igitur eſſe debet & curioſus creditor, vt inquirat, an paterfamilias ſit, an filiusfamilias ille cum quo contrahit *l. qui cum alio 19. de regul. iur. leg. vltim. ſupr. de exercit. act.* Quod ſi inquirendo, certus tamen fieri non potuit, ſufficit vt nihil ei poſſit ei imputari. Sed probabilem errorem eſſe oportet, non affectatum nec vnius hominis, vt in *dict. §. ſi quis mandauerit*, ſed vulgi aut plurium hominum quibus credi veriſimiliter debeat. vt *in d. leg. 3. in principio, & §§. ſequentibus ſupr.* vbi varij caſus proponuntur, de quibus ſingulis ibi diximus. Ergo ei tantùm obſtare Senatuſconſultum Macedonianum debet, qui ſciuit, aut ſcire potuit filiumfamilias eum eſſe, cui pecuniam credebat.

20. IDEM libro 5. Senatuſconſultorum.

SI is, cui, dum in poteſtate patris eſſet, mutua pecunia data fuerat, paterfamilias factus, per ignorantiam facti, nouatione facta, eam pecuniam expromiſit: ſi petatur ex ea ſtipulatione, in factum excipiendum erit.

Ad l. Si is cui vltim.

RAT. DVB. Cùm is cui dum in patris poteſtate eſſet, mutua pecunia data fuerat, paterfamilias factus nouatione facta eandem pecuniam per ſtipulationem promiſit, negari non poteſt, quin paterfamilias effectus ratum habuerit id, quod filiusfamilias geſſerat, debitumque agnouerit, quod ſufficit, vt Senatuſconſulto locus eſſe non poſſit *l. 2. Cod. hoc titul. leg. ſed ſi paterfamil. 6. §. non ſolùm in fin. ſupr.* vbi dicitur ſufficere, vt contractus filij à patre ſit approbatus. Quanto magis ergo ſatis erit ab ipſo filio approbatum eſſe? Nec ad rem facere videtur quod Pomponius hîc ponit, nouatam fuiſſe pecuniæ creditæ obligationem per facti ignorantiam. Qua enim fronte poſſit filiusfamilias ſui iuris factus proprij ſui facti ignorantiam obtendere? *l. quanquam 7. infr. ad Senatuſconſultum Velleianum.* Aut quid poteſt referre an filius paterfamilias effectus partem debiti ſoluerit, vt in *l. item ſi 7. §. vltim. ſupr.* an nouandi animo per ſtipulationem promiſerit? vt in *d. l. 2. Cod. eod.*

DEC. Eius qui in facto errat voluntas nulla eſt, nullus conſenſus *l. ſi quis per errorem 15. ſupr. de iuriſdict. omn. iudic. l. 2. ſupr. de iudic. l. nihil 126. §. vltim. de regul. iur. l. ſed hoc ita 20. infr. de aqua & aquæ pluu. arcend.* Poteſt autem in propoſita ſpecie facti error & ignorantia probabilis adeſſe ſi fortè putabat filius nouationis tempore nondum patrem deceſſiſſe, ſeque adhuc filiumfamilias eſſe, vt ponit Accurſius, aut, vt idem ille addit, ſi putabat filiusfamilias iam effectus ſui iuris in nouationem deduci eam quantitatem, quæ priùs ex alia quàm mutui cauſa deberetur. Vbi enim variæ occurrunt cauſæ aliquid faciendi, poteſt facilè error incidere, vt quod ex vna cauſa debetur, ex alia deberi exiſtimetur, ſanè in eo qui paterfamilias factus nouauit prudens & ſciens obligationem pecuniæ creditæ, dubium non eſt, quin ceſſet Senatuſconſultum *d. l. 2. C. hoc tit.*

ANTO

Digitized by Google

ANTONII FABRI I. C. SEBVSIANI, IN SVPREMO SABAVDIÆ SENATV Præſidis Primarij, RATIONALIA, IN LIBRVM QVINTVM DECIMVM PANDECTARVM.

Ad TIT. I.

De peculio.

1. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

ORDINARIVM Prætor arbitratus eſt, priùs eos contractus exponere eorum, qui alienæ poteſtati ſubiecti ſunt, qui in ſolidum tribuunt actionem: ſic deinde adhuc peruenire, vbi peculio datur actio.

Ad l. 1.

RAT. DVBIT. Non eſt ſecutus eum ordinem Prætor, nec Iulianus ipſe in Edicti perpetui compoſitione, vt eas primùm actiones proponeret, quæ ex contractibus filiorumfamilias vel ſeruorum aduerſus parentes vel dominos dantur in ſolidum, vt ex eo apparet, quod de actione quod iuſſo non tractatur niſi in vltimo libri huius titulo, quæ tamen actio datur in ſolidum, cùm aliæ de peculio & de in rem verſo, non ſimiliter in ſolidum dentur *l. 1. infr. ill. tit. l. 1. ſupr. quod cum eo qui in alien. poteſt.* Quamquam parum referre videbatur, vnde Prætor inciperet aut vbi deſineret, dum ne quid prætermitteret eorum, quæ ad Edicti perpetui cauſam pertinebant. Nam & ſolemus dicere, in coniunctionibus, id eſt in iis, quæ inter ſe coniuncta ſunt, ordinem nullum eſſe, nec quicquam referre verum eorum priùs diceretur aut ſcriberetur *l. quidam 14. infr. de pecul. legat.* Quænam autem maior coniunctio quàm inter omnes edicti partes quæ pertinent ad contractus, quoquomodo initos cum filiisfamilias, vel ſeruis?

DEC. Nihil tam conuenit dignitati ac maieſtati Prætoris, quàm vt omnia ex ordine, nihil verò inordinatè feciſſe videri poſſit, præſertim verò in ordinando edicto perpetuo, cuius finis præcipuus eſt, ne quid in vrbe inordinatum fiat, propter quam cauſam ſolent prudentes noſtri, qui ad Prætoris edictum ſcripſerunt, præſertim verò Vlpianus, rationes ad ſingulos ferè titulos reddere compoſitionis edicti, vt in *l. 1. ſupr. de rei vindic. l. 1. de reb. credit. l. 1. ad SC. Trebell. & alibi paſſ.* & certè ſicuti quod fit ex ordine, benè ac iuſtè fit, tum quoque cùm ratio iuris repugnare aliquo modo videtur, vt in *leg. cùm vnus 12. infr. de reb. author. iudic. poſſid. l. 3. §. ſed ſi debitorem infr. de donat. int. vir. & vxor.* ita vix eſt, vt reprehenſione careat, quicquid fit peruerſo ordine, maximè à magiſtratu quem nihil niſi ſummo iudicio facere oportet, ſi dignitatis ſuæ rationem aliquam haberi ab aliis velit. Quid enim aut in dictis aut in factis inordinatum poteſt accidere, quod non à iudicij penuria proficiſcatur? in iis ſcilicet quæ ratio aliqua ſuadet certo non vago vel turbato ordine fieri, qualia ſunt ea, quæ vel priore vel poſteriore loco facienda vel tractanda ſunt, de quibus non loquitur Alfenus in *dict. l. 13. de pecul. legat.* Atqui ratio certè ſuadebat vt in ordinando edicto perpetuo circa eas actiones, quæ ex contractibus filiorumfamilias vel ſeruorum aduerſus parentes aut dominos competunt,

Prætor

Prætor eas præmitteret quæ in ſolidum dantur, vt exercitoriam, inſtitoriam, tributoriam, ſiue quòd digniores ſint, & vtiliores, ſiue quòd pertineant ad regulam actionum omnium, quæ ſui natura dantur in ſolidum, niſi ſi quæ à regula excipiantur. Excipiuntur autem actiones de peculio §. *ſunt*, §. *præterea* 36. *Inſtit. de action.* Tam ea quæ retinet nomen ſui generis de qua in *hoc titul. & ſeq.* quàm illa quæ ſpecialiori nomine de in rem verſo appellatur, nec niſi prioris adiectio quædam eſt, vt Inſtin. docet in *Inſtit. titul. quod cum eo*, & de qua *in tit. 3. huius libri*. Actio autem quod iuſſu de qua in *tit. vltim.* datur quidem in ſolidum, ſed propria quadam & ſeparata ratione de qua in *l. 1. ill. tit.* Cúmque ſpecies quædam ſit actionis de peculio, ſed diuerſam ab aliis naturam habens, de ea quoque tractandum fuit inter actiones de peculio, ſed poſt actionem generalem & tanquam de ſpecie ſeparata. Dixit autem Vlpianus hic *ordinarium*, quaſi *ordinatum & ex ordine faciendum*: ſed in illis ſequentibus *deinde adhuc* aut *ad hoc peruenire*, erratum eſt, legendum-que *ad hos* ſcilicet contractus. Præceſſerat enim *prius eos contractus exponere*, & antitheſis eſt in duobus illis pronominibus *eos & hos*.

1 ¶ Eſt autem triplex hoc edictum: aut enim de peculio, aut de in rem verſo, aut quod iuſſu, hinc oritur actio.

Ad §. 1. Eſt autem triplex.

RAT. DVB. Vnum tantùm eſt edictum de peculio, cuius prima verba & generalia illa fuerunt, quæ Vlpianus refert in §. *ſeq. quod cum eo qui in alterius poteſtate eſſet negotium geſtum erit*, aut *eſſe dicetur*, vt ſcriptum eſt in *tit. penult. libri præcedentis, & in tit. 26. lib. 4. Codic.* qui titulus non tantùm huic reſpondet, ſed etiam cæteris omnibus qui in hoc titulo proponuntur. Non ergo triplex edictum eſt, vt Vlp. hic ſcribit.

DEC. Edictum triplex eſt, quod tribus conſtat partibus, & ex ſingulis ſuam dat actionem, quamuis verborum conceptione vnicum ſit: ſic enim duplices actiones non quæ ſunt duæ, & duplicia interdicta non quæ ſingula ſint duo, quod implicaret, ſed in quibus ſingulis vterque litigator actoris & rei partibus fungitur *leg. actionis 37. de oblig. & action. l. in tribus 13. de iudic. l. 2. commun. diuid.* Edictum autem hoc de peculio diſtinguit tres caſus, & pro caſuum varietate tres varias proponit actiones. Vnam generalem de peculio, aliam ſpecialem de in rem verſo. Tertiam ſpecialiorem de eo quod iuſſu patris vel domini contractum eſt *dict. l. 1. ſupra, quod cum eo, & dict. tit. Cod. 26. lib. 4.* Benè igitur Vlpian. noſter ita loquitur, vt dicat, non tria eſſe edicta, ſed triplex eſſe edictum, quòd ex eo triplex oritur actio de peculio, de in rem verſo, & quod iuſſu: ſed vnaquæque in ſuo caſu.

2 ¶ Verba autem edicti talia ſunt: *Quod cum eo, qui in alterius poteſtate eſſet, negotium geſtum erit.*

Ad §. 2. Verba autem edicti.

RAT. DVBIT. Melior conditio noſtra fieri poteſt per eos, quos in poteſtate habemus, ſed deterior non poteſt, vt diximus ad *l. 1. ſupr. quod cum eo*, ex iuris regula in *l. melior 133. de reg. iur. iunct. l. filiusfamilias 22. infr. de ſolut.* Ergo quod cum eo qui in aliena poteſtate eſt, negotium geſtum fuit, actionem contra patrem vel dominum præbere, patere nullam poteſt ei, cum quo neque pater neque dominus contraxit, præſertim verò ſi de filiusfamilias contractu agatur, cùm ſufficere poſſit ei, qui cum filiofamilias contraxit, quòd eum habeat in ſolidum obligatum *l. ſi quis cum filiofamilias 44. infr. hoc tit.* ita vt ex ea obligatione poſſit filiusfamilias etiam viuo patre & conueniri & condemnari *l. ſi dubitet 10. §. filiusfamilias infr. de fideiuſſ.* nec æquius videri debet, vt pater pro filio, quàm vt filius pro patre teneatur *tot. titul. C. ne filius pro patr. vel pater pro fil.* Quòd ſi de contractu ſerui agatur illa etiam ratio pro domino facit, ne vlla de peculio actione teneri debeat, quòd ipſius obligatio non poſſit videri, niſi acceſſoria ad obligationem ſerui naturalem, ex qua tamen conſtat eum conueniri non poſſe, nec ruſum duriùs obligari acceſſorem, quàm debitorem principalem *l. Gracè 8. §. illud infra de fideiuſſ.*

DEC. Quiſquis contrahit cum filiofamilias vel ſeruo peculium habente, intuetur peculium illud & quantitatem peculij tanquam proprium patrimonium ipſius filiifamilias vel ſerui, cui conceſſam ſcit eſſe à patre vel domino puſillæ eius pecuniæ adminiſtrationem ad negotiandum, nec aliter cum eo fuerat contracturus *leg. hinc quæritur 19. §. 1. l. & ancillarum 27. §. vlt. l. quoties 47. §. vlt. infr. hoc tit.* Proinde non eſt decipiendus *l. ſi donaturus 9. §. 1. de condict. cauſ. dat. ſupr. l. purè 5. §. penult. de doli mal. except.* deciperetur autem ſi contra patrem vel dominum ſaltem de peculio, & ſi ſupra peculij quantitatem in rem verſum ſit, de in rem verſo agere non poſſet? nam actionis quod iuſſu alia ratio eſt, quæ patrem & dominum tenet in ſolidum, quaſi ille ipſe contraxerit qui iuſſit, non filius eius vel ſeruus *l. 1. infr. quod iuſſ.* Quod non ſimiliter dici poteſt, ſi iuſſus nullus præceſſerit: licèt enim quiſquis cum filiofamilias vel ſeruo alieno peculium habente contrahit, ex voluntate patris & domini qui peculium conceſſit, contrahere videatur, maximè ſi peculij adminiſtratio, eaque libera filio vel ſeruo conceſſa ſit, vt in *l. libera 48. iunct. l. depoſiti 5. §. pen. & vltim. hoc tit.* vnde potiſſimum fit, vt actionem de peculio recuſare nec pater nec dominus vlla ratione poſſit (ſibi namque imputet, qui filio vel ſeruo peculium conceſſit) plus tamen eſt iuſſus patris vel domini cum filio vel ſeruo contrahere, quàm ex nuda patris vel domini voluntate, qui quaſi conniuentibus oculis patiuntur filiumfamilias vel ſeruum habere peculium, quod reuera ipſius patris vel domini eſt *l. patri 17. in princip. iunct. l. 1. §. ſed verum ſupr. de minor.* nec æquum fuit hanc patris dominive ſcientiam & voluntatem extendere ad ſolidi obligationem, ne quidem in mercibus peculiaribus *l. 1. §. licet autem ſupr. de exercit. act.* Eſt autem huius actionis non tam æquitas quàm neceſſitas in eo euidentior qui cum ſeruo alieno contraxit, cùm ſeruus tanquam iuri ciuili incognitus iure ciuili obligari nullo modo poſſit, ſed tantùm naturaliter *l. nec ſeruus 41. infr. hoc titul.* nec proinde vlla actione conueniri *l. cum ſeruo 107. iunct. l. quod attinet 32. de reg. iur.* vt ſcripſimus ad *l. naturaliter 13. in princip. ſupr. de condict. indeb.* Sed tamen in filio quoque familias eadem non ſolùm æquitatis & vtilitatis, ſed etiam neceſſitatis ratio ſubeſſe videri poteſt, quia licèt ex omnibus cauſis præterquàm ex cauſa mutui & obligari ciuiliter, & conueniri conſequenter poſſit *l. filius familias 39. infr. de oblig. & action.* Condemnatus tamen non poteſt vrgeri ad ſolutionem ſolidi nec viuo patre nec eo mortuo, ſed hactenus tantùm quatenus facere poſſit *dict. leg. ſi dubitet 10. §. filiusfamilias de fideiuſſ. leg. ſi ex alio 9. C. quod cum eo.* Melius igitur & commodius eſt creditori filiifamilias, vt actionem de peculio contra patrem habere poſſit. Nec tam pro filio tenetur hoc caſu pater quàm pro ſeipſo, & ex ſuo facto, cùm is filio peculium conceſſerit: Ideóque nec ad hunc patrem pertinet *tit. C. ne fil. pro patr. aut pat. pro fil. emancip.* ſed ad patrem qui ex contractu filij ſui emancipati conuenitur, vt tit. ipſe oſtendit. Quod autem ad

ſeruum

Digitized by Google

ſeruum pertinet, non obligatur in duriorem cauſam dominus, qui ex eius contractu tenetur prætoria actione de peculio, ſed obligatur efficaciùs. In quo nihil eſt abſurdi, vt videre eſt in fideiuſſore, qui ex ſtipulatione obligat ſe ciuiliter pro eo qui non fuit obligatus, niſi naturaliter *l.6.§.vltim.l.fideiuſſor infr. de fideiuſſ. l.ſi pupillus* 127. *de verb. oblig.* Ergo ſi dominus vel pater recuſet de peculio actionem non eſt audiendus, ſed cogendus quaſi aliam quamlibet perſonalem actionem ſuſcipere *l. ſumma cum ratione* 21. §. *vlt. infr.*

3 ¶ De eo loquitur, non de ea, ſed tamen & ob eam, quæ eſt fœminini ſexus, dabitur ex hoc edicto actio.

Ad §.3. de eo loquitur.

Rat. dvb. Videtur eſſe contra verecundiam & pudicitiam fœminini ſexus, vt virilibus officiis fungantur mulieres, & negotiis præſertim alienis ſe immiſceant, & cum maſculis contrahant, ad quos maximè commerciorum exercitium pertinet *l.1.§.ſecundo loco verſ.ſexum ſupr. de poſtul.* Benè igitur prætor in concipiendo edicto de peculio, maſculinum duntaxat ſexum complexus eſt, nec tam facilè debuit edictum ad fœmininum quoque protrahi.

Dec. Etiam fœminarum ingenia aliquo negotiorum & officiorum commercio ſunt exercenda. Ne ſi nimio torpeant otio, propenſiora fiant in libidinem prauaſque cogitationes: neque deſunt artificia quibus poſſint etiam honeſtè ſaluaque verecundia ſe dedere, puta ſi ſarcinatrix ſit mulier, aut textrix, aut ſi qua alia eiuſmodi ſunt artificia, ita vt nec mercem peculiarem exercere prohibeantur, vt patrem vel dominum tributoria quoque actione obſtringant, ſi eo ſciente exerceant *leg. & ancillarum* 27. *in princip. infr. l. nam & plerique* 6. *ſupr. de inſtit. action.* Meritò igitur Prætoris edictum ita acceptum eſt à prudentibus vt ad fœminas quoque pertineat, quomodo aliàs generaliter dici ſolet, ſexu maſculino fœmininum quoque ſemper contineri *l. qui duos* 62. *de legat.* 3. maximè verò in edicti Prætorij interpretatione, quò reſpexiſſe Paulus videtur in *l.1. de verb ſignific.* quæ ſumpta eſt ex libro eius primo ad edictum. Nec ſanè rationes quibus motum Prætorem ſuprà diximus, vt actionem de peculio ex contractibus filiorumfamilias vel ſeruorum induceret, minùs locum habent in fœminis, quàm in maſculis. Iunge *l.procuratoris* 5. §. *ſed etſi ancilla ſupr. de tribut. act. l.cum ancilla* 11. *C. quod cum eo.*

4 ¶ Si cum impubere filiofamilias, vel ſeruo contractum ſit: ita dabitur in dominum, vel patrem de peculio, ſi locupletius eorum peculium factum eſt.

Ad §.4. Si cum impubere.

Rat. dvbit. Imputare ſibi debet qui filiofamilias vel ſeruo impuberi peculium conceſſit, non minus quàm ei qui pupillum negotiationi alicui præpoſuit *l.3. §. vltim. ſupr. de minor. l. ſed etſi quis §. vltim. ſupr. de inſtit. action.* Perinde igitur teneri debet actione de peculio, ac ſi puberi conceſſiſſet, non adhibita illa diſtinctione, an ex eius contractu peculium locupletius factum ſit, necne.

Dec. Ex eo demùm contractu tenetur pater actione de peculio, ex quo filiusfamilias qui contraxit, obligatus ſit, & conueniri poſſit in ſolidum *l. ſi quis cum filiofamilias* 44. *hoc tit.* Dominus autem ex eo demùm contractu ſerui tenetur de peculio ex quo ſeruus ipſe in ſolidum teneretur ſi eſſet paterfamilias, & iure ciuili obligari poſſet *l.cum ancilla* 11. *Cod.quod cum eo.* Atqui neque filiusfamilias impubes obligari poteſt ciuiliter in ſolidum, ſed naturaliter tantùm, niſi quatenus locupletior eſt, quo caſu ex reſcripto Diui Pij eatenus conueniri poteſt, quatenus factus eſt locupletior *leg. contra* 30. *ſupr. de pact. l. naturaliter* 13. §. *vltim.* vbi diximus *ſuprà de condict. indeb. l. ſi pupilli* 6. *in princ. l. Neſennius* 34. *ſupr. de negot. geſt. l.3. in princip. ſupr. commod. leg. quamuis* 8. §. *vltim. infr. ad SC. Vellcian.* Nec alia ratio eſſet ſerui ſi liber homo proponeretur, quoniam impubes ætas non aliam admittit ciuilem obligationem, niſi vel tutoris vel patris authoritas interueniat *d. l.naturaliter § vltim l.rerum 9 ſupr. de inſtit. act.* Ergo nec patrem vel dominum ex his cauſis de peculio aliter teneri æquum eſt, quàm ſi ex contractu filiifamilias vel ſerui impuberis locupletius peculium factum ſit, nec rurſum niſi quatenus factum ſit locupletius, nec benè comparatur impuberi procuratori vel inſtitori filiusfamilias vel ſeruus impubes, cui pater aut dominus peculium conceſſit. Non enim concedendo peculium mandat, etiam vt cum quoquam contrahat quomodo is qui præponit alicui negotiationi, niſi etiam adminiſtrationem eamque liberam ipſi concedat *l.libera* 48.§.1. *hoc tit.l.ſi conuenerit* 18.§.*vltim.& l.ſeq. ſupr. de pignor. act. l.vlt. in princip. infr. de nouat.* Ex quo intelligimus poſſe, quem habere peculium, nec tamen liberam eius habere adminiſtrationem: nam ſi poneres datam à patre vel domino liberam peculij adminiſtrationem filiofamilias vel ſeruo, poſſet filius vel ſeruus multa facere quæ alioqui non poteſt, ſed non faceret ea res filiumfamilias vel ſeruum impuberem procuratorem patris aut domini *arg. l. 3. §. ſed etſi fortè infr. iudic. ſolui. l.ſi conuenerit* 18. §.*vltim. de pignor. act.* ad augendam ſcilicet actionem de peculio, vt ex ea in plus teneatur dominus vel pater quàm quo locupletius factum ſit peculium, tantùm abeſt, vt in ſolidum teneatur, quomodo teneri deberet, quiſquis impuberem filiumfamilias, vel ſeruum alicui negotiationi expreſſim præpoſuiſſet. Alius tractatùs eſt de impubere qui ipſe ſeruum ſuum præpoſuerit: quamuis nec aliter teneatur quàm ſi locupletior factus ſit *leg. eatenus* 10.*ſupr. de inſtitut. action.* In filiofamilias vel ſeruo pubere peculium habente aliud eſt: obligat enim contrahendo & patrem & dominum quatenus eſt in peculio, licèt peculium nullatenus factum ſit locupletius, etiam verò ſuprà peculium, adeóque licèt nihil in peculio ſit, fortè quòd plus patri dominóve debeatur, ſi factum ſit locupletius, & in rem patris vel domini verſum ſit §.*præterea, Inſtit. quod cum eo, leg. ſi pupilli* 6. §. *ſed ſi ego, verſ. eodem loco ſupr. de negot. geſt.* Atque ita accipiendum eſt, quod ſcriptum legimus in *dict. l. cum ancilla* 11. *Cod. quod cum eo*, ei qui cum ancilla contraxit dandam actionem de peculio ea ſuperſtite aduerſus dominum in quantum locupletius peculium eius factum eſt, poſt mortem verò eius intra vtilem annum duntaxat. Alioqui cùm loquatur ea lex de ancilla pubere non de impubere, falſum eſſet, ideóque delendum tanquam irreptitium ex imperiti alicuius interpretis gloſſa, quod iis verbis exprimitur, *in quantum locupletius eius peculium factum eſt*, pugnarétque cum iuris ratione, & cum eo quod ſcriptum eſt in *leg. ei qui ſeruo 7. & l.dominum* 12. *eod. titul.* Nec rurſus defendi poſſet, quod habet ſecunda pars legis, mortua ancilla dandam intra annum duntaxat actionem de peculio contra dominum, de eo namque quod in rem domini verſum eſt, ac proinde quatenus peculium locupletius factum fuit, non eſt annalis actio, ſed perpetua *l. 1. §. vltim. quand. de pecul. act. eſt annal. l. 1. de in rem verſ.* etiam aduerſus heredem domini cùm ſit actio merè rei perſecutoria ex reg. *leg. in honorariis* 35. *de oblig. & act.* Alioquin

Digitized by Google

heres ex aliena iactura locupletaretur, quod iniquum eſſet *l. nam hoc natura 14. ſupr. de cond. indeb. l. iure naturæ 206. de regul. iur.* Itaque ſuaderem potiùs deleri ſupradicta verba, quàm retineri. Nec enim ponunt Imperatores antithesim inter caſus illos, quorum altero teneatur dominus de peculio in plus vel minùs, ſed in quo teneatur longiùs aut breuiùs quam altero.

5 ¶ Poteſtatis verbum communiter accipiendum eſt, tam in filio, quàm in ſeruo.

6 ¶ Nec magis dominium ſeruorum [a] eſſe ſpectandum, quàm facultatem habendi eos. non enim ſolùm ſeruorum propriorum nomine conueniemur, item communium, verùm eorum quoque, qui bona fide nobis ſeruiunt, ſiue liberi ſint, ſiue ſerui alieni.

Ad §. 5. Poteſtatis. & ſeq. Nec magis.

RAT. DVB. Nemo neſcit quàm longè diuerſa ratio ſit patriæ ac dominicæ poteſtatis, & quàm in multis differant? patria enim poteſtas ſicuti nomine ipſo dulcior eſt (non enim dulciora vlla ſunt nomina quàm patris & filij, *l. liberorum 220. in fin. de verb. ſignific.*) ita effectu ipſo nihil niſi pietatis quædam ſpecies eſt *l. vltim. infr. ſi a parent. quis manum. ſit*: dominica verò poteſtas eſt nomine durior, & effectu penè tyrannica ſi non aliqua moderatione coercеretur *l. 1. & 2. ſupr. de his qui ſui vel alien. iur. ſunt.* non ergo debuit *poteſtatis* nomen in hoc edicto tam communiter & promiſcuè accipi quaſi nulla ſit, aut eſſe debeat hac parte inter patrem aut dominum, nec inter filiumfamilias & ſeruum differentia: quam nec negari poteſt, quibuſdam caſibus aliquam eſſe *l. 3. §. ſed ſi filius 9. hoc titul.* Nam & filiusfamilias ex ſuis contractibus obligatur & conuenitur in ſolidum, at ſeruus nullomodo, vt ſuprà diximus ad *§. verba autem, ex l. nec ſeruus 41. l. ſi quis cum filiofamilias 44. hoc tit.*

DEC. Poteſtatis nomen generis nomen eſt, licèt æquiuocum non vniuocum *l. poteſtatis 215. de verb. ſignific.* Poteſt igitur communiter & generice de multis prædicari tanquam de ſuis ſpeciebus, quamuis æquiuocè, non vniuocè. Ergo & de patria & de dominica poteſtate. In quibus ſi quando eadem ratio locum habet, ſit genus quodammodo vniuocum, vt ad vtramque ſpeciem deſignandam aptari poſſit, quod antea erat æquiuocum: Hoc verò contingit in propoſito, id eſt, cùm tractamus de actione de peculio: eadem enim ratio eſt obligandi, & conueniendi domini ex contractu filiifamilias, quæ obligandi, & conueniendi domini ex contractu ſerui. Ne ſcilicet decipiatur is qui contrahens cum filiofamilias vel ſeruo peculium ipſius quaſi proprium eius patrimonium intuitus eſt *l. hinc quæritur 19. §. 1. l. quoties 47. §. vltim. hoc titul.* meritò igitur Prætor in hoc edicto concipiendo, *poteſtatis* nomine tanquam generico & communi vſus eſt, vt dominicam non minùs quàm patriam poteſtatem comprehenderet: præſertim cùm nec dominium ipſum obliget actione de peculio ob dominium quod habet in ſeruo, ſed quia habet facultatem habendi ſeruum, adeò vt nec minùs teneatur de peculio, is qui ſeruum alienum, aut hominem liberum bona fide poſſidet quaſi ſuum, vt ſequitur in textu, *& l. proxim.* tametſi non deſint caſus in quibus alia ratio habenda eſt filiifamilias, alia ſerui etiam quod ad actionem de peculio; vt in *dict. l. 3. §. ſed ſi filius, infr.* Sed caſus ille & alij ſi qui ſunt ſimiles ad regulam non pertinent. Exceptiones potius ſunt de regula, de quibus ſuis locis dicemus.

a *Nec magis dominium ſeruorum.* Senſus eſt, non eo minùs Prætorem vti potuiſſe, & debuiſſe communi nomine *poteſtatis* in danda communiter actione de peculio contra patrem, vel dominum, quòd poteſtas in domino nihil ſignificet niſi dominium *dict. l. poteſtatis 215. de verb. ſignific.* Cùm etiam domini appellatione in hoc edicto contineatur ille, qui dominium non habet, nec ius quidem habendi ſeruum, ſed facultatem duntaxat, qualis ille eſt, qui aut alienum ſeruum aut liberum hominem bona fide poſſidet. Nam & hic de peculio tenetur ex contractu hominis bona fide poſſeſſi, non minùs quàm verus dominus ex contractu proprij ſerui.

RAT. DVB. Liber homo peculium habere non poteſt, cùm ſit ſui iuris, & ſuæ poteſtatis; habet enim verè ac propriè patrimonium. Seruus autem alienus ſicut habet verum dominũ, ita nec in alterius quàm veri domini poteſtate eſſe poteſt. Nam quemadmodũ in ſua poteſtate non poteſt alium habere is, qui ſuæ non eſt poteſtatis *leg. ſic eueniet 11. infr. ad leg. Iul. de adult.* ita nec in aliena poteſtate eſſe poteſt, qui ſui iuris eſt, non magis quàm vt quis eodem tempore in duorum ſit poteſtate *l. ſi filiusfamilias 33 de milit. teſtam.* Cùm igitur actio de peculio ex iure poteſtatis pendeat, non videtur dari poſſe contra eum qui hominem liberum aut ſeruum alienum poſſideat, quamuis bona fide, ſed in eum ſolum qui dominus ſit ſerui, vel in ſolidum, vel pro parte ſaltem, eo ſcilicet iure quo is qui alicuius rei pro indiuiſo dominus eſt, totam rem poteſt ſuam dicere *l. illud 46. infr. de rit. nup.* nec in eo periclitari videtur creditor qui actionem in ſolidum habiturus eſt contra liberum hominem, cum quo contraxit, aut contra verum dominum ex contractu ſerui.

DEC. Difficilè dignoſci poteſt homo liber à ſeruo *l. quia difficile 5. infr. de contr. empt.* multo autem difficiliùs ſeruus Titij à ſeruo Sempronij. Ideóque non tam inſpiciendum eſt, quis iſte ſit cum quo contraxiſti, an liber homo, an ſeruus, & ſi liber homo non eſt, an Titij ſeruus ſit, an Sempronij, ſi cum eo quaſi cum ſeruo contraxeris, quàm à quo quaſi domino poſſideatur bona fide, vt quiſquis poſſeſſor eſt, eique tanquam ſeruo ſuo peculium conceſſit, pro vero domino hac parte habeatur, id eſt, & in ſua poteſtate eum habere intelligatur, & hoc ipſo actione de peculio, perinde ac ſi verus eſſet dominus, teneatur. Alioqui vix erit, vt cum eo qui poſſeſſoris ſui ſeruus vulgo creditur contrahere quiſquam velit, ſi quandocunque acturus de peculio probandum habeat eſſe hunc verè ſeruum poſſeſſoris, cùm fieri facilè poſſit, vt re vera vel homo liber ſit, vel ſeruus alienus: atque ita ſeruis omnibus commercio interdictum quodammodo erit nemine cum iis contrahere volente, quod tamen ne admittatur, maximè intereſt dominorum, quibus alioqui nihil per ſeruos acquireretur *arg. l. quòd ſi minor 24. §. 1. ſupr. de minor. int. & l. Diuus 24. de teſtam. milit. l. ratas 7. C. de reſcind. vendit.* Et verò ſicuti bona fides tantum præſtat poſſidenti, quantum veritas vbi lex impedimento non eſt *l. bona fides 136. de regul. iur.* indéque fit vt per homines liberos ſeruóſque alienos quos bona fide poſſidemus perinde ex re noſtra & ex ipſorum operis, atque per ſeruos noſtros acquiramus *l. liber homo 19. l. qui bona fide 23. l. acquiruntur 10. §. de his autem ſeruis, de acquir. rer. domin.* ita viciſſim æquum eſt eorum factum nos præſtare, ſi quando tanquã ſerui noſtri & à nobis peculium habentes cum alio contraxerint, qui peculium, quod penes illos ex noſtra re fuit, tanquam proprium ipſorum patrimoniũ intuitus ſit, nõ aliter cum iis contracturus, dũmodò is quoq; in bona fide ſit, & eum cum quo tanquã cum ſeruo meo contraxit, qui re vera liber homo aut alienus ſeruus erat, ſeruum meum eſſe crediderit. Non enim poſſet videri deceptus à me recuſante actionem de peculio, is qui ſeipſum decepiſſet *arg. l. nam ſi ſciat 26. ſup. de rei vindic.* Idem ferè tractatus eſt circa noxales actiones, quæ ex delictis

ſeruorum

Digitized by Google

ſeruorum dantur contra dominos, perinde atque ex ſeruorum contractibus actiones de peculio: dantur enim ſimiliter contra eos qui vel hominem liberum vel ſeruum alienũ bona fide poſſidet, quamuis domini non ſint, quia hac etiam parte illos in poteſtate habere intelliguntur *l. quoties* 21. §. *Prætor ait.* vbi ſcripſimus *ſupr. de noxal. action.* Idémque ferè in toto iure noſtro iuris eſt *l. 1. §. vlt. ſupr. de tribut. act. & l. prox. infr.* In filiofamilias, quod pertinet ad actionem de peculio, eadem quæſtio poteſt occurrere ſi dubitetur cuius filius ſit is, qui peculium ab aliquo tanquam à patre accepit, ſed rariùs, & difficiliùs, quia ſicuti pater eſt quem nuptiæ demonſtrant. Ita & filius qui ex iis nuptiis quæſitus eſt *l. filium 6. de his qui ſui vel alien. iur. ſunt.* Non facile verò latere poſſunt nuptiæ, quæ non tam perſonarum contrahentium contractus ſunt, quàm agnatorum & familiarum, palámque ſolent & debent fieri.

2. POMPONIVS libro 5. ad Sabinum.

EX ea cauſa ex qua ſoleret ſeruus fructuarius, vel vſuarius adquirere: in eum, cuius vſusfructus, vel vſus ſit, actio duntaxat de peculio, cæteræque honorariæ dantur: ex reliquis in dominum proprietatis.

Ad l. 2. Ex ea cauſa.

RAT. DVB. Neque vſufructuarius neque vſuarius ſerui Dominus eius eſt, adeóque nec bonæ fidei poſſeſſor cùm ſciat alienum ſeruum eſſe cuius vſumfructum, vel vſum habet, ſiquidem nemo re ſua vti vel frui iure ſeruitutis poteſt *l. vti frui 5. ſupr. ſi vſufr. petat. l. 1. ſupr. de vſufr.* Nec poteſt quis rem ſuam dicere, aut in ſua eſſe poteſtate cuius tantùm habeat vſum, vel vſumfructum *l. rectè dicimus 25. de verb. ſignif.* quia vſusfructus in iure non in parte conſiſtit licet emolumentum rei contineat *l. Mænius 66. § fundo, iunct. l. cùm filius 76. §. dominus de legat. 2 l. ſi a reo 7 §. ſi reo inf. de fideiuſſ.* Cùm ergo Prætor actionem de peculio contra eos duntaxat proponuerit, qui in ſua poteſtate illum habent, cum quo contractum eſt. Conſequens videtur, vt neque fructuarius neque vſuarius actione de peculio teneantur, ſed ſerui dominus, quem & ex aliis cauſis teneri Pomponius hîc ſcribit, quàm ex quibus per ſeruum acquiri fructuario vel vſuario poſſit. Ita enim fiet, vt in actione de peculio in plures aduerſarios diſtringatur is, qui cum vno tantùm contraxerit ſi fortè vno eodémque contractu, ex variis cauſis quod fieri facilè poteſt, contractum eſſe proponatur, quod tamen iniquum fore ait Caius in *l. & ancillarum 27. §. vlt. infr.*

DEC. Etiam ei qui vſumfructum vel vſum nudum habet in ſeruum, per ſeruum illum fructuarium acquiritur, ei quidem qui vſumfructum habet ex re eius & ex operis ſerui *l. ſi ſerui 21. & ſeq. ſupr. de vſufr.* ei verò qui ſolum vſum ex re ipſius non etiam ex operis ſerui *l. per ſeruum 14. de vſu & habit.* Etſi enim iſti neque domini ſunt, neque bonæ fidei poſſeſſores, ſunt tamen plus quàm bonæ fidei poſſeſſores, qui non tantùm habent facultatem habendi hunc ſeruum, quod ſufficeret, vt eum in poteſtate ſua habere videretur, ſed etiam ius eo vtendi & fruendi inuito quoque domino: quod longè plus eſt. Proinde ſi ſeruus hic à fructuario vel vſuario peculium habet, acquiret eis ex peculio tanquam ex re ipſorum, non etiam proprietario, quidni ergo ex iiſdem cauſis dabitur actio de peculio contra fructuarium vel vſuarium? Vt cuius rei quis commoda ſentit, ſentiat etiam incommoda ex *reg. l. ſecundum naturam 10. de regul. iur.* quemadmodum & in ſpecie §. *vltim. legis præcedentis.* Eadem igitur ratio facit, vt ex quibus cauſis per huiuſmodi ſeruos nec fructuario, nec vſuario acquiritur, neque contra fructuarium vel vſuarium actio de peculio danda ſit, ſed contra dominum proprietatis, vt hæc lex ait, nimirum ſi habeat ſeruus peculium aliquod à domino proprietatis. Quomodo nihil vetat habere eum duplicis iuris peculium, vnum à proprietario, alterum à fructuario vel vſuario: *l. hinc quæritur 19. §. 1. infr.* adeóque quod tamen difficilius videtur, vnum à fructuario, alterum ab vſuario: tertium etiam ſi voles à proprietario. Iis ſcilicet caſibus in quibus poteſt eſſe fructus ſine vſu, vt in *l. 5. §. pen. vſufr. quem. caueat.* vbi quale illud ſit, & qualiter intelligendum, fuſiùs explicauimus. Si tamen peculium quod habet ſeruus ab eo cui ex ſuo contractu quæſiit, non ſufficiat indemnitati creditoris, magis eſt, vt priore conuento eo ad quem res reſpicit, in ſuperfluum is quoque cui quæſitum non eſt, conueniatur, vt ex Marcello & Papiniano Vlpian. tractat in *d. l. hinc quæritur, §. 1. verſ. quæ quæſtio.* Ratione illa, ne aliter poſito iure fiat iniuria ei qui cum ſeruo contracturus, totum eius peculium veluti patrimonium intuitus eſt, quem nec in plures aduerſarios diſtringi æquum eſt *d. l. & ancillarum, §. vlt.* Atque ita hæc lex ſecundùm illam Vlpiani diſtinctionem intelligi debet, & lex illa per hanc: nam quod ibidem ex Marcello proponitur, etiam fructuarium teneri debere ex omni contractu ſerui, etiam qui ad peculium proprietarij reſpiciat, minùs probabile tandem & ipſi Marcello, & Papiniano viſum eſt, illud verò probabilius quod diximus, vt conſtat ex verſic. *certè illud admittendum omnimodo.*

3. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

LIcèt tamen Prætor, ſi cum eo, qui in poteſtate ſit, geſtum ſit, polliceatur actionem: tamen ſciendum eſt, & ſi in nullius ſit poteſtate, dari de peculio actionem. vt puta ſi cum ſeruo hereditario contractum ſit ante aditam hereditatem.

Ad l. Licèt tamen Prætor 3.

RAT. DVB. Prætor in edicto de peculio de iis duntaxat locutus eſt, quæ geſta ſint cum eo qui in illius poteſtate ſit contra quem actio de pecul. proponitur *l. 1. §. verba autem ſupr. & tot. tit. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſſ. dicer.* Atqui ſeruus hereditarius in nullius eſt poteſtate, quia nec res hereditariæ in vllius bonis ſunt *l. 1. §. 1. ſupr. de rer. diuiſ.* cùm hereditas perſonam defuncti repræſentet, qui iam nullus eſt, non heredis qui nec adhuc vllus eſt *l. hereditas 34. inf. de acquir. rer. domin.* Siquidem poteſtatis nomine hîc ſignificamus, non tam dominium, quod certè penes hereditatem remanet, quàm facultatem meram habendi ſeruum, quæ facultas magis in facto quàm in iure conſiſtit. Eorum autem quæ in facto verſantur prorſus incapax eſt hereditas, cuius perſona ſi qua eſt, certè tota ficta eſt *l. 1. §. Scæuola infr. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.* Ergo ſi cum ſeruo hereditario contractum ſit ante aditam ſcilicet hereditatem (ex quo enim adita eſt deſinit eſſe hereditas, fitque patrimonium heredis *l. 2. de ſeparat.*) non eſt danda ex eo contractu actio de peculio aduerſus heredem, qui contractus tempore nec dominus fuit, nec ſeruũ qui cõtraxit in ſua poteſtate habuit.

Nam nec hereditas ipſa priuſquàm eſſet adita, de peculio conueniri potuiſſet.

Dec. Peculium quod ſeruus à domino habuit, defuncto eo non intercidit, ſed in eadem cauſa manet in qua tempore mortis fuit, quouſque adita ſit hereditas. Adeo vt nec per hereditatem adimi poſſit ſicuti nec concedi. Facto enim aliquo eſt opus ſiue ad adimendum ſiue ad concedendum peculium, cuius omnino, vt dixi incapax eſt hereditas. Qui ergo contrahit cum ſeruo hereditario poſt mortem domini, perinde haberi debet ac ſi viuo domino contraxiſſet. Proinde quemadmodum ex eo contractu obligatus fuiſſet Dominus actione de peculio, ita & hereditatem obligatam ipſo iure eſſe fatendum eſt. Non vt conueniri ipſa poſſit actione de peculio (eſſet enim curator bonis in hanc rem conſtituendus, ſi qua eſſet agendi ratio tam vrgens, vt expectari hereditatis aditio non poſſet) ſed vt poſt aditam hereditatem hac eadem actione teneatur heres, qua obſtrictus defunctus fuiſſet, ſi eo viuo ſeruus contraxiſſet. Adita enim quandocunque hereditas ab inſtanti mortis adita fuiſſe retrofingitur *l. heres quandocunque 54. de acquir. hered.* & tempus aditionis cum tempore mortis continuatur, ita vt nec vlla hereditas vnquã fuiſſe videatur *l. omnis hereditas 158. l. omnia fere 193. de regul. iur.* Facit enim hereditatis aditio in extraneis heredibus quod facit ius ſui heredis in ſuis *l. in ſuis 11. de liber. & poſthum. iunct. l. in ſuis 14. de ſuis & legit. l. ſi ex re 18. §. vlt. de ſtipul. ſeruor.* Idque eſt quod dicimus hereditatem & heredem tametſi diuerſas appellationes recipiant, eiuſdem tamen perſonæ vice fungi *l. heres & hereditas 22. infr. de vſucap.* Diuerſum eſt ſi tractetur de vſucapione per ſeruum hereditarium inchoanda, cùm non poſſit inchoari ſine poſſeſſione, vt ſubtiliter Papin. diſputat in *l. præſcriptio 45. in fin. eod. tit.* licèt vacuum tempus iacentis hereditatis proſit ad inchoatam continuandam vtilitatis gratia *l. nunquam 31. §. pen. eod.* In filiofamilias non eadem poteſt occurrere quæſtio, quæ hîc proponitur in ſeruo. Neque enim ſicuti ſeruus, ita filiusfamilias quiſquam hereditarius eſt, & filiifamilias peculium mortuo patre cum hereditate confunditur *l. certum eſt 13. C. famil. ercisc.* quia nimirum deſinit ipſo iure eſſe peculium ſtatim atque deſiit eſſe filiusfamilias, factus paterfamilias per mortem patris.

1 ¶ Vnde Labeo ſcribit; & ſi ſecundo, tertióve gradu ſubſtitutus ſit ſeruus: &, deliberantibus primis heredibus, cum eo contractum ſit: mox, repudiantibus eis, ipſe liber, heréſque extiterit: poſſe dici, de peculio eum conueniri, & de in rem verſo.

Ad §. 1. Vnde Labeo ſcribit.

Rat. dub. Is qui contraxit cum ſeruo hereditario, quamuis ſubſtituto, vt ſubſtitui ſolebat olim vltimo tandem gradu *l. poteſt 36. de vulgar. & pupill. ſubſtit.* non id agit vt eundem ſeruum ſibi obliget, quem ſcit ciuiliter obligari nullo modo poſſe, ſed vt hereditatem ipſam & heredes prioribus gradibus inſtitutos ac ſubſtituros: nunquam enim actus operantur vltra intentionem agentium *vulg. l. non omnis 19. ſupr. de reb. credit. l. in hoc iudicium 14. §. 1. ſupr. commun. diuid.* Quod ſi id quoque actum volumus, vt etiam ſeruus ipſe in eum caſum quo ex ſubſtitutione heres eſſet, obligaretur. Quidni poſteà heres factus conueniendus eſſet in ſolidum, non autem de peculio duntaxat, vt Vlpianus hîc ſcribit, cùm ille ipſe contraxerit? Exemplo ſcilicet filiifamilias quem dicimus ex ſuis contractibus in ſolidum obligari, non tantùm de peculio *l. ſi quis cum filiofamilias 44. infr.*

Dec. Qui cum ſeruo hereditario contrahit quamuis non cogitet de ipſo ſeruo nominatim obligando, cogitat tamen ſicuti de obliganda hereditate. Ita & de obligando quiſquis heres aliquando erit, ſiue ex primo, ſiue ex nouiſſimo gradu: fruſtrà enim obligaretur hereditas ſi non ea obligatio in heredem quemlibet poſtea adeuntem transfunderetur. Proinde ſi contingit eum ipſum ſeruum, qui contraxit fieri heredem, ſiue ex inſtitutione, ſiue ex ſubſtitutione in quocunque tandem gradu, dicendum eſt teneri eum quomodo alius quilibet heres teneretur, id eſt, de peculio duntaxat non in ſolidum, quia ſcilicet non ex ſua perſona tanquam qui contraxerit, conuenitur, ſed quaſi heres. Non ſolùm quia contractus tempore obligari ciuiliter nullo modo potuit, vt diximus, neque conueniri *l. cum ſeruo 167. de reg. iur. l. nec ſeruus 41. hoc tit.* Sed etiam quia generaliter ita comparatum eſt, vt ſeruus ex antegeſto, id eſt, ex eo quod in ſeruitute geſſit, nunquam teneatur *l. 1. & tot. tit. C. an ſeruus pro ſuo fact. poſt manumiſſ. ten.* Ex propria nimirum perſona, cæterùm ſi domini heres ſit, recuſare non poteſt, quin eodem modo teneri debeat, quo alius quilibet heres teneretur. In filiofamilias peculium habente diuerſum illud eſt, quod ſeipſum obligat in ſolidum etiam quandiu filiusfamilias manet, quia perſonam habet integram cùm tam ſit ciuis, quàm ſi eſſet paterfamilias *l. 4. ſupr. de ſtat. homin.* non etiam ſeruus qui non habet caput in ciuitate ante manumiſſionem *l. 3. §. vlt. & l. 4. de capit. minut.* Illud tamen non diſſimile, quòd licet ex antegeſto conueniri poſſit, aliter tamen tenetur factus paterfamilias quàm ante à tenebatur. Cùm enim antea teneretur in ſolidum, nunc non tenetur, niſi in quantum facere poteſt *l. ſi dubitet 10. §. filiusfamilias infr. de fideiuſſ.* Illud rurſum diſſimile, quod ſi filiusfamilias patri heres extiterit, in ſolidum tamen tenetur, quamuis pater non niſi de peculio teneretur *l. ſi ex alio 9. C. quod cum eo.* nempe quia fuit ab initio in ſolidum ſuo contractu obligatus, ceſſatque ratio illa æquitatis, quæ faciebat ne ſui iuris factus in ſolidum, vrgeretur ex eo contractu quem filiusfamilias inierat. Ne ex eo quod patre ita volente peculium adminiſtrauit, fame habeat periclitandum. Eſt igitur conueniendus hoc caſu filius ex ſua perſona non tanquam heres patris, quamuis quod mirum videri poſſit, non aliter in ſolidum teneatur ex ſuo contractu factus paterfamilias, quàm ſi ſit heres patris *d. l. ſi ex alio.* Planè in ſpecie huius §. ſi plus verſum ſit in rem quàm ſit in peculio, poterit ſeruus idémque heres conueniri etiam de in rem verſo, non quidem ex propria perſona (neque enim in rem ſerui quicquã verti potuit) ſed iure hereditario, & quomodo alius heres quilibet de in rem verſo conueniri poſſet. Nihil enim refert, an in rem hereditatis verſum ſit, cuius hic ſeruus fuit, an in rem defuncti cuius perſonam hereditas repræſentabat, & cuius hic nunc heres eſt. Iunge *l. quæſitum 30. §. ſed ſi ipſe ſeruus, & ſeq. infr.* vbi differentia illa inter ſeruum heredem domini & filiumfamilias heredem patris traditur, quam nos attulimus, vt filius etiamſi ex parte tantùm ſit heres patris, in ſolidum tamen teneatur.

2 ¶ Parui autem refert, ſeruus quis maſculi, an mulieris fuerit. nam de peculio & mulier conuenietur.

Ad §. 2. Parui autem refert.

Rat. dub. Eius qui de peculio conuenitur, obligatio acceſſoria tantum eſt: principaliter enim conueniri non poteſt, qui ipſe non contraxit. Atqui mulier alienæ obligationi accedere prohibetur, ne contra Senatuſconſultum Velleianum intercedere videatur *arg. l. ſi quis cum filiofamilias 44. infr.* Multum ergo refert, an ſeruus qui contraxit, maſculi ſeruus ſit, an mulieris, nec tam facilè actio de peculio contra mulierem quàm contra maſculum dari debet.

Dec.

Digitized by Google

Dec. Quod cum eo contractum eſt, ex cuius contractu poteſt alius conuenire de peculio, etiam cum eo contractum quodammodo intelligitur, qui de peculio tenetur, cùm ea quoque ratio ſit dandæ in patrem, vel in dominum actionis de peculio *l. 3. §. 1. infr. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* Nec tam acceſſoria, quàm principalis obligatio eius eſt, qui de peculio tenetur, licèt ſit lenior, quia ex alieno facto magis quàm ex ſuo propriè tenetur, *dict. leg. ſi quis*, non enim iubet ſeruum contrahere, qui dat ei peculium, ſed tantùm permittit: qui iubet, contrahere ipſe creditur *l. 1. infr. quod iuſſ.* qui verò tantùm permittit, non item, ſed tamen quodam ſuo conſenſu quàmuis tacito ſe obligat, vt factum filiifamilias, vel ſerui contrahentis ratum habere cogatur, ſaltem ad finem vſque peculij. Ideóque nec intercedere credenda eſt mulier, quæ ſeruo peculium conceſſit, adeóque ſi voles peculij adminiſtrationem, eámque liberam, priuſquàm ſciret cum quo ſeruus eſſet contracturus. Nam etſi iuſſiſſet ſeruo ſuo credi pecuniam nominatim à Titio, non idcirco tamen pro ſeruo contra Senatuſconſultum interceſſiſſe credenda eſſet, ac perinde vt maſculus quilibet honoraria actione quod iuſſu, conueniri poſſet, quamuis ſecus foret ſi pro ſeruo ſuo, dum ne pro ſuo negotio fideiuſſiſſet *leg. ſi domina 15. infrà ad Senatuſconſult. Velleian.* Porrò quo caſu mulier quæ iuſſit contrahi cum ſeruo, tenetur quod iuſſu, eo caſu ſi iuſſum nullum præceſſerit, de peculio teneri eam æquum eſt, multóque magis de in rem verſo, ſi in rem eius pecunia verſa eſſe proponatur. Propiùs enim accedit ad intercedentem mulier, quæ iubet cum ſeruo contrahi, quàm quæ illum contrahere patitur, eíque ſimpliciter in hanc rem peculium concedit. Ideò autem hic §. loquitur de ſeruo, quia in filiofamilias locum habere non poteſt: mulier enim non ſicut ſeruum ita & filiumfamilias habet, cùm fœminæ non habeant liberos in poteſtate *l. mulierem 5. C. de adopt. l. 4. §. ad teſtamenta, de bon. poſſ. contr. tab.*

3 ¶ Pedius etiam impuberes dominos de peculio obligari ait. non enim cum ipſis impuberibus contrahitur; vt tutoris auctoritatem ſpectes. ¶ Idem adiicit [a], pupillum non poſſe ſeruo peculium conſtituere, nec tutoris auctoritate.

Ad §. 3. Pedius.

Rat. dvb. Obligari pupillus ſine tutoris authoritate non poteſt ex vllo contractu, quamuis ex omnibus penè cauſis, hoc eſt extra cauſam hereditatis poſſit etiam ſine tutore ſibi acquirere *l. obligari 9. infr. de author. tutor.* Atqui pupillus qui tenetur de peculio ex contractu ſerui ſui, non alio fere colore tenetur, quàm quia cum eo ipſo contractum eſſe videatur *l. 3. §. 1. infr. quib. ex cauſ. in poſſeſ. eat.* Tutoris ergo authoritas in hanc rem videtur eſſe neceſſaria.

Dec. Tunc neceſſaria eſt authoritas tutoris ad pupillū obligandum, cùm is ex facto ſuo propriôque contractu obligatur. Vt quod pupilli iudicio deeſt, tutoris authoritate ac iudicio ſuppleatur *l. in negotiis 3. de regul. iur.* At cùm pupillus de peculio obligatur, non tam ex ſuo quam ex ſerui ſui facto contractúque obligatur, nec niſi in conſequentiam conceſſionis peculij quam pater fecerat. cùm nec interueniente tutoris authoritate peculium concedere pupillus poſſit, vt ſequitur in hoc §. nihil ergo prohibet obligari eum de peculio etiam ſine tutoris authoritate, quam alioqui in ipſius ſerui contractu interuenire oporteret, quod eſſet ridiculum. Non enim ſeruus pupilli pupillus eſt, nec tutor datus intelligitur. Denique multa per conſequentias tolerantur, quia fiunt ex quodam iuris ordine, quæ fieri principaliter non poſſent *l. 1. l. quod dicitur 7. de author. tutor. l. cùm vnus 12. de reb. author. iudic. poſſid.* Non negat Vlpianus, aut Pedius cuius hîc refertur, probatúrque ſententia, cum pupillo contrahere videri eum, qui cum ſeruo ipſius contrahit ex ea cauſa ex qua pupillus ipſe de peculio teneatur, vt ſcriptum eſt in *d. l. 3. §. 1. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* Sed ait, quod notandum eſt, non ita cum impuberibus contrahi, vt tutoris authoritas ſpectanda & expectanda ſit, nimirum, quia non per ſe, ſed per ſeruum ſuum pupillus hoc caſu contrahit.

a *Idem adiicit.* Rat. dvb. Tutor ob eam cauſam datur pupillo, vt cum tutoris authoritate poſſit ille omnia facere, quæ per ſe poſſet, ſi ſuæ ætatis ſuique iuris eſſet *d. l. 5. de regul. iur.* ea verò maximè quæ patresfamilias prudentes & diligentes facere ſolent, vt patrimonium ſuum non modò tueantur, ſed etiam augeant. Inter quæ etiam peculij conceſſio eſt, vt ex eius adminiſtratione probáque negotiatione locupletior fiat pater per filiumfamilias, vel dominus per ſeruum. Quidni ergo ſaltem ex tutoris authoritate peculium ſeruo ſuo pupillus concedere poterit? Præſertim cùm etiam tutor ſolus & ſine pupillo poſſit omnia facere tanquam dominus rerum pupillarium, quæ pupillus maior factus poſſet ad maiorem pupilli vtilitatem *l. qui fundum 7. §. ſi tutor infr. pro emptor.* Exceptis iis quæ factum perſonale pupilli exigunt, cuiuſmodi eſt aditio hereditatis *l. potuit. 5. Cod. de iur. delib.* ne alioqui dum nimia ſubtilitate circa pupillorum res vtimur, in eorum perniciem reſpondeamus, vt in *l. penult. Cod. ad SC. Trebell.* eiſque hoc velut commercio habendi & per ſeruos exercendi peculij interdicamus *arg. leg. quod ſi minor 24. §. non ſemper ſupr. de minor.*

Dec. Tutor domini loco tunc habetur, cùm rectè & ex pupilli vtilitate tutelam adminiſtrat, non cùm pupillum ſpoliat *dict. §. ſi tutor*, aut quod ſpoliationi proximum eſt, cùm pupillum conicit in diſcrimen amittendi minuendive patrimonij, putà ſi quid ex bonis pupilli alienare velit ſine decreto, aut etiam cum decreto ex alia cauſa quàm æris alieni, quod nec Prætori ipſi permittitur *l. 1. l. magis puto 5. §. non paſſim de reb. eor. qui ſub tutel. l. cùm plures 12. §. penult. l. tutor ad vtilitatem 21. l. Lucius 46. §. vltim. de admin. tutor. authen. nouiſſimè C. eod. tit.* Atqui conceſſio peculij eſt huius generis, & conditionis, non ſolùm ſi libera peculij adminiſtratio concedatur ſeruo, qui eo caſu etiam res pupillares alienare poteſt *leg. ſi conuenerit 18. §. vltim. ſupr. de pignor. action.* ſed etiam ſi peculium ſimpliciter conceſſum ſit, cùm eo quoque caſu futurum ſit, vt ex ſerui contractibus de peculio pupillus obligetur, quemadmodum proximè diximus, atque ita euenire poſſit facilè vt eius quantitatis, quæ in peculio eſt, iacturam pupillus incurrat, interdum pro parte, interdum etiam in totum. Quæ iactura in diligente patrefamilias, qui ſuis rebus conſulere per ſe poſſit, non ita facile metuenda eſt. Poteſt enim & debet in ſingula ferè momenta ſpecies & cauſas peculiorum inquirere, ne qua per fallaciam ſerui fraus & captio emergat *l. peregrè 44. §. quæſitum, infr. de acquir. poſſ.* At tam exacta diligentia non ſolùm in pupillo ſperanda non eſt, ſed nec niſi vix in eius tutore. Meritò igitur placuit non poſſe pupillum ſeruo ſuo peculium conſtituere, ne quidem ex tutoris authoritate; quia licet ex conceſſione peculij poſſit etiam lucrum aliquod ſperare, quale quantúmque cæteri patresfamilias, qui per ſeruorum peculia locupletiores plerumque fiunt. Id tamen ex caſu & futuro euentu pendet maximè, cuius periculo rem pupillarem committere neque boni tutoris fuerit, neque prudentis legiſlatoris. Ad quorum officium nihil magis pertinet, quàm vt rem pupillarem in tuto collocent, quantum fieri poteſt, nec eam vlla de cauſa, quamuis honeſta, ne quidem ſpe maioris commodi, quæ nihil niſi paulo ampliùs quàm nihil eſt, periclitari patiantur *dict. author. nouiſſimè.*

Sanè ſi pupilli pater peculium conceſſerat, non faciet ætas pupillaris, vt ademptum intelligatur, ſicuti nec ſuperueniens furor. An faciet potiùs vt nec adimi iam poſſit, ſiue à pupillo ex authoritate tutoris, ſiue à furioſo ex authoritate curatoris? Eiuſdem enim eſſe videtur peculium adimere cuius eſt conſtituere, neque expectandum eſt, vt pupillo vtilius ſit conſilium tutoris quàm patris *dict. leg. magis puta §. ſed ſi pater & ſeqq. de reb. eorum, iunct. l. ſi pupillorum 7. §. ſi pater eod. l. 1. Cod. quand. decret. opus non eſt.* Sed tamen non ita eſt. Poſſunt enim multa poſt mortem patris accidere in perſona ſerui, quæ faciant, vt ob vtilitatem pupilli vel furioſi permittendum ſit tutori, vel curatori adimere ſeruo peculium, quòd veriſimile ſit patrem ipſum ſi viueret hodie ademptur um *l. in confirmando* 8. *cum ſeqq. infr. de confirmand. tutor.* Idque in furioſi curatore ſubiicit Vlpianus in *§. ſeq.* cuius eadem hac parte ratio eſt, quæ tutoris, vt ex Tuberone & Celſo idem tractat in *l. quam Tuberonis* 7. §. 1. *infr.* Eſt ergo difficilior & pupillo periculoſior peculij conſtitutio quàm ademptio. Nec peculium vllum conſtitutum eſſe poteſt, quod etiam adimi non poteſt: nam cùm homini ſimile ſit, vt eleganter Fronto dicebat, mortale vt ſit neceſſe eſt, tunc autem moritur, cùm adimitur, *l. peculium naſcitur* 40. *l. 4. infr.*

4 ¶ In furioſi quoque curatorem dicimus dandam de peculio actionem. nam & huius ſeruus peculium habere poteſt: non ſi fuerit conceſſum, vt habeat: ſed ſi non fuerit prohibitum, ne habeat.

Ad §. 4. in furioſi.

Rat. dvb. Non dat prætor actionem de peculio niſi ex contractu eius perſonæ, quam in ſua poteſtate habeat is, qui conuenitur *l. 1. §. verba autem, & tota tit. ſupr. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt.* Atqui curator furioſi non habet furioſi ſeruum in poteſtate, cùm nec dominus eius ſit, nec bonæ fidei poſſeſſor, nec fructuarius, vt alicui eorum, de quibus huc vſque diximus, æquiparari poſſit. Non igitur danda in eum eſt actio de peculio, præſertim cùm nec peculium conſtituere & concedere ſeruo furioſi poſſit, *l. quam Tuberonis* 7. §. 1. *infr.* non magis quàm tutor ſeruo pupilli, vt diximus ad §. *præcedentem*, vt proinde vix ſeruus furioſi peculium habere poſſe videatur, quippe quod habere non poſſit, niſi concedente aut ſaltem conſentiente domino, *d. §. 1.* Quomodo autem conſentire poteſt furioſus qui nec ſentire intelligitur? *l. ſi tibi* 8. §. *unius infr. de opt. legat.* Quomodo rurſum dari actio de peculio, vbi nullum eſt peculium? *l. quæſitum* 30. *infr.*

Dec. Curator furioſi non tãtùm bonis datur, vt curator minoris, ſed ipſi etiam perſonæ furioſi, vt tutor perſonæ pupilli. Lex enim duodecim tabularũ dedit ei poteſtatem in perſonam bonáque omnia furioſi, verbis illis, *ſi furioſus quis exiſtet agnatorum gentiliúmque, in eo, pecuniáve eius poteſtas eſto.* Pertinet ergo etiam curatos furioſi ad Edictum Prætoris de peculio, tãtóque magis quàm tutor, quòd ex contractu ſerui pupillaris dari poteſt actio de peculio contra pupillum, quem ſufficit iudicium accipere eum authoritate tutoris: at furioſus neque iudicium accipere, neque aliud omnino agere quicquam poteſt, ne quidem auctore curatore: ſed curatorem ipſum omnia eius nomine agere neceſſe eſt, *l. in negatiis* 5. *de regul. iur.* In quo ſicuti minùs iuris habet furioſus quàm pupillus, quia certum non eſt ætatem allaturam furioſo reſipiſcentiam, quomodo iudicium allatura eſt pupillo. Ita plus iuris neceſſe eſt hac parte habere curatorem furioſi, quàm tutorem pupilli. Nec rurſum quicquam vetat ſeruum furioſi habere peculium, quia licèt neque ex ipſius furioſi, neque ex curationis conceſſione habere poſſit? poteſt tamen ex conceſſione, quæ furorem præceſſerit. Non enim furor ſuperueniens irrita facit ea, quæ ante furorem ritè rectéque facta inueniuntur, *leg. pater furioſo* 8. *de his qui ſui vel alien. iure. ſunt*, licèt impediat facienda, *leg. heredibus* 77. §. *vltim. ad Senatuſconſultum Trebellianum.* Cur verò curator furioſi, qui cætera ferè omnia facere, furioſi nomine pro ſuo iure poteſt, peculium tamen concedere non poſſit? Ratio petenda eſt ex iis, quæ ad § *prox.* ſcripſimus circa pupillum, pupillique tutorem. Nam quæ nec tutor pupilli ſolus, nec pupillus ipſe tutore authore facere poteſt, ea nec furioſi curatorem facere poſſe certum eſt. Nihil ergo impedit quominus in curatorem furioſi actio de peculio detur. Eo ſcilicet caſu quo peculium aliquod ſeruo conſtitutum ſit vt ante furorem, quod poſtea non ſit ademptum: quo ſit à curatore prohibeatur ſeruus ne peculium habeat; nuda enim voluntas ſufficit eius, cui prohibendi ius eſt, & durante etiam furore nihil vetat adimi peculium quod conſtitui tamen eo tempore non poſſet, nempe ſi furioſi vtilitas id ſuadeat, ob detectos fortè malos mores ſerui, qui ante homo frugi credebatur,

5 ¶ Si filiusfamilias, vel ſeruus pro aliquo fideiuſſerint, vel aliàs interuenerint, vel mandauerint, tractatum eſt, an ſit de peculio actio: & eſt verius, in ſeruo cauſam fideiubendi, vel mandandi ſpectanctam: quam ſententiam & Celſus libro ſexto probat in ſeruo fideiuſſore. ſi igitur quaſi interceſſor ſeruus interuenerit, non rem peculiarem agens: non obligabitur dominus de peculio.

Ad §. 5. Si filiusfamilias.

Rat. dvb. Tenetur dominus actione de peculio ex omni contractu ſerui, etiam qui ad alterius peculium pertineat, putà fructuarij. Hactenus ſaltem vt priore, cõuento eo ad cuius peculium tractatus reſpicit, dominus in ſuperfluum teneatur, quemadmodum è contrario ſcriptum eſt de fructuario in *l. hinc quæritur* 19. §. 1. *verſic. quæ quæſtio, infr. iunct. l. 2. ſupr.* Ergo etiamſi extra cauſam peculiarem ſeruus fideiuſſerit, aut aliter interuenerit, aut mandauerit, aut quo alio modo contraxerit, dicendum eſt generaliter, & indiſtinctè dominum actione de peculio teneri: ne alioqui decipiatur is, qui cum ſeruo alieno & peculiato contraxit, [illegible] contracturus vtique niſi eum peculium haber[illegible] Intuitus enim eſt ipſius peculium [illegible] patrimonium *d. § quæſtia*, cùm peculium ſerui quaſi hominis liberi patrimonium eſſe intelligatur *l. quoties* 47. § *vltim. infr.* Atque ita in patre ſeruatur, vt ex quolibet contractu filiifamilias etiam ad cauſam peculiarem non pertinente de peculio teneatur, §. *ſed ſi filius* 9. *infr.* cùm tamen in cæteris ferè in omnibus præſertim quantum ad actionem de peculio, eadem ratio eſſe ſoleat filiifamilias & ſerui, patris ac domini. Communiter enim de vtroque edictum Prætoris conceptum eſt, *l. 1. §. poteſtatis ſupr.*

Dec. Non poteſt fieri, vt ex contractu ſerui dominus aliter de peculio teneatur quàm ſi contractus ille teneat, & quidem ex perſona domini, qui ex eo conueniendus eſt: nam ex perſona ſerui qui ciuilis obligationis actiuæ & paſſiuæ prorſus incapax eſt, fieri certè nequit, vt teneat. Atqui dominus non alios ſerui ſui contractus

tenere

tenere patitur, vt ex iis conueniri poſſit, quàm qui ex peculiari cauſa facti ſint, quia concedendo ei peculium permiſiſſe videtur, vt de peculio contraheret, peculiúmque ipſum & conſequenter dominum, cuius peculium eſt, obligaret. Alij autem contractus qui ad cauſam peculiarem non pertinent, ſicut nihil commune habent cum peculio, ita nec cum domino: bene igitur Vlpianus ex Celſo ſcribit, in ſeruo cauſam fideiubendi vel mandandi ſpectandam eſſe, vt ſi fideiuſſerit, vel mandauerit, aut aliter contraxerit, non agens rem peculiarem, dominus ex eo contractu nullo modo obligetur, id eſt, ne quidem de peculio, quia nec contractus tenet *l. ſeruus inſcio 19. & ſeq. infr. de fideiuſſor.* Niſi in rem domini contraxerit, quod extra cauſam quoque peculiarem facere poteſt. Quo caſu dominum de in rem verſo conueniri poſſe certum eſt *d. l. quoties 47. §. 5. infr.* Filiifamilias alia ratio eſt, ſicut enim obligatur ex omnibus cauſis, quamuis peculium nullum habeat, *l. filiusfamilias 39. de oblig. & act.* ita etiamſi non ex peculiari cauſa contrahat, dummodò tamen peculium habeat, patrem obligat de peculio, *d. §. ſed ſi filius 9. & ſeq. infr. l. nulla res 5. Cod quod cum eo.* Iunge §. *prox. ſeq.*

6 ¶ Iulianus quoque libro duodecimo Digeſtorum ſcribit: ſi ſeruus mandauerit, vt creditori meo ſolueretur referre ait, quam cauſam mandandandi habuerit, ſi pro creditore ſuo ſolui mandarit, eſſe obligatum de peculio. quod ſi interceſſoris officio functus ſit, non obligari dominum de peculio.

Ad §. 6. Iulianus.

Rat. dvb. Fieri poteſt, vt ſeruus alienus tibi mandauerit, vt meo creditori ſolueres pro ſuo creditore, qui tamen creditor fuerit ex alia quàm peculiari cauſa. Ergo diſtinctioni quæ poſita eſt in §. præcedente, conſequens erat, vt Iulianus ſcriberet, ita demùm teneri dominum tibi actione de peculio, ſi ſerui creditor, pro quo tu ex mandatu eius ſoluiſti, fuerit peculiaris.

Dec. Nihil intereſt hac parte an ſeruus fideiuſſerit, an mandauerit. Vtroque enim modo interceſſio fit. Vtroque igitur caſu eadem diſtinctio adhibenda eſt, ex qua cauſa fideiuſſerit, vel mandauerit, an ex peculiari, an ex alia, debétque hic §. ita intelligi ex ſuperiore, vt ſupponantur termini habiles. Idem enim ſenſus eſt, eadémque ratio huius §. & præcedentis. Cúmque Vlpianus de ſeruo fideiubente ac mandante promiſcue tractaſſet, ac de fideiubente exemplum ex Celſo attuliſſet, conſequens fuit, vt de ſeruo quoque mandante ſubiiceret hîc ex Iuliano, mutata quidem facti ſpecie, ſed eadem tamen retenta diſtinctione. Itaque omnia quæ ad §. præcedentem ſcripſimus ad hunc quoque accommodari poſſunt.

7 ¶ Cui congruit, quod idem Iulianus ſcribit: ſi à filio meo fideiuſſorem accepero: quidquid à fideiuſſore accepero, id me, non de in rem verſo, ſed de peculio actione mandati, præſtaturum. Idem accipias & in ſerui fideiuſſore. Idémque, ſi alius mihi pro filio meo debitore ſoluiſſet. Quod ſi filius meus[a] debitor non fuiſſet, exceptione doli fideiuſſorem vſurum: &, ſi ſoluiſſet, condicturum ſcribit.[b]

Ad §. 7. Cui congruit.

Rat. dvb. Cùm pater, qui centum ſibi à filiofamilias deberi dicebat, fideiuſſorem ab eo accepit, & à fideiuſſore poſtmodum centum exegit, negari non poteſt, quin tota centum in rem ſuam verterit. Ergo ſi poſtea fideiuſſor pro indemnitate conſequenda mandati actione experiatur contra patrem, vt ſolida centum reddat, non eſt audiendus pater, ſi nolit præſtare niſi quantum eſt in peculio. Alioqui eueniet, vt ex fideiuſſoris iactura locupletetur. Non enim poteſt pater actionem de in rem verſo recuſare, ſi in rem eius verſum eſſe appareat.

Dec. Multùm refert, an pater à filiifamilias creditore pecuniam accipiat tanquam à creditore filij, an verò tanquam à ſuo debitore. Priore caſu pecunia filiofamilias credita, ſi in rem patris verſa ſit, actione de in rem verſo contra patrem repetitur. Poſteriore verò licèt verſa ſit in rem patris, attamen per actionem de in rem verſo repeti non poteſt, quæ non credita fuit, ſed ſoluta. In propoſita verò ſpecie fideiuſſor filiifamilias apud patrem duplici reſpectu conſiderari poteſt. Et tanquam creditor filij pro quo fideiuſſit, & tanquam debitor patris apud quem fideiuſſit. Porrò cùm pecuniam ab eo exigit pater, ex fideiuſſore exigit tanquam à debitore, nec facit eum creditorem. Cùm verò agit fideiuſſor poſt ſolutionem vt indénitati ſuæ conſulat aduerſus patrem, agit tanquam creditor filiifamilias ex cauſa mandati. Non igitur agere poteſt contra patrem ex ea cauſa de in rem verſo, ſed tantùm actione de peculio, quia filius nihil in rem patris vertit, pater verò non ex contractu filij, ſed ex ſuo acceptam pecuniam vertit in rem ſuã, nec pecuniã filio creditam, ſed ſibi ſolutam. Præcedit enim hoc caſu obligatio patris obligationẽ fideiuſſoris, priúſque eſt vt fideiuſſor hic conſtitutus ſit debitor patris, eique ſoluerit ſaltem ſi condemnatus fuerit, quàm vt filiifamilias creditor effectus ſit. Denique nemo ſoluendo id quod debet pleniorem aliquam actionem contra eum ipſum, cui ſoluit, parare ſibi non magis poteſt, quàm nouam acquirere. Vna enim eadémque obligatio poteſt quidem interdum plures obligationes tollere, *l. in numerationibus 44. de ſolut.* at non ſimiliter & obligationem tollere, & parere actionem, *l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum, l. cùm is 32. §. 1. ſupr. de condict. indeb.* Quod autem diximus de filiifamilias fideiuſſore, idem & de eo accipi debet, qui pro filiofamilias patri ſoluiſſet, quod ei ex cauſa iuſta filius debuiſſet: nam & is quoque cõtra filium quidem actionem mandati habet in ſolidum. At contra patrem nonniſi de peculio ſimplicem, non illam etiam quæ de in rem verſo. Nihil enim refert quantum ad actionem mandati, an quis pro alio ſoluat citra fideiuſſionem, an pro alio fideiubeat, dummodò poſtea ſoluat. Nec aliud eſt, ſi quis pro ſeruo fideiuſſerit apud dominum, vel ei ſoluerit, vt hîc Vlpian. ſubiungit, ſcilicet quantum ad actionem de peculio, ſi quid ſeruus domino ex cauſa peculiari debuit. Nam quod ad mandati actionem quæ contra filiumfamilias daretur in ſolidum, ea verò contra ſeruum dari certè non poteſt. Atque hæc quidem huius §. vera ſententia & ratio eſt. Sed non poſſum intelligere, qua ratione poſſit Vlpianus præfari hanc Iuliani ſententiam ſuperiori congruere cùm huius §. ſpecies nihil commune habeat cum ſuperiore. Ibi enim & in anteriore quoque tractatum eſt de ſeruo fideiubente aut mandante pro alio: hîc verò de ſerui fideiuſſore vel negotiorum geſtore, qui pro ſeruo ſoluerit. Ibi denegatur actio de peculio contra dominum, ſi non in cauſam peculiarem vel aliter in rem domini ſeruus fideiuſſerit aut mandauerit. Hîc verò conceditur: in illa ſpecie diuerſa conſtituitur ratio filiifamilias & ſerui, vt oſtendimus ex §: *ſed ſi filius & ſeqq. infr.* In ſpecie autem huius §. prorſus eadem. In illa denique nulla occurrit quæſtio de in rem verſo, ſed tantùm de actione de peculio, quæ nec dãda videbatur, ſicuti nec datur, niſi cum ea diſtinctione

an ex peculiari cauſa fideiuſſerit, vel mandauerit, necne. In hac verò non dubitatur quin actio de peculio competat, & quidem indiſtinctè: ſed de illo tantum, an competat etiam de in rem verſo. Ex quibus omnibus cogor dicere connexionem huius §. cum præcedentibus per verba illa, *Cui congruit*, non tam Vlpiani eſſe, quàm compoſitorum qui reſponſa illa prudentum veterum pro arbitrio interpolarunt, correxerunt, miſcuerunt.

a *Quòd ſi filius meus.* RAT. DVB. Non ſemper quidem exceptiones quæ competunt reo, competunt etiam fideiuſſori *l. exceptiones 7. infr. de except.* Sed vt quæ non competunt reo, competant fideiuſſori ex perſona rei, inauditum eſt. Atqui exceptio doli nunquam competit filio contra patrem, iis nimirum caſibus quibus filius à patre conueniri poteſt, quia turpis eſt qui propter adiectam doli mentionem & patris exiſtimationem ſuggillat apud bonos & graues viros, licèt non ſit famoſa *l. licèt 7. infr. de obſeq. parent. & patron præſt. l. 4. § aduerſus de doli mali excep.* Ergo nec fideiuſſori filiifamilias danda doli exceptio eſt: imò nec alia vlla cùm filiifamilias fideiuſſor fuit, quia nec vlla filiofamilias poteſt competere, ne quidem in factum, cùm exceptio omnis præſupponat actionem: filius autem familiâs conueniri à patre nulla actione poſſit *l. 4. ſupr. de iudic. l. ne cum filiofam. 16. inf. de furt.*

DEC. Exceptiones quæ non perſonæ debitoris principalis, ſed ipſi rei cohærent, etiam fideiuſſori competunt *d. l. exceptiones 7.* Eiuſmodi autem eſt exceptio doli, vt ibidem ſcriptum eſt. Quæ licèt filiofamilias aduerſus patrem dari non poſſit, duplici ratione illa quam attulimus, & quia minùs honeſta eſt, & quia filiusfamilias conueniri à patre nunquam poteſt, non eo minùs tamen fideiuſſori eius danda eſt, & quidem ex perſona filiifamilias, quia ſi filiusfamilias qui nihil debet, conueniri poſſet, à patre exceptionem haberet, non quidem doli, ſed in factum propter verecundiam paternam, vt loquitur *l. ſi ſuperſtite 5. in fin. Cod. de dolo, & d. §. aduerſus.* Quæ exceptio in factum eadem eſt effectu, quæ exceptio doli cui ſubſidiaria eſt, nec ab ea differt, niſi honeſtate. Naſcitur enim ex eadem æquitate ad vim & poteſtatem infringendam actionis, quæ dolo malo exercetur. Indéque apparet verum eſſe quod diſputauimus ad *l. qui ſe debere 7. ſupr. de condict. cauſ. dat. & ad l. qui exceptionem 40. ſupr. de condict. indeb.* exceptionem doli non eſſe odioſam niſi nomine, at dandæ illius cauſam non minùs eſſe fauorabilem quàm exceptionis in factum quæ effectu & origine eadem eſt cum exceptione doli. Sed & defendi poteſt in propoſita ſpecie dari exceptionem doli fideiuſſori filiifamilias, non ex perſona filij quem ponimus nihil debuiſſe patri, ſed ex ſua propria, nec tanquam fideiuſſori, cùm fideiuſſoria obligatio, quæ neceſſaria tantùm eſt non poſſit ſubſiſtere ſine principali aliqua ſaltem naturali *l. 6. §. vlt. l. fideiuſſor 16. §. fideiuſſor infr. de fideiuſſ.* ſed tanquam nudo promiſſori obligato ex propria ſtipulatione interpoſita ſine cauſa. Quo caſu parata eſt debitori exceptio doli ſi ex eiuſmodi ſtipulatione conueniatur, non quaſi nihil ipſe debeat (alioqui nec conueniri poſſet) ſed quia dolo malo facit, qui perſeuerat ex ea ſtipulatione petere quam interpoſuerit ſine cauſa *l. 2. §. circa inf. de dol. mali except.*

B *Et ſi ſoluiſſet condicturum ſcribit*, Patri ſcilicet cui ſoluit, non filiofamilias pro quo ſoluit.

RAT. DVB. Qui fideiuſſorem dedit, hoc ipſo videtur ei mandaſſe, vt ſolueret. Proinde ſi indebita ſit pecunia, quam ſoluit fideiuſſor, condictio ei danda eſt contra debitorem, pro quo ſoluit fideiuſſorio nomine, poſtea debitori contra ſtipulatorem, licèt aliud probandum ſit, ſi ſuo nomine fideiuſſor ſoluerit *l. indebitam 47. ſupr. de condict. indeb.*

DEC. His ſolis pecunia condicitur quibus quoquomodo ſoluta eſt, non quibus ſolutio proficit, *l. his ſolis 49. eod.* In propoſito autem ſolutio facta eſt patri, nec poteſt filiofamilias proficere: quamuis ipſius nomine ſolutum ſit, cùm nihil ipſe debuerit. Patri ergo condicere fideiuſſor debet, non filiofamilias, tametſi quaſi filiifamilias fideiuſſor ſoluerit: quamuis etiam ipſi filiofamilias condicere poſſet, ſi vellet, *d. l. indebitam.* Sed ſtultus certè eſſet, ſi actionem inanem pro efficaci eligeret contra filiumfamilias, qui bona nulla habeat, quique nec ex condemnatione vrgeri poſſet, niſi poſt mortem patris, nec tum quoque niſi in quantum facere poſſet, *l. ſi dubitet 10. §. filiusfamilias infr. de fideiuſſ.* Inanis enim eſt actio, quam debitoris eludit inopia *l. nam is 6. ſupr. de dolo. iunct. l. lex Cornelia 28. in fin. de vulg. & pupill. ſubſtit.* Nec rurſus poſſet filiusfamilias regreſſum habere cõtra patrem nec proprio ſuo iure; nec ſi fideiuſſor actionibus ſuis ceſſiſſet (ad quod ſaltem eum teneri æquum eſſet *arg. l. in creditore 38. in fin. de euict. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. penult. de ſolut.*) cùm inter patrem & filiumfamilias nulla eſſe poſſit *d. leg. 4. de iudic. d. l. 16. de furt.* & ita neceſſe eſſet, in damno morari filium qui tamen nihil patri debuiſſet, quod euidenter iniquiſſimum eſſet. Sed etſi is rei gerendæ ordo eſſe poſſet, vt fideiuſſor contra filiumfamilias indebiti condictione primùm ageret, deinde filius contra patrem: commodius tamen eſſet ac expeditius vitandi circuitus gratia condictionem dare fideiuſſori rectà contra patrem *argum. l. dominus 53. ſupr. de condict. indeb.*

8 ¶ Si ſeruus, cùm ſe pro libero gereret, compromiſerit: quæritur an de peculio actio ex pœna compromiſſi, quaſi ex negotio geſto, danda ſit: ſicuti traiecticiæ pecuniæ datur. ſed hoc & Neruæ filio, & mihi videtur verius, ex compromiſſo ſerui non dandam de peculio actionem. quia nec, ſi iudicio condemnetur ſeruus, datur in eum actio.

Ad §. 8. Si ſeruus.

RAT. DVB. Non fit compromiſſum niſi per ſtipulationem, nec proinde negari poteſt, quin aliquod negotium geſtum ſit facto compromiſſo, & quidem negotium tale quod gerere potuit ſeruus ſi ex cauſa peculiari compromiſſum factum ſit, quomodo videtur ſupponendum iuxta diſtinctionem poſitam in *§. ſi filiusfamilias & ſeq. ſupr.* Atqui compromiſſum ſine pœna nullum fit, cùm ex compromiſſo nulla naſcatur exceptio, ſed tantùm pœnæ petitio ſit *l. 2. ſupr. de recept.* Conſequens igitur eſt, vt de peculio actio ex compromiſſo ſerui tanquam ex negotio geſto ad pœnam danda ſit: quemadmodum & ſi traiectitiam pecuniam ſeruus mutuam accepiſſet. Præſertim cùm non modo à lite, ſed etiam à litis metu diſcedi interſit etiam domini, quod fit per compromiſſum & ſententiam arbitri æquè ac per ſententiam iudicis *l. 3. §. 1. eod. l. ſi dictum 56. §. ſi compromiſero, infr. de euict.*

DEC. Seruis permiſſum eſt ſtipulari ex perſona dominorum & in eorum vtilitatem *Inſtit. de ſtipulat. ſeruor.* ſed non promittere, ne quidem per ſtipulationem, puta fideiubendo, niſi in rem domini vel ex cauſa aliqua peculiari *d. §. ſi filiusfamilias, & l. quoties 47. §. 1. infr. hoc titul. l. ſeruum inſcio 19. & ſeq. infr. de fideiuſſ.* Ideòque tractat hic § de ſeruo gerente ſe pro libero, quia vix alioqui tam ſtultus quiſquam reperiretur, qui à ſeruo extra duas ſupradictas cauſas ſtipulari vellet, multo minus cùm eo compromittere, non magis quàm litigare. Eius namque eſt de lite compromittere, qui & litigare poteſt, cum redacta ſint compromiſſa ad inſtar iudiciorum *l. 1. ſupr. de recept.* Cum ſeruo autem nulla actio eſſe nec proinde ſententia vlla ferri poteſt *l. cum ſeruo 107. de regul. iur.* Porrò cùm ſeruus gerit ſe pro libero non eo magis verum

dominum

Digitized by Google

dominum obligat de peculio. Imo tanto minùs, quod non poteſt hoc caſu dicere is, qui cum ipſo contraxit, intuitum ſe peculium ſerui tanquam hominis liberi patrimonium. Quæ tamen ratio tota fuit inducendæ actionis de peculio, vt diximus in præcedentibus. Sola excipitur cauſa traiectitiæ pecuniæ, quæ dominum obligat de peculio ex contractu ſerui gerentis ſe pro libero, vt hîc Vlpianus ſcribit: nempe vt arbitror propter vtilitatem maritimæ negotiationis & nauigandi neceſſitatem quæ perſæpè non patitur, vt de conditione perſonæ quis inquirat diligentiùs, vt poſteà tutiùs contrahat: nec largitur plenius deliberandi conſilium *argum. l. 1. in princip. ſupr. de exercit. act.* nam & alia multa ſingularia recepta ſunt circa traiectitiam pecuniam fauore commerciorum, támque periculoſæ negotiationis, vt in *l. quibuſdam 7. & paſſ. inf. de nautic. fœnor. iunct. l. 3. Codice de vſur.* At non bene comparabitur ſeruo gerenti ſe pro libero qui traiectitiam pecuniam mutuam accepit, ille qui ex compromiſſo pœnam debuit eùm ſe pro libero quoque gereret, vt detecta eius conditione danda ſit de pœna compromiſſi in dominum ſimiliter actio de peculio. Nullus enim fauor publicus eſt in compromiſſo, quod ſeruus tanquam liber homo fecerit, comparandus hic potiùs eſt ſeruo, qui tanquam liber homo iudicium acceperit & condemnatus ſit. Ex qua cauſa conſtat, dominum conueniri non poſſe, ne quidem de peculio, quia iudicatum nullum eſt, quod redditum fuit contra ſeruum, negotium autem à ſeruo geſtum ex quo dominus conueniri poſſit actione de peculio, tale eſſe neceſſe eſt, vt teneat, & valeat ipſo iure, nulla ſiquidem eſt actio nuda de peculio, ſed actionem aliquam ſubeſſe oportet, cui qualitatem illam poſſis adiicere de peculio quæ non niſi principalis alicuius actionis adiectio quædam & acceſſio eſt: dicimus enim teneri patrem vel dominum ex tali vel tali contractu aut quaſi contractu, puta ex emptione aut ex ſtipulatu, de peculio, id eſt ad finem vſque peculij: non autem teneri propria aliqua, & per ſe ſubſiſtente actione de peculio. Tale igitur negotium eſſe neceſſe eſt, ex quo aliqua naſci poſſit actio non tantum in filiumfamilias, ſed etiam in patrem ſi filiusfamilias contraxerit, aut ſi ſeruus ſit, tale negotium ex quo cùm non poſſit naſci actio in ſeruum, poſſit tamen in dominum, quod non contingit facto per ſeruum compromiſſo non ſolùm ſi pro libero ſe gerebat quod ſeruilem conditionem immutare non poteſt, ſed nec ſi de re aliqua peculiari compromiſiſſe dicatur: quia nec de re peculiari litigare, ac iudicio adeſſe potuit *l. ſeruus 6. C. de iudic.* adeò vt nec ſi fideiuſſorem ex hac cauſa dederit, fideiuſſor tamen teneatur, vt benè Cuiacius noſter tractat *libr. 8. Obſeru. cap.* 11. nec proinde iudicanti actio de peculio contra dominum dari poſſet, vbi iudicatum nullum eſſet. Quod in filiofamilias diuerſum eſt, qui rectè conuenitur & condemnatur extra cauſam peculiarem, vt dicemus ad *§. prox. & ad §. idem ſcribit infr.* Et hoc eſt quod ex Neruæ filij ſententia Vlpianus hîc ſcribit, ex compromiſſo ſerui non eſſe dandam de peculio actionem in dominum, *quia nec ſi iudicio condemnaretur ſeruus, daretur in eum actio*, id eſt, *in dominum*: ſic enim legendum eſt, non vt vulgo nullo penitus ſenſu *in rem*, niſi probabiliùs putes & conuenientiùs vt pro his duabus dictionibus reponamus *tamen*: alterutrum enim ſanè non modò probabile, ſed etiam neceſſarium eſt. Fuitque hæc eadem ſententia Octaueni quoque Iureconſulti à Paulo relata & probata in *l. non diſtinguemus 32. §. ſi ſeruus 8. ſupr. de recept.* vbi ſcripſimus, non eſſe ſcilicet dandam pœnæ compromiſſoriæ executionem in dominum.

9 ¶ Sed ſi filius fideiuſſor, vel quaſi interuentor acceptus ſit: an de peculio patrem obligat, quæritur. & eſt vera Sabini, & Caſſij ſententia exiſtimantium, ſemper obligari patrem de peculio: & diſtare in hoc à ſeruo.

Ad §. 9. Sed ſi filius.

Iungendus eſt hic §. cum §. *ſi filiusfamilias 5. ſupr.* Eſt enim portio quædam & antitheſis illius §. In quo cùm eſſet propoſita quæſtio promiſcuè de filiofamilias vel ſeruo, qui pro alio fideiuſſerit, vel mandauerit, vel aliter interuenerit. An ex eiuſmodi fideiuſſione vel interceſſione danda ſit in patrem aut dominum actio de peculio, nihil tamen reſpondit Vlpianus, niſi de ſeruo, & quidem adhibita ea diſtinctione ex qua cauſa ſeruus interceſſerit, vt ſi ex cauſa peculiari, teneatur dominus de peculio: ſin ex alia non teneatur. Eumque tractatum in perſona ſerui mandantis proſecutus eſt ex Iuliano in §. *Iulianus.* Item in ſeruo compromittente aut condemnato in §. *prox. ſi ſeruus*, nulla interpoſita filiifamilias mentione, niſi quod per inſcitiam Triboniani & compoſitorum ineptè additum fuiſſe monuimus in §. *cui congruit.* Reſtabat igitur, vt moneret Vlpianus quid in filiofamilias iuris eſſe arbitraretur: hoc verò præſtat in hoc §. & aduerſatiuè ſcribit. Sed ſi filius fideiuſſor vel quaſi interuentor acceptus ſit, veram eſſe Sabini & Caſſij ſententiam exiſtimantium, ſemper obligari patrem de peculio, id eſt, non adhibita diſtinctione illa quam in ſeruo adhibendam eſſe dixerat: verum ex cauſa peculiari, an ex alia interuenerit, in eoque diſtare filiumfamilias à ſeruo.

RAT. DVB. Non debet eſſe deterior conditio patris quàm domini in actione de peculio, quia nec alia voluntas eſt patris concedentis peculium filiofamiliàs, quàm domini concedentis ſeruo. Nam & eius qui cum filiofamilias contrahit, melior iam conditio eſt in eo, quod habet filiumfamilias obligatum in ſolidum *l. ſi quis 44. infr.* non etiam ſeruum ille qui contrahit cum ſeruo: ideoque facilius fuit obligandus dominus quàm pater, non durius pater, quàm dominus, vt creditori proſpiceretur. Nec proinde ex filiifamilias interuentione extra cauſam peculiarem facta actionem de peculio contra patrem dari æquum eſt quæ ex interuentione ſerui non daretur contra dominum. Et ita Caius noſter ſenſiſſe videtur in *l. contra 30. §. ſi filius ſupr. de pact.* vbi ait, ſi filius vel ſeruus pacti ſint in rem de non petenda pecunia, eorum pactionem ita demùm ratam eſſe habendam contra patrem dominúmve, ſi liberam peculij adminiſtrationem habeant, & de ea re pacti ſint, quæ ſit peculiaris: quo admiſſo nulla certè videtur eſſe hac parte inter filiumfamilias & ſeruum differentia.

DEC. Filiusfamilias ex omni contractu obligatur etiam inuito patre, adeóque ciuiliter, vt conueniri & condemnari poſſit *l. filiusfamilias 39. de oblig. & act. l. ſi dubites 10. §. filiusfamilias infr. de fideiuſſ.* & conſequenter obligat peculium tanquam proprium ſuum patrimonium, & per medium peculium, patrem quoque cuius peculium eſt *l. 3. §. ſed vtrum l. patri 27. in princip. ſupr. de minor.* ad finem ſcilicet peculij, quod ipſum nihil aliud eſt, quàm actione de peculio. At ſeruus neque peculium ſuum obligare poteſt, neque dominum de peculio, niſi ex voluntate domini ſi non expreſſa ſaltem tacita qualis illa eſt, quæ ex peculij conceſſione colligitur. Illa porrò non ad alia ſerui negotia porrigitur, quàm quæ ad peculij cauſam ſpectent. Non igitur eadem diſtinctio adhiberi poteſt in filiofamilias, quæ meritò adhibetur in ſeruo. Denique cùm filiusfamilias contrahit, obligat peculium ciuiliter & ex ſua perſona, non patris: ſeruus autem ſicuti non poteſt ſeipſum obligare ciuiliter, ita neque peculium ſuum, quod verè ſolius domini eſt, niſi ex domini perſona, & conſequenter ex eiuſdem domini voluntate. Actio enim de peculio, quæ honoraria eſt, non aliter dari poteſt, quàm ſi aliqua ſubſit, ſi non

ciuilis,

ciuilis, ſaltem honoraria obligatio, quæ ipſam pariat. Sola enim naturalis qua ſeruus ſe obſtringit, cùm contrahit, ſufficere in hanc rem non poteſt. Nec repugnat Caius in *d. l. contra, §. ſi filius*, quia ibi non de actione de peculio loquitur, ſed de pacto, de non petendo per filiumfamilias aut ſeruum inito: quod ſicuti non valet, ſi in ipſius filiifamilias aut ſerui perſonam concipiatur, quia neutri eorum poteſt competere petitio, quæ per pacti exceptionem elidi poſſit. Ita ſi in rem conceptum ſit, vt patris quoque vel domini perſonam poſſit comprehendere, valet, id eſt, patri dominóque nocet, ſed ita demum ſi & liberam peculij adminiſtrationem habeat filiusfamilias aut ſeruus, qui ſic pactus eſt, & ea res de qua pactus fuit, peculiaris ſit, quia in re non peculiari, quæ tamen ad patrem vel dominum ſpectet, non eſt permittendum filio vel ſeruo, vt patrem aut dominum obliget non petere, nec magis filio quàm patri, cùm nec filius ipſe ex hac cauſa ſit obligatus in cuius non minus quàm in ſerui perſona inutile eſt pactum, vt diximus: at cùm dicimus, ex quolibet contractu filij etiam extra rem peculiarem obligari patrem de peculio, de eo demum filio intelligimus, qui ad ſeipſum ſuumque peculium obligandum vtiliter contraxerit. Cæterum ſicut ex inutili contractu ſerui, qui nullam neque ciuilem neque honorariam obligationem in ſeruum ipſum aut in ipſius peculium poſſit producere, nulla quoque de peculio actio contra dominum naſci poteſt: ita neque contra patrem ex conuentione filij, quæ in ipſius filij perſona ſit inutilis. Quamquam nec pariter Caius indiſtinctè, nocere patri pactum filij de non petendo, tametſi filius & liberam peculij adminiſtrationem habuerit, & de peculiari re pactus ſit, ſed illud exigit præterea, vt non animo donandi tale pactum interpoſitum ſit, quia licet peculij adminiſtratio conceſſa libera det filio, itémque ſeruo etiam alienandi poteſtatem *l. ſi conuenerit* 18 *§. vlt. & l. ſeq. ſupr. de pignor. act.* non tamen donandi, quia donare eſt perdere *l. filiusfamilias 7. infr. de donat.*

10 ¶ Quare & ex compromiſſo pater tenebitur. & ita Papinianus quoque libro nono Quæſtionum ſcribit. nec intereſſe ait, ex qua cauſa compromiſerit: vtrùm ex ea cauſa, ex qua potuit cum patre de peculio agere: an verò ex ea, ex qua non potuit: cùm ex ſtipulatu pater conueniatur.

Ad §. 10. Quare & ex compromiſſo.

Eſt hæc illatio ex præcedentibus eaſdem proinde admittens dubitandi & decidendi rationes. Videbatur enim non aliter dandam eſſe de peculio actionem contra patrem ex compromiſſo filiifamilias quàm ſi de cauſa aliqua peculiari compromiſſum factum eſſet: ſatiſque magna videbatur hac parte retineri differentia illa de qua 10 §. *prox. ſupr.* inter filiumfamilias & ſeruum, cùm ex compromiſſo ſerui etiam ſi de peculiari cauſa factum ſit, dominus de peculio non teneatur §. *ſi ſeruus ſupr.* Sed decidendi ratio eſt, quam Vlp. exprimit iis verbis *cùm ex ſtipulatu pater teneatur.* Senſus eſt, non fieri compromiſſum niſi per ſtipulationem: ex ſtipulatione autem filiumfamilias obligari, vt ex alio contractu quolibet, nec minus cùm promittit ex cauſa aliqua non peculiari, quàm ſi ex peculiari *d. l. filiusfamilias 39. de oblig. & action.* proinde non deeſſe actionem, ex qua pater conueniri poſſit, eandem nimirum illam ex qua filius ipſe conueniri poteſt, id eſt ex ſtipulatu: ſed cum hac differentia vt filius quidem conueniatur in ſolidum, pater verò ad finem peculij, hoc eſt cum adiectione illa de peculio. Quod in ſeruo ſecus eſt, qui ſicut ex promiſſione ſua conueniri ipſe nullo caſu poteſt, ita neque dominum obligare niſi eo caſu quo ex ipſius voluntate, aut expreſſa, aut tacita promiſerit, quod vix aliter poteſt contingere, quàm ſi ex cauſa peculiari, & quidem aliter quàm per compromiſſum, quia ex compromiſſo non magis coram arbitro ſtare ſeruus poteſt, quàm in iudicio coram Prætore *l. ſeruus 6. C. de iudic. inuct. l. 1. ſupr. de recept.* præter id quod compromiſſum alieno nomine fieri non poteſt citra mandatum ſpeciale, vt neque tranſactio *l. mandato generali 60 ſupr. de procurat.* quia de negotio quodammodo tranſigit, qui compromittit *l. ſi dictum 56. §. ſi compromiſſero infr. de euict.* Filius autem familias proprio nomine & de alia quoque re quàm peculiari & compromittere, poteſt, & litigare, & condemnari, ex eaque cauſa ſicuti ſe obligat ſuúmque peculium, ita & patrem de peculio ea ipſa actione, quæ contra filium ipſum competit, ſiue ex ſtipulatu ſit, ſiue ex iudicato, vt ſubijcitur in §. *ſeq.*

11 ¶ Idem ſcribit, iudicati quoque patrem de peculio actione teneri. quod & Marcellus putat etiam eius actionis nomine, ex qua non potuit pater de peculio actionem pati. nam ſicut in ſtipulatione contrahitur cum filio, ita iudicio contrahi. proinde non originem iudicij ſpectandam, ſed ipſam iudicati velut obligationem. quare, & ſi quaſi defenſor [a] condemnatus ſit, idem putat.

Ad §. 11. Idem ſcribit.

RAT. DVB. Non alia actio in patrem de peculio datur, quàm quæ ex contractu venit *l. 1. §. ſi filiusfamilias ſupr. de his qui deiic. vel effud.* Atqui actio iudicati ſiue hoc ſpeciali nomine vocari eam velis, quod olim Vltramontani ſenſerunt, ſiue in factum, vt alij putant ex *l. actori 8. C. de reb. credit.* non ex contractu naſcitur, ſed ex ſententia, quæ toto genere differt à contractu. Sententia enim, adeóque iudicium redditur in inuitum: contractus autem naſcitur ex conuentione *l. inter ſtipulantem 83. §. 1. de verb. oblig. l. 1. l. 5. & 7. in princip. ſup. de pact.* ergo actione iudicati ex perſona filiifamilias teneri pater de peculio non poteſt, nec ſi ex cauſa peculiari ſententiam & condemnationem filiusfamilias paſſus ſit, cùm per iudicatum fiat nouatio *leg. vltim. Codic. de vſur. rei iudic.* adeóque per litis conteſtationem *l. delegare 11. leg. aliam 29. infr. de nouat.* multo minùs igitur ex ea cauſa, ex qua pater non poterat anteà de peculio conueniri, puta ex cauſa delicti *d. §. ſi filiusfamilias*, & ex qualibet alia pœnali cauſa *leg. ex pœnalibus 58. de regul. iur.* ſicuti enim nemo litigando, & litem conteſtando, facit conditionem ſuam deteriorem *l. non ſolet 86. & ſeq. tod. d. l. aliam.* ita neque alterius quàm eius cum quo litigat, ne alioquin alteri per alterum iniqua conditio inferatur contra *reg. l. non debet 74. de regul. iur.*

DEC. Quemadmodum ſtipulatione contrahitur, ita & iudicio, propter ſtipulationes iudicio ſiſti, quæ olim propter iudicium, vt ratum fieret, interponebantur *l. 1. infr. de ſtipulat. prætor.* dato etiam fideiuſſore *l. 1. 2. & paſſ. ſupr. qui ſatiſd. cogant.* ergo quæ ratio facit, vt ex alio quolibet filiifamilias contractu pater de peculio teneatur eadem facere debet, vt iudicati quoque de peculio teneatur. Etiam eius actionis nomine ex qua non potuiſſet, alioquin pater de peculio conueniri, cùm prior illa cauſa nouetur per conteſtationem *d. l. delegare 11. §. 1. de nouat.*

nat. multo magis per ſententiam *d. l. vlt. C. de vſur. rei iudic.* nec origo iudicij ſpectanda eſt, id eſt, ex qua cauſa iudicium dictatum & acceptum ſit, ſed propria ipſa & immediata iudicati obligatio, ex quo dicimus dandam eſſe iudicati actionem de peculio contra patrem, vt & in *l. tutor 69. infr. de fideiuſſ.*

a *Quare & ſi quaſi defenſor.* RAT. DVB. Defenſor ille eſt, qui pro alio reo iudicium accipit, & eandem quam reus vicem ſubit *l. minor 51. §. 1. ſupr. de procurat.* Et quemadmodum alium defendere nemo cogitur, ita nec defenſoris parcit: eſt enim voluntarium & ſpontaneum defenſoris officium, nec proinde fraudi eſſe debet alij, quàm ipſi defenſori, qui imputare ſibi debet, cur ad alienam defenſionem vltro acceſſerit, quod non ſimiliter patri poſſis imputare.

DEC. Defenſor ſicuti pro alio litem vltro ſuſcipit, ita & alienam ſubit condemnationem, tanquam, qui & ipſe iudicio contraxerit, ita vt in eum quoque perinde ac in reum principalem iudicati executio danda ſit, ſi fuerit condemnatus *l. 4. in princip. infr. de re iudic.* Nihil ergo refert, an filiusfamilias quaſi debitor ipſe condemnatus ſit, an quaſi alterius defenſor, quod pertinet ad obligandum patrem de peculio, cùm vtroque caſu proprio nomine, & quaſi ex proprio contractu teneatur, eadémque proinde actione iudicati.

12 ¶ Ex furtiua cauſa filio quidem familias condici poſſe conſtat: an verò in patrem, vel in dominum de peculio danda eſt, quæritur. & eſt verius, in quantum locupletior dominus factus eſſet, ex furto facto actionem de peculio dandam, idem Labeo probat: quia iniquiſſimum eſt, ex furto ſerui dominum locupletari impunè. Nam & circa rerum amotarum actionem [a] filiæfamilias nomine, in id, quod ad patrem peruenit, competit actio de peculio.

Ad §. 12. Ex furtina.

RAT. DVB. Ex delictis filiifamilias non datur in patrem actio de peculio, neque noxalis. De peculio namque actio, non niſi ex contractu venire poteſt, vt proximè diximus ex *l. 1. §. ſi filiusfamilias ſup. de his qui deiec. vel effud.* Noxales autem, non niſi contra dominos ex delictis ſeruorum conuentos, inductæ ſunt, quia nec niſi ſerui noxæ dedi poſſunt *tit. de noxal. act. eu.* Atqui condictio furtiua eſt ex delicto, id eſt, ex furto, quod & nomen ipſum oſtendit *l. ſi ambo 10. §. quoties infr. de compenſat. l. ſi mulier 21. §. hæc actio infr. rer. amot. l. ſed ſi damnum 9. §. ſiue autem infr. hoc tit. l. ſi duo 13. §. idem Iulianus,* vbi ſcripſimus *ſupr. de iureiur.* Ideóque nec datur vnquam, niſi contra furem, vel furis heredem, quorum neutrum de furis patre dici poteſt *l. ex furtiua 5. & ſeq. ſupr. de condict. furt.* Ergo condictio ex cauſa furtiua contra ſolum filiumfamilias danda eſt, non etiam contra patrem, ne quidem de peculio.

DEC. Quemadmodum actiones ex delicto etiam merè pœnales ex vtraque parte tam actoris quàm rei, tametſi alioquin non dentur contra heredes, tanquam extincto per delinquentis mortem crimine, dantur tamen de eo quod ad heredem peruenit, vt turpe lucrum ei extorqueatur, neque is ex alieno ſcelere ditetur *l. 5. in princip. iunct. l. 7. in princip. & §. 1. ſupr. de calumniat. l. ſicuti 38. de regul. iur. l. vnic. C. ex delict. defunct. l. 3. in princip. infr. vnde vi.* Ita & condictio furtiua alíaue actio quælibet ex delicto, quamuis abſolutè danda non ſit ex delicto filij, contra patrem quidem de peculio, danda tamen eſt, quatenus ex filij furto peculium locupletius factum eſt, quoniam cùm peculium filiifamilias magis ſit patris quàm filij *l. 3. §. ſed vtrum, verſic. nec eo mouemur l. patri 27. in princip. ſupr. de minor.* ita eueniret, vt ex ſcelere filiifamilias pater locupletaretur, contra naturalem æquitatem. Nec alia ratio domini eſt, ſi ex ſerui ſui facto furtoque conueniatur, vt hic Vlpianus ex Labeone ſubiicit. Adeò vt nec audiendus ſit, ſi pro toto furtu ſeruum noxæ dedere velit, id autem quo locupletius peculium factum eſt, retinere: debet enim priùs reddere per condictionem in peculium propoſitam, quatenus peculium ex eo furto locupletius factum eſt, & ad eum peruenit. In reſiduum verò noxæ ſeruum dedere *l. ſi ſeruus 4.* vbi ſcripſimus *ſupr de condict. furt.* Abutuntur autem grauiſſimè hoc Vlpiani reſponſo, qui cum Iacobo Cuiacio negant dari condictionem furtiuam in ſolidum contra heredem, ex eo quod nec detur in ſolidum contra patrem, quaſi pater ſit quodammodo heres filij in vniuerſitate peculij, eodemque quo heres iure cenſendus. Nam cùm furtiua condictione non alius teneatur, quàm fur ipſe, vel heres furis *l. ex furtiua 5. eod. tit.* quis non videt protinus diuerſam eſſe rationem heredis & patris? Aut quis vnquam præter iſtos furis patrem vel furem dixit, vel furis heredem? Et quidem viuo filio conſtat non eſſe, cùm viuentis hominis neque hereditas neque heres eſſe poſſit *l. 1. infr pro hered. l. 1. de hered. vendit.* Eo autem mortuo licèt pater occupet peculium, non ideò tamen fit heres filij, quia patrio iure occupat, non hereditario, etiamſi peculium ſit caſtrenſe filiifamilias militis dum ne teſtati *l. 1. & 2. infr. de caſtr. pecul.* nec quaſi nunc primùm ſucceſſionis iure quæſitum, ſed quaſi nunquam ademptum *l. 1. §. ſi is qui bona 22. de collat. bonor. l. proponebatur 9. de caſtrenſ. pecul.* Quanto minùs poteſt videri pater heres, aut quaſi heres filij in peculio non caſtrenſi, quod iam diximus, magis eſſe patris quàm filij *d. §. ſed vtrum, & d. l. patri.* niſi fortè eò tandem abſurdi deueniendum erit, vt patrem faciamus ſuum heredem filiofamilias, ſicuti filiusfamilias ſuus heres eſt patri *l. in ſuis 11. de liber. & poſthum.* Inde verò eſt, quod iidem illi prudentes noſtri, qui condictionem furtiuam aduerſus heredem in ſolidum dandam eſſe reſponderunt in *l. in condictione 9. de condict. furt.* iidem illi negarunt dandam eſſe contra patrem vel dominum abſolutè, ſed dandam eſſe contra filiumfamilias ſolum *d. l. ex furtiua.* ita vt ne quidem de peculio pater dominúſve teneatur, ſed tantùm de eo quod peruenit *dict. l. ſi ſeruus 4. eod. & in hoc §.* Idque non ratione illa ridicula quam iſti parum ſubtiliter comminiſcuntur, quòd pater tanquam vna perſona cum filio, furtum quod filius fecit, vnà quodammodo feciſſe intelligatur (ſic enim patrem quoque furem faciunt, quòd ſi ita eſſet, quidni & condictione furtiua in ſolidum non peculiotenus, & ipſa quoque actione furti obſtringeretur) ſed quia, vt ſcriptum eſt in hoc §. iniquiſſimum eſſet ex furto filiifamilias, vel ſerui locupletari dominum vel patrem impunè: alioqui ius aliud conſtituendum erit in domino quàm in patre, cùm nemo vnquam dixerit eandem cenſeri perſonam domini, & ſerui qui nec perſonam vllam habet ac ne quidem caput in ciuitate *l. 3. §. vlt. & l. 4. de capit. minut.* Sicut autem falſiſſimum eſt, quod iſti volunt patrem eſſe quaſi heredem & ſucceſſorem filiifamilias in peculio profectitio. Ita & quod addunt condictionem furtiuam dari contra quemlibet ſucceſſorem ex *l. ſi pro fure 7. in fin. de condict. furt.* Debet enim is locus intelligi de cæteris ſucceſſoribus heredi ſimilibus, id eſt, qui heredum loco ſunt, vt bonorum poſſeſſores, is cui reſtituta eſt ex Trebelliano hereditas, item is cui libertatum ſeruandarum cauſa bona addicta ſunt, & alij ſi qui ſunt ſimiles, at non etiam ſingulares ſucceſſores, quos conſtat nec ſi rem ipſam furtiuam poſſideant, condictione tamen furtiua teneri poſſe cùm non ſint iuris ſucceſſores, ſed tantùm directa rei vindicatione: In quo etiam iſti falluntur egregiè, vt & in cæteris ferè omnibus, quæ contra nos, aut potius contra Vlpianum in

in *d. l. 9. de condict. furt.* circa tractatũ hunc de condictione furtiua ſcribere auſi ſunt. Sed in eo maximè quod contrario errore volunt, ne quidem furem ipſum condictione furtiua teneri, ſcilicet inquiunt, ſi nihil ad ipſum peruenerit, vt puta ſi opem conſiliumve tantùm dederit ex *l. proinde 6. eod. tit.* Nam is cuius ope conſilióve furtum factum eſt, licèt furti teneatur iure ita conſtituto per legem 12. tabul. fur tamen non eſt ab initio licèt facilè ex poſtfacto fur fieri poſſit, ſi quid forte ex furto contrectauerit *l. qui ſerue 36. l. in furti 50. §. conſilium infr. de furt.* quo caſu nec dubitandum eſt, quin ei tanquam furi condici poſſit, quomodo accipi debet, quod ſcriptum eſt in *l. ſæpe 53. §. 1. de verb. ſignific. iunct. l. vulgaris 21. §. vlt. de furt.* Et quidem non tanquam ei ad quem aliquid ex furto peruenerit (alioqui nec teneretur, niſi quatenus ad eum perueniſſet, quod falſum eſt) ſed tanquam furi ac proinde in ſolidum, quemadmodum heres quoque ipſius teneretur, licèt nihil ad eum perueniſſet, ſed iſtos tanquam Remoras, nullos faciamus.

a *Nam & circa rerum amotarum actionem.* RAT. DVB. & DECID. eadem eſt, quæ ad huius §. ſententiam præcedentem de condictione furtiua: ſolent enim hæ actiones eodem ferè paſſu ambulare, quoniam habent multa, ſimilia. Illud præſertim quód ambæ ſunt ex delicto *d. l. ſi mulier 21. §. hæc actio infr. rer. amot.* nec tamen aut famoſæ, aut pœnales, ſed merè rei perſecutoriæ, ſed cùm ambæ ſint iure quodam ſingulari comparatæ habent etiam pleraque diuerſa & ſingularia. Condictio enim furtiua ciuilis actio eſt, rerum amotarum prætoria *l. 2. C. rer. amot.* Illa condictio per quam intendimus furem, aut furis heredem dare oportere §. *ſic itaque, Inſtit. de action.* Hæc non item, cùm nulla condictio ſit prætoria, ſed ciuiles omnes, & per eam intendimus reſtituere aduerſarium, non dare oportere *l. ſi cùm dos 8. §. 1. rer. amot.* Condictio furtiua ſtricta eſt, vt cæteræ omnes condictiones, rerum amotarum arbitraria *dict. §. 1.* Denique condictio furtiua datur in ſolidum contra heredem *dict. l. 9. de condict. furt.* Rerum verò amotarum non niſi de eo, quod ad heredem peruenit *l. vltim. Cod. rer. amot* Quod tamen ad patrem attinet, conueniunt in eo, quod neque viuis neque mortuis liberis qui alterutra actione tenebantur, poſſit pater conueniri in ſolidum, at ne quidem de peculio ſolido, ſed eatenus duntaxat, quatenus peculium locupletius factum eſt *l. 3. §. vlt. & l. 5. infr. rer. amot.* Et ita debet accipi, quod ſcriptum eſt in *l. pen. ſupr. de condict. furt.* vt conſtat ex hoc §. eadem nimirum æquitatis ratione, ne ex delicto filiæ quæ res amouit pater impunè locupletetur, non quaſi perſona filiæ, quæ res amouit & perſona patris vna eademque eſſe exiſtimetur, vt illi volunt, contra quos proximè diſputauimus. Cætera petenda ſunt ex poſtrema parte Chiliadis noſtræ de *error. pragmat.* vbi de his omnibus fuſiſſime.

13 ¶ Si filiusfamilias duumuir pupillo rem ſaluam fore caueri non curauit: Papinianus libro nono Quæſtionum, de peculio actionem committere, ait. nec quicquam mutare arbitror, an voluntate patris decurio factus ſit, quoniam rempublicam ſaluam fore pater obſtrictus eſt.

Ad §. vlt. Si filiusfamilias.

RAT. DVB. Pupilli cauſa fauorabilior videtur, quàm cæterorum ad obligandum patrem non ſolùm de peculio, ſed etiam ſupra peculij quantitatem in ſolidum, ſi filius duumuir, & magiſtratus municipalis non curauerit caueri pupillo idoneè, cùm miſer pupillus non contrahat cum tutore, ſed incidat in tutorem, vt Papinianus ratiocinatur in *l. vlt. rem pupill. ſalu. for.* itémque in magiſtratum, ad cuius diligentiam & curam pertinet, vt idoneos fideiuſſores pupillo quærat, per quos abundè cautum eſſe poſſit rem pupilli ſaluam fore, quod ni fecerit, teneri eum æquum eſt, ſubſidiaria in factum actione, de qua in *titul. de magiſtr. conuen.* Quidni ergo & patrem ſimiliter, id eſt, in ſolidum, præſertim, ſi vt fieri ſolet, filius ex patris voluntate decurio factus ſit: nam cùm hoc ipſo promittere intelligatur rempublicam ſaluam fore, videtur etiam obſtrictus, vt rem pupilli ſaluam faciat, cùm fauor pupilli & vtilitas etiam ad reipublicæ fauorem & vtilitatem pertineat, vt infirmæ huic ætati, quæ ſibi nequit proſpicere, ſi non ſatis benè per Magiſtratus, ſaltem per leges meliùs conſulatur.

DEC. Aliud eſt promittere rempublicam ſaluam fore, aliud verò rem pupilli *l. 1. in princip. infr. de magiſtr. conuen.* Pater qui voluntatem accommodat, vt filius duumuir & decurio fiat, non ad aliud ſe obligat, quàm vt rempublicam ſaluam fore promittat, de re pupilli non cogitat, nec de aliis quæ in dies poſſunt emergere ad magiſtratus curam pertinentibus, quoniam licèt ad reipublicæ vtilitatem quoque aliquo modo pertineant, id tamen non fit, niſi per conſequentias quaſdam quas non ſolet legiſlator attendere: nec eò vſque extendi debet voluntas illa patris, vt eum obliget in ſolidum erga omnes, quibus fieri poſſit, vt filius ipſe per ſuam ſiue negligentiam ſiue imperitiam obſtringatur *arg. l. 1. §. licèt autem 20. ſupr. de exercit. action.* Alioqui facilè abibit patris obligatio in infinitum, nec dubitandum eſt, quin ita poſitum iure futurum eſſet, vt eo metu deterriti plerique parentum minùs facilè honoribus & muneribus filiorum conſentirent, remque publicam ſaluam fore promitterēt. Atque ita Vlpianus ex Papiniano hîc ſcribit. Itémque ex Iuliano iiſdem propemodum verbis in *d. l. 1. §. vlt. de magiſtr. conuen.* De illo dubitari probabiliùs poterat, an neque de peculio pater hîc teneatur, cùm filiusfamilias non curando, vt caueatur pupillo idoneè non tam ex contractu aut quaſi contractu, quàm ex delicto aut ſaltem quaſi delicto obligari videatur, ad indemnitatem pupillo præſtandam veluti pœnæ nomine, & ad puniendam eius culpam, vel etiam dolum *arg. d. l. 1. §. vlt. de magiſtr. conuen.* Imperitia enim culpæ adnumeratur, vt habet iuris *regula 132. de reg. iur.* & magna negligentia culpa eſt, magna culpa dolus eſt *l. magna 226. de verb. ſignific.* Sed tamen rectè placuit dandam eſſe in patrem hoc caſu actionem de peculio, quia non tam ex delicto naſcitur hæc actio, quàm ex quaſi contractu, ſicut & actio tutelæ *l. ſi quis 5. §. tutela infr. de oblig. & action.* cùm eadem actio detur in magiſtratus, quæ competit in tutores, ac proinde rei merè perſecutoria non pœnalis. Vnde eſt, quod vſurarum quoque acceſſionem admittit, quam pœnales actiones non admittunt *l. vltim. de magiſtr. conuen. l. 1. Cod. de fiſcal. lib. 10. titul. 8.* niſi quod hæc quæ datur in magiſtratus ſubſidiaria eſt *dict. l. 1. in princip. & paſſ. de magiſtr. conuen.* Datur enim illo colore quaſi magiſtratus in ſe receperint periculum, quod ad tutores eorúmve fideiuſſores pertinuiſſet, ſi pupillo idoneè cautum fuiſſet, quaſi & ipſi taciti quidam ſint tutelæ fideiuſſores. Quid verò refert, an fideiuſſerint, an verò periculum in ſe receperint *dict. l. 1. verſ. parui enim refert.* Patrem igitur ex hac cauſa de peculio teneri, perinde æquum eſt, ac ſi filiusfamilias rem pupilli ſaluam fore fideiuſſiſſet, nec proinde ad hunc caſum accommodari poteſt, quod ſcriptum eſt in *l. ex pœnalibus 58. de regul. iur.*

4. POMPO

4. POMPONIVS libro 7. ad Sabinum.

PEculij eſt, non id, cuius ſeruus ſeorſum à domino rationem habuerit: ſed quod do minus ipſe ſeparauerit, ſumma ſerui rationem diſcernens. nam cùm ſerui peculium totum adimere, vel augere, vel minuere dominus poſſit: animaduertendum eſt, non quid ſeruus, ſed quid dominus conſtituendi ſeruilis peculij gratia, fecerit.

Ad l. Peculij 4.

RAT. DVB. Peculium eſt, vt Tubero dicebat, quod ſeruus permiſſu domini ſeparatum habet à rationibus dominicis, deducto eo ſi quid domino debetur *l. prox. §. vlt. infr.* Separatio igitur ab ipſo ſeruo fieri poteſt, nec neceſſe eſt, vt à domino fiat. Sed ſufficit, vt eam dominus permittat, quod facere videri poteſt etiamſi expreſſim non concedat peculium, ſed voluntatem ſuam tacitè inſinuet, id eſt, ſi ſciat nec contradicat. Hoc enim eſt permittere *l. 2. §. vlt. l. dotem 37. infr. ſolut. matr.*

DEC. Peculium habere ſeruus non poteſt, niſi concedente domino *l. quam Tuberonis 7. §. 1. infr.* niſi iam ſemel conceſſum ſit: tum enim ſufficit, vt non adimatur, quomodo Vlpianus ibi explicat. Non poteſt autem non adimi, niſi quod aliquando datum & conceſſum fuit. Porro ſpecialem voluntatem requirit conceſſio, nec contenta eſt nuda patientia, & non contradictione, aut ſimplici abnutiuo, vt Paulus loquitur in *l. inter ſtipulantem 83. in princip. de verb. oblig.* (quamuis conceſſum poſſit augeri etiam domino ignorante *l. 39. & 49. infr.*) Aliud enim & plus eſt permittere, quàm non prohibere *l. necnon 27. § quoad vius ſupr. ex quib. cauſ. maior.* Verum igitur eſt, quod Pomponius hîc ſcribit, peculij eſſe, non id cuius ſeorſum à domino ſeruus rationem habuerit, ſed quod dominus ipſe ſeparauerit ſerui rationem à ſua diſcernens certa aliqua ſumma: niſi malis hîc legere *ſummâ à ſerui ratione diſcernens*, pro eo quod vulgo *ſumma ſerui rationem*, aut quod malo, *ſuam à ſerui ratione diſcernens*, vt tum demùm videatur ſeruus habere peculium à rationibus dominicis ſeparatum permiſſu domini cùm dominus ipſe ſeparauit; aut ſaltem ſeparandi voluntatem expreſſe declarauit: nam, vt Pomponius rationis loco ſubijcit, cùm ſerui peculium iam conceſſum poſſit dominus vel totum adimere, vel minuere, vel augere, conſequens eſt, vt ab initio multo magis animaduertendum ſit, non quid ſeruus, ſed quid dominus conſtituendi ſeruilis peculij gratia fecerit. Ne alioqui ex ſerui arbitrio pendeat, an plus minúſve in peculio habeat, vt tanto locupletior quodammodo ſibi aliiſque videatur, cùm peculium ſerui quaſi patrisfamilias quoddam patrimonium ſit *l. quoties 47. §. vlt. infr.* eaque res tanto pauperiorem faciat dominum propter actionem de peculio, qua tenetur in plus, ſi plus in peculio ſit.

1 ¶ Sed hoc ita verum puto, ſi debito ſeruum liberare voluit dominus, vt, etiam ſi nuda voluntate remiſerit dominus, quod debuerit, deſinat ſeruus debitor eſſe, ſi verò nomina ita fecerit dominus, vt quaſi debitorem ſe ſeruo faceret, cùm re vera debitor non eſſet: contra puto: re enim, non verbis, peculium augendum eſt.

Ad §. 1. Sed hoc ita.

RAT. DVB. Ad priorem huius §. partem. Peculium non nuda voluntate, nec verbis, ſed re ipſa & traditione conſtituendum augendúmque eſt, vt ſcribitur in fine huius §. & in *l. non ſtatim 8. infr.* Non ergo ſufficit ad augendum peculium, vt nuda voluntate remiſerit dominus ſeruo, id quod ei ſeruus debuit, ſicuti nec ſufficeret ita dominum feciſſe nomina, vt quaſi debitorem ſe ſeruo faceret, cùm verè debitor non eſſet, vt ſequitur in hoc §.

DEC. Obligatio naturalis quæ ſola contrahi poteſt inter dominum & ſeruum, nuda domini voluntate tollitur. Alioqui nullus eſſet eius tollendæ modus, cùm neque acceptilatio, neque alius contractus vllus interponi poſſit inter eos obſtante iure dominicæ poteſtatis, vt de cautionibus inter patrem & filium interponendis loquitur Papinianus in *l. Imperator 50. infr. ad SC. Trebell.* Sufficit enim ad diſſoluendam naturalem obligationem, vt vinculum æquitatis quo ſolo ſuſtinebatur, naturalis obligatio contrario æquitatis vinculo diſſoluatur *l. Stichum aut Pamphilum 95. § naturalis infr. de ſolut.* Poteſt igitur ſeruus deſinere, & reuera deſinit ipſo iure eſſe debitor domini ſtatim atque dominus non vult eum manere debitorem. Nihil enim refert ad liberandum ipſo iure debitorem etiam à ciuili obligatione, an numeratione debitoris, an acceptilatione creditoris tollatur obligatio *l. ſi mulier 10. ſupr. de condict. cauſ. dat.* Atqui debitor qui liberatur, hoc ipſo cenſetur factus eſſe locupletior *l. ſi pupilli 6. in fin. de ſolut. l. ſpecies 55. infr. de acceptilat.* Fit ergo locupletius peculium ſerui, ac proinde augetur, cùm ſeruus ab obligatione naturali, quia obſtrictus erat domino, liberatur: atque ita non verbis tantùm, ſed re ipſa locupletior fit ſeruus quantùm in peculio locupletior fieri poteſt.

2 *Si verò nomina ita fecerit dominus.* RAT. DVB. Non debet difficilius domino facere, ſe ex non debitore debitorem ſerui, quàm ſeruum facere ex debitore non debitorem: vtrumque enim ex eiuſdem domini voluntate pendet, cùm ei ſoli talis voluntas noceat; nec rurſus ei magis vno caſu quàm altero. Atqui priùs fieri poteſt nuda domini voluntate; vt proximè diximus. Ergo & poſterius.

DEC. Nuda voluntas & nuda ratio non poteſt facere quemquam debitorem *l. non ſolùm 49. §. vltim. infr. hoc titul. l. nudaratio 26. infr. de donat.* Sunt enim legitimi quidam modi inducendæ obligationis non tantùm ciuilis, ſed etiam naturalis, inter quos non eſt nuda voluntas. Et quamuis ſint etiam legitimi quidam modi tollendæ obligationis tam ciuilis quàm naturalis *l. obligationum ferè 44. verſic. placet de oblig. & action.* In hoc tamen refert quantum ad naturalem obligationem pertinet, an de inducenda ea tractetur, an de tollenda, quod cùm nuda debitoris voluntate induci non poſſit, nuda tamen creditoris voluntate ipſo iure diſſoluitur, præſertim cùm neque acceptilationi, neque pacto, neque iureiurando locus eſſe poteſt, vt ſuprà diximus ex *dict. §. naturalis l. Stichum 95. de ſolut.* Proniores enim eſſe debemus ad liberandum, quàm ad obligandum *l. Arrianus 41. de oblig. & action.* quia liberatio reponit omnia in priſtinum naturæ ſtatum, quem obligatio mutauerat.

2 ¶ Ex his apparet, non quid ſeruus ignorante domino habuerit, peculij eſſe: ſed quid volente. alioquin & quod ſubripuit ſeruus domino, fiet peculij, quod non eſt verum.

Ad §.2. Ex his apparet.

Illatio hæc eſt ex eo, quod in præcedentibus dictum eſt: cùm ergo quæritur, quid ſit peculij, non quid ſeruus ignorante domino habuerit inſpiciendum eſt, ſed quid domino volente, vt intelligamus nec ſcientiam & patientiam domini ſufficere, ſed expreſſam exigi ipſius voluntatem. Hoc verò confirmat Pomponius appoſita ratione: *Alioquin*, inquit, *& quod ſubripuit ſeruus domino peculij fiet, quod non eſt verum.* Nec enim ferendum eſt, vt cuiuſquam patrimonium augeatur, & locupletetur ex furto aliòve ſcelere, multo minùs verò peculium ſerui ex furto quod ipſe domino fecerit, vt prona eſt ad furtum & ad ſcelus quodlibet nequitia ſeruilis ingenij, ſicuti nec quicquam ex improbitate ſua conſequi debet actionem *l. itaque fullo* 12. §. 1. *infr. de furt.* Rationes igitur dubitandi & decidendi ad hunc §. eædem illæ ſunt, quæ ad initium huius legis.

3 ¶ Sed ſæpe fit, vt, ignorante domino incipiat minui ſerui peculium, veluti cùm damnum domino dat ſeruus, aut furtum facit.

Ad §.3. Sed ſæpe fit.

Rat. dub. Non poteſt, nec debet fieri condicio ignorantis domini deterior per ſeruum *l. melior* 133. *de regul. iur.* Atqui non poteſt minui peculium ſerui, quin fiat deterior condicio domini cuius peculium verè eſt, non etiam ſerui niſi conniuentibus domini oculis, vt Seneca dicebat & Vlpianus noſter in *l.* 4. §. 1. *infr. de manumiſſ.* Ergo nullo caſu permitti debuit, vt ignorante domino peculium ſerui minueretur. Inductus enim & pro vtili habitus eſt ſeruorum vſus in republica, vt per eos domini locupletiores fierent, non vt pauperiores *l. penult.* §. *filiusfamilias in fin. de caſtrenſ. pecul.*

Dec. In eo quod fit per iniuriam ratio iuris ſeruari non poteſt, cùm iniuria dicatur ex eo quod non iure fit *l.* 1. *infr. de iniur. l. in his* 15. *ſupr. de legib.* Cùm ergo ſeruus inuitis legibus damnum aut furtum facit domino, fieri non poteſt, vt re vera non minuatur peculium, ſi in eo damnum datum, & furtum à ſeruo factum ſit: nec aliud ſupereſt, niſi vt dicamus imputare ſibi dominum debere, cur tali ſeruo cuius mores meliùs cognitos & probatos non habuerit peculium conceſſerit. Quaſi qui nec damnum ſentire vllum videatur quod ex culpa ſua ſentit ex *reg. l. quod quis* 203. *de reg. iur.* Sed & cùm alij quàm domino ſeruus damnum dat aut furtum facit, nocet tamen domino, facitque eum tanto pauperiorem, cùm dominum obliget, non quidem actione de peculio, ſed noxali, vt damnum decidere cogatur, niſi malit ſeruo carere, eúmque noxæ dedere *l.* 1. *ſupr. de noxal. action. & Inſtit. eod. titul.* Sed eo caſu non tam peculium ſerui diminuitur, quàm patrimonium illud domini, quod extra peculium eſt. Sanè poteſt dominus omni caſu coercere ſeruum domi, vt loquitur *l. vltim. Cod. an ſeruus pro ſuo fact.* id eſt, flagris & verberibus egregiè cæſum caſtigare, maliſque, ſi velit, condicionibus vendere, puta exportandum extra Italiam, aut nunquam manumittendum.

4 ¶ Si opem ferente ſeruo meo, furtum mihi feceris: id ex peculio deducendum eſt, quo minùs ob rem ſubreptam conſequi poſſint.

Ad §.4. Si opem ferente.

Rat. dub. Ex peculio ſemper deducendum eſt, quicquid domino debetur *l. proxim. in fin. infr. l. ſed ſi damnum* 9. §. *peculium & paſſ. hoc titul.* Atqui domino debetur id omne, quod ei abeſt *dict. l.* 9. §. *ſiue autem.* Abeſt verò quicquid domino ſubreptum eſt, ab alio quàm à ſeruo, qui opem furi tulit non minùs, quàm ſi ſeruus ipſe ſolus ſubripuiſſet, adeóque ſi conueniri à domino ſeruus poſſet, qui opem tulit, furti actione non minùs quàm fur ipſe conueniretur *l. proinde* 6. *ſupr. de condict. furt.* itemque interdum furtiua condictione *l. ſæpe* 53. §. 2. *de verb. ſignific.* nempe ſi fur ipſe quoque cœpiſſet fieri per aliquam rei furtiuæ contrectationem *l. qui ſeruo* 36. *in fine principij iunct. l. vulgaris* 21. §. *vltim. l. in furti* 50. §. *conſilium de furt.* Deducendum igitur ex peculio eſt, quicquid domino ſubreptum eſt, opem ferente ſeruo, non illud ſolùm quominùs ob rem ſubreptam conſequi dominus poſſit.

Dec. Quod dicimus deduci debere ex peculio id omne, quod ei debetur qui de peculio conuenitur, ita accipiendum eſt, ſi non hoc aliunde conſequi dominus poſſit *l. ſi noxali* 11. §. *quod autem infr.* Vix enim eſt, vt abeſſe aliquid videatur ei, qui actionem habet, dummodo efficacem ad rem ſuam conſequendam ex regula *l. is qui actionem* 11. *de regul. iur.* Atqui in propoſita ſpecie dominus habet condictionem furtiuam aduerſus furem ipſum, cui ſeruus opem tulit: non ergo deducendum eſt de peculio, niſi quanto minùs à fure per condictionem furtiuam conſequi dominus potuerit. Fieri enim poteſt, vt non ſit fur ſoluendo ad reſtituendum id omne, quod per furtum abſtulerat, quo caſu nullam pro reſiduo actionem habere dominus videtur quam debitoris eludit inopia *l. nam is* 6. *ſupr. de dolo.* Planè etiamſi quadruplum per actionem furti conſecutus ſit dominus, non eo magis impedietur deductio totius æſtimationis furti ex peculio, ſi poſt ſolutam pœnam nihil ſuperſit furi, quòd condicenti domino poſſit reddere, quia furti actio tota pœnalis eſt, nec eius quod domino abeſt, perſecutionem vllam continet *l. qui vas* 48. *in princip. l. ſi pignore* 54. §. *cùm furti infr. de furt. l. ſi pro fure* 7. §. 1. *ſupr. de condict. furt.* Vt proinde poſt ſolutam quoque pœnam non eo minùs verum ſit, dicere totum id quod ſubreptum eſt domino abeſſe, ſicut è contrario tum quoque cùm ſeruus furtum fecit ſola rei ſubreptæ æſtimatio deducitur ex peculio, non etiam furti pœna *dict. l. ſed ſi damnum* 9. §. *ſiue autem infr.*

5 ¶ Si ære alieno dominico exhauriatur peculium ſerui: res tamen in cauſa peculiari manet. nam ſi aut ſeruo donaſſet debitum dominus, aut nomine ſerui alius domino intuliſſet: peculium ſuppletur, nec eſt noua conceſſione domini opus.

Ad §.5. Si ære alieno.

Rat. dub. Quemadmodum id quod ſeruus domino debet, in primis & ante omnia deducendum eſt ex peculio, vt proximè diximus ex *l. ſed ſi damnum* 9. §. *peculium infr.* quia, vt ibi Vlpianus ait, præueniſſe dominus, & cum ſeruo ſuo iam egiſſe

creditur,

creditur (nullum enim priuilegium præponi patri, vel domino poteſt cùm ex perſona filij vel ſerui de peculio conueniuntur *l. ex facto* 52. *infr.*) proinde eatenus peculium minuatur, quatenus domino ſeruus debet, & quidem ipſo iure non minùs quàm ſi agenti domino ſeruus iam ſoluiſſet, ita fatendum videtur, ſi toto ære alieno dominico peculium ſerui exhauſtum ſit, nullum amplius videri eſſe peculium, tanquam quod ipſo iure extinctum ſit, vt eadem ratio ſit totius ad totum quæ partis ad partem *vulg. l. qua de tota* 76. *ſupr. de rei vindic.* Ergo fieri non poteſt, vt exinde res peculiares remaneant in cauſa peculiares. Implicat enim contradictionem, vt peculium ipſo iure exhauſtum ſit, & extinctum, & nihilominus res peculiares in peculiari cauſa remaneant, cùm nec peculiares dicantur niſi à peculio.

Dec. Multum refert, an dicamus peculium minui vel exhauriri ipſo iure, an ipſa in re: quemadmodum & cùm de dote tractamus, quam conſtat ipſo iure minui per impenſas neceſſarias ipſo iure, diſtinctio illa quoque neceſſaria eſt, an dotis diminutio fiat ipſo iure tantùm, an etiam ipſa in re *l. quod dicitur* 5. *de impenſ. in reb. dotal.* ſecundum veram illius loci interpretationem & emendationem quam attulimus *libr.* 1. *coniect. cap.* 2. Peculij enim ſicut & dotis vnum corpus eſt, conſtans ex diſtantibus, ſi fortè plures res in peculium, aut in dotem conceſſæ ſint *l. rerum mixtura* 30. *de vſucap.* & tamen cùm ſit nomen generis & vniuerſitatis, iuris quoque poteſtatem pati poteſt, vt ipſo iure minui poſſit. Minuitur autem peculium omnimodo ipſo iure per deductionem, quæ ex peculio ipſo iure fit eius, quod domino debetur, id eſt, ſiue in rebus & corporibus conſiſtat peculium, ſiue in pecunia numerata. At non ſemper minuitur ipſa in re, ſed eo tantùm caſu, quo peculium conſiſtat in pecunia numerata. Nam non tantùm in peculio pecuniario, ſed & in ipſa pecunia ratio admittit diminutionem fieri, non item corporum diminutionem fieri propter pecuniam *dict. l.* 5. *de impenſ. in reb. dotal. fact. l. ſi is qui* 56. §. *vltim. de iur. dot.* Ergo ſi corpora & res, id eſt, ſpecies ſint in peculio, non faciet deductio eius quod domino debetur, vt res deſinant eſſe peculiares pro parte, nec proinde vt ſi totum peculium ære alieno dominico, id eſt, quod à ſeruo debetur domino, exhauſtum ſit, deſinant eſſe peculiares in totum, ſicuti nec fundus dotalis deſinet per impenſas neceſſarias dotalis eſſe ſiue in totum ſiue pro parte, vt ſupradictis locis ſcriptum eſt. Sed faciet ea deductio ſiue minuat ſolummodò, ſiue totum exhauriat peculium, vt quamuis res non deſinant eſſe peculiares: perinde tamen inhibeatur actio creditorum in peculiares illas res, ac ſi peculiares eſſe deſiiſſent, donec pleniſſimè domino ſatisfactum ſit, æſtimato in pecunia numerata vt fieri neceſſe eſt vniuerſo peculio, & per certam ſummam diſcreto, vt habet initium huius legis, vt poſſit apparere, an deducto omni eo quod domino debetur, futurum ſit aliquid ſuperfluum ad ſatisfaciendum cæteris creditoribus, an nihil. Quemadmodum & cùm impenſa neceſſaria in dotem facta tanti eſt, quanti totus fundus eſt, retineri poteſt totus fundus, donec impenſa ſoluta ſit, ſed tamen remanet dotalis ita, vt interim alienari non poſſit *dict. l. ſi is qui* §. *vltim.* nec exiſtimandum eſt ſubtilitate iuris magis quàm effectu aliquo niti hanc diſtinctionem. Habet enim hunc effectum, vt ſi fortè quod domino debetur à ſeruo ei ſolutum ſit, ſiue à ſeruo ipſo, ſiue ab alio eius nomine, non ſit opus conceſſione noua domini ad conſtituendum ex integro peculium, ſed prima conceſſio ſufficiat, quia res ſemper peculiares manſerunt, ſicuti nec noua conſtitutione dotis opus eſt, vt fundus dotalis fiat, qui talis ſemper manſit: quod ſecus eſſet, ſi dos, aut peculium, nihil niſi pecuniam numeratam habuiſſet: nec enim res quæ peculiaris eſſe deſiiſſet, iterum peculiaris fieri poſſet, ſine noua conceſſione, ſicuti nec peculiaris ab initio ſine peculij conſtitutione effici potuiſſet: neque fundus fieri dotalis abſque noua conſtitutione: quamuis tacita interdum poſſit ſufficere, vt in ſpecie *l. dotem* 30. *infr. de iur. dot.* Ita ſit vt ære alieno dominico ſiue diminutum, ſiue exhauſtum peculium, ex poſt facto ſuppleri poſſit, quandiu res peculiares in eodem ſtatu manent, perinde ac ſi dominus totum debitum ſeruo donaſſet, vt Pomponius hìc ſcribit.

6 ¶ Non ſolùm id in peculio vicariorum ponendum eſt, cuius rei à domino; ſed etiam id cuius ab eo, cuius in peculio ſint, ſeorſum rationem habeant.

Ad §. *vlt. Non ſolùm.*

Rat. dvb. Peculij vicariorum non alia ratio conſtitui poteſt, quàm peculij ordinariorum. Pendet enim vtrumque à domini voluntate, ad cuius dominium ſicuti omnes ſerui pertinent, tam vicarij, quàm ordinarij, ſic & eorum peculia. Etſi enim ſeruum vicarium eum appellamus, qui conſerui ſui ordinarij quodammodo ſeruus eſt, vt apud Martialem, *Eſſe ſat eſt ſeruum iam nolo vicarius eſſe*, fieri tamen nequit, vt ſeruus ordinarius habeat vicarium eiúſve peculium in ſuo dominio, aut in ſua poteſtate, cùm non ſit ipſe ſuæ poteſtatis *l. ſic eueniet* 21. *infr. ad leg. Iuliam de adult.* Atquin peculij ordinarij eſt, non id cuius ſeorſum à domino ſeruus rationem habuerit, ſed quod ipſe dominus ſeparauerit, vt initio huius legis ſcriptum eſt. Ergo nec in vicariorum peculio aliud ponendum eſt, quàm quod dominus in eo peculio eſſe voluerit, non etiam id cuius rationem vicarij habeant, ſeorſum ab eo in cuius peculio ipſi ſunt.

Dec. Eo ipſo quod dominus ſeruo ſuo ordinario peculium conſtituit, etiam vicario conſtituiſſe exiſtimandus eſt *l. definitio* 6. *infr.* Nulla ergo ſeparatione noua opus eſt, quæ à domino fiat peculij ordinarij à peculio vicarij, ſed ſeparationem illam à ſeruis ipſis, & inter ipſos fieri ſatis eſt. Eſt enim vicarius quodammodo ſeruus ordinarij: & quemadmodum ipſe in peculio ordinarij eſt, ita & ipſius peculium, ſed ita tamen vt ſeparatim ratio ſemper ponenda ſit peculiorum ſerui ordinarij, & vicarij *l. ſi ſeruus meus* 57. vbi dicemus *infr.*

5. Vlpianvs libro 29. ad Edictum.

Depoſiti nomine pater vel dominus duntaxat de peculio conueniuntur, & ſi quid dolo malo eorum captus ſum 2.

Ad l. Depoſiti 5.

Rat. dvb. Sacra & religioſa quodammodo res eſt depoſiti reſtitutio, & cuius integri denegata reſtitutio inſignem quandam perfidiam arguit *l.* 1. §. *hoc autem* 4. *l. bona fides* 31. *l. vlt. infr. depoſ.* Eamque ob cauſam olim depoſiti actio priuilegium habebat quibuſdam caſibus, ante chirographarios nec priuilegiarios creditores *l. ſi ventri* 24. §. 1. *de reb. author. iudic. poſſid. alias l.* 9. §. 1. *de priuil. credit.* & habet hodie, vt compenſationem nullā admittat *l. pen. C. depoſit. l. vlt. C. de compenſat.* Itē vt ſeruus qui depoſitū accepit, ſi manumiſſus ſit, & adhuc depoſitū teneat, in ipſum danda ſit depoſiti actio non in

Digitized by Google

dominum, licèt ex cæteris cauſis in manumiſſum actio non detur *l. ſi apud* 21. §. 1. *infr. depoſ.* Atqui non redditur depoſitum, niſi totum reddatur, adeóque incorruptum, ſicuti nec commodatum nec pignus *l.* 3. §. 1. *ſupr. commod. l. eleganter* 24. §. *vltim. de pignor. action.* Cùm ergo rem penes filiumfamilias vel ſeruum depoſitam cogatur pater aut dominus reddere, & quidem actione depoſiti, conſequens videtur, vt actio depoſiti contra eos danda ſit abſolutè, non cum illa adiectione *de peculio duntaxat.*

Dec. Aliud eſt ſi conueniatur quis depoſiti, aut commodati proprio nomine; & ex ſua perſona, aliud verò ſi ex perſona, & nomine alterius. Priore caſu ea obtinent, quæ proximè diximus, poſteriore verò non item, quia licèt æquiſſimum ſit depoſitum totum reddi, multo tamen æquius eſt, vt pater vel dominus, qui ex perſona filiifamilias vel ſerui conueniuntur actione depoſiti, non alia de cauſa quàm quia filiofamilias vel ſeruo peculium conceſſerint, non in plus teneantur, quàm in peculio ſit, & ita magna æquitas maiore & contraria æquitate eliditur, vt in *l. ſi ſeruus* 61. §. *quod verò, infr. de furt.* In actione commodati idem iuris eſt *d. l.* 3. §. *ſi filiofamilias ſupr. commod.* Sequitur.

a *Et ſi quid dolo malo eorum captus ſum.*

Rat. dvb. Dolus quidem malus venit in actionem depoſiti, & quidem ſolus non etiam culpa ſaltem leuis, niſi ita conuenerit *l.* 1. §. *ſi conuenit, l. quod Nerua* 32. *infr. depoſ. l.* 5. §. *nunc videndum ſupr. commod. l. contractus* 23. *de regul. iur.* ſed ſolius depoſitarij, ergo ſolius filiifamilias vel ſerui, qui depoſitum accepit, non etiam patris aut domini. Non enim quod ex perſona filiifamilias vel ſerui teneantur depoſiti actione de peculio, facit eos depoſitarios, vt ex eo conſtat, quod non in ſolidum, ſed ad finem duntaxat peculij tenentur, vt proximè ſcripſimus. Ergo etiamſi dolo patris vel domini aliquid in re depoſita factum ſit in captionem & fraudem depoſitoris, non ideo teneri debent, vt neque filiusfamilias ipſe ex dolo patris.

Dec. Actio depoſiti quæ in patrem vel dominum datur ex contractu & perſona filiifamilias vel ſerui, licèt non detur, niſi de peculio, attamen non minùs depoſiti actio eſt, quàm quæ in ſolidum contra filiumfamilias competit: adiectio enim illa qualitatis *de peculio*, naturam & ſubſtantiam actionis non mutat, vt ſæpius iam diximus. Ergo perinde admittunt dolum patris aut domini, qui depoſiti actione conueniuntur, ac ſi eſſent ipſi depoſitarij. Neque ſanè dolum ipſorum impunitum manere æquum eſſet, qui nulla iuris parte impunitus manere vnquam debet, ne tum quidem cùm ei ſoli nocet, qui dolum admiſit *l. procurator* 11. §. 1. *infr. de dol. mal. except.* multóque eſſet iniquius, dolum patris à filiofamilias qui ſolus depoſitarius eſt præſtari, cùm ſuus cuique dolus nocere debeat, non alteri, *l. factum* 155. *de regul. iur. l.* 3. *quand. ex fact. tutor.* dolum igitur patris & domini hoc quoque iudicio depoſiti vindicari neceſſe eſt, tametſi cum ipſis contractum non ſit. *l.* 1. §. *filiumfamilias* 42. *infrà depoſ.* idémque in commodati actione iuris eſt *dicta lege tertia*, §. *penultimo ſuprà commod.*

1 ¶ Sed etſi precario res filiofamilias a, vel ſeruo data ſit: duntaxat de peculio pater, dominúſve obligantur.

Ad §. 1. *Sed etſi precario.*

Rat. dvb. Precarium magis ad donationis & liberalitatis quàm ad contractus cauſam pertinet, *l. interdictum* 14. *infr. de precar.* Atqui actio de peculio non ſolet dari in patrem vel dominum, niſi ex contractu ſerui vel filiifamilias *l.* 1. §. *ſi filiusfamilias ſupr. de his qui effud. vel deiec.* ergo ſi precario res aliqua filiofamilias, vel ſeruo data ſit, nulla in patrem eo nomine actio danda eſt, ne quidem de peculio, nec in dominum, præſertim cùm precarium nihil niſi beneficium ſit, quod cùm filiofamilias, vel ſeruo fit, nemo patri aut domino factum eſſe dixerit: magis enim facti quàm iuris eſt, quandoquidem nullam iuris obligationem continet, tanquam quod reuocabile ſit ad nutum concedentis *l.* 1. & 2. *de precar.* quæ autem ſunt facti, non tranſeunt ad patrem, aut dominum *l. qui heredi* 44. *de condic. & demonſtr. l. quod dicitur* 130. *de verb. obligat.*

Dec Precarium licèt non obliget concedentem, quominùs illud reuocare ad nutum & pro arbitrio poſſit *d. l.* 2. *de precar.* obligat tamen accipientem, vt reddat: nec tantùm interdicto in eam rem propoſito, ſed etiam actione præſcriptis verbis quæ ex bona fide oritur *d. l.* 2. *verſ. itaque, iunct. d. l. interdictum eod. tit.* contrahitur enim συνάλλαγμα quoties quis alienam rem accipit certa lege *l. iuris gentium* 7. §. 1. *de pact. l. dominus* 8. & *paſſ. de præſcr. verb.* ergo patrem quoque & dominum ex eadem cauſa, & ſiue actione ſiue interdicto teneri æquum eſt, ſaltem de peculio, non minùs quàm ſi filius vel ſeruus ex vero, meróque contractu obligati eſſent, magíſque dubitari poteſt, an non potiùs in ſolidum quàm de peculio duntaxat pater vel dominus conueniendi ſint: nam quemadmodum iuuari, non decipi beneficio eum oportet, qui accepit *l. in commodato* 17. §. *ſicut autem in fin. ſupra commodat.* ita nec decipi oportet, multóque minùs eum qui beneficium certa lege dedit, non alioqui daturus *l.* 1. *C. de donat. quæ ſub mod. l. vlt. C. de reuoc. donat.* deciperetur autem is qui precarium filiofamilias vel ſeruo conceſſit, ſi ſolidum nec à filiofamilias nec à ſeruo conſecutus, non haberet obligatum patrem vel dominum, niſi de peculio: nam nec eorum qui liberalitatem acceperunt, ſed eorum duntaxat, qui dederunt, priuilegium illud eſt, vt non ſuprà quàm facere poſſint, conueniantur, ne alioqui ex liberalitate ſua periclitentur *l. inter eos* 19. §. 1. *d.* & *exheredatum* 49. & *ſeq. infr. de re iudic.* ſed pro patre vel domino fortior illa ratio facit, quòd non debeat grauior eorum eſſe conditio, cùm ex perſona ſerui vel filiifamilias conueniuntur, quàm ſi ex commodato, in quo etiam beneficium vertitur, conuenirentur; cùm imputare ſibi poſſit, & debeat is, qui precarium eiuſmodi perſonis conceſſit: nihil autem imputare poſſis patri vel domino qui precarium non accepit, niſi cur filiofamilias vel ſeruo peculium conceſſerit: quæ tamen ratio non ad plus obligare illum poteſt, quàm vt actione de peculio duntaxat, & ad finem peculij teneatur.

2 ¶ Si filiusfamilias iuſiurandum detulerit, & iuratum ſit: de peculio danda eſt actio; quaſi contractum ſit. Sed in ſeruo diuerſum eſt.

Ad §. *Si filiusfamilias.*

Rat. dvb. Qui iuſiurandum aduerſario defert, facit eũ iudicẽ in ſua cauſa *l.* 1. *inf. quar. rer. act. non dat.* atque ita donat quodammodo litis victoriam: donandi autem & perdendi poteſtatem nullam filiusfamilias habet, multóque minùs ſeruus, ſi liberam habeat peculij adminiſtrationem *l. filiusfamilias* 7. *inf. de donat. l. contra* 30. §. *vltim. ſupr. de pact.* non eſt igitur ferendum, vt ex iuriſiurandi delatione per filiumfamilias facta, pater de peculio teneatur, non magis quàm dominus ex delatione ſerui.

Dec. Iuſiurandum habet vim ſtipulationis, noua-

tionis,

tionis, tranſactionis, & rei iudicatæ *l. 1. & 2. l. qui iuraſſe 26. §. vlt. l. tutor 35. §. 1. ſupr. de iureiur.* atqui ex omnibus iſtis cauſis pater de peculio tenetur, vt dictum eſt in præcedentibus, ergo & ex iureiurando per filiumfamilias delato ſi ex eo iuratum ſit.

a *Sed in ſeruo diuerſum eſt.* RAT. DVB. Etiam dominus ex cõtractibus ſerui tenetur de peculio, perinde ac pater ex contractibus filiifamilias *l. 1. §. verba autem & ſeqq. & paſſ. hoc tit.* atqui ex delatione iuriſiurandi facta per filiumfamilias tenetur de peculio pater eo colore; quaſi cum filio contractum ſit, ergo & in ſeruo idem probandum eſt quod in filio, & in domino quod in patre.

DEC. Iuſiurandum habet quidem vim contractus, ſed qui in iudicio factus ſit, quoniam habet etiam inſtar non ſolùm iudicati, ſed etiam iudicij *d. l. qui iuraſſe §. vlt. ſupr. de iureiur.* Seruus autem ſicut in iudicio ſtare nullomodo poteſt, ita neque omnino quicquam facere quod iudicij inſtar habeat, adeò vt neque poſſit cõpromittere, ne quidem ex cauſa peculiari *l. 3. §. ſi ſeruus ſupr. hoc tit.* meritò igitur placuit diuerſum ius hac parte conſtitui in ſeruo, quam in filio, tametſi non defuerint ex antiquis prudentibus, id eſt, ex Proculianis, vt Cuiacius interpretatur *lib. 8. Obſeruat. cap. 11.* qui in vtroque idem iuris conſtituendum putauerint. vt Paulus refert in *l. quidam 22.* vbi ſcripſimus *ſupr. de iureiur.*

3 ¶ Peculium dictum eſt, quaſi puſilla pecunia; ſiue patrimonium puſillum.

Ad §. 3. Peculium.

Etymologia eſt peculij, vt dictum ſit peculium quaſi puſilla pecunia, vel puſillum patrimonium ſcilicet filiifamilias vel ſerui: nec enim paterfamilias quiſquam habere peculium poteſt, *l. vlt. C. de inoffic. teſtam. l. certum eſt 13. C. de fam. erciſc.*

RAT. DVB. Non poteſt filiusfamilias proprium quicquam habere a patre, nec ſi pater donet, *l. donationes 31. §. pater infr. de donat.* quia inter patrem & filiumfamilias conſiſtere donatio non poteſt *l. 2. C. de inoff. donat. l. ſine emancipatis 17. C. de donat.* obſtante ſcilicet iure patriæ poteſtatis *l. Imperator 50. ad SC. Trebell.* adeò vt nec peculij caſtrenſis capax fieri potuerit filiusfamilias ex conſtitutionibus, quin veluti paterfamilias in eo conſtitueretur *l. 2. ſupr. tit. prox.* Seruus autem cùm ſit omnino incapax acquiſitionis, ita vt etiam inuito domino acquirat penè ex omnibus cauſis, id eſt, extra cauſam hereditatis *l. etiam 32. de acquir. rer. domin. l. ſeruus vetante 62. de verb. oblig. iunct. l. qui in aliena 6. de acquir. hered.* patrimonij alicuius habendi quantumlibet puſilli omnino incapax eſt, etiam volente domino quandiu ſeruus manet: non ergo dici poteſt peculium eſſe quaſi puſillam pecuniam, aut quod effectu idem eſt puſillum patrimonium ſiue filijfamilias, ſiue ſerui. Pecuniã enim pro patrimonio dixit lex duodecim tabularum in illis verbis, *Paterfamilias vti ſuper pecunia ſua legaſſit ita ius eſto, l. verbis legis 120. de verb. ſignific.*

DEC. Non poteſt equidem filiusfamilias aut ſeruus habere verè ac propriè patrimonium, ne quidem ſub nomine peculij, & cùm eo nomine abutimur, vt in hoc §. *& in l. hinc quæritur 19. §. 1. l. quoties 47. §. vlt. infr. l. peculium & ex eo 39. infr.* ſignificamus, tale quid quod illi habeant conniuentibus, vt ita dicam, patris vel domini oculis, *l. 4. §. 1. infr. de manumiſſ.* quia ſeruile peculium ſolius domini verè eſt, non etiam ſerui: filij verò familias peculium magis eſt patris quàm filij *l. 3. §. ſed vtrum verſ. nec eo mouemur l. patri 27. in princip. ſupr. de minor.* Habet enim paullo plus iuris hac in re filiusfamilias quàm ſeruus, quia fuit capax acquiſitionis, cùm pater nolebat ſibi per filium acquiri, & ex aliis quibuſdam cauſis etiam extra caſtrenſe, vel quaſi caſtrenſe peculium, vt ſæpiùs docuimus, & probauimus ex *l. 4. §. ſed & filiusfamilias ſupr. de edend. l. nec is 13. §. vlt. l. cùm heres 52. infr. de acquir. hered. l. cogi 16. §. ſi pater filio, d. l. Imperator 50. ad Senatusconſultum Trebell. l. 1. Codice qui admit. ad bonorum poſſeſſ.* dum ne ex contractu aliquo paterno, vt dixi ex *dict. l. 2. Codic. de inoff. donat. l. ſine emancipatis 17. Codice de donat.* Fuit autem ex ſumma parentum & dominorum vtilitate inductus vſus peculiorum, non ſolùm vt per filiosfamilias, vel ſeruos locupletiores fierent, ſed etiam vt haberent filiorum ingenia, & ſeruorum, alioqui proniora ad libidinem & nequitiam quo ſe exercerent, otiique pericula deuitarent. Cæterùm manere peculium filiifamilias & ſerui in patrimonio ac domino patris vel domini ex eo apparet quod in patris & domini poteſtate eſt peculium illud quandocunque adimere, aut in totum aut pro parte dum ne dolo malo, & in fraudem eorum qui cum filiofamilias, vel ſeruo contraxerunt *l. prox. in princip. ſup. l. peculium naſcitur 40. infr. l. 1. tit. prox.* Denique non poſſunt filiifamilias vel ſerui proprium vllũ habere patrimonium, cum ſint ipſi in aliena poteſtate *l. ſic eueniet 21. infr. ad leg. Iul. de adult.* ideóque dicitur peculium quaſi patrimonium hic, & in *dict. l. 47. §. vltim. infr.* & velut patrimonium in *d. l. 39.* Etſi verò peculium dictum eſt, quaſi puſillum patrimonium, nihil tamen vetat, etiam magnam eſſe quantitatem in peculio, ſiue actum ſit per bonam filiifamilias, aut ſerui adminiſtrationem, & parſimoniam, ſiue per donationes, quas à quolibet ſibi fieri promeruerit, vt in *d. l. peculium §. ex eo 39. infr.* ſiue aucta patris aut domini in filiumfamilias, aut ſeruum voluntate, ſed origine peculiorum inſpecta, dubitandum non eſt, quin à puſillæ pecuniæ conceſſione cœperint, quia nec prudentis eſſet patrisfamilias, egregiam pecuniæ quantitatem eius adminiſtrationi committere, cuius prudentiam in rebus adminiſtrandis nondum ſatis compertam habuiſſet: aliter verò peculij appellatio olim accepta eſt apud ruſticos illos quos Celſus refert in *leg. ſi chorus 79. §. 1. de legat. 3.* audiſſe ſe dicentes, pecuniam ſine peculio fragilem eſſe, peculium appellantes id, quod præſidij cauſa ſeponeretur.

4 ¶ Peculium autem Tubero quidem ſic definit, (vt Celſus libro ſexto Digeſtorum refert) quod ſeruus, domini permiſſu, ſeparatum à rationibus dominicis habet, deducto inde, ſi quid domino debetur.

Ad §. vlt. Peculium autem.

RAT. DVB. Definitio hæc peculij à Tuberone tradita non conuenit peculio filiifamilias, ſed ſeruili tantùm, vt ex eo apparet quod & de ſeruo & de domino, déque rationibus dominicis loquitur, quorum omnium nihil eſt, quod de peculio filiifamilias dici poſſit; & tamen filiusfamilias tam verè peculium habet, quàm ſeruus, nec ad filiosfamilias, & patres minus, quam ad ſeruos & dominos totus hic tractatus pertinet *l. 1. §. verba autem, & § poteſtatis ſup.*

DEC. Habent quidem etiam filiifamilias ſua peculia, ſicut & ſerui, ſed rarius, & cum hac differentia quòd habent præterea ius ſui heredis, cuius poteſtate fit, vt totius patrimonij paterni ſint quodammodo heredes ac domini iam viuo adhuc patre *l. in ſuis 11. de liber. & poſt. l. 1. §. largius infr. de ſucceſſ. edict. l. vlt. de bon. damnat.* vt proinde non poſſit tanta fieri patrimoniorum

ſeparatio in peculio filiifamilias, quanta in peculio ſerui: quamquam & ſeparationem aliquam in eo peculio æquè fieri neceſſe eſt, vt diſcerni poſſit, quid & quantum ſit in peculio, quod neſciri alioqoin poſſet. Itaque poteſt hæc definitio aptari etiam peculio filiifamilias, vt ſit id quod filius patris permiſſu ſeparatum habet, non tam à rationibus paternis [nec enim tam facilè parentes bona ſua adminiſtrabant per liberos, quàm domini per ſeruos, metu fortaſſe diſcordiarum, quas ſiue bonæ ſiue malæ adminiſtrationis materia excitare ſolet, ac ne ſeueriùs ob eam cauſam exercere patriam poteſtatem in liberos cogerentur] quàm à toto patris reliquo patrimonio, deducto inde ſi quid patri debeatur, *l. ſed ſi damnum 9. §. præterea verſ. nam vt eleganter infr.* in vtroque tamen peculio intellige conceſſionem & conſtitutionem, factam eſſe reuera & traditione, non nudis verbis aut nuda voluntate *l. 4. §. 1. ſupr. l. non ſtatim 8. infr.* Cætera quæ ad hanc definitionem pertinent, iam explicata ſunt ad initium legis proximè præcedentis & ad §. *vlt. l. prox. ſupr.* iunge *l. ſi ſeruus meus 17. infr.*

6. CELSVS libro 6. Digeſtorum.

DEfinitio peculij, quam Tubero expoſuit, vt Labeo ait, ad vicariorum peculia non pertinet, quod falſum eſt. nam eo ipſo, quòd dominus ſeruo peculium conſtituit, etiam vicario conſtituiſſe exiſtimandus eſt.

Ad l. Definitio 6.

RAT. DVB. In definitione illa peculij quam Tubero tradidit, nulla vicariorum mentio fit, nulla etiam ſeruorum ordinariorum, quorum permiſſu vicarij habeant ſeorſim & ſeparatim ſua peculia: ergo benè Labeo dicebat definitionem illam peculij à Tuberone traditam ad peculia vicariorum non pertinere, in eóque mancam eſſe.

DEC. Eo ipſo quod dominus ſeruo ſuo ordinario peculium conſtituit, etiam vicariis eius conſtituiſſe credendus eſt, nec proinde alia ſeparatione & conceſſione opus eſt: bona igitur, & ſufficiens eſt definitio Tuberonis, & ad peculia quoque vicariorum pertinens: præſertim cum ſicuti vicarius eſt, quodammodo ſeruus ordinarij, ita & ordinarius quodammodo vicarij ſui dominus videri poteſt, qui permittere ideo poteſt vicario, quid & quantum velit eum ſeorſim habere ex peculio quod vtriuſque dominus ſeruo ordinario pro ſe ſuiſque vicariis conſtituit: iunge quæ ſcripſimus ad §. *vltimum l. 4. ſuprà.*

7. VLPIANVS libro 26. ad Edictum.

QVam Tuberonis ſententiam & ipſe Celſus probat.

Ad. l. Quam Tuberonis 7.

Coniungendum eſt initium huius legis cum fine *l. 5. ſupr.* nam cùm Vlpianus noſter definitionem peculij à Tuberone traditam ex Celſo retuliſſet, ſupererat, vt eam definitionem quam Labeo impugnauerat, etiam Celſo placuiſſe diceret. Multum namque refert in vnoquoque tractatu, vt eius rei de qua quæritur certa ſit & indubitatè vera definitio, ex qua tanquam ex certiſſimo & potiſſimo principio cætera omnia ad illum tractatum pertinentia decidenda ſunt. Illa autem Celſi ſententia & approbatio contra Labeonis reprehenſionem interpoſita eſt ex eodem Celſo in *l. prox. præced.* nec fruſtrà cùm ex Vlpiani verbis neſciri poſſet in quo, aut à quo reprehenſa eſſet Tuberonis definitio.

1 § Et adiicit, pupillum vel furioſum conſtituere quidem peculium ſeruo non poſſe, verum ante conſtitutum (id eſt ante furorem, vel à patre pupilli) non adimetur ex his cauſis: quæ ſententia vera eſt. Et congruit cum eo, quòd Marcellus apud Iulianum notans adiicit, poſſe fieri, vt ex dominis ſeruus peculium habeat apud alterum, apud alterum non, vtputa ſi alter ex dominis furioſus ſit, vel pupillus: ſi, vt quidam (inquit) putant, peculium ſeruus habere non poteſt, niſi concedente domino. ego autem puto, non eſſe opus concedi peculium à domino ſeruum habere; ſed non adimi, vt habeat, alia cauſa eſt peculij liberæ adminiſtrationis: nam hæc ſpecialiter concedenda eſt.

Ad §. 1. Et adijcit.

RAT. DVB. Neque filiusfamilias, neque ſeruus peculium habere poteſt, niſi conſentiente adeóque concedente domino vel patre, vt ſequitur in hoc §. nec malè videtur dici poſſe de peculio, quod de vſufructu eleganter Celſus dicebat in *l. 1. §. interdum ſupr. de vſufr. adcreſc.* vſumfructum quotidie conſtitui, cùm in ſingula momenta liberum ſit patri vel domino peculium aut minuere, aut etiam totum adimere: nam & inde fieri videtur, vt quod ex poſtfacto deberi patri vel domino incipit, deducendum ſit ex peculio, quòd non ſit veriſimile patrem vel dominum concedere filio vel ſeruo in peculium habere id, quod ſibi debeatur, quomodo Vlpianus noſter ratiocinatur in *l. ſed ſi damnum 9. aliàs l. peculium §. præterea infr.* atqui nec pupillus, nec furioſus concedere poteſt peculium, imò neque conſentire ſeruo peculium iam habenti, cùm pupillus iudicio careat, furioſus verò etiam mente ac ſenſu, ita vt nec ſentire videatur *l. ſi tibi 8. §. vnius de opt. legat. l. 2. §. 1. ſupr. de procurat. l. in eo 110. §. pupillus, de regul. iur.* ergo dicendum eſt, non ſolùm pupillum vel furioſum conſtituere peculium non poſſe, quod nec eorum tutori vel curatori permittitur, *l. 3. §. Pedius*, vbi dixi *ſuprà.* Sed & ſi quod conſtitutum ſit à furioſo ante furorem, aut etiam à patre pupilli, pro adempto haberi, id debere per ſuperuenientem furorem aut noui domini pupillaritatem, quaſi ceſſante voluntate quæ non poteſt videri durare, cùm nulla ſit.

DEC. Aliud eſt concedi & conſtitui nunc primùm peculium, aliud verò conceſſum & conſtitutum non adimi, peculium concedi quidem & conſtitui ſine expreſſa voluntate non poteſt. Sed vt non adimatur, quod ſimplex abnutiuum eſt, vt Paulus loquitur in *l. inter ſtipulantem 83. in principio de verborum obligat.* nulla voluntate opus eſt: imo verò ad adimendum voluntas adimentis, non minùs neceſſaria eſt, quàm ad concedendum voluntas concedentis. Proinde fatendum eſt, non magis poſſe pupillum vel furioſum adimere peculium,

peculium, quod iam ritè conceſſum eſt, quàm quod nunquam conceſſum fuit, nunc primùm concedere. Porrò peculium quod iam conceſſum nec ademptum eſt, neceſſe eſt conceſſum manere, in eámque rem adiumento magis eſt, quàm impedimento ſuperueniens furor vel noui domini pupillaritas, ſic dicimus ex ſuperuenienti furore, non diſſolui matrimonium, quod anteà ritè contractum fuit: quamuis matrimonium inter inuitos ſicuti non contrahitur, ita neque retineatur *l. patre furioſo* 8. *ſupr. de his qui ſui vel alien. iur. ſunt. iunct. l. ſi patre cogente* 22. *de rit. nupt. l. heredibus* 77. §. 1. *ad Senatusconſultum Trebellian.* Itémque eum qui cum pupillo non contraxerit, expectare pupilli pubertatem *l.* 3. §. 1. *infr. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eat.* Et hoc eſt quod vulgari noſtrorum iactatur brocardico: multa facta tenere, quæ fieri tamen prohibentur: aliud ergo eſt dare, aliud non adimere: ſicut & aliud non dare, aliud adimere.

a *Et congruit cum eo quod Marcellus.* Ego verò vbi congruentia iſta ſit, non magis video, quàm in *l.* 3. §. *cui congruit ſuprà hoc titul.* Proximè namque Vlpianus eum caſum tractauit, quo ſeruus furioſi peculium habuerit conſtitutum à domino ſuo ante furorem, itémque ſeruus pupilli conſtitutum à patre: nunc verò ex Marcelli notis ad Iulianum proponit eum caſum quo vnus idémque ſeruus duos habens dominos, pupillum vnum vel furioſum, alterum verò ſuæ ætatis & ſanæ mentis vnum habeat peculium: quo caſu euenire, ait Marcellus, vt ſeruus hic apud vnum ex dominis habeat peculium, non etiam apud alterum. Quod tamen ſi Marcellus intellexit de peculio quod conceſſum fuerit ab vtroque domino, ante furorem alterutrius, vel à patre pupilli aut furioſi, non ſolùm non congruit, ſed etiam ex diametro repugnat ſuperiori ſententiæ, quæ habet non eominùs durare peculium, quod nec ademptum ſit, nec adimi à furioſo aut pupillo poſſit, neque conceſſione aliqua opus eſſe, cùm ſufficiat ademptum non fuiſſe: ſi verò Marcellus intellexit de peculio, quod pupillus ipſe vel furioſus iam furore percitus conſtituerit, non ſolùm diuerſus erit caſus à ſuperiore, ſed omnino contrarius, nec proinde illi congruens; & in quo præterea falſum erit, quod Vlpianus reſpondet in *verſ. ego autem puto*, non eſſe opus concedi peculium à domino ſeruum habere, ſed non adimi, vt habeat: nec enim niſi abſurdè poſſis tractare de peculio non adempto, aut non adimendo, quod nunquam conceſſum fuerit, ſicut à contrario fruſtrà dicas & ridiculè, non eſſe opus concedi à domino peculium, quod iam conceſſum ſit, niſi eam propoſitionem reſtringas ad nouam & ſecundam conceſſionem, de qua tamen nihil hîc Marcellus, nihil Vlpianus, ſed cùm verba illa quæ de non ademptione peculij loquuntur, cogant nos fateri, ſequendam eſſe priorem interpretationem, illud etiam fatendum eſt, calumnioſam videri adnotationem Vlpiani ad Marcellum ſiue ſic intelligas, vt Marcellus eorum opinionem adprobauerit quos putaſſe refert peculium habere non poſſe ſeruum, niſi concedente domino, cùm iſtorum ſententiam referat duntaxat, non etiam probet, imò improbet potiùs formula illa loquendi, *ſi vt quidam putant*, vt in *l. quidam* 22. *ſupr. de iureiur. l. Papinianus* 23. *de donat. inter virum & vxorem. l. lecta* 41. *ſupr. de reb. credit.* ſiue ſic intelligas, vt non tam Marcelli quàm iſtorum opinionem Vlpianus improbet, cùm nec illos credibile ſit, de eo caſu ſenſiſſe, quo conceſſio peculij aliqua præceſſerit, ſed quo nulla; nec poteſt quicquam verius dici, quàm quod propoſitione iſta continetur, ſeruum habere peculium non poſſe, niſi domino concedente. Id enim eſt, quod diximus ad *l.* 4. *in princip. ſupr.* permiſſionem & conceſſionem domini expreſſam & ſpecialem requiri ad conſtituendum nunc primùm peculium. Quis enim vnquam dixit noua & ſecunda conceſſione opus eſſe, ſi ademptio nulla interceſſerit? vnde facilè moneor, vt in hac quoque adiectione non minùs quàm in *d.* §. *cui congruit*, Triboniani manum agnoſcere mihi videar, præſertim ob illa verba ſatis inuoluta & contra Vlpiani morem, *ego autem puto non eſſe opus concedi peculium à domino ſeruum habere, ſed non adimi vt habeat*, præter id quod falſa propoſitio eſt, ſi abſolutè intelligatur nulla priore conceſſione ſuppoſita: neque enim ſola non ademptio poteſt ſufficere ad primam conſtitutionem peculij: ſicuti nec poteſt peculium non adimi, quod nunquam conceſſum fuit, vt diximus. Mouet etiam me non parum quod ſequitur, *alia cauſa eſt peculij liberæ adminiſtrationis: nam hæc ſpecialiter concedenda eſt.* Quaſi verò non ſufficiat liberam peculij adminiſtrationem conceſſam eſſe à patre pupilli aut à furioſo ante furorem, ſicuti ſufficit conceſſum fuiſſe peculium: cùm enim tandiu durare conceſſionem liberæ adminiſtrationis neceſſe ſit, quandiu expreſſim reuocata non eſt, extrà quàm ſi ſeruus ſit fugitiuus vel ſubreptus; vel de quo neſciat dominus, an viuus ille an mortuus ſit *l. libera* 48. *infra*, non poſſit autem reuocari à furioſo neque à pupillo, conſequens eſt, vt & ſufficiat eam non adimi, atque ita vt hac parte nulla differentia ſit inter conceſſionem peculij ſimplicem, & conceſſionem liberæ adminiſtrationis. Fateor ex ſola peculij conceſſione, non poſſe inferri ad conceſſionem liberæ adminiſtrationis, ſed dico vbi ſemel conceſſa eſt, non magis ademptam eam videri per furorem ſuperuenientem, aut noui domini pupillaritatem, quàm peculij ſimplicem conceſſionem: vbi verò nunquam conceſſa fuit libera adminiſtratio, nec aliud iuris eſſe, quàm ſi peculium nunquam conceſſum fuerit, cum eo caſu ſpeciali quoque, vt diximus, peculij conceſſione opus ſit. Poteſt ſanè curator furioſi liberam peculij adminiſtrationem & filiofamilias & ſeruo concedere, & denegare *l. curator* 24. *infr.* Imò & peculium in totum adimere, ſi furioſi vtilitas id exigat, corruptis fortaſſe ſerui moribus quem curator certe pati non debeat, graſſari impunè in peculio furioſi: quamuis peculium adimere longè plus ſit, quàm peculij liberam adminiſtrationem vel concedere, vel denegare. Planè rebus omnibus in eodem ſtatu manentibus, non putarem permittendum curatori furioſi, vt filiofamilias vel ſeruo peculium ſine cauſa adimeret ei, cui furioſus ante furorem conceſſiſſet. Idémque in ademptione liberæ adminiſtrationis iuris eſſe *argum. l. cùm quis* 38. *in princ. de ſolut. l. de ætate* 11. §. *ex cauſa ſupr. de interrog. in iur. fac.* atque ita meo quidem iudicio ex iuris ratione omnino ſentiendum eſt.

2 ¶ Scire autem non vtique ſingulas res debet, ſed *παχυμερίστερον, id eſt, pinguiùs*, & in hanc ſententiam Pomponius inclinat.

Ad §. 2. Scire autem.

Rat. dvb. Specialis voluntas vix poteſt eſſe ſine ſpeciali ſcientia: nec enim fertur voluntas in incognitum, atqui ſpeciali voluntate patris, vel domini opus eſt, ad conſtituendum peculium, & efficiendas res peculiares, vt proximè diximus: ſcire igitur ſpecialiter dominus & pater debet res omnes quæ ſunt in peculio. Et quamuis non ſit onerandus, vt in ſingula momenta inquirat, quid ſit peculij *l. peregrè* 44. §. 1. *de acquir. poſſ.* ab initio tamen ea inueſtigatio & perquiſitio exactiſſima videtur eſſe neceſſaria ad certam verámque peculij conſtitutionem.

Dec. Scientia quidem exacta requiritur ab initio in conſtitutione peculij, ſed quam moralem eſſe ſuffi-

 ciat,

ciat, & probabilem, nec neceſſe ſit eſſe phyſicam, & tam præciſam. Solent enim prudentes noſtri tùm quoque cùm quid certò ac præcisè ſtatuunt omnia ſumere παχυμερέστερον, id eſt pinguiùs, & latiùs, quod aliàs dicere ſolent πλάτει, vt in *l. 3. ſupr. de condict. tritic. l. ſi arbiter 28. infr. de probat. l. ratum 13. de ſolut. l. quo enim 13. §. Iulianus infr. rat. rem haber.* id eſt, cum aliquo temperamento, vt Paulus explicat in *l. quod dicimus 105. de ſolut.* alioqui facilè ius traheretur ad iniuriam, & ea quæ certiſſimè & rectiſſimè conſtituta ſunt, hoc prætextu ſubuerterentur, vt ex prædictis locis conſtat, ſanè peculium ſemel conceſſum, ex poſtfacto augeri etiam ignorante domino nihil vetat. *d. l. peregrè §. 1. & l. non ſolum 49. in principio infrà.*

3 ¶ Pupillum autem, tam filium, quàm ſeruum, peculium habere poſſe, Pedius libro quintodecimo ſcribit: cùm in hoc (inquit) totum ex domini conſtitutione pendeat. Ergo et ſi furere cœperit ſeruus, vel filius, retinebunt peculium.

Ad §. 3. Pupillum.

RAT. DVB. Peculium non datur filiofamilias à patre, nec ſeruo à domino, niſi vt ex patris & domini vtilitate bene adminiſtretur, fiátque pater aut dominus per eam adminiſtrationem locupletior, atqui pupillaris ætas non eſt capax bonæ adminiſtrationis, cùm ignoret etiam illa quæ videt *l. 1. C. de falſ. monet. l. pupillus 9. de acquir. hered.* nec valde diſtet pupillus à furioſo *l. Fulcinius 7. §. planè interdum infr. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* Non ergo ferendum eſt, vt filiusfamilias vel ſeruus pupillus peculium habeat.

DEC. Conſtitutio peculij tota pendet ex conſtituentis voluntate, proinde ſiue pater filio impuberi, ſiue dominus ſeruo pupillo peculium conceſſerit, non eò minùs valet conſtitutio, cùm imputare ſibi debent pater vel dominus, cur pupillo peculium conceſſerint, ſicut & imputamus ei qui pupillum alicui negotiationi præpoſuerit *l. ſed et ſi quis 7. §. vlt. & l. ſeq. ſupr. de inſtit. act. l. 3. §. vlt. ſupr. de minor.*

a *Ergo etſi furere cœperit.* RAT. DVB. Non videtur bona hæc coniectio, vt quod iuris eſt in pupillo ante furorem, idem eſſe debeat poſtquàm furor ſuperuenit. Nec enim certum eſt, nec ſperari probabiliter poteſt, ætatem allaturam eſſe reſipiſcentiam furioſo, quemadmodum certum eſt allaturam eſſe iudicium pupillo: vnde fieri poſſe docuimus ſæpiùs, vt iudicium quod pupillo deeſt, ſuppleatur per tutorem, non etiam quod furioſo deeſt, ſuppleatur per curatorem, & vt nihil poſſit furioſus gerere, ne quidem authore curatore, pupillus verò poſſit omnia ferè cum tutoris authoritate *l. in negotiis 5. de regul. iur.* neque verò quiſquam probabiliter dixerit liberam peculij adminiſtrationem permanere in furioſo, magis quàm in fugitiuo ſeruo, aut in ſubrepto, aut in eo, de quo neſciatur, an viuus vel mortuus ſit: ſubintelligenda enim eſt in conuentione & conceſſione qualibet tacita hæc conditio, ſi perſona in eadem cauſa, eodémque ſtatu maneat *l. cùm quis 38. in princip. infr. de ſolut.* neque rurſus verè quis dixerit, poſſe concedi peculium ei qui iam furioſus ſit, cùm nihil ipſe poſſit gerere, ne quidem authore curatore, vt modò diximus ex *d. l. 5. de reg. iur.* nec igitur permittendum eſt, vt pupillus qui in furorem incidit, retineat peculium, quod ipſi ante furorem conceſſum fuerat.

DEC. Cùm pupillus adeóque minor annis vigintiquinque in furorem incidit, vitium illud ætatis, non animi eſſe intelligitur, ideóque ſi liber homo ſit qui patrem non habeat, tutor ei dandus eſt, tanquam pupillo, non curator tanquam furioſo *l. 3. §. 2. infr. de tutel.* nihil ergo ſuperueniens furor mutare poteſt in pupillo, cui pater aut dominus peculium conceſſerit, maximè cùm ſit in eius, qui conceſſit, poteſtate non ſolùm liberam peculij adminiſtrationem filio vel ſeruo adimere, ſi velit, ſed totum etiam peculium *l. 4. in princip. ſupr.* Imputet ergo ſibi cur non ademerit, cùm poſſet, non quaſi ei qui iam furioſus eſt, peculium concedi poſſit, ſed quia multa facta tenent, quæ fieri prohibentur, vt diximus ad §. 1. *huius legis.* Sanè vt libera peculij adminiſtratio tacitè ac ipſo iure reuocata intelligatur, facilius eſt, quàm vt ſola peculij conceſſio *d. l. libera,* tanquam quæ ſit maioris momenti & periculoſiùs retineatur, putà ex cauſa furoris ſuperuenientis in perſona illius, qui peculium habeat cum libera adminiſtratione, ſed in furioſo maiore vigintiquinque annis id obtinet, non in pupillo vel adulto *d. l. 3. §. 1. infr. de tutel.*

4 ¶ In peculio autem res eſſe poſſunt omnes, & mobiles, & ſoli. vicarios quoque in peculium poteſt habere: & vicariorum peculium. a hoc ampliùs & nomina debitorum. b

Ad §. 4. In peculio.

RAT. DVB. Facilius omittitur poſſeſſio rerum mobilium quàm rerum ſoli, vt Papinianus tractat in *l. ſi rem mobilem 47. infr. de acquir. poſſ.* Difficiliùs ergo inducendum fuit, vt ex rebus mobilibus peculium conſtitueretur, ne tam facile foret filiisfamilias aut ſeruis deteriorem facere parentum aut dominorum conditionem. Inductus enim eſt vſus peculiorum, vt parentibus & dominis proſpiceretur, non vt noceretur, vt diximus ad *l. 1. ſupr.*

DEC. Commodior ad commercium eſt, & ad lucrũ quotidianum negotiatio rerum mobilium quàm immobilium, & ad exercendum negotiatoris ingenium, quòd earũm rerum pretia pro locorum & temporum varietate alia & alio ſint *l. 3. de eo quod cert. loc. l. precia 63. ad leg. Falcid. l. ſi ſeruus 31. ſup. ad leg. Aquil.* quod in rebus immobilibus quæ locum nunquam mutant, non ita eſt. Nihil ergo prohibet, etiam in rebus mobilibus peculium conſtitui. Et quamuis ex euentu damnũ aliquod ea res adferret patri vel domino, imputare ſibi deberet, qui tale peculium filiofamilias aut ſeruo conceſſiſſet, cùm totum hoc pendeat ex ſolius concedentis voluntate, vt diximus ad *§. præced.*

a *Et vicariorum peculium.* RAT. DVB. Vicarij peculium quaſi proprium ipſius patrimonium eſt, non minùs quàm peculium ſerui ordinarij. Et in peculio vicarij illud tantùm ponendum eſt, quod is habeat ſeorſum à peculio ſerui ordinarij *l. 4. §. vltim. ſupr.* non ergo computari poteſt in peculio ſerui ordinarij peculium vicarij: alioqui dabitur progreſſus in infinitum, ſi admittamus poſſe peculium eſſe in peculio.

DEC. Eodem modo ſe habet ſeruus ordinarius ad ſuum vicarium, quomodo verus dominus erga ſeruum ordinarium: nam ordinarius quodammodo dominus eſt vicarij, & vicarius quodammodo ſeruus ordinarij: ergo etiam in peculio ordinatij computandum eſt peculium vicarij, nec verendum eſt, vt progreſſus fiat infinitum. Denique ſicut vicarij ipſi ſunt in peculio ſeruorum, ita & eorum peculia *l. 17. infr.*

b *Hoc amplius & nomina debitorum.* RAT. DVB. Res mobiles & immobiles ſunt termini contradictorij, inter quos nihil medium & tertium eſſe poteſt. *l. ſi inter me 15. infr. de except. rei iudic.* Non ergo poſſunt nomina debitorum conſtituere tertiam partem bonorum à mobilibus & immobilibus bonis differentem, & qui poſt res mobiles & immobiles adiicit nomina debito-

rum.

rum, nihil ampliùs adiicit, eâque fuit iampridem Bartoli noſtri ſententia, à pleriſque non modò doctoribus, ſed etiam populis adprobata, vt iura quoque & actiones computari debeant in numero bonorum mobilium aut immobilium, prout competunt ad rem aliquam vel mobilem vel immobilem: ſic enim ille ad *l. ſi ſic legatum 75. §. vlt. de legat.* 1. ita vt qui bona ſua omnia tam mobilia quàm immobilia, vel donauit, vel vendidit, vel obligauit, vel in dotem dedit, nulla iurium & actionum facta mentione, de iuribus quoque & actionibus contraxiſſe, ac diſpoſuiſſe exiſtimetur.

Dec. Res omnes ſiue mobiles ſiue immobiles ſunt corporales, cùm habeant talem denominationem à loco, qui non conuenit, niſi rebus corporalibus: ideò enim dicuntur mobiles, quòd à loco vbi ſunt, moueri facilè poſſunt, ſiue à ſeipſis, quæ ſpecialiori nomine dicuntur, ſe mouentes, de quibus in *l. mouentium 93. de verb. ſignific.* ſiue ab alio quæ retento generis nomine mobiles appellantur. Immobiles verò ideò dicuntur, quod à loco in quo ſunt, moueri nunquam poſſint, neque à ſeipſis, neque ab alio: at iura & actiones ſunt de numero rerum incorporalium, quia nec vllo loco contineri poſſunt neque definitiuè, neque circumſcriptiuè *tit. de reb. corpor. & incorp.* apud Iuſtin. *l. 1. §. quædam ſupr. de rer. diuiſ.* vnde eſt, quod legato rerum omnium quæ alicubi ſunt, nomina debitorum non continentur *l. Caius Seius 86. de leg.* 1. *l. quæſitum 78. §. 1. de legat.* 3. differunt ergo toto genere a bonis mobilibus & immobilibus, & conſtituunt neceſſariò tertiam ſpeciem bonorum ab aliis bonis ſeparatam. Quod hic locus probat omnium optimè. Eóque paſſim iure vtimur, maximè verò in Senatu noſtro Sabaudiæ, niſi cùm extat conſuetudo aliqua in contrarium. Qualis eſſe dicitur apud Geneuates, & Bernenſes: itaque errant quotidie imperitiores pleríque Notariorum, qui vt bona omnia in ſtipulatione comprehendant, ſolent adiicere *tam mobilia quam immobilia*, nec obſeruant ea adiectione excludi iura & actiones, quæ alioquin nuda & indiſtincta bonorum appellatione comprehendi ſimpliciùs & commodiùs potuiſſent *l. bonorum 49. de verb. ſignif.* Plane ſi quando nos cogat neceſſitas, iura quoque & actiones bonis mobilibus aut immobilibus adnumerare, ſupradicta Bartoli diſtinctio ſequenda erit, vt latiùs à nobis demonſtratum eſt in Codice noſtro Fabriano.

5 ¶ Sed & ſi quid furti actione ſeruo deberetur, vel alia actione: in peculium computabitur hæreditas quoque & legatum, vt Labeo ait.

Ad §. 5. Sed & ſi quid furti actione.

Rat. dvb. Neque furti actio, neque alia vlla exerceri à ſeruo poteſt, cùm in iudicio agere non poſſit, nec magis conuenire quàm conueniri *l. ſeruus 6. C. de iudic.* nec rurſus etiamſi ſit ſeruus, heres inſtitutus, aut legatum meruerit, hereditas tamen aut legatum ad eum pertinere nõ poteſt, ſed ad dominum, cui per ſeruum ita acquiritur, vt ne momento quidem temporis conſiſtat acquiſitio in perſona ſerui *l. placet 79. de acquir. hered.* non igitur fieri poteſt, vt quod ſiue furti, ſiue alia actione ſeruo debetur, in peculio eius ſit, multóque minùs hereditas in qua inſtitutus ſit, aut legatum, quod ei datum fuerit: nam neque iſtorum capaces ſunt ſerui, niſi ex perſona domini *l. non minus 31. de hered. inſtit.*

Dec. Cùm ſeruo furtum factum eſt, actio quidem competit domino non ſeruo, ſed tamen non eo minùs verum eſt, deberi ſeruo naturaliter, quod per eam actionem debetur domino ciuiliter: non enim debetur domino, niſi ex perſona ſerui. Cur non ergo computabitur in peculiu ſerui, in quo erat ante furtum? nam nec minui ſolet cuiuſquam liberi hominis patrimonium, ob furtum quoties furti repoſcendi facultas adeſt, propoſita contra furem actione, quia furtum nec acquirendi dominij modus eſt, nec amittendi: quod autem in liberi hominis patrimonio ſeruatetur, idem & in ſerui peculio ſeruandum eſt *l. quoties 47. §. vltimo infr.* Idem & in hereditate & legato probandum eſt, ſi ſeruus officio ſuo aliquo promeruerit, aut hereditatem, aut legatum, aut etiam donationem *leg. peculium & ex eo 39. infrà*, etſi enim hereditatis & legati & donationis commodum acquiritur per ſeruum domino, non ſolùm ignoranti, ſed etiam inuito extra cauſam hereditatis in qua præcedere iuſſum & voluntatem domini oportet *l. etiam 32. de acquirend. rerum domin. iunct. l. qui in aliena 6. de acquirend. hered.* ipſa tamen inſtitutio & legati datio, & donatio in perſonam ſerui collata eſt, quem verum eſt, & inſtitutum heredem fuiſſe, & legatum aut donationem meruiſſe: ſunt enim iſta omnia meri facti, quorum ſeruus ita capax eſt, vt nec per eum tranſeant in dominum *l. qui heredi 45. de condit. & demonſtr.* ſed hoc ita accipiendum eſt, ſi non ipſius domini contemplatione ſeruus heres inſtitutus ſit, aut legatum vel donationem acceperit, non aliquo ſuo officio promeruerit: tunc enim non poteſt hereditas, neque legatum, neque donatio, eſſe in peculio ſerui, niſi ex noua & ſpeciali domini conceſſione *d. l. peculium 39. infr. iunct. l. ſi ſerui vſusfructus 21. & ſequent. ſupr. de vſufr.* ſed & quod dicimus eo caſu quo ſeruus hereditatem, vel legatum, vel donationem officio aliquo ſuo promeruerit, eſſe omnia iſta in peculio ſerui, accipiendum eſt, haud dubiè ſub perpetua illa exceptione, niſi fortè dominus hoc propoſito fiat, vt nollet fieri iſta peculij, quomodo ſcriptum eſt in *§ prox. ſeq.* ſemper enim meminiſſe oportet eius quod ſcripſimus ad *§. pupillum ſupr.* pendere hæc omnia ex peculij conſtitutione & ex conſtituentis domini voluntate: eædémque diſtinctiones etiam in filiofamilias adhibendæ ſunt.

6 ¶ Sed & id, quod dominus ſibi debet, in peculium habebit, ſi fortè in domini rationem impendit, & dominus ei debitor manere voluerit: aut ſi debitorem eius dominus conuenit, quare ſi fortè a ex ſerui emptione, euictionis nomine, duplum dominus exegit: in peculium ſerui erit conuerſum. niſi fortè dominus eo propoſito fuit, vt nollet hoc eſſe in peculium ſerui.

Ad §. 6. Sed & id, quod dominus.

Rat. dvb. Cùm ſeruus aliquid ex peculio ſuo in rem domini ſui impendit, fecit id quod debuit, nec aliquid ex ſuo impendit, ſed ex re ipſius domini cuius & totum peculium fuit: abſurdum igitur eſt, vt dominus ex hac cauſa debitor ſerui ſui conſtituatur, ac proinde vt id quoque quod ex peculio impenſum eſt à ſeruo in rem domini, adhuc in peculio computetur. Nam etſi ſeruus eiuſdem peculij pecuniam pro alio ſoluiſſet, actionem tamen ad eam repetendam, non ſibi, ſed domino acquiſiuiſſet, ita vt nec momento temporis obligatio & acquiſitio in perſona ſerui conſtitiſſet *l. placet 79. de acquir. hered.*

Dec. Poſtquàm ob vtilitatem dominorum ita receptum eſt, vt ſeruus licèt omnino incapax acquiſitionis & habendi patrimonij, peculium tamen habere poſſit

conni

conniuentibus domini oculis, quaſi proprium ſuum patrimonium, illud etiam admitti conſequens fuit, vt ex eo peculio poſſet ipſe & debitor fieri, & creditor domini tanquam alterius cuiuſlibet, non quidem ciuiliter, quia nec obligari extraneo ciuiliter, nec ſibi extraneum obligare ſimiliter poteſt, ſed naturaliter tantùm *l. ſerui 14. l. obligari 43. infr. de oblig. & action.* nec tam inſpecto iure ciuili quàm facto ipſo ex quo potiſſimùm naturalis obligatio æſtimāda eſt *leg. nec ſeruus 41. infrà*: nam cùm ſerui capaces ſint eorum omnium, quæ ſunt facti & naturæ tanquam qui iure naturæ à reliquis hominibus in nullo differant *l. quod attinet 32. de regulis iuris*, nec proinde ea quæ facti ſunt, tranſeant à ſeruo in dominum, vt proximè ſcripſimus ex *l. qui heredi 45. infrà, de condict. & demonſtrat.* conſequens etiam eſt, vt naturalis obligatio, quæ tota ex facto & naturalis æquitatis vinculo æſtimanda eſt *d. l. nec ſeruus iunct. l. Stichum 95. §. naturalis de ſolut.* poſſit in ſerui quoque perſona conſiſtere, nec per ſeruum acquiratur domino, vt malè vir doctiſſimus Iacobus Cuiacius credidit, & nos docuimus latiùs ad *l. frater à fratre 38. ſuprà de condict. indebit.* Alioqui nec ſeruus domino quicquam debere naturaliter poſſet, quia poteſtate confuſionis quæ natam quoque ciuilem obligationem ſolet extinguere *d. l. Stichum §. adilitio l. debitori 50. de fideiuſſor.* impediretur natiuitas obligationis naturalis, ne eodem inſtanti dominus & debitor & creditor ſui ipſius conſtitueretur, nec quod in rem domini ſeruus impenderit, facere poteſt, vt eo minùs obligetur ſeruo dominus ſicuti extraneo agente de peculio in eam actionem veniret etiam id, quod in rem domini verſum eſſet *leg. filiusfamilias 19. infrà de in rem verſo*, ſed in hoc differt obligatio naturalis qua dominus ex cauſa peculiari erga ſeruum ſuum proprium conſtringitur, ab ea, quæ inter ſeruum & extraneum quemlibet contraheretur, quod ſuam obligationem naturalem tollere dominus poteſt nuda ſua voluntate, ſi nolit ipſe manere ſerui debitor non etiam extraneus, vt ſequitur in hoc §. Etſi enim dici ſolet neminem poſſe facto ſuo ſuam obligationem tollere inuito creditore *l. ſi ſeruum 91. §. nunc videamus infrà, de verborum. obligat.* ad hanc domini erga ſeruum ſuum obligationem naturalem non pertinet, quæ tam infirma eſt, vt inuitum dominum non poſſit conſtringere: nimirum quia hæc quoque obligatio peculiaris eſt, & cùm totum peculium ſeruo adimere dominus poſſit, vt tam ſæpe diximus, quidni & hanc quoque obligationem tanquam partem peculij, *argument. l. iuris gentium 7. §. adeò*, in illis verbis, *nam ſi poteſt tota res tolli, cur non & reformari*; *ſupr. de pact. l. alumna 30. §. qui filias de admin. legat. iunct. l. non debet cui 21. de regul. iur.* idem eſt ſi debitorem ſerui dominus conuenerit, & ab eo aliquid exegerit: nam & quod exegerit in peculio ſerui computabitur, quia licèt id ſeruus ipſe exigere non potuerit, qui nec agere potuit, ex eius tamen ſi non perſona quæ iure ciuili nulla eſſe intelligitur *d. l. quod attinet*, ſaltem contractu egit dominus & ex obligatione illa ciuili, quæ ex quolibet iuſto contractu ſerui acquiritur domino. Seruus ſiquidem licet obligari ciuiliter etiam extraneis cum quibus contrahit, non magis poſſit quàm ipſi domino, eos tamen domino ſuo ciuiliter obligat: & conſequenter in vicem pecuniæ quam ex peculio dedit, ad ciuilem illam obligationem comparandam, quæ actionem peperit, æquum eſt id, quod per actionem illam exactum fuit, quodammodo ſubſtitui, & eidem peculio adſcribi. Itaque ratio dubitandi hac parte illa fuit, quòd dominus non ex ſerui perſona quicquam exegerit, ſed ex ſua propria, & ex ciuili obligatione, quæ ſerui nec fuit vnquam, nec eſſe potuit: ſed decidendi illa eſt, quod obligatio illa ciuilis ex contractu ſerui deſcenderit, & ex ea re quæ in peculio ac veluti patrimonio ſerui fuerat.

a *Quare etſi fortè.* RAT. DVB. In emptionem ſerui quem ex peculiaribus nummis ſeruus comparauit, non plus impenſum fuit, quàm quanti precium formale ſerui fuit. Ergo ſi ex ea emptione dominus euicto ſeruo, qui emptus fuerat duplum conſecutus ſit, fortè ex interpoſita duplæ ſtipulatione, ſolum ſimplum computari debet in peculio, non duplum.

DEC. Quemadmodum ſeruus emptus ex peculio fuit peculiaris tanquam ſubſtitutus & ſubrogatus in locum nummorum qui peculiares fuerunt, ita & euicto ſeruo quicquid ex ea cauſa dominus conſecutus eſt, id eſt, duplum totum eiuſdem iuris & peculij cenſeri debet, tanquam ſubrogatum in vicem ſerui, qui ante euictionem peculiaris erat, & tanquam ex ipſius ſerui contractu, & ſtipulatione acquiſitum. Exemplo eius quod dicimus, ſi ſeruus æſtimatus in dotem datus ſit, & poſtea euictus, ob cuius euictionem maritus duplum conſecutus ſit, cogendum eſſe maritum actione de dote ſoluto matrimonio, non ſimplum duntaxat, ſed totum duplum mulieri reddere, quia maritus occaſione dotis duplum illud conſecutus ſit, & ſufficiat indemnem eum ſeruari, non etiam ea re mulieris lucrum facere *l. quoties 16. infrà, de iur. dot.* Eadem enim iuris ratio, & proportio ſeruanda eſt inter dominum & ſeruum, cùm tractatur de peculio, quæ ſeruaretur inter extraneos de patrimoniis ſuis contrahentes, poſtquàm placuit peculiū ſerui ſic eſſe inſpiciendum quaſi verum liberi hominis patrimonium *d. l. peculium 39. d. l. quoties 47. §. vlt. infr. hoc tit.* & conſequenter ſeruum ipſum tanquam liberum hominem, & patremfamilias, quod ad cauſam peculij attinet, niſi quod in poteſtate domini eſt, ſicuti peculium totum ſeruo adimere: ita facere nuda voluntate, de qua tamen conſtet, vt in peculio non ſit, quod alioquin eſſe deberet, vt Vlpian. hîc ſubiungit, & in *l. ſi peculium 6. §. 1. in fin. de pecul. legat.*

7 ¶ Sed & ſi quid ei conſeruus debet, erit peculij: ſi modò ille habeat peculium, vel prout habebit.

Ad §. vlt. Sed & ſi quid ei.

RAT. DVB. Quod ſeruus debet conſeruo ſuo in eiuſdem domini poteſtate conſtituto, ipſi domino deberi intelligitur *l. ſed etſi 9. §. huic definitioni, l. ſi ſeruus 17. infr. hoc titul. l. denique 8. §. qui Stichum infr. de pecul. legat.* ergo non poteſt videri eſſe in peculio ſerui creditoris, ſed in ſeparato patrimonio domini.

DEC. Quod ſeruo debet conſeruus domino quidem deberi intelligitur, vt ex peculio debitoris deducatur, ſi modò ille peculium habuit, aut habebit, eo ſcilicet iure quo peculium inſpicitur, tanquam quod verè ſit in patrimonio domini, ſed non eo minùs auget peculium ſerui creditoris, quatenus in eo peculio ſeruus habetur pro patrefamilias: obligatio enim naturalis inter conſeruos contrahitur, quomodo inter ſeruum & dominum, ſed eius commodum totum acquiritur domino, quia effectum ſuum exercere non poteſt in vtilitatem ſerui, id eſt, quantum ad deductionem retentionem, exceptionem & compenſationem, qui præcipui effectus ſunt naturalis obligationis, quia conſeruus, quem ponimus conſerui ſui creditorem, neque à conſeruo ſuo, neque à domino conueniri vnquam poteſt. Non aliis autem, quàm illis, qui ipſi conueniuntur, prodeſſe effectus vllus naturalis obligationis poteſt, vt diximus ad *l. frater 38. ſuprà, de condict. indeb.*

7. PAVLVS

8. PAVLVS libro 4. ad Sabinum.

NOn ſtatim, quod dominus voluit ex re ſua peculij eſſe, peculium fecit: ſed ſi tradidit: aut cùm apud eum eſſet, pro tradito habuit. deſiderat enim res naturalem dationem. Contrà autem, ſimul atque noluit a, peculium ſerui deſinit peculium eſſe.

Ad l. Non ſtatim 8.

RAT. DVB. Peculium pendet ex ſola domini conſtitutione, id eſt, ex domini peculium conſtituentis voluntate *l. prox. §. pupillum*. Cuius enim poteſt intereſſe alterius, quàm domini? Ergo ſtatim atque voluit dominus aliquid ex re ſua eſſe peculij, dicendum eſt, factam eſſe rem illam peculiarem: id enim eſt, quod vulgo iactari ſolet, vnumquemque rei ſuæ moderatorem eſſe, & arbitrum *l. in re mandata 21. C. mandat.* Nec quicquam eſſe tam conueniens naturali æquitati, quàm vt voluntas domini rem ſuam in alium transferre volentis rata habeatur *l. qua ratione 9. §. hæ quoque res de acquir rer. domin.*

DEC. Quemadmodum cùm agitur de vera translatione dominij, non ſufficit voluntas transferendi dominij, ſi non interueniat traditio *d. §. hæ quoque res*, aut actus aliquis traditioni æquipollens, vt in *§. interdum ead. leg. §. per traditionem & ſeq. inſtit. de rer. diuiſ. l. traditio 20. de acquir. rer. domin. l. traditionibus 23. Cod. de pact.* Ita & cùm agitur de conſtituendo peculio, vt dominium rerum peculiarium, quæ fuerant in puro dominio & patrimonio domini, tranſeat in ſeruum, fiántque quaſi proprium eius patrimonium, traditionem ſimilem interuenire neceſſe eſt, vt fictio veritati reſpondeat *l. confeſſionibus 13. & l. ſequ. in fin. ſupr. de interrog. in iur. fac.* ne alioqui plus poſſit fictio in caſu ficto, quàm veritas in caſu vero. Contra *l. ſi is qui pro emptore 15. de vſucap. l. filio 23. de liber. & poſthum.* Quod ergo dicimus peculium pendere ex conſtitutione & ex conſtituentis voluntate, in ſenſu quidem negatiuo verum eſt, vt nihil ab initio fieri poſſit peculij, quod non conſtituerit, & voluerit dominus [ex poſtfacto enim augeri peculium etiam ignorante domino nihil prohibet *l. non ſolùm 49. infr.*] ſed non ſimiliter in ſenſu affirmatiuo: quaſi ſola voluntas domini faciat peculium citra vllam traditionem: prius verum, ac poſterius falſum eſt: quamquam nec augeri peculium ex poſtfacto poteſt, ſolis verbis aut nuda voluntate, ſed re ipſa *l. peculij 4. §. 1. ſupr.* & cum dicimus poſſe augeri etiam domino ignorante, ita ſemper intelligimus, vt tamen re ipſa augeatur, traditio igitur ab initio neceſſaria eſt, aut aliquid aliud quod æquipolleat traditioni, putà ſi res quam dominus peculiarem facere vult, iam ſit penes ſeruum, vt nec ei tradi ampliùs, ſed tantùm pro tradita haberi poſſit: ſufficit enim ficta traditio cùm poſſeſſio iam eſt penes eum cui peculium conſtituitur, vt & in *d. §. interdum*: deſiderat enim res naturalem dationem, vt Paulus hic loquitur, id eſt, veram & realem traditionem.

a *Contra autem ſimul atque voluit.* RAT. DVB. Nihil tam naturale eſt, quam vnumquodque diſſolui eo modo, quo colligatum, eſt vulgata iuris regula 35. *de regul. iur. l. prout 80. de ſolut.* atqui peculium non conſtituitur nuda voluntate, ſed vera & naturali traditione, aut ſaltem quaſi traditione, vt modò diximus: ergo vt peculium deſinat eſſe peculium non poteſt nuda voluntas ſufficere, ſed retrotraditione opus eſt, *arg. l. ab emptione 58. ſupr. de pact. l. 1. C. quem. liceat ab empt. diſced.*

DEC. Peculium quod per conſtitutionem & traditionem, aut quaſi traditionem factum eſt velut proprium ſerui patrimonium, reuera manet in dominio & patrimonio domini, nec niſi conniuentibus domini oculis penes ſeruum iure peculij ac patrimonij eſſe intelligitur, *l. 4. §. 1 infr. de manumiſſ.* poteſt ergo dominus vel vno nutu oculi, quo ſignificet nolle ſe ampliùs conniuere, peculium adimere, & quamuis res peculiares adhuc penes ſeruum maneant, efficere tamen vt deſinant eſſe peculiares: fruſtráque retrotraditio requireretur ad transferendum in dominum à ſeruo dominium, quod ſeruus nunquam habuiſſet, nec habere potuiſſet. Alia ratio eſt dominij reuera tranſlati per traditionem in extraneum, qui capax ſit eius retinendi, donec retrotraditio ſequatur: ſunt enim legitimi quidam modi transferendi dominij, inter quos traditio eſt, nuda domini voluntas non eſt, quę nec ſufficit ad ſimplicē dominij amiſſionē *l. ſi quis vi 17. §. differētia de acquir. poſſ.*

9. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

SEd ſi damnum ſeruo dominus dederit, in peculium hoc non imputabitur; non magis, quàm ſi ſubripuerit.

Ad l. Sed ſi damnum 9.

RAT. DVB. Quod dominus ſeruo ſuo peculium habenti debet, auget peculium & peculio computatur *l. quam Tuberonis 7. §. pen. ſupr.* atquin is qui damnum dat, aut etiam ſubripit aliquid, fit ex ea cauſa debitor illius cui damnum dât & ſubripit, etiamſi ſeruo damnum datum, vel furtum factum ſit *d. l. quam Tuberonis 7. §. ſed etſi quid furti ſupr.* ergo ipſo etiam domino damnum dante in rebus peculiaribus aut ſubripiēte aliquid ſeruo ſuo, dicendum eſt in peculium imputari id debere, vt ex improbitate domini peculium ſi non augebitur, ſaltem nec minuatur: ne alioqui malitiis indulgere videamur *l. in fundo 38. ſuprà de rei vind.* & permittere domino, vt re ſua abutatur, contrà quàm ſcriptum ſit in *§. vlt. inſt. de his qui ſui vel alien. iur. ſunt.*

DEC. Damnum dictum eſt ab adimendo, id eſt, ab ademptione & quaſi diminutione patrimonij *l. 3. infr. de damn. infect.* quid verò poteſt adimere dominus ſeruo, qui nihil habet, nec habere poteſt, niſi quod conniuentibus oculis eum habere dominus patiatur, & cui totum etiam peculium adimere vno nutu dominus poſſit: neque igitur damnum dare ſeruo videri dominus poteſt, ſed re ſua vti potiùs, non abuti, niſi eo modo quo ſi ſeruum nullum haberet, quo caſu factum ipſius eſſet inculpatum, ſi verò rem aliquam peculiarem dominus ſeruo ſubripuerit, multo minùs debitor eius fieri ex ea cauſa poteſt tanquam ex cauſa furti: cùm abſurdum ſit credere, furtum à domino fieri ſeruo poſſe. Quid enim aliud eſt furtum, quàm contrectatio rei alienæ & interuerſio poſſeſſionis? *l. 1. §. vlt. de furt.* atqui nihil habere ſeruus poteſt, ne quidem ex peculiari cauſa quod non ſit domini, nec rurſus poſſeſſio ipſa rerum peculiarium ad ſeruum pertinere poteſt, cùm nihil poſſit ipſe poſſidere vera poſſeſſione & ciuili, quæ licèt facti ſit, plurimum tamen ex iure mutuatur *l. poſſeſſio 49. in princ. & §. 1. de acquir. poſſ.* cuius omnino incapaces ſunt ſerui, ſed naturali tantùm & actuali poſſeſſione, quæ niſi aſinina detentatio eſt, nec actionem furti parere ſeruo vnquam poteſt, *l. ſtipulatio*

iſta

iſta 38. §. *hi qui ſunt*, *&* §. *hæc quoque ſtipulatio infr. de verb. oblig.* imò quod magis eſt, filiusfamilias ipſe qui quondam liber eſt, & habet caput in ciuitate, plus iuris habet in omnibus ferè, quàm ſeruus, neque retinere, neque recuperare, neque adipiſci poſſeſſionem rei peculiaris videtur, ſed pater potiùs per filium *l. filiusfamilias* 93. *de regul. iur.* quis verò rei ſuæ, & à ſe ipſo ſolo poſſeſſæ furtum facere poſſit? Denique ſubripere verbum facti eſt, furtum facere verbum iuris: quiſquis furtum facit etiam ſubripit, ſed non è contrario quiſquis ſubripit, etiam furtum facit, dominus ſeruo ſubripere aliquid poteſt, at furtum facere non poteſt, nec ſi maximè velit.

1 ¶ Planè ſi conſeruus dedit damnum, vel ſubripuit, in peculium videtur haberi, & ita Pomponius libro vndecimo ſcribit, nam & ſi quid dominus a ab eo, qui rem peculiarem ſubripuit, vel conſecutus eſt, vel conſequi poteſt: in peculium eſſe ei imputandum, Neratius libro ſecundo Reſponſorum ſcribit.

Ad §. 1. *Planè ſi conſeruus.*

RAT. DVB. Non magis à conſeruo, quàm à domino ſuo damnum pati poteſt ſeruus, quia nihil habet quòd ei poſſit adimi, ſi damnum ab ademptione dictum eſt, vt proximè diximus ex *l.* 3. *infr. de damn. infect.*

DEC. Habet ſeruus peculium ſuum à domino veluti proprium quoddam ſuum patrimonium quod ei adimi à domino quidem poteſt ad nutum & arbitrium domini, ſiue in totum, ſiue ex parte, & ſiue per apertam ademptionem, ſiue damno dato: ſed à conſeruo non poteſt, quia in conſerui poteſtate non eſt peculium, aut quicquam ex peculio adimere conſeruo non magis quàm in poteſtate extranei, nec à domino ipſo factum videri poteſt, quod à ſeruo factum eſt, per iniuriam conſeruo illatam, & quæ ipſius etiam domini damnum & incommodum reſpicit: quod ergo conſeruus conſeruo damnum dedit, vel ſubripuit; in peculio nihilominus computari dicendum eſt, perinde atque ſi ab extraneo damnum datum & furtum factum eſſet. Nam quod ab extraneo dominus repoſceret per actionem furti, aut legis Aquiliæ, vt mox dicemus, id à conſeruo repoſcere poteſt iure dominicæ poteſtatis conueniendo eum domi, vt loquitur *l. vlt. C. an ſeruus pro ſuo fact.*

a *Nam & ſi quid dominus.* RAT. DVB. Quod dominus ab eo conſecutus eſt, vel conſequi poteſt, qui rem peculiarem ſubripuit, ad vtilitatem ipſius domini pertinet, non autem ſerui, cui ſubreptum eſt: perinde igitur haberi debet, acſi catenus peculium ipſe dominus ademiſſet: adimit enim qui ſuum facit, quantum poteſt, quod priùs fuerat alterius.

DEC. Non adimit peculium dominus, ſed confirmat potiùs, qui iniuriam peculio factam vindicat, & quod ex peculio per iniuriam ſubtractum eſt repoſcit, ſiue actione furti, ſiue qua alia *l. quam Tuberonis* 7. §. *ſed & ſi quid furti ſupr.* & cùm actio illa ſit peculiaris, tanquam acquiſita domino ex cauſa peculij, conſequens eſt, vt id quoque quod per eam actionem repoſcitur, peculiare ſit, & maneat, quale fuit antea, vt diximus ad *d.* §. *ſed & ſi quid.*

2 ¶ Peculium autem deducto, quod domino debetur, cumputandum eſſe: quia præueniſſe dominus, & cum ſeruo ſuo egiſſe creditur.

Ad §. 2. *Peculium autem.*

RAT. DVB. Cum ſeruo agere nemo poteſt ne quidem extraneus *l. cum ſeruo* 107. *de regul. iur.* ergo fieri nequit, vt ſeruus cum domino egiſſe prior & præueniſſe credatur: quomodo enim factum fingi poſſet, quod re vera fieri nullo modo poteſt? debent ſiquidem fictiones reſpondere veritati *l. confeſſionibus* 13. *& l. ſequ.* §. 1. *ſupr. de interrog. in iur. fac.* & ſemper ſupponendi ſunt termini habiles *l. tutor* 35. §. 1. *ſupr. de iureiur. l. adigere* 6. §. *quamuis de iur. patron.* non ergo bona ratio eſt, quam adfert hîc Vlpianus vt probet, peculium putandum eſſe deducto eo quod domino debetur, præſertim cùm abſurdum videatur dicere, ſeruo deberi aliquid à domino & contrahi obligationem aliquam etiam naturalem inter dominum & ſeruum, obſtante ſcilicet iure dominicæ poteſtatis. Nam nec obligatio naturalis contrahi poteſt, niſi inter diuerſas perſonas, vt alius ſit debitor, alius creditor. Seruus autem perſonam nullam habet, qui nec caput vllum habere intelligitur *l.* 3. §. *vlt. & l.* 4. *ſupr. de capit. minut.*

DEC. Quod dominus non poteſt agere, & iudicio experiri cum ſeruo, facere debet, vt eo magis præueniſſe, & cum eo egiſſe credendus ſit, ne alioqui noceret ei quod agere non potuerit, cùm tamen non poſſit imputari ei, cur non egerit *l. ſi quid poſſeſſor* 31. §. *pen. ſupr. de hered. petit.* & quemadmodum dicimus aliquando debere tutorem aduerſus ſeipſum plus præſtare pupillo ſuo, quàm aduerſus extraneum, quia aduerſus alios experiri ſine actione non potuit *l. ſi pupillus* 6. §. *vlt. ſupr. de negot. geſt. l. tutores in princ. de adminiſtr. & peric. tutor.* aduerſus ſeipſum autem potuit *l. quoties* 9. §. *& generaliter eod. tit.* quamuis non minùs impoſſibile ſit per rerum naturam, vt quis cum ſeipſo agat, quàm vt ſine actione cum alio *l. ne cum filiofamilias* 16. *infr. de furt.* ita & ei qui agere non potuit ob hoc ipſum interdum ſuccurri debet, quòd non egerit, vt quaſi egiſſe videatur, quoties tale quid eſt, vt credi debeat acturum eum fuiſſe tanquam prudentem & diligentem patremfamilias, ſi agere potuiſſet: eáque cauſa eſt, propter quam nullum priuilegium præponi poteſt patri vel domino, cùm ex perſona filij vel ſerui conueniuntur *l. ex facto* 52. *infr. hoc tit.* ſicut & in liberto dicimus, nullum poſſe, antiquiorem contractum eſſe quàm operarum, ſine quo libertas ei data non eſſet *l. in liberto* 77. *infr. de ſolut.* quaſi & cum pater filio vel dominus ſeruo dat peculium, ea quodammodo lege dare videatur, vt ſi quandoque debebit aliquid filius patri vel ſeruus domino, totum id ante omnia ex peculio deducatur: in traditionibus enim rerum quodcumque pactum ſit, id valere certum eſt *l. in traditionib.* 48. *ſupr. de pact.* quid autem refert, an expreſſum pactum interuenerit an tacitum præſertim inter eos inter quos nec expreſſum fieri potuiſſet *l.* 3. *ſupr de reb. cred.* nec ſemel accidit, vt extra id quoque, quod agitur tacita obligatio aliqua naſcatur *l. is qui commodatum* 13. *ſupr. commod. l. vlt. de furt. adiuncta* §. *præterea verſ. nam vt eleganter infr.* vbi alia etiam ratio redditur, quòd non ſit veriſimile patrem vel dominum id etiam filio vel ſeruo concedere in peculium, habere quod ſibi debetur. Quò etiam pertinet quod ſcriptum eſt *in l. ſi noxali* 11. §. *denique, infr.* non eſſe in peculio id quod domino debetur. Nec habent cæteri creditores, quod conquerantur, cùm nec habituri fuerint contra patrem vel dominum actionem de peculio, ſi non ea veluti lege peculium ab initio conceſſum fuiſſet, quomodo & de iis creditoribus ſolemus dicere, qui licèt anteriores tempore in conuentione

pignoris,

pignoris, poſtponuntur tamen ei qui ſaluam ipſis fecit pignoris cauſam *l. interdum 5. infr. qui potior. in pignor. hab. l. licet 7. C. eod.* nec quòd ſeruus in poteſtate domini ſit, nullámque perſonam iure ciuili habere intelligatur, facere poteſt, quominus obligatio naturalis inter ſeruum & dominum contrahatur, quippe quæ ex facto ipſo æſtimanda ſit, & ex æquitate iuris naturalis *l. nec ſeruus 41. infr. hoc titul.* iure namque naturali inſpecto nulla differentia eſt inter liberos homines & ſeruos *leg. quod attinet 32. de reg. iur.* dicitur tamen hoc priuilegium domini, vt in eo quod ſibi à ſeruo ſuo debetur cæteris omnibus creditoribus præferatur *dict. l. ex facto 52. infr. l. 1. ſupr. de tribut. action.* & priuilegium deductionis in *l. 5. §. ſed eſt quæſitum 7. eod. titul.* quia non tam ex conuentione aut ex lege à domino expreſſim dicta, quàm ex mera iuris poteſtate, peculij conceſſionem ita interpretantis proficiſcitur: intellige tamen hæc omnia ſi pater aut dominus dolo careant, quandoquidem etiam per dolum ademerint peculium vel imminuerint, perinde tamen tenentur, ac ſi neque ademiſſent, neque imminuiſſent, vt ſcriptum eſt in §. *præterea infr.*

3 ¶ Huic definitioni Seruius adiecit, & ſi quid his debeatur, qui ſunt in eius poteſtate: quoniam hoc quoque domino deberi nemo ambigit.

Ad §. 3. Huic definitioni.

RAT. DVB. Obligatio naturalis cùm ſit meri facti, non poteſt per ſeruum acquiri domino, ſed conſiſtit in perſona ſerui etiam cùm dominus ipſe eſt obligatus ſeruo *leg. nec ſeruus 41. infr. hoc titul.* alioqui non poſſet naturaliter obligari dominus ſeruo, nec ſeruus domino, ſi ita ius eſſet vt naturalis quoque obligatio per ſeruum domino acquireretur, quia poteſtas confuſionis eo caſu impediret natiuitatem obligationis, vt ſæpiùs iam ſuprà diximus & latiùs ad *leg. frater à fratre 38. ſupr. de condict. indeb.* ergo quod ſeruo peculium habenti debet conſeruus, qui in eiuſdem domini poteſtate eſt, non debet ex peculio deduci, tanquam quod ipſi domino debeatur. Et hoc ſanè §. maximè abutuntur, qui cum Cuiacio defendunt naturalem obligationem acquiri patri per filium, & domino per ſeruum, non minùs quam ciuilem, ex generali regula *l. placet 29. infr. de acquir. hered.*

DEC. Aliud eſt tractare de obligatione naturali filij vel ſerui, aliud verò de eo, quod ex naturali illa obligatione debetur filiofamilias, aut ſeruo: naturalis obligatio illa conſiſtit in perſona filiifamilias vel ſerui, quia tota facti eſt, vt diximus ad §. *prox.* quæ autem facti ſunt, non tranſeunt ad patrem vel dominum *l. qui heredi 44. de condition. & demonſtr.* ſed quod ex obligatione illa naturali debetur, cùm non poſſit dici debitum, niſi in ordine ad acquiſitionem, & ad ſolutionem, ſicut & quod debetur ciuiliter, vt conſtat ex definitione obligationis apud Iuſtinian. *titul. de obligation. & ex l. cùm amplius 84. §. is natura debet, de regul. iur.* domino deberi dicitur & patri non ſeruo, aut filiofamilias, inſpecto ſcilicet effectu magis quàm iure ipſo obligationis, quoniam nihil ſolui poteſt ſeruo ex quacùmque obligatione, quod non ſtatim acquiratur domino etiam inuito *leg. etiam 32. de acquir. rer. domin. leg. ſeruo inuito 62. de verb. obligation.* nihil filiofamilias, quod non ſtatim acquiratur patri volenti ſibi acquiri: meritò igitur Seruius ad Neratij definitionem adiecit, etiam id quod debetur iis qui in eiuſdem domini poteſtate ſunt, deducendum eſſe de peculio, quia id quoque domino debeatur, quia ſi inter conſeruos actio aliqua eſſe poſſet, aut inter dominum & ſeruum ex perſona & contractu alterius conſerui, is rei gerendæ ordo eſſe deberet, vt ſeruum debitorem conſeruo ſuo condemnari primùm oporteret, deinde ſoluere, quo caſu quod ſolutum eſſet conſeruo, aut etiam domino ex contractu & perſona conſerui, haud dubiè domino acquireretur non minùs, quàm ſi ipſi domino debitum, & ſolutum fuiſſet.

4 ¶ Præterea id etiam deducetur, quod his perſonis debetur, quæ ſunt in tutela, vel cura domini, vel patris: vel quorum negotia adminiſtrant, dummodo dolo careant, *u* quoniam & ſi per dolum peculium vel ademerint, vel imminuerint: tenentur. nam ſi ſemper præuenire dominus, & agere videtur: cur non dicatur, etiam hoc nomine eum ſecum egiſſe, quo nomine vel tutelæ, vel negotiorum geſtorum, vel vtili actione tenebitur? nam, vt eleganter Pedius ait, ideò hoc minùs in peculio eſt, quod domino, vel patri debetur: quoniam non eſt veriſimile, dominum id concedere ſeruo in peculium habere, quod ſibi debetur. ſanè cùm ex cæteris cauſis ipſum à ſemetipſo exegiſſe dicimus, qui negotia, vel tutelam geret: cur non etiam in ſpecie peculiari exegerit, quod exigi debuit? defendendum igitur erit, quaſi ſibi eum ſoluere, cùm quis agere de peculio conabitur.

Ad §. 4. Præterea.

RAT. DVB. Quod debetur his perſonis, quæ ſunt in tutela vel cura patris vel domini, non poteſt videri debitum patri, aut domino: alia enim ratio eſt eorum, qui ſunt in patria vel dominica poteſtate, per quos quicquid acquiritur, vt modò dicebamus, patri ipſi dominóve acquiritur, ita vt ne momento quidem temporis acquiſitio conſiſtat in perſona filiifamilias vel ſerui *l. placet 79. de acquir. hered. l. 1. ſi à parent. quis manum. ſit.* At non ſimiliter per eos, qui in poteſtate tutoris vel curatoris ſunt, quicquam acquiritur tutori aut curatori, quin è contrario per tutorem & curatorem acquiritur penè ex omnibus cauſis eis, qui in tutela vel cura ſunt *tot. tit. quand. ex fact. tutor. vel curat.* eſt quidem tutoria poteſtas vicaria quodammodo patriæ poteſtatis, ſed alienæ, id eſt, defuncti patris pupilli, non ipſius tutoris, vt ſcripſimus in iuriſprudentia noſtra ad *tit. de tutel.* ergo non quemadmodum quod ipſi domino debetur, aut iis qui ſunt in patria vel dominica poteſtate deducendum eſt ex peculio quoties pater vel dominus de peculio conueniuntur, ita & deduci debet quod iis debetur, qui in tutela vel cura ſunt, multóque minùs quod debetur iis, quorum negotia pater vel dominus adminiſtrant: cùm adminiſtratio tutoris vel curatoris ſit neceſſaria, officium autem negotiorum geſtoris merè voluntarium *l. tutori 20. C. de negot. geſt.*

DEC. Quemadmodum pater vel dominus ſemper præueniſſe & cũ filio vel ſeruo ſuo ante ante omnes egiſſe creditur, vt proximè diximus, ita & cum ſeipſo egiſſe credendus eſt, eorum omnium nomine pro quibus tutelæ vel negotiorum geſtorum actione ſiue directa, ſiue vtili conueniri poſſit: imputatur enim tutoribus vel curatoribus, cur contra ſeipſos non egerint illo etiam caſu quo actionem nullam aduerſus ſeipſos habuiſſent: aduerſus alios enim agere ſine actione non potuerunt *l. ſi pupilli 6. §. vlt. ſupr. de negot. geſt. l. ſi quid poſſeſſor 31.*

Digitized by Google

§. penultim. de petit. heredit. aduerſus ſeipſos potuerunt *l. quoties 9. §. & generaliter infr. de admin. tutor.* porrò ſicut ex cæteris cauſis tutorem vel curatorem à ſeipſo exegiſſe dicimus, quia exigere debuit, cur non etiam in ſpecie peculiari dicamus exegiſſe eum à filio vel ſeruo primùm, deinde à ſeipſo quod exigere debuit? defendendum igitur erit, ſiue patrem, ſiue dominum quaſi tùm ſibi ſoluere ex peculio quod illis debetur, qui in tutela vel cura ſunt, vel quorum negotia adminiſtrarunt, cùm incipiunt de peculio conueniri: egiſſe quidem ante videntur, ſed non tam citò ſoluiſſe: nam & inter eos inter quos actio & exactio locum habet, actio ſemper præcedit exactionem & ſolutionem: cùm ergo deducit pater vel dominus in actione de peculio id quod ſibi vel iis, quos habet in poteſtate, vel quorum negotia gerit ex officio, ſiue neceſſario, ſiue voluntario debetur, non tunc ſoluere intelligitur, aut ſibi aut negotiorum dominis, cùm deducit quaſi iam ſolutum eo tempore quo cœpit de peculio conueniri, vt nec vllus quæſtioni locus relinqui videatur, an ſoluendum amplius ſit, quod iam ſolutum fuerit, aut ſaltem pro ſoluto habendum, adeò vt ſolus quoque agendi de peculio conatus ſufficere hîc debeat quomodo Vlpianus ſcribit in huius §. poſtremis verbis.

a *Dummodo dolo careant.*

RAT. DVB. Non facit dolo qui iure ſuo vtitur *l. ſi duorum § 2. infr. de action. empt.* iuris enim executio non habet iniuriam *l. iniuriarum 13. §. 1. infr. de iniur.* atqui iure ſuo vtitur pater vel dominus, cùm deducit ex peculio, id quod ſibi à filiofamilias vel à ſeruo debetur, aut iis quos habet in poteſtate, aut quorum negotia tanquam tutor vel curator, vel negotiorum geſtor adminiſtrat, quia non eſt veriſimile patrem vel dominum id concedere filium vel ſeruum in peculium habere, quod ſibi & aliis huiuſmodi perſonis debeatur: non ergo potuit aut debuit exceptio iſta hic adiici.

DEC. Hæc deductio quæ ex peculio fit à patre, vel à domino, ſi non ademptio, certè diminutio aliqua peculij eſt, ac proinde ademptio ex parte: nam quod imminuitur ex parte adimitur, ſicut & quod deterius fit ex parte perit, *l. 3. ſupr. de condict. tritic. l. 3. §. 1. commod.* atqui neque adimere, neque diminuere peculium dolo malo pater vel dominus poteſt, quin hoc ipſo teneatur, de peculio ſaltem intra annum, ac ſi neque ademiſſet, neque diminuiſſet *l. ſumma cum ratione 11. infr. hoc titul. l. filiusfamilias 19. infr. de in rem verſ.* ergo bona & neceſſaria hæc exceptio eſt, ne dolus patris vel domini noceat creditoribus qui bona fide cum filiofamilias vel ſeruo contraxerunt intuiti eius peculium tanquam proprium ipſius patrimonium *l. hinc quæritur 19. §. 1. l. & ancillarum 17. §. vltim. infr.* denique dolus impunitus remanere nunquam debet, ne tum quidem cum ei ſoli nocuit, qui dolum admiſit *l. procurator 11. §. 1. de doli mal. except.* multò minùs ſi alij cui nihil imputare poſſis nocituтus ſit.

5 ¶ Sed & creditor ſerui qui hæres extitit domino eius, deducit de peculio, quod ſibi debetur, ſi conueniatur: ſiue libertatem ſeruus acceperit, ſiue non. idémque & ſi legatus ſit pure ſeruus. nam quaſi præuenerit, & ipſe ſecum egerit: ſic deducet, quod ſibi debetur, licèt nullo momento dominium in manumiſſo, vel legato purè habuerit. & ita Iulianus libro duodecimo ſcribit. certè ſi ſub conditione a ſeruus libertatem acceperit, minùs dubitanter Iulianus eodem loco ſcribit, hæredem deducere. dominus enim factus eſt. ad defenſionem ſententiæ ſuæ Iulianus b etiam illud adfert: quod ſi ei, qui poſt mortem ſerui, vel filij intra annum potuit conueniri de peculio: heres extitero: proculdubio deducam, quod mihi debètur.

Ad §. 5. Sed & crediter.

RAT. DVB. Creditor ſerui directa libertate donati à domino ſuo, etiamſi domino heres extiterit, nunquam tamen cum eo egiſſe, aut ſibi ex peculio ſoluiſſe videri poteſt, cùm eius dominium nunquam habuerit. Competit enim directa libertas ſeruo tam citò quàm heres inſtitutus fit heres, per conditionem, & eo ipſo inſtanti quo aditur hereditas, ita vt ſeruus factus liber non alium patronum & manumiſſorem, quàm defunctum ipſum habere intelligatur, vnde & Orcinus appellatur *l. 3. § planè ſi fortè de legit. tutor. l. ſi ſocius 48. de manum. teſtam.* id eſt nullius *l. 4. in princip. infr. de bon. libert. l. legatum 80. de legat. 2.* Ergo nec poteſt videri creditor hic, licèt domino heres extiterit, tùm ſibi ſoluere, quod ſibi ſeruus debuit, cum incipit de peculio conueniri, vt ſcriptum eſt in fine §. præcedentis. Prius enim eſt, vt cũ ſeipſo egiſſe quàm vt ſibi ſoluiſſe videatur: cùm non magis poſſint iſta fingi facta eſſe, quàm fieri vno eodémque inſtanti. Eadémque dubitandi ratio eſt in ea ſpecie, quæ mox ſubiungitur, ſi ſeruus debitor alicui ſit legatus purè. Nam neque hoc caſu dominium ſerui vllo momento manſit penes hunc creditorem: quod Vlpianus exprimit iis verbis, *licèt nullo momento dominium in manumiſſo vel legato purè habuerit dict. leg. legatum.*

DEC. Non quidem verè præueniſſe & cum ſeruo egiſſe videri poteſt creditor hic qui ſerui dominus numquam fuit, ſed tamen quaſi præueniſſe & quaſi cum ſeruo egiſſe intelligendus eſt, vt perinde poſſit deducere, quod ſibi ab eo ſeruo debetur, tanquam qui licèt dominus ſerui huius numquam factus ſit, in domini tamen ius & locum ſucceſſerit, ideóque eodem iure cenſendus ſit, quo eſſet, ſi ſeruus hic neque teſtamento manumiſſus, neque purè legatus fuiſſet, eſt enim legatum delibatio hereditatis qua teſtator alicui collatum, quid velit, ex eo quod alioquin vniuerſum heredis foret *l. legatum eſt 116. in princip. de legat. 1.* Nec quod ſeruus manumiſſus aut purè legatus, nullo momento fuerit in dominio huius creditoris eiuſdémque heredis, damno adficere debet creditorem, eundémque heredem cui nihil imputari poteſt, & qui diligenter ſibi proſpexerat ab initio contrahendo cum ſeruo habente peculium, & ex cuius contractu obligauerat ſibi dominum de peculio *argum. l. 5. infr. de ſeparat.* niſi fortè quis imputare ei velit, cur domini quem ſeruus debitorem fecerat hereditatem adierit, atque ita ſe ſui ipſius debitorem fecerit, cùm eſſet anteà creditor, & per conſequens facto ſuo confuſione obligationem extinxerit, quod tamen eſſet ridiculum; quid enim addere poteſt aditio, niſi vt qui antea neque dominus erat neque debitor, ſed tantùm creditor, fiat dominus; Heredem enim qui dicit, vtique dicit dominum *§. vltim. Inſtitut. de hered. qualit. & differ.* Atqui ſi creditor hic per aditionem potuiſſet etiam ſerui huius fieri dominus, tanto magis ob hoc ipſum præueniſſe & cum eo egiſſe crederetur: non ergo debet ei nocere, quod non eſt, & quod ſi eſſet, prodeſſe ei potiùs deberet, neque rurſus quod per aditionem hereditatis domini quem habebat debitorem actione de peculio, factus ſit ipſe ſui ipſius debitor poteſt parere confuſionem ad extinguendam obligationem naturalem, quæ nec tùm extinguitur, cùm idem eſt debitor ex perſona ſerui, tanquam ipſius dominus, & eiuſdem creditor, quominus ſaluam

habeat

habeat deductionem eius quod ſibi debetur ex peculio, ſi ab alio incipiat conueniri: nam neque aliis caſibus confuſio quæ per aditionem hereditatis contingit impedire ſolet deductionem & retentionem *l. imponenda 6. l. irritum 8. C. ad leg. Falcid. l. Stichum aut Pamphilum 95. §. aditio verſ. aliquando infr. de ſolut.* Denique non poteſt maior eſſe confuſionis poteſtas in perſona huius creditoris qui adeundo hereditatem domini nunquam tamen dominus ſerui factus eſt, quàm ſi cum hereditate dominium quoque ſerui acquiſiuiſſet. Quo caſo prodeſſet ei, vt diximus, non noceret quod dominus ſerui debitoris factus fuiſſet, nec deterior eius conditio fieri ob id ſolùm poteſt quod ex poſtfacto dominus ſerui factus ſit, quàm ſi iam inde ab initio ſeruus hic cùm contrahebat, dominum eum habuiſſet.

a *Certè ſi ſub conditione.* RAT. DVB. Cùm ſeruus hic debitor accepit libertatem, aut legatus eſt ſub conditione, quæ poſteà quandocunque extitit, perinde haberi debet, ac ſi ab initio purè data ei libertas aut purè legatus ipſe fuiſſet. Exiſtens enim quádocunque conditio facit puram diſpoſitionem, quæ anteà fuerat conditionalis *l. vlt. §. 1. de vulg. & pupill. ſubſt. l. potior 11. qui potior. in pignor. hab. l. is cui via 11. §. 1. ſupr. quemad. ſeruit. amitt. l. & poſt litem 12. §. 1. famil. erciſc.* Ergo non habet hic caſus minorem dubitationem, quàm ſuperior, nec debuit Iulianus caſum hunc datæ ſub conditione libertatis aut legati ſerui ab eo caſu diſtinguere, quo ſeruus purè legatus fuerit, aut purè libertatem acceperit.

DEC. Seruus ſub conditione legatus aut qui non niſi conditionalem libertatem meruit, interim heredis loco eſt, & quidem pleno iure *d. l. & poſt §. vlt. l. generaliter 29. §. 1. ſupr. qui & à quib. manum. liber. non fiant.* Atqui in ſuperioribus caſibus purè datæ libertatis aut purè legati ſerui, tota dubitandi ratio ex eo pendebat, quod ne vno quidem momento dominium ſerui penes creditorem hunc fuiſſet, vt præueniſſe & quaſi cum eo ſeruo egiſſe cenſeretur, ſicuti diximus. Ergo hic caſus longè minorem habet dubitationem, cùm dominus aliquo tempore factus ſit. Quo tempore præueniſſe & cum ſeruo iam tùm ſuo egiſſe credendus eſt, quamuis illud quoque verum ſit exiſtentem quandocunque conditionem legati facere, vt dominium rei legatæ quod interim fuit heredis nunquam ipſius fuiſſe videatur, ſed continuatum rectà via à teſtatore in legatarium *d. l. is cui via §. 1.* vbi ſcripſimus & ad *§. res quæ.* Sed hoc fit ex fictione & poteſtate iuris, ne dominij tranſlatio à teſtatore in legatarium impediatur per medium ius, mediámque perſonam heredis *l. ſi ego 9. §. ſi res infr. de iur. dot.* & ne interim liceat heredi, tanquam domino quicquam facere in re legata, in legatarij iniuriam *d. l. generaliter 29. §. 1. qui & à quib. man.* Cæterùm inſpecta rei veritate dominium rei ſub conditione legatæ interim pleno iure eſt heredis.

b *Ad defenſionem ſententiæ ſuæ Iulianus.*

RAT. DVB. eadem ferè eſt ad hunc verſiculum, quæ ad ſuperiores: nam & cùm ei qui poſt mortem filij vel ſerui ſui intra annum potuit conueniri de peculio heres extiti verum eſt, nunquam me fuiſſe dominum ſerui, nec cum eo egiſſe videri, qui iam tùm deceſſerat, cùm domini heres fui, & quamuis de filiofamilias obligato non idem tractari poſſit, quod ad dominij cauſam pertinet, quia cùm in patris ſui dominio nunquã fuerit, multò minùs in meo eſſe potuit, idem tamen iuris eſt, quantum ad hoc vt cum eo egiſſe nunquam videri poſſim, qui iam mortuus fuit antequam ius vllum contra eum agendi habuerim. Non ergo videor poſſe deducere in actione de peculio id quod mihi debetur, ſed decidendi ratio fortior illa eſt quòd quamuis poſt filiifamilias vel ſerui mortem heres extiterim domino, qui adhuc intra annum potuit de peculio conueniri, eadem actio de peculio, quæ contra ipſum competebat, datur contra me iure hereditario, ac proinde quemadmodum ſi dominus conuentus fuiſſet, aut pater poſt mortem filiifamilias vel ſerui, æquè potuiſſet deducere quod ſibi debitum fuiſſet, atque ſi viuo filio vel ſeruo etiam poſt annum fuiſſet conuentus (annalis ſiquidem actio de peculio cẽſetur in cæteris omnibus eodem iure quo perpetua, *l. 2. & 3. infr. tit. prox.*) Ita ego quoque ſimiliter deducere potero quod mihi debebitur. Quid enim refert, cùm heres ſum & tanquam heres conuenior actione de peculio, an deduceam id quod mihi debetur, an verò id quod ipſi defuncto debitum fuit? Imò longè maior ratio eſt, vt poſſim deducere id quod mihi debetur. Cuius nomine etiam actionem de peculio habere poſſem alio herede exiſtente *arg. l. ſequens quæſtio 68. de legat. 2.* Eſt enim ſemper facilior deductio & retentio poſſidenti, quàm actio *l. 1. infr. de pign. l. 1. §. is autem de ſuperfic. l. inuitus 156. §. cui damus de regul. iur.* Nec debet creditor ſerui idémque heres domini deterioris ob id conditionis eſſe, quàm alius heres quilibet, quòd ſit etiam creditor ex propria perſona, *arg. leg. 1. §. vlt. infr. ſi à parent. quis manum. ſit,* cùm ſi eſſet creditor ex perſona defuncti, & iure hereditario perinde deductionem hanc ex peculio facere poſſet. Nam etſi defunctus huic creditori ſoluiſſet, quod eius ſeruus debuiſſet, id ex peculio deducere vel dominus ipſe vel alius ipſius heres quilibet actione de peculio conuentus potuiſſet *§. vlt. infr. hac lege.* Quod autem in hoc §. ſcriptum eſt de ſeruo debitore mortuo, idem accipe de ſeruo quoque manumiſſo: nam & manumiſſio morti hac parte æquiparatur *l. Iulianus 6. infr. qui & à quibus manum. leg. ſi mihi 91. de ſolut.* & poſt manumiſſionem ſerui æquè actio de peculio eſt annalis *d. l. 1. infr. tit. prox.*

6 ¶ Siue autem ex contractu quid domino debeat, ſiue ex rationum reliquis: deducet dominus. Sed & ſi ex delicto ei debeat, a vt putà ob furtum, quod fecit: æquè deducetur. Sed eſt quæſtionis b vtrùm ipſa furti æſtimatio, id eſt, id ſolum, quod domino abeſt, an verò tantum quantum, ſi alienus ſeruus commiſiſſet, id eſt, cùm furti pœnis. ſed prior ſententia vérior eſt, vt ipſa furti æſtimatio ſola deducatur.

Ad §. 6. Siue autem ex contractu.

RATIO DVBITANDI & DECIDENDI, eadem eſt, quæ ad ſuperiores omnes huius tituli locos in quibus ſcriptum eſt, dominum conuentum actione de peculio poſſe ante cæteros omnes id deducere, quod ſibi debetur, niſi quod cùm ſeruus ex contractu aliquo factus eſt domini debitor, imputari magis videtur poſſe domino, cur cum ſeruo ſuo contraxerit, quem ſciebat, neque obligari ciuiliter, neque actione vlla conueniri poſſe, ita vt ſi quid ex ea cauſa damni patiatur, nec damnum pati vllum videatur ex regula *l. quod quis 203. de reg. iur.* Quanquam dici etiam illud poteſt, minùs imputandum eſſe domino, cur citiùs à ſeruo rationes non exegerit, & reliquorum ſolutionem non vrſerit, cùm iure

dominicæ poteſtatis facere id quandoque potuerit, conueniendo ſeruum domi, vt loquitur *l.vlt.C. an ſeruus pro ſuo fact. poſt manumiſſ. teneat.iunct. l.filio 7.vt legat.ſeu fideic.ſeruand.cauſ.caueat,l.4 C.de obſeq.præſt.* Sed abſurdum eſſet dominum, qui concedendo peculium ſeruo facit eum capacem commercij, & inuitat cæteros ad contrahendum cum eo, interdicere ſibiipſi hoc commercio, & deterioris conditionis eſſe quàm alios, quomodo eſſet, ſi non poſſet ſibi obligare ſeruum naturaliter,nec haberet priuilegium deductionis pro actione, quàm extraneus quilibet creditor haberet contra eum ex contractu inito cum ſeruo: niſi priuilegium illud aliquo ſuo facto perdiderit, vt in *l.procuratoris 5.§.ſed eſt quæſitum ſupr.de tribut.action.* Intellige tamen hunc locum de contractu quolibet, qui ſit iuris gentium, cuiuſmodi ſunt ferè omnes, *l.ex hoc iure 5. ſupr.de iuſtit. & iur.l.iuris gentium 7.in princip.de pact.* at non etiam de contractibus,qui ſunt iuris ciuilis: cùm enim ſeruus pro nullo habeatur iure ciuili, non poteſt capax eſſe contractuum,qui ſint iuris ciuilis,putà ſi vel à domino ſtipulari quid velit, vel ſtipulanti domino promittere, ſed eorum tantùm qui ſunt iuris gentium, *l.quod attinet 32.de regul. iur.* & quorum capaces remanent etiam illi qui ciuitatem totiúſque iuris ciuilis conſortium amiſerunt, *l.deportatus 15.inf.de interd.& releg.* poteſt quidem ſeruus etiam ſtipulari, ſed ex perſona domini *Inſtit. de ſtipulation. ſeruor. & infr. eod. illo titul.* Ergo non à domino ad eum obligandum, multò minùs promittendo, vt ſe obliget domino, quemadmodum iam alio loco ſuprà docuimus.

a *Sed & ſi ex delicto ei debeat.* RAT. DVB. Cùm dominus peculium ſeruo concedit, nihil de futuro ſerui delicto cogitat: ſed tantùm de bona eius adminiſtratione. In mandato enim quantumuis generali, nunquam dolus, nec fraus continetur *leg.ſi procuratori 6.§.Celſus ait ſupr.de condict.indeb.l.creditor 60.§.vlt.infr. mandat.* Ergo cùm nihil habeat commune cauſa peculij cum cauſa delicti, non debet ex peculio deduci quod ſeruus domino ex delicto debet, putà ex furto. Præſertim cùm dominus ſeruum hunc qui furtum rei peculiaris aut alterius fecit, conuenire poſſit domi, vt loquitur *l.vlt Cod. an ſeruus pro ſuo fact. poſt manumiſſ. teneat.* id eſt, flagris & verberibus cædere.

DEC. Quod ex delicto ſeruus domino debet, tantò magis debet, cùm præter ſpem & expectationem domini id fecerit. Eadémque ratio eſt huius quoque debiti deducendi atque ſi ex contractu debitum fuiſſet: quod enim dominus ſeruum conuenire domi & caſtigare poteſt, non facit, vt eò minùs ei res abſit, quam furto ſeruus ſubtraxit. Non ergo aliter indemnitatem conſequi poteſt, quàm ſi conuentus à cæteris creditoribus actione de peculio huius quoque deductionis priuilegio vtatur, tanquam quod tantò fauorabilius videri debeat, quantò grauior & indignior delicti cauſa eſt, ex qua debet ſeruus.

b *Sed eſt quæſtionis.* RAT. DVB. Quiſquiſquis furtum fecit, is debitor ex delicto eſt, non tantùm eius rei, quàm furto ſubripuit, vel æſtimationis ipſius, ſed etiam pœnæ legitimæ, dupli ſcilicet ex lege duodecim tabularum,ſi furtum nec manifeſtum fuit, aut quadrupli ex iure Prætorio, ſi manifeſtum. Ideóque duplex actio ex delicto, contra furem comparata eſt, condictio furtiua ad rei furtiuæ vel æſtimationis perſecutionem, & actio furti ad pœnam *leg.ſi pro fure 7.§.1.& leg. ſeq. ſupr. de condict.furt.* Adeò autem duplex hoc debitum eſt, vt ſi is cui furtum factum eſt, actione vna egerit, & exegerit, nonminùs alia rurſum experiri poſſit *d.§.1.& l.ſi pignore 54.§.cùm furti infr. de furt.* quia in actionem pœnalem nunquam venit ipſa res quæ furto ſubrepta eſt, nec æſtimatio eius ſiue furti manifeſti, ſiue nec manifeſti agatur *l.qui vas 48.in princ.eod.tit.* Ergo ſi verum eſt, vt eſt,quod proximè diximus, dominum ius habere deducendi ex peculio etiam id quod ſeruus ex furto alióve quolibet delicto debet, conſequens eſt dicere non ſolum ipſam furti æſtimationem, hoc eſt, id ſolum quod domino abeſt, ex peculio deduci debere, ſed tantùm etiam quantum ſi alienus ſeruus furtum commiſiſſet, id eſt, cum furti pœnis: tanti enim dominus ſerui condemnaretur ſi mallet damnum decidere quàm ſeruum noxæ dedere. Semper enim excipienda eſt facultas dedendi noxæ ex *lege 12.tabul.* ſi id dominus malit *l.miles 6.§.1. de re iud.l.1.& tot.tit.ſup. de noxal.act.* Videtúrque hæc ſententia iis conſentanea, quæ diximus in præcedentibus, eo colore dominum conuentum actione de peculio poſſe ex eo deducere id, quod ſibi debetur, quaſi alios creditores præueniſſe, & cum ſeruo ſuo prior egiſſe intelligatur *§.peculium autem & §.præterea ſupr. hac lege.* Quid enim hoc aliud eſt, quàm videri dominum egiſſe cum ſeruo ſuo quemadmodum ex contractu habito cum ſeruo extraneo contra dominum agere de peculio potuiſſet, vt quia cum ſeruo ſuo agere non potuit, ea deductio ſit ipſi vice actionis.

DEC. Priuilegium deductionis datum eſt domino vt indemnitatem duntaxat, non etiam vt lucrum cõſequatur. Eſt enim fauorabilis cauſa domini adeóque fauorabilior quàm cæterorum creditorum quatenus certat de damno vitando, non etiam quatenus lucrum captare vult ex damno alieno. Quod & in aliis pleriſque iuris partibus euenit *l.quoties 16. in fin. de iur. dot. l.3.in princip. de vi & vi armat.l.vlt.§.ſin verò creditores. C.de iur. delib.* Atquin ſi dominus poſſet deducere ex peculio ſerui furis etiam pœnam quadrupli, conſequeretur lucrum & quidem ex damno alieno. Haberet enim pœnam in mero lucro, & ſupra id quod ei abeſſet, indéque fieret, vt tanto minus ſupereſſet ex peculio ad ſatisfaciendam cæteris creditoribus,qui proinde in damno moraſentur. Nec videtur iniuria affici dominus, cùm ita lucrum ei extorqueatur non damnum infligatur, quomodo idem Vlp. noſter ratiocinatur *in l.quod autem 6.§.ſimili modo inf.quæ in fraud.cred.* Benè igitur concludit Vlpianus veriorem eſſe priorem ſententiam, vt ipſa furti æſtimatio ſola deducatur, non etiam furti pœna. Id eſt quantum per condictionem furtiuam conſequi dominus poſſet, ſi ab extraneo ſeruo furtum paſſus fuiſſet,non quantum per actionem furti. Ex quo intelligimus quàm parum ſubtiliter faciant,qui vt contra nos totámque Iuriſprudentiam defendant condictionem furtiuam non naſci ex delicto, ſed ex neſcio qua cauſæ ſuæ figura, ſic locum hunc interpretantur, quaſi fur debitor quidem ſit ex delicto, ſed reſpectu actionis furti, non condictionis furtiuæ. Nam cùm Vlpianus hìc apertè ſcribat, poſſe dominum deducere, quod ſeruus ex furti delicto debet, nec tamèn minus apertè neget, deducere eum poſſe pœnam, quam per actionem furti conſequi ab extraneo fure poſſet, ſed ſolam rei furtiuæ & ſubreptæ æſtimationem, an non prorſus conſequens eſt, dicere dominum id ſolùm deducere poſſe ex peculio tanquam ſibi ex delicto debitum, quod per furtiuam condictionem ab alio fure quolibet conſequi poſſet? Ergo debetur ex delicto quod per furtiuam condictionem petitur, licèt illud quoque verum ſit, ex delicto etiam deberi pœnam ſiue quadrupli, quam actor per actionem furti pœnalem perſequitur. Quare non pugnat, quod iidem adferunt ex Africano in *l.ſeruus 30. de action. empt.* eſſe hunc ſeruum debitorem domini ex cauſa condictionis. Cuius enim obiecto condictionis, niſi furtiuæ? & cur ex cauſa condictionis furtiuæ, niſi quia ex furto, & conſequenter ex delicto? longe quæ hac de re ſcripſimus ad *l.ſi duo 13.§.idem Iulianus ſupr.de iureiur. & ad l.in condictione 9.ſupr.de condict. furt.*

7 ¶ Si ipſe ſeruus ſeſe vulnerauit, non debet hoc damnum deducere: non magis, quàm ſi ſe occiderit, vel præcipitauerit. licet enim etiam ſeruis naturaliter in ſuum corpus ſæuire, ſed ſi à ſe vulneratum ſeruum dominus curauit a, ſumptuum nomine debitorem eum domino puto effectum. quamquam ſi ægrum eum curaſſet, rem ſuam potiùs egiſſet.

Ad §. 7. Si ipſe ſeruus.

RAT. DVB. Quod ſeruus domino debet ex delicto deducere dominus poteſt conuentus actione de peculio, vt ſcriptum eſt in §. præcedente. Atqui ſeruus qui ſeipſum vulnerat, delinquere procul dubio videtur, & damnum infert domino, quem tanto pauperiorem facit, quanto ſe viliorem *l. 3. ſupr. de condict. tritic.* Poteſt igitur hoc quoque dominus ex peculio deducere, quanto vilior ſeruus factus eſt, quaſi debitum ſibi ex delicto ſerui: Multóque magis idem dicendum eſt ſi ſeipſum ſeruus occiderit aut præcipitauerit. Nam ſi nec liber homo dominus eſt membrorum ſuorum, qui cæterarum rerum omnium dominus eſſe poteſt *l. liber homo 13. ſupr. ad leg. Aquil.* Quanto minus ferendum eſt, vt ſeruus ſui ipſius dominus ſit, qui ſeruus alterius eſt?

DEC. Seruis conceſſum eſt naturaliter in corpus ſuum ſæuire, quia cùm iure ciuili & in republica pro nullis habeantur *l. quod attinet 32. de reg. iur.* & pro quadrupedibus *l. 2. ſupr. ad leg. Aquil.* non eſt verendum ne ſeipſos lædendo lædant rempublicam quomodo contingeret in homine libero qui cùm Reipublicæ priùs quàm ſibi ipſi natus ſit, neceſſe eſt, vt rempublicam ipſam pro domina agnoſcat *l. 1. §. & generaliter infr. de ventr. in poſſ. mitt.* & legem quæ perſonarum ac rerum omnium quibus conſtat reſpublica, domina eſt *l. 2. ſupr. de legib.* Non ergo delinquit ſeruus qui ſeipſum vulnerat, vel occidit, vel præcipitat, nec proinde fit debitor ex delicto, cùm non delinquat quiſquis facit, quod licet ſibi facere, & quidem naturaliter, id eſt, non iure quidem naturali, ſed ductu tamen & impetu ſolo naturæ humanæ in brutalem degenerantis. Nam & brutis animantibus idipſum licet, quibus nihil illicitum eſt ad quod naturali motu deferantur, quia neque iniuriæ capacia ſunt, nec damnum facere dicuntur, ſed pauperiem *l. 1. ſup. ſi quadrup. paup. feciſſ. dicat.* Ideóque bene Vlpian. in *dict. leg. liber homo*, de libero homine loquitur ad differentiam ſerui de quo in hoc §. Ita fit vt hac parte plus iuris habere videatur ſeruus quàm liber homo, ſi plus iuris habere eſt eſſe infeliciorem. Videtur autem Vlpianus hoc loco ad id alludere, quod tot locis ſcribit Seneca, homini ad vitam ingreſſum vnum duntaxat a natura datum eſſe, ſed exitus quamplurimos & quot ferè velit. Nam & prudentes noſtri etiam in libero homine hoc facilè admittunt, vt poſſit ſibi manus inferre, dum ne alicuius criminis conſcientia & accuſationis metu, nec ſine cauſa aliqua, ſed vel tædio vitæ, vel impatientia doloris, quod in perſona noſtri Ariſtonis inedia voluntaria conſumpti euenisſe Plinius in Epiſtolis refert, vel æris alieni magnitudine, & pudore, aut etiam iactationis gratia, vt quidam Philoſophi fecerunt *l. 3. § ſiquis autem & §. ſic autem infr. de bon. eor. qui mort. ſibi conſciuer. l. liberorum 11. § non ſolent ſupr. de his qui not. infam. l. ſiquis filio 6. §. eius qui deportatur infr. de iniuſt. rupt. l. eius qui 34. de teſtam. milit. l. 1. § ſiquis non metu de Senatuſconſulto Silaniano l. omne delictum 6. §. qui ſe vulnerauit de re militar.* Quod tamen à ſacroſanctæ religionis noſtræ moribus ac legibus tam alienum eſt, vt nec in ſeruo id tolerandum ſit, qui ad imaginem Dei Opt. Max. æquè ac liber homo creatus eſt. Prudentes verò noſtri in libero quidem homine ſupradictam diſtinctionem admiſerunt: ſed in ſeruo nullam, eique vt ſeipſum vulnerare & occidere poſſet, ſi vellet, permiſerunt, quaſi is nec homo eſſet, aut in Rep. eſſe cenſeretur. Malus tamen & peſſimus ſeruus ille eſſe creditur, qui tale aliquid facit, quo magis ſe humanis rebus extrahat, tanquam nihil in alium non auſurus, qui aduerſus ſeipſum hoc auſus eſt, vt idem Vlpianus eleganter ſcribit in *l. cùm autem 23. §. excipitur, infr. de ædilit. edict.* & qui ſibi ipſi non pepercit, multò minùs aliis parcet, inquit Marcianus in *d. l. 3. §. ſic autem de bon. eor. qui ant. ſentent.*

a *Sed ſi à ſe vulneratum ſeruum dominus curauit.* Intellige de ſeruo vulnerato à ſeipſo, non domino, nam in eo quem dominus vulneraſſet aliud vtique probandum eſſet.

RAT. DVB. Non delinquit ſeruus, qui ſeipſum vulnerat, etiam ſine cauſa: nec ideò fit debitor domini ſui ex delicto, vt proximè diximus. Ergo nec ſi dominus in eo curando ſumptum aliquem fecerit, debitor tamen ex ea cauſa fiet domini, non magis quàm ſi ex alia cauſa ægrum dominus curaſſet. Omni enim caſu rem ſuam potiùs egiſſe dominus credendus eſt, cuius intereſt ſeruum curari.

DEC. Sumptus à domino facti ad ſeruum curandum, qui ſeipſum vulnerauit, negari non poteſt, quin ob ſerui culpam facti ſint, quos non fuerat dominus facturus, ſi ſeruus ſeipſum non vulneraſſet: cùm igitur facto ſuo ſerui cauſam iis dederit, meritò debitor ſui domini ex ea cauſa factus intelligitur, non quidem ex delicto neque rurſum ex contractu: ſed ex quaſi contractu, & eo ipſo iure quo aduerſus extraneum ex huiuſmodi cauſa etiam negotiorum geſtorum ageretur, *leg. ſi ſeruum alienum 10. Cod. de negot. geſt. leg. ſed an vltrò 10. §. vltim. ſupr. eodem illo titul.* Quod autem etiam ſuum negotium dominus hoc caſu geſſiſſe creditur, non principaliter fit, ſed tantùm per conſequentias, quæ attendi non ſolent, *leg. 1. leg. quod dicitur 7. infr. de authoritate tutor.*

8 ¶ Item deducetur de peculio, ſi quid dominus ſerui nomine obligatus eſt, aut præſtitit obligatus. ita ſi quid ei creditum eſt iuſſu domini a: nam hoc deducendum, Iulianus libro duodecimo Digeſtorum ſcribit. ſed hoc ita demùm verum puto, ſi non in rem domini, vel patris, quod acceptum eſt, peruenit, alioquin ſecum debebit compenſare. Sed & ſi pro ſeruo fideiuſſerit b: deducendum, Iulianus libro duodecimo Digeſtorum ſcribit. Marcellus autem in vtroque ſi nondum quicquam domino abſit, meliùs eſſe ait, præſtare creditori: vt caueat ille refuſurum ſe, ſi quid præſtiterit dominus hoc nomine conuentus: quàm ab initio deduci: vt medij temporis interuſurium magis creditor conſequatur. Sed ſi de peculio conuentus dominus c condemnatus eſt: debebit de ſequenti actione de peculio deduci. cœpit enim dominus, vel pater, iudicati teneri. nam & ſi quid ſerui nomine d non condemnatus præſtitiſſet creditori, etiam hoc deducere.

Ad §. vlt. Item deducetur.

RAT. DVB. Multum referre videtur, an dominus ſerui ſui nomine obligatus tantùm ſit, necdum tamen quicquam præſtiterit, an verò iam præſtiterit aliquid ex cauſa eiuſmodi obligationis. Poſteriore ſiquidem caſu aliquid iam abeſt domino, non etiam priore.

DEC. Etiam priore caſu videtur abeſſe domino id in quo eſt obligatus *l. ſi quis mandatu 28. ſupr. de negot. geſt.*

Marcellus tamen magis probat, vt non ſit hoc caſu locus deductioni, ſed melius ſit præſtare creditori, vt caueat ille refuſurum ſe, ſi quid poſteà dominus præſtiterit ex obligatione illa conuentus, vt medij temporis interuſurium creditor potiùs conſequatur, qui alioquin morabitur in damno, quàm dominus cui nihil adhuc abeſt, & cuius indemnitati non minùs tutò per cautionem quàm per deductionem conſulitur: ſemper enim quantum fieri poteſt, iis conſulendum eſt, potius qui certant de damno vitando, quàm iis qui lucrum captant ex damno alieno, vt diximus ad §. *ſine autem, verſ. ſed eſt quæſtionis ſupr.* Idque eſt quod Vlpianus ex Marcelli ad Iulianum notis in hoc §. ſubiungit, *in verſ. Marcellus autem.*

a *Ita ſi quid ei creditum eſt iuſſu domini.*

RAT. DVB. Cùm ſeruus iuſſu domini contrahit, aut etiam extraneus cum ſeruo, videtur dominus ipſe contrahere, qui iubet *l. 1. infr. quod iuſſ.* Non igitur poteſt dominus, conuentus actione de peculio hoc deducere tanquam ſibi debitum à ſeruo, cùm ab ipſo domino ex perſona propria debeatur.

DEC. Videtur quidem dominus ipſe contrahere, mutuámque pecuniam accipere, qui iubet eam credi ſeruo: ſed hoc eò pertinet, vt creditori obligetur in ſolidum non de peculio duntaxat *d. l. 1. quod iuſſ.* Sed non facit ea res quin fiat dominus hoc ipſo creditor ſerui ſui cui pecuniam credi iubet, quemadmodum ex hac cauſa haberet contra alium, cui credi mandaſſet, actionem negotiorum geſtorum, niſi poneres pecuniam huic ſeruo vel filiofamilias creditam iuſſo patris verſam eſſe. Hoc enim caſu, vt Vlpianus ſubiicit, debebit dominus vel pater ſecum penſare, vt loquitur Africanus in *l. qua dotis 33. ſolut. matr.* id eſt, compenſare tanquam viciſſim ipſe debitor ſerui vel filij ſui conſtitutus, non quicquam ex peculio deducere. Nec ſanè hæc Vlpiani nota & adiectio dubitationem vllam recipit, cùm is in cuius rem pecunia aliqua verſa eſt, hoc ipſo debitor eius pecuniæ fiat.

b *Sed & ſi pro ſeruo fideiuſſerit.*

RAT. DVB. Non ſtatim atque fideiuſſit aliquis pro extraneo, habet tamen mandati actionem, ſed ita demum ſi ſoluerit, aut iam condemnatus ſit, cùm fieri poſſit, vt nunquam ſoluat, nec ad ſolutionem vrgeatur *l. Lucius 38. §. 1. infr. mandat. l. ſi pro ea* 10 Nec igitur permittendum eſt domino, qui pro ſeruo ſuo fideiuſſit, vt quicquam ex peculio deducat hoc nomine, cùm nihil adhuc ei abſit.

DEC. Abeſſe iam domino intelligitur id, in quo ſerui ſui nomine, ex cauſa fideiuſſionis obligatus eſt *d. l. ſi quis mandatu 28. in fin. ſupr. de neg. geſt.* quamuis Marcellus contra putauerit, non eſſe permittendum domino deductionem huius pecuniæ ab initio, id eſt, antequam ex cauſa fideiuſſionis ſoluerit, non quaſi ſupradictam iuris propoſitionem deſumptam ex *d. l. ſi quis mandatu*, non probauerit, quæ veriſſima eſt: ſed quoniam in propoſita ſpecie eſt aliquid quod melius dici poſſit, vt indemnitati domini citra iniuriam cæterorum creditorum conſulatur, & cæteris quoque creditoribus citra iniuriam domini, adhibito ſcilicet remedio cautionis præſtandæ per creditorem agentem de peculio contra dominum de refundendo omni eo, quod dominum ex eiuſmodi fideiuſſionis cauſa præſtare, quandoque contigerit. Ita enim fiet, vt domino nihil interim deducente interuſurium totius medij temporis lucro cedat creditoris, qui alioquin moraretur in damno, vt iam diximus: nec idcirco tamen dominus periclitatur, cui per cautionem abundè conſultum eſt, ſed interuſurij lucrum ei duntaxat eripitur, quod ad creditorem de damno vitando certantem pertinere æquius eſt. Semper enim melius eſt, repetitioni fauere, quàm aduentitio lucro *l. non debet actori 41. §. 1. de regul. iur.* Nec proinde hoc caſu poteſt vſurpari ea iuris regula quæ vult cùm de lucro duorum quæritur, meliorem eſſe cauſam poſſidentis. *l. nemo prædo eſt 116. §. vlt. eod.* nec illa rurſum quæ habet quoties vtriuſque cauſa lucri ratio vertitur, eum eſſe præferendum cuius in lucro cauſa tempore præcedit *l. quoties vtriuſque 98. eod.* Hic enim certat dominus de lucro captando: creditor autem miſer, qui pro actione ſolidi contentus eſſe cogitur actione de peculio, nihil aliud agit, niſi vt maneat in damno: denique domino nullum damnum infligitur, ſed interuſurij lucrum duntaxat ei eripitur, quod longè diuerſum eſt *l. quod autem 6. §. ſimili modo infr. quæ in fraud. credit.* In perpetuum autem veriſſima & æquiſſima eſt iuris regula, eam ſemper capiendam interpretationem, per quam fiat, vt vtriuſque partis indemnitati conſulatur *l. ex his 8. eod. ill. tit.*

c *Sed ſi de peculio conuentus dominus.*

RAT. DVB. Etiam cùm dominus de peculio conuentus ex cauſa qualibet & condemnatus eſt, nihil tamen adhuc ei abeſt tenera, cùm nihil dum ex condemnatione præſtiterit, nulla iudicati adhuc ſecuta executione, quæ nec fortaſſis vnquam ſequetur. Quid enim ſi creditorem ſine herede aliòve vllo ſucceſſore mori contingeret, ac ne fiſco quidem ſucceſſore relicto? vt in *l. habere licere 57. infr. de euict. l. 1. §. idem Pomponius 14. verſic. quid enim infr. depoſ.* Ergo etiam hoc caſu ſupradicta Marcelli diſtinctio retinenda eſt, vt nihil poſſit dominus ex cauſa condemnationis deducere, non magis quàm ex cauſa fideiuſſionis quouſque aliquid præſtiterit: ſed cautione à creditore præſtanda contentus eſſe debeat, vt in ſuperioribus caſibus, ne interuſurium medij temporis eripiatur creditori agenti de peculio, qui alioquin tanto plus ex debito ſuo ſit amiſſurus.

DEC. Quiſquis pro alio fideiuſſit, ſi ex ea cauſa condemnatus ſit, habet exinde mandati actionem, nec expectandum eſt, vt ſoluere cogatur, vel ex iudicati cauſa in carceres detrudatur *d. l. Lucius 38. §. 1. infr. mand. d. l. ſi pro ea 10. C. eod. l. fideiuſſor. 45. infr. de fideiuſſ.* Porrò quo caſu etiam actio fideiuſſori extraneo danda eſſet contra eum, pro quo fideiuſſiſſet, non eſt denegandum domino, vt deductione vtatur, cuius ſcilicet non minor, at potius maior longè fauor eſt, quàm actionis. Nec aduentitius ille caſus computandus eſt, qui euenire non niſi rariſſimè poteſt, vt creditor, qui priore actione de peculio iudicatum dominum fecit, ſine herede, aliòve vllo ſucceſſore moriatur *l. Iulianus 6. infr. qui & à quib. manum.* Ergo de ſequenti actione de peculio deducendum id quoque erit, in quo dominus ex cauſa fideiuſſionis condemnatus eſt: cœpit enim iudicati teneri, quod ſufficit, propter rerum iudicatarum authoritatem, quæ tanta eſt, vt de futura omnimodo iudicati executione nec dubitandum ſit: ne alioquin luſoria ſint iudicia & iudicata, quorum vigor totus in executione conſiſtit *leg. ſi longius 7. Cod. de exec. rei iudic. leg. ſi prætor 75. ſupr. de iudic. leg. vltim. infr. ne quid in loc. public. fiat. leg. à Diuo Pio 15. infr. de re iudic.*

d *Nam & ſi quid ſerui nomine.*

RAT. DVB. Videtur imputari poſſe domino, qui pro ſeruo ſuo fideiuſſerat, cur ex cauſa fideiuſſionis ſoluerit, antequam condemnaretur. Nec debet eius facilitas fraudi eſſe creditori, vt medij temporis interuſurio priuetur, ex quo alioquin ſibi ſoluere potuiſſet: ſicut enim credulitas, ita & facilitas ſua cuique imputanda eſt, non alteri *l. 1. §. dolum autem ſupr. de eo per quem fact. erit. l. qui hominem 34. §. ſi nullo de ſolut. leg. vir vxori 17. in fin. principij infr. ad SC. Velleian. l. ſi quis inficiatus 13. infr. depoſ.*

DEC. Qui ſcit ſe debitorem eſſe actoris, non prohibetur bonam fidem agnoſcere *leg. quoties 9. §. nec vsque, infr. de admin. tutor.* Debet enim vnuſquiſque aduerſum ſe agere etiam ſine actione §. *& generaliter*

eod.

ead. leg. Proinde tantum abeſt, vt expectare debeat condemnationem, quæ optimè cuique cauenda & fugienda ſemper eſt, vt nec debeat expectare, vt conueniatur, ſi mali & perfidi hominis ſuſpicionem velit effugere. Cum non niſi aduerſus perfidos homines iure ciuili actiones comparatæ ſint, vt Theophilus ſcribit in *tit. de action. iunct. l. cùm amplius* 184. *§. is natura debet de reg. iur.* Nihil ergo eſt, quod imputetur domino, ſi ſoluerit etiam priùs quàm condemnaretur: multò minùs ſi poſt condemnationem non expectata diſpendioſiore iudicati executione. Permittenda igitur ei eſt vtroque caſu deductio ex peculio, quia & mandati aut negotiorũ geſtorum actio ipſi competeret, ſi pro extraneo ante condemnationem ſoluiſſet, mandati quidem ſi præcedente mandato fideiuſſiſſet. Negotiorum geſtorum autem ſi mandatum nullum interueniſſet, *l. ex mandato* 20. *§. 1. infr. mandat.* Nam quo caſu dominus agere poſſet contra extraneum, eodem caſu ſi ex perſona ſerui conueniatur, de peculio habet beneficium & priuilegium deductionis: nec addenda eſt hoc caſu diſtinctio, quæ aliàs in fideiuſſore ſoluente addi ſolet: an omiſerit exceptionem aliquam debitori principali competentem ex *l. ſi fideiuſſor* 29. *in princ. & paſſ. eod. tit.* Nulla enim potuit ſeruo competere exceptio cum quo nec actio vlla fuit *vulg. leg. cum ſeruo* 107. *de regul. iuris iunct. lege* 2. *leg. exceptio* 22. *de except.*

10. GAIVS libro 9. ad Edictum Prouinciale.

SI verò in ſuſpenſo eſt iudicium de peculio, & ex poſteriore iudicio res iudicaretur: nullo modo debet prioris iudicij ratio haberi in poſteriore condemnatione: quia in actione de peculio occupantis melior eſt conditio. occupare autem videtur, non qui prior litem conteſtatus eſt, ſed qui prior ad ſententiam iudicis peruenit.

Ad l. Si verò. 10.

RAT. DVB. Tum incipit competere domino vel patri priuilegium deductionis, cùm incipit conueniri actione de peculio, quia tum ſibi ſoluere intelligitur, *l. prox. §. præterea in fin. ſupr.* Ergo etiamſi adhuc in ſuſpenſo ſit prius iudicium de peculio inſtitutum contra patrem vel dominum, necdum ſit pater aut dominus condemnatus, & ex poſteriore iudicio res iudicetur, prioris tamen iudicij ratio habenda eſt in poſteriore condemnatione, vt perinde ex peculio deducatur, & ex poſteriore condemnatione id quod deduci poſſet, ſi ex priore iudicio iam condemnatus dominus fuiſſet. Quid enim dici poſſet iniquius quàm deteriorem eſſe conditionem patris vel domini in iudicio poſteriore de peculio, ob id ſolùm quod qui prior agit, negligentior fuerit in proſequenda lite, & tardiùs ad ſententiam iudicis peruenerit, quàm qui poſterior ad iudicium venit? Niſi fortè imputare volumus patri vel domino cur in priore iudicio non vrſerit aduerſus ſeipſum condemnationem vt deductionis priuilegium aut ſibi acquireret, aut acquiſitum non amitteret, quod certè eſſet ridiculum.

DEC. Senſus legis non ille eſt, vt in iudicio poſteriore de peculio deduci non poſſit illud ipſum quod in priore deduci potuiſſet, ſed hic potiùs, vt quod petebat creditor, qui prior quidem egit de peculio: ſed poſterior ad ſententiam iudicis peruenit, non ſit deducendum in poſteriore actione de peculio, quomodo deduceretur, ſi ex priore iam iudicatum eſſet, ratione illa quam Caius hic adfert, quod in actione de peculio melior conditio ſit occupantis *l. ex facto* 52. *infr. hoc tit. l. non enim* 6. *ſupr. de tribut. action. l.* 3. *ſupr. quod cum eo qui in alien. poteſt.* Occupaſſe autem is demùm videtur non qui prior litem conteſtatus eſt, ſed qui prior ad ſententiam iudicis peruenit. Neque in eo vlla fit iniuria patri vel domino, qui aduerſus hunc qui prior egit, ſed poſterior obtinebit, deducturus æquè eſt, quicquid poſteriori creditor priùs præſtiterit, & inter ſolos creditores hæc contentio eſt, quorum alteri qui prior ad ſententiam iudicis peruenit, imputari non poteſt, cur diligentior non fuerit in conteſtando: alteri verò qui prior egit, imputandum eſt, cur non diligentiùs litem proſecutus ſit; vt citiùs ad ſententiam perueniret. Quamuis in aliis pleriſque cauſis occupare intelligatur ille, qui prior litem conteſtatur, vt in actione tributoria *d. l. non enim*, vbi rationem diuerſitatis attulimus. Itemque in duobus reis ſtipulandi *l. ex duobus reis ſtipulandi* 16. *infr. de duobus reis*, & in eo qui ſibi aut alij ſtipulatus eſt, *l. ſi quis ſtipulatus* 57. *§. 1. de ſolut. & in ſpecie l. ſi Titius & Seius* 9. *infr. de verbor. oblig.* Benè igitur Caius ſcribit, ſi adhuc in ſuſpenſo ſit priùs iudicium de peculio & ex poſteriore priùs res iudicetur, nullo modo debere prioris iudicij rationem haberi in poſteriori condemnatione, quia fieri id non poſſet citra iniuriam diligentioris creditoris, cuius debitum deduci æquius eſt aduerſus negligentiorem quàm debitum negligentioris aduerſus diligentiorem. Patris autem vel domini nihil prorſus intereſt: nam quod in priore iudicio deduci potuiſſet, in poſteriore quoque deducetur.

11. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

SI noxali iudicio contentus dominus, litis æſtimationem obtulerit, de peculio deducendum eſt. quod ſi noxæ dederit nihil eſt deducendum.

Ad l. Si noxali 11.

RAT. DVB. Non debet eſſe in poteſtate patris vel domini, vt deteriorem faciat aduerſarij conditionem *l. 1. ſupr. de alienat. iudic. mutat. cauſ. fact.* Nec proinde vt poſſit ex peculio deducere, vel non poſſit: nam cùm deducit, facit vtique deteriorem conditionem creditoris agentis de peculio, qui tantò minùs conſecutus eſt. Atqui eſt in poteſtate & electione conuenti actione noxali ex delicto ſerui, vt vel damnum decidat, præſtita litis æſtimatione, vel ſeruum noxium noxæ dedat. Ea namque vis & poteſtas eſt noxalis iudicij *l. 1. & paſſ. ſupr. de noxal. action.* Ergo hæc diſtinctio adhibeatur, quam Vlpianus hìc ponit, an noxali iudicio conuentus dominus litis æſtimationem obtulerit, an ſeruum noxæ dedere maluerit, vt priore caſu deductio fiat ex peculio, poſteriore non item erit in poteſtate domini facere, vt deductioni locus ſit, vel non ſit.

DEC. Quod ſeruus debet ex delicto, deducendum eſt ex peculio, perinde atque id quod ex contractu debetur *l. ſed ſi damnum* 9. *§. ſiue autem ſupr. hoc tit.* Atqui quicquid pro capite ſerui præſtitum eſt à domino, in eo ſeruum debitorem domini ſui conſtitui certum eſt *l. Stichus* 16. *infr. de pecul. legat.* Ergo ſi noxali iudicio conuentus dominus litis æſtimationem obtulerit, conuentus poſteà de peculio eam poterit deducere. Neque verò hoc ipſius electioni & voluntati tribuendum eſt, ſed poteſtati iuris, quæ dominum ſanè obligat, vt ſerui ſui factum præſtet, & pro eius delicto præſtet in-

tegram litis æſtimationem : quod autem poteſt etiam dominus, ſi velit, ſeruum noxæ dedere, non tam ex ſummo iure proficiſcitur, quàm ex legis duodecim Tabularum benignitate, quæ domino hanc eligendi facultatem ſaluam eſſe voluit, ea ratione æquitatis quòd non debeat ſeruus damno adficere dominum in plus quàm quanti ipſe eſt *l. 2. ſupr. de noxal. action. §. ſumma autem ratione Inſt. eod.* Idque eſt quod dici ſolet, noxæ deditionem ſemper ſequi nec vnquam præcedere pecuniariam condemnationem *l. miles 6. §. decem inf. de re iudic.* Itaque cùm dominus pro noxa ſerui offert litis æſtimationem, licèt ita ſibi acquirat ius deductionis, non ideò tamen facit duriorem creditoris de peculio agentis conditionem, quàm ex iuris ratione eſſe debeat : quamuis faceret meliorem, ſi pro litis æſtimatione noxæ deditionem eligeret, quandoquidem eo caſu nihil ex peculio deduceretur, ne quidem æſtimatio ſerui cùm non poſſit ſeruus quiſquam videri in ſuo ipſe eſſe peculio *l. depoſui 38. §. Stichus infr. d. l. Stichus 16. in fin. de pecul. legat.* Porrò nemo iubetur facere meliorem aduerſarij ſui conditionem, ſed deteriorem facere tantùm prohibetur : nec diſtinguimus quanta ſumma ſit quam dominus ex delicto ſerui pro litis æſtimatione præſtiterit, quia licèt tanta ſit, vt expediret domino ſeruum ipſum noxæ dedere potiùs quàm pro eo damnũ decidere, totum tamen quod ipſe præſtiterit ex peculio deducetur, neque dolo quicquam feciſſe dominus videbitur, qui ſuũ habuit, ſeruo illo non carere *d. l. Stichus*, vbi tamen eleganter Africanus ait, non idem eſſe ſi vicarium ſerui ordinarij dominus pro ipſius vicarij delicto noxæ dederit. Tunc enim etiam ex ordinarij ſerui peculio deducendum eſſe pretium vicarij, quòd eo nomine ſeruus ordinarius ob defenſionem vicarij ſui debitor ſuo domino conſtitutus eſſe intelligatur.

1 ¶ Sed & ſi quid dominus ſoluturum ſe ſerui nomine repromiſit, deduci oportebit. quemadmodum ſi quid domino ſeruus pro debitore expromiſerat a. Idem eſt & ſi pro libertate b, quid domino expromiſit, quaſi debitor domino ſit effectus. Sed ita demùm, ſi manumiſſo eo, agatur.

Ad §. 1. Sed & ſi quid dominus.

RAT. DVB. Quod dominus ſoluturum ſe ſerui ſui nomine repromiſit, nondum ſolutum eſt, nec proinde abeſſe adhuc quicquam eo nomine domino videtur qui nec fortaſſis ex ſua vnquam promiſſione conuenietur. Non ergo interim deductioni locus eſſe hoc caſu poteſt, ſed tantùm cautioni quam à creditore agente de peculio præſtandam eſſe ſuprà diximus ex Marcello in *l. ſed ſi damnum 9. §. vlt. ſupr.* Quaſi ſeruus non ſit interim debitor domini, & meliùs ſit interuſurium medij temporis lucro cedere creditoris agentis de peculio, & certantis de damno vitando, quàm domini cui ſufficit indemnitatem præſtari eo tempore, quo aliquid ei abeſſe cœperit.

DEC. Domino abeſſe iam videtur id, in quo eſt pro ſeruo obligatus *l. ſi quis mandatu 28. in fin. ſupr. de negot. geſt.* Ergo in actione de peculio hoc quoque deducendum erit. Neque Marcellus in hoc diſſenſit à Iuliano, ſed in eo tantùm, quod Iulianus deductionem hanc ab initio fieri debere putabat, Marcellus verò non niſi eo caſu, quo creditor agẽs de peculio non mallet cauere ſe refuſurum domino, quicquid illum ex hac cauſa præſtare quandoque contingeret, idque propter medij tẽporis interuſuriũ : proinde etiam ex Marcelli ſententia deductio facienda eſt, & quidem ab initio niſi creditor offerat cautionẽ. Hoc enim ei præſtandum & indulgendum eſſe Marcellus voluit, ſcilicet patenti, vt in *l. 4. §. hoc autem iudicium infr. de damn. inf.* Et ita locus hic & totus §. ex illo intelligẽdus, & ſupplendus eſt. Nam cùm præſtatur cautio, hoc ipſo deductio fieri intelligitur ſaltem ex poſtfacto. Cautio ſiquidem pro deductione eſt, vt diximus ad *d. §. vlt.*

a *Quemadmodum ſi quid domino ſeruus pro debitore promiſerat.*

RAT. DVB. Non fit expromiſſor, niſi per ſtipulationem *l. & eleganter 7. §. ſeruus ſupr. de dol. mal.* vbi diximus *l. aliquando 13. in princ. infr. ad SC. Velleian. l. qui libertinus 37. §. ſed ſi creditori infr. de oper. libert.* ſicuti nec fideiuſſor *l. blanditus 12. C. de fideiuſſ.* expromiſſione enim fit nouatio *l. ſi verò 64. §. ſed et ſi reum 5. ſolut. matr.* quæ tamen non fit, niſi per ſtipulationem *l. 1. & paſſ. de nouat.* Atqui ſeruus cùm non habeat ius ſtipulandi, niſi ex domini ſui perſona *Inſt. de ſtipul. ſeruor.* ſicuti non poteſt ſtipulari à domino, ita nec rurſum videtur ei quicquam per ſtipulationem poſſe promittere, vt eadem ratio ſit obligationis ſerui paſſiuæ quæ actiuæ, non poteſt igitur pro debitore domini aliquid ipſi domino expromittere, vt domino obligetur.

DEC. Inter dominum ſtipulantem & ſeruum promittentem naturalis obligatio contrahitur, quamuis non etiam ciuilis, quia ſtipulatio quælibet etiam inutilis habet conſenſum, non minùs quàm contractus qui ſunt ex iure gentium, qui ſufficit ad inducendam naturalem obligationem *l. Stichum aut Pamphilum 95. §. naturalis infr. de ſolut. iunct. l. an inutilis 8. de acceptil.* Naturalis autem obligatio ſufficit ad nouationem, id eſt, ad transferendam in alium ciuilem quoque priorem obligationem *d. l. 1. in fin. de nouat.* Poteſt igitur ſeruus obligari domino ſi expromittat pro ipſius domini debitore, & conſequenter hoc quoque deducendum eſt in actione de peculio, tanquam à ſeruo debitum domino ex contractu, ex regula legis *ſed ſi damnum 9. §. ſiue autem ſup.* aliud eſt, ſi ſeruus à domino ſtipuletur, non enim valet ſtipulatio ad dominum naturaliter obligandum, quia ſtipulatio tota iuris ciuilis eſt, nec proinde ſtipulandi ius habere ſeruus poteſt, niſi ex perſona domini, quemadmodum diximus. Ergo vt ſtipuletur ab extraneo pro domino, non à domino ipſo.

b *Idem eſt & ſi pro libertate.*

RAT. DVB. Quod pro libertate promittitur in eum caſum, & in illud tempus promittitur, quo libertas data erit, atqui nullum poteſt habere peculium is, qui iam liber eſt, niſi filiusfamilias proponatur : ergo neque ex peculio deducendum erit hoc quod ſeruus pro libertate promiſit, quaſi collata obligatione in tempus inhabile, quod ad cauſam peculij attinet *argument. leg. Stichus 39. infr. de teſtam. manumiſſ. l. quod ſponſa 4. C. de donat. ant. nupt.*

DEC. Manumiſſione quidem deſinit eſſe peculium, ſicut & ſeruus deſinit ſeruus eſſe, ſed non extinguitur tamen actio de peculio, quæ etiam poſt manumiſſionem intra annum durat *l. 1. infr. tit. prox.* Quandiu autem durat actio de peculio, tandiu quoque neceſſe eſt ſupereſſe ius deductionis faciendæ ex peculio, cùm deductio illa fiat in iudicio, quod de peculio contra dominum eiúſve heredem fuit inſtitutum. Ergo & quod ſeruus pro libertate expromiſerit, æquè deducetur, quaſi ſeruo effecto domini debitore etiam ante manumiſſionem. Sed hoc ita ſi poſt eius manumiſſionem de peculio agatur, quomodo adhuc intra annum agi poſſe diximus. Nam ſi ante manumiſſionem ageretur, non poſſet deduci ex peculio ea ſumma, quæ nondum eſſet debita, tanquam non niſi ſub conditione promiſſa libertatis præſtandæ. Conditionem enim priùs exiſtere neceſſe eſt, quàm ex conditionali obligatione aliquid debeatur, ſiue ciuiliter ſiue naturaliter *l. cedere diem 213.*

de

de verb. ſign. Cæterum ſecuta manumiſſione adeò debitum intelligitur, id quod in ſeruitute pro libertate cõſequenda à ſeruo promiſſum fuit, vt quamuis non ſoleat ſeruus poſt manumiſſionem ex eo, quod in ſeruitute geſſit conueniri, quaſi alius homo factus, hoc tamen nomine conueniri poſſit actione in factum, ſi poſt manumiſſionem noua ſtipulatio nulla de ea re interceſſerit *leg. promiſſa 3. C. an ſeruus pro ſuo fact. iunct. leg. eum actum 17. ſupr. de negot. geſt.* Interdum etiam actione de dolo, vt in ſpecie *d. l. & eleganter §. ſeruus de dolo.* Nec enim decipiendus eſt dominus, qui non aliter manumiſſurus fuit, ſicut nec alius quiſquam qui id fecit, quod alter facturus non erat *l. ſi donaturus 9. §. 1. ſupr. de condict. cauſ. dat. l. purè 5. §. ſi tum infr. de doli mal. except. l. vlt. C. de pact. int. empt. & venditor. iunct. l. in traditionibus 48. ſupr. de pact.*

2 ¶ Sed ſi à debitore dominico ſeruus exegerit: an domini debitorem ſe fecerit, quæritur, & Iulianus libro duodecimo Digeſtorum, non aliter dominum deducturum ait, quàm ſi ratum habuiſſet, quod exactum eſt. eadem & in filiofamilias dicenda erunt. & puto veram Iuliani ſententiam. naturalia enim debita ſpectamus in peculij deductionem. eſt autem natura æquum, liberari filium vel ſeruum obligatione, eo quòd indebitum videtur exegiſſe.

Ad §. 2. Sed ſi à debitore.

Rat. dvb. Seruus qui à dominico debitore pecuniam exegit, nullo mandato præcedente exigit eam rem, quæ domino fuit debita. Ergo facit ſe hoc ipſo domini ſui debitorem, non minùs quàm ſi mandato præcedente exegiſſet, imò tantò magis quod exigens ſine mandato, culpam ſaltem contrahit, immiſcendo ſe rei ad ſe non pertinenti *l. culpa eſt 36. de regul. iur.* quæ culpa etiam delicto & furto proxima eſt, cùm ex huiuſmodi cauſa plerumque furtum fiat *l. ſi vendidero 80. §. ſi Titius infr. de furt.* nec debet melior eſſe conditio ſerui exigentis ſine madato, quàm ſi cum mandato, ſicut nec illius qui in mala fide eſt, quàm eius qui in bona *l. non ſolùm 13. ſupr. de noxal. action.*

Dec. Quod ſeruus exegit à debitore dominico, id eſt non peculiari, abſque mandato, perinde adhuc debetur domino ac ſi ſolutum ſeruo non fuiſſet, quia per eam ſolutionem debitor liberari non potuit, nec ſi crediderit ſeruum habere mandatum *l. qui hominem 34. §. ſi nullo infr. de ſolut.* nec enim debuit tam credulus eſſe, tamque facilis ad ſoluendum, ſed exigere mandatum debuit, vt tutò ſolueret *l. ſi quis inficiatus 13. inf. depoſ. iunct. l. 1. §. dolum autem ſupr. de eo per quem fact. erit.* Nulla ergo ratio eſt, vt eius pecuniæ, quam ſeruus nullo interueniente mandato à domini debitore exegit debitor factus videatur. Alioquin haberet dominus duos eiuſdem pecuniæ debitores, & eum qui ſoluiſſet, & ſeruum qui ſolutionem accepiſſet, quod eſſet abſurdum. Proinde verum eſt, quod Iulianus dixit, hanc pecuniam non aliter ex ſerui peculio deducendam eſſe, quàm ſi dominus exactionem ratam habuerit, quia ſi ratam habeat, facit vt debitam pecuniam exegiſſe videatur ſeruus, qui alioquin ſibi indebitam exegit, non modò ſi falſus procurator fuerit, ſed etſi falsò putauerit habere ſe ius exigendi, & ideò ſi liber homo eſſet, condictione ipſe teneretur, tanquam indebito accepto, quia ſolutio quæ non poteſt parere liberationem, parit ſemper condictionem *l. cùm quis 38. §. 1. & §. qui hominem de ſolut. l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum l. cùm te 32. §. 1. ſupr. de condict. indeb.* extra caſum ſingularem *l. Neratius 63. eod. tit.* Idque eſt quod Vlpian. ex Iuliano ſcribit, naturalia debita ſpectari in peculij deductione, ſcilicet ea demùm debita deduci ex peculio, quæ naturalem habent æquitatem, ex qua ſcilicet ſola æſtimatur naturalis obligatio *l. Stichum 95. §. naturaliter de ſolut.* quamuis vt debitor vel ſeruus domino, vel dominus ſeruo eſſe intelligatur ex cauſa ciuili, computandum ſit, vt non ex alia cauſa inter has perſonas obligatio naturalis contrahatur, quàm ex qua ciuilis obligatio inter alios contraheretur *l. non ſolum 49. §. vlt. infr. hoc tit.* Atqui tantùm abeſt, vt natura æquum ſit obligari ſeruum vel filiumfamilias ob id, quod indebitam pecuniam exegiſſe videatur, vt è contrario natura æquum ſit eum liberari, non quaſi aliquando fuerit obligatus, ſed hoc potiùs ſenſu ne in obligationem incidat ob eam cauſam, quippe qui nullum patri vel domino damnum intulerit, à quo non eſt debitor liberatus *d. l. ſi vendidero 80. §. ſi Titius de furt.* Et ita locus hic alioqui ſatis obſcurus intelligi proculdubio debet. Quomodo enim liberaretur ſeruus vel filius, qui nunquam fuiſſet obligatus? Quod autem loquitur Vlpianus poſt Iulianum de indebita pecunia exacta, noli ſic intelligere, quaſi fuerit omnino indebita (ponimus enim debitam fuiſſe domino, & debitorem dominicum fuiſſe illum qui ſoluit) ſed quia fuit indebitè per ſeruum aut filiumfamilias exacta, qui eius exigendæ nullum ius omnino habuerit, vt in *l. ſi procuratori 14.* vbi dixi *ſupr. de condict. cauſ. dat. l. ſi procurator 6. l. cùm indebitum 57. §. 1. ſupr. de condict. indeb.* Caue rurſus ne huius loci rationem ex eo petas, quod non videatur quiſquam alij mandaſſe, vt indebitam pecuniam exigeret ex *d. l. ſi procurator 6. §. Celſus ait.* Pertinet enim ratio illa ad eum caſum, quo is qui indebitum exegit, mandatum generale habuerit ad exigendum, vt in ſpecie illius legis: nos verò eum caſum tractamus, quo nullum prorſus mandatum ſeruus hic habuerit exigendæ pecuniæ à dominico debitore: quod verò addit Vlpianus idem in filiofamilias probandum eſſe, non aliam vtique recipit aut dubitandi, aut decidendi rationem quàm quæ à nobis de ſeruo allata eſt. Pari enim paſſu filiusfamilias & ſeruus ambulant, itemque pater & dominus in actione de peculio, niſi cùm diuerſitatis ratio aliqua reddi poteſt, vt in *leg. 3. §. ſed ſi filiusfamilias ſupr. iunct. leg. 3. §. vnde etiam infr. de iniuſt. rupt. & irrit. fact. teſtam.*

3 ¶ Eſt autem quæſtionis: an id, quod dominus ſemel deduxit, cùm conueniretur: rurſus, ſi conueniatur de peculio, eximere debeat: an verò veluti ſolutum ei videatur, ſemel facta deductione. & Neratius, & Nerua putant, item Iulianus libro duodecimo ſcribit, ſi quidem abſtulit hoc de peculio, non debere deduci: ſi verò eandem poſitionem peculij reliquit, debere eum deducere.

Ad §. 3. Eſt autem quæſtionis.

Rat. dvb. Deductio habet vim ſolutionis *l. Stichum aut Pamphilum 95. §. aditio verſ. aliquando infr. de ſolut.* videtur enim ſibi ſoluere dominus per deductionem, iam tum cùm incipit de peculio cõueniri *l. ſed ſi damnum 9. §. prætereà in fin. ſupr.* Atqui bona fides non patitur, vt idem bis exigatur *l. bona fides 136. de regul. iur.* Ergo neque vt bis idem deducatur, cùm effectu ipſo nihil differat deductio à ſolutione, niſi quod deductio commodior quædam ſolutio eſt. Sibi enim

ipſo

ipſe ſoluit, qui ex peculio deducit, quod ſibi debetur.

Dec. Non videtur deductum, quod non durat deductum, quomodo ſolemus dicere, non videri in rem verſum, quod non durat verſum *l. ſi pro patre* 10. §. *verſum infr. de in rem verſ.* nec permiſſum quod non durat permiſſum *l. item eorum* 6. §. *pen. ſupr. quod cuiuſque vniverſ. nomin.* nec lis inſtituta in qua quis non perſeueret *l. nam etſi is* §. 1. *ſupr. de inoff. teſtam.* nec in poteſtatem domini perueniſſe id, quod ita peruenit, vt auelli tamen ab eo poſſit *l.* 4. §. *tunc in poteſtatem infr. de vſucap.* nec denique ſolutum, quod non durat ſolutum *l. ſi rem* 20. *l. ſi quis aliam* 46. *l. in perpetuum* 61 *l. qui res* 98. *in princ.* & §. 1. *infr. de ſolut.* Ergo dominus qui poſt deductionem factam ex peculio eãdem peculij poſitionem reliquit, nec deduxiſſe credendus eſt: ſiue hanc nouam quandam cõceſſionem peculij eſſe velis, ſiue manente eodem peculio, & in eadem poſitione relicto, id quod deductum fuerat redditum potiùs, quàm denuò conceſſum eſſe *arg. l. filio* 23. *infr. de lib. & poſth. l. ab hoſtibus* 12. *C. de poſtlim. reuerſ. & redempt. ab hoſtib.* Eſt enim facilis reditus cuiuſque rei ad ſuam naturam *l. ſi vnus* 27. §. *pactus ne peteret in fin. ſupr. de pact. & d. l. filio.* Ita demum, ergo id quod ſemel deductum eſt, deduci iterum non poterit, ſi dominus de peculio id re vera abſtulerit, non etiam ſi eandem peculij poſitionem reliquerit. Sicut enim re non verbis peculium & conſtituendum & augendum eſt *l.* 4. §. 1. *l. non ſtatim* 8. *ſupr.* Ita re quoque non verbis minuendum eſt per deductionem & ablationem, vt quod deduci potuit, deductum verè dici poſſit: quamuis alioqui nuda domini, vel patris voluntas ſufficiat ad peculium vel adimendum in totum, vel minuendum *d. l. non ſtatim in fin.* nec quod in vna actione de peculio dominus deductionem fecerit verbo tantùm ad minuendam actionem illam, impedire poteſt, ne in alio quoque iudicio eandem deductionem, quam re ipſa nondum fecerit. Tametſi in compenſatione aliud ſit quæ vni petitioni deſtinata, alij poſteà obijci non poteſt *l. quod Labeo* 13. *infr. de compenſat.* nimirum quia deductio, quæ nudo tãtùm verbo fit deductio non eſt: at compenſatio etiam nudo verbo facta & oppoſita, vera compenſatio eſt, veræque ſolutionis vim obtinet, tanquam quæ fiat ipſo iure, ſi modò obijciatur *l. ſi ambo* 10. & *paſſ. eod. ill titul. infr.* & *Cod.*

4 ¶ Denique ſcribit: ſi ſeruus vicarium quinque valentem in peculium habuit, & domino quinque deberet, pro quibus vicarium dominus deduxiſſet, & mortuo poſtea vicario alium eiuſdem pretij ſeruus comparauerit: non deſinere domini eſſe debitorem, quaſi vicarius ille domino deceſſerit. niſi fortè, cùm eum ſeruo ademiſſet, & ſibi ſoluiſſet, tunc deceſſerit.

Ad §. 4. Denique.

Rat. dvb. Deductio vim ſolutionis obtinet, vt modò dicebamus ex *l. ſed ſi damnum* 9. §. *prætereà in fin. ſupr.* Atqui ſolutio ſiue naturalis ſit, ſiue ciuilis & imaginaria, vt acceptilatio, tollit obligationem omnem etiam naturalem, liberátque debitorem, dummodò facta ſit vero creditori *leg. in numerationibus* 44. *leg. penult.* & *paſſ. infr. de ſolut.* §. 1. & *paſſ. Inſtit. quib. mod. tollit. oblig. l. debitoris* 50. *infr. de fideiuſſ.* Ergo ſi ſeruus vicarium quinque valentem in peculio habuerit, & cùm domino quinque deberet, vicarium dominus deduxerit, exinde habendus eſt pro liberato, & deductionis quaſi ſolutionis poteſtate: & quamuis eo vicario mortuo ſeruus alium eiuſdem pretij comparauerit, non debet ea res facere, vt nouus hic vicarius, quaſi in prioris locum ſubrogatus, ad dominum pertinere debeat iure deductionis, aut deduci à domino nunc poſſit: cùm is qui deductus fuerat, non ſeruo, ſed domino perierit. Nec enim periculum caſus fortuiti contingentis poſt ſolutionem ad eum pertinere poteſt qui ſoluit, cùm fuerit liberatus, & obligatio ſemel extincta nunquam reuiuiſcat *l. qui res* 98. §. *aream de ſolut.* Periculum autem rei cuiuſlibet non ad alium quàm ad dominum ſpectare debeat *vulg. l. pignus* 9. *l. quæ fortuitis* 6. *C. de pignor. act. l. contractus* 23. *in fin. de regul. iur.* nec quod ſeruus hic quinque debeat domino, non vicarium ipſum, ad rem facit: ſiquidem conſtat etiam aliud pro alio volenti creditori ſolui poſſe *l. manifeſti* 17. *C. de ſolut. l. ſi non ſortem* 26. §. *ſi centum ſupr. de condict. indeb.*

Dec. Non videtur deductus à domino, eique ſolutus vicarius, quem in eadem peculij poſitione etiam poſt deductionem manere dominus voluit, ſecundùm ea quæ diximus ad §. præcedentem, cuius hic non niſi appendix, & ex eo illatio quædam eſt. Ergo quamuis vicarium valentem quinque dominus in priore actione de peculio, pro quinque deduxerit, cùm tamen eundem vicarium eidem ſeruo in peculium reliquerit, ideò videri poteſt ſeruus in illis quinque liberatus, nec proinde vicarius ille domino quaſi iam ſolutus deceſſiſſe, ſed perinde ac ſi nulladum deductio facta eſſet, poterit dominus in alia actione de peculio eadem quinque deducere, & pro iis ſi velit, nouum vicarium non tanquam in locum prioris, qui nunquam deductus fuiſſe intelligitur, ſubrogatum, ſed tanquam peculiarem, & eo iure quo aliud quidlibet quod peculij eſſet, poſſet deducere, niſi fortè inquit Vlpianus, prior ille vicarius tunc deceſſerit, cùm dominus eum iam ſeruo ademiſſet ſibique ſoluiſſet, quia quamdiu eum reipſa non abſtulit, & ſeruo ademit, in eodem peculio eum reliquiſſe intelligitur, eandemque peculij poſitionem, quæ ante deductionem fuerat, conſeruaſſe, licèt nullam aliam expreſſam voluntatis ſuæ teſtationem ea de re interpoſuerit. Planè ſi dominus vicarium illum, non tantùm verbo, ſed etiam facto ademerat, iſque poſteà deceſſiſſet, aliud probandum erit, quoniam deductio illa vera fuit, nec eo minùs effectum ſuum habuit, quod idem vicarius poſteà deceſſerit, quem eo caſu domino non ſeruo deceſſiſſe certum eſſet.

5 ¶ Idem rectè ait: ſi cùm vicarius valeret decem, dominus conuentus de peculio quinque pro ſeruo præſtitiſſet, quoniam quinque ipſi debebantur, mox vicarius deceſſiſſet: aduerſus alium agentem de peculio, decem dominum deducturum, quia & in eo, quod iam pro eo ſoluit, debitorem ſeruum ſibi fecerit, quæ ſententia vera eſt: niſi ſeruo ademit vicarium, vt ſibi ſolueret.

Ad §. 5. Idem rectè ait.

Rat. dvb. Si cùm vicarius valeret decem, dominus conuentus de peculio quinque præſtiterit, quoniam quinque ipſi debebantur, atque ita vicarium in peculio retinuerit, iſque vicarius ſubinde deceſſerit, negari non poteſt quin prior deductio effectum ſuum habuerit, cùm non niſi quinque dominus ſoluerit creditori agenti de peculio, cui alioquin citra deductionem

Digitized by Google

nem ſoluere decem debuiſſet. Ergo aduerſus alium creditorem agentem poſteà de peculio, non debet dominus decem deducere, ſed quinque tantùm, quaſi aliis quinque per deductionem iam ſolutis: ne contra bonam fidem eadem quantitas bis exigi videatur, nec quod dominus eundem vicarium in eadem peculij poſitione reliquerit, meliorem ipſius condicionem facere debet; cùm videri poſſit ita feciſſe, non tam vt vicarium illum totum in peculio relinqueret, quàm quia nō poterat totum vicarium deducere, quem ponimus dignum fuiſſe decem, cùm tamen quinque duntaxat domino deberentur. In quo hic caſus differt à ſuperiore, maiorémque videtur habere rationem dubitandi: ſed decidendi illa eſt, quam Vlpianus exprimit, quia & in quinque illis, quæ dominus hic pro ſeruo ſuo iam ſoluit, debitorem ſibi ſeruum fecit, qui proinde non minùs remanet debitor in decem, quàm ſi nihil dominus deduxiſſet: nam quod ad ſeruum pertinet, nihil deduxiſſe dominus intelligitur; cùm ſeruus in peculio ſuo vicarium retinuerit. Et ex decem, quæ dominus nunc deducit, quinque ſunt, quæ ex noua cauſa debentur, illa ſcilicet, quæ pro ſeruo dominus præſtitit priori creditori: nec enim antea domino debebantur, ſed quinque duntaxat. Hæc verò quinque, iam olim domino debita, etiamnum debentur; quia ſoluta non ſunt, ſed deducta verbo tantùm per vicarij retentionem, qui tamen in eodem, vt dixi, manſit peculio. Nam ſi ſeruo ademiſſet dominus vicarium, vt ſibi ſolueret (quomodo poterat adimere, ſi voluiſſet, non quidem iure deductionis, quia quinque duntaxat ei tum debebantur, cùm priore iudicio de peculio conuentus fuit, ſed quia præſtando creditori quinque pro ſeruo fecerat ſe creditorem in decem) nihil poſſet nunc in poſteriore iudicio deducere, tanquam qui iam tota decem ſibi ſoluiſſet per ademptionem vicarij, quamuis poſtmodum defuncti, cùm periiſſet domino non ſeruo, iuxta ea quæ diximus ad §. præcedentem. Parumque refert, an priori creditori quinque tantùm deberentur, an decem. Vtroque enim caſu, æquè decem in poſteriore iudicio deducentur. Ponendum tamen eſt, vt poſuimus, debita ei fuiſſe decem, non quinque duntaxat. Alioqui non debuiſſet Iulianus ſcribere, dominum priore iudicio conuentum de peculio, quinque tantùm pro ſeruo præſtitiſſe, quoniam ipſi quinque debebantur. Siquidem etiamſi nihil debitum fuiſſet domino, non tamen potuiſſet dominus pro ſeruo plus, quàm quinque præſtare creditori, cui non niſi quinque debita fuiſſent.

6 ¶ Quod autem deduci debere diximus id, quod debetur ei, qui de peculio conuenitur: ita accipiendum eſt, ſi non hoc aliunde conſequi potuit.

Ad §. 6. Quod autem.

RAT. DVB. Deductio parit retentionem, nam quod ex peculio deducitur, retinetur. Atqui meliùs & commodius eſt domino retinere, quàm petere *l. plus cautionis 25. de reg. iur.* Non ergo dominus eo minùs deducere ex peculio debet ea quæ ſibi debentur, quòd aliunde poſſit per actionem ea conſequi, vel in totum, vel ex parte.

DEC. Priuilegium deductionis quod domino datum eſt, vt conuentus de peculio ex perſona ſerui poſſit deducere ex peculio id quod ſibi debetur (ſic enim vocatur in *l. ex facto 52. infr. hoc tit. l. procuratoris 5. §. ſed eſt quaſitum ſup. de tribut. act.*) non aliam rationem habet quàm æquitatis, & neceſſitatis, ne alioqui moretur dominus in damno ſi beneficium deductionis, & retentionis ei denegetur cùm actionem aduerſus ſeruum ſuum habere nullam poſſit, adeóque præueniſſe alios omnes creditores, & cum ſeruo ſuo prior egiſſe, ſibique ſoluiſſe creditur *l. ſed ſi damnum 9. §. peculium ſupr.* Atqui nihil tale verendum eſt, cùm dominus aliunde quàm ex peculio conſequi indemnitatem ſuam poteſt; vt in ſpecie *l. 4. §. ſi opem ſupr.* Illud igitur temperamentum meritò inducendum fuit, vt eo caſu non poſſet ex peculio quicquam deducere, vt ſcilicet creditori agenti de peculio proſpiceretur, quem alioquin ex deductione per dominum facta damno affici neceſſe eſſet. Quippe qui ex contractu ſerui nullam niſi de peculio actionem habeat, nec aliunde quàm ex peculio indemnitatem ſuam ſperare poſſit. Æquum ſanè eſt domino priùs conſuli, ſed longè æquius vtrique proſpici, id eſt, etiam creditori, vt quantum fieri poteſt, neutra pars lædatur *leg. ex his 8. infr. quæ in fraudem creditor. leg. ſeruus dotalis 58. in fin. ſoluto matrimonio.* Excipe tamen caſum *legis quod ſeruus 56.* vbi dicemus *infr.*

7 ¶ Denique Iulianus ſcribit, venditorem, qui ſeruum cum peculio vendidit, ſi de peculio conueniatur, non debere deducere, quod ſibi debetur. potuit enim hoc ex ratione peculij detrahere, & nunc condicere quaſi indebitum: quoniam non eſt in peculio, quod domino debetur. poteſt (inquit) etiam ex vendito agere. quod ita erit probandum a, ſi tantùm fuit in peculio, cùm venderet, vt ſatisfacere debito dominus poſſit. cæterùm ſi quid poſteà acceſſit, condicionibus debiti exiſtentibus, quod dominus non diſtraxerat: contrà erit dicendum.

Ad §. 7. Denique Iulianus.

RAT. DVB. Actio de peculio quæ intra annum datur aduerſus dominum, qui ſeruum ſuum ſiue cum peculio, ſiue abſque peculio vendit, eadem actio eſt, quæ contra dominum daretur perpetua, ſi venditus non eſſet eaſdemque deductiones recipit, & conditiones *l. 2. infr. tit. prox. iunct. l. 1. eod.* Atqui in actione de peculio perpetua deducitur id omne, quod domino debetur, vt docuimus in præcedentibus. Ergo & cùm dominus ſeruum ſuum vendidit, etiamſi cum peculio vendiderit, ſi tamen actione de peculio conueniatur, æquè permittendum eſt, vt deducat, quod ſibi debetur. Neque enim credendus eſt, ius illud deductionis tranſtuliſſe in emptorem, cùm venditor ipſe ſit, qui conuenitur, nec quod venditori debetur, etiam emptori debeatur.

DEC. Non habet dominus priuilegium deducendi ex peculio quod ſibi debetur à ſeruo, ſi aliunde poſſit id conſequi, vt dictum eſt in §. *prox. præced.* Atqui in propoſita ſpecie habet venditor duplicem actionem, per quam poſſit indemnitati ſuæ proſpicere, condictionem indebiti per quam repetat, quod ex peculio ſoluit ad concurrentem vſque debiti ſui quantitatem, quia non eſt in peculio id, quod domino debetur, cùm non ſit veriſimile dominum id concedere ſeruo in peculium habere, quod ſibi debetur *l. ſed ſi damnum 9. §. prætereà ſupr.* poteratque venditor etiam poſt venditum cum peculio ſeruum, tradendo peculium detrahere ex ratione peculij id, quod ſibi debebatur quaſi nec venditum, & prætereà actionem ex vendito, quæ cùm ſit bonæ fidei danda eſt venditori ad conſequendum id omne, quod bonum & æquum eſt, licèt non deſit alia ſtrictior actio *l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.* adeóque ſi opus ſit etiam ad reſcindendam ipſam venditionem

lege

lege ex empto 11. §. is qui vina infr. de act. empt. Nihil ergo cauſæ eſt, cur in hac ſpecie danda domino ſit deductio in præiudicium creditoris agentis de peculio, cùm domino, eidemque creditori aliter conſultum eſſe poſſit, creditori verò non poſſit.

a *Quod ita erit probandum.* Reſtrictio hæc eſt ad poſteriorem partem ſententiæ Iuliani, qua parte dat venditori actionem ex vendito contra emptorem, cui vendidit ſeruum cum peculio, ad repetendum id omne, quod deduci ex peculio potuit, nec tamen deductum eſt. Ait enim Vlpianus non vſquequeqquaque id probandum eſſe, ſed cum hac diſtinctione, ſi tantum fuit in peculio ſerui, cùm dominus venderet, quantum erat in debito, vt ſcilicet ex eo peculio ſatisfacere debito dominus poſſet. Nam ſi poſtea quid acceſſerit peculio quod dominus non diſtraxerat, contrà erit probandum, inquit Vlpianus, id eſt, non erit ferendum, vt venditor actione ex vendito repetat omne id, quod ſibi debetur, eo prætextu quòd hodie tantum ſit in peculio, quantum ſatis eſt ad ſatisfaciendum domino. Non enim actio ex vendito porrigi poteſt vltra id, quod venditum eſt, & quod peculio vendito acceſſit extra cauſam venditionis, emptori proficere debet non venditori. Sunt tamen qui verba illa *ſi quid poſteà acceſſit*, intelligere malint de eo, quod acceſſerit debito ad illud augendum puta ſi debitum fuit vſurarium, vt ſenſus ſit, non eſſe dandam actionem domino, eidemque venditori, contra emptorem ex vendito ad omne id, quod hodiè debeatur, propter vſurarum fortè acceſſiones, quæ poſt factam venditionem deberi cœperint, ſed ſufficere illi debeat habere actionem ex vendito ad eam vſque debiti quantitatem, quæ venditionis tempore debeatur *arg. l. diuortio 35. §. vlt. ſupr. de negot. geſt.* Pro qua interpretatione faciunt verba illa *condicionibus debiti exiſtentibus*, niſi quod pro *exiſtentibus* mallem legere *exigentibus*. Alia enim condicio eſt debiti gratuiti, alia vſurarij. Sed vereor ne huic interpretationi non ſatis conueniant verba illa, quæ apud Vlpianum ſequuntur, *quod dominus non diſtraxerat*, quæ nemo non videt referri ad debitũ non poſſe, ſed ad peculium, niſi malles rurſum pro *diſtraxerat* legere *detraxerat*: nam & paullo antè ſcriptum eſt, *potuit enim hoc ex ratione peculij detrahere.* Et ita mihi omnino videtur. Alioqui non minùs difficile erit aptare priori interpretationi verba illa *condicionibus debiti exigentibus*, & quis eorum ſenſus eſſe poſſit, dicere, multo minùs ſi legas *exiſtentibus*. Sic namque interpretari ac ſi ſcriptum eſſet, *ſi quid poſtea acceſſerit peculio*, per quam acceſſionem fiat, vt hodie ſatisfieri in totum poſſit venditori, cui antea ſatisfieri non potuiſſet, ſi modò condiciones debiti extiterint, non eo magis tamen permittendum venditori, vt agat ex vendito ad totum debitum conſequendum, non videtur mihi probabile, cùm neque de condicionali debito Vlpianus hic loquatur, neque debitum vllo modo dici poſſit, quod ſub condicione debetur, antequàm condicio extiterit *l. cedere diem 213. de verb. ſignific. l. is cui 41. de oblig. & action.*

8 ¶ Idem ſcribit: ſiquis ſeruum, cuius nomine de peculio habebat actionem, comparaſſet: an poſſit deducere, quod ſibi debetur: quoniam aduerſus venditorem habeat actionem de peculio, & rectè ait poſſe. nam & quiuis alius poteſt eligere, vtrum cum emptore, an cum venditore ageret. hunc igitur eligere pro actione deductionem. nec video quid habeant creditores, quod querantur: cùm poſſint ipſi venditorem conuenire, ſi quid forte putant eſſe in peculio.

Ad §. 8. Idem ſcribit.

Rat. dvb. Non poteſt dominus ſerui conuentus actione de peculio deducere ex eo quod ſibi debetur, ſi aliunde conſequi indemnitatem poſſit *§. quod autem ſupr.* Atqui cùm quis ſeruum comparauit, cuius nomine habebat de peculio actionem, habet vtique aduerſus venditorem actionem de peculio, ſcilicet intra annum *tit. prox. infr.* Ergo ſi conueniatur ipſe, ex eiuſdem ſerui perſona actione de peculio tanquam nouus dominus, non eſt ei concedendum, vt aduerſus creditorem agentem deducat id, quod ſibi debetur.

Dec. Quilibet creditor ſerui venditi eligere poteſt, contra quem malit agere de peculio, an contra venditorem intra annum, ex parte illa edicti, de qua in *l. 1. in princip. infr. tit. prox.* an potiùs contra emptorem tanquam dominum actione perpetua. Ergo cùm idem eſt emptor, & creditor, nihil impedit quominùs eligat pro actione deductionem, id eſt, quominùs deducat, quod ab alio quolibet emptore conſequi per actionem poſſet, & à ſeipſo ſi poſſet ſecum agere: habet enim hæc deductio velut inſtar actionis, vt etiam ſecum egiſſe videatur, vt & in ſpecie *l. 6. §. peculium, & §. præterea ſupr.* Neque verò habent cæteri creditores quod conquerantur, quorum tamen duntaxat gratia de iure deductionis quæritur, vt per eiuſmodi deductionem, quàm minimùm fieri poteſt, lædantur. Poſſunt enim ipſi quoque venditorem conuenire de peculio, ſi quid fortè putant eſſe in peculio. Et cùm habeant electionem, an cum eo agere velint, an cum emptore admiſſa deductione. Non debet deterioris condicionis eſſe emptor idemque creditor: quomodo eſſet ſi contra venditorem agere de peculio cogeretur. Amitteret enim actionem quã habere deberet, contra quemlibet alium emptorem & quam exercere aduerſus ſeipſum non poteſt, ſi non ei liceret pro actione illa impoſſibili poſſibilem eligere deductionem. Iunge *l. ſi ex duobus 32. §. pen. infr. hoc tit.*

9 ¶ Non ſolùm autem, quòd ei debetur, qui conuenitur, deducendum eſt: verùm etiam ſi quid ſocio eius debetur. & ita Iulianus libro duodecimo Digeſtorum ſcribit. nam qua ratione inſolidum alteruter conuenitur, pari ratione deducere eum oportet, quod alteri debetur. quæ ſententia recepta eſt.

Ad §. vlt. Non ſolùm autem.

Rat. dvb. Quod inter alios actum eſt, aliis neque prodeſſe debet, neque nocere *tot. tit. Cod. int. alios act. aliis non nocer.* Ergo non eſt ferendum, vt qui actione de peculio conuenitur deducat, quod debetur alteri *l. ſed in emptore 13. infr.* Satis enim magnum priuilegium domini eſt, vt poſſit deducere quod ſibi debetur, nec vſque adeò extendendum eſt ad iniuriam & perniciem creditorum agentium de peculio, vt id etiam quod alij debetur deducatur. Sunt enim priuilegia omnia etiam quæ in corpore iuris clauſa ſunt, minùs fauorabilia, tanquam prohibita iis verbis legis duodecim tabolarum, *Priuilegia ne irroganto*, & conſequenter reſtringenda potiùs, quàm vel amplianda, vel multiplicanda.

Dec. Ius deductionis huius ſicut habet pro cauſa naturalem obligationem, ita totum pendet ex naturali æquitate *§. ſed ſi à debitore ſupr.* Naturalis autem æquitas facit, vt qui conuenitur actione de peculio poſſit deducere non tantùm id, quod ſibi, ſed etiam quod ſocio debetur. Quemadmodum è contrario, pro eo quod

Digitized by Google

quod vnus ex ſociis debet, alius quoque ſocius conueniri, & quidem in ſolidum poteſt. Eadémque vrget vtroque caſu ratio & iuris & æquitatis, cùm ſocietas faciat omnia inter eos communia *leg. 1. & paſſ. infr. pro ſocio, leg. quod debetur 51. infr. hoc titul. leg. 3. in princ. ſupr. de tributor. action.* Vt ſocietatis commoda ſequantur quem ſequuntur incommoda ex regula *leg. ſecundum naturam eſt 10. de regul. iur.* Nec poſſunt creditores peculiares hoc incommodum recuſare, pro quo habent etiam hoc commodum, vt quem ex ſociis velint aduerſarium ſibi poſſint eligere. Illum etiam cum quo non contraxerunt, adeóque penes quem peculium non eſt, vt ſubiicitur in *l. ſeq.*

12. IVLIANVS libro 12. Digeſtorum.

QVia hoc caſu etiam cum eo agi poteſt, penes quem peculium non eſt.

Ad l. quia hoc caſu 12.

RAT. DVB. Actio de peculio habet denominationem ſuam à peculio, nec aliam cauſam, quàm peculium: ergo non poteſt contra eum dari penes quem non eſt peculium.

DEC. Societas inducit communicationem bonorum omnium inter ſocios, & quidem ſola conuentionis poteſtate & traditionis cuiuſdam tacitæ, quæ inter eos interuenire creditur *l. 1. & 2. infr. pro ſocio.* Ac proinde facit, vt peculium quod ſeruus communis habet vtriuſque ſocij eſſe intelligatur. Hoc verò ſufficit, vt alteruter de peculio in ſolidum conueniri poſſit, licèt peculium penes alium ſit quam penes eum qui conuenitur. In hac enim actione non tam inſpiciendum eſt penes quem, quàm cuius ſit peculium, & quamuis peculium non ſit vtriuſque in ſolidum, quia duo eiuſdem rei domini in ſolidum ſinguli eſſe non poſſunt *l. 5. §. ſi duobus ſupr. commod. leg. de hereditate 19 § pater. de caſtrenſ. pecul.* Singuli tamen ſocij in ſolidum conueniuntur, quoniam qui cum ſeruo communi contrahit, vniuerſum eius peculium quod vbicumque eſt velut patrimonium intuetur *l. ſi ex duobus 32. in fine principij infr. hoc tit.* Nec debet in plures aduerſarios diſtringi qui cum vno contraxit *l. & ancillarum 27. §. vlt. eod. l. 2. ſupr. de exercit. act.* Is tamen qui conuenitur in ſolidum audiendus eſt ſi actionem quam contra ſocium habet præſtare paratus ſit *l. quod debetur 51. in fin. infr. hoc tit.* Iunge *l. quare 28. & quæ ibi dicam infr.*

13. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

SEd in emptore & venditore vera non eſt. item in fructuario & proprietario, & cæteris, qui non ſunt ſocij, ſed in domino, & bonæ fidei emptore. nam Iulianus libro duodecimo Digeſtorum ſcribit, neutrum eorum deducere id, quod alteri debetur.

Ad l. Sed in emptore 13.

RAT. DVB. Eadem ſolet eſſe cauſa emptoris ſiue ad petendum, ſiue ad defendendum, quæ fuit auctoris, id eſt, venditoris *l. inuitus 156. §. penult. de regul. iur.* ideoque ſolet exceptio rei iudicatæ à venditoris perſona ad emptorem tranſire *l. ſi à te 9. §. vlt. infr. de except. rei iudic.* quamuis dici ſoleat res inter alios iudicatas aliis nec prodeſſe debere nec nocere *tot. tit. Cod. int. alios act. & quib. res iudic. non nocet.* Fructuarius autem in pleriſque cenſetur veluti procurator proprietarij *l. 1. §. vltim. infr. de oper. noui nunciat.* Denique bonæ fidei emptor in pleriſque loco domini eſt *leg. bonæ fidei 48. de acquir. poſſ.* quia bona fides tantùm poſſidenti præſtat quantum veritas vbi lex impedimento non eſt *leg. bona fides 136. de regul. iur.* Ergo ſiue emptor ſerui ex cuius perſona & contractu agitur de peculio, conueniatur, deducere poterit non tantùm quod ſibi, ſed etiam quod venditori debetur in cuius locum & ius ſucceſſit, ſiue fructuarius conueniatur deducere poterit ſimiliter etiam id quod debetur proprietario, denique bonæ fidei emptor quod debetur etiam domino.

DEC. Alia perſona eſt venditoris, alia emptoris: alia item fructuarij, alia proprietarij, alia denique domini, alia bonæ fidei emptoris; habentque hi omnes iura ſeparata, & ex ſeparatis cauſis manantia *l. 1. §. 1. & infr. de SC. Silan. l. pen. de acquir. poſſeſſ. iunct. l. naturaliter 12. §. nihil commune eod.* Et quamuis ſuccedat emptor in ius & locum venditoris, non ideo tamen eadem perſona eſſe intelligitur, quia vniuerſalis ſucceſſor non eſt, ſed ſingularis, in quem perinde obligationes perſonales ſiue actiuæ ſiue paſſiuæ non tranſeunt, niſi quæ ſunt venditæ *leg. vltim. §. 1. infr. de contr. empt. leg. 1. § ſi heres ad Senatuſconſult. Trebell. leg. æris alieni 15. Cod. de donat.* Ergo quod priuilegium datum eſt domino, vt poſſit in actione de peculio id deducere quod ſibi debetur, non æquè dandum eſt emptori vt poſſit deducere quod debetur venditori. Nec fructuario vt deducat quod debetur proprietario, nec denique bonæ fidei emptori vt deducat quod domino. Secundùm ea quæ in dubitandi ratione diximus ad *§. vltim, leg. ſi noxali 11. ſupr.* Idémque dicendum generaliter de iis omnibus qui ſocij non ſunt, quia ſoli ſocij excipiuntur propter eam diuerſitatis rationem quam attulimus *ad dict. §. vltim.* dummodò ſciamus ſocios hac parte habendos eſſe eos etiam inter quos ſeruus communis eſt, quamuis ſine ſocietate, quia quod ad hunc ſeruum attinet habentur pro quodammodo ſociis & eodem iure cenſentur *leg. 3. in princip. ſupr. de tribut. act. l. & ancillarum 27. §. vltim. infr. hoc titul.* tanquam quos non conſenſus, ſed res ipſa coniunxerit ad ſocietatem vt Paulus loquitur in *leg. heredes 25. §. non tantùm ſuprà famil. eriſcund.* Extra hos caſus numquam ferendum eſt, vt in actione de peculio alius deducat quod alij debeatur, vt ex eiuſdem Iuliani authoritate Vlpianus hîc comprobat, cuius ſententiam contrariam in ſociis receptam eſſe dixerat, ne quis fortè Iuliani authoritate abuteretur ad eandem ſententiam ampliandam, & ad cæteras quoque perſonas de quibus diximus protrahendam.

14. VLPIANVS libro 14. Digeſtorum.

ITem cum teſtamento præſenti die ſeruus liber eſſe iuſſus eſt: cum omnibus heredibus de peculio agendum eſt. nec quiſquam eorum ampliùs deducet, quam quod ipſi debeatur.

Ad l. Item cùm teſtamento 14.

Rat. dvb. Non debet in plures aduerſarios diſtringi is qui cum vno tantùm contraxit *leg. & ancillarum* 27. *§. vltim. infr. leg.* 2. *ſupr. de exercitor. action.* Atquin is qui cum alieno ſeruo cotraxit, quem dominus teſtamento, præſenti die liberum eſſe iuſſit, non niſi cum vno contraxit, cuius totum peculium veluti proprium ipſius patrimonium intuitus eſt *dict. §. vlt. & leg. ſi ex duobus* 32. *in fine principij infr. hoc titul.* Ergo non debet in plures diſtringi aduerſarios vt cum hæredibus omnibus de peculio agendum habeat, ſed permittendum ei eſt, vt contra ſingulos in ſolidum experiatur. Præſertim cùm hæredes omnes quotquot ſunt vnam vnius defoncti perſonam repræſentent, ſicut hæreditas *l. heres & hereditas* 22. *infr. de vſucap.* eademque cum ipſo perſona eſſe cenſeatur *Nou.* 48. *de iureiur. à morient. præſt.*

Dec. Iura omnia defuncti diuiduntur ipſo iure per leg. XII. Tabularũ inter heredes omnes pro hereditariis portionibus *l.* 1. *C ſi cert. pet. & tot. tit. C. de heredit. action. l.* 5. *&* 2. *C. ſi ex plurib. hered. debit.* Exceptis iis iuribus quæ ipſo iure indiuiſibilia ſunt *l. heredes* 25. *§. an ea ſtipul. infr. famil. Ercifcund.* & meritò, quia cùm diuidat hereditatem in tot portiones in quot teſtator eam diſtribuit, aut quot ſunt eorum capita, quia ad legitimam inteſtati ſucceſſionem vocantur, non debuit facere aut permittere vt vnus pro alio conueniretur, quaſi tot conſtitutis per fictionem hereditatibus, quot ſunt portiones hereditariæ *l. in ſingulis* 77. *inf. ad legem falcidiam, & §.* 1. *Inſtitut. eod. titul.* Atqui ius actionis de peculio, itemque ius deductionis faciendæ in actione peculio commode ſcindi poteſt, vt ſcriptum eſt in fine huius legis. Neque eſt ex genere eorum indiuiduorum quorum peritio aut præſtatio non magis in heredum perſonis quàm in perſona defuncti ſcindi poteſt, de quibus in *leg.* 2. *§.* 1. *de verbor. obligation.* & in quibus tantùm illud obtinet quod ſubiicitur in *§. ex his,* eiuſdem legis, ex perſona heredum conditionem obligationis immutari non poſſe. Ergo benè Iulianus dixit, cum omnibus heredibus hoc caſo de peculio agendum eſſe, ſcilicet pro hereditariis portionibus, ſi pro iiſdem portionibus peculium penes eos ſit. Alioqui conueniendi erunt de peculio ſinguli heredes, non pro partibus hereditariis, quomodo ratione cæterorum onerum hereditariorum, neque in ſolidum, quomodo ſocij ſolent, ſed pro iis tantùm partibus quas in peculio habebunt, quia actio de peculio non tam hereditatis quàm peculij onus eſt, vt dicemus ad *l. ſiquis ſeruum* 29. *infr. ex leg. queſitum* 30. *§.* 1. *l. ſi ex duobus* 32. *in princ. infr.* Nec proinde quemquam eorum amplius deducturum, quàm quod ipſi debebatur. Non enim permittendum eſt vt vnus deducat, quod alteri debetur ex cuius perſona non conuenitur.

1 ¶ Item cùm ſeruus viuo domino mortuus eſt, deinde dominus intra annum plures hæredes reliquit: de peculio actio, & deductionis ius ſcinditur.

Ad §. Item cùm ſeruus.

Rat. dvb. Ex perſona heredum conditio obligationis, & actionis quæ ex ea obligatione contra defunctum competiit immutari non poteſt *d. l.* 2. *§. ex his infr. de verb. obl.* Atqui cùm ſeruus viuo domino mortuus eſt cœpit actio de peculio intra annum competere aduerſus dominum *l.* 1. *inf. tit. prox.* eáque actio in perſona domini fuit indiuidua, & in qua non potuiſſet ille pro parte defendere, vt nec alius quilibet debitor aut promiſſor *l.* 4. *in fin. de verb. oblig.* Ideoque & in ſolidum deducere potuiſſet quod ſibi debebatur. In eoque differt hic caſus à ſuperiore, in quo nunquam actio de peculio annalis cœpit competere contra defunctum, qui in teſtamento duntaxat ſeruum ſuum manumiſit. Non enim habet effectum manumiſſio niſi poſt mortem domini, adeoque poſt aditam hereditatem: ergo dicendum eſt ſi dominus ſerui iam mortui plures heredes reliquerit intra annum, nec actionem de peculio annalem, nec ius deductionis inter heredes ſcindi debere.

Dec. Ius actionis annalis de peculio non minùs quàm actionis perpetuæ diuiduum eſt, itemque vis deductionis: ergo diuiditur ipſo iure per legem XII. Tabularum inter plures defuncti domini heredes, quamuis non tam pro hereditariis, quàm pro peculiariis portionibus, ſi aliæ partes quàm hereditariæ factæ ſint in diuidendo peculio, vt diximus proximè. Nec ad hoc genus obligationis & actionis diuiduæ pertinet quod ſcriptum eſt in *d. §. ex his*, ſed ad obligationes & actiones indiuiduas ſui natura, & quæ ideo per legem XII. Tabularum diuidi non poſſint ne quidem inter heredes, vt conſtat ex verbis illius §. & ea *l. heredes* 25. *§. an ea ſtipulatio ſupr. famil. Ercifc.* Nam in obligationibus diuiduis aliud proculdubio iuris eſt, vt quamuis promiſſor non poſſit pro parte ſe defendere, heredes tamen eius poſſint, qui nec in ſolidum conueniri poſſunt pro ea parte peculij quę ad alios coheredes pertinet, ſed pro portione ſua quiſque hereditaria, & peculiari, diuiſio enim illa quæ fit per legem XII. Tabul. impedit ne in hereditate ſocij eſſe videantur *l. queſitum* 30. *§.* 1. *infr. hoc tit.* Iunge *l. ſi ex duobus* 32. *in princ.* vbi eadem quæſtio fuſiùs tractatur *infr.* & additur vnum ex pluribus iſtis heredibus conuentum liberare cæteros ipſo iure quamuis non etiam ex æquitate: conueniri autem poſſe & debere pro ea parte peculij quæ penes eum eſt. Quod intellige ſiue pars illa maior ſit, ſiue minor portione hereditaria. Nam in ſolis ſociis receptum eſt vt etiam is penes quem peculium nullum eſt de peculio tamen in ſolidum conueniri poſſit *l.* 2. *ſupr.*

55. Vlpianvs libro 29. ad Edictum.

Sed ſi duo ſint bonæ fidei poſſeſſores: adhuc dicendum erit, neutrum plus deducturum, quàm quod ſibi debetur. idemque & ſi duo ſunt fructuarij a quia nullam inter ſe habent ſocietatem. idem dicetur interdum & in ſociis b: ſi fortè ſeparata apud ſe peculia habeant: vt alter alterius peculij nomine non conueniatur. cæterùm ſi commune ſit peculium: & in ſolidum conuenientur, & deducetur, quod vtrique debetur.

Ad l. Sed ſi duo ſint.

Rat. dvb. Cùm duo ſunt domini eiuſdem ſerui, poteſt vnus ex ipſis conueniri de peculio in ſolidum, ne in plures aduerſarios diſtringatur creditor qui cum vno contraxit, & vniuerſum ſerui peculium tanquam proprium ipſius patrimonium intuitus eſt *leg. & ancillarum* 27. *§. vltim. leg. ſi ex duobus* 32. *in fine principij infr.* vt dixi *ad leg. ſed in emptore* 13. *ſupr.* habetque is qui conuenitur in ſolidum ius deducendi ex peculio etiam id quod alij debetur *l.* 4. *ſup. de trib. act.* Atqui duo bonæ fidei emptores duorum dominorum iure cenſentur propter bonam fidem quæ poſſidenti tantùm præſtat quantùm veritas vbi lex impedimento non eſt *l. bona fides* 136. Ergo æquè dicendum eſt poſſe illos ſingulos

&

Digitized by Google

& in ſolidum deducere etiam quod alij debetur, qui non conuenitur. Nam & vnu eorum conuento certum eſt alium ipſo iure liberari *l. ſi ex duobus 32. in princ. verſ. ſed etſi plures infr.*

Dec. Bonæ fidei poſſeſſores neque domini ſunt neque pro dominis habendi abſolute ac in omnibus, ſed in quibuſdam tantùm putà cùm tractatur de acquiſitione fructuum bona fide perceptorum *leg. bonæ fidei 48. de acquirend. rerum domin.* Nam in cæteris ferè omnibus lex impedimento eſt, ne poſſit bona fides tantùm præſtare poſſidenti quantùm veritas, cùm bona fides non ſit modus legitimus acquirendi dominij. Ergo non quemadmodum in duobus dominis eiuſdem ſerui obtinet vt poſſit vnus deducere etiam id quod alij debetur *dict. leg. 4. de tributor. action.* Ita & in duobus bonæ fidei poſſeſſoribus probandum eſt, & ratio euidens diuerſitatis illa eſt, quia non ſicuti plures domini, ita & plures bonæ fidei poſſeſſores in ſolidum de peculio conueniri poſſunt, ſed eorum quiſque de eo peculio quod penes ſe habet *l. ſi ex duobus 32. verſ. ſed etſi plures infr.* Nec proinde æquum eſt, vt poſſit vnus deducere quod alij debetur, cùm ex ſua, non ex alterius perſona conueniatur: quod in duobus eiuſdem ſerui dominis diuerſum eſt *dict. leg. & ancillarum §. vlt. dict. leg. 4. de tribut. action.* Duo enim domini eiuſdem rei ſunt in ea re quodammodo ſocij, vt dixi ad *d. l. ſed in emptore.* At duo bonæ fidei poſſeſſores nullam habent inter ſe ſocietatem ſicut nec duo fructuarij, vt ſequitur in texto. Mallem ego in principio huius legis legere *ſed etſi* eſt enim hæc dictio *ſed*, hîc continuatiua, non aduerſatina.

a *Idemque etſi duo ſunt fructuarij.*

Rat. dvb. Duo fructuarij melius comparantur duobus eiuſdem ſerui dominis, quàm duo bonæ fidei poſſeſſores: habent enim dominium vſusfructus, ideóque & vindicationem eius habent, *tot. titul. ſupr. ſi vſusfructus pet. leg. 1. §. vltim. de noui oper. nunciat.* quæ non niſi dominis datur *l. in rem 23. ſupr. de rei vindicat. l. Quintus 25. §. argento infr. de aur. & argent. legat.* Præter id quod vſusfructus in multis caſibus pars dominij eſt *leg. 4. leg. ſi Titio 33. §. 1. ſupr. de vſufruct.* Aut ſaltem portionis inſtar obtinet *leg. cùm filius 76. § dominus de legat. 2. leg. qui vſumfructum 58. de verbor. obligation.* quia emolumentum rei continet *d. §. dominus.* Proinde poſſunt duo fructuarij videri quodammodo ſocij in vſufructu ſicut & duo domini eiuſdem ſerui vt eorum vnuſquiſque poſſit conueniri in ſolidum de peculio, atque ita deducere id quoque quod alij debetur *dict. leg. & ancillarum 27. §. vltim. infr. hoc titul. iunct. dict. leg. 4. ſupr. de tributor. action.* præſertim ſi non alternis annis fruantur, quod plerumque fit, vt in *l. quoties 34. ſupr. de vſufruct. leg. 2. ſupr. quib. mod. vſufr. amitt.* vel eiuſdem temporis vſumfructum inter ſe partiantur, vt in *l. 1. & tot. tit. de vſufruct. adcreſc.*

Dec. vſusfructus in iure, non in parte conſiſtit *leg. Meuius 66. §. fundo de legat. 2. leg. ſi à reo 70. §. ſi reo infr. de fideiuſſorib.* Nec malè quis fundum ſuum dicit etiam cuius vſusfructus alienus eſt *leg. rectè dicimus 25. de verbor. ſignific.* Nulla ergo dominij ſocietate duo fructuarij iunguntur, nec magis inter ſe quàm cum domino proprietatis. Ergo nec bona eſt eorum comparatio cum duobus eiuſdem ſerui dominis, vt exemplo plurium dominorum poſſit eorum quiſque in ſolidum conueniri de peculio, & is qui conuenitur deducere quod alij debetur. Sunt verò ſimiliores duobus bonæ fidei poſſeſſoribus, vt poſſit vnuſquiſque de eo peculio conueniri, quod penes ſe habet non vltra *dict. leg. ſi ex duobus 32. verſ. ſed etſi plures infr. hoc tit.*

b *Idem dicetur interdum & in ſocijs.*

Rat. dvb. Societas facit commune peculium ſerui communis, ſicut & cætera bona omnia ſociorum communicat, ſi ſit vniuerſalis *l. 1. & 2. infr. pro ſocio.* Ergo facere debet vt & in ſolidum vnuſquiſque ex ſocijs poſſit de peculio conueniri, non pro ea tantùm parte quam habet in peculio, aut pro qua peculium penes ipſum eſt, & vt conuentus poſſit deducere non tantùm quod ſibi, ſed etiam quod ſocio debetur *l. ſi noxali 11. §. vlt. & ſeq.* vbi diximus *ſupr. hoc tit.*

Dec. Regulariter quidem ita eſt, ſed interdum fieri poteſt, vt ſocij peculia habeant ſeparata, ne alter alterius peculij nomine conueniatur: quod cùm accidit non poteſt inter eos commune eſſe peculium, cùm expreſſa conuentio faciat ceſſare tacitam traditionem, quæ ad inducendam illam communicationem interuenire creditur *d. l. 2. pro ſoc.* Extra hunc caſum & alios qui proponuntur *in leg. ſequent.* peculium commune eſt, & in ſolidum conuenientur ſinguli, & deducet conuentus vnus quod vtrique debetur *dict. leg. ſi noxali §. vlt.*

16. Ivlianvs libro 12. Digeſtorum.

Qvis ergo caſus eſt, quo peculium ſerui communis ad alterum ex dominis ſolum pertineat? in primis, ſi quis ſerui partem dimidiam vendiderit: nec peculium ei conceſſerit. deinde ſi quis ſeruo communi a pecuniam, vel res aliquas ea mente dederit, vt proprietatem earum retineret, adminiſtrationem autem ſeruo concederet. Marcellus notat. b Eſt etiam ille caſus, ſi alter ademerit, vel ſi omni quidem modo conceſſerit dominus: ſed in nominibus erit conceſſio.

Ad l. Quis ergo caſus.

Non ſatis aptè videtur hæc lex iuncta eſſe ſuperiori: nam in ſuperiore quidem dicitur poſſe aliquo caſu peculium ſerui communis eſſe non commune: ſed quis ille caſus ſit, ſtatim exprimit Vlpianus, ſi fortè ſocij ſeparata apud ſe peculia habeant, ac Iulianus hîc caſum quærit in quo non plura & ſeparata ſint eiuſdem ſerui peculia, ſed vnicum duntaxat, quod tamen ad alterum ex dominis ſolum pertineat, de quo in lege præcedente Vlpianus nihil dixerat. Duos ergo caſus affert Iulianus in quibus peculium ſerui communis ad alterum ex dominis ſolum pertineat, primus eſt, ſi vnus ex dominis partem ſuam ſerui communis vendiderit, nec peculium ei conceſſerit. Nec enim ſeruus vnquam venditus intelligitur cum peculio niſi expreſsè dictum ſit *l. quoties 29. infr. de contrahend. empt.* hoc enim caſu peculium huius ſerui non ad alium pertinere poteſt, quàm ad eum qui partem ſuam ſerui non vendidit, cùm emptor qui eiuſdem ſerui dominus nouus eſt nullam omninò partem in eius peculio habeat.

Kat. dvb. Peculium quod non eſt venditum ab eo qui partem ſuam ſerui vendidit, penes ipſum remanet *dict. leg. quoties*: ergo non ad alterum ex dominis ſolum pertinet.

Dec Pertinet quidem ad venditorem ſerui, ſed qui per ſerui traditionem emptori factam deſiit eſſe dominus cùm fecerit emptorem dominum partis. Proinde cùm emptor dominus ſit ſerui pro parte, nec vllam tamen peculij partem habeat: & rurſus, venditor partem quidem ſuam peculij retineat quam non vendidit, nulla

Ad l. Si ſeruus meus 17.

tamen ex parte dominus ſit ſerui, quia ſuam vendidit. Conſequens omnino eſt, vt quod penes hunc ſeruum remanet peculium totum pertineat ad ſolum dominum qui partem ſuam non vendidit. Sed totum, inquam, quod remanet poſt venditionem, non totum quod fuit antequam pars ſerui ab alio domino venderetur.

a *Deinde ſi quis ſeruo communi.* Secundus caſus eſt à Iuliano obſeruatus in quo euenit, vt peculium ſerui communis totum pertineat ad alterum ſolum ex dominis, ſi quis ſeruo communi nullum adhuc peculium habenti pecuniam vel res aliquas ea mente dederit, vt proprietatem eorum ipſe retineret, adminiſtrationem verò ſolam ſeruo concederet.

RAT. DVB. Quod ſeruo communi datur ab vno ex dominis cùm non poſſit acquiri ei qui dat, neceſſe eſt vt alij condomino vel ſi plures ſint, ſociis omnibus & condiuiſoribus acquiratur. Nam quod alicui ex dominis acquirere non poteſt id aliis qui ad obligationem admittuntur vt acquirat neceſſe eſt *l. proinde 7. in fin. l. item ſi ſeruus 9. in princ. infr. de ſtipul. ſeruor.* Siquidem perſona ſerui communis eius conditionis eſt vt in eo quod alter ex dominis poteſt acquirere, alter non poteſt, perinde habeatur acſi ſolius eius eſſet cui acquirendi facultatem habeat *leg. 1. §. communis ſeruus in fin. eod. tit.* Ergo hoc caſu peculium non poteſt ad eum ſolum pertinere, qui dedit, vt Iulianus credidit, ſed ad eum qui non dedit, vel ſolum vel ſaltem pro parte.

DEC. Cùm vnus ex dominis ſeruo communi pecuniam dat in eius poteſtate eſt quemadmodum datam velit. Nam ſi hoc ſolùm egerit, vt ea pecunia ſepararetur à ſuis rationibus, & in peculio ſerui eſſet, vt in hoc caſu Iuliani, remanebit eiuſdem domini proprietas, & adminiſtratio ſola ſerui erit vt peculij: ſi verò eo modo pecuniam ſeruo communi dederit quomodo alienis ſeruis dare & donare ſolemus, fiet alterius domini, aut ſociorum, ſi plures alij domini ſint, communis pro parte quam in eo ſeruo habebunt *l. per ſeruum 37. §. 1. l. quod fructuarius 49. inf. de acq. rer. dom.* Atqui ponit Iulianus vnum ex dominis dediſſe communi ſeruo pecuniam vel aliquas res ea mente vt proprietatem earum retineret: ſolam verò adminiſtrationem ſeruo concederet. Erunt ergo hoc caſu pecunia aut res illæ ſic datæ in peculium, & quidem tale quod totum pertineat ad eum qui dedit: nulla verò ex parte ad condominum qui nihil dedit. Non enim pendet hoc ex iuris tantùm poteſtate, ſed potiſſimùm ex dantis domini voluntate *d. l. per ſeruum. §. 1.*

b *Marcellus notat.* Adiiciuntur ex Marcelli notis ad Iulianum duo alij caſus in quibus accidit, vt peculium ſerui communis totum pertineat ad vnum ex dominis. Primus eſt, ſi alter ex dominis peculium ademerit: nihil enim vetat vnum ex dominis adimere peculium, alium verò non adimere. Alter eſt, ſi omni quidem modo dominus conceſſerit peculium ſeruo, id eſt, non adhibita ea diſtinctione quam adhibuit Iulianus in hac ipſa lege, & in *d. l. per ſeruum* §. 1. Sed in nominibus erit conceſſio. Primus caſus nullam habet dubitationem, cùm ademptione peculium moriatur quod habebat ſeruus communis ab eo ex dominis qui ademit: pro parte verò illius qui non ademit peculium maneat, nec ad alium pertinere poſſit, quàm ad eum ipſum dominum ſolum qui non ademit, de illo tantùm quæri poteſt, an ſi ademptum ſit peculium poſt pecuniam ſeruo communi creditam, & in rem alterius ex dominis verſam, poſſit agi de in rem verſo contra eum qui ademit, & pro qua parte cùm iam de peculio agi non poſſit, ne quidem intra annum *leg. 1. §. 1. infr. de in rem verſ.* Quæ quæſtio tractatur ab eodem Marcello in notis ad Iulianum in *l. interdum 14. eod. ill. tit.* vbi dicemus. Iunge quæ de huius legis quæſtione ſcripſimus *lib. 1. coniect. iur. ciuil. cap. 9.* Quod autem ad poſteriorem caſum pertinet, ratio illa dubitandi afferri poteſt, quod cùm vnus ex dominis pecuniam ſeruo communi abſolutè dedit, id eſt, non retenta ſibi proprietate, acquiritur ea pecunia ſoli condomino, cui ſoli acquiri poteſt ſecundum id quod proximè ſcripſimus ex *d. leg. per ſeruum 3. §. 1. infr. de acquir. rer. domin. d. l. 1. §. communis ſeruus, & l. item ſi ſeruus 9. infr. de ſtipul ſeruor.* Nec valde referre videtur an in pecunia, an in nominibus ſit conceſſio, quomodo Marcellus hìc diſtinguit, cùm appellatione nominum ſignificetur ea pecunia, vel aliæ res quæ in nominibus aut actionibus ſit *l. qui chirographum 59. de legat. 3. l. ſi conuenerit 18. ſupr. de pignor. action.* Sed decidendi ratio ſubtilior eſt, quod cùm nomina conſiſtant in actionibus, actiones autem transferri in ſeruum non poſſint nec magis vtiles quàm directæ, neceſſe eſt manere eas penes dominum, & conſequenter peculium quod totum in actionibus conſiſtit, penes eum ſolum eſſe qui dedit, non penes alium dominum cui nihil ex eiuſmodi conceſſione acquiri potuit niſi ſi quid ſeruo à debitoribus ſolutum eſſet. Actiones enim non alij poſſunt competere quàm creditori, nec creditor videri alius dominus, qui neque donatarius, neque alio vllo titulo ceſſionarius eſt, vt actiones vtiles ex ſua perſona habeat quas alij ceſſionarij habent poſt reſcriptum Diui Pij, de quo in *l. ſi cum emptore 19. ſupr. de pact. l. emptor 5. leg. poſtquam 7. & ſeq. Cod. de hereditate vel actione vendit. leg. 2. Cod. de obligation. & action. leg. vltim. Cod. quand. fiſc. vel priuat.* Præſertim cùm is qui concedit nomina ſeruo communi qui exercendarum actionum prorſus incapax eſt, non aliud poſſit videri concedere quàm quod ex iis nominibus aut exigetur aut ſoluetur, vt in *dict. leg. ſi conuenerit 18. ſupr. de pignorat. action.* Nam & cùm ſeruus manumiſſus eſt à domino inter viuos non adempto ei peculio (quo caſu peculium quoque ipſi conceſſum intelligitur) non aliter tamen poteſt ille debitores hereditarios conuenire, quàm ſi mandatæ ſint ei à domino actiones *l. ſi Sticho 53. infr. hoc tit.*

17. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

SI ſeruus meus ordinarius vicarios habeat: id quod vicarij mihi debent, an deducam ex peculio ſerui ordinarij? & prima illa quæſtio eſt: an hæc peculia in peculio ſerui ordinarij computentur. & Proculus & Attilicinus exiſtimant ſicut ipſi vicarij ſunt in peculio, ita etiam peculia eorum, & id quidem, quod mihi dominus eorum, id eſt ordinarius ſeruus debet, etiam ex peculio eorum detrahetur. id verò, quod ipſi vicarij debent, dumtaxat ex ipſorum peculio a, & ſi quid non mihi, ſed ordinario ſeruo debent b: deducetur de peculio eorum, quaſi conſeruo debitum: id verò, quod ipſis debet ordinarius ſeruus c non deducetur de peculio ordinarij ſerui: quia peculium eorum in peculio ipſius eſt. & ita Seruius reſpondit. ſed peculium eorum augebitur, vt opinor, quemadmodum ſi dominus ſeruo ſuo debeat.

Ad l. Si ſeruus meus 17.

RAT. DVB. Eodem modo ſe habet ſeruus ordinarius ad ſuum vicarium, quomodo dominus ad ſeruum ordinarium. Eſt enim vicarius ſerui ordinarij quodammodo ſeruus, vt hæc lex omnium aptiſſimè, & apertiſſimè probat. Atqui dominus ſolus ille eſt qui detrahit & deducit quod ſibi debetur ex peculio quod habet ſeruus ab ipſo domino: ergo nec alius quàm ſeruus ordinarius poteſt & debet deducere ex peculio vicarij id quod ipſi debet vicarius, nec rurſum ſi ipſi domino aliquid vicarius debeat ferendum eſt, vt dominus ſerui ordinarij deducat quicquam ex eo peculio vicarij, quod non tam domini quàm ſerui ordinarij eſſe intelligitur.

DEC. Sicut ſerui ipſi vicarij ſunt in peculio ſerui ordinarij, ita & ipſorum peculia: ſemper enim res ſequitur perſonam & conditionem perſonæ. Ergo quemadmodum dominus conuentus actione de peculio ex perſona & contractu ſerui ordinarij poteſt deducere id quod ſibi debetur à ſeruo ordinario ex peculio ordinarij, ita & ex peculiis vicariorum tanquam quæ ipſa ſint in peculio ordinarij, & multò magis quod ab ipſis vicariis ei debetur, deducere poterit ex eorum peculiis. Nec vllam in eo videri poteſt iniuriam facere ſeruo ordinario qui ipſe eiuſdem domini æque ſeruus eſt, & vicariorum ſuorum non tam dominus quàm conſeruus, quique deductionem nullam ex vicariorum ſuorum peculiis facere poteſt, tùm eius demùm ſit deducere qui de peculio conuenitur, ſeruus autem ordinarius nullo caſu conueniri poſſit ex ſuorum vicariorum contractibus, quia cum ſeruo nulla actio eſt *l. cum ſeruo 107. de reg. iur.*

a *Id verò quod ipſi vicarij debent, duntaxat ex eorum peculiis.*

RAT. DVB. Peculia vicariorum ſunt in peculio ſerui ordinarij, vt modò diximus. Ergo nihil refert an quod domino ſerui ordinarij debetur à vicariis detrahatur ex peculio ipſius ſerui ordinarij, an ex peculiis vicariorum: vtroque enim caſu deductio æquè fit ex peculio ſerui ordinarij.

DEC. Peculia vicariorum ſeparata & ſeparanda ſunt non ſolùm à rationibus dominicis quomodo peculium ſerui ordinarij *l. depoſiti 5. §. vlt. ſupr.* ſed etiam à rationibus ſerui ordinarij in cuius peculio ſunt *l. 4. §. vlt. ſupr.* non vti ne ſint in peculio ſerui ordinarij, ſed ne pro debitis vicariorum, peculium ſerui ordinarij inquietetur, & ne dominus ex contractibus vicariorum actione de peculio ſupra quàm in eorum peculio ſit, conueniatur. Nam quemadmodum inter liberos homines ſeparatio interdum facienda eſt bonorum defuncti à bonis heredis, idque propter creditores non heredis, ſed defuncti, & poſtulantibus creditoribus hereditariis, non etiam heredis *l. 1. inf. de ſepar.* Ita & in ſeruos eiuſdem domini, ſeparandum eſt peculium ſerui ordinarij à peculiis vicariorum, non propter creditores ſeruorum vicarij, ſed propter creditores ordinarij, vt conuentus ab iis dominus actione de peculio plus habeat vnde illis ſatisfaciat, quàm ſi concurſus creditorum qui cum vicariis contraxerunt, admitteretur, quòd ſi peculium ſerui ordinarij non ſufficiat ad creditores ipſius dimittendos quatenus ſeparatum eſt à peculiis vicariorum, nemo dubitat quin actione de peculio cogendus ſit dominus iis ſatisfacere ex vicariorum peculiis, tanquam quæ & ipſa ſint ex peculio & in peculio ordinarij: fit enim hæc peculiorum ſeparatio ne peculia confundantur, non vt ex peculio ſerui ordinarij peculia vicariorum detrahantur. Iunge *l. ſeq. infr.* quæ pendet ex hoc verſiculo.

b *Sed & ſi quid non mihi, ſed ordinario ſeruo debent.*

RAT. DVB. Dominus non deducit in actione de peculio quod alij domino debetur niſi ſint ſocij *leg. ſi noxali 11. §. vltim. & legib. ſequentib. ſupr.* Atqui ſeruus ordinarius dominus eſt vicarij ſui, non ergo poteſt dominus ſerui ordinarij deducere in actione de peculio quod ipſi ordinario debetur, quaſi alij domino debitum, inter quem & eum dominum qui conuenitur nulla poteſt videri contracta ſocietas.

DEC. Poteſt dominus conuentus de peculio deducere non tantùm id quod ſibi debetur, ſed etiam quod cæteris conſeruis quos habet ille in ſua poteſtate *leg. damnum 9. §. 1. & §. huic definitioni ſupr.* Atqui ſeruus ordinarius licèt pro domino vicarij habeatur fictione quadam iuris ſi cum vicario ſuo conferatur, reuerà tamen ſeruus eſt eiuſdem domini cuius & vicarius, ac proinde ſi cum domino ſuo conferatur conſeruus eſt vicarij ſui, non dominus, ſicut è contrario dominus ſerui ordinarij non minùs eſt dominus vicariorum quàm ordinarij: ergo & quod vicarij debent ordinario poteſt ex eorum peculiis dominus deducere tanquam conſeruo debitum, ac proinde ſibi. Quidquid enim debetur conſeruo, hoc quoque domino deberi nemo ambigit *d. §. huic definitioni.*

c *Id verò quod ipſis debet ordinarius ſeruus.*

RAT. DVB. Poteſt dominus deducere non tantū quod ſibi immediatè debetur à ſeruo, ſed etiam quod idem ſeruus debet aliis conſeruis, qui ſunt in eiuſdem domini poteſtate, vt proximè diximus. Atqui quod debet ordinarius ſuis vicariis, debet vtique ſuis conſeruis. Sunt enim vicarij non minùs conſerui eius qui ordinarius eſt quàm ille conſeruus ipſorum: ergo & quod ipſis debet ſeruus ordinarius deducendum eſt de peculio ſerui ordinarij ex cuius perſona dominus de peculio conuenitur.

DEC. Quod ſeruus ordinarius debet vicariis ſuis auget peculium vicariorum, & in ipſorum peculio eſt, ſicut & quod dominus ſeruo ſuo debet, auget peculium ſerui ſi dominus ei debitor manere voluerit *leg. quam Tuberonis 7. §. penult. ſupr.* Atqui peculia vicariorum ſunt in peculio ſerui ordinarij, ſicut & vicarij ipſi ſunt: ergo & quod debetur vicariis eſt in peculio ſerui ordinarij, proindeque ex eo deduci nec poteſt nec debet.

c *Sed peculium eorum augebitur.*

RAT. DVB. Peculium vicariorum non poteſt augeri ex eo quod ſeruus ordinarius debet quin peculium ordinarij minuatur, vt in rebus naturalibus euenit generationem vnius eſſe corruptionem alterius. Atqui peculium vicarij eſt in peculio ſerui ordinarij, vt iam diximus. Ergo eueniet vt peculium ordinarij & augeatur ſimul, & minuatur, quod tamen abſurdum videtur, & implicare contradictionem.

DEC. Peculium ſerui vicarij eodem modo ſe habet erga peculium ordinarij, quomodo ſe habet peculium ordinarij erga patrimonium domini, quia & ordinarius dicitur dominus vicarij, quomodo dominus dicitur dominus ordinarij, atqui peculium ſerui ordinarij augetur ex eo quod dominus ipſi debet *dict. leg. quam Tuberonis 7. §. penultim. ſupr.* Ergo & peculium vicarij augeri conueniens eſt ex eo quod ipſi ordinarius debet. Neque verò abſurdum eſt aut implicat contradictionem vt peculium ordinarij eodem tempore & augeatur & minuatur, hoc fit enim diuerſis reſpectibus. Augetur namque in peculio vicarij, minuitur in ipſo peculio ordinarij quatenus conſideratur ſeparatum à peculio vicarij, quæ ſeparatio neceſſaria eſt vt peculium vicarij aliquod conſtituatur, quod alioquin conſtitui non poſſet. Item vt ſeparetur cauſa creditorum ſerui ordinarij à cauſa creditorum vicarij. Aliter enim, atque aliter deductio facienda eſt ſi dominus ex perſona & contractu ſerui ordinarij, vel ex perſona & contractu vicarij de peculio conueniatur. Cæterùm ſi vtrumque peculium & ordinarij & vicarij conſideretur tanquam vnicum, cuius proprietas ad communem dominum ſeruorum

omnium pertineat, idem manebit & eiuſdem quantitatis peculium cuius anteà fuit, hoc eſt neque auctum neque diminutum. Subtilis ſanè hic tractatus eſt, & verba illa Vlpiani, *vt opinor*, non obſcurè innuunt viſum illi eſſe caſum hunc habere aliquid dubitationis.

18. Pavlvs libro 4. Quæſtionum.

CVi conſequens eſt: vt ſi Sticho peculium ſuum legatum ſit, iſque ex teſtamento agit: non aliter cogetur id, quod vicarius eius teſtatori debet, relinquere: niſi is, id eſt vicarius peculium habeat.

Ad l. Cui conſequens eſt.

Eſt hæc illatio ex eo quod in præcedente lege ſcriptum eſt, in verſiculo, *Id verò quod ipſi vicarij debent, duntaxat ex ipſorum peculio.* Nam ſi ita eſt, vt eſt, conſequens omnino ſit, vt ſi Sticho ſeruo ordinario vicarium habenti teſtator peculium ſuum legauerit, & Stichus teſtamento factus liber, ex teſtamento agat vt conſequatur peculium, non aliter cogatur id quod vicarios eius teſtatori debuit penes heredem relinquere, quàm ſi is vicarios peculium habeat. Nam cùm non poſſit deducere dominus ex peculio ſerui ordinarij quod à vicario debetur: ſed tantùm ex peculio vicarij, fatendum eſt nihil poſſe deduci aut relinqui ex peculio vicarij quod nullum eſt. Ratio igitur dubitandi & decidendi ad hanc legem, eadem eſt quæ ad *d. verſ. Id verò quod ipſi vicarij debent.* Iunge *l. depoſuit 38. §. Stichus*, & quæ ibi dicemus *infr.*

19. Vlpianvs libro 29. ad Edictum.

HInc quæritur, ſi ordinarij ſerui nomine actum ſit de peculio, an agi poſſit & vicariorum? & puto non poſſe. Sed ſi actum ſit de peculio vicarij, agi poterit de peculio ordinarij.

Ad l. Hinc quæritur 19.

Rat. dvb. Diuerſum & ſeparatum eſt peculium ordinarij ſerui à peculio vicarij, vt vidimus in *leg. ſi ſeruus meus 17. ſupr.* Ergo non eſt bona conſecutio vt ſi de peculio actum ſit ſerui ordinarij nomine contra dominum, agi poſtà non poſſit & vicariorũ. Id enim eſt quod vulgò iactari ſolet ex ſeparatis non inferri *vulg. leg. Papinianus 20. ſupr. de minor.* Aut ſi hoc admittimus, quia peculia vicariorum ſunt in peculio ordinarij, quaſi vnum & idem peculium ſit ordinarij & vicariorum, cur non æquè dicimus ſi actum prius ſit de peculio vicariorum etiam de peculio ordinarij poſteà agi non poſſe? quod tamen Vlpianus hic negat.

Dec. Cùm actum eſt de peculio ordinarij, etiam de peculio vicariorum actum eſſe intelligitur, non quod vnum, & idem ſit peculium ordinarij & vicariorum eius, ſed quia peculia vicariorum in peculio ſerui ordinarij continentur *d. leg. ſi ſeruus.* At cùm prius actum eſt de peculio vicariorum, non idcircò actum videri poteſt de ordinarij peculio, quia non ſimiliter peculium ordinarij in peculio vicariorum continetur. Non enim ſicut id, quod minus eſt continetur in eo quod plus eſt, ita & quod plus eſt, in eo quod minus *l. 1. §. ſi ſtipulanti inf. de verborum obligat. l. in eo 110. de regul. iur.* Agendo igitur actione de peculio contra dominum ex contracto ſerui, tota de peculio acti conſumitur, etiam ex contractu & perſona vicariorum, quia omne peculium ſerui ordinarij, & conſequenter etiam illud quod habuit in peculiis vicariorum, in iudicium deductum intelligitur, non item cùm actum eſt de peculio ex perſona vicariorum duntaxat. Quæ autem ita ſunt inter ſe comparata, vt vnum in alio contineatur, non quid vnum, ſed plura ſunt. Aliud enim eſt id quod continet, aliud quod continetur.

1 ¶ Poteſt eſſe apud me duplicis iuris peculium. vt putà ſeruus eſt dotalis: poteſt habere peculium, quod ad me reſpiciat, poteſt & quod ad mulierem. nam quod ex re mariti quaſiit, vel ex operis ſuis, id ad maritum pertinet: ideò ſi reſpectu mariti hæres ſit inſtitutus, vel ei legatum datum: id eum non debere reſtituere, Pomponius ſcribit. ſi igitur mecum agatur ex eo contractu, qui ad me reſpicit: vtrum omne deducam, quodquod debetur mihi, ſiue ex mea cauſa, ſiue ex ea quæ ad vxorem reſpicit: an verò ſeparamus cauſas quas in duobus peculiis, vt & cauſa debiti quod petitur ſpectetur: vt ſi quidem ex eo peculio agatur, quod ad mulierem ſpectat: id deducam, quod ex eo contractu debeatur: ſi ex eo contractu, qui ad me reſpicit, meum deducam? quæ quæſtio dilucidiùs eſt in fructuario tractata: vtrum ex eo demùm contractu poteſt de peculio conueniri, quod ad ſe pertinet, an ex omni? & Marcellus etiam fructuarium teneri ſcribit, & ex omni contractu. eum enim, qui contrahit, totum ſerui peculium, velut patrimonium intuitum. certè illud admittendum omnimodo dicit: vt priore conuento, ad quem res reſpicit, in ſuperfluum is, cui quæſitum non eſt, conueniatur. quæ ſententia probabilior eſt, & à Papiniano probatur. Quod & in duobus bonæ fidei emptoribus erit dicendum. Sed in marito melius eſt dicere a, ſimpliciter cum de peculio teneri. Sin autem maritus, huiuſmodi ſerui nomine, aliquid præſtiterit: an aduerſus mulierem agentem dotis nomine deducere id poſſit? & ait ſi id quod creditori præſtitum eſt ad vtriuſque generis peculium pertinebit, pro rata vtrique peculio cedere debere. ex quo intelligi poteſt, ſi ad alterum peculium contractus pertinebit, modò ſoli vxori detrahi, modò non detrahi, ſi ad id peculium pertinuit contractus quod apud maritum reſedit.

Ad §. 1. poteſt eſſe.

Rat. dvb. Difficile eſt, vt vnus idémque homo plurium perſonas ſuſtineat, inquit Paul. in *l. ſi plures 9. ſup. ed pæll.* Atqui non poteſt quis habere penes ſe duplicis

ioris

iuris peculiũ niſi duorũ perſonas ſuſtineat, vt in eo exẽplo videre eſt, quod hic adfert Vlpianus, de ſeruo dotali, qui poteſt habere peculium vnum, quod ad maritum reſpiciat, & aliud quod ad mulierem. Id enim fieri non poteſt quin ſeruus habeatur, & mariti & mulieris, & vniuſcuiuſque in ſolidum, quod tamen fieri nullomodo poteſt, non magis quàm, vt quis ſit in duorum poteſtate, aut vt duo ſint eiuſdem rei domini in ſolidum, contra *l. ſi filiusfamilias 33. in fin. infr. de teſtament. milit. l. 5. §. ſi duobus vehiculum ſupr commod. l. de hereditate 19. §. pater de caſtrenſ. pecul.* Ergo non poteſt ſeruus dotalis nec alius quiſquam habere penes ſe duplicis iuris peculium.

Dec. Seruus dotalis ita eſt in bonis mariti, vt tamen ſit mulieris *l. quamuis 75. infr. de iur. dot. l. ſi conſtante 24. §. ſi maritus infr. ſolut. matr. l. doce 9. C. de rei vindic.* aut ſi malis ſequi Tribonianeam iuriſprudentiam, dominium rei dotalis ſubtilitate iuris pertinet ad maritum, re vera tàmen eſt mulieris *l. in rebus 30. C. de iur. dot.* Nihil ergo vetat quominùs duplicis iuris habeat peculium, ſed diuerſis reſpectibus. Vnum reſpectu mariti, alterum verò reſpectu mulieris. Nam quod ex re mariti, vel operis ſuis quæſiit ad maritum pertinere credunt, cùm id omne ſit in fructu, fructus autem rerum dotalium pertineant omnes ad maritum pro matrimonij ferendis oneribus *vulg. l. pro oneribus 20. C. eod. l. dotis fructum 7. infr. eod. ill. tit. l. vlt. infr. ſolut. matr.* Vnde eſt quod ſi reſpectu & contemplatione mariti ſit ſeruus dotalis heres inſtitutus, vel legatum ei datum fuerit, marito acquirit, nec debet maritus ſoluto matrimonio id reſtituere, *dict. l. vltim. ſolut. matr.* quia is cuius contemplatione ſeruus heres inſtitutus eſt, aut legatum accepit, heres aut legatarius ſcriptus intelligitur *l. ſi ſerui 21. & ſeqq. ſupr. de vſufr. l. ſeruus dotalis 58. ſolut. matrim l. ſi legato 65. de iur. dot.* Et aliis cauſis quæ nihil commune habent cum fructibus dotis, ſeruus dotalis acquirit mulieri non marito, & peculium quod habet mulieris eſt, non mariti *dict. l. ſeruus eod. ſolut. matrim.* Hic autem tractatus eò pertinet, vt ſciamus ſi maritus actione de peculio conuentus ſit ex eo ſerui peculio, quod ad maritum non ad mulierem reſpicit, an poſſit deducere omne quod ſibi debetur, ſiue ex ſua cauſa, ſiue ex ea, quæ ad vxorem quoque reſpiciat, an verò ſeparari debeant cauſæ peculiorum, quaſi in duobus peculiis, vt non tam perſona ſerui ex cuius contractu agitur, quam cauſa debiti quod petitur, ſpectetur: vt ſi quidem ex peculio agatur quod ad mulierem ſpectet, id deducat maritus, quod ex eo contractu debeatur: ſin ex eo contractu qui ad maritum ſolum reſpiciat, is ſuum tantummodò deducat, nec tamen reſpondet Vlpianus ad propoſitam quæſtionem, ſed ſubiicit quæſtionem hanc dilucidiùs tractatã eſſe in ſeruo fructuario, vtrum ex eo demùm contractu poſſit de peculio conueniri qui ad ſe pertinet (legendum enim eſt, *qui* non *quod*) an verò ex omni, id eſt, etiam ex eo contractu qui ad proprietarium pertineat: eſt enim ſeruus fructuarius non abſimilis dotali in eo, quod duplicis iuris peculium æquè habere poteſt, quaſi duos quodammodo habens dominos, proprietarium, & fructuarium, & nunc acquirens huic, nunc illi *dict. l. ſi ſerui 21. & ſeqq. ſupr. de vſufr.* Reſpondet autem ad ſecundam hanc quæſtionem, fructuarium teneri ex omni contractu, id eſt, etiam ex eo qui ſpectat ad proprietarium. Contrà quàm ſcripſerit Pomponius in *l. 2. ſupr.* ratione illa quòd is qui cum ſeruo contrahit totum ſerui peculium velut proprium ipſius patrimonium, vbicumque ſit, intuitus eſſe videatur *l. ſi ex duobus 31. in fine principij l. quoties 47. §. vlt. infr. eod.* Sed tamen deflectit in mediam quandam ſententiam, quam & probabiliorem, & à Papiniano probatam eſſe Vlpianus ait, vt ſolent mediæ ſententiæ eſſe humaniores *l. vlt. infr. de iur fiſc. l. adeò 7. §. cùm quis infr. de acquir. rer. domin.* Vt prior quidem conueniri debeat, is ad quem contractus reſpicit, non ſufficiente autem eius peculio in ſuperfluum quod deeſt etiam alius conueniatur, ne alioqui fraudetur is, qui cum ſeruo contraxit totius peculij vbicumque, & vndecumque eſſet, contemplatione. Idémque in duobus bonæ fidei emptoribus dicendum eſſe adiicit. Ratio igitur dubitandi contra priorem Marcelli opinionem petenda eſt ex Pomponio in *dict. l. 2. ſupr.* decidendi verò non alia melior quærenda eſt, quàm quæ à Marcello ipſo allata fuit. Aduerſus poſteriorem autem eiuſdem Marcelli ſententiam, quæ adhibito temperamento diſtinguit. Ratio dubitandi petenda eſt ex ea ipſa ratione, quam Marcellus pro ſua prima opinione attulit: decidendi verò ex eo quod Pomponius ſcribit in *d. l. 2. ſupr.* Ex qua cauſa ſeruus acquirit fructuario conueniendum eſſe priùs fructuarium, ex reliquis verò proprietarium, ſcilicet vt diſtinctio peculiorum fiat, quia duo ſunt peculia, licèt vnus tantùm ſit ſeruus, qui duplicis iuris habet peculium, non quidem abſolutè, quaſi ſolus ille conueniendus omnimodo ſit ad cuius perſonam contractus reſpicit, nunquam verò alius, vt credidit malè Pomponius, ſed interim, id eſt, quouſque appareat ex eo peculio creditori ſatisfieri in totum non potuiſſe: niſi malis ad excuſandam Pomponij ſententiam, iuxta Marcelli, Vlpiani & Papiniani diſtinctionem eam intelligere, quod benignius certè fuerit, licèt non Pomponij verbis conuenientius. Prior ſanè Marcelli ſententia quamuis ex mera iuris ſubtilitate defendi poſſit, minùs tamen æqua eſt longè *l. ſi creditor 37. §. vlt. infr.*

a *Sed in marito melius eſt dicere.* Hic verſiculus Triboniani proculdubio eſt, mulieribus, vt ſolet plus æquo fauere volentis, & exiſtimantis ad quæſtionem de ſeruo dotali propoſitam nihil ab Vlpiano in præcedentibus reſponſum fuiſſe, cùm tamen ſatis reſponderit, quando ad propoſitam de fructuario quæſtionem reſpondit, idémque in duobus bonæ fidei emptoribus iuris eſſe adiecit. Cur enim aliud iuris in marito conſtitueretur? Niſi hactenus vt ſolus quidem ille conſtante matrimonio de peculio conueniri poſſit etiam ex contractu ad mulierem ſolam reſpiciente, ſed non vt æquè ex ſolo mariti peculio ſatisfieri priùs debeat, tum quoque cum ex ſerui contractu ad ſolam mulierem reſpiciente de peculio agitur, ſalua marito aduerſus mulierem ſoluto matrimonio repetitione: Marcelli enim ſententia fuit, quam in ſequentibus Vlpianus & refert & probat, ſi id quod creditori à marito præſtitum eſt, ad vtriuſque generis peculium pertineat vtrique peculio decedere ab initio pro rata debere, non ex ſolo mariti peculio ſolutum intelligi, ſed ſi ad alterum duntaxat peculium pertinebit, id eſt, aut ad maritum ſolum, aut ad ſolam mulierem, modò ſoli vxori detrahi, modò ſoli marito. Nempe ſi peculium illud ſufficiat creditori: Nam ſi non ſufficiat, perinde æquum erit ſuperfluum ex alio peculio præſtari, etiamſi mulier ex eo damnum paſſura ſit, ne alioqui fraudetur creditor, qui vniuerſum ſerui peculium qualecumque & vndecumque eſſet, intuitus, & bona fide ſecutus fuiſſet, quod cùm ita ſit non poſſum intelligere quem ſenſum, aut quem effectum habere poſſit totus hic verſiculus, quem Triboniano adſcribimus. De quo quia plura ſcripſimus *lib. 8. Coniect. cap. 14.* nihil ampliùs hîc dicemus.

2 ¶ Interdum & ipſi fructuario aduerſus dominum datur actio de peculio: vt putà apud eum habeat peculium, apud ipſum verò aut nihil aut minus, quàm fructuario debetur. idem etiam contrà eueniet. quamuis in duobus dominis ſufficiat pro ſocio, vel communi diuidundo actio.

Ad §. 2. interdum.

RAT. DVB. Duobus dominis ſufficit pro ſocio vel communi diuidundo actio, nec permittendum iis eſt vt inuicem agant de peculio, quemadmodum ſcriptum eſt in fine huius §. *& in l. ſeq.* Atqui proprietarius & fructuarius ſunt duo domini, non ideò ſolùm quòd ille dominus ſit proprietatis, hic verò vſusfructus. Sed etiam quia vſusfructus in pleriſque caſibus pars dominij eſt, aut ſaltem partis inſtar obtinet, quia emolumentum rei continet, vt diximus ad *leg. ſed ſi duo* 15. *ſupr. ex l.* 4. *l. ſi Titio* 33. §. 1. *ſupr. de vſufruct. l. cùm filius* 76. § *dominus de legat.* 2. *l. qui vſumfructum* 58. *infr. de verb. oblig.* Ergo fructuarius cum proprietario agere de peculio non poteſt, nec contrà proprietarius cum fructuario.

DEC. Non debet eſſe deterior conditio fructuarij, cui ſeruus fructuarius aliquid debet, quàm ſit alterius cuiuſlibet creditoris ob id ſolùm, quòd etiam ſit fructuarius, cùm ſit & creditor *arg. l.* 1. *§. vlt. infr. ſi à parent. quis manum. ſit l. in bello* 12. *§. ſi quis ſeruum verſic. rurſum cùm conſtitutio, de capt. & poſtlim.* Atquin alius quilibet creditor ſerui fructuarij etiam ex ea cauſa, quæ ad ſolum fructuarium pertineret, agere tamen poſſet de peculio contra proprietarium in ſuperfluum, id eſt, de eo quod ex fructuarij peculio conſequi non potuiſſet, ſecundum ea quæ ex Marcello, Papiniano & Vlpiano proximè ſcripſimus ad §. præcedentem, cum quibus & Iulianus conſentit in *l. ſi creditor* 37. *§. ſi actum ſit infr. hoc tit.* Ergo & ipſi quoque fructuario danda erit actio de peculio, contra dominum proprietatis, etiamſi ex cauſa ad fructuarium ſolum reſpiciente ſeruus contraxerit, non quidem regulariter: hoc enim nouum eſt, ſed interdum, id eſt, vt ſequentia explicant, ſi ſeruus hic fructuarius habeat peculium apud dominum, apud ipſum verò fructuarium aut nihil, aut minùs quàm fructuario debeatur. Idem ergo etiam contra eueniet, vt proprietario danda ſit actio de peculio contra fructuarium ex ſerui contractu, quamuis ad ſolius proprietarij cauſam pertinente, ſi penes proprietarium nihil ſit in huius ſerui peculio, aut minùs, quàm proprietario debeatur, nec obſtat quod duobus dominis ſufficiat actio pro ſocio ſi ſocij ſint, aut communi diuidundo ſi non ſint ſocij. Neque enim vſufructuarius dominus eſt, aut benè domino æquiparatur, vt omnium optimè hic locus probat. Conſiſtit enim vſusfructus in iure non in parte, licèt emolumentum rei contineat *l. Mæuius* 66. *§. fundo, de legat.* 2. *l. ſi à reo* 70. *§ ſi reo infr. de fideiuſſ. l. rectè dicimus* 25. *de verb. ſignific.* Ex his tamen verbis *quamuis in duobus dominis*, apparet manifeſtè non aliam hic dubitandi rationem fuiſſe, quàm quæ à nobis allata eſt, ſi ea iungas, quæ ſcripſimus ad §. præcedentem.

20. PAVLVS libro 30. ad Edictum.

NAm inter ſe agere ſocij de peculio non poſſunt.

Ad l. Nam inter ſe 20.

RAT. DVB. Nihil vetat ex eadem cauſa & contra eandem perſonam plures actiones competere, dum ne ſæpiùs actor ſuum conſequatur *leg. qui ſeruum* 34. *de oblig. & action. l. ſi quis dolo* 15. §. 1. *infr. de re iudic.* & dummodò non deficiat ratio concedendæ actionis. Atqui eadem ratio eſt, propter quam inter dominos etiam ſocios agi poſſit de peculio, atque inter cæteros, cùm ſeruus communis habet peculium cuius totius intuitu alius dominus cum eo contraxerit. Ergo nec inter dominos actio de peculio deneganda eſt, præſertim cùm nihil interſit ſocij qua actione à ſocio conueniatur, an pro ſocio, an de peculio, an communi diuidundo, cùm iſtarum actionum omnium idem effectus futurus ſit, vt indemnitatem creditor conſequatur.

DEC. Is qui habet ciuilem actionem fruſtra deſiderat honorariam *l.* 1. *ſupr. de Public. in rem act.* Qui verò habet honorariam pleniorem, fruſtra honorariam aliam deſiderat minùs plenam, quæ minus commodi & vtilitatis ſit allatura, quæ etiamſi competeret, ſtultus eſſet *§. cæterùm verſ. ſed erit ſtultiſſimus, Inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt.* Atqui habent domini inter ſe actiones, pro ſocio, & communi diuidundo *l. & ancillarum* 27. *§. vlt. infr.* eaſque longè pleniores quàm ſit actio de peculio, quia per eas quiſquis agit, conſequitur ſolidum quod ſibi abeſt, per actionem verò de peculio non niſi quatenus in peculio eſt. Et hæc quidem vera & germana ratio eſt eius quod Vlpianus ſcripſit in fine legis præcedentis. In duobus dominis ſufficere pro ſocio, vel communi diuidundo actionem: nec enim actio de peculio à Prætore comparata eſt niſi in ſubſidium, & alia qualibet deficiente, cùm tamen non deficeret æquitas dandæ actionis. Sed quod in hac lege addit Paulus, ſocios inter ſe agere de peculio non poſſe, ſicut præ ſe fert iuris rationem quæ impedit nè ſocij inter ſe de peculio agere poſſint: ita ex iure magis quàm ex æquitate & vtilitate actionis explicari debet, quaſi ratio ipſa iuris obſtet ne de peculio ſocius agat, ſed pro ſocio aut communi diuidundo. Et ſanè ita eſt: Nam cùm actio de peculio maximè ac primùm comparata ſit contra parentem, vel dominum qui habet filium aut ſeruum in poteſtate *l.* 1. *§. verba autem, & §. poteſtatis ſupr.* Sociorum autem vnuſquiſque ſit dominus ſi non in ſolidum, ſaltem pro indiuiſo, ſicut & ſi citra ſocietatem communem ſeruum habeant (nec enim poteſt ſeruus eſſe plurium, niſi pro partibus indiuiſis, vt intellectu magis quàm corpore partes habeat *l. ſeruus communis* 5. *de ſtipul. ſeruor.*) eueniret vt ſocius qui contra ſocium ageret, aut condominus quilibet aduerſus alium condominum, quodammodo contra ſeipſum agere videretur. Indeque eſt quod nec aliæ vllæ actiones, quæ contra dominum dari ſolent, inter dominos competunt, putà ſi ſeruus communis alterutri dominorum iniuria damnum dederit, aut furtum fecerit, quia ſi alij extraneo ſeruus communis tale quid feciſſet, cum altero in ſolidum & lege Aquilia & furti agi poſſet, quemadmodum ratiocinatur Iulianus in *l. cùm ſeruus communis* 41. *ſupr. de noxal. action.* vbi concludit communi diuidundo inter dominos hoc nomine agendum eſſe. Quamquam non ita generaliter & indiſtinctè hoc accipiendum eſt, vt inter dominos omnimodo competat actio pro ſocio, vel communi diuidundo, pro actione de peculio, ſed iuxta diſtinctionem Iuliani à Caio relatam in *dict. l. & ancillarum, § vltim.* id eſt, ſi apud alterum quoque fuit peculium, vt ibi dicemus. Iunge *l. ſi ſeruus communis* 8. & quæ ibi ſcripſimus *ſupr. de nox. act.*

21. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

SVmma cum ratione etiam hoc peculio Prætor imputabit, quod dolo malo domini factum eſt quo minùs in peculio eſſet. Sed dolum malum accipere debemus [a], ſi ei ademit peculium. ſed etſi eum intricare peculium [b] in necem creditorem paſſus eſt: Mela ſcribit, dolo malo

eius

eius factum. Sed & ſi quis, cùm ſuſpicaretur c alium ſecum acturum, aliò peculium auertat: dolo non caret. Sed ſi alij ſoluit d, non dubito de hoc, quin non teneatur: quoniam creditori ſoluitur: & licet creditori vigilare ad ſuum conſequendum.

Ad l. Summa cum ratione 21.

RAT. DVB. Actio de peculio non poteſt dari, niſi de eo quod eſt in peculio, vt nomen ipſum actionis demonſtrat: vnde eſt quod actio de peculio non tenet ſi nihil ſit in peculio neque litis conteſtatæ tempore, neque rei iudicandæ *l. quæſitum 30. in princip. infr.* Peculij enim nomen non iuris nomen eſt & ciuile, vt hereditatis *l. hereditas 50. ſupr. de petit. hered.* ſed nomen naturale, & quod ſola fictione iuris non poteſt ſubſiſtere, ſed rei alicuius veritatem & exiſtentiam exigit, licet conſiſtere in nominibus quoque poſſit *l. quis ergo 16. in fin. ſupr.* Atqui quod dolo malo domini factum eſt quominùs in peculio ſit, reuera tamen non eſt. Implicat enim contradictionem, vt dicamus eſſe in peculio & factum eſſe ne ſit: Ergo nulla ratio eſt, vt Prætor in peculio imputet id quoque, quod dolo malo domini factum eſt, vt non ſit.

DEC. Dolus malus cuiuſque pro poſſeſſione eſt, vt habet iuris regula *l. qui dolo 131. l. parem 150. de regul. iur.* nec dolum malum cuiuſquam ei prodeſſe oportet, aut etiam impunitum vnquam manere, ne tum quidem cùm doloſo ipſi nocet *l. procurator 12. §. 1. & tot. tit. de doli mal. except.* Ergo quod dolo malo domini factum eſt, ne ſit in peculio, perinde habendum eſt, quantum ad dominum & in eius præiudicium ac ſi in peculio adhuc eſſet. Hoc verò nihil aliud eſt, quàm imputari peculio, id eſt, in eo computari.

a *Sed dolum accipere debemus.* Hic verſiculus exemplificatiuè, vt loquuntur, ſubiectus eſt, potiùs quàm reſtrictiuè. Sunt enim varij caſus in quibus dolo malo domini poteſt fieri, vt aliquid non ſit in peculio ex quibus tres hîc ponuntur. Primus eſt ſi ſeruo peculium ademerit.

RAT. DVB. Non facit dolo malo qui iure ſuo vtitur *l. ſi duorum 52. de action. empt.* Atqui iure ſuo vtitur dominus, cùm peculium ſeruo adimit. Eſt enim hoc in ipſius poteſtate, vt adimat quandocunque velit, & quomodocunque, id eſt, ſiue in totum, ſiue pro parte *l. 4. in princip. ſupr l. peculium naſcitur 40. in fin infr.* Nec rurſus magnum damnum creditor patitur in ademptione peculij, cùm non eominùs ſaluam habeat actionem de in rem verſo, etiam tum cùm ſine dolo malo facta ademptio eſt, ſi in rem domini verſa ſit pecunia *tot. tit. infr. de in rem verſ.*

DEC. Peculium moritur & extinguitur per ademptionem *d. l. peculium naſcitur in fin. l. quis ergo 16. ſupr.* nec poteſt fieri, vt poſt ademptum peculium ſine dolo malo ſuperſit actio aliqua de peculio, ne quidem annalis *l. ſed ſi damnum 9. §. prætereà ſupr. l. 1. §. 1. l. interdum 14. infr. de in rem verſ.* Nec enim ad hunc caſum pertinet *tit. prox quand. de pec. act. eſt annal.* vt ex verbis & ex interpretatione edicti apparet: meritò igitur Prætor conſtituit, vt peculium quod dominus ademit dolo malo perinde habeatur ac ſi ademptum non eſſet, ac proinde vt ſalua ſit creditori actio de peculio eadem quæ ante ademptionem, id eſt, perpetua non annalis: Et quamuis non quælibet ademptio fiat dolo malo, fit tamen aliquando nulla alia de cauſa, quam in necem creditorum, vt iis actio de peculio adimatur, quomodo dicimus omiſſionem & repudiationem hereditatis interdum fieri bona fide, interdum etiam in fraudē *l. quia autem 6. §. ſi patronus in fin. infr ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam. l. cùm pater 78. §. Titio fratri antep. de legat. 2.* Nec ſanè ferre Prætor debuit, vt in poteſtate domini eſſet peculium ſeruo adimentis dolo malo liberare ſe ab obligatione & actione de peculio *l. ſi ſeruum 91. §. nunc videamus infr. de verb. obligat.*

b *Sed etſi eum intricare peculium.*

RAT. DVB. Non eſt adeò durè agendum cum dominis, vt in ſingula pene momenta cogantur ſpecies & cauſas peculiorum inquirere *l. peregrè 44. §. quæſitum in fin. de acquir. poſſ.* quod tamen ni fiat, facile accidet, vt ſerui peculium intricetur, atque ita in doli ſuſpicionem incidat dominus etiam ignorans: Quod tamen abſurdum fuerit. Nemo enim ignorans dolum admittit.

DEC. Intricatio peculij non illa ſola eſt, quæ domini dolum inducit, ſed eius ſcientia patientis peculium intricari à ſeruo, idque in necem creditorum peculiarium. Patientia enim abſque ſcientia eſſe nunquam poteſt, vnde fit quod habet iuris regula, vt pupillus pati poſſe non intelligatur *l. in eo 110. §. pupillus de regul. iur.* quoniam ætas illa ignorat etiam ea quæ videt *l. 1. Cod. de falſ. monet.* Et quamuis intricatio non ſit diminutio peculij, magno tamen incommodo creditores afficit, quibus extricatio plerumque adeò non ſolùm difficilis & laborioſa, ſed etiam diſpendioſa eſt, vt eis commodiùs & vtiliùs fuerit iacturam debiti facere, quàm de peculio experiri. Poteſt tamen intricatio illa fieri à ſeruo, vel per imperitiam negotiationis, vel per nequitiam ſeruilis ingenij domino etiam ignorante, adeoque nec ſciente an ſeruus habeat creditores: quo caſu non poteſt dominus videri in dolo eſſe. Non enim alius videtur habere conſilium fraudandorum creditorum, quàm qui ſcit habere ſe creditores *l. omnes 17. §. Lucius infr quæ in fraud. credit.* Eſt igitur hic ſecundus caſus quo dominus propter dolum ſuum omnimodo de peculio tenetur, qui alioquin non teneretur.

c *Sed & ſi quis cùm ſuſpicaretur.* Tertium exemplum eſt, in quo datur actio de peculio contra dominum ex ipſius dolo, ſi dominus cùm ſuſpicaretur alium de peculio ſecum acturum aliò peculium auertat.

RAT. DVB. Quæ ante iudicium contingunt, non valde pertinent ad officium iudicis niſi nominatim ei fuerint iniuncta *l. Ædiles 25. §. item ſciendum eſt infr. de ædilit. edict.* Atqui cùm dominus ſuſpicatus alium de peculio ſecum acturum aliò peculium auertit, ita facit ante iudicium acceptum: ergo non debet eo nomine condemnari à iudice qui de actione de peculio cognoſcit, præſertim cùm nemo ex ſuſpicione ſola lædatur: nec rurſus peculium diminuatur ex eo quod aliò auertitur.

DEC. Omnibus modis id agit Prætor & agere debet, ne quis vlla in re duriorem faciat aduerſarij ſui condicionem *l. 1. ſupr. de alien. iudic. mut cauſ. fact.* Facit autem dominus duriorem condicionem creditoris acturi de peculio, cùm aliò peculium auertit, vt alio commodiore loco creditor de peculio litigare cogatur, nec tam facilè ſcire & explorare poſſit, quid ſit in peculio: & quamuis ex ſola domini ſuſpicione cùm ſuſpicatur ſecum acturum creditorem non lædatur creditor, læditur tamen facto ipſo cùm aliò peculium auertitur. Parumque refert, an auerſio illa fiat ante an poſt acceptum de peculio iudicium, quia nec in fraudem futuræ actionis quicquam facere licet *d. l. 1. & tot. ill. tit. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* & proinde conuentus habendus eſt, qui aliquid facit eo metu ne conueniatur, vt optimè hic locus probat, & *l. nouiſſimè 7. §. 1. infr. quod falſ. tutor. author.* multò igitur magis idem probandum erit ſi quis iam de peculio conuentus ſeruum alienauerit, qui apud emptorem peculium nouum acquiſiuerit ante rem iudicatam, vt in *l. ſi poſteaquam 43* vbi dicemus *infr.*

d *Sed ſi alij ſoluit.*

RAT. DVB. Non debet eſſe in poteſtate debitoris, vt facto vllo ſuo duriorem efficiat aduerſarij ſui etiam

futur

Digitized by Google

futuri condicionem, vt proximè diximus ex *l. 1. & tot. tit. ſupr. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* Atqui deteriorem facit qui creditorem eligit cui ex peculio ſoluat, fortaſſis poſteriorem minuſque fauorabilem, vt non ſit in peculio vnde aliis aut anterioribus tempore, aut crediti cauſam fauorabiliorem habentibus poſſit ſatisfacere. Ergo & hic quoque, qui alij creditori ſoluit, quàm ei quem iam prævidet & ſuſpicatur ſecum eſſe acturum de peculio (hoc enim ſignificat illa dictio *alij*) dolo non caret.

Dec. Dolo nihil facit debitor qui vero creditori ſoluit, non magis quàm creditor ipſe qui licet poſterior tempore aut habens cauſam minùs fauorabilem, ſibi tamen vigilat & diligentior eſt cæteris, vt quod ſibi debetur conſequatur. Vnicuique enim licet ſibi vigilare ad ſuum conſequendum cùm ius ciuile vigilantibus ſcriptum ſit, non dormientibus aut negligentibus *l. pupillus 24. iunct. l. quod autem 6. §. ſciendum infr. quæ in fraud. cred. l. 2. C. de annal. except. l. non enim 16. ſupr. ex quib. cauſ. maior.* Et apertè iniquum eſt impune non ſoluere illum, quem Prætor cogere poſſit, vt ſoluat *d. l. quod autem 6. §. apud Labeonem quæ in fraud. credit.* Denique iuris executio nec dolum habet nec iniuriam *l. iniuriam 13. §. 1. infr. de iniur.* Et ob eam cauſam Iuſtiniano placuit, vt is quoque qui heres eſt cum beneficio legis & inuentarij, poſterioribus tamen creditoribus poſſit tutò ſoluere, ſi priores veniant ad vigendam ſolutionem *l. vlt. §. ſi vero creditores C. de iur. delib.* Nec rurſus nouum eſt, vt gratificationi locus aliquando eſſe poſſit, vt in *l. filium 20. verſ. erit ergo venale infr. de bonor. poſſ. contr. tab.* niſi cum iam par creditorum omnium condicio facta eſt, vt in *d. §. ſciendum.*

1 ¶ Si dolo tutoris, vel curatoris furioſi, vel procuratoris factum ſit: an pupillus, vel furioſus, vel dominus de peculio conueniatur, videndum. & puto, ſi ſoluendo tutor ſit, præſtare pupillum ex dolo eius: maxime ſi quid ad eum peruenit, & ita Pomponius libro octauo Epiſtolarum ſcribit. idem & in tutori curatore, & procuratore erit dicendum [a].

Ad §. 1. Si dolo tutoris.

Rat. dub. Dolus tutoris pupilli, vel curatoris furioſi, vel etiam ſimplicis procuratoris, neque pupillo nocere debet, neque furioſo, neque domino, vt eo magis de peculio conueniri hæ perſonæ poſſint, iis caſibus quibus alioqui non conuenirentur, niſi cum ex eo dolo vel pupillus, vel furioſus, vel dominus locupletior factus eſt *l. 3. infr. quand. ex fact. tutor. l. ſed & ex dolo 15.* vbi diximus *ſupr. de dolo. l. 4. §. illa etiam quæſtio 23. & ſeqq. iunct. §. quæſitum 18. eod.* Nec ad rem pertinet quod tutor vel curator ſoluendo ſit, vel procurator: nemo enim ideo obligatus & damno afficiendus eſt, quia poſtea accepturus ſit ab alio quod ipſe præſtiterit *l. nemo ideo 171. de regul. iur.* cùm interſit cuiuſlibet non ſoluere potiùs, quàm ſolutum repetere *l. 3. infr. de compenſ. l. ſtipulatus ſum 15. in princip. infr. de fideiuſſ.* Non ergo debuit Vlpianus diſtinguere, quomodo diſtinguit adminiſtratores iſti ſoluendo ſint néc ne. Neque rurſum ita ſcribere, *maximè ſi quid ad eum peruenit.* Nam cùm dictio hæc *maximè*, implicet caſum contrarium, oſtendit Vlpianus non aliud dicendum eſſe, tametſi ex dolo tutoris, vel curatoris, vel procuratoris nihil ad pupillum, aut furioſum, aut procuratorem peruenerit.

Dec. Actio de peculio ex ſumma ratione & æquitate introducta eſt, vt creditoribus peculiaribus proſpiceretur, quibus aliter conſultum eſſe non poterat, præſertim iis qui cum ſeruo alieno peculium habente contraxiſſent. Nec minùs dominorum ipſorum intererat actionem hanc contra ipſos induci, quoniam alioqui nemo cum ſeruo alieno, qui conueniri ipſe nullo caſu poteſt, contrahere voluiſſet, atque ita eo commercij genere interdictum eſſet dominis, vt in *l. quòd ſi minor 24. §. non ſemper ſupr. de minor.* non ſine magno ipſorum incommodo, quibus tot vtilitates quas ex ſeruorum contractibus ſperare poſſunt, eriperentur. Digni ergo ſunt creditores quibus per hanc actionem ſuccurratur aduerſus dolum tutoris, vel curatoris, vel procuratoris tum quoque cùm ex iſtorum dolo, nihil ad pupillum, vel furioſum, vel dominum peruenit. Ne alioqui magno incommodo afficiantur pupilli, furioſi & domini nemine cum eorum ſeruis contrahere volente, ſi adeò curioſos eſſe creditores oporteret, vt haberent inquirendum, an in rem pupilli vel furioſi, vel domini pecunia verſa eſſet. Semper enim cauendum eſt, ne dum nimia ſubtilitate circa res pupillorum, vel furioſorum vtimur iis potiùs noceamus *l. pen. C. ad SC. Trebell.* Intereſtque ipſorum maximè, non minùs quàm creditorum ita ius conſtitui, vt per ſeruos eorum res agi commodiùs poſſint. Nempe ſi tutor, curator, & procurator ſoluendo ſint ad præſtandam dominis indemnitatem, alioquin eſſet æquius manere creditores in damno quibus imputari poſſet, cur non fuiſſent diligentiores curando, vt pecunia in rem pupilli vel furioſi verteretur *l. vir vxori 17. in princip. infr. ad SC. Velleian.* quàm pupillo vel furioſo, qui ignorantes incidunt in tutorem vel curatorem *leg. vlt. infr. rem pupill. ſalu. for.* Eſt igitur æquiſſimum hoc Vlpiani temperamentum per quod ita ſubuenitur creditoribus, vt tamen domini nullum damnum ſentiant tandémque doli pœna tota in eos recidat qui dolum admiſerunt *leg. ſeruus dotalis 58. in fin. ſolut. matrim. l. ex his 8 quæ in fraud. credit.* Planè ſi ex dolo tutoris vel curatoris aliquid ad pupillum, vel furioſum peruenerit, indubitatum eſt conueniri eos debere, cùm huiuſmodi perſonarum tantus fauor eſſe nequeat, vt vllo caſu permittendum iis ſit ex alieno damno locupletari contra naturalem æquitatem *l. naturaliter 13. §. vlt. & l. ſeq. ſupr. de condict. indeb. l. iure naturæ 206. de regul. iur.*

a *Idem & in curatore & procuratore erit dicendum.* In curatore quidem furioſi idem quod in tutore pupilli dicendum eſſe nemo ambigit: ſolent enim pupillus & furioſus pari paſſu ambulare tanquam qui ambo careant iudicio, & quos proinde alterius iudicio & prudentia regi neceſſe eſt, niſi quod furioſus tanto fauorabilior eſt, quod non tantùm iudicio, ſed etiam ſenſu caret *l. ſi tibi 8. §. vnus infr. de opt. legat. l. Fulcinius 7. §. planè interdum, quib. ex cauſ. in poſſ. eat. l. 5. de reg. iur. l. furioſus 56. de oblig. & action.* Sed in procuratore aliud iuris eſſe videtur, quia non ſicuti tutor incidit in pupillum, & furioſus in curatorem *dict. l. vltim. rem pupill. ſalu. fore.* Ita & dominus incidit ignorans in procuratorem, ſed cum elegit, quem & qualem vult. Proinde imputare ſibi debet ſi minùs probum & proboſum, minuſque idoneum & non ſoluendo elegerit, quamuis ex eo procuratoris dolo nihil ad dominum ipſum peruenerit, vt omnimodo conueniri poſſit de peculio ex dolo procuratoris tametſi procurator ſoluendo non ſit. Quomodo ſolemus dicere de eo qui pupillum, vel minorem annis vigintiquinque alicui negotio præpoſuit *l. 3. § vlt. ſupr. de minor. l. ſed & ſi quis 7. §. vlt. ſup. de inſtit. action.*

Dec. In mandato quantumuis generali nunquam dolus continetur, ſed bonæ fidei clauſula mandato cuilibet ineſſe ſemper creditor *l. creditor 60. §. vltim. infr. mandat. l. ſi procuratori 6. § Celſus ait ſupr. de condict. indeb.* nec debuit is qui procuratorem conſtituebat malè de eo quicquam ſuſpicari, cùm vir probus vulgo crederetur

Digitized by Google

retur. Quis enim doloſum & perfidum procuratorem vltrò eligeret: non debet igitur domino dolus nocere procuratoris, non magis quàm alterius cuiuſlibet, ſi neque ex eo dolo factus ſit locupletior dominus, neque procurator ipſe ſoluendo ſit. Cæterùm ſi procurator ſoluendo ſit dominum ex eius dolo teneri æquum erit, ſicut & pupillum teneri diximus ex dolo tutoris ſui, & curator ex dolo furioſi, non quidem abſolutè ac generaliter, ſed in hac de peculio actione, quoniam ita ius conſtitui etiam ipſius domini intereſt, ne alioqui nemo contrahere velit cum ſeruo illius qui curam peculij per ſeruum adminiſtrandi procuratori conceſſerit. Alia quæſtio eſt, an de procuratoris dolo excipi poſſit aduerſus ipſum procuratorem agentem nomine procuratorio. In qua quæſtione diſtinctiones illæ ſequendæ ſunt quas noſter Vlpianus adfert in *d. l. 4. §. quæſitum 18. infr. de doli mal. except.*

2 ¶ Emptor autem ex dolo venditoris non tenebitur, nec heres, vel alius ſucceſſor a, niſi in id, quod ad ſe peruenit.

Ad §. 2. Emptor autem.

Rat. dvb. Alienatio quælibet fit cum ſua cauſa *l. alienatio 67. de contr. empt. l. vnic. C. rem alien. gerent. non interd. rer. ſuar. adminiſtr.* Atqui peculium venditum ab eo qui dolum admiſit, in ea cauſa fuit, vt venditor ex dolo ſuo conueniri poſſet de peculio: ergo & emptor poterit, ne alioqui in venditoris poteſtate fuerit, facto ſuo, id eſt, per eam venditionem, aduerſariorum ſuorum, id eſt, creditorum conditionem duriorem efficere contra *l. 1. ſupr. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. l. 4. §. 1. infr. de aqua & aqua pluu. arcend.* Ideoque nimirum ſolemus dicere, eandem plerunque cauſam eſſe emptoris, quæ fuit authoris, id eſt, venditoris *l. inuitus 156. §. penult. de regul. iur. l. ſi à te 9. §. vltim. l. iudicata 29. §. 1. infr. de except. rei iudic.*

Dec. Emptor non niſi ſingularis ſucceſſor eſt, in quem proinde non poſſunt tranſire obligationes perſonales venditoris *l. vltim. in fin. infr. de contr. empt. l. 1. §. ſi heres infr. ad SC. Trebell. l. æris alieni 15. Cod. de donat.* vt diximus ad *l. ſed in emptore 13. ſupr.* multò minùs ergo ferendum eſt, vt ſit ſucceſſor doli qui adeò perſonalis eſt, vt nec heredem obliget quamuis ſucceſſorem vniuerſalem, vt mox dicemus: adeò vt nec putem poſſe emptorem conueniri de peculio ex dolo venditoris etiamſi aliquid ex eo dolo ad ipſum peruenit. Planè de eo quod peruenit, tenebitur ac non ex dolo, neque ex perſona venditoris, ſed tanquam nouus dominus & ex propria perſona, quatenus ſaltem peculium ſerui ad eum perueniſſe probabitur *l. ſi noxali 11. §. penult. ſupr. hoc titul. & l. ancillarum 27. §. ſi ſeruus l. ſi creditor 37. §. 2. infr. eod.* non videtur tamen perueniſſe ſi precium pro peculio dederit, quamuis res peculiares penes eum ſint *l. ſed ſi quis 33. & ſeq. infr.* Quod autem dicimus alienationem rei quamlibet fieri cum ſua cauſa, ſic accipiendum eſt, vt ratione onerum realium dominium transferatur in emptorem, cum ea cauſa quæ futura eſſet ſi apud venditorem res manſiſſet, non etiam ratione onerum perſonalium, quæ ſcilicet nec tranſeunt, nec tranſire poſſunt ipſo iure in ſingularem ſucceſſorem, ne quidem ex pacto niſi ad dandā inter eos actionem *l. 2. Cod. de hered. vel action. vendit. l. cùm res 22. Cod. de donat.* ſi non velit ſucceſſor vltrò ſuſcipere actiones & ſpontanea voluntate, vt loquitur *l. 2. Cod. de pact.* Aut niſi cùm poſt acceptum iudicium alienatio facta eſt, vt in *dict. l. 4. §. 1. de aqua & aqua pluu. arcend.*

Rat. dvb. Heres cùm ſit vniuerſalis ſucceſſor; quia ſuccedit in vniuerſum ius, quod defunctus habuit; ſuccedit etiam in eius vicia, nec ignoratione ſua ea excludit *l. cùm heres 11. de diuerſ. temper. præſcript.* Ergo etiam ex dolo defuncti poteſt conueniri de peculio, tametſi ex eo peculio nihil ad ipſum peruenerit. Idemque iuris eſt in alio ſucceſſore quolibet, ſcilicet qui ſit vniuerſalis & loco heredis, cuiuſmodi eſt bonorum poſſeſſor is cui hereditas ex Trebelliano reſtituta eſt, & is cui libertatum ſeruandarum cauſa bona addicta ſunt ex conſtitutione Diui Marci. Hi enim omnes paſſim in iure noſtro heredibus æquiparantur *l. 1. 2. & 3. infr. de bonor poſſ. l. 2. ad C. Trebell.* Et apud Inſtit. *tit. de eo cui libert. cauſ. bon. addic.*

Dec. Dolus defuncti cùm ſit quid perſonaliſſimum non tranſit in heredem quantumlibet ſucceſſorem vniuerſalem, vt neque delicta cùm ſit genus delicti (nec enim poteſt delictum vllum eſſe ſine dolo) ſed morte doloſi extinguitur. Ideoque non datur actio de dolo in heredem niſi quatenus ad eum peruenit *l. in heredem 26. & ſeqq. ſupr. de dolo.* Ergo etiamſi defunctus dominus peculium dolo malo ademerit, non ideo tamen heres ipſius aut alius ſucceſſor de peculio conueniendus erit niſi in id quod ad eum peruenit, vt Vlpianus hîc ſubiungit & in *l. quæſitum 30. §. vlt. infr.* Nec eſt contrarium quod idem Vlpianus ſcribit in *l. ſi hominem 7. §. datur. infr. depoſit.* quoties dolus ex contractu, reique perſecutione deſcendit dari ex eo actionem in ſolidum contra heredem ſi vnus ſit, aut ſi plures ſint contra ſingulos pro portionibus hereditariis: & ſi enim actio de peculio ex contractu venit *l. 1. §. ſi filiusfamilias ſupr. de his qui effud. vel deiecer.* dolus tamen, de quo per hanc de peculio actionem vindicando tractamus non ad cauſam contractus pertinet, quomodo dolus, qui vindicatur per actionem depoſiti de quo in *d. §. datur.* ſed eſt quid extrinſecum, & extra naturam contractus: ex quo proinde non poteſt actio vlla tranſire in heredem cum contractu, ſicuti tranſit actio depoſiti, vt pluribus tractabimus ad *d. §. datur.* Et verò quàm ſeparata ſit in hac ſpecie cauſa contractus à cauſa doli, ex eo manifeſtè apparet, quod contractus eſt ſerui non domini: dolus autem domini non ſerui. Planè de eo quod ex dolo defuncti ad heredem aliúmve ſucceſſorem vniuerſalem peruenit, dubitandum non eſt quin actio de peculio ex dolo defuncti tranſeat, ne ex dolo defuncti lucretur, & fiat locupletior *d. §. datur & d. l. in heredem.* Iunge quæ dicā ad *d. l. quæſitum §. pen. & vlt infr.*

a *Nec heres, vel alius ſucceſſor.*

3 ¶ Siue autem poſt iudicium acceptum, ſiue ante dolo factum ſit: continetur officio iudicis.

Ad §. 3. Siue autem.

Rat. dvb. Ea quæ ante iudicium acceptum contingunt non valde pertinēt ad officium iudicis pedanei, niſi fuerint ei nominatim iniuncta *l. Ædiles 25. §. item ſciendum eſt infr. ad ædilit. edict.* Sicuti nec futuri poſt condemnationem temporis tractatus *§. 1. verſ. quid enim de vſur.* Ergo ſi ante acceptum iudicium dolo malo domini aliquid factum ſit in peculio, non poteſt id officio iudicis contineri.

Dec. Dolus omnis coercendus eſt à Prætore, & cauendum ne qua fraus fiat creditoribus in peculio, quam vindicari intereſt creditorum non minùs ſi antequam quàm ſi poſt acceptum iudicium facta ſit. Nam & præteritus dolus in iudicium venire intelligitur, cùm de dolo eius agitur qui ſuo nomine iudicium accepit, adeòque ſi tanquam procurator in rem ſuam *l. 4. §. quæſi-*

tum

ſitum eſt 18. *infr. de doli mali except. l. iuris gentium* 7. *§. ſiue autem* 11. *ſupr. de pact.* Id enim agit prætor quantũ poteſt ne qua fraus fiat *d. l. iuris gentium §. ait prætor*, quæ verba omnem fraudem excludunt *d. §. ſiue autem*, id eſt, etiam quæ ante pactum facta ſit, vt in *d. §. ſiue autem*, vel ante acceptum iudicium, vt in *d. §. quæſitum.* In cæteris locus eſt diſtinctioni vtrum ante, an poſt acceptum iudicium contigerint *dict. §. item ſciendum eſt.*

4 ¶ Si dominus, vel pater recuſet de peculio actionem: non eſt audiendus, ſed cogendus eſt, quaſi aliam quamuis perſonalem actionem ſuſcipere.

Ad §. vlt. Si dominus, vel pater.

RAT. DVB. Nemo alienam defenſionem ſuſcipere inuitus cogendus eſt. Voluntatium enim eſt officium cuiuſlibet defenſoris vltro ſe offerentis ad alium defendendum *l. 4. infr. de re iudic.* Vnde eſt quod defenſorem quemlibet etiam locupletiſſimum obligamus ad præſtandam ſatiſdationem, tanquam ſibi debeat imputare cur vltrò ſe in eas anguſtias coniecerit *l. minor* 51. *§. 1. & ſeq. ſupr. de procurat.* Neque rurſos cogendus quiſquam eſt pati vt ex alieno facto, & contractu conueniatur actione perſonali, cùm non alia de cauſa perſonales obligationes dicantur, quàm quia perſonam quæ conuenienda eſt obligatam habeant, quæ porrò non poteſt obligari niſi ex ſuo contractu vel quaſi, aut ex delicto ſuo vel quaſi, aut ex aliis quibuſdam cauſarum figuris *l. 1. de obligation. & action.* Geſtum igitur à nobis aliquid eſſe oportet vt perſonaliter obligemur, nec tamen hoc ſufficit, illud quoque exigitur, vt quæcunque gerimus etiam cùm ex noſtro contractu originem trahunt ex noſtra perſona obligationis initium ſumant. Alioqui actum noſtrum inanem efficiunt *l. quæcunque gerimus* 11. *eod. tit.* Atqui actio de peculio quamuis naſcatur ex contractu, non tamen ex contractu patris vel domini, ſed ex contractu filiifamilias vel ſerui *l. 1. §. ſi filiusfamilias ſupr. de his qui effud. vel deiec.* Ergo non eſt cogendus pater vel dominus ſuſcipere hanc de peculio actionem ſi nolit filium, aut ſeruum defendere.

DEC. Tenetur pater itemque dominus actione de peculio ex proprio ſuo facto, cùm pater ille ſit, aut dominus qui filio aut ſeruo peculium conceſſit, non alio vtique propoſito quàm vt de peculio illo poſſent contrahere pro arbitrio non expectata alia patris vel domini voluntate: ſufficit enim prima illa conceſſio, vt voluntas patris vel domini in omnibus filiifamilias vel ſerui contractibus ad cauſam peculij ſpectantibus interueniſſe cenſeatur, vt pluribus ſcripſimus ad *l. 1. §. verba autem ſupr.* & quod contra ſcriptum videtur in *§. præterea Inſtit. quod cum eo*, teneri dominum de peculio, etiamſi ſeruus ſine eius voluntate contraxerit, de ſpeciali voluntate intelligi debet qualis eſt voluntas eius qui iubet, quique ideo in ſolidum actione quod iuſſu obligatur, quaſi eius fidem ſecutus ſit qui cum ſeruo contraxit *§. 1. eod. tit. l. 1. infr. quod iuſſu l. ſi quis ſeruum* 29. *§. 1. infr. hoc tit.* vbi eſt textus omnium apertiſſimus. Cæterùm quis vellet ex cauſa peculiari contrahere, præſertim cum ſeruo, niſi ſciret contrahere ſeruum ex tacita quadam domini voluntate, ideóque forte vt ex eo contractu obligatum habiturus ſit dominum actione de peculio. Nec magis cuiuſquam intereſt quàm parentum vel dominorum ita ius conſtitui, vt ea ſpe allecti homines contrahant facilius cum filiisfamilias vel ſeruis, ex quorum perſonis & negotiatione nullum alioqui lucrum ſperare parentes vel domini poſſent, vt diximus ad *§. 1. huius legis*, non igitur audiendus eſt pater vel dominus, ſi recuſet ſuſcipere actionem de peculio ex contractu filij vel ſerui, cui concedendo peculium contrahendi quoque poteſtatem dedit. Nec tam filium aut ſeruum qui contraxit videtur pater aut dominus hoc caſu defendere, quàm ſeipſum, quòd æquiſſimum ſit teneri eum non quidem abſolutè & in ſolidum, ſed ad finem peculij, quia & dominium peculij ad eum pertinet. Et quamuis actio hæc ſit rei perſecutoria, quia per eam perſequitur creditor id quod ſibi abeſt *l. in honorariis* 3. *de obligat. & act.* in perſonam tamen non in rem eſt, quia per eam non intendit actor peculium ſuum eſſe aut ſibi obligatum, ſed aduerſarium ex eo peculio dare ſibi & ſoluere oportere, & ad id condemnari debere. Et ideo benè Vlpianus addit *quaſi aliam quamuis perſonalem actionem*; ad differentiam nimirum actionis in rem quam inuitus nemo pati cogitur, cùm liberum ſit cuilibet dicere ſe non poſſidere *l. vlt. ſupr. de rei vindic.*

22. POMPONIVS libro 8. ad Sabinum.

SI damni infecti, ædium peculiarium nomine, promiſerit dominus, ratio eius haberi debet: & ideo ab eo, qui de peculio agit, domino cauendum eſt.

Ad l. Si damni 22.

RAT. DVB. Dominus conuentus actione de peculio id tantùm deducere poteſt quod ſibi debetur & iis quos habet in ſua poteſtate *l. depoſiti* 5. *§. vlt. l. ſed ſi damnum* 9. *§. peculium & ſeq. ſupr.* Atqui cùm dominus promiſit & cauit de damno infecto ędium peculiarium nomine nihil adhuc debet, quia fieri poteſt vt ædes decidant, nullúmque damnum faciant. Et quamuis ante damnum factum interponatur cautio, effectus tamen eius & vtilitas confertur tota in id tempus quo damnum erit, habétque tacitam in ſe velut conditionem, ſi quandoque damnum dari contigerit: extenditur enim actio in id tempus, quo damnum committitur *l. ſi finita* 16. *§. vlt. infr. de damn. infect.* Ergo nec domino qui de damno infecto cauit quicquam debetur antequam pro damno facto & ſarciendo aliquid præſtiterit. Proinde nihil adhuc eſt cuius ratio in actione de peculio haberi pro eo debeat.

DEC. Id abeſſe iam intelligitur, in quo quis obligatus eſt *l. ſi quis mandatu* 18. *in fin. ſupr. de negot. geſt.* Ergo qui damni infecti nomine promiſit cùm iam ſit obligatus de damno ſi quod contigerit, & quandocunque contigerit, ſarciendo, dignus eſt cui ſuccurratur in actione de peculio, non vt ei liceat ex peculio deducere id, quod nondum ſoluit, ſed vt is qui agit de peculio caueat ipſi de refundendo omni eo quod ea cauſa eiuſmodi promiſſionis præſtare ipſum aliquando fortaſſe oportebit: eſt enim maximus & omnino neceſſarius vſus cautionis in his rebus quæ ex incerto & futuro euentu pendet obligationis iam contractæ *l. ſed ſi damnum* 9. *§. vlt. ſupr. l. ſi poſt acceptum* 18. *& ſeq.* vbi dixi *ſupr. de rei vindic. & alibi paſſ.* Ideóque prudenter Pomponius ſic loquitur, vt dicat non quidem deductionem domino dãdam eſſe eius quod promiſit, præſertim cùm nihil certi promiſerit (verba enim ſtipulationis collata ſunt in incertum, id eſt, in futurũ *quanti ea res erit, l. in hac ſtipulatione* 28. *de dam. infect.*) Sed rationem eius haberi debere, quod dominus ædium peculiariũ nomine promiſerit, hactenus ſcilicet vt ei caueatur, quomodo & Paulus loquitur in *l. ex facto* 52. *in fin. infr. hoc tit.*

23. IDEM.

23. IDEM libro 9. ad Sabinum.

Ædium autem peculiarium nomine in ſolidum damni infecti promitti debet, ſicuti vicarij nomine noxale iudicium in ſolidum pati a: quia pro pignore eas, ſi non defendatur, [actor abducit,] vel poſſidet b.

Ad l. Ædium 23.

RAT. DVB. Dominus non tenetur de peculio in ſolidum, ſed eatenus duntaxat, quatenus in peculio eſt *tot. hoc. tit.* Ergo nec peculiarium ædium nomine in ſolidum cauere cogendus eſt, ne alioqui dominus ædium quàm contractuum peculiarium nomine obligetur.

DEC. Multum intereſt inter actionem de peculio, & ſtipulationem damni infecti quæ pro ædibus peculiaribus interponitur. Actio de peculio datur contra dominum ex contractu ſerui: non alia de cauſa quàm quia ipſe peculium ſeruo conceſſerit & cum peculio contrahendi de eo facultatem, vt diximus ad §. *vlt. leg. ſumma 21. ſupr.* Proinde æquum non eſt dominum in plus teneri eo nomine quàm quantum ſit in peculio, at de damno infecto ædium peculiarium nomine cauere, & promittere cogitur, non quia ſint peculiares, ſed quia earum ipſe dominus in ſolidum eſt, & damnum quod in ædibus timetur, in ſolidum quoque timetur. Ergo ædium nomine quamuis peculiares ſint in ſolidum cauere dominus debet, perinde ac ſi peculiares non eſſent, alioqui eas vicinus ex ſecundo decreto ſibi poſſidere iubebitur, poſtquam ex primo in earum poſſeſſionem miſſus pignoris iure fuerit: ſic enim locus hic intelligi debet ex *l. 4. §. duas l. Prætoris 5. l. ſi finita 15. §. Iulianus 16. infr. de damn. infect.* Quiſquis enim dominus ædium viciotarum eſt aut cauere pro ædibus in ſolidum cogitur, aut iis in ſolidum carere. Vltra verò non tenetur, etiamſi damnum ab ædibus quæ deciderint datum longè pluris ſit, quàm quanti ædes fuerunt, quia cùm animalia quæ noxam commiſerunt, non vltrà ſoleant dominos onerare quàm vt noxæ eos dedant, multo magis ea quæ anima carent non vltrà debent nos onerare. Præſertim cùm res quidem animales quæ damnum dederunt, ipſæ extent, æ ſes autem ſi ruina ſua damnum dederunt, deſierint extare, vt eleganter ratiocinatur Vlpian. *in l. Prætor ait 7. §. 1. eod. ill. tit.*

a *Sunt vicarij nomine noxale iudicium in ſolidum pati.* Eadem ferè ratio dubitandi eſt ad hanc ſententiam, quæ ad ſuperiorem: nam neque ex perſona vicarij poteſt dominus conueniri de peculio niſi quatenus in peculio eſt ipſius vicarij: deinde ſi quid ab iis domino vel ſeruo ordinario debeatur *l. ſi ſeruus meus 17.* vbi diximus *ſupr.* ergo nec ſi vicarius noxam commiſerit, cogendus eſt dominus eum defendere in ſolidum, ſed ad finem vſque duntaxat peculij, ne alioqui in poteſtate ſit vicarij deteriorem facere conditionem domini delinquendo quàm contrahendo. Ideò autem tractat hîc Pomponius de ſeruo vicario, non de ordinario, quia in ordinario noxã committente, non ſimiliter tractari poteſt de actione de peculio, quæ ſcilicet ex contractu venit, non ex delicto *d. l. 1. §. ſi filiusfam. ſupr. de his qui effud.* & quia ſeruus ordinarius in ſuo ipſe peculio eſſe intelligi non poteſt *l. depoſui 38. §. Stichus infr. hoc tit. l. Stichus 16. in fin. de pecul. legat.* At ſeruus vicarius in peculio eſt ſerui ordinarij, *d. l. ſi ſeruus,* & cùm damnum dat extraneo ſicuti fit ex ea cauſa debitor, minuitque peculium ſerui ordinarij faciendo eum æquè debitorem, videbatur ex perſona ſerui ordinarij qui noxam nullam admiſiſſet dari poſſe in dominum actionem de peculio vt noxalis actio ex perſona vicarij competens aduerſus dominum quodammodo in actionem de peculio ex perſona ſerui ordinarij conuerteretur: ſed meritò Pomponius contra reſpondet cogendum dominum vicarij nomine iudicium noxale in ſolidum pati, quia negari non poteſt quin actio hæc veniat ex delicto. Nec proinde quin noxalis eſſe debeat, non de peculio: differunt enim toto genere actiones de peculio à noxalibus, cùm illæ ex contractu veniant: hæ autem ex delicto, vt nomen ipſum ſonat. Noxam enim aut noxiam dixerunt veteres pro delicto, & aptiſſimè, cùm noxia dicta ſit à nocendo. Noxalis autem actio datur in ſolidum non quidem eo ſenſu vt cogatur dominus damnum decidere in ſolidum nec deditione noxæ liberetur, ſed vt ſi fortè pluris ſit ſeruus qui deliquit, quàm ſit in peculio, non liberetur dominus præſtando peculium, aut totius peculij æſtimationem, ſed omnimodo vel ſeruum ſiue vicarium ſiue ordinarium defendere cogendus ſit, plenamque damni æſtimationem præſtare, aut ſeruum noxæ dedere, alioqui actor ſeruum hunc vicarium quantìcumque precij ſit abducet, & in bonis habere incipiet *l. 2. §. vlt. ſupr. ſi ex noxal. cauſ. agat. l. electio 26. §. vlt. de noxal. action.* Ergo verum eſt dominum vicarij nomine iudicium noxale pati debere.

b *Quia pro pignore eas ſi non defendatur actor poſſidet.* Malo ita legere, reiectis verbis illis, *abducit vel,* quæ tanquam ſuſpecta & irreptitia lineis intercluſa ſunt, quàm ea retinere: dictio namque *eas* oſtẽdit Pomponium de ſolis ædibus rationem reddere, non de vicario, de quo non in plurali numero loquendum fuerat, ſed in ſingulari, aut ſi in plurali, non certè in genere fœminino. Sed neque verum eſt, vicarium qui noxali iudicio non defenditur abduci pro pignore. Abducitur quidem, ſed ita vt fiat in bonis eius qui abducit *d. l. 2. §. vlt. ſupr. ſi ex noxal. cauſ. agat. d. l. electio 26. §. vlt. de noxal. act.* Cùm ergo is qui abducit, nanciſcatur ex ea cauſa dominium bonitarium, vt vocant, fieri certè nequit vt habeat vicarium pro pignore: eius namque eſt pignori accipere qui rem in bonis non habet: pignori autem dare eius demùm qui habet *l. & quæ nondum 15. §. quod dicitur infr. de pignor.* At is qui mittitur in poſſeſſionem ædium ex cauſa damni infecti, acquirit eo modo ius pignoris duntaxat & quidem prætorij quod per miſſionem in poſſeſſionem conſtituitur *l. non eſt mirum 26. §. 1. ſupr. de pignor. act.* nec priùs fit dominus bonitarius quàm à Prætore iuſſus ſit ſibi poſſidere in odium domini durantis & perſeuerantis non cauere, à quo tempore ſi per legitimum tempus poſſideat vſucapit, & ex domino bonitario fit quiritiarius *d. l. Prætoris 5. d. l. ſi finita 15. §. Iulianus 16. de damn. infect.*

24. VLPIANVS libro 24. ad Sabinum.

Curator furioſi adminiſtrationem peculij, & dare, & denegare poteſt tam ſeruo furioſi, quàm filio.

Ad l. Curator 24.

RAT. DVB. Non poteſt pupilli tutor vel furioſi curator peculium ſeruo conſtituere adeòque nec pupillus ipſe cum tutoris authoritate *l. 3. §. Pedius & ſeq. l. quam Tuberonis 7. §. 1. ſup.* multòque minùs furioſus, qui quoniam non tantùm iudicio, ſed etiam ſenſu caret *l. ſi* tibi

tibi 8. §. vnim. de optien. legat. nihil omnino agere poteſt ne quidem in curatore interueniente *leg. in negotiis 5. de regul. iur.* ergo nec adminiſtrationem peculij dare aut denegare filio vel ſeruo furioſi curator poteſt: eiuſdem enim poteſtatis eſſe videtur concedere peculium aut dare liberam peculij adminiſtrationem, niſi quod conceſſio liberæ adminiſtrationis ſpecialem exigit voluntatem *dict. l. quam Tuberonis 7. §. 1 in fin. ſupr.*

Dec. Longe facilius eſt ei qui peculium iam habet liberam adminiſtrationem concedere, quàm nunc primùm peculium dare ei qui nunquam habuit, hoc reſpicit ſubſtantiam, quæ difficiliùs ſemper inducitur: illud verò non niſi qualitatem, cuius adiectio leuior eſt, *argument. leg. heredes palam 21. §. 1. verſicul. nihil enim nunc dat, ſed datum ſignificat infr. qui teſtament. facer. poſſ.* Atqui peculium a furioſo conceſſum ante furorem non idcircò ademptum videri poteſt, quòd furor domino ſuperuenerit *dict. l. quam Tuberonis §. 1.* Cùm ergo peculium conceſſum anteà, conceſſum maneat, nihil prohibet quin eius peculij adminiſtrationem liberam curator furioſi aut concedere poſſit, aut denegare prout vtilitatem furioſi exigere animaduerterit, ex qua certè totum æſtimandum eſt, ne alioquin in furioſo eueniat quod in pupillo cauendum & curandum eſſe Iuſtinianus ait in *leg. penultim. Cod. ad SC. Trebellian.* ne dum nimia ſubtilitate circa res furioſi vtimur, ipſa ſubtilitas ad perniciem eius reuertatur. Poteſt autem fieri vt furioſo vtilius futurum ſit dari ſeruo ipſius liberam adminiſtrationem quam denegari, contra quoque vt longè conſultius ſit denegari, ſi fortè ſerui mores vel corrupti vel ſuſpecti ſint *argum. leg. libera 48. infr.* quo caſu etiam in totum peculium adimi melius eſt vt dixi ad *d. l. 7. §. 1. ſupr.*

25. Pomponius libro 23. ad Sabinum.

ID veſtimentum peculij eſſe incipit: quod ita dederit dominus, vt eo veſtitu ſeruum perpetuò vti vellet: eoque nomine ei traderet, ne quis alius eo vteretur: idque ab eo eius vſus gratia cuſtodiretur ſed quod veſtimentum ſeruo dominus ita dedit vtendum, vt non ſemper, ſed ad certum vſum, certis temporibus eo vteretur, veluti cùm ſequeretur eum, ſiue cœnanti miniſtraret: id veſtimentum eſſe peculij.

Ad l. Id veſtimentum 25.

Rat. dub. Quod acquirit ſeruus ſi tale ſit vt dominus id ei præſtare neceſſe habeat, peculij fieri non poteſt *l. peculium naſcitur 40. infr.* vbi exemplum ponitur in tunicis & aliis huiuſmodi rebus quas præſtare neceſſario dominus ſeruo debet vt eius miniſterio vti poſſit: ergo dicendum eſt indiſtinctè veſtimentum in peculio eſſe non poſſe, id eſt, non ſolum ſi dominus ita vtendum dederit, vt non ſemper, ſed ad certum vſum certiſque temporibus eo vteretur, veluti cum ſequeretur eum, aut cœnanti miniſtraret: ſed neque ſi ita dederit dominus, vt eo veſtitu ſeruum perpetuò vti vellet, eoque nomine ipſi traderet, ne quis alius eo vteretur, idque ab eo eius vſus gratia cuſtodiretur.

Dec. Aliud eſt de eo veſtimento tractare quod ſeruus acquiſiuerit: aliud verò de eo quod dominus ſeruo dederit. De prioris generis veſtimento Marcianus loquitur in *d. l. peculium.* Pomponius verò in hac lege de poſteriore, quod non acquirit ſeruus à domino, ſed dominus dat ſeruo, in quo, & ſi voluntas domini ad conſtituendum peculium ſola eſt, quæ totum facit, cùm peculium ex conſtitutione & voluntate domini pendeat *l. quam Tuberonis 7. §. pupillum iunct. l. 4. in princip. ſupr.* In dubio tamen non eſt credendus dominus voluiſſe peculij eſſe quod in ſerui vſus proprios & quotidianos eſſe noluit, ſed aliorum quoque vſibus deſtinatum. Id verò credendus eſt voluiſſe incipere eſſe peculij quod veſtimenti nomine proprium quodammodo facere ſeruo voluit, quale eſt quod ita dedit vt eo veſtitu ſeruum vti perpetuò vellet, id eſt, quandiu veſtimentum duraret: durare namque in perpetuum non poteſt quod quotidiano vſu & non vſu quoque deteritur *§. conſtituitur Inſtit. de vſufr.* Quomodo & perpetuam ſolemus dicere ſocietatem quæ ad mortem vſque vnius ex ſocijs durat, licèt morte finiatur *leg. 1. infr. pro ſocio.* Aliud enim eſt perpetuum quid dicere, aliud verò æternum *l. nulla 70. eod.* neque rurſum dictio illa *perpetuè* ſic accipi debet, quaſi non aliter poſſit veſtimentum hoc eſſe peculij, quàm ſi ſeruus eo quotidie vtatur, ſed ſufficit vt eo poſſit ipſe vti quoties velit ſi fortè ſit precioſius, quàm vt vſu quotidiano conſumi debeat dum ne alius quiſquam inuito eo vti poſſit. Hoc enim ſatis innuunt verba quæ ſequuntur, *idque ab eo eius vſus gratia cuſtodiretur.* At cùm dominus veſtimentum ſeruo dedit ita vtendum vt non ſemper, id eſt, quoties ſeruus vellet, ſed certis tantùm temporibus, & ad certum duntaxat vſum eo vteretur veluti cùm aut dominum ſequeretur aut cœnanti ei miniſtraret, apparet non tam ſerui, quàm ipſius domini gratia id veſtimentum ſeruo datum, ideóque non ea mente vt peculij fieret. Nihil enim eſſe in peculio poteſt quod non videri debeat proprium patrimonium ipſius ſerui *leg. 5. §. peculium ſupra leg. peculium & ex eo 39. infr. hoc tit.* Videtur autem ex hac lege induci poſſe non malè, veſtes illas precioſiores quas maritus conſtante matrimonio vxori exhibuit ad ornatum, & ad maiorem ipſius mariti decorem & dignitatem non cenſeri donatas mulieri, quomodo cenſentur eæ quas in vſus quotidianos ſubminiſtrari mulieri à viro neceſſe eſt, vt quod à domino traditum in peculio ſerui eſſe non poſſet, nec in mulieris patrimonio cenſeri hac parte debeat quod à marito traditum eſt, durante matrimonio. De quo vide quæ ſcripſi in Codice Fabriano *defin. 2. de donat. ante nupt.*

26. Paulus libro 30. ad Edictum.

SI ſemel ex ea cauſa, id eſt, quod dolo feceris, dominus præſtiterit de peculio conuentus: cæteris ex eadem cauſa nihil præſtabit.

Ad l. Si ſemel 26.

Rat. dub. Dominus qui dolo malo aliquid facit in peculio, vtputa in tribus illis caſibus quos Vlpianus expreſſit in *l. ſumma cum ratione 21. ſupra.* obligat eum eo nomine creditoribus omnibus æquali iure, quia omnium æquè intereſt nihil in peculio fieri dolo malo. Ergo quod ex ea cauſa dominus præſtitit vni ex creditoribus à quo priore conuentus de peculio fuit, non debet ei prodeſſe aduerſus cæteros vt iis agentibus nihil eo nomine præſtare debeat: ne ſit in ipſius poteſtate præripere cæteris quod æquè debetur omnibus, cùm par & æqua ſimul omnium

creditorum

Digitized by Google

creditorum conditio facta eſt *l. quod autem 6. §. ſciendum infr. quæ in fraud. credit.*

Dec. Quod ſemel debetur, ſemel tantùm ſolui debet: nam & cùm ex pluribus cauſis aliquid debetur, vna ſolutio ſufficit ad obligationes omnes perimendas, quia non vt ex pluribus cauſis deberi quid nobis poteſt, ita & noſtrum fieri poteſt *leg. in numerationibus 44. infr. de ſolution. leg. non vt ex pluribus 159. de regul. iur.* Imò etiam qui bis idem promitteret ipſo iure tamen ampliùs quàm ſemel non deberet, *leg. qui bis 18. infr. de verbor. obligat.* multò magis ſi ex vna eadémque cauſa, vt in propoſito, debitum aliquid pluribus fuit. Quod ergo ex cauſa doli præſtitit dominus actione de peculio alicui ex creditoribus iam ab eo conuentus prodeſſe illi debet aduerſus omnes cæteros ne quid iis ampliùs eo nomine præſtare teneatur. Quid enim poſſis ei imputare qui coactus fuerit & iure cogi potuerit ad ſolutionem? *dict. leg. quod autem 6. §. apud Labeonem & ſequent. infr. quæ in fraudem creditor. leg. ait Prætor 7. §. permittitur ſupr. de minorib.* Quid rurſum creditori qui prior egit de peculio, & ſibi vigilauit? *dict. §. ſciendum & leg. pupillus 24. quæ in fraud. creditor.* maximè cùm in actione de peculio melior ſit conditio occupantis, vt diximus ad *l. ſi verò 10. ſupr.* & dicemus ad *leg. ex facto 52. eod. titul.* Alioquin poſſet imputari domino cur à creditore qui prior egit & cui ſoluit cautionem non extorſiſſet, vt in tributoria actione *l. 5. §. vltim. & l. ſeq. ſupr. de tribut. action.* Neque poteſt videri dominus per gratificationem ſoluiſſe quod priori agenti & exigenti creditori ſoluit *d. l. pupillus 24 quæ in fraud. credit.* Sed aliquid potiùs ex ordine feciſſe, vt Paulus loquitur in *l. cùm vnus 12 de reb. author. iudic. poſſid.* Non ergo cogendus eſt vt iterum aliis ſoluat, alioqui dicendum erit tot ſolutionibus onerandum eum eſſe, quot ſunt creditores, quod eſſet ridiculum & iniquum *l. 4. infr. de in rem verſ.*

1 ¶ Si tantundem ſeruus ei debeat: quantum dolo minuit: non erit condemnandus. his conſequens erit, vt manumiſſo quoque [a], vel alienato ſeruo, ex cauſa etiam doli intra annum teneatur.

Ad §. 1. Si tantundem.

Rat. dvb. Æquitas ſola eſt quæ merum ius compenſationis inducit *l. inter tutores 36. infr. de admin. tutor.* Æquitas autem ſemper deficit his qui dolo malo aliquid feciſſe probantur *l. vlt. in fin. ad SC. Trebel.* Nunquam enim æquitas fauet dolo quem è contrario ſemper puniri bonum & æquum eſt *l. procurator 11. §. 1. de dolo mali excep.* Ergo dominus qui dolo malo ademit aut minuit peculium in necem creditorum, non eſt audiendus ſi conuentus actione de peculio velit compenſare id quod ex cauſa doli debet cum eo quod ſibi debetur, ac proinde omnimodo condemnandus eſt, vt quod ex dolo ſuo debet præſtet.

Dec. Compenſatio ipſo & mero iure fit eius quod inuicem debetur *dict. leg. inter leg. ſi ambo 10. & paſſ. de compenſation.* id eſt, nullo alio hominis facto requiſito, vt opponatur. Nempe quia vim ſolutionis obtinet, *leg. ſi conſtat Cod. eod.* nec fauore vllo affici creditur is qui ad compenſationem admittitur, non magis quam is qui admittitur ad ſoluendum id quod debet. Quemadmodum igitur dolus compenſare volentis non efficit quominùs illi ipſi deberi aliquid viciſſim poſſit: ita nec facere poteſt quominus ad compenſationem admitti debeat, vnde fit vt etiam doli compenſatio vtrimque fieri poſſit *leg. domum 57. §. vltim. infr. de contr. empt.* & parium delictorum *leg. viro 39. ſolut. matrimon.* & paris vtrimque culpæ & negligentiæ *dict. leg. ſi ambo*, ergo nec fieri poteſt, vt dominus condemnetur eius quantitatis nomine quam dolo malo ex peculio minuit, cùm eam debere ipſo iure deſierit hoc ipſo quod tantundem ei viciſſim debitum fuit. Sed & obſeruandum eſt compenſationem, ſi qua hoc caſu pro domino fieri intelligatur pendere ex deductione quam ex peculio feciſſe dominus creditur, non tantùm eo tempore quo cœpit conueniri de peculio, quo tempore ſibi ſoluiſſe intelligitur, ſed à quo primum inſtanti cœpit eſſe peculij creditor, quia non eſt veriſimile dominum id concedere ſeruo in peculium habere quod ſibi debetur, vt ſuprà cum Vlpiano diximus in *leg. ſed ſi damnum 9. §. prætereà ſupr. hoc titul.* Et quemadmodum domini dolus, qui interuenit in adimendo vel minuendo peculio non impedit deductionem illam quæ ipſa quoque fit ipſo iure, & per fictionem quoque iuris quaſi præueniſſe dominus & ſecum egiſſe ſibique prior ſoluiſſe intelligatur *dict. leg. ſed ſi damnum §. peculium & dict. §. præterea*, conſequens eſt vt neque compenſationem illam impedire poſſit quæ ex eius deductionis poteſtate inducitur: & quæ facit vt nihil aliud deducat dominus quàm quod compenſat: ita fit vt euitetur circuitus, qui inducendus eſſet ſi dominus ex dolo ſuo condemnaretur, eique viciſſim permitteretur deducere quod ſibi deberetur: contra rationem illam quæ ius compenſationis generaliter induxit, quòd cuiuſque interſit non ſoluere potiùs quàm ſolutum repetere *leg. 3. infr. de compenſat. l. ſtipulatus 15. in princip. infr. de fideiuſſ.*

a *His conſequens erit vt manumiſſo quoque.*

Rat. dvb. Actio annalis de peculio quæ à Prætore datur cùm ſeruus qui peculium habuit vel mortuus, vel manumiſſus, vel alienatus eſt *l. 1. infr. titul. prox.* non habet locum eo caſu, quo peculium per ademptionem extinctum ſit. Nam ademptio vel bona fide facta eſt, vel dolo malo & in necem creditorum, ſi bona fide, non eſt æquum peculio extincto & mortuo per ademptionem, vt loquitur Marcianus in *leg. peculium 40. infr.* actionem tamen de peculio durare, ne quidem intra annum *l. 1. §. 1. infr. de in rem verſ.* Ideóque nec verba edicti Prætoris caſum hunc comprehendunt. Sin dolo malo facta ademptio eſt, perinde haberi eam æquum eſt ac ſi facta non eſſet, & idcircò ſupereſſe actionem de peculio perpetuam non annalem *l. ſumma cum ratione 21. ſupr.* Ergo non poteſt verum eſſe quod Paulus hic ſcribit, tanquam conſequens ſuperioribus, manumiſſo quoque vel alienato ſeruo dominum ex cauſa etiam doli intra annum teneri.

Dec. Cùm ſeruus mortuus vel manumiſſus vel alienatus eſt non poteſt eſſe perpetua actio de peculio, quæ extincto ex his cauſis peculio, extincta quoque ipſa potiùs ipſo iure deberet eſſe, viſumque eſt Prætori ſufficere creditoribus debere ſi ad annũ vſque obligatio produceretur *d. l. 1. §. meritò infr. tit. prox.* quòd verò dolus malus domini interuenit in adimendo vel minuendo peculio, facere non poteſt actionem perpetuam quæ his caſibus ex Prætoris edicto eſt annalis: nec aliud petere creditores poſſunt niſi vt in actione illa annua huius quoque doli ratio habeatur ac proinde intra eum ipſum annum intra quem actio ipſa de peculio proponenda eſt, in quam neceſſitas incidit vindicandi huius doli. Neque enim dolus hic nouam actionem parit, ſed ſed annalem, quæ à Prætore inducta eſt, afficit, nouámque ei qualitatem & conditionem quandam adiicit, vt ea actione dolus quoque domini vindicetur. Idque ex ipſius edicti verbis illis quæ Vlpianus refert in *d. l. 1. etſi quid dolo malo eius in cuius poteſtate eſt factum erit, quominus peculij eſſet.*

27. GAIVS libro 9. ad Edictum Prouinciale.

ET ancillarum nomine & filiarumfamilias, in peculio actio datur. maximè ſi qua ſarcinatrix, aut textrix erit, aut aliquod artificium vulgare exerceat: datur propter eam actio. depoſiti quoque, & commodati actionem dandam a earum nomine, Iulianus ait. ſed & tributoriam actionem: ſi peculiari merce, ſciente patre, dominóve negotientur: dandam eſſe longè magis non dubitatur, & ſi in rem verſum eſt b quod iuſſu patris dominíve contractum ſit.

Ad l. Et ancillarum 27.

RAT. DVB. & DECIDEND. eadem eſt quæ ad *l. 1. §. 1.* vbi idipſum ſcriptum eſt quod in hac lege, *Prætoris edictum de peculio: & Quod cum eo qui in alien. poteſtat. eſt negot. geſt. eſſe dicet.* non minùs ad fœminas quàm ad maſculos pertinet. Nam nec ancillæ facilè in hoc comparantur vt pariant *leg. ancillarum 27. ſupr. de heredit. petition.* Sed potiùs vt nobis ſeruiant, & negotientur *leg. procuratoris §. ſed & ſi ancilla ſupr. de tributor. action. leg. nam & plerique 6. de inſtitor. action.* eo ſcilicet negotiationis genere quod & mulieribus conuenire poteſt ſalua ſexus verecundia, quæ etiam in ancilla honeſta & laudanda eſt: in filia verò familias omnino neceſſaria, putà ſi qua, vt Caius hîc ponit, ſarcinatrix aut textrix fuit, aut aliquod eiuſmodi artificium volgare exercuit, quamquam & ſi alienis negotiis gerendis ſe immiſcuerit idem eſt *leg. ſi filiafamilias 14. ſupr. de negot. geſt.*

a *Depoſiti quoque & commodati actionem dandam.* RAT. DVB. & DECIDEND. ad hunc verſiculum eadem eſt quæ ad *leg. depoſiti 5. ſupr. hoc titul. & ad leg. 3. §. ſi filiofamilias ſupr. commodat.* vbi diximus, itémque ad *dict. leg. procuratoris 5. §. ſed & ſi ancilla ſupr. de tributor. action.* Quamquam in tributoria actione minorem dubitationem res habet, cùm non detur in patrem vel dominum niſi eo caſu quo peculiari merce ſciente patre, vel domino negotientur. Idque eſt quod Caius ſignificat his verbis, *longè magis non dubitatur,* locum habet *dict. leg. nam & plerique 6. ſupr. de inſtit. act.*

b *Et ſi in rem verſum eſt.* Nullam hic verſiculus recipit dubitandi cauſam: nam quod in rem patris verſum eſt à filia, vel in rem domini ab ancilla, cur non perinde obliget patrem, ac dominum, atque ſi à filio vel ſeruo verſum eſſet: non tam enim ex perſona quàm ex re ipſa hæc actio venit, ideóque furioſum & pupillum non minùs, quàm alium quemlibet dominum obligat *leg. furioſus 46. infr. de obligation. & action. leg. ſumma cum ratione 21. §. 1. ſupr.* nec tam inſpiciendum eſt à quo, quàm quid & quantum in rem verſum ſit. Cur verò ex contractu filiæ vel ancillæ potiùs quàm filij vel ſerui permittemus locupletiorem fieri patrem vel dominum ex aliena iactura? Quòd ſi pater vel dominus etiam iuſſerit contrahi cum filia vel ancilla, minor quoque dubitatio eſt quin ex eo contractu pater vel dominus quod iuſſu teneatur, cùm ille ipſe videatur contrahere, qui iubet, inquit *l. 1. in princip. infr. quod iuſſ.* Itaque progreſſus eſt hoc loco Caius à caſibus dubitabilioribus ad minùs dubitabiles: contra quàm Africanus facere ſoleat qui progreditur à dubitabilibus ad dubitabiliores.

1 ¶ Conſtat, heredem domini id quoque deducere debere quod ſeruus cuius nomine cum eo de peculio ageretur, ante aditam hereditatem ex bonis hereditariis amouiſſet, conſumpſiſſet, corrupiſſet.

Ad §. 1. Conſtat.

RAT. DVB. In actione de peculio non deducitur niſi quod domino debetur, aut iis per quos etiam dominus fieri creditor poteſt *l. ſed ſi damnum 9. §. peculium & ſeqq. ſupr.* Atqui ſeruus qui ante aditam hereditatem ex bonis hereditariis quid amouit, vel conſumpſit, vel corrupit, nunquam ex hac cauſa fuit debitor domini ſui poſt cuius mortem duntaxat deliquit: nec rurſus debitor videri poteſt heredis qui nunc de peculio conuenitur, quoniam damna hæc intulit non heredi, qui nondum adierat, ſed hereditati quæ non heredis, ſed defuncti perſonam repræſentat *l. non minus 31. §. 1. de hered. inſtituend. l. hereditas 34. de acquir. rer. dom.* Ergo non eſt concedendum heredi domini cùm ex perſona huius ſerui hereditarij de peculio conuenitur, vt ex peculio deducat quod hic ſeruus ante aditam hereditatem ex bonis hereditariis amouit, aut conſumpſit, aut corrupit, præſertim cùm nec hereditati ſeruus hic furtum facere potuerit, quia furtum nihil niſi poſſeſſionis interuerſio eſt: hereditas autem cùm ſit perſona ficta, quæ neque pedes, neque manus habet poſſidere nihil poteſt, nec proinde furti actionem quæ nunquam ei quæſita fuit, ad heredem transferre, vt Vlpianus ratiocinatur in *l. 1. §. Scæuola ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ. in' Et §. 1. eiuſdem legis.*

DIC. Heres quandocunque hereditatem adierit, iam ex die mortis illam adiiſſe retrofingitur *leg. heres quandoque 54. de acquir. hered. l. ſi ex re 28. §. vltim. de ſtipulation. ſeruor. leg. omnis hereditas 38. leg. omnia ferè 193. de reg. iur.* deleturque memoria hereditatis quaſi nulla vnquam fuerit ex quo nacta eſt heredem, vnde eſt quod dicimus heredem & hereditatem tametſi duas appellationes recipiant vnius tamen perſonæ vice fungi *l. heres & hereditas 22. de vucap.* ſcilicet defuncti cuius perſonam hereditas primùm, deinde heres repræſentat. Proinde ſeruus hereditarius qui ex ſupradictis cauſis factus eſt debitor hereditatis perinde haberi debet aeſi domino ipſi, quaſi tùm adhuc viuenti debere cœpiſſet. Quo caſu nemo dubitaret quin actione de peculio conuentus heres deducere id poſſet, quod defunctus ſi hodie viueret, & conueniretur, poſſet deducere, nec aliud erit, etiamſi ponas ſeruum hunc fuiſſe ſtatuliberum & teſtamento liberum eſſe iuſſum. Quamquam enim eo caſu deficit ciuilis actio, non tamen deficit naturalis æquitas ex qua Prætor honorariam & pœnalem in duplum actionem ex huiuſmodi cauſa contra ſtatuliberum induxit *dict. leg. 1. in princip. & §. 1. ill. tit. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.* ex qua actione non dubitatur quin ſeruus hic hereditarius quamuis ſtatuliber, fiat debitor proprius heredis, & quidem tanquam heredis ex cauſa hereditaria, cùm tantò minùs locupletem accipiat hereditatem, quæ eſſet hodie locupletior ſi ſeruus hic nihil ex hereditate amouiſſet, conſumpſiſſet, & corrupiſſet, quamuis actio illa pœnalis, quæ in duplū datur heredi ex eo edicto incipiat ab herede, nec vnquam competierit defuncto. Non enim ob id minùs hereditaria actio eſt, aut ſaltem hereditariæ actionis loco habenda *arg. l. hereditariarum 40. de oblig. & action.* inſpecta ſcilicet cauſa & origine, quæ fuit hereditaria.

2 ¶ Si

2 ¶ Si ſeruus alienatus ſit: quamuis in eum, qui alienauerit, intra annum Prætor de peculio actionem polliceatur: tamen nihilominus & in nouum dominum actio datur. & nihil intereſt aliud apud eum adquiſierit peculium, an quod pariter cùm eum emerit, vel ex donatione acceperit, eidem conceſſerit.

Ad §. 2. Si ſeruus.

RAT. DVB. Non ſunt multiplicandæ actiones ſine cauſa & neceſſitate *l. 2. §. vlt. infr. vi bonor. rapt. l. 1. ſupr. de public. in rem act.* ſicuti nec multiplicanda ſunt entia, vt volunt philoſophi, niſi cùm naturæ neceſſitas cogit. Atqui cùm ſeruus alienatus eſt, ex cuius perſona & cōtractu creditori competebat actio de peculio, nulla neceſſitas eſt dandæ actionis de peculio contra eum qui emit, vel ex donatione, aut alio acquiſitionis titulo accepit, cùm ſuperſit vetus actio intra annū aduerſus eum ipſum qui vendidit, aut aliter alienauit *l. 1. infr tit. prox.* Nec habet creditor iuſtam conquerendi cauſam, quòd actio de peculio, quæ antea erat perpetua, facta ſit per alienationem annalis, cùm æqui potiùs boníque conſulere debeat, quod poſt alienationem ſerui, adhuc ſaluā habeat actionē, quam ipſo iure nullam habere deberet extincto per alienationem peculio *d. l. 1. § meritò.* Cúmque annus ille ſit vtilis, imputare omnimodo ſibi debet creditor, ſi intra annum illum non egerit, cùm potuerit.

DEC. Actio de peculio cùm ex contractu ſerui detur, nec contra ſeruum dari poſſit, neceſſe eſt, vt contra dominum detur, & quidem contra eum qui dominus ſit eo tempore quo contrahitur. Nouum ergo dominum directa actione de peculio teneri & conueniri poſſe certum eſt, ſi modò apud eum ſeruus peculiū aliquod habeat, ſiue quod acquiſierit, ſiue quod nouus dominus cùm eum emeret pariter ei conceſſerit. Nec enim aliter de actione de peculio tractari poſſet, vbi nullum peculium eſſet, neque obſtat ſi quis dicat, creditores qui cum hoc ſeruo ante alienationem contraxerunt, non poſſe videri intuitu tanquam patrimonium ſerui hoc peculium, quod ſeruus apud nouum dominum habiturus eſſet, de quo, contractus tempore non cogitabatur. Dicimus enim conueniri nouum dominum, non quaſi ex tacita quadam conuentione, aut æquitate, ſed ex mera iuris ratione, quæ directam de peculio actionem parit, quia dominus eſt. At prior dominus qui vendidit, cùm exinde deſierit teneri actione directa, licèt peculium ſibi retinuerit, quia dominium amiſit, vtili tamen actione tenetur, quia retinuit peculium. Sed nōn tenetur niſi intra annum ex æquitate illa Prætoris, quam Vlpianus exprimit in *dict. leg. 1. §. meritò infr. tit. prox.* Itaque non tam mirum videri debet, quod habeant creditores actionem directam de peculio contra nouum dominum, quàm cur retineant vtilem annalem aduerſus eum qui alienauit, ſed ratio tamen huius quoque iuris euidens eſt, quia fieri facilè poteſt, vt nullum inueniatur peculium apud nouum dominum, ſi fortè nullum ei nouus dominus conceſſerit, nec apud nouum dominum ſeruus vllum acquiſierit. Quo caſu morarentur in damno creditores, ſi nullā actionem haberent ne quidem vtilem, & annalem aduerſus alienatorem, qui alienando ſeruum, peculium ſibi excepiſſet, cuius tamen intuitu & contemplatione cum eius ſeruo contraxerant. Nam ſi prior dominus ſeruum alienauerit cum peculio & peculium tradiderit, certum eſt ne intra annum quidem de peculio conueniri eum poſſe, cùm pretium hoc peculij non ſit peculium, vt ex Neratio ſubtiliter tractat Vlpianus in *leg. ſi ex duobus 32. §. vltim. infr.* Impoſſibile autem ſit in eum dari actionem de peculio, penes quem nullum ſit peculium niſi in ſpecie *leg. quia 12. ſupr.* Eaque nimirum ratio eſſe mihi videtur propter quam non ſicuti mortuo ſeruo, vel alienato vel manumiſſo ſupereſt actio de peculio annalis, ita & adempto peculio, quamuis æquè ab ſerdum videatur facto domini peculium adimentis extingui actionem de peculio, atque cùm ſeruus alienatus eſt, aut manumiſſus: nempe quia ademptio extinguit peculium in totum, non etiam ſerui manumiſſio, vel alienatio, quæ nomen duntaxat peculij aufert (quia non poteſt paterfamilias habere peculium *leg. vltim. inf. C. de inof. teſtam.*) non autem effectum, quia remanet in bonis & patrimonio eius, in cuius antea erat. Et remaneret ſub nomine peculij, ſi paterfamilias quoque peculium habere poſſet. Igitur extra caſum ademptionis peculij habet electionem creditor peculiaris, an cum emptore malit agere, an cum venditore *l. ſi noxali 21. §. idem ſcribit ſup. l. ſi creditor 37. §. pen. inf.* Iunge §. ſeq.

3 ¶ Illud quoque placuit (quod & Iulianus probat) omnimodo permittendum creditoribus vel in partes cum ſingulis agere, vel cum vno in ſolidum.

Ad §. 3. Illud quoque.

RAT. DVB. Ita comparatum fuit ius vetus, vt ſi quando eadem res, vel quantitas à pluribus deberetur, electione vnius alij liberarentur *leg. vlt. C. de fideiuſſ. leg. ſi ex duobus 32. in princip. infr. hoc titul.* Quemadmodum & is cui plures actiones ex eadem cauſa competebant eligendo vnam, amittebat alteram *leg. quod in heredem 9. §. eligere ſupr. de tributor. action. leg. cùm filius 76. §. variis de legat. 2.* Ergo quod habet electionem creditor peculiaris, an cum emptore velit agere, an cum venditore, vt proximè diximus, non debet facere, quin liberetur venditor in totum, ſi eligat ille emptorem pro parte, aut contra, & ita videtur ſenſiſſe Proculus, cuius opinionem refert & probat Paulus *in l. quoties 47. §. ſi creditor infr.*

DEC. Sententia huius loci non illa eſt, vt creditor peculiaris, qui contra venditorem egit, aut in ſolidum, aut pro parte poſſit mutato conſilio aduerſus emptorem agere, vel in ſolidum, vel pro parte, aut contra: ſed vt poſſit & debeat ab initio eligere, an contra alterutrum velit agere in ſolidum, an contra ſingulos diuiſa actione, id eſt, contra vnumquemque eorum pro parte, quomodo & creditori qui duos habet correos debendi permittitur *l. 3. §. 1. infr. de duob reis l. ſi creditores 18. C. de pact.* Nulla enim videri poteſt iniuria fieri ei qui pro parte conuenitur, cùm etiam in ſolidum & ſolus conueniri potuit *d. l. ſi creditores l. reos 23. C. de duob. reis.* Cæterùm ſiue in ſolidum contra vnum egerit, non poteſt aduerſus alium poſteà agere ſummo iure, ſiue ab initio cum ſingulis in partes egerit, non eſt ei permittendum, vt aduerſus alterutrum in ſolidum experiatur, niſi ab eo conſequi in ſolidum non potuerit, quod petiit: nám in actione de peculio ex æquitate, non tam intentio ſola quàm perceptio parit liberationem *l. ſi ex duobus 32. in princ. inf. hoc tit.* Quod & in cæteris omnibus cauſis generaliùs à Iuſtiniano cōſtitutum eſt in *d l. vlt. C. de fideiuſſ.* An verò re integra permittendum ſit creditori actionē diuidere & emptorem ac venditorem conuenire pro æquis partibus, controuerſa fuit quæſtio inter veteres Iuriſcōnſultos, & aliud Proculi iudiciū & Pauli *d §. ſi creditor,* aliud Iuliani in *l. ſi creditor 37. §. ſeruum in fin. inf.* quem Vlpianus hîc refert & probat, cuius ſententia licèt magis placuerit cæteris, vt vterque teſtatur, alio tamen iure nos, vt Paulus ait in *d. §. ſi creditor,* id eſt, contrariam Proculi opinionem in praxi tandem obtinuiſſe, vt ibi dicemus.

4 ¶ Sed ipſi, qui vendiderit ſeruum non putat Iulianus de eo quod ante venditionem crediderit, cum emptore de peculio agere permittendum.

Ad §. 4. Sed ipſi qui vendiderit.

RAT. DVB. Non debet eſſe deterior conditio domini qui creditor ſerui ſui fuit priùs quàm eum venderet, quàm aliorum creditorum qui ſimiliter ante venditionem ſerui contraxerunt, cùm in pleriſque ſit etiam melior, in eo præſertim, quod habet priuilegium deductionis, vt in eo quod ſibi à ſeruo debetur, cæteris omnibus creditoribus etiam anterioribus præferatur *leg. ex facto 52. infr.* quaſi alios omnes præuenisſe, ac ſecum egiſſe prior videatur *leg. ſed ſi damnum 9. §. peculium & §. præterea ſupr.* Atqui creditores cæteri habent electionem ſeruo alienato, an cum emptore agere velint, an cum venditore. Et quidem cum emptore actione directa & perpetua, quia dominus eſt, cum venditore verò, quia alienauit ſeruum ſine peculio, actione vtili, & annali ex *tit. quand. de pecul. actio eſt annal.* Ergo nec venditori ipſi denegandum eſt, vt agat de peculio cum emptore: nec enim per venditionem ſerui deſiit eſſe ipſius creditor, quandoquidem venditio non eſt modus tollendæ obligationis ſiue naturalis, ſiue ciuilis. Nam & è contrario ſi creditor ſerui eum comparauerit, non denegamus ei actionem de peculio contra venditorem, quam alius quilibet emptor haberet, quamuis hoc amplius habeat, quod etiam deducere ex peculio poteſt quod ſibi debetur ſi hoc malit *l. ſi noxali 11. §. pen. ſupr.* Quod ergo emptori conceditur aduerſus venditorem, cur non permittamus venditori contra emptorem? Maximè cùm venditor poſt factam à ſe venditionem nullum ius deductionis habere ampliùs poſſit.

DEC. Dominus idémque ſerui ſui creditor ſi ſeruum vendiderit, vel cum peculio vendidit, vel ſine peculio, ſi cum peculio imputare ſibi debet, cur peculium vendendo non priùs ex eo detraxerit, quod ſibi debebatur; ſera enim detractio eſt poſt venditionem, factámque dominij translationem. Quæ translatio etiamſi per traditionem facta non eſſet, adhuc tamen obſtaret venditori exceptio rei venditæ de qua in *l. 1. & tot. tit. infr. de except. rei vend.* Si verò peculium cum ſeruo non vendiderit, nihil cauſæ eſt, cur permittendum ei ſit agere contra emptorem, cùm ſatis ſibi ſoluerit retentione peculij, cuius nomine etiam conueniri ab aliis creditoribus poteſt, & ex quo tamen cùm conuenietur, vtique deducere poterit quod ſibi debitum fuit, & quidem quaſi iam ſolutum, vt proinde ſi contra emptorem permitteremus ei agere, hoc ipſo indulgeremus, vt quod iam ipſe ſibi ſoluiſſet ab alio iterum exigeret, quod certè contra bonam fidem eſſet *l. bona fides 57. de regul. iur. l. ſi quis dolo 51. infr. de re iudic.* At cæteri creditores in eo diſſimilem cauſam habent & fauorabiliorem, vt poſſint agere etiam cum emptore, quòd nihil eis imputari poteſt, ſiue cum peculio, ſiue abſque peculio ſeruus venditus proponatur.

5 ¶ Sed & ſi alieno credidero, cumque redemero, deinde alienauero: æquè non putat mihi in emptorem dari debere iudicium.

Ad §. 5. ſed & ſi alieno.

RAT. DVB. Vulgare noſtrorum brocardicum eſt, nec abſurdum, facilem eſſe cuiuſque rei reditum ad ſuam naturam ex *l. ſi vnus 27. §. pactus ne peteret in fin. ſupr. de pact. l. filio 23. infr de liber. & poſth.* Atqui cùm quis ſeruo alieno pecuniam credidit, eúmque poſteà redemit, etiamſi ſubinde eum alienauerit, habuit tamen ab initio actionem de peculio contra eum qui ſerui dominus tempore crediti fuit. Quæ licet acquiſitione ſerui extincta ſit, quaſi confuſionis poteſtate, faciliùs tamen poteſt reuiuiſcere per alienationem eiuſdem ſerui poſteà factam, quia res redierit ad eum caſum à quo incepit, & incipere potuit. Ergo dicendum eſt in hoc ſaltem caſu dandam eſſe venditori actionem de peculio contra emptorem, eſſéque hunc caſum valdè diuerſum à ſuperiore in quo nulla vnquam venditori eidémque domino competiit actio de peculio, quippe quam neque contra ſeruum, neque contra ſeipſum habere potuerit *l. cum ſeruo 107. de reg. iur. l. ne cum filiofamilias 16. de furt.*

DEC. Dominij acquiſitione extinguitur actio quam ex facto, aut contractu ſerui alieni contra dominum habere quis potuit *l. electio 26. §. vlt. ſupr. de nox. act. l. 2. in fin. ſup. ſi ex nox. cauſ. agat.* Actio autem ſemel extincta nunquam reuiuiſcit *l. qui res 98. §. aream de ſolut.* ideóque ſi quando vrgeat æquitas, vt reſſuſcitari eam oporteat, reſtituenda eſt, vt in *d. l. 2. in fin. l. Papin. 58. ſupr. de ſeru. l. ſi locus 14. ſup. quemadm. ſeru. amit.* non aliter *l. ob eam cauſam 9. inf. de præſcr. verb.* Ergo non magis in hoc caſu quàm in ſuperiore permittendum eſt domino qui ſeruum vendidit, vt agat de peculio contra emptorem, ſatiſque ei eſſe debet, quod ex Prætoris beneficio ſaluam habeat actionem annalem de peculio contra ſuũ venditorem, exemplo alterius cuiuſlibet creditoris, vt dicemus in *§. ſeq.* ponimus enim emptorem hunc non cum ipſum eſſe dominum qui antea fuerit obligatus de peculio, ſed alium in quem actio de peculio nunquam competierat, & alium fuiſſe primum venditorem, quàm qui ſecundus emerit, vt apparet ex *d. §. ſeq.* Quamquam nec diſtinguendum eſt quinam hic nouus dominus ſit, an idem ille, qui crediti tempore iam fuerat, an alius, cùm acquiſitione dominij confundatur, & extinguatur actio, niſi quæ à prætore intra annum conſeruatur aduerſus venditorem, vt diximus. Eadémque ratio decidendi locum hic habet quæ à nobis ad ſuperiorem caſum allata eſt, quod vel imputare ſibi debeat venditor ſi peculium cum ſeruo vendiderit, nec quod ſibi debebatur exceperit, vel ſi peculium totum ſibi retinuit, ſibi quoque ex eo iam ſoluiſſe credendus ſit.

6 ¶ In venditorem autem duntaxat intra annum poſt redemptionem numerandum, de eo, quod adhuc alieno crediderim, dandam eſſe mihi actionem exiſtimat: deducto eo, quod apud me peculij ſeruus habebit a.

Ad §. 6. In venditorem autem.

RAT. DVB. Non videtur poſſe imputari domino cur non egerit de peculio contra venditorem ſuum per totum illud tempus, quo dominus & poſſeſſor ſerui fuit, cùm & dominij acquiſitione extincta fuerit actio, vt diximus in *§. præcedent.* & toto eo tempore potuerit ille ipſe de peculio conueniri à cæteris ſerui creditoribus, ſi mallent illi eum eligere quàm venditorem *leg. ſi noxali 11. §. pen ſup. l. ſi creditor 38. §. pen. ſa fin. inf. & §. ſi ſeruus ſupr. hac lege.* Difficile enim eſt, ne dicam abſurdum, vt quis contra alium agat eo nomine, ex quo conueniri ab aliis ipſe poſſit, quaſi contra ſeipſum agere priùs debeat, & ita ſibi ſoluere. Ergo vel nulla huic emptori contra venditorem danda actio eſt, ne

Digitized by Google

ne quidem intra annum quaſi per confuſionem amiſſa, vel annus non ex die acquiſitionis numerandus eſt, ſed ex die poſterioris alienationis.

Dec. Non tantùm quiuis creditor agere contra venditorem ex antegeſto poteſt, ſed & ipſe emptor *l. quoties* 47. §. *non tantùm infr.* ne deterioris conditionis ſit, quàm alius quilibet creditor, cùm alterius cuiuſlibet vice emerit, nec venditoris quicquam interſit, an ab emptore eodemque creditore, an verò ab alio creditore quolibet conueniatur. Nihil ergo cauſæ eſt, cur annus intra quem conueniri venditor potuit, non currat emptori ex die redemptionis, cùm acquiſitio dominij actionem eius annalem contra venditorem non extinxerit, & ei qui potuit agere imputandum ſit, cur non egerit. Nec habet emptor hic idemque venditor de quo conqueratur, cùm ſatis ei indulgeatur, quod ſaluam ei relinquit Prætor actionem annalem de peculio contra venditorem, quæ ipſo iure extincta videri deberet, non tantùm ob extinctum per ſerui alienationem peculium (quæ ratio huic emptori communis eſt cæteris creditoribus *l. 1. infr. tit. prox.*) ſed magis propria & ſpecialiori ratione, propter confuſionem quæ contigit per dominij acquiſitionem *l. electio* 26. §. *vlt. ſup. de noxal. act. l. 2. §. vltim. ſi ex noxal. cauſ. agat.*

a *Deducto eo quod apud me peculij ſeruus habebit.*

Rat. dub. Deductionis vius eo demùm caſu locum habet, quo quis de peculio conuenitur, vt tantò minùs cogitur ſoluere agenti creditori. Eſtque priuilegium hoc domini qui conuenitur *l. ex facto* 52. *infr. hoc tit. l. procuratoris* 5. §. *ſed eſt quæſitum ſupr. de tribut. act.* Ergo non debet hoc ius in eiuſdem odium retorqueri, vt etiam agendo deducere cogatur, quod apud eum ſeruus peculij habuit.

Dec. Cùm dominus conuenitur habet priuilegium deductionis eius quod ſibi debetur. At cùm agit, deducere debet quod penes ſe habet ex peculio. Alia igitur, atque alia deductio eſt, ſed quæ tamen eandem ferè habet rationem: nam & quod deducitur ex peculio, tanquam debitum domino deducitur eo colore quaſi iam ipſi domino ſolutum ſit *l. ſed ſi damnum* 9. §. *præterea in fin. ſupr.* Et quod deducitur peculij exiſtentis penes emptorem agentem contra venditorem, illo etiam colore fit, quaſi pro ſoluto haberi debeat, quod emptor ex peculio apud ſe habet, & ex quo ſi conueniretur ab aliis creditoribus, nec ei quicquam debitum eſſet ſoluere cogeretur. Et quemadmodum emptor conuentus de peculio à creditoribus poteſt deducere quod ſibi debetur, & quodammodo ſeipſum eligere eligendo pro actione deductionem, vt ſubtiliter ex Iuliano Vlpianus ſcribit in *l. ſi noxali* 11. § *pen. ſup.* Ita & cùm agit aduerſus venditorem tanquam alius quilibet creditor debet ſeipſum quodammodo eligere & contra ſeipſum agere, vt quod alij cuilibet creditori ex peculio ſoluere teneretur, ſibi ipſi ſoluat. Hoc verò in effectu fit cùm ipſe imputat ſibi in ſolutum, quod habet ex peculio, atque hæc deductio etiam iure tacitæ cuiuſdam compenſationis, eius ſcilicet quod hic emptor tanquam emptor debet ſibi tanquam creditori. Eſt enim ſibi ipſi & debitor, & creditor diuerſis reſpectibus, & alius quodammodo eſt, ſi conſideretur tanquam emptor: alius verò ſi tanquam creditor *l. ſi paterfamilias* 15. §. 1. *ſupr. de adopt.* Denique nulla ei vnquam fit iniuria qui ex eo, quod penes ſe habet, aut alienum, aut æri alieno obnoxium, ſibi ipſi ſoluere cogitur, cum ea ſolutione perinde indemnitatem conſequatur. Sic in *l. ſi creditor* 37. *in fin. l. quoties* 47. §. *non tantùm infr.*

7 ¶ Sicut autem de eo, quod ipſe crediderim ſeruo meo, non putat Iulianus in emptorem, alienato eo, actionem mihi dari debere: ita & de eo, quod ſeruus meus ſeruo meo crediderit: ſi is, cui creditum fuerit alienatus ſit, negat permitti mihi debere cum emptore experiri.

Ad §. Sicut autem 7.

Rat. dub. Cùm vendo tibi ſeruum cui alius meus ſeruus pecuniam crediderat, nullum ſerui mei qui credidit factum intercedit, propter quod videri poſſit ſublata naturalis obligatio, qua ſeruus venditus idemque debitor huic ſeruo tenebatur. In quo differt hic caſus à ſuperiore: nam cùm vendo tibi ſeruum, qui mihi debebat, poſſum videri ius meum totamque obligationem naturalem remiſiſſe, & conſequenter actionem de peculio, quam alius quilibet ſerui creditor contra te habere hodie poſſet: quia non debui vendere niſi retento, aut excepto eo quod mihi debebatur. Videor autem maluiſſe ita vendere, vt cariùs tibi ſeruum venderem, nec facti mei ignorantiam probabiliter poſſum obtendere *l. quanquam* 7. *infr. ad SC. Velleian.* Ergo permittendum eſt, vt ex contractu ſerui mei eiuſdemque creditoris habeam hodie contra te actionem de peculio, licet eum ipſe tibi vendiderim, vt quemadmodum venditio per me facta aliis creditoribus ſerui mei quibus imputari nihil poteſt nocere non debet, nec noceret alij ſeruo meo creditori ſi poſſet agere, ita nec mihi nocere debet venienti ex eius perſona, præſertim ſi creditum eius ignorani. Quia nec videri quiſquam poteſt remiſiſſe ius illud quod ignorauit ſibi competere *l. mater decedens* 19. *ſup. de inoffic. teſtam.* Alieni enim facti ignorantia ſemper tolerabilis eſt *l. vlt. pro ſuo*, & parcendum eſt domino, qui noluit onerari, vt in ſingula momenta cauſas peculiorum, & ſtatum à ſeruis ſuis requireret *l. peregrè* 44 §. 1. *de acquir. poſſ.*

Dec. Quod ſeruus conſeruo ſuo debet etiam domino debet *l. ſed ſi damnum* 9. §. *huic definitioni ſupr.* ideoque perinde à domino deduci ex peculio poteſt *l. ſi ſeruus* 17. *verſ. ſed & ſi quid ſupr.* Ergo ſicuti non poteſt dominus, qui ſeruum vendidit agere poſteà de peculio contra emptorem pro eo quod ſibi debitum fuit, vt diximus ad §. *ſed ipſi* 4. *ſupr.* Ita neque pro eo quod ſeruus ille venditus conſeruo ſuo debuit, quoniam vtroque caſu perinde imputari domino poteſt, cur vendendo ſeruum non meliùs ſibi proſpexerit, nec ante venditionem ſerui deligentiùs inquiſierit, quod nullo labore, nulloque ſumptu facere poterat, an ſeruus ſeruo aliquid deberet, quod in venditione excipi ac retineri oporteret. Debuit enim ſcire futurum, vt quod ſeruus venditus conſeruo deberet, nulla de peculio actione contra emptorem exigi vnquam poſſet.

8 ¶ Si quis cum ſeruo duorum, pluriúmve contraxerit: permittendum eſt ei eum quo velit dominorum, in ſolidum experiri. eſt enim iniquum, in plures aduerſarios diſtringi eum, qui cum vno contraxerit. nec huius duntaxat peculij [a] ratio haberi debet, quod apud eum, cum quo agitur, is ſeruus haberet: ſed & eius quod apud alterum. Nec tamen res damnoſa futura eſt [b] ei, qui condemnatur: cùm poſſit rurſus ipſe iudicio ſocietatis, vel communi diuidundo, quod amplius ſua portione ſoluerit, à ſocio, ſociiſve ſuis conſequi. quod Iulianus ita locum habere ait [c], ſi apud alterum quoque fuit peculium, quia eo caſu, ſoluendo quiſque

etiam ſocium ære alieno liberare videtur: at ſi nullum ſit apud alterum peculium, contrà eſſet quia nec liberare vllo modo ære alieno cum intelligitur.

Ad §. vlt. Si quis cumſerue.

Rat. dvb. Seruus communis ſic omnium eſt, non quaſi ſingulorum totus, ſed tantùm pro partibus indiuiſis, quas intellectu magis habet quàm corpore *l. ſeruus communis 5. infr. de ſtipulat. ſeruor. iunct. l. Manius 66. §. duorum de legat. 2.* Atqui non poteſt dominus teneri ex perſona, vel contractu ſerui niſi quatenus dominium in eo habet, quia nec alia ratione tenetur, quàm quia dominus eſt. Ergo ſi quis cum ſeruo duorum pluriùmve contraxerit, non eſt ei permittendum, vt cum quo velit dominorum in ſolidum experiatur, ſed contra ſingulos agere debet de peculio pro iiſdem partibus, quas habent in dominio ſerui. Quemadmodum nec ſeruus poteſt iis acquirere niſi pro partibus dominicis *l. 1. & tot. ill. tit. de ſtipulat. ſeruor.* Ne facilius ſit ſeruo dominos ſingulos in ſolidum obligare, quàm ipſis in ſolidum acquirere, quod abſurdum eſſet. Vt enim æquius, ita facilius longè eſt per ſeruum acquiri aliquid dominis, quàm eos obligari *l. ſeruus vetante 62. de verbor. oblig. l. etiam inuitis 32. de acquir. rer. dom l. qui in aliena 6. de acquir. hered. l. melior 133. de reg. iur.* quod & in filiofamilias iuris eſt *l. filiusfamilias 22. infr. de ſolution.*

Dec. Iniquum eſt in plures aduerſarios diſtringi creditorem, qui cum vno tantùm contraxerit *l. 2.* vbi dixi *ſupr. de exercit. action.* Qui enim cum ſeruo plurium, habente ab omnibus peculium commune, contrahit, vniuerſum ſerui peculium cuiuſcunque ſit, & vbicunque ſit velut proprium ipſius patrimonium intueri videtur *l. ſi ex duobus 32. in fine princip. infr.* Idemque eſt ſi ſeruus vnius quidem domini tantùm ſit, ſed tamen duplicis generis habeat peculium, vt in ſpecie *l. hinc quæritur 19. §. 1. ſupr.* Ergo quoties aliquis cum ſeruo duorum pluriumve contraxit, permittendum ei eſt, vt cum vtro velit ex dominis in ſolidum experiatur.

a *Nec huius duntaxat peculij.*

Rat. dvb. In duobus ſociis ſpeciale eſt, vt etiam cum eo agi de peculio poſſit apud quem peculium non eſt *l. quia 12. iunct. §. vlt. legis præced. & legib. ſeqq. ſupr.* Atqui duo domini eiuſdem ſerui non ideò ſunt ſocij: poteſt enim idem ſeruus inter aliquos communis eſſe etiam ſine ſocietate, putà ſi duobus pariter legatus, donatuſve aut aliter acquiſitus ſit *§. item ſi inter aliquos Inſtit. de oblig. quæ ex quaſi contr. naſc.* Ergo ſi contra vnum ex duobus dominis eiuſdem ſerui agatur de peculio, eius tantùm peculij ratio haberi debet, quod apud eum eſt cum quo agitur, non etiam illius quod apud alterum eſt. Et verò abſurdum videtur teneri quem actione de peculio, vt præſtet illud etiam peculium quod non habeat. Nam ſicuti ex hac actione nihil præſtatur, imò neque tenet actio ſi nihil ſit in peculio *l. quæſitum 30. infr.* ita neque plus quàm ſit in peculio. Hoc enim fit tantùm per actiones de in rem verſo & quod iuſſu, vt ſcribit Iuſtin. *in tit. quod cum eo qui in alien. poteſt.*

Dec. Quod pertinet ad hanc actionem de peculio, eadem ratio eſt plurium ſerui dominorum qui ſocij non ſunt, quæ eſſet ſi eſſent ſocij, quia in omnibus eadem ratio illa æquitatis locum habet, quod æquum non ſit in plures aduerſarios diſtringi eum qui cum vno tantùm contraxerit, vt diximus ad *l. ſed in emptore 13. infr.* Vnde fit, vt hæc communio etiam ſocietas quædam dicatur in *l. heredes 25. §. non tantùm 16. ſupr. fam. erciſc.* Et ratio rationis eadem quoque, quia is qui cum ſeruo contrahit omne ipſius peculium vbicunque ſit intuetur, velut proprium ipſius ſerui patrimonium *d. l. ſi ex duobus 32. in fine princip. infr. d. l. hinc quæritur 19. §. 1. ſupr.* Et hoc nimirum eſt quod diximus, in hac ſpecie dari actionem de peculio contra ſingulos in ſolidum.

b *Nec tamen res damnoſa futura eſt.*

Rat. dvb. Nemo ideo condemnandus eſt, aut cogendus ſoluere quod ab alio poſteà repetiturus ſit, ſi quid præſtiterit *l. nemo ideo 171. de regul. iur.* quia cuiuſlibet intereſt non ſoluere potiùs quàm ſolutum repetere *l. 3. infr. de compenſat. l. ſtipulatus 15. in princip. infr. de fideiuſſ.* Non eſt igitur bona ratio quam hic adfert Caius, vt vnus ex dominis condemnari poſſit & debeat actione de peculio in ſolidum, & eius quoque peculij nomine, quod penes alium ſit, quòd poſſit rurſus ipſe iudicio ſocietatis, vel communi diuidundo, quod amplius ſua portione ſoluerit, à ſocio ſociiſve ſuis conſequi. Damnum enim aliquod ſubeſt pro incommodo repræſentationis, licèt ponas illud ipſum incommodum iudicio etiam ſocietatis, aut communi diuidundo reſarciri.

Dec. Non eſt hæc germana ratio illius definitionis quæ habet, poſſe vnum ex dominis conueniri actione de peculio in ſolidum, & pro eo quoque peculio, quod penes alium dominum ſit, germana illa eſt quam nos attulimus. Sed reſponſio tantùm hæc eſt ad obiectionem, quæ fieri poterat ex eo, quod in prædicta definitio damnoſa videretur ei ex ſociis, qui prior in ſolidum conueniretur. Docet autem Caius non eſſe damnoſam, cùm is qui amplius parte ſua præſtitit conſequi à ſocio indemnitatem poſſit pro ſocio, aut communi diuidundo. Similis ratio eſt in *l. 2. §. item ſi in facto de verb. oblig. & in l. inter coheredes 44. §. quod ex facto ſup. famil. erciſc. l. 3. ſupr. de exercit. act. l. habebat quis 13. §. vlt. de inſtit. act.* Iunge *l. & ſi non omnes 8. §. vlt. ſupr. commun. diuid. d. l. hinc quæritur 19. in fin. ſupr. hoc tit.* Proinde ſi qua de cauſa non poſſet conuentus partem eius quod ſoluiſſet, ab aliis repetere, non eſſet habenda ratio eius peculij, quod apud alios eſſet, ne damno & iniuria afficeretur is, qui ex eorum quoque perſona ſoluere cogeretur, vt docet idem Iulianus cuius authoritate hic Caius vtitur in *l. ſi creditor 37. §. ſeruum infr.*

c *Quod Iulianus ita locum habere ait.*

Rat. dvb. Etiamſi nullum ſit peculium apud alterum ex dominis, qui de peculio non conuenitur, non eo minùs tamen verum eſt, ſeruum hunc eſſe communem plurium dominorum. Ergo non eo minùs dandum eſt iudicium ſocietatis, aut communi diuidundo ei ex dominis, qui in ſolidum conuentus ſolidum præſtiterit, vt indemnitatem à ſocio conſequatur, quemadmodum ſi noxali iudicio conuentus ſolidam litis æſtimationem præſtitiſſet *l. ſi ſeruus communis 8. ſupr. de noxal. act.* Nam & qui peculium nullum habuit, de peculio tamen prior conueniri & quidem in ſolidum potuit *l. quia 12. ſupr.*

Dec. Ratio propter quam datur actio pro ſocio, aut communi diuidundo contra eum ex pluribus dominis, qui actione de peculio in ſolidum conuentus eſt, & ſolidum præſtitit aduerſus alium qui neque conuentus, neque condemnatus eſt, non alia eſt, quàm quia ſoluendo ſolidum, liberaſſe intelligatur ſocium ære alieno, quod ipſe pro parte ſua præſtare debuiſſet: æquiſſimum autem ſit & ex bona fide, vt quatenus eum liberauit, eatenus ab eo repetat: atqui ratio illa ceſſat cùm is ſolus ſoluit, apud quem ſolum ſeruus peculium habuit. Non enim poteſt videri liberatus vllo ære alieno, aut actione de peculio is, qui de peculio conueniri nullo modo potuit, quomodo non poteſt ex ſua perſona ille qui peculium nullum habet: non tantùm enim ſeruum communem eſſe oportet, ſed etiam peculium

commune,

commune, non quidem vt poſſit creditor eligere, quem ex dominis priorem in ſolidum velit conuenire, quod malè videtur ſenſiſſe Bartolus (poteſt enim etiam illum eligere, apud quem peculium nullum eſt *dict. leg. quia* 12. *ſupr.* ne in plures aduerſarios diſtringatur, qui cum vno contraxerit, vt ſcriptum eſt in princip. huius §.) ſed vt is qui peculium nullum habuit conueniri à ſocio poſſit iudicio ſocietatis, aut communi diuidundo. Nam & cùm is ſocius eligitur & prior conuenitur in ſolidum de peculio, qui peculium nullum habuit, non ex perſona ſua conuenitur, ſed ex perſona ſocij qui peculium habet. Nemo autem actionem & repetitionem habere debet, ob id ſolùm, quod aliquid ex perſona ſua propria præſtiterit, non ex perſona illius contra quem agere velit, pro ſe namque totum ſoluit, non pro alio *l. Papinianus* 28. *infr. mandat.* Noxalium actionum alia ratio eſt. Dantur enim contra dominum, quia dominus eſt, ac proinde quatenus dominus eſt, & tamen in ſolidum contra vnumquemque ex dominis, quia ſeruus pro parte, neque defendi, neque noxæ dedi poteſt *d. l. ſi ſeruus communis.* Ideóque æquum eſt, vt quod vnus ex dominis in ſolidum ſoluit, repetat ab alio pro parte iudicio ſocietatis, aut communi diuidundo, non inſpecto eo an penes alium ſit aliquod peculium, quoniam in noxalibus actionibus nihil tractatur de peculio. Neque enim ex contractu veniunt, vt actio de peculio, ſed ex delicto *l. 1. §. ſi filiusfamil. ei ſupr. de his qui effud. vel deiec.* Obſerua autem in hoc §. ſocios dici etiam eos, qui communem ſeruum habent ſine ſocietate. quamuis inter eos non ſit locus actioni pro ſocio, ſed communi diuidundo, vt in *leg. heredes* 25. §. *non tantùm ſupr. famil. erciſc.*

28. IVLIANVS libro 51. Digeſtorum.

QVare etſi ſocio neque heres, neque bonorum poſſeſſor extitiſſet: eatenus damnari debet is, cum quo actum fuerit, quatenus peculium apud eum erit, & quantum ex bonis conſequi poteſt.

Ad l. Quare etſi ſocio 28.

RAT. DVB. Aduentitij caſus non ſunt computandi *l. Iulianus* 6. *infr. qui & a quib. manum.* Atqui aduentitium eſt, & extra ea quæ communiter accidunt poſitum, vt quis ſine herede ac ſucceſſore moriatur, ita vt nec fiſcum ſucceſſorem habeat, qui deficientibus, aut repudiantibus agnatis & cognatis omnibus ſolet ſuccedere, non ergo debet creditoris deterior condicio fieri ob id, quod vnus ex dominis, ſine herede alióve ſucceſſore deceſſerit, ſi modò apud eum quoque ſeruus communis peculium habuit. Hoc enim ponendum eſt, ſecundum diſtinctionem Iuliani relatam in §. *vlt. legis præcedentis.* Adde quòd tum quoque cùm ſocius aliúſve debitor quilibet, ſine herede ac ſucceſſore deceſſit, creditori tamen ſuccurri poteſt, vt ex edicto Prætoris mittatur in poſſeſſionem bonorum defuncti dato bonis curatore qui ea defendat, quomodo etiam fit, ſi diu incertum ſit, an aliquis ſucceſſor exiturus ſit, necne *l. ſi diu* 8. *infr. quib. ex cauſ. in poſſ. eat. l. idem priuilegium* 22. §. 1. *de reb. author. iudic. poſſid. alias l. 7. de priuileg. credit. l. 1. de curat. bon. dand.* Non igitur eo minùs conſeruanda eſt creditori electio, vt contra alium ex dominis in ſolidum agere poſſit de peculio. Ratione illa ſemper vrgente, quòd in plures aduerſarios diſtringi non debeat, qui cum vno contraxerit.

DEC. Conſulendum quidem eſt creditori quantum fieri poteſt, vt cum vnoquoque ex ſociis poſſit in ſolidum experiri de peculio, ne in plures aduerſarios diſtringatur, qui cum vno contraxit, ſed ita tamen vt non moretur in damno is, qui pro ſocio ſolidum, quod in peculio eſt ſoluere cogitur. Caſum enim illum aduerſum ſocij, qui contrà quàm ſperabatur ſine herede, vel ſucceſſore deceſſit, æquius eſt ei nocere, qui cum ſeruo contraxit vltrò, quàm ei ex dominis, qui nullo præſertim tractatu ſocietatis habito incidit in conditionem *l. heredes* 25. §. *non tantùm ſupr. famil. erciſc. iunct. l. vlt. infr. rem pupil. ſaluam for.* & cui proinde nihil imputare poſſis. Et quamuis æquum non ſit in plures aduerſarios diſtringi eum, qui cum vno contraxerit, non tamen æquum eſt, vt contra vnum ex ſociis agens in ſolidum plus conſequatur, quàm eſſet conſecutus ſi in plures aduerſarios diſtringeretur: atquin etiamſi contra vtrumque ageret, non plus tamen conſequeretur, quàm quod apud vtrumque eſſet peculij, aut mortuo ſine ſucceſſore vno ex ſociis, quantum ex bonis eius etiam non peculiaribus redigi poſſet. Ergo & tum quoque cùm agit aduerſus vnum ex ſociis in ſolidum, id eſt, de toto ſerui peculio, ſatis ei abundeque eſſe debet, ſi is cum quo agit eatenus condemnetur, quatenus peculium apud eum erit, & quantum ex bonis quibuſlibet ſocij, pro quo ſoluit, conſequi tandem poſſit. Alioqui non iam in ſolidum de peculio, ſed in ſolidum abſolutè & ſimpliciter ex contractu ſerui & ex perſona ſocij conueniretur, quod eſſet iniquum, proinde ſi ex bonis ſocij qui ſine ſucceſſore deceſſit, minùs conſequi poſſit, quàm fuerit in peculio apud ſocium illum, damnum erit creditoris, non ſocij: non ſunt quidem computandi caſus aduentitij, id eſt, qui poſſunt euenire, vt in *d. l. Iulianus*, ſed vbi euenerunt, ratio eorum haberi debet, quia quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio *leg. de ætate* 11. §. *ex cauſa ſupr. de interrogatione in iur. faciend.* Nec adeò nouum & inſolens eſt, vt quis æris alieni magnitudine oppreſſus moriatur ſine vllo ſucceſſore ſiue ciuili ſiue honerario, ita vt nec ad fiſcum bona peruenire poſſint, vt in *l. habere licere* 57. *infr. de euict. l. 1. §. idem Pomponius* 14. *infr. depoſ.* Nec enim alia bona peruenire ad fiſcum poſſunt, quàm quæ ſint ſoluendo *l. 1. §. an bona infr. de iur. fiſc.* Et eſt ſanè æquiſſima hæc Iuliani ſententia, vt vtrique parti quantum fieri poteſt ſine alterius iniuria conſulatur, vt in *l. ex his* 8. *in fin. quæ in fraud. cred. l. ſeruus dotalis* 58. *ſolut. matr.* Etſi enim creditori conſuli æquiſſimum eſt, qui totum ſerui peculium vbicunque eſſet intuitus eſt: quod tamen ob ſuperuenientem vnius ex ſociis inopiam redigi ex peculio minùs poteſt, præſtandum non eſt à ſocio qui ſic in damno moraretur, & actione de peculio vltra quantitatem, quæ ex peculio redigi poſſet, contra actionis naturam condemnaretur *l. 1. §. ſi præcepto infr. tit. prox. l. ſi l. per contrarium* 10. *infr. de dot. releg.* Nec ſanè alia ratione ſocius tenetur de vniuerſo peculio etiam quod penes alium ſit *l. noxali* 11. §. *vlt. & l. ſeq. ſupr.* quàm quia habeat cum ſocio actionem *l. quod debetur* 51. *infr.* vbi ob hanc cauſam dicitur audiendum eſſe ſocium qui conuenitur ſi paratus ſit actionem, quam contra ſocium habet cedere, quia in omnibus qui idcirco tenentur, quod contra alium actionem habeant, delegatio pro iuſta præſtatione eſt. Iunge *l. ſi credito* 37. §. *ſeruum infr. l. interdum* 14. *infr. de in rem verſ.*

29. GAIVS libro 9. ad Edictum Prouinciale.

SI quis ſeruum teſtamento liberum eſſe iuſſerit, relictis heredibus his, qui cum ſeruo contraxerunt: poſſunt inter ſe coheredes vel de peculio agere: quia de eo quiſque peculio, quod apud eum eſſet, quolibet alio agente teneatur.

Ad l. Si quis ſeruum 29.

RAT. DVB. Poteſt inter coheredes ſufficere actio familiæ erciſcundæ, ad diuidendum inter eos peculium, ita vt eius quod à ſeruo vtriſque debitũ fuit, ratio habeatur. Quemadmodum & pluribus dominis qui coheredes non ſunt, ſufficit pro ſocio, vel communi diuidundo actio *l. hinc quæritur 19. in fin. ſupr. hoc tit.* Et ſicuti agere de peculio inter ſe ſocij non poſſunt, vt ſubijcitur in *l. nam inter ſe 20. ſupr.* Ita neque coheredibus permittendum videtur, tanquam quos ad ſocietatem quandam, ſi non conſenſus ſaltem res ipſa, id eſt, hereditas coniunxerit *l. heredes 25. §. non tantùm ſupr. famil. erciſc.* Quò etiam pertinere videtur quod Scæuola reſpondit in *l. filiofamilias 54. & l. vlt. infr. hoc tit.* Ergo ſi quis ſeruum teſtamento liberum eſſe iuſſerit relictis heredibus his, qui cum eo ſeruo contraxerunt, remittendi ſunt illi ad iudicium familiæ erciſcundæ, potiùs quàm ad actionem de peculio, quæ tantùm honoraria, nec niſi ſubſidiaria eſt *arg. l. 1. ſupr. de Publician. in rem act.*

DEC. Iudicium familiæ erciſcundæ non habet locum inter coheredes, niſi pro rebus & oneribus hereditariis, quæ tranſeunt in heredes quatenus heredes ſunt *l. 1. & tot. tit. famil. erciſc.* & quorum diuiſio facienda eſt per portiones hereditarias, nec enim aliam diuidendi rationem induxit, aut etiam agnouit lex 12. tab. cùm induxit iudicium familiæ erciſcundæ inter coheredes, quàm pro portionibus hereditariis, niſi quod arbitro permiſit diuidere per adiudicationes, & condemnationes. Atqui onus actionis de peculio non eſt hereditarium, quia non tranſit in heredem, niſi tranſeat etiam peculium, nec tenetur heres de peculio, ſiue nullum peculium habuerit, ſiue habere deſierit, puta ſi cui ſeruus legatus ſit cum peculio, aut ſi ſeruus cum peculio fuerit manumiſſus: ſi Iuliano credimus, quem Vlp. refert in *l. 1. §. per contrariũ 10. inf. de dot. releg.* quia actio de peculio non hereditatis, ſed peculij onus eſt, quod proinde legato peculij ſemper cohæret *l. ſi peculiũ 6. inf. de pecul. legat.* ideóque tranſit etiam in emptorẽ, aliumve quemlibet ſingularem peculij ſucceſſorem *l. ſi noxali 11. § penult. l. & ancillarum 27. §. 1. ſupr. l. ſi ex duobus 32. § penult. l. ſi creditor 37. §. ſeruum infr.* quamuis etiam legato peculio ſolius heredis ſit, nomina peculiaria perſequi *l. peculio 5. eod. tit.* Vnde eſt, quod nec in eum cui reſtituta hereditas eſt ex Trebelliano tranſeunt actiones peculiariæ, vt à creditoribus peculiariis conueniri poſſit, ſi fortè heres percepto retentóve peculio hereditatem reſtituere iuſſus ſit *l. 1. §. ſi percepto inf. tit. prox.* vbi rationem adfert Vlp. quia peculium non habet fideicommiſſarius, nec dolo deſijt habere, additque non habere heredem hoc caſu exceptionem reſtitutæ hereditatis, quia habet peculium. Quamquam non ignoro fuiſſe hoc quæſtionis, & iuris controuerſi inter prudentes veteres, Vlpiano teſte in *d. l. 1. §. item ſi heres inf. tit. prox.* & Iulianum quidem in ea fuiſſe ſententia, quam diximus ex eodem Vlpiano in *dict. §. per contrarium.* ſed tamen contrariam aliorum ſententiam magis communiter à cæteris receptam fuiſſe, præſertim à Cæcilio & Pegaſo, quos idem noſter Vlpianus refert & probat in *d. §. item ſi heres,* & à Marcellino in *l. ſi ſeruo manumiſſo 18. iunct. l. præced. de pecul. legat.* Illud certè conſtat, cùm eius qui de peculio conueniri potuit, plures ſunt heredes non pro hereditariis portionibus eos conueniri, ſed pro qua quiſque peculij parte habet ex diuiſione peculiorum, vt qui maiorem, vel minorem peculij partem habuit, quàm eſſet hereditaria, pro maiori quoque vel minori parte conueniri à creditoribus peculiariis poſſit *l. prox. §. 1. & l. ſi ex duobus 32. in princ. infr.* Quod in cæteris oneribus hereditariis diuerſum eſt *l. ex facto 35. §. vnde ſcio quæſitum infr. de hered. inſtit.* Vt proinde in perſona heredum actio de peculio, neque ſit merum onus hereditatis, neque merum onus peculij, ſed mixtum hereditatis & peculij, magis tamen peculij quàm hereditatis: nam & illi ipſi qui contra Iulianum ſenſerunt non legatarium peculij, ſed heredem actione de peculio conueniendum eſſe, non tam illa ratione moti ſunt, quod heres obſtrictus ſit omnibus oneribus hereditariis, quàm quia tum quoque cùm peculium legatum eſt, & ab herede traditum legatario, adhuc tamen peculium penes heredem ſit, qui tradendo id legatario, ſe ab obligatione ex teſtamento liberauit *d. §. item heres,* contrà quàm Iauolenus Iulianum fortè ſecutus, ſcripſerit in eo quoque herede, qui accepta certa ſumma peculium dare iuſſus erat in *l. at cùm heres 35. infr. hoc titul.* Hinc verò fit, quemadmodum arbitror, vt quamuis iudicium familiæ erciſcundæ poſſit accipi inter coheredes, vt indemnitatem conſequatur vnus ab aliis de eo, quod pro omnibus præſtiterit alicui ex peculiaribus creditoribus *l. his conſequenter 18 §. ſi filiusfamilias l. ſi filia 20. §. 1. ſupr. famil. erciſc. l. frater à fratre 38. §. idque maximè ſupr. de condict. indeb.* non tamen perinde locum habere poſſit, inter heredes ſibi inuicem debentes ex cauſa peculiari, quoniam vel ea non tam indemnitatis præſtatio eſſet dicenda, quàm ſolutio æris alieni, quæ nunquam fit per iudicium familiæ erciſcundæ, cùm æris alieni obligatio diuidatur ipſo iure per legem 12. tab. *l. 1. C. ſi cert. pet. l. vlt. C. de heredit. act. l. 1. & 2. C. ſi vnus ex plurib. hered. debit.* Qua etiam ratione non veniunt in iudicium familiæ erciſcundæ nomina debitorum *l. 2. §. vlt. & l. 4. in princip. ſuper. famil. erciſc.* Vel ſi admittas, quod diximus, & veriſſimum eſt, actionem de peculio diuidi inter coheredes non pro hereditariis, ſed pro peculiaribus portionibus *d. l. prox. §. 1. & d. l. ſi ex duobus 32. infr.* fatendum eſt diuiſionem hereditatis & peculij per iudicium familiæ erciſcundæ priùs fieri debere: ea verò facta non poſſe amplius eodem iudicio agi, vt vnuſquiſque ex heredibus, quod ſibi debitum eſt, conſequatur, quia iudicio illo familiæ erciſcundæ non niſi ſemel agi poteſt *d. l. ſi filia §. familiæ eod.* in quo differt à iudicio cõmuni diuidundo, vt ibi diximus. Eſt igitur neceſſaria inter coheredes actio de peculio, maximè verò in hac ſpecie, in qua ſeruus teſtamento liber eſſe iuſſus nunquam communis fuit, tametſi peculium ex cauſa hereditatis factum ſit cõmune. Nam ſi ſeruus cõmunis eſſet, vtique non poſſet in diuiſionem venire ſeruus, quin de ipſius peculio & peculiarib. creditoribus tractari aliquid, & ab arbitro conſtitui oporteret. Et hæc quidem alioquin obſcura huius loci ratio adferri poteſt, ſi Caium ſic intelligas, vt hoc caſu inter coheredes iudicium familiæ erciſcundæ accipi non poſſit, ſed tantùm de peculio. Quòd ſi ſic intelligas, vt vtrique iudicio locus eſſe poſſit ex illis verbis Caij *poſſunt inter ſe coheredes, vel de peculio agere,* quaſi disiunctio illa *vel* includat aliam quoque actionem inter coheredes dari ſolitam, quæ non illa eſt, quàm familiæ erciſcundæ (ſicut in lege præcedente ex eodem libro ſumpta dixerat idem Caius in *§. vlt.* poſſe ſocios & condiuiſores rerum communis agere inuicem pro ſocio & communi diuidundo) non valde repugnabo. Nihil enim vetat eodem

Digitized by Google

dem iudicio familiæ erciſcũdæ & peculiũ inter coheredes diuidi, & pro partibus peculiaribus aliũ alij inuicem condemnari, quomodo accipiendum videtur, quod ſcriptũ eſt in *l. item cum teſtamento* 14. §. 1. *ſupr.* ſi dominus plures heredes reliquerit, & actionem de peculio & ius deductionis inter eos ſcindi ex *d. l. prox.* §. 1. *inf.* nec rurſus quicquam prohibet ei qui ex lege 12. tab. habet partem ſuam hereditariam, aſſignari ab arbitro totum peculium vel pro maiori parte, quàm ſit hereditaria in vicem aliarum adiudicationum factarum coheredibus ſupra portiones eorum hereditarias. Adiudicationes enim iſtas mutuas lex 12. tab. non modò non prohibuit, ſed etiam permiſit & induxit *§. vlt. Inſtit. de offic. iudic. l. 3. l. & poſt litem* 12. §. *vlt. ſup. famil. erciſc.* Et ſanè qui dicit poſſe coheredes inter ſe agere, ſatis innuit, licèt minùs apertè exprimat, poſſe illos agere iudicio familiæ erciſcundæ, quod coheredibus ſpecialiter propoſitum eſt: neque tamen ea res excludit actionem de peculio, non vt concurrat cum iudicio familiæ erciſcundæ, ſed quia poſſit in ſubſidium eſſe neceſſaria, eo ſaltem caſu quo iam actum ſit familiæ erciſcundæ, nec amplius agi poſſit: quod in actionibus pro ſocio & communi diuidundo nunquam euenit, quæ ſæpiùs proponi poſſunt. Cur verò etiam de peculio teneantur, rationem optimam Caius adfert, quia de eo quiſque peculio quod apud eum eſſet etiam alio agente conueniretur. Quam ergo actionem ab alio pati cogeretur, cur non & à coherede ipſo patietur? Nulla enim hîc dominij communicatio eſt, quæ impediat actionem de peculio inter coheredes, quomodo impediret inter ſocios *dict. l. nam inter ſe* 20. vbi diximus *ſupr.* Nec quaſi vnus ex ſociis, vnus ex heredibus conueniendus eſt *dict.* §. 1. *l. proxim. infr.* id eſt, non in ſolidum, ſed pro parte, vt Vlpianus ibidem explicat. Et hæc ſanè interpretatio mihi probabilior videtur, nec tam multis inuoluta difficultatibus, alia ſpecies & quæſtio eſt *l. filiofamilias* 54. *& l. vltim. infr. hoc titul.* vt ibi dicemus.

1 ¶ Etiamſi prohibuerit contrahi cum ſeruo dominus; erit in eum de peculio actio.

Ad §. 1. Etiamſi prohibuerit.

RAT. DVB. Nulla alia cauſa eſt concedendæ aduerſus patrem, aut dominum actionis de peculio ex contractu filiifamilias vel ſerui, quàm quia ex eius voluntate; ſi non expreſſa ſaltem tacita videatur contraxiſſe quiſquis cum filiofamilias, vel ſeruo de cauſa peculiari contraxit. Quid enim attinebat ſeruo, vel filiofamilias peculium dare ſi nolebas patri vt de eo contraherent? Atqui cum pater vel dominus expreſſa prohibitione contrariam voluntatem ſuam declarauit, fruſtrà quæritur quid tacitè voluerit. Expreſſum enim facit ceſſare tacitum, vt ſolent noſtri dicere, & proniſio hominis et dat proniſionem legis ex *l. vltim. Cod. de pact. conuen. tam ſupr. dot.* Ergo ſi quis prohibente expreſſim patre, vel domino contraxerit cum filiofamilias, vel ſeruo quamuis peculium habente, non tamen debet habere actionem de peculio, ſed ſibi imputare cur aduerſus prohibitionem contraxerit.

DEC. Iuriſdictionis formam nemo mutare ſua voluntate poteſt *l. ſi filia* 20 *ſupr. famil. erciſc.* Hæc autem forma eſt iuriſdictionis Prætoriæ, vt quiſquis filiofamilias, vel ſeruo ſuo peculium concedit, poſſit ex iſtorum contractibus de peculio conueniri: nihil ergo ei prodeſt, quod contrahi prohibuerit. Cùm imputare ſibi potiùs debeat cur peculium non ademerit, cùm poſſet. Eſt enim in patris, vel domini poteſtate peculium quandocunque adimere, etiam ſine cauſa dum ne dolo malo *l.* 4. *in princip. ſupr. l. peculium naſcitur* 40. *inf. l.* 1. §. 2. *de in rem verſ.* Itaque quandiu patitur peculium eſſe penes filiumfamilias vel ſeruum, ſi prohibeat cum eo contrahi, hoc tantùm conſequitur ne inſtitoria actione teneatur, non etiam vt ne actione de peculio *l. quotiens* 47. *in princip. inf.* Quod intellige etiamſi maximè proteſtetur nolle ſe vllo modo teneri ex contractibus filiifamilias, vel ſerui, ne quidem de peculio. Priuatorum enim cautiones & voluntates nequaquam, neque edicti Prætorij authoritate cenſentur, vt ius publicum poſſint lædere *d. l. ſi filia l. vlt. infr. de ſuis & legit. l. ius publicum* 38. *ſupr. de pact.*

30. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

QVæſitum eſt, an teneat actio de peculio: etiamſi nihil ſit in peculio, cùm ageretur: ſi modò ſit rei iudicatæ tempore. Proculus, & Pegaſus, nihilominus teneri, aiunt. intenditur enim rectè, etiamſi nihil ſit in peculio. Idem & circa ad exhibendum & in rem actionem; placuit: quæ ſententia & à nobis probanda eſt.

Ad l. Quæſitum 30.

RAT. DVB. Nemo poteſt agere ſine actione *l. ſi pupilli* 6. §. *vltim. ſupr. de negot. geſt.* proinde cùm quæritur an quis bene & actionem habeat, illud maximè tempus inſpiciendum eſt, quo incepit agere, id eſt, tempus litis conteſtatæ, quod in libris noſtris paſſim dicitur tempus accepti iudicij, aut accipiendi, non etiam tempus condemnationis. Atqui actio de peculio, vt ipſum nomen oſtendit, peculium aliquod præſupponit, nec contra eum dari vlio ea n poteſt qui peculium nullum habeat. Etſi enim ſupra diximus, etiam cum illo ex ſociis penes quem peculium nullum eſt, de peculio tamen agi poſſe *l. quia* 12. *ſupr.* id tamen non aliam rationem habet, quàm quia peculium quod penes vnum ex ſociis eſt, etiam alij eſt commune. Quæ etiam ratio eſt, propter quam ſocij inter ſe agere de peculio non poſſunt *l. nam inter ſe* 20. *ſupr.* Ergo fieri non poteſt, vt teneat actio de peculio ſi nihil in peculio ſit, eo tempore quo actio inſtituitur.

DEC. Multùm intereſt an de iure tantùm actionis, an de ipſius vi & poteſtate quæratur. Ius enim actionis ſubeſſe neceſſe eſt iam tum cùm agi incipit, ne alioqui ſine iure & ſine actione agi videatur. Ideoque litis conteſtatæ tempus inſpici ſolet cùm quæritur quid & quantum debeatur *l. litis conteſtata* 37. *ſupr. de negot. geſt. l. vinum* 22. vbi dixi *ſupr. de reb. credit.* At cùm de vi & poteſtate actionis quæritur, quæ tota ad ſententiam in ea actione ferendam refertur, ſententiæ & condemnationis tempus magis ſpectandum eſt, quam litis conteſtatæ. Non enim eo tempore ſententia ferri intelligitur, quo fit litis conteſtatio, neque retrotrahitur ad tempus litis conteſtatæ. Aliud ſiquidem tempus eſſe neceſſe eſt, conteſtationis, aliud condemnationis *l. pen. & vlt. ſup. de condict. tritic. l.* 2. §. *quæſitum inf. de priuat. delict.* Atquin is qui agit de peculio hoc tantùm intendit, cùm litem conteſtatur, deberi ſibi centum, aut ducenta à filiofamil. vel ſeruo cum quo contraxit, teneri verò patrem aut dominum, vt eam quantitatem ſoluat ex peculio, & quatenus peculij vires patientur, nondum inquirens quid & quantum ſit in peculio, an verò nihil: ſufficiet enim illi ſi aliquid ſit eo tempore quo iudicabitur, nec aliud Papiniani iudicium fuit in *l. eo tempore* 50 *inf.*

50.*inf.* vt ibi dicemus. Rectè igitur Proculus & Pegaſus quos Vlpianus hic refert, dixerunt tenere actionem de peculio (ſic enim legendum eſt *tenere* non *teneri*, vt ex quæſtionis propoſitæ verbis apparet) etiamſi nihil ſit in peculio tum cùm agitur, ſi modò ſit tempore rei iudicandæ: quo denùm tempore non iam quæritur, quid & quantum actori debeatur, ſed ad quid pater vel dominus condemnandus ſit, & quid præſtare ipſe debeat, cùm non in ſolidum quod debetur, ſed in id tantùm quod in peculio eſt teneatur. Nam quemadmodum peculium ipſum & augmentum recipit & deceſſionem. *dict. l. peculium naſcitur* 40. *infr.* ita & actio de peculio *l. ſi ex duobus* 35. *§. in hoc autem iudicio infr.* Nec bona conſecutio eſt, vt quia tempore litis conteſtatæ nihil eſt in peculio, non rectè intendat actor ſibi ex peculio deberi. Actio enim pendet ex eo quod iure actori debetur: præſtatio autem & ſolutio, itémque condemnatio ex præſenti ſtatu peculij & ex eo quod in peculio eſt, quodque ideò ſolui & præſtari poteſt, licèt antea non potuerit. Hinc eſt quod ſi ei cum quo actio de peculio erat, liberatio legata ſit, quamuis tempore quo legati dies cedit nihil ſit in peculio, adhuc tamen legatarius is intelligitur propter ſpem futuri peculij, aut certè in pendenti eſt verum is legatarius ſit, perinde atque ſi alia quælibet cauſa dubiam ſpem legati faceret, vt eleganter Tryphoninus ſcribit in *l. videamus* 27. *infr. de liber legat.*

a *Idem & circa ad exhibendum.* Ratio dubitandi & decidendi eadem eſt, quæ ad ſententiam præcedentem: nam qui agit ad exhibendum, quæ actio perſonalis eſt *l. 3. §. eſt autem ſupr. ad exhib.* aut actione in rem ſiue vniuerſali, id eſt, petitione hereditatis, ſiue ſpeciali hoc eſt rei vindicatione *l. 1. de rei vindicat.* intendit hoc tantùm debere ſibi exhiberi, aut hereditatem ſingularem quam petit ſuam eſſe. Vt ergo actiones illæ teneant ſufficit litis conteſtatæ tempore iam intereſſe actoris exhibitionem poſtulantis, aut hereditatem aliámve rem petitam ad ipſum pertinere, licet neque res exhibenda neque hereditas, aut alia res petita poſſideatur ab eo qui conuenitur, dummodò poſſideat eo tempore quo res iudicatur: quo demùm tempore quærendum eſt, an exhibendæ aut reſtituendæ rei habeat facultatem *l. ſigni 7. §. ſi quis cum & duob. ſeqq. cum l. ſeq ſupr. ad exhib. l. quod ſi in diem 16. in princ. p. ſupr. de hered petit. l. ſin autem 27. §. 1. ſupr. de rei vindic.* vbi etiam diximus.

1 § Si cum ex parte herede domini, vel patris agatur: duntaxat de peculio condemnandum, quod apud eum heredem ſit, qui conuenitur idem & de in rem verſo pro parte a, niſi ſi quid in ipſius heredis rem vertit: b nec quaſi vnum ex ſociis eſſe: hunc heredem conueniendum eſſe: ſed pro parte duntaxat.

Ad §. 1. Si cum ex parte herede.

Rat. dvb. Actio de peculio quæ contra defunctum exerceri potuit, & ex eius perſona datur in heredes, eſt hereditaria. Ideoque non datur niſi in heredem, tametſi peculium alicui legatum ſit *l. · § item heres infr. eodem tit. prox. l. ſi ſeruo manumiſſo 18. in. & l. praced. infr. de pecul. legat.* Atqui actiones hereditariæ diuiduntur ipſo iure per legem XII. Tabular. inter coheredes omnes pro hereditariis portionibus, quia heredes pro ea quiſque parte defuncti perſonam repræſentant *l. 1. C. ſi cert. pet. l. vltim. & tot. tit. C. de hered. action. l. heredes : 5. §. an ea ſtipulatio ſupr. famil. erciſc. l. 1. & 2. C. ſi vnus ex plur. hered. debit.* Ergo ſi quis ex parte ſit heres patris vel domini qui de peculio potuit conueniri, dicendum eſt pro parte hereditaria conueniri eum debere, non pro qua parte peculium penes eum eſt, cùm pars illa maior minórve eſſe poſſit quàm hereditaria: nam & hereditas illa eſt, quæ heredes obligat & adſtringit oneribus hereditariis *l. ſine à certis 17. infr. de duobus reis.* Et lex XII, Tabul. quæ fictionem hereditatis induxit, vt continuationem dominij & tranſitionem actionum omnium, quæ defuncto, & in defunctum competierant, induceret, non alias partes agnoſcit inter coheredes, ex quibus vel agere ipſi, vel conueniri poſſint, quàm hereditarias.

Dec. Hereditas quidem diuiditur per legem duodecim Tabularum, aut per arbitrum familiæ erciſcundæ ex ea lege datum, pro portionibus hereditariis. Sed res hereditariæ, inter quas etiam peculium eſt quod penes defunctum fuit, non ſemper pro iiſdem partibus inter coheredes diuiduntur, quin potiùs officio arbitri ita diuiduntur, vt quædam res vni ex heredibus aliæ alij adiudicentur, pro maiore etiam vel pro minore portione quàm ſit hereditaria, adeóque interdum in ſolidum, prout ratio ſuggerit commodioris inter heredes diuiſionis *l. 3. l. cùm putarem 26. l. ſi familia 55. iunct. leg. item Labeo 22. §. 1. & alibi paſſ. ſupr. famil. erciſc.* Mutuis ſcilicet adiudicationibus, aut hinc adiudicationibus, illinc condemnationibus factis, vt in *dict. l. cùm putarem & dict. l. ſi familia.* Ipſa etiam lege duodecim tabularum eam poteſtatem & authoritatem dante arbitro, vt per eiuſmodi adiudicationes dominium iure Quiritium in adiudicatarium transferatur *§. vltim. Inſtit. de offic. iudic. & apud Vlpian. in Fragment. titul. 19. de acquiſit. rer.* Inde fit vt tum quoque cùm eiuſdem patris vel domini plures heredes ſunt, ex æquis portionibus, poſſit tamen arbiter familiæ erciſcundæ totum ſerui peculium, quod apud defunctum fuit & cuius gratia poterat ille de peculio conueniri, vel vni ex heredibus adiudicare, vel inter coheredes omnes ita diuidere, vt maiorem vel minorem peculij portionem vnus habeat quàm alius, & quam ferat ratio portionis hereditariæ: hoc verò cùm accidit, neceſſe eſt illam peculij adiudicationem fieri cum ſua ſcilicet cauſa, id eſt, cum ſuis omnibus realibus *l. & poſt litem 12. §. res quæ ſupr. famil. erciſc. l. alienatio 67. de contr. emp. infr.* Atqui onus reale peculij eſt, vt quiſquis apud ſe peculium habet, teneatur actione de peculio, & quidem pro ea parte peculij quam habet: danda igitur eſt actio de peculio contra heredes non pro partibus hereditariis, ſed pro peculiaribus *l. prox. in. ſupr. l. ſi ex duobus 32. infr.* quia actio de peculio licèt ſit hereditaria, peculij tamen onus eſt, non hereditatis, aut certè peculij magis quàm hereditatis, vt diximus ad *dict. l. proxim. in princip. ſupr.* Neque in eo quicquam fit contra legem duodecim tabularum, quæ nec de peculio, nec de actione de peculio locuta eſt, non magis quàm ſi res aliqua hereditaria pignori obligata pro certa ſumma adiudicetur vni ex heredibus cum onere totius debiti ſoluendi. Planè ſi arbiter familiæ erciſcundæ ita vellet diuidere hereditatem, vt vni ex heredibus totum peculium adiudicaret, alij verò æris alieni peculiaris ſoluendi onus totum iniungeret, aut ſupra eam partem, quam ex peculio retineret, non eſſet id meo iudicio ipſi permittendum, quia prætoriæ iuriſdictionis formam immutaret *l. ſi filia 20. in princip. famil. erciſcund.* quæ illa eſt, vt is apud quem peculium eſt de peculio teneatur, aut ſolus ſi totum peculium habeat, aut pro ea ſaltem parte quam in peculio habet *dict. l. proxim. ſupr. dict. l. ſi ex duobus 32. l. ſi creditor 57. §. ſeruum infr. hoc titul.*

a *Idem & de in rem verſo pro parte.* Senſus eſt ſi quid in rem patris, vel domini verſum ſit pro parte, conueniendos eſſe ſingulos heredes de in rem verſo,

pro

pro ea quemque parte pro qua peculium apud eos eſt.

RAT. DVB. Actio de in rem verſo locum habet cum . quoque cùm nihil aut minus eſt in peculio §. *præterea Inſtit. quod cum eo l.* 1. §. 1. *infr. de in rem verſ.* Ergo in hac actione non eſt inſpiciendum quid & quantum ſit peculij apud vnumquemque ex heredibus.

DEC. Actio de peculio vna eſt cum actione de in rem verſo, inquit Cuiacius ad *l. ſeruus* 17. §. *vltim. infr. de in rem verſ.* Et de peculio quidem principalis intentio eſt, de in rem verſo adiectio : quæ tamen neceſſaria eſt, & tranſit in proprium nomen actionis, ſi actio de peculio finita ſit anno poſt mortem domini, vel extincta per ademptionem peculij, vel manco peculio non poſſit porrigi ad eam vſque quantitatem quæ in rem patris verſa eſt vel domini *dict.* §. *præterea & ſeqq. & dict. l.* 1. §. 1. *de in rem verſ.* Ergo quatenus in peculio tantum eſt, quantum in rem verſum fuit, eadem ſeruanda ſunt in actione de in rem verſo, quæ ſeruantur in actione de peculio, nec tantùm ſi in rem verſum ſit pro parte, ſed etiamſi in ſolidum, ſi modò non plus in rem verſum ſit quàm eſt in peculio: nam quod plus eſt in actione de in rem verſo non poteſt peti ad formam actionis de peculio, id eſt, pro peculiaribus portionibus, cùm aliunde ſoluendum ſit quod ſolui ex peculio non poteſt. Conuenientur ergo de ſuperfluo coheredes pro hereditariis portionibus, & hunc ſenſum eſſe verius eſt eorum verborum *pro parte*, vt non referantur ad partem pecuniæ, quæ in rem verſa eſt, ſed ad eam partem quæ eſt in peculio : cùm ſcilicet ſumma quæ in peculio eſt, apud vtrumque ex heredibus minor eſt, quàm quæ in rem verſa fuit, vt ob eam cauſam agere de in rem verſo vtilius ſit & commodius creditori, quàm de peculio.

b *Niſi ſi quid in ipſius heredis rem vertit.*

RAT. DVB. Siue in defuncti patris vel domini, ſiue in ipſius heredis rem pecunia ſeruo credita verſa fuit, æquè actio de in rem verſo locum habet. Nihil ergo intereſſe poteſt, an in defuncti, an in vnius ex heredibus qui conuenitur, rem & vtilitatem pecunia verſa ſit.

DEC. Multùm intereſt an pecunia ſeruo credita verſa ſit in rem defuncti, an in rem vnius ex heredibus. Actio de in rem verſo quæ aduerſus defunctum competit, cùm ſit hereditaria retinet naturam actionis de peculio, quæ ſimiliter hereditaria eſt, &, vt diximus, vna eadem actio cum actione de in rem verſo quatenus in peculio eſt, id eſt, ad concurrentem peculij quantitatem. Sed actio de eo quod in rem heredis verſum eſt, cùm incipiat ab herede non poteſt eſſe hereditaria, nec obligare coheredem in cuius rem nihil verſum eſt, non magis quàm in rem defuncti, nec proinde quicquam habet commune cum actione de peculio quæ competit aduerſus defunctum, vt diuidi debeat inter coheredes pro partibus peculiaris, non magis intra quam vltra peculij quantitatem : igitur de in rem verſo is ſolus tenebitur, & quidem in ſolidum, in cuius rem verſum erit, licèt apud alterum ſit pars peculij, quia de peculio actio hic nulla eſt, ne quidem pro parte. Si tamen alius coheres in cuius rem nihil verſum eſt conuentus fuerit de peculio in ſolidum quaſi habens penes ſe totum peculium, quod tamen non habebat, dicimus ipſo iure liberatum eſſe eum quoque ex coheredibus in cuius rem verſum eſt, vt neque de in rem verſo conueniri poſſit *l. ſi ex duobus* 32. *verſ. idemque eſt.* vbi dicemus *infr.* ſed eſt caſus huius verſic. diuerſus ab illo.

c *Nec quaſi vnum ex ſociis eſſe hunc heredem conueniendum.*

RAT. DVB. Non debet in plures aduerſarios diſtringi qui cum vno contraxit *l. & ancillarum* 17. *ſupr.* §. *vlt. ſupr. l.* 2. *ſupr. de exercit. act.* quique vniuerſum ſerui peculium tanquam proprium ipſius patrimonium intuitus eſt *l. hinc quæritur* 19. §. 1. *ſupr. l. ſi ex duobus* 32. *in fine princip. infr.* Atqui in hac ſpecie creditores peculiarij, cum vno tantùm & vnius hominis ſeruo qui nec niſi vnius generis peculium habebat, contraxerunt. Ergo non ſunt prohibendi quominùs in ſolidum experiantur contra vnumquemque ex heredibus, defuncti ſi fortè is plures heredes reliquerit : cum dici ſoleat ex perſonis heredum conditionem obligationis immutari nec poſſe, nec debere *l.* 2. §. *ex his infr. de verbor. obligation.* Et verò ſi pro ſociis habentur quod ad actionem de peculio attinet, etiam illi qui vnius ſerui communis condomini ſunt etiam ſine ſocietate, & inter quos proinde non pro ſocio ; ſed communi diuidundo actio locum habere debeat *d. l. & ancillarum* 27. §. *vlt. ſupr.* Quidni etiam hoc admittamus in pluribus eiuſdem domini heredibus, vt tanquam ſocij conueniri poſſint, & condemnari. Nam ſi heredis appellatio nihil niſi dominum ſignificat, an non ſunt condomini qui ſunt coheredes ? §. *vlt. Inſtit. de hered. qualit. & differ. l. de hereditate* 19. §. *paterfamilias verſ. non tamen ſi vt heres infr. de caſtrenſ. pecul. iunct. l. heredes* 25. §. *non tantùm* 16. *ſupr. famil. erciſc.* Atquin ſocij condemnantur in ſolidum ſinguli non habito reſpectu ad peculium quod penes eum eſt, qui conuenitur, aut apud alterum *l. ſi noxali* 11. §. *vlt. & l. ſeq. ſupr.*

DEC. Diuiſio quæ fit hereditatis ſiue per legem duodecim tabularum, ſiue per officium arbitri familiæ erciſcundæ adiudicantis peculium, vel vni tantùm ex heredibus, vel omnibus quidem, ſed pro aliis quàm pro hereditariis portionibus, facit vt tot videantur quodammodo eſſe hereditates quot ſunt portiones. Vnde eſt quod in ſingulis heredibus legi Falcidiæ locus eſt *l. in ſingulis* 77. *ad leg. Falcid. &* §. 1. *Inſtit. eod.* & conſequenter tot eſſe peculia, quot ſunt coheredes peculium habentes. Quomodo igitur ſocij poſſunt videri inter quos & hereditas iam diuiſa eſt & peculium? Quorſum verò illa diuiſio, niſi ob hoc ſolùm ne alter pro altero inquietetur ? De his ſcilicet, quæ commodam diuiſionem recipiunt, cuiuſmodi eſt peculium. In quibus certè non procedit regula *dict. l.* 2. §. *ex his de verb. oblig.* ſed in iis tantùm quæ omnino indiuidua ſunt *dict. l. heredes* 25. §. *an ea ſtipulatio ſupr. famil. erciſc.* Quanquam & in iis etiam quæ diuidua ſunt, accidit non ſemel, vt ſcindatur obligatio in perſonis heredum, quæ in perſona defuncti ſciendi non potuit *l.* 4. §. *Cato in fin. de verb. oblig.* Ergo in pluribus heredibus qui ex diuiſione hereditatis alias peculij partes habent, quàm hereditarias non poteſt admitti, vt vnus tanquam ſocius pro coherede penes quem pars aliqua peculij eſt, in ſolidum conueniatur. Nam nec inter ſocios ita receptum eſt niſi propter communicationem illam dominij, quæ per ſocietatem contrahitur *l.* 2. *&* 3. *infr. pro ſocio.* quæ porrò communicatio nulla eſt, at ne quidem communio poſt diuiſionem. Planè ſi ante diuiſam inter coheredes hereditatem agant creditores peculiarij contra vnum ex heredibus in ſolidum, puto eſſe audiendos ſi modò ſint parati actionibus ſuis quas aduerſus alios coheredes habent ei cedere à quo ſolidum petunt *leg. his conſequenter* 18. §. *ſi filiusfamilias ſupr. famil. erciſcund.* Poſſunt enim hoc caſu coheredes non malè comparari ſociis, aut etiam pluribus eiuſdem ſerui dominis, quorum hac parte ratio eadem habetur quæ ſociorum *dict. leg. & ancillarum* §. *vltim.* niſi quis dicat, id quod ſcriptum eſt in *dict.* §. *ſi filiusfamilias*, ſpeciale eſſe in filiofamilias, qui licèt pro parte tantùm inſtitutus heres, in ſolidum tamen actionem de peculio pati cogitur §. *ſin verò filius ſit infr.* Sed ſpeciale ius filiifamilias ad eum caſum referendum eſt, quo iam facta ſit diuiſio hereditatis

Digitized by Google

tatis & peculij, non quod vtrumque ſit adhuc indiuiſum. Cæterùm diuidi peculium non poteſt, quin pro iiſdem partibus diuiſum cenſeatur onus peculij: actio autem de peculio, vt ſæpiùs diximus, onus peculij eſt. Iunge quæ diximus ad *l. 14. in princ. & §. 1. & ad l. 29. ſupra.*

2. ¶ Sed ſi ipſe ſeruus ſit heres ex parte inſtitutus, æquè cum eo agendum erit.

Ad §. 2. Sed ſi ipſe ſeruus.

RAT. DVB. Alia videtur eſſe conſtituenda ratio ſerui, qui cum creditoribus peculiariis contraxit, poſteáque domino ſuo ex parte heres extitit, alia verò cæterorum coheredum. Nam ſeruus qui contraxit naturaliter ſe obligauit in ſolidum, nec minùs quàm filiusfamilias poſſet ex ea obligatione in ſolidum conueniri ex *leg. ſi quis cum filiofamilias 44. infr. hoc titul.* ſi ſeruus obligari ciuiliter, & cum ſeruo actio aliqua eſſe poſſet, quæ nulla certè eſſe poſſet quamdiu ſeruus manet *l. ſeruus 14. infr. de oblig. & act. l. cum ſeruo 107. de regul. iur.* Atqui ratio hæc ceſſat in ſeruo, qui ex teſtamento domini libertatem, & cum libertate partem hereditatis conſequutus eſt, qui cùm iam poſſit conueniri, cur recuſet ſoluere ſolidum, id quod ſolidum debet, licèt non niſi naturaliter debeat? Is enim natura debet, quem iure gentium dare oportet, cuius fidem ſecuti ſumus *leg. cùm amplius 184. §. is natura debet de regul. iur.* Et verò qua fronte citra inſignem perfidiam deſiderare poteſt hic ſeruus qui ille ipſe eſt, cum quo contractum fuit, vt in plures aduerſarios diſtringatur creditor, qui cum eo ipſo ſolo contraxit? *d. leg. & ancillarum 27. §. vlt. ſupr.*

DEC. Obligatio naturalis tantùm, quæ ab initio actionem parere contra ſeruum præſertim non potuit, non ob id mutari in ciuilem poteſt, quod hic ſeruus poſteà liber, & ex parte heres factus ſit. Ergo non eo magis conueniri in ſolidum poteſt, cùm obligatio quæ naturalis tantùm eſt, retentionem tantùm parere poſſit, aut deductionem, aut compenſationem, non etiam actionem *leg. naturales 10. de obligat. & action. leg. fideiuſſor 16. §. naturales de fideiuſſorib.* Tantùmque abeſt, vt in ſolidum conueniri poſſit, vt nec poſſit ex parte, niſi tanquam heres domini, non autem ex propria perſona. Noua enim perſona eſt poſt manumiſſionem *leg. ſeruus legatus 27. infr. de adim. legat.* Imò nunc incipit eſſe perſona, quia incipit caput habere *leg. 3. §. vltim. & leg. 4. ſupr. de capit. minut.* vnde perſona dignoſcitur *leg. cùm in diuerſis 44. ſupr. de relig. & ſumpt. funer.* cùm anteà nullum eſſet caput, aut perſonam haberet *leg. quod attinet 32. de regul. iur.* Cùm ergo non teneatur niſi tanquam heres, non ſit autem heres niſi pro parte, conſequens omnino eſt, vt non poſſit conueniri in ſolidum peculium non magis, quàm ſi alius quilibet heres, niſi ſolidum peculium ex diuiſione hereditatis apud eum ſit, aut niſi in rem domini pecunia verſa ſit. Quo caſu non tantùm de peculio, ſed etiam de in rem verſo teneri & conueniri poterit *l. 3. §. 1. ſup.* Nam & generale eſt, vt ſeruus ex antegeſto conueniri poſt manumiſſionem non poſſit *l. 1. & tot. tit. C. an ſeruus pro ſuo fact. poſt manumiſſ. ten. l. cùm actum 17. ſupr. de neg. geſt.* Differt igitur hac parte ſeruus a filiofamilias, qui ex omnibus contractibus præterquàm ex mutuo in ſolidum obligari & conueniri poteſt *d. leg. ſi quis cum filiofamilias infr. l. filiusfamilias 39. de oblig. & action.* Idque eſt quod ſubiicitur in §. *ſeq.*

3 ¶ Sin verò filius ſit, quamuis ex parte inſtitutus, nihilominus in ſolidum actionem patietur. ſed, ſi velit pro parte nomen coheredis redimere a, audiendus eſt. quid enim, ſi in rem patris verſum ſit b? cur non conſequatur filius à coherede, quod in patris re eſt? idem, & ſi peculium locuples ſit c.

Ad §. 3. Sin verò filius ſit.

RAT. DVB. Filiusfamilias qui pro parte tantùm heres à patre inſtitutus eſt, nec habet penes ſe peculium niſi pro parte, ſi conueniatur actione de peculio, conuenitur vtique actione hereditaria perinde ac ſeruus, aut alius heres pro parte inſtitutus quilibet, nec quod ſit filiusfamilias facit eum heredem ex aſſe aut ſocium. Ergo non magis in ſolidum peculium conueniri poteſt, ſiue ſeruo cum compares, quia contraxit, ſiue homini libero heredi ex parte inſtituto, quia & hic pro parte heres eſt.

DEC. Si quis cum filiofamilias contrahat habente peculium, duos habet obligatos, filiumfamilias in ſolidum, patrem verò ipſius de peculio *l. ſi quis cum filiofamilias 44. infr.* Ergo quamuis non ſit heres patris niſi pro parte, nec niſi pro parte quoque habeat peculium, quod per mortem patris factum eſt hereditarium *l. certum eſt 13. Cod. famil. erciſcund.* & actio de peculio qua conuenitur ſit hereditaria: non poteſt tamen recuſare quominus actionem de peculio in ſolidum excipiat, tanquam qui ſit ipſe ex ſua perſona non modò in totam quantitatem peculij, ſed in ſolidum debitum obligatus. Differt enim filiusfamilias à ſeruo in eo quod obligatur etiam ciuiliter; ſeruus verò nõ niſi naturaliter. Item ab alio quolibet herede inſtituto ex parte, quod ex perſona ſua in ſolidum debitum obligatus eſt. Alius verò coheres quilibet ne quidem in ſolidum peculium. Quidni ergo boni conſulat, ſi non niſi in ſolidum peculium conueniatur, qui etiam in debitum ſolidum conueniri poſſet? Aut qua fronte deſiderare poſſit, vt in plures aduerſarios diſtringatur creditor, qui cum hoc ipſo filiofamilias contraxit? Scio filiumfamilias qui viuo patre obligatus, adeóque condemnatus eſt, ſi poſt mortem patris ex ea obligatione, vel condemnatione vrgeatur, non teneri niſi in quantum facere poteſt *leg. ſi dubitas 10. §. filiusfamilias de fideiuſſorib. infr.* Sed ſi ſit heres patris, non eſt huic diſtinctioni locus, ſed in ſolidum tenetur *leg. ſi ex alio 9. Cod. quod cum eo qui in alien. poteſtat. eſt.* Quod intelligo non ſolùm ſi ex aſſe, ſed etiam ſi ex parte tantùm patri heres extiterit, cùm hæc ſolidi obligatio non ex patris hereditate deſcendat, ſed ex perſona filij qui imputare ſibi debet cur non abſtinuerit ſe in totum bonis paternis. Et ſanè vix eſt, vt filiusfamilias qui patri licèt pro parte tantùm heres extitit, non poſſit in tantum facere quantum eſt, quod ex peculio fuit apud patrem mortis tempore. Ergo quamuis filiusfamilias qui cum creditoribus contraxit, non niſi pro parte heres inſtitutus ſit, actionem tamen de peculio in ſolidum pati debet, nec tantùm antequàm hereditatis, & peculij diuiſio facta ſit, vt in *leg. his conſequenter 18. §. ſi filiusfamilias ſupr. famil. erciſc.* ſed etiamſi poſt diuiſionem peculij conueniatur: de illo enim caſu neceſſariò intelligi hic §. debet.

a *Sed ſi velit pro parte nomen coheredis redimere.*

RAT. DVB. Non alia de cauſa poteſt filiusfamilias pro parte tantùm heres inſtitutus conueniri de peculio in ſolidum, quàm quia ipſe ex ſua perſona in ſolidum non modò peculium, ſed etiam debitum fuerit obligatus, vt modò diximus. Atqui non debet ex eo fieri deterior conditio coheredum, qui non ipſi contraxerunt, & quibus factum filiusfamilias coheredis imputari

non

non poteſt. Ex regula *leg. factum* 155. *de regul. iur.* Ergo non ſunt mandandæ actiones filiofamilias, qui ex facto ſuo conuenitur licèt actione hereditaria, aduerſus coheredes eius, quorum indemnitati ſuccurrendum videretur contra hunc filiumfamilias, ſi à peculiari creditore pro partibus ſiue hereditariis, ſiue peculiaribus actione de peculio conuenirentur. Quod enim ex vnius coheredum facto alij coheredes præſtant, eo nomine habent pro indemnitate repetitionem familiæ erciſcundæ iudicio, aut cauendum iis eſt, ſi nondum ſoluerint *l. heredes eius qui apud hoſtes* 25. §. *contra ſi promiſſor & §. idem iuris eſt, & §. ſi vnus ſupr. famil. erciſc.*

Dec. Quod actione de peculio filiusfamilias præſtat conuentus à creditore peculiari, non præſtat ex propria perſona, ſed tanquam heres patris ex parte, licèt ad ſolidi peculij præſtationem non tam ideò teneatur, quòd ex parte heres ſit, quàm quia ille ipſe ſit, qui contraxit. Simile quiddam eſt in ſpecie *leg. Bæbius* 30. *verſic. ſed in ſpecie*, quæ proponitur *infr. de pact. dotalib.* Cùm ergo cæteri coheredes etiam pro partibus ipſorum hereditariis ſint heredes patris non debent recuſare, quominus hereditarium onus ſubeant actionis de peculio, vt quamuis melioris ſint conditionis, quàm filiusfamilias in eo, quod in ſolidum & ſupra eam quantitatem peculij, quam habent conueniri non poſſunt, quia non contraxerunt, pro partibus tamen quas habent ex peculio, ſicuti tenentur creditori peculiari, ſi ab eo conueniantur, ita & tenentur pro iiſdem partibus indemnitatem præſtare ipſi quoque filiofamilias agenti ex actionibus ſibi à creditore mandatis. Quid enim eorum intereſt, an creditori ſoluant, cuius debitores ſunt ex cauſa hereditaria, an verò filiofamilias, eidemque creditori ex perſona, & iure creditoris agenti? nam & ſi quid creditori ipſi præſtitiſſent conuenti ab eo per actionem de peculio, non eo magis repetitionem aliquam haberent à filiofamilias quam nec habuiſſet pater, ſi viuus poſt emancipationem filij, & intra annum de peculio conuentus fuiſſet. Illa ſiquidem prætoriæ iuris actionis forma eſt, vt pater teneatur actione de peculio ex contractu quidem filij, at non ex perſona filij, ſed ex ſua propria perſona, & quatenus pater eſt, ad quem totum peculium dominij, ac proprietatis iure pertinet. Sanè non poſſet filius in hac ſpecie, contra coheredes agere de indemnitate, tametſi ſolidum creditori ſoluiſſet, cùm ex facto ſuo, propter ſe non propter coheredes ſoluent, ſi non haberet mandatas à creditore actiones. Nec nouum eſt, vt quis plus iuris habeat vi mandatarum actionum quàm alioqui ex propria perſona fuiſſet habiturus *leg. vt fideiuſſor* 39. *infr. de fideiuſſorib. leg. Modeſtinus* 76. *leg. Stichum aut Pamphilum* 95. § *penultim. infr. de de ſolutionib. leg. rem hereditariam* 65. *infr. de euictionib.* Recuſare porrò creditor non poteſt, quin filiofamilias ſoluenti mandet, ac præſtet actionem, quam habet aduerſus alios coheredes: alioquin doli mali exceptione repellendus eſſet *leg. his conſequenter* 18. §. *ſi filiusfamilias ſupr. famil. erciſcund.* Cui enim non æquum videatur hoc ſaltem præſtare creditorem, quod ſine ipſius diſpendio futurum ſit? *leg. in creditore* 38. *in fin. infr. de euictionib.* Sed hoc ita ſi ea ceſſio petatur ante ſolutionem, aut in actu ipſo ſolutionis, aut ſaltem incontinenti: alioqui non poſſet niſi ſerò nimis, & fruſtra cedi actio, quæ per ſolutionem iam ſoluta & extincta eſſet *dict. leg. Modeſtinus.* Benè autem Vlpianus ita hic loquitur: *Si velit pro parte nomen heredis redimere*, quia non hæc tam ceſſio ſimplex quàm venditio nominis eſt, & pecunia quæ datur, pro pretio habetur mandatarum actionum *l. cùm pupillus* 21. *infr. de tutel. & ration diſtrahend.*

b *Quid enim ſi in rem patris verſum ſit?* Hic caſus nullam recipit dubitandi rationem: nam cùm in rem patris verſa eſt pecunia, quæ mutua filiofamilias data fuit, certum eſt, etiamſi peculium nullum ſit fortè, quia ademptum aut aliter extinctum fuerit, patrem tamen de peculio quidem non teneri, ſed de in rem verſo teneri *leg.* 1. §. 1. *infr. de in rem verſ.* Quod ſi pater tenebatur, eius quoque heredes teneri æquum eſt, & quidem pro portionibus non peculiariis, ſed hereditariis, quia tantò locupletiorem & opulentiorem hereditatem ſinguli heredes conſequuntur, & ita locupletarentur ex iactura filiifamilias ſi non indemnitatem ei præſtare tenerentur: ſed hoc ex vi mandatarum actionum, & ex perſona creditoris, vt proximè diximus, non ex perſona ipſius filiifamilias, qui cùm creditori totum debitum ſoluit, nihil pro coheredibus ſoluit, ſed pro ſe totum ſoluere intelligitur, tametſi hereditaria de in rem verſo actione conueniatur, quia ipſe ex ſua perſona in ſolidum obligatus eſt *dict. leg. ſi quis cum filiofamilias* 44. *infr.* niſi quod poſt mortem patris ſi ei heres non extitiſſet, non niſi in quantum facere poſſet condemnari deberet *dict. l. ſi ex alio* 9. *Cod. quod cum eo.*

c *Idem etſi peculium locuples ſit.* Senſus eſt, non tantùm eo caſu, quo pecunia filiofamilias credita in rem patris verſa ſit poſſe filiumfamilias ſoluentem ſolidum redimere à creditore actionem pro parte coheredis, ſed etiamſi nihil in rem patris verſum ſit, ſi modò peculium locuples, id eſt ſoluendo eſſe proponatur.

Rat. dvb. Datur actio de peculio contra patrem aut dominum, eiuſque heredes, ſiue peculium ſoluendo ſit, ſiue non, ad finem ſcilicet vſque peculij, vt nomen ipſum ſonat: ergo diſtinguere non debuit Vlpianus, an peculium locuples ſit, necne.

Dec. Fruſtra filiusfamilias redimeret pro parte nomen coheredis ſi nihil eſſet in peculio, deducto fortaſſis eo quod ipſi patri aut domino deberetur, aliiſve perſonis in eius poteſtate conſtitutis, de quibus in *leg. ſed ſi damnum* 9. §. *peculium & ſeqq. ſupr. hoc tit.* Inanis enim actio eſſet quam debitorum inopia eliderer *l. nam is* 6. *ſupr. de dolo.* Nec quod opulentam hereditatem heredes à defuncto habuiſſent, augere poſſet actionem de peculio, quæ extendi vltra id quod in peculio eſt numquam poteſt. Quod ſi aliquid in peculio ſit, minus tamen quàm creditori pro parte coheredis debeatur, non poterit nominis venditio facere vt condemnari coheres debeat actione de peculio ſupra eam quantitatem peculij quam penes ſe habeat: quia nec in plus creditori potuiſſet condemnari ſi conuentus ab eo fuiſſet. Ita demùm ergo proderit filiofamilias redemiſſe à creditore pro parte nomen coheredis, ſi peculium quod penes coheredem eſt (ſic enim intelligi Vlpianus debet) locuples ſit & ſufficiens ad præſtandam à coherede pro ſua parte indemnitatem.

4 ¶ Is, qui ſemel de peculio egit: rurſus, aucto peculio de reſiduo debiti agere poteſt.

Ad §. Is, qui ſemel 4.

Rat. dvb. Quiſquis actionem aliquam proponit & exercet hoc ipſo eam conſumit dum ne fruſtra lis fuerit inſtituta *l. cùm indebitum* 57. *in fin. ſupr. de cond. indeb. l.* 1. §. *vlt. ſup. quand. dies vſusfr. legat. ced. l. ſi ſic ſtipulatus ſim* 33. *in fin. de verb. obl.* vnde eſt quod nec pupillus niſi finita tutela agere tutelæ poteſt *l.* 1. §. *vlt. l. niſi finita* 9. *ſup. de tutel. & rat. diſtr.* ne alioqui actio tutelæ eiuſque priuilegium pupillo auferretur, ſi eiuſdem tutelæ agere ei liceret. Ergo is qui ſemel de peculio egit, nec niſi partem debiti ſui conſequi potuit, quia non fuit ſatis locuples peculium, aucto poſteà peculio rurſus de peculio agere non poteſt.

Dec. Non poteſt exerceri neque conſumi actio, niſi

ea demùm quæ competit: prius enim eſt vt competat, quàm vt perimatur. Atqui non competit nec datur vnquam actio de peculio niſi de eo quod in peculio eſt tempore rei iudicandæ, vt diximus ad initium huius legis. Ergo pro eo quod tùm in peculio non fuit, & quod ideò conſequi actor non potuit non poteſt videri actum de peculio, nec proinde conſumpta fuiſſe actio de reſiduo quæ ante auctum peculium non cœpit competere. Et verò in actionibus non minùs quàm in contractibus ſubintelligenda ſemper eſt clauſula, *Rebus ſic ſtantibus l. cùm quis 38. in princip. de ſolut. l. cura 4. §. 1. de muner. & honor. l. ab his 10. §. auctis de vacat. & excuſ. muner.* quia quæ de nouo emergunt nouo ſemper indigent auxilio *l. de ætate 11. §. ex cauſa ſupr. de interrog. in iur. fac.* Inde fit vt ſi de quibuſdam tantùm rebus communibus actum ſit communi diuidundo, de aliis quæ communes manſerunt, diuidendis iterum communi diuidundo agi poſſit *l. 4. § hoc iudicium ſupr. commun. diuid.* quia acceſſionem & deceſſionem recipit iudicium communi diuidundo *l. ſi quis putans 6. §. ſed & acceſſionem eod. tit.* ſicut & actio de peculio *l. ſi ex duobus 32. §. in hoc autem iudicio infrà*, quia & peculium ipſum creſcit, quamdiu viuit *l. peculium naſcitur 40. eod. tit.* Excipiendum eſt iudicium familiæ erciſcundæ, quod niſi ſemel proponi non poteſt *l. ſi filia 20. §. familia ſupr. famil. erciſc.* nempe quia eſt ex lege duodecim tabularum *l. 1. eod.* lex autem ſemel tantùm loquitur. Ideóque curare debet iudex familiæ erciſcundæ, vt nihil indiuiſum relinquat *leg. heredes 25. §. iudex eod.* Sic & poteſtas legis duodecim tabularum in deferendis hereditatibus legitimis, vnica delatione eáque prima conſumitur, vnde fiebat olim vt neque in ſuis, neque in agnatis eſſet olim ſucceſſio *l. 2. §. ſciendum de ſuis & legit. §. placebat Inſtit. de legit. agnat. ſucceſſ.* Quod tamen à Prætore tandem emendatum fuit, vt ſcriptum eſt in *dict. §. placebat*, nempe quia Prætor ſæpiùs loquitur, non, vt lex, ſemel tantùm.

5 ¶ Si annua exceptione ſit repulſus à venditore creditor, ſubueniri ei aduerſus emptorem debet. ſed ſi alia exceptione a hactenus ſubueniri, vt deducta ea quantitate quam à venditore conſequi potuiſſet, ab emptore reſiduum conſequatur.

Ad §. 5. Si annua.

Rat. dvb. Habet quidem creditor peculiaris electionem an de peculio agere malit cum emptore, an cum venditore *l. ſi noxali 11. §. penult. ſupr. l. ſi creditor 37. §. ſeruum in fin. infr. hoc tit.* Atquin is qui electionem habet agendi aut qua actione, aut contra quam perſonam ex pluribus velit, ſi malè eligat, ſibi debet imputare nec ad aliam vel actionem vel perſonam redire poteſt *l. quod in herede 6. §. eligere ſupr. de tribut. act. l. cùm filius 76. §. variis de legat. 2. l. 2. infr. de duob. reis l. vlt. C. de fideiuſſ.* Ergo ſi creditor peculiaris venditorem elegerit in actione de peculio, & annua exceptione repulſus ſit, quia ſeruo vendito egit poſt annum, non eſt ei ſubueniendum vt redire poſſit ad emptorem. Qui enim ſemel electione liberatus eſt non poteſt inuitus, aut etiam ignorans in obligatione reponi, nec ſi exceptionis tantùm beneficio liberatus eſſet *l. vlt. ſupr. de pact.* quia nec obligatio extincta poteſt reuiuiſcere *l. qui res 98. §. aream de ſolut.*

Dec. Actio de peculio quæ alienato vel manumiſſo ſeruo datur ex edicto Prætoris contra alienatorem vel manumiſſorem eſt annalis, nec poſt annum vllomodo competit *l. 1. infr. tit. prox.* Proinde ſi poſt annum agat de peculio creditor contra venditorem non iam malè agit quàm nihil agit, vt de illo ſcriptum eſt qui agit ex ſtipulatione condicionali ante condicionis euentum *d. l. 1. §. vlt. ſupr. quand. dies vſusfr. legat. cedat. l. 2. §. ſi quis inſulam ſupr. de eo quod cert. loc.* aut propoſita actione in eum contra quem non competebat vt in *l. cùm indebitum 57. §. 1. ſupr. de condict. indeb.* Ergo ſi annua exceptione repulſus ſit à venditore creditor, non ideò prohibendus eſt agere contra emptorem, aduerſus quem habet actionem de peculio non annalem, ſed perpetuam. Adeò vt nec videatur indigere vt ei ſubueniatur, cùm exercendo contra venditorem actionem de peculio ſibi non competentem, eam quæ ſibi aduerſus emptorem competebat non peremerit *d. l. cùm indebitum in fin.* Subuenitur ergo ei data ipſi actione contra emptorem, ſed nulla in eam rem adhibita reſtitutione, nulláque cauſæ cognitione.

a *Sed ſi alia exceptione.*

Rat. dva. Siue creditor de peculio agens contra venditorem repulſus ſit annua exceptione, id eſt quaſi agens poſt annum cùm intra annum agere debuerit, ſiue alia qualibet exceptione (nam contra actionem de peculio perpetuam eædem exceptiones locum habent quæ aliis actionibus opponi poſſunt, puta pacti, doli iuriſiurandi, rei iudicatæ & aliæ ſimiles) æquè verum eſt creditori ſatisfactum non fuiſſe, cui tamen verè debitum ſit, quod nunc actione de peculio contra emptorem perſequitur. Ergo perinde atque ſuperiore caſu ei ſuccurrendum eſt vt contra emptorem agere poſſit, & quidem pro toto debito, cuius ſcilicet partem nullam à venditore perceperit, præſertim æquitate ita dictante in actione de peculio, vt debitor non tam agentis intentione ſola quàm perceptione liberari debeat, vt ſcriptum eſt in *l. ſi ex duobus 32. infr. iunct. d. l. vltim. Cod. de fideiuſſ.*

Dec. Cùm creditor intra annum egit actione de peculio ſibi competente aduerſus venditorem, electione illa conſumpſit actionem quam habere & eligere poterat contra emptorem, quem proinde eiuſmodi electione liberauit. Sed non tamen ſimpliciter & abſolutè ac in totum, ſed pro ea tantùm quantitate quam à venditore conſequi potuiſſet, ſi nulla exceptione repulſus fuiſſet. Quid enim ſi nihil aut minus peculij fuit apud venditorem, quàm creditori deberetur? Cur dicamus de reſiduo peremptam eſſe actionem contra emptorem quæ nec perempta eſſet, rametſi venditor nulla eum exceptione ſummouiſſet. Eatenus namque nocere debet iure egiſſe contra venditorem, non quatenus exactum, ſeu quatenus actum eſt. Atqui actione de peculio non petitur tota quantitas quæ debetur, ſed ea tantùm quæ in peculio eſt eius qui conuenitur, aut ſi maius ſit debitum, petitur quidem totum id quod debetur, ſed ad concurrentem duntaxat vſque peculij quantitatem: conſequens igitur eſt vt tùm quoque cùm creditor iure egit contra venditorem, id eſt, actione ſibi competente, debeat illi neque electio neque repulſa nocere quominùs deducta ea quantitate quam à venditore conſequi potuiſſet ſi repulſus non fuiſſet, reſiduum ab emptore conſequatur, quaſi nulla quantum ad reſiduum facta extinctione, adeóque nec electione contra venditorem, actionis in emptorem competentis. Multum ergo refert an creditor annali de peculio actione contra venditorem expertus annua exceptione repulſus ſit: an verò aliqua qualibet exceptione contra perpetuam quoque de peculio actionem competente. Priore enim caſu non perimitur actio contra emptorem, quoniam ea quæ contra venditorem electa fuit non competiit, poſteriore verò perimitur hæc, quia illa competiit, ſed quatenus duntaxat competiit. Non an-

tem

tem competiit, niſi quatenus in peculio venditoris fuit, adeò vt ſi nihil in venditoris peculio fuiſſet, putà quod ſerui peculium cum ſeruo ipſo vendidiſſet ac tradidiſſet, non poſſet venditor de peculio conueniri, ne intra annum quidem *d. leg. ſi ex pluribus §. vltim. infr.* Sed illud mirari quis poſſit? Cur ergo ponamus creditorem agentem poſt annum actione de peculio annali aduerſus creditorem repulſum fuiſſe exceptione annua, ſi verum eſt, vt eſt, actionem nullam poſt annum competiiſſe, ſiquidem conſtat exceptionem nihil aliud eſſe quàm excluſionem actionis *leg. 2. de exception.* Ergo competentis, cùm actio quæ non competit excludi non poſſit, & non entium, vt dici ſolet, nullæ ſint qualitates *vulgat. leg. penultim. ſupr. de reb. credit. leg. ſi partem 19. quemadmod. ſeru. amit.* Sed reſpondendum eſt plerumque fieri, vt actio etiam quæ ipſo iure nulla competit, detur tamen à Prætore, falſis allegationibus actoris circumuento, quo caſu reo qui de facto conuenitur neceſſaria proculdubio exceptio eſt: quæ nec præſupponit ſemper competentem actionem, ſed tantùm à Prætore datam. Dari autem poteſt, ſi obreptum aut ſubreptum ſit Prætori, etiam ea quæ non competit. Nam ſicuti Prætor dat actionem annalem ex eo edicto de quo *in leg. 1. titul. proxim.* Ita & multò magis dat exceptionem ſi is contra quem annalis tantùm competit actio, poſt annum conueniatur: ſic dicimus etiam ei qui ſe ipſo iure liberatum poſſit contendere, neceſſariam eſſe interdum exceptionem, vt tutiùs poſſit dici liberatus, in *l. qui ſeruum 34. §. 1. in fin. de oblig. & action.* Nempe cùm facti allegatio aliqua eſt, quæ faciat vt vel minimùm dubitari poſſit an liberatio ipſo iure contigerit.

6 ¶ In dolo obiiciendo temporis ratio habetur. fortaſſis enim, poſt tempus de dolo actionis non patietur dolum malum obiici prætor: quoniam nec de dolo actio poſt ſtatutum tempus datur.

Ad §. 6. In dolo.

Rat. dvb. Licèt actio de dolo fuerit olim annalis, hodie verò ſit biennalis poſt Iuſtiniani conſtitutionem in *leg. vltim. C. de dolo*, non ideò tamen actio de peculio, tum quoque cùm ex cauſa doli datur, annalis eſſe debet, puta ſi creditor peculiaris acturus de peculio dicat ademptum fuiſſe peculium dolo malo domini, aut diminutum, vt in *leg. ſumma cum ratione 21. ſupr.* nam actio de dolo ideò eſt annalis, quia eſt famoſa & condemnato irrogat infamiam, vnde nec dari debet, niſi cùm alia actio nulla eſt per quam ei qui dolum paſſus eſt, ſuccurri poſſit *l. 1. & paſſ. ſupr. de dolo.* At actio de peculio non irrogat infamiam condemnato, ne tum quidem cùm ex cauſa doli datur: nec enim numeratur inter eas cauſas ex quibus irrogatur in *leg. 1. ſupr. de his qui notant. infam.* quomodo actio depoſiti & aliæ ſimiles: ergo in actione de peculio quæ datur à Prætore extra eos caſus de quibus in *leg. 1. infr. titul. proxim.* etiamſi ex cauſa doli detur, ratio temporis haberi debet, vt poſt annum non detur eo caſu quo alioquin eſt perpetua: nam cùm ſit rei perſecutoria, etiam poſt annum dari debet ex regula *leg. in honorariis 35. de oblig. & action.* quamuis non detur in heredem ex doli clauſula, niſi de eo quod peruenit, vt ſcriptum eſt in *§. ſequent.* Nec proinde bona eſt ratio, qua Vlpianus hic vitur, vt quia de dolo actio annalis eſt, actionem de peculio quæ datur ex cauſa doli extra caſus qui comprehenduntur edicto Prætoris *in l. 1. infr. titul. prox.* annalem quoque eſſe oporteat: nam & actio depoſiti cùm ex dolo datur, nihilominus perpetua eſt, non annalis, adeóque quod magis eſt datur in ſolidum contra heredem *leg. ſi hominem 7. §. datur ſupr. depoſit.* neque doli exceptio ipſa temporalis eſt, ſed perpetua *leg. purè 5. §. vltim. infr. de doli mal. exception.* licèt propria quadam ratione id fiat, quam Paulus adfert eo loco, & quæ actioni de peculio, de qua nunc agimus, minimè conuenit.

Dec. Cùm agitur de peculio ex cauſa doli, quia peculium dolo patris vel domini ademptum aut diminutum eſſe dicatur, dolus eſt fundamentum intentionis actoris, quippe qui non aliter poſſit obtinere in actione de peculio ſiue annali ſiue perpetua, quàm ſi probet & contractum fuiſſe cum filiofamilias vel ſeruo, & peculium aliquod eſſe penes patrem aut dominum eo ſaltem tempore quo iudicatur, vt diximus initio huius legis & ad *§. 1. ſupr.* atqui dolus ille eſt qui facit peculium ſi dolo malo totum ademptum ſit, & facit tanto maius & locupletius peculium quod dolo malo diminutum eſſe probatur, cùm faciat vt prætor peculio imputet quod dolo malo patris vel domini factum eſt quominùs in peculio eſſet *d. l. ſumma cum ratione 21. ſupr.* ergo licèt dolus hic non obiiciatur per actionem de dolo, cùm tamen actionis ſubſtantia & materia ex eo tota pendeat, non eſt ferendum, vt obiiciatur per actionem de peculio poſt tempus illud poſt quod agi de dolo non poſſet: aliáque ratio eſt doli qui obiicitur per exceptionem aut replicationem: locus enim eſt exceptioni & replicationi doli ſine vlla præfinitione temporis *d. l. purè § vlt. l. ſi pactum 6. C. de except.* at non item cùm obiicitur dolus per viam actionis ad fundandam actoris intentionem, vt in ſpecie propoſita, quod eſt odioſius *arg. l. vlt. C. de edend.* nec ſimilis eſt actioni depoſiti hac parte actio de peculio: nam in actione depoſiti dolus ex contractu reique perſecutione deſcendit vt ſubtiliter ratiocinatur Vlpianus in *d. l. 7. §. datur infr. depoſ.* vbi ex hoc infert quamuis aliàs ex cauſa doli à defuncto admiſſi non ſoleat teneri heres niſi de eo quod ad ipſum peruenit, actionem tamen depoſiti quæ nunquam datur niſi cùm depoſitarij dolus interuenit, vel ſaltem lata culpa quæ dolo æquiparari poſſit, dari in ſolidum contra heredem: actio autem de peculio quamuis ex contractu veniat non quidem patrisfamilias vel domini, ſed filiifamilias aut ſerui, dolus tamen, quo illa tanquam fundamento nititur, non ex contractu reique perſecutione deſcendit, vt in actione depoſiti *dict. §. datur*, ſed planè extrinſecus & aduentitius eſt, ſolúſque inducit actionem, quæ alioquin, vel nulla eſſet, vel ad minorem quantitatem: indéque etiam eſt quod cùm actio hæc non detur in heredem niſi de eo quod ex dolo defuncti ad ipſum peruenit, depoſiti tamen actio detur inſolidum *d. §. datur, iunct. §. ſeq. & l. prox.* ergo quemadmodum actio de dolo non datur poſt ſtatutum tempus, vt ſub Vlpiani nomine Tribonianus loquitur reſpiciens ad *d. l. vlt. C. de dolo*, quæ actionem de dolo fecit biennalem, cùm antea eſſet annalis, ita neque actio de peculio quæ dolum pro cauſa habet, quia nec eo caſu dolus ex contractu reique perſecutione deſcendit, nec in actione de peculio ſecundum naturam ipſius quæritur de dolo, vt in actione depoſiti, ſed tantùm de peculio, de dolo autem non alia de cauſa, quàm quia dolus peculium facit aliquando, ſimile quiddam eſt in *l. nam poſteaquàm 9. §. ſi minor ſupr. de iureiur.* vbi reſtitutio in integrum etiam per replicationis modum oppoſita non aliter admittitur quàm ſi opponatur intra conſtitutum tempus petendæ reſtitutionis, quamuis aliàs, replicationes omnes etiam doli ſoleant eſſe perpetuæ tanquam exceptiones *d. l. ſi pactum 6. C. de except. d. l. 5. §. vlt. de dol. mal. except.*

7 ¶ In heredem autem doli clauſula in id, quod ad eum peruenit fieri debet, vltra non.

Ad §. vlt. In heredem.

RAT. DVB. & DECID. ad hunc §. pendet ex iis quæ proxime diximus. Nam cùm actio de peculio veniat ex contractu & ſit rei perſecutoria, videbatur danda in ſolidum peculium aduerſus heredem, ſicut & actio depoſiti datur in ſolidum, quamuis ex dolo defuncti conueniatur heres & condemnetur *l. ſi hominem 7. §. datur infr. depoſit. iunct. l. in in honorariis 35. de oblig. & action.* Sed decidendi ratio eſt, quia in actione depoſiti dolus ex contractu reique perſecutione deſcendit, quomodo ſcriptum eſt in *d. §. datur*; ita vt verum ſit dicere heredem depoſitarij, cùm ex defuncti dolo condemnatur, condemnari tamen ex contractu ipſo depoſiti, at in actione de peculio dolus non deſcendit ex contractu, ſed omnino extra contractum eſt. Contractus enim non patris eſt aut domini, ſed filiifamilias vel ſerui: dolus autem è contrario non filiifamilias aut ſerui eſt, ſed patris aut domini. Nec cùm heres actione iſta de peculio condemnatur ex dolo defuncti, poteſt dici ex defuncti contractu condemnari, ſed tantùm ex ipſius dolo, & vt loquitur hîc Vlpianus *ex doli clauſula*, quæ in actione depoſiti nulla eſt, denique dolus hoc caſu facit actionem de peculio quomodo Papinian. ſcribit in *l. verbis 5. ad leg. Falcid.* diem aut conditionem legatum facere, cùm propter repræſentationem diei vel conditionis, legatum valet, quod alioqui non valeret, iunge quod ſcriptum eſt in §. *emptor autem d. l. ſumma cum ratione* 21. *ſupr.* & quæ ibi diximus. Ergo ſicuti actio hæc de peculio cùm adnexam habet pro fundamento doli allegationem & obiectionem, non datur poſt tempus illud intra quod actio ipſa de dolo proponi debet: ita neque danda eſt in heredem niſi de eo quod peruenit *leg. ſi plures 17. §. 1. leg. in heredem 26. & ſequent. ſupr. de dolo & ex reg. dict. leg. in honorariis*, quamuis non ſit illa regula perpetua: ſunt enim multæ actiones, quæ quia rei perſecutionem ſui natura continent, perpetuò dantur, & poſt annum, quæ tamen quia pœnales ſunt qua parte dolum, factúmque puniunt eius qui conuenitur, in heredem non dantur, niſi de eo quod peruenit. Pete exempla ex *leg. 3. §. penultim. & leg. 4. ſupr. ſi menſ. falſ. mod. dixer. leg. illud quoque 7. §. vltim. & leg. ſequent. de tributor. action. leg. furtim caſa 7. §. hac actio infr. arborum furtim caſarum.*

31. PAVLVS libro 30. ad Edictum.

SEd ſi ipſe heres dolo fecit, ſolidum præſtat.

Ad l. Sed ſi ipſe heres 31.

RAT. DVB. Ex perſona heredis conditio obligationis defuncti non immutatur *leg. 2. §. ex his infr. de verbor. obligat.* Atqui actio de peculio quæ contra defunctum ex doli clauſula moueri potuit, eam conditionem ab initio habuit, vt aduerſus heredem tranſire non poſſet, niſi de eo quod ex defuncti dolo ad heredem perueniſſet, , vt proximè diximus: ergo nec ſi heres ipſe dolum admiſerit, vltra tamen teneri non debet actione illa de peculio, ſed in eum potiùs danda eſt, ſeparata & ſpecialis actio de dolo, ne ex dolo ſuo lucretur, *l. ne ex dolo 12. ſupr. de dolo.*

DEC. Actio de peculio quæ in heredem datur ex dolo defuncti non excludit dolum heredis, quem nemo dixerit fauore aut priuilegio aliquo, ne in ſolidum condemnari debeat, cùm ex ſuo dolo conuenitur qui impunitus manere nunquam debet *l. procurator 11. §. 1. infr. de dol. mal. except. iunct. leg. penultim. in fin. ad SC. Trebellian.* Neque neceſſaria eſt noua actio de dolo vt dolus hic vindicetur, cùm vindicari poſſit per actionem de peculio, non quaſi ſit illa bonæ fidei (nec enim numeratur inter actiones bonæ fidei in §. *actionum Inſtitut. de action.* quarum proprium, & ſingulare ius eſt, vt per eas dolus ipſo iure vindicetur *leg. ſed etſi 21. infr. ſolut. matrim. leg. huiuſmodi 84. §. qui ſeruum de legat. 1.*) ſed quia actio de peculio ſemper illam habet adiectionem; *Et ſi quid dolo malo domini captus fraudatuſque actor eſt leg. in bonæ fidei 36. infr.* quibus verbis licèt dolus heredis non exprimatur, cùm actio contra dominum ipſum datur, exprimitur tamen quoties in heredem ipſum actio datur: nemo enim dubitat quin is qui ex alieno etiam dolo aliquatenus tenetur, multò magis teneri & condemnari debeat in ſolidum ſi ex dolo ſuo proprio conueniatur *l. de eo 18. infr. depoſit.* Neque iuſtam conquerendi cauſam habet heres ſi actione de peculio conueniatur ex proprio dolo, potiùs quàm ſeparata actione de dolo, ex qua ſi condemnaretur etiam infamiæ notam incurreret, quæ per actionem de peculio licèt clauſulam doli adnexam habeat, nunquam irrogatur. Quod tamen hîc dicitur heredem qui fecit dolo malo, ſolidum præſtare, ſic intellige, vt præſtet ſolidum peculium, non autem ſolidum debitum: dolus enim peculio quidem imputatur *d. leg. ſumma 21. ſupr.* ſed non ſupra peculium.

32. VLPIANVS libro 2. Diſputationum.

SI ex duobus, vel pluribus hæredibus eius, qui manumiſſo ſeruo, vel libero eſſe iuſſo, vel alienato, vel mortuo intra annum conueniri poterat, vnus fuerit conuentus: omnes hæredes liberabuntur: quamuis non in maiorem quantitatem eius peculij, quod penes ſe habet, qui conueniuntur, condemnetur. Idque ita Iulianus ſcribit. Idémque eſt, & ſi in alterius rem fuerit verſum [a]. Sed & ſi plures ſint fructuarij, [b] vel bonæ fidei poſſeſſores: vnus conuentus cæteros liberat: quamuis non maioris peculij, quàm penes ſe eſt, condemnari debeat. Sed (ſi) licèt hoc iure contingat, tamen æquitas dictat [c] iudicium in eos dari, qui occaſione iuris liberantur, vt magis eos perceptio, quàm intentio liberet. [d] nam qui cum ſeruo contrahit, vniuerſum peculium eius, quod vbicumque eſt, veluti patrimonium intuetur.

Ad l. Si ex duobus 32.

RAT. DVB. Plures heredes illius qui annali actione de peculio conueniri potuit, non niſi pro hereditaria quiſque portione defuncti perſonam repræſentant, ideóque nec niſi pro portionibus illis hereditariis conueniri à creditoribus poſſunt, tanquam diuiſis ipſo iure per legem duodecim Tabularum actionibus *l. vlt. & tot. tit. Cod. de heredit. act. l. 1. & 2. C. ſi vnus ex pluribus hered. debit.*

debit. vel credit. Nec proinde poſſunt creditores peculiarij contra vnum ex pluribus illis heredibus agere in ſolidum: non enim ſocij ſunt nec pro ſociis habendi, vt eorum quiſque in ſolidum conueniri & condemnari poſſit *l. quæſitum 30. §. 1. in fin. ſupr.* nec rurſus videri poteſt creditor agendo contra vnũ ex iis etiam in ſolidum, amittere actionem quam habuit aduerſus heredes cæteros, ſiue pro hereditariis, ſiue pro peculiariis portionibus, cùm aduerſus ſingulos in ſolidum non competierit: nemo autem exercendo actionem quæ nõ competit, conſumat eam quæ competit, vt diximus ad *§. is qui ſemel d. l. quæſitum ex l. cùm indebitum 57. in fin. ſupr. de condict. indeb. l. 1. § vltim. quand. dies vſusfr. legat. ced.* Non poteſt igitur defendi quod Iulianus ſcripſit, & Vlpianus ex iuris ratione verum eſſe admittit, ſi ex pluribus heredibus eius qui manumiſſo vel alienato vel mortuo ſeruo intra annum de peculio poſſunt conueniri vnus fuerit conuentus, ſcilicet in ſolidum, non pro hereditaria tantùm portione [ſic enim hic locus neceſſariò intelligendus eſt] cæteros omnes liberari, quamuis ab eo qui conuentus fuit creditor ſolidum conſecutus non ſit, ſed eam tantùm peculij partem quæ penes eum fuit, ſecundùm ea quæ de actione de peculio perpetua contra vnum ex pluribus heredibus danda ſcripſimus ad *d. l. quæſitum §. 1.*

DEC. Actio de peculio non datur contra heredes plures patrisfamilias vel domini pro hereditariis portionibus, vt cæteræ actiones hereditariæ, licet ſit ipſa quoque hereditaria, ſed pro partibus peculiariis, quæ apud ſinguos [poſt] factam hereditatis & peculij diuiſionem inueniuntur *d. l. quæſitum §. 1.* ac proinde fieri poteſt, vt vnus ex pluribus heredibus teneatur, nunc pro hereditaria portione ſi diuiſum ſit inter eos pro partibus hereditariis peculium: nunc pro minore, aut nulla, ſi minùs aut nihil penitus ex eo peculio apud eum remanſerit, nunc denique in ſolidum ſi totum peculium apud eum ſit. Inde ſit vt cùm creditor vnum ex heredibus ſolum & in ſolidum conuenit de peculio ſiue annua ſiue perpetua actione [nam quod hîc de annali tantùm actione Vlpianus loquitur, non ſic debet accipi quaſi aliud ſenſerit in perpetua, ſed quia de perpetua iam dixerat in *d. l. quæſitum §. 1.*] hoc ipſo liberet cæteros, quia eum non alio colore conuenire intelligitur, quam quaſi habentem peculium ſolidum: in quo ſi errat, ſibi imputet qui non fuerit curioſior ad inquirendum antequam ageret pro qua parte, aut an in ſolidum peculium eſſet apud eum in quem parabat ſolidi actionem, ſed non poteſt ideo dicere ſe nihil egiſſe, aut actione ipſo iure non competente. Quandoquidem aliquo caſu poterat illa in ſolidum competere, ſcilicet ſi conuentus ille totum peculium habuiſſet, ſed hic quidem iuris rigor & nimia aſperitas eſt vt poſtea Vlpianus ſubiicit. Æquitas enim dictat, vt in alios coheredes quoque iudicium dari debeat qui non niſi per occaſionem iuris liberati ſunt, cùm tamen peculij partem penes ſe haberent, vt magis eos perceptio quàm ſola creditoris intentio liberet, quemadmodum poſtea dicemus.

a *Idémque eſt etſi in alterius rem fuerit verſum.* RAT. DVB. Ille ex pluribus heredibus in cuius rem verſa eſt pecunia quæ ſeruo credita fuit viuo domino, tenetur propria & ſpeciali actione de in rem verſo, qua cæteri creditores teneri non poſſunt in quorum rem nihil verſum eſt, & quæ locum habere poteſt tum quoque cùm de peculio actio nulla ſupereſt *l. 1. §. 1. infr. de in rem verſ.* Ergo etiamſi creditor egerit de peculio ſiue annua ſiue perpetua actione contra vnum ex pluribus defuncti domini heredibus, & quidem in ſolidum, cùm tamen neque heres ille ſolidum peculium haberet, neque in eius rem quicquam verſum eſſet, dicendum eſt non eſſe liberatum ne quidem ex rigore iuris alium coheredem in cuius rem verſa fuit pecunia, quo minus ſi non actione de peculio, ſaltem de in rem verſo conueniatur.

DEC. Actio de in rem verſo quantum ad eos pertinet qui de peculio conueniri poſſunt, continetur in actione de peculio, nec duæ ſunt actiones ſed vna tantùm, licet alias, atque alias pro caſuum diuerſitate habens præſtationes, vt diximus ad *l. quæſitum 30. §. 1. verſic. idem eſt & ſeq. ſupr.* Atqui quoties non plus in rem verſum eſt, quàm ſit in peculio, ſufficit actio de peculio, adeóque commodior eſt actori quàm de in rem verſo, quæ probationem exigit verſæ in rem pecuniæ, quæ actio de peculio non requirit *§ præterea Inſtit. quod cum eo qui in alien. poteſt.* Ergo cum per electionem vnius ex heredibus conuenti in ſolidum de peculio is quoque liberatus ſit ab actione illa de peculio, in cuius rem verſa fuit pecunia, conſequens eſt vt ab actione etiam de in rem verſo liberatus ſit, perinde ac ſi creditor qui contra alium coheredem in ſolidum egit ſolidum peculium ab eo eſſet conſecutus. Cùm autem dico *ſolidum peculium*, intelligo etiam ſolidum debitum, quia pono non minùs fuiſſe in peculio quàm in debito. Cæterùm ſi maior eſſet quantitas pecuniæ debitæ & in rem verſæ, quàm peculij: aliud certe probandum eſſet, dicendúmque ad concurrentem quidem peculij quantitatem liberatum eſſe coheredem ab actione quoque de in rem verſo, ſed de reſiduo tamen quod plus eſt in actione de in rem verſo quam ſit in peculio, liberatum non eſſe, & de in rem verſo conueniri adhuc poſſe, quia ad reſiduum illud ſicut actio de peculio extendi non potuit, ita nec electio male facta illius ex heredibus qui in ſolidum conuentus eſt, cùm pro parte peculij dumtaxat conueniri debuiſſet.

b *Sed etſi plures ſint fructuarij.* RAT. DVB. & DECID. eadem ferè eſt quæ ad ſententiam præcedentem. Nam ſicuti plures heredes illius qui actione de peculio ſiue annali ſiue perpetua tenebantur, poſſunt eadem actione conueniri, non tamen pro æquis partibus aut hereditariis, ſed pro peculiariis, id eſt, quatenus apud vnumquemque eorum peculium eſt, ita & cùm plures ſunt fructuarij, vel bonæ fidei poſſeſſores, conueniri poſſunt ſinguli, ſed non pro ampliore quiſque parte quàm quæ apud eum in peculio eſt, idemque & in pluribus bonæ fidei poſſeſſoribus obtinet. Ex quo fieri videtur, vt nec vnus ex iis poſſit eligi in ſolidum niſi qui ſolidum peculium apud ſe habeat, nec ſi electus ſit ille qui ſolidum peculium non habuit, actio tamen contra alios competens conſumatur, ne quidem ipſo iure, tanquam quæ non competierit. Sed tamen contra viſum eſt Iuliano, ratione illa, quod non eo minùs debeat electio nocere illi, qui cùm ſingulos fructuarios & bonæ fidei poſſeſſores conuenire poſſet, vnumquemque pro ſua parte peculij, maluit vnum eligere & in ſolidum conuenire tanquam habentem totum peculium, quo caſu ſolidum ab eo conſequi potuiſſet, in quo ſiue iuris ſiue facti ignorantia errauerit, debet ſibi imputare qui potuit & conſulere peritiores *l. regula 9. §. pen. de iur. & fact. ignor. l. in bonorum 10. de bonor. poſſ.* & facti veritatem diligentius inquirere *l. vir vxori 17. in fine principij infr. ad SC. Vellei.* aut quod tutiùs fuiſſet & expeditiùs, vnumquemque pro ea peculij parte, quæ apud eum eſſet conuenire. Denique ſufficit actum eſſe in ſolidum cum vno, vt ex ipſa quoque agentis voluntate & intentione cæteri liberari intelligantur, cùm non potuerit ſeparatim agi cum pluribus in ſolidum, maximè ſi ex parte agentis proteſtatio nulla interceſſerit *arg. l. 1. §. 1. infr. quod legat.* ſed in his quoque ſcilicet fructuariis & bonæ fidei poſſeſſoribus pluribus, quorum vnus conuentus ſit in ſolidum apud quem tamen peculium ſolidum non fuerit, aliud ex æquitate probandum eſt, vt ex electione & intentione actoris ſola non liberentur alij, ſed tantùm perceptione.

c *Sed licèt hoc iure contingat, tamen æquitas dictat.*

RAT.DVB. Nihil eſt æquius quàm ſuam cuique culpam nocere: cùm nec ſentire quiſquam videatur damnum quod ex culpa ſua ſentit *l. factum* 151. *l. quod quis* 203. *de regul. iur.* Ergo etiam ipſa æquitas dictat creditori, qui malè elegit eligendo in ſolidum eum qui ſolidum peculium non habuit, malæ ſuæ electionis pœnam ſentiat, id eſt, actionem quam aduerſus alios habuit, amittat, vt & in *l. electio* 26. *ſup. de noxal. act. l.* 1. §. *penult. ſupr. de exercit. act. l. habebat quis* 13. *ſupr. de inſtit. act. l. quod in herede* 9. §. 1. *de tribut. act.*

DEC. In omnibus quidem, ſed maximè in iure æquitas ſpectanda eſt *l. in omnibus* 90. *de reg.* Et ideo placuit in omnibus præcipuam eſſe iuſtitiæ & æquitatis magis quàm ſtricti iuris rationem *l. placuit* 8. *C. de iudic. l.* 1. §. *item Varus in fin. infr. de aqua & aqua pluu. arcend.* & ſi quando æquitas pugnet cum æquitate, quod perrarò quidem ſed tamen aliquando accidit, præualere illam debere, quæ maior eſt *l. ſi ſeruus* 61. §. *quod verò infr de furt.* Sicut è contrario cùm in aliqua ſpecie nihil conſtitui poteſt quod non aliquid iniqui habeat, id potiùs ſequendum eſt, quod minimum habeat iniquitatis *l. quoties* 200. *de regul. iur.* Atqui apertè iniquum eſt in damno morari creditorem, nec ſolidum quod ſibi debetur conſequi, ob id ſolum quod male elegerit, conueniendo in ſolidum eum, qui ſolidum peculium non habuit, in lucro autem manere illum ex pluribus heredibus aut fructuariis aut bonæ fidei poſſeſſoribus, qui licet non fuerit conuentus, partem tamen peculij, apud ſe habeat, cùm creditor contrahens cum ſeruo totum ipſius peculium vbicunque & vndeconque eſſet, intuitus ſit, tanquam proprium ipſius ſerui patrimonium *l. hinc quæritur* 19. §. 1. *ſupr. l. peculium & ex eo* 39. *infr.* Sicut enim æs alienum cuiuſque patrimonij, non certi loci ſed vniuerſarum facultatum onus eſt. *l. ſi fideicommiſſum* 50. §. 1. *ſupr. de iudic.* Ita & onus peculij ad totum peculium pertinet, vbicunque & vndecunque ſit *d. l.* 19. §. 1. *ſupr. l.* 1. §. *ſi præcepto.* vbi dicemus *infr. tit. prox.* Eſt igitur æquius dari iudicium de peculio in eos, qui partem aliquam peculij habent, vt ab iis creditor conſequatur, quod ab eo quem elegit, conſequi non potuit. In re namque obſcura melius eſt fauere repetitioni quàm aduentitio lucro *l. non debet* 41. §. 1. *de regul. iur.* & ei qui certat de damno vitando, qualis eſt creditor, quàm ei qui de lucro captando *l. vlt.* §. *ſin verò creditores, C. de iur. delib.* qualis ille eſt qui cùm partem peculij poſſideat onus tamen peculij hoc eſt æris alieni quod eam peculij partem reſpicit ſubire recuſat contra *l. ſecundum naturam* 10. *de regul. iur.* & id agit quantum poteſt, vt cum aliena iactura locupletetur aduerſus æquitatem iuris naturalis *l. iure naturæ* 206. *eod. l. nam hoc natura* 14. *ſupr. de condict. indeb.* Nam nec error iuris, multò minus autem facti nocet cuiquam ex dominis amittendæ rei ſuæ *l. iuris ignorantia* 7. *& ſeq. de iur. & fact. ignor.* Alia ratio eſt creditoris, qui cùm plures correos debendi haberet, contra ſingulos egit pro æquia partibus, atque ita actionem ſuam diuiſit: etſi namque ab vno partem debiti conſequi non poſſit, non ideo tamen ad alium redire poteſt, vt ab eo aliquid vltra partem ſuam exigat, cùm ſibi debeat imputare, cur partem ſuam diuiſerit *l. ſi creditores* 18. *C. de pact.* cui nec derogauit Iuſtinianus cùm conſtituit in *l. vlt. C. de fideiuſſ.* vt vnius ex correis electione alius non liberetur. Alia rurſum quæſtio eſt, an ex pluribus actionibus competentibus vna electa perimat alias, de qua ſcripſimus ad *d. l. habebat & ad d.* § *eligere.* Eſt autem hic locus notandus, & in auxilium euocandus aduerſus eos, qui contra prudentum noſtrorum reſponſa non erubeſcunt æquitatem obiicere, quaſi ſint illi meliores æquitatis arbitri & magiſtri, quàm fuerint prudentes noſtri, quibus nihil tam ſolemne & familiare eſt, quàm vt ſi quando mera iuris ratio ab æquitate diſſentiat, obſeruent æquitatem, eámque iuris rigori anteponant, niſi cùm alioqui fieret, vt contra ipſiſſima legis alicuius verba reſponderent, vt in ſpecie *l. proſpexit* 12. *infr. qui & à quib. manumiſſ.* Nam ſtrictæ iuris rationi æquitatem anteponere potuerunt, ſed legum authoritati non potuerunt *d. l.* 2. §. *item Varus de aqua & aqua pluu. arcend. l.* 3. *de ſeparat.* Nec minùs ridiculi ſunt qui iuris rigori eam duntaxat æquitatem præferunt, quæ ſit ſcripta. Quis enim æquitatem illam de qua in hoc § agitur, ſcripſerat ante Vlpianum, aut potiùs ante Iulianum qui nec eam prætermiſit, vt conſtat ex *l. ſi creditor* 37. §. *ſi actum ſit infr.* nec tamen dubitant illi anteponere illam rigori iuris: neque ſanè vlla æquitas eſt, quæ ex ſcripto æſtimanda ſit, ne tum quidem cum ſcripta eſt, vt alibi ſæpe docuimus.

d *Vt magis perceptio quàm intentio liberet.* Senſus eſt, neminem qui alterius debitor ſit, liberari ob id ſolùm debere, quod creditor contra alium egerit, & fruſtrà intenderit alium dare oportere, ſuo enim quiſque facto & ſolutione liberandus eſt, aut aliquo actu qui æquipolleat ſolutioni, non ſola intentione actoris, vt in *l.* 4. *ſupr. de his qui effud. vel deiec.* Quanquam non eſt perpetua hæc regula. Plerunque enim ſola electione ita liberatur debitor, vt poſtea conueniri nunquam poſſit, licèt actor ſuum non perceperit, nec niſi per occaſionem iuris liberatus ſit, vt ad locum illum adnotauimus. Illud ſanè conſtat, non debere occaſionem iuris ad cuiuſquam trahi iniuriam: nam & doli exceptiones ob id comparatæ ſunt, ne cui dolus ſuus per occaſionem iuris ciuilis contra naturalem æquitatem proſit *l.* 2. §. 1. *infr. de dolo mal. except.*

1 ¶ In hoc autem iudicio licèt reſtauretur præcedens: tamen & augmenti, & deceſſionis rationem haberi oportet. & ideo, ſiue hodie nihil ſit in peculio, ſiue acceſſerit aliquid: præſens ſtatus peculij ſpectandus eſt. Quare circa venditorem quoque [a] emptorem, hoc nobis videtur verius, quod acceſſit peculio, poſſe nos ab emptore conſequi: nec retrorſum, velut in vno iudicio, ad id tempus conuentionem reducere emptoris, quo venditor conuentus ſit.

Ad §. 1. *In hoc autem iudicio.*

RAT.DVB. In actione de peculio ſpectatur quid & quantum ſit in peculio eo tempore quo res iudicatur *l. quæſitum* 20. *in princip. ſupr.* Atqui is qui egit de peculio in ſolidum contra vnum ex pluribus heredibus aut fructuariis aut bonæ fidei poſſeſſoribus, nec ſolidum ab eo conſequi potuit, quod non totum haberet peculium ſi hodie contra alios agat partem aliquam habentes peculij, iam tamen obtinuit vt contra eum qui prior conuentus eſt res iudicaretur. Nec poteſt hoc nouum iudicium contra alios inſtitutum perſequi quin præcedens reſtauretur, quia inter eum qui prior conuentus eſt & alios qui nunc conueniuntur conſtituendũ eſt quid & quantum in peculio habuerit ille qui condemnatus eſt, cùm alij non poſſint teneri niſi in id quod habuit ille minùs in peculio. Ergo licèt hodie quæratur de peculio, non tamen præſens ſtatus peculij ſpectandus eſt, ſed ille qui fuit eo tempore, quo prior vel conuentus vel ſaltem condemnatus eſt, vt eadem cauſa omnium ſeruetur quæ eſſet ſi ab initio omnes ſimul pro ſua quiſque peculij parte conuenti fuiſſent.

DEC. Actio de peculio recipit acceſſionem & deceſſionem *l. vlt. infr. tit. prox.* ſicut & peculium ipſum *l. peculium naſcitur* 40. *hoc tit.* Quamdiu ergo durat actio peculij, tandiu præſens peculij ſtatus attendi debet, quantum ad eos qui nunc conueniuntur, ſiue hodie

nihil

Digitized by Google

nihil ſit in peculio, ſiue aliquid acceſſerit, aut deceſſerit, vt plus minúſve in eo ſit quàm fuerit eo tempore quo prior conuentus & condemnatus eſt. Nec in eo nullæ ſit iniuria ei qui poſterior conuenitur etiamſi plus præſtet, quàm præſtaturus fuerat ſi priùs conuentus fuiſſet, cùm non condemnetur vt ſoluat niſi ex eo quod hodiè habet in peculio, atque ita quod ſoluere commodè poſſit. Multo minus fit vlla etiam iniuria creditori ſi hac de cauſa minus conſecuturus ſit, diminuto fortaſſis peculio, cùm boni conſulere debeat qui hoc quantulumcunque eſt ampliùs conſequitur ex Prætoris æquitate quam ex ſummo iure conſequi ob malam electionem ſuam debuiſſet. Sanè illius qui prior conuentus in ſolidum eſt & condemnatus pro ea parte peculij quam tum habuit, vix eſt vt minui vel augeri debeat condemnatio ob id ſolùm quòd eius peculium ex poſtfacto auctum fuerit vel imminutum, cùm certam formam habuerit condemnatio quæ ex euentu poſteriore immutari non potuit, vt de ſtipulatione ſcriptum eſt in *l. vero procuratori* 12. *§. penult. infr. de ſolut.*

a *Quare circa venditorem quoque.*

Rat. dvb. & decid. ad hunc verſiculum eadem eſt quæ ad ſententiam præcedentem: nam quemadmodum poteſt creditor peculiaris eligere quem velit ex pluribus defuncti patrisfamilias aut domini heredibus, aut ex pluribus fructuariis vel bonæ fidei poſſeſſoribus. Ita tamen vti ne quiſquam eorum in plus condemnari poſſit quàm quod in peculio habuit, vt dictum eſt in principio huius legis. Sic & habet electionem vendito ſeruo an cum venditore velit agere de peculio an cum emptore, nec tamen ab alterutro conſequi ampliùs poteſt quàm apud eum ſit peculij *l. & ancillarum* 27. *§. ſi ſeruus vunct. l. ſi noxali* 11. *§. idem ſcribit ſupr. l. ſi creditor* 37. *§. ſeruum infr. hoc tit. l. de peculio* 10. *ſupr. de tribut. act.* Et quemadmodum electo vno ex pluribus defuncti patrisfamilias vel domini heredibus aut vno ex pluribus fructuariis vel bonæ fidei poſſeſſoribus, alij ipſo iure liberantur, ex æquitate tamen tenentur in quantum habent hodie in peculio. Ita & electo venditore liberatus videtur emptor, & eſt ipſo iure, ex æquitate tamen tenetur de reſiduo quod à venditore conſequi creditor non potuit vt ex peculio quod habet, indemnem præſtet creditorem. De illo tantùm dubitari poteſt an eam indemnitatem præſtare debeat ex eo quoque peculio quod emptori acceſſit poſt venditoris condemnationem, an ex eo tantùm quod habuit eo tempore quo venditor condemnatus fuit. Reſpondet autem Vlpianus ſibi verius videri, vt id quoque peculium quod emptori poſt condemnationem acceſſit creditor poſſit conſequi, quia quod dicimus rei iudicandæ tempus ſpectandum eſſe cùm de peculij quantitate quæritur ex *dict. l. quæſitum* 30. *in princip. ſupr.* tunc obtinet cùm vnum idémque iudicium eſt, at hîc duo ſunt iudicia, & quamuis iudicium præcedens reſtauretur per poſterius, id tamen ex neceſſitate fit & ex ordine, vt ſciri poſſit quid & quantum veniat in poſterius iudicium, non etiam vt poſterius, quod reuera diuerſum eſt à priore, & ſeparatam exigit condemnationem, ad id tempus reuocetur, & retrotrahatur, quo venditor conuentus fuit, aut condemnatus.

2 ¶ Venditor ſerui, ſi cum peculio ſeruum vendiderit, & tradiderit peculium, ne intra annum quidem de peculio conuenietur. neque enim hoc pretium ſerui, peculium eſt, vt Neratius ſcripſit.

Ad §. vlt. Venditor.

Rat. dvb. Is qui ſeruum cum peculio vendidit certo precio, & precium illud accepit, non tantùm ſerui, ſed etiam peculij precium habere intelligitur: eſt enim precium rei venditæ, ponimus autem non modò ſeruum, ſed etiam peculium ipſiùs venditum fuiſſe. Ergo perinde habendus eſt acſi peculium ſibi retinuiſſet, quoniam qui precio fruitur rem ipſam habere videtur *l. quia qui precio* 39. *ſupr. de vſufr.* Ergo & de peculio conueniri poteſt, cùm ea actione teneatur venditor, ſi modò peculium ſerui retinuerit, & eum creditor intra annum elegerit.

Dec. Qui vendit ſeruum cum peculio vno eodémque pretio non duas res vendit vt tot poſſint dici venditiones quot ſunt res, quomodo ſi plures fundi ſpecialiter nominati vno inſtrumento emptionis interpoſito venditi eſſent, vt in *l. cùm plures* 72. *infr. de euict. iunct. l. quia dicitur* 32. *eod.* ſed vnam duntaxat rem vendit, ſcilicet ſeruum cum acceſſione peculij. Peculium enim nihil niſi ſerui venditi acceſſio eſt, propter quam ſeruus tanto pluris venditur *l. ſi venditor* 38. *in princip. de act. empt. l.* 1. *&* 2. *l. tunc inutile* 12. *infr. de pecul. legat. l. ex parte* 39. *§. duos filios ſupr. famil. erciſcund.* Ergo nec precium ab emptore datum pro peculio datum videri poteſt, ſed pro ſeruo peculium habente. Proinde non poteſt dici precium hoc eſſe peculij, quaſi in locum peculij venditi ſubrogatum, ſed precium ſerui. Peculium igitur nullum habet venditor qui ſeruum cum peculio vendidit licèt ſerui precium habeat. Nam ſicuti ſeruus in ſui ipſius peculio eſſe non poteſt *l. depoſui* 38 *§. Stichus infr. hoc tit. l. Stichus* 16. *in fin. de pecul. legat.* ita neque precium ſerui: conſequens igitur eſt vt venditor hic poſt venditionem à ſe ita factam de peculio conueniri à creditoribus peculiariis nullomodo poſſit, id eſt, nequidem intra annum quomodo conueniri poſſet ſi poſt venditionem haberet adhuc peculium, aut quid aliud quod eſſet vice peculij. Omnis enim actio de peculio nec minus annalis, quàm perpetua, neceſſariò ſupponit peculium, vt ſæpius diximus. Ergo quod tot locis ſcriptum eſt creditorem ſerui venditi electionem habere an velit agere cum venditore, an emptore *l. ſi noxali* 11. *§. idem ſcribit l. & ancillarum* 27. *§. ſi ſeruus l. prox. §.* 1. *ſupr. l. ſi creditor* 37. *§. ſeruum infr. hoc tit. l. de peculio* 10. *ſupr. de tribut. act.* ita intelligendum eſt ſi peculium aliquod apud venditorem remanſerit, vt vel ex hoc maximè loco apparet. Iunge *l. ſeq.*

33. Iavolenvs libro 12. ex Caſſio.

Sed ſi quis ſeruum ita vendidit, vt pretium pro peculio acciperet: penes eum videtur eſſe peculium, ad quem pretium peculij peruenit.

34. Pomponivs libro 22. ex variis lectionibus.

Non penes quem res peculiaris ſit.

Ad l. Sed ſi quis ſeruum 33. *& ſeq.*

Sicuti pendet hæc lex à *§. vlt. legis præcedentis*, vt intelligamus quantum interſit an venditor ſerui cum peculio precium peculij acceperit, an ſerui, vt priore

caſu

caſu poſſit venditor intra annum conueniri de peculio: poſteriore vero non poſſit, ita coniungenda eſt cum *l. ſeq.* vtraque enim lex vnico ſenſu continetur, cùm quis ſeruum ita vendidit, vt precium pro peculio acciperet, puta ſi ſeparatim & ſeparatis preciis & ſeruum & præterea peculium vendiderit emptoríque res peculiares tradiderit (hoc enim ponendum neceſſariò eſt, vt dominium peculij in emptorem transferatur *§. per traditionem & §. vendita Inſtit. de rer. diuiſ.*) videri eſſe peculium penes eum qui precium habuit, id eſt penes venditorem, non etiam penes emptorem licet res peculiares apud eum ſint, vt concludamus ſolum igitur venditorem hoc caſu de peculio conueniri poſſe, non emptorem.

Rat. dvb. Non videtur fieri poſſe vt res ipſæ peculiares non magis ſint peculij quàm earum precium quod ad venditorem peruenit. Sunt enim reuera peculiares, cùm eædem manſerint, quæ anteà fuerunt: precium autem quod pro iis datum eſt, non niſi fictitiæ & tacitæ cuiuſdam ſubrogationis ac repræſentationis iure, peculium eſſe intelligitur, *l. quia qui precio 39. ſupr. de vſufr.* Non poteſt autem imagine ac fictione vlla, naturæ veritas adumbrari inquit Papinianus in *l. filio 25. infr. de liber. & poſthum.* Ergo meliùs & veriùs eſt dicere, peculium eſſe penes emptorem, penes quem ſunt res ipſæ peculiares quàm penes venditorem qui nihil niſi precium peculij habet. Etſi enim ex vulgari noſtrorum brocardico ſubrogatum ſapit naturam eius in cuius locum ſubrogatum eſt *l. ſi quis eum 10. §. qui iniuriarum ſupr. ſi quis cauſſ. leg. ſed quod inde 71. de legat. 2.* Nemo tamen vnquam dicit ſubrogatum eſſe illud ipſum in cuius locum ſubrogatum eſt, aut precium quod loco rei eſt eſſe rem ipſam: nec enim quicquam poteſt eſſe vice & loco ſui ipſius, nec dubitatur quin aliud ſit res ipſa, aliud verò rei precium *leg. ſi dij 42. §. 1. ſupr. de vſufr. §. ſi res aliena Inſtit. de legat.*

Dec. Non poteſt fieri vt vnum idémque peculium ſit penes duos in ſolidum, vt nec aliud quicquam ſiue dominium reſpicias *l. 5. §. ſi duobus ſup. commod. ſiue poſſeſſionem l. 3. §. ex contrario de acquir. poſſeſſ. l. duo in ſolidum 19. de precar.* Neceſſe igitur eſt vt vel totum peculium ſit penes venditorem ſolum, aut penes ſolum emptorem in ſolidum, aut penes vtrumque pro parte. Atqui cùm venditor peculium totum certo precio vendidit, & traditis rebus omnibus peculiaribus accepit pretium, fieri nequit vt non ſit totum peculium & ſolidum vel penes venditorem ſolum, vel penes ſolum emptorem, non etiam pro parte penes hunc & pro parte penes illum, non eſt autem ſolidum penes emptorem, quia cùm precium ei abſit quod dedit, non videtur ex illa peculij emptione valde factus locupletior quod fortaſſe carius & iniuſto precio emerit, longéque iuſtius eſt peculium quod ante venditionem penes venditorem fuit, etiam poſt venditionem apud eum manere, tametſi res omnes peculiares à ſe abdicauerit, cùm earum nomine ſibi pretium retinuerit, & peculium ſit ex genere & numero vniuerſalium quæ non modò acceſſionem & deceſſionem recipiunt, vt diximus, ſed etiam facilem vnius in locum alterius ſubrogationem *l. virum autem 23.* vbi diximus *ſupr. de hered. petit.* Quis enim dixerit abeſſe peculium, ei qui peculium vendidit & pro peculiaribus rebus habet earum precium? Nulla igitur ratio eſt, vt qui peculium habere deſierit de peculio quoque teneri deſinat, & onus peculij transferatur in emptorem qui res peculiares habere quidem cœpit, ſed ex cauſa oneroſa, quæ vltra onerari eum certè non patitur.

36. Iavolenvs libro 12. ex Caſſio.

At cum hæres iuſſus eſt peculium dare, accepta certa ſumma: non videtur penes hæredem eſſe peculium.

Ad l. At cùm heres 35.

Rat. dvb. Cùm heres peculium accepta certa ſumma legatario dare iuſſus eſt, quamuis ſumma illa condicionis implendæ cauſa ei data eſſe videatur, quia tamen figura condicionis expreſſa non eſt perinde videtur penes heredem eſſe iure hereditario ac ſi heres eo veluti precio peculium legatario vendere iuſſus eſſet, & legatarius eam ſummam pro precio inferre *l. in ratione 30. §. tametſi iunct. §. vendere & ſeqq. infr ad leg. Falcid.* vbi Mæcianus hanc ob cauſam ſcribit eam ſummam in legatorum quoque Falcidiam imputari debere, in quam tamen non ſolent imputari ea quæ condicionis implendæ cauſa capiuntur *l. id autem 76. l. in quartam 91. eod. tit.* Ergo quemadmodum cùm quis peculium certo precio vendidit & tradidit accepto precio, peculium adhuc penes eum eſſe intelligitur, vt dictum eſt in legibus præcedentibus, ita & cùm heres accepta certa ſumma peculium dare iuſſus eſt, nihilominus peculium apud eum eſſe intelligendum eſt, vt proinde de peculio conueniri debeat ipſe non legatarius: tanto magis quod etiam cùm peculium alicui ſimpliciter legatum eſt, nec aliquid heres pro peculio retinuit, adhuc tamen placet heredem conueniri debere de peculio non legatarium, non tam quatenus heredem, qui omnibus creditoribus hereditariis ſatisfacere debeat, quàm quia peculium adhuc ipſe habere videatur, cùm tradendo id legatario ſe liberauerit ab actione ex teſtamento qua ei tenebatur, vt ſubtiliter Vlpianus ex Cæcilio diſputat in *l. 1. §. item heres infr. tit. prox.* quem ſequitur Marcianus in *l. ſi ſeruo 18. de pecul. legat.* quamuis Iulianus contra ſenſerit in *l. 1. §. per contrarium de dot. releg.* vt diximus ad *l. ſi quis ſeruum 29. ſupr.* cuius opinionem fortaſſe Iauolenus in hac lege ſecutus eſt, & ita ſanè omnino dicendum eſt: non enim ratio illa Cæcilij & Vlpiani eo minus locum habet in herede qui certa ſumma accepta peculium legatario dare iuſſus eſt, imò tanto magis vt peculium adhuc penes ſe habere videatur, quia id tradendo liberauerit ſe ab obligatione præſtandi ex teſtamento legati. Perinde namque liberatur cùm accepta ſumma peculium dare iuſſus eſt atque cum nulla accepta. Nec ſummæ perceptio quicquam hîc addere poteſt, niſi vt tanto facilius credi poſſit peculium eſſe nihilominus penes heredem quaſi ſummam illam pro peculij precio, vt diximus, & iure hereditario acceperit, maximè ſi dantis perſona demonſtrata non fuerit ſecundum Papiniani diſtinctionem in *l. accepiſſe 93. ad leg. Falcid. & in l. deducta 58. §. accepiſſe ad SC. Trebell.* cùm verò ea quoque Marciani ſententia & diſtinctio quæ ponitur in *d. §.* tametſi Iuliano quoque placuerit, vt ibidem Marcianus refert, dicendum eſt Iauolenum in hac lege Iuliani quidem ſententiam probaſſe, ſed non æquè Iulianum hanc Iauoleni opinionem probaturum fuiſſe, niſi eo ſaltem caſu quo expreſſa conditionis figura heres à legatario eam ſummam conditionis implendæ gratia datam accipere iuſſus eſſet, ac demonſtrata præterea dantis perſona, vt Iulianus, ſi non cum Iauoleno, attamen cum Papiniano conſentiat. Iunge quæ dicemus ad *d. §. item heres.*

32. Vlpia

Digitized by Google

36. VLPIANVS libro 2. Diſputationum.

IN bonæ fidei contractibus quæſtionis eſt, an de peculio, an in ſolidum, pater, vel dominus tenerentur. vt eſt in actione de dote agitatum, ſi filio dos data ſit, an pater dumtaxat de peculio conueniretur? ego autem arbitror, non ſolùm de peculio, ſed & ſi quid præterea dolo malo patris capta fraudatáque eſt mulier, competere actionem. nam ſi habeat res, nec reſtituere ſit paratus [a]: æquum eſt eum, quanti ea res eſt, condemnari. nam quod in ſeruo, cui res pignori data eſt, expreſſum eſt: hoc & in cæteris bonæ fidei iudiciis accipiendum eſſe, Pomponius ſcripſit namque ſi ſeruo res pignori data ſit: non ſolùm de peculio, & in rem verſo competit actio: verùm hanc quoque habet adiectionem, *Et ſi quid dolo malo domini captus fraudatúſque actor eſt.* videtur autem dolo facere dominus, qui, cùm haberet reſtituendi facultatem, non vult reſtituere.

Ad l. In bona fidei 36.

RAT. DVB. Pleniores fiunt præſtationes & vberiores ex bonæ fidei contractibus quàm ex ſtrictis, cùm ex iis agitur iudicio bonæ fidei, non ſtricto §. *in bonæ fidei & ſeq. inſtit. de action.* ſed cùm ex bonæ fidei contractu agitur de peculio contra patrem vel dominum, quia nec alia contra eos actio cõpetit *l. 3. §. ſi filiofamilias ſupr. commod. l. depoſiti 5. ſupr. hoc tit. l. 1. §. filiumfamilias 42. depoſ.* eadem actio de peculio eſt quæ contra eos daretur ſi ex ſtipulatione conuenirentur, omnique caſu actio de peculio ſtricta eſt, videtúrque abſurdum quærere an actione de peculio in ſolidũ an de peculio tantùm pater vel dominus teneatur, cùm nomen ipſum actionis oſtendat de peculio vltra id quod in peculio eſt agi non poſſe. Ergo etiamſi filiofamilias dos data ſit, dummodò non iuſſu patris, dicendum eſt cum patre agi quidem nihilominus poſſe, quòd videtur dos ad eum perueniſſe penes quem eſt peculium, ſed ſufficere vt in id damnetur quod in peculio eſt, aut ſi quid in rem patris præterea verſum ſit, vt idem Vlpianus noſter ſcribit in *l. ſi cum dotem 22. §. tran ſgrediamur infr. ſolut. matrim.* Nec quærendum eſſe an dolo malo patris aliquid in ea dote factum ſit, quoniam in actione de peculio is demum dolus à prætore imputatur peculio per quem factum eſt quominus ſit in peculio, *l. ſumma cum ratione 21. ſupr. hoc tit.* At longe aliud eſt dolum admiſſum eſſe in ipſa quantitate peculij vt minùs eſſet in peculio; aliud verò in dote aut alia re quæ per actionem de peculio petatur. Prior dolus vindicari poteſt per actionem de peculio, quia & quod dolo malo patris vel domini factum eſt, quominus eſſet in peculio, perinde haberi debet acſi eſſet. At poſterior non item, quia actionum bonæ fidei ſingulare ius eſt vt earum poteſtate dolus vindicetur, nec minùs actiones doli quàm exceptiones ipſo iure bonæ fidei iudiciis inſint, propter illa verba *ex bona fide*, quæ in iudiciorum bonæ fidei formulis ſemper addebantur *l. ſed ſi ideò 25. ſol. matrim. l. huiuſmodi 84. §. qui ſeruum de legat. 1.* adeóque quod magis eſt, ipſæ etiam condictiones *l. vlt in princ & §. 1.* vbi dixi *ſup de condict. ob turp. vel iniuſt. cauſ.* In ſtrictis iudiciis qualis eſt actio de peculio aliud eſt tum quoque cùm ex bonæ fidei contractu venit, quia non tam ex quo contractu agatur inſpiciendum eſt quàm qua actione. Etſi non nego extra caſum hunc actionis de peculio perrarò poſſe contingere vt ex bonæ fidei contractu detur actio quæ ſit ſtricti iuris, ſi eum quoque caſum excipias quo ex bonæ fidei contractu aliquo naſcatur condictio vt in *d. l. vlt. de condic. ob turp. cauſ.* cùm omnes condictiones ſint ſtricti iuris.

DEC. Bonam fidem quæ non tam ſtricto iuri quàm dolo opponitur in omnibus contractibus etiam qui ſunt ſtricti iuris conſiderari æquum eſt, inquit, *l. bonam fidem 4. C. de obligat. & action.* Sed tamen maximè in bonæ fidei contractibus, in quibus illa etiam bona fides quæ nihil niſi æquitatem ſignificat, exuberare potiſſimùm debet. *l. bona fides 31. infr. depoſ. l. bona fides 50. & l. ex empto 11. §. vlt. infr. de action. empt.* Quid enim tam contrarium eſt æquitati & bonæ fidei quàm dolus? Ergo cùm ex contractu bonæ fidei actio de peculio venit, licèt ea ſit ſtricti iuris, dolum tamen per eam vindicari æquum eſt, nec tantùm filij aut ſerui, ſed etiam patris & domini, licèt eum is contractum non ſit *d. l. 1. §. filiumfamilias 42. infr. depoſ.* Non quidem æquitate & poteſtate iudicij, quæ in hanc rem nulla eſſe poteſt, nec in aliud quidpiam niſi pro fructibus poſt litem conteſtatam perceptis ex ea re quæ aliquando fuerit actoris *l. videamus 38. §. ſi actionem inf. de vſur.* Sed vi & poteſtate clauſulæ quæ in actione illa ſiue generali de peculio ſiue ſpecialiore de in rem verſo adiici debet, *& ſi quid dolo malo patris dominive captus fraudatúſque actor eſt*, vt actio quoque de dolo quæ alioqui ſeparatim & proprio iudicio inſtituenda eſſet, actioni ſtrictæ inſit, quomodo in eiuſmodi actionum formulis inſeritur etiam clauſula exceptionis doli, quæ alioqui non ineſſet *§. ſed & in ſtricti iuris iudiciis Inſt. de act. l. 2. §. circa, & paſſ. de doli mali except.* vt & in iudiciis arbitrariis *l. ſumptus 48. de rei vindicat. leg. Papinianus 14. ſupr. de Public. in rem act.* Idque eſt quod Vlpianus hîc ſcribit *non ſolùm de peculio & de in rem verſo actio competit, verùm hanc quoque habet adiectionem*, vt intelligamus non noua & alia actione quàm ex contractu bonæ fidei de peculio vel de in rem verſo hoc fieri, ſed eadem ipſa actione habente tamen adiectionem ſupradictam, quæ in actione de peculio vel de in rem verſo ex contractu ſtricti iuris competente non opponeretur. Alioqui nulla eſſet inter contractus bonæ fidei & ſtricti iuris differentia, quod tamen hæc lex negat. Eſt enim hæc actio quodammodo mixta ex actione bonæ fidei & ſtricta: ideóque mixtam quandam naturam habet, quam non habet actio de peculio vel de in rem verſo, quæ naſcitur ex contractu ſtricto. Tota enim ſtricta eſt. lunge *d. l. 1. §. filiumfamilias 42. infr. depoſit. l. & ideò 7. §. idem ait infr. de in rem verſ.* & quæ ibi dicemus.

a *Nam ſi habeat res, nec reſtituere ſit paratus.* RAT. DVB. Res in dotem datæ filio, & quas pater penes ſe habet, peculiares non ſunt, cùm ſint dotales. Ergo vel actione de peculio repeti non poſſunt tanquam nihil habentes commune cum peculio, ſed potiùs iudicio de dote, vel ſi patrem eo quoque nomine teneri æquum eſt, quod res dotales non reſtituat, quarum habet facultatem quaſi hoc ipſo faciat dolo malo, vt ſcriptum eſt in fine legis. Cur condemnatur duntaxat quanti ea res eſt, non etiam quanti mulier in litem iurauerit, ne alioqui iuſto precio cogatur illa res ſuas vendere *l. ſi filiofamilias 25. §. maritum infr. ſolut. matr.*

DEC. Iudicium de dote aut quod idem eſt, rei vxoriæ, quod bonæ fidei eſt, & in quo propter eam cauſam iurari poteſt in litem, quoties competit iure dominij ex regula *l. in actionibus 5. ſupr. de in lit. iur.* non poteſt locum habere niſi contra maritum aut mariti heredem *l. dotis actione 9. C. ſolut. matrim. & paſſ. ill. tit. infr.*

infr. Atqui pater neque maritus neque mariti heres eſt. Non poteſt igitur conueniri iudicio de dote: ſed tantùm de peculio vel de in rem verſo, ſiquid in rem ipſius præterea verſum ſit *d.l ſi cum dotem 22.§.transgrediamur infr. eod.tit. tit.* Atqui actiones iſtæ de peculio & de in rem verſo ſunt ſtricti iuris, in quibus proinde nunquam iurari in litem poteſt extra caſum *d.l.in actionibus §.planè l.aliàs 6.de in lit.iur.* Sufficit ergo vt condemnetur pater *quanti ea res eſt*, id eſt, quanti actoris intereſt. Quæ & actionis de dolo natura & condemnatio eſt *l. arbitrio 18. in princip. & §. 1.* iunctis iis quæ ad eum locum aduerſus Tribonianum ſcripſimus *ſupr. de dolo.* Et quidem propter adiectam à Prætore in actione de peculio doli clauſulam: quia dolo facere videtur pater vel dominus, qui cùm habeat facultatem reſtituendi, non vult tamen reſtituere. Multò magis ſi dolo fecerit quominus poſſit reſtituere, *d.§.maritum & l. qui reſtituere 68. ſupr. de rei vindic.l.1.§.vlt. infr.depoſ.* Eſt autem hoc ius primum in contractu pignoris inductum, vt re pignori data ſeruo, non ſolùm de peculio & de in rem verſo dominus teneatur, verùm hanc quoque adiectionem habeat actio de peculio, *& ſi quid dolo malo domini captus fraudatuſque actor eſt.* Sed quod in hoc contractu qui bonæ fidei eſt conſtitutum fuit, ad alios quoque bonæ fidei contractus debet porrigi in quibus nec alia ſiue dubitandi ſiue decidendi ratio eſt. Etſi verò ex contractu pignoris naſcitur actio pignoratitia, quæ bonæ fidei eſt. Attamen contra patrem vel dominum ex contractu filiifamilias vel ſerui, non ſimplex actio pignoratitia competit, ſed cum adiectione illa *de peculio* vel *de in rem verſo*, quæ ſtrictam facit actionem, quam alioquin bonæ fidei eſſe non ambigeretur. Idémque in actione depoſiti aut commodati, de peculio & aliis actionibus bonæ fidei, quæ contra patrem vel dominum nonniſi de peculio dantur, iuris eſt, *l. 3.§ ſi filiuſfamilias ſupr.commod.d.l.1.§.filiumfamilias infr.depoſ.*

37. IVLIANVS libro 12. Digeſtorum.

SI creditor filij tui hæredem te inſtituerit, & tu hæreditatem eius vendideris: illa parte ſtipulationis, *Quanta pecunia ex hereditate ad te peruenerit*, teneberis de peculio.

Ad l.Si creditor 37.

RAT. DVB. Cùm dominus ſerui à creditore peculiari inſtitutus hereditatem ipſius adit, certum eſt aditione confuſam eſſe obligationem, qua pater creditori tenebatur, & ea confuſione extinctam quoque actionem de peculio, cùm iura creditoris & debitoris in eandem perſonam confluxerint, nec ſui ipſius debitor quiſquam aut creditor dici poſſit *l.Stichum aut Pamphilum 95.§.aditio infr.de ſolut.l.heres à debitore 21.l.debitori 50. de fideiuſſ.l.debitori 7.C.de pact.* etſi autem idem heres inſtitutus eam hereditatem alij poſteà vendiderit, non idcirco tamen conueniri magis dominus poteſt, non ſolùm quia ſemel extincta obligatio nunquam reuiuiſcit *l.qui res 98.§.aream de ſolut.* ſed etiam quia eadem confuſionis retinendæ ratio ſemper durat, cùm heres qui hereditatem vendidit non eo minùs heres remaneat, idcóque & creditoribus hereditariis perinde atque anteà teneatur *l.2.C.de hered. vel act. vendit.* quiſquis enim ſemel heres fuit, ſemper heres perſeuerat *l. ait Prætor 7.§. ſed quod Papinianus ſupr. de minor. l. ei qui ſoluendo 88.de hered.inſt.l.ex facto 43.§.vlt.de vulg. & pupill.ſubſt.* extra caſum illum *d. §. vlt.* ſi heres poſt aditionem in ſeruitutem reductus ſit, aut ſi teſtamentum per inofficioſi querelam reſciſſum ſit *l.in ſubſtitutione 31. eo.ill.tit.de vulg.& pupil. ſubſtit. l.circa 19. de ineff.teſtam.* atqui emptor hereditatis non plus iuris in hereditate, aut ex cauſa hereditatis habere poteſt quàm habuerit venditor ipſe venditionis tempore, cùm per emptionem hereditatis nihil aliud ſibi acquirat, quàm vt loco heredis eſſe videatur *l.2. in princ & §. cum quis infr.de hered. vel act.vend.* ergo non magis permittendum eſt emptori, vt ob id quod ex contractu ſerui dominus creditori debuit, agat contra venditorem, quàm vt venditor agat contra ſeipſum.

DEC. In venditione hereditatis ſolet interponi ex parte emptoris ſtipulatio illa *quanta pecunia ex hereditate ad ſe peruenerit*, quæ ideò dicebatur ſtipulatio emptæ & venditæ hereditatis, ex qua ſtipulatione tenetur venditor, vt quicquid ad ſe peruenerit ex hereditate reſtituat emptori: perueniſſe autem intelligitur id omne per quod in effectu per hereditatem factus ille ſit opulentior *d.l.2.§.perueniſſe & paſſ. eâdem lege*, atqui non poteſt negari quin dominus ſerui idémque debitor creditoris peculiarij factus ſit locupletior ex creditoris ſui hereditate, cùm ea ratione liberatus ſit ab actione de peculio, qua tenebatur defuncto, & quolibet alio herede exiſtente, manſiſſet obligatus. Fit enim locupletior quiſquis à creditore liberatur *l.ſi pupilli 66. in fin.de ſolut.* ergo ex ſupradicta ſtipulatione cogendus eſt præſtare emptori, quantum actione de peculio aut de in rem verſo præſtitiſſet, alij cuilibet creditoris ſui heredi, non obſtante confuſione, quæ per hereditatis aditionem facta eſt, quaſi non tam in ſui quàm in alterius cuiuſlibet heredis locum emptorem ſubſtituerit *d. §. cùm quis*, nec neceſſe eſt vt actio de peculio, vel de in rem verſo, quæ per confuſionem intercidit, per venditionem reſuſcitetur: & ita intelligi debet quod hîc Iulianus ſcribit *teneberis de peculio*, non vt venditor conueniatur ab emptore actione de peculio, ſed vt ex ſupradicta ſtipulatione teneatur præſtare quicquid de peculio filij ſeruíve, aut in rem verſum inueniatur, vt ſcriptum eſt in *dict. l. 2. §. illud quæſitum eſt. de hered.vel act. vendit.* at prætereà nihil, id eſt, non ſolidum quod ſeruus filiúſve familias debuit, quia nec de ſolido conueniri pater aut dominus potuiſſet, ſed de peculio duntaxat.

1 ¶ Si ſeruo tuo permiſeris vicarium emere aureis octo, ille decem emerit, & tibi ſcripſerit ſe octo emiſſe, túquè ei permiſeris eos octo ex tua pecunia ſoluere, & is decem ſoluerit: hoc nomine duos aureos tantùm vindicabis: ſed hi venditori præſtabuntur duntaxat de peculio ſerui.

Ad §. 1. Sed ſi ſeruo tuo.

RAT. DVB. Sicuti cauſa emptionis indiuidua eſt *l. cùm ex cauſa 139. de verbor. oblig.* quia neque emptor fuerat partem empturus, neque venditor partem venditurus *l.tutor vrgentibus 47.§.1.ſupr.de minor. l.ſi quis aliam 46.infr.de ſolut.* ita & obligatio precij, quoniam precium omne in pecunia numerata conſiſtere neceſſe eſt *§ precium inſtitut. de empt. & vendition.* aut in qua alia re quæ ſit vice pecuniæ numeratæ, vt in *l.1. C. de rer. permut.* quamquam contractus ille non tam emptionis contractus eſt, quàm emptioni ſimilis, niſi precium fuerit certum & taxatum, precium autem quod in pecunia ſiue numerata, ſiue numeranda conſiſtit, non poteſt niſi indiuiduum eſſe, cum numerus omnis vltima eáque indiuidua vnitate concludatur, ex eáque formam, & denominationem ſuam accipiat: ergo ſi

ſeruo

ſeruo tuo permiſeris vicarium emere aureis octo, ille verò decem emerit, & tibi ſcripſerit ſe octo emiſſe, tuque ei permiſeris eos octo aureos ex pecunia tua ſoluere, is decem ſoluerit, dicendum eſt totam illam venditionem, & pro toto pretio factam ex voluntate tua fuiſſe, vel non fuiſſe, ſi ex tua voluntate: nullam ergo te vindicationem habere duorum aureorum quos ſeruus citra permiſſionem tuam ſoluit, ſi non ex tua voluntate, poſſe te igitur non tantùm duos illos aureos, ſed cum illis etiam octo alios vindicare. Denique cùm ſit vnicum pretium vnius venditionis, non poteſt diuerſo iure cenſeri, vt pars vna vindicari poſſit, alia non poſſit *arg. l. cum qui ades* 23. *infr. de vſucap.* Præterium cùm dominium vicarij à ſeruo empti, non pro parte, ſed in ſolidum acquiſitum ſit domino, cui nec pro parte acquiri potuit, pecuniæ autem quæ pro pretio datur, dominium in venditorem ab emptore transferri debeat *l. ex empto* 11. §. 1 *de act. empt.* & quidem in ſolidum *l. Iulianus* 13. §. *offerri eod. l. quod vendidi* 19. *infr. de cont. empt.*

Dec. Non habet ſeruus poteſtatem alienandi res domini, ne quidem peculiares, niſi liberam habeat peculij adminiſtrationem *l. ſi conuenerit* 18. §. *vlt. ſupr. de pign. act.* Cæterarum verò rerum nullo modo, niſi quatenus facit ex voluntate domini, nec ſi liberam peculij adminiſtrationem habeat, idque ex generali iuris regula quæ non patitur, id quod noſtrum eſt ſine facto noſtro in alium transferri *l. id quod noſtrum* 11. *de reg. iur.* Itemque ex ſpeciali illa quæ meliorem quidem conditionem noſtram per ſeruos aut filiosfamilias noſtros fieri poſſe vult, at non etiam deteriorem *l. melior* 133. *eod.* Ergo ſi dominus permiſerit ſeruo, vt vicarium ſibi emeret, emptumque ſolueret ex pecunia domini ad octo vſque aureos duntaxat, ille verò non ſolùm ignorante, ſed etiam inuito domino decem ſoluerit, non poteſt fieri, vt duorum illorum aureorum, quos vltra octo ſoluit dominium transtulerit in venditorem, cùm nemo plus iuris in alium transferre poſſit quàm ipſe habeat *l. nemo plus iuris* 54 *eod.* Neque verò debuit ſeruus ſiue in emendo ſeruo, ſiue in ſoluendo pretio, id pretium egredi quod mandato & permiſſione domini continebatur *l. ita vt omnes* 36. §. 1. *in ſt. l. diligenter* 5. *infr. mandat.* Cùm igitur dominium illorum duorum aureorum manſerit penes dominum, dubitari non poteſt quin habeat eorum vindicationem quos poteſt ſuos dicere *l. in rem* 23. *de rei vindic. l. Quintus* 27. §. *argento infr. de aur. & arg. legat.* At quantum ad alios octo aureos pertinet qui volente & expreſſim permittente domino ex eius pecunia ſoluti ſunt, quia dominium eorum tranſlatum eſt in venditorem, vindicatio eorum competere nulla poteſt, ſed neque condictio, cùm fuerint ſoluti ex iuſta cauſa, nec venditorem & re, & pretio carere æquum ſit *d. l. ex empto* 11. §. *qui autem l. bona fides* 50. *de act. empt.* præſertim venditore non conquerente quod a ſeruo deceptus fuerit, ſi pro eo quod ad integri pretij ſolutionem deeſt, malit eſſe contentus actione de peculio, quam ipſi competere dubitandum non eſt, quia & ſeruus ipſe, ſi conueniri poſſet vtique ex ea cauſa in ſolidum teneretur: ita ergo fiet, vt ſi nihil aut minùs ſit in peculio, moretur venditor in damno, cùm pro decem aureis quibus ſeruum vendidit, non niſi octo ſit habiturus, quod apertè iniquum fuerit, ideoque hoc caſu ratio facit, & æquitas dictat, vt dominus ſi duos illos aureos vindicet, vicarium, quem penes ſe habet reſtituat, doli mali exceptione repellendus ſit, ſi modò venditor ſit paratus recepto vicario, illos octo aureos, quos ex pecunia ſerui accepit, ei reddere, vt iam in priſtinum ſtatum reponantur, & ſine cuiuſquã iniuria ab emptione diſcedatur, vt in *l. ab emptione* 58. *ſupr. de pact. l. ſi dotalis* 58. *infr. ſolut. matr. l. ex his* 8. *in fin. quæ in fraud. cred.* & hoc videtur mihi ad Iuliani ſententiam addendum eſſe, ſi ponas nolle venditorem ſtare venditioni quin ei pleniſſime ſatisfiat de pretio, viuente adhuc apud ſeruum aut dominum vicario, qui reddi adhuc poſſit: quamuis non ignorem dici poſſe imputandum eſſe ei qui cum ſeruo contraxit, cur cum eo contraxerit quem ſciebat non poſſe obligari ciuiliter, neque ex eius contractu aliam habere actionem quàm de peculio: cæterùm ponendũ eſt hunc vicarium non niſi octo aureis dignum fuiſſe, alioqui eſſent duo reliqui aurei verſi in rem domini qui proinde eorum nomine non tantùm de peculio, ſed etiam de in rem verſo conueniri poſſet, multóque magis repelli exceptione doli, ſi duos illos aureos vindicaret.

2 ¶ Seruum communem, quem cum Titio, aut cum Sempronio habebam, Titio vendidi, antequam eius nomine ageretur mecum de peculio, quæſitum eſt: ſi de peculio cum Titio, aut cum Sempronio ageretur: an eius peculij, quod apud me eſſet, ratio haberi deberet. dixi ſi cum Sempronio ageretur, nunquam rationem eius peculij, quod apud me eſſet, haberi debere: quia is nullam aduerſus me actionem haberet, per quam id, quod præſtitiſſet, conſequi poſſet. Sed & ſi cum Titio poſt annum, quàm vendidiſſem, ageretur: ſimiliter non eſſe computandum peculium, quod apud me eſt: quia iam mecum agi de peculio non poſſet. Sin intra annum ageretur, tunc quoque habendam huius peculij rationem: poſtquàm placuit, alienato homine, permittendum creditori, & cum venditore, & cum emptore agere.

Ad §. 2. Seruum.

Rat. dvb. Actio de peculio communis ſerui nomine in ſolidum competit contra vnumquemque ex dominis, ne in plures aduerſarios diſtringatur creditor, qui cum vno ſeruo contraxerit *leg. & Ancillarum* 27. §. *vltim. ſupr.* Videtur enim creditor vniuerſum ſerui peculium vbicumque eſſet, intuitus eſſe tanquam proprium ipſius patrimonium *leg. hinc quæritur* 19. §. 1. *leg. ſi ex duobus* 32. *in fine principij ſupr.* Ergo ſi ſeruum communem quem cum Titio & Sempronio habebam [ſic enim legendum eſſe puto *&* pro *aut*] Titio vendiderim antequam eius nomine ageretur mecum de peculio, & quæratur an agente creditore de peculio contra Titium aut Sempronium eius quoque peculij ratio haberi debeat quod apud me eſt, non debet adhiberi diſtinctio, an cum Titio agatur, an cum Sempronio, ſed tantummodo, an intra annum, an poſt annum, vt ſi intra annum ei quoque peculij rationem haberi oporteat, non etiam ſi poſt annum.

Dec. Plures quidem domini conueniri de peculio in ſolidum poſſunt, & quidem ita vt vno in ſolidum conuento etiam peculij quod apud alios eſt ratio habenda ſit, ſed ita tamen vt quod vnus ex iis pro aliis præſtiterit, poſſit ab iis repetere iudicio ſocietatis aut communi diuidundo *d. l. & ancillarum* §. *vlt.* Proinde ſi qua ratio ſit propter quam is qui conuenitur, nullã à ſociis repetitionẽ habere poſſit, non eſt æquum vt in eo condemnando, eius quoque peculij quod apud alios ſit ratio aliqua habeatur, ne dãno afficiatur is qui in ſolidum cõuentus eſt ſi ex aliorum quoque perſona præſtare aliquid cogeretur. Atqui poſtquàm Titio ſeruũ vendidi ſi Sempronius de peculio conueniatur in ſolidum, & pro eo quoque peculio quod apud me eſt, nullam contra me ſiue pro ſocio, ſiue communi diuidundo actionem

habere poſſet, cum quo ſeruus ei communis ampliùs non eſſet, ſed cum ſolo Titio: non enim dantur illæ actiones niſi inter ſocios & condiuiſores: ergo in actione illa de peculio, eius tantùm peculij ratio habenda erit quod apud Titium & Sempronium inueniatur, non etiam quod apud me qui partem in eo ſeruo habere deſij: quamuis enim creditoris indemnitati conſulendum ſit quantum fieri poteſt, ne in plures aduerſarios diſtringatur qui cum vno contraxerit, vt diximus, id tamen ita temperandum eſt vt in damno non maneat is qui pro aliis conuenitur *l. quare* 28. *ſup.* at ſi cum Titio agatur de peculio, ſubdiſtinguendum neceſſariò eſt an intra annum agatur, an poſt annum: hoc enim poſteriore caſu nec mei peculij ratio haberi debet, quia iam mecum agi de peculio non poteſt, neque à Titio cui vendidi, neque à creditore, cùm actio de peculio, quæ contra venditorem datur ex edicto ſit annalis, nec rurſus poſſet Titius contra me vllam habere repetitionem cùm non magis ſocius aut condiuiſor meus ſit quàm Sempronius, ſed ſi intra annum agatur cum Titio de peculio aliud probandum eſt, quia poteſt hoc caſu Titius habere contra me repetitionem eadem propoſita actione de peculio, poſtquàm placuit alienato ſeruo permittendum eſſe creditori, & cum venditore agere & cum emptore *d. l. ſi ex duobus* 32. §. *pen.* & *l. ſi noxali* 11. §. *penult. ſupr.* dum ne eodem tempore, & diuiſa actione *l. quoties* 47. §. *ſi creditor inf.* [ſi Proculianos ſequi malumus quàm Sabinianos qui contra putarunt *l.* & *ancillarum* 17. §. *illud quoque ſupr.*] nec minùs ſi creditor ipſe ſeruum emerit, quàm ſi alius quilibet, vt in *d. l. ſi noxali* §. *pen.* in propoſito autem Titius cui vendidi ſit meus creditor, & quidem peculiaris, cùm à creditore alio conuentus præſtare cogitur ei, quantum in peculio eſt, etiam peculiu quod apud me eſt, computato: nec quicquam vetat quominùs contra me agat de peculio Titius, qui iam ſocius meus non eſt, quamuis ſocij quandiu ſocij ſunt inter ſe agere de peculio non poſſint, *l. nam inter ſe* 20. *ſupr.* nec in eo vlla mihi ſit iniuria, cùm quantum Titius ſibi à me vult præſtari, tantumdem creditori præſtare cogeret, ſi ille me, quod pro ſuo iure facere intra annum poſſet de peculio conueniret, ſcio tamen virum doctiſſimum Iacobum Cuiacium *lib.* 24. *obſeru. cap.* 8. locum hunc emendare deletis verbis illis *cum Titio aut*, & ita legere *communem quem cum Sempronio habebam*, nec improbabiliter, vt de peculio actum ſit cum Titio non tanquam cum ſocio, vt noſtra interpretatio ſupponit, ſed tanquam cum emptore, habeátque ille repetitionem contra me tanquam emptor, non tanquam ſocius, mihique videtur emendatio hæc expeditior quàm noſtra quæ pro *aut* reponit *&*, vulgata certè lectio defendi nullomodo poteſt, Cuiacij ergo emendatio & interpretatio omnino probanda eſt, nos iis etiam ſatisfacere voluimus quantum potuimus qui receptæ lectionis aſſertores religioſiores ſunt, ad ſuperſtitionem vſque.

3 ¶ Si actum ſit de peculio cum eo, qui vſumfructum in ſeruo habet: & minùs conſecutus ſit creditor: non eſt iniquum, vt ex vniuerſo eius peculio, ſiue apud fructuarium, ſiue apud proprietarium erit, rem conſequatur.

Ad §. 3. *Si actum ſit.*

Rat. dvb. Non alia ratio eſt proprietarij & fructuarij quàm plurium proprietariorum, aut fructuariorum apud quos ſingulos ſit pars aliqua peculij, quia omnes de peculio tenentur, ſiquidem is qui cum ſeruo contrahit, vniuerſum eius peculium tanquam proprium ipſius patrimonium intuitus eſſe videtur vbicunque peculium illud ſit, & vndecunque, vt toties diximus ex *l. hinc quæritur* 19. §. 1. *l.* & *ancillarum* 17. §. *vlt. l. ſi ex duobus* 32. *ſupr. hoc tit.* atqui quoties plures ſunt proprietarij vel fructuarij vel etiam bonæ fidei poſſeſſores, ius ita eſt vt conuento vno in ſolidum, cæteri omnes ipſo iure liberentur *d. l. ſi ex duobus*, vbi ſcripſimus *ſupr.* ergo idem quoque in proprietario & fructuario dicendum eſt, vt ſi actum ſit de peculio, cum eo qui vſumfructum in ſeruo habet, & minùs conſecutus ſit creditor, quàm ei debeatur, non poſſit pro reſiduo redire ad proprietarium tanquam ipſo iure liberatum.

Dec. Summa equidem & ſtricta iuris ratio ita facit, ſed æquitas aliud dictat, vt non tam intentione quàm perceptione liberentur ij apud quos peculium eſt, quemadmodum ſcriptum eſt, & nos explicauimus in *d. l. ſi ex pluribus*, idque eſt quod Iulianus hîc ſcribit *non eſſe iniquum*, vt ex vniuerſo ſerui peculio, ſiue apud fructuarium, ſiue apud proprietarium erit creditor ſuum conſequatur, dixit *non eſſe iniquum* pro eo quod Vlpianus dixit in *d. l. ſi ex duobus*, æquitatem hoc dictare, vt intelligas Iulianum non minùs æqui & boni quàm ſtricti iuris peritiſſimum fuiſſe, nec minùs quàm Vlpianum in propoſita ſpecie animaduertiſſe quantum à ſummo iure diſtaret æquitas, quam tamen præferri oporteret, quamuis Vlpianus ex loco Iuliani ſententiam ſic referat quaſi iuris ſummam duntaxat rationem habuerit: obſeruandum autem eſt cùm ſeruus habet duplicis iuris peculium, vnum quod proprietarium reſpiciat, alterum quod fructuarium, non eſſe in electione creditoris vtrum priorem conueniat de peculio, ſed eum priorem conuenire debere ad cuius peculium cauſa debiti reſpiceit, poſteà verò, & duntaxat in ſubſidium conueniendum eſſe illum ad cuius peculium non reſpicit debitum *d. l. hinc quæritur* §. 1. *verſ.* certè illud admittendum, vbi ſcripſimus, & ad *l.* 2. *ſupr. hoc tit.* & ita hic quoque locus intelligi debet, vt poſtquàm creditor egerit cum fructuario de re ad ſolius fructuarij peculium reſpiciente, ſi tamen minùs conſecutus fuerit, de reſiduo poſſit agere etiam contra proprietarium, quamuis debitum illud nihil commune haberet cum proprietario, iunge §. *vlt. d. l. hinc quæritur ſuprà.*

4 ¶ Nihil intereſt, operas ſuas conduxerit ſeruus à fructuario, an pecuniam mutuam ab eo acceperit. dari itaque debebit actio ei aduerſus dominum proprietatis deducto eo quod ſeruus, peculij nomine, apud fructuarium habet.

Ad §. *vlt. Nihil intereſt.*

Rat. dvb. Operæ in rerum natura non ſunt *l. operæ* 9. *infr. de oper. ſeruor.* opera namque in actu conſiſtit, nec antè in rerum natura eſt quàm dies venerit, quo præſtanda eſt *l.* 1. *ſupr. de oper. ſeruor.* non priùs autem dies veniſſe intelligitur, quàm præterierit, *l.* 3. *l. ſi quis* 13. §. *iudicium de operibus libert.* vbi autem dies præteriit, iam alterius diei, ac proinde aliæ operæ ſunt quemadmodum ſi alij præſtarentur *leg. quia aliæ* 12. *eod.* ergo ſi ſeruus fructuarius operas ſuas à fructuario conduxerit non perinde habere debet ac ſi mutuam pecuniam à fructuario accepiſſet, vt poſſit ſimiliter agere de peculio contra dominum proprietatis, quomodo poſſet ſi mutuam ſeruo pecuniam dediſſet.

Dec. Operæ cùm debentur, quia non poſſunt peti niſi præteritæ, nec rurſus præteritæ præſtari, quia iam aliæ ſunt, conſequens omnino eſt vt earum æſtimationem ſolã peti præſtarique neceſſe ſit, vnde eſt quod dici

ſolet perinde operas à libertis ac pecuniam creditam peti *l. à duobus 4. eod. tit. de oper. libert.* ergo & quod ad actionem de peculio attinet, non minùs dabitur illa contra proprietariũ pro operis quas conduxerit ſeruus à fructuario, quàm ſi fructuarius pecuniam ei credidiſſet, deducto ſcilicet eo quod ſeruus peculij nomine apud fructuarium habet, vt in *l. ſed ſi duo 15. in fin. l. & ancillarum 27. §. in venditorem ſupr.* operas enim debet ſeruus fructuario, ideóque nec eas locare ipſi poteſt *l. ſed & ſi quid 25. §. idem Iulianus* aliàs *l. ſi ſeruo ſupr. de vſufr.* ſi ergo eas conduxerit à fructuario perinde fit debitor fructuarij ac pecuniæ creditæ.

38. AFRICANVS libro 8. Quæſtionum

DEpoſui apud filiumfamilias decem, & ago depoſiti de peculio. quamuis nihil patri filius debeat, & hæc decem teneat; nihilo magis tamen patrem damnandum exiſtimauit, ſi nullum prætereà peculium ſit. hanc enim pecuniam, cùm mea maneat, non eſſe peculij. denique quolibet alio agente de peculio, minimè dubitandum ait, computari non oportere, itaque ad exhibendum agere me, & exhibitam vindicare debere.

Ad l. Depoſui 38.

RAT. DVB. Etiam depoſiti nomine quod penes filiumfamilias, vel ſeruum eſt, depoſiti actio in patrem vel dominum datur *l. depoſiti 5. ſupr. l. 3. §. filiofamil. ac ſupr. commod. l. 1 §. filiumfamilias infr. depoſit.* præſertim ſi nihil patri vel domino debeatur, quod ea peculio deduci poſſit, & debeat, atqui cùm depoſui penes filiumfamilias decem, & nihil patri filius debet, certum eſſe videtur ſaltem ea decem quæ depoſui & quæ filius tenet eſſe in peculio, ergo poſſum pro his decem agere de peculio contra patrem.

DEC. Ex depoſiti titulo non transfertur dominium, at ne quidem poſſeſſio, quamuis re & traditione contrahatur, quia non id agitur inter deponentem & depoſitarium *l. licet 17. §. 1. infr. depoſ.* vt euenit etiam in commodato *l. rei commodatæ 8. & ſeq. ſupr. commod.* atqui nihil fieri poteſt peculij quod non alienetur, & cuius dominium in patrem vel dominum non transferatur: peculium enim licèt filio vel ſeruo detur à patre vel domino, magis tamen patris vel domini eſt, imò ſolius patris aut domini quantum ad proprietatem. Ergo ſi decem hæc adhuc extent, nec conſumpta probentur de peculio agi eo nomine contra patrem non poteſt ſi aliud prætereà nullum peculium ſit: aliquod enim peculium eſſe oportet, ſaltem condemnationis tempore, vt pater vel dominus de peculio condemnari poſſit *l. quæſitum 30. ſup. hoc tit.* proinde ſi aliquod peculium prætereà ſit, rectè pater in propoſita ſpecie de peculio & conuenietur & condemnabitur, non quaſi eo magis hæc decem fiant peculij, ſed quia etiam depoſiti nomine quod alienatum ſit & adhuc extet, perinde agi depoſiti de peculio poteſt atque ſi res depoſita in peculium conuerſa fuiſſet, dummodo aliquod vel minimum peculium ſit ad quod referri poſſit condemnatio, ideóque nimirum ponit Africanus decem iſta extare, & à filiofamilias, vel à patre adhuc teneri, quia ſi conſumpta eſſent, ſicuti mea manere non poſſent, quandoquidem conſumptio, licèt non ſit modus acquirendi aut transferendi dominij: modus tamen eſt amittendi, vt ſæpius docuimus, ita & fierent proculdubio peculij, ob idque nec quicquam eſſet quod impediret, quominus poſſem contra patrem agere de peculio, eſſetque pater mihi damnandus ſi modò nihil patri filius deberet, aut minùs deberet quàm decem, tametſi prætereà nullum peculium eſſet, quia & cum ea tanti non alia de cauſa deficit actio de peculio, quàm quia deficit peculium: hanc verò pecuniam quandiu extat & mea manet, non fieri peculij probat Africanus hoc argumento, quod ſi alius quilibet ageret de peculio contra patrem, ſiue aliud prætereà eſſet peculium, ſiue nullum, hæc decem quæ apud filiumfamilias depoſuiſſem, & mea manerent, peculio non computarentur, neque ad inducendam actionem de peculio, quæ ſine peculio aliquo, vt diximus, eſſe non poteſt, ſiue ad augendam peculij quantitatem, quia verè diceret pater eſſe mihi reſtituenda tanquã mea nec vnquam facta peculij: ergo & nemine alio agente non actione de peculio ea petere debeo, ſed per actionem ad exhibendum vt mihi exhibeantur, & exhibita per me vindicentur, vt & in *l. penult. infr. depoſit.* dabitur autem mihi actio hæc, ad exhibendum contra eum qui hæc decem teneat, ſiue pater ſit, ſiue filius, quia filiusfamilias quoque conueniri ex omni cauſa poteſt *l. filiusfamilias 39. infr. de oblig. & actione*, ad exhibendum tenetur quiſquis rem tenet, ita vt eius exhibendæ habeat facultatem etiamſi naturaliter tantum incumbat poſſeſſioni *l. 3. §. vlt. & l. ſeq. ſupr. ad exhib.* quamuis filiusfamilias neque retinere, neque recuperare, neque adipiſci poſſeſſionem rei peculiaris videatur, ſed pater *l. filiusfamilias 93. de reg. iur.* idcirco tenendi verbo vſus eſt Africanus, non poſſidendi, vt realem & actualem], non veram & ciuilem poſſeſſionem ſignificaret, quam nec exigit rei vindicatio, quomodo eam exigit interdictum vti poſſidetis *l. officium 9. ſupr. de rei vind.*

1 ¶ Si nuptura filiofamilias, dotis nomine certam pecuniam promiſerit: & diuortio facto agat de dote cum patre: verúmne tota promiſſione, an deducto eo, quod patri filius debeat, liberari eam oporteret? reſpondit, tota promiſſione eam liberandam eſſe. cùm certè, etſi ex promiſſione cum ea ageretur, exceptione doli mali tueri ſe poſſet.

Ad §. 1. Si nuptura.

RAT. DVB. Certum eſt patrem pro ea dote quæ filiofamilias data vel promiſſa eſt à muliere, non teneri iudicio de dote ſoluto matrimonio niſi de peculio *l. ſi cum dotem 22. §. tranſgrediamur infr. ſolut. matrim. l. in bonæ fidei 36. ſupr. hoc titul.* In actione autem de peculio deducendum eſſe ante omnia id, quod patri debetur, vel ex ipſa peculij diffinitione *l. depoſiti 5. §. vltim. ſupr.* Nec priuilegium vllum poſſe præponi patri cùm ex perſona filij de peculio conuenitur *l. ex facto 52. infr.* Proinde ne quidem dotis, ſiue quòd pater præueniſſe, & cum filio ſuo prior egiſſe videatur *l. ſed ſi damnum 9. §. peculium ſupr.* Siue quòd non ſit veriſimile patrem filio concedere, id in peculio haberi quod ſibi debetur *§. prætereà eiuſdem legis.* Ergo ſi nuptura filiofamilias dotis nomine certam pecuniam ei promiſerit, ſiue præſente ſiue abſente patre, & diuortio facto agat illa cum patre de dote, id eſt, dotis actione de peculio, licèt non ad aliud teneatur pater, nec ipſe quoque filiusfamilias, niſi vt mulierem promiſſione ſua liberet *l. nupta 30. §. 1. infr. ſolut. matrim.* Cùm tamen ad hoc ipſum teneatur iudicio de peculio, dicendum videtur non tota promiſſione liberari eam debere à patre, ſed deducto eo, quod ipſi patri debeatur.

Digitized by Google

Dec. Si ex ea promiſſione mulier ſoluto matrimonio à patre conueniatur, vtique poſſet ſe doli mali exceptione tueri, non tantùm pro ea quantitate quæ ſupereſſet deducto eo quod patri à filiofamilias deberetur, ſed in totum, quia æquum non eſſet vllam dotis partem præſtari à muliere, quæ iam à marito diuertiſſet: quamuis enim ea iuſta cauſa ab initio facta eſſet promiſſio, ſoluto tamen matrimonio redit ad non cauſam, vt in *l. 1. §. vltim. ſupr. de condict. ſin. cauſ.* incipitque maritus, eiuſque pater dolo malo facere ſi ex ea promiſſione agere perſeueret, quæ res doli mali exceptionem inducit *l. 2. §. circa infr. de dol. mal. except.* Ergo nec ſi agat mulier actione rei vxoriæ de peculio contra patrem, deducendum eſt quod à filio debetur patri, ſed tota promiſſione liberanda eſt, vt ne quidem pro ea quantitate quam filius patri debet, maneat illa obligata, poſſitque conueniri ea ſua promiſſione. Eſt ergo hic caſus valde ſingolaris, in quo pater conuentus actione de peculio non deducit quod ſibi debetur. Et ratio ſpecialitatis eſt, quia quod hoc caſu per actionem de peculio petitur tale eſt, vt nulla ea parte imminuat peculij quantitatem, quæ apud patrem eſt, ſed impedit duntaxat ne quantitas illa augeatur, quæ nec niſi valde iniquè ex damno & iactura mulieris augeri poſſet, nihil niſi meram, ſed integram liberationem petentis.

2 ¶ Stichus habet in peculio Pamphilum, qui eſt decem. idem Pamphilus debet domino quinque. ſi agatur de peculio, Stichi nomine: placebat, æſtimari debere pretium Pamphili, & quidem totum, non deducto eo quod domino Pamphilus debet. neminem enim poſſe intelligi ipſum in ſuo peculio eſſe. hoc ergo caſu damnum dominum paſſurum: vt pateretur, ſi cuilibet alij ſeruorum ſuorum peculium non habenti credidiſſet. idque ita ſe habere euidentiùs appariturum ait a, ſi Sticho peculium legatum eſſe proponatur. qui certè, ſi ex teſtamento agat, cogendus non eſt eius, quod vicarius ſuus debet aliter, quàm ex peculio ipſius, deductionem pati. alioquin futurum, vt, ſi tantundem vicarius domino debeat, ipſe nihil in peculio habere intelligatur. quod certe eſt abſurdum.

Ad §. Stichus. 2.

Rat. dvb. Quod vicarius ordinarij debet domino ex peculio deducendum eſt, perinde atque quod ordinarius eidem domino debet, quia nec peculium vllum intelligitur, niſi deducto omni eo quod domino debetur, vt proximè diximus ex ipſa diffinitione peculij *l. 5. §. vltim. l. ſed ſi damnum 9. §. peculium & §. præterea ſupr. hoc titul.* Ne alioqui damnum patiatur dominus, cuius cauſa cæteris omnibus fauorabilior eſt, in priuilegio illo quod habet deductionis *l. ex facto 52. infr. l. 5. §. ſed eſt quæſitum ſupr. de tributor. action.* Atqui cùm agitur de peculio contra dominum Stichi nomine, qui habebat in peculio Pamphilum dignum decem, eumdemque debitorem domini in quinque, ſi in ea actione æſtimetur & computetur pretium Pamphili totum non deducto eo quod Pamphilus domino debet, eueniet ſanè, vt dominus damnum patiatur, & amittat quinque illa quæ ſibi à Pamphilo debentur, quem ponimus aliud peculium nullum habere ex quo ea quinque deduci poſſint. Hoc verò abſurdum videtur, cùm in actione de peculio maior ſemper habenda ſit ratio domini, quàm alterius cuiuſlibet quiquis ille ſit, vt ſi quem in dãno morari omnino neceſſe ſit, alterius quàm domini periculum damnumque eſſe oporteat. Ergo dicendum videtur in propoſita ſpecie, cùm Stichi nomine de peculio agitur contra dominum, æſtimationem quidem ineundam eſſe Pampili, vt ex ea peculium Stichi conſtituatur, ſed tamen deductis quinque illis quæ Pamphilus domino debet, ne alioquin eueniat, vt eorum quoque iacturam dominus incurrat.

Dec. Cùm ſerui ordinarij vicarius aliquid domino debet deducendum quidem eſt etiam id quod à vicario debetur domino, ſed ex peculio vicarij tantùm non etiã ex peculio ordinarij, ne confundantur peculia ſerui ordinarij & vicariorum, quorum ratio diſtincta & ſeparata propter creditores eſſe debet *leg. ſi ſeruus meus 17.* vbi diximus *ſupr.* Atqui non poteſt videri Pamphilus, vt nec alius quiſquam in ſuo eſſe peculio, quia peculium quodlibet neceſſe eſt diſtinctum eſſe à perſona eius qui habet peculium, vt idem Africanus noſter ſubtiliſſimè ſuo more diſputat in *l. Stichus 16. in fin. de pecul. legat.* Ergo nihil hoc caſu deducere poteſt dominus ea Pamphili æſtimatione, cùm Stichus ipſe nihil debeat domino, qui ex Stichi non ea Pamphili perſona conuenitur. Quomodo enim conueniretur de peculio ex perſona Pamphili, quem ponimus nullum habere peculium? Ita fiet vt moretur dominus in damno. Quidni verò? Cùm imputare ſibi debeat cur Pamphilo crediderit peculium nullum habenti. Nam & idem eueniret ſi alij cuilibet ſeruorum ſuorum æquè nullum peculium habenti credidiſſet.

a *Idque ita ſe habere euidentiùs apparitarum ait.* Confirmat ſuam ſententiam Africanus nouo argumento propoſita alia ſpecie non minùs obſcura, vt probet ex peculio Stichi non poſſe nec debere deduci quod debet Pamphilus domino: nam ſi Sticho peculium cum libertate legatum eſſe proponatur, & is ex teſtamento agat, vt peculium conſequatur, cogetur quidem pati deductionem eius quod ipſe domino debuit, at non ſimiliter eius quod ſuus vicarius debet, niſi peculium aliquod habeat vicarius, quo caſu ſicuti ad Stichum id quoque peculium pertinebit, quia non minùs peculia vicariorum quàm ipſi vicarij ſunt in peculio ordinariorum *d. l. ſi ſeruus 17. ſupr.* Ita & ex legato peculio deducetur, quatenus ſcilicet peculium vicarij patietur. Alioqui eueniret, vt ſi tantundem vicarius domino deberet quãti ipſe ipſiuſque peculium eſſet, aut potius quanti eſſet totum Stichi peculium, Stichus ipſe nihil in peculio habere intelligeretur, quod certè abſurdum eſſet. Quemadmodum enim aliud eſt, quod Stichus debet, aliud quod Pamphilus, & aliud peculium Stichi, aliud peculium Pamphili. Ita nec ferendum eſt, vt ex peculio Stichi deducatur, quod debet Pamphilus, quamuis ex peculio Pamphili deducendum ſit etiam id, quod Stichus debeat, quia Pamphili peculium Stichi quoque peculium eſt, non contra *d. l. ſi ſeruus.* Eſt igitur eadem dubitandi & decidendi ratio ad hanc ſpeciem quæ ad ſuperiorem, licet alia planeque diuerſa ſpecies ſit ab eodem Africano tractata in *l. Stichus 16. §. 1. infr. de pecul. legat.*

3 ¶ Seruo, quem tibi vendideram, pecuniam credidi. quæſitum eſt, an ita mihi in te actio de peculio dari debeat, vt deducatur id, quod apud me ex eo remanſerit. quod quidem minimè verum eſt, nec intererit intra annum, quàm vendiderim, an poſtea experiar. nam nec cæteris quidem, qui tunc cum eo contraxerint in me actio datur. in contrarium quoque

agentibus

agentibus mecum his, qui antea cum eo ſeruo contraxiſſent, non deducam id, quod poſtea mihi debere cœperit. ex quo apparet, onus eius peculij, quod apud me remanſerit, ad poſterioris temporis contractus pertinere non debere.

Ad §. vlt. Seruo.

RAT. DVB. In actione de peculio fit deductio eius quod domino debetur, vt iones ſupr à diximus. & eo colere quaſi dominus ſuni ſoluere ſibi videatur cum incipit de peculio conueniri *l. ſed ſi damnum 9. §. præterea in fine ſupr.* Ergo cùm de deductione facienda quæritur id maximè inſpiciendum eſt, quod & quantum debeatur eo tempore quo de peculio agitur, ſiue priſtinus dominus agat ipſe de peculio contra emptorem, quod pro ſuo iure facere poteſt, ſi modò agat de eo quod ipſe ſeruo iam facto emptoris crediderit poſt venditionem, vt in ſpecie huius §. *l. & ancillarum 37. §. ſed ipſe qui vendiderit & ſeq. ſupr.* ſiue ipſe ab aliis de peculio conueniatur intra annum ex edicto de quo in *l. 1. infr. titul. proxim.* Proinde ſi ſeruo quem tibi vendideram crediderim pecuniam, atque ita poſt factam à me venditionem, ſicut non dubitatur, quin eo nomine poſſim contra te agere de peculio. Ita nec dubitandum videtur., quin deducere debeam, id quod apud me ex eo peculio remanſerit, vt tanto minùs à te petam quaſi ex eo peculio mihi ipſi ſoluere debeam id in quo ſeruus tuus debitor meus eſt, vt ſi tantum apud me remanſerit, quantum mihi debetur, tota mea contra te de peculio actio intercidat. Si verò deducto eo aliquid ex debitò adhuc ſuperſit, id ſolùm per actionem de peculio exigatur. Maximè verò ſi contra te agam intra annum, intra quem aduerſus me competit actio de peculio annalis, vt quod aduerſus alios agentes deducere poſſem in mei commodum, id me agente deducatur ſimiliter in mei incommodum. Quaſi quod ſit intra annum à die venditionis peculij perinde habendum ſit ac ſi ante venditionem factum eſſet, cùm eadem actio de peculio ſit, & quæ ante venditionem fuit perpetua, & quæ poſt venditionem annalis eſt.

DEC. Onus peculij quod apud me remanſit, vt ex eo & aliis creditoribus, & mihi quoque ſoluere debeam etiam poſt factam à me ſerui venditionem, ad eos contractus non pertinet, qui poſt venditionem facti ſunt, ſed ad eos ſolos qui ante, quia nec peculium quod apud me remanſit, verè peculium eſt, niſi hactenus, vt Prætori materiam præbeat conſeruandæ in fauorem anteriorum creditorum actionis de peculio, quæ per peculij extinctionem intercidere ſummo iure deberet, & quæ ſine aliquo peculio intelligi nullo modo poteſt *d. l. 1. §. meritò autem infr. titul. proxim.* Itaque ſiue ego qui poſt venditum tibi Stichum ſeruum meum cum eo contraxi, ſiue alij quoque ab eo tempore factæ venditionis contraxerint, neque prohibendus ſum experiri tecum de peculio, hoc prætextu quod mihi ſoluere debeam ex eo, quod apud me remanſit, neque ſi ab aliis conueniar de peculio, quamuis intra tempus prætorium, potero deducere ex eodem peculio, quod apud me remanſit, id quod mihi debetur, ex contractu inito poſt venditionem, quia verum eſt, quod mihi eo tempore deberi cœpit, nunquam domino debitum fuiſſe, vt ratiocinatur Paulus in *l. quoties 48. §. penult. infr.* Nec proinde æquum eſt diſtinguere, an intra annum agam vel conueniar, an poſt annum, ſed huic diſtinctioni tunc tantùm locus eſt, cùm de eo ære alieno agitur, quod ſeruus à me venditus contraxerit ſiue mecum, ſiue cum aliis ante contractam venditionem. Nec ſanè quicquam cauſæ fuit cur Prætor peculij nomen ac memoriam, ipſamque actionem de peculio conſeruaret pro iis creditoribus, qui poſt venditionem eum ſeruo credidiſſent. Non enim poſſunt iſti dicere intuitos ſe fuiſſe patrimonium, quod habebat ſeruus ante venditionem, cùm poſt venditionem contraxerint.

39. FLORENTINVS libro 11. Inſtitutionum.

PEculium & ex eo conſiſtit, quod parſimonia ſua quis parauit, vel officio meruerit à quolibet ſibi donari. idque velut proprium patrimonium ſeruum ſuum habere quis voluerit.

Ad l. Peculium & ex eo 39.

RAT. DVB. Peculium pendet ex ſola domini conſtitutione & conſtituentis voluntate *l. quam Tuberonis 7. §. pupillum ſupr.* quia peculij eſt, non id cuius ſeruus ſeorſum à domino rationem habuerit, ſed quod ipſe dominus ſeparauerit ſuam à ſerui ratione diſcernens, vt ſcriptum eſt in *l. 4. ſupr.* Ergo non poteſt peculium ex eo conſiſtere, quod ſua parſimonia filius, vel ſeruus parauit. Vt neque ex eo quod officio aliquo meruerit à quolibet ſibi donari, cùm ea omnia per ſeruum acquirantur domino non ſolùm ignoranti, ſed etiam inuito ita vt ne momento quidem temporis conſiſtat acquiſitio in perſona ſerui *l. placet 79. de acquir. hered. iunct. l. etiam inuitis 32. d acquir. rer. domin. l. ſeruus vetante 62. de verb. oblig.* Quod in filiofamilias ſimile eſt, niſi quod acquirit ille patri etiam ignoranti quidem, ſed non inuito *l. filiusfamilias 16. infr. qui teſtam. facer. poſſ. l. 1. ſi à parent. quis manum. ſit.* Habet enim perſonam integram, & acquiſitionis capacem patre nolente ſibi acquiri, vt docuimus ſæpiùs ex *l. 2. §. ſed & filiusfamilias ſupr. de edend. l. is qui heres 15. §. vltim. l. cùm heres 52. de acquir. hered. l. cogi 16. §. ſi pater filio l. Imperator 50. ad SC. Trebell. l. 1. Cod. qui admitt. ad bonor. poſſeſſ.*

DEC. Fiunt hæc omnia peculij non ipſo iure, aut ſola ſerui, vel filiifamilias voluntate, ſed ita demùm ſi pater, aut dominus voluerit filium, aut ſeruum ſuum ea habere velut proprium patrimonium, id eſt, ſeparatum à rationibus paternis aut dominicis. Voluntatem igitur & conſtitutionem patris, aut domini ſemper requirimus, & ab eo factam ſeparationem. Sanè optimum ſiue patris, ſiue domini conſilium eſt ea omnia quæ filiusfamilias, vel ſeruus ex ſua parſimonia, vel induſtria meritiſque acquiſiuerit, in peculium ipſi concedere, vt eo veluti præmio ad parſimoniam & induſtriam inuitetur. Quid enim concedi poſſit in peculium ſi non iſta conceduntur? Ideo autem adiicit Florentinus *velut proprium patrimonium*, quia quaſi patrimonium liberi hominis peculium filiifamilias, aut ſerui eſſe intelligitur *l. quoties 47. §. vltim infr. iunct. l. hinc quæritur 19. §. 1. & l. ſi ex duobus 32. in fine principij ſupr. eod.* Placet autem quod vir doctiſſimus Iacob. Cuiacius notauit, peculij nomen eſſe naturale, patrimonij ciuile, quo ſignificatur patris eſſe diuitias liberis parare, ſicut & matris familias liberos parere, vnde & matrimonium à matre, non à patre appellatur. Niſi ideo etiam fortaſſe, quod mater ſemper certa ſit, pater verò non aliusquàm quem nuptiæ demonſtrant *l. quia ſemper 5. ſupr. de in ius vocand.*

40. MARCIANVS libro 5. Regularum.

PEculium naſcitur, creſcit, decreſcit, moritur, & ideo eleganter Papirius Fronto dicebat, peculium ſimile eſſe homini. quomodo autem peculium naſcitur: quæſitum eſt & ita

veteres diſtinguunt a, ſi id adquiſiit ſeruus, quod dominus neceſſe non habet præſtare, id eſſe peculium: ſi verò tunicas, aut aliquid ſimile, quod ei dominus neceſſe habet præſtare, non eſſe peculium. ita igitur naſcitur peculium. creſcit, cùm auctum fuerit, decreſcit, cùm ſerui vicarij moriuntur, res intercidunt, moritur, cùm ademptum ſit.

Ad l. Peculium naſcitur 40.

RAT. DVB. Naſci, creſcere, decreſcere, & mori ad ea tantùm pertinet, quæ animam aliquam habent, aut ſenſitiuam, aut ſaltem vegetatiuam. Sunt enim iſti effectus omnes animæ, vt Ariſtoteles docet *libr. 3. de anima.* Atqui peculium filiifamilias, aut ſerui ex earum rerum numero non eſt, cùm non minùs in fundis & rebus inanimatis, quàm animatis poſſit conſiſtere, maximè verò in pecunia quæ negotiationi exercendæ omnium aptiſſima eſt, & quam nec naſci, nec creſcere, aut decreſcere, nec mori poſſe certum eſt, licèt domino ſuo perire pluribus caſibus poſſit, malè igitur ac minùs verè loquitur, qui peculium ait naſci, creſcere, decreſcere & mori.

DEC. Habet peculium ſuas acceſſiones, & deceſſiones, quia ſignificat corpus quoddam vniuerſale, vt grex, populus, legio, & alia huiuſmodi quæ conſtant ex corporibus diſtantibus de quibus in *l. rerum mixtura 30. inf. de vſucap. l. proponebatur 76. ſupr. de iudic.* ideoque & augmentum recipit & diminutionum *l. ſi ex duobus 32. §. in hoc autem ſupr.* non minùs quàm hereditas *l. item veniunt 20. §. item non ſolum ſupr. de heredit. petit.* quamuis non ſicut hereditas iure conſiſtat, nec ſine corpore aliquo intellectum iuris habeat *l. hereditas 50. eod. l. grege legato 21. & ſeq. de legat. 1.* Et hoc eſt quod eleganter Papirius Fronto dicebat, peculium ſimile eſſe homini, quem naſci, creſcere, decreſcere, ac mori quotidie videmus. Quomodo autem peculium naſcatur, creſcat, decreſcat, & moriatur, ſtatim explicat Marcianus.

a *Et ita veteres diſtinguunt.*

RAT. DVB. Alia videtur adhibenda eſſe diſtinctio circa veſtimenta ſerui cum quæritur, an ſint illa peculij. Nimirum ea, quam tradit Pomponius in *l. id veſtimentum 25.* vbi iam ſcripſimus *ſupr. hoc tit.* Dicendumque potiùs videbatur tum naſci peculium, cum à patre vel domino conſtituitur per ſeparationem *l. 4. ſupr.* ſiquidem totum pendet ex patris, vel domini conſtitutione *l. quam Tuberonis 7. §. pupillum ſupr.* ſicut & mori dicitur peculium cùm adimitur *infr.* Neque verò diſtinctio quam circa veſtimenta Marcianus hîc ponit, conuenire videtur filiofamilias, qui cùm ſit ciuis Romanus perinde ac pater *l. nam ciuium 4. ſupr. de ſtat. homin.* vix alias recipit veſtimentorum diſtinctiones, quàm quas pater ipſe reciperet: cùm tamen peculium quoque filiifamilias nec minùs naſcatur quàm ſerui, quia nec minùs peculium eſt.

DEC. Naſcitur quidem peculium tam filiifamilias quàm ſerui ex patris, vel domini conſtitutione. Sed id tam certum eſt, vt non fuerit admonendum, ſed caſus ille potius in quo citra vllam domini conſtitutionem peculium ipſo iure penes ſeruum eſſe incipiat. Quod ita demùm contingit ſi quid ſeruus acquiſiuerit, quod dominus neceſſe non habeat ei præſtare. Nam ſi tunicas aut quid aliud ſimile emerit, quod ei dominus præſtare neceſſe habet, id peculium cenſeri non poteſt. Hoc verò quod de tunicis & aliis veſtimentis dici poteſt, quomodo accipi debeat, iam explicauimus ad *d. l. id veſtimentum 15. ſup.* Cætera quæ hic ſubiiciuntur de peculio creſcente, cùm auctum fuerit ſiue per acceſſiones fructuum & fœtuum, vt in *l. vlt. infr. tit. prox.* ſiue per adiectionem quantitatis & rerum peculiarium, ſiue per auctam earum æſtimationem, decreſcente per mortē vicariorum, aut ſi quo aliomodo res peculiares intercidant, denique moriente per ademptionem, neque interpretatione vlla indigent, neque vllam dubitandi rationem admittunt. Illud ſolummodò addendum videtur, mori peculium non eo tantùm caſu quo adimatur quod facere quandocunque volens pater, vel dominus poteſt, ſicut & peculium augere, vel minuere, dum ne quod faciat dolo malo *d. l. 5. & l. ſumma 21. ſupr.* Sed tum quoque cùm ſeruus moritur aut filiusfamilias. Itemque cùm pater moritur per cuius mortem filiusfamilias factus ſui iuris deſinit poſſe habere peculium *l. vlt. in fin. C. de inoffic. teſtam l. certum eſt 13. C. famil. erciſc.* adeoque ſeruo alienato ſine peculio, aut manumiſſo *l. 1. §. meritò inf. tit. prox.* quia his caſibus peculium ſi adhuc viueret, neceſſe eſſet manere penes patremfamilias, qui porrò peculium habere nullo caſu poteſt *d. l. vlt.* Ob eamque cauſam neceſſarium fuit edictum Prætoris de quo in *l. 1. infr. tit. prox.* vt quamuis mortuo peculio, actio tamen de peculio ſingulari beneficio Prætoris ſaltem intra annum ſalua eſſet, *dict. §. meritò.* Quod adempto peculio ſecus eſt, quia tunc actio quoque ipſa de peculio prorſus moritur, nec in annum vſque ſequentem producitur ſi non ſit facta ademptio dolo malo *l. quis ergo 16. verſ. Marcellus ſupr. hoc tit. l. 1. §. 1 l. interdum 14. inf. de in rem verſ.* Ideoque fortaſſis Marcianus hoc vnum exemplum attulit mortui peculij cum ademptum eſt, non cùm filiusfamilias mortuus, aut emancipatus, vel ſeruus manumiſſus alienatuſve eſt.

41. VLPIANVS libro 43. ad Sabinum.

NEc ſeruus quicquam debere poteſt, nec ſeruo poteſt deberi. ſed, cùm eo verbo abutimur, factum magis demonſtramus, quàm ad ius ciuile referimus obligationem. itaque quod ſeruo debetur a, ab extraneis dominus rectè petet. quod ſeruus ipſe debet, eo nomine in peculium b, & ſi quid inde in rem domini verſum eſt: in dominum actio datur.

Ad l. Nec ſeruus 41.

RAT. DVB. Etiam quod naturaliter debetur verè ac propriè debetur, habetque exactionem ſi non iure ciuili, ſaltem iure gentium, ſi nolit perfidus videri & eſſe debitor cuius fidē ſecuti ſumus *l. cùm amplius 84. §. is natura debet de reg. iur.* Atqui ſeruus quoque naturaliter obligari poteſt, quia quod ad ius naturale attinet, omnes homines ſunt pares, nec vlla liberorum diſtinctio eſt *l. quod attinet 32. eod. l. 4. ſupr. de iuſtit. & iur.* Ergo cùm dicimus ſeruum debere, aut ſeruo deberi benè ac propriè loquimur, nec eo debendi verbo abutimur, vt hîc Vlpianus ſcribit, alioqui non erunt verè ac propriè obligationes naturales tantùm quod tamen euidenter falſum eſt, cùm habeant ſuos effectus quàm plures, etiam ciuili ac prætorio iure adprobatos, vt puta compenſationis *l. etiam 6. infr. de compenſat.* exceptionis *l. iuris gentium 7. §. igitur nuda ſupr de pact.* deductionis *l. ſed ſi damnum 9 §. peculium & ſeq. ſupr. & paſſ. hoc tit.* Retentionis, & impediendæ repetitionis ſoluti *l. naturales 10. de oblig. & act. l. fideiuſſor 16. §. naturales de fideiuſſ. l. 3. §. vlt. ſupr. quod quiſq. iur. l. naturaliter 13.* vbi diximus *iunct. l. fra-*

ter

Digitized by Google

ter à fratre 38. *& paſſ. ſupr. de condict. indeb.*

DEC. Obligatio eſt iuris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicuius rei ſoluendæ ſecundum noſtræ ciuitatis iura, inquit Iuſtinianus initio *tit. de verb. oblig.* Cum ergo is demùm dicatur debitor qui obligatus eſt. Conſequens eſt, vt is qui neceſſitate ac vinculo iuris obſtrictus non eſt, vt aliquid ſoluere cogi poſſit ſecundum Romanæ ciuitatis iura, is nec obligatus nec debitor propriè dici poſſit, vt cui non conuenit diffinitio, nec conueniat diffinitum: atqui ſeruus eiuſmodi eſt, quia cùm iure ciuili omnino nullus, & incognitus ſit, cum eo nulla actio eſſe poteſt *l. cum ſeruo* 107. *de regul. iur.* Ergo cùm dicimus ſeruum debere, aut ſeruo deberi, abutimur hoc verbo *debendi*, nec tam ad ius ciuile quàm ad merum factum referimus obligationem, vt hic Vlpianus ait. Debitor namque is propriè dicitur à quo inuito pecunia exigi poteſt, *l. debitor* 108. *de verb. ſign.* ſicuti neque creditor alius intelligitur, quàm qui actionem aliquam habet aut ciuilem, aut honorariam, aut extraordinariam, & qui nulla exceptione repelli poſſit, non etiam is cui natura tantùm debetur, *l. creditores* 10. *iuncta l. creditor* 55. *eodem tit.* Obſeruandum autem eſt quod Vlpianus ait obligationem ſerui, quæ naturalis tantùm eſt referri ad factum vt intelligamus naturalem obligationem æſtimari tantùm ex facto non etiam ex iure. Ius enim cùm dicimus in libris noſtris ius Romanum & ciuile per emphaſin intelligimus, *§ ſed his quidem Iuſt. de iur. natur. gent. & ciuil.* non autem ius naturale vel gentium. Ex hoc verò ſequitur quod docuimus ad *l. frater à fratre* 38. *ſupr. de condict. indeb.* contra Cuiacium obligationem naturalem filiifamilias aut ſerui non acquiri patri, ſiue actiua ſiue paſſiua ſit: quoniam ea quæ ſunt facti non tranſeunt ad patrem vel dominum, *l. qui heredi* 44. *de condict. & demonſtrat.* Sed tamen non eſt putandum ex quolibet facto promittentis naſci obligationem naturalem (alioqui etiam furioſus, prodigus & ebrius & infans, & ſi quæ aliæ huiuſmodi perſonæ ſunt promittendo naturaliter obligarentur quod falſum eſt, cùm nec fideiuſſor pro iis acceptus obligetur, *leg. is cui bonis* 6. *de verbor. obligationib. leg ſi à reo,* 70. *§. ſi à furioſo de fideiuſſ.*) ſed illud præterea requiritur, vt adſit vinculum aliquod æquitatis quo naturalis obligatio ſuſtineatur, *l. Stichum aut Pamphilum* 95. *§. naturalis, de ſolut.* Et ea nimirum obligatio naturalis eſt quæ omnes effectus habet, quos diximus compenſationis, exceptionis, deductionis, & retentionis. Et quamuis plerunque accidit, vt qui naturaliter tantùm obligatus eſt, ſit etiam obligatus iure naturali, aut quod idem eſt naturâ, vt in ſeruo euenit. Faciliùs tamen eſt, vt quis obligetur naturaliter, quàm vt obligetur iure naturali, vt in pupillo euenire eſt, qui neque promittendo, neque mutuam pecuniam accipiendo ſine tutoris authoritate obligatur iure naturali, *l. quod pupillus,* 41. *ſupr. de condict. indeb.* & tamen obligatur naturaliter, *l. 2. in fin. de nouat. l. cùm illud* 25. *§. heres, quand. dies legat. ced. d. l. Stichum. §. aditio, de ſolution.* ſed efficacius ſi mutuam pecuniam accipiat ſine tutoris authoritate quàm ſi promittat, ob diuerſam rationem quam attulimus ad *d. l. naturaliter,* 13. *§. vlt. ſup. de condict. indeb.*

a *Itaque quod ſeruo debetur.* RAT. DVB. Alia eſt perſona ſerui, alia domini. Nec quomodo dicimus patris & filiifamilias vnam eandémque perſonam videri *l. vlt. C. de impub. & aliis ſubſtit. l. iſti quidem* 8. *ſupr. quod metus cauſa, l ne cum filiofam.* 16. *infr. de furt.* ita & poſſit quis niſi ridiculè dicere domini & ſerui eandem perſonam eſſe, cùm nec perſonam vllam ſeruus habeat, qui neque habet caput *l. 2. §. vltim. & l. 3. ſupr. de capit. minut.* Ergo quod debetur ſeruo non poteſt videri debitum domino, præſertim quod ad naturalem obligationem pertinet, cuius ſolius capax ſeruus eſt: cùm, vt diximus, natura aliàs illa obligatio ſerui, ſiue actiua ſiue paſſiua tota ex facto æſtimetur, ea verò quæ facti ſunt non tranſeant ad dominum, *d. l. qui heredi.* Et verò cùm non poſſit naſci obligatio neque naturalis neque ciuilis, niſi ex aliquo contractu, vel quaſi contractu, delicto vel quaſi, aut alio quolibet negotio *l. 1. de oblig. & action.* Contractus autem omnes & delicta, adeòque ipſa etiam negotia omnia ſint facti *l. conſilio* 7. *§. vltim. infr. de curat. furioſ.* quomodo fieri poteſt, vt quod ſeruus fecit & geſſit, dominus ipſe feciſſe ac geſſiſſe videatur? Denique conſtat obligationes quæ tantùm naturales ſunt non parere actionem, *d. l. naturales,* 10. *de oblig. & act. d. l. fideiuſſor,* 16. *§. naturales de fideiuſſ.* Ergo fieri nequit, vt quod ſeruo ab extraneis debetur, dominus rectè petat. Alioqui videbitur agere ſine actione, quod fieri non poteſt, *l. ſi pupilli,* 6. *§. vlt. ſup. de neg. geſt.*

DEC. Vtilitatis cauſa receptum eſt, vt quiſquis cum ſeruo contrahit, ipſi quidem ſeruo naturaliter tantùm obligetur. Sed tamen etiam domino ciuiliter obligetur, perinde ac ſi cum domino contraxiſſet. Quiſquis enim cum ſeruo contrahit, non tam ſeruum ipſum & eius peculium quaſi proprium ipſius patrimonium, quàm domini perſonam intuetur. Nihilque eius intereſt cùm id faciat per quod ciuilis obligatio inter alios contrahi ſolet, an obligetur domino ciuiliter, quandoquidem perinde ſeruo ciuiliter obligaretur, ſi ſeruus obligationis contrahendæ & ſibi acquirendæ capax eſſet. Nec eò minùs obligatur ciuiliter is qui cum ſeruo contrahit, quòd ea ciuilis obligatio acquiri ſeruo non poſſit, cùm per eum acquiratur domino confeſtim, id eſt, in inſtanti contractus, ita vt ne momento quidem temporis in perſona ſerui conſiſtat, *l. placet* 79. *infr. de acq. hered.* Cùm ergo dominus petit ab extraneis, quod ſeruo debetur, non petit tanquam debitum ſeruo naturaliter, ſed tanquam ſibi debitum ciuiliter. Eſt enim actio ius perſequendi in iudicio quod ſibi non quod alij debetur, *l. nihil aliud,* 15. *de oblig. & act.* Nec magna eſſet vtilitas ſeruorum in republ. ſi non per eos dominis etiam ignorantibus adeóque inuitis, vt diximus, ex omni penè cauſa acquireretur. Per quod fit aliquando vt dominus Romæ moriens egenus & non ſoluendo, per ſeruos ſuos in prouincia agentes in ipſo mortis inſtanti locupletetur, vt in *l. de hereditate* 19. *§. filiusfamilias, in fin. inf. de caſtr. pecul.* Et quemadmodum dominia rerum per traditionem ſeruo factam, ita & obligationes ciuiles, & quæ ex obligationibus ciuilibus naſcuntur ciuiles actiones, itémque honorariæ, & extraordinariæ, omnes denique quas ſibi acquirere dominus per ſeipſum poſſet, *tot. tit. Inſtitut. per quas perſon. nobis acquir. & tit. per quas perſon. oblig. nob. acquir.* non quaſi factum ſerui tranſeat in dominum, ſed quia tranſit ius quod ex illo facto proficiſcitur, vt de filiofamilias patri ſtipulante ſcriptum eſt in *l. quod dicitur* 130. *de verb. oblig.*

b *Quod ſeruus ipſe debet eo nomine in peculium.* RAT. DVB. Quemadmodum ex contractu ſerui datur actio domino contra eum qui cum ſeruo contraxit, vt proximè diximus: ita & dominum ex eiuſmodi contractibus ciuiliter obligari æquum eſt, ac proinde in ſolidum, non de peculio, aut de in rem verſo duntaxat conueniri, vt quod iuris pro domino contra extraneos ſtatuitur ipſe eodem vtatur. An non enim abſurdum eſt eos qui cum ſeruo contrahunt perinde haberi ac ſi cum domino contraxiſſent quantum ad hoc vt obligentur domino ciuiliter in ſolidum. Non autem videantur contraxiſſe cum domino quantum ad hoc, vt eum in ſolidum obligatum habeant, ſed eum ſeruo, ne agere poſſint contra dominum niſi de peculio, vel de in rem verſo, ſi quid ampliùs quàm in peculio eſt in rem verſum proponatur.

DEC. Nulla fit iniuria iis qui cum ſeruo contrahunt, quamuis domino in ſolidum obligentur, quia nec aliter cum ſeruo contrahunt quàm quomodo contracturi

Digitized by Google

eſſent cum domino ſi is adeſſet. Quia enim niſi domini intuitu & contemplatione contrahere cum ſeruo vellet? Aut quæ ratio eſſe poſſet contrahendi vtiliter cum ſeruo, ſi non ad vtilitatem maximè contrahentis, perſona domini inſpiceretur? At fieret iniuria domino, qui non contraxit ipſe, ſed in eos qui cum ſeruo contraxerunt, incidit, ſi ex contractu ſerui vltra peculij quantitatem & ſupra quàm in rem verſum ſit, teneretur, eſſetque in poteſtate ſerui, ignorantem, adeóque inuitum dominum obligari æri alieno, quod eſſet iniquum, *l. qui in aliena 6. in princ. infr. de acquir. hered.* Melior enim conditio noſtra fieri poteſt, per eos quos in poteſtate habemus, ſed deterior fieri non poteſt *leg. melior 133. de reg. iur. l. pen. infr. depoſ.* Itaque ſibi debet imputare qui acceſſit ad contractum cum ſeruo in eundum, cùm ſciuerit, aut ſcire debuerit ex ratione iuris & ciuilis & prætorij, ita comparatum eſſe, vt non alia lege cum ſeruo contrahere extraneus poſſit *argum. l. ſi duo 38. de acquir. hereditat.* Nec ideo tamen fit vt contractus quiſquam claudicet, cùm vix ſit vt ex eodem contractu ſerui & dominus extraneo, & extraneus domino obligetur, quamquam ſi hoc contingeret, cùm nihil prohibeat eodem contractu plura capita continere mutuas & correſpectiuas obligationes indueécia, imò eiuſdem quoque articuli & capitis reſpectu claudicare contractum in tam aperta diuerſitatis ratione vt in *l. Iulianus 13. §. ſi quis à pupillo antepen. infr. de act. empt.* Iunge quæ ſcripſimus ad *l. 1. ſupr.* Et adde *l. ei qui 7. C. quod cum eo.*

42. PAVLVS libro 30. ad Edictum.

IN adrogatorem de peculio actionem dandam, quidam rectè putant. quamuis Sabinus & Caſſius, ex antegeſto de peculio actionem non eſſe dandam, exiſtimant.

Ad l. In adrogatorem 41.

RAT. DVB. Sicut ex antegeſto non datur actio in manumiſſum, quatenus idem ille fit qui ante manumiſſionem contraxit *l. 1. & tot. tit. C. an ſeruus pro ſuo fact. poſt manumiſ. teneat. leg. eum actum 17. ſupr. de neg. geſt.* Ita nec videtur danda actio de peculio in adrogatorem ex iis contractibus quos adrogatus iniit ante adrogationem, cùm ipſe eo tempore nec peculium habuerit, nec habere potuerit, tanquam qui tunc eſſet paterfamilias. Nec enim paterfamilias peculium vllum habere poteſt, *l. vlt. in fin. C. de inoffic. teſtam.* Et actio de peculio quæ ipſo tempore contractus naſcitur, nec poſtea quandocũque naſci poteſt, cùm ex ipſo contractu veniat *l. 1. § ſi filiusfamilias ſupr. de his qui effud. vel deiec.* Ac quemadmodum onus peculij non pertinet ad poſterioris temporis cotractus, id eſt, eos qui poſt ſerui venditionem facti ſunt, *l. depoſui 38. §. vltim. ſupr.* Ita nec ad eos pertinere debet qui ante adrogationem facti ſunt ab adrogato & eo tempore quo peculium adhuc nullum erat, vt diximus.

DEC. Paterfamilas qui ſe dat adrogandum ſimul cum capite, fortunas quoque ſuas omnes in familiam & domum adrogatoris ſui transfert, *l. qui ex liberis, 11. §. teſtamento infr. de bonorum poſſeſſione ſecund. tab.* Ob eámque cauſam ita comparatum eſt, vt onera quoque eius qui in adoptionem datur ſiue per adrogationem ſiue per adoptionem ſimplicem, ad patrem adoptiuum transferantur, *l penultim. ſupr. de adopt.* Fit enim alienatio ſua cauſa, *l. alienatio, 67. de contrahenda emptione.* Nec aliter certè conſtitui ius poſſet ſine ſumma creditorum iniuria, qui cum adrogato tum patrefamilias contrahentes vniuerſum eius patrimonium intuiti ſunt quod hodie penes adrogatorem inuenitur. Nam ſi actio de peculio ideò comparata eſt, ne alioqui fraudarentur creditores, qui ſerui peculium velut proprium ipſius patrimonium intuiti eſſent, vt toties in præcedentibus diximus, quanto magis habenda ratio eſt eorum qui cum patrefamilias contrahentes verum ipſius patrimonium pro conſequenda indemnitate præ oculis habuerunt? Mirúmque potiùs illud videri debet, cur non teneatur adrogator in ſolidum, ac non de peculio duntaxat, cùm per adrogationem, qui titulus acquirendi eſt per vniuerſitatem ſuccedat in iura omnia eius qui adrogatus eſt, vt nec malè dici poſſit heredis loco eſſe *tit. de acquiſit. per adrogat. Inſtitut.* Sed dicendum eſt iura quidem actiua adrogati, quia bonorum ipſius appellatione continentur, in adrogatorem tranſire cum ipſa vniuerſitate bonorum, ſed non æquè iura paſſiua, quoniam iuris ſucceſſor non eſt adrogator, neque heredis loco: ſed ſingularis ſucceſſor, quomodo is qui vniuerſitatem hereditatis emit, *l. 1. C. de heredit. vel act. vendit.* Ideóque nulla in eum creditoribus adrogati perſonalis actio competit, ſed nomine tantùm filij conueniri poteſt, hactenus vt ſi nolit filium defendere, permittatur creditoribus vrgere miſſionem in poſſeſſionem bonorum filij, vt Iuſtin. ſcribit in *§. vlt. dict. titul. de acquiſit. per adrogat.* Cùm verò filij nomine pater adrogator conueniatur, conſequens eſt, vt ſi filius hic peculium habeat, poſſit pater & debeat conueniri de peculio, quomodo alius quilibet pater filij ſui nomine conueniretur. Eſt enim longè faciliùs vt actio de peculio ad eos contractus retrotrahatur qui facti ſunt antequam eſſet peculium, quàm vt ad poſteriores extendatur factos eo tempore, quo peculium eſſe iam deſiit: Et ita pro iis quorum ſententiam Vlpianus refert & probat, contra Sabinum & Caſſium diſputari poſſe arbitror. Illud omnino addendum eſt ex Pomponio in *l. ſi quis 7. infr. de pecul. legat.* quamuis adrogator neque heres ſit, neque heredis loco, ſi quis tamen creditori ſuo adrogandum ſe dederit, & agatur de peculio cum adrogatore, non minùs ei permittendum eſſe quàm heredi, vt quod ſibi debetur ex peculio filij deducat, ſcilicet tanquam pater, cùm non niſi tanquam pater conueniatur de peculio, *l. ſi quis reum, 5. § vlt. de liber. legat.* non tanquam heres, aut quaſi alius ſingularis ſucceſſor quilibet conuentus actione de peculio, *l. ſi noxali 11. §. penultim. & vltim. ſupr.* Quiſquis enim conuenitur, de peculio poteſt deducere, quod ſibi debetur.

43. PAVLVS libro 30. ad Edictum.

SI poſtea quam tecum de peculio egi, ante rem iudicatam ſeruum vendideris: Labeo ait, etiam eius peculij nomine, quod apud emptorem quæſierit, damnari te debere: nec ſuccurrendum tibi. culpa enim tua id accidiſſe, qui ſeruum vendidiſſes.

Ad l. Si poſteaquàm 43.

RAT. DVB. Is qui ſeruum vendidit etiam nomine de peculio conueniri poterat, licet nihilominùs teneatur de peculio intra annum *l. 1. inf. tit. prox.* adeóque emptori ipſi non minùs quàm cæteris creditoribus *l. quoties 47. § non tantùm infr.* non tamen tenetur ſupra

eam

Digitized by Google

eam peculij quantitatem quæ apud ipſum eſt, & pro peculio quod apud emptorem ſeruus quæſiit emptor conueniendus eſt non venditor *l. ſi noxali 11. §. pen. l. & ancillarum 27. §. ſi ſeruus alienatus ſupr.* Nec aliud eſt etiamſi priùs actum ſit contra venditorem *leg. ſi ex duobus 32. §. 1. verſic. quare circa venditorem quoque ſupr.* Hoc ipſum enim ſonat nomen actionis de peculio vt non poſſit dari ſupra eam quantitatem peculij quæ apud illum eſt qui conuenitur. Ergo ſi poſtea quàm de peculio egi tecum tu ante rem iudicatam ſeruum vendideris, non videtur verum quod Labeo dixit & Paulus probat. Etiam eius peculij nomine quod apud emptorem ſeruus quæſiuerit, damnari te debere præſertim cùm ex eo nullum damnum ſenſurus ſis, tanquam ab emptore ipſo conſecuturus, quod à venditore conſequi non potueris.

Dec. In peculio id quoque computatur, quod per eum qui de peculio conuenitur factum eſt, quominus in peculio ſit *leg. ſumma cum ratione 21. ſupr.* Atqui per te factum eſt & per venditionem abs te iudicio pendente factam quominus hodie & rei iudicandæ tempore in peculio ſerui apud te ſit quod ille apud emptorem quæſiit, quia ſi non vendidiſſes ille apud te quæſiuiſſet. Ergo perinde teneri debes de eo quoque peculio quod apud emptorem eſt, atque ſi apud te eſſet: cùm enim mihi imputare non poſſis quod tardiùs egerim qui ante venditionem iam te conueneram, ego tibi imputabo cur iudicio pendente vendideris, quia quoties poſt iudicium aliquod acceptum alienatio fit, id ſemper ſtatuere iudex debet quod ſtatueret, ac iudicaret ſi alienatio nulla facta eſſet, ſiquidem alienatione facta nihilominùs iudicium manet, & conſequenter in eo damni ratio venit etiam eius quod poſt alienationem contingit, inquit idem Paulus noſter in *l. quamquam 4. §. 1. infr. de aqua & aquæ pluu. arcend.* Alioqui eſſet in poteſtate eius qui conuentus eſt duriorem & deteriorem aduerſarij condicionem etiam poſt acceptum iudicium facere quod nec ante acceptum licet *l. ſupr. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* Neque ſanè dolo caret is qui iudicio pendente alienat quoties per eam alienationem accidit quod vix eſt vt non accidat, vt deterior actoris condicio fiat, quomodo fit in propoſito, cùm valde interſit mea vnico iudicio peculium totum ſerui debitoris mei conſequi, quaſi totum apud te conſtitutum potiùs quàm poſt rem tecum iudicatam nouum aduerſus emptorem iudicium inſtituere de eo peculio quod poſt venditionem ſeruus apud eum quæſiit *d. l. ſi ex duobus 32. §. 1. ſupr. l. minor annis 40. in princip. ſupr. de minor. l. terminato 3. in fin. C. de fructib. & lit. expenſ.* Etſi verò culpam hanc Paulus vocat non dolum, quem prætor & Vlpianus exigit in *d. l. ſumma cum ratione*, de culpa tamen lata & magna intelligi hoc debet quæ dolo æquiparatur & ad eum tam prope accedit, vt etiam dolus eſſe dicatur in *l. magna 226. de verb. ſignific.* Non enim quæuis culpa & alia quàm lata ſufficeret, vt quod reuera in peculio eius qui conuenitur non eſſet, in peculio tamen computaretur. Cæterùm ſi dolus inducitur ex eo quod fecit dominus ex ſola ſuſpicione quòd alius ſecum de peculio acturus eſſet, vt ſcriptum eſt in *d. l. ſumma verſic. ſed etſi quis cùm ſuſpicaretur*, quanto magis ex eo quod factum eſt pendente iam & inchoato iudicio? longè *l. ſi quis ſeruum 23. infr. de action. empt.* ex qua lege & ex Marcelli ad Iulianum nota videtur hæc quoque lex ſic intelligenda & ſupplenda vt de eo demùm peculio quod ſeruus venditus apud emptorem quæſiuit teneri debeas, quod ille apud te fuerat acquiſiturus ſi venditus non fuiſſet, proinde ſi quid ei donatum ſit ab extraneo non ipſius, ſed tui tantùm contemplatione, peculio tuo non computabitur, quia id non haberes hodie ſi eum non vendidiſſes *l. ſi ſeruus 21. & ſeqq. ſupr. de vſufr.*

44. Vlpianus libro 63. ad Edictum.

Si quis cum filiofamilias contraxerit, duos habet debitores: filium in ſolidum, & patrem dumtaxat de peculio.

Ad l. Si quis cum filiofamilias 44.

Rat. dubit. Non ſicut is qui cum ſeruo contrahit domini magis quàm ſerui perſonam intuetur, quia ſcit ſe cum ſeruo actionem habere nullam poſſe vt diximus ad *l. nec ſeruus 41. ſupr. hoc titul.* ita & dici poteſt eum qui cum filiofamilias contrahit reſpicere ad perſonam quoque patris, quandoquidem cum eo contrahit qui perſonam habet integram, quique ex omnibus cauſis præter quàm ex mutuo ciuiliter obligari & conueniri non minùs quàm pater poteſt *l. filiusfamilias 39. infr. de oblig. & act. l. tam ex contractibus 57. ſupr. de iudic.* Nec quicquam cauſæ eſſe videtur quare is qui cum vno tantum contrahit duos debeat habere debitores. Cùm dici ſoleat quod & veriſſimum eſt, in contractibus, aliquando licèt perraró tempus quidem aut cõditionem ſubintelligi poſſe, ſed perſonam numquam niſi quæ expreſſa ſit *leg. ſi ita ſtipulatus 126. §. Chryſogonus in fin. de verb. oblig.* Atqui in contractu inito cum filiofamilias neque pater interuenit, neque de patre obligando quicquam expreſſum eſt, quod quamuis expreſſum eſſet, ex ſolius tamen filij facto & voluntate obligari pater non poſſet *l. 1. & tot. tit. C. ne filius pro patr. & pater pro fil. ten. leg. qui in aliena 6. in princip. de acq. hered.* Satis ergo eſt quod is qui cum filiofamilias contrahit ſolum eum habeat obligatũ in ſolidum, nec ei adeò indulgendum eſt vt patrem quoque obligatum habeat de peculio, quandoquidem neque cum patre, neque patris iuſſu contraxerit, maximè verò cùm actio de peculio ſit honoraria, & velut in ſubſidium ex neceſſitate quadam inducta *l. hinc quæritur 19. §. ult.* vbi diximus & ad *l. ſeq. ſupr.* Fruſtra enim honorariam actionem requirit is qui iam habet ciuilem *l. 1. ſupr. de Public. in rem act.*

Dec. Is qui cum filiofamilias contrahit quem ſcit nulla ex ſuo capite habere bona *l. lex Cornelia 28. in fin. de vulg. & pupill. ſubſtit.* peculium ipſius quod à patre habet intuetur tanquam proprium filij patrimonium, quaſi non aliter cum filiofamilias contracturus. Quid enim ei prodeſſet quæſita contra filiumfamilias ciuilis actio in ſolidum, ex qua nihil poſſet exigere viuo patre propter inopiam debitoris *l. nam & 6. ſupr. de dolo.* neque ex condemnatione, quam patre viuo aduerſus filiumfamilias obtinuiſſet, poſt mortem patris agere niſi in quantum facere filiusfamilias poſſet *l. ſi dubitet 10. §. filiusfamilias infr. de fideiuſſ. l. ſi ex alio 9. Codic. quod cum eo.* Neceſſariò igitur inducenda fuit actio prætoria de peculio contra patrem ex contractu filiifamilias non minùs quàm contra dominum ex contractu ſerui, ne alioqui deciperentur ij qui cum filiofamilias contrahentes peculium eius intuiti eſſent, quod tamen magis patris eſt quàm filij *l. 3. §. ſed verum l. patri. 27. in princip. ſupr. de interr.* atque ita de patre quoque ſibi obligando ad finem vſque peculij cogitaſſent. In quo non habet pater quod conqueratur qui dando peculium filio extraneos omnes qui cum eo contraxerunt vt contraherent, inuitauit, atque ita decepiſſe eos videretur ſi actionem de peculio filij nomine ſuſcipere recuſaret, præſertim cùm in eius poteſtate maneat peculium

culium

culium quandocumque velit adimere filiofamilias, & ab actione de peculio ita ſe liberare, vt ſubijcitur in *l. ſeq.* dum ne adimat dolo malo, & in fraudem creditorum *l. ſumma cum ratione* 21. *ſupr.* Quidni verò: Cùm etiam domino liceat adimere peculium ſeruo, contra quem tamen miſer creditor nullam vnquam actionem habere poſſit *d. l. ſumma & l. 4. ſupr.* Planè ex contractu filij nemo dixerit æquum eſſe conueniri patrem ſupra quantitatem peculij: cum nec alia ratio ſit conueniendi patris quàm quia is peculium filio conceſſerit, & aliis vt cum eo contraherent cauſam & materiam præbuerit. Limitata enim cauſa vt eſt in vulgari noſtrorum brocardico, non niſi limitatum producere effectum poteſt *vulg. l. in agris* 16. *infr. de acquir. rer. domin.* Iunge quæ ſcripſi ad *l. 1. ſupr.*

45. PAVLVS libro 61. ad Edictum.

IDeóque, ſi pater filio peculium ademiſſet, nihil minùs creditores cum filio agere poſſunt.

Ad l. Ideoque 45.

RAT. DVB. Nemini permittendum eſt vt facto ſuo citra ſolutionem aut aliam ſatisfactionem tollat ſuam obligationem *l. ſi ſeruum* 91. §. *nunc videamus infr. de verbor. oblig.* Cùm obligatio ſit iuris vinculum quo neceſſitate adſtringimur etiam inuiti alicuius rei ſoluendæ gratia, *Inſtitut. de obligat. & act.* Vnde eſt quod iudicium quoque redditur in inuitum non in volentem *leg. ſtipulantem* 83. §. 1. *de verb. obligat.* Atqui pater ex contractu filiifamilias obligatur de peculio, vt dictum eſt in *lege prox. præced.* & ita tamen vt nec ſupra quantitatem peculij, nec niſi quandiu peculium durat teneatur. Non debet igitur eſſe in eius poteſtate vt adimat peculium, ne quidem bona fide, cùm in arbitrio debitoris nunquam eſſe debeat an ſit debitor néc ne, *leg. 2. §. 1. ſupr. de eo quod cert. loc.* Maximè cùm ſublata per ademptionem peculij actione de peculio, non magnum commodum ſperare creditor poſſit ex alia actione quæ ſalua ei ſupereſt in ſolidum aduerſus filiumfamilias, ſiue quod viuo patre nulla bona filiusfamilias regulariter habeat cùm acquirat omnia patri *leg. lex Cornelia* 28. *in fin. de vulg. & pupill. ſubſtitut. leg. 1. ſi à parent. quis manum. ſit,* ſiue quod etiam poſt mortem patris futurum ſit vt non poſſit conueniri in ſolidum, ſed in quantum duntaxat facere poterit, niſi heres extiterit patri, vt proximè diximus ex *leg. ſi non dubitet* 10. §. *filiusfamilias infr. de fideiuſſ. l. ſi ex alio* 9. *C. quod cum eo.*

DEC. Non facit dolo pater cùm iure ſuo vtitur, *leg. ſi duorum* 52. *infr. de action. empt.* Vtitur autem iure ſuo cùm peculium adimit, dummodò ſine fraude id faciat, quandoquidem varias poteſt habere cauſas adimendi filio peculij citra fraudem *leg. 3. l. ſumma cum ratione* 21. *ſupr. leg. quia autem* 6. §. *ſi patronus in fin. de iureiur.* Nec ad rem pertinet quòd per eam ademptionem fiat vt creditores actionem ſuam de peculio amittant. Id enim fit per conſequentias quæ in iure noſtro attendi non ſolent ſi modò id quod principaliter fit iuſtè ac licitè fiat *leg. 1. leg. quod dicitur* 7. *infrà de author. tutor.* Sed non facit ademptio peculij quin ſalua ſuperſit actio contra filiumfamilias, quia non de peculio illa actio eſt neque ex peculio pendet, ſed ex contractu, ideóque datur in ſolidum: eſt enim actio principalis, cùm aduerſus eum detur qui ipſe contraxit, nec quia peculium habuerit, ſed quia ipſe contraxerit, quæ autem datur contra patrem non niſi acceſſoria eſt: qua proinde ſublata per ademptionem peculij, non ideo ſublata dici poteſt actio ſolidi contra filium, quomodo tamen è contrario ſi filius liberatus ſit ab obligatione ſua, patris quoque obligatio de peculio tollitur, tanquam acceſſoria ex regula *leg. cùm principalis* 178. *de reg. iur.* niſi cùm filiofamilias mortuo Prætor ſaluam retinet actionem de peculio intra annum *l. 1. infr. tit. prox.*

46. IDEM libro 60. ad Edictum.

QVi peculij adminiſtrationem concedit, videtur permittere generaliter, quod & ſpecialiter permiſſurus eſt.

Ad l. Qui peculij 46.

RAT. DVB. qui totum vel omne dicit nihil excipit aut excludit *l. Iulianus reſpondit* 68. *alias l. teſtatorem in princip. de legat.* 3. & ſibi debet imputare qui nimis generaliter locutus eſt nec excepit ſpecialiter ea, quæ nolebat generali ſermone contineri: ſunt enim verba generalia tanto periculoſiora quanto ſunt generaliora, ſemperque imputari poteſt ei qui legem apertiùs non dixerit, cùm poſſet, *l. veteribus* 39. *ſupr. de pactis. l. Labeo* 21. *infr. à de contr. emption.* vbi dicitur ob hanc cauſam contra eum faciendam eſſe interpretationem. Ergo qui adminiſtrationem peculij ſiue filiofamilias ſiue ſeruo generaliter concedit, generaliter permittere & concedere videtur omnia, non adhibita diſtinctione illa quid ſpecialiter fuerit ipſe conceſſurus vel non.

DEC. Verba generalia non alia ratione vim habent operandi generaliter, quàm quia in genere ſpecies omnes continentur *l. ſemper ſpecialia* 147. *de reg. iur.* Sicut & partes in toto *l. in toto* 113. *eod.* Ergo nec aliud videri poteſt in generali conceſſione adminiſtrationis contineri, quàm quod concedens fuerit ſpecialiter conceſſurus: ſunt enim verba omnia quantumlibet generalia ciuiliter intelligenda, & ita vt neque abſurdi neque iniqui quicquam ſequatur *l. ſi procurator* 6. §. *Celſus ait ſupr. de condict. indeb. l. creditor* 60. § *vlt. infr. mandat.* Et quædam ſunt quæ in ſermone etiam generali tacitè excepta videri debent, vt Celſus eleganter ſcribit in *l. ſi cui ſimplicius* 9. *ſup. de ſeruit.* Idque per iuſtam interpretationem quam verba generalia faciliùs admittunt quàm ſpecialia, quibus ideò vti melius eſt, ne quis dubitationi locus relinquatur *l. iam hoc iure* 4. *ad finem infr. de vulg. & pupill. ſubſtit.* Hinc dicimus in mandato generali non contineri vt mandatarius dolo malo aliquid faciat *d. §. Celſus ait & d. l. 60. §. vlt. mandat.* quia non ſit veriſimile mandatorem tale quid ſpecialiter mandaturum fuiſſe, quod nec mandare ſine crimine potuiſſet. Idémque generali obligatione rerum omnium quas quis habet habiturúſque ſit, non contineri ea quæ veriſimile ſit ſpecialiter quenquam obligaturum non fuiſſe, vt puta ſupellectilem, veſtem, & alia huiuſmodi quæ debitor in quotidiano vſu habet *leg. obligatione* 6. *infr. de pign.* Semper enim ſumi debet interpretatio ex eo quod veriſimile eſt, cum vt Bald. ſolebat dicere, quicquid non eſt veriſimile imaginem habeat falſitatis. 4. ad Plantium.

47. IDEM

47. IDEM libro 4. ad Plautium.

QVotiens in taberna ita ſcriptum fuiſſet, *Cum Ianuario ſeruo meo geri negotium veto*: hoc ſolùm conſecutum eſſe dominum conſtat, ne inſtitoria teneatur, non etiam de peculio.

Ad l. Quoties 47.

RAT. DVB. & DECID. eadem eſt ad hunc locum quæ ad §. 1. *l. ſi quis ſeruum 29. ſupr.* Eadem enim vtriuſque loci ſententia eſt, niſi quod ibi Caius loquitur de prohibitione qualibet per dominum facta ne cum ſeruo contraheretur, hic verò Paulus de proſcriptione ante tabernam facta prohibendæ ſeruo negotiationis gratia, in hæc verba, *Cum Ianuario ſeruo meo geri negotium veto*, qua proſcriptione ac veluti proteſtatione conſecutus dominus videbatur, ne ex contractibus, quos poſteà inire quis cum ſeruo vellet aut inſtitoria aut de peculio actione conueniri poſſet, quaſi imputare ſibi deberent qui contra voluntatem ac prohibitionem domini contraxiſſent *l. ſed ſi pupillus 11. §. de quo palam & ſeqq. ſupr. de inſtit. act.* Sed contrà Paulo videtur & rectè proſcriptionem illam prodeſſe quidem domino debere quantum ad inſtitoriam actionem ne ea conueniri dominus poſſit, quandoquidem non alius ea teneri poteſt quàm qui tabernæ inſtitorem præpoſuit: non poteſt autem videri præpoſuiſſe qui palam & publica ante tabernam ipſam proſcriptione prohibuit, ne cum ſeruo contraheretur *d. §. de quo palam.* Sed quod ad actionem de peculio nil prodeſſe, quia non ſit in poteſtate domini facere, ne ex ſerui peculium habentis contractibus teneatur de peculio niſi adimendo peculium bona fide, vt diximus ad *l. adeòque 45. ſupr.* Nemo enim iuriſdictionis formam pro arbitrio ſuo mutare poteſt, vt diximus ad *d. §. 1.* ex Papiniano *in l. ſi filia 20. ſupr. famil. erciſcund. l. ius publicum 38. de pact.* nec ſibi cauere aduerſus leges, aut edictum Prætoris *l. vlt. inf. de ſuis & legit.* Prætor inſtitoriam actionem propoſuit contra eos tantùm qui certæ negotiationi aliquem inſtitorem præpoſuerunt, at de peculio actionem contra eos omnes qui peculium vel filiofamilias vel ſeruo conceſſerunt, & conceſſum non ademerunt, quoniam ad publicam vtilitatem pertinet, vt cum huiuſmodi perſonis contrahere poſſit quiſquis velit, cum quibus vtique contrahi perinde poſſet, etiamſi peculium nullum haberent: pater enim tenetur de peculio ex contractu filiifamilias, dominus ex contractu ſerui, ille quia pater, hic quia dominus eſt, non quia peculium conceſſerint, quamuis non teneantur niſi quatenus peculium patitur, ideóque nimirum actio de peculio tenet quoties agitur ex contractu filiifamilias vel ſerui, quamuis nihil ſit in peculio eo tempore quo agitur, ſi modò aliquod peculium ſit tempore rei iudicandæ *l. quæſitum 30. ſupr. hoc tit.*

1 ¶ Sabinus reſpondit, non aliàs dandam de peculio actionem in dominum, cùm ſeruus fideiuſſiſſet, niſi in rem domini, aut ob rem peculiarem fideiuſſiſſet.

Ad §. 1. Sabinus reſpondit.

RAT. DVB. Ex contractu ſerui tenetur dominus actione de peculio ſi modò rei iudicandæ tempore aliquid in peculio ſit, vt proximè diximus. Ergo & cùm ſeruus fideiuſſit, licèt neque in rem domini, neque ob rem peculiarem fideiuſſerit, dicendum eſt dominum de peculio teneri quomodo & pater ex fideiuſſione teneretur *l. 3. §. ſed ſi filius ſupr.* Solet enim eadem ratio eſſe patris, quæ domini, & filiifamilias quæ ſerui in actione de peculio.

DEC. Obligatio domini de peculio ex contractu ſerui acceſſoria eſt ad obligationem ſerui, nec fieri poteſt vt obligetur dominus de peculio ex eo ſerui contractu qui non teneat: atqui ſeruus ex cauſa fideiuſſionis obligari nullomodo poteſt niſi in rem domini, aut ex cauſa peculiari *l. ſeruus inſcio 19. & ſeq. infr. de fideiuſſ.* id eſt ne quidem naturaliter. Ex quo enim alio contractu poteſt obſecro ſeruus ciuiliter obligari? *l. ſerui 14. infr. de oblig. & action.* An non verò ſatis eſt naturalem ſerui obligationem ſubeſſe ad inducendam contra dominum actionem de peculio *l. nec ſeruus 41. ſupr.* Cur autem ſeruus ex fideiuſſione obligari nullomodo poſſit extra ſupradictas duas cauſas, ratio non obſcura illa eſt, quòd fideiuſſio non fit niſi per ſtipulationem *l. græcè 8. infr. de fideiuſſ. blanditus 12. C. eod.* Atqui ſeruus non eſt capax ineundæ ſtipulationis ſiue actiuæ, ſiuè paſſiuæ, niſi ex ſui domini perſona *Inſtit. de ſtipul. ſeruor. in princ.* cum ſit incapax eorum omnium, quæ ſunt iuris ciuilis *l. quod attinet 32. de regul. iur.* Ergo non niſi ad domini vtilitatem ne alioqui quod dominorum fauore introductum eſt, in eorum odium retorqueatur contra *l. nulla 25. ſupr. de legib. l. quod fauore 6. C. eod.* proinde non eſt permittendum ſeruo vt fideiubendo dominum obliget, quia nec ſeipſum obligare per ſtipulationem poteſt, niſi cùm aut in rem & vtilitatem domini id factum eſt, vnde eſt quod nec compromittere ſeruus poteſt, nec compromittendo dominum ſuum obligare de peculio *l. 3. §. ſi ſeruus & duob. ſeqq.* vbi diximus *ſupr.* Et in his duobus inter cætera differt filiusfamilias à ſeruo, vt ibidem ſcriptum eſt. Non enim ſimiles ſunt in omnibus, & per omnia, ne quidem in actione de peculio, vt Iuſtinianus præfatur initio *Tit. Inſtit. quod cum eo. Iunge l. nulla res 5. C. eod. ill. tit.*

2 ¶ Si ſemel actum ſit de peculio: quamuis minùs inueniatur rei iudicandæ tempore in peculio, quàm debet, tamen cautionibus locum eſſe non placuit de futuro incremento peculij: hoc enim in pro ſocio actione locum habet: quia ſocius vniuerſum debet.

Ad §. 2. Si ſemel.

RAT. DVB. Is qui ſemel egit de peculio, non eo minùs de reſiduo debiti agere poteſt aucto poſteà quandocunque peculio *l. quæſitum 30. §. is qui ſemel ſupr.* nec enim poteſt actio de peculio exerceri aut competere, nec proinde conſumi, niſi quatenus in peculio eſt tempore rei iudicandæ, vt ibidem diximus. Nec rurſum videri æquum poteſt ſola intentione agentis creditoris, ac non potiùs perceptione liberari eum qui tenetur de peculio *l. ſi ex duobus 32. ſupr.* Ergo ſi rei iudicandæ tempore minùs inueniatur in peculio quàm debeatur, æquum eſt dominum aut patrem cauere ſaltem de futuro incremento peculij, vt ſcilicet ſi contingat augeri quandocunque peculium id quoque præſtetur. Nec enim magnum damnum aut incommodum patris vel domini eſt in præſtanda repromiſſione præſertim nuda, & quæ onus ſatiſdationis adnexum non habeat *argument. leg. in creditore 38. in fin. de euict.* Talis verò cautio eſt quã ſocio præſtat cùm actione pro ſocio condemnatur in minùs quàm debeat,

quia

Digitized by Google

quia minùs facere poteſt *l. verum eſt 65. §. item videndum infr. pro ſocio.* Item quam maritus pro dote vxori, quòd ſi ad meliorem fortunam peruenerit etiam id quod minùs perſoluit vxori reſtituet *l. vnic. § cùm autem C. de rei vxor. act.* vt ea cautio pro iuſta præſtatione ſit, vt & in *l. in omnib. 41. ſupr. de iudic.* quomodo & de delegatione ſcriptum eſt à Papiniano in *l. quod debetur 51. in fin. infr. hoc tit.* Cùm enim poſſit augeri peculium, & ſperandum ſit ita fore (ſemper enim quantum fieri poteſt de hominis cuiuſlibet fortuna & facultatibus ſperat ciuilis legiſlator *l. inter ſtipulantem 83. §. ſacram de verb. oblig.*) debet Prætor id quoque proſpicere quod poteſt euenire *arg. l. ſi quis domum 9. §. 1. verſ. idem quærit infr. locat.* in eumque caſum etiam creditoribus, qui in damno interim morantur, prouidere, quod tamen nec leuiore incommodo, nec melius facere poſſit, quàm iniuncto onere nudæ cautionis.

Dec. Iniquiſſimum eſt ſuperuacua & indebita cautione quemquam onerari *l. hæc ſtipulatio 54. in fin. infr. vt legat. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. caueat.* Atqui pater vel dominus qui de peculio conuenitur, totúmque ſoluit, quod rei iudicandæ tempore fuit in peculio, licèt minùs ſoluerit quàm debeatur creditori, totum ſoluit quod debet. Reſiduum enim non ab ipſo debetur, ſed à filiofamilias vel ſeruo : poteſt quidem fieri, vt plus aliquando fortaſſe debiturus ſit, nimirum ſi contingat peculium augeri ea poſtfacto : ſed verum tamen eſt nihil eum interim amplius debere ipſo iure. Cur ergo præſenti die cogatur cauere de eo quod in præſenti non debet, quódque nec fortaſſis vnquam ſit debiturus? Alia ratio eſt ſocij, mariti, & aliarum huiuſmodi perſonarum, quæ ob reuerentiam aliquam iis debitam priuilegium habent, ne ſuprà quàm facere poſſint conueniantur. Non enim eo minus verum eſt vniuerſum eos debere, id eſt ſuprà etiam quàm facere poſſint, licèt habeant exceptionem, ne interim ad ſolidi ſolutionem vrgeantur *l. Neſennius 45. §. vlt. iunct. l. ſunt qui 16. & ſeqq. infr. de re iudic. §. vlt. Inſtit. de replicat.* Non ergo bona eſt hac parte comparatio actionis de peculio, & actionum pro ſocio & de dote. Nam per iſtas ſolidum perſequimur quamuis non ſemper conſequamur: per illam de peculio ne quidem perſequimur ſolidum, ſed illud ipſum quod conſequimur, id eſt quicquid in peculio inuenitur rei iudicandæ tempore : ac prætereà nihil *§. ſunt præterea 36. Inſtit. de action.* Adde quod ſingulare illud ius eſt actionum bonæ fidei vt in iis ex cauſa cauendum aliquando ſit prius etiam quàm debeatur *d. l. in omnib.* Eiuſmodi verò ſunt actiones pro ſocio, & de dote, & aliæ non paucæ, quas Iuſtin. enumerat in *§. actionum Inſtit. de action.* At de peculio actio non bonæ fidei, ſed ſtricti iuris eſt, vt diximus ad *l. in bonæ fidei 36. ſupr.*

3 ¶ Si creditor ſerui ab emptore eſſet partem conſecutus : competere in reliquum in venditorem vtile iudicium, Proculus ait. ſed, re integra, non eſſe permittendum a actori, diuidere actionem. vt ſimul cum emptore, & cum venditore experiatur. ſatis enim eſſe, hoc ſolum ei tribui, vt, reſciſſo ſuperiore iudicio, in alterum detur ei actio : cùm electo reo, minus eſſet conſecutus. & hoc iure vtimur.

Ad §. ſi creditor 3.

Rat. dvb. Habet equidem creditor electionem an cum emptore velit agere, an cum venditore *l. ſi noxali 11. §. pen. ſupr.* Sed ſi alterutrum eligat ad alterum redire non poteſt, etiamſi à priore conuento ſolidum conſecutus non ſit, quia electione vnius alter ipſo iure liberatur *l. ſi ex duobus 32. ſupr. l. quod in herede 9. §. eligere ſupr. de tribut. act.* Ergo ſi creditor ſerui ab emptore partem ſit conſecutus, neque directum, neque vtile iudicium competere poteſt de reliquo in venditorem.

Dec. Æquitas ſemper præferenda eſt ſtricto iuri *l. placuit 5. C. de iudic.* Etſi verò ſummum ius facit vt electo vno alius liberetur, æquitas tamen dictat vt non tam intentione agentis creditoris quàm perceptione liberari alium oporteat, cùm creditor qui cum ſeruo contraxit vniuerſum eius peculium quaſi proprium ipſius patrimonium intuitus ſit, vt ea Iuliano & Vlpiano ſcriptum eſt in *d. l. ſi ex duobus, & in l. ſi creditor 37. §. pen. ſupr.* vbi diximus. Hoc autem iudicium poſterius quod in venditorem datur creditori qui priùs egit de peculio contra emptorem, Proculus vtile vocat, non directum, tanquam quod non niſi ex æquitate & vtilitatis gratia competat aduerſus ſtrictam iuris rationem, & quia nec aliter datur quàm ſi ſuperius priúſque iudicium inſtitutum contra emptorem reſciſſum ſit, quaſi agendum ſit contra venditorem eo colore ac ſi nunquam cum emptore actum eſſet, quamuis deducendum ſit ex poſteriore iudicio quod actor ex priore conſecutus eſt. Omnes enim reſciſſoriæ actiones dicuntur vtiles, quia nunquam reſciſſio ſit niſi ex æquitate Prætoria *l. in honorariis 35. de oblig. & act. & tot. tit. ſupr. ex quib. cauſ. maior.*

a *Sed re integra non eſſe permittendum.* Senſus eſt, ſi antequàm creditor egerit de peculio in ſolidum contra emptorem malit ille actionem diuidere, & pro æquis partibus emptorem & venditorem ſimul ac eodem tempore conuenire, non eſſe eum audiendum, nec ipſi permittendum vt cum emptore & venditore ſimul experiatur, ne quidem pro partibus.

Rat. dvb. Nihil intereſt emptoris neque venditoris an ſinguli conueniantur ab initio de peculio pro partibus diuiſa creditoris actione, cùm poſſit eorum vnuſquiſque eligi ac in ſolidum conueniri. Quænam enim ſit iniuria ei qui in ſolidum conueniri poteſt, ſi pro parte conueniatur. Ideóque merito placuiſſe videtur prudentibus Iuliani ſententia quam Vlpianus refert, & probat in *l. & ancillarum 27. § illud quoque ſupr.* & quæ extare videtur in *l. ſi creditor 37. §. ſeruum in fin. ſupr.* Alienato ſeruo permittendum eſſe actori non ſolùm eligere an cum emptore malit agere an cum venditore, ſed etiam & cum venditore & cum emptore ſimul agere, diuiſa nimirum in partes actione, quod tamen Paulus ea Proculo hîc negat.

Dec. Multæ fuerunt prudentum veterum circa actionem de peculio inter ſe diſſenſiones, vt dicemus ad *l. eo tempore 50. infr.* Inter cæteras verò hæc vna fuit, ni fallor, in qua diſſenſerunt Sabiniani à Proculianis, & conſequenter à Proculo Iulianus qui Sabinianus fuit. Diſſentiendi autem cauſam illud præbuit quod Sabiniani viderunt nihil intereſſe creditoris aut emptoris, an conueniantur ſinguli pro parte eodem tempore, cùm potuerint ſinguli ſeparatim eligi & in ſolidum vnuſquiſque ſolus conueniri. An non enim commodius iis eſt actionem in partes diuidi, ne ab eo tempore alter pro altero exigatur? vt euenit in duobus correis debendi *l. ſi creditores 18. C. de pact. l. reos 23. C. de fideiuſſor. & mandat.* Creditoris verò intereſſe poteſt commodioris exactionis gratia vtrunque ſimul & vno eodémque iudicio conuenire vt à ſingulis partes conſequatur, à quorum neutro ſolidum conſequi ſe poſſe intelligeret. Quinimò interdum euenit vt qui duos in ſolidum obligatos habet etiam vno electo alium quoque conuenire poſſit, etiam pendente priore iudicio, vt accidit in debitore & mandatore *l. creditor 60. infr. mandat.* nempe quia hoc caſu vnius electio alium non liberabat etiam iure vetere *l. vltim. C. de fideiuſſ.* Atque rationes iſtæ ſunt, vt arbitror, quibus moueri Iulianus potuit, & quotquot Sabiniani eum ſecuti ſunt. At ex

contrario

contrario mouit Proculum & Paulum; licèt is quoque Sabinianus fuerit, quod ex ſola æquitate contra iuris rationem iam inductum illud ſit & indultum creditori, vt poſſit eligere cum quo malit agere, an cum emptore tanquam nouo domino actione perpetua de peculio, an contra venditorem actione annua quæ ſingulari iure ac beneficio Prætoris comparata eſt, ne in damno morarentur. Itémque vt poſtquàm elegerit nec ſolidum tamen conſequi potuerit, ad alterum pro reſiduo redire poſſit: quamuis fuerit ille per electionem ipſo iure liberatus, vt proximè diximus. Cur non igitur ſatis hoc ei eſſe debeat quod ei tribuitur vt reſciſſo ſuperiore iudicio in alterum detur ei iudicium vtile? Aut cur nulla cogente neceſſitate patiamur priuilegia multiplicari vt ei licere debeat etiam re integra actionem diuidere & cum vtroque ſimul eodem tempore experiri? Mihi tamen ſi inter tantos viros iudicium interponere quis audeat, Iuliani ſententia probabilior videtur. Non ob id ſolùm quod durum videatur denegari creditori quod ipſi commodius, emptori verò & venditori ſi non vtilius ſaltem ſine diſpendio futurum ſit vt pro partibus ambo præſtent quod à ſingulis ſolidum peti poſſet, ſi ratio & quantitas peculij pateret, ſed etiam quia negari non poteſt quin valde incommodum ſit creditori duobus diuerſis iudiciis, & diuerſis temporibus experiri ad conſequendum debitum quod diuiſa actione conſequi ſolidum ab initio & vno iudicio potuiſſet. Itaque non poſſum ſatis mirari quod Paulus poſt relatam Proculi ſententiam hoc iure nos vti ait. Cùm Iuliani ſententia ab aliis prudentibus frequentiùs recepta & creditoribus & emptori ac venditori longè commodior & vtilior eſſe videatur. Quis enim neſcit intereſſe non modò litigantium, ſed etiam reipublicæ, vt litium & iudiciorum numerus minuatur nec duobus iudiciis fiat quod vno fieri poſſet? *l. quidem 21. ſupr. de reb. credit. l. 1. C. de adminiſt. tutor. l. 3. C. de fructib. & lit. expenſ. l. minoribus 6. ſupr. de minor.* Hanc verò rationem quæ & iuris & æquitatis eſt non diluit ratio Proculi. Sic mutatur Caius in *l. liberum 9. ſupr. de religioſ.* quare conſtare videatur, actionem de qua ibi tractatur, neque heredi, neque in heredem dari, cùm tamen meram rei perſecutionem contineat: præualuit tamen in praxi ſententia Proculi, ſi Paulo credimus. Id enim eſt quòd ille ait hoc iure nos vti.

4 ¶ Non tantùm autem quiuis creditor cum venditore ex antè geſto agere poteſt, ſed & ipſe emptor, idque & Iuliano videtur, quamuis & deducere ipſe poteſt aduerſus alium agentem, dum tamen id, quod apud ſe habet, computet,

Ad §. 4. Non tantùm autem.

Rat. dvb. Emptor ſerui cuius nomine competit actio de peculio, tenetur ipſe de creditoribus, tanquam nouus dominus, & quidem actione perpetua, cùm tamen venditor non teneatur niſi annali & priuilegiaria ex edicto Prætoris, de quo in *l. 1. infr. tit. prox.* ergo non magis permittendum eſt emptori, vt agat de peculio contra venditorem, intra annum, quam venditori vt agat contra emptorem, quod ei vtique non licet *l. & ancillarum 27. §. ſed ipſi qui vendiderit & ſeq. ſupr.* & quemadmodum is qui vindicat eam rem de cuius euictione tenetur, doli mali exceptione repellitur ratione illa quod ipſe de euictione teneatur *l. vindicantem 17. de euict.* ita & eâdem doli exceptione ſummouendus videtur emptor qui de peculio agit contra venditorem tanquam creditor, cùm ab aliis creditoribus poſſit ipſe eadem de peculio actione conueniri, quaſi contra ſeipſum agere primùm debeat, & ex peculio quod apud apud eum ſeruus habet ſoluere, antequam venditorem inquietet: nulla enim ratio eſt, vt non ſit deterioris conditionis hic creditor qui cæteris creditoribus de peculio tenetur, quàm cæteri creditores qui de peculio agere tantùm, non etiam conueniri poſſunt.

Dec. In venditorem ſerui datur ex edicto Prætoris actio de peculio intra annum creditoribus omnibus peculiaribus quibus ante venditionem tenebatur *d. l. & ancillarum 27. §. in venditorem ſupr. & tot. tit. prox. infr.* atquin is qui emit ſeruum fuerat ante venditionem ex creditoribus, neque per emptionem deſiit eſſe creditor: ergo aliorum creditorum exemplo ſaluam retinet contra venditorem ſuam de peculio actionem: nec par ratio eſt venditoris volentis ſimiliter agere de peculio contra eum ipſum cui vendidit, cùm debeat ſibi imputare cur non ſibi priùs ſoluerit, aut ſeruum vendiderit ea lege, vt ſibi debitum ab emptore ſolueretur, vt diximus ad *d. §. ſed ſi ipſe vendiderit*, nec quod emptor hic quoque cæteris creditoribus teneatur, ad rem facit: ſufficit enim ad excludendam doli exceptionem, vt non poſſit emptor à venditore ipſo conueniri: nam ſi dolo non facit qui ab aliquo id petit quod redditurus ſit alteri *l. ſi ſocer 44. §. Lucius infr. ſolut. matr.* quantò minùs dolo faciet emptor qui petit à venditore, id quod nec ipſi venditori nec alij vlli ex creditoribus redditurus ſit, licèt cæteris creditoribus de peculio ſit obligatus? Planè quæ ratio emptorem obligat vt aliis creditoribus peculiaris reſpondere teneatur, eadem facie vt ſibi quoque primùm ſoluere debeat ex peculio quod habet ſi ab iis conueniatur, deducendo quidem id quod ſibi debetur aduerſus alium quemlibet agentem, ſed ita tamen vt prius computet in deductione illa peculium quod apud ſe habet: ſic enim locus hic intelligi debet, non ita vt agens emptor de peculio contra venditorem computare priùs debeat quod apud ſe habet ex peculio ſerui, nec niſi de reſiduo agere poſſit contra venditorem: ita enim fieret vt contra ſe priùs agere videretur, atque ita ſibi adimere electionem quam habent creditores cæteri an agere malint cum venditore, quàm cum emptore *l. ſi noxali 11. § pen. ſupr.* itaque poſtrema illa verba huius §. *dum tamen id quod apud ſe habet, computet*, referenda ſunt & reſtringenda ad proximam illam præcedentem clauſulam, *quamuis & deducere ipſe poteſt aduerſus alium agentem*, non ad primam huius §. ſententiam, quæ eſt de danda emptori actione de peculio aduerſus venditorem: benè autem Paulus, poſſe quemuis creditorem ex antegeſto agere contra venditorem, id eſt, ex eo quod ante venditorem geſtum fuit, quia de contractibus à ſeruo vendito poſt venditionem factis nulla ratio eſt vt venditor quoque teneatur, ſed ſolus emptor, tanquam nouus, & ſolus dominus.

5 ¶ Si ſeruus, deducto peculio, venditus ſit: procedit, vt venditor & deductione vti poſſit, &, ſi poſt venditionem cœperit aliquid venditori ſeruus debere non minuit peculia: quia non domino debet.

Ad §. 5. Si ſeruus.

Rat. dvb. Cùm dominus ſeruum ſuum deducto peculio vendidit, atque ita obſtrinxit ſe creditoribus peculiariis, vt ab iis de peculio adhuc intra annum conueniri poſſit [hic enim caſus eſt in quo Prætor annalem actionem indulſit contra venditorem, de qua in

l.1.infr.tit.prox. non etiam ſi ſeruus cum peculio venditus ſit *l.ſi noxali 11.§.vlt.ſupr.*] id egit procuIdubio vt conuentus à creditoribus peculiaribus deducere poſſet ex peculio quicquid ſibi deberetur: cùm id quod debetur domino, ne quidem in peculio eſſe intelligatur *l.ſed ſi damnum 9.§.præterea ſupr.* ergo etiamſi poſt venditionem aliquam pecuniam huic ſeruo crediderit, id quoque poterit deducere ex peculio quod adhuc penes ſe habet, eiuſdem vt videtur conuentionis poteſtate qua peculium ipſum ſibi excepit. Fieri enim poteſt vt facilior fuerit ad credendam ſeruo pecuniam ob id quòd exiſtimauerit quamdiu penes ſe peculium haberet, tamdiu quoque habiturum ſe vnde pecuniam ſibi debitam retinere poſſet, ac ſibi ſoluere.

Dec. Ea demùm pecunia in actione de peculio deducitur quæ domino debetur *l.5.§.vlt. l. ſed ſi damnum 9.§.peculium & ſeqq.l.ſed ſi duo 15.in fin.* atqui pecunia poſt venditionem ſeruo vendito per venditorem credita nunquam debita fuit domino, quia venditor eo crediti tempore iam dominus eſſe deſierat: non ergo poteſt deducere quod poſt venditionem credidit, nec tale creditum minuere peculium potuit. Idque nimirum eſt quod Africanus ait in *l. depoſui 38. §. vltim.ſupr.* onus eius peculij quod apud venditorem remanſit ad poſterioris temporis contractus non pertinere.

6 ¶ Quæ diximus in emptore, & venditore, eadem ſunt, & ſi alio quouis genere, dominium mutatum ſit: vt legato, dotis datione, quia, quaſi patrimonium liberi hominis, peculium ſerui intelligitur, vbicunque eſſet.

Ad §.vlt. Quæ diximus.

Rat. dvb. In pleriſque iuris partibus longè alia ratio eſt hominis venditi, alia legati, alia denique in dotem dati: qui enim venditur, is propriè alienatur à venditore, qui verò legatur, potiùs à lege alienatur quàm ab homine: lex enim illa eſt quæ facit vt res legata ſcilicet per vindicationem, tam citò ſit legatarij quàm heredis res ſingulæ *l.legatum 80. de legat. 3.* qui autem datus eſt in dotem, licèt in mariti dominium tranſierit, adhuc tamen aliquo modo eſt vxoris propter ſpem reſtitutionis in caſum ſoluti quãdocunque & quomodocunque matrimonij *l.quamuis 75.infr. de iur. dot.l.in rebus C.eod.* non ergo quæcunque in ſuperioribus dictæ ſunt de emptore & venditore, tam facilè trahendæ ſunt ad legatarium aut ad maritum, cui ſeruus in dotem datus eſt.

Dec. Prætor in edicto de quo *infr. tit.prox.* locutus eſt de ſeruo alienato: alienationis verò nomen latiùs patet quàm venditionis & emptionis, tametſi lex 12. tabul. aliquando emptionis nomine complexa ſit omnem alienationem, vt Pomponius refert in *l. ſtatuliberi à cæteris 29.ad fin. infr. de ſtatulib.* alienationem enim cùm diximus omnem actum ſignificamus per quem dominium transfertur *l. 5. C. de fund.dotal.l.ſi fundum 16.inf eod.ill.tit.l.alienationis 28.de verb. ſignific.* atqui dominium transfertur per legatum non minùs quàm per venditionem à domino factam *d. l. legatum 80. de leg.2.l.à Titio 64. ad fin. de furt.* imò tantò magis quod ex cauſa venditionis traditio omnimodo requiritur ad dominium transferendum, itémque vt precium ſolutum ſit aut aliter eo nomine ſatisfactum *l. quod vendidi 19. de contr. empt. §. vendita Inſtit. de rer.diuiſ.* in legato autem nulla traditio requiritur, quia ſufficit ſola authoritas legis *l.1. & 2.ſupr.de Public. in rem act.* lex enim vnus eſt ex modis transferendi dominij iure Quiritium non minùs quàm traditio, vt Vlp. ſcribit in *Fragment.tit.19.de acquiſit. rer.* ex cauſa verò dotis æquè dominium transfertur in maritum ſaltem bonitarium *d.l.quamuis*, quia dos datur eo voto, vt perpetuò remaneat penes maritum propter liberos qui ex matrimonio ſperantur *l. 1.eod.tit.de iur.dot.* nihil ergo intereſt an ex his aliiſve huiuſmodi cauſis, an ex venditione mutatum ſit dominium, quoties quæritur de peculio, & de actione annali contra eum danda, qui dominus anteà fuit *l.1.§.in alienatione & ſeq.infr.tit.prox.* vbi additur idem eſſe in ſeruo quoque donato & permutato, quia ex his etiam cauſis cùm donatio per traditionem fit, dominium in donatarium, & in permutantem transferri nemo ambigit *l. traditio 20. iunct.l. numquam nuda 31.infr. de acquirend. rer. domin. leg. 1. & paſſ.de donat.leg. 5. de rer. permutation.* ideò autem his omnibus idem iuris eſt quantum ad annalem actionem de peculio, quæ in alienatorem intra annum datur, quia quaſi patrimonium liberi hominis peculium eſſe intelligitur vbicunque ſit, vt Paulus hic ſcribit, & nos iam ſæpiùs monuimus ex *l.hinc quæritur 59.§.1.l. ſi ex duobus 23.in fine princ.ſupr.*

48. Idem libro 17. ad Plautium.

Libera peculij adminiſtratio non permanet neque in fugitiuo, neque in ſubrepto, neque in eo, de quo neſciat quis, an mortuus ſit.

Ad l. Libera 48.

Rat. dvb. Licèt fieri nequeat, vt prudens paterfamilias liberam det peculij adminiſtrationem ſeruo fugitiuo, aut quem aliquis ſubripuerit, aut de quo neſciat ille an viuus ſit an mortuus, non tamen bona conſecutio eſt, vt libera peculij adminiſtratio ſemel conceſſa cenſeri debeat reuocata ob hoc ſolùm quod ex ſupradictis tale quid ſuperuenerit, præſertim cùm liberam peculij adminiſtrationem nemo habeat niſi cui ea ſpecialiter conceſſa eſt *l. quam Tuberonis 7. §. 1.ſupr.* Quæ verò ſpecialiter conceſſa ſunt ea tantò difficiliùs adimi poſſint, & ſpecialem quoque reuocationem exigunt, vt vnumquodque diſſoluatur eo modo quo colligatum eſt, ex *vulg.regula l. nihil tam naturale 35. de reg iur.l. prout 80.de ſolut.* quò etiam referri poteſt tritum illud noſtrorum brocardicum, multa facta tenere quæ fieri prohibentur ex *l. patre furioſo 8. ſupr. de his qui ſui vel alien. iur. ſunt.* nam etſi quis ante furorem peculium, & liberam quoque ſi voles eius adminiſtrationem ſeruo conceſſerit, non ideò quòd in furorem poſteà inciderit reuocata conceſſio eſſe intelligitur *d.l. quam Tuberonis §. 1.* vbi diximus, imputari ſiquidem domino poteſt cur his caſibus peculium, liberámque eius adminiſtrationem non ademerit: quod enim non mutatur, cur ſtare prohibeatur? inquit *l. ſancimus 27. C.de teſtam.*

Dec. In conceſſione, promiſſione, ac diſpoſitione ferè qualibet ſubintelligitur ſemper clauſula *rebus ſic ſtantibus*, ne alioquin facilè in captionem incidant, qui contraxerunt *l.cùm quis 38. in princ. l. ſi cùm Cornelius 82.ad fin. infr. de ſolut.* Generale enim eſt, vt quæ de nouo emergunt, ſemper nouo indigeant auxilio *l. de ætate 11.§.ex cauſa ſupr.de interrog.in iur.faciend.* Longéque aliud eſt ſi in furorem incidat is qui peculium, aut liberam peculij adminiſtrationem conceſſit: aliud verò ſi is cui conceſſio facta eſt, priore caſu nulla

cauſa

cauſa eſt reuocandæ conceſſionis quæ ab initio benè facta tamdiu durare debet, quamdiu reuocata non eſt ab eo qui eius reuocandæ ius habeat, *d. l. quam Tuberonis* §. 1. poſteriore verò ſecus eſt ob nouum & inopinatum caſum, de quo conceſſionis tempore cogitatum videri non poteſt, neque cogitari probabiliter potuit: quis enim tam ſtultus, vt furioſo ſeruo liberam peculij adminiſtrationem fuerit conceſſurus? aut fugitiuo qui ſicut ſui ipſius furtum facit domino quantum poteſt *l. 1. C. de ſeruis fugit.* cæterarum quoque rerum domini poſſeſſionem interuerteret ſi poſſet *l. rem quæ nobis 15. in fin. de acquir. poſſ.* aut ſeruo ſubrepto, qui iam in alterius quodammodo poteſtate & arbitrio ſit, aut ei denique de quo neſciatur an viuus ſit, an mortuus? nec eſt quod quis imputet domino, cur ſeruo quem in eiuſmodi ſtatu eſſe ſciuit, peculium non ademerit nedum liberam peculij adminiſtrationem. Fieri namque facilè poteſt, vt ſeruo fortaſſis in prouincia longè agente tale quid ei accidat quod non niſi poſt longum tempus dominus reſciat: quo toto medio tempore multa facere ac ſtruere ſeruus poſſet in necem & perniciem domini, ſi non ipſo iure reuocatio illa facta intelligeretur à quo tempore, ſeruus aut furere aut fugitiuus vel ſubreptus eſſe cœpiſſet, aut incertum eſſe an viueret, nécne. Benè igitur Paulus ait liberam peculij adminiſtrationem in huiuſmodi ſeruo non permanere, quamuis peculium, ipſum non idcirco ademptum videatur: non enim peculij, ſed adminiſtrationis, præſertim liberæ conceſſio illa eſt quæ irrogare domino damnum poteſt. Quod eò pertinet, vt ſi idem hic ſeruus depoſita fortaſſe nequitia ſeruilis ingenij ad meliores mores redierit ac in domini poteſtatem aut ſi de furis qui eum ſubripuerat manu euaſerit, hoc ipſo liberam peculij adminiſtrationem quam contrario facto amiſerat, recuperet, nec noua indigeat conceſſione, non magis quàm in ſpecie *d. l. quam Tuberonis* §. 1. idémque multò magis iuris eſt, ſi dominus ſeruum quem mortuum audierat viuum eſſe reſcierit: ideò autem liberæ adminiſtrationis reuocatio hæc tacita non tantùm vtilis, ſed etiam neceſſaria eſt, quia is qui habet liberam peculij adminiſtrationem ſiue filiusfamilias ſiue ſeruus ſit, multa facere poteſt quæ non poſſet ſi non haberet, quale illud eſt inter cætera, vt etiam alienare poſſit *l. ſi conuenerit 18. §. vlt. & l. ſeq. ſupr. de pignor. act.* ſic & in procuratore diſtinguimus etiam qui totorum bonorum procurator ſit, an liberam habeat bonorum adminiſtrationem, nécne, vt ſciamus an plus minúſve mandato contineat ut *l. procurator cui 58. & ſeqq. l. procurator totorum 63.* vbi diximus *ſupr. de procurat.*

1 ¶ Cui peculij adminiſtratio data eſt, delegare debitorem ſuum poteſt.

Ad §. 1. Cui peculij.

Rat. dvb. Qui in noſtra poteſtate ſunt ſolutionem quidem noſtro nomine accipere interdum poſſunt, ſed nouare obligationem non poſſunt, *l. non ideò 25. infr. de nouat.* atqui omnis delegatio nouatio eſt, & ſpecies nouationis præcipua ſiue per ſtipulationem fiat, ſiue per conteſtationem litis, cùm delegare nihil aliud ſit quàm vice ſua reum alium conſtituere *l. delegare 11. & paſſ. eod. tit. l. vlt. C. eod.* ergo delegare debitorem ſeruus non poteſt nec ſi peculij adminiſtrationem habeat ſicuti nec donare *l. contra 28. §. vlt. ſupr. de pact.*

Dec. Is cui peculij adminiſtratio præſertim libera permiſſa eſt ſiue filiusfamilias ſit, ſiue ſeruus, omnia facere poteſt, quæ facere poſſet ille ipſe qui peculij adminiſtrationem conceſſit, niſi quod non habet ius donandi, quia donare perdere eſt *d. l. contra §. vlt. l. filiusfamilias 7. infr. de donat.* habet ergo etiam ius nouandi, ſed peculiaria debita duntaxat non alia, maximè ſi eti meliorem ſuam conditionem faciant, quanquam nec aliud eſt, etiamſi qua in re circa peculium faciant deteriorem, dummodo citra fraudem quæ ab omni mandato & conceſſione ſemper excluſa eſſe intelligitur *l. creditor 60. §. vltim. infr. mandat.* indiſtinctè enim & generaliter vera hæc propoſitio eſt, ſi ipſi ſtipulati ſint: nam ſi alium iubeant ſtipulari, adhibenda diſtinctio eſt an animo donandi id fecerint, an vt ipſi filio vel ſeruo negotium gererent, quo caſu etiam actio mandati peculio acquiritur, vt eleganter Caius tractat in *l. vltim. de nouat.* multò igitur magis permittetur ei cui libera peculij adminiſtratio conceſſa eſt delegare debitorem, cùm delegatio ſolutionis vim obtineat, *l eg. quamuis, 8. §. interdum infr. ad SC. Vellejan.* Nemo autem ambigat quin generali mandato cum adminiſtratione libera contineatur mandatum ſoluendi creditoribus, *l. ſed & id quoque 59. ſupr. de procur.* Cùm verò is qui reum delegat hoc ipſo alienet & amittat debitorem, *§. præterea Inſt quibus mod. tollit. oblig.* intelligimus locum hunc intelligendum eſſe, non de quolibet habente adminiſtrationem peculij, ſed de eo tantùm qui liberam habeat, de quo Paulus initio huius legis: nam nec alius poteſt alienare res peculiares quàm cui libera peculij adminiſtratio conceſſa eſt *l. ſi conuenerit 18. §. vlt. & l. ſeq. ſupr. de pignor. act.* Eodémque modo accipienda mihi videtur, *l. vlt. de nouat.* & quotquot aliæ loquuntur de peculij adminiſtratione ſpecialiter conceſſa: vix enim eſt, vt ſpecialiter concedatur, quin libera concedatur.

49. Pomponivs libro 4. ad Quintum Mucium.

NOn ſolùm id peculium eſt, quod dominus ſeruo conceſſit: verùm id quoque, quod ignorante quidem eo acquiſitum ſit, tamen, ſi reſciſſet, paſſurus erat eſſe in peculio.

Ad l. Non ſolum 49.

Rat. dvb. Peculium pendet ex domini conſtitutione & conſtituentis voluntate *l. quam Tuberonis 7. §. 1. ſup.* & id demùm peculij eſt quod dominus ipſe ſeparauerit, ſuam à ſerui ratione diſcernens *l. 4. eod.* ergo ſpeciali & expreſſa domini voluntate opus eſt, vt aliquid fiat peculij, nec tacita quæ ex ſola patientia inducitur, poteſt ſufficere.

Dec. Multùm intereſt an de conſtituendo peculio agatur, an de augendo, conſtitui quidem & incipere non poteſt ſine expreſſa domini voluntate quæ ſcientiam comitem ſemper habet, ſed augeri facilè poteſt etiam domino ignorante, non ſolùm, quia ſui natura acceſſiones & deceſſiones recipit *l. ſi ex duobus 32. §. 1. & l. peculium naſcitur 40. ſupr.* ſed etiam, quia tale quid poſſit acquiri à filiofamilias, vel à ſeruo, quod pater aut dominus ſi reſciuiſſet, paſſurus fuiſſet eſſe in peculio, quod ex natura & qualitate tam rei acquiſitæ quàm filiifamilias aut ſerui peculium habentis dignoſci facilè poteſt, & ſanè voluntates ac conceſſiones omnes, præſertim quæ ſunt fauorabiles & publicè priuatímque vtiles, qualis eſt conceſſio peculij, adiuuandæ ſunt fauorabili interpretatione ex eo quod veriſimile eſt concedentem voluiſſe, aut uoliturum fuiſſe, ſi præuidiſſet id quod accidit, aut poſt euentum reſciuiſſet, vel ob id maximè, vt hoc ipſo inuitentur,

Digitized by Google

& filijſfamilias & ſerui ad acquirendum etiam ignorantibus parentibus, aut dominis, peculij ſui locupletandi gratia quod ipſi quoque, quaſi proprium patrimonium ſuum intuentur: nec nouum eſt, vt tacitæ voluntatis eadem ratio ſit quæ expreſſæ *l. 3. ſupr. de reb. credit.* & vt ſcientia cum patientia vim habeat tacitæ conuentionis *l. qui patitur 18. inf. mandat.* ſed non videtur paſſus qui ignorauit, aut qui etiamſi videat & ſciat, tamen pro ignorante habetur, vt pupillus *l. in eo 110. § pupillus de reg. iur. l. 1. C. de falſ. monet. Iunge d. l. quam Tuberonis 7. §. ſcire autem*, & quæ ibi ſcripſimus *ſupr. hoc tit.*

1 ¶ Si ignorante me, ſeruus meus negotia mea adminiſtrauerit: tantidem debitor mihi intelligetur, quanti tenebitur, ſi liber negotia mea adminiſtraſſet.

Ad §. 1. Si ignorante me.

RAT. DVB. Negotiorum geſtio non obligat iure Prætorio, niſi vt qui aliena negotia ignorante domino geſſit, & agere & conueniri poſſit actione negotiorum geſtorum, quæ ob id tantum à Prætore comparata eſt *l. 1. & 2. & paſſ. ſup. de negot. geſt.* Atqui nihil tale tractari poteſt qui nec actione negotiorum geſtorum, nec alia vlla vel agere vel conueniri poteſt *l. ſeruus 6. C. de iudic. l. cum ſeruo 107. de regul. iur.* Ergo ſi me ignorante ſeruus meus negotia mea adminiſtrauerit, non ideo tamen debitor meus intelligi poterit, vt tanti teneatur quanti teneretur ſi liber adminiſtraſſet: & ad quid prodeſſet dicere teneri cùm negotiorum geſtorum actio neque ei neque contra eum competere poſſit? vt diximus: neque verò aliud remedium videtur ſupereſſe domino cuius negotia ſeruus malè adminiſtrauit niſi vt eum dominus conueniat domi, quomodo loquitur *l. vlt. C. an ſeruus pro ſuo fact. poſt manum. teneat.* Nam nec ſi ſeruus hic manumiſſus fuerit, ex antegeſto tamen poterit vnquam conueniri *l. cum actum 17. ſupr. de neg. geſt. l. 1. & tot. ill. tit. An ſeruus pro ſuo fact.*

DEC. Aliud eſt negotiorum geſtio, & quæ ex ea geſtione naſcitur obligatio, aliud verò negotiorum geſtorum actio. Negotiorum geſtorum actionem induxit Prætor, at non etiam negotiorum geſtorum obligationem quæ ex ipſa geſtione naſcitur, quæ tota facti eſt & ex qua non dubitatur, quin & naturalis obligatio naſcatur ſolo facto & ſola geſtione, itémque poſt edictum Prætoris, etiam honoraria: proinde ſi ſeruus meus ignorante me negotia mea malè geſſerit, obligatur mihi naturaliter, quamuis non iure honorario, quia non minus prætorio quàm iure ciuili ſerui pro nullis cõputantur *l. qui teſtamento 10. §. ſeruus inf. qui teſt. fac. poſſ.* ſed iure naturali nulla inter eos & liberos homines differentia eſt *l. quod attinet 32. de regul. iur.* Et vt debitor ſeruus domino, vel dominus ſeruo intelligatur computandum eſt ex cauſa ciuili, vt ſubiicitur in §. *ſeq.* Vbi cauſam ciuilem generaliùs eam intellige quæ comprehendat etiam honorariam, quomodo iuris ciuilis generaliter ſumpti appellatione etiam ius Prætorium continetur *§. conſtat autem Inſtit. de iur. natur. gent. & ciuil.* Iure autem honorario liber homo qui negotia mea ignorante me malè geſſiſſet, vtique obligaretur mihi, & actione negotiorum geſtorum teneretur quanti ob malam geſtionem mea intereſſet *d. l. 1. 2. & paſſ. de negot. geſt. l. ſi quis abſentis 5. de oblig. & act.* Ergo & tantidem ſeruus meus debitor mihi eſſe intelligetur, nec inutilis hic tractatus eſt, quamuis ſeruus qui negotia mea geſſit, neque agere poſſit, neque conueniri: proderit enim ſi ſeruus hic peculium habebit vt ſciatur quid & quantum deducere dominus ex peculio debeat tanquam creditor cum de peculio conuenietur, & quid peculio imputare ſi ex vtili geſtione ſerui debitor fuerit ipſe conſtitutus ſecundum ea quæ diximus ad *l. quam Tuberonis 7. §. ſed & id quod*, & ad *l. ſed ſi damnum 9. §. peculium & ſeq. & alibi ſæpè ſupr.* Et ita hic §. iuxta tituli huius tractatum intelligi debet.

2 ¶ Vt debitor vel ſeruus domino, vel dominus ſeruo intelligatur: ex cauſa ciuili computandum eſt. ideóque ſi dominus in rationes ſuas referat, ſe debere ſeruo ſuo, cùm omnino neque mutuum acceperit, neque vlla cauſa præceſſerit debendi: nuda ratio non facit eum debitorem.

Ad §. vlt. Vt debitor.

RAT. DVB. Nec ſeruus quicquam debere poteſt, nec ei à domino deberi, ſed cùm eo verbo abutimur factum magis demonſtramus quàm ad ius ciuile referimus obligationem *l. nec ſeruus 41. ſupr. hoc tit.* Ergo vt debitor ſeruus domino, vel dominus ſeruo eſſe intelligatur ex cauſa ciuili computari non poteſt. Quid enim habet commune ius ciuile cum naturali obligatione, quæ ex ſolo iure gentium æſtimatur? *l. cum amplius 84. §. is natura debet. de regul. iur.*

DEC. Naturalis obligatio ex facto quidem æſtimanda eſt, ſed non ex facto quolibet, at ex eo duntaxat quod cauſam aliquam habeat iuſtam & ciuilem, id eſt eiuſmodi quæ inter perſonas capaces obligationis ciuilis inuicem contrahendæ poſſet ciuilem quoque obligationem inducere: hic enim huius propoſitionis ſenſus eſt, vt exemplum quod ſubiicitur, demonſtrat. Nam ſi dominus in rationes ſuas referat debere ſe ſeruo ſuo decem, cùm tamen omnino neque mutuum acceperit, neque vlla alia debendi cauſa præceſſerit ex qua ciuiliter alij obligari poſſet, nuda ratio non faciet dominum debitorem ne quidem naturaliter, quia nec erga alium faceret eum debitorem ciuiliter *l. nuda ratio 26. infr. de donat. l. ſi peculium 6. §. pen. ante finem infr. de pecul. legat.* Sic dicimus nihil tam naturale eſſe quàm voluntatem domini res ſuas in alium transferre volentis ratam haberi *l. quaratione 9. §. hæ quoque res de acquir. rer. domin.* quia traditio modus eſt non tantum iuris Quiritium, ſed etiam iuris gentium ad transferendum dominium. *l. in rem 23. ſupr. de rei vindic. Iunct. §. per traditionem Inſtit. de rer. diuiſ.* Et tamen nudam traditionem non transferre dominium ne quidem iuris gentium, niſi præcedat cauſa iuſta, & quæ ſit habilis ad dominium transferendum *l. numquam nuda traditio 31. de acquir. rer. domin.* Ex quo intelligimus quantopere ſoleant noſtri errare interpretes, qui tam multis caſibus adeò faciles ſunt ad inducendam obligationem naturalem ex ea cauſa ex qua numquam ciuilis induceretur, vtpota ex teſtamento minus ſolemni de quo diximus ad *l. 1. & ad l. fideicommiſſum 62. ſupr. de condict. indeb.* Etſi enim non negamus longè facilius induci naturalem obligationem quàm ciuilem, vt in ipſa quoque huius §. ſpecie apparet: cauſam tamen aliquam ſubeſſe ſemper neceſſe eſt, quæ ſaltem aliquo caſu & inter aliquas perſonas poſſet ſufficere, vt ciuilis quoque obligatio induceretur: ſunt enim modi quidam contrahendæ obligationis etiã naturalis perinde ac ciuilis, inter quos nuda hominis voluntas non eſt, vt hic locus omnium optimè probat quantum ad obligationem naturalem. Nec quod dominus nuda etiam voluntate liberare ſeruum ſuum poteſt à naturali obligatione & peculium ei adimere. *l. 4. §. 1. l. non ſtatim 8. & d. l. quam Tuberonis 9. ſed & id quod ſupr.* facere debet, vt nuda etiam voluntate poſſit ſe facere ſerui ſui debitorem: hoc enim difficilius eſt, vt pluribus docuimus ad *d. l. 4. §. 1. ſupr. hoc tit*

50. PAPINIANVS libro 9. Quæſtionum.

EO tempore, quo in peculio nihil eſt, pater latitat: in bonorum poſſeſſionem, eius rei ſeruandæ cauſa mitti non poſſum, qui de peculio cum eo acturus ſum: quia non fraudationis cauſa latitat, qui, ſi iudicium acciperet, abſolui deberet. nec ad rem pertinet, quod fieri poteſt, vt damnatio ſequatur. nam & ſi in diem vel ſub conditione debeatur; fraudationis cauſa non videtur latitare: tametſi poteſt iudicis iniuria condemnari. Sed fideiuſſorem datum eo tempore quo nihil in peculio eſt, teneri putat Iulianus, quoniam fideiuſſor futuræ quoque actionis accipi poſſit: ſi tamen ſic acceptus eſt.

Ad l. Eo tempore 50.

RAT. DVB. In poſſeſſionem bonorum debitoris rei ſeruandæ cauſa mitti ſolet creditor quoties debitor latitat, ſi modò conſtet ita eſſe illum debitorem vt actione aliqua poſſit conueniri, & fraudationis cauſa latitare ne vocari in ius poſſit *leg. Fulcinius 6. §. 1. & ſeq. & §. ſi in diem infr. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* Nam cùm omnium actionum inſtituendarum principium ab ea parte edicti proficiſcatur quæ eſt de in ius vocando *§. omnium Inſtit. de pœn. temer. litig.* certum eſt fieri non poſſe vt actione vlla conueniatur qui per abſentiam & latitationem ſuam facit ne prebendi, & in ius vocari & obtorto collo, vt Plautus dicebat, rapi poſſit. Fiebat enim vocatio per prehenſionem, vt ſæpius docuimus, præſertim ad *tit. de in ius vocand.* Atqui pater ex contractu filij conueniri poteſt de peculio, non ſolùm ſi quid in peculio ſit, ſed etiam ſi nihil ſit tempore litis conteſtatæ. Non enim ob id minùs tenet actio de peculio, adeò vt ex ea ſequi poſſit condemnatio, ſi modò tempore rei iudicandæ in peculio aliquid inueniatur *l. quæſitum 30. ſupr. hoc tit. l. cùm fideiubeat 35. infr. de fideiuſ.* Ergo & hoc caſu ſi pater latitet quamuis ante inſtitutam actionem (nemo enim accepto iam iudicio & dictata actione latitare poteſt) mittendus eſt creditor in poſſeſſionem bonorum patris, perinde ac ſi iam eo tempore aliquid in peculio eſſet. Eóque iure nos vti Vlpianus ait in *d. l. Fulcinius §. ſi quis actione quib. ex cauſ. in poſſ. eat.*

DEC. Non fit miſſio in poſſeſſionem, niſi hæc tria concurrant, vt verus ſit debitor qui latitat *d. §. ſi in diem*, vt verè latitet, & vt in fraudem creditorum latitet, in fraudem, inquam, non conſilio tantùm, & propoſito, ſed re etiam *d. l. Fulcinius §. 1. & ſeq.* Atqui pater qui ex contractu filij debitor eſt actione de peculio, quamuis verè debitor ſit & verè latitet, illo etiam tempore quo nihil penitus eſt in peculio, ita vt conueniri poſſit actione de peculio, & ſi conuentus eſſet actio vtique teneret, fieri tamen non poteſt vt eo tempore creditores ſuos fraudet, contra quos ſi iudicium acciperet abſolui omnimodo deberet: actio enim illa de peculio, licèt interim teneat ipſo iure, vt diximus, inutilis tamen & inefficax eſt quandiu nihil eſt in peculio *l. ſeruus tuus 20. ſupr. de dolo l. depoſiti 38. in princip. ſupr.* Adeò vt nec onerandus ſit dominus cautione vlla pro futuro incremento peculij, quod poteſt accidere, quia verum eſt interim nihil eum debere *l. quoties 47. §. vltim. ſupr.* vbi diximus: ergo nec interim mittendus eſt creditor in bonorum poſſeſſionem patris tanquam in creditorum fraudem latitantis. Atque ita Papinianus hîc concludit, ad cuius rationem planè non video quid ab Vlpiano reſponderi poſſit: in hac enim quæſtione diſſenſiſſe Vlpianum à Papiniano non dubito, & Vlpiani tamen ſententiam compoſitoribus magis placuiſſe, ſiue Vlpiani, ſiue Compoſitorum eſſe velis, quod ſcriptum eſt in *d. §. ſi quis actione*, hoc iure nos vti, vt creditor in poſſeſſionem bonorum patris mitti poſſit. Vlpianus nihil aliud inſpiciendum putauit, niſi an pater conueniri poſſit latitationis tempore, & an ſi tùm cõuentus eſſet actio de peculio teneret vt conſtat ex verbis *dicti §. ſi quis actione iunct. praeced. §. ſi in diem.* At Papinianus multò ſubtiliùs, ni fallor, id maximè intuendum putat, an actio illa de peculio quam fatetur tenere, talis ſit, vt ex ea poſſet ſequi condemnatio inſpecto tempore latitationis eo tempore quo ſi iudicium acciperet abſolui deberet. Vlpianus actionem hanc de peculio quæ iam competit, & impetrata teneret, habet pro actione præſenti ac proinde quæ debitum aliquod præſupponat, quia tenet. Papinianus verò eam reſpicit tanquam futuram, quia hodie inutilis, & efficax eſſet, quia ſecundum præſentem ſtatum peculij nulla poteſt ex ea ſequi condemnatio, vt ex ſequentibus illis Papiniani verbis apparet, *quoniam fideiuſſor futuræ quoque actionis accipi poſſit.* Denique Vlpianus intuetur id quod eſſe poteſt, & accidere, Papinianus verò id tantum quod eſt, non quaſi rationem illam Vlpiani non viderit, vt ſuſpicari audet Cuiacius, exiſtimans non aliud reſponſurum fuiſſe Papinianum, quàm Vlpianum, ſi quis ei rationem Vlpiani obieciſſet (quod ferre certè non poſſum qui video ea ratione Papinianum ſummæ imperitiæ vel ſaltem inertiæ reum fieri, ne addam, improbitatis, ſi aut obiectionem Vlpiani non vidit, aut ſi vidit attamen contra eam obiectionem reſponderit quam nulla ſubtilitate vel arte diluere potuerit), ſed quia vidit & credidit malam, nulliuſque momenti rationem eſſe. Quid enim aliud, obſecro, ſibi voluit cùm ita ſcripſit; *nec ad rem pertinet quod fieri poteſt vt damnatio ſequatur?* An non illud ipſum eſt quod ait Vlpianus pluribus verbis, Fieri poſſe vt ex huiuſmodi actione propoſita eo tempore quo nihil eſt in peculio poſſit ſequi condemnatio, non iniuria iudicis, vt malè addit Cuiacius, de quo nec Papinianus indicauit, ſed iuſta condemnatione quo tẽpore aliquid in peculio eſſe reperiatur. Nam neque Papinianus negat, quod ex Proculi primùm & Pegaſi ſententia tandem à cæteris quoque prudentibus receptum fuit, vt in actione de peculio ſi quæratur an aliquod ſit peculium, aut quantum ſit in peculio, rei iudicandæ tempus inſpici oporteat *d. l. quæſitum 30 in princip. ſupr.* cùm in cæteriſquoque actionibus ferè omnibus idem obtineat, vt diximus, ad illã legem. Sed negat hoc ſufficere, vt mutato rerum ſtatu, & adueniente aliquo peculio poſſit ſequi aliqua iuſta condemnatio ſi præſens ſtatus talis ſit vt non poſſit videri pater in fraudem creditorum latitare, quod contingit, quoties ſi eo tempore iudicium acciperet abſolui omni modo deberet. Nec enim quod actio tenet, facit vt eo minùs abſolui reus debeat, cùm non ex alia actione quàm quæ ipſo iure tenet, ſicuti condemnatio ita & abſolutio ſequi poſſit, ſiquidem is demùm poteſt abſoluere, qui poteſt & condemnare *l. 1. & 3. infr. de re iudic.* Proinde ratio hæc Papiniani, vt nemo non videt ſententiam & rationem Vlpiani manifeſtiſſimè conuincit. Reſpondet tamen Papinianus ad obiectionem Vlpiani ſpecialiùs, oſtenditque cùm de latitatione quæritur, & de mittendo creditore in poſſeſſionem bonorum debitoris ex cauſa latitationis, inſpiciendum eſſe quis rerum ſtatus ſit eo tempore, non quis ex poſtfacto eſſe poſſit. *Nam etſi in diem, inquit, vel ſub condicione debeatur fraudationis cauſa, non videtur latitare, tametſi poteſt iudicis iniuria condemnari.* Senſus eſt in poſſeſſionẽ bonorũ eius qui non niſi in diẽ

Digitized by Google

vel ſub conditione debeat non poſſe mitti creditorem, nec ſi latitet debitor, quia videri non poteſt fraudationis cauſa latitare, cùm adhuc conueniri non poſſit, nec magis ille qui in diem certam, quàm qui ſub conditione debet, vt fatetur Vlpianus ipſe in *d. l. Fulcinius §. ſi in diem*, quamuis qui in diem certam debitor eſt, iam verè debitor ſit, non etiam qui ſub conditione, *l. cedere diem 213. de verb. ſign.* Nempe quia non magis hic quàm ille conueniri interim vtiliter & iure poteſt, imò quòd magis eſt ſi quis verè debitor ſit & conueniri in effectu poſſit, ſi tamen exceptione aliqua tutus ſit per quam poſſit actionem elidere, non videbitur fraudationis cauſa latitare, nec miſſionem creditoris in poſſeſſionem bonorum ex ea cauſa pati cogeretur, eodem ipſo Vlpiano fatente in *d. §. ſi in idem in fin.* Hoc verò cur ita? Nimirum ratione illa, qua mouetur Papinianus: quia ſi eo tempore iudicium acciperet, abſolui omnino deberet propter exceptionem, & tamen fieri poſſet fortaſſe vt eam non opponeret ſiue per imperitiam, ſiue qua alia de cauſa perinde condemnaretur, & quidem iuſtè, ac ſi nullam exceptionem haberet. Nulla enim prodeſſe poteſt exceptio, ne quidem compenſationis, tametſi actionem elidat ipſo iure, quaſi vi factæ iam ſolutionis, ſi non opponatur. Nec enim aut diuinare aut ſupplere illam iudex poteſt vel debet, *l. vlt. C. de compenſat.* Idque eſt quod ait Paulus in *l. creditor 55. de verborum ſignificationib.* Eum qui exceptionem timet, licèt de temporali tantùm exceptione ibi loquatur non de perpetua, ſimilem eſſe conditionali creditori, quia fieri aliquo caſu poteſt, vt exceptio non opponatur, putà ſi eius oponendæ tempus prætererit. Denique exceptiones competunt ſub perpetua illa conditione tacita & quæ ex rei natura ineſt ſi opponantur. Proinde non faciunt quominus actio interim teneat, & tamen faciunt ne fraudationis cauſa latitare videatur debitor, qui exceptione aliqua ſiue perpetua ſiue temporali tutus eſt, *d. §. ſi in diem verſ. idem dicendum eſt.* Eadem nimirum ratione Papiniani, quia ſi nunc conueniretur, & iudicium acciperet, in ea cauſa eſſet, vt abſolui deberet, quamuis non oppoſita exceptione poſſet iuſtè, vt diximus, condemnari. Non ergo inſpiciendum eſt, quid euenire aliquo caſu poſſit: ſed ex præſenti ſtatu conſiderandum eſt quid iure fieri poſſit & debeat. Alioqui etſi in diem vel ſub conditione quis debitor ſit, quo caſu nullus condemnationis metus iuſtus ſubeſſe poteſt, æquè tamen dicendum erit adhuc poſſe hunc debitorem, ſi latitet etiam fraudationis cauſa latitare, cogendúmque pati pœnam miſſionis: quia fieri poteſt vt iniuria iudicis condemnetur. Nec eſt quod dicas cum Cuiacio non eſſe bonum argumentum: quia non ſit ſatis honeſtum rationem haberi eius quod iniuria iudicis poteſt contingere. Non enim eſt hic caſus ex eorum numero, qui ſemel tantùm aut bis nec niſi perrarò accidunt, quos *παραβαίνουσιν οἱ νομοθέται* Græci vocant: ſed qui ſæpiſſimè & paſſim, vt Cuiacius ipſe fateri cogitur, & conſtat ex tam multis iuris locis, in quibus frequentiſſimam videas fieri mentionem rei perperam iudicatæ per ſordes, aut imperitiam, aut gratiam, aut ambitionem iudicis, quæ omnia iniuriæ appellatione continentur, *l. ſi per imprudentiam 51. de euict. l. ſeruo, 65. §. cùm Prætor ad Senatuſconſultum Trebellianum, l. exceptione, 67. de fideiuſſ.* Quod ſi dicas iniquum eſſe, vt ob id quod debitor in diem vel ſub conditione per iniuriam iudicis condemnari poteſt, dicendus ſit, interim fraudationis cauſa latitare. Admittam equidem (nam & Papinianus ſine dubio habet hoc pro abſurdo:) ſed dicam pro Papiniano ex eo igitur apparere non eſſe ſpectandum, quid ex poſtfacto & rei iudicandæ tempore poſſit accidere. Sed quid iuris ſit in abſoluendo vel condemnando reo, tunc cùm miſſio in poſſeſſionem poſtulatur. An non enim multò facilius ſperari aut potiùs timeri poteſt, vt per iniuriam iudicis malè iudicetur; quàm vt aliquid eo tempore ſit in peculio quod hodie non ſit. Eſt enim caſus ille omnino aduentitius & ab extrinſeco, vt qui nihil hodie habet in peculio, habiturus tamen ſit eo tempore, quo res iudicabitur. Caſus autem iſti aduentitij non ſunt computandi inquit *l. Iulianus 6. infrà qui & à quibus manum. lib. non fiant.* At verò, vt per imperitiam aut aliam iniuriam iudicis malè iudicetur, tam frequens eſt in omnibus propemodum tribunalibus vt nihil ſit frequentius, nihil formidabilius, quid addam? nihil penè certius apud illos præſertim qui non ex legibus, ſed ex æquitate illa ſua cerebrina, ac planè equina liberum iudicandi, quomodo velint, non quomodo debeant, arbitrium ſibi adrogant. Bonum igitur eſt argumentum Papiniani ſumptum ab eo, quod ſæpiùs accidit, & quod addere pudet, à communiter accidentibus. Cùm ſententia iudicis reddita tantæ ſit authoritatis, quantæ eſt ſententia ritè rectéque lata *d. §. cùm Prætor*, nempe propter rerum iudicatarum authoritatem, vt ibi ſcriptum eſt, quam omni caſu ſaluam integrámque ſeruari intereſt, etiam reipublicæ, ne alioqui nullus litium finis futurus ſit, ſi poſt rem iudicatam quærendum adhuc ſit, aliter quàm per auxilium appellationis, an bene iuſtéque, an perperam & iniquè iudicatum ſit: in ſumma non patitur Papinian. vt quiſquam audiatur nullo iure litigans vel litigaturus ob id ſolùm quod fieri aliquo caſu poſſit, vt litigando ius acquiratur. Improba & execranda vilitigatorum vox illa eſt, litigando iura creſcere, aut quod indignius eſt, litigando ius acquiri, quam cùm apud me aliquando quidam vſurpaſſet. Itáne, inquam, litigas nullo iure, ob hoc tantùm, vt litigando ius acquiras? Iamiam igitur te condemnabo, priuſquàm ius aliud tibi acquiratur, ne poſſis negare te iure condemnatum. Ex hac verò Papiani ratiocinatione intelligimus eum non dubitaſſe quin is qui in diem vel ſub conditione creditor eſt, mitti non debeat in poſſeſſionem bonorum debitoris. Non quia is qui in diem certam vel ſub conditione promiſit, nondum ſit verè debitor (id enim de conditionali tantùm debitore dici poteſt, non de eo qui in diem certam promiſerit *d. l. cedere diem, l. in diem debitor 10. ſupr. de condict. indeb.*) ſed quia non magis ille qui in diem certam debitor eſt conueniri interim poteſt, quàm qui ſub conditione, quin cauſa cadat creditor, tanquam tempore plus petens, *l. vnic. §. vlt. ſup. quand. dies vſusfruct. legat. ced. l. 2. §. qui ita ſtipulatur, ſupr. de eo quod certo loco.* Vnde eſt quod nec compenſari interim poteſt, quod in diem debetur *l. quod in diem, 7. infr. de compenſat.* In eóque conſentit cum Papiniano Vlpianus in *d. §. ſi in diem*, licèt ibi non de miſſione in poſſeſſionem bonorum debitoris loquatur: ſed tantùm de venditione. Eadem enim miſſionis quæ venditionis ratio eſt, cùm in poſſeſſionem non alius mittendus ſit, quàm qui poteſt bona ex edicto vendere, vt Paulus ſcribit in *l. pen. §. vlt. eod. tit. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eat.* vbi hanc ob cauſam diſertè ſcribit creditorem conditionalem in poſſeſſionem non mitti. Quod cùm ita ſit, non poſſum ſatis intelligere aut concoquere, quod ex eodem Paulo ſcriptum legimus in *l. in poſſeſſionem 6. §. eod. tit.* in poſſeſſionem mitti ſolere creditorem, etſi ſub conditione pecunia ei promiſſa ſit. Quomodo enim mitti ſolet qui non mittitur? ſi Paulus ſcripſiſſet in *d. l. pen. §. vlt.* creditorem conditionalem mitti non debere, dici fortaſſe poſſet non eſſe iſta contraria; mitti quidem non debere, ſed mitti tamen ſolere. Priore quidem ſententia ad ius relata. Poſteriore verò ad factum, quanquam parum probabiliter. Quis enim crederet ſolere Prætorem facere, quod tamen facere non debeat; Sed de facto ſolo Paulus loquitur, cùm ita ſcribit *in poſſeſſionem non mittitur*, itémque cùm addit rationẽ iuris, *quia is mittitur, qui poteſt bona ex edicto vendere*, vt intelligas nihil

hìc

hîc Prætorem facere, niſi quod iuris ratio permittit. Factum ergo Prætoris vtroque loco demonſtrat. Nec proinde recipi poteſt quod vir doctiſſimus tentat, vt Paulum cum ſeipſo conciliet, conditionalem creditorem, mitti quidem ſolere in poſſeſſionem de facto. Sed tamen miſſionem hanc infirmam eſſe ac ſine effectu, quamuis fiat iuſſu Prætoris, quia venditio ex ea ſequi non poteſt, antequam conditio extiterit. In quo ridiculum ſanè facit Prætorem, à cuius maieſtate omnino alienum eſt, vt illuſoria ſint & ſine effectu eius decreta *l. vltim. infr. ne quid in loc. public. l. ſi prætor 73. ſupr. de iudic.* Et cur Prætor ſoleret id facere, quod non aliquando, ſed ſemper inane ac ſine effectu eſſe ſoleret? Nam nec illud verum puto, quod Cuiacius exiſtimat, ex ea miſſione, quæ facta ſit ante conditionis euentum poſſe venditionem ſequi poſteaquàm conditio extiterit. Etſi enim non eodem tempore fieri miſſio in poſſeſſionem, & bonorum venditio poteſt. Eodem tamen tempore vtriuſque faciendæ ius incipere neceſſe eſt, vt ſupradicta Pauli ratiocinatio oſtendit in *d. l. pen. §. vlt.* & Vlpiani in *d. §. ſi in diem & §. ſeq.* quia inutilis eſſet miſſio quam venditio ſubſequi nulla poſſet, vt apparet ex verbis ipſis Edicti, quæ Paulus refert in *d. l. in poſſeſſionem §. 1. eod.* Vigor enim miſſionis totus in venditione conſiſtit, ſicuti vigor ſententiæ in ipſius executione *l. ſi longis 7. C. de execut. rei iudic.* Nec poteſt miſſio in poſſeſſionem pendente conditione facta pendêre ipſa in diem vſque euenientis conditionis, qua tandem exiſtente, nouam miſſionem & ex integro fieri neceſſe eſſet, vt venditio ex ea ſubſequi poſſet. Alioqui paulatim illud quoque inducendum erit vt ſufficiat miſſum quem eſſe in poſſeſſionem eius qui nullo modo fuerit debitor, id eſt, ne quidem ſub conditione, ſi modò poſteà debitor eſſe cœpit, quod tamen perabſurdum eſſet, eáque videtur Vlpiani ſententia eſſe & ratiocinatio in *d. l. ſi in diem* in illis verbis: *Quid enim intereſt an debitor quis non ſit, an nondum conueniri poſſit? Nam etſi non ſit debitor, idem dicemus.* Quaſi dicat, licèt quis hodie non ſit debitor: fieri tamen poſſe aliquando debitorem. Quo colore ſi quis diceret in poſſeſſionem bonorum eius mitti poſſe illum qui nondum ſit creditor, an non eſſet ridiculus? Itaque, vt dicam tandem quod ſentio, non poſſum dubitare quin ſententia Pauli corrupta ſit in *d. l. poſſeſſionem*, & ex ipſo Paulo ſic emendanda, vt pro *etſi* legamus *niſi*, errore ſatis lubrico, & qui aliis etiam locis occurrit, vt alibi obſeruauimus. Sic enim aſſequemur, vt Paulus non modò cum iuris ratione, quod ſemper curandum eſt, ſed etiam cum ſeipſo conſentiat. Hoc verò tractãdum hîc nobis fuit accuratiùs, vt Papiniani noſtri ſententiam & rationem ab Vlpiàni obiectione, & à Cuiacij iniuria tueremur. Probat ergo Papinianus non eſſe bonam obiectionem illam Vlpiani, vt creditor actionis de peculio mitti poſſit in poſſeſſionem bonorũ debitoris, quaſi fraudationis cauſa latitantis eo quoque tempore quo nihil penitus in peculio ſit, eo ſolo colore, quòd ex ea actione ſequi aliqua condemnatio poſſit, ſi contingat rei iudicandæ tempore aliquid in peculio inueniri. Perpetuus enim eſt Papinianus noſter in eo quòd omnia ex præſenti ſtatu conſtitui & æſtimari vult, nil omnino ex incerto futuri temporis euentu, ne ex eo ius ipſum quoque reddatur incertum, quod tamen certum ſemper eſſe debet *l. 2. infr. de iur. & fact. ignor* Simile enim eſt quod ille reſpondit in *l. in verbis 5. in fin. ad l. Falcid.* ſi quod in diem vel ſub conditione debebatur, purè legatum ſit, non modò valere legatum propter repræſentationis commodum, in quo prudentes omnes conſenſerunt: ſed etiam validum manere, neque ex poſtfacto intercidere ob id quod viuo teſtatore dies vel cõditio venerit, cùm ab initio conſtiterit: in quo habuit diſſentientem Paulum in *l. debitor 81. de legat. 2.* & cum Paulo cæteros omnes qui pro principio iuris habebant etiam illa quæ ab initio conſtitiſſent ex poſtfacto irrita fieri, ſi ad eum caſum perueniſſent à quo incipere potuiſſent, vt Iuſtinianus noſter teſtatur in *§. ex contrario Inſtitut. de legat.* vbi addit ſibi eorum ſententiam diſplicuiſſe, Pàpin. verò noſtri placuiſſe. Nec pugnat quod ſuprà admiſimus, non negaſſe Papinianum actionem de peculio tenere tum quoque cùm nihil adhuc eſt in peculio, quia fieri poſſit vt aliquod peculium ſit tempore rei iudicandæ: cùm tamen inſpecto præſenti rerum ſtatu contrarium ſentire potiùs debuiſſet. Nam vt hunc quoque ſcrupulum qui ſolus ſupereſt diluamus, reſpõdemus etſi iuris non facti quæſtio illa eſt, an actio de peculio teneat necne, iuris tamen quæſtionem & rationem non ex futuro illo facto & euentu pendêre, adeóque nec ex præſenti illo, an peculium aliquod ſit hodie aut futurum poſtea ſit: ſed ex præſenti rerum ſtatu, quo etiam inſpecto certum eſt patrem ex contractu filiifamilias obligatum eſſe, & pariter dominum ex contractu ſerui. Illum tanquam patrem *l. 5. §. vlt. de lib. legat.* hunc tanquam dominum, licèt nihil aliud ſit in peculio, quia obligatio patris & domini ſicut ex contractu venit *l. 1. §. filiusfamilias de his qui effud. vel deiec.* ita & eo tempore naſcitur quo contrahit filiusfamilias, vel ſeruus non quo tempore peculium aliquod eſſe incipit. Alioqui non tam ex contractu quam ex peculio naſceretur, nec tam de peculio quàm ex peculio actio dicenda eſſet. Quid ergo facit, inquies, adiectio nomenque peculij? Reſpicit inquam, non ius actionis competentis, ſed ipſius effectum & poteſtatem & executionem: quia erit quidem actio, ſed nulla exactio ſi nihil erit in peculio tum cùm de exactione quærendum erit, id eſt, tempore rei iudicatæ, vt in alia qualibet actione contingeret, ſi condemnatus is eſſet qui bona nulla tum haberet *l. nam is 6. ſupr. de dolo l. depoſui 38. §. Stichus verſ. hoc ergo caſu ſupr. hoc tit.* Differentia tantùm illa eſt, quod in cæteris actionibus quarum poteſtas per inopiam condemnati eliditur, expectari poteſt, vt bona aliqua ſuperueniant condemnato, & interim poteſt ſuſpendi, differrique iudicati executio *l. ſi dubitet 10. §. filiusfamilias infr. de fideiuſſ.* vt & in omnibus qui non condemnantur niſi in quantum facere poſſunt, de quibus diximus in *l. quoties 47. §. ſi ſemel ſupr.* Sed in actione de peculio non poteſt differri poteſtas actionis, neque expectari an aliquod peculium futurum ſit niſi in tempus vſque rei iudicandæ, quia cùm habeat adiectionem illam & qualitatem naturaliter inſitam, vnde & denominationem & differentiam ſuam eſſentialem accipit de peculio, fieri certè nequit vt de ea pronuncietur pro actore, quiſi aliquod peculium ſit ipſo ſaltem condemnationis tempore, quia porrigi vlteriùs actio non poteſt, quæ per ſubſequens iudicatum nouatur & perimitur *l. vlt. C. de vſur. rei iudic.* Nec fieri poteſt vt de peculio condemnetur is qui peculium nullum habet. Sunt igitur in actione hac de peculio duo conſideranda; actio ipſa primùm quæ iuris, non facti eſt, & per quam perſequitur actor id quod ſibi quidem iam debetur, ſed ex eo quod erit in peculio: deinde actionis huius adiectio & qualitas de peculio quæ tota ad factum refertur, id eſt quatenus eſt aut erit cùm iudicabitur, in peculio actio ipſa per ſe ſubſiſtit & tenet etiamſi nihil ſit in peculio, quia nõ eo minùs verum eſt obligatũ eſſe patrem ex contractu filij, vel dominum ex cõtractu ſerui etiamſi nihil ſit hodie nec vnquam futurum ſit in peculio, & hoc eſt quod Vlpianus ſcribit in *d. l. quæſitum ſupr.* actorem rectè intendere ſibi deberi etiamſi nihil ſit in peculio, ſed adiectio illa de peculio tenet quidem quamdiu res non iudicatur propter ſpem quæ ſubeſt vt iudicati tempore aliquid in peculio inueniatur, ſed intercidit ſimúlque actio ipſa quæ ſine qualitate illa de peculio nec eſſe nec intelligi poteſt, ſi eo tempore nihil in peculio ſit. Nam & ſi aliquid fuiſſet tempore litis conteſtatæ, nihil verò tempore rei iudicatæ, æquè actio intercideret, exemplo eius

quod in actione ad exhibendum ſcriptum eſt in *l. ſigni 7. §. ſi quis cum ſupr. ad exhib.* cui actio de peculio æquiparatur in *d.l. quæſitum.* Cæterùm non vſque adeò conſumitur actio de peculio per ſententiam qua fuit abſolutus pater ideò quia nihil in peculio fuerit, vt non poſſit iterum agere creditor ex integro contra patrem ſi quid poſteà in peculio eſſe cœperit, quemadmodum ſi priore actione minùs cõſecutus fuiſſet, quia minùs fuiſſet in peculio, non ideò reſiduũ poſteà petere aucto peculio per nouam de peculio actionem prohiberetur *d. §. ſi ſemel & d.l. quæſitum §. is qui ſemel.* Eſt enim actio hæc ex earum numero quæ nunquam tranſeunt in rem iudicatam pro patre vel domino, quoties in totũ aut pro parte abſoluitur. Quia ſcilicet abſoluitur non tam defectu iuris ex parte creditoris quàm defectu materiæ ex parte ipſius patris vel domini: materia ſiquidem actionis huius peculium eſt, cauſa verò actionis non peculiũ, ſed obligatio quæ ex contractu filiifamilias vel ſerui, vt diximus, cõtra patrem aut dominum naſcitur. Et hæc ita omnino diſtinguenda ſunt, quomodo ſubtiliter Papinianus diſtinxit, ac melius ſubtiliuſque longè quàm Vlpian. *d. §. ſi in diem*? quamuis Vlpiani ſententia præualuerit, ſi verum fuit quod ille ſcripſit in *d. §. ſi diem*, eo iure nos vti, vt & illa Proculi cõtra Iulianum de qua in *d. l. quoties 47. §. ſi creditor ſupr.* Sequitur apud Papinianum.

a *Sed ſi fideiuſſorem datum eo tempore quo nihil in peculio eſt.* Alia obiectio eſt quam præuidet Papin. & quã diluit elegantiſſimè. Cùm enim dixiſſet non poſſe creditorem mitti in poſſeſſionem bonorum patris tanquam fraudationis cauſa latitantis eo tẽpore quo nil in peculio eſt, videbat poſſe obiici. Huius tamẽ actionis de peculio fideiuſſorem dari poſſe tum quoque cùm in peculio nihil eſt, neceſſarium ergo eſſe vt ſubſit iam actio in cuius proinde fraudem latitano fieri poſſit. Reſpondet autem nihil commune habere hanc obiectionem cum ſpecie propoſita, nam futuræ quoque actionis nomine fideiuſſorem accipi poſſe ſi modò in hoc acceptus ſit: quãto magis igitur actionis iam natæ, licet non niſi futuræ ex ea condemnationis? Sic enim Papinianus intelligi debet, non ita quaſi actionem hanc de peculio futuram eſſe putet necdum præſentem & natam quamdiu nihil eſt in peculio. Idque denotat dictio illa *quoque*, quę vt noſtri loquuntur implicatiua eſt & incluſiua. Nec tãtùm actionis, ſed etiam obligationis futuræ fideiuſſorem accipi poſſe conſtat *l. 4. infr. §. 6. in fin. de fideiuſſ.* Poteſt enim obligatio fideiuſſoris in pendente eſſe *leg. non quemadmodum 35. ſupr. de iudic.* vbi Iauolenus hanc ponit differentiam inter obligationem fidiuſſoriam & iudicium, quòd in pendenti poteſt illa eſſe, at iudicium non item, quia priùs quàm aliquid debeatur iudicium eſſe nullum poteſt. Benè verò hic addit, *ſi tamen ſic acceptum eſt*; quia in dubio præſentis non futuræ obligationis aut actionis nomine acceptus intelligeretur, & ideò ſi præſens obligatio aut actio nulla eſſet, inutiliter acceptus videretur, quod ſummopere notandum eſt ad interpretationem *dict. leg. 4. & dict. leg. ſtipulatus ſum 6. §. vltim. eod. tit. de fideiuſſor. & §. fideiuſſor Inſt. eod. tit.*

1 ¶ Si creditor patrem qui de peculio tenebatur, heredem inſtituerit: quia mortis tempus in Falcidiæ ratione ſpectatur: illius temporis peculium conſiderabitur.

Ad §. 1. Si creditor.

Rat. dvb. Peculium ex earum rerum numero eſt quæ acceſſionem & deceſſionem recipiunt ſui natura *l. ſi ex duobus 32. §. 1. l. peculium naſcitur 40. ſupr.* non minùs quàm hereditatis *l. item veniunt 20. §. item non ſolùm ſupr. de hered. petit.* Et patet qui tenetur de peculio minùs locuplete mortis tẽpore, ſed poſtea aucto ãte aditionem, non malè comparandus videtur debitori minùs idoneo nec ſoluendo mortis tempore: ſed poſteà aucto facultatibus tempore aditionis, quem conſtat locupletiorem facere hereditatem non minùs quàm ſi mortis tempore iam ſoluendo fuiſſet, aut quomodo etiam accidit cùm debiti quod fuit conditionale mortis tempore, conditio extitit ante aditam hereditatem. Itemque cùm in hereditate debitum aliquod naturale fuit mortis tempore, quod ſolutum eſt tempore aditionis, nam & hoc caſu augetur ex euentu hereditas *leg. cum quo 56. verſic. aliquis dicet, iunct. leg. 1. §. ſi id quod natura infr. ad leg. Falcid.* Ergo & peculij incrementum quod mortuo iam teſtatore, necdum tamen adita eius hereditate ſuperuenit plenioreṁ facere debet hereditatem: atque ita concludit Marcellus in *d. verſic. aliquis dicet*, & ante eum Iulianus in *l. ſi creditor 83. eod. tit.* vbi in illa ipſa ſpecie quam Papinianus proponit in hoc §. id eſt ſi creditor filij tui, qui te de peculio conuenire poterat, heredem te inſtituerit, & legis Falcidiæ ratio ponenda ſit cùm legatarius propter legata, quibus ſupra dodrantem onerata eſt hereditas, ait in quadrãtem imputari tibi debere eam peculij quãtitatem, non quæ mortis (vt hîc vult Papinianus) ſed quæ aditionis tempore fuiſſet.

Dec. In quantitate patrimonij exquirenda cùm de legis Falcidiæ ratione quæritur mortis tempus ſpectari placuit, non teſtamenti, non aditæ hereditatis *leg. in quantitate 73. in principio leg. in ratione 30. eod. titul.* ita vt & damna & lucra omnia quæ poſt mortem teſtatoris contingunt æquo iure ad heredem pertineant, vt variis exemplis docent & illuſtrant Iureconſulti ſupradictis locis. Nec ſanè aliter conſtitui ius poſſet ſine maxima vel heredis, vel legatariorum captione: euidentiùs verò fieret iniuria heredi ad quem damna omnia pertinent, quæ poſt teſtatoris mortem contigerunt, ſi non lucra quoque omnia ad eum pertinerent, *d. leg. in ratione 30. in princip.* & ex regula *leg. ſecundum naturam 11. de regul. iur.* Ergo quamuis peculium recipiat augmentum & diminutionem, conſequenter actio de peculio in tempus vſque rei iudicandæ, vt proximè diximus ex *leg. quæſitum 30. ſupr.* cùm tamen de legis Falcidiæ ratione ineunda quæritur, illud demùm peculium computandum eſt quod mortis tempore præciſè fuit, non quod ex poſtfacto acceſſit vel deceſſit. Non enim tractari quicquam hic poteſt de tẽpore condemnationis, cùm neque actum ſit de peculio, neque agi vnquam poſſit, herede creditoris exiſtente illo cum quo agi de peculio poterat. Cum quo enim ageret niſi cum ſeipſo? Intercidit nimirum actio de peculio, vt & aliæ actiones omnes quæ heredi in defunctum aut defuncto in heredem competebant confuſionis poteſtate, facto eodem ſui ipſius debitore & creditore, quod neque ciuilis ratio ferre poteſt *leg. Stichum aut Pamphilum 95. §. aditio infr. de ſolution. leg. debitori 50. de fideiuſſorib. leg. debitori 7. Codic. de pact. leg. 2. §. cum quis de hered. vel action. vendit.* Sed quamuis debitor cùm creditori ſuo heres extitit, confuſione liberetur: hoc ipſo tamen locupletiorem hereditatem percipere videtur, vt proinde computari ei debeat in quantitate patrimonij id quod debet quamuis aditione confuſum ſit, *leg. 1. §. ſi debitor infr. ad leg. Falcid.* Computabitur ergo peculium quanti præciſe fuit mortis tempore, non quanto pluris minoriſve poſtea eſſe cœperit. Atque ita Papinianum ſenſiſſe apparet manifeſtè ex verbis huius §. quæ ſicut indiſtinctè concepta ſunt, id eſt, nulla facta diſtinctione aucti vel imminuti poſt mortem peculij. Ita & generaliter accipienda eſſe arbitror. Non quomodo accipiuntur à viro doctiſſimo Iacobo Cuiacio qui Papinianum reſtringere vult ad eum caſum quo imminutum ſit peculium, non quo

auctum

auctum fuerit nimirum ne fateri cogatur diſſenſiſſe Papinianum à Iuliano in *d. l. ſi creditor*, vbi è cōtrario ſcribit in legis Falcidiæ ratione cum legatariis ineunda inſpiciendam eſſe quantitatem peculij, quæ aditæ hereditatis tempore fuerit, quaſi nec alio caſu Iulianus id verum eſſe crediderit quàm quo peculium auctum fuerit, non quo diminutum. Quæ Marcelli ſententia & diſtinctio fuit in *d. leg. cum quo 56. ad leg. Falcid.* Non aliena fortaſſis à ratione iuris, vt mox dicemus, ſed quam tamen vix eſt vt Iuliani magis quàm Papiniani verba poſſint admittere. Nam quemadmodum Papinianus hîc ſcribit generaliter computandum eſſe peculium, quod fuit mortis tempore, ratione illa æquè generali, quod in lege Falcidia mortis tempus ſpectandum ſit, ita & Iulianus in *dict. leg. ſi creditor*, non minùs generaliter ait ſpectandum tempus aditæ hereditatis. Ergo omni caſu ſiue auctum ſiue diminutum peculium proponatur. Et verò non defuiſſe ex antiquis prudentibus qui dicerent ſpectandum tempus aditionis etiam imminuto poſt mortem peculio, apparet clariſſimè ex *d. leg. cum quo*, in qua Marcellus contra eos diſputans, quos ait pleroſque putare inſpiciendum eſſe id quod in peculio fuerit cùm hereditas adiretur, rationem eandem adfert quam hîc Papinianus, quòd mortis tempus in legis Falcidiæ ratione ineunda placuerit obſeruari. Mox rationis quoque & ſimul exempli loco ſubiicit; *Quid enim intereſt peculium ſerui poſt mortem creditoris diminutum ſit, an debitor pauperior factus ſit?* Nempe præſupponit, de quo nec quiſquam dubitauit, peiora poſt mortem teſtatoris facta nomina debitorum, heredis damno cedere, quod & diſertè ſcriptum eſt in *d. leg. in ratione*. Cùm verò iis verbis *pleriſque putant*, Marcellus ſine dubio perſtringat Iulianum, cuius hac de re tam aperta extat ſententia in *d. leg. ſi creditor*, & ad quem tam multas notas ſcripſit, in quibus videas eum paſſim nec plerumque ſine magnis rationibus à Iuliano diſſentire: eſſet iſta calumnioſa reprehenſio, ſi Iulianus, non niſi aucto ante aditionem peculio, tempus aditæ hereditatis ſpectandum eſſe exiſtimaſſet. Fateamur ergo liberè cum Marcello diſſenſiſſe in hac quæſtione Iureconſultos, Iulianum quidem aditæ hereditatis tempus omni caſu ſpectari voluiſſe, Papinianum verò noſtrum æquè omni caſu tempus mortis, Marcellum denique in media illa ſententia fuiſſe quam Cuiacius amplectitur, & diſtinxiſſe an auctum ſit peculium poſt mortem, an imminutum, vt ſi imminutum fuerit mortis tempus ſpectari oporteat, ſi verò auctum ſit ſpectetur tempus aditionis. Vtro igitur tempore ſiue mortis ſiue aditionis maior fuerit quantitas peculij, vt quoad fieri poteſt legata conſeruentur integra nec imminuta. Sic enim apud Cuiacium legendum eſt. Videamus quænam ex tribus his tantorum prudentum ſententiis probabilior videri poſſit. Pro Iuliano valdè facit, quod confuſio debiti per quam fit vt liberetur pater qui actione de peculio tenebatur defuncto creditori, non contingit niſi per aditionem *dict. leg. Stichum 95. §. aditio de ſolution. dict. leg. 1. §. ſi debitor ad leg. Falcid.* Ac proinde in id vſque tempus manet pater debitor hereditatis ratione peculij, ita vt ſi quis eſſet à quo conueniri de peculio pater poſſet, dubitari non oporteret, quin ſiue aucto ſiue imminuto poſt mortem peculio tanti condemnandus eſſet pater, quanti eo condemnationis tempore peculium inueniretur ſiue pluris, ſiue minoris eſſet quàm mortis tempore fuiſſet. Poteſt igitur peculium creſcere aut decreſcere etiam à mortis tempore in diem vſque aditionis, tantóque locupletiorem hereditatem percipere videtur heres, idemque debitor defuncti quantum illud eſt, quod debet eo tempore quo deſinit eſſe debitor, id eſt, quo adit hereditatem: nam eo demùm inſtanti videtur ipſe ſibi non modò condemnari, ſed etiam ſoluere, cùm aditio non tantùm vim confuſionis habeat, ſed etiam ſolutionis *dict. §. aditio verſic. aliquando, dict. leg. debitori 50. de fideiuſſorib. leg. quæ dotis 3. infr. ſolut. matrimon.* Ideóque nemo vnquam dixit poſſe peculij quantitatem & computationem creſcere, vel decreſcere poſt aditam hereditatem, qua eadem ratione dicendum erit, ſi debitum defuncto ab herede fuit vſurarium, computari in hereditate illud debere cum vſuris quæ acceſſerunt in tempus vſque hereditatis aditæ: verum enim eſt tantumdem deberi ab herede adeunte, quò reſpicere videtur Paulus in *d. l. 1. §. ſi debitor ad leg. Falcid.* cùm ait *computandum eſſe heredi id quod debet*, non autem *id quod debuit*, relatione ſcilicet facta ad tempus aditionis quo confuſum eſt debitum, non ad præcedens tempus mortis. Idque ita eſſe apparebit euidentiùs, ſi ponas heredem hunc ſui creditoris hereditatem repudiaſſe, quæ ita vel ad legitimum defuncti heredem, vel ſi de lege Falcidia, & legatis tractare adhuc voles, ad vulgarem ſubſtitutum peruenerit. Quis enim dubitet, quin peculij incrementum ſubſtituto profuturum ſit, aut heredi legitimo agenti poſtea contra patrem hunc de peculio? & quia ſimiliter imminutio peculij ſit eidem nocitura? at contra Iulianum facit ratio illa fortior qua & Papinianus & Marcellus mouentur, quod hîc non quærimus de quantitate & computatione peculij, vt ſciamus quid veniat in actionem de peculio, & condemnationem, qui alius longè tractatus eſt, ſed vt ponamus rationem legis Falcidiæ inter heredem & legatarios, quæ porrò non aliter finiri poteſt, quàm mortis tempore inſpecto, cùm eo demum inſtanti quo teſtator mortuus eſt conſtituatur hereditas: ex lege autem Falcidia hereditatis quadrantem ſaluum & illibatum habere heres debeat *dict. leg. 1. in princip. ad leg. Falcid.* Inſpiciendum igitur omnimodo eſt quid eo inſtanti ad heredem peruenerit, non quid poſteà, vt quamuis peculium augeri poſtmodum vel minui contingat, nihil ea res legatariis, aut heredi prodeſſe, vel nocere debeat. Quod enim pater heres creditoris peculiarij, manet debitor peculij in tempus vſque aditæ hereditatis, facere quidem poteſt vt in id vſque tempus augeri peculium poſſit vel minui: ſed non tamen vt eius augmenti vel diminutionis ratio haberi debeat in ponenda ratione legis Falcidiæ quomodo haberetur, ſi hereditate ad alium deuoluta actio de peculio cōtra patrē hunc moueretur, alioquin numquam ſciri certò poſſet, teſtato ſupra dodrantem legaſſet, nec proinde an legi Falcidiæ locus eſſe deberet, ſi ex iis quæ poſt mortem ante aditam hereditatem contigiſſent æſtimandum id eſſet non ex eo rerum ſtatu qui mortis tempore inueniretur: longéque melius eſt ita ius conſtitui vt damna & lucra omnia quæ hereditati inter tempora mortis & aditionis contigerunt ad heredem ſolum pertineant, quippe qui adeundo quandocunque hereditatem, iam inde à die mortis adiiſſe illam retrofingatur *leg. heres quandocumque adeunde hereditatem 54. de acquirend. vel omittend. hereditat. leg. omnis hereditas quamuis poſteà adeatur 138. leg. omnia fere iura heredum 193. de reg. iuris antiqui*; vtique enim ſi ſub inſtans mortis protinus heres adiiſſet hereditatem, non dubitaremus, quin ad eum tanquam dominum lucra & damna omnia pertinerent, nec quod peculium habeat acceſſiones ſuas & deceſſiones *dict. l. ſi ex duobus 32. §. 10 & d. l. peculium naſcitur 40. ſuprà.* ad rem quicquam facit. Nam & hereditas ipſa quoniam in iure conſiſtit, multò magis recipit augmentum, & diminutionem *dict. l. item veniunt 20. §. item non ſolum ſuprà de hered. petit.* & tamen non eo minùs lucrum & damnum omne quod hereditati accidit, heredi cedit *d. l. in ratione, & d. l. in quantitate.* Non ergo hac parte maior, aut alia peculij ratio haberi poteſt, quàm hereditatis, maximè cùm de lege Falcidia quæritur, quia non peculij, ſed hereditatis quadrantem habere heres debet, neque

id

Digitized by Google

id quod ratione huius peculij heres defuncto creditori debuit, non conſideratur tanquã debitum peculiare, ſed tanquam creditum hereditarium, propter quod tanto locupletiorem hereditatem creditoris ſui videtur debitor percepiſſe. Ac proinde quemadmodùm augmentum, quod accedit hereditati non proficit legatariis in computatione Falcidiæ, neque decrementum iis nocet, ita nec incrementum vel decrementum peculij, quod penes heredem creditoris fuit mortis tempore, vt eò locupletiorem hereditatem habuiſſe videatur: ſit quidem locupletior hereditas aucto peculio ante aditionem, ſicut & minor eodem imminuto, ſed quantum ad heredis duntaxat lucrum & damnum, non quantum ad legatarios, legémque Falcidiam pertinet. Atque ita pro Papiniano contra Iulianum verè & ex iuris ratione diſputari poſſe arbitror. Sed Papiniani aduerſus Marcelli diſtinctionem defenſio difficilior eſſe videtur, non ob id ſolum quod mediæ iſtæ erciſcundorum diſtinguentium opiniones probabiliores eſſe ſolent, & æquiores, *l. adeò 7. §. cùm quis de acquirend. rerum domin. l. vltim. de iur. fiſc.* ſed etiam quia pluribus ſi non rationibus ſaltem exemplis ſententiam ſuam Marcellus confirmat, ad quæ ſi Cuiacio credimus, reſpondere nemo poſſit: æquiparat enim Marcellus dominum eundemve heredem creditoris habentem minùs locuples peculium propter damna quæ peculio poſt mortem creditoris acciderunt, debitori qui poſt mortem teſtatoris pauperior factus ſit, & non ſoluendo, cùm ita ſcribit, *quid enim intereſt, peculium ſerui poſt mortem creditoris deminutum ſit, an debitor pauperior factus ſit?* & verò non poteſt negari quin debitor defuncti fuerit pater qui ei actione de peculio tenebatur: nam quemadmodum qui cum filiofamilias contrahit, duos habet debitores, filiumfamilias & patrem, ſed ambos efficaciter obligatos, filium quidem in ſolidum, patrem verò de peculio *l. ſi quis cum filiofamilias 44. ſupr.* ita & qui cum ſeruo contrahit duos ſibi obligat, ſed in ſolidum, ſeruum naturaliter tantùm, dominum verò iure honorario de peculio duntaxat, itaque licèt dominus ſit locupletiſſimus, ſi tamen minùs locuples ſit peculium rectè comparatur inopi debitori, atqui ſi poſt mortem teſtatoris ampliatæ ſint facultas eius debitoris qui mortis tempore non erat idoneus, plenior tamen & vberior hereditas iam ipſo mortis tempore fuiſſe intelligitur, & nomen illud non idoneum poſtea factum idoneum auget ex euentu hereditatem, vt Paulus loquitur in *l. Neſennius 22. §. ſi debitori ad leg. Falcid.* ſicut & de naturali debito poſt teſtatoris mortem ſoluto idem Paulus ex Iuliano ſcribit in *d. l. 1. § id quod natura ad leg. Falcid.* Reprehenſa etiam quorundam opinione, qui contra putabant, non eſſe id in hereditate computandum, ergo & cùm locupletius peculium factum eſt poſt mortem creditoris, qui patrem vel dominum heredem inſtituit, dicendum eſt cum Marcello ex eo quoque peculio quod ante aditam hæreditatem ſuperuenit hereditatem augeri, vt tanto locupletior fuiſſe videatur, tantoque pleniora legatariis legata debeantur: nam & idem accidit, inquit Marcellus, ſi mortis tempore condicionale aliquod debitum in hereditate fuit, & condicio poſteà extiterit, quod tamen vltimum exemplum non æquè eſt in expedito: conſtat enim magnam inter veteres dubitationem fuiſſe de his, quorum condicio mortis tempore pendet, id eſt, an quod ſub condicione debetur in ſtipulatoris bonis adnumerandum ſit & promiſſoris bonis detrahendum, vt Caius refert in *d. l. in quantitate 73. §. 1. eod.* vbi concludit hoc iure nos vti, vt quanti ea ſpes obligationis venire poſſit, tantum ſtipulatoris quidem bonis accedere, promiſſoris verò decedere videatur, niſi malint conſentire legatarij cum herede, vt cautionibus res explicetur, id eſt, vt duorum alterutrum fiat, aut ita ratio habeatur condicionalis debiti tanquam purè debeatur, an ita (nihil enim refert) tanquam nihil debeatur, deinde heres & legatarij inter ſe caueant, vt exiſtente condicione heres reddat quanto minùs ſoluerit, aut ea deficiente legatarij reſtituant quanto plus conſecuti ſint, quo quidem poſteriore caſu, id eſt, cùm interpoſitis huiuſmodi cautionibus res explicatur, creſcit ſanè ex euentu hereditas at non etiam priore, cùm ſpes tantùm æſtimatur, qui tamen prior modus ineundæ Falcidiæ cum non ex heredis, & legatariorum voluntate pendeat, vt interpoſitio cautionum, ſed ex mera iuris ratione ſequendus potiùs nobis videtur, de ſola iuris ratione laborantibus, tanquam qui etiam prudentibus magis placuerit, cùm eo iure nos vti Caius ſcribat, nec aliud reſponſurum Caium fuiſſe arbitror, ſi de naturali debito poſt mortem ſoluto nullis cautionibus interpoſitis conſultus fuiſſet, aut de ſeruo captiuo ab hoſtibus reuerſo, de quo in *l. ſerui 43. ad leg. Falcid.* nec denique Papinianum noſtrum, quem videmus ex eo ſolo moueri, quòd in ponenda ratione legis Falcidiæ mortis tempus præcisè ſpectari oporteat: ſecundum quam ſententiam neceſſariò dicendum eſt, etiamſi poſt mortem ſolutum ſit, id omne quod mortis tempore naturâ tantùm debebatur, non ideò tamen ex tota illa quantitate augeri hereditatem, ſed tanti duntaxat quanti nomen illud naturalis debiti, hoc eſt ſpes ſolutionis futuræ vendi potuit, etiamſi ante aditionem, & eo tempore quo Falcidiæ computatio fit, quæ nec niſi poſt aditionẽ fieri poteſt, ſolutio naturalis illius debiti facta proponatur: alioqui non mortis, ſed aditæ hereditatis tẽpus præcisè ſpectandũ eſſet quod leges omnes negant, & extra caſum obligationis peculiaris, extra cõtrouerſiam ſemper fuit: neque ſanè credendũ eſt, Paulũ vel Iulianum, quẽ Paulus refert in *d. §. id quod natura*, in ea fuiſſe ſententia, vt putauerit id quod natura debetur ita hereditati computandum eſſe, vt priùs etiam quàm ſolutum ſit proficere debeat legatariis ad Falcidiam minuendam; id enim eſſet augere hereditatem ab initio, non ex euentu, ſed id tantum Paulus agit, vt eos refellat, qui nullam penitus in computanda hereditate & ponenda lege Falcidia, naturalis debiti rationem haberi volebant, in quo certè errabant: nam cùm hoc quoque caſu ex euentu augeri poſſit hereditas, quæ fuit ipſo mortis tempore, negari non poteſt, quin ſaltem ſpes illa futuræ ſolutionis & augendæ hereditatis ex hac cauſa, hereditatem iam inde ab inſtanti mortis auxerit, nec proinde quin æſtimari debeat, quanti vendi tùm potuit, quod vnicum in eiuſmodi difficultatibus explicandis remedium eſſe ſolet, ab ipſo quoque Iuliano in aliis etiam caſibus inductum, vt conſtat ex *l. 1. §. ſi heres infrà. ad SC. Trebellianum*, nec bona eſt conſecutio, quia Paulus & Iulianus hereditatem hoc caſu ex euentu augeri putarunt, ex euentu quoque illo rationem legis Falcidiæ ponendam eſſe exiſtimauerint: nam neque Caius & Papinianus idipſum negarent, ex euentu ſuperioribus caſibus augeri hereditatem, qui tamen non ideò Falcidiam quoque ex euentu augeri poſſe admitterent: repugnat enim vt ex poſtfacto augeatur Falcidia, & vt in eius ratione ineunda mortis tempus præcisè inſpiciatur: quare nec Iulianus dixit id quod ex naturali debito poſtea ſolutum eſt augere Falcidiam, ſed tantùm *ex euentu augere patrimonium vel non augere*: nihilque aliud ex eo infert, niſi quid ſi poſteà ſolutum ſit hereditario iure capitur, & in reſtitutionem hereditatis venit, cui non ſtatim conſequens eſt, vt in Falcidiam quoque imputari totum debeat, quamuis in eam imputentur omnia quæ iure hereditario capiuntur *leg. in quartam 62. eodem titul.* quoniam alia ratio eſt hereditatis reſtituendæ, alia ineundæ Falcidiæ: imputantur quidem in quartam omnia quæ capiuntur iure hereditario, ſed ita demùm ſi mortis tempore fuerunt in hereditate: ſed in reſtitutionem hereditatis veniunt,

veniunt, etiam ea quæ non fuerunt in hereditate mortis tempore, ſi modò talia ſint quæ non rebus hereditariis, ſed hereditati ipſi accepto ferri debeant *l. in fideicommiſſaria* 18. *ad SC. Trebell.* quale proculdubio eſt quod ex cauſa naturalis debiti mortis tempore ſubſiſtentis ſolutum ex poſtfacto fuit: non enim ſicut in ponenda ratione legis Falcidiæ, ita & in reſtituenda hereditate inſpicimus quid fuerit in hereditate mortis tempore præciſè, ſed quid heres quandocunque ex hereditate habuerit tanquam heres, *l debitor* 59. §. *ult. eodem.* Idem ergo etiam dicamus de nomine debitoris non idoneo tempore mortis, ſed facto poſtea idoneo ante aditionem, ſcilicet augeri quidem ex eo hereditatem, vt vult Marcellus, nec nos pro Papiniano negamus: ſed non eò magis prodeſſe id legatariis debere ad augenda legata, minuendámque Falcidiam, cùm veriſſimum ſit mortis tempore non fuiſſe nomen idoneum: nec proinde pluris augeri potuerit hereditas ex eo nomine quàm quanti potuit vendi eo mortis tempore, in qua venditione etiam ſpes melioris futuri nominis veniſſet. Quam enim rationem differentiæ poſſis aſſignare vt non hoc quoque caſu, perinde atque cùm de conditionali vel naturali tantùm debito agitur, ſpes ſola æſtimanda ſit quanti vendi poteſt. Quod ſi quis hoc abſurdum putet eo caſu quo poſt mortem & ante aditam hereditatem, poſitámque rationem legis Falcidiæ nomen iam factum ſit idoneum, aut conditio debiti extiterit, aut denique naturale debitum ſolutum fuerit. Is cogitet idem fore, etiamſi poſt aditam hereditatem, ſiue ante poſitam rationem legis Falcidiæ, ſiue poſtea iſta contigerint. Nam & eo caſu perinde augeretur ex euentu hereditas, nec tamen legatariis augmentum illud quicquam proficeret, cùm nemo vnquam dixerit vllo prorſus caſu inſpiciendum eſſe tempus quod aditionem hereditatis ſubſequitur, nec rurſus id quod euenire adhuc poteſt perinde computandum eſſe ac ſi iam eueniſſet. Dubius enim euentus ita æſtimandus eſt, vt tam eius quod poteſt non euenire, quam eius quod euenire poteſt, ratio habeatur, *leg. propter ſpem* 23. *ſupr. famil. erciſcund. leg. nam hoc modo* 11. *de hered. vel action. vendit. inf leg. ſi iactum retis emero & iactare* 12. *de action. empt. & vend.* Quemadmodum igitur etiam ſecundùm eorum ſententiam qui his caſibus in lege Falcidia ponenda tempus aditæ hereditatis ſpectandum eſſe dicerent, ſi iam tum ex euentu aucta eſſet hereditas, fatendum tamen eſſet nondum auctam hereditate fore vt non aliter, quàm per ſolius ſpei æſtimationem computari hereditas, & legis Falcidiæ ratio iniri poſſet, ita & fatendum eſt nihil abſurdi eſſe, vt eodem prorſus modo fiat computatio, tametſi iam aucta fuerit hereditas ex euentu ante aditionem, ne alioquin offendatur certiſſima illa iuris regula, quæ vult in ponenda ratione legis Falcidiæ mortis tempus præciſe ſpectandum eſſe, & eum rerum ſtatum qui mortis tempore inuenitur. Neque ſanè dici facilè poteſt quam rationem habeat, quod vult Marcellus, nomen quod poſt teſtatoris mortem deterius factum eſt perire heredi non legatariis: quia mortis tempus ſpectari oporteat, & tamen ſi factum ſit idoneum quod mortis tempore non fuit, legatariis prodeſſe id debere, non heredi. An non enim pugnat ea diſtinctio cum iuris regula, quæ ait ſecundùm naturam eſſe cuiuſque rei commoda eum ſequi quem ſequuntur incommoda *d. l.* 11. *de regul. iur.* Nam ſi quis tentare velit differentiæ rationem illam eſſe, quòd nomina fiant idonea nullo facto heredis. Fieri autem deteriora per aliquã ipſius culpam & negligentiam, quod in iis exigendis non fuerit diligentior. Facilis reſponſio eſt, non poſſe ei imputari cur non exegerit ante aditionem, cùm eo tempore nullam adhuc actionem haberet, qua ratione prædo quoque ſecurus eſt, *l. ſi quid poſſeſſor* 31. §. *illud planè ſupr. de hered. petit.* neque rurſum cur tardiùs adierit, cùm in eius arbitrio & poteſtate lex poſitum voluerit, an & quando adiret, *l.* 4. *ad SC Trebellianum, d. l. in quantitate* 73. *ad l. Falcid.* vbi quod dicitur, non eſſe damnoſum heredi, quamuis damna omnia quæ hereditati poſt mortem teſtatoris contigerunt ad eum pertinere dicamus, quia liberum ei ſit non adire hereditatem, oſtendit ſatis, æquè non habere legatarios, quòd conquerantur, tametſi lucra omnia quæ hereditati acciderunt heredi relinquamus, non ſolùm vt par ſit lucri & damni ratio ſecundùm ſupradictam iuris regulam, ſed quia ipſorum etiam legatariorum intereſt vt huiuſmodi lucrorum ſpe & intuitu heres inuitetur ad adeundum. Ne alioqui deſtituto teſtamento futurum eſſet vt nihil ipſi conſequerentur. Quod apertiùs tractat Marcianus in *d. l. in ratione* 30. *in princip.* vbi non tantùm de damnis loquitur, quomodo Caius in *d. l. in quantitate*, ſed etiam de lucris, & quidem g ne aliter, licèt non quemadmodum peiora facta nomina heredis damno cedere ait, ita & meliora effecta eiuſdem lucro cedere exprimat: ſatis enim exprimit hoc ipſo quod ex vniuerſitate lucrorum heredi relinquendorum, illa non excipit, quomodo excepiſſet haud dubie & excipere nominatim debuiſſet, quicquid dicat Curacius, ſi aliud iuris in iis conſtituendum exiſtimaſſet. Bene vidit obiectionem hanc Cuiacius, & tanti eam eſſe momenti, vt neminem eſſe dicat, quem non illa perturbet, niſi præuiderit, additque longè ſe aberraturum, ſi non afferat ipſe rationem differentiæ: cur non ſicut deteriora facta nomina pertinent ad heredem, ita etiam facta meliora ad lucrum heredis non pertineant: ſed aſtutè & callidè pro hac quæſtione aliam ſtatim longè diuerſam ſubſtituit. Cur meliora facta nomina augeant hereditatem nec cedant lucro heredis, & tamen fructus poſt mortem percepti & fœtus cedant lucro heredis. Ego verò non hoc quæro. Fateor quod ait vir doctiſſimus, & cuique ſatis obuium eſt, fructus, partus, fœtus, acquiſitiones ſeruorum, & alia huiuſmodi quæ non erant mortis tempore, nouas eſſe acceſſiones, quæ non hereditati acceptæ feruntur, ſed bonis, vt ſcrip. ſum eſt in *d. l. in fideicommiſſaria.* Nomina autem iam fuiſſe contracta mortis tempore quamuis non fuerint idonea propter infortunium debitorum, eandémque rationem eſſe debiti condicionalis, quòd licèt non debeatur niſi exiſtente demùm conditione, vires tamen accipit ex tempore contractus, *l. vſuſfructus*, 26. *de ſtipulatione ſeruorum, l. ſi filiusfamilias* 78. *de verbor. oblig.* Itémque ſerui capti ab hoſtibus & reuerſi poſt mortem teſtatoris, quia per fictionem poſtliminij ſemper in ciuitate manſiſſe intelliguntur, *d l. ſerui*, 43. *ad l. Falcid.* Denique debiti naturalis exiſtentis quidem iam mortis tempore: ſed ſoluti poſt mortem. Hæc ſciunt omnes nec quiſquam negat, ſed ego quæro, cur non lucra iſta & meliorum factorum nominum, & conditionis poſt mortem exiſtentis (eſt enim etiam lucrum aliquod ſicut & damnum conditionis, *l. Imperator* 50. *ad Senatuſconſultum Trebellianum*) & reuerſi ab hoſtibus ſerui & debiti naturalis ſoluti, ad heredem pertineant, ad quem & damna omnia pertinent, maximè verò deterioratorum nominum? Hoc verò eſt quod Cuiacius docere debuerit, & in quo tamen hæret. Hærebunt & omnes qui pro Marcello contra Papinianum diſtinguent an meliora facta ſint poſt mortem nomina an deteriora: ſi tamen is Marcelli ſenſus fuit, vt quibus caſibus augeri hereditatem ait, Falcidiam quoque augeri ſenſerint. Non enim hoc illi ſtatim conſequens eſt, vt docuimus. Augetur hereditas ex omni eo quod hereditati accedit ante aditionẽ. Sed non ideò augetur Falcidia, cuius ſcil. ratio inſpecto præciſe mortis tẽpore ponenda eſt, non etiã eo inſpectò quod ex poſtfacto ſit hereditatis. Itaque non incremẽti quod acceſſit ratio habẽda eſt, ſed tãtùm ſpei futuræ acceſſionis, id eſt, quanti ſpes illa mortis tẽpore vendi potuiſſet, niſi malint legatarij cum herede

ſaterpo

interpoſitis cautionibus rem expedire, vt ſcriptum eſt in *dict. l. in quantitate* §. 1. ſicut autem, neque Iuliani, neque Marcelli ſententia in cæteris defendi contra Papinianum poteſt, ita neque in acceſſionibus peculij, quæ poſt mortem ſuperuenerunt. Nam cùm maximè augeatur peculium per fructus partus & fœtus, quæ ſunt acceſſiones naturales, & per filiorumfamilias & ſeruorum acquiſitiones *l. peculium naſcitur* 40. *& præced.* vbi diximus *ſupr. l. vlt. infr. tit prox.* Nemo vnquam dubitauit quin partus fructus & fœtus editi poſt mortem teſtatoris, itémque ſeruorum acquiſitiones lucro heredis cedere debeant, *dict. l. in ratione & d. l. in quantitate*, quomodo ergo fieri poteſt, vt in computando peculio, quod per huiuſmodi acceſſiones poſt mortem teſtatoris auctum eſt tempus mortis inſpici non oporteat? dices fortaſſis, aliud eſſe tractare de fructibus hereditatis, aliud verò de fructibus peculij, nec nego, ſed cùm tractemus de vtilitate, non creditorum peculij quorum lucro fructus peculij cedere æquum eſſet, ſed legatariorum id agentium, vt quarta heredis portio per acceſſiones iſtas peculij minuatur, quis ferat magis faueri legatariis quod ad fructus peculij attinet, quàm quòd ad fructus hereditatis, vt fructus peculij legatariis proficiant, quibus nec hereditatis fructus proficerent? minúſque iuris habere patrem eundemque heredem creditoris ſui in fructibus rei ſuæ propriæ quàm in fructibus hereditatis? quæ licèt heredis quoque propria ſit poſt aditionem, ad legatarios tamen aliqua ex parte pertinet ad emolumentum, ſiue quòd legatum ſit hereditatis delibatio, qua teſtator alicui collatum quid velit ex eo quod alioquin vniuerſum heredis foret, *l. legatum eſt* 116. *de legat.* 1. ſiue quod legatarius in re legata quaſi heres quodammodo eſſe videatur *l. id tempus* 24. §. 5. *infr. de vſucap.* ſed hæc ad Papinianum pro Papiniano contra Iulianum, Marcellum & Cuiacium ſufficiant.

2 ¶ Etiam poſtquam dominus de peculio conuentus eſt, fideiuſſor pro ſeruo accipi poteſt, & ideo qua ratione, ſi poſt actionem dictatam ſeruus pecuniam exſoluerit, non magis repetere poteſt, quàm ſi iudicium dictatum non fuiſſet: eadem ratione fideiuſſor quoque vtiliter acceptus videbitur. quia naturalis obligatio, quam etiam ſeruus ſuſcipere videtur, in litem tranſlata non eſt.

Ad §. 2. *Etiam poſtquam.*

Rat. dub. Fideiuſſor accipi non poteſt niſi aliqua, vel præcedat, vel ſubſequatur, aut ciuilis, aut honoraria, aut ſaltem naturalis obligatio *l. ſtipulatus ſum* 6. §. *vlt. l. fideiuſſor* 16. §. *fideiuſſor infr. de fideiuſſ.* Eſt enim fideiuſſoris obligatio acceſſoria, quæ proinde ſine principali aliqua ſubſiſtere, & contrahi nunquam poteſt, atqui cùm dominus actione de peculio conuentus eſt nulla ampliùs ſubeſſe videtur, neque ciuilis, neque honoraria, neque naturalis obligatio, quia certum eſt per litis conteſtationem fieri nouationem, adeóque delegationem quandam *l. delegare* 11. §. 1. *l. aliam* 29. *infr. de nouat.* Per nouationem verò, non ſolùm ciuilem & honorariam obligationem perimi, ſed etiam naturalem, ſicut & per ſolutionem, quia ſolutionis inſtar obtinet §. *præterea Inſt. quib. mod. tollit. oblig.* ideóque & pignus liberari, & deſinere vſuras currere *l. nouatione* 18. *de nouat.* nec tantùm fit nouatio, & prioris obligationis peremptio, ſi quis pro ſe iudicium accipiat, ſed etiamſi pro alio qui verus debitor fuit adeoque inuito quemadmodum & ſi pro eo ſolueret, *l. ſolutione* 23. *infr. de ſolut. l. ſoluendo* 39. *ſup. de negot. geſt. l. ſi Stichum* 8. §. *vlt. de nouat. l. qui ſeruum* 20. *ſupr. de interrog. in iur. fac. l. ſi fundus* 16. §. *ſi pluris infr. de pignor. l.* 2. *Cod. de pact. l.* 2. *C. de execut. rei iudic.* atqui cùm dominus conuenitur actione de peculio, ſicuti conuenitur ex contractu ſerui, ita & pro ſeruo conueniri videtur, quia nec ſeruus ipſe conueniri poteſt, *l. nec ſeruus* 41. *ſupr. l. ſerui* 14. *de oblig. & act. l. cum ſeruo* 107. *de reg. iur.* liberat ergo ſeruum à naturali obligatione, qua ſola tenetur, & conſequenter nulla ſupereſt obligatio pro qua fideiuſſorem dare ſeruus poſſit.

Dec. Cùm dominus actione de peculio conuenitur, licèt ex contractu ſerui conueniatur, non tamen pro ſeruo conuenitur, neque pro ſerui obligatione, ſed pro ſua propria, & ex eo iure, non quo ſeruus obligatus eſt, ſed quo ipſe dominus, id eſt tanquam dominus ſerui qui contraxit: nam quemadmodum filiofamilias contrahente duæ ex eo contractu naſcuntur obligationes, ciuilis contra filiumfamilias, & honoraria contra patrem, illa in ſolidum, hæc de peculio, neque conuento patre liberatur filiusfamilias quominus adhuc in ſolidum conueniri & condemnari poſſit *l. ſi quis* 44. *ſupr.* ita & ex contractu ſerui æquè naſceretur ciuilis obligatio, ſi obligari ciuiliter ſeruus poſſet, *d. l. nec ſeruus* 41. *ſupr.* ſed cùm non poſſit obligari, niſi naturaliter, eadem ratio habenda eſt naturalis illius obligationis, quæ haberetur, ſi ciuilis eſſet, vt non magis perimatur per actionem de peculio motam contra dominum quàm perimeretur ciuilis obligatio filiifamilias per actionem de peculio inſtitutam contra patrem, idque eſt quod Papinianus ait, naturalem obligationem, quam etiam ſeruus ſuſcipere videtur, id eſt cuius etiam capax eſt ſeruus *d. l. nec ſeruus*, (quomodo in *l. Pomponius Philadelphus* 35. *ſupr. famil. erciſcund.* idem Papinianus tractans de filiafamilias ſcribit *ſpecie dotis cuius capax fuiſſet*) non videri tranſlatam in litem, & vt benè Cuiacius explicat nouatam non eſſe, ita ſignificans ſi nouata fuiſſet, & in litem cum domino inſtitutam tranſlata, aliud ſe reſponſurum fuiſſe, nec æquè admiſſurum, vt pro naturali illa obligatione ſerui quæ per nouationem illam, quamuis iudicialem extincta eſſet, fideiuſſorem dare ſeruus potuiſſet. Etſi enim differentia illa eſt inter nouationem voluntariam & iudicialem, quòd voluntaria dummodò legitimè facta ſit non ſolùm ciuilem obligationem tollit, ſed etiam naturalem, ita vt pignora quoque & hypothecæ per eam liberentur & vſuræ deſinant currere *d. l. nouatione* 18. *de nouat.* Iudicialis verò non item quæ fit per litis conteſtationem, *l. lite* 35. *infr. de vſur. l. iudex* 28. *l. Iulianus* 60. *ſupr. de condict. indeb. l. grege* 13. §. *etiam de pignor. l. quamuis* 8. *C. eod. l. cùm ſtipulatus* 90. *de verb. oblig.* quia non ſolet deterior cuiuſquam conditio fieri per litis conteſtationem: ſed plerumque melior, cùm nemo perſequendo cauſam ſuam deteriorem facit *l. non ſolet* 86. *& ſeq. de regul. iur. l. aliam* 28. *de nouat. l. vltim. infr. de ſeparat.* id tamen intelligendum eſt de ea conteſtatione, quam quis faciat pro ſeipſo, non de ea quam pro alio, quia per conteſtationem, quam quis pro alio facit, non tantùm ſimplex nouatio inducitur, ſed etiam delegatio, non minùs quàm ſi delegaretur debitor per ſtipulationem *l. delegare* 11. §. 1. *de nouat.* delegatio autem non ſolùm ſemper nouatio eſt, ſed etiam ſemper voluntaria, nunquam neceſſaria, ſiue per ſtipulationem fiat, ſiue per conteſtationem, quia litem & iudicium pro alio ſuſcipere nemo cogitur: vnde eſt, quòd qui alium defendit cùm vltro ſe liti offerat non ſolùm ſatiſdare cogendus eſt, quamuis locupletiſſimus ſit & cuiuſcunque dignitatis *l. qui proprio* 46. §. *qui alium, l. minor* 51. §. 1. *& legibus ſeqq. ſupr. de procur.* ſed etiam executionem pati ſententiæ *l.* 4. *infr. de re iudic.* quoniam alioqui impunè illuſiſſet Prætori, & iudici, cùm accipiendo

Digitized by Google

piendo iudicium, pro alio etiam inuito eum liberauerit *d. l. ſolutione* 23. *de ſolution.* in quo miror tam grauiter erraſſe virum doctiſſimum, qui ad hanc legem notat, nouationem neceſſariam quæ fit, inquit, iudicio accepto pro alio, tollere ciuilem tantùm obligationem, non etiam naturalem, quaſi hoc ipſum probetur ex hoc §. qui potiùs manifeſtè probat contrarium: nam ſi in hac ſpecie dominus pro ſeruo, ac non pro ſeipſo tantùm iudicium accepiſſet, dubitaret Papinianus quin naturalis quoque obligatio ſerui in iudicium tranſlata eſſet ac conſequenter cuiuſdam delegationis iure nouata & extincta, cuius proinde nomine nec fideiuſſor accipi, nec repetitio ſoluti denegari potuiſſet: & in hoc duplex Cuiacij error eſt, vnus in eo quod vult iudicio accepto pro alio non tolli naturalem obligationem, alius in eo quod hanc nouationem neceſſariam vocat, quæ tamen cùm delegatio ſit, eſt omnino voluntaria. Ratio igitur tota huius §. illa eſt, quod docuimus in hac ſpecie conuentū actione de peculio iudicium accipere pro ſeipſo non pro ſeruo, vt æquè malè idem Cuiacius putat, cùm ex contractu ſerui fuerit ipſe ad hoc ſuo nomine obligatus de peculio *d. l. nec ſeruus*, eum verò qui pro ſeipſo iudicium accipit conſtat fideiuſſorem dare poſſe non minùs poſt, quàm ante litem conteſtatam, quia & ciuilis, & naturalis ſubeſt obligatio, *leg. Græcè* 8. §. *& poſt litem infr. de fideiuſſor.* Neutram enim perimit nouatio neceſſaria, nec magis ciuilem quàm naturalem vt locus ille omnium optimè contra Cuiacium probat; in hoc quoque malè locutum, quod non dubitat, quin per nouationem neceſſariam ciuilis obligatio tollatur, quæ tamen non tollitur niſi per ſubſecutam abſolutionem, idque non ipſo iure, ſed per exceptionem rei iudicatæ, quæ in hanc rem illo quoque caſu neceſſaria eſt. Porrò naturalem obligationem in hoc §. ſubeſſe in perſona ſerui, etiam poſt dictatam contra dominum actionem de peculio probat Papinianus hoc argumento, quod ſi poſt litem cum domino conteſtatam ſeruus creditori ſuo peculiari ſolueret, vtique non poſſet repetere, quia naturalem obligationem agnouiſſet, quæ impedit repetitionem ſoluti *l. fideiuſſor* 16. §. *naturales eod. tit. l. naturales* 10. *de oblig. & act. l.* 3. §. *vlt. ſupr. quod quiſq. iur.* eſt enim duplex hic effectus naturalis obligationis inter plures, vt & ſoluti repetitionem impediat, & fideiuſſor ei poſſit accedere, non diſſimilis Africani ratiocinatio eſt in *l. frater a fratre* 38. §. *quæſitum verſ. nam manere ſupr. de cond. indeb.*

3 ¶ Seruus alienus, cùm bonæ fidei ſeruiret mihi, nummos à Titio mutuatos, mihi dedit, vt eum manumitterem: & manumiſi, creditor quærebat, quem de peculio conueniret? dixi, quamquam creditor electionem aliàs haberet, tamen in propoſito dominum eſſe conueniendum: & eum ad exibendum mecum acturum pecuniæ nomine, quæ ipſi eſſet adquiſita, a nec in eam cauſam alienata, quæ pro capite ſerui facta proponeretur. neque enim admittendum eſſe diſtinctionem exiſtimantium b ſi non manumittam, domini pecuniam eſſe: manumiſſione verò ſecuta, videri pecuniam ex re mea, quæſitam mihi: quoniam magis propter rem meam, quàm ex re mea: pecunia mihi daretur.

Ad §. vlt. Seruus alienus.

RAT. DVB. Creditor ſerui alienati ex contractu, qui alienationem præceſſerit, habet electionem vtrum velit conuenire emptorem actione perpetua de peculio, an venditorem actione annali ex edicto Prætoris, de quo *infr. tit. proxim.* Creditor ſerui à domino manumiſſi, non aliam poteſt actionem habere de peculio, quam contra manumiſſorem intra annum *l.* 1. *eod. tit.* Cùm manumiſſus à vero domino liber fiat, nec proinde dominum vllum habeat, nec poſſit ipſe ex ante geſto conueniri *l.* 1. *C. an ſeruum pro ſuo fact. l. eum actum* 17. *ſupr. de negot. geſt.* At cùm ſeruus manumiſſus eſt à domino, id eſt à bonæ fidei poſſeſſore qui dominus putabatur, ſicuti conſtat non poſſe illum fieri liberum per huiuſmodi manumiſſionem, ac proinde manere in dominio ſui domini, ita nec eum ampliùs bona fide poſſideri ab eo qui in hunc vſque diem bonæ fidei poſſeſſor fuerat, cùm deſierit bona fide poſſidere eum quem manumiſit: ſed cùm ſeruus hic nummos acceperit à Titio mutuos, vt eos bonæ fidei poſſeſſori, tanquam vero domino ſuo daret manumiſſionis gratia, negari non poteſt quin contractus mutui tempore is qui nummos accepit bonæ fidei poſſeſſor fuerit, ac proinde ex eo contractu potuerit obligari & conueniri de peculio, ſiquidem non minùs bonæ fidei poſſeſſor quàm verus dominus de peculio tenetur, quaſi qui hac etiam parte domini loco ſit: nam & fructuarius æquè de peculio tenetur *l. hinc quæritur* 19. §. 1. *leg. ſi ex duobus* 32. *ſupr.* Atqui etiam dominus de peculio tenetur cùm ex edicto Prætoris actio perpetua de peculio non niſi contra dominos & parentes qui habent liberos in poteſtate comparata ſit *leg.* 1. *ſupr.* Ergo habet creditor electionem vtrum velit de peculio conuenire, an dominum, an bonæ fidei poſſeſſorem, ſicut & ex pluribus bonæ fidei poſſeſſoribus eandem electionem haberet, quem conuenire mallet *d. l. ſi ex duobus*, itemque ex pluribus fructuariis, vel ex pluribus eiuſdem domini heredibus, vt ſcriptum eſt in *d. l. ſi ſi ex duobus*, aut quem ex pluribus eiuſdem ſerui dominis *leg. & ancillarum* 27. §. *vlt. ſupr.* nam & vendito ſeruo habet electionem creditor, vtrum malit conuenire, vt diximus, an emptorem perpetuò, an venditorem intra annum *d. l. ſi ex duobus* §. 1. *verſ. quare circa venditorem, l. ſi creditor* 37. §. *pen. l. quoties* 47. §. *ſi creditor ſupr.* Ergo in propoſita ſpecie, cùm ſeruus alienus qui bona fide mihi ſeruiebat, nummos à Titio mutuatos mihi dedit vt manumitterem, & manumiſi, poſteà vindicetur à vero domino in ſeruitutem, dicendum eſt debere Titium habere electionem, an contra dominum agere velit, an contra me tanquam contra bonæ fidei poſſeſſorem: aut ſi qua ratio ſit propter quam aut dominus ſolus teneri debeat, aut ego ſolus, an non multò æquius eſt me ſolum teneri, ad quem pecunia peruenit quàm dominum cui pecunia illa data non eſt, quæ nec fuit à Titio credita niſi vt ſeruus manumitteretur, atque ita domini ſui poteſtati ac dominio ſubtraheretur? ex qua cauſa placet nec ſi pecuniam dominus acceperit non ſecuta manumiſſione, actione de peculio eum teneri *l. cùm ſeruus* 54. *infr. mandat.* vbi eleganter idem Papinianus noſter ait, Prætorem cùm propoſuit edictum de peculio, de huiuſmodi contractibus ſeruorum non cogitaſſe per quos ſeipſi mala ratione dominis auferunt, tantùm abeſt vt verum eſſe poſſit, quod tamen Papinianus hìc reſpondet ſolum dominum in propoſito actione de peculio conueniendum eſſe.

DEC. Bonæ fidei poſſeſſor non alio iure, aut colore tenetur de peculio quàm quia domini loco ſit, & vt in aliis multis partibus penè dominus habeatur *l. bonæ fidei* 48. *de acquirend. rer. domin. l. bona fides* 136. *de reg. iur.* Ergo quo caſu dominus ipſe de peculio conueniri non poſſet, nec bonæ fidei poſſeſſor poterit. Atqui dominus non poteſt conueniri de peculio ex eiuſmodi contractu, quo ſeruus alieni mandauerit de ſemet emendo, à vero domino *d. l. cùm ſeruus*. Ergo nec bonæ fidei

poſſeſſor, cui ſeruus nummos ab alio mutuatos dedit, vt ſe manumitteret, conueniri poterit de peculio à Titio, qui pecuniam in hanc cauſam credidit: etſi enim ponimus eum qui manumiſit non fuiſſe dominum, ſed tantùm bonæ fidei poſſeſſorem, ſeruus tamen qui eum credebat dominum, id egit proculdubio, vt ſe dominio eius ſubtraheret, alioqui non tam ſtultus fuiſſet, vt ei pecuniam in eam rem numeraret: ac proinde mala ratione, vt Papinianus loquitur in *dict. l. cùm ſeruus*. Non quia velit clam ſe domino ſubtrahere, vt malè interpretatur Cuiacius (quid enim clam facit, in hac ſpecie ſeruus qui illi ipſi quem dominum ſuum eſſe credit, pecuniam numerat, vt manumittatur; aut quid fieri clam poteſt inter volentes & conſentientes?) ſed quia libertatem ſibi precio comparare vult, quam meritis tantùm & obſequiis parare ſibi, & ad dandam eam inuitare dominum debuiſſet, quomodo Iuſtinianus noſter ſcribit in *l. ſi quando* 35. §. 1. *C. de inoff. teſtam.* ex eodem Papiniano noſtro, meritis magis filios ad paterna obſequia prouocandos eſſe quàm pactionibus adſtringendos: eſt enim generaliter vera & verè aurea illa Marci Tullij ſententia: malè rem agi cùm id quod virtute fieri debet (addamus *& fide & obſequio*) tentatur pecunia, eadem igitur ratio, qua mouetur Papinianus in *d. l. cùm ſeruus*, ne dandam putet emptori actionem mandati de peculio, contra verum dominum ex mandato ſerui qui ſe emendum mandauit, vt manumitteretur, fauet etiam bonæ fidei poſſeſſori ne poſſit conueniri de peculio à Titio qui ſeruo credidit nummos ipſi bonæ fidei poſſeſſori datos, vt ab eo manumitteretur: nam ſi Prætor non cogitauit de danda actione de peculio contra dominum ex contractu quo ſeruus domino ſuo ſe ſubtrahere voluerit, multò minùs cogitauit de danda ea contra bonæ fidei poſſeſſorem, eo ipſo caſu quo voluerit ſeruus ſe ſubtrahere bonæ fidei poſſeſſori, qui dominus putabatur, quia nec de bonæ fidei poſſeſſore locutus eſt Prætor, ſed tantùm de domino: at non fauet in hac ſpecie ipſi domino, quia non id egit ſeruus, vt eius domino ſe ſubtraheret, quem dominum ſuum eſſe ignorabat, ita fit, quod mirum eſt, & in quo Papiniani ſubtilitatem & elegantiam admirari licet, vt melior ſit hac parte condicio bonæ fidei poſſeſſoris quàm domini, & vt ea ipſa ratio quæ aliàs facit, ne dominus poſſit conueniri de peculio in ſpecie *d. l. cùm ſeruus*, eadem in propoſito ſuadeat, vt danda ſit contra dominum: proinde ſic habetur hoc caſu bonæ fidei poſſeſſor vt pro vero domino haberi videatur, niſi hactenus, vt de peculio teneatur creditori, quem alioqui in damno morari neceſſe eſſet, quòd certè eſſet iniquum: nam quemadmodum fieri nequit, vt idem ſeruus duos renera habeat dominos *l. de hereditate* 19. §. *pater de caſtrenſ. pecul. l.* 5. §. *vltim. ſupr. commod.* ita nec vt eodem contractu duorum dominio ſe ſubtrahere voluerit, ſed eius tantùm quem eſſe dominum ſuum exiſtimabat. Eum igitur ſolum id eſt bonæ fidei poſſeſſorem cui vt manumitteret nummos dedit, de peculio non teneri oportet contra quem contractus ille ratione mala initus eſt, non autem verum dominum contra quem hic ſeruus nihil mala ratione fecit. Ceſſante enim ratione illa quæ dominum ab actione de peculio ſpeciali quodam iure liberaret, relinquitur, vt ex forma edicti, & iure ordinario dominus conueniendus ſit, quamuis bonæ fidei poſſeſſor pecuniam acceperit: quia ſcilicet non ideò acquiſita eſt pecunia bonæ fidei poſſeſſori, cui ſeruus nihil poteſt acquirere, niſi vel ex re ipſius bonæ fidei poſſeſſoris, vel ex operis ſuis *l. acquiruntur* 10. §. *penultim. l. qui bona fide* 23. *in princip. l. ſeruus* 43. *de acquirend. rerum domin.* Hic autem pecunia credita eſt ſeruo, non ex re bonæ fidei poſſeſſoris, aut ex operis ſuis aliquid acquirere volentis, ſed pro capite ipſius ſerui, hoc eſt, vt per manumiſſionem inciperet habere caput in ciuitate is qui antea nullum habebat: conſequens igitur eſt, vt ea pecunia acquiſita ſit domino, quia quod ſeruus alienus bona fide poſſeſſus non poteſt acquirere bonæ fidei poſſeſſori, neceſſe eſt, vt domino acquiratur. Proinde dominum ipſum non bonæ fidei poſſeſſorem de peculio teneri conuenit, quia is demùm de peculio teneri debet cui pecunia acquiſita, non cui tradita eſt, ſed domino ſuccurretur data ei actione ad exhibendum contra bonæ fidei poſſeſſorem, quem ſine cauſa pecuniam hanc accepiſſe, nulloque iure manumiſiſſe ex poſtfacto apparet. Tenetur enim ad exhibendum quiſquis alienam rem tenet, cuius retinendæ nullum ius habeat, & quam ſi eſſet exhibita vindicare dominus poſſet, vt in propoſito: eſt enim actio ad exhibendum præparatoria vindicationis *l.* 1. *l.* 3. §. *vlt. & paſſ. ad exhib.*

a *Quæ ipſi eſſet acquiſita.*

Rat. dub. Dominium non acquiritur, niſi per poſſeſſionem *l. per procuratorem* 8. *Cod. de acquirend. poſſeſſ.* dominia enim a naturali poſſeſſione cœperunt *l.* 1. *inf. ill. titul.* atqui per ſeruum bona fide poſſeſſum, ſi quid ei tradatur, ſicuti non acquiritur poſſeſſio bonæ fidei poſſeſſori, ſi non ſit, nec ex re eius, nec ex operis ſerui, ita neque domino, quia fieri nequit, vt per eum quem non poſſideo, acquiram poſſeſſionem *d. l.* 1. §. *ſed & per eum*. ergo neque dominium *l. ſi ſeruus* 21. *de acquirend. rer. domin.*

Dec. Quod ſeruus bona fide poſſeſſus non poteſt acquirere poſſeſſori, acquirit domino *dict. leg. acquiruntur* 10. §. *penultim. dict. leg. qui bona* 23. §. *ſi quis duobus eodem titul.* §. *de iis autem ſeruis inſtitut. per quas perſon. cuique acquirat.* ſcilicet quantum ad dominium, non quantum ad poſſeſſionem: dominij enim acquiſitio tota ex iure pendet, poſſeſſionis autem ex facto, ideoque facilius eſt, vt ex iuris authoritate per ſeruum bona fide poſſeſſum acquiratur dominium domino, quàm vt poſſeſſio. Quamuis è contrario faciliùs amittatur poſſeſſio quàm dominium: amittitur enim poſſeſſio mala volontate, dominium verò, non item *l. ſi quis vi* 17. §. *differentia de acquirend. poſſeſſ.* & ſicuti verum eſt, nihil commune habere proprietatem cum poſſeſſione, *l. naturaliter* 12. §. *nihil commune eodem titul.* ita & alij modi ſunt acquirendi & amittendi dominij: alij autem modi acquirendæ, vel amittendæ poſſeſſionis, vt benè hic Cuiacius contra Accurſium diſputat. Sed malè tamen reſpondet ad *d. l. ſi ſeruus*, loqui eam de acquiſitione poſſeſſionis tantùm non dominij, ita quidem eſt in ſpecie *d. l.* 1. §. *ſed & per eum*, ſed in *d. l. ſi ſeruus* de acquiſitione dominij agitur, vt probant verba illa *nec meum fieri, quia ſeruum non poſſideam*. Reſpondere debuit eo loco Pomponium referre tantùm ſententiam Proculi, ſed tanquam ſingularem & ab aliis prudentibus, præſertim verò Sabinianis exploſam, quod in libris noſtris non eſt nouum, cumque non ita ſcribat Pomponius, *Proculus putat*, ſed ſimpliciter *Proculus*, ego ſic accipio ac ſi ſcripſiſſet *Proculus putabat*, quo modo ſi ſcriptum eſſet, non dubitarem quin his ipſis verbis Pomponius innueret ſe Proculi ſententiam non probare: ſic enim alias prudentum ſententias improbatas referre noſtri, & hoc ipſo refellere modeſtè ſolent *l. Papinianus putabat* 23. *de donat. int. vir. & vxor. iunct. l. cùm hic ſtatus* 32. §. *ſine autem eodem titul. l. lecta* 40. in illis verbis *quidam dicebat*, & paulò pòſt *vt ille putabat*, *ſupr. de reb. credit.* iunge *l. ſi fideiuſſor* 9. *ſupr. de dolo*, *& l. Stichum aut Pamphilum* 95. *in fine princip. de ſolut. l. ſi venditor* 6. §. 1. *& l. ſeq. infr. de ſeru. export.* Papinianus certè in hac ſpecie cum Sabinianis conſentit aduerſus Proculum.

b *Neque enim admittendam eſſe diſtinctionem exiſtimantium.*

Rat. dub. Cùm bonæ fidei poſſeſſor accepit pecuniam à ſeruo, vt eum manumitteret, ſi non manumiſit, nulla

nulla equidem ratio eſſe videtur, quare pecunia eius facta dici poſſit, cùm fidem fefellerit, at cùm manumiſit, & fidem quantùm in ſe fuit, impleuit, iniquum videtur non fieri eius pecuniam cùm per manumiſſionem illam licèt nullo iure factam amiſerit, non dominium quod non habuit, ſed poſſeſſionem, & cum poſſeſſione bonam fidem quam habuit. Proinde videtur eo caſu pecunia illa ex re ipſius quæſita, quandoquidem quæſita eſt velut ea poſſeſſione ſerui quæ ipſius fuit, ergo admittenda eſt diſtinctio exiſtimantium, ſi bonæ fidei poſſeſſor non manumittat, domini pecuniam eſſe, manumiſſione verò ſecuta pecuniam fieri manumiſſoris quaſi ex ipſius re quæſitam, cùm ſeruus alienus bona fide ſeruiens acquirat ſuo poſſeſſori, ex his duabus cauſis, ex operis ſuis, & ex re poſſeſſoris, vt diximus.

Dec. Multum intereſt, an pecunia detur bonæ fidei poſſeſſori ex re, an propter rem ipſius, quomodo & in *l. penultim. in fin. de ſepulchr. violat.* aliud eſt percipi quid ex hereditate, aliud propter hereditatem, aut occaſione hereditatis, vt loquitur Paulus in *l. debitor 59. in fin. ad Senatuſconſultum Trebellian.* Aliud item haberi quid de bonis, aliud verò propter bona *l. 1. §. nunc videamus in fin. de coniung. cum emancip. lib. eius*, quæ datur pecunia propter rem bonæ fidei poſſeſſoris, non ideò & acquiritur, ſed ea tantùm quæ ex re ipſius datur: in propoſito autem pecunia, quæ pro capite ſerui data eſt à ſeruo, eique a Titio credita, non ex re poſſeſſoris, ſed ob rem eius data eſt, id eſt, vt pro eo damno, quod allatura erat manumiſſio, pecuniam haberet, veluti in damni compenſationem: non ergo vno caſu magis, quàm alio pecunia fieri poteſt bonæ fidei poſſeſſoris. Obſerua tamen quæſtionem hanc non vlterius extendi quàm vt ſciamus cuius ſit hæc pecunia, an domini, an bonæ fidei poſſeſſoris, non etiam, vt in actione de peculio, aliud vno caſu quàm alio conſtituatur: nam etiamſi bonæ fidei poſſeſſori pecunia acquiſita eſſet, non ideò tamen dari contra eum deberet actio de peculio, propter eandem rationem quam attulimus quod Prætor in proponenda actione de peculio non cogitauerit de iis contractibus ſeruorum qui mala ratione ſe dominis ſubtrahunt: non enim ob id minùs locum habet hæc ratio, quòd pecunia domino ſit acquiſita, vt conſtat ex *dict. l. cùm ſeruus*. Quanquam difficilius ſanè eſſet, vt in huius §. ſpecie danda eſſet contra dominum actio de peculio, ſi pecunia nec domino ipſi eſſet acquiſita: quo enim iure teneretur, cùm creditor non aliter mutuum contrahat quàm ſi nummos faciat accipientis *l. 2. §. appellata ſupr. de reb. credit.* aut eius ſcilicet cui per accipientem acquiri poteſt: ita ergo fieret, vt neuter de peculio creditori teneretur, neque bonæ fidei poſſeſſor, quia ſeruus eius dominio ſe ſubtrahere mala ratione voluiſſet, neque dominus, quia ei pecunia acquiſita non eſſet, atque ita miſer creditor in damno moraretur, niſi diceremus dandam ei ſaltem condictionem, aut ſine cauſa, aut ob cauſam dati cauſa non ſecuta, cùm manumiſſionis effectus nullus ſubſecutus ſit, quomodo daretur ipſi manumiſſo ſi liber probatus poſtea fuiſſet *l. 3. §. ſi liber homo*, vbi diximus *ſupr. de cond. cauſ. dat. cauſ. non ſecut.* nec ſane poſſet negari quin eo caſu pecunia creditoris ad bonæ fidei poſſeſſorem ſine iuſta cauſa perueniſſet, quæ res ad condictionem ex æquitate inducendam ſola ſufficit *l. ſi & me, & Titium 32. ſupr. de reb. credit.* & ita Papiniani reſponſum hoc certè valdè ſubtile explicandum eſſe arbitror, benè Cuiacius ad initium huius legis præfatus eſt, quoties in libris noſtris nomen peculij occurrit, ſubeſſe ſemper nodum & ſcrupulum aliquem. Sed in huius potiſſimùm legis totius interpretatione verſari mihi videntur potiores, quæ circa tractatum de peculio poſſunt occurrere difficultates.

51. Scævola libro 2. Quæſtionum.

QVod debetur ſeruo ab extraneis, agenti de peculio non omnimodo dominus ad quantitatem debiti condemnandus eſt. cùm & ſumptus in petendo, & euentus executionis poſſit eſſe incertus: & cogitanda ſit mora temporis, quod datur iudicatis: aut venditionis bonorum, ſi id magis faciendum erit: ergo, ſi paratus ſit actiones mandare, abſoluetur.[a] quod enim dicitur, ſi cum vno ex ſociis agatur [b] vniuerſum peculium computandum, quia ſit cum ſocio actio: in idem redibit, ſi actiones paratus ſit præſtare, & in omnibus, quod idcirco teneri dicimus, quia habent actionem, delegatio pro iuſta præſtatione ſit.

Ad l. Quod debetur. 51.

Rat. dvb. Tanti condemnandus eſt dominus ſerui actione de peculio, quantum eſt in peculio tempore condemnationis *l. quæſitum 30. & l. prox. in princip. ſupr.* atqui quod debetur ſeruo ab extraneis computatur in peculio ſerui, cùm id etiam computetur, quod debetur à domino *l. quam Tuberonis 7. §. ſed & id quod & paſſ. ſupr.* ergo dominus omnimodo condemnandus eſt ad quantitatem integram debiti, quod ſeruo ab extraneis debetur.

Dec. Id demùm in peculio computandum eſt, quod ita debetur, vt poſſit exigi, quia id demùm eſt, quod in effectu debetur: non autem omne quod debetur ſemper ſolidum exigitur, quoniam non poteſt fieri exactio ſine ſumptu non magis quàm ſine lite, ſi cum perfido debitore res ſit, qui vt plerunque fit, litigare malit quàm ſoluere, *l. minoribus 6. ſupr. de minor. l. 1. ſupr. de inoff. teſtam.* præter id quod euentus executionis poteſt eſſe incertus, cùm poſſit euenire, vt poſt condemnationem cùm executio iudicati facienda erit in bona condemnati non reperiantur bona, quæ capi & distrahi poſſint ſine controuerſia *leg. à Diuo Pio 15. §. an venditione §. ſi rerum §. ſic quoque & ſeq. infr. de re iudic.* aut quæ debitore latitante, poſſint ex edicto Prætoris æquè ſine controuerſia poſſideri *l. quamuis 13. de reb. author. iudic. poſſid.* quo caſu inanis propemodùm eſt condemnatio, quæ executioni mandari non poteſt, cùm vigor ſententiæ in executione conſiſtat *l. ſi longius 7. C. de execut. rei iudic.* ſed & cùm debitor condemnatus ſoluendo eſt, cogitanda tamen eſt mora temporis quod ex humanitate indulgetur condemnato ad ſoluendum *l. cùm militi 16. §. 1. inf. de compenſat.* quod ex lege primùm 12. tab. fuit menſis vnius, poſtea duorum, hodie quatuor menſium ex *l. vlt. C. de vſur. rei iudic.* præter moras quas habet executio ipſa iudicij *l. etiam 15. in princip. vt legat. ſeu fideic. ſeruand. cauſ. caueat.* cogitandum item tempus quod neceſſarium eſt ad bonorum venditionem peragendam, ſi aliter iudicati executio fieri non poſſit *d. l. à Diuo Pio*: de hac enim venditione Scæuola loquitur, non de illa, quæ fit ex edicto Prætoris contra latitantem debitorem ex prima illa parte edicti, quæ mittit creditorem in poſſeſſionem bonorum debitoris, de qua in *tit. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* & quam ſequitur ex alia parte edicti venditio bonorum *leg. Fulcinius 7. §. 1. l. pen. in fin. & paſſ. de reb. author. iudic. poſſid.* nunquam enim fit illa miſſio, neque venditio

poſt condẽnationẽ,ſed cõtra eũ qui ob hoc ſolùm latitat, ne in ius vocari & condẽnari poſſit, vt diximus ad initiũ *l. prox. ſupr.* Scæuola autem hoc loco, non niſi de executione loquitur, facienda ſcilicet poſt ſententiam & condemnationem latam aduerſus debitores peculiares: quamquam nihil prohibet etiam mitti dominũ in poſſeſſionem bonorum debitoris peculiaris, ſi malit ille latitare quàm conueniri & condemnari: meritò igitur Scæuola reſpondet, non in totum condemnari dominum debere actione de peculio ad quantitatem quæ ab extraneis debetur ſeruo, ſed deductis ſumptibus qui probabiliter fieri poſſunt in litem & inſpecto dubio non tam litis quàm executionis euentu, & mora temporis, quod in executione, ſiue hoc, ſiue illo modo facienda impendi oportebit: omnia verò hæc æſtimanda ſunt pinguiùs, & arbitrio boni viri, quoniam alioqui certa quantitate æſtimari non poſſunt, ſimile eſt quod dicimus, ſi ea actione agatur ex qua fructuum reſtituendorum condemnatio fieri debeat, non alios tamen fructus intelligi quàm qui ſuperſunt deductis ſumptibus neceſſariis ad fructus colligendos, & perficiendos, nec minùs in Prædonis quàm in bonæ fidei poſſeſſoris perſona *l. ſi à domino 36. §. vltim. ſupr. de hered. petit. l. 4. l. vlt. in fin. de oper. ſeruor. l. quod in fructus 46. de vſur. l. 1. C. de fructib. & lit. expenſ.*

a *Ergo ſi paratus ſit actiones mandare abſoluetur.*

RAT. DVB. Cauere bonus iudex debet quantum poteſt, ne ex primæ litis materia, noua & altera lis conſurgat *l. 3. in fin. C. de fructib. & lit. expenſ.* diminuere enim lites debet, earumque materiam, non augere *l. quidam 21. ſupr. de reb. credit.* ideóque nimirum noluit Prætor in executioe iudicati obligationes ex obligationibus fieri, ne ex lite fierent lites *leg. 4. §. prætor ait infr. de re iudicat.* & lædi creditur quiſquis partam ex cauſa iudicati perſecutionem nouo contractu ad initium alterius petitionis redigit *l. minor 40. ſupr. de minorib.* Quidni ergo etiam is, qui pro pecunia ſibi debita actionem ſuſcipere cogitur? *l. eum à quo 16. C. de ſolut.* atquin abſurditas, & iniquitas hæc emerget ſi domino conuento actione de peculio permittatur pro pecunia, quam creditoribus peculiaribus debet, nomina offerre peculiarium debitorum. Quid enim aliud eſt mandare actiones, quàm mandare litem? Ergo nec ſi paratus ſit dominus mandare actiones abſolui tamen debet cùm debitor ſit pecuniæ non nominis, alioqui permittetur ei aliud pro alio ſoluere, quod niſi volente & conſentiente creditore nunquam licet *d. l. eum à quo 16. & ſeq. C. de ſolut. l. 2. §. mutui datio ſupr. de reb. credit. l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum ſupr. de condict. indeb.*

DEC. Multum intereſt an quis ex ſuo contractu præciſè & abſolutè teneatur ad pecuniam, aut quid aliud præſtandum. An verò non alia de cauſa quàm aduerſus alium habeat actionem. Priore caſu idipſum præſtandum eſt quod debetur, nec audiendus eſt debitor ſi pro re quæ debetur & petitur, litem offerat & actionẽ. Semper enim verecũda cogitatio eſt eius qui lites execratur & mauult re carere quàm litem habere *l. 4. §. 1. ſupr. de alien. mut. iudic. cauſ. fact.* Poſteriore verò quoties quia tenetur & conuenitur ob id tantùm quod contra alium habeat actionem æquum eſt liberari eum præſtando actionem, & delegationẽ pro iuſta præſtatione vt Scæuola hîc loquitur, ne alioqui latiùs pateat effectus quàm cauſa, qua ceſſante vtique effectus ceſſare debet. Sic in *l. quod ſi in diem 16. §. vltim. l. item veniunt 20. §. ait Senatus 17. ſupr. de hered. petit.* Atqui dominus qui de peculio conuenitur, & cui obiicitur tantum eſſe in peculio, quantum à debitoribus peculiaribus ei debetur non alia de cauſa cogitur eam pati computationem peculij, quàm quia contra eos debitores paratam habet actionem ex contractu ſerui, perinde atque ex ſuo proprio *l. nec ſeruus 41. ſupr.* Ergo audiendus eſt ſi eam actionẽ creditori peculiari mandare paratus ſit, ne aliter poſito iure plus ei noceat quàm prodeſſe poſſit quod habet contra alios actionem, quod periniquum eſſet, ſic dicimus eos qui propter rem aliquam onerati ſunt vt quid præſtent vel faciant, ſi rem illam derelinquere parati ſint, ſemper audiendos eſſe tanquam qui plus etiam præſtent quàm debeant *l. cum quo 7. in fin. infr. de aqua & aquæ pluu. arcend. l. ſi abſente 48. l. cùm fructuarius 64. ſupr. de vſufruct.* derelinquit autem actionem is qui mandat eam ſuo creditori per delegationem, cui nec magnam videri poteſt facere iniuriam cùm ſoluat etiam is qui reum delegat *l. quamuis 8. §. interdum infr. ad SC. Velleian. l. qui debitor 18. infr. de fideiuſſ.* niſi quod delegationem pro ſolutione accipere creditor hoc caſu cogitur, cùm aliàs non ſoleat nec poſſit fieri delegatio niſi volenti *l. 1. C. de nouat. & delegat.*

b *Quod enim dicitur, ſi cum vno ex ſociis agatur.*

Non tam hæc ratio dubitandi eſt quàm obiectio quæ mouetur à Scæuola, propter quam videbitur non magis audiendum eſſe hunc dominum qui pro pecunia creditoribus ſerui debita paratum ſe dicat mandare actiones quas habet contra debitores peculiarios, quàm ſocium de peculio conuentum, quem ſupra diximus in *l. ſi noxalis 11. §. vltim. & l. ſeq.* condemnari poſſe de vniuerſo peculio etiam quod apud ſocium ſit qui non conuenitur. Nam ſi ſocius non alia de cauſa tenetur de peculio ſocij quàm quia contra eum actionem pro ſocio habere poſſit *l. hinc quæritur 19. §. vltim. & l. ſeq. ſupr. hoc tit.* Cur non ſimiliter condemnamus dominum actione de peculio in ſolidum ob ea debita quæ à debitoribus peculiaribus debentur, tametſi actiones quas contra eos habet creditori mandare paratus ſit? Argumentum eſt vt apparet à ſimili, ad quod reſpondet Scæuola, eſſe quidem iſta ſimilia, ſed non eſſe verum quod obiectio ſupponit pro vero, ſocium conuentum actione de peculio ex perſona & pro peculio ſocij non eſſe audiendum ſi pro pecunia actionem pro ſocio præſtare paratus ſit. Eodem enim res vtroque caſu recidit, vt quia ſocius non alia de cauſa tenetur ex perſona & de peculio ſocij, quam quia pro ſua indemnitate paratam habeat pro ſocio actionem, abſoluendus ſit ſi offerat delegationem, quomodo & in aliis omnibus generaliter euenit qui idcirco tantùm tenentur quod aliquam contra alios habeant actionem: ergo quod locis ſupradictis ſcriptum eſt poſſe ſocium de peculio quoque ſocij conueniri & contra eum computari debere vniuerſum peculium ita accipi omnino debet & ſub hac exceptione, niſi malit actionem pro ſocio quam contra ſocium habet creditori ſuo mandare, vt ad eos locos ex hac lege docuimus. Cæterùm caue ne putes hanc eſſe legis huius ſententiam vt omni caſu dominus conuentus actione de peculio audiendus ſit ſi pro pecunia debita offerat ceſſionem actionum. Id enim tunc tantùm obtinet cùm tempore condemnationis nihil aliud eſt in peculio quàm quod eſt in actionibus, vt alioqui vel omnino abſolui, vel in minorem quantitatem condemnari dominus deberet eo quod vel nihil prorſus, vel minùs foret in peculio: cùm enim huiuſmodi nomina quæ in peculio ſunt ſola faciant, vt peculium aliquod ſit & vt de peculio conueniri & condemnari dominus poſſit. Æquum ſanè eſt vt hoc demùm caſu delegatio pro iuſta præſtatione ſit, non etiam cùm ex peculio aliunde & aliter quàm mandatis actionibus ſatisfieri creditoribus poteſt.

52. PAVLVS

52. Pavlvs libro 8. Quæſtionum.

EX facto quæritur: qui tutelam, quaſi liber adminiſtrabat, ſeruus pronunciatus eſt: an, ſi conueniatur eius dominus à pupillo, (cuius quidem potiorem cauſam, quàm creditorum cæterorum ſerui habendam reſcriptum eſt) an vel id deducatur ex peculio, quod domino debetur? &, ſi putaueris poſſe deduci, an interſit, vtrum eùm adhuc in libertatem ageret, domini debitor factus eſt, an poſteà: & an de peculio impuberi competat? reſpondi. Nullum priuilegium præponi patri, vel domino poteſt a, cùm ex perſona filij, vel ſerui de peculio conueniuntur. planè in cæteris creditoribus habenda eſt ratio priuilegiorum. quid enim ſi filius dotem acceepit, tutelam adminiſtrauit. meritò igitur & in ſeruo, qui pro tutore egit, id reſcriptum eſt b: & quia occupantis melior ſolet eſſe conditio, quàm cæterorum c, inhibebitur actio. Planè ſi ex re pupilli nomina fecit d, vel pecuniam in area depoſuit: datur ei vindicatio nummorum, & aduerſus debitores vtilis actio: ſcilicet ſi nummos conſumpſerunt. hic enim alienare eos non potuit. quod & in quouis tutore dicendum eſt e. Nec tamen intereſſe puto f quando domino debere cœpit: vtrum cùm in libertatis poſſeſſione eſſet, an poſteà. Nam & ſi Titij ſeruo credidero, eiúſque dominus eſſe cœpero: dedu eam quod priùs credidi, ſi conueniri de peculio cœpero. Quid ergo eſt? quia de peculio actio deficit? g vtilis actio in dominum quaſi tutelæ erit h: vt quod ille pro patrimonio habuit, peculium eſſe intelligatur.

Ad l. Ex facto 52.

Ex facti ſpecie, quæ initio huius legis proponitur tres Paulus elicit quæſtiones: An ſi dominus conueniatur à pupillo ex cauſa tutelæ per ſuum tutorem administratæ toto eo tempore quo liber eſſe credebatur poſſit deducere quod ſibi debetur. An ſi poſſit deducere, diſtinguendum ſit vtrum is ſeruus debitor domini factus ſit cùm adhuc in libertate ageret, an ex quo ſeruus pronunciatus eſt. An denique actio de peculio impuberi competat: debuerat verò hæc tertia præcedere, quia in actione demùm de peculio quæri ſolet de priuilegio domini in deducendo eo quod ſibi debetur *leg. depoſiti 5. §. vltim. leg. ſed ſi damnum 9. §. peculium & paſſ. ſupr. hoc titul. leg. 5. §. ſed eſt quæſitum ſupr. de tributor. action.* Reſpondet autem Paulus ad tres illas quæſtiones eodem ordine, ad primam habere dominum deductionis priuilegium etiam aduerſus pupillum, vt priuilegio pupilli præferatur: ad ſecundam nihil intereſſe vtrum ſeruus debitor domini ſui eſſe cœperit, cùm pro libero haberetur, an cùm ſeruus iam pronunciatus eſſet & vtroque caſu priuilegio deductionis pro domino locum eſſe, ad tertiam actionem de peculio deficere, ſed vtilem quaſi tutelæ pupillo dandam eſſe in dominum ex adminiſtratione ſerui. Nos de ſingulis ſuo ordine videamus.

a *Reſpondi nullum priuilegium præponi patri vel domino poteſt.* Reſponſio hæc eſt ad primam quæſtionem.

Rat. dvb. Pupillus habet priuilegium inter cæteros omnes creditores perſonalem duntaxat actionem habentes, vt in omnibus præferatur, *l. dabimúſque 19. §. 2. & leg. ſi negotium 23. infr. de reb. authorit. iudic. poſſidend.* aliàs *leg. 4. & 8. de priuileg. creditor.* Perſona enim pupilli digna viſa eſt, quæ priuilegium hoc, & præcipuum fauorem meruerit, vt Papinianus ait in *leg. ex pluribus 42. de adminiſtrat. tutor.* ſiue quòd in ea ætate non poſſit ipſe ſibi conſulere in qua ignorat etiam illa quæ videt *leg. 1. Cod. de falſ. monet.* ſiue quod non eligat ipſe ſibi tutorem quomodo minor plerumque curatorem, ſed in tutorem incidat, vt idem Papinianus eleganter ratiocinatur in *leg. vltim. infr. rem pupill. ſalu. fore.* Quæ ratio tandem fecit vt perſonale illud priuilegium prælationis conuerſum ſit in priuilegium tacitæ hypothecæ à Conſtantino in *leg. pro officio 20. Cod. de adminiſtrat. tutor.* Quo exemplo Iuſtinianus etiam priuilegium illud tacitæ hypothecæ doti dedit, quæ olim non habebat niſi priuilegium perſonale *leg. quæſitum 17. §. ſi ſponſa & leg. ſequent. de reb. author. iudic. poſſid.* aliàs *leg. 2. & 3. de priuileg. credit. iunct. leg. vnic. Cod. de rei vxor. action.* Nulla ergo ratio eſt vt dominus à pupillo conuentus vtatur priuilegio deductionis contra pupillum, eique præferatur præſertim cùm imputari poſſit domino cur non fuerit diligentior in perquirendo & vindicando ſeruo quem cùm paſſus eſt gerere ſe pro libero, & quaſi liberum adminiſtrare tutelam pupilli, hoc ipſo feciſſe videtur vt in damnum, & captionem pupillus inciderit, cui è contrario nihil imputari poteſt.

Dec. Nullum priuilegium præponi patri vel domino poteſt non ſolùm ſi actione de peculio, ſed & ſi qualibet actione ex perſona filiifamilias vel ſerui conueniantur: ſic enim generaliter Paulum ſcripſiſſe arbitror non additis verbis illis, *de peculio.* Alioqui non eſſet accommodata reſponſio ad quæſtionem, cùm in propoſita ſpecie non de peculio agi poſſit contra dominum, ſed vtili quaſi tutelæ actione, vt Paulus ſubiicit. Eſt quidem perrarum vt ex ea perſona filiifamilias vel ſerui pater, vel dominus conueniantur alia actione quàm de peculio, quia in exercitoria, inſtitoria, tributoria & quod iuſſu non tam ex filij vel ſerui perſona quàm ſua propria conueniuntur: ideoque priuilegium in iis nullum habent *d. l. 1. ſupr. de tributor. action. l. 1. infr. quod iuſſ.* Sed tamen accidit aliquando, vt in ſpecie huius legis, ideoque generaliùs fuit proponenda regula nec ad actionem de peculio coanguſtanda, niſi dicamus quod probabilius eſt, ideò adieciſſe Paulum verba illa de peculio, quia concepta erat quæſtio in actione de peculio, cui licèt in propoſita ſpecie locus non ſit, ſed quaſi tutelæ: ſimilis tamen illa eſt actioni de peculio, quia & patrimonium quod hic ſeruus habuit cùm ſe pro libero gereret, pro peculio accipiendum eſt, vt Paulus tandem concludet. Ratio autem generalis huius regulæ illa eſt, quod non tantùm in actione de peculio, ſed etiam quoties alia qualibet actione conuenitur pater aut dominus ex perſona filij vel ſerui, ſolet eſſe melior conditio occupantis *leg. ſi verò 10. ſupr. hoc tit. l. 3. ſupr. quod cum eo qui in alien. poteſt. eſt.* Dominus autem ſemper occupaſſe ac cæteros omnes creditores præueniſſe, & cum ſeruo ſuo prior egiſſe creditur, ſibique ſoluiſſe tum cùm cœpit ab aliis creditoribus conueniri *dict. leg. ſed ſi damnum 9. §. peculium, & §. præterea ſupr. hoc titul.* In quo vno verſatur totum priuilegium deductionis, nec quod reſcriptum eſt, pupilli potiorem cauſam quàm cæterorum ſerui creditorum habendam eſſe, vſque adeò latè accipiendum eſt, vt dominum quoque qui ſerui creditor eſt comprehendat. Planè extra dominum & in cæteris omnibus creditoribus habebitur ratio priuilegiorum *dict. leg. 3. ſupr. quod cum eo qui in aliena poteſt. eſt.* Idemque

in patre & filiofamilias ſeruandum erit, ſi fortè filius aut dotem acceperit aut tutelam adminiſtrauerit. Nam & dotis & tutelæ priuilegia ſeruabuntur poſt patrem, id eſt, ita tamen vt patris primùm ratio habeatur, in actione ſcilicet de peculio, ex qua ſemper conueniri pater poteſt ex quolibet contractu, vel quaſi contractu filij, non quomodo in ſpecie huius legis dominus alia actione quam de peculio ex quaſi contractu ſerui conuenitur. Idque eſt quod Paulus hìc ſubiicit.

b *Meritò igitur & in ſeruo qui pro tutore egit id reſcriptum eſt*, Scilicet vt cæteris omnibus ſerui creditoribus excepto ſolo domino pupillus præferatur. Ex quo apparet in præcedentibus illis verbis legis parentheſi circumſcriptis, *cuius quidem potiorem cauſam quam cæterorum creditorum ſerui habendam reſcriptum eſt*, dictionem *cuius* non ad dominum referendam eſſe vt putant qui in hanc rem citant *l. 1. de tribut. act.* ſed pupillum cuius priuilegium fatetur Paulus ſeruandum eſſe inter cæteros ſerui creditores excepto domino.

c *Et quia occupantis melior ſolet eſſe condicio quàm cæterorum.* Senſus eſt in actione de peculio meliorem eſſe ſolere conditionem occupantis quàm cæterorum. Ideoque conſequens eſſe, vt ſi non ſit in peculio niſi quantum neceſſe eſt vt domino & pupillo ſatisfiat, inhibenda ſit perſecutio cæterorum & actio de peculio, quia occupaſſe cenſentur qui priuilegium habent prælationis, licèt nondum pupillus egerit. Itaque mallem hìc legere, *Et quia occupantis melior ſolet eſſe condicio, cæterorum inhibebitur actio*, delata dictione, *quam*, vt dictio *cæterorum* quæ ſequitur impleat ſententiam quæ alioqui manca eſſet illorum *inhibebitur actio*. Sic in *§. prox. infr.* dilata interim cæterorum creditorum actione.

d *Planè ſi ex re pupilli nomina fecit.*

RAT. DVB. Nominibus ex re pupilli factis conſtat ſi pupillus ipſe ſtipulatus ſit acquiri ei directam in debitores ſuos actionem, vt & alij creditori cuilibet, ſi verò tutor ipſe ſtipulatus ſit ſiue pupillo ſiue ſibiipſi, vtilem actionem omnimodo acquiri pupillo *l. 2. infr. quand. ex fact. tutor. l. 2. & 4. C. eod. l. 5. § pen. ſupr. de conſtit. pecun. l. ſolutum 11. §. per liberam de pignor. act.* Sicut & ſi ſeruus publicus nomine pupilli ſtipulatus ſit *l. 4. in princip. infr. rem pupill. ſalu. for.* Omnimodo, inquam, id eſt non adhibita illa diſtinctione quam Paulus hìc adhibet an pecunia quæ mutua creditoribus data eſt extet an conſumpta ſit. Nam etiamſi extet vindicari tamen nunquam poteſt, cùm implicet contradictionem vt fiant nomina & debitores obligentur, itémque vt debitores obligentur nec tamen eorum fiat pecunia. Nulla ſiquidem alia ſubeſt cauſa contrahendæ obligationis ex mutuo, quàm quòd pecunia fiat accipientis *l. 2. §. appellata l. ſi ergo 18. & paſſ. ſupr. de reb. credit.* Malè igitur Paulus hìc dat pupillo vindicationem nummorum extantium apud debitores, perinde ac eorum, qui in arca aliqua depoſiti ſunt, malè etiam non niſi vtilem actionem pupillo contra debitores cùm poſſit habere directam ſi eo ipſo ſtipulante facta ſint nomina, ſiue cum tutoris authoritate ſtipulatus ſit, ſiue abſque tutore, dum ne crediderit ſine tutore *l. obligari 9. infr. de author. tutor.*

DEC. Multùm intereſt an nomina fiant à vero tutore, an à falſo. Si à vero, id obtinet quod diximus, vt quamuis pupillus nec crediderit ipſe nec ſtipulatus ſit, ſed tutor ſolus, dominium tamen nummorum in debitorem transferatur, tanquam qui ob hoc ipſum fiat debitor, ac proinde vindicationem eorum nummorum nullo penitus caſu competere pupillo poſſe, id eſt, neceſſi debitores ſoluendo non ſint nec ſi tutor ipſe quoque non ſit idoneus. Habet enim verus tutor alienandorum pupilli nummorum ius & poteſtatem ad nomina contrahenda & benè tutóque ſub vſuris collocandam pecuniam, adeò vt imputetur ei ſi non collocauerit, & idonea nomina non inuenerit maximè ſi eodem tempore ſuam pecuniam benè collocaſſe arguatur: *l. tutor 13. §. 1. de admin. tutor.* At cùm à falſo tutore, etiam qui bona fide pro tutore geſſerit, nomina facta ſunt, fieri nequit vt dominium transferatur in accipientes, quia nihil ex bonis pupillaribus alienare hic poteſt, cum non eadem ſit huius quæ tutoris rerũ pupilli adminiſtratio, inquit Celſus in *l. 2. de eo qui pro tutor.* Pecuniam igitur pupillarem quæ alienata non eſt, & cuius dominium penes pupillum manſerit, ab eo vindicari poſſe dicendum eſt quandiu extat apud debitorem. Multò autem magis ſi credita ſit ab eo quaſi tutore, qui tamen tutor neque verè fuerit neque eſſe potuerit, vt in ſpecie huius legis: ſeruus enim neque tutor eſt neque eſſe poteſt, non magis quam prætor, cum prorſus incapax ſit eorum omnium quæ ſunt iuris ciuilis *l. 3. ſupr. de offic. prætor. l. ſi quis tutorem 22. infr. de teſtam. tutel. l. quod attinet 32. de regul. iur.* Planè ſi pecunia illa à ſeruo tanquam tutore credita, à debitoribus conſumpta ſit, dabimus pupillo vtilem in eos actionem non tam propter ſtipulationem falſi tutoris quomodo daretur ſi is verus tutor fuiſſet vt in *d. l. 2. infr. quand. ex fact. tutor. d. l. 2. & 4. C. eod.* quàm propter conſumptionem. Eſt enim conſumptio modus non quidem acquirendi, aut transferendi, ſed amittendi dominij: quo amiſſo vtique vindicatio ſupereſſe nulla poteſt, quæ nec niſi rei extantis eſt. Cur verò directa actio dari pupillo hoc caſu non poſſit ratio non eſt obſcura, quia ponimus non ipſum pupillum fuiſſe ſtipulatum, ſed falſum tutorem, qui etiamſi verus tutor fuiſſet, directam tamen actionem ſuo pupillo acquirere non potuiſſet, ſed tantum vtilem, vt iam diximus ex *d. l. 11. § per liberam ſup. de pignor. act.* & aliis ſupradictis locis. Tutorem autem ipſum ſtipulatum fuiſſe non pupillum ex eo apparet, quod Paulus ponit à ſeruo tanquam tutore facta eſſe nomina. Is enim nomen facere dicitur, non cuius pecunia eſt quæ creditur, ſed qui eam dari ſtipulatur, cùm ex cauſa quoque ſiue præcedentis ſiue ſubſequentis mutui interpoſita ſtipulatione quæratur *l. cùm enim 6. iunct. §. 1. legis præced. infr. de nouat.* Sed etſi pupillus pecuniam crediſſet, quia tamen ſine veri tutoris qui hìc nullus erat authoritate pecuniam ſuam alienare non potuiſſet *d. l. obligari*: neque ex ſtipulatione quam non interpoſuiſſet, neque ex mutuo acquirere ſibi actionem directam potuiſſet, niſi quod ſecuta cõſumptione nummorum poſſet obligatio conualeſcere, & actionem directam parere, quia & à pupillo ipſo & ex eius nummis mutuum factum fuiſſet, at ſi pupillus eam pecuniam ſibi reddi etiam nec interpoſita tutoris authoritate ſtipulatus fuiſſet, dubitari non oporteret quin directam condictionem certi ex ſtipulatione haberet quæ & ex omni valida ſtipulatione acquiritur, etiam quæ ſine cauſa facta ſit, quamuis inefficaciter ob doli mali exceptionem quæ illo caſu datur obligato *l. 2. §. circa infr. de doli mal. except.* Cuius tamen exceptionis nullus in propoſito metus eſſe poſſet, cum in dolo potiùs eſſent debitores qui in ſtipulatione conuenti pecuniam quam verè accepiſſent nollent reddere, eo prætextu, quòd ipſorum fieri ea non potuiſſet, cum tamen aut extantem adhuc eam haberent, aut conſumpſiſſent. Videtúrque hic caſus notandus valde tanquam ſingularis, in quo ex ſtipulatione interpoſita pecuniæ creditæ nomine, quæ non ſit in accipientẽ alienata datur ſtipulatori actio directa, eáque efficax, ſine metu exceptionis doli.

e *Quod & in quouis tutore dicendum eſt.* difficilis certè eſt hic verſiculus, nec video qua ratione explicari benè poſſit. Falſum enim eſt in quouis alio tutore, id eſt, etiam qui verus tutor fuerit idem dicendum eſſe quod hucuſque dixit Paulus in eo ſeruo de quo tractamus, qui verè tutor nec vnquam fuit, nec eſſe potuit. Nam ſi referas ad verſiculum proximè præcedentem, *hic enim alienare eos non potuit*, falſiſſimum eſt verum tutorem

Digitized by Google

tutorem non poſſe alienare nummos, quos pupilli nomine crediderit. Alioqui quomodo crederet? quomodo pupillo nomina faceret? quomodo lucra vſurarum pupillo acquireret? Adeò autem verè alienat pupilli nummos quos credit, vt etiamſi dari eos ſibi ſtipuletur acquirat tamen pupillo vtilem actionem *d.l.2. quand. ex fact. tutor.* quam certè non poſſet ei acquirere, ſi nec dominium pecuniæ pupillaris in accipientem transferre poſſet: non enim hæc alienatio ex earum numero eſt, quas oratio Seueri tutoribus prohibuit de qua in *l.1. infr. de reb. eor. qui ſub tutel. vel cur. ſunt ſine decret. non alien.* Nempe quia pecunia ſterilis & fragilis ac lubrica res eſt, quæ cùm facile amittatur, non facilè ſine metu retinetur *l. ſi chorus 93. §. 1. de leg. 3.* & quam proinde pupillo vtilius eſt aut collocari fœnori vt vſuras pariat, aut in emptionem prædiorum impendi vt fructuum commodum pupillo acquirat *l. tutor qui repertorium 7. §. ſi poſt depoſitionem, & paſſ. infr. de author. tutor.* Rurſus ſi referas verſiculum hunc ad id, quod paulo antè dictum eſt, ſi ſeruus hic quaſi tutor fecerit nomina ex re pupilli dandam eſſe vtilem actionem in debitores ſcilicet, id eſt, ita demum ſi pecuniam conſumpſerunt, falſius eſt, factis à vero tutore nominibus requiri conſumptionem pecuniæ ex parte debitorum vt obligentur vtili actione: habet enim pupillus vtilē omni caſu, id eſt tum quoq; cùm tutor non pupillo, ſed ſibi ipſi ſtipulatus eſt ſiue adhuc extet pecunia ſiue iam conſumpta ſit, dummodò pupillus malit ſibi geſtum fuiſſe negotium quàm tutori *d.l.2. infr. quand. ex fact. tutor. l.2. & 4. C. eod. l.3. C. arbitr. tutel.* Falſiſſimum denique extante apud debitores pecunia necdum conſumpta poſſe pupillum eam vindicare quaſi ſuam, cùm à vero tutore fuit credita, quandoquidem hoc ipſo fuit alienata vt probauimus. Ergo vel hic verſiculus ita intelligendus eſt ac ſi Paulus poſt illa verba, *hic enim alienare non potuit*, ita ſcripſiſſet *quemadmodo in alio quouis tutore dicendum eſſet poſſe illum alienare*, aut ſi cui nimis dura, quod non inficior, hæc interpretatio videbitur præſertim propter articulum illum ampliatiuum, *&*, qui iuxta hunc ſenſum omnino expungendus eſſet, dicendum erit neceſſariò delendum eſſe hunc verſiculum, & non tam Paulo, quàm imperito alicui interpreti tribuendum, exiſtimanti non aliud à Paulo reſponſum fuiſſe in hoc falſo tutore quàm quod in vero tutore reſpondendum eſſet ratione vtilium actionum dandarum pupillo ex nominibus à tutore contractis, nec animaduertenti longè aliter Paulum in hoc falſo tutore etiam quod ad vtiles illas actiones pertinet, reſpondiſſe, quàm quod in vero reſponderi oporteat, vt explicauimus: mihi tamen prior noſtra emendatio cum ſua emendatiuncula magis placet qui video non eſſe nouas Paulo & inſolitas huiuſmodi obſcuras & inuolutas locutiones: nec aliud certè Paulum hîc velle quam ſi ſcripſiſſet quomodo potuerat apertius, *hic enim alienare non potuit quod quiuis tutor facere poſſet*, id eſt ſiue teſtamentarius ſiue legitimus ſiue datiuus, dummodò ritè datus ſit etiamſi honorarius tantùm niſi interdicta ei ſit adminiſtratio vel ſuſpectus dictus ſit *l. quod ſi fortè 14. §. 5. & ſeqq. infr. de ſolut.* vbi dicitur omnibus his tutoribus rectè ſolui poſſe. Quid enim aliud eſt ſolutionem accipere quàm alienare debitorem? *§. nunc admonendi Inſtit. quib. alien. licet vel non.*

f *Nec tamen intereſſe puto*, hîc reſpondet Paulus ad propoſitam ſecundo loco quæſtionem quæ illa erit an quicquam intereſſet vtrum cœpiſſet hic ſeruus debitor eſſe domini ſui iam eo tempore quo adhuc ſe pro libero gerebat an ex quo ſeruus pronunciatus fuerat: & ait nihil intereſſe quando domino debitor eſſe cœperit, vtrum cùm in libertatis poſſeſſione eſſet an poſteà.

Rat. dub. Priuilegium quod habet dominus deducendi in actione de peculio id quod ſibi debetur, non aliam rationem habet quàm quia occupaſſe ac cæteros omnes creditores præueniſſe intelligitur, priorque cum ſeruo ſuo egiſſe nec voluiſſe vt in peculio maneret id quod ſibi à ſeruo ſuo deberetur, vt ſcriptum eſt in *d.l. ſed ſi damnum 9. §. peculium, & §. præterea ſup. hoc tit.* Atqui nihil tale dici poteſt de domino ſerui pro libero ſe gerentis, quia quandiu ſeruus liber eſſe creditur poteſt vero iudicio tanquam liber homo conueniri ab eo qui dominus ignoratur: non poteſt igitur dominus habere priuilegium deductionis niſi de eo quod credidit poſtquam ſeruus hic talis pronunciatus fuit.

Dec. Deductionis priuilegio tum demum locus eſt cùm agitur de peculio: tum enim ſibi ſoluere dominus creditur cùm incipit actione de peculio conueniri, vt ſcriptum eſt in *d. §. præterea in fin.* Nihil ergo aliud inſpiciendum eſt niſi an dominus creditor ſit eo tempore quo ex perſona ſerui conuenitur de peculio, non etiam à quo tempore creditor eſſe cœperit. Nam & ſi ſeruo Titij inquit Paulus credidero, eiúſque dominus eſſe cœpero, deducam id quoque quod prius credidi cùm incipiam de peculio conueniri: ergo & in propoſita ſpecie idem dicendum erit, eo quia hoc amplius eſt, quod non alieno ſeruo credidi, ſed ei qui iam tum re vera meus erat, quamuis liber eſſe putaretur.

g *Quid eſt? quia de peculio actio deficit.* Reſponſio eſt ad tertiam quæſtionem ſuprà propoſitam vtrum in hac ſpecie competeret impuberi actio de peculio. Reſpondet autem Paulus deficere actionem de peculio, ſed vtilem quaſi tutelæ actionem impuberi dandam eſſe.

Rat. dub. Seruus non aliud patrimonium aut quaſi patrimonium habere poteſt quàm peculium *l. depoſiti 5. §. vlt. l. hinc quæritur 19. §. 1. l. ſi ex duobus 32. in princ. l. peculium & ex eo 39 l. quoties 47. § vlt. ſupr.* Numquam enim capax eſt acquiſitionis ne volente quidem domino, vnde eſt quod acquirit domino non ſolum ignoranti, ſed etiam inuito ex omnibus penè cauſis *l. etiam 32. de acquir. rer. domin. l. ſeruo 65. ad SC. Trebell.* Nec minus cum ſe gerit pro libero ſiue bona fide ſiue mala quàm ſi domino ipſi ſeruiret: non enim ob id minus ſeruus eſt quod non ſeruiat, cùm aliud longè ſit ſeruire, aliud verò ſeruum eſſe; illud facti, hoc iuris eſt. Tuncque duntaxat diſtinctionibus locus eſt, an domino acquirat ſeruus cùm alij quàm domino bona fide ſeruit *l. qui bona fide 23. de acq. rer. dom.* non autem cùm ſe pro libero gerit. Atquin vbicumque peculium eſt, ibi & actio de peculio eſſe poteſt: quippe quæ nihil aliud requirit niſi vt & is qui in poteſtate noſtra eſt contraxerit, & peculium eius aliquod ſit eo ſaltem tempore quo res iudicatur. Ergo non videtur verum quod Paulus reſpondet deficere hic actionem de peculio.

Dec. Peculium naſci & ab initio eſſe non poteſt niſi quod à domino ipſo conſtitutum ſit. Pendet enim ex conſtitutione domini, & ex conſtituentis voluntate *l. 4. in princ. l. quam Tuberonis 7. §. pupillum ſupr.* Nec poteſt incipere ſeruus peculium habere, niſi hoc volente ſpecialiter domino. Atqui non potuit vlla voluntas domini interuenire, vt peculium ei conſtitueret quem ſeruum ſuum eſſe ignorabat, quique eo tempore liber & paterfam. ac proinde peculij habendi incapax credebatur. Non ergo potuit ſeruus vllum eo tempore habere peculium quod tale verè eſſet, quale eſſe neceſſe eſt vt actioni de peculio locus eſſe poſſit. Deficit ergo actio de peculio defectu peculij, quamuis quicquid ſeruus tùm acquiſiuit cùm ſe pro libero gerebat, domino ſuo acquiſiuerit, etiam, ignoranti, vt diximus, & inuito: non enim quicquid per ſeruum acquiritur domino ſtatim peculium eſt aut peculij, ſed id ſolùm quod dominus peculij eſſe voluerit: & à rationibus ſuis expreſſa ac ſpeciali voluntate ſeparauerit *d.l.4. d.l. peculium 39. in fin. ſupr. hoc tit.*

h *Vtilis actio in dominum quaſi tutela erit.* RAT. DVB. Hic ſeruus qui tutelam adminiſtrauit, cùm verè ſeruus fuerit neque tutor verè, neque quaſi tutor fuit: nam & pro tutore agere is demùm creditur, qui pro tutelæ actione conueniri poteſt quæ ipſa nihil niſi vtilis tutelæ actio eſt. Atqui cum ſeruo nulla actio eſt nec eſſe poteſt *l. cum ſeruo* 107. *de regul. iur.* Cum domino autem etſi actio eſſe ex perſona ſerui, vix tamen eſt vt ad actionem tutelæ vel quaſi tutelæ id porrigi debeat, cùm nihil ipſe geſſerit, neque geri mandauerit, adeò vt neque ſi cauerit rem pupilli ſaluam fore, ſtipulatione prætoria, poſſit tamen ex ea ſtipulatione aliter conueniri quàm ſi geſſerit, ideóque gerere cogendus ſit *l.* 4. §. *ſed enim infr. rem pupill. ſalu. for.*

DEC. Ob eam nimirum cauſam reſcriptum fuit à Diuo Seuero dandum hoc caſu iudicium vtile in dominum, vt refert Vlp. in *l.* 1. §. *proinde & ſi ſeruus inf. de eo qui pro tutor.* quia directum certè competere non poterat in eum qui neque tutor fuiſſet, neque quicquam geſſiſſet, aut geri mandaſſet, nec tamen æquum eſſet ſine auxilio manere pupillum cui nihil imputari poſſet, non magis quàm magiſtratui qui bona fide tutorem dediſſet eum quem videbat communi omnium errore, & ciuem & patremf. haberi, vt nec ſubſidiariam in factum actionem in eum dari æquum eſſet *arg. l.* 3. *ſup. tit. prox. d. l. Barbarius* 3 *de offic. prætor.* Nec tamen erit hæc vtilis actio quaſi tutelæ de peculio, quia peculium reuera nullum eſt, vt diximus: ſed habebit tamen hæc actio naturam actionis de peculio tanquam in eius locum ſubrogata, vt eandem deductionem æris alieni dominici, & priuilegiorum obſeruationem patiatur, ratione illa quam Paulus adfert, vt quod hic ſeruus pro patrimonio habuit, peculium ipſius eſſe intelligatur. Nam & effectu ipſo à rationibus domini ſeparatum fuit, cum nec ſeruus dominum ſe habere vllum putaret, ſi bona fide in libertate morabatur. Quòd ſi mala fide, & tanquam fugitiuus ſe pro libero gerebat, tanto minus peculium à domino habuiſſe videri poteſt, cum in eo quoque ſeruo cui dominus liberam peculij adminiſtrationem aliquando conceſſerat, ſi poſteà fugitiuus eſſe cœperit, adminiſtratio illa non permaneat *l. libera* 48. *ſupr.* Sed non eo minùs tamen dominum ex adminiſtratione huius ſerui vtili actione quaſi tutelæ teneri æquum eſt, cùm damno domini eam adminiſtrationem cedere æquius ſit, quàm pupilli, vt quatenus per patrimonij ſui acquiſitionem ſeruus locupletiorem dominum fecit, eatenus ſaltem obligare illum potuerit, quo admiſſo non idcirco tamen damnum vllum domino infligitur, ſed lucrum quod alioquin haberet ei aufertur, ne in damno pupillus maneat, in quo aliter poſito iure manere illum neceſſe eſſet, non ſine magna iniquitate *arg. l. quod autem* 6. §. *ſimili modo infr. quæ in fraud. credit.*

1 ¶ Si dos filiofamilias ſit data, vel tutelam adminiſtrauerit: habenda erit ratio priuilegiorum in actione de peculio, dilata interim cęterorum creditorum actione, vel interpoſita cautione, ſi priores agant, qui priuilegium non habent, reſtituturi, quod acceperunt, ſi inferatur poſtea cum patre actio priuilegij.

Ad §. 1. Si dos filiofamilias.

Diſtingui ſolet hic §. à præcedente tota ſententia huius legis, ſed malè, meo iudicio. Eſt enim eius velut appendix potiùs & reſponſionem continet ad interrogationem quam Paulus in medio primi reſponſi ſui interpoſuerat de filiofam. iis verbis, *Quid enim ſi filius dotem accepit, tutelam adminiſtrauit?* Reſpondet autem id ipſum quod in ſeruo dixerat quantum ad deductionem eius quod patri filius debet, & quantum ad habendam rationem priuilegiorum. Niſi quod dat pupillo actionem tutelæ de peculio in patrem quam non dedit ex perſona ſerui contra dominum, nempe quia filiusf. quamuis & liber, & ciuis Romanus ſit, peculium tamen & habere poteſt & habet de quo patrem obliget, non etiam ſeruus qui pro libero ſe gerit, quandiu ſeruus ignoratur. Eadem igitur dubitandi & decidendi ratio eſt ad hanc ſententiam quæ ad præcedentem, quoniam & eadem vtriuſque loci ſententia eſt, niſi quod cùm in præcedentibus dixerit Paulus, quia melior occupantis condicio eſſe ſolet, inhiberi actionem cæterorum, nunc paullo aliter differri ait interim cæterorum creditorum actiones, id eſt quouſque ſatisfactum ſit creditoribus priuilegiariis qui licèt nondum egerint, ob priuilegium tamen quod habent iam egiſſe ac priores occupaſſe intelliguntur. Sed idem vtriuſque locutionis ſenſus eſt; nam nec exiſtimandum eſt in pluribus ſerui creditoribus quorum alij priuilegiarij ſint, alij non ſint, inhibendam abſolutè cæterorum qui priuilegiarij non ſunt actionem, ſed interim duntaxat, id eſt quouſque priuilegiariis fuerit ſatisfactum. Inhiberi porrò actionem hoc ſenſu, nihil aliud eſt quàm interim differri: aut ſi tamdiu expectare nolent ij qui priuilegium non habent, audiendi quidem erunt etiam ſi priores agant, nec ad aliud tempus remittendi. Sed ita demùm ſi parati ſint cauere ſe reſtituturos quod acceperint ſi poſtea contingat inferri cum patre actionem priuilegij, hoc eſt contra patrem moueri actionem priuilegiariam, vt in *l. ſed ſi damnum* 9. §. *vlt. ſup. hoc tit.* Etſi enim non ſolet locus eſſe interponendis cautionibus cùm vniuerſum quod petitur debetur *l. quoties* 47. §. *ſi ſemel ſupr.* (quæ ad hunc verſiculum dubitandi ratio eſſe potuit) quia tamen fieri poteſt vt venientibus poſtea priuilegiariis nihil prioribus ſolui debuiſſe appareat, neceſſaria cautio eſt vt in *l. pen. ſupr. de hered. petit. l. dolo* 41. *infr. ad leg. Falcid.* ne alioqui moretur in damno pater qui neque recuſare priuilegiariis poſſet, quominùs iis ſolueret, cùm etiamſi nondum egiſſent, occupaſſe tamen propter priuilegium exiſtimarentur, nec repetitionem vllam habere aduerſus eos quibus ſoluiſſet, quoniam ſuum recepiſſent ex regula *leg. repetitio* 44. *ſupr. de condict. indeb.*

53. IDEM libro 11. Quæſtionum.

SI Sticho peculium, cùm manumitteretur, ademptum non eſt, videtur conceſſum. debitores autem conuenire a niſi mandatis ſibi actionibus, non poteſt.

Ad l. Si Sticho 53.

a RAT. DVB. Per manumiſſionem is qui ſeruus erat non tantùm fit liber & ciuis Romanus ſi plenam libertatem acceperit quæ hodie ſola ſupereſt poſt ſublatas ex Iuſtiniani conſtitutionibus cæteras ſpecies libertatis Latinam quæ & Iuniana & deditiiam. Sed etiam paterfam. Quiſquis enim ciuis Romanus & maſculus eſt eum aut patremf. aut filiumf. eſſe neceſſe eſt *l. nam ciuium* 4. *ſup. de ſtat. homin.* Nemo autem filiusf. eſt niſi quem vel natura vel adoptio talem fecerit *l.* 1. *& paſſ. ſupr. de adopt.* Atqui paterf. peculium habere nullum poteſt, quia eorum qui in aliena ſiue patria, ſiue dominica

minica poteſtate conſtituti ſunt ius illud ſingulare ac proprium eſt *l. vlt. in fin. C. de inoffic. teſtam.* Ergo quoties manumittitur hoc ipſo peculium ei adimi dicendum eſt cùm hoc ipſo incapax fiat habendi peculij. Idque non minùs ſi inter viuos manumiſſus ſit quàm ſi in vltima voluntate, quamuis ea diſtinctio ponatur in *l. vlt. C. de pecul. eius qui libert. mer.* quaſi melior hac parte conditio eſſe debeat eius qui inter viuos manumiſſus eſt quàm qui in vltima voluntate, cùm tamen conſtet pleniùs & fauorabiliùs interpretandas eſſe defunctorum voluntates *l. in teſtamentis 12. de regul. iur.* nec credibile ſit heredi ſuo excepiſſe teſtatorem quod inter viuos nec ſibi ipſi excepiſſe videretur. Mauult enim quiſque ſibi benè eſſe quàm alteri, certè quàm heredi cui legatarium præponit quiſquis legat *l. legatum eſt 16. de legat. 1.* ſicut & qui mortis cauſa alicui donat *l. 1. infr. de mort. cauſ. donat.*

Dac. Seruus inter viuos manumiſſus cui peculium ademptum non eſt quod ei cùm ſeruus eſſet, fuerat traditum, retinet illud ex priſtini domini ſui ſi non expreſſa ſaltem tacita voluntate, in cuius ſcilicet fuit poteſtate peculium illud adimere ſi voluiſſet, ac qui proinde non adimendo, videtur donaſſe quod donare tùm potuit *l. ſiue emancipatis 17. C. de donat. l. vlt. infr. de manumiſſ. quæ ſeruis ad vniuerſ. pertin. impon.* Nam & inde eſt quod Papinianus ſcribit in *l. donationes 31. §. pater infr. de donat.* Patrem qui filiæ quam habuit in poteſtate mancipia donauit & peculium emancipatæ non ademit videri ex poſtfacto donationem perfeciſſe. Quæ tamen quoties nulla olim erat interpoſita ſtipulatio non niſi traditione perficiebatur. Nec nouum eſt vt etiam ſine noua traditione nuda voluntas domini ſufficiat ad rem transferendam veluti ſi quis rem quam tibi iam tradiderat ex cauſa non habili ad transferendum dominium ex noua cauſa apud te eſſe patiatur: quamuis enim non ex ea cauſa tibi eam tradiderit eo tamen ipſo quod patitur apud te eſſe ſtatim acquiritur tibi proprietas perinde ac ſi eo nomine tradita tibi ex integro fuiſſet *§. interdum Inſtit. de rer. diuiſ. l. qua ratione 9. §. interdum infr. de acquir. rer. domin.* donationis autem cauſa licèt minus fauorabilis facilè tamen præſumitur quoties alia interpretatio probabilior capi nulla poteſt cùm donari videatur id quod nullo iure cogente conceditur *l. donari 29. de donat. l. donari 81. de regul. iur.* Præterquam ſi pupillus ſit qui manumittit: hoc enim caſu peculium non ſequitur manumiſſum etiamſi apud conſilium & tutore authore manumiſſio facta ſit *l. pen. infr. de manum. vindict.* quia neque pupillus neque tutor eius donare quicquam poteſt *l. Lucius 46. §. vlt. de admin. tutor.* Extra caſum *l. cùm plures 12. §. cùm tutor. eod. tit.* manumiſſionis factæ in vltima voluntate alia ratio eſt: non enim peculium quoque ad manumiſſum pertinet niſi ipſum etiam legatum ſit *d. l. vnic. C. de pecul. eius qui libert. mer. l. 1. §. ſed nec circa, C. de commun. ſeru. manum. §. ſi peculium 20. verſic. Peculium autem, Inſtit. de legat.* Nempe quia licet defunctorum voluntates pleniùs interpretemur *d. l. in teſtamentis*, in eo ſcilicet quod legatum eſt, non ita tamen vt ſupra quàm legatum eſt legatario concedamus non ſolùm quia in re teſtatoris non debemus eſſe liberaliores teſtatore *l. debitor 59. in fine principij l. facta 63. §. ſi ſub conditione infr. ad SC. Trebell.* ſed etiam quia in dubio parcendum eſt heredi quem teſtator fortunarum ſuarum omnium ſucceſſorem facit, vt quàm minimùm fieri poteſt oneratus cenſeatur *l. Sempronius 47. l. Titia 32. §. qui inuitis de legat. 2.* Neque hoc caſu factum vllum teſtatoris interuenit per quod peculium quoque tacitè traditum eſſe intelligatur. Cùm vltimæ voluntates traditionem nullam exigant ad transferendum dominium: ſed ſola legis authoritate ac poteſtate contentæ ſint *l. 1. §. vlt. & l. 1. ſupr. de public. in rem act. l. legatum 80. de legat. 2.*

a *Debitores autem conuenire.* Rat. dvb. Debitorum peculiarium nomina à ſeruo ipſo contracta ſunt. Ergo non indiget mandatis ſibi à domino actionibus vt debitores illos ex proprio ſuo contractu conuenire poſſit. Non enim ſolet actionum ceſſio eſſe neceſſaria niſi cùm ex alieno contractu vult quis agere vt in *l. ſi res 59. infr. de euict. l. vt fideiuſſor 39. de fideiuſſ. l. Modeſtinus 76. de ſolut. l. ſi res obligata 58. de legat. 1.* Alioqui quid dicemus ſi, quod aliquando euenit, tantum peculium ſit in nominibus, vt in *l. quis ergo 6 in fin. ſupr. hoc tit.* An erit in poteſtate domini nolentis fortaſſe actiones mandare aduerſus debitores peculiarios, vt manumiſſus cui peculium ademptum non eſt, nullum habere peculium videatur? An non multò iuſtius eſt, vt quia peculium ad eum pertinet, hoc ipſo ius & poteſtatem habeat conueniendi peculiares debitores? ſiue totum peculium ſiue ex parte in actionibus conſiſtat, nam & in actionibus nominibúſque debitorum perinde ac in corporibus bonorum mobilium & immobilium conſiſtere peculium poteſt *l. quam Tuberonis 7. § in peculio ſupr.*

Dac. Cùm de cedendarum actionum neceſſitate quæritur non tam inſpiciendum eſt vtrum ex contractu ſuo vel alieno quis agat quàm quo iure, id eſt, an ex ſuo an ex alterius iure, & perſona. Nemo enim ex alterius iure ac perſona agere vnquam poteſt niſi ei ceſſæ mandatæque fuerint actiones. Atqui peculiares debitores licèt ex ipſius ſerui contractu conueniantur, non tamen ex eo iure conueniuntur quod contra eos ſeruo competit, ſed ex eo quod domino, quia ex contracto ſerui obligationes ciuiles & actiones omnes domino ſtatim & ipſo iure acquiruntur, ita vt ne momento quidem temporis acquiſitio in perſona ſerui conſiſtat, *l. placet 79. infr. de acquir. hered.* Eſt igitur neceſſaria etiam ſeruo perinde ac alij cuilibet ceſſio actionum domini, vt peculiarios debitores conuenire poſſit quamuis ipſe nomina fecerit. Nec poteſt eam ceſſionem recuſare dominus, qui ſeruum manumittendo non adempto peculio etiam peculium ei conceſſiſſe ac donaſſe intelligitur. Et ſi recuſet perinde ab eo manumiſſo conueniri poterit, atque ab alio quolibet creditore, cùm ex die manumiſſionis factus liber non minùs agere ſeruus poſſit quàm conueniri, nec minùs contra dominum quàm contra alium quemlibet *l. filio 7. infr. vt legat. ſeruand. cauſ. caueat. l. 4. C. de obſeq. patron. præſt.*

54. Scævola libro 1. Reſponſorum.

Filiofamilias vni ex heredibus prædia prælegauit, vt inſtructa erant, cum ſeruis hi ſerui domini debitores fuerunt. quæſitum eſt an ceteris heredibus aduerſus eum actio de peculio competat. reſpondit, non competere.

Ad l. Filiofamilias 54.

Rat. dvb. Actio familiæ erciſcundæ quæ inter coheredes competit, non tamen excludit actionem de peculio, nec impedit quominùs poſſint ipſi etiam inter ſe de peculio experiri *l. ſi quis ſeruum 29.* vbi diximus *ſupr. hoc tit.* quamuis in ſociis aliud receptum ſit: vt ſocij inter ſe de peculio agere non poſſint *l. nam inter ſe 20. ſupr.* Non enim ſociis bene comparantur coheredes inter quos communio quidem hereditatis eſt, ſed ſocietas nulla *§. item ſi inter aliquos, Inſtit. de oblig.*

oblig. quæ ex quaſ. contr. naſcunt. Ergo & in huius legis ſpecie, id eſt, ſi filiofamilias vni ex heredibus pater prædia prælegauerit vt inſtructa erant & cum ſeruis qui debitores patris fuerunt, dicendum eſt cæteris coheredibus permittendum eſſe vt cum filiofamilias agant de peculio, tanquam diuiſa ipſo iure per legem duodecim tabularum peculiari obligatione inter coheredes omnes pro hereditariis portionibus, perinde atque ab alio quolibet peculiari creditore conueniri hic filiusfamilias de peculio poſſet. Quid enim eius intereſt an à coheredibus, an à quouis alio creditore de peculio conueniatur? *arg. d.l. ſi quis ſeruum*, vbi Caius non valde diſſimili argumento vtitur vt probet in eius legis ſpecie actioni de peculio locum eſſe. Non enim negari poteſt quin coheredes iſti creditores ſeruorum prælegatorum facti ſint pro hereditariis portionibus. Cùm pro iiſdem partibus ſucceſſerint in iura defuncti qui creditor eorum fuit. Quidni ergo cæterorum creditorum iure vtentur vt de peculio quoque agere poſſint? Contra quem verò niſi contra filiumfamilias, eundémque dominum ſeruorum ex cauſa prælegati? An non enim quiſquis eſt dominus ſerui & peculij, etiam de peculio tenetur? etiamſi dominium nactos ſit titulo ſingulari, vt in emptore toties ſuprà diximus *l. ſi noxali.* 51. §. *pen. l. ſi ex duobus* 32. §. 1. *l. ſi creditor* 37. §. *pen. l. quoties* 47. §. *ſi creditor ſupr.*

Dec. Inter defunctum dominum, & ſeruos iſtos, quos filiofamilias vni ex heredibus prælegatos eſſe ponimus, nulla ciuilis obligatio contrahi potuit, quæ actionem aliquam pepererit, ſed tantùm naturalis quæ per ſe nullam actionem poteſt producere *l. nec ſeruus* 41. *ſupr. hoc tit. l. naturales* 10. *infr. de oblig. & act.* neque ex contractibus illis ſeruorum potuit dominus ſibi ipſi de peculio obligari, quia non tantùm iuris ratio, ſed ipſa etiam natura impedimento eſt quominus agere cum ſeipſo quiſquam poſſit *leg. ne cum filiofamilias* 16. *infr. de furt.* Atqui non potuit lex duodecim tabul. transferre in heredes iure hereditario niſi id quod fuit hereditatis *l.* 1. §. *Scæuola infr. ſi is qui teſtam. lib. eſſ. iuſſ.* nec alias actiones ſiue actiuas ſiue paſſiuas, niſi quæ vel ipſi defuncto, vel contra defunctum competierunt *l. vlt. & paſſ. C. de heredit. act. l.* 1. *C. ſi cert. pet. l.* 1. & 2. *C. ſi vnus ex plurib. hered. debiti vel credit.* Ergo ſicuti nulla ex ſeruorum contractibus quæri actio de peculio potuit ipſi domino, ita neque ipſius heredibus vlla competet aduerſus filiumfamilias coheredem, tametſi ipſe dominus ſeruorum effectus ſit, quandoquidem nec aliam quàm hereditariam de peculio actionem habere poſſunt, cùm non fuerint ex propria perſona creditores. In quo maximè differt ſpecies huius legis ab illa de qua reſpondit Caius *in d. l. ſi quis ſeruum.* An ergo nihil eis proderit quod hereditario iure ſucceſſerint in ius obligationis naturalis quæ fuerat defuncto acquiſita. Imo proderit hactenus vt accepto inter coheredes omnes familiæ erciſcundæ iudicio ſicuti prælegatum ſeruorum filiusfamilias officio arbitri conſequetur, ita & ex eo prælegato deduci patiatur id quod ſerui naturaliter domino ſuo debuerunt pro iis ſcilicet partibus pro quibus ad eos pertinet hereditas in qua naturalis quoque obligatio illa inuenitur, *l. his conſequenter* 18. §. *ſi filiusfamilias l. ſi filia* 20. §. 1. *& ſeq.* eſt enim deductio vnus ex naturalis obligationis effectibus, cuius etiam in iudicio familiæ erciſcundæ rationé haberi ab arbitro oportet *l. frater à fratre* 38. *verſic. adeò vt ſi prælegatum &* §. 1. *& ſeq. ſupr. de condict. indeb.* de hoc tamen nihil hîc Scæuola reſpondet, quia nec de eo fuerat interrogatus, ſed tantum an contra filiumfamilias coheredem eundemque prælegatarium actio de peculio coheredibus competeret. Eſt autem ſolemne Scæuolæ vt numquam de alio reſpondeat quàm de quo fuit interrogatus. Miror verò hoc ipſum Scæuolæ reſponſum iiſdem ferè verbis repetitum eſſe eâdem prorſus quæſtione propoſita, & eâdem reſponſione allata in *l. vlt. infr. hoc tit.* Vnde inſigne exemplum & argumentum ſumi poteſt aduerſus mendacium Triboniani qui in conſtitutione illa de confirmatione Digeſtorum auſus eſt affirmare nihil ſe in Pandectas contuliſſe quod redundans, repetitum, & ſuperfluum videri poſſit, tam verè quàm illud quod idem adiecit, nihil ſe in toto iure contrarium reliquiſſe

55. Neratius libro 1. Reſponſorum.

Is, cum quo de peculio agebam, à te vi exemptus eſt, quod tunc, cùm vi eximeres, in peculio fuerit, ſpectari.

Ad l. Is cum quo 55.

Rat. dub. In actione de peculio ſpectandum eſt quid & quantum in peculio ſit tempore condemnationis *l. quæſitum* 30. *ſupr. hoc tit.* Atqui tempus quo quis per vim exemptus eſt cùm in ius ad Prætorem vocatus eſſet, aliud ſemper eſt quàm tempus condemnationis, quia ſemper vocatio in ius, & neceſſitas iudicio ſiſtendi præcedit condemnationem, cùm actionum omnium inſtituendarum principium ab ea edicti parte proficiſcatur quæ eſt de in ius vocando, §. *omnium, Inſtit. de pæn. temer. litig.* Condemnatio autem illa eſt, quæ liti & iudicio finem imponit, *leg.* 5. *infr. de re iudic.* Ergo non eſt inſpiciendum tempus quo quis per vim exemptus eſt, cùm fortaſſis eo tempore nihil, aut minus in peculio fuerit, quàm ſit eo tempore quo agitur, aut tempore condemnationis.

Dec. Quoties quis eum qui in ius vocabatur vi exemit, quia fecit contra edictum Prætoris ne quis eum qui in ius vocabatur vi eximat, in eóque grauiter deliquit, actione in factum ex edicto illo tenetur quanti ea res eſt de qua controuerſia eſt, ita vt etiamſi calumniator ſit, eam tamen pœnã perſequi poſſit *l. pen.* §. 1. *ill. tit. ne quis eum qui in ius vocabitur vi eximat.* Proinde inſpiciẽdum eſt quanti ea res ſit illo tempore quo reus vi eximitur, cùm nec pluris nec minoris ea res eſſe poſſit de qua controuerſia eſt. Nam & in cautionibus iudicio ſiſtendi cauſa interpoſitis quæ ad hanc partem edicti non pertinent, & ex quibus conſtat id quod actoris intereſt venire in æſtimationem vt ex omnibus prætoris ſtipulationibus *l. vlt. infr. de ſtipulat. prætor.* æſtimatio illa eius quod intereſt referenda eſt ad tempus quo ſiſti reus debuit, non ad id quo agitur, adeò vt non eo minùs condemnatio ſequi debeat quod actoris iam fortè deſierit intereſſe *l. qui autem* 12. §. 1. *ſupr. ſi quis caution.* Neque verò confundenda eſt actio de peculio, cum actione illa quæ ex alio prætoris edicto competit aduerſus eum qui vi exemit patrem vel dominum cum quo de peculio agebatur. Habent enim diuerſas omnino cauſas, & ſeparatas: Actio enim de peculio naſcitur ex contractu. Illa verò in factum ex delicto, & in qua non de peculio quæritur, ſed quanti ea res ſit de qua controuerſia eſt. Tanti autem eſſe intelligitur, quanti tunc fuit in peculio, non quanto pluris minoríſve poſteà eſſe cœperit. Non enim ſicut actio de peculio recipit augmentum & diminutionem: quia & peculium ipſum ſuas habet acceſſiones & deceſſiones *l. ſi ex duob.* 32. §. 1. *ſupr. l. vlt. inf. tit. prox.* Ita & actio illa in factum ex edicto, *ne quis eum qui in ius vocab. vi eximat*, eiúſque condemnatio augeri ex poſtfacto poteſt, vel minui, cùm relata ſit præciſe ad tempus præſens quo vis fit, & ad nudam rei de qua controuerſia eſt, æſtimationem, non ad id quod actoris intereſt.

Digitized by Google

eſt. Quid enim poteſt intereſſe calumniatoris? Cui tamen pœnæ perſecutionem dandam eſſe ſcriptum eſt in *dict. leg. penultim.* §. 1. *ne quis eum, qui in ius vocab. vi exim.*

56. Pavlvs libro 2. ad Neratium.

QVod ſeruus meus pro debitore meo mihi expromiſit, ex peculio deduci debet, & à debitore nihilominus debetur. Sed videamus, ne credendum ſit a peculiare fieri nomen eius, pro quo expromiſſum eſt. Paulus. Vtique, ſi, de peculio agente aliquo deducere velit, illud nomen peculiare facit.

Ad l. Quod ſeruus 56.

Rat. dvb. Quod dici ſolet, ac veriſſimum eſt in actione de peculio id deduci debere quod ei debetur qui de peculio conuenitur, ita accipiendum eſt ſi non hoc aliunde conſequi dominus poſſit *l. ſi noxali* 11. §. *quod autem ſupr. hoc tit.* Atqui quod ſeruus meus pro debitore meo mihi expromiſit non ſolùm à ſeruo meo debetur mihi, ſed etiam à debitore pro quo expromiſſum eſt, quia nihilominùs remanet mihi obligatus, vt Paulus hìc fatetur. Non enim expromiſſio liberat debitorē niſi facta ſit animo nouādi ac proinde per ſtipulationē, cùm nouatio non fiat ſine ſtipulatione, quæ porrò inter dominū & ſeruū vtiliter interponi nulla poteſt neque ad obligandum ſeruo dominum qui ita ſibi ipſi obligaretur *l. ſi quis pro eo* 56. §. 1. *l. vbicunque* 60. *de fideiuſſ.* neque ad obligandum ſeruum domino niſi naturaliter *d.* §. 1. *iunct.* §. *item inutilis Inſtit. de inutil. ſtipulat.* Conſtat autem ex inutili ſtipulatione nouationem contingere numquam poſſe. Legitimè enim & vtiliter factam eam eſſe neceſſe eſt, vt prior obligatio perimatur *l.* 1. *l. nouatione* 18. *de nouat.* Neque rurſus veriſimile eſt id agere dominum qui ſtipulatur à ſeruo vt per nouationem velit amittere eiuſdem obligationem quam habet contra debitorem, vt acquirat ſibi naturalem in ſeruum: ita enim faceret conditionem ſuam deteriorem. Proinde intelligenda eſt hæc lex de expromiſſione facta per nudum pactum quæ nouationis vim habere non poteſt, & conſequenter nec expromiſſorem liberare. Cùm ergo prior meus debitor maneat mihi obligatus, atque ita indemnitatem conſequi ab eo poſſim, non videtur mihi permittendum, vt quod mihi ſeruus debet ex ſua expromiſſione deducam in actione de peculio agente contra me alio creditore, *d.* §. *quod autem iunct. l.* 4. §. *ſi opem ferente ſupr.* Niſi fortè ponas debitorem meum non eſſe ſoluendo, vt quæ mihi contra eum ſupereſt actio non niſi inanis & illuſoria futura ſit *l. nam is* 6. *ſupr. de dolo.*

Dec. Expromiſſio fit animo liberandi debitoris, & ea mente vt ſolus ille qui expromiſit maneat obligatus: in quo differt expromiſſor à fideiuſſore, adpromiſſore, & aliis omnibus intercesſoribus *l. & eleganter* 8. §. *ſeruus ſupr. de dolo. leg. aliquando. licet* 13. *infr. ad SC. Vellean. l. qui libertinus* 37. §. *vlt. de oper. libert.* Ergo quod ſeruus ex cauſa expromiſſionis domino debet eodem iure cenſendum eſt quo cenſeretur ſi per eam expromiſſionem liberatus debitor fuiſſet: nam quod non liberatur non fit ex voluntate ſerui vel domini, ſed ex mera iuris ratione quæ inutilem facit inter dominum & ſeruum ſtipulationem *d.* §. *item inutilis Inſtit. de inutil. ſtipulation.* Iuris autem ratio nunquam debet damno afficere eum qui diligenter ſibi proſpexerat, vt acquireret ius deductionis, in quo plus cautionis ſibi fore putabat quàm in actione contra priſtinum debitorem exercenda *arg. l.* 3. *de ſeparat. iunct. l. plus cautionis* 25. *de regul. iur.* Nec poteſt ei imputari ſi pro actione elegerit deductionem *l. ſi noxali* 11. § *pen. ſupr. hoc tit.* nec ei nocere quod debitor quem liberatum volebat, non ſit liberatus: non ergo ob id ſolum prohibendus eſt vti iure deductionis quod debitorem adhuc habeat obligatum à quo indemnitatem conſequi poſſit: præſertim cum fieri poſſit, vt eam indemnitatem conſequi nequeat, fortè ob inopiam, vt diximus, debitoris, quæ diſtinctio non cadit in deductionem: ſemper enim ſeruus eſt qui deducit, quia ſibi ipſe ſoluit, *leg. ſed ſi damnum* 9. §. *præterea in fin. ſupr.* Neque ad hunc caſum pertinere poteſt quod ſcriptum eſt in *d.* §. *quod autem.* Ratio certè ſubtilis eſt, nec ita facilè cuique obuia, ſed digna quæ vel à Neratio, cuius eſt initium huius legis, vel à Paulo exprimeretur, nec ad torquendum ingenium nobis cogitanda relinqueretur. Sequitur.

a *Sed videamus ne credendum ſit.* Rat. dvb. Non poteſt fieri nomen peculiare niſi volente & conſentiente domino cuius debitor fuit & manſit ille pro quo ſeruus expromiſit. Abſurdum enim eſt augeri peculium ſerui ex re domini ſine inuiti ſiue ignorantis *l. peculium & ex eo* 39. *iunct. l.* 4. *in princ. ſupr.* quamuis aliquando poſſit peculium & creſcere & minui ignorante quoque domino augeri per acceſſiones partuum & fœtuum, minui verò intercidentibus peculiaribus *l. peculium naſcitur* 40. *& l. non ſolum* 49. *in princ. ſupr.* Atqui dominus qui pro debitore ſuo expromiſſorem ſeruum ſuum accepit, non ideò amiſit debitorem, neque vt peculiare nomen eius fieret conuenit. Ergo fieri nequit vt per ſolam expromiſſionem & hoc ipſo fiat peculiare citra ſpecialem aliquam domini voluntatem.

Dec. Voluntas domini ſatis interuenire intelligitur, ad faciendum nomen peculiare, non quidem hoc ipſo ſolo quod ſeruum ſuum expromiſſorem accipit, ſed tùm maximè cùm aliquo ſecum agente de peculio deducere vult quod ſibi naturaliter debet ſeruus ex cauſa expromiſſionis. Nam cùm accipiendo ſeruum ſuum in expromiſſorem id egerit quantum potuit vt liberaret debitorem eúmque amitteret ſi mera iuris ratio non obſtitiſſet, & hodie vti velit priuilegio deductionis, non alio colore quàm quia velit habere debitorem pro liberato, nulla ei certè fit iniuria etiamſi nomen illud peculiare fieri dicamus, non ſolùm quia nihil iam eius intereſt, cùm per deductionem ſibi ſatisfaciat, ſed etiam quia hoc ipſum maluiſſe intelligitur. Ille igitur ipſe eſt, qui facit nomen peculiare, vt Paulus loquitur, non paciſcendo cum ſeruo, quod Neratius ſenſiſſe aut ſaltem in dubio reliquiſſe videbatur, ſed ducendo in actione de peculio id quod ſibi debetur.

57. Tryphoninvs libro 8. Diſputationum.

SI filius, vel ſeruus, cuius nomine dumtaxat de peculio actum eſt, ante finitum iudicium deceſſerit: id peculium reſpicietur, quod aliquis eorum, cùm moriebatur, habuit.

Ad l. Si filius 57.

Rat. dvb. In actione de peculio inſpiciendum eſt quid & quantū ſit in peculio tempore condēnationis, non autem quo agitur *l. quæſitum* 30. *ſupr. extra caſum l. is cum quo* 55. *eod.* Ergo etiamſi ſeruus vel filius cuius nomine de peculio duntaxat contra patrem vel dominum agebat ante finitum iudicium deceſſerit, non ideo peculium illud inſpiciendum erit quod aliquis eorum

cùm moriebatur habuit: ſed quod erit tempore rei iudicandæ cùm nihil vetet etiam poſt mortem filiifamilias vel ſerui creſcere peculium & condemnationis materiam in tempus vſque rei iudicandæ, vt in *l. Iulianus 17.§.1.ſupr. de rei vindic.* vt puta per partus ancillarum & fœtus pecudum, aliáſque huiuſmodi acceſſiones naturales ſi quæ ſunt rerum peculiarium, vt in ſpecie *§. vlt. huius legis.*

DEC. Morte filiifamilias vel ſerui moritur peculium ipſius *l. 3. infr. tit. prox.* Peculium verò mortuum non poteſt creſcere nec diminui, quia non entis, vt aiunt, nullæ ſunt qualitates. Neceſſariò igitur inſpiciendum eſt tempus mortis, quandoquidem fruſtrà expectaretur tempus condemnationis. Sic dicimus in condictione triticaria inſpiciendum eſſe tempus condemnationis. Sed tamen ſi ante cõdemnationem moriatur ſeruus qui per triticariam petebatur, inſpiciendum eſſe tempus mortis in ineunda ſerui æſtimatione *leg. 3.* vbi diximus *ſuprà.* Quod tamen dicimus inſpiciendum eſſe peculium, quod fuit tempore mortis filiifamilias vel ſerui cuius nomine de peculio agebatur, an adeò ſtrictè ac præcisè intelligi debet vt fructus, partus, fœtus, & aliæ acceſſiones naturales excludantur, quæ ante condemnationem poſſunt emergere, an verò vt non magis excludãtur quam in ſpecie *d. §. vlt. huius legis, iunct. d. l. Iulianus 17. §. 1. de rei vindic.* Sunt qui putent, neque acceſſionibus ſuis naturalibus augeri poſſe peculium quod iam extinctum eſt aliámque longè rationem eſſe peculij legati extraneo de quo in *d. §. vlt. infr.* vbi nihil prohibet, inquiunt, peculium augeri ſuis acceſſionibus naturalibus quia manet, nec per legatum perit. Itémque hominis mortui poſt moram de quo in *d. l. Iulianus §. 3.* quia cùm mora faciat, ne morte ſerui qui per actionem in rem petebatur, poſſeſſor liberetur, ita & facere debet ne ab eorum quoque fructuum præſtatione liberetur quos percipere in tempus vſque rei iudicandæ potuiſſet petitor ſi nec moram paſſus ille nec ſeruus mortuus fuiſſet, ac ſanè ridicula videretur huius loci ſententia ſi ſic acciperetur, vt non aliter quàm per acceſſiones naturales augeri poſſit peculium & condemnatio peculij. Certum enim eſt filiumfamilias vel ſeruum mortuum nihil amplius poſſe acquirere ſiue per ſtipulationem, ſiue per donationem aut per legatum, aut quouis alio modo. Qui ergo negat inſpiciendum eſſe aliud peculium quàm quod filiusfamilias vel ſeruus mortis tempore habuit, videtur is negare habendam eſſe rationem acceſſionum naturalium quæ poſt filiifamilias vel ſerui mortem ſua ſponte ſuperuenerint, vt ſcilicet non in maiorem quantitatem condemnari debeat actione de peculio quàm quæ fuit mortis tempore. Sed tamen contraria ſententia verior eſt vt conſtat ex *l. vlt. inf. tit. prox.* vbi ſcriptum eſt etiam poſtquam morte ſerui peculium eſſe deſiit, poſſe tamẽ huius quaſi peculij naturales aliquas eſſe acceſſiones, & deceſſiones, vt nos ibi dicemus. Quid ergo ſi non de peculio cum patre agebatur, vt Tryphoninus in hac lege ponit, ſed cum ipſo filiofamilias in ſolidum ex *l. ſi quis 44 ſupr.* (nam in ſeruum quæſtio hæc non cadit, cum actione nulla poſſit conueniri *l. cum ſeruo 107. de regul. iur.*) Ac transferetur iudicium in patrem? Transferetur vtique, ſed non in ſolidum, at de peculio duntaxat aut de eo quod in rem patris verſum erit *l. tam ex contractibus 57. ſup. de iudic.* In ea tamen actione peculium perinde atque in ſpecie huius legis æſtimabitur inſpecto eo præcisè tempore quo filius deceſſit, quia vtroque caſu eadem iuris ratio locum habet, cùm æque moriatur peculium mortuo filio: mortuum autem peculium neque acceſſionem neque deceſſionem recipere vllam poſſit niſi naturalem *d. l. vlt. infr. tit. prox.*

1 ¶ Sed cum, qui ſeruum teſtamento liberum eſſe iubet, & ei peculium legat, eius temporis peculium legare intelligi Iulianus ſcribit, quo libertas competit: ideóque omnia incrementa peculij quoquo modo ante aditam hereditatem adquiſita ad manumiſſum pertinere.

Ad §. 1. Sed cum qui ſeruum.

RAT. DVB. Cùm quæritur quid veniat in legatum teſtamento relictum, non aliud tempus eſt, quod inſpici commodius poſſit quàm tempus teſtamenti *l. ſi ita 7. infr. de aur. & argent. legat.* Prudens enim teſtator quilibet cùm de rebus ſuis diſponit, eum maximè rerum ſtatum intuetur qui eſt eo tempore quo teſtatur: alioqui non poſſet teſtari certo iudicio ſi in futurum tempus quod ſemper incertum eſt diſpoſitionem ſuam conferret. Ergo cum dominus teſtamento ſuo ſeruum ſuum liberum eſſe iubet, eiſque peculium legat, non de alio peculio ſenſiſſe videri poteſt, quàm quod ſit tempore teſtamenti, aut ſaltem mortis quo demum tempore teſtamentum confirmatur à lege, nec ratio vlla eſſe videtur ob quam inſpici debeat tempus aditæ hereditatis niſi in verbis teſtamenti aliquid ſit quod eam interpretationem ſuadeat.

DEC. Legato peculio cum libertate non poteſt dies legati cedere ratione peculij quin cedat ratione libertatis: non enim ſeruus capax eſt legati quandiu ſeruus eſt, & antequàm nactus ſit libertatem, & inutile fieret legatum ſi eius dies cederet priùs quam libertatis *l. heredes 7. §. vlt. & l. ſeq. infr. quand. dies legat. ced.* Atqui legatum libertatis non cedit niſi ab adita hereditate, vt ibidem ſcriptum eſt & in *l. vnic. §. libertatib. Cod. de caduc. tollend.* quia cum libertas ſemel acquiſita retractari nunquam poſſit, eueniret alioqui, vt etiam non adita hereditate libertas quæ ſemel competiiſſet, non deſineret competere, cùm tamen hereditate ex teſtamẽto non adita, non magis libertates teſtamentariæ valere poſſint, quàm legata cætera eo teſtamento relicta *leg. ſi nemo 9. de teſtam. tutel. l. ſi nemo 181. de regul. iur. l. generaliter 24. § ex teſtamento de fideic. libert.* Ergo nec legati peculij dies cedet ante aditam hereditatem. Proinde cum eius temporis peculium legatum intelligatur quo libertas competet, conſequens eſt vt illud demum legato cedat quod hereditatis aditæ tẽpore inuenietur. Et ita ex Iuliano Tryphoninus hìc ſcribit, & Vlp. qui eam Iuliani ſententiam apertiùs proponit in *l. denique 8. §. vlt. inf. de pecul. legat.* qui locus cum hoc *§. & ſeq.* coniungendus eſt. Ergo incrementa omnia peculij ſi qua ante aditam hereditatem quoquo modo acquiſita ſint, ad manumiſſum pertinebunt, & è contrario ſi quid interim ex peculio deminutum fuerit, damno cedet legatarij: alia ratio eſt legati, cuius verba ad ipſum teſtamenti tempus relata ſint, vtputa ſi teſtator pronomine poſſeſſiuo vſus ſit, vt in *l. ſi ita 7. de aur. & argent. legat.* Poſſeſſio enim niſi præſentis temporis nulla eſt. Alia item ratio legati fundi vti inſtructus eſt: nam & eo caſu verba ad teſtamenti tempus relata faciunt vt teſtamenti tempus inſpiciendum ſit non quo dies legati cedit, hoc eſt, mortis. Ita ſcilicet vt quæ poſt teſtamentum inſtruendo fundo acceſſerunt non cedant legato: quæ verò teſtamenti tempore in fundo fuerunt, vt eſſet inſtructior, ita demùm debeantur ſi in tempus vſque mortis & cedentis legati in eadem cauſa manſerint, quia inſtructi appellatio vim quandam habet extenſiuam, nec inſtructi nomine venire poteſt id quo inſtructus eſſe fundus viuo teſtatore deſiit. Et hæc Scæuolæ ſentẽtia & ratio eſſe videtur in *l. Lucius 28. infr. de inſtruct. & inſtrum. legat.* vbi hanc ob cauſam malo legere, *fuit* in illis verbis, *ea quibus inſtructus ſit fundus*, niſi malis

ſupplere

ſupplere quibus inſtructus ſit fundus tempore ſcilicet teſtamenti, ne alioqui fruſtrà ſint addita quæ ſequuntur, *quæ ſint in eadem cauſa:* quibus verbis aliud proculdubio tempus ſignificatur, quam quod prioribus expreſſum fuerat. Quod adnotare placuit, ne quis putet in legato fundi inſtructi, cùm quæritur quid eo contineatur, tempus illud inſpiciendum eſſe quo dies legati cedit: quod certè falſum eſt. Præſertim cùm legatum non fundi inſtructi ſimpliciter relictum eſt, ſed his verbis, *vti inſtructus eſt*, quomodo legatum fuiſſe in ſpecie *dict. leg. Lucius*, apertè ſcribit Scæuola, cum ait Lucium Titium legaſſe fundum vti inſtructus erat.

2 ¶ At ſi quis extraneo peculium ſerui legauerit, in coniectura voluntatis teſtatoris quæſtionem eſſe, & veroſimilius eſſe id legatum, quod mortis tempore in peculio fuerit: ita vt, quæ ex rebus peculiaribus a ante aditam hereditatem acceſſerint, debeantur: veluti partus ancillarum, & fœtus pecudum. quæ autem ſeruo donata fuerint, ſiue quid ex operis ſuis adquiſierit: ad legatarium non pertinere.

Ad §. vlt. At ſi quis extraneo.

Rat. dub. Cùm peculium extraneo legatum eſt nihil vetat eam accipi interpretationem vt id demùm peculium legatum intelligatur quod fuit tẽpore teſtamenti, cùm ceſſet hîc ratio quam attulimus ad *§. præcedentem:* ibi enim legatum fuerat peculium cum libertate ſeruo teſtatoris, cuius legati dies non poterat cedere niſi ab adita hereditate quod hîc non contingit.

Dec. Quæſtio hæc tota poſita eſt in coniectura voluntatis teſtatoris ex qua pendet ſine dubio an teſtator legatum retulerit ad tempus teſtamenti, an ad tempus mortis, an ad tempus aditæ hereditatis. Nec dubitandum eſt, quin eius temporis ratio habenda eſſet de quo teſtatorem ſenſiſſe appareret, cùm ratio iuris non repugnet. Voluntas enim teſtatoris in vltimis voluntatibus illa eſt quæ totum facit *l. ſi mihi* 12. *in fin. de legat.* 1. Sed in dubio tamen nihil melius dici poteſt quàm vt teſtator legando peculium extraneo non de alio peculio ſenſerit, quàm quod futurum ſit tempore cedentis legati? quo demum tempore incipit legatum deberi non à tempore teſtamenti. *l. vnic. §. in nouiſſimo, C. de caduc. toll.* Atqui legati huius dies cedit tempore mortis teſtatoris vt cæterorum legatorum omnium ſi ea excipias quæ non cedũt niſi ab adita hereditate, & quamuis regula Catoniana velit inſpici tempus teſtamenti cum quæritur an legatum valeat, vt non aliter valere id patiatur moriente quandocunque teſtatore quàm fuerat valiturum ſi ipſo teſtamenti tempore teſtator deceſſiſſet, extra ea legata quorum dies non cedit niſi poſt aditam hereditatem *l. 1. & 3. de regul. Caton.* non tamen confundit tempora teſtamenti & mortis quæ reuera ſunt diſtincta, nec facit vt legatorum dies cedat tempore teſtamenti, ſed tantum tempore mortis: alioqui inciperet legatum deberi ab ipſo teſtatore non ab herede, quod eſſet ridiculum & contra legati diffinitionem à Iuſtiniano traditam in *§. 1. Inſtit. de legat. l. hereditariarum* 40. *infr. de oblig. & action.* Mortis ergo tempus in dubio hoc caſu inſpiciendum eſſe teſtator voluit, non teſtamenti, non aditæ hereditatis, & certè alia longè quæſtio eſt, an legatum valeat & quodnam tempus inſpici oporteat pro validitate legati, alia verò quid & quantum legato contineatur: hæc enim poſterior quæſtio præſupponit validitatem teſtamenti in neceſſarium antecedens.

a *Ita vt ex rebus peculiaribus.*

Rat. dub. Videntur hæc inter ſe contraria vt in hoc legato peculij extraneo relicti inſpiciendum ſit tempus mortis, vt proximè diximus. Et vt tamen ea quæ poſt mortem acceſſerunt peculio etiam ex rebus ipſis peculiaribus ante aditam hereditatem veluti partus ancillarum & fœtus pecudum legatario debeantur. Nam ſi mortis tempus inſpiciendum eſt, vt eſt, omnia quæ poſt mortem acceſſerunt indiſtinctè ad heredem debent pertinere, exemplo eius quod dicimus, in ponenda ratione legis Falcidiæ mortis tempus præciſè ſpectandum eſſe, ideóque lucra fructuum partuum & fœtuum, cæteráque acceſſiones, ſi quæ [illegible] les non minùs quàm ciuiles ad [illegible] ad quem etiam damna pertinent, vt diximus ad *l. eo tempore* 50. *§. 1. ſupr. ex l. in ratione* 30. *in princip. & l. in quantitate* 74. *infr. ad leg. Falcid.*

Dec. Aliud eſt quærere de rebus peculiaribus quæ veniunt in hoc legatum peculij extraneo relicti: aliud verò de earum rerum peculiarium fructibus & acceſſionibus naturalibus, in legatum non veniunt niſi res peculiares quæ ſunt in peculio tempore mortis, ſed ea res non facit, quin peculium illud quod fuit mortis tempore augeri poſſit & debeat ſuis acceſſionibus naturalibus, quæ ſponte ſua ex rebus illis peculiaribus prouenerunt, quibus & fructus ipſi accepto feruntur *l. in fideicommiſſaria* 18. *verſ. quoties infr. ad SC. Trebell.* At non poteſt augeri aliis acceſſionibus non naturalibus, ſed extrinſecam aliquam cauſam habentibus puta ſi quid ſeruo poſt teſtatoris mortem donatum fuerit, aut ex operis eius acquiſitum. Non enim ſunt iſtæ acceſſiones rerum peculiarium quæ in peculio fuerunt mortis tempore, ſed nouæ res peculiares quæ poſteà superuenerunt, & peculium auxerunt aliunde quàm ex ipſo peculio, quæ proinde inſpecto mortis tempore in legatum peculij venire non poſſunt neque principaliter neque acceſſoriè. Etſi enim peculium ſui natura recipit augmentum & diminutionem *l. ſi ex duob.* 32. *§. 1. ſupr. l. vlt. infr. tit. prox.* diſtinguendæ tamen ſunt acceſſiones naturales rerum peculiarium ab acceſſionibus peculij. Peculium legatum augeri non poteſt poſt mortem quia præciſè tempus mortis inſpicimus, ſed res ipſæ peculiares quas in legato eſſe non ambigitur, augeri poſſunt per fructus & acceſſiones ſuas naturales, per quas ita fit, vt ipſum etiam legatum augeatur, quia & peculium augetur, non principaliter, ſed acceſſoriè, & hæc quoque Iuliani ſententia fuit ab Vlpiano latiùs relata in *d. l. denique* 8. *§. vlt. de pecul. legat.* Alia ratio eſt aliorum legatorum quæ ſui natura certam habent & limitatam naturam, neque vt peculium recipiũt in ſe aliquod augmentum vel diminutionem: non enim poſſunt augeri, ne quidem per fructus, & alias huiuſmodi acceſſiones naturales. Differunt namque fructus rerum à rebus ipſis, & qui legauit fundum Cornelianum non ſtatim legauit eius fũdi fructus, ſicut & aliud eſt quærere de vſuris legatorum, aliud verò de vſuris ipſis legatis, inquit, Papinianus in *l. cùm vnus* 10. *§. 1. infr. de alim. vel cibar. legat.* Sed hereditas illa eſt quæ augetur fructibus etiam rerum legatarum, quia recipit augmentum & diminutionem *leg. item veniunt* 20. *§. item non ſolùm ſupr. de hered. petit.* Ideóque cedunt acceſſiones illæ omnes lucro heredis cuius etiam incommodo damna cedunt, ſed ita tamen vt non idcirco augeatur vel minuatur Falcidia, quia non ſicut hereditas ipſa ita & quarta Falcidia recipit augmentum aliquod, vel diminutionẽ *d. l. in ratione & d. l. in quantitate*, ne quidem ratione peculij *d. l. eo tempore* 50. *§. 1.* vbi

fuſiùs diximus *ſupr.* Obſeruandum tamen eſt legatum hoc peculij quod per naturales ſuas acceſſiones augeri diximus, ad aditam vſque hereditatem, recipere etiam diminutionem ſi fortè res peculiares poſt teſtatoris mortem interciderint, neque cogendum eſſe heredem præſtare ſatum rerum peculiarium quæ mortis tempore in peculio fuerunt, ſi modò ſine vlla ipſius culpa & citra moram perierint, cùm peculium ſui natura non minùs capax ſit diminutionis quàm augmenti quandiu durat, quomodo durat certè hoc caſu cùm legatū eſt: non enim ſicut ſerui ita & patrisfamilias morte peculium moritur & extinguitur. Vbi verò extinctum eſt, adhuc augmentum exinde recipere poteſt & diminutionem, ſed non niſi per acceſſiones naturales, non etiam per extrinſecas & ciuiles, *l. vlt. infr. tit. prox.* vbi dicemus, & iam diximus ad initium. *huius legis.*

58. Scævola libro 5. Digeſtorum.

VNi ex heredibus prædia legauit, vt inſtructa erant, cum ſeruis, & ceteris rebus, & quidquid ibi eſſet, hi ſerui domino debitores fuerunt tam ex aliis cauſis, quàm ex ratione Kalendarij. quæſitum eſt, an ceteris heredibus aduerſus eum pecuniæ ab his debitæ actio de peculio competat? reſpondit, non competere.

Ad l. vlt. Vni ex heredibus.

Rat. dvb. & decid. eadem eſt ad hanc legem quæ ad *l. filiofamilias 54. ſupr. hoc tit.* Eadem enim vtriuſque loci ſententia eſt & ex eodem Scæuola iiſdem ferè verbis repetita, licèt illa ex libro primo Reſponſorum Scæuolæ deſumpta, hæc ex libro quinto Digeſtorum, niſi quod hæc ponit ſeruos debitores fuiſſe domini ſui tam ex aliis cauſis, quàm ex ratione Calendarij, illa ſimpliciter ponit fuiſſe debitores. Sed nihil addit hæc adiectio ad rationes dubitandi & decidendi. Obſeruati autem ex his duobus locis poteſt, Scæuolam aliquando in libros ſuos Digeſtorum eadem illa retuliſſe quæ in libros Reſponſorum, quod etſi ab aliis pleriſque prudentibus factum comperio, neſcio tamen an Papiniano noſtro tale quid vnquam exciderit. Iunge *l. pen. & vlt. infr. de in rem verſo.*

QVANDO DE PECVLIO ACTIO ANNALIS EST.

Ad TIT. II.

1. Vlpianvs libro 29. ad Edictum.

PRætor ait: Poſt mortem eius, qui in alterius poteſtate fuerit, poſteáve, quàm is emancipatus, manumiſſus, alienatúſve fuerit: duntaxat de peculio, & ſi quid dolo malo eius, in cuius poteſtate eſt, factum erit, quo minus peculij eſſet, in anno, quo primùm de ea re experiundi poteſtas erit a iudicium dabo.

Ad l. 1.

FVit ſuperior Titulus de actione de Peculio perpetua quàm Prætor ex contractibus filiorumfamilias vel ſeruorum aduerſus parentes aut dominos promiſcuè pollicetur. Hic titulus eſt de eadem quidem actione de peculio, ſed annali, & quæ licet ex eiuſdem Prætoris iuriſdictione, ex alia tamen edicti parte proficiſcitur. Omnis enim actio de peculio honoraria quidem eſt, ſed non omnis perpetua, non omnis annalis. Refert autem Vlpian. initio huius legis verba Edicti, quibus Prætor actionem hanc annalem inducit contra patrem & dominum in caſibus quibus filius emancipatus, vel ſeruus manumiſſus, alienatúſve ſit. Ratio proponendi edicti non obſcura eſt, quia per emancipationem filij, & manumiſſionem vel alienationem ſerui deſiit pater, itémque dominus teneri de peculio, cùm filio quidem emancipato vel ſeruo manumiſſo peculium nullum ſit nec eſſe poſſit ſiue apud patrem ſiue apud filium factum patremfamilias, aut apud manumiſſum vel dominum (nec enim paterfamilias peculium habere poteſt *leg. vltim. in fin. Cod. de inoff. teſtam.*) ſeruo autem alienato ſine peculio peculium quoque deſinit eſſe peculium in perſona prioris domini, nec alius proinde quā emptor idémque dominus conueniri poſſit de peculio. Atqui nec emptor ipſe aliter conueniri poteſt de peculio quàm ſi peculium aliquod ſit apud emptorem. Ita ergo fieret vt hoc quoque caſu creditores qui cum ſeruo ante alienationem contraxiſſent in damno verſarentur ſi non iis proſpexiſſet Prætor hac annali actione propoſita, & retento in obligatione adhuc intra annum venditore, poſt alienatum ſeruum ſine peculio, aut quod idem eſt deducto peculio, quia quando ſeruus venditus eſt cum peculio & traditum eſt peculium nulla de peculio actio eſt contra venditorem ne intra annum quidem *l. ſi ex duobus 32. §. vlt. ſupr. tit. prox.* quia nec dominus eſt, nec habet peculium, ſine quo actio de peculio exerceri cum effectu non poteſt. Sed contra emptorem qui cùm & ſerui dominus ſit & peculium habeat, conueniri ſtatim & rectà poteſt. Extra hunc caſum conuenitur etiam venditor de peculio, ſed ex æquitate huius edicti, non ex ſumma ratione iuris Prætorij, quia mortuo, & extincto peculio actio de peculio ſupereſſe nulla poteſt. Quidni ergo, inquies idem edixit Prætor eo quoque caſu quo dominus peculium ademerit? Nam & ademptione peculij non minùs quàm morte vel emancipatione filij, aut manumiſſione ſerui peculium moritur *l. peculium naſcitur 40. in fin. titul. ſupr. prox.* Reſpondeo patrem vel

vel dominum cùm filio aut ſeruo peculium adimit ſuo iure id facere, nec prohibendum eſſe quominùs impunè ſuo iure vtatur dummodò adimat bona fide non in fraudem creditorum nec dolo malo *l. 1. §. 1. interdum 14. infr. tit. prox.* Nam ſi dolo malo & in fraudem id faciat, dignus eſt qui eo nomine teneatur actione de peculio non annali, ſed perpetua *l. ſumma cum ratione 21. ſupr. tit. prox.* At neque emancipatio filij, neque manumiſſo ſerui ſolet fieri in fraudem creditorum, quoniam his modis pater vel dominus prior ipſe fraudaretur, neque rurſum ſeruus in peculio ſui ipſius eſt *l. depoſiti 38. §. Stichus eod. tit.* filius verò familias multo minùs. Ideóque non potuit in hos caſus illa cadere diſtinctio an dolo malo patris aut domini facta emancipatio vel manumiſſo ſit, & conſequenter æquum fuit indiſtinctè conſtitui, vt iis caſibus pater vel dominus de peculio intra annum teneretur. Alienatio autem ſerui quamuis poſſit fieri dolo malo, & in fraudem creditorum, cùm tamen ſit deducto peculio, quomodo fieri eam debere diximus vt actioni annali ex edicto locus eſſe poſſit, non poteſt videri fraus vlla interueniſſe in peculio. Poteſt ſanè dolo malo fieri omni caſu, id eſt, ſiue mortuo ſiue emancipato filio aut manumiſſo vel alienato ſeruo vt minus ſit in peculio, eáque fallacia fraudentur creditores, & idcirco benè Prætor in hoc edicto adiecit: *Et ſi quid dolo malo eius, in cuius poteſtate eſt factum erit, quò minus peculij eſſet,* nimirum iis caſibus quibus propoſuit prætor annuam hanc actionem. Nam ſi neque mortuus, neque emancipatus filius, neque manumiſſus aut alienatus ſeruus, ſed peculium duntaxat ademptum dolo malo proponatur, perpetua, vt dixi, debet eſſe actio de peculio non annalis. Quemadmodum & omnis actio de peculio ceſſat hoc caſu ſi dolus ceſſet *leg. quis ergo caſus 16. ſupr. tit. prox. d. l. 1. §. 1. l. interdum 14. infr. tit. prox. iunct. d. l. ſumma cum ratione.* Videtur autem mihi Marcianus ad hoc reſpexiſſe in *l. peculium naſcitur 40. ſuprà tit. prox.* vbi tractans de peculio mortuo ponit exemplum ſi peculium ademptum ſit. Quamuis enim etiam morte & emancipatione filij & alienatione vel manumiſſione ſerui peculium æquè moriatur, ita tamen moritur vt beneficio huius edicti in annum vſque ſequentem adhuc viuere exiſtimetur, at cùm adimitur, ita moritur vt nec viuere amplius fingatur.

a *In anno quo primùm de ea re experiundi poteſtas erit.* His verbis ſignificatur annum hunc vtilem eſſe non continuum, & conſtare ex trecentis ſexaginta quinque diebus vtilibus non continuis *l. 5. infr. de diuerſ. tempor. præſcript.* vbi latiùs traditur quid ſit experiundi poteſtatem habere. Poteſt autem hic annus dici, meo iudicio, non malè prætorius, quia pleræque omnes actiones prætoriæ annales vtilt tantùm anno concluduntur, nec vlla eſt quæ continuo anno contenta ſit. Vnde olim exortæ prudentibus multæ difficultates, cùm aliquando accideret vt in annum vſque decimum protraherentur, vt Iuſtinianus refert in *l. 1. in princip. C. de annal. except.* Sed de hoc alibi opportuniùs dicendum erit. Iunge *l. ei qui ſeruo 7. Cod. quod cum eo, l. Macedoniani 5. Cod. ad SC. Maced.*

2 ¶ Quamdiu ſeruus, vel filius in poteſtate eſt: de peculio actio perpetua eſt. poſt mortem autem eius, vel poſtquam emancipatus, manumiſſus, alienatúſve fuerit, temporaria eſſe incipit, id eſt annalis.

Ad §. 1. Quandiu ſeruus.

Rat. dvb. Non debet eſſe in poteſtate debitoris vt lædat ius ſui creditoris *leg. 1. ſupr. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* non magis quàm vt facto ſuo ſe liberet ab obligatione *leg. ſi ſeruum 91. §. nunc videamus de de verbor. obligat.* Atqui lædit ius aduerſarij pater aut dominus qui actionem de peculio qua tenebatur ex perpetua facit temporariam & annalem: intereſt enim creditoris perpetuam potius actionem habere ne tam facilè, tamque citò exceptione annua repellatur. Porrò in poteſtate patris eſt vt filium emancipet aut non emancipet, & ſimiliter in poteſtate domini vt ſeruum manumittat, vel non manumittat: nec enim aut filium emancipare aut ſeruum manumittere quiſquam inuitus cogitur *l. liberum 28. l. non poteſt 31. ſupr. de adopt. l. filiusfamilias 114. §. ſed ſi liberos de legat. 1.* vbi ratio redditur quia patria poteſtas inæſtimabilis eſt *l. 4. C. de emancip. liber. l. ficus legatum 92. de condit. & demonſtr. l. mulier 22. §. non eſt dubitatum ad SC. Trebell.* Non debet igitur ob emancipationem vel manumiſſionem à patre vel domino factam actio de peculio quæ erat perpetua fieri temporalis.

Dec. Nemo filium emancipat aut ſeruum manumittit vt creditorem lædat, niſi cùm manumiſſio fit in fraudem creditorum, quæ per legem Aliam Sentiam reſcinditur *l. cùm hereditas 5. §. ſi Titius & leg. ſeq. & paſſ. infr. qui & à quib. manum. liber. non fiant.* Itaque ſi quando ex ea manumiſſione creditores læduntur, id non principaliter fit, ſed per conſequentias, quæ in iure noſtro attendi non ſolent *l. 1. l. quod dicitur 7. de author. tutor.* Tale verò eſt cùm actio de peculio ex perpetua fit temporaria propter emancipationem vel manumiſſionem. Quis non enim iniquiſſimum eſſe fateatur eo ſiue metu ſiue prætextu prohiberi patrem vt filium emanciper, & dominum vt ſeruum manumittat? *arg. ad l. Iulianus 6. qui & à quib. manum.* vbi eleganter dicitur aduentitios iſtos caſus non eſſe computandos. Et cùm nemo abſurdum putet morte ſerui actionem de peculio fieri annalem ex perpetua ſi non facto domini, ſed ſuo fato ſeruus perierit, nec illud quoque abſurdum videri debet idem contingere ſeruo manumiſſo, quia quantum ad ſubtrahendum domino ſeruum manumiſſio morti comparatur *d. l. Iulianus l. ſi mihi 92. de ſolut. l. inter omnes 46. in prin. de furt.* niſi quod non eſt in poteſtate domini vt non moriatur ſeruus. In poteſtate autem eſt vt non manumittatur: ſed neque prohibendus eſt dominus ex ſeruo facere ſibi libertum, neque tam inhumanè tractandus ſeruus cui peculium dominus conceſſiſſet, vt ob idipſum peculium manumitti prohiberetur, cùm ob eam maximè cauſam comparatum ſit nomen & ius peculij vt ex bona frugalique ſerui adminiſtratione haberet ille vnde poſſet de domino benè mereri, ſuiſque meritis ingens illud libertatis beneficium tandem aliquando promereri. Peſſima namque omnium conditio illa in ſeruo eſt vt manumitti non poſſit, atque ita quod fauore coniuncto dominorum & ſeruorum inductum eſt, in eorum odium retorqueretur; at rurſus quia extincto per emancipationem filij vel manumiſſionem ſerui peculio afficeretur damno creditor ſi actionē de peculio omnē amitteret, æquiſſimū temperamentum prætor ſecutus eſt vt ſaluam quidē creditori actionē conſeruaret, ſed annalē nō perpetuam. Ita enim fit vt neuter lædatur vt in *l. ex his 8. in fin. quæ in fraud. credit. l. ſeruus dotalis 58. in fin. ſolut. matrim.* nec tā de filij emācipatione aut de ſerui manumiſſione conquerendū creditor habeat, quā de ſeipſo ſuáq; neglīgētia ſi intra annū vtilē non egerit. At eo caſu quo per mortē filiifamilias aut ſerui & peculiū & cōſequēter actio de peculio extinguitur, non tēperamentū prætoris, ſed beneficiū erga creditores ſingulare illud eſt, vt hoc quoq; caſu non minùs quā ſuperioribus actio de peculio intra annū cōſeruetur quæ ipſo iure intercidit. Beneficij tamen ratio ex eadem æquitate proficiſcitur, quòd eaſus filiifamilias vel ſerui non poſſit imputari creditori vt actionem ſibi competentem contra patrem vel dominū

[a] mittere debeat, penes quos peculium manet quod filius aut ſeruus viuens habuerat, licèt apud patrem vel dominum amittat nomen peculij, vt in nomen & ius patrimonij tranſeat.

2 ¶ Annus autem vtilis computabitur. & ideo ſi conditionalis ſit obligatio: Iulianus ſcripſit ex eo computandum annum, non ex quo emancipatus eſt, ſed ex quo peti potuit conditione exiſtente.

Ad §. 2. Annus autem vtilis.

Rat.dva. Obligatio conditionalis quandocunque exiſtente conditione habetur pro pura, id eſt, perinde acſi ab initio pura fuiſſet, nec vllam conditionem habuiſſet, *l.potior.* 11.§.1.*verſ.cùm enim, l. qui balneum*, 9. *infr. Qui potior.inpignor. hab.* Id enim eſt quod noſtri ſolent dicere conditiones quandocunque exiſtentes retrotrahi ad id tempus quo actus interpoſitus fuit. Vnde etiam eſt quod prudentes quoque noſtri ſolent dicere. In conditionalibus diſpoſitionibus, quæ inter viuos fiunt inſpici tempus diſpoſitionis, non autem euenientis conditionis *l.ſi filiusfamilias*, 78. *de verb.oblig.* licèt in vltimis voluntatibus aliud ſit, *l.quæ legata* 18. *de reg.iur.l.eum.qui* 104.*de condic.& demonſt.* Atqui tractat hic Vlp. de condicionali obligatione cuius conditio tandem extiterit, & quæſtiooi cauſam dederit. Annus ergo non ex die impletæ conditionis, ſed ex die contractus computandus.

Dec. Annus hic vtilis eſt, & ex ipſis edicti verbis non priùs incipit currere quàm ex quo creditori poteſtas experiundi fuerit, vt habent verba edicti poſita initio huius legis, atqui non eſt poteſtas vlla experiendi ex obligatione conditionali, antequam conditio venerit. Tunc enim deberi incipit & prius eſt vt debeatur, quàm vt peti poſſit cum ea obligatione naſcatur actio, *l.cedere diem* a 13.*de verb. ſignific.* Ergo nonniſi ex die conditionis impletæ poteſt hic annus currere. Nec ſi poſteà conditio impleta ſit quæ diſpoſitionem ab initio puram facere videatur, retrofingi tamen poteſt creditor agere iam antè debuiſſe, aut potuiſſe cùm nemo ſine actione agere poſſit, *l.ſi pupilli*,6.§. *vlt.ſup. de neg. geſt.* longéque aliud ſit retrofingi actionem competiiſſe quod iuris eſt: Aliud verò retrofingi ita competiiſſe vt exerceri potuerit: in quo quia factum verſatur, non po eſt fictio iuris eò vſque pertingere *vulg. l. denique ex quib. cauſ. maior.* Idem ergo eſt ſi obligatio in diem fuit, quod in obligatione conditionali, vt nec ante diei euentum annus incipiat currere, quia licèt inter diem certam & conditionem hoc diſcriminis eſt, quod quæ ſub conditione debentur nullomodo debentur ante conditionis euentum: quæ verò in diem promiſſa ſunt, iam debentur & ceſſit dies quamuis nondum venerit, *d.l.cedere diem.* In hoc tamen conueniunt, quod non magis hæc quàm illa ante diem peti poſſunt, nec tantùm ſi dies certa expreſſa fuerit: ſed etiamſi tacita inſit *l.2.§.ſi quis ita ſupr.de eo quod cert.loc.* Imò pejoris conditionis ſunt, quæ in diem certam quàm quæ ſub conditione debentur, quòd ſi petas ante diem, malè agas & cauſa cadas: quia petis plus tempore, *§.ſi quis agens & ſeq.Inſtit.de action.* ſi verò petas ante conditionis euentum non tam malè agas quàm nihil agas, quia agis ſine actione, *l.vnic.in fi.ſupr.quand dies vſuſf.legat. ced.* Itaque multò minùs imputari poteſt ei qui in diem creditor fuit, cur non citiùs egerit, quàm ei qui ſub conditione cur non ante impletam conditionem: quia periculum pluris petionis timere ille debuit, quod potuit incurrere. Hic non item, & quod noſtri volunt condicionem quandocunque exiſtentem retrotrahi, non ſimiliter ad certam diem protrahunt, vt ea quoque retrotrahatur, quia tempus diei vnius, alterius diei tempus & menſura eſſe unquam poteſt *l.3.l.ſi do 8.l.ſi quis 13.§.iudicium inf.de oper.libert.*

3 ¶ Meritò autem temporariam in hoc caſu fecit prætor actionem. nam cùm morte, vel alienatione extinguatur peculium: ſufficiebat, vſque ad annum produci obligationem.

Ad §.3. Meritò autem.

Rat.dva. Actio hæc de peculio, quam Prætor dat poſteaquam filiusfamilias emancipatus eſt, aut ſeruus manumiſſus, vel alienatus, vel alteruter mortuus, rei perſecutoria eſt. Quid enim aliud agit creditor qui proponit actionem de peculio etiam his caſibus quàm vt ſuum conſequatur? Atqui regula eſt iuris Prætorij honorarias actiones quæ ad rei perſecutionem dantur eas, & poſt annum dari & in heredem, *l.in honorariis* 35.*infr.de oblig. & action.* Ergo & hæc quoque de peculio, tanquam rei perſecutoria poſt annum dari debet, ſicut & contra heredem datur ſaltem intra annum, *§. prox. in fin.infr.*

Dec. Etiam honorariæ actiones, quæ rei perſecutionem continent, anno tamen finiuntur, ſi quando ex ſingulari aliquo beneficio & priuilegio, non ex communi iure Prætorio competant, vt in exemplo quod adfert Paulus in *d.l.in honorariis*, de publiciana, quæ reſciſſa vſucapione redditur: quia minùs fauorabilis eſt. Atqui actio de peculio quam Prætor dat ex hac parte edicti non competit iure communi cùm ſiue morte, ſiue manumiſſione, ſiue alienatione ſerui, vt & emancipatione filiifamilias extinguatur peculium, ac proinde ipſa etiam de peculio actio, quæ nec eſt, nec eſſe poteſt vbicunque peculium nec ſit, nec eſſe poſſit *l. quæſitum* 30.*l.depoſui* 38.*in princ.ſupr.tit.prox.* Abundè igitur ſufficere creditoribus debet, quod ad annum vſque & obligationem & actionem hanc producat Prætor, non vt quaſi extinctam reſuſcitet, quod difficilius eſt, ſed vt impediat ne ſimul cum peculio moriatur, quæ alioqui moreretur, haud dubiè ſi prætorij edicti poteſtate non retineretur. Itaque redditur in hoc §. ratio, non cur Prætor actionem hanc annalem induxerit, ſed cur annalem fecerit, quæ ſui natura & ab initio perpetua erat. Eſt enim eadem ipſa actio & ſpecie, & numero quæ contra patrem vel dominum ante mortem vel emancipationem filij aut manumiſſionem ſerui, vel alienationem ex prima & generali parte edicti competebat: quod verba illa huius §. oſtendunt *vſque ad annum produci obligationem*, ſed cùm eſſet mortalis actio non minùs quàm peculium, nullam creditori facit iniuriam Prætor, qui quo tempore moritura omnimodo erat actio eam non tam ea perpetua quàm ex mortua facit annalem.

4 ¶ Alienatio autem, & manumiſſio ad ſeruos pertinet, non ad filios. mors autem tam ad ſeruos, quàm ad filios refertur. emancipatio verò ad ſolum filium [a]. Sed & ſi alio modo [b] ſine emancipatione deſierit eſſe in poteſtate, annalis erit actio. Sed & ſi morte patris, vel deportatione [c] ſuiiuris fuerit effectus filius, de peculio intra annum heres patris; vel fiſcus tenebuntur.

Ad §. 4. Alienatio.

Rat.dva. Alienationis quidem nomen ad filiosfamilias non pertinet, qui à patre alienari, niſi improbo non poſſunt, *l.1. C. de parent. qui fil. diſtrax.* excepto

caſu

caſu *l. 2. eod. tit.* ſed manumiſſionis tamen pertinere poteſt *l. 1. & tot. titul. infr. ſi a parent. quis manum. ſit*: nam eum manumittere nihil aliud ſit, quàm de manu & poteſtate dimittere *tit. de libertin. apud Iuſtinianum,* poteſtatis verò nomen actiuè commune ſit patri & domino, paſſiuè autem filio & ſeruo, *l. 1. §. poteſtatis ſup. tit. prox.* Quidni perinde filium manumittere pater poſſit, atque ſeruum dominus?

Dec. Dicitur quidem interdum manumitti etiam filiusfamilias cùm emancipatur, quia non fiebat emancipatio niſi per tres imaginarias venditiones, per quas neceſſe erat filium in ſeruilem imaginariam venditionem deduci *l. 3. §. vltim.* vbi diximus *ſupr. de capit. minut.* propter quam cauſam pater emancipando filium acquirebat ſibi ius & nomen patroni in perſonam, & bona filij etiam ad petendam contra tabulas eius bonorum poſſeſſionem *d. l. 1. §. ſi à parent. inf. ſi a parent. quis manum. ſit.* Cæterum ex hoc tantomagis apparet, manumiſſionem propriam eſſe ſeruorum, emancipationem filiorum, cum filij non alio reſpectu dicantur manumitti, quam quia ſeruorum imaginem quandam induunt in ordinem tamen, vt loquuntur, ad emancipationem. Itaque valde impropriè & abuſiuè quis hodie loqueretur qui emancipationem filiifamilias manumiſſionis nomine donaret, quandoquidem veteres illæ omnes emancipationis ſolemnitates & imaginariæ venditiones ſublatæ ſunt per *l. vlt. C. de emancip. liber. l. vlt. C. de adopt.*

a *Emancipatio verò ad ſolum filium.* Rat. dvb. Etiam ſeruo videtur conuenire nomen emancipationis magis quàm filio, ſi à nominis etymologia argumentari liceat, cum ſeruus etiam mancipij nomine vocetur, non item filius, & qui emancipatur quaſi extra mancipij cauſam & fortunam conſtituatur.

Dec. Non à mancipio nomen emancipationis deductum eſt, ſed à mancipatione, quia filij non niſi trina mancipatione, id eſt imaginaria venditione poterant exire de patris poteſtate ex vetere illa *l. 12. tab. Si pater filium ter venundederit*: filiæ verò exibant vnica mancipatione, ſicut & nepotes, ideoque cùm emancipabantur, non rumpebant teſtamentum quomodo maſculi *leg. verum eſt 8. in principio, & §. 1. infr. de iniuſt. rupt. teſtam.* Emancipari ergo ſolus filius dicitur non etiam ſeruus, quia non ſicut in emancipatione filij, ita & in manumiſſione ſerui mancipatio vlla interueniebat.

b *Sed etſi alio modo.* Rat. dvb. Cum de alicuius edicti poteſtate & interpretatione quæritur verba edicti maximè ſpectanda ſunt, & ex iis diiudicandæ quæſtiones *l. Neratius 11. ſup. de ſeru. corrupt. & alibi paſſim.* atqui edictum Prætoris cuius interpretationem facit Vlp. in hoc titulo non niſi de emancipato filio vel mortuo locutum eſt: emancipationis verò nomine quis vnquam dixit alios tollendæ patriæ poteſtatis modos contineri? Eſt enim emancipatio proprius ac ſpecialis quidam modus liberandi filij à patria poteſtate, non generalis qui aliis quoque modis conuenire poſſit, in quibus ſcil. mancipatio nulla interueniebat *tit. quib. mod. ius patr. poteſ. tollit. inſt.*

Dec. Etiam edicta Prætorum præſertim ſanotabilia, vt ſunt omnia & magnis rationibus æquitatis ſubnixa recipiunt facilè non modò interpretationem, ſed etiam extenſionem ad omnes caſus ſimiles, id eſt, in quibus eadem vigeat ratio æquitatis, ita vt diſſimilitudinis ratio nulla reddi poſſit: adeóque quod magis eſt, etiamſi verba edicti taxatiuè concepta ſint *l. 1. §. hec actio ſup. ſi menſ. falſ. mod. dixer.* nam & in iure ciuili paſſim idem obtinet, vt vbi eadem ratio eſt, ibi etiam ius idem cõſtituendũ ſit *vul. l. illud 32. ſup ad l. Aquil. l. 3. §. vnde etiam inf. de iniuſt. rupt.* nemo autẽ non videt eandem planè rationem æquitatis facere pro creditore filiifamilias vt annalem iſtam actionem habere debeat contra patrem ſi filius aliter quàm per emancipationem exierit de patris poteſtate atque ſi fuiſſet emancipatus. Perinde namque verum eſt ſine vllo facto creditoris extingui peculium, quod penes eum fuerat cum eſſet in patris poteſtate, & peculium eſſe deſiit ſoluto quoquomodo vinculo patriæ poteſtatis: puta etiam ſacerdotio veſtali aut Flaminio diali, vt vir doctiſſimus, & de iure noſtro adeò benè meritus Gothof. hic notat ex Aulo Gellio *lib. 1. Noct. Attic. c. 13.* Ergo & ad eos caſus extendi hoc edictum poterit, puta ſi filiusfamilias ſeruus hoſtium factus ſit & apud eos deceſſerit *l. 2. §. 1. infr. hoc tit.* aut ſi deportatus, quamquam hic caſus morti ſimilior videri poteſt quàm emancipationi, cum deportatus in pleriſque ac ferè omnibus iuris partibus pro mortuo habeatur *l. 1. § pen. de bon poſſ. contr. tab. l. 4. § ſi deportatus de bon. libert. l. Gallus 29. §. & quid ſi tantum de liber. & poſth.* multoque magis ille qui in veram ſeruitutem redactus eſt *l. intercidit 59. de cond. & demonſt. l. ſeruitutem 209. de reg. iur.* nec tantùm in legum & creditorum interpretatione, id frequentiſſimum eſt, vt extenſio fiat ad caſus ſimiles, ſed etiam in vltimis voluntatibus, puta ſi fideicommiſſum alicui filiofamilias relictum ſit in caſum emancipationis, & is vel morte patris, vel quo alio modo de patria poteſtate exierit, vt in *l. mulier 22. in princ. & verſ. Braſidas infr. ad SC. Trebell. iunge l. 2. §. 1. ſupr. quod cum eo qui in alien poteſt. eſt.*

c *Sed & ſi morte patris vel deportatione.* Rat. dvb. Caſus hic quo pater qui de peculio actione perpetua conueniri poterat, deceſſerit, vel deportatus ſit, nullo modo verbis edicti huius comprehenſus fuit, vt neque actio vlla de peculio annalis propoſita contra heredem patris, multo minùs contra fiſcum ſi nullo alio herede vel ſucceſſore exiſtente ipſe ſucceſſerit, aut potiùs bona occupauerit, aut ſi pater non mortuus ſit, ſed deportatus, quo caſu ſi ex deportatione, vt fieri ſolet bona publicata ſint, non alium quàm fiſcum ſucceſſorem habere poteſt *l. relegatus 14. §. 1. & l. ſeq. inf. de interd. & releg.* Prætor enim de morte tantum filij, vel ſerui locutus eſt, non de morte patris vel domini, & de annali actione contra patrem aut dominum danda, non contra patris heredem, aut contra fiſcum: ergo ad hos caſus protrahi edictum non poteſt, dicendumque potiùs eſſet, nouum edictum in hanc rem, aut ſaltem quod aliquando à Prætoribus factum eſt, nouam clauſulam, vt in edicto *de coniung. cum emancip. liber. eius, l. qui duos 3. ill. tit.*

Dec. Quæ ratio facit, vt Prætoris edictum, quamuis non niſi de mortuo & emancipato filio locutum ſit, ad alios tamen caſus ſimiles, mortis putà vel deportationis filij protrahatur, quia ſcil. eadem æquitatis ratio in omnibus locum habeat, eadem facit, vt mortuo quoque vel deportato patre eadem annalis actio protrahenda ſit ad illos caſus, tanquam in quibus eadem æquitas locum ſibi vindicet. Quid enim refert an propter filij, an propter patris mortem aut deportationem creditor actionem poſtulet, aut debiti ſui iacturam incurrat? Aut quid rurſum an contra patrem, an contra patris heredem, vel contra fiſcum inſtituat actionem de peculio? Ac in herede quidem aperta iuris ratio eſt, quia cum in ius vniuerſum defuncti ſuccedat, non alio ferè iure in omnibus quam defunctus cenſeri poteſt: in fiſco autem licèt non æquè ſit vniuerſalis ſucceſſor, vt à creditoribus conueniri directa actione poſſit: in eo tamen proximè ad heredem accedit quod non alia bona occupare poſſit, quàm quæ ſoluendo ſunt, & quæ ſuperſunt deducto ære alieno *leg. 1. §. an bona l. non poſſunt 11. infr. de iur. fiſc.* Atque ita intelligi debet quod hic ſcriptum eſt heredem patris & fiſcum de peculio intra annum teneri, non vt contra vtrumque pari iure actio de peculio intra annum dari poſſit, ſed vt heres quidem perſonali actione de peculio conueniri poſſit; fiſcus verò non priùs peculium hoc poſſit

occupare iure ſuo, quàm deductum ſit ex peculio id omne quod creditoribus debetur dummodo intra annum venientibus: nunquam enim fiſcus perſonali actione, tanquam heres obſtringitur, quia reuera, nec heredis loco, ſed vt Baldus & poſt eum cæteri interpretes ſolent dicere anomalus quidam ſucceſſor eſt.

5 ¶ In alienatione accipitur vtique venditor, qui actione de peculio intra annum tenetur.

Ad §. 5. In alienatione.

RAT. DVB. Alienationis appellatione is demùm actus ſignificatur per quem dominium trãsfertur *l. 1. C. de fund. dotal. l. ſi fundum 16. infr. eod. tit. l. alienationis 28. de verb. ſignif.* atqui venditio non eſt ex iis contractibus, qui ſine dominij tranſlatione fieri non poſſunt, vt donatio, permutatio, mutuum, & ſi qui alij ſunt ſimiles, cùm etiam res aliena vendi poſſit *l. rem alienam 28. infr. de contr. empt.* ergo alienationis nomine venditio propriè, & in primo ſenſu ſignificari non poteſt.

DEC. Venditio titulus habilis eſt ad transferendum dominium ſecuta demùm traditione *l. nunquam nuda 31. de acquir. rer. domin.* & quamuis etiam res aliena vendi poſſit, hactenus vt venditor emptori de euictione obligetur: ſi tamen venditor dominus ſit transfert vtique dominium in emptorem *l. ex empto 11. §. 1. de action. empt.* adeò vt nemo poſſit eam rem videri vendidiſſe de cuius dominio id actum eſt, ne in emptorem tranſiret, ſed aut locatio eſt, aut aliud genus contractus *l. pen. §. vlt. infr. de contr. empt.* idque adeò verum eſt, vt lex 12. tabularum venditionis & emptionis appellatione vſa plerunque ſit, vt omnem alienationem complecteretur, quaſi habens venditionis & alienationis nomina pro ſynonimis. *l. ſtatuliberi à cæteris 29. §. vlt infr. de ſtatulib.* nec ſanè frequentior vſus in hominum commercio contractus eſt quam venditionis ad transferendum dominum *l. 1. de contr. empt.* & in hoc maximè tractatu de peculio, quoties de alienato ſeruo loquuntur Iureconſulti, ferè de vendito tractant, non de eo qui alio contractus genere alienatus ſit, vt in *l. ſi noxali 11. §. pen. l. ſed in emptore 13. l. & ancillarum 27. §. ſi ſeruus §. ſed ipſi & ſeqq. l. ſi ex duobus 32. §. 1. & vlt. l. ſi creditor. 7. §. ſeruum l. quoties 47. §. ſi creditor & paſſ. ſup. tit. prox.* venditor igitur ille maximè eſt, qui de peculio tenetur intra annum ſi ſeruum deducto peculio vendiderit, vt ſuprà explicauimus ex *d. l. ſi ex duobus 32. §. vlt.* vbi dicitur alioqui ſi dominus ſeruum vendiderit cum peculio, & peculium tradiderit eum de peculio ne intra annum quidem teneri.

6 ¶ Sed & ſi donauit ſeruum, vel permutauit, vel in dotem dedit, in eadem cauſa eſt.

Ad §. 6. Sed & ſi donauit.

RAT. DVB. Contractus iſti donationis, permutationis, & dotis nihil ſimile habere videntur cum venditione, ſiquidem aliena quoque res vendi poteſt, vt proximè diximus ex *l. rem alienam 28. de contr. empt.* at res aliena, neque donari, neque permutari, neque in dotem dari poteſt, quia dominij tranſlationem neceſſariò continent *l. ſi filius 14. l. conſtante 22. C. de donat. l. 1. infr. de rer. permut. l. doce 9. C. de rei vindic. l. in rebus 30. C. de iur. dot.* ergo quod in venditione proximè dictum eſt ad alios iſtos contractus protrahi non tam facilè debet.

DEC. Tantò magis continentur hi contractus ſub nomine alienationis, cùm eo nomine is demùm actus ſignificetur per quem dominium transfertur *l. 1. C. de fund. dotal. l. alienationis 28. de verb. ſignif.* nec intereſt quo contractus genere dominium mutatum ſit, vt huic edicto locus eſſe poſſit *l. quoties 47. §. vlt. ſupr. tit. prox.* nam etſi legatus ſit ſeruus idem iuris eſt, cùm ea cauſa legati dominium transferatur recta via in legatarium ſola legis poteſtate, ac ſine vlla traditione *l. 1. in fin. ſup. de Publician. l. legatũ 80. de legat. 2. l. à Titio 64. infr. de furt. & d. §. vlt.* quamuis vltimæ voluntates nihil alioqui ſimile aut commune habeant cum contractibus *l. verba 11. infr. de verb. ſignif.* in omnibus namque his caſibus eadem ratio iuris prætorij & æquitatis facit, vt qui in alium tranſtulit dominium ſerui, cuius nomine de peculio poterat conueniri actione perpetua, incipiat teneri actione iſta annua, ſi modò peculium quoque ſimul cum ſeruo non alienauerit.

7 ¶ Item heres eius, qui ſeruum legauit non cum peculio, nam ſi cum peculio vel legauit, vel liberum eſſe iuſſit: quæſtionis fuit a & mihi verius videtur, non dandam, neque in manumiſſum, neque in eum, cui legatum ſit peculium, de peculio actionem. an ergo teneatur heres? & ait Cælius, teneri: quia peculium penes eum ſit, qui, tradendo id, à legatario ſe liberauit. Pegaſus autem, caueri debere, ait b ab eo, cui peculium legatum ſit: quia ad eum veniunt creditores: ergo, ſi tradiderit ſine cautione, erit conueniendus.

Ad §. 7. Item heres eius.

RAT. DVB. Cùm quis ſeruum ſuum legauit ſine peculio, verum eſt dicere alienationem, neque à teſtatore factam eſſe, nec ab herede, ſed à lege, non à teſtatore, quia quandiu viuit, non amittit rei quam legauit dominium cùm teſtamentum nullas vires habeat, niſi ex die mortis, quo incipit irreuocabiliter confirmari: nec enim teſtamentum fit, niſi de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri velit *l. 1. l. lege Cornelia 12. & paſſ. infr. qui teſtam. facer. poſſ.* vnde eſt quod legata dicuntur incipere ab herede, non à teſtatore *l. hereditariarum 40. infrà de obligation. & actionib.* non rurſus ab herede, quia legatum tranſit recta via à teſtatore in legatarium, quaſi nunquam factum heredis *l. legatum 80. de legat 2.* nec proinde poteſt videri ab herede alienatum id, quod ipſe numquam habuit *l. nemo plus iuris 54. de regul. iur.* Sed alienatio legati fit tota per legem quæ ex modis transferendi & acquirendi dominij iure Quiritium vnus eſt, & quidem præcipuus, vt Vlpianus noſter refert in Fragm. *tit. 19. de acquiſit. rer.* Ergo cùm ſeruus qui peculium habebat legatus eſt etiam ſine peculio non magis in heredem tanquam alienatorem quàm in teſtatorem ipſum qui iam mortuus eſt actio hæc annalis de peculio dari debet.

DEC. Cùm legatur ſeruus & legati titulo in legatarium transfertur, lex quidem illa eſt cuius poteſtate tranſlatio fit etiam non requiſita heredis voluntate, quæ tamen omnino exquirenda eſſet ſi lex authoritatem ſuam in eo non interponeret *l. ſi ego 9. §. ſi res infr. de iur. dot.* Sed tamen ita lex facit vt ſubſequatur teſtatoris voluntatem cui dedit ius & poteſtatem legis faciendæ *l. verbis legis 120. de verb ſignific.* defuncti ergo voluntas illa eſt quæ huiuſmodi alienationis cauſam primam præbet. Indéque fit vt legata quoque hereditariarum actionum loco habeantur quamuis ab herede incipiant *dict. leg. hereditariorum.* Et tamen heredis quoque factum aliquod in eo interuenit, non quidem in facienda traditione, quæ ad transferendum

legati

Digitized by Google

legati dominium non eſt neceſſaria *d. l. 1. de Publician.* ſed in adeunda hereditate quæ ſi non adiretur legata omnia interciderent, quia ius ipſum teſtamenti totum ſolueretur *l. ſi nemo 9. de teſt. tutel. l. ſi nemo 181. de regul. iur. leg. ea quam 14. C. de fideic.* Adeundo autem heres quaſi contrahit cum legatariis non minùs quàm cum creditoribus *l. 3. §. vlt. & l. ſeq. infr. quib. ex cauſ. in poſſ. eat. l. ſi quis abſentis 5. §. heres quoque de oblig. & action.* Mirum igitur non eſt in heredem dari actionem annalem de peculio quoties ſeruus qui contraxit, abſque peculio legatus eſt acſi ipſe alienaſſet, præterim cùm peculij commodum in hereditate ac penes eum remaneat. Is enim maximè de peculio conueniendus eſt apud quem peculium manet *l. & ancillarum 27. §. ſi ſeruus & ſeqq. l. ſi ex duobus 32. in princ. & §. 1. ſupr. tit. prox. extra caſum l. ſi noxalis 11. §. vlt. & l. ſeq. eod. tit.* Sed ſi cum hoc ſeruo cõtractum ſit poſt mortem teſtatoris & ante aditam hereditatem, id eſt eo tempore quo erat ſeruus hereditarius an adhuc conueniẽdus erit heres actione de peculio *arg. l. 3. in princ. ſupr. eod. tit.* Ita quidam putant, ſed annali non perpetua, quia poſt aditam hereditatem dominium ſerui iam inde à die mortis in legatarium tranſlatum fuiſſe intelligitur. Nunquam enim perpetua actio de peculio ſuperelle in eum poteſt qui dominus ſerui eſſe quoquo modo deſiit. Sed verius eſt huius ſerui nomine contra heredẽ agi de peculio non poſſe ex eo contractu qui iacente hereditate initus ſit, cùm ſi quid ſeruus hic eo tempore acquiſiuiſſet ad legatarium, non ad heredem pertineret *leg. ſi tibi homo 86. §. cùm ſeruus int. ſt. l. cum ſeruus 39. alias l. apud Iulianum § fructus verſ. & ſi ſeruus de leg. 1.* Legatarius ergo ex cõtractu hereditario non heres conueniendus erit, & quidem actione perpetua non annali. Neque hic caſus dubitationem vllam habere videtur, ſed ſequens dubitabilior eſt de quo ſtatim Vlpianus.

a *Nam ſi cum peculio vel legauit, vel liberum eſſe iuſſit quæſtionis fuit.*

RAT. DVB. Is demùm de peculio conueniendus eſt qui peculium habet, non is qui deſiit habere, ſicut & rei vindicatione ſolus ille tenetur qui rem poſſidet non qui deſiit poſſidere, niſi dolo malo deſierit, quia naſcitur actio illa ex præſenti poſſeſſione *l. non alias 24. §. ſed ſi poſtulatur ſupr. de iudic. l. vlt. & paſſ. ſupr. de rei vindic.* ſicut & actio de peculio naſcitur quodammodo ex peculio licèt naſcatur etiam ex contractu tanquam ex prima ſua & principali cauſa *l. ſi filiusfamilias ſupr. de his qui effud. vel deiec. l. nec ſeruus 41. l. ſi quis 44. ſupr. tit. prox.* Atqui quoties legatur peculium ſiue ipſi ſeruo manumiſſo, ſiue alij cui ſeruus quoque ipſe legatus ſit, verum eſt dicere peculium eſſe penes manumiſſum aut alium quemlibet legatarium: heredem autem qui peculium tradidit, deſiiſſe hoc ipſo habere peculium. Ergo actione de peculio perpetua legatarius conueniendus eſt; heres autem nullo modo, id eſt ne quidem annali, atque ita Iulianus ſenſit & opinionem & rationem Vlpianus noſter refert in *l. 1. alias l. ſi ſocer §. per contrarium infr. de dot. relegat.* vbi ponitur ex Iuliano elegans illa differentia inter actionem de dote, & actionem de peculio, quòd etiamſi quis dotem habere deſierit actio de dote nihilominus competit, actio autem de peculio ſupereſſe non poteſt in eum qui peculium deſiit habere. Eamque ſententiam quæ Sabinianorum & Caſſianorum fuiſſe videtur ſecutus eſt Iauolenus in *l. at cùm heres 35. ſupr. tit. prox.* vbi ſcribit ex Caſſio, cùm heres iuſſus eſt peculium alicui dare, etiam quod magis eſt accepta certa ſumma non videri penes heredem eſſe peculium, ideoque nec de peculio conueniri eum poſſe. Sic enim omnino intelligendus ille locus eſt, licèt illatio hæc non ſit expreſſa.

DEC. Fuit hoc quæſtionis inter prudentes, vt Vlpianus hìc fatetur, id eſt inter controuerſi: nam Pegaſus & Cæcilius qui ex Proculianis fuerunt, magis probauerunt vt de peculio teneri debeat heres, non etiam legatarius ratione illa, quod peculiũ etiam legatario traditum non tam penes legatarium eſſe intelligatur quã penes heredem, quia tradendo id legatario ſe ab actione ex teſtamento liberauerit, qua hodie adhuc teneretur ſi peculiũ non tradidiſſet, vt proinde liberatio illa vice peculij eſſe debeat quaſi tantò locupletior factus heres videatur per traditionem peculij, quandoquidem locupletior fit quiſquis à creditore liberatur *l. ſi pupilli 66. in fin. infr. de ſolut. l. ſpecies acquirendi 11. de acceptil.* Quidni ergo de peculio teneri debeat? Eaque Proculianorum ſententia videtur tandem obtinuiſſe, cùm placuerit etiam Vlpiano, qui licèt alioqui Sabinianus fuerit, eam tamen ſibi veriorem videri ſcribit hìc, itemque Paulo in *l. quoties 47. §. vlt. ſupr. tit. prox.* & Marciano in *l. ſi ſeruo manumiſſo 18 infr. de pecul. legat.* vbi ait ille in legatarios ſine dubio creditoribus peculiariis actiones non competere, tanquam qui non ſint iuris ſucceſſores *l. quædam ſunt 9. §. nihil intereſt ſupr. de edend.* ſed heres ſolus in quem actiones omnes hereditariæ & actiuæ & paſſiuæ ex lege XII Tab. tranſeunt *l. vlt. C. de hered. act.* Nec ad rem pertinet quod emptor quoque donatarius, & alij ſucceſſores ſingulares æquè de peculio teneantur. Non enim tenentur ex perſona venditoris tanquam ſucceſſores eius ſingulares, ſed ea propria perſona tanquam domini, ſi apud eos ſit aliquod peculium vndecunque tandem quæſitum *l. & ancillarum 27. §. ſi ſeruus ſup. tit. prox.* Legatarius autem etſi nouus dominus eſt & peculiũ habet, reuera nullum tamen habere intelligitur, ſed heres potius qui fuit obligatus vt illud peculium traderet, & nihilominus creditoribus peculiariis tanquam ſucceſſor vniuerſalis defuncti reſpõderet, ac cui deberet ſufficere vt pro peculio haberet legati liberationem. Ex qua porrò ratione intelligimus ſi legatarius peculium ſibi traditum habere intelligeretur, nec dubitaturum fuiſſe Pegaſum quin de peculio conueniri poſſet ac deberet eo penitus iure quo conueniri poſſunt cæteri qui & domini ſunt & peculium poſſidẽt. Non tã enim de eo fuit cõtentio inter veteres, an conueniri de peculio poſſet ille qui peculium non haberet ſiue heres eſſet ſiue legatarius (conſtabat enim non poſſe) quàm vtrum traditum per heredem peculium eſſet penes legatarium cui traditum fuiſſet, an potiùs penes heredem qui tradendo ſe ab obligatione liberaſſet, & à neceſſitate tradendi. Iulianus putabat eſſe penes legatarium, quia traditum ei fuiſſet ab herede: heredem verò ex quo tradidiſſet, deſiiſſe habere peculium, adeoque licèt aliqua ſumma accepta peculium tradidiſſet *d. l. at ſi heres*, at Cæcilius multò ſubtiliùs, vt videtur, imò eſſe penes heredem, qui pro peculio liberationem ſibi quæſiuiſſet. In eo igitur omnes conſentiebant, vt is demùm de peculio conueniri deberet, ſiue heres eſſet, ſiue legatarius qui peculium haberet quod porrò cùm penes duos in ſolidum eſſe non poſſet, neceſſe erat fateri penes alterutrum ſolum eſſe, aut penes heredem aut penes legatarium. Iunge quæ ſcripſimus ad *d. l. ſi quis ſeruum 33. cum ſeq. & ad l. at ſi heres 35. ſupr. tit. prox.*

b *Pegaſus autem caueri heredi debere ait.*

RAT. DVB. Heres qui peculium legatum tradidit tenetur tamen de peculio ex ſententia Cæcilij & Pegaſi, quia penes ſe peculium habere nihilominus intelligitur quòd tradendo peculium ſe ab obligatione tradendi, & ab actione ex teſtamento liberauerit, vt proximè diximus, nulla ergo ratio eſt cur heredi cauere debeat legatarius de eo defendendo aduerſus creditores, ſi quando ab ipſis conuenietur, cùm liberatio heredis quæ peculij vice ipſi eſt apud ipſum remaneat, alioqui eueniret, vt & liberationis commodum heredi acquiratur, & legatarius indẽnem eum ab actione de peculio præſtare teneatur.

Dec. Non eſt audiendus legatarius ſi legati commodum quidem amplectatur, onus verò recuſet *l. vnic. §. pro ſecũdo verſ. neque enim C. de caduc. tollend. l. ſed duobus* 5. *§. 1. de legat.* 2. atqui commodum peculij eſt habere res peculiares tùm quoque cùm peculium ipſum penes aliũ eſt, poſtquàm placuit fieri poſſe, vt peculium penes vnũ ſit, res autem peculiares penes alterum *l. ſed ſi quis ſeruum* 33. *& ſeq. ſupr. tit. prox.* onus peculij eſt teneri actione de peculio, *l. depoſui* 38. *§. vlt. eod.* ergo cùm res omnes peculiares ſint penes legatarium cui peculium traditum eſt, licèt iuris ſubtilitate peculium ipſum maneat penes heredem, non poteſt legatarius petens legatum recuſare, quominùs ſubeat onus actionis de peculio & creditoribus omnibus peculiariis ſatisfaciat, vt quod ſecundum naturam eſt, incommoda eum ſequantur, quem ſequuntur commoda *l. ſecundum naturam* 11. *de reg. iur.* itaque per doli exceptionem conſequi heres poterit, cùm legatarius legatum petet, vt caueat ipſi de eo contra creditores peculiarios defendendo: neque ſunt hæc inter ſe contraria, vt heres ſolus creditoris peculiaris obſtringatur, nec poſſint illi legatarium peculij conuenire, & tamen legatarius indemnitatem & indemnitatis cautionem ei præſtare teneatur *d. l. ſi ſeruo* 18. *de pecul. legat.* nam & cùm is qui peculium ſerui legauerat iudicium eo nomine accepit, id eſt de peculio, deinde deceſſit, placuit non aliter heredem ex cauſa legati peculium præſtare debere, quàm ſi de accepto iudicio ei caueatur *l. qui peculium* 17. *eod.* ſic & cùm heres partem bonorum, aut etiam vniuerſa bona delata ad fiſcum diceret, conſtaret autem de fideicommiſſo, decretum eſt, vt petitor ei caueat, *euicta hereditate reſtitutum iri quod ſoluere tur*, *l. ſi heres* 8. vbi ita legendum eſt *infr.* ſi cui plus quàm per *leg. Falcid.* ſimiliter cùm quis hereditatem ſibi delatam, & acquiſitam vendidit, dicimus reſpondere nihilomninùs eum creditoribus debere, ſed tamen indemnitatem ei ab emptore præſtandam eſſe *l. 2. C. de hered. vel act. vendit.* quod & in hereditate donata idem iuris eſt *l. hereditatem* 28. *inf. de donat. iunct. l. cùm res* 22. *C. eod. tit.* caueri ergo heredi ab eo debet cui peculium legatum eſt, ſiue manumiſſus ille ſit, ſiue extraneus ſerui & peculij legatarius, quia ad eum veniunt creditores, id eſt, quia non alius quàm ipſe creditoribus reſpondere compellitur. Proinde ſi tam ſtultus aut incautus fuerit heres, vt peculium ſine cautione legatario tradiderit, erit ipſe conueniendus à creditoribus cum effectu, id eſt, ita vt indemnem eum præſtare legatarius non debeat, qui cùm legatum iam acceperit exceptionem doli amplius non veretur, nec rurſus condictionem indebiti, quia non poteſt dici indebitum fuiſſe legatum quod ſolutum fuit propter exceptionem doli perpetuam quæ aduerſus legatarium competebat ex *l. qui exceptionem* 40. *ſupr. de condict. indeb.* quia non competebat ea exceptio heredi ad repellendum abſolutè & omnimodo legatarium, ſed eo tantùm caſu quo nollet, ille petenti heredi cauere de indemnitate. Prius ergo erat, vt heres caueri ſibi poſtularet, quàm vt legatarium ei cauere oporteret: itemque vt petitam cautionem recuſaret legatarius, quàm vt doli exceptio contra eum induceretur: itaque ſibi imputet heres cur non meliùs ſibi proſpexerit petita ante ſolutionem legati peculij cautione, conuenietur autem actione de peculio perpetua non annali quomodo & ſi ſeruus legatus eſſet ſine peculio, quo caſu vtique perpetua non annali actione heres teneretur, & ita intellige principium huius §. an non enim abſurdum eſſet annali tantum actione teneri heredem qui ſeruum tradidit legatum, ſine peculio? cùm & heres ſit, & peculium retineat.

8 ¶ Si, præcepto ſeruo, & peculio, rogatus ſi heres reſtituere hereditatem, ſi de peculio conueniatur, Trebelliani exceptione non vtetur, vt Marcellus tractans admittit: is autem, cui reſtituta eſt hereditas, non tenetur, vt Scæuola ait, cùm peculium non habeat, nec dolo fecerit, quo minùs haberet.

Ad §. 8. Si precepto ſeruo.

Rat. dub. Cùm reſtituta eſt ex Senatuſconſulto Trebelliano hereditas omnia iura hereditaria actiua & paſſiua, quæ heredi, & in heredem competebant tranſeunt in fideicommiſſarium, & ex eo tempore quemadmodum ſi heres vi directarum actionum, quæ penes eum remanent experiatur contra debitores hereditarios, exceptione Senatuſconſulti Trebelliani, hoc eſt reſtitutæ hereditatis, repellitur, ita ſi viciſſim ipſe conueniatur à creditoribus hereditariis eâdem exceptione ſummouere illos poteſt *l. 1. l. ita tamen* 27. *§. qui ex Trebelliano infr. ad SC. Trebell.* atqui cùm heres præcepto ſeruo & peculio rogatus eſt hereditatem reſtituere, non eo minùs fit reſtitutio ex Trebelliano, quod heres peculium retineat: nam ad inducendum Trebellianum ſufficit, vt hereditas reſtituatur eo modo, quo teſtator voluit, licèt non tota reſtituatur, quemadmodum ſi heres deducta quarta hereditatem reſtituere rogatus eſſet, niſi quod illo caſu durior eſſet conditio heredis, quia inter eum & fideicommiſſarium diuidi actiones hereditarias oporteret, quæ in ſpecie huius §. totæ in fideicommiſſarium transferuntur *l. ſi legatus* 30. *§. multum intereſt eod. tit.* remanente penes heredem ea re quam ab eo præcipi & retineri teſtator voluit ſine vllo onere hereditario, quaſi ex legato ei acquiſita, vt benè ac pluribus explicat Iuſtinianus in §. *ſi quis vna inſtit. de fideic. hered.* vbi addit, nec aliud eſſe, quamuis in ea re qua deducta, vel præcepta hereditatem reſtituere quis rogatus eſt, maxima pars hereditatis contineatur, id eſt, bonorum hereditariorum: æquè enim hoc etiam caſu transferri in ſolidum actiones ad fideicommiſſarium, quia nec propriè pars vlla hereditatis in vna re eſſe intelligitur *l. quamuis* 24. *infrà, ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam. l. acceptis* 93. *in fin. ad SC. Trebell.* ergo ſi præcepto ſeruo & peculio rogatus ſit heres reſtituere hereditatem, de peculio conueniendus erit fideicommiſſarius, non heres à creditoribus peculiariis, perinde atque à cæteris debitoribus hereditariis, & exceptio Trebelliani, non minus contra creditores iſtos peculiarios quàm contra cætero heredi danda erit.

Dec. Vbicumque peculium eſt, ibi & onus eſt actionis de peculio, quoniam actio de peculio non hereditatis, ſed peculij onus eſt *l. depoſui* 38. *§. vlt. iunct. l. quare* 28. *& paſſ. ſupr. tit. prox.* atqui cùm quis præcepto ſeruo & peculio hereditatem reliquam reſtituerit, peculium tamen ſibi retinet, ergo & totum peculij onus ſentire debet, ac proinde creditoribus omnibus peculiaris reſpondere: non autem fideicommiſſarius, qui peculium nec habet, nec dolo deſiit habere, nec dolo fecit, quominùs haberet, vt eleganter Scæuola diſputabat: nam etſi heredem hunc in præcepto peculio pro legatario haberi velis ex *d. §. ſi quis vna*, adhuc tamen certum eſt legatarium aliũm quemlibet, non poſſe recuſare, quominùs rei legatæ onera ſi qua ſunt, omnia ſentiat, vt diximus ad §. *præcedentem ex l. vnic. §. pro ſecundo in fin. Cod. de caduc. tollend.* ſed deterioris in eo conditionis, hic heres eſt, quàm alius quilibet legatarius, quod cùm heres ſit, & maneat etiam poſt reſtitutam ex Trebelliano hereditatem *§. reſtituta inſt. de fideic. hered.* conueniri vtique poteſt ſummo iure à

credito

creditoribus hereditariis, qui tamen contra alium legatarium, nullam actionem eſſent habituri *leg. vltim. C. de hered. act. l. ſi ſeruo* 81. *de pecul. legat.* ob eamque nimirum cauſam neceſſariò fuit inducenda exceptio Trebelliani tam pro herede ſi à creditoribus conueniretur, quàm contra heredem ſi aduerſus debitores hereditarios experiretur *d. §. qui ex Trebelliano*, atqui exceptionis huius æquitas deficit, cùm ille ipſe heres, qui conuenitur, habet peculium, cuius præcipuum onus illud eſt, vt actionem de peculio patiatur: nam etſi alius eſſet heres, alius verò legatarius peculij, legatariū tamen heredi cauere de eo defendendo oporteret, vt diximus in §. præcedente: pro cautione igitur quam alij præſtare deberet, an non æquum eſt denegari ipſi exceptionem Trebelliani, quam alioquin eſſet habiturus, ſimilis ferè argumentatio Scæuolæ & Claudij eſt circa doli exceptionem in ſpecie *l. pen. infr. ad SC. Trebel.* vtrumque igitur verum eſt quod Vlpianus hîc ſcribit, & quod Marcellus dicebat heredem conuentum in hac ſpecie non poſſe vti exceptione Trebelliani qua vteretur, & quod Scæuola eum cui reſtituta eſt ex Trebelliano hereditas nullomodo teneri, id eſt, ne quidem ipſo iure, ita vt nulla proinde egeat exceptione, quia licèt in eum ſimul cum hereditate tranſeant actiones omnes hereditariæ, non quidem directæ, ſed vtiles *d. l. 1. d. §. qui ex Trebelliano*, non tamen poſſunt in eum tranſire actiones peculiariæ, niſi cum peculio, quia ſequuntur peculium quocunque ierit, nec alibi eſſe poſſunt, quàm vbi peculium eſt, vt hic locus probat omnium optimè. Erit autem hoc caſu actio de peculio, non annua, ſed perpetua, cùm detur contra heredem, & tanquam heredem, & tanquam habentem peculium, ſicut & in *princ. §. præcedentis.*

9 ¶ Vſufructu quoque extincto: intra annum actionem dandam in vſufructuarium, Pomponius libro ſexageſimo primo ſcripſit.

Ad §. 9. Vſufructu.

RAT. DVB. Vſufructu extincto nullum ius fructuario ſupereſt in re fructuaria, ſed vſufructu conſolidato cum proprietate totum ius rei & plenæ proprietatis ad proprietarium pertinet. Solus ergo proprietarius de peculio teneri debet non fructuarius, quamuis durante vſufructu placeat fructuarium teneri de peculio, non tantùm ratione peculij, quod ad ipſum reſpicit, ſed etiam ratione eius quod ad proprietarium ſi fortè ſeruus fructuarius duplicis iuris & generis peculium habuerit, *l. hinc quæritur* 19. §. 1. vbi diximus *iunct. l. 2. ſupr. tit. prox.* Neque verò edictum hoc Prætoris locutum eſt, de danda contra fructuarium annali actione: ſed tantùm contra patrem qui filium emancipauerit aut dominum, qui ſeruum alienauerit vel manumiſerit, quorum omnium nihil eſt quod in perſona fructuarij, vt & alterius cuiuſlibet extranei non ſit ineptum. Nec enim fructuarius manumittere aut alienare ſeruum poteſt, *l. quidam cùm filium*, 531. in illis verbis, *res in extraneo ineptas, de verborum obligat.*

DEC. Prætoris in hoc edicto proponendo mens illa fuit vt quiſquis actione de peculio perpetua conueniri aliquando potuit, non eo minùs teneatur adhuc intra annum poſt extinctum peculium, ſi malint contra eum agere creditores peculiarij, quàm contra proprietarium. Atqui fructuarius licèt non ſit dominus ſerui, ex iis tamen eſt qui perinde ac domini de peculio cõueniri poſſunt, *d. l. 2. C. ſed ſi duo* 5. 5. *d. l. hinc quæritur* §. 1. *l. ſi ex duobus* 32. *ſup. tit. prox.* quia vſusfructus in pleriſque iuris partibus portionis inſtar obtinet propterea quod emolumentum rei contineat *l. cùm filius* 76. §. *de minus de legat.* 2. *l.* 4. *l. ſi Titio* 33. *ſup. de vſufr.* Ergo quãuis vſufructu extincto etiam peculium extinguatur, fructuarium tamen ex eadem huius edicti æquitate adhuc intra annum teneri conſentaneum eſt: nec quod peculium amplius nullum habeat ad rem facit, quandoquidem durante vſofructu non tantum de ſuo peculio tenebatur: ſed & de eo quoque quod ad proprietarium pertineret: quia creditores vniuerſum ſerui peculium vbicunque & vndecunque eſſet tanquam proprium ipſius patrimonium intuiti videantur *d. l. hinc quæritur*, §. 1. *d. l. ſi ex duobus* 32. *in fin. princip. ſupr. tit. prox.* videtur quidem maior eſſe ratio dubitandi in fructuario, quàm in venditore aut donatore, qui ſeruum vendidit vel donauit, deducto retentóque peculio. Illi enim peculium adhuc habent: alioqui ſi peculium cum ſeruo alienaſſent, ne quidem intra annum tenerentur de peculio, *d. l. ſi ex duobus*. §. *vlt.* Sed tamen eadem in fructuario quoque ratio æquitatis obtinet, cùm extincto quoque peculio, commoda quæ ea cauſa peculiari per ſeruum fructuarium acquiſiuit, penes ipſum remaneant. Sed & ipſa quoque pecunia, quæ durante vſofructu in peculio fructuarij fuit, & cuius intuitu creditores contraxerunt non perit fructuario, ſed apud eum cum lucris omnibus remanet. In eóque par illius & venditores cauſa eſt. Meritò igitur tam hic quàm ille de peculio intra annum tenetur. Dicitur autem annalis hæc exceptio ad differentiam perpetuæ, quæ durante vſufructu datur. Licèt enim vſusfructus nunquam ſit perpetuus, ſed temporalis *l. ſi vſusfructus* 6. *de vſufruct. legat.* nec proinde contra fructuarium actio vlla perpetua competere poſſe videatur. Hanc tamen perpetuam non malè dicimus: quia tandiu durat quandiu vſusfructus, nec anno concluditur, ſicut & ſocietatem perpetuam dicimus, quæ ad totum tempus vitæ extenditur, quamuis morte finiatur, *l.* 1. *infr. pro ſocio.*

10. ¶ Quæſitum eſt apud Labeonem.

SI, cùm filius viueret, tu credens eum mortuum, annali actione egeris, & quia annus præterierat, exceptione ſis repulſus: an rurſus experiri tibi, comperto errore, permittendum eſt. & ait, permitti debere, dumtaxat de peculio, non etiam de in rem verſo a: nam priore iudicio de in rem verſo rectè actum eſt: quia annua exceptio ad peculium, non ad in rem verſum pertinet.

Ad §. 10. Quæſitum, Alias l. Si, cùm filius.

RAT. DVB. Res iudicata pro veritate habetur *vulg. l. res iudicata* 208. *de regul. iur. l. ingenuum* 25. *de ſtat. homin.* etiam ſi per errorem iudicatum ſit *l. ſerue* 65. §. *cùm Prætor infr. ad SC. Treb.* atqui verum eſt dicere ſummotum eſſe creditorem, qui credens filiumfamilias mortuum egerat de peculio contra patrem annali actione, abſoluto patre, quia annus præterierat, à quo tempore filiusfamilias mortuus credebatur: ergo etiamſi comperto errore appareat filiumfamilias adhuc viuere, non tamen permittendum eſt creditori iam repulſo, vt iterum experiatur perpetua actione de peculio. Quis enim ferat poſt annum quoque eum agere, qui intra annum agens ſummotus fuit? & perpetuam actionem ei dari cui annalis denegetur? Dici enim ſolet abſurdum eſſe, vt qui caret minoribus fruatur maioribus, *l. cui pacto* 5. *de ſeru. export.* & quemadmodum annale ſpatium in longiore tempore continetur, ita & in actione perpetua, id eſt, quæ etiam poſt annum datur annalis quoque contineri videtur, quia ſemper in eo quod plus

eſt,

eſt, continetur etiam id quod eſt minus *l. in eo 110. de reg. iur.* & pars in toto *l. in toto 113. eod.* porrò generale illud eſt, vt cùm id de quo iudicatum fuit, continetur ex parte in eo quod per ſecundam actionem petitur, obſtet exceptio rei iudicatæ *leg. ſi quis cùm totum 7. iunct. l. 3. infr. de excep. rei iudic.* ergo agenti actione perpetua de peculio poſtquàm ab annali fuit repulſus, exceptio rei iudicatæ obſtare debet: inſpiciendum enim eſt, quænam ſit proxima cauſa actionis, nec iam intereſt, qua ratione quis eam cauſam actionis competere ſibi exiſtimauerit, perinde, ac ſi quis poſteaquam contra eum iudicatum eſſet noua inſtrumenta cauſæ ſuæ repeiiſſet, inquit Neratius in *l. cùm de hoc 27. eod. tit.*

Dac. Cùm quæritur an rei iudicatæ exceptio noceat, illud maximè inſpiciendum eſt inter cætera, an eadem res ſit, eadem actio, idem ius & eadem cauſa petendi *l. cùm quæritur 12. & ſeqq. eod. ill. tit.* at in propoſito eadem quidem res eſt quæ petitur, ſed non eadem actio, neque idem ius, neque eadem cauſa, ſiue petendi, ſiue vincendi, nec denique eadem conditio perſonarum: prior enim actio fuit quidem de peculio, ſed annalis: hæc verò perpetua, quæ nunc proponitur, non idem ius, neque eadem cauſa petendi, aut vincendi, quia priore iudicio creditor victus eſt, quòd annali actione poſt annum experiretur quo tempore annalis exceptio patri competebat: at poſteriore hoc iudicio perpetua actio inſtituitur, quæ cùm ſit perpetua ſummoueri per annuam exceptionem non poteſt, denique non eadem eſt conditio perſonarum, quia priore iudicio pater obtinuit, tanquam conuentus ex contractu defuncti ante annum filij, poſteriore autem conuenitur ex contractu filiifamilias adhuc viuentis: mirum igitur non eſt ſi creditori perpetua actione de peculio nunc agenti non obſtet rei iudicatæ exceptio: præſertim cùm priore iudicio actum fuerit per errorem, quia putabat creditor defunctum filiumfamilias, qui tamen adhuc viuebat, qui error cùm ſit alieni facti probabilis eſt *l. vltim. infr. pro ſuo*, maximè cùm error communis ille eſſet ferè omnium qui hunc ipſum filiumfamilias viuere putabant *l. 3. in princ. de SC. Maced.* & quemadmodum ſolemus dicere, neminem errantem amittere rem ſuam *l. ſi procurator 35. infr. de acq. rer. domin. l. ſi id quod 7. in fin. infr. de reſcind. vendit.* ita nec quiſquam per errorem actionem ſuam ſibi competentem debet amittere, ſiquidem nec quiſquam intelligitur in iudicium deducere ius illud, quod ſibi competere ignorat *l. mater decedens 19. ſupr. de inoff. teſt. l. Clodius 97. de acquir. hered.* error enim facti & imperitiam detegit, & conſenſum nullum habet *l. ſi per errorem 15. ſupr. de iuriſdict. l. nihil conſenſui 116. §. vlt. de reg. iur.* longéque intereſt, an per actoris errorem malè iudicatum ſit, an per errorem iudicis: error enim iudicis non vitiat rem iudicatam, propter rerum iudicatarum authoritatem, ſiue facti error ille fuerit, ſiue iuris *d. §. cùm prætor l. & ex diuerſo 35. §. 1. de rei vindic.* dum ne dolus litigatoris religionem iudicis circumuenerit *l. Diuus 33. de re iudic.* at error litigatoris, ſi modò iuſtus fuerit, illæſum ius ipſius conſeruat, hactenus ſaltem, vt in eo de quo nihil iudicatum eſt iura ſua exercere poſſit, vt contingit in propoſita ſpecie: nam & hoc caſu alia res eſt *l. ſi quis 18. de excep. rei iud.* cùm eadem exceptio annua locum hîc non habeat, non idem iuris eſſet ſi de iure actionis, non autem de iure tantùm exceptionis iudex pronunciaſſet, quomodo intelligi debet, quod ex Neratio diximus in *d. l. cùm de hoc 27. eod. tit.*

a *Non etiam de in rem verſo.*

Rat. dvb. Non aliter obſtat exceptio rei iudicatæ, quàm ſi eadem actio in poſterius iudicium deducatur quæ deducta fuit in prius *l. ſi is qui heres 25. §. vlt. de except. rei iudic.* atqui ponimus in priore iudicio actum fuiſſe de peculio, non autem de in rem verſo: de peculio autem non perpetua actione, ſed annali qualis de in rem verſo nulla eſt, vt ex Labeone Vlpianus hîc ſubiicit: Ergo ſi repulſus hîc creditor ab annali exceptione de peculio propter annuam exceptionem velit iterum agere de in rem verſo, non eſt prohibendus, neque exceptione rei iudicatæ ſummouendus. Imo maior ratio eſſe videtur, vt permittatur ei agere de in rem verſo quam de peculio.

Dac. Vna eadémque actio eſt de peculio & de in rem verſo, licèt duas habeat condemnationes, *§. præterea verſic. Licèt enim, Inſtitut. quod cum eo qui in alien. poteſt.* Ergo quoties agitur de peculio etiam quæſtio de in rem verſo in iudicium deducta intelligitur, & conſequenter repulſus actor ab actione de peculio, ab actione quoque de in rem verſo repulſus intelligitur. Nam cùm ſit repulſus per annuam exceptionem, quæ ad peculium duntaxat non etiam ad id quod in rem verſum eſt pertinet, negari non poteſt, quin rectè actum ſit & agi potuerit de in rem verſo, etiam poſt annum ſiue filius viueret, qui mortuus credebatur, ſiue iam defunctus eſſet. Et nihilominus repulſus eſt ab actione creditor, & quidem abſolutè & indiſtinctè ſiue iure ſiue iniuria id factum ſit: Ergo & ab actione de in rem verſo, quæ iam competebat, & quæ pariter in iudicium deducta fuerat. Inſpiciendum enim eſt duntaxat quænam fuerit proxima cauſa actionis, nec intereſt qua ratione creditor eam actionem de peculio ſibi competere exiſtimauerit, an quia tantùm de peculio contractum, an quia etiam in rem patris verſum eſſet, vt ſuprà ex Neratio diximus in *l. cùm de hoc 17. infr. de except. rei iudic.* Potuerat enim & debuerat creditor replicare in rem patris verſam fuiſſe pecuniam, ſi id ſe probare poſſe confidebat, ideóque fruſtrà opponi annuam exceptionem, quæ aduerſus actionem de in rem verſo nunquam opponi poteſt. Id verò cùm non fecerit, & ad annuam illam exceptionem nihil replicauerit, hoc ipſo agnouiſſe videtur, nec in quæſtione de in rem verſo obtinere ſe debere, in qua nemo obtinet, niſi qui pecuniam creditam in rem patris vel domini verſam eſſe probauerit, *§. cæterùm, Inſtitut. quod cum eo, qui in alien. poteſt.* Et idcircò negare non poteſt, quin ab actione quoque de in verſo non minùs quam ab actione annua de peculio iure ſummotus ſit. Quò etiam pertinet quod ex Iuliano & Pomponio Vlpianus ſcribit in *l. 1. §. vlt. infr. tit. prox.* actione de peculio perimi actionem de in rem verſo, quod tamen non ſemper & indiſtinctè verum eſt, vt ibidem dicemus.

2. Pavlvs libro 30. ad Edictum.

Cvm poſt mortem filiifamilias annua aduerſus patrem actio eſt, quemadmodum aduerſus eum eſſet perpetua, viuo filio: ideò, ſi ex cauſa redhibitionis erat de peculio actio, ſex menſium erit poſt mortem filij. Idémque dicendum in omnibus temporalibus actionibus.

Ad l. Cùm poſt mortem. 2.

Rat. dvb. Poſt mortem filiifamilias, quo viuo tenebatur pater de peculio, pollicetur Prætor actionem de peculio annalem in patrem, *l. 1. in princip. ſupr.* Nec adhibent verba edicti diſtinctionem vllam, vtrùm actio quæ viuo filio contra patrem competierat temporalis eſſet, an perpetua. Vbi ergo Prætor non diſtinxit, nec nos diſtinguere debemus, *vulg. l. de precio 8. ſupr. de Public. in rem act.* Proinde ſi ex cauſa redhibitionis actio

de

de peculio futura erat ſex menſium duntaxat viuo filio, non eo minùs debet eſſe annua poſt mortem filij, quoniam actio quæ poſt mortem filij datur contra patrem, ſicut non datur niſi ex edicto & indulgentia Prætoris, ita nec aliter quàm iuxta formam edicti dari debet.

Dec. Cùm poſt mortem filiifamilias agitur (hoc enim verbum neceſſariò ſupplendum & addendum eſt, vt plenus ſit ſenſus & bona conſtructio) annua aduerſus patrem actio eſt, quemadmodum, id eſt ad eundem prorſus modum quo aduerſus eum futura erat viuo filio perpetua. Neque enim id egit Prætor, vt actionem, quam dabat contra patrem, poſt mortem filij in longius tempus produceret, ſed è contrario vt eam quæ viuo filio longior futura erat anno vno concluderet. Ergo ſi actio quæ viuo filio competebat non niſi ſex menſium fuit, vtputa redhibitoria *l. ſciendum* 19. *§. vlt. leg. cùm ſex* 55. *infr. de ædilit. edict.* aut alterius temporis quod breuius ſit quàm vnius anni. Nec ea quæ poſt mortem filij ex hoc edicto datur erit annua, ſed menſium ſex ſpatio concludetur, quoniam alioqui quod à Prætore inductum eſt ad diminuendum tempus actionis contra patrem competentis prodeſſet ad illud augendum & ampliandum, quod certè non minùs abſurdum eſt quàm vt ex diuerſo inducta ad augmentum operentur diminutionem *l. legata inutiliter* 14. *de adimend. legat.* Semper enim inſpiciendum & retinendum eſt propoſitum Prætoris, neque vnquam ab eo deflectendum *leg.* 3. *§. ſi emancipatus infr. de bonor. poſſeſſ. contr. tab.* Nec cauillandum aut calumniandum eſt ius prætorium ſicut nec ciuile *l. penult. ſupr. ad exhib.* Idem ergo dicendum eſt in cæteris quoque omnibus temporalibus actionibus, id eſt quæ breuiore ſpatio quàm vnius anni circumſcribuntur vt non fiant per hoc edictum annuæ nec longioris vitæ quàm futuræ eſſent viuo filio, certè nec breuioris, ne quis fortè putet ex eo quod Prætor actiones perpetuas, id eſt nullo tempore circumſcriptas fecit annales, conſequens videri vt eas quoque quæ ſui natura ad annum vſque extendi non poſſunt, fecerit adhuc breuiores. Nam quæ erant longiores anno fecit breuiores, quæ verò breuiores anno non fecit longiores nec breuiores, ſed in eodem ſtatu reliquit, quia nec vlla cauſa erat temporis immutandi.

1 ¶ Si ſeruus, cui creditum eſt, apud hoſtes ſit: de peculio actio in dominum non anno finienda eſt, quandiu poſtliminio reuerti poteſt.

Ad §. Si ſeruus.

Rat. dub. Seruus qui captus eſt ab hoſtibus, ſeruus eſt hoſtium non prioris domini, & conſequenter habendus eſt exinde pro mortuo, cùm non poſſit ipſe habere ius poſtliminij quod non niſi ciuibus Romanis datum eſt *l. poſtliminij* 5. *§. vlt. & paſſ. infr. de captiu. & poſtlim.* Ergo actio de peculio quæ ex contractu ſerui contra dominum competebat viuo ſeruo finienda eſt anno à quo tempore captus ille eſt ab hoſtibus, quaſi eo iam mortuo.

Dec. Etiam ſerui habent ius poſtliminij, non quidem ex perſona propria, cùm non ſint ciues Romani: ſed ex perſona dominorum, vt reuerſi ab hoſtibus reſtituantur dominis ſuis, & perinde habeantur acſi nunquam apud hoſtes fuiſſent *l. ſicut* 10. *l. ab hoſtibus* 12. *C. de poſtlim. reuerſ.* ſicut & aliquando accidit vt liberi ipſi non niſi ex perſona parentum habeant ius poſtliminij, ſi fortè apud hoſtes concepti, vt in *l.* 1. *eod. ill. tit.* Hoc enim exigit & honor Reipublicæ & vtilitas parentum ac dominorum ex qua totum hoc ius poſtliminij æſtimãdum eſt. Ergo quamdiu poſtliminio reuerti ſeruus poteſt, non debet nec poteſt haberi pro mortuo, ne poſtliminij ius illud domino eripiatur: ac proinde non poteſt ex die captiuitatis incipere actio de peculio fieri annalis quæ quamdiu ſeruus viuit perpetua eſt. Sic dicimus ſeruos qui apud hoſtes ſunt mortis tempore, ſi poſteà reuerſi ſint ab hoſtibus locupletiorem facere hereditatem etiam quod ad legem Falcidiam pertinet *l. ſerui* 43. *inf. ad legem Falcid.* quamuis in ponenda ratione legis Falcidiæ tempus mortis teſtatoris præcisè ſpectandum ſit, *l. in ratione* 30. *l. in quantitate* 74. *eod. l. eo tempore* 50. *§.* 1. *ſupr. tit. prox.* Nempe quia quandocumque reuerſus ſeruus ſemper in ciuitate manſiſſe intelligitur per fictionem poſtliminij *§. ſi ab hoſtibus Inſtit. quib. mod. ius patr. poteſt. ſoluit.* quam ideò eleganter Papinianus vocat iuris ſuſpenſi conſtitutionem in *l. pen. infr. de ſuis & legit.* quia per eam ſit, vt iura ciuitatis omnia in ſuſpenſo retineantur, non abrumpantur *l. illa inſtitutio* 32. *§.* 1. *de hered. inſtit.*

3. Pomponivs libro 4. ad Quintum Mucium.

Definitione peculij interdum vtendum eſt, etiamſi ſeruus in rerum natura eſſe deſiit, & actionem prætor de peculio intra annum dat. nam & tunc & acceſſionem, & deceſſionem quaſi peculij recipiendam: quamquam iam deſiit morte ſerui, vel manumiſſione, eſſe peculium: vt poſſit ei accedere vel peculio, vel pecorum fœtu, ancillarumque partubus: & decedere, veluti ſi mortuum ſit animal, vel alio quolibet modo perierit.

Ad l. definitione vlt.

Rat. dub. Quod amplius non eſt, & iam eſſe deſiit, nec acceſſionem nec deceſſionem recipere poteſt, nec augmentum nec diminutionem, quia non entis, vt vulgò iactari ſolet, nullæ ſunt qualitates *vulg. l. eius qui in prouincia* 41. *ſupr. de reb. credit. l. ſi partem* 19. *quemadmod. ſeruit. amitt.* Atqui ſiue morte, ſiue manumiſſione ſerui iam deſiit eſſe peculium, his enim modis extinguitur & moritur *l.* 1. *§. meritò ſupr. hoc tit.* Ergo ab eo tempore nec acceſſionem recipere poteſt nec deceſſionem: ac proinde poſtquam ſeruus in rerum natura eſſe deſiit ſerum eſt quærere de peculio definiendo, id eſt de ponenda ratione & quantitate peculij, vt ſciatur quid & quantum ſit in peculio, ſed præcisè inſpiciendum eſt quid & quantum fuerit eo tempore quo ſeruus moriebatur, vt ſcribit Tryphoninus in *l. pen. in princ. ſupr. tit. prox.* vbi diximus.

Dec. Diſtinguendum eſt peculium à rebus peculiaribus *l. ſed ſi quis* 33. *& ſeq. tit. prox.* Morte filiifamilias vel ſerui peculium quidem eſſe deſinit: ſed res tamen ipſæ peculiares eſſe non deſinunt, & ideò poſſunt augeri acceſſionibus naturalibus, id eſt fructibus, pecorum fœtu, ancillarumque partubus. Minui verò ſi mortuum ſit animal aliquod vel alio quolibet modo perierit, quod erat in peculio: quo caſu ipſum quoque peculium aut ſaltem quaſi peculium, quomodo Pomponius hîc loquitur, augeri vel minui intelligitur. Acceſſiones enim, & deceſſiones iſtæ cùm ſint naturales, & ſua ſponte veniant, non poſſunt impediri morte & extinctione peculij & quandiu res peculiares durant difficile eſt vt non adhuc quaſi peculium aliquod eſſe vi-

deatur

deatur, cui pruinde fructus & partus accedant, vt peculiu, licèt reuerà non tam peculio quàm rebus peculiaribus accepto ferantur *arg. leg. in fideicommiſſaria* 18. *verſ. fructus autem infr. ad SC. Trebell.* Et quemadmodum fieri non poteſt vt etiam peculio quod fuit & iam eſſe deſiit non decedant ea quæ ex peculiaribus rebus poſt mortem ſerui fato ſuo perierunt (quis enim fatum illud præſtare teneretur?) Ita abſurdum eſt augeri ex poſtfacto fructibus & acceſſionibus cæteris naturalibus ſua ſponte prouenientibus, vt eadem ratio ſit augmenti & diminutionis *d.l.pen. §.vlt.ſupr.tit.prox.* Benè igitur Pomponius hîc ſcribit definitione peculij interdum vtendum eſſe, cùm actionem de peculio Prætor dat intra annum, etiamſi ſeruus in rerum natura iam eſſe deſierit. Nam & tunc quoque, id eſt etiam extincto tenerià peculio & acceſſionem & deceſſionem quaſi recipiēdam nihilominus eſſe, vt neque recuſare dominus poſſit quominus peculiariis creditoribus ſatisfaciat ad finem vſque peculij, quod etiam poſt mortem ſerui auctum ſit, neque onerari debeat præſtatione æſtimationis rerum quæ ex peculio poſt mortem ſerui naturaliter nullaque domini culpa perierunt. Et hanc peculij definitionem eleganter vocat Pomponius, quæ conſtituit finem peculij, & eam quantitatem, vltra quam non poſſit peculij valor aſcendere. Sic Papinianus finem peculij ſæpè dixit. Et Paulus finem latæ culpæ non intelligere, id quod omnes intelligunt in *l.lata culpa* 223. *de verb. ſignif.* ſed cur addit Pomponius *interdum?* Nempe quia non ſemper accidit vt poſt mortem ſerui augeatur quaſi peculium acceſſionibus naturalibus, nec rurſus vt minuatur morte rerum peculiarium, extra quos caſus augeri certè vel minui peculium aut quaſi peculium poſt mortem ſerui nullo modo poteſt, nec aliter definiendum eſt peculium quàm quale, quantumque fuit tempore mortis ſerui. Quomodo enim poſſet augeri ex donationibus aut aliis acquiſitionibus ſerui iam mortui? quibus nec augetur ſemper etiam viuo ſeruo, putà ſi quis peculium legauerit quod fuit mortis tempore, vt in ſpecie *d.l.pen.§.vlt ſup.tit.prox.*

DE IN REM VERSO.

TIT. III.

SI hi, qui in poteſtate aliena ſunt, nihil in peculio habent, vel habeant, non in ſolidum tamen teneantur, qui eos habent in poteſtate, ſi in rem eorum, quod acceptum eſt, conuerſum ſit, quaſi cum ipſis potiùs contractum videatur.

Ad l. Si hi 1.

RAT. DVB. Ex contractibus eorum quos in poteſtate noſtra habemus, teneri non poſſumus & obligari, niſi in quantum & quatenus eſt in peculio *leg.* 1. *l. nec ſeruum* 41. *l.ſi quis cum filiofamilias* 44. *ſupr.de pecul.* Nec poteſt tenere actio de peculio, ſi nihil in peculio ſit *l. quæſitum* 30. *l. depoſui* 38. *in princ. eod. tit.* Atqui actio de in rem verſo vna & eadem actio eſt cum actione de peculio *§.prætereà verſ.licèt enim Inſtit.quod cum eo qui in alien. poteſt.* Ergo ſi hi qui in poteſtate aliena ſunt nihil in peculio habeant, vel habeant quidem, ſed non tamen ſolidum habeant, non poſſunt teneri qui eos habent in poteſtate, nec ſi id quod acceptum eſt in rem eorum conuerſum ſit.

DEC. Creditor qui cum filiofamilias vel ſeruo alieno contraxit, ita vt pecunia in rem patris vel domini verſa ſit, non tam cum filio vel ſeruo quàm cum ipſo patre aut domino contraxiſſe intelligitur *§. vlt. eod. tit.* quia ex re obligatio hæc venit quæ pupillum etiam & furioſum tenere ſolet *l. furioſus* 46. *de oblig. & action.* ne alioqui ex aliena iactura locupletetur is in cuius rem probatur verſum eſſe *l.nam hoc natura* 14. *ſup. de cond.indeb. l.iure naturæ* 206. *de regul. iur.* Non ergo inſpiciendum eſt quid aut quantum ſit in peculio, ſed quid & quantum in rem verſum ſit & probetur: probatio enim in rem verſi ſemper exigitur ab eo qui in rem verſum allegat *l. ei qui* 7. *C. quod cum eo*, ſicut in cæteris omnibus ſemper eius eſt probare qui dicit, non qui negat *l.* 2. *infr. de probat.* In eoque hæc actio de in rem verſo incommodior eſt actori quàm actio de peculio, in qua probandum tantùm eſt deberi quod petitur, & tantumdem eſſe in peculio, etiamſi nihil in rem verſum ſit *§. cæterùm Inſt. quod cum eo.* Et quod dicimus vnam tantùm eſſe actionem de peculio & de in rem verſo, licèt duas habeat condemnationes *d.§.prætereà & l.* 1. *§. vlt.* vbi diximus *ſupr. tit. prox.* non eò pertinet vt nihil interſit, an quis agat ſimplici actione de peculio, an cum adiectione illa de in rem verſo, alioqui nec diuerſas condemnationes haberent quomodo habent, ſed vt intelligamus eum qui agit de peculio agere etiam de in rem verſo, & contra, eum qui agit de in rem verſo agere etiam de peculio ſi modò aliquod peculium ſit, vt actio de peculio tenere poſſit: ſed ſi vel nullum penitus ſit peculium vel minùs ſit in peculio quàm in eo quod in rem verſum eſt, non poteſt actio de in rem verſo dici actio de peculio, quia priore caſu actio de peculio non tenet, ſi nihil ſit in peculio, ne quidem tempore condemnationis *dict. leg. quæſitum & leg. depoſui.* Poſteriore verò tenet quidem, ſed vſque ad eam quantitatem quæ eſt in peculio, non vltra. Quicquid ergo peculium excedit per adiectionem illam de in rem verſo petendum eſt non per actionem de peculio, & neceſſe eſt vt hoc caſu actio de in rem verſo tranſeat in nomen proprium actionis, ſicut & cùm ademptum eſt peculium aut actio de peculio anno finita eſt, vt in *§.prox.* Ergo ſe habent iſta inter ſe tanquam excedentia & exceſſa. Fieri enim poteſt vt in actione de peculio plus ſit quàm in actione de in rem verſo: fieri etiam vt è contrario plus ſit in actione de in rem verſo quàm in actione de peculio *d.§.cæterùm & ſeq. Inſt. quod cum eo.* Plus quidem in actione de peculio, ſi minùs in rem verſum probari poſſit quàm quod in credito eſt & in peculio: plus verò in actione de in rem verſo, ſi in peculio minùs ſit quàm quod & creditū & in rem verſum probatur. Et ſanè habent quidem & actio de peculio & de in rem verſo eandem cauſam originis contractum ſcilicet cum filiofamilias vel ſeruo initum, ſed tamen diuerſas cauſas condemnationis. Ideò enim actione de peculio

condemnatur ex filij vel ſerui contractu patet. ut dominus, quia peculium habet, & quidem quantum ſatis eſt ad ferendam condemnationem, itémque quia etiam id quod in rem domini vel patris verſum eſt in peculium conuertitur §. *vlt. infr.* Actione autem de in rem verſo, quia tanta pecunia in rem patris vel domini verſa probatur, non inſpecto eo an minùs, aut nihil omnino ſit in peculio; ex his apparet egregiè noſtros errare cùm ex quolibet & cuiuſlibet contractu dant actionem de in rem verſo, contra quemcumque in cuius rem pecunia verſa ſit. Cùm tamen non ſit illa à Prætore comparata niſi ex contractu filiifamilias, vel ſerui contra patrem vel dominum: nec vnquam ſanè alia actio deficit, per quam conueniri poſſit is in cuius rem pecunia verſa eſt ne ex aliena iactura locupletetur vt in *l. ei qui 7. in fin. Cod. quod cum eo. iunge l. ſi res 5. §. vltim infr. hoc tit. leg. ciuitas 27. ſupr. de rebus creditor. iunge §. proxim.*

1 ¶ Nec videtur fruſtra de in rem verſo actio promiſſa, quaſi ſufficeret de peculio. rectiſſimè enim Labeo dicit fieri poſſe, vt in rem verſum ſit, & eſſet de peculio actio. quid enim, ſi dominus peculium ademit ſine dolo malo? quid, ſi morte ſerui extinctum eſt peculium, & annus vtilis præterit? de in rem verſo namque actio perpetua eſt a: & locum habet, ſiue ademit ſine dolo malo, ſiue actio de peculio anno finita eſt.

Ad §. 1. Nec videtur.

RAT. DVB. Non ſunt multiplicandæ actiones ſine cauſa, vt neque multiplicanda entia ſecundùm Philoſophos *l. hinc quæritur 19. §. vlt. ſupr. de pecul.* atqui poterat ſufficere actio de peculio, præſertim cùm ipſa actio de in rem verſo, non alia ſit quàm de peculio, vt proximè diximus ex *§. præterea inſt. quod cum eo & l. 1. §. vlt. ſupr. tit. prox.* ergo fruſtra videtur actio de in rem verſo promiſſa.

DEC. Fieri poteſt, vt in rem verſum ſit & ceſſet tamen de peculio actio forte ſi dominus peculium ſeruo ademerit ſine dolo malo, aut ſi morte ſerui vel manumiſſione vel alienatione extinctum ſit peculium, & annus vtilis prætererit. His enim omnibus caſibus de peculio agi non poteſt, quia peculium nullum eſt *l. ſi pro parte 10. §. quare poteſt dici l. interdum 14. infr. hoc tit. l. quis ergo 16. verſ. Marcellus l. ſumma cum ratione 21. ſuprà, de pecul. l. 1. in princ. & §. meritò ſupr. tit. prox.* non ergo fruſtra hanc actionem de in rem verſo Prætor propoſuit, & quidem ſeparato nomine, & tanquam actionem diuerſam ab actione de peculio, quoniam iis caſibus, quibus actio de peculio locum habere non poteſt, hæc actio tranſit in proprium nomen contractus, vt proximè diximus poſt Cuiacium ad *l. ſeruus 17. §. 1. infr. hoc tit.*

a *De in rem namque verſo actio perpetua eſt.*

RAT. DVB. & DEC. eadem eſt quæ ad ſententiam præcedentem. Nam ſi actio de in rem verſo non poſſet ſeparatim ſubſiſtere ſine actione de peculio, fatendum eſſet, finito & extincto peculio nullam ſupereſſe actionem de in rem verſo, niſi eam quæ ſupereſt de peculio intra annum: at quia iis caſibus quibus ceſſat actio de peculio, competit actio de in rem verſo, ſi modo in rem verſum allegetur, & probetur, tranſitque in proprium ius & nomen actionis, nihil abſurdi eſt actionem de peculio eſſe aliquando annalem, actionem autem de in rem verſo ſemper eſſe perpetuam *l. 1. §. vlt. ſupr. tit. prox.* nec tam mirum videri debet, quòd actio de in rem verſo ſit perpetua cùm ſit rei perſecutoria ex regula *l. in honorariis 35. de oblig. & action.* quàm quod actio de peculio, quæ ſemper æquè rei perſecutoria eſt ſit aliquando annalis: cuius tamen iuris rationem attulimus ad *l. 1. §. meritò ſupr. tit. prox.* Cur verò actio hæc de in rem verſo perpetua ſit non annalis, ratio euidens eſt, non tantùm ex parte actoris illa quam attulimus, quòd rei perſecutionem contineat, ſed etiam ex parte patris vel domini qui conuenitur, quod non ſit ferendum, vt ex creditoris damno & iactura locupletetur, quomodo contingeret, ſi neque de in rem verſo, neque alia vlla actione teneretur: nam & in aliis omnibus edicti partibus etiam ex quibus cauſis annuæ ſunt actiones & annua interdicta, ex iis cauſis de eo quod peruenit ad eum cum quo agitur, poſt annum quoque iudicium dandum eſt, adeoque in heredem, vt lucrum ei extorqueatur *d. l. in honorariis l. pen. infr. de interd.* Quod & in actionibus merè pœnalibus obtinet, ſiue ſint ciuiles, ſiue prætoriæ *l. in heredem 5. iunct. l. ſi quis ab alio 7. in princ. & §. 1. de calumniat. l. vnic. C. ex delict. defunct. & l. ſicuti 38. de reg. iur.*

2 ¶ Item ſi plures agant de peculio: proficere hoc ei, cuius pecunia in rem verſa eſt, debet: vt ipſe vberiorem actionem habeat. Certè ſi præuentum ſit ab aliquo b & actum de peculio: de in rem verſo actio an eſſet, videndum, & refert Pomponius, Iulianum exiſtimare, de peculio actione perimi de in rem verſo actionem: quia in peculium conuerſum eſt, quod in domini rem erat verſum: & pro ſeruo ſolutum eſt, quemadmodum ſi ipſi ſerui domino fuiſſet ſolutum, ſed ita demum ſi præſtiterit ex actione de peculio dominus, quod ſeruus in rem eius verteret. ceterùm ſi non præſtiterit, manet actio de in rem verſo.

Ad §. 2. Item ſi plures.

RAT. DVB. In actione de peculio poſt priuilegiarios creditores melior eſt conditio occupantis. *l. ſi verò 10. l. ex facto 32. ſupr. de pecul.* ergo imputare ſibi debet creditor, cuius pecunia in rem patris aut domini verſa eſt quod non fuerit diligentior in actione occupanda: non enim negligentibus & dormientibus, ſed diligentibus & vigilantibus iura ſcripta ſunt *l. non enim 16. ſupr. ex quib. cauſ. maior. leg. quod autem 6. §. ſciendum l. pupillus 24. infr. quæ in fraud. credit.* & quantò plures ſunt creditores non priuilegiarij, tantò magis debet hic creditor imputare ſuæ negligentiæ, cū tanto diligentior eſſe debuerit. Addidi *non priuilegiarij*, quia contra priuilegiarios nulla prodeſſe poteſt diligentia, cùm illi ſemper occupaſſe ac priores egiſſe intelligātur *d. l. ex facto verſ. & quia occupantis*, vbi diximus. Porrò pluribus creditoribus ſimul agentibus & eodem tēpore actionem occupantibus certum eſt eos concurrere ſibique inuicem partes facere, ac proinde quò plures ſunt creditores, eò minores portiones ſingulos conſequi, cùm inter omnes diuidendum ſit peculium pro ratis portionibus, vt fieri neceſſe eſt quoties par eſt cauſa omnium creditorum, vt in *l. cum in eo 44. ſup. de pact. l. cum heredi-tas 59. de admin. tutor. l. 3. §. vlt. ſup. de tribut. act.* quomodo igitur verum eſſe poteſt, quod Vlp. hîc ſcribit ſi plures creditores agant de peculio proficere hoc ei debere

cuius pecunia in rem verſa eſt, vt ipſe vberiorem actionem habeat.

Dec. Quò plures ſunt creditores concurrentes in actione de peculio, aut alio atque alio tempore agentes, eo minùs ſinguli poſſunt conſequi ex actione, cùm tantò plures portiones fieri neceſſe ſit, ſiue viriles, ſiue diſpares, vt omnibus aut ſimul, aut ſeparatim & ex ordine ſatisfiat? atqui quanto minùs erit in peculio, tanto plus eſſe neceſſarium eſt in actione de in rem verſo, quia ad finem vſque peculij actio de in rem verſo confunditur cum actione de peculio, & vna eadémque cenſetur eſſe actio, at in eo quod peculij quantitatem excedit, actio de in rem verſo propriam naturam habere incipit ab actione de peculio ſeparatam: & hoc ſenſu quatenus decreſcit actio de peculio, eatenus creſcit actio de in rem verſo, & contrà. Atqui quo plures ſunt creditores agentes de peculio, eo minus commodum eſt quod ex actione de peculio ſperare quilibet creditorum poteſt, cum inter chirographarios creditores adiectio noui creditoris deteriorem ſemper faciat antiquioris conditionem *l. 1. §. 1. infr. de ſepar.* tanto vberior ergo fit hoc ipſo actio de in rem verſo, in quam ſcilicet id omne veniet quod in actione de peculio venire non poterit.

a *Certè ſi præuentum ſit ab aliquo.* Senſus eſt ſi quis ex creditoribus peculiaribus præuenerit & occupauerit in actione de peculio, ne cæteris in occupando diligentioribus poſtponeretur, an per actionem de peculio conſumpta ſit, ceſſétque actio de in rem verſo, & reſpondet ad quæſtionem hanc Vlpianus ex Iuliano & Pomponio, per actionem de peculio perimi de in rem verſo actionem.

Rat. dub. eſt, quia is qui agit de peculio eam tantùm actionem conſumit quam exercet: ergo ſolam actionem de peculio non etiam de in rem verſo, quæ ſeparatam actionis nomen, & ius habet, & quæ etiam deficiente, extinctáque actione de peculio ſolet competere *l. interdum 14. infr. hoc tit.*

Dec. Quod in rem domini verſum eſt in peculium quoque conuerſum eſt. Fit enim peculiare quicquid ſeruo peculium habenti creditur, & tanto locupletius facit peculium: ergo cum de peculio actum eſt, de eo quoque quod in rem verſum fuit actum eſſe neceſſe eſt. Proinde ſicut is qui egit de peculio actionem de peculio conſumpſit; ita & actionem quoque de in rem verſo eodem iudicio & propoſitam & extinctam fuiſſe credendum eſt, & quemadmodum ſi quod ſeruo creditum, & ab eo in rem domini verſum eſt, ſeruo ſolutum fuiſſet à domino liberaretur dominus, nec ea de cauſa conueniri à creditore de in rem verſo poſſet, quia ſe à ſeruo quem priorem & immediatum creditorem habuiſſet, liberaſſet, nec niſi de peculio conueniri à creditore ſerui amplius poſſet; ita & quod actione de peculio conuentus dominus præſtitit creditori, liberare dominum debet ab actione de in rem verſo, non minùs quàm ab actione de peculio; ſed hoc tamen cum diſtinctione accipiendum eſt: nam ſi ex illa actione de peculio dominus præſtiterit creditori quod in rem domini ſeruus verterat, id demùm procedit, quod modò diximus. Alioqui bis idem conſequeretur creditor ſi quod in rem domini verſum eſt conſecutus eſſet actione de peculio, iterum peteret actione de in rem verſo, quod alienum eſſet à bona fide, & à iuris tam ciuilis quàm prætorij æquitate *l. ſi quis dolo 51. in fin. infr. de re iudic. l. bona fides 57. de regul. iur.* At ſi fingas dominum actione de peculio aut nihil, aut minus præſtitiſſe quàm in rem ipſius verſum fuerit, puta quòd dimiſſis priuilegiariis creditoribus, & aliis anterioribus, id eſt, diligentioribus non ſuperfuerit tantùm in peculio quantum in rem domini verſum erat, manet proculdubio actio de in rem verſo: quam iniquum eſſet dicere conſumptam & peremptam eſſe per actionem de peculio, quatenus actio illa de peculio inutiliter & inefficaciter eſſet inſtituta. Eſt enim hæc res ex earum numero quibus nō tam intētio creditoris, quàm perceptio debiti liberat debitorem *l. ſi ex duobus 32.* vbi diximus *ſupr. de pecul.* idque ex ſumma, vt nemo non videt, æquitate, ſed quæ in actione de in rem verſo tantò maior eſt, quantò iniquiùs eſſet locupletari patrem vel dominum ex iactura creditoris.

2. Iavolenus libro duodecimo ex Caſſio.

QVi nummis acceptum ſeruum manumiſit, agi cum eo, de in verſo non poteſt: quia, dando libertatem, locupletior ex nummis non fit.

Ad l. Qui nummis 2.

Rat. dub. Actio de in rem verſo competit quoties quis nummos credidit ſeruo, & ij in rem domini verſi ſunt, ſiue peculium aliquod, ſiue nullum ſit *l. 1. §. 1. ſupr.* atqui ponimus nummos fuiſſe creditos ſeruo, vt eos daret domino ſuo manumiſſionis gratia, aut ſi voles: nihil enim refert, numeratos domino ſerui nomine à creditore ob hoc ipſum, vt ſeruus manumitteretur, & eos in rem domini verſos fuiſſe. Id enim eſt quod lex ait, *qui nummis acceptum,* quomodo legendum eſt, non autem *acceptum ſeruum manumiſit*, & quamuis Iauolenus non adiiciat quod nos adiicimus pecuniam in rem domini verſam fuiſſe, id tamen neceſſariò adiiciendum & ſupponendum eſt quoties de in rem verſo diſputatur: ergo agi cum domino ex hac cauſa etiam de in rem verſo poteſt.

Dec. Is demùm de in rem verſo tenetur qui ex nummis ſeruo creditis, aut quod idem eſt ſerui nomine numeratis fit locupletior. Quid enim eſt in rem alicuius pecuniam vertere quàm facere illum locupletiorem? Aut quænam alia ratio inducendæ actionis de in rem verſo, quàm ne pater vel dominus ex creditoris iactura locupletaretur? Atqui propoſita ſpecie dominus qui ob acceptos nummos libertatem ſeruo dedit non ideò locupletior ex his nummis factus intelligitur cùm ſeruum amiſerit: nec diſtinguimus an pluris minoriſve ſeruus fuerit, ſi quis domino in eam cauſam nummos numerauit, cùm tanti eum dominus æſtimauerit, tantíque habuerit eo carere, vt loquitur Vlpianus, licèt in alia ſpecie in *l. 4. §. 1. ſupr. de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* ergo actione de in rem verſo dominus hoc caſu teneri non poteſt: nec ad rem pertinet quod ſeruum amittendo libertum ſibi acquiſiuerit: cùm neque liberti acquiſitione quiſquam fiat locupletior *l. nemo prædo eſt 126. §. 1. de reg. iur.* at ſi ſeruus ipſe domino quantitatem dederit, vt manumittatur quam à me mutuam accepit, diſtinguendum eſt an plus ſit in eo quod ſeruus dedit quàm in ſerui precio, vt ſubiicitur in *l. ſeq.*

3. Vlpianus libro 29. ad Edictum.

QVòd ſi ſeruus domino quantitatem dederit, vt manumittatur, quam à me mutuam accepit, in peculium quidem hanc quantitatem non computari: in rem autem videri verſum, ſi quid plus ſit in eo quod ſeruus dedit, quàm eſt in ſerui pretio.

Ad l. Quod ſi ſeruus 3.

RAT. DVB. Nihil videtur intereſſe an domino pecuniam ſeruus ipſe numerauerit manumiſſionis gratia, quam ab alio mutuam accepit, an verò alius nomine ſerui ob eandem cauſam, vt idem ſeruus manumitteretur, vt proximè dicebamus: an non enim vtroque caſu ſeruus pecuniam numerare intelligitur? Atqui ſuperiore caſu nulla diſtinctio adhibetur, nec quicquam videtur verſum in rem domini licèt plus ſit in eo quod ſerui manumittendi nomine datum eſt quàm ſit in ſerui pretio, vt apparet ex hac lege quæ in alio caſu diuerſum ius conſtituit adhibita huiuſmodi diſtinctione: ergo neque cùm ſeruus ipſe domino pecuniam numerat quam ab alio mutuam accepit, diſtinctio hæc adhibenda eſt.

DEC. Cùm alius ſerui nomine pecuniam numerat, vt ſeruus manumittatur, ferè eſt vt ſeruum ipſe emere ac quodammodo manumittere videatur. Proinde non poteſt diſtingui quantitas pretij à quantitate datæ pecuniæ, quia totum id quod datum eſt in ſerui pretio eſſe, & pretij nomine datum intelligitur. At cùm ſeruus ipſe dat pecuniam domino quam mutuam accepit, idque vt manumittatur, non poteſt videri ſeipſum emere tantique æſtimare. Diſtinctio igitur adhiberi commodè poteſt & neceſſaria eſt, an plus ſit in pecunia quàm in pretio ſerui, vt quamuis nulla pars huius pecuniæ in peculium computari poſſit, quia ea mente credita ſeruo eſt, vt ſtatim & rectà ad dominum perueniret, non vt penes ſeruum qui peculium habebat remaneret, in rem tamen domini verſa videri debeat pro ea parte quæ ſerui pretium excedit, ideóque actione quidem de peculio nihil ex hac pecunia repetetur, ſed actione de in rem verſo id quod plus eſt in eo quod ſeruus dedit quàm in ſerui pretio ſit per actionem de in rem verſo peti poterit.

1 ¶ In rem autem verſum videtur, ſiue idipſum quod ſeruus accepit, in rem domini conuertit (veluti ſi triticum acceperit, idipſum in familiam domini, & cibariorum nomine conſumpſerit: aut pecuniam à creditore acceptam, dominico creditori ſoluerit. ſed ſi errauit in ſoluendo, & putauit creditorem eum, qui non erat: æquè in rem verſum eſſe, Pomponius lib. .. 1. ait, quatenus indebiti repetitionem dominus haberet) ſiue cùm ſeruus dominici negotij gerendi a adminiſtrandíve cauſa quid geſſit (veluti ſi mutuatus ſit pecuniam, vt frumentum compararet ad familiam alendam, vel ſi ad veſtiendam) ſiue peculiariter mutuatus, poſteà in rem domini vertit. hoc enim iure vtimur, vt etiamſi priùs in peculium vertit pecuniam, mox in rem domini, eſſe de in rem verſo actionem.

Ad §. 1. In rem autem verſum.

RAT. DVB. Certum quidem eſt & extra omnem omnino dubitationem in rem domini verſum videri, ſi id ipſum quod ſeruus accepit in rem domini conuerterit, veluti ſi triticum acceperit & idipſum in familiam domini cibariorum nomine conſumpſerit, aut ſi pecuniam à creditore acceptam dominico creditori ſoluerit, cùm his caſibus fiat vtique dominus locupletior *l. ſiue hereditaria 22. ſupr. de neg. geſt. l. ſi pupilli 66. inf. de ſolut.* Sed ſi ſeruus errauerit in ſoluendo & putauerit creditorem eum qui non erat, quis dicat in rem domini verſum eſſe quod indebitum ſolutum eſt & falſo creditori? aut locupletiorem factum eum eſſe ex ea ſolutione quæ ipſum à nemine liberauerit? Siquidem liberatio quælibet ſupponit antecedentem aliquam obligationem.

DEC. Locupletior fit quiſquis acquirit ſibi actionem, quoniam is qui actionem habet etiam rem ipſam habere iam videatur *l. is qui actionem 15. de reg. iur.* At in propoſita ſpecie habet dominus condictionem indebiti aduerſus falſum procuratorem qui tanquam verus ſolutionem accepit. Ergo & de in rem verſo conueniri poteſt: nec eſt quod quis replicet, intereſſe domini non ſoluere potiùs quàm ſolutum repetere *l. 3. infr. de compenſ. l. ſtipulatus ſum 15. in princ. de fideiuſſ.* Nam cùm hoc caſu non alia de cauſa dominus teneatur, quàm quod habeat condictionem, non ad aliud teneri poteſt quam vt eam condictionem præſtet, ex regula *l. quod debetur 51. in fin. ſup. de pecul. l. ſi quid poſſeſſor 32. verſ. niſi fortè ſup. de hered. petit.* atque ita neuter in damno morabitur. Nec ſimile eſt quod ſi negotiorum geſtor indebitum ſoluerit ei cuius negotium geſtum eſt, non competit repetitio *l. ſi quis 23. ſupr. de neg. geſt.* Id enim fit quia ſibi debet imputare negotiorum geſtor quod temerè ſoluerit, non autem ei cuius negotia geſſit, cuius proinde nihil intereſt, cùm eo nomine conueniri non poſſit actione negotiorum geſtorum: cuius autem nihil intereſt ei neque condictio neque alia actio vlla dari poteſt, cùm & obligationes & actiones omnes ad hoc comparatæ ſint vt ſibi vnuſquiſque acquirat quod ſua intereſt *l. ſtipulatio iſta 8. §. alteri, l. 3. §. 1. de verb. obl.* At non ſimiliter poſſis dicere imputare ſibi debere ſeruum qui falſo creditori ſoluit, quia qui nihil habet quod perdat, vt ſeruus qui nec proprium habet quicquam nec habere poteſt, eius periculo nihil eſt, inquit Vlpian. in *l. itaque fullo 12. in princ. inf. de furt.* Cui ergo velis imputare factum ſerui qui falſo creditori ſoluit, niſi domino qui peculium adminiſtrandum ſeruo dedit, & cuius peculium intuitus eſt creditor & domini perſonam ſecutus cùm pecuniam ſeruo credidit? Quid verò ſi ſciebat creditor alios fuiſſe domini creditores veros quibus vtiliter ſeruus ſoluere potuiſſet & debuiſſet? An poſſis aliquid ei imputare? nam nec in exercitoria vel in inſtitoria actione, quæ tamen ſpecialiorem aliquam rationem habere videtur, aliud vtique à creditore exigimus, niſi vt ſciat neceſſariam eſſe vel nauis refectionem, vel mercis comparationem, non etiam vt ipſe curam ſuſcipiat erogandæ in hanc vel illam cauſam pecuniæ *l. vlt. iunct. l. 1. §. vnde quærit ſup. de exercit. act.* Conſequens igitur eſt vt hoc caſu teneatur dominus de in rem verſo hactenus ſaltem vt condictionem quam habet aduerſus falſum creditorem qui indebitum accepit, actori præſtare teneatur, vt diximus, vt & in ſpecie *§. idem Labeo infr. iunge l. ſi pro patre 10. §. in rem autem verſum infr.*

a *Siue cùm ſeruus dominici negotij gerendi.*

RAT. DVB. Cùm ſeruus pecuniam mutuatus eſt vt frumentum compararet ad alendam familiam domini, vel ſi ad eam veſtiendam, nec tamen frumenta vlla aut veſtimenta comparauit, aut etiam cùm peculiariter pecuniam mutuatus eſt, conſtat his caſibus pecuniam conuerti ſtatim in peculium, non autem in rem domini. Ergo quamuis poſteà hæc pecunia in rem domini verſa ſit, actio tamen de peculio duntaxat, non etiam de in rem verſo danda eſt, initio ſcilicet inſpecto quod ſemper inſpiciendum eſt, maximè cùm de nomine & iure actionis quæritur *l. ſi procuratorem 8. in princ. inf. mand. l. ſi tantùm 12 ſup. de SC. Maced. l. 3. §. ſcio in fin. ſup. de minorib.*

DEC. In hac ſpecie ſiue initium negotij conſideres, fuit mutua data & accepta pecunia vt in rem domini & quidem in vſus neceſſarios conuerteretur, ſiue finem & effectum rei, tandem in rem domini verſa eſt. Cur ergo non competat actio de in rem verſo, licèt pecunia priùs in peculium quàm in rem domini verſa proponatur? Iunge *l. ſi res 5. §. vlt. infr. hoc titul.* nam nec eſt quod poſſis

poſſis hoc caſu imputare creditori qui non tantùm bona fide pecuniam credidit, ſed ea quoque mente vt in rem domini verteretur. Et quamuis non in eam rem verſa ſit in quã verſum iri ſperabatur, ſufficit tamen vt in rem domini verſa ſit quoquo modo ad obligandum dominum actione de in rem verſo: in eoque melior eſt conditio actionis de in rem verſo quæ ſolam domini vtilitatem exigit *d.l. ſi res in princ. & §. quod ſeruus*, in illis verbis, *Rem neceſſariam vel vtilem domino emit, inf.* quàm actionum exercitoriæ & inſtitoriæ, quæ præciſam neceſſitatem requirunt & neceſſitatis probationem *d.l. vlt, ſup. de exercit. act. d.l. ſi heres 5. inf. hoc tit.* ſicut & in eo deterioris conditionis eſt quod exigit à creditore vt ſit curioſus in quam rem pecunia vertatur *§. ſed ſi ſic accepit in fin.* Illud ſanè ad actionem de in rem verſo inducendam omnino exigitur, vt pecunia ob hanc cauſam data ſit vt in rem domini verteretur, quomodo Paulus loquitur *lib. 2. ſentent. tit. 9.* Quod verò pecunia priùs in peculium verſa ſit non tollit actionem de in rem verſo ſi modò eadem pecunia poſteà in rem domini verſa ſit, vt ſcriptum eſt *in fin. huius §.* Quod tamen quo demùm caſu verum ſit & quomodo accipiendum, latiùs explicat Vlpianus in *l. ſi res 5. §. vlt. iun. & l. ſeq. inf.* vbi dicemus

2 ¶ Et regulariter dicimus, totiens de in rem verſo eſſe actionem: quibus caſibus procurator mandati, vel qui negotia geſſit, negotiorum geſtorum haberet actionem, quotiéſque aliquid ita conſumpſit ſeruus a, vt aut meliorem rem dominus habuerit, aut non deteriorem.

Ad §. Et regulariter.

Rat. dvb. Non habet procurator actionem mandati contra mandantem ſi quid ipſe ſoluerit indebitum falſo procuratori, quia non hoc ei mandatum eſſe intelligitur: multò minùs autem negotiorum geſtor actioné negotiorum geſtorum, cùm nihil geſſerit vtiliter qui falſo creditori & indebitum ſoluit *l. ſi quis 23. ſupr. de neg. geſt.* & tamen obligat dominum ſeruus actione de in rem verſo, ſi pecuniam quam mutuam acceperat vt vero creditori ſolueret, falſo ſoluerit, vt ſcriptum eſt in *§. prec.* Ergo non eſt vera regula quæ hîc proponitur, toties de in rem verſo eſſe actionem quoties & quibus caſibus procurator mandati, vel is qui negotia geſſit, negotiorum geſtorum haberet actionem.

Dec. Regula quidem ea eſt, quæ hîc proponitur ſed quæ tamen habet ſuas exceptiones, vt ceteræ omnes ferè regulæ *l. 1. l. omnis definitio 202. de reg. iur.* Inter ceteras autem hæc eſt vna, & huius exceptionis ac limitationis, vt aiunt, ratio illa quam attulimus ad *§ prec.*

a *Quotiéſque aliquid conſumpſit ſeruus.*

Rat. dvb. Ad obligandum patrem vel dominum actione de in rem verſo non ſufficit vt res domini deterior facta non ſit, ſed illud omnimodo exigitur vt facta ſit melior: neceſſitatem enim aut ſaltem vtilitatem domini interuenire oportet vt hæc actio inducatur *l. ſi res 5. in princ. & §. quod ſeruus inf.* Longè verò intereſt, vt nemo neſcit an melior res facta ſit an non deterior, alioqui multò longiùs pateret actio de in rem verſo quàm pateat ſi ſufficeret factam non eſſe deteriorem rem domini: haberetque locum etiam in ſpecie *l. 2. ſup.* quod tamen ex Iauoleno negauimus.

Dec. Poteſt fieri & euenit facilè vt ob pecuniam ſeruo creditam res domini melior quidem facta non ſit, ſed tamen nec deterior facta ſit quomodo facta eſſet ſi ad eam in ſuo ſtatu conſeruandam, neque credita pecunia, neque ſumptus vllus factus fuiſſet. Aliud enim eſt rem facere meliorem, aliud verò in eo ſtatu in quo eſt illam conſeruare. Et quemadmodum, *Non minor eſt virtus quàm quærere parta tueri*: ita nec minore interdum ſumptu res conſeruantur quàm meliores fiunt: vtroque igitur modo in rem domini vertitur & res ipſa quoque fit melior quæ alioquin fieret deterior. Imò verò maximè neceſſariæ impenſæ dicuntur quæ in rem conſeruandam fiunt & quibus non factis res deterior fieret, licèt non ideò fiat melior *l. impenſæ 14. l. vl. de imp. in reb. dot. fact. l. impenſæ 76. de verb. ſignif.* Et ita locus hic planè intelligendus eſt.

3 ¶ Proinde ſi ſeruus ſumpſit pecuniam, vt ſe aleret, & veſtiret ſecundùm conſuetudinem domini (id eſt vſque ad eum modum, quem dominus ei præſtare conſueuerat) in rem domini vertiſſe, Labeo ſcribit. ergo idem erit & in filio.

Ad §. 3. proinde ſi ſeruus.

Rat. dvb. & dec. eſt quæ ad *verſic. vltim. §. prec.* hic namque §. nihil niſi illatio eſt ex eo quod dictum fuit in ſuperiore. Cùm enim ſeruus ſumpſit pecuniam vt ſe aleret ac veſtiret ſecundùm conſuetudinem domini, id eſt vſque ad eum modum ad quem dominus victum, veſtitúmque ei præſtare conſueuerat, nihil in rem domini verſum eſſe videtur, quia non ideò vel melior vel pretioſior fit ſeruus quàm eſſet anteà, ſed eiuſdem pretij fortaſſis etiam minoris, ſi ſeruorum pretia ſint diminuta, ſed tamen contra ſentit Labeo, & rectè. Quid enim magis neceſſarium ad vitam ſerui conſeruandam quàm vt & victum habeat & veſtitum, quæ duo præcipua ſunt humanæ vitæ munimenta ſine quibus non modò deteriorem fieri hominem, ſed etiam omnino perire neceſſe eſt. Nihil ergo eſt quod magis in rem domini vertatur, quàm quod in alimenta & veſtimenta ſerui creditum & impenſum eſt, proinde hoc etiam caſu erit de in rem verſo actio. Et quemadmodum ſolemus dicere ſpeciem acquirendi eſſe liberari ab obligatione *l. ſpecies 11. de acceptil. l. ſi pupillus 66. in fin. de ſolut.* Ita & prima & potiſſima pars locupletandi patrimonij eſt non fieri pauperiorem, & quod iam in patrimonio eſt benè tueri & conſeruare. Idem ergo & in filiofamilias erit vt quod in eius victum, veſtitumque impenſum fuerit, dum ne ſolitum & probabilem impenſæ modum excedat, in rem patris verſum eſſe intelligatur *l. filiusfamilias 19. l. vlt. inf. hoc tit.* Patris enim onus hoc fuit vt filium aleret, veſtiretque, nec proinde Senatuſconſulto Macedoniano locus eſſe hoc caſu poteſt *l. 2. l. Macedoniani 5. C. ad SC. Maced.*

4 ¶ Sed ſi mutua pecunia accepta domum dominicam exornauit tectoriis, & quibuſdam aliis quæ magis ad voluptatem pertinent, quàm ad vtilitatem, non videtur verſum: quia nec procurator hæc imputaret. niſi fortè mandatum domini, aut voluntatem habuit. nec debere ex eo onerari dominum, quod ipſe facturus non eſſet. quid ergo eſt? pati debet dominus a creditorem hæc auferre, ſine domus ſuæ videlicet iniuria: ne cogendus ſit dominus vendere domum, vt quanti pretioſior facta eſt, id præſtet.

Ad §. 4.

Digitized by Google

Ad §. 4. Sed ſi mutua.

RAT. DVB. Etiam cùm pecunia quam ſeruus mutuam accepit in id erogata à ſeruo eſt, vt domum dominicam exornaret tectoriis, & quibuſdam aliis huiuſmodi rebus, quæ ad voluptatem magis quàm ad vtilitatem domus dominíque pertineant. Negari non poteſt, quin res tanto precioſior facta ſit, & conſequenter dominus locupletior. Atqui cùm de in rem verſo quæritur illud maximè & potiſſimum inſpici ſolet, an dominus vel pater ex ea pecunia locupletior factus ſit *l. 2. ſupr.* Cùm tota ferè huius actionis ratio in ea æquitate conſiſtat, quod iniquum ſit patrem vel dominum ex damno & iactura creditoris fieri locupletiorem, *l. nam hoc natura, 14. ſupr. de condict. indebit. l. iure naturæ 206. de regul. iur.* Ergo etiam hoc caſu actio de in rem verſo locum habere poterit.

DEC. Non debet pater vel dominus onerari ea impenſa, quam non fuerat ipſe facturus, ne alioqui cogatur domum ipſam vendere in quam voluntariæ impenſæ factæ ſunt, vt eas præſtet, quod eſſet iniquum, *l. in fundo, 38.* vbi diximus *ſupr. de rei vindicat. l. ſeruos 25. ſup. de pignor. act.* Qua etiam ratione nec procurator actione mandati hos ſumptus domino imputaret, nec geſtor negotiorum abſentis actione negotiorum geſtorum, *l. idémque 10. §. idem ait. infr. mandat. l. ex duobus, 27. ſupr. de negot. geſt.* Non enim videtur vtiliter rem gerere is qui dominum onerat eiuſmodi ſumptibus quos ipſe facturus non eſſet, *l. ſed an vltrò 10. §. 1. & l. ſeq. eod. tit.* Regulariter autem dicimus toties de in rem verſo eſſe actionem, quoties procurator mandati, vel is, qui negotia geſſit, negotiorum geſtorum haberet actionem, *§. & regulariter, 1. ſupr.* id eſt quoties neceſſaria fuit impenſa vel vtilis, quarum impenſarum hæc facit rem meliorem, illa non patitur fieri deteriorem. Excipiendus tamen ſemper caſus ille eſt, qui in hac lege excipitur, niſi is qui impenſas iſtas voluptarias fecit, domini vel mandatum habuerit, vel ſaltem voluntatem. Hoc enim caſu non poteſt dominus recuſare quominùs impenſas omnes præſtet, quæ voluntate ipſius factæ ſunt, quamuis mandatum ea de re nullum interceſſerit. Non enim mandatum in hanc rem exigitur, ſed nuda voluntas ſufficit, quia non poteſt vlla videri facta iniuria ei qui ſemel voluit, *l. in diem, 9. §. 1. infr. de aqua & aquæ pluu. arcend.*

a *Quid ergo eſt? Pati debet dominus.*

RAT. DVB. Imputari poteſt creditori qui ſeruo pecuniam credidit, ſi ea voluntate fuit vt dominum ſibi actione de in rem verſo obligaret, cur non fuerit curioſior, vt in rem domini pecunia verteretur, id eſt, vt in vtilem vel neceſſariam cauſam impenderetur, *§. ſed ſi ſic accepit infr.* Ergo non eſt ei permittendum, vt impenſas illas voluptarias in rem domini factas auferat, cùm pecuniam ſuam donaſſe videatur, quomodo ſolemus dicere de malæ fidei poſſeſſore, qui in rem alienam ſciens impendit, *l. adeò 7. §. diuerſo. verſ. certè Inſtitut. de acquir. rer. domin. l. qui alienum 14. infr. de donat. l. ſi ſeruus 27. §. ſi oliuam, ſupr. ad legem Aquiliam, l. domum, 5. Cod. de rei vindicat.* Nec habet hic creditor quod conqueratur quaſi maneat in damno: nullum enim damnum ſentire quis videtur, quod ex culpa ſua ſentiat, *leg. quod quis 203. de reg. iur.*

DEC. Cùm inter duos contenditur, curandum eſt, quantum fieri poteſt, vt deſiderio vtriuſque ſatisfiat, nec alteruter lædatur, *l. ex his 8. in fin. infr. Quæ in fraud. credit. l. ſeruus dotalis, 58. in fin. ſolut. matrim.* Idcóque dici ſolet, quod vni prodeſt, & alij non nocet facilè concedendum eſſe, *l. in creditore, 58. in fin. de euict.* Atqui cum permittitur creditori, cui actionem de in rem verſo denegamus, vt tectoria & alias huiuſmodi voluptarias impenſas auferat, quæ ſine domus detrimento, dominíque iniuria auferri poſſunt, & commodam recipiunt ſeparationem (non enim ſemper recipiunt, *l. ſin autem 27. §. vltim. & l. ſeq. de rei vindic.*) vt loquitur *l. pro voluptariis, 9. de impenſ. in reb. dotal. fact.* vtrique parti conſulitur, & domino ne talium ſumptuum refuſione oneretur, & creditori, ne in damno prorſus maneat, qui nihil minùs cogitauit, quàm vt pecuniam ſuam donaret, quam è contrario mutuam dare voluit tantundem à domino repetiturus. Nam nec prædoni hoc denegandum eſt, ſi Caio credimus in *l. vtiles 39. in fin. ſuprà, de hered. petit.* De quo tamen videnda ſunt, quæ de tota illa impenſarum quæſtione latiùs ſcripſimus, ad *d. l. vtiles, & ad d. l. in fundo 38. de rei vindic. iunge l. pro voluptariis 9. de impenſ. in reb. dot. fact.* Illud obſeruandum eſt quod in *fin. huius §.* ſtatim ſequitur, *ne cogendus ſit dominus vendere domum vt quanti pretioſior facta eſt, id præſtet,* non rationem eſſe *proximi huius verſiculi*: ſed eius ſententiæ, quæ *initio §.* propoſita eſt de non danda contra dominum, ex hac cauſa, de in rem verſo actione.

5 ¶ Idem Labeo ait, ſi ſeruus mutuatus nummos à me, alij eos crediderit: de in rem verſo dominum teneri, quod nomen ei acquiſitum eſt. quam ſententiam Pomponius ita probat, ſi non peculiare nomen fecit a, ſed quaſi dominicæ rationis: ex qua cauſa hactenus erit dominus obligatus b: vt, ſi non putat ſibi expedire nomen debitoris habere, cedat creditori actionibus, procuratorémque eum faciat.

Ad §. 5. Idem Labeo ait.

RAT. DVB. Cùm ſeruus nummos ſibi creditos alij credidit, non videtur eos in rem domini vertiſſe nec in ipſiùs vtilitatem. Quænam enim vtilitas eſſe poteſt, ſi quis ſe debitorem conſtituat eius pecuniæ, ex qua ſibi alium debitorem quærat? An non multò locupletior eſt is qui nihil debet, etiamſi nihil ei debeatur quàm qui certæ quantitatis debitor eſt Titij, & creditor Sempronij? Quod enim debes, id ſoluere neceſſe habes, vt te tuúmque patrimonium exoneres. Quod autem tibi debetur, ſi voles exigere plerúmque iactura tibi aliqua facienda erit, aut litis & ſumptuum, ſi cum improbo & litigioſo debitore tibi res ſit, aut etiam ipſius debiti vel totius vel pro parte, ſi cum egeno & qui non ſit ſoluendo, *l. quod debetur 51. ſup. de pecul. l. nam is, 6. ſup. de dolo.* Itaque nomina ex nominibus facere nunquam prudentis & frugi patrisfamilias eſſe viſum fuit. Nec quiſquam ferè tam ſtultus eſt, vt hoc faciat, niſi qui licêre ſibi putant, vt grauioribus vſuris credant pecuniam quam leuioribus acceperint, quod non minùs à bonis moribus, quàm à Chriſtianæ religionis lege alienum eſt.

DEC. Fit locupletior dominus ex pecunia creditoris qui ex ea ſibi acquirit debitorem, nec minùs ſi ex contractu ſerui, quàm ſi ex ſuo proprio. Bona enim cuiuſque conſiſtunt etiam in actionibus & nominibus debitorum, *l. bonorum 49. infr. de verb. ſignific. l. quam Tuberonis. 7. §. in peculio & leg. quis ergo 16. in fin. ſuprà, de pecul.* Atqui cùm ſeruus acceptam ab vno mutuam pecuniam alij credidit obligat accipientem, eiúſque nomen ita domino acquirit vt ne momento quidem temporis acquiſitio in perſona ſerui conſiſtat, *l. ſeruus vetante, 62. de verb. oblig. l. etiam, 32. de acquir. rer. domin. l. placet 79. de acquir. hered.* Facit ergo dominum locupletiorem, & conſequenter obligat eum actione de in rem verſo.

a *Si non peculiare nomen fecit.* RAT. DVB. Etiam cùm peculiare nomen factum eſt, non eò minùs fit ex eo locupletior dominus, cuius & peculium ipſum eſt iure domini. Serui autem non niſi conniuentibus oculis, vt diximus ad *l. 1. & alibi ſæpè ſup. de pec.* Ergo & hoc quo-

que caſu actio de in rem verſo in dominum dari debet.

Dic. Peculium ſerui quaſi proprium ipſius patrimonium intelligitur, & à rationibus domini ſeparatum, & conſiderantur domini & ſerui patrimonia quaſi ſeparata & diuerſarum perſonarum *l.4 l.peculium & ex eo 39. ſupr. eod. ill. tit.* Aliud ergo eſt verti pecuniam in rem domini, aliud verò verti in peculium ſerui. Priore caſu duntaxat habet locum actio de in rem verſo: poſteriore autem actio de peculio *l.quod ſeruus 56. eod.* Benè ergo Pomponius ſupradictam ſententiam quæ Labeonis fuit ita probat, ſi non peculiare nomen ſeruus fecerit: ſed quaſi dominicæ rationis, quoniam alioqui nomen ex pecunia illa credita contractum, peculio acquiſitum eſſet non domino, ideoque nec dominum obligare poſſet niſi de peculio, & quatenus peculij ratio pateretur: iunge *l.5. §. vlt. & l.6. infr.*

b *Ex qua cauſa hactenus erit dominus obligatus.*

Rat. dub. Actio de in rem verſo quam ex hac cauſa competere Vlpianus retulit, non perſequitur nomen ex pecunia ipſa credita contractum, ſed pecuniam ipſam creditam & in rem domini verſam. Eſt enim rei perſecutoria per quam proinde perſequitur creditor id quod ſibi abeſt *l. in honorariis 35. de oblig. & action.* Abeſt autem non nomen Titij, cui ſeruus credidit, ſed pecunia quæ ipſi ſeruo credita eſt. Ergo ex hac cauſa non hactenus duntaxat erit dominus obligatus, vt ſi non putat ſibi expedire nomen debitoris habere cedat creditori actionibus, & procuratorem eum in rem ſuam faciat, quomodo Vlpianus hìc ſcribit, ſed vt omni modo creditam pecuniam actori ſoluere ac reſtituere compellatur. Alioqui videbitur hoc caſu aliud pro alio ſolui creditori inuito, quod ratio iuris non admittit *l. 2. §. mutui datio ſupr. de reb. credit.* Et quod ad rem noſtram propiùs accedit, eum à quo mutua ſumpta eſt pecunia non cogi inuitum ſuſcipere in ſolutum nomen debitoris, apertè ſcriptum eſt in *l.eum à quo 16. C.de ſolut.* Præſertim cùm ita futurum ſit vt fiant de lite lites, quod ne quidem in executione iudicati Prætor patitur fieri *l. 4. §. ait prætor de re iudic.*

Dic. Quoties quis alteri obſtringitur non alia de cauſa quàm quod actionem habeat in alium, non ad aliud teneri poteſt quàm vt actionibus ſuis cedat, & eum à quo conuenitur procuratorem in rem ſuam faciat, quia delegatio hoc caſu pro iuſta præſtatione eſt *l.quod debetur 51. in fin.* vbi diximus *ſupr. de pecul. l. ſi quid poſſeſſor 31. ſupr. de hered. petit.* Atqui in propoſita ſpecie non alia de cauſa dicimus teneri dominum actione de in rem verſo ei qui pecuniam ſeruo credidit quàm quia ſeruus eandem pecuniam credidit alij quoque cuius nomen domino acquiſitum eſt: ergo nec ad aliud dominum obligari æquum eſt quàm vt actionibus ſuis cedat cui ipſe obligatus eſt contra eum quem habet ipſe obligatum. In plus enim teneri eum eſſet iniquum ex contractu ſerui, ſi fortè is cui ſeruus pecuniam credidit improbus debitor ſit aut impudens litigator aut ſuſpectis facultatibus, quem proinde non expediat domino habere debitorem, ne cogatur pro nomine minùs idoneo pecuniam ſoluere creditori ex cuius pecunia nunquam fuerat ille tam improbum nomen empturus, argumento eorum quæ diximus ad § *præc. ex l.ſi negotia 21. ſup. de neg. geſt.* nec iuſtam conquerēdi cauſam habet creditor, tametſi ita ſit futurum vt moretur in damno, cùm debuerit eſſe curioſior in inquirendo cùm ſeruo credidit, in quā rem pecuniā verteret *l.ſed ſi accepit inf.*

6 ¶ Necnon illud quoque in rem domini verſum Labeo ait, quod mutuatus ſeruus, domino emit volenti ad luxuriæ materiam: vnguenta fortè, vel ſi quid ad delicias, vel ſi quid ad turpes ſumptus ſubminiſtrauit. neque enim ſpectamus, an bono domini ceſſerit quod conſumptum eſt, ſed an in negotium domini.

Ad §. Necnon illud quoque 6.

Rat. dub. Non cōuenit viro bono nec honeſtati publicæ credere in rem & vtilitatem domini verſam eſſe pecuniam quam mutuatus eſt ſeruus ſi eam licèt volente domino impenderit, vt emeret vnguenta ad luxuriæ materiam, aut vt quid aliud ad delicias vel ad turpes ſumptus domino ſubminiſtraret. Cùm enim primum iuris præceptum ſit honeſtè viuere, omnia quæ contra publicam honeſtatem fiunt pro infectis, adeóque pro impoſſibilibus haberi oportet *l.filius 15. iunct. l.praced. de cond. inſtit.* Tantùm abeſt vt ex ea cauſa actio aliqua iure ciuili dari debeat. Ergo nec in rem domini verſum hoc videri debet nec de in rem verſo actio ex hac cauſa competere: quomodo ſolemus dicere generaliter turpes obligationes nullius eſſe momenti, nec vllam ex iis actionem dari *l. generaliter 26. & ſeq. infr. de verb. oblig. l.ſi vnus 27. §.pacta quæ turpem ſupr. de pact.* Nam cùm & obligationes & actiones ad hoc comparatæ ſint vt vnuſquiſque ſibi acquirat quod ſua intereſt *l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri de verb. oblig.* cauſam obligationis & actionis honeſtam eſſe neceſſe eſt vt actio dari poſſit *arg. l. ſi venditor 6. §. 1. & ſeq. inf. de ſer. export.*

Dic. Cauſa huius actionis in propoſita ſpecie honeſta eſt cùm naſcatur actio de in rem verſo ex eo quod creditor ſeruo alieno mutuam pecuniam dedit vt in negotium domini impenderetur: nec poteſt negari quin creditoris interſit ex honeſta cauſa, cùm abſit ei pecunia quā mutuā dedit & quā nec dominus negat impenſam eſſe ſua voluntate, quamuis in res futiles, inhoneſtas, & turpes, quia ſufficit vt pecunia in manus domini peruenisse videatur, quomodo perueniſſe creditur ſi eam ſeruus pro arbitrio & voluntate domini impenderit: alioqui perinde dicendum eſſet etiamſi creditor non ſeruo, ſed ipſi domino pecuniam crediſſet, eámque dominus in malos & turpes vſus impendiſſet, denegandam creditori condictionem certi ex mutuo: quod eſſet abſurdum & iniquum. Is enim qui bona fide contraxit ob ea quæ accepta pecunia geſta ſunt à debitore actionem ſuam amittere non debet *arg. l. bona fide 27. in princip. infr. ad SC. Vellejan.* Et quamuis ad inducendam actionem de in rem verſo requiramus in creditore curioſitatem vt inquirat an in rem domini pecunia vertatur, non tamen illud etiam ab eo exigimus vt inquirat, an in hanc vel illam cauſam, dummodo ſciat eam impenſum iri in negotium domini ita volentis & iubentis. Et hoc eſt quod Vlpianus hìc ſcribit non eſſe ſpectandum, an bono domini ceſſerit quod conſumptum eſt, ſed an in negotium domini. Negotium autem domini eſt quodcumque vult ille ſibi negotium eſſe ſiue honeſtum ſit ſiue turpe. Alia cauſa eſt eius qui ex mandato luxurioſi adoleſcentis pro meretrice fideiuſſit aut meretrici pecuniam credidit vt in *l.ſi verò 12. §.ſi adoleſcens inf. mand.* Itemque mariti qui voluptuarias impenſas fecit in rem dotalem licèt volente muliere *l. in voluptuariis 11. de impenſ. in reb. dotalib. fact.* quoniam & mandatum rei turpis nullum eſt, & non debet eſſe in poteſtate mulieris vt ſua voluntate dotem ſuam minuat ob voluptuarias impenſas marito factas cui illa nimis facilè ſiue nimio amoris ardore, ſiue fortaſſis etiam metu verberum aut ſtebuſculi conſenſerit.

7 ¶ Vnde rectè dicitur, & ſi frumentum comparauit ſeruus ad alendam domini familiam: & in horreo dominico repoſuit, & hoc periit, vel corruptum eſt, vel arſit: videri verſum.

Ad §. 7.

Ad §. 7. Vnde rectè dicitur.

RAT. DVB. Verba omnia omnia cum effectu accipienda ſunt, & ex effectu æſtimanda *l.* 1. §. *hac autem verba ſupr. quod quiſq. iur. l. pen. §. docere.* ne quis eum qui in ius vocatus eſt, vi eximat. Maximè verò cùm tractamus de actione hac de in rem verſo, in qua nec ſufficit ab initio verſum eſſe in rem patris vel domini niſi duret verſum *leg. ſi pro patre* 10. § *verſum infr. hoc tit.* Atqui cùm ſeruus tuus mutuam à creditore accepit pecuniam vt frumentum compararet ad alendam tuam familiam, licèt comparauerit, adeóque frumentum in horreo tuo repoſuerit, ſi tamen id frumentum poſteà corruptum ſit, vel arſerit, vel perierit alio quoquo modo, verum eſt in effectu nihil in rem tuam verſum eſſe, aut ſaltem ſi quid ab initio in rem tuam verſum fuiſſe intelligitur, non duraſſe verſum. Ergo actio de in rem verſo competere hoc caſu non poteſt.

DEC. In omnibus negotiis & contractibus initium ſemper inſpiciendum eſt, & quid ab initio geſtum ſit, non quid poſteà euenerit. Maximè cùm quæritur an negotium aliquod vtiliter geſtum fuerit. Non enim ſpectandus eſt euentus, ſi modò initium fuerit vtile, *l. ſed an vltrò*, 10. §. 1. *& legibus ſequentib. ſupr. de negot. geſt.* Eſtque ſeparandus hac in re effectus rei ab euentu. Non enim ſi quid ex poſtfacto contigerit, quod ab initio prævideri nec potuit, nec debuit, eo minùs verum eſt verſam ab initio fuiſſe pecuniam in rem domini, cùm ex ea comparatum eſt frumentum ad alendam domini familiam, tametſi poſtea frumentum illud caſu aliquo fortuito perierit, quia caſum illum fortuitum nocere domino æquius eſt, quàm creditori, cui nihil imputari poteſt, *l. quæ ſeruitus, 6. l. pignus, 9. C. de pign. act. l. contractus* 23. *de reg. iur.* Et quod dici ſolet non videri verſum quod non durat verſum, non de ea duratione accipiendum eſt, quæ per emergentem caſum aliquem fortuitum impediatur, ſed quæ ſua ſponte & naturaliter intercidat, vt in *l. ſi ſeruus*, 31. *ſupr. famil. erciſc.*

8 ¶ Sed etſi ſeruum domino neceſſarium emiſſet, iſque deceſſiſſet, vel inſulam fulſiſſet, eáque ruiſſet: dicerem, eſſe actionem de in rem verſo.

Ad §. 8. Sed etſi ſeruum.

RAT. DVB. & DEC. ad hunc §. eadem ipſa eſt, quæ ad præcedentem. Nam cùm ſeruus ex pecunia ſibi credita ſeruum emit tibi neceſſarium, & quem tu perinde empturus fuiſſes, qui ſeruus poſtea fato ſuo perierit, aut quo alio modo culpâ creditoris, aut ſi ex ea pecunia inſulam fulſerit, quæ poſtmodum ruerit, ſi quidem euentum inſpiciamus nihil certè in rem tuam ita verſum eſt, vt hodie poſſis videri factus locupletior. Sed tamen initio inſpecto negari non poteſt quin negotiũ tuum vtiliter geſtum ſit, cùm pecunia impenſa fuerit in rem omnino neceſſariam, licèt euentus conſilio & propoſito non reſponderit, ideóque & actio de in rem verſo, his caſibus competet, quia & procuratori, cui tale quid contigiſſet, actio mandati competeret, & negotiorum geſtori actio quoque negotiorum geſtorum danda eſſet, *dict. l. ſed an vltrò*, 10 §. 1 *& l. ſequ. l. ſucceſſori*, 12. §. *vlt. ſupr. de negot geſt. iunct. §. & regulariter, & §. ſed ſi mutua ſupr. hac lege.* Non enim poſſunt iſti caſus fortuiti imputari creditori, cui ſatis eſt, quod bona fide pecuniam ſuam ſeruo tuo crediderit, & curioſus fuerit vt in vſus non modò vtiles, ſed etiam neceſſarios impenderetur: nec præterea procurator tuus aut ſerui tui eſſe debuit, vt inſulam tam bene fulciri, curaret, ne ruere poſteà illam contingeret, *arg. l. vlt ſupr. de exercit. act.*

9 ¶ Sed ſi ſic accepit, quaſi in rem domini verteretur, nec vertit, & decepit creditorem: non videtur verſum: nec tenetur dominus ne credulitas creditoris domino obeſſet, vel calliditas ſerui noceret. quid tamen ſi is fuit ſeruus, qui ſolitus erat accipiens vertere? adhuc non puto nocere domino, ſi alia mente ſeruus accepit: aut ſi, cùm hac mente accepiſſet, poſteà aliò vertit. curioſus igitur debet eſſe creditor, quò vertatur.

Ad §. 9. Sed ſi ſic accepit.

RAT. DVB. Nihil imputari poteſt creditori, qui ſeruo tuo mutuam dedit pecuniam eo conſilio & propoſito, vt in rem tuam verteretur. Præſertim ſi propoſitum illud non in mente retinuerit, quod eſſet inutile, ſed expreſſerit ea lege numerationi dicta, & ſeruo tuo ea ipſa lege pecuniam accipiente. Quod Vlpianus ſignificare videtur, his verbis, *ſed ſi ſic accepit.* Nec ſi poſteà ſeruus tuus creditorem deceperit, eámque pecuniam in alios vſus verterit, nocere ea res debet creditori, qui bona fide contraxit, *arg. l. bona fide*, 27. *infr. ad Senatusconſultum Velleianum*, quique non debuit ſe quaſi tuum procuratorem conſtituere, vt curaret impendi eam pecuniam in rem tuam, vt proximè diximus, ex *l. vlt. ſupr. de exercit. act.* Cui enim dolum ſerui nocere æquius eſt, quàm domino? Nam neque debet tam curioſus eſſe creditor, vt inquirat diligentiùs, quid debitor fecerit, aut facturus ſit, *l. doli* 19. *ad fin. infr. de nouat. & deleg.* Et ſufficit nihil à creditore factum eſſe, niſi bona fide, & negotium ab initio vtiliter ſi non geſtum prorſus, tamen cœptum fuiſſe, vt dari ei debeat actio de in rem verſo, ſicut & negotiorum geſtorum actio ex ſimili cauſa dari ei poſſet, *l. ſed an vltrò*, 10. §. 1. *& l ſeq. l ſucceſſori* 12. §. *vlt. ſupr. de negot. geſt.* Præſertim verò ſi ponas ſolitum fuiſſe hunc ſeruum, quoties nomine domini pecuniam mutuam acciperet eam in rem domini vertere, & quoties verſurum ſe diceret, idipſum præſtare, quo caſu minùs certè imputari poteſt creditori, cur adeò fuerit credulus, vt eius ſerui fidem ſequeretur, qui fallere non ſoleret, *argum. l. 3. infr. de Senatusconſulto Macedoniano.* Ergo in ſpecie quoque huius §. actio de in rem verſo locum habere debet.

DEC. Neque credulitas creditoris, neque calliditas ſerui nocere domino debet. Sibi enim quiſque credulitatem ſuam imputare debet, non alteri, *l. 1. §. dolum autem, ſupr. de eo per quem fact. erit, l. qui hominem*, 34. §. *ſi nullo, infr. de ſolut. iunct. l. ſi quis inficiatus*, 13. *infr. depoſ.* Et ſerui calliditas non tam domino debet nocere, quo ignorante negotium geritur, quàm ei qui cum ſeruo contrahit, cuius eſt ſibi proſpicere & cautiùs negotiari, vt in *l. 2. Cod. de furt.* ne quid damni ex ſerui improbitate & calliditate ſentiat, *argum. l qui cum alio*, 19. *de regul. iur.* Maximè quòd ſuſpecta cuique eſſe debeat nequitia ſeruilis ingenij, & ad calliditatem pronioris ſemper quàm ad innocentiam. Et quamuis ex delictis ſeruorum teneantur domini noxalibus actionibus, *tot. tit. de noxal. action.* non ſimiliter tamen teneantur ex quolibet dolo & calliditate, quia nec omnis dolus delictum eſt, licèt non ſit delictum ſine dolo. Non eſt igitur danda de in rem verſo actio creditori qui mutuam pecuniam dedit, quamuis ea lege nominatim dicta, vt in rem domini verteretur, ſiue ea quoque mente ſeruus tùm fuit, vt pecuniam in rem domini verteret, poſteà verò creditorem deceperit, ſiue iam tùm gerebat animum decipiendi creditoris, & in alios vſus pe-

cuniam vertendi, ſiue denique ſolitus erat pecuniam vertere in rem domini, ſiue non ſolitus, dicendum eſt dominum actione de in rem verſo non teneri, quia & verum eſt nihil in rem domini verſum fuiſſe: quod ex re ipſa & ex effectu æſtimandum eſt non ex nuda creditoris voluntate, nec ſi voluntas quoque ſerui concurrat, vt & nomen ipſum actionis ſonat. Debet igitur curioſus eſſe creditor, in quam rem pecunia vertatur, ſi id agit vt acquirat ſibi actionem de in rem verſo. In eóque durioris condicionis eſt, quàm qui agit exercitoria vel inſtitoria actione *d.l.vlt.de exercit.act.* vt diximus ad §.1.*ſup.iunge l.vir vxori 17.in prin. infr. ad SC. Velleian.* Curioſitas certè creditoris non poteſt eſſe non laudabilis, quoties neceſſaria eſt: eſt autem neceſſaria iis maximè qui contractus ſuſpectos ineunt vel cum perſonis ſuſpectis.

10 ¶ Si mutuatus ſit pecuniam ſeruus ad veſtem comparandam, & nummi perierint: quis de in rem verſo agere poſſit? vtrum creditor, an venditor? puto autem, ſi quidem pretium numeratum ſit, creditorem de in rem verſo acturum, etſi veſtis perierit: ſi autem non fuit pretium ſolutum a ad hoc tamen data pecunia, vt veſtis emeretur, & pecunia perierit, veſtis tamen familiæ diuiſa eſt: vtique creditorem de in rem verſo habere actionem, an & venditor habeat, quia res eius peruenerunt in rem domini? ratio hoc facit, vt teneatur vnde incipit dominus teneri ex vna cauſa duobus. b Proinde etſi tam pecunia quàm veſtis periit: dicendum erit, vtique dominum teneri. quoniam ambo in rem domini vertere voluerunt.

Ad §.vlt.Si mutuatus ſit.

RAT.DVB. Cùm mutuatus eſt ſeruus pecuniam ad veſtem comparandam & pecunia periit, & veſtis quoque nihil in rem domini verſum videri poteſt, neque pecunia, neque veſtis. Ergo de in rem verſo actio locum habere hoc caſu non poteſt, neque in fauorem venditoris. Stulta proinde quæſtio eſſe videtur, an creditori, an verò venditori danda ſit hæc actio quæ neutri danda eſt.

DEC. Etiam venditori poteſt dari actio de in rem verſo, ſi merces eius ad dominum peruenerint, vt ſequitur in hoc §. ſed cùm veſtis periit ſimul cum pecunia nihil quidem ex bonis venditoris ad dominum peruenit, & ideò venditori actio de in rem verſo dari non poteſt. Sed tamen creditori tanto magis danda eſt qui pecuniam ſuam ſeruo numerauit & credidit in vſus tam neceſſarios, §.*proinde 3.ſup.* & cuius pecuniam ponimus iam fuiſſe venditori numeratam, & ad quem perditæ poſt precij numerationem pecuniæ periculum pertinere non poteſt, multóque minùs periculum veſtis, quam ex ea pecunia ſeruus comparauit. Satis enim eſt creditori, quod pecuniam crediderit ea mente, eóque propoſito, vt in rem domini verteretur, quodque verſa ſit per numerationem precij factam venditori licèt verſa non durauerit, quia & hodie duraret, ſi veſtis non intercidiſſet, quomodo Papinianus loquitur in *l.ſi ſeruus 31.ſupr.fam.erciſc.* Itaque indubitatus eſt hic caſus, ſi ponas quod Vlp. ponit, & ſolutum fuiſſe precium venditori, & veſtem periiſſe, ita vt certum ſit non eſſe dandam venditori actionem de in rem verſo: nam ſi veſtis non perierit, ſed ad dominum, aut quod idem eſt, domini ſeruum peruenerit, cùm venditori eadem actio de in rem verſo denegari non poſſit, vt mox dicemus, difficilius eſt, vt eam creditori quoque demus, quamuis habituro ſi eam venditor non haberet, ſecundùm Neratij ſententiam in *l.quamuis 18. infr. hoc titul.* Sequitur alia pars diſtinctionis, ſi pecunia perierit antequàm precium fuerit venditori ſolutum, nec veſtis perierit.

a *Si autem non fuit precium ſolutum.*

RAT.DVB. Cùm pecunia periit apud ſeruum priuſquàm ex ea precium venditori veſtis ſolueretur, licèt iam diuiſa veſte familiæ, non poteſt dici pecuniam in rem domini verſam eſſe quæ periit antequam verteretur, ſiue fortuito caſu id acciderit, ſiue etiam culpa ſerui, quamuis citra culpam, etiam creditoris. E contrario autem veſtis quam venditor ante numeratum precium tradidit & familiæ diuiſit, in rem domini proculdubio verſa eſt, nec proinde dubitari poteſt quin contra dominum debeat venditor habere actionem de in rem verſo. Per quam vtique conſequetur precium veſtis, & mercis venditæ. Ergo non eſt hoc caſu danda creditori eadem actio de in rem verſo, ne alioquin eueniat non ſolùm, vt duobus ex eadem cauſa actio de in rem verſo competat, quod abſurdum eſſe *putauit* Neratius in *dict. leg.quamuis 18.infrà.* ſed etiam quod abſurdius eſt, vt ei detur, cuius pecunia nullo modo in rem domini verſa eſt, cùm perinde teneatur venditori, ac ſi nullam creditor pecuniam ſeruo numeraſſet.

DEC. Creditori non debet nec poteſt nocere caſus fortuitus pecuniæ quæ periit apud ſeruum etiam priùs quàm ea venditori mercis numeraretur, cùm & ipſe numerauerit ſeruo ea mente ac lege, vt in precium emendæ veſtis impenderetur, & veſtis iam diuiſa familiæ proponatur, quam non tradidiſſet venditor, niſi ſeruus eam emiſſet, quam porrò non fuerat empturus, niſi creditor in eam rem nummos ei numeraſſet. Ergo quamuis de venditore cuius merx ad dominum peruenit nulla dubitatio ſit, quin actionem de in rem verſo habere debeat, non eo minùs tamen eadem actio creditori quoque danda eſt qui ſicuti prior contraxit, ita prior habuiſſe illam videtur. Et cui nocere non debet, quod eandem actionem venditor ſibi quæſierit vendita & diuiſa veſte familiæ, cùm vni quæſita, ſiue actio, ſiue exceptio, ei adimi alterius facto non poſſit *l. Gratianò 71.§.ſi ponamus infr.de fideiuſſ.l.vlt.ſupr.de pact.* Eſtque multo æquius, vt dominus teneatur duobus ex eadem cauſa, quàm vt ab eo cui ſemel obligatus fuit, liberetur ob id ſolùm quod alij quoque obligatus eſſe cœperit. Non enim legitimus ille modus eſt tollendæ obligationis iam contractæ, ſi debitor alij quoque ſe obliget, quamuis ea ratione faciat aliqualiter deteriorem prioris creditoris condicionem *l.1. §. 1. infr. de ſeparat.* atque hæc quidem iudicio meo tota ratio eſt ſententiæ Vlpiani volentis in hac ſpecie dominum duobus teneri eadem actione de in rem verſo, quamuis ex vna eademque cauſa. A qua tamen ſententia longè ſtat Neratius in *d.l.quamuis*, vt mox dicemus.

b *Vnde incipiet dominus teneri ex vna cauſa duobus.*

RAT.DVB. Vnius tantum, non duorum ex quoquo contractu poteſt eſſe de in rem verſo actio, eius ſcilicet qui idipſum credidit quod proximè & immediatè in rem domini verſum eſt, ſi Neratio credimus in *d. l. quamuis 18.inf.hoc tit.* Nam quemadmodum non poteſt eadem pecunia bis in rem verti, ita neque fieri verſio pecuniæ aut alterius rei in rem domini à duobus, aut ex re duorum in vna eademque cauſa. Ergo in propoſita ſpecie cùm venditoris merces ad dominum peruenerint, ſolius venditoris debet eſſe actio de in rem verſo, non creditoris, cuius nummi perierunt antequàm venditori numerarentur: nam etſi numerati eſſent, & aliqua tamen ratione dominus maneret obligatus venditori, puta quòd alieni nummi fuiſſent *l.cùm ſeruus 54. infr.mandat.* aut vt ponitur in *d.l. quamuis ſi quis apud*

venditorem

vẽditorem mercis pro ſeruo fideiuſſiſſet, verum tamen eſſet proximam & immediatam cauſam actionis de in rem verſo ex merce venditoris, non ex pecuniæ creditoris, aut ex fideiuſſione deſcendere.

Dec. Videtur hæc quæſtio fuiſſe iuris inter prudentes veteres controuerſi, nec ſine magna vtrinque ratione. Et Neratius quidem ita ſenſit, vt ſcriptum eſt in *d. l. quamuis*. At Vlpianus in hoc §. longè aliter, cuius ſententiam magis probauit Caius, vt apparet ex *l. ſeq.* ſed cum hoc temperamento quod ibi additur, vt tamen occupantis melior condicio ſit, non vt dominus in effectu duobus indemnitatem præſtare actione de in rem verſo teneatur, ſed vt occupantis melior condicio ſit, ſicut & in ſimplici actione de peculio *l. ſi verò* 10. *l. ex facto* 52. *ſupr. de pecul. l. non enim* 6. *ſupr. de tribut. act.* Motus autem videtur Vlpianus ea ratione quam ſuprà attulimus, quod actio de in rem verſo quæ creditori competeret etiamſi veſtis periiſſet, non ob id minùs ei concedenda ſit quòd præterea cœperit dominus ex eadem cauſa venditori eſſe obligatus. Ne vtique quæſita actio ei ignoranti ex alterius facto adimatur *d. l. Granius* 71. *§. pen. de fideiuſſ. l. vlt. ſupr. de pact.* Idque non obſcurè innuit Vlpianus, cùm ita loquitur *vnde incipit dominus teneri ex vna cauſa duobus*. Tunc enim duobus teneri incipit, non cùm obligatur priori, ſed cùm poſteriori. Ait autem teneri hoc caſu dominum ex vna cauſa, non quod diuerſæ non ſint cauſæ mutui & venditionis, ſicut & diuerſæ ſunt perſonæ certantes de in rem verſo, creditor & venditor, ſed quia & mutui, & venditionis ratio ad vnam eandémque in rem verſi cauſam refertur, veſtiendæ ſcilicet familiæ, cùm & pecunia in eam cauſam credita ſit, & veſtis vendita totique familiæ diuiſa. Denique vna eadémque cauſa non ſolet duas parere, aut obligationes aut actiones *l. ſi ſemel* 26. *ſupr. de pecul. l. quibus* 18. *infr. de verb. oblig.*

e *Proinde etſi iam pecunia.* Referendus eſt hic verſiculus, non ad priorem partem diſtinctionis, id eſt ad caſum illum, quo pecunia periit poſt precium numeratum, & veſtis quoque (iam enim eum caſum Vlpianus tractauerat) ſed ad poſteriorem partem, id eſt ad eum caſum quo ante ſolutum precium & pecunia & veſtis periit: qui caſus longè dubitabilior videbatur, quia cùm & pecunia & veſtis ante ſolutionem precij, & ante traditionem mercis periit, neutrum in rem domini verſum videtur, neque merx, neque pecunia: neutri ergo videtur danda eſſe actio de in rem verſo, quam tamen Vlpianus dat vtrique. Et ratio quam adfert *quoniam ambo in rem domini vertere voluerunt*, non videtur bona, cùm ad inducendam actionem de in rem verſo non ſufficiat nuda voluntas creditoris, nec ſi ſerui quoque mens & intentio concurrat, ſed effectu ipſo in rem verſum eſſe oporteat, ideoque durare verſum, vt diximus: *d. §. proxim. præced. ex l. ſi pro patre* 10. *§. verſum infr. hoc tit.*

Dec. Nuda quidem voluntas creditoris mutuam pecuniam dantis aut ſerui accipientis, non ſufficit ad inducendam de in rem verſo actionem, ſed cùm deuentum eſt ad actum proximum, vt nihil iam poſſit imputari creditori, quin diligentiam curamque adhibuerit quantam debuit, non eo minùs danda ei eſt actio de in rem verſo quòd euentus non omnino reſponderit, vt diximus *§. vnde rectè & ſeq. ſupr.* In propoſita verò ſpecie nihil eſt, quod poſſis imputare creditori qui ſeruo mutuam pecuniam dedit, vt eam in rem domini ſeruus verteret, & curioſus fuit, vt in veſtimenta familiæ impenderetur: nihil etiam mercatori qui mercem vendidit, & de precio conuenit, vt ex ea merce familia veſtiretur, quamuis poſtea & nummi perierint antequam mercatori ſoluerentur, & veſtis quoque prioſquàm familiæ traderetur, cùm poſt conuentionem factam de precio res vendita pereat emptori *§. cùm autem Inſt. de empt. & vendit.* & pecunia quæ mutua data eſt pereat debitori tanquam facto domino *l. 2. §. appellata l. 4. & paſſ. ſupr. de reb. credit.* Sufficit ergo ad dandam in propoſita ſpecie actionem de in rem verſo & creditori & venditori, vt id egerit vterque per quod certum erat futurum, vt in rem domini pecunia verteretur, ſi neque pecunia, neque veſtis intercidiſſet, vt in *d. l. ſi ſeruus* 31. *ſup. fam. erciſc.*

4. Gaius libro nono ad Edictum Prouinciale.

Sed dicendum eſt, occupantis meliorem conditionem eſſe debere. nam, vtriſque condemnari dominum de in rem verſo, iniquum eſt.

Ad l. Sed dicendum eſt 4.

Rat. dub. In actione quidem de peculio id obtinet, vt melior condicio occupantis eſſe debeat *l. ſi verò* 10. *l. ex facto* 52. *ſupr. de pecul. l. non enim* 6. *ſupr. de tribut. act.* At non etiam in actione de in rem verſo, quæ vnius tantùm eſſe debet, non duorum. Eius ſcilicet qui idipſum credidit, quod in rem domini verſum eſt, vt ſcribit Neratius in *l. quamuis* 18. *infr. hoc tit.* Toties enim occupantis meliorem eſſe condicionem neceſſe eſt quoties par plurium creditorum cauſa eſt, *l. quod autem*, 6. *§. ſciendum, l. pupillus*, 24. *infr. quæ in fraud. credit.* quod in actione de in rem verſo iuxta ſupradictam Neratij ſententiam contingit nunquam. Sed etſi quis contra Neratium pro Vlpiano admitteret in propoſita ſpecie dominum duobus teneri poſſe actione de in rem verſo. Attamen hoc ſaltem Neratio concedendum videretur, vt non occupantis melior condicio eſſe deberet: ſed eius cuius merx proximè, & immediatè in rem domini verſa eſſet, id eſt venditoris, non creditoris, vt ratio quæ pro venditore creditorem omnino excludere non poteſt, venditorem tamen præferat creditori: cui abundè ſufficere debeat, quòd ſaluam habeat de peculio actionem, quam nec denegat Neratius, in *d. l. quamuis*.

Dec. Etiam actio de in rem verſo, de peculio actio eſt, ſed cum adiectione illa de in rem verſo. Proinde ſicut in actione de peculio, ita & in actione de in rem verſo occupantis meliorem condicionem eſſe non ſolùm nihil prohibet: ſed etiam omnino neceſſe eſt ſecundùm ſupradictam Vlpiani ſententiam à Caio hîc approbatam, quæ vult poſſe dominum ex vna eadémque cauſa duobus in ſolidum actione de in rem verſo obligari, cùm tamen nemini non iniquum videri debeat duobus indemnitatem à domino præſtari: quomodo enim non eſſet duobus in ſolidum condemnandus is qui duobus in ſolidum teneretur, ſi non melior eſſet condicio occupantis ad alium excludendum? Vt euenit etiam in duobus correis credendi, *l. 2. l. 3. §. 1. de duobus reis.* Nam nec aliter facilè ſciri poſſet vter alteri præferendus eſſet creditórne an venditor. Quanquam enim pro venditore illa maximè vrget ratio, qua Neratius mouetur, quod ſi inſpicias proximam & immediatam cauſam verſionis in rem domini, merx venditoris illud ipſum eſt, quod in domini rem verſum eſt, non etiam pecunia creditoris. Attamen pro creditore quoque illud maximè facit, quod ſicuti prior contraxit, & pecuniam credidit, ſine qua non fuerat ſeruus mercem empturus. Ita & prior actionem de in rem verſo ſibi quæſiit, quæ poſtea nullo facto venditoris auferri ei potuit: ſed per mercis venditionem potiùs confirmari. Proinde tanquam in pari vtriuſque iure nihil eſt, quod citra alterutrius iniuriam dici meliùs poſſit, quàm vt occupantis melior condicio eſſe debeat, id eſt diligentioris, vt

qui

qui negligentior fuit non de Vlpiano aut Neratio, ſed de ſe ſolo conquerendum habeat, id eſt de ſua tantùm negligentia, *d. l. quod autem*, §. *ſciendum*, *& d. l. pupillus*, *l. non enim*, 16. *ſupr. ex quib. cauſ. maior.* Alioqui ſorte dirimenda res eſſet, vt in *l. ſed cum ambo*, 24. *ſup. de iudic. l. ſi quæ ſunt*, 5. *ſupr. fam. erciſc.* Sorte autem diligentiæ meliùs res dirimitur, cùm exprimuntur ambo, vter in actione occupanda diligentior futurus ſit.

5. Vlpianvs libro 29. ad Edictum.

SI res domino non neceſſarias emerit ſeruus quaſi domino neceſſarias, veluti ſeruos: hactenus videri in rem eius verſum, Pomponius ſcribit, quatenus ſeruorum verum pretium facit: cùm, ſi neceſſarias emiſſet [a] in ſolidum quanti veniſſent, teneretur.

Ad l. Si res 5.

Rat. dvb. In emptione ac venditione, licèt contrahentibus naturaliter, ſe inuicem decipere, ſcilicet in quantitate precij *l. in cauſa* 16. §. *idem Pomponius*, *ſupr. de minor.* ſicut & in mercede locationis & conductionis, *l. item ſi precio*, 22. §. *vlt. inf. locat. l. 2. l. ſi voluntate* 8. *C. de reſcind. vend.* Emptoris enim dolus qui reſcindendæ venditionis cauſam præbere poſſit non quantitate precij æſtimandus eſt: ſed qualitate facti, inquit, *l. dolus emptoris*, 10. *eod. tit.* Ergo ſi quaſdam res ſeruus emerit, quaſi domino ſuo neceſſarias, licèt re vera non eſſent neceſſariæ, tamen de in rem verſo actionem habere debet non tantùm pro eo quantitate, quam verum ſerui precium facit: ſed pro toto formali precio, id eſt quod formaliter à contrahentibus dictum & præſcriptum eſt. Sic enim vocat Vlpianus noſter in *l. in lege* 62. §. 1. *ad legem Falcidiam*: quia verum precium nunquam formaliter certum eſt, cùm conſtituatur ex communi hominum opinione, aliter atque aliter pro locorum & temporum varietate *l. precia rerum* 63. *eod. l. ſi ſeruum* 33. *ad l. Aquil. ſupr. l. 3. ſupr. de eo quod certo loco.* Alioqui neceſſe erit, per actionem de in rem verſo, diuidi precium, quod ſui natura indiuiduum eſt, vt ſunt formæ rerum omnium. Et verò cùm dicimus cauſam venditionis eſſe indiuiduam, *l. cùm ex cauſa* 139. *de verbor. oblig.* intelligimus non tantùm ex parte emptoris, qui non fuerat rei partem empturus: ſed etiam ex parte venditoris, qui nec partem venditurus fuerat nec minore precio, *l. tutor vrgentibus*, 37. §. 1. *de minor. leg. ſi quis aliam*, 47. *de ſolution. l. Iulianus*, 13. §. *offerri*, *de act. empt.* Totum igitur formale precium in actionem de in rem verſo, venire neceſſe eſt, vel nullam omnino ipſius partem.

Dec. In actione de in rem verſo, non quid conuenerit: ſed quid in rem verſum ſit, inſpicimus, quia ex re ipſa non ea conuentione hæc actio naſcitur, vt & in *l. furioſus*, 46. *de obligat. & act.* Atqui cùm ſeruus emit domino ſuo ſeruos quaſi neceſſarios, qui non erant & maiore precio, quàm quo digni eſſent, non poteſt videri tota pecunia conuenti precij in rem domini verſa, neque ex cauſa neceſſitatis: quia non fuerunt neceſſarij, neque ex cauſa vtilitatis, cùm ex ea emptione non fuerit dominus factus locupletior, niſi ad concurrentem vſque valoris quantitatem. Quod enim excedit in damno non in lucro totum eſt. Ergo hactenus tantùm de in rem verſo teneri dominus debet, quatenus ſeruorum verum precium facit, non quatenus in ſeruorum emptionem verè impenſum eſt, multúmque refert an agat venditor ad precium actione ex vendito contra emptorem: an de in rem verſo contra dominum, qui ipſe non emit. Priore caſu precium indiuiduum eſt, quia formale eſt. Poſteriore verò neceſſe eſt, vt ea precij pars, quæ in rem domini verſa eſt ab alia quæ verſa non eſt, ſeparetur. Quid ergo ſi è contrario empti ſerui non neceſſarij pluris fuerint quàm quanti empti ſunt? Non idcircò augebitur actio de in rem verſo, quia per eam non aliud repetere creditor poteſt, quàm quod ei abeſt, nec plus quàm abſit. Adeſt autem ea tantùm pecunia, quam credidit, & quæ in ſeruorum emptionem verſa eſt, non quanti re vera ſunt ſerui, *l. ſi fundum*, 22. *infr. hoc tit.*

a *Cùm ſi neceſſarios emiſſet.*

Rat. dvb. Neceſſitas emendorum ſeruorum non poteſt facere, vt plus in rem domini verſum eſſe videatur, quàm quatenus ſeruorum verum precium facit. In ſuperfluo enim ſeruus deceptus eſt, qui emit cariùs quàm debuerat. Nec igitur hoc caſu in ſolidum precium teneri dominus debet, ne alioqui in plus teneatur, quàm locupletior factus ſit.

Dec. In emptione rerum neceſſariarum non inſpicimus quanti ſint re vera: ſed quanti venditæ. Nemo enim eſt qui neſciat cariore illas precio & diſtrahi, & comparari, nec ob id minùs videtur factus dominus locupletior, quòd res minoris ſint. Cùm ſi eam ob cauſam comparatæ non fuiſſent, tantò pauperior effectus fuiſſet, qui rebus omnino neceſſariis caruiſſet. Quid enim eſt rem aliquam tibi eſſe neceſſariam, niſi talem eam eſſe, vt ſi ea diutiùs careas patrimonij aut ſalutis diminutionem aliquam haud dubiè ſis ſenſurus? Bene igitur Vlpianus ex Pomponio diſtinguit, an ſeruos non neceſſarios ſeruus emerit, an neceſſarios, vt priore quidem caſu non teneatur dominus in ſolidum precium actione de in rem verſo: ſed hactenus tantùm quatenus facit verum ſerui precium. Poſteriore verò in ſolidum, id eſt quanto precio ſerui venierint, teneatur.

1 ¶ Idem ait, ſiue ratum habeat ſerui contractum dominus, ſiue non: de in rem verſo eſſe actionem.

Ad §. 1. Idem ait.

Rat. dvb. Multùm intereſſe debet, an ſerui contractum ratum habeat dominus, an non habeat, cùm ratihabitio æquiparetur mandato, *l. vero procuratori*, 12. *infr. de ſolut. l. vlt. C. de Senatuſconſulto Macedoniano & de ratihabit.* Nec poſſit quis tutiùs cum alieno ſeruo contrahere, quàm ſi mandante domino contrahat.

Decis. Intereſt quidem an dominus ratum ſerui contractum habeat, necne, quantum ad hoc vt dominus ex eo ſerui contractu in ſolidum obligetur. Semper enim tenetur in ſolidum is qui ratum habet perinde ac ſi contraxiſſet ipſe ſicut & qui contrahi mandauit, *l. 1. in princip. & §. ſi ratum*, *infr. tit. prox.* ſoláque illa quæſtio ſupereſt, an teneatur quod iuſſu, an de in rem verſo, de qua dicemus ad §. *ſeq.* Sed quod ad actionem de in rem verſo pertinet, de qua hîc agimus, nihil prorſus intereſt: quia non ex voluntate naſcitur eius qui obligatur: ſed ex re ipſa, ipſóque negotio, & ea eo quod alioquin is, in cuius rem verſum eſt, ex aliena iactura contra naturalem æquitatem locupletaretur: Probatur autem verſum in rem domini, hoc ipſo quod dominus ratum habet, licèt re vera nihil verſum ſit. Et ita locus hic intelligi debet, vt ſi

dominus

dominus ratum habuerit, teneatur indiſtinctè, de in rem verſo, etiamſi neque neceſſarius, neque vtilis domino contractus fuerit: quia ſibi debet imputare, qui ratum habuit: ſi verò ratum non habuerit, teneatur quidem de in rem verſo, ſed ita demùm ſi rem domino neceſſariam vel vtilem emerit, quomodo ſcriptum eſt in §. *ſeq.*

2 ¶ Quod ſeruus domino emit: ſi quidem voluntate eius emit: poteſt quod iuſſu agi: ſin verò non ex voluntate, ſi quidem dominus ratum habuerit, vel alioquin rem neceſſariam, vel vtilem domino emit, de in rem verſo actio erit, ſi verò nihil eorum eſt, de peculio erit actio.

Ad §. 2. Quod ſeruus.

Diſtinguit hic §. eleganter & apertè actionem, quod iuſſu ab actione de in rem verſo, & rurſus actionem de in rem verſo ab actione de peculio. Nam quoties ſeruus aliquid domino emit, vel ex voluntate domini emit, vel non ex voluntate: ſi ex voluntate competit actio quod iuſſu eáque in ſolidum: quia dominus qui voluit, & iuſſit ſeruum contrahere, contraxiſſe ipſe intelligitur, *l. 1. infr. quod iuſſ.* Si verò non ex voluntate ſubdiſtinguendum eſt an dominus ratum habuerit aut ſeruus rem domino neceſſariam vel vtilem emerit, an non, vt prioribus quidem caſibus actio de in rem verſo competat, non quod iuſſu. Poſteriore verò nec quod iuſſu, nec de in rem verſo: ſed tantùm de peculio. Neque prima pars diſtinctionis, neque vltima ſubdiſtinctionis dubitationem vllam habet: ſed quod hic dicitur ſi dominus ratum habuerit non eſſe actionem quod iuſſu, ſed de in rem verſo pugnare videtur cum eo quod diximus ad §. præced. ratihabitionem æquiparari mandato ex *l. vlt. C. ad Senatuſconſultum Macedonianum*, & apertiùs cum eodem noſtro Vlp. in *l. 1. § ſi ratum infr. tit. prox.* vbi ſcribit, ſi ratum habuerit quis id, quod ſeruus eius geſſit vel filius, quod iuſſu actionem in eos dari. Et certè ita eſt, quod iuſſu actio locum habere non poteſt, niſi iuſſu præcedente, adeò vt dubitatum ſit an pater vel dominus qui mandauit, vel qui filiiſfamilias aut ſerui chirographo ſubſcripſit, eo quòd iuſſu actione teneatur, quanquam placuit teneri, quod his caſibus iuſſiſſe videantur, *d. l. 1. §. ſed etſi mandauerit infr.* At ratihabitio quamuis mandato æquiparetur: attamen neque mandatum neque iuſſum eſt, quia mandatum & iuſſum ſemper præcedit: ratihabitio autem ſemper ſequitur, *l. qui in aliena, 6. §. 1. l. ſi quis mihi bona, 25. §. iuſſum infr. de acquir. rer. domin.* Idque eſt, quod ex Pomponio Vlpianus ſcripſit in §. *præcedente*, ſiue dominus ratum habuerit contractum ſerui, ſiue non habuerit de in rem verſo eſſe actionem ad excluſionem ſcilicet actionis quod iuſſu, quæ priore caſu competere videbatur: quod verò contrà ſcriptum eſt, in *d. §. ſi ratum*, cùm ſit eiuſdem Vlpiani & ex eodem Vlpiani libro viceſimonono ad Edictum, in quo diſſenſiſſe illum à ſeipſo credibile non eſt. Non dubito quin mendoſum ſit, & pro verbis illis *in eos* ſubſtituendam eſſe negationem, legendúmque *non datur*: non ob id ſolùm quòd alioqui mala eſſet Grammatica, cùm de domino, vel patre in ſingulari tantùm numero locutus eſſet Vlpianus iis verbis *ſi ratum habuerit quis quod ſeruus eius*, ſed etiam, quia & in *præcedente* §. & in *ſequ.* ponuntur caſus in quibus actio quod iuſſu æquè locum habere non poteſt. Facilè autem fuit imperito cuilibet interpreti negationem illam tollere ad id tantùm reſpicienti quòd ratihabitio æquiparari mandato ſolet, nec etiam obſeruanti edictum Prætoris quod iuſſu primis ipſis verbis & ſolo nomine actionis iuſſum exigere, aut ſaltem mandatum, vel ſubſcriptionem in ipſo actu interuenientem: neque contentum fuiſſe ratihabitione, quæ numquam niſi poſt perfectum actum interponitur. Et ſanè notandus valde hic caſus eſt in quo ratihabitio vim & effectum mandati non habet, nempe quia edicti verba minimè id patiuntur. Atqui, inquies, de in rem verſo actio non aliter locum habere poteſt quàm ſi in domini rem, vel neceſſariam, vel vtilem verſum eſſe proponatur, vt toties diximus. Ratihabitio autem facere non poteſt, vt quod re vera in rem verſum non eſt, verſum ſit, quia nec rei veritatem immutare poteſt. Sed reſpondendum eſt ſecutam ratihabitionem facere vt exoneretur creditor à neceſſitate probandi verſam eſſe in rem domini pecuniam, quæ verſa fortaſſe non fuit. Qua enim fronte poſſet dominus probationem exigere verſæ in rem ſuam pecuniæ ex eo contractu quem ipſe ratum habuiſſet. Itaque ratihabitio, licèt non poſſit facere, vt in rem domini eò magis verſa ſit pecunia quæ verſa non eſt: habet tamen vim probationis, vt teneatur dominus actione de in rem verſo in ſolidum, nulla alia probatione allata, quæ eſſet vtique neceſſaria, ſi ob id de in rem verſo ageretur, quod in domini rem vel vtilem, vel neceſſariam pecunia verſa eſſe allegaretur. Vacat itaque cauſæ probatio, ob patris conſenſum & ratihabitionem, vt loquitur Modeſtinus in *leg. ſi conſentiente 16. infrà, de manumiſ.* ſic confeſſio depoſiti probat depoſitum, quod tamen non nuda voluntate, aut confeſſione, ſed re tantùm contrahitur *l. Publia 26. §. 1. infrà, depoſ.* Quid verò intereſt creditoris, an actionem habeat quod iuſſu, an de in rem verſo, cùm vtraque detur ei in ſolidum.

3 ¶ Placet non ſolùm eam pecuniam in rem verti, quæ ſtatim à creditore ad dominum peruenerit: ſed & quæ priùs fuerit in peculio. hoc autem totiens verum eſt, quotiens ſeruus rem domini gerens, locupletiorem eum facit nummis peculiaribus. alioquin ſi ſeruo peculium dominus adimat, [a] vel ſi vendit eum cum peculio [b] vel rem eius peculiarem, & pretium exigat [c] non videtur in rem verſum,

Ad §. 3. Placet.

RAT. DVB. & DEC. ad hunc §. eadem eſt quæ ad *verſic. vlt. §. 1. l. 3. ſupr.* vbi eadem quæ hîc ſententia ab Vlpiano noſtro proponitur, hoc iure nos vti, vt etiamſi priùs in peculium verſa ſit pecunia mox in rem domini, etiam de in rem verſo actio eſſe poſſit. Sed quibus demùm caſibus hoc verum ſit, & quomodo accipi debeat idem Vlpianus hîc explicat, quod ibi non explicauit. Ait autem toties hoc verum eſſe, vt pecunia in rem domini vertatur, quamuis non ſtatim ad eum peruenerit, ſed priùs in peculio fuerit, quoties ſeruus rem domini gerens locupletiorem eum facit nummis peculiaribus.

RAT. DVB. Peculium domini tenera eſt, & conſequenter ſit locupletior dominus cùm locupletatur peculium: ergo ad dandam actionem de in rem verſo non eſt præterea expectandum, vt ſeruus rem domini gerens locupletiorem eum faciat nummis peculiaribus.

DEC. Separandum omnino eſt patrimonium domini à peculio ſerui quod veluti proprium ipſius ſerui patrimonium

trimonium eſt, vt diximus ad *l. 3. §. idem Labeo verſ. ſi non peculiare ſupr ex l. 4. in princip. ſupr. de pecul.* cùm ergo locupletius ſit peculium, non ideò auctum videri debet patrimonium domini niſi per nummos ipſos peculiares factum ſit locupletius, alioqui non eſſet diſtinguenda actio de in rem verſo ab actione de peculio, & tam citò illa atque hæc naſceretur, quod tamen apertè falſũ eſt, vt ex Tryphonino ſubiicitur in *l. ſeq.* ea namque Tryphonini ratiocinationis & ſententiæ ratio eſt.

a *Alioquin ſi ſeruo dominus peculium adimat.* Illatio hæc eſt ex præcedentibus, non confirmatio aut argumentatio ab abſurdo. Ex eo namque quod proximè dixit Vlpianus toties in rem domini poſſe verti pecuniam quæ priùs in peculio fuerit, quoties ſeruus rem domini gerens iiſdem nummis peculiaribus locupletiorem dominum fecerit, infert: ſi ergo dominus ſeruo peculium adimat, ſcilicet antequàm nummi illi peculiares in rem domini verterentur (poſteà enim ſera eſſet, ac inutilis ademptio) aut ſi vendat ſeruum ei peculio, vel etiam rem aliquam peculiarem & eius precium exigat, non videbitur in rem verſa pecunia, quæ priùs fuerat peculiaris, nec actio de in rem verſo pro ea pecunia locum habebit, ſed tantùm de peculio.

Rat. dub. Etiam cùm dominus ſeruo peculium ademit antequàm pecunia ſeruo credita & facta peculij in rem domini verſa eſſet, fieri tamen facile poteſt vt adhuc ea ipſa pecunia quam extare ponimus in rem domini vertatur ab ipſo domino, quem nec veriſimile eſt eam proiecturum in mare. Quidni ergo perinde teneatur actione de in rem verſo, ac ſi ſeruus ipſe in rem domini eam vertiſſet?

Dec. Non poteſt actio de in rem verſo competere vbi peculium nullum eſt, non magis quàm actio de peculio. Eſt enim ſpecies & pars quædam actionis de peculio, niſi quod præterea illam adiectionem habet de in rem verſo, vt diximus ad *l. 1. ſupr.* atqui peculij ademptio facit, vt peculium nullum ſit, quia peculium maximè ademptione moritur *d. l. 1. §. 1. l. interdum 14. inf. l. peculium naſcitur 40. in fin. ſupr. de pecul.* Ergo non poteſt actio de in rem verſo naſci poſt ademptum peculium, quamuis non eo minùs duret ſi ante ademptionem iam cœperat: non enim ſicut ademptio peculij extinguit iam natam actionem de peculio ſi non mala fide & dolo malo facta ſit *d. l. 1. §. 1. d. l. interdum l. ſumma cum ratione 21. ſup. de pecul.* ita & malam actionem de in rem verſo perimit, quamuis naſcendam impediat, ne naſcatur: neque verò pecuniam quoquomodo in rem patris aut domini verſam eſſe ſufficit, vt de in rem verſo detur actio, ſed à filiofam. vel ſeruo non etiam à patre vel à domino ipſo, aut ab alio verſam eſſe oportet, quia ex contractu filiifam. vel ſerui venit, vt & actio de peculio, non ex contractu patris vel domini, *l. 3. §. ſi filiusfamilias ſupr. de his qui effud. vel deiec.* Quod ſummopere notandum eſt aduerſus pragmaticos noſtros qui tam facilè & ex quocunque contractu dant actionem de in rem verſo contra eos omnes in quorum rem verſa probatur pecunia. Id enim ſi ita eſſet, non oporteret diſtinguere, quomodo hîc Vlpianus diſtinguit an ademptum eſſet peculium nécne ante verſam in rem domini pecuniam, ſed tantùm an in rem domini verſa eſſet pecunia quoquo tempore, id eſt ſiue ante ſiue poſt ademptionem, an non. Iunge quæ ſcripſi ad *d. l. 1. in princip. ſupr.*

a *Vel ſi vendat eum cum peculio.*

Rat. dub. & Decid. eadem eſt quæ ad *l. ſi quis ſeruum 33. ſupr. de pecul.* vbi ſimiliter agitur de ſeruo vendito cum peculio, quo caſu videtur precium venditionis non minùs ad peculium ſerui, quàm ad ſeruum ipſum pertinere. Sed non ita eſt, quia peculium non niſi acceſſionis loco eſſe creditur, precium itaque ſolius ſerui eſt non etiam peculij, quamuis fuerit dominus minore precio ſeruum vendituros ſi peculium non acceſſiſſet *l. ſi venditori 38. de act. empt. l. 1. 2. & 3. de pecul. legat.* hîc ergo hoc caſu dominus locupletior ex peculio, ſed non à ſeruo rem domini gerente: quod tamē omnino neceſſarium eſt vt ſit actio de in rem verſo. Alioqui ſi ſufficeret dominum fieri locupletiorem, nec illud etiam requireretur, vt à ſeruo rem ipſius gerente locupletaretur, dicendum eſſet ſtatim ab initio competituram in eum actionem de in rem verſo, id eſt à quo inſtanti pecunia credita facta eſſet peculij, quia nimirum exinde aucto peculio dominus quoque locupletior factus eſſet, quod tamen apertè falſum eſt vt ex Tryphonino ſubiicitur in *l. ſeq.* Idemque dicendum etiam eſſet adempto peculio, quoniam ademptio peculij licèt extinguat peculium, non tamen extinguit res peculiares, nec impedit quominus æquè locupletior ſit dominus poſt ademptum peculium atque erat anteà: imo tanto certiùs quanto melius ibi proſpexit, ne in poſterum diminui peculium à ſeruo poſſet.

c *Vel rem eius peculiarem & precium exigat.* Alius & tertius caſus eſt in quo Vlpianus oſtendit poſſe pecuniam creditam aut rem aliam quamlibet eſſe peculij, nec tamen in rem domini verſam intelligi, ſi fortè dominus rem peculiarem vendiderit & precium exegerit: hoc enim caſu res peculiaris deſinit eſſe peculiaris nec proinde in rem domini verti à ſeruo ampliùs poteſt, ſicuti nec rei precium quod ponimus exactum à domino fuiſſe. Nam ſi exactum non eſſet, adhuc in peculio maneret, ac proinde in rem domini verti poſſet. Quid? nónne in rem domini ſatis vertitur cùm dominus id exigit? Minimè verò, quantum ad producendam actionem de in rem verſo, quoniam à domino illud fit non à ſeruo rem domini gerente.

6. Tryphoninus libro 1. Diſputationum.

NAm ſi hoc verum eſſet, etiam antequàm venderet rem peculiarem, de in rem verſo teneretur: quia hoc ipſo, quod ſeruus rem in peculio haberet, locupletior fieret: quod apertè falſum eſt.

Ad l. Nam ſi hoc 6.

Lex hæc nihil niſi rationem Tryphonini continet ad confirmandum id quod Vlp. dixerat in lege præcedente. Dixerat Vlpianus non dari actionem de in rem verſo eius rei nomine quæ priùs in peculium verſa ſit, niſi ſeruus rem domini gerens locupletiorem dominum ex ea re fecerit, & ideò ſi dominus rem peculiarem quam ſeruus acquiſiuerat vendiderit, eiúſque precium exegerit, nihil in rem domini verſum videri. Hoc verò ita eſſe probat Tryphoninus hoc argumento, quod alioqui ſi hoc verum eſſet vt ad inducendam actionem de in rem verſo ſufficeret quoquomodo locupletiorem factum eſſe dominum, ſequeretur, vt ſtatim & priùs etiam quàm rem peculiarem vendidiſſet dominus, & precium exegiſſet teneretur dominus de in rem verſo perinde atque de peculio, quia hoc ipſo quod ſeruus in peculio rem habere cœpiſſet dominus quoque ab eodem inſtāti locupletior factus fuiſſet, cùm peculium non ſit ſerui niſi conniuentibus oculis, re vera autem ſit domini. Atqui apertè falſum & abſurdum eſt conſequens, alioqui omnis actio de peculio eſſet de in rem verſo, ſi quicquid eſt verſum in peculium in rem quoque domini verſum intelligeretur, vt diximus. Ergo & antecedens, ex quo ſequitur, vt ad legem præcedentem iam explicauimus.

7. Vlpia

7. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

ET ideò, & ſi donauerit ſeruus domino rem peculiarem, actio de in rem verſo ceſſauit. & ſunt iſta vera.

Ad l. Et ideò 7.

RAT. DVB. Sicuti nemo fit donando locupletior, quamuis accipientem faciat debitorem beneficij eúmque obliget ad ἀντίδωρα *l. ſed etſi 25. §. conſuluit ſupr. de petit. hered.* quia donare nihil niſi perdere eſt *l. filiusfamilias 7. infr. de donat.* Ita & acquirendi modus eſt ac locupletandi patrimonij accipere donationem. Ergo ſi rem peculiarem à ſe acquiſitam ſeruus domino donauerit, in rem domini verſa eſſe videbitur.

DEC. Donatio rei peculiaris à ſeruo collata in dominum, nihil addit iuri dominij quod habebat dominus in rebus omnibus peculiaribus antè donationem, niſi quod facit vt peculiaris eſſe deſinat qualis anteà erat. Non ergo poteſt huiuſmodi donatio parere actionem de in rem verſo, quia non facit hoc caſu ſeruus dominum ſuum locupletiorem: longéque maior ſubeſſet ratio dandæ in dominum actionis de in rem verſo, ob id ſolum quod aucto peculio locupletior factus eſſet dominus, quàm ob donatam per ſeruum domino rem peculiarem: quia priore caſu reuera locupletior fit dominus ex contractu ſerui, poſteriore non item. Ceſſat igitur hoc etiam caſu actio de in rem verſo.

1 ¶ Planè ſi mutuum ſeruus acceperit, & donandi animo ſoluit, dum non vult eum debitorem facere peculiarem: de in rem verſo actio eſt.

Ad §. 1. Planè ſi mutuum.

RAT. DVB. Ex donatione ſerui non intelligitur dominus factus eſſe locupletior, vt proximè diximus. Ergo & cùm ſeruus mutuam pecuniam ab aliquo accepit, eámque ſoluit domini creditori & quidem animo donandi domino, quia non vult eum facere peculiarem debitorem, non ideo poteſt creditori ſerui contra dominum dari de in rem verſo actio.

DEC. Locupletior fit dominus qui à creditore ſuo liberatur *l. ſi pupilli 66. in fin. de ſolut. l. ſpecies 11. de acquir. rer. domin.* Atqui in propoſita ſpecie deſinit dominus eſſe debitor ſui creditoris. Et quidem ita vt ne debitor peculiaris conſtituatur. Negari ergo non poteſt quin pecunia ſeruo credita in rem domini verſa ſit, nec proinde quin dominus ex hac cauſa de in rem verſo teneatur. Eſtque larga differentia inter donationem rei peculiaris factam domino, per quã nihil ſibi dominus acquiret, & ſolutionem nomine domini factam creditori dominico animo donandi, per quam domino acquiſita fit liberatio. Priore caſu nihil in rem domini vertitur; ſed poſteriore contrà, idque non tam donationis quàm ſolutionis poteſtate.

2 ¶ Illud verum non eſt, quod Mela ſcribit ſi ſeruo meo argentum dederis, vt pocula tibi faceret ex quolibet argento, mox, factis poculis, ſeruus deceſſerit, eſſe tibi aduerſus me de in rem verſo actionem: quoniam poſſum pocula vindicare.

Ad §. 2. Illud verum non eſt.

RAT. DVB. Si ſeruo meo argentum dederis vt pocula tibi faceret ex quolibet argento mox factis poculis ſeruus deceſſerit, poſſum ego pocula tanquam mea vindicare vt in hoc ipſo §. Vlpianus ſcribit, & rectè: ſunt enim mea non tua nec ſi ex eo ipſo argento quod dediſti facta ſint, quia non tanquam ex eo facta ſunt, ſed tanquam ex quolibet, vt in *l. ſi paterfamilias 15. §. 1. ſuprà, de adoptionib. facie enim hoc quaſi quolibet, non quaſi tuo.* Ideóque benè Vlpianus addidit verba illa, *ex quolibet argento*, quia ſi ſeruo meo argentum dediſſes, vt ex eo ipſo argento non ex alio quolibet pocula tibi faceret, dominium argenti penes te manſiſſet, factáque ex eo pocula proinde tua fuiſſent, nec alius præter te vindicare illa poſſet: id enim vindicare quis poteſt quod ſuum eſt, non quod alienum *l. Quintus 27. §. argento infr. de aur. & argent. legat.* Denique argentum hoc non tuum eſt, ſed in credito, vt in *d. §. argento.* Ergo nec pocula tua ſunt, ſed mea. Tibi autem non niſi perſonalis contra me actio poteſt competere ex contractu ſerui mei, vel de peculio, vel de in rem verſo. Atqui factus ſum locupletior ex tuo argento, cùm argentum tuum verſum ſit in pocula quæ ſunt mea. Ergo actione de in rem verſo teneri debeo non nuda & ſimplici actione de peculio, nec ſanè video quid ad hanc rationem contra Melam pro Vlpiano reſpondere poſſit quiſquis putet ſententiam Melæ, actionem de in rem verſo ſibi contra me concedentis ab Vlpiano reprehendi. Quare non dubito quin prius in illis verbis huius §. *illud verum non eſt*, abundet negatio qua ſublata ſcripſerit Vlpianus, *Illud verum eſt quod Mela ſcribit.* Nam & ratio quæ ſubiicitur in fine §. *quoniam poſſum pocula vindicare*, Melæ ſententiam confirmat omnino, contrariam autem manifeſtiſſimè impugnat, & conuincit: nónne enim optima hæc conſecutio eſt, *ex argento tuo facta pocula mea ſunt; ergo argentum tuum in rem meam verſum eſt*, quod verò alij vt receptam lectionem tueantur ſic rationem hanc accipiunt, quaſi ſenſus ſit, ei cui rei vindicatio competat actionem de in rem verſo dandam non eſſe, fateor me non poſſe intelligere. Scribendum enim fuerat ſi ratio erat Vlpiani Melam reprehendentis, *quoniam potes pocula vindicare.* Hoc verò falſiſſimum eſt poſſe te pocula vindicare quæ ex argento tuo ſeruus meus fecerit ſi argentum tuum ei ſic dederas vt ex quolibet argento pocula ſibi faceret. Mea namque ſunt, non tua. Veriſſimum ergo eſt quod Mela ſcribit eſſe in hac ſpecie ſibi aduerſus me de in rem verſo actionem. Interpretem qui negationem hanc adiecit, quam nos tollimus, illud feſelliſſe videtur quod initio §. *ſeq.* ſcriptum vidit, *Illud planè verum eſt*, quaſi ex eo inferendum ſit illud, ergo verum non eſſe quod in §. præcedente Vlpianus ex Mela retulerat acſi non poſſet vtrumque verum æquè eſſe & quod ex Mela & quod ex Labeone relatum eſt, ſed illud planiùs & indubitatiùs, quod ex Labeone mox dicemus: Et verò quis credat ita reprehenſum Melam ab Vlpiano, vt reprehenſionis ſuæ rationem nullam penitus attulerit? An non fuit Mela præcipuæ inter prudentes veteres qui de iure ſcripſerunt authoritatis? Quæ enim expreſſa iis verbis ratio eſt, *quoniam poſſum pocula vindicare*, Melæ procul dubio eſt, non Vlpiani, vt oſtendimus. Quænam ergo, inquies, ratio dubitandi apud Melam? Illa ni fallor vnica; quoniam dubitari poterat an ex tuo argento facta pocula tua eſſent non mea, ex regula generali *l. quæſitum 78. §. illud de legat. 3.* Et ſanè tua eſſent niſi dediſſes argentum ea lege vt ex quolibet argento pocula tibi fierent, quo caſu non procedit diſtinctio erciſcundorum quæ ponitur in *l. adeò 7. §. cùm quis de acq. rer. domin.*

3 ¶ Illud planè verum eſt, quod Labeo ſcribit, ſi odores & vnguenta ſeruus emerit, & ad funus erogauerit, quod ad dominum ſuum pertinebat, videri in rem domini verſum.

Ad §. Illud planè verum eſt.

Non negat his verbis Vlpianus verum eſſe quod in §. *præcedente* ex Mela retulerat, ſed quod hic refert ea Labeone ait eſſe verum planiùs, certiùs & indubitatiùs, vt ſolet ille progredi à caſu dubitabiliore ad minùs dubitabilem vt in *l. 1. §. pen. de leg. 3 l. 1. de diuerſ. tempor. præſcript.*

Rat. dvb. Non poteſt videri verſum in rem domini, quod in funus alterius quàm domini impenſum eſt, nec viuens quiſquam funeratur: ergo nec de in rem verſo actio locum habere poteſt ſi odores & vnguenta ſeruus emerit, & ad funus alterius quàm domini erogauerit.

Dec. Nihil intereſt an ſeruus odores & vnguenta emerit & erogauerit in funus domini an alterius cuius funus ad dominum pertinebat: vtroque enim caſu in rem domini verſa pecunia eſſe intelligitur, puta ſi ad funerandum domini filium impenſum ſit: funus enim filij æs alienum patris eſt vt Paulus ait in *l. filiuſfamilias 19. infr. hoc tit. l. contra 30. cum præced. ſupr. de relig. & ſumpt. funer.* Funeris autem ſumptus accipitur quicquid corporis cauſa etiam vnguentorum & odorum erogatum eſt *leg. funeris 37. eod. titul.* Et ex hac cauſa creditori actio funeratitia competeret, ſi eam ipſe pecuniam in funus impendiſſet: at cùm. ſeruo credidit in eam licèt cauſam, neceſſaria ei eſt actio de in rem verſo, quoniam agit ex contractu ſerui, *l. nec ſeruus 41. ſupr. de pecul.* Nec rurſum datur funeraria niſi ex bono & æquo, cùm alia actio deficit, quia inter perſonales actiones habet priuilegium, *l. & ſi quis 14. §. hac actio, & §. qui mandatu ad fin. ſupr. de religioſ. & ſumpt. funer. iunct. l. quæſitum 17. de rebus authorit. iudic. poſſidend. alias l. 2. de priuileg. credit.* Differentia tantùm illa eſt an in funus domini pecunia ſeruo eredita, erogata fuerit, an in alterius funus quod ad dominum pertinebat, quòd poſteriore hoc caſu datur actio de in rem verſo contra dominum. Priore verò non niſi contra domini iam defuncti heredem dari poteſt, ſed vtroque tamen caſu eadem actionis huius dandæ ratio eſt.

4 ¶ Idem ait, & ſi hereditatem à ſ. ruo tuo emero, quæ ad te pertinebat, & creditoribus pecuniam ſoluero, deinde hanc hereditatem abſtuleris mihi, ex empto me id ipſum conſecuturum. videri enim in rem tuam verſum. nam & ſi hereditatem à ſeruo emero, a vt, quod mihi ab ipſo ſeruo debebatur, compenſarem: licèt nihil ſolui, tamen conſequi me ex empto. quod ad dominum peruenit. ego autem non puto, de in rem verſo eſſe actionem emptori: niſi hoc animo geſſerit ſeruus, vt in rem domini verteret b.

Ad §. 4. Idem ait.

Rat. dvb. Si cùm hereditatem quæ ad te pertinebat, à ſeruo tuo emiſſem, & creditoribus hereditariis ſoluiſſem, tu mihi eam abſtuleris, nullus videtur eſſe locus actioni, ac ne quidem quæſtioni de in rem verſo, cùm non animo vertendæ in rem domini pecuniæ ſoluerim creditoribus, ſed vt me liberarem. Quamuis enim nulla creditoribus hereditariis contra hereditatis emptorem actio competat, niſi actiones hereditarias ipſe vltrò ſubire ac ſuſcipere paratus ſit: tenetur tamen ea venditor, ſi non iis ſatisfaciat: quia in locum heredis ſubſtitutus eſſe intelligitur, *l. 2. C. de hered. vel act. vendit. l. 2 in princip. & §. cùm quis infr. eod. ill. tit. l. 2. C. de pact.* Atquin is qui ſoluendo id agit non tam vt alium ſibi obliget, quàm vt ſe liberet, neque de in rem verſo, neque aliam vllam actionem ſibi acquirere poteſt, *l. in hoc iudicium 14 §. 1. l. ſi quis cum 29. ſupr. communi diuid.* ſicuti nec alium liberat, qui ſuo nomine ſoluit, & propter ſuam obligationem, *l. ſi quid poſſeſſor 31. ſupr. de hered. petit. l. Papinianus 28. infr. mandat.* Ergo non eſt mihi contra te danda actio ex empto, vt conſequar quod ſolui creditoribus hereditatis, non magis quàm actio de in rem verſo.

Dec. Receptum eſt vt ex omnibus contractibus, præſertim verò emptionibus & venditionibus, qui frequentiores contractus ſunt, quiſquis cum alieno ſeruo contrahit, & obligetur domino & dominum ſibi obliget, non tantùm actione de peculio, ſed etiam de in rem verſo, ſi quid in rem domini verſum proponatur, *l. nec ſeruus 41 ſupr. de pecul.* Ergo qui hereditatem emit à ſeruo, quæ ad eius dominum pertinebat, ſicuti obligatur vt ea faciat omnia, quæ facere deberet, ſi à domino ipſo emiſſet, ac proinde vt creditoribus hereditariis reſpondeat & ſoluat, *d. l. 2. C. de hered. vel act. vendit.* Ita & dominum habet obligatum, non quidem ne hereditatem emptori auferat, & euincat quam ipſe non vendidit & de cuius proinde euictione non tenetur [alioqui doli exceptione repellendus eſſet, *l. 17. l. Seia 72. infr. de euict.*] ſed vt actione ex empto cogendus ſit præſtare ea omnia, quæ ſi vendidiſſet ipſe præſtare teneretur ad finem vſque peculij, aut quatenus in rem domini verſum eſt, ſupra quam in peculio inueniatur. Actionibus enim bonæ fidei non tantùm de peculio adiectio conuenit, ſed etiam de in rem verſo, *l. in bonæ fidei 36.* vbi diximus *ſupr. de pecul.* quia & actio de in rem verſo ex bona fide eſt, cùm non aliam rationem habeat quàm æquitatem illam naturalem, ne dominus vel pater ex aliena iactura locupletetur, vt toties diximus, ex qua æquitate æſtimanda eſt bona illa fides, quæ contractibus & actionibus bonæ fidei nomen dedit, *l. bona fides 31. infr depoſ. l. ex empto 50. & paſſ. de act. empt.* Ergo in propoſita ſpecie danda mihi eſt contra te ex empto actio, per quam conſequar id ipſum omne, quod creditoribus hereditariis ac proinde tuis perſolui, quamuis longè minùs ſit in peculio. Videtur namque in rem tuam verſum quicquid ipſis ſolutum eſt cùm ea ſolutione fueris liberatus, non ego contra quem nullam illi exercere actionem potuerunt, vt proinde non poſſim dici ſoluiſſe meo nomine quod non debui ſoluere, niſi hactenus vt te à creditoribus, me verò abs te liberarem. Ideò autem in hac ſpecie de in rem verſo quoque tractandum eſt, non vt actionem ex empto excludamus, ſed vt actionem quoque de in rem verſo coniunctim inducamus, id eſt actionem ex empto de in rem verſo contra dominum, contra quem ſcilicet ex contractu ſerui actio non poteſt competere, niſi cum adiectione illa de peculio, vel de in rem verſo: nam quod dicimus nec de peculio, nec de in rem verſo actionem competere alia actione competente, ſiue ciuili qualis ex empto eſt, ſiue honoraria, *l. hinc quæritur 19. §. vlt. l. & ancillarum 27. §. vlt. ſup. de pecul.* tunc verum eſt cùm alia illa actio non ex contractu ſerui, ſed aliunde naſcitur vt in actionibus pro ſocio & communi diuidundo, de quibus ibi agitur. Cæterùm quæcunque ex ſerui contractu datur contra dominũ actio ea neceſſe eſt, vt vel de peculio ſit, vel de in rẽ verſo. Extra

exercitoriam,

exercitoriam, inſtitoriam & tributoriam actionem. Eſt autem de in rem verſo quoties datur contra dominum, non tantùm ad quantitatem vſque peculij, ſed etiam in ſolidum, vt & contra patrem in ſpecie *d. l. in bonæ fidei 36. eod. tit.* de quo dicemus ad *verſ. ego autem non puto inf.* ſequitur.

a *Nam & ſi hereditatem à ſeruo emero.*

RAT. DVB. Cùm hereditatem ad te pertinentem à ſeruo tuo emi, vt quod mihi ab ipſo ſeruo debebatur compenſarem, verum eſt nihil me ſoluiſſe, id eſt nihil mihi abeſſe quod creditoribus tuis ſoluerim. Ergo nec quicquam eſt quod eo nomine conſequi abs te debeam actione ex empto.

DEC. Compenſatio vim ſolutionis obtinet, & qui ſecum compenſat ſibiipſi ſoluere intelligitur *l. 3. & paſſ. inf. de compenſ. l. qua dotis 33. ſolut. matr.* Ergo ſi hereditatem mihi auferas, atque ita meæ compenſationis commodum mihi eripias, hoc quoque te mihi actione ex empto præſtare æquum eſt perinde atque ſi alij cuilibet hereditario creditori ſoluiſſem, quia hoc quoque ex meo ad te perueniſſe intelligitur, ob contractum cum ſeruo habitum, ex quo proinde non tantùm ad finem peculij teneri te oportet, ſed etiam quantum in rem tuam verſum eſt: tantum autem verſum eſt quantum mihi à ſeruo tuo debitum & à me compenſatum: hoc verò cùm Vlpianus ex Labeone ſcripſiſſet ſubijcit.

b *Ego autem non puto de in rem eſſe actionem emptori, niſi hoc animo geſſerit ſeruus vt in rem domini verteret.* Miror verò Vlpianum ita ſcribere, quaſi Labeo actionem de in rem verſo ab actione ex empto ſeparatam dediſſet, aut quaſi poſſit in hac ſpecie dari actio ex empto emptori, quæ non ſit etiam de in rem verſo, id eſt quæ non habeat adiectionẽ illam de in rem verſo, quod vtrumque falſum eſt, idcóque benè Labeo ſuæ ſententiæ rationem illam attulit, *Videri enim in rem meam verſum:* non tam ad dandam de in rem verſo actionem ab actione ex empto ſeparatam (quæ nulla hîc eſt nec eſſe poteſt) quàm ad cauſam dandæ actionis ex empto in ſolidum, id eſt cum adiectione illa de in rem verſo contra patrem ex contractu filij, ex quo regulariter non datur niſi de peculio, ſi non ſupra peculij quantitatem in rem domini verſum eſſe probetur: nihilque aliud eſt de eo quod in rem verſum eſſe dicitur tractare quàm de actione de in rem verſo, id eſt de iure actionis, & de ipſius materia ſimul ac de facto diſputare. Sumit enim hæc actio, vt aliæ nonnullæ denominationem ſuam à facto ipſo, nec ab eo ſeparari facilè poteſt. Itaque cùm hic verſiculus aliquam ſaltem tacitam, eamque non iuſtam Labeonis ſententiæ reprehenſionem contineat, mallem ego Triboniano illum tribuere quàm Vlpiano, non tam facilè Labeonem reprehendenti, quod proprium ac ſingulare quodammodo Pauli in ſuis ad Labeonem notis ſtudium fuit. Accedit quod verſiculus hic innuit poſſe in propoſita ſpecie locum eſſe actioni de in rem verſo ſeparatæ ab actione ex empto, ſi fortè ſeruus tuus vendendo heriditatem id egerit vt in rem domini verteret. Hoc autem nec ego verum eſſe puto, cùm hîc quoque actio ex empto locum habere poſſit & debeat, ſine qua nec actio de in rem verſo, quæ nihil niſi alterius actionis adiectio eſt, locum habere poſſet: obſerua tamen actionem hanc ex empto contra dominum ex contractu ſerui non eſſe bonæ fidei ſimpliciter & abſolutè, ſed quodammodo mixtam ex bonæ fidei actione & ſtricta, quia non poteſt dari abſolutè contra dominum, ſed cum illa adiectione de peculio vel de in rem verſo, vt diximus ad *l. in bonæ fidei 36. ſup. de pecul.* Triboniani error in hoc loco idem ille fuiſſe videtur qui noſtrorum interpretum exiſtimantium actionem aliquam eſſe de in rem verſo per ſe ſubſiſtentem, & quæ nec actioni ex empto nec alij vlli adiecta ſit, quod certè falſum eſt, nec à Labeone, aut Vlpiano vnquam cogitatum: quibus rectè viſum eſt dandam eſſe emptori in ſpecie huius §. actionem ex ẽmpto de in rem verſo, & quidem in ſolidum, quia & ſolidum in rem domini verſum erat. Sed & illud falſum eſt quod in hoc verſiculo ſcribitur ita demùm dandam eſſe in hac ſpecie actionem de in rem verſo, ſi hoc animo geſſerit ſeruus vt in rem domini verteret. Quis enim neſcit in emendo & vendendo nihil aliud agi inter emptorem & venditorem, niſi vt ſibi vterque conſulat quãtum poteſt, & aduerſarium in pretio decipiat citra dolum malum? *l. in cauſæ 16. § idem Pomponius de minor. l. 8. C. de reſcind. vendit.* Neque verò quicquam intereſt eius qui heredıtatatem à ſeruo emit quid animo ſeruus gerat, ſi modò ex eo contractu dominus locupletior factus ſit, & in rem eius verſum proponatur quicquid emptori abeſt. Omnimodo igitur danda eſt emptori actio ex empto de in rem verſo in ſolidũ, ſiue id egerit ſeruus ſiue non egerit, vt in rem domini pecunia emptoris verteretur: quia ſufficit in rem domini ſolidum verſum eſſe. Plus enim hoc caſu in veritate eſt quàm in opinione, alioqui ſequeretur vt in hac ſpecie actio ex empto in ſolidum danda eſſet emptori contra dominum, etiamſi nihil in rem domini verſum proponeretur: quod tamen æquè falſum eſt, quia ex contractu ſerui nunquam tenetur ſimpliciter dominus qui non contraxit, ſed tantùm vel de peculio vel de in rem verſo *l. nec ſeruus 41. l. ſi quis cum filiofamilias 44. ſup. de pecul.* Ex his apparet verſiculum hunc nullomodo defendi poſſe, nec alij quàm Triboniano adſcribi.

5 ¶ Si filiusfamilias pecuniam mutuatus, pro filia ſua dotem dederit: in rem verſum patris videtur, quatenus auus pro nepte daturus fuit. quæ ſententia ita demùm mihi vera videtur, a ſi hoc animo dedit, vt patris negotium gerens:

Ad §. vlt. Si filiusfamilias.

RAT. DVB. Officium paternum eſt dotare filiam *leg. vlt. C. de dot. promiſſ.* Ergo ſifiliuſfamilias pecuniam mutuatus pro filia ſua dotem dederit, in rem ſuam non in rem patris eam vertiſſe dicendus eſt.

DEC. Non tantùm patris eſt dotare filiam, ſed etiam aui paterni dotare neptem ex filio, quia eam perinde ac filium ipſum habet in poteſtate *l. capite 19. aliàs leg. qui liberos inf. de rit. nupt.* Maſculorum enim noſtrorum liberi ad onus noſtrum pertinent *leg. pen. de agnoſc. & alend. liber.* quamuis officium aui erga neptem ex officio patris erga filiam pendeat *l. dotem 6. inf. de collat. bon.* Nec ſanè aliter conſtitui ius potuit, cùm filiusfamilias nulla bona habeat, nec habere poſſit quamdiu vult pater ſibi per eum acquiri *l. 2. inf. ſi à parent. quis manum. ſit l. lex Cornelia 28. in fin. de vulg. & pupill. ſubſtit.* Nec rurſum poteſt filiusfamilias filiam ſuam nuptui collocare quin pater conſentiat, qui eam habet in poteſtate *l. 2. l. nuptiæ 28. & paſſ. inf. de rit. nupt.* In rem ergo patris verſum eſſe fatendum eſt quod filiusfamilias mutuatus eſt vt filiæ ſuæ dotem daret. Adeò vt auo paterno dos hæc profectitia ſit tanquam quæ ab eo profecta intelligatur *l. profectitia 5. §. ſi filiusfamilias de iur. dot.* Sed hoc cum diſtinctione quam ibi Vlpianus addit ex Neratio, & quam neque hîc prætermiſit: *Quatenus auus pro nepte daturus fuit.* Nam ſi ampliorem dotem filiusfamilias filiæ ſuæ dederit quàm pater eius fuerat daturus, non debet ea res nocere auo qui ad aliud non tenebatur niſi vt congruam dotem nepti ſuæ daret. Congrua porrò ea dos eſſe dicitur quæ & facultatibus & dignitati familiæ mulieris maritique reſpondeat *leg. quæro 60. & ſeq. l. cùm poſt 69. §. gener. de iur. dot.* nec

co minùs tamen auo mortuo ea dos patri reddenda eſt, etiam, quod magis eſt, exheredato *d.l.dotem 6.de collat. bonor.*

a *Quę ſententia demùm mihi vera videtur.* Vereor ne hic quoque verſiculus Triboniani ſit, vt & poſtremus ille *§.ſuper.* Primùm quia non alterius quàm ſuam ſententiam Vlpianus hîc adfert. Solent verò prudentes hac vti locutione tum duntaxat cùm alterius cuiuſdam non ſuam opinionem retulerunt: deinde quia hæc ipſa ſententia ab Vlpiano ipſo proponitur *d.l.5.§.ſi filiusfamilias 8.inf.de iur.dot.* vbi ſententiæ huius laudat authorē Neratium, nec tamen vllam aliam adhibet diſtinctionem niſi vt tanta dos in rem aui verſa eſſe videatur, quā-tam auus daturus fuit. Poſtremò quia nec videtur hæc adnotatio vera, vt ſupradicta ſententia non aliter vera ſit quàm ſi filiusfamilias hoc animo filiæ ſuæ dotem dederit vt patris ſui negotium gerens. Omnimodo enim auus tenetur de in rem verſo pro pecunia conuerſa in dotem neptis ex filio tanquam conuerſa in rem ſuam dummodo fuerit auus tantam daturus, quoniam eius negotium omnimodo geritur. Cumque non poſſit filiusfamilias mutuam pecuniam accipiendo aliud negotium gerere quàm vel proprium & peculiare, vel paternum, nemo dixerit videri eum gerere negotium peculij ſui, cùm pecuniam mutuam accipit vt filiam ſuam dotet. Id ſi ita eſt, apparet non ſibi temperaſſe Tribonian. in hac lege quin ſæpiùs Vlpiano noſtro manus inferret. Videtur autem motus ea *l.5.§.vlt.ſup.* in illis verbis, *Quoties ſeruus rem domini gerens*: ſed nemo non videt quàm diuerſa ſit ſpecies huius §. ab illa quæ ibi tractatur.

8. PAVLVS libro trigenſimo ad Edictum.

ET nihil intereſſe Pomponius ait, filiæ ſuæ nomine, an ſororis vel neptis ex altero filio natæ dederit. idem ergo dicemus a & ſi ſeruus mutuatus fuerit, & domini ſui filiæ nomine in dotem dederit.

Ad l. Et nihil intereſſe 8.

RAT. DVB. Fauorabilior videtur cauſa filiifamilias qui pecuniam mutuatus eſt, vt filiæ ſuæ dotem daret, quam ſi vt ſororis ſuæ nomine, aut neptis ex altero filio natæ: cùm his perſonis minùs arcto ſanguinis vinculo coniungatur.

DEC. Eadem iuris ratio facit vt omnibus his caſibus pater filiifamilias de in rem verſo teneatur, quia ad patris onus pertinet non minùs vt filiam ſuam primi gradus neptemque ex alio filio dotet, quàm vt filij huius filiam: liberorum ſiquidem omnium quos in poteſtate ſua habet onera ad eum ſpectant *d.l.pen.de agnoſc. & alend.liber. d.l.capite 19.de rit.nupt.* Proinde quod hîc ſcribitur de ſorore, intellige de conſanguinea quæ ſit ex eodem patre nata. Alioqui pater filiifamilias eam dotare non deberet: alia quæſtio de qua in *leg. cùm plures 12.§.pen.de admin. tutor.* An frater ſororem vterinā æquè ac conſanguineam dotare teneatur, etſi hoc ipſum in vterina Paulus ibi negat, ſed non cadit quæſtio in patrem qui vterinam filiam habere nullam poteſt.

a *Idem ergo dicemus.*

RAT.DVB. & DEC. Ad hunc verſiculum eadem eſt, quæ ad principium huius legis: nam & cùm ſeruus pecuniam mutuatus eam pro domini ſui filia in dotem dedit, æquè dominum liberat, & in rem patris vertit: atque ſi filiusfamilias filiæ ſuæ nomine dotem dediſſet.

9. IAVOLENVS libro 12. ex Caſſio.

SI verò pater dotem daturus non fuit, in rem patris verſum eſſe non videtur.

Ad l. ſi verò 9.

RAT.DVB. Nullus caſus eſſe videtur in quo pater filium & auus neptem ex filio dotare non teneatur cùm paternum officium ſit dotare filiam, & auitum dotare neptem ex filio *d.l.vlt.C.de dot.promiſſ.l.capite 19. alias l.qui liberos de rit.nupt.l.dotem 6.C.de collat.bon.* Quid ergo eſt quod hîc Iauolen. ſcribit, ſi pater dotem daturus non fuit, in rem patris verſum non videri?

DEC. Videtur hæc lex intelligenda de patre non qui nullam penitus, ſed qui non tantam dotem daturus fuit *argum.l.7.§.vltim.* in illis verbis, *quatenus auus pro nepte daturus fuit.* Fieri enim facilè poteſt vt pater propenſiore in propriam filiam amoris ardore longè ampliorem dotem filiæ ſuæ conſtituat quàm auus fuerat conſtituturus, ſiue aliorum liberorum cogitatione, ſiue rerum & facultatum ſuarum cognitione factus tenacior, ſed & fieri aliquo caſu poteſt, vt nec dotare neptem auus teneatur, ſi fortè nata ſit ex eo matrimonio quod cum ignominioſa vxore contra voluntatem patris filius contraxerit. Poteſt enim auus hanc pro ſuo iure exheredare: nec proinde dotare illam cogitur *l.3. §.ſi emancipatus de bonor. poſſeſſ.cont.tab.* vt neque orthodoxus filiam aut neptem hereticam *l.cognouimus 19.in princ. & §.1. C. de Heret. & Manich.* Quid denique ſi aliam non dotandæ filiæ vel neptis cauſam pater vel auus habeat? putà ſi patris vel aui vitæ inſidiata ſit, ſiue veneno ſiue gladio: quis dicat verſam eſſe in rem patris vel aui eam pecuniam quæ impenſa ſit ad dotandam eam, quam egeſtate perpetua mulctare, ne dicam occidere pro ſuo iure potuiſſet. Denique aliud eſt tractare de patre vel auo qui filiam ſuam, aut neptem ex filio dotare non teneatur, qui caſus perraró certe poteſt contingere. Aliud verò patre vel auo, qui dotare nolit, etiamſi nullam recuſandæ dotis cauſam iuſtam habeat. Hic enim per Præſidem quidem prouinciæ cogi poteſt, vt perſonas illas poteſtati ſuæ ſubiectas in matrimonium collocet ac dotet *d.l.capite*, ſed non ideò conſequens eſt, vt quæ inuito eo dos, ſiue à filiofamilias, ſiue ab alio, puta à ſeruo earū nomine data fuerit in rem patris vel aui verſa eſſe videatur. Sufficit enim ad impediendam actionem de in rem verſo, vt non fuerit pater aut auus dotaturus, licèt dotare debuerit, alioquin is qui dotem huiuſmodi daret inuito eo cuius eſt dotare præſidia officiu quodámodo fungeretur, & hæc certè loci huius ſententia eſt.

10. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

SI pro patre filius fideiuſſerit, & creditor ſoluerit: in rem patris videtur verſum: quia patrem liberauit.

Ad l. Si pro patre 10.

RAT.DVB. Filius hic qui pro patre ſuo apud creditorem paternum fideiuſſit, (nec enim inutilis & ſine effectu hæc fideiuſſio eſt *l. ſi dubitet 10. §. filiusfamilias infr. de fideiuſſ*) ſi poſteà ſoluerit non tam pro patre ſuo quàm pro ſeipſo ſoluiſſe videtur, cùm eſſet ipſe obligatus. Ergo in rem ſuam potiùs quàm in rem patris vertiſſe videtur.

Decis. Solutio à filiofamilias facta liberauit patrem, quia licèt duæ ſint perſonæ debitoris principalis & fideiuſſoris, itémque duæ obligationes, vna principalis, alia acceſſoria; vnius tamen duntaxat quantitatis obligatio eſt, qua ſiue per debitorem, ſiue per fideiuſſorem ſoluta vterque liberatur, ſed ita tamen vt fideiuſſore ſoluente liberetur quidem reus à ſuo creditore, ſed hoc ipſo teneatur actione mandati fideiuſſori cuius pecuniâ liberatus eſt, *l. ex mandato*, 20. *§. 1. infr. mandat. § penult. Inſtit. de fideiuſſ.* Atqui locupletior fit quiſquis à creditore ſuo liberatur, *l. ſi pupilli, 66. de ſolut. l. ſpecios*, 11. *de acquir. rer. domin.* Ergo quod filiusfamilias tanquam patris fideiuſſor ſoluit, in rem pâtris verſum videri debet, licèt fideiuſſorio nomine ſoluerit. Eadem dubitandi & decidendi ratio eſt in filiofamilias qui ſe pro patre ſoluturum conſtituit, de quo idem Vlpianus noſter in *leg. ſi filiusfamilias* 15. *infr.* vbi paulò latiùs hæc quæſtio tractatur, & additur quod & hîc addendum eſt, non debere dari actionem de in rem verſo contra patrem ex hoc ſolo, quod pro eo filiusfamilias fideiuſſerit aut conſtituerit, ſed ita demùm ſi ſoluerit. Neque enim fideiubendo aut conſtituendo liberat patrem, ſed ſoluendo.

1 ¶ Cui ſimile eſt, quod Papinianus libro nono Quæſtionum ſcribit, ſi filius quaſi defenſor patris iudicium ſuſceperit, & ſit condemnatus, de in rem verſo teneri patrem. namque filius eum iudicio ſuſcepto liberauit.

Ad §. 1. Cui ſimile eſt.

Rat. dub. Filiusfamilias, qui quaſi defenſor patris iudicium ſuſcepit ſi poſteà condemnetur, non patris nomine, ſed ſuo condemnatur: quia ſibi imputare debet, cur ſe vltrò obtulerit, & eandem quam pater vicem ſubire voluerit? hoc enim eſt defendere eandem ſcilicet, quam reus vicem ſubit *l. minor* 51. *§. 1. ſupr. de procurat. l. 4. in princip. infr. de re iudic.* Ergo etiamſi ſoluerit nihil in rem patris vertiſſe videri poteſt, ſed in ſuam duntaxat.

Dec. Quemadmodum fideiubendo & ſoluendo pro patre filiusfamilias liberat patrem, vt proximè diximus: ita & iudicium accipiendo pro patre etiam inuito, *l. ſolutione* 23. *infr. de ſolut. l. qui ſeruum*, 20. *ſupr. de interrogat. in iur. fac. l. delegare* 11. *§. 1. de nouat. infr.* Ergo æquè actionem de in rem verſo habere debet creditor, qui pecuniam credidit, ex qua filius hic quaſi patris defenſor condemnatus victori ſoluit. Eſt itaque hic caſus de filiofamilias defenſore patris, ei perſimilis, de quo proximè diximus de filiofamilias patris fideiuſſore: ſed hoc tamen diſſimile eſt quod filius fideiubendo pro parte nondum eum liberat, ſed tum demùm cùm ſoluit. Iudicium autem accipiendo pro patre ſtatim eum liberat, non ſolùm priùs quam ſoluat: ſed etiam priùs quàm condemnetur, ſed non ideò tamen actio de in rem verſo ſtatim naſcitur. Quid enim ſi in ea lite filius vinceret? Quid ſi ex condemnatione ſecuta nihil ſolueret? Expectandum igitur eſt, ad inducendam actionem de in rem verſo contra patrem, vt filius mutuam ad ſoluendum pecuniam acceperit, aut, vt quis filij condemnati nomine ſoluerit, putà fideiuſſor filiifamilias. Neque enim quiſquam multò minus verò filiusfamilias alienæ litis defenſor ſine ſatiſdatione eſſe intelligitur, *d. l. minor*, 51. *§. 1. & ll. ſeqq. l. qui proprio*. 46. *§. qui alium. eod. tit.* Sic ergo hic locus intelligendus eſt, vt filiusfamilias fideiuſſor, qui pro eo quaſi patris defenſore condemnato ſoluit, habere debeat contra patrem, ex hac cauſa actionem de in rem verſo.

2 ¶ Idem tractat Papinianus: & ſi quod patrem dare oporteret, à filio ſim ſtipulatus: & ita conuenerim filium. nam & hîc de in rem verſo fore actionem, niſi ſi donare patri filius voluit, dum ſe obligat a.

Ad §. 2. Idem tractat Papinianus.

Rat. dub. Si quod patrem dare mihi oportebat ab eius filiofamilias ſtipulatus ſim, atque ita filium conuenerim, iam liberatus eſt pater nouationis poteſtate. Ponendum enim eſt nouandi animo factam eſſe hanc ſtipulationem: quomodo & aliæ ſtipulationes concipi ſolebant, quæ nouandi & denegationis faciendæ animo interponebantur, *l. Stichum*. 8. *§. ſi quis ita*, *& leg. emptor*, 27. *de nouat. l. & vno* 18. *§... de acceptilat.* Ergo etiamſi poſtea conuenius à me filius ſoluat, nihil vertit in rem patris: ſed in ſuam, cùm ea ſolutione ſe liberet non patrem, qui iam erat liberatus. Nec enim is, qui ſemel iam liberatus eſt, iterum liberari magis poteſt.

Dec. Etſi nouatio in propoſita ſpecie liberat patrem, non ſolutio: attamen cùm ſolutio fiat in conſequentiam neceſſariã nouationis, quæ facta fuerat in ordine, vt loquuntur ad futuram ſolutionem, negari non poteſt quin verſa ſit in rem patris hæc pecunia, quæ ad diſſoluendã filiifamilias obligationẽ impenſa eſt, & filiofamilias credita. Vt proinde actio de in rem verſo cõtra patrẽ ex hac cauſa dari debeat debitori, qui in hanc cauſam vel ſoluit pro filiofamilias, vel ei credidit. Nam nec adeò liberatus eſt pater per nouationem à filiofamilias iure delegationis factam, vt non maneat pater filiofamilias quandocumque ſoluenti obligatus hoc nomine ac ſi pro patre filiusfamilias fideiuſſiſſet, vt in *principio huius legis*, *& in leg. ſi dubitet* 10. *§. filiusfamilias infr. de fideiuſſ.* Licèt propter impedimentum patriæ poteſtatis filiusfamilias, qui pro patre ſoluit, neque mandati, neque negotiorum geſtorum actionem habere poſſit contra patrem, neque de in rem verſo, *l. ne cum filiofamilias*, 16. *infr. de furt. l. Imperator*, 50. *ad Senatuſconſultum Trebellianum. l. 4. ſupr. de iudic.* Sed pro eo incommodo habet auxilium præceptionis & deductionis in accipiendo cum fratribus iudicio familiæ erciſcundæ, *l. ſi filia*. 20. *§. ſi filiusfamilias*, *ſupr. famil. erciſc.* Nec eò minùs tamen filio patrem de in rem verſo teneri verum eſt, vt apparet ex *§. ſeq. in fin.* vbi dicam. Cùm autem in hoc §. loquatur Vlpianus ex Papiniano, de actione de in rem verſo, quæ nunquam filiofamilias contra patrem dari poteſt, intelligimus ita eſſe hoc accipiendum, vt alij quam filiofamilias danda ſit ea actio, id eſt, creditori qui vel pro filiofamilias ſoluerit, vel pecuniam ei crediderit, vt pro patre ſolueret, quomodo poſuimus. Niſi ponas filium hunc emancipatum eſſe eo tempore, quo contra patrem agere velit de in rem verſo, vt & in *l. ſi filiusfamilias*, 15. *infr.*

a *Niſi ſi donare patri filius voluit, dum ſe obligat.*

Rat. dubit. Non valent donationes factæ inter patrem & filium, ſiue pater filiofamilias, ſiue filiusfamilias patri donauerit, *l. 2. Cod. de inoffic. donat. l. ſine emancipatis* 17. *Cod. de donat.* ne quidem ex cauſa dotis *l. Pomponius Philadelphus* 35. *ſupr. fam. erciſc.* neque Papiniani temporibus confirmabantur morte ante conſtitutionem Iuſtiniani, in *l. donationes quas parentes* 25. *C. de donat. int. vir. & uxor.* Quid ergo referre poteſt an filius patri donare voluerit, an non?

Dec. Quiſquis pro alio fideiubet donandi animo, nullum aduerſus eum habere poteſt regreſſum *l. ſi quis reum* 5 *in princ. infr. de legat.* Proinde ſi ex ea fideiuſſione poſtea ſoluat, pro ſe ſolo ſoluit, non etiam pro eo pro quo fideiuſſit: nec aliud iuris eſt in filio fideiubente pro patre: quia licèt patri contra filiumfamilias, aut filiofamilias contra patrem extra cauſam caſtrenſis, vel quaſi caſtrenſis peculij actio nulla dari poſſit: obligationes tamen naturales, quæ inter eos contrahuntur ex cauſa ciuili æſtimandæ ſunt quomodo de obligationibus naturalibus, quæ inter ſeruos & dominos contrahi poſſunt, ſcribit Pomponius in *l. non ſolùm 49. §. vlt. ſupr. de pecul.* vt quibus caſibus inter alias perſonas actio aliqua daretur vel denegaretur, iiſdem obligatio naturalis inter patrem & filiumfamilias, vel contrahatur, vel non contrahatur. Porrò quo caſu non poſſet pater à filio conueniri, neque mandati, neque negotiorum geſtorum, neque alia vlla actione, etiamſi iure patriæ poteſtatis actio non impediretur. Dicendum eſt nec ab alio qui pecuniam filio crediderit conueniri patrem poſſe actione de in rem verſo. Ergo ſi patri filius donare voluit dum ſe nouandi animo pro patre obligat: dicendum eſt ceſſare de in rem verſo actionem, *ex reg. l. 5. §. & regulariter ſupr.*

3 ¶ Quare poteſt dici, etſi de peculio actionem quaſi defenſor patris ſuſceperit, teneri patrem de in rem verſo vſque ad peculij quantitatem. cuius ſententiæ id erit emolumentum: vt, ſi finita ſit actio de peculio, de in rem verſo conueniatur. ego, & ante condemnationem a poſt iudicium patris nomine acceptum, de in rem verſo patrem teneri puto.

Ad §. 3. Quare poteſt dici.

Rat. dub. Commodius patri eſt teneri de peculio, quàm de in rem verſo: quia de peculio actio (quamuis perpetua) certis tamen caſibus finiri & extingui omnino poteſt, putà ademptione peculij ſine dolo malo facta, *l. 1. §. t. ſupr.* aut conuerti in annalem ex cauſis, de quibus in *tit. prox. ſupr.* & ita anno finiri, cùm è contrario ſemper actio de in rem verſo ſit perpetua. Non ergo in rem & vtilitatem patris verſum quicquam videtur, ob id ſolùm quòd is ab actione de peculio ſit liberatus, ſi ea ex cauſa incipiat poſſe conueniri de in rem verſo. Iuuari autem nos beneficio, non decipi, aut in deteriorem conditionem proiici oportet, *l. in commodato, 17. § penult. ſupr. commod.* Ergo ſi filiusfamilias, quaſi defenſor patris, actionem de peculio ſuſceperit, licèt eo beneficio patrem etiam inuitum liberauerit, non vſque adeò tamen in rem patris vertiſſe dici poteſt, vt eo nomine actionem de in rem verſo habere debeat, præſertim cùm ea actio propemodum inutilis & ſine effectu futura ſit, cùm aduerſus patrem non poſſit competere vltra peculij quantitatem, quæ actionis de peculio non de in rem verſo natura eſt, Vnde illud etiam fortaſſe eſt, quod Paulus ſcribit in *l. prox. ſeq.* quod ſeruus in hoc mutuatus fuerit vt creditori ſuo ſolueret, non eſſe in rem verſum, quamuis ab actione de peculio liberatus ſit dominus. Cur ergo in rem patris vertiſſe magis filius videbitur, qui actionem de peculio ſuſcipiendo, quaſi patris defenſor patrem ab actione de peculio liberauerit? an fortè minoris poteſtatis eſt liberatio, quæ acquiritur per ſolutionem veràmque numerationem, quàm quæ per ſuſceptionem iudicij factam alieno nomine?

Dec. Filiusfamilias iudicium accipiendo pro patre liberat patrem, §. t. vbi diximus, *ſupr.* & conſequenter ſuſcipiendo pro patre actionem de peculio liberat patrem ab ea actione de peculio: idque non acceſſoriè & per conſequentias, vt dominum ſeruus in ſpecie *dicta l. ſeq.* ſed principaliter, & ita vt patrem ſolum liberet, non etiam ſeipſum ab ea actione, qua in ſolidum ex ſuo contractu tenetur, *l. ſi quis cum filiofamilias 44. ſupr. de pecul.* Ergo facit patrem eatenus locupletiorem, quatenus actione de peculio præſtare debuiſſet, hoc eſt ad concurrentem vſque peculij quantitatem. Proinde eatenus quoque illum obligat actione de in rem verſo, ſed quæ contra naturam actionis de in rem verſo æquanda eſt actioni de peculio, vt peculij quantitatem non excedat, nec minorem quoque ſummam perſequatur. Alioqui locupletaretur pater ex iactura filij cuius facto ab actione de peculio liberatus eſſet, ſi non eatenus de in rem verſo teneretur: iuris ergo ratio facit, vt pater de in rem verſo teneri debeat filio, non quidem, vt à filio conueniri poſſit, ſed vt filij debitor ſit, patreque mortuo eam quantitatem ex hereditate præcipere filius & deducere poſſit, quia in rem patris verterit, vt in *l. ſi filia 20. §. 1. ſupr. fam. erciſc.* nec leue huius ſententiæ emolumentum eſt, tametſi actio hæc de in rem verſo non vltra quantitatem peculij aduerſus patrem ſit competitura. Eſt enim vtilius habere actionem de in rem verſo quàm actionem de peculio: cùm actio de peculio finiri variis modis poſſit, actio verò non eſſe perpetua de in rem verſo. Atque ita hic ſubtiliter Vlpianus ex Papiniano ratiocinatur, neque in eo vlla fit patri iniuria qui ab actione de peculio quæ mollior eſt, ita liberatur, vt incidat in actionem duriorem de in rem verſo. Id enim fit ex neceſſaria iuris ratione, & ex quodam iuris ordine, vt Paulus loquitur in *l. cùm vnus 12. de reb. author. iudic. poſſid.* quia neque liberari poteſt pater ab actione de peculio, quin hoc ipſo fiat locupletior, neque fieri locupletior ex facto filij quin hoc ipſo etiam in rem eius vertiſſe filius videatur. Quamquam non tam de iure quàm de materia actionis de in rem verſo hic locus intelligi debet, vt apparet clariùs ex eo quod ſubiicitur in *verſ. ſeq.* Poteſt enim teneri quidem pater filio de in rem verſo iure naturalis tantùm obligationis, ſed conueniri à filiofamilias nullo modo poteſt, eiuſque obligationis effectus differendus eſt in id tempus quo filius poſt mortem patris in diuidenda cum fratribus hereditate poſſit & debeat præcipere id quod ſibi à patre debebatur ſiue ex cauſa in rem verſi, ſiue ex alia qualibet, vt diximus ex *d. l. ſi filia, 20. §. 1. ſupr. familia erciſc.*

a *Ego & ante condemnationem.*

Rat. dub. Ante condemnationem adeóque ante condemnationis executionem nihil adhuc filio abeſt, licèt actionem de peculio pro patre ſuſceperit. Nihil ergo in rem patris adhuc vertiſſe dici poteſt, multò minùs ſciri quid & quantum in rem patris verterit. Nondum ergo pater de in rem verſo teneri ei poteſt, præſertim cùm inter patrem & filiumfamilias, neque ciuilis vlla obligatio contrahi poſſit ob vinculum patriæ poteſtatis, *l. Imperator 50. infr. ad Senatuſconſultum Trebellianum,* neque lis & actio vlla exerceri, *l. 4. ſupr. de iudic. l. ne cum filiofamilias 16. infr. de furt.*

Dec. Ex parte patris certum eſt liberatum eſſe eum à quo inſtanti filiusfamilias quaſi defenſor patris actionem de peculio ſucipit eius nomine, nec expectari condemnationem, *d. l. ſolutione, 23. de ſolut.* Ex parte verò filiifamilias, licèt nondum condemnatus ſit, abeſſe tamen intelligitur hoc ipſum, in quo obligatus eſt, *l. ſi quis mandatu, 28. in fin. ſupr. de negot. geſt.* Ergo etiam ante condemnationem verum eſt filium hunc vertiſſe in rem patris, & conſequenter teneri patrem de in rem verſo. Non ita tamen vt actione de in rem verſo conueniri à filiofamilias poſſit. Sed vt obligatio naturalis exinde contrahatur, quæ inter patrem & filium poteſt conſiſtere, *l. frater à fratre, 38. §. 1. ſupr. de condict. indeb.* effectum ſuum deductionis & retentionis ſumpturam.

cùm

cùm patre mortuo diuidenda erit inter inter fratres hereditas *d.l.ſi filia, 20.§.1.ſupr. familiæ erciſcundæ.* Effectus verò huius ſententiæ & emolumentum in eo erit, quod ſi pater ante filij condemnationem deceſſerit, non eò minùs præcipiet filius, & deducet id in quo eſt obligatus, quia in rem patris iam verterit: quod tamen non ita eſſet, ſi non iam ante condemnationem in rem patris verſum eſſe intelligeretur.

4 ¶ In rem autem verſum videtur, prout aliquid verſum eſt, proinde, ſi pars verſa eſt, de parte erit actio.

Ad §.4. In rem autem verſum.

RAT. DVB. Actio de in rem verſo datur ex contracta filiifamilias vel ſerui. Contractus autem in perſona filiifamilias vel ſerui indiuiduus eſt: quia non fœnat creditor cum filiofamilias vel ſeruo pro parte contracturus. Ergo non debet ſiue ex perſona patris, ſiue ex euentu condicio obligationis immutari, *argum.l.2.§.ex his infr.de verb. obligat.* vt pro parte detur actio de in rem verſo, pro parte non detur: ſed vel in ſolidum, vel nulla ex parte dari eam neceſſe eſt.

DEC. Materia actionis de in rem verſo tota diuidua eſt, cùm facilè fieri poſſit, fiátque quotidie, vt pecuniæ filiofamilias vel ſeruo creditæ pars in rem patris vel domini verſa ſit, pars verò alia verſa non ſit. Neceſſe igitur eſt, vt ipſa quoque de in rem verſo actio diuidua ſit, & pro ea quidem parte pecuniæ, quæ in rem verſa eſt, competat. Pro alia verò, quæ verſa non eſt, non competat. Id enim nomen ipſum actionis demonſtrat, quemadmodum & nomen actionis de peculio demonſtrat nihil ea actione perſequi creditorem: niſi quod eſt in peculio. Porrò eadem in cæteris omnibus diuiduis ratio eſſe ſolet partis, quæ totius, *l.quæ de tota, 76.* vbi diximus *ſupr. de rei vindicat. Iunge § præterea. Inſtitut. quod cum eo, qui in alien. poteſt.*

5 ¶ Sed vtrùm in ſortem duntaxat tenebitur dominus, an & in vſuras? & ſi quidem promiſit vſuras: Marcellus libro 5. Digeſtorum ſcribit, dominum præſtaturum, ſed ſi non ſint promiſſæ, vtique non debebuntur: quia in ſtipulatum deductæ non ſunt. Planè ſi contemplatione domini [a] pecuniam dedi non gerenti ſeruo negotia domini, ſed ipſe gerens: negotiorum geſtorum actione, potero etiam de vſuris experiri.

Ad §.5. Sed vtrùm in ſortem.

RAT. DVB. Ex ſtricti iuris actionibus non debentur vſuræ, niſi in ſtipulationem deductæ ſint, *l.3.C. de vſur. l. Titius, 24. infr. de praſcript. verbor.* Atqui actio de in rem verſo ſtricti iuris eſt, ſicut & alia quælibet de peculio actio: nec enim numerantur inter cæteras bonæfidei actiones, in §. *actionum, 25. Inſtitut. de act.* Ergo non poteſt pater vel dominus ea actione conuentus vſuras vllas debere quas ipſe non promiſit, licèt filius vel ſeruus promiſerit. Præſertim cùm non ſicuti pecunia credita in rem patris vel domini verſa eſt: ita & vſuræ eius pecuniæ in rem domini verſæ dici poſſint, quod vnum tamen in actione iſta de in rem verſo inſpiciendum videtur. Cùm non ob id competat aduerſus patrem vel dominum, quòd filius aut ſeruus aliquid promiſerit: ſed quia id quod promiſit in rem patris vel domini verſum ſit. Ex alia verò parte monet, vt dicendum videatur vſuras omnimodo ex hac actione deberi, quamuis eas neque pater aut dominus, neque filius aut ſeruus promiſerit, quòd actio de in rem verſo ſimillima eſt actioni mandati aut negotiorum geſtorum, cùm regulariter non aliis caſibus competat, quàm quibus inter alias perſonas mandati, vel negotiorum geſtorum, agi poſſet, *l. 3. §. & regulariter, ſup. hoc tit.* Atqui in actione negotiorum geſtorum vſuras venire conſtat, etiam quæ promiſſæ non fuerunt, vt ſubiicit Vlpianus in *hoc §. & in l. & in contraria, 37. infr. de vſur.* Quidni ergo etiam in actione de in rem verſo? Ita fit vt neutra pars diſtinctionis vera eſſe videatur, quam Vlpianus ex Marcello tradit, in *hoc §.* vt ſi quidem ſeruus vſuras promiſerit, eas dominus præſtare debeat. Si verò à ſeruo promiſſæ non ſint eæ nec à domino debeantur. Promiſſæ, inquam, per ſtipulationem: nam etſi per pactum nudum etiam in continenti appoſitum promiſſæ ſint, conſtat eas non deberi, *d.l. 3. C. de vſur.* in eóque differre vſuras pecuniæ creditæ ab vſuris frumenti vel olei vel hordei mutuò dati, aliarúmque huiuſmodi mercium quarum pro temporum & locorum varietate alia atque alia eſt æſtimatio *l. frumenti 17. l. oleo 23. eod. tit.* Et ſanè cùm ſimpliciter quid promiſſum noſtri dicunt per ſtipulationem promiſſum intelligunt *l. 1. Cod. de contrah. & committ. ſtipulat.* niſi paciſcendi tantùm animo promiſſum proponatur *l. iuris gentium 7. §. quod ferè ſup. de pact.*

DEC. Ex contractu filiifamilias vel ſerui datur actio de in rem verſo contra patrem vel dominum, non autē ex contractu patris vel domini: proinde cùm de vſuris pecuniæ creditæ, & in rem verſæ quæritur, non illud inſpiciendum eſt an pater vel dominus, ſed an filius vel ſeruus vſuras promiſerit, & quidem per ſtipulationem, vt modò diximus: nec illud etiam exigimus, vt in rem patris vel domini verſæ ſint, quia non principaliter petuntur, ſed tanquam acceſſiones ſortis debitæ, & quæ creditoris lucro ſolent cedere, licèt cùm promiſſæ non ſunt, non tam propter lucrum petentium quàm propter moram non ſoluentium infligantur *l. cùm quidam 17. §. ſi pupillo infrà, de vſur.* Debebuntur itaque à patre vel domino ſi à filio vel ſeruo promiſſæ ſint: non debebuntur ſi non ſint promiſſæ, quoniam actio de in rem verſo ſtricti iuris eſt, in eóque differt ab actionibus mandati & negotiorum geſtorum, quæ ſunt bonæ fidei, & ex quibus idcirco, vt ex cæteris bonæ fidei iudiciis vſuræ omnimodo præſtantur ex die moræ, quamuis non fuerint promiſſæ *l. mora 32. §. in bonæ fidei l. vſuræ 34. & ſeqq. de vſur.* Et quamuis actio de in rem verſo aliquid ſimile habeat cum actionibus Mandati & Negotiorum geſtorum quantum ad cauſam & materiam producendæ actionis: habet tamen omnia diſſimilia in præſtationibus, maximè verò acceſſionum, ſicut & actiones cæteræ ſtricti iuris differunt à iudiciis bonæ fidei *§. in bonæ fidei 26. & ſeq. inſtit. de action.* eſt igitur optima, iurique conuenientiſſima Marcelli diſtinctio.

a *Planè ſi contemplatione domini.*

RAT. DVB. Nihil intereſt domini an eius contemplatione ac tanquam ipſius negotia gerens creditor pecuniam dederit, an verò ſeruo gerenti negotia domini, cùm ponamus vtroque caſu pecuniam in rem domini verſam eſſe. Non ergo maior ratio eſt vt vno caſu quàm alio vſuræ eius pecuniæ a domino debeantur vel non debeantur, ſiue iuris rigorem ſpectes, ſiue æquitatem.

DEC. Cùum quis pecuniam credit ſeruo gerenti negotia domini, non id agit vt dominum ſibi obliget, niſi de in rem verſo ex perſona & contractu ſerui, ex qua actione cùm ſit ſtricti iuris non poteſt vſuras petere

à domino, niſi quæ à ſeruo promiſſæ ſint, vt modò diximus: at cùm non ſeruo gerenti negotia domini: ſed ille ipſe gerens eredit pecuniam, id agit proculdubio, vt dominum ipſum rectà & immediatè ſibi obliget actione negotiorum geſtorum, quæ quoniam bonæ fidei non ſtricti iuris eſt, vſurarum etiam non promiſſarum additamenta facilè admittit. Tantam igitur inter hos caſus differentiam eſſe neceſſe eſt, quanta eſt inter actiones bonæ fidei & ſtricti iuris.

6 ¶ Verſum autem ſic accipimus, vt duret verſum. Et ita demùm de in rem verſo competit actio a ſi non ſit à domino ſeruo ſolutum, vel filio. Si tamen in necem creditoris, b id eſt, perdituro ſeruo, vel filio ſolutum ſit quamuis ſolutum ſit, deſinit quidem verſum: æquiſſimum autem eſt, de dolo malo aduerſus patrem, vel dominum competere actionem. Nam & peculiaris debitor c ſi fraudulenter ſeruo ſoluerit, quod ei debebat, non liberatur.

Ad §. Verſum autem.

Rat. dvb. Ex quibus cauſis daretur actio negotiorum geſtorum ei qui abſentis negotia geſſiſſet, ex iiſdem datur actio de in rem verſo ei qui cum filiofamilias vel ſeruo contrahit *l. 3. §. & regulariter ſuprà.* Atqui vt detur negotiorum geſtorum actio, ſufficit negotium vtiliter cœptum eſſe, nec illud etiam requiritur, vt vtiliter perfectum ſit, tantùm abeſt, vt vtiliter perfectum durare oporteat *l. ſed an vltro* 10. *§. 1. & legib. ſeqq. ſupr. de neg. geſt.* ergo neque in actione de in rem verſo exigere debemus, vt quod ſemel vtiliter & in rem patris vel domini verſum eſt, verſum duret: alioqui nunquam ſatis tutus erit creditor ſi etiam futuros euentus præſtare teneatur: quos ne alius quiſquam præſtare cogitur *leg. quæ fortuitis* 6. *C. de pignorat. act. l. contractu* 23. *in fin. de fid. inſtrum.* Et verò ſi ad heredem ſemel aliquid & vel vno momẽto perueniſſe ſufficit, vt in perpetuum debeat licèt conſumpto eo deceſſerit *l. videamus* 17. *ſupr. quod met. cauſ. l. cùm Prætor* 127. *de reg. iur.* quidni etiam ad inducendam actionem de in rem verſo ſufficiet, vel momento vno verſum eſſe?

Dec. In toto ferè iure noſtro ita comparatum eſt, vt nihil videatur factum quod non duret factum, vt videre eſt in *l. item eorum* 6. *§. penult. ſupr. quod cuiuſque vniuerſ. nomin. l. nam etſi* 15. *§. 1. de ineff. teſtam. l. 2. §. perueniſſe infr. de hered. vel act. vendit. l. 4. §. tunc autem* 12. *infrà de vſucap.* maximè verò ſi de danda actione & inducenda quæratur. Requirit enim actio omnis præexiſtentem materiam, eámque certam & conſtantem, vt certa quoque & iuſta poſſit eſſe actio. Quid enim eſſet abſurdius quàm dari de in rem verſo actionem eius pecuniæ nomine, quæ eo tempore quo ageretur iam verſa eſſe deſiiſſet? vt in ea ſpecie, quam Vlpianus ſtatim proponit, ſi quod in rem patris aut domini verſum fuit ſolutum ſit filio vel ſeruo: non igitur ſufficit in rem verſum eſſe niſi duret verſum, ſed de ea demùm duratione id accipiendum eſt, quæ ex natura & qualitate geſti negotij induci poſſit, vt putà ſi quod in rem verſum fuerat, ſolutum poſteà ſit, vt in ſpecie quæ ſequitur, & in *§ penult. infr. hac lege,* non etiam de ea quæ per caſum aliquem fortuitum impediatur, puta ſi frumentum ea creditoris pecunia comparatum ad alendam domini familiam & in horreo domini conditum poſtea corruptum ſit aut arſerit: his enim caſibus id quod in rem verſum eſt non minùs durare intelligitur, qui etiam hodie duraret ſi frumentum non intercidiſſet, neque caſu hi fortuiti ad onus, & periculum creditoris pertinere debent *l. 3. §. vnde rectè dicitur & ſeq.* vbi diximus, *ſupr. ex l. ſi ſeruus* 31. *ſupr. famil. erciſc.* alia ratio eſt actionis negotiorum geſtorum, ad quam nihil aliud requirimus, niſi vt negotium vtiliter geratur, vtiliter autem geritur, cum cùm vtiliter inchoatur: At in actione de in rem verſo in rem verſum eſſe oportet, vt actioni locus eſſe poſſit, nec ſufficit in rem vertere aut cœpiſſe aut voluiſſe niſi in caſu, *d. l. 3. §. vltim. ſupr hoc tit.* Effectu autem in rem verſum eſſe ſufficit, non etiam euentu vt in rem verſum ſit neceſſe eſt. Separandus enim eſt effectus ab euentu vt ſupradictis locis explicauimus.

Alia item ratio eius actionis quam dicimus in heredem dandam eſſe de eo quod ex defuncti dolo ad eum peruenit. Satis enim eſt vel vno inſtanti ad eum perueniſſe, *d. l. cùm Prætor,* quia cùm iam heres ſit, ſufficit ad eum obligandum, vt non poſſit dicere nihil ad ſe ex dolo defuncti perueniſſe. Hoc verò non poteſt dicere ſi vel vno momento ad eum quid peruenerit. Falſa enim eſt tota negatio, cuius contraria affirmatio vel vno momento vera eſt.

a *Et ita demùm de in rem verſo competit actio.*

Rat. dvb. Actio alicui iuſtè & ex facto ſuo quæſita, non poteſt ei inuito vel ignoranti alieno facto adimi, *l. Granius* 71. *§ pen. infr. de fideiuſſ.* vt neque exceptio, *l. vltim. ſup. de pact. l. id quod noſtrum* 11. *l. non debet* 74. *de regul. iur.* Atqui ponimus actionem de in rem verſo iuſtè acquiſitam fuiſſe creditori, quòd eius pecunia filiofamilias aut ſeruo credita in rem patris vel domini verſa fuerit, verſaque durauerit. Ergo etiamſi poſtmodum pater filio, vel dominus ſeruo ſoluerit quod in rem verſum fuit, non debet ea res nocere creditori, quo ignorante ea ſolutio facta eſt, quominus ſaluam retineat de in rem verſo actionem. Alioqui eueniet vt facto ſuo liberet ſe pater aut dominus ab ignorante creditore, quod abſurdum & iniquum videtur, *l. ſi ſeruum,* 91. *§. nunc videamus, infr. de verb. oblig.*

Dec. Ex contractu filiifamilias vel ſerui, qui mutuam accepit pecuniã, vt eam in patris aut domini rem verteret, & vertit, non obligatur dominus aut pater creditori de in rem verſo niſi per mediam filij vel ſerui perſonam? Primus autẽ creditor patris vel domini filius ipſe aut ſeruus eſt. Ergo cùm ſolutio modus naturalis ſit tollendæ obligationis ſiue naturalis ſiue ciuilis, nec æquum ſit eo vinculo manere obſtrictũ eũ qui ſoluere atque ita ſe liberare paratus ſit, vt ex vtriuſque obligationis & ciuilis & naturalis diffinitione apparet, *l. cùm ampliùs* 84. *§. is natura debet de reg. iur. & apud Iuſtin. initio tit. de oblig. & act.* nõ eſt prohibẽdus pater aut dominus filio vel patri ſoluere quod ei debet etiam inuito creditore, ne alioqui retineatur inuitus in obligatione, quòd eſſet iniquum, & quod dicitur neminem facto ſuo poſſe liberationem ſibi acquirere, *d. §. nunc videamus,* ad hunc caſum non pertinet, in quo per ſolutionem aut quid aliud ſimile ſolutioni, & æquipollens acquiratur liberatio, vnde & obligationis remedium introductũ eſt, vt tum quoque cùm creditor non vult accipere ſolutionem, liberari tamen debitor poſſit, *l. ſi creditrici* 6. *l. acceptam* 59. *C. de vſur. l. nec creditores* 10. *C. de pignor. act. l. obſignatione* 9. *C. de ſolut.* E contrario autem poteſt imputari creditori cuius pecunia in rem patris aut domini verſa eſt, cur non citiùs & diligentiùs egerit de in rem verſo, cùm pater aut dominus adhuc filij vel ſerui ſui debitor eſſet, vt & in *l. 3. C. de nouat.* nec aliud vnquam exigimus à debitore quiſquis ille ſit quàm vt ſoluat vero, & immediato creditori, & bona fide, non in fraudem & necem creditoris, vt ſequitur in textu, *iunge l. quidem* 16. *infr.*

a *Si tamen in necem creditoris.*

Rat. dvb. Non poteſt mala fide ſoluere qui ſoluit vero creditori. Id enim facit, quod iure ſiue gentium ſiue ciuili facere illũ oportet, ſiue naturalis tantùm, ſiue etiam

ciuilis

ciuilis fuerit obligatio. Nam ſi ciuilis fuit, iniquum eſt impunè non ſoluere eum, quem Prætor, vt ſoluat, poſſit cogere, *l. quod autem, 6. §. apud Labeonem, infr. quæ in fraud. credit.* Si verò naturalis tantùm ſubeſt obligatio, quæ ſolo debitoris pudore ac rubore continetur, vt de antiquis fideicommiſſis ſcriptum eſt à Iuſtin. in §. 1 *tit. de fideic. libert.* tantò minùs imputandum eſt debitori, qui ſoluit citiùs ne quaſi perfidus erubeſcere diutiùs cogeretur, *l. cùm ampliùs, 84. §. is natura debet, de reg. iur.* Non enim comparatæ aut neceſſariæ fuerunt actiones niſi aduerſus perfidos, vt Theophil. in *tit. de action.* ſcribit. Sic dicimus non poſſe malæ fidei emptorem eum eſſe, qui emit à vero domino, nec ſi pecuniam det ei quem ſciat ſtatim perditurum ob id effici malæ fidei emptorem, *l. ſi quis cùm ſciret, 8. infr. pro emptor.* Ergo etiamſi perdituro filio vel ſeruo pater aut dominus ſoluerit: non ideò tamen mala fide, ac in necem creditoris ſolutum dici poteſt. Nam in eo quidem qui pecuniam credit minori fortè & adoleſcenti luxurioſo ea diſtinctio recipi poteſt, at non ſimiliter in eo qui ſoluit quod debet. Pecuniam enim credere non eſt neceſſe, at ſoluere quod debetur neceſſe eſt, vt eleganter ratiocinatur Paulus in *l. quòd ſi minor, 24. §. reſtitutio ſuprà de minor.*

Dec. Nemini permittendum eſt vt iuris ſui prætextu alteri inferat iniuriam. Ius enim ſuum tueri quiſque debet, non iniuriam comminiſci, *l. 1. §. 1. quod vi aut clam*: & ſic debet quiſque condicionem ſuam meliorem facere, vt alterius non faciat deteriorem, *l. 1. § ſed & foſſas, de aqua & aquæ pluu. arcend.* In eã nque cauſam inductum eſt à Prætore edictum fraudatorium, de quo in *tit. quæ in fraud. credit.* ad reuocanda ſcilicet omnia quæcunque in fraudem creditorum alienata quoquomodo, & geſta ſunt. Atqui nihil fradulentiùs facere poteſt pater aut dominus in necem creditorum filij, aut ſerui, quàm ſi perdituro filio pecuniam ſoluat aut ſeruo. Cùm ea ratione liberet ſe ab actione de in rem verſo, nec tamen locupletiùs efficiat peculium, vt quod per actionem de in rem verſo conſequi actor non poterit, per actionem de peculio conſequatur. Ergo ſi tale quid pater aut dominus fecerit, id eſt perdituro filio aut ſeruo ſoluerit, liberabit quidem ſe à naturali obligatione, atque ita faciet ne actione de in rem verſo conueniri ampliùs poſſit, quia non durauit in rem verſum. Neceſſe autem eſt vt duret verſum, in id ſaltem vſque tempus quo agatur de in rem verſo, vt ſcriptum eſt *initio huius* §. Sed tamen æquiſſimum eſt in vicem actionis de in rem verſo dari aduerſus patrem vel dominum de dolo ſubſidiariam actionem, ne dolus patris vel domini noceat creditori, maneátque impunitus, quod ferendum nunquam eſt, *l. 11. §. 1. infr. de doli mali except.* Præſertim verò cùm non magis ſoluere filio vel ſeruo pater aut dominus cogi poſſit, quàm pecuniam credere, quod in aliis debitoribus diuerſum eſt, *d. §. reſtitutio*: adeò vt ſufficiat patri vel domino quod peculiaris debitor filij vel ſerui manere nolit, quaſi hoc caſu adempto eatenus peculio, *l. 7. §. penult. & l. ſeq. in fin. ſupr. de pecul.* Quanquam non puto ea ratione perimi poſſe actionem de in rem verſo ſed tantùm vera ſolutione. Cùm ſola voluntas patris aut domini facere non poſſit, quominus in rem verſum duret quod ſemel verſum fuit, non magis quàm vt per nudam voluntatem procuratoris, aut tutoris, vel curatoris liberari poſſit debitor, qui alioquin per veram ſolutionem liberari potuiſſet, *l. 22. C. de pact. l. 4. C. de nouat.* Planè nec ademptio peculij dolo malo facta liberat patrem vel dominum ab actione de peculio, ſed ita demùm ſi bona fide facta ſit *l. 1. §. 1. ſup. l. interdum 14. infr. hoc tit. l. ſumma cum ratione 12. & l. quis ergo 16. ſupr. de pecul.*

Quantò minùs liberabit ab actione de in rem verſo, quæ ſemper potentior eſt? nempe actio de peculio comparata eſt aduerſus damnum creditoris, id eſt, ne creditor damnum ſentiat, actio autem de in rem verſo aduerſus lucrum patris vel domini, vt ſcriptum eſt in §. *ſequ.* id eſt, ne pater vel dominus lucretur ex creditoris damno & locupletetur. In necem verò creditoris ſolutio à patre vel domino facta videri debet, non vtique ſi perdituro filio vel ſeruo ſoluerit, ſed ſi ea mente, vt propter ſolutionem perdituro factam creditor in damno maneret. Non enim fit fraus & dolus ſine conſilio fraudãdi. Alius tractatus eſt de emptore qui emit à domino, ſed quem ſciebat pecuniam perditurum de quo in *d. l. ſi quis cum ſciret 8. pro empter.* Sed & obſeruandum eſt in hac ſpecie dolum non facere vt actio de in rem verſo ex contractu ſerui quæſita, & per ſolutionem quamuis fraudulentam à patre factam extincta, reuiuiſcat, quia in omnibus obligationibus & actionibus ſemel extinctis generale eſt, vt nunquam reuiuiſcant *l. qui res 98. §. aream de ſolut. l. ob eam cauſam 9. infrà de præſcript. verb.* & in hoc quoque §. *penul. infrà.* Sed vt quaſi omni alio auxilio ceſſante actio de dolo inducatur quæ ſit creditori in vicem actionis de in rem verſo, vt pleniſſimam indemnitatem conſequatur, ſimile quiddam eſt in *l. ſeruus 20. ſupr de dolo.* vbi contra doloſum dominum datur actio de dolo, quia neque actio de peculio competit, neque de in rem verſo.

e *Nam & peculiaris debitor.*

Rat. dva. & Dae. eadem eſt quæ *ad verſiculum proximè præcedentem*, nam & peculiaris debitor cùm verè debitor ſerui ſit non eſt prohibendus ei ſoluere, vt acquirat ſibi liberationem. Et tamen ſi in fraudem & necem creditorum ſoluere velit, non eſt ei permittendum. Ideóque etiamſi ſoluerit non liberatur, vt hîc Vlpianus ſcribit: In quo tamen differt hic caſus à ſuperiore, in quo diximus dominum qui ſeruo ſoluit etiam in fraudem creditoris cuius pecunia in rem domini verſa, ideóque ſubſidiaria de dolo actione conueniendum eſſe. Cur verò tam variè? Nimirum quia fraudulatorium interdictum reſtituere poteſt obligationem debitoris peculiaris, vt perinde ac ſi non eſſet liberatus Pauliana conueniri poſſit *l. 1. §. vltim. & l. 2. quæ in fraud. credit.* quæ porrò quoties competit, aut alia quæuis actio etiam reſtitutoria & extraordinaria, ceſſat de dolo *l. 1. §. 1. & §. ait Prætor & ſeq. ſupr. de dolo.* At non poteſt edictum fraudatorium reſtituere obligationem qua dominus ſeruo tenebatur ob pecuniam in rem domini verſam, quia naturalis tantùm fuerat illa obligatio, nec actionem vllam contra dominum creditoribus ſerui acquirere poterat. Cùm tam peculiaris obligatio qua debitor extraneus tenetur ſeruo, extraneum obliget domino actione directa ſiue ciuili ſiue honoraria ex illo ſerui contractu competente, perinde ac ſi dominus ipſe contraxiſſet, *l. nec ſeruus. 41. ſupr. de pecul.* Ergo quod hîc dicitur peculiarem debitorem ſi in fraudem creditorum peculiarium ſeruo ſoluat non liberari, ſic intelligendum eſt, vt in effectu non liberetur, ſed per Paulianam actionem in priſtinam obligationem reſtituatur, nec proinde neceſſaria ſit creditori contra peculiarem debitorem actio de dolo: quomodo neceſſaria eſt contra dominum qui per ſolutionem fraudulentam ſeruo factam liberauit ſe ab actione de in rem verſo contra dominum: quia reſtituenda ſit in neceſſarium antecedens obligatio naturalis domini erga ſeruum extincta per ſolutionem: quæ porrò obligatio reſtitui nunquam, vt diximus, poteſt, quia ea demùm obligatio per edictum Prætoris reſtituitur quæ actionem parere & reſtituere ſimul poſſit.

7 ¶ Si domini debitor ſit ſeruus, & ab alio mutuatus, ei ſoluerit: hactenus non vertit, quatenus domino debet: quod excedit vertit. proinde ſi, cùm domino deberet triginta, mutua-

tus

tus quadraginta, creditori eius ſoluerit, vel familiam exhibuerit, dicendum erit, de in rem verſo in decem competere actionem, aut, ſi tantumdem debeat, nihil videtur verſum. nam (vt Pomponius ſcribit) aduerſus lucrum domini videtur ſubuentum, Et ideo, ſiue debitor fuit domino, cùm in rem verteret, nihil videri verſum: ſiue poſtea debitor eſſe domino cœperit, deſinere verſum, idémque & ſi ſoluerit ei. Plus dicit, etſi [a] tantumdem, ei donauit dominus, quantum creditori ſoluit pro ſe, ſi quidem remunerandi animo, non videri verſum: ſi verò alias donauit: durare verſum.

Ad §. 7. Si domini.

Subiiciuntur in hoc §. alia exempla ſuperiori ſimilia, in quibus id quod in rem verſum eſt non durat verſum, & ideo de in rem verſo actio creditori denegatur. Primum exemplum eſt, ſi cùm ſeruus debitor domini iam eſſet ab alio pecuniam mutuatus ſit, & domino ſoluerit. Ait enim Vlpianus dominum hactenus non veriſſe quatenus debuit, id quod excedit vertiſſe. Proinde ſi cùm triginta deberet quadraginta mutuatus creditori ſoluerit domini ſui vel familiam eius exhibuerit, non niſi in decem competere de in rem verſo actionem.

Rat. dvb. Tota quadraginta in rem domini verſa ſunt cùm ex iis ſolutum ſit creditori cui quadraginta debebantur, aut comparatum frumentum ex quo familia domini exhiberetur, *l. 3. §. 1. & §. unde rectè dicitur ſupr.* Ergo per actionem de in rem verſo tota quadraginta peti poſſunt.

Dec. Quod in rem verſum eſt non tam verſum quàm ſolutum intelligitur ad cõcurrentem vſque quantitatẽ illam quæ domino debebatur: ſemper enim dominus præueniſſe & ſibi priori ſoluiſſe intelligitur *l. ſed ſi damnum 9. §. peculium & §. præterea in fin. l. ex facto 52. ſupr. de pecul.* Fitque hæc compenſatio ipſo iure eius quod ſibi inuicem dominus & ſeruus debent, & ſolutionis vim obtinet. Cùm verò fiat eius quod iam debetur, & ipſo iure, apparet id quod ſeruus domino debuit facere, vt verum ſit dicere in rem domini verſum nihil eſſe, in quo differt hic caſus ab illis in quibus ſeruus poſtea cœpit debere domino, vt ſequitur in hoc §. Idque eſt quod ex Pomponio Vlpianus hic ſcribit, per actionem de in rem verſo ſubuentum eſſe aduerſus lucrum domini, hoc eſt ne lucrum captet dominus ex damno creditoris: nullum autem ſentire lucrum poteſt dominus ex eo quod in rem ipſius verſum eſt, etiamſi non teneatur de in rem verſo cùm ſeruus tantumdem ei debuit, aut cùm ſit compenſatio ad concurrentem vſque debiti quantitatem, quia in lucro non eſt debitum quod ſoluitur. Nec fit locupletior qui debiti ſolutionem accipit, cùm pro pecunia quæ ſoluitur amittat & alienet debitorem *§. vlt. verſ. ideoque ſi debitor, inſtit. quib. alien. licet vel non.* Bene igitur infert Vlpianus ſi debitor ſeruus fuit domino, cùm pecuniam acceptam mutuam in rem domini verteret nihil videri verſum, quaſi compenſatione debiti vtrimque ipſo iure facta. Si verò poſteà debitor domino eſſe cœperit deſinere verſum eſſe, ob idque ceſſare actionem de in rem verſo, quia non durauerit verſum. Et hoc alterum exemplum eſt eius propoſitionis, quæ poſita eſt *in princ. §. præced.* verſum non videri quod non durat verſum. Parum enim differt hic caſus ab illo de quo in *d. §. præced.* cùm dominus ſeruo ſoluit, quia & ſoluit ille qui compenſat, & ſi quo caſu compenſationem ipſo iure fieri verum eſt, certè tum maxime id obtinet cùm inter dominum & ſeruum res eſt aut inter patrem & filium inter quos neque actio vlla exerceri neque exceptio locum habere poteſt.

a *Plus dicit, etſi tantumdem.*

Rat. dvb. Longè aliud eſt donatio. Aliud verò debiti ſolutio *l. hoc iure 19. §. ſi quis ſeruo infr. de donat.* ergo ſi dominus tantumdem donauerit ſeruo quantum pro ſe creditori ſeruus ſoluit, non poteſt videri ſolutum quod in rem verſum fuerat, nec proinde deſinit eſſe verſum.

Dec. Multùm intereſt an dominus ſeruo donauerit remunerandi animo, an donandi. Priore caſu non tam donatio quàm debiti ſolutio eſt, aut ſi donationem adhuc velis dicere, fatendum eſt eſſe donationem remuneratoriam, quæ nec verè donatio eſt, ſed potiùs ſolutio debiti etiam quod naturaliter tantùm fuerit contractum non etiam ciuiliter *l. Aquilius Regulus 27. l. pen. §. 1. eod. titul. l. ſed etſi lege 23. §. conſuluit ſupr. de hered. petit.* Proinde hoc caſu deſinit in rem verſum eſſe, quia quod in rem verſum fuerat ſolutum intelligitur, vt & in ſpecie *l. idemque 10. §. vltim. infr. mandat.* Si verò aliàs donauit dominus, id eſt principaliter non remunerandi cauſa, vt Vlpianus loquitur in *leg. ſi verò non remunerandi 12. in princ. eod. titul.* durat verſum, quia mera donatio cùm liberalitatem meram contineat, ſolutio debiti eſſe non poteſt *dict. leg. iure 29. § ſi quis ſeruo de donat.*

8 ¶ Idem quærit, ſi decem in rem domini verrit, & poſtea tantundem ſummam à domino mutuatus ſit, habeat præterea & peculium decem, videndum ait, vtrùm deſiit eſſe verſum: an verò, quoniam eſt peculium, vnde trahatur debitum, de in rem verſo non tollimus actionem: an potius ex vtroque pro rata detrahimus: ego autem puto, ſublatam de in rem verſo actionem: cùm debitor domini ſit conſtitutus.

Ad §. 8. Idem quærit, ſi decem.

Rat. dvb. Cùm ſeruus in rem domini decem vertit quæ mutua acceperat, & poſtea tantamdem ſummam à domino mutuatus eſt ſi præterea decem habeat in peculio, habet vnde poſſit ſoluere, quod debet domino citra quantitatis in rem verſæ compenſationem, quia tantumdem detrahere ex peculio poteſt, nec proinde neceſſitas vlla ſubeſt conpenſandi debiti cum eo quod in rem verſum fuit. Ergo dicendum eſt, non deſiiſſe hoc caſu in rem verſum eſſe, ac proinde actionem de in rem verſo ſupereſſe, niſi quis putet probabilius vt decem quæ debentur partim ex peculio, partim ex eo quod in rem verſum fuit, detrahantur pro rata, ſecundum quam ſententiam fiet, vt actio de in rem verſo pro parte intercidat, & pro parte duret.

Dec. Ex peculio non fit detractio eius quod domino debetur, niſi cùm dominus deductionis priuilegio vtitur, & ſibi ſoluit: quod tum demùm facere intelligitur cùm incipit de peculio conueniri *l. ſed ſi damnum 9. §. præterea in fin. ſupr. de pecul.* Ac compenſatio eius quod in rem verſum fuit cum eo quod ſeruus poſteà domino debere cœperit fit ipſo iure à quo inſtanti ſeruus debitor domini conſtitutus eſt. Priùs ergo ſolutio eius quod ſeruus domino debuit facta intelligitur ex eo quod in rem domini verſum eſt, quàm ex peculio. Et conſequenter quod in peculio eſt non impedit quominùs tacitæ conpenſationis iure id quod in rem verſum fuerat ſolutum à domino videatur, atque ita ratio de in rem verſo tollatur: quæ ſicuti difficiliùs inducitur quàm actio de peculio, ita & faciliùs tollitur, tanquam

quæ

quæ nec adeò fauorabilis ſit, niſi cùm captat dominus lucrum ex damno creditoris, quandoquidem non niſi aduerſus lucrum domini comparata eſt, vt dicebamus in *§. præced.* Nullum autem domini lucrum eſt compenſantis id quod ſibi ſeruus debet cum eo quod à ſeruo in rem domini verſum fuit ad concurrentem vſque quantitatem. Neque valde damnoſa eſt creditori hæc ſententia, qui quod per actionem de in rem verſo conſequi non poterit, per actionem de peculio conſequetur. Nec enim verendum eſt, vt conuentus de peculio dominus iterum detrahat ex peculio quod per compenſationem verſæ in rem ſuam pecuniæ iam ſibi ſoluerit.

9 ¶ Idem quærit, ſi in rem tuam verterit, & debitor tuus factus ſit, mox creditor eiuſdem ſummæ, quam tibi debuit: an renaſcatur de in rem verſo actio, an verò ex poſtfacto non conualeſcat. quod verum eſt.

Ad §. 9. Idem quærit, ſi in rem.

Rat. dvb. Si ſeruus in rem domini verterit decem quæ à Titio mutua acceperat, deinde paris quantitatis debitor domino factus ſit, mox creditor domini eiuſdem ſummæ, videtur res in eum ſtatum reſtituta, in quo erat eo tempore, quo actio de in rem verſo competebat, quia compenſatio fieri commodè poteſt earum quantitatum, quas & ſeruus domino, & viciſſim dominus ſeruo poſtea debere cœperit: idque videtur æquius, ne Titio ſua de in rem verſo actio auferatur, cùm non eò magis futurum ſit vt in damno dominus moretur. Sunt enim facilè amplectendæ huiuſmodi ſententiæ, per quas fit vt neutra pars lædatur, *l. ex his 9. in fin. infr. quæ in fraud. credit. l. ſeruus dotalis 58. in fi. ſolut. matrim.* Quidni ergo actio de in rem verſo, quæ creditori primùm quæſita, poſtmodum ſeruo debitor domini effecto ſublata videbatur, eodem facto creditore conualeſcet ex poſtfacto? Nam & dici ſolet, facilem eſſe cuiuſque rei reditum ad priſtinam ſuam naturam, *l. ſi vnus 27. §. pactus, ne peteret in fi. ſupr. de pact.*

Dec. Actio ſemel extincta nunquam reuiuiſcit, *leg. qui res 98. §. aream, infr. de ſolut. l. ob eam cauſam 9. infr. de præſcript. verbor.* quoniam, vt eſt in vulgari Philoſophorum axiomate, à priuatione ad habitum non datur regreſſus. Atqui actio de in rem verſo, quæ creditori ab initio quæſita fuerat extincta penitus fuit compenſationis & ſolutionis poteſtate, à quo inſtanti cœpit ſeruus debere domino ſuo tantandem ſummam quantam in rem domini verterat, ſecundum ea quæ in præcedentibus diſputauimus. Ergo quamuis idem ſeruus poſteà rurſum fiat creditor paris quantitatis, non poteſt eò magis conualeſcere & reuiuiſcere. Nouum namque in rem verſum renaſci neceſſe eſt, vt actio de in rem verſo renaſcatur. Quod autem dominus qui ea cauſa verſæ in rem ſuam pecuniæ debitor ſerui ſui fuerat, poſteà factus eiuſdem ſerui creditor, atque ita liberatus rurſum debitor eſſe cœperit, non facit vt ea quoque pecunia, quam nunc debet, in rem domini æque verſa ſit, aut vt quæ priùs in rem verſa fuerat, non fuerit ſoluta, quorum alterutrum tamen ad inducendam actionem de in rem verſo neceſſarium eſſet.

10 ¶ Idem tractat, an ex euentu poſſit in rem patris filius vertere, veluti ſi duo rei, pater & filius fuerint, & filius mutuatus, ſuo nomine ſoluat: vel ſi filio iuſſu patris credidiſti, & filius creditum tibi ſoluiſſet. mihi videtur, ſi quidem pecunia ad patrem peruenerat, videri in rem verſum. quod ſi non fuit, & ſuum negotium gerens filius ſoluit, non eſſe de in rem verſo actionem.

Ad §. vlt. Idem tractat.

Rat. dvb. Cùm duo correi debendi fiunt, conſtat ambos in ſolidum obligari, & vnam eandémque videri omnium obligationem in ſolidum, *l. 2. l. 3. §. 1. & paſſ. infr. de duobus reis.* nec minus teneri eum ad quem pecunia non peruenit, quàm alium ad quem peruenit, *l. penult. C. eodem ill. tit. l. ſi non ſinguli 5. C. ſi certum petatur*, & ſimiliter vno ſoluente alium quoque liberari, *d. l. 2. & d. l. 3. §. 1.* cùm olim etiam ſola electione liberarentur ante conſtitutionem Iuſtiniani in *l. vlt. C. de fideiuſſ.* Ergo ſi pater & filius correi debendi facti ſint, & filiusfamilias ſolus mutuam pecuniam acceperit, eáque communi creditori ſoluerit, dicendum videtur in rem patris verſam eſſe pecuniam, cùm ea ſolutione pater ab ea ſumma quam in ſolidum debuit in ſolidum ſit liberatus. Non adhibita diſtinctione illa, quam tamen Vlpianus ex Pomponio hic adhibet, an ad patrem pecunia primi creditoris peruenerat, néene, vt priore tantùm caſu ſolutio in rem patris verſa videatur, non etiam poſteriore.

Dec. Quiſquis ex correis debendi totum ſoluit quod debetur, non pro correo: ſed pro ſe qui ſolidum ipſe debet ſoluere intelligitur, ideóque nec regreſſum vllum habet aduerſus correum, ne quidem pro parte niſi remedium adhibeat & auxilium quod vnicum habet cedendarum actionum priuſquàm ſoluat, *d. l. ſi non ſinguli 5. l. ſi in rem 12. C. ſi certum petat. l. 2. C. de duobus reis*, vbi hanc clauſulam legendam eſſe, *nec ſoluiſſe*, pro eo quod vulgò legitur *exſoluiſſe*, iam alibi & ſæpiùs docuimus, contra receptiſſimum interpretum omnium errorem, qui ea ſola illa lege putant dandam correo aduerſus correum pro virilis partis indemnitate actionem negotiorum geſtorum: quod certè ſicut falſiſſimum eſt, ita ex hoc maximè §. manifeſtè conuincitur: ſi enim ita ius eſſet vt correus qui ſolidum ſoluiſſet, actionem aliquam haberet aduerſus correum pro virilis partis repetitione. Conſequens omnino eſſet, vt quamuis tota pecunia ad patrem non perueniſſet, ſed pro patre duntaxat, nihilominus actio de in rem verſo, ſaltem pro parte dimidia creditori filij dari oporteret: quia dubitari non poſſet, quin verſa in rem patris eſſet pecunia pro ea ſaltem parte, quam pater filio reſtituere obligatus ſaltem naturaliter eſſet, quod tamen in hoc §. apertè negatur. Ergo quamuis per eiuſmodi ſolutionem à filiofamilias factam liberatus pater quoque ſit, non tamen poteſt ea res inducere actionem de in rem verſo, quaſi verſa in rem patris pecunia, quando ea patris liberatio non niſi per neceſſarias iuris conſequentias contigerit, & ex euentu magis quàm ex conſilio, cùm id ageret filius & agere deberet, vt ſeipſum potiùs quàm vt patrem liberaret. Iam autem ſæpiùs monuimus non attendi ea quæ fiunt per conſequens, *l. 1. l. quod dicitur 7. infr. de author. tutor.* nec ſi pater in conſequentiam negotij à filio geſti locupletetur, aut dominus ex pecunia ſerui credita, vt in ſpecie, *l. prox. infr.* Proinde quod ex euentu pecunia verſa ſit in rem patris, non dabit actionem de in rem verſo creditori: ſed ita demùm ſi patris magis quàm ſuam rem gerens filius pecuniam mutuam acceperit, vt eam patris quoque nomine ſolueret, idémque iuris eſt in alia ſpecie quam Vlpianus hìc coniungit, ſi filio iuſſu patris pecuniam credideris, & is creditum

ditum tibi ſoluerit. Etſi enim hac ſolutione ſimiliter liberatus eſt pater ab actione, quod iuſſu, qua tenebatur inſolidum ſuo nomine quaſi & ipſe contraxiſſet, *leg. 1. inſt. tit. prox.* filius tamen primò & principaliter id egit vt ſeipſum liberaret, cùm & ipſe obligatus in ſolidum eſſet, non vt patrem, qui non liberatur niſi per conſequentias, *l. ſi quis cum filiofamilias 44. ſupr. de pecul.* Suum proinde negotium gerit hoc caſu filius non paternum, & in rem ſuam vertit, non in rem patris, niſi ponas in hac quoque ſpecie, vt & in ſuperiore creditam priorem pecuniam ad patrem, aut totam, aut ſaltem pro parte perueniſſe: quo caſu æquè aut tota, aut pro parte in rem patris verſa eſſe videbitur.

11. Pavlvs libro 39. ad Edictum.

QVod ſeruus in hoc mutuatus fuerit, vt creditori ſuo ſolueret: non erit in rem verſum, quamuis actione de peculio liberatus ſit dominus.

Ad l. Quod ſeruus 11.

Rat. dvb. Seruus in hoc mutuatus pecuniam, vt creditori ſuo peculiari ſolueret, ſi ſoluat, liberat dominum ab actione de peculio, *l. nec ſeruus 41. ſupr. de pecul.* Ergo facit eum locupletiorem. Fit enim locupletior quiſquis à creditore & actione aliqua liberatur, *l. ſi pupilli 66. in fin. de ſolut. l. ſpecies 11. de acceptilat.* ac proinde videtur in rem domini vertiſſe, exemplo eius quod ſcriptum eſt in §. *quare poteſt dici* legis præcedentis, ſi filiusfamilias actionem de peculio, quaſi defenſor patris ſuſceperit, teneri patrem de in rem verſo tanquam factum locupletiorem, ob id quod per defenſionem filij ab actione de peculio ſit liberatus.

Dec. Seruus qui creditori ſuo peculiari ſoluit, ſe primò ac principaliter liberat ab obligatione naturali, qua creditori ſuo tenebatur *d. l. nec ſeruus*, dominum verò non niſi per conſequentias, & quaſi aliud agendo, vt ex eo magis apparet, quòd etiamſi maxime id ageret ſeruus, vt ſe tantùm, non etiam dominum ſuum liberaret, non eò minùs liberaretur dominus etiam inuito ſeruo, adeóque creditore, ſi creditoris quoque propoſitum illud fuiſſe poneres, vt ea pecunia in rem ſolius ſerui, non item domini verteretur. Non ſolent autem attendi quæ fiunt per conſequentias, vt ſuprà proximè diximus, longè alia ratio eſt filij qui actionem de peculio, patris nomine, & quaſi defenſor eius ſuſcepit. Is enim patrem ſolum ab actione de peculio liberat, non etiam ſeipſum, cùm in ſolidum creditori ſuo remaneat obligatus. Facit ergo patrem omnimodò locupletiorem, & quidem principaliter, & hoc tantùm agens, pro ſe verò nihil penitus ne quidem per conſequentias. Non eadem in ſeruo tractari poteſt quæſtio quæ in filio, in ſpecie *d.* §. quare dici poteſt quia ſeruus pro domino iudicium accipere non magis poteſt, quàm pro alio, *l. ſeruus 6. C. de iudic. l. cum ſeruo 107. de reg. iur.* Cum vix certis ex cauſis permiſſum ei ſit aduerſus dominum conſiſtere, *l. vix certis ex cauſis 51. ſupr. de iudic. l. mulier 11. §. non eſt dubitandum, infr. ad Senatuſconſult. Trebellian.* Sed quæ in hac lege quæſtio tractatur à Paulo de ſeruo, qui pecuniam mutuatus ſoluit creditori ſuo, & ita dominum ab actione de peculio liberauit, eadem æquè in filiofamilias tractari poteſt. Nam & filiusfamilias ex ea pecunia, quam mutuatus eſt ſoluens creditori ſuo æquè liberat patrem ab actione de peculio, nec tamen in rem patris vertere pecuniam intelligitur: quia ſe primùm ac principaliter liberat, patrem verò non niſi per conſequentias. Non ergo ſeparanda eſt, hac parte, cauſa filij à cauſa ſerui, ſed liberatio, quæ fit per ſolutionem creditori peculiari factam ab ea liberatione, quæ patri contingit ſuſcepta per filium quaſi defenſorem patris actione de peculio.

12. Gaivs libro 9. ad Edictum Prouinciale.

SI fundum patri, dominóve emit ſeruus, vel filiusfamilias: verſum quidem eſſe videtur. ita tamen: vt, ſiue minoris ſit, quàm eſt emptus, tantùm videatur in rem verſum, quanti dignus, ſit, ſiue pluris ſit, non plus videatur in remverſum, quàm emptus eſt.

Ad l. ſi fundum, 12.

Rat. dvb. et decis. Ad hanc legem eadem ferè eſt, quæ ad *l. ſi res 5. ſupr. hoc tit.* vbi eadem ferè ſententia proponitur, ſi rem aliquam ſeruus emerit pluris quàm quanti re vera ſit, in rem domini verſum eſſe quantum illud eſt, quod verum rei precium faciat, id eſt, vt in hac lege Caius ſcribit, non quanti empta: ſed quanti digna res eſt. Sed adhibita tamen diſtinctione ſi rem illam ſeruus emerit quaſi neceſſariam, cùm non eſſet: Nam ſi neceſſariam rem emiſſet, totum rei precium formale quantum conuentum & ſolutum fuiſſet in rem verſum diceretur. Secundùm quam diſtinctionem Caium quoque in hac lege intelligi debere dubitandum non eſt. Semper enim minùs plenæ leges, ex plenioribus, & amplioribus interpretationem accipere debent. Sed hîc apud Caium viciſſim hoc ampliùs eſt, quod ille addit, & Vlpianus ſupradicto loco prætermiſit, ſi pluris fundus ſit quem ſeruus vel filiusfamilias patri aut domino emit, quàm quanti emptus eſt, non plus tamen videri in rem verſum, quàm emptus eſt. In quo illa dubitandi ratio occurit, quòd negari non poſſit quin dominus aut pater ex hac emptione tanto locupletior factus ſit quanti re vera fundus eſt. Actio autem de in rem verſo reſpicere ſolet lucrum, quod peruenit ad patrem vel ad dominum, cùm aduerſus lucrum patris vel domini comparata ſit, vt diximus in *l. ſi pro patre 10. §. ſi domini ſupr.* Sed decidendi ratio eſt apertiſſima: quia non plus ex pecunia creditoris in rem patris vel domini verſum dici poſſit quàm quanta fuit ea pecunia quæ creditori abeſt. Ea verò duntaxat quantitas ei abeſt, quam filiofamilias, vel ſeruo numerauit, nec quicquam ampliùs. Quod autem in precio fundi empti ampliùs eſt, quàm in quantitate pecuniæ creditæ non à creditore ad patrem vel ad dominum, ſed à venditore peruenit. Non igitur prodeſſe debet creditori agenti de in rem verſo, quæ actio licèt comparata dicatur aduerſus lucrum domini, non tamen ita id intelligi debet, vt omne lucrum patri vel domino auferre debeat vndecunque prouenerit: ſed ſic potiùs ne lucrum vllum ex damno agentis creditoris penes patrem vel dominum manere patiatur. In propoſito autem quicquid lucri penes patrem vel dominum manet, ob id, quod res empta pluris eſt, quàm quanti empta ſit, ex damno ſolius venditoris eſt, non etiam creditoris.

13. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

SI in rem alterius ex dominis verſum ſit: vtrùm is ſolus, in cuius rem verſum eſt, an & ſocius poſſit conueniri, quæritur? & Iulianus ſcribit, eum ſolum conueniri, in cuius rem verſum eſt, ſicuti cùm ſolus iuſſit: quam ſententiam puto veram.

Ad l. ſi in rem 13.

RAT. DVB. Iniquum eſt in plures aduerſarios diſtringi creditorem, qui cum vno contraxerit, *l. & ancillarum 27. §. vltim. ſupr. de pecul.* nec habere illum electionem, cum quo ex dominis malit agere non minùs in actione de in rem verſo, quàm in actione de peculio, ſecundùm Iuliani quoque ſententiam ab eodem Vlpiano noſtro relatam in *leg. ſi ex duobus 32. eodem.* Ergo quoties plures domini ſunt vnius & eiuſdem ſerui, licèt non niſi in alterius ex dominis rem verſum ſit: dicendum tamen eſt alium quoque poſſe conueniri de in rem verſo, & quidem in ſolidum, præſertim ſi ſocij proponantur quomodo in *hac lege & ſeq.* etiam de ſociis agitur. Societas enim facit, vt quod in vnius rem verſum eſt, in rem quoque alterius verſum eſſe intelligatur, propter communionem illam bonorum omnium quæ per ſocietatem inducitur, *l. ſi noxali 11. §. vlt. & legibus ſequentibus ſupra de pecul. iunct. l. 1. §. 1. & l. 2. infr. pro ſocio.*

DEC. Diſtinguenda eſt hac parte actio de peculio ab actione de in rem verſo. Actio de peculio datur in ſolidum contra vnumquemque ex dominis, & quem velit creditor eligere. Ne, vt diximus, in plures aduerſarios diſtringatur creditor, qui cum vno contraxerit, quique vniuerſum ſerui peculium tanquam proprium ipſius patrimonium vbicunque, & vndecunque eſſet intuitus ac ſecutus eſt, *d. l. ſi ex duobus 32. in fi. principij, iunct. l. hinc quæritur 19. §. 1. eodem.* At actione de in rem verſo non alius teneri poteſt, quàm is in cuius rem verſum eſt, quia is qui de in rem verſo agere vult, non tam intueri debet peculium ſerui, quàm curioſus eſſe, in quam & in cuius rem pecunia vertatur, *l. 3. §. ſed ſi ſic accepit, ſupr. hoc tit.* Proinde ſi id egerit, & ſeruum id agere viderit, vt in vnius duntaxat ex dominis rem pecunia verteretur, nihil cauſæ eſt cur actionẽ de in rem verſo ſibi dari poſtulet aduerſus alium, in cuius rem verſum nihil eſt, ſufficitque vt ſaluam habeat & integram actionem de peculio. Nec quod in rem vnius ex dominis pecunia verſa ſit, bona conſecutio eſt, vt in rem alterius quoque domini verſa videri debeat, quamuis ſocij ſint, niſi ponas contractam inter eos fuiſſe ſocietatem vniuerſorum bonorum, quod neque ponit hæc lex, neque ponendum eſt: ſed habuiſſe tantùm illos indiuiſam communionem in hoc ſeruo, ita vt ad hanc ſocietatem non conſenſus, ſed res eos coniunxerit, quomodo loquitur Paulus in *l. heredes 25. §. non tantum 16. familiæ erciſcundæ.* Vnde & hic & alibi ſæpè ſocij appellantur. Adfert autem Vlpianus ex Iuliano ſimile accommodatiſſimum, ſi vnus ex duobus ſociis iuſſerit cum ſeruo contrahi, alius non iuſſerit. Is enim ſolus tenebitur qui iuſſit, non etiam ille qui non iuſſit, *l. vltim. §. 1. infr. tit. prox.* quia ille qui cum ſeruo iuſſu vnius ex dominis contrahit perſonam duntaxat iubentis intuetur non perſonam eius qui non iubet: nec, quod illi ſint ſocij facit, vt is quoque qui non iuſſit, iuſſiſſe videatur. In cóque ſimilior eſt actio de in rem verſo actioni, quod iuſſu quàm actioni de peculio.

24. IVLIANVS libro 14. Digeſtorum Marcellus notat.

INterdum & propter hoc: quod in rem alterius ſocij verſum eſt: de in rem verſo cum altero agi poteſt, qui conuentus, à ſocio petere poteſt id, in quo damnatus fuerit, quid enim dicemus ſi peculium ſeruo ab altero ademptum fuerit? Paulus: ergo hæc quæſtio ita procedit, ſi de peculio agi poteſt.

Ad l. Interdum 14.

Quod Vlpianus in lege præcedente ſcripſerat ex Iuliano ſi plures ſint domini eiuſdem ſerui eum ſolum de in rem verſo conueniri poſſe, in cuius rem verſum eſt, non etiam alium in cuius vtilitatem nihil verſum eſt, Marcellus in ſuis ad Iulianum notis, in hac lege docet regulare quidem id eſſe, ſed non perpetuum. Aliquando enim contingere, vt propter hoc, quod in rem alterius ſocij verſum eſt, de in rem verſo cum alio agi poſſit, ſi modò is qui conuentus erit poſteà repetere à ſocio poſſit id, in quo damnatus fuerit. Quid enim dicemus, inquit Iulianus, ſi peculium ſeruo ab altero ademptum fuerit?

RAT. DVB. Quod ab vno ex ſociis peculium ſeruo ademptum ſit, non debet ſocium onerare: quia nec facere ademptio poteſt, vt in eius rem verſum aliquid ſit, qui nullum ex contractu lucrum ſentiat: quæ tamen tota huius actionis inducendæ & concedendæ ratio eſt, cùm non niſi aduerſus lucrum domini ſit comparata, *leg. ſi pro patre, 10. §. ſi domini ſupr.* An verò alter ſocius lucratur aliquid ob id quod alius, in cuius rem pecunia verſa erat, peculium ſeruo communi ademerit. Ergo ademptio peculij, quamuis faciat, vt de peculio agi ampliùs non poſſit, ſi modò bona fide facta ſit & ſine dolo malo, *l. 5. §. 1. ſupr. l. ſumma cum ratione 21. & l. 4. ſupr. de peculio.* Inducere tamen actionem de in rem verſo non poteſt, non magis quàm facere, vt quod in vnius duntaxat rem verſum eſt, in rem quoque alterius verſum ſit.

DEC. Ex contractu ſerui communis certum eſt conueniri poſſe vnumquemque ex dominis actione de peculio etiam pro ea parte peculij, quæ apud alium eſt, ne in plures aduerſarios diſtringatur, qui cum vno contraxerit, *l. 2. ſupr. de exercit. act.* quique vniuerſum peculium vbicumque, & vndecumque eſſet tanquam patrimonium ſerui intuitus eſt, *leg. hinc quæritur 19. §. 1. leg. ſi ex duobus 32. in fine principij de pecul.* Atqui cùm quis peculium ademit ſine dolo malo, fieri nullo modo poteſt, vt de peculio conueniatur, quia vbi peculium nullum eſt ne quidem rei iudicandæ tempore, ibi nec de peculio actio eſſe poteſt, *l. quæſitum 30. eod. l. ſeruus tuus 20. ſupr. de dolo.* Ponimus autem totum peculium non penes eum fuiſſe, qui ademit, ita vt contra alium, qui non ademit & de in rem verſo & de peculio agi poſſit. Neceſſe

igitur eſt vt in locum & vicem actionis de peculio ſubſtituatur actio de in rem verſo, contra eum qui ademit peculium: quia verum eſt in rem ſaltem vnius verſum eſſe, nec electionem adimi creditori debere, contra quem velit agere: dum ne tamen plus conſequatur actione de in rem verſo, ab eo qui ademit peculium, quàm fuerat ille præſtaturus ex perſona ſocij actione de peculio, ſi peculium non ademiſſet. Sic enim hæc Marcelli nota omnino accipienda eſt. Idque eſt quod ad Iulianum Paulus notat hanc quæſtionem ita procedere, id eſt, non aliter quàm ſi de peculio agi non poſſit. Sed illud tamen præterea Marcellus requirit vt ſocius, qui ex perſona ſocij de in rem verſo conuenietur, poſſit à ſocio in cuius rem verſum fuit petere id, in quo damnatus eius nomine fuerit. Nam ſi vel nihil vel minùs à ſocio conſecuturus ſit, æquum non eſt vt ſocij nomine plus præſtet quàm repetere ab eo poſſit, *l. quare 28. iunct. §. vlt. legis praeced. de pecul.* vbi vide quæ diximus. Sed potiſſimùm ne hic longiores ſimus, videnda ſunt quæ ad hanc legem ex profeſſo ſcripſimus & ad *l. quis ergo 16. ſupr. de pecul. lib. 1. Coniectur. iur. ciuil. c. 9.* Eſt enim quæſtio per ſe difficilis & ab Accurſio, cæteriſque interpretibus malè percepta.

15. VLPIANVS libro 2. Diſputationum.

SI filiusfamilias conſtituerit, quod pater debuit: videndum eſt, an de in rem verſo actio dari debeat, atquin non liberauit patrem. nam qui conſtituit, ſe quidem obligat, patrem verò non liberat. planè ſi ſoluat poſt conſtitutum, a licèt pro ſe videatur ſoluiſſe (hoc eſt ob id, quod conſtituit,) in rem tamen vertiſſe patris meritò dicetur.

Ad l. ſi filiusfamilias 15.

RAT. DVB. ET DECID. eadem eſt ad hanc legem, quæ ad *l. ſi pro patre 10. in princip. ſupr.* Eſt enim vtriuſque loci eadem quæſtio, licèt non eadem omnino ſpecies. Ibi agitur de filiofamilias qui pro patre primùm fideiuſſit, deinde ſoluit. Hic verò de filiofamilias, qui conſtituit ſe ſoluturum quod pater debuit. Conſtitutor fideiuſſor non eſt. Fideiuſſor enim per ſtipulationem tantùm obligatur, *l. blanditus 12. C. de fideiuſſ.* Conſtitutor autem etiam per nudum pactum, *l. 1. & paſſ. ſup. de pecun. conſtitut. §. de conſtituta, Inſtitut. de action.* Fideiuſſor non niſi iure ciuili obligatur. Conſtitutor autem iure honorario, *d. §. de conſtituta.* Fideiuſſor nunquam niſi pro alio obligatur. Conſtitutor autem etiam pro ſeipſo, *l. heres à debitore 21. infr. de fideiuſſ. d. l. 1. §. vlt. & legib. ſeqq. de pecun. conſtit.* Fideiuſſor denique ad aliud ſe obligare non poteſt quàm quod reus principalis debet, *l. Gracè, 8. §. illud fideiuſſor.* At conſtitui aliud pro alio poteſt, ſicut & aliud pro alio ſolui, *d. l. 1. §. an poteſt.* Propiùs enim ad ſolutionem accedit conſtitutum quàm fideiuſſio, adeò vt loco eius cui iam ſolutum eſt haberi debeat is, cui conſtituitur, *l. idem 10. eod. tit.* Sed quanquam inter conſtitutorem & fideiuſſorem pleræque ſunt differentiæ. In multis tamen conueniunt, ſed in eo maximè quod eorum obligatio acceſſoria eſt, & exigit neceſſariò aliquam principalem obligationem cui poſſit accedere, adeò vt neuter obligari poſſit duriùs quàm principalis debitor, quod acceſſionibus omnibus commune eſt *d. §. illud*, poſſit tamen efficacius, vel naturale debitum præcedere quod peti non poterat, *d. l. 1. §. debitum, de pecun. conſtit. l. 1. l. ſtipulatus, 6. §. adhiberi, l. fideiuſſor 16. § fideiuſſor, de fideiuſſor.* Ita fit, vt neque fideiuſſor fideiubendo liberet debitorem, neque conſtitutor conſtituendo, ſed tantùm ſoluendo, *l. vbi quis 28. ſupr. de pecun. conſtitut. l. Lucius, 38. §. 1. infr. mandat. l. fideiuſſor 45. de fideiuſſ.* vbi addita negatione legendum omnino eſt *agere non poſſe.* In propoſita igitur ſpecie illud pro filiofamilias faciebat, vt etiam priuſquàm ſoluerit, actionem de in rem verſo, habere deberet [ſuppoſitis nimirum terminis habilibus, aut contra patrem, ſi poſtea emancipatus filius fuiſſet, aut cõtra heredes patris, ſi prior pater aliis heredibus relictis deceſſiſſet] quod is qui cõſtituitur habendus eſt pro eo cui ſolutum ſit *d. l. idem eſt 10. de pecun. conſtit.* Sed decidendi ratio in contrarium eſt: quia conſtituendo non liberauit patrem. Qui enim conſtituit ſe quidem obligat: ſed eum tamen, pro quo conſtituit non liberat. In quo differt ab expromiſſore, qui quod alius debet promittit per ſtipulationem animo nouandi interpoſitam ſe ſoluturum. Itaque omni caſu expromiſſor tenetur etiam poſt depoſitum officium, cuius contemplatione expromiſit, non etiam conſtitutor, *leg. 3. §. in eum de adminiſtrat. rerum ad ciuitatem pertinent.* Ergo non ex ſolo conſtituto naſci poteſt actio de in rem verſo.

a *Planè ſi ſoluat poſt conſtitutum.*

RAT. DVBIT. Qui poſt conſtitutum ſoluit pro ſe ſoluiſſe videtur & ſuo nomine, id eſt, ob id quod ipſe conſtituit potiùs quàm pro patre. Ergo nec liberare patrem videtur, nec proinde in rem patris vertere. Quiſquis enim ſuo non alieno nomine ſoluit, nunquam alium liberat, *l. ſi quid poſſeſſor 31. ſup. de her. pet. l. Papinianus 28. infr. mand.*

DEC. Non tam proxima & immediata cauſa ſolutionis inſpicienda eſt, quæ ex conſtituto proficiſcitur, quàm cauſa conſtituti aut fideiuſſionis & origo contractus, *l. inter datus 69. de fideiuſſor. l. qui id quod 33. in princ. de donation.* Atqui pro patre filius conſtituit, non pro ſeipſo. Ergo in rem patris eam pecuniam, quam ſoluit, & quæ ad patrem peruenit, vertiſſe dicendus eſt, vt in *d. l. ſi pro patre in princip. & §. vlt. ſupr.*

16. ALPHENVS libro 2. Digeſtorum.

QVidam fundum colendum ſeruo ſuo locauit, boues ei dederat. cùm hi boues non eſſent idonei iuſſerat eos vænire: & his nummis, qui recepti eſſent, alios reparari. ſeruus boues vendiderat: alios redemerat: nummos venditori non ſoluerat, poſtea conturbauerat qui boues vendiderat, nummos à domino petebat actione de peculio, aut quod in rem domini verſum eſſet: cùm boues, pro quibus pecunia peteretur, penes dominum eſſent. reſpondit, non videri peculij quicquam eſſe, niſi ſi quid, deducto eo quod ſeruus domino debuiſſet, reliquum fieret. illud ſibi videri, boues quidem in rem domini verſos eſſe: ſed pro ea re ſoluiſſe tantum, quanti priores boues veniſſent: ſi quo amplioris pecuniæ poſteriores boues eſſent, eius oportere dominum condemnari.

Ad l.

Ad l. Quidam fundum, 16.

RAT. DVB. Negari non poteſt quin boues, quos ſeruus emerat, & pro quibus à venditore pecunia petebatur, facti eſſent peculij, nec rurſus quin verſi eſſent in rem domini, cùm eos dominus adhuc penes ſe haberet. Ergo nec dubitandum eſt, quin actione de peculio peti precium eorum poſſit, vel etiam prout creditor elegerit actione de in rem verſo.

DEC. Peculij nihil eſſe poteſt, niſi quod ſupereſt, & reliquum eſt deducto eo quod domino debetur, vt apparet ex diffinitione peculij poſita in *l. depoſiti, 5. §. 1. ſup de pecul.* Atqui in propoſita ſpecie ſeruus qui priores boues minùs idoneos iuſſu domini vendiderat, eorum precium acceperat, atque ita debitor eorum precij factus fuerat. Ergo ſi non plus in peculio eſſet quàm quantum precium illud faceret, actio de peculio poſteriori venditori competere nulla poterat. Rurſus nec de in rem verſo, quia licèt boues poſteriore loco venditi in rem domini verſi eſſent. Pro iis tamen dominus tantùm ſoluiſſet, quanti priores boues fuiſſent, vnde fiebat, vt nec ab initio in rem domini verſum quicquam dici poſſet, cùm iam antea ſeruus debitor domini conſtitutus fuiſſet ſecundùm ea quæ diximus ad *l. ſi pro patre, 10. §. ſi domini ſupr.* Conſequens igitur eſt vt non aliter poſſit venditori actio aliqua competere quàm ſi poſteriores boues amplioris pecuniæ & precij eſſent quàm ex pecuniæ precio redactum fuiſſet. Superfluum igitur duntaxat illud petetur, vtraque actione de peculio, & de in rem verſo, vtram venditor elegerit: ſed ſtultus fuerit ſi non eligat potiùs actionem de in rem verſo, cùm paratam habeat verſæ pecuniæ in rem domini, penes quem poſteriores boues adhuc eſſe ponimus. Atque ita non minùs eleganter quàm ſubtiliter Alfenus Varus hìc reſpondit.

17. AFRICANVS libro 8. Quæſtionum.

SEruus in rem domini pecuniam mutuatus, ſine culpa eam perdidit. nihilominùs poſſe cum domino de in rem verſo agi, exiſtimauit: nam etſi procurator meus in negotia mea impenſurus, pecuniam mutuatus, ſine culpa eam perdiderat: rectè eum, hoc nomine, mandati, vel negotiorum geſtorum acturum.

Ad l. Seruus 17.

RAT. DVB. Quod ſeruus in rem domini pecuniam mutuatus eam ſine culpa ſua perdidit, facit duntaxat vt nihil ei imputari poſſit. Sed non efficit vt eò magis in rem domini verſum quicquam eſſe videatur. Quomodo enim verti potuit in rem domini pecunia, quæ perdita fuerit. Ergo de in rem verſo, cum domino agi hoc caſu non poteſt.

DEC. Quod neque ſeruo, neque ei qui bona fide in rem domini credidit imputari aliquid poteſt, facere debet, ne poſſit æquum videri, vt creditor in damno maneat. Nam ſi nemini officium ſuum ſiue publicum, ſiue priuatum damnoſum eſſe debet, *l. ſi ſeruus 61. §. quod verò infr. de furt. leg. videlicet 29. ſupr ex quibus cauſis maior.* Quanto eſſet iniquius, vt ex beneficio ſuo damnum ſentiret is, qui vltrò pecuniam ſuam ſeruo credidiſſet, ad bene gerenda negotia domini, & in rem quam ſciuit domino vel neceſſariam prorſus vel ſaltem vtilem? Non enim ex euentu hæc diiudicanda ſunt, ſed potiſſimùm ex conſilio, quoties creditor eam curam & diligentiam adhibuit, quam debuit, vt in rem domini pecunia verteretur, *leg. 3. §. vnde rectè dicitur & legib. ſequentibus, & §. vltim. in fin. ſupr. hoc titul.* Nam & ex eadem æquitate fluxit actio negotiorum geſtorum, quæ nec ei denegatur, qui pecuniam ab aliquo mutuatus, & eam in negotia mea vtiliter mox impenſurus eam ſine culpa ſua perdiderit, vt neque procuratori actio mandati ex eadem cauſa denegaretur. Eſt enim regulariter bona comparatio procuratoris, negotiorũ geſtoris, & creditoris acturi de in rem verſo, *l. 3. §. & regulariter, & §. ſed ſi mutua, ſupr. iunct. l. ſi pupilli, 6. §. 1. l. liberto, 31. in princ. ſupr. de negot. geſt.*

1 ¶ Cum Sticho vicario ſerui tui Pamphili contraxi. actio de peculio, & in rem verſo, ita dari debet, vt quod vel in tuam ipſius rem, vel in peculium Pamphili verſum ſit, comprehendatur: ſcilicet etiam ſi mortuo, vel alienato Sticho, agatur. [a] quod ſi, Pamphilo mortuo, agam [b] magis eſt, vt, quamuis Stichus viuat: tamen de eo, quod in peculio Pamphili verſum eſt, non niſi intra annum, quàm is deceſſit, actio dari debeat. etenim quodammodo de peculio Pamphili tum experiri videbor. ſicuti ſi quod iuſſu eius credidiſſem, experirer. Nec nos mouere debet, quod Stichus de cuius peculio agitur, viuat: quando non aliter ea res in peculio eius eſſe poteſt, quàm ſi Pamphili peculium maneat. Eadem ratio efficiet [c] vt id, quod in peculio Pamphili verſum ſit, ita præſtari debere dicamus, vt priùs eius, quod tibi Pamphilus debuerit, deductio fiat. quod verò in tuam rem verſum fuerit, præſtetur etiam non deducto eo, quod Pamphilus tibi debet.

Ad §. 1. Cum Sticho.

RAT. DVB. Actio de in rem verſo non datur, niſi de eo quod verſum eſt in rem patris vel domini, *l. 1. in princ. l. ſi res, 5. § quod ſeruus, ſupr. hoc tit.* Ergo ſi cum Sticho ſeruo vicario tui Pamphili contraxerim, & tecum agam de peculio & de in rem verſo, id duntaxat in actione de in rem verſo comprehendendum erit, quod in rem tuam verſum fuerit, non etiam quod in rem Pamphili, cùm Pamphili peculium quaſi proprium ipſius patrimonium intelligi debeat à tuo ſeparatum, *l. depoſiti 5. §. vlt. l. ſi ſeruus 17. ſupr. de pecul.*

DEC. Quod à Sticho vicario Pamphili verſum eſt in peculium Pamphili in rem quoque domini verſum eſſe intelligitur: quia quanto locupletius eſt Pamphili peculium, tanto locupletior dominus per Pamphilum factus eſſe creditur. Cùm peculij cuiuslibet acceſſio & deceſſio non alterius tandem quàm ipſius domini lucro vel damno cedat. Sed tamen non ita Africanus intelligendus eſt, quaſi id quod ex pecunia Sticho credita verſum eſt in rem Pamphili petendum ſit per actionem de in rem verſo, ſed vt petendum ſit per actionem de peculio, & quidem Pamphili non Stichi, vt ſequentia huius §. demonſtrant.

a *Scilicet etiamſi mortuo vel alienato Sticho agatur.*

RAT. DVB. Mortuo vel alienato ſeruo, cum quo contractum fuit non niſi intra annum dari actio de peculio contra dominum ſolet, *l. 1. & tot. tit. prox. ſupr.* Atqui ponimus contractum fuiſſe non cum Pamphilo, ſed cum Sticho vicario Pamphili. Stichum autem mortuum fuiſſe vel alienatum, licet Pãphilus adhuc viuat, nec alienatus ſit. Ergo non niſi intra annum de peculio agere poſſum contra dominum. Sic enim locus hic intelligendus eſt, id eſt, de actione de peculio, vt

proximè diximus, non de in rem verſo, quæ perpetua ſemper eſt, nec anno finitur, *d.l.1.§.1.l.ſi pro patre, 10. §.quare poteſt dici ſup. hoc tit.* Nam & præcedentia verba ſunt de actione de peculio, non minùs quàm de in rem verſo, cùm ſic Africanus ſcribit, *actio de peculio & in rem verſo ita dari debet.*

DEC. Actio de peculio licèt detur hoc caſu ex contractu Stichi, videtur tamen dari de peculio non Stichi, ſed Pamphili, cùm in rem & peculium Pamphili verſa pecunia ſit. Pamphilus autem nec mortuus nec alienatus eſt. Ergo non tantùm de in rem verſo actio, ſed etiam de peculio hoc caſu perpetua eſſe debet, non annalis, quamuis mortuus Stichus vel alienatus fuerit.

b *Quod ſi Pamphilo mortuo agam.*

RAT. DUB. Quamuis mortuus ſit Pamphilus, actio tamen de peculio datur ex contractu & perſona Stichi qui fuit vicarius Pamphili: & quem Stichum ponimus adhuc viuere, nec alienatum eſſe. Ergo perpetua hoc quoque caſu debet eſſe actio de peculio, non annalis.

DEC. Non tam de Stichi quàm de Pamphili peculio agere hoc caſu videor, licèt agam ex contractu Stichi: quia in peculium Pamphili verſa pecunia eſt. Atqui actio de peculio illius, qui vel mortuus vel alienatus eſt, non niſi annalis eſſe poteſt, quæ ſummo iure omnino ſublata & extincta eſſe deberet, *d.l.1.§.meritò ſupr. titul. prox.* Ergo cùm ponamus mortuum Pamphilum, actio de peculio non niſi intra annum poſteaquam deceſſit Pamphilus dari debebit. Itaque quod hic Africanus ſcribit, *Etenim quodāmodo de peculio Pamphili tum experiri videbor*, non ad hunc poſteriorem caſum reſtringendum eſt, quo deceſſerit Pamphilus, ſed extendendum ad illum quoque de quo priùs dictum eſt, quo Stichus mortuus vel alienatus ſit, viuo adhuc Pamphilo. Vtroque enim caſu de peculio Pāphili, non de peculio Stichi experiri videor. Sed articulus *tum*, qui ſolus dubitationem facit, referendus eſt ad eum caſum, quo pecunia Sticho credita in Pamphili peculium verſa ſit. Id enim neceſſarium prorſus eſt vt verum eſſe poſſit, videri me de Pamphili peculio experiri ſiue Sticho ſiue Pamphilo alienato vel mortuo experiar. Alioqui de Stichi tantùm non de Pamphili peculio experiri videbor ſiue Sticho ſiue Pamphilo mortuo experiar, & contrà quod in huius legis ſpecie Africanus reſponderit, priore caſu, id eſt mortuo vel alienato Sticho, erit actio de peculio annalis non perpetua; mortuo autem vel alienato Pamphilo, nihilominùs erit perpetua, non annalis. Idque ita eſſe, vt dicimus, id eſt, vt vtroque caſu ſiue Sticho, ſiue Pāphilo mortuo, de peculio Pamphili experiri videar, ex eo apparet, quod Africanus ſubiicit, *ſicut ſi quid iuſſu eius credidiſſem experirer.* Comparatur enim ille qui iubet cum eo in cuius rem verſum eſt, quaſi vterque contraxiſſe ipſe videatur *l. 1. in princip. ſupr. l. 1. infr. tit. prox.* Quemadmodum igitur ſi iuſſu Pamphili cum Sticho contraxiſſem, quamuis non poſſem experiri cum Pamphilo actione quod iuſſu, quia cum ſeruo nulla actio eſt, haberem tamen peculium Pamphili obligatum ob iuſſum ipſius, & tecum experiri poſſem ob iuſſum illud de peculio Pamphili, tametſi reuera contractum eſſet cum Sticho, quia & cum Pamphilo contraxiſſe viderer. Ita & cùm pecunia Sticho credita in Pamphili peculium verſa eſt, poſſum ob id quod in peculium & rem Pamphili verſum eſt agere tecum de peculio Pamphili ſi malim de illo quàm de peculio Stichi agere tanquam locupletiore. Sed hæc electio mihi conſeruanda eſt quandiu ambo viuunt Stichus & Pamphilus, quia vtriuſque viuentis peculium aliquod eſt, & alterum ab altero ſeparatum. Sed ſi Pamphilus mortuus ſit de ſolo Pamphilio peculio agi poteſt, & quidem intra annum duntaxat, de peculio autem Stichi nullo modo, quamuis adhuc viuat, vt ſubiicit Africanus in *verſ. nec nos mouere debet.*

RAT. DUB. Peculium non moritur niſi ademptione, vel morte, vel alienatione, aut manumiſſione ſerui *l. peculium naſcitur 40. ſupr. de pecul. l. 1. ſupr. tit. prox.* Ergo nec actio de peculio, cùm quamdiu peculium ſubſiſtit, tamdiu actionem quoque de peculio ſubſiſtere neceſſe ſit. Proinde quandiu Stichus viuit, licèt Pamphilus deceſſerit, actio tamen de peculio Stichi intercidere non poteſt.

DEC. Peculium vicarij pendet à peculio ſerui ordinarij, quia ſicut ſeruus vicarius in peculio eſt ordinarij, ita & peculium eius *l. ſi ſeruus 17. ſupr. de pecul.* ergo extincto peculio Pamphili, quod per ipſius mortem contingit, peculium quoque Stichi extingui neceſſe eſt, & conſequenter pecunia Sticho credita non aliter in eius peculio eſſe poteſt, vt eo nomine de peculio Stichi contra te agere poſſim quàm ſi peculium Pamphili maneat: non manet autem eo mortuo, niſi quod beneficio Prætoris per annum adhuc viuere creditur. Idem eſt ſi Pamphilus non mortuus ſit, ſed alienatus. Eadem enim hoc caſu mortis & alienationis ſerui ratio eſt, vt verba illa Africani probant *ſcilicet etiamſi mortuo, vel alienato Sticho agatur.* Cur ergo inquies loquens Africanus de Pamphilo ſcripſit *quod ſi Pamphilo mortuo agam*, nec adiecit *vel alienato?* Puto, quia Pamphilo alienato diſtinguendum eſſet an alienatus eſſet cum peculio, an ſine peculio, & an cum vicario Sticho necne, vt ſciretur quis de peculio Stichi etiam intra annum aut poſt annum teneri deberet, *l. ſi ex duobus 32.§.vlt. ſupr. de pecul.* quæ diſtinctio in Stichum alienatum non cadit quem non ponimus vicarium illum habuiſſe, ſed & alienandi vicarij poteſtatem habet ordinarius, ſi liberam habeat peculij adminiſtrationem *l. ſi conuenerit 18.§.vlt. ſup. de pign. act.*

c *Eadem ratio efficiet.*

RAT. DUB. Hæc actio ſiue de peculio, ſiue de in rem verſo ita dari debet, vt quod in rem Pamphili non minùs quàm quod in rem tuam verſum eſt comprehendat, vt initio huius §. Africanus ſcribit. Non igitur vno caſu magis quàm alio deductio fieri debet eius quod Pamphilus tibi debuit.

DEC. Quod in peculium Pamphili verſum eſt, non niſi cum ſuo onere videri poteſt verſum in rem domini, ac proinde oneris, ſi quod eſt, deductio fieri debet. Atqui peculium Pamphili non poteſt intelligi niſi deducto eo quod Pamphilus domino debuit: ea namque peculij diffinitio eſt, vt diximus ad legem præcedentem ex *l. depoſiti 5. in fin. & paſſ. ſupr. de pec.* quod autem Pamphilus debuit Sticho vicario & conſeruo ſuo, id procul dubio debuit domino *l. ſed ſi damnum 9. §. huic definitioni eod.* ergo in actione de peculio Pamphili id ex eo peculio deducendum eſt. Nec eſt contrarium quod Vlpianus ſcribit in *l. ſi ſeruus 17. eod. tit.* Id quod vicario ſuo debet ſeruus ordinarius, non eſſe de peculio ſerui ordinarij deducendum, quia peculium vicarij in peculio ordinarij eſt. Subiecta enim ratio illa oſtendit tùm verè id dici cùm peculium vtriuſque manet, & ordinarij & vicarij, non autem cùm vtrumque extinctum eſt morte ordinarij, vt in *ſpecie huius* §. Nam & cùm ſeruus ordinarius vicario ſuo aliquid debere incipit, augetur hoc ipſo peculium vicarij, quemadmodum ſi dominus ſeruo ſuo debeat, vt ſcriptum eſt in *d.l. ſi ſeruus in fin.* quod igitur ſeruus ordinarius vicario ſeruo debuit, hoc ipſum, vt extincto vtriuſque peculio per mortem ordinarij, vt debeatur domino, & ex peculio ordinarij deducatur, neceſſe eſt. At quod in rem tuam verſum eſt, id actione de in rem verſo præſtare mihi omnimodo debes, id eſt etiam non deducto eo quod Pamphilus tibi debuit, nempe quia in actione de in rem verſo nihil eſt quod deduci debeat, id eſt, ne id quidem quod ſeruus qui in rem vertit, domino debuit, quia is qui conuenitur de in rem verſo, conuenitur eo colore quaſi ipſe contraxerit *d. l. 1. ſupr.* non autem ex perſona ſerui, quomodo in actione de pe-

culio

culio *l. nec ſeruus* 41 *ſup. de pec.* & hæc totius legis huius alioquin ſubtiliſſimæ & ſatis obſcuræ ſententia eſt, ex qua intelligimus id quod initio huius §. ſcriptum eſt, ſi cum Sticho vicario Pamphili ſerui tui contraxerim actionem de in rem verſo ita dari mihi debere, vt quod vel in tuam ipſius rem, vel in peculium Pamphili verſum ſit, comprehendatur, non ſic accipiendum eſſe, vt propter id quod in peculium Pamphili verſum eſt agere contra te poſſim de in rem verſo: alioqui non finiretur anno ea actio, ne quidem mortuo Pamphilo, quoniam actio de in rem verſo ſemper perpetua eſt, ſed ita vt ob id quod in peculium Pamphili verſum eſt agere contra te debeam de peculio Pamphili, de in rem verſo autem de eo quod in rem tuam verſum eſt, itémque ſi malim de peculio: nam quiſquis agere poteſt de in rem verſo, agere poteſt etiam de peculio, quamuis non contra §. *præterea & ſeq. Inſt. quod cum eo qui in alien. poteſt. l. filiusfamilias* 19. *in fin. infr.*

18. NERATIVS libro 2. Membranarum.

QVamuis in eam rem pro ſeruo meo fideiuſſeris, quæ ita contracta eſt, vt in rem meam verſaretur: veluti ſi cùm ſeruus frumentum emiſſet, quo familia aleretur, venditori frumenti fideiuſſeris: propiùs eſt tamen, vt de peculio eo nomine, non de in rem verſo agere, vt vnius dumtaxat in quoquo contractu de in rem verſo ſit actio, qui idipſum credidit, quod in rem domini verſum eſt.

Ad l. Quamuis 18.

RAT. DVB. Cùm in eam rem pro ſeruo meo fideiuſſiſti: quæ ita contracta erat, vt in rem meam verteretur, veluti ſi cùm ſeruus meus frumentum emiſſet, quo familia aleretur, creditori frumenti fideiuſſeris, dubitandum non eſt quin teneat tibi de in rem verſo etiam priùs quàm ex eo frumento familiam meam aluerim *l. 3. §. valde rectè dicitur ſuprà* vbi ait Vlpianus actionem hanc ſibi competere, etiamſi frumentum poſtea corruptum ſit, vel arſerit antequam familia ex eo aleretur, at nec illud negari poteſt quin etiam de in rem verſo teneri debeam ei qui frumentum vendidit, & familiæ meæ diuiſit. Duobus ergo ex eadem cauſa teneri me de in rem verſo neceſſe eſt: nec proinde verum eſt quod Neratius in hac lege contrà ſcribit. Vnius duntaxat in quoquo contractu de in rem verſo eſſe actionem, & quidem eius qui idipſum credidit, quod in rem meam verſum eſt proximè ac immediatè, id eſt, eius qui frumentum vendidit, non tuam qui pro me apud frumenti venditorem fideiuſſiſti: nam imò verò ſi non potior & fauorabilior, ſaltem æquè fauorabilis cauſa tua eſſe debet, cùm prior in rem meam verteris fideiubendo. Atque ita Vlpianus contra Neratium concludit in *d. l. 3. §. vltim. ſupr.* Cuius ſententiam Caius probat in *l. 4.* ſed cum hoc temperamento, vt occupantis melior condicio eſſe debeat, quia vtrique condemnari me de in rem verſo iniquum eſſet: diſſenſerunt ergo in hac quæſtione prudentes veteres. & alia Neratij, alia Vlpiani ſententia fuit: diſſentiendi verò cauſa vtrimque probabilis, vt pluribus à nobis tractatum eſt ad *dict. l. 3. §. vltim. & d. l.* 4. neque alia enarratione & explicatione hæc lex indiget.

19. PAVLVS libro 4. Quæſtionum.

FIliusfamilias togam emit. mortuo deinde eo, pater ignorans, & putans ſuam eſſe, dedicauit eam in funus eius. Neratius libro Reſponſorum ait, in rem patris verſum videri in actione autem de peculio, quod in rerum natura eſſet, vno modo æſtimari debere, ſi dolo malo eius, quo cum agatur, factum eſſet, atquin ſi filio pater togam emere debuit, in rem patris res verſa eſt, non nunc, quo funerabitur, ſed quo tempore emit. funus enim filij, æs alienum patris eſt. & hoc Neratius quoque, qui de in rem verſo, patrem teneri putauit, oſtendit, negotium hoc (id eſt, ſepulturam, & funus filij) patris eſſe æs alienum, non filij, factus eſt ergo debitor peculij, quamuis res non exſter, vt etiam de peculio poſſit conueniri: in quam actionem venit, & quod in rem verſum eſt, quæ tamen adiectio tunc neceſſaria eſſet, cùm annus poſt mortem filij exceſſit.

Ad l. Filiusfamilias 19.

Refertur à Paulo in hac quoque lege alia eiuſdem Neratij ſententia, & reprehenditur circa actionem de peculio in eleganti ſpecie, in qua dabat Neratius contra patrem actionem de in rem verſo quaſi non poſſet locum habere actio de peculio, cùm tamen concludat Paulus poſſe actionem de peculio ſufficere, neque neceſſariam eſſe de in rem verſo, niſi cùm annus præterit aut aliter finita eſt actio de peculio. Quæſtio eſt de filiofamilias qui togam emerat ex pecunia creditoris, quam togam pater ignorans & putans ſuam eſſe in funus filij dedicauerat. Neratius putabat in rem patris verſum videri. Ob id ſolùm quod dedicata eſſet in funus filij, & cætera omnia impenſa in funus quod ad patris onus pertinet *l. & ideò* 7. *§. illud planè ſupr. l. funeris.* 7. *ſup. de religioſ. & ſumpt. funer.* Funus autem filij ſit æs alienum patris, non filij *l. in patrem* 21. *l. quòd ſi nulla* 28. *ſup. eod. titul.* niſi cùm filiosfamilias caſtrenſe peculium habuit, aut quaſi caſtrenſe *l. ſi filiusfamilias* 31. *eo. tit.* Cæterùm ob id quod togam filios emiſſet non putabat conueniri patrem poſſe, ne quidem de peculio. Ratione illa quod toga in rerum natura eſſe deſiiſſet, quod autem in rerum natura non eſt, vno tantùm modo, vnoque caſu æſtimari poſſit, viderique eſſe in peculio, ſcilicet ſi dolo malo eius, quo cum agatur factum ſit, vt in rerum natura eſſe deſierit, *l. ſed ſi damnum 9. §. præterea, l. ſumma cum ratione* 21. *ſupr. de pecul.* In propoſito autem nihil tale dici poteſt de patre qui non dolo malo, ſed ignorans & putans togam ſuam eſſe eam in funus filij dedicauit. Atque hæc ad Paulum pro Neratio dubitandi ratio eſt. Paulus verò in hac Neratij ſententia duo reprehendit. Primum illud, quod putabat Neratius verſam eſſe togam hanc in rem patris tunc tantùm cùm filius funeraretur, non etiam tùm cùm toga emeretur. Quid enim ſi pater filio togam emere debuit? Quidni ex eo die quo empta eſt in rem patris verſam eſſe pecuniam dicamus? Ad eum ſcilicet vſque modum ad quem præſtare veſtimenta filio pater conſueuerat, vt in *l. 3. §. proinde* 3. *ſupr. hoc tit.* Deinde quod dicebat Neratius ex hac cauſa de peculio actionem aduerſus patrem non poſſe competere, propterea quòd toga in rerum natura eſſe deſiiſſet abſque dolo

malo patris: nam cùm non niſi facto patris in natura eſſe deſierit, tanquam ab eo in funus filij dedicata, & in id negotium, quod nec Neratius negabat æs alienum eſſe patris, non filij, id eſt, in funus & ſepulturam filij (hac enim ſola ratione mouebatur, vt in patrem de in rem verſo actionem daret) cur non dicamus patrem cùm togam hanc in funus filij dedicauit, hoc ipſo factum eſſe debitorem peculij quod etiam poſt filij mortem ad effectum actionis annalis de peculio durare adhoc, & viuere intelligitur? Quod ſi peculij debitor factus eſt, qoidni etiam actione de peculio intra annum poterit conueniri? Nam quod diximus, & in quo Paulus cum Neratio conſentit in rem patris togam hanc verſam eſſe, licet alia atque alia ratione, non debet tollere actionem de peculio. Quandoquidem in actionem de peculio venit etiam id quod in rem verſum eſt, & creditori commodius ſemper eſt agere de peculio, cùm ſufficiens & idoneum peculium eſt, quàm agere de in rem verſo, vel ob hoc ipſum ne probare cogatur in rem verſum eſſe, quod in actione de in rem verſo ſemper probandum, & plerunque difficilis probationis eſt *§. præterea & §. cæterum Inſtit. quod cum eo. l. ei qui 7. C. eod. tit.* Planè adiectio de in rem verſo tunc neceſſaria eſſe poteſt & omnino eſt, cùm annus poſt mortem filij exceſſit. Alij enim caſus vel adempti peculij, vel emancipati filij, ad huius legis tractatum non pertinent in quo ponimus, & mortuum filiumfamilias, & funeratum. Cùm autem de peculio agi non poteſt ob id quod in rem verſum fuit, de in rem verſo agendum neceſſariò eſt *l. 1. §. 1. l. ſi pro patre 10. §. quare poteſt dici ſup.*

20. SCÆVOLA libro 1. Reſponſorum.

PAter pro filia dotem promiſit: & conuenit, vt ipſe filiam aleret non præſtante patre, filia à viro mutuam pecuniam accepit, & mortua eſt in matrimonio. reſpondi, ſi ad ea id, quod creditum eſt, erogatum eſſet, ſine quibus aut ſe tueri, aut ſeruos paternos exhibere non poſſet, dandam de in rem verſo vtilem actionem.

Ad l. Pater pro filia 20.

RAT. DVB. Patre filiam marito collocatam non alente certum eſt onus illud ad maritum pertinere, qui & ob eam cauſam habere dotem intelligitur, pro oneribus ſcilicet matrimonij *l. pro oneribus 20. C. de iur. dot. l. ſi is qui Stichum 56. §. 1. infr. eod. ill. tit.* Proinde licèt pater qui pro filia dotem promiſit conuenerit, vt ipſe filiam aleret, attamen patre id non præſtante videtur in rem mariti non minùs quàm patris verſa eſſe pecunia quæ ad alendam & exhibendam vxorem impenſa eſt, exemplo eius quod Pomponius ſcribit in *l. quòd ſi nulla 28. ſupr. de relig. & ſumptib. funer.* Si nulla dos defunctæ mulieris fuit, nec illa heredes vllos habeat, neque rurſum pater ſoluendo ſit, maritum in quantum facere poteſt funeraria conueniri poſſe & debere, ne iniuria eius videretur eam quæ quondam ipſius vxor fuiſſet inſepultam re inqui. Quanto igitur magis patre nulla filiæ alimenta præſtante maritus alimentis quotidianis verecundiam quoque pulſantibus, vt Papinianus loquitur in *l. pecunia 8. de alim. vel cibar. legat.* vxori præſtandis adſtringatur? Nec ſanè credibile eſt maritum cùm vxori ſuæ, vt ſe aleret mutuam pecuniam dedit tam eo animo id feciſſe, vt ſocerum ſuum de in rem verſo ſibi obligaret, quàm vt vitæ vxoris ſuæ, atque ita ſuæ dignitati conſuleret, ne vxorem fame perire pateretur. Satis ergo ei eſſe debet quod ex pacto dotali ſocerum habeat obligatum de alimentis filiæ præſtandis, vt pleniſſimam ex ea cauſa indemnitatem conſequatur. Nec actio de in rem verſo in hac ſpecie aut competere, aut accommodata eſſe videtur.

DEC. In rem patris haud dubiè vertitur quicquid in alimenta liberorum quæ pater præſtare debuit, impenditur, dum ne probabilis, & conſuetus modus excedatur *l. 3. §. proinde ſi ſeruus ſupr.* Item quod ad alendam & exbibendam domini familiam *d. l. 3. §. 1. & §. vnde rectè dicitur.* Quænam enim patrifamilias aut neceſſaria, aut vtilis & honeſta impenſa eſſe poteſt, ſi hæc non eſt? Atqui in propoſita ſpecie ponimus patrem cùm filiam nuptui collocaret, ac pro ea dotem promitteret conueniſſe, vt filiam ſuam ipſe aleret, vt & in ſpecie *l. ſeq.* quæ eadem eſſe videtur, vt lex eſt eiuſdem Scæuolæ, licèt amplioribus verbis concepta. Nec noua vel abſurda conuentio eſt. Etſi enim vxorem alere maritus debet, id tameo tùm verè dicitur cùm dotem ab ea, aut eius nomine ab alio accepit. Hîc verò pater dotem non dederat, ſed tantum promiſerat, nullùmque interim commodum ex dote ad maritum peruenerat, putà vſurarum in id vſque tempus præſtandarum quo dos marito ſolueretur. Quæ ioſta nec infrequens pactio eſt quoties interim maritus obſtrictus eſt perferendis oneribus matrimonij, ne diuerſa interpretatio fructuū dotis ab oneribus matrimonij ſeparet, vt loquitur Vlpianus *in l. cùm pater 11. de pact. dotal.* Cùm ergo neque dotem vllam marito pro filia pater dederit, neque vſuras dotis, ſed tantùm dotem promiſerit, quidni filiam alere ex pacto dotali debuit? Quo non facto ſi filia, vt ſe aleret, aut ſeruos paternos exhiberet mutuam accepit pecuniam ſiue à marito ipſo, ſiue ab alio, an poteſt negare pater verſam eſſe pecuniā in rem ſuam? Ergo neque recuſare debet quominùs de in rem verſo conueniatur, vtili ſaltem actione. Quid enim patris intereſt an à marito, an ab extraneo filia mutuam pecuniam acceperit? aut an actione de in rem verſo vtili, an directa ex pacto dotali. De illo tantùm dubitari poteſt cur non niſi vtilem actionem de in rem verſo det Scæuola in hac ſpecie: cùm directa quoque competere videretur marito non minùs quàm extraneo ne deterioris conditionis ſit maritus, quàm extraneus. Niſi dicamus eas dubitandi rationes quas attulimus videri facere, vt directa actio non poſſit hoc caſu competere, quia actio de in rem verſo cùm ſit ipſa actio de peculio, vt diximus ad *l. prox. præced.* non videtur competere, niſi quauis alia deficiente, ſiue ciuili, ſiue honoraria *l. hinc quæritur §. vlt. l. & ancillarum 27. §. vlt.* vbi diximus *ſupr. de pecul. & §. prox. infr.* Sed non facere tamen quin vtilis danda ſit, aut potiùs, quia de familia quoque exhibita tractat Scæuola, dicendum eſt ideò directam actionem de in rem verſo hoc caſu non competere quod maritus peconiam mutuam ſimpliciter vxori dediſſet, id eſt, non ea mente, vt vel in vxoris vel in familiæ ſoceri alimenta impenderetur, quo caſu quia creditoris voluntas & intentio non concurrit, directa actio de in rem verſo contra patrem competere non poteſt, cùm non habuerit maritus animum ſoceri obligandi, ſed vxoris tantùm, ne alioqui actus operetur vltra intentionem agentis contra *l. non omnis 19. ſup. de reb. credit.* Id enim eſt quod Scæuola ſignificat in *d. §. prox. infr. iis verbis, ſi cum in rem pupilli daretur, id in rem eius verſum eſt.* Idque apparet euidentiùs ex *l. prox. infr.* vbi cùm eadem ſpecies tractetur de patre qui dotem filiæ promiſerat, & conuenerat, vt ipſe filiam aleret, ponit Scæuola maritum mutuos nummos vxori dediſſe, cùm iuſtè putaret, inquit, patrem eius miniſtratorum tantum ſalarium quantum dare filiæ inſtituerat. Ergo non animo patris obligandi quem filiæ miniſtratorum pecuniam putabat, nec vt in rem patris pecunia verteretur.

verteretur. Datur tamen vtilis, quia verum eſt effectu ipſo verſam eſſe in rem patris pecuniam, & erogatam eſſe ad ea ſine quibus, aut ſe tueri filia, aut paternam filiam exhibere non potuiſſet. Alioqui locupletaretur pater ex iactura generi, ſi indemnitatem ei actione de in rem verſo præſtare non teneretur. Præſertim cùm pactum dotale nihil de alenda familia patris expreſſiſſet, quod nec mariti onus eſſe potuit. Non igitur eo minùs teneri pater de in rem verſo debet quòd pater ex pacto, vt filiam aleret obligatus fuit. Imò tanto magis quòd conuento eo & condemnato per actionem de in rem verſo, finitum eſt, vt ab obligatione illa pacti dotalis, aut ipſo iure, aut quod tutius eſt, vt in *l. qui ſeruum 34. §. 1. de oblig. & act.* ſaltem ope exceptionis liberetur, ſi fortè maritus indemnitatem pleniſſimam vtili actione de in rem verſo conſecutus adhuc ex dotali conuentione ob non exhibitã à ſocero vxorem agere velit. Improbus enim fit gener, ſi bis idem à ſocero conſequi velit *l. ſi quis dolo 51. in fi. de re iud.* Et ita reſponſum hoc Scæuolæ omnino ſupplendum & intelligendum eſt.

1 ¶ Seruus abſentis reipublicæ cauſa, pupilli ſeruis pecuniam credidit, ſubſcribente tutore, ſtipulatione in perſonam tutoris tranſlata, quæſitum eſt, an aduerſus pupillum competat actio? r-ſpondi: ſi cùm in rem pupilli daretur, id in rem eius verſum eſt, & quo magis actu ſeruorum confirmaretur: tutor ſpopondit: poſſe nihilominus dici, de in rem verſo cum pupillo actionem fore.

Ad §. 1. Seruus abſentis.

RAT. DVB. Non datur honoraria actio de in rem verſo, vt nec alia vlla de peculio quoties aliqua competit præſertim ciuilis, & ex ſtipulatione. Fruſtra enim qui habet actionem ciuilem deſideraret honorariam *l. 1. ſupr. de publ. in rem act. l. hinc quæritur 39. §. vlt. l. & ancillarum 27. §. vlt. ſupr. de pecul.* Atqui cùm ſeruus ſiue abſentis Reipublicæ cauſa ſiue alterius, pupilli ſeruis pecuniam credidit, vt in rem domini pupilli impenderetur, eoque nomine ſubſcribente tutore ſtipulatio interpoſita eſt, & in tutorem ipſum tranſlata, qua ſpopondit ille ſe ſoluturum & eam pecuniam reſtituturum, competit certi condictio ex ſtipulatione domino ſerui ſtipulantis contra tutorem pupilli qui ſubſcripſit, & promiſit, quamuis quaſi tutor ſubſcripſerit, vt ſcilicet ſaltem quaſi tutor teneatur *l. ſi non ſubſcripſiſti 15. C. de admin. tutor.* Ergo non eſt ex hac eadem cauſa danda actio de in rem verſo contra pupillum, cùm creditoris indemnitati poſſit eſſe conſulium per actionem quæ ei competit aduerſus tutorem, tutori autem per actionem tutelæ, ſi quod in rem pupilli verſum eſt pupilli rationibus inferre velit, aut quod pro pupillo ſoluerit, ab ipſo repetere *l. 4. §. vltim. infr. de euict. l. ſi fundum 13. §. 1. de reb. eor. qui ſub tutel.*

DEC. Poteſt fieri, & in dubio ita præſumendum eſt, vt tutoris ſubſcriptio & ſponſio interuenerit, non vt ille transferret in ſe obligationem pupilli nouandi animo, & actionem de in rem verſo perimeret, ſed potiùs vt actus ille acceptæ in rem pupilli pecuniæ magis ac magis confirmaretur. Ergo non debet illa ſubſcriptio & promiſſio tutoris facere, vt eo minùs danda ſit in pupillum actio de in rem verſo, ſi pecunia & in rem pupilli data ſit, & in rem eius verſa ſit. Ne alioqui inducta ad confirmandam obligationem, eam infirment & deſtruant, contra *l. legata inutiliter 14. de admin. legat. l. 1. §. ſi filius emancipatus de bonor. poſſ. contr. tab.* Nec enim is qui quaſi tutor, non etiam quaſi fideiuſſor ſubſcripſit, conueniri poteſt niſi tanquam tutor *d. l. ſi non ſubſcripſiſti, l. vltim. ſupr. de inſtit. act.* Pupilli autem nihil intereſt, an indemnitatem creditori præſtet immediatè per actionem de in rem verſo, an per mediam tutoris perſonam, & tutelæ actionem. Sic dicimus ſi tutoris iuſſu ſeruo pupilli creditum ſit, & ex vtilitate pupilli fuerit creditum dandam eſſe in pupillum actionem: non quidem quod iuſſu, quia nihil pupillus iuſſit: ſed quod iuſſit tutor *l. 2. infrà tit. proxim.* Sed ſi alia ſubſcribentis tutoris mens fuit, tenebitur etiam pupillus actione non tantùm de in rem verſo, ſed quod iuſſit tutor *d. l. 2.*

21. IDEM libro 5. Digeſtorum.

Filiamfamilias duxit vxorem, patre dotem promittente, & conuenit inter omnes perſonas, vti eam pater, aut ipſa ſe tueretur. maritus ei mutuos nummos dedit, cùm iuſtè putaret, patrem eius miniſtraturum tantum ſalarium: quantum dare filiæ ſuæ inſtituerat. eos nummos illa in vſus neceſſarios ſibi, & in ſeruos, quos ſecum habebat, conſumpſit: aliquantum &, cùm ei res familiares creditæ eſſent. ex pecunia mariti in eaſdem cauſas conuertit, deinde priùs, quàm pater ſalarium expleret, moritur filia, pater impenſam recuſat. maritus res mulieris retinet. Quæro, an de in rem verſo aduerſus patrem actio competat. Reſpondit, ſi ad ea id, quod creditum eſt, erogatum eſſet, ſine quibus aut ſe tueri, aut ſeruos paternos exhibere non poſſet, dandam de in rem verſo vtilem actionem.

Ad l. vlt. Filiamilias.

Accidit hîc Scæuolæ, quod in *l. filiofamilias 54. & l. vltim. ſupà de pecul.* vt eandem ſpeciem & quæſtionem tractauerit in libris Reſponſorum & Digeſtorum. Nam in hac lege quæ eſt Scæuolæ libro quinto Digeſtorum eadem ſpecies & quæſtio proponitur, quæ libro primo Reſponſorum, vnde ſumptum eſt principium legis proximè præcedentis. Idem ergo Triboniano quoque accidit quod in illo titulo *de peculio*, vt duas eiuſdem ſententiæ legis in hoc quoque titulo proponeret, contrà quam à ſe factum gloriatur in *Conſtitutione de confirm. digeſt.* Eſt autem ſpecies huius legis multo latiùs & diffuſiùs propoſita quàm in *l. prox. ſupr.* & quæ ſeipſam cum ſupradicta lege apertiùs explicat: ponit enim creditam eſſe à marito pecuniam vxori, non animo ſoceri obligandi, ſed cùm iuſtè putaret, fretus ſcilicet dotali conuentione, patrem miniſtraturum filiæ tantum ſalarium, quantum filiæ ſuæ dare inſtituerat. Addit, eos nummos illam in vſus neceſſarios ſibi & in ſeruos quos ſecum habebat conſumpſiſſe aliquantum, & cùm ei res familiares creditæ eſſent ex pecunia mariti in eaſdem cauſas conuertiſſe, deinde priùs quàm pater ſalarium expleret, mortuam eſſe filiam, patrem impenſam recuſare, maritum res mulieris retinere. Sed ad quæſtionem vtroque loco propoſitam, an de in rem verſo aduerſus patrem actio competat. Reſpondet iiſdem prorſus verbis quibus in *d. l. prox. præced.* Si ad ea id quod creditum eſt, erogatum eſſet, ſine quibus aut ſe tueri aut ſeruos paternos exhibere non poſſet dandam de in rem verſo vtilem actionem. Ergo quod ſcriptum eſt initio *dictæ legis prox. præced.* ex hac lege ſupplendum eſt, quod ad facti circumſtantias pertinet, vt iuris ratio bene intelligatur.

QVOD IVSSV

Ad TIT. IV.

VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

MEritò ex iuſſu domini in ſolidum aduerſus eum iudicium datur. nam quodammodo cum eo contrahitur, qui iubet.

Ad l. 1.

RAT. DVB. Cùm ſeruus contrahit etiam iuſſu domini, non ideò tamen dominus contrahit, ſed ſeruus, qui porrò contrahendo non poteſt obligare dominum niſi de peculio, vel de eo quod in rem domini verſum eſt *l. nec ſeruus* 41. *ſupr. de pecul.* Ergo non poteſt nec debet hoc caſu dominus in ſolidum obligari, ſed tantùm de peculio vel ſaltem quatenus in rem domini verſum eſt. Nam & is qui agit de in rem verſo, agit eo colore vltra quàm in peculio ſit, quod ille in cuius rem verſum eſt quaſi contraxiſſe videatur *l.* 1. *ſup. tit. prox.* nec tamen ideò in ſolidũ cõuenitur is qui de in rem verſo tenetur.

DEC. Is qui iubet cum ſeruo contrahi, contrahere ipſe videtur: nihil enim intereſt an per ſe quis aliquid faciat, an per alium *l.* 5. *§. quod ſi quis de admin. tutor. l. ſi quis* 7. *§. vlt. ſup. de iuriſdict. l. cùm iuſſu* 64. *de ſolut.* Atqui ſi dominus ipſe contraheret, nemo dubitaret quin obligaretur in ſolidum non adhibita diſtinctione quantum eſſet in peculio aut in rem verſum: meritò igitur in dominum qui iuſſit actionem hanc quod iuſſu Prætor in ſolidum induxit. Nec ſimile eſt quod dicimus eum quoque in cuius rem verſum eſt contraxiſſe videri. Senſus enim eſt, eatenus videri contraxiſſe quatenus in rem verſum eſt, non ſimpliciter. At is qui contrahi iubet cõtrahere abſolutè intelligitur. Ergo in ſolidum ſe obligat quatenus iubet: nam & ſic dicimus eum qui mandat deiici videri deieciſſe *l. hoc iure* 152. *de reg. iur.* & damnum dare qui iubet dare *l. is damnum dat* 169. *eod.* Sed adieci quod neceſſariò adiiciendum eſt, *quatenus iubet*, ſi fortè iuſſerit dominus credi ſeruo centum, & creditor ducenta crediderit, non habebit actionẽ quod iuſſu niſi in centum: & hac parte bona poteſt eſſe cõparatio actionis quod iuſſu & de in rem verſo, quoniã ſicuti is in cuius rem verſum eſt, contraxiſſe ipſe videtur quatenus verſum eſt, ita & qui iuſſit contraxiſſe intelligitur eatenus duntaxat, quatenus iuſſit *l.* 3. *infr. hoc tit.* Vnde fit vt aliquo caſo plenior poſſit eſſe actio de in rem verſo quàm quod iuſſu, puta ſi iuſſerim ſeruo meo vt à te centum mutua acciperet, tu verò credideris ei ducenta quæ tota in rem meam verſa ſint. Habebis enim me obligatum actione quod iuſſu in centum duntaxat; actione verò de in rem verſo in ducentis. Sæpiùs tamen accidit vt plenior ſit actio quod iuſſu quàm de in rem verſo, quia non ſemper in rem vertitur quod iuſſu domini creditur. Itaque quod dicimus eum qui iuſſit in ſolidum obligari, ſic accipiendum eſt, vt ad eam vſque quantitatem quam dominus iuſſit obligetur in ſolidum, licèt aut nihil aut minùs ſit in peculio, aut in rem verſo, & habent ſe inuicem actiones de in rem verſo & quod iuſſu vt excedentia & exceſſa.

2 ¶ Iuſſum autem accipiendum eſt: ſiue teſtato quis, ſiue per epiſtolam, ſiue verbis, aut per nuntium: ſiue ſpecialiter in vno contractu iuſſerit, ſiue generaliter: & ideò & ſi ſic conteſtatus ſit, *Quod voles cum Sticho ſeruo meo negotium gere periculo meo:* videtur ad omnia iuſſiſſe, niſi certa lex aliquid prohibet a.

Ad §. 1. *Iuſſum autem*

RAT. DVB. Quemadmodum non quicumque dicit, *ſpondeo* obligatur ex ſponſo, vt eſt apud Varron. *lib.* 5. *de ling. Latin.* ſed is demùm qui ſtipulanti adhibita ſolemnitate verborum ſpopondit vt appareret ſeriò rem agi & animo contrahendæ ciuilis obligationis quæ parere actionem poſſet *l. iuris gentium* 7. *§. quod ferè ſup. de pact.* Ita & ad inducendam actionem quod iuſſu contra dominum quæ faciat, vt ex contractu ſerui in ſolidum conueniri poſſit quatenus iuſſum eſt, videtur tale iuſſũ requiri de quo dubitari non poſſit quin ſeriò interuenerit vt dominus obligaretur, quaſi & ipſe contraxiſſet. Quale eſt ſi teſtato, id eſt præſentibus & conuocatis in eam rem teſtibus quis iuſſerit cum ſeruo ſuo contrahi, aut verbis claris & expreſſis, aut etiam ſi voles per epiſtolam à domino iubente ſubſcriptam; at non etiam per nuntium, ne facile ſit falſo nuntio fingere iuſſum quod nullum ſit, nec rurſus per verba illa generalia, *Quod voles cum Sticho ſeruo meo negotium gere periculo meo:* (lego enim *gere*, non *gerere*) ſunt enim hæc verba generalia plerumque captioſa, & mala interpretatione trahuntur facile ad incogitata, niſi liberalitatem & iuſſionem captioſam interpretatio prudentum frangat, vt in *leg. cùm Aquil. ſup. de tr unſact.*

DEC. Actio quod iuſſu naſcitur ex voluntate iubentis: nulla enim videri poteſt iniuria fieri ei qui ſemel voluit *l. in diem* 9. *§.* 1. *inf. de aqua & aq. pluu. arc.* Voluntas autem declaratur non minùs per nuncium & per epiſtolam quàm per teſtationem aut ſtipulationem quæ certam verborum ſolemnitatem habeat. Ideóque contractus omnes qui conſenſu perficiuntur etiam per nuntium & per epiſtolam rectè fiunt *l.* 1. *§. vlt. de contr. emp. l.* 1. *locat. l.* 2. *de oblig. & act.* maximè verò mandatum *l.* 1. *§.* 1. *inf. mand.* quod ad iuſſum propiùs accedit *§. ſed etſi mandauerit inf. & l. vlt. in fin. hoc tit.* debetque ſibi imputare is qui iuſſit, ſi verbis generalioribus nec ad vnũ ſpecialiter contractum ſe reſtrinxerit, ſed generaliter ad omnes contractus, vt in ſupradicta formula iuſſum ſuum porrexerit: nihil enim vetat iuberi quem ad omnia, vt cum filiofamilias vel ſeruo alieno contrahat, cum quo non aliter fuiſſet contracturus: & debuit is qui iuſſit meliùs ſibi proſpicere, cùm in ipſius poteſtate eſſet legẽ apertiùs dicere, ex regula *l. veteribus* 39. *ſup. de pact. leg. Labeo* 21. *inf. de contr. empt.*

a *Niſi certa lex aliquid prohibet.* Hæc verba redolent

lent proculdubio Tribonianum reſpicientem, ni fallor, ad conſtitutionem Imperatorum Honorij & Theodoſij in *l. vlt. quod cum eo*, quæ prohibet ne domini per ſeruos colonos conductores, procuratores actoréſve poſſeſſionum actione iſta quod iuſſu, niſi ſpeciale iuſſum adſit credendæ certæ pecuniæ, quamuis etiam familiares epiſtolæ commendatitiæ dominorum interuenerint. Nam quod nonnulli adferunt non eſſe permiſſum ſeruo aut filiofamilias, tametſi liberam habenti adminiſtrationem peculij vt donet, quia donare ſit perdere *l. contra* 28. §. *vlt. ſup. de pact. l. filiusfamilias* 7. *inf. de donat.* omnino alienum eſt ab hoc tractatu in quo non de poteſtate illius qui iuſſus eſt, ſed de voluntate tantùm iubentis interpretanda agitur. Neque verò dubitandum eſt, quin etiam donare ſeruus vel filiusfamilias poſſit, quamuis liberam peculij adminiſtrationem non habeat, ſi modò pater aut dominus iuſſerit, quia eo caſu non tam ſeruus an filius quàm pater ipſe aut dominus donaſſe crederetur *leg. mortis cauſa* 11. *leg. tam is* 25. §. 1. *de mortis cauſa donat.*

2 ¶ Sed ego quæro, an reuocare hoc iuſſum, antequam creditor poſſit, & puto poſſe, quemadmodum ſi mandaſſet, & poſteà ante contractum contraria voluntate mandatum reuocaſſet, & me certioraſſet.

Ad §. 2. Sed ego quæro.

Rat. dvb. Nulla videri poteſt fieri iniuria ei qui ſemel voluit, vt modò proximè diximus ex *l. in diem* 9. *de aq. & aqu. pluu. arc.* Debuit enim is qui iuſſit meliùs ſecum deliberare antequàm iuberet, an iubere expediret vt de donatore ſcriptum eſt in *l. ſi quis argentum* 35. §. *vlt. C. de donat.* Neque verò facilè Prætor aut ciuilis legiſlator iſtam ferre poteſt inconſtantiam *l. in cauſæ* 27. *ſup. de procurat.* ne ludibrio leges eſſe videantur ei qui primùm iubet deinde iuſſum reuocat, vt Iuſtinianus loquitur in ſpecie *l. vlt. C. de bon. quæ liber.* etiamſi res adhuc ſit integra.

Dec. In eo quod ex voluntate pendet, liberum cuique eſt mutare voluntatem quamdiu res integra eſt, id eſt dum ne mutatio illa voluntatis damnum aut iniuriam alicui adferat. Quid enim voluntati noſtræ tam conuenit quàm vt ſit libera & ad mortem vſque ſi nihil aliud obſtet ambulatoria? *l. 4. inf. de adim. leg.* Ideóque voluntas poſterior in liberis actibus primam perimit, nec nocet voluiſſe ſi nunc nolis *l. 1. §. ſi quis adita l. filij* 6. §. 1. *inf. ad SC. Tertill.* Inde eſt quod mandatum cui iuſſum ſimillimum & proximum eſt, reuocari poteſt contraria voluntate antequam ſecutus ſit contractus, & dum adhuc res integra eſt §. *rectè Inſt. de mandat. l. ſi verò* 12. §. *pen. l. ſi mandaſſem* 15. *inf. eod. tit. l. ſi quis mihi* 25. § *pen. de acquir. hered.* dummodo certioretur ille qui alioquin ex mandati reuocatione deciperetur & damno afficeretur *d. l. ſi mandaſſem.* Imò & interdum ſufficit vt quis iuſtam cauſam habeat ſuſpicandi reuocationem mandati, vt in *leg. ſi cum Cornelius* 82. *de ſolut.* Ergo & qui iuſſit ſeruo credi pecuniam reuocare iuſſum poteſt, antequam credatur pecunia, ſi modò nihil adhuc interſit eius. Quid enim ſi à debitoribus ſuis qui vſuras fortè pendebant pecuniam exegerit vt eam ſeruo tuo crederet? Non erit tibi permittenda reuocatio, ſi non indemnitatem offeras & præſtes ne alioqui damno afficiatur *d. l. ſi mandaſſem*, debueras enim reuocare antequam ipſius quicquam intereſſet, alioqui ſera & intempeſtiua reuocatio eſt. Sed nec ſufficit reuocaſſe niſi certioretur de reuocatione is qui iuſſus eſt *l. ſi quis ſeruo* 18. *l. qui hominem* 34. § *ſi Titium.*

3 ¶ Sed & ſi mandauerit pater, dominúſve: videtur iuſſiſſe.

Ad §. 3. Sed & ſi mandauerit.

Rat. dvb. Aliud eſt mandare, aliud iubere, verbũ enim *mando* ſemper habitum eſt pro verbo obliquo & precario §. *vlt. Inſt. de ſing. reb. per fideic. relict.* Verbum autem *iubeo* directum fuit & imperatiuum quando ſumitur pro *impero*, licèt poſſit etiam latinè accipi pro *iubeo*, vt cùm dicimus *iubeo te ſoluere*: ad quod reſpiciens Tribonianus dixit eſſe fortè directum *l. 2. C. commun. de legat.* Ergo vt quis ex hac parte edicti teneatur quod iuſſu, iubere illum & imperare oportet, non mandare. Nam & de iuſſu, non de mandato verbis edicti prætorij cautum eſt *l. 1. ſup. quod cum eo.* Et fuerunt proculdubio prima illa edicti verba quod iuſſu, quæ huic actioni, vt & titulo nomen dederunt.

Dec. Cùm Prætor hanc partem edicti & actionem quod iuſſu propoſuit, non tam ad *iubendi* verbum reſpexit quàm ad iubentis voluntatem, quibuſcumque verbis declaratam, ex qua deinde contractus ſecutus ſit, vt & in *l. vbi purè* 1. §. 1. *ad SC. Trebell.* Atqui voluntas illa non minùs mandato patris vel domini, quàm iuſſu declaratur, cùm mandatum quoque præcedat, ſicut & iuſſum *l. ſi quis mihi bona* 25. §. *iuſſum* & §. *ſed quid ſi mandauit infr. de acquir. hered.* Ergo & ſi pater dominúſve mandauerit cum filio vel ſeruo contrahi, iuſſiſſe videbitur. Denique iubentes mandatibus æquiparantur in *l. vlt. in fin. inf. hoc tit.*

4 ¶ Sed & ſi ſerui chirographo ſubſcripſerit dominus, tenetur quod iuſſu.

Ad §. 4. Sed & ſi ſerui.

Rat. dvb. Iuſſum præcedere ſemper debet actum qui iubetur ſicut & mandatum *l. ſi quis mihi* 25. §. *iuſſum de acquir. hered.* ſubſcriptio autem ſequitur ſemper, non præcedit: ergo non poteſt pater vel dominus teneri quod iuſſu ob id ſolùm quod filij vel ſerui chirographo ſubſcripſerit.

Dec. Subſcriptio adhibetur in ipſo negotio & contractu, datque perfectionem contractui: nam & qui ſubſcripſit, omnia in inſtrumento contenta ſcripſiſſe intelligitur & adprobaſſe *l. ſicut* 8. §. *non videtur inf. quib. mod. pign. vel hypoth. ſoluit.* dum ne quaſi teſtis ſubſcripſerit *l. ſi pater* 6. *C. de fideiuſſ. l. mutua* 14. *C. ſi certum pet. l. ſi non ſubſcripſiſti* 5. *C. de admin. tutor.* Pater ergo qui tanquam pater ſubſcribit inſtrumento filij mutuam pecuniam accipientis, aut dominus qui tanquam dominus inſtrumento ſerui, iubere intelligitur, nec recuſare poteſt quominus actione quod iuſſu in ſolidum teneatur: ſunt itaque paria iſta patrem vel dominum aut iubere aut mandare aut ſubſcribere *l. 3. C. quod cum eo*, quia ſufficit patris vel domini iuſſum, aut voluntatem quamlibet in ipſo contractu & negotio interuenire, non poſteà *d. §. iuſſum.*

5 ¶ Quid ergo, ſi fideiuſſerit pro ſeruo: ait Marcellus, non teneri quod iuſſu: quaſi extraneus enim interuenit. neque hoc dicit ideò quod tenetur ex cauſa fideiuſſionis: ſed quia aliud eſt iubere. Denique idem ſcribit, etſi inutiliter fideiuſſerit, tamen eum non obligari, quaſi iuſſerit, quæ ſententia verior eſt.

Ad §. 5.

Ad §. 5. Quid ergo.

RAT. DVB. Qui fideiubet, iubet vt verbum ipſum fideiubendi & fideiuſſionis formula oſtendit, Fide tua eſſe iubes: ergo ſi dominus fideiuſſerit pro ſeruo tenetur quod iuſſu.

DEC. Is demùm dominus obligat ſe actione quod iuſſu qui tanquam dominus iubet contrahi cum ſeruo. At is qui fideiubet pro ſeruo, iubet tanquam extraneus: id enim facit quod extraneus quilibet facere poteſt. Iubere autem cum ſeruo contrahi alius quàm dominus non poteſt. Aliud ergo eſt iubere, aliud fideiubere: itaque non diſtinguemus an dominus qui pro ſeruo fideiuſſit teneatur ex ea fideiuſſione vt extraneus quilibet, an non teneatur: nam etſi tenetur regulariter ex ſtipulatione, cùm pro ſeruo fideiuſſit, ideóque nec quæſtioni locus eſſe poteſt an honoraria actione quod iuſſu cõueniri poſſit, aut alia de peculio, qui ex ſtipulatione & directa ciuili actione cõueniri poteſt: ſi tamen ponas inutiliter eum fideiuſſiſſe, fortè ob non adhibita ſtipulationis fideiuſſoriæ verba ſolemnia (eſt enim ſolemnis actus fideiuſſionis *l. ſciendum 36. de verb. oblig.*) non eo magis tenebitur quod iuſſu quaſi iuſſerit. Eſtque hic caſus vnus ex iis in quibus ſi non valet quod ago vt ago, non valet vt valere poteſt. Nempe quia actio quod iuſſu requirit iuſſum & voluntatem domini tanquam domini iubentis contrahi cum ſeruo non tanquam cum alio quolibet, ſed tanquam cum ſeruo.

6 ¶ Si ratum habuerit quis, quod ſeruus eius iuſſerit, vel filius, quod iuſſu actio in eos datur.

Ad §. 6. Si ratum.

Iam monui ad *leg. ſi res 5. §. quod ſeruus ſup. tit. prox.* corruptum eſſe hunc §. & addita negatione ſic legendum: *Si ratum habuerit quis quod ſeruus eius geſſerit, vel filius, quod iuſſu actio non datur.* Nam ſi verborum conſtructionem ſpectemus, non habent verba illa *in eos*, ad quos referantur, cùm in præcedentibus non niſi in ſingulari numero dictum ſit *ſi quis*, cui conſequenter ſcribendum erat *in eum*. Deinde falſum eſt quod ad hoc edictum pertinet iuſſiſſe videri eum qui ratum habet, cùm ratihabitio ſemper ſequatur; iuſſum verò ſemper præcedere debeat *l. ſi quis mihi 25. §. iuſſum infr. de acquir. heredit.* An non enim eſſet perabſurdum & ridiculum iubere me tibi vt facias quod feceris? Fateor ratihabitionem æquiparari mandato, quæ tota ad hunc locum dubitandi ratio eſt ex *l. ſemper qui non prohibet 60. de reg. iur. iunct. l. hoc iure 15. §. vlt. eod. l. vlt. C. ad SC. Macedon.* Sed id obtinet in iis in quibus nihil refert quid prius aut quid poſterius fiat, & quoties voluntatem ratum habentis quandocunque interuenire ſatis eſt. Quod non contingit in actione quod iuſſu, quæ non aliter locum habere poteſt quàm ſi dominus iuſſerit contrahi: ergo ante contractum, non poſteà. Ita enim verba edicti cõcepta ſunt. Nihilne igitur ſecuta ratihabitio proderit ſi fortè nullo iuſſu præcedente ſeruus contraxerit, nec in rem domini quicquam verterit? Imò prodeſſe debebit ad hoc vt dominus teneatur & conueniri poſſit, non quidem quod iuſſu, ſed tamen de in rem verſo acſi verſum totum fuiſſet, quamuis nulla in rem verſi probatio niſi ex ratihabitione proferatur. Atque ita Vlpianus noſter cuius hæc lex eſt, in eodem ipſo libro 29. ad Edictum diſertè ſcribit in *d. 3. quod ſi ſeruus*, nec vllum hac de re dubitandi locum relinquit. Obſeruandum autem eſt poni ſpeciem & quæſtionem hanc mediam inter duas alias in quibus non datur actio quod iuſſu, vt tantò apertiùs intelligamus nec in hac ſpecie dandam eſſe. Quamuis videam interpretes omnes contra ſentire, motos ex eo tantùm quod vident ratihabitionem regulariter æquiparari mandato, nec animaduertentes ſpeciale eſſe in hoc caſu, vt non æquiparetur propter verba & rationem edicti. Et certè ſi dubitatum eſt an præcedens mandatum iuſſo æquiparari hoc caſu deberet §. *ſed ſi mandauerit ſupr.* Quis ferat in ratihabitione quæ non niſi mandato æquiparatur idem iuris eſſe? Iunge *l. prox. §. vlt. infr.* ex quo loco apparet omnia quæ ad actionem quod iuſſu inducẽdam neceſſaria ſunt debere ab initio interuenire, nec poſſe ex poſtfacto accedere.

7 ¶ Si pupillus dominus iuſſerit, vtique non tenetur, niſi ſi tutore authore iuſſit.

Ad §. 7. Si pupillus.

RAT. DVB. Pupillus licèt tutorem habeat non eo minùs rerum ſuarum dominus pleno iure manet: tutores enim pupillis dantur vt pupillos ipſos eorumque patrimonia tueantur, non vt eos ſpolient *l. qui fundum 7. §. ſi tutor inf. pro empt. l. 1. & paſſ. inf. de tutel.* Atqui Edictum hoc vt det actionem quod iuſſu, nihil aliud exigit, niſi vt dominus iuſſerit cum ſeruo contrahi, nec diſtinguit an dominus impubes ſit necne: ergo dicendum eſt pupillum quoque ſi tanquam dominus iuſſerit teneri quod iuſſu, quamuis non authore tutore iuſſerit: neque enim diſtinguere debemus vbi Prætor non diſtinguit *vulg. l. de precio ſup. de public. in rem action.*

DEC. Obligari nullo modo pupillus poteſt ſine tutoria authoritate quoties obligatio ex perſona non ex re venit *l. obligari 9. & paſſ. de author. tutor.* Atqui iuſſum domini ex hoc edicto dominum obligat & quidem in ſolidum, etiamſi neque in peculio quicquam, neque in rem verſum ſit, vt diximus ad principium huius legis. Ergo non poteſt obligari pupillus ex hoc edicto niſi tutore authore geſſerit. Et ſanè parum eſt quod pupillus ſit dominus, cùm non habeat ius rerũ ſuarum adminiſtrandarum *l. iuſiurandum quod 17. §. 1. ſupr. de iureiur.* Dominum namque in hoc edicto Prætor intelligit, qui de ſe rebuſque ſuis obligandis liberum arbitrium habet, vt in *l. in re mandata 21. C. mandat.* qualis certè pupillus non eſt niſi cùm tutoris authoritas interuenit. Poteſt enim pupillus omnia facere tutore authore, etiam ex quibus deteriorem conditionem ſuam facturus ſit *l. potuit 5. C. de iur. delib. l. in negotiis 5. de reg. iur. l. 4. in fin. inf. de euict.* ſed ſine tutore meliorem tantùm conditionem ſuam facere poteſt, deteriorem nullomodo poteſt, præſertim vt ſe obliget *d. l. obligari.* Aliud eſt ſi tutoris ſolius iuſſu pupilli ſeruo creditum ſit. Tunc enim datur actio quod iuſſu, & quidem contra pupillum ipſum, ſed non actio quod iuſſu, quæ daretur ſi pupillus tutore authore geſſiſſet, at actio quod iuſſit tutor *l. 2. in princ.* vbi dicemus *infr.*

8 ¶ Si iuſſu fructuarij erit cum ſeruo contractum, item eius, cui bona fide ſeruit: Marcellus putat, quod iuſſu dandam in eos actionem: quam ſententiam & ego probo.

Ad §. 8. Si iuſſu.

RAT. DVB. Prætor in hoc edicto pollicetur daturum ſe actionem in ſolidum ex iuſſu domini aduerſus dominum ipſum, vt initio huius legis ſcriptum eſt. Atqui nec fructuarius nec bonæ fidei poſſeſſor dominus eſt, cùm vſusfructus nihil aliud ſit quàm ius alienis rebus vtendi fruendi *l. 1. ſupr. de vſufruct.* & rectè dicamus fundum totum noſtrum eſſe, etiam cuius vſusfructus ad alium totus pertinet *l. rectè dicimus 25. de verbor. ſignificat.* conſiſtit enim in iure, non in parte dominij

minij, licet rei emolumentum contineat *l. Mænius 66. §. fundo de legat. 2. l. ſi à reo 70. §. ſi reo de fideiuſſ.* Bonæ fidei poſſeſſor autem quiſquis eſt hoc ipſo fatetur ſe non eſſe dominum, quia verus dominus poſſidet iure ſuo, non autem ſola bona fide *l. bonæ fidei 48. de acquir. rer. domin. l. qui ſcit 25. §. 1. & vltim. infr. de vſur.* Ergo nec ſi iuſſu fructuarij vel bonæ fidei poſſeſſoris cum ſeruo contractum ſit, danda eſt contra eos actio quod iuſſu.

Dec. Prætor in edicto locutus eſt de iuſſu eius qui habeat in poteſtate, vt conſtat ex verbis edicti quæ recenſentur in *l. 2. ſupr. quod cum eo.* Atqui & fructuarius & bonæ fidei poſſeſſor habent quodammodo ſeruum in poteſtate, non quidem iure dominij, ſed quod ad hoc pertinet vt ex ſeruorum contractibus & de peculio & de in rem verſo obligentur *l. ſed in emptore 13 l. ſed ſi ex duobus 32. in princip. & paſſ. ſupr. de pecul.* Latius enim patet poteſtatis nomen quàm dominij *l. quoties 21. §. Prætor ait & ſeq. l. ſi ſeruus 22. §. 1. l. ſi noxale 27. & paſſ. ſupr. de noxal. act.* Ergo multo magis dicendum eſt poſſe & fructuarium & bonæ fidei poſſeſſorem ex ſerui contractu in ſolidum obligari. Fit enim multò clariùs nulla iniuria ei qui ex ſuo iuſſu in ſolidum conuenitur, quàm ei qui ex contractu inito ſe ignorante conuenitur vel de peculio, vel de in rem verſo, cùm is qui iubet contrahi, contrahere ipſe quodammodo videatur, vt diximus in principio huius legis.

9 ¶ Si curatore adoleſcentis, vel furioſi, vel prodigi iubente, cum ſeruo contractum ſit: putat Labeo dandam quod iuſſu actionem in eos, quorum ſeruus fuerit. Idem & in vero procuratore 2. Sed, ſi procurator verus non ſit, in ipſum potiùs dandam actionem, idem Labeo ait.

Ad §. vlt. ſi curatore.

Rat. dub. Neque adoleſcentis, neque furioſi vel prodigi curator dominus eſt, ſed tantùm adminiſtrator bonorum domini: ergo ex eorum iuſſu non eſt danda, quod iuſſu actio in adoleſcentem vel furioſum vel prodigum, ſed aut contra neminem, aut contra eos ipſos, qui iuſſerunt. Nam nec alij contraxiſſe videri poſſunt quàm qui iuſſerunt, non illi etiam qui non iuſſerunt, vt ſcriptum eſt initio *huius legis.*

Decis. Omnes hi curatores domini quidem non ſunt: ſed tamen dominorum loco habentur: quia ius adminiſtrandarum rerum eis competit, & agendo rem in iudicium deducunt, non etiam adoleſcens ipſe aut furioſus, aut prodigus ſine curatore, *l. iuſiurandum, quod 17. §. 1. & ſeq. iunct. l. tutor pupilli 35. §. 1. ſupr. de iureiur.* Ad cauſam enim adminiſtrationis maximè pertinet, vt quis cum ſeruo contrahere vel iubeatur, vel non iubeatur. Quanquam in curatore adoleſcentis paulò difficiliùs hoc videtur, quia non ſicuti curator furioſi vel prodigi datur etiam perſonæ: ſed bonis tantùm. Qua ratione fortaſſis de ſolo tutore, & furioſi vel prodigi, non item de adoleſcentis curatore tractat Paulus, in *d. l. iuſiurandum, quod §. 1.* vt ibi ſcripſimus. Sed tamen non eſt hac parte ſeparandus curator adoleſcentis ab aliis curatoribus: quia, vt dixi, ad bonorum, non ad perſonæ adminiſtrationem hæc res pertinet, vt euenit in inſtitoria quoque actione, *leg. cuicunque 5. §. vlt. ſupr. de inſtitor. act.* Nec malè cum iſtis contrahitur, ſicuti nec cum tutoribus, ita vt curator quoque adoleſcentis ſolus, & agere & conueniri poſſit, *l. 2. infr. de adminiſtrat. tutor.* Quamuis longè tutiùs ſit cum minore ipſo contrahere adhibita curatoris authoritate, quàm cum curatore ſine minore, niſi quòd etiã curatori minoris ſine minore ſoli rectè poteſt, *l. ait Prætor 7. §. 1. ſupr. de minor.* Neque verò ius hoc damnoſum eſt adoleſcentibus, aut prodigis, aut furioſis cùm ſi quid in iubendo factum ſit à curatoribus contra ipſorum vtilitatem de eo regreſſum habituri ſint aduerſus ipſos curatores, actione negotiorum geſtorum. Nec illorum magis intereſt quàm minorum, furioſorum, & prodigorum ita ius conſtitui, ne alioqui peculiaria eorum negotia facilè aut deſerantur penitus, aut ſaltem negligantur. Dabitur autem his caſibus non actio, quod iuſſu ſimpliciter: ſed quod iuſſit curator, vt in *l. prox. infr.*

2 *Idem & in vero procuratore.*

Ratio dubitandi et decidendi eadem eſt, quæ ad ſententiam præcedentem. Nam nec procurator domini dominus eſt quantumlibet verus procurator ſit. Sed tamen domini loco eſt etiam ad obligandum dominum, ſi modò non excedat fines mandati, qui diligenter cuſtodiendi ſemper ſunt *l. diligenter 5. infr. mandat.* Alioqui falſus procurator eſſe intelligitur non minùs, qui mandati fines excedit, quàm qui mandatum prorſus nullum habet, cùm in eo in quo excedit, nullum habeat. In eum igitur hoc caſu danda erit actio, quod iuſſu, vt ex Labeone Vlpianus hic ſcribit. Ne impunè & creditori & domino illuſerit. Planè ſi rerum omnium procurator ſit, tentari poteſt in eum quoque dandam actionem quod iuſſu exemplo inſtitoriæ, *l. 6. ſupr. de inſtitor. act.*

2. Pavlvs libro 30. ad Edictum.

SI tutoris iuſſu, ſeruo pupilli creditum ſit: puto, ſi ex vtilitate pupilli fuerit creditum, in pupillum eſſe dandam actionem, quod iuſſit tutor.

Ad l. ſi tutoris iuſſu 2.

Rat. dub. Non minùs iuris habet tutor in pupillum ad eum obligandum præciſè & indiſtinctè actione quod iuſſo, quàm curatores adoleſcentis, furioſi & prodigi ad adoleſcentem furioſum & prodigum obligandum. Cùm non tantùm bonis detur vt curator adoleſcentis, ſed etiam perſonæ, *l. cùm plures 12. §. cùm tutor, infr. de adminiſtrat. tutor. l. iuſiurandum, quod 17. §. 2. ſupr. de iureiurando.* Atqui curatores iſti omnes iubendo contrahi cum ſeruo obligant dominos actione quod iuſſu, vt proximè dictum eſt in *§. vlt. legis præcedentis.* Nec adhibetur diſtinctio an ex adoleſcentis vel furioſi vel prodigi vtilitate creditum ſit. Alioqui nil differret actio quod iuſſu ab actione de in rem verſo, ſi eadem probatione verſæ in rem pecuniæ onerandus actor eſſet. Ergo nec in tutore iubente contrahi cum ſeruo pupilli adhibenda hæc diſtinctio eſt. An ex pupilli vtilitate creditum ſit nécne. Nec eſt quod quis dicat manifeſtam eſſe differentiam inter curatorem furioſi vel prodigi & tutorem pupilli, in eo quod neque furioſus, neque prodigus qui quod ad mores & bona pertinet, facit exitum furioſi, iubere ipſe poteſt, ne quidem curatore auctore vt cum ſeruo contrahatur, ſed ſolus curator, cùm tamen etiam pupillus tutore auctore & iubere, & cætera omnia facere poſſit, adeóque multò plura quàm tutor ipſe ſine pupillo, *l. in negotiis 5. de reg. iur. iunct. l. ſi potuit 5. Cod. de iur. deliberandi.* Nam non facit hæc differentia quin poſſit tutor etiam ſolus cùm vult, omnia facere quæ pupillus eo authore poſſet, & quæ curator furioſi vel prodigi facere poteſt. Sed etſi

ſeparandus

ſeparandus eſſet curator furioſi vel prodigi à tutore, quod non eſt probabile, quis tamen ferat minùs iuris habere tutorem ad obligandum per ſe pupillum, quàm habeat curator adoleſcentis ad obligandum adoleſcentem?

Dec. Eſt ſpeciale ius hoc actionis quod iuſſu, vt ex iuſſu tutoris non aliter in pupillum danda ſit, quàm ſi ex vtilitate pupilli creditum eſſe & allegetur & probetur: quia verba edicti denotant & deſignant perſonam ſolam domini habentis ius iubendi: quemadmodum autem in eo numero non eſt pupillus ſi ſine tutoris auctoritate iubeat, quamuis dominus ſit: ita nec tutor, quia dominus non eſt, quamuis ſit loco domini. Idem ergo & de curatoribus furioſi, prodigi & adoleſcentis ſentiendum eſt, vt ſi cum ſeruo contrahi iuſſerint, non aliter furioſum, prodigum & adoleſcentem obligent actione quod iuſſu quam ſi ex domini ſui vtilitate ſeruus contraxerit. Nam nec pignus à curatore furioſi datum aliter valet quàm ſi vtilitate furioſi exigente id fecerit *l. pignus* 11. *infr. de curat. furioſ.* Et vt dicam generaliùs non vſquequaque curatori furioſi competit rerum eius alienatio, & libera diſpoſitio, ſed quatenus negotiorum exigit adminiſtratio vt ſcriptum eſt in *l. ab agnato* 12. *eod.* id eſt, ſiue neceſſitas ſiue vtilitas adminiſtrationis. Atque ita ſupradicta Labeonis & Vlpiani ſententia omnino accipienda eſt. Nam neque tutor domini loco abſolutè eſt, ſed ita demùm ſi rectè, & ex pupilli vtilitate adminiſtret non etiamſi pupillum ſpoliet *l. qui fundum* 7. §. *ſi tutor. infr. pro emptor.* Dices, nullius ergo vtilitatis fore creditori iuſſum tutoris vel curatoris quiſquis ille ſit ſi præter iuſſum cogatur etiam probare in rem verſum, cùm nullo quoque iuſſu interueniente æquè habiturus eſſet de in rem verſo actionem. Hic enim vnicus ſcrupulus ſupereſt, iſque diluendus: dicendum eſt, aliud eſſe dicere creditam fuiſſe pecuniam ex vtilitate pupilli, aliud verò, eam in rem pupilli verſam fuiſſe. Poteſt enim fieri faciliùs vt credita ſit ita exigente pupilli vtilitate quàm vt in rem pupilli tota verſa ſit, priore caſu conſilium ſolum creditoris inſpicitur, poſteriore verò etiam effectus rei qui non ſemper conſilio reſpondet. Denique puto interueniente iuſſu tutoris vel curatoris ſatis probari creditum eſſe ex vtilitate pupilli, niſi pupillus probet contrarium, pupillum igitur hoc caſu onerandum eſſe probatione non creditorem, vt & inſpicie *l. 2. Cod. arbitr. tutel. & arg. l. dotem* 30. *infr. de iur. dot.* quod in actione de in rem verſo diuerſum eſt. Obſerua tamen hoc caſu non dari in pupillum actionem quod iuſſu ſimpliciter, ſed quod iuſſit tutor, vt Paulus hîc loquitur: quia verum eſt pupillum non iuſſiſſe, licèt tutor iuſſerit.

1 ¶ Si iuſſu domini ancillæ vel iuſſu patris filiæ creditum ſit: danda eſt in eos quod iuſſu actio.

Ad §. 1. Si iuſſu domini.

Rat. dub. Verba edicti loquuntur de eo non de ea *l. 2. ſupr. quod cum eo.* Ergo ad maſculos tantùm quibus creditum eſt iuſſu patris vel domini hoc edictum pertinet, non ad fœminas.

Dec. In fœminis quibus creditum eſt iuſſu patris vel domini eadem iuris ratio locum habet: ergo & idem ius *l. illud* 32. *ad leg. Aquil.* cùm diuerſitatis ratio reddi non poſſit *l. 3. §. vnde etiam de inſtit. supr.* Nec minùs in actione quod iuſſu quàm in actione de peculio vel de in rem verſo *l. 1. §. de eo. l. & ancillarum* 27. *ſupr. de pecul. l. cùm ancilla* 11. *Cod. quod cum eo.* Sicut & in actione tributoria *l. procuratoris.* 5. §. *ſed & ſi ancilla ſupr. de tribut. act.*

2 ¶ Si iuſſu meo cum alieno ſeruo contractum fuerit: eúmque poſtea redemero: quod iuſſu non tenebor: ne actio, quæ ab initio inutilis fuerit, euentu confirmetur.

Ad §. 1. Si iuſſu meo.

Rat. dub. Quemadmodum ea quæ ab initio valuerunt ex poſtfacto fiunt irrita ſi ad eum caſum peruenerint à quo incipere non potuerunt *l. quia in eum caſum* 16. *ſupr. ad leg. Aquil. l. debitor* 82. *de legat.* 2. Ita è contrario dicendum videtur, ea quæ ab initio non valuerunt & inutilia fuerunt poſſe ex poſtfacto conualeſcere ſi ad eum caſum perueniant, à quo incipere potuerunt. Vt contrariorum eadem ratio ſit. Atqui ſi iuſſo meo cum alieno ſeruo contraxeris eúmque poſtea redemero, quamuis ab initio non interuenerint omnia, quæ fuerunt neceſſaria ad obligandum me actione quod iuſſu, quia iuſſeram quidem, ſed non eram eo tempore dominus. Ex poſtfacto tamen cùm eum redemi concurrunt omnia, quoniam iam ſeruus meus eſt nec eo minùs verum manet iuſſiſſe me vt cum ipſo contraheretur.

Dec. Regula iuris certior eſt, id quod ab initio non valuit, ex poſtfacto & tractu temporis conualeſcere non poſſe, *l. quod initio* 19. *l. pen. de regul. iur.* quicquid enim geritur neceſſe eſt vt valeat & vires habere incipiat eo tempore quo geritur, vel nunquam, præſertim cùm de obligatione, & actione inducenda quæritur: id enim eſt quod ſolemus dicere in omnibus contractibus inſpici præcisè tempus contractus *l. ſi filiusfamilias* 78. *infr. de verb. oblig. l. Rutilia Polla* 69. *de contr. empt. l. ſi voluntate* 8. *Cod. de reſcind. vendit.* Supradicta verò regula *d. l. quia in eum caſum* 16. *ſupr. ad leg. Aquil.* non conuertitur in contrariam propoſitionem. Sed nec placuit illa omnibus, vt conſtat ex *l. exiſtimo* 98. *in princip. l. pen.* §. 1. *inf. de verb. oblig. l. in ambiguis* 85. §. 1. *de regul. iur.* Non placuit certè Papiniano in *l.* 5. *in fin. ad leg. Falcid.* nec Iuſtiniano in §. *ex contrario Inſtit. de legat.* Atqui cùm iuſſi vt cum alieno ſeruo contraheretur non potui obligari quod iuſſu, quia non eram dominus: ergo quamuis poſteà contingat fieri me dominum eiuſdem ſerui, confirmari tamen ex euentu non poteſt actio quæ ab initio fuit inutilis, quoniam verba edicti requirunt vt eodem tempore quis & dominus ſit, & iubeat tanquam dominus, vt quod eſt in vulgari noſtrorum brocardico, qualitas iuncta verbo, intelligatur ſecundum tempus verbi *l. 4. §. ſi extraneum ſupr. de noxal. action.*

3. Vlpianus libro 2. Reſponſorum.

Dominum, qui iuſſit ſemiſſibus vſuris, ſeruo ſuo pecuniam mutuam credi hactenus teneri, quatenus iuſſit, nec pignoris obligationem locum habere in his prædiis, quæ non ex voluntate domini obligauit.

Ad l. Dominum 3.

Rat. dub. In eo, quod plus eſt, continetur vtique quod eſt minus, *l. in eo* 110. *de reg. iur.* Plus autem eſt iubere quem obligari principaliter, quàm obligari acceſſoriè.

ceſſoriè. Pignoris autem obligatio non niſi acceſſoria eſt ad principalem, *l. 5. infr. de pignor.* Ergo qui iubet cum ſeruo contrahi ad obligandum ſe in ſolidum actione quod iuſſu, multò magis iuſſiſſe & conſenſiſſe videtur, vt bona quoque ſua à ſeruo obligarentur.

* Dec. Is qui iubet contrahi cum ſeruo ſuo tenetur quidem ex eo contractu in ſolidum, actione quod iuſſu, ſed quatenus iuſſit tantùm non vltra, vt diximus ad initium, *l. 1. ſupr.* Ne alioqui effectus pateat latiùs, quàm ſua cauſa: atqui iuſſit tantùm contrahi cum ſeruo ſuo, nec præterea iuſſit aut conſenſit, vt ſeruus res vllas pignori obligaret. Ergo non tenebitur actione quod iuſſu ratum habere pignus, quod inutiliter nullóque iuſſu aut mandato præcedente dedit. Etſi enim pignoris obligatio tantùm acceſſoria eſt, non eò tamen faciliùs ſine expreſſa domini voluntate inducenda eſt, imò tantò difficiliùs quod ſine ea ſubſiſtere principalis obligatio commodè poteſt: nec eius, qui perſonali obligatione ſe obſtringit, bona quoque obligari neceſſe eſt, ſiue in antecedens, ſiue in conſequens neceſſarium, niſi vel ſpeciali aliqua vel generali ſaltem pactione de pignore conuenerit, *l. 1. & paſſ. de pignor. l. Ariſto, 3. infr. quæ res pignor. oblig. poſſ.* Eſt autem hic locus inter alios tam multos notandus aduerſus pragmaticorum & interpretum noſtrorum errorem, qui putant bona omnia cuiuſlibet debitoris eſſe ipſo iure pignori obligata, quod certè falſiſſimum eſt extra eas cauſas, de quibus in *titul. in quibus cauſis pign. vel hypoth. contr.* & ſi quæ ſunt aliæ ſimiles, & à nobis ex profeſſo confutatum, in *Error. 1. Chiliadis noſtræ de error. pragmat. & interpr. iur.* Conſequens igitur eſt, vt in propoſita ſpecie bona domini tanquam aliena, & non ex voluntate ipſius domini pignorata, nullo pignoris vinculo teneantur, *l. & quæ nondum, 15. §. quod dicitur infr. de pignor. & toc. tit. C. ſi aliena res pignor. dat. ſit.* Ergo nec ſi procurator, qui mandatum habuit, ad obligandum dominum, non etiam ad bona eius pignoranda, bona domini obligauerit, pignus tenebit, quia mandatum de pignorandis bonis nullum interceſſit. Excipiendum eſt, præterquàm ſi ex loci conſuetudine, tacita hypotheca in bonis debitorum omnium ex quacunque cauſa debitores ſint, inducatur, qualem Lutetiæ Pariſiorum, vbi hæc ſcribebamus ſiue inductam, ſiue receptam eſſe, audio. Itémque vt ex quacunque ſententia ſiue ciuili, ſiue criminali naſcatur hypotheca æquè tacita & iudicialis ex die ſententiæ, contra quàm iure noſtro cautum ſit. Ex quo neque iudiciale pignus conſtituitur ante capionem pignorum, *l. à Diuo Pio 15. §. ſi pignora, & ſequentibus, de re iudic.* neque prætorium, priuſquàm ventum ſit in poſſeſſionem, *l. non eſt mirum, 26. §. 1. de pignor. act. ſupr.*

4. Idem libro 10. ad Edictum.

SI iuſſu eius, qui adminiſtrationi rerum ciuitatis præpoſitus eſt, cum ſeruo ciuitatis negotium contractum ſit: Pomponius ſcribit, quod iuſſu cum eo agi poſſe.

Ad l. ſi iuſſu, 4.

Rat. dvb. Eadem ſolet & debet ratio eſſe adminiſtratorum ciuitatis, quæ tutorum & curatorum, quia & illi curatores quodammodo ciuitatis & reipublicæ ſunt, & curatores paſſim dicuntur, in *l. 2. §. ſi eo tempore*, vbi malè, *creator* pro *curator*, *l. 3. in principio & l. vlt. de adminiſt. rer. ad ciuit. pertinent.* Atqui ſi curatores, ſiue adoleſcentis, ſiue furioſi, ſiue prodigi iuſſerint cum ſeruo contrahi, datur actio quod iuſſu non in eos, ſed in dominos, *l. 1. §. vlt. ſupr.* Ergo neque in adminiſtratorem dari debet, id eſt, in eum qui adminiſtrationi rerum ciuitatis præpoſitus eſt, etiamſi iuſſu eius cum ſeruo ciuitatis contractum ſit: ſed in ciuitatem ipſam, ne officium ſuum publicum ei damnoſum ſit, *l. videlicet, 29. ſupr. ex quib. cauſ. maior.* Præſertim ſi ex bona fide & ex ciuitatis vtilitate, quod in dubio præſumendum eſt cum ſeruo ciuitatis contrahi iuſſerit, *arg. l. 2. ſupr. l. ciuitas, 27. ſupr. de rebus credit.*

Dec. Actione quod iuſſu is demùm tenetur, qui iuſſit, aut tanquam dominus, aut tanquam vices gerens domini qui iubere ipſe non potuiſſet. Nam qui nec iuſſit nec iubere vllo caſu potuit, is certè quod iuſſu conueniri nullo modo poteſt. Eiuſmodi eſt ciuitas quæ licèt domina ſit rerum omnium ad ciuitatem pertinentium, tamen iubere nunquam poteſt: quia iuſſus non fit ſine voluntate & conſenſu. Municipes autem & ciues vni conſentire non poſſunt, ideóque nec per ſe poſſidere quicquam poſſe creduntur, *leg. 1. §. vltim. infr. de acquirend. poſſeſſ.* Ergo aut adminiſtratorem ciuitatis iubere pro ciuitate poſſe, dicendum eſt, aut neminem. Non idem in curatoribus furioſi, prodigi & adoleſcentis iuris eſt. Poſſunt enim iſti aliquo caſu iubere etiam ſine curatore, nempe ſi furioſus ad reſipiſcentiam, & prodigus ad ſanos mores redierit, & minor ad plenam perfectámque ætatem. Ideóque ex iuſſu huiuſmodi curatorum etiam in furioſum, prodigum & adoleſcentem dari actionem quod iuſſu abſurdum non eſt, ſi modò ex eorum vtilitate creditum ſit, vt explicauimus ad *l. 2. ſupr.* Ex iuſſu autem adminiſtratoris nullo caſu poteſt dari actio quod iuſſu contra ciuitatem, id eſt nec ſi in rem ciuitatis verſa ſit pecunia [quamuis eo caſu condici etiam ciuitati poſſit, *l. ciuitas, 27. ſupr. de rebus credit.* Quæ res actionem quod iuſſu tantò magis excludit, *leg. prox. in principio infr.*] quia nec vllo caſu aut tempore iubere ciuitas ipſa poteſt. Ergo cum adminiſtratore ipſo qui iuſſit, neceſſariò agendum eſt quod iuſſu. Nec diſtinguimus, vt in tutore & ſupradictis curatoribus, an ex vtilitate ciuitatis credita ſit pecunia néene, quia tantò magis adminiſtratorem teneri æquum eſt, ſi non ſategerit, vt in rem ciuitatis pecunia verteretur. Exemplo eius quod de actione iſta in falſum procuratorem danda ſcriptum eſt, in *l. 1. in fin. ſupr.* licèt adminiſtrator ciuitatis, ſiue quid promiſerit, ſiue ſolui conſtituerit, ciuitatis nomine tenetur ex ſua expromiſſione & ex ſuo conſtituto, ſed ex ſua quidem expromiſſione etiam poſt depoſitum officium. Ex ſuo verò conſtituto, non item, vt ex Papiniano eleganter ſcriptum eſt in *l. 3. §. in eum de admin. rerum ad ciuitat. pertinent.* quo exemplo, nec actione quod iuſſu eum conueniri poſſe arbitror poſt depoſitam adminiſtrationem, quia nec aliud facere iuſſus poteſt niſi vt contraxiſſe ipſe videatur *l. 1. in princip. ſupr.* perinde ac ſi vendidiſſet aut locaſſet rem aliquam ciuitatis, quibus caſibus non teneri eum poſt officium depoſitum ſcribit Papinianus in *d. §. in eum.* Intellige tamen niſi adminiſtrator dolo malo quid fecerit, & animo decipiendi creditorem. Impunitum enim dolum illum manere etiam poſt depoſitam adminiſtrationem iniquum eſſet *l. 4. §. cùm dominus ſupr. de noxal. act. l. procurator 11. §. 1. de doli mal. & met. except.*

5. PAVLVS libro 4. ad Plautium.

SI dominus, vel pater pecuniam accepturus, iuſſerit, ſeruo, filióve numerari: nulla quæſtio eſt, quin ipſi condici poſſit. immo hoc caſu de iuſſu actio non competit.

Ad l. vlt. Si dominus.

RAT. DVB. Qui iubet cum ſeruo contrahi non alio colore tenetur actione quod iuſſu, quàm quia contraxiſſe ipſe videatur *l. 1. in princip. ſupr.* Ergo non debet actio quod iuſſu impedire quod dominus ipſe, vel pater contraxerit, nec quicquam intereſſe videtur, an pater filio iuſſerit credi pecuniam, aut dominus ſeruo: an verò accepturus hic, aut ille mutuam pecuniam iuſſerit eam filio, ſeruóve numerari. Et vtroque caſu dicendum videtur locum habere actionem quod iuſſu: quamuis poſteriore etiam condictio certi ex mutuo contra patrem vel dominum dari poſſit.

DEC. Aliud eſt patrem vel dominum iubere cum filiofamilias, vel ſeruo contrahi: aliud verò patrem ipſum vel dominum contrahere, aliud rurſum iubere credi ſeruo, aut filio pecuniam; aliud verò iubere numerari filio aut ſeruo tuo eam pecuniam quam tu ipſe mutuam accipias. Priore caſu dat Prætor actionem honorariam quod iuſſu, vt proſpiciat creditori, cui aliter conſultum eſſe in ſolidum non poteſt. Poſteriore verò cùm pater ipſe vel dominus contrahat, non indiget creditor actione quod iuſſu cùm habeat ciuilem actionem, & condictionem certi aut ex mutuo, ſi nulla ſtipulatio interpoſita ſit, aut ex ſtipulatione, ſi qua interuenerit *l. ſi ita fuero 6. §. 1. & l. ſeq. infr. de nouat.* Idque eſt quod ſæpius monuimus honorarias iſtas actiones de peculio, de in rem verſo, & quod iuſſu non competere vbi aliqua alia, ſiue ciuilis, ſiue honoraria actio competit contra patrem aut dominum *l. hinc quæritur 19. §. vlt. & l. ſeq. ſupr. de pecul. §. vlt. ſupr. de in rem verſ.* Maximè verò cùm ciuilis actio competit. Fruſtrà enim honorariam deſiderat qui habet ciuilem *l. 1. de public. in rem act.* Ergo in ſpecie huius legis cùm dominus, vel pater mutuam pecuniam accepturus iuſſit ſeruo, filióve eam numerari, ſicuti non dubitatur quin condici ipſi patri vel domino poſſit. Ita nec quin actio quod iuſſu, aut, vt Paulus hîc loquitur, de iuſſu non competat.

1 ¶ Si vnus ex ſeruis domini iuſſit contrahi cum eo, is ſolus tenebitur. ſed ſi duo iuſſerunt,
a cum quouis in ſolidum agi poteſt: quia ſimiles ſunt duobus mandantibus.

Ad §. 1. Si vnius.

RAT. DVB. Actio quod iuſſu ſpecies quædam eſt actionis de peculio. Datur enim ex contractu filijfamilias & ſerui, ſicut & actio De peculio, & de in rem verſo *l. ſi res 6. §. quod ſeruus ſupra titul. proxim. & inſtitut. titul. quod cum eo qui in alien. poteſtat. l. 2. ſuprà eod. ill. titul.* Atquin is qui contraxit cum ſeruo communi plurium dominorum habet vnumquemque obligatum in ſolidum etiam de peculio quod penes alium ſit, ne in plures aduerſarios diſtringatur, qui cum vno contraxerit *l. & ancillarum 27. §. vltim. ſupr. de pecul. l. 2. de exercit. action.* Ergo actione quoque quod iuſſu ſinguli domini in ſolidum teneri debent, nec minùs ille qui non iuſſit quàm qui iuſſit: perinde enim verum eſt qui cum ſeruo contraxit cum vno tantùm contraxiſſe.

DEC. Magna hac parte differentia eſt inter actionem de peculio, & actiones quod iuſſu, & de in rem verſo, vt diximus ad *l. ſi in rem 13. ſuprà titul. proxim.* In actione de peculio idcirco dicimus teneri ſingulos in ſolidum, quia creditor contrahens cum ſeruo vniuerſum eius peculium vbicunque & vndecunque eſſet, intuitus eſt tanquam proprium ipſius patrimonium *dict. §. vltimo, l. & ancillarum, & l. ſi ex duobus 32. in princip. eodem titul. de pecul.* At is qui agit quod iuſſu, non aliam perſonam ex pluribus dominis intueri potuit, quàm illius ſolius qui iuſſit, & cùm is qui iubet, perinde habendus eſt creditor quod ad hanc actionem de iuſſu pertinet, ac ſi non tam cum ſeruo ipſo, quàm cum eo domino qui iuſſit, contraxiſſet: ſicut & qui de in rem verſo agit, eo colore agit quaſi cum eo contraxiſſe videatur is, in cuius rem verſum eſt, *l. 1. in princip. ſupr. titul. proxim.* Ergo nihil cauſæ eſt cur ille ex dominis, qui non iuſſit, teneatur quod iuſſu ex perſona & facto iubentis, nec rurſus, cur de in rem verſo teneri debeat ille in cuius rem nihil verſum eſt ob id ſolùm quod in alterius rem ex dominis verſum ſit, *d. l. ſi in rem.* Excepto caſu *l. interdum 14.* vbi etiam diximus *ſupr. tit. prox.*

a *Sed ſi duo iuſſerunt.*

RATIO DVBITANDI. Cùm duo domini iuſſerunt contrahi cum ſeruo communi, nec adiecerunt, ita vt vnuſquiſque eorum in ſolidum teneretur, fierentque correi debendi, non videntur obligati, niſi in viriles argument. *l. reos 11. §. cùm tabulis, infrà, de duobus reis,* Ergo non cum quouis eorum in ſolidum agi poteſt.

DEC. Qui iuſſerunt, ſimiles ſunt mandatoribus. Quid enim aliud eſt iubere quàm mandare? vt diximus ad *l. 1. §. ſed etſi mandauerit ſupr. hoc titul.* In mandatoribus autem olim ius ſingulare fuit, quod & à Iuſtiniano confirmatum eſt in *l. vlt. Cod. de fideiuſ.* non ſolùm, vt ſinguli obligentur in ſolidum: nemo enim pro parte mandat, ſed vt nec vnius electione, aut conteſtatione alter liberetur, ſed ſola ſolutione, *l. amiſſi 52. §. vltim infr. de fideiuſſ.* quod in correis debendi & fideiuſſoribus diuerſum erat, vt ibidem Iuſtinianus ſcribit. Cùm ergo is qui ſolus iuſſit in ſolidum obligetur, ſcilicet quatenus iuſſit *dict. l. 1. ſupr.* quidni & plures, ſiue ſimul, ſiue ſeparatim iubentes, in ſolidum quoque ſinguli tenebuntur? Aut cur vnius obligatio ex alterius obligatione & acceſſione diminuetur.

Finis Libri decimiquinti.

Digitized by Google

ANTONII FABRI
I. C. SEBVSIANI,
IN SVPREMO
SABAVDIÆ SENATV
Præſidis Primarij,
RATIONALIA,
IN LIBRVM DECIMVM-SEXTVM PANDECTARVM.

Ad TIT. I.

Ad Senatuſconſultum Velleianum.

1. Pavlvs libro 30. ad Edictum.

Velleiano Senatuſconſulto pleniſſimè comprehenſum eſt, ne pro vllo fœminæ intercederent.

1 ¶ Nam ſicut moribus ciuilia officia adempta ſunt fœminis, & pleraque ipſo iure non valent: ita multo magis adimendũm eis fuit id officium, in quo non ſola opera, nudúmque miniſterium earum verſaretur, ſed etiam periculum rei familiaris.

Ad leg. 1.

Rat. dvb. Intereſt maximè mulierum, vt ex contractibus omnibus, & ex interceſſionibus quoque ſuis perinde ac maſculi obligentur; ne alioquin velut commercio eis interdici videatur, vt de minoribus ſcriptum eſt in *l. quod ſi minor* 24. §. *non ſemper ſupr. de minor.* & de militibus in *l. ratas* 7. *C. de reſc. vend. iunct. l. Diuus Traianus* 24. *infr. de teſtam. milit.* ergo non debuit Velleiano Senatuſconſulto induci, ne pro vllo fœminæ intercederent.

Dec. Sicuti iure non tam legibus conſtituto, quàm moribus Romanorum recepto ciuilia officia adempta ſunt fœminis: & ideo nec iudices eſſe poſſunt, *leg. cum prætor.* 12. § *fin. ſupr. de iud.* nec arbitrium ſuſcipere, *l. fin. Cod. de recept. arbitriis*, nec magiſtratum gerere, nec poſtulare: nec procuratores conſiſtere, *l. 2. de regul. iur. l. 1. §. ſecundo loco ſup. de poſt. l. neque fœmina* 54. *ſupr. de procur.* Adeò vt ſi tale quid mulier fecerit, ipſo iure non valeat, niſi interueniente reſcripto Principis, vt olim ad tutelam liberorum ſuſcipiendam *l. vltim. infr. de tutel.* aut ex alia iuſta cauſa, vt in *l. fœminas* 41. *ſupr. de procurat.* Idque propter verecundiam ſexus muliebris, qui non patitur, vt ſe publicis officiis & negotiis immiſceant, ita multò magis adimendum eis fuit id officium, in quo non ſola earum opera, nudúmque miniſterium verſaretur: ſed etiam periculum rei familiaris quod manifeſtè incurrunt fideiubendo, & & quoquo modo aliter interueniendo ſiue pro marito, ſiue pro extraneo: vetus enim verbum eſt, & verum *ſponde præſto noxa eſt*. Benè igitur Senatuſconſulto Velleiano pleniſſimè comprehenſum eſt, ne pro vllo fœminæ intercederent, id eſt, non magis pro extraneo, aut pro alia fœmina, quàm pro marito, vt Paulus ſcribit *lib. 2. ſentent. tit.* 2. §. 1. Id enim eſt quod ſignificat verbum *pleniſſimè* ad differentiam edictorum Augusti & Claudij, quibus cautum erat duntaxat ne pro viris intercederent, non etiam ne pro aliis, vt ſcriptum eſt in *l. proxim. in princ. infr.* neque tamen hoc ita accipiendum eſt quaſi ipſo iure tutæ ſint mulieres: indigent enim exceptione Velleiani, vt eo Senatuſconſulto iu-

uenτur *l. vlt. §. pen. & paſſ. hoc tit.* neque rurſum, ita vt nullo penitus caſu falſa ſit mulieribus intercedendi facultas: varij enim ſunt caſus; in quibus etiam hodie permiſſæ ſunt mulierum interceſſiones, quas omnes Accurſ. hic congerit, nempe ſi interceſſerit mulier ad pecuniam pro libertate danda *l. pen. C. hoc tit.* aut pro dote *l. vlt. eod.* aut accepto pretio pro interceſſione *l. antiqua* 23. *eod.* Item ſi decipiendi animum gerant, vt in *l. proxim. §. verba itaque. & leg. ſi decipiendi* 30. *infr. hoc tit. l. fœminis* 19. *Cod. eod.* Item ſi cauerit ſecundo & poſt biennium *l. ſi mulier* 22. *eod. tit.* aut ſi in rem ſuam *l. 3. l. aliquando* 13. *infr. hoc tit.* Denique cum pro eo interceſſit, cui poſtea heres extitit *l. quamuis* 8. *§. planè ſi mihi* 13. *infra.*

2 ¶ Æquum autem viſum eſt, ita mulieri ſuccurri, vt in veterem debitorem, aut in eum, qui pro ſe conſtituiſſet mulierem ream, a actio daretur. magis enim ille, quàm creditor mulierem decepit.

Ad §. 2. Æquum autem viſum eſt.

RAT. DVB. Actio ſemel extincta nunquam reuiuiſcit *l. qui res* 98. *§. aream infr. de ſolut.* præſertim nullo interueniente facto debitoris qui fuit liberatus: nemo enim aut ignorans, aut inuitus obligatur, *l. in omnibus rebus* 55. *l. in omnibus negotiis* 57. *infr. de oblig. & act.* Atqui ponimus mulierem ita interceſſiſſe pro alio debitore, vt alius ille fuerit liberatus quod contingit facta nouandi animo interceſſione, vt bene Accurſius explicat. Ergo quantumuis mulieri per Senatuſconſultum ſuccurratur; non poteſt in veterem debitorem actio priſtina reſtitui.

DEC. Neque Principis, neque Senatus, neque Prætoris officia debent alij eſſe captioſa *l. ex facto* 43. *infr. de vulg. & pup. ll. ſubſt. l. Paulus notat* 8. *de Prætor. ſtipul. l. nec auus* 4 *C. de emanc. liber. l. ſed etſi* 25. *§. conſuluit ſupr. de hered. petit.* ne ſcilicet vnde iura naſcuntur, inde iniuriarum naſcatur occaſio *l. meminerint* 6. *C. vnde vi.* Atqui beneficium & auxilium Senatuſconſulti de interceſſionibus mulierum captioſum eſſet creditori, qui contemplatione intercedentis mulieris debitorem ſuum liberauit, ſi nō reſtitueretur ei actio aduerſus debitorem, quia maneret in damno amiſſa per renouationem vetere actione, & noua inefficaci conſtituta propter Senatuſconſulti exceptionē. Ergo æquum eſt ita mulieri ſuccurri contra eum, apud quem interceſſit, vt creditori priſtina ſua actio reſtituatur aduerſus veterem debitorem, cui nulla certè in eo ſit iniuria, quippe qui non eſſet liberatus ſi mulier non interceſſiſſet, præter id quod magis ille decepit mulierem, quàm creditor: nam & creditoris parum intererat, vtrum haberet debitorem, at debitoris intererat vt liberaretur, nec vllum haberet creditorem: neque tamen exiſtimandum eſt reſuſcitari hoc caſu actionem ipſo iure, quod fieri certè non poteſt *d. §. aream.* Non enim reſuſcitatur, ſed reſtituitur, & quidem eiuſdem Senatuſconſulti authoritate, quo mulieribus ſubuenitur: ideoque dicitur actio reſtitutoria & vtilis in *l. quamuis* 8. *§. ſi conuenerit, & ſeq. & paſſ. infr. hoc tit.* de quo diximus ad *leg. 4. ſupr. de condit. cauſ. dat.*

a *Aut in eum qui pro ſe conſtituiſſet mulierem ream.*

RAT. DVB. Is qui pro ſe conſtituit mulierem ream, & expromiſſorem eam dedit, nunquam fuit obligatus. Ergo quamuis mulieri ſuccurratur, data ei exceptione Senatuſconſulti, non ideò tamen æquum eſt dari in eum actionem qui nunquam fuit debitor.

DEC. Vbi eadem ratio æquitatis vrget, idem quoque ius conſtituendum eſt *vulg. l. illud* 32 *ſupr. ad leg. Aquil. l. 3. §. vnde etiam infr. de iniuſt. rupt.* Atqui eadem ratio æquitatis locum habet ad obligandum eum qui mulierem pro ſe ream conſtituit quæ ad reſtituendam actionem contra veterem debitorem, quia ſicut hic non fuiſſet liberatus, ſi mulier pro eo non interceſſiſſet, ita fuiſſet ille obligatus, ſi mulierem pro ſe ream non dediſſet: ergo æquum eſt in eum quoque actionem dari, quæ tamen non tam reſtitutoria, quàm inſtitutoria dici debet quia inſtituit magis, quam reſtituit actionem *d. l. quamuis* 8. *§. ſi cùm eſſem infr.* ſed quæ tamen perinde vtilis actio dicitur in *d. §. ſi conuenerit ead. leg. iunct. l. quidam* 29. *infr. eod. tit.* ex qua lege apparet non adhiberi hoc caſu diſtinctionem an creditor mulierem intercedere ſciuerit, an ignorauerit: omni enim caſu ſicuti mulieri contra creditorem ſuccurritur, ita & creditori contra debitorem.

2. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

ET primò quidem temporibus Diui Augusti, mox deinde Claudij: edictis eorum erat interdictum, ne fœminæ pro viris ſuis intercederent.

1 ¶ Poſtea factum eſt Senatuſconſultum, quo pleniſſimè fœminis omnibus ſubuentum eſt. cuius Senatuſconſulti verba hæc ſunt: *Quod Marcus Silanus & Velleius tutor conſules verba fecerunt de obligationibus feminarum, quæ pro aliis reæ fierent, quid de ea re fieri oportet, de ea re ita conſuluerunt. Quod ad fideiuſſiones, & mutui dationes pro aliis, quibus interceſſerint feminæ, pertinet: tametſi ante videtur ita ius dictum eſſe, ne eo nomine ab his petitio, néve in eas actio detur, cùm eas virilibus officiis fungi, & eius generis obligationibus obſtringi non ſit æquum: arbitrari Senatum, rectè atque ordine facturos, ad quos de ea re in iure aditum erit, ſi dederint operam vt in ea re Senatus voluntas ſeruetur.*

Ad leg. 2. Et primò quidem.

Refert hîc Iureconſultus edicta Imperatorum Auguſti & Claudij, quibus ante Senatuſconſultum Velleianum fuerat cautum mulieribus, ſed minùs plenè cùm iis edictis prohibitum eſſet duntaxat, ne vxores pro viris intercederent, etſi durum videbatur, vt deterior eſſet conditio maritorum, quibus omnia & pietatis & amoris officia ab vxoribus debentur, inter quæ non minimum illud erat, vt intercederent & fideiuberēt, cùm plerumque difficillimum ſit inuenire fideiuſſorem *l. 2. §. pen. ſupr. de iudic.* Illam tamen habebat rationem, quod quantò faciliores eſſe ſolent mulieres ad intercedendum pro maritis ſiue amore nimio, vt in *l. 1 infr. de donat. inter virum & vxor.* ſiue metu & reuerentia maritali, vt in *leg. 1. §. quæ oneranda infr. quarum rerum actio non detur leg. penultim. infra de furtis.* Tantò diſtrictiùs prohibendum iis fuit, ne pro viris intercederent; ſiquidem maius periculum rei familiaris in eo verſabatur, ſoléque legiſlator ciuilis, vbi maius videt imminere periculum, ibi maiorem quoque præcautionem adhibere, vt difficilius fieri poſſit, quod alioquin facilius fieret. Eiúſque rei luculentum exemplum extat in *l. Iulia de fundo dotali*, quæ fundi dotalis alienationem marito permiſit conſentiente muliere; oppignerationem

Digitized by Google

rationem verò, illa etiam conſentiente, prohibuit *l. vnic. §. & cum lex Iulia C. de rei vxor. act. & tit. quib. alien. lic. vel non in princ.* nempe quod mulier, vt marito morem gereret, facilius oppignerationi, quæ minoris erat præiudicij, quàm alienationi conſenſura eſſe crederetur, ſed vt pleniùs ac pleniſſimè mulieribus conſuleretur, proſpiciendum fuit, quod Senatuſconſulto Velleiano primum inductum fuit, vt non magis pro aliis perſonis; quàm pro viris intercedere mulieres poſſint. Remanſit tamen ex primo illo iure, vt etiam hodie diſtrictiùs prohibeantur mulieres pro maritis, quàm pro aliis intercedere poſtquam Iuſtiniano placuit *Nouell. vt null. ind. §. & illud quoque, vnde ſumpta eſt Auth. ſi qua mulier C. hoc. tit.* vt etiamſi poſt biennium mulier pro viro interceſſerit, adeoque ſæpiùs ac ſæpiùs eam interceſſionem repetierit, nullomodo tamen obligetur, ſed pro non ſcripto quicquid aduerſus eam conſtitutionem ſcriptum aut dictum eſt, habeatur, quod in cæteris mulierum interceſſionibus diuerſum eſt *l. ſi mulier 22. eod. tit.* Ideóque bene noſtri interpretes vulgò tradunt mulierem quæ Senatuſconſulto Velleiano ritè rectéque renunciauerit, non eo magis tamen prohiberi Iuſtinianeæ conſtitutionis beneficium, cui non renunciauerit implorare tanquam quod plenius ſit, & potentius. Iidem tamen malè meo iudicio exiſtimant permittendum eſſe mulieri, vt dictæ conſtitutioni renunciet: ſi enim quicquid ſit à muliere intercedente pro marito habendum eſt pro non ſcripto, vt Iuſtinianus voluit, qui fieri poteſt vt ea valeat renunciatio? tametſi Velleiano renunciari poſſet, quamquam ne hoc quidem ex ratione iuris defendi poſſe arbitror: alioquin quid erit faciliùs quàm huiuſmodi renunciationibus exquiſitis ex Senatuſconſulto, & legi Iuſtinianeæ illudere. Conſtat autem ea omnia quæ in fraudem legis aut Senatuſconſulti quod de interceſſionibus fœminarum factum eſt, cogitata probari poſſunt, rata haberi non oportere *l. quidam 29. in fin. infr. hoc tit.* ſed de eo dicemus latiùs ad *l. pen. §. pen. infr.*

a *Quod Marcus Syllanus & Velleius author conſules.* Hinc apparet Senatuſconſultis antiquis indita fuiſſe nomina non ab eo qui primus Conſul, ſed qui Senatuſconſulti author fuiſſet, ſic Senatuſconſultum Trebellianum à Trebellio Maximo nomen ſumpſit, non ab Anneo Seneca, qui eodem anno cum Trebellio Conſul fuit *l. 1. in princ. inf. ad SC. Trebell.* ſic & Syllanianum à Syllaneo eodem fortaſſe, cuius hîc mentio fit, & lex Velleia de qua in *l. Gallus 29. §. nunc de lege infr. de liber. & poſth.* à Velleio noſtro. Ab his verò verbis incipit Senatuſconſultum vſque ad *§. prox.* non ab illis quæ ſequuntur quoad fideiuſſiones, vt malè poſt Hugolinum ſentire videtur Accurſius, quamuis propoſitionem & orationem à Conſulibus factam duntaxat contineat, non etiam Senatus ſententiam & decretum.

Rat. igitur dub. & dec. ad hunc §. eadem eſt, quæ ad initium legis præcedentis.

b *Tametſi ante videtur ita ius dictum eſſe*, his verbis innuit Vlpianus iam antequàm Senatuſconſultum fieret, ita ius Romæ dici ſolitum a prætoribus, vt actionem non darent cum effectu aduerſum mulieres, quæ pro aliis etiam, non maritis interceſſiſſent, protracta ſcilicet per interpretationem ad hunc quoque caſum edictorum Auguſti & Claudij poteſtate, quaſi eadem vrgente æquitatis & publicæ vtilitatis ratione, vt ſolent Iureconſulti quoties aliquid ex æquitate introductum eſt producere legem ad ſimilia, & cætera quæ tendunt ad eandem vtilitatem, vel interpretatione, vel certa iuriſdictione ſupplere *l. non poſſunt 2. & ſeq. ſupr. de legib.* quod itaque in prætorum arbitrio & poteſtate poſitum erat, Senatus tranſtulit in iuris ita dicendi neceſſitate. Quod tamen hîc refertur antea ius ita dictum fuiſſe, ne actio petitione in mulieres daretur, quæ pro alio interceſſiſſent, non ſic accipiendum eſt, quaſi ipſo iure ex interceſſione non obligentur: ſed ita, vt ſi conueniantur tuendæ ſint per exceptionem quomodo Bartol. benè explicat: nam & eodem modo concepta ſunt & intelligenda verba Senatuſconſulti Macedoniani, vt vidimus in *l. 1. ſupr. illo titulo.*

c *Cum eas virilibus officiis fungi.* Eſt igitur virile officium & extra muliebris ſexus verecundiam & imbecillitatem poſitum pro aliis fideiubere, aut quouis modo intercedere, neque enim quiſquam id facere poteſt, niſi qui ſe negotiis alienis immiſceat quod in muliere, non modò inuerecundum, ſed etiam periculoſum propter fraudes, quibus huiuſmodi ſexus infirmitas expoſita eſt, vt ſubiicitur in *§. ſeq* quomodo & de minorum ætate ſcriptum eſt in *l. 1. ſup. de minor.*

2 ¶ Verba itaque Senatuſconſulti excutiamus, priùs prouidentia ampliſſimi ordinis laudata: quia opem tulit mulieribus, propter ſexus imbecillitatem multis huiuſcemodi caſibus ſuppoſitis atque obiectis.

3 ¶ Sed ita demum eis ſubuenit a, ſi non callidè ſint verſatæ. hoc enim Diuus Pius, & Seuerus reſcripſerunt. nam deceptis non decipientibus iura opitulantur, & eſt Græcum Seueri tale reſcriptum, *Ταῖς ἀπαλώσαις γυναιξὶ τὸ δόγμα τῆς συγκλήτου βουλῆς οὐ βοηθεῖ.* *id eſt, Decipientibus mulieribus Senatuſconſultum auxilio non eſt.* infirmitas enim feminarum, non calliditas auxilium demit.

Ad §. 2. Verba itaque.

Rat. dub. & dec. eadem eſt quæ ad *l. 1. in princ. ſup.*

a *Sed ita demum eis ſubuenit.*

Rat. dub. Senatuſconſulti verba generalia ſunt & indiſtinctè ſic concepta, vt omnes mulierum interceſſiones comprehendant: non igitur debet haberi diſtinctio, an callidè verſata ſit, vt creditorem deciperet, an verò decepta ſit *l. de pretio 8. ſup. de in rem act. l. 1. §. & generaliter infr. de leg. praeſt.* Præſertim cùm hæc facti quæſtio non niſi ingentem litis materiam præbere poſſit, & ita facere, vt vix vnquam certò ſciatur an Senatuſconſulto locus ſit nécne: facti enim quæſtio illa eſt & conſequenter poſita in arbitrio & religione iudicantis *l. 1. §. ſed non vtique verſ. quorum alterutrum infrà, ad SC. Tertyl. l. ordine 15. infr. ad municip.*

Dec. Non tam inſpiciendum eſt quid Senatuſconſultum inſtituerit, quàm qua mente & ratione, ne quod ſumma æquitate conſtitutum eſt, trahatur facilè ad iniuriam. Atqui infirmitas fœminarum illa eſt, quæ Senatuſconſulti auxilium meruit, non earum calliditas, benè igitur ab Imperatoribus conſtitutum eſt, deceptis mulieribus non decipientibus ſuccurrendum eſſe *l. ſi decipiendi 30. infr. hoc tit. l. ſi ſine 5. & l. fœminis 8. C. eod.* Nam & in aliis iuris partibus idem euenit, vt decipientibus nunquam ſubueniatur *l. 2. & 3. C. ſi min. ſe maior. dixer. l. mulier 2. C. de diſtr. pignor. l. in eo 110. §. vlt. de reg. iur.* vbi ſcriptum eſt, mulieribus tunc ſuccurrendum eſt, cùm decipiuntur (ita enim legendum eſt) non vt faciliùs calumnientur. Porrò intelligitur mulier decipiendi animum habere, non cùm ſcit ſe tenere: creditor autem ignorat, ſed cùm fingit ſe pro alio non intercedere, & ne rem ſuam, vt creditorẽ decipiat, qui alioqui eam admiſſurus & contracturus non fuiſſet, vt in legibus ſuprà dictis: vnde exẽpla petẽda ſũt, quamuis verũ ſit creditorem non

decipi à ſeipſo, cùm ſcit mulierem non teneri ſiue mulier ſciat ſiue ignoret *l.nam ſi ſcit* 26. *ſupr.de rei vind. l.*1.*in fin.infr.de act.empt.* iunge *l.vir.vxori* 87.*in princ.* & *d.l.ſi decipiendi* 30. vbi dicemus *infr. hoc titul.*

4 ¶ Omnis omnino obligatio Senatuſconſulto Velleiano comprehenditur: ſiue verbis, ſiue re, ſiue quocumque alio contractu interceſſerint.

Ad §. 4. Omnis.

RAT. DVB. Verba Senatuſconſulti non loquuntur, niſi de fideiuſſionibus & mutui dationibus, vt apparet ex Senatuſconſulto ipſo, vt Vlpianus refert in principio huius legis. Atqui fideiuſſiones quidem non niſi verbis, & per ſtipulationem contrahuntur *l.*5.*§.ſatis acceptio infr. de verb.obligation. l.blanditus* 2. *Cod. de fideiuſſor.* mutui autem dationes non niſi re, & traditione *Inſtit. quib. mod. re contr.oblig.in princip.* ac plerique alij contractus ſunt, qui neque re, neque verbis perficiuntur: ſed aut conſenſu, aut literis *titul. de obligat.inſtit.* Ergo non omnes mulierum obligationes Senatuſconſulto Velleiano improbantur, ſed eæ tantùm, quæ aut re, aut verbis fiunt; quamquam nec omnes quæ verbis fiunt, ſunt fideiuſſiones: nam & expromiſſiones & delegationes verbis contrahuntur *l.delegare* 2. *§. paſſim infr. de nouat.* & tamen non ſunt fideiuſſiones.

DEC. Ratio Senatuſconſulti generalis eſt propter quam ſubueniri æquum fuit mulieribus quoquo modo pro aliis intercedentibus, tantóque magis ſi color aliquis quæſitus ſit, ne mulier quæ reuera interceſſit, interceſſiſſe tamen videatur, quia ſcilicet nullo modo ferendum fuit, vt alienam obligationem mulier in ſe ſuſciperet, ea qua periculum aliquod rei ſuæ familiaris poſſet incurrere, vt dictum eſt in præcedentibus, ſiue poſt alium, ſiue pro alio ipſa primùm interceſſerit *leg. quamuis* 8.*§ ſi cum eſſem infr.*

5 ¶ Sed etſi mulier defenſor alicuius extiterit, proculdubio intercedit. ſuſcipit enim in ſe alienam obligationem. quippe cùm ex hac re ſubeat condemnationem. proinde neque maritum a, neque filium, neque patrem permittitur mulieri defendere.

Ad §.vlt. Sed etſi mulier.

RATIO DVB. Mulier quæ alium etiam extraneum in iudicio defendit, neque re obligatur, neque verbis, neque literis, neque conſenſu, neque cum eo contrahit, aut quaſi contrahit quem defendit, ſed cum actore ante litem conteſtatam: ergo vel hic talis caſus excipiendus eſt à ſententia non minùs quàm à verbis Senatuſconſulti.

DEC. Is qui alterius defenſor exiſtit, ſiue vltro ſe liti offerat, nec mandato aliquo interueniente hoc ipſo transfert in ſe obligationem eius perſonæ quam defendit, quaſi cuiuſdam delegationis poteſtate *dict.leg. delegare §.*1.*de nouat.* Ideóque liberat hoc ipſo eum, quem defendit *l.ſolutione* 13. *infr. de ſolut.* & ex ea cauſa ſuo nomine condemnationem ſubit quam alius ſubiret, ſi non defenderetur *l.*3. *§.idem ſcribit ſupr. de pecul. l.qui ſeruum* 20. *verſ. niſi quaſi defenſor ſupr de interrog. in iur. faciend. l.Plautius* 42. *ſupr. de procur.* defendere ſiquidem quid eſt, niſi eandem rei vicem ſubire *l. minor* 51. *§. vlt. ſupr. de procurat.* ſuſcipit ergo mulier in ſe alienam obligationem quoties alium iudicio defendit, non minùs quàm ſi pro eo fideiuberet, proinde æquum eſt eam Senatuſconſulto ſimiliter adiuuari.

a *Proinde neque maritum.*

RAT. DVB. Etiam fœminis permittitur agere pro coniunctis perſonis ſine mandato, puta pro marito vel patre vel filio *l fœminas* 41.*iunct.l.ſed & hæ perſonæ leg. Pomponius* 40 *§.vltim ſupr.de procur. l.*3.*§.cum vero de liber. cauſ.* ergo multò magis permittendum eſt, vt pro huiuſmodi perſonis iudicium ſuſcipiant, cum fauorabilior ſemper ſit defenſio quàm actio.

DEC. Faciliùs permittendum eſt mulieri pro coniunctis perſonis agere quàm eas defendere, quia agendo nullum rei familiaris periculum verſatur: nemo enim agendo ſubit condemnationem quam ſubit, vt diximus, ille qui alium defendit; ſolus, ſiquidem reus condemnatur: actor verò non condemnari dicitur, ſed ſummoueri, quamquam nec fœminis paſſim permittitur àgere pro marito, vel pro patre, vel pro filio: ſed ita demùm ſi has perſonas vel morbus, vel alia ratio impediat, ne agere poſſint, nec alium habeant qui pro his poſſit agere *dict.l.fœminas*: nec enim poſſunt fœminæ procuratores vel quaſi procuratores exiſtere, vt diximus ex *l.*2. *de regul. iur.* quare nec permittendum eis eſſet alium defendere niſi ſe vltro liti offerrent *dict.l. Plautius*, quæ res facit, vt non eo minus condemnari deberent, & quidem ſuo nomine, niſi per Senatuſconſultum eis ſubueniretur. Ideoque non aliter admittenda eſt mulier ad defenſionem alterius, quàm ſi caueat ſe exceptione SC. non vſuram *leg.vlt.§.pen. inf.hoc tit.* quod ſi non fecerit, proculdubio iuuabitur Velleiano, vt in hoc §.ſcriptum eſt.

3. PAVLVS libro 30. ad Edictum.

SEd ſi eum defendat, qui damnatus regreſſum ad eam habeat (veluti cum venditorem hereditatis ſibi venditæ, vel fideiuſſorem ſuum defendat) intercedere videtur.

Ad l.3. Sed ſi eum.

RAT. DVB. Etiam cùm mulier defendit eum, qui damnatus regreſſum ad eam habiturus eſt: perinde tamen verum eſt ſuſceptam ab ea eſſe alienam obligationem, cùm ex ea defenſione condemnationem ſubeat, vt in ſpecie *§.vltim.l. præced.* Ergo perinde iuuari debet Velleiano.

DEC. Non iuuatur Velleiano mulier, quæ reuera ſuam obligationem ſuſcipit, licèt prima facie videatur ſuſcipere alienam, quod accidit, quoties in rem & vtilitatem ſuam intercedit *l.aliquando.* 13. *in princ. l. ſi pro aliquo* 21.*infr hoc tit.l.*2.*C.eo. l.de die* 8.*§.*1 *ſupr. qui ſatisd. cogant.* Atqui cùm mulier defendit venditorem hereditatis ſibi venditæ, intercedit quidem, ſed in rem ſuam, *dict.§.*1. *l. ſed ſi fideiuſſor* 24. *ſupr. de pact.* Ergo nec intercedere videtur quod pertinet ad hoc Senatuſconſultum: nec enim prohibentur mulieres negotia ſua gerere & curare, ſed tantùm rei ſuæ familiaris periculum pro aliis incurrere *l.vir vxori* 17.*§.vltim. infr.* Malè verò hic quidam monent legendum eſſe *veluti cùm emptorem hereditatis à ſe venditæ*, quaſi venditor hereditatis non habeat regreſſum in emptorem, ſed emptor in venditorem *arg.l.ſi tibi* 17. *§. pactum*, & de his quod dictum *ſupr.de pact.* nam imò verò habet regreſſum aduerſus emptorem actione ex vendito ſi fortè creditoribus hereditatis ſoluerit *l.*2. *C. de hered.vel act. vend l.*2.*Cod.de pact.* nec contra ſcriptum eſt in ſupradictis legibus.

4. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

SEd ſi ego cum muliere ab initio contraxerim, cùm ignorarem, cui hæc factum vellet: non dubito, Senatuſconſultum ceſſare, & ita Diuus Pius, & imperator noſter reſcripſerunt.

Ad l. 4. Sed ſi ego.

RAT. DVB. In omnibus potiſſimum rei effectus ſpectandus eſt *l. 1. ſup. quod quiſque iur. l. penult. § decere ſup. ne quis eum qui in ius vocab. l. debitor 52. verſic. videamus inf. Ad Senatuſconſ. Velleian.* Ergo cùm quæritur, an mulier iuuari poſſit Velleiano, illud tantum inſpiciendum eſt, an effectu intercedat pro alio & ex poſtfacto: non autem an ab initio.

DEC. Nihil poteſt imputari creditori qui ab initio cum muliere contraxit & eius perſonam bona fide ſecutus eſt: alioqui nemo cum fœminis contraheret, quia ignorari poteſt quid acturæ ſint, imò nec aliter locus eſt Senatuſconſulto, quàm cùm ſcit creditor mulierem intercedere *l. ſi mulier tanquam 2. & l. ſed bona fide 27. infr. hoc tit.* & in contractibus omnibus placet initium inſpici debere potiùs quàm euentum *l. ſi tantum 12. ſupr. de SC. Maced. l. 1. §. ſi ſeruus infr. depoſ. l. ſi procuratorem 8. in princ. infr. mand. l. Rutilia Polla 69. infr. de contr. empt. l. ſi voluntate 8. C. de reſcind. vendit.* Maximè cùm tractatur de opponenda exceptione aduerſus eum cui aliquid imputari poteſt: non enim ex euentu poteſt in culpam incidere is qui ab initio bona fide contraxit, cùm nemini poſſit imputari ſi non diuinauerit *l. ſi putator 31. ſupr. ad l. Aquil. l. ſi fideiuſſor 29. §. ſi cùm debitor inf. mand.* maximè verò rem futuram *l. ſed & ſi 28. §. vlt. ſup. de iudic.* & ex alieno arbitrio pendentem *d. l. ſi mulier.* & verò præſumendus eſt quilibet ſuum negotium velle gerere potiùs quàm alienum *l. 4. inf. de ſolut.* Cùm verò hæc lex & ſupradictæ omnes loquantur de creditore ignorante, miror Accurſium hîc ſcribere idem eſſe in ſciente ex *l. ſi fœnebris 13. C. hoc tit.* Loquitur enim illa lex de muliere non quæ interpoſita fuerit à marito, ſi pecuniam pro eo mutuam acciperet, atque ita intercederet: ſed quæ ſponte & ſuum negotium gerens mutuum accepit ea mente, vt in vſus mariti poſtmodum illud conuerteret, quo caſu intercedere non videtur, vt bene interpretatur Cuiacius *tract. 4. ad African. ad l. vir vxori 17. inf. hoc tit.* non enim ad interceſſionem ſufficit, vt mulier ea mente pecuniam accipiat quaſi in vſus mariti erogatura, nec ſi creditor id ſciat, ſed neceſſe eſt, vt eo tempore quo contrahit interpoſita ſit à marito, vel ab alio, vt contraheret, eamque interpoſitam eſſe non ignoret *l. imò tunc locus 12. & d. l. vir vxori infr. hoc tit.* aliud eſt in eo qui contra Senatuſconſultum Macedonianum filiofamilias pecuniam credidit, aut cum minore quem fortaſſis maiorem putabat, contraxit *l. 1. & 3. ſup. de SC. Maced. l. ait prætor 7. iunct. l. in cauſa 13. §. interdum & § vlt. ſup. de minor.* Debent enim mulieres eſſe diligentiores, vt inquirant de conditione eius cum quo contrahunt *l. qui cum alio 19. de reg. iur.* non etiam is qui contrahit cum muliere: nec enim cum mulieribus contrahere omnimodo prohibitum eſt, ſed ita demùm ſi intercedant & eas intercedere ſciat creditor *d. l. imò 12. & l. præced. infr.* nec tam diligens eſſe debet creditor ne curioſus videatur *l. doli 19. ad fin. de nouat.* niſi cum alienam obligationem mulier in ſe transfert *d. l. vir vxori 17. in fin. princ. infr.* Denique non per omnia habenda eſt mulier loco minoris circumſcripti, inquit *l. vlt. in princ. infr.* Bartol. hîc ſuo more diſtinguit, ſed malè.

1 ¶ Proinde ſi dum vult Titio donatum, accepit à me mutuam pecuniam, & eam Titio donauit: ceſſat Senatuſconſultum. Sed etſi tibi donatura, a creditori tuo nummos numerauerit non intercedit. Senatus enim obligatæ mulieri ſuccurrere voluit, non donanti. hoc ideo, quia facilius ſe mulier obligat, quàm alicui donat.

Ad §. 1. Proinde ſi dum vult.

RAT. DVB. & DEC. eadem eſt quæ ad præcedentem: videbatur enim mulier interceſſiſſe, quæ mutuam pecuniam à me acceperat, vt eam Titio donaret, ſi modò Titio donauerit: ſed tamen contra eſt, quia non fuit interpoſita mulier à Titio, qui totum mulieris negotium & propoſitum ignorauit: nec ſi ſciuerit creditor acceptam mutuam ea mente à muliere pecuniam *d. l. ſi fœnebris 13. C. hoc tit.* quia non ideò videtur eam intercedere, quæ nec reuera intercedit. Aliud ergò eſt ſi Titius eam donationem à muliere pecuniam non habente extorqueret, & eam interpoſuerit, vt mutuam pecuniam acciperet, quam poſtea donare poſſet.

a *Sed etſi tibi donatura.*

RAT. DVB. Nihil intereſſe videtur, an mulier tibi donatura creditori nummos numerauerit, an verò à te delegata ſit, vt creditori tuo ſolueret: vtroque enim caſu liberatis perinde ac ſi creditori tuo ſoluiſſes, atqui mulier ſiue delegauerit, ſiue delegata ſit, intercedit *l. quamuis §. ſi mulier & ſeq. infr.* ergo dicendum eſt perinde vtroque caſu Senatuſconſulto locum eſſe.

DEC. Senatus obligatæ duntaxat mulieri ſuccurrere voluit: non autem donanti, aut etiam quouis modo patrimonium ſuum diminuenti *d. l. quamuis §. planè ſi mulier infr.* nempe quia faciliùs ſe obligat mulier cùm alicui donat, cùm mulierum genus ſit auariſſimum in donando *l. ſi ſtipulata 33. §. 1. infr. de donat. inter vir. & vxor. l. ſi à ſponſo 16. §. quod ſi ſponſa C. de donat. ant. nupt.* nam nec in maſculis facilè capienda eſt donationis præſumptio *vulg. l. cùm de indebito 25.* quia donare perdere eſt *l. filiuſfamilias 7. infr. de donat.* niſi cùm iuſta & probabilis affectio donationis præſumptionem inducit, puta patris erga liberos, vt in *l. vlt. C. de natur. liber. & in l. 2. Cod. de bon. quæ liber. l. Neſennius 31. ſupr. de neg. geſt.* vel coniugis erga coniugem *l. 1. & paſſ. de donat. int. vir. & vxor. l. 2. Cod. de dot. caut. non numer. l. 1. §. ſed etſi non mortis infr. de tutel. & rat. diſtrah. l. cùm plures 12. §. 1. infr. de adminiſtr. tutor. l. Aquilius 27. infr. de donat.* aut niſi cùm impudica aliqua affectio donationem elicit, vt in *l. affectionis 5. eod. tit.* quos omnes caſus hîc noſter Accurſius congerit. Porrò quemadmodum faciliores ſunt mulieres ad ſe obligandas, quàm ad diminuendum patrimonium, quia ſcilicet in contrahenda obligatione nulla dum patrimonij diminutio ſentitur: ità diſtrictius prohibendum fuit mulieribus ne pro alio ſe obligarent, quàm vti ne alij donarent, vt diximus ad *l. 1. ſupr.*

5. GAIVS libro nono ad Edictum Prouinciale.

NEc intereſt, pecuniam ſoluendi cauſa numeret, an quamlibet ſuam rem in ſolutum det. nam etſi vendiderit rem ſuam, a ſiue pretium acceptum pro alio ſoluit, ſiue emptorem delegauit creditori alieno: non puto, Senatuſconſulto locum eſſe.

Ad l. Nec intereſt 5.

RAT. DVB. Ex contractu dationis in ſolutum naſcitur obligatio, & ex alio quolibet contractu valido, quæ impedit, ne rem quam dedit mulier in ſolutum pro alio poſſit repetere: alioqui non eſſet contractus, ſi non eſſet obligatorius *l. iuris gentium 7. in princ.* §. 1. *ſupr. de pact.* Atqui SC. Velleianum ſuccurrit mulieri obligatæ, vt ſcriptum eſt in § *praeced.* Ergo SC. iuuari poteſt etiam mulier, quæ pro alio rem ſuam in ſolutum dedit, in quo differt à muliere quæ pecuniam ſuam ſoluendi cauſa pro alio numerauit: illa enim nullo modo obligatur, ſed tantum liberat debitorem, pro quo ſoluit: proinde non videtur bona quæ hic fit à Caio comparatio.

DEC. Senatus obligatæ duntaxat mulieri ſuccurrere voluit, non etiam donanti, aut aliter patrimonium ſuum diminuere volenti, faciliores enim ſunt mulieres, vt pro alio ſe obligent, quàm vt donent, aliúue patrimonium ſuum diminuant, quomodo ſcriptum eſt in *l. ſuperiore & in l. quamuis* 8. §. *planè ſi mulier infr. eod.* atqui mulier quæ pro alio rem ſuam dat in ſolutum non ſe obligat ad ſoluendum, ſed iam ſoluit perinde acſi pecuniam numeraſſet, quamuis contractus ille ſit ita obligatorius, vt pœnitentiam non poſſit admittere: ergo non magis poteſt iuuari mulier hoc caſu Velleiano, quàm ſi pecuniam numeraſſet: quid enim datio niſi ſolutio eſt, hac ſola differentia quod ſolutio fit eius rei quæ debetur: datio autem in ſolutum vnius rei pro altera, ſed creditore conſentiente *l. cum quibus & l. ſeq. C. de ſolut.*

a *Nam etſi vendiderit rem ſuam.*

RAT. DVB. Cùm mulier rem ſuam vendidit ſiue pretium acceptum pro alio ſoluerit, ſiue emptorem creditori alieno delegauerit, ex euentu apparet factam eſſe intercedendi animo venditionem: ac proinde SC. locum eſſe debere quaſi in fraudem SC. quæſito venditionis colore *l. quidam 29. infr. eod.* omnis enim omnino obligatio SC. Velleiano comprehenditur ſiue verbis ſiue re, ſiue quocunque alio contractu interceſſerit *l. 2. §. vlt. ſup.*

DEC. Quemadmodum ſolutioni finitima & ſimillima eſt datio in ſolutum, vt proximè diximus: ita & venditioni *l. ſi prædia 4. C. de euict.* ergo quod ſuprà dictum eſt de muliere rem ſuam dante, vt ſolueret pro alio dicendum eſt etiam de muliere rem ſuam vendente, vt ex pretio quod acceperit vel per delegationem debitoris alieno ſoluat creditori: nam & hæc quoque per venditionem patrimonium ſuum diminuit: non autem ſe obligat *l. 4. §. vlt. C. eod.* vbi dicitur, nec ſi pro marito pecuniam pretij ſoluerit, ſuccurrendum tamen ei eſſe: emptor enim bona fide perſonam mulieris in contrahendo ſecutus ob ea quæ inter virum & vxorem accepta pecunia geſta ſunt exceptione ſummoueri non debet *l. bona fide 27. inf. hoc tit.* nec diſtinguimus an mulier in hoc vendiderit, vt pecuniam pro marito ſolueret, nécne, ſi modo creditor ignorauerit in quam cauſam mulier contraheret *l. vir vxori 17. in princip. infr. & l. prox. ſequent. in fine.* Ergo quod mulier, quæ vendidit, aut in ſolutum dedit pro alio ſoluit, non repetet, neque ab eo cui ſoluit, quia ſuum recepit, *leg. petiro 44. ſuprà de condict. indebit.* neque ab eo pro quo ſoluit, ſi donandi animo id fecerit, nec donationem quidquam impediat: alioqui actionem mandati habebit aut negotiorum geſtorum, cum indemnitate conſequenda, *l. ſi mandato, §. 1. infra mandat.*

6. VLPIANVS libro 29. ad Edictum.

SI fideiuſſores pro defenſore abſentis filij, ex mandato matris eius, interceſſerint: quæritur an etiam his ſenatuſconſulto ſubueniatur. ait Papinianus libro nono Quæſtionum, exceptione eos vſuros. nec multum facere, quod pro defenſore fideiuſſerunt cùm contemplatione mandati matris interuenerunt. planè (inquit) ſi, qui accepit eos fideiuſſores, a matrem eius mandaſſe ignorauit: exceptionem ſenatuſconſulti, replicatione doli ſi repellendum.

Ad l. Si fideiuſſores, 6.

RAT. DVB. Fideiuſſores qui pro defenſore abſentis filij, quamuis ex mandato matris eius interceſſerunt, id iudicatum ſolui, non pro matre tamen interceſſerunt: ſed pro defenſore. Ergo neque ex perſona matris iuuandi ſunt Velleiano. Senatus enim mulieribus tantùm ſuccurrit & earum fideiuſſoribus, *l. mulierem 14. C. eod. tit.* Ergo tam æquum eſt iuuari Velleiano fideiuſſores non etiam fideiuſſoribus aliorum.

DEC. Non minùs intercedit mulier, cùm alij mandat fideiubere, quàm ſi ipſa fideiuberet, *l. ſi decipiendi 30. §. 1. l. ſi vxor 15. C. eod. tit.* defenſores, qui mandato matris interceſſerunt, atque ſi pro ipſa interceſſiſſent, *d. l. ſi decipiendi §. 1. & d. l. ſi vxor,* cùm non interceſſerint niſi occaſione mandati matris, vt hic Papinianus ad Vlpian. ſcribit.

a *Planè, inquit, ſi qui accepit eos fideiuſſores.*

RAT. DVB. Ignorantia eius qui accepit fideiuſſores defenſores, cùm neſciret eos interuenire mandato matris, non debet matri eſſe captioſa, quandoquidem non eò minùs verum eſt matrem interceſſiſſe hoc ipſo quod mandauit pro filij defenſore fideiuberi, *l. ſi pupilli 6. §. ſed ſi ego ſup. de neg. geſt.* Ergo non eo minùs permittendum iis eſt vti exceptione Senatuſconſulti, nec ea exceptio replicatione doli repelli debet.

DEC. Semper ſuccurrendum eſt creditori, cui nihil imputari poteſt, quique cum muliere non contraxit: ſed cum fideiuſſoribus, qui pro defenſore abſentis filij vltrò interuenire credebantur. Nec enim poterat diuinare cur intercederent contemplatione mandati matris de cuius negotio non agebatur, *arg. l. ſi fideiuſſor 29. §. ſi cùm debitor, infr. mandati l. 4. §. illa etiam quæſtio 23. infr. de doli mali except.* Ergo quamuis exceptio Senatuſconſulti hoc caſu locum habere poſſit, quia verum eſt effectu ipſo fideiuſſores iſtos pro matre viri abſentis filij interceſſiſſe. Æquitas tamen maior facit, vt exceptio replicatione doli repelli debeat, *l. vlt. § ſi mulier, ne ipſa inf. hoc tit. l. ſi fundum 27. C. de euict.*

7. PAPINIANVS libro 9. Quæſtionum.

QVamquam igitur fideiuſſor, doli replicatione oppoſita, defenſionem exceptionis amittat: nullam tamen replicationem aduerſus mulierem habebit: quia non poteſt ignorationem prætendere. ſed non erit iniquum a dari negotiorum geſtorum actionem in defenſorem: quia mandati cauſa per Senatuſconſultum conſtituitur irrita, & pecunia fideiuſſoris liberatur.

Ad l. Quamquam 7.

RAT. DVB. Fideiuſſor qui pro defenſore abſentis filij, matre mandante, fideiuſſit, non debet morari in damno, ne officium ei ſuum ſit damnoſum, *l. ſi*

ſeruus

ſeruus 6.§. quod verò inf.de furt. Nec enim fideiuſſiſſet ſi mater non mandaſſet, cùm non niſi contemplatione mandati matris interuenerit, vt in *l præced.* Atqui maneret in damno ſi amiſſa exceptione defenſionis, quam habet ex Velleiano propter replicationem, quam ſuprà dictum eſt dandam eſſe creditori ignoranti, non iuuaretur ipſe quoque ſimili replicatione contra exceptionem Velleiani à muliere oppoſitam. Ergo eadem replicatio ipſi contra mulierem danda eſt. Multò enim magis in dolo eſt mulier, quæ mandauit quàm fideiuſſor, cui nihil obſtat niſi ignorantia creditoris.

Dec. Facti quidem alieni ignorantia tolerabilis eſt, *l.3.infr.de iur.& fact.ignor. l.vlt. pro ſuo*, ſed non item facti proprij, *l.item quæritur 13.§.ſi fullo, l.ſed addes 19. §.1.infr. locat. l. cum falſum 46. de acquir. hered.* Atqui in propoſita ſpecie fideiuſſor ipſe mandatum mulieris, vt interueniret pro defenſore abſentis filij ſuſcepit. Ergo non quemadmodum ignoranti creditori contra fideiuſſorem ſuccurritur, ita & fideiuſſori contra mulierem prætextu ignorantiæ ſuccurrendum eſt: neque ideò tamen conſequens eſt, vt in damno moraturus ſit fideiuſſor cùm actionem negotiorum habiturus ſit contra defenſorē, quē pecunia ſua liberauit, vt ſequitur in textu.

a *Sed non erit iniquum.*

Rat. dvb. Sicuti non poteſt mandati actio competere, cùm nullum anteceſſit mandatum, *l.ex mandato 20 §.1.infr.mandat.* Ita neque negotiorum geſtorum ſi mandatum aliquod præceſſerit *l.ſi quis mandatu 18.ſupr. de neg. geſt.* Atqui ponimus fideiuſſorem defenſoris fideiuſſiſſe contemplatione mandati matris, non vt defenſori filij faueret, pro quo non fuerat veriſimiliter fideiuſſurus, niſi mater mandaſſet: Ergo non eſt ei danda contra fideiuſſorem negotiorum geſtorum actio, quæ in eorum gratiam maximè comparata eſt, qui ad bonorum abſentis adminiſtrationem vltrò accedunt, ne alioqui deſerantur. *l.1.& toto dicto tit. de neg. geſt.*

Dec. Actio quidem mandati quoties vtiliter & efficaciter competit, actionem excludit negotiorum geſtorum, quæ non niſi ſubſidiaria eſt, nec naſcitur, niſi ex quaſi contractu *l.ſi quis abſentis 5.in princip.infr. de oblig.& action.* Cùm actio mandati proficiſcatur ex contractu & ex conſentiente duorum voluntate *l.1.& hoc titul. infr. mandat.* Sed cùm actio mandati vel deficit ipſo iure, vel propter exceptionem aliquam inanis fit & irrita, neceſſariò recurrendum eſt ad auxilium actionis negotiorum geſtorum, ne alioqui actor ex aliena iactura locupletetur quod nunquam ferendum eſt *l.ſi pupilli 6.§.ſed & ſi quis in fine ſupr. de negot.geſt. l.nam hoc natura 14.ſupr. de condict. indeb. l.iure naturæ 206.de regul.iur. l.ſi & me & Titium 32.de reb cred.* Atqui in caſu propoſito actio mandati, quam fideiuſſor contra mulierem habet ipſo iure, fit tamen irrita per exceptionem Velleiani, & nihilominùs verum eſt defenſorem abſentis filij pecunia fideiuſſoris fuiſſe liberatum, atque ita factum fuiſſe locupletiorem. Fit enim locupletior quiſquis debito liberatur, *l. ſi pupill. 66. in fine infrà de ſolut. l.ſpecies 11.de accept.* Ergo æquum eſt ſuccurri fideiuſſori data ei actione negotiorum geſtorum contra defenſorem, quem liberauit, magiſque inſpiciamus in actione negotiorum geſtorum, cui geſtio profuerit, quàm cui geſtor prodeſſe voluerit, *l.5.§.1. l. quæ vtiliter 45.§.1.de negot geſt.* nec idcircò tamen morabitur defenſor in damno, cùm æquè habiturus ſit actionem negotiorum geſtorum defenſor contra filium, quem periculo ſuo defendere voluit, *l. Plautius 61. ſupr de procuratorib. l.5.§ in hac ſtipulatione 2. verſic Quod tamen infr. Iudic.ſolu.* Ex hoc verò quod Papinianus dat hic negotiorum geſtorum actionem contra defenſorem, intelligimus non fuiſſe eum præſentem, cùm fideiuſſor pro eo interuenit, alioqui pro mandante haberetur, *l. qui patitur 11. l. ſi pro te 40. infrà mandati.* Ideóque & actione mandati, non negotiorum geſtorum recuperaret, quod pro eo ſoluiſſet, *l.ſi fideiuſſor, 29. §.vlt.eo tit.mand.*

8. Vlpianvs libro 29. ad Edictum.

QVamuis pignoris datio interceſſionem faciat: tamen Iulianus libro duodecimo Digeſtorum ſcribit, redditionem pignoris, ſi creditrix mulier rem, quam pignori acceperat, debitori liberauerit, non eſſe interceſſionem.

Ad l. Quamuis 8.

Rat. dvb. Contrariorum eadem ſolet eſſe ratio *l.1. Cod. de cupreſſ.libr.11. titul. vltim.* Atqui contraria hæc eſſe videntur dare pignus & liberare: datio autem pignoris interceſſio eſt *l.4.& 5. Cod. hoc titul.* ergo & remiſſio pignoris interceſſio videri debet.

Dec. Liberatio pignoris gratificatio quædam eſt, vt Accurſius loquitur, & quæ tamen non cadit in donationem *l.2. l.& ſi pignus 8. infr. quæ in fraud. credit. l.1.§.1.infr.quibus modis pign.vel hypoth.ſolu.* Ergo multò minùs eſt interceſſio *l. etiam 11. & l.iubemus 21. Cod. hoc titul.* Quamuis pauperior fiat qui pignus remittit, ſi alium conſequi debitorem non poſſit: hoc enim eſt quod habet iuris regula plus cautionis eſſe in re quàm in perſona *l.plus cautionis 25. de regul. iur.* Qua ratione putant vulgò interpretes non eſſe permittendum mulieri, vt hypothecas dotales liberet, niſi tempore reſtituendæ dotis ſuperſint marito bona ex quibus doti ſatisfieri poſſit: ſic enim Bartolus, & poſt eum cæteri ad *dict. l.iubemus.* Sed vereor ne hæc ſententia, quamuis fauorabilis, quia fauet dotibus, pugnet expreſſim cum hac lege. Certè ex verbis *d. l. iubemus* nullo modo probatur.

1 ¶ Si mulier interuenerit apud tutores filij ſui, ne hi prædia eius diſtraherent, & indemnitatem eis repromiſerit: Papinianus libro nono Quæſtionum non putat eam interceſſiſſe: nullam enim obligationem alienam recepiſſe, neque veterem, neque nouam: ſed ipſam feciſſe hanc obligationem.

Ad §.1. Si mulier.

Rat. dvb. Mulier quæ interuenit apud tutores filij ſui, ne prædia eius diſtraherent, & indemnitatem hoc nomine eis repromiſit, vtique obligauit ſe pro filio, & in ipſius rem ac vtilitatem: atqui omnis omnino obligatio Senatuſconſulto Velleiano comprehenditur *l.2. §.vltim.ſupr.* obligatæ enim mulieri ſuccurrit *l.4.eod.* Ergo & hoc caſu Velleianum locum habere debet.

Dec. Ea demùm mulier interceſſiſſe dicitur, quæ alienam obligationem in ſe ſuſcepit, vel veterem, vel nouam *l.1.& 5.ſupr.* atqui in propoſita ſpecie mulier neque nouam neque veterem obligationem in ſe ſuſcepit, ſed hanc, de qua quærimus, ipſa primum fecit vt ſubtiliter Papinian. ratiocinatur: nec enim adhuc quicquam debebant tutores pupillo, aut pupillus tutoribus: ergo nulla hic fuit interceſſio, nec proinde locus

Digitized by Google

locus fuit Senatuſconſulto *l. ſi mulieri ſoluero* 15. *infr. hoc titul.* Obſeruandum tamen eſt quod Accurſius hîc notat multum referre, an mater promiſerit indemnitatem pupillo de eo quod debet vel debebit ei tutor, vel è contrario promiſerit tutori indemnitatem de eo quod debet vel debebit ei pupillus: an verò promiſerit tutori indemnitatem de eo quod debet ipſe vel debebit pupillo, vel è contrario eam indemnitatem promiſerit pupillo de eo quod debet ipſe vel debebit tutori, vt prioribus duobus caſibus ſit interceſſio: ideoque mulier iuuetur Senatuſconſulto Velleiano, non etiam duobus poſterioribus *l. ſi mater* 6. *in princip. Codic. hoc titul. & l. tutor* 19. *infrà, eodem.*

2 ¶ Si mulier apud Primum pro Secundo interuenerit, mox pro Primo apud creditorem eius, duas interceſſiones factas, Iulianus libro duodecimo Digeſtorum ſcribit: vnam pro Secundo apud Primum, aliam pro Primo apud creditorem eius: & Ideò Primo reſtitui obligationem, & aduerſus eum. Marcellus autem notat, eſſe aliquam differentiam, vtrùm hoc agatur, vt ab initio mulier in alterius locum ſubdatur, & onus debitoris, à quo obligationem transferre creditor voluit, ſuſcipiat: an verò quaſi debitrix delegetur. ſcilicet vt, ſi quaſi debitrix delegata eſt, vna ſit interceſſio. proinde ſecundùm hanc ſuam diſtinctionem, in prima viſione, vbi quaſi debitrix delegata eſt, exceptionem ei Senatuſconſulti Marcellus non daret, ſed condemnata, vel ante condemnationem, condicere vtique ei, à quo delegata eſt, poterit, vel quod ei abeſt, vel, ſi nondum abeſt, liberationem.

Ad §. 2. Si mulier.

Rat. dub. Obſcuriſſimus ſanè eſt hic §. & , vt dicam quod ſentio, inexplicabilis quantum ad Marcelli notam pertinet, & ad id quod Vlpianus ex Marcelli nota infert adeò corrupta fuit à Triboniano primo, vt ego arbitror nota Marcelli ad Iulianum, & peſſimæ interpretationis errore fœdata, vt à nobis pluribus comprobatum eſt, *lib.* 18. *Coniecturarum noſtrarum, cap.* 8. vbi omnia quæ de huius §. interpretatione & emendatione tractari poſſunt tam apertè ac dilucidè expoſuimus, vt nihil nunc addere ſit neceſſe. Sanè vel ex ipſis cæterùm Gloſſatorum annotationibus. Maximè verò ex gloſſa magna, quæ eſt Azonis, apparet manifeſtiſſimè ſuſpectam ac dubiam iis fuiſſe loci huius lectionem. Sententiam verò & interpretationem prorſus incognitam: aut ergo noſtram proba, mi Lector, aut meliorem à te vel ab aliis quære, nec decidendi rationem vllam à nobis exigas in eo §. explicando, quin nullam habeat rationem dubitandi; planè rationes non paucas, caput illud Coniecturarum tibi ſuppeditabit, ſiue Iuliani, ſiue Marcelli ſententiam probare malis.

3 ¶ Interdum intercedenti mulieri & condictio competit. putà ſi contra Senatuſconſultum obligata, debitorem ſuum delegauerit: nam hîc ipſi competit condictio. quemadmodum, ſi pecuniam ſoluiſſet, condiceret: ſoluit enim, & qui reum delegat.

Ad §. 3. Interdum.

Rat. dub. Senatuſconſultum non ſuccurrit mulieri ſoluenti & patrimonium ſuum diminuenti: ſed ei tantùm quæ pro alio intercedit & ſe obligat, *l.* 4. §. 1. *& ſeq. & l.* 5. *ſupra hoc titulo.* Atqui mulier quæ debitorem ſuum delegat, hoc ipſo ſoluere intelligitur, vt ſcriptum eſt in *hoc §. & in l. ſi debitorem* 28. *infr. de fideiuſſoribus.* Bonum enim nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum etiam minùs idoneum, *l. inter cauſas* 26. §. *abeſſe infr. mand.* Ergo non eſt hoc caſu mulier iuuanda Velleiano: multò autem minùs danda eſt ei condictio: non ſolùm quia difficilius eſt, vt alicui detur actio quàm exceptio, *l.* 1. *infr. de pignoribus, l.* 1. §. *Is autem, infr. de ſuperficiebus, l. inuitus* 156. §. 1. *de regulis iuris,* ſed etiam quia Senatuſconſulti verba exceptionem duntaxat dant mulieri, aut aduerſus eam denegant actionem, *l.* 1. *ſuprà hoc toto titulo.* non autem tribuunt condictionem.

Dec. Mulier quæ contra Senatuſconſultum interceſſit non poteſt videri debitrix ſaltem effectu cùm habeat exceptionem perpetuam, *l. debitor* 68. *iunct. l. creditor* 8. *& l. creditor* 55. *de verb. ſignific. l. nihil intereſt* 112. *de reg. iur.* Ergo ſi ſoluat, poteſt repetere: exceptio enim Velleiani fauorabilis eſt, nec odio creditoris comparata, vt Macedoniani, ſed fauore mulieris intercedẽtis. Ideóque parit ſoluenti condictionem, *l. ſi non ſortem* §. *indebitum & l. qui exceptionem* 40. *ſupr. de cond. indeb.* Atqui mulier quæ quaſi debitrix cùm non eſſet, debitorem ſuum delegauit hoc ipſo ſoluiſſe videtur, quia delegatio pro ſolutione eſt, cùm delegando ſuum amiſerit debitorem. Ergo perinde condictionem habere debet, ac ſi ſoluiſſet: habet autem non ex Senatuſconſulto: ſed propter Senatuſconſultum, per quod irrita fit cauſa debiti, pro quo facta delegatio eſt, vt in lege proximè præcedenti Papinianus loquitur.

4 ¶ Sed ſi is, qui à muliere delegatus eſt, debitor eius non fuit: exceptione Senatuſconſulti poterit vti, quemadmodum mulieris fideiuſſor.

Ad §. 4. Sed & ſi is.

Rat. dub. Quiſquis ſe delegari patitur, hoc ipſo videtur obmittere & reiicere exceptiones omnes, quæ competebant ei aduerſus delegantem: ita vt ſimilis videatur donanti, *l. ſi quis delegauerit, leg. doli* 19. *in principio, infrà de nouationibus.* Ergo etiam ſi is qui à muliere delegatus eſt, debitor eius non fuerit, exceptionem tamen habere non poterit aduerſus eum cui delegatus eſt, ſed ſufficere ipſi debet quod aduerſus delegantem habet condictionem: nam & qui negat ſe debere, excipit quodammodo, quamuis non tam de iure ſuo, quàm de non iure actoris, de quo in *l. loci* 4. §. *competit ſupra, ſi ſeru. vind. & in l. age cum geminiano* 3. *Codic. de tranſact.* Idque expreſſim ſentire videtur Vlpianus in *l. ſi non debitorem* 13. *infr. de nouat.* vbi ait ſi non debitorem quaſi debitorem delegauero creditori meo exceptionem locum non habere, ſed condictionem aduerſus me qui delegaui competere.

Dec. Nullam quidem exceptionem propriam habere poteſt is qui delegatus eſt contra eum cui eſt delegatus: ſed tamen poteſt habere ex perſona delegantis, ſi quam delegaui, competebat, quomodo in propoſita ſpecie exceptio Velleiani competebat mulieri, quæ delegando interceſſerat. Conſequens enim eſt, vt eadem exceptio competere debeat delegato non tanquam delegato, ſed quia patiendo delegari ſe, mulie-

liere, cùm debitor eius non eſſet, hoc ipſo videtur pro ea fideiuſſiſſe & conſequenter perinde mulier ipſa iuuari Velleiano poteſt *l. ſi fideiuſſores 6 ſupr. hoc titul. l. mulierem 14. & ſeq. Codic. eodem.* Proinde ſi mulier non interceſſiſſet, nec proinde Velleiano iuuari poſſet, neque hîc delegatus iuuatetur: habet enim non exceptionem ſimpliciter quaſi non debitor, ſed exceptionem Velleiani quaſi mulieris fideiuſſor.

5 ¶ Planè, ſi mulier interceſſura, debitorem ſuum delegauerit: Senatuſconſultum ceſſat: quia, etſi pecuniam numeraſſet, ceſſaret Senatuſconſultum: mulier enim per Senatuſconſultum releuatur: non, quæ diminuit, reſtituitur.

Ad §. 5. Planè, ſi mulier.

RAT. DVB. Parum intereſt an mulier intercedat, an verò cùm eſſet interceſſura aliud quid faciat ne intercedere videatur: nam ſicuti mulier priore caſu facit contra Senatuſconſultum quo mulierum interceſſiones prohibentur, ita & poſteriore facit in fraudem Senatuſconſulti, quæ fraus nunquam toleranda eſt *l. quidam 29. in fine infrà, hoc titul.* atqui ponimus mulierem, quæ intercedere volebat, debitorem ſuum delegaſſe, vt alium liberaret: ergo pro intercedente habenda eſt.

DEC. Qui debitorem ſuum delegat, videtur ſoluere, vt diximus in §. *interdum ſupr. ex l. qui debitorem 18. infr. de fideiuſſor. l. 2. Codic. de nouat.* Atqui ſi mulier ſoluiſſet pecuniam pro eo pro quo intercedere volebat, non ideo tamen iuuaretur Velleiano niſi ſoluiſſet ex cauſa interceſſionis præcedentis, vt in §. *interdum ſupr.* Ergo nec ſi debitorem ſuum delegauerit, iuuabitur: non enim iuuatur mulier quæ patrimonium ſuum diminuet, vt alijs tantum prodeſſet: ſed ea demùm releuatur per Senatuſconſultum quæ pro alio ſe obligando interceſſit *l. 4. in fin & l. 5.* vbi diximus *ſupr.*

6 ¶ Sed ſi eum delegauerit, qui debitor eius non fuit: fraus Senatuſconſulto facta videbitur, & idcirco exceptio datur.

Ad §. 6. Sed ſi eum delegauerit.

RAT. DVB. Mulier quæ non debitorem delegat tanquam debitorem, non ſolùm non ſe obligat, ſed neque patrimonium ſuum diminuit, cùm non poſſit videri amiſiſſe debitorem quem nunquam habuit *l. non videtur 83. l. non poteſt 208. de regul. iur.* Ergo multò minus videri poteſt fraudem feciſſe Velleiano vt exceptione Senatuſconſulti adiuuanda ſit.

DEC. Qui delegat tanquam debitorem eum quem ſcit non eſſe debitorem, proculdubio id agit, vt alium vice ſua conſtituat debitorem: atqui hoc ipſum nihil aliud quàm intercedere eſt, ſed obſcurè & ſubdolè, non vt decipiatur creditor qui delegatum hunc tanquam verum debitorem admittit; (nec enim decipitur creditor contra quem delegatus nullam habiturus eſt exceptionem *l. ſi non debitorem 13. infr. de nouat.* Neque rurſus eſſet ſubueniendum mulieri quæ creditorem ſuſcepiſſet *l. 2. ſupr. l. fœminis 18. Cod. eod.*) ſed vt eo prætextu interceſſionem tegeret; ergo fraus facta videtur Senatuſconſulto, & conſequenter exceptio Velleiani danda eſt non mulieri, quæ non eſt obligata, nec iam interceſſit quàm intercedere voluit, ſed ei qui tanquam debitor cùm non eſſet, fuit delegatus: nec tanquam fideiuſſori, vt in ſpecie *ſuperioris* §. cùm ad nullam obligationem alienam acceſſerit, ſed tanquam expromiſſori qui pro muliere non obligata ſe obligauerit: hoc enim Velleianũ non prodeſt duntaxat fideiuſſoribus mulierũ, ſed etiam expromiſſoribus *l. aliquando 13. in princip. infrà hoc tit.* Datur ergo ei exceptio non tãquam delegato ne obſtet *dict. l. ſi non debitorem*, ſed tanquam expromiſſori mulieris, quæ ipſa quoque Velleiani exceptionem haberet ſi eſſet obligata, vt in *leg. ſi vxor 15. Codic. hoc titul.* neque habet creditor quod conqueratur qui in fraudem Senatuſconſulti feciſſe intelligitur, vt benè hic Accurſius, notans etiam quod obſeruatione dignum eſt non eandem ſemper eſſe rationem mulieris intercedentis, & eius quæ velit tantum intercedere, nec tamen intercedat, vt priore caſu danda ſit mulieri condictio, ſiue ſoluerit, ſiue delegauerit ſuum vel non ſuum debitorem: poſteriore verò non iuuetur ipſa quæ nec obligata eſt: ſed quod addit idem Accurſius delegatum à muliere intercedente ſi non fuerit debitor habiturum exceptionem, debuit ita explicari, vt habeat exceptionem quaſi fideiuſſor §. *prox. ſupr.* Cùm autem mulier non interceſſit, habeat ille exceptionem tanquam expromiſſor datus in fraudem Senatuſconſulti, vt docuimus.

7 ¶ Quoties pro debitore interceſſerit mulier: datur in eum priſtina actio, etſi ille priùs acceptilatione liberatus ſit, quàm mulier interceſſerit.

Ad §. 7. Quoties.

RAT. DVB. Actio ſemel extincta nunquam poteſt reuiuiſcere *l. qui res §. aream de ſolut. inf.* Atqui ponimus debitorem pro quo mulier interceſſit fuiſſe liberatum à ſuo creditore, apud quem mulier interceſſit: liberatum autem non per pactum de non petendo, ex quo naſceretur tantum exceptio *l. ſi vnus 27. §. pactus ne peteret ſuprà, de pact. l. ſi quis reum 5. infrà, de liber. leg.* ſed per acceptilationem quæ, licet imaginaria & ciuilis tantum ſolutio ſit §. 1. *Inſtitution. de obligat. & l. penultima, infra, de ſolution.* Ipſo tamen iure tollit omnem obligationem & naturalem & ciuilem, perinde ac vera & naturalis ſolutio eſt, vt *ſupradictis locis* dictum eſt: ergo quamuis mulier quæ interceſſit iuuanda ſit Velleiano contra eum apud quem interceſſit, non tamen conſequens eſt, vt vetus actio quæ fuit per acceptilationem extincta contra debitorem reſuſcitetur. Maximè verò ſi addas quod Vlpianus addit debitorem fuiſſe à lege liberatum priùs quàm mulier interceſſerit. Quomodo enim poteſt videri liberatus propter interceſſionem quam mulier nondum fecerat, & quæ tametſi nulla ſecuta fuiſſet: non eo minus tamen facta ſemel per acceptilationem liberatio duraſſet.

DEC. Aliud eſt reſuſcitari extinctam obligationem aut reuiuiſcere, quod fieri non poteſt: aliud verò reſtitui eam, & reſtaurari à Prætore quod commodè Prætor facere poteſt & debet quoties æquitas ſuggerit. Priore locutione iuris poteſtatem ſignificamus, quæ nunquam tanta eſt, vt à priuatione det regreſſum ad habitum, quod nec natura ipſa facere poteſt. quam tamen lex imitatur ſemper, ſuperat nunquam *l. 1. l. adoptio 16. ſuprà. de adoptionib.* Atqui in propoſita ſpecie facit æquitas, vt creditori ſuccurrendum ſit qui fidem & interceſſionem mulieris ſecutus veterem debitorem amiſit, vt inanem mulieris obligationem ſibi acquireret. Nam ſicuti mulierem intercedentem decipi à creditore non oportet § *prox. ſuprà*, ita neque creditorem à muliere *l. 2. ſupr. l. ſi decipiendi 30. infra, hoc titul.* nec

enim

enim id egit Senatus, vt creditorem apud quem mulier interceſſiſſet, damno aliquo afficeret: ſed tantùm vt mulieri ſuccurreret, ne damnum aliquod ex interceſſione ſua ſentiret *l. qui exceptionem 30. ſupra, de condict. indeb.* vbi dicitur in hoc differre exceptionem Velleiani ab exceptione Macedoniani, quæ non niſi odio creditorum comparata eſt *l. ſed ſi paterfamilias 9. §. penultim. infr. de Senatuſconſulto Macedonian.* Ergo æquiſſimum eſt quoties mulier interceſſerit pro debitore quem creditor acceptilatione liberauerit priſtinam actionem reſtitui in debitorem, qui alioquin ex creditoris iactura locupletaretur contra *l. nam hoc natura 14. ſupr. de cond. indebit. l. iure naturæ 206. de regul. iur.* Dicitur autem hæc actio reſtitutoria, quia reſtituitur à Prætore, vt ſit quaſi eadem cum priore non numero, adeoque nec ſpecie, ſed effectu. Eſt enim alia & noua actio, & quidem vtilis, cùm vetus eſſet directa *§. Marcellus §. quamquam & ſeqq. infrà, hac lege.* Eſt tamen vtraque eiuſdem poteſtatis *l. actio 47. ſupra, de negot. geſt.* ſi tamen locus ille Pauli eſt non potiùs Triboniani, vt docuimus in coniecturis, dicitur etiam reſciſſoria in *l. ſi mulier 15. Cod. hoc titul.* quia datur à Prætore reſciſſa acceptilatione, vt & reſciſſoria dicitur illa, de qua in *l. nec non 28 §. exemplo & eo. titul. ſuprà, ex quibus cauſ. maior.* quæ ſimiliter dicitur vtilis in *leg. nec vtilem 20. eodem titul.* Nec diſtinguendum eſt, an acceptilatio interceſſionem præceſſerit an ſubſecuta ſit: nam in actibus correſpectiuis, id eſt, quorum alter alterius contemplatione fiat, vt in *l. cùm te 6. Codice de pact. inter empt. & vendit.* Nihil refert quid ante, aut quid poſt factum ſit, vt neque in coniunctionibus *l. quidam 14. infr. de pecul. leg.* hic autem non poteſt negari, quin acceptilatio, etiamſi interceſſionem præceſſerit, facta ſit tamen intuitu & contemplatione futuræ interceſſionis, ac proinde cùm interceſſionis cauſa per Senatuſconſultum conſtituatur irrita, æquum eſt in debitorem priſtinam actionem reſtitui, quomodo & ſeruitutes tam perſonales, quàm reales reſtitui dicuntur *leg. ſi ager 23. & ſequent. ſupr. quib. mod. vſusfruct. amitt. l. ſi locus 14. ſupr. quem. ſeru. amitt. l. Papinianus 28. ſup. de ſeruit.* Quia tamen obligationes omnes odioſæ ſunt, abſtinere debet Prætor ne actionem extinctam reſtituat & reſtauret, ſi alio modo conſulere poſſit indemnitati eius qui actionem amiſit *l. ob eam cauſam 9. infr. de præſcr. verbor.* ſed cùm neceſſitas ita poſtulat, non poteſt videri æquum non eſſe quod eſt neceſſarium.

8 ¶ Si conuenerit cum debitore, vt expromiſſorem daret, & acceptum ei latum ſit, deinde is dederit mulierem, quæ auxilio Senatuſconſulti munita eſt. poteſt ei condici, quaſi non d. diſſer: quid enim intereſt, non det, an talem det? non erit igitur actio vtilis neceſſaria, cum condictio competat.

Ad §. 8. Si conuenerit.

Rat. dvb. Si creditor conuenerit cum debitore, vt expromiſſorem daret, & ſpe dandi expromiſſoris interim per acceptilationem liberauerit, poſtea mulierem expromiſſorem dederit, non poteſt negari quin ſatisfecerit, cùm ea expromiſſione mulier obligetur, licèt exceptione Velleiani adiuuari poſſit, magiſque imputari debet creditori, quod mulierem in expromiſſorem admiſerit, *l. ſi ab arbitro 10. §. 1. ſupr. ſi quis caut. l. 1. §. illud ſciendum, infr. de ſeparat.*

Dec. Nihil intereſt an debitor nullum dederit expromiſſorem, an verò mulierem dederit quæ Senatuſconſulti auxilio munita eſt, ſicuti dicimus nihil intereſſe, an nullo modo cautum vel ſatiſdatum ſit: an verò vitioſe id factum ſit, *l. quoties 6. ſupr. qui ſatiſd. cogan. l. 1. §. vlt. ad Senatuſconſultum Tertyllian.* Nec enim dubitandum eſt, quin cogitatum ſit de idoneo expromiſſore dando, *argum. l. vt gradatim 2. §. 1. de muner. & honor. l. 1. & 2. in princ. ſupr. qui ſatiſd. cogan.* Non eſt autem idoneus debitor qui habet exceptionem, per quam fit, vt conueniri cum effectu non poſſit, *l. debitor 108. iunct. l. creditores 10. & l. creditor 55. de verb. ſig. l. nihil intereſt 112. de reg. iur. l. nam is 6. de dolo.* Verba enim omnia cum effectu ſunt accipienda, *l. 1. §. vlt. ſupr. quod quiſq. iur. l. pen. §. docere, ne quis eum qui in ius voc. eſt.* Ergo perinde ac ſi nullus datus eſſet expromiſſor, condici poteſt ei qui acceptilatione liberatus eſt, *l. 4. ſupr. de cond. cauſ. dat.* Ac proinde non eſt neceſſaria creditori actio illa vtilis ac reſtitutoria, aut reſciſſoria, de qua diximus ad *§. præced.* cùm habeat condictionem, quæ eſt directa: verum enim eſt quod proximè diximus vtilibus actionibus nunquam eſſe locum, niſi ea neceſſitate, quia nec aliter æquitas concedi eas ſuadet aut permittit, *l. 1. ſupr. de Publician. in rem act. l. 1. l. in bonæ fidei 7. ſupr. de eo quod certo loco.* Itaque non puto quidquam referre an conuenerit cum debitore in genere, vt expromiſſorem daret, iſque poſtea mulierem dederit, an verò iam inde ab initio cogitatum ſit de mulieris interceſſione, quomodo tamen Accurſius diſtinguit. Eſt enim vtriuſque caſus eadem prorſus ratio, niſi quod cùm mulier ab initio interceſſit pro debitore, licèt acceptilatio ad eum liberandum interuenerit, condici tamen debitori liberatio non poteſt, quaſi cauſa non ſecuta: ſed tantùm reſtituitur vetus actio in debitorem, quia non conuenerat, vt cauſa aliqua ſequeretur: poſteriore verò caſu conuenerat, vt debitor expromiſſorem daret, ob eámque cauſam fuerat accepto liberatus: quæ tamen cauſa non videtur ſecuta, nullo vel minùs idoneo dato expromiſſore, qui cum effectu conueniri non poſſit. Condictio igitur hoc caſu danda eſt, non actio vtilis

9 ¶ Marcellus quoque ſcribit, ſi mulieri poſt interceſſionem accepto tulerit creditor, nihilominùs reſtitutoriam actionem ei dari debere: inanem enim obligationem dimiſit.

Ad §. 9. Marcellus.

Rat. dvb. Cùm mulieri poſt quam pro alio interceſſit, accepto tulit creditor, videtur facto ſuo actionem, quam contra mulierem habebat amiſiſſe & pleniorem mulieri liberationem conceſſiſſe, quam habitura fuiſſet officio Senatuſconſulti. Nam ex Senatuſconſulto habuiſſet tantùm exceptionem, nec fuiſſet liberata ipſo iure, quomodo liberatur per acceptilationem, ita vt nulla indigeat exceptione, *l. ſi quis reum 5. infr. de legat.* Ergo non eſt ei reſtituenda contra veterem creditorem priſtina actio, cùm dici ſoleat, quod & veriſſimum eſt remittentibus actiones aut exceptiones ſuas, nullum dari ad eas regreſſum debere, *l. quæritur 14. §. ſi venditor infr. de ædil. edict. l. ſi quis delegauerit inf. de nouat. & deleg.*

Dec. Nihil eſt quod remiſiſſe vel donaſſe creditor videri poſſit, qui inanem, nulliúſque effectus obligationem dimiſit, quam etiamſi non dimiſiſſet, nullum tamen ex ea commodum percipere potuiſſet: tota enim ſiue obligationis ſiue actionis vtilitas, non tam

in

in agendo, quàm in exigendo conſiſtit, *l. nam is, 6. ſupra de dolo, l. creditores, 10. l. creditor, 55 & l. debitor, 108. de verborum ſignificat. l. nihil intereſt, 112. de reg. iur.* Atqui creditor qui accepto tulit mulieri, quæ pro alio interceſſerat, inanem obligationem dimiſit. Cùm ſi ex ea contra mulierem agere voluiſſet, exceptione Velleiani perpetua repelli potuiſſet. Perinde ergo eſt, ſi nullam penitus obligationem dimiſiſſet; reſtitutoria ei contra debitorem actio eſt, quaſi veriſimile ſit non fuiſſe illum mulieri acceptilaturum, ſi efficacem actionem aduerſus eam habuiſſet.

10 ¶ Si mulier, poſt interceſſionem ſic ſoluerit, ne repetere poſſit: iuſtè prior debitor actionem recuſat. Sed cùm releuatur reus, ſi mulier ſic ſoluit, vt repetere non poſſit: & cùm ei cùm ei mulieri, quæ repetere non poterat, ſic ſoluiſſet, accepto tulit creditor, ſimiliter releuatur reus.

Ad §. 10. Si mulier.

Rat. dvb. Quamuis mulier poſt interceſſionem ſic ſoluerit, ne repetere poſſit, non eò minùs tamen verum eſt fuiſſe illam tutam exceptione perpetua, priùs quàm ſolueret. Ponimus enim factam interceſſionem contra Senatuſconſultum. Atqui is, qui exceptione perpetua & fauorabili tutus ſoluit, poteſt repetere condictione indebiti, *l. qui exceptionem, 40. ſupr. de condictione indeb.* Nec ei nocere debet quod ea lege ſoluit, ne poſſet repetere. Nam dum è contrario non prodeſt ei, qui ſciens indebitum ſoluit, quod hac mente ſoluat, vt poſtea repetat.

Dec. Indebitum quidem ſolutum accipimus, non ſolùm ſi omnino non debeatur, ſed etſi per exceptionem aliquam perpetuam peti non poterat: ſed tamen ſi is qui exceptione perpetua tutus erat ſciens eam ſibi competere, vltrò ſoluerit, non habet condictionem, *l. ſi is qui, 24. & l. ſi non ſortem, 26. §. indebitum, eod. tit. l. indebitum, 9. Cod. eod. l. eum qui 25. §. 1. ſuprà de inofficioſo teſtamento.* Atqui ponimus mulierem, quæ contra Senatuſconſultum interceſſerat, cùm ſciret ſibi competere exceptionem, ita tamen ſoluiſſe, ne poſſet repetere: ergo nulla aduerſus creditorem agentem exceptione vti poteſt, & conſequenter nihil cauſæ eſt, cur creditori aduerſus priorem actio reſtitui debeat, cùm eo demùm caſu reſtituenda ſit actio, quo inanis eſt, aut eſſe poteſt mulieris obligatio, *§. quoties ſupr.* Nullo enim caſu permittendum eſt, vt creditor, qui ex mulieris interceſſione lucrum ſenſit, agat iterum contra debitorem liberatum. Ita enim fieret, vt lucrum ex alieno damno ſentiret, cùm tamen reſtitutoria actio ei danda ſit, ne ob hoc tantùm vt moretur in damno, non etiam vt verſetur in lucro, ſimile quiddam eſt in *l. eleganter, 23. § pen. ſupr. de cond. indeb.*

Sed cùm releuatur reus. Rat. dvb. Non videtur bona comparatio mulieris, quæ iam ſoluit, & repetendi facultatem ſibi ademit, & mulieris, quæ per acceptilationem creditoris liberata eſt, antequam ſoluerit: ſunt enim hi caſus ſeparati, vt nemo non videt. Ex ſeparatis autem minimè infertur, *vulg. l. Papinianus, 20. ſuprà de minor.*

Dec. Multum refert an mulier ipſa ſibi exceptionem Senatuſconſulti ademerit, ita ſoluendo ne poſſit repetere, vt in ſpecie proxime præcedente: an verò liberata ſit per acceptilationem creditoris, cùm poſteriore caſu imputari non poſſit creditori, cur mulierem liberauerit, vt diximus ad §. *præcedentem*, ſcilicet cùm liberata eſt mulier, quæ habebat exceptionem. At cum ea liberata eſt, quæ ſi ſoluiſſet, non potuiſſet repetere creditori, imputari poteſt cur eam liberauerit. Nec poteſt videri hoc caſu creditor inanem obligationem dimiſiſſe, ſed potiùs efficacẽ ſibi competentẽ vltrò remiſiſſe. Bonáq; cõparatio eſt mulieris, quę ſic ſoluit ne poſſit repetere, & eius quæ priùs quidẽ accepto liberata eſt quàm ſolueret: ſed quę tamẽ ſi ſoluiſſet, repetere nõ poſſet, iis nimirũ caſibus ſuprà diximus ceſſare Velleianum ad *l. 1.* quomodo, & Accurſius noſter bene explicat. Ergo quemadmodum releuatur reus, id eſt, prior debitor ne conueniri poſſit actione reſtitutoria, ſi mulier, quæ habebat exceptionem, ſic ſoluerit, ne poſſet repetere: ita ſimiliter dicendum eſt releuandum reum, nec reſtitutoriæ actioni aduerſus eum eſſe locum, ſi creditor accepto mulieri tulerit etiam priùs quàm ſolueret, dummodò tale debitum ſit, quod ſi ſolutum eſſet, repetere ipſa non poſſet. Quid enim refert an ſoluerit, an verò ad ſolutionem inuita vrgeri poſſit?

11 ¶ Quanquam in omnes qui liberati ſunt, reſtituitur actio: non tamen omnibus reſtituitur, vt putà duo rei ſtipulandi fuerunt: apud alterum mulier intercessit: ei ſoli reſtituitur obligatio, apud quem interceſſit.

Ad §. 11. Quanquam.

Rat. dvb. Eadem videtur ratio reſtituendæ veteris actionis omnibus qui liberauerunt, quæ eſt reſtituendæ in omnibus qui liberati ſunt, præſertim, cùm agitur de pluribus correis debendi & ſtipulandi: conſtat enim omnium correorum debendi vnam eſſe obligationem paſſiuam; plurium verò correorum debendi vnam actiuam, ita vt & ſingulis in ſolidum debeatur & ſinguli debeant, *l. 2. l. 3. §. 1. infr. de duobus reis conſtit.* vbi additur vnius petitione & acceptilatione totam ſolui obligationem & alterius quoque factum alteri quoque nocere, quod & ſcriptum eſt in *l. ex duobus, 16. & l. pen. eod.* Atqui ſi pro correo debendi mulier interceſſerit aduerſus vtrumque correum, reſtituitur actio creditori, *l. ſi pro vno, 20. infr. hoc titulo.* Ergo & ſi mulier apud vnum ex correis ſtipulandi interceſſerit, vt communem debitorem liberaret, omnibus reſtituenda eſt hæc actio, ſicuti ſolemus dicere, liberationem, quæ contigit per nouationem, prodeſſe omnibus, *d. l. 2. de duobus reis, & l. ſi vnus, 27. §. 1 ſupr. de pact.*

Dec. Illis demùm reſtituenda eſt vetus actio contra debitorem, qui propter interceſſionem mulieris eam admiſerit. Ipſum enim nomen reſtitutionis oſtendit amiſſam fuiſſe actionem. Reſtitui enim non poſſet, quæ admiſſa nunquam fuiſſet, *l. ſi locus 14. ſupr quemadmodum ſeruit. amitt.* Atqui cùm mulier apud alterum ex correis ſtipulandi interceſſit, vt communem debitorem liberaret, is ſolus actionem admittit, qui mulieris interceſſionem admiſit. Ergo ei ſoli reſtituenda eſt actio, non alij qui nihil admiſit.

12 ¶ Si mulieri hæres extitit creditor: videndum, an reſtitutoria vti non poſſit. & ait Iulianus libro duodecimo, reſtitutoria eum nihilominus vſurum. nec immeritò, cùm non obligatæ cum effectu ſucceſſerit. denique in Falcidia hoc æs alienum non imputabitur.

Ad §. 12. *Si mulieri.*

RAT. DVB. Hæres cenſetur vna eadémque perſona cũ defuncto, *Nouell. 48. de iurament. à morient. præſtit. in princip.* & cùm creditor adit hæreditatem debitoris an contrà fit confuſio debiti, cùm non poſſit idem eſſe ſui ipſius creditor & debitor, *l. debitori 7. Cod. de pact. l. Stichum aut Pamphilum, 95. §. aditio de ſolut.* Imò, quod magis eſt creditor, qui ſucceſſit creditori, quantumuis inopi ſoluiſſe ſibi ipſi intelligitur, *d. §. aditio, verſicul. aliquando & l. debitori 5. infr. de fideiuſſor.* Et ſecum compenſaſſe eam quantitatem, quæ debebatur, *l. quæ dotis, 33. infr. ſolut. matrim.* Cùm ſemper ſoluendo eſſe intelligatur hæreditas quæ inuenit hæredem, *l libertas, 36. infr. de bon. libert.* Ergo ſi mulieri heres extiterit creditor apud quem ipſa interceſſerat, dicendum eſt non poſſe illum vti reſtitutoria, cùm ipſe adeundo hereditatem debitricis facto ſuo non minùs exceptionem Senatuſconſulti quàm mulieris obligationem extinxerit.

DEC. Creditor ſuccedendo mulieri, quæ contra Senatuſconſultum interceſſerat, non intelligitur ſuccedere debitrici, cùm nec verè debitrix fuerit, quæ non erat obligata cum effectu, vt ſæpiùs diximus in *præcedentib. ex l crediteris, 27. l. creditor, & l. debitor, 108. de verb. ſignificat. l. nihil intereſt, 112. de regul. iur.* Ergo neque poteſt aditio hoc caſu habere vim veræ confuſionis & ſolutionis. Non enim poteſt vera eſſe confuſio, veluti & debiti & crediti, nec vera ſolutio niſi vna parte fuerit verus debitor, & ex alia verus creditor.

Denique in Falcida. RAT. DVB. Cùm debitori hæres extitit, conſtat poſſe eum in imponenda ratione legis Falcidiæ imputare legatariis, quod ſibi à defuncto debebatur, idque etiam poſt confuſam aditione actionem, quaſi ex hæreditate debitoris tantò minùs conſecutus, *l. in imponenda 6. l. irritum, 8. C. ad l. Falcid. l. cùm emptor, 48. infr. eodem illo titulo.* Atqui mulier quæ pro alio apud creditorem interceſſerat, hoc ipſo debitrix facta erat creditoris. Ergo etiam hoc æs alienum in ratione legis Falcidiæ imponenda legatariis imputabitur.

DEC. Imputatur idem legatariis omne æs alienum defuncti etiam quod heredi ſuo debuit, ſed non computabitur æri alieno mulieris, id quod ipſa debuit ex cauſa interceſſionis contra Senatuſconſultum factæ: etſi enim fuit obligata ipſo iure, non tamen cum effectu propter exceptionem quam habuit ex Senatuſconſulto, quæ faciebat, vt nec obligata quodammodo videretur: Effectus enim cuiuſlibet rei ſpectandus eſt, *l. debitor, 59. verſ.* videamus de effectu rei, *infrà ad Senatuſconſultum Trebellianum l. 1. §. 1. ſuprà quod quiſque iur. leg. pen. §. docere.* Ne quis eum, qui in ius vocatus eſt, vi eximat.

13 ¶ Planè ſi mihi proponas, mulierem veteri debitori ſucceſſiſſe: dicendum erit, reſtitutoria eam conueniri poſſe: ſed & directa actione a: nihil enim eius intereſt, qua actione conueniatur.

Ad §. 13. *Planè ſi mihi proponas.*

RAT. DVB. Mulier quæ veteri debitori ſucceſſit pro quo interceſſerat, fruſtrà adiuuatur exceptione Velleiani, cùm quod ex ſua perſona non deberet, debitura ſit ex perſona debitoris. Ergo facilius & expeditius eſt, vt ei exceptio Velleiani denegetur, quàm vt reſtitutoria actione conueniatur.

DEC. Mulier in hac ſpecie duarum perſonarum vicem gerit, duáſque obligationes ſuſtinet, vnam ex propria perſona, quatenus pro alio eodemque debitore interceſſit, alteram ex perſona debitoris, quem interceſſione ſua liberauit. Prior obligatio eſt inefficax propter auctoritatem Senatuſconſulti, & ideò non cogitur creditor eam actionem exercere, quam ſciat exceptione perpetua ſummoueri poſſe. Non enim ob id minùs permittendum erit mulieri exceptione Velleiani ſibi competenti [illegible] quòd præterea veteri debitori ſucceſſerit, cùm non ex debitoris perſona, ſed ex ſua propria conueniatur, *arg. l. cùm reus, 14. infr. de fideiuſſ.* Ergo poterit via recta agere reſtitutoria contra mulierẽ tanquam heredem debitoris, ſicut agere poſſet contra debitorem ipſum, ſi adhuc viueret.

a *Sed & directa actione.*

RAT. DVB. Non poteſt fieri, vt quis pro ſeipſo intercedendo obligetur, *l. heres à debitore, 21. §. ſeruo tuo, infr. de fideiuſſorib.* Atqui ſi mulier, quæ interceſſit pro debitore, cui poſteà hæres extitit, maneret obligata actione directa, ex ſua interceſſione, ſequeretur fore vt maneret obligata ex ſua interceſſione & pro ſeipſa, cùm vicem & perſonam gerat debitoris, cui ſucceſſit. Ergo dicendum neceſſariò eſt, ſublatam confuſione directam illam actionem, quæ non fuit niſi acceſſoria ad principalem: ſemper enim principalis obligatio, tanquam maior tollit acceſſoriam tanquam minorem, *l. ſi duo, 93. infr. de ſolut. l. ſi reus, 13. infr. de duobus reis:* Et quamuis dici ſoleat nihil intereſſe, an vtili quis, an directa actione conueniatur, vt in *hoc* §. ſcriptum eſt, & in *l. actio, 47. ſupr. de negotiis geſtis:* tamen tunc obtinet cùm vtraque durat & competit: nam ſi alterutra ipſo iure extincta ſit, non magis fieri poteſt, vt exerceatur, quam vt quis ſine actione agat, *l. ſi pupilli, 6. §. vlt. eod. tit. iunct. l. cùm reus, 14. infr. de fideiuſſoribus.*

DEC. Quoties tractamus de reſtitutoria actione, ponimus liberatum fuiſſe ipſo iure eum, contra quem reſtitutoriam concedimus, *§. quoties, & §. quanquam ſupr.* Ergo ponendum eſt in propoſita ſpecie, quod & ponit Accurſius, mulierem interceſſiſſe animo nouandi, alioqui fideiubendo pro debitore non cùm nouaſſet: manſit ergo etiam poſt aditam debitoris hæreditatem directa actio integra, quæ contra mulierem ex ſua interceſſione competebat tanquam & ipſa principalis, quæ proinde non magis potuit tolli per reſtitutoriam, quàm reſtitutoria per eam ex *d. l. ſi duo, & d. leg. ſi reus,* quæ habet quoties ſunt duæ actiones æquè principales, & quarum vna non ſit maior altera, vtramque ſubſiſtere, quia non poſſit dici vna per alteram perimatur. Ergo in propoſito dicendum eſt electionem eſſe creditoris, an malit agere contra mulierem actione directa ex ſua interceſſione, an verò actione reſtitutoria tanquam contra heredem debitoris, qui mulieris interceſſione fuerat liberatus: neque verò vlla ſit in eo iniuria mulieri, cuius certè nihil intereſt an hac vel illa potiùs actione conueniatur, cùm vtraque actio tam directa, quam vtilis eiuſdem ſit poteſtatis, eundémque habeat effectum, *d. l. actio, 47. de negotiis geſtis,* de cuius tamen ſententia & emendatione, vide quæ ſcripſimus, lib. Coniect. cap.

14 ¶

14 ¶ Si eum eſſem tibi contracturus, mulier interuenerit, vt cum ipſa potius contraham: videtur intercesſiſſe: quo caſu datur in te actio, quæ inſtituit magis, quam reſtituit obligationem: vt proinde obligeris eodem genere obligationis, quo mulier obligata eſt. verbi gratia. ſi per ſtipulationem mulier: & tu quaſi ex ſtipulatu conueneris.

Ad §. 13. Si cùm eſſem.

RAT. DVB. Si cùm eſſem tecum contracturus mulier interuenerit, & mihi perſuaſerit, vt cum ipſa potiùs contraham, verum eſt dicere te nunquam mihi fuiſſe obligatum. Contractus enim omnes ſunt facti, *l. conſilio, 7. §. vltimo infrà de curat. furioſ.* Nec ſufficit voluiſſe contrahere; vt hoc ipſo iam contractum videatur. Ergo quamuis mulier intercesſiſſe videatur, quippe quæ poteſt etiam pro non obligato intercedere, putà ſi te expromiſſorem conſtituat, dici tamen non poteſt, quænam actio contra te, pro quo intercesſit competere debeat. Cùm enim nunquam fuerit obligatus, nec proinde liberatus, nulla quoque contra te reſtitutoria dari poteſt. Omnis ſiquidem reſtitutoria præſupponit liberationem præcedentem, & liberatio ſimiliter obligationem.

DEC. Non eſt æquum decipi me ex mulieris intercesſione, quæ ſi non fuiſſet, vtique tecum contraxiſſem, téque mihi debitorem, & quidem cum effectu feciſſem. Ergo ne decipiar qui mulieris perſonam nimis facilè ſequi malui, dicendum eſt dandam eſſe mihi contra te actionem, non quidem reſtitutoriam, ſed quæ tamen potiùs inſtitoria dici debeat. [Inſtituit enim nouam potiùs quàm reſtituit veterem obligationem] eiuſdem ſcilicet generis, cuius & illa eſt, quæ contra mulierem daretur, ſi non inutiliter intercesſiſſet tanquam ſubiicienda in locum actionis inutilis, vt ſi mulier per ſtipulationem intercesſerit pro te apud me, tu quoque mihi quaſi ex ſtipulatu tenearis, *l. in fine ſupr. & l. quidam, 29. infr. eod. l. 4. C. eod.* Et hic caſus notandus eſt tanquam ſingularis, & fortè vnicus in toto iure Pandectarum, in quo fingitur interueniſſe ſtipulatio, quæ reuera non interuenit, vt nihilominùs poſſit contra eum agi, qui neque ſtipulando, neque aliter quicquam promiſerit, quod poſtea Iuſtinianus, hoc fortaſſis exemplo motus induxit fauore dotium, in *l. vnic. C. de rei vxor. act.*

15 ¶ Illud videndum eſt: ſi mulier pro eo interuenit, qui ſi eum ipſo contractum eſſet, non obligaretur: an hac actione ille debeat teneri. Vt putà ſi pro pupillo intercesſit, qui ſine tutoris auctoritate non obligatur. & puto non obligari pupillum, niſi locupletior factus eſt ex hoc contractu. Item ſi minor vigintiquinque annis ſit, pro quo mulier intercesſit, in integrum reſtitutionem poterit implorare. vel filius contra Senatuſconſultum contracturus eſt.

Ad §. vlt. Illud videndum.

Eſt hic §. velut appendix ſuperioris: perſequitur enim Vlpianus eandem ſpeciem, quam priùs tractauerat, de eo qui cùm alio contracturus, maluit contrahere cùm muliere: & ait in eum cum quo creditor contrahere volebat, ita demùm dandam eſſe actionem, ſi talis fuerit, qui contrahendo ipſe obligari potuiſſet, & ex ea obligatione conueniri. Quid enim ſi pupillus erat, qui ſine tutoris auctoritate fuerat contracturus, aut quid ſi minor vigintiquinque annis, qui contra ſuam obligationem reſtitui potuiſſet, aut quid ſi filiusfamilias qui contra Senatuſconſultum Macedonianum mutuam pecuniam accepiſſet? his caſibus negat Vlpianus contra eos dandam eſſe actionem, quæ ſit cum effectu niſi quatenus ex eo contractu facti ſint locupletiores: præſertim verò contra pupillum, qui niſi locupletior factus obligari ciuiliter ſine tutoris ſui auctoritate non poteſt, *l. obligari, 9. infrà de auctoritate tutor.* Minor enim etiam ſine curatore ſuo etiam obligatur, *l. plures, 101. de verborum obligat.* ſed poteſt implorare reſtitutionem in integrum, ſi ſe non modò minorem, ſed etiam læſum probet, *l. verum, 11. §. ſciendum, l. quod ſi minor, 24. §. 1. l. non omnia 44. & paſſ. ſup. de minor. l. nam poſteaquam 9. §. ſi minor ſupr. de iureiurando.* Filius autē familias, ſi contra Senatuſconſultum Macedonianum pecuniam mutuam accepiſſet Macedoniani exceptione iuuaretur, *l. 1. & paſſ. ſupra de Senatuſconſulto Macedoniano.* Ergo idem in propoſito dicendum eſt, vt minor, qui licèt non ſit obligatus, conuenitur tamen, tanquam ſi obligatus eſſet idem beneficium habere debeat reſtitutionis in integrum, quod haberet, ſi ipſe contraxiſſet; itémque filiusfamilias eandem Senatuſconſulti exceptionem.

RAT. DVB. Quæ ratio facit, vt contra alias perſonas, cum quibus creditor fuerat contracturus ſi mulier non contraxiſſet, actio inſtitoria dari debeat, eadem & in his perſonis locum habere videtur, nempe quia ſi mulier non intercesſiſſet, ipſi contraxiſſent, & ſe obligaſſent. Nulla igitur fit ipſis iniuria, ſi quamuis non contraxerint, pro obligatis tamen habeantur.

DEC. Non poteſt durior eſſe condicio eorum, qui non contraxerunt, vt pro efficaciter obligatis contraxiſſent, ne alioqui plus poſſit fictio in caſu ficto, quàm actio in caſu vero contra *leg. filio, 23. infr. de liberis & poſthumis, leg. ſi qui pro emptore, §. de vſucapionib.* Atqui ſi pupillus ſine tutoris auctoritate contraxiſſet, naturaliter quidem obligatus fuiſſet: ſed ſine effectu, etiamſi per ſtipulationem promiſiſſet, nec mutuam pecuniam accepiſſet: mutua verò accepta pecunia naturaliter quidem fuiſſet obligatus: & cum effectu obligationis naturalis: ſed non iure naturali. Ciuiliter autem nullo modo, niſi poſt reſcriptum Diui Pij quatenus locupletior ex mutuo factus fuiſſet, vt docuimus ad *l. vlt. ſup. de iureiurando, & ad l. naturaliter, 113. §. vltim. & l. quod pupillus, 41. ſuprà de condict. indebit.* Proinde nulla contra eum actio dari poſſet, cùm obligatio, quæ naturalis tantùm eſt, actionem nullam poſſit producere: ſed tantùm retentionem, vel exceptionem, vel deductionem, vel denique compenſationem, vt ſuprà dictis locis oſtendimus: ergo multò minùs poterit actione illa inſtitutoria conueniri pupillus, qui ſi mulier non intercesſiſſet contracturus fuerat ſine tutoris auctoritate, niſi proponas ex contractu illo factum eum locupletiorem, vt reſcripto Diui Pij locus eſſe poſſit, *de quo in l. 3. in principio ſuprà commod.* & alibi ſæpè. Pubes verò, idémque minor annis viginti quinque, ſi contraxiſſet, ſe quidem obligaſſet ciuiliter: ſed ita tamen, vt aduerſus eam obligationem in integrum reſtitui potuiſſet, dummodò probata, vt diximus, læſione, etiam non immodica, dum ne omnino minima. Quidni ergo multò magis reſtitui poterit aduerſus fictam illam & tacitam obligationem, qui etiam aduerſus veram & expreſſam reſtitueretur? Denique filiusfamilias ſi mutuam pecuniam contra Macedonianum accepiſſet, haberet, vt diximus, exceptionem Macedoniani, cur non ergo habebit, etiamſi non acceperit, ſi conueniatur quaſi accepiſſet? vt in ſumma iiſdem

Ad l. Si mulier, 11.

RAT. DVB. Plus valere debet, quod in veritate eſt, quàm quod in opinione, *l. 2. §. ſi à pupillo infr. pro empt. §. ſi quis rem ſuam 11. Inſtit. de legat.* Ergo quamuis creditor, qui pecuniam numerauit mulieri, putauerit eam accipere in vſus ſuos, ſi tamen reuera mulier accipiat, alij ſtatim creditura, dicendum eſt videri eam intercedere pro eo cui creditura eſt, & conſequenter Senatuſconſulto locum eſſe.

DEC. Senatuſconſulto ita demùm ſubuentum eſt mulieribus, ſi non callidè verſatæ ſint: deceptis enim non decipientibus ſuccurrendum fuit, *l. 2. §. verba itaque, ſupr. hoc tit. l. ſi decipiendi, 30. infr. eod. l. fœminis, 18. C. eod.* Atqui callidè verſatur mulier quæ fingit ſe in vſus ſuos accipere pecuniam, quam alij poſtmodum creditura eſt, decipitque creditorem, qui non aliter fuerat crediturus, ſciens vtique non iuuari Velleiano mulierem, quæ in vſus ſuos pecuniam mutuam accipit: ſed eam demùm, quæ pro alio intercedit, *l. aliquando, 13. in princ. l. vir vxori, 17. §. vlt. iunct. ſed ſi eum, 3. ſup.* nec imputari quicquam ei poteſt, quod mulieris voluntatem non diuinauerit, cùm facti alieni ignorantia probabilis ſit, *l. vlt. infr. pro ſuo.* Ergo non poteſt in hac ſpecie locus eſſe Senatuſcõſulto, & quod dici ſolet, creditorem qui cum muliere contrahit diligentiorem & curioſiorem eſſe debere, in quos vſus pecunia impendatur, *l. doli, 19. §. diuerſum, infr. de nouat. & delegat.* ad eum caſum pertinet, quo quis contrahat cum muliere alienam obligationem ſuſcipientẽ, non etiam quo quis perſonam mulieris bona fide ab initio ſequatur, *dicta l. vir vxori, 17. in principio infrà hoc titulo.* tunc enim conſtat, ob ea quæ accepta pecunia poſtmodum à muliere geſta ſunt exceptione, ſummoueri eum non debere, *l. bona fide, 27. infr.* Et ſanè ita ius conſtitui mulierum præcipue intereſt, ne alioqui magno damno & incommodo afficiantur, nemine cum iis contrahere volente, ſi neque bona fides, neque probabilis ignorantia, quæ bonam fidem parit, auxilium aduerſus periculum Senatuſconſulti præbere non poſſet, quomodo circa minores 25. annis ratiocinatur I.C. in *l. quod ſi minor 24. §. non ſemper ſupr. de minorib. iunct. l. aut Prætor,* alias *l. etſi ſine, §. idem faciunt,* ſic in *l. Diuus, 24. verſic. nec vllorum, infra de teſtam. milit. l. ratas, 7. C. de reſcind. vendit.*

12. IDEM libro 6. ad Breuium.

IMmo tunc locus eſt Senatuſconſulto, cùm ſcit creditor eam intercedere.

Ad l. Immo tunc locus eſt.

RAT. DVB. Poteſt fieri vt creditor ſciat mulierem intercedere, & aliam obligationem in ſe ſuſcipere, nec tamen locus ſit Velleiano, vt in exemplis poſitis à Caio, in *leg. proximè ſequenti, & in l. vir vxori, 17. in principio infrà eodem.* Ergo non eſt generaliter & indiſtinctè vera huius legis ſententia.

DEC. In rebus omnibus non tam inſpiciendum eſt quid prima facie, quàm quid reuera fiat. Etſi autem aliquando accidit, vt prima facie mulier intercedere videatur, reuera tamen non intercedit, neque alienam obligationem in ſe ſuſcipit: ſed ſuam potiùs, cùm negotium, pro quo intercedit ad eam pertinet, vt in *dicta l. proximè ſequenti, & dicta l. vir vxori.* Ergo generaliter & indiſtinctè vera eſt huius legis propoſitio, dummodò intelligatur de muliere, quæ reuera intercedat pro alio, & de creditore, qui eam intercedere ſciat, vt in exemplo quod affert Accurſius, ſi quis alij pecuniam crediturus erat, & mulier intercesſura, malitque mulieri cedere, quæ poſtea ſit alij creditura.

13. GAIVS libro 9. ad Edictum Prouinciale.

ALiquando, licet alienam obligationem ſuſcipiat mulier, non adiuuatur hoc Senatuſconſulto, quod tum accidit, cùm prima facie quidem alienam, re vera autem ſuam obligationem ſuſcipiat. vt ecce, ſi ancilla ob pactionem libertatis expromiſſore dato, poſt manumiſſionem id ipſum ſuſcipiat, quod expromiſſor debeat: aut ſi hereditatem emerit, & æs alienum hereditarium in ſe transſcribat: aut ſi pro fideiuſſore ſuo intercedat.

Ad l. Aliquando, 13.

RAT. DVB. Senatuſconſultum Velleianum, quod de mulierum interceſſionibus factum eſt, ſuccurrit mulieribus omnibus, quæ alienam obligationem in ſe ſuſcipiunt, *l. 1. & 2. ſuprà & paſſim hoc tit.* nec aliud quicquam requiritur ex parte creditoris, niſi vt ſciat eam intercedere, *l. proxima ſupr.* Nec ex parte mulieris, niſi vt non verſetur callidè, nec quicquam faciat animo decipiendi creditoris, *l. ſi mulier 11. ſup.* Ergo iis concurrentibus nullus caſus videtur dari poſſe in quod mulier, quæ alienam obligationem in ſe ſuſcipit, iuuari Senatuſconſulto non debeat.

DEC. Vetus & verum eſt Caſſiani verbum, illud inſpici ſemper oportere, *cui bono*, negotium enim ad eum maximè pertinere creditur, cuius vel vtilitate vel incommodo res tandem ceſſura ſit, licet non prior conueniatur, *l. ſi quis reum 5. de lib. leg. l. ſed etſi 24. ſupr. de pact. l. cùm lex. 46. infr. de fideiuſſ.* Atqui cùm ancilla quæ ob pactionem libertatis expromiſſorem dedit, ſi poſt manumiſſionem idipſum ſuſcipiat, quod expromiſſor debeat, licet prima facie pro expromiſſore intercedere videatur, reuera tamen pro ſeipſa potiùs intercedit, cùm non niſi pro ea pecuniam fideiuſſor debeat, ac proinde non poteſt iuuari Velleiano. Idemque eſt ſi hæreditatem ipſa emerit, & æs alienum hæreditarium in ſe transſcribat, quia emptor hæreditatis licèt nõ poſſit conueniri à creditoribus hæreditariis, tanquam cui non hæres, ſed ſingularis ſucceſſor ſit *l. 2. C. de her. vel act. vend.* niſi vltrò creditorum actiones ſuſcipiat, vt in *l. 2. C. de pact.* Cogitur tamen præſtare indemnitatem venditori in cuius locum ſuccedit *d. l. 2. C. de hered. vel act. vend. l. 2. §. cùm quis infr. eod. illo tit.* Suum itaque non venditoris ſui negotium gerit mulier quæ pro venditore ſe obligat creditoribus hæreditariis. Quomodò & illa quæ pro fideiuſſore ſuo intercedit, quandoquidem fideiuſſor, ſi ſoluiſſet, regreſſum aduerſus eam actione mandati habuiſſet. Quæ tria exempla ſunt à Caio hîc allata, ſed quæ ſuperioris legis ſententiam non tam limitant & reſtringunt, quàm interpretantur; vt nimirum intelligi debeat de muliere, quæ non prima tantum facie, ſed reuera intercedat, vt explicauimus. Quod autem Accurſius addit tanquam ſimile vxorem dici dominam rerum dotalium conſtante matrimonio, ratione futuræ ſpei tantum, cùm reuera non ſit domina, ex *l. in rebus 30. C. de vir. dot. & tit. inſtit. Quibus alien. lic. vel non in princ.* prorſus à propoſito alie-

14. IVLIANVS libro 12. Digeſtorum.

SI mulier contra Senatuſconſultum interceſſerit : æquum eſt, non ſolùm in veterem debitorem, ſed & in fideiuſſores eius actionem reſtitui : nam cùm mulieris perſona ſubtrahatur creditori propter Senatuſconſultum, integra cauſa priſtina reſtituenda eſt.

Ad l. Si mulier. 14.

RAT. DVB. Cùm mulier contra Senatuſconſultum Velleianum interceſſit pro eo qui fideiuſſores ſuæ obligationis dederat, ſubtrahitur creditori ſola mulieris perſona, propter authoritatem Senatuſconſulti. Ergo nec ei reſtituenda eſt actio niſi contra ſolum veterem debitorem, non etiam contra eius fideiuſſores, vt non plus reddat reſtitutio, quàm Senatuſconſulti authoritas abſtulerit. Quemadmodum aliàs ſolemus dicere actionem reſciſſoriam, & reſtitutoriam, quæ datur ex edicto, *ex quib. cauſ. maior.* tantundem debere reddere quantum læſio abſtulit, *l. ſed etſi, 26. §. quoties ſupr. ex quib. cauſ. maior.*

DEC. Senatus beneficium non debet creditori eſſe captioſum ſicut nec prætoris eſſe ſolet, *l. Paulus notat. 8. infr. de ſtipul. prætor.* Atqui eſſet captioſum, ſi reſtitueretur actio contra ſolum debitorem veterem, non etiam contra eius fideiuſſores, quia ſic fieret, vt non reſtitueretur priſtina cauſa integra creditori, qui ante mulieris interceſſionem obligatos habebat cum debitore fideiuſſores, qui non fuiſſent liberati niſi mulieris interceſſio nouandi animo facta eſſet, vt ſẽper præſupponendum eſt, & principalem & fideiuſſoriam obligationẽ extinxiſſet. Alioquin magna captio eſſet creditoris, ſi forte debitor, aut non ſoluendo eſſet, aut difficilioris conuentionis *l. 1. ſupr. qui ſatid. cog.* ſed etſi eſſet locupletiſſimus, creditoris tamen intereſſet plures habere debitores, vt eligere poſſet quem mallet conuenire, *l. liberum 16. & l. reos 23. C. de fideiuſſ.*

15. IDEM libro 51. Digeſtorum.

SI mulieri ſoluero id, quod tibi debebam, & ab ea ratam rem te habiturum, ſtipulatus fuero, & fortè, te ratam non habente, agere ex ſtipulatu inſtituero : exceptio Senatuſconſulti, quod de interceſſionibus feminarum factum eſt, non proderit mulieri. non enim videri poteſt alienam obligationem recuſare, cùm maneam debito obligatus, & ipſa de lucro agat : ac potiùs reddere cogatur, quod non debitum acceperat, quàm pro alio ſoluere.

Ad l. Si mulieri. 15.

RAT. DVB. Senatuſconſulto Velleiano iuuatur mulier quælibet pro alio intercedens, *l. 1. ſupr. & tot. hoc tit.* Atqui cùm mulieri ſolui id quod tibi debebam, & ab ea ratam rem te habiturum ſtipulatus ſum, ſi ratũ habere nolis, tenetur mihi mulier in omne id quod mea intereſt ex ſtipulatione *ratam rem haberi*, ad quod non teneretur, ſi tu ratum haberes. Ergo videtur pro te ſoluere, & conſequenter intercedere.

DEC. Senatuſconſultum non aliis prodeſt mulieribus, quàm quæ alienam obligationem ſuſceptam meritò recuſant, ne ex ſua interceſſione damnum ſentiant, non etiam illis quæ in rem ſuam aliquid promiſerunt, & quæ lucrum ſentirent ex alieno damno ſi iuuarentur, *l. 3. ſup. hoc tit.* atqui in propoſita ſpecie, mulier lucrum ſentiret ex meo damno, ſi eo prætextu iuuaretur, quod tu ratam habere ſolutionem nolles, quam ipſa accepiſſet, ita enim fieret, vt & manerem obligatus tibi, propterea quod alij quàm vero creditori ſoluiſſem, *l. creditori 8. C. de cond. indeb.* & ipſa pecuniam meam retineret, ſi non eam mihi reddere cogeretur. Itaque indebitum quod accepit reddere potiùs quam pro te ſoluere intelligitur, vti in *l. proximè ſequenti*, & in *l. ſi mulieri dederim. infr.* Denique nunquam ſuccurrendum eſt perſonæ, quæ ſollicita ſit de præda, vt Papinianus loquitur in *l. ſi minoris 25. infr. de adminiſt. tut.*

16. IDEM libro 4. ad Vrſeium Ferocem.

SI mulier contra Senatuſconſultum Velleianum pro me interceſſiſſet Titio, egóque mulieri id ſoluiſſem, & ab ea Titius eam pecuniã peteret: exceptio huius Senatuſconſulti non eſt profutura mulieri. neque enim potuit periclitari, ne eam pecuniam perdat, cum iam eam habeat.

Ad l. Si mulier. 16.

RAT. DVB. Senatuſconſultum Velleianum ſuccurrit mulieri, quæ apud alterius creditorem interceſſit vt ſi à creditore conueniantur, poſſit illa ſe tueri exceptione, *l. 1. & 2. ſuper. & paſſim hoc tit.* atqui ponimus mulierem interceſſiſſe pro me apud Titium, meamque obligationem ſuſcepiſſe. Ergo etiamſi pecuniam ei ſoluero pro qua interceſſit, dicendum eſt iuuari eam Velleiano debere, cùm id quod inter me & mulierem geſtum eſt poſt contractam obligationem, non debeat prodeſſe creditori meo ignoranti, nec mulieri nocere, vt amittat exceptionem, quam ab initio ex Senatuſconſulto habuit, *argum. l. vlt. ſupr. de pact.*

DEC. Mens Senatuſconſulti ſuccurrentis mulieri non alia fuit, quàm ne mulier periclitaretur ſi pecuniam, quam ex cauſa obligationis pro alio ſuſceptæ deberet, ſoluere pro alio cogeretur, ſubueniendum enim fuit fragilitati ſexus & imbecillitati, quæ nimia facilitate, minuſque cauto iudicio mulieres pro aliis obligari facit. Atqui in propoſita ſpecie non poteſt periclitari mulier ne pecuniam quam pro me promiſit, perdat cùm iam à me eam habeat, priuſque indemnitatem conſequuta ſit quàm vllum ex interceſſione ſua damnum ſenſerit. Ergo non debet ei prodeſſe exceptio Senatuſconſulti ſi à creditore conueniatur, ſiue nouandi animo interceſſerit, vt ponit Accurſius, ſiue non, nihil enim refert.

1 ¶ Si ab ea muliere, quæ contra Senatuſconſultum interceſſiſſet, fideiuſſorem accepiſſem : Gaius Caſſius reſpondit, ita demum fideiuſſori exceptionem dandam, ſi à muliere rogatus

fuiſſet. Iulianus autem rectè putat, fideiuſſori exceptionem dandam, etiam ſi mandati actionem aduerſus mulierem non habeat. quia totam obligationem ſenatus improbat. & à prætore reſtituitur prior debitor creditori.

Ad §. 1. Si ab ea muliere.

Rat. dub. Non eadem ratio eſt ſuccurrendi mulieribus & earum fideiuſſoribus, niſi cùm fideiuſſor à muliere rogatus eſt, vt pro ea fideiubeat, quo nimirum caſu habiturus eſt regreſſum contra mulierem actione mandati, alioquin debet fideiuſſor ſibi imputare, cur vltro & ſponte pro muliere interceſſerit, neque ex perſona mulieris iuuandus eſt, vt facti ſui pœnam non ſentiat. Bene igitur Caſſius dicebat ita demum dandam fideiuſſori mulieris exceptionem Senatuſconſulti, ſi à muliere ipſa rogatus fuiſſet.

Dec. Fideiuſſor etiam qui à muliere rogatus non eſt, ſi tamen pro ea ſponte interceſſerit & ſoluerit, perinde habet regreſſum pro indemnitate ſua conſequenda ac ſi à muliere rogatus fuiſſet, niſi quod illo caſu haberet actionem mandati, hoc verò actionem negotiorum geſtorum *l. ex mandato. 20. §. 1. inf. mand.* Ergo eadem ratio eſt vtroque caſu ſuccurrendi mulieris fideiuſſori, ne per mediam ipſius perſonam, mulier contra Senatuſconſulti mentem conueniatur *l. ſi quis ab eo 5. infr. de lib. leg. l. cùm lex. 46. de fideiuſſ.* Imò quod magis eſt, etiamſi donandi animo fideiuſſor interceſſerit, quo caſu ſiue rogatus fuerit, ſiue non rogatus, nullum aduerſus mulierem regreſſum habere poteſt. Adhuc tamen dicendum eſt ei ſuccurrendum eſſe, quia vt Iulianus hic ſcribit, totam obligationem Senatus improbat. Totam, inquam, id eſt non tantùm mulieris, & principalem, ſed acceſſoriam quoque, & fideiuſſorum & omnium, qui pro muliere & cum ipſa obligati ſunt, ſic enim locus hic accipiendus eſt, non quomodo putat Accurſius, vt mulieris quoque obligatio improbaretur. Quænam enim alia quàm mulieris aut potiùs, aut prius improbaretur? Sed totam intelligit Iulianus eam quæ ex mulieris & interceſſorum ipſius obligatione conſtatur, in quo obſeruandum eſt aliam rationem eſſe Velleiani Senatuſconſulti, aliam Macedoniani. Nam in Macedoniano non aliter ſuccurrimus fideiuſſori, quàm ſi regreſſum habiturus ſit aduerſus filiumfamilias, non ſi animo donandi pro eo interceſſerit, *l. ſed ſi 9. §. non ſolum, ſupr. ad S.C. Maced.* Nimirum quia Macedonianum odio creditorũ introductum eſt, Velleianum verò fauore mulierum *l. qui exceptionem 40. ſupr. de cond. indeb.* Odia verò reſtringenda ſunt & fauores ampliandi, vt habet regula iuris Pontificij, & *l. cùm quidam 19. de lib. & poſth.* Et rurſum ne tam facilè damnum incurrat filiusfamilias creditor, qui ſi contra fideiuſſorem donandi animo intercedentem agere non poſſet, neminem haberet quem conueniret, atque ita iacturam incurreret debiti, quod non niſi accepto fideiuſſore contracturus fuiſſet, at in Velleiano non adeò periclitatur creditor, etiamſi aduerſus eum qui animo donandi fideiuſſit, actio pura ei denegetur, quia vetus & priſtina obligatio contra priorem debitorem ei reſtituitur, *l. debitrix 24. §. 1. infr. & l. quamuis 8. §. quoties ſupr. eod.* Quod & Accurſius noſter bene vidit, & poſtrema huius §. verba non obſcurè innuunt.

17. Africanus libro 4. Quæſtionum.

Vir vxori, donationis cauſa, rem viliore pretio addixerat, & in id pretium creditori ſuo delegauerat, reſpondit, venditionem nullius momenti eſſe: a & ſi creditor pecuniam à muliere peteret. exceptionem vtilem fore, quamuis creditor exiſtimauerit, mulierem debitricem mariti fuiſſe, nec id contrarium videri debere ei, quod placeat, ſi quando in hoc mulier mutuata eſſet, vt marito crederet, non obſtaturam exceptionem, ſi creditor ignoraſſet, in quam cauſam mulier mutuaretur, quandoquidem plurimum interſit, vtrum cum muliere quis ab initio contrahat, an alienam obligationem in eam transferat: tunc enim diligentiorem eſſe debere.

Ad l. Vir vxori. 17.

Rat. dub. Valet emptio etiam quæ donationis cauſa facta eſt, ſi modo vniuerſa venditio donationis cauſa facta non ſit, ſed tantum res in iniuſto pretio diſtracta ſit *l. ſi quis donationis. 38. infr. de contrah. empt.* Atqui ponit Africanus virum vxori donationis cauſa rem viliori pretio addixiſſe, vt in id pretium creditori ſuo eã delegaret; Ergo non poteſt dici eam venditionem nullius eſſe momenti.

Dec. Moribus populi Romani receptum eſt, vt donationes inter virum & vxorem factæ, non valeant ob rationes poſitas in *leg. 1. 2. & 3. infr. de donat. inter vir. & vxor.* Ergo nec eæ valere poſſunt quæ in fraudem iuris excogitatæ ſunt, ſi modo cùm animum maritus vendendi non haberet, idcirco venditionem commentus ſit vt donaret *leg. ſi ſponſus 5. §. circa venditionem iuncto §. generaliter eod. tit.* Atqui ponimus virum vxori donationis cauſa rem addixiſſe mulieri, vt modò diximus, ac proinde animum donandi habuiſſe. Ergo venditio nullius momenti eſt: quæ tamen valeret inter alias perſonas non ſuſpectas nec prohibitas. *d. l. ſi quis donationis, in fin.* Multùm namque intereſt quid à quo dicatur fiatve, vt dicebat Plinius, nihilque facilius eſt aut probabilius, quàm vt in fraudem legis factum eſſe præſumamus, quod à perſona ſuſpecta & prohibita ſuſpectum eſt *leg. qui teſtamentum 27. infr. de probat.*

a *Et ſi creditor pecuniam.* Rat. dub. Senatuſconſulti exceptio non debet nocere creditori ignoranti mulierem intercedere, cùm nihil ei poſſit imputari *l. ſi mulier tanquam 11. cum l. ſeq. ſupr.* Atqui creditor qui exiſtimauit mulierem à marito delegatam mariti debitricem fuiſſe, ignorabit vtique eam intercedere: non enim intercedit mulier, quæ eius debitrix eſt à quo delegatur *l. debitrix 24. in princip. infr hoc tit.* Ergo quamuis in propoſito caſu mulier non fuerit debitrix mariti, quia donationis cauſa facta venditio viliori pretio non valuit, vt proximè diximus, dicendum tamen videtur exceptionem mulieri vtilem eſſe non poſſe.

Dec. Mulieri vtilis eſt Senatuſconſulti exceptio, quoties pro alio reuera intercedit, licèt creditor eam ignoret intercedere, dummodo à muliere non ſit deceptus, quia diligentior & curioſior eſſe debuit in inquirendo, an mulier à marito delegata, debitrix eius eſſet nec ne, vt ſcire poſſet an ea intercederet alienámque obligationem in ſe ſuſciperet, an ſuam propriam, quemadmodum dicere ſolemus de eo qui ſeruo alieno pecuniam credidit, curioſum ſcilicet eum eſſe debere, quò pecunia vertatur, *l. 3. §. penult. ſupr. de in rem verſ.* In quo durior eſt conditio eius qui alienam obligationem transfert in mulierem, quàm illius qui ab initio cum muliere contrahit, hunc enim ſufficit ignorare interceſſionem mulieris, illum verò non item, vt Africanus

canus non inelegantet hîc ait. Atqui in hac ſpecie, non poteſt dicere creditor ſe deceptum eſſe a muliere, quæ ſe debitricem exiſtimauit, nec rurſus mulier à creditore, qui eam mariti debitricem eſſe credidit, ſed vterque deceptus eſt à marito qui donationis cauſa vxori vendiderat vtliori pretio, vt eam venditricem conſtitueret, cùm tamen venditio nullius eſſet momenti. Ergo dicendum eſt, mulieri à marito delegatæ profuturam exceptionem Senatuſconſulti contra creditorem mariti, ne alioqui damno afficiatur mulier cui nihil imputari poteſt, & ex eius damno lucrum ſentiat creditor, cui poteſt imputari, cur diligentior & curioſior non fuerit? Obſtare tamen huic legi videtur, quod ſcriptum eſt in *l. quamuis. 8. §. ſi mulier. ſupr.* non eſſe locum Senatuſconſulto, ſi mulier, quæ alieno creditori contra Senatuſconſultum promiſit, ab eo delegetur quaſi creditrix. Sed reſpondendum eſt cum Iacobo Cuiacio qui in hanc legem ſcripſit feliciter, id non aliter locum habere, quàm ſi mulier ſciuerit ſe non teneri, & finxerit ſe forte teneri ex alia cauſa, & creditor ignorauerit. Tunc enim deciperetur creditor à muliere quæ deciperet illum impune. In propoſita autem ſpecie, putabat mulier ſe teneri. Obiicitur etiam *lex prima. C. h. tit.* quæ non aliter ſubueniri vult mulieri, alienam obligationem in ſe transferenti, quàm ſi creditor ſciuerit eam intercedere, quaſi contra ignorantem creditorem exceptio Senatuſconſulti locum habere non debeat. Reſpondet idem Cuiac. & recte, poſſe exceptionem Senatuſconſulti nocere creditori etiam ignoranti, cum ipſa quoque mulier intercedere ſe ignorauit. Itemque in caſu §. proximè ſequentis. Obſtat denique omnium maximè quod ſcriptum eſt in *l. ſi fænebris* 13. *C eod.* ſcienti creditori, qui principaliter ab initio cum muliere contraxit ſuam operam alij accommodante, exceptionem Senatuſconſulti non nocere, niſi dicas cum eodem Cuiacio, loqui eam legem de muliere, non quæ à marito interponitur quærendæ pecuniæ cauſa, ſed quæ ſua ſponte ſumit pecuniam in vſum mariti, vt in *l. 4. in princip. d. l. ſi mulier tanquam* 11. *& l. ſequ. ſupr. l. bona fide infr. h. tit.*

1 ¶ Si mulier dixiſſet, ſibi rem dotis nomine obligatam, & creditor curaſſet, ei pecuniam dotis ſolui, quo idem pignus acciperet, mulieri etiam pecunia credita deberetur. ſi poſſeſſor creditor aduerſus eam Seruiana agentem exciperet. *Si, non voluntate pignus eius datum eſſet.* replicationem mulieri Senatuſconſulti non profuturam: a niſi creditor ſciſſet, etiam aliam pecuniam ei deberi.

Ad §. 1. Si mulier.

Rat. dub. Iuuatur mulier Velleiano quoties tenera intercedit pro alio, etiamſi creditor ignoret eam intercedere, ſi modo cum muliere quis ab initio contrahat, nec id agat vt alienam obligationem mulier in ſe ſuſcipiat, quemadmodum proximè Africanus dixit initio huius legis, atqui cùm mulier quæ mariti rem habebat obligatam & propter dotem & propter pecuniam creditam, dixit ſibi eſſe obligatam dotis nomine, nec de pecunia credita quicquam ſignificauit, & poſtea dotis ſolutionem accepit à creditore mariti, vt idem pignus dotis in cauſam crediti acciperet, conſtat creditorem hunc mariti cum ipſa muliere ab initio contrahere, & præterea mulierem intercedere, quia remittit pignus ſibi obligatum pro pecunia credita, quam nullam accepit. Ergo hoc quoque caſu ſi mulier agat quaſi Seruiana aduerſus creditorem, eundémque poſſeſſorem pignoris & ipſe aduerſus mulierem excipiat de pignore ſibi ex mulieris voluntate dato, danda mulieri eſt aduerſus eam exceptionem replicatio Senatuſconſulti, quia diligentior eſſe debuerit creditor in inquirendo an pignus hoc obligatum eſſet mulieri ex alia quàm dotis cauſa, ne alioqui iacturam pecuniæ creditæ incurrat mulier ſi pignus amittat, cuius remedio indemnitati ſuæ maximè proſpexerat: præſertim verò cùm remiſſio ſola pignoris non ſit interceſſio *l. quamuis* 8. *ſupr. hoc tit. l. etiam. C. eod.* perſona autem quæ conſentit vt pignus ſibi datum alij obligetur, remittere pignus videatur *l. Titius 9. §. vlt. leg. Paulus* 12. *in princip. D. quib mod. pign. vel hypoth. ſolu.* nam neque remiſſio pignoris donatio eſt *l. 1. §. 1. infr. de remiſſ. pignor. l. etſi pignus* 18. *infr. quæ in fraud. credit.* quamuis etiamſi eſſet donatio, non poſſet tamen ea res inducere Senatuſconſultum Velleianum, per quod non ſuccurritur donanti mulieri, ſed obligatæ, *l. 4 in fin. ſupr. eod.*

Dec. Non debet Senatuſconſultum nocere ignoranti creditori, qui ab initio non cum muliere ipſa contrahit, ſed cum alio licet mulieris debitore, præſertim ſi nihil ſit quod imputari creditori poſſit, aliquid autem ſit quod ſibi debeat imputare, ſecundum ea quæ ad initium huius legis diximus: deceptis enim non decipientibus mulieribus ſuccurrendum fuit *c. 2. §. 1. ſupr.* Atqui in propoſita ſpecie, creditor ab initio contrahit non tam cum muliere, quàm cum mulieris debitore marito, vt credat ei pecuniam, quam pro dote reſtituere mulieri maritus poſſit, proinde non eſt quod creditori quicquam imputetur, cur non fuerit diligentior, vt inquireret an mulieri præter dotem alia pecunia credita deberetur, maximè verò, cùm non id ageret vt mulier obligationem mariti in ſe ſuſciperet, ſed tantum vt pignus ſibi à marito datum remitteret, inque ſuum locum creditorem ſuccedere pateretur. E contrario autem imputandum eſt mulieri, quæ cum ſciret ſibi datum eſſe pignus, & propter dotem & propter pecuniam creditam, dixit tamen ſibi rem pro dote obligatam eſſe, & de pecunia credita tacuit. Quid enim hoc aliud fuit, quàm decepiſſe creditorem, qui ſi pro pecunia quoque credita pignus datum fuiſſe ſciuiſſet, vel non credidiſſet pecuniam marito, vel aliud pignus accepiſſet. Ergo ſi creditor, idemque poſſeſſor pignoris aduerſus mulierem quaſi Seruiana agentem pro pecunia credita, excipiat de remiſſione pignoris, non eſt mulieri danda replicatio Senatuſconſulti contra ignorantem creditorem qui bona fide contraxit, nec minus à muliere quàm à marito deceptus eſt.

a *Niſi creditor ſciſſet etiam aliam pecuniam ei deberi.*

Rat. dub. Non poteſt ſcientia creditoris facere vt remiſſio pignoris ſit interceſſio *d. l. quamuis* 8. *ſupr. & d. l. etiam. C. hoc tit.* Atqui cùm mulier conſentit vt pignus ſibi datum alij obligetur, nihil aliud facit niſi quod pignus ſuum remittit *D. l. Titius 9. §. vlt. D. l. Paulus in princ. D. quib. mod. pig. vel hyp. ſol.* Ergo nec ſi creditor ſciuerit aliam pecuniam debitam fuiſſe mulieri præter dotem, & pro ea pignus datum, exceptio Senatuſconſulti danda eſt mulieri quæ non interceſſit.

Dec. Pignus ex pluribus cauſis datum, poteſt ex vna remitti, ex alia vero retineri, nec poteſt videri remiſſum ex ea cauſa ex qua creditor poſterior neſciuit obligatum, quia conuentio ſiue expreſſa ſiue tacita nunquam trahitur ad incogitata, *vulg. l. cum Aquiliana* 5. *ſupr de tranſact.* Imò verò poteſt etiam creditor ſalua pignoris ſui cauſa conſentire pignorationi, aut alienationi pignoris. *l. 4. §. 1. eod. tit.* Atqui ponimus mulierem noluiſſe pignus ſuum remittere, niſi quatenus obligatum illud habuit ex cauſa dotis, non etiam ex cauſa pecuniæ creditæ. Ergo quatenus remittere pignus

gnus ſuum noluit,& tamen pignus reddidit, fatendum eſt videri eam pro marito interceſſiſſe, ideóque hoc reſpectu iuuari etiam per Velleiani replicationem poſſe, niſi ei obſtaret, quod diſſimulando cauſam pecuniæ creditæ ipſa creditorem deceperit, vt in ſuperiore ſpecie diximus, qui tamen non poſſet dici deceptus ſi ſciuiſſet aliam pecuniam extra cauſam dotis mulieri deberi: ſeipſum enim decepit, nec debuit certiorari qui ſciuit, *l. nam ſi ſcit 26. ſupr. de rei vind. l. 1. in fin. infr. de act. empt.* Bene igitur Africanus diſtinguit, an creditor ſciuerit, an ignorauerit, non quaſi vno caſu potiùs quàm alio mulier interceſſiſſe videatur, ſed vt ſi ſciuerit, prodeſſe debeat contra eum replicatio Senatuſconſulti, quæ ignoranti nocere non deberet.

2 ¶ Mulier, & Titius, cùm in rem communem mutuarentur, eiuſdem pecuniæ rei facti ſunt. non omnimodo mulierem pro parte ſocij videri interceſſiſſe dicebam. nam ſi ob eam cauſam mutuati fuerint, ex qua ſi creditor pecuniam non dediſſet, maius damnum mulier paſſura fuerat (veluti quod communis inſula fulta non eſſet, vel quod fundus communis in publicum committeretur) potius eſſe, vt Senatuſconſulto locus non ſit, at ſi in aliquam emptionem mutua pecunia ſit accepta: tunc pro parte interceſſionem factam videri, & ideo creditorem partem dumtaxat pecuniæ à muliere petere poſſe. quod ſi totum petierit, except one pro parte ſummoue bitur.

Ad §. Vlt. Mulier & Titius.

Rat. dub. Quoties duo correi debendi eiuſdem pecuniæ nomine facti ſunt, ob negotium aliquod commune, obligantur quidem ſinguli in ſolidum, & ſuo quiſque nomine, ſed ita tamen vt negotium vtriuſque geratur, & vtilitas pecuniæ creditæ ad vnumquemque ex correis ſpectet, *l. 2. & paſſim de duob. reis l. 1. C. eod.* Atqui ponimus cum Africano mulierem & Titium in rem communem accepiſſe mutuam pecuniam, & pro negotio quod vtrinque pro parte contingebat. Ergo fieri non poteſt, vt non videatur hoc caſu mulier pro Titio, pro parte interceſſiſſe: maximè verò ſi vulgatam interpretum opinionem ſequamur exiſtimantium, ex pluribus correis debendi ſi ad alterum duntaxat negotium pertineat, eum pro principali debitore habendum, alium verò pro fideiuſſore. Quod ex hoc potiſſimum textu probare ſolent. Huic enim opinioni conſequens eſt, vt, ſi ergo ad vtrumque ſpectet negotium, vterque pro parte ſocij interceſſiſſe exiſtimetur.

Dec. Cum quæritur, an mulier contra Senatuſconſultum interceſſerit nec-ne, illud maximè inſpiciendum eſt, an & quatenus ipſius interſit obligari. Maximè verò ſi cum alio obligetur. Non enim ſtatim pro alio ſe obligat, etiamſi cum alio ſe obliget. Adeoque quod magis eſt, tametſi obliget in cauſam communem: finge enim mulierem & Titium tanquam correos debendi mutuam accepiſſe pecuniam, vt communis inſula fulciretur, quæ alioqui in eo erat vt eſſet ruitura, aut ad ſoluendum vectigal pro fundo communi, qui alioquin commiſſus in publicum fuiſſet. Nemo dubitat quin mulieris interfuerit eam pecuniam mutuam accipere, & ſe cum Titio obligare potiùs quàm pati vt pecuniæ inopia vel rueret inſola, vel fundus committeretur. Maius enim damnum ſine dubio his caſibus mulier pateretur, nec poteſt videri pro Titio intercedere, quæ etiamſi Titium ſocium non haberet ſuæ obligationis, tantundem tamen pecuniæ mutuari à creditore debuiſſet, ne in maius illud damnum incideret. Ergo non magis hoc caſo iuuanda eſt mulier Velleiano quàm ſi ſola ſe obligaſſet.

a *At ſi in aliquam.* Rat. dub. Duo correi debendi non videntur vice mutua fideiubere, nec ſi ſint ſocij, vt bene ad hunc §. partim contra Ioannem, partim contra cæteros interpreteres diſputat probátque Iac. Cuiacius ex *l. reos 11. in princip. infr. de duob. reis l. ſi duo rei 10. eod. tit. iuncta l. 5. infr. tit. prox. l. ſi duo 34 ſupr. de recept. qui arbit. recep. l. ſi Titius 48. iuncta l. Granius 71. infr. de fideiuſſ. l. 1. infr. rem rat. hab. l. 3. §. nunc de effectu & l. 5. de liber. leg.* Vnde eſt quod vno ex pluribus reis in ſolidum conuento & ſolidum ſoluente nulla ei datur actio contra correum ad conſequendam pro parte indemnitatem non ſolum mandati quam haberet ſi fideiuſſiſſet *leg. ex mandato 20. §. 1. iuncta l. qui patitur 18. ſupr mandat.* ſed neque negotiorum geſtorum quã habet is qui ſine mandato fideiuſſit *d. l. ex mandato §. 1.* Ob eámque cauſam neceſſaria eſt correo ſoluenti ceſſio actionis contra correum à creditore facienda *l. rem hæreditariam 65. infr. de euiction. l. ſi non ſinguli 5. & l. ſi in rem 12. C. ſi cert. pet.* Quamuis noſtri vulgò contra ſentiant ex *l. 2. C. de duob. reis.* Decepti ex mendoſa illius loci lectione quæ procul dubio ſic emendanda eſt, vt pro illis verbis, *exſoluiſſe* legamus *ne ſoluiſſe*, vt docuimus in vltima parte Chiliadis, meliùs quàm vndecimo libro coniecturarum. Atqui ponit Africanus in hac ſpecie mulierem & Titium tanquam correos debendi in aliquam emptionem accepiſſe mutuam pecuniam ſimpliciter, nulla fideiuſſionis facta mentione. Ergo verum eſſe non poteſt quod Africanus reſpondet interceſſionem hoc caſu pro parte factam à muliere videri, ideoque nec poſſe creditorem à muliere niſi partem pecuniæ petere. Quod ſi totum petat, exceptione pro parte ſummoueri debere.

D ec. Aliud eſt fideiubere, aliud intercedere. Interceſſionis enim nomen generalius eſt, fideiuſſionis ſtrictius. Quiſquis fideiubet, intercedit, ſed non quiſquis intercedit fideiubet: habent enim ſe tanquam genus & ſpecies, vt quod dicitur de genere dicatur etiam de ſpecie, nõ contra. Ergo quamuis in propoſita ſpecie mulier non poſſit videri fideiuſſiſſe pro Titio, fatendum tamen eſt videri eam interceſſiſſe, cùm effectu & executione obligationis inſpecta, vt loquitur Cuiacius, correi omnes inuicem intercedant quatenus alius pro alio obligatur in parte, quamuis vnuſquiſque ſolidum debeat pro ſua non pro correi obligatione. *l. 1. 2. & 3. & paſſim de duob. reis. Iuncta l. ſi ex duobus 12. §. 1. eod. tit. & l. ſed & ſi ſeruus 20. inf. de fideiuſ.* Itaque errauit in huius loci interpretatione Accurſius qui fideiuſſionem ab interceſſione non diſtinxit, exiſtimans inſpiciendum eſſe dumtaxat an pecunia ad vtrumque peruenerit pro parte, & pro qua parte, an in totum, vt correus ad quem vel nihil, vel minus peruenit pro ea parte, quæ non peruenit, non tantum interceſſiſſe, ſed etiam fideiuſſiſſe videatur. Quod manifeſtè, falſum eſt, vt conſtat ex *d. l. ſi non ſinguli 5. & d. l. ſi in rem 12. C. ſi cert. pet. iuncta l. propter mutuam. 4. C. de duob. reis.*

18. Pavlvs libro 8. ad Plautium.

Idem eſt, ſi pro debitore meo Titius & mulier duo rei interceſſerint.

Ad

Ad l. Idem eſt. 18.

Ratio dubitandi & decidendi ad hanc legem eadem eſt quæ §. *vlt. legis præcedentis.* niſi quod multò minus dubitari poteſt an contra Velleianum interceſſerit mulier quæ pro debitore meo cum Titio quaſi correa debendi apud me fideiuſſit. Aut etiã citra fideiuſſionẽ interceſſit. Etſi enim non poteſt videri pro Titio correo ſuo interceſſiſſe, ad quem ponimus negotium non magis quàm ad ipſam pertinere, cùm ambo in rem debitoris mei interceſſerint. Differentia tamen illa eſt quod in huius legis ſpecie, mulier intercedit in totum pro debitore meo, quamuis tanquam correa debendi interceſſerit, quæ tamen ſi correa tantum debendi eſſet, non niſi pro parte interceſſiſſe pro correo videretur. Idem tamen vtroque caſu iuris eſt vt Paulus in hac lege ſcribit, quia quatenus mulier interceſſit, eatenus iuuatur Velleiano, quamuis in caſu legis præcedentis non intercedat niſi pro parte, in caſu verò huius legis in totum, vt bene Accurſ. explicat, addens quod notandum eſt *ex d. l. ſi Titius infr. de fideiuſſor.* vbi eadẽ ſpecies quæ in hac lege proponitur, ſubducta perſona mulieris propter authoritatem Senatuſconſulti dandam eſſe in ſolidum actionem aduerſus Titium, quæ in ſpecie §. *vltimi legis præcedentis* non datur niſi pro parte, quia nec perſona mulieris niſi pro parte ſubducitur, ſicuti nec niſi pro parte correi interceſſiſſe credimus.

19. AFRICANVS libro 4. Quæſtionum.

TVTOR pupilli deceſſerat, herede inſtituto Titio. cùm de adeunda hereditate dubitaret, quoniam malè geſta tutela exiſtimaretur: perſuadente matre pupilli, vt ſuo periculo adiret, adiit; ſtipulatúſque de ea cauſa eſt, indemnem ſe eo nomine præſtari. ſi ex ea cauſa Titius pupillo aliquid præſtitiſſet, iſque matrem conueniret: negauit exceptioni Senatuſconſulti locum eſſe, quando vix ſit, vt aliqua apud eundem pro eo ipſo interceſſiſſe intelligi poſſit.

1 ¶ Nec diſſimilem huic propoſitioni ex facto agitatam: a cùm quidam vir prætorius deceſſiſſet, duobus filiis ſuperſtitibus, quorum alter impubes eſſet, & alter legitimus tutor fratri eſſet, & cùm paterna hereditate ſe abſtinere vellet, mandatu vxoris defuncti, quæ mater pupillo eſſet, abſtento pupillo ſolum ſe hereditati miſcuiſſe. vbi ſimiliter ſe reſpondiſſe Iulianus ait, ſi, ex cauſſa agente pupillo, damnum eo nomine paſſus eſſet, non impediri eum Senatuſconſulto, quominùs à muliere rem ſeruaret.

2 ¶ In propoſita ſpecie & illud tractandum eſt, an is, qui mandato mulieris adierit, ſi damnum ob id patiatur, quod debitores hereditarij ſoluendo non fuerint, Senatuſconſulto locus ſit: quaſi quodammodo eorum obligationes mulier ſuſceperit. magis autem eſt, vt ne ob hanc quidem cauſam Senatuſconſultum locum habeat: quando non ea mente fuerit, vt pro his intercederet: ſed vt tutoris aduerſus pupillum, & ceteros fore creditores indemnem hereditatem præſtaret.

3 ¶ b Denique, ſi ponamus mulierem in emptione hereditatis eo nomine damnum pati, quòd debitores hereditarij ſoluendo non ſint: nulla (puto) dubitatio erit, quin Senatuſconſulto locus non ſit. etiam ſi maximè creditoribus aliquantum præſtiterit.

4 ¶ c Quid ergo, ſi, cùm propterea de adeunda hereditate dubitaret Titius, quod parum idonea nomina debitorum viderentur: mulier hoc ipſum repromiſit, vt quanto minus à quoquo eorum ſeruari poſſet, ipſa præſtaret? propè eſt, vt ſit interceſſio.

Ad l. Tutor. 19.

RAT. DVB. Mater pupilli quæ Titio hæredi inſtituto à tutore perſuaſit, vt hæreditatem tutoris quaſi idoneam ſuo periculo adiret, cùm de adeunda ea Titius nutaretur, ſi poſtea hæreditas damnoſa appareat, obligatur actione mandati, *leg. ſi verò non remunerandi* 12. §. *ſi quis mandauerit verſ. hoc amplius ſupr. mandat.* Finge ideo damnoſam eſſe quòd hæreditarij debitores ſoluendo oon ſint, videtur obligationes illas debitorum in ſe ſuſcepiſſe, eóque conſilio indemnitatem Titio promiſiſſe. Ergo fatendum eſt videri eam pro debitoribus hæreditariis apud Titium interceſſiſſe, & conſequenter ſi quod ex ea cauſa Titius pupillo aliquid præſtiterit ob tutelam à tutore malè geſtam, & pro indemnitate conſequenda regreſſum habere velit contra matrem, iuuari eam Velleiano debere.

DEC. Fieri non poteſt, vt quis pro alio apud eundem ipſum intercedat, diſtinctæ eoim ſunt & eſſe debent perſonæ intercedentis & eius pro quo interceditur ſicut & perſonæ fideiuſſoris, & eius pro quo fideiubetur *l. hæres à debitore* 21. §. *ſeruo l. Granius* 71. *infr. de fideiuſſor.* Ergo non potuit mater pupilli apud Titium pro Titio ipſo intercedere. Nec enim pro alio Titio interceſſiſſe videri poteſt, vt periculo ſuo ad adeundam tutoris hæreditatem alioqui ſuſpectam, cum inuitaret. Com nihil minus cogitauerit, quàm vt pro alio vllo intercederet. Nemo autem vel ignorans pro alio intercedit. Et quamuis ex poſt facto appareat damnoſam eſſe hæreditatem tutoris propterea quod debitores hæreditarij ſoluendo non ſint, attamen id non ſit niſi per conſequentias & extra id quod agebatur, non ſolent autem attendi quæ fiunt per conſequentias, ſed ea tantum quæ principaliter aguntur *l. 1. l quod dicitur.* 7. *de autorit. tut.* Id autem duntaxat inter Titium & matrem pupilli actum reuera fuit, vt mater Titium hæredem pupilli indemnem præſtaret aduerſus pupillum ipſum & creditores hæreditarios, ſi forte ſoluendo non eſſet hæreditas, vt intelligamus vel intercedendi animum non habuiſſe mulierem, vel noo niſi pru Titio apud Titium ipſum eam intercedere voluiſſe, quod tamen nec volens facere potuit. Itaque poteſt hoc caſu verè vſurpari quod Vlpianus ex Papiniano ſcribit in *l. quamuis* 8. §. 1. *ſupr. h. tit.* mulierem nullam videri alienationem ſuſcepiſſe neque veterem neque nouam, ſed ipſam tum primùm feciſſe hanc obligationem: longéque alia ſpecies eſt, quæ ab imperatore tractatur in *l. ſi mater*, vbi ſcriptum eſt intercedere videri mulierem, quæ tutori ſe excuſare volenti indemnitatem repromittit, vt docuimus ad *d. l. quamuis.* 9. 1.

a *Cum quidam vir prætorius.* RAT. DVB. Mulier quæ alij mandat vt ſe obliget pro ea re quæ ad mulieris

cummo

commodum & vtilitatem non pertineat, proculdubio intercedit apud eum cui mandat, cùm pro ea ſe obliget, adeo vt ij quoque intercedere videantur, qui contemplatione mandati mulieris interuenerint. *l. quanquam 7 ſupr. eod.* Atqui in ea ſpecie quam Africanus ea Iuliano tractatam hic interſerit, ponit Iulianus, matrem filij impuberis qui fratrem habebat eundémque legitimum tutorem, mandaſſe fratri tutori conſilium ineunti de abſtinenda fratris hæreditate, vt pupillum quidem abſtineret, ſeipſum autem ſolum hæreditati paternæ immiſceret, & quidem periculo ipſius matris ita mandantis. Ergo fatendum eſt in illa ſpecie mulierem interceſſiſſe videri, vt ſi ea ea cauſa agente quandocunque pupillo damnum eo nomine paſſus eſſet frater, idémque tutor legitimus impediretur Senatuſconſulto quo minùs rem a muliere ſeruare poſſet mandati actione. Sed ratio decidendi eadem eſt quæ in ſuperiore caſu, nempe quòd nemo poſſit pro eodem apud eundem intercedere. In propoſito autem ſi qua ſit matris interceſſio, ea nec pro alio eſſe poſſit quàm pro pupilli fratre tutoreque legitimo, nec rurſus apud alium, quàm apud eundem ipſum fratrem, pro pupillo enim nec potuit nec voluit mater intercedere, cùm is creditor non debitor fratris proponeretur, fratérque & idem tutor legitimus debitorem ſe conſtituerit ea cauſa paternæ hæreditatis ei ſe immiſcendo, à qua ſi abſtinuiſſet quod facere cogitabat, nihil fratri pupillo debuiſſet. Immixtio namque ſola illa eſt, quæ ipſum obligat ab oneribus hæreditariis; ſi quidem filius qui ſe abſtinuit paterna hæreditate, licet poſt abſtentionem hæres nihilominus iure ciuili remaneat *l. cùm quaſi 30. §. ſed etſi ſeruus infr. de fideicom. libert.* a prætore tamen hæredis loco non habetur *l. ſi filius 2. ſupr. de interrog. in iur. fac. l. ſi filius 12. infr. de vulg. & pup.* Proinde cùm mater promiſit fratri tutori non & fiduciario, vt malè putat Accurſius, ſed legitimo filij impuberis indemnitatem ſuo periculo, vt & fratrem impuberem abſtineret & ſe ſolum immiſceret, non poteſt videri interceſſiſſe, ſed potius nouam hanc obligationem feciſſe, & conſequenter non eſt quod Senatuſconſulti Velleiani auxilium imploret.

b *Denique ſi ponamus mulierem.* RAT. DVB. Mulier quæ hæreditatem emit quam poſtea damnoſam eſſe appareat ob id ſolùm quòd debitores hæreditarij ſoluendo non ſint, obligatur tamen omnibus creditoribus hæreditariis vt etiam de ſuo iis ſatisfacere teneatur *l. quæ dotis 33. infr. ſol. matr.* quia ſoluendo eſt hæreditas, quæ inuenit ſiue heredem ſiue emptorem *l. libertus. 36. infr. de bon. libert. l. 2. C. de hared. vel act. vend.* Ergo videtur mulier hoc ipſo intercedere pro hærede apud creditores hæreditarios, qui alioquin debiti ſui iacturam facturi eſſent; fortaſſis hærede ipſo eodemque venditore hæreditatis non minus exiſtente non ſoluendo quàm teſtatore ipſo cuius hæreditas vendita eſt.

DEC. Non poteſt mulier, nec alia quælibet perſona pro ſe ipſa intercedere, vt ſupra diximus. Atqui mulier, quæ hæreditatem emit, ſeipſam obligat proprio nomine, non quidem creditoribus hæreditariis, ſed venditori hæreditatis, vt creditoribus omnibus ſatisfacere teneatur. *d. l. 2. C. de hared. vel act. vend.* tanquam quæ ſit vice hæredis *l. 2. §. cùm quis. infr. eod. tit.* Ergo non poteſt videri intercedere apud creditores hæreditarios, nec magis pro hærede quàm pro ſe ipſa. Idque ita eſſe apparet euidentiùs ex eo quòd nullam actionem habent in eam creditores hæreditarij, *d. l. 2.* niſi vltro eas excipiat, vt in *l. 2. C. de pact.* Nam ſi apud eos interceſſiſſet, vtique ab iis conueniri ex ſua interceſſione poſſet. Nec ad rem pertinet quod debitoribus hæreditariis exiſtentibus non ſoluendo, ipſa tamen creditoribus aliquantulum de ſuo præſtiterit. Nihil enim aliud inferri ex eo poteſt, niſi quòd damnum paſſa ſit mulier ea hæreditatis emptione. At non etiam quòd damnum paſſa ſit ea ſua interceſſione, Senatus autem non ſuccurrit mulieri cuilibet damnum paſſæ, ſed ei tantum quæ ex ſua pro alio interceſſione damnum ſenſerit.

c *Quid ergo ſi cum propterea.* RAT. DVB. Nihil eſt propter quod magis dubitare debeat hæres inſtitutus aut legitimus, an hæreditatem adire debeat necne, quàm quia ſubeſt iuſtus metus latentis æris alieni, quod poſtea emergere poteſt, aut quia dubitet an hæreditarij debitores ſint ſoluendo, licet aliæ etiam cauſæ nonnullæ eſſe poſſint *leg. 4. infr. ad SC. Velleianum l. ſi in teſtamento 21. §. vlt. infr. ſi quis omiſſ. cauſ. a teſt.* Ergo nihil intereſt an mulier mandet periculo ſuo hæredi vt adeat hæreditatem, an verò ei promittat indemnitatem, ſi quod damnum per inopiam debitorum hæreditariorum aut qua alia de cauſa paſſurus ſit. Atqui priore caſu mulier non intercedit, vt iam diximus. Ergo nec poſteriore.

DEC. Cùm mulier hæredi cunctanti de adeunda hæreditate ob id ſolum quod nomina debitorum parum idonea exiſtimaret, ei repromiſit ſe præſtaturam, quanto minus à quoquo eorum ſeruari poſſet, aperte obligationes eorum in ſe ſuſcipit, quamuis non tam eo conſilio faciat vt iis proſit quàm vt ſibi aut filio ſuo impuberi. Ergo intercedit. Quid enim aliud eſt intercedere, quàm alienam obligationem in ſe ſuſcipere, & pro alio ſe obligare? Ergo iuuanda eſt eo caſu mulier exceptione Velleiani, ſi à Titio qui eius periculo adiit, ex ſua interceſſione conueniatur. Idque eſt quod Africanus ſignificat poſtremis illis verbis, *Propè eſt vt ſit interceſſio.* Non quaſi putet propriè interceſſionem non eſſe, vt Martinus credidit, ſed vt modeſtiùs ſententiam ſuam inſinuet. Quomodo prudentes noſtri facere ſolent, ac ſi ſcripſiſſet, *Magis eſt vt ſit interceſſio*, vt in *leg. Stichum aut Pamphilum 95. §. penultim. infr. de ſolut.*

1 ¶ Cùm haberes Titium debitorem, & pro eo mulier intercedere vellet, nec tu mulieris nomen propter Senatuſconſultum ſequereris: petiit à me mulier mutuam pecuniam, ſolutura tibi, & ſtipulanti mihi promiſit ignoranti, in quam rem mutuaretur, atque ita numerare me tibi iuſſit, deinde ego, quia ad manum nummos non habebam, ſtipulanti promiſi. quæſitum eſt, ſi eam pecuniam à muliere petam, an exceptio Senatuſconſulti ei proſit. reſpondit, videndum, ne non ſine ratione dicatur, eius loco, qui pro muliere fideiuſſerit, haberi me debere: vt quemadmodum illi, (quamuis ignorauerit mulierem intercedere) exceptio aduerſus creditorem datur, ne in mulierem mandati actio competat, ita mihi quoque aduerſus te vtilis exceptio detur, mihique in mulierem actio denegetur: quando hæc actio periculo mulieris futura ſit, a & hæc paulo expeditiùs dicenda, ſi prius, quàm ego tibi pecuniam ſoluerem, compererim eam interceſſiſſe. ceterùm ſi ante ſoluerim, videndum, vtrúmne nihilominùs mulieri quidem exceptio aduerſus me dari debeat, & ego tibi condicere pecuniam poſſim, an verò perinde habendum ſit, ac ſi ab initio ego pecuniam mulieri crediderim, ac rurſus tu mihi in in creditum iſſes, quod quidem

Digitized by Google

quidem magis dicendum exiſtimauit : vt ſic Senatuſconſulto locus non ſit, ſicuti & cùm debitorem ſuum mulier deleget, interceſſioni locus non ſit, quæ poſt-a non rectè comparari ait: quando delegatione debitoris facta, mulier non obligetur ſi (vt in propoſito) alienam obligationem in ſe tranſtulerit : quod certè Senatus fieri noluit.

Ad §. 1. Cùm haberes.

Rat. dub. Non eſt locus Senatuſconſulto, niſi cùm & mulier pro aliquo intercedit apud creditorem & creditor ſcit eam intercedere, non etiam ſi ignoret, *l. ſi mulier* 11. *& ſeq. ſupr. hoc tit.* Atqui in ſpecie huius §. ponit Africanus mulieri mutuam pecuniam petenti numeratam fuiſſe à me ignorante in quam cauſam mutuaretur, aut quod effectu idem eſt, quia nummos ad manum non habebam ſtipulanti tibi promiſſam à me fuiſſe iuſſu mulieris. Cùm ignorarem ea mente negotium geri à muliere, vt apud te, pro Titio debitore tuo intercederet. Ergo ſi eam pecuniam ſtipulanti mihi mulier promiſerit, eámque ex ſtipulatione à muliere petam, exceptio Senatuſconſulti neque ei prodeſſe, neque mihi prodeſſe debet.

Dec. Non indiget Senatuſconſulti auxilio contra mulierem is qui pro muliere intercedente fideiuſſit, cùm exceptio Senatuſconſulti quæ mulieri prodeſt, etiam fideiuſſori eius prodeſſe debeat *l. ſi mulier* 16. §. 1. vbi diximus *ſupr. hoc tit.* Atqui in propoſita ſpecie ſicut dubitari non poteſt quin mulier pro debitore tuo apud te interceſſerit, cùm intercedendi animum habuerit. Ita neque dubitandum eſt quin pro ea videar fideiuſſiſſe apud te, quamuis negotium quod inter te & eam gerebatur, ignorauerim. Ergo quemadmodum fideiuſſori mulieris, etiamſi ignorauerit mulierem intercedere, danda eſt exceptio Senatuſconſulti, ne alioqui danda ſit fideiuſſori contra mulierem mandati actio, ita & in hoc caſu dicendum eſt, mihi dandam vtilem Senatuſconſulti aduerſus te exceptionem : Ac proinde mihi contra mulierem denegandam eſſe actionem mandati, cùm alioqui euenire neceſſe eſſet, vt mea obligatio periculo mulieris cederet, quam proinde ex ſua interceſſione periclitari contingeret contra mentem Senatuſconſulti.

a *Et hæc paulò expeditius dicenda ſunt.*

Rat. dub. Etiamſi non comperetim mulierem interceſſiſſe pro debitore tuo priuſquam ego tibi pecuniam ſoluerem, attamen verum eſt Senatuſconſulto locum eſſe, vt mihi in mulierem actio denegari debeat, quoniam hæc obligatio periculo mulieris futura ſit, vt proximè diximus. Ergo non poteſt fieri conditio mea deterior ob id quod ante ſolutionem ſciuerim mulierem intercedere, & ſtultum videtur mouere Senatuſconſultum nocere creditori ſcienti in ea ſpecie in qua nocere debeat etiam ignoranti.

Dec. Scientia creditoris non ignorantis mulierem intercedere, etſi non ſemper facit deteriorem creditoris conditionem, eo ſcilicet caſu quo ignorans quoque creditor Senatuſconſulti exceptione ſummoueri debeat, ſemper tamen facit, certiùs & expeditiùs, Senatuſconſulto locum eſſe, cùm regulare ſit, vt ſcienti tantum noceat non etiam ignoranti *l. imò* 12. *& l. vir vxori* 17. *& paſſim ſupr. hoc tit.* Itaque in propoſita ſpecie ſi ponas me ſciuiſſe mulierem intercedere priuſquam ego Titij pecuniam ſoluerim, certum & indubitatum ius eſt Senatuſconſulto locum eſſe, mihíque actionem in mulierem denegari debere. At ſi ignorauerim, non æquè facilè induci poteſt authoritas Senatuſconſulti. Id enim eſt quod Africanus ſubiicit in verſiculo : *Cæterùm ſi antè ſoluerim.* Vbi ait quæſtioni eo caſu locum ſupereſſe, an mulieri aduerſus me exceptio dari debeat & ego tibi condicere pecuniam poſſim quam ſolui, an verò perinde habendum ſit ac ſi in ipſo initio contractus pecuniam mulieri credidiſſem, ac rurſus tu mihi in creditum iuſſes, id eſt, mihi pecuniam ex cauſa crediti debere cœpiſſes. In qua quæſtione ſi priorem dubitationis partem amplectamur, Senatuſconſulto locus eſt, ſi in poſteriorem, Senatuſconſulto locus non eſt : inclinat autem Africanus in poſteriorem partem, & concludit Senatuſconſulto locum non eſſe, ſcilicet propter meam ignorantiam, quaſi non ſit hic caſus ex eorum numero in quibus etiam ignoranti Senatuſconſultum nocet. Et in hoc ſanè recedit à priore ſententia quam ſuprà explicauimus, & in qua admittebat Senatuſconſulto locum eſſe, etiam contra me ignorantem. Quonam enim iure putaſſet mihi ſuccurrendum eſſe tanquam fideiuſſori mulieris aduerſus Titium, ſi non credidiſſet iuuandam Senatuſconſulto mulierem, pro qua ego apud Titium fideiuſſiſſem? Prius enim eſt, vt Senatuſconſultum locum habeat in perſona mulieris quàm vt propter mulierem fideiuſſoribus eius eodem Senatuſconſulto ſuccurratur. Nec tamen exiſtimandum eſt ſecum pugnaſſe Africanum in hac ſpecie, aut quomodo Cuiacius putat, à Iuliano diſſenſiſſe. Verba enim illa primi reſponſi, *Videndum ne non ſine ratione dicatur.* Verba ſunt Africani adhuc dubitantis quid in tam perplexa quæſtione reſpondendum eſſet, ac more in vtramque partem diſputari, non autem definientis quid vel ipſe, vel Iulianus ſentiret. Quod aperit & concludit tandem in *d. verſic. Cæterum.* nempe Senatuſconſulto locum non eſſe, cui prius dixerat videri eſſe locum poſſe. Quanquam obſeruandum eſt ſecundum vtramque ſententiam ſic Africanum exiſtimare, vt mihi ſuccurri oporteat : ſed alia atque alia ratione. Secundum priorem quidem ſententiam tanquam mulieris fideiuſſori denegata & Titio creditori contra me, & mihi contra mulierem actione quaſi Senatuſconſulto locum hîc habente. Secundum poſteriorem verò ſententiam data mihi contra mulierem actione ſicut & Titio contra me quaſi ceſſante Senatuſconſulto? Quomodo ceſſaret ſi ab initio mulieri pecuniam numeraſſem ignorans in quos vſus eam pecuniam mutuaretur, vt in *d. l. ſi mulier* 11 *& ſeq & dicta l. vir vxori* 17. *ſupr. hoc tit.* Quare concludendum eſt cum Africano non eſſe in hac ſpecie locum Senatuſconſulto, cum mulier, antequam ego pecuniam ei crediderim, non fuerit obligata, & conſequenter perinde haberi debeat, ac ſi pecuniam ipſa numeraſſet, quamuis interceſſura hoc feciſſet, *l. quamuis* 8. §. *planè ſupr. hoc tit.*

b *Sicuti & condebitorem ſuum.*

Rat. dub. Mulieri, quæ debitorem ſuum delegauit, perinde condictio competit atque ſi pecuniam ſoluiſſet, quaſi contra Senatuſconſultum interceſſerit, *d. l. quamuis* 8. §. *Interdum ſupr. hoc tit.* Ergo non eſt abſolutè verum quod hîc ſcribitur, cùm mulier debitorem ſuum delegauit, nec interceſſioni, nec proinde Senatuſconſulto locum eſſe, maximè verò ſi interceſſura delegauerit.

Dec. Delegatio pro ſolutione eſt, *d. §. Interdum.*
4 Nec quicquam refert an mulier debitorem ſuum delegauerit pro alio, an verò pecuniam ſoluerit, & numerauerit. Atqui Senatuſconſultum non ſuccurrit mulieri ſoluenti aut donanti, ſed ei tantum quæ ſe obligauit *l. 4. §. vlt. ſupr.* Ergo nec ſuccurrendum eſt ei quæ debitorem ſuum delegauit. Aliud enim eſt mulierem aliquid facere, quaſi interceſſuram, aliud verò quaſi intercedere, *d. l. quamuis §. planè.* Si tamen mulier, cùm iam aduerſus Senatuſconſultum obligata eſſet, debitorem

ſuum delegauerit, condictio ei competet, quia competeret, etiamſi ſoluiſſet, non quaſi delegando interceſſerit, ſed propter delegationem præcedentem contra Senatuſconſultum factam *d. §. interdum.* Eſt igitur hîc verſiculus intelligendus de muliere, quæ debitorem ſuum delegauerit, cùm nondum eſſet obligata, vt benè Accurſius explicat. Sunt autem hæc verba ſiue Iuliani, vt putat Cuiac. ſiue Africani, vt Accurſ. quaſi afferentis caſum ſimilem ſuperiori, vt probet clarius. Nec in ſuperiore ſpecie locum eſſe interceſſioni & Senatuſconſulto: Sed tamen idem ille quiſquis eſt, ſimilitudinem hanc reprobat in verbis illic ſequentibus, *quem poſtea non rectè comparari ait*, & oſtendit caſum hunc diſſimilem eſſe à ſuperiore, in eo quod delegatione debitoris facta per mulierem non ante obligatam, non idcirco mulier obligatur, ſed ſoluit potius, vt diximus, & ideò quantum ad Senatuſconſultum pertinet, non intercedit, licet intercedendi animo delegauerit aut ſoluerit. At in propoſita ſpecie negari non poteſt quin mulier ſe obligauerit & alienam obligationem in ſe tranſtulerit. Quod certè contra Senatuſconſulti mentem factum eſſet, niſi creditoris ignorantia eum, vt ſupra diximus, excuſaret. Et ita hic verſiculus vltimus omninò intelligendus eſt, non quomodo Accurſius putat quaſi Iulianus ab Africano diſſentiat, & argumentum ſit Africani, reſponſio autem Iuliani. Quod ridiculum eſſet, cùm Africanus Iuliani diſcipulus fuerit non magiſter. Nec ſubtilius Africani magnus interpres Cuiacius ſcribit Iulianum in hac ſpecie variaſſe, vt exiſtimauerit in ſuperiore ſpecie, ſi ego tibi pecuniam pro mulieris debitore ſoluerim, priuſquam compererim eam interceſſiſſe, Senatuſconſulto locum non eſſe, ſicut nec cùm debitorem ſuum mulier pro alio delegauit. Poſtea verò, id eſt, inquit Cuiacius in poſterioribus libris, idem Iulianus crediderit, imò locum eſſe Senatuſconſulto, propter alienam obligationem à muliere in ſe tranſlatam. Cùm tamen neque Iuliani, neque Africani mens illa fuerit, vt diceret in prima ſpecie Senatuſconſulto locum eſſe, præſuppoſita ignorantia creditoris, quam textus ſupponit in verſiculo, *Cæterùm*, ſed tantùm vt moneret caſum illum non eſſe ſimilem delegationi factæ à muliere, ſed longè dubitabiliorem etiam ſuppoſita ignorantia creditoris, propterea quod in *caſu* delegationis mulier non obligetur, quæ in *alio* caſu obligatur, ſed non tamen contra Senatuſconſultum, ſi creditor ignorauerit eam intercedere, ſecus ſi ſciuerit.

20. Idem libro 8. Quæſtionum.

SI pro vno reo interceſſit mulier, aduerſus vtrumque reſtituitur actio creditori.

Ad l. Si pro vno 20.

RAT. DVB. Actio quæ creditori reſtituitur aduerſus debitorem pro quo mulier interceſſit, nihil aliud ei debet reddere, quàm quod interceſſio mulieris abſtulerat, non enim fit ea reſtitutio niſi vt indemnis creditor ſeruetur, *l. debitrix 24. §. 1. infr. hoc tit.* Atqui cùm pro vno reo ex duobus correis debendi mulier interceſſit, ſolus ille per interceſſionem mulieris liberatur, non etiam correus, pro quo nec intercedendi animum mulier habuit, ne alioqui operetur actus vltra intentionem agentis, *vulg. l. non omnis ſupr. de reb. cred.* Ergo non niſi contra eum pro quo mulier interceſſit, reſtituenda eſt actio creditori.

DEC. Cùm plures ſunt correi debendi, vna tantum eſt obligatio, quæ proinde ſi in vnius perſona tollatur ſiue ſolutione, ſiue nouatione, ſiue acceptilatione, ſiue etiam petitione, in alterius quoque perſona tollitur, *l. 2. & 3. §. 1. & paſſim infr. de duob. reis.* Atqui ponimus mulierem pro vno ex correis debendi interceſſiſſe, non ſimpliciter aut per fideiuſſorem, quæ vtrumque in nouatione retineret, ſed nouandi animo, vt bene interpretatur Accurſius: alioqui quomodo ille argumentatur, quare reſtitueretur actio, aut quo iure, contra vtrumque, ſi alter tantum eſſet liberatus, ſiquidem reſtitutio actionis præſupponit eius extinctionem, & præcedentis obligationis liberationem? Ergo neceſſe eſt vt contra vtrumque reſtituatur creditori actio, ne alioqui maneat in damno, ſi cùm antea duos haberet debitores; vnum duntaxat habere incipiat. Aliud iuris eſt ſi duo rei ſtipulandi fuerint, & apud alterutrum ipſorum mulier interceſſerit pro debitore, quamuis animo nouandi: ei namque ſoli reſtituenda eſt actio apud quem interceſſit, *l. quamuis 8. §. quanquam in omnes*, vbi diximus *ſupr. hoc tit.*

21. CALLISTRATVS libro 3. Inſtitutionum.

SI pro aliquo mulier interceſſerit, & in rem eius, quod acceptum eſt, vertatur: exceptio Senatuſconſulti locum non habet: quia non fit pauperior.

1 ¶ a Item ſi quid liberaliter fecerit, veluti ne iudicatus pater eius, propter ſolutionem vexaretur: non erit tuta Senatuſconſulto Velleiano. oneribus enim earum Senatus ſuccurrit.

Ad l. Si pro aliquo 21.

RAT. DVB. Senatuſconſultum generaliter ſuccurrit mulieribus quæ pro aliquo interceſſerunt ſe obligando. Vnde Senatuſconſultum de interceſſionibus mulierum appellatur. Ergo ſi pro aliquo mulier interceſſerit, licet id quod acceptum eſt, in rem mulieris verſum ſit, non eo minus tamen ei ſuccurrendum eſt.

DEC. Ea mens fuit proculdubio Senatuſconſulti, vt ſuccurreret mulieribus intercedentibus, & pro alio ſe obligantibus, ita demum ſi propter interceſſionem illam fierent pauperiores, ne ſcilicet ex facilitate & lubrico ſui ſexus periclitarentur: Atqui mulier, in cuius rem verſa eſt pecunia pro qua interceſſit, non fit ex ſua interceſſione pauperior. Ergo nec Senatuſconſulti exceptione iuuanda eſt *l. 3. l. aliquando 13. l. vir vxori §. vlt. ſupr. hoc tit. & l. proximu infr.*

a *Item ſi quid liberaliter fecerit.*

RAT. DVB. Liberaliter facit mulier etiam quæ pro alio ſe vltro obligat nullo iure neque perſona vlla cogente, donari enim videtur quod nullo iure cogente conceditur, vt habet iuris regula *l. donari 81. de reg. iur. l. donari 29. infr. de donat.* Atqui donare perdere eſt, *l. filiusfamilias 7. eod. tit. de donat.* Nec ad aliud prodeſt donanti donatio, niſi vt donatarium accipientem obliget ad antidora & remunerationem, ſed naturaliter tantum, non etiam ciuiliter, *l. ſed etſi 25. §. conſuluit ſupr. de petit. hered.* Ergo etiamſi liberaliter quid fecerit mulier, puta, ne iudicatus pater eius & condemnatus vexaretur, ſiue pro eo ſoluerit ſiue ſe obligauerit, dicendum videtur Senatuſconſulto locum eſſe.

Dec. Senatuſconſultum ſuccurrit duntaxat oneribus, mulierum, id eſt, mulieribus ſe obligantibus, non autem donantibus, quia nec tam faciles ſunt ad donandum quàm ad ſe obligandum *l.* 4. vbi diximus *ſupr. hoc tit.* Nec reſtituuntur per Senatuſconſultum in his quæ ex patrimonio ſuo diminuunt, ſed in his tantum in quibus ſe pro alio obligant, *l. quamuis* 8. §. *planè ſi mulier ſupr. hoc tit.* Ergo ſi mulier pro patre liberaliter ſoluerit, non ei ſuccurritur Velleiano, niſi iam pro patre obligata ſoluerit *d. l. quamuis* §. *interdum.* Aut niſi liberaliter nunc primum ſe pro patre obligaret, quod niſi contra Senatuſconſultum facere non poteſt, & ita bene Accurſius quoque interpretatur.

22. Pavlvs libro 6. Regularum.

SI mulieri dederim pecuniam, vt eam creditori meo ſoluat, vel expromittat, ſi ea expromiſerit: locum non eſſe Senatuſconſulto, Pomponius ſcribit: quia mandati actione obligata, in rem ſuam videtur obligari.

Ad l. Si mulieri 22.

Rat. dvb. Mulier cui dedi pecuniam vt creditori meo ſoluat; aut vt eam pro me expromittat, id eſt, animo nouandi ſe obliget pro me alij, ſiue fuerim obligatus ſiue non fuerim, proculdubio pro me intercedit. Ergo iuuanda eſt Senatuſconſulto, quod de fœminarum interceſſionibus factum eſt.

Dec. Non omnis mulier quæ pro alio intercedit, iuuatur Velleiano, ſed ea tantum quæ intercedit in rem alienam non in ſuam. *l.* 3. *&* 4. *& ſeq. ſupr. hoc tit.* Atqui cum mulieri nondum obligatæ dedi pecuniam, vt eam vel creditori meo ſoluat vel expromittat, tametſi ſe obliget, & reuera intercedat, in rem tamen ſuam non in meam videtur intercedere, cùm mandati actione mihi obligata ſit, vt pecuniam meam, quæ ad ſe peruenit, mihi reſtituat, qua tamen actione liberatur, ſiue pecuniam illam pro me ſoluerit ſiue expromiſerit, quia rem meam iuxta fines mandati diligenter & vtiliter geſſit. Nec ſolùm pauperior facta non eſt, per huiuſmodi interceſſionem, quod ſufficeret vt Senatuſconſulto locus non eſſet *l. proxima in princip. l. ſi mulieri ſoluero* 15. *ſupr. hoc tit.* Sed etiam locupletior facta intelligitur, quia ſe ab obligatione & actione mandati liberauit, *l. ſi pupillus* 66. *de ſolut. l. ſpecies* 12. *infr. de acceptil.* Benè igitur Paulus ex Pomponio hîc ſcribit, Senatuſconſulto in hac ſpecie locum non eſſe.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

23. Idem libro ſingulari ad Senatuſconſultum Velleianum.

SI mulier in iure interrogata, reſponderit ſe heredem eſſe, ſi ſciens ſe heredem non eſſe, reſponderit: minimè interceſſiſſe videri, quia decepit, a quòd ſi exiſtimauit ſe heredem, & eo nomine decepta reſponderit: in eam actionem quidem dari plerique exiſtimauerunt: ſed exceptione Senatuſconſulti adiuuari.

Ad l. Si mulier. 23.

Rat. dvb. Mulier, quæ in iure interrogata an eſſet hæres Titij, reſpondet ſe hæredem eſſe, cùm ſciret non ſe, ſed Sempronium Titij eſſe hæredem, transfert ſine dubio in ſe actionem, quæ contra Sempronium tanquam verum hæredem dari deberet, cum ex ſua reſponſione, quamuis falſa, obligetur actione interrogatoria, vt proinde poſſit conueniri tanquam hæres ac ſi verè hæres eſſet, *l.* 1. *& tot. tit. ſupr. de interrog. in iur. fac.* Ergo pro Sempronio intercedit, & quidem contra Senatuſconſultum Velleianum. Quid enim aliud eſt intercedere quàm alienam obligationem in ſe transferre, *l. tutor.* 19. *in fin. ſup. hoc tit.*

Dec. Deceptis, non decipientibus Senatus ſuccurrit, *l.* 2. *l. ſi decipiendi.* 30. *hoc tit.* Atqui mulier quæ, cùm ſciat ſe hæredem non eſſe, reſpondet & fatetur ſe hæredem, id omnino agit vt decipiat interrogantem. Ergo iuuari Velleiano non debet, quamuis reuera interceſſerit, quia quod ad Senatuſconſultum pertinet, interceſſiſſe non videtur.

a *Quod ſi exiſtimauit.* Rat. dvb. Mulieri intercedenti & deceptæ ſuccurritur per Senatuſconſultum, ita vt contra eam actio non dari debeat, *l.* 1. *ſupr. hoc tit.* Atqui mulier, quæ exiſtimans ſe hæredem eſſe, cùm non eſſet, interrogata reſpondit ſe hæredem, & interceſſit, cùm actionem, quæ aduerſus verum hæredem dirigi debuit, in ſe tranſtulerit, & decepta eſt potiùs quàm decepent. Ergo iuuanda eſt Velleiano, hactenus ne contra eam actio detur. Meliùs enim eſt actionem contra eam denegari, quàm ei conuentæ exceptionem Senatuſconſulti accommodare.

Dec. Non habet animum intercedendi mulier quæ hæredem ſe eſſe reſpondet, cùm ita exiſtimet, & cùm interrogatoria actione obligatur, non tam creditoris quàm proprio ſuo facto & errore in laqueum ſuæ obligationis incidit. Ergo non tam amarè cum creditore agendum eſt, vt actionem ei denegare omnino prætor debeat, & tamen quia reuera interceſſit, cùm obligationem, quæ aduerſus verum hæredem danda erat, in ſe tranſtulerit, æquum eſt Senatuſconſulti exceptionem ei accommodari, vt hoc veluti temperamento adhibito, & rationi iuris & æquitati ſatisfiat.

24. Idem libro ſingulari de interceſſionibus feminarum.

DEbitrix mulier à creditore delegata pro eo, cui delegata eſt, promiſit. non vtetur exceptione.

Ad l. Debitrix 24.

Rat. dvb. Mulier, quæ à creditore ſuo delegata ſi pro eo promiſerit ei cui delegata eſt, intercedit pro creditore apud eum cui paſſa eſt ſe delegari, nam & hoc modo fit interceſſio. Ergo Velleiano iuuanda eſt.

Dec. Senatuſconſulti exceptio tunc mulieri danda eſt, cùm principaliter ipſa nihil debet, ſed pro alio debitore apud creditorem eius interceſſit, non etiam ſi cùm debitrix eſſet, pro creditore ſuo alij ſe obligauerit, vel ab eo ſeipſam aut debitorem ſuum delegari paſſa ſit, *l.* 2. *C. hoc tit.* quia hoc caſu in rem ſuam obligari videtur, cùm à creditore ſuo liberetur, nec fiat pauperior, *leg. ſi pro aliquo* 21. *ſup. hoc titul.*

1 ¶ Sed ſi pecuniam promiſit, ne delegetur: interceſſiſſe videtur.

Ad §. 1. Sed ſi pecuniam.

RAT. DVB. Fœmina quæ, ſi delegaretur, intercederet, cùm promittit pecuniam ne delegetur, certè non intercedit: non enim fit delegatio niſi per ſolemnem ſtipulationem animo nouandi interpoſitam ab eo cui quis delegatur, *§. præterea. Inſt. quib. mod. ſol. oblig. l. 1. 3. & vlt. C. de nouat. & del.* Ergo neque Velleiano iuuanda eſt.

DEC. Nihil intereſt, an quis interceſſionem mulieris admittat, an verò pretium interceſſionis ab ea accipiat. Effectus enim idem eſt, & æquè fit mulier vtroque caſu pauperior contra mentem Senatuſconſulti, *l. ſi pro aliquo 21. ſupr. hoc tit.* Alioqui inuenta eſſet ratio admittendæ interceſſionis mulierum contra prohibitionem Senatuſconſulti, vt in *l. magis puto 5. §. ſi pupillum infr. de reb. eor. qui ſub tut. vel cur. ſunt.* Quæcunque autem in fraudem Senatuſconſulti excogitata videri poſſunt, ea Senatus irrita haberi voluit, *l. quidam 29. in fin. infr. hoc tit.* Quid enim refert an contra legem vel Senatuſconſultum aliquid fiat, an in fraudem legis vel Senatuſconſulti? niſi quòd grauius peccat qui in fraudem legis vel Senatuſconſulti ſubdolè aliquid committitur, quàm qui apertè verba legis, vel Senatuſconſulti offendit, *l. contra 29. & ſequen. ſupr. de legib. l. vlt. infr. de ritu nupt.*

2 ¶ Si Senatuſconſulti beneficium interuenerit: vtrum ſtatim cùm mulier interceſſerit, actio in priorem debitorem competit: an, ſi mulier ſolutum condicat, puto ſtatim, & non exſpectandam ſolutionem.

Ad §. 2. Si Senatuſconſulti.

RAT. DVB. Poteſt fieri vt mulier quæ contra Senatuſconſultum interceſſit, Senatuſconſulti tamen exceptione vti nolit, adeóque caueat ſe non vſuram, vt in *l. vlt. §. penult. infr. nemo enim iure ſuo vti cogitur. l. ſi iudex 41. ſupr. de minor. l. penult. Cod. de pact.* Atqui non alia ratio eſt reſtituendæ veteris actionis in priorem debitorem pro quo mulier nouandi animo interceſſit, quàm ne in damno & iactura maneat creditor qui pro vetere debitore mulieris obligationem & interceſſionem admiſit, atque ita priorem debitorem amiſit. Ergo non eſt danda creditori actio reſtitutoria contra priorem debitorem, quovſque mulier ſoluerit & condixerit, ac proinde expectandum eſt, non tantum vt mulier ſoluat, ſed etiam vt ſolutum repetat.

DEC. Quoties mulier contra Senatuſconſultum intercedit, certum eſt Senatuſconſulti exceptionem ei competere, & quidem ita fauorabilem, vt etiamſi obligationem agnouerit & ſoluerit, repetitio tamen ei danda ſit *l. qui exceptionem 40. ſupr. de condict. indeb.* Niſi beneficium Senatuſconſulti ipſa ſibi præripuerit cauendo ſe exceptione non vſuram, vt in *d. l. vlt. §. penult. inf.* Atqui nihil intereſt, an quis ipſo iure obligatus non ſit, an verò exceptionem aliquam habere poſſit, *l. nihil intereſt 112. de reg. iur.* Meritò igitur dicendum eſt, ſtatim competere creditori reſtitutoriam aduerſus veterem debitorem. Cuius certè nihil intereſt, cùm in ea cauſa ſit, vt omnino actionem ſuſcipere cogatur, vt ſcriptum eſt in *l. aliquando 13. §. vlt.* vbi diximus *ſupr.* Iuris enim ratio quæ ſemper certa eſt, non debet ex euentu pendere, nec ex mulieris voluntate, quam ſatis eſt, poſſe per exceptionem Senatuſconſulti aſſequi, ne cogatur ſoluere, & cùm ſoluerit, vt poſſit repetere. Ergo ſtatim atque mulier contra Senatuſconſultum interceſſit, verum eſt competere actionem reſtitutoriam in priorem debitorem, vt eius cauſa talis fiat, qualis futura erat ſi mulier non interceſſiſſet.

3 ¶ Si pro eo, qui temporali actione teneretur, mulier interceſſerit: temporalis actio reſtituetur. a ſic tamen, vt ex præcedenti cauſa, continua tempora numerentur poſt reſtitutionem: quamuis ſtatim, atque interceſſit mulier, competierit.

Ad §. vlt. ſi pro eo.

RAT. DVB. Actio reſtitutoria quæ propter mulieris interceſſionem competit aduerſus veterem debitorem, competit mera iuris & legis poteſtate *l. quamuis 8. §. quoties ſupr. hoc tit.* Atqui obligationes, quæ ex lege & iuris ratione inducuntur, ſunt perpetuæ, quia & lex ipſa & iuris ratio perpetua eſt, *Inſt. de perpet. & temp. act. in princ. l. ſicut 3. & l. omnes 4. C. de præſcript. 30. vel 40. ann.* Ergo ſi pro eo qui temporali actione tenebatur, putà redhibitoriâ quæ ſex menſibus finitur, *l. cùm ſex 56. infr. de ædil. edict.* mulier interceſſit actio, quæ reſtituitur non iam temporalis vt antea, ſed perpetua eſſe debet, præſertim cùm videatur quodammodo ſubſtituta in locum actionis perpetuæ, quæ aduerſus mulierem ex interceſſione competeret, ſi Senatuſconſulto non iuuaretur. Tritum enim eſt actionem ſubrogatam in locum alterius naturam eius induere, in cuius locum ſubrogatur, *vulg. l. ſi quis cum 10. §. qui iniuriarum. ſupr. ſi quis caution.*

DEC. Reſtitutoria actio quamuis non ſit eadem illa numero quæ per interceſſionem mulieris ſublata fuit (erat enim illa directa, hæc vtilis, *d. l. quamuis §. ſi conuenerit & §. ſi mulieri ſupr. hoc tit.*) eadem tamen eſt ſpecie & qualitate, ideóque nimirum reſtitutoria appellatur quaſi reſtituta. Ergo qualis erat ante mulieris interceſſionem, talis reſtitui debet, ac proinde temporalis, ſi temporalis primùm fuerat.

a *Sic tamen vt ex præcedenti cauſa.* RAT. DVB. Quemadmodum non valenti agere non currit præſcriptio. *l. 1. §. vlt. C. de annal. excep.* Ita ex quo incipit actio competere, certum eſt eius tempora currere *l. in rebus 30. §. omnes C. de iur. dot. auth. niſi tricennale C. de bon. mater.* Atqui actio reſtitutoria incipit competere ſtatim atque mulier contra Senatuſconſultum interceſſit, vt diximus in §. *Proximo.* Ergo continua tempora, quibus durare potuit prior actio, numeranda ſunt ex quo mulier interceſſit, non autem ex quo reſtitutoriam actionem creditor à prætore impetrauit.

DEC. Non poſſunt currere tempora iam extinctæ actionis, quia non entis nullæ ſunt qualitates. *vulg. l. penult. ſupr. de reb. credit. l. ſi partem 19. ſupr. D. quemad. ſeruit. amit.* Atqui ponimus extinctam fuiſſe priorem actionem per interceſſionem mulieris animo nouandi factam. Ergo non poſſunt continua eius tempora currere, niſi ex quo die reſtituta eſt, quamuis ipſius reſtituendæ ius iam ante competierit, alioquin euenire facilè poſſet, vt finiretur actio tẽporalis reſtitutoria priuſquam fuiſſet reſtituta, quod abſurdum eſſet, prius enim eſt, vt quid initium habeat quàm vt finiatur. *l. ſi in diem 46. l. Titio vſusfructus 96. infr. de cond. & dem.* Sanè, quin computanda ſint tempora quæ interceſſionem mulieris præceſſerunt, dubitari non poteſt, quamuis actio reſtitutoria alia ſit numero, licet eadem ſpecie & qualitate, vt diximus: ſic enim ſcriptum eſt in ſpecie licet diſſimili in *l. vlt. ſupr. de minorib.* Vbi oſtendimus eandem eſſe Pauli ſententiam in hac lege quæ Pomponij in illa, eandemque eſſe legis vtriuſque rationem in eo quoque vt continuationis tempora, quæ pro reſtitutoria actione competunt, quemadmodum apud

apud Pomponium non incipiunt currere niſi ex die petitæ reſtitutionis. Itaque hic apud Paulum niſi ex die impetratæ actionis, contra quam Accurſius cenſet. Item ut Cuiacius qui errorem Accurſij ſecutus putauit legendum (quoniam) pro (quamuis) vt decidendi rationem faciat, quæ Paulo fuit dubitandi.

25. Modestinvs libro ſingulari de Enrematicis.

SI domina ſeruo ſuo credi iuſſerit, actione honoraria tenebitur.

1 ¶ Quod ſi pro eo fideiuſſerit, exceptione Senatuſconſulti Velleiani, iudicio conuenta, aduerſus creditorem tueri ſe poterit, niſi pro ſuo negotio hoc fecerit.

Ad l. Si domina. 25.

Rat. dvb. Nihil videtur intereſſe, an domina ſeruo ſuo pecuniam credi iuſſerit, an pro eo fideiuſſerit, fideiubere namque nihil aliud eſt quam fide ſua eſſe iubere, vt verbum ipſum ſonat. Atqui domina quæ iubet ſeruo pecuniam credi, non iuuatur Velleiano, ſed tenetur honoraria & prætoria actione quod iuſſu, vt Modeſtinus hîc fatetur, vt ſcriptum eſt in *l. 2. §. 1. ſupr. tit. prox.* Ergo nec iuuanda eſt Velleiano, ſi pro ſeruo ſuo fideiubeat. Nec enim prohibitum eſt dominis fideiubere pro ſeruis *§. 1. infr. de fideiuſſ.* Ergo nec ſi domina pro ſeruo fideiuſſerit, iuuanda eſt Velleiano.

Dec. differentia larga eſt inter iuſſum & fideiuſſionem, iuſſus enim interceſſio non eſt, at fideiuſſio interceſſio eſt, nempe quia qui iubet, ſeipſum priorem & ſuo nomine obligat, qui autem fideiubet obligat ſe pro alio. Meritò igitur Modeſtinus reſpondet, dominam iubentem credi ſeruo non iuuari Velleiano, fideiubentem verò ſi ſua fideiuſſione conuenia-tur, iuuari ſcilicet, vt ille ſubiicit, niſi pro ſuo negotio hoc fecerit, mulieri enim quamuis intercedenti, ſi in rem & vtilitatem ſuam intercedat, nunquam ſuccurritur *l. aliquando 13.* vbi diximus & alibi ſæpius.

26. Vlpianvs libro 37. ad Edictum.

SI mulier intercedendi animo, ſeruum alienum, ſuum eſſe reſponderit: quaſi interceſſerit: auxilio Senatuſconſulti vtetur. planè ſi pro bona fide ſeruiente ſibi reſponderit, non videtur interceſſiſſe.

Ad l. ſi mulier intercedendi 26.

Rat. dvb. & Dec. ad hanc legem eadem ferè eſt quæ ad *l. ſi mulier in iure 23. ſupr. hoc tit.* niſi quod ibi tractat Paulus de muliere quæ in iure interrogata reſpondit ſe hæredem eſſe cùm non eſſet, ſed eſſe ſe exiſtimaret, hic verò Vlpianus de muliere, quæ ſciens & intercedendi animo reſpondit ſuum eſſe ſeruum qui reuerà eſſet alienus. Nam & hîc Velleiano iuuanda eſt quòd verè interceſſerit & intercedendi animum habuerit falſo ſuo reſponſo transferens in ſe actionem, quæ contra verum dominum dari debuerat. Itaque diſtinctio, quæ adhibetur *in d. l. ſi mulier*, hîc quoque adhibenda eſt, vt benè monet Accurſius. An ſcilicet non tantùm intercedendi, ſed etiam decipiendi animum habuerit, an verò intercedendi duntaxat, non decipiendi, vt priore caſu iuuetur Velleiano *l. ſi decipiendi infr.* ſed tantum poſteriore. Quanquam difficile eſt dicere qui fieri poſſit, vt decipiendi animum non habeat mulier, quæ ſciens alienum eſſe ſeruum, de quo interrogatur, eum tamen ſuum eſſe reſponderit, nam, & eam, quæ ſciens ſe hæredem non eſſe, tamen ſe hæredem eſſe reſponderit, Paulus habet pro decipiente, ideóque Velleiano iuuandam eſſe negat in *d. l. 23. ſupr.* Niſi dicamus intelligendam eſſe legem hanc de muliere, quæ intercedendi animo reſpondit ſuum eſſe ſeruum, quem non ipſa tantum, ſed is quoque, à quo interrogabatur, alienum eſſe ſciebat, neque enim is, qui ſciuit, videri poteſt deceptus niſi à ſeipſo *l. nam ſi actor 26. ſupr. de re. vind l. imo 16. § tunc habet infr. de libert. cauſ.* Eſt tamen aliqua differentia inter eum, qui cùm non ſit hæres, reſpondet ſe hæredem eſſe, & illum, qui alienum ſeruum ſuum eſſe falſo confeſſus eſt, vt conſtat ex *l. qui ſeruum 20. ſupr. de interrog. in iur. fac.* ſed ea differentia ad hanc legem nil pertinet.

a *Planè ſi pro bona fide ſeruienti.* Rat. dvb. Is qui bona fide ſeruit, ſiue liber ſit, ſiue ſeruus alienus, certe eius ſeruus non eſt, cui bona fide ſeruit. *l. acquiruntur 10. §. idem placet infr. de acquir. rer. dom.* Ergo, ſi mulier talem hominem ſibi bona fide ſeruientem ſuum eſſe reſponderit, & quidem animo intercedendi, vt ponimus, falſum procuIdubio reſpondit, & conſequenter Velleiano iuuanda eſt, ſi non etiam decipiendi animum habuerit, vt modo diximus.

Dec. Quiſquis bona fide ſeruit, licet verè ſeruus non ſit eius cui ſeruit, quoniam aliud eſt ſeruire, aliud ſeruum eſſe, illud facti, hoc iuris eſt, attamen prope eſt, vt ſeruus dici poſſit, quia ſaltem in ſeruitute eſſe videtur, *l. ſi poſtulauerit 27 § ſi bona fide infr. ad l. Iul de adult.* Ergo non tam interceſſiſſe hoc caſu videtur mulier, quàm verum reſpondiſſe, præſertim cùm mendacij ſuſpicio euitanda ſit, nec omninò falſum videri poſſit, quod aliqua ratione veritatis primordio adiuuatur, *l. cùm filius 76. § hæres meus de legat. 2.* Quomodo dicimus etiam aliquando contingere, vt liberos ſerui appellatione contineatur, nec verba omninò repugnare, *l. talem inſtitutionem §. 1. in fine. infr. de hær. inſt.*

Papinianvs lib. 3. Reſponſorum.

BOna fide perſonam mulieris in contrahendo ſecutus, ob ea, quæ inter virum, & vxorem, accepta pecunia, geſta ſunt, exceptione Senatuſconſulti non ſummouetur.

Ad l. Bona fide. 27.

Rat. dvb. Qui contrahit cum muliere, contrahit cum perſona ſuſpecta, cùm poſſit dubitari, an mulier contrahat animo intercedendi necne, quemadmodum qui contrahit cum minore qui ex contractu facilè lædi poteſt, & læſus in integrum reſtitui. Nec enim malè perſonæ iſtæ comparantur, vt conſtat ex *l. doli 19. §. diuerſum eſt infr. de nouat.* Ergo vtroque caſu debet diligens eſſe creditor in quam rem pecunia verſatur, ne ſi aut mulier intercedat, aut minor lædatur, iacturam debiti ſui creditor faciat, ne alioqui nuda & incurioſa credulitas creditoris damno afficiat mulierem, aut minorem, vt in *l. 3. §. ſed ſi ſic accepit ſupr. de in rem verſ.*

Dec. Senatuſconſultum Velleianum non fecit abſolutè, vt malè contrahatur cum mulieribus, ſed tantum ita demum, ſi pro alio intercedant, nec enim loco minoris viginti quinque annis circumſcripti per omnia

omnia mulier habenda eſt, atqui Pomponius in *l. vlt. in princip. infr. hoc tit.* Quanquam nec omnia quæ cum minoribus geruntur, irrita ſint, aut periculo reſtitutionis obnoxia, niſi minor ſe præterea captum probet, *l. quod ſi minor 24. §. non ſemper. l. non omnia. 44. ſupr. de minor. l. nam poſtea quam 9. §. ſi minor. de iureiur.* Atqui cùm mulier ab initio ſola contrahit, & mutuam pecuniam accipit, quaſi eam in ſuam pecuniam verſura, nihil eſt quod poſſit imputari creditori, qui perſonam mulieris hoc caſu bona fide ſequitur, nec facilè ſcire poteſt, quid inter mulierem, cui credidit, & maritum eius, poſtea actum ſit, vt in *d. l. doli ad finem verſ. neque facilè D. de nouat.* Ergo etiamſi poſtea contingat verſam eſſe pecuniam in rem mariti, non eo magis Senatuſconſulti exceptione ſummoueri creditor debuit: Nec imputandum ei eſt cur non fuerit curioſior & diligentior in inueſtigando, quam in rem pecunia verteretur, niſi cùm iam ab ipſo tempore contractus videbat mulierem id agere, vt non tam obligationem ſuam contraheret, quàm alienam in ſe ſuſciperet, ac transferret, *l. vir vxori in fine princip. 19. ſup. hoc tit.* alter poſito iure eueniret, vt nemo cum fœminis vellet contrahere, quia ſemper ignorari poteſt, quid actura ſint, *l. ſi mulier tanquam 11. iuncta l. ſed ſi ego 4. & d. l. vir vxori. §. vlt. ſupr. hoc tit.*

1 ¶ Cùm ſerui ad negotiationem præpoſiti, cum alio contrahentes, perſonam mulieris, vt idoneæ ſequuntur, exceptione Senatuſconſulti dominum ſummouet. nec videtur deterior cauſa domini per ſeruum fieri, ſed nihil eſſe domino quæſitum. non magis, quàm ſi litigioſum prædium ſerui, aut liberum hominem emerit.

Ad §. Cùm ſerui 1.

RAT. DVB. Melior conditio noſtra per ſeruos noſtros fieri poteſt, ſed deterior non poteſt, *l. melior 133. de reg. iur. l. penult. infr. depoſ.* Atqui ſi exceptio Senatuſconſulti dominum ſummouere poſſet agentem ex contractu inito cum ſeruo, qui cum muliere contrahens, eam intercedere ſciuiſſet, vtique fieret deterior conditio domini per ſeruum, cuius ſcientia noceret domino, cùm excuſetur creditor, qui neſcit mulierem intercedere, vt proximè diximus ex *d. l. ſed ſi ego 4. & l. ſi mulier 11. & ſeq. ſupr. tit.* Ergo non eſt repellendus dominus per exceptionem Velleiani, ſi ex contractu ſerui contra mulierem agat.

DEC. Aliud eſt deteriorem fieri conditionem domini per ſeruum, quod certè ferendum non eſt ex regula generaliori *legis, non debet alteri 74. de reg. iur. l. ſoluendo 59 ſupr. de neg. geſt. l. 2. infr. quod vi aut clam.* Aliud verò non fieri meliorem, quod euenit, ſi per ſeruum nihil domino acquiratur, nam & aliud eſt, pauperiorem fieri dominum, aliud non fieri locupletiorem: in quo poſtremo, nihil abſurdi, aut iniqui eſt, putà, ſi ſeruus rem litigioſam emerit, aut hominem liberum. Quibus caſibus nihil acquirit domino, cùm nec teneat contractus, nec tamen noceat domino, vt conditionem eius faciat deteriorem *l. final. C. de acquir. poſſ.*

2 ¶ Vxor debitricem ſuam viro delegauit, vt vir creditori eius pecuniam ſolueret. & ſi fidem ſuam pro ea, quam delegauit, apud virum obligauerit: locum exceptio Senatuſconſulti non habebit: quia mulier ſuum negotium geſſit.

Ad §. vlt. Vxor.

RAT. DVB. Nihil intereſt, an mulier apud virum ſuum, an apud extraneum pro alio intercedat: vtroque enim caſu iuuatur Velleiano, quemadmodum nec quicquam refert an pro viro, an pro alio intercedat. *Auth. ſi qua mulier C. hoc tit.* Atqui cùm vxor debitricem ſuam viro delegauit, vt vir creditori ipſius vxoris pecuniam ſolueret, & ex hac cauſa fidem ſuam mulier pro ea quam delegauit apud virum, obligauerit, palam eſt, eam apud virum pro debitrice ſua interceſſiſſe: intercedit enim pro alio quiſquis pro alio ſe obligat. Ergo etiam hoc caſu mulier adiuuanda eſt Velleiano.

DEC. Non iuuatur Velleiano mulier quæ ſuum non alienum negotium geſſit, nec ſi interceſſerit, quia in rem ſuam interceſſiſſe creditur, quod prohibitum non eſt tanquam alienum à propoſito & mente Senatuſconſulti. *l. 3. & ſequent. l. ſi mulieri. 22. ſupr. hoc tit.* Atqui in propoſita ſpecie mulier cùm ſe apud virum obligauit, pro debitrice ſua, quam viro delegauerat vt creditori ſuo debitam pecuniam vir ſolueret, id egit mulier, vt ſe à mandati obligatione & actione liberaret. Ergo ſuum non debitricis ſuæ negotium geſſit, nec proinde videri poteſt interceſſiſſe, quod ad cauſam Senatuſconſulti pertinet.

28. SCÆVOLA libro 1. Reſponſorum.

SEia mancipia emit, & mutuam pecuniam accepit ſub fideiuſſore marito, eámque ſoluit venditori: poſtea maritus decedens non ſoluendo, in fraudem creditoris cauit teſtamento, ſe eam pecuniam vniuerſam debere. quæritur, an interceſſiſſe mulier videatur: reſpondi, ſecundum ea, quæ proponerentur, non interceſſiſſe.

Ad l. Seia. 28.

RAT. DVB. Plus valere debet quod agitur, quàm quod ſimulatè concipitur *l. 1. & tot. illo tit. Cod.* nec ea quæ in fraudem Senatuſconſulti Velleiani excogitata probari poſſent, rata haberi debent *l. proxima. §. primo inſt.* Atqui cùm mulier quaſi emptura mancipia pecuniam mutuam accepit ſub fideiuſſore marito, & maritus poſtea profeſſus eſt vniuerſam eam pecuniam ſe debere, credibile eſt mulierem potiùs pro marito interceſſiſſe, & maritum in rem ſuam propriam fideiuſſiſſe, quàm in vtilitatem mulieris pecuniam mutuam acceptam fuiſſe, alioqui verum non eſſet quod maritus teſtamento ſcripſit ſeipſum pecuniam debere, ſi mulier proprio ſuo nomine pecuniam mutuata eam poſtea de ſuo ſoluiſſet, conſtat ſi quidem ſoluiſſe à principali debitore facta, fideiuſſoriam quoque obligationem tanquam acceſſoriam extingui, adeoque ſi prioris obligationis nouatio tantum facta ſit *l. 4. C. de fideiuſſ. l. ſi fideiuſſor. 19. ſupr. de dol.* Ergo credendum eſt, in hac ſpecie quæſitum à muliere colorem interceſſionis in fraudem Senatuſconſulti, vt quamuis reuera intercederet, videretur: & conſequenter dicendum eſt; dandam mulieri repetitionem eius pecuniæ quam creditori ſoluit, quaſi eam non pro ſua, ſed pro mariti obligatione ſoluerit, datur enim condictio mulieri, quæ ſoluit promiſſam contra Senatuſconſultum pecuniam *l. quamuis 8. §. ſi mulier. & §. ſi conuenerit, & paſſim ſupr. hoc tit.* Cur non enim marito

contra

contra ſe affirmanti & ſcribenti credamus; *Auth. contra qui propriam. Cod. de non numer. pec. l. cum quis. 37. §. Codicillis. de legat. 3.*

Dec. Quæcunque à debitore qui ſoluendo non eſt, fiunt vel ſcribuntur in teſtamento in fraudem creditorum, rata haberi non oportet: nec enim ferendum eſt, vt alteri per alterum iniuria inferatur. *tot. tit. quæ in fraud. credit. Dig. & Cod. iuncta l. nõ debet 71. & l. factum 155. de reg. iur.* ſicut & ſi quid ſcribatur in teſtamento in fraudem legis. *l. qui teſtamentum 27. infr. de probat.* Atqui ponit Scæuola maritum, cum plures haberet creditores, nec ſoluendo eſſet, cauiſſe teſtamento in fraudem creditorum ſuorum vniuerſam ſe pecuniam debere, quæ tamen cùm iam ſoluta eſſet, nec ab ipſo, nec à muliere debebatur. Conſequens igitur eſt, vt falſa illa & fraudulenta mariti aſſertio nullam interceſſionis probationem, aut præſumptionem poſſit inducere, ne alioquin eueniat, vt mariti creditoribus ea res noceat, qui tanto minus ex eius hæreditate conſequuturi eſſent, ſi teneretur mulier pro eo interceſſiſſet, quia quod ipſa de ſuo ſoluiſſet, repetendum eſſet ex bonis mariti, vel à muliere actione mandati, aut negotiorum geſtorum *l. ex mandato 20. §. 1. infr. mandat.* Vel à creditore, cui actio aduerſus maritum reſtituenda eſſet, quam per ſolutionem à muliere factam amiſiſſet. Verum eſt, quod Accurſius hic notat falſa verba teſtatoris non præiudicare veritati ex *l. 3. §. 1. infr. de SC. Sylan. l. Caius 39. ſupr. de pignor. act. l. cum aliquis. 21. C. de iur. delib.*

1 ¶ Fundum vxoris ſuæ maritus obligauit Sempronio, ob conductionem mox mulier à Numerio ſua fide mutuam pecuniam acceptam ſub obligatione eiuſdem fundi, ſoluit ſtatim Sempronio pro marito ſuo. quæſitum eſt, an aduerſus Senatuſconſultum obligata ſit. reſpondi, ſi Numerius ſciſſet eam intercedere, fore Senatuſconſulto, de quo quæreretur, locum.

Ad §. 1. Fundum.

Rat. dvb. Bona fide perſonam mulieris in contrahendo ſequutus ob ea, quæ inter virum & vxorem accepta pecunia geſta ſunt, exceptione ſummoueri non debet *l. prox. in princip. ſupr. hoc tit.* Ergo, ſi fœnebris pecunia iuxta fidem veri à creditore mulieri data eſt, ſiue tota quantitas fœnoris ſiue pars eius in vſum & vtilitatem mariti proceſſiſſe proponatur, non poteſt mulier iuuari Velleiano, licet creditor cauſam contractus non ignorauerit, vt diſertè ſcriptum eſt in *l. ſi fœnebris 12. iunct. l. ſi aduerſarius 11. Cod. hoc tit.*

Dec. Multum intereſt, an mulier mutuam pecuniam à creditore accipiat tanquam ſuum negotium geſtura, cùm tamen reuera id ageret, vt pro marito intercedere vellet, an verò cùm iam eſſet obligata, aut rem aliquam ſuam obligatam ſciret à marito, mutuam pecuniam à creditore acceperit, eamque poſtea creditori mariti ſoluerit. Priore caſu quæ ſpecies eſt *dictæ legis ſi fœnebris*, non iuuatur mulier Velleiano, quia nihil imputari poteſt creditori, licet cauſam contractus, id eſt, propter quam mutua pecunia accipiebatur, non ignorauerit, cùm ſola voluntas & propoſitum intercedendi non ſit interceſſio, *l. tutor 19. §. 1. l. cum haberem,* vbi diximus *ſupr. hoc tit.* At poſteriore caſu qua ſpecies eſt huius §. cum iam obligata eſt mulieris res aliqua à marito, pro quo velit illa ſoluere, in eámque rem mutuam pecuniam accipere à creditore ſciente, apparet etiam initio in pectore intercedendi mulierem non magis quam voluntatem ſuſſe, & idcirco diſtinguendum eſſe, an creditor cauſam contractus ſciuerit, vt ſi ſciuerit, repellatur exceptione Senatuſconſulti, ſi verò non ignorauerit, non item. Atque ita lex hæc cum ſuperioribus conciliandа eſt, quod & Accurſius noſter hic prætenſit, docens quod veriſſimum eſt, mulierem iam tum interceſſiſſe videri, cum fundum ſuum à marito obligari Sempronio paſſa eſt, neque enim aliter fundus ille pignori teneri poſſe quam ſi mulier obligationi conſenſiſſet, aut expreſſa conuentione, aut tacita, ſaltem per præſtitam diſſimulandi animo patientiam, *l. ſi ſiue 5. Cod. hoc tit.* Cæteræ namque Accurſij interpretationes & conciliationes commentitiæ ſunt & improbabiles.

29. Pavlvs libro 11. Reſponſorum.

Qvidam voluit heredibus Lucij Titij mutuam pecuniam dare, & cum eis contrahere: ſed, quoniam facultates eorum ſuſpectas habuit, magis voluit vxori teſtatoris dare pecuniam, & ab ea pignus accipere. mulier eandem pecuniam dedit heredibus, & ab his pignus accepit. quæro, an interceſſiſſe videatur: & an pignora, quæ ipſa accepit, teneantur creditori. Paulus reſpondit: creditor, cùm contrahere vellet cum heredibus Lucij Titij, eutatis his, magis mulierem ream elegit: & in ipſius perſona Senatuſconſulto, quod de interceſſionibus factum eſt, locum eſſe: & pignora ab ea data non teneri: eas autem res, quas mulier ab his, pro quibus intercedebat, pignori accepit, creditori mulieris obligatas non eſſe: ſed non ſine ratione prætorem factutum, ſi non tantùm perſona ſubducta mulieris, in principales debitores dederit actionem, ſed etiam in res, quæ mulieri obligatæ ſunt.

Ad l. Quidam. 29.

Rat. dvb. Non eſt iuuanda Velleiano mulier, quæ nec decipitur nec læditur, nec fit pauperior *l. ſi pro aliquo 21. ſup. hoc. tit.* ſubuenit enim Senatus infirmitati mulierum, ne patrimonij ſui damnum & iacturam ſentiãt *l. 1. & 2. ſup. hoc tit.* Atqui mulier de qua tractamus, quamuis mutuam pecuniam acceperit & pignus dederit creditori, qui hæredibus Titij mutuam pecuniam dare, & cum eis contrahere voluerat, non poteſt videri facta pauperior, tametſi pro iis interceſſerit, cùm ab iis viciſſim pignora idonea acceperit, per quæ ſatis ei cautum ſit de indemnitate. Ergo Senatuſconſulto iuuanda non eſt.

Dec. Mulieri intereſt, non ſoluere, quàm ſolutum repetere *l. 3. infr. tit. prox. l. ſi ſtipulatus 15. in princ. infr. de fideiuſſ.* fit enim pauperior quiſquis eſt, eo ipſo quod obligatur, & iam abeſſe id cuique intelligitur in quo eſt obligatus *l. ſi quis mandato 28. in fin. ſup. de negot. geſt.* quemadmodum è contrario locupletior fit quiſquis à creditore liberatur *leg. ſi pupilli 66. infr. de ſolut. l. ſpecies 11. infr. de acceptilat.* Ergo quamuis in hac ſpecie regreſſum habere poſſit mulier in pignora quæ ab hæredibus mariti accepit, non eo minus iuuanda eſt Velleiano, ne cogatur ſoluere, néve pignora quæ dedit, creditori teneantur, cùm etiam in pignorum datione interceſſio ſit, vt proximè diximus ad præcedentem legem text. *leg. ſi ſiue 5. C. hoc tit.* Nec dubitari poteſt, quin creditor

Digitized by Google

in hac ſpecie ſciuent mulierem intercedere, cùm eius perſonam ſequi maluerit, quàm hæredum Lucij Titij, quibus tamen credere non mulieri volebat.

a *Eas autem res quas mulier.* RAT. DVB. Non poteſt quis habere quaſi Seruianam ſeu hypothecariam actionem creditor, qui non ipſe conuenit de pignore *l. Ariſto 3. infr. quæ res pign. oblig. poſſ.* cùm obligatio hypothecæ ex conuentione paſcatur *l. 1. & paſſim infr. de pignor.* Nec vnius conuentio alteri præbere actionem poſſit *l. quecunque. 11. infr. de oblig. & act. l. ſtipulatio iſta. §. alteri de verb. oblig.* Atqui tractamus de pignoribus datis mulieri, quæ pro hæredibus Lucij Titij apud creditorem eorum intercedebat, non autem ipſi creditori. Ergo in res illas quæ mulieri obligatæ ſunt, actio creditori danda non eſt.

DEC. Quoties mulier pro aliquo intercedit, qui nondum erat obligatus, ita vt Velleiano iuuanda ſit, prætor ex æquitate dat actionem inſtitutoriam contra eum pro quo mulier interceſſit, ſicuti daret reſtitutoriam, ſi mulieris interceſſio nouandi animo facta permiſſet obligationem illius pro quo mulier interceſſiſſet. *l. quamuis. 8. §. quoties & §. ſi cùm eſſet ſupr. hoc tit.* Eadem igitur æquitate facere prætor debet, vt creditori actionem accommodet in eas res quas pignori creditor acceperat, non minus quàm in perſonas heredum mariti pro quibus mulier interceſſerat, nec enim difficilius eſt, vt inſtitutoria actio, à prætore in rem detur, quàm in perſonam, nec hæredum mariti, qui pignora mulieri dederunt, quicquam intereſt, an ea mulieri, an potius creditori teneantur pro ea pecunia & quantitate, pro qua fuerunt obligata *arg. l. aliquando 13. §. vlt. ſupr. hoc tit.* Nam nec recuſare poſſet mulier, ſi de eo vrgeretur, vt actione quam in illa bona habeter, creditori cederet, quod vtique ſine vllo ſuo incommodo & diſpendio facere poſſet *l. in creditore. 38. in fin. de euiction.* & euitandus eſt circuitus, qui alioquin inutilis foret, *l. dominus 55. ſupr. de cond. indeb. l. 3. § ſed ſi debitorem. infr. de donat. inter vir. & vxorem.* Verum igitur eſt quod Accurſ. notat, inſtitutoriam actionem dandam eſſe creditori, etiamſi ſciuerit mulierem intercedere, ſed non tamen ei qui ſit in dolo *ex leg. ſi Titius 48. in fine infr. de fideiuſſ.*

1 ¶ Paulus reſpondit, ea, quæ in fraudem Senatuſconſulti, quod de interceſſionibus feminarum factum eſt, excogitata probari poſſunt, rata haberi non oportere.

Ad §. 1. Paulus reſpondit.

RAT. DVB. Laudandus potius eſt quàm vituperandus qui adeò cautè negotiatur, vt Senatuſconſultum Velleianum non offendat, nec enim prohibet Senatuſconſultum quominus creditor qui mulieri interceſſionem admittit, ſibi proſpiciat quantum poteſt, ne quid contra Senatuſconſultum feciſſe videri poſſit.

DEC. Contra Senatuſconſultum facit non minus ille, qui in fraudem Senatuſconſulti aliquid excogitat, quàm qui apertè in verba Senatuſconſulti committit. Imo grauius eſt in fraudē legis aliquid facere quàm contra legē *l. contra legem 29. & ſeq. ſupr de legib.* quoniam qui contra legem vel Senatuſconſultum facit, palam delinquit: qui verò in fraudem legis ſubdolè, & maiore dolo *l. vlt. infr. de rit. nuptiar. l. ſi quis integris 7. §. 1. infr. qui & à quib manum. l. vlt. C ſi. mancip. ita venier. ne proſt 8 M...* ò igitur Paulus reſpondit ea omnia quæ in fraudem Senatuſconſulti facta ſunt, rata haberi nullo modo debere. Ex quo intelligimus quam falſum ſit, quod vulgo interpretes & prágmatici noſtri iactitant, poſſe mulierem, quoties ita videatur, Senatuſconſulto renunciare. Quid enim magis in fraudem huius Senatuſconſulti excogitari potuit, quàm vt eiuſmodi renunciationes admitterentur? An non quâ facilitate mulier contra Senatuſconſultum ſollicitante creditore intercedit, eadem quoque facilitate Senatuſconſulto renunciat. Nulla igitur hac parte, inter Senatuſconſultum Macedonianum ac Velleianum conſtituenda eſt differentia vt diximus *ad leg. qui exceptionem 40. ſup. de condict. indeb.* Nec pugnat quod contra ſcriptum videtur in *leg. vlt. § penult. infr. hoc tit.* vt ibi dicemus.

30. IDEM libro 2. Sententiarum.

SI decipiendi animo, vel cùm ſciret ſe non teneri, mulier pro aliquo interceſſerit: exceptio ei Senatuſconſulti non datur: actionem enim, quæ in dolum mulieris competit, ampliſſimus ordo non excludit.

Ad l. Si decipiendi. 30.

RAT. DVB. Verba Senatuſconſulti Velleiani generaliter loquuntur de muliere pro alio & in rem alienam intercedente, vt ſcilicet ei ſuccurratur. *leg. 1. & ſupr. hoc tit.* Ergo generaliter ſunt intelligenda, vt neque cauſam neque perſonam vllam excipiant, quomodo argumentatur Papinianus in *l. oratio 4. infr. de leg. preſtand.* Vbi enim Senatus non diſtinxit neque nos diſtinguere debemus *vulg. leg. de pretio 9. 1. ſupr. de public. in rem act.* Ergo diſtinguendum non eſt, an decipiendi animo mulier interceſſerit vel cùm ſciret ſe non teneri, id eſt Velleiano tutam fore, an verò animo ſuſcipiendi bona fide alienam obligationem muliebri fragilitate, & infirmitate.

DEC. Mens & ſententia Senatuſconſulti ex ipſius ratione colligenda eſt, ratio autem non alia fuit, quàm vt mulierum facilitati & ſexus imbecillitati ſubueniretur, non etiam vt delinquendi & committendi doli occaſio iis aperiretur *d. l. 2. ſupr. hoc tit. leg. feminis 18. C. eod.* Nunquam enim digna eſt perſona quæ dolum admiſit vt ei ſuccurratur. *leg. penult. in fin. infr ad SC. Trebell.* Imò verò dolus ſemper poniendus eſt tum quoque cùm doloſo nocuit, quanto magis ſi profuerit? *leg. procurator 11. §. 1. infr. de dol. mali except.* Sonis verò hic eſt Accurſius, qui verba illa (decipiendi animo) intelligit de muliere quæ virili veſte ſe induit, cùm exempla potiùs ſumere debuerit ex *leg. ſi mulier in iure interrogata 13. leg. ſi mulier 10. cum ſequens ſupr. hoc tit. leg. vltim. §. antepenul. infr. eod. & leg. ſi ſiue 5. in fin. C. eod.* Obſeruandum autem eſt eo quoque caſo, quo mulier decipiendi animo interceſſerit, non eo minus tamen dandam ei eſſe exceptionem Velleiani propter generalitatem verborum Senatuſconſulti, ſed eam replicatione exceptione doli elidendam, vt ſcriptum eſt in *d. l. feminis 18.* Quod non pugnat cum hac lege, quæ negat commodandam eſſe eo caſu mulieri exceptionem: nam in prætoris arbitrio eſt, an ſommoueat mulierem denegata ei exceptione, an potiùs data aduerſus eam replicatione, quemadmodum & cùm Senatuſconſulto Velleiano locus eſt, in arbitrio eſt prætoris, an creditori deneget actionem con-

tra

tra mulierem, an verò mulieri exceptionem det aduerſus creditorem *dict. leg. 1.* vbi diximus *ſupr. hoc titulo.* Sed & notandum eſt ex hac lege mulierem, quæ pro alio ſe obligat & intercedit ſciens ſe ex interceſſione non teneri, hoc ipſo teneri debere, ne fruſtra velit & legibus illudere & creditori. Propè enim eſt, vt ei ludibriu ſint leges, quæ, vt earum auxilium imploret, contra eas committit. Quod ferendum non eſt *leg. vlt. §. vlt. C. de bon. quæ liber. l. auxilium. 37. in fin. ſupr. de minor.* nec valdè diſtat ea res a dolo, quod & Paulus noſter ſatis innuit, cùm poſtquam locutus eſt de muliere, quæ vel decipiendi animo, vel cùm ſciret ſe non teneri, interceſſit, vt neutro caſu exceptione Senatuſconſulti habere debeat, rationem ſuæ ſententiæ illam reddit, quòd actionem, quæ in dolum mulieris competit, ampliſſimus ordo non excludat. Illud certè planum eſt quod Accurſius ſubnotat, non poſſe videri deceptum creditorem, niſi qui putauerit mulierem ex ſua interceſſione teneri, qui enim ſcit, nunquam decipitur niſi à ſeipſo *leg. nam ſi actor 26. ſupr. de rei vindic. l. 1. in fin. infr. de actio. empt. l. imo 16 §. tunc habet infr. de liberal. cauſ. l. nemo videtur. 145. de reg. iur.*

1 ❡ Procurator, ſi mandatu mulieris pro alio intereeſſerit, exceptione Senatuſconſulti Velleiani adiuuatur: nec alias actio intercidit.

Ad. §. 1. Procurator.

Rat. dvb. Exceptio Senatuſconſulti Velleiani non datur niſi mulieribus per ſexus infirmitatem pro alio intercedentibus *l. 1. ſupr. & tot. tit.* Eſtque inauditum, vt maſculis per hoc Senatuſconſultum ſubueniatur. Ergo nec procuratori mulieris, ſi mandato eius pro alio interceſſerit, exceptio hæc danda eſt.

Dec. Nihil intereſt, an mulier per ſe, an per procuratorem ſuum intercedat, cùm vtroque caſu Velleiano iuuanda ſit. Ergo & eius procurator iuuandus erit, ne alioqui actio mandati intercedat, quam habere debet contra mulierem, cuius mandato interceſſit: ſufficit enim contemplatione mandati mulieris quem interueniſſe, ſiue tanquam fideiuſſor interuenerit, ſiue tanquam procurator, *l. ſi fideiuſſores 5. ſupr. hoc tit.* Et quamuis totus ſermo Senatuſconſulti non niſi mulierem ipſam ſpectet, mens tamen & ſententia Senatus illud potiſſimum reſpicit, an mulieris damno res ceſſura ſit *leg. tutor §. 1. ſupr. eod.* Itaque, ſi creditor ſciuerit procuratorem intercedere contemplatione mandati mulieris, æquum erit exceptionem Senatuſconſulti contra eum dari procuratori, ſi verò ignorauerit, non iuuabitur procurator, quia nec mulier ipſa iuuaretur, aut certè aduerſus exceptionem Senatuſconſulti danda erit replicatio, *d. l. ſi fideiuſſores 5. & leg. ſi mulier contra Senatuſconſultum 16. §. 1. ſupr. legat. 3. §. antepenult. infr. hoc tit.* Caueat igitur procurator, ne mandatu mulieris pro alio intercedat apud creditorem ignorantem, ne alioquin agens mandati actione contra mulierem, repellatur exceptione Senatuſconſulti, ipſe autem à creditore conuentus nulla exceptione adiuuetur.

31. Idem libro 1. ad Neratium.

SI mulier, quod ex interceſſione ſoluit, nolit repetere, ſed mandati agere, & cauere velit de indemnitate reo: audienda eſt.

Ad l. Si mulier 31.

Rat. dvb. Mulier quæ pro alio interceſſit, & ſoluit, puta ex cauſa fideiuſſionis, repetitionem habet ſoluti, quaſi indebitum ſoluerit, cùm perpetua exceptione tuta eſſet, ne ſolueretur, *leg. qui exceptionem 40. ſupr. de cond. indeb.* Ergo, ſi nolit repetere, ſibi imputet, nec proinde danda eſt ei actio mandati contra eum pro quo interceſſit, quaſi non careat culpa, quæ maluit ſoluere, quam vti exceptione ſibi competente, *l. ſi fideiuſſor 29. in princip. & §. 1. & ſeq. infr. mandat. l. ſi obligata 18. C. de fideiuſſ.*

Dec. Senatuſconſultum Velleianum quod mulieribus ſuccurrit, quoties pro alio fideiubent & intercedunt, non facit earum conditionem deteriorem, ſed meliorem, nec proinde adimit eis auxilium iuris communis, licet pro ipſis inducat ius ſingulare, ne alioqui quod fauore mulierum introductum eſt, in earum odium & perniciem retorqueatur contra *leg. nulla 25. ſupr. de legib. leg. quod fauore 6. Cod. eod. l. quod placuit 37. infr. de iur. fiſc.* Atqui alius quilibet fideiuſſor, qui ex cauſa fideiuſſionis ſoluiſſet, actionem mandati haberet aduerſus debitorem, pro quo ſoluiſſet, adeòque etiam actionem negotiorum geſtorum ſi mandatum nullum interceſſiſſet, *leg. qui mandato, 20. § fideiuſſor inf. mandat.* Ergo & mulieri danda eſt aduerſus debitorem pro quo fideiuſſit ac ſoluit, ſed ita tamen ſi ei caueat de indemnitate: periculum enim eſt, ne, ſi poſtea velit quod ſoluit, repetere à creditore, quod ſuo iure facere vtique poteſt, *d. l. qui exceptionem*, idem debitor cogatur iterum ſoluere creditori, cui actio priſtina eo caſu reſtitueretur, *l. quamuis 8. §. quoties, & §. quanquam. ſupr. hoc tit.* In damno autem moraretur debitor, qui bis & duobus idem debitum ſoluere cogeretur. Finge, non poſſe probari mulierem ſoluiſſe, vt ponit Accurſius: Quod tamen neceſſariò probandum eſt, vt repetitio competat, cùm ſolutio ſit facti, *l. conſilio 7. §. vlt. D. de curat. furioſ. leg. 1 Cod. de probat.* Aut adeò inopem eſſe creditorem, vt non habeat, vnde poſſit reddere. Annon æquum eſt, dari actionem mandati mulieri contra debitorem, & damno debitoris potiùs quàm mulieris rem cedere? Nam & ob eam cauſam ſolemus, dicere intereſſe creditoris cuiuſlibet, vt plures habeat etiam eiuſdem pecuniæ debitores, vt poſſit eligere cum quo agere malit, *l. reos 23. iunct. a l. ſicut 21. C. de fideiuſſ.* Sicut & qui plures habet actiones. *l. vlt. C. de oblig. & act. l. quod in herede 9. §. eligere ſup. de tribut. act. l. cum filius 76. § varie. de leg. 2. l. 1. §. 1. infr quod legat.* Sic dicimus procuratorem, qui pro alio ſe obligauit, etiamſi ex perſona ſua exceptionem aliquam habeat, non eo minus tamen mandati agere poſſe contra eum. *leg. idemque 10. §. penult. infr. mandat. leg. ſeruus inſcio 19. §. vlt. & leg. ſequent. l. ſi ſeruus alienus 66. ff. de fideiuſſorib.* Nemo enim iure ſuo vti cogitur, *l. ſi iudex 41. ſupr. de minor. l. penult. Cod. de pact.*

32. POMPONIVS libro 1. Senatuſconſoltorum.

SI mulier hæreditatem alicuius adeat, vt æs alienum eius ſuſcipiat: vix eſt, vt ſuccurri ei debeat: niſi fraude creditorum id conceptum ſit. nec enim loco minoris vigintiquinque annorum circumſcripti, per omnia, habenda eſt mulier.

Ad l. vlt. Si mulier hæreditatem.

RAT. DVB. Velleiano Senatuſconſolto iuuatur mulier quæ alienam obligationem in ſe ſuſcipit *leg. 1. & paſſim ſupr. hoc tit.* Atqui mulier quæ adit hæreditatem alieno ære ſiue grauatam ſiue exhauſtam, ſuſcipit in ſe vniuerſam obligationem æris alieni, & obligat ſe omnibus creditoribus hæreditariis, adeò vt etiam de ſuo præſtare teneatur, ſi hæreditas ſoluendo non ſit. *l. quæ dotis 33. infr. ſol. matrim. l. vlt. & tot. tit. C. de hæredit. action.* Ergo iuuanda eſt Velleiano hæc mulier, perinde ac ſi pro defuncto interceſſiſſet: Cuius obligationes omnes paſſiuæ, ſi hæredem non haberet, intercideront, *l. 1. C. de oblig. & act. l. 1. §. an in pupillum. infr. depoſit.* Nam & minori qui damnoſam hæreditatem adit, ſuccurri ſolet, *l. 1. C. ſi vt minor ſe ab hæred. abſtin.* Quidni ergo etiam mulieri ſuccurrerent propter imbecillitatem conſilij, quæ in vtrinſque perſona perinde locum habet.

D A C. Mulier, quæ alienam hæreditatem ſibi delatam adit, licet damnoſam, ſe quidem obligat, ſed non pro alio. Nec enim pro defuncto intercedere videri poteſt, qui iam nullus eſt, quique per mortem obligatus eſſe deſiit, cùm obligatio ſine perſona eſſe non poſſit, *leg. qui contra 11. infr. de fideiuſſ.* Nec rurſus poteſt videri intercedere pro hæreditate, quæ ſcilicet per aditionem hæreditas eſſe deſiit, fitque patrimonium hæredis, *l. 1. infr. de ſeparat leg. 1. §. Scæuola infr. ſi is qui teſtam. liber. eſſe iuſſ.* Ergo non poterit iuuari Velleiano quaſi interceſſerit, quæ nunc primum ſe debitricem conſtituit, & adeundo hæreditatem vltrò cum creditoribus hæreditariis etiam ignorantibus contrahere intelligitur, *l. 3. infr. quib. cauſ. in poſſeſ. eat. l. 5. §. hæres quoque D. oblig. & act.* præſertim cùm nec mulier quæ pro alio intercedit, aliter iuuetur Velleiano, quàm ſi creditor ſciat eam intercedere, *l. immò 12. cum leg. præced. ſupr. eod.* Nec benè in omnibus mulier comparatur minori, quia minori ſuccurritur in his omnibus, quæ ab eo geſta ſunt, ſi quoquomodo læſus probetur, *leg. aut prætor 7. in princip. & tot. tit. ſup. de minorib. leg. nam poſteaquam 9. §. ſi minor. ſupr. de iureiur.* At mulieri maiori non aliter ſuccurritur Senatuſconſulto Velleiano, quàm ſi probet ſe alienam obligationem ſciente creditore ſuſcepiſſe, *l. tutor 19. & l. vir vxori 17. & paſſim ſupr. l. ſi apud minorem 11. ſup. de minor.*

1 ¶ Si mulier rem à ſe pignori datam per interceſſionem, recipere velit: fructus etiam liberos recipit. [a] & ſi res deterior facta fuerit eo nomine: magis eſt, vt æſtimetur. [b] Sed ſi creditor qui pignus per interceſſionem acceperit, hoc alij vendidit: vera eſt eorum opinio, qui petitionem dandam ei putant etiam aduerſus bonæ fidei emptorem, ne melioris condicionis emptor ſit, quàm fuerit venditor.

Ad §. 1. Si mulier.

RAT. DVB. Cùm mulier rem ſuam per interceſſionem pro alio factam pignori dedit, verum eſt creditorem qui huius rei fructus percepit, eos percepiſſe ex mulieris eiuſdemque dominæ voluntate. Ergo ſuos fecit, ſi recta eſt Africani ratiocinatio in *leg. ſeruus 61. §. locati infr. de furt.* Nam nec alia ratio eſt, propter quam creditor fructus pignoris ſuos facit, tametſi cogatur eos imputare in ſortem *leg. 1. & 2. Cod. de pignor. act.*

D A C. Etiam pignoris datio, cùm pro alieno debito fit, interceſſio eſt *leg. ſi ſine 5. C. hoc tit.* Ergo pignus à muliere datum pro aliena obligatione obligatum eſſe non poteſt *leg. quidam 29. ſupr.* & conſequenter creditor nullo iure fructus pignoris percepiſſe videri poteſt, cùm non alio iure perceperit, quàm pignoris: Ac proinde liberos eos reſtituere mulieri debet: Id eſt, vt benè Accurſus explicat, quaſi non obligatos: Aut potiùs ita vt eos in ſortem imputare non poſſit. Neque enim fructus rei pignoratæ poſſunt iure dari pignori à debitore cuius nunquam fuerunt *leg. 1. §. cùm prædium. infr. de pignor.* Nulla enim ratio eſſet imputandorum mulieri fructuum quam ipſa non deberet: cùm exceptione Velleiani adiuuanda ſit, non ſolùm ſi pro alio pignora tantùm dederit, ſed etiamſi pro ſorte ipſa interceſſerit.

a *Et ſi res deterior facta ſit.*

RAT. DVB. Non ad aliud poteſt teneri creditor, qui rem aliquam pignori à muliere per interceſſionem accepit, quàm vt rem ipſam reſtituat, qualis eſt tempore petitionis. Quale enim quid eſt cùm petitur, tale dari debet *l. 2. infr. de vſur.* Ergo etiamſi deteriorem partem reddat, dicendum videtur liberationem ei contingere. Nec quicquam æſtimandum eſſe, ne alioqui eueniat vt mulier prætextu Senatuſconſolti & rem habeat, & æſtimationem.

D E C. Non videtur reddi res quæ deterior redditur *leg. 3. §. ſi reddita infr. commod. leg. 1. §. ſi res depoſita infr. depoſ.* Ergo ſi res data pignori à muliere deterior apud creditorem facta ſit, æquum eſt æſtimationem fieri non totius rei, ſed deteriorationis & damni, vt Accurſ. explicat. Ex eaque cauſa creditorem quanti mulieris intereſt, id eſt, quanto deterior facta ſit, condemnari.

b *Sed ſi creditor pignus.*

RAT. DVB. Qui pignus emit à creditore iure creditoris diſtrahente, vinci de proprietate non poteſt, *leg. qui à creditore 18. C. de diſtract. pign.* Adeo vt nec offerri ei debitum poſſit *l. 2. C. ſi antiquior. credit. pig. vend.* quia licet creditor dominus non ſit, tamen transfert dominium in emptorē, quia vendit ex domini voluntate *l. non eſt nouum 46. infr. de acquir. rer. dom. §. 1. Inſt. quib. alien. lic. vel non.* Ergo non poteſt vera eſſe eorum opinio, qui putant mulieri dandam eſſe petitionem & vindicationem pignoris, etiam aduerſus bonæ fidei emptorem ne alioqui beneficium Velleiani quod datur mulieri, captioſum ſit bonæ fidei emptori, contra *leg. Paulus notat 8. infr. de ſtipulat. prætor.*

D A C. Non debet melior eſſe conditio emptoris, quam venditoris *l. inuitus 156. §. plerumq. l. In his 175. §. non debeo, de reg. iur.* Ergo mulieri quæ per interceſſionem pignus pro alio dedit, etiamſi à creditore diſtra-

ctum

ctum illud fuerit, nihilominus vindicari per mulierem poterit, *l. redemptores 39 §. 1. ſupr. de rei vind. l. ſi ſciens 7. Cod. hoc tit.* nempe, quia dominium transferri non potuit in emptorem pignoris non iure dati, pignoris namque donationem tenere neceſſe eſt, vt pignus iure vendi poſſit: Quod eſſe non poteſt, cùm rationi pignoris authoritas Senatuſconſulti reſiſtit, *d. leg. ſi ſi ſciens.*

2 ¶ Item ſi mulier creditori viri fundum vendidit: & tradidit ea condicione, vt emptor acceptam pecuniam viro referret: & hunc fundum vindicat: exceptio quidem opponitur ei de re empta, & tradita: ſed replicabitur à muliere. *At ſi ea venditio contra Senatuſconſultum facta ſit*, & hoc procedit: ſiue ipſe creditor emerit, ſiue interpoſuerit alium, quo mulier, ea ratione careat re ſua. Idem eſt, & ſi non pro viro, ſed pro alio debitore rem ſuam tradidit.

Ad §. 2. Item ſi mulier.

RAT. DVB. Mulieri vendenti aut aliter contrahenti, non ſuccurrit per Velleianum, niſi intercedat, quamuis pecuniam pretij creditoribus mariti exſoluat, *l. Senatuſconſultum 4. in fin Cod. hoc tit.* Ergo ſi mulier creditori viri fundum vendiderit, & tradiderit, quamuis ea conditione, vt emptor acceptam pecuniam viro referret: dicendum eſt eam, ſi fundum vindicet quem ipſa vendidit, repellendam eſſe exceptione rei venditæ, & traditæ, neque adiuuandam replicatione, *At ſi ea venditio contra Senatuſconſultum facta ſit*, cùm nihil contra Senatuſconſultum fecerit.

DEC. Rata haberi non debent ea quæ in fraudem Senatuſconſulti excogitata probari poſſunt, *l. quidam 29. in fin. ſupr. hoc tit.* Atqui facilè eſſet fraudem Senatuſconſulto facere, ſi creditori liceret, ſiue maritus is eſſet ſiue alius, emptorem quærere, qui mulieris rem ab ea emeret, ea lege, vt ipſi creditori emptor pretium acceptum referret. Quid enim hoc aliud eſſet quam colorem interceſſioni quærere, vt non videretur interceſſiſſe mulier, quæ reuera interceſſiſſet? *l. ſi ſciens. 7. Cod. hoc tit.* Ergo aliud probandum eſt, ſi mulier ipſa emptorem quæſiuerit & inuenerit, quamuis pretium pro marito aut pro alio ſoluerit, hoc enim caſu emptor ſecurus erat, *d. l. Senatuſconſultum 4. in fin. & l. 1. Cod. hoc tit.* Non tantum per exceptionem rei venditæ, de qua in *l. 1. & toto illo titul. de except. rei vend.* Sed etiam ipſo iure, quia non poteſt mulier habere vendicationem eius rei, cuius dominium Senatuſconſulti poteſtate in emptorem transtulit *arg. d. leg. ſi ſciens* à contrario ſenſu. *eod.* Maximè verò ſi non hac lege nominatim venditio facta ſit, vt pretium creditoribus ſiue mariti ſiue alterius acceptum referretur. Hæc enim lex & conditio potiſſimum eſt, quæ intercedendi animum in muliere demonſtrat. Maximè verò ſi neque venditionem hanc neque venditionis legem creditor ignorauerit. Siquidem ſcientia eius neceſſaria eſt, vt Velleiani replicatione ſummoueatur, *leg. imò 12. ſupr. hoc tit.* Idque eſt, quod ſequitur in hoc §. procedere hanc Pomponij ſententiam ſiue creditor ipſe emerit, ſiue alium interpoſuerit, quo magis re ſua careret, vt intelligamus non idem probandum eſſe, vt mulier ipſa emptorem quæſiuerit, vt in *d. l. Senatuſconſultum.* Illud ſanè non intereſt, an pro marito, an pro alio intercedere voluerit mulier quæ vendidit, niſi quod odioſiores ſolent eſſe interceſſiones, quæ fiunt pro marito tanquam ſuſpectiores, *Auth. ſiue à me. & auth. ſi qua mulier Cod. hoc tit.* propter metũ reuerentialẽ, cuius ratione credibile ſit nihil non facturam mulierẽ, vt obſequatur marito cui nec audeat contradicere, *arg. l. 1. §. ſi oneranda. infr. quarum rerum act. non det. l penult. infr. de furt.* Alia ratio eſt mulieris debitorem ſuum delegantis, vt aliis ſoluat, licet animo intercedendi id faciat. Ceſſat enim eo caſu Senatuſconſultum, quia delegatio pro ſolutione eſt, *l. quamuis. 8. § planè ſupr. hoc tit.* Mulieri enim ſiue pro marito pro alio ſoluenti, adeóque donanti ſuccurritur. *l plane. 4. hoc tit.*

3 ¶ Si mulier, ne ipſa intercederet, alij mandarit, vt id faceret: an in huius perſona locus huic Senatuſconſulto ſit, qui rogatu mulieris id faceret? totus enim ſermo Senatuſconſulti ad petitionem non dandam aduerſus ipſam mulierem ſpectat, & puto rem ita eſſe diſtinguendam: vt ſi quidem creditor, cui me obligaui, mandante muliere hoc in fraudem Senatuſconſulti egiſſet, ne ipſa interueniret contra Senatuſconſultum, daret autem alium: excludendum eum exceptione fraudis Senatuſconſulto factæ: ſi verò is ignoraſſet, ego autem ſciſſem: tunc mandati me agentem cum muliere, excludendum eſſe: me autem creditori teneri.

Ad §. 3. Si mulier.

RAT. DVB. Totus ſermo Senatuſconſulti non ad aliud ſpectat, quàm ad petitionem non dandam aduerſus ipſam mulierem, vt apparet ex verbis Senatuſconſulti relatis in *l. 2 ſuper hoc titul.* Ergo ſi mulier ne ipſa intercederet, alij mandauerit, vt id faceret, dicendum videtur Senatuſconſulto locum non eſſe in perſona eius, qui rogatu mulieris interceſſit.

DEC. Multum intereſt, qua mente & quo conſilio à muliere, & mulieris creditore ita factum ſit nam, ſiquidem creditor, cui me obligaui mandante muliere, hoc in fraudem Senatuſconſulti egiſſet, ne ipſa mulier contra Senatuſconſultum interueniret, daret autem pro ſe aliũ, iuuandus ero exceptione Senatuſconſulti, cùm omnia, quæ in Senatuſconſulti fraudem excogitata probari poſſunt, irrita habeant. *l. quidam 29. in fin. ſupr. hoc tit.* Itaque excludendus erit hoc caſu creditor exceptione non tam Senatuſconſconſulti, quàm fraudis Senatuſcõſulto factæ, vt eleganter Pomponius hic ſcribit. Sed ſi creditor ignoraſſet, id agi inter mulierem & me, vt ipſa per mediam perſonam reuera intercederet, nec tamen intercedere videretur: Ego autem id ſciuiſſem, tunc mandati me agentem cum muliere excludendum eſſe exceptione Senatuſconſulti, quippe quæ locum habeat, etiam contra mulieris fideiuſſores & interceſſores quoſlibet. Me autem creditori teneri, quem decipere volui, nam ſi ego quoque ignoraſſem, non eſſet contra me iuuanda mulier, vt benè Accurſius concludit licet dubitanter ex *l. ſi fideiuſſores 6. ſupr. hoc tit.* Non enim poſſet hoc caſu videri color quæſitus ad fraudem Senatuſconſulto faciendam, vt addit Bart. Ne quis forte obſtare putet, quod ſcriptum eſt in *l. ſi Titius 48. infr. de fideiuſſ.*

4 ¶ Si

4 ¶ Si mulier pro eo, pro quo interceſſit, iudicium parata ſit accipere, vt non in veterem debitorem actio detur: quoniam Senatuſconſulti exceptionem opponere poteſt: cauere debet, exceptione ſe non vſuram: & ſic ad iudicem ire.

Ad §. 4. *Si mulier.*

RATIONVB. Cùm mulier pro eo pro quo interceſſit, parata eſt iudicium accipere, ne in veterem debitorem actio reſtitutoria detur, de qua in ſuperioribus tam ſæpè locuti ſumus, videtur hæc noua quædam mulieris interceſſio. Ergo etiamſi cauerit ſe exceptione Senatuſconſulti non vſuram: dicendum tamen videtur, hac exceptione adiuuandam eſſe, argumento *l. doli* 19. §. *diuerſum. infr. de dol. mal. except.* exemplo mulieris, quæ pecuniam promiſit ne delegetur, de qua in *l. debitrix* 24. *ſupr. hoc tit.* Præſertim cùm omnia quæ in fraudem Senatuſconſulti excogitata videri poſſunt, habenda ſint irrita, *l. quidam.* 29. §. 1. *ſupr.* Nihil autem ſit ad fraudem Senatuſconſulo faciendam accomodatius, quam ſi beneficio Senatuſconſulti renunciare mulieri permittatur: qua enim facilitate mulier contrahit, eadem & Senatuſconſulto renunciat, vt ibi diximus.

DEC. Nemo inuitus iure ſuo vti cogitur, & cuilibet permiſſum eſt renunciare iis quæ pro ſe introducta ſunt *leg. ſi iudex* 41. *ſupr. de minor. leg penult. C. de pact.* Atqui mulierum fauore ſolo ius Senatuſconſulti Velleiani inductum eſt *l. 1. & 2. & paſſim ſupr. eodem.* Ergo nihil vetat cauere mulierem ſe exceptione non vſuram, quoties pro eo iudicium accipere parata eſt pro quo interceſſit, ne in veterem debitorem actio priſtina reſtituatur, neque tam ſecunda hæc interceſſio dicenda eſt quàm Senatuſconſulti excluſio. Neque tamen hoc ita accipi volumus, quaſi cum interpretibus exiſtimemus Velleiano Senatuſconſulto renunciari poſſe: In eoque differre Velleianum à Macedoniano cui renunciari non poſſe omnes conſentiunt, quaſi Macedonianum odio tantum creditoris introductum ſit, Velleianum verò fauore mulieris ex *leg. qui exceptionem* 40. *ſupr. de condict. indeb.* Nam imò verò putamus renunciationem Velleiani non valere, ſi ab initio facta ſit, quamuis de iure, & beneficio Senatuſconſulti mulier certiorata ſit, cùm, vt hic bene Bartolus diſputat, decipiatur eo ipſo quod Senatuſconſulto renunciat, *arg. leg. interdum* 19. *ſupr. de minor.* Sed quoniam aliud eſt mulierem renunciare Velleiano, vt ſibi exceptionem illam adimat, quod fieri poſſe negamus, aliud verò ex poſtfacto cauere mulierem ſe non vſuram exceptione Senatuſconſulti Velleiani, vt in hoc §. In hac enim ſpecie nihil fit contra Senatuſconſultum cuius authoritati & poteſtati iam ſatisfactum eſt hoc ipſo, quod mulieri exceptio quæſita eſt, qua vti poſſit, ſi velit, id enim egit Senatus vt daretur exceptio mulieri qua vti poſſet ſi vellet, non etiam vt ea vti inuita cogeretur. Inuito ſiquidem beneficium deferri poteſt, acquiri autem non poteſt, *l. inuito* 69. *de reg. iur.* Sic dicimus non valere prohibitionem teſtatoris, aut conuentionem hæredis cum legatariis viuo teſtatore, vt locus legi falcidiæ non ſit, quaſi contrariam iuri publico, *l. quod de bonis.* 15. §. 1. *infr. ad l. falcid.* Et tamen nemo dixerit inuitum hæredem cogendum vti beneficio legis falcidiæ, nempe quia lex falcidia id egit duntaxat, vt hæres quartam ex legatis poſſit deducere, ſuntque alia plura in iure noſtro exempla quæ alibi retulimus. Fatemur tamen poſſe Velleiano renunciari in ſpecie legis *vlt. Cod. quando mul. tutel. offic. fungi pot.* quoniam ita expreſſim a Iuſtiniano conſtitutum eſt in ſpecie illius legis. Simile eſt quod volunt interpretes poſſe mulierem renunciare Authenticæ *ſi qua mulier,* & *auth. ſiue à me Cod. hoc tit.* ſi modò iis ſpecialiter renunciatum ſit. Ego ſpecialem renunciationem neceſſariam eſſe non dubito, ſed nec ſpecialem prodeſſe poſſe arbitror.

4 ¶ Intercedere mulierem intelligendum eſt etiam pro eo, qui obligari non poſſit: veluti ſi pro ſeruo alieno intercedat, ſed, reſciſſa interceſſione, in dominum reſtituenda eſt actio.

Ad §. *Vlt.*

RATIONVB. Interceſſoria obligatio acceſſoria eſt. Atqui obligatio acceſſoria non poteſt eſſe ſine principali *l. 1. l. ſtipulatus ſum* 6. §. 1. *de fideiuſſor. l. cum principalis* 178. *de reg. iur.* Ergo non poteſt videri intercedere mulier pro eo, qui obligari non poſſit, putà ſi pro ſeruo alieno intercedat. Serui enim perſona iure ciuili nulla eſſe creditur *leg. quod attinet* 32. *eod. tit. leg. nullo modo* 7. *infr. ad leg. Cornel. de falſ.* Ideoque nec ciuiliter ex contractu vllo obligari poteſt *leg. ſerui.* 14. *inf. de oblig. & act. leg. in perſonam ſeruilem* 32. *de reg. iur.*

DEC. Etiam ſerui naturaliter obligantur, quia quod ad ius naturale attinet, non diſtinguuntur à liberis, *d. leg. quod attinet.* Ideóque & fideiuſſores & quoſlibet alios interceſſores dare poſſunt, *d. leg. ſerui.* Ergo & mulier pro ſeruo alieno intercedere poteſt, nec minùs Velleiano iuuabitur, quam ſi pro libera perſona interceſſiſſet. Atqui inquies ita fiet, vt in damno moretur creditor, qui mulieris perſonam & interceſſionem animo nouandi ſequutus non habebit, contra quem actio reſtitui poſſit, ſiquidem cum ſeruo nulla actio eſt, *leg. cum ſeruo* 107. *de reg. iur.* quæ ſanè præcipua ad hunc locum dubitandi ratio erat, cum ita ius comparatum ſit, vt quoties mulieri datur exceptio Velleiani aduerſus eum apud quem pro alio nouandi animo interceſſit, reſtituenda ſit actio priſtina contra veterem debitorem *l. quamuis* 8. §. *quoties, & paſſim ſupr. hoc tit.* Sed ad hanc obiectionem reſpondet Pomponius, imò verò etiam hoc caſu ſuccurri poſſe creditori per actionem reſtitutoriam non contra ſeruum dandam, quod certè fieri nequit, ſed contra dominum, actionem inquam aut quod iuſſu ſi iubente domino obligatus fuerat, aut ſi minus ſaltem de peculio *l. ſed ſi pro alieno* 9. vbi diximus *ſupr. hoc titulo.* Alia filiifamilias ratio eſt, ſicut enim obligari ex omnibus cauſis præterquã ex voto & mutuo poteſt. *l. filiusfamilias* 39. *l. 2. §. 1. infr. de pollicit. l. 1. ſupr. ad Senatuſc. Macedon.* Ita etſi pro eo mulier interceſſerit, & Senatuſconſulti exceptione adiuuanda ſit, reſtitui in eum vetus actio commodè poteſt *l. tam ex contractibus* 57. *ſupr. de iudic.* Nec tantum in filiumfamilias, ſed etiam in patrem, eadem ſcilicet quæ prius in patrem ipſum competebat ſiue quod iuſſu, ſiue de peculio *d. leg. ſed ſi pro alieno, iuncta l. ſi quis cum filiof.* 44. *ſup. de pecul.*

DE

DE COMPENSATIONIBVS

Ad TIT. II.

1. MODESTINVS libro 6. Pandectarum.

COMPENSATIO, eſt debiti & crediti inter ſe contributio.

Ad l. primam.

RAT. DVB. Cùm idem eſt debitor & creditor, fit confuſio debiti & crediti, & eo modo extinguitur obligatio ipſo iure; vt euenit cùm debitor creditori ſuo hæres exiſtit, aut contrà creditor debitori, adeò vt neceſſe ſit opponi de huiuſmodi confuſione, *leg. debitori* 50. *infra de fideiuſſ. leg. Stichum aut Pamphil.* 95. *§. aditio. leg. ſicut* 75. *infr. de ſolut. leg. debitori* 7. *Cod. de pact.* Atqui aliud eſt compenſatio, aliud confuſio: Etſi enim compenſatio fit ipſo iure *l. ſi ambo.* 10. *infr. leg. ſi conſtat.* 4. *C. eod.* neceſſe tamen eſt eam opponi. *leg. vlt. eod. §. in bonæ fidei iudiciis. & ſeq. Inſt. de act.* Deinde qui compenſat etiam petit. *leg. amplius non peti* 15. *infr. rat. rem hab.* qui vero dicit confuſum eſſe debitum, neque petit quicquam, neque petere poteſt. Ergo non eſt bona hæc compenſationis definitio, quæ conueniret etiam confuſioni.

DEC. Eſt quidem hoc ſimile in compenſatione & confuſione, quod in vtraque neceſſe eſt debitum & creditum interuenire, ſed aliter atque aliter. Nam in compenſatione debitum eſt ab vtraque parte, & tam qui agit, quàm qui conuenitur & debitor eſt, & creditor ſcilicet aduerſarij quatenus creditoris, & eiuſdem creditor quatenus debitoris. At in confuſione idem eſt creditor & debitor ſui ipſius. Quod tamen nec iuris ratio patitur, nec ipſa rerum natura. Cùm realiter diſtinctas eſſe oporteat perſonas debitoris & creditoris, ſicut actoris & rei. *leg. ne cum filiofamilias* 16. *infr. de furt. leg. hæres a debitore* 21. *§. ſeruo & ſeq. de fideiuſſ.* Igitur bene compenſatio definitur debiti & crediti inter ſe contributio ab vtroque nimirum facienda, id eſt, à debitore, & a creditore. At confuſio eſt debiti & crediti in vna eadémque perſona peremptio. Denique compenſatio exceptio eſt, quæ ſupponit actionem ex altera parte competere, quomodo tenetur competit, cùm non priùs ipſo iure ſublata videri poſſit quàm debitor, qui conuenitur, compenſationem obiecerit. Nec enim cogitur quiſquam inuitus compenſare, ſi fortè ob aliquam cauſam malit ſoluere, vt apparet ex *l. ſequent.* in verbis illis vltimis, *Si paratus eſt compenſare.* At confuſio, neque exceptio eſt, neque modus tollendæ obligationis, qui ex voluntate alterutrius pendeat, ſed extinctio ipſa obligationis & conſequenter actionis ex ea competentis propter repugnantiam ex parte rei, cùm fieri nequeat per rerum naturam, vt ipſius idem ſit & creditor & debitor.

2. IVLIANVS libro 90. Digeſtorum.

VNuſquiſque creditorem ſuum, eundémque debitorem, petentem ſummouet, ſi paratus eſt compenſare.

Ad l. 2. Vnuſquiſque.

RAT. DVB. Compenſatio petitio eſt, *leg. amplius non peti* 15. *infr. rat. rem hab.* Ergo non exceptio per quam ſummouendus ſit actor petens quod ſibi iuſtè debetur. Aliud enim eſt actio, aliud exceptio. Cùm nihil ſit aliud exceptio, quàm actionis excluſio, *l. 2. & paſſim infr. de exception.* Nec rurſus quicquam vetat, te mihi debere centum, licet ego viciſſim quoque centum tibi debeam, videtúrque hæc res dare materiam inducendæ mutuæ petitionis, potiùs quàm iuſtæ exceptionis, ad ſummouendum actorem, de quo non dubitatur, quin ſit verè creditor. Alius autem tractatus eſt de mutuis petitionibus, de quibus extat ſpecialis titulus in decretali. *Et in l. 1. & 2. ſupr. de quib. reb. ad eund. iud. eatur.* vbi etiam aliquid diximus, & apertiùs in *l. 1. §. vlt. infr. quæ ſent. ſine appell. reſcind.* Alius verò de compenſationibus.

DEC. Ideo compenſationes introductæ ſunt, quod noſtra interſit non ſoluere potiùs quàm ſolutum repetere, *leg. proxim. inf. leg. ſi ſtipulatus. decimaquinta in princip. infr. de fideiuſſ.* Ergo quamuis iuſtus ſit meus creditor qui petit à me centum, ſi tamen viciſſim ille totidem mihi debeat aut plus vel minus, æquiſſimum ſanè eſt fieri compenſationem, per quam iure cuiuſdam exceptionis ſummoueatur actor ad concurrentem vſque quantitatem, cùm id expeditius ſit, non ſolùm mihi à quo petitur, ſed etiam actori, qui perinde à me liberatur. Ita vt vtrinque contingat liberatio per quam euenit, vt vterque pariter fieri locupletior videatur, fit enim locupletior quiſquis à creditore ſuo liberatur *leg. ſi pupilli* 66. *in fin. de ſolut. leg. ſpeciem.* 51. *de acceptil.* Nec audiendus eſt debitor, ſi nolit etiam inuitus liberari *leg. ſoluendo.* 39. *ſupr. de neg. geſt. leg. ſi ſolutione* 21. *de ſolut.* Fauore ſcilicet liberationis, tanquam quæ pleniorem libertatem reſtituat, quæ per obligationis vinculum diminuta quodammodo videbatur. Verum enim eſt quod Seneca quodam loco ſcribit, debitorem ſeruum eſſe ſui creditoris. Itaque compenſatio licet requirat voluntatem eius qui conuenitur, vt paratus ſit compenſare, non tamen exigit voluntatem creditoris, cui obiicitur compenſatio. Cæterùm, quòd hæc lex generaliter ſcribit vnicuique debitori dandam eſſe compenſatio-

Google

dem, non tam generaliter intelligendum eſt, quaſi nullo caſu compenſatio deneganda ſit. Multi enim caſus ſunt in quibus compenſatio locum non habet, *l. ob negotium 20. infr.*

3. POMPONIVS libro 25. ad Sabinum.

IDeo compenſatio neceſſaria eſt: quia intereſt noſtra, potiùs non ſoluere quàm ſolutum repetere.

Ad l. Ideo 3.

RAT. DVB. & DECID. eadem eſt quæ *ad l. præcedentem.* Nihil enim aliud hæc lex continet, niſi rationem propter quam inducta eſt compenſatio, nempe quod noſtra interſit non ſoluere potius quàm ſolutum repetere, quod & ſcriptum eſt in *l. ſi ſtipulatus 13. infr. de fideiuſſ.* quemadmodum ſolemus dicere, melius eſſe intacta cuiuſque iura ſeruare, quàm poſt vulneratam cauſam remedium quærere, *l. vlt. Cod. in quib. cauſ. neceſſ. non eſt in int. reſtit.* Et hæc eſt æquitas quæ merum ius compenſationis induxit, vt Papinianus loquitur in *l. inter tutores 36. infr. de admin. tut.* Quid enim poteſt eſſe æquius quàm quod vtrique parti vtilius eſt, *l. 1. C. eod. tit. de admin. tut. l. ex his. 8. in fi. infr. quæ in fraud. credit.* Nam ſi verum eſt, vt eſt, quod vulgo dicitur, id quod nemini nocet, & alicui prodeſt, facilè concedi, *leg. penult. C. de precib. imperat. offer. l. in creditore 38. in fin. infr. de credit. l. 2. §. Item Varus in fin. de aqua & aq. plu. arc.* Quanto magis concedendum illud eſt quod vtrique prodeſt? Idcirco autem prodeſt vtrique compenſatio, quòd cùm ex vtraque parte mutuam inducat compenſationem, & quidem ipſo iure impedit, ne ſumptibus maioribus vexentur debitor & creditor, qui alioqui faciendi eſſent in longiorem litem, *l. quod debetur. 51. ſupr. de pecul. l. minoribus 6. ſupr. de minor. l. 1. ſupr. de inoffic. teſtam.* ne quid addam de diſcordiis & rixis quas materia litium in republica incitare ſolet, & propter quas verecunda dicitur eſſe cogitatio & honeſta eius qui lites execratur, *l. 4. §. 1. ſupr. de alienat. iudic. mut. cauſ. fact. l. quidam exiſtimauerunt 21. ſupr. de reb. credit. l. 1. §. ſi hæres in fin. infr. ad S.C. Trebell.*

4. PAVLVS libro 3. ad Sabinum.

VErum eſt, quod & Neratio placebat, & Pomponius ait: ipſo iure eo minus fideiuſſorem ex omni contractu debere, quod ex compenſatione reus retinere poteſt. ſicut enim, cùm totum peto, malè peto: ita & fideiuſſor non tenetur ipſo iure in maiorem quantitatem, quàm reus condemnari poteſt.

Ad l. Verum eſt. 4.

RAT. DVB. Eius quod non debetur ei qui conuenitur, ſed alij, compenſatio fieri non poteſt. Cùm enim nihil aliud ſit compenſatio quàm debiti & crediti contributio, *l. 1. ſupr.* conſequens eſt, vt non inter alios habere locum poſſit, quàm inter eos, quorum alter alteri ſit viciſſim & creditor & debitor. Atqui alia eſt perſona debitoris, alia fideiuſſoris, imò & alia huius, alia illius obligatio. Nam debitoris obligatio principalis eſt, fideiuſſoris acceſſoria, & rurſum aliud eſt, quod reo debet creditor qui fideiuſſorem accepit. Aliud verò quod fideiuſſor debet creditori. Ergo quamuis ſolutione per debitorem facta fideiuſſor quoque liberetur per conſequentias, *l. ſi quis reum. 5. infr. de liber. leg. l. ſi fideiuſſor. 19. ſupr. de dolo.* Non tamen conſequens eſt, vt fideiuſſor poſſit creditori compenſare, quod creditor debitori principali, non etiam ipſi fideiuſſori debet.

DEC. Exceptiones, & defenſiones omnes quæ reo competunt, ſi modo non merè perſonales ſint, ſed in rem, competunt etiam fideiuſſori, *l. exceptiones 7. l. omnes. 19. infr. de except. l. defenſiones. 11. C. eod. illo tit.* Atqui compenſatio exceptio eſt, & quidem in rem ſcripta, vt ex ſupradicta ipſius definitione apparet. Ergo quoties competit reo, competit etiam fideiuſſori, ne alioquin ipſius beneficium reo eripi videretur, ſi non accommodaretur fideiuſſori, qui condemnatus ſoluere, regreſſum aduerſus debitorem habiturus eſſet actione mandati, vel negotiorum geſtorum. *l. ex mandato 20. §. 1. infr. mand.* Nam per mediam fideiuſſoris perſonam ad reum peruenitur, *l. cùm lex 46. infr. de fideiuſſ.* Atqui poteſt reus compenſare creditori ſuo, quod ipſi reo creditor debet ex regula *l. 2. & 3. ſupr.* Ergo & fideiuſſori debitoris idem licere debet, vt idipſum quod reo creditor debet, poſſit ille creditori compenſare, ſi ad eam quantitatem conueniatur, de qua pro reo fideiuſſit. Cùmque compenſatio vim ſolutionis habeat tanquam quæ perinde tollat & extinguat obligationem ipſo iure, apparet non magis creditorem totam ſummam petere à fideiuſſore, id eſt, non deducta ea quantitate, quæ in compenſationem venit, quàm ſi totum peteret à fideiuſſore eius qui partem debiti iam ſoluiſſet. Nunquam enim poteſt creditor maiorem quantitatem petere à rei fideiuſſore quàm ab ipſo reo, & ſiue ab ipſo, ſiue ab illo totum petat, quod non totum debetur, malè petit, quia plus depetit, ideóque iuris veteris rigore inſpecto cauſa cadere deberet, niſi poſterioribus Zenonis & Iuſtiniani conſtitutionibus hoc ius correctum eſſet, reſtricta pœna pluris petitionis ad condemnationem expenſarum, *§. ſi quis agens. Inſt. de action. & titulo Cod. de pluris petition.* Placet autem quod Accurſius & Bartol. ex hac lege inferunt, compenſationem fieri ipſo iure, cùm lex ponat haberi debere illam pro facta in fauorem fideiuſſoris, ex perſona debitoris, etiam priuſquam debitor conuentus ſit. Ac proinde priuſquam eam obiecerit, aut obiicere potuerit. Quod & probatur ex *l. rei iudicatæ 15. §. 1. infr. ſolut. matrim.* Niſi dicas cum Bartolo poſſe illam obiici quomodocunque & quandocunque etiam extra iudicium, quemadmodum & extra iudicium interpellari quis poteſt vt ſoluat. Quod non nego, nec illud rurſum quod volunt non aliter habendam eſſe rationem compenſationis, quàm ſi obiiciatur ab eo qui conuenitur, ſed tamen nego haberi eam pro facta ex eo tantum tempore quo obiecta ſit, ſed dico, ſtatim atque obiecta eſt, haberi eam debere pro facta ipſo iure in pretium, à quo tempore concurrentes debiti & crediti quantitates compenſationis indaceodæ materiam præbuerunt. Quod hæc lex omnium apertiſſimè probat. Quomodo enim malè ageret creditor qui totum à fideiuſſore peteret ante oppoſitam à debitore compenſationem, ſi non iam inde ab initio facta fuiſſe intelligeretur. Is enim demum malè agit, qui re, aut tempore, aut aliter plus petit, *leg. 1. in fin. ſupr. quand. dies leg. ced. leg. pecuniam, 36. ſupr. de reb. cred.* Plus autem non petit creditor qui totam fide-

iuſſionis

Digitized by Google

iuſſionis ſummam petit à fideiuſſore, niſi quatenus ea ſumma per quantitatem, quæ compenſari potuit, diminuta eſſe creditur. Proinde non valdè intereſſe arbitror an fideiuſſor acceptus ſit priuſquam reus compenſationem obiicere potuerit. Nec rurſus an in ſummam certam, an potiùs in illam quam reus debeat, quomodo Accurſius noſter diſtinguit, omni enim caſu dicendum eſt compenſationem locum habere, & fideiuſſorem, ſi eam obiciat, non teneri ipſo iure, ſi verò non obiciat, teneri eum & quidem cum effectu. Planè dubitandum non eſt, quin poſſit eam obiicere etiam inuito debitore, *l. ſi ſtipulatus. 15. in princ. infr. de fideiuſſ.* Iunge tamen § 1. eiuſdem legis, & obiectum, non ſicut fideiuſſor compenſationem obiicere poteſt ex perſona rei, ita viciſſim reum poſſe obiicere ex perſona fideiuſſoris, quia non, quemadmodum fideiuſſor idipſum debet quod reus principalis, ita poſſis dicere reum principalem id debere quod fideiuſſor extra cauſam fideiuſſionis debeat. Nec rurſus quemadmodum per mediam perſonam fideiuſſoris ad reum peruenitur, ita per mediam perſonam rei ad mediam perſonam fideiuſſoris perueniatur. Eſt tamen etiam alia huius legis ratio, quam Paulus poſtremis verbis non obſcurè inſinuat, cùm ait, non poſſe teneri fideiuſſorem in maiorem quantitatem quam reus condemnari poſſit. Eſt enim generalis iuris regula, neque fideiuſſores neque ceteros qui tanquam acceſſiones obligantur, non poſſe in plus quam reus debeat, obligari. *leg. Græcè 8. illud. infr. de fideiuſſ.* Atqui debitor centum aureorum cui viciſſim creditor quinquaginta debeat, licet debeat centum, quæ fortaſſis accepit mutuo, non tamen ad centum condemnari poteſt. Sed tantum ad quinquaginta, cùm ab aliis quinquaginta beneficio compenſationis liberatus ſit. Ergo neque fideiuſſor in centum integra conueniri poteſt, quaſi nec debeat, quia verba cum effectu ſunt accipienda, vt hic notat Accurſ. ex *l. 1. §. 1. ſupr. quod quiſque iur. leg. penult. 9. docere. Ne quis eum qui in ius vocab. vi exim. leg debitor 59. verſ. videamus. de effectu res infr. ad S. C. Trebell.* Illa duntaxat inter reum & fideiuſſorem differentia eſt, quod inuitus debitor compenſatione non vtitur, fideiuſſor verò vtitur, non quidem inuitus, ſed inuito creditore, *d. leg. ſi ſtipulatus.* Itaque non eſt perpetua eius dictæ legis 9. regula. *C. hoc tit.* Sed pleraſque exceptiones patitur, de quibus cum Accurſio dicemus ad legem ſequentem.

5. Gaivs libro 9. ad Edictum Prouinciale.

SI quid à fideiuſſore petatur: æquiſſimum eſt, eligere fideiuſſorem: vtrum quod ipſi, an quod reo debetur, compenſare malit. ſed, & ſi vtrumque velit compenſare, audiendus eſt.

Ad l. Si quid. 5.

Rat. dvb. & decid. ad hanc legem eadem eſt quæ ad ſuperiorem, cùm vtriuſque eadem ſit ſententia, fideiuſſorem ſcilicet, ſi ex fideiuſſione ſua conueniatur, compenſare poſſe quod reo debetur non minus quam ſi fideiuſſori ipſi deberetur, niſi quod hæc lex addit eſſe in arbitrio & poteſtate fideiuſſoris eligere ſi quid & ipſi & reo debeatur, quid malit compenſare, adeòque quod magis eſt, ſi vtrumque compenſare velit, audiri eum debere. In quo tamen dubitandi ratio ſpecialior illa occurrit, quod cùm fideiuſſor & reus principalis ſicut vnam tantum, eandémque ſummam debent, ita vnius duntaxat perſonæ vice fungi videantur, non videatur æquum, vt duorum creditorum iure cenſeantur, quod tamen euenire neceſſe eſſet, ſi vtrumque compenſare poſſet fideiuſſor & quod ſibi & quod reo deberetur, ſatiſque ei eſſe debet, quod electionem habeat, alterutrum & quod malit compenſandi, ne alioqui nimis lædatur debitor, ſi duplicis crediti compenſationem pati cogatur. Cùm etiamſi ab vtroque peteret, id eſt tam à reo quam à fideiuſſore non niſi vnum eſſet debitum cuius ſolutionem vrgeret. Sed decid. ratio illa eadem eſt quam ſupra attulimus, quod creditor, qui à reo accepit fideiuſſorem, vtrumque debitorem habeat eiuſdem quantitatis, vt proinde recuſare non poſſit, quominus etiam ab vtroque compenſationem patiatur, aut potiùs ex vtriuſque perſona, tametſi contra ſolum fideiuſſorem agat, quia & ſi ab vtroque conueniretur, vterque condemnandus eſſet. Itaque nihil eius intereſt quod fideiuſſor conuentus & ſuum & rei principalis debitum compenſet. Quinimo eius intereſt potiùs, vt per compenſationem ipſo iure ab vtroque liberetur, quæ ratio & æquitas fuit inducendæ compenſationis, vt diximus ad *l. 3. ſupr.* Neque hoc tantum caſu euenit, vt quis compenſet etiam quod alij debetur contra regulam *l. 9. Cod. hoc tit.* de qua ſcripſimus ad legem præcedentem, ſed etiam aliis quibuſdam caſibus, quod hîc Accurſ. refert. Primus eſt, ſi cum filiofamilias aut cum ſeruo contractum ſit, & ex eo contractu agat dominus vel pater. Poteſt enim eo caſo debitor per compenſationem ſolidum ſeruare quod ſibi debetur. Quamuis ſi ageret, non poſſet conſequi, niſi quatenus eſt in peculio filiifamilias vel ſerui *l. ſi cum filiofamilias 9. infr. hoc tit.* Secundus caſus eſt in procuratore qui in rem ſuam datus eſt, nam poſt litis conteſtationem ſi vice mutua conueniatur, æquitate compenſationis vtetur. *leg. in rem ſuam 18. infr. hoc tit.* Tertius eſt in duobus ſociis. Nam ſi duo rei promittendi ſocij ſint, proderit alteri quod ſtipulator alteri reo pecuniam debeat, quod diuerſum eſſet, ſi ſocij non eſſent. *l. ſi duo rei 10. infr. de duob. reis.* An autem compenſatio ita fiat ipſo iure, vt non ſit opponenda ab homine, de quo rurſum Accurſ. hic quærit, iam ſupra diximus & dicemus latiùs ad *l. ſi ambo 11. & ad l. cum alter 11. infr hoc tit.* Iunge *§. in bonæ fidei Inſt. de action. & l. vlt. C. eod.*

6. Vlpianvs libro 30. ad Sabinum.

ETiam quod natura debetur, venit in compenſationem.

Ad l. Etiam. 6.

Rat. dvb. Obligatio, quæ naturalis tantum eſt, actionem parere non poteſt, ſed tantum exceptionem, quia nec ius naturale actiones vllas agnoſcit, vt diximus *ad l. vlt. ſupr. de iureiur.* Ergo non poteſt inducere compenſationem, quia is qui compenſat, quodammodo agit *l. amplius non peti 15. infr. Rat. rem haber.*

Dec. Compenſatio licet actionis vim & effectum habeat, exceptio tamen eſt, pariteque retentionem qui vnus eſt ex effectibus naturalis obligationis *leg. naturales 10. infr. de oblig. & action. l. 3. §. vlt. ſupr. Quod quiſq. iur.* Ergo etiam id quod naturaliter tantùm debetur, in compenſationem venire poteſt. Nec eſt quod quis obiiciat ex *leg. quæcumque 14. infr.* Quæcunque per exceptionem perimi poſſunt, ea in compenſationem non venire. Aliud enim eſt de eo debito loqui quod peti non poſſit defectu, non tam iuris quam actionis: quale eſt quod naturaliter tantùm debetur.

Aliud verò de eo debito quod peti quidem poſſit, ſed non cum effectu propter exceptionem. Nam debitum cuius petitio repelli per exceptionem poteſt, habetur pro indebito *l. qui exceptionem* 40. *ſupr. de condict. indeb. leg. creditor* 55. *l. debitor* 108. *de verb. ſignif.* Ac quod naturaliter debetur, id verè ac iure debetur, & ſine exceptione. Is enim natura debet quem iure gentium dare oportet, cuius fidem ſecuti ſumus *l. cùm amplius* 148. §. *is natura debet de regul. iur.* Neque verò ius naturale aut gentium vllas agnoſcit exceptiones, ſicut nec actiones.

7. IDEM libro 28. ad Edictum.

QVod in diem debetur, non compenſabitur, antequam dies veniat, quamquam dar oporteat.

Ad l. Quod in diem. 7.

RAT. DVB. Quod in diem certam debetur, etiamſi diea nondum venerit, tamen iam debetur, quia certum eſt diem eſſe venturam, licet interim exigi non poſſit, ceſſit enim dies, quamuis nondum venerit *leg. cedere diem.* 213. *infr. de verb. ſig.* Adeò vt etiamſi debitor ante diem ſoluerit, repetere non poſſit quaſi indebitum ſoluerit, *l. in diem* 10. *ſupr. de cond. indeb.* Item vt in diem obligatio nouari poſſit etiam priùs quàm dies venerit *leg. in diem* 5. *infr. de nouat.* Atqui quodcumque debetur, venit in compenſationem, tametſi non niſi naturaliter debeatur, vt ſcriptum eſt in *l. proxima. infr.* Ergo etiam id quod in diem debetur compenſari poterit antequam dies venerit, quia id dari tandem oportere certum eſt.

DEC. Quæcunque per exceptionem perimi poſſunt, ea in compenſationem non veniunt, *l. quæcunque* 14. Atqui quod in diem debetur ſi ante diem petatur, malè petitur & exceptione pluris petitionis ſummouetur actor, qui plus petit tempore *l. vnic. in fin. ſupr. Quand. dies leg. ced.* §. *ſi quis agens. Inſt. de act.* Totum enim medium tempus liberum debitori ad ſoluendum eſſe intelligitur *l. quod certa die* 70. *de ſolut.* Adeò vt qui hoc anno aut hoc menſe dari ſtipulatus eſt, niſi omnibus partibus præteritis anni vel menſis non rectè petat *l. qui hoc anno* 42. *iuncta l. ſtipulatio iſta* 38. *l. continuus* 137. §. *cùm ita. verſ. nam & quod in diem infr. de verb. obl.* Ergo quod in diem debetur interim compenſari non poteſt non magis quàm peti, cùm compenſatio etiam vim petitionis obtineat, *l. amplius non peti* 15. *infr. rat. rem hab.* Excipiendus tamen eſt caſus ille de quo in *l. ſi cùm militi* 16. §. 1. *infr.* id eſt, ſi quis intra diem ad executionem iudicati datum compenſare velit quod ſibi ex iudicato debetur: tunc enim compenſatio admittetur, quoniam aliud eſt diem obligationis non veniſſe, aliud verò humanitatis gratia tempus indulgeri ſolutionis, vt ibi Papinianus eleganter ratiocinatur.

1 ¶ Si rationem compenſationis iudex non habuerit: ſalua manet petitio. nec enim rei iudicatæ exceptio obiici poteſt: aliud dicam, ſi reprobarit penſationem, quaſi non exiſtente debito tunc enim rei iudicatæ mihi nocebit exceptio.

Ad §. 1. Si rationem.

RAT. DVB. Cùm iudex nullam petitionis rationem habet, hoc ipſo videtur petitorem ſummouere, ſiue de principali debito agatur, ſiue de fructibus & acceſſionibus, putà de ſumptibus litis, *l. terminato 3. vbi omnes notant. C. de fruct. & lit. expenſ.* Tacitè enim denegatur quod petitum expreſſe non conceditur. Ergo cùm oppoſita compenſatio eſt, nec vllam eius rationem habet iudex condemnans, debitorem compenſare volentem, ad ſolutionem quantitatis petitio, perinde ac ſi oppoſita compenſatio non eſſet, dicendum videtur ſic haberi debere, ac ſi compenſationem iudex reprobaſſet, vt ſi in alio iudicio idem debitor aduerſus eundem creditorem velit rurſus compenſationem obiicere, non ſit audiendus, ſed exceptione rei iudicatæ.

DEC. Res iudicata ſtricti iuris eſt, nec pro iudicato haberi debet, niſi quod per ſententiam iudicis diſertè pronunciatum eſt. Ideóque verba ſententiæ diligenter ponderanda ſunt, *l. ſi inter me.* 15. *infr. de except. rei iud.* Atqui exceptio rei iudicatæ locum non habet, niſi quando & quatenus res iudicata eſt *l. cùm quæritur.* 12. *& ſeqq. & paſſim eod. tit.* Ergo multum intereſt, an iudex apud quem oppoſita fuit compenſatio, eam expreſſim reiecerit & reprobauerit, an verò nulla ipſius habita ratione, nec mentione debitorem ſimpliciter ad ſolutionem condemnauerit: Priore caſu, ſi inter eaſdē partes iterum opponatur compenſatio, obſtabit exceptio rei iudicatæ. At poſteriore non item, quia nihil de compenſatione pronunciatum eſt. Eadémque diſtinctio adhibetur ab Vlpiano in *leg. ſi autem* 8. §. *ſi quocunque modo*, vbi ſcripſimus *ſup. de neg. geſt.* Ex quo intelligimus non eſſe verum quod interpretes & pragmatici noſtri inferre ſolent ex *d. l. terminato*, non poſſe poſt ſententiam de ea re agi de qua prius actum fuerat, etiamſi nihil de ea pronunciatum ſit. Quod ſanè non ſolùm ex illa lege non bene probatur, ſed & ex hoc §. *maximè conuincitur. & ex d. §. ſi quocunque modo.* Iunge *l. & ex diuerſo* 35. §. 1. *ſupr. de rei vind.* Niſi cùm de acceſſoriis tractatur, quæ ſublato & terminato principali negotio non poſſunt ſubſiſtere, puta de vſuris & & ſumptibus non obligationis iure, ſed iudicis tantum officio debitis, vt in *l. 4. C. depoſ. l. qui per colluſionem.* §. 1. *inf. de act. empt. iuncta l. cùm principalis* 178. *de reg. iur.* Euidens autem ratio diuerſitatis eſt inter hos duos ſi Iudex compenſationis rationem non habuerit, & compenſationem expreſſè reprobauerit. Nam poſteriore caſu perinde eſt ac ſi pronunciaret iudex non deberi eam quantitatem, cuius compenſatio obiiciebatur, cùm ſi deberetur, non poſſet iudex impedire ne compenſatio ipſo iure facta eſſet. At cùm nullam compenſationis rationem habet, non ideò pronunciat nihil deberi ei qui compenſationem obiicit, cùm nihil vetet debitum quid eſſe, nec tamen compenſari. Obſeruandum autem eſt quod Vlpianus in hac lege ſcribit, exceptionem rei iudicatæ obſtare ſi iudex reprobauerit compenſationem, non tantùm eo caſu locum habere, quo debitor alio iudicio conuentus velit iterum compenſationem eiuſdem quantitatis obiicere, ſed illo etiam, quo velit ille per actionem idem debitum petere, & quod faciliùs euenit contrarario iudicio ſiue negotiorum geſtorum, ſiue mandati, ſiue commodati, ſiue tutelæ aut quo alio ſimili experiri, vt in ſpecie dicti §. *ſi quocumque modo & leg. in rebus* 18. §. *vlt. ſupr. Commod. leg. 1. §. præterea 4. infr. de contr. tutel. & vtil. act.* Nam quod dici ſolet ei qui ſuccumbit in exceptione non nocere rem iudicatam, ſi id ipſum perſequatur per modum actionis, ex *leg. vindicantem* 17. *& ſeq. infr. de euiction.* Tunc locum habet, cùm exceptio & actio non tendunt ad eundem finem quomodo tendunt in ſpecie propoſita, vt benè Bartolus docet.

Nec

Google

Nec obſtat huic legi quod idem Bartol. obiicit in *lege 1. C. de ordin. iud.* ſententiam latam ſuper negotio principali facere præiudicium in incidenti, tractat enim illa lex de incidenti, de quo neceſſario cognoſcendum fuit; licet non pronunciandum de ſententia ſuper principali negotio ferri poſſit, quod & Bartolus bene vidit, & nos latius in libris Coniecturarum explicauimus.

8. GAIVS libro 9. ad Edictum Prouinciale.

IN compenſationem etiam id deducitur, quo nomine cum actore lis conteſtata eſt: ne diligentior quiſque deterioris conditionis habeatur, ſi compenſatio ei denegetur.

Ad l. In Compenſationibus.

RAT. DVB. Nouatio fit, adeoque interdum delegatio per litis conteſtationem, vt quod antea debebatur, deſinat deberi ex priore cauſa *l. delegare 11. §. 1. & l. aliam. 29. infr. de nouat. & deleg.* Ergo debitum cuius nomine lis conteſtata iam eſt cum actore in compenſationem deduci amplius non poteſt, tanquam quod ſit indebitum ex omni alia cauſa præterquam litis conteſtatæ, ac proinde petendum neceſſario eſt per viam actionis & in eo ipſo iudicio quod poſt litem conteſtatam dictatum eſt. Cum enim compenſatio nihil aliud ſit, quàm debiti & crediti inter ſe contributio *l. 1. ſup. hoc tit.* conſequens eſt, vt quod per conteſtationem creditum eſſe deſit, compenſari amplius non poſſit.

DEC. Alia cauſa eſt nouationis voluntariæ, alia eius quæ ex neceſſitate fit per litis conteſtationem, *d. l. aliam.* Non enim ſolet deterior conditio fieri per litis conteſtationem, ſed plerumque melior *l. non ſolet 86. & ſeq. de reg. iur.* Atqui deterior conditio fieret actoris poſt conteſtationem ob id quod in debito perſequendo fuiſſet diligentior, ſi compenſationis æquitas ei denegaretur ob id ſolum quod de eo debito iam litem conteſtatus eſſet. Ergo quamuis nouatio nihil aliud ſit quàm debiti peremptio *l. 1. de nouat.* non eo minus tamen permittendum actori eſt, vt debitum illud compenſet, quàm ſi nulla per conteſtationem facta eſſet nouatio. Iura enim ſubueniunt vigilantibus & diligentibus, non dormientibus aut negligentibus. *l. non enim 16. ſupr. ex quib. cauſ. mai. l. pupillus 24. infr. quæ in fraud. cred.* Et abſurdum eſſet melioris conditionis eſſe deſides quam diligentes *l. 2. C. de ann. except.* & ſtultos quam prudentes *l. 5. C. quod vi aut clam.* Nec obſtat ſi quis obiiciat cum Bartolo duo iudicia de eadē re pendere non poſſe, & vbi cœptum eſt iudicium, ibi finem accipere ex *l. vbi acceptum 30. ſupr. de iudic.* Nam vt idem Bart. reſpondet, nihil vetat de eadem re duo pendere iudicia, quorum vnum ſit per viam actionis, alterum per viam exceptionis, quale illud eſt in quo compenſatio obiicitur, quæ cum fiat ipſo iure, vt diximus ad *l. 4. & 5. ſupr.* ſtatim atque oppoſita eſt, apparet citiùs terminari iudicium, quamuis poſterius in quo de compenſatione tractatur, quàm terminari poſſit prius in quo lis de eodem debito fuerit conteſtata, ſiquidem de eo debito hìc loquimur quod liquidum ſit, aut facile & in promptu liquidari poſſit, quandoquidem alioquin eius compenſatio obiici non poſſet, vt bene idem Bart. hìc notat ex *l. vlt. C. hoc tit.*

PAVLVS libro 32. ad Edictum.

SI cum filiofamilias aut cum ſeruo contracta ſit ſocietas: & agat dominus, vel pater: ſolidum per compenſationem ſeruamus: quamuis, ſi ageremus, duntaxat de peculio præſtaretur.

Ad l. ſi Cum filiofamilias 9.

RAT. DVB. Si quis cum filiofamilias contrahat, duos quidem habet debitores patrem & filium, ſed filium in ſolidum, patrem verò non niſi quatenus eſt in peculio, *l. ſi quis cum filiofamilias 44. ſupr. de pecul.* Si verò cum ſeruo alieno contrahit, licet ſeruum ciuiliter obligatum habere non poſſit, ſed tantum naturaliter *l. ſeruus 14. infr. de oblig. & act.* Non eo magis tamen Dominum obligatum habet niſi de peculio, ſi non iuſſu domini ſui contraxerit *l. 1. ſupr. quod cum eo qui in alien. pot. l. 1. quod iuſſu & tot. tit. de pecul.* Atqui etiā is qui compenſat, agere & petere videtur *l. amplius non petit. 15. infr. rat. rem hab.* Ergo nec per compenſationem fieri poteſt, vt qui cum filiofamilias vel ſeruo alieno contraxerit ſolidum ſuum debitum & ſupra quam in filiifamilias vel ſerui peculio eſt, conſequatur, ne alioqui quod vna via prohibitum eſt, alia permittatur contra *l. ſcire oportet 21. §. 1. infr. de tutor. & curat. dat.* Nec æquum eſt, vt quod per viam actionis non licet, per viam exceptionis non liceat. *l. nam poſteaquam 9. §. ſi minor verſ. præterea ſupr. de iureiur.*

DEC. Etiam naturalis obligatio ſola parit retentionem, multo magis ea quæ non tantum naturalis, ſed etiam ciuilis eſt, vt diximus ad *l. etiam 6. ſupr. & l. naturales infr. de oblig. & act. l. fideiuſſor 16. §. naturales de fideiuſſ. l. 3. §. vlt. ſupr. quod quiſque iur.* Atqui is qui cum filiofamilias vel ſeruo contrahit, habet vt diximus, ſeruum naturaliter obligatum in ſolidum *d. l. ſeruus de oblig. & act. l. nec ſeruus 41. ſupr. de pecul.* Filium verò familias etiam ciuiliter *d. l. ſi quis 44. eod.* Ergo ius habet retinendi totius debiti per compenſationem, etiamſi minus ſit in peculio, vt ſcilicet non plus debere patri vel domino exiſtimetur, quàm quod ſolido debito compenſato ſuperſit. Etſi enim qui compenſat etiam petit, attamen petit retinendo & recipiendo, nec nouū eſt, vt ſeruetur iure exceptionis quod iure actionis peti non poteſt vt noſter hìc notat Accurſ. ex *l. ſi in emptione 24. §. idem ſi emptor, ſupr. de contrah. empt. l. cum fundus 35. §. ſeruum tuum ſup. de reb. cred.* Nec aliud eſt, etiamſi quis patrem ex filiæfamilias maleficio conueniat in ſpecie *l. 3. §. vlt. infr. rer. amot.* Quamuis ex delicto filiifamilias pater neque de peculio, neque noxali actione conueniri poſſit *l. 5. §. ſi filiusfamilias ſupr. de his qui effud. vel deiec. l. ex pœnalibus 58. de reg. iur.* Sed habet caſus rationem ſpecialem in patre agente de dote adiuncta filiæ perſona, quæ res mariti amouiſſe dicebatur: is enim cogitur eam in ſolidum defendere, vt lex ait, quod in cæteris non idem eſt.

1 ¶ Sed ſi cum filiofamilias agatur, an, quæ patri debentur, filius compenſare poſſit quæritur, quod magis eſt admittendum, quia vnus contractus eſt: ſed cum conditione, vt caueat patrem ſuum ratum habiturum, id eſt, non exacturum, quod is compenſauerit.

Ad §.1. Sed ſi cum filiofamilias.

Rat. dvb. Non quemadmodum quod debetur filiofamilias, debetur etiam patri ex *reg. l. placet 79. infr. de acq her. l. eum qui 56. §. qui ſibi & ſeq. l. quod dicitur 130. infr. de verb. obl.* Ita etiam poſſumus dicere quod debetur patri deberi filio, quia per patrem filio nihil acquiri poteſt, ſed patri per filium, iure ſcilicet patriæ poteſtatis id faciente. Ergo quamuis aduerſus patrem agentem poſſit obiici compenſatio eius quantitatis quam filius debet, etiamſi minus ſit in peculio, vt proximè diximus, non ideò tamen bona conſecutio eſt, vt ſimiliter filiusfamilias conuentus in ſolidum à creditore qui habet patrem obligatum de peculio, poſſit compenſare id, quod ab eodem creditore patri debetur, videturque hoc caſu locum habere quod ſcriptum eſt in *l. in rem 18. §. 1. infr. hoc tit. & in l. eius 9. C. eod.* eius quod alij debetur quàm ei qui conuenitur, compenſat onem obiici non poſſe.

Dec. Etſi duæ ſint actiones diuerſæ quæ creditori filiifamilias competunt, vna aduerſus filiumfamilias in ſolidũ, altera aduerſus patrem de peculio. *d. l. ſi quis cum filiofamilias 44 ſup. de pecul.* ſicuti duo sũt debitores, vt eadem lex ait, tamen vnus contractus eſt, ex quo vtraque actio naſcitur, nam ex contractu filiifamilias ad rem peculiarem pertinente obligatur paterfamilias de peculio etiam inuitus nedum ignorans *l. 1. & tot. illo tit. d. pecul.* Ergo non minus permittendum eſt filiofamilias conuento in ſolidum à creditore peculiari compenſare id quod creditor patri debet, quàm permittitur eidem creditori conuento à patre compenſare ſolidum quod ſibi à filiofamilias debetur: & miror Accurſium Ioannis præceptoris ſui ſententiam ſecutum non erubuiſſe ſcribere rationem hanc à Paulo tam apertè expreſſam bonam non eſſe, eſt enim optima, cùm vnus idemque contractus ex quo & filius principaliter & pater acceſſoriè obligantur, alio iure cenſeatur in perſona filij, alio autem in perſona patris, nec proinde filio denegandum ſit, vt paterni debiti compenſationem obiiciat, cùm ex eo ipſo contractu conuenitur, ex quo ſi pater conueniretur, æquè compenſationem poſſet obiicere eius quantitatis quæ ſibi deberetur. Rectè tamen Paulus ſubiicit, non ſimpliciter hoc verum eſſe, quod dixit poſſe filiumfamilias compenſare quod patri debetur, ſed ita demum ſi paratus ſit filius cauere patrem ſuum ratam rem habiturum, id eſt non exacturum quod filius compenſauerit. Eſt enim hæc exceptio de iure tertij, nec aliter excluſiua iuris agentis quàm ſi tertius velit. Quod genus exceptionis admitti non ſolet niſi de tertij voluntate appareat *l. 2. vbi Bart. notat. infr. de except. rei iud.* Qua ratione nec in propoſita ſpecie admitti compenſatio per viam exceptionis deberet, niſi ratio illa Pauli pro filiofamilias faceret, quod vnus idemque contractus eſt, ex quo & pater de peculio, & filius in ſolidum obligatur. Ex quo tanto manifeſtius intelligimus quàm bona & neceſſaria ſit Pauli ratio, licet eam Accurſius quaſi malam improbet. Nec felicior in huius legis interpretatione eſt Bartolus, vt ex ipſius ad hunc §. commentariis & iis quæ ſupra diximus, videre eſt.

10. Vlpianvs libro 63. ad Edictum.

SI ambo ſocij parem negligentiam ſocietati adhibuimus: dicendum eſt, deſinere nos inuicem eſſe obligatos, ipſo iure compenſatione negligentiæ facta. Simili modo probatur: ſi alter ex re communi aliquid perceperit, alter tantam negligentiam exhibuerit, quæ eadem quantitate æſtimatur: compenſationem factam videri, & ipſo iure inuicem liberationem.

Ad l. Si ambo. 10.

Rat. dvb. Compenſatio non fit niſi ad concurrentem vſque quantitatem *l. ſi conſtat 4. & paſſim C. hoc. tit.* Ergo non niſi quantitatis ad quantitatem, vnde eſt quod ſpeciei nec cum quantitate, nec cum alia ſpecie fit compenſatio ante *l. vlt. C. hoc tit.* Quæ in actionibus etiam in rem compenſationem introduxit. Ergo negligentiæ ad negligentiam compenſatio fieri non poteſt: Quia cùm compenſatio ſit debiti & crediti contributio *l. 1. ſupr.* nemo eſt qui niſi perabſurdè dici poſſit debitor aut creditor negligentiæ. Quæ tota in negatione & in non faciendo conſiſtit.

Dec. Damnum, quod alicui contingit ex aliena negligentia, æſtimationẽ recipit in pecunia, quoties quis ex negligentia tenetur. Quod accidit quoties quis culpam præſtare debet ſaltem leuem, vt in actione pro ſocio, *l. 5. §. nunc videndum ſupr. commod. l. contractus 23. de reg. iur.* Magna enim negligentia culpa eſt, ſicut magna & lata culpa dolus eſt, *l. quod Nerua 32. infr. tit. prox. l. magna negligentia 226. de verb. ſig.* Ergo non minus compenſatio fieri poteſt negligentiæ cum negligentia quàm pecuniæ cum pecunia, & quidem vſque ad concurrentem quantitatem eius pecuniæ, qua vtriuſque culpæ æſtimatio concluditur. Quod & ſequentia huius legis verba demonſtrant in illis verbis, *alter tantam negligentiam exhibuerit quæ eadem quantitate æſtimatur*, ſic & dolus cum dolo compenſatur *l. ſi duo 36. ſupr. de dol. l. apud Celſum 4. §. Marcellus 13. inf. dol. mal. except.* Nempe quia etiã dolus pecunia æſtimatur *l. ſi cum fundum 68. infr. de contrah. empt. l. ſi traditio 4. C. de act. empt.* Sic & dolus cum culpa rectè compenſatur *l. item ſi obſtetrix 11. §. vlt. ſupr. ad l. Aquil.* nimirum ad concurrentem vſque æſtimationem, alia enim & grauior eſt doli æſtimatio, alia & leuior culpæ. Sed & paria delicta mutua compenſatione tolluntur *l. viro 39. infr. ſolut. matr.* nempe cum ex delicto ad pecuniam agitur vt in *d. l. viro, & §. quoties infr.* Non item ſi ad vindictam publicam, quæ ſanè huiuſmodi compenſationes ſine magna reipublicæ iniuria & pernicie admittere non poſſet. Intereſt enim reipublicæ malè admiſſa puniri *leg. ita vulneratus in fin. ſupr. ad leg. Aquil. leg. Stichum aut Pamphilum 95. §. 1. inf. de ſolut.* Quiſquis enim accuſatur de crimine præſertim publico, innocentia ſe tueri debet, non relatione criminis *l. is qui reus 5. infr. de public. iud.* Ergo verum eſt quod Vlp. hîc ſcribit, ſi ambo ſocij parem negligentiam in adminiſtranda ſocietate adhibuerint, deſinere eos inuicem eſſe obligatos propter factam ipſo iure vtriuſque negligentiæ compenſationem. Quod Accurſius noſter ſic intelligit, vt nec ab homine compenſationem hanc obiici neceſſe ſit, quaſi ſatis ſit opponi eam & fieri à lege in maleficiis. Ego tamen cum neque maleficiorum obligatio priuilegium hoc mereri poſſit, neque in tota hac lege verbum vllum ſit ex quo appareat compenſationem hoc caſu non eſſe obiiciendam ab homine, quamuis dicat Vlpian. fieri eam ipſo iure. Idem enim eſt in ſpecie *legis 4. & 5. ſupr.* vbi tamen diximus neceſſarium eſſe opponi ab homine compenſationem, vt ipſo iure per legem facta eſſe intelligatur, vt & in *d. l. ſi conſtat 4. & paſſim. C. hoc tit.* Et verò cùm non fiat compenſatio negligentiæ cum negligentia, neque maleficij cum maleficio, niſi quatenus pecuniariè intereſt, & ad concurrentem vſque æſtimationis pecuniariæ quantitatem, vt diximus: Quid poteſt intereſſe, an maleficiorum & negligentiarum fiat compenſatio, an ſummarum? Igitur ſi alter ex ſociis ex

com

communi aliquid perceperit propter quod ſocietatis debitor conſtitutus ſit, alter autem ſocius tantam viciſſim negligentiam exhibuerit, quantam eſſe oportet vt eadem quantitate æſtimetur, dicendum eſt compenſationem inter eos factam videri, ita vt iis inuicem liberatio ipſo iure competat, nec alter ab altero ex cauſa ſocietatis exigere quicquam poſſit, vt ſequitur in verſ. *ſimili modo*. In quo tamen ſpecialior dubitandi ratio illa afferri poteſt, quod compenſatio non videatur habere locum, niſi cum ex vtraque parte par debitum eſt & par vtriuſque debiti cauſa. Id enim eſſe videtur quod Bart. hic notat, debita ex paribus caſibus compenſari. Sed tamen non ita eſt, licet enim diſpar & diuerſa vtriuſque debiti cauſa ſit, compenſatio tamen locum habet etiam iure vetere, dummodo ex vtraque parte certa pecuniæ quantitas debeatur, ſiue ab initio ſiue propter factam doli, vel negligentiæ, vel alterius culpæ æſtimationem.

1 ¶ Si quis igitur compenſare potens ſoluerit: condicere poterit, quaſi indebito ſoluto.

Ad §. 1. ſi quis igitur.

Rat. dub. Nemo cogitur compenſare ſi malit ſoluere, quamuis ſi paratus ſit compenſare, fiat compenſatio iure etiam inuito aduerſario *l. 2. ſupr.* Vnde eſt quod in præcedentibus diximus, non fieri compenſationem ipſo iure, niſi obiiciatur ab homine *l. quod habeo 13. infr. hoc tit.* Ergo etiamſi is qui compenſare poterat, ſoluerit, non poteſt habere condictionem indebiti quaſi indebito ſoluto, cùm reuera ſoluit debitum: Alioqui nec volens compenſare poſſet, quandoquidem debitum eſſe oportet id quod compenſatur, *l. etiam 6. ſupr. l. quacumque 14. infr. hoc tit.*

Dec. Compenſatio vim ſolutionis obtinet, & fit ipſo iure *l. cum alter 11. d. l. quod habeo. 13. l. poſteaquam 21. infr. hoc tit.* Atqui debitum ſolutum ex debito fit indebitum, quia ſolutione tollitur omnis obligatio *§. 1. Inſt. quib. mod. oblig. toll. l. penult. & tot. tit. infr. de ſolut.* Ergo quod compenſari potuit ſi ſolutum ſit, repeti poteſt per condictionem indebiti tanquam indebitum & bis ſolutum: nam & compenſatio exceptio eſt, & quidem perpetua. Qui autem, cùm exceptione perpetua tutus eſſet, ſoluit, habet condictionem indebiti *l. qui exceptionem 40. ſupr. de cond. indeb.* quia nec deberi intelligitur, quod propter metum exceptionis perpetuæ peti non poteſt *leg. creditores 10. l. creditor. 55. l. debitor. 108. de verb. ſig.* ſed hoc ita intelligi debet, ſi per errorem facti omiſerit compenſationem, ſolus enim error facti non etiam iuris inducit condictionem indebiti *l. cùm quis 10. C. de iur. & fact. ign.* Cæterum ſi quis ſciens compenſationem ſibi competere, maluerit tamen ſoluere quàm compenſare, non eſt audiendus, ſi cõdicere poſtea velit: Nec ſi ea mente ſoluerit vt poſteà condiceret, *l. quod quis ſciens. 50. ſupr. de cond. ind. l. indebitum 9. C. eod.* Multò magis idem dicendum eſt, vt ſcilicet condictio indebiti locum non habeat, ſi inuicem creditor idemque debitor debitum ſoluerit in iis caſibus in quibus compenſatio locum non habet *l. qui inuicem 30. ſupr. de cond. ind.* iunge *l. quod dicitur. 5. §. penult. infr. de impenſ. in reb. dot. fact.*

2 ¶ Quoties ex maleficio oritur actio: (vt puta ex cauſa furtiua, cæterorúmque maleficiorum) ſi de ea re pecuniariè agatur: compenſatio locum habet. Idem eſt, & ſi condicatur ex cauſa furtiua. b Sed & qui noxali iudicio conuenitur, compenſationem opponere poteſt.

Ad §. 2. Quoties.

Rat. dub. Publicè intereſt puniri maleficia *leg. ita vulneratus 51. §. vlt. ſupr. ad l. Aquil. l. Stichum & Pamphilum 95. §. 1. infr. de ſolut.* Ergo quod ex cauſa maleficij debetur, non poteſt nec debet compenſari cum eo quod viciſſim à maleficij reo debeatur. Ita enim fieret, vt delictum quodammodo impunitum remaneret.

Dec. Multum intereſt an ex maleficio agatur putà ex cauſa furti vel vi bonorum raptorum vel iniuriarum, ad vindictam publicam, & criminaliter: An verò ciuiliter, & ad pœnam pecuniariam. Poſteriore hoc caſu fit compenſatio non etiam priore, vt diximus ad initium huius legis. Pœna enim pecuniaria, ad priuatam, potiùs ad publicam vindicta pertinet *l. ſi quis iniuriam 35. infr. de iniur. l. 1. §. vlt. infr. de pœn.* maximè verò pœna furti ſiue dupli ſit ſiue quadrupli, de hac enim actione furti locus hic intelligendus eſt ad differentiam condictionis furtiuæ, de qua poſtmodum agitur.

a *Idem eſt & ſi condicatur.* Rat. dub. Eadem eſt ad hunc verſiculum quæ ad ſuperiorem ſententiam. Condictio enim furtiua naſcitur ex furto & ex delicto, vt ex hoc maximè loco manifeſtè probatur, & ex *l. ſi mulier 21. §. hac actio infr. rer. amot.* Quod nos plurib. oſtendimus ad *l. in condictione 9. ſupr. de cond. furt.* Ac proinde abſurdum videtur compenſari delictum cum pecunia.

Dec. ratio eſt, quod ex condictione quoque furtiua non ad pœnam agitur neque ad vindictam criminis, ſed ad rem ipſam furtiuam, aut ad eius æſtimationem, *l. ſi pro fure 7. §. 1. & ſeq. ſupr. eod. illo tit.* Itaque cùm pecuniariam ſemper, habeat condemnationem, non fit hoc caſu compenſatio delicti, ſed pecuniæ cum pecunia. Nec idcirco verendum eſt, vt furtum impunitum remaneat, cùm nihil commune habeat condictio furtiua, vt nec vindicatio rei furtiuæ cum pœnali perſecutione criminis *l. ſi pignore 54. §. cùm furti infr. de furt.*

b *Sed & qui noxali iudicio.*

Rat. dub. Noxales actiones, vt nomen ipſum ſonat, naſcuntur ex noxa id eſt, ex delicto ſerui, & ſunt eius conditionis, vt ſi is qui noxali iudicio conuenitur, malit ſeruum ſuum noxæ dedere quàm damnum decidere, id eſt quàm litis & damni æſtimationem ſoluere, audiendus ſit, ne ex facto ſerui in plus condemnetur quam quanti ſeruus ipſe eſt, qui deliquit *l. 1. & tot. tit. ſupr. de noxal. act. l. Prætor ait. 7. §. 1. infr. de dam. inf.* Ergo in noxali iudicio non eſt admittenda compenſatio, ne alioquin eueniat, vt ſi malit dominus ſeruum noxæ dedere, compenſatio ſpeciei cum pecunia facta eſſe videatur, quod eſſe non poteſt, præſertim iure vetere inſpecto, & ante *leg. vlt. Cod. hoc titulo.*

Dec. Noxales actiones ſui natura dantur ad pecuniariam condemnationem, vt verò poſſit dominus, ſi malit ſuum noxæ dedere, non tam fit ex natura actionis quàm ex *l. 12.* tabularum quæ hanc facultatem & electionem domino dedit, vt eleganter, & diſertè ſcriptum eſt in *l. miles 6. §. decem infr. de re iudic.* Ergo nihil vetat etiam in noxali iudicio, perinde atque in condictione furtiua, quæ ex delicto ſimiliter naſcitur, fieri compenſationem pecuniæ cum damni & litis æſtimatione, quæ ſemper in pecunia conſiſtit. Vnde eſt quod litis æſtimatio dicitur ſimilis emptioni *l. 1. & 3. infr. pro emptor.* Quod tamen in hoc §. dicitur etiam in actionibus quæ ex maleficio naſcuntur compenſationi locum eſſe, exceptionem vnam recipit: Niſi quis alienam poſſeſſionem perperam occupauerit & inua-

ſerit huic enim compenſationem dari vetuit Iuſtinian. in *d. l. vlt. in fin. C. hoc tit.* Odio ſcilicet inuaſionis & ſpoliationis, quam ſemper exoſam habet legiſlator *l. meminerint 6. l. ſi quis in tantam, & l. ſi quando 9. & paſſim C. vnde vi.*

3 ¶ In ſtipulationibus quoque, quæ inſtar actionum habent, id eſt prætoriis, compenſatio locum habet, &, ſecundùm Iulianum, tam in ipſa ſtipulatione, quàm in ex ſtipulatu actione poterit obiici compenſatio.

Ad §. vlt. in ſtipulationibus.

Rat. dub. Compenſatio non niſi actionibus obiicitur *l. vltim. C. hoc tit.* ſiue obiiciatur per modum exceptionis, ſiue in ſpeciem mutuæ cuiuſdam petitionis. Nam neque exceptio eſſe poteſt, vbi nulla actio eſt, cum nihil aliud ſit quàm actionis excluſio *l. 2. & 3. infr. de except.* neque vlla petitio mutua vbi nulla petitio eſt *l. 1. §. vltim. infr. quæ ſent. appell. reſc. l. 1. & 2. ſupr. de quib. reb. ad eund. iud. eat.* Vbi diximus. Atqui ſtipulationes non ſunt actiones, ſed contractus ex quibus naſcuntur duæ actiones aut condictio certi ſi ſtipulatio ſit certa, aut ex ſtipulatu, ſi ſit incerta, *l. ſi quis certum 24. ſup. de reb. cred.* Idque ſiue conuentionales ſint ſtipulationes, ſiue prætoriæ, de quibus in *l. in conuentionalib. 51. inf. de verb. oblig. l. vlt. & tot. tit. de ſtipul. præt.* Ergo in ſtipulationibus quamuis prætoriis compenſatio locum habere non poteſt.

Dec. Inter ſtipulationes prætorias quædam ſunt, quæ inſtar actionis obtinere dicuntur, ſiue quod prætor eas in locum & vicem actionis interponi iubeat, vt vulgo putant, ſiue potius, quod intercedant vt noua ſit actio, aut, vt melius in quibuſdam libris ſcriptum eſt in *l. 1. illo tit. de ſtipul. præt.* vt fiat nouatio, quæ ideo cautionales appellantur *d. l. 1. §. cautionales.* Quod in iis tota ſtipulatoris cautio conſiſtat quia ſcilicet priorem actionem quæ competebat, perimunt, ſed ita vt eius naturam induant & vicem repræſentent, vnde & inſtar actionis habere dicuntur *d. l. 1. §. cautionales l. non ſolum 20. infr. rat. rem hab.* quod nos pluribus docuimus *lib. 3. coniect. cap. 1.* Ergo quemadmodum actionibus omnibus poteſt opponi compenſatio, ita & ſtipulationibus iſtis prætoriis non quidem omnibus, ſed cautionalibus tantum quæ ſolæ inſtar actionis obtinent, & de quibus ſolus Vlpianus in hoc §. loquitur. Itaque verba illa id eſt, *Prætoriis*, quæ velut interpretationis cuiuſdam loco, ponuntur mihi valde ſuſpecta ſunt, vt non ſine cauſa aſteriſco notentur in Pandectis Florentinis tanquam ineptiua ex gloſſa alicuius imperiti interpretis, non animaduertentis cautionales ſtipulationes ſolas eas eſſe quæ inſtar actionum obtinent, nec prætorias omnes cautionales eſſe, quamuis cautionales omnes ſint prætoriæ. Eſt enim ſumma illa diuiſio Prætoriarum ſtipulationum, vt aliæ ſint iudiciales, aliæ cautionales, aliæ denique communes *d. l. de ſtip. præt.* Exemplum autem huius §. elegans & accommodatum adfert Accorſ. noſter ex *l. qui bona fide §. ſi quis quia ſibi 11. infr. de dam. inf. iuncta l. damni §. ſi vicinas.* Igitur verum eſt quod hic Vlpianus ex Iuliano concludit non tantum in actione ex ſtipulatu, quæ datur ex qualibet ſtipulatione cautionali Prætoria, ſed etiam in ipſa ſtipulatione cautionali, id eſt, ſi vrgeatur quis apud prætorem ad interponendum huiuſmodi ſtipulationem, compenſatio obiici poteſt. Ideò autem loquitur Vlpianus de actione ex ſtipulatu, quia cùm ſtipulationes omnes prætoriæ dentur ad id quod intereſt ſtipulatoris *d. l. vlt. de ſtipul. prætor.* Id autem quod intereſt ſemper incertum ſit, *d. l. vlt. & l. 2. §. incertam eod.* quia quatenus cuiuſque interſit, in facto non in iure conſiſtit *l. quatenus 24. de reg. iur.* non poteſt vlla ex eiuſmodi ſtipulationibus alia naſci actio, quæ dicitur certi condictio, ex ſtipulatione. *Inſt. de verb. oblig. in princ.* quia non niſi ex ſtipulationibus certis naſcitur *d. l. ſi quis certum.*

11. Idem libro 32. ad Edictum.

CVm alter alteri pecuniam ſine vſuris, alter vſurariam debet: conſtitutum eſt à Diuo Seuero, concurrentis apud vtrumque quantitatis vſuras non eſſe præſtandas.

Ad l. Cùm alter 11.

Rat. dub. Sicuti compenſatio quæ nihil aliud eſt quam debiti & crediti inter ſe contributio *l. 1. ſupr.* exigit, vt ex vtraque parte ſit debitum. Ita & requirere videtur, vt vtrumque debitum ſit eiuſdem rationis, id eſt vel vtrumque ſit gratuitum vel vſurarium, ne alioqui fieri videatur iniuria creditori vſurario, ſi ei alterius debiti etiam non vſurarij compenſatio obiiciatur. Ergo mirum videri debet quod Vlpianus hîc refert à Diuo Seuero fuiſſe conſtitutum, vt ſi alter alteri pecuniam ſine vſuris, alter vſurariam debeat: non ſolùm compenſatio inter eos locum habeat, & quidem ipſo iure, ſed etiam concurrentis apud vtrumque quantitatis vſuræ præſtandæ non ſint à debitore qui pecuniam vſurariam debuit.

Dec. Vſuræ non tam propter lucrum petentium, quàm propter moram non ſoluentium infliguntur *l. cum quidam 17. §. ſi pupillo.* Atqui compenſatio vim ſolutionis obtinet, vt quantum creditor debitori ſuo viciſſim debet, tantum ex ſorte ſolutum eſſe ipſo iure intelligatur, *l. 2. & 4. ſupr. l. poſteaquam 21. infr. hoc tit.* Ergo quantitatis quæ per compenſationem ipſo iure factam ſoluta intelligitur, vſuræ nullæ intelligi poſſunt, *l. ſi conſtat 4. & l. ſeq. C. hoc tit.* Nec diſtinguimus, an vtrumque debitum ſit vſurarium an alterum duntaxat, quia nihil habet ea qualitas commune cum ſorte, quominùs vtroque caſu compenſatio ſortis fieri poſſit & debeat, *l. proxima infr.* Eſtque hîc vnus caſus ex iis in quibus putant Interpretes nec malè compenſationem adeò fieri ipſo iure, vt nec obiicienda ſit ab homine. Nempe cùm vſuræ ex mora tantùm non etiam ex ſtipulatione debentur, cuius non poſſit videri eſſe in mora debitor, qui ſi conueniatur, tutus ſit exceptione aliqua perpetua & fauorabili. *l. lecta 4. ſupr. de reb. cred. l. ſi pupillus 127. de verb. oblig. iuncta l. creditores 10 & l. creditor 55. de verb. ſignif.* qualis proculdubio eſt compenſatio.

12. Idem libro 64. ad Edictum.

IDem iuris eſt non ſolum in priuatis, verum etiam in cauſa fiſci conſtitutum a. Sed & ſi inuicem ſit vſuraria pecunia, diuerſæ tamen ſint vſuræ: compenſatio nihilominus locum habet eius, quod inuicem debetur.

Ad l. Ide

Ad l. Idem iuris eſt 12.

RAT. DVB. in pleriſque caſibus melior eſt cauſa fiſci quàm priuatorum ob multa priuilegia quæ fiſcus habet, priuati non habent, de quibus in *tit. de iure fiſci. Infr. & Cod. lib. 10. tit. 1. & de pupil. fiſc. C. puta cum agitur de iure taciti pignoris, & de prælatione l. ſi quis mihi 28. l. auferetur 46. §. fiſcus inf. de iur. fiſc.* Ergo & in compenſationibus videretur melior eſſe conditio fiſci quàm priuatorum, vt compenſationes pati non cogatur, quum priuati non patiantur ad excludendam vſurarum fiſco debitarum petitionem.

DEC. Fiſcus in omnibus caſibus, in quibus non habet priuilegium, vtitur iure communi priuatorum. Imò verò interdum peioris eſt conditionis, adeò vt non erret qui in dubio pro priuato contra fiſcum reſpondeat *l. non puto 10. eod. tit. l. item veniunt 20. §. in priuatorum ſupr. de hered. petit.* Atqui circa compenſationes nullum priuilegium datum eſt fiſco, niſi vt compenſationem pati non cogatur alterius debiti, quàm quod eadem ſtatio debet, quæ petit ad euitandam ſcilicet officiorum confuſionem, quæ alioquin facilè emergeret, vt ſcriptum eſt in *l. 1. C. hoc tit.* Ergo extra hanc cauſam nulla differentia eſſe debet inter cauſas fiſcales & priuatorum, ſiue de compenſanda ſorte agatur, ſiue de vſuris: nam & eadem ratio iuris vtroque caſu locum habet, nempe quod compenſatio ſolutio ſit, vt diximus, ſolutione autem tollatur omnis obligatio non minus cùm fiſco debitum eſt, quàm cùm priuato, quanquam præter rationem iuris ita conſtitutum eſt vt Vlpianus hic ſcribit, nimirum vt puto à Diuo Seuero de quo in *l. prox. ſupr.* Ne ſcilicet dubitandi cauſa aliqua ſupereſſet, & ne priuilegium aliquod hac parte poſſent oſtendere, vt ſolent facilè ſibi arrogare qui fiſcalia negotia procurant.

a *Sed & ſi inuicem vſuraria ſit pecunia.*

RAT. DVB. Poſſunt pecuniæ deberi aliæ ſub grauioribus vſuris, aliæ ſub leuioribus, *l. 3. ſupr. de eo quod cert. loc. l. ſi verò non remunerandi 12. §. ſi mihi mandaueris infr. mand.* Quod cum accidit, grauius & oneroſius eſſe debitum intelligitur quod grauioribus vſuris aſtringitur, ſicut & grauius eſt debitum vſurarium quàm non vſurarium *l. qui ſine 38. ſupr. de neg. geſt.* Ergo huiuſmodi debitorum non poteſt fieri compenſatio citra iniuriam illius, cui grauiores vſuræ debentur, qui ſcilicet conuentionis commodo non niſi periniquè priuari poteſt. Cùm tamen ius compenſationis naſcatur ex æquitate, vt toties diximus ex *l. inter tutores infr. de adminiſt. tut.*

DEC. Illud commune eſt quod grauioribus & leuioribus vſuris, vt non niſi propter moram ſolutione facta debeantur *d. l. qui ſine, & l. cum quidam 17. §. ſi pupillo infr. de vſur.* Atqui compenſatio vim ſolutionis obtinet *l. 4. l. poſtquam 21. infr. & paſſim hoc tit. l. ſi conſtat 4.* Ergo non poſſunt deberi vſuræ ſiue grauiores ſiue leuiores eius ſortis quæ per compenſationem iam ſoluta intelligitur, ſic enim hîc locus intelligendus eſt de compenſatione ſortium quæ vſuras debent, non etiam de compenſatione ipſarum vſurarum, quamuis verum ſit vſurarum quoque compenſationem inter ſe fieri poſſe: ſed tamen ad concurrentem duntaxat vſque quantitatem, non autem ita vt grauiores vſuræ cum leuioribus ſimpliciter & abſolutè compenſentur, ſic enim fieret certè iniuria creditori qui grauiores vſuras ſtipulatus eſſet, non etiam cùm grauiorum vſurarum exactio ob id ſolum impeditur, quod compenſatio facta ſit ſolo ad concurrentem vſque quantitatem.

13. IDEM libro 66. ad Edictum.

QVod Labeo ait, non eſt ſine ratione: vt, ſi cui petitioni ſpecialiter deſtinata eſt compenſatio, in ceteris non obiiciatur.

Ad l. Quod Labeo 13.

RAT. DVB. Compenſatio fit ipſo iure, vt iam toties & proximè ſupra diximus. Ergo ſi quis contra ſuum creditorem plures habeat petitiones, non tam inſpiciendum eſt cui petitioni compenſatio deſignata & obiecta ſit, quàm quæ ſumma prior debita fuerit, vt ea demum compenſata videatur aut ea ſaltem quæ in duriorem cauſam fuerit debita, putà ſub pœna, vel ſub vſuris, cùm & compenſatio vim ſolutionis obtineat *l. ſi conſtat 4. C. hoc tit.* Pluribus autem ſummis debitis, & facta ſolutione ſi neſciatur in quam cauſam ſolutum ſit, dicimus in antiquiorem aut grauiorem ſolutum videri *l. 1. 2. 3. 4. 5. in princip. & §. Imperator l. cum ex pluribus 7. infr. de ſolut. l. 1. C. eod. illo tit.*

DEC. Fit quidem compenſatio ipſo iure, ſed ita tamen ſi debitor qui conuenitur, paratus ſit compenſare, vt ſcriptum eſt in *l. 2. ſupr. hoc tit.* Id eſt ſi compenſationem obiicere velit. Quid enim ſi malit ſoluere & poſtea petere? Ergo ea demum ſumma compenſata videri debet & per compenſationem ſoluta, cuius petitioni deſtinata fuerit compenſatio ſiue antiquior fuerit ſiue recentior ſiue grauior ſiue leuior. Ac proinde in cæteris cauſis obiici compenſatio non poterit, quia nec vnica ſolutio poteſt niſi vnicum debitum tollere, quamuis dici ſoleat vnam numerationem poſſe in plures cauſas proficere, ſed alio ſenſu, vt conſtat ex exemplis poſitis in *l. in numerationibus 44. infr. de ſolut.* Iunge *l. procurator 8. §. 1. infr. rat. rem haber.* Neſcio autem cur Accurſius huic legi opponat quod ſcriptum eſt in *l. Papinianus 8. §. ſed nec impuberis ſupr. de inoff. teſt.* Nihil enim commune habet is locus cum huius legis ſententia. Hoc vnum ſanè placet quod Interpretes video ex hac potiſſimum lege probare compenſationem, tum quoque cùm fit ipſo iure, deſtinandam tamen & obiiciendam eſſe ab eo qui conuenitur. Idem in deductione iuris eſt *l. ſi noxali 11. §. eſt quæſtionis in fin. ſupr. de pecul.*

14. IAVOLENVS libro 15. ex Caſſio.

QVæcumque per exceptionem perimi poſſunt, in compenſationem non veniunt.

Ad l. Quæcumque 14.

RAT. DVB. Compenſatio eſt mutui crediti & debiti inter ſe contributio *l. 1. ſupr.* Atqui etiam ea quæ per exceptionem perimi poſſunt, non eo minus verè debentur, cùm etiam peti poſſint, alioqui nec exceptioni locus eſſe poſſet, ſi actio locum non haberet, cùm nihil aliud ſit exceptio, quàm actionis excluſio *l. 2. & 3. & paſſim infr. de excep.* Peti autem per actionem non poſſit, niſi idipſum quod debetur, vt ex definitione actionis apparet, de qua in *l. nihil aliud 51. infr. de obl. & act.* Præſertim cùm ea quæ nullo modo peti poſſunt, in compenſationem veniant, quale illud eſt, quod non niſi naturaliter debetur. *l. etiam 6. ſupr. hoc tit.* Quanto igitur magis ea quæ peti etiam poſſunt, licet eorum petitio per exceptionem perimi & ſummoueri poſſit?

DEC. Nihil intereſt, an quis actionem nullam ipſo

iure

iure habeat, an verò eam habeat quæ exceptione ſummoueri poſſit, *l. nihil intereſt* 112. *de reg. iur.* Non enim verè dicitur creditor qui metu perpetuæ exceptionis petere id quod ſibi debetur, non poteſt *l. creditores* 10. *& ſeq. l. creditor* 55. *l. debitor* 108. *de verb. ſign.* Longéque alia ratio eſt debiti naturalis, quod licet non pergat vſque ad iudicij vigorem, iuſtum tamen, & verè debitum eſt *l. cùm amplius* 184. *§. is natura debet de reg. iur.* Quemadmodum de precariis poſſeſſionibus ſolemus dicere iuſtas eas eſſe, quamuis non pergant ad iudicij vigorem, quomodo ſcriptum eſt in *l. communi* 7. *§. inter prædones ſupr. Com. diuid. iuncta l. quæcumque §.* 1. *ſupr. de public. in rem act.* Ergo cùm ea quæ per exceptionem perpetuam perimi poſſunt, indebita cenſeantur, adeo vt etiamſi ſoluta ſint, per indebiti condictionem repeti poſſint, *l. qui exceptionem* 40. *ſupr. de condict. indeb.* Conſequens eſt, vt neque compenſari poſſint. Compenſatio enim pluſquam ſolutio in eo eſt, quod compenſatio pro ſoluto quidem haberi debet, ſed pro indebito nunquam haberi poteſt, vt condici poſſit ab eo qui compenſauit. Quid ergo ſi talis caſus contingat, vt quod compenſare vult debitor, reuera ei debeatur, & tamen ſi petatur, exceptione perpetua repelli poſſit; finge verum debitorem eum à quo centum petebam, fuiſſe per iniuriam iudicis abſolutum, quo caſu conſtat etiam poſt rem iudicatam manere eum verè ac naturaliter debitorem, *l. Iulianus* 60. *ſupr. de cond. indeb.* An ſi poſtea petat à me centum, quæ ei debeo, compenſandi facultas mihi ſupererit, dubitandi ratio eſt, quia ſi hæc centum hodie peterem, repellerer exceptione rei iudicatæ, quæ perpetua eſt & fauorabilis, adeo vt etiam condictionem indebiti ſoleat impedire *l.* 1. *C. eod. illo tit.* & conſequenter videtur ſuccedere huius legis regula quæ negat compenſari poſſe ea quæ per exceptionem perimi poſſunt: & ita videtur Accurſ. noſter ſentire, audiendum me non eſſe ſi compenſare velim. Sed tamen mihi magis placet contraria ſententia, ratione illa quod res iudicata non faciat quominus naturale debitum maneat *d. l. Iulianus l. procurator* 8. *§.* 1. *in fin. rat. rem hab.* naturale autem debitum ſufficit ad compenſationem inducendam, *d. l. etiam* 6. *ſupr. hoc tit.* Neque huic legi contrarium eſt, quod ſcriptum eſt in *d. l. procurator* 8. *§.* 1. *rat. rem hab.* vbi ſcilicet non agitur de compenſatione admittenda vel reiicienda, ſed de actione per debitorem inſtituta & quæ ei ſummo iure competit, ſed quæ per doli exceptionem eliditur, ſi dominus ſui procuratoris defenſionem ſuſcipiat, vt ea lex ait, quamuis Accurſius noſter aliter explicet ex *l. fin. in princip. C. de iur. dot. & l. Modeſtinus* 76. *infr. de ſolut.* quæ tamen nec cum hoius, nec eum illius loci ſententia commune quicquam habet.

15. IDEM libro 2. Epiſtolarum.

PEcuniam certo loco à Titio dari ſtipulatus ſum. is petit à me, quam ei debeo pecuniam, quæro, an hoc quoque penſandum ſit; quanti mea interfuit, certo loco dari. reſpondit: Si Titius petit: eam quoque pecuniam, quam certo loco promiſit, in compenſationem deduci oportere: ſed cum ſua cauſa: id eſt, vt ratio habeatur, quanti Titij interfuit, eo loco, quo conuenerit, pecuniam dari.

Ad l. Pecuniam 15.

RAT. DVB. Etſi per actionem arbitrariam de eo quod certo loco debitor, qui alio loco ſoluere cogitur, indemnis præſtandus eſt, ſi quid eius interſit eo potius loco ſoluere, in quem fuerat collata & deſtinata ſolutio *l.* 1. *& paſſim ſupr. de eo quod cert. loc.* Alia tamen ratio eſſe videtur eius qui actione directa ſuo loco conuentus opponit compenſationem eius pecuniæ quam alio loco ſoluere debuit. Cùm enim compenſatio ſolutionis inſtar obtineat *l. ſi conſtat* 4. *C. hoc tit.* imputare ſibi debet is qui vltro compenſat Romæ quod Epheſi ſoluere debuit. Quandoquidem nemo cogit eum ſoluere, quod neque compenſare, ſi nollet, cogeretur, proinde ſi Titius pecuniam, quam ego ei debeo, Romæ à me petat, & ego compenſationem obiiciam quantitatis quam mihi Epheſi dare debuit, ſatis eſſe mihi debet, quod obiiciente me fiat compenſatio vſque ad concurrentem quantitatem vtrinque debitam. Nec illud præterea in compenſationem deducendum eſt, quanti mea intereſt, Epheſi mihi potius ſolui quàm Romæ.

DEC. Id quod certo loco debetur, ideo vbique ſolui poteſt, quia etiam vbique per arbitrariam actionem ſolui poteſt *d. l.* 1. *de eo quod cert. loc. iuncta l. continuus* 137. *§. cum ita de verb. oblig.* Ergo vbicunque ſoluatur, neceſſe eſt ſolui cum ſua cauſa, id eſt, habita ratione eius quod intereſt ob adiectionem & vtilitatem loci. Quid enim refert an creditor in alio loco agat, an ſolutionem accipiat? An non ſatis agit qui egit, cùm totus actionis effectus in exactione conſiſtat? Sed tum maximè hoc obtinere debet, cùm ſolutio fit per compenſationem, vt in ſpecie huius legis, non enim fit niſi petente, & agente aduerſario, & conſequenter adacto debitore in eas anguſtias, vt ſi pecuniam non habeat in numerato quam poſſit ſoluere, non aliter effugere condemnationem poſſit, quàm ſi compenſationem obiiciat eius pecuniæ, cuius alioqui ſolutionem non petiiſſet alio quam deſtinato loco. Quippe cùm eius intereſſet Epheſi potius quàm Romæ ſolutionem accipere: ſic dicimus alienationem rei cuiuſlibet fieri cum ſua cauſa *l. alienatio* 67. *infr. de contrah. empt.* Quidni ergo etiam compenſatio? quæ cum ſolutio ſit, proculdubio etiam alienatio, nec enim ſoluuntur nummi niſi qui alienantur *l. qui ſic ſoluit* 55. *l. ſi alieni* 78. *infr. de ſolut.*

16. PAPINIANVS libro 3. Quæſtionum.

SI cum militi caſtrenſium bonorum alius, ceterorum alius heres exſtitit: debitor alteri heredum obligatus, velit compenſare, quod ab alio debetur: non audietur.

Ad l. Si cum militi 16.

RAT. DVB. Conditio obligationis defuncti ex perſona hæredum immutari non poteſt *l.* 2. *§. ex his infr. de verb. obl.* Atqui cùm militi alius caſtrenſium bonorum hæres extitit, alius paganorum, verum eſt vtrumque eidem defuncto heredem extitiſſe, ac proinde ex eius perſona debere ſaltem pro parte creditoribus defuncti, quod defunctus ipſe in ſolidum debuit, cùm hæredes ſinguli repræſentent perſonam defuncti pro partibus hereditariis *l.* 2. *& paſſim C. de hered. act.* Quanquam diuiſi obligatione inter coheredes per legem 12. tabul. quoties talis eſt, vt diuidi poſſit, *l.* 1. *C. ſi cert. pet. l. heredes* 25. *§. an ea ſup. famil. erciſc.* Ergo quemadmodum defunctus ſi quid ſibi debitum periiſſet, compenſationem recuſare non potuiſſet eius quantitatis quam ipſe inuicem debitori ſuo debuiſſet, ita nec

vlli

vlli heredum eius licere debet, ſi quid ipſe petat quod ei debeatur, compenſationem reiicere eius quantitatis, quæ ab altero coherede ex perſona defuncti debeatur.

D e c. Eſt vnum hoc ex priuilegiis militum, vt alium heredem habere poſſint in bonis caſtrenſibus, & quidem in ſolidum, alium verò in paganicis, quia ex Imperatorũ conſtitutionibus duæ quodammodo vnius & eiuſdem hominis hereditates eſſe dicuntur. *l. ſi certarum. 17. §. 1. inf. de teſtam. mil.* Et ita ſeparatæ vt etiam æs alienum defuncti, quod ex cauſa caſtrenſium bonorum debuit, ad eum qui ex paganicis inſtitutus eſt, nullo modo pertineat: neque contra vt ibidem ſcriptum eſt, nequidem pro parte, ſi modo ex caſtrenſibus tantum, aut ex paganicis tantum ſolui totum poſſit, lex enim 12. tabul. diuidit quidem æs alienum inter heredes pro hereditariis portionibus, vt diximus, ſed inter eos ſolummodò, qui in vna eadémque hæreditate cohæredes ſunt. Atque ita immutat condicionem obligationis defuncti, non tam ex perſonis quàm ex numero heredum, ſi modo non ſit repugnantia ex parte rei, quomodo contingeret, ſi res quàm defunctus debuiſſet, indiuidua proponeretur, vt via vel alia eiuſmodi ſeruitus, *d. §. an ea.* At cum duæ ſunt quodammodo duorum hominum hereditates, vt in milite qui heredem vnum fecit bonorum caſtrenſium, alium ceterorum, nulla ſit per legem talis diuiſio. Sed vnuſquiſque heredum ac ſi ſolus & in ſolidum heres eſſet totum æs alienum, quod aut caſtrenſium aut paganicorum cauſam contingit, ex quibus heres ſcriptus eſt, ſolus exſoluere cogitur, coheres autem nec partem quidem illius æris alieni debere, tanquam qui non tam coheres quam heres ſimpliciter eſſe intelligatur. Ergo ſi debitor alterutrius heredum ab eo conuentus, velit compenſare quod ab alio debetur, non erit audiendus ob eam iuris regulam quæ non patitur, vt quod vni debetur, alteri compenſetur. *l. in rem 18. infr hoc tit. l. eius 9. C. eod.* Plane in ea ſpecie quam Accurſius hic proponit, ſi cùm deberem tibi decem ea ſoluerim cuidam tuo creditori cui tu tantundem debebas, dubitandum non eſt quin ea ſublata ſit obligatio, at non tam vi alicuius compenſationis quæ facta videri poſſit, quàm poteſtate ſolutionis, cùm nihil referat an tibi ſoluam, an tuo creditori, dummodo tua voluntate, ſic enim hoc intelligendum eſt, vt conſtat ex *l. ſoluturum 11. §. ſoluram. ſup. de pign. act.* quo vno loco vt ita ſentiat, mouetur Accurſius. Alioqui ſi citra voluntatem tuam creditori tuo ſoluero, ſiquidem te inuito & prohibente, nullam contra te actionem habeo nequidem negotiorum geſtorum, etiamſi te inuitum liberauerim *l. ſi pro te 40. infr. hoc tit. l. vlt. C. de neg. geſt. iuncta l. ſoluendo. 39. ſupr. eod. illo tit.* Si verò te ignorante duntaxat, aut te ſciente, ſed non prohibente, habeo quidem te obſtrictum vel mandati vel negotiorum geſtorum actione, *d. l. ſolutione 23. infr. de ſolut.* ſed non ideo tamen videri poſſum ipſo iure liberatus, quaſi compenſationis poteſtate, quia quod vtrinque debitum & creditum eſt, non facit ipſo iure compenſationem neque liberationem, ſed tantum compenſationis faciendæ materiam præbet, debitum enim & creditum præcedere neceſſe eſt, vt compenſatio fieri poſſit *l. 1. ſupr. hoc tit.*

1 ¶ Cùm inter diem ad iudicati exſecutionem datum, iudicatus Titio, agit cum eodem Titio, quod & ipſe pridem illud iudicatus eſſet: compenſatio admittetur. aliud eſt enim, diem obligationis non veniſſe: aliud, humanitatis gratia tempus indulgeri ſolutionis.

Ad §. Cùm inter diem. 1.

R a t. d v b. Quod in diem debetur, licet iam verè debeatur etiam ciuiliter, quia tamen peti non poteſt, nec in compenſationem venire poteſt *l. quod in diem. 7. ſupr.* quia non tantum ceſſiſſe diem oportet, ſed etiam veniſſe vt peti poſſit *l. cedere diem 213. de verb. ſig.* qui autem compenſat, petere intelligitur *l. amplius non peti 15. infr. rat. rem. hab.* Atqui quod quis condemnatus ex iudicato præſtare tenetur, peti non poteſt ante tempus quod condemnatis iudicando datum eſt, quod ex lege duodecim tabul. fuit duntaxat triginta dierum, vt alibi diximus, hodie verò eſt quadrimeſtre, ex *l. vlt. C. de vſur. rei iud.* Ergo ſi condemnatus ad aliquam quantitatem conueniatur ab eo, cui tantundem debeat, priuſquam elapſum ſit iudicati tempus, non videtur locus eſſe debere compenſationi.

D e c. Aliud eſt diem obligationis nondum veniſſe, aliud verò humanitatis gratia tempus indulgeri ſolutionis, vt eleganter hîc Papinianus ait. Atqui tempus, quod iudicatis datur, tale eſt, vt non niſi humanitatis gratia ipſis indulgeatur, non autem vt eo minus debitores videri poſſint, cùm pluſquàm debitores ſint, qui iam ſunt condemnati. *l. minor. 40. in princip. ſupr. de minor.* Nihil igitur obſtat quominus compenſatio iis obiici poſſit eius quantitatis, ad quam condemnati ſunt, tanquam verè ab ipſis debitæ *l. 2. C. hoc tit. l. intra dies 7. infr. de re iudic.*

17. I d e m libro 2. Reſponſorum.

IDeo condemnatus, quòd arctiorem annonam ædilitatis tempore præbuit, frumentariæ pecuniæ debitor non videbitur. & ideo compenſationem habebit.

Ad l. Ideo 17.

R a t. d v b. Pecunia frumentaria debita, id eſt, ex cauſa frumenti pro republica empti nec præſtiti à curatore annonæ frumentariæ, non compenſatur *l. ob negotium 20. inf. hoc tit.* Ergo is qui condemnatus eſt in aliquam pecuniæ quantitatem ob id quod ædilitatis ſuæ tempore, id eſt cum ædilis eſſet, arctiorem annonam præbuerit populo quàm debuerit, compenſationem habere non debet, tanquam qui pecuniæ frumentariæ debitor conſtitutus intelligatur.

D e c. Multum diſtat pecunia frumentaria ab ea quæ debetur ab Ædili condemnato ob præſtitam frumentariam annonam arctiorem, pecunia enim frumentaria illa eſt quæ curatori rei frumentariæ datur ex ærario publico ad frumentum comparandum, ac proinde quæ publica eſt. Vnde fit, vt nec compenſari poſſit. At pecunia quæ debetur ab ædili pœnæ nomine ex eo quod in præbenda frumentaria annona malè verſatus ſit, non eſt publica, ſed priuata, & ex priuatis facultatibus ædilis eroganda. Nam vt benè Cuiacius docuit *lib. 2. obſeruat. cap. 23.* fuit ea olim inter ædilem & curatoré rei frumentariæ differentia, quod curatori pecunia dabatur ex publico, ex qua annonã compararet. Quod ſi non faceret, eamque pecuniam aut ſibi retineret aut in vſus ſuos conuerteret, fur erat publicus, eoque nomine grauiter puniendus. At ædili non pecunia dabatur, ſed annona inter ciues viritim diſtribuenda. In quo ſi peccaſſet, pœnam ſaltem pecuniariam merebatur: Cui tamen compenſationem obiici ſicut alij cuilibet priuatæ pecuniæ nihil prohibebat. Rectè verò in Pandectis Florentinis *Ædilitatis tempore*, non vt in libro Accurſij *Edulitatis*, aut vt quidã ex recentio-

ribus

ribus voluerunt, *adulitatis*, quos rectè Cuiacius refellit ſupradicto loco. Fuit ſanè apud Romanos præcipua cura annonæ, nequis eam fraudaret aut cariorem aut arctiorem redderet, vt conſtat ex *tot. tit. de l. Iulia de annon. & l. vix certis ex cauſis 53. ſupr. de iudic.* nempe quod maximè ad vtilitatem reipublicæ, res ea pertineret.

18. IDEM libro 3. Reſponſorum.

IN rem ſuam procurator datus, poſt litis conteſtationem ſi vice mutua conueniatur, æquitate compenſationis vtetur.

Ad l. In rem ſuam. 18.

RAT. DVB. Creditor compenſare non cogitur quod alij debet, quàm ſuo debitori, vt ſcriptum eſt in *§. prox. huius leg. & in l. eius. 9. C. hoc tit.* Atqui quod debetur ei qui procuratorem conſtituit, alij debetur quàm ipſi procuratori: aliam enim eſſe perſonam neceſſe eſt procuratoris & mandatarij, aliam verò domini qui procuratorem conſtituit, cùm nemo ſui ipſius procurator eſſe non poſſit, non magis quàm apud ſe ipſum aut pro ſe ipſo fideiubere *l. heres à debitore 21. §. 1. & ſeq. infr. de fideiuſſ.* Ergo procurator quamuis in rem ſuam conſtitutus ſi à proprio creditore ſuo conueniatur, obiicere compenſationem non poteſt eius quantitatis, quæ ipſi non niſi tanquam procuratori debeatur: Cum non ex ſua, ſed ex mandantis perſona creditorem ſe dicat.

DEC. Quiſquis procurator in rem ſuam conſtitutus eſt ſi litem conteſtatus ſit, adeo dominus litis & rei quæ in litem deducta eſt, efficitur, vt à domino reuocari amplius non poſſit, nam nec mandantis morte mandatum eiuſmodi finitur *l. illam 33. Cod. de donat.* Idemque eſt ſi talis procurator partem debiti ab eo acceperit, contra quem mandatæ ſunt ei actiones, aut ſi debitori denunciauerit ne mandanti ſolueret, his enim caſibus actiones directæ, quæ penes mandantem ſubſtiterant, licet in perſona eius adhuc durent: inutiles tamen fiunt & inefficaces, ita vt nec ſi debitor mandanti ipſi ſolueret, liberari tamen poſſet, quaſi facta ſolutione ei qui creditor eſſe deſiiſſet, perinde ac ſi delegatio interueniſſet *leg. ſi delegatio. 3. C. de nouat. & delegat.* Quod extra hos caſus diuerſum eſſet *leg. ſi pater tuus. 3. C. mandat.* Ergo procurator in rem ſuam conſtitutus ſi poſt litis conteſtationem à proprio creditore conueniatur, rectè compenſationem obiiciet: Adeò parum diſtat inter procuratorem in rem ſuam conſtitutum & dominum, *leg. ſeruum quoque 33. §. vlt. & leg. ſeq. ſupr. de procurat.* Quod ſi procurator non in rem ſuam, ſed ſimpliciter conſtitutus ſit, poterit quidem compenſare, ſed non quod ſibi, at quod ei cuius procurator eſt, debeatur, *d. l. poſteaquam 21. infr.*

1 ¶ Creditor compenſare non cogitur, quod alij quam debitori ſuo debet: quamuis creditor eius pro eo, qui conuenitur ob debitum proprium, velit compenſare.

Ad §. 1. Creditor.

RAT. DVB. Poteſt quis inuito non tantùm creditore, ſed etiam debitore pro alio ſoluere eumque liberare, *l. ſoluendo 39. ſupr. de neg. leg. ſolutione 23. inf. de ſolut.* Atquin is qui compenſat, ſoluit, ſi quidem compenſatio vim ſolutionis obtinet, *l. poſteaquam 21. inf. & l. ſi conſtat 4. C. eod.* Ergo ſi Titius creditor Sempronij Mæuium conuenientis compenſationem obiicere pro Mæuio velit eius quantitatis quam ipſi Titio Sempronius debet, perinde audiendus eſt ac ſi pro Mæuio vellet Sempronio ſoluere.

DEC. Eius quod alij debetur quàm ei qui conuenitur, compenſatio obiici non poteſt *l. eius 9. ſup. hoc tit.* extra caſum *l. ſi cũ filiofamilias 9. in princ. & §. 1. ſup. hoc tit.* Eſt enim modus hic ſolutionis quodammodo fictitius, & ex ſumma æquitate inductus, vt quod vtrinque debetur, pro ſoluto inuicem habeatur & ipſo iure, quod inter alias perſonas fieri non poteſt: quàm quæ ſibi inuicem debent, non etiam inter earum creditores. Priùs enim eſt, vt quis debeat quàm vt ſoluiſſe videri poſſit, quamuis hodie pro alio ſoluere ſi vellet non prohiberetur. Nemo autem dixerit creditorem debitoris mei meum eſſe debitorem, vel creditorem creditoris mei meum eſſe creditorem.

19. IDEM libro 11. Reſponſorum.

DEbitor, ſi pecuniam publicam ſeruo publico citra voluntatem eorum ſoluit, quibus debitum rectè ſolui potuit: obligatio priſtina manebit: ſed dabitur ei compenſatio peculij fini, quod ſeruus publicus habebit.

Ad l. Debitor. 19.

RAT. DVB. Quod ſeruo ſoluitur, perinde acquiritur domino ac ſi ſolutum ipſi eſſet. Ita vt ne momento quidem temporis acquiſitio in perſona ſerui conſiſtat. *l. qui heredi. 44. in princip. infr. de condit. & dem. iuncta l. placet 79. de acquir. hered.* Atqui ſeruus publicus reipublicæ & ciuitatis ſeruus eſt *l. 1. infr. rem pub. ſalu. for. l. vlt. ſupr. quod cuiuſq. vniuerſ. nom. l. vlt. C. de ſeru. reipub. manumit.* Ergo quod ſeruo ſolutum eſt perinde haberi debet ac ſi ipſis adminiſtratoribus ſolutum eſſet, vt proinde nihil ſit quærendum de compenſatione ab hoc debitore facienda, quaſi adhuc ſit debitor qui ſeruo publico iam ſoluit.

DEC. Melior domini conditio fieri per ſeruum poteſt ſed deterior non poteſt, ſicut nec patris per filium. *l. melior 133. de reg. iur. l. 3. leg. filius 25. C. de pact.* Atqui ſeruus faceret deteriorem conditionem domini ſi accipiendo à debitore ſolutionem eum liberaret, quoniam faceret liberatio, vt qui erat creditor, amittat debitorem, & per conſequens eum alienet. *§. vlt. Inſt. quib. alien. lic. vel non.* Ergo non eo minus debitor manet Reipublicæ qui ſeruo ſoluit, quàm is qui publico pecuniam publicam, citra voluntatem eorum quibus ſolui rectè potuit, cuiuſmodi ſunt ſyndici, & curatores ſeu adminiſtratores reipublicæ, de quibus in *d. tit. Quod cuiuſque vniuerſ. nom. & in l. 2. infr. de adminiſt. rer. ad ciuitat. pertinent.* Excipiendum tantùm eſt quod ſoluitur ex cauſa peculiari, quia id ex voluntate domini ſolutum intelligitur *leg. fugitiuus 19. infr. de ſolut. & tot. tit. ſup. de pecul.* Ergo cum huiuſmodi ſolutione debitor non liberetur, conſequens eſt, vt cum Papiniano dicamus priſtinam obligationem adhuc manere, ſed cum hoc tamen, vt ſi quandoque conueniatur ab adminiſtratoribus reipublicæ, compenſationem obiicere poſſit eius pecuniæ, quam in peculio habebit eo tempore ſeruus publicus cui ſoluit, vt Papinianus hîc ſubiicit.

Nam

Nam & pro ea pecunia poſſet hic debitor agere de peculio contra ciuitatis curatorem actione de peculio tanquam factus creditor reipublicæ per ſolutionem ſeruo publico factam. Ex qua enim ſolutione liberatio naſci non poteſt, condictionem competere neceſſe eſt, *l. cum qnis 38. §. 1. de ſolut.* extra caſum, *l. Neratius 63. ſupr. de cond. indeb.* Idque eſt quod Bartol. ad hanc legem bene notat de eo quod peti poteſt actione de peculio, compenſationem quoque obiici poſſe. Nihil enim refert domini ex qua cauſa conueniri poſſit, aut qua actione, dummodo in eo ſtatu ſit, vt conueniri poſſit ſaltem de peculio vt ad finem vſque peculij compenſatio ei obiici poſſit. Caue autem ne cum Accurſio de quo hic agitur, publicum ſeruum de tabellione interpretare, vel de notario quolibet. Non enim Tabelliones, & notarij noſtri ſerui ſunt, ſed liberi eſſe iubentur, *d. l. vlt. C. de ſeruo reipub.* Noli rurſus cum eodem Accurſio ſic legere, *peculij ſerui in eo quod ſeruus publicus habebit*, (quæ nullus fere ſenſus lectio eſt) ſed vt in Pandectis Florent. *peculij fini quod ſeruus publicus habebit*, id eſt, vſque ad concurrentem peculij quantitatem.

20. IDEM libro 13. Reſponſorum.

OB negotium copiarum, expeditionis tempore mandatum, curatorem condemnatum, pecuniam iure compenſationis retinere non placuit: quoniam ea non compenſatur.

Ad l. Ob negotium 20.

RAT. DVB. Compenſatio fit, quoties debitum & creditum ex vtraque parte, cùm ſatiùs cuique ſit & commodius non ſoluere quàm ſolutum repetere, *l. 1. 2. & 3. ſupr.* Atquin is qui ob negotium mandatum copiarum expeditionis tempore condemnatus eſt, conſtituitur tantum debitor Reipublicæ. Ergo non eo minus permittendum eſt, vt iure compenſationis pecuniam retineat, ſi tantondem ei à republica debeatur, cùm è contrario ſupponendum ſit eſſe illum reipublicæ debitorem vt aduerſus rempublicam compenſatione vti poſſit.

DEC. Aliquando impeditur compenſatio propter repugnantiam ex parte rei, quædam enim ſunt, quæ deberi & ſolui poſſunt, & tamen compenſari non poſſunt, in quo numero eſt pecunia publica, ex cauſa frumentariæ, aut militaris annonæ debita, hæc enim non compenſatur, vt Papinianus hîc ſcribit, & nos diximus ad *l. ideo 17. ſupr.* fauore ſcilicet non tam reipublicæ quàm annonæ, quæ vna maximè eſt ex iis rebus quarum cura ad ſalutem reipublicæ pertinet, alioqui nunquam debitor publicæ pecuniæ compenſatione vteretur, quod lex proximè præcedens falſum eſſe oſtendit, extra caſus quos ponit Imperator *l. in ea 3. C. hoc tit. iuncta l. aufertur 46. l. qui compenſationem inf. de iur fiſc.* Nec neceſſe eſt, vt cum Accurſio dicamus in ſpecie huius legis debitorem reipublicæ pecuniam in ſuos vſus conuertiſſe, vt hanc legem conciliemus cum *d. l. ideò*. Expeditius enim eſt & verius vt dicamus legem hanc eſſe de pecunia frumentaria, illam verò de pecunia priuata, nec frumentaria, nec publica. Videtur tamen mala ratio Papiniani, cum vt probet pecuniam frumentariam non compenſari, rationis tamen loco hoc tantum afferat, *quoniam ea non compenſatur*. Eſt enim hæc petitio principij, cùm hoc ipſum in quæſtione ſit poſitum, cur non compenſetur, ſed ita explicari hæc ratio debet, ac ſi ſcriptum eſſet, quoniam ea pecunia compenſabilis non eſt, quomodo in *l. heredes 25. §. an ea ſtipulatio ſupr. famil. erciſcund.* Paulus ſcribit ſtipulationem per legem duodecim tabular. non diuidi, quia nec diuidi poteſt. Et Marcianus in *l. in quartam 91. infr. ad l. falcid.* negans imputari in quartam falcidiam eas res quas iure legati vel fideicommiſſi vel implendæ conditionis cauſa hæres accipit, rationem illam reddit, *Nam hæc in quartam non imputantur.* Quod nos latiùs *lib. 6. coniecturarum* explicauimus. Hinc verò capta occaſione Accurſius noſter omnes fere caſus congerit, in quibus compenſationi locus non eſt. Et primum quidem ſumit ex hac lege, nec malè, ſed quod addit, ratione odij, hoc verò malè: fauor enim debiti hoc facit, non odium debitoris. Illud ſanè fit ratione odij, vt qui alienam poſſeſſionem per vim occupauit, compenſatione vti non poſſit. *l. vlt. in fi. C. hoc tit.* Sicut è contrario fauore debiti fit vt in actione depoſiti compenſationi locus non ſit *d. l. vlt. & l. penult. C. depoſit. §. in bonæ fidei. Inſt. de action.* Planè debitum certum eſſe neceſſe eſt & liquidum, aut ſaltem de proximo liquidãdũ vt cõpenſari poſſit *d. l. vlt. & l. 3. infr. de tutel. & ration. diſtrah.* Sed & pecuniã ex vtraq; parte deberi neceſſe eſt, vt compenſatio locũ habeat. Speciei enim ad ſpeciem aut ſpeciei ad quantitatem compenſatio fieri non poteſt *l. ſi conuenerit 18. in princip. ſupr. de pig. act. l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum de cond. indeb. l. ſi creditor 37. §. 1. de pecul. l. quod dicitur 5. inf. de impenſ. in reb. dotal. fact.* Nec repugnat quod Iuſtinianus conſtituit in *d. l. vlt C. hoc tit.* vt etiam in actionibus in rem compenſatio obiici poſſit. Id enim tunc obtinet, cùm in actionibus in rem ad æſtimationem peruenitur, vt benè Accurſius explicat. Id verò contingit ſemper quamuis non ſtatim, quia ſemper lis æſtimanda eſt, & æſtimatio in condemnationem deducenda tum quoque cum triticaria condictione agitur *l. 3. & vlt. ſup. de condict. trit.* Sanè ſi quid hinc inde petatur quod conſiſtat in iure & genere, verius eſt quod Accurſio placet, compenſationem admittendam eſſe, vt ille probat *l. 1. §. ſi cùm ſupr. ſi pars hered. pet. l. qui non militabat 78. in princip. de hered. inſt. l. vnum ex familia 67. §. ſed ſi vno de leg. 2. l. deducta 58. §. accepttis verſ. cùm autem ad SC. Trebell.*

21. PAVLVS libro 1. Quæſtionum.

POſteaquam placuit inter omnes, id, quod inuicem debetur, ipſo iure compenſari: a ſi procurator abſentis conuenitur, non debebit de rato cauere: quia nihil compenſat, ſed ab initio minus ab eo petitur.

Ad l. Poſteaquam. 23.

RAT. DVB. Compenſatio vim ſolutionis obtinet *l. ſi conſtat. 4. C. tit.* Atqui ſolutio eſt facti *l. conſilio 7. §. vlt. infr. de curat. fur. l. 1. C. de probat.* Ergo ipſo iure fieri non poteſt, quoniam quæ ſunt facti iuris, poteſtati non ſubiiciuntur *l. deinque 19. ſupr. ex quib. cauſ. maior. l. in bello 12. §. facti autem infr. de captiu. & poſtlim. l. qui heredi 44. de cond. & demonſt. l. quod. dicitur. 130. de verb. obl.*

DEC. Solutio quidem facti eſt, ſed liberatio quæ ex ſolutione naſcitur, tota iuris eſt, ex iure enim pen-

dent modi omnes inducendæ & tollendæ obligationis *l. obligationum ferè 44. §. placet infr. de oblig. & act.* De quibus apud Iuſtinianum in tit *quib. mod. toll oblig.* Atqui compenſatio non tam ſolutio eſt, quàm modus habendi pro ſoluto, id quod reuera & de facto ſolutum non eſt, *d. l. conſtat.* Nihil ergo niſi effectum ipſum ſolutionis continet id eſt liberationem. Quæ proinde cùm ſit mutis, vt diximus, tam facilè fieri poteſt ipſo iure ex vtraque parte, quam ex altera tantum.

a *Si procurator abſentis conueniatur.*

RAT. DVB. Abſentis procurator quoties conuenitur & abſentem defendit, non tantum debet ſatiſdare iudicatum ſolui, ſed etiam de rato cauere, cùm fieri poſſit, vt dominus reuerſus ratum habere nolit quod procurator dixerit aut fecerit *l. Pomponius 40. §. 1. & ſeq. ſupr de procurat.* Atqui procurator abſentis cùm obiicit compenſationem, id facit quod dominus fortaſſe ratum habiturus non ſit. Quid enim, ſi aliqua de cauſa malit dominus ſoluere ac poſtea petere quàm compenſare. Ergo deberet de rato cauere per ſtipulationem illam prætoriam de qua *inter rat rem haber.*

DEC. Qui obiicit compenſationem, nihil aliud facit, quam vt tanto minus ab eo peti videatur, cùm compenſatio fiat ipſo iure, vt proximè diximus, & in *l. verum eſt 4. ſupr. hoc tit.* Porro is à quo minus petitur, nihil facit propter quod cauere debeat de rato, factum enim aliquod præcedere neceſſe eſt, quod ratum haberi poſſit vel improbari. Proinde qui obiicit compenſationem, non tam videtur compenſare quàm hoc dicere, compenſationem iam ipſo iure factam eſſe. Ius enim eſt quod compenſat, homo verò ille qui compenſatione vtitur & eam obiicit, verum enim eſt quod ſæpius ſupra diximus, compenſationem, licet fiat ipſo iure, obiiciendam tamen eſſe ab homine *l quod Labeo 5 3. ſupr. hoc tit.* At non quaſi faciendam, ſed quaſi iam à iure factam, quod longè diuerſum eſt. Quemadmodum dicimus, multum referre, an hæreditas vni delata tranſmittatur ad liberos tanquam acquirenda, an tanquam acquiſita. De quo noſtri diſputant ad *l. vnic. Cod. de his qui ante apert. tab. & ad l. ſi infanti 18. C. de iur. delib.* Bene autem Paulus hîc monet inter omnes placuiſſe, vt compenſatio fiat ipſo iure, id eſt, vt intelligamus ius illud tam certum fuiſſe, vt de eo nullus prudentum vnquam dubitauerit. Quod enim verba illa, *Inter omnes* quidam ſic interpretantur apud Accurſ. ac ſi ſcriptum eſſet, *inter omnes contrahentes*, ridiculum eſt: de prudentibus enim & iuris conditoribus loquitur, non de contrahentibus, quod tandem nec Accurſius ipſe diffitetur.

22. SCÆVOLA libro 2. Quæſtionum.

SI debeas decem, aut hominem, vtrum aduerſarius volet: ita compenſatio huius debiti admittitur, ſi aduerſarius palàm dixiſſet, vtrum voluiſſet.

Ad l. Si debeas 22.

RAT. DVB. In obligatione alternatiua vtraque res continetur, quantum ad obligationem pertinet, licet non quantum ad ſolutionem, *l. ſi duo 128. in fin. de verb. oblig.* Atqui compenſatio nihil aliud eſt quàm debiti & crediti inter ſe contributio *l. 1. ſupr.* Ergo ſi debeas decem aut hominem, vtrum creditor volet, nihil vetat admitti compenſationem priùs etiam quàm creditor dixerit vtrum velit.

DEC. Compenſatio nihil niſi mutua debiti ſolutio eſt, *l. ſi conſtat 4. Cod. hoc tit.* Ergo nihil compenſari poteſt niſi quod ſolui iam poteſt. Atqui cùm quis decem, aut hominem promiſit, vtrum aduerſarius, id eſt, creditor velit, non poteſt ſcire debitor vtrum poſſit ſoluere, priuſquam creditor elegerit, cùm expreſſa conuentione electionem creditor ſibi reſeruauerit, vt in *l. Stichum aut Pamphilum 95. in princip. inf. de ſolut.* quæ alioquin eſſet debitoris, *l. plerumque 10. in fin. infr. de iur. dot. ex regula l. in alternatiuis de reg. iur. in 6.* Ergo priuſquam compenſatio fieri poſſit, neceſſe eſt expectari electionem creditoris. Noli tamen hanc legem cum Accurſio & Bartolo ſic intelligere, vt ſi debeas decem vel hominem, vtrum aduerſarius voluerit, non aliter compenſatio obiici poſſit, quàm ſi aduerſarius eligat quantitatem, quaſi ſpeciei ad quantitatem non poſſit fieri compenſatio. Nam præter id quod in hac lege nihil tale ſcriptum eſt, obſeruare debuerunt etiam, cùm certus homo aut alia ſpecies debetur; nunquam tamen fieri condemnationem ſpeciei, ſed quantitatis, quia ſemper lis æſtimanda eſt, quanti res debita fuerit tempore litis conteſtatæ, ſi iudicio ſtricto petatur, purâ condictione certi ex ſtipulatione, *l. hominem 37. infr. mandat. iuncta l. ſi quis certum 24. ſupr. de reb. credit. l. vinum 22. eod. l. vlt. ſupr. de condict. tritic.* Aut vero tempore pluris res fuerit, vel moræ vel rei iudicandæ, *l. 3. § in hac ſupr. commod. l. 3. §. ſi per emptorem de action. empt.* Excepta tantum condictione triticaria, in qua ſola ſingulari iure ſpectatur tempus condemnationis, *l. penult.* vbi rationem attulimus, *ſupr. de condict. tritic.* Nihil ergo intereſt, vtrum ſpeciem an quantitatem eligat creditor, cùm facta electione hominis compenſatio tamen fiat æſtimationis, quæ ſemper in quantitate conſiſtit. Accurſium & Bartol. fefellit, quod putarunt ideo in hac lege requirere, vt præcedat electio creditoris, quaſi vno caſu compenſationis locus eſſe poſſit, non etiam altero, cùm tamen ad id potiùs Iuriſconſultus reſpiciat, quod vno caſu maioris aut minoris quantitatis compenſatio futura ſit, quàm altero, quantitas enim æſtimationem non recipit *l. ſi ita 42. de fideiuſſ.* Species autem recipit nunc maiorem, nunc minorem.

23. PAVLVS libro 9. Reſponſorum.

ID, quod pupillorum nomine debetur, ſi tutor petat: non poſſe compenſationem obiici eius pecuniæ, quam ipſe tutor ſuo nomine aduerſario debet.

Ad l. Id quod pupillorum. 23.

RAT. DVB. Tutor cùm petit tanquam tutor quod pupillo debetur, perinde habendus eſt, ac ſi dominus eſſet eius actionis quam exercet. Eſt enim loco domini, quoties tutelam gerit ex bona fide, nec pupillum ſpoliat, *l. quidam. 7. §. ſi tutor. infr. pro emptor. l. is qui in puteum. 11. §. an ignoſcitur 7. infr. quod vi aut clam.* Ergo tutori agenti etiam tutorio nomine poterit obiici compenſatio eius quantitatis, quam ipſe proprio nomine debeat ei qui conuenitur, neque verò pupilli quicquam intereſſe videtur, cùm quantum per compenſationem tutori factam amiſerit, tantum ab eo

viciſſim

viciſſim tutelæ actione ſit repetiturus, vt fieri ſolet, quoties tutor rationibus ſuis intulit, quod ex re vel pecunia pupilli conſecutus probatur.

Dec. Eius quod alij debetur quàm ei qui agit vel conuenitur, compenſatio obiici non poteſt, *l. eius 9. C. hoc tit. l. in rem 18. §. 1. ſupr. eod.* Atqui quod tutor pupillorum nomine petit & tanquam tutor, non tam ipſe petere videtur, quàm pupilli, quorum nomine petit, & quorum perſonam repræſentat, ſicut enim reuera alia eſt perſona pupilli alia tutoris, ita & alia tutoris perſona eſſe intelligitur, quatenus tutor eſt, alia verò tutoris, ſimpliciter accepti, & generaliter in omnibus cauſis multum refert, an quis faciat aliquid tanquam talis, an tanquam quilibet; *l. ſi paterfamilias 15. §. qui duos ſupr. de adopt.* Ergo ei quod pupillorum nomine debetur tutori tanquam tutori, non poteſt obiici compenſatio eius quantitatis quam ipſe tutor ſuo nomine eidem debitori debeat. Et verò intereſt pupilli ita ius conſtitui, ne ſi ex perſona tutoris ſui compenſationem pati cogatur, facilè in damnum incidat, & interim debiti ſui ſi non iacturam, ſaltem moram patiatur, eo fortaſſis tempore, quo ipſius quàm maximè interſit pecuniam ſolui, quæ in eius vtilitatem conuertatur: Nec quod à tutore pupillus id poſtea tutelæ actione ſit repetiturus, faciliùs eum obligare poteſt vt compenſationem patiatur, vel ea ipſa ratione quæ compenſationem induxit, quod ſcilicet ipſius interſit non ſoluere per compẽſationem potiùs quàm ſolutum repetere, *l. 3. ſupr. hoc tit.* Itémque quod nemo ideo obligandus ſit, quia recepturus ſit ab alio quod ipſe præſtiterit, *l. nemo ideo 171. de reg. iur.*

24. Idem libro 3. Decretorum.

Iuſſit Imperator audiri adprobantem, ſibi à fiſco deberi, quod & ipſe conueniatur.

Ad l. vlt. Iuſſit.

Rat. dub. & Dec. Eadem eſt quæ ad *l. Idem iuris eſt 12. ſupr. hoc tit.* Eadem enim vtriuſque loci ſententia eſt perinde compenſationem obiici poſſe contra fiſcum atque contra priuatum, neque priuilegium fiſci hac in re vllum eſſe.

DEPOSITI VEL, CONTRA.

Ad TIT. III.

1. Vlpianus libro 30. ad Edictum.

Depoſitum eſt, quod cuſtodiendum alicui datum eſt, a dictum ex eo, quòd ponitur. præpoſitio enim *de* auget poſitum: vt oſtendat totum fidei eius eſſe commiſſum, quod ad cuſtodiam rei pertinet.

Ad l. Depoſitum. 1.

Rat. dub. Dare nihil aliud eſt quàm dominium transferre, *l. vbi autem 75. §. vlt. infr. de verb. obl. l. non videntur data. 167. de reg. iur.* Atqui rei depoſitæ dominium non transfertur in depoſitarium, adeóque nec poſſeſſio *l. licet 17. §. 1. infr. hoc tit.* Ergo depoſitum non eſt quod datur, ſed quod traditur. Eſt enim hic contractus ex eorum genere qui re & traditione perficiuntur, *l. 1. §. is quoque infr. de oblig. & act. §. præterea. Inſt. quibus mod. re contrah. obl.*

Dec. Non definitur hîc depoſitum quod ſimpliciter datur, ſed quod cuſtodiendum datur. Quæ adiectio oſtendit per depoſitum nec proprietatem nec poſſeſſionem rei depoſitæ, ſed ſolam cuſtodiam transferri in depoſitarium.

a *Dictum ex eo quod ponitur.*

Rat. dub. Ponere hîc nihil niſi tradere eſt, cùm tradere ſit poſſeſſionem transferre, *l. 3. in princip. infr. de act. empt.* Poſſeſſio autem dicta ſit à pedum poſitione, *l. 1. infr. de acquir. poſſeſſ.* Atqui etiam res commodata traditur & quæ pignori data eſt. Nam & hi contractus re ſimiliter & traditione perficiuntur. Ergo non potuit depoſitum dici & duci à verbo *ponitur*.

Dec. In nomine depoſiti, non tantum inſpicimus verbum (ponitur) ſed cum præpoſitione *de* quæ augere ſolet ſignificationem, quomodo auget in propoſito, totum fidei eius commiſſum eſſe apud quem res deponitur, quod pertinet ad cuſtodiam, quaſi qui dicet ſe deponere, hoc ipſo abdicit à ſe cuſtodiam rei, vt eam in alium transferat, quomodo Azo dicebat. Nam & ad eundem modum dicimus deponere, quem penes alium curam rei alicuius, id eſt eam curam abiicere & in alium reiicere. Nec rurſus ab Etymologia in iure tam ſtrictè argumentandum eſt, quaſi totam rei ſubſtantiam, & naturam exprimat, valet enim negatiuè tantum non affirmatiuè, vt quod poſitum non eſt penes alium nec traditum, dici depoſitum non poſſit. At non etiam è contrario depoſitum dici poſſit, quicquid poſitum & traditum, niſi illud etiam adiectum ſit, vt datum vel poſitum ſit cuſtodiendum.

1 § Prætor ait. *Quod neque tumultus, neque incendij, neque ruinæ, neque naufragij cauſa depoſitum ſit: in ſimplum: earum autem rerum, quæ ſupra comprehenſæ ſunt in ipſum in duplum: in heredem eius, quod dolo malo eius factum eſſe dicetur, qui mortuus ſit, in ſimplum: quod ipſius, in duplum iudicium dabo.*

Ad §. 1. Prætor ait.

Proponuntur in hoc §. verba Edicti quibus prætor actionem depoſiti pollicetur directam contra depoſitarium. Eámque regulariter in ſimplum, in duplum verò quatuor caſibus. Hi ſunt, ſi tumultus, vel incendij, vel ruinæ, vel naufragij cauſa depoſitum factum ſit. Quanam verò ratione, prætor has quatuor cauſas à cæteris ſeparauerit, exponet ſtatim Vlpianus in §. *ſeq.* In-

terim notandum eſt ex hoc §. actionem depoſiti tum quoque cùm in ſimplum datur, non eſſe ciuilem, vt malè putat Accurſius, & poſt eum cæteri omnes, ſed prætoriam, cùm prætor verbis huius edicti, non minùs eam daturum ſe polliceatur, quàm actionem in duplum quatuor illis caſibus, quos iam enumerauimus, quam actionem in duplum, nec Accurſius ipſe diffitetur eſſe prætoriam, neque ad rem pertinet quod in contrahendo depoſito negotium quoddam geritur, cùm res depoſita tradatur ea lege vt petenti reſtituatur, cui pactioni ineſt *συνάλλαγμα*. Ex quo proinde naſcitur ciuilis actio *l. Iuris gentium. 7. §. 1. ſup. de pact. l. Labeo 19. verſ. contractũ de verb. ſig.* vbi obſeruandum eſt afferri exempla de emptione & venditione, locatione & cõductione. Itemque de ſocietate qui ſunt contractus vltro citróque obligatarij, æquè principaliter, non item depoſito vel commodato, ideo fortaſſe quod licet ex iis quoque contractibus naſci poſſit ciuilis actio in factum, aut quod idem eſt præſcriptis verbis, ſi depoſitarius, vel commodatarius nolit rem reddere, non tamen duæ actiones ex eo negotio naſci poſſunt, vnà directa, altera contraria, idcóque neceſſe fuit à prætore eas introduci, præſertim contrarias, quas nemo vnquam dixit eſſe ciuiles. Quod à nobis iam probatum eſt ad *l. 1. ſupr. commod.* ex *l. ſi gratuitam 17. in princip. infr. de præſcript. verb. l. 2. §. 1. infrà de precar. l. Senatus. 3. 5. §. Ergo qui mortis infr. de mort. cauſ. donat.* hincque peti poteſt ratio dubitandi ad hunc §. fruſtra enim actio prætoria inducitur vbi competit ciuilis *l. 1. ſupr. de public. in rem act.* Sed decidendi ratio ex eo ſumenda eſt, quod neceſſariũ prætori viſum ſit, actiones iſtas depoſiti, commodati, & ſi quæ ſunt ſimiles ſpecialiori nomine donatas introducere primum, vt eſſent bonæ fidei non ſtricti iuris, vt actiones præſcriptis verbis. Atque ita pleniores haberent præſtationes ex bono & æquo propter illa verba *ex bona fide*, quæ in formulis omnibus iudiciorum bonæ fidei addi ſolebant. Deinde propter actiones contrarias, quas non tam meri iuris quàm æquitatis & bonæ fidei ratio ſola induxit. Nam & quamuis actio tutelæ ſit ciuilis, & ex lege 12. tabularum, contraria tamen tutelæ actio eſt ex iure prætorio *l. 1. in princip. infr. de contr. tut. & vtil. action.* neque verò actio vlla ſtricti iuris eſt quæ vllam habeat, & admittat contrariam, ſicut nec actio vlla ſtricta eſt, quæ infamiam irroget condemnato, nec ſi ex famoſis cauſis pendeant *l. ceſſat 36. de obl. & act.* Denique cum in his verbis edicti ſemel tantum ſcripta ſint verba illa *Iudicium dabo*, quæ non minus ad actionem depoſiti in ſimplum dandam, quam ad eam quæ in duplum, referuntur, neceſſario conſequens eſt, vt perinde probent vtranque actionem eſſe prætoriam ex vulgari regula, vel potius brocardico, paris & vniformis determinationis, de qua in vulg. *l. iam hoc iure 4. de vulg. & pupill.*

2 ¶ Meritò has cauſas deponendi ſeparauit prætor, quæ continent fortuitam cauſam depoſitionis ex neceſſitate deſcendentem, non ex voluntate proficiſcentem.

Ad §. 2. Merito.

RAT. DVB. Omne depoſitum fidei eius commiſſum intelligitur, cui cuſtodiendum traditur, ſiue eam depoſiti definitionem ſequamur quam Vlpianus in princip. huius legis poſuit, ſiue eam potius quam Iacobus Cuiac. tradidit in *paratitl. ad hunc titul.* vbi ait depoſitum eſſe conuentionem gratis cuſtodiendæ rei quæ traditur ſub fide reſtituendi. Ergo in omni iudicio depoſiti directo agitur de fide rupta, ſiue fortuita ſit cauſa depoſitionis ex neceſſitate deſcendens, ſiue ex voluntate proficiſcens. *l. ei apud quem in princip. hoc tit.* Ergo perinde debuit prætor ex omni cauſa dare actionem depoſiti vel in ſimplum duntaxat vel in duplum tantum nulla diſtinctione facta depoſiti voluntarij & neceſſarij, ſicut & omni caſu perinde notatur infamia quiſquis ex cauſa depoſiti condemnatus eſt, iudicio directo, non contrario *l. 1. ſupr. de his qui not. infam.*

DEC. Multum refert, an depoſitum fiat ex voluntate deponentis qui fidem & perſonam depoſitarij elegit: An verò extante neceſſitate cogatur dominus res ſuas penes obuium quemque deponere, priore caſu contentus eſſe debet ſimplo, cuius præſtatione ſatisfit ipſius indemnitati. Poſteriore verò caſu creſcit perfidiæ crimen, & publica vtilitas ſeueriorem coercitionem exigit vindicandæ Reipublicæ cauſa, vt eleganter ſcriptum eſt in *§. hæc autem 4. inf.* ex eo enim quod quis neceſſitate coactus facit, nunquam ſumi poteſt coniectura voluntatis, quaſi vltrò fecerit, quod veriſimile eſt factutum eum non fuiſſe, ſi neceſſitas eum non coegiſſet. Itaque quod ſolemus imputare domino qui elegit depoſitarium quod negligenti amico, fortaſſe etiam perfido rem ſuam cuſtodiendam commiſerit *l. 1. §. is quoque. infr. de obl. & act. §. Præterea. Inſtit. quib. mod. re contrah. oblig.* Non ſimiliter poſſit imputare illi qui ex neceſſitate tumultus vel incendij, vel ruinæ, vel naufragij cauſa rem ſuam deponere cogitur, quia hic non tam contrahit cum depoſitario quam in eum incidit, vt Papinian. loquitur *in l. vlt. rem pupill. ſalu. for.*

3 ¶ Eum tamen deponere tumultus, vel incendij, vel cæterarum cauſarum gratia intelligendum eſt, qui nullam aliam cauſam deponendi habet, quàm imminens ex cauſis ſupra ſcriptis periculum.

Ad §. 3. Eum tamen.

RAT. DVB. fieri poteſt, vt is qui tumultus vel incendij vel ruinæ, vel naufragij gratia depoſuit, habuerit prius conſilium deponendi, puta Romam craſtina die profecturus, & tamen non fuerit forte depoſiturus, niſi aliqua ex ſupradictis cauſis emerſiſſet. Atqui cùm id contingit, duæ quodammodo ſunt cauſæ deponendi. Prima peregrinatio, altera tumultus, vel incendium, aut alia ex reliquis duabus. Ergo verum non eſt quod in hoc §. dicitur tunc locum eſſe parti 2. huius edicti, niſi cùm nulla alia eſt cauſa deponendi quàm vna ex quattuor exceptis, nec enim cauſa vna deponendi tollit alteram, nec aliud requirunt verba Edicti, niſi vt tumultus, vel incendij, vel naufragij, vel ruinæ cauſa depoſitum factum ſit.

DEC. Nihil eſt quod faciat fauorabilius depoſitum, quod contractũ eſt ex aliqua iſtarũ cauſarũ, quàm quòd fiat ex neceſſitate, non ex electione, vt ſcriptum eſt in *§. prox. ſupr. & §. prox. infr.* Ergo ſi iam electus erat depoſitarius antequam tumultus, vel Incendium, vel ruina, vel naufragium ſuperueniret, nullo fauore extraordinario vel ſpeciali dignum eſt depoſitum, cùm voluntas non neceſſitas electioni cauſam dederit.

4 ¶ Hæc autem ſeparatio cauſarum, iuſtam rationem habet. quippe cùm quis fidem elegit, nec depoſitum redditur, contentus eſſe debet ſimplo: cùm verò, extante neceſſitate, deponat: creſcit perfidiæ crimen: & publica vtilitas coercenda eſt, vindicandæ reipublicæ cauſa. eſt enim inutile, in cauſis huiuſmodi fidem frangere.

Digitized by Google

Ad §. 4. Hæc autem.

Rat. dvb. & decid. eadem eſt quæ ad §. *meritò. ſupr.* Eſt enim vtriuſque §. idem ſenſus,niſi quòd in illo dictum,hic ratio dicti potius continetur. Eſt tamen difficile explicare quid ſibi velit Vlpianus illis verbis; *Et publica vtilitas coercenda eſt.* Cùm adiuuanda ſit potius & ampliãda quàm reſtringenda & coercenda *l. hoc modo. 64. infr. de cond. & demonſt.* Quam ob cauſam vulgata lectio rectior videtur, quæ habet, *Et publica vtilitate coercendum eſt*, vt ad crimen perfidiæ verba illa referantur, niſi malis pro, *vtilitas* legere *inutilitas*, non ſolùm quia nomen inutilitatis non fuit veteribus latinitatis autoribus incognitum,vt notat Cuiac. *ad l. 2. C. de fid. & iur. haſtæ fiſcal.* Et in notatis Mercatoris contra Robertum, ſed etiam quia ſtatim ſequitur in hoc §. *eſt enim inutile in cauſis huiuſmodi fidem frangere* Quo verbo *Inutile* ſignificatur id quod eſt iniquum, vt quemadmodùm vtilitatem pro æquitate, & æquitatem pro vtilitate prudentes ſolent dicere, quia ſcilicet non æſtimant æquitatem niſi ex vtilitate & ſalute publica, ita vtile dicunt, quod æquum eſt, & viciſſim inutile quod iniquum: Ergo & vtilitatem pro æquitate, & inutilitatem pro iniquitate: etſi enim ſemper graue eſt fidem frangere & fallere. *l. 1. ſupr. de pecun. conſt l. 1. ſupr. de pact.* grauius tamen & longe intolerabilius eſt in huiuſmodi cauſis, in quibus & maior contrahendi neceſſitas eſt, & neque locus, neque tempus plenius admittit deliberandi principium, vt eleganter ſcriptum eſt in *l. 1. ſupr. de exerc. act. iuncta l. cùm poſtulaſſem. 44. §. 1. in fin infr. de damn. infect.*

5 ¶ Quæ depoſitis rebus accedunt, non ſunt depoſita, vtputa ſi homo veſtitus deponatur: veſtis enim non eſt depoſita, nec ſi equus cum capiſtro: nam ſolus equus depoſitus eſt.

Ad §. 5. Quæ depoſitis.

Rat. dvb. Acceſſorium ſequitur ſuum principale. Et quicquid acceſſionis vice cedit, ad eum pertinet, ad quem & quod principale eſt *l. cùm aurum 19. § perveniamus & l. ſeq l. ſi quando 29. de aur. & arg. leg. §. ſi tamen 26. Inſt. de rer. diuiſ.* Vnde eſt, vt is cui commodata eſt equa, quam pullus comitabatur, etiam pulli cuſtodiam præſtare debeat *l ſub certo 5 §. vſque adeo. ſupr. commod.* Ergo etiam quæ depoſitis rebus accedunt, pro depoſitis haberi debent, vt puta ſi homo veſtitus deponatur, vel equus cum capiſtro. Quid enim refert an homo cum veſte, aut veſtitus? *arg. l. illi cum illo 40. infr. de vſufr. leg.*

Dec. Multum intereſt, an quid ſit depoſitum an depoſito tantum accedat: quicquid depoſitum eſt, actione depoſiti peti poteſt & debet, non etiam quod depoſito acceſſit, ſi ipſum quoque depoſitum non ſit. Nec enim actio depoſiti competere poteſt niſi pro eo ipſo quod depoſitum eſt, cùm re contrahatur, ſicut mutuum, de quo in *l. cùm vltrò 9. C. de non num. pec.* Atqui cùm deponitur homo veſtitus verba depoſiti oſtendunt ſolum hominẽ depoſitum, non veſtem, longéque aliud eſt deponi hominem & veſtem, aut hominem cum veſte, & deponi hominem veſtitum. Item aliud deponi equum & capiſtrum, aut cum capiſtro quod effectu idem eſt, *d. l. illi*, aut deponi equum capiſtratum: priore caſu non tantum homo deponitur, ſed etiam veſtis, non tantum equus, ſed etiam capiſtrum, poſteriore verò non item. Atque ita locus hic conciliandus eſt cum *d. l. ſi vt certo 5. §. ſi me rogaueris ſupr. Commod.* Nec tamen conſequens eſt, vt qui hominem veſtitum accepit, depoſitum poſſit reddere nudum, aut, qui equum capiſtratum, poſſit reddere ſine capiſtro: cùm præſtare cuſtodiam debeat earũ quoque rerum quæ depoſito acceſſerunt, licet non fuerint ipſæ depoſitæ *d. §. vſque adeò.* Alioqui etiam pro his rebus reſtituendis teneretur actione depoſiti, non quidem vt ea actione peti res illæ poſſint, cùm non fuerint depoſitæ, vt diximus, ſed quia nec ipſæ res depoſitæ reddi viderentur, cum non credatur reddi id quod deterius redditur *§. ſi res depoſita 16. Iuncto §. ſi ciſtu infr. hac l. 3. § ſi redditu ſupr. commod.*

6 ¶ Si conuenit, vt in depoſito & culpa præſtetur: rata eſt conuentio. contractus enim legem ex conuentione accipiunt.

Ad §. 6. Si Conuenit.

Rat. dvb. Pacta quæ fiunt contra leges, rata non debent haberi à Prætore *l. Iuriſgentium 7. §. ait Prætor ſup. de pact. l. pacta quæ contra 6 C. eod l. cùm ſponſus 12. §. ſi res ſup. de public. in rem act. l. nec non 28. § quo ad eius ex quib. cauſ. maior. l. vlt. infr. de ſuis & legit. l. inter debitorem 42. Iuncta l. ius publicum ſupr. de pact.* Nec iuris autoritas in poteſtate contrahentium eſſe debet, quæ nec in arbitrio eſt magiſtratuum *l. 1. §. 1. infr. ad S.C. Turpil. l. ordine 15. ad municipal.* Atqui & ratione & autoritate iuris depoſitarius non tenetur de culpa leui, multò minus de leuiſſima, ſed tantum de lata, quæ tam propè ad dolum accedit, vt dolus eſſe exiſtimetur *l. Quod Nerua 32. inf hoc tit.* quia ſcilicet depoſitum fit gratia ſolius deponentis, non etiam depoſitarij *l. ſi vt certo 5. §. nunc videndum 1. inf. commod l. ſi ſeruus communis 61. §. Quod verò infr. de furt.* Ergo contra leges & contra ius erit pactum, ſi conueniat vt depoſitarius etiam de culpa teneatur.

Dec. Contractus omnes ex conuentione legem accipiunt, vt ſcriptum eſt in hoc §. *& in l. contractus 23. de reg. iur. l. in conuentionalibus 52. de verb obl.* vbi hæc differentia ponitur inter ſtipulationes conuentionales & prætorias. Ergo nihil obſtat quo minus rata debeat eſſe conuentio ſi conuenerit vt in depoſito etiam culpa præſtetur *l. 1. C. hoc tit.* Neque tam videri debet pactum hoc eſſe contra ius quàm præter leges, & præter ius quod longè diuerſum eſt, *d §. quod eius.* Aliud enim eſt prohibere, aliud non iubere, & rurſum aliud permittere, aliud non prohibere. Et in genere permiſſorum, ex quo ſunt contractus omnes liciti & permiſſi, regula generalis eſt cenſeri omnia permiſſa quæ non ſunt prohibita, *l. mutus 43. §. 1. ſupr. de procurat. & Inſt. quib. non eſt permiſſ. fac. teſtam.* Atqui prohibitum iure non eſt ne conueniat, vt in propoſito etiam culpa præſtetur. Ergo permiſſum id videri debet, *§. ſæpe euenit 35. infr. hac l.* Sic dicimus etiam in contractibus, in quibus culpa præſtanda eſt valere conuentionem, vt non præſtetur, *d. l. ſi vt certo. 5. Interdum 20. commod. l. ſi ſeruum 17. §. ſi calcem 29 ſupr ad l. Aquil. l. nec ex prætorio 27. in fin. de reg. iur.*

7 ¶ Illud non probabis, dolum non eſſe præſtandum, ſi conuenerit. nam conuentio contra bonam fidem, contraque bonos mores eſt: & ideo nec ſequenda eſt.

Ad §. 7. Illud non probabis.

Rat. dvb. Contractus ex conuentione legem accipiunt, vt ſuperiore §. ſcriptum eſt, & in *l. contractus 23 l. nec ex prætorio 27. de reg. iur. l. in conuẽtionalibus 52. de verb. obl.* Ergo ſi conuenerit ne dolus præſtetur, rata conuentio haberi debet, præſertim cùm ſit pactum liberatorium, quod proinde fauorabilius eſt *l. Arrianus 41. infr. de obl. & act.*

Dec. Pacta quæ contra leges ſunt vel contra bonos mores, rata haberi à Prætore non debent, *leg. Iuriſgen-*

tium 7.§.ait Prætor de pact. l. ſtipulatio hoc modo concepta 62.de verb.obl.l.ex eo 5.C.de inutil.ſtipul. Quæ enim ſunt contra bonos mores, pugnant cum publica vtilitate, cuius in toto iure noſtro præcipua ſemper ratio habetur, quia primum iuris præceptum eſt honeſtè viuere, *l.Iuſtitia 10.§.1.de iuſt.& iur.l.non omne quod licet 144. de reg.iur.* Neque verò fieri poſſe abſolutè creduntur quæ honeſtè fieri non poſſunt & verecundiam lædunt, ſed pro impoſſibilibus habentur, *l.filius 15. cum lege præcedenti, inf.de condit.inſt.* Atqui contra bonos mores eſt & contra publicam honeſtatem pactio illa ne dolus futurus præſtetur, quia ſcilicet inuitat ad delinquendum, vt ſcriptum eſt in hoc §. Ergo non poteſt rata haberi conuentio, ne quidem à Prætore, *l.ſi vnus 27.§.illud nulla. infr. de pact.l.in commodato 17.in princip. commod.* Proinde nec in contractu depoſiti permittenda eſt, ſi per expreſſam conuentionem fiat. Nam ſi conuenerit cum depoſitario ne depoſiti agatur, valebit pactio, quamuis vi ipſa, id eſt in effectu perinde ſit ac ſi conuenisset, ne de dolo ageretur, cùm depoſitarius non niſi de dolo teneatur, *d.§.illud nulla*, nimirum expreſſa nocent, non expreſſa non nocent, vt habet iuris regula *l expreſſa 195. de reg.iur.l.ſi ita legatum 65.§.1.de leg.1.l.nonnunquam 52.de condit. & demonſt.* vt diximus ad *d.§. illud nulla.* Ideo autem loquimur de dolo futuro, quia valet conuentio ne de dolo præterito agatur, cùm non ſicut illa quæ de dolo futuro inuitet ad delinquendum, quamuis verum ſit nunquam manere debere impunitum, ne tum quidem cùm illi ipſi nocet qui eum admiſerit, *l.procurator 11.§.1.infr. de dol.mal.except.*

8 ¶ Si veſtimenta ſeruanda balneatori data perierint: ſi quidem nullam mercedem ſeruandorum veſtimentorum accepit, depoſiti eum teneri, & dolum dumtaxat præſtaie debere puto: quod ſi accepit, ex conducto.

Ad §.8. Si veſtimenta.

RAT. DVB. Etiam nauta, caupo, & ſtabularius tenentur de cuſtodia, quamuis nullam pro cuſtodia mercedem accipiant, *l.nauta 5. ſupr.naut. caup.ſtab.* Ergo non eſt bona ratio, qua mouetur Vlpian. in hac lege, cum ait, balneatorem depoſitarium veſtimentorum, quia nullam eorum ſeruandorum cauſa mercedem acceperit, de cuſtodia eorum non teneri, ſed tantum de dolo.

DEC. Depoſitum gratuitum eſſe debet: ſicut & mutuum & mandatum, cùm perinde ex officio & amicitia originem trahant, *l.1.§.vlt.infr.tit.prox,* Ergo ſi mercedem pro cuſtodia depoſitarius acceperit, iam non depoſitarius, ſed locator eſt, quandoquidem hoc caſu depoſitum degenerat in locationem, & conſequenter tenetur depoſitarius præſtare etiam culpam, non quaſi depoſitarius, ſed quaſi locator operæ ſuæ, *dict.l.1.§.vltim.infr. tit.prox.& §.vltim.Inſt.de mandat.* Nam nec alia de cauſa nautæ, caupones, ſtabularij tenentur præſtare rei cuſtodiam, quàm quia mercedem aliquam accipiant, licet non cuſtodiæ gratia; parum enim refert, vt qui eam accipit, de cuſtodia teneatur. Quòd ſi nulla merces depoſitario detur ſeruandorum veſtimentorum cauſa, tunc quia verè depoſitarius eſt, nihil niſi dolum præſtare debet, quia ſolius deponentis non depoſitarij gratia ſit depoſitum, *l.ſi vt certo 5.§ nunc videndum 1. ſupr. commod.* Adeo vt etiam circa dolum remiſſius facienda ſit interpretatio, vt Africanus loquitur in *l. ſi ſeruus communis, §. quòd verò, infr.de furt.* id eſt, in fauorem depoſitarij quantum fieri poteſt.

9 ¶ Si quis ſeruum cuſtodiendum coniecerit forte in piſtrinum, ſi quidem merces interuenit cuſtodiæ: puto eſſe actionem aduerſus piſtrinarium ex conducto. ſi verò mercedem accipiebam ego pro hoc ſeruo, quem in piſtrinum recipiebat: ex locato me agere poſſe. quod ſi operæ eius ſerui cum cuſtodia penſabantur: quaſi genus locati & conducti interuenit: ſed, quia pecunia non dabatur, præſcriptis verbis datur actio. ſi verò nihil aliud, quàm cibaria præſtabat, nec de operis quicquam conuenit: depoſiti actio eſt.

Ad §.9. Si quis ſeruum.

RAT. DVB. & DECID. Eadem ferè eſt quæ ad ſuperiorem, nam & in hac ſpecie, id eſt, cùm quis ſeruum cuſtodiendum coniecit fortè in piſtrinum, & quæritur quam actionem contra piſtrinarium habere debeat, ſimiliter diſtinguit Vlpianus an merces aliqua cuſtodiæ interuenerit necne, vt ſi non interuenerit depoſiti actio ſit, ſi verò interuenerit, actio ſit ex conducto. Quòd ſi mercedem ego accipiebam pro hoc ſeruo quem piſtrinarius accipiebat, non ex conducto actio mihi competat, ſed ex locato, quia operas ſerui mei piſtrinario locaſſe videar, at ſi operæ eius ſerui cum cuſtodia compenſabantur, quaſi genus quoddam locati & conducti interuenire creditur, ideóque hoc caſu ex locato & conducto agendum eſſet, niſi ratio illa obſtaret, quod ponimus pecuniam non interueniſſe, nam quemadmodum emptio & venditio ſine pretio eſſe non poteſt ex *l.1.& 2.infr.de contrah. empt.* nec pretium ſine pecunia numerata conſiſtere *§. pretium autem & §.item pretium. Inſt. de empt. & vend. l. 1. infr. de rer.permut.* Ita nec locatio poteſt eſſe ſine mercede, nec merces ſine pecunia, *l.2.infr.locat. l.ſi vir vxori 52. de donat. int. vir. & vxor.l.naturalis 5.§.at cùm do.inf.de præſcript.verb.* Vnde infert Accurſ. contra colonum partiarium non tam ex locato quàm vel præſcriptis verbis, vel pro ſocio agendum eſſe ex *l.ſi merces 25.§.vis maior infr.locat.* Ergo ceſſante actione ex locato & conducto neceſſarium eſt recurrere ad ſubſidiariam actionem præſcriptis verbis, quæ dari ſolet, quoties aliæ vulgares actiones deficiunt, *l.2.& 3. l.qui actionum 11.l.quoties 21.& paſſim infr.de præſcript.verb.* quia verum eſt negotium aliquod geſtum eſſe & contractum *συνάλλαγμα*. Ex quo ciuilis actio ſemper naſcitur, *l. Iuriſgentium 7.§.1.infr.de pact.l.Labeo 19.de verb.ſig.* At ſi nihil aliud quàm cibaria piſtrinarius ſeruo præſtabat, nec de operis ſerui quicquam conuenit, cùm locatio eſſe non poſſit, neque ad actionem præſcriptis verbis neceſſe ſit confugere, depoſiti actio erit & ſufficiet, cùm non poſſit negari quin de depoſito contrahendo actum ſit, cùm ſeruus cuſtodiendus in piſtrinum coniectus ſit, & piſtrinario in eam cauſam traditus, vt cuſtodiretur.

10 ¶ In conducto & locato, & in negotio, ex quo diximus præſcriptis verbis dandam actionem: & dolum, & culpam præſtabit, qui ſeruum recepit. at ſi cibaria tantùm dabat, dolum dumtaxat. [a] ſequimur tamen, (vt Pomponius ait) & quod habuerunt proſcriptum, aut

quod

quod conuenit. dummodo ſciamus, & ſi quid fuit præſcriptum, dolum tamen eos præſtaturos, qui receperunt, qui ſolus in depoſitum venit.

Ad §. 10. In conducto.

Pendet hic §. à ſuperiore, & eaſdem ſpecies perſequitur Vlpianus in quibus dixerat nunc ex conducto vel locato, nunc præſcriptis verbis, nunc depoſiti actionem competere. Addit autem quod per ſe ſatis erat manifeſtum, & conſequens præcedentibus. Eo caſu quo ex conducto vel locato agatur, & dolum præſtandum eſſe & culpam: Itémque eo caſu quo dictum eſt agendum eſſe præſcriptis verbis, quia is contractus proximè ad locationem accedat, cùm fiat gratia vtriuſque, quòd cum accidit & dolus præſtatur & non tantùm lata, ſed etiam leuis culpa, *l. ſi vt certo 5. §. nunc videndum. 1. ſupr. commodat. l. contractus 23. de reg. iur.* niſi cùm ſpecialis aliqua ratio eſt in contrarium aut propter verba edicti, vt in *l. 1. §. hæc actio in fin. ſupr. ſi menſor falſ. mod. dixer.* aut alia. Eo autem caſu quo depoſiti actio competat, id eſt cùm cibaria tantum piſtrinarius ſeruo dedit, dolum ſolum præſtari oportere, quia nec niſi dolus in actionem depoſiti venit, propterea quod fiat gratia ſolius deponentis, vt *ſupr. diximus, ex d. §. nunc videndum, & d. l. ſi ſeruus 61. §. quod verò de furt.* Nulla igitur hic noua, neque dubitandi, neque decidendi ratio occurrit, niſi quod in eo contractus genere, ex quo diximus naſci actionem præſcriptis verbis probabiliùs dubitari poterat, quid dicendum eſſet, quoniam & ad locationem & ad depoſitum accedere videbatur. Sed tamé propius accedit ad locationem, cùm fiat gratia vtriuſque, vt dixi, & habeat mercedem, quæ ſi in numerata pecunia conſiſteret, non in operis ſerui, vera eſſet locatio. Contractus autem innominati eaſdem ferè præſtationes habent, quas contractus nominati, cum quibus maiorem habent ſimilitudinem *d. l. naturalis 5. §. ſed ſi facio infr. de præſcript. verb.*

a *Sequimur tamen vt Pompon. ait.* Senſus eſt non vſque adeo verum eſſe quod modo diximus, de ſolo præſtando dolo, vel de dolo & culpa, vt non aliud dici oporteat, ſi aliud conuenerit, ſiue per expreſſam conuentionem, ſiue per proſcriptionem, id eſt, admonitionem publico programmate factam, qua denunciauerit dominus quid ſibi præſtari velit ab eo qui ſeruum cuſtodiendum recipiat, an dolum ſolùm, an etiam culpam, quiſquis enim poſt huiuſmodi proſcriptum ad contrahendum accedit, eam legem ſequi videtur quæ proſcripta eſt, & ad quam fuit inuitatus, *l. ſed etſi pupillus 11. §. de quo palam ſupr. de Inſt. act.* Cæterùm etiamſi fortè proſcriptum eſſet ne dolus vllo caſu præſtaretur, non faceret ea res quo minùs depoſitarius de dolo teneri deberet, quia non poteſt proſcriptio facere plus quàm expreſſa conuentio, quæ tamen dolum futurum remittere nunquam poſſet, vt diximus in *§. illud non probabis ſup. hac leg.* Ergo nec lata culpa aut conuentione, aut præſcriptione remitti poterit, vt benè infert Accurſ. quoniam lata culpa vel dolus eſt. vel proximè accedit ad dolum, *leg. quod Nerua 32. infr. hoc titul. leg. magna negligentia 226. de verbor. ſignific.* vel ſaltem proximè ad dolum accedit. Quod tamen intellige de ea lata culpa quæ ex negligentia, non ex ignorantia proficiſcatur, de qua in *l. lata culpa 223. eodem titul.* Hæc enim non tam doloſi quàm ſtupidi & ſupini hominis eſt, vt docuimus initio *decad. 66. de errorib. pragmat.* Quam differentiam tamen vulgo interpretes noſtri non obſeruant.

11 **§ Si te rogauero, vt rem meam perferas ad Titium, vt is eam ſeruet: qua actione tecum experiri poſſim, apud Pomponium quæritur, & putat tecum mandati, cum eo verò, qui eam recepit, depoſiti. ſi verò tuo nomine receperit: tu quidem mihi mandati teneris, ille tibi depoſiti, quam actionem mihi præſtabis, mandati iudicio conuentus.**

Ad §. 11. Si te rogauero.

RAT. DVB. Actiones mandati & depoſiti non facilè poſſunt concurrere, ſed aut depoſiti agendum eſt, aut mandati, *§§. proxim. ſequentib. infr. hac. l.* initium enim contractus cuiuſque inſpiciendum, vt ſciri poſſit an depoſitum ſit, an mandatum, *l. ſi procuratorem 8. in princip. infr. tit. prox. l. non tantum 12. infr. de Senatuſc. Maced.* Atqui ponimus te rogatum eſſe à me de re mea aliqua perferenda ad Titium, vt is eam ſeruaret. Ergo mandati contractus primus fuit, & conſequenter mandati tantum habere locum debet, non depoſiti. Quomodo ex Pomponio argumentatur Vlpianus noſter in *§. Idem Pompon. quærit. 13. infr.*

DEC. Quoties negotium duas perſonas reſpicit, nihil vetat duas eſſe ſpecies contractuum. Quorum alter vnam perſonam reſpiciat, alter aliam, fit enim hoc diuerſis reſpectibus. In propoſito autem ita contingit. Nam cum te rogo de mea re perferenda ad Titium, vt is eam ſeruet, duæ perſonæ interueniunt, tua & Titij, & quemadmodum quod ad te pertinet, quin mandatum inter nos contractum ſit, cùm ad rem illam perferendam, non tantum nuntius meus ſis, ſed etiam procurator, *l. 1. ſupr. de procurat.* Ita & quod ad Titium ſpectat, dubitandum non eſt, quin ſit ille depoſitarius, quippe qui rem ſeruandam acceperit, ſicut & tu perferendam. Nec quod à te rem illam, non à me acceperit, quodque contractui noſtro non adfuerit, mouere nos debet, quandoquidem depoſitum re & traditione contrahitur, *l. 1. §. id quoque de oblig. & action.* Nec tam intereſt quis tradat, quàm cuius nomine, nec quiſquam dubitat quin depoſitum, vt & alius quilibet contractus iuriſgentium per procuratorem fieri poſſit. Addenda enim fuerunt verba illa, *Iuriſgentium*, ad excludendos actus legitimos qui per procuratorem fieri non poſſunt, cuiuſmodi ſunt mancipatio, emancipatio, hæreditatis aditio & ſimiles ex regula *l. nemo alieno nomine 123. Iuncta l. actus legitimi 97. de reg. iur. l. per procuratorem 90. de acquir. hered.* Ergo in caſu propoſito dicendum eſt vtramque actionem mihi competere, mandati & depoſiti: mandati quidem contra te, depoſiti verò contra Titium, ſed ita tamen, vt vtraque actio locum habere in vno eodémque caſu non poſſit, nam ſi rem meam ad Titium pertuleris, mandati non teneberis, quia mandatum impleuiſti. Sed Titius depoſiti tenebitur, quia rem meam ſeruandam accepit. E contrario ſi rem ad Titium nõ pertuleris, ille depoſiti non tenebitur, quia nihil accepit cuſtodiendum, tu mandati teneberis, quia non feciſti quod tibi mandatum fuit. Quod & Accurſ. noſter benè explicat. Subiungit tamen Vlpianus, Titium ita teneri mihi depoſiti, ſi rem à te receperit meo nomine non tuo, ſi tuo nomine receperit, habebo te ſolùm obligatum, quidem actione ſola mandati, non etiam depoſiti, quaſi mandauerim tibi rem non modò perferendam, ſed etiam deponendam. Titius verò depoſiti actione ſolùm tibi tenebitur, cùm tua interſit habere illum obligatum, vt ab actione mandati, qua mihi teneris, te liberes, quamuis res tua non ſit. Non enim depoſiti actio requirit, vt res quæ deponitur, ſit deponentis, ſed tantum vt ipſius interſit, quia nec ad aliud datur quàm ad id quod intereſt, vt nec cæteræ bonæ fidei actiones *d. l. ſi procuratorem 8. §. mandati*

dati actio infr. tit. prox. l. ſi duo 22. infr. hoc titul. Quid ergo ſi omiſſo te velim agere contra Titium ad rem meam repetendam? Non poſſum, niſi actionem depoſiti, quam contra eum habes, mihi ceſſeris. Neque enim ex contractu actio alij competere poteſt quàm ei qui contraxit, *l. quæcumque 11. de oblig. & action. l. ſi res 51. de euict. l. vt fideiuſſor 39. de fideiuſſ. l. Modeſtinus 76. infr. de ſolut.* Sed tamen actione mandati te cogam, vt eam mihi præſtes, nec quicquam à te aliud amplius conſequar, quia quoties non alia de cauſa quis tenetur, quàm quod actionem aduerſus alium habeat, non ad aliud obligatur, quàm vt eam actionem præſtet, & ſola delegatio pro iuſta præſtatione eſt, vt Papin. loquitur in *l. quod debetur 51. in fin. ſupr. de pecul. d. l. ſi procuratorem, § ſi quis mandauerit l. hæredi 14. l. Papin. 28. infr. tit. prox.* Nec recuſari vnquam ferè ceſſio actionis poteſt, tum quia inutilis manſura eſſet penes eum qui cedere iubetur, & fit ſemper ſine vllo diſpendio aut incommodo cedentis, *l. in creditore 38. inf de euict.*

12 ¶ Quod ſi rem tibi dedi, vt, ſi Titius rem non recepiſſet, tu cuſtodires. nec eam recepit: videndum eſt, vtrum depoſiti tantum; an & mandati actio ſit. & Pomponius dubitat. puto tamen, mandati eſſe actionem: quia plenius fuit mandatum, habens & cuſtodiæ legem.

Ad §. 12. Quod ſi rem.

RAT. DVB. Cùm rem tibi dedi perferendam ad Titium ea lege adiecta, vt ſi Titius rem non recepiſſet, tu eam cuſtodires, videtur inter nos actum, vt res mea apud te ſit, eodem iure, quo futura erat apud Titium ſi eam recepiſſet. Videris enim quodammodo in eius locum ſubſtitutus. Atqui ſi Titius rem illam à te recepiſſet meo nomine, is depoſiti actione mihi teneretur, vt ſuperiore §. diximus. Ergo & cùm recuſante Titio tu rem meam cuſtodiendam detines, actione depoſiti mihi obſtrictus es, non mandati.

DEC. Cùm vna eadémque perſona eſt quæ & mandatum & depoſitum ſuſcipit, ille contractus prævalet, qui primus eſt, vt dicemus in §. ſequenti, quia initium cuiuſque contractus inſpiciendum eſt & cauſa, vt in præcedentibus docuimus ex *l. ſi procuratorem 8. in princ. infr tit. prox. & §. ſi ſeruus depoſuit 30. infr. hac lege l. ſi id quod 58. §. ſi filiusfam. infr. pro ſoc. l. 3. §. ſuo in fin. ſupr. de minor.* Atqui in hac ſpecie ponimus dediſſe me tibi rem meam non modo perferendam ad Titium, ſed etiam apud te cuſtodiendam, ſi Titius recipere nollet. Igitur dubitandum non eſt, quin primus contractus fuerit mandati, adeóque ſolus nullo admixto contractu depoſiti, quia non magis alienum eſt à mandato, vt mandem tibi rem meam cuſtodiendam, quàm vt mandem perferendam, quamuis ſi mandarem tantum cuſtodiendam, depoſitum cenſeri deberet, non mandatum, cùm depoſitum nihil aliud ſit, quàm quod cuſtodiendum datur. Non autem datur cuſtodiendum niſi quod cuſtodiendum mandatur. Eſt igitur hoc mandatum rei ſcilicet non tam cuſtodiendæ quàm perferendæ, ſed tamen quod plenius eſt, quàm ſi eſſet ſimplex mandatum. rei perferendæ, quoniam habet annexam cuſtodiæ legem. Neque enim exiſtimandum eſt, quoties cuſtodiæ mentio fit depoſitum contrahi, cùm etiam in cæteris contractibus plerumque ſoleat conuenire de cuſtodia, *l. ſi vt certo 5. § cuſtodiam & ſeq. ſup. commod. l. 1. §. 1. l. 3. & paſſim. infr. de peric. & commod. rei vend.* quamuis depoſitum nihil aliud ſonet quam ſuſceptam ſimpliciter rei cuſtodiam, idque eſt quod Bart. ad §. hunc non malè notat, quando præcedit contractus perfectus, & adiicitur conuentio quæ poteſt cadere in nomen primi contractus induci potiùs informationem quam reformationem primi contractus & quàm nouum contractum, nunquam enim multiplicandi ſunt contractus ſine neceſſitate ſicut nec entia apud Philoſophos.

13 ¶ Idem Pomponius quærit: ſi tibi mandauero, vt rem ab aliquo, meo nomine receptam cuſtodias, idque feceris: mandati, an depoſiti tenearis? & magis probat, mandati eſſe actionem: quia hic eſt primus contractus.

Ad §. idem Pomponius 13.

RAT. DVB. Quiſquis rem aliquam penes alium deponit, is vtique mandat eam cuſtodiendam, & depoſiti actionem ſibi acquirit, vt *ſupr. diximus.* Ergo ſi mandauero tibi vt rem ab aliquo meo nomine receptam cuſtodias, & tu id feceris, depoſitum videri debet potius quàm mandatum, & depoſiti actio mihi danda eſſe non mandati.

DEC. Vniuſcuiuſque contractus initium inſpici debet & cauſa vt iam toties diximus ex *§. ſeruus depoſuit 30. infr. hac lege l. ſi procuratorem 8. in princip. infr. tit. prox.* Atqui contractus, de quo agimus, incipit à mandato, non à depoſito, mandaui enim tibi, vt rem meam meo nomine ab alio receptam cuſtodires. Ergo mandatum hoc cenſeri debet, non depoſitum: Mandatum inquam habens cuſtodiæ legem, vt in *§. præcedente*, id eſt, non ſimplex, ſed plenius quàm ſoleat eſſe ſimplex mandatum. Ac præterea conſtat in hoc mandato aliud quoque contineri ſcilicet rei meæ recipiendæ, quæ penes alium erat. Recipere enim eam te oportuit priuſquam poſſis cuſtodire. Ergo præcedit mandatum non vnicum, ſed duplex. Primum recipiendæ, alterum rei receptæ cuſtodiendæ. Quemadmodum, cùm rem meam mandaui tibi præferendam à Titio, deinde cuſtodiendam ſi Titius nollet eam accipere, vt in ſpecie *§. ſuperioris.*

14 ¶ Idem Pomponius quærit, ſi apud te volentem me deponere, iuſſeris apud libertum tuum deponere, an poſſim tecum depoſiti experiri. & ait, ſi tuo nomine, hoc eſt, quaſi te cuſtodituro, depoſuiſſem: mihi tecum depoſiti eſſe actionem. ſi vero ſuaſeris mihi, vt magis apud eum deponam, tecum nullam eſſe actionem, cum illo verò depoſiti actio eſt, nec mandati teneberis, quia rem meam ipſe geſſi. a Sed ſi mandaſti mihi, vt periculo tuo apud eum deponam, cur non ſit mandati actio, non video. b Plane ſi fideiuſſiſti pro eo. Labeo, omnimodo fideiuſſorem teneri ait, non tantùm ſi dolo fecit is, qui depoſitum ſuſcepit: ſed & ſi non fecit, eſt tamen res apud eum. c quid enim, ſi fureret is, apud quem depoſitum eſt, vel pupillus eſſet, vel neque heres, neque bonorum poſſeſſor, neque ſucceſſor ei exſtaret? tenebitur ergo, vt id præſtet, quod depoſiti actione præſtari ſolet.

Ad §. Idem Pomponius quærit. 14.

RAT. DVB. Nihil intereſt, an deponam penes te, an penes alium te iubente, quia vt habet Iuris regula, quod per alium quis facit, per ſeipſum facere videtur. *l. ſiquis id quod. 7. §. vlt. ſupr. de Iuriſdict. l. ita autem. 5. §. quod ſi quis inf. de admin. & peric tut. l. quia perinde eſt 42. inf. ad Trebell.* Atqui ponimus me, cùm vellem apud te deponere, iuſſu tuo apud libertum tuum depoſuiſſe. Ergo perinde actionem depoſiti habere contra te debeo, atque ſi eam rem apud teipſum depoſuiſſem.

DEC. Multum intereſt an apud libertum tuum depoſuerim tuo nomine, hoc eſt, quaſi teipſo per libertum tuum rem meam cuſtodituro, an verò mihi perſuaſeris, vt magis apud eum, quam apud te deponerem. Priore caſu mihi tecum depoſiti actio eſt, videris enim eſſe depoſitarius, & libertus tuus nihil niſi nudum miniſterium tibi præſtare, vt in *l. quod meo 18. inf. de acquir. poſſeſ. l. & licet 15. ſupr de pecun. conſt.* Poſteriore autem caſu nulla mihi tecum actio eſſe poteſt, nec depoſiti, quia, non tu depoſitarius es, ſed libertus tuus, nec rurſus mandati, quia rem meam geſſi, id eſt, quia magis meo ſtudens commodo apud libertum tuum depoſui, quàm quod fidem tuam ſequi vellem, vt *in l. nauis. 6. in fin. ſup. de lege Rhodia de iact.* Aliud ſiquidem eſt mandare, aliud verò perſuadere, cùm perſuaſio nihil ſit niſi conſilium, quod nunquam obligat ſi careat fraude. *l. ob has verba. 20. ſupr. de his qui not. infam. l. ſeruus. 20. ſupr. de dol. l. 2. in fin. inf. tit. prox. l. conſilij. 47. de reg. iur.* Sed cum liberto tuo erit mihi actio depoſiti, quia verè depoſitarius eſt, nec poteſt videri tuo nomine accepiſſe id quod tu ipſe accipere & cuſtodire recuſaſti, quodque ego à te perſuaſus malui apud eum, quàm apud te deponere.

a *Sed ſi mandaſti mihi.*

RAT. DVB. Etiam cùm mandaſti mihi vt periculo tuo apud libertum tuum potius quàm apud te deponerem, verum eſt, libertum tuum eſſe depoſitarium. Ergo depoſiti actio dari contra eum debet non mandati contra me. Præſertim cùm non eo minus verum ſit me rem meam geſſiſſe, id eſt, depoſitariam elegiſſe libertum tuum, potius quàm fidem tuam ſequi voluiſſe.

DEC. Quoties quis cum vno quidem contrahit, ſed periculo alterius magis ſequi videtur fidem eius qui periculum in ſe recipit, quàm illius cum quo contrahit, quaſi non fuerit cum eo contracturus niſi alius periculo ſuo contrahi iuſſiſſet *l. ſi mandatu meo. 45. §. quod mihi iuncta l. ſi verò 12. §. ſi quis mandauerit 13. infr. tit. prox.* Ergo ſi mandaueris mihi vt periculo tuo apud libertum tuum deponerem quamuis libertus non eo minus depoſiti actione teneatur, tu tamen mihi actione mandati teneberis, non tamen ſimpliciter, ſed ita demum ſi rem à liberto tuo ſeruare non poſſim, propter eius ſiue perfidiam ſiue inopiam. Duo enim hi præcipui caſus ſunt in quibus periculum mihi præſtare potes & debes, vt quantominus à liberto tuo ſeruare potero, id à te mandati actione conſequar, *l. ſi quis alieni 27. §. vltim. l. ſi mandatu meo 15. infr. de fideiuſſ.*

b *Planè ſi fideiuſſiſti.*

RAT. DVB. Fideiuſſor non poteſt accipi in duriorem & grauiorem cauſam. *l. Græcè 8. §. illud commune infr. de fideiuſſ.* Atqui libertus tuus, qui depoſitum à me accepit, non aliter tenetur actione depoſiti, quàm ſi dolo id fecerit, cùm depoſitarius non niſi de dolo teneatur, *l. ſi vt certo 5. §. nunc videndum ſupr. commod. l. ſi ſeruus 61. §. quod vero infr. de furt.* Ergo neque tu qui pro eo fideiuſſiſti teneri omnimodo debes, ſed ita demum ſi dolo quid fecerit.

DEC. Quiſquis rem depoſuit, ſtatim poteſt agere depoſiti, etiam priuſquam dolus vllus admiſſus ſit, quia hoc ipſo incipit depoſitarius dolo malo facere, quod rem quam ſuſcepit cuſtodiendam, repoſcenti non reddit, *§. eſt autem 22. l. ſi procuratorem 8. §. penult. infr. tit. prox.* Ergo & tu tanquam fideiuſſor liberti tui ſtatim conueniri poteris depoſiti, etiam prius quam libertus tuus dolo aliquid fecerit, ſi modo tamen res depoſita penes eum ſit, vt ſequitur in textu, vt ſcilicet reſtituendæ eius habeat facultatem, ac non reſtituit, cum talem dolo facere videatur.

c *Quid enim ſi fureret.* Tres caſus hîc proponuntur in quibus res depoſita poteſt eſſe penes depoſitarium, nec tamen depoſitarius poſſit eam reſtituere, nec proinde dolum admittere in eo quod rem non reſtituat, primus caſus eſt, ſi furere cœperit, qui enim furioſus eſt, pupillo comparatur, *l. Fulcinius 7. §. planè interdum 11. infr. quib. ex cauſ. in poſſeſſ. eat.* Imò in pleriſque deterioris conditionis eſſe creditur, *l. in negotiis 5. de reg. iur.* quia nullo modo conſentire poteſt qui nec ſentire videtur: inquit Pomponius in *l. ſi tibi 8. §. vnius de opt. leg.* Ideóque nec conueniri poteſt, nec rem reſtituere, ne quidem cum curatoris autoritate, ſed reſtitutionem à curatore ipſo fieri oportet, in quo differt à pupillo qui omnia poteſt facere cum tutoris autoritate, *d. l. in negotiis.* Secundus caſus huic ſimilis ſi depoſitarius ſit pupillus, non qui depoſitum ipſe ſuſceperit ſine autoritate tutoris (hic enim non obligaretur niſi proponeres doli capacem & dolum ab eo admiſſum fuiſſe § *prox. infr.* Sed qui depoſitario ſucceſſerit, & conſequenter actione depoſiti ea cauſa hereditaria teneatur, nam neque hic conueniri poteſt, neque depoſitum reſtituere ſine tutoris autoritate: Imò nec aliud quicquam facere, nec ſi ſe liberare velit, *§. vlt. Inſt. quib. alien lic. vel. non.* Quòd ſi ponas hunc ipſum pupillum tutore autore depoſitum accepiſſe, erit quidem actione depoſiti obſtrictus, vt tutore quoque autore conueniri poſſit, ſed tamen non magis poterit condemnari, tametſi repoſcenti domino depoſitum non reſtituat, quia non poteſt dolum admittere in non reſtituendo depoſito, qui nec dolo facere quicquam poteſt, niſi fingas eſſe illum tam proximum pubertati, vt etiam doli capax ſit, *d. §. prox. infr.* Tertius caſus eſt, ſi neque hæres neque bonorum poſſeſſor, neque ſucceſſor vllus exiſtat depoſitario: hoc enim caſu nemo eſt in quem tranſire poſſit obligatio & actio depoſiti quæ competierat contra defunctum, & quam proinde morte ipſius extinctam fuiſſe fatendum eſt, *l. habere licere 57. infr. de euict. l. 1. C. de obl. & act.* His igitur tribus caſibus cùm depoſitarius dolo facere nihil poſſit, ideóque nec depoſiti actione condemnari, nec fideiuſſor quoque ipſius tenebitur, nec denique alio vllo caſu niſi vt præſtet quod depoſiti nomine præſtari ſolet, id eſt, dolum depoſitarij: fideiuſſor enim antequam reus debeat conueniri nunquam poteſt *l. fideiuſſor 57. infr. de fideiuſſ.* Quæ ratio etiam eſt *leg. poſtquam 5. in princ. infr. vt legat. nom. cau.* quam neſcio cur Accurſ. huic legi opponat quaſi contrariam, niſi quod putat & poſt eum Bartolus Vlpiani ſententiam in hoc §. eam eſſe, vt eo quoque caſu quo neque hæres, neque bonorum poſſeſſor, neque ſucceſſor quiſquam depoſitarij exiſtat, depoſitarij fideiuſſor nihilominus teneatur propter verba illa poſtrema huius §. *tenebitur ergo vt id præſtet, quod depoſiti actione præſtari ſolet.* In quo tamen errat, his enim verbis reſpondet Vlpian. generaliter ad quæſtionem, quæ de eo propoſita erat, an fideiuſſor depoſitarij omnimodo teneatur, & reſpondet teneri, ſed de eo tantum quòd à depoſitario præſtari ſolet. Et conſequenter non teneri, ſi depoſitarius talis ſit qui dolo facere nihil poſſit, nec proinde præſtare quicquam debeat, vt contingit in tribus caſibus ſupradictis. Aliud iuris eſt in fideiuſſore tutoris de quo in *l. ſine herede 32. de admin. tutor.* & alterius cuiuslibet debitoris. *l. Stichum aut Pamphilum 95. §. 2. de ſolut.* quia his caſibus obligatio iam ſic nata eſt viuo adhuc debitore, vt omnimodo fuerit condemnandus. In propoſito autem licet ſtatim naſcatur

actio

actio contra depoſitarium, tamen non aliter condemnari poteſt quàm ſi vel dolum admiſerit antequàm conueniretur, vel in non reſtituendo, cùm conuenitur. Eſt enim hæc quædam velut condicio non ſub qua depoſitarius ſit obligatus, ſed ſine qua non poteſt condemnari. Ergo nec eius fideiuſſor, quia aduerſus obligationem & legem depoſiti committi nihil poteſt, licet ſuperſit hereditas, quia hereditas non poteſt dolo quicquam facere, cùm dolus ſit facti: quæ autem ſunt facti, in hereditatem non tranſeunt *l.* 1. §. *Scæuola, ſi is qui teſt. lib. eſſ. iuſſ.* longe quæ ſcripſit Cuiac. *lib.* 15. *obſeruat. cap.* 9. Vbi melius ille quàm hic Accurſius.

15 ¶ An in pupillum, apud quem ſine tutoris auctoritate depoſitum eſt, depoſiti actio detur: quæritur. ſed probari oportet, ſi apud doli mali jam capacem depoſueris, agi poſſe, ſi dolum commiſit. nam & in quantum locupletior factus eſt, datur actio in eum, & ſi dolus non interuenit.

Ad §. An in pupillum. 15.

RAT. DVB. Pupillus ſine tutoris authoritate obligari non poteſt, nec magis re & traditione quàm nudo conſenſu, *l. obligari.* 9. *infr. de autorit. tut. l. more.* 8. *& l. ſeq. de acquir. hæred.* Ergo non poteſt contra eum competere actio depoſiti, cùm actio quælibet perſonalis ſupponat præcedentem obligationem perſonalem, *l. licet.* 42. §. *ea obligatio de procur.* Adde quod depoſitarios non tenetur niſi de dolo, vt ſæpius diximus, præſertim ad §. *ſi conuenit, & ſequentem & in* §. *prox. ſupr.* Pupillus autem regulariter non eſt doli capax, cùm illa ætas ignoret etiam ea quæ videt, *l.* 1. *C. de falſ. monet.* nec valdè diſtet pupillus à furioſo, vt ſcriptum eſt in *l. Fulcinius.* 7. §. *planè interdum quibus ex cauſis in poſſeſſionem eatur.* Ergo depoſiti actio contra pupillum dari non poteſt ſi depoſitum ſine tutoris authoritate ſuſceperit.

DEC. Pupillus qui pubertati proximus eſt, id eſt, cui ſemeſtre tantum deeſt ad pubertatem, vt Calliſtratus interpretatur in *l. non tantum* 7. *inf. de excuſat. tut.* doli capax eſſe poteſt, in his præſertim quæ non magnam machinationem exigunt, vt Paulus loquitur in *l. quid enim* 14. *ſup. de dol.* cuiuſmodi eſt nolle reſtituere depoſitum, §. *eſt autem* 22. *inf. hac lege & l. ſi procuratorem* 8. §. *pènult. inf. tit. prox.* Ergo etiam pupillus hoc caſu depoſiti conuenietur, alius caſus eſt ſi pupillus factus ſit locupletior ex alieno damno, quod contingit in eo qui perfidè negat ſe depoſitum accepiſſe, aut accepti denegat reſtitutionem, hic enim non ſolum obligatur naturaliter, *l. naturaliter,* 13. §. *vlt. cum l. ſeq. ſup. de cond. indeb.* Sed etiam ciuiliter poſt reſcriptum ſcilicet Diui Pij, de quo in *l.* 3. §. *pupillus l. Neſennius* 34. *ſupr. de neg. geſt. leg.* 3. *in princip. ſupr. Commod.* Ergo hoc quoque caſu depoſiti actione conueniri poteſt, non quod dolum commiſiſſe, & ex aliena iactura locupletatum eſſe paria ſint, vt putat Accurſ. ex *l. vn. C. de reputat. quæ fiunt in iud. in integ. reſtitut.* Sed quia hi duo caſus ſinguli ſuam propriam & ſeparatam habent rationem. Nam & fieri poteſt vt pupillus qui pubertati non eſt proximus, nec proinde doli capax, locupletetur tamen cum aliena iactura ni contra eum actio detur, vt in *d. l. naturaliter.* §. *vlt.* Obligatur ſanè pupillus naturaliter ex cauſa mutui accepti etiam ſine tutoris autoritate, *l. vlt.* vbi diximus *ſup. de iureiur. l. Stichum aut Pamphilum* 95. §. *naturalis, &* §. *aditio. inf. de ſolut. l. ſi pupilli* 21. *ad. leg. falcid. l. cùm illud* 15. §. *hæres meus, quando dies legat. ced.* Sed tamen non poſſet obligatio illa naturalis parere actionem depoſiti aut vllam aliam, niſi præterea illud concurreret, vt pupillus vel ex dolo ſuo, vel ex reſcripto Diui Pij conueniri poſſet.

16 ¶ Si res depoſita deterior reddatur: quaſi non reddita, agi depoſiti poteſt. cùm enim deterior redditur, poteſt dici, dolo malo redditam non eſſe.

Ad §. Si res depoſita.

RAT. DVB. Res quæ deterior redditur à depoſitario non eo minus illa ipſa eſt quæ depoſita fuit. Nec enim deterioratio mutat ſpeciem, ſed tantum minuit valorem *l. penult. ſupr. de condict. tritic.* Ergo nihil facit dolo depoſitarius qui rem apud ſe depoſitam, quamuis deteriorem factam, talem qualis eſt, reſtituit, dummodo nec eam deteriorem fecerit, nec deteriorem fieri paſſus ſit dolo malo.

DEC. Depoſitarius ad hoc tenetur, vt depoſitum reddat, alioquin hoc ipſo facere dolo malo videtur, quod depoſitum poſcenti non reddit, §. *eſt autem* 22. *infr. hac lege l. ſi procuratorem.* 8. §. *dolo infr. hoc tit.* Atqui res depoſita quæ deterior redditur, nec reddi intelligitur: niſi præterea id quod intereſt præſtetur. *l.* 3. §. *ſi reddita infrà commod. l. qui tabulas* 42. *ſup. ad leg. Aquil. l. mulieris.* 53. §. 1. *de verb. ſig.* Quod enim fit deterius, ex parte perit. *d. l. penult.* vbi diximus *ſupr. de condict. trit.* Ergo & videri poteſt depoſitarius dolo malo rem depoſitam non reddere qui corruptam & deteriorem factam reddit. Quemadmodum, nec omninò exhibere creditur is qui rem deteriorem exhibet, ideóque in factum actione tenetur, quamuis ad exhibendum amplius non teneatur, *l. exhibitionis.* 7. *C. ad exhibendum.* Nam licet exhibuerit reuera eam ipſam rem cuius exhibitio poſtulabatur, non tamen ſatisfecit omnino æquitati exhibitionis, quia ei deteriorem exhibuit, & idcirco teneri poſſet actione ad exhibendum vtili ſi qua eſſet, ſed quia nulla eſt, vt ait *lex conſeruus* 16. *ſupr. ad exhib.* datur actio in factum ſubſidiaria, *d. l. exhibitionis.*

17 ¶ Si ſeruus meus depoſuerit, nihilominùs depoſiti habebo actionem:

Ad §. Si ſeruus meus 17.

RAT. DVB. Quæcunque facti ſunt, non tranſeunt à ſeruo in dominum, *l. qui heredi.* 44. *de cond. & demonſt.* quia ſeruus eorum omnium capax eſt quæ ſunt facti, *l. nec ſeruus* 41. *ſupr. de pecul.* Atqui contractus omnes ſunt facti, nec minùs depoſitum, quàm cæteri. Maximè cùm perficiatur traditione quæ ipſa etiam eſt facti, *l. conſil.* 7. §. *vl. inf. de curat. furioſ.* Ergo quod ſeruus reuera depoſuit, non poteſt dici dominus depoſuiſſe, nec proinde ex depoſito ſerui actionem dominus habere poteſt.

DEC. Ex contractibus omnibus quamuis ſint facti, naſcuntur tamen obligationes & actiones quæ ſunt iuris, & quidem ciuilis, cuius omninò incapaces ſunt ſerui; qui non tantum ciuili iure, ſed etiam prætorio pro nullis habentur, *l. quod attinet* 32. *de reg. iur. l. qui teſtamento.* 20. §. *ſeruus. Infr. qui teſtam. fac. poſſ. l. nullo modo.* 7. *ad leg. Cornel. de falſ.* & ideo acquiruntur obligationes illæ & actiones domino per ſeruum, non tantùm ignoranti, ſed etiam inuito, *l. etiam* 32. *de acquir. rer. dom. l. ſeruus vetante* 62. *de verb. obl.* Ita vt ne momento quidem temporis acquiſitio in perſona ſerui conſiſtat, *l. placet.* 79. *de acquir. hered.* Ergo ſi ſeruus meus depoſuerit, ſiue rem meam, ſiue alienam, & ſiue me ſciente, ſiue ignorante, nihilominus depoſiti habebo actionem, vt hìc ſcriptum eſt, & in §. *non ſolùm* 27. *&* §. *ſi ſeruus* 30. *infr. hac lege.*

18 ¶ Si apud ſeruum depoſuero, & cum manumiſſo agam: Marcellus ait, nec tenere actionem, quamuis ſolemus dicere, doli etiam in ſeruitute commiſſi teneri quem debere: quia & delicta, & noxæ caput ſequuntur. erit igitur ad alias actiones competentes decurrendum.

Ad §. Si apud ſeruum. 18.

Rat. dvb. Manumiſſus tenetur ex dolo quem in ſeruitute commiſit, *l. licet 4. C. an ſeruus ex ſuo fact. poſt manum. teneat.* quia & delictum & noxa caput ſequitur, vt hîc ſcriptum eſt, vt in *d. l. licet*, & alibi ſæpe. ac proinde etiam dolus, quia dolus quoque delictum eſt, vt Accurſius hic notat, ſicut nec delictum vllum ſine dolo fit, *l. 3. de crimin. ſtellionat.* Atqui depoſitarius non tenetur niſi de dolo, id eſt, niſi vel dolum admiſerit antequam conueniretur, vel eo ſaltem tempore quo conuenitur, non reſtituendo depoſitum quod ab eo repoſcitur, *§. eſt autem 22. inf.* Ergo ſi apud ſeruum depoſuero, etiam cum manumiſſo propter dolum agere potero.

Dec. Ex contractu inito in ſeruitute non poteſt agi contra manumiſſum poſt manumiſſionem *l. 1. & tot. d. tit. an ſeru. ex ſuo fact.* Atqui actio depoſiti naſcitur ex contractu, non ex delicto aut dolo, licet non detur niſi ratione doli, *l. ſi hominem 7. §. 1. infr. hoc tit.* Ergo ſi apud ſeruum depoſuero qui poſtea manumiſſus ſit, agere contra eum depoſiti non poſſum, & ſi agam de facto, quòd prætor forte per imperitiam actionem mihi dederit, non poteſt actio tenere, quæ ex iuris ratione non competit, ſed intellige, niſi depoſitarius etiam poſt manumiſſionem habeat adhuc rem depoſitam, quam proinde poſſit reſtituere, tunc enim ratione præſentis poſſeſſionis conueniri poteſt depoſiti, quia & dolum committere poteſt non reſtituendo depoſitum, *d. §. eſt autem 22. infr. & l. ſi procuratorem 8. §. dolo autem infr. tit. prox* Idque eſt quod Paulus ſcribit in *leg. ſi apud ſiliumfamilias 21. infr. hoc titul.* In illis verbis, *Et manumiſſus rem teneat.* Atque ita hic locus cum illo debet conciliari, reiectis cæteris conciliationibus Accurſij, qui tamen hanc quoque non prætermiſit. Quod ergo ſequitur in hoc §. ad alias actiones competentes recurrendum eſſe, ſi cum Accurſio velis intelligere, de rei vindicatione, vel de actione ad exhibendum, caue ne ſic intelligas, quaſi actiones illæ contra manumiſſum exerceri poſſint, non enim competunt niſi contra poſſeſſorem, *l. officium. 9. ſupr. de rei vindicat. l. 3. §. vlt. & paſſim. ad exhibend.* Si autem manumiſſus poſſideret, etiam depoſiti actione conueniri poſſet. Erunt igitur ſupradictæ actiones exercendæ, contra manumiſſorem, aut alium quemlibet rei depoſitæ poſſeſſorem. Qui ſi etiam fur ſit, & condictione furtiua, & furti actione conueniri præter ea poterit: ſi quidem omnes hæ actiones contra furem competunt, *l. ſi pro fure 7. §. 1. ſupr. de condict. furt. §. ſic itaque Inſtit. de action.*

17 ¶ Hæc actio bonorum poſſeſſoribus, ceteríſque ſucceſſoribus, & ei, cui ex Trebelliano Senatuſconſulto reſtituta eſt hereditas, competit.

Ad §. Hæc actio. 19.

Rat. dvb. Actio depoſiti non alij poteſt competere quàm ei qui depoſuit & rem depoſitam tradidit, cùm depoſitum ſit ex iis contractibus qui re & traditione perficiuntur, *l. 1. §. is quoque infr. de obl. & act. §. præterea Inſt. quib. mod. re contrahitur obligatio.* Atqui verum eſt neque bonorum poſſeſſorem, neque alios ſucceſſores, qui alio quàm heredum iure ſuccedunt, nec denique eum cui ex Trebelliano Senatuſconſulto reſtituta eſt hereditas depoſuiſſe rem quam defunctus depoſuit, quia depoſitum cùm à ponendo dictum ſit, vt ſcriptum eſt in principio huius legis, factum deſignat, facta autem omnia ſunt perſonalia, nec perſonam facientis egrediuntur, *l. qui heredi 44. de cond. & dem.* Ergo depoſiti actio iis competere non poteſt, aliáque videtur eſſe cauſa heredis qui ſuccedit ex lege duodecim tabularum in omnia defuncti iura, *leg. nihil eſt aliud 24. de verborum ſignificatione, leg. heredem 59. de regul. iuris.* Nam lex duodecim tabularum eadem illa eſt, quæ in eum transfert iura omnia defuncti tam actiua quàm paſſiua, quæ alioquin morte patrisfamilias intercidérent, niſi lex fictionem induceret hereditatis, quæ defuncti perſonam repræſentaret, vt poſtea transferre poſſet eadem iura in heredem, *l. 5. §. Scæuola infr. ſi is qui teſtam. liber. eſſe iuſſ. Iuncta l. 1. Cod. ſi cert. pet. l. vlt. Cod. de heredit. action. l. heres & hereditas. 22. infr. de vſucap.* At prætor non idem ius tribuit bonorum poſſeſſoribus, quia quos vocat ad bonorum poſſeſſionem, non poteſt facere heredes. *§. quos autem. Inſt de bon. poſſeſſ.* ſicut nec is cui reſtituta eſt hereditas ex Trebelliano, fit heres: ſed tantum heredis loco, *l. 1. & 2. & paſſim infr. ad S. C. Trebell.* quia is qui reſtituit hereditatem, heres nihilominus remanet. *§. reſtituta. Inſt. de fideic. hered.* cùm quiſquis heres ſemel ſit, ſemper perſeueret, *l. ei qui ſoluendo de hered. inſtit.* vni autem duo eſſe non poſſunt heredes, *l. quod contra 141. § vni, de reg. iur.*

Dec. Bonorum poſſeſſores & is cui reſtituta eſt hereditas ex Senatuſconſulto Trebelliano, alijque huiuſmodi ſucceſſores vniuerſales, licet non ſint heredes, heredum tamen loco ſunt, & in omnibus eodem fere iure cenſentur, *l. 1. 2. & 3. infr. de bon. poſſeſ.* quia prætor, cuius eſt actiones omnes dare vel denegare, dat eis & in eos omnes actiones hereditarias, perinde ac ſi heredes eſſent. Ergo dabit illis etiam actionem depoſiti, quia licet depoſitum ſit facti, obligationem tamen parit, quæ iuris eſt, & quæ proinde tranſit in vniuerſales iurium omnium ſucceſſores, cuiuſmodi ſunt bonorum poſſeſſores, & illi quibus reſtituta eſt ex Trebelliano hereditas, vnde eſt quod dicimus heredis appellatione omnes ſignificari ſucceſſores: *l. heredis 170. l. bonorum. 208. de verb ſig. iuncta. l. hereditatis 138. eod.* Maximè verò id obtinet in his obligationibus quæ ex contractu naſcuntur, quoniam quiſquis contrahit, hoc agit, vt non tantum ſibi, ſed etiam ſucceſſoribus ſuis proſpiciat, *l. ſi pactum 9. infr. de probat.* Ita vt adiectio quæ fit de heredibus, plerunque ſit ſuperuacua, vt vulgo iactari ſolet, ex *l. cum precario 21. infr. de precar* vbi tamen Venuleius de eo tractat qui precario rogauit non ſibi & heredibus, ſed ſibi & ſuis. Quo nomine domeſticos intelligi puto, non heredes.

20 ¶ Non tantùm præteritus dolus in depoſiti actionem venit, ſed etiam futurus; id eſt, poſt litem conteſtatam.

Ad §. Non tantum 20.

Rat. dvb. Dolus ſolus cauſam dat actioni depoſiti, *§. eſt autem 22. infr. & l. quod Nerua. 32. hoc tit.* Atqui cauſa debet ſemper effectum ſuum præcedere, vt iactant philoſophi. Ergo præteritus tantum dolus in actionem depoſiti venire debet, non etiam futurus, id eſt qui poſt litem conteſtatam admittitur. Quid enim ad prætorem, aut ad iudicem pertinet futuri temporis tractus,

vt

vt ex Paulo ſcriptum eſt in *l. 2. §. 1. verſ. Paulus notat infr. de vſur.*

Dec. Poſt iudicium acceptum tota cauſa quæ ad depoſitum reſtituendum pertinet, in iudicio verſatur. Iudici enim ſtatim atque iudex factus eſt, omnium rerum officium incumbit, quæcunque in iudicio verſantur, & magis earum quæ poſt acceptum iudicium contingunt, quam quæ ante contigerunt, *l. ædiles. §. item ſciendum eſt infr. de ædil. edict.* Ergo & ſi poſt litem conteſtatam depoſitarius aliquid in re depoſita fecerit, perinde atque propter dolum antea admiſſum condemnari debet. Adeóque etiamſi nullus conteſtationem dolus præceſſiſſet, quia ſufficit contractum præceſſiſſe, & ſententiæ tempore ſubeſſe materiam ex qua poſſit ſequi condemnatio, vt in *l. ſi rem. 9. §. vlt. ſupr. de pignor. act. l. quæſitum 30. ſupr. de pecul. l. ſin autem 27. §. 1. ſupr. de rei vind. l. 4. & l. quod ſi in diem 16. in princip. ſupr. de hered. petit.* Idque in depoſito tanto magis habere locum debet, quod, licet per actionem depoſiti nihil niſi dolus iudicetur, actio tamen depoſiti non ex dolo naſcitur, ſed ex depoſito, vt diximus ad *§. ſi apud 18. ſupr.* & naſcitur ei qui depoſuit ſtatim atque depoſuit, ſi depoſitarius nullum alium dolum admiſerit. *d. §. eſt autem. 22. infr.* Sufficit ergo contractum depoſiti præceſſiſſe, vt per actionem depoſiti futurus quoque dolus vindicetur. Simile eſt quod in petitione hereditatis idem Vlpianus noſter ſcribit in *leg. ſed etſi §. ſi ante litem 7. ſupr. de hered. petit.* Quod autem ſcriptum eſt in *d. l. 1. §. 1. de vſur.* futuri temporis tractum ad officium iudicis nil pertinere, de eo tempore intelligendum eſt, quod ſequitur condemnationem, non quod ſequitur conteſtationem, & præcedit ſententiam, vt conſtat ex *d. §. item ſciendum eſt.*

20 ¶ Inde ſcribit Neratius, ſi res depoſita ſine dolo malo amiſſa eſſet, & poſt iudicium acceptum recuperaretur. nihilominus rectè ad reſtitutionem reum compelli: nec debere abſolui, niſi reſtituat.

Ad §. Inde ſcribit Neratius. 20.

Rat. dvb. Cùm res depoſita ſine dolo malo amiſſa eſt, omnino liberatur depoſitarius, ne depoſiti teneatur, adeo vt nec cauere debeat de ea reddenda, ſi ipſam recuperauerit, *l. ſi ſine dolo. 20. infr. hoc tit.* Ergo depoſiti actio contra eum inſtitui non poteſt, cùm omnis actio præſupponat præexiſtentem obligationem *l. nihil aliud 51. de obl. & act.* Ac proinde non poteſt ea ea actione tanquam malè inſtituta ſequi condemnatio, cùm nemo poſſit agere ſine actione *l. ſi pupilli §. vlt. ſupr. de neg. geſt. l. quoties. 9. §. generaliter l. tutores. 39. in princip. infr. de admin. tut.* Neque ex actione malè inſtituta vincere. *l. vn. in fin. ſupr. quando dies vſusfruct. leg. cedat.* Nec ſi poſt acceptum iudicium depoſitarius rem recuperet quam amiſerat, ideò condemnandus videtur, cùm non poſſit videri in iudicium veniſſe id quod poſt acceptum iudicium accidit. Ideoque alia interpellatione & nouo iudicio opus eſt *l. non poteſt 2. ſupr. de iudic.*

Dec. Quiſquis depoſuit, rectè intendere poteſt depoſitum ſibi reſtitui debere, quamuis eo tempore res depoſita ſine dolo depoſitarij amiſſa ſit, nec quod amiſſa ſit, facere poteſt, vt eo minus teneat intentio actoris: Sed tantum vt nihilominus abſolui depoſitarius debeat, ſi nihil dolo fecerit *§. eſt autem 22. infr.* Ergo ſi priuſquam abſoluatur, & pendente adhuc iudicio rem recuperet, perinde condemnari debet actione depoſiti, ac ſi rem ab initio habuiſſet, quia licet nihil dolo fecerit tum cùm litem conteſtabatur, nunc tamen dolo facit, qui rem depoſitam quam habet, & reſtituere poſſet ſi vellet, non volt reſtituere *d. l. ſi ſine dolo in fin. l. 1. §. circa. infr. de dol. mal. excep.* Sicque argumentatur Iuriſconſultus in *l. quæſitum 30. ſupr. de pecul.* Idemque iuris eſt in rei vindicatione *l. ſin autem 27. §. 1. ſupr. de rei vindic.* & in petitione hereditatis *l. item videndum. 18. §. 1. de hered. petit.* & in actione ad exhibendum *l. ſigni 7. §. penult. ſupr. ad exhib.* Neque verò exiſtimandum eſt amiſſione rei depoſitæ ſine dolo malo depoſitarij ita eum liberari, vt obligatio & actio depoſiti omnino intercidat, tenet enim quouſque res depoſita reſtituta ſit. Ideoque nec ſimpliciter abſoluendus eſt depoſitarius, ſed interim duntaxat, id eſt, quouſque rem depoſitam recuperauerit. Naſcitur enim non quidem actio depoſiti, ſed neceſſitas abſoluendi interim depoſitarij, ex eo quod depoſitarius neque rem reſtituere poſſit, neque dolo fecerit quominus poſſet, ac proinde naſcitur ex præſenti poſſeſſione, aut non poſſeſſione rei depoſitæ, quemadmodum de vindicatione ſcriptum eſt in *l. non alias 24. §. ſed ſi poſtulatur. ſupr. de iudic.* Poſſeſſionem autem illam ſufficit præſentem eſſe tempore condemnationis, quia dolus non tantum præteritus, ſed etiam futurus venit in hanc actionem, vt ſcriptum eſt in §. præcedente. Ex quo infertur, & ſequitur quod ſcriptum eſt in hoc §. vt probant prima illa verba, *Inde ſcribit Neratius*. Idemque quod dicemus in *§. proximè ſequenti.*

21 ¶ Idem Neratius ait, quamuis tunc tecum depoſiti actum ſit, cum reſtituendi facultatem non habeas, horreis forte clauſis, tamen ſi antea condemnandi facultatem habeas: condemnandum te, niſi reſtituas: quia res apud te eſt. Tunc enim quærendum, an dolo malo feceris, cùm rem non habeat.

Ad §. 21. Idem Neratius ait.

Rat. dvb. & decid. Ad hunc §. eadem ferè eſt quæ ad præcedentem, niſi quod in §. præcedente res depoſita amiſſa erat tempore accepti iudicij. In hoc verò non iam ipſa res amiſſa erat quàm rei reſtituendæ facultas, horreis putà clauſis in quibus res erat: videbatur ergo etiam hoc caſu non poſſe condemnari depoſitarium ea ea actione, quæ contra ipſum inſtituta eſſet, quòd ita rem habebat, vt tamen eius reſtituendæ facultatem non haberet. Tunc enim dolo facit depoſitarius cùm non reſtituit id quod reſtituere poſſit ſi velit. *§. proximo infr. l. ſi procuratorem. 8. §. dolo autem infr. titul. proxim.* Nec quod poſtea ſint aperta horrea, & nactus ille ſit reſtituendæ rei facultatem, videtur ſanare poſſe actionem malè inſtitutam. Sed decidendi ratio eadem eſt, quæ à nobis allata ſupra fuit, quòd imò verò teneat actio depoſiti contra depoſitarium etiam illo caſu quo reſtituendæ rei non habeat facultatem, ſiquidem naſcitur ex contractu depoſiti non ex depoſitarij dolo, de quo tum demum quærendum eſt, cùm depoſitarius rem non habet, quæ ſcilicet amiſſa, vt nimirum ſciatur an depoſitarius eam dolo malo amiſerit néene: Sed cùm rem habet, ſiue quæ aliquando amiſſa fuerit, ſiue quæ nunquam: de illo duntaxat quærendum eſt: An eius reſtituendæ facultatem habeat néene, vt ſi non habeat, condemnandus non ſit, ſi verò habeat, condemnandus ſit ratione doli non præteriti, ſed præſentis, quia nunc incipit dolo facere, qui rem non

reſtituit

reſtituit cùm poſſit, *d. §. prox. infr.* Pendet itaque hic §. ſicut & ſuperior, ex eo quod ſcriptum eſt in §. *non tantum*, non tantum dolum præteritum in hanc depoſiti actionem venire, ſed etiam futurum. Qui enim futurus dicitur inſpecto tempore conteſtationis quam ſequitur, idem præſens eſt inſpecto tempore condemnationis, ſic in actione ad exhibendum *l. ſigni. 7. §. vlt. ſup. ad exhibend.* Vbi additur oportere tamen vt actoris intereſſit, vtroque tempore & litis conteſtatæ & condemnationis ei rem reſtitui, alioquin actio certè non teneret, ſi tempore litis conteſtatæ & dictandæ formulæ nihil eius intereſſet. Quod & in depoſiti actione & in qualibet alia obtinet.

22 ¶ Eſt autem & apud Iulianum libro decimotertio digeſtorum ſcriptum, eum, qui rem depoſuit, ſtatim poſſe depoſiti actione agere, hoc enim ipſo dolo facere eum, qui ſuſcepit, quòd repoſcenti rem non reddat. a Marcellus autem ait, non ſemper videri poſſe dolo facere eum, qui repoſcenti non reddat. quid enim, ſi in prouincia res ſit: vel in horreis, quorum aperiendorum condemnationis tempore non ſit facultas? vel conditio depoſitionis non extitit?

Ad §. Eſt autem. 22.

RAT. DVB. Videntur hæc eſſe contraria, vt actio depoſiti naſcatur ſtatim atque quis depoſuit, & vt non detur niſi interueniente dolo depoſitarij, neque enim quiſquam dolo facere credendus eſt hoc ipſo quòd depoſitum accipiat. Alioquin etiam condictione furtiua hoc ipſo teneretur, perinde ac ſi dolum malum in re depoſita admiſiſſet, quod tamen non ita eſt *l. ſi quis infitiatus 13. §. 1. hoc tit.* Ergo verum eſſe non poteſt quod Vlpianus ex Iuliano hîc ſcribit, eum qui rem depoſuit, ſtatim poſſe depoſiti actione agere, cùm illud veriſſimum ſit non niſi de dolo depoſitarium teneri, *l. vt certo 5. §. nunc videndum ſupr. commod. § ſi conuenit & ſeq. ſupr. hac l. & l. quod Nerua 32. infr. eod.*

DEC. Actio depoſiti ex ipſo contractu naſcitur, non ex dolo qui poſt contractum interuenerit, & licèt non detur niſi ob dolum; attamen dolum illum ex contractu reique perſecutione deſcendere neceſſe eſt. Ideóque datur etiam contra heredem in ſolidum, in quem tamen non daretur actio de dolo, niſi de eo quod ad ipſum peruenisset, vt ſcriptum eſt in *l. ſi hominem 7. §. 1. infr.* vbi dicemus. Nec ideo tamen fit vt depoſitarius vnquam condemnari poſſit, quia tunc ſaltem dolo facit, cùm non reſtituit ſi poſſit reſtituere, vt ſcriptum eſt in hoc §. & in fine huius legis, & in *l. in bonæ fidei 36. in fin. ſupr. de pecul. l. ſi fundus 16. § in vindicatione. infr. de pignorib. l. ſi quis rem 20. infr. de acquir. poſſ.* Non idem iuris eſt in commodato quod in depoſito, vt ſtatim agi poſſit commodati ad rem reſtituendam. Expectandum enim eſt, vt finitus ſit vſus in quem commodatum fuit, vt Accurſius bene hîc notat ex *l. in commodato 17. §. ſicut ſupr. commod.* In precario autem licet propius accedat ad commodatum quam ad depoſitum, idem tamen iuris eſt quod in depoſito. Adeò vt nec valeat conuentio, ne ante certum tempus rei precariæ poſſeſſio reſtituatur, *l. cum precario 12. infr. de precar.*

a *Marcellus autem ait.* Scripſit Marcellus notas ad Iulianum, & quidem reprehendendi eius ſtudio potius quam interpretandi, quod & in hoc loco ab eo factum eſt, nam cùm Iulianus ſcripſiſſet minùs generaliter & indiſtinctè dolo facere depoſitarium qui depoſitum repoſcenti non reddit, monet Marcellus, quaſi magnum quid & quod Iulianus aut ignorauerit, aut non viderit. Imò verò poſſe pleriſque caſibus contingere, vt depoſitarius depoſitum non reddat, nec tamen in dolo ſit, nimirum ſi non habeat reſtituendæ rei facultatem condemnationis tempore, putà ſi conueniatur Romæ, & res depoſitæ ſint in prouincia, vel in horreis tum clauſis, quorum aperiendorum facultas depoſitario nulla ſit. Item ſi depoſitum factum ſit ſub conditione, quæ nondum extiterit. Nam & ſub conditione fieri poteſt, vt & alij contractus omnes, vt in ſpecie *l. legis propter inſtrumenta S.C. hoc tit.* Quæ tamen adnotatio, vereor ne calumniola ſit. Nec enim iſta Iulianus ignorabat, ſupponebat terminos habiles, qui ſemper ſupponendi ſunt, *l. tutor 36. §. 1. ſup. de iureiur. l. 1. §. vlt. ad SC. Tertyllianum. l. adigere 6. §. quamuis de iurepatron.* Ac proinde non de alijs caſibus intelligebat Iulianus quam in quibus & reſtitutio rei depoſitæ peti poſſet, & facultas rei reſtituendæ ſuppeteret.

23 ¶ Hanc actionem bonæ fidei eſſe, dubitari non oportet.

24 ¶ Et ideo fructus in hanc actionem venire, & omnem cauſam, & partum dicendum eſt: ne nuda res veniat.

Ad §. Hanc actionem. 23. & §. Et ideo. 24.

RAT. DVB. Depoſitum fit per traditionem rei depoſitæ & traditæ ea lege vt reſtituatur. Quemadmodum ſcriptum eſt initio huius legis, & in *l. 1. §. is quoque infr. de obl. & act. §. præterea. Inſt. quib. mod. re cont. obl.* Atqui per eiuſmodi traditionem & aliam quamlibet certa lege factam contrahitur quoddam συνάλλαγμα, *l. Iuriſgentium. 7. §. 1. ſupr. de pact. l. Labeo. 19. ſupr. de verb. ſig.* Ex quo naſcitur actio præſcriptis verbis, vt ibidem ſcriptum eſt, & in *l. naturalis 5. §. 1. & ſequentibus infr. de præſcrips. verb.* Actiones autem omnes præſcriptis verbis ſunt ſtricti iuris excepta illa quæ naſcitur ex contractu permutationis & æſtimatoria *§. actionum Inſt. de action.* de quibus dicemus à titulo *de æſtimat. & de rer. permut. infr.* Ergo & actio depoſiti, quæ & ex eodem ipſo negotio, & eodem modo contrahitur, ſtricti iuris eſt, nec magis bonæ fidei eſſe poteſt quàm actio præſcriptis verbis.

DEC. Quædam ſunt negotia eius naturæ & conditionis quæ bonam fidem exigant magis quàm alia, quatenus bona fides opponitur non dolo, ſed ſtricto iuri, vt in *leg. placuit 8. C. de iudic.* Id eſt, quatenus ſumitur pro æquitate, vt in *l. bona fides 31. infr. hoc tit.* Bonam enim fidem quatenus dolo opponitur, in omnibus contractibus etiã ſtrictis deſiderari certum eſt *l. bonam fidem 4. C. de obl. & act.* Viſum autem eſt prætori negotium depoſiti eſſe huius generis & conditionis, vt & cæteros contractus qui ab officio & amicitia originem trahant, cuiuſmodi ſunt mandatum, *l. 1. §. vlt. infr. tit. prox. l. 5. § nunc videndum. & l. in commodato 17. §. ſicut ſup. commod.* Ob idque prætor non contentus actione ciuili præſcriptis verbis, actionem depoſiti edicto ſuo introduxit *§. 1. huius leg.* quæ eſſet bonæ fidei *§. actionum 28. Inſtit. de action.* proinde pleniores haberet præſtationes, illa ſiquidem præcipua differentia eſt inter actiones bonæ fidei & ſtricti iuris. Quòd in actionibus bonæ fidei latior, & laxior ſit poteſtas iudici, æſtimandi omnia ex bono & æquo, propter verba illa, Ex bona fide, quæ addebantur in fine non etiam in actionibus ſtricti iuris, præſertim verò quod pertinet ad acceſſiones, putà ad vſuras & fructus &

Partus, veniunt enim hæc omnia in actionibus bonæ fidei ex die moræ *l.1.l.mora 31.§.in bona fidei.l.iure 34.l.videamus 38.§.in cæteris & paſſim. infr.de vſur. iuncto §.in bona fidei 30. Inſt.de action.* Ideoque bene Vlpianus in hoc §. ex eo quod dixit hanc actionem depoſiti bonæ fidei eſſe, infert; ergo & fructus & partus & omnem cauſam in hanc actionem venire, ſcilicet ex die moræ, vt diximus, quam contrahi neceſſe eſt per interpellationem factam congruo loco & tempore *d.l.mora. l.Titia Seio.87.§.vſuras. de leg.1.* Nam & in contractibus ſtrictis perinde veniunt fructus, partus, & omnis cauſa, ex die litis conteſtatæ *l.2.d.l.videamus §.ſi actionem de vſur.* vſuræ tamen nunquam, vt contra interpretum noſtrorum errorem ſcripſimus initio Chiliadis noſtræ de error. pragmat. Veniunt tamen hæc omnia in hanc actionem officio iudicis non iure obligationis. *l.4.hoc tit.l.qui per colluſionẽ 49.§.1.infr.de action. empt.* Neque enim qui depoſuit ancillam, aut quid aliud etiam partus & fructus & cauſam omnem depoſuiſſe videri poteſt, quam ponimus ſuperueniſſe ex poſtfacto, cùm depoſiti obligatio quæ re contrahitur, non poſſit extendi vltra id quod reuera depoſitum eſt; vt euenit in cæteris contractibus omnibus qui re perficiuntur *l.ſi tibi 17.ſupr. de pact.l.rogaſti 11. §. ſi tibi. ſupr.de reb. cred. l. cum vltra 9. C.de non num.pec.* Nuda ergo res depoſita venit in obligationem depoſiti. id eſt, ſine fructibus vel vſuris, ſed non venit nuda in actionem depoſiti, quoniam actio inducit officium iudicis, officium autem iudicis facit pleniores præſtationes.

25 ¶ Si rem depoſitam vendidiſti, eamque poſtea redemiſti in cauſam depoſiti: etiam ſi ſine dolo malo poſtea perierit, teneri te depoſiti: quia ſemel dolo malo feciſti, cùm venderes.

Ad §. Si rem depoſitam. 25.

Rat. dub. Qui rem depoſitam vendidit, eamque poſtea redemit in cauſam depoſiti, id eſt, vt eam haberet quaſi depoſitam, quomodo ante habebat, videtur in eadem cauſa & eodem iure eam habere quo habebat antequam amiſiſſet, *l.4. §. item Labeo. infr. de vſucap.* Vbi dicitur perinde ab eo tempore poſſe rem illam vſucapi, atque ſi furtiua nunquam fuiſſet, cùm in domini poteſtatem reuerſa ſit *l.ex hoc 8.§. ſi quis alienauerit ſupr.de alienat. mutand. iudic cauſ fact.* Ergo etiamſi poſtea res illa perierit apud depoſitarium, dummodo ſine ipſius dolo malo, non poteſt teneri depoſiti, quamuis antea potuerit conueniri propter dolum ab eo admiſſum, cùm rem illam venderet quaſi priore dolo malo ſatis purgato, cùm non propter dolum depoſitarius teneatur *§.antepenult.Inſt.de oblig quæ ex delict.naſc.*

Dec. In actionem depoſiti venit omnis dolus ſiue præteritus ſiue futurus *§. non tantum 19. ſupr.* Atqui in propoſita ſpecie negari non poteſt, quin dolus admiſſus ſit à depoſitario, cum rem depoſitam inſcio deponente vendiderit & tradiderit, atque ita contrectauerit: non enim dolus tantum, ſed etiam furtum hoc modo committitur vt venit etiam in re pignorata & commodata *l.ſi pignore 54.in princip.& §.1.infr.de furt.* Ergo propter dolum illum quem fecit depoſitarius in re depoſita vendenda recte conuenitur depoſiti, quanquam nec neceſſe eſſet ad præteritum illum dolum recurrere, vt depoſiti actio daretur, quandoquidem ſufficeret dolus qui ex eo induci poteſt quod depoſitarius, recuperata re depoſita, & habens nunc reſtituendæ eius facultatem, non vult tamen reſtituere. *§. eſt autem 22. ſupr. & l. ſi procuratorem 8. §. dolo autem inf. tit. prox.* Sed ſi res depoſita, poſtquam recuperata eſt, perierit quæ huius §. ſpecies eſt, nihilominus tenetur depoſitarius eadem actione depoſiti ac ſi res extaret, idque ratione præteriti doli duntaxat, non etiam præſentis, qui nullus eſſe poteſt re perempta, & hoc demum caſu neceſſariò quærendum eſt an dolo malo aliquid depoſitarius antea fecerit, cùm rem non habeat, vt ſcriptum eſt in *§. Idem Neratius 11. in fin. ſupr.* Etſi enim regulariter non tenetur depoſitarius vltra dolum, *l. qui furtum 16. in fin. ſupr. de condict. furt.* In propoſito tamen tenetur etiam de caſu fortuito propter dolum præcedentem, cum ſola mora ſufficeret ad periculum in eam transferendum etiam ex contractu ſtricto *l. ſi ex legati 23. & ſequentib. infr. de verb. obl.* Multo magis ex contractu bonæ fidei, nec videri poteſt purgatus dolus præcedens ob id ſolum quod depoſitarius rem recuperauerit, cum oblatio fuerit neceſſaria ad purgandam moram etiam quæ ſola & citra dolum interueniſſet. *leg. ſi ſeruum 91. §. ſequitur infr. de verb.obl. leg. qui decem 2. in princip. & §. 1. de ſolution.* Quanto magis in propoſita ſpecie in qua non ſolum dolus admiſſus, ſed etiam furtum factum fuit, cuius ratione cæpit depoſitarius teneri condictione quoque furtiua. *l.ſi quis inficiatus 13.§.1.infr.& d.l.qui furtum*, quam condictionem furtiuam certum eſt non poſſe tolli niſi per oblationem aut nouationem *leg.parui refert 16. & l.vlt. eod.tit.de condict. furt.* & hoc eſt quod ait hic *§. quia ſemel dolum feciſti cùm venderet.* Semper enim & moram & dolum facere fur creditur in reſtituenda ea re quam nec debuit auferre, nec vendere, vt ſcriptũ eſt in *d.l.vlt.& l.in re furtiua 8.§.1 eod.tit.* Nec videocur Accurſius hîc diſtinguat an depoſitarius furtum faciat vtendo re depoſita, vel eam vendendo, niſi quod furtum non fieret ſola venditione ſi traditio & contrectatio non ſequeretur, ex qua ſcilicet furtum æſtimatur, nec ſanè improbabile eſt eum caſum tractari hîc ab Vlpiano, cum nullam condictionis furtiuæ mentionem faciat, ſed tantùm actionis depoſiti, quæ non ſemper comitem habet condictionem furtiuam, *d l.ſi quis inficiatus §.1.* & quæ contenta eſt dolo depoſitarij etiam citra furtum, non enim ſicut furtum non fit ſine dolo, ita nec dolus ſine furto eſſe non poteſt, & alia quæſtio eſt quæ tractatur in *d. l.4 §. item Labeo. de vſucap.* An ſufficiat rem depoſitam cuius furtum depoſitarius ipſe fecerit ab ipſo depoſitario recuperatam fuiſſe, vt in domini poteſtatem rediiſſe videatur, quod ita eſſe Paulus eo loco ſcribit, ſed quantum ad hoc vt poſſit vſucapi, at non etiam vt dolus purgatus videri poſſit. Iunge *l. quidam 10.infr.de fideicom. libert. l.1.§. rectiſſimè 34.l.ſi vi 15. & l. penult.infr.de vi arm.*

26 ¶ In depoſiti quoque actione in litem iuratur.

Ad. §. In depoſiti.26.

Rat. Dub. Iuramentum in litem introductum eſt ea potiſſimum ratione, quod æquum non ſit dominum, cui rei ſuæ reſtitutio denegatur, cogi eam vendere iuſto pretio, quod tamen fieret, ſi non ipſius domini arbitrio pretium ſtatueretur, nec contumacia poſſeſſoris vltra rei pretium æſtimaretur *l.1. leg.tutor 8.ſupr.de in litem iur.leg.ſi filiofamilias 25.§.1.infr ſolut.mat.l.non enim 9. rer. amot.* Atqui actio depoſiti in perſonam tantum eſt, non in rem, nec in ea de dominio aut poſſeſſione contenditur, ſed tantum de rei depoſitæ reſtitutione, quæ res aliena eſſe poteſt, cùm etiam rei alienæ depoſitum valeat *leg. bona fides 31. §. incurrit. infr.hoc tit.* Ergo in actione depoſiti ceſſat ratio iurandi in litẽ.

Dec. In omnibus bonæ fidei actionibus in litem iuratur *leg. in actionibus 5. ſupr. de in lit. iur. leg.3.§.in hac commod.* Atqui actio depoſiti bonæ fidei eſt. *§. actionum 28. Inſt. de action.* Ergo & in ea iuratur in litem,

ſed

ſed ita tamen ſi depoſiti agat dominus qui rem propriam depoſuerit, non alius qui alienam, vt ſcilicet ratio ſupra dicta, quæ iuſiurandum in litem induxit, locum habere contra depoſitarium poſſit. Quemadmodum in actione furti dicimus iurari in litem, *l. cùm furti 9. de in litem iur.* Sed ita demum ſi actio furti iure dominij deferatur non iure tantum eius quod intereſt, quomodo Papinianus loquitur in *l. ſi vendidero.* 8. §. 1. *infr. de furt.* Sed hoc ipſum quoque ſic rurſus intelligendum eſt, vt in depoſiti actione directa iuretur, non in contraria, vt benè notat Accurſius: nam in actione directa agitur de fide rupta. In contraria verò non niſi de indemnitate. *leg. ei apud quem 5. infr. hoc tit.* Et de calculo, vt ait *lex furti 6. § vlt ſupr. de his qui not. infam.* Merito autem dicimus in actione depoſiti in litem iurari, cùm in eam nihil veniat niſi dolus *l. qui furtum 15. in fin. ſupr. de condict. furt.* ob dolum autem ſolùm iuſiurandum in litem defertur. *d. l. in actionibus.* Planè ſi quis rem alienam depoſuerit, aget quidem depoſiti, ſi dolo malo depoſitarij res non reſtituatur, ſed non eo magis iurare in litem poterit, quia non ideo re ſua carere cogitur, quæ tota deferendi in litem iuriſiurandi æquitas & ratio eſt, vt diximus. Ergo quanti actoris ob eam cauſam intererit officio iudicis non per iuſiurandum in litem æſtimari oportebit, vt euenit in actione ex empto ſi res vendita non tradatur *l. ſi cùm fundum 68. §. vlt. infr. de contrah. empt. l. ſi traditio. 4. C. de act. empt.* quia nimirum res empta priuſquam ſit tradita nec fuit vnquam nec adhuc eſt emptoris.

27 ¶ Non ſolùm ſi ſeruus meus: ſed & ſi is, qui bona fide mihi ſeruit, rem depoſuerit: æquiſſimum erit, dari mihi actionem ſi rem ad me pertinentem depoſuit.

28 ¶ Simili modo, & ſi vſumfructum in ſeruo habeam: ſi id, quod depoſuit, ex eo peculio fuerit, quod ad me pertinebat: vel res mea fuerit: eadem actione agere potero.

Ad §. Non ſolùm 27. & ad §. Simili. 28.

RAT. DVB. Per liberam perſonam nihil nobis acquiri poteſt, excepta cauſa poſſeſſionis. *l. 1. Cod. per quas perſon. nobis acquir.* Ergo quamuis ſi ſeruus meus depoſuerit, acquiratur mihi actio depoſiti etiam inuito, per ſeruum. *l. etiam inuitis 32. de acquir. rer. domin. leg. ſeruus vetante 62. de verb. obl.* Quia ſcilicet in perſona ipſius ſerui conſiſtere acquiſitio non poteſt, nequidem momento vno temporis, *l. placet. 79. de acquir hered.* Si tamen homo liber ſit qui rem meam depoſuit, dicendum videtur ei non mihi acquiri actionem depoſiti, cùm ſit ipſe acquiſitionis capax, & depoſitum fiat per traditionem quæ facti eſt *l. conſilio. 7. §. vlt. Infr. de Curat. fur.* quæ autem ſunt facti ad alium tranſire non ſoleant, nequidem à ſeruo ad dominum *l. qui heredi 44. de condict. & demonſt.* Quanto igitur minus ab homine libero in bonæ fidei poſſeſſorem qui non eſt dominus?

DEC. Seruus bona fide poſſeſſus à non domino acquirit tamen poſſeſſori ex duabus cauſis, ſcilicet cùm vel ex operis ſuis, vel ex re poſſeſſoris acquirit *l. acquiruntur. 10. §. idem placet infr. de acquir. rer. dom.* Ergo cùm ſeruus alienus quem bona fide poſſideo, rem aliquam depoſuit, ſiue meam, ſiue ad me pertinentem, id eſt, quam habere me interſit mea, puta ſi mihi ab alio fuerit commodata vel pignori data vel locata, actio depoſiti acquiri mihi debet tanquam ex re mea. Idemque iuris eſt ſi depoſitum factum ſit à ſeruo in quo vſumfructum habeam, nam & hic acquirit mihi ex re mea, vel ex operis ſuis, *d. l. acquiritur. §. de his, & Inſt tit. per quas perſ. nob acquir.* Itaque dubitandi & decidendi ratio in hoc caſu eadem eſt quæ in ſuperiore, nec quod depoſitum facti ſit, efficere poteſt, quominus mihi ex contractu ſerui acquiratur obligatio & actio depoſiti quæ eſt iuris.

29 ¶ Item ſi ſeruus hæreditarius depoſuerit: heredi poſtea adeunti competit actio.

Ad §. Item ſi ſeruus. 29.

RAT. DVB. Hæreditas non heredis, ſed defuncti perſonam repræſentat, *l. hereditas enim 34 de acquir. rer. dom. l. non minus 31. §. 1. de hered. inſt.* Ergo ſi ſeruus hereditarius depoſuerit, non poteſt depoſiti actio acquiri heredi, quamuis poſtea adeunti, cùm depoſiti tempore dominus non fuerit. In contractibus enim quoties quærimus cui actio acquiratur, contractus tempus inſpiciendum eſt, *l. ſi filiusfamilias 78. de verb. oblig. l. quæ legata 18. de reg iur. & §. prox. inf.*

DEC. Quicquid acquirit ſeruus, acquirit domino, *l. acquiruntur 10. in princ. & §. 1. & paſſim de acquir. rer. dom. & Inſt. per quas perſ. nob. acquir.* Atqui hereditas perſonam domini ſuſtinet, *l. cùm hereditas 9. C. hoc tit.* Ergo ſi ſeruus hereditarius aliquid depoſuerit, actionem depoſiti acquirit hereditati, *l. qui à ſeruo 16. infr. de obl & act.* Atqui quicquid acquiritur hereditati, neceſſe eſt vt acquiratur heredi quandocunque poſtea adeunti, quia transfundit hereditas in heredem quicquid fuerat hereditatis, *l. 1. §. Scæuola infr. qui teſt. lib. eſſe iuſſ. eſt.* deſinit enim eſſe hereditas per aditionem heredis, ideóque dicimus hereditatem & heredem vnius perſonæ vicem ſuſtinere, *l. heres & hereditas 22. de vſucap.* Ergo ſi ſeruus hereditarius depoſuerit, acquiretur depoſiti actio per hereditatem heredi.

30 ¶ Si ſeruus depoſuit: ſiue viuat, ſiue deceſſerit: vtiliter dominus hac actione experietur. ipſe autem ſeruus manumiſſus non poterit agere, a ſed & ſi fuerit alienatus, adhuc ei competit actio: cuius fuit ſeruus, cùm deponeret. initium enim contractus ſpectandum eſt.

Ad §. Si ſeruus. 30.

RAT. DVB. Depoſiti actio acquiritur ei ipſi qui depoſuit, cùm naſcatur ex contractu deponentis, ſi modo nihil impediat quominus poſſit agere. Atqui conſeruus meus qui depoſuit, manumiſſus eſt ante reſtitutionem depoſiti, vtrunque verum eſt & depoſitam ab eo rem fuiſſe & agere illum poſſe cùm ſit manumiſſus. Ergo ei danda eſt actio depoſiti, non mihi.

DEC. Non poteſt depoſiti agere niſi is cui obligatio depoſiti ea contractu depoſiti acquiſita eſt, cùm actio ea obligatione naſcatur, ſicut obligatio ea contractu *l. 1. de obl. & act. l. licet. 42. §. ea obligatio. ſupr. de procur.* Atqui ea contractu ſerui qui rem depoſuit, obligatio non potuit acquiri ſeruo, ſed mihi ſoli tanquam domino, ita vt ne momento quidem temporis acquiſitio obligationis in eius perſona conſtiterit. *l. placet. 74. de acquir. heredit.* Ergo nec actio depoſiti acquiri ei potuit, alioqui neceſſe eſſet eum agere ſine actione qui ageret ſine obligatione, quod tamen fieri non poſſe conſtat, *l. ſi pupilli 6. §. vlt. D. de neg. geſt. l. ſi qui poſſeſſor. 31. §. penult. ſupr de hered. pet. leg. tutores 39. in princip. de admin. tut.* Nec proinde ad rem facit quod hic ſeruus ſit manumiſſus, cùm non habeat actionem, idque eſt quod dicimus ex contractibus ſerui quos

iniit in ſeruitute neque agere illum, neque conueniri poſt manumiſſionem poſſe, *l. 1. 2. & paſſ. C. an ſeruus ex ſuo fact. poſt manum. ten.* Incipit enim ſeruus caput & ſtatum habere duntaxat poſt manumiſſionem, *l. 4. ſupr. de cap. minut.* cùm antea pro nullo haberetur, & ciuili iure & prætorio, *l. qui teſtamento 20. §. ſeruus infr. qui teſtam fac poſſ. l. nullo modo. 7. ad leg. Cornel. de falſ. l. quod attinet 31. de reg. iur.*

a *Sed etſi fuerit alienatus.* Rat. dvb. Cùm quæritur cui actio competat, non aliud tempus inſpici conuenientius poteſt, quam quod agitur, ſicut in cæteris ferè omnibus cauſis ſolemus inſpicere tempus litis conteſtatæ *l. 2. infr. de vſur. l. vinum 22. ſupr. de reb. cred. l. vlt. ſupr. de cond. trit. l. hominem 37. infr. tit. prox.* Ergo ſi ſeruus depoſuerit qui meus erat tempore depoſiti, nunc autem alienatus eſt, actio depoſiti danda videtur non mihi quia in illo ſeruo nihil amplius iuris habeo, ſed nouo domino.

Dec. Is demum agere depoſiti poteſt cui obligatio depoſiti acquiſita eſt, vt diximus *ad §. precedentem.* Atqui in propoſita ſpecie depoſiti obligatio mihi acquiſita eſt, qui eo depoſiti tẽpore eram dominus. Ergo & mihi actio depoſiti danda eſt, ſẽper enim concomitatur obligationẽ actio, nec aliter ſcire poſſumus quis poſſit agere, quàm ſi ſciamus cui obligatio quæſita ſit: obligatio autẽ quæ ex contractu acquiritur, etiãſi conditionalis eſſet, non alij tamẽ acquiri poteſt, quã ei qui contractus tempore dominus fuit. Idque eſt quod Vlpianus hic ſcribit initium contractus ſpectandum eſſe quod & ſcriptũ eſt in *l. ſi filiusfamilias 78. de verb. obl. & in l. quæ legata 18. de reg. iur. l. ſi tantum. 12. de S.C. Maced. l. ſi procuratorem 8. in princip. infr. tit. prox. iuncta l. quæcunque 11. de obl. & action.* Quod autem initio huius §. ſcribitur. *Si ſeruus depoſuerit, ſiue viuat, ſiue deceſſerit, vtiliter dominum hac actione experirĩ*; illud ipſum eſt, quod iam Vlpianus ſcripſit in *§. ſi ſeruus meus. 17. ſup.* Vbi rationem dubitandi & decidendi attulimus. Et ex quo loco apparet actionem hanc depoſiti quæ datur domino directam eſſe, non vtilem, & ideo dictionem vtiliter, qua hîc Vlpianus vtitur, accipiendam eſſe pro efficaciter, vt bene Accurſius interpretatur.

¶ 31 Si duorum ſeruus ſit, qui depoſuit: vnicuique dominorum in partem competit actio depoſiti.

Ad §. Si duorum. 31.

Rat. dvb. Cùm ſeruus duorum depoſuit, verum eſt vnum duntaxat eſſe depoſitum & vnam perſonam, quæ depoſuerit, & depoſiti cauſam indiuiduam eſſe ſicuti cæterorum ferè omnium contractuum, cùm eſſentiæ rerum ſint indiuiſibiles, vt aiunt Philoſophi, præſertim verò ſi vna tantum res ſit depoſita & conſequenter indiuiſa. Ergo etiam ſi plures domini ſint, non tamen poteſt vnicuique eorum in partem competere actio depoſiti, ſed potiùs ſingulis inſolidum.

Dec. Seruus communis ſic omnium eſt non quaſi ſingulorum totus, ſed pro partibus indiuiſis, vt intellectu magis partes habeat quàm corpore, quomodo ſcriptum eſt in *l. 5. infr. de ſtipul. ſeru.* Ergo ſi ſeruus duorum rem aliquam depoſuerit, neceſſe eſt, vt depoſiti actio, quæ ſeruo acquiri non poteſt, per eum acquiratur dominis in partes, id eſt pro dominicis portionibus, non in viriles, quia cùm acquiſitio fiat dominij, fieri non poteſt vt non ſequatur partes dominicas *leg. proinde 7. eod. tit.* quia quidem ſeruus communis duorum ſeruorum perſonas ſuſtinet *l. 1. §. communis ſeruus. eod.* Perinde ergo eſt cùm ſeruus Titij ac Sempronij depoſuit, ac ſi duo ſerui vnus Titij, alius Sempronij depoſuiſſent. Quo caſu nemo dubitaret, quin iure dominij ſingulis dominis acquiſita fuiſſet depoſiti actio.

32 ¶ Si rem à ſeruo depoſitam Titio, quem dominum eius putaſti, cùm non eſſet, reſtituiſſes: depoſiti actione te non teneri, Celſus ait: quia nullus dolus interceſſit. a cum Titio autem, cui res reſtituta eſt, dominus ſerui ad exhibendum aget. ſed, ſi exhibuerit, vindicabitur, ſi verò cùm ſciret eſſe alienum, conſumpſerit: condemnabitur, quia dolo fecit, quo minùs poſſideret.

Ad §. Si rem. 32.

Rat. dvb. Non poteſt liberari debitor etiamſi ſoluat, vel reſtituat quod debet, niſi ſoluat aut reſtituat vero creditori, aut veri creditoris vero procuratori, *leg. creditoris 8. Cod. de cond. indeb. leg. vero procuratori 12. in princip. infr. de ſolut.* 1. Atqui cùm ſeruus depoſuit, acquiritur actio depoſiti domino, *§. ſi ſeruus 17. & §. prox. ſupr.* Ergo non poteſt contingere liberatio, ſi depoſitarius rem depoſitam alij reſtituat, quàm ei qui fuerit ſerui dominus: Adeò vt nec ſufficiat dominum illum eſſe quo depoſitum reſtituitur, niſi fuerit & eo tempore quo contractum, *§. ſi ſeruus depoſuit, 30. ſupr.* Nec error depoſitarij putantis Titium eſſe dominum qui non erat, nocere debet domino, vt adimat ei actionem iam quæſitam, *leg. Granius 71. §. penult. infr. de fideiuſſ.*

Dec. Depoſitarius non tenetur actione depoſiti ad reſtituendam rem quam non habet niſi dolus eius interuenerit, *§. Inde ſcribit 21. verſ. Idem Nerac ſupr. leg. qui furtum, 16. in fin. de cond. furt.* Atqui nullus eſt dolus depoſitarij qui rem à ſeruo depoſitam reſtituit ei quem dominum ſerui eſſe credidit quamuis per errorem, dummodo bona fide id fecerit. Error enim qui bonam fidem parit, ſemper à dolo excuſat, cui nihil tam contrarium eſt quàm bona fides, *l. 3. in fin. infr. tit. prox. l. ſi dolo 5. Cod. de reſcind. vend.* Ergo liberatur ab actione depoſiti etiam quod ad verum dominum, qui cùm actionem exerceat quaſi ſibi quæſitam ex perſona ſerui, recuſare non debet, quominus ea vtatur ſuis conditionibus, quarum præcipua illa eſt, vt non poſſit competere niſi interueniente dolo, vt diximus. Nec nouum eſt, vt bonæ fidei ratio proſit ad liberandum debitorem, etiamſi non vero creditori ſoluerit, vt in *l. ſi urbana. 55. ſupr. de cond. indeb. l. qui hominem 34. §. ſi Titium, l. ſi quis ſeruo 18. l. filio 88. de ſolut.* Fit enim hoc non tam propter errorem quàm propter bonam fidem ſoluentis, quamuis illa ex errore proficiſcatur.

a *Cum Titio autem.* Rat. dvb. Titius neque cum ſeruo qui depoſuit, contraxit, neque cum ipſius domino. Ergo conueniri Titius à domino ſerui non poſſit, maximè verò actione depoſiti quæ naſcitur ex contractu.

Dec. Actio ad exhibendum, de qua hic verſiculus intelligi debet, datur omnibus quorum intereſt, & aduerſus omnes qui reſtituendæ rei habent facultatem *l. 3. §. ſciendum, & §. vlt. cum leg. ſeq. ſupr. ad exhib.* Atqui intereſt veteri domino reſtitui ſibi rẽ quam ſeruus eius depoſuit, & Titius qui eam à depoſitario accepit reſtituendæ ipſius habet facultatem. Ergo actionem ad exhibendum ſerui domino contra Titium dari æquum

eſt

eſt, *l. 1. in fin. Cod. hoc tit.* Vt nimirum ſi exhibeatur, habeat dominus vendicandæ eius facultatem. Id enim eſt quod ſequitur in textu. *Sed ſi exhibuerit, vindicabitur*, propterea quod actio ad exhibendum ſit præparatoria vindicationis, *l. 1. ſupr. ad exhibend.* Quid ergo ſi rem illam Titius exhibere non poſſit, forte quod eam conſumpſerit, diſtinguendum eſt, an ſciuerit alienam, an ignorauerit, vt ſi ſciuerit & conſumpſerit, teneatur ad exhibendum, perinde ac ſi poſſideret, quia dolo fecerit quominus poſſideret, & dolus pro poſſeſſione eſt, *l. qui dolo 131. de reg. iur.* At ſi alienam ignorauerit, atque ita bona fide conſumpſerit, conſequens eſt, vt abſolui debeat ab actione ad exhibendum, cùm neque poſſideat, neque dolo fecerit quominus poſſideret *leg. ſi ad exibendum. 8. & paſſim ſupr. ad exhib.*

33 ¶ Eleganter apud Iulianum quæritur: ſi pecuniam ſeruus apud me depoſuit, ita vt domino pro libertate eiuſdem, egoque dedero: an tenear depoſiti? & libro decimo tertio digeſtorum ſcribit: ſi quidem ſic dedero, quaſi ad hoc penes me depoſitum, téque certiorauero: non competere tibi depoſiti actionem: quia ſciens recepiſti: careo igitur dolo. Si verò, quaſi meam, libertate eius numerauero: tenebor. quæ ſententia vera mihi videtur. hic enim non tantùm ſine dolo malo non reddidit, ſed nec reddidit. aliud eſt enim reddere, aliud quaſi de ſuo dare.

Ad §. Eleganter. 33.

Rat. dvb. Quod ſeruus alicuius depoſuit, recipere dominus poteſt per actionem depoſiti perinde ac ſi depoſuiſſet, *§. ſi ſeruus meus & aliis ſequentibus. ſupr.* ac proinde qui depoſitum accepit, obligatur domino ſerui. Ergo ſi pecuniam ſeruus tuus apud me depoſuerit, ita vt tibi pro libertate eius datem, egoque dedero, dicendum videtur indiſtinctè me liberari ab actione depoſiti, cum eam ipſam pecuniam quæ apud me depoſita erat, tibi numerauerim.

Dec. Multum intereſt, an pecuniã quam ſeruus tuus apud me depoſuit, tibi numerauerim, quaſi apud me depoſitã & ob hoc ipſum vt eum manomitteres, teque de ea recertiorauerim, an verò quaſi meã, priore caſu ſi ſciens receperis, non poteſt tibi cõpetere actio depoſiti, cùm eam ipſam pecuniam quæ tibi actione depoſiti debebatur, acceperis. Nec ad rem pertinet, quòd eam tibi dederim pro libertate, & quaſi in pretium libertatis, ſi certo pretio æſtimari libertas poſſet, quanquam enim ita ius eſt, vt quoties ſuos nummos accipit creditor, non contingat debitori liberatio, *leg. ſi mandauero 22. §. ſi mandauerim in fine infr. tit. prox.* Non tamen videri poſſum id feciſſe dolo malo, cùm & te certiorauerim dare me illam pecuniam pro ſerui tui libertate, hoc enim ſufficit non vt pecunia illa pro ſerui tui pretio ad te perueniſſe videatur, cùm tua ſcientia facere nequeat, vt eo magis pecuniæ dominium in te tranſlatum dici poſſit, ſed vt dolo caream, non enim decipitur niſi a ſeipſo qui ſciuit, *leg. nam ſi ſit 26. ſupr. de rei vind. leg. 1. in fin. infr. de act. empt.* Vt autem depoſitarius ab actione depoſiti liberetur ſatis eſt ſi nullus ei dolus imputari poſſit, cùm de dolo tantùm teneatur *§. prox. ſupr.* Poſteriore autem caſu, id eſt, ſi pecuniam à ſeruo tuo apud me depoſitam tibi pro libertate eius numerauero, non quaſi depoſitam, ſed quaſi meam, tenebor nihilominus depoſiti, quia verum eſt me non ſolùm ſine dolo malo non reddidiſſe pecuniam depoſitam, ſed nec vllo modo reddidiſſe, cùm longè aliud ſit reddere, aliud verò quaſi de ſuo dare, quamuis eadem ipſa nummorum corpora quæ depoſita fuerunt, probentur a me data, quandoquidem non ea dedi quaſi ea ipſa, ſed quaſi alia quælibet, cùm recipiant functionem in ſuo genere *l. 2. 9. mutui datio. ſupr. de reb. credit. iuncta l. ſi paterfamilias 15. §. qui duos ſupr. de adopt.* Et quamuis verbum *Reddendi* habeat & per ſe dandi ſignificationem *l. verbum reddendi de verbor. ſig.* non tamen ſimiliter dici poteſt, eum, qui dat quaſi de ſuo, videri reddere quod habet ex alieno. Et hoc eſt quod Bart. ad hunc §. notat, eum qui quaſi de ſuo ſoluit, non videri depoſitum reddere. Quod non ſatis benè videtur percepiſſe Accurſ. qui poſteriorem hanc diſtinctionis partem non aliter veram eſſe putat, quàm ſi pecuniam tibi à me ſolutam conſumpſeris, vt per conſumptionem quaſi ſoluta pro libertate videatur, ex *leg. non omnis 19. §. vlt. ſupr. de reb. cred.* Non etiam ſi adhuc extet, quaſi petere non poſſit actione depoſiti quod iam habeas. Nam imò verò hoc ipſum eſt quod Iulianus ſuo more, & eleganter obſeruauit, hoc poſteriore caſu licet eadem corpora nummorum, quæ apud me depoſita fuerant, tibi numerauerim, non ideo tamen videri me tibi depoſitum reddidiſſe, quia non numeraui quaſi depoſitam, ſed quaſi meam. In quo ſanè mirum eſt plus poſſe meam opinionem, quàm rei veritatem, ad impediendam liberationem, nam ad eam inducendam, quod fit priore caſu, concurrit opinio mea cum rei veritate, reddente me tibi eam ipſam pecuniam quaſi depoſitam, quæ reuera depoſita apud me fuit.

34 ¶ Si pecunia apud te, ab initio, hac lege, depoſita ſit: vt, ſi voluiſſes, vtereris: prius, quàm vtaris, d | oſiti teneberis.

Ad §. Si pecunia. 34.

Rat. dvb. Rei depoſitæ nec proprietas, nec poſſeſſio transfertur in depoſitarium *l. licet 17. §. 1. infr. hoc tit.* Ideoque debet depoſitarius reddere id ipſum quod accepit non tantundem, alioquin egreditur hæc conuentio notiſſimos depoſiti terminos, vt eleganter Papinianus loquitur in *l. Lucius Titius 24. eod. hoc tit.* propius enim accedit ad mutuum quam ad depoſitum *l. 2. in princip. ſup. de reb. cred.* Ergo ſi pecuniam apud te depoſuerim hac lege ab initio adiecta, vt ſi velles ea vtereris, non potes teneri actione depoſiti, etiã ſi pecunia vſus non ſis, quia conuentiones ab initio dant legem contractibus *§. ſi conuenit 6. ſup. hac leg.* Nec poteſt depoſiti actio locum habere vbi non tam depoſitum quam mutuum contractum eſſe intelligitur: non enim contractus nominati actionem alterius nominis parere poſſunt.

Dec. Cùm de nomine & iure contractus quæritur, initium ſemper inſpiciendum *§. ſi ſeruus depoſuit 30. ſupr. hac leg. l. non tantum 12. ſupr. de Senatuſcenſ. Macedon. l. ſi Procuratorem. 8. in princip. infr. tit. prox.* Atqui ponimus depoſitum ab initio contractum fuiſſe non mutuum, quamuis ea lege adiecta, vt pecunia vti poſſes ſi velles. Ergo quamuis pecunia vti poſſis, atque ita efficere vt ex depoſita fiat quodammodo mutua: attamen quandiu pecunia vſus non es, depoſitum manet, verumque eſt habere te pecuniam meam ex cauſa depoſiti, nec dominium meum in te tranſlatum fuiſſe. Ergo & depoſiti actio durat, vt ea ipſa nummorum corpora, quæ accepiſti, cogaris mihi reddere, nec inutilis tamen eſt conuentio, quia facit vt pecunia depoſita

poſita vtendo furtum non admittas, quod alioquin admitteres. Quemadmodum ſi pignore aut re commodata in alios vſus, quàm in quos commodata eſt, vtereris. *l. ſi pignore. 54. infr. l. qui iumenta 40. de furt. §. furtum autem fit. Inſt. de obl. quæ ex delict. naſc.* Aliud eſt vt benè Accurſ. notat, ſi poſtea & ex interuallo permiſerim tibi vti pecunia depoſita: tunc enim ſola conuentionis poteſtate fit mutua, priùs etiam quam moueatur, id eſt quam ea vti cœperis, quia hoc ipſo videris incipere animo poſſidere; atque ita, cum poſſeſſione dominium quoque tibi acquirere, quod manente contractu depoſiti fieri poteſt *l. certi condictio 9. §. vlt.* cum lege ſequenti *ſupr. de reb. cred.*

35 ¶ Sæpe euenit, vt res depoſita, vel nummi periculo ſint eius, apud quem deponuntur, vt puta, ſi hoc nominatim conuenit. [a] ſed & ſi quis ſe depoſito obtulit, idem Iulianus ſcribit, periculo ſe depoſitum alligaſſe, ne tamen, vt non ſolùm dolum, ſed etiam culpam, & cuſtodiam præſtet, non tamen caſus fortuitos.

Ad §. Sæpe euenit. 35.

RAT. DVB. Periculũ caſus fortuiti ſpectat ad dominũ *l. quæ fortuitis 6. l. pignus. 9. C. de pig. act. l. contractus 23. in fin. de reg. iur.* Atqui dominiũ rei depoſitæ non tranſit in depoſitarium, vt ad ſuperiorem §. dicebamus *ex l. licet 17. §. 1. infr. hoc tit.* Ergo periculũ rei depoſitæ nullo caſu pertinere ad depoſitarium poteſt, nec ſi ita expreſſim conuenerit, cum non poſſit facere conuentio, vt eò magis dominium tranſeat in depoſitarium.

DEC. Contractus omnes ex conuentione legem accipiunt *§. ſi conuenit l. contractus. l. in conuentionalib. inf. de verb. oblig.* Ergo quamuis non ſit ex natura depoſiti, vt depoſitarius periculum præſtare debeat, ſi tamen ita nominatim conuenerit, ſeruanda conuentio eſt, quia neque contra bonam fidem, neque contra bonos mores eſt *d. §. ſi conuenit, & §. ſeq.* Imò nihil magis ex bona fide eſt quàm pacta ſeruari *l. 1. ſupr. de pecun. conſt.* Item quia depoſitum non nudo conſenſu aut verbis aut literis contrahitur, ſed re, id eſt, traditione *l. 1. §. is quoque infr. de obl. & act.* In traditionibus autem rerum quodcunque pactum interpoſitum ſit, id valere debet, *l. in traditionibus 48. ſupr. de pact. l. venditor 13. ſupr. com. præd.* quia is qui rem ſuam tradidit, credendus eſt non aliter fuiſſe traditurus, aut contracturus *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vendit.*

a *Sed & ſi quis.* RAT. DVB. Quamuis ille qui depoſitum ſuſcipit vltro ſe offerat, non eo minus tamen verum eſt præſtari ab eo fidem & diligentiam amico qui rem ei cuſtodiendam tradit, tantoque dignior videtur cui faueamus ne periculum rei depoſitæ præſtare teneatur, quod maiore beneficio amicum deuinxit vltro ſe offerendo, quàm ſi rogari ſe expectaſſet. Ergo non ob id ſolùm quod depoſito cuſtodiendo ſe obtulerit, durior eius conditio fieri debet, vt & periculum & cuſtodiam & culpam etiam leuem præſtare teneatur, cum cæteri depoſitarij non niſi de dolo, aut adſummum lata culpa teneantur *d. §. ſi conuenit & ſequenti & l. quod Nerua 32. infr. hoc tit.*

DEC. Non alia cauſa eſt propter quam depoſitarius neque periculum neque culpam leuem præſtare debat, quàm quia imputare ſibi debeat is qui minus diligentem amicum eligit, eique rem ſuam cuſtodiendam tradit, *d. l. 1. §. is quoque de obl. & act. §. præterea. Inſt. quib. mod. re contrah. oblig.* Atqui ratio hæc ceſſat in eo depoſitario qui vltrò ſe obtulit, nec expectauit vt ab amico eligeretur, cum fortè alium electurus fuiſſet amicum, & quidem diligentiorem, ſi non hic fidem ſuam & diligentiam obtuliſſet, ſibi ergo imputet qui facto ſuo ſe periculo depoſiti illigauerit, vt Vlpianus ex Iuliano hic ſcribit, adeò vt non modo periculum præſtare debeat, ſed etiam culpam nec tantum leuem, verum etiam leuiſſimam, vt Bartolus hic benè interpretatur. Id enim demum eſt quod Vlpianus hîc ait debere illum præſtare cuſtodiam, quamuis non eo minus verum ſit hoc quoque caſu depoſitum contrahi fauore ſolius deponentis, quæ ratio facere deberet, & verè faceret, vt depoſitarius non niſi de dolo & lata culpa teneretur, ſi non ſe vltro obtuliſſet: ſed tamen non vſque adeò rigidè & amarè cum huiuſmodi depoſitario agendum eſt, vt etiam de caſu fortuito teneri debeat, quem certè à nemine præſtari æquum eſt, ſi non expreſſa conuentione ſe in id adſtrinxerit *d. l. contractus in fin. l. à procuratore 13. C. mand.* Sic dicimus deteriorem eſſe conditionem procuratoris qui ſe liti obtulit, quàm eius qui inuitus litem ſuſcepit, *l. ſi ſe non obtulit 4. infr. de re iudic.* quia ſemper imputari poteſt ei qui ſe ad aliquid faciendum offert, cùm non cogeretur, cùm ſe ipſum arctauerit & in eam neceſſitatem coniecerit. *l. 2. §. ſi quis tamen ſupr. ſi quis cautionibus, & l. fideiuſſor 7. §. 19. qui ſatiſdar. cogantur.*

36 ¶ Si pecunia in ſacculo ſignato depoſita ſit, & vnus ex heredibus eius, qui depoſuit, veniat repetens, quemadmodum ei ſatisfiat, videndum eſt. promenda pecunia eſt vel coram prætore, vel interuenientibus honeſtis perſonis, & exſoluenda pro parte hereditaria. ſed etſi reſignetur, non contra legem depoſiti fiet, cùm vel, auctore prætore vel honeſtis perſonis interuenientibus hoc euenerit, reſiduo vel apud eum remanente, ſi hoc voluerit, ſigillis videlicet prius ei impreſſis vel à prætore, vel ab his, quibus coram ſignacula remota ſunt, vel, ſi hoc recuſauerit, in ædem deponendo. Sed ſi res ſunt, quæ diuidi non poſſunt, omnes debebit tradere, ſatiſdatione autem non interueniente, rem in ædem deponi, & omni actione depoſitarium liberari.

Ad §. Si pecunia 36.

RAT. DVB. Cùm pecunia in ſacculo ſignato depoſita eſt, videtur contractum eſſe depoſitum rei indiuiduæ, nec enim ſacculus ſignatus diuidi poteſt, cum & ſignum ipſum ſit indiuiduum *§. ſi ciſta infr. hac leg.* Atqui in depoſito rei indiuiduæ ita neceſſario obſeruandum eſt, vt vni ex heredibus illius qui depoſuit, tota res reſtituenda ſit, vt ſequitur in hoc *§. l. ſi ſtipulatus ſum mihi. §. ſi lancem. infr. de ſolut.* Nec enim poteſt diuidi obligatio eius rei quæ indiuidua eſt, nequidem per legem duodecim tabularum *l. heredes 25. §. an ea ſtipulatio ſuprà famil. hercíſcund.* Ergo ſi pecunia in ſacculo ſignato depoſita ſit, & is qui depoſuit pluribus relictis heredibus deceſſerit, vel expectandum eſt vt depoſitoris heredes omnes veniant depoſitum repetituri, vel vt vni ex heredibus reddatur interueniente ſaltem prætoris aut alterius magiſtratus imperio, vt ita liberetur depoſitarius perinde ac ſi heredibus omnibus reddidiſſet, vt euenit in ſpecie *d. §. ſi lancem.*

RAT. DEC. Cùm depoſitus eſt ſacculus ſignatus, non tantùm ſaccus ipſe depoſitus creditur, ſed etiam res ſingulæ quæ ſunt in ſacculo, adeò vt earum ſingularum

larum nomine nominatim agi poſſit *d. §. ſi ciſta infr.* Atqui pecunia quam ponimus in ſacculo tuiſle, diuidua eſt *l. ſtipulationes non diuiduntur 72. infr. de verb. oblig.* Ergo depoſitum hoc tanquam rei diuiduæ haberi debet, quamuis ſacculus ipſe ſit indiuiduus, & conſequenter obligatio & actio depoſiti, quaſi diuidua, ipſo iure diuiditur inter coheredes depoſitarios *lege duodecim tabularum pro hereditariis portionibus, l. 1. Cod. ſi cert. pet. l. vltim. tot. tit. C. de heredit. petit. l. 1. & 2. C. ſi vnus ex plurib. hered. debit. vel credit.* Illa duntaxat cautio adhibenda eſt, vt ſacculus qui depoſitus fuit, ſignatus non reſignetur, id eſt, non aperiatur niſi coram prætore vel interuenientibus honeſtis perſonis, ne alioqui facilè fraus depoſito fiat, adeoque furtum ſit, ſi inuito vel etiam inſcio depoſitore id fiat. Quorſum enim ſacculus ſignatur aut deponitur niſi, vt inſcio depoſitore aperiri non poſſit? & quamuis pecunia in ſacculo ſignato depoſita non eſſet, attamen ſi qua alia res depoſita eſſet, quæ, eſſet indiuidua & quæ ab vno tantum ex heredibus depoſitoris repeteretur, melius eſſet ac tutiùs auctoritatem prætoris adhiberi ad liberandum depoſitarium *d. l. ſi ſtipulatus 81. §. 1. in fin de ſolut.* Ergo ex Vlpiano ſcriptum eſt in hoc §. *Si vnus tantum ex pluribus heredibus eius qui depoſuit, ſacculum ſignatum repoſcat, reſignandus erit ſacculus coram prætore, vel ſaltem interuenientibus honeſtis perſonis*, vt cum de teſtamenti quoque reſignatione tractatur. *l. 2. Cod. teſtament. quemadm. aperiant.* tam reſignato ſacculo exhibita pecunia atque numerata reſtituitur coheredi repetēti pro parte ſua hereditaria, nec eſt quod quis dicat fieri contra legem depoſiti, & conſequenter aduerſus bonam fidem, ſi ſacculus quem non niſi ſignatum deponere voluit, dominus, eo inſcio & abſente reſignetur, domini enim qui depoſuit, abſentiam ſatis ſupplet præſentia prætoris vel interuentus honeſtarum perſonarum, quas nemo poſſit credere dolum & fraudem participaſſe *d. l. 2. Cod. quemadm. teſtam. aperiant. l. tranſactionem 35. C. de tranſact.* Quid ergo de reſiduo pecuniæ depoſitæ fiet: remanebit penes depoſitarium qui partem aliam iam reſtituerit & in eodem ſacculo, ſed ſigillis prius ei impreſſis vt antea vel à prætore vel ab iis coram quibus ſignacula remota ſunt, vt & in ſpecie dictæ *l. 1. C. quemadm. teſtam. aperiantur.* Ita enim fit vt nulla fraudis ſuſpicio ſatis probabilis poſſit incurrere & ſecurus maneat coheres alter, quandocumque poſtea ſuam depoſiti partem hereditariam repetiturus, quod ſi depoſitarius qui partem iam reddidit alterius coheredis partem retinere recuſet, erit reſiduum in æde ſacra reponendum, vt ſcriptum eſt in hoc ipſo §. Qui tamen vereor ne Triboniani ſit magis quam Vlpiani, hoc enim ſuadent verba totius contextus minùs ſanè elegantia, & Triboniano ni fallor digniora quam Vlpiano. Primum enim incipit Tribonianus vt ſolet hac quæſtione & quidem malè concinnata his verbis, *Quemadmodum ei ſatis fiat videndum eſt*, vt ſcilicet reſponſioni ſuæ viam aperiat: deinde reſpondet promendam eſſe pecuniam pro eo quod præſentes noſtri dicere ſolent, explicandam & oſtendendam, nec enim alio vllo loco memini legere me apud præſentes promi pecuniam pro eo quod eſt explicari, & vt Accurſius loquitur, exhiberi, mox addit, *vel coram prætore, vel interuenientibus honeſtis perſonis.* Cùm tamen etiam ſine prætore nec vllis interuenientibus honeſtis perſonis poſſit liberari depoſitarius, ſi modo ſacculum ipſum qui certè indiuiduus eſt, præſertim quandiu ſignatus manet, reſtituere velit vni ex heredibus depoſitoris vt conſtat ex *dicta l. ſi ſtipulatus ſim. 81. §. 1. de ſolut.* Adiicit, *& ex ſoluenda pro parte hereditaria* non ſatis propriè: depoſitum enim non exſolui propriè dicitur, ſed reſtitui & reddi, nec rurſum ſatis verè cùm in obligationibus indiuiduis, qualis hæc proculdubio eſt, vnus ex heredibus ius habeat integræ petitionis quoties id quod petitur, per ſe indiuiduum eſt *d. l. ſtipulatus ſim. §. 1. l. in executione 85. infr. de verb. oblig.* Quod autem ſequitur in verſ. *ſed et ſi*, cùm reſignatur ſacculus, nihil fieri contra legem depoſiti, ſi vel authore prætore vel honeſtis perſonis interuenientibus hoc eueniat, neque eleganter dictum neque verum eſt, nec enim hic fortuitus aliquis euentus eſt, vt euenire, non fieri dicatur, neque rurſus negari poteſt quin contra legem depoſiti fiat, ſi reſignetur ſacculus qui ſignatus depoſitus fuit. Cur enim ſignatum depoſuit dominus, niſi vt intelligeret depoſitarius nullo caſu reſignari eum à depoſitario debere? Fatendumque eſt multo minus factum iri contra legem depoſiti, ſi ſacculus totus qui pro parte reddi nō poteſt, vni ex heredibus depoſitoris reſtituatur, ſed Triboniani manū produnt multo apertius ablatiui abſoluti qui ſequuntur, his verbis, *Reſiduo vel apud eū remanente ſi hoc voluerit, mox ſigillis videlicet prius ei impreſſis.* Deinde, *Vel ſi hoc recuſauerit in ædem deponendo.* Sunt enim ablatiui iſti abſoluti Triboniano perfamiliares, quibus & in ſequenti verſiculo vtitur, cum ait, *Satiſdatione idonea à petitore ei præſtanda.* At neque videntur poſſe conſtrui verba illa, *Reſiduo apud eum remanente*, cùm neceſſario referenda ſint ad depoſitarium, de quo tamen in præcedentibus, ne verbum quidem, ſed in ſequentibus tantum illis. *Satiſdatione idonea à petitore ei præſtanda.* Et in fine §. *omni actione depoſitarium liberari:* Denique nec poſſunt conſtrui verba illa vltima §. *Satiſdatione autem non interueniente rem in ædem deponi & omni depoſitione depoſitarium liberari.* Nullum enim habent verbum à quo regnantur, vt taceam eſſe etiam illud Triboniano familiare, vt ſatiſdationem paſſim exigat quam & vocare ſolet cautelam, etiam quo neceſſaria ſatiſdatio non eſt vt in reſtitutione rei indiuiduæ facienda vni ex heredibus. Cur enim ſatiſdationem potiùs exigit Tribonianus in hac ſpecie quàm Pomponius in *d. leg. ſi ſtipulatus §. 1.* in cuius ſpecie quoniam obligatio erat indiuidua, neque ſatiſdationem exigit Pomponius neque prætorem, quamuis in *fin. §.* ſubiiciatur optimum eſſe id per magiſtratum facere niſi hæc quoque additio etiam Triboniani eſt. Et verò an non eſſet multo facilius depoſitario adire prætorem vt ex eius authoritate depoſitum reſtituens vni ex heredibus liberationem integram conſequeretur quàm fideiuſſorem quærere quem difficilè plerunque eſt inuenire *l. leg. 2. §. vlt. ſupr. de ind.* Denique quod in fine huius §. ſcribitur de depoſito in ædem aliquam deponendo, ſolitum eſt Triboniani remedium vt in §. *ſequenti & in lege ei apud in fin. infr. hoc tit.* & alibi ſæpè. Sanè obſignatione depoſiti ſtat depoſitarium liberari perinde ac ſolutione *leg. obſignatione 9. Cod. de ſolut.* Sed ita tamen ſi non ſit perſona cui ſolui & offerri poſſit, hoc enim ad validitatem obſignationis neceſſarium eſt. *leg. nec creditores 10. leg. vlt. C. de pignorat. action. leg. acceptam 19. Cod. de vſur.*

37 ¶ Ei apud Iulianum libro decimotertio digeſtorum talis ſpecies relata eſt. ait enim, ſi depoſitor deceſſerit, & duo exiſtant, qui inter ſe contendant, vnuſquiſque ſolum ſe heredem dicens, ei tradendam rem, qui paratus eſt aduerſus alterum reum defendere, hoc eſt, eum, qui depoſitum ſuſcepit. quòd ſi neuter hoc onus ſuſcipiat, commodiſſimè dici ait, non eſſe cogendum à prætore, iudicium ſuſcipere. oportere igitur rem deponi in æde aliqua, donec de hereditate iudicetur.

Ad §. Ei apud Iulianum 37.

Hic quoque §. Triboniani manum ſapit & prodit vel ex ſola ipſius textus ineleganția: habet autem ſpeciem ſuperiori non valde diſſimilem, ſi eius qui depoſuit (quem minus vſitato vocabulo Tribonianus depoſitorem vocat) duo ſe oſtendant heredes & quidem ſinguli in ſolidum, atque ita vnuſquiſque eorum depoſitum in ſolidum repetat, cui depoſitum ſit reddendum. Ad quam quæſtionem reſpondet Tribonianus ſub Vlpiani nomine ex Iuliano ei reddendum eſſe qui paratus ſit depoſitarium aduerſus alterum defendere, quod verbum Accurſ. hic accipit quaſi defendere ſcriptum ſit pro eo quod eſt cauere de defendendo: hoc verò non probo, quia cùm ambo qui ſe dicunt heredes, repoſcunt ſimul depoſitum, non de cauendo tractandum eſt, ſed de defendendo depoſitario: ſolet enim cautionibus res expediri, cum periculum aut damnum aliquod futurum timetur, non cum adeſt, vt *in lege omne æs alienum* 27. *& ſequent. l. pro ſocio* 38. *l. ſi vnicus* 67. *in princip. infr. pro ſoc.* Ratio tamen dubitandi ad hunc §. nulla eſſe poterat, quod ipſo iure tutus eſſe videretur depoſitarius & liberatus ſi bona fide reſtitueret depoſitum ei quem heredem eſſe putaret, vt obiecit Accurſius in §. *ſi rem à ſerue* 32. Sed decidendi ratio eſt, quod cùm alius quoque veniat depoſitum repetiturus & contendens ſe eſſe verum heredem & in ſolidum, non careret dolo depoſitarius, ſi alterutri depoſitum reſtitueret poſt iam motam ab alio de hereditate & depoſito controuerſiam, *l. dolo carere* 41. *infr. ad l. falcid.* Nunquam autem liberatur depoſitarius, quoties ei dolus aliquis vel verus vel præſumptus obiici poteſt. Ergo ſi neuter ex iis qui ſe dicunt heredes hoc onus velit ſuſcipere de depoſitario aduerſus alterum, qui ſe heredem quoque dicit, defendendo, conſequens eſt, vt depoſitarius à prætore cogendus non ſit aut depoſitum reſtituere, aut iudicium accipere, ſemper enim iniquum eſt ad accipiendum iudicium cogi eum per quem non ſtat quo minus ſatiſfaciat, *l. ſi reum* 75. *ſupr. de procurat. l. ſi debitori* 21. *D. de iud.* Expectandum igitur dicit, vt de hereditate iudicetur ad hoc vt ſciri poſſit vtri ex duobus petitoribus reſtituendum ſit depoſitum. Ei namque reſtituendum erit pro quo in hereditatis quæſtione pronuntiatum fuerit, vt in *lege penult. ſupr. de hered. petit.* Ac proinde permittendum erit depoſitario ſi liberari velit, vt interim depoſitum in aliqua æde ſacra deponat, quod vice remedij Tribonianus magis quam Iulianus excogitaſſe videtur, nullo enim remedio indiget depoſitarius vt ſit ſecurus, cum non aliter teneri poſſit actione depoſiti, quam ſi dolo malo aliquid feciſſe probetur; quem porro non niſi volens & ſciens poſſit admittere. Quid verò ſi vterque paratum ſe dicat depoſitarium aduerſus alterum defendere? placet quod Accurſius ex Martino reſpondit præferendum eſſe eum qui præuenerit & occupauerit. Aut ſi ambo ſimul venerint, eſſe locum gratificationi, vt in *lege vlt. in princip. ſupr. de religioſ. l. ſi in graui. §. ſi cum omnes ſupr. de S. C. Silanian. l. ſi quis ſeruum* 8. *§. inter duos de legat.* 2. *l. pupillus* 24. *infr. qui in fraud. credit.* Planè quod ſubiungit Accurſius, ſi actum ſit vt nemini ſine altero depoſitum reddatur, ſeruandam eſſe conuentionem ex §. *ſi conuenit* 6. *ſupr. hac leg.* Non poſſum ego quale illud ſit intelligere. Ea demum namque conuentio ſeruanda eſt quæ fit ab initio & in contextu ipſo depoſito, vt in *d. §. ſi conuenit.* Atqui cùm vnus tantum fuit qui depoſuit, non poteſt locus eſſe pactioni ne depoſitum alteri ſine altero reddatur, ſed tantum cum vel duo ſimul depoſuerunt, vel vnius qui depoſuit, duo pluréſve ſunt heredes in ſpecie §. *præced.* At non eſſet, cùm duo ſunt qui ſinguli heredes in ſolidum ſe eſſe contendant illius qui depoſuit, cum hoc caſu fieri non magis poſſit, vt vtrique reſtituendum ſit depoſitum, quam vt duo ſint vnius hominis heredes in ſolidum, quod vtique pugnaret cum ratione & regula iuris *l. quod contra* 141. §. *vni duo de regul. iur.*

38 ¶ Si quis tabulas teſtamenti apud ſe depoſitas, pluribus præſentibus, legit, ait Labeo, depoſiti actione rectè de tabulis agi poſſe. a ego arbitror, & iniuriarum agi poſſe, ſi hoc animo recitatum teſtamentum eſt quibuſdam præſentibus, vt iudicia ſecreta eius, qui teſtatus eſt, diuulgarentur.

Ad §. Si quis tabulas 38.

Rat. dvb. Non eo minus reſtitui poſſunt tabulæ teſtamenti apud aliquem depoſitæ, quod ab eo lectæ ſint præſentibus pluribus. Ergo non eo magis actio depoſiti competere debet, niſi fortè eo ſenſu quo res alia quælibet depoſita ſtatim per depoſiti actionem peti poteſt, §. *eſt autem* 22. *ſupr. hac lege.*

Dec. Actio depoſiti competit ei qui depoſuit in omne id quod ipſius intereſt ſtatim atque dolo depoſitarij aliquid factum eſt, vt res depoſita non niſi deterior reddi poſſit. §. *ſi res depoſita* 17. *ſupr. hoc tit.* Atqui tabulæ teſtamenti depoſitæ non niſi deteriores reddi poſſunt, cùm lectæ fuerunt & publicatæ pluribus præſentibus, quoniam ita fit, vt iudicia ſecreta eius qui teſtatus eſt, diuulgentur, quæ tamen non diuulgari viuo teſtatore non tantùm ipſius teſtatoris intereſt, ſed etiam reipublicæ, propter periculum quod incurrere plerique teſtatorum ſolent, aut ab iis ipſis quos heredes inſtituerunt, hereditatis lucrum ſaluti teſtatoris anteponentibus, aut ab iis, qui cùm hereditatem fortaſſis captarent, impatienter ferunt ſe præteritos, ideóque & claudi ſolebant olim & ſignari tabulæ teſtamenti, vt non niſi mortuo demum teſtatore, aperirentur, *tot. tit. infr. & Cod. quemad. teſtam. aper.* Ergo ſtatim atque lectæ ſunt pluribus præſentibus tabulæ teſtamenti viuo teſtatore, qui eas depoſuerat: conſequens eſt vt depoſitarius, qui eas legit, depoſiti actione eo nomine teneatur, tanquam qui dolo malo id admiſerit. longe *l. 4. verſ. quid enim tam durum, Cod. quand. & quib. 4. part. lib. 10. tit. 34.*

a *Ego arbitror & iniuriarum agi poſſe.*

Rat. dvb. Iniuriarum actio non datur niſi ad id quod pecuniariè intereſt eius qui iniuriam paſſus fuit, *l. ſi quis iniuriam* 35. *infr. de iniur.* & apud Iuſtinianum, *Inſt. de iniur.* Ergo nihil poteſt addere actio iniuriarum actioni depoſiti quæ ſimiliter datur ad omne id quod intereſt actoris, § *hanc actionem* 23. *ſupr. hac leg.*

Dec. Semper intereſt actoris plures habere actiones etiam eius rei nomine, vt poſſit eligere qua vti malit, dummodo nihil ſupra id quod debitum eſt, conſequatur, *l. cùm filius* 76. *§. varijs de legat.* 2. *l. quod in herede* 9. *ſupr. de tributor. act. l.* 1. *§.* 1. *infr. quod legat.* Media enim vnius actionis facilius interdum probantur quàm alterius, *l. is qui deſtinauit* 24. *ſupr. de rei vendic. §. cæterum Inſtit. quod cum eo, §. commodum, Inſt. de interdict.* Ergo nihil vetat eum qui teſtamenti ſui tabulas penes amicum depoſuit, non ſolùm depoſiti, ſed etiam iniuriarum poſſe agere, præſertim cùm hæ duæ actiones ad diuerſos fines dentur. Depoſiti namque actio datur ad id quod deponentis intereſt ratione contractus. Iniuriarum verò ad pecuniariam æſtimationem iniuriæ, quæ vt plurimum iudicis arbitrio relinquitur. Nec ad rem pertinet ſi quis dicat iniuriarum actionem eſſe prætoriam, depoſiti verò ciuilem, ſi Accurſio & interpretibus noſtris credimus, eum verò qui

ciuilem

ciuilem actionem fruſtrà deſiderare honorariam, *l. 1. ſupr. de publician. in rem act.* Nam præter id quod verius putamus actionem depoſiti eſſe prætoriam, vt ad initium huius legis docuimus. Illud etiam conſtat non omnem actionem iniuriarum eſſe honorariam, ſed etiam aliquam eſſe ciuilem quæ ex lege Cornelia deſcendit, vt Iuſtinian. tractat in *d. tit. de iniur.* Et præterea nihil vetat, quin duplex actio pro eadem re eidem competat, ſiue vtraque ſit ciuilis, ſiue prætoria, dum ne vtraque ad eundem finem. Illud ſanè omnino requirimus ad dandam iniuriarum actionem contra depoſitarium, vt is animum habuerit faciendæ iniuriæ. Nec enim ſine animo fit iniuria, vt neque furtum *l. ſi quis teſtamentum 41. ſupr. ad l. Aquil.* vbi in ea ipſa ſpecie quæ hic proponitur dat Iuriſc. non tantùm actionem iniuriarum, ſed etiam in factum vtilem. Porò animum faciendæ iniuriæ videtur habuiſſe depoſitarius qui eo conſilio teſtamenti tabulas apud ſe depoſitas pluribus præſentibus apud ſe legit, vt ſecreta teſtatoris iudicia diuulgaret. Aliud ergo eſt, ſi per imperitiam & ſtultitiam id fecerit, quid enim tam contrarium imperitiæ & ſtultitiæ quàm dolus?

39 ¶ Si prædo, vel fur depoſuerint, & hos Marcellus libro ſexto digeſtorum putat depoſiti rectè acturos. Iam intereſt eorum, eo quod teneantur.

Ad §. Si prædo 39.

Rat. dvb. Nemo ex improbitate ſua actionem conſequi poteſt, *l. itaque fullo 12. infr. de furt.* Sunt enim actiones omnes ſicut & obligationes comparatæ ad hoc, vt vnuſquiſque perſequatur quod ſua intereſt. *l. ſtipulatio iſta §. alteri de verb. oblig.* Non autem intereſſe cuiquam videtur, niſi ex honeſta cauſa interſit *l. cuius interfuit, eod. tit. de furt. l. 3. §. ſciendum ſupr. ad exhibendum.* Atqui non poteſt videri quicquam intereſſe prædonis vel furis ex honeſta cauſa, quamuis ei cui furtum vel vim fecerunt teneantur, cùm turpiter fecerint. Ergo ſi rem furtiuam vel vi poſſeſſam & raptam penes alium depoſuerint, depoſiti tamen actionem habere non poſſunt, ſicuti dicimus nec furti agere poſſe, tametſi res furtiua iis quoque furto ſubtracta ſit, ex eodem enim fonte naſcitur, vt fur furti agere non poſſit *d. l. itaque §. ſed furti de furt.*

Dec. Aliud eſt delinquere, aliud verò contrahere. *l. 1. §. ſed ſi cum quolibet ſupr. de exercit. act.* Atqui fur vel prædo quamuis deliquerit cum furtum vel vim fecit, non tamen delinquit, cum rem furto ſubtractam, vel vi raptam penes alium deponit, hoc enim contrahere eſt, non delinquere. Non eſt igitur iis deneganda actio depoſiti contra depoſitarium, quam ſibi ex contractu ſuo quæſierunt. Illud ſanè admitti non poteſt quod Accurſius refert quibuſdam placuiſſe, vt fur & prædo etiam rei vindicationem habere poſſint contra depoſitarium vel commodatarium, quaſi non poſſint illi referre quæſtionem dominij, cùm à fure & prædone ius ipſi habeant, *arg. l. ſi quis conductionis 25. C. de locat.* vindicatio enim non ex contractu naſcitur, vt actio depoſiti vel commodati, ſed ex præſenti poſſeſſione illius qui alienam rem iniuſtè detinet *l. non alia 24. §. ſed ſi poſtulatur ſupr. de iudic. iuncta l. non à iudice 64. eod. tit.* de quo tamen videnda ſunt quæ pluribus diximus *in l. ita vt 16. ſupr. commod. & in l. ſub pignore 22. §. ſi prædo ſuprà de pignor. act.* Iunge *l. nam & ſi fur 13. de reb. cred.*

40 ¶ Si quis argentum, vel aurum depoſitum petat, vtrum ſpeciem, an pondus complecti debeat? & magis eſt, vt vtrumque complectatur, ſcyphum forte, vel lancem, vel pateram dicendo, & materiam, & pondus addendo. Sed & ſi purpura ſit infecta, vel lana, pondus ſimiliter adiiciendum. a Saluo eo, vt, ſi de quantitate ponderis incertum eſt, iuranti ſuccurratur.

Ad §. Si quis argentum 40.

Rat. dvb. Cùm aliqua res petitur, ſufficit ita rem demonſtrari, vt poſſit intelligi. *l. in furti actione infr. de furt.* Atqui poteſt facilè res intelligi ſi materiæ infectæ pondus adiiciatur, ſignatæ verò numerus, factæ autem ſpecies dicatur aut numerus ſi res menſura contineatur, vt ſcriptum eſt in *d. l. in furti, & in l. ſi in rem 6. ſupr. de rei vind.* Ergo non eſt neceſſe vtrumque exprimi, & ſpeciē & pondus, præſertim ſi etiā materia deſignata ſit.

Rat. Dec. Non videtur reddi depoſitum quod deterius redditur *§. ſi res depoſita 16. ſupr. l. 3. §. ſi reddita ſupr. commod.* Atqui non poteſt ſciri an ſpecies aurea vel argentea reddatur deterior niſi in libello etiam pondus exprimatur, redderetur enim deterior ſi reſtitutionis tempore eſſet minoris ponderis, quàm cùm fuit depoſita, neceſſario igitur & ſpecies, puta lanx vel patera, ſed etiam pondus exprimi debet, itaque materia forte aurea vel argentea, & in hoc ſeparanda eſt actio depoſiti ab actione in rem in qua ſufficit ſpeciem exprimi etiam non adiecto pondere, ſi modo etiam materia expreſſa ſit. *d. l. ſi in rem.* Et ratio diuerſitatis eſt, quia ſpecies quæ fuit mea non eo minus mea remanet, quòd à poſſeſſore deterior facta ſit, meum ſiquidem eſt quicquid ex re mea ſupereſt, eiuſque vindicandi ius habeo *l. ſolum 49. §. 1. eod. tit.* Eſt autem actio furti hac parte ſimilis vindicationi non actioni depoſiti *d. l. in furti actione*, ſiue quod rei furtiuæ nomine etiam vindicatio competat *l. ſi pro fure 7. §. 1. de cond. furt. §. ſic itaque Inſt. de action.* Siue potius, quod cùm actio furti detur ad pœnam dupli vel quadrupli, & vel furtiua tanti æſtimetur, quanti actor in litem iurauerit. *l. in actione 50. de furt. iuncta l. cùm furti 9. ſupr. de in litem iur.* Sufficit rem ita demonſtrari vt poſſit intelligi *d. l. in furti.* Satis autem intelligi poteſt expreſſa ſpecie aurea vel argentea, licet pondus adiectum non ſit, præſertim cùm actio furti referatur ad æſtimationem quæ fuit tempore furti admiſſi, non quo furti agitur. Idem verò iuris eſt, ſi purpura infecta vel lana depoſita ſit, quod eſſe diximus in lance vel patera depoſita, vt ſcilicet etiam pondus lanæ addi debeat, itemque in cæteris omnibus quæ in pondere conſiſtunt.

a *Saluo eo, vt ſi de quantitate.*

Rat. dvb. Iuſiurandum ſpecies probationis eſt *l. cum qui 30. in princip. & l. ſeq. l. tutor pupilli 35. in princip. ſupr. de iureiur.* Atqui nemo in ſua cauſa teſtis eſt idoneus *l. nullus 22. infr. de teſtib. l. omnibus 10. C. eod.* Ergo ſi is qui depoſuit, pondus ſpeciei depoſitæ exprimere non poſſit, ſummouendus eſt, quaſi nullo iure agens, cùm actor quilibet intentionem ſuam probare debeat aut ſuccumbere, etiamſi nihil præſtiterit, *l. qui accuſare 4. Cod. de edend. l. 2. & paſſim infr. de probat.*

Dec. Probationibus ſemper ſuccurrendum eſt quantum fieri poteſt, tanquam quæ ſint fauorabiliſſimæ, quod ſine iis veritas rerum haberi non poſſit, vt in Codice noſtro ſcripſimus *def. 1. de probat.* maximè verò cùm agitur aduerſus doloſum, ne ex dolo ſuo lucretur, & ne alioquî dolus remaneat impunitus, *l. ne ex dolo 13. ſupr. de dol. l. procurator 11. §. 1. infr. de dol. mal. except.*

Atqui

Atqui depoſitarius non tenetur niſi de dolo, vt ſæplus diximus. Ergo ſi ſpeciem auream depoſitam depoſitarius nolit reddere, nec is qui depoſuit pondus, probare poſſit, æquum eſt ei ſuccurri, vt iureiurando ſuo pondus probare poſſit, præſertim cùm eius potiſſimum fauore fiat, vt pondus quoque exprimi neceſſe ſit, ne ſcilicet alioqui in eius poteſtate ſit, eum, qui depoſuit, decipere, & rem depoſitam cum ponderis diminutione reſtituere. Mirum verò non eſt ſuccurri ei qui depoſuit, vt pondus ſpeciei depoſitæ iurando probare poſſit, cùm et liceat etiam in litem iurare, vt tanti depoſitarius condemnetur, quanti in litem iurauerit is qui depoſuit, §. *in depoſiti 26. ſupr. hac leg. & l. ei apud quem 5. infr. hoc tit.* Quod iuſiurandum in litem multo grauius eſt, & maioris momenti, quippe per quod æſtimatur dolus, & punitur depoſitarij contumacia vltra rei pretium, *l. 1. ſupr. de in lit. iur.* Neque deſunt qui cum Bartolo putent hæc verba etiam de iureiurando in litem accipi debere, cum quibus tamen non conſentio. Aliud enim eſt iurari ad probationem, aliud verò iurari ad litem æſtimandam, quod & indicat verbum *ſuccurratur*, quo hîc Vlpianus vtitur: non enim ſuccurritur ei qui depoſuit, cùm admittitur ad iuſiurandum in litem, ſed permittitur ei potiùs vti iure communi, quod in omnibus actionibus bonæ fidei obtinet, per quas rem ſuam quis repoſcit, *l. in actionib. 5.* vbi diximus, *ſupr. de in lit. iur.* At ſuccurritur ei cùm admittitur ad iurandum ad hoc duntaxat, vt ſuam intentionem probet ac impleat, non deferente aduerſario iuſiurandum, *l. 1. in princip. quar. rer. exact. non det.* Succurritur autem ei qui depoſuit ſi de pondere tantum dubitetur, non etiam ſi de ſpecie ipſa, vt bene notat Accurſ. probatio enim ſpeciei ad ſubſtantiam ipſam actionis pertinet, probatio verò ponderis, non niſi ad qualitatem rei de qua agitur, præter id quod putauit Accurſius de quantitate & pondere dubitari magis poſſe quàm de ſpecie. In eo ſanè errauit Accurſius quod differentiam illam quam ſuprà poſuimus inter actionem depoſiti, & rei vindicationem, non intellexit. Item in eo quod putat ei qui depoſuit hactenus ſuccurrendum eſſe, vt ſi iuret, ſe pondus neſcire, nec poſſe ſe pro certo dicere, remitti ei neceſſitas huius rei debeat, vt in *d. l. in furti §. de veſt. verſ. plane de furt.* At non etiam vt pro eo ſententia ferri poſſit niſi probetur. Propterea quod cùm incerta petitio eſt, non poſſit certa ferri ſententia, *l. ſententia 3. C. de ſentent. quæ ſine cert. quant. proferuntur.* Nam proculdubio Vlpiani hic ſenſus eſt, remittendam eſſe ei qui depoſuit neceſſitatem exprimendi ponderis rei depoſitæ, ſi iuret ſe id certo non poſſe dicere, nec eo minus condemnandum depoſitarium, quanti poſtea actor in litem iurauerit.

41 ¶ Si ciſta ſignata depoſita ſit, vtrum ciſta tantùm petatur, an & ſpecies comprehendendæ ſint? & ait Trebatius, ciſtam repetendam, non ſingularum rerum depoſiti agendum, quòd ſi & res oſtenſæ ſunt, & ſic depoſitæ, adiiciendæ ſunt & ſpecies & veſtes. Labeo autem ait, eum, qui ciſtam deponit, ſingulas quoque res videri deponere. ergo & de rebus agere eum oportet. Quid ergo, ſi ignorauerit is, qui depoſitum ſuſcipiebat, res ibi eſſe? non multum facere, cùm ſuſcepit depoſitum. ego, & rerum depoſiti agi poſſe exiſtimo: quamuis ſignata ciſta depoſita ſit.

Ad §. Si ciſta 41.

Rat. dub. Pro Trebatio, cùm depoſiti agitur, idipſum repetendum eſt quod depoſitum fuit, non aliud, *l. Lucius 24. infr. hoc tit. l. 2. in princip. ſupr. de reb. credit.* Atqui ponimus depoſitam & traditam fuiſſe ciſtam, non res ſingulas in ciſta incluſas. Ergo ciſta ipſa repetenda eſt, non res ſingulæ quæ ciſta continentur, ſi eæ res oſtenſæ non ſint. Quod ſi res oſtenſæ ſint, tunc depoſitæ videri debent & traditæ potiùs quàm ciſta ipſa, quæ non niſi propter ipſas res hoc caſu tradita intelligitur. Ergo hoc caſu vt Trebatius putabat, ſingularum rerum non ciſtæ nomine depoſiti agi oportebit.

Rat. dec. Pro Labeone & Vlpiano qui Labeonis ſententiam probat, is qui ciſtam deponit, non tam de ciſta deponenda cogitat, quàm de iis rebus omnibus quæ ciſta continentur. Poteſt enim fieri, & ſit plerumque vt vas illud condendis aptum veſtibus quod ciſtæ nomine ſignificatur, modici ſit valoris, veſtes autem in ciſta reconditæ ſint pretioſiſſimæ, quas proinde cuſtodiri longe magis interſit deponentis quàm ciſtam ipſam. Ergo non tam de ciſta quàm de ſingulis rebus in ea incluſis agi poteſt depoſiti, nec minus ſi res depoſitario oſtenſæ ſint quam ſi oſtenſæ non ſint. Quid enim refert, an depoſitarius ignoret, an ſciat quænam res ſint, cùm depoſitum ſuſceperit, nec proinde quicquam intereſt, an ciſta depoſita ſit, an reſignata, id eſt, aperta, videtur tamen Labeo in ea fuiſſe ſententia, vt crederet de rebus in ciſta depoſitis agi non tantum poſſe, ſed oportere, quaſi ſolæ res depoſitæ ſint non ciſta. Vlpianus verò mediam ſequitur ſententiam, vt in poteſtate ſit deponentis, vel de ciſta agere, vel de rebus ſingulis. Et multo melius, vtrumque enim certè verum eſt; & ciſtam eſſe depoſitam & res ſingulas in ciſta comprehenſas, ſiue ignoret depoſitarius quænam res illæ ſint ſiue ſciat. Quid ergo ſi cùm ciſta ſignata depoſita eſſet, amiſſa ſit, aut non reſtituatur dolo malo depoſitarij, an probare tenebitur is qui depoſuit qualitatem & quantitatem rerum quæ fuerunt in ciſta, ſic putat Accurſius, nec malè ſi modo cum Bartolo ſic Accurſium intelligas, vt ſi dolus aliquis depoſitario aut lata culpa arguatur, permittendum ſit ei qui depoſuit iuſiurandum in litem, quod probationis vice ſit. Si verò neque dolus eius, neque lata culpa depoſitarij interueniat, tunc alias probationes & plenas afferre debeat is, qui depoſuit, *arg. l. in actionib. 5. ſupr. de in lit. iur. l. ſi quando 9. Cod. vnde vi. iunct. §. in depoſiti 26. ſupr. hac leg.*

42 ¶ Filiumfamilias teneri depoſiti conſtat: quia & cæteris actionibus tenetur. ſed & cum patre eius agi poteſt, dumtaxat de peculio. Idem & in ſeruo. nam cum domino agetur. a Plane, vt Julianus ſcribit, & nobis videtur: Si eorum nomine, qui ſunt in poteſtate, agatur. venit in iudicium, & ſi quid per eum, in cuius iure ſunt, captus fraudatúſve eſt: vt & dolus eorum veniat, non tantùm ipſorum, cum quibus contractum eſt.

Ad §. Filiumfamilias 42.

Rat. dub. Depoſitum fit re & traditione *§. præterea inſtit. quib. mod. re contrah. oblig.* Traditio autem nihil niſi poſſeſſionis tranſlatio eſt, *l. 3. infr. de act. empt.* Atqui poſſeſſio per filiumfamilias acquiritur patri non minus quàm per ſeruum *l. 1. §. item acquirimus infr. de acq. poſſeſſ.* Ergo ſi apud filiumfamilias res aliqua depoſita ſit, dicendum eſt ex eo depoſito patrem non filiumfamilias teneri. Quemadmodum ſi penes ſeruum depoſita res eſſet, depoſiti teneretur dominus, non ſeruus *§. ſi apud ſeruum 18.* vbi diximus *ſupr.*

Dec. Filiusfamilias ex omnibus cauſis obligatur ex quibus paterfamilias obligari poſſet, niſi ea voto & mutuo *l. filiusfamilias 39. de oblig. & act. iuncta l. 2. §. 1.*

§. 1. *de pollicit.* Ergo ſi depoſitum acceperit filiusfamilias, perinde tenetur depoſiti ac ſi eſſet paterfamilias, cum non pater, ſed ipſe contraxerit: Contractus enim omnes, vt ſæpius diximus, ſunt facti *l. conſilio 7. §. vlt. infr. de curat. fur.* Quæ autem ſunt facti, ad patrem non tranſeunt *l. quod dicitur 130. de verb. obl.* ſicuti nec à ſeruo ad dominum *l. qui heredi 44. de condit. & dem.* Neque tamen hac parte ſimilis ratio eſt filiifamilias & ſerui, cùm ſeruus, nec ex ſuis contractibus obligari poſſit ciuiliter *l. ſeruus 14 de obl. & act.* nec proinde conueniri, quia cum ſeruo nulla actio eſt *l. cum ſeruo 107. de reg. iur.* Sed pater tamen ex contractu filiifamilias etiam depoſiti conueniri poterit. At de peculio tantùm, non in ſolidum, vt ex cæteris filiifamilias contractibus, *l. depoſiti 5. ſupr. de pecul.* Et in hoc par ratio eſt ſerui, & filiifamilias: nam ſi apud ſeruum aliquid depoſitum ſit, æque dominus depoſiti tenebitur de peculio, *d. l. depoſiti.* Idem iuris eſt ſi filiofamilias, vel ſeruo alieno res aliqua commodata ſit, *l. 3. §. ſi filiofamilias ſupr. commod.* Planè ſi iuſſu patris vel domini res depoſita ſit penes filiumfamilias vel ſeruum, tenebitur actione directa dominus: itemque pater non filius, quia patris vel domini perſona ſola hoc caſu ſpectata eſſe intelligitur *l. vlt. infr. pro ſoc. §. penult. Inſt. quod cum eo qui in alien. pot.*

a *Planè, vt Iulianus ſcribit.*

Rat. dvb. In actione depoſiti venit tantum dolus depoſitarij aut lata culpa § *illud improbabis §. eſt autem, §. ſi rem a ſeruo, & §. vlt. hac leg.* Atqui cum penes filiumfam. vel ſeruum res depoſita eſt, ſolus filiusfamilias vel ſeruus depoſitarius eſt, non pater aut dominus, vt modo diximus. Ergo ſolus filiifamilias vel ſerui dolus actionem depoſiti poteſt inducere nō patris aut domini.

Dec. In omnibus bonæ fidei iudiciis ita comparatum eſt, vt quoties actio de peculio, vel de in rem verſo competit aduerſus patrem aut dominum, hanc quoque adiectionem habere debeat: *& ſi quid dolo malo domini vel patris captus fraudatuſque actor eſt l. in bonæ fidei 36. ſupr. de pecul. d. l. 3. § penult. ſupr. commod.* Atqui actio depoſiti bonæ fidei eſt, §. *hanc actionem ſupr.* Ergo & in actione depoſiti idem dicendum eſt, vt ſi eorum nomine, qui ſunt in poteſtate agatur depoſiti, veniat in iudicium etiam ſi quid per patrem vel dominum captum fraudatumque eſt. Nec minus eorum dolus æſtimetur, quàm filiifamilias vel ſerui cum quibus contractum eſt.

43 ¶ Si apud duos ſit depoſita res: aduerſus vnumquemque eorum agi poterit: nec liberabitur alter, ſi cum altero agatur. non enim electione, ſed ſolutione liberantur. Proinde ſi ambo dolo fecerint, & alter, quod intereſt, præſtiterit. alter non conuenietur, exemplo duorum tutorum. Quod ſi alter vel nihil, vel minus facere poſſit: ad alium peruenietur. Idémque, & ſi alter dolo non fecerit, & idcirco ſit abſolutus: nam ad alium peruenietur.

Ad §. Si apud duos 43.

Rat. dvb. Cùm apud duos depoſita res eſt, ambo ſimul obligantur. Ergo non niſi pro virilibus portionibus, *l. reos 11. §. cùm tabulis infr. de duob. reis.* Ergo ſi apud duos vna & eadem res deponatur, non niſi pro virilibus, ſinguli actione depoſiti teneri poſſunt, niſi ponas eſſe illos correos debendi, quomodo fieri poſſunt etiam ex cauſa depoſiti, *l. eandem rem 9. eod. tit.* Atqui ſi hunc §. intelligas de duobus depoſitariis, qui facti ſint correi debendi non erit verum quod Vlpianus ait, non ſit liberatum alterum ſi cum altero agatur. Nam in duobus correis debendi aliter obſeruatur vt ſola vnius electione alius liberetur *l. 2. eod. illo tit. de duob. reis.*

Dec. In obligationibus indiuiduis non poteſt ſcindi obligatio, *l. 2. l. 4. §. Cato, l. ſtipulationes non diuiduntur 72. infr. de verb. obl.* Atqui reſtituendi obligatio indiuidua eſt, ſicut & omnes faciendi obligationes, *d. l. 2. §. item ſi in facto, & d. l. ſtipulationes.* Ergo cùm depoſitarius ad reſtitutionem teneatur, conſequens eſt, vt ſi duo eiuſdem rei ſint depoſitarij, poſſit vnuſquiſque eorum in ſolidum conueniri, quia nec pro parte reſtitui res poteſt, nec proinde pro parte contingere liberatio, *l. in executione 85. §. quod ſi ſtipulatus & ſeq. eod. tit.* Idque quamuis depoſitarij non ſint correi debendi, cuiuſmodi certè non ſunt niſi appareat, eum qui depoſuit, ſingulorum fidem in ſolidum ſecutum eſſe, vt in *d. l. eandem.* Quod tamen non ſemper contingit, fieri enim facilè poteſt, vt apud duos deponat, qui apud alterum ſolùm æquè non fuerat depoſiturus. Itaque mirum non eſt electione vnius alterum non liberari, niſi ſint correi, ſed tantum ſolutione, ſicut euenit in pluribus vnius pupilli tutoribus, qui nec electione liberantur, ſed tantùm ſolutione, tanquam qui ex propria perſona eiuſdem rei debitores ſint *leg. ſi ex duobus 15. infr. de tut. & rat. diſtrahend.* Ergo verum eſt quod hic dicitur, ſi ambo ſiue depoſitarij ſiue tutores dolo fecerint, & conuentus alter vel nihil vel minus facere poſſit, aut ſi quis eorum nihil dolo fecerit, atque ita ab actione depoſiti abſolutus ſit, nihilominus futurum, vt ad alterum perueniri poſſit, nempe quoties depoſita res indiuiſibilis eſt; nam ſi ſit diuiſibilis, vt puta pecunia, aliud certè eſt, cùm non amplius interſit eius qui depoſuit, ſi modo vterque depoſitarius ſit ſoluendo, vt Marcellus tractat in *l. ſi duo 22. infr hoc tit.* Miror verò Accurſium contra ſcribere plures depoſitarios teneri ſemper pro partibus, niſi actum ſit, vt quilibet in ſolidum teneatur, quomodo comminiſcitur actum fuiſſe in hac lege & in *d. l. eandem & in l. ſi vt certo 5. §. fin. ſupr. commod.* & in *d. l. ſtipulationes non diuiduntur.* In quibus tamen locis omnibus nihil eſt ex quo poſſis diuinare, id actum eſſe, de quo tamen vide, quæ ſcripſimus pluribus *ad d. l. 5. §. vlt. commod.* Magiſque probabiliter dubitari poteſt, An quod prior conuentus præſtitit alij prodeſſe debeat, ſi ambo doli rei ſint, vt ſatis innuit Vlpianus in *d. l. ſi ex duob.* Sed tamen verius eſt, quod hîc idem Vlpianus concludit, ſi alter conuentus id quod intereſt præſtiterit, alterum liberari, exemplo etiam tutorum, cùm non detur actio depoſiti niſi ad id quod intereſt actoris, nihil autem dici poſſit intereſſe eius, qui iam ſolidum conſequutus ſit, *d. l. ſi duo.* Alij tamen plerique caſus ſunt in quibus quæritur, an pluribus eandem rem debentibus ſola vnius electione alius liberetur, an verò ſola perceptione, de quo videnda ſunt quæ ſcripſimus ad *l. perceptione 4. ſupr. de his qui effud. vel deiec.*

44 ¶ Sed ſi duo depoſuerint, & ambo agant: ſi quidem ſic depoſuerunt, vt vel vnus tollat totum: poterit in ſolidum agi. ſi vero pro parte, pro qua eorum intereſt: tunc dicendum eſt, in partem condemnationem faciendam.

Ad §. Sed ſi duo 44.

Rat. dvb. Reſtituendi obligatio indiuidua eſt, vt diximus ad §. *præcedentem.* Ergo quemadmodum ſi apud duos res aliqua depoſita ſit, vnuſquiſque eorum in ſolidum tenetur, *d. §. præcedente.* Ita dicendum videtur, ſi duo eandem rem depoſuerint, vnumquemque eorum

eorum depoſiti in ſolidum agere poſſe; Etiamſi non ſic depoſuerint, vt vel vnus eorum totam rem poſſet tollere, quo caſu nemo dubitat, quin vnus in ſolidum agere poſſit.

Dec. Multum intereſt, an apud duos depoſitum ſit, an à duobus, priore caſu, intereſt actoris ſolidam rem ab vno quoque ex depoſitariis conſequi, quia tota res ad eum pertinet. Poſteriore verò caſu, vniuſcuiuſque eorum qui depoſuerunt, non intereſt, niſi pro ea parte quam quiſque habet in depoſito. Mirum igitur non eſt ſi priore caſu deponenti actio detur in ſolidum, poſteriore verò ſingulis deponentibus pro parte tantum, æſtimandum enim ſemper eſt ius agendi ex eo quod actoris intereſt, præſertim cum tractamus de ea actione quæ non niſi ad id quod intereſt, competit, cuiuſmodi eſt actio depoſiti, *l. ſi duo 22. infr. hoc tit. iuncta lege licet 17. in princip. eod.* vt & actiones omnes in quibus agitur ad factum *l. ſi quis ab alio 13. in fin. inf. de re iudic. l. ſtipulationes non diuiduntur 72. & l. in executione 85. de verb. obl.* Nec proinde diſtinguendum eſt in ſpecie huius §. quomodo Accurſius diſtinguere videtur, an res depoſita ſit diuiſibilis an indiuiſibilis, nam etſi maximè indiuiſibilis ſit, verum tamen eſt non intereſſe vniuſcuiuſque eorum qui depoſuerunt, niſi pro ea parte quam habuerunt in depoſito, cùm non potuerint ſinguli habere ſolidum, *l. ſi vt certo 5. §. vltim. ſupr. commod.* Idque non obſcurè Vlpianus in hoc §. inſinuat, cùm ait, ſi non ſic depoſuerint, vt vel vnus totum tollere poſſet, ſed pro ea tantum parte pro qua ipſorum intereſſet, tunc dicendum eſſe in parte condemnationem faciendam. Itaque placet quod Accurſius hîc notat ex *d. l.* licet, cùm plures rem communem deponunt, id in dubio actum videri, vt ſinguli pro ea tantum parte pro qua eorum intereſt, depoſiti agere poſſint. Similis ferè ratio diuerſitatis adfertur in *lege 3. §. 1. iuncta lege 2. §. penult. & vltim. infr. de verb. oblig.*

45 ¶ Si depoſuero apud te, vt poſt mortem tuam reddas: & tecum, & cum herede tuo poſſum depoſiti agere: poſſum enim mutare voluntatem, & ante mortem tuam depoſitum repetere.

46 ¶ Proinde & ſi ſic depoſuero, vt poſt mortem meam reddatur: potero & ego, & heres meus agere depoſiti mutata voluntate.

Ad §. Si depoſuero 45. & §. Proinde 46.

Rat. dvb. Cùm in contractu aliquo certa lex appoſita eſt, ſtari ei oportet, nec poteſt ea lex immutari arbitrio alterutrius contrahentium *l. vero procuratori 12. § penult. infr. de ſolut.* Contractus enim omnes vt vulgo iactari ſolet, ab initio ſunt voluntatis, ex poſtfacto autem neceſſitatis, *l. in commodato 17. §. 3. ſupr. Commod. l. ſicut 5. Cod. de oblig. & act.* Ergo ſi ſic apud te rem aliquam depoſuero, vt poſt mortem tuam mihi reddatur, lex depoſiti ſeruanda eſt, *§. ſi conuenit 6. ſupr.* ac ac proinde ſi velim à te viuo depoſitum repoſcere quod ex conuentione non niſi poſt mortem tuam reddi mihi debuit, non eſt mihi permittendum, vt tecum agam depoſiti, ſed tantum vt cum herede tuo, de quo nimirum ſolo obligando conuenit hoc ipſo quod inter nos actum eſt, vt poſt mortem demum tuam mihi redderetur.

Dec. In omnibus contractibus inſpiciendum eſt non tam quid conuenerit, quàm qua mente & cuius gratia, nec enim vnquam ferendum eſt, vt ei noceat conuentio cuius fuit appoſita *l. in ratione 30. §. tametſi verſic. ſed id non eſt veriſimile infr. ad legem falcid. iuncta l. nulla 25. ſupr. de legib. l. quod fauore 6. Cod. eod.* Atqui in propoſita ſpecie, cùm rem meam ſic apud te depoſui, vt ea mihi poſt mortem tuam redderetur, non mihi, ſed tibi heredique tuo legem dicere volui, vt loquitur Iuriſconſultus in *l. Thais. in fin. 40. infr. de fideicom. libert.* Ergo non poteſt mihi nocere pacto, quominus etiam te viuo, & à te poſſim depoſitum repetere. Nec ad rem facit quod caſus reddendi poſt mortem tuam depoſiti, qui ſolus pactione deprehenſus eſt, excludere videatur caſum contrarium de depoſito reddendo te viuo, *argum. l. ſi cùm dotem 22. in princip. infr. ſolut. mat. l. commodiſſimè 10. infr. de liber. & poſthum. l. inter ſocerum 26. §. cùm inter infr. de pact. dotal.* Caſus enim omiſſus remanet in diſpoſitione iuris communis, vt ex iiſdem legibus probare noſtri ſolent. Ex iure autem communi obligaris depoſiti, etiamſi nulla de eo reddendo pactio interuenerit, ob hoc ipſum tantum, quia depoſitum ſuſcepiſti quod potiſſimum re contrahitur. Nihil ergo prohibet quominus etiam te viuo poſſim mutare voluntatem & ante mortem tuam depoſitum repetere, cùm nulla in eo tibi fiat iniuria, nec ſim obligatus ne ante conſtitutum tempus depoſiti agere poſſim, quamuis conuenerim, vt poſt mortem tuam redderes, alioqui quid diceremus, ſi abſque herede & ſucceſſore vllo morereris, vt in *§. idem quærit 14. ſupr. hac leg.* an dicendum eſſet nullam mihi actionem depoſiti ſiue viuo te, ſiue mortuo competituram? ſic in *l. ſi verò 12. §. ſi mandauero 6. l. ſi quis alicui 27. §. 1. infr. tit. prox.* Proinde vt ſequitur in hoc §. *Et ſi ſic depoſuero, vt poſt mortem meam reddas, non ſolum heres meus depoſiti agere poſſit, ſed & ego ipſe mutata voluntate.* Eadem enim ad hunc verſiculum quæ ad ſuperiorem dubitandi & decidendi ratio eſt. Sanè in eo qui ipſe obligatus eſt, mutatio voluntatis aut nullo modo aut difficilius permittitur *d. l. huiuſmodi 84. §. Stichum aut Pamphilum 9.* niſi verba conuentionis ita ferant, vt in *l. ſi quis ſtipulatus 112. in princip. de verb. oblig.*

47 ¶ Quia autem dolus duntaxat in hanc actionem venit: quæſitum eſt: ſi heres rem apud teſtatorem depoſitam, vel commodatam diſtraxit, ignorans depoſitam, vel commodatam: an teneatur. & quia dolo non fecit: non tenebitur de re. an tamen vel de pretio teneatur, quod ad eum peruenit: & verius eſt, teneri eum. hoc enim ipſo dolo facit, quòd id, quod ad ſe peruenit, non reddit.

Ad §. Quia autem vlt.

Rat. dvb. In actione depoſiti dolus tantum venit, aut ſaltem lata culpa, quæ ad dolum proximè accedit, *§. ſi rem à ſeruo 32. & paſſim ſupr. & l. quod Nerua 32. infr. hoc tit.* Atqui heres, qui rem apud teſtatorem depoſitam vel commodatam diſtraxit, ignorans depoſitam vel commodatam fuiſſe, nihil dolo malo feciſſe videri poteſt, cùm diuinare non debuerit, & ſemper probabilis ſit ignorantia facti alieni, *l. vlt. infr. pro ſuo l. qui in alterius 41. de reg. iur §. ſed tamen Inſt. de vſucap.* Nec proinde in lata culpa eſt magis quàm in dolo. Ergo actione depoſiti teneri non poteſt, neque vt rem reddat, quam nec habet, nec dolo deſiit habere, neque vt pretium rei depoſitæ reſtituat, quod ipſum non fuit depoſitum.

tum, ſicut enim pretium rei communis, non eſt commune, nec è contrario res communis, quæ eſt empta ex pecunia communi, *l. ſi vnus 67. §. 1. infr. pro ſoc.* Nec res pignorata quæ eſt empta ex pecunia pignorata *leg. idémque in fin. infr. qui pot. in pign. hab.* Neque dotalis quæ eſt empta ex pecunia dotali, *l. ex pecunia 12. C. de iur. dot.* Nec denique res furtiua quæ empta eſt ex pecunia furtiua, *l. qui vas 42. §. vlt. infr. de furt.* Ita nec pecunia videri poteſt depoſita quæ redacta ex pretio rei depoſitæ. Aliud enim res ipſa eſt, aliud rei pretium, *l. ſi aliȷ 42. §. 1. ſupr. de vſufruct. l. nemo rem ſnam 82. infr. de verb obl.* quia pretium rei venditæ non ex re ipſa, ſed ex negotiatione percipitur, *l. venditor 22. infr. de hered. vel act. vend.*

D e c. Nihil quidem dolo fecit depoſitarij heres qui rem depoſitam ignorans vendidit, quomodo feciſſet depoſitarius ſi ipſe vendidiſſet §. *ſi rem depoſitam 25. ſupr.* Sed nunc dolo facit, cum rei depoſitæ pretium, quod ad ſe ex rei depoſitæ venditione peruenit, non vult reddere, non minus quàm ſi rem depoſitam haberet, eamque reſtituere recuſaret §. *eſt autem 22. ſup.* Quid enim aliud agit cùm rei depoſitæ pretium retinet, niſi vt ex aliena iactura contra ius naturæ locupletetur, *l. nam hoc natura 14. ſupr. de cond. indeb. l. iure naturæ 206. de reg. iur.* Atqui dolus etiam futuros venit in hanc actionem, §. *non tantum 35. & ſequent. ſup.* Parumque intereſt an dolo ab initio fecerit, an ex poſtfacto inceperit facere cum conuenitur *l. 2. §. circa. infr. de dol. mal. except.* Nec quod pretium rei depoſitæ, depoſitum non fuerit, neque ex re ipſa depoſita peruenerit fauere heredi debet, ſufficit enim ad eum obligandum, quod pretium habeat ſaltem occaſione rei depoſitæ vt in *l. debitor 59. in fin. infr. ad S.C. Trebell.* & quod hodie non habetur, ſi depoſitum factum non fuiſſet, ſic in *l. ſi non ſeruum 23. ſupr. de reb. cred.* Nam & ex delictis ſolent teneri heredes de eo quod ad ipſos peruenit, ne ex alieno ſcelere ditentur, *l. ſicuti 38. de reg. iur. l. vnic. C. ex delict. defunct.* quanto igitur magis ex contractibus, & ex proprio dolo, *leg. heres ſocij 40. infr. pro ſoc. l. 1. de fideiuſſ. tutor.*

2. P a v l v s libro 31. ad Edictum.

QVid ergo, ſi pretium nondum exegit? aut minoris, quàm debuit, vendidit? actiones ſuas tantummodò præſtabit.

Ad l. Quid ergo 2.

R a t. d v b. Depoſitari hæres qui rem depoſitam vendidit licet ignorans & ſine dolo malo vendideri, tamen depoſiti tenetur, ſi pretium quod accepit, non reddere, quia hoc ipſo dolo malo facit, alioqui non teneretur depoſiti, ſi dolum nullum admiſiſſet, *d. § vlt.* Atqui is qui ex proprio dolo conuenitur, indignus eſt cui ſuccurratur, & ideo in ſolidum teneri debet, *l. illud 7. §. ſi cuius dolo ſupr. de tribut. act. l. ſi plures 38. in fin. infr. de admin. tut.* Ergo quamuis depoſitarij heres qui rem ſine dolo malo vendidit, pretium nondum exegerit aut rem quæ pluris erat, minoris vendiderit, in ſolidum tamen teneri debet, nec proinde liberandus eſt, etiamſi actionem, quam contra emptorem habet, præſtare & cedere velit.

D e c. Neque depoſitarius, neque depoſitarij heres tenetur depoſiti, niſi dolus eius interuenerit. Atqui ponimus nullum in propoſita ſpecie dolum heredis interueniſſe, niſi in eo quod acceptum in venditione pretium nolit ei reddere qui rem depoſuerat, tractamus enim de eo herede qui rem depoſitam ignorans depoſitam vendiderit bona fide. Ergo ſi pretium nondum exegerit, aut rem minoris vendiderit aquè bona fide, nihil certè eſt quod ei poſſit imputari, aut cur teneri debeat depoſiti, niſi quia locupletior hoc ipſo factus intelligitur ex venditione rei depoſitæ, quo de pretio ius emptorem habet actionem *l. ſi quid poſſeſſor 31. ſupr de petit. hered.* Atqui quiſquis ideo tenetur quod habeat actionem, non ad aliud teneri debet, quàm vt eam actionem præſtet *d. l. ſi quid poſſeſſor. & l q. od debetur 51 in fine ſupr. de pecul. l. ſi procuratorem 8. §. ſi quis mandauerit. & l. heredem fideiuſſoris 14. infr. tit. prox. mand.* Ergo in propoſita ſpecie non ad aliud tenetur hæres depoſitarij, quàm vt actionem quam contra emptorem habet, ei qui depoſuit, præſtet.

3. V l p i a n v s libro 31. ad Edictum.

PLanè ſi poſſit rem redimere, & præſtare: nec velit, non caret culpa: a quemadmodum nec ſi redemptam, vel alia ratione ſuam factam noluit præſtare: cauſatus, quod ſemel ignarus vendiderit.

Ad l. Planè 3.

R a t. d v b. Nemo cogitur rem alienam emere, ſiue ſui ſiue alieni compendij gratia *l. nec emere 16. C. de iur. delib.* Contractus enim omnes ab initio ſunt voluntatis, licet ex poſtfacto ſint neceſſitatis, vt ſæpius diximus ex *l. ſicut 5. C. de obl. & act.* Ergo nec rem venditam redimere quiſquam cogendus eſt, etiamſi maximè poſſit ſi velit, quia ſolius venditoris, non etiã emptoris gratia conuentio illa appoſita intelligitur *l. 2. infr. de leg. com.* Non enim legẽ ſibi dicit venditor ſed emptori cum paciſcitur de retrouendendo *l. 2. Cod. de pact. int. empt. & vendit. iuncta l. Lucius 40 in fin. infr. de fideicom. libert.* Ergo etiamſi depoſitarij heres poſſit rem redimere quam depoſitam ignorans vendidit, ſiue ex facto de ea re interpoſito ſiue ex mera emptoris voluntate, nec tamen redimere velit vt eam præſtet illi qui depoſuit, non ideo tamen aliqua culpa illi imputari poteſt, multo minus dolus. Ac proinde ratio nulla eſt cur depoſiti teneatur.

D e c. Dolus eſt ſi quis nolit perſequi quod perſequi poteſt, aut ſi quis non exegerit, vel ſoluerit, quod exigere vel ſoluere poſſit *l. dolus eſt 44. infr. tit. prox.* Qui enim facere poteſt vt poſſit, iam videtur poſſe, vt habet iuris regula in *leg. qui poteſt facere 174. de reg. iur.* Ergo in dolo eſt depoſitarij heres ſi rem depoſitam quã vendidit, licet ignorans redimere poſſit, vt eam reſtituat, nec velit, cum per eũ eſſet quominus reddat. Nam & dici ſolet eum qui actionem habet ad rem conſequendam, rem ipſam habere videri *leg. is qui actionem 15. eod. tit. de reg. iur. ſic in §. non ſolum. Inſt. de leg. & in leg. qui quatuor 30. §. vlt. de leg. 3.* imputatur heredi à quo res aliena legata eſt, cur eam nolit emere ſi poſſit iuſto pretio, vt eam præſtet legatario, iuncta *l. non dubium 14. §. vlt. de leg. 3.* Quiſquis enim ad aliquid obligatus eſt, ea omnia facere debet quantum in ipſo eſt per quæ obligationi ſatisfacere poſſit, ne per eum ſtare videatur *leg. in omnibus cauſis 39. de reg. iur.*

a *Quemadmodum ſi redemptam.*

Rat. dvb. In contractibus initium ſemper inſpiciendum eſt *l.1.§. ſi ſeruus depoſuit 30.ſupr.l.ſi procuratorem 8. in princip.infr.tit.prox.l.ſi tantum 12.ſupr. de S.C.Maced.* A qu. ponimus heredem hunc depoſitarij, de quo loquimur, ab initio bona fide rem depoſitam vendidiſſe, nec dolo malo quicquam feciſſe cùm depoſitam ignoraret. Ergo quamuis eam poſtea redemerit, aut alia qualibet ratione ſuam fecerit, non eo magis depoſiti actione teneri debet, vt eam cogatur reddere, quippe quam poſſidere intelligatur, non tam quaſi depoſitarij heres quàm quaſi alius quilibet, vt in *l.ſi paterfamilias 15.§ qui duos. ſupr de adopt.*

Dec. In actione depoſiti non tantum præteritus dolus venit, ſed etiam præſens & futurus *l.1.§.non tantum 19.& ſequentib.ſup.hoc tit.* Atqui depoſitarij heres in propoſito caſu licet ab initio nihil dolo malo fecerit, nunc tamen incipit facere, cùm rem depoſitam, quam reſtituere poſſet ſi vellet, non reſtituit *d.l.1.§. eſt autem 22.ſup.& d.l.dolus 44.inf.tit.prox.l.2.§. circa inf. de dol.mal.& met. except.* Nec curamus qua tandem via vel ratione depoſitarij heres rem illam depoſitam quam vendiderat, recuperauerit, ſuffici enim ad eum obligandum, quod reſtituendæ rei habeat facultatem *d.l. 1.§. idem Neratius 21.ſupr.d.l.ſi procuratorem 8. §.dolo autem penult.infr.tit.prox.l.ſi quis inficiatus 13.in princip infr.hoc tit.*

4. Pavlvs libro 5.ad Plautium.

SEd etſi non ſit heres, ſed putauit ſe heredem, & vendidit: ſimili modo lucrum ei extorquebitur.

Ad l. Sed & ſi 4.

Rat. dvb. Is qui putans ſe heredem depoſitarij vendidit rem depoſitam quaſi hereditariam, & ignorans depoſitam, neque in dolo, neque in culpa eſſe videri poteſt, quamuis pretium bona fide exegerit. Ergo depoſiti actione teneri non poteſt, nec magis tanquam heres depoſitarij quam quaſi depoſitarius, cùm heres non ſit: nec depoſiti actio competere poſſit aduerſus alium quam depoſitarium ipſum, aut heredem eius.

Dec. Bona fides non patitur, vt quis ex depoſito rei alienæ lucrum conſequatur *l. idémque 10.§.1.infr. tit.prox.* Ne ſcilicet ex aliena iactura locupletetur contra iuris naturalis æquitatem *l. nam hoc natura 14 ſupr. de condict. indeb. l. iure naturæ 206. de reg.iur.* Atquin hic de quo agimus, tametſi neque depoſitarius ſit, neque depoſitarij heres, vendidit tamen rem depoſitam quaſi hereditariam, cùm ſe heredem exiſtimaret, ac proinde occaſione hereditatis, vt in *l.debitor 59.§.1.in fin. infr ad S C.Trebell.* Adeoque quod magis eſt occaſione depoſiti. Nec enim rem in hereditate inueniſſet, ac quaſi hereditariam vendere potuiſſet, ſi penes defunctum depoſita prius non fuiſſet. Res enim depoſitæ vel commodatæ, licet non ſint in bonis depoſitarij vel commodatarij, ſunt tamen ex eius bonis, *l.2.§.in hac actione 22.inf. de vi bon.rapt.* Hoc verò ſufficit, vt pretium rei depoſitæ quam vendidit, ei extorqueri debeat, quod nec bonæ fidei poſſeſſori hereditatis vllum relinqui debeat *l. poſt S.C. 28.iuncta l.ſed etſi 28.ſupr.de hered.petit.* Et quidem quod magis eſt actione depoſiti, cùm depoſitum ſicut venditioni, ita & actioni huic cauſam dederit, ſicut ſolemus dicere actiones ex delictis etiam mere penales, quamuis in heredem non tranſeant, hactenus tamen competere, vt turpe lucrum quod defuncto ex ſcelere quæſitum fuerat heredi extorqueatur, *l.in heredem 5.ſupr.de calumniat.l.ſicuti 38.de reg.iur.l.vnic.C.ex delict.defunct.* Nempe quia licet crimina morte extinguantur, nec heres ſucceſſor ſit delicti, occaſione tamen delicti habuit lucrum quod ei extorquendum eſt. Neque hoc tantum ex ſumma æquitate, vt Accurſius putat, ſed ex mera ipſa iuris actione: ideóque, non poſſum probare quod idem Accurſius putat falſum: hunc heredem depoſitarium non teneri niſi in ſubſidium. Quidni enim teneatur, cùm partim ex contractu defuncti, partim ex ſuo facto conueniatur? Planè, ſi poneres rem depoſitam, & ab ipſo venditam ad ipſum perueniſſe alio titulo quam hereditario, facilè admitterem nullo modo conueniri eum depoſiti poſſe, ne in ſubſidium quidem, non tam quod heres verè non fuiſſet, quàm quia nec quaſi heres vendidiſſet, *arg.d.l.venditor 59.in fin.ad Trebell.*

5. Papinianvs libro 50. ad Edictum.

EI, apud quem depoſitum eſſe dicetur, contrarium iudicium depoſiti datur. In quo iudicio meritò in litem non iuratur, non enim de fide rupta agitur, ſed de indemnitate eius, qui depoſitum ſuſcepit.

Ad l. Ei apud quem 5.

Rat. dvb. In actionibus bonæ fidei iuratur in litem, *l.in actionib.5.ſupr.de in lit.iur.* Ideóque in actione depoſiti quia bonæ fidei eſt iurari in litem, ſcriptum eſt in *l.1.§.in depoſiti.* Iuncto *§.hanc actionem 23. ſupr. hoc tit.* Atqui actio depoſiti contraria, id eſt quæ depoſitario competit aduerſus deponentem, tam eſt bonæ fidei quàm quæ eſt directa, & perinde actio depoſiti appellatur. Ergo etiam in contraria depoſiti actione iuratur in litem.

Dec. In iis demum actionibus iuratur in litem in quibus agitur de fide rupta. Eſt enim iuriſiurandi in litem pœna aduerſus eos conſtituta qui rem alienam inuito domino retinent, etiamſi fidem non dederint de re reſtituenda, quia iniquum eſt inuitum quem cogi rem vendere ſuam iuſto pretio, *l. ſi filiofamilias 25.§.1.ſupr.ſol.matrim.l.non enim 9.rer.amot.* Multo magis ſi fidem dederit rei reſtituendæ, vt euenit in directa actione depoſiti, cæteriſque directis putà commodati, & pignoratitia. Atqui in contraria actione depoſiti non agitur de fide rupta, ſed tantum de calculo, vt ſcriptum eſt in *l.furti 6.§.vlt.inf.de his qui notant.infam.* id eſt de indemnitate præſtanda depoſitario, commodatario, vel creditori, qui in rem depoſitam vel commodatam, vel pignoratam aliquid impendit. Non enim debetur ea pecunia depoſitario, vel commodatario, vel creditori quod ea promiſſa ſit, ſed quia eam præſtari æquum eſt & ex bona fide. Ergo in ea iurari in litem non poteſt. Quid ergo, inquit Bartolus, ſi in actione contraria de fide rupta etiam agatur? An eo magis in litem iurari poterit? Ita putat Bartolus ad *leg ſi pignore 12.§ ſi poſt infr. de pignor.act.* Sed malè meo iudicio, vt enim iuretur in litem in actione bonæ fidei, non ſufficit agi de fide rupta, niſi etiam illud concurrat, vt domino rem ſuam repoſcenti denegare eam velit is qui conuenitur, vt apparet ex *dict. leg. non enim & d.leg. ſi filiofamilias §.1.l.ſi vendidero 80.infr.de furt.* De quo diximus latiùs ad *d.l.in actionib* Atqui per actionem contrariam, nemo vnquam repoſcit rem ſuam, ſed ſibi debitam, tum quoque cùm promiſſa eſt, & agitur de fide rupta. Ergo nunquam in actione contraria in litem poteſt iurari. Nec enim quod mihi debetur,

meum

meum eſt, nec meum eſſe poteſt quandiu mihi debetur, *leg. non vt ex pluribus* 110. *de reg.* Ideóque ſoleo dicere in actionibus empti & venditi quamuis bonæ fidei ſint, nunquam in litem iurari, nec ſi venditor ſit in dolo rei tradendæ *l. ſi traditio* 4. *Cod. de action. empt. l. ſi cùm fundum* 68. §. 1. *in fin. infr. de contrah. empt.* quia emptor cùm agit aduerſus venditorem ad rem tradendam, rem alienam perſequitur non ſuam. Nec enim res vendita fit emptoris antequam ſit tradita, *l. quod vendidit* 19. *de contrah. empt. l. quoties* 15. *C. de rei vendic.* Similiter igitur eſt dicendum in actione mandati non iurari in litem, ne quidem in directa, quamuis in ea quoque de fide rupta agatur, quia vix eſt vt ex mandato agat quis quàm ad rem conſequendam, quamuis in mandati actione directa ſemper agatur de fide rupta, quantò minùs ergo in actione contraria iurabitur? Amplius dico, nec in actione depoſiti directa ſemper in litem iurari: videndum ſi ponas depoſitam fuiſſe rem alienam, quomodo deponi eam poſſe conſtat, *l. 2. §. in hac actione infr. vi bonor. rapt.* Et tamen non eo minus verum erit agi de fide rupta, rumpit enim fidem depoſitarius quiſquis denegat reſtitutionem rei depoſitæ, ſiue propria fuerit, ſiue aliena. Ergo ratio iuſiurandi in litem quæ in hac lege ponitur, germana non eſt, cùm non ſit perpetua, ſed ſic accipi debet, quaſi moneat I. C. non in qualibet actione depoſiti iurari in litem, ſed contra eum duntaxat, qui promiſſam rei depoſitæ reſtitutionem denegat, nimirum ſi illud etiam concurrat, vt rem ſuam repoſcat is qui agit, quamuis non quaſi ſuam repoſcat, ſed quaſi ſibi debitam. Nam & contra eum qui rem eam iniuſtè detinet, ſi agam rei vindicatione, æquè poſſum iurare in litem, *l. qui reſtituere* 68. *ſupr. de rei vind.* cùm tamen nemo dixerit in rei vindicatione agi de fide rupta, cùm vindicatio non ex contractu detur, ſed ex præſenti poſſeſſione eius qui conuenitur, vt ait *lex non aliàs* 24. §. *ſed ſi poſtulatur ſupr. de iudic.* & aduerſus eum qui nullo modo obligatus eſt §. 1. *Inſtit. de action.*

1 ¶ In ſequeſtrem depoſiti actio competit. a ſi tamen cum ſequeſtre conuenit, vt certo loco rem depoſitam exhiberet, niſi ibi exhibeat: teneri eum palam eſt. b quod ſi de pluribus locis conuenit: in arbitrio eius eſt, quo loco exhibeat. ſed ſi nihil conuenit, denuntiandum eſt ei, vt apud prætorem exhibeat.

Ad §. In ſequeſtrem 1.

Rat. dvb. Ad initium huius §. vix vlla afferri poteſt. Nam cum ſequeſter ſit depoſitarius, quis dubitat actione depoſiti conueniri eum poſſe, ſiquidem nihil aliud eſt ſequeſter, quàm depoſitum, quod à pluribus in ſolidum certa conditione cuſtodiendum reddendúmque alicui traditur, vt ex Paulo ſubiicitur in lege proximè ſequenti. Nam & ſequeſter is dicitur apud quem plures eandem rem de qua controuerſia eſt, depoſuerunt, dictus ab eo quod occurrenti aut quaſi ſequenti eos qui contendunt committitur, inquit Modeſtinus in *l. ſequeſter* 110. *de verb. ſig.* Vnde & dicimus in ſequeſtre deponere, *l. penult. infr. hoc tit.* & ſequeſtrare in *l. ſi cùm dotem* 22. § *ſin autem* 8. *ſolut. matrim.* & totus ille §. cum præcedenti adeo barbarus eſt, vt Triboniano magis adſcribi debeat quàm Vlpiano, quemadmodum alibi diximus, ideóque & ſequeſtraria actio appellatur in *l. ſi quis affirmauit* 9. §. *Labeo, aliàs lex ſi oleum ſupr. de dol. leg. ſi in Aſia* 12. §. *cùm ſequeſtre infr. hoc tit.*

a *Si tamen cum ſequeſtre conuenit.*

Rat. dvb. ſequeſter depoſitarius eſt, vt modo diximus. Atqui depoſitarius non tenetur niſi de dolo *lib.* 1. § *vlt. & paſſim ſupr.* Ergo quamuis cum ſequeſtre conuenerit, vt certo loco rem depoſitam exhiberet, nec exhibeat, non ideo tamen ſtatim conſequens eſt, vt ſequeſtraria depoſiti actione teneri debeat, niſi illud etiam addas, quod ſit in dolo, cùm fieri poſſit, vt eo loco non exhibeat, & tamen dolo careat, vt in *d. l.* 1. §. *eſt autem* 22. *ſupr.*

Dec. Dolus malus eſt, ſi quis quod exhibere poteſt, non exhibeat *l. dolus* 44. *infr. tit. prox. mandat.* vnde fit vt in actione ad exhibendum iuretur in litem *l.* 3. §. *præterea ſupr. ad exhib.* Ergo ſequeſtraria actione depoſiti eum teneri equùm eſt, niſi proponas iuſtam eum habere cauſam recuſandi exhibitionem in eo loco in quo exhibere debeat. Hoc enim excipiendum eſt ex *d.* §. *eſt autem & l. cùm res* 47. *in fine princip. de leg.* 1. *l. ſed etſi* 11. §. 1. *& ſeq. ſupr. ad exhibend.*

b *Quod ſi de pluribus locis conuenit.*

Rat. dvb. Non debet in arbitrio eſſe debitoris, ſed potius actoris in quo loco exhiberi ei res debeat. Ne aliqui ſit in poteſtate depoſitarij nunquam exhibere ſi nullo loco exhibere velit. *Arg. l. inter ſtipulantem* 83. §. 1. *infr. de verb. oblig.*

Dec. In alternatiuis obligationibus electio eſt debitoris ex regula vtriuſque iuris, & pontificij & ciuilis *cap. in alternatiuis de reg. iur. in* 6. *l. plerumque* 10. §. *vlt. infr. de iur. dot.* Ergo ſi conuenerit, vt res apud ſequeſtrem depoſita exhiberetur pluribus locis, alternatiuè ſcilicet poſitis in conditione depoſitionis electio ſequeſtri eſſe debet in quo loco exhibere malit: quamuis enim non poſſit eſſe in poteſtate debitoris an debeat, poteſt tamen in arbitrio eius poni quid debeat & vbi debeat, *l.* 2. *ſi quid Epheſi & ſeq. ſupr. de eo quod cert. loc.* Quòd ſi depoſitarius nollet vnquam accedere ad hunc locum, in quo exhiberi res debet, aut ad aliquem ex pluribus locis ad exhibitionem deſtinatis, non ideo tamen neceſſaria erit actio arbitraria de eo quod certo loco, quia ſufficit æquitas actionis depoſiti quæ bonæ fidei eſt *l. in bonæ fidei* 7. *ſupr. de eo quod cert. loc.* Placet autem quod Accurſius ad hunc §. obſeruat, quoties duo alternatiuè promittuntur, vtrumque eſſe in obligatione, *ex l. ait Prætor* 7. *alias leg. etſi ſine in princip. ſup. de minorib. l. ſi duo* 128. *inf. de verb. oblig.*

2 ¶ Si velit ſequeſter officium deponere, quid ei faciendum ſit; & ait Pomponius, adire eum prætorem oportere: & ex eius auctoritate denuntiatione facta his, qui eum elegerant, ei rem reſtituendam, qui præſens fuerit. ſed hoc non ſemper verum puto, nam plerumque non eſt permittendum, officium, quod ſemel ſuſcepit, contra legem depoſitionis, deponere: niſi iuſtiſſima cauſa interueniente, & cùm permittitur: rarò ei res reſtituenda eſt qui venit: ſed oportet eam, arbitratu iudicis, apud ædem aliquam deponi.

Ad §. Si velit ſequeſter 2.

Rat. Dvb. Pro Pomponio nihil tam naturale eſt quàm vnumquodque diſſolui eo modo quo colligatum eſt *vulg. l. nihil tam naturale* 35. *de reg. iur. l. prout* 80. *infr. de ſolut.* Atqui ſequeſtre ſaltem iudiciale, de quo Pomponius procul dubio intellexit, non fit niſi autoritate prætoris aut alterius magiſtratus interueniente, tum quoque cum ſequeſtrem eligunt litigatores. Ergo

ſi velit ſequeſter officium deponere, non melius id facere poteſt quàm ſi prætorem adeat, vt ex eius authoritate reſtituatur res ei qui præſens fuerit: denuntiatione tamen prius facta his qui eum elegerant. Ita enim nulla fit iniuria, neque ſequeſtri, neque his qui eum elegerunt, neque authoritati prætoris.

Dec. Non eſt permittendum, vt officium quod quis ſemel ſuſcepit, deponat contra legem depoſitionis & inuitis iis qui depoſuerunt. Nam & hic contractus ex poſtfacto eſt neceſſitatis, ſicut cæteri, quamuis ab initio ſit voluntatis *vulg. leg. ſicut. Cod. de oblig. & act.* debuitque potius ſequeſter non ſuſcipere depoſitum quàm ſuſceptum deponere *l. ſi hominem 7. in princip.* veluti ſolemus dicere in commodato *l. in commodato 17. §. ſicut ſup. commod. & in mandato, l. ſi mandauero 22. §. vlt. infr. mand.* Quemadmodum autem poſſunt variæ cauſæ intercedere propter quas mandatum etiam ſuſceptum poſſit renunciari, vt ſcriptum eſt *in d. §. vlt. leg. ſed & ſi 35. §. penult. ſupr. de procurat. l. 3. §. 1. leg. licet receper.* Nec rurſus ſemper decernere prætor debet vt ſequeſter ei rem reſtituat qui prior velit, cum facilè fieri poſſit, vt qui diligentior eſt in repoſcendo depoſito, minus tamen iuris in eo habeat. Ergo vel audiendus non eſt ſequeſter, ſi velit nulla iuſta cauſa interueniente, officium deponere, vel ſi quam iuſtam alleget cauſam, tutius eſt, arbitriu prætoris aut alterius iudicis in ſacra æde aliquam rem deponi, ne abſenti fiat iniuria, ſi præſenti ob id ſolum quod præſens eſt, reſtitutio depoſiti fiat, vt in *l. 1. § ſi pecunia in ſacculo 36. ſup. hoc tit.* vbi tamen monuimus remedium hoc familiarius eſſe Triboniano noſtro quàm prudentibus, nec ſane minus ſuſpicor §. hunc eſſe Triboniani potiùs quàm Vlpiani, adeo videntur mihi verba ferè omnia parum eleganti a primùm illa in ipſo initio §. *ſi velit ſequeſter officium deponere quid ei faciendum eſt?* Nec enim ſolent prudentes ab eiuſmodi quæſtiunculis ordiri. deinde cum ait, *ſed hoc non ſemper verum puto: nam plerumque, &c.* Deinde inſulſa alluſio contra legem depoſitionis deponere rurſum in illis ſequentibus, *Niſi iuſtiſſima cauſa interueniente.* Solent enim I.C. iuſtam cauſam exigere: ſed Tribonianus ſemper iuſtiſſimam. Deinde eum addit, *Et cum permittitur, rarò ei res reſtituenda eſt ſi velit.* Non addito, quibus caſibus reſtituenda ſit vel non ſit, quod Vlpianus non prætermiſiſſet. Denique in poſtremis illis verbis, *Sed oportet eam rem arbitratu iudicis apud ædem aliquam deponi,* vbi more ſuo Tribonianus confundit nomina prætoris & iudicis, quæ tamen I.C. noſtri diligentiſſimè diſtinguunt.

6. Pavlvs libro 2. ad Edictum.

PRopriè autem in ſequeſtre eſt depoſitum, quod à pluribus in ſolidum certa condicione cuſtodiendum reddendúmque traditur.

Ad l. Propriè 6.

Definitio hæc eſt depoſiti ſequeſtratij, cui conuenit etiam definitio depoſitarij ſequeſtris à Modeſtino tradita in *l. ſequeſter 10. de verb. ſig.* Quemadmodum autem duplex eſt depoſitum ſequeſtrarium, vnum iudiciale, alterum conuentionale, iudiciale, nimirum quod fit iudicis authoritate, conuentionale verò quod ex contendentium voluntate, & conuentione proficiſcitur, de quo in *l. licet in princip. infr. hoc tit. & in l. intereſſe puto 39. infr. de acquir. poſſeſſ.* Vtrique conuenit hæc definitio, vtrumque enim eſt depoſitum & ſe habet ad depoſitum, vt ſpecies ad genus, differentiam autem eſſentialem ſumit ab eo quod ſequitur in definitione *quod à plurib in ſolidũ certa conditione cuſtodiendum reddendúmque traditur.* Alia enim eſt ſpecies depoſiti quæ nomen ſui generis retinet ac ſimpliciter dicitur depoſitum, vt cognatio quatenus opponitur agnationi, & adoptio quatenus opponitur adrogationi, non fit regulariter niſi ab vno, quamuis poſſit etiam ex facto incidere vt fiat à pluribus *l. 1. §. ſed ſi duo 44. ſupr.* At depoſitum ſequeſtrarium non niſi a pluribus fieri poteſt *d. l. licet 17. in princip. infr.* Rurſum in ſequeſtro conuentionali poſſunt plures ſic deponere, vt pro ſua tantum parte quiſque deponat *d. §. ſed ſi duo.* At in depoſito ſequeſtrario depoſitum fit à pluribus in ſolidum, quia vnuſquiſque contendit ſe in ſolidũ poſſidere, nec aliam ob cauſam ad ſequeſtrationis remedium decurri ſolet, niſi quia ſubeſt periculum, ne alioqui litigatores ad rixam veniant & ad arma, vt fieri paſſim ſolet pro tuenda poſſeſſione potius quàm pro proprietate, quod prohibere magiſtratus ſemper quatenus poteſt debet *l. ſi cuius 13. §. ſed ſi inter duos, alias l. æquiſſimum ſupr. de vſufr.* ſi non litigatores ipſi vltrò conſentiant quod facere etiam per ſe poſſunt *d. l. intereſſe iuncta l. 1. §. inde quæritur 10. inf. de oper. nou. nunc.* ac multò facilius quàm prætor ipſe, aut alius iudex quilibet, quia regulariter prohibita eſt ſequeſtratio tanquam odioſa, nec permittenda eſt iudici niſi ex magna & neceſſaria cauſa & ſeruato eo iuris ordine de quo in *l. vn. Cod. de prox. ſequeſtr. pec.* Cùm tamen ſi ſequeſtre fiat à litigatoribus, nulla ſequeſtrationis alia cauſa quam eorum voluntas exquirenda ſit. Additur in definitione, *quod traditur cuſtodiendum reddendumque certa conditione,* vt intelligamus eſſe hoc depoſitũ ſimile alteri in eo quod fit traditione *§. præterea Inſt. quib. mod. re contrah. obl. & act.* Sed diſſimile tamen in eo quod certam habet conditionem ſub qua reddi debeat, vt ſcilicet reddatur ei qui in lite vicerit. Cùm tamen ſimplex depoſitum quod ſequeſtro opponitur nullam aliam habeat reddendi conditionem quàm deponentis voluntatem *d. l. 1. §. eſt autem 22. ſupr. hoc tit.*

7. Vlpianvs libro 30. ad Edictum

SI hominem apud ſe depoſitum, vt quæſtio de eo haberetur, ac propterea vinctum, vel ad malam manſionem extenſum, ſequeſter ſoluerit miſericordia ductus: dolo proximum eſſe, quod factum eſt, arbitror: quia cum ſciret cui rei pararetur, intempeſtiuè miſericordiam exercuit, cùm poſſet non ſuſcipere talem cauſam, quàm decipere.

Ad l. Si hominem.

Rat. Dvb. Sequeſter cùm ſit depoſitarius, non tenetur niſi de dolo *l. 1. §. 1. & paſſim ſupr. hoc tit.* Atqui non poteſt videri eſſe in dolo is qui hominem apud ſe depoſitum, vt quæſtio de eo haberetur, ac propterea vinctum, vel ad malam manſionem extenſum, id eſt, vt quidam nec malè meo iudicio interpretantur, quæſtioni iam addictum ex *l. item apud Labeonem 15. §. quæſtionem 4. inf. de iniur.* Miſericordia ductus ſoluit, cum id humanitati magis adſcribendum ſit quàm dolo *l. doli verbum 5. ſupr. de ſeruo corrupt.* Ergo non debet ſequeſter ob hoc factum depoſiti teneri.

Dec. Dolo proximum eſt ſi quis cùm ſciret, cui rei pararetur hic ſeruus vinctus & ad malam manſionem

exten

Digitized by Google

extenſus, intempeſtiuè miſericordiam exercuit. Nam miſericordiam quidem exercere optimum eſt & humanum, cùm fiat in memoriam humanæ conditionis, vt loquitur *lex quidam 27. infrà de condit. inſtit.* Sed ita demum ſi tempeſtiuè id fiat, non etiam ſi intempeſtiuè, & cum incommodo & damno alterius. Poterat enim ab initio & debet talem cauſam non ſuſcipere potius quam deponentes decipere, quis enim tale depoſitum ſuſcipere illum coegiſſet ſi noluiſſet? Cùm ergo in hac ſpecie ſequeſter vel in dolo ſit vel in lata culpa quæ dolo proxima eſt *leg. quod Nerua infr.* omnino conſequens eſt vt depoſiti actione eo nomine teneatur, nam & ſi depoſitum nullum præceſſiſſet, actione tamen vel de dolo vel in factum teneretur. *l. vt eleganter 7. §. item Labeo ait ſupr. de dol.*

8. PAPINIANVS libro 9. Quæſtionum.

1 ¶ Datur actio depoſiti in heredem ex dolo defuncti in ſolidum. quamquam enim alias ex dolo defuncti non ſolemus teneri, niſi pro ea parte, quæ ad nos peruenit: tamen hic dolus ex contractu, reique perſecutione deſcendit. ideoque in ſolidum vnus heres tenetur. plures verò pro ea parte, qua quiſque heres eſt.

Ad §. Datur actio 8.

RAT. DVB. Ex dolo defuncti non ſolet teneri heres niſi pro qua parte ad eum peruenit, quia dolus perſonalis eſt nec tranſit in heredem, niſi hactenus, ne ex defuncti dolo lucretur, *l. ne in heredem 26. & ſeq. ſupr. de dol.* Ergo etiamſi dolus ex contractu reique perſecutione deſcendat, non eſt tamen danda in ſolidum actio contra heredem ob dolum defuncti, ſed in quantum duntaxat ad eum peruenerit.

DEC. Actiones omnes ex contractu deſcendentes cum ſint rei perſecutoriæ, competunt in ſolidum contra heredem licet in iis quoque delictum verſetur, & ex iis dolus vindicetur, quia non ideo naſcuntur ex dolo vel ex delicto, ſed ex contractu *l. ex contractibus 49. iuncta l. ex depoſiti 21. eod. l. ad ea 157. §. vlt. de reg. iur.* Atqui actio depoſiti licet non detur niſi propter dolum *l. 1. §. vlt. & paſſim ſupr.* datur tamen ex contractu vt nemo non videt, & ad rei perſecutionem, cùm detur ad id quod intereſt, vt toties diximus. Ergo & perpetua eſſe debet non annalis etiam ſi ſit prætoria, & in ſolidum danda eſt contra heredem, *ex reg. l. in honorariis 35. de oblig. & act.* Plerique tamen caſus ſunt in quibus videtur hæc regula fallere, quos Accurſius hic congerit ex *§. aliquando Inſt. de perpet. & tempor. action. l. 3. § penult. ſup. ſi menſor. falſ. mod. dix. l. illud 7. §. fin. l. fin. ſup. de edend. l. ſi quis eum, §. quis iniuriarum ſup. ſi quis cantion. l. quæſitam §. vlt. inf. de precar.* Sed tamen negat B r. fallere in illis locis hanc §. noſtri regulam, quod tractent de actionibus iis quæ non tam directò ex contractu quàm ex delicto naſcantur, de quo tamen quoniam longior & difficilior tractatus eſt, videnda ſunt quæ ſcripſimus *lib. 1. coniect. cap. 11 & lib. 4. cap. 1. ſed potiſſimum decad. de error. pragmat. & ad l. in condictione 9. ſup. de cond. ct. furt. Plures verò pro ea parte qua quiſque heres eſt.* Malè hæc verba explicat Accurſius quaſi Vlpiani ſenſus ſit, cum plures ſunt depoſitarij heredes, vnumquemque ex iis teneri in quantum duntaxat ad eum peruenit, cùm tamen ſenſus ſit, non teneri quidem hoc caſu vnumquemque in ſolidum; ſed pro parte hereditaria, teneri tamen omnes ſimul pro partibus hereditariis, etiamſi nihil omnino ad eos peruenerit.

2 ¶ Quoties foro cedunt nummularij, ſolet primo loco ratio haberi depoſitariorum: hoc eſt, eorum, qui depoſitas pecunias habuerunt, non quas fœnore apud nummularios, vel cum nummulariis, vel per ipſos exercebant, & ante priuilegia igitur, ſi bona venierint depoſitariorum ratio habetur. dummodo eorum, qui vel poſtea vſuras acceperunt; ratio non habeatur: quaſi renuntiauerint depoſito.

Ad §. Quoties 2.

RAT. DVB. In bonis nummularij vendendis potior quidem haberi ſolet ratio depoſitariorum, ſed tamen poſt priuilegia, vt diſertè ſcriptum eſt *l. ſi ventri 24. §. in bonis infr. de bon. autor. indic. poſſ. alias leg. 9. de priuileg. credit.* id eſt poſt creditores, quorum præcipuus fauor dedit illis priuilegium prælationis inter perſonales creditores, quorum ſcilicet priuilegia non ex tempore æſtimantur, ſed ex cauſa *l. priuilegia 32. eod. tit.* ad differentiam ſcilicet creditorum hypothecariorum, quorum priuilegia non ex cauſa æſtimantur, ſed ex tempore, vt qui prior eſt tempore, potior ſit iure niſi in certis caſibus exceptis, *l. interdum 5. & paſſim inf. qui potior. in pign. hab. l. ſecundum I.C. eod.* Ergo non eſt verum quod in hoc §. idem Vlpianus ſcribit, Depoſitariorum rationem haberi debere ante priuilegia, puta ante actionem funerariam dotis & tutelæ, de quibus in *l. quæſitum 17. & ſeq. de reb. autorit. ind. poſſid. & in l. penult. ſupr. de relig. & ſumpt. funer. l. ex plurib. 42. infr. de admin. tut.* Et ſane fatendum eſt difficilem eſſe horum locorum conciliationē, præſertim cùm ambo ſint eiuſdē I.C. Vlpiani, neque verò potuit Accurſius hinc ſe euoluere diſtinguendum exiſtimans an res depoſitæ extēt nec ne, vt ſi extent, præferendus ſit depoſitarius, ſi non extent, ſit poſtponendus: habet enim hoc priuilegium depoſitarius in rebus depoſitis, quas, ſi extent, vindicare faciliùs & tutiùs poteſt, vt nullo indigeat priuilegio, ſed etiam in omnibus cæteris depoſitarij facultatibus, *l. prox. infr.* quare nec Accurſ. in hac ſolutione conquieſcit ſed aliam affert diſtinctionem, vt depoſitarius præferatur quidem cæteris actionibus perſonalibus etiam priuilegiariis, poſtponatur tamen realibus id eſt, hypothecariis, ſed hoc æquè malè, cùm enim de priuilegiis tractant IC. de perſonalibus ſemper actionib. intelligunt non de realibus, quamuis inter priuilegiarios quoque creditores vel hypothecarios, habeant quidem priuilegium prælationis, de quo in *d. l. interdum.* Neque verò rurſus verum eſt actiones dotis & tutelæ habuiſſe iure vetere priuilegium vllum tacitæ hypothecæ. Primus enim Conſtantinus Imperator tacitam hypothecam dedit pupillis & adultis in bona tutoris vel curatoris in *l. pro officio 20. C. de admin. tut.* Et primus Iuſtinian. *actionem de dote in l. vnic. C. de rei vxor. act.* Quod verò ad funerariam pertinet, quam idem affert Accurſ. certum eſt ne quidem hodie habere illam priuilegium tacitæ hypothecæ, tametſi placeat interpretibus præferendam eam cæteris omnibus actionibus etiam hypothecariis de quo diximus ad *d. l. penult. ſupr. de relig. & ſumpt. funer.* Ego dum melius aliquid excogito, cogor dicere conſtituendam eſſe differentiam inter menſularium & nummularium qui foro cedit ſine dolo malo, quod euenire facilè poteſt, & euenit quotidie lapſis repentino fortunæ impetu facultatibus, vt in *l. 4. infr.*

11. VLPIANVS libro 41. ad Sabinum.

QVod ſeruus depoſuit, is, apud quem depoſitum eſt, ſeruo rectiſſime reddet ex bona fide, nec enim conuenit bonæ fidei, abnegare id, quod quis accepit, ſed debebit reddere ei à quo accepit: ſic tamen, ſi ſine dolo omnia reddat, hoc eſt, vt nec culpæ quidem ſuſpicio ſit. a denique Sabinus hoc explicuit addendo, *Nec vlla cauſa interuenit, quare putari poſſit, dominum reddi nolle*, hoc ita eſt, ſi potuit ſuſpicari, iuſta ſcilicet ratione motus. cæterùm ſufficit bonam fidem adeſſe, b ſed & ſi ante eius rei furtum fecerat ſeruus: ſi tamen ignorauit is, apud quem depoſuit, vel credidit: dominum non inuitum fore huius ſolutionis: liberari poterit, bona enim fides exigitur. c Non tantùm autem ſi remanenti in ſeruitute fuerit ſolutum, ſed etiam ſi manumiſſo, vel alienato: ex iuſtis cauſis liberatio contingat, ſcilicet ſi quis ignorans manumiſſum, vel alienatum, ſoluit, idémque & in omnibus debitoribus ſeruandum Pomponius ſcribit.

Ad l. Quod ſeruus. 11.

RAT. DVB. Ei reddendum eſt depoſitum cui acquiſita eſt obligatio & actio ad ipſum repetendum. Nec enim aliter poteſt contingere, ne quidem per ſolutionem liberatio, quàm ſi ſolutio fiat vero creditori, aut veri creditoris vero procuratori, *l. vero procuratori 12. infr. de ſolut. l. creditoris 8. de cond. indeb.* Atqui tum quoque cùm depoſitum à ſeruo factum eſt licet bona fide, obligatio tamen & actio depoſiti non acquiritur ſeruo, ſed domino, ita vt ne momento quidem temporis acquiſitio in perſona ſerui conſiſtat *l. placet 79. infr. de acquir. hered.* Seruus namque incapax eſt acquirendæ ſibi obligationis ciuilis. Multò magis actionis, *l. nec ſeruus 14 inf. de oblig & act.* Ergo quamuis ſeruus depoſuerit, non aliter tamen liberari depoſitarius poteſt, quàm ſi depoſitum ipſi domino non ſeruo reſtituat.

DEC. Sicuti contractus depoſiti eſt facti, cæterique contractus omnes *l. conſilio 7. §. vlt. infr. de curat. fur.* ita & reſtitutio depoſiti: facit enim aliquid qui reſtituit depoſitum. Atqui eorum omnium quæ in facto conſiſtunt, capaces ſunt ſerui, non minùs quàm domini *d. l. nec ſeruus.* Ideóque non poſſunt ea quæ facti ſunt tranſire à ſeruo ad dominum, *l. qui heredi 44. infr. de cond. & dem.* ergo quod ſeruus depoſuit, ipſi quoque ſeruo reſtitui poteſt, vt per eam reſtitutionem perinde contingat liberatio, atque ſi depoſitum ipſi domino reſtitutum eſſet. Nam nec dubitatur, quin ipſi domino reſtitui multò tutiùs poſſit, ſi depoſitarius velit, quandoquidem reſtitutione depoſiti facta domino contingit omnimodo liberatio, nec ſunt neceſſariæ diſtinctiones, quibus locus eſt, cùm reſtitutio fit ſeruo, & de quibus in hac lege tractatur, an nimirum volente aut ſaltem non prohibente domino. reſtitutio depoſiti ſeruo facta ſit. Nec enim verendum eſt, vt facta quoquomodo reſtitutione domino, ſeruus conqueratur & agat depoſiti, qui actionem vllam nec habere, nec mouere poteſt. Et verò bona fides facit, vt ei ipſi qui depoſitum dedit, depoſitum quoque reddi oporteat, *l. bona fides 31. verſ. incurris inf. hoc tit.* Eſſet enim contra bonam fidem denegare reſtitutionem ei à quo quis depoſitum accepiſſet, dum ne in depoſito reddendo quicquam fiat dolo malo, quod tunc accidit, cum ne quidem culpæ ſuſpicio vlla eſt, vt Vlpianus ſcribit in hac lege.

a *Denique Sabinus.* Exemplum affert Vlpianus, & caſum in quo ſeruus qui depoſitum dederat, illud ipſum acceperit dolo malo depoſitarij, nempe ſi qua iuſta cauſa interuenerit, propter quam credi poſſit dominum nolle depoſitum reddi ſeruo, nam ſi id vel ſuſpicari iuſta aliqua ratione depoſitarius potuerit, non videtur reſtituere depoſitum bona fide, nempe quia nec vlla ratio eſt liberandi depoſitarij quàm quòd is, qui negotium cum ſeruo contrahit, videatur voluntate domini & ab eo accipere & ei ſoluere, vt ſcriptum eſt in *leg. quod ſeruus 35. infr. de ſolut.* quæ ratio ceſſat non ſolùm ſi inuito domino reſtituatur depoſitum, ſed etiam ſi probabilem aliquam cauſam habeat depoſitarius ſuſpicandi, non eam eſſe domini voluntatem, vt ſeruo depoſitum reddatur, vt & in ſpecie *legis ſi cùm Cornelius 82.* Iuncta *l. ſi quis ſeruo 18. eod. tit. l. qui re 76. inf. de furt.* hoc enim caſu non poteſt videri depoſitum reſtitutum ex bona fide, & tamen ſemper adeſſe debet, & quæ ſi adſit, ſufficit, vt nihil dolo malo factum videatur *l. quod te 5. ſup. de reb. credit. §. ſi quis agens 33. verſ. ſanè ſi tam magna cauſa. Inſt. de action.* Proinde male Accurſ. Sabini ſententiam ab Vlpiano corrigi exiſtimat, quam è contrario Vlpianus magis ac magis confirmat.

b *Sed etſi ante.* RAT. DVB. non poteſt ſeruus facere furtum rei dominicæ, niſi eam contrectet inuito domino ex furti definitione quæ traditur in *l. 1. §. vlt. infr. de furt.* ergo poſtquam furtum fecit, non poteſt eam rem apud alium deponere, aut depoſitam recipere niſi inuito domino.

DEC. Poteſt fieri, vt & ſeruus rei dominicæ furtum fecerit, & depoſitarius, penes quem ſeruus depoſuit ignoret tamen furtiuam rem eſſe, quo caſu cùm exiſtimet ſe ex domini voluntate depoſitum à ſeruo accipere, vtique poteſt eidem depoſitum reddere bona fide, bonam enim fidem facit non veritas, ſed error, qui modo ſit iuſtus & probabilis *l. 3. in princ. ſup. de S C. Maced.* & ad inducendum bonam fidem plus valet quod eſt in opinione & exiſtimatione quam quod in veritate. Sufficit ergo ad liberandum depoſitarium, vt putet dominum cuius ſeruo depoſitum reſtituit, non inuitum fore.

c *Non tantum autem.* RAT. DVB. Seruus qui à domino vel alienatus eſt vel manumiſſus, nihil amplius ei acquirere poteſt, ſed vel ſibi ipſi ſi manumiſſus fuerit, vel nouo domino ſi alienatus. Solius enim domini, qui nunc eſt, perſona inſpicitur, cùm de facienda per ſeruum acquiſitione tractatur, *tot. tit. per quas perſ. nob. acq. Inſt.* Ergo ſi ſeruum meum qui apud te rem meam depoſuerat, alienauero vel manumiſero, fieri nequit vt tu rem depoſitam ei reſtituas, quin mihi fiat iniuria, nec poteſt videri reſtituta mihi res quæ ei reſtituta fuit, per quem nihil mihi acquiri poteſt.

DEC. Nihil à depoſitario exigimus, niſi vt depoſitum reſtituat bona fide, vt proximè diximus. Reſtituit autem bona fide is etiam qui ſeruo alienato vel manumiſſo reſtituit à quo acceperat, dummodo alienatum eum vel manumiſſum ignoret, quandiu enim ignorat, iuſtam habet cauſam exiſtimandi ſe depoſitum ſeruo reddere ex mea voluntate, cùm me adhuc dominum eſſe arbitretur, *d. l. ſi quis ſeruo 18. & l. quod ſeruus 35. de ſolut.* Idémque in cæteris omnibus debitoribus ſeruandum eſſe Vlpianus hîc ſubiicit ex Pomponio, vt ſcilicet ad liberandum debitorem quemlibet ſufficiat factam eſſe ſolutionem ei quem debitor verum creditorem eſſe ſuſpicabatur, dummodo non nimia credulitate, ſed iuſta ratione motus ita fecerit, *l. qui hominem 24. §. ſi Titium & ſeq. & §. ſi debitorem, D. de ſolut.*

12. POMPONIVS libro 22. ad Sabinum.

SI in Aſia depoſitum fuerit, vt Romæ reddatur: videtur id actum: vt non impenſa eius id fiat, apud quem depoſitum ſit, ſed eius qui depoſuit.

Ad l. Si in Aſia 12.

RAT. DVB. Debitum certo loco ſicuti non alio loco ſolui poteſt niſi volente creditore *l. penult ſup. de eo quod certo.* Ita neque alterius impenſa, ad eum locum perferri debet, quam ipſius debitoris, vt videre eſt in commodato, *l. ſi vt certo 5. §. idem Labeo rectè dicit ſup. commod.* Ergo ſi in Aſia depoſitum quid fuerit, ea tamen lege vt depoſitum Romæ reddatur, reſtituendum eſt depoſitum Romæ ſumptibus depoſitarij, vt ſe liberet ab obligatione, alioqui nunquam liberabitur ſi dominus alibi quam Romæ recipere depoſitum nolit.

DEC. In actione depoſiti cùm ſit bonæ fidei, æſtimanda ſunt omnia ex bona fide §. *in bonæ fidei Inſt. de act.* Atqui non eſſet ex bona fide, vt depoſitarius impenſa ſua depoſitum perferre & reddere cogeretur, cùm depoſitum non depoſitarij gratia fiat, vt commodatum fauore ſolius commodatarij, *d. l. ſi vt certo, §. nunc videndum ſup. commod.* Sed tantum fauore deponentis quem proinde æquum eſt impenſam omnem agnoſcere quæ ad reſtituendum depoſitum neceſſaria eſt: ne alioqui noceat ſuum ei officium quod amico in ſuſcipiendo depoſito præſtiterit, *l. ſi ſeruus 61. §. quod verò inf. de furt.* Simile aliquid eſt in *l. ſed & ſi 11. §. 1. ſup. ad exhib. l. idemque §. idem Labeo infr. tit prox.*

1 ¶ Depoſitum eo loco reſtitui debet, in quo ſine dolo malo eius eſt, apud quem depoſitum eſt, vbi verò depoſitum eſt, nihil intereſt. Eadem dicenda ſunt communiter & in omnibus bonæ fidei iudiciis. 2 Sed dicendum eſt, ſi velit actor ſuis impenſis, ſuoque periculo perferri rem Romam, vt audiendus ſit: quoniam & in ad exhibendum actione id ſeruatur.

Ad §. Depoſitum 1.

RAT. DVB. Eadem cauſa eſſe ſolet & debet diſtractus quæ eſt contractus ex *vulg. regula l. nihil tam naturale 35. de reg. iur. l. ſi quis abſentis 5. §. is quoque infr. de obl. & act. l. 2. C. vbi cauſa in integr. agit. ſit.* Atqui obligatio depoſiti in eo loco contrahitur vbi fit depoſitum *l. omnem 20. cùm leg. præcedenti §. 1. ſupr. de iudic.* Ergo vt ea obligatio diſſoluatur, neceſſe eſt depoſitum reddi in eo ipſo loco in quo contractum eſt.

DEC. Depoſiti reſtitutio fieri non poteſt, niſi res depoſita ſit præſens, ergo nec alibi reſtitui poteſt quàm vbi eſt, dummodo ibi ſit ſine dolo malo depoſitarij, nec proinde quicquam refert vbi depoſitum contractum ſit, ſed tantum vbi res ſit eo tempore quo depoſiti reſtitutio poſtulatur. Idemque regulariter obſeruatur non tantum in cæteris bonæ fidei iudiciis, vt hic ſcriptum eſt, ſed etiam in actionibus ad exhibendum & in rem quæ ſunt arbitrariæ *l. quod legatur 38. ſup. de iudic. l. ſi res mobilis 10. cum duab. ſeqq. ſupr. de rei vind. l. cùm res 47. in princip. de leg. 1.* Hoc autem eſt intelligendum de eo caſu quo non conuenit de re depoſita certo loco reſtituenda, alioqui ſeruandum erit quod ſcriptum eſt initio huius legis, iuncta *l. 3. in fin. de act. empt.*

2 *Sed dicendum eſt.* Hic verſiculus mihi valde ſuſpectus eſt, & parum abeſt quin putem eſſe Triboniani. Nec enim videtur habere rationem vllam, vt depoſitarius, qui Epheſi depoſitum accepit, cogatur rem depoſitam perferre Romam, etiamſi maximè is qui depoſuit, perferri etiam ſuo periculo, & ſuis ſumptibus velit, nec enim is qui depoſitum accepit, ad aliud ſe obligat, quam vt rem depoſitam cuſtodiat & reddat, non etiam vt aliò perferat, niſi ponas dolo eius factum eſſe vt res depoſita in alium locum tranſlata ſit ea mente, & calliditate, vt difficilior fieret reſtitutio, vt in actione ad exhibendum ſcriptum eſt in *l. ſed & ſi 11. §. 1. ſupr. ad exhib. & in l. cùm res 47. in princip. de leg. 1.* Nec quod Roma communis patria ſit, vt Accurſius ait ex *l. Roma 33. infr. ad municip.* ad rem facit, cùm non idcirco id quod Epheſi eſt, videri poſſit eſſe Romæ. Nec rurſus bona eſt ratio, quam Tribonianus de ingenio ſuo hic ſubiicit, *quoniam & in ad exhibendum actione id ſeruatur,* cùm longe maior ſit fauor depoſitarij, qui non niſi deponentis gratia ſe obligat, quàm eius qui actione ad exhibendum tenetur, quod rem poſſideat, de cuius exhibitione agitur: ſemper enim obſeruandum eſt, vt quam minimo fieri poteſt incommodo depoſitarius afficiatur, qui nihil aliud egit quam vt officium amico præſtaret *d. l. ſi ſeruus 61. §. quod verò de furt.* Taceo, quod nec credibile eſt, ita ſcriptum fuiſſe Pomponium, ſed elegantius vt cæteri prudentes ſolent, *quoniam & in actione ad exhibendum id ſeruatur.* Triboniano autem familiarem eſſe Græciſmum illum, quomodo in *l. vn. C. de rei vx. act. §. primum itaque* & alibi paſſim ſcribit, *In ex ſtipulatu actione*, pro eo quod poterat & debuerat elegantius dicere, *In actione ex ſtipulatu.*

2 ¶ Cum ſequeſtro rectè agetur depoſiti ſequeſtraria actione, quum & in heredem eius reddi oporteat.

Ad §. Cùm ſequeſtro 2.

RAT. DVB. Actio ſequeſtraria eſt actio depoſiti, ſicut ſequeſtre ipſum depoſitum *l. ei apud quem 5. §. 1. & vlt. & l. ſeq. ſup.* Ergo nihil fuit neceſſe ſequeſtrariam actionem ſpecialiter proponere, cùm ſufficeret actio depoſiti, non enim ſunt multiplicandæ actiones ſine neceſſitate *l. 1. ſupr. de public. in rem act. l. 2. §. vlt. infr. de vi bon. rapt.*

DEC. Actio depoſiti habet ſe ad actionem ſequeſtrariam vt genus ad ſpeciem: nam omne quidem ſequeſtrum depoſitum eſt, ſed non omne depoſitum eſt ſequeſtrum, ſed illud demum quod à pluribus in ſolidum certa conditione tertio cuidam cuſtodiendum traditur reddendumque *d. l. propriè 6. ſupr.* fuit ergo neceſſaria ſpecialior actio ad ſequeſtrum repetendum, quæ ideò ſequeſtraria dicitur, & habet eaſdem præſtationes quas actio depoſiti, quia & perinde bonæ fidei eſt, de qua in *l. propter 5. & ſeq. C. hoc tit. & in d. l. ei apud quem §. 5. ſupr. & l. penult. inf. eod.* Ideoque datur etiam in heredem ſequeſtri, non minus quam generalis actio depoſiti *l. in depoſiti 9. ſup.* quia æquè naſcitur ex contractu *d. l. propriè.* Quamuis verum ſit heredem ſequeſtri non fuiſſe electum à contrahentibus vel à iudice, quæ ratio erat dubitandi ad poſtremam partem huius §. Sed neque heres depoſitarij eligitur, cùm ſit incertus, & nihilominus ex defuncti contractu, & ob ipſius dolum tenetur, & quidem in ſolidum ſi ſolus heres ſit *d. l. in depoſiti, & l. ſi hominem 7. §. 1. ſup.*

3 ¶ Quem

eorum depoſiti in ſolidum agere poſſe; Etiamſi non ſic depoſuerint, vt vel vnus eorum totam rem poſſet tollere, quo caſu nemo dubitat, quin vnus in ſolidum agere poſſit.

Dec. Multum intereſt, an apud duos depoſitum ſit, an à duobus, priore caſu, intereſt actoris ſolidam rem ab vno quoque ex depoſitariis conſequi, quia tota res ad eum pertinet. Poſteriore verò caſu, vniuſcuiuſque eorum qui depoſuerunt, non intereſt, niſi pro ea parte quam quiſque habet in depoſito. Mirum igitur non eſt ſi priore caſu deponenti actio detur in ſolidum, poſteriore verò ſingulis deponentibus pro parte tantum, æſtimandum enim ſemper eſt ius agendi ex eo quod actoris intereſt, præſertim cum tractamus de ea actione quæ non niſi ad id quod intereſt, competit, cuiuſmodi eſt actio depoſiti, *l. ſi duo 22. infr. hoc tit. iuncta lege licet 17. in princip. eod.* vt & actiones omnes in quibus agitur ad factum *l. ſi quis ab alio 13. in fin. inf. de re iudic. l. ſtipulationes non diuiduntur 72. & l. in executione 85. de verb. obl.* Nec proinde diſtinguendum eſt in ſpecie huius §. quomodo Accurſius diſtinguere videtur, an res depoſita ſit diuiſibilis an indiuiſibilis, nam etſi maximè indiuiſibilis ſit, verum tamen eſt non intereſſe vniuſcuiuſque eorum qui depoſuerunt, niſi pro ea parte quam habuerunt in depoſito, cùm non potuerint ſinguli habere ſolidum, *l. ſi vt certo 5. §. vltim. ſupr. commod.* Idque non obſcurè Vlpianus in hoc §. inſinuat, cùm ait, ſi non ſic depoſuerint, vt vel vnus totum tollere poſſet, ſed pro ea tantum parte pro qua ipſorum intereſſet, tunc dicendum eſſe in parte condemnationem faciendam. Itaque placet quod Accurſius hìc notat ex *d. l.* licet, cùm plures rem communem deponunt, id in dubio actum videri, vt ſinguli pro ea tantum parte pro qua eorum intereſt, depoſiti agere poſſint. Similis ferè ratio diuerſitatis adfertur in *lege 3. §. 1. iuncta lege 2. §. penult. & vltim. infr. de verb. oblig.*

45 ¶ Si depoſuero apud te, vt poſt mortem tuam reddas: & tecum, & cum herede tuo poſſum depoſiti agere: poſſum enim mutare voluntatem, & ante mortem tuam depoſitum repetere.

46 ¶ Proinde & ſi ſic depoſuero, vt poſt mortem meam reddatur: potero & ego, & heres meus agere depoſiti mutata voluntate.

Ad § Si depoſuero 45. & §. Proinde 46.

Rat. dvb. Cùm in contractu aliquo certa lex appoſita eſt, ſtari ei oportet, nec poteſt ea lex immutari arbitrio alterutrius contrahentium *l. vero procuratori 12. § penult. infr. de ſolut.* Contractus enim omnes vt vulgo iactari ſolet, ab initio ſunt voluntatis, ex poſtfacto autem neceſſitatis, *l. in commodato 17. §. 3. ſupr. Commod. l. ſicut 5. Cod. de oblig. & act.* Ergo ſi ſic apud te rem aliquam depoſuero, vt poſt mortem tuam mihi reddatur, lex depoſiti ſeruanda eſt, *§. ſi conuenit 6. ſupr.* ac ac proinde ſi velim à te viuo depoſitum repoſcere quod ex conuentione non niſi poſt mortem tuam reddi mihi debuit, non eſt mihi permittendum, vt tecum agam depoſiti, ſed tantum vt cum herede tuo, de quo nimirum ſolo obligando conuenit hoc ipſo quod inter nos actum eſt, vt poſt mortem demum tuam mihi redderetur.

Dec. In omnibus contractibus inſpiciendum eſt non tam quid conuenerit, quàm qua mente & cuius gratia, nec enim vnquam ferendum eſt, vt ei noceat conuentio quoquo fuit appoſita *l. in ratione 30. §. tametſi verſic. ſed id non eſt veriſimile infr. ad legem falcid. Iuncta l. nulla 25. ſupr. de legib. l. quod fauore 6. Cod. eod.* Atqui in propoſita ſpecie, cùm rem meam ſic apud te depoſui, vt ea mihi poſt mortem tuam redderetur, non mihi, ſed tibi heredique tuo legem dicere volui, vt loquitur Iuriſconſultus in *l. Thais. in fin. 40. infr. de fideicom. libert.* Ergo non poteſt mihi nocere pacto, quominus etiam te viuo, & à te poſſim depoſitum repetere. Nec ad rem facit quod caſus reddendi poſt mortem tuam depoſiti, qui ſolus pactione deprehenſus eſt, excludere videatur caſum contrarium de depoſito reddendo te viuo, *argum. l. ſi cùm dotem 22. in princip. infr. ſolut. mat. l. commodiſſimè 10. infr. de liber. & poſthum. l. inter ſocerum 26. §. cùm inter infr. de pact. dotal.* Caſus enim omiſſus remanet in diſpoſitione iuris communis, vt ex iiſdem legibus probare noſtri ſolent. Ex iure autem communi obligaris depoſiti, etiamſi nulla de eo reddendo pactio interuenerit, ob hoc ipſum tantum, quia depoſitum ſuſcepiſti quod potiſſimum te contrahitur. Nihil ergo prohibet quominus etiam te viuo poſſim mutare voluntatem & ante mortem tuam depoſitum repetere, cùm nulla in eo tibi fiat iniuria, nec ſim obligatus ne ante conſtitutum tempus depoſiti agere poſſim, quamuis conuenerim, vt poſt mortem tuam redderes, alioqui quid diceremus, ſi abſque herede & ſucceſſore vllo morereris, vt in *§. idem quærit 14. ſupr. hac leg.* an dicendum eſſet nullam mihi actionem depoſiti ſiue viuo te, ſiue mortuo competituram? ſic in *l. ſi verò 12. §. ſi mandauero 6. l ſi quis alicui 27. §. 1. infr. tit. prox.* Proinde vt ſequitur in hoc §. *Et ſi ſic depoſuero, vt poſt mortem meam reddas, non ſolum heres meus depoſiti agere poſſit, ſed & ego ipſe mutata voluntate.* Eadem enim ad hunc verſiculum quæ ad ſuperiorem dubitandi & decidendi ratio eſt. Sanè in eo qui ipſe obligatus eſt, mutatio voluntatis aut nullo modo aut difficilius permittitur *d. l. huiuſmodi 84. §. Stichum aut Pamphilum 9.* niſi verba conuentionis ita ferant, vt in *l ſi quis ſtipulatus 112. in princip. de verb. oblig.*

47 ¶ Quia autem dolus duntaxat in hanc actionem venit: quæſitum eſt: ſi heres rem apud teſtatorem depoſitam, vel commodatam diſtraxit, ignorans depoſitam, vel commodatam: an teneatur. & quia dolo non fecit: non tenebitur de re. an tamen vel de pretio teneatur, quod ad eum peruenit: & verius eſt, teneri eum. hoc enim ipſo dolo facit, quòd id, quod ad ſe peruenit, non reddit.

Ad §. Quia autem vlt.

Rat. dvb. In actione depoſiti dolus tantum venit, aut ſaltem lata culpa, quæ ad dolum proximè accedit, *§. ſi rem à ſeruo 32. & paſſim ſupr. & l. quod Nerua 32. infr. hoc tit.* Atqui heres, qui rem apud teſtatorem depoſitam vel commodatam diſtraxit, ignorans depoſitam vel commodatam fuiſſe, nihil dolo malo feciſſe videri poteſt, cùm diuinare non debuerit, & ſemper probabilis ſit ignorantia facti alieni, *l. vlt. infr. pro ſuo l. qui in alterius 41. de reg. iur §. ſed tamen Inſt. de vſucap.* Nec proinde in lata culpa eſt magis quàm in dolo. Ergo actione depoſiti teneri non poteſt, neque vt rem reddat, quam nec habet, nec dolo deſiit habere, neque vt precium rei depoſitæ reſtituat, quod ipſum non fuit depoſitum,

tum, ſicut enim pretium rei communis, non eſt commune, nec è contrario res communis, quæ eſt empta ex pecunia communi, *l. ſi vnus 67. §. 1. infr. pro ſoc.* Nec res pignorata quæ eſt empta ex pecunia pignorata *leg. idémque in fin. infr. qui pot. in pign. hab.* Neque dotalis quæ eſt empta ex pecunia dotali, *l. ex pecunia 12. C. de iur. dot.* Nec denique res furtiua quæ empta eſt ex pecunia furtiua, *l. qui vas 42. §. vlt. infr. de furt.* Ita nec pecunia videri poteſt depoſita quæ redacta ex pretio rei depoſitæ. Aliud enim res ipſa eſt, aliud rei pretium, *l. ſi alij 42. §. 1. ſupr. de vſufruct. l. nemo rem ſuam 82. infr. de verb. obl.* quia pretium rei venditæ non ex re ipſa, ſed ex negotiatione percipitur, *l. venditor. 22. infr. de hered. vel act. vend.*

D e c. Nihil quidem dolo fecit depoſitarij heres qui rem depoſitam ignorans vendidit, quomodo feciſſet depoſitarius ſi ipſe vendidiſſet §. *ſi rem depoſitam 25. ſupr.* Sed nunc dolo facit, cum rei depoſitæ pretium, quod ad ſe ex rei depoſitæ venditione peruenit, non vult reddere, non minus quàm ſi rem depoſitam haberet, eamque reſtituere recuſaret §. *eſt autem 22. ſup.* Quid enim aliud agit cùm rei depoſitæ pretium retinet, niſi vt ex aliena iactura contra ius naturæ locupletetur, *l. nam hoc natura 14. ſupr. de cond. indeb. l. iure naturæ 206. de reg. iur.* Atqui dolus etiam futurus venit in hanc actionem, §. *non tantum 35. & ſequent. ſup.* Parumque intereſt an dolo ab initio fecerit, an ex poſtfacto incipiat facere cum conueniatur *l. 2. §. circa. infr. de dol. mal. except.* Nec quod pretium rei depoſitæ, depoſitum non fuerit, neque ex re ipſa depoſita peruenerit fauere heredi debet, ſufficit enim ad eum obligandum, quod pretium habeat ſaltem occaſione rei depoſitæ vt in *l. debitor 59. in fin. infr. ad S.C. Trebell.* & quod hodie non haberet, ſi depoſitum factum non fuiſſet, vt in *l. ſi non ſeruum 23. ſupr. de reb. cred.* Nam & ex delictis ſolent teneri heredes de eo quod ad ipſos peruenit, ne ex alieno ſcelere ditentur, *l. ſicuti 38. de reg. iur. l. vnic. C. ex delict. defunct.* quanto igitur magis ex contractibus, & ex proprio dolo, *leg. heres ſocij 40. infr. pro ſoc. l. 1. de fideiuſſ. tutor.*

2. Pavlvs libro 31. ad Edictum.

QVid ergo, ſi pretium nondum exegit? aut minoris, quàm debuit, vendidit? actiones ſuas tantummodò præſtabit.

Ad l. Quid ergo 2.

R a t. d v b. Depoſitarij hæres qui rem depoſitam vendidit licet ignorans & ſine dolo malo vendiderit, tamen depoſiti tenetur, ſi pretium quod accepit, nolit reddere, quia hoc ipſo dolo malo facit, alioqui non teneretur depoſiti, ſi dolum nullum admiſiſſet, *d. § vlt.* Atqui is qui ex proprio dolo conuenitur, indignus eſt cui ſuccurratur, & ideo in ſolidum teneri debet, *l. illud 7. §. ſi cum dolo ſupr. de tribut. act. l. ſi plures 38. in fin. infr. de admin. tut.* Ergo quamuis depoſitarij heres qui rem ſine dolo malo vendidit, pretium nondum exegerit aut rem quæ pluris erat, minoris vendiderit, in ſolidum tamen teneri debet, nec proinde liberandus eſt, etiamſi actionem, quam contra emptorem habet, præſtare & cedere velit.

D e c. Neque depoſitarius, neque depoſitarij heres tenetur depoſiti, niſi dolus eius interuenerit. Atqui ponimus nullum in propoſita ſpecie dolum heredis interueniſſe, niſi in eo quod acceptum in venditione pretium nolit ei reddere qui rem depoſuerat, tractamus enim de eo herede qui rem depoſitam ignorans depoſitam vendiderit bona fide. Ergo ſi pretium nondum exegerit, aut rem minoris vendiderit æque bona fide, nihil certè eſt quod ei poſſit imputari, aut cur teneri debeat depoſiti, niſi quia locupletior hoc ipſo factus intelligitur ex venditione rei depoſitæ, quo de pretio dumtaxat contra emptorem habet actionem *l. ſi quid poſſeſſor 31. ſupr. de petit. heredit.* Atqui quiſquis ideo tenetur quod habeat actionem, non ad aliud teneri debet, quam vt eam actionem præſtet *d. l. ſi quid poſſeſſor. & l. quod debetur 51. in fine ſupr. de pecul. l. ſi procuratorem 8. §. ſi quis mandauerit. & l. heredem fideiuſſoris 14. infr. tit. prox. mand.* Ergo in propoſita ſpecie non ad aliud tenetur hæres depoſitarij, quàm vt actionem quam contra emptorem habet, ei qui depoſuit, præſtet.

3. Vlpianvs libro 31. ad Edictum.

PLanè ſi poſſit rem redimere, & præſtare: nec velit, non caret culpa: a quemadmodum nec ſi redemptam, vel alia ratione ſuam factam noluit præſtare: cauſatus, quod ſemel ignarus vendiderit.

Ad l. Planè 3.

R a t. d v b. Nemo cogitur rem alienam emere, ſiue ſui ſiue alieni compendij gratia *l. nec emere 16. C. de iur. delib.* Contractus enim omnes ab initio ſunt voluntatis, licet ex poſtfacto ſint neceſſitatis, vt ſæpius diximus ex *l. ſicut 5. C. de obl. & act.* Ergo nec rem venditam redimere quiſquam cogendus eſt, etiamſi maximè poſſit ſi velit, quia ſolius venditoris, non etiã emptoris gratia conuentio illa appoſita intelligitur *l. 2. infr. de leg. com.* Non enim legẽ ſibi dicit venditor ſed emptori cùm paciſcitur de retrouendendo *l. 2. Cod. de pact. int. empt. & vendit. iuncta l. Lucius 40 in fin. infr. de fideicom. libert.* Ergo etiamſi depoſitarij heres poſſit rem redimere quam depoſitam ignorans vendidit, ſiue ex facto de ea re interpoſito ſiue ex mera emptoris voluntate, nec tamen redimere velit vt eam præſtet illi qui depoſuit, non ideo tamen aliqua culpa illi imputari poteſt, multo minus dolus. Ac proinde ratio nulla eſt cur depoſiti teneatur.

D e c. Dolus eſt ſi quis nolit perſequi quod perſequi poteſt, aut ſi quis non exegerit, vel ſoluerit, quod exigere vel ſoluere poſſit *l. dolus eſt 44. infr. tit. prox.* Qui enim facere poteſt vt poſſit, iam videtur poſſe, vt habet iuris regula in *leg. qui poteſt facere 174. de reg. iur.* Ergo in dolo eſt depoſitarij heres ſi rem depoſitam quã vendidit, licet ignorans redimere poſſit, vt eam reſtituat, nec velit, cum per eũ eſſet quominus reddat. Nam & dici ſolet eum qui actionem habet ad rem conſequendam, rem ipſam habere videri *leg. is qui actionem 15. eod. tit. de reg. iur. ſic in §. non ſolum. Inſt. de leg. & in leg. qui quatuor 30. §. vlt. de leg. 3.* imputatur heredi à quo res aliena legata eſt, cur eam nolit emere ſi poſſit iuſto pretio, vt eam præſtet legatario, iunge *l. non dubium 14. §. vlt. de leg. 3.* Quiſquis enim ad aliquid obligatus eſt, ea omnia facere debet quantum in ipſo eſt per quæ obligationi ſatisfacere poſſit, ne per eum ſtare videatur *leg. in omnibus cauſis 39. de reg. iur.*

a *Quemadmodum ſi redemptam.*

RAT. DVB. In contractibus initium ſemper inſpiciendum eſt *l. 1. §. ſi ſeruus depoſuit 30. ſupr. l. ſi procuratorem 8. in princip. infr. tit. prox. l. ſi tantum 12. ſupr. de S.C. Maced.* Atqui ponimus heredem hunc depoſitarij, de quo loquimur, ab initio bona fide rem depoſitam vendidiſſe, nec dolo malo quicquam feciſſe cùm depoſitam ignoraret. Ergo quamuis eam poſtea redemerit, aut alia qualibet ratione ſuam fecerit, non eo magis depoſiti actione teneri debet, vt eam cogatur reddere, quippe quam poſſidere intelligatur, non tam quaſi depoſitarij heres quàm quaſi alius quilibet, vt in *l. ſi paterfamilias 15. § qui duos. ſupr. de adopt.*

DEC. In actione depoſiti non tantum præteritus dolus venit, ſed etiam præſens & futurus *l. 1. §. non tantum 19. & ſequentib. ſup. hoc tit.* Atqui depoſitarij heres in propoſito caſu licet ab initio nihil dolo malo fecerit, nunc tamen incipit facere, cùm rem depoſitam, quam reſtituere poſſet ſi vellet, non reſtituit *d. l. 1. §. eſt autem 22. ſup. & d. l. dolus 44. inf. tit. prox. l. 2. §. circa inf. de dol. mal. & met. except.* Nec curamus qua tandem via vel ratione depoſitarij heres rem illam depoſitam quam vendiderat, recuperauerit, ſufficit enim ad eum obligandum, quod reſtituendæ rei habeat facultatem *d. l. 1. §. idem Neratius 21. ſupr. d. l. ſi procuratorem 8. §. dolo autem penult. infr. tit. prox. l. ſi quis inficiatus 13. in princip. infr. hoc tit.*

4. PAVLVS libro 5. ad Plautium.

SEd etſi non ſit heres, ſed putauit ſe heredem, & vendidit: ſimili modo lucrum ei extorquebitur.

Ad l. Sed & ſi 4.

RAT. DVB. Is qui putans ſe heredem depoſitarij vendidit rem depoſitam quaſi hereditariam, & ignorans depoſitam, neque in dolo, neque in culpa eſſe videri poteſt, quamuis pretium bona fide exegerit. Ergo depoſiti actione teneri non poteſt, nec magis tanquam heres depoſitarij quàm quaſi depoſitarius, cùm heres non ſit: nec depoſiti actio competere poſſit aduerſus alium quam depoſitarium ipſum, aut heredem eius.

DEC. Bona fides non patitur, vt quis ex depoſito rei alienæ lucrum conſequatur *l. idémque 10. §. 1. infr. tit. prox.* Ne ſcilicet ex aliena iactura locupletetur contra iuris naturalis æquitatem *l. nam hoc natura 14 ſupr. de condict. indeb. l. iure naturæ 206. de reg. iur.* Atquin hic de quo agimus, tametſi neque depoſitarius ſit, neque depoſitarij heres, vendidit tamen rem depoſitam quaſi hereditariam, cùm ſe heredem exiſtimaret, ac proinde occaſione hereditatis, vt in *l. debitor 59. §. 1. in fin. infr. ad S.C. Trebell.* Adeòque quod magis eſt occaſione depoſiti. Nec enim rem in hereditate inueniſſet, ac quaſi hereditariam vendere potuiſſet, ſi penes defunctum depoſita prius non fuiſſet. Res enim depoſitæ vel commodatæ, licet non ſint in bonis depoſitarij vel commodatarij, ſunt tamen ex eius bonis, *l. 2. §. in hac actione 22. inf. de vi bon. rapt.* Hoc verò ſufficit, vt pretium rei depoſitæ quam vendidit, ei extorqueri debeat, quod nec bonæ fidei poſſeſſori hereditatis vllum relinqui debeat *l. poſt S.C. 28. iuncta l. ſed etſi 28. ſupr. de hered. petit.* Et quidem quod magis eſt actione depoſiti, cùm depoſitum ſicut venditioni, ita & actioni huic cauſam dederit, ſicut ſolemus dicere actiones ex delictis etiam mere penales, quamuis in heredem non tranſeant, hactenus tamen competere, vt turpe lucrum quod defuncto ex ſcelere quæſitum fuerat heredi extorqueatur, *l. in heredem 5. ſupr. de calumniat. l. ſicuti 38. de reg. iur. l. vnic. C. ex delict. defunct.* Nempe quia licet crimina morte extinguantur, nec heres ſucceſſor ſit delicti, occaſione tamen delicti habuit lucrum quod ei extorquendum eſt. Neque hoc tantum ex ſumma æquitate, vt Accurſius putat, ſed ex mera ipſa iuris actione: ideoque, non poſſum probare quod idem Accurſius putat falſum: hunc heredem depoſitarium non teneri niſi in ſubſidium. Quidni enim teneatur, cum partim ex contractu defuncti, partim ex ſuo facto conueniatur? Planè, ſi poneres rem depoſitam, *& ab* ipſo venditam ad ipſum perueniſſe alio titulo quam hereditario, facilè admitterem nullo modo conueniri eum depoſiti poſſe, ne in ſubſidium quidem, non tam quod heres verè non fuiſſet, quàm quia nec quaſi heres vendidiſſet, *arg. d. l. venditor 59. in fin. ad Trebell.*

5. PAPINIANVS libro 50. ad Edictum.

EI, apud quem depoſitum eſſe dicetur, contrarium iudicium depoſiti datur. In quo iudicio meritò in litem non iuratur, non enim de fide rupta agitur, ſed de indemnitate eius, qui depoſitum ſuſcepit.

Ad l. Ei apud quem 5.

RAT. DVB. In actionibus bonæ fidei iuratur in litem, *l. in actionib. 5. ſupr. de in lit. iur.* Ideóque in actione depoſiti quia bonæ fidei eſt iurari in litem, ſcriptum eſt in *l. 1. §. in depoſiti.* Iuncto *§. hanc actionem 23. ſupr. hoc tit.* Atqui actio depoſiti contraria, id eſt quæ depoſitario competit aduerſus deponentem, tam eſt bonæ fidei quàm quæ eſt directa, & perinde actio depoſiti appellatur. Ergo etiam in contraria depoſiti actione iuratur in litem.

DEC. In iis demum actionibus iuratur in litem in quibus agitur de fide rupta. Eſt enim iuriſiurandi in litem pœna aduerſus eos conſtituta qui rem alienam inuito domino retinent, etiamſi fidem non dederint de re reſtituenda, quia iniquum eſt inuitum quem cogi rem vendere ſuam iuſto pretio, *l. ſi filiofamilias 25. §. 1. ſupr. ſol. matrim. l. non enim 9. rer. amot.* Multo magis ſi fidem dederit rei reſtituendæ, vt euenit in directa actione depoſiti, cæteriſque directis putà commodati, & pignoratitia. Atqui in contraria actione depoſiti non agitur de fide rupta, ſed tantum de calculo, vt ſcriptum eſt in *l. furti 6. §. vlt. inf. de his qui notant. infam.* id eſt de indemnitate præſtanda depoſitario, commodatario, vel creditori, qui in rem depoſitam vel commodatam, vel pignoratam aliquid impendit. Non enim debetur ea pecunia depoſitario, vel commodatario, vel creditori quod ea promiſſa ſit, ſed quia eam præſtari æquum eſt & ex bona fide. Ergo in ea iurari in litem non poteſt. Quid ergo, inquit Bartolus, ſi in actione contraria de fide rupta etiam agatur? An eo magis in litem iurari poterit? Ita putat Bartolus ad *leg. ſi pignore 22. § ſi poſt infr. de pignor. act.* Sed malè meo iudicio, vt enim iuretur in litem in actione bonæ fidei, non ſufficit agi de fide rupta, niſi etiam illud concurrat, vt domino rem ſuam repoſcenti denegare eam velit is qui conuenitur, vt apparet ex *dict. leg. non enim & d. leg. ſi filiofamilias §. 1. l. ſi vendidero 80. infr. de furt.* De quo diximus latiùs ad *d. l. in actionib.* Atqui per actionem contrariam, nemo vnquam repoſcit rem ſuam, ſed ſibi debitam, tum quoque cùm promiſſa eſt, & agitur de fide rupta. Ergo nunquam in actione contraria in litem poteſt iurari. Nec enim quod mihi debetur,

meum

Digitized by Google

meum eſt, nec meum eſſe poteſt quandiu mihi debetur, *leg. non vt ex pluribus* 110. *de reg.* Ideóque ſoleo dicere in actionibus empti & venditi quamuis bonæ fidei ſint, nunquam in litem iurari, nec ſi venditor ſit in dolo rei tradendæ *l. ſi traditio* 4. *Cod. de action. empt. l. ſi cum fundum* 68. §. 1. *in fin. infr. de contrah. empt.* quia emptor cùm agit aduerſus venditorem ad rem tradendam, rem alienam perſequitur non ſuam. Nec enim res vendita fit emptoris antequam ſit tradita, *l. quod vendidit* 19. *de contrah. empt. l. quoties* 15. *C. de rei vendic.* Similiter igitur eſt dicendum in actione mandati non iurari in litem, ne quidem in directa, quamuis in ea quoque de fide rupta agatur, quia vix eſt vt ex mandato agat quis quàm ad rem conſequendam, quamuis in mandati actione directa ſemper agatur de fide rupta, quantò minùs ergo in actione contraria iurabitur? Amplius dico, nec in actione depoſiti directa ſemper in litem iurari: videndum ſi ponas depoſitam fuiſſe rem alienam, quomodo deponi eam poſſe conſtat, *l. 1. §. in hac actione infr. vi bonor. rapt.* Et tamen non eo minus verum erit agi de fide rupta, rumpit enim fidem depoſitarius quiſquis denegat reſtitutionem rei depoſitæ, ſiue propria fuerit, ſiue aliena. Ergo ratio iuſiurandi in litem quæ in hac lege ponitur, germana non eſt, cùm non ſit perpetua, ſed ſic accipi debet, quaſi moneat I. C. non in qualibet actione depoſiti iurari in litem, ſed contra eum duntaxat, qui promiſſam rei depoſitæ reſtitutionem denegat, nimirum ſi illud etiam concurrat, vt rem ſuam repoſcat is qui agit, quamuis non quaſi ſuam repoſcat, ſed quaſi ſibi debitam. Nam & contra eum qui rem eam iniuſtè detinet, ſi agam rei vindicatione, æquè poſſum iurare in litem, *l. qui reſtituere* 68. *ſupr. de rei vind.* cùm tamen nemo dixerit in rei vindicatione agi de fide rupta, cùm vindicatio non ex contractu detur, ſed ex præſenti poſſeſſione eius qui conuenitur, vt ait *lex non aliàs* 24. §. *ſed ſi poſtulatur ſupr. de iudic.* & aduerſus eum qui nullo modo obligatus eſt §. 1. *Inſtit. de action.*

1 ¶ In ſequeſtrem depoſiti actio competit. a ſi tamen eum ſequeſtre conuenit, vt certo loco rem depoſitam exhiberet, niſi ibi exhibeat: teneri eum palam eſt. b quod ſi de pluribus locis conuenit: in arbitrio eius eſt, quo loco exhibeat. ſed ſi nihil conuenit, denuntiandum eſt ei, vt apud prætorem exhibeat.

Ad §. In ſequeſtrem 1.

Rat. dvb. Ad initium huius §. vix vlla afferri poteſt. Nam cum ſequeſter ſit depoſitarius, quis dubitat actione depoſiti conueniri eum poſſe, ſiquidem nihil aliud eſt ſequeſter, quàm depoſitum, quod à pluribus in ſolidum certa conditione cuſtodiendum reddendúmque alicui traditur, vt ex Paulo ſubiicitur in lege proximè ſequenti. Nam & ſequeſter is dicitur apud quem plures eandem rem de qua controuerſia eſt, depoſuerunt, dictus ab eo quod occurrenti aut quaſi ſequenti eos qui contendunt committitur, inquit Modeſtinus in *l. ſequeſter* 110. *de verb ſig.* Vnde & dicimus in ſequeſtre deponere, *l. penult. infr hoc tit.* & ſequeſtrare in *l. ſi cùm dotem* 22. § *ſin autem* 8. *ſolut. matrim.* & totus ille §. cum præcedenti adeo barbarus eſt, vt Triboniano magis adſcribi debeat quàm Vlpiano, quemadmodum alibi diximus, ideóque & ſequeſtraria actio appellatur in *l. ſi quis affirmauit* 9. §. *Labeo, aliàs lex ſi oleum ſupr. de dol. leg. ſi in Aſia* 12. §. *cum ſequeſtre infr. hoc tit.*

a *Si tamen cum ſequeſtre conuenit.*

Rat. dvb. ſequeſter depoſitarius eſt, vt modo diximus. Atqui depoſitarius non tenetur niſi de dolo *lib.* 1. § *vlt. & paſſim ſupr.* Ergo quamuis cum ſequeſtre conuenerit, vt certo loco rem depoſitam exhiberet, nec exhibeat, non ideo tamen ſtatim conſequens eſt, vt ſequeſtraria depoſiti actione teneri debeat, niſi illud etiam addas, quod ſit in dolo, cùm fieri poſſit, vt eo loco non exhibeat, & tamen dolo careat, vt in *d. l.* 5. §. *eſt autem* 22. *ſupr.*

Dec. Dolus malus eſt, ſi quis quod exhibere poteſt, non exhibeat *l. dolus* 44. *infr. tit. prox. mandat.* vnde fit vt in actione ad exhibendum iuretur in litem *l.* 3. §. *praeterea ſupr. ad exhib.* Ergo ſequeſtraria actione depoſiti eum teneri equum eſt, niſi proponas iuſtam eum habere cauſam recuſandi exhibitionem in eo loco in quo exhibere debeat. Hoc enim excipiendum eſt ex *d.* §. *eſt autem & l. cùm res* 47. *in fine princip. de leg.* 3. *l. ſed etſi* 11. §. 1. *& ſeq. ſupr. ad exhibend.*

b *Quod ſi de pluribus locis conuenit.*

Rat. dvb. Non debet in arbitrio eſſe debitoris, ſed potius actoris in quo loco exhiberi ei res debeat. Ne aliqui ſit in poteſtate depoſitarij nunquam exhibere ſi nullo loco exhibere velit. *Arg. l. inter ſtipulantem* 83. §. 5. *infr. de verb oblig.*

Dec. In alternatiuis obligationibus electio eſt debitoris ex regula vtriuſque iuris, & pontificij & ciuilis *cap. in alternatiuis de reg. iur. in* 6. *l. plerumque* 10. §. *vlt. infr. de iur. dot.* Ergo ſi conuenerit, vt res apud ſequeſtrem depoſita exhiberetur pluribus locis, alternatiuè ſcilicet poſitis in conditione depoſitionis electio ſequeſtri eſſe debet in quo loco exhibere malit: quamuis enim non poſſit eſſe in poteſtate debitoris an debeat, poteſt tamen in arbitrio eius poni quid debeat & vbi debeat, *l.* 2. *ſi quid Epheſi & ſeq. ſupr. de eo quod cert. loc.* Quòd ſi depoſitarius nollet vnquam accedere ad hunc locum, in quo exhiberi res debet, aut ad aliquem ex pluribus locis ad exhibitionem deſtinatis, non ideo tamen neceſſaria erit actio arbitraria de eo quod certo loco, quia ſufficit æquitas actionis depoſiti quæ bonæ fidei eſt *l. in bonæ fidei* 7. *ſupr. de eo quod cert. loc.* Placet autem quod Accurſius ad hunc §. obſeruat, quoties duo alternatiuè promittuntur, vtrumque eſſe in obligatione, *ex l. ait Prætor* 7. *alias leg. etſi ſiue in princip. ſup. de minorib. l. ſi duo* 128. *inf. de verb. oblig.*

2 ¶ Si velit ſequeſter officium deponere, quid ei faciendum ſit; & ait Pomponius, adire eum prætorem oportere: & ex eius auctoritate denuntiatione facta his, qui eum elegerant, ei rem reſtituendam, qui præſens fuerit. ſed hoc non ſemper verum puto, nam plerumque non eſt permittendum, officium, quod ſemel ſuſcepit, contra legem depoſitionis, deponere: niſi iuſtiſſima cauſa interueniente, & cùm permittitur: rarò ei res reſtituenda eſt qui venit: ſed oportet eam, arbitratu iudicis, apud ædem aliquam deponi.

Ad §. Si velit ſequeſter 2.

Rat. Dvb. Pro Pomponio nihil tam naturale eſt quàm vnumquodque diſſolui eo modo quo colligatum eſt *vulg. l. nihil tam naturale* 35. *de reg. iur. l. prout* 80. *infr. de ſolut.* Atqui ſequeſtre ſaltem iudiciale, de quo Pomponius procul dubio intellexit, non fit niſi autoritate prætoris aut alterius magiſtratus interueniente tum quoque cum ſequeſtrem eligant litigatores.

ſi velit ſequeſter officium deponere, non melius id facere poteſt quàm ſi prætorem adeat, vt ex eius authoritate reſtituatur res ei qui præſens fuerit: denuntiatione tamen prius facta his qui eum elegerant. Ita enim nulla fit iniuria, neque ſequeſtri, neque his qui eum elegerunt, neque authoritati prætoris.

D e c. Non eſt permittendum, vt officium quod quis ſemel ſuſcepit, deponat contra legem depoſitionis & inuitis iis qui depoſuerunt. Nam & hic contractus ex poſtfacto eſt neceſſitatis, ſicut cæteri, quamuis ab initio ſit voluntasis *vulg.leg.ſicut.Cod.de oblig. & act.* debuitque potius ſequeſter non ſuſcipere depoſitum quàm ſuſceptum deponere *l.ſi hominem 7.in princip.* veluti ſolemus dicere in commodato *l.in commodato* 17. *§.ſicut ſup.commod.& in mandato, l.ſi mandauero* 55. *§. vlt. infr. mand.* Quemadmodum autem poſſunt variæ cauſæ intercedere propter quas mandatum etiam ſuſceptum poſſit renunciari, vt ſcriptum eſt *in d.§.vlt.leg. ſed & ſi* 35. *§. penult. ſupr. de procurat.l.3.§.1.leg.licet receper.* Nec rurſus ſemper decernere prætor debet vt ſequeſter ei rem reſtituat qui prior velit, cum facilè fieri poſſit, vt qui diligentior eſt in repoſcendo depoſito, minus tamen iuris in eo habeat. Ergo vel audiendus non eſt ſequeſter, ſi velit nulla iuſta cauſa interueniente, officium deponere, vel ſi quam iuſtam alleget cauſam, tutius eſt, arbitriu prætoris aut alterius iudicis in ſacra æde aliquam rem deponi, ne abſenti fiat iniuria, ſi præſenti ob id ſolum quod præſens eſt, reſtitutio depoſiti fiat, vt in *l.1.§ ſi pecunia in ſacculo* 36. *ſup. hoc tit.* vbi tamen monuimus remedium hoc familiarius eſſe Triboniano noſtro quàm prudentibus, nec ſane minus ſuſpicor §. hunc eſſe Triboniani potiùs quàm Vlpiani, adeo videntur mihi verba ferè omnia parum elegantia primùm illa in ipſo initio §. *ſi velit ſequeſter officium deponere quid ei faciendum eſt?* Nec enim ſolent prudentes ab eiuſmodi quæſtiunculis ordiri, deinde cum ait, *ſed hoc non ſemper verum puto: nam plerumque, &c.* Deinde inſulſa alluſio contra legem depoſitionis deponere rurſum in illis ſequentibus, *Niſi iuſtiſſima cauſa interueniente.* Solent enim I.C. iuſtam cauſam exigere: ſed Tribonianus ſemper iuſtiſſimam. Deinde cum addit, *Et cum permittitur, rarò ei res reſtituenda eſt ſi velit.* Non addito, quibus caſibus reſtituenda ſit vel non ſit, quod Vlpianus non prætermiſiſſet. Denique in poſtremis illis verbis, *Sed oportet eam rem arbitratu iudicis apud ædem aliquam deponi,* vbi more ſuo Tribonianus confundit nomina prætoris & iudicis, quæ tamen I.C. noſtri diligentiſſimè diſtinguunt.

6. Pavlvs libro 2. ad Edictum.

PRopriè autem in ſequeſtre eſt depoſitum, quod à pluribus in ſolidum certa condicione cuſtodiendum reddendúmque traditur.

Ad l. Propriè 6.

Definitio hæc eſt depoſiti ſequeſtrarij, cui conuenit etiam definitio depoſitarij ſequeſtris à Modeſtino tradita in *l.ſequeſter* 10.*de verb. ſig.* Quemadmodum autem duplex eſt depoſitum ſequeſtrarium, vnum iudiciale, alterum conuentionale, iudiciale, nimirum quod fit iudicis authoritate, conuentionale verò quod ex contendentium voluntate, & conuentione proficiſcitur, de quo in *l. licet in princip. infr. hoc tit. & in l.intereſſe puto* 39.*infr. de acquir. poſſeſſ.* Vtrique conuenit hæc definitio, vtrumque enim eſt depoſitum & ſe habet ad depoſitum, vt ſpecies ad genus, differentiam autem eſſentialem ſumit ab eo quod ſequitur in definitione *quod à plurib.in ſolidũ certa conditione cuſtodiendum reddendúmque traditur.* Alia enim eſt ſpecies depoſiti quæ nomen ſui generis retinet ac ſimpliciter dicitur depoſitum, vt cognatio quatenus opponitur agnationi, & adoptio quatenus opponitur adrogationi, non fit regulariter niſi ab vno, quamuis poſſit etiam ex facto incidere vt fiat à pluribus *l.1.§.ſed ſi duo* 44.*ſupr.* At depoſitum ſequeſtrarium non niſi a pluribus fieri poteſt *d.l.licet* 17. *in princip.infr.* Rurſum in ſequeſtro conuentionali poſſunt plures ſic deponere, vt pro ſua tantum parte quiſque deponat *d.§ ſed ſi duo.* At in depoſito ſequeſtrario depoſitum fit à pluribus in ſolidum, quia vnuſquiſque contendit ſe in ſolidũ poſſidere, nec aliam ob cauſam ad ſequeſtrationis remedium decurri ſolet, niſi quia ſubeſt periculum, ne alioqui litigatores ad rixam veniant & ad arma, vt fieri paſſim ſolet pro tuenda poſſeſſione potius quàm pro proprietate, quod prohibere magiſtratus ſemper quantum poteſt debet *l.ſi cuius* 13.*§.ſed ſi inter duos, aliàs l. æquiſſimum ſupr. de vſufr.* ſi non litigatores ipſi vltrò contentiant quod facere etiam per ſe poſſunt *d. l. intereſſe iuncta l.1.§.inde quæritur* 10.*inf de oper.nou.nunc.* ac multò facilius quàm prætor ipſe, aut alius iudex quilibet, quia regulariter prohibita eſt ſequeſtratio tanquam odioſa, nec permittenda eſt iudici niſi ex magna & neceſſaria cauſa & ſeruato eo iuris ordine de quo in *l.vn. Cod.de prox.ſequeſtr.pec.* Cùm tamen ſi ſequeſtre fiat à litigatoribus, nulla ſequeſtrationis alia cauſa quam eorum voluntas exquirenda ſit. Additur in definitione, *quod traditur cuſtodiendum reddendumque certa conditione,* vt intelligamus eſſe hoc depoſitũ ſimile alteri in eo quod fit traditione *§.præterea Inſt.quib.mod. re contrah. obl.& act.* Sed diſſimile tamen in eo quod certam habet conditionem ſub qua reddi debeat, vt ſcilicet reddatur ei qui in lite vicerit. Cùm tamen ſimplex depoſitum quod ſequeſtro opponitur nullam aliam habeat reddendi conditionem quàm deponentis voluntatem *d. l.1.§.eſt autem* 22.*ſupr.hoc tit.*

7. Vlpianvs libro 30. ad Edictum.

SI hominem apud ſe depoſitum, vt quæſtio de eo haberetur, ac propterea vinctum, vel ad malam manſionem extenſum, ſequeſter ſoluerit miſericordia ductus: dolo proximum eſſe, quod factum eſt, arbitror: quia cum ſciret cui rei pararetur, intempeſtiuè miſericordiam exercuit, cùm poſſet non ſuſcipere talem cauſam, quàm decipere.

Ad l. Si hominem.

R a t. D v b. Sequeſter cùm ſit depoſitarius, non tenetur niſi de dolo *l 1.§.1.& paſſim ſupr.hoc tit.* Atqui non poteſt. videri eſſe in dolo is qui hominem apud ſe depoſitum, vt quæſtio de eo haberetur, ac propterea vinctum, vel ad malam manſionem extenſum, id eſt, vt quidam nec malè meo iudicio interpretantur, quæſtioni iam addictum ex *l.item apud Labeonem* 15.*§. quæſtionem* 4. *inf. de iniur.* Miſericordia ductus ſoluit, cum id humanitati magis adſcribendum ſit quàm dolo.*l.doli verbum* 5.*ſupr. de ſeruo corrupt.* Ergo non debet ſequeſter ob hoc factum depoſiti teneri.

D e c. Dolo proximum eſt ſi quis cùm ſciret, cui rei pararur hic ſeruus vinctus & ad malam manſionem

exten

extenſus, intempeſtiuè miſericordiam exercuit. Nam miſericordiam quidem exercere optimum eſt & humanum, cùm fiat in memoriam humanæ conditionis, vt loquitur *lex quidam 27. infrà de condit. inſtit.* Sed ita demum ſi tempeſtiuè id fiat, non etiam ſi intempeſtiuè, & cum incommodo & damno alterius. Poterat enim ab initio & debet talem cauſam non ſuſcipere potius quam deponentes decipere, quis enim tale depoſitum ſuſcipere illum coegiſſet ſi noluiſſet? Cùm ergo in hac ſpecie ſequeſter vel in dolo ſit vel in lata culpa quæ dolo proxima eſt *leg quod Nerua infr.* omnino conſequens eſt vt depoſiti actione eo nomine teneatur, nam & ſi depoſitum nullum præceſſiſſet, actione tamen vel de dolo vel in factum teneretur. *l. vt eleganter 7. §. item Labeo ait ſupr. de dol.*

8. Papinianvs libro 9. Quæſtionum.

1 ¶ Datur actio depoſiti in heredem ex dolo defuncti in ſolidum. quamquam enim alias ex dolo defuncti non ſolemus teneri, niſi pro ea parte, quæ ad nos peruenit: tamen hic dolus ex contractu, reique perſecutione deſcendit. ideoque in ſolidum vnus heres tenetur. plures verò pro ea parte, qua quiſque heres eſt.

Ad §. Datur actio 8.

Rat. dvb. Ex dolo defuncti non ſolet teneri heres niſi pro qua parte ad eum peruenit, quia dolus perſonalis eſt nec tranſit in heredem, niſi hactenus, ne ex defuncti dolo lucretur, *l. ne in heredem 26. & ſeq. ſupr. de dol.* Ergo etiamſi dolus ex contractu reique perſecutione deſcendat, non eſt tamen danda in ſolidum actio contra heredem ob dolum defuncti, ſed in quantum duntaxat ad eum peruenerit.

Dec. Actiones omnes ex contractu deſcendentes cum ſint rei perſecutoriæ, competunt in ſolidum contra heredem licet in iis quoque delictum verſetur, & ex iis dolus vindicetur, quia non ideo naſcuntur ex dolo vel ex delicto, ſed ex contractu *l. ex contractibus 49. iuncta l. ex depoſiti 1. eod l. ad ea 157. §. vlt. de reg. iur.* Atqui actio depoſiti licet non detur niſi propter dolum *l. 1. §. vlt. & paſſim ſupr.* datur tamen ex contractu vt nemo non videt, & ad rei perſecutionem, cùm detur ad id quod intereſt, vt toties diximus. Ergo & perpetua eſſe debet non annalis etiam ſi ſit prætoria, & in ſolidum danda eſt contra heredem, *ex reg. l. in honorariis 35. de oblig. & act.* Plerique tamen caſus ſunt in quibus videtur hæc regula fallere, quos Accurſius hîc congerit ex *§. aliquando Inſt. de perpet. & tempor. action. l. 3. § penult. ſup. ſi menſor. falſ. mod. dix. l. illud 7. §. fin. l. fin. ſup. de edend l. ſi quis eum, §. quis iniuriarum ſup. ſi quis cautioni. l. quæſitam §. vlt. inf. de precar.* Sed tamen negat B r . fallere in illis locis hanc §. noſtri regulam, quod tractent de actionibus iis quæ non tam directò ex contractu quàm ex delicto naſcantur, de quo tamen quoniam longior & difficilior tractatus eſt, videnda ſunt quæ ſcripſimus *lib. 1. coniect. cap. 11 & lib. 4. cap. 1. ſed potiſſimum decad. de error. pragmat & ad l. in condictione 9. ſup. de cond. ft. furt. Plures verò pro ea parte qua quiſque heres eſt.* Malè hæc verba explicat Accurſius quaſi Vlpiani ſenſus ſit, cùm plures ſint depoſitarij heredes, vnumquemque ex iis teneri in quantum duntaxat ad eum peruenit, cùm tamen ſenſus ſit, non teneri quidem hoc caſu vnumquemque in ſolidum; ſed pro parte hereditaria, teneri tamen omnes ſimul pro partibus hereditariis, etiamſi nihil omnino ad eos peruenerit.

2 ¶ Quoties foro cedunt nummularij, ſolet primo loco ratio haberi depoſitariorum: hoc eſt, eorum, qui depoſitas pecunias habuerunt, non quas fœnore apud nummularios, vel cum nummulariis, vel per ipſos exercebant, & ante priuilegia. igitur, ſi bona venierint depoſitariorum ratio habetur. dummodo eorum, qui vel poſtea vſuras acceperunt, ratio non habeatur: quaſi renuntiauerint depoſito.

Ad §. Quoties 2.

Rat. dvb. In bonis nummularij vendendis potior quidem haberi ſolet ratio depoſitariorum, ſed tamen poſt priuilegia, vt diſertè ſcriptum eſt *l. ſi ventri 24. §. in bonis infr. de bon. autor. iudic. poſſ. alias leg. 9. de priuileg. credit.* id eſt poſt creditores, quorum præcipuus fauor dedit illis priuilegium prælationis inter perſonales creditores, quorum ſcilicet priuilegia non ex tempore æſtimantur, ſed ex cauſa *l. priuilegia 32. eod. tit.* ad differentiam ſcilicet creditorum hypothecariorum, quorum priuilegia non ex cauſa æſtimantur, ſed ex tempore, vt qui prior eſt tempore, potior ſit iure niſi in certis caſibus exceptis, *l. interdum 5. & paſſim inf. qui potior. in pign. hab. l. ſecundum l. C. eod.* Ergo non eſt verum quod in hoc §. idem Vlpianus ſcribit, Depoſitariorum rationem haberi debere ante priuilegia, putà ante actionem funerariam dotis & tutelæ, de quibus in *l. quæſitum 17. & ſeq. de reb. autorit. iud. poſſid. & in l. penult. ſupr. de relig. & ſumpt. funer. l. ex plurib. 42. infr. de admin. tut.* Et ſane fatendum eſt difficilem eſſe horum locorum conciliationẽ, præſertim cùm ambo ſint eiuſdẽ I.C. Vlpiani, neque verò potuit Accurſius hinc ſe euoluere diſtinguendum exiſtimans an res depoſitæ extẽt nec ne, vt ſi extent, præferendus ſit depoſitarius, ſi non extent, ſit poſtponendus: habet enim hoc priuilegium depoſitarius in rebus depoſitis, quas, ſi extent, vindicare faciliùs & tutiùs poteſt, vt nullo indigeat priuilegio, ſed etiam in omnibus cæteris depoſitarij facultatibus, *l. prox. infr.* quare nec Accurſ. in hac ſolutione conquieſcit ſed aliam affert diſtinctionem, vt depoſitarius præferatur quidem cæteris actionibus perſonalibus etiam priuilegiariis, poſtponatur tamen realibus id eſt, hypothecariis, ſed hoc æquè malè, cùm enim de priuilegiis tractant IC. de perſonalibus ſemper actionib. intelligunt non de realibus, quamuis inter priuilegiarios quoque creditores vel hypothecarios, habeant quidem priuilegium prælationis, de quo in *d. l. interdum.* Neque verò rurſus verum eſt actiones dotis & tutelæ habuiſſe iure vetere priuilegium vllum tacitæ hypothecæ. Primus enim Conſtantinus Imperator tacitam hypothecam dedit pupillis & adultis in bona tutoris vel curatoris in *l. pro officio 20. C. de admin. tut.* Et primus Iuſtinian. *actionis de dote in l. vnic. C. de rei vxor. act.* Quod verò ad funerariam pertinet, quam idem affert Accurſ. certum eſt ne quidem hodie habere illam priuilegium tacitæ hypothecæ, tametſi placeat interpretibus præferendam eam cæteris omnibus actionibus etiam hypothecariis de quo diximus ad *d. l. penult. ſupr. de relig. & ſumpt. funer.* Ego dum melius aliquid excogito, cogor dicere conſtituendam eſſe differentiam inter menſularium & nummularium qui foro cedit ſine dolo malo, quod euenire facilè poteſt, & euenit quotidie lapſis repentino fortunæ impetu facultatibus, vt in *l. 4. infr.*

vt in poſſ. legat. An verò per fraudem & dolo malo, vt priore caſu potior eſſe debeat cauſa cæterorum creditorũ, qui habent priuilegium quàm depoſitariorum. Poſteriore verò depoſitariorum potior quàm cæterorũ, nempe quia interueniente dolo menſularij, dignior eſt is qui depoſuit cui ſuccurratur aduerſus dolum tanquam qui non tam ipſius depoſitarij quàm publicam fidem ſecutus ſit. Et ne alioqui deterreantur homines à deponendis pecuniis penes argentarios, quorum vſus in republica & ad publicas vtilitates pernecesſarius eſſe creditur, vt ſcriptum eſt in *l. prox. ſequenti*, vbi quod dicitur de dando Priuilegio creditori in omnibus fraudatoris facultatibus oſtendit tractare Vlpianum hoc loco de nummulario qui foro ceſſerit dolo malo & in fraudem creditorum. Quod igitur contra ſcripſit Vlpianus in *d. §. in bonis.* ad alium caſum referendum eſt quo nummularij dolus arguatur, quo caſu licet is qui depoſuit mereatur habere priuilegium, quia nõ eo minus verum eſt fidem publicam illum ſecutum fuiſſe: cæteros verò priuatam: minus tamen conqueri poteſt, ſe fidem publicam ſequentem deceptum eſſe, cùm caſu magis quàm dolo damnum hoc ei acciderit, adeò vt vix quoque depoſiti actio ei danda ſit, quæ ſcilicet præſupponit dolum aliquem vel præteritum vel præſentem vel futurum: qui porrò nullus hic interuenit, ſed tamen poſſet interuenire hoc ipſo, quod depoſitum non reſtitueretur ſi depoſitarij ceſſio facultatem reſtituendi depoſiti iis non ademiſſet. Satis igitur deponenti eſſe debet, quod poſt cætera priuilegia ipſius ratio habeatur. Quod ſi cui hæc diſtinctio minus ſatisfaciat, non video quid dicendum ſupeſſit, niſi vt reiecta priore Vlpiani ſententia quæ extat in hoc §. poſteriorem ſequamur quæ ex poſterioribus Vlpiani libris ad edictum hauſta eſt in *d. §. in bonis.* Potuit enim facilè accidere Vlpiano vt variauerit & ſententiam in melius mutauerit. Quomodo accidit & Papiniano, in *l. ſi venditor 6. §. 1. & in l. ſeruus 7. infr. de ſeru. export. l. vlt. §. ſed cum C. de furt.* & Scæuolæ apud Vlpianum in *l. qui bona. 23. §. ſi quis duobus de acq. rer. dom. Iuncta l. ſed & ſi quid ſtipuletur 25. §. ſi duos. ſup. de vſufr.* Et Voluſio Meciano in *l. duo fratres 17. infr. de iur. patron.*

a *Non quas fœnore apud nummularios* RAT. DVB. Initium cuiuſque contractus inſpiciendum eſt *l. 1. §. ſi ſeruus depoſuit 30. ſupr. l. ſi procuratorem. 8. infr. tit. prox.* Atqui ponimus ab initio depoſitas fuiſſe pecunias. Ergo quamuis poſtea conuenerit, vt fœnori eſſent penes depoſitarium, dicendum videtur, depoſitum nihilominus durare, & conſequenter depoſiti actionem tenere.

DEC. Aliud eſt deponere, aliud credere. *d. §. in bonis.* Deponit enim is qui tradit aliquid cuſtodiendum ea lege vt illud ipſum reddatur *l. 2. in princip. ſupr. de reb. cred.* Credit verò & mutuum dat qui tradit aliquid recepturus non idem, ſed tantumdem, vt ibidem ſcriptum eſt & in *l. Lucius 24. infr. hoc tit.* Vbi additur, quoties in depoſito conuenit, vt tantundem reſtituatur egredi eam rem notiſſimos depoſiti terminos. Atqui is qui pecunias quas apud nummularium depoſitas habet, fœnore exercet vel per ſe, vel per nummularios, hoc ipſo facit poteſtatem nummulariis, iiſdemque depoſitariis vt iiſdem pecuniis vtantur. Ac proinde vt non eadem ipſa corpora nummorum, ſed tantumdem reſtituere teneatur: Ideoque priuilegium nullum habere is qui depoſuit poteſt, quia non credito, ſed depoſito priuilegium datum eſt, nec quemadmodum is qui pecunias deponit apud nummularium fidem publicam ſequitur, ita & is qui nummulario dat pecunias fœnori, nihil niſi priuatam ſuam intuetur vtilitatem. Idque eſt quod Vlpian. ſubiicit in hoc §. eos qui pecunias ita depoſitas crediderunt, depoſito renunciaſſe videri, vt proinde non poſſit hoc caſu inſpici initium contractus cui renunciatum eſt, ſic in *lege 6. §. 1. infr. de leg. commiſſ.*

3 ¶ Item quæritur, vtrum ordo ſpectetur eorum, qui depoſuerunt: an verò ſimul omnium depoſitariorum ratio habeatur: & conſtat, ſimul admittendos, hoc enim, reſcripto principali ſignificatur.

Ad § Item quæritur. vlt.

RAT. DVB. Cùm cætera ſunt paria, potior debet eſſe cauſa eorum qui ſunt anteriores tempore *l. 4. C. qui potior. in pig. hab. l. ſi is qui cùm 28. inf. de iur. fiſc.* Ergo ſi plures ſint depoſitarij diuerſorum temporum qui proinde habeant parem cauſam debiti, potiores eſſe debent illi qui tempore anteriores ſunt.

DEC. Priuilegia creditorum perſonalium non ex tempore æſtimantur, ſed ex cauſa, vt diximus ad §. præcedentem *ex leg. priuilegia 32. infr. de reb. autorit. iud. poſſid.* Alias *leg. 17. de priuileg. credit.* Atqui plures depoſitarij concurrunt in vna eademque cauſa debiti. Ergo neceſſe eſt vt concurrant in priuilegio ſimulque admittantur ſcilicet per æs & libram, vt loqui ſolemus, quod pragmatici Galli dicunt, *à ſols & à liure*: Ideòque reſcripto principali declaratum fuiſſe teſtatur hic Vlpianus. Obſeruandum tamen eſt quod Accurſius hic notat occupantis depoſitarij meliorem fore conditionem, id eſt, vt qui prior venerit ad repoſcendum depoſitum ſi ei ſatisfactum fuerit, ſit ſecurus, vt euenire ſolet inter eos quibus vna eademque cauſa debetur *l. inter eos 19. infr. de re iudic.* licet enim cuilibet vigilare ad ſuum conſequendum. *l. pupillus 24. l. quod autem 6. §. ſciendum eod. tit.*

8. PAPINIANVS libro 9. Quæſtionum.

QVod priuilegium exercetur, non in ea tantùm quantitate quæ in bonis argentarij, ex pecunia depoſita eſt, ſed in omnibus fraudatoris facultatibus, idque propter neceſſarium vſum argentariorum ex vtilitate publica receptum eſt, a planè ſumptus cauſa, qui neceſſariò factus eſt, ſemper præcedit, nam deducto eo, bonorum calculus ſubduci ſolet.

Ad l. Quod priuilegium 8.

RAT. DVB. Depoſiti actio perſonalis eſt non in rem, nec habet priuilegium vllum tacitæ hypothecæ in bonis depoſitarij, neque enim hic caſus enumeratur inter eos de quibus in *tit. in quib. cauſ. pignus vel hyp. tac. contrah. §. inſuper. nouell. De argentar. contractib.* Ergo ſatis eſſe debet ei qui depoſuit, ſi priuilegium habeat inter cæteros creditores in ea ipſa pecunia quæ fuit depoſita, aut quæ ex depoſito in bonis depoſitarij reperta eſt, vt puta ſi quid ex ea pecunia emptum reperiatur *arg. l. ſed quod inde 71. & ſeq. infr. de legat. 2.*

DEC. In omni iuris parte ſpectari maximè ſolet quod publicè vtile eſt *l. ita vulneratus 51. §. vlt. ſuprà ad leg. Aquil.* Cùm legiſlator ciuilis omnia referat ad publicam vtilitatem ex prima illa lege 12. tabularum, SALVS POPVLI SVPREMA LEX ESTO. Atqui ad publicam

vtilitatem

vtilitatem maximè pertinet vſus argentariorum per quos cõmercia pleraque & cõmodiùs & tutiùs expediuntur, & quorum fidem qui ſequitur, non tam priuatam ipſorum quam publicam fidem ſequi videtur *l. ſi ventri. 24. §. in bonis. infr. de reb. autorit. iud. poſſ.* alias *l. 9. de priuileg. credit.* Ergo ſumma ratione receptum eſt, vt priuilegium depoſiti inter perſonales actiones exerceri poſſit non tantum in ea quantitate quæ in bonis argentarij ex pecunia depoſita reperta eſt, ſed etiam in omnibus argentarij eiuſdemque depoſitarij facultatibus. Ex quo intelligimus extra hunc caſum, id eſt, ſi penes alium quàm argentarium aut nummularium pecunia depoſita ſit, nullum depoſiti priuilegium eſſe, tanquam ceſſante fauore qui priuilegio cauſam dedit, planè cùm ipſa pecunia depoſita extat, dubitari non oportet, quin potior eſſe cauſa debeat eius qui depoſuit, etiam ante priuilegia omnia quorum alioqui ratio potior eſſe deberet, *d. §. in bonis in fin.* ſed hoc ita ſi vindicatione agatur non actione depoſiti, vt ibidem ſcriptum eſt, nullo enim priuilegio indiget, qui rem ſuam vindicat, ſed tamen pro hoc commodo habet illud incommodum, quod dominium probare cogitur *l. in rem 23. & ſeq. & paſſim ſup. de rei vindic.* Dominij autem probatio plerunque perdifficilis eſt, *§. commodum Inſt. de interdict.* præſertim verò pecuniæ numeratæ, ob affinitatem quam habent tantam inuicem corpora nummorum, vt facilè diſcerni non poſſint, *l. ſi alieni 78. infr. de ſolut.*

2 Rat. dub. *Planè ſumptus.* Priuilegium datum non eſt niſi depoſito, & quidem quod factum ſit in manibus argentarij propter publicam vtilitatem vt modo diximus. Atqui ſumptus qui ex huiuſmodi cauſa facti ſunt extra cauſam depoſiti ſunt. Ergo non idem priuilegium habere debent.

Dec. Sumptuum neceſſariorum ratio ſemper habenda eſt ſiue ad rem conſeruandam facti ſint à depoſitario, ſiue ab eo qui depoſuit, ad impetrandam miſſionem in poſſeſſionem bonorum depoſitarij, & vrgendam eorum venditionẽ, cùm ea res proſit cæteris omnibus qui depoſuerunt, quibus eam poſſeſſionem viciſſim communicare cogitur, ſiquidem cùm vnus mittitur in poſſeſſionem bonorum poſſeſſoris, omnium nomine mitti intelligitur *l. cum vnus 12. inf. de rebus autorit. iud. poſſid.* Ergo & impenſas ab omnibus præſtari æquiſſimum eſt, *l. vltim. verſic. & expenſas. C. eod.* Ideóque in computandis bonis argentarij, vt ex iis ſatisfiat creditoribus, bonorum calculus ponitur deductis iis ſumptibus qui neceſſarij fuerunt. Nam nec impenſæ neceſſariæ aliæ ſunt quàm quæ ſi factæ non eſſent, res aut peritura aut deterior futura eſſet, *l. impenſa 79. de verb. ſig. l. impenſa 14. de impenſ. in reb. dotal. fact.* ſic dicimus non eſſe computandos fructus niſi deductis ſumptibus qui ad eos percipiendos & colligendos neceſſariò facti ſunt *l. vlt. eod. tit. l. ſi domino 36. §. vlt. ſupr. de hered. petit.*

9. Pavlvs libro 17. ad Edictum.

IN depoſiti actione, ſi ex facto defuncti agam aduerſus vnum ex pluribus heredibus, pro parte hereditaria agere debeo, ſi verò ex ſuo delicto, pro parte non ago, merito: quia æſtimatio refertur ad dolum, quem in ſolidum ipſe heres admiſit.

Ad l. in depoſiti. 9.

Rat. dub. Actiones hereditariæ quæ in defunctum competierunt, tranſeunt contra hæredes ex lege 12. tabul. pro hereditariis portionibus; quia pro qua parte quiſque heres eſt, pro ea parte defuncti perſonam repræſentat, *l. pro hereditariis 2. & tot. tit. C. de hered. action.* Atqui plures heredes depoſitarij tenentur actione depoſiti ex contractu defuncti tum quoque cùm ipſi dolum in depoſito admiſerunt, non enim tenerentur, ſi defunctus depoſitum non ſuſcepiſſet. Ergo ſiue ex defuncti dolo ſiue ex proprio conueniatur, non niſi pro hereditariis portionibus ſinguli conueniendi ſunt.

Dec. Actio depoſiti non datur niſi propter dolum & ad vindicandum ac æſtimandum dolum, *l. 1. §. vlt. & paſſim ſup.* Atqui dolus cuiuſque heredis indiuiduus eſt, & ſeparatus à dolo coheredis. Ergo quemadmodum ſi ex defuncti dolo conueniantur ſinguli pro hereditariis portionibus conueniendi ſunt: Ita, ſi ex proprio conueniendi ſunt in ſolidum, cùm referenda ſit æſtimatio ad dolum, quem in ſolidum vnus ex heredibus admiſit. Nec enim condemnatur hoc caſu coheres, quia heres ſit ſed quia dolum ipſe admiſerit quamuis neque dolum admittere potuiſſet, neque condemnari hodie poſſet ſi heres depoſitarij non fuiſſet. Non tam igitur inſpiciendum eſt quis aut qualis ſit is qui condemnatur, quàm ex qua cauſa condemnetur, id eſt, an ex dolo defuncti, an ex ſuo, *l. de eo 18. infr. hoc tit.*

10. Ivlianvs libro 2. ex Minucio.

NEc aduerſus coheredes eius, qui dolo carent, depoſiti actio competit.

Ad l. Nec aduerſus. 10.

Rat. dub. Actiones ex contractu dependentes tranſeunt in omnes coheredes, quia omnes ſimul ſumpti vnius tantùm defuncti perſonam ſuſtinent, *l. ex contractib. 39. infr. de oblig. & act.* Ergo etiamſi ex pluribus heredibus, vnus tantum deliquerit, aduerſus omnes tamen, id eſt, etiam eos qui nihil dolo fecerunt, etiam depoſiti actio competeret, vt euenit ſi ſtipulatio in facto conſiſtat, & ita concepta ſit per te, non fieri neque per heredem tuum, quominùs mihi ire agere liceret. Et vnus ex heredibus promiſſoris contra fecerit. Omnes enim coheredes eius tenentur, etiam qui non prohibuerunt, ſatiſque iis eſſe debet quod familiæ erciſcundæ iudicio repetituri ſint, quod præſtiterint à coherede, cuius facto ſtipulatio commiſſa eſt, *l. 1. §. item ſi in facto & l. 4. §. Cato. inf. de verb. obl.*

Dec. Actio depoſiti non datur niſi propter dolum, vt proximè diximus. Ergo ſi defunctus nihil dolo fecerit non alius ex heredibus depoſitarij teneri poteſt depoſiti quàm qui dolum ipſe admiſit. Eſt enim dolus quid perſonaliſſimum. Et ſicut perſona vnius coheredis diuerſa eſt à perſona alterius, ita & dolus vnius ex coheredibus, non poteſt videri dolus alterius *l. 1. §. 1. & paſſim infr. de dol. mal. except.* Aliud igitur eſt in ſpecie *d. §. item ſi in facto*, non quia ibi agatur de contractu ſtricti iuris, hîc verò de actione bonæ fidei, vt malè putat Bartolus, ſed quia ibi facto vnius ex heredibus committentis ſtipulationem, perinde damnum ſentit ſtipulator, ac ſi omnes coheredes feciſſent, & factum vnius cenſetur factum omnium quoties factum indiuiduum eſt: hic autem agitur de dolo, qui licet indiuiduus quoque ſit & in facto conſiſtat, tamen purè factum, malitiam & verſutiam exigit facientis, quæ malicia ſi vnius tantum ſit, non ſimiliter omnium eſſe intelligitur, quamuis plerique ſint caſus in quibus dolus vnius nocet alteri, vt in *d. l. 2. §. 1. & l. 4. §. quæſitum 18. & paſſim de dol. mal. except.* Nuſquam tamen ſcriptum eſt dolum vnius eſſe dolum alterius.

11. VLPIANVS libro 41. ad Sabinum.

QVod ſeruus depoſuit, is, apud quem depoſitum eſt, ſeruo rectiſſime reddet ex bona fide, nec enim conuenit bonæ fidei, abnegare id, quod quis accepit, ſed debebit reddere ei à quo accepit: ſic tamen, ſi ſine dolo omnia reddat, hoc eſt, vt nec culpæ quidem ſuſpicio ſit. a denique Sabinus hoc explicuit addendo, *Nec vlla cauſa interueniat, quare putari poſſit, dominum reddi nolle*, hoc ita eſt, ſi potuit ſuſpicari, iuſta ſcilicet ratione motus cæterùm ſufficit bonam fidem adeſſe, b ſed & ſi ante eius rei furtum fecerat ſeruus: ſi tamen ignorauit is, apud quem depoſuit, vel credidit: dominum non inuitum fore huius ſolutionis: liberari poterit, bona enim fides exigitur. c Non tantùm autem ſi remanenti in ſeruitute fuerit ſolutum, ſed etiam ſi manumiſſo, vel alienato: ex iuſtis cauſis liberatio contingat, ſcilicet ſi quis ignorans manumiſſum, vel alienatum, ſoluit, idémque & in omnibus debitoribus ſeruandum Pomponius ſcribit.

Ad l. Quod ſeruus. 11.

RAT. DVB. Ei reddendum eſt depoſitum cui acquiſita eſt obligatio & actio ad ipſum repetendum. Nec enim aliter poteſt contingere, ne quidem per ſolutionem liberatio, quàm ſi ſolutio fiat vero creditori, aut veri creditoris vero procuratori, *l. vero procuratori* 11. *infr. de ſolut. l. creditoris* 8. *de cond. indeb.* Atqui tum quoque cùm depoſitum à ſeruo factum eſt licet bona fide, obligatio tamen & actio depoſiti non acquiritur ſeruo, ſed domino, ita vt ne momento quidem temporis acquiſitio in perſona ſerui conſiſtat *l. placet* 79. *infr. de acquir. hered.* Seruus namque incapax eſt acquirendæ ſibi obligationis ciuilis. Multò magis actionis, *l. nec ſeruus* 14 *inf. de oblig. & act.* Ergo quamuis ſeruus depoſuerit, non aliter tamen liberari depoſitarius poteſt, quàm ſi depoſitum ipſi domino non ſeruo reſtituat.

DEC. Sicuti contractus depoſiti eſt facti, cæterique contractus omnes *l. conſilio* 7. §. *vlt. infr. de curat. fur.* ita & reſtitutio depoſiti: facit enim aliquid qui reſtituit depoſitum. Atqui eorum omnium quæ in facto conſiſtunt, capaces ſunt ſerui, non minùs quàm domini *d. l. nec ſeruus.* Ideóque non poſſunt ea quæ facti ſunt tranſire à ſeruo ad dominum, *l. qui heredi* 44. *infr. de cond. & dem.* ergo quod ſeruus depoſuit, ipſi quoque ſeruo reſtitui poteſt, vt per eam reſtitutionem perinde contingat liberatio, atque ſi depoſitum ipſi domino reſtitutum eſſet. Nam nec dubitatur, quin ipſi domino reſtitui multò tutiùs poſſit, ſi depoſitarius velit, quandoquidem reſtitutione depoſiti facta domino contingit omnimodo liberatio, nec ſunt neceſſariæ diſtinctiones, quibus locus eſt, cùm reſtitutio fit ſeruo, & de quibus in hac lege tractatur, an nimirum volente aut ſaltem non prohibente domino. reſtitutio depoſiti ſeruo facta ſit. Nec enim verendum eſt, vt facta quoquomodo reſtitutione domino, ſeruus conqueratur & agat depoſiti, qui actionem vllam nec habere, nec mouere poteſt. Et verò bona fides facit, vt ei ipſi qui depoſitum dedit, depoſitum quoque reddi oporteat, *l. bona fides* 31. *verſ. incurrit inf. hoc tit.* Eſſet enim contra bonam fidem denegare reſtitutionem ei à quo quis depoſitum accepiſſet, dum ne in depoſito reddendo quicquam fiat dolo malo, quod tunc accidit, cum ne quidem culpæ ſuſpicio vlla eſt, vt Vlpianus ſcribit in hac lege.

a *Denique Sabinus.* Exemplum affert Vlpianus, & caſum in quo ſeruus qui depoſitum dederat, illud ipſum acceperit dolo malo depoſitarij, nempe ſi qua iuſta cauſa interuenerit, propter quam credi poſſit dominum nolle depoſitum reddi ſeruo, nam ſi id vel ſuſpicari iuſta aliqua ratione depoſitarius potuerit, non videtur reſtituere depoſitum bona fide, nempe quia nec vlla ratio eſt liberandi depoſitarij quàm quòd is, qui negotium cum ſeruo contrahit, videatur voluntate domini & ab eo accipere & ei ſoluere, vt ſcriptum eſt in *leg. quod ſeruus* 35. *infr. de ſolut.* quæ ratio ceſſat non ſolùm ſi inuito domino reſtituatur depoſitum, ſed etiam ſi probabilem aliquam cauſam habeat depoſitarius ſuſpicandi, non eam eſſe domini voluntatem, vt ſeruo depoſitum reddatur, vt & in ſpecie *legis ſi cùm Cornelius* 82. Iuncta *l. ſi quis ſeruo* 18. *eod. tit. l. qui re* 76. *inf. de furt.* hoc enim caſu non poteſt videri depoſitum reſtitutum ex bona fide, & tamen ſemper adeſſe debet, & quæ ſi adſit, ſufficit, vt nihil dolo malo factum videatur *l. quod te* 5. *ſup. de reb. credit.* §. *ſi quis agens* 33. *verſ. ſanè ſi eam magna cauſa. Inſt. de action.* Proinde male Accurſ. Sabini ſententiam ab Vlpiano corrigi exiſtimat, quam è contrario Vlpianus magis ac magis confirmat.

b *Sed etſi ante.* RAT. DVB. non poteſt ſeruus facere furtum rei dominicæ, niſi eam contrectet inuito domino ex furti definitione quæ traditur in *l.* 1. §. *vlt. infr. de furt.* ergo poſtquam furtum fecit, non poteſt eam rem aut deponere, aut depoſitam recipere niſi inuito domino.

DEC. Poteſt fieri, vt & ſeruus rei dominicæ furtum fecerit, & depoſitarius, penes quem ſeruus depoſuit ignoret tamen furtiuam rem eſſe, quo caſu cùm exiſtimet ſe ex domini voluntate depoſitum à ſeruo accipere, vtique poteſt eidem depoſitum reddere bona fide, bonam enim fidem facit non veritas, ſed error, qui modo ſit iuſtus & probabilis *l.* 3. *in princ. ſup. de S C. Maced.* & ad inducendum bonam fidem plus valet quod eſt in opinione & exiſtimatione quam quod in veritate. Sufficit ergo ad liberandum depoſitarium, vt putet dominum cuius ſeruo depoſitum reſtituit, non inuitum fore.

c *Non tantum autem.* RAT. DVB. Seruus qui à domino vel alienatus eſt vel manumiſſus, nihil amplius ei acquirere poteſt, ſed vel ſibi ipſi ſi manumiſſus fuerit, vel nouo domino ſi alienatus. Solius enim domini, qui nunc eſt, perſona inſpicitur, cùm de facienda per ſeruum acquiſitione tractatur, *eod. tit. per quas perſ. nob. acq. Inſt.* Ergo ſi ſeruum meum qui apud te rem meam depoſuerat, alienauero vel manumiſero, fieri nequit vt tu rem depoſitam ei reſtituas, quin mihi fiat iniuria, nec poteſt videri reſtituta mihi res quæ ei reſtituta fuit, per quem nihil mihi acquiri poteſt.

DEC. Nihil à depoſitario exigimus, niſi vt depoſitum reſtituat bona fide, vt proximè diximus. Reſtituit autem bona fide is etiam qui ſeruo alienato vel manumiſſo reſtituit à quo acceperat, dummodo alienatum eum vel manumiſſum ignoret, quandiu enim ignorat, iuſtam habet cauſam exiſtimandi ſe depoſitum ſeruo reddere ex mea voluntate, cùm me adhuc dominum eſſe arbitretur, *d. l. ſi quis ſeruo* 18. *& l. quod ſeruus* 35. *de ſolut.* Idémque in cæteris omnibus debitoribus ſeruandum eſſe Vlpianus hîc ſubiicit ex Pomponio, vt ſcilicet ad liberandum debitorem quemlibet ſufficiat factam eſſe ſolutionem ei quem debitor verum creditorem eſſe ſuſpicabatur, dummodo non nimia credulitate, ſed iuſta ratione motus ita fecerit, *l. qui hominem* 24. §. *ſi Titium & ſeq. &* §. *ſi debitorem, D. de ſolut.*

12. PONPONIVS libro 21. ad Sabinum.

SI in Aſia depoſitum fuerit, vt Romæ reddatur: videtur id actum: vt non impenſa eius id fiat, apud quem depoſitum ſit, ſed eius qui depoſuit.

Ad l. Si in Aſia 12.

RAT. DVB. Debitum certo loco ſicuti non alio loco ſolui poteſt niſi volente creditore *l. penult. ſup. de eo quod certo.* Ita neque alterius impenſa, ad eum locum perferri debet, quam ipſius debitoris, vt videre eſt in commodato, *l. ſi vt certo 5. §. idem Labeo rectè dicit ſup. commod.* Ergo ſi in Aſia depoſitum quid fuerit, ea tamen lege vt depoſitum Romæ reddatur, reſtituendum eſt depoſitum Romæ ſumptibus depoſitarij, vt ſe liberet ab obligatione, alioqui nunquam liberabitur ſi dominus alibi quam Romæ recipere depoſitum nolit.

DEC. In actione depoſiti cùm ſit bonæ fidei, æſtimanda ſunt omnia ex bona fide §. *in bonæ fidei Inſt. de act.* Atqui non eſſet ex bona fide, vt depoſitarius impenſa ſua depoſitum perferre & reddere cogeretur, cùm depoſitum non depoſitarij gratia fiat, vt commodatum fauore ſolius commodatarij, *d. l. ſi vt certo, §. nunc videndum ſup. commod.* Sed tantum fauore deponentis quem proinde æquum eſt impenſam omnem agnoſcere quæ ad reſtituendum depoſitum neceſſaria eſt: ne alioqui noceat ſuum ei officium quod amico in ſuſcipiendo depoſito præſtiterit, *l. ſi ſeruus 61. §. quod verò inf. de furt.* Simile aliquid eſt in *l. ſed & ſi 11. §. 1. ſup. ad exhib. l. idemque §. idem Labeo infr. tit. prox.*

1 ¶ Depoſitum eo loco reſtitui debet, in quo ſine dolo malo eius eſt, apud quem depoſitum eſt, vbi verò depoſitum eſt, nihil intereſt. Eadem dicenda ſunt communiter & in omnibus bonæ fidei iudiciis. a Sed dicendum eſt, ſi velit actor ſuis impenſis, ſuoque periculo perferri rem Romam, vt audiendus ſit: quoniam & in ad exhibendum actione id ſeruatur.

Ad §. Depoſitum 1.

RAT. DVB. Eadem cauſa eſſe ſolet & debet diſtractus quæ eſt contractus ex *vulg. regula l. nihil tam naturale 35. de reg. iur. l. ſi quis abſentis 5. §. is quoque infr. de obl. & act. l. 1. C. vbi cauſa in integr. agit. ſit.* Atqui obligatio depoſiti in eo loco contrahitur vbi ſit depoſitum *l. omnem 20. cùm leg. præcedenti §. 1. ſupr. de iudic.* Ergo vt ea obligatio diſſoluatur, neceſſe eſt depoſitum reddi in eo ipſo loco in quo contractum eſt.

DEC. Depoſiti reſtitutio fieri non poteſt, niſi res depoſita ſit præſens, ergo nec alibi reſtitui poteſt quàm vbi eſt, dummodo ibi ſit ſine dolo malo depoſitarij, nec proinde quicquam refert vbi depoſitum contractum ſit, ſed tantum vbi res ſit eo tempore quo depoſiti reſtitutio poſtulatur. Idemque regulariter obſeruatur non tantum in cæteris bonæ fidei iudiciis, vt hic ſcriptum eſt, ſed etiam in actionibus ad exhibendum & in rem quæ ſunt arbitrariæ *l. quod legatur 38. ſup. de iudic. l. ſi res mobilis 10. cum duab. ſeqq. ſupr. de rei vind. l. cùm res 47. in princip. de leg. 1.* Hoc autem eſt intelligendum de eo caſu quo non conuenit de re depoſita certo loco reſtituenda, alioqui ſeruandum erit quod ſcriptum eſt initio huius legis, iuncta *l. 3. in fin. de act. empt.*

a *Sed dicendum eſt.* Hic verſiculus mihi valde ſuſpectus eſt, & parum abeſt quin putem eſſe Triboniani. Nec enim videtur habere rationem vllam, vt depoſitarius, qui Epheſi depoſitum accepit, cogatur rem depoſitam perferre Romam, etiamſi maximè is qui depoſuit, perferri etiam ſuo periculo, & ſuis ſumptibus velit, nec enim is qui depoſitum accipit, ad aliud ſe obligat, quam vt rem depoſitam cuſtodiat & reddat, non etiam vt aliò perferat, niſi ponas dolo eius factum eſſe vt res depoſita in alium locum tranſlata ſit ea mente, & calliditate, vt difficilior fieret reſtitutio, vt in actione ad exhibendum ſcriptum eſt in *l. ſed & ſi 11. §. 1. ſupr. ad exhib. & in l. cùm res 47. in princip. de leg. 1.* Nec quod Roma communis patria ſit, vt Accurſius ait ex *l. Roma 33. infr. ad municip.* ad rem facit, cùm non idcirco id quod Epheſi eſt, videri poſſit eſſe Romæ. Nec rurſus bona eſt ratio, quam Tribonianus de ingenio ſuo hîc ſubiicit, *quoniam & in ad exhibendum actione id ſeruatur*; cùm longe maior ſit fauor depoſitarij, qui non niſi deponentis gratia ſe obligat, quàm eius qui actione ad exhibendum tenetur, quod rem poſſideat, de cuius exhibitione agitur: ſemper enim obſeruandum eſt, vt quam minimo fieri poteſt incommodo depoſitarius afficiatur, qui nihil aliud egit quam vt officium amico præſtaret *d. l. ſi ſeruus 41. §. quod vero de furt.* Taceo, quod nec credibile eſt, ita ſcriptum fuiſſe Pomponium, ſed elegantius vt cæteri prudentes ſolent, *quoniam & in actione ad exhibendum id ſeruatur.* Triboniano autem familiarem eſſe Græciſmum illum, quomodo in *l. vn. C. de rei vx. act. §. primum itaque* & alibi paſſim ſcribit, *In ex ſtipulatu actione*, pro eo quod poterat & debuerat elegantius dicere, *In actione ex ſtipulatu.*

2 ¶ Cum ſequeſtro rectè agetur depoſiti ſequeſtraria actione, quum & in heredem eius reddi oporteat.

Ad §. Cùm ſequeſtro 2.

RAT. DVB. Actio ſequeſtraria eſt actio depoſiti, ſicut ſequeſtre ipſum depoſitum *l. ei apud quem 5. §. 1. & vlt. & l. ſeq. ſup.* Ergo nihil fuit neceſſe ſequeſtrariam actionem ſpecialiter proponere, cùm ſufficeret actio depoſiti, non enim ſunt multiplicandæ actiones ſine neceſſitate *l. 1. ſupr. de public. in rem act. l. 2. §. vlt. infr. de vi bon. rapt.*

DEC. Actio depoſiti habet ſe ad actionem ſequeſtrariam vt genus ad ſpeciem: nam omne quidem ſequeſtrum depoſitum eſt, ſed non omne depoſitum eſt ſequeſtrum, ſed illud demum quod à pluribus in ſolidum certa conditione tertio cuidam cuſtodiendum traditur reddendumque *d. l. propriè 6. ſupr.* fuit ergo neceſſaria ſpecialior actio ad ſequeſtrum repetendum, quæ ideò ſequeſtraria dicitur, & habet eaſdem præſtationes quas actio depoſiti, quia & periode bonæ fidei eſt, de qua in *l. propter 5. & ſeq. C. hoc tit. & in d. l. ei apud quem §. 1. ſupr. & l. penult. inf. eod.* Ideoque datur etiam in heredem ſequeſtri, non minus quam generalis actio depoſiti *l. in depoſiti 9. ſup.* quia æquè naſcitur ex contractu *d. l. propriè.* Quamuis verum ſit heredem ſequeſtri non fuiſſe electum à contrahentibus vel à iudice, quæ ratio erat dubitandi ad poſteriorem partem huius §. Sed neque heres depoſitarij eligitur, cùm ſit incertus, & nihilominus ex defuncti contractu, & ob ipſius dolum tenetur, & quidem in ſolidum ſi ſolus heres ſit *d. l. in depoſiti, & l. ſi hominem 7. §. 1. ſup.*

3 ¶ Quem

3 ¶ Quemadmodum quod ex ſtipulatu, vel ex teſtamento dari oporteat, poſt iudicium acceptum cum detrimento rei perit: ſic depoſitum quoque eo die, quo depoſiti actum ſit, periculo eius apud quem depoſitum fuerit, eſt, ſi iudicij accipiendi tempore potuit id reddere reus, nec reddidit.

Ad §. Quemadmodum. vlt.

Rat. dvb. Caſus fortuiti pertinent ad dominum, *vulg. l. quæ fortuitis 6. & l. pignus 9. C. de pignor. act. l. contractus 23. in fin. de reg. iur.* Atqui is qui depoſuit non eo minus manet dominus, quod cum eo depoſitarius litem ſit conteſtatus, dominia enim rerum non niſi certis, & legitimis modis admittuntur, inter quos non eſt litis conteſtatio. Ergo nec depoſitum periculo depoſitarij eſſe debet, quamuis iudicij accipiendi, id eſt litis conteſtatæ tempore, potuerit depoſitum reddere, nec reddiderit.

Dec. Litis conteſtatio ſemper inducit malam fidem & dolum: indéque eſt, quod dicere ſolemus, omnes poſſeſſores poſt litem conteſtatam fieri pares, id eſt prædones, *l. ſed etſi 25. §. ſi ante ſupr. de petit. hered.* quia quale quid eſt cum petitur tale dari debet *leg. 2. infr. de vſur.* Petitur autem tum demum cum fit litis conteſtatio *l. amplius non peti 15. inf. rat. rem hab. l. vinum 22. ſup. de reb. cred.* Et inſpiciendum ſemper eſt vltimum inſtans quo ſolui res poteſt, *l. ſi Calendis 11. infr. de re iudic.* Vltimum autem inſtans quo ſolui poteſt res & debetur ex contractu, eſt inſtans litis conteſtatæ, quia per conteſtationem fit nouatio *l. aliam 29. inf. de nouat.* Et per eiuſmodi nouationem perimitur tota obligatio quæ ex contractu naſcebatur *l. vlt. C. de vſur. rei iud. l. ſi fundus 16. §. ſi pluris inf. de pignor.* Et ſanè ſi mora ſola effectum hunc habet, vt totum rei periculum transferat in moratorem: etiam in actionibus ſtricti iuris eiuſmodi ſunt actiones ex ſtipulatu, vel ex teſtamento *leg. ſi ex legatis 23. & ſequentib. l. ſi ſeruum 91. §. ſequitur & §. vlt. inf. de verb. obl.* Iuncta *l. alias 6. ſup. de in lit. iur. l. ſi heres 5. ſup. de eo quod cert. loc.* quantò magis obtinere id debet in actionibus bonæ fidei, cui nihil tam contrarium eſt quàm dolus & mala fides *§. 3. §. vlt. inf. pro ſoc. l. ſi dolo 5. C. de reſcind. vend.* Ideo autem ſola mora effectum hunc habet transferendi periculi in moratorem, qui alioqvin ſolo rei interitu liberaretur: quod ſi mora facta non eſſet habuiſſet creditor rem ſibi debitam, eamque alij vendere potuiſſet, atque ita ſe ab interitus & peremptionis periculo liberaret, *l. item ſi verberatum 15. §. vlt.* vbi diximus *ſup. de rei vind. l. cùm res 47. §. vlt. de leg. 1.* Iunge *l. ſi autem 14. §. ſed & ſi quis ſup. de conſt. pecun. l. 1. §. rectiſſimè 34. & l. penult. inf. de vi & vi armat. l. ſi homo 45. ſupr. de rei vind.* Nec tantum depoſitarius poſt moram etiam extraiudicialem, ac multò magis de caſu fortuito, ſed etiam is qui impedit ne depoſitum reddatur. *Nouell. de depoſit. & de denunciat. inquilin. 61.* Sunt tamen qui cum Martino hunc §. intelligunt de eo caſu quo res depoſita, quæ penes depoſitarium periit, non fuerit æquè penes deponentem peritura ex *l. ſi plures 14. §. 1. inf.* vbi dicemus.

13. Pavlvs libro 31. ad Edictum.

Si quis inficiatus ſit non aduerſus dominum: ſed quod eum, qui rem depoſitam petebat, verum procuratorem non putaret, aut eius, qui depoſuiſſet, heredem: nihil dolo malo fecit. a poſtea autem ſi cognouerit, cum eo agi poterit: quoniam tunc incipit dolo malo facere, ſi reddere eam non vult.

Ad l. Si quis inficiatus 13.

Rat. dvb. Inficiatio falſa, quamuis furtum non ſit, tamen prope furtum eſt, vt Celſus ſcribit in *l. inficiando 67. in princ. infr. de furt.* Quia cum ſit mendacium, dolo non caret. Ideóque comparatæ ſunt quædam actiones quæ dicuntur inficiando creſcere, & dantur in duplum *l. contra negantem 4. C. ad leg. Aquil. l. doli 5. §. hæc actio ſupr. de ſeru. corrupt.* Iuncta *l. Inde Neratius 23. §. hæc actio ad leg. Aquil.* Atqui datur actio depoſiti contra depoſitarium qui in dolo eſt, *l. 1. §. vlt. & paſſim ſupr.* Ergo danda eſt etiam contra inficiantem.

Dec. Ea demum inficiatio prope furtum eſt, quæ fit contra dominum ipſum deponentem, at non etiam illa quæ fit contra eum, qui depoſiti agit procuratorio nomine, ſi negetur eſſe procurator, aut contra heredem quem depoſitarius inficietur heredem eſſe, non enim hoc caſu fit inficiatio depoſiti, ſed qualitatis quam ſibi adrogat is qui agit. Ergo ex huiuſmodi inficiatione condemnari non poteſt depoſitarius, cùm nondum ſit in dolo, ſed in probabili & iuſta ignorantia facti ſcilicet alieni *l. vltim. infr. pro ſuo.* Semper enim is qui agit tanquam talis, id eſt tanquam procurator aut heres alterius talem ſe ante omnia probare debet, cum & heredem & procuratorem eſſe facti ſit: facta autem non præſumantur niſi probentur *vulg. l. in bello §. facta autem res inf. de captiu. & poſtl.*

a *Poſtea autem ſi cognouerit.* Rat. dvb. nihil poteſt imputari ei, qui ab alio tanquam procuratore vel herede conuentus iudicium accepit, ante mandati exhibitionem, aut aditæ hereditatis probationem quæ ſæpè difficilis eſt *l. quia plerumque 3. ſup. de interrog. in iur. fac.* Nec quod actor reuera procurator vel heres ſit ad rem facit, cum paria ſint non eſſe & non apparere *vulg. l. ſi aduerſus. Inſt. de nupt. l. duo ſunt Titij 30. infr. de teſtam. tut.* Ergo non eo magis depoſitarius teneri poteſt actione depoſiti quod poſtea cognouerit actorem vel procuratorem eſſe vel heredem eius qui depoſuit, præſertim cùm nihil imputari poſſit heredi, cur ab initio non venerit inſtructus & allatis ſecum probationibus, ſiquidem in poteſtate actoris eſt quando agat, non etiam in poteſtate rei quando conueniatur, *l. purè 5. §. vlt. inf. de dol. mal. except. l. petenda 6. C. de temporib. in int. reſtit.*

Dec. Ignorantia quidem facti alieni ſemper tolerabilis eſt, *d. l. vlt. pro ſuo.* Sed tandiu duntaxat quandiu durat, vbi verò ſcientia ſuperuenit, non poteſt dolo carere inficiatio ſi ſemper duret. Neque verò nouum eſt, cum qui ab initio dolo caruit, incipere poſtea eſſe in dolo ex noua cauſa quæ poſtea ſuperuenerit, *d. l. 1. §. eſt autem 22. & 23. ſup. l. 2. §. circa inf. de dol. mal. except. l. illud 7. §. ſi cuius verſ. ſi tamen ſupr. de trib. act.* Ergo ſtatim atque depoſitarius cognouit eum qui depoſitum repoſcit tanquam procurator, aut procuratorem eſſe aut heredē, incipit dolo malo facere ſi rem depoſitam reddere non vult, ac proinde actione depoſiti rectè conuenietur.

1 ¶ Competit etiam condictio, depoſitæ rei nomine: ſed non ante quam quid dolo admiſſum ſit, non enim quemquam hoc ipſo, quòd depoſitum acciplat, condictione obligari, verùm quòd dolum malum admiſerit.

Ad

Ad §. Competit 2.

RAT. DVB. Appellamus actiones omnes perſonales, condictiones, quibus intendimus aduerſarium dare aut facere oportere, §. *appellamus 15 Inſt. de action.* Atquin is qui agit depoſiti, intendit, aduerſarium facere oportere, id eſt rem reſtituere, cum rei reſtitutio ſit facti, *l. qui reſtituere 68. ſup. de rei vind.* Ergo etiam actio depoſiti quamuis in perſonam ſit, dici tamen condictio poteſt, & conſequenter fatendum eſt rei depoſitæ nomine condictionem competere etiam priuſquam dolo malo quid admiſſum ſit, ſicut & depoſiti actio ſtatim competit, *l. 1. §. idem Pomponius 14. & d. §. eſt autem 22. ſupr. hoc tit.*

DEC. Dicebantur quidem olim omnes perſonales actiones condictiones, ſumpta denominatione a denunciationibus quæ ad exercendas perſonales actiones erant neceſſariæ, cum priſca lingua condicere nihil aliud eſſet quàm denunciare, vt ſcribit Iuſtinian. in *d. §. appellamus* Quomodo & hodie rectè quis dixerit condicere cœnam, id eſt denunciare. Sed poſt antiquatum illum viſum denonciationum cœpit condictionis nomẽ ſtrictiùs accipi pro ea tantùm actione perſonali per quã intendit actor aduerſarium dare oportere. Porrò cùm dare nihil aliud ſit, quàm dominium transferre *l. vbi autem 35. §. vlt. inf. de verb. obl. l. non videntur data 167. in in princip. de reg. iur.* inde factum eſt, vt dici cœperit neminem poſſe rem ſuam condicere niſi à fure *l. vlt. in fin. ſup. vſufruct. quemad. cau.* quia dominium quod iam actoris eſt, magis eius fieri non poteſt, vt ſcriptum eſt in §. *ſic itaque, Inſt. de action. l. in bello 12. §. ſi quis ſeruũ verſic. etſi ignorans inf. de captiu. & poſtlim.* Eſt igitur hic §. intelligendus de condictione furtiua, quæ in eo differt à cæteris condictionibus, quod ſoli domino datur contra non dominum *l. 1. ſup. de cond. furt.* cùm cæteræ non dentur niſi non domino contra dominum, quomodo enim dominium reddere poſſet is qui non habet? *vulg. l. nemo plus iuris 54. de reg. iur. l. ſi vniuerſa 25 C. de legat.* Nec poſſum probare quod ait Accurſius poſſe hunc §. intelligi etiam de condictione ſine cauſa, nam quamuis condictio ſine cauſa ſit valde generalis & cum cæteris condictionibus fere omnibus concurrere videatur *l. 1. ſup. tit. de condict. ſine cauſ.* Nunquam tamen concurrit cum cõdictione furtiua, nec datur domino, vt illa, ſed vt cæteræ omnes ei qui dominus non eſt, ideóque nec vnquam videas dari eam contra furem, cùm ſufficiant aduerſus eum quatuor hæ actiones, condictio furtiua, furti, vindicatio & ad exhibendum *l. ſi pro fure 7. §. 1. de cond. furt. l. ſi pignore 54. §. cum furti infr. de furt.* Ergo cùm depoſitarius non faciat furtum rei depoſitæ antequam incipiat eam contrectare inuito domino, quæ furti definitio eſt §. 1. *Inſt. de oblig. quæ ex del. naſc.* Conſequens eſt, vt priuſquam dolum & furtum admiſerit condictione furtiua non poſſit teneri, quamuis etiam ab initio depoſiti teneatur *d. §. idem Pomponius & d. §. eſt autem.* Nimirum quia actio depoſiti, non omnimodo præteritum dolum exigit, ſed contenta eſt præſenti vel futuro *d. l. 1. §. non tantùm 19. & ſequentib. ſupr. hoc tit.* Condictio autem furtiua naſcitur ex furto præterito *l. ſi ambo §. quoties, vbi* diximus *ſup. de compenſat. l. ſi mulier 21. §. hac actio infr. rer. amotar.*

14 GAIVS libro 9. ad Edictum Prouinciale.

SI plures heredes extiterint ei qui depoſuit: dicitur, ſi maior pars adierit, reſtituendam rem præſentibus: maiorem autem partem non ex numero vtrque perſonarum, ſed ex magnitudine portionum hæreditariarum intelligendam, cautela idonea reddenda.

Ad l. Si plures 14.

RAT. DVB. Lex duodecim tabularum diuidit obligationes & actiones omnes hereditarias inter coheredes pro hereditariis portionibus, *l. 1. & 2. C. ſi vnus ex plurib. hered. debit.* Ergo ſi plures heredes extiterint ei qui depoſuit, quamuis maior pars heredum adierit prætorem ad repoſcendum depoſitum, non ideo repoſcenda erit res in ſolidum ſolis præſentibus, ſed pro partibus duntaxat hereditariis, nempe cùm res depoſiti diuidua eſt, nam ſi ſit indiuidua, non dubitatur, quin vel vni ex heredibus reſtitui tota debeat, cùm reſtitui pro parte non poſſit, *l. 1. §. ſi pecun. in ſacculo 36. & §. ſi ciſta 45.* vbi diximus *ſup. hoc tit.*

DEC. Quod maior pars facit, omnes facere videntur, ad quos res pertinet *l. iuriſgentium 7. aliàs l. ſuum 7. § vlt. ſup. de pact.* Ergo depoſitum quod maiori parti reſtituitur omnibus reſtitutum videtur, dummodo maiorem partem heredum intelligamus, non ex numero perſonarum (quid enim ſi quatuor aut quinque ſint inſtituti ſimul tantùm ex vnica) ſed ex magnitudine portionum hereditariarum, quia negari non poteſt, quin pluris interſit eorum qui ex maioribus partibus hereditatis ſunt inſtituti, quemadmodum & euenit, cùm tractamus de maiore parte creditorum, maiorem enim partem intelligimus pro modo debiti, non pro numero perſonarum, *l. maiorem 8. ſupr. de pact. & l. vlt. C. qui bon. ced. poſſ.* Mihi tamen, vt dicam liberè quod ſentio, totus hic locus Triboniani eſſe videtur potiùs quam Caij, cùm verba illa contextus intueor *dicitur pro eo quod Caius dixiſſet, placet*, aut dicendum eſt, *item adierit* ſimpliciter pro eo quod ſcribendum erat, *prætorem.* Rurſum illa, *ex magnitudine portionum*, pro eo quod dicendum erat ex quantitate portionum, magnitudo enim non eſt niſi corporum portiones autem hereditatis in iure conſiſtunt *l. ſeruum 50. §. vlt. de hered. inſt.* Sunt enim portiones homogeneæ, & eiuſdem naturæ cuius eſt hereditas ipſa quæ nomen iuris eſt *l. hered. petit.* Sed omnium maximè poſtrema illa verba, *Cautela idonea reddenda.* Dixit enim Tribonianus *cautelam* pro *cautione*, & *reddendam* pro *præſtandam*, & quod magis eſt, pro ſatiſdatione idonea, vt in *d. §. ſi pecunia in fin.* & per ablatiuos abſolutos quos habet ille familiariſſimos. Sed me magis mouet iuris ratio: nam depoſitum, de quo hîc tractamus, vel rei diuiduæ eſt, vel indiuiduæ, ſi indiuiduæ, iam diximus vel vni ex centum heredibus qui prior depoſitum repoſcat reſtitui debere *d. §. ſi pecunia*, quia reſtituendæ rei indiuiduæ obligatio non niſi indiuidua eſſe poteſt *leg. 2. §. item in facto. & l. 4. §. Cato, l. ſtipulationes non diuiduntur 72. de verb. obl.* Ideoque non eſt neceſſe quod in hac lege requiritur, adeat prætorem. Nec rurſum vt inueſtigemus an maior pars heredum ex numero perſonarum cenſenda ſit, an ex magnitudine portionum. Quod ſi proponas depoſitum eſſe rei diuiduæ, puta pecuniæ numeratæ, nec in ſacculo incluſæ, fatendum, actionem quoque depoſiti eſſe hoc caſu diuiduam. Ac proinde nõ niſi pro portionibus hereditariis à ſingulis heredibus exerceri poſſe, tametſi pro coheredum portionibus ſatiſdare parati ſint, nam cum nulla ſit repugnantia ex parte rei, nihil impedit quominus actio per legem duodecim tabularum & ipſo iure diuidatur. *l. heredes 25. §. an ea ſtipulatio D. famil. erciſc.* de quo ſcripſimus iam ad *d. §. ſi pecunia*, vbi oſtendimus nec in eo loco ſibi temperaſſe Tribonianum quin manus Vlpiano intulerit.

Digitized by Google

1 ¶ Siue autem cum ipſo, apud quem depoſita res eſt, actum fuerit, ſiue cum herede eius, & ſua natura res ante rem iudicatam interciderit, veluti ſi homo mortuus fuerit: Sabinus, & Caſſius, abſolui debere, eum, cum quo actum eſt, dixerunt: quia æquum eſſet, naturalem interitum ad actorem pertinere, vtique cùm interitura eſſet ea res, etſi reſtituta eſſet actori.

Ad §. Siue autem 1.

RAT. DVB. Depoſitarius non tenetur, nec conueniri poteſt niſi propter dolum quem admiſerit aut priuſquam conueniretur, aut eo ipſo tempore quo conuentus fuit *l.1. §. eſt autem ſupr.* Ergo ſi pendente iudicio & ante rem iudicatam res depoſita periit etiam naturali interitu, & qui apud deponentem æquè contingere potuiſſet, dicendum eſt nihilominus depoſitarium teneri, quomodo teneretur etiamſi mora tantum interceſſiſſet. *leg. quod te 5. ſupr. de reb. cred. leg. ſi ex legati cauſa 23. & ſeq. infr. de verb. obl.* Eſt enim is vnus ex effectibus præcipuis moræ, vt periculum rei totum transferat in moratorem *l. ſi ſeruum 91. § ſequitur. & §. vlt. de verb. oblig & l. nemo 82. §. 1. eod. tit.* Quanto magis ſi ſpecies quæ periit ex contractu bonæ fidei debeatur, cuiuſmodi eſt contractus depoſiti: longè plus enim poteſt mora in actionibus bonæ fidei quam in ſtrictis, vt conſtat ex *l. mora 32. § in bonæ fidei, iuncta l. vſura 34. & ſeqq. & l. videamus 38. §. ſi actionem & §. antepen. infr. de vſur. l. 3. § ſi per venditorem infr. de act. empt.* Quemadmodum & plus poteſt dolus quam mora, dolus autem delictum eſt, mora verò non æque, ſed tantum culpa eſt, quamuis & interdum poſſit eſſe ſine culpa, puta cùm naſcitur ex re ipſa, vt in *l. curabit. 5. C de act empt. l. Titia Seio 87. §. vſuras de leg. 2.* ex ſolo lapſu diei ex *l. ad diem 77. de verb. obl. leg. cum quidam 17. §. ſi pupillo de vſur.* Ergo quemadmodum in condictione furtiua, quæ datur contra furem, & naſcitur ex dolo & delicto furis, non diſtinguimus an res fur iua æquè fuerit peritura, nec ne, vt conſtat ex *§. vlt. Inſt. de oblig. quæ ex del. naſc. l. in re furtiua 8. in princ. iuncto §. condictio legis præcedentis & l. vlt. ſupr. de cond. furt l. ſubtracto 9. C. de furt. l. 1. §. rectiſſimè & l. merito in fine infr. de vi & vi armat. l. 1. C. quod met. cauſ.* ita nec in actione depoſiti diſtinctio illa eſt adhibenda, cùm imputari poſſit depoſitario, quod ſemel dolum fecerit, cùm depoſiti reſtitutionem denegauit. *d. l. 1. §. ſi rem depoſitam 24 ſupr. hoc tit.* Et ratio eſt, quia ſi depoſitarius rem depoſitam domino reſtituiſſet, vtique potuiſſet dominus eam ſtatim vendere, atque ita ſe à periculo interitus quantumlibet naturali liberare *l. item ſi verberatum 15. ſupr. de rei vend. l. cùm res 47. §. vlt. de leg. 1.*

DEC. Nunquam actio danda eſt ei cuius nihil intereſt, cùm obligationes & actiones omnes ad hoc comparatæ ſint, vt acquirat quiſque ſibi quod ſua intereſt. *leg. ſtipulatio iſta 38. § alteri de verb. obl. l. actionum 25 infr. de obl. & act.* Atqui nihil intereſt eius qui depoſuit nec alterius actoris cuiuſlibet, quod res depoſita aut alio iure debita, ſtatim reſtituta non fuerit, quoties conſtat fuiſſe illam æquè perituram penes actorem etiamſi reſtituta fuiſſet. Ergo hoc caſu depoſitarium & alium debitorem quemlibet liberari æquum eſt, ſed hoc ita, ſi clariſſimè probet, quod plerumque difficillimum eſt æquè rē penes actorem fuiſſe omnimodo perituram, putà ſi homo debitus ſtatim poſt interpellatum debitorem repentino percuſſus morbo perierit, ita vt certum ſit medium tempus nullum interceſſiſſe quo vendi potuerit: aut ſi conſtet actorem nunquam fuiſſe venditurum aut ſeruum depoſitum tam vitioſum & nequam fuiſſe, vt veriſimiliter nemo eum fuerit empturus: ſufficit enim ad retinendum in obligatione debitorem, vt potuerit actor rem à ſe petitam ſi fuiſſet reſtituta, vendere *d. l. item ſi verberatum in fin. & d. l. cum res §. vlt.* Intellige tamen cum Accurſio niſi depoſitarius aliúſve debitor quilibet iuſtam litigandi cauſam habuerit, vt in *leg. qui ſolidum 78. in princip. & §. etiam de leg. 2.* Iniquum enim eſſet cogi quem ob eiuſmodi periculum naturalis interitus indefenſum ius ſuum relinquere, vt eleganter ſcriptum eſt in *l. illud 40. ſup. de her. petit.* Vbi vide quæ de tota hac quæſtione inter Martinum & Ioannem tantopere controuerſa fuſius ſcripſimus. Et ad *d. l item ſi verberatum*, putà ſi ius retentionis habebat depoſitarius aut commodatarius ob impenſas à ſe factas in rem conſeruandam, vt in *l. in reb. 18. §. poſſum. ſup. commod. l. creditoris 15. §. vlt. infr. de furt.* Sed nos eum caſum tractamus, quo depoſitarius in mora fuerit, adeoque in dolo non reddens depoſitum, qui proinde nullam ſatis iuſtam litigandi cauſam habuerit, vt in *l. ſi in Aſia 12. §. vlt ſup. hoc tit.* Excipitur ſolus fur & raptor *d. l ſubtracto 9. C de furt. & d. l. 1. C. de his quæ vi metuſu. cauſ. ger.* quorum ſcilicet odio inductum eſt, vt quouſque delictum per oblationem purgauerint, vnoquoque inſtanti moram nouam facere intelligantur *d. l. in re furtiua §. 1. & d. l. vlt. de cond. furt. iuncto §. ſic itaque Inſt. de action.* Sed extra hunc caſum ſequenda omnino eſt diſtinctio huius §. quæ probatur etiam apertiſſimè ex *l. ſi is qui 56. in princip. infr. de iur. dot.* Vbi dicitur non teneri maritum iudicio de dote, etiamſi moram fecerit in exigendo Sticho qui ei in dotem delegatus fuerat ſi æquè apud maritum moriturus Stichus fuerit, & ex *l. vlt. §. ſi ea conditione ſup. ad leg. Rhod. de iact. l. ſi duo 16. § ait prætor ſup. de pec. conſtit. item ſi cum 14. §. quatenus. verſ quod ſi homo*, vbi etiam diximus. *ſup. quod met. cauſ.* Proinde verum non eſt quod quidam apud Accurſium tentant dicere diſtinctionem hanc ſpecialem eſſe in depoſito, in quo pleraque alia ſunt ſpecialia & ſingularia, cum ex legibus ſuprà citatis appareat aliis pleriſque caſibus idem ſcriptum eſſe: ſed longè grauior Accurſij noſtri error in eo eſt quod hunc §. intelligit de eo caſu quo res depoſita interciderit, non ſolùm ante rem iudicatam, vt Caius hîc loquitur, ſed etiam ante motam controuerſiam & contractam moram, vt inferat depoſitarium non ſolùm in dolo non fuiſſe, ſed neque in mora, quaſi ſi in mora fuiſſet, aliud reſponſurus fuerit IC. cùm tamen verba Caij ſint aperta tractantis de eo depoſitario qui actione depoſiti conuentus fuerit, & de ea re depoſita, quæ pendente iudicio perierit. Et poſtquam iam agi cœperat, ac proinde poſt motam controuerſiam: prius enim eſt moueri controuerſiam quàm litem conteſtari *l. ſed & ſi 25. §. ſi ante de hered. pet.* Et rurſum prius litem conteſtari, quam rem iudicari *l. item videndum 18. §. ſi quis eod. tit. l. quæſitum 30. ſup. de pecul.* Itaque fatendum eſt neque Accurſium neque Ioannem ad hunc textum reſpondere potuiſſe.

15. IVLIANVS libro 13. Digeſtorum.

QVi rem ſuam deponi apud ſe patitur, vel vtendam rogat: nec depoſiti, nec commodati actione tenetur: ſicuti qui rem ſuam conducit, aut precariò rogat: nec precario tenetur, nec ex locato.

Ad l. Qui rem 15.

RAT. DVB. Actioni depoſiti vel commodati non poteſt obiici exceptio dominij *leg. ita vt ſi fur 16. ſup. commod.* vbi diximus Ergo etiam is qui rem ſuam depo

pon

Digitized by Google

poni apud ſe patitur vel vendam rogat, non eo minus conueniri poteſt actione depoſiti vel commodati.

Dec. Multum intereſt, an alieni dominij exceptionem obiiciat depoſitarius vel commodatarius, an proprij; alieni non poteſt *d. l. ita vt l. 1. §. ſi prædo ſupr. hoc tit.* At proprij poteſt, vt in hac lege. Et ratio diuerſitatis illa eſt quam adfert Bartol. quod etiam res aliena deponi & commodari poteſt, propria non poteſt, non magis quàm emi aut conduci aut precario vel pignori accipi, *l. neque pignus 45. de reg. iur. l. ſuæ rei 16. ſupr. de contrah. empt. l. qui rem 20. C. de locat. l. bonæ fidei 31. verſ. ſi tamen infr. hoc tit. & l. ei à quo inf. de vſucap.* Proinde cùm non teneat contractus, neque obligatio, neque actio vlla ex eo naſci poteſt, prius enim eſt, vt contractus teneat, quàm vt ex eo naſcatur obligatio, & prius eſt vt obligatio naſcatur, quàm vt actio ex ea detur: planè, ſi non appareat in continenti de dominio depoſitarij vel commodatarij, vel conductoris, æquum eſt prius poſſeſſionem reſtitui, & poſtea de dominio litigari. Quam in rem comparata eſt actio quam noſtri vocant, condictionē *ex lege ſi quis conductionis 25. Cod. de locat.* Cuius in praxi frequentiſſimus vſus eſt, præſertim verò cùm agitur ex locato, quæ propria illius legis ſpecies eſt. Illa etiam diſtinctio adhibenda eſt, an de ſola poſſeſſione in contrahendo actum ſit, an etiam de proprietate, nihil enim vetat dominum proprietatis acquirere ſibi quocumque titulo etiam emptionis & precarij poſſeſſionem quæ ſit aliena, vt in *l. certè 6. §. vlt. & l. ſeq. infr. de precar. l. ſi aliquam rem 27. infr. de acquir. poſſeſſ.* Nec tamen deſunt, qui putent, eum, qui rem ſuam apud ſe deponi vel ſibi commodari patitur, hoc ipſo donare eam videri, ſi ſciens id faciat. Quorum ſententia certè probabilis non eſt, vt conſtat ex hac lege, quæ cùm de eo loquitur qui rem ſuam apud ſe deponi patitur, de illo vtique intelligit qui patitur ſciens eſſe ſuam, non qui ignorans, nam nec patitur qui ignorat, cùm patientia omnis implicitam habere debeat ſcientiam *l. 2. Cod. de ſeruit. & aqua l. ſi quis diuturno 10. ſupr. ſi ſeruit. vind.* Nam neque tam facilis eſt donationis præſumptio, cùm donare ſit perdere *lege filiusfamilias 7. infr. de donat.* Neque fieri poteſt donatio, niſi vel per traditionem, vel per ſtipulationem *lege Papinianus 10. infr. de donat. int. vir. & vxor.* quorum neutrum fit per ſolam patientiam, eius præſertim qui patitur rem ſuam ſibi tradi. Accipit enim hic, non tradit, illud planè conſtat neminem errantem rei ſuæ dominium amittere, *l. ſi procurator meus 35. infr. de acquir. rer. domin. l. ſi id quod 7. in fin. infr. de reſcind. vend.*

16. Africanus libro 7. Quæſtionum.

SI is, apud quem rem depoſueris, apud alium eam deponat, & ille dolo quid admiſerit: ob dolum eius, apud quem poſtea ſit depoſitum, eatenus eum teneri, apud quem tu depoſueris, vt actiones ſuas tibi præſtet.

Ad l. Si is apud quem 16.

Rat. dvb. Cùm primus depoſitarius, rem apud ſe depoſitam penes alium depoſuit ignorante domino qui primus depoſuit, æquum eſt præſtari ab eo factum & dolum ſecundi depoſitarij, quippe cum non fuerit ſecundus depoſitarius in ea re dolum admiſſurus, ſi prior depoſitarius rem ſibi commiſſam cuſtodiendam non penes alium depoſuiſſet: non enim culpa caret qui rem ſibi commiſſam aut negligit, aut donat, *l. cùm hi 8. §. ſi prætor aditus ſupr. de tranſact.* Vnde noſtri eliciunt brocardicum illud, eum qui debet aliquid curare, non debere illud donare, id eſt alij curandum committere, ex *l. minorum C. de præd. minor. l. factum curatoris 21. C. de pact. l. 1. §. ſi rem ſupr. de offic. proc. Cæſar.* Ergo etiam priorem depoſitarium teneri æquum eſt actione depoſiti ob dolum à poſteriore depoſitario admiſſum. Iuxta id quod iactare ſolent philoſophi, cauſam cauſæ eſſe cauſam cauſati.

Dec. Depoſitarius non tenetur niſi ex proprio dolo, *l. 1. §. vlt. & paſſim ſupr.* In propoſito autem, nullus depoſitarij dolus eſt qui rem ſibi datam cuſtodiendam penes alium depoſuit, ſed tantùm culpa malæ electionis, ſi alium depoſitarium minus intelligentem elegerit, quæ tamen culpa non tam lata eſt vt dolo æquiparari poſſit, ſed tantum leuis quæ in depoſiti actione non venit. Ergo non poteſt hoc caſu prior depoſitarius teneri depoſiti, vt rem depoſitam reſtituat, quam nec habet nec dolo deſiit habere, ſed tamen quia obligatum habet poſteriorem depoſitarium cuius dolo res amiſſa aut deterior facta eſt, eatenus teneri illum æquum eſt, vt actionem depoſiti, quam contra ſecundum depoſitarium habet, ei præſtet qui depoſuit, nimirum ex illis regula quæ vult, vt quiſquis tenetur ob hoc ſolùm quod actionem aduerſus alium habeat, eiuſmodi actionis ceſſione liberetur, *l. quod debetur 51. in fin. ſupr. de pecul. l. 1. §. ſi te rogauero verſ. ſi verò ſup. hoc tit.* Inde fit quod Accurſius notat, vt in actione negotiorum geſtorum aliud dicendum ſit, id eſt, vt non liberetur negotiorum geſtor, præſtando actiones quas habet aduerſus eum quem ad aliena negotia gerenda imprudenter elegerit, ſed indemnitatem omnimodò præſtare teneatur ei cuius negotia malè geſta ſunt, *l. nam & Seruius 21. §. vltim. ſupr. de neg. geſt.* nempe quia negotiorum geſtor non de dolo tantum tenetur vt depoſitarius, ſed etiam de culpa leui, cui ſemper adſcribenda eſt mala electio, *l. cum qui rem 10. §. vlt. cum leg. ſequenti ſupr. commod. d. l. nam & Seruius §. vlt.*

17. Florentinus libro 7. Inſtitutionum.

LIcèt deponere tam plures, quàm vnus poſſint: attamen apud ſequeſtrem non niſi plures deponere poſſunt. nam tum id fit, cùm aliqua res in controuerſiam deducitur. itaque hoc caſu in ſolidum vnuſquiſque videtur depoſuiſſe. quod aliter eſt, cùm rem communem plures deponunt.

Ad l. Licèt 17.

Lex hæc magiſtralis eſt & duas ponit differentias inter depoſitum in genere & ſequeſtre, quarum prima eſt quod depoſitum in genere licet à pluribus quoque fieri poſſit, tamen etiam ab vno fieri poteſt: ſequeſtre autem nunquam niſi à pluribus, tunc enim locum habet cùm aliqua res in controuerſiam deducitur, & finis litis expectatur, aut ſaltem ſatiſdatio, quæ in multis caſibus pendente lite præſtanda eſt, *l. ſi fideiuſſor 7. §. vlt. ſupr. qui ſatiſd. cog.* Controuerſia autem niſi inter plures eſſe non poteſt, nec enim differt à lite, niſi quod lis conſtituitur per conteſtationem, controuerſia autem dicitur

ante litem conteſtatam, *l. ſed etſi 25. §. ſi ante ſup. de hered. petit.* Plerumque autem accidit, vt res quæ in controuerſiam deducitur, ſequeſtranda ſit, non ſolùm ſi ſatiſdatio idonea deſideretur, quam præſtare ſæpè difficile eſt: ſemper autem incommodum, *l. 2. §. penult. ſup. de iudic. l. 1. §. ſi pecuniam ſacculo 36. & §. ſeq. ſupr. hoc tit. l. poſtquam 5. §. 1. infr. vt legat. vel fideic. cau.* ſed etiam ſi periculum ſit ne forte pendente lite & controuerſia litigatores ad rixas & arma deueniant, vt in *l. ſi cuius 13. §. ſed ſi inter duos, aliàs l. æquiſſimum ſupr. de vſufr.* Quod frequentiùs accidit, cùm de ſola poſſeſſione quæſtio eſt, quàm ſi de proprietate litigetur, poſtquam cæca hominũ cupiditas, vt Seneca dicebat, proprietatem à poſſeſſione ſeiunxit, vnde fit, vt quamuis rei depoſitæ proprietas & poſſeſſio penes eum ſit qui depoſuit, non penes depoſitarium, vt dicitur in §. 1. *huius leg.* Cùm tamen apud ſequeſtrum eadem res à pluribus deponitur, videantur ſinguli in ſolidum rem depoſuiſſe, non quaſi duo in ſolidum eiuſdem rei domini vel poſſeſſores eſſe poſſint, quod non magis iure fieri poteſt quàm per rerum naturam admitti dimenſionum penetratio, *l. 3. §. ex contrario infr. de acquir. poſſ. l. duo 19. infr. de precar.* Sed quia cùm vnuſquiſque ſe & ſolum, & in ſolidum poſſidere contendant, deponit vnuſquiſque apud ſequeſtrum eam ipſam poſſeſſionem, quam habere ſe putat, ac proinde vnuſquiſque in ſolidum, quod aliter eſt cùm rem communem plures ſimul deponunt: videntur enim ſinguli fortaſſe tantum depoſuiſſe, quia cùm de poſſeſſione conſentiant, ſatis intelligunt non poſſe ſe ſingulos niſi pro parte poſſidere, *d. l. 1. §. ſed ſi duo 44. ſup. hoc tit.* Altera differentia eſt quæ ponitur in §. 1. *huius leg.* quod rei ſequeſtratæ poſſeſſio penes ſequeſtrum eſt, non penes eos qui depoſuerunt, id enim agitur huiuſmodi depoſitione, vt neutrius poſſeſſione id tempus procedat quo res penes ſequeſtrum manet, quemadmodum Florentinus in *d. §. 1. huius legis* ſcribit. Alioquin euenire neceſſe eſſet, vt nullius effectus eſſet ſequeſtrario, nec remedium efficax ad rixas compeſcendas. Quamuis ſi ſolo iudicis officio fiat ſequeſtratio, aliud dicendum ſit, quia tunc cuſtodiæ tantum cauſa fieri intelligitur, non vt de iure veri poſſeſſoris quicquam detrahatur, tametſi nec niſi ad impediendas rixas ſoleant iudices ex officio ad hoc remedium recurrere, *l. intereſſe puto 39.* vbi latiùs de hoc noſtri tractant *infr. de acquir. poſſeſſ.* Et ad hanc nimirum ſequeſtrationis ſpeciem pertinet titulus *de prohibita ſequeſtratione pecuniæ*, non ad illam quæ fit ex contrahentium voluntate, quæ ſcilicet permiſſa ſemper eſt, & nunquam iudici prohibita. Quid enim aliud pronunciare iudex poſſet, quàm quod inter litigatores conuenerit, *l. iudicem 21. iuncta l. iudicium 13. ſupr. commun. diuid. l. ſi conuenerit 26. infr. de re iudic. l. 1. §. inde quæritur de nou. oper. nunciat.* Cætera quæ de ſequeſtratione dici poſſunt, & ad depoſiti ſequeſtrariam actionem pertinent, iam explicauimus ad *l. ei apud quem 5. §. 1. & ſequent. cum l. ſequent. & ad l. ſi in Aſia 12. §. cum ſequeſtro ſupr. hoc titul.* Iunge *l. ſequeſter 110. de verb. ſignif.*

1 ¶ Rei depoſitæ proprietas apud deponentem manet. ſed & poſſeſſio niſi apud ſequeſtrem depoſita eſt, a nam tunc demum ſequeſter poſſidet. id enim agitur ea depoſitione, vt neutrius interim poſſeſſionis tempus procedat.

Ad §. Rei depoſitæ.

Rat. dvb. Depoſitarius ſaltem naturaliter poſſidet, *l. communi 7. §. neque colonus ſupr. commun. diuid. & l. 4. ſupr. ad exhib.* Poſſeſſio enim magis facti quàm iuris eſt, *l. 1. §. ſi vir uxori de acquir. poſſ. & l. denique 19. ſupr. ex quib. cauſ. maior.* ſiue à pedibus ſiue à ſedibus dicta poſſeſſio ſit *l. 1. inf. de acquir. poſſeſſ.* Atqui non poſſunt duo ſimul poſſidere in ſolidum *d. l. 3. §. ex contrario eod. tit. & d. l. duo 19. de precar.* Ergo fieri non poteſt vt rei depoſitæ penes deponentem poſſeſſio remaneat.

Dec. Poſſidere eſt ſibi & animo domini habere, atqui depoſitarius ſibi non habet, neque animo domini, alioqui furtum facit cùm incipit ſibi habere *l. ſi quid inficiatus 13. in princip. & §. 1. ſupr. hoc tit.* Ergò verè & propriè non poſſidet *l. officium 9. ſupr. de rei vindic. l. ſi rem mobilem 47. infr. de acquir. poſſeſſ.* Et cum dicimus depoſitarium poſſidere naturaliter de aſinina, vt aiunt, detentatione intelligimus, quæ propriè poſſeſſio non eſt, ſed tota ex facto æſtimatur, vt cum dicimus, naturaliter aperiri tabulas teſtamenti *l. 3. §. aperire infr. de S. C. Syllan.* id eſt reuera & de facto, longeque aliud eſt poſſeſſionem naturalem habere aut eſſe in poſſeſſione, aliud verò poſſidere *l. videamus 38. §. ſi poſſeſſionem infr. de vſur. l. ſi quis ante 10. infr. de acquir. poſſeſſ. l. certè 6. §. is qui rogauit inf. de precar. Iuncta l. naturaliter 12. de acquir. poſſeſſ.* Idem iuris eſt in re commodata *l. rei commodatæ 8.* vbi diximus *ſupr. commod.*

a *Nam tunc demum ſequeſter poſſidet.*

Rat. dvb. Poſſidere eſt ſibi & animo domini habere, vt iam diximus. Atqui ſequeſter non ſibi poſſidet, neque animo domini, non ſolùm, quia ſcit rem alienam, vt de creditore pignoratitio ſcriptum eſt in *l. pignori 13. de vſucap.* Sed etiam, quia rem ea mente accipit quaſi redditurus *l. 1. in princ. ſup.* Ergo non poſſidet.

Dec. Poſſeſſio quam ſequeſter habet, in eo differt à cæteris poſſeſſionibus, quod non tam ex animo & ſequeſtri voluntate pendet, quàm ex mente litigantium, qui ſequeſtrum eligendo id egiſſe videntur vt à ſe poſſeſſionem abdicarent, eamque in ſequeſtrum transferrent, ſcilicet niſi contrarium probetur: poteſt enim admitti probatio in contrarium, vt Accurſius notat, ex *d. l. intereſſe 39. de acquir. poſſeſſ.* Alioqui fatendum eſt ſequeſtrum propriè non poſſidere ſi veram poſſeſſionem ex eius animo æſtimemus. quomodo regulariter æſtimanda eſt, ſiue de naturali intelligas, ſiue de ciuili, verè enim ac propriè is poſſidet naturaliter qui ſibi quidem & animo domini id eſt tanquam dominus rem habet, ſed iniuſtè, vt fur & prædo, & malæ fidei poſſeſſor quilibet, ciuiliter verò qui & animo domini, & iuſtè, vt bonæ fidei poſſeſſores omnes, *l. bona fidei 109. de verb. ſign. & l. bona fidei 48. de acquir. rer. dom.*

18. Neravivs libro 2. Membranarum.

De eo, quod tumultus, incendij, ruinæ, naufragij cauſa depoſitum eſt: in heredem de dolo mortui actio eſt pro hereditaria portione, & in ſimplum, & intra annum quoque. in ipſum verò & in ſolidum, & in duplum, & in perpetuum datur.

Ad l. De eo quod tumultus 18.

Rat. dvb. Actio depoſiti quæ datur in duplum contra eum apud quem tumultus, vel incendij, vel ruinæ, vel naufragij cauſa res depoſita eſt, pœnalis aut ſaltem mixta, cùm in duplo ſimplum contineatur, ſicut dicimus de actione legis Aquiliæ, quæ partim pœnalis, partim rei perſecutoria eſt, *§. vt autem, 19. iuncto §. in duplum 23. Inſt. de action.* Atqui pœnales actiones non

datur

dantur in heredem, ne quidem quatenus rei perſecutionem continent, niſi de eo quod ad heredem peruenit, aut poſt litem conteſtatam, *l. omnes pœnales 26. l. conſtitutionib. 33. infr. de obl. & act. l. inde Neratius 23. §. hanc actionem ſup. ad leg. Aquil. §. his autem verbis Inſt. eod.* Sicut neque in patrem de peculio *l. ex pœnalib. 58. de reg. iur.* Ergo actio depoſiti de qua in *l. 1. in princ. ſupr.* quæ pro depoſito vel incendij, vel ruinæ, vel tumultus, vel naufragij cauſa facto, contra depoſitarium datur in duplum, non eſt danda in heredem ne quidem in ſimplum ex *reg. iur. in honorariis 15. de obl. & action.*

DIC. Depoſitum quod fit vel tumultus vel ruinæ vel naufragij vel incendij cauſa, quæ neceſſaria eſt, non minus depoſitum eſt quam quod cauſam habet merè voluntariam, nec minùs fauorabile eſt, imò fauorabiliùs, quod cauſam neceſſariam habeat *d. l. 1. §. 1. & ſeq. ſup.* Ergo cùm obligatio huius depoſiti reſtituendi ex contractu naſcatur, perinde atque illa quæ ex ſimplici & voluntario depoſito naſcitur, non minus tranſire debet in heredem depoſitarij ad ſimplum vſque, quàm ſi voluntarium depoſitum proponeretur. Nam vſque ad ſimplum merè rei perſecutoria eſt, non pœnalis, quomodo de actione ſerui corrupti ſcriptum eſt in *l. vlt. ſupr. de ſeru. corrup.* In eo autem duntaxat quod excedit ſimplum, pœnalis eſt, & ideò nec in heredem datur ex natura pœnalium actionum: nec quod detur in heredem ex dolo defuncti, facere poteſt, vt eo minus debeat dari in ſimplum, quia licet per eam dolus defuncti vindicetur, naſcitur tamen ex contractu, & meram rei perſecutionem continet, idque ex regula *leg. ſi hominem 7. §. datur,* vbi diximus *ſupr. hoc tit.* Aliud enim eſt naſci actionem ex dolo & delicto, aliud verò naſci ex contractu ad vindicandum dolum. At quia in eo quod excedit ſimplum, non rei perſecutoria, ſed pœnalis eſt, non datur in heredem vltra ſimplum, neque enim hac parte tam ex contractu naſcitur, quàm ex delicto, & ex edicto prætoris, ſiquidem perfidiæ crimen creſcit, cum id quod depoſitum fuerat ex cauſa tumultus, vel incendij vel naufragij, per depoſitarij dolum non reſtituitur, vt Vlpianus noſter tractat in *d. l. 1. §. hac autem 4. ſupr hoc tit.* In eoque errant grauiter qui contra nos ſcribere auſi ſunt, actionem depoſiti quæ in his quatuor cauſis a prætore in duplum data eſt, eſſe merè ex contractu, cùm tamen fateantur eſſe pœnalem. Nec enim fieri poteſt, vt actio vlla ſit ex contractu & pœnalis, cum omnes contractus comparati ſint & omnes actiones ex contractibus ad rem aliquam perſequendam, *l. actionum 25. §. 1. de obl. & act. l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri de verb. obl.* nulla verò actio ſit quæ pœnam perſequatur, niſi ſi quando pœna ipſa in ſtipulationem, aut in alium contractum deducta ſit quæ dicitur ſtipulatio pœnalis: de qua dicitur in *l. ſi pacto quo pœnam 14. l. duo ſocietatem 71. pro ſocio l. prædia 27. infr. de act. empt.* Et quemadmodum falſa eſt propoſitio quam iidem adſtruunt, paucas eſſe actiones ex delicto merè rei perſecutorias, cum tam multæ ſint, quas retulimus ad *l. in condictione 9. ſupr. de cond. furt.* ita & multo magis falſa illa eſt quam ſubiiciunt, ex contractu deſcendentes actiones paucas eſſe pœnales, debuerant enim ſcribere nullas eſſe penitus, quod fuiſſet longè veriùs, quàm quod antea tam ſæpe ſcripſerant ex delicto actiones merè rei perſecutorias nullas eſſe. Et quamuis prætor optima ratione ſeparauerit cauſas iſtas depoſiti neceſſarias à voluntaria, dando actionem in duplum ex cauſa depoſiti neceſſaria, non etiam ex voluntaria, nego tamen poſſe hanc ſeparationem fieri, vi & poteſtate contractus. Nego actionem ex contractu depoſiti, licet cauſam neceſſariam habentis, trahi potuiſſe ad duplum, nec vltra quam re vera depoſitum ſit, niſi eam actionem pœnalem prætor edicto ſuo talem induxiſſet, non enim potuit facere vt pro centum depoſitis ex quacunque tamen cauſa, reddi tamen ducenta deberent actione ex cõtractu depoſiti. Quippe quod cum non niſi re & traditione contrahatur *l. 1. §. is quoque infr. de obl. & action.* non vltra id quod reuera traditum & depoſitum eſt, obligare depoſitarium poteſt *ex regula leg. cum vltra 4. C. de non num. pec. l. ſi tibi 17. ſup. de pact. l. rogaſti 11. §. ſi tibi ſup. de reb. cred.* Quid ergo fecit prætor, nimirum quod potuit, & quod fuit æquiſſimum, vt maior depoſitarij perfidia, quæ vltra ſimplum actione ex contractu coerceri non poterat, non- & pœnali actione ex edicto ipſo propoſita vſque ad duplum coerceretur, quo edictu nihil opus fuiſſet, ſi ſufficeret actio ex contractu, etiam cum prudentium interpretatione in eam rem potuiſſet, ſicuti nec fuit neceſſarium edictum vllum ad hoc vt in actione depoſiti lis per infitiationem creſceret in duplum, ſufficiente ſcilicet in eam rem iuris ratione & prudentum autoritate: & ita intelligendum eſt quod Iuſtinianus ſcribit in *§. rei perſequendæ 17. verſ. planè ſi depoſiti de actionib.* mixtam eſſe hanc depoſiti actionem ſi ex his cauſis agatur, aut contra depoſitarium, aut contra heredem ex dolo proprio ipſius heredis, quod conuenit cum hac lege. Porrò quæ ratio facit vt actio hæc depoſiti, quæ contra depoſitarium datur in duplum, non detur contra heredem depoſitarij niſi in ſimplum, nempe quia in eo quod excedit ſimplum, tota pœnalis eſt. Eadem efficere videtur vt neque poſt annum dari debeat in depoſitarium, quia pœnales actiones, neque poſt annum neque in heredem dantur *d. l. in honorariis.* Et tamen ſcribit Neratius dari eam aduerſus depoſitarium in perpetuum, quod pugnare videtur cum ſupradicta regula. Quòd ſi intelligas, vt quidam apud Accurſium de actione hac in duplum, quatenus ſimpli perſecutionem continet, atque ita quatenus rei non pœnæ perſecutoria eſt, eueniet vt æquè falſum ſit quod prima pars huius legis habet, in heredem depoſitarij dandam eam non eſſe niſi intra annum. Conſtat enim actiones omnes præſertim ex contractu deſcendentes, quatenus rei perſecutionem continent dari etiam poſt annum, *d. l. in honorariis.* Et rurſum eas quæ pœnales ſunt, ne quidem intra annum dari poſſe contra heredem, aduerſus quem nullo modo tranſeunt, niſi de eo quod fortè ad ipſum peruenerit, vt eadem lex ait. Ac ſanè, fatendum eſt, eſſe aliquid in hac actione ſpeciale, & diuerſum à cæteris ſiue rei perſecutoriis, ſiue pœnalibus actionibus, vt nimirum quamuis ſit pœnalis in eo quod excedit ſimplum, nihilominus detur in depoſitarium etiam poſt annum, & in perpetuum: & rurſus quamuis vna ſit actio eáque pœnalis, tamen detur contra heredem vſque ad ſimplum & in perpetuum. Cuius diuerſitatis ratio petenda ex eo eſt, quod iam diximus, actionem hanc quatenus rei perſecutoria eſt; naſci ex contractu, id eſt vſque ad ſimplum. In eo autem quod excedit ſimplum, id eſt, quatenus pœnalis eſt, non naſci ex contractu, ſed ex delicto inducti per edictum prætoris. Cuius edicti verba ab Vlpiano relata in *d. l. 1. §. 1. ſupr.* hoc ipſum apertè ſonant vt & contra depoſitarium danda ſit in duplum, & contra heredem depoſitarij, cum ex dolo defuncti conuenitur in ſimplum, nullibi additis verbis illis, *intra annum*, quæ addere prætor ſolet in inducendis actionibus ex delicto pœnalibus, vt intelligamus vtroque caſu actionem hanc eſſe perpetuam, ſed in duplum contra depoſitarium, in ſimplum contra heredem niſi heres ex proprio dolo conueniatur, quo caſu æquè in duplum eſt, vt ipſa etiam edicti verba probant. Quod ſi pergas quærere, cur prætor hanc actionem pœnalem aliis verbis, & conditionibus induxerit quàm cæteras, dicam ita factum ab eo eſſe, quod actio hæc non tantùm ſit mixta ex pœna & rei perſecutione vt cæteræ, ſed ex contractu & delicto ſimul, quod neſcio an vlli alij actioni pœnali conuenire poſſit, illud tantum explicandum ſupereſt, quid ſibi Neratius velit cùm in hac lege ſcribit de eo quod neceſſaria cauſa depoſitum eſt agi contra heredem ob dolum defuncti in ſimplum, *& intra annum quoque.* Hæc enim poſteriora verba ſunt quæ Accurſius noſter intelligere non potuit, exiſtimans ex duabus quas adfert

Digitized by Google

interpretationibus, primam eſſe veriorem, quæ negat teneri heredem depoſitarij in ſimplum poſt annum, improbata poſteriore quæ vult actionem in ſimplum dari in perpetuum etiam contra heredem, nempe quia non potuit ad verba illa, *& intra annum quoque* reſpondere, quorum tamen ſenſus proculdubio non alius eſt quàm quem nos attulimus in *errorem 4. Decad. 76. de error. Pragmat.* vt ſcilicet actio hæc quæ contra depoſitarium datur, & in duplum & in perpetuum, detur in heredem depoſitarij in ſimplum, id eſt non ad duplum, ne quidem intra annum, quamuis ſoleat Prætor eſſe facilior ad dandam actionem pœnalem intra annum quàm poſt annum, quod nos ſupradicto loco pluribus explicauimus. Itaque non eſt in hac lege conſtituenda triplex Antitheſis inter depoſitarium & eius heredem, vt vulgò fieri ab interpretibus ſolet, quaſi depoſitarius teneatur in ſolidum omni caſu, depoſitarij autem heres ſi coheredem habeat, non teneatur niſi pro hereditaria portione. Item vt depoſitarius teneatur in duplum, heres autem ex dolo defuncti in ſimplum duntaxat. Denique vt depoſitarius teneatur in perpetuum vſque ad duplum, heres verò non niſi intra annum etiam ad ſimplum. Tertia enim illa Antitheſis ſicuti falſa, ita nulla hic eſt, ſed priores tantùm duæ, quarum primam latiùs explicauimus in *d. l. ſi hominem 7. §. datur ſupr.* vbi eadem ſententia proponitur, ſed generalior in omni depoſito, ſiue neceſſariam, ſiue voluntariam cauſam habente, vt ſi plures ſint depoſitarij heredes, omnes quidem ſimul teneantur in ſolidum etiam ex dolo defuncti licet ad eos nihil ex depoſito peruenerit: ſed tamen ſinguli non niſi pro hereditaria portione teneantur. Itaque manifeſte falſum eſt quod Bartolus putat actionem in duplum pœnalem quæ datur contra heredem depoſitarij ex dolo proprio, non dari poſt annum ſecundùm naturam pœnalium actionum, nam præter id quod in hac lege nihil tale ſcriptum eſt, pugnat hæc ſententia, vt iam diximus cum verbis edicti, quibus actio in duplum proponitur non minus contra heredem depoſitarij ex proprio dolo quàm contra depoſitarium, nulla anni adiecta mentione, neque verò alia huius actionis natura quærenda eſt, quàm quæ à prætore ipſo ſupradictis edicti verbis inducta fuit. Ex quibus etiam conuincitur alius non minus grauis error Accurſij exiſtimantis *ad d. l. 1. §. 1. ſupr.* actionem pœnalem non aliter dari in duplum ne quidem contra ipſum depoſitarium, quàm ſi depoſitum inficiatus ſit, quaſi ad hunc caſum pertineat, quod Iuſtinianus ſcribit in *§. ſed furti quidem 26. Inſt. de action.* interdum depoſiti actionem inficiatione creſcere & duplicari. Id enim non ad hoc genus depoſiti ſpectat quod fit ex cauſa neceſſaria, cuius actio etiam in confitentem eſt in duplum, ſed ad actionem depoſiti voluntarij, quæ ſicuti aduerſus confitentem non datur niſi in ſimplum, ita contra inficiantem redditur in duplum, proinde ſimilis eſt hæc actio illi quam Prætor induxit de ſeruo corrupto, de qua Vlpian. ſcribit in *l. doli 5 ſup. de ſeru. corrup.* actionem illam etiam aduerſus fatentem, id eſt, ab initio, & ſui natura in duplum eſſe, quamuis actio legis Aquiliæ inficiantem duntaxat coërceat.

19. Vlpianvs libro 57. ad Edictum.

IVlianus, & Marcellus putant, filiumfamilias depoſiti rectè agere poſſe.

Ad l. Iulianus 19.

Rat. dvb. Filiusfamilias licet ſit in patria poteſtate, attamen habet caput in ciuitate, & perſonam integram, cùm ſit ciuis Romanus perinde ac paterfamilias, *l. nam ciuium 4. ſup. de ſtat. hom.* ita vt ex quolibet contractu, & agere & conueniri poſſit, *l. filiusfamilias ex omnibus 39. infr. de obl. & act.* in quo præcipuè differt à ſeruo qui quoniam neque caput, neque ſtatum in ciuitate habet, *l. 4. ſupr. de capit. minut.* non tam pro mortuo, quàm pro nullo habetur, *l. quod attinet 32. de reg. iur. l. nullo modo 7. infr. ad leg. Cornel. de falſ.* ita vt neque obligari ciuiliter, neque agere, neque conueniri poſſit, *l. ſerui 14. de obl. & action. l. nec ſeruus 41. ſupr. de pecul. l. cum ſeruo 107. de reg. iur.* ergo non erat cur Vlpianus ex Iuliano & Marcello hic moneret tanquam nouum quiddam & ſingulare, filiumfamilias ſi depoſuerit, depoſiti agere poſſe.

Dec. Quicquid filiusfamilias acquirit, totum id acquirit patri in cuius eſt poteſtate, *l. 1. in princ. infr. ſi quis à parent. man. ſit*, adeo vt ne momento quidem temporis acquiſitio in perſona ipſius filij conſiſtat, *l. placet 79. infr. de acquir. hered.* Ergo ſi quando contrahit obligationem ciuilem & actionem quæ ex ea naſcitur, acquirit patri non ſibi, quandoquidem & obligatio & actio iuris eſt, *l. quod dicitur*, & conſequenter cùm agit, non ſuo nomine agit, ſed patris, nullamque actionem habet, quam ſuo nomine poſſit inſtituere, exceptis quatuor, quas recenſet Paulus ex eiuſdem Iuliani autoritate in *l. filiusfamilias ſuo nomine 9. de obl. & act.* ſcilicet iniuriarum, quod vi, aut clam, depoſiti & commodati, nempe, vt arbitror, quod huiuſmodi actiones plurimum ex facto pendeant, quæ autem facti ſunt, faciliùs reſideant penes filiumfamilias, nec tam facilè tranſeant in patrem, *d. l. quod dicitur 103 de oblig. & act.* hactenus ſaltem, vt non etiam in filiifamilias perſona poſſint conſiſtere *l. ſi longiùs 17. §. ſi filiusfamilias ſupr. de iudic. l. ſi vnius 17. §. aut prætor, & ſequentib. infr. de iniur.*

20. Pavlvs libro 18. ad Edictum.

SI ſine dolo malo rem depoſitam tibi, amiſeris: nec depoſiti teneri: nec cauere debes, ſi deprehenderis, eam reddi. ſi tamen ad te iterum peruenerit, depoſiti teneris.

Ad l. ſi ſine dolo 20.

Rat. dvb. Cùm depoſitarius rem penes ſe depoſitam dolo malo amiſit, quamuis depoſiti non teneatur, quia dolus ſolus in hanc actionem venit, *l. 1. §. vltim. & paſſim ſup. hoc tit.* ſi tamen ad eum res depoſita iterum peruenerit, incipit depoſiti teneri, propterea quod rei reſtituendæ habeat facultatem, vt in hac lege ſcriptum eſt, & in *l. 1. §. inde ſcribit Neratius 20. & ſeq. ſup.* Ergo etiam priuſquam depoſitarius rem depoſitam recuperauerit, cauere ſaltem debet nuda repromiſſione, de reddenda re depoſita, vbi primum eam apprehenderit, vt obſeruatur non tantùm in actione in rem *l. ſi à bonæ fidei 21. in fin. ſupr. de rei vind.* ſed etiam in actione mandati, *l. ſi procuratorem 8. §. vlt. infr. tit. prox.* Itemque in actione ad exhibendum, *l. Celſus 5. §. vlt. ſup. ad exhib.* & in condictione ob cauſam, *l. ſi pecuniam 5. § item ſi quis in fin. ſupr. de cond. cauſ. dat.* Et generaliter ferè in omnibus bonæ fidei iudiciis, *l. in omnibus 41. ſup. de iudic.* Nec enim magnum damnum aut incommodum eſt in præſtanda cautione quæ nuda repromiſſione contenta ſit, vt hæc *d. §. item ſi quis in fin. l. emptori 37. in princ. l. quæſitum 56. inf. de euict. l. 3. C. de verb. ſign.*

Dec. Prius eſt, vt quis obligatus ſit quam vt cautionem præſtare debeat. qui enim nihil debet, cur cauere cogatur? neque enim quiſquam ſupervacua cautione onerandus eſt, *l. hæc ſtipulatio 14. §. 1. inf. vt legat. ſeu fideic.*

Digitized by Google

fideic. ſeruand. cau. caueat. Atqui depoſitarius qui ſine dolo ſuo rem depoſitam amiſit, nihil omnino debet ex cauſa depoſiti, cùm nullus ipſius dolus interceſſerit, *d. l. 1. §. ſi rem à ſeruo 32. ſupr. hoc tit.* Ergo nec cauere quidem debet rem reddi ſi eam apprehenderit, in eoque melioris conditionis eſt, & eſſe debet, quàm cæteri qui conueniuntur aliis ſupradictis actionibus, qui, vt monet Accurſius, non tantum de dolo tenentur, ſed etiam de culpa, & quod præcipuum eſt ex ea cauſa, ex qua lucrum aliquod ſperare aliquo caſu potuerint, quod in depoſitario diuerſum eſt, qui neque de culpa vlla tenetur, niſi de lata quæ dolo ſit proxima, neque commodum vllum, ſed duntaxat incommodum ex rei depoſitæ cuſtodia ſperare poſſit.

21. IDEM libro 60. ad Edictum.

SI apud filiumfamilias res depoſita ſit, & emancipatus rem teneat, pater nec intra annum de peculio debet conueniri: ſed ipſe filius. a Plus Trebatius exiſtimat, etiam ſi apud ſeruum depoſitum ſit, & manumiſſus rem teneat, in ipſum dandam actionem, non in dominum: licet ex ceteris cauſis in manumiſſum actio non datur.

Ad l. Si apud filiumfamilias 21.

RAT. DVB. Quiſquis cum filiofamilias contrahit, duos habet debitores, filiumfamilias in ſolidum, & patrem de peculio. Atqui actio quæ ſemel aduerſus aliquem competiit, ea nec euictione, nec morte, nec emancipatione filij aut manumiſſione ſerui extingui poteſt, *l. euictare vendita 63. § ſi ſeruus infr. de euict. l. ſi hominem 47. §. 1. de ædilit. edict.* Ergo ſi apud filiumfamilias res depoſita ſit qui poſtea ſit emancipatus, etiamſi poſt emancipationem adhuc teneat, non eo minùs intra annum de peculio conueniri poteſt, ſaltem intra annum, quo temporis ſpatio prætor poſt emancipationem filij actionem de peculio concluſit, *l. 1. ſupr. quand. de pecul. actio eſt annal.*

DEC. Is demum actione depoſiti teneri poteſt qui & contraxit, & rei depoſitæ facultatem habet, *l. 1. §. idem Neratius ait ſupr.* Atqui pater depoſitarij rem depoſitam habentis nullam habet rei reſtituendæ facultatem. Ergo depoſiti actione conueniri non poteſt, ne quidem de peculio, cùm etiamſi depoſitum ipſe cum filio ſuſcepiſſet, conueniri tamen depoſiti non poſſet, quia reſtituendæ rei facultatem non haberet, ſicut diximus de pluribus commodatarij heredibus, *l. 3. §. heres eius ſupr. commod.* Quantò igitur minùs teneri patrem de peculio ex perſona filij, qui iam emancipatus eſt, quique peculium amplius habere nullum poteſt? Nam & hæc ratio facit, vt etiam extra cauſam depoſiti pater de peculio teneri deſinat ipſo iure poſt filij emancipationem, niſi ſola æquitas, conſeruandæ intra annum vtilis de peculio actionis cauſam induxiſſet, quæ porro æquitas nulla ſubeſt, cùm poſt emancipationem habet filius penes ſe rem depoſitam, quam cùm eſſet adhuc in patris poteſtate, cuſtodiendam ſuſceperat, præſertim cùm depoſiti actio non niſi ex dolo dari poſſit, dolus autem hîc nullus interceſſerit, neque patris, neque filij. Adeò vt nec filius ipſe conueniri poſſet, niſi in ea cauſa eſſet, vt quia rei reſtituendæ facultatem habet, dolo facturus ſit, ſi non reſtituat, *dict. l. 1. §. eſt autem 22. ſupr.* quod de patre non similiter dici queat, in quo neque præteritus, neque futurus dolus interuenire vllus poteſt: quamuis ea ratio ſola non ſufficeret, vt pater de peculio non teneretur, ſi filius adhuc in poteſtate manens dolum admiſiſſet, cùm actio depoſiti quæ contra patrem de peculio competit, non differat ſpecie ab illa quæ contra filium ipſum datur, cùm nihil ſit niſi qualitas, & adiectio quædam actionis principalis, eandémque ex eodem contractu naturam & cauſam habens.

a *Plus Trebatius exiſtimat.*

RAT. DVB. Seruus manumiſſus non tenetur ex contractu in ſeruitute inito, nec in eum actio dari poteſt ex contractu, ſed tantùm ex delicto. *tot. tit. Cod. an ſeruus ex ſuo fact. l. cum actum 17. ſupr. de procur.* Ergo ſi apud ſeruum depoſitum ſit, etiamſi dolo quid fecerit, & manumiſſus rem teneat, non eò magis tamen in ipſum actio eſt danda, ſed in dominum, vt dilertè ſcriptum eſt in *l. 1. §. ſi apud ſeruum 18. ſupr. hoc tit.*

DEC. Multum intereſt, an contra ſeruum manumiſſum agatur ex contractu depoſiti ob dolum quem in ſeruitute admiſerit, an verò ratione doli præſentis, id eſt, admiſſi poſt manumiſſionem, putà in eo quod nec hodie repoſcenti domino velit rem depoſitam reddere. Hoc enim ſufficit ad dandam actionem depoſiti, etiamſi nullus alius dolus præceſſerit, *d. l. 1. §. eſt autem 22. ſupr.* atque ita hic locus conciliandus eſt cum *d. §. ſi apud.* reiectis cæteris interpretationibus & conciliationibus Accurſij, vt ad illum §. ſcripſimus, licet Bartolus vltimam magis probet, quæ tamen omnium improbabiliſſima eſt, quaſi Paulus hîc loquatur de rei vindicatione & actione ad exhibendum contra manumiſſum danda, cùm tamen non niſi de depoſiti actione intelligi poſſit.

22. MARCELLVS libro 5. Digeſtorum.

SI duo heredes rem apud defunctum depoſitam dolo interuerterint, quodam vtique caſu in partes tenebuntur. nam ſi diuiſerint decem millia, quæ apud defunctum depoſita fuerant, & quina millia abſtulerint, & vterque ſoluendo ſit: in partes obſtricti erunt. nec enim amplius actoris intereſt. Quòd ſi lancem conflauerint, aut conflari ab aliquo paſſi fuerint, aliáve que ſpecies dolo eorum interuerſa fuerit: in ſolidum conueniri poterunt, ac ſi ipſi ſeruandam ſuſcepiſſent. nam certè verum eſt, in ſolidum quemque dolo feciſſe: & niſi pro ſolido, res non poteſt reſtitui. a nec tamen abſurdè ſentiet, qui hoc putauerit. planè, niſi integræ rei reſtitutione, eum, cum quo actum fuerit, liberari non poſſe: condemnandum tamen, ſi res non reſtituatur, pro qua parte heres extitit.

Ad l. Si duo 22.

RAT. DVB. Conditio obligationis defuncti ex perſona heredum mutari non poteſt, *l. 1. §. ex his infr. de verb. oblig.* Atqui obligatio reſtituendi depoſiti in perſona depoſitarij eſt indiuidua, ita vt liberari non poſſit niſi ſolidi & totius debiti reſtitutione, *l. de eo 18. ſupr.* Ergo & in perſonis heredum depoſitarij, indiuidua eſſe debet, ac proinde ſi duo heredes rem apud defunctum depoſitam dolo malo interuerterint, quamuis decem millia putà, quæ apud defunctum depoſita fuerint, inter ſe diuiſerint, & millia quina abſtulerint. Dicendum videtur teneri vnumquemque illorum vt integra decem mil-

Digitized by Google

lia reſtituat, etiamſi vterque ſoluendo ſit, nam & actoris intereſt, vt qui cum vno tantum contraxit, in plures non diſtringatur aduerſarios, *l. 2. ſupr. de exercit. act. l. & ancillarum 27. §. vlt. ſupr. de pecul.*

Dec. Actio depoſiti non ad aliud dari poteſt quàm ad illud quod actoris intereſt, cum obligatio reſtituendi depoſiti ſit facti, in obligationibus autem faciendi ſuccedat præſtatio eius quod intereſt, *l. ſi quis ab alio 13. in fin. infr. de re iudic. l. quoties quis alium 81. l. cùm ſtipulatus ſim 113. in fin. de verb. obl.* Atqui nihil intereſt eius qui depoſuit, ſi totum quod depoſuit, conſequutus ſit à pluribus depoſitarij heredibus pro portionibus hereditariis, aut conſequi poſſit, cùm vterque ſit ſoluendo, nec quod ei cōmodius eſſet aduerſus vnumquemque eorum poſſe in ſolidum agere, ad rem facit, cùm lex duodecim tabularum ipſo iure diuidat obligationem, quoties depoſita res diuidua eſt, vt diximus ad *l. 1. §. ſi pecunia in ſacculo 36. ſupr. hoc tit. l. 1. & paſſim C. de hered. act. l. 1. & 2. C. ſi vnus ex plurib. hered. cred. vel debit.* nam ſi res depoſita indiuidua ſit, & in ea dolus in ſolidum admiſſus ſit ab omnibus ſimul heredibus, putà, ſi lancem depoſitam conflauerint, aut conflari ab eo paſſi fuerint, aut alia quælibet ſpecies dolo malo interuerſa ſit. Omnis enim ſpecies indiuidua eſt, *l. ſtipulatus ſum 9. §. 1. infr. de ſolut. l. ſtipulationes non diuiduntur 72. de verb. obl.* dicendum eſt actionem quoque depoſiti indiuiduam eſſe, ac proinde in ſolidum aduerſus vnumquemque ex heredibus competere, non ob id ſolùm quod res quæ indiuidua eſt, reſtitui niſi in ſolidum non poſſit, ſed etiam quod dolus communiter & ſimul ab omnibus in ſolidum admiſſus fuerit, qui per hanc depoſiti actionem vindicatur. Ergo perinde hoc caſu teneri debent heredes ſinguli in ſolidum, ac ſi ipſi ſinguli rem ſeruandam & cuſtodiendam ſuſcepiſſent, vt Marcianus hic ſcribit, cùm actio ex ipſorum non ex defuncti facto naſcatur, vt ex eo apparet: quod ſi quis ex heredibus dolo careat, nulla in eum depoſiti actio competit, *l. in depoſiti 9. cum l. ſequenti ſupr. hoc tit. l. tres tutores 55. in princ. verſ. planè de adm. & per tut.* Nam ſi plures eſſent depoſitarij, ſimiliter dicendum eſſet contra vnumquemque eorum in ſolidum agi poſſe *d. l. 1. §. ſi apud duos 43.* vbi diximus *ſupr. hoc tit.*

a *Nec tamen abſurdè ſentiet qui hoc putauerit.*

Totum hunc verſiculum ab his verbis ad finem vſque §. vnico contextu legendum eſſe arbitror hoc ſenſu, vt dici poſſit non abſurdè in ea ſpecie, de qua poſteriore loco diximus, id eſt, cùm in re indiuidua depoſita dolus malus communi omnium heredum dolo admiſſus eſt. Planè quidem, id eſt, omnium non niſi integræ rei reſtitutione eum cum quo actum fuerit, liberari poſſe, ſed tamen ſi res non reſtituatur, condemnari eum non debere, niſi pro qua parte heres extiterit. Itaque delendum eſt punctum quod ſubſequitur verbum *putauerit*, quo retento, non poſſent verba hæc referri niſi ad clauſulam præcedentem, cui tamen conuenire nullo modo poſſunt, vt conſtat ex dictione aduerſatiua, *tamen*, quæ nihil habet in ſuperioribus cui aduerſetur, quemadmodum & clauſula ſequens ſi eam incipias à verbo *planè*, vt fit ab omnibus interpretibus, non habebit verbum à quo regantur verba illa *non poſſe, condemnandum*, quæ regi certè debent à verbo *putauerit*. Puto tamen ego totum hunc verſiculum ab his verbis ad finem vſque Triboniano potiùs quàm Marciano eſſe adſcribendum. Marciani enim ſenſus in ſuperioribus ille proculdubio eſt, quoties vnius depoſitarij heredes plures tenentur in ſolidum, ſiue quod res depoſita indiuidua ſit, quæ pro parte reſtitui non poſſit, ſiue quod communis dolus heredum in re depoſita interuertenda admiſſus fuerit, in ſolidum eos ſicut conueniri ita & condemnari debere ad totam æſtimationem præſtandam, vt conſtat ex *d. l. 1. §. ſi apud duos 43. ſupr. & ex l. 2. §. incertam infr. de ſtipul. prætor.* in quibus locis non tantum de actione tractatur, ſed etiam de condemnatione & præſtatione. Et quamuis omnis condemnatio ſit pecuniaria, fieri tamen nequit, vt qui ex proprio dolo in ſolidum conuenitur, in ſolidum quoque condemnari non debeat, licet pecunia ipſa quæ pro eo quod intereſt, præſtanda eſt, diuidua ſit. Longéque alia ſpecies eſt quæ tractatur in *l. in executione 85. §. in ſolidum de verb. oblig.* vbi agitur de pluribus heredibus non ex proprio dolo, ſed ex defuncti contracto in ſolidum conuentis, & ſanè verba prima huius verſiculi oſtendunt ſatis aliud hic voluiſſe Tribonianum dicere quàm quod Marcianus dixerat, quem tamen in eadem ſpecie aliud atque aliud exiſtimaſſe credendum non eſt.

23. Modestinvs libro 2. Differentiarum.

ACtione depoſiti conuentus, ſeruo conſtituto: cibariorum nomine, apud eundem iudicem vtiliter experietur.

Ad l. Actione 23.

Rat. dub. Tametſi in actione depoſiti ratio impenſarum habenda ſit: quæ in rem depoſitam cuſtodiendam factæ fuerunt ne ex depoſito damnum ſentiat, *l. ſi in Aſia 12. §. 1. ſupr. l. ſi ſeruus communis 61. §. quod verò inf. de furt.* imputari tamen poteſt ei ſi actione depoſiti conuentus ſeruum reſtituerit depoſitum quem retinere poterat, quovſque cibaria ei præſtita redderentur *arg. l. ſufficit 56. ſupr. de cond. indeb.* quaſi videatur donaſſe qui retentionem quam habebat, omiſit, eſt enim hæc lex intelligenda de depoſitario qui ſeruum reſtituit, ideóque Cuiacius benè monet legendum eſſe, *ſeruo reſtituto*, non quomodo legitur *conſtituto*, quæ nullius ſenſus lectio eſt: nam ſi cū Accurſ. intelligas de ſeruo qui apud depoſitarium adhuc conſtitutus ſit, id eſt nondum reſtitutus, planè ſtultus vtique fuerit depoſitarius ſi malit actione depoſiti contraria experiri apud eundem iudicem cibariorum nomine, quàm ſibi conſulere per retentionem & doli exceptionem, quæ bonæ fidei iudiciis omnibus ineſſe dicitur, *l. ſed ſi ideo 21. infr. ſol. matrim. l. huiuſm. 84. §. qui ſeruum de leg. 1. l. Seia 42. de mort. cauſ. donat.* Semper enim plus cautionis eſt in re quàm in perſona, vt habet iuris regula in *l. plus cautionis 25. de reg. iur.*

Dec. Qui retentiones quas ſolas habent, omittunt, nullo alio remedio proſpicere ſibi poſſunt, *d. l. ſufficit l. in hoc iudicium 14. §. 1. ſup. commun. diuid. l. heres 21. infr. ad S. C. Treb.* Atqui depoſitarius non tantum retentionem habet dolique exceptionem ad conſequenda cibaria quæ in ſeruum depoſitum impendit, ſed etiam depoſiti actionem contrariam quam proponere poteſt etiam vltro, id eſt, priuſquam directa depoſiti actione conueniatur, in quo præcipua contrariarum actionum vtilitas conſiſtit, *l. in commodato 17. §. 1. ſupr. commod. l. 3. § vlt. infr. de contr. tut. & vtil. act. l. ſed an vltro 10. in princip. ſupr. de neg. geſt.* Ergo licet reſtituto ſeruo qui fuerat depoſitus, retentio nulla præſtitorum cibariorum nomine competere poſſit, ſupereſt tamen contraria depoſiti actio ad ea repetenda. Et quidem apud eundem iudicem apud quem depoſitarius directa depoſiti actione conuentus fuerit, etſi enim fieri poteſt, vt alterius iuriſdictionis ſit is qui depoſuit, quàm depoſitarius, non habet tamen quod conqueratur, is qui depoſuit ſi apud depoſitarij iudicem quem elegit, contraria depoſiti actione conueniatur, apud quem coëgiſſet deponentem litigare ſi retentionem magis quàm actionem eligere maluiſſet. Eſtque hic vnus ex illis caſibus, in quibus apud eundem iudicem agendum eſt, & quorum exempla alia proponuntur in *l. 1. & 2. ſupr. de quibus rebus ad eundem iud. eatur.*

Digitized by Google

24. Papinianvs libro 9. Quæſtionum.

L*Vcius Titius Sempronio ſalutem. Centum nummos quos hac die commendaſti mihi, adnumerante ſeruo Sticho actore, eſſe apud me, vt notum haberes: hac epiſtola, manu mea ſcripta, tibi notum facio, quos quando voles, & vbi voles, confeſtim tibi numerabo.* quæritur propter vſurarum incrementum. reſpondi, depoſiti actionem locum habere. quid eſt enim aliud commendare, quàm deponere? quod ita verum eſt, ſi id actum eſſet, vt corpora nummorum eadem redderentur. nam ſi, vt tantundem ſolueretur, conuenit: egreditur ea res depoſiti notiſſimos terminos. a in qua quæſtione ſi depoſiti actio non teneat, cùm conuenit, tantumdem, non idem reddi, rationem vſurarum haberi, non facilè dicendum eſt: & eſt quidem conſtitutum, in bonæ fidei iudiciis, quod ad vſuras attinet, vt tantumdem poſſit officium arbitri, quantum ſtipulatio. ſed contra bonam fidem, & depoſiti naturam eſt, vſuras ab eo deſiderari temporis ante moram, qui beneficium in ſuſcipienda pecunia dedit: b ſi tamen ab initio de vſuris præſtandis conuenit, lex contractus ſeruabitur.

Ad l. Lucius Titius 24.

Rat. dvb. In epiſtola quam Papinianus hîc ponit à Lucio Titio ad Sempronium ſcriptam fuiſſe, nulla depoſiti mentio fit. Ergo depoſiti contractus non fuit, ſed potiùs mutui, cùm & numeratæ pecuniæ mentio facta ſit, & reſtituendæ, ac proinde nec depoſiti actio locum habere poteſt, ſed potiùs condictio certi ex mutuo.

Dec. Commendare nihil aliud eſt quàm deponere, *l. commendare* 186. *de verb. ſign. l. Publia* 26. *in princ. infr.* Scilicet cum ad rem aliquam refertur, non etiam cùm ad perſonam, *l. ſi verò non remunerandi* 12. § *cùm quidam infr. tit. prox.* Atqui verba Epiſtolæ hæc fuerunt, *Centum nummos quos hac die commendaſti mihi.* Ergo depoſiti contractus fuit, & conſequens depoſiti actio locum habere debet, quamuis non ſicut depoſiti ita & commendati actio vlla ſit, in quo apertè errauit Iac. Cuiac. qui commendati actionem pro *commodati* legere voluit in *l. vlt. C. de commod.* vt alibi diximus, ſed hoc ita verum eſt, quod cum Papiniano dicimus actionem depoſiti in hac ſpecie locum habere, ſi id actum ſit vt corpora nummorum eadem redderentur, nam in eo maximè differt depoſitum à mutuo inter cætera, quod ex depoſito, non tantumdem reddendum eſt, ſed idem ipſum quod depoſitum fuit, ex mutuo autem non idem, ſed tantumdem, *l. 2. in princip. ſupr. de rebus cred. l. in nauem Saufeij* 31. *verſic. eadem iuris eſt infr. locat.* Multum verò intereſt, an mutuum eſſe dicamus, an depoſitum, maximè propter incrementum vſurarum, quæ ex mutuo deberi non poſſunt niſi interueniente ſtipulatione, *l. Titius* 24. *infr. de præſcrips. verb. l. quamuis* 3. *C. de vſur.* At ex contractu depoſiti, vt & ex aliis bonæ fidei contractibus vſuræ deberi poſſunt etiam citra ſtipulationem, ſiue ex pacto, ſi quod de præſtandis vſuris in continenti cõuenerit, vt ſcriptum eſt in fine huius legis, ſiue ex mora, ſi moram fecerit depoſitarius in reddendo depoſito, *l. mora* 32. §. *in bonæ fidei. l. vſuras* 34. *& ſequentibus infr. de vſur.* Ergo ſi in propoſita ſpecie fingas conueniſſe ſiue expreſsè ſiue tacitè, vt non eadem nummorum corpora redderentur, ſed tantumdem, dicendum eſt eam rem egredi notiſſimos depoſiti terminos, & conſequenter mutuum erit, non depoſitum, *l. proxima* §. 1. *cum l. Publia* 26. §. 1. *infr.* Ergo, nec vſuræ hoc caſu debebuntur. Id enim conſequens videtur ei quod modo diximus. Et tamen non ita eſt, neque enim idcirco mutuum contractum videri poteſt quod in depoſito aliquid actum ſit, quod à depoſiti natura alienum eſſe videatur, cum non de mutuo contrahendo, ſed de depoſito contrahentes cogitauerint, ſufficitque vt nihil actum aut dictum ſit contra ſubſtantiam contractus, ponenda enim differentia eſt inter cuiuſque contractus naturam & ſubſtantiam, vt dicemus ad *l. pacta conuenta* 72. *infr. de contrah. empt.* ſubſtantia autem depoſiti non in eo conſiſtit vt idem reddatur, ſed vt res depoſita cuſtodienda detur, & reddenda tanquam depoſita, *l. 1. ſupr. in princ. hoc tit.* quæ duo in propoſita ſpecie, vt & in *l. proxima* §. 1. *& in l. Publia* 26. §. 1. *inf.* ergo non eo minus erit depoſitum quod conuenerit vt tantumdem redderetur, ſed erit tamen pactum hoc contra naturam depoſiti, nec eo magis tamen aut nomen aut ſubſtantiam contractus vindicabit *d. l. in nauem, & d. l. pacta conuenta infr. de contrah. empt.* Nam etiam contractus omnes ex pacto ſuam naturam poſſunt excedere *l. naturalis* 5. §. *ſed ſi facio infr. de præſcript. verb.* Sequitur

a *In qua quæſtione ſi depoſiti actio non teneat.*

Rat. dvb. Vſuræ pecuniæ non debentur citra ſtipulationem *d. l. 3. C. de vſur. d. l. Titius* 24. *infr. de præſcr. verb.* Ergo etiamſi depoſitum ſit, ſi tamen actio depoſiti locum non habeat, vſuræ deberi non poſſunt, cùm nulla hic ſtipulatio interuenerit,

Dec. Conſtitutum eſt in omnibus bonæ fidei iudiciis, vt quod ad vſuras pertinet, tantumdem poſſit officium arbitri, id eſt, iudicis qui de bonæ fidei actione cognoſcit, quantum poteſt ſtipulatio *l. quia tantumdem* 7. *ſupr. de neg. geſt.* Ergo quamuis nulla ſtipulatio interuenerit, vſuræ tamen non eo minus debebuntur ſiue ex nudo pacto, vt diximus, ſiue ex mora. In eamque rem competet etiam actio depoſiti *d. l. prox.* § 1. Sed an eius quoque temporis quod moram præceſſerit, ſi nulla conuentio interceſſit, vſuræ aliquæ debeantur: Papinianus dubitat & rationem dubitandi ex eo ſumit, quod proximè dixerat in bonæ fidei iudiciis, quale eſt iudicium depoſiti, tantumdem poſſe officium iudicis quod ad vſuras pertinet, quantum ſtipulatio poſſet *d. l. quia tantumdem.* Atqui ſi ſtipulatio de præſtandis vſuris interueniſſet, non dubitaretur, quin præſtari omnimodo vſuræ deberent, etiam eius temporis quod moram præceſſiſſet, nec enim quærimus, an mora præceſſerit, necne, cùm de iis vſuris diſputamus, quæ non ex mora, ſed ex conuentione debentur *l. qui Romæ* 122. *in princip. de verb. oblig.* Sed in contrarium decidendi ratio, in qua Papinianus conquieſcit, illa eſt, quod contra bonam fidem & depoſiti naturam ſit, vſuras eius temporis quod moram præceſſit, ab eo deſiderari qui beneficium in ſuſcipienda & cuſtodienda pecunia dedit. Itaque concludit Papinianus in effectu nihil intereſſe, cùm de vſuris quæritur, an depoſitum ea lege contractum ſit, vt tantumdem, an vt idem redderetur, & vtroque caſu depoſitum nihilominus eſſe, & actionem depoſiti tenere. Atque ita etiam vſuras vtroque caſu deberi ſiue ex mora ſiue ex pacto nudo, non tamen ante moram citra pactum.

b *Si tamen ab initio de vſuris præſtandis conuenit.*

Rat. dvb. Contra bonam fidem & depoſiti naturam, vſuras eius temporis quod moram præceſſit, deſiderare ab eo qui beneficium in accipienda pecunia dedit, vt proximè diximus. Ergo etiamſi ab initio de vſuris præſtandis conuenerit, lex contractus ſeruanda non eſt. Quis enim ferat in bonæ fidei contractu adiici pactionem quæ ſit contra bonam fidem?

Dec.

Digitized by Google

Dec. Nihil tam conueniens eſt bonæ fidei quam pacta inter contrahentes inita ſeruare, quæ modò neque ſint contra leges, neque cõtra bonos mores, *l. 1. §. ſi cõuenit 6. & ſeq. ſupr. hoc tit. l. 1. ſupr. de pact. l. 1. ſupr. de conſt pec.* & ſine quibus non fuerat quis aliter contracturus, *l. vlt. C. de pact. int. empt. & vend.* Cõtractus enim omnes ex conuentione legem accipiunt *d. §. ſi conuenit l. in conuentional.* 51. *infr. de verb. obl. l. contractus* 13. *& l. nec ex prætorio* 27. *de reg. iur.* adeo vt nihil vetet contractum quemlibet præſertim bonæ fidei ex pacto ſuam naturam excedere, vt diximus ex *l. naturalis* 5. *§. ſed ſi facio infr. de præſcript. verb.* Atqui hæc conuentio de vſuris præſtandis ex contractu depoſiti, ſiue conuenerit vt tantumdem, ſiue vt idem redderetur, neque contra leges eſt, neque contra bonos mores. Etſi enim non patiuntur leges, vt ex cauſa depoſiti dominium transferatur, *l. licet* 17. *§. 1. ſupr.* non magis quàm rei commodatæ, *l. rei commodatæ* 8. *& ſeq. ſupr. commod.* aut rei locatæ *l. non ſolet* 36. *infr. locat.* Id tamẽ ita intelligi debet, vt directò fieri non poſſit, ne quidem ex conuentione, ſed non ita vt in depoſito prohibita ſit actio reddendi tantumdem, cùm pecunia non ſpecies depoſita eſt, ſiue quod ea pactio, ideo dumtaxat interpoſita videatur, vt depoſitario poteſtas fiat vtendi pecunia citra furtum *§. furtum autem fit 6. Inſt. de obl. quæ ex del. naſc. & l. prox. §. 1. infr.* Siue quod nihil interſit depoſitarij, an eadẽ ipſa corpora nummorum reddantur, quæ depoſita fuerũt, an alia, cùm nummi ſint ex earum rerum numero quæ recipiunt functionem in ſuo genere, quod in ſpeciebus diuerſum eſt, *l. 2. §. mutui datio & ſeq. ſupr. de reb. cred.* Quod verò depoſitarius qui non niſi tantũdem reddere tenetur, dominus fieri videtur pecuniæ depoſitæ, non fit principaliter & per ſe, ſed tantùm per quaſdam conſequentias, nec tam fit dominus, quàm facit depoſitarium non dominum vtendo pecunia, quippe qua vti non poteſt citra abuſum, & quin eam conſumat, nec rurſus eam conſumere, quin dominium ei qui depoſuit auferat, cæterùm quem admodum ſi eadem ipſa corpora nummorum redderet, tantumdem reddere videretur, nec alia conquirere teneretur. Ita & cùm conuenit, vt tantumdem reddatur, ferè eſt, vt non alia, & valdè diſtans pactio eſſe videatur, quàm ſi conueniſſet vt idem redderetur. Et hæc meo iudicio huius legis ſententia eſt, ex qua apparet quod Accurſius ad hunc verſiculum notat, in iudiciis bonæ fidei vſuras deberi ex nudo pacto etiam citra moram, quod & probatur ex *l. cum quidam 27. §. locato infr. de vſur.* Scilicet ſi pactum ab initio appoſitum ſit, vt hæc lex ait, vel ſaltem in continenti, *l. in bonæ fidei 13. C. de pact. iuncta l. initio 5. C. de pact. int. empt. & vendit.* Neque enim pacta quæ poſtea & ex interuallo fiunt, legem dare poſſunt contractui, nec actionem parere, ſed tantùm exceptionem *d. l. Iurigentium 7. §. quinimo & §. adeo ſupr. de pact. l. pignoribus 22. C. de vſur.* Iunge *leg. Publia 26. §. 1. infr. hoc tit.*

25. Idem libro 3. Reſponſorum.

Die ſponſaliorum, aut poſtea, res oblatas puellæ, quæ ſui iuris fuit, pater ſuſcepit. heres eius, vt exhibeat, rectè conuenietur etiam actione depoſiti.

Ad l. Die ſponſaliorum 25.

Rat. dvb. Depoſiti actio locum habere non poteſt, vbi nullum eſt depoſitum, neque enim ex alio contractu naſci poteſt actio depoſiti quàm ex depoſito, à quo & nomen ſumit, *l. 1. & paſſim hoc tit.* Atqui in propoſita ſpecie, tametſi die ſponſaliorum aut poſtea res oblatas, id eſt donatas puellæ emancipatæ pater ſuſceperit, nihil tamen de iis deponendis dictum eſt. Ergo vt patris heres eas exhibeat, rectè conueniri non poteſt actione depoſiti, ſed potius actione negotiorum geſtorum, vt idem Papinian. reſpondit in *l. fideiuſſor. 32. §. 1. ſupr. de neg. geſt.*

Dec. Diſtinguendum neceſſariò eſt an præſente filia quæ ſui iuris fuit pater, ipſi filiæ res donatas ſuſceperit ea præſente, aut ſaltem ſciente, an ignorante, priore caſu depoſiti actio eſt, quia ſicut is qui ſe præſente mandari aliquid patitur, hoc ipſo mandare intelligitur, *l. qui patitur 18. ſupr. mand.* Ita & qui rem ſuam præſens aut ſciens apud alium deponi patitur, hoc ipſo eam deponere videtur, vt benè hîc Bartol. notat. Poſteriore autem caſu ignorans filia neque mandaſſe, neque depoſuiſſe videri poteſt, nemo enim ignorans mandat aut deponit. Ergo cùm neque mandati, neque depoſiti agere poſſit, neceſſaria eſt negotiorum geſtorum actio. Ideo autem tractat hîc Papinianus de filia quæ ſui iuris fuit & emancipata, quia inter patrem & filiam quæ in patris poteſtate eſſet, neque ciuilis obligatio contrahi poſſet, neque depoſiti actio naſci *l. frater à fratre 38. §. quæſitum,* vbi diximus *ſupr. de cond. indeb.*

1 ¶ Qui pecuniam apud ſe non obſignatam, vt tantumdem redderet depoſitam, ad vſus proprios conuertit: poſt moram in vſuras quoque iudicio depoſiti condemnandus eſt.

Ad §. qui pecuniam 1.

Hic §. ſicut eandem ferè ſententiam habet quam lex præcedens, ita eaſdem recipit dubitandi & decidendi rationes quas ad eam attulimus. Eſt enim vterque locus de depoſito pecuniæ numeratæ quæ depoſita ſit non in ſacculo obſignato, vt plerumque fieri ſolet, ſed extra ſacculum, & ea lege adiecta, vt tantumdem redderetur. Ait autem Papinianus, ſi depoſitarius huiuſmodi pecuniam ita depoſitam ad vſus proprios conuertit, condemnandum eum eſſe ad vſuras poſt moram iudicio depoſiti, vt intelligamus conuentionem illam in depoſito adiectam de reddendo tantumdem, licet egrediatur notiſſimos depoſiti terminos, vt ſcriptum eſt in lege proximè præcedenti, & depoſitæ pecuniæ modum, vt Paulus ait in *l. prox. §. 1. infr.* non tamen facere, quin maneat depoſitum, inſpecta ſcilicet ineundi contractus ratione & contrahentium voluntate quæ illa fuit, vt depoſitum non mutuum contraheretur. Initium enim inſpiciendum eſt *l. 1. §. idem Pomponius quærit. 13. ſupr. hoc tit. l. ſi procuratorem 8. in princip. ſupr. tit. prox.* Nullo ne igitur caſu erit mutuum? Imò verò eſſe poteſt, ſi ponas poſt depoſitam ſimpliciter pecuniam ſiue obſignatam ſiue non obſignatam, permiſiſſe deponentem, vt depoſitarius pecunia vteretur, hoc ipſo enim ex depoſita fit credita, etiam priuſquam depoſitarius eam moueri, id eſt, ea vti cœperit, vt Accurſ. hîc benè notat ex *l. Certi condictio 9. §. vlt. cum l. ſeq.* vbi diximus *ſupr. de reb. cred.* Porrò quo caſu depoſitum eſt, vſuras quoque depoſitarius debet reddere, poſt moram ſcilicet quam in reddendo depoſito contraxerit, aut ſi pecuniam in vſus ſuos conuerterit, alterutrum enim meo iudicio ſufficit ad inducendam vſurarum obligationem, *l. quintus 28. & l. ſeq. §. 1. infr. hoc tit. l. idemque 10. §. ſi procurator infr. tit. prox. l. ſocium 60. infr. pro ſocio.* Itaque puto addendam hîc diſiunctiuam, *Aut*, poſt verbum *conuertit*, hoc ſenſu, vt depoſitarius qui pecuniam apud ſe non obſignatam, vt tantumdem redderetur, depoſitam in ſuos vſus conuertit ad vſuras quoque iudicio depoſiti condemnandum eſſe, aut ſi moram in reddenda pecunia contraxerit. Nam vt vtrumque interuenire neceſſe ſit, id eſt & conuerſionem pecuniæ in proprios vſus depoſitarij & moram vt vſuræ debeantur, dici, meo iudicio, certè non poteſt.

26. PAVLVS libro 4. Reſponſorum.

PVblia Mæuia, cùm proficiſceretur ad maritum ſuum, arcam clauſam cum veſte, & inſtrumentis commendauit Caiæ Seiæ: & dixit ei: *Cum ſaluu ſanáve venero, reſtitues mihi, cæterùm, ſi aliquid mihi humanum contigerit, filio meo, quem ex alio marito ſuſcepi.* Defuncta ea inteſtata, deſidero, res commendatæ cui reſtitui debeant: filio, an marito. Paulus reſpondit, filio.

Ad l. Publia 26.

RAT. DVB. Ex pacto matris non poteſt actio acquiri filio, non magis quàm per filiũ matri *l. debitor 59. §. vlt.* Nemo enim ei quem non habet in poteſtate, aut ſtipulari, aut aliter acquirere poteſt *l. ſtipulatio iſta 38. §. alteri de verb. obl.* Ne quidem pater filio emancipato *l. ſi genero 26. C. de iur. dot. l. donationes 31. §. pen. infr. de donat.* Atqui filius matri extraneus eſt, neque enim fœminæ habent liberos in poteſtate *l. mulierem 5. C. de adopt. l. 4. §. ad teſtamenta, de com. tab.* Ergo in propoſita ſpecie, quamuis Publia Mæuia quæ ad maritum profecta clauſam arcam cum veſte & inſtrumentis Caiæ Seiæ commendauerat, actionem depoſiti filio ſuo acquirere non potuit, ex eo ſolo quod Caiæ Seiæ dixerit velle ſe res depoſitas, & commendatas reſtitui poſt mortem ſuam filio ſuo quem ex alio marito ſuſceperat.

DEC. Fideicommiſſum etiam à depoſitario relinqui poteſt, & exemplo depoſitarij à quocunque debitore poſt reſcriptum Diui Pij qui primus hoc ius induxit *l. ſi pecunia 77. de leg. 1. l. cùm quis decedens 38. §. pater in fin. de leg. 3.* Atqui in hoc caſu mater iuſſerat res depoſitas reſtitui filio quæ fideicommiſſi verba ſunt, aut certè fideicommiſſo commodiſſimè aptantur. Ergo benè Paulus reſpondit res ab ea commendatas & depoſitas reſtitui filio debere, ſcilicet ex fideicommiſſo, non vt quidã putant, quaſi heredi matris. Verba enim illa quæ in hac lege proponuntur *filio meo quem ex alio marito ſuſcepi,* oſtendunt non defuiſſe matri alios liberos ex poſteriore matrimonio, qui proinde inteſtata ea defuncta, vt Paulus ponit, heredes ei extiterint pro æquis partibus, licet ex diuerſis matrimonijs nati *l. matris inteſtatæ 4. infr. ad S.C. Maced.* Quamuis in poſterioris mariti poteſtate eſſent liberi ex eo ſuſcepti *l. ſacratiſſimi 8. eod. tit.* Nec magis defendi poteſt quod alij volunt, depoſiti actionem de qua Paulum hìc reſpondere putant, vtilem eſſe non directam ex *l. pen. Cod. ad exhib. ex l. ſi ita 9. l. pater 23. inf. de pact. dotal.* Longè ſi quidem aliud eſt res commendatas reſtitui debere filio, vt Paulus ait, aliud verò quod interpretes putant, actione depoſiti reſtitutionem hanc fieri debere, cum fieri poſſit & debeat ex fide commiſſo, vt diximus. Nec obſtat quod hæc lex poſita ſit ſub hoc *tit. depoſiti,* quæ potius ſub *titulo de legatis & fideicommiſſis,* ſecundum interpretationem noſtram poni debuiſſet: potuit enim Triboniano ſufficere quod vidit Paulum tractare de depoſito & de depoſitario, id eſt, de rebus depoſitis à depoſitario reſtituendis, licet non actione depoſiti, & totius longè diſſimile eſt quod de vtili actione depoſiti danda ſcriptum eſt in *l. penult. Cod. ad exhib.* vbi proponebatur pactum initum ab eo qui rem alienam depoſuerat, vt res reſtitueretur domino, qui caſus multò faciliùs admittit, vt ex pacto non domini deponentis, actio depoſiti domino acquiratur. In quo miror Bartolum notantem in hac lege ideo acquiri actionem filio ex contractu matris, quod mater depoſuiſſet rem ſuam, & quæ ſemper duraret ſua, idémque eſſe in *d. l. pen. C. ad exhib.* Contra quàm verba illius legis perfectè exprimant, neque verò admitteret Bartolus in hac quoque ſpecie poſſe acquiri actionem filio ex contractu matris, niſi adderet videri hoc ipſo matrem in filium donationem contuliſſe maternæ ſcilicet affectionis coniectura, vt nimirum hanc legem conciliet cum *d. l. donationes § pen. de donat.* In qua videtur Papinianus contrarium in extraneo reſpondiſſe, nec videt quàm diuerſa ſit ſpecies illius §. ab hac lege, ibi enim non iuſſerat dominus reſtitui arcam depoſitam Ælio Sperato, vt in ſpecie huius legis. Sed eam tantùm legem dixerat, vt eam arcam ipſe ſolus qui depoſuerat, tolleret, aut poſt ipſius mortem Ælius Speratus, quod longè aliud eſt. Nec enim ſunt verba illa fideicommiſſi, vt ea de quibus in hoc loco. Cætera quæ ad huius legis explicationem pertinent, iam abundè tractauimus *lib. 1. Coniect. cap. 4.* vnde peti volumus quæ hìc addi poſſunt.

1 ¶ Lucius Titius ita cauit ἔλαβον, καὶ ἔχω εἰς λόγον παρακαταθήκης τὰ προγεγραμμένα τοῦ ἀργυρίου δηνάρια μύρια, καὶ πάντα ποιήσω, καὶ συμφωνῶ, καὶ ὡμολόγησα, ὡς προγέγραπται, καὶ συνθέμενος χορηγήσαι σοι τόκον ἑκάστης μηνὸς ἑκάστου μνᾶς ὀβολοὺς τέσσαρας, μέχρι τῆς ἀποδόσεως παντὸς τοῦ ἀργυρίου. Id eſt, *Suſcepi, habeóque apud me titulo depoſiti ſupraſcripta denarium argenti decem millia: méque ad præſcriptum omnia præſtaturum & promitto, & profiteor: conuentione ſcilicet inita, vt quoad omne argentum reddatur, in ſingulos menſes, ſinguláſque libras, vſurarum nomine, quaternos tibi obolos ſubminiſtrem.* Quæro, an vſuræ peti poſſint. Paulus reſpondit, eum contractum, de quo quæritur, depoſitæ pecuniæ modum excedere, & ideo ſecundum conuentionem vſuræ quoque actione depoſiti peti poſſunt.

Ad §. Lucius Titius 1.

RAT. DVB. Vſuræ pecuniæ non debentur niſi ex ſtipulatione, *l. 3. C. de vſur. l. Titius 24. infr. de præſcript. verb.* In eoque differunt ab vſuris mercium quarum incerta æſtimatio facit vt earum vſuræ deberi poſſint etiam ex nudo pacto, *l. frumenti 12. l. oleo 23. C. de vſur.* Pecuniæ namque ſemper certa eſt & vna æſtimatio in republica benè conſtituta, *l. 3. ſup. de eo quod cert. loc. l. 3. ſupr. de in lit. iur.* & ſanè non poſſunt non eſſe odioſæ vſuræ pecuniæ, cum pecunia ſit res ſterilis, quæ per ſe pecuniam parere non poteſt, vt Ariſtoteles in Ethicis docet, vnde eſt quod prudenter noſtri dicunt vſuram non natura percipi, ſed iure & negotiatione, *l. ſi nauis 62. ſupr. de rei vind.* Ergo nec in depoſiti actione ferendum eſt, vt ex nudo pacto vſuræ deberi poſſint, præſertim cùm videatur contra depoſiti naturã eſſe & contra bonam fidem vſuras pecuniæ ab eo deſiderari qui beneficium in cuſtodienda pecunia dedit, ſi modo nullam in reddendo depoſito moram contraxerit, vt ſcriptum eſt in *l. Lucius 24. ad fin. ſupr. hoc tit.* Itaque fatendum eſt, ſi quando conuenerit, maximè verò nudo pacto, vt depoſiti vſuræ præſtentur, eam conuentionem excedere notiſſimos depoſiti terminos, vt Papinianus loquitur in *d. l. Lucius.*

DEC. Diſtinguenda eſt vſura pecuniæ creditæ, quæ nihil aliud eſt quàm fœnus, ab vſura pecuniæ depoſitæ, aut ex alio bonæ fidei contractu debitæ. Illa enim odioſa eſt, hæc verò fauorabilis, quippe quæ nõ quaſi fœnus, ſed quaſi intereſſe debeatur, vt in *l. ſocium 60. inf. pro ſoc.* Quomodo etiam diſtinguenda ſunt iudicia bonæ fidei à iudiciis ſtricti iuris, nam in bonæ fidei iudiciis

debentur vſuræ ex mora ſola etiam extraiudiciali, *l. cùm quidam 17. §. ſi pupillo l. mora 32. §. in bonæ fidei infr. de vſur.* Ex contractibus verò ſtrictis nequidem poſt litem conteſtatam, vt iam alibi ſæpè docuimus, & dicemus latius ſi Deus volet ad *l. litis conteſtata 35. eod. tit.* Sed etſi mora nulla contracta ſit, conuenerit tamen vt vſuræ pecuniæ debeantur, licet nudo pacto, placet eas deberi, non vt agi poſſit ex pacto nudo, ſed vt agatur ex contractu cui pactum ineſt ſi in continenti factum ſit, quia legem dedit contractui, *l. Iuriſgentium 7. §. quinimò & §. adeo ſupr. de pact. l. in bonæ fidei 13. C. eod. l. initio 5. C. de pact. int. empt. & vendit.* quia lex contractus ſeruanda eſt, ſine qua non aliter quis fuerat contracturus, *l. vlt. eod. tit. d. l. Lucius in fin.* Nihil enim magis eſt ex bona fide quàm pacta ſeruari, quæ neque contra bonos mores, neque contra leges ſunt, vt diximus ad *d. l. Lucius in fin. ex hoc §. & ex d. l. cùm quidam 17. §. ex locato infr. de vſur.* Nec quod eiuſmodi conuentio excedat modum & terminos depoſiti, ad rem facit, quia nihil prohibet contractum depoſiti vt & alium quemlibet ex pacto naturam ſuam excedere, vt idem Paulus noſter ait in *l. naturalis 5. §. ſed ſi facio inf. de præſc. verb.* Ergo cùm depoſitum maneat, vſuræ quoque, licet nudo pacto promiſſæ, vt in cautione de qua in hoc §. agitur, depoſiti actione peti poterunt: idque eſt quod Paulus infert poſtremis illis verbis: *Et ideò ſecundum conuentionem.* Senſus enim eſt, non eo minus in propoſita ſpecie vſuras deberi quod ex natura contractus depoſiti non ſit iis onerandus depoſitarius citra moram, cùm hæc conuentio faciat vt depoſitum ſuam naturam excedat, nec eo minus tamen depoſitum maneat, quod & Accurſius noſter ſenſiſſe videtur, licet minus apertè hæc verba explicauerit.

2 ¶ *Titius Sempronius ſalutem. Habere me à vobis auri pondo plus minus decem, & diſcos duos, ſaccum ſignatum: ex quibus debetis mihi decem, quos apud Titium depoſuiſtis: item quos Trophimati decem: item ex ratione patris veſtri decem, & quod excurrit*, quæro, an ex huiuſmodi ſcriptura aliqua obligatio nata ſit: ſcilicet quod ad ſolam pecuniæ cauſam attinet, reſpondit, ex epiſtola, de qua quæritur, obligationem quidem nullam natam videri: ſed probationem depoſitarum rerum impleri poſſe. a an autem is quoque, qui deberi ſibi cauit in eadem epiſtola decem, probare poſſit hoc, quod ſcripſit, iudicem æſtimaturum.

Ad §. Titius vltim.

RAT. DVB. Depoſitum eſt ex numero eorum contractuum qui non niſi re & traditione perficiuntur, *l. 1. §. is quoque infr. de obl. & act. §. præterea Inſt. quib. mod. re contrah. obl.* Ergo per epiſtolam contrahi non poteſt, id enim proprium eſt eorum contractuum qui ſolo conſenſu perficiuntur, *l. 1. infr. tit. prox. l. 1. §. vlt. de contrah. empt.*

DEC. Aliud eſt quærere de inducenda obligatione depoſiti, aliud verò de inducenda probatione, obligatio quidem depoſiti nulla per epiſtolam contrahi poteſt, ſed tamen probatio rerum depoſitarum etiam per epiſtolam impleri commodè poteſt: ſunt enim fauorabiles probationes omnes, quarum ſcilicet beneficio veritas haberi poteſt, ſine qua nec ius reddi iuſtè poteſt, *l. duo ſunt Titij 30. infr. de teſtam. tutel.* ſufficit ergo fidem conſtare epiſtolæ, ne dubitari poſſit à quo ſcripta & miſſa ſit, vt quicquid in ea continetur, pro vero & probato habeatur, vt in *l. vlt. inf. de probat. l. cùm quis decedens, 37. §. Codicillis de leg. 3. l. emptor 47. §. 1. in fin. ſupr. de pact.* Idque eſt quod noſtri vulgò iactitant ex hoc §. verba enuntiatiua probare inter eaſdem partes, præſertim cùm emiſſa ſunt propter ſe & non propter aliud, & principaliter non incidenter, de quo pluribus noſtri tractant poſt Bartolum, *ad leg. ex hac ſcriptura 19. inf. de donat. & ad l. optimam 16. C. de contrah. & commit. ſtip.* Cui adde textum elegantem in *l. qui Romæ 122. §. Flauius in fin. de verb. obl.* Sed hoc tamen intellige, niſi verba illa enunciatiua prolata ſint inter perſonas ſuſpectas, & in actu vel prohibito vel ſaltem ſuſpecto, tunc enim non probant niſi aliis certioribus probationibus fulciantur, *l. qui teſtamentum 27. infr. de probat.* Illud ſanè conſtat verba eiuſmodi enunciatiua nihil probare inter alias partes niſi in antiquis quæ quanto difficilioris ſunt probationis, tanto leniores admittunt probationes, *l. ſi arbiter 28. D. de probat. Nouell. 131. c. hac conſtit. innouat. conſtitution. quæ præſcript. centum annor. locis venerabilib. dederat.*

a *An autem is quoque.* RAT. DVB. Abſurdum eſt vnam eandemque ſcripturam diuerſo iure cenſeri, & ab vna eadémque perſona partim approbari, partim improbari, ſed conditio ei ad quem Epiſtola ſcripta eſt, deferri debet, vt vel totam illam agnoſcat, vel totam repudiet, *l. nam abſurdum 7. infr. de bon. libert. l. ſi ita ſtipulatus 39. in fin. de oper. libert. l. cum quæritur 16. infr. de admin. tut.* Ergo quemadmodum probatio rerum depoſitarum impletur per epiſtolam eius qui ſcripſit res penes ſe depoſitas fuiſſe, ita & eidem epiſtolæ credendum eſt, in qua parte ſcripſit ſe deponentis creditorem.

DEC. Exemplo pernicioſum eſt vt ei ſcripturæ credatur, qua vnuſquiſque ſibi adnotatione propria debitorem alium conſtituerit, *l. exemplo 7. iuncta l. inſtrumenta 5. & ſeq. C. de probat.* Nemo enim in re ſua & ad ſuam vtilitatem teſtis idoneus eſſe poteſt, *l. omnibus 10. C. de teſtib. l. nullus 10. infr. eod. tit.* At ſcribenti contra ſe credendum eſt, quia ſibi debet imputare, qui ſe proprio teſtimonio condemnauerit, nec audiendus eſt, ſi contra propriam confeſſionem venire velit, *l. generaliter 13. C. de non numer. pec.* Nihil ergo vetat eandem ſcripturam & epiſtolam probare contra depoſitarium: pro ipſo autem non probare, cùm huius varietatis tam diuerſa cauſa ſit. Nec ideo verendum eſt, vt vna eadémque res diuerſo iure cenſeatur, *l. eum qui ædes 23. infr. de vſucap.* Tot enim res & epiſtolæ eſſe videntur, quot in epiſtola ſunt capita, *l. ſcire debemus 29. de verb. obl.* Simile eſt quod noſtri ad hanc legem & ex hac lege inferunt, ſi plures res in vno eodémque inſtrumento ſcriptæ ſint, eum contra quem producitur inſtrumentum, poſſe illud pro parte acceptare, pro parte autem refutare, vt Bartolus hìc loquitur & tractat latiùs ad *l. 1. C. de confeſſ. & ad l. Aurelius §. penult. infr. de liberat. leg.* ex quo vt idem ille ſubiicit, pragmaticorum mos fluxit, vt qui inſtrumentum in iudicio produxit, proteſtetur nolle ſe producere niſi in fauorabilibus vt aiunt, & quatenus facit pro producente, aut vt in Rota Romana fieri vidi, vt inſtrumentorum omnium productio fiat per compulſum, ne ſcilicet vlla ex parte poſſit productio nocere producenti, tanquam facta ex neceſſitate. ſemper enim ſuccurrimus ei qui aliquid ex neceſſitate facit. Neque ex eo quod quis coactus fecit, coniectura vlla voluntatis capi poteſt, alioqui productio ſemper probat contra producentem, *vulg. l. cùm precum, 9. C. de liber. cauſ.* Quamuis non parua incurrat hæſitatio, an cum eiuſmodi conteſtatione produci inſtrumentum poſſit. De quo alibi dicemus.

27. IDEM libro 7. Reſponſorum.

LVcius Titius, cum haberet filiam in poteſtate Seiam, Pamphilo ſeruo alieno in matrimonium collocauit: cui etiam dotem dedit, quam ſub titulo depoſiti in cautionem contulit: & poſtea, nulla denuntiatione à domino facta, pater deceſſit, mox & Pamphilus ſeruus: quæro, qua actione Seia pecuniam petere poſſit, cùm ipſa patris heres exſtiterit. Paulus reſpondit, quoniam dos conſtitui non potuit, ex cauſa depoſiti actione de peculio pecuniam repetendam.

Ad l. Lucius Titius 27.

RAT. DVB. Plus valere debet quod agitur quàm quod ſimulatè concipitur, *l. 1. & tot. tit. Cod. plus val. quod ag. quam quod ſimul. concip.* Simulata enim pro infectis haberi debent, *l. ſi ex pretio 6. C. ſi cert. pet.* Atqui in propoſita ſpecie id agebatur inter Titium qui filiam ſuam Seiam quam habebat in poteſtate, collocabat in matrimonium Pamphilo ſeruo alieno, de cuius ſtatu & conditione, vt ego ponendum arbitror, dubitabat, & Pamphilum ipſum, vt pecunia, quam pater dabat ex cauſa dotis, eſſet penes Pamphilum, vt haberet Pamphilus vnde ferret onera matrimonij, non autem vt eam pecuniã quaſi depoſitam duntaxat, Pamphilus retineret, cùm rei depoſitæ neque poſſeſſio, neque vſusfructus in depoſitarium tranſeat, *l. licet 17. §. 1. ſup.* Ergo quamuis pater dotem Pamphilo datam ſub titulo depoſiti in cautionem contulerit, id eſt, curauerit caueri à Pamphilo pecuniam ſe habere in depoſitum: Dicendum tamen eſt depoſitum non tenere cùm de dote conſtituenda non de contrahendo depoſito actum ſit, nec eo magis tamen fieri poterit, vt dos quaſi conſtituta debeatur, cum matrimonium inter ſeruum, & mulierem liberam eſſe non potuerit, nec proinde ſine matrimonio dos vlla, quamuis poſſit matrimonium eſſe ſine dote, *l. 3. infr. de iur. dot. l. cum multæ 20. C. de donat. ante nupt.*

DEC. Licet non valeat quod in veritate agitur, eo modo quo agitur, ſi tamen aliquo modo valere poſſit, & obligationem inducere. Valere debet eo modo quo poteſt, etiam quod ſimulatè conceptum ſit, vt Bartol. ex hac ipſa lege notat; & *l. 1. C. de cond. ob. cauſ. l. vlt. ſupr. de cond. ſine cauſ.* Atqui in ſpecie huius legis licet matrimonium non ſteterit, dos tamen eo nomine reuera conſtituta reddi patri debuit, ſaltem per condictionem ſine cauſa, vt ex ſupradictis legibus apparet, aut mulieri ſi patri heres extitiſſet. Ergo cùm dos conſtitui non potuerit, nihil vetat, eam obligationem, quæ naſcitur præter propoſitum contrahentium, vt Bartol. loquitur: & extra id quod agebatur, vt elegantiùs Pomponius in *l. ſi is qui 13. in fin. ſup. commod.* transferri in actionem depoſiti, de qua tamen non niſi per ſimulationem cogitabatur. Dabitur ergo actio depoſiti ad eam pecuniam repetendam, at non cõtra Pamphilum, etiamſi viueret, quia nec ciuiliter obligari potuit, nec conueniri, ſed contra dominum de peculio, non minùs quàm ſi depoſitum verè contractum fuiſſet, quomodo potuiſſet ſi contrahentes voluiſſent. Ponit autem Paulus nullam denunciationem à domino factam fuiſſe per quam potuiſſet pater filiæ perſpectam habere Pamphili conditionem, quia ſi talis denunciatio facta fuiſſet, nec pater viuo Pamphilo contra dominum egiſſet, non eſſet permittendum filiæ, quæ patri heres extitiſſet dotem repetere, quam pater ipſe petere noluiſſet, aut actionem de peculio inſtituere, quam pater neglexiſſet. Videtur tamen Accurſius Florentinam lectionem magis probaſſe quæ habet, *denunciatione nulla à domino facta,* ſcilicet, vt ille interpretatur, quod eſſet hic Pamphilus ſeruus, vel quod non teneret matrimonium. Sed an quia, vt ipſe putat, propter huiuſmodi denunciationem omiſſam; ſi dominus non reuocaret ſeruum, fieret liber, ex *§. ſi verò ab initio, ex §. ſin autem, & §. ſi verò ipſe quidem. Nouell. 22. de nupt.* minimè. Eſt enim ius illud nouum ex ea ipſa Iuſtiniani Nouella conſtitutione, neque Pauli temporibus, cuius eſt hæc lex, idem obtinebat. Sed quia, vt diximus, ſi denunciatum fuiſſet patri à domino Pamphili, ſeruum fuiſſe Pamphilum, ideóque nec matrimonium tenere, non eſſet permittendum filiæ, eidemque heredi patris, vt eam pecuniam, ſiue depoſiti, ſiue alia actione repoſceret, quam pater ius ſuum non ignorans repoſcere tamen noluiſſet, quaſi hoc ipſo eam pecuniam Pamphilo, vel quod effectu idem eſt, Pamphili domino donaſſe videretur *arg. l. vir vſuras 54. inf. de donat. int. vir. & vxor. l. Procula 26. l. ea quæ à patre 7. C. de reſtit. milit. & eor. qui reipub. cauſ. abſ. l. vlt. in fin. C. de reuoc. donat.*

28. SCÆVOLA libro 1. Reſponſorum.

QVintus Cæcilius Candidus ad Paccium Rogatianum epiſtolam ſcripſit in verba infrà ſcripta: *Cæcilius Candidus Paccio Rogatiano ſuo ſalutem. Vigintiquinque nummorum, quos apud me eſſe voluiſti, notum tibi ita hac epiſtola facio, ad ratiunculam meam ea perueniſſe, quibus vt primum proſpiciam, ne vacui tibi ſint, id eſt vt vſuras eorum accipias, curæ habebo.* quæſitum eſt, an ex ea epiſtola etiam vſuræ peti poſſunt. reſpondi, debere ex bonæ fidei iudicio vſuras: ſiue percepit, ſiue pecunia in rem ſuam vſus eſt.

Ad l. Quintus 28.

RAT. DVB. Ex nudo pacto debentur vſuræ in actione depoſiti, ſicut & in alia qualibet bonæ fidei, etiamſi depoſitarius neque vſuras vllas perceperit pecunia depoſita, neque illam in ſuos vſus conuerterit, neque in reſtituenda ea moram fecerit, *l. Lucius 24. in fin.* vbi diximus, *& l. Publia 26. §. 1. ſupr. l. cum quidam 17. §. ex locato. infr. de vſur.* Atqui in propoſita ſpecie videtur depoſitarius qui epiſtolam ſcripſit vſuras promiſiſſe illis verbis, *Quibus vt primum proſpiciam, ne vacui ſint tibi, id eſt, vt vſuras eorum accipias curæ habebo.* Ergo cùm depoſitum ſit bonæ fidei, dicendum videtur vſuras depoſitarium debere, ſaltem eas quæ in regione frequentantur, vt in *l. idemque 10. §. ſi procurator infr. tit. proxim.* licet neque vllas perceperit, neque pecunia in rem ſuam vſus ſit, nec denique moram in ea reſtituenda fecerit.

DEC. Aliud eſt vſuras certas promittere, aliud verò cauere ſe proſpecturum & curaturum ne pecunia ſit vacua. Priore caſu debentur vſuræ, & quia promiſſæ, & quia certæ. Poſteriore verò deberi non poſſunt, quia nec promiſſæ ſunt nec certæ, *l. tutor 41. §. vlt. infr. de vſur.* Ergo bene ac ſubtiliter Scæuola ad propoſitam quæſtionem ſic reſpondet, non vt dicat eas deberi vel non deberi, ſed vt generaliter ex bonæ fidei iudicio vſuras deberi, ſiue eas debitor perceperit, ſiue pecunia in rem ſuam vſus ſit, vt inferamus, in propoſita igitur ſpecie nullas deberi, quia neuter caſus euenerit. Non quaſi extra hos caſus vſuræ minimè debeantur ſi promiſſæ ſint, etiam nudo pacto, dummodo in

in continenti appoſito, vt Accurſ. hic notat, ſed quoniam quæſtio propoſita, magis facti eſſet, quàm iuris, an ſcilicet vſuræ promiſſæ eſſent. Ad quæſtionem verò facti non ſolet Scæuola reſpondere, *l. a teſtatore* 109. *de cond.& dem.l.Seia* 20.§. *vlt. de inſtruct. & inſtrum. leg.* Neque tamen ille etiam caſus omittendus eſt, quod depoſitarius in reddenda pecunia depoſita moram contraxerit, qui non minus eſt indubitatus, quàm ille quo vſuræ promiſſæ ſunt, vt diximus ad *l. die* 25.§.1. *ſup.* Sed de hoc caſu nihil dixit Scæuola, quia nec de eo fuerat interrogatus, neque mora vlla facta proponebatur, illud ex hac lege notandum eſt, ea hac quoque epiſtola probari depoſitum non induci, vt & in *l. Publia* 26.§.*vltim.* vbi diximus *ſup.* Iunge *l.3.& 4.Cod. hoc titul.*

29. PAVLVS libro 2. Sententiarum.

SI ſacculum vel argentum ſignatum depoſuero, & is, penes quem depoſitum fuit, me inuito contrectauerit, & depoſiti, & furti actio mihi in eum competit.

Ad l. Si ſacculum 19.

RAT. DVB. Depoſiti & furti actiones non videntur poſſe ſimul ſubſiſtere, non magis quàm furti & mandati in ſpecie *l.1. C.de furt.& ſeruo corrup.* vbi additur non pati æquitatem, vt quis & cauſam criminis perſequatur, & bonæ fidei contractum impleri poſtulet. Ergo neque in hac ſpecie permittendum eſt, vt dominus contra depoſitarium in hac ſpecie, & depoſiti agat, & furti, cùm vna actio crimen, alia rem perſequatur.

DEC. Aliam cauſam habet actio depoſiti, aliam actio furti. Actio enim depoſiti naſcitur ex contractu, eóque non implendo, ſed iam impleto. In quo differt hæc ſpecies ab illa, de qua in *d. l.1.* vbi de contractu mandati implendo tractabatur. At furti actio naſcitur ex delicto, quod admittit depoſitarius, cùm inuito domino pecuniam contrectat, quæ depoſita fuerat in ſacculo, non ad alios fines obſignato, quàm vt depoſitarius intelligeret, vti ſe ea pecunia non poſſe citra furtum, ſi ſacculum ſignatum reſignaret inuito domino, ſibique non tantundem reddendum eſſe ei qui depoſuit, ſed eadem ipſa nummorum corpora quæ depoſita fuerunt ex natura depoſiti, *l.2 in princ.ſup.de rebus cred & l. Lucius* 24. *hoc tit.* Nihil igitur vetat, eum qui ſacculum vel argentum ſignatum depoſuerit, & depoſiti, & furti agere in depoſitariũ qui inuito domino rem depoſitam contrectauerit, inuitum autem dominum hoc caſu accipimus non eum qui contradixerit, ſed eum quoque qui non conſenſerit, vt in *l. filiusfamilias* 8.§. *inuitus ſup. de procurat. l. inuitum* §. *vrban.prædior.* niſi probabilem cauſam habuerit æſtimandi dominum permiſſurum ſi ſciret §. *placuit* 7. *Inſtit. de obl.quæ ex del. naſc.* Iunge *l.die ſponſaliorum* 25. §.1. *ſup.* Iunge *l.3.C.hoc tit.*

1 ¶ Si ex permiſſu meo depoſita pecunia is, penes quem depoſita eſt, vtatur: vt in ceteris bonæ fidei iudiciis, vſuras eius nomine præſtare mihi cogitur.

Ad §. Si ex permiſſu.

RAT. DVB. Non poteſt imputari depoſitario cur pecunia apud ſe depoſita vſus ſit, cùm ex permiſſu domini vſus eſt. Nec enim volenti, aut iniuriam, aut furtum feciſſe videri poteſt, *l.in diem* 9. §.1. *infr. de aqu. & aq. plu.arc.* Ergo nulla cauſa eſt cur vſuras eius pecuniæ præſtare debeat, quas non promiſit, cùm ſatis abundéque domino eſſe debeat quod depoſitarius fidem & diligentiam in re cuſtodienda præſtiterit, vt ſcriptum eſt in *l. Lucius ad fin. ſup. hoc tit.* Nec rurſus poteſt videri depoſitarius moram re ipſa contraxiſſe in reſtituendo depoſito ob id ſolùm quod ea pecunia vſus ſit, cùm ex domini voluntate id fecerit. Vſuræ autem non propter lucrum petentium, ſed propter moram non ſoluentium infligi ſolent, *l.cùm quidam* 17. §. *ſi pupillo infr.de vſur.*

DEC. Bona fides non patitur, vt depoſitarius depoſita pecunia vtatur, etiam ſi ex permiſſu domini id faciat, cùm ex depoſito nullum lucrum conſequi debeat, ſicut nec mandatarius ex mandato, *l. idémque* 10. §. *ſi procurator l. ex mandato* 20. *infr.tit. proxim.* Satiſque ei eſſe debet quod interueniens domini voluntas immunem eum faciat, & liberum à furti crimine vel ſuſpicione, vt ait *l.3.C.hoc tit.* Item quod non idem, ſed tantundem duntaxat reddere hoc caſu cogatur, vt in *d.l.Lucius & l.die* 25. §.1. *ſup.* Hoc verò non ſatis bene videtur Accurſ. percepiſſe, qui putat in ſpecie huius §. vſuras deberi, vel ex pacto in continenti appoſito, vel ex mora, cùm tamen Paulus neutrum interueniſſe ponat, ſed depoſitarium obliget, ad præſtationem vſurarum ob id ſolùm quod pecunia depoſita vſus ſit, licet domino volente, nullóque pacto, vel mora interueniente. Illud ſanè admittendum eſt, quod idem Accurſ. notat intelligi hunc §. debere, de eo caſu quo contractus depoſiti non ſit tranſlatus in contractum mutui, quomodo tranſlatus poſſet dici, ſi ex poſtfacto dominus depoſitario permiſiſſet vſum pecuniæ depoſitæ, non etiam ſi ab initio, ſecundum ea quæ diximus ad *d.l. die ſponſaliorum ex l.certi condictio* 9.§. *vlt.& l. ſeq. ſupr.de reb.cred.* Planè ſi ex depoſito mutuum factum eſſet, dubitari non oporteret quin vſuræ deberi non poſſent citra ſtipulationem, vt idem Accurſ. notat ex *l.3.C.de vſur. l.Titius* 24. *de præſcr.verb.*

30. NERATIVS libro 1. Reſponſorum.

SI fideiuſſor pro te, apud quem depoſitum eſt, litis æſtimatione damnatus ſit: rem tuam fieri.

Ad l. Si fideiuſſor.

RAT. DVB. Non transfertur dominium niſi per traditionem à domino factam ex iuſto titulo præcedente, & qui ſit habilis ad transferendum dominium, *l.traditio* 20. *l. nunquam nuda* 31. *inf.de acquir.rer. dom.* Atqui depoſitum licet re fiat & traditione, dominij tamen tranſlationem inducere nõ poteſt, *l.licet* §.1. *ſup.hoc tit.* Rurſus, quamuis litis æſtimatio ſit emptioni ſimilis, *l.1.* §. *vlt.& l.2. infr pro emptor.* tamen dominium transferre non poteſt ſine traditione non magis quàm emptio, *l.quoties* 15. *Cod de rei vind.* Tradi autem depoſitario res non poteſt quæ iam penes eum ſit corporaliter. Ergo quamuis fideiuſſor depoſitarij ad præſtandam litis æſtimationem damnandus ſit, non ideo tamen res eius fieri poteſt, cùm neque rem depoſitam penes ſe habeat, neque ei traditio vlla facta ſit, tametſi litis æſtimationem ſoluerit. Multò minùs verò fieri poteſt depoſitarij, qui licet rem apud ſe depoſitam habeat, attamen neque ex noua traditione eam habet, ſed ex præcedente quæ fuit inhabilis ad transferendum dominium, neque vllam litis æſtimationem præſtitit, quæ pro ſolutione pretij eſſe poſſit.

DEC. Litis æſtimatio pro emptione eſt, vt iam ſæpe diximus, *ex dict. leg.1.§. vlt. & l.2. infr. pro empt.* Titulus autem ſiue emptionis, ſiue præſtitæ litis æſtimationis, habilis eſt ad transferendũ dominiũ ſecuta traditione,

tione, *d. l. nunquam nuda. l. clambus 74. inf. de contrah. empt. l. ex empto. 11. §. 5. de act. empt.* Atqui traditio hîc ſatis ſecuta eſſe intelligitur ex eo quod res depoſita penes depoſitarium eſt ex domini voluntate. Eſtque hic vnus caſus ex illis, in quibus dicimus etiam ſine traditione nudam voluntatẽ domini ſufficere ad rem transferendam, *l. quaratione 9. §. interdum infr. de acquir. rer. dom. §. interdum. Inſtit. de rer. diuiſ.* Ergo nihil impedit quo minùs hoc caſu res depoſita fiat depoſitarij; alioquin eueniret, vt is qui rem depoſuit, & pretium rei depoſitæ haberet, & rem ipſam depoſitam, quam tamen accipiendo pretium vendidiſſe videretur, quod vtique eſſet contra bonam fidem, *d. l. ex empto 11. §. qui autem. & l. bona fides 50. infr. de act. empt.* Nec ad rem pertinet quod non depoſitarius ipſe, ſed fideiuſſor eius æſtimationem litis ſoluerit. Soluit enim pro depoſitario, quem & habet eo nomine mandati, vel negotiorum geſtorum actione obligatum, *l. ex mandato 20. §. 1. infr. tit. prox.* Itaque perinde eſſe debet ac ſi depoſitarius ipſe ſoluiſſet, cùm abeſſe vnicuique videatur etiam id in quo eſt obligatus, *l. ſi quid mandatu 28. in fine ſup. de neg. geſt.* Nec intereſt, an pretium rei venditæ ſolutum ſit ab emptore, vel ab alio ipſius emptoris nomine. Sufficit enim ex lege duodecim tabularum, vt pretium ab emptore ſolutum ſit, vel aliter eo nomine ſatisfactum, *l. vt res 53 infr. de contrah. empt. l. 5 §. penult. ſup. de tribut. act.* Illud nullo modo ferre poſſum, quod vult Accurſ. in ſpecie huius §. neceſſariam eſſe rei depoſitæ præſentiam, vt ea acquiri depoſitario poſſit, ex *leg. eius rei 46. cum ſeq. ſup. de rei vind.* Nam neque Caius, neque Iuſtinianus in *dict. §. interdum*, rei præſentiam nullo modo exigunt, neque iuris ratio hoc facit, cùm præſentia rei non requiratur, niſi ad hoc, vt res ſaltem ficte tradita videri poſſit, quæ non niſi præſens verè tradi poſſet. Fictiones enim iuris tales eſſe debent, vt iuris & naturam poſſint recipere, *l. confeſſionibus 13. & l. ſeq. § vlt ſupr. de interrog. in iur. fac.* Hic autem traditio nulla neceſſaria eſt, cùm ponamus rem, quæ depoſita eſt, traditam iam antea depoſitario fuiſſe, nempe cùm depoſitum contraheretur. Sufficit ergo ſuperueniſſe titulum, vt mutari poſſit cauſa poſſeſſionis, vt in *l. non ſolùm 33. infr. de vſucap.* vt ea ipſa traditio quæ ex cauſa depoſiti dominium transferre non potuerat, nunc transferat ex ſola domini voluntate, propter ſolutam litis æſtimationem, quæ iuſtum, & nouum poſſidendi & acquirendi dominij titulum præbet. Longéque alia ſpecies eſt, de qua in *d. l. eius rei & ſeq. de rei vindic.* vbi agitur de poſſeſſore bonæ fidei litis æſtimationem ſoluente, pro ea re quam poſſidebat quidem. Sed nunquam a domino traditam, & quam proinde tum primùm pro tradita haberi neceſſe eſt, & conſequenter præſentem eſſe, vt pro tradita habeatur. In ſpecie autem huius §. res depoſita pro tradita habetur, vt in *l. ſi rem 62. infr. de euiction. iuncto d. §. interdum.*

51. TRYPHONINVS libro 9. Diſputationum.

BOna fides, quæ in contractibus exigitur, æquitatem ſummam deſiderat. ſed eam vtrùm æſtimamus ad merum ius gentium, an verò cum præceptis ciuilibus, & prætoriis? veluti reus capitalis iudicij depoſuit apud te centum, is deportatus eſt. bona eius publicata ſunt. vtrùmne ipſi hæc reddenda, an in publicum deferenda ſint: ſi tantùm naturale, & gentium ius intueamur: ei, qui dedit, reſtituenda ſunt. ſi ciuile ius, & legum ordinem: magis in publicum deferenda ſunt. nam malè meritus publicè, vt exemplo aliis ad deterrenda maleficia ſit, etiam egeſtate laborare debet.

Ad l. Bona fides 51.

RAT. DVB. Depoſitum eſt ex contractibus qui iure gentium introducti ſunt, *l. ex hoc iure 5. de iuſt. & iur.* Ius autem gentium eſt, quod naturalis ratio inter omnes homines conſtituit, *l. omnes populi 9. eodem tit.* Ergo æquitas quæ in hoc contractu deſideratur, ad merum ius naturale, & gentium referenda eſt: non autem ad æquitatem ciuilem. Nam nec ratio naturalis per ciuilem tolli poteſt, *l. eas obligationes 8. ſupr. de cap. minut. § vlt. Inſt. de leg. agnat. tutel.*

DEC. Prima ac præcipua lex duodecim tabularum illa fuit, *Salus populi ſuprema lex eſto*, quæ oſtendit ciuilem legiſlatorem referre omnia ad ſalutem populi, publicámque vtilitatẽ, quaſi nullam conſtituens differentiam inter publicam vtilitatem & æquitatem: vnde fit, vt pleriſque iuris noſtri locis vtile dicatur, quod æquum eſt, & inutile, quamuis minus frequenter, quod iniquum, vt in *l. 1. §. hac autem 4. ſupr. hoc tit.* Eſt enim duplex æquitas, naturalis vna, ciuilis altera, quas nec nouum eſt inuicem pugnare, vt in ſpecie huius legis. Nam ſi reus iudicij capitalis depoſuerit apud te centum, & is deportatus ſit, bonáque eius publicata fuerint: ratio naturalis, & iuris gentium ſuadet, vt ei ipſi qui dedit, reſtituenda ſint. Ille enim eſt qui depoſuit, & proinde cui reſtituendi depoſiti obligatio quæſita eſt. At ratio & æquitas ciuilis dictat potiùs, vt in publicum deferantur. Reipublicæ namque intereſt, vt qui de ea malè meritus eſt inter cæteras pœnas etiam egeſtate laborare debeat, vt exemplo ſit cæteris ad maleficia deterrenda, *l. ita vulneratus. verſ quod ſi quis abſurdè. ſup. ad leg. Aquil. l. Diuus 6. in fin. infr. de cuſtod. & exhib. reor. l. 1. C. ad l. Iul repetund.* Ergo dicendum eſt in propoſita ſpecie depoſita centum in publicum deferenda eſſe, non ei, qui depoſuit, reſtituenda, quamuis deportatus liber maneat, & capax eorum omnium quæ ſunt iuris gentium, *l. deportatus 15. infr. de interd. & releg.* Neque mirum videri debet æquitatem ciuilem pugnare cum naturali, cùm nec ſemper naturalis cum naturali alia conſentiat, quo caſu maior æquitas vincit minorẽ, vt in *l. ſi ſeruus communis 61. §. quod verò infr. de furt.* Bene autem Triphoninus in hac lege monet bonam fidem, quæ in contractibus exigitur æquitatem ſummam deſiderare, vt intelligamus, cùm loquimur de contractibus bonæ fidei, eam nos intelligere bonam fidem quæ nihil ferè niſi æquitatem ſignificet oppoſitam ſtricto iuri, non autem eam quæ opponatur dolo, & malæ fidei: nullus enim contractus eſt quantumlibet ſtricti iuris, in quo ea bona fides non deſideretur, *l. bonam fidem 4. C. de obl. & act.* Valde autem errat Accurſius, qui putat primam hanc quæſtionem à Triphonino propoſitam ab eo deciſam nõ fuiſſe, cùm tamen apertè deciſa ſit ab illis verbis, *Si ciuile ius vſque ad § proxim.* nempe ſpolia, de quibus quæritur in publicum deferenda eſſe, non etiam condemnato reſtituenda, & rectè: ſemper enim ius ciuile præualet iuri gentium tanquam potentius, cùm ſit inductum aduerſus violatores iuris naturalis, vt docuimus in noſtra iuriſprudentiæ Papinianeæ ſcientia ad *tit. de iur. nat. gent. & ciuili.*

1 ¶ Incurrit hîc & alia inſpectio: bonam fidem inter eos tantùm, inter quos contractum eſt, nullo extrinſecùs abſumpto, æſtimare debeamus: an reſpectu etiam aliarum perſonarum, ad quas id, quod geritur, pertinet: exempli loco, latro ſpolia, quæ mihi abſtulit, depoſuit apud

Seium

Digitized by Google

Seium inſcium de malitia deponentis: vtrùm latroni, an mihi reſtituere Seius debeat? ſi per ſe, dantem, accipientémque intueamur: hæc eſt bona fides, vt commiſſam rem recipiat is, qui dedit, ſi totius rei æquitatem, quæ ex omnibus perſonis, quæ negotio iſto continguntur, impletur: mihi reddenda ſunt: quæ facto ſceleſtiſſimo adempta ſunt. & probo, hanc eſſe iuſtitiam, quæ ſuum cuique ita tribuit, vt non diſtrahatur ab vllius perſonæ iuſtiore repetitione. a quòd ſi ego ad petenda ea non veniam, nihilo minùs ei reſtituenda ſunt, qui depoſuit, quamuis male quæſita depoſuit. quod & Marcellus in prædone, & fure ſcribit. b Si tamen ignorans latro, cuius filio, vel ſeruo rem abſtuliſſet apud patrem, dominúmve eius depoſuit ignorantem, nec ex iure gentium conſiſtet depoſitum, cuius hæc eſt poteſtas, vt alij, non domino ſua ipſius res quaſi aliena ſeruanda detur. c Et ſi rem meam fur, quam me ignorante ſubripuit, apud me etiam nunc delictum eius ignorantem depoſuerit: rectè dicetur non contrahi depoſitum: quia non eſt ex fide bona rem ſuam dominum prædoni reſtituere compelli. d ſed & ſi etiamnum ab ignorante domino tradita ſit, quaſi ex cauſa depoſiti: tamen indebiti dati condictio competit.

Ad §. Incurrit hic. t.

RAT. DVB. In contractibus & conuentionibus nunquam ſubintelligitur perſona extranea. Eſtque multò faciliùs, vt ſuppleatur tempus vel conditio quam perſona, *l. ſi ita ſtipulatus* 126. *§. Chryſogonus in fin. infr. de verb. obligat.* Ergo bona fides & æquitas quæ in contractu depoſiti conſideratur, æſtimari debet inter eos tantum inter quos contractum eſt, nullo extrinſecus abſumpto, non etiam reſpectu aliarum perſonarum, etiam ad quas id quod geritur, pertinet, ideòque in ſpecie illa quam Tryphoninus exempli loco adducit, ſi *latro ſpolia quæ mihi abſtulerat, depoſuerat apud Seium inſcium de malicia deponentis*, dicendum eſt, Seium latroni non mihi reſtituere ea debere, quid enim magis bonæ fidei conueniens eſt, quam vt rem alterius fidei & cuſtodiæ commiſſam recipiat ille ipſe qui dedit, *leg. quod ſeruus* 11. *ſup. hoc tit. & l. Quintus* 48. *infr. tit. prox.*

DEC. Ea verè iuſtitia eſt, quæ ſuum cuique ità tribuit, vt non diſtrahatur ab vllius perſonæ iuſtiore repetitione, id eſt, vt nemo alius ſit qui eam repetere iuſtius poſſit, *§. vltim. Inſtit. de his qui ſui vel al. iur. ſunt l. 2. ſup. eod. illo tit.* Atqui multò æquius eſt & iuſtius, vt res mea mihi reſtituatur cui latronis facto ſceleratiſſimo dempta eſt, quam vt reſtituatur latroni, qui, etiam ſi haberet, reſtituere eam mihi deberet. Ergo ſi totius rei æquitatem ſpectemus, quæ non niſi ex omnibus perſonis quas negotium geſtum contingit, impleri poteſt, magis probandum eſt, vt mihi quam vt latroni ſpolia reſtituantur. Neque ad hunc caſum pertinet ius nouum quod Iuſtinianus induxit, *Nouell. 88. de depoſito cap. 1. vnde ſumpta eſt authent. ſed iam cautum eſt Cod. hoc tit.* Vbi prohibitum eſt ne cui liceat interdicere rei depoſitæ reſtitutionem. Aliud enim eſt interdicere, aliud verò rem depoſitam proprio nomine petere, quod & Accurſius hic notat. Nec ſuppletur hoc caſu perſona extranea, ſed domino ſuccurritur, qui vtique rei ſuæ dominium amittere non potuit ob id ſolùm quod à latrone fuerit ſpoliatus, & cuius intactum ius ſeruari æquiſſimum eſt. Neque rurſus ſimile eſt quod obiicit Accurſ. ex *l. 1. § penult. ſup. naut. caup. stab.* vbi de eo agitur, qui alienas res intulit non tanquam latro, ſed tanquam eas domino reſtituturus, & quas proinde ſaluas eſſe non tantum domini, ſed ipſius quoque intereſſe rat, vt lex ait.

a *Quod ſi ego.*

RAT. DVB. Nemo ex ſua improbitate actionem acquirere ſibi poteſt, *l. itaque Pullo* 12. *§. 1. infr. de furt. l. nec quaſi* 70. *ſup. de rei vind.* Ergo quamuis ego ad petenda ſpolia non veniam quæ mihi latro abſtulit, non eo magis tamen reſtituenda ſunt latroni, quamuis ea depoſuerit, cùm malè quæſita depoſuerit.

DEC. Bona fides non patitur, vt depoſitarius ſibi retineat id quod in depoſitum accepit etiam à latrone, cùm ſuſcipiendo depoſitum, non tantum rem cuſtodiendam, ſed etiam reſtituendam ſuſceperit, *leg. 1. ſupr.* Agitur enim de fide rupta & de vindicanda perfidia, quoties directa depoſiti actione agitur, *l. ei apud quem* 5. *ſupr. hoc tit.* Neque habet latro hanc actionem ex ſua improbitate, ſed ex ſuo contractu ſi cauſam proximam inſpicias, quæ inſpici ſemper debet, non ea quæ remotior eſt, & quæ occaſionis nomen potiùs meretur quàm cauſæ: cum enim latroni depoſitum, quod ipſe dedit repoſcenti depoſitarius obiicit eam rem ad alium pertinere, exceptio illa eſt de iure tertij, nec tamen excluſiua iuris agentis, cùm actio depoſiti non ex dominio naſcatur vt vindicatio, ſed ex contractu, ſicut & aliæ omnes perſonales actiones, *l. ſi hominem* 7. *§. 1. ſup.* & quamuis excluſiua eſſet iuris agentis, vt loquuntur, non aliter tamen excluſiua eſſet, quam ſi tertius vellet, quod genus exceptionis nunquam admittitur, niſi tertio domino volente, *l. 2.* vbi Bartolus notat *infr. de except. rei iud.* & ex hoc quoque loco probatur optimè. Quod ergo in latrone diximus, multò magis obtinebit in prædone & in fure, vt ſcilicet ſi rem alienam quamuis mala fide depoſuerint, ipſis tamen actio depoſiti competat ex proprio contractu ad rem reſtituendam, ita vt non poſſit iis referri quæſtio dominij, quia non dominium vindicant, ſed ex contractu agunt, *l. 1. § ſi pr. ad* 39. *ſup. hoc tit.* Vbi ratio redditur, quod eorum intereſt, quia eo nomine teneantur, idem eſt in re commodata, *l. ita vt* 16. *ſup. commod. l. non ab iudice* 64. *de iudic.*

b *Si tamen ignorans.*

RAT. DVB. Scientia vel ignorantia eius qui depoſitum ſuſcipit, non facit eum depoſitarium, ſed traditio ſola rei depoſitæ, quam cuſtodiendam ſuſcipit & reſtituendam, data etiam in id fide, quam ſi non ſeruet meritò perfidus dici poſſit, *l. 1. §. 2. & l. ei apud quem* 5. *ſup.* Ergo ſi latro quamuis ignorans cuius filio vel ſeruo rem abſtuliſſet apud patrem dominumve eius depoſuerit etiam ignorantem: dicendum eſt patrem dominúmve qui depoſitum ſuſcepit, ad eius reſtitutionem teneri.

DEC. Depoſitum rei propriæ non conſiſtit, ſicut neque pignus, neque venditio, neque locatio, neque commodatum, neque precarium, *l. neque pignus* 45. *de regul. iuris.* Eſt enim hæc poteſtas & natura depoſiti, vt alij non domino ſua ipſius res quaſi aliena ſeruanda detur, vt Tryphoninus hic ſcribit. Ergo ſi latro ignorans cuius filio vel ſeruo ſpolia abſtulerit, ea penes patrem dominumve depoſuerit, depoſitum nec ex ciuili, nec ex gentium iure poteſt conſiſtere, ſicut nec ignorans aut errans dominium rei ſuæ amittit, *leg. qui rem ſuam* 15. vbi diximus *ſupr. hoc titul. leg. ſi procurator* 35. *infr. de acquir. rer. domin.*

c *Et ſi rem meam*

RAT. DVB. Eadem eſt, quæ ad verſiculum præcedentem: videbatur enim reſtituendum depoſitum etiam furi qui depoſuit, quamuis malè quæſitum depoſuerit, *verſ. quod ſi ego ſupr. hac leg.*

Sed DEC. Ratio eſt, quam attulimus, quod depoſitum rei propriæ conſiſtere non poſſit, præſertim ſi dominus ignorans rei ſuæ depoſitum ſuſceperit, quia

vt

Digitized by Google

vt Tryphoninus hîc ſcribit, non eſt fides bona rem ſuam dominum prædoni reſtituere compelli. In contractu autem depoſiti quia bonæ fidei eſt, maximè bona fides & æquitas ſpectari debet, vt initio huius legis vidimus.

d *Sed & ſi etiam nunc.*

RAT. DVB. Condictio indebiti, de qua hîc agimus, dari non poteſt niſi ratione, vel dominij, vel poſſeſſionis. Atqui ratione dominij dari in propoſito non poteſt, cùm nemo rem ſuam condicat condictione indebiti, ſed tantùm condictione furtiua, quæ tota ſpecie differt à condictione indebiti, *l. vltim ſupr. vſufruct. quemadmod. cau. iuncta l. 1. ſupr. de condict. furt.* Neque rurſum ratione poſſeſſionis, cùm non potuerit dominus amittere rei ſuæ poſſeſſionem, quam non habuit, nemo enim dubitat quin fur verè, licet iniuſtè poſſideat, cùm rem teneat animo domini: nec rurſus quin per depoſitum etiam quod de iure tenuit, non transferatur poſſeſſio in depoſitarium *leg. licet 17. §. 1. ſupr. iuncta l. is à quo 21. ſup. de vſucap.* Ergo dicendum eſt ſi dominus depoſitum rei ſuæ quod ignorans acceperat, reſtituerit, indebiti condictionem ei competere nullo modo poſſe.

DEC. Etiam ratione poſſeſſionis indebiti condictio interdum datur, *l. indebiti 15. §. etſi nummi*, vbi diximus *ſup. de cond. indeb.* Atqui dominus qui depoſitum rei ſuæ quod ignorans ſuſceperat, ignorans quoque reſtituit, tranſtulit in furem, poſſeſſionem illam ſaltem aſinimam & corporalem, quam ex cauſa depoſiti nactus fuerat: depoſitarius enim etſi non verè poſſidet: quia ſibi non habet, eſt tamen in poſſeſſione, ideóque dicitur interdum poſſidere naturaliter, *l. communi 7. §. neque colonis ſupr. commun. diuid. l. videamus 38. § poſſeſſionem infr. de vſur. l. certè 6. §. is qui rogauit, de precar. leg. officium 9. ſupr. de rei vind.* Ergo eam ſaltem poſſeſſionem, quam reſtituere non tenebatur, condicere poterit, & quidem condictione indebiti, quaſi indebitè reſtituta. Non enim potuiſſet cogi reſtituere, ſi non vltro reſtituiſſet, intererat autem ipſius habere ius retentionis, *l. 1. infr. de pignor. l. ſufficit 33 ſupr. de cond. ind.* quod porrò habere non poteſt, niſi recuperata poſſeſſione, vt in *leg. heres 21. infr. ad S. C. Trebell.* Quanquam ſi velit dominus etiam condictione furtiua agere non prohibetur, dummodo ſcilicet probet ſe dominum. *dict. l. 1. de cond. furt.* Quomodo & in propoſita huius §. ſpecie probare debet, vt apparere poſſit non conſtare depoſitum, vt ſcriptum eſt in verſiculo præcedenti.

32. CELSVS libro 11. Digeſtorum.

QVod Nerua diceret, latiorem culpam dolum eſſe, Proculo diſplicebat: mihi veriſſimum videtur. nam & ſi quis non ad eum modum, quem hominum natura deſiderat, diligens eſt, niſi tamen ad ſuum modum curam in depoſito præſtat, fraude non caret. nec enim ſalua fide minorem iis, quàm ſuis rebus, diligentiam præſtabit.

Ad l. Quod Nerua. 32.

RAT. DVB. Finis latæ culpæ eſt non intelligere quod omnes ſciunt *l. lata culpa 225. de verb. ſig.* Atqui nihil eſt quod tam diſtet à dolo quam craſſa illa & ſupina ignorantia, quæ nec doli capax eſſe videtur. Siue ruſticitatem, ſiue ſimplicitatem nimiam velis illam dicere, dummodo ne ſit affectata ignorantia. *leg. ſi quis id quod 7. §. penult. ſupr. de iuriſd.* Ergo verum eſſe non poteſt, quod Nerua dicebat latiorē culpam dolum eſſe, nec eſt quod cum Bartolo, & cæteris interpretibus diſtinguas culpam latiorem & latiſſimam, quaſi latiſſima culpa ſit dolus verus, culpa latior dolus præſumptus, & culpa lata dolo proxima, & quæ dolo ſit æquiparanda: latiorem enim culpam hîc proculdubio Nerua intelligebat non in comparationem latæ aut latiſſimæ, ſed leuis tantùm, quæ ſicut minor eſt quàm culpa lata, ita latior eſt quam culpa leuis, alioqui triplicem quoque culpam infra latam diſtinguere oportet, leuem, leuiorem, & leuiſſimam, quod tamen nec interpretes noſtri ſolent dicere qui inter culpam leuem, & leuiſſimam, nullam mediam agnoſcunt, quæ leuior dici poſſit, quo nomine nec vnquam prudentes noſtri vſi ſunt non magis quam nomine culpæ leuiſſimæ, quæ ſanè nec vlla verè eſſe poteſt. Nam ſi lata culpa prope dolus eſt, & dolo proxima, vt iuris authores paſſim loquuntur: Quid, obſecro, medium eſſe poteſt inter latam culpam & dolum? Debuerunt ergo potiùs interpretes diſtinguere latam culpam, quæ ex nimis craſſa & ſupina illa ignorantia naſcitur ab illa quæ ex nimia negligentia, de qua in *l. nimia negligentia 226. de verborum ſignificat.* vbi dicitur magnam negligentiam culpam eſſe, magnam verò culpam dolum eſſe, vt intelligamus magnam culpam, quæ negligentiam maximam pro cauſa habet, dolo proximam eſſe, eodémque ferè in omnibus iure cenſeri, quo ſi verus dolus eſſet, quo ſenſu accipi etiam debet quod Nerua dicebat, latiorem culpam dolum eſſe, non quaſi ſit aut dolus verus, aut præſumptus, ſed effectu magis inſpecto quàm mera rei veritate, & hæc decidendi ratio ſit. Cætera enim quæ ad triplicis culpæ ſpeciem pertinent, nos pluribus explicauimus in errorem primum & ſecundum *Decadis 76. de Errorib. Pragmatic.* vbi & legem hanc diligenter interpretati ſumus, & emendauimus. Dicemus hîc ea tantùm quæ ad contextum legis breuius enarrandum pertinent, ac primùm in verſiculo illo qui ſtatim ſequitur, *Nam & ſi quis non ad eum modum*, tollendam eſſe negationem, quam Aloander iam antè nos fœliciter ſuſtulit. Senſus enim loci huius procul dubio ille eſt, ſi depoſitarius ad eum quidem modum, quem natura hominum deſiderat diligens ſit ad depoſita cuſtodienda, id eſt, eam diligentiam præſtet, quam alius quilibet non diligentiſſimus paterfamilias, ſed mediocriter diligens præſtarit (natura ſiquidem in omnibus ferè mediocritate contenta eſt:) maiorem autem diligentiam in ſuis rebus adhibere ſoleat, fraude illum non carere. Nec enim ſalua fide poſſe quem minorem alienis rebus quam ſuis diligentiam præſtare, quod non intellexit Franciſcus Ottomanus, qui *lib. 3. obſeruationum, c. 1.* retenta negatione, quam nos tollimus, nouam addit in illis verbis, *fraude caret.* Atque ita facit pugnantem cum dicto rationem, quæ ſtatim ſequitur in illis verbis, *Nec enim ſalua fide.* Mirum verò non eſt, Accurſium, cæteróſque interpretes corrupta huius textus lectione deceptos Iuriſconſulti ſententiam aſſequi non potuiſſe. Sic enim Accurſius intelligit, vt ſi fortè depoſitarius non ſit ita diligens in re depoſita cuſtodienda, vt cæteri homines communiter eſſe ſolent, fraude non careat, niſi ad ſuum modum, quem ſcilicet tenet in rebus ſuis curam in depoſito præſtet, quod certè à Celſi ſententia alienum eſt. Nam ſi loquaris de illo depoſitario, qui maiorem in ſuis quam in depoſitis rebus diligentiam præſtet, non eſt adhibenda diſtinctio, an in depoſito negligentior ſit quàm cæteri hominum, an diligentior. Nam etiamſi eſſet omnium diligentiſſimus, adhuc tamen fraude non careret, neque dolo, ſi exactiorem in rebus ſuis diligentiam adhiberet. E contrario autem, ſi tantam præſtet diligentiam in depoſito, quantam in rebus ſuis, culpa & fraude caret,

caret, quamuis non tantam in rebus ſuis præſtet quantam natura hominum deſideret, quia ſibi imputare debet qui minùs diligenti amico rem ſuam cuſtodiendam tradit, *l. 1. §. is quoque infr. de obligat. & action. §. præterea. Inſt. quibus modis re contrah. oblig. & actio.* Quod contra putet Accurſius motus eiuſdem et falſa ratione, quod hic depoſitarius in culpa lata eſſe videatur, cùm tamen non ſit culpa lata, ſed leuis, ſi quis minoré diligentiam præſtet, quam quæ à diligenti patrefamilias præſtari ſolet, tantum abeſt, vt videri poſſit non carere fraude; fraudé namque cùm dicimus, dolũ malum ſemper intelligimus, neque aliã inter fraudem & dolum differentiam agnoſcimus, niſi quod dolus quidam bonus eſt, bona verò fraus nulla, *l. 1. §. 1. ſup. de dol.* neque ad hunc caſum pertinet quod Accurſius ſubiicit, ex *l. ſi conſtante 24. §. ſi maritus, infr. ſolut. matrim.* vbi non de lata culpa, neque de negligentia agitur, ſed de ſæuitia mariti in ſeruos dotales, quam lex ait in propriis mariti ſeruis culpandam eſſe, in dotalibus verò coërcendam, vt taceam, quod nec interpretes ignorarunt æquitatem facere, vt mitius agendum ſit cum depoſitario, qui nullum ex re depoſita commodum ſperare poteſt, quique nihil niſi beneficium in accipienda pecunia dedit, *l. Lucius 24. ad finem ſupr.* quam cum marito qui rebus dotalibus fruitur ad ſuum commodum tanquam ſuis. Sanè extra cauſam depoſiti quoque verum eſt fraude non carere eum, qui rebus alienis, minorem diligentiam, quàm in ſuis præſtat, vt in *l. 1. Cod. de locat. l. ſi vt certo 5. §. quod verò ſenectute. ſupr. commod. l. tutor 13. §. 1. infr. de admin. tut.* Et hæc pro huius interpretatione ſufficiant.

33. LABEO libro ſexto Poſteriorum à Iauoleno Epitomatorum.

SEruus tuus pecuniam cum Attio in ſequeſtre depoſuit apud Mæuium ea conditione, vt ea tibi redderetur, ſi tuam eſſe probaſſes: ſi minus, vt Attio redderetur. poſſe dixi cum eo, apud quem depoſita eſſet incerti agere, id eſt ad exhibendum: & vindicare. quia ſeruus, in deponendo, tuum ius deterius facere non potuiſſet.

Ad l. Seruus 33.

RATIO DVB. Poteſt etiam ſeruus rem domini ignorantis deponere, eique ſimiliter ignoranti actionem depoſiti acquirere, *l. 1. §. non ſolum 26. & tribus ſequentibus ſup. hoc tit.* Ergo & in ſequeſtre deponere: ſequeſtre enim depoſitum eſt *l. propriè 6. l. ſi in Aſia 12. §. cum ſequeſtrum. & l. licet 17. in princip. ſupr.* Sequeſtre autem non aliter fieri ſolet inter plures contendentes quàm ſub ea conditione, vt res depoſita ei reddatur, qui ſuam eam eſſe probauerit, *d. l. licet. & l. ei apud quem 4. § vlt. ſupr.* Proinde non poteſt recuſare dominus, quominus ex conuentione à ſeruo ſequeſtrante teneatur.

DEC. Melior conditio noſtra fieri poteſt per eos quos in poteſtate noſtra habemus, ſed deterior non poteſt, *l. melior 133. de regul. iur.* Idémque in cæteris perſonis iuris eſt, *l. ſoluendo 39. de neg. geſt.* Atqui fieret deterior conditio domini per ſeruum, ſi ex lege à ſeruo dicta dominus obligaretur: ita enim prohiberetur ne rem ſuam ſequeſtratam vindicare ſtatim poſſet, aut eius vindicandæ gratia ad exhibendum ageret, quæ vindicationis præparatoria actio eſt, *l. 5. ſupr. ad exhib.* Cogeretur enim expectare, vt is qui cum ſeruo contendebat, vel probaret rem ſuam eſſe, vel à probandi facultate excideret, quod vtrumque iniquum eſſet, benè igitur Labeo reſpondit poſſe in propoſita ſpecie dominum agere cum ſequeſtri, non quidem actione depoſiti, quoniam ea actio non poſſet competere niſi ſeruata lege depoſitionis, quam ponimus domino diſplicere, ſed actione incerti, id eſt, ad exhibendum, vt depoſita res exhibeatur, mox exhibita vindicari poſſit, quæ actio ideo dicitur incerti, quia licet res, cuius exhibitio poſtulatur, certa ſit, agitur tamen ad rem incertam, id eſt, ad id quod intereſt rem exhiberi. Exhibere namque facere eſt. In omnibus autem obligationibus & actionibus quæ dantur ad faciendum ſuccedit præſtatio eius quod intereſt, *l. ſi quis ab alio 13. D. de re iud. l. quoties quis alium. 81. l. ſtipulationes non diuiduntur 71. l. cùm ſtipulatus, in fin. 153. de verb. obl.* Id autem quod intereſt, ſemper incertum eſt, *l. 2. §. incertam. l. vltim. ſupr. de ſtipul. præt.* quia quatenus cuiuſque interſit, in facto, non in iure conſiſtit, *l. quatenus 24. de regul. iur.* Factum autem ſemper incertum eſt quouſque probatum ſit, *l. vbi autẽ 75. §. qui id quod, de verb. obl. l. 2. de iur. & fact. ignor.* Iunge *l. bona fides 27. §. 1. ad Vellei. l. qui Romæ 122. §. Callimachus, de verborum obligat.*

t

34. IDEM libro 2. Pithanon.

POtes agere depoſiti cum eo, qui tibi non aliter, quàm nummis à te acceptis, depoſitum reddere voluerit: quamuis ſine mora & incorruptum reddiderit.

Ad l. vltim.

RAT. DVB. Actio depoſiti non datur contra depoſitarium, niſi ſit in dolo, & rem depoſitam, aut reddere recuſauerit, aut corruptam & deteriorem reddiderit, *l. 1. §. ſi res depoſita 56. §. eſt autem 22. & §. vlt. ſupr.* Atqui nullus videri poteſt dolus depoſitarij qui ſine mora depoſitam rem incorruptam reſtituit. Ergo cum eo agi non poteſt.

DEC. Generaliter obſeruandum eſt bonæ fidei iudicium nullam poſſe recipere præſtationem quæ contra bonos mores & turpiter deſideretur, *l. generaliter 5. infr. de vſur.* Atqui turpiter facit, & malo more qui pecuniam accipit, vt depoſitum reddat quod ex bona fide, & vltro reſtituere deberet, *l. 2. §. 1.* vbi diximus *ſup. de cond. ob turp. cauſ.* Ergo actione depoſiti meritò conuenitur, tanquam qui turpiter accipiendo pecuniam dolum admiſerit, & fidem quodammodo fregerit, quaſi non fuerit reſtiturus ſi pecuniam ei dominus non dediſſet. Iunge *l. dolus 44. infr. tit. tit. prox.*

RERVM

RERVM ET VERBORVM
in tertiæ Partis Rationalium Tomum primum & ſecundum INDEX locupletiſſimus.

PRIOR NVMERVS TOMVM, SECVNDVS PAGINAM, poſtremus columnam denotat.

A.

Abſentia.

ABSENTIA alicuius ſuppleri poteſt per præſentiam prætoris vel interuentum boneſtarum perſonarum quas nemo poſſit credere dolum & fraudem participaſſe. tom. 2. pag. 343. col. 1

Abſoluere. Iudicia omnia ſunt abſolutoria, ſi actori pendente iudicio ſatisfiat. tom. 1. p. 167. col. 1

Abſolutio. Si pendente lite ius actoris omnino pereat ſine dolo rei omnino debet ſequi abſolutio. tom. 1. 439. col. 2. & p. 440. col. 1

Quo ſenſu dicatur iudicia eſſe omnia abſolutoria. to. 1. p. 454. col. 1. & 2

Quiſquis condemnare poteſt, etiam poteſt abſoluere. tom. 1. 479. col. 1

Abſtentio. De effectibus abſtentionis. tom. 1. pag. 407. col. 1. & 2

Abſtentio eſt etiam animi & conſilij, non minus quàm immixtio. tom. 1. p. 407. col. 2

Poteſtas abſtentionis tollit intellectum immixtionis. tom. 1. p. 408. col. 1

Abuti. Nemini permittendum eſt vt re aliqua abutatur etiam ſua, multo minus aliena. tom. 1. p. 647. col. 1

Abuti. Nemini permittendum eſt vt re aliqua abutatur etiam ſua, multo minus aliena. tom. 1. pag. 647. col. 1

Acceptilatio. Acceptilatio inutilis non ſemper habet vim pacti, quamuis interdum habeat. tom. 1. p. 218. col. 1

Acceptilatio non fit niſi per ſtipulationem. tom. 1. p. 491. col. 1

Differentia inter inutilem acceptilationem & inutilem ſtipulationem. tom. 1. ibid. col. 2

Per accepilationem tollitur omnis obligatio & naturalis & ciuilis. tom. 1. p. 287. col. 1. & debitor liberatur ipſo iure. tom. 1. p. 288. col. 1

Acceptilatio pactum. Inutilis acceptilatio habet vim taciti pacti de non petendo. tom. 1. pagin. 491. col. 1

Acceptilatio condictio. Acceptilatione ob cauſam non ſecutam facta datur locus condictioni cauſa dati, non liberationis ſed pecuniæ, non minus quàm ex ſolutione. tom. 1. p. 262. col. 2

Acceſſio. Que conſtant ex corporibus diſtantibus habent ſuas acceſſiones & deceſſiones. tom. 2. p. 198. col. 1

Acceſſio, Acceſſorium. Acceſſorium ſequitur ſuum principale, & quicquid acceſſionis vice cedit ad eum pertinet ad quem & quod principale eſt. tom. p. 329. col. 1

Acceſſorium. Sublato principali tollitur acceſſorium tom. 1. p. 173. col. 1

Iudex qui de cauſa principali malè pronunciauit cogitur etiam errore comperto de acceſſoriis quoque eodem errore pronunciare. tom. 1. p. 251. col. 2. & ſeq.

Acquirere. Per procuratorem aut per defenſorem quid & 2 & quomodo nobis acquiratur? tom. 1. p. 18. col. 1.

Cui ſit acquiſitum dominium ſerui quem alius ſeruus bona fide emptus emit ex peculio veri domini, ſi bonæ fidei emptori traditus ſit, an vero domino ſerui ementis, an bonæ fidei emptori cui ſeruus emptus traditus fuit? tom. 1. p. 58. 59. 60. & ſeq.

Liber homo poteſt alij acquirere ex eius, vel ex ſuis oper[illegible] licet ab eo non poſſideatur, modò is bona fide ſeruiat. tom. 1. p. 81. col. 1. & 2. & ſeq.

Cur per liberos homines & per ſeruos alienos bona fide poſſeſſos acquiratur? tom. 2. p. 122. col. 2

Æquius & longè facilius eſt per filiumfamilias aut ſeruum acquiri aliquid patri & domino, quàm eos obligari. tom. 2. p. 176. col. 1. in princ.

Species acquirendi eſt liberari ab obligatione. tom. 2. 244. col. 2

Per conſeruationem acquiritur. tom. 2. ibid.

Per liberam perſonam acquiri poteſt dominium cum poſſeſſione inſeparabile, ſecus ſeparabile. tom. 1. p. 615. col. 1. & 2

Per liberam perſonam acquiri poſſeſſio poteſt. ibid. & ſeqq.

Varij caſus in quibus ex ſtipulatione tutoris vel procuratoris actio vtilis domino acquiritur. tom. 1. p. 616. col. 1. & 2

Inuitis dominis ſerui ex omnibus cauſis acquirunt excepta cauſa ſucceſſionis hereditariæ, non item filiifamilias. tom. 1. p. 630. col. 2

Poteſt quis ex perſona alterius aliquando conſequi, quod ex ſua non poteſt. tom. 1. pagin. 636. col. 1

Acquirere peculium. Ex quibus cauſis per ſeruos fructuarios vel vſuarios nihil acquiritur domino nec fructuario nec vſuario, neque contra fructuarium vel vſuarium actio de peculio danda eſt, ſecus ſi acquiritur. tom. 1. p. 123. col. 1. & 2

Acquirere dominus. An & quid acquiratur ei qui vſū nudū haber in ſeruo per ſeruum illum fructuarium

vel vſuarium. tom. 1.pag.123. col.1.& 2

Acquiſitio. Pater filio naturaliter obligatus debitum ante emancipationem ſolutum ſibi acquirit. tom.1. pag.355. col.2

Seruus inſtitutus aditionis tempore manomiſſus ſibi non domino acquirit hereditatem. tom. 1. p.388. col.2. & ſeq.

Quo tempore acquiratur hereditas, quo tempore legatum? tom.1. pag.389.col.1.& 2

Non fit locupletior is qui libertum acquiſiuit. tom.1. pag.391. col.1

Plures ſpecies in quibus dominium ſine poſſeſſione & transfertur & acquiritur. tom.1. pag.434.col.2

De acquiſitione nouæ ſpeciei ex aliena materia factæ. tom. 1.pag.438. col.1

Differentia inter bonæ & malæ fidei poſſeſſorem in acquiſitione fructuum. tom.1.pag.573.col.2

Dominia rerum niſi certis & legitimis modis neque acquiruntur neque amittuntur, etiamſi voluntas transferendi dominij vtrimque concurrat.tom.1.pag.569. col.2

Non debet vlla res cuiquam eſſe quæſtui priuſquam eius periculo ſit. tom.1.pag.572.col.2

Eius periculi gratia permittendum alicui eſt quæſtum facere ex re aliena quod ipſe vltro & ex bona fide, vel ex natura contractus ſuſceperit, non etiamſi ob id quod in aliena re dolo malo verſatus ſit, cùm nemo ex dolo ſuo lucrari debeat.tom.1.pag.ibid.col.1. & 2

Fauorabiliores ſunt acquiſitiones quàm obligationes. tom.2. pag.60. col.1

Neque deductio neque retentio, neque compenſatio fieri poteſt quum acquiratur id quod deducitur vel retinetur, vel compenſatur. pag.355.col.2

Acquiſitionis omnino eſt incapax filiusfamilias niſi cum pater non vult per eum ſibi acquiri. tom.1. ibid.

Cur alteri per alterum actio, neque obligatio quæratur? tom.1.p.504.col.1

Quicquid acquiritur patri per filium ita acquiritur vt ne momento quidem temporis acquiſitio in perſona filiifamilias conſiſtat. tom.1. pag.552.col.2

Quicquid acquirit ſeruus cum ſibi acquirere non poſſit neceſſe eſt vt acquirat domino vel homini libero à quo bona fide poſſidetur & cui bona fide ſeruiat. tom.1. pag.573.col.2

Per ſeruum prædoni nihil acquiri poteſt quamuis bona fide ſeruientem. tom.1.pag.ibid.

Per liberam perſonam nihil alij quæri poteſt, niſi à libero bona fide ſeruiente. tom.1. pag.504.col.1

Ex quibus cauſis condictio acquireretur ſeruo ſi eſſet ſui iuris neceſſe eſt vt per eum acquiratur ipſius domino. tom.1. pag.170. col.1.in fin.

Res publicæ ſunt vniuerſitatis quod ad proprietatem & poſſeſſionem, ſingulorum autem ex vniuerſitate quod ad vſum hoc ipſo quod ſunt vniuerſitatis. to.1. pag.562. col.2

Acquiſitio conditio. Quod implendæ conditionis cauſa datur, non ideo tantum datur vt conditio impleatur, ſed etiam vt acquiſitio ſequatur propter quam impleri conditionem oportuit. tom.1. pagin.388. col.1

Acquiſitio ſeruus. Siue ſeruo conſtituatur ſolui domino ſiue ipſi ſeruo, ſemper acquiritur actio domino & quidem directa non vtilis. tom.1.pag.503.col.1

Licet conſtitutum ſicut & ſolutio ſit facti & facta ſerui non ſoleant tranſire ad dominum, actio tamen ex conſtituto acquiritur domino quia iuris eſt. tom.1.p.503. col. 2

Acquiſitum. Semel acquiſitum amplius repudiari non poteſt. tom.1.pag.14.col.2

Actio. Locatio pro conductione & emptio pro venditione & actio ex locato pro actione ex conducto ſæpius apud veteres vſurpata. tom.2.pag.17.col.1

Cur introductæ ſint actiones noxales. tom.1. pag.409. col. 1

Nihil vetat in vno eodemque caſu plures actiones competere vt eligendi arbitrium actor habeat qua potius actione experiri malit. tom.1.pag.398.col.1

Aliquando commodius eſt vna actione agere quam alia pro diuerſitate perſonarum aut extremorum in vnaquaque actione probandorum. tom.1. pagin. 398. col. 1

Actio noxalis non datur niſi cùm actio ex maleficio naſcitur. tom.1.pag.412.col.1

Ex cauſa condictionis furtiuæ datur actio noxalis. tom. 1.pag.412.col.1

Actio bonæ fidei datur ad omnia quæ aut ex illo contractu aut in conſequentiam contractus ex bona fide præſtari neceſſe eſt etiam de quibus nec dictum quicquam nec cogitatum eſt. tom.1.pag.399.col.2

Actiones pleráſque pœnales eſſe dicimus quæ in factum conceptæ ſunt nomine pœnæ ad puniendum dolum & factum rei. tom.1. pag.517.col.2

Omnes actiones ex contractu ciuiles, ſunt rei perſecutoriæ non autem pœnales. tom.1. pag.518. col.1. & 2

Actiones merè rei perſecutoriæ tam ex parte actoris quàm rei licèt honorariæ ſunt perpetuæ, & dantur aduerſus heredem in ſolidum etiam ſi nihil ad heredem peruenerit ſiue ex contractu vel quaſi, ſiue ex delicto proficiſcantur. tom.1.pag.78.col.2

Actiones ciuiles ex vtraque parte actoris & rei merè pœnales perpetuò dantur & heredi & in heredem, actiones prætoriæ merè pœnales nunquam. tom. 2. pag.78.col.1. quibuſdam exceptis. ibid.

Ex contractu merè pœnalis actio nulla eſſe poteſt. ibidem.

Actiones pœnales prætoriæ dantur in heredem de eo quod peruenit. tom.2. pag. 78. col.2. Cur ita? ibidem.

Actiones prætoriæ ex parte actoris, rei perſecutoriæ ex parte rei pœnales perpetuæ ſunt vt etiam poſt annum dentur, in heredem non in ſolidum dantur ſed eatenus tantum quatenus ad eum peruenit. tom.1. p.78.col. 1. in fin. & col.2. ſiue ex contractu ſiue ex delicto proficiſcantur. ibid.

Actiones mixtæ ex rei perſecutione & pœna an & quatenus tranſeant aduerſus heredem ſiue ſint prætoriæ ſiue ciuiles,& an in perpetuum. tom.2.pag.79.col.1. & 2

Quibus modis actiones dicantur mixtæ? tom.2.pag.79. col. 2

Actiones omnes ſumunt & ſumere debent denominationem qualitatum ſuarum à reo potius quàm ab actore. tom.2.pag.79.col.2

Cur actiones ſui natura rei perſecutoriæ ſint perpetuæ, quæ verò perſecutoriæ tantùm arbitrio iudicis, ſint tantùm annales. tom.2.pag.79.col.1

Actio alieni iudicij mutandi cauſa facta non eſt ciuilis ſed prætoria. tom.1.pag.422.col.1

Actio alieni iudicij mutandi cauſa non datur poſt annum neque in ſolidum in heredem vel in ſimilem ſucceſſorem. tom.1.pag.422.& ſeq.

Actio alieni iudicij mutandi cauſa eſt arbitraria. tom.1. pag. 422. col.2

Differentia inter actionem alieni iudicij mutandi cauſa & condictionem furtiuam. tom. 1. pagin. 421. col.2

Actio commodati & depoſiti non poſſunt dici condictiones. tom.1. pag.532.col.2

Lex duodecim tabularum non alias induxit actiones quam quæ dominij tranſlationem aut inducunt, aut præſupponunt. tom.1.pag 532.col.2

Qui

Qui duas habet actiones ſibi competentes vnam eligendo aliam exercere non poteſt. tom. 2. pag. 87. col. 1. & 2

Vna actio ex diuerſis cauſis competens ſi ſemel ex vna exerceatur, non poteſt ex alia exerceri, ſecus ſi plures ſint actiones ex diuerſis competentes. tom. 1. pag. 82. col. 2

Actiones pœnales morte reorum intereunt, niſi lis cum defuncto conteſtata ſit. tom. 1. pagin. 426. col. 1. & 2

Actio rerum amotarum nihil habet commune cum cauſa dominij vel proprietatis. tom. 1. pagin. 424. col. 1. & 2

Res nec viri propriæ nec dotales, & merè alienæ etiam actione rerum amotarum peti poſſunt. tom. 1. p. 424. col. 1

Omnes actiones præſcriptis verbis ſunt ſtrictæ, excepta ea quæ de æſtimato datur quam appellatoriam appellamus, item ea quæ ex permutatione competit. tom. 1. pag. 532. col. 1

Fruſtra deſideratur honoraria actio, cùm ciuilis competit. tom. 1. pag. 532. col. 1. & quo caſu id locum habeat. ibid.

Ex cauſa rerum amotarum poteſt dari actio de peculio in patrem ex perſona filiæfamilias. tom. 1. pag. 428. col. 2

Actio tributoria licet non detur in ſolidum, datur tamen vltra quantitatem peculij. tom. 2. pagin. 16. col. 1

Conuentiones quæ tranſeunt in proprium nomen contractus, proprij quoque nominis actionem parere ſolent. tom. 1. pag. 532. col. 1

Falſum eſt non dari actionem præſcriptis verbis niſi ex contractibus innominatis & cùm alia actio nominata nulla competit. tom. 1. pag. 532. col. 1

Cur actiones prætoriæ vtiles ſint inductæ. tom. 1. p. 503. col. 1. & 2

Contractus emptionis, donationis & permutationis licet proprium nomen habeant non eo minus tamen pariunt actionem præſcriptis verbis ſi certa lege fiant. tom. 1. p. 532. col. 1

Actiones honorariæ directæ ſuas etiam vtiles habent in quibuſdam caſibus, excepta ſola fortaſſis actione ad exhibendum quæ directa ſemper eſt, nulla vtilis. tom. 1. pag. 520. col. 2

Actio rerum amotarum perpetua eſt quia ſubſtituta eſt in locum condictionis furtiuæ. tom. 1. pag. 413. col. 2

Actio ad exhibendum eſt prætoria. tom. 1. pag. 424. col. 1

Qua ratione actiones ex contractu proficiſcentes eſſe poſſint prætoriæ. tom. 1. pagin. 423. col. 2. & ſequentibus.

Actio rerum amotarum ſui natura nihil niſi rei amotæ perſecutionem arbitrio iudicis continet. tom. 1. pag. 414. col. 1

An & quomodo actiones de peculio & de in rem verſo poſſint competere vel non, alia actione vel ciuili vel honoraria competente? tom. 2. pag. 254. col. 2

Actio de in rem verſo ſemel extincta aut ſolutionis aut compenſationis poteſtate non reuiuiſcit. tom. 2. pag. 262. col. 2. in fin. & ſeq.

Actio pœnalis in duplum quæ datur ex dolo heredis contra ipſum heredem perpetua eſt. tom. 2. pag. 364. col. 2

Multæ ſunt actiones merè rei perſecutoriæ ex delicto proficiſcentes, multæ etiam pœnales ex contractu deſcendentes. tom. 2. pag. 363. col. 1. & 2

Actio de peculio vna eſt cum actione de in rem verſo, quomodo tamen & quando vtraque exerceatur & quo tempore? tom. 2. pag. 181. col. 1

Actio præſcriptis verbis dari ſolet quoties aliæ vulgares actiones deficiunt. tom. 1. pag. 531. col. 1

Actio ciuilis naſcitur quoties negotium aliquod geſtum eſt & contractum συναλλαγίας. tom. 2. pag. 327. col. 2. & 331. col. 2

Quando ex depoſito etiam actio præſcriptis verbis dari poſſit, aut etiam ex locato? tom. 2. pag. 330. & 331. col. 1. & 2

Quæ actiones prætoriæ licet rei perſecutoriæ ſint, dentur & poſt annum & contra heredem, quæ verò intra annum duntaxat? tom. 2. pagin. 232. colum. 1. & 2

Actio vlterius porrigi non poteſt quæ per ſubſequens iudicatum nouatur & perimitur. tom. 2. pag. 211. col. 2

De effectu actionis Paulianæ. tom. 2. pag. 105. col. 1. & 2. & ſeq.

Et quando ſit neceſſaria? pag. 107. col. 2.

Omnes actiones reſciſſoriæ dicuntur vtiles, quia nunquam reſciſſio fit niſi ex æquitate prætoria. tom. 2. pag. 204. col. 1

Actio reſciſſoria & reſtitutoria quæ datur ex edicto ex quibus cauſis maior. tantundem debet reddere quantum læſio abſtulit. tom. 2. pag. 295 col. 1

Nihil vetat ex eadem cauſa & contra eandem perſonam plures actiones competere, dum ne ſæpius actor ſuum conſequatur. tom. 2. pagin. 164. col. 1

Et dummodo ne deficiat ratio concedendæ actionis. ibid.

Differentia inter actionem præſcriptis verbis & actiones arbitrarias. tom. 2. pagin. 481. col. 2. & p. 482. col. 2

Actio arbitraria non ex contractu naſcitur neque ex voluntate expreſſa contrahentium, ſed ex ſola æquitate prætoris inducentis vtilem actionem eo tantum caſu quo ſit neceſſaria, id eſt quo ſufficere directa non poſſit. tom. 1. p. 481. col. 2

Quoties quis tenetur & conuenitur ob id tantum quod contra alium habeat actionem, is præſtando actionem liberatur. tom. 2. pag. 220. col. 1

In actionibus etiam arbitrariis non prodeſt reo conuento ſatisfacere voluiſſe, ſed ſatisfeciſſe prodeſt, excepta actione de eo quod certo loco, in qua prodeſt voluiſſe ſatisfacere. tom. 1. pag. 478. col. 1. & p. 479. col. 1. & 2

Actiones omnes ciuiles, quæ ſui natura ſunt merè rei perſecutoriæ, tam ex parte actoris quàm rei, licèt naſcantur ex delicto, dantur tamen in ſolidum contra heredem. tom. 1. p 412. col. 1

Cur actio legis Aquiliæ non detur contra heredem. tom. 1. p. 412. col. 1

Actio ad exhibendum non datur pro re furtiua perempta, cum detur tantum contra poſſidentem, aut eum qui deſiit dolo poſſidere. tom. 1. p. 406. col. 1

Actio creditori competens aduerſus debitorem ex mulieris interceſſione liberatum aliquando eſt inſtitutoria, aliquando reſtitutoria, aliquando reſciſſoria. tom. 2. p. 288. col. 1. & 2

In quo conueniat & in quo differat actio de in rem verſo ab actionibus mandati & negotiorum geſtorum. tom. 2. pag. 259. col. 2

Actionum bonæ fidei proprium & ſingulare ius eſt vt per eas dolus ipſo iure vindicetur. tom. 2. p. 86. col. 1. & 2

Qui actionem habet ad rem, rem ipſam habere videtur tom. 2. p. 349. col. 2

Quando ſit locus actioni de peculio, quando actioni de in rem verſo, quando actioni quod iuſſu, & de differentia inter iſtas actiones. tom. 2. pag. 254. col. 1. & 2

Actio popularis eſt quæ populi ius tuetur. tom. 1. p. 152. col. 2. in fin. & ſeq.

An ex contractu filiifamilias vel ſerui poſſit dari contra patrem vel dominum actio, ſaltem de peculio & cur? tom.2.p.120.col.2

Poteſt quis plus iuris habere vi mandatarum actionum quàm alioqui ex perſona propria fuiſſet habiturus. tom.2.pag.183.col.1

In actionibus contrariis non agitur de fide supra. tom.1. pag.200.col.1

Neque ex factis neque ex facto vnius alteri actio adimitur. tom.1.pag.105.col.1

Actio de in rem verſo non tam ex perſona quàm ex re ipſa venit. tom.2.pag.171.col.1. ſiue à maſculo ſiue à fœmina verſum ſit. ibid.

Acquiſitione dominij extinguitur actio. tom.2. p.174. col. 1

Actio ſemel extincta licèt nunquam reuiuiſcat, vrgente tamen æquitate reſtituitur. tom.2.pag.134. col.1. & 2

An actio ex teſtamento ſit ſtricti iuris, an bonæ fidei? tom.1.pag.204.col.2. & ſeq.

Actio ex ſtipulatu ſemper ſtricta eſt, inuita tamen Iuriſprudentia facta eſt bonæ fidei *in lege vnic. C.de rei vxor.act.* tom.1.pag.482.col.1

Cur ſingulis actionibus propria & ſpecialia nomina data ſint? tom.1.p.52.col.1

Quando perſecutio ſtellionatus & actio de dolo poſſint cum actione pigneratitia contraria concurrere. tom. 1.p.665.col.1

In fraudem futuræ actionis nihil facere licet. tom.2. pag.65.col.2

Cur actio quæ ob fraudatum vectigal, vel ob illicitas merces datur, dicatur perſecutio, non actio perſonalis. tom.1. pag.415.col.2

Hereditaria actio dicitur quæcunque contra defunctum exerceri potuit. tom.1.p.576.col.1

Hereditariæ actiones & actiuæ & paſſiuæ diuiduntur inter heredes pro hereditariis portionibus. tom.1. pag.576.col.1

Actio rerum amotarum non ex contractu eſt, ſed ex delicto. tom.1.pag.449.col.1

Actio rerum amotarum nullo penitus caſu poteſt dici condictio. tom.1.p.424.col.2

Ex delicto oritur actio rerum amotarum. tom.1.p.425. col. 1

Differentia inter actionem rerum amotarum, & condictionem furtiuam. tom.1.pag.425.col.1.

Actio rerum amotarum neque furtum neque condictio aliqua dici poteſt. tom.1. pag.425.col.1

Actio rerum amotarum & condictio furtiua naſcuntur ex furto. tom.1.pag.425.col.2

Quæ actiones dentur contra mulierem res pignori marito datas amouentem. tom.1.p.425.col.2

Differentia inter actionem commodati & actionem ad exhibendum. tom.1.p.535.col.2

Singulis controuerſiis ſingulæ actiones ſufficere debent. tom.2.pag.9.col.1

Differentia inter perſonales & in rem actiones. tom.2. pag.50.col.2.in fin. & ſeq.

De effectu actionis Paulianæ. tom. 1. pagin. 652. col. 1

Actio præſcriptis cum condictione poteſt concurrere. tom.1.pag. 292,col.2

Iure veteri is cui plures actiones ex eadem cauſa competebant, eligendo vnam amittebat alteram. tom.2. pag.173.col.1.in fine.

Actiones temporales non perpetuantur niſi conteſtatione. tom.1.pag.100.col.1

Actio quæ non competit excludi non poteſt. tom.2. p.185.col.1

In quo præcipua contrariarum actionum vtilitas conſiſtat. tom.1.p.3.& 4.col.1.& 2

Aliud eſt denegare actionem, aliud dare exceptionem per quam actio elidatur. tom.1.pag.196. 197.& ſeq.

Qua actione pater conueniri debeat ex rebus à filia amotis. tom.1.p.448.col.1 & 2.& ſeq.

Omnes actiones rei perſecutoriæ nihil niſi meram indemnitatem & id quod ex patrimonio abeſt perſequuntur. tom.1.pag.515.col.2

Nemo poteſt ex actione malè inſtituta vincere. tom.2. pag.536.col.1

Vtilibus actionibus nunquam locus eſſe poteſt, niſi ex neceſſitate. tom.2.p.288.col.2

Differentia inter actionem de dote,& actionem de peculio. tom.2.pag.255.col.1

Actio reſtitui non poteſt quæ non fuit amiſſa. tom.2. pag.289.col.2

Hypothecaria actio, & quaſi Seruiana ſunt actiones prætoriæ, ſicut & ipſa Seruiana. tom.1. pagin.535. col.2

Actio Fauiana eſt arbitraria. tom. 1. pagin. 203. col.2

Actiones ex delictis etiam merè pœnales quamuis in heredem non tranſeant, hactenus tamen competunt vt turpe lucrum quod defuncto ex ſcelere quæſitum fuerat heredi extorqueatur. tom. 2. pagin. 550. col. 2

Cur actio quod iuſſu contra patrem vel dominum detur in ſolidum, ſecus autem actio de peculio. tom.2. pag.120.col.2

Actiones directæ cedi nunquam poſſunt. tom.1. p. 62. col. 1

Actionis quæ incepit competere, tempora ſemper currunt. tom.2.pag.304.col.1.& 2

Actio quæ ab initio fuit inutilis ex euentu non confirmatur. tom.2. pag.276.col.1

Non poteſt reus conueniri per actionem arbitrariam alio loco quàm qui ſtipulatione comprehenſus eſt, niſi poſtquam ad illum locum perueniri potuit.tom.1. pag.470.col.2

Actiones quæ per inficiationem creſcunt domino dari ſolent, non contra dominum. tom. 2. pagin. 78. col. 2

Actiones merè pœnales ex parte & actoris & *rei* ex delicto proficiſcentes licet non dentur contra heredes, dantur tamen de eo quod peruenit.tom.2.p.151. col. 1

Omnis actio reſtitutoria præſupponit liberationem præcedentem,& liberatio ſimiliter obligationem.tom.2. p.291. col.1

Actio quælibet perſonalis ſupponit præcedentem aliquam ciuilem obligationem. tom. 2. pagin. 123. col. 1

Quæ dicantur actiones duplices, quæ duplicia interdicta? tom.2.pag.120.col.1.& 2

Quid ſit actio hereditaria. tom.1.p.118.col.1

Omiſſa retentio non tollit actionem alioqui competentem. tom.2. pag. 21. col.2

Sine actione agere nemo poteſt. tom. 1. pagin. 324. col. 1

Nemo ex improbitate ſua actionem conſequi poteſt. tom.2.p.345. col.1

Actiones reales ex præſenti tantum poſſeſſione naſcuntur. tom.1. p.16.col.1

Actio ex teſtamento per adiectionem loci obligationi ſcilicet non ſolutioni eſt arbitraria. tom.1.pag.479. col.1. & 2. & p.480. col.1. & 2.

Quamuis per ſe ſit ſtricta. tom.1.pag.480.col.1. & cur. ibid.

Actiones arbitrariæ quamuis nullomodo ſtrictæ ſint, fiunt tamen plerunque ex iis quæ ſui natura ſunt ſtrictæ. tom.1. pag.479. col.1. & 2. per adiectionem loci videlicet, eamque obligationi non ſolutioni. ibid.

Cui actio de eo quod certo loco ſit introducta. tom. 1. p. 479. col. 2. & p. 480. col. 1

Actio præſcriptis verbis ex negotio geſto naſci ſolet. tom. 1. pag. 263. col. 1

In bonæ fidei iudiciis ſemper certa ſumma petitur, in actione arbitraria, nunquam. tom. 1. pagin. 484. col. 1. & 2

Differentia inter ciuiles actiones prætorias, & actiones ciuiles ac legitimas. tom. 1. p. 447. col. 1

De ſequeſtraria actione. tom. 2. p. 351. in medio.

Actio ex empto quæ datur contra dominum de peculio vel de in rem verſo eſt mixta ex bonæ fidei actione & ſtricta. tom. 2. pag. 255. col. 2

Petitio hereditatis, in rem actio eſt, licet heres pleraſque habeat præſtationes perſonales. tom. 1. pag. 200. col. 2

Actiones quæ ex contractibus naſcuntur, contractuum nomen habent. tom. 1. p. 52. col. 1

In contrariis actionibus omnibus agitur de calculo, id eſt quantum ex bona fide actori præſtare æquum ſit. tom. 1. p. 638. col. 1

Actio præſcriptis verbis poteſt etiam cum alia concurrere. tom. 1. p. 652. col. 1

Tutius eſt agere præſcriptis verbis quoties vel minima hæſitatio incurrit an alia actio competat propter periculum quod ſubeſt malè electæ actionis. tom. 1. p. 652. col. 1

In concurſu actionum directarum & vtilium ſemper vtiles quamuis minus dignæ, minúſque nobiles directis præferuntur, quoniam non niſi ex ſumma æquitate inducuntur cuius potiorem quam ſtricti iuris rationem eſſe conuenit. tom. 1. p. 625. col. 2

Actio licet non ſemper præcedat exactionem agendi, tamen ius & poteſtatem ſemper præcedere neceſſe eſt vt ſequi poſſit exactio. tom. 1. p. 625. col. 2.

Actio quam quis ſemel habere contra dominum cæpit ſiue ex ſtipulatu, ſiue ex contractu ſerui illa ſit, ea nec euictione, nec manumiſſione, nec morte aut fuga ſerui amittitur. tom. 2. p. 16 col. 1

Neceſſitas mera iuris & facti induxit actionem arbitrariam de eo quod certo loco, fauore actoris, & cur. tom. 1. p. 486. col. 1

Altera actio alteram perimit aut ipſo iure, aut exceptione cum actor ex altera indemnitatem conſecutus eſt. tom. 1. pag. 444. col. 1. & 2

Actio ſemel extincta non poteſt reſuſcitari, aut reuiuiſcere, poteſt tamen à prætore reſtitui & reſtaurari. tom. 2. pag. 287. col. 2

Qui actionem malam exercet, ad aliam redire non poteſt, ſecus qui actionem nullam. tom. 2. pagin. 184. col. 1

Aliud eſt actionem naſci ex delicto vel ex dolo, aliud naſci ex contractu ad vindicandum dolum vel delictum. tom. 2. p. 363. col. 1

De effectibus actionis arbitrariæ. tom. 1. pagin. 478. col. 1. & 2

Quæ ſint actiones ex contractu pœnales. tom. 1. p. 206. col. 2

Actio ſine lite multò minus ſine controuerſia, quæ litem præcedit exerceri non poteſt. tom. 1. pag. 395. col. 1

In actionibus arbitrariis arbitrium iudicis nullum eſt circa faciendam condemnationem, ſed tantum circa rei reſtitutionem imperandam. tom. 1. pag. 460, col. 1

In actionibus arbitrariis arbitrium fertur ex bono & æquo, condemnatio autem ſecundum eam formam quæ vel edicto prætoris conſtituta eſt, vel ex ipſis legibus, vel authoritate prudentum. tom. 1. pag. 460. col. 2

Non eſt permittendum iudici, vt æquitatis alicuius prætextu aliam condemnationem faciat quàm quæ ſingulis actionibus præſcripta eſt. tom. 5. pagin. 460. col. 2

Actio arbitraria de eo quod certo loco non refert condemnationem in arbitrium quoties res immobilea certo tempore & loco dari debuerint. tom. 1. p. 474. col. 2. & ſeq.

Actiones directæ & vtiles ſunt eiuſdem effectus & poteſtatis quoties eandem aut iuris aut æquitatis habent rationem, ſecus vbi diuerſam. tom. 1. pagin. 475. col. 1

Alterius facto, non eſt adimenda actio inuito creditori. tom. 1. pag. 499. col. 2

Non debet aliis nocere quod inter alios actum eſt. tom. 1. p. 108. col. 1. & 2

Non niſi aduerſus perfidos homines iure ciuili actiones comparatæ ſunt. tom. 2. pag. 151. col. 1

Quæ præſtatio veniat in actionem bonæ fidei? tom. 1. pag. 284. col. 2

Actio ſemel extincta quomodo poſſit reparari? tom. 1. pagin. 231. col. 1. & 2. & pagin. 112. col. 2.

Mulier quæ mariti res amouit tenetur actione rerum amotarum quanti plurimi res amotæ fuerint, ſicut fur condictione furtiua. tom. 1. pag. 418. col. 1

Actio arbitraria de eo quod certo loco ſola eſt inter omnes arbitrarias quæ ex contractu naſcitur. tom. 1. pag. 484. col. 1

Inanis eſt actio quæ per exceptionem elidi poteſt. tom. 1. pag. 71. col. 1

Actio arbitraria de eo quod certo loco, non minus contra fideiuſſorem quàm contra principalem debitorem exerceri poteſt. tom. 1. pagin. 482. col. 1. & 2. & ſeq.

Actio ex teſtamento quomodo ſtricta, quomodo bonæ fidei, quomodo arbitraria? tom. 1. pagin. 479. col. 1. & 2

Contra quem poſſeſſorem dentur actiones perſonales. tom. 1. p. 109. col. 1

Contra quem detur actio ad exhibendum. tom. 1. p. 109. col. 1

Actiones in rem omnes ex præſenti poſſeſſione naſcuntur. tom. 1. p. 109. col. 1

Quænam actiones ex poſtfacto competant quæ ab initio non competierunt. tom. 1. pag. 109. col. 1. iuramento præſtito. ibid.

Actio ex contractu inter alios naſci non poteſt, quàm inter eos ipſos qui contraxerunt, aut eorum ſucceſſores. tom. 1. pag. 373. col. 1

Nemo inuitus actionem in rem pati cogitur, cùm liberum ſit cuilibet dicere ſe non poſſidere, ſecus actionem in perſonam. tom. 2. pag. 168. col. 2

Comparatæ ſunt quædam actiones quæ dicuntur infitiando creſcere, & dantur in duplum. tom. 2. p. 358. col. 1

Formula actionum bonæ fidei ſemper annexam habet clauſulam (ex bona fide) tom. 1. p. 484. col. 1

Condictio furtiua, non naſcitur ex præſenti poſſeſſione vt vindicatio & alia quæuis in rem actio, ſed ex furto defuncti, licet nullus ex heredibus poſſideat. tom. 1. pag. 546. col. 2

Non prius naſcitur actio & certi condictio ex ſtipulatione, quàm totum tempus præterierit quod ſtipulatione comprehenſum erat. tom. 1. pag. 459. col. 1

Sententia tollere non poteſt actionem. tom. 1. pag. 199. col. 1

Actiones omnes iure ciuili ſunt comparatæ, & cur. tom. 1. pag. 493. col. 1

Prætoris eſt actionem dare, vel denegare. tom. 1. p. 646. col. 1

Actio de quod certo loco naſcitur ex ſtipulatione. tom. 1. pag. 460. col. 1. & 2

Quæ ſint actiones arbitrariæ. tom. 1. pag. 460. col. 1

In actionibus arbitrariis præcedere debet arbitrium de re

ſe teſtituenda, vt ſequi poſſit condemnatio. tom. 1. pag. 460. col. 1

In actionibus arbitrariis duæ fieri debent ſenteotiæ, vna quæ arbitrio cauſam præbeat, alia quæ condemnationem vel abſolutionem contineat. tom. 1. pag. 460. col. 1

Omnes actiones ciuiles & nominatæ prætoriæ licet ipſo iure non competant, dantur tamen à prætore. tom. 1. pag. 96. col. 1. & 2. & ſeq.

Nemo ex improbitate ſua conſequi debet actionem. tom. 2. p. 134. col. 2

Celeritate coniungendarum actionum vna occultatur. tom. 1. p. 260. col. 1

Actiones omnes perſonales, naſcuntur ex perſonalibus obligationibus. tom. s. p. 448. col. s

Actio rerum amotarum quamuis pœnæ nomine concepta, nihil tamen niſi rei perſecutionem continet. tom. 1. pag. 431. col. 2

Actiones fere omnes prætoriæ licet nomine pœnæ conceptæ (quæ non niſi interueniente dolo dantur) nihil, niſi meram rei perſecutionem continent. tom. 1. pag. 431. col. 2

Actiones ciuiles licet ex delicto proficiſcantur, nunquam tamen pœnæ nomine concipiuntur, actiones verò prætoriæ ſecus. tom. 1. pag. 431. col. s

Actiones vno anno longiores prætor fecit annales, vno verò anno breuiores non fecit annales. tom. 2. p. 239. col. 1. & 2.

Actio hypothecaria & quælibet ſiue pignoris ſiue hypothecæ perſecutio, in rem eſt. tom. 1. pagin. 199. col. 1

Nihil intereſt an vtili quis an directa actione conueniatur. tom. s. pag. 290. col. 2

Quoties duæ ſunt actiones æquè principales quarum vna non ſit maior altera vtraque ſubſiſtit, quia non poteſt dici vtra per alteram perimatur. tom. 2. p. 290. col. 2

Actiones præſcriptis verbis ſunt ſtricti iuris, excepta illa quæ naſcitur ex contracto permutationis, & æſtimatoria. tom. 2. p. 337. col. 1

Omnes acceſſiones veniunt in actionibus bonæ fidei ex die moræ. tom. 2. p. 338. col. 1

Intereſt actoris plures habere actiones etiam eius rei nomine vt poſſit eligere qua vti malit, dummodo nihil ſupra id quod debitum eſt conſequatur. tom. 2. pag. 344. col. 2

Media vnius actionis facilius interdum probantur quàm alterius. tom. 2. pag. 344. col. 2

Quo caſu mulier actione rerum amotarum teneatur, etiamſi nihil peruenerit. tom. 1. pag. 430. col. 2

Quæ ſit actio condictitia? tom. 1. pag. 52. col. 2

Omnes actiones contrariæ ſunt prætoriæ. tom. 2. p. 318. col. s. & 2

Nulla actio ſtricti iuris contrariam admittit. tom. 2. pag. 358. col. 2

An actiones arbitrariæ ſint ſtrictæ, an bonæ fidei, an tertiarum actionum genus conſtituant? tom. 1. p. 202. 203. & ſeq.

Actio rerum amotarum, an eſt arbitraria? tom. 1. p. 203. col. 2

Omnes actiones in rem ſunt arbitrariæ. tom. 1. pag. 199. col. 2

Actio ad exhibendum licèt perſonalis ſit, arbitraria tamen eſt. tom. 1. p. 199. col. 2

In actionibus quæ ex vtraque parte meram rei perſecutionem continent ſemper iuſtè repetitur id quod actori abeſt, licèt nec vnquam id reus habeat nec vnquam habuerit. tom. 1. pag. 430. col. 2

Quæ actiones, quæ exceptiones ſint perpetuæ? tom. 1. pag. 104. col. s

Multæ ſunt actiones quæ quia rei perſecutionem ſui natura continent, dantur perpetuò & poſt annum, quæ tamen quia pœnales ſunt qua parte dolum factumque puniunt eius qui conuenitur, in heredem non dantur niſi de eo quod peruenit. tom. 2. p. 586 col. 2

Vtilis actio dari non poteſt quandiu directa competit. tom. 1. p. 119. in fin. & ſeq.

Actio furti pœnalis eſt. tom. 1. pag. 208. col. 1.

Quæ dicuntur actiones arbitrariæ. tom. s. pag. 474. col. 1

An in arbitrium iudicis referatur actio de eo quod certo loco. tom. 1. pag. 474. col. s. & 2

Actio rerum amotarum eſt merè rei perſecutoria. tom. 1. p. 124. col. s

In actionibus bonæ fidei nullum præcedit iudicis arbitrium de re reſtituenda, quia non eſt in teſte. tom. 1. p. 500. col. 1. & 2

Actiones ciuiles non niſi triceſimo anno perimuntur. tom. 1. p. 450. col. 2

Caſus vnus in quo celeritate coniungendarum actionum vna occultatur. tom. 1. p. 377. col. 2

Differentia inter actionem de eo quod certo loco quæ per emphaſim arbitraria eſt, & cæteras actiones arbitrarias. tom. 1. pag. 478 col. 1. & 2

Actio de eo quod certo loco tota in arbitrium iudicis refertur etiam quantum ad condemnationem, vt non cogatur iniurite contractui, ſed quantitatem in ſtipolatum deductam vel excedere poſſit vel minuere. tom. s. pag. 478. col. 2

In actione de eo quod certo loco ſicut arbitrium iudicis verſatur ad augendam vel minuendam condemnationem: ita etiam, ad liberationem & abſolutionem. tom. 1. pag. 478. col. 2

Actio de eo quod certo loco an & quomodo tam actoris quàm rei vtilitatem contineat. tom. 1. p. 460. col. 1. & 2. & pag. 461. col. 1. & 2

Differentia inter actionem nullam & malam actionem. tom. 1. p. 377. col. 2

Actio præſcriptis verbis naſci ſolet ex pacto incontinenti appoſito poſt contractum ſtricti iuris. tom. 1. p. 284. col. 2

Actio præſcriptis verbis competit etiam ex pacto appoſito in contractu bonæ fidei. tom. 1. pag. 284. col. 2

Actio popularis populi eſt non eius qui eam proponit, nec tranſit ad eius heredem, nec locupletior eſſe intelligitur eam exercendo, quia non tam ad rem familiarem actoris quàm ad publicam vltionem pertinet. tom. 1. pag. 153. col. 1

Omnis actio cum exercetetur conſumitur, niſi colluſum probetur. tom. 1. p. 153. col. 1

Actio rerum amotarum, nec pœnalis, nec famoſa, nec turpis eſt. tom. 1. p. 168. col. 1. & 2

Quamuis furtum teuera fiat condictio furtiua, & actio de ſeruo corrupto ſunt actiones non penales, nec famoſæ, ſunt tamen turpes, quia delicti mentionem faciunt. tom. 1. pag. 168. col. 1

An actio quæ datur creditori creditoris contra debitorem debitoris ſit perſonalis, an hypothecaria. tom. 1. pag. 626. col. 1

An actiones etiam merè rei perſecutoriæ ex delicto natæ dentur in heredem in ſolidum, an verò de eo tantum quod ad heredem peruenit. tom. 1. p. 116. col. 1. & 2. & pag. 117. col. 1. & s. & quare. ibid. & ſeq.

Quis poſſit conueniri actione furti. tom. 1. pag. 117. col. 2

An, patronus actione rerum amotarum poſſit conueniri. tom. 1. p. 154. col. 1. & ſeq.

Actio ex empto eſt bonæ fidei. tom. 1. p. 200. col. 1

Omnes actiones merè pœnales ſiue, ſiue ciuiles, ſiue prætoriæ, dantur in heredem perpetuò, de eo quod peruenit. tom. s. p. 241. col. 2

Actio receptitia actioni conſtitutæ pecuniæ proxima & ſimilis

ſimilis, à Iuſtiniano in actionem pecuniæ conſtitutæ fuit transfuſa. tom.1.p.470.col.2

Omnes actiones quæ dantur ad factum, non aliud perſequuntur, quàm id quod intereſt. tom.1.pag.321. col.2

Actiones vtiles dicuntur quod vtilitate ſua nunquam deſtituantur ad differentiam directarum, quæ licet ipſo iure competant, non tamen ſemper ſunt efficaces. tom.1.p.625.col.2

Cur introducta ſit actio vtilis à prætore de eo quod certo loco. tom.1.p.459. col.1.& 2

Cur actio vtilis de eo quod certo loco dicatur vtilis. tom.1.p.459. col.2. in fin. & ſeq.

Cur actio de eo quod certo loco dicatur arbitraria.tom.1. pag.460. col.1.& 2

Pro poſſeſſione rei mobilis recuperanda datur actio perſonalis. tom.1.pag.312.col.2

Actio ad exhibendum licèt detur omnibus quorum intereſt, non tamen contra alium datur quàm qui poſſidet. tom.1.pag.652. col.1

Actio cum exercetur conſumitur. tom.2.pag.12.col.1.

Actiones pœnales de eadem pecunia concurrentes, alia aliam nunquam conſumit. tom.2.pag.54.col.1

Actiones rei perſecutoriæ alia aliam ſemper conſumit. tom.2.pag.54 col.2

Cum de nomine & iure actionis quæritur, ſemper initium eſt inſpiciendum. tom.2.pag.243.col.2

Sicut contractus omnis ſi modo iuſtus ſit & licitus parit obligationem, ita & obligatio actionem. tom.2.p.18. col.1

Non poteſt naſci actio priuſquam caſus euenerit qui actioni cauſam præbet. tom.1.pag.607.col.2

Ex pacto in rei traditione appoſito datur actio paciſcenti tum quoque cum ei pactum inutile eſt. tom.1. p.618. col.2

Ex pacto vnius, alteri nullo modo poteſt quæri actio, nec ſi paciſcentis interſit. tom.1.pag.619. col.1. extra caſum legis *quoties 3. C.de donat. quæ ſub modo.* ibid.

Qui actionem non competentem exercet, licet nihil agat, poteſt tamen aliam competentem exercere, ſecus ſi actionem bonam competentem exerceat, quamuis ex ea nihil conſequatur. tom.2.pag.46.col.1.& 2. & ſeq.

Actio Seruiana à quo & cur introducta. tom.1.pag.588. col.2

Prætoris eſt dare omnes actiones, etiam quæ iure ciuili competunt. tom.1.pag.497.col.2

Differentia inter actiones mandati, & negotiorum geſtorum. tom.1.pag.158.col.2

Actio rerum amotarum poteſt competere etiamſi res amotæ non ſint mariti. tom.1.pag.144.col.2

Actio arbitraria naſcitur ex ſtipulatione.tom.1.pag.470. col.1

Qualis obligatio eſt talem neceſſe eſt actionem eſſe quam parit obligatio. tom.1.pag.423.col.1

Cur in actione arbitraria de eo quod certo loco non tantum reſtitutio, ſed etiam condemnatio iudici confeiatur. tom.1. pag.474. col.1

Ad producendam condictionem, adeóque interdum actionem præſcriptis verbis, ſufficit vt certa lege aliquid datum probetur. tom.1.pag.266.col.1

Quibus competat & contra quos actio rerum amotarum. tom.1.p.124.col.1.& 2.& ſeq.

An actio rerum amotarum famoſum reddat eum contra quem datur. tom.1. p.124.col.1

In omnibus actionibus prudentes conſenſerunt poſſe illas naſci & exerceri contra liberum hominem ex omni negotio quod is bona fide ſeruiens geſſerit ſola mandati actione excepta. tom.1.pag.573.col.2.

Actiones incompatibiles ab eodem negotio proficiſci poſſunt ſimul, ſed non exerceri. tom.1.p.573. col.1.& 2

Reſtituta re deteriore effecta non ſupereſt rei vindicatio, ſed quæ alia actio. tom.1.p.544.col.2

Falſum eſt arbitrarias actiones ſui natura ſtrictas eſſe, nec niſi ex poſtfacto & ex accidenti degenerare in arbitrarias. tom.1. p.544.col.2

Actio noxalis ex delicto non ex contractu datur. tom.1. pag.428. col.2

Actio de peculio datur ex contractu non ex delicto. tom.1.pag.428.col.2

Ex conuentione dabo vt facias, an aliqua actio naſci poſſit. tom.1.p.212.223.& ſeq. ſi ſcilicet ceſſauit alter poſſe facere quod facere debuerat. ibid.

Actiones furti, damni, & iniuriarum morte delinquentis intereunt. tom.1.p.426.col.1.& ſeq.

Quomodo & cur actiones morte delinquentis extinctæ dentur aduerſus heredes de eo quod peruenit. tom.1. pag.426. col.1

Actiones contrariæ ſicuti inductæ ſunt ex æquitate & bona fide, ita tam latè patent quàm æquitas ipſa quæ illas inducit. tom.1.pag.590. col.1

Actionem alius habere non poteſt contra debitorem, quàm qui ipſe creditor eſt, nec aduerſus alium quàm ſuum debitorem. tom.1.p.624.col.1

In pœnalibus actionibus vna nunquam aliam conſumit. tom.1.p.433. col.1

Omnes actiones pignoratitiæ ſunt bonæ fidei, nec minus quæ contrariæ ſunt, quam quæ directæ. tom.1. p.638.col.2

Nulla & inanis actio eſt quam debitoris eludit inopia. tom.1.p.366.col.2

Qui mutuam dat pecuniam & eam ſibi reddi ſtipulatur, nullam ex pecuniæ numeratione habet actionem, ſed actionem ex ſtipulatu. tom.1.p.292.col.1

Actiones ex delicto non ſunt omnes pœnales, ſed aliæ pœnales, aliæ rei merè perſecutoriæ. tom.1.p.416. col.2. aliæ mixtæ. ibid.

Actio rerum amotarum ex delicto eſt, tamen non pœnam, ſed rei meram continet perſecutionem. tom.1. p.416. col.2

Omnis actio merè rei perſecutoria tranſit aduerſus heredem in ſolidum. tom.1.p.416. col.2. & p.419.col.1

Omnis actio merè pœnalis tranſit ad heredem, de eo quod ad eum peruenit. tom.1. pag.416.col.2 excepta actione furti, & cur. ibid. & pag 419. col.2. & ſeq.

Omnis actio mixta ex pœnalibus datur in heredem de eo quod peruenit. tom.1.p.416.col.2

Excepta actione vi bonorum raptorum, & cur. ibid. & pag. ſeq. & p.419.col.2.

Ex pacto de retrouendo inter alios appoſito dari de iure non poteſt actio tam in perſonam, quàm in rem contra tertium rei retrouendendæ poſſeſſorem, ſed ſtatutis Sabaudiæ nominatim cautum id eſt publicæ vtilitatis gratia. tom.1.p.619.col.2

Contrariæ actiones omnes comparatæ ſunt ex æquitate ne alter ex alterius iactura locupletaretur, & vt preſtationes ex vtraque parte ad ſuam æquitatem reuocentur. tom.1.p.579.col.1

Quomodo ex pacto creditoris appoſito in fauorem debitoris detur actio creditori qui quanquam pactus ipſe eſt, non tamen ad ſuam, ſed ad debitoris vtilitatem pactus fuit. tom.1 p.618.col.2

Non poteſt ſequi condemnatio ex actione malè inſtituta, non magis quàm ex actione nulla. tom.1. p.608. col.1

Etiam hodie poſt ſublatas actionum impetrationes & formulas à Theodoſio, actionem tamen quæ inſtituitur competere neceſſe eſt. tom.1.p.608.col.1

Non poſſunt videri ſublatæ omnes actiones merè perſecutoriæ quandiu aliquid rei perſecutioni deeſt, & rei perſequendæ ſupereſt. tom.1.pag 5 1. col.2

Actiones omnes bonæ fidei quamuis in hoc conueniant, aut quod bonæ fidei ſunt, habent tamen ſingulæ pro-

prium quandam æquitatis rationem ex natura ipſius negotij vnde naſcuntur dependentem. tom. 1.p.582. col.2

Actio legis Aquiliæ ſi nunquam viua damnum lis æſtimaretur tranſiret in heredem non propter quaſi venditionem,ſed propter delectum,tom.1.pag.612.col.2. & p.420.col.1

In actione legis Aquiliæ nulla quaſi venditio induci poteſt. tom.1.pag.412.col.2

Actio per S.C. Syllanianum introducta contra heredem qui defuncti necem vltus non eſt, quamuis deſcendat ex crimine heredis morte heredis non extinguitur, quia merè pecuniaria & rei perſecutoria eſt. tom.1. pag.413.col.1

Actiones bonæ fidei de dolo actionem non minus quàm exceptionem vi ipſa in ſe continent. tom.1.pag.590. col.2

Differentia inter actionem iuſtitoriam,& de in rem verſo ratione vtilitatis. tom.2. p.57.col.2

Diuiſio actionum omnium & ciuilium & prætoriarum. tom.2.p.78. col.1.& 2

Omnes actiones ciuiles indiſtinctè perpetuæ ſunt quamuis prorſus pœnales. tom.2.p.78.col.2

Nunquam permittendum eſt reo vt in eius arbitrio ac poteſtate ſit actori adimere actionem. tom.1. p.464. col.2

Actiones contrariæ dicuntur per relationem ad directas, vel quæ ſunt vel quæ fuerunt. tom.1.p.585.col.2

Actiones contrariæ proponi & exerceri poſſunt etiam priuſquàm directæ inſtituantur,& poſtquam extinctæ ſunt. tom.1.p.545.col.2

Differentia inter actionem contrariam & exceptionem. tom.1. p.585.col.2

Quæ ſimpliciter dicatur actio in rem. tom.1. pag.199. col.1

An actiones honorariæ ſint perpetuæ, id eſt an dentur poſt annum & an in heredem dandæ ſint in ſolidum, an de eo tantùm quod ad eum peruenit. tom.2.p.78. col.1.& 2

Contrariam actionem cùm dicimus, eam intelligimus quæ de indemnitate inſolidum competit, non quæ ad noxæ deditionem. tom.1.pag.587. col.1

Contrariæ actiones ſui natura non ſunt noxales,quamuis noxales inſint contrariis. tom.1.p.587.col.1

Actiones noxales contrariis opponuntur, non tamen quaſi contrariæ, ſed quaſi diuerſæ. tom.1. pag.587. col 1

Actio bonæ fidei tum quoque cùm noxslem in ſe continet, non ideo tamen noxalis propriè dicitur, ſed quaſi noxalis. tom.1.pag.587.col.2

Ex alieno contractu non quæritur actio niſi iure poteſtatis, aut ſucceſſionis. tom.1. p.500.col.1

Omnis actio quæ in heredem datur de eo quod ad ipſum peruenit perpetua eſt tum quoque cùm actio fuit annalis vt in interdictis etiam annuis. tom.2.pag.81. col.2

Nihil prohibet actionem dari ei qui ſit tutus exceptione & compenſatione. tom.1.p.583.col.1

Si dolo malo deſierim poſſidere, actio ad exhibendum contra me dari poteſt. tom.1.pag.370.col.2

Actio noxalis etiam bonę fidei iudicio ineſſe poteſt,ſicut & actio arbitraria & actio de dolo. tom.1. pag.586. col.2

Contraria actio non tam ad puniendum debitoris dolum datur, quàm ad indemnem ſeruandum creditorem. tom.1.p.590. col.2

In actione furti alia defertur iure dominij, alia verò iure eius quod intereſt. tom.1.p.437. col.2

An actio ex ſtipulatione per adiectionem temporis fieri poſſit arbitraria ita vt non minus lucri quàm damni rationem haberi oporteat. tom.1.p.476.col.1.& 2

Actio intentari non poteſt ante litem conteſtatam.tom.1. pag. 579. col. 2. & ſequent.

Nemo poteſt facto ſuo tollere alteri actionem, neque exceptionem. tom.1.p.582. col.2

Non poteſt quis cogi ad mandandas nondum ſibi competentes actiones. tom.1.p.646.col.1. & 2

Actiones nominatæ non niſi à contractibus nominatis habere nomen poſſunt. tom.1.p.558. col.1

Differentia actionis pro ſocio ab aliis bonæ fidei actionibus. tom.1. pag.567.col.1

Quænam actio in factum quamuis ſit ex delicto, & prætoria, & valdè ſimilis actioni iniuriarum nullo modo pœnalis ſit, ne quidem ex parte rei, ſed tantùm merè rei perſecutoria. tom.1.pag.415.col.2.& pag.422. col.1

Facilius eſt vt commodati actio perimatur ipſo iure per conditionem, quam vt condictio per actionem commodati. tom.1.p.567.col.1

Actiones bonę fidei facilius per actiones ſtricti iuris perimuntur ipſo iure,quàm actiones ſtricti iuris per actiones bonæ fidei. tom.1.p.667.col.1.& 2

Cur vna actio rei perſecutoria alteram rei perſecutoriam tollat,ſi ambæ ſint bonæ fidei. tom.1.p.567.col.2

Actio communi diuidundo non ſtatim tollit actionem pro ſocio, ſi ea prius actum ſit. tom.1.p.567.col.2

Duabus actionibus rei perſecutoriis circa eandem rem concurrentibus quarum vna ſit ſtricta altera bonæ fidei, ſtricta aliam extinguit, non in totum, ſed quatenus ea priore conſecutus eſt actor, ſtricta verò non extinguitur niſi per exceptionem. tom.1.p.567.col.2

Actio commodati aut locati non ad hoc datur, vt res commodata vel locata reſtituatur, ſed ad id quod intereſt commodatoris aut locatoris, ſi non ante acceptum iudicium aut ſaltem ante condemnationem res commodatæ reſtituuntur. tom.1.p.561.col.2

Actiones contrariæ comparatæ ſunt vt ei qui actione directa conuenitur,quique directam actionem nullam habet ſuccurratur,ſiquid ei ex bona fide viciſſim præſtari oporteat. tom.1.p.576. col.1

Contrariarum actionum vſus nullus eſt, niſi in negotiis & contractibus bonæ fidei. tom.1. p.576.col.1

Remittentibus actiones ſuas regreſſus ad eas nunquam dandus eſt. tom.1.pag.565.col.2

In actionibus mixtis & duplicibus qui conuenitur etiam agere intelligitur, quæ ob eam cauſam mixtæ appellantur & duplices quod in iis vterque actor ſit vterque reus. tom.1.p.567.col.1

In actione pro ſocio qui conuenitur etiam agere intelligitur. tom.1.p.567.col.2

Actio pro ſocio vtrique parti communis eſt & ex ea perinde actor ipſe condemnari poteſt atque ſi à ſocio propria & ſeparata actione ſiue directa ſiue contraria conueniretur. tom.1.p.567.col.2

Differentia inter actionem pro ſocio & actiones mixtas, ſeu duplices. tom.1.p.567.col.1

Differentia inter actiones mixtas & communes. tom.1. p.567. col.2

Actio ex teſtamento quod ad fructus & vſuras pertinet imitatur naturam actionum bonæ fidei. tom.1.p.461. col.1.

Actiones criminales per legem inductæ ſunt accuſationes potius quam actiones. tom.1.p.445.col.1.

Actio honoraria non eſt minus efficax ad exigendum quàm ſit actio ciuilis,ſi modo talis actio ſit quæ nulla iuſta exceptione repelli poſſit. tom.1.pag.493.col.1

Aduerſus actiones honorarias quædam exceptiones competunt. tom.1.pag.443.col.1

Actio legis Aquiliæ vbi ſemel competiit non extinguitur per alienationem ſerui, ſecus condictio furtiua per alienationem furti. tom.1.pag 434. col.1

In actione legis Aquiliæ venit damnum ex triginta dierum repetitione. tom.1.pag.561.col.2

Actiones contrariæ quamuis præſupponant directas

competere

competere, non tamen præſupponunt neque requirunt exercitium directarum. tom.1.p.576.col.1

Contrariæ actiones naſcuntur ex contractibus vltro citroque obligatoriis, ſed non æquè principaliter, quia ex contractibus vltro citroque obligatoriis æquè principaliter naſcuntur actiones ex vtraque parte directæ. tom.1.p.576.col.1.& 2.

In contrariis actionibus non agitur de fide rupta, ſed de calculo, ideóque in iis non iuratur in litem, neque ex eis infamia irrogatur. tom.1.p.576.col.2

Aliæ ſunt præſtationes actionis contrariæ, aliæ verò actionis directæ. tom.1.p.576.col.2

Actio rerum amotarum in quo conueniat & in quo differat cum condictione furtiua. tom.1.pag.422.col.2. & pag. ſeq.

Actiones quæ ex contractibus naſcuntur ſunt omnes rei perſecutoriæ, nullæ pœnales, niſi pro pœnalibus annumerentur eæ quæ pœnam conuentionalem continent. tom.1.p.422.col.2

Actiones ex delicto proficiſcentes regulariter ſunt pœnales, exceptis rei perſecutionem meram continentibus. tom.1.p.421.col.2

Differentia inter actiones rei perſecutorias ex delicto, & ex contractu in cauſa eſt, ſed nulla in effectu. tom.1. pag.421. col.2. & ſeq.

Semel nata actio non facilè ex poſt acto extinguitur. tom.1.p.518.col.1.& 2

In actione vi bonorum raptorum non eſt neceſſaria actori probatio dominij, ſed ſufficit probare ſua intereſſe. tom.2.p.425. col.2

Poteſt alicui vltrò dari actio ad hoc ſolùm conſequendum, vt liberetur. tom.2.p.17.col.2

Actio negotiorum geſtorum eſt prætoria. tom.1.p.577. col.2

Actio negotiorum geſtorum & mandati ſunt incompatibiles. tom.1. pag.577. col.2

Actio de dolo & actio vnde vi, licet pœnales ſint, tamen rei perſecutionem continent. tom.2.p.80.col.2

Cur actio de dolo & actio quæ competit ex interdicto vnde vi ſint perpetuæ, nec tamen dentur in heredem niſi quatenus peruenit. tom.2.p.80.col.2

Omnes actiones quæ ex contractu filiifamilias vel ſerui contra patrem vel dominum dantur ſunt ex bono & æquo, magis quam ex mera iuris ratione. tom.2.p.85. col.2

Actio de in rem verſo quando detur in ſolidum, quando non detur in ſolidum. tom.2.p.85.col.2

Quando, cur & quibus caſibus detur actio de eo quod cum eo qui in aliena poteſtate eſt. tom.2.pag.85. col.1.& 2

Actio certa non poteſt competere ex eo iure quod adhuc incertum eſt, quodque pendet ex furto euentu. tom.2. pag.95. col.1

Caſus quo vna, eademque actio diuerſo iure cenſeatur. tom.2.p.66. col.1

Quæ actiones ſint perpetuæ? quæ dentur ad annum tantum? quæ dentur in ſolidum? quæ verò dentur tantum quatenus peruenit. tom.2. p.9. col.2

Differentia inter actiones ciuiles quæ rei perſecutionem continent ex delicto proficiſcentes & actiones prætorias etiam ex dolo vel delicto proficiſcentes. tom.1. pag.420.col.1.& 2

Actio rerum amotarum eſt prætoria. tom.1.p.422.col.2. & ſeq. non ciuilis. p.423.col.2

Actio rerum amotarum eſt arbitraria. tom.1.p.422.col.2. & ſeq. & p.423.col.1

In actionibus ſtricti iuris neque arbitrium vllum interuenit, neque in pœnam contempti arbitrij iuratur in litem, ſecus in arbitrariis. tom.1.p.423.col.1

Actio rerum amotarum eſt rei perſecutoria ex parte actoris, pœnalis ex parte rei. tom.1. p.423.col.1.

Actio rerum amotarum non habet locum conſtante matrimonio. tom.1.p.423.col.2

Ex maleficiis merè pœnales actiones etiam in heredem rei competunt, ſi aliquid ad eum peruenerit. tom.1. p.414.col.2.& ſeq. ſecus ſi nihil. ibid.

Actiones mixtæ ex pœnalibus dicuntur abſolutè pœnales & pœnalium naturam habent. tom.1. pag.415. col.2

Differentia inter actiones ex contractu & ex delicto pœnales. tom.1.p.415.col.2

Ex maleficiis aliæ ſunt actiones merè pœnales, aliæ mixtæ, aliæ merè rei perſecutoriæ. tom.1.p.415.col.2

Actiones ex contractu pœnales dantur aduerſus heredem inſolidum. tom.1.p.415.col.2

In actione de eo quod certo loco illud potiſſimum à iudice ſpectandum eſt per quem factum ſit vt alio loco agatur quam vbi ſolutio fieri debuit, an per actorem, an per reum vt actoris vtilitas æſtimetur ſi per reum ſteterit, aut rei ſi per actorem. tom.1.p.461.col.2

Actio arbitraria naſcitur etiam ex mutuo, ex teſtamento, & ex conſtituto. tom.1.p.461.col.1

Actio ex teſtamento eſt ſtricta. tom.1.p.461.col.1

Non poſſunt actiones bonæ fidei deterioris eſſe conditionis quàm ſtrictæ. tom.1.pag.481.col.1

Cur actiones dicantur ſtrictæ. tom.1.p.481.col.1

Actiones bonæ fidei cur ſic dictæ. tom.1. pag.481. col.1

Actio ex vendito datur ex pacto de retrouendendo incontinenti poſt venditionem appoſito. tom.1.p.481. col.2. nec tamen ea actio excludit actionem præſcriptis verbis. ibid.

Actio præſcriptis verbis ex contractu etiam ſtricto naſcitur propter pactum incontinenti appoſitum. tom.1. p.481.col.2

Actio de eo quod certo loco nullam poteſt parere condemnationem niſi ex æquitate. tom.1.p.460. col.1

Actiones ſtrictæ nullam æquitatis rationem admittunt ſiue nobili ſiue mercenario iudicis officio, niſi ratione fructuum ex re quæ fuerit actoris poſt litem conteſtatam perceptorum. tom.1.p.475.col.2

Maxima differentia quæ ſit inter actiones ſtricti iuris, & actiones bonæ fidei, ac arbitrarias. tom.1.pag.475. col.1

Per actionem directam poteſt debitor conueniri aut in loco domicilij etiamſi debitor non ibi inueniatur, aut in loco ſolutioni deſtinato ſi ibi inueniatur. tom.1. p.461. col.2

Per actionem arbitrariam conueniri nullo loco poteſt debitor niſi in quo inueniatur, ne quidem in loco domicilij. tom.1.p.461. col.2

Actiones arbitrariæ ſui natura ſtrictæ non ſunt, ſed tertiam ſpeciem actionum conſtituunt à ſtrictis & bonæ fidei differentem. tom.1.p.461.col.2

In actionibus ſtrictis nulla vnquam bonæ fidei aut æquitatis ratio habetur. tom.1.p.516.col.2

In actionibus arbitrariis æquitatis ratio ſemper habenda eſt, maximè in ea de eo quod certo loco, in qua potiſſimum æquitatem ob oculos habere ſemper iudex debet. tom.1.p.461.col.2

Bonæ fidei actiones non ad aliud dantur quàm ad id quod intereſt. tom.2.p.331.col.2

Actio legis Aquiliæ ex earum numero eſt quæ per infitiationem creſcunt. tom.1.p.568.col.1

Actiones quæ per inficiationem creſcunt, non ideò ſunt pœnales quod creſcant per inficiationem, non enim omnes actiones quæ creſcunt per inficiationem ſunt pœnales. tom.1.p.568.col.1

Actio noxalis, morte ſerui extinguitur, ſecus actio ex contractu cum ſeruo celebrato. tom.2.p.12.col.1.& 2

Cur actio de peculio licet ex contractu ſit, morte aut alienatione ſerui finiatur. tom.2.p.16.col.2

Actioni præſcriptis verbis locus eſſe ſolet quoties de nomine vel iure actionis dubitari probabiliter poteſt an

&

Google

& quæ competat, quia tutius eſt ſemper agere præſcriptis verbis, vt malè ac perperam electo actionis periculum euitetur. tom.1.p.573.col.2

Actio electio. Quoties alicui plures actiones de eadem re competunt, ſicut eligere debet qua actione experiri malit, ita ſi vnam eligat, alias amittit. tom.1.pag.518. col.1.& quo caſu. ibid. col.2.in fin.

Plures actiones dari non ſolent, vt actor iis omnibus vti poſſit, ſed vt electionem habeat vtram exercere malit. tom.1.p.518.col.1.

Actio heres. Cur actiones furti & vi bonorum raptorum non dantur aduerſus heredem etiam de eo quod peruenit. tom.1.p.415.col.2

Actiones criminales, & actiones prætoriæ non dantur aduerſus heredes, niſi de eo quod ad ipſos peruenit, ſecus actiones ciuiles. tom.1.p.420.col.1. & ſeq.

Ex actionibus merè pœnalibus aut mixtis heres conuenitur in id quod ad ipſum peruenit, ne in lucro verſetur, in actionibus verò rei merè perſecutoriis, licèt ex delicto proficiſcentibus non quæritur an ſit heres in lucro, ſed an actor pleniſſimam indemnitatem ſit conſecutus. tom.1.p.421.col.2

In actionibus merè pœnalibus aut mixtis, lucrum heredibus turpe aufertur, ne prætextu criminis morte extincti heres ex ſcelere defuncti locupletetur. tom.1. p.411. col.2

In actionibus merè rei perſecutoriis quamuis ex delicto, neque de lucro, neque de damno heredis quærendum eſt, ſed quid & quantum abſit actori, vt ei pleniſſimè ſatisfiat. tom.1.p.411.col.1

Cur actio vi bonorum raptorum quamuis pœnalis, mixta ex rei perſecutione contra heredem, non detur etiam de eo quod peruenit. tom.1.p.433.col.2

Actiones merè rei perſecutoriæ, cum ex parte actoris contineantur, nunquam dantur in ſolidum contra heredem ſi ſint pœnales ex parte rei. tom.1.pag.423. col.2

Actio ex crimine repetundarum etiam poſt annum datur aduerſus heredem de eo quod ad eum peruenit. tom.1 pag.415.col.1

Omnes actiones quæ prudentes dixerunt tranſire ad heredem, tranſeunt in ſolidum, quas verò dixerunt tranſire, intelligendæ ſunt non tranſire in ſolidum, quamuis tranſeant de eo quod peruenit. tom.1.pag.426. col.1

Leges quæ dicunt actiones rei perſecutorias, quamuis ex delicto deſcendentes dari contra heredem, non alio ſenſu donari poſſunt quàm vt eiuſmodi actiones dentur & tranſeant in ſolidum aduerſus heredem. tom.1. p.426.col.1

Actiones omnes perſonales quæ contra defunctum competebant, inter heredes ipſius diuiduntur ipſo iure per legem duodecim tabularum pro hereditariis portionibus, ſecus actiones reales. tom.1.p.546.col.1.

Actiones reales dantur in ſolidum contra vnum ex heredibus, ſi ſolus rem qua de agitur, poſſideat. tom.1. p.536.col.1

Actiones merè rei perſecutoriæ heredem ſemper obligant in ſolidum, nec minus ſi actio ex delicto deſcendat, quàm ſi ex contractu. tom.1.p.421.col.1

In actionibus ex delicto ciuilibus & merè rei perſecutoriis defuncto ante conteſtationem rei, ſucceſſores eius etiam de eo quod ad ipſos non peruenit, tenentur in ſolidum. tom.1.p.420. & ſeq.

Actiones omnes ex contractu deſcendentes cùm ſint rei perſecutoriæ, competunt in ſolidum contra heredem, licèt in iis quoque delictum verſetur, & ex iis dolus vindicetur. tom.2.p.349.col.1

Non ſolùm toties in heredem datur actio in ſolidum, quoties ex ſuo delicto conuenitur, ſed etiam cùm ex delicto defuncti, ſi actio ſui natura meram rei perſecutionem contineat ſiue ex delicto, ſiue ex contractu deſcendat. tom.1. pag. 411. col.1

Actiones quæ non tranſeunt aduerſus heredes, niſi de eo quod peruenit, non diuiduntur inter heredes, ad quos nihil peruenit. tom.1.p.432.col.1

Actio locus. Qua ratione aut arbitraria poteſt eſſe actio per quam agitur in loco deſtinato ſolutioni, aut ſi arbitraria non eſt, poſſit vtilitatem temporis admittere, cùm ſit ſtricta. tom.1.p.476.col.1.& 2. & ſeq.

An in actione arbitraria de eo quod certo loco actoris vtilitatis ratio habetur, an rei, an vtriuſque, & an magis actoris, an magis rei. tom.1.pag.471.col.1. & ſeq.

In contractibus bonæ fidei certo loco dare obligatus conueniri quoquo loco poteſt, non per arbitrariam, ſed per actionem bonæ fidei ex contractu competentem tanquam ſufficiente ſola actionis natura & æquitate. tom.1.p.512.col.1

Actio ex conſtituto exemplo actionis arbitrariæ comparata, quamuis non ſit ipſa arbitraria, eaſdem tamen proteſtationes recipit ex bona fide & æquitate, quæ arbitraria reciperet officio iudicis. tom.1.p.511.col.2

Ex ſtipulatione dandi nullo adiecto loco, ſtipulator alibi promiſſorem conueniens quàm in loco promiſſionis agit actione directa, non arbitraria. tom.1.p.477. col.2.in fin. & ſeq.

Non ex omni ſtipulatione venit actio arbitraria, ſed ex illa tantùm, in qua locus adiectus fuit obligationis gratia. tom.1. p 461. col.1

In actione de eo quod certo loco fieri debet condemnatio omni æſtimata vtilitate loci, quam actor vel reus amittit, nulla facta diſtinctione aut perſonæ, aut rei, ſed ſolùm habita ratione loci. tom.1.p.461.col.2

Per actionem de eo quod certo loco, petitur quidem ea præcisè quantitas quæ debetur, ſed nunquam condemnatur reus ad eam præcisè quantitatem quæ petitur. tom.1.p.461.col.2

In aliis arbitrariis idem iuris eſt, ſed diuerſum in eo quod ſemper in plus condemnatur reus, nunquam in minus. ibid.

Actiones bonæ fidei per adiectionem loci non poſſunt fieri arbitrariæ. tom.1.p.481. col.1.& 2.& p.482. col.1.& 2.& cur. ibid.

Actio arbitraria de eo quod certo loco, non tantùm refert condemnationem in arbitrium iudicis, quoties certo loco dari merces debuerunt, ſed etiam quoties pecunia. tom.1.p.474.col.2 & ſeq.

Si agitur in loco deſtinato ſolutioni an creſcat æſtimatio, ſi aliquid vltra fuerit ſtipulatum, vel interſit ratione temporis. tom.1.pag.475.col.2. & 476.477.col.1. & 2. per totum.

Ex ſtipulatione non naſcitur actio arbitraria niſi cùm locus ſtipulationi inſertus eſt obligationis tantùm cauſa. tom.1. pag.460. col.2. non autem ſolutionis. tom.1. p.478.col.2

Per actionem arbitrariam non permittitur actori vtilitatem loci reo adimere quam ſibi ex verbis ipſis ſtipulationis quæſiuit. tom.1.p.471.col.1

Ex ſtipulatione dandi rem diuiduam Epheſi & Capuæ per actionem directam, totum debitum in vno loco peti non poteſt, ſecus per arbitrariam de eo quod certo loco. tom.1.p.465.col.2

Arbitraria conueniri poteſt reus de eo quod certo loco dare debuit, ſi nec ſoluerit, nec actorem in mora conſtituerit accipiendæ ſuo loco ſolutionis. tom.1.p.472. col.1

Tota æquitas actionis de eo quod certo loco ex eo proficiſcitur quod per eam actionem vtilitas loci, in quo & petitio & ſolutio fieri debuit alterutri contrahentium facto, culpáve alterius neceſſario adimatur. tom.1.p.475.col 2

Actio ex ſtipulatione ſtricta loci adiectione ad ſubſtantiam obligationis fit arbitraria. tom.1. pag.461.col.2.

Cæteræ

Cæteræ autem actiones ſtrictæ ex loci adiectione non fiunt arbitrariæ. ibid.

Actio de eo quod certo loco ex ſtricta fit arbitraria loci adiectione. tom. 1. pag. 461. col. 2

Actiones arbitrariæ præter actioné de eo quod certo loco non fiunt ex ſtrictis, neque quicquam commune habent cum ſtrictis, ſed omnes ſui natura & ab initio ſunt ſtrictæ. tom. 1. p. 461. col. 2

Actio intereſſe. In actionibus ſtricti iuris non venit id quod intereſt, ſed tantùm in bonæ fidei iudiciis, in quibus condemnatio fit ex æquo & bono. tom. 1. pag. 48. col. 1

In actionibus bonæ fidei, etiam id quod intereſt, venit non ſolùm officio iudicis tanquam acceſſio, ſed etiam iure actionis tanquam pars principalis debiti, ſi aliter ſatisfieri non poſſit, ideóque per eandem actionem petitur per quam res ipſa, non per aliam, quia durat prima actio, quandiu non eſt plenè ſatisfactum. tom. 1. p. 536. col. 1

Differentia inter Actionem de eo quod certo loco, & actiones bonæ fidei, inter intereſſe ratione vtilitatis loci, & vſuras. tom. 1. p. 484. col. 1. & ſeq.

Actio contractus. Ex contractu non poteſt actio alij acquiri, quàm ei qui contraxit. tom. 2. pag. 532. col. 1

In actionibus non minus quàm in contractibus ſubintelligenda ſemper eſt clauſula *rebus ſic ſtantibus.* tom. 2. p. 184. col. 1

Actio tutor. Pupillus illi ex contutoribus contra quem agit, cedere debet actione tutelæ aduerſus alium qui geſſerit, & ex cuius geſtione is qui non geſſit conuenitur. tom. 1. p. 568. col. 2

Actio ſeruus. Actio exercitoria & cæteræ ſimiles exercitoriæ, vt inſtitoria, tributoria, quod iuſſu, & de in rem verſo dantur in ſolidum contrà dominum, non de peculio duntaxat, & contra heredes, & heredibus. tom. 2. p. 16. col. 1

Actio tempus. Actio directa per adiectionem temporis non poteſt fieri arbitraria, ſecus per adiectionem loci. tom. 1. p. 477. col. 1. & 2. & ſeq.

Actio mora. Actiones in perſonam non extinguntur peremptione rei debitæ quoties perit res poſt moram. tom. 2. p. 416. col. 1

Actio noxa. Differentia inter actionem noxalem & actionem de peculio. tom. 2. p. 159. col. 2

Actio pater. Actiones pœnales non dantur in heredem, nequidem quatenus rei perſecutionem continent, niſi de eo quod ad heredem peruenit, aut poſt litem conteſtatam. tom. 2. p. 633. col. 1. ſicut nec in patrem de peculio. ibid.

Actio poſſeſſor. Iure ciuili nulla in rem actio prodita eſt poſſeſſori. tom. 1. p. 855. col. 1

Actio commodatum. An ex commodato & actio furti & actio commodati ſimul naſci poſſint. tom. 1. pag. 573. col. 1. & 2.

In actionibus furti & commodati ex commodato à ſeruo contra voluntatem domini proficiſcentibus, qui commodati egit, non poteſt amplius furti agere. tom. 1. p. 573. col. 1. & 2. & ratio. ibid.

Ex commodato ante prætoris edictum, naſci & dari potuit ciuilis in factum actio, quæ præſcriptis verbis appellatur. tom. 1. p. 532. col. 1. & p. 533. col. 1

Actio commodatarius. Commodator debet ſocio quem cōuenit legis Aquiliæ actione cedere aduerſus ſocium, ex cuius dolo, aut culpa alius conuenitur. tom. 1. p. 568. col. 1

Actio acquiſitio. Neque iure ciuili, neque prætorio per liberam perſonam alteri quæri poteſt actio. tom. 1. p. 504. col. 1

Actio retentio. Liberum vnicuique eſt actiones quas habet remittere. tom. 1. pag. 21. col. 1. & retentiones, ſi quibus vti poteſt omittere. ibid.

Actio reſtitutio. Per actionem commodati petitur reſtitutio rei commodatæ, perinde ac per vindicationem, diuerſo tamen iure. tom. 1. p. 544. col. 2

Actio obligatio. De effectibus diuerſitatis cauſarum & actionum eiuſdem rei obligatio. tom. 1. p. 497. col. 1

Actio conſtitutum. Omnes fere actiones patiuntur ſuas exceptiones, actione ex conſtituto excepta. tom. 1. p. 497. col. 1.

Actio inſtitor. Actiones ex empto & vendito ex contractu inſtitoris contra præponentem competentes non ſunt directæ, ſed vtiles. tom. 1. p. 40. col. 2

Actio exercitoria. Ex contractu, vno vel pluribus exercitoribus nauē per ſe, non per magiſtrum exercentibus datur actio in ſolidum contra eum duntaxat cum quo contractum eſt, vel contra alios pro virili, ſi cum omnibus ſimul ſit contractum. tom. 2. p. 14. col. 1. & 2

Actio exercitoria datur contra ſingulos exercitores ex pluribus, ſiue pro paribus, ſiue pro imparibus partibus, cá que in ſolidum non pro parte, ſecus actio hereditaria. tom. 2. pag. 15. col. 2. & ſeq.

Actio peculium. Actio de peculio perinde datur contra dominum atque actio noxalis. tom. 2. p. 123. col. 1

Contra actionem de peculio perpetuam eædem exceptiones locum habent quæ aliis actionibus opponi poſſunt, vt pacti, doli, iuriſiurandi, rei iudicatæ, & aliæ ſimiles. tom. 2. p. 184. col. 1. & 2

Actio crimen. Extincto crimine perſecutio eorum quæ ſcelere quæſita ſunt, non eſt deneganda. tom. 1. p. 413. col. 2

Actio furtum. Actio rerum amotarum merè perſecutoria rei eſt. tom. 2. p. 132. col. 1

Differentia inter actionem rerum amotarum & condictionem furtiuam. tom. 2. p. 132. col. 1 & 2

Quantum interſit an furti actio cum actione bonæ fidei concurrat, an verò cum actione ſtricti iuris. tom. 1. p. 566. col. 2

Actio filiusfamilias. Ex furto filij non poteſt pater impunè locupletari, cùm filiusfamilias ſicuti ex ea cauſa conueniri poteſt, ita & condemnari poſſit, ex condemnatione verò filij poſtea pater de peculio conueniri. tom. 1. p. 428. col. 2

Actio vſura. In actionibus ſtrictis nulla poteſt haberi ratio vtilitatis temporis, ſiue propter vſuras, ſiue propter fructus, aliáſque acceſſiones, quæ non niſi ex die litis conteſtatæ deberi poſſunt: vſuras verò ne quidem ex litis conteſtatæ. tom. 1. p. 475. col. 2

Actio pœnalis vſurarum acceſſionem nō admittit. tom. 2. p. 132. col. 2

Actio condictio. Differentia inter condictiones & actiones perſonales. tom. 1. p. 224. col. 2

Differentia inter condictiones & actiones præſcriptis verbis. tom. 1. p. 224. col. 1

Si certum petatur, eſt actio, quam nos certi condictionem appellamus. tom. 1. p. 450. col. 2

Creditor indebiti ſolutionem procuratori ſuo factam ratam habere poteſt, vt procuratori condicat, ſed non eſt audiendus ſi voluntate mutata malit agere mandati contra mandatarium ob inopiam procuratoris, aut conueniendi eius difficultatem. tom. 1. p. 377. col. 1

Omnes actiones perſonales olim condictiones appellabantur ſumpta denominatione à denunciationibus quæ ad exercendas perſonales actiones erant neceſſariæ. tom. 2. p. 358. col. 2

Melius eſt agere actione ex contractu bonæ fidei quam condictione, ſi vtraque ex eo contractu competat. tom. 1. p. 285. col. 2

Actor. Actor intentionem ſuam probare debet, alioqui ſummouendus eſt, etiam ſi nihil reus præſtiterit. tom. 1. p. 103. col. 2

Qui probandi onere & neceſſitate adſtringitur actoris partes ſuſtinet. tom. 1. pag. 157. col. 1

Nemo auditur agere aut excipere volens, niſi cuius interſit. tom. 1. pag. 440. col. 1

Actus. Actus non operantur vltra intentionem agentium. tom.1. p.13.col.2.tom.2.p.124.col.1
Ea capienda eſt interpretatio, per quam actus ſuſtineatur, potiùs quàm pereat. tom.1.p.367.col.2
Ademptio. Differentia in ademptione legatorum inter legata quæ nuda voluntate adimuntur, & ea quæ per codicillos poſteriore teſtamento confirmatos adimuntur. tom.1.p.295.col.1
Adiectus. Legem ſolutionis faciendæ & accipiendæ excedere & prætergredi Adiectus non poteſt, vt nec alius quilibet mandatarius. tom.1. p.469. col.2
Correus credendi plus iuris habet quàm adiectus ſolutionis cauſa. tom.1.p.505.col.1
Ius obligationis nullomodo commune eſt ei, qui ſolutionis tantùm cauſa adiectus fuit, ſed totum reſidet in perſona ſtipulatoris. tom.1.p.468.col.2
Adiectus pecuniam ſolutam creditori reddere debet actione mandati. tom.1.p.505. col.1
Adiectus ſolutionis cauſa accipiendæ ſolutionis ius habere intelligitur ex mandato & voluntate ſtipulatoris. tom.1. p.505. col.1
Adiectus ſolutioni non poteſt reuocari à ſtipulatore ne quidē re integra, inuito promiſſore.tom.1.p.505.col.1
Adiectus debiti ſolutionem perperam accipiens indebiti condictione tenetur. tom.1.p.505.col.1.& 2
Adiectus ſolutionis cauſa ius habet accipiendæ ſolutionis perinde ac ille ipſe qui ſtipulatus eſt, adeóque inuito ſtipulatore in cuius poteſtate eſſe non debet vt ſtipulationem immutet quæ ab initio certam legem habuit. tom.1.p.468. col.1
Adiectus neque agere neque nouare poteſt. tom.1.pag. 468.col.1
Actor præcisè ad hoc agens vt ſibi ſoluatur nulla facta adiecti mentione malè agit, & cauſa plus petit quoniam adimit reo electionem ſoluendi adiecto.tom.1.p.468. col.1
Perſona adiecta ſtipulationis cauſa non cenſeri poteſt adiecta ſolutionis cauſa, velè contra. tom.1.p.78.col.2
Adiectus conſtitutum. In ſtipulatione adiectus ſolutioni reuocari per conſtitutum poſtea ſecutum ex voluntate & ſtipulatoris,& promiſſoris poteſt.tom.1.p.505.col.2
Adiectus liberatio. An ex ſolutione adiecto facta alibi quam in loco deſtinato, debitor liberetur, & ad quid teneatur. tom.1.p.468. & p.469.col.1.& 2
Solutio facta adiecto etiam inuito ac prohibente ſtipulatore parit liberationem ipſo iure, niſi cùm alia res in perſona Titij, alia in perſona adiecti deſignata eſt. tom 1. p.468.col.2
Adiectus locus. Solutio adiecto facta alibi quam vbi conuentum eſt ſtipulatori auferre vtilitatem loci non poteſt, in quo fieri ſolutionem ſtipulator voluit. tom.1. p.468.col.2
Adire. Heres hereditatem quandocunque adeundo, iam inde à die mortis adiiſſe retrofingitur. tom.2. pag.42. col.2
Nihil debetur ex teſtamento, niſi ex eo adita ſit hereditas, nec ſufficit poſſe adiri. tom.1.p.293.col.1.in fin.
Aditio. Semel adita hereditate omnis defuncti voluntas rata conſtituitur. tom.1.p.217.col.1
Quando prætor hereditatem aditam pro non adita, & non aditam pro adita habeat. tom.1. p.299.col.1
Aditio non heredis inſtitutio, aut hereditatis delatio illa eſt, quæ facit heredem. tom.2.p.42.col.1.
Aditio coacta in omnibus iis quæ ad commodum aut incommodum heredis ſpectant pro non aditione habetur. tom.1.p.349.col.2
Adita ſemel hereditate etiam iuſſu prætoris, tota voluntas defuncti rata conſtituitur. tom.1 p.350.col.1
Quiſquis hereditatem ſuſpectam dicit, eámque excoactus ex S.C.Pegaſiano adit & reſtituit, neque incōmodum vllum ex ea hereditate, aut ob eam hereditatis aditionem retinere debet. tom.1.p.348.col.1
Per reſtitutionem integram à minore petitam ad repudiandam hereditatem aditio reſcinditur à prætore, ſed non annihilatur. tom.1.p.208.col.2
Facit hereditatis aditio in extraneis heredibus quod facit ius ſui heredis in ſuis. tom.2.p.124. col.2
Non adita hereditate legata corruunt, & cætera omnia quæ in teſtamento continentur. tom.1.p.15.col.2
Aditio non tantùm habet vim confuſionis, ſed etiam ſolutionis. tom.2.p.213.col.1. in fin.
Aditio hereditatis tota ex animo & voluntate adeuntis pendet. tom.1.p.398. col.1
Qui ſuo periculo adiri iuſſit hereditatem, omne commodum, quod propter aditionem heres habere potuit, conſequitur. tom.1.p.349.col.2
Hereditate non adita, ſicut teſtamentum deſtituitur, ita & legata, cæteráque omnia corruunt, quæ teſtamento data erant. tom.1.p.439.col.1
Hereditate ſemel adita omnis voluntas defuncti rata conſtituitur. tom.1.p.293.col.2
Aditione nulla opus eſt filiofamilias ad acquirendam patris hereditatem. tom.1.p.333.col.1
Sui heredes nulla indigent aditione. tom.1.p.239.col.1
Aditio hereditas. Tempus aditionis cum tempore mortis continuatur, ita vt nec vlla hereditas vnquam fuiſſe videatur. tom.2.p.134.col.2
Aditio, probatio. Aditæ hereditatis probatio difficilis eſt. tom.2.p.358. col.2
Aditio emancipatio. Cur emancipatio & hereditatis aditio per procuratorē fieri non poſſit.tom.1.p.332.col.1
Adminiſtratio. Clauſula *cum libera adminiſtratione*, quid importet. tom.1.pag.128. col.2
Differentia inter mandatum habere pro adminiſtratione vniuerſorum bonorum, & inter habere vniuerſalem adminiſtrationem bonorum. tom.1.p.617.col.2
Plus eſt habere liberam & generalem adminiſtrationem, quàm habere vniuerſorum bonorū.tom.1.p.617.col.2
Adoptio. In adoptione emancipatio interuenit. tom.2. p.85.& ſeq.
Cur onera eius qui in adoptionem datur, ſiue per adrogationem, ſiue per adoptionem ſimplicem ad patrem adoptiuum transferantur. tom.2. p.200.col.1
Adrogator. Adrogator eſt quaſi heres, & vniuerſi *iuris* ſucceſſor. tom.1.p.435. *col.2*
Adrogator an ſit loco heredis. tom.1.*p.200.col.2*
Adrogatus. Paterfamilias qui ſe dat adrogandum ſimul cum capite, fortunas quoque ſuas omnes in familiam & domū adrogatoris ſui transfert. tom.2.p.200.col.2
Si pater adrogator nolit adrogatum aduerſus creditores defendere, permittitur creditoribus vrgere miſſionem in poſſeſſionem bonorum filij. tom.2.p.300. col.2
Ædes. Dominus ædium vitioſarum aut cauere pro ædibus in ſolidum cogitur, aut iis in ſolidum carere.tom.2. p.166.col.1.& ſeq.
Ex damno ab ædibus vitioſis illato dominus ſupra ædium valorem non tenetur. tom.2.p.369.col.1.& ſeq.
Ædificia. Reipublicæ intereſt refici ædificia quæ ruinam & caſum minantur itémque collapſa reſtitui, ne vrbs ruinis deformetur. tom.1.p.51.col.1
Quod in area ædificatum eſt ſolo cedit. tom.1. pag.446. col.1.& 2. & ſeq. non tantùm quod ad proprietatem, ſed quod ad poſſeſſionem. ibid.
Quod ædificatum eſt in area aliena, iam inde à quo tempore ædificatum eſt, cœpit pertinere ad areæ dominū, quamuis ignorantem, adeóque inuitum.tom.1.p.547. col.1
Æqualitas. Æqualitas ſeruanda in iureiurando. tom.1. p.165.col.2.& ſeq.
Æquipollens. Nihil refert an quid ex æquipollentibus fiat. tom.1. p.13. col.2.
Nihil refert quid ex æquipollentibus fiat, tum quoque cum de implenda conditione tractatur. tom.1.p.613. col.1

Æ quitas

Æquitas. In omnibus præcipua eſt iuſtitiæ & æquitatis magis quàm ſtricti iuris ratio. tom. 1. p. 191. col. 1. licèt non ſit ſcripta. ibid. col. 2
Tribonianus æquitatis auctor præcipuus, eius ſcilicet quam interpretes contra veram iuris rationem ſolent introducere. tom. 1. p. 224. & 230. col. 2
Conciliatio æquitatis vſucapionem introducens cum æquitate neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorem. tom. 1. p. 309. col. 1. & 2
An in iudiciis ſtrictis æquitatis ratio vnquam habenda ſit. tom. 1. p. 201. col. 2
Maior æquitas tanquam fortior vincit minorem tanquam debiliorem. tom. 1. p. 493. col. 2
Vna æquitas poteſt cum alia pugnare. tom. 1. pag. 309. col. 1
Magna æquitas maiore & contraria æquitate eliditur. tom. 2. p. 136. col. 1
Iuriſconſulti ſtrictæ iuris rationi æquitatem antepoꝺere potuerunt, ſed legum autoritati non potuerunt. tom. 2 p. 188. col. 2
Æquitas, vtilitas. Vtilitas pro æquitate, & æquitas pro vtilitate. tom. 2. p. 329. col. 1. & 2
Æquum. Prudentes paſſim pro æquo habent quod eſt vtile, & pro iniquo quod eſt inutile. tom. 1. pag. 502. col. 1. in fin.
Æs. Æs alienum cuiuſque patrimonij non certi loci, ſed vniuerſarum facultatum dominus eſt. tom. 2. p. 188. col. 1
Æſtimare. Dolus & culpa iudicis officio & citra iuſiurandum poteſt æſtimari. tom. 1. p. 213. col. 2
Æſtimatio. Tanti magnæque res eſſe intelliguntur, quanti vendi poſſunt. tom. 2. p. 25. col. 1
Differentia inter æſtimationem rerum mobilium ab æſtimatione immobilium. tom. 1. p. 440. col. 1
Immobilium rerum æſtimatio plerunque ex earum reditu ineunda eſt, interdum etiam ex affectione emptoris propter loci opportunitatem aliaſque cauſas. tom. 1. p. 440. col. 1
In æſtimatione rei immobilis, ſufficit etiam vt tanti habuerit emptor rem emere, cùm nemo ex neceſſitate emat, ſed ex voluntate & electione. tom. 1. p. 440. col. 1
Cur prætor in edicto de re iudicata, & de ſententiarum effectu & executione voluerit in omnibus actionibus litem à iudice æſtimari per ſententiam. tom. 1. p. 433. col. 1
Non adeò attenditur tempus moræ in contractibus ſtricti iuris ad ineundam rei æſtimationem. tom. 1. p. 445. col. 1
Iudex non poteſt ſine delatione iuriſiurandi æſtimare rẽ, quæ non extat. tom. 1. p. 455. col. 1. ſi modò perierit poſt moram & ante litem conteſtatam. ibidem
In condictione triticaria, neque petitæ ſpeciei, neque earum rerum quæ functionem in ſuo genere recipiunt lis æſtimanda eſt quanti fuit eo die quo dari debuit. tom. 1. p. 458. col. 1
Rei peremptæ præſens precium nullum eſſe poteſt, niſi quod iudex per iuriſiurandi delationem æſtimauerit perempta poſt moram re debita. tom. 1. pag. 463. col. 1. & 2
In ineunda rei debitæ æſtimatione ex contractu ſtricto, inſpicimus tempus litis conteſtatæ, tanquam nouiſſimum inſtans, quo ſolui res potuit. tom. 1. pag. 464. col. 1
In bonæ fidei iudiciis æſtimatur res debita inſpecto tempore præciſè moræ aut condemnationis: In iudiciis verò ſtrictis inſpecto præciſè tempore litis conteſtatæ, excepta conditione triticaria, in qua inſpicitur præciſè tempus condemnationis, & furtiua in qua æſtimatur res quanti plurimi fuit à lite conteſtata. tom. 1. p. 545. col. 2
Actio legis Aquiliæ quomodo differat à condictione furtiua in rei æſtimatione. tom. 1. p. 545. col. 2
Vltra tempus ſententiæ & æſtimationis non poteſt æſtimatio creſcere. tom. 1. p. 545. col. 2
Cuius temporis habenda ſit ratio in ineunda rei debitæ æſtimatione, ſiue ex bonæ fidei, ſiue ex contractu ſtricto res debeatur. tom. 1. p. 545. col. 2
Falſum eſt quod dicunt interpretes Vlpianum in §. in hac actione, *l. 3. D. Commod.* ſenſiſſe in iudiciis quidem bonæ fidei tempus inſpici rei iudicandæ: In ſtrictis verò litis conteſtatæ præciſè, ſed eo tantùm caſu quo æſtimatio facienda ſit per iuſiurandum in litem, non per alias probationes. tom. 1. p. 546. col. 1. & 2
Quid intelligant Iureconſulti, cùm dicunt te facta deteriore poſt moram habendam eſſe rationem (in condictione triticaria) quando deterior res facta ſit, & ad tempus moræ reducendam eſſe æſtimationem. tom. 1. p. 457. col. 2
Æſtimatio quæ facit emptionem, transfert periculum rei æſtimatæ in recipientem. tom. 1. p. 552. col. 1
Æſtimationis proprium eſt, vt faciat emptionem, niſi cùm aut voluntas contrahentium repugnat, aut natura negotij. tom. 1. pag. 552. col. 1
Quando repugnet voluntati contrahentium vt æſtimatio faciat emptionem, & quando repugnet naturę negotij. tom. 1. p. 552. col. 1. & 2
Rei per condictionem triticariam petitæ, æſtimatio fit tempore præciſè condemnationis, ſiue pluris res ſit eo tempore, ſiue minoris. tom. 1. p. 454. col. 2
In condictione triticaria non eſt ſpectandum quanti plurimi res vnquam fuerit à tempore moræ ad tempus vſque condemnationis. tom. 1. p. 454. col. 2
In bonæ fidei iudiciis ſpectamus tantùm vtro tempore res pluris fuit, aut moræ, aut condemnationis, ſed non à tempore moræ vſque ad condemnationem. tom. 1. p. 454. col. 2
Inauditum eſt in libris noſtris nomen æſtimationis quanti plurimi extra caſum legis Aquiliæ & condictionis furtiuæ. tom. 1. pag. 454. col. 2
Etiam in condictione furtiua æſtimatio quanti plurimi non egreditur retrorſum iudicij accipiendi tempus. tom. 1. p. 454. col. 1. id eſt litis conteſtatæ. ibidem
Aliud eſt res, aliud rei æſtimatio. tom. 1. pag. 417. col. 1
Longè aliud res ipſa eſt, aliud rei æſtimatio. tom. 1 p. 579. col. 1
In re ipſa rei quoque æſtimatio eminenter continetur, vt qui rem habet eius quoque pretium habere videatur. tom. 1. p. 579. col. 1
Fauorabilior eſt cui ex cauſa contractus præſtita æſtimatio eſt pro re quæ reddi ipſi debuerat, quàm is cui æſtimatio ſoluta eſt, non ex contractu, ſed ex neceſſitate ob amiſſam culpa rem quam ſi non amiſſa fuiſſet, reſtituere petitori teneretur. tom. 1. p. 579. col. 2
Semper & quacunque actione propoſita lis æſtimanda eſt. tom. 1. p. 580. col. 1
Differentia inter actiones bonæ fidei, & ſtrictas cum de ineunda rei debitæ æſtimatione quæritur, non minùs quàm cum de acceſſionibus agitur. tom. 1. pag. 455. col. 2
Æſtimationem rei à iudice etiam poſt præſtitum iuſiurandum in litem fieri non à iurante, introduxit Tribonianus contra iuris rationem. tom. 1. p. 187. col. 1
Soluta litis æſtimatio domino ſimilis eſt emptioni, & transfert dominium; non ſoluta verò tantùm vſucapiendi facultatem. tom. 1. p. 653. col. 1
Æſtimari hominem mortuum aliquando neceſſe eſt, vt actori ſatisfiat. tom. 1. p. 412. col. 2
Quænam æſtimatio faciat emptionem, tom. 1. p. 412. col. 2
Si dare mihi debuiſti centum libras eo tempore quo florenus nonniſi quadraginta ſolidis æſtimabatur, nec tamẽ dediſti, niſi poſt auctã floreni æſtimationem ad 50. vſque ſolidos an perdidiſſe aliquid dicendus ſim, an

potius non acquiſiuiſſe. tom.1.p.190.col.2. & an hoc ſit in lucro, an in damno. ibidem

Quid & quantum præſtare debeat is qui ex ſua promiſſione vel qua alia de cauſa tenetur quanti res eſt, nulla certæ pecuniæ promiſſione facta. tom.1.pag.183. col.2

De æſtimatione affectionis. tom.1.p.188.col.1.& 2

Vnumquodque æſtimandum eſt ex eo tempore quo ſolui nouiſſimè potuit. tom.1.pag.476.col.1.& 2.

Æſtimatio fieri debet rei deterioris, ſed non vilioris. tom.1.p.456.col.2

Nihil intereſt debitoris an creſcat vel decreſcat æſtimatio rei debitæ, nec ſi poſt moram ea diminutio contigerit, ſi modò debitor ex contractu ſtricto tenebatur, dum ne ea valoris diminutio ex ſuperueniente deterioratione contingat. tom.1.p.457.col.1. & ſeq.

Ex eo tempore quidque æſtimandum eſt quo ſolui nouiſſimè potuit. tom.1.p.584.col.1

Litis æſtimatio in omnibus pro emptione & venditione eſt. tom.1.p.200.col.1

An fatuus iudex ſit qui pro re condemnat ad rei æſtimationem. tom.1.p.183. col.1

Æſtimatio rei in iudicium deductę non creſcit per iuſiurandum in litem. tom.1. pag.183. col.2. ſed continuaria æſtimatur vltra precium. ibidem & ſeq.

Litis æſtimatio niſi in pecunia numerata fieri nullo modo poteſt. tom.1.p.454.col.2

Diuerſitas temporis & loci diuerſitatem æſtimationis facit. tom.1.p.474.col.1.&.2

Neque in iudiciis ſtrictis neque in bonæ fidei in quibus pleniores præſtationes fiunt, æſtimatio vnquam præſtatur quanti plurimi res fuerit à temporæ moræ ad tempus vſque rei iudicatæ, ſed vtro tempore res pluris fuit aut moræ, aut condemnationis. tom. 1. pag.455. col.1. & 2. & ſeq. etiam in condictione triticaria. ibid.

Etiam eius quod intereſt æſtimatio ad certum præcisè tempus reſtringenda eſt, neque ex eo quod pluris vel minoris poſtea intereſſe cœperit, actio recipere debet augmentum vel diminutionem. tom.1. p.456. col.2.& ſeq.

Iudex pro fundo aut tritico petito reum ad æſtimationem condemnare poteſt. tom.1.p.451.col.1

Æſtimatio quanti plurimi nulla locum habet in condictione triticaria, cæteriſque actionibus ſtricti iuris quoties mora præceſſit, nulla interueniente deterioratione. tom.1.p.454.col.2.& ſeq.

Cuiuſnam temporis habenda ſit ratio in ineunda rei debitæ æſtimatione. tom.1. pag.49.col.1. & 2.& p.50. col.1. & 2

Cuius loci habenda ſit ratio in æſtimanda re debita. tom.1.p.50.col.1.& ſeq.

Extinctæ rei æſtimatio non aliter fieri poteſt quàm ſi aut furto ſubtracta fuerit aut poſt moram debitoris perempta. tom.1. p.150. & pag.151.col.1.& 2. & p.152.col.1.& 2

Quando & quomodo peremptæ rei citra iuſiurandum æſtimatio fieri poſſit & quo tempore. tom. 1. p.151. col.1. & 1.& p.152.col.1.& 2

Quando res perempta deberi poſſit, quando ipſius æſtimatio. tom.1. p.151.col.1

Hominis ante moram extincti æſtimatio nulla eſt. tom.1. p.343 col.1

In æſtimanda re debita ex ſtipulatione, aliove contractu ſtricto, ſi res adiecta ſit ſolutioni, illius præcisè temporis æſtimatio præſtanda eſt quo dari res debuit. tom.1.p.190 col.1

An operæ poſſint æſtimari. tom.1.pag.336.col.1.& 2

Æſtimatio quanti plurimi ſolum habet locum in actione legis Aquiliæ & condictionę furtiua. tom.1.pag.210. col.1

In æſtimatione ineunda rei debitæ ex iudicio ſtricti iuris inſpiciendum eſt præcisè tempus litis conteſtatæ. tom.1.p.417. col.1. & 2

In iudiciis bonæ fidei vtrum ſpectandum ſit vtro tempore res pluris fuit, an moræ, an rei iudicatæ. tom.1. p.417.col.1

Corporum liberorum nulla poteſt fieri æſtimatio. tom. 2. p.23. col.1. & 2

Præſtita litis æſtimatio pro emptione eſt, aut ſaltem emptioni ſimilis. tom.1.p.185.col.1

Improbus videtur actor qui bis eiuſdem damni æſtimationem conſequi velit. tom.1. pag.410. col.1. etiam contra furem. ibid.

Eodem modo fit æſtimatio hominis mortui quæ bonis mortui. tom.1.p.202.col.1.& 2

Rei peremptæ æſtimatio non poteſt creſcere poſtquam res eſt perempta. tom.1.p.431.col.1

In æſtimatione rei peremptæ melior eſt conditio furis & mulieris quæ mariti res amouit, quàm eius qui contra legem Aquiliam vulnerauit hominem vel occidit. tom.1.p.418.col.1

In actione rerum amotarum & condictione furtiua æſtimatio quanti plurimi non egreditur retrorſum iudicij accipiendi tempus. tom.1.p.418. col.1

In omnibus actionibus ſtricti iuris nulla poteſt haberi ratio æſtimationis quæ præceſſit litis conteſtationem. tom.1. p.418. col.1.& ratio. ibid.

Æſtimatio venditio. Tanti vnaquæque res eſſe intelligitur quanti vendi poteſt. tom.1.pag.440. col.2. nempe homini ſcienti conditionem rei ex communi hominum exiſtimatione, non ex priuati hominis affectione. tom.1. pag.440. col 2. nec vno aut altero momento, ſed pluribus diuerſiſque temporibus. ibid.

Æſtimatio pecunia. Pecunia ſola eſt quæ per pignorum capionem & diſtractionem explicari commodè poteſt, inuito etiam condemnato, & ipſo tamen non hoc vel illud facere, ſed pati tantum coacto. tom.1. p.453. col.1

Æſtimatio condictio. De æſtimatione rei poſt moram & poſt litem conteſtatam peremptæ per condictionem certi petitæ, & de æſtimatione rei per condictionem triticariam. tom.1. p.455.col.2.& ſeq.

Per condictionem certi, quæ ex mutuo non quæ ex ſtipulatione petitæ merces certo die debitæ æſtimandæ ſunt, quanti fuiſſent eo die quo dari debuerunt, quanti verò tunc cùm iudicium acciperetur ſi de die nihil conuenit. tom.1. pag.458. col. 2. ſecus per triticariam. ibidem

Non eſt differentia inter æſtimationem quæ fit in condictione triticaria ſpeciei debitæ, & eam quæ fit rerum quæ in pondere, numero, vel menſura conſiſtunt. tom.1.p.454. col.2. in med.

Cur rei per triticariam petitæ æſtimatio fieri debeat tempore condemnationis. tom.1. p.454. col.2. & 455. col.1.& 2. & 456.col.1

In condictione furtiua res non æſtimatur habita præcisè huius vel illius temporis ratione quomodo in cæteris condictionibus & actionibus ſtricti iuris inſpicitur præcisè tempus litis conteſtatæ, ſed quanti plurimi res fuit à die litis conteſtatæ. tom.1. p.212. col.1. & 2

Differentia inter æſtimationem quæ fit in condictione triticaria, & eam quæ fit in aliis condictionibus. tom.1. p.454. col.2

Æſtimatio deterioratio. Res æſtimata ea æſtimatione quæ non facit emptionem, ſcilicet quoties conuentum eſt, vt eadem ipſa res quæ æſtimata eſt aliquando reddatur, non magis poteſt reddi deteriorata quàm deperdita, niſi cum conuenit vt eadem ipſa corpora æſtimata omnino reddantur. tom.1. p.552. col.1

Æſtimatio commodatum. Cur in commodato æſtimatio rei commodatæ transferat periculum in commodatarium & quomodo. tom.1.p.552.col.1.& 2

Affectio. Nunquam affectioni indulgendũ eſt cum authoritas

Digitized by Google

ritas iutis tefragatur. tom. 1. p. 193. col. 2

Affirmare. Qui affirmat rectè credi operariis ſuis tenetur actione ex locato iis qui operatiis veſtimenta polienda dederunt. tom. 2. p. 40. col. 2

Contra ſe affirmanti & ſcribenti credendum eſt. tom. 2. p. 306. col. 2. in fin. & ſeq.

Afflictio. Afflictio non eſt danda afflicto. *tom. 2. p. 24. col. 2

Africanus. Africanus progredi ſolet à caſibus dubitabilibus ad dubitabiliores. tom. 2. p. 172. col. 2

Agere. Si non valet quod ago vt ago, valere debet vt valere poteſt. tom. 1. pag. 491. in multis tamen caſibus non habet locum. ibid. col. 2

Si decem quis dederit alicui; vt domum faceret intra tempus & tantum tempus præterierit, vt certum ſit intra tempus reſiduum fieri domum amplius non poſſe, an ſtatim agere poſſit ad intereſſe. tom. 1. pag. 44. col. 1

An ex data pecunia alicui, vt intra tempus inſula fiat expectandum ſit, vt tantùm temporis præterierit, quanto inſula ædificari potuerit, an verò ſufficiat vt inchoandæ inſulæ mora facta ſit nec aliud quicquam expectari oporteat. tom. 1. p. 44. col. 1

Nemo cogitur agere, nec ſi quis velit agere ex *l. diffamari.* tom. 1. p. 49. col. 2

Qui cum magiſtro nauis contraxit, atque ita exercitorem quoque ſibi obligauit, cum alterutro eorum agendo, cum altero agere ampliùs non poteſt, licèt à priore nihil, aut minus quàm ei deberetur fuerit conſecutus. tom. 2. p. 12. col. 1. & 2

Malè agit qui re, aut tempore, aut aliter plus petit. tom. 2. p. 314. col. 2.

Non minus impoſſibile eſt vt quis cum ſeipſo agat, quàm ſine actione cum alio. tom. 2. p. 144. col. 1. & 2

Conſumitur actio quæcunque exercetur, ſi competat. tom. 1. p. 415. col. 1

Neque agere, neque retinere quiſquam cogitur. tom. 2. p. 21. col. 1

Nemo agere aut retinere cogitur neceſſitate præciſa, ſed tantùm neceſſitate cauſatiua, id eſt, niſi malit ſoluere id cuius nomine conuenitur. tom. 2. p. 21. col. 2

Qui ante tempus agit, non malè, ſed perperam agit, ita vt nec actionem eo nomine competiturtam conſumat. tom. 1. p. 464. col. 1

Nemo poteſt agere ſine actione. tom. 2. p. 383. col. 1

Quibus caſibus res inter alios acta aliis prodeſſe, aut nocere debet. tom. 1. p. 114. col. 1. & 2

Non aliud in dubio actum eſſe intelligitur, quàm quod expreſsè dictum eſt. tom. 2. p. 33. col. 2

Qui ante diem cedentem agit, non tam malè agit, quàm nihil agit, ſi ſub conditione concepta ſit obligatio, qui verò ante diem agit, cùm in diem concepta eſt obligatio, non tam nihil agit, quàm malè agit. tom. 1. p. 67. col. 1

Sine actione agere nemo poteſt, niſi contra ſeipſum. tom. 1. p. 96. col. 1

Qui ſemel egit, non poteſt iterum, ſi ea actione ſuccubuit, alia actione agere, niſi deceptus fuerit. tom. 2. p. 89. col. 1. & 2

Quod inter alios actum eſt, aliis neque prodeſſe debet, neque nocere. tom. 2. p. 156. col. 1

Nemo magis poteſt agere in perſonam ſine obligatione præcedente quàm ſine actione. tom. 1. pag. 534. col. 2

In condictionibus ipſo iure nullis non tam exceptione dominij actor repellitur, quàm quia ſine actione agit, agendo ex contractu qui iure ipſo non tenet. tom. 1. p. 575. col. 2

In cuiuſque poteſtate eſt quando agere velit, non etiam quando conuenitur. tom. 1. p. 576. col. 1

Cùm quæritur quid in conuentionibus actum ſit, illud potiſſimum & maximè inſpiciendum eſt cuius gratia conuentio facta ſit & cui legem dictam eſſe contrahentes voluerint. tom. 1. p. 596. col. 1. in med.

Non contrahimus cum inuito, ſed agimus contra inuitum. tom. 1. p. 649. col. 1.

Agere ceſſio. Quando actionis ceſſio neceſſaria eſt, non magis ex æquitate quam ex rigore iuris agi ſucceſſione poteſt. tom. 1. p. 552. col. 2

Agere ſoluere. [illegible]mmodius eſt retinere quàm agere, & non ſoluere q[illegible]àm ſolutum repetere. tom. 1. pag. 297. col. 1. & 2

Agnitio actio. Agnitio debiti impedit præſcriptionem earum actionum quæ ſui natura ſunt perpetuæ, nec niſi ex Imperatorum conſtitutionibus factæ ſunt temporales, non autem perpetuat eas actiones quæ ſui natura & origine ſunt temporales. tom. 1. p. 517. col. 2

Alienare. Solutionem accipere eſt alienare debitorem. tom. 2. p. 223. co[illegible]

Filius à patre alienari niſi improbè, & impiè non poteſt, vno caſu excepto. tom. 2. p. 232. col. 2. in fin. & ſeq.

Non alius quam qui dominus eſt alienare aut pignori dare poteſt. tom. 1. p. 308. col. 2

Nemo poteſt eam ſibi legem dicere ne alienare rem ſuam poſſit. tom. 1. p. 594. col. 1

Dicitur alienare qui rem in iudicium deducit, quoniam actionem conſumit & amittit. tom. 1. p. 148. col. 1.

Alienatio. Differentia inter alienationem factam ex cauſa venditionis, & factam ex cauſa legati. tom. 1. p. 206. col. 1

Alienatio fit cum ſua cauſa. tom. 2. p. 98. col. 2

Alienatio poſt litem motam facta, videtur fraudulenter facta. tom. 2. p. 201. col. 1. & 2

Pupillis, furioſis, & prodigis interdicta eſt omnis rei ſuæ alienatio. tom. 1. pag. 340. col. 1. carent enim iudicio, furioſi etiam ſine ſenſu. ibid. perſona enim facit locum repetitioni. ibid.

Alienationem cum dicimus omnem actum ſignificamus per quem dominium transfertur. tom. 2. p. 206. col. 1

Iure veteri minori non erat interdicta nummorum ſuorum alienatio & aliarum rerum quæ ſine prætoris decreto poſſunt alienari, ſecus de iure nouo. tom. 1. p. 340. in fin. & p. 341. in princ.

Alienationis verbo etiam illa continetur alienatio quæ per legem fit non minus quàm quæ per hominem. tom. 1. p. 439. col. 2

Non poteſt alienatio fieri niſi cum ſua cauſa. tom. 1. p. 628. col. 1

Diſſimulatio non poteſt carere dolo, ſi ſit domini rem ſuam alienatam ſcientis. tom. 1. p. 631. col. 2

Non alienantur nummi qui ſic dantur vt recipiantur. tom. 1. p. 635. col. 2

An ſeruus liberam peculij adminiſtrationem habens, rem alienare aut pignori tradere poſſit. tom. 1. p. 308. col. 1. & 2

Non alienantur nummi qui ſic dantur vt ſtatim recipiantur, nec ſi fuerint verè debiti. tom. 1. p. 368. col. 2

Alienatio neceſſaria ferè alienationis nomine non continetur. tom. 1. p. 436. col. 1. & 2

Alienatio dicitur omnis actus per quem dominium transfertur. tom. 1. p. 434. col. 1

Alenatio quælibet fit cum ſua cauſa. tom. 2. pag. 167. col. 1. & 2

Alienationis appellatione is demum actus ſignificatur per quem dominium transfertur. tom. 2. pag. 234. col. 1

Alienatio, præſcriptio. Species alienationis eſt ſi quis rem ſuam, aut ſibi debitam vſucapi aut præſcribi patiatur. tom. 1. p. 621. col. 1

Alienum. Res aliena neque donari, neque permutari, neque in dotem dari poteſt. tom. 2. p. 234. col. 1. vendi autem poteſt. ibid.

Alluuio. Alluuio eſt incrementũ latens. tom. 1. p. 627. col. 2

Alternatiuũ, obligatio. Quoties duo alternatiuè promittũ-

tur vtrumque eſt in obligatione. tom.2.p.348. col.2
Amare. Modus amandi Deum eſt amare ſine modo. tom.2.p.107
Amiſſio. Nuda voluntas non ſufficit ad ſimplicem dominij amiſſionem. tom.2.p.143.col.2
In depoſiti, commodati, & locati iudicio quomodo ſuccurratur ei qui amiſſam rem ſoluit ſi poſtea recuperetur. tom.1.p.396.col.1.& 2
Anima. Anima hominis rebus omnibus eſt præferenda. tom.1.p.182.col.1
Annona. Præcipua cura fuit annonæ apud Romanos ne quis eam fraudaret, aut cariorem, aut arctiorem redderet. tom.1 p.316.col.2.& ſeq.
Annus. Annus vtilis quando incipiat currere. tom.2.p.232.col.1
Annua actio. Actiones omnes prætoriæ annuales anno vtili, non continuo concluduntur. tom.2.pag.231.col.2
Antapocha. De apocha & antapocha.tom.1.p.395.col.2
Antichreſis. Cùm antichreſis contracta eſt creditor non tam lucratur fructus quàm compenſat cum vſuris pecuniæ ſibi debitæ. tom.1.p.598.col.1
Omnis antichreſis pignus eſt, ſed non contra, eſt enim tantùm ſpecies pignoris. tom.1.p.659.col.1
Finita antichreſi per ſolutionem aut ſatisfactionem actio pignoratitia finito pignore competit. tom.1.p.659.col.1.& 2
Antinomia. Antinomia in l. ſi tibi pecuniam 20. D. ſi cert.pet.& l.cum in corpus 36. D. de acquir.rer.dom. tom.1.p.41.col.1. & 2. & ſeq.
Antinomia in l. ſibi pecuniam 20. D. ſi cert. pet. & l. ſi quis duos 67. D.de ſolut. tom.1.p.47.col.1. & 2
Antinomia in l. res communis 45.& ſeqq. D. pro ſoc. cum l.ſi is cui 71.in princip.D. de furt. tom.1.p.209. col.1.& ſeq.
Antinomia in l.3. §. vnde rectè dicitur. cum l. quamuis 18.D.de in rem verſ. tom.2.p.269.col.2
Antinomia in l. ei qui 9. D.de furt.cum l. qui reſtituere D.de rei vindic. tom.1.p.211.col.1. & 2
Antinomia in l. eo tempore 50.§.1. D.de pecul. cum l. ſi creditor 83. D.ad leg.falcid.tom.2.p.212. col.1. & 2 & ſeq.
Antinomia in l. ſingularia 15.D. ſi cert. pet. & in l. qui negotia 34. D.mandat. tom.1.p.38.col.1.& 2
Apparens. Non entium, & non apparentium idem eſt iudicium. tom.1.p.499.col.1
Apparere. Nihil refert an res non extet, an non appareat. tom.1.p.209.col.1
Appellatio. Appellatio dicitur extinguere iudicatum. tom.1.p.323.col.1
Magno reipublicæ detrimento permiſſa eſt appellatio & petitio reductionis ad arbitrium boni viri ex iuris canonici vt vocant, æquitate. tom.1.p.104.col.1.in med.
Approbare. Ratione coniunctionis is qui epiſtolam recipit videtur ea omnia approbare quæ in ea epiſtola continentur niſi ſtatim diſſentiat. tom.2.p.116.col.2
Regulare eſt vt qui non improbat ſtatim quod iure probare poteſt, hoc ipſo probare intelligatur. tom.1.pag.116.col.2
Approbatio, ſubſcriptio. Subſcribens inſtrumento cenſetur approbare omnia quæ inſtrumento illo continentur, perinde ac ſi totum inſtrumentum ſua manu perſcripſiſſet. tom. 1. p.666.col.2. & ſeq.
Apud, penes. Differentia inter apud te eſſe, & penes te. tom.1.p.10.col.2
Aquilia condictio. Indebitum ſolutum ex falſa cauſa actionis legis Aquiliæ repeti non poteſt.tom.1.p.326. col.1
Arbiter. Sententiæ arbitri parendum eſt metu pœnæ. tom.1.p.334 col.1
Ex ſententia iudicis naſcitur actio, ſecus ex arbitri, & tatio differentiæ. tom.1.p.334.col.1
Arbitraria. In actionibus arbitrariis quando & quomodo iudici permittatur ex bono & æquo æſtimare litem quanti actor iurauerit, vel quanti reuera interſit actoris. tom.1.p.199. col.2
Malè pragmatici arbitraria faciunt omnia etiam ea quæ ex mera iuris ratione & neceſſitate pendent. tom.1.p.197.col.2. in med.
Arbitrarium. Arbitrarium an probari poſſit & quomodo iniuſtè à iudice pronunciatum. tom.1.p.158. col.1
Arbitrium. Iudicis arbitrium tale ſemper eſſe debet quale viri boni. tom.1.p.422.col.2
Area. Area pars domus eſt & quidem maxima cui etiam ſuperficies cedit. tom.1.p.534. col.2
Legata inſula ſi ea combuſta eſſet, area nihilominus vindicari poſſet. tom.1. p.634. & ſeq.
Arelatum. De republica Arelatenſi. tom.2. p.51. col.2
Argentum. Argentum infectum differt toto genere ab argento facto. tom.1.p.438.col.1
Argumentum. Valet argumentum negatiuum à genere ad ſpeciem non è contra. tom.1.p.5.col.2
Non valet argumentum, à maiori ad minus affirmatiuè, ſed negatiuè tantum, ſicut nec valet negatiuè à minori ad maius, ſed affirmatiuè dũtaxat.tom.1.p.650.col.2
Arrha. Contractus arrharum eſt alius & ſeparatus à contractu venditionis. tom.2.p.41.col.1
Auerſio. Quid ſit nauem per auerſionem conducere. tom.2.p.35. col.1
Auferre. Non eſt ferendum vt cuiquam hominum ius ſuum per alium auferatur. tom.1.p.39.col.2
Augmentum. Inducta ad augmentum non debent operari diminutionem. tom.2. pag.239.col.2
Anus. Officium aui erga neptem ex officio patris erga filiam pendet. tom.1.p.255.col.1
Auxilium. Quæ de nouo emergunt, nouo ſemper indigent auxilio. tom.2.p.10.col.2

B

Beneficium.

Beneficium ideo dans vt recipiat, dignus eſt decipi. tom.2.p.218.col.2
Prætor non vult beneficium ſuum cuiquàm eſſe captioſum, ſicut nec princeps. tom.1.p.287.col.2
Qui beneficium ab aliquo accepit hoc ipſo naturaliter obligatur ad ἀντίδωρα & ad remunerationem. tom.1. p.327. col.1
Qui gratuitam pecuniam nullis per ſtipulationem aut pactum promiſſis vſuris accepit, beneficium accipit. tom.1.p.327.col.1
Beneficio affici hominem intereſt hominis.tom.1.p.548. col.1
Adiuuari quem beneficio non decipi oportet. tom.1. p.578.col.2
Beneficium intereſſe. Intereſt hominis hominem beneficio affici. tom.1.p.244.col.1
Bona. Error notariorum qui vt bona omnia in ſtipulatione comprehendant adiiciunt tantùm, tam mobilia quàm immobilia. tom.1.p.141.col.1
Ea bonis cuiuſque eſſe creditur quod ſupereſt deducto omni ære alieno. tom.1.p.294. col.2
Generali appellatione bonorum etiam nomina debitorum comprehenduntur. tom.1.p.626.col.1
Rem in bonis habet quiſquis aut directum dominium, aùt vt ab interpretibus appellatur vtile aut quaſi dominium habet aut bona fide poſſidet. tom.1.p.675. col.2
Bona cuiuſque conſiſtunt in actionibus & nominibus debitorum. tom.2.p.245.col.2
Bonorum poſſeſſio. Quomodo ad bonorum poſſeſſionem contra tabulas filius admittatur ex edicto prætoris. tom.1.p.264. col.1

Bonorum poſſeſſores omnes loco heredum habentur, tom. 1. p. 298. col. 1
Nihil aliud exigit prætor ad dandam bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas, interdum ſine re, interdum etiam cum re futuram, niſi vt ſeptem teſtium ſignis ſignatæ ſint & teſtatores habuerint teſtamenti factionem, vtroque tempore & teſtamenti & mortis. tom. 1. p. 298. col. 1
Cur olim decretalis bonorum poſſeſſio tutori daretur nomine infantis, & curatori nomine furioſi. tom. 1. p. 407. col. 1
Bonum. Bono melius inuenitur. tom. 1. pag. 13. col. 1
Bonus. Quilibet in dubio præſumitur bonus ſi non probetur malus. tom. 1. p. 164. col. 1

C

Calumnia.

CAlumnia materiam præbere non poteſt iuſtæ tranſactionis. tom. 1. p. 387. col. 1
CAlumnia nunquam eſt ſine dolo malo, cùm ſit plus quàm dolus. tom. 2. p. 78. col. 1
Calumnia delictum eſt & quidem grauiſſimum & turpiſſimum. tom. 1. p. 164. col. 1
Calumniator. Per legem Remniam frons calumniatoris inurebatur vt quiſquis integræ frontis non eſſet, hoc ipſo calumniator probaretur. tom. 1. p. 164. col. 1
Capere. Nemo videtur id cepiſſe quod neceſſe habuit alij reſtituere. tom. 1. p. 641. col. 1
Caſus. Inter caſus fortuitos eſt ſi furtum fiat à ſeruo fugitiuo ad hoſtes qui nec fugere ſolitus erat nec cuſtodiri. tom. 1. p. 586. col. 1
Caſus aduerſáque fortuna etiam optimo cuique poteſt accidere. tom. 1. p. 184. col. 1
Caſus fortuiti periculum non ad alium pertinere ſolet quàm ad dominum. tom. 1. p. 27. col. 1. in fin.
Caſus aduentitij non ſunt imputandi. tom. 1. pag. 52. col. 1
Caſus aduentitij qui poſſunt aduenire non ſunt imputandi, ſecus qui iam aduenerunt. tom. 2. pag. 177. col. 2
An caſus ſuperueniens excuſet à pœna præcedentis culpæ, & quomodo. tom. 2. p. 33. col. 1. & & ſeq.
Caſus fortuitus non excuſat quem ſiue mora, ſiue culpa præceſſit. tom. 1. p. 271. col. 2
Caſus fortuiti quos nullum conſilium humanum prouidere aut impedire poteſt, à nullo præſtantur. tom. 1. p. 553. col. 1
Caſus aduentitij non ſunt computandi. tom. 1. p. 564. col. 1
Quiſquis de periculo, tenetur etiam de caſu fortuito tenetur. tom. 1. p. 586. col. 1
Caſus culpa. Caſus fortuiti à nemine præſtari debent niſi culpa caſum præcedat. tom. 1. p. 554. col. 1. ſi modò commiſſa ſit culpa in ordine ad illum caſum, & caſus ille ob eam culpam contigerit. ibid. & p. 58. col. 1
Cauere. In bonæ fidei iudiciis illud ſingulare eſt ius, vt ex cauſa, cauendum aliquando ſit priuſquam debeatur. tom. 1. p. 204. col. 1. & 2
Cauſa. Cauſa ſtipulationis & obligationis pro ipſa ſtipulatione & obligatione aliquando ſumitur. tom. 1. p. 282. & ſeq.
Defectus cauſæ finalis ſemper impedit effectum diſpoſitionis, paritque exceptionem doli etiam in legatis & vltimis voluntatibus. tom. 1. p. 369. col. 2
Differentia cauſæ finalis in vltimis voluntatibus & in actibus inter viuos. tom. 1. p. 369. col. 2
Cauſa remota occaſionis potiùs quàm cauſæ nomen meretur. tom. 2. p. 216. col. 1
Vna eademque cauſa non ſolet duas parere obligationes aut actiones. tom. 1. p. 249. col. 1
Quod fit ex ordine ad cauſam illam referendum eſt cuius gratia fiat. tom. 1. p. 216. col. 2
Ceſſante cauſa ceſſat eius effectus. tom. 1. pag. 220. col. 1
Vna cauſa non poteſt operari circa diuerſos effectus. tom. 2. p. 321. col. 1. & 2. in princip.
Prima cauſa potius attendenda quam ſecunda. tom. 1. p. 277. col. 2
Nihil refert vtrum ab initio ſine cauſa datum quid vel promiſſum ſit, an vero cauſa propter quam datum eſt, vel non ſecuta ſit vel iam finita. tom. 1. p. 398. col. 1. & 2.
Diuerſitas cauſæ diuerſam quoque rem facit & quodammodo diuerſam actionem, ita vt impediat ne exceptione rei iudicatæ obiici poſſit. tom. 1. pag. 30. col. 2
Sumitur cauſa quandoque pro contracta. tom. 1. p. 15. col. 1
Differentia cauſæ quæ exprimitur per modum condictionis. tom. 1. p. 370. col. 2
Error in falſa cauſa transferendi dominij non impedit tranſlationem, vt neque falſa cauſa obligationis impediat obligationem. tom. 1. pag. 387. col. 1. & 2
Cauſa pœna. Differentia inter cauſam, & pœnam. tom. 1. p. 322. col. 2
Cauſa actio. Qui ſe adſtringit ad vnam cauſam ſi non probat, an & quomodo ſuccumbat, & an iterum eadem actione etiamſi ex alia cauſa agere poſſit, & quomodo. tom. 2. p. 50. & 51
Cauſa iudex. Qui bonam cauſam habet ſuccumbere facilè poteſt non tantùm per ſordes, aut per gratiam vel imperitiam iudicis, ſed etiam caſu, id eſt per imprudentiam iudicis ad facti circumſtantias non ſatis prudenter attendentis. tom. 2. p. 274. col. 2
Cauſa condictio. Differentia inter cauſam quæ ab initio non valuit iure, ab ea quæ valuit, ſed non habuit effectum, ad hoc vt condictio competat. tom. 1. p. 572. col. 2
Cautio. Cautio pro deductione eſt. tom. 2. pag. 252. col. 1
Cautio Muciana propter condictiones non faciendi eſt introducta. tom. 1. p. 218. col. 2
In actionibus ſtricti iuris an ex cauſa onus ſatiſdationis poſſit iniungi etiam ante diem vel condictionem. tom. 1. p. 218 col. 2
An ex contractu innominato in quo nihil de præſtanda cautione dictum eſt, cautionis præſtandæ onus iniungi poſſit. tom. 1. p. 249. col. 1
Cautio vel repromiſſio pro reſtitutione eſt, etiam in actionibus arbitrariis in quibus agitur ad reſtitutionem. tom. 1. pag 249. col. 1
In quibus actionibus caueri debeat ſaltem per nudam repromiſſionem, ſi res iterum perueniat. tom. 2. p. 364. col. 1. & 2.
Non eſt magnum damnum aut incommodum in præſtanda cautione quæ nuda repromiſſione contenta ſit. tom. 2. p. 364. col. 2
Nemo ſupernacua cautione onerandus eſt. tom. 2. p. 364. col. 2
Cautionis præſtatio materia eſt nouæ in futurum litis. tom. 1. p. 441. col. 1
Quando ſoleat cautioni locus eſſe, vel non. tom. 1. p. 441. col. 1. & 2
De variis cautionibus à fideicommiſſario heredi præſtandis. tom. 1. p. 347. col. 1. & 2
Cur introducta ſit cautio Muciana. tom. 1. pag. 357. col. 2
Etiam poſt ſolutum legatum vel fideicommiſſum debitam à fideicommiſſario cautionem heres exigere poteſt. tom. 1. p. 357. col. 2
De iis quæ in faciendo conſiſtunt cautio nec poſtulatur

nec præſtatur, ſecus de iis quæ in non faciendo. tom. 1. p. 219. col. 1. & 2.

Etiam requirente aduerſario non eſt quiſquam onerandus ſuperuacua cautione. tom. 1. p. 164. col. 1

Idonea cautela eſt ſiue fideiuſſor ſiue pignus offeratur. tom. 1. pag. 697. col. 1

Nuda cautio eſt quæ ſimplici repromiſſione contenta eſt. tom. 1. p. 597. col. 1

Cautionibus res expediri ſolet cum periculum aut damnum aliquod futurum timetur, non cum adeſt. tom. 2. pag. 343. col. 2

Plus cautionis eſt in re quàm in perſona. tom. 1. p. 400. col. 1

Maximus & omnino neceſſarius eſt vſus cautionis in his rebus quæ ex incerto & futuro euentu pendent obligationis iam contractæ. tom. 1. p. 168. col. 1

Reus actione de eo quod certo loco conuentus à iudice abſolutus mediante cautione, non reperta cautione non eſt in eas anguſtias coniiciendus vt vel ad rem difficilem vel ad perpetuos carceres ferendos vrgeatur. tom. 1. p. 479. col. 2

Reo qui cautionem præſtare non poteſt ſufficit promiſſio nuda aut ſaltem cautio iuratoria. tom. 1. pag. 479. col. 2

Cautio iuratoria in locum & ſubſidium ſatiſdationis præſtari ſolet ab inope debitore cum bonorum omnium hypotheca. tom. 1. p. 479. col. 2

Dolo carere non videtur is qui iam mota controuerſia hereditatis legata dat ſine cautionibus. tom. 1. p. 296. col. 1. & 2.

Cautio Muciana non habet locum in contractibus ſiue nominatis ſiue innominatis, ſed in vltimis tantum voluntatibus. tom. 1. p. 218. col. 2

Cautio Muciana non exigitur ab inuito ſed præſtatur à volente vt habeat vim conditionis expletæ. tom. 1. p. 218. col. 2

Cautiones quæ officio iudicis præſtari ſolent in omnibus bonæ fidei iudiciis non habent locum in contractibus innominatis. tom. 1. p. 218. col. 2

Iniquiſſimum eſt ſuperuacua & indebita cautione quenquam onerari. tom. 2. p. 204. col. 1

Cautio condictio. Heres qui à fideicommiſſario cautionem exigere debebat reſtitutum ſine cautione fideicommiſſum tanquam indebiti condictione indebiti incerti repetere poteſt. tom. 1. p. 357. col. 1. & p. 358. col. 1. & 2.

Certum. An fideicommiſſario certi condictio competat quæ defuncto competebat. tom. 1. pag. 18. col. 2

An ex pecuniæ numeratione cui adiecta eſt ſtipulatio ſub impoſſibili condictione, naſcatur certi condictio. tom. 1. p. 21. col. 1. & 2

Condictio certi ex mutuo licet acquiratur ei qui contraxit & pecuniam numerauit quamuis alienam potius quàm domino pecuniæ non tamen acquiritur ex numeratione ſed ex conſumptione, quoties per numerationem non tranſit dominium in accipientem. tom. 1. p. 53. col. 1. & 2. & ſeq.

An ex lege Aquilia certi condictio competat. tom. 1. p. 17. col. 2

Ex maleficio vel quaſi ſicut ex contractu vel quaſi certi condictio competit. tom. 1. p. 17. col. 2

Certi condictio eſt merè rei perſecutoria. tom. 1. pag. 18. col. 1. nunquam pœnalis. ibid.

An ex cauſa furtiua certi condictio competere poſſit. tom. 1. p. 18. col. 1

Certi condictio eſt cùm certum petitur licèt ex incerto contractu. tom. 1. p. 321. col. 2

Quid ſit certum. tom. 1. p. 12. & 3. col. 1. & quomodo quid fiat certum. ibid. & p. 13. col. 2

Ius ſemper eſt certum. tom. 1. p. 375. col. 1

In rerum natura nihil eſt iure certius. tom. 1. p. 478. col. 2

An promiſſio à pupillo ſine tutoris authoritate facta ſtipulanti ex cauſa numerationis pecuniæ tutore authore creditæ impediat certi cōdictionē. to. 1. p. 20. & 21

Id quod intereſt condictione certi repeti nunquam poteſt quia incertum eſt. tom. 1. p. 398. col. 2

Certum non petitur cum agitur ad rem certam tradendam. tom. 1. p. 16. col. 2

Quod certi condictione petitur certum eſſe oportet ab initio & eo tempore quo petitur, nec ſufficit quod per iudicem in ferenda ſententia poſtea certificari poſſit. tom. 1. p. 16. col. 2

Certi condictio non competit ex obligatione in diem aut ſub condictione ante diem aut condictionem. tom. 1. p. 17. col. 1. & 2

Ex numeratione pecuniæ prodigo facta ante interdictionem cui poſt interdictionem acceſſit ſtipulatio, datur certi condictio creditori contra prodigum. tom. 1. p. 22. col. 1. & 2

An ex cauſa legati certi condictio competere poſſit. tom. 1. p. 17. col. 1. & 2.

Facta præterita certa ſunt tum quoque cùm à nobis ignorantur, futura verò incerta. tom. 1. pag. 375. col. 1. etiam exceptio temporalis parit indebiti repetitionem ſi incertum ſit an futura ſit perpetua. tom. 1. p. 374. & 375. col. 1. & 2

Nihil intereſt an quid certum ſit per ſe an per relationem ad rem certam. tom. 1. p. 13. col. 2

Ex incerto contractu certi condictio competit quando ex eo contractu quid certum petitur. tom. 1. p. 52. col. 2

Obligatus vel alieno vel proprio nomine certi condictione conueniri poteſt. tom. 1. p. 18. col. 2

Certi condictio generalis exerceri nunquam poteſt quin ſpecialis aliqua cauſa exprimatur. tom. 1. p. 19. col. 1

Ex quibus contractibus, ex quibus obligationibus certi condictio competat. tom. 1. p. 15. 16. & 17

Quomodo ex contractu incerto naſcatur condictio certi. tom. 1. p. 18. col. 2

Ex quaſi contractu certi condictio competere poteſt. tom. 1. p. 17. col. 2.

Certi condictio competit ex contractibus vel re vel verbis, vel re & verbis factis. tom. 1. p. 19. col. 1. & 2

Si dubitetur an certum ſit an incertum quod petitur melius eſt agere ex ſtipulatu actione quàm ex certi condictione. tom. 1. p. 52. col. 2

Certum condictio. Omnes res certæ quæ per condictionem certi petuntur, ſic tamen petuntur per litis conteſtationem & apud prætorem vt ab eo tempore deberi deſinant, nihil debeatur niſi æſtimatio illa quæ fuit præciſè tempore ipſo litis conteſtatæ quæ in pecunia numerata conſiſtit. tom. 1. p. 450. col. 1. & p. 451. col. 1

An is qui precium rei meæ habuit, re perempta ad id precium reſtituendum certi condictione teneatur. tom. 1. p. 50. 51. & 52

Certum numeratio. Numeratio pecuniæ quæ non prodeſt ad implendam ſtipulationem inutilem, prodeſt ad certi condictionem quaſi ex mutuo inducendam. tom. 1. p. 19. 20. 21. & 22

Ceſſatio mora. Omnis mora ceſſatio eſt, ſed non omnis ceſſatio à contrario mora eſt. tom. 1. p. 221. col. 1

Ceſſio. Inutilis eſt actionis ceſſio facta à creditore debitori poſt ſolutionem, ſecus ante vel in ipſo actu ſolutionis. tom. 2. p. 183. col. 1. & 2

Ceſſio nominis pecunia mediante, nō tam ceſſio ſimplex eſt quā venditio, & pecunia quæ datur pro pretio habetur mandatarum actionum. tom. 2. p. 183. col. 1. & 2

Quando ceſſio actionis pro præſtatione fit. tom. 1. p. 151 col. 2

Actio per ſolutionem extincta cedi ex interuallo non poteſt, ſed quæ extincta non eſt ex poſt facto quoque & ex interuallo cedi poteſt. tom. 1. p. 618. col. 2

Cur introductum ſit remedium ceſſionis actionum. tom. 1. p. 98. col. 1

Cedentis actiones ſuas nullum eſt damnum, cum ſine eius

Digitized by Google

eius diſpendio ea ceſſio fiat. tom.1.p.col.s

Quando ceſſio actionum pro iuſta præſtatione ſit? tom. 1. pag.61. col.s

Ceſſio actionum fieri debet eo æquitatis colore quo ſit æquum, creditorem id ſaltem præſtare quod ſine ipſius diſpendio futurum eſt. tom.1. pag.158. col.s. in fin.

Differentia inter ceſſionem actionum qua debet fieri à commodatore vni ex commodatariis, & eam quæ debet fieri vni ex vere correis debendi, ac etiam eam quæ à creditore vni ex fideiuſſoribus vel contra principalem vel contra alios confideiuſſores. tom. 1. pag.568. col.a

Actionum ceſſio non ſolet eſſe neceſſaria niſi cum ex alieno contractu vult quis agere. tom. a. pag. 554. col. s

Ceſſio correi. In Correis debendi generale eſt vt ei qui conuenitur actionibus ſuis contra correum cedere pro parte creditor debeat. tom.1.pag.568.col.s.non adhibita diſtinctione an is qui conuenitur ex correis talis ſit qui implorare poſſit beneficium diuiſionis nec ne. ibid.

Ceſſio delegatio. Fideicommiſſum vniuerſale alij quàm fideicommiſſario non ſingulare præſtari non poteſt, nec à fideicommiſſario cedi alij poteſt, ne quidem per delegationem nec etiam ea cauſa dotis. tom.1. pag. 336. col.1

Ceſſio liberatio. Is qui bonis ceſſit ea beneficio legis Iuliæ non ideo eſt liberatus quominus factus locupletior poſſit exigi in ſolidum, ſed tantum habet exceptionem ne conueniri & condemnari poſſit. tom. 1. pag.304. col. s

Charitas ſeruus. Prima charitas incipit à ſeipſo ſi ſeruum excipias, de quo ſcriptum eſt plus eum diligere dominum ſuum quàm ſeipſum debere.tom.1.pag.553. col. 1

Charta. Literæ quamuis aureæ cedunt chartæ. tom. 1. pag.213. col.a

Ciuitas. Dolum & vim committere ciuitas non minus poteſt quàm quilibet priuatus. tom. s. pagin.115. col.a

Ciuitas contra Macedonianum pecuniam credens in integrum reſtitui non poteſt. tom.2. pag. 115 .col.a

Ciuitas mutuum. Qua actione teneatur qui ciuitatis nomine mutuam accepit pecuniam?tom.1.pag.54.col.1

Clauſula. Clauſulæ executiuæ nihil vnquam addunt, diſpoſitiuis, ſed potius ex natura contractus interpretationem recipiunt. tom.1.pag.595.col.a

Codicillus. Differentia inter codicillos teſtamento confirmatos & codicillos ab inteſtato. tom.1. pag.294. col. a

Quæcunque in codicillis teſtamento confirmatis ſcripta ſunt, perinde haberi debent ac ſi in teſtamento eſſent ſcripta. tom.1. pag.a56. col.1

Coërcitio. Coërcitionis verbum etiamſi ad pœnam maximè pertineat, tamen ad rei quoque perſecutionem pertinet. tom.1.pag.431.col.s

Cogere. Nemo cogitur quid facere coactione præciſa, ſed coactione cauſatiua. tom.1.pag.191.col.2

Cogitatio. Cogitationis ſolios pœnam nemo patitur. tom.1.pag.274.col.1

Collatio. Collatio bonorum plerumque fit imputando & minus percipiendo. tom.1.pag.a5.col.1

Collatio bonorum ab emancipato facta filio in poteſtate retento tacitam habet conditionem ſi emancipatus agnoſcat bonorum poſſeſſionem vel contra tabulas vel vnde liberi. tom.1.pag.564.col.1

Cur à prætore fuerit introductum ius collationis?tom.1. p.264.col.1. & 2

Colluſio. Quoties colluſio & præuaricatio prioris agentis probatur, nullius momenti eſſe poteſt quod abeo geſtum eſt. tom.1.pag.153.col.1

Colonus. Differentia inter colonum partiarium & colonum nummarium. tom.1.pag.573.col.1

Commendare. Commendare nihil aliud eſt quam deponere. tom. a.pag.366.col.1. ſcilicet cum ad rem aliquam refertur non etiam cum ad perſonam. ibidem.

Commercia pignus. Vtilitatis publicæ gratia & ad ampliandam commerciorum libertatem multa ex æquitate inducta ſunt contra ſtrictam iuris rationem, maximè verò in pignoribus. tom.1. pag. 654.col.1. & a

Commercium. Propter vtilitatem commerciorum multa recepta ſunt. tom.1.pag. 39.col.1.& s

Intereſt dominorum ſeruis commercio non interdicere. tom.a.pag.155.col.a

De vtilitate & priuilegiis commerciorum. tom.1. pag. 55. col.1

Cum quæritur an ea mercibus illicitis, vel ea fraudato vectigali ſit locus commiſſo, ſemper & ante omnia cognoſcendum eſt an illicitæ merces fuerint, & an fraudatum ſit vectigal antequam ſciri poſſit an commiſſo locus ſit. tom.1. pag.413.col.2

Cur lex commiſſoria ſit odioſa? tom.1.pag.94.col.a

Commiſſum heres. Perſecutio rei quæ ob fraudatū vectigal in commiſſum incidit, licet deſcendat ex crimine, datur in heredem in ſolidum. tom.1. pag.413. col. s

Commiſſa vectigalium nomine contra heredem tranſmittuntur. tom.1.pag.413.col.a. item contra poſſeſſionem commiſſi. ibid.

Poſſeſſor commiſſi, non in plus quàm poſſideat conueniri poteſt, heres autem fraudatoris poteſt in ſolidum. tom.1.pag.414.col.1

Commiſſum procurator. Solus procurator Cæſaris de commiſſis cognoſcit, vt de aliis cauſis ad fiſcum pertinentibus, quamuis non de crimine. tom.1.pag.413. col. 2

Committere mandatum. Commiſſo alicui certo negotio, commiſſa quoque credenda ſunt omnia, vel ſine quibus expediri res non poſſet. tom.2. pag.60. col.1. ſut per quæ vtiliùs & commodiùs ad eius quod eſt mandatum, executionem perueniri poſſit. ibid.

Commixtio. Commixtio conſumptioni æquiparatur quantum ad amittendum dominium quod ante immixtionem competebat. tom.1.pag 318.col.s

Commodans. Si commodans non patitur commodatarium vti re ad eum vſum ad quem commodauit, tenetur commodati contraria. tom.1.pag 555. col. 1. & 2

Commodare. Pecuniæ poſſunt commodari non in eum caſum per quem conſumantur, ſed in eum caſum & vſum in quem non conſumantur. tom.1.pag.549. col. 1

Habitatio commodari poteſt. tom. 1. pag. 533.col.1. & s

Res aliena commodari poteſt etiam à prædone. tom.1. pag.574. col.1

Res ſoli & res mobiles poſſunt commodari. tom. 1. pag.533. col. 1

Quæ vſu conſumuntur neque commodari neque precario dari poſſunt niſi ad pompam & oſtentationem accipiantur. tom.1. pag.548. col.1. & a. & pag.549. col.1. & a

Commodatarius. Commodatarius rem commodatam conſciente domino pignori datam redimere, non commodans debet. tom.1.p.557.col.1

Commodatarius qui aliàs re vtitur commodata, non ſolum commodati, verùm etiam furti quoque tenetur. tom.1.pag.555.col.1

Commodatarius poteſt eſſe in culpa ſi nullam cauſam habuerit exiſtimandi dominum fuiſſe permiſſurum, vt in alios vſus, aliudve tempus commodatam traheretur, ſed ea ratio non facit illum furem at potius vt

actione commodati eo nomine teneatur. tom. 1. pag.555.col.1

Poſſunt iuſtæ cauſæ interuenire propter quas permittendum commodatario agere commodati aduerſus commodantem. tom.1.pag.583.col.1

Quod ad augendam cuſtodiæ ſecuritatem factum eſt, vt commodatori prodeſſet, eidem nocere non debet ad minuendam commodatarij obligationem. tom. 1. pag. 560. col.2

Commodatarius res à duobus commodatas cum poſſet ſaluas facere, habet electionem cui gratificari malit, & cuius res ſaluas eſſe maluerit. tom. 1. pag.553. col.2

Quod ſenectute contigit vel morbo, vel vi latronum ereptum eſt commodatario non eſt imputandum, ſicut nec ſi incendio vel ruina vel naufragio fatale aliquod damnum contigerit. tom.1. pag.553.col.1. & 2

De caſibus fortuitis tenetur commodatarius ſi eius culpa vel negligentia contigerint.tom.1.pag.553.col.1. & 2

Ex pluribus commodatariis qui prior conuentus eſt non poteſt agere contra alium commodatarium niſi ceſſa ſibi prius actione ab eo qui commodauit. tom. 1. pag.565.col.2

Qui ex pluribus commodatariis prior furti egit atque ita per actionem furti lucrum ex commodato ſenſit prius actione commodati debet conueniri, ſi modo is qui non egit paratus ſit pati vt ſuo periculo id fiat.tom. 1. p.565. col.1. & 2. & ſeq.

Non præſtat diligentiam exactiſſimam vti debet commodatarius qui neque ſoluit neque ſoluere paratus eſt vt rem commodatam à ſe pignori datam repignoret, ideo cedendo commodati actionem aduerſus creditorem pignoratitium non liberatur. tom. 1. pag.558. col.2

Commodatarius in poſſeſſione eſt ſed non poſſidet. tom. 1.pag.569. col.2

Commodatarius omnimodo tenetur rem commodatam reddere. tom. 1. pag.569.col.1

Res commodata dum refertur ſi perierit apud eum cui commodatarius rem commiſit, commodatarius ſi ſui cauſa commodatum acceperit, culpam præſtare debet, ſi vero ſolius commodantis gratia, dolum tantum. tom.1. pag.571.col. 1

Duo commodatarij rectius comparantur duobus tutoribus quam duobus correis. tom.1. pag.564.col.1

Falſum eſt quacunque actione per commodatarium intentata poſſe dominum eligere rei aut precij reſtitutionem. tom.1. pag.579.col.2

Commodatarius in re commodata diligentiam exactiſſimam adhibere debet, non qualem ipſe ſuis rebus adhibere ſolitus eſt, ſed qualem diligentior alius quilibet paterfamilias adhibiturus eſſet.tom. 1.p.579. & 580.col.1

Commodatarius non tenetur de caſu fortuito niſi ſpeciali conuentione periculum omne amiſſionis in ſe ſuſceperit. tom.1 .pag.586. col.1

Qui rem commodatam accepit, commodati actione conuentus litis æſtimationem offerendo efficitur dominus etiam ſine noua traditione. tom. 1. pag. 549. col.1. & 2. ſiue res commodata præſens ſit ſiue non. ibid.col.2

Si fuit actum inter contrahentes vt commodarius rem commodatam per ſeipſum referret, omnimodo tenetur commodatarius, ſi in manibus nuncij quantumuis idonei perierit, ſi vero actum non fuit, non tenetur, niſi fuerit in culpa malæ electionis.tom. 1.p.570. col.2.in fi. & 571.col.1

Commodatarius cuius ſolius gratia commodatum factum eſt, tenetur de dolo & de omni culpa. tom.1. pag.551.col.2

Qui ſeruum cum lance commodauit ſi ſeruus cum ea fugit non tenetur commodatarius niſi fugæ præſtitit culpam. tom.1.pag.558. col.2

Cur vnus ex correis commodatariis vel dolum aut culpam in re commodata vel conducta contrahens in ſolidum actione commodati aut locati teneatur. to.1. pag.561. col.1

Damnum ab vno ex commodatariis iniuria datum etiam ad alios pertinere debet, ſecus ſi ab extraneo datum ſit. tom.1.pag.565.col.1

Aduerſus commodatorem rem commodatam intempeſtiuè reuocantem commodatario datur & exceptio & actio contraria. tom.1.pag.575.col.2

Vnius ex commodatariis dolo, ſiue, culpa ſiue negligentia cæteri actione non autem obligatione commodati tenentur. tom.1.pag.561.col.2

Commodatarius caſus fortuitos præſtare non tenetur ſi modo eius culpa quidem leuiſſima poſſit imputari. tom.1.pag.553.col.1.& 2. & 554.col.1

Contraria commodati actio etiam exerceri poteſt ab eo qui directa nondum conuenitur. tom.2. pag.576. col.1

Quomodo & ad quid commodatarij heredes ſunt conueniendi. tom.1.pag.576.col.1.& 2

Commodatarius compenſare poteſt quod contrario iudicio petere poteſt, exceptis quibuſdam caſibus. to.1. pag.583. col.1

Non apparentis rei commodatæ nomine commodatario condemnato, aut litis æſtimationem offerenti, caueri debet à commodante, vt repertam rem dominus præſtet. tom.1. pag.559.col.2. adeóque ſuis actionibus ei cedere quamuis commodatarius dolum malum admiſerit. ibid.

Etiamſi ſi quis ad eum modum quem hominum natura deſiderat diligens ſit in commodato conſeruando, niſi tamen ad ſuum modum etiam in commodato curam præſtet fraude non caret. tom.1. pag.555. col.1

Alteruter ex commodatariis furti agens furti actionem alteri competentem adimit. tom.1.p.564.col.1. & 2. & 565

Plures commodatarij quibus eadem res in ſolidum & ſimul commodata eſt & dolum & culpam & diligentiam & cuſtodiam præſtare ſinguli in ſolidum debent. tom.1.pag.565.col.1

Res commodata pluribus commodatariis ſi furto contracta ſit competit ſingulis in ſolidum actio furti. tom.1.pag.565.col.1. & 2

Vnus ex quaſi correis commodatariis vel depoſitariis conuentus, ſi præſtiterit in ſolidum quanti actoris intereſt, alterum liberat.tom.1.pagin.564. col.1

Plures commodatarij qui actione commodati in ſolidum tenentur, plures quodammodo correi habentur tom.1.pag.564.col.1

Commodatarius damnum. De damno dato à tertio, non tenetur commodatarius vel conductor, niſi culpa caſum præceſſerit. tom. 1.p.584.col.1.& 2

Commodatarius depoſitarius. Commodatarius ſi cum poſſit res commodatas ſaluas facere ſuas prætulit, tenetur eo nomine actione commodati debet, non quaſi ex culpa, ſed quaſi ex dolo. tom.1.p.554.col.1. quod in depoſitario idem iuris eſt. ibid. licet ſuæ ſint precioſiores.col.2

Commodator. Commodator agendo actione commodati remittere debet actionem legis Aquiliæ, id eſt cauere ſe non acturum lege Aquilia. tom.1.pag.565. c.1. & 2

Cur commodator agendo actione commodati cogatur remittere exceptionem legis Aquiliæ. tom.1. p.567. col.1

Dominus rei commodatæ conuentus contraria actio-

ne

Digitized by Google

ne poſt litem conteſtatam non cogitur ſoluere ſecundum naturam actionis intentatæ, id eſt rem ipſam ſi actum ſit in rem, aut æſtimationem ſi condictione ſine cauſa. tom.1.pag.679.col.a

Qui habet actionem commodati & actionem legis Aquilæ ſi commodati egerit, non aliter actione legis Aquiliæ agere poteſt, quàm vt quod ſimplo defuit in executione actionis commodati id per actionem legis Aquiliæ ad hoc exigi poſſit ad finem vſque ſimpli. tom.1.pag.565.col.1. & a

Commodator electione pauperioris commodatarij non amittit ſuam actionem quomodo ami teret ſi plures commodatarios pro veris debendi correis haberet. tom.1. pag.565. col.a

Commodans non tenetur de colpa leuiſſima ſed tantùm de dolo & culpa lata. tom.1. pag.583.col.1

Commodator tenetur pati commodatarium vti re ad eum vſum ad quem eſt commodata. tom.1.pag.577. col.1. & a

Non eſt prohibendum commodatori vt finito illo tempore & vſu ad quem res eſt commodata eam reuocet ne in poteſtate commodatarij ſit rem commodatam inuito commodatore retinere. tom. 1. pag. 577. col. 1

Culpa commodatoris in mala electione perſonæ non idoneæ rem commodatam referentis, ſibi ſoli non autem commodatario nocere debet. tom. 1. pag. 570. col. a

Sicuti culpa commodatarij in mala electione non nocet commodatori ſi ſcilicet commodatarij tantum gratia res ſit commodata. ibid.

Commodator qui vaſa vicioſa ſciens commodat contrario commodati iudicio tenetur, ſecus ſi ignorans. tom.1. pag.583.col.1. & a

An commodans de culpa lata teneatur. tom.1.pag.583. col. a

Inter commodatorem & commodatarium negotium geritur. tom.1.pag.576.col.a

Commodatum. Ex vſu quo res commodata eſt facta deterior commodatarius non obligatur ſi modo nulla culpa interuenerit. tom.1.pag.569.col.1.& 2

In actione commodati ſicut in cæteris bonæ fidei iudiciis ſimiliter in litem iuratur. tom.1. pag.639. col.1. & a

Actor in actione commodati rem petit non quaſi ſuam vt in vindicatione, ſed quaſi commodatam. tom. 1. pag.639. col.1

Commodatum fit ſolius accipientis & commodatarij gratia. tom.1.pag.580.col.a

Prætextu cuiuſlibet debiti recuſatio reſtitutionis rei commodatæ fieri non poteſt, ſecus prætexto debiti quod ex ipſius commodati cauſa proficiſcitur. tom.1. pag.583. col.a

Seruo commodatoris rem commodatam furto ſubtrahente commodatarius aduerſus commodatorem & furti agere ſerui nomine poteſt, & contraria actione commodati. tom.1. pag.586.col.a

In commodato facienda eſt remiſſior interpretatio etiam circa dolum quàm in mandato vel depoſito. tom.1. pag.586.col.2

Commodatori agenti quocunque caſu actione commodati poteſt obiici compenſatio eius pecuniæ quæ contrario iudicio peti poſſet tanquam quantitatis ad quantitatem, ſcilicet facta per conteſtationem nouatione prioris debiti, id eſt ſpeciei commodatæ, & tranſfuſione in debitum pecuniarium. tom.1.p.584. col. a

Si commodatarios aliquid ſine dolo circa rem commodatam fecit, non poteſt furti agere contra commodatorem ſerui nomine ſi ea à ſeruo commodatoris furto ſubtrahatur. tom. 1. pag.586. col.1

Res communi periculo commodatariis commodata ſi furto ſine vlla commodatariorum culpa, ſubtracta ſit, agere tamen furti poſſunt. tom.1. pag.586.col.a

Quomodo dignoſci poſſit an inter commodatorem & commodatarium conuentum ſit, vt commodatarius rem commodatam per ſeipſum referret, nec ne? tom.1.pag.571.col.1. & a

Quod in actione legis Aquiliæ plus eſt quàm in actione commodati reſtringendum non eſt ad ſimplum illud quod per inficiationem priori ſimplo accedit. tom. 1. pag.586. col.1

Differentia actionis ab obligatione commodati. tom.1. pag.561.col.1

Finito tempore quo vſus commodatæ rei perfici potuit, poteſt reuocari à commodatore, licet commodatarius iuſtu impedimento vti non potuerit. tom.1.pag.578. col. 1

Pro culpa commiſſa in deterioratione rei commodatæ datur & actio commodati & actio legis Aquiliæ. tom.1. pag.581.col.1.& a

An & quomodo merces in commodato adhiberi poſſit, & quid operetur. tom.1. pagio.557. col.a. & 558. col.1

Non poteſt locum habere actio commodati vbi nullum eſt commodatum. tom.1. pag.558.col.1

Duabus rebus pariter ac ſimul commodatis de altera ſola commodati agi poteſt ſi ſeparatæ ſint: quamuis non ſeparatim commodatæ. tom.1. pagin.578.col.1. & 2. & pag. ſeq. ſi modo ita ſeparatæ ſint vt vſum quoque ſeparatum præbere poſſint. ibid.

In commodato rei alienæ ſola poſſeſſio æſtimanda eſt non proprietas, niſi cùm æſtimatio ſit per iuſiurandum in litem, aut cum delictum aliquod interuenit. tom.1.pag.575. col.1

Synonima ſunt commodatum & vtendum datum. to.1. pag.533.col.1

Omne commodatum gratuitum eſſe debet alioqui degenerat in locationem. tom.1.pag.533..col.1

Commodatum proxime accedit ad donationem. tom. 1. pag 533.col.a

Differentia inter commodatum & donationem. tom.1. pag.533. col.a

Re commodata inuenta & in poteſtatem commodatoris reuerſa quæ perdita credebatur vel res ipſa vel pretium à commodatario ſolutum actione commodari peti poteſt, vel pretium ſolum condictione ſine cauſa. tom.1.pag.579. col.1.& a

Cibariorum expenſæ in ſeruo commodato factæ repeti non poſſunt à commodatario. tom. 1. pagin. 581. col. a

Appoſitio cuſtodis facta ex poſt facto non remittit cuſtodiam ei cui res fuerat commodata. tom.1. p.560. col.1. & 2

Argenti commodati periculum, ſiue cuſtos à commodatore ex poſt facto dum ne ab initio poſitus ſit, ſiue poſitus non ſit, ad commodarium pertinet. tom. 1. pag.560. col.1. & a

Ex contractu commodati celebrato cum filio vel ſeruo ad qoid pater & dominus & quomodo teneantur. tom.1. pag.547. col.1 .& 2

Commodatum contubernalibus in exercitu datum periculo communi, deinde à ſeruo commodatoris ſubreptum ab iiſdem contubernalibus pro parte petere commodator poteſt, licet pro ſeruo noxaliter teneatur. tom.1.pag.586.col. 1.& a

Actio commodati bonæ fidei eſt. tom.1.pag.534.col.1

Commodatum eſt ex eo contractuum genere qui re id eſt traditione perficiuntur. tom.1. pag.533. col.a

Cum commodatario rei commodatæ furtum faciente & furti & commodati agi poteſt, ſed ſi furti actum eſt commodati actio extinguitur ipſo iure, ſi commodati per exceptionem eliditur actio furti. tom. 1. pag.566.col.1.tamen ſupereſt condictio furtiua.ibid.

Quod

Quod per actionem furti commodator habuit ex commodato amplius habere non poteſt, quia licet ex commodato non habuerit, habuit tamen per occaſionem commodati, quod ſufficit. tom. 1. pag. 566. col. 1

Actio commodati non eſt ciuilis ſed prætoria. tom. 1. pag. 578. col. 1

Seruo rem domini inuiti commodato dante, domino competunt contra commodatarium actiones commodati & furti. tom. 1. pag. 573. col. 1. & 2. & 574. col. 1. & 2

Magnas expenſas in re commodata factas commodatarius repetere poteſt. tom. 1. pag. 582. col. 1. & 2. etiam intra conuentionem. ibid.

Actio commodati non eſt ciuilis ſed prætoria. tom. 1. pag. 590. col. 1

Eandem diligentiam præſtare commodatarius debet in ſequela rei commodatæ, quam in re commodata. tom. 1. pag. 556. col. 1. & 2

Quæ commodatis rebus accedunt, non ſunt commodata ſicut nec quæ depoſitis, neque proinde actio commodati magis quàm depoſiti ad ea ſeparatim extenditur niſi quod pertinet ad cuſtodiam rei commodatæ præſtandam. tom. 1. pag. 556. col. 2

In commodato ſolius commodantis gratia celebrato venit tantum dolus non culpa, ſi ſolius commodatarij; venit etiam culpa eáque leuiſſima, quia diligentiam exactiſſimam præſtare tenetur, ſi verò vtriuſque gratia, neque ſolum dolum præſtare commodatarius debet neque diligentiam exactiſſimam. tom. 1. pag. 556. col. 1. & 2

Poteſt conueniri vt in commodato ſolus dolus præſtetur. tom. 1. pag. 609. col. 2

Si cum commodatario actione commodati actum ſit pro re commodata furto ſubtracta, cur actio furti non niſi per exceptionem elidatur, actio autem commodati tollatur ipſo iure ſi actione furti actum ſit. to. 1. pag. 566. col. 1

Extra cauſam commodati ſunt res omnes quæ pondere, numero, & menſura conſtant. tom. 1. pagin. 557. col. 1

Quomodo ex commodato actio præſcriptis verbis ſimul cum actione prætoria competere poſſit. tom. 1. p. 532. col. 1

Commodatario rem commodatam pignori dante an ſtatim commodans contra eum poterit agere commodati. tom. 1. pag. 557. col. 1. & 2

In commodato etiam circa dolum remiſſionis facienda eſt interpretatio, id eſt vt non tam facilè præſumatur commodatarius dolum malum admiſiſſe. tom. 1. pag. 583. col. 1

Pater & dominus actione commodati de peculio tenentur ex dolo filiifamilias vel ſerui tom. 1. p. 448. col. 1. & 2

Commodatum intempeſtiuè reuocari non poteſt, precarium verò poteſt. tom. 1. pag. 577. col. 2. & ratio ibid.

Perinde eſt & dolum & culpam & diligentiam in totum præſtare quem debere, atque eum commodati actione in ſolidum teneri. tom. 1. pag. 564. col. 1

In contractibus bonæ fidei vt commodati, depoſiti & alij, commodatarius vel depoſitarius qui rem commodatam cum conſenſu commodantis pignori dedit, licet actionem contra creditorem præſtando commodanti liberetur, tenetur tamen ad ſumptus litis & cæteras expenſas. tom. 1. pag. 549. col. 1. & 2

Qui ſeruum cum lance ſibi commodari rogat ſi ſeruus lancem perdiderit periculum eſt commodatarij non commodantis. tom. 1. pag. 558. col. 1

Commodatario rei perditæ precium ſoluenti ſi ea in manus commodatoris poſtea peruenerit, competit contraria actio aduerſus ipſum commodatorem pro reſtitutione rei vel pretij ſoluti. tom. 1. pag. 579. col. 1. & 2

In depoſito & commodato tot ſunt depoſita & commodata quot ſunt res depoſitæ & commodatæ, ſeparatæ ſcilicet. tom. 1. pag. 578. col. 2

Commodatarius ad reſtitutionem rei commodatæ à commodatore furto ſubtractæ contra ipſum commodatorem contraria tantum actione agere poteſt. to. 1. p. 585. col. 1. & 2

Actio commodati non alij quam commodatori dari poteſt licet rei commodatæ dominus non ſit. tom. 1. pag. 575. col. 1

Commodator qui recipit æſtimationem litis à commodatario, tenetur cauere de reſtituendo ei rem ſi ad manus eius perueniat, niſi æſtimationem quam à commodatario accepit malit ei reddere. tom. 1. p. 571. col. 1. & 2

Cur in ſpecie non in genere commodatum aut depoſitum reddi debeat? tom. 1. pag. 2. col. 2

Commodatum ſeruo qui diligentiſſimus exiſtimabatur datum ſi amittat ſeruus, periculo domini non commodatarij amittitur. tom. 1. pag. 584. col. 1. & 2

Si res ſit commodata ad eum vſum in quo deterior facta ſit, commodatarius non tenetur, ſed culpa commodantis eſt qui in eum vſum commodauerit, niſi culpa commodatarij culpam commodantis ſubſequatur. tom. 1. pag. 587

Hominis commodati cuſtodia præſtari non debet niſi certis caſibus. tom. 1. pag. 553. col. 2. & 554. col. 1. & 2

Commodator rei commodatæ neque proprietatem neque poſſeſſionem facit commodatarij. tom. 1. p. 569. col. 1. & 2

Commodatum non fit niſi ad certum vſum rei, certumque tempus aut expreſſum aut tacitum, alioqui precarium eſt non commodatum. tom. 1. pag. 577. col. 1

Actio commodati naſci & exerceri poteſt contra liberum hominem quaſi ſeruum qui bona fide ſeruiebat pro re commodata. to. 1. p. 572. col. 1. & 2. & p. 573. col. 1. & 2

Vno ex commodatarij heredibus rem commodatam corrumpente, vel deteriorem faciente, *ſolus ille* in ſolidum condemnari debet. tom. 1. pag. 576. col. 1. & 2

Qui ex heredibus totam rem commodatam penes ſe habet is in ſolidum eam reſtituere tenetur. tom. 1. pag. 577. col. 1

Obligatio ad rem commodatam reſtituendam diuiditur inter plures commodatarij heredes pro hereditariis portionibus. tom. 1. pag. 561. col. 2

Commodatarius qui conſentiente commodante rem pignori dedit ſi ei tamen ſoluenti vel ſaltem ſoluere parato creditor reddere nolit pignus, licet ſit ſine culpa, tenetur tamen actione commodati, ſed liberatur ceſſione actionis. tom. 1. pag. 558. col. 1. & 2

Commodatum eius naturæ eſt vt ſemper fiat ad certum tempus in quo potiſſimum differt à precario. tom. 1. pag. 555. col. 1

Commodatum eſt ex genere & numero eorum contractuum, qui re, id eſt traditione perficiuntur. tom. 1. pag. 569. col. 1

Commodatum quod ab initio non conſtitit confirmari ex poſt facto nunquam poteſt. tom. 1. pag. 534. col. 2

Contractus commodati iuris gentium eſt, actio vero prætoris. tom. 1. pag. 532. col. 1. & 2. & quando à pretore fuerit indicta. ibid.

Impuberes commodati actione non tenentur. tom. 1. pag. 534. col. 1

Falſum eſt commodati actionem approbatione tantùm eſſe prætoriam, origine verò ciuilem. tom. 1. pag. 532. col. 1

Commodatum fieri poteſt aliquando ſolius commodantis gratia, aliquando ſolius commodatarij, aliquando vtriuſque. tom.1.pag.551.col.1 & 2

Commodatum actio. Vtilior eſt actio perſonalis commodanti, quàm rei vindicatio commodatæ propter onera probationum. tom.1.pag.536.col.1

Vna actione propoſita ex pluribus quæ commodatario depoſitario pignoratitio competunt, cæteræ quidem tolluntur ſed non vſque adeo vt non ſuperſint de eo quod plus in illis eſt, quàm in priore actione fuerit. tom.1. pag.581. col.1. & 2

Si actio commodati cum condictione furtiua concurrat cur non extinguatur altera per alteram ſed tantum ope exceptionis. tom.1.pag.566.col.2

Actio commodati ſicut & cæteræ ferè omnes ad hoc comparata eſt vt tantum indemnis commodator ſeruetur, non vt lucrum ex alterius iactura conſequatur. tom.1.pag.566.col.1 .exceptis actionibus pœnalibus. ibid

Commodatum æſtimatio. In die commodati ſicut in bonæ fidei iudiciis rei iudicandæ tempus ſpectandum eſt in rei debitæ ineunda æſtimatione. tom.1. pag.545. col.1.& pag. 546.col.1. & 2

Commodatum depoſitum. Si pluribus commodata ſit res aliqua, vel apud plures depoſita communi periculo eorum quiſque pro ſua tantùm parte tenetur, & periculum quod commune eſſe non cuiuſque proprium debet, diuiditur. tom.1. pag.564. col.2.

Commodatum filiusfamilias. Ex commodato filiæfamilias vel ancillæ, neque pater, neque dominus tenetur in ſolidum, ſicut neque ex commodato filiofamilias aut ſeruo, ſed duntaxat peculio tenus. tom.1. pag.547. col.2

Commodatum furtum. Qui poteſt agere furti aut commodati, an agendo furti actionem commodati amittat? tom.1. p.209. col.2. & pag.210. col.1.& 2

Commodatum iuſiurandum. In commodato poteſt iurari in litem ratione dominij rei commodatæ, ſecus ex alia cauſa. tom.1.pag.545. col. 1

Commodatum locatum. Actiones commodati & locati competunt in ſolidum aduerſus vnumquemque eorum qui rem commodato acceperunt aut conduxerunt. tom.1.pag.561.col.1.& 2

Commodatum locus. Si conuenerit vt certo loco reddatur commodatum, poterit vbique peti per actionem comundati æquè ac per arbitrariam. tom.1. pag.549. col.1. & 2

Commodatum periculum. Miſſus ad rem commodatam repetendam, ſi ea recepta aufugerit, perit commodatori, ſi is iuſſerat vt huic nuncio res commodata redderetur, commodatario verò perit ſi commodator commonendi tantùm gratia miſerat. tom.1.pag.571. col. 1

Commodatum pupillus. Commodatum quod pupillus ſine tuthoris auctoritate accepit, nullum eſt nec ex pupilli pubertate poſtea ſubſequente poteſt conualeſcere. tom.1.pag.534.col.2

Pupillos & furioſos qui commodati actione teneri non poſſunt, tenentur tamen actione ad exhibendum, ſcilicet tùm poſſident, aut dolo deſiit pupillus pubertati proximus poſſidere. tom.1.pag.535.col.2

Commodatum vehiculum. Vehiculi commodati vel locati vſus quomodo pro parte haberi poſſit, & quomodo pro parte non haberi. tom.1. pag.562.col.2. & ſeqq.

Commune. Acceſſionem & deceſſionem recipit iudicium communi diuidundo.tom.2.pag.187. col.2. ſicut & actio de peculio. ibid.

Pecunia redacta ex rei communis venditione non eſt communis. tom.1. pag.39.col.1.in med.

Quod commune eſt vniuſcuiuſque eſt, licèt etiam alterius. tom. 1.pag.39.col.1

Seruus communis ſic omnium eſt, non quaſi ſingulorum totus, ſed tantum pro partibus indiuiſis, quas intellectu magis habet, quàm corpore. tom.2. p.176. col. 2

Quod commune eſt nemo ex ſociis poteſt ſuum dicere, niſi pro ſua parte. tom. 1. pag.39. col. 1

Communio. Communio diſcordias etiam inter amiciſſimos quoſque excitare ſolet. tom.1. p.234. col. 1 in fin.

Nemo inuitus compelli poteſt ad communionem, in qua nec remanere quiſquam inuitus cogitur. tom.1. pag.330.col.1 niſi cùm neceſſitas, & impoſſibilitas diuiſionis commune nomen inducit. ibid.

Nemo inuitus remanere cogitur in communione. to.2. pag.437.col.1

Nemo in communionem incidere compellendus eſt. tom.1. pag.437.col.1

Communio condictio. Datio in ſolutum vitiatur in totum facta in aliqua vel minima parte plus debito, quæ cogat contrahentes manere in communione. tom.1. pag.329. col.1. & 2

Comparatiuum. An comparatiuum includat in ſe poſitiuum ex cuius comparatione conſtituatur. tom. 2. pag.76.col.2. in fin.

Comparatiuus. In comparatiuo etiam poſitiuus continetur. tom.1.pag.367.col.1.in princ.

Compenſare. Quod naturaliter tantum debetur etiam compenſari poteſt. tom.2.pag.315. col.1.& 2. ſecus quod debetur, ipſo iure, ſed peti non poteſt. ibid.

Dominus qui dolo malo ademit aut minuit peculium, conuentus actione de peculio poteſt compenſare id quod ex cauſa doli debet, cum eo quod ſibi debetur. tom.2.pag.171.col.1. & 2

Procurator in rem ſuam conſtitutus ſi poſt litis conteſtationem à proprio creditore conueniatur compenſationem obiicere poteſt. tom.2.pag.323.col.1. & 2. & pag. 324

Quod peti poteſt cum adiectione de peculio, deducitur in compenſationem. tom.2.pag.317.& 318

Creditor compenſare non cogitur quod alij quàm creditori ſuo debet. tom.2.pag.325.col.1.& 2

Præſtari & peti intelligitur æquipollenter quod compenſatur. tom.1. pag.260 col. 1

Pœna delicti commiſſi in annona ex cauſa annonæ poteſt compenſari. tom.2.pag.324.col.1.& 2

Filiusfamilias conuentus, an & quomodo compenſare poſſit quod patri debetur? tom. 2. pag.318. col.1. & 2

Quod compenſari potuit ſi ſolutum ſit repeti poteſt per condictionem indebiti. tom.2.pag.318.col.1.& 2. ſi ſcilicet per errorem facti ſolutum ſit. col.2

Debitor creditorem ſuum exceptione ſummouere poteſt ſi compenſare paratus ſit. tom.2.pag.313.& 314

Debitum certo loco poteſt vbique compenſari habita ratione intereſſe propter lucrum. tom. 2. pag.322. col.1.& 2

Quod in diem debetur interim compenſari non poteſt non magis quàm peti. tom. 2. pag. 315. col.1.& 2

Debitum cuius nomine lis conteſtata iam eſt cum actore in compenſationem deduci poteſt.tom.2.pag.317. col.1. & 2

Compenſari. Quibus caſibus compenſari poſſit quod alij debetur. tom.2. pag.315.col.1.& 2

Quod poteſt contrario iudicio peti, poteſt compenſari. tom.1.pag.595.col.1

Compenſatio. Compenſatio fit ipſo iure, poteſt etiam obiici quomodocunque & quandocunque etiam extra iudicium. tom.2. pag.313. in fin.& 314

Quæ per exceptionem peti non poſſunt in compenſationem non veniunt. tom.2. pag. 321.col. 1. & 2. niſi ea exceptio non tollat obligationem naturalem.ibid. col.2

In

Compenſatio ſolotionis inſtar obtinet. tom.2. pag.333. col.1
In ſtipulationibus prætoriis cautionalibus tantùm habet locum compenſatio. tom.2. pag.320. col.1. & 2. & pag. 321
Compenſatio vim petitionis obtinet, ideò debitum in diem ante diem compenſari non poteſt, quia peti non poteſt. tom.1. pag.496. col.1
Id quod naturaliter tantum debetur, perinde compenſari poteſt atque id quod ciuiliter quoque debetur. tom.1. pag.323. col.2
In condictione furtiua, & in iudicio noxali compenſatio fieri poteſt. tom.1. pag.320. col.1. & 2
Quando in actionibus ex delicto proficiſcentibus non ſit locus compenſationi? tom.2. pagin.320. col. 2
Æquitas ſola eſt quæ merum ius compenſationis inducit. tom. 2. pag.171. col.1
An compenſatio competens commodatario pro debito ex re commodata proficiſcente propriè compenſatio ſit? tom.1. pag.323. col.2. & 324. col.1. & 2
Compenſatio eſt exceptio in rem ſcripta. tom.2. p.314. col.1
Prætextu etiam debiti cuiuſlibet licet ex alia quàm commodati cauſa debiti compenſatio poteſt obiici poſt ſcilicet litem conteſtatam, per quam debitum quod ante erat ſpeciei incipit debitum eſſe in pecunia. tom.1. pag.584. col.1. & 2
Exacto per creditoris creditorem debito a debitore debitoris, compenſatio fieri poteſt vſque ad concurrentem quantitatem & ſuperfluum debitori reddi. to.1. pag.526. col.1. & 2. & ſeq.
Compenſatio eius fieri non poteſt quod alij debetur. tom.2. pag.315. col.2
In debito alternatiuo quatenus compenſatio poſſit opponi? tom.2. pag.326. col.1. & 2
Compenſatio vim ſolutionis obtinet, ideóque liberationem parit ipſo iure. tom.1. p.583. col.1
Compenſatio fit ipſo iure in iudiciis bonæ fidei, in ſtrictis verò, olim nonniſi oppoſita exceptione, hodie etiam ipſo iure. tom.1. pag.583. col.1
Qui compenſat hoc ipſo quodammodo petit. tom.1. pag.394. col.2
Compenſatio poteſt obiici à fideiuſſore, eius quod reo debetur, etiam reo inuito, ſecus à reo inuito fideiuſſore eius quod fideiuſſori debetur. tom.2. pag. 315. col. 2
Compenſatio quantitatis ad quantitatem fieri poteſt, ſed non corporis & ſpeciei ad quantitatem. tom.1. p.617. col.1. & 2
Compenſatio non fit nummorum adhuc extantium cum pecunia, quæ debetur per actionem de peculio, nec quidem ad concurrentem quantitatem vſque. tom. 1. pag.60. col.1. & 2
Compenſatio petitio eſt. tom.2. pag.313. col.2
Compenſatio licèt fiat ipſo iure ab homine, tamen opponi neceſſariò debet. tom.2. pag.318. col.2
Compenſatio fieri poteſt, licèt diſpar, & diuerſa vtriuſque debiti cauſa ſit. tom.2. pag.318. col.2
Doli cum culpa compenſatio quomodo fiat? tom. 2. pag.318. col.1
De eo quod poteſt peti actione de peculio, poteſt obiici compenſatio. tom.2. pag.324. col.2. & ſeq.
Quibus caſibus compenſatio locum non habeat? tom.2. pag.325. col.2
Debitum ex cauſa victuali non compenſatur. tom. 2. pag.325. col.1
Quantitatis ad ſpeciem, aut ſpeciei ad ſpeciem non datur compenſatio. tom.2. pag.325. col.2
Compenſatio locum habet ſi quid hinc inde petatur quod conſtat in iure & genere. tom. 2. pag. 315. col. 2
Non poteſt vni heredum militis compenſatio opponi de eo quod ad alterum peruenit. tom.2. p.234. col.1. & 2
Compenſatio non fit niſi ad concurrentem vſque quantitatem. tom.2. pag.318. col.1. in med.
Compenſatio fieri poteſt negligentiæ cum negligentia & doli cum dolo. tom.2. pag.318. & 319
Paria delicta mutua compenſatione tolluntur ſi ex delicto ad pecuniam agatur, ſecus ſi ad vindictam publicam. tom.2. pag.319. col.1. & 2
Compenſatio per iudicem ſuppleri nunquam poteſt. tom.1. pag.386. col.2
An compenſatio fiat ipſo iure? tom.1. pag.325. col.1
Debitum in diem humanitatis gratia indultum compenſari poteſt, ſecus debitum in diem ex conuentione conceſſum. tom.2. 322. col.1. & 2
Compenſatio fieri non poteſt, niſi ad concurrentem vſque quantitatem. tom.1. pag.583. col.1
Quæ per exceptionem perimi poſſunt in compenſationem venire non poſſunt. tom.1. pag.317. col.1
Compenſatio ipſo & mero iure fit eius quod inuicem debetur, & ſine vllo alio facto hominis requiſito, niſi vt opponatur. tom.2. pag.171. col.1
Etiam doli compenſatio vtrimque fieri poteſt. tom. 2. pag.171 col.1. itemque parium delictorum. ibid. ac paris vtriuſque negligentiæ. ibid.
Compenſatio eſt debiti & crediti inter ſe contributio. tom.2. pag.313. col.1
Compenſatio quomodo à confuſione differat. tom. 2. pag.313. col.1. & 2
Ex obligatione naturali quæ remanet poſt liberationem debitoris ex pœna creditoris non inducitur compenſatio. tom. 1. p.313. col.2. & pag.444. col.2 ſicut ex obligatione naturali quæ remanet poſt liberationem ex ſententia. ibid.
Iudex rei in compenſationem deductæ rationem non habens, non impedit quin interim eadem res peti poſſit, ſecus ſi compenſationem reprobauerit. tom.2. pag.316. & 317
Iudice compenſationem reprobante, quo caſu exceptio rei iudicatæ locum habeat? tom.2. pagin.316. col. 2
Compenſatio tum quoque cum fit ipſo iure, deſtinanda tamen & obiicienda eſt ab eo qui conuenitur. tom.2. pag.321. col.2
Compenſatio vni petitioni deſtinata in cæteris non obiicitur. tom.2. pag.321. col.1. & 2
Compenſatio quando & quomodo pro facto habeatur? tom.1. pag.315. col.1
Compenſatio cur neceſſaria? & de eius effectibus. to.2. pag.314. col.1. & 2
Caſus in quo compenſatio adeò fit ipſo iure, vt nec obiicienda ſit ab homine. tom.2. pag.320. col.2
Ad impediendum curſum vſurarum ex mora debitarum, compenſatio fit ipſo iure. tom.2. pag.320. col.1. & 2. & ſeq.
Tutor agens tutorio nomine non poteſt obiicere compenſationem eius quod proprio nomine debet. tom.2. pag.317. col.1. & 2
Eius quod alij debetur quàm ei qui agit, compenſatio obiici non poteſt. tom.2. pag.327. col.1
Compenſatio obiici poteſt perinde contra fiſcum, atque contra priuatum, neque priuilegium fiſci hac in re vllum eſt. tom.1. pag.327. col.1. & 2
Compenſatio locum habet non ſolum in priuatis, ſed etiam in cauſa fiſci. tom. 2. pagin.320. col.1. & 2 & ſeq.
Compenſatio fieri poteſt eius pecuniæ quæ ſub grauioribus vſuris debeatur cum ea quæ ſub leuioribus. tom.2. pag.310. col.2
Compenſatio vni petitioni deſtinata alij petitioni poſtea obiici non poteſt. tom.2. pag.154. col.2

Compen

Compenſatio nudo verbo facta & oppoſita, vera eſt compenſatio, veræque vim ſolutionis obtinet tanquam quæ fiat ipſo iure ſi modo obiiciatur. tom.2. pag.154.col.2

Compenſatio retentio. An compenſatio in commodato mioùs propriè accipiatur pro retentione, cui locum facere ſolet compenſatio, aut deductio, aut doli mali exceptio. tom.t.pag.583.col.2

Compromiſſum. Facto compromiſſo cogitur arbiter de tota controuerſia ſententiam dicere, nec ſufficit de parte controuerſiæ prononciare. tom.1. pag.97.col.t. in fin.

Compromiſſum tranſactionis ſpecies, aut ſaltem initium quoddam eſt. tom.1. pag.318.col.ſ

Quomodo & quid operetur compromiſſum. tom.2. p.131. col.2

Compromittere. Eius eſt de lite compromittere, qui & litigare poteſt cum redacta ſunt compromiſſa ad inſtar iudiciorum. tom.2. pag. 128.col.2

Si ſeruus pro pœna compromiſſi fideiuſſorem dedit, fideiuſſor non obligatur. tom.2.pag.529.col.2

Conciliatio. Conciliatio l. ſi pecuniam 5. cum l. peoolt. Cod.de condict.cauſ.dat.cauſ.non ſec. tom.t.p.238. col.1.& 2

Conciliatio l. ſi extraneus 6. D. de condict. cauſ. dat. cum l.ſi cum dotem 22.in princip.D.ſolut.mat.tom.t. pag.248.col.2

Conciliatio l. nec aduerſus 10. D.depoſ.cum l.2.§.item ſi in facto, D.de verb.oblig.tom.2.pag.356.col.1.& 2

Conciliatio l. ſi quis aliam 49. leg. ſi creditor 26.l. qui res 98. & l. libera 8.C. de ſentent. & interloc. omnium indic.cum l. ſi prædium 4. C. de euict. tom.1. pag.643.col.1. & 2

Conciliatio l. parui refert 17. D. de condict. furt. cum l. qui decem §. idem reſponſum eſt, de ſolut. tom.1. pag.445.col.2. & ſeq.

Conciliatio l. fœminas 18. C. ad S.C. Velleian. cum l. ſi decipiendi 30. D.eod. tom.2.pag.309.col.t

Conciliatio l. eius qui in prouincia 41. D. ſi cert. pet. cum l. ſi quis mancipiis 17. §. ſi impubes verſ. eius contractus D. de inſtit.act. tom.1.pag.75.col.t.& 2

Conciliatio l. rei communis 45. D. pro ſocio cum l. ſi is cui 71.de furt. tom.1.pag 567.col.2

Conciliatio l. ferruum filij 44.§. poculo.de leg 1.cum l. lana 88.de leg.3. tom.1.pag.619. col.2

Conciliatio l. in rebus 18. §. quod autem D. commod. cum l.vlt. C. eod.tit.tom.t.p.583.col.t.& pag.584. col. 1

Conciliatio l. 4. cum l. ſeq. D. de cond. furt. tom.t. p.409. col.1.& 2

Conciliatio l. vlt. D. de cond. cauſ.dat.cum l.naturalis 5.§. 1. D. de præſcript. verb.tom.1. p.270.col.2. & p.271.col.1

Conciliatio l. pen. §. vlt. cum l. in poſſeſſionem. 6. D. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eat. tom.2.pag.410. col.2. & ſeq.

Conciliatio l. centum Capuæ 9. cum l. quæro 50. D. locat. tom.1.pag.484.col.1. & 485

Conciliatio l. ſi pecuniam 5.§. 1. D. de condict. cauſ. cum l. pater 22. D. de manuio. vind. tom.1. p.239. col.2. & ſeq.

Conciliatio l. rem alienam 41. D. de pignor. act. cum leg. ſi Titio 22. D. de pignorib.tom.t.pag.325.col.1 & 2.

Conciliatio l. ſi duo 13.§. idem Iulianus de iureiur. cũ l. ſi pro fure.7.D.de cond.indeb.to.1.p.411.col.1

Conciliatio l.1. §. eſt autem 22. D. depoſ.cum l.ſi apud filium 21.D.eod.tit. tom.2. pag.368.col.2

Conciliatio l. ſi mulier 10. D. de cond. cauſ. dat. cum l. licet 43. in principip.D.de iur.dot. tom.1. pag.325. col.1. & 2

Conciliatio l. Neratius 63. D.de condict.indeb.cum l. cùm quis 38. §. qui hominem D. de ſolut. tom.1. p.384. col.1. & 2

Conciliatio l. ſed etſi 17. cùm ſeq.de pecun. conſtit.ratione emptoris quo poſſit conſtitutum ſolui. tom. 1. pag.513.col.1.& 2. & ſeq.

Conciliatio l. rem alienam de pignor. act. cum l.1. D. de pignorib. tom.1. pag.675.col.1

Conciliatio l. quidam putant 22. D.de iureior. cum l. depoſitis §.ſi filiusfamilias D.de pecul.tom.1.p.133. col.1. & 2. & ſeq.

Concilio l. Publia 26. D. depoſ.com l.donatione §.penult. D. de donat. tom.2.pag.373.col.1.& 2

Conciliatio l. eleganter 24.§.ſi vendiderit cum leg.penult. D. de pignorat. action. tom.1. pag.645. col.t. & 2

Conciliatio l. in depoſiti 12. D. de re iudic. cum l. is qui dolo 69. & ſeq.de rei vind.tom.1.pag.400.col.2

Conciliatio ſi non ſaltem 25. in princip. verſ. proinde D. de condict. indeb. cum l. indebitis 18. C.de vſur. tom. 1. pag.328. col.2

Conciliatio l. ſi vous res in princip. D. de pact. & l.ſi duo 25. D. ſi quis cautione cum l. in duobus 28. D. de iureiorand. tom.1.p.139.col.t.& 2

Conciliatio l.ſi vt certo.5.§.ſi me rogaueris D.commod. cum l.1. §. quæ depoſitis 5.D.depoſ.tom.2. pag.332. col.t. & 2

Conciliatio l.t. §.non tantum 20.D. depoſ. cum l.1.§.1. D. de vſur. tom. 2. pag.339. col.t

Conciliatio l. non ſolum 39. §.1.D.de procurat. tom.1. pag.120. col.2. cum l. non poſtea 9. §. iuſiurandum D. de iureiur. ibid.

Conciliatio l. vnde quæritur 7. §.1. D. commod.com l. qui ſeruum §. vlt. D.de acti. & oblig. tom.1.p.565. col.2

Conciliatio l. eius qui 41. verſ. Quas vero pecunias D. ſi cert. pet. cum l. fundi.33.verſ. item ſi amicus D. de aquæ poſſ. tom.1. pag.86. col.2

Conciliatio l. ſi ſeruus 3.§. boue, cum l. in commodato 17.§.ſicut D. commod. tom. 1.pag.579.col.t

Conciliatio l. ſi ſeruus 4. D.de condict. furt. cum l.4. §. in condemnatione, verſic. & ſub conditione D. de tab.exhib. cum l. in lege Falcidia 45. §.1. D.ad l. Falcid. tom.1. p.440. col.1. & 2

Conciliatio l.Papinianus §. penult. D.de inofficioſo teſtam. verſ. fere, in qua habetur ante moram de hereditate controuerſiam ſoluta legata ab eo repeti qui obtinuit, & l. quod ſi poſſeſſ.17. D. de pet. hered. quæ bonæ fidei poſſeſſoribus repetitio datur. tom.1. pag.295.col. 2. & ſeq.

Conciliatio l. penult. §. in eum, D. ne quis in eum qui in ius vocab. vi exim.cum l. nummos 5. de in lit. iur. tom.1.pag.188.col.t.& 2

Conciliatio l. ſi fœnebris 13.l. ſi aduerſarius 1.C. ad S. C. Velleian. cum l. Seia. 28.§. Auidum. & l.tutior 29. §. com haberem D.eod.tit. tom. 2. p.318. col.& 2

Conciliatio l.nauta 5.§.naut.caup.cum l.1.§.ſi veſtimenta 8. D.depoſ. tom.2.pag.333.col.1.& 2

Conciliatio l. ſi hominem 7. §. quoties D. depoſ. cum l. ſi ventri 23.§. in bonis, D.de bon.author.iud.poſſ. alias l.9. de priuil.credit. tom.2.pag.357.col.1.& 2

Conciliatio l. licet 3. §. ſed ſi filius 6. D.de pecul. cum l. contra 30. §. ſi filius, D. de pact. tom.2.pag.129. col.2. & ſeq.

Conciliatio l. indebiti 15.§.1. verſ. ſed etſi, D.de cond. indeb.cum l.vlt.circa finem C.de his qui à non.to.t. pag.313. col.2

Conciliatio l. iuſiurandum 34. §. qui iuſiurandum 4.D. de iureiur. cum l.2.§.ſed quia verdunt, C.de iureiur. calumn. dand. tom.1.pag.165.col.1

Conciliatio l cum omnis 19. in fine principij, cum l.2. C.ſi mancip.ita fuer.alien. tom.1.p.44.col.2

Conciliatio l. quicquid aſtringendæ de verb. oblig. cum l. cum quid 3. D. ſi cett. pet. tom. 1. pagin. 6. & 7

Conciliatio l. filius 14. in princip. cum l. ſed ſi pater familias 9. §. 1. D. ad S.C. Macedon. tom. 1. pag. 35. col. 1

Conciliatio l. ſi pecuniam 5. §. 1. D. de cond. cauſ. dat. cum l. quæſitum 8. D. de teru. export. tom. 1. pag. 239. col. 1. & ſeq.

Conciliatio l. ſi fine 22. §. Marcellus, cum l. procurator. 8. §. 1. D. rat. rem hab. tom. 1. pag. 131. col. 1

Conciliatio l. eius qui & ſeq. D. de rei vindic. cum l. ſi fideiuſſor 30. D. depoſ. tom. 2. pag. 376. col. 2

Conciliatio l. 3. cum l. 4. D. de cond. tutor. tom. 1. p. 458. col. 1. & 2

Condemnatio. Non eſt referenda in arbitrium iudicis condemnatio quæ ex natura actionis certa eſſe poteſt. tom. 1. pag. 473. col. 2

Omnis condemnatio præſupponit actionem. tom. 1. pag 401. col. 1

In actione quod metus cauſa condemnatio fit in quadruplum. tom. 1. pag. 474. col. 1. & de varia condemnatione in variis actionibus arbitrariis. ibid.

Cur in condemnando, ſemper eum ſtatum inſpiciamus qui eſt tempore rei iudicatæ, non qui fuit tempore litis conteſtatæ. tom. 1. pag. 459. col. 2. & ſeq.

Nunquam fit condemnatio ad rem dandam aut reſtituendam præciſè, ne quidem in actionibus in rem, licet aliter atque aliter lis æſtimetur nonnunquam per iuſiurandum in litem, nonnunquam citra iuſiurandum & officio iudicis. tom. 1. p. 579. col. 2. & ſeq.

Superueniente iure ex cauſa de præterito, pendente lite intentato, ſequi poteſt condemnatio, ſecus ſuperueniente ex cauſa de futuro. tom. 1. pagin. 608. col. 1

Condemnatio actio. Ex iure certo certa debet eſſe condemnatio, nec in arbitrium iudicis conferenda tam in actionibus ſtrictis, quàm in arbitrariis, excepta ea de eo quod certo loco. tom. 1. pag. 473. col. 2. & ſeq.

Condemnatio intereſſe. Omnis condemnatio quæ fit per iuſiurandum in litem, ſiue in arbitrariis, ſiue in bonæ fidei actionibus ſemper fit ad id quod intereſt, non item in ſtrictis. tom. 1. pag. 473. col. 1

Condemnatus. Pluſquam debitor eſt, qui iam eſt condemnatus. tom. 2. pag. 323. col. 2

Condicere. Datum ex iniuſta cauſa condici poteſt. tom. 1. pag. 280. col. 1. & 2

Cur poſt quinquennium legata ex teſtamento nullo vel inofficioſo ſoluta repetantur, libertas verò non reuocetur. tom. 1. pag. 294. col. 1. & 2

Indebiti ſolutione facta procuratori, poſt ſecutam ratihabitionem condicitur domino, non procuratori. tom. 1. pag. 301. col. 1. & 2

An data pecunia iudici, vt bene vel malè iudicet condici poſſit? tom. 1. pag. 274. 275. & 276. & ſeq.

Fundi vſusfructus indebitè ſolutus à venditore fundi, non ab emptore condici poteſt. tom. 1. pag. 307. col. 1. & 2. & quomodo. ibid. & ſeq.

An in contractibus innominatis pecunia data propter aliquam cauſam quæ ſequi non poſſit, ſine culpa tamen accipientis, ſed caſu fortuito poſſit condici? tom. 1. pag. 238. col. 1. & 2

Libertate ſeruo data in codicillis teſtamento confirmatis pecunia data conditionis implendæ in teſtamento appoſitæ, in quo eadem libertas data erat ſub conditione dandi condici de æquitate poteſt, ſi ſcilicet directè, non per fideicommiſſum data fuit. tom. 1. pag. 225. 226. 227. & 228

Pecunia data vt aliquid ex certa cauſa ſequatur condici poteſt, licèt ſequatur modò ex alia cauſa. tom. 1. pag. 225. 226. & 227

An heres qui pecuniam accepit vt ſeruum manumitteret ex libertatis fideicommiſſo condicionali, ſciens ſe purè rogatum in codicillis ſeruum manumittere, condictione conueniri poſſit? tom. 1. pag. 227. col. 2

Datum ob cauſam non ſecutam vel nullam, condici non poteſt, ſi datum ſit ſcienter vt dans amiciorem experiretur accipientem, & ſe gratiorem ei præberet. tom. 1. pag. 218. col. 1. & 2

Datum executori voluntatis defuncti, ſi in cauſam debitam non expendit condictione cauſa dati repeti poteſt, licèt heres non ſibi proſpexerit per ſatiſdationem pecuniam dando. tom. 1. pag. 262. & 263

Habitatione indebitè data precium eius condicitur, non quantum actor potuit conſequi, ſed quantum reus. tom. 1. pag. 391. col. 1. & 2

An nummorum indebitè ſolutorum quantitas, an corpora ipſa poſſunt condici. tom. 1. pagin. 318. col. 1. & 2

Cur nemo poſſit rem ſuam condicere, niſi à fure. tom. 2. pag. 359. col. 1

An indiuiduum datum ob cauſam partim turpem, partim honeſtam poſſit in totum condici, aut in totum retineri? tom. 1. pag. 276. col. 2. & ſeq.

Liber homo ab alio tanquam ſeruus poſſeſſus pecuniam datam manumiſſionis cauſa condicere poteſt quamuis poſſeſſor eum ſiue ſciens ſiue ignorans manumiſerit. tom. 1. pag. 224. & 225

Libertate purè ſeruo data in codicillis teſtamento confirmatis quæ in teſtamento ſub conditione data fuerat an pecunia conditionis implendæ cauſa data condici poſſit condictione indebiti. tom. 1. p. 228. col. 2

Plus minuſve condici poteſt quam ſolutum ſit, nunquam autem plus minuſve indebito. tom. 1. p. 303. col. 2

An & quomodo datum ob cauſam quæ in faciendo conſtat eaque ſecuta repeti poſſit. tom. 1. pag. 219. & 220

Quomodo datum ob cauſam cauſa non ſecuta condici poſſit ratione ſui, an ratione æſtimationis? tom. 1. pag. 268. & 269

Datum ob cauſam intra tempus extituram, ante tempus condici non poteſt. tom. 1. pag. 220. col. 2

Et id ipſum & tantumdem quod indebitè ſolutum eſt poteſt condici. tom. 1. pag. 303. col. 1

An domino a procuratori mandatum generale habenti indebitum procuratori ſolutum condici poſſit. tom. 1. pag. 125. col. 1. & 2

Pecunia data à ſeruo fugitiuo ne indicaretur, poteſt à domino condici condictione furtiua. tom. 1. p. 279. & 280

An qui condicit contractum ex parte ſua perfectè implere, ac prior debuerit? tom. 1. p. 236. col. 2

Is cuius nomine quid datum eſt condictionem non habet cauſa dati, ſed is qui dedit. tom. 1. pag. 250. col. 1. & 2

His ſolis pecunia condicitur quibus quoquo modo eſt ſoluta, non quibus ſolutio proficit. tom. 2. pag. 131. col. 1. & 2

An pecunia data vt ſeruus manumitteretur, ſi antequam manumitteretur fugiat, poſſit condici aut aliqua alia actione quàm condictione repeti. tom. 1. pag. 243. col. 1. & 2

Qui nummos communes credit poteſt partem condicere. tom. 1. pag. 34. col. 1. & 2

An & quando quod dotis nomine datum eſt condici poſſit, ſi nuptiæ inter eas perſonas contractæ ſint, quæ legitimam ætatem non compleuerunt? tom. 1. p. 258. & 259

Datum obligato ex ſtipulatu vel actione ex teſtamento vt quod ex ea obligatione debet præſtet condici poteſt, licèt qua actione. tom. 1. pag. 283. col. 1

Audiendus eſt dominus ſi malit rei ſuæ poſſeſſionē condicere

dicere quàm dominium. tom. 1. pag. 453. col. 2

De iure gentium condici poſſunt res, id eſt, earum poſſeſſio ab his omnibus qui eas non ex iuſta cauſa poſſident. tom. 1. pag 424. col. 2

Sola poſſeſſio cnndici poteſt. tom. 1. pagin. 424. col. 2

Poteſt dominus ſolutum à procuratore indebitum condicere quia teſtatur ſe ratam habere ſolutionem ipſius nomine factam. tom. 1. pag. 280. col. 1

An ſponſus conuentus condictione fundi ob nuptias dati quæ ſecutæ non ſunt fructus reſtituere teneatur? tom. 1. pag. 155. 156. 157. & 158

Datum ob cauſam cauſa non ſecuta repeti poteſt cum fructibus naturalibus non autem ciuilibus. tom. 1. pag. 257. & 258

Nuptiis non ſecutis ancilla in dotem data cum partu poteſt condici. tom. 1. pag. 258. col. 1. & 2

Datum conditionis implendæ cauſa ſi teſtamentum poſtea falſum vel inofficioſum, ſine ſcelere instituti pronuncietur condici poteſt veluti cauſa non ſecuta. tom. 1. pag. 217. col. 1. & 2

Datum pro cauſa repeti poteſt ſi cauſa non ſit iuſta vel redeat ad non cauſam vel ſaltem ad non iuſtam. to. 1. pag. 217. col. 1

Condicere priſca lingua nihil aliud erat quàm denunciare. tom. 2. pag. 358. col. 2

Datum ob cauſam vel rem turpem condici poteſt ſi turpitudo ſit ex parte ſolius accipientis. tom. 1. pag. 273, & 274

Datum ne furtum aut homicidium fiat condici poteſt. tom. 1. pag. 274. col. 1. & 2

An & quomodo datum ob cauſam negatiuè conceptam repeti poſſit? tom. 1. pag. 218. & 219

Datum ob rem vel cauſam non ſecutam condici poteſt. tom. 1. pag. 273. col. 2

An datum propter iter, ſuſcipiendum ante implementum poſſit repeti, & quo caſu. tom. 1. pag. 238. col. 1. & 2. & 239. col. 1. & 2

Qui ſine cauſa promiſit nec ſoluit promiſſum non condicit, ſed ob legationem. tom. 1. pagin. 401. col. 1. & 2

An poſſit rem ab alieno ſeruo bona fide poſſeſſo emptam ex peculio veri domini ac traditam bonæ fidei emptori, vnus dominus repetere ab emptore. tom. 1. pag. 58. 59. & 60. & an per vindicationem, an vero per condictionem. tom. 1. pag. 60. col. 1

Datum ob contractum innominatum ante implementum poteſt condici. tom. 1. pag. 220. col. 1. pag. 221. col. 2. & 222. col. 1. & p. 233. & 224

Datum ex contractu innominato cauſa non ſecuta qua actione condici poſſit ſi pœniteat, qua actione ſi non pœniteat? tom. 1. pag. 222. col. 2. & 223. col. 1

Legata ſoluta per poſteriores codicillos adempta condici poſſunt. tom. 1. pag. 395. col. 1. & 2

Datum ob cauſam ſerui manumittendi & ante manumiſſionem eo mortuo an & quatenus repeti poſſit? tom. 1. p. 591. pag. 222. col. 2

Fructus & partus qui rei ſolutæ acceſſerunt condici poſſunt. tom. 1. pag. 302. col. 2. & pag. 303. col. 2

Interdum plus condicitur quàm ſolutum ſit, interdum minus. tom. 1. pag. 302. col. 2

Quid ſit condicere? tom. 1. pag. 405. col. 1

Promiſſa iudici pecunia vt benè vel malè iudicet an pignora data poſſint condici? tom. 1. pagin. 275. col. 2

Nemo rem ſuam condicit niſi à fure. tom. 1. pag. 17. col. 2. in fin. & ſeq.

Intendere rem ſibi dari oportere, eſt illam poſſe condicere. tom. 1. pag. 268. col. 2. & ſeq.

Indebitum procuratori generale mandatum habenti ſolutũ poteſt condici procuratori, ante ratihabitionem domini, niſi indebitum hoc prima facie indebitum appareat, quo caſu poteſt condici domino. tom. 1. pag. 301. col. 2

Is condicere poteſt qui dominium habuit, & is condictione tenetur, qui poteſt dominium transferre. tom. 1. pag. 311. col. 1. & 2

Solutum per vim & metum, quod etiam per vim & metum promiſſum erat, repeti poteſt. tom. 1. pag. 281. col. 1. & 2. & ſeq.

Id quod ex iniuſta cauſa apud aliquem eſt condici ei poteſt. tom. 1. pag. 72. col. 1

Qui condicit poſſeſſionem condicit etiam dominium quod poſſeſſioni quoquo modo acceſſit. tom. 1. p. 313. col. 2

Datum vt quid fieret an repeti poſſit, & quomodo ſi non per accipientem ſteterit, quominus factum ſit. tom. 1. pag. 232. & pag. 233

Quod turpiter accipitur, honeſtè & iuſtè conducitur, cum ex parte ſolius accipientis turpitudo verſatur, ſecus ſi ex parte ſolius dantis, vel ex parte vtriuſque. tom. 1. pag. 274. col. 2

Res pignori data pecunia ſoluta, qua condictione repeti poſſit? tom. 1. pag. 9. 10. & 11. col. 1

Iura poſſunt condici. tom. 1. pagin. 306. col. 2. & ſeq.

Datum ob cauſam intra tempus extituram, finito tempore condici poteſt, ſi intra tempus cauſa non ſit ſecuta. tom. 1. pag. 220. col. 1

Qui ſeruo crediderit, & poſtea furere cœperit, ſi creditum in rem domini verſum ſit, condici nomine furioſi poteſt. tom. 1. pag. 30. col. 2

Facta donatione cauſa mortis, ſi donans conualuerit, res donata condicitur cum fructibus. tom. 1. pag. 254. col. 1. & 2. & ſeq.

Condicere depoſitum. Pecunia data, vt depoſitum reddatur poteſt condici. tom. 1. pag. 252. col. 2

Condicere dos. Qui iuſſu mulieris pecuniam dotis nomine ſponſo promiſit, & ante nuptias ſoluit, condicere poteſt, nuptiis non ſecutis, condictione non indebiti, ſed cauſa dati, ſi ſcilicet ſoluit, putans ſe debere mulieri, ſi verò ſciat ſe nihil debere mulieri, condicit. tom. 1. pagin. 251. 252. 253. & 254

Extraneus pro muliere pecuniam dotis nomine datam cum pacto vt diſſoluto matrimonio repetere eam poſſit, etiam condicere poteſt, ſi nuptiæ non fuerint ſecutæ. tom. 1. pag. 246. 247. 248. & 249. contra Tribonianum.

Extraneus pro muliere dans dotem animo donandi olim dediſſe præſumebatur, nec ſoluto matrimonio eam repetere poterat, niſi ita conuentum eſſet. tom. 1. pag. 246. col. 2

Condicere factum. Facta condici non poſſunt, ſed datur actio de dolo ad id quod intereſt. tom. 1. pag. 215. col. 1. & 2

Condicere repetere. Comparata ad iter faciendum pro alio, ſi nolit poſtea euntem vlterius proficiſci cuius ſint, an eius qui comparauit, an eius cuius gratia iter ſuſcipiebatur. tom. 1. pag. 238. col. 2

Cùm duo fideiuſſores poſt partem à reo ſolutam, totum ſoluerunt, vltimus partem indebitam repetere poteſt, ſecus ſi ſimul, neque ſciatur quis prior aut poſterior. tom. 1. pag. 327. col. 1. & 2

Condicere turpe. Turpiter facit qui pecuniam accipit ne furem indicet, ſecus vt indicet. tom. 1. pag. 278. col. 1

Ideò priore caſu datur condictio ob turpem caſum, non autem ſecundo. tom. 1. pagin. 278. col. 1. & 2

Condicio. Conditiones impoſſibiles in legatis inſtitutionibus & aliis vltimis voluntatibus habentur pro non adiectis, nec viciant vltimam voluntatem, ſed viciantur, ſecus in ſtipulationibus, & diſpoſitionibus inter viuos. tom. 1. pag. 378. col. 1

Digitized by Google

Ea demum condicio impoſſibilis reiicitur, & pro non ſcripta habetur in vltimis voluntatibus, quam teſtator impoſſibilem eſſe ſcinit, non quam poſſibilem eſſe credidit. tom.1.pag.378.col.1

Impoſſibilis condicionis adiectio viciat ſtipulationem. tom.1.pag.21.col.1

Condicio per ſe poſſibilis per accidens impoſſibilis viciat vltimam voluotatem. tom.1.pag.378.col.2

Duæ condiciones inter ſe contradictoriæ ſic haberi debent, ac ſi vna tantùm eſſet condicio duas habens partes. tom.1.pag.380.col.2

Debitum ſub duabus condicionibus inter ſe contradictoriis purè debitum intelligitur. tom.1.p.280.col.2

An debitum ſub condicione omnimodo extitura ſolutum repeti poſſit. tom.1.pag.316.col.1.& 2.& ſeq.

De vi condicionis omnimodo extituræ.tom.1.pag.316. col.1.& 2.& ſeq.

Fruſtrà expectatur dies aut condicio, cuius euentus nihil operator. tom.1.pag.298.col.1

Regulariter expectanda eſt condicio. tom.2.pag.298. col.2

Condicio illa eſt quæ ſe habet indifferenter ad eſſe, & non eſſe. tom.1.pag.305.col.2

Condiciones quæ tacitè inſunt nihil ſolent operari. tom.1.pag.25.col.1

Articulus ſi, & cum, facit condicionem. tom.1.p.367. col.1

Omnes actiones ſunt indiuiduæ. tom.1.pagin.605. col.2

De condicionibus quæ etiam in vltimo vitæ momento impleri poſſunt. tom.1.p.229.col.2

Fruſtrà expectatur euentus condicionis, cuius nihil operatur euentus. tom.1.pag.602.col.2

Tacita condicio addi facilè non poteſt quæ expreſſa non ſit. tom.1.pag.94.col.2

Cur condiciones ſint odioſæ? tom.1.pag.95.col.2

Cóndiciones implendæ ſunt in forma ſpecifica. tom.1. pag.225.col.2

Nec aliunde recipiunt interpretationem quàm à voluntate teſtatoris. ibid.

Condicio ſi voles admittit voluntatis mutationem, ſecus condicio ſi volueris. tom.1.pag.26.col.1

Condiciones omnes implendæ ſunt in forma ſpecifica quantum fieri poteſt. tom.1.pag.613.col.1

Differentia inter legatum condicionale, & ſtipulationem condicionalem. tom.1.pag.315.col.1.& 2, & ſeq.

Etiam condicio quæ pendet alicuius vtilitatis eſt.tom.1. pag.440.col.1

Differentia inter articulos ſi & cum, quando collata eſt conuentio in voluntatem debitoris. tom.1.pag.367. col.2

Condicio de præſenti vel futuro non ſuſpendit actum. tom.1.pag.68.& 69.col.1.& 2

Differentia inter condicionem & modum. tom.1.p.69. col.1.& 2

Condicio de facto implenda eſt, licèt de iure nihil operetur. tom.1.pag.224.& 225

Quod implendæ condicionis cauſa datur, non datur niſi ob cauſam de futuro. tom.1.pag.348.col.2

Condicio non poteſt dici impleta eo inſtanti quo impletur. tom.1.pagin.216.col.2.& aliud inſtans eſt quo impletur, aliud quo impleta eſt. ibid.

Omnes condiciones concipi debent in futurum, non in in præteritum, vt vim condicionis habeant. tom.1. pag.660.col.1

Certum eſt id quod ſub condicione debetur, omnino debitum iri in euentum condicionis adeò vt mortuo interim creditore, attamen ſpes illa debiti in ipſius heredem tranſmittatur. tom.1.pag.519 col.1

Defenſio iuris quæ cauſam incertam habet condicionis inſtar obtinet. tom.1.p.376.col.1

Euentus condicionis quandocunque ſuperueniens facit vt actus conditionalis iam inde ab initio purus exiſtimetur, aut ſaltem perinde habendus ac ſi purus fuiſſet, nec vlla condicione ſuſpenſus. tom.1. p.520.col.2

Neque obligationis conditionalis, neque legati conditionalis dies cedit ante condicionis euentum.tom.1. pag.367.col.1

Condicio poteſtatiua extra vnum caſum non retrotrahitur, ſecus condicio caſualis vel mixta.tom.1.p.56. col.1

Eſt lucrum aliquod ſicut & damnum condicionis. tom.2.pag.218.col.2

Condicio tacita nunquam facit diſpoſitionem condicionalem, ſed impedit natiuitatem ſeu potiùs exercitium actionis. tom.1.pag.252.col.1.in fine.

Tam in legatis, quàm in ſtipulationibus ita ius eſt, vt diſpoſitio conditionalis quælibet perinde habeatur poſt condicionis euentum, ac ſi ab initio pura fuiſſet. tom.1.pag.439.col.2

Condiciones quandocunque exiſtentes retrotrahuntur ad id tempus, quo actus interpoſitus fuit. tom.2. pag.235.col.1

In debito condicionali defectus condicionis pro ſolutione eſt. tom.1.pag.610.col.2

Exiſtens quandocunque condicio facit puram diſpoſitionē quæ antea erat conditionalis.tom.2.p.150.col.2

Quod implendæ conditionis cauſa datur magis ex volontate eius qui dat quàm ex mente & iudicio teſtantis aut iure teſtamenti dari intelligitur. tom.1. pag.348.col.1. præcisè videlicet, cauſatiuè tamen ex volontate defuncti. tom.1.p.348.col.2.& p.371. col.1.& pag.188.col.1

Prius eſt vt condicio impleatur quàm vt quis habere poſſit & conſequi quod ſub ea condicione ſibi relictum eſt. tom.1.pag.348.col.1.& pag.371.col.2

Numerationi pecuniæ poteſt inſeri condicio non minùs quàm ſtipulationi. tom.1.pag.13.col.1.& 2. & ſeqq.

Condicio neque actum, neque contractum poteſt ſuſpendere, ſed tantum effectum vtriuſque. tom.1.p.14. col.1

Condicio cauſa. Quod implendæ conditionis cauſa datur, non ſine cauſa datur. tom.1.p.348.col.1

Condicio dies. Dies incertus facit condicionem tam in teſtamentis, quàm in contractibus. tom.1.pag.305. col.2.& pag.335.col.2

Condicio implere. Condicio pro impleta habetur, quando qui implere debuit, impeditur facto eius qui ex implemento tenetur. tom.1.pag.230.col.1.& 2

Condicio modus. Condicio magis afficit diſpoſitionem, quàm modus, modus enim non ſuſpendit diſpoſitionem, condicio verò ſuſpendit. tom.1.pag.224.col.1

Condictio. Promiſſum ſi aliquid fieret ſolutum antequam id factum ſit, condici poteſt. tom.1.pag.360. col.1.& 2

His pecunia condicitur, quibus quoquo modo ſoluta eſt, non quibus proficit. tom.1.pagin.361.col.1. & 2

His ſolis condicitur cum quibus negotium geritur, vel quaſi contrahitur. tom.1.pag.361.col.1

Si id propter quod implendæ conditionis cauſa datum aliquid fuit, deſierit deberi facto eius qui dedit, non poteſt eſſe locus condictioni indebiti, ſecus ſi facto eius qui accepit. tom.1.pag.349.col.1

Qui implendæ conditionis cauſa dedit aliquid, vt hereditatem ſibi ſub ea conditione delatam adire, vel legatum conſequi poſſet, mox poſtquam dedit hereditatem, vel legatum repudiauit, datum condicere poteſt, condictione cauſa data. tom.1.pagin.349. col.1

Vt condictio ſine cauſa locum habeat, non ſufficit, vt

cauſa poſſit redire ad non cauſam, ſed vt redierit. tom.1.pag.399.col.2

Quod ex cauſa etiam malè iudicati ſolutum eſt, nunquam per vllam condictionem repetitur. tom.1. pag.399.col.1

Cum numeratur pecunia credita naſcitur ex ea numeratione condictio quæ per ſtipulationem poſtea interpoſitam inutiliter non poteſt tolli. tom.1. pagin.19. col.2.& pag.20.& 21

Condictio furtiua neque pœnalis eſt, neque famoſa. tom.1.pag.406.col.2

Condictio furtiua non competit aduerſus mulierem, quæ res mariti amouit, poteſt autem competere contra eius heredem. tom.1. pag.706. col.2

Contra quem non detur condictio furtina.tom.1.p.406. col. 2

Condictionis furtiuæ duæ ſpecies, vna certi, altera incerti. tom.1.pag.407.col.1

Condictio furtiua certi datur domino eiuſque heredi: Incerti verò etiam non domino. tom.1. pag.407. col.2.& ſeq. pag.408

Condictio furtiua naſcitur ex noxa & delicto. tom.1. pag.443.col.1

Rei à ſeruo ſubreptæ ante manumiſſionem non datur Condictio furtiua aduerſus ſeruum poſtea manumiſſum. tom.1. pag.443.col.1.& 2

An repetitio ſeu condictio legatorum danda ſit ei qui ex teſtamento nullo hereditatem adiit, an ei ſecundum quem de hereditate iudicatum eſt.tom.1.p.295. col.1.& 2

Omnes condictiones naturalem habent æquitatem. tom.1.pag.595. col.2

Heres ex teſtamento nullo qui legata ſoluit, non poteſt ad aliud vrgeri ſecundum quem de hereditate iudicatum eſt, quàm vt directa condictione cedat quæ ipſi aduerſus eos quibus ſolutum eſt,competit.tom.1. pag.595.col.2

Heres teſtamento nullo non repetit legata ſoluta ex rebus hereditariis,ſed tantùm is cui adiudicata eſt hereditas, ſecus ſi ex ſuo. tom.1. pag.595. col.2

Condictio indebiti poſt rem iudicatam nunquam datur. tom.1.pag.399.col.2. & ſeq. 400

Condemnatus cum cauſa, ſi cauſa poſtea ad non cauſam deuenerit, ſolutum repetere poteſt condictione ſine cauſa. tom.1.pag.399. col.1.& 2.& pag.400. col.1. & 2

Cur detur condictio ſine cauſa condemnato qui habet actionem ex contractu, cùm condictio ſine cauſa ſit tantùm ſubſidiaria. tom.1. pag. 400.col.1. & 2

Indebitum datum implendæ conditionis teſtamentariæ cauſa vt libertas poſteà ſequatur, non immediatè ob cauſam futuram libertatis acquirendæ, ſed ob cauſam præteritam adſcriptæ conditionis teſtamentariæ condici poteſt.tom.1.pag.393.& pag.394.col.1. & 2

Condictio furtina merè rei perſecutoria eſt, & quidem ſui natura, & in prima ſua intentione. tom.1. p.406. col.1.& pag.410.col.1.& 2.& ſeq.

Condictio indebiti vtilis ad euitandum circuitum competens cui detur?tom.1.pag.58.col.2.& contra quem ibid.

Renunciatio facta ſuper omni legum auxilio, non impedit condictionem indebiti. tom.1. pag.393. col.1. & 2

Nulla condictio famoſa eſt,cùm in condictionibus omnibus ceſſet ignominia, licèt ex turpi & famoſa cauſa pendeant. tom.1.pag.406.col.2

Condictio furtina rem perſequitur & ex ſui natura merè rei perſecutoria eſt.tom.1.p.408. col.1. & p.410. col.2

Propoſitum in mente retentum non operatur ad dandam condictionem cauſa dati. tom.1. pag.406.col.2

Quod quis iure retinere potuit ex debito tanquam diminuto ipſo iure ſi ſoluatur, condici poteſt. tom.1. pag.369.col.1

An aduerſus malæ fidei poſſeſſorem & quo caſu detur condictio triticaria? tom.1. p.9.col.1. & 2.& ſeq.

De condictione Iuriſgentium. tom.1.p.10.col.1. & 2

Sublata vi ſtipulationis per exceptionem doli, vel in factum quæ aduerſus agentem ea ſtipulatione obiici potuiſſet, competit repetitio, niſi ſublata ſit cauſa proxima retentionis. tom.1.pag.282.col.2

An hereditatis vel bonorum poſſeſſori hereditatem defendenti indebitum ſolutum condici poſſit. tom.1. pag.334.col.1. & 2

Pater nec ex ſua, nec ex filij perſona tenetur in ſolidum condictione furtiua,ſed tantùm in id quo locupletior factus eſt. tom.1.pag.427.col.2.& ſeq.pag.428

De condictione fundi deducto vſufructu alieno. tom.1. pag. 314. col.1

Per condictionem triticariam omnes res certæ peti poſſunt,atque per condictionem certi,ſed quomodo? & differentia inter vtramque condictionem. tom.1. pag.450.col.1.& ſeq.

Nulla condictio eſt per quam non intendat actor dari ſibi rem oportere. tom.1.pag.452.col.1

Cur nemo rem ſuam condicere poſſit,niſi a fure. tom.1. pag.452.col.2

Condictio triticaria in omnibus caſibus retinet naturam earum condictionum, cum quibus concurrit. tom.1.pag.452. col.2

Condictio triticaria tam verè condictio eſt, quàm cæteræ condictiones, eiuſdémque naturæ & poteſtatis eſt. tom.1.pag.452.col.1

Vt condictio furtina locum habeat, non illud inſpiciendum eſt, an res furtiua ad furem peruenerit, ſed illud tantum vt ad dominum ipſum non peruenerit. tom.1.pag.429.col.2

Pro re furtiua perempta ſolâ condictio furtina competit. tom.1.pag.406.col.1

De condictione rei mobilis conſumptæ.tom.1.pag.555. col.1

Condictionis nomen quid ſignificet.tom.1.p.312.col.1

Ad impediendam condictionem ſufficit vt id quod fieri debuit factum ſit quocunque modo ſiue ab homine ſiue à lege. tom.1. pag.227.col.1

Fundus vectigalis per condictionem triticariam peti poteſt. tom.1. pag.451.col.2.& pag.452.col.1

Quando detur vindicatio rei furtiuæ,quando condictio? tom.1. pag.416.col.1.& quomodo. ibid.

Frumenti indebitè ſoluti nondum conſumpti non precium, ſed ipſum frumentum venit in condictionem tom.1.p.389.col.1.& 2.& ſeq.ſecus conſumpti.ibid.

Condictiones omnes ita dantur vt per eas intendat actor in ſe dominium eius rei transferri quæ petitur. tom.1.pag.26.col.1

Omnes condictiones ſunt ſtricti iuris nec minus triticaria quàm cæteræ,nulla penitus arbitraria, niſi cùm promiſſioni locus adiectus eſt. tom.1. pagin.452 col.2

Non poteſt eſſe locus condictioni triticariæ quoties loci vel temporis ratio habenda eſt. tom.1. pag.451. col.2

In iudicium condictionis certi nihil aliud deductum intelligitur niſi quanti res fuerit tempore litis conteſtatæ. tom.1.pag.451.col.2

An & quomodo fundus per condictionem triticariam peti poſſit. tom.1.pag.451.col.2

In quibus caſibus ſolutum indebitum, non repetitur. tom.1. pag.316.col.2

In quibus caſibus ſolutum indebitum non repetitur, cauſa quidem debiti expreſſa & remota nulla eſt, ſed tamen proxima aliqua & tacitè ſubintellecta ſubeſt. tom.1.pag.326.col.2

Condictio latiùs patet quàm interdictum. tom. 1. p. 312. col. 2
In condictione indebiti non veniunt acceſſiones ciuiles, ſed naturales tantùm. tom. 1. pag. 312. col. 2
In condictionem indebiti non aliæ acceſſiones veniunt, quàm ex quibus poſſeſſor factus eſt locupletior. tom. 1. pag. 312. col. 2
An in condictionem indebiti veniant quæ per vſucapionem acceſſerunt. tom. 1. pag. 312. col. 2
Quomodo condictionem habere poſſit is qui ſoluit procuratori falſo cùm poſt condictionem remaneat dominus, condictio autem ſi ſolam furtiuam excipias nunquam detur domino ſed tantùm vindicatio? tom. 1. pag. 267. col. 1
Exceptio Velleiani patit indebiti condictionem. tom. 1. pag. 359. col. 1
Condictio furtiua an & quomodo detur aduerſus heredem furis. tom. 1. pag. 411. col. 1. & 2. pag. 412. col. 1. & 2
Condictio furtiua quomodo introducta. tom. 1. pag. 411. col. 2
Omnes condictiones ideo fuerunt introductæ nequis ex aliena iactura locupletaretur. tom. 1. pagin. 240. col. 1
De ſingularitatibus condictionis furtiuæ, tom. 1. p. 118. col. 1. & cui competat ſi ſuper furto iuſiurandum ſit præſtitum, ibid. & col. 2. & pagin. 119. col. 1. & 2
Condictione furtiua nemo tenetur quàm qui furtum fecit aut heres eius. tom. 1. pag. 409. col. 1. & 2. p. 410. col. 1. & 2
Condictionis nomen latius patet, quàm repetitionis. tom. 1. pag. 322. col. 2
Datum ob tranſactionem repeti poteſt ſi ea ſecuta non fuerit. tom. 1. pag. 322. col. 2
Condicere eſt repetere, repetit autem qui petit. tom. 1. pag. 369. col. 1
In contractibus innominatis ex vtraque parte perfectis & impletis dator condictioni locus ſecuta euictione. tom. 1. pag. 36. col. 2
Toties condictioni locus eſt quoties qui alienam pecuniam accepit nullam eius retinendæ cauſam habet. tom. 1. pag. 64. col. 1
De condictione de bene depenſis. tom. 1. pag. 77. col. 1. & 2
Condictionum aliæ ſunt petitiones aliæ repetitiones, per petitiones petitur res ipſa tantùm, per repetitiones reſtitutio rei cum vſuris. tom. 1. pag. 57. col. 2
Condictio furtiua non datur niſi ad rei perſecutionem, & recuperationem. tom. 1. pag. 433. col. 1
Quomodo prædone fructus condicantur. tom. 1. p. 374. col. 1. & 2
An in obligationibus dandi idipſum petatur quod debetur. tom. 1. pag. 303. col. 1. & 2. & ſeq.
Cùm quis alienam pecuniam credendi animo numerauit, & ea pro parte conſumpta eſt, an ex ea ſiue numeratione ſiue conſumptione pro tota quantitate condictio naſcatur. tom. 1. pag. 33. col. 1. & 2
Omnis de condictione quæſtio tranſlationem dominij præſupponit, niſi cùm de furtiua tractatur. tom. 1. pag. 229. col. 1
Condictio triticaria eſt etiam condictio furtiua, qua quis rem furtiuam condicit, non ipſius æſtimationem. tom. 1. pag. 18. col. 1
Differentia inter condictionem certi quæ naſcitur ex numeratione, & eam quæ naſcitur ex ſtipulatione. tom. 1. pag. 77. col. 1
Duplex indebiti condictio, certi vna, incerti altera. tom. 1. pag. 302. col. 1. & 2. pag. 308. col. 1. & 2
Etiam ratione poſſeſſionis indebiti condictio interdum datur. tom. 2. pag. 378. col. 2
Condictio cauſa dati non naſcitur ex conuentione aut expreſſa aut tacita, ſed ex ſola natura & æquitate negotij extra id quod agitur. tom. 1. pag. 249. col. 1
Condictio furtiua non niſi odio furis aduerſus communes iuris regulas comparata eſt. tom. 1. pag. 410. col. 1. & 2
Etiamſi authore ac mandante prætore ſolutio facta eſſet eo tempore quo neque falſum adhuc neque inofficioſum neque irritum neque ruptum eſſe teſtamentum dicebatur, ſalua tamen ei qui ſoluit manet condictio indebiti. tom. 1. pag. 293. col. 2
Omnes condictiones ſunt actiones ſtricti iuris. tom. 1. pag. 310. col. 2
Condictio triticaria cur introducta? tom. 1. pag. 203. col. 1
Cum de condictione quæritur non tam inſpiciendum eſt à quo aut cui ſolutum eſt, quàm cuius gratia & nomine. tom. 1. pag. 371. col. 1
Qui pecuniam alienam credendi cauſa dedit deinde furere cœpit & conſumpta eſt ea pecunia, condictionem acquirit furioſo. tom. 1. pag. 31. col. 1. & 2
Integra dote, pro marito ſoluta, an detur condictio ad repetendum ſupra quod facere potuit. tom. 1. p. 303. col. 1. & 2. & ſeq.
Quænam exceptiones perpetuæ & fauorabiles pariant condictionem indebiti. tom. 1. pagin. 303. col. 1. & 2
Condictio indebiti an ſit actio ciuilis an ſit ex iure naturali. tom. 1. pag. 309. col. 1. & 2. & pag. 320. col. 1
Omnes condictiones ſunt actiones perſonales quibus intendimus aduerſarium nobis dare oportere. tom. 1. pag. 510. col. 1
An fructus poſt indebitum ſolutum percepti ac partus ſint reſtituendi. tom. 1. pag. 310. col. 2
Cum alius ſoluit alius repetit condictio datur vtilis repetenti, directa ſoluenti. tom. 1. pag. 297. col. 1
Facta condici non poſſunt. tom. 1. pag. 248. col. 2
Cum turpitudo verſatur ex parte dantis & accipientis non eſt locus condictioni ob cauſam turpem. tom. 1. 281. & 282. & pag. 283
Differentia inter condictionem indebiti & condictionem cauſa data cauſa non ſecuta. tom. 1. pag. 369. col. 1
Differentia inter datum ob cauſam obligatoriam & cauſam non obligatoriam ad hoc vt condictio indebiti competat. tom. 2. pag. 369. col. 1
Ob quam cauſam detur condictio indebiti. tom. 1. p. 369. col. 1. & 2
Condictio cauſa dati nunquam concurrit cum condictione indebiti. tom. 1. pag. 266. col. 1
Erronea ſoluentis opinio indebiti condictionem inducit potius quàm excludit. tom. 1. pag. 345. col. 1
Condictio furtiua turpis eſt, & furti exprobrationem continet. tom. 1. pag. 418. col. 2
Valet argumentum à mutuo ad ſolutionem indebiti, & à condictione certi ex mutuo ad condictionem indebiti, vtrimque paratum. tom. 1. p. 300. col. 2. pag. 303. col. 1
Omnis condictio præterquam ex cauſa furtiua præſupponit tranſlationem dominij quæ facta ſit à ſoluente in accipientem. tom. 1. pag. 364. col. 1
Nemo rem ſuam condicit niſi à fure. tom. 1. p. 364. col. 2
Condictione furtiua non alius teneri poteſt quàm qui furtum fecit, aut heres eius. tom. 1. pag. 407. col. 1
Per condictionem triticariam iura & res incertæ peti poſſunt. tom. 1. pag. 452. col. 1
An heres impenſas in fideicommiſſo ante diem fideicommiſſi factas condicere poſſit. tom. 1. p. 360. col. 1. & 2. & ſeq. col. 1. & 2
Intereſt aliquando pupilli habere condictionem ſuo nomine aduerſus eum qui ſolutionem accepit nulla exacta ceſſione. tom. 1. pag. 302. col. 2.
Condictio indebiti duplex alia certi alia incerti. tom. 1. pag. 358. col. 1

Condictio locum habet indebiti non ſolum ſi quid omninò indebitum ſit ſolutum, ſed etiam ſi quid plus debito. tom. 1. p. 358. col. 1

Condictio furtiua eſt actio merè ciuilis. tom. 1. p. 430. col. 2

Quomodo accipi debeat quod dicitur certi condictionem eſſe generalem. tom. 1. p. 461. col. 1

Condictio triticaria quomodo generalior condictione certi. tom. 1. p. 451. col. 1

Per condictionem certi iura peti non poſſunt. tom. 1. p. 451. col. 1

Quoties de indebiti condictione quæritur, illud maximè inſpiciendum eſt non tam à quo, quàm cuius nomine ſolutum ſit. tom. 1. p. 365. col. 2

Indebito procuratori mandantis creditoris ſoluto, ipſi procuratori non creditori indebitum condicitur. tom. 1. p. 376. col. 1. & pag. 377. col. 1

Nulla eſt condictio generalis incerti diſtincta realiter à ſpeciali, ſed omnis condictio eſt certi & ſpecialis. tom. 1. p. 15. col. 1. & 2. & p. 18. col. 2

Debitore mulieris, eius iuſſu ſponſo promittente ſi nuptiæ ſecutæ non ſint, ipſi debitori non mulieri acquiritur condictio cauſa dati propter ſolutionem eo nomine factam. tom. 1. p. 254. & 255. vbi contra Tribonianum, cur autem non ipſi mulieri cuius iuſſu promiſſio facta eſt. ibid.

Condictio ſine cauſa non minus quàm condictio certi cum condictione indebiti poteſt concurrere. tom. 1. p. 323. col. 2

Datum propter conuentionem reſolutum an condictione indebiti condici poſſit. tom. 1. p. 363. col. 2

Qui maiorem obligationem ſine cauſa ſuſcipit incerti condictione ſine cauſa maiorem obligationem ac is qui omnem conſequi poteſt. tom. 1. p. 396. col. 1. & 2. & p. 397. col. 1. & 2. & ſeq.

Pecunia data vt ſpecies tradatur quæ non ſit tradentis datur locus condictioni. tom. 1. p. 271. col. 1

Condictionis actione id ſolum repetitur quod ſolutum eſt. tom. 1. p. 57. col. 1

Condictio furtiua non datur contra ſingularem ſucceſſorem niſi quatenus peruenit. tom. 1. pag. 134. col. 2

Quando detur condictio cauſa dati, quando detur furtiua ei qui falſo procuratori ſoluit. tom. 1. pag. 266. col. 2. & 267. col. 1

Differentia inter cauſam falſam & cauſam nullam vt condictioni locus ſit. tom. 1. p. 322. col. 1

Repetitio legatorum competit vero heredi indebitè ab herede, non verò ſolutorum actione legataria & actione vtili. tom. 1. p. 295. col. 1

Condictio indebiti non ex pacto ſed ex ſolutione & rei indebitæ traditione naſcitur. tom. 1. p. 192. col. 2

Condictio indebiti non tam ex contractu naſcitur quàm ex diſtractu. tom. 1. pag. 292. col. 1

Quod ad aliquem vel non ex iuſta cauſa peruenit vel redit ad non iuſtam cauſam condictione ſine cauſa repeti poteſt. tom. 1. p. 399. col. 1. & 2

Ex ſolutione indebiti falſo procuratori facta ſi dominus ratam habuerit, datur non contra procuratorem, ſed contra dominum condictio indebiti. tom. 1. p. 571. col. 2. & p. 179. col. 2. item condictio ſine cauſa. pag. 292. col. 1

Si reus & fideiuſſor pariter plus debito ſoluerint vtrique pariter indebiti condictio competit. tom. 1. pag. 319. col. 1. & 2

Omnis condictio ciuilis eſt nulla prætoria. tom. 1. pag. 532. col. 2

Quo caſu condictio furtiua competat ei, cuius non intereſt tempore propoſitæ actionis. tom. 1. pag. 437. col. 2

Pecunia data vt ſpecies detur poſt extinctam ſpeciem quomodo ſit locus condictioni pecuniariæ. tom. 1. pag. 271. & 272

An filius familias heres patris effectus contra Macedonianum mutuatam pecuniam, ſolutam condicere poſſit. tom. 1. p. 333. col. 1. & 2

Quomodo condictio furtiua & vindicatio poſſint competere domino. tom. 1. pag. 405. col. 2. & pag. 406. col. 1. & 2

Solutio à procuratore in rem ſuam conſtituto facta debiti à conſtituente iam ſoluti condici poteſt ab ipſo procuratore, non à conſtituente. tom. 1. pag 394. col. 1. & 2. & ſeq.

In condictione furtiua neceſſe eſt actorem intendere aduerſarium ſibi dare oportere, non autem ſibi reſtituere ſiue condictio ſit certi ſiue incerti. tom. 1. pag. 438. col. 2

Condictio præſupponit validitatem cuiuſlibet actus ex quo naſcitur. tom. 1. p. 262. col. 2

Condictiones omnes licet ciuiles ſint, attamen ex ſumma æquitate proficiſcuntur vt & actiones prætoriæ. tom. 1. p. 58. col. 2. in princ.

Dominium rei furto ſubtractæ non habenti ſed tantùm poſſeſſionem condictio furtiua non competit, ſed tantùm triticaria. tom. 1. p. 438. col. 1

Cur vtilis furtiua condictio non detur ei qui non habet dominium rei furtiuæ, ſed tantùm poſſeſſionem. tom. 1. p. 438. col. 1

Condictione conuentus omnes fructus reſtituere debet quos percepit, adeoque quos percipere potuit à die litis conteſtatæ. tom. 1. pag. 57. col. 1. & p. 58. col. 1. & 2

In promiſſo ob cauſam cauſa non ſecuta condictio ſine cauſa locum habere poteſt. tom. 1. pag. 398. col. 1. & 2

Differentia inter condictionem ſine cauſa & condictionem ob cauſam dati cauſa non ſecuta. tom. 1. p. 398. col. 1. & 2

Pecunia pupillari à tutore mutuo data pupillo aut minori acquiritur condictio certi vtilis. tom. 1. pag. 5. col. 1. & p. 53. col. 2

In pactis quantumuis nudis non eſt locus condictioni. tom. 1. p. 238. col. 1

Pecuniam accipiens vt faciat quod facere ex iure in condictione ob turpem cauſam tenetur. tom. 1. pag. 284. & 285

Condictio indebiti ſoluti eodem modo danda eſt quo & ſolutio fieri potuit. tom. 1. p. 320. col. 1

Bona fides indebiti condictionem non impedit. tom. 1. p. 225. col. 1

Datum ob cauſam, cauſa de facto non etiam de iure ſecuta, competit condictio. tom. 1. pag. 225. col. 2

Conſumptis nummis qui per traditionem non erant tranſlati an competat certi condictio, an alia. tom. 1. p. 41. col. 1. & 2

Per condictionem certi aliud peti quàm pecunia numerata non poteſt. tom. 1. p. 451. col. 1

Omnes condictiones ſunt & iuris ciuilis & rei perſecutoriæ. tom. 1. p. 307. col. 1

Omnes condictiones ex lege 12. tab. tranſeunt ad heredes eius cui competierunt. tom. 1. pag. 407. col. 1

Condictio furtiua per oblationem aut nouationem tollitur. tom. 1. p. 444. col. 1. & 2

Condictio quæ competit creditoribus ſolutionis à tutore factæ non afficit hypothecarios, ſed tantùm chyrographarios. tom. 1. p. 383. col. 1. & 2

Indebita legata pro herede & ex ipſius nummis ab alio ſoluta ab ipſo herede condici poſſunt, ſi non extent, vindicari ſi extent. tom. 1. p. 364. col. 1. & 2. & ſeq.

Qui pecuniam accepit vt ſeruum proprium manumitteret qui tamen deceſſerit ante manumiſſionem, an condictione teneatur. tom. 1. p. 246. col. 1. & 2. vbi etiam contra Tribonianum.

Condictio furtiua naſcitur ex delicto. tom. 1. p. 412. col. 1

Acceptilatione facta à creditore propter promiſſum à deoitore in expromiſſorē datur cōdictio creditori non liberationis aut acceptilationis, ſed pecuniæ debitæ. tom.1.p.231.231.& 233. & p.256.col.2

Duabus rebus alternatinè obligatis, ſimol ſolotis non competit condictio ſi ante condictionem vtraque vel vna dontaxat perierit.tom.1.p.343.col.1.& 2.& pag. 344. col. 1.& 2

Non iam ſolutionis quàm condictionis tempus ſpectandum eſt cum quæritur qoid veniat in condictionem. tom.1.p.343.col.1

Qui in area aliena ædificat condictionem indebiti non habet.tom.1.p.347.col.1.ne quidem poſſeſſionis.ibid. col. 2

Ad impediendam condictionem ob cauſam dati cauſa non ſecuta non ſufficit cauſam eſſe ſecutam de facto ſi iure non habuerit effectum. tom.1.p.403.col.1

Condictio furtiua non ad aliud comparata eſt quàm vt dominus indemnitatem à fure aut furis herede conſequatur. tom.1.p.442.col.1.& 2

Dominus rei ſobreptæ pretium per condictionem furtiuam conſecutos partes rei quæ ſuperſunt condicere volens à fure exceptione ſommouetur & cur. tom.1. p.442.col.1.& 2

Condictio ſine cauſa locum habet in promiſſo ſine cauſa, & cum cauſa quæ finita vel ſecuta non eſt. tom.1. pag.398.col.1.& 2. & pag.399.col.1.& 2

Æquitas omnes omoinò condictiones induxit & repetitiones. tom.1.p.392.col.1

Iura omnia quæ per condictionem ex lege petuntur ſunt perpetua, id eſt ad triginta vſque annos durant.tom.1. p.449.col.2

Condictio cauſa data nunquam poteſt concurrere cum actione bonæ fidei, ſecus condictio ob turpem cauſam, tom.1.p.284.col.2

Vt condictio indebiti locum habere poſſit duo concurrere oportet vt negotium aliquod geſtum ſit vno dante, & alio accipiente, & vt aliquid factum ſit accipientis. tom.1.p.347.col.2

Vſusfructus per condictionem triticariam peti poteſt. tom.1.p.452.col.1.& 2

In condictione furtiua neceſſaria eſt actori probatio dominij. tom.1.p.425.col.2

Facta nunquam condicuntur. tom.1.pag. 389. col.1

Condictio certi competit quoties ex contracto alieno certum petitur dari vel tradi. tom.1. pag.16. col.1

Condictionis nomen ſtrictè accipitur tantum pro ea actione perſonali per quam intendit actor dare oportere aduerſarium. tom.1.p.362.in med.

Cur detur condictio ſine cauſa ſecuta non ſit, ſiue ſit finita. tom.1.p.402.col.1.& 2

Pecuniam accipiens vt commodatum reddat tenetur condictione ob turpem cauſam. tom.1. pag.264.& 265

Condictio nunquam datur domino extra cauſam rei furtiuæ, ſed ei ſemper qui dominus non eſt contra eum qui dominus eſt. tom.1.p.350.col.2

Differentia inter condictiones quibus intendimus dari nobis debere id quod noſtrum aliquando fuit, & inter eas quibus intendimus nobis dari debere qood noſtrum nunquam fuit. tom.1.pag.310.col.2

Pater furis condictione furtiua non tenetur etiam in quantum ex furto filij peculium factum eſt locupletios. tom.1.p.428.col.1

Illud tantum in condictione indebiti inſpicimus in quantum factus ſit locupletior is qui condictione tenetur. tom.1.p.389.col.1. & col.2

Condictio ſine cauſa cum furtiua concurrere nunquam poteſt. tom.2. p.362.col.2

Differentia inter condictioné quæ datur propter cauſam rei non ſecutam, & condictionem quæ datur propter rem non ſecutam. tom.1.p.322.col.2

Condictio furtiua etiam datur tutori pro re furtiua pupilli. tom.1.p.405.col.2

Qui exceptionem habet condicere poteſt ſolutum, ſecus qui exceptionem habere poteſt. tom.1.p. 350.col.1. & 2.& ſeq.

Tutus exceptione compenſationis debitum ſolutum repetere poteſt. tom.1. p. 386.col.2

Condictio furtiua eſt ex delicto. tom.1.p. 334.col.1

Qui donaturus mulieri iuſſu eius ſponſo numerauit ſi nuptiæ ſecutæ non ſint quando acquirat condictionem mulieri, quando ſibi. tom.1. p.260. col.1. & 2. p.261.col.1.& 2

Effectus obligationis in futurum tempus incertum collatus non minus parit condictionem indebiti quàm ipſa obligatio in futurum collata. tom.1.pag. 375. col.1

Indebiti condictio datur quoties certum eſt non omnimodo debitum iri quod aliquo caſu fieri poteſt vt non debeatur. tom.1.pag.375.col.1.& 2

Vt ſciatur an hodie condictio indebiti competat præſens ſtatus inſpici neceſſariò debet. tom.1.pag.375. col.2

Bonitas frumenti indebiti ſoluti non eſt attendenda tempore ſolutionis, ſed tempore conſumptionis ſi conſumptum, aut condictionis ſi non conſumptum.tom.1. p.388. col.2

Dato ob rem futuram ea poſtea non ſecuta ſi non condictionis implendæ cauſa detur, an ſtricto iure, an vltrò ex bono & æquo condictio competat. tom.1. p.388. col.1.& 2

Domino furti competit condictio furtiua, vindicatio, & actio ad exhibendum aduerſus quemlibet poſſeſſorem. tom.1.p.405.col.1.& 2.& p.406.col.1.& 2

Condictio & vindicatio ſunt contradictoriæ. tom.1.pag. 405.col.1

An condictio furtiua ſit quodammodo pœnalis. tom.1. p.360.col.1.& 2.& p.443.col.1

Introducta eſt condictio furtiua in odium furis, ſed non in pœnam. tom.1.p.430. col.2. in fin.& ſeq.

Procuratori mandans creditor vt maior pecuniæ quantitas ſoluatur condictione indebiti conuenitur ipſe non procurator. tom.1.p.378.col.1.& 2

An debitori competat condictio indebiti propter ſolutionem alij quàm vero creditori factam. tom.1. p.310. col.1.& 2.& pag.ſeq.

Ex argento ſubrepto pocula facta cōdici poſſunt condictione furtiua. tom.1. p. 438. col.1. & 2. etiam cùm ſcalptura ſumptibus furis facta.ibid.& p.439. col.1.& 2. ratio.p.439.col.1

Quiſquis id ſoluit quod in omnem euentum debiturus eſt nunquam poteſt condicere. tom.1. p.381.col.1. & 2

Condictio triticaria ideo generalis appellatur quod ad res omnes competat præterquam ad pecuniam numeratam & ad factum. tom.1.p.454. col.1

Condictionum aliæ ſunt repetitiones, aliæ petitiones contra Accurſium. tom.1.p.256.col.2

Datum ob tranſactionem condemnatione poſtea ſecuta poteſt condici. tom.1. p.324. col.2. ſecus condemnatione non ſecuta. ibid.

Fideiuſſori ſuo nomine legatum indebitum pro herede ſoluenti competit condictio, non autem heredi.tom.1. p.357.col.1.& 2

Condictio ſpecies quædam euictionis eſt quæ tollit intellectum factæ ſolutionis. tom.1.p.440.col.2

Habitatione indebitè data pretium habitationis condicitur. tom.1. p.390. col.1.& 2

Differentia inter condictionem indebiti, & condictionem ſine cauſa. tom.1.p.399.col.2

Ex contractu facio vt des nunquam naſcitur condictio,

quia

quia facta nunquam condicuntur. tom. 1. pa. 223. col. 2

Fideicommiſſarius pecuniam propter fundum hereditarium conſequendum datam condicere poteſt ſi heres hereditatem tanquam ſibi ſuſpectam coactus adierit, ſecus ſi extraneus pecuniam dederit. tom. 1. pag. 349. col. 1. & ſeq.

An requiratur præſentia rei ſubreptæ in nouatione, delegatione, vel oblatione, ad tollendam condictionem furtiuam. tom. 1. pag. 445. col. 1. & 2. & pag. 446. col. 1. & 2

Legatario rei furtiuæ non datur condictio furtiua, ſed tantùm vindicatio. tom. 1. p. 435. col. 1. & 2

Potior eſt cauſa condictionis quàm vindicationis. tom. 1. p. 313. col. 1. & 2

Condictio nihil niſi quædam euictio eſt. tom. 1. p. 313. col. 2

Falſus procurator ſolutionem ſcienter accipiens condictione furtiua tenetur. tom. 1. p. 292. col. 1

Condictio indebiti nunquam locum habere poteſt niſi probato errore facti. tom. 1. p. 644. col. 1

Condictio quæ naſcitur ex implemento non ſecuto commodior eſt, quàm ea quæ ex pœnitentia ſola. tom. 1. p. 235. col. 1

In condictionem idem venit quod datum fuit ſi ſit in ſpecie, tantundem verò ſi in quantitate. tom. 1. p. 235. col. 2. quæ præterea veniant. ibid.

In permutatione etiam datur locus condictioni ſi is qui rem alienam accepit ſuam tradere nolit. tom. 1. p. 233. col. 2

Indebita re precioſiore facta ratio ſumptuum habenda eſt in condictione. tom. 1. p. 336. col. 1

Cur introducta ſit condictio ex l. ſi quis conductionis 25. C. de locat. tom. 1. p. 410. col. 1

Ex contractu nominato nullo caſu condictio dari poteſt niſi integra ſint omnia. tom. 1. p. 146. col. 1. nec magis ex pœnitentia quàm quaſi cauſa non ſequuta. ibid.

Ægris competit indebitæ promiſſionis condictio, atque indebitæ ſolutionis. tom. 1. p. 304. col. 1

An detur condictio ex lege. tom. 1. pag. 45. col. 1. & 2. & pag. ſeq.

Condictio ex lege tunc locum habet, cùm per legem ciuilem obligatio aliqua immediatè inducitur, nec lege exprimitur aliud nomen actionis. tom. 1. p. 45. col. 2

Quænam ſint condictiones ex lege. tom. 1. p. 45. col. 1

Omnes condictiones ex lege ſunt condictiones veræ, quia iis intendimus aduerſarium dare nobis oportere. tom. 1. p. 45. col. 1.

Sponſalibus contractibus non eſt locus condictioni dotis ſolutæ, aut alterius rei datæ, ex capite pœnitentiæ, ſed tantum ex capite cauſæ non ſecutæ. tom. 1. pag. 258. col. 2

Qui ſolutionem indebiti accepit ſi fiat non ſoluendo datur condictio indebiti ſoluendi aduerſus eum cui pecunia proficit. tom. 1. p. 367. col. 2. non de iure, ſed de æquitate. ibid.

Condici ei non poteſt in caſum inopiæ ſolutionem accipienti, ad quem ſolutio peruenit ex cauſa oneroſa nec de rigore iuris nec de æquitate. tom. 1. pag. 367. col. 2

Indebitum ea mente datum vt repeteretur poſtea, repeti non poteſt. tom. 1. p. 368. col. 1. & 2

Condictio indebiti auxilium iuris eſt ex æquitate inductum vt per impentiam lapſis & errantibus non vt ſtultis hominibus ſuccurratur. tom. 1. pag. 258. col. 1

Effectus obligationis condiendæ non eſt alius quàm vt liberatio ſequatur. tom. 1. p. 401. col. 2

Condici obligationem, & condici liberationem ſunt contradictoria. tom. 1. p. 401. col. 2

Omnes condictiones, aut ſunt certi aut ſunt incerti. tom. 1. p. 401. col. 1

Cur introductæ ſint condictiones ſine cauſa & indebiti, & quo iure. tom. 1. p. 392. col. 1. & 2. & ſeq.

Condictio indebiti non habet locum niſi cum aliquid datum eſt ob cauſam præteritam, eamque ſui natura obligatoriam. tom. 1. p. 392. col. 1. & 2

Condictio triticaria locum habere nunquam poteſt ſi res debita fuit ſoluenda certo die. tom. 1. pag. 458. col. 2

Legata res furtiua ab herede teſtatoris condici non poteſt. tom. 1. p. 434. col. 1

Tutus exceptione perpetua ſed odioſa non habet condictionem. tom. 1. p. 251. col. 2

Condictione indebiti latiùs patet condictio ob cauſam. tom. 1. p. 252. col. 1

Condictio cauſa dati nunquam concurrere poteſt cum condictione indebiti. tom. 1. p. 252. col. 1

Tutori creditori pupilli plus quam debitum ſoluium ſi pupillo in tutelæ iudicio non imputauit condicere pupillus poteſt. tom. 1. p. 394. col. 1. & 2

Duobus eandem quantitatem ſoluentibus debitam condictio ſemper ei danda eſt qui poſterior ſoluit. tom. 1. p. 379. col. 2

Differentia inter condictionem certi ex mutuo & condictionem certi ex ſtipulatione. tom. 1. pag. 50. col. 2

Condictio dati non competit ex mora vt ſeruus manumittatur. tom. 1. pag. 221. col. 2. ſed ex ceſſatione, & p. 222. col. 1. & 2.

Nulla condictio eſt prætoria aut arbitraria. tom. 1. pag. 424. col. 1

Condictio indebiti naſcitur ex quaſi contractu ac proinde ex aliquo negotio geſto, & quaſi ex mutuo, licet extra id quod agitur. tom. 1. p. 347. col. 1

Quod condictionis implendæ cauſa datur ſi acquiſitio non ſequatur condici poteſt. tom. 1. pag. 388. col. 2. quamuis per dantem ſteterit. ibid.

Condictio iuris gentium datur aduerſus omnes qui ex iniuſta cauſa quid poſſident. tom. 1. p. 11. col. 1. in princ.

Omnis condictio, excepta furtiua excludit vindicationem. tom. 1. p. 11. col. 1

Condictio ſine cauſa cum omnibus aliis condictionibus poteſt concurrere. tom. 1. p. 397. col. 1. & 2

Condictio ſine cauſa etiam ex contractibus innominatis datur quoties non concurrit cum condictione ob cauſam dati cauſa non ſecuta. tom. 1. pag. 397. col. 2.

Indebito ſoluto vel promiſſo, poteſt eſſe locus condictioni indebiti vel ſine cauſa, & differentia condictionum quæ dantur ob ſolutum & quæ dantur ob promiſſum. tom. 1. pag. 44. col. 2. & pag. 398. col. 1. & 2

An condictio competat & ad quid domino ſeruum intra tempus manumittendum danti ſi eum pœnituerit, antequam manumitteretur ſeruus, ſed poſt pœnitentiam & certiorationem fuerit manumiſſus. tom. 1. pag. 238. col. 1. & 2. & 239. col. 1. & 2. & pag. 240. & 241

Rei ſubtractæ ſub condictione legatæ per vindicationem aut præceptionem pendente condictione heredi non legatario condictio competit. tom. 1. pag. 439. col. 1. & 2

Condictio indebiti datur debitori delegato aduerſus delegantem ob ſolutum delegantis nomine pluſquam ab ipſo deberetur. tom. 1. p. 378. col. 1

Si debitor debitoris à creditore ſuo delegatus plus debito ſoluerit procuratori eidemque creditori creditoris & ex ea cauſa fruſtra egerit condictione indebiti cum procuratore indebiti poteſt contra delegantem agere. tom. 1. p. 378. col. 2

Qui ſine cauſa promiſit non tantum exceptione perpetua iuuatur, ſed etiam condictione incerti ſine cauſa. tom. 1.

tom.1.p.400.col.1. & 2. in fin. & p.401. col.1. & 2. idem ſi cum falſa. ibid.

An debitum peculiare filiofamilias ſolutum qui peculium amiſerat condici poſſit, aut pariat liberationem. tom.1. p.332.col.1.& 2

Indebiti frumenti conſumpti pretium, non aliud frumentum venit in condictionem indebiti. tom.1.pag.438. col.1.& 2

Non poteſt condici naturaliter debitum quod poteſt compenſari. tom.1. p.344.col.2

Condictio furtiua nullo modo pœnæ nomine ad furtum puniendum concepta eſt. tom.1.p.423.col.1

Furtiua condictio vindicationi ſi non ſimillima ſaltem proxima eſt. tom.1.p.441.col.1

In re furtiua condictio ipſorum corporum competit ſiue extent ſiue perierint. tom.1.p.417.col.1.& 2

An condictione furtiua teneatur heres in ſolidum etiam de eo quod ad eum non peruenit latè. tom.1. p. 419. & ſeqq.

Differentia inter eum qui ſciens indebitum ſoluit eo pacto expreſſo vt repetat, & eum qui ſic ſoluit legatum vt ſi apparuerit indebitum vel Falcidia emerſerit, reddatur. tom.1.p.368.col.2

Alienatio poſſeſſionis ſufficit vt condictioni indebiti locus eſſe poſſit. tom.1. p.368.col.2

Duo neceſſariò requiruntur ad dandam alicui condictionem vt eius rei quàm condicere vult dominium ante habuerit & poſtea amiſerit. tom.1.p.373. col.1.

Datum ob matrimonium non ſecutum quod iuris gentium inceſtum eſſet ſine cauſa datum eſt, ideóque ſine cauſa condictione repeti poteſt. tom.1.pag.404.col.1. &

In re furtiua ſoli domino condictio competit. tom.1. p.405.col.1.& 2

Non poteſt eandem condictio ſimul eſſe certi & incerti. tom.1.p.408.col.1

Omnes condictiones ſunt ſtricti iuris. tom.1. pag.408. col.1

Ex his omnibus cauſis quæ iure non valuerunt, vel non habuerunt effectum ſecuta per errorem ſolutione locus eſt condictioni quoties dominium translatum eſt in accipientem. tom.1.p.372.col.1. & 2

Legata purè non autem ſub condictione res furtiua per damnationem aut modum condici ab herede teſtatoris poteſt, ſecus legata per vindicationem aut perceptionem. tom.1. p.434.col.2

Tutor indebitum ſoluendo condictionem acquirit pupillo, non ſibi. tom.1.pag.375.col.1.& 2.& pag.376. col.1.& 2

Qui rem amiſſam ſua culpa non dolo, ſoluit domino eam poſtea repetenti, an pretium ſolutum condicere an rem ipſam vindicare poſſit. tom.1.p.400.col.2. & p.401.col.1. & 2

Condictio ex mutuo non in aliis rebus poteſt conſiſtere quàm quæ in numero pondere & menſura conſiſtunt, condictio verò indebiti etiam in ſpeciebus. tom.1. p.303.col.1

Furioſi & infantes cùm heredes neceſſarij extiterint patris condictione furtiua tenentur, quamuis cum eis agi non poſſit. tom.1.p.407.col.1.& 2

An & quomodo incerti condictio furtiua dari poſſit. tom.1.p.438.col.1.& 2. & p.439.col.1. & 2

Condictio furtiua duplex vna quæ datur ad rem altera ad intereſſe. tom.1.p.438.col.1.& 2

Emancipatus bonorum poſſeſſionem repudians habet condictionem bonorum collatorum tanquam cauſa non ſecuta. tom. 1.p. 264. col. 1. & 2. ſecus poſt agnitam bonorum poſſeſſionem. ibid.

Solutione indebitæ pecuniæ facta falſo procuratori quænam condictio & contra quem detur. tom.1. p.265. 266. & p. 267. quænam verò & contra quem ex ſolutione debitæ pecuniæ. tom.1. p.267.col.2

Condictio furtiua non datur actori qui tempore condictionis dominus non eſt. tom.1.p.433.col.1. & 2

In contractibus innominatis re integra non datur condictioni locus. tom.1. p.135.col.1

Rei communis condictionem furtiuam habet prouocatus iudicio, non prouocans communi diuidundo. tom.1.p.437.col.2. & pag. ſeq. col.1. & 2

Quod ex falſa cauſa ſolutum eſt repeti poteſt tanquam ex cauſa nulla, condictione indebiti. tom.1.p.322. col.1

Sicuti poteſt alius ſoluere alius repetere, ita poteſt aliud ſolui aliud repeti. tom.1.pag.306. col.1.& 2.& ſeq.

Vſusfructus ſiue formalis, ſiue cauſalis indebitè ſolutus ab herede vſufructuarij poteſt condici. tom.1.pag.306. col.1.& 2. & ſeq.

Certi condictione neque incertum neque factum neque id quod intereſt peti poteſt. tom.1.p.15.col.2.& p.16. col.2

Certi condictio ſpecialis famoſa nulla eſt. tom.1.pag.15. col.2

Omnes condictiones certi perpetuæ ſunt. tom.1.p.16. in med.

Condictio certi ex aliqua certa cauſa competens quæ per inficiationem creſcat non datur in duplum. tom.1. p.16. col.1

Condictio indebiti comparatur condictioni ex mutuo & mutuum indebitu. tom.1.p.292.col.1

Condictio ſine cauſa non comparatur mutuo quomodo condictio indebiti. tom.1.pag.391.col.2

Condictio triticaria generalior & latius patet quàm condictio furtiua. tom.1.p.453.col.1.& 2. & ad res immobiles etiam datur. ibid.

Condictio triticaria datur ſoli domino de fundo deiecto, contra ſolum inuaſorem. tom.1. p.453.col.2

Condictio triticaria datur non domino de fundo deiecto pro poſſeſſione tantum, ſed non pro dominio. tom.1.p.453.col. 2.

In condictionibus omnibus de iure ac dominio quæritur, non de poſſeſſione. tom.1. pag.269. col.1

Debita parte fundi ſi totius æſtimatio ſoluatur, condictio partis æſtimationis indebitæ competit debitori. tom.1. pag.331.col.1. & 2

Venditor ab emptore in teſtamento nexu vendici liberatus rem poſtea traditam condicere poteſt. tom.1. p.332.col.1.& 2

Tutus exceptione pacti de non petendo fideiuſſor debitum per errorem ſolutum repetere poteſt. tom.1. p.344.col.1.& 2

Cur in condictione ex pœnitentia competente neceſſaria ſit certioratio pœnitentiæ. tom.1. pag.330.col.1

Condictio indebitum. Condictio indebiti neque iure actionis neque officio iudicis perſequitur quanti actoris intereſt, ſed tantùm quantò locupletior factus eſt, vt lucrum ei omne excipiatur, non etiam vt actori plenissima indemnitas præſtetur. tom. 1. pag. 391. col.2

Etiam poſt acceptum inter fratres iudicium familiæ erciſcundæ poteſt tractari inter eos de condictione indebiti quomodo tractaretur inter extraneos ſi quid forte alteri ab altero indebitè ſolutum probaretur. tom.1. p.353. col.2

Condictio habitatio. Habitatione à nullo habita, ſed qui ſimpliciter in domo alicuius habitauerit, condictione tenetur non indebiti, ſed ſine cauſa. tom.1. pag.391 col.2. & ad quid. ibid.

Condictio certum. Condictio certi ex numeratione, nulla naſci poteſt extra id quod numeratum eſt. tom.1. p.72. col.2

Condictio incertum. Condictio indebiti etiam eſt incerti. tom.1.p.320. col.2

Condictio

Condictio furtum. Rei mobilis vi abreptæ, non minus quàm furto ſubtractæ condictio triticaria dari poteſt. tom.1.p.452.col.1.& 2

Si ſeruus furtum commiſerit condicendum eſt domino in id quod ad eum peruenit, in reſiduum autem noxæ ſeruum dominus dedere poteſt. tom.1.p.409.col.1.& 2

Differentia inter condictionem furti & condictionem furtiuam. tom.1.p.635.col.1.& 2

Condictio furtiua quamuis merè rei perſecutoria ſit, nullo modo autem pœnalis naſcitur ex delicto & ex furto ipſo, ſed ad rem ipſam non ad pœnam perſequendam. tom.1.p.216.col.1.& p.117.col.1.& 2

Depoſitarius vel commodatarius rem depoſitam vel commodatam inuito domino contrectando, ea citra culpam aut dolum pereunte liberatur ab actione depoſiti vel commodati, ſed non à condictione furtiua. tom.1.p.443.& p.444.col.1.& 2

Non omnis condictio quæ contra furem datur quamuis ex cauſa furti furtiua eſt, quæ ſemper certi eſt condictio, ſed aliquando datur etiam condictio incerti non ad rem ipſam furtiuam, ſed ad id quod intereſt eius qui furtum paſſus fuit. tom.1.p.633.col.1

Condictio incerti furtiua nulla eſt. tom.1.p.633.col.1

Condictio furtiua per alienationem ſubſecutam extinguitur, ſecus actio furti. tom.1.p.434.col.2

Condictio furtiua tolli non poteſt, niſi per oblationem aut nouationem. tom.2.p.341.col.2

Condictio æquitas. Condictiones omnes licet ſtricti iuris ſint naturalem tamen æquitatem & ab æquitate originem ſumpſiſſe videntur. tom.1.p.225.col.1

Condictio exibere. Qui condictione aliqua tenetur excepta furtiua non poteſt ad exhibendum actione teneri. tom.1.p.268.& 269

Condictio donatio. Cur ex donatione facta ſub modo & certa lege detur condictio ob rem dati re non ſecuta ſi donatarius non impleat quod promiſit, quamuis ex hac cauſa etiam præſcriptis verbis actio competat. tom.1.p.271.col.2.& p.272

Condictio conditio. Rei furtiuæ ſub conditione legata ſi ante conditionis euentum eius heres condicere velit ad quid reus debeat condemnari. tom.1.pag.441.col.1.& p.442.col.1.& 2

Condictio reuocatio. Reuocationis nomine condictio non vindicatio ſignificatur. tom.1.p.291.col.1

Condictio actio. Nulla condictio triticaria poteſt eſſe bonæ fidei, nullaque actio ſtricti iuris naſci ex contractu bonæ fidei. tom.1.p.454.col.2

Condictio legitima. Quærela inofficioſi teſtamenti licet quinquennio præſcribatur, condictio tamen ad ſupplementum legitimæ non niſi triginta annis finitur. tom.1.p.449.col.2.

Condictio impenſa. Soluta dote ſine impenſarum neceſſariarum deductione tota dos non condicitur, ſed ea tantùm quantitas quæ pro impenſis neceſſariis compenſari potuit. tom.1.p.365.col.2

Condictio exceptio. Qui perpetua exceptione tueri ſe poterat ſciens ſoluit debitum repetere poteſt, ſecus qui exceptione temporali. tom.1.p.326.col.1.& 2

Dominus rei ſubtractæ condicens partem rei deinde totius pretium, offerente fure totius pretium, detracto pretio partis exceptione doli mali ſummouetur. tom.1.p.441.col.2

Vuis ſubreptis & muſtum & vinacia condici poſſunt. tom.1.p.442.col.1.& 2

Condictio repetitio. Libertus ſolutam patrono pecuniam pro operis officialibus quas ſe debere putabat condicere non poteſt. tom.2.pag.335.col.2.& pag.336.col.1

Condictio liberatio. Liberatio ad tempus in teſtamento relicta condictionem nullam parere poteſt. tom.1.p.332.col.2

Res per triticariam petita, poteſt ſolui vltimo inſtanti ante condemnationem, eiuſque ſolutio parere debitori liberationem. tom.1.p.454.col.2

Condictio ſolutio. Datione fundi in ſolutum, aut alicuius ſpeciei pro maiore quantitate quàm quæ debeatur, competit debitoris condictio totius fundi, ſalua manente obligatione, ſecus datione quantitatis. tom.1.p.330.in fin.& p.331.col.1.& 2

Duabus rebus alternatiuè poſitis in obligatione, ſolutione facta vnius, & partis alterius, vtraque ſolutio non eſt in obligatione condictionis, ſed tantùm ſolutio partis. tom.1.p.338.col.1.& p.339.col.1.& 2

Qui prædoni vecturas nauium & penſiones inſularum ſoluit quas non ille, ſed dominus locauerat, condicere poteſt, quia non eſt liberatus. tom.2.pag.374.col.1

Condictio venditio. Condictio ad reſcindendam venditionem licet proponatur per viam reſtitutionis in integrum, ad trigeſimum vſque annum durat. tom.1.p.449.col.2

Condictio ex lege cum aliis quoque actionibus & condictionibus poteſt concurrere. tom.1.pag.449.col.2

Condictio triticaria cur ſic dicta. tom.1.pag.430.col.1 & 2

Condictio certi ſic ideo dicta quod per eam nihil vnquam niſi numerata pecunia petatur quæ ſemper certa eſt. tom.1.p.450.col.1

Condictio electio. Duabus rebus in obligatione alternatiuè poſitis ſimul ſolutis, ſi poſt moram creditoris vnius reſtituendæ, vna perierit, electio eſt debitoris vel ſuperſtitem condicere, vel pretium peremptæ repetere. tom.1.pag.344.col.1.& 2

Condictio fructus. In condictionem per quam quis repetit quod ſuum fuit, fructus veniunt etiam ante litem conteſtatam aut moram, ſecus in eam per quam petit quod ſuum non fuit. tom.1.p.256.col.2.& p.257

Condictio pœna. Differentia ſolutionis factæ ex falſa cauſa actionis merè ab initio pœnalis & eius quæ ex falſa cauſa actionis quæ ex poſt facto fiat & per inficiationem creſcat, ad hoc vt indebiti condictio contingat. tom.1.p.325.col.1

Condictio fides. Condictiones aduentitiæ, id eſt non ex ipſo contractu deſcendentes ſed ex facto aliquo extrinſeco quod contra bonam fidem ſuperuenerit, iiſdem bonæ fidei iudiciis inſunt. tom.1.pag.285.col.1

Condictio dos. Quo caſu pater dotis condictionem acquirere filiæ poſſit. tom.1.p.231.col.1 & 2

Condictio genus. Qui hominem generaliter promiſit Stichum ſolutum quem ſe debere putabat condicere poteſt. tom.1.p.346.col.1.& 2

Condictio pignus. Creditori pignoratitio ſi pignus rei alienæ eſſe ſciat ſoluta pecunia condici poteſt, ſecus ſi ignorauerit. tom.1.p.350.col.1.& 2.& ſeq.

Condictio locus. Nulla condictio loci adiectionem admittit niſi ſolutionis cauſa, idcóque per adiectionem loci non fit arbitraria. tom.1.p.461.col.1

Condictio mandatum. Data pecunia vt ſeruus teneatur & manumittatur, pòſt pœnitentiam dantis non eſt locus condictioni contra Tribonianum & interpretes, ſed actioni mandati nec ante nec poſt emptionem. tom.1.p.230.231.& p.232

Condictio pupillus. Solutio facta à pupillo ſine tutoris authoritate debiti vel ciuilis vel naturalis prodeſt non ſolùm ad condictionem acquirendam ſed etiam ſi malit ad liberationem. tom.1.p.341.col.2

Condictio intereſſe. In condictione furtiua venit omne quod intereſt agentis, non tantùm ratione damni emergentis, ſed etiam lucri ceſſantis. tom.1.p.410.col.1

In condictione ſerui ex canſa furtina id venit in condictionem quod intereſt agentis,eoque mortuo pretium eius quod intereſt cum pretio ſerni. tom.1. p.407. in med.& p.408.col.1. & a

Condictio tractatus. In contractibus ſtricti iutis in quibus dolus non poteſt vindicari niſi per oppoſitam doli exceptionem, itemque in arbitrariis condictiones aduentitiæ non inſunt. tom.1 .p.285.col.s

Condictio æſtimatio. Cur petito per triticariam homine debito æſtimatio ipſius deducatur in condemnationem. tom.1. p.453. col. t.& a

Conducere. Qui nauem conduxit pro numero impoſitarum ſerum pro eo numeru tantùm conductionis pretium debet, qui verò nauem cum auerſione id eſt in vniuerſo fecit. tom. 2.p.34.col.1. & a

Conducere precarium. Rem propriam neque precario accipere, neque conducere quiſquam poteſt, ſed eius duntaxat poſſeſſionem. tom.s. p.639.col.1

Conductor. Conductor licet vere non poſſideat quia non animo domini, ſed alieno nomine poſſidet, in poſſione tamen eſt. tom.1.p.590.col.2

An pro ea duntaxat penſione quam conductor debet locatori obligata ſint creditori & locator locatoris inuecta & illata conductoris, an verò pro tota penſione, quàm ipſe locator ſecundus debet. tom. 1. p.640. col. 2

Conferre. Etiam pro amiſſis mercibus domini conferre & contribuere debent pro portione, imputando videlicet & minus percipiendo. tom. 2.pag.24. in fin.

Confeſſio. Confeſſio in iure facta non aliter valere nec rata eſſe poteſt,quàm ſi ius & naturam recipiat.tom.1. p.t5 t.col.1

Confeſſio aut probatio incertæ quantitatis non valet. tom. t.p.1 20.col.1

Non eſt in poteſtate actoris eripere reo commodum ſuæ confeſſionis, & beneficium quod habet non ab actore ſed à ſtatuto. tom.1.p.149.col.2

Non eſt prohibendus reus bonam fidem agnoſcere ac probè tandem confiteri quod improbè antea negauerat. tom.1.pag. 149. dummodo nulla ex rei pœnitentia captio ſit actoris. tom.1 .pag. 150.in princ.

Confeſſio depoſiti aut in rem verſi,probat depoſitum aut in rem verſum quod tamen non nuda voluntate aut confeſſione, ſed re tantum fit. tom. 1. pag. 254. col. 2

Iudice poſt primam, rei actione legis Aquiliæ conuenti aut alia, negationem, admittente eius confeſſionem poſtea ſecutam non poteſt actor probare maleficium per teſtes vt eripiat rei beneficium quod ex ſtatuto aliquam ob ſuam confeſſionem eſſet habiturus.tom. s. p.t49.col. 2

Non eſt audiendus reus qui ad grauiorem condemnationem euitandam vel etiam expenſarum litis vult confiteri actoris intentionem quam actoriam per teſtes aut aliter pleniſſimè probaſſet. tom. 1. pag.149. col. t

Pecuniæ ſolutæ profeſſio facta ſpe futuræ numerationis obligationem non perimit. tom. 1. pag. 56.col. s

Coofeſſio iudicialis à pupillo ſine tutore facta ei non nocet. tom.1.p.127.col.1

Confeſſio iuſiurandum. Dotem & depoſitum ſola numeratio & traditio, non autem confeſſio facit vel iuſiurandum, vtrumque tamen per confeſſionem & iuſiurandum probatur factum. tom.1.p.110.col.s

Confeſſus. Qui in iure confeſſus eſt ſe rem debere quæ iam pericrat, non aliter condemnandus eſt tanquam ex ſua confeſſione obligatus,quàm ſi ea res poſt moram confitentis periciit. tom. 1. pag. 151. col. s & 2

Confeſſus in iure pro iudicato eſt qui ſua quodammodo ſententia damnatur. tom. t.p.135 col. 2

…ni tempus quod ex indulgentia condemnatis indulgetur, porrigitur etiam ad eos qui in iure ſunt confeſſi. tom. 2 .p. 134.col. 2

Confeſſus iurans. Confeſſus in iure habetur pro condemnato, & iurans habetur pro confeſſo in iure. tom. t. p.111.col. 2

Confuſio. Confuſio quæ per actionem hereditatis contingit non impedit deductionem & retentionem. tom. 2.p.150.col.1

Confuſio totam obligationem extinguit, nec tantùm confuſionis iure,ſed etiam ſolutionis poteſtate. tom.1. p.349.col.1

Per dominij acquiſitionem contingit confuſio. tom. 2. p.175. col. 1

Coniunctio. In coniunctionibus ordo nullus eſt. tom. 1. p.632.col. 2

Coniuncta pro disiunctis & viciſſim disiuncta pro coniunctis ſæpe accipiuntur. tom. t. p.465. col. s

Coniunctio ordo. In coniunctionibus, id eſt in iis quæ inter ſe coniuncta ſunt nullus eſt ordo, nec quicquam refert vtrum eorum prius dicatur aut ſcribatur. tom. 2. p.119. col.1

Conſenſus. Nihil conſenſui tam contrarium eſt quàm error & dolus aut vis & metus qui nunquam eſt ſine dolo. tom.1 p.531.col. 1

In omnibus contractibus conſenſus eſt indiuiduus.tom. 1 p.92.col.1

Filius etiam emancipatus ſcribens pro parte contractum obligatorium rei ſuæ obligationi conſentire videtur & quomodo. tom. 1.p.670.col. s. & 2

Naturalis obligatio etiam ſine conſenſu poteſt contrahi. tom. t.p.287. col.1

Quomodo probetur eum ad quem epiſtola miſſa eſt ei conſenſiſſe. tom.1.p.595.col. 2.& ſeq.

Conſenſus error. Error facti conſenſum impedit. tom.1. p.496.col.1

Conſequentia. Multa per conſequentias tolerantur, quia fiunt ex quodam iuris ordine quæ fieri principaliter non poſſent. tom.1.p. t25. col. s

Non ſolent attendi quæ fiunt per conſequentias. tom.1. p.598.col.2

In conuentionibus omnibus inſpiciendum eſt quid principaliter actum ſit, non quid per conſequentiam euenire poſſit. tom.1.p.603. col.1

Conſequentiæ regulariter non attenduntur. tom. 2. pag. 127.col.1.& 2

Conſeruatio. Conſeruatio eſt perpetua quædam acquiſitio. tom.1.p.665.col.2

Conſeruatio rerum creatarum quæ fit à Deo eſt continua & perpetua quædam creatio. tom.1. p.665. col.2

Conſilium. Conſilium nunquam obligat ſi careat fraude, tom.2.p.333.col.s

Nemo poteſt conſilium mutare in alterius iniuriam. tom.2.p.46.col.1

Conſtituens. Patre vel domino ſe ſoluturum conſtituente, quod fuit in peculio non minuitur obligatio licet minueretur peculium. tom.1.pag.520. col. 1. & 2. & ſeq.

In centum debitor ducenta conſtituens, in centum ſuſtinetur conſtitutum. tom.1.p.506.col.1.& 2

An conſtituenti qui facto actoris intra conſtitutum tempus ſatisfacere non potuit ſuccurratur à prætore per exceptionem an per iuſtam edicti interpretationem. tom. t. p.513.col.2

Quomodo intelligendum ſit per reum conſtituentem non ſteriſſe quominus conſtituto ſatisfaceret. tom.1. p.513.col.s.& 2

Quomodo intelligendum ſit, per actorem non ſteriſſe quominus reus conſtituto ſatisfaceret.tom.1.514.col. 2. & ſeq.

Conſtituens ſi per actorem non ſtetit quominus fecerit quod facere debuerat ex conſtituto conueniri poteſt de

de rigore iuris etiam ſi res promiſſa ante moram conſtituentis periit, ſed tamen exceptione iuuatur. tom. 1. p. 511. col. 1. & 2 & 512. col. 1. & 2

Cur ex duabus rebus alternatiuè debitis conſtituens vnã, ſoluendo alteram non liberetur, conſtituens autem ſtipulatori, adiecto ſoluendo liberetur. tom. 1. p. 527. col. 1. & 2

Conſtituens pro alio habet beneficium diuiſionis & diſcuſſionis. tom. 1. p. 499. col. 1

Vbi nulla mora interuenit conſtituentis in dando fideiuſſore, ſi interea fideiuſſor deceſſerit conſtituens non tenetur. tom. 1. p. 509. col. 1

Qui conſtituit ſe ſoluturum quod alius debet tanquam ipſe deberet, non tenetur. tom. 1. p. 531. col. 1. & 2

Conſtituens ſe ſoluturum ſatiſdando conſtituto, non ſatisfacit. tom. 1. p. 523. col. 1. & 2. niſi creditore volente. ibid. col. 2

Conſtituens mora. Quomodo & quibus caſibus mora conſtituentis purgari poſſit. tom. 1. p. 512. & p. 513. col. 1. & 2

Quid agendum ſit à creditore ſi ad diem in quem conſtituens ſoluere debuerat neque creditor ipſe neque conſtituens adfuerit. tom. 1. p. 515. col. 1

Conſtituere. Etiam mulieres conſtituere poſſunt dum ne pro alio intercedant. tom. 1. p. 490. col. 1. & 2

Nihil refert an pro præſente quis conſtituat, an pro abſente. tom. 1. p. 528. col. 1. & 2

Quod iuratum eſt deberi conſtitui poteſt. tom. 1. p. 494. col. 1

Certo loco & tempore conſtituere quis poteſt. tom. 1. p. 510. col. 1. & 2

Vt valeat conſtitutum ſufficit debitum eſſe quod conſtituitur vel iure naturali vel prætorio licet peti non poſſit. tom. 1. p. 496. col. 1

Actori municipum ex priuilegio magis quàm ex iuris ratione conſtitui poteſt nomine municipum vtilitatis cauſa. tom. 1. p. 501. & 502. col. 2

Etiam acceſſoria debiti poſſunt conſtitui. tom. 1. p. 527. col. 2

Debitum ſub conditione & purè & certo die conſtitui poteſt. tom. 1 p. 519. col. 1. & 2. & ſeq.

Quomodo intelligendũ ſit omnibus iuribus debitã eſſe oportere pecuniã vt cõſtitui poſſit. tom. 1. p. 493. col. 1

Debitum iure ciuili tantum non autem naturali, non poteſt conſtitui. tom. 1. p. 493. col. 1

Adiecto ſtipulatoris nomine conſtitui poteſt. tom. 1. p. 504. col. 2. etiam ſine mandato. ibid.

Seruo conſtitui poteſt. tom. 1. p. 503. col. 1. & 2

Qui conſtituit ſe ſoluturum vnam ex rebus alternatiuè poſitis in obligatione alteram ſoluendo non liberatur. tom. 1. p. 417. col. 1. & 2

Si quis conſtituat mihi, ſe mihi aut Sempronio ſoluturum, obligatur ex conſtituto, ſecus ſi mihi conſtituat ſe Sempronio ſoluturum. tom. 1. p. 500. col. 1. & 2. & p. 501. col. 1. & 2

Procuratori conſtitui non poteſt ab aliquo ſe domino ſoluturum ſecus ſe ſoluturum ipſi procuratori. tom. 1. p. 501. col. 1. & 2

Conſtituens per nuncium conſtituere poteſt, per procuratorem non poteſt. tom. 1. p. 501. col. 2

Conſtituens eſſe procuratori ſoluturum ita demum actio domino quæritur quia procurator actionem cedere domino cogitur actione mandati. tom. 1. pag 501. col. 2

Debitum ex delicto etiam in conſtitutum deduci poteſt. tom. 1. p. 530. col. 1. & 2

Conſtitui poteſt non tantùm ex contractu quoque ſed etiam ex quacunque cauſa, etiam ſi ex delicto debeatur. tom. 1. p. 630. col. 1

Incerta quantitas poteſt conſtitui dummodo cauſam habeat certam & quæ certam quodammodo admittat executionem. tom. 1. p. 508. col. 1

Aliud pro alio volenti creditori conſtitui poteſt. tom. 1. p. 491. col. 1. & 2

Etiam factum pro facto & factum pro dato volenti creditori conſtitui poteſt. tom. 1. p. 491. col. 2

Debitum ex quacunque cauſa, & ex quocunque contractu, ſiue certi ſiue incerti, conſtitui poteſt. tom. 1. p. 402. col. 1. & 2

Debitum certo loco ſoluendum poteſt conſtitui alio loco ſoluendum. tom. 1. p. 498. col. 2

Quoties quis in legatione conſtituit quod ante legationem debuerit non cogitur ibi iudicium pati vbi conſtituit. tom. 1. p. 498. col. 1

Qui conſtituit certam perſonam pro ſe fideiuſſuram in dubio coniectura ſumi poteſt quod conſtituendo de ſuo quoque facto promittere voluerit non de alieno. tom. 1. p. 508. col. 1. & 2

Debita ab alio quam à conſtituente pecunia conſtitui validè non poteſt, ſi conſtituens à ſe debitam exiſtimabat. tom. 1. p. 528. col. 1. ſecus ſi ſciebat ab alio debitam. ibid.

Debita pecunia conſtitui poteſt ſiue à conſtituente ſit debita ſiue non, ſed ab alio. tom. 1. p. 499. col. 1. & 2

Cur actiones ex delicto proficiſcentes in conſtitutum poſſint deduci. tom. 1. p. 530. col. 2

An dominus pro ſeruo debito conſtituere poſſet. tom. 1. p. 493. col. 2

Debitum naturaliter tantùm etiam poteſt conſtitui. tom. 1. p. 492. col. 1. & 2

Res debita poſt moram perempta conſtitui tamen poteſt. tom. 1. p. 525. col. 1. & 2

Et ſortem & vſuras debitas poteſt quis per epiſtolam conſtituere ſe ſoluturum. tom. 1. p. 528. col. 1. & 2

Nemo poteſt ſcriptura ſua profiteri penes ſe pecuniam alienam habere, quin hoc ipſo conſtituat ſe alterius debitorem. tom. 1. p. 528. col. 2

Debitum in diem vlteriorem etiam in citeriorem conſtitui poteſt. tom. 1. pag. 497. col. 1. & 2. & p. 498. col. 1. & 2

Filiusfamilias conſtituens & ipſe tenetur, & patrem obligat de peculio. tom. 1. pag. 490. col. 1. & 2. & p. 491. col. 1. & 2

Quiſquis conſtituit, nihil aliud conſtituit, quàm ſe ſoluturum. tom. 1. p. 501. col. 1

Pupillus ſine tutoris autoritate conſtituendo non obligatur. tom. 1. p. 590. col. 1

Conſtitui quælibet res poteſt, quæ in commercium & in conuentionem cadat. tom. 1. p. 489. col. 2

Filij nomine conſtituere pater poteſt ſupra quantitatem peculij, ſecus nomine proprio. tom. 1. p. 531. col. 1. ſic & dominus pro ſeruo, & ratio. ibid.

Debitum de quo nondum apparet conſtitui poteſt, ſi modò iam contractum ſit. tom. 1. pag. 500. col. 1. & 506. col. 1. & 2

Debitum etiã futurũ conſtitui poteſt. tom. 1. p. 500. col. 1

Conſtituere præſentes & abſentes poſſunt. tom. 1. pag. 509. col. 1. & 2

Inuito debitore etiam quis poteſt conſtituere. tom. 1. p. 529. col. 1.

Adiecto ſolutionis cauſa, conſtitui ſuo nomine non poteſt. tom. 1. p. 504. col. 1. & 2

Cur alienum debitum conſtitui poſſit. tom. 1. pag. 499. col. 1

Debitum certum conſtitui poteſt, licèt incertum ſit quantum ſit. tom. 1 p. 530. col. 2

Conſtituere iniuria. An actio iniuriarum in conſtitutum deduci poſſit ante condemnationem. tom. 1. pag. 530. col. 1. & 2

Conſtituere obligatio. Conſtituens aliam perſonam pro ſe fideiuſſoriam, eam obligat ex conſtituto ſi velit fideiubere, ſed ſi nolit obligatur ipſe conſtituens. tom. 1. p. 508. col. 1. & 2. & 509. col. 1. & 2

Conſtituere nouatio. Si quis mihi conſtituat quod mihi

debetur facere non poteſt, vt mihi deberi incipiat non tibi, ſi te inuito fiat, ſecus ſi te conſentiente. tom. 1. p. 499. col. 2

Conſtituere pignus. Pignus conſtitui poteſt ſiue quis pro ſuo, ſiue pro alieno debito pignus ſe daturum conſtituerit, idque propter vtilitatem commerciorum. tom. 1. p. 508. col. 1. & 2

Conſtituere ſoluturo. Qui conſtituit ſe pro alio ſoluturum tenetur, licèt alius ille ei denuntiet ne ſoluat. tom. 1. pag. 529. col. 2. An hoc tamen à Iuſtiniano ſit correctum. ibid.

Conſtituere dos. Poteſt maritus ex dote conſtituere plus quàm facere poſſit. tom. 1. p. 494. col. 1. & 2

Conſtituere filiusfamilias. Si filiusfamilias conſtituat non patrem obligat, niſi de peculio, ipſe verò in ſolidum obligatur, ſicut ex quolibet alio contractu. tom. 1. p. 504. col. 2

Conſtitutor. Eodem iure cenſentur conſtitutores quo fideiuſſores, cùm omnes ſint interceſſores, niſi in iis de quibus aliter iure cautum & expreſſum eſt. tom. 1. p. 504. col. 2

Conſtitutor proximè accedit ad fideiuſſorem. tom. 1. pag. 489. col. 2

Conſtitutor fideiuſſor. In quo conueniat, & in quo differat conſtitutor a fideiuſſore. tom. 2. p. 266. col. 1. & 2

Neque fideiuſſor fideiubendo, neque conſtitutor conſtituendo liberat debitorem. tom. 2. p. 266. col. 2

Sufficit ad conſtituti validitatem vt ab initio materiam ſuam ſumpſerit à debito quod tum ſubſiſtebat, formam verò ab edicto prætoris, vt actio quæ ex eo conſtituto ſemel potuit competere, nunquam ex poſtfacto poſſit intercidere ob id ſolum quod ea aliqua cauſa deſierit eſſe debitum. tom. 1. p. 520. col. 2

Actio conſtitutæ pecuniæ non pendet a priore obligatione licet ei accedat, quia accedit æquè principaliter. tom. 1. p. 521. col. 2

Conſtitutum requirit materiam prioris debiti tanquam conditionem ſine qua conſtitutum fieri non poſſet, ſed non prioris actionis neque debiti durationem vt ipſa duret tanquam ab actione illa priore aut à debito dependens. tom. 1. pag. 421. col. 2

Conſtitutæ pecuniæ peculiaris actio tenet, licet actio de peculio non teneat. tom. 1. p. 520. col. 1. & 2. & 521. col. 1. & 2

In conſtitutum poteſt deduci æſtimatio ſeu pretium rei peremptæ poſt moram. tom. 1. p. 521. col. 1. & 2. imo etiam res ipſa perempta. ibid.

Conſtitutum eius pecuniæ quæ alij debetur quam ipſi conſtituenti non liberat debitorem quominus ſuo priori creditori teneatur. tom. 1. p. 499. col. 2

Conſtitutum non habet vim nouationis quomodo habet ſtipulatio ſi nouandi animo interpoſita ſit. tom. 1. p. 499. col. 2

Non eſt neceſſe vt debitum ſit quod cõſtituitur, ſi modo propter debitum fiat conſtitutum. tom. 1. p. 492. col. 2

Conſtitutum non eſt nudum pactum quia iuris prætorij authoritate munitum eſt. tom. 1. p. 507. col. 1. fit tamen nudo pacto & intra ſtipulationem. ibid.

Edictum de pecunia conſtituta locum habet ſi eo tempore promiſſor neque dederit, neque fecerit quod ſe daturum vel facturum conſtituerat, & ante litem conteſtatam. tom. 1. p. 511. col. 1. & 2

In conſtituto ſtipulatio nulla interuenit. tom. 1. pag. 507. col. 2. decem tantum debens decem & Stichum conſtituens valet conſtitutum pro decem debito non autem pro Sticho qui fuit omnino indebitus. tom. 1. p. 507. col. 1. & 2

Debitum iure ciuili tantum quod iure prætorio indebitum eſt non poteſt conſtitui. tom. 1. p. 495. col. 1. & 2. & 496. col. 1. & 2. ſecus ſi cõſtituens ſciebat indebitũ.

Actio ex cõſtituto nullo modo pœnalis, ſed merè rei perſecutoria eſt. tom. 1. p. 517. col. 1. & 2. & 518. col. 1. & 2

Ea demum conſtituta conſeruat prætor, quæ bona fide facta ſunt, non quæ dolo malo aut per errorem. tom. 1 p. 531. col. 1

Conſtitutum tam proprij quàm alieni debiti valet, ſi ſcilicet conſtituens alienum ſciat, conſtitueritque tanquam alienum non tanquam ſuum. tom. 1 p. 531. col. 2

Quid prætor edicto ſuo de pecunia ſit pollicitus. tom. 1. p. 511. col. 1

Cùm quæritur an conſtituto quis ſatisfaciat nihil aliud inſpiciendum eſt quam vtrũ faciat idipſum quod promiſit non an plus, vel minus, vel tantundem. tom. 1. p. 525. col. 2

Omne conſtitutum præſupponit debitam eſſe pecuniam quæ conſtituitur. tom. 1. p. 499. col. 1

Etiam de conſtituta pecunia rectè agit is qui referente aduerſario iurauit conſtitutam ſibi fuiſſe pecuniam. tom. 1. p. 527. col. 1

Conſtitutum valere non poteſt ſi aliquod debitum non præcedat ſaltem naturale. tom. 1. p. 496. col. 2

Conſtitutum factum ab eo qui ſciebat ſe nullo iure debere quod conſtituit neque valet iure conſtituti, neque iure donationis. tom. 1. p. 496. col. 2

Scienter ſoluens pecuniam conſtitutam cum ſciret non valere conſtitutum non repetit quaſi donaſſe videatur non per conſtitutum ſed per ſolutionem. tom. 1. p. 496 col. 2

Non alia conſtituta quàm quæ conſenſu facta ſunt prætor tuetur. tom. 1. p. 496. col. 2

Per nuncium ſicut per epiſtolam conſtitutum fieri poteſt per liberam perſonam quæ nudum miniſterium præſtat conſtitutum fieri poteſt. tom. 1. p. 510. col. 1. & 2

Per conſtitutum non minus quàm per ſtipulationem aliumque contractum poſſunt fieri duo pluresve correi ſiue credendi ſiue debendi, ſi hoc factum ſit vt vel ſinguli in ſolidum debeant, vel ſingulis in ſolidum debeatur. tom. 1. p. 510. col. 1. & 2

Quod certo tempore ſoluendum conſtituitur non magis ante diem peti poteſt, quàm ſi ſtipulatione deberetur, totum enim medium tempus ſemper liberum promiſſori ad ſoluendum datum eſſe intelligitur. tom. 1. pag. 510. col. 2

Debitum iure honorario conſtitui poteſt ſi modo non competat aduerſus illud aliqua exceptio. tom. 1. p. 495 col. 1

Ex debito puro ſub conditione conſtituto naſcitur actio vtilis non directa. tom. 1. p. 519. col. 1. & p. 520. col. 1 & 2

Edictum de conſtituta pecunia quodammodo ſubalternum eſt edicto de pactis, quia nec conſtitutum fit niſi per pactum. tom. 1. p. 520. col. 2

Ex conſtituto quod à tutore, curatore vel actore municipum in perſonam pupilli, furioſi vel adoleſcentis, vel in municipes collatum eſt danda eſt pupillo, furioſo, adoleſcenti & municipibus actio vtilis non directa. tom. 1. p. 502. col. 1. & 2

Conſtitutum non habet vim petitionis, ſed ſolutionis. tom. 1. p. 496. col. 1

Conſtituta faciliùs fiunt quàm ſtipulationes, cùm neque ſolemnitatẽ verborum exigant neque præſentiam eius cui conſtituitur, ſed per epiſtolam & per nuncium fieri poſſunt. tom. 1. p. 496. col. 2

Verba edicti quæ de pecunia conſtituta loquuntur in rem ſunt concepta, non in perſonam. tom. 1. p. 449. col. 1

Valet conſtitutum quo quis iam ex die obligatus conſtituit eodem die ſe ſoluturum. tom. 1. pag. 496. col. 2. & p. 497. col. 1

Si procuratori præſentis conſtitutum ſit, etiam domino datur actio vtilis conſtitutæ pecuniæ ſine vlla ceſſione. tom. 1. p. 501. col. 2

Conſtitutum tutori pupilli vel curatori furioſi non alij quàm ipſi pupillo vel furioſo etiam ſine ceſſione conſtitutum

Google

ſtitutum eſſe intelligitur, ſecus conſtitutum procuratori, non enim alij quàm ipſi procuratori conſtituitur, non domino. tom. 1. p. 501. col. 1. & 2
Conſtitutum fit nudo conſenſu quibuſcunque verbis aut literis expreſſo nec vllam requirit numerationem. tom. 1. p. 491. col. 1
Omne conſtitutum ſupponit aliquod debitum præcedens nec proinde conſtitui cuiquam ſuo nomine poteſt quin ei ſuo nomine debeatur. tom. 1. p. 504. col. 1
Differentia inter conſtitutum & ſtipulationem. tom. 1. p. 519. col. 2
Nouatio nunquam fit per conſtitutum. tom. 1. pag. 519. col. 2
Sufficit ad conſtitutum quod ſic debitum eſſe appareat, licet non appareat perſona quæ debeat. tom. 1. p. 506. col. 1. & 2
Sufficit ſpem debiti ſubeſſe, vt conſtituti quoque validitas ſperari poſſit. tom. 1. p. 498. col. 2
Conſtitutum fieri poteſt ſiue certa quantitate adiecta, ſiue nulla certa adiecta. tom. 1. p. 507. col. 1. & 2. quia fit certa per relationem ad debitum quod conſtituitur. ibid.
Conſtitutum debiti ex delicto proficiſcentis prodeſt ad probandum quaſi ex confeſſione. tom. 1. pag. 530. col. 2
Quodnam & quantum tempus videri debeat ineſſe conſtituto quod pure & ſine die factum eſt. tom. 1. pag. 525. col. 1. & 2
Actio ex conſtituto proficiſcitur non ex eo quod pacto nudo factum ſit, ſed quod pro pecunia iam debita. tom. 1. p. 489. col. 2
Per litis conteſtationem ſeu petitionem, neque actio ex conſtituto, neque prior obligatio tollitur, ſed tantum per ſolutionem. tom. 1. p. 518. col. 1. & 2
Conſtitutum hoc modo ſatisfiet tibi aut à me aut à Titio. Conſtituentem obligat pro ſua parte tantum. tom. 1. p. 500. col. 2
Omne conſtitutum eſt de ſoluendo. tom. 1. pag 501. col. 1
Vt valeat conſtitutum & teneat, ſufficit debitam fuiſſe pecuniam eo tempore quo conſtituebatur, licet debita eſſe poſtea deſierit. tom. 1. p. 516. col. 1 & 2
Valet conſtitutum ſi quis id quod debebat conſtituerit ſe ſoluturum in id tempus quo non erit amplius debiturus. tom. 1. p. 517. col. 2
Vbi ſemel conſtituta eſt pecunia nihil refert an prior obligatio duret, an tempore extinguatur, cùm actio ipſa conſtitutæ pecuniæ perpetua ſit, quia meram rei perſecutionem continet. tom. 1. p. 517. col. 2
Conſtitutum non fit niſi volenti. tom. 1. p. 528. col. 2
Ea demum conſtituta cuſtodit prætor quæ ex conſenſu facta ſunt. tom. 1. p. 498. col. 2. & 499. col. 1
An & cur actio prætoria ex pecunia conſtituta detur. tom. 1. p. 488. col. 1. & 2. & p. 489. col. 1. & 2
Conſtitutum ſemper eſt referendum & reſtringendum ad pecuniam debitam. tom. 1. p. 506. in med.
Cauſa conſtituta non poteſt videri indiuidua neque ex parte conſtituentis, neque ex parte cui conſtituitur. tom. 1. p. 507. col. 1. quoties ſcilicet conſtituitur ſumma ex parte tantùm debita. ibidem
Conſtitutum inductum eſt ex bona fide & æquitate. tom. 1. p. 489. & 491. col. 2
Conſtitutum in quo etiam ius verſatur licet prætorium tantum contrarium ſtipulationi, eam tollere ipſo iure non poteſt, ſed per exceptionem tamen ſtipulationis legem poteſt immutare. tom. 1. p. 505. col. 2
Conſtituta ideo à prætore introducta ſunt, quia graue eſt fidem fallere. tom. 1. p. 510. col. 1
Per liberam perſonam alij acquiri non poteſt obligatio conſtituti, ſicut nec alia quælibet. tom. 1. p. 501. col. 1
Verba conſtituti referri debent ad eum cui fit non ad alium. tom. 1. p. 501. col. 2. niſi alius ille fingat idem tatione poteſtatis vel legitimæ adminiſtrationis. ibid.
Inutilis ſtipulatio animo ſtipulandi facta non poteſt valere iure conſtituti. tom. 1. p. 491. col. 1. & 2
Si accipi conſtitutum debet vt valeat potiùs quàm ſit inutile. tom. 1. p. 508. col. 1
Non minus ex relato iureiurando quàm ex delato & ex delatione præſtito datur à prætore de conſtituto actio. tom. 1. p. 528. col. 2
Non valet conſtitutum niſi quod habeat conſenſum eius qui conſtituit & eius cui conſtituitur. tom. 1. p. 531. col. 1
Conſtitutum per epiſtolam fieri poteſt etiam ſine verbo conſtituendi, modo de dicente & voluntate conſtituentis appareat. tom. 1. p. 500. col. 2
Conſtitutum per æquipollentia verba fieri poteſt. tom. 1. p. 500. col. 2
In conſtituto tempore tacitè ineſt tempus intra quod ſatisfieri oporteat, ſecus in aliis obligationibus puris & ratio. tom. 1. p. 521. col. 1. & 2. & p. 522
Conſtitutum non fit ab eo cui conſtituitur, ſed ab eo qui conſtituit. tom. 1. p. 530. col. 2
Conſtitutum vim habet ſolutionis non quidem ſimpliciter, ſed ſecundum quid ſi modò debitum præceſſerit. tom. 1. p. 507. col. 2
Conſtitutum ab herede tranſmittitur ad eum cui poſtea hereditas ex S. C. Trebelliano reſtituta eſt. tom. 1 p. 522. & 523. col. 1
Actio conſtitutæ pecuniæ refert ſe retrorſum ad tempus conſtituti, id eſt quo conſtitutum factum eſt. tom. 1. p. 516. col. 1. & 2
Quod purè debetur ex prima obligatione peti interim poteſt pendente conſtituti obligatione & conditione. tom. 1. p. 521. col. 1
Conſtitum à falſo herede transfertur ad eum ad quẽ hereditas peruenit. to. 1. p. 523. col. 2. & p. 524. col. 1. & 2
Conſtitutum factum ſoli creditori excludit adiectum ſolutioni in ſtipulatione. tom. 1. p. 505. col. 1. etiam ſine conſenſu adiecti. ibid.
Conſtitutum non fit ſine verbo conſtituendi ſaltem per æquipollens expreſſo. tom. 1. p. 500. col. 1
Cùm pater vel dominus actione de peculio obſtricti conſtituerunt ſuo nomine non ad aliam quantitatem tenentur ex conſtituto quàm quæ tum fuit in peculio cùm conſtituebatur, quia nec aliud ab eis debitum videri poteſt cùm tempus conſtituti & promiſſionis factæ inſpiciendum ſit. tom. 1. p. 493. col. 2
Pater & dominus plus ſuo nomine conſtituentes quàm tum fuerit in peculio cùm conſtituebatur, non tenentur in id quod plus eſt. tom. 1. p. 495. col. 2. ſi ſcilicet nomine proprio, ſecus ſi nomine filij & ſerui. ibid.
Conſtitutum tenere non poteſt ſi tempore conſtituti nihil debeatur. tom. 1. p. 495. col. 2
Validitas conſtituti in ſuſpenſo eſſe non poteſt neque ex alio quàm ex præſenti debito vires accipere. tom. 1. p. 495. col. 2
Actioni de conſtituta pecunia locum facit non tam ipſa conuentio conſtitutæ pecuniæ quàm mora conſtituentis. tom. 1. p. 521. col. 2. quod in aliis obligationibus puris diuerſum eſt. ibidem
An actio de conſtituto ſit pœnalis. tom. 1. pag. 521. col. 2
Conſtitutum ſemper adhibetur ad aliam obligationem confirmandam & exequendam. tom. 1. p. 489. col. 2
Conſtitutum nunquam per ſtipulationem fit, ſed per pactum nudum. tom. 1. p. 489. col. 2
Conſtitutum licet cohærentia contractus non ſit munitum, cohærentia tamen obligationis munitum eſt. tom. 1. p. 489. col. 2
Conſtitutum ſemper eſt acceſſorium ad aliam præcedentem obligationem ſiue naturalem tantum, ſiue etiam ciuilem aut honorariam. tom. 1. pag. 499. col. 1 in med.

Conſtitutum nullum valet cui poteſt opponi aliqua exceptio æquitatis. tom.1.p. 495. col.2

Qui patitur ſibi aut Titio conſtitui, acquirit ſibi actionem & obligationem ex conſtituto, non autem Titio. tom.1.p.504.col.1. & 2

Conſtituta potiſſimum inducta ſunt ob eas pecunias quæ nondum peti poſſunt. tom.s.p.5 to.col.1.& a

Debitum conditionale purè vel in diem conſtitutum valet, ſed tamen eadem conditione ſuſpenditur, vt non prius teneatur quàm conditio extiterit, multoque minus conueniri poſſit debitor. som.1.p.498. co.a

Etiam in epiſtola conſtitutum fieri poteſt modò citra ſtipulationem. tom.1. p.524.col.a

Exceptio temporalis debitori competens non poteſt impedire conſtitutum, ſecus exceptio perpetua. tom.s. p.497.col.2

An valeat conſtitutum ſi quis conſtituerit ſe ſoluturum in diem citeriorem quod alius debet in vlteriorem. tom.s. p.497.col.2. & 498.col.1

Non tantum fideiuſſori, ſed etiam omnibus aliis qui per alios obligantur illud commune eſt, vt in plus obligari non poſſiot nec in priorem cauſam. s.m.1. p.498. col.1

Conſtitutum loco ſolutionis cedit ſicut & iuſiurandum. tom.1. p.505. col.1. & a.& 506.col 1

Differentia inter conſtitutum & ſolutionem. tom. 1. p.506. col.2

Ex conſtituto obligatio & actio prætoria eſt. tom.s. p.503.col.2

Conſtitutum licet propriè contractus non ſit, vim tamen contractus obtinet quantum ad producendam actionem. tom.1.p.502.col.2

Is ſolus ex conſtituto conueniri poteſt qui conſtituis, licet alieno nomine. tom.1.p.502. col.2

Conſtitutum vſura. Actio de conſtituta pecunia quæ ex epiſtola naſcitur ad ſortem duntaxat datur, non etiam ad futuras vſuras. tom.1.p.525.col.1.& 2.& p.526

Conſtitutum dos. Maritus totam dotem conſtituendo ſequidem ad totam obligat, ſed non poteſt etiam ex conſtitusuto conueniri ſupra quàm facere poſſit. tom.1. p.595.col.1.& 2

Conſtitutum legatum. Conſtitutum ſicut & legatum, rei debitæ valet, ſi repræſentationis commodum aliquod habeat. tom.1.p.597.col.s.& 2

Conſtitutum condictio. Quod vni ex duobus reis ſtipulandi conſtituitur ſi alteri poſtea ſolutum ſit tenetur a ter condictione indebiti. som.1.p.505.& 506

Conſtitutum procurator. Is ex correis cui conſtitutum eſt poteſt alterum quoque correum in cauſam conſtitutæ pecuniæ procuratorem dare. tom.1. p. 506. col.a

Conſtitutum ſeruus. Per qualemqualem ſeruum ſiue actorem & ordinarium ſiue etiam vicarium acquiritur ex conſtituto actio domino, licet qualicunque ſeruo ſolui non poſſit, ſed actori tantum & osdinario, & quidem qui ius habeat recipiendæ ſolutionis. tom.1. p.503. col.2

Conſtitutum obligari. Conſtitutum imperſonaliter ne quidem pro ſua parte conſtituentem obligat. tom.1.pag. 500.col.2

Conſtitutum obligatio. Tutor, cusator furioſi & actor municipum nomine pupilli, furioſi, vel municipum conſtituentes, ſoli tenentur actione ex conſtituto, non autem pupillus, furioſus, vel municipes. tom.1.pag.502. col.1.& 2

Conſtitutum ſolutio. Qui ſic mihi conſtituit vt mea tantum perſona in conſtituto noua nata ſit ſoluens adiecto liberatur, ſecus ſi mihi ſoli ſe ſoluturum conſtituerit. som.1.p.504.col.2

Qui conſtituit & ex conſtituto ſoluit regreſſum pro indemnitate aduerſus debitorem quem liberauit negotiorum geſtorom actione de iure veteri habebat, de iure nouo nullam ſi prohibitio expreſſa expreſſerit. tom.1.pag.529.col.1

Conſtitutum liberatio. Interuentu nouæ perſonæ conſtituentis non inducitur nouatio, ideo qui pro alio conſtituit ſe ſoluturum non liberat debitorem. tom. 1. p.529.col.1.& 2

Conſuetudo. Quæ ſunt moris & conſuetudinis in iudiciis bonæ fidei venire ſolent. tom.1.p.640.col.1

Differentia inter vſum & conſuetudinem. tom.1.p.640. col.2

Inter principes nec minus in publicis negotiis quàm in priuatis tolèrabilia ſunt quæ vetus conſuetudo approbauit cùm & iuſti tituli vim obtineat. tom.2. pag.53. col.2

Valet conſuetudo cui lex non aduerſatur. tom.a. pag.32. & 55

Videtur facere ex domini voluntate quiſquis id facit quod dominus facere conſueuit. tom.1.pag.648. col.s rebus ſcilicet in eodem ſtatu manentibus. ibid.

Conſumptum videsi non poteſt quod in corpore patrimonij retinetur. tom.s.p.72. col. 1. & a. init.

Conſumptione transfertur dominium quod tranſlatum non fuerat traditione. tom.1. p.42.col.1

Conſumptæ pecuniæ condictio competit cuius extantis vindicatio competere potuiſſet. tom.1.p.45.col.2

Conſumptio. Conſumptio nummorum quando pariat condictionem. som.1.p.35.col.1.& p.36.col.s

Conſumptio eſt modus amittendi dominij, non autem acquirendi. tom.1 p.32.col.2

Quis ſit effectus conſumptionis bona fide factæ. tom.s. p 42. col.2

Ex nummorum conſumptione etiam à fure creditorum naſcitur condictio. tom.1.p.31.col.1. & a

Solutio ab initio inualida per conſumptionem pecuniæ vel rei ſolutæ conualeſcit. som.s.pag.60 .col.2

Conſumptione ſicut conſiliatur mutuum, ita & indebitum. tom.s.p.593. col.2

Conteſtatio. Per conteſtationem & nouatio & delegatio. fit. tom.1.p.158. col.2

Ea demum petitio verè dicitur quæ fit per conteſtationem. tom.a.pag.441.col.1

Litis conteſtatio vim contractus & nouationis plerumque obtinet. tom.2. pag.558. col.2. & conſequenter ſolutionis. ibidem.

Sola litis conteſtatione non ſemper obligatio perimitur, ſed plerumque perceptionem & ſolutionem ſubſequi neceſſe eſt. som.1.p.518.col.a

Per litis conteſtationem conditio noſtra plerumque melior fit. tom.2.pag.215. col. 2. ſed quæ conteſtatio. ibid.

Litis conteſtatio petitionis nomine propriè ſignificatur. tom.1. p.464. col.1

Conteſtatio actio. Sola litis conteſtatio actiones omnes quantumlibet temporales in annum vſque quadrageſimum perpetuat. tom.1.p.517.col.1

Contingens. Quæ ab initio fuerunt contingentia ex poſtfacto fiunt neceſſaria. tom.1. pag.69. col.2

Contractus. Differentia inter contractus nominatos & innominatos. tom.1.pag.234. col.1. & 2.pag. 235

Contractus innominati ſemper fiunt in gratiam vtriuſque. tom.1.pag.234.col. 2. Contractus verò nominati plerumque in gratiam alterutrius tantum. ibid.

Perfectio contractus cuiuſlibet ex eo ſolo æſtimanda eſt vt ciuilem poſſit obligationem producere. tom.1.pag. 235.col.1

In contractibus innominatis poſt implementum non datur pœnitentiæ locus. tom.1.p.235.col.1

Contsactus omnes ex pacto poſſunt ſuam naturam excedere. tom.2.p.417.col.1

Nullus contractus ſine conſenſu fit. tom.1.pag.502.col.2

Pleniores fiunt præſtationes & vberiores ex bonæ fidei contractibus quàm ex ſtrictis. tom.a. pag.191. col.1

Cum

Cum quis rem aliquam inſpectori dedit inſpiciendam contractus eſt innominatus, ex quo non alia actio naſci poteſt quàm præſcriptis verbis. tom. 1. p. 570. col. 1

Contractus innominati licet toto genere differant à nominatis, plerunque tamen ſimiles eis ſunt, habentque ſimiles ferè præſtationes propter ſimilem naturam negotij geſti. tom. 1. p. 570. col. 1

Omnes contractus ab initio ſunt voluntatis ex poſtfacto neceſſitatis. tom. 1. p. 577. col. 1

Bonæ fidei cōtractus à contractibus ſtricti iuris ſecernuntur, non ex comparatione doli & malæ fidei, ſed ex comparatione æquitatis cum ſtricto iure. tom. 1. pag. 334. col. 1

Initium contractus ſpectandum eſt. tom. 2. pag. 340. col. 2. & 341. col. 2

Cùm tibi do ſeruum meum vt eum manumittas, non eſt contractus innominatus do vt facias, ſed mandati. tom. 1. p. 239. col. 1

Contractus innominatus ante implementum minus eſt quàm pactum perfectum. tom. 1. p. 218. col. 1

Omnes contractus ſunt indiuidui quantum ad hoc ne pro parte valeant, pro parte non valeant. tom. 2. p. 54. col. 2

Qui contractus recipiant dolum duntaxat & culpam leuem, qui culpam etiam leuiſſimam. tom. 1. p. 381. col. 2

Promiſſio facta, cùm moriar, eſt promiſſio inter viuos. tom. 1. p. 316. col. 1

In contractibus vtriuſque gratia celebratis præſtatur culpa leuis, ſed non leuiſſima. tom. 1. p. 381. col. 1. & 2

In contractibus qui ſolo conſenſu perficiuntur pactum de contrahendo non eſt contractus. tom. 1. p. 225. col. 1

In contractibus innominatis conſenſus etiam interuenit ſicut & in nominatis. tom. 1. p. 233. col. 1

Omnes conuentiones quæ nudo conſenſu contentæ ſunt fieri poſſunt & inter abſentes & per epiſtolam & per nuncium & quibuſcunque verbis dummodo idoneis ad ſignificandum conſtituendi animum. tom. 1. p. 499. col. 1

Contractus omnes æſtimandi ſunt ex modo & forma ineundi. tom. 1. p. 338. col. 1

Cur in contractibus innominatis ſit locus pœnitentiæ. tom. 1. p. 219. col. 2

Contractus qui ab initio ſunt voluntatis, ex poſtfacto ſunt neceſſitatis. tom. 1. p. 250. col. 4. & 233. col. 1

An in contractibus innominatis ſit locus pœnitentiæ. tom. 1. p. 233. col. 2

Contractus innominatus ante implementum non eſt perfectus. tom. 1. p. 220. col. 2. niſi ſint parati ad implendum. ibidem & 233. col. 2. & 234. col. 1

Heres adeundo hereditatem etiam cum legatariis non minus quàm cum fideicommiſſariis & creditoribus contrahit. tom. 1. p. 290. col. 1. & 294. col. 1

Nulla eſt differentia inter contractus innominatos à datione incipientes. tom. 1. p. 236. col. 1

Contractuum omnium cauſa indiuidua eſt, hactenus ſaltem vt pro parte valere non poſſint, & pro parte non valere, ne alioqui decipiatur is qui pro parte contracturus non fuit. tom. 2. pag. 101. col. 2

Omnes contractus bonæ fidei ſunt vltro citroque obligatorij, ſed non ſunt omnes vltro obligatorij æquè principaliter. tom. 1. p. 576. col. 2

In contractibus non ſolet inſpici quid vnus ex contrahentibus animo gerat ſi non id expreſſerit niſi in ipſius præiudicium. tom. 1. pag. 42. col. 1

Pecunia data vt ſeruus manumittatur an ſit contractus emptionis, an innominatus do vt facias. tom. 1. pag. 220. & 221. & ſeq.

Omnes ferè contractus ſunt iuris gentium. tom. 1. p. 448. col. 1

Contractus quis & qualis ſit & an nominatus an innominatus ex modo ineundi dignoſcendum eſt. tom. 1. p. 171. col. 1

Omnes contractus innominati incipiunt à datione aut facto, nominati à conuentione. tom. 1. p. 171. col. 1

Contractus omnes qui ab initio ſunt voluntatis ex poſtfacto ſunt neceſſitatis. tom. 1. p. 23. col. 2

Contractus omnes ex conuentione legem accipiunt. tom. 2. p. 417. col. 2

In contractibus aliquando licet perrarò tempus quidem aut conditio ſubintelligi poſſit, perſona tamen nunquam niſi quæ expreſſa ſit. tom. 2. p. 501. col. 1

Ex contractibus ſiue certi ſiue incerti non niſi perſonales actiones proficiſcuntur. tom. 1. p. 16. col. 1

Contractus omnes ex conuentione legem accipiunt. tom. 2. p. 359. col. 2

Omnes contractus liciti ſunt in genere promiſſorum. tom. 1. p. 329. col. 2

Contractus omnes ab initio ſunt voluntatis, ex poſtfacto neceſſitatis. tom. 2. p. 348. col. 1

In omnibus contractibus non tam inſpiciendum eſt quid conuenit quàm qua mente & cuius gratia. tom. 2. p. 348. col. 2

In bonæ fidei contractibus multa ſunt ſingularia. tom. 1. p. 158. col. 1

In contractibus omnibus etiam bonæ fidei non minus quàm in ſtipulationibus ſequimur ſemper id quod actum eſt etiam ſi dictum non ſit. tom. 1. p. 550. col. 1

Contractus ſolent dignoſci ex præcedente contractu & ex initio gerendi negotij. tom. 1. p. 7. col. 1

Contractus vtilis per inutilem vitiari non poteſt. tom. 1. p. 19. col. 1

Contractus omnes ſui natura ſunt indiuidui. tom. 1. p. 33. col. 1

Omnes contractus ſunt facti. tom. 1. pag. 291. col. 1

Quod abinitio conuentum eſt contra naturam contractus ratum id habendum eſt dum ne contra ſubſtantiam. tom. 1. p. 331. col. 1

Differentia inter naturam contractus & eius ſubſtantiam. tom. 1. p. 351. col. 1

Natura contractus verſatur circa præſtationes quæ ſua ſponte veniunt ex contractu, ſubſtantia verò circa ea quæ eſſentiam contractus conſtituunt. tom. 1. p. 550. col. 2

Omnes contractus innominati ſunt ſtricti iuris. tom. 1. p. 284. col. 2

Ex contractu bonæ fidei nunquam ad hoc agitur vt quod ab vno ex contrahentibus alteri datum eſt reddatur, ſed vt ni fiat quod promiſſum eſt quodque fieri debuit id quod intereſt præſtetur. tom. 1. p. 284. col. 1

In omnibus contractibus initium inſpici debet potius quam euentus. tom. 1. p. 177. col. 1

Contractus omnes ex conuentione legem accipiunt. tom. 1. p. 439. col. 1

Initium cuiuſque contractus inſpiciendum eſt, & cauſa. tom. 2. p. 332. col. 1

Contractus omnes innominati ſunt ſtricti iuris. tom. 1. p. 218. col. 2

Quoties ob vtilitatem alterutrius contrahentium, ſiue ex cauſa doli, ſiue ex alia contractus nullus aut inutilis eſt, contractus habendus eſt pro valido ſi is velit qui deceptus eſt ne quod fauore eius conſtitutum eſt in ipſius odium retorqueatur. tom. 1. p. 590. col. 1

Extra caſum pignoris non debet eſſe in poteſtate vnius contrahentium vt contractus valeat aut plus minuſve comprehendat. tom. 1. p. 390. col. 1

Ex datione pecuniæ vt manumitteretur non eſt contractus innominatus do vt facias, ſed mandati, contra Tribonianum. tom. 1. p. 343. & 344.

Publica vtilitas hoc maximè ſuadet vt contractuum & conuentionum omnium poteſtas & natura extendatur quàm latiſſimè fieri poteſt propter vtilitatem commerciorum. tom. 1. p. 533. col. 2

In omnibus bonæ fidei iudiciis & contractibus venire ea ſolent ſine quibus contrahi nō poteſt. tom. 2. p. 54. col. 1

In contractibus innominatis locus eſt pœnitentiæ ante implementum ex parte eius qui dedit ratione eius quod datum fuit. tom.1.p.222.col.1

Omnes contractus innominati excepta permutatione incipiunt à datione aut facto. tom.1.p.28.col.2

Contractus innominati eaſdem ferè præſtationes habent quas contractus nominati cum quibus maiorem habent ſimilitudinem. tom.2.p.331.col.2

In omnibus contractibus qui re perficiuntur, venit iure obligationis tantum res data, officio verò iudicis etiam acceſſiones. tom.2.p.339.col.2

Contractus obligatio. An & quando ex contractu innominato naſcatur obligatio & actio ciuilis. tom.1.p.222. col.1

Ex contractibus innominatis qui à datione, aut à facto aliquo incipiunt naſcitur obligatio & actio ciuilis. tom.1.p.222.col.1. poſt implementum. p.233.col.2

Ex contractibus innominatis neque obligatio naturalis neque ciuilis naſcitur ab initio. tom.1.p.222.col.1

Ex contractibus filiifamilias aut ſerui pater aut dominus ciuiliter non tenentur, ſed tantùm iure prætorio. tom.1.p.493.col.1

Contractus ſponſalia. Contractus ſponſaliorum eſt nominatus. tom.1.p.259. col.1

Contractus mutatio. Stipulatori cuius gratia ſtipulatio facta eſt, non eſt permiſſum immutare legem ſtipulationis, conſequenter multo minus promiſſori. tom.1.pag. 198.col.1

Contractus culpa. In contractibus in quibus culpa præſtanda eſt valet conuentio vt non præſtetur. tom.2. pag.240. in fin.

Contractus emptio. Contractus innominati qui ſimilitudinem aliquam habent cum emptione & venditione multa ex eius natura mutuantur. tom.1.p.270.col.1.in med.

Contractus ſeruus. Differentia inter contractum cum filiofamilias vel ſeruo initium iuſſu patris vel domini, & contractum ex nuda patris vel domini voluntate celebratum. tom.2. p.120.col.2

Contractus, ſupplere. In contractibus & conuentionibus nunquam ſubintelligitur perſona extranea, eſtque multò facilius vt ſuppleatur tempus vel conditio quàm perſona. tom.1. pag.374.col.1

Contractus, mandatum. Pecunia data vt ſeruus emeretur & manumitteretur, non eſt contractus innominatus do vt facias, ſed mandati, contra Tribonianum. tom.1. p.241. col.1

Contractum innominatum do vt facias cum contractu mandati confudit Tribonianus. tom.1.p.238. 239. 240. & ſeq.

Contractus, pœnitentia. In contractu mandati ſicut in contractu innominato do vt facias Tribonianus fecit locum pœnitentiæ contra iuris rationem. tom.1.p.238 239. 240. & ſeq.

Contractus vſuræ. In contractibus ſtrictis perinde veniunt fructus partus & omnis cauſa ex die litis conteſtatæ, vſuræ tamen nunquam. tom.2.p.338.col.2

Contractus, condictio. In contractibus innominatis à facto incipientibus neque datur pœnitentiæ locus neque condictioni vt facio vt des, facio vt facias, ſecus in contractibus à datione incipientibus. tom.1. p.236. col.1. circa fin. & p.237. ſed tantùm actioni de dolo. p.271.col.2

Data pecunia vt ſpecies detur non eſt emptio, ſed contractus innominatus do vt des, ideo non ſecuta cauſa datur locus condictioni. tom.1.p.270. & 271

In contractibus nominatis neque pœnitentiæ, neque condictioni locus eſt. tom.1.p.238. col.1

Contractus, locatio. Differentia inter contractum innominatū do vt facias, & locationem. tom.1.p.238.col.1

Contractus, donatio. In contractibus nominatis non eſt locus pœnitentiæ. tom.1. p.235. col.1. excepta donatione certa lege vel conditione facta. ibid. & aliis contractibus ex vna tantum parte obligatoriis. ibid.

Contractus, fides. In omnibus contractibus bonæ fidei, bona fides æſtimatur ex negotio ipſo quod geritur inter contrahentes, non ex eo quod alteruter contrahentium extra cauſam contractus in bona vel mala fide fuerit. tom.1. p.602.col.2

Contractus, cuſtodia. In contractibus etiam aliis quàm depoſiti plerumque ſolet conueniri de cuſtodia. tom.2. p.332. col.2

Contradictio. Inter terminos contradictorios nihil medium, neque tertium eſſe poteſt. tom.2. p.140. col.2

Contradictorium. In contradictoriis quicquid de vno negatur, de alio neceſſariò affirmatur. tom.1. pag.154. col.1

Contrahens. Contrahentes non præſumuntur aliud voluiſſe quàm quod dixerunt. tom.1. pag. 47. col.1. in med.

Contrahere. Imputare ſibi debet ſtipulator quod legem apertiùs non dixerit. tom.1.p.554.col.2

Contrahens appoſito nomine officij in dubio eius officij contemplatione non ſuo nomine contrahere videtur. tom.2. p.65. col.2

Is qui non niſi ratione alicuius officij contrahit, cauere debet ne in contrahendo officium ſuum egrediatur. tom.2. p.61.col.2. ne alioqui ſe proprio etiam nomine obliget. ibidem

Qui bona fide contraxit ob ea quæ accepta pecunia geſta ſunt à debitore actionem ſuam amittere non debet. tom.2.p.246.col.2

Nihil refert an quis per ſe contrahat & tradat, an per alium. tom.1.p.593. col.1

In arbitrio & poteſtate cuiuſque poſitum eſt an contrahere velit necne. tom.1.p.508.col.2

Non ſunt coarctandæ neque impediendæ hominum liberæ voluntates & conuentiones, cùm fieri poſſit vt contrahentes aliter non fuiſſent contracturi. tom.1. p.510. col.1. in fin.

Falſum eſt delinquentes videri contrahere cum legibus & magiſtratibus, aut ſaltem quaſi contrahere. tom.2. p.3. col.2

In conceſſione, promiſſione ac diſpoſitione ferè qualibet ſubintelligitur ſemper clauſula rebus ſic ſtantibus, ne alioqui facilè in captionem incidant qui contraxerunt. tom.2. p.206. col.2

Etiam prædo contractus bonæ fidei inire poteſt. tom.1. p.574. col.1. & 2

Imputare ſibi debet creditor qui in contrahendo ſibi legem non dixit apertiùs. tom.1.p.6.col.1

In iudiciis & per litis conteſtationem quaſi contrahitur. tom.1.p.439.col.2

Contrahi non poteſt niſi inter plures, & quidem ſcientes & conſentientes. tom.1.p.347.col.1

Iuris ratio & autoritas non pendet ex voluntate contrahentium. tom.1.p.483.col.1

Naturaliter licet contrahentibus in emendo & vendendo, item in locando & conducendo ſe decipere. tom.1. p.473. col.2

Neque conſtitutum fit ſine animo conſtituendi, neque ſtipulatio ſine animo ſtipulandi, neque pactum ſine animo paciſcendi. tom.1.p.491. col.1

In litis conteſtatione apud prætorem facta & in accipiendo iudicio quaſi contrahitur. tom.1.pag.464 col.1

Neque commodatarius, neque depoſitarius, neque creditor pignoratitius qui rem à prædone accepit, recuſare poteſt quominus actione depoſiti vel commodati vel pignoratitia conuentus eam reſtituat, niſi fortè dominus ille ſit qui cum prædone contraxit. tom.1. p.58. col.2

Fur & prædo contractus bonæ fidei celebrantes actionem ſibi acquirunt non ex improbitate ſua, ſed ex ipſo

ipſo contractu quem bona fide inierunt.tom. 1.p.574. col.2
Qui accipit indebitum ex quaſi contractu, & ex quaſi mutuo, eſſe obligatus dicitur. tom.1.p.339.col.2
Qui cum vno contraxit in plures aduerſarios diſtringi non debet. tom.2.pag.13. & 14. ratio ibid. & p.15
Qui cum filiofamilias contrahit duos habet debitores, filium quidem familias in ſolidum, patrem verò de peculio. tom.1. p.54. col.1. qui verò cum ſeruo ſolùm dominum. ibid. & quomodo.
Qui cum filio contrahit duos habet debitores, filium in ſolidum, & patrem de peculio. tom.2.pag.201. & 202
Contraxiſſe vnuſquiſque in eo loco intelligitur, in quo vt ſolueret ſe obligauit. tom.1.pag.339.col.1
Contrahere iudicium. Cur in iudiciis quaſi contrahatur. tom.1.p.133. col.1
Contrahere inſtrumentum. Qui contrahit ſiue contractu nominato ſiue innominato non poteſt recuſare vt de ea re inſtrumentum conſcribatur ad teſtandam rei geſtæ veritatem. tom.1.p.219.col.1
Contrahere heres. Qui contrahit hoc agit vt non tantùm ſibi ſed etiam ſuis ſucceſſoribus proſpiciat, ita vt adiectio quæ fit de heredibus plerumque ſit ſuperuacua. tom. 2.p.336.col.2
Contraria. Contrariorum eadem ſolet eſſe ratio. tom.2. p.185.col.1
Allegans contraria non eſt audiendus maximè ſi actiones contrarias cumulare velit. tom.1.p.405.col.1
Contumacia. Contumacia, nunquam eſt ſine dolo.tom.1. p.196. col.2
In bonæ fidei iudiciis nullus contumaciæ locus eſſe poteſt, dolus autem eſſe poteſt. tom.1. p.200. col.2. & p.201. col.1
Conueniri. Conuentus in iudicio ſoluens in dubio ex condemnatione ſoluiſſe credendus eſt. tom.1. pag.339. col.2.
Conuentio. Semper adiuuandæ ſunt iuſta interpretatione conuentiones vt valeant potiùs quàm pereant. tom.1. pag.522. col.2. niſi verba repugnent interpretationi. ibid.
Intolerabilior eſt creditor qui aduerſus conuentionem vendit quàm qui citra & præter conuentionem.tom.1 p.595.col.1.& 2
Conuentio ſiue tacita ſiue expreſſa nunquam trahitur ad incogitata. tom.1. pag.197. col.2
Quod lege fieri prohibitum eſt non magis tacita quàm expreſſa conuentione fieri poteſt. tom.1. pag. 328. col.1
Conuentio, lex. Conuentiones priuatorum ad obtrudendam aciem legis vel ſenatuſconſulti antequam vires ſuas exercere potuerit, nullius ſunt momenti, ſecus poſt. tom.1.p.359. col.1
Conuentus. Pro conuento iam habendus eſt qui aliquid facit eo metu ne conueniatur. tom.1. pag.155. col.1
Copula. Proprium eſt copulæ vt ponatur inter diuerſa & ea coniungat ac æquè determinet, excepta ea quæ ponitur in ſolutione ſortis & vſurarum. tom.1.pag.661. col.2
Correlatiuum. Correlatiuorum eadem eſt ratio. tom.1. p.154. col.1.
Correi. Beneficium diſcuſſionis non eſt generale in omnibus correis ſiue conſtitutis, ſiue ex conuentione, ſiue ex quadam neceſſitate. tom.1.pag.564. col.2
Ex pluribus ſiue correis, ſiue quaſi correis debendi, factum vnius alteri præiudicat. tom.1. p.564. col.2. in med. præterquam quod ad moram. pag.565. col.1
Ex pluribus ſiue correis, ſiue quaſi correis qui prior actionem communem occupat, eam facit totam ſuam & alij correo vel quaſi correo adimit. tom.1. p.564. col.2.& tamen. tom.1.p.ibid. col.1.& 2
Licet actum ſit vt plures debitores fierent correi niſi nominatim id dictum ſit, non fiunt correi propter Iuſtinianî conſtitutionem 99. de duobus reis. tom.1. p.563.col.1
Electione vnius pauperioris ex correis debendi etiam iure nouo creditor amittit actionem ſuam contra alios. tom.1. p.564. col.2
Beneficium diuiſionis datum eſt correis debendi à Iuſtiniano ſi modo ſint ſoluendo, non vt alius ante alium conueniri debeat. tom.1. p.564. col.2
Obligati ad reſtitutionem rei indiuiduæ, non ſunt verè correi debendi, ſed tantùm quaſi correi, & quodammodo duo rei, niſi id actum ſit. tom.1. pag.563. col.2
Quaſi correi propter rem indiuiduam, quomodo differant à verè correis, & in quibus conueniant. tom.1. p.563. col.2
In correis debendi pactum vni factum prodeſt alteri & vnius mora alteri nocet. tom.1.p.563.col.2. ſecus in quaſi correis. ibid.
Sola petitione & electione vnius ex correis debendi alter iure veteri liberabatur citra ſolutionem, ſecus iure nouo. tom.1.p.563.col.2
Neque in correis neque quaſi correis commodatariis, & depoſitariis electione vnius cæteri liberantur. tom.1. p.563. col.2. ſed tantum ſolutione. ibid.
Correi nunquam videntur mutua vice fideiubere ſi non expreſsè id dictum ſit. tom.1.p.568. col.2
Non ſunt verè correi debendi niſi de quibus actum eſt, vt correi fierent. tom.1.pag.563.col.1
Non ſufficit ad duos pluresve correos conſtituendos vt ſinguli inſolidum ſint obligati. tom.1. pag.563. col.1
Iure veteri correo qui ſolus conueniebatur creditor aduerſus correum præſtare actiones cogebatur, nec alio remedio ſolidum ſoluenti correo ſuccurri poterat. tom.1.p.568. col.2
Correo aduerſus correum debendi pro virilis partis indemnitate conſequenda actio negotiorum geſtorum non datur. tom.2.p.263.col.2
Factis pluribus correis debendi non eſt verum habendum eſſe pro reo eum ad quem pecunia peruenit, alios verò correos pro fideiuſſoribus. tom.1.p.104. col.2
Vno ex pluribus correis debendi in ſolidum ſoluenti nulla datur actio contra correos ad conſequendam indemnitatem ſine ceſſione actionis à creditore facienda. tom.1. pag.302. col.2
Non ſolum ciuilium ſtipulationum, ſed etiam prætoriarum duo rei fieri poſſunt. tom.1.p.567. col.2
Correſpectiua coniunctio. In actibus correſpectiuis nihil refert quid ante aut quid poſt factum ſit, vt neque in coniunctionibus. tom.2.305. col.2
Corrigere. Prudentes noſtri priorem partem ſuæ ſententiæ per poſteriorem ſæpè correxerunt. tom.1.p.338. col.1
Credere. Qui credit pecuniam perdituro donare videtur. tom.1.p.40. col.2
Quid ſit credere. tom.1.pag.1.& 2
Permittitur aliquando etiam bona fide non credere. tom.1.p.62.col.2
Tutor aut pupillus creditorum bona patris poſſidentium conditionem deteriorem facere non poteſt. tom.1. p.382. col.2
In typographariis creditoribus cùm ex poſterioris pecunia prior priuilegiatus dimiſſus eſt, facilius eſt vt hoc ipſo non priuilegiarius ſuccedat in locum priuilegiarij quàm ſecundus creditor pignoratitius in locum prioris. tom.1.p.591. col.2
Creditor conditionalis etiam pendente conditione eſt creditor, licet ea deficiente nunquam creditor

fuiſſe videatur. tom. 1. pag. 5. col. 2
Creditor id debitori præſtare debet quod ſui ipſius diſpendio futurum eſt. tom. 2. pag. 183. col. 1
Superiore creditore ex voluntate inferioris agente aduerſus inferiorem debitorem non eſt audiendus inferior creditor aduerſus proprium debitorem agens ſi ſolutionem ab eo extorquere velit ad quam ab alio cogi poteſt facto & culpa ipſius creditoris. tom. 1. pag. 625. col. 2
Falſum eſt quod quidam putant creditorem creditoris non priùs agere poſſe perſonali actione contra debitorem debitoris aut hypothecaria in bona debitoris inferioris pro eo debito obligata, quàm egerit hypothecaria in ipſum nomen debitoris vt pronuncietur obligatum. tom. 1. pag. 626. col. 2
Qui iuſſit debitorem ſuum alij pecuniam promittere licet promittens ab eo ſtipulatus ſit tanquam à debitore alterius quam iubentis, an habeat promittentem obligatum & qua actione poſſit eum conuenire. to. 1. pag. 64. col. 1
Priuilegium creditorum perſonalium non ex tempore æſtimatur, ſed ex cauſa, ſecus hypothecariorum, tom. 1. p. 57. col. 1. & 58. col. 1
Nemo ſui ipſius debitor aut creditor dici poteſt. tom. 2. pag. 192. col. 1
Non ſolum omne damnum creditoris ſed etiam omne periculum amouendum eſt. tom. 1. pag. 656. col. 2
Non alius creditor in bonam poſſeſſionem debitoris mitti poteſt quàm qui poteſt bona ex edicto vendere. tom. 2. pag. 211. col. 1
Cum creditore non eſt ſic tractandum quaſi ipſe ſit procurator debitoris. tom. 1. p. 597. col. 1
Qui credidit ad emendam nauem non minus quàm qui ad reficiendam vel armandam habet priuilegium inter perſonales & chyrographarios creditores poſt fiſcum. tom. 2. pag. 2. col. 2
Iure naturali & ciuili diſtinctæ debent eſſe perſonæ debitoris & creditoris. tom. 2. pag. 18. col. 2
Contra creditores priuilegiarios nulla prodeſt diligentia aliorum creditorum. tom. 2. p. 242. col. 1
Creditor in poſſeſſionem bonorum debitoris in diem vel ſub conditione, vel exceptione aliqua tuti licet latitantis mitti non poteſt. tom. 2. pag. 210. col. 1
Creditor qui timet exceptionem ſimilis eſt creditori conditionali. tom. 1. pag. 335. col. 1
Quo caſu poſterior creditor in prioris locum poſſit ſuccedere. tom. 1. pag. 591. col. 2
Peior conditio creditoris in diem, quàm creditoris conditionalis. tom. 2. pag. 232. col. 2
Qui credit ad velum pro naui emendum inquirere debet an in eo loco in quo dat pecuniam velum comparari poſſit. tom. 2. pag. 19. col. 1
Qui credidit ad emendam domum non habet priuilegium, ſecus qui ad reficiendam. tom. 2. pagin. 2. col. 2
Plus præſtat quàm debeat qui ſe facit ex creditore non creditorem. tom. 2. pag. 76. col. 2
In plures aduerſarios diſtringi quidem creditor non debet qui cum vno contraxit, ſed ita demum ſi non ex eo futurum ſit vt in damno moretur ille ex pluribus qui in ſolidum conuenietur. tom. 2. pag. 52. col. 2
Creditor qui credidit vt creditori priuilegiato ſatisfiat in eius locum & priuilegium ſuccedit ſine ceſſione. tom. 2. pag. 7. col. 1. & 2
Creditor qui ſuccedit debitori quantumuis inopi ſibi ſoluiſſe intelligitur. tom. 2. pag. 290. col. 1. & ſecum compenſaſſe eam quantitatem quæ debebatur. ibid.
Quomodo & quando in poſſeſſionem bonorum debitoris rei ſeruandæ cauſa poſſit mitti creditor, ſi debitor latitet. tom. 2. pag. 209. col. 1. & 2. & p. 210. 211. & 212
Intereſt creditoris cuiuſlibet vt plures habeat etiam eiuſdem pecuniæ debitores vt poſſit eligere cum quo agere malit. tom. 2. pag. 309. col. 2. ſicut plures habere actiones. ibid.
Creditor non eſt cogendus mutare ſibi debitorem qui ſemel ſibi bene cauit. tom. 1. pag. 55. col. 2
Creditor conditionalis poteſt tranſmittere ius ad heredem ante conditionis euentum. tom. 1. pagin. 16. col. 2
Creditorum appellatione generali qui contineantur? qui ſpeciali? tom. 1. pag. 2. col. 1
Qui temporalem exceptionem timent conditionalibus tantum creditoribus comparamus. tom. 2. p. 111. col. 2
Socio vel alio quolibet debitore ſiue herede, aliòve ſucceſſore decedente, quomodo à prætore creditori ſuccurratur. tom. 2. pag. 177. col. 1
Ex miſſione in poſſeſſionem bonorum à creditore facta ante conditionis euentum non poteſt ſequi venditio poſteaquam conditio extiterit. tom. 2. pagin. 211. col. 1
Si creditor qui tenetur recipere centum velit petere tantùm decem, debitor autem velit quod agat ad integra centum, an debitor debeat compelli ad integra petenda, an ad integra recipienda. tom. 1. p. 48. col. 1
Creditor repetitio. Heres debitoris ſui quamuis confuſione creditor eſſe deſinat, ex totius hereditatis reſtitutione, vel venditione ſibi debitum repetere poteſt. tom. 1. p. 363. col. 1. & 2. & pag. 364. col. 1. & 2
Creditor prætor. In prætoris arbitrio eſſe non poteſt & debet vt ex non creditore faciat creditorem, aut ex non debitore debitorem. Contractibus enim id fieri oportet, non authoritate & iuriſdictione prætoris; quia voluntates contrahentium audire prætor debet non iubere. tom. 1. pag. 625. col. 2
Creditor, priuilegium. De priuilegiis creditorum ex tempore competentibus. tom. 2. pag. 353. col. 1. & 2. & ſeq.
Creditor exercitoria. Qui credit ad reficiendam nauem conſiderare debet vt nominatim muniet magiſtro pecuniam ad refectionem nauis, vt nauis in ea cauſa ſit vt neceſſariò refici debeat, ne plus quàm neceſſarium ſit credat, & vt magiſter in eam rem præpoſitus ſit in quam creditum eſt. tom. 2. pag. 19. col. 1. & 2
Creditor, nomen. Creditor licet ſit dominus nomine, non tamen dominus eſt rei debitæ, ſed ipſe debitor. to. 1. pag. 624. col. 2
Creditor, ſeruus. Creditores ſerui ex merce peculiari negotiantis ius ſuum conſequendo non ſolum pro aliis creditoribus poſtea emergentibus domino cauere debent ſed etiam pro debitis ipſius domini poſtea emergentibus. tom. 2. pag. 75. & 76
Creditor, tributoria. Creditores ſuum debitum accipientes cauere debent in tributorio iudicio ſe reddituros aliis creditoribus poſtea emergentibus. tom. 2. p. 74. & 75. col. 1. & 2
Creditum. An qui pecuniam creditam accepturus ſpopondit creditori futuro neceſſe habeat pecuniam accipere & ſe obligare. tom. 1. pag. 56. col. 1. & 2. & p. 57
Differentia inter creditum & mutuum. tom. 1. pag. 5. col. 1. & 2
Cur titulus de rebus creditis ſic fuerit conceptus. tom. 1. pag. 1. col. 1. & 2
Crediti appellatione qui contractus contineantur? tom. 1. pag. 6. col. 1. & 2
Crediti appellatione quid ſtrictè intelligatur? quid latè? tom. 1. pag. 3. col. 1. & pag. 5. col. 1
Credulitas. Nimia credulitas bonam fidem non inducit, neque iuuare poteſt. tom. 1. p. 332. col. 2. & p. 374. col. 1
Vnicuique ſua facilitas & credulitas nimia imputanda eſt. tom. 1. pag. 607. col. 1
Credulitatem ſuam quiſque ſibi imputare debet, non alteri. tom. 2. pag. 247. col. 2

Crimen

Crimen. In crimine læſa maieſtatis bonorum ademptio pœna eſt non rei perſecutio. tom. 1. pag. 414. col. 2

Vindicta criminum pertinet ad ius publicum. tom. 1. pag. 89. col. 1

Ad probationem criminis non ſufficit accuſatio fiſci. ne quidem in crimine læſæ maieſtatis. tom. 1. pag. 414 col. 1

Reus criminis non relatione nimirum, ſed innocentia ſua purgare ſe debet. tom. 1. pag. 167. col. 1. & 2

Etiam crimen læſæ maieſtatis ab heredibus purgari poteſt antequam hereditas fiſco vendicetur. tom. 1. pag. 414. col. 1

Cur obiectio ſola criminis læſæ maieſtatis inducat prohibitionem alienationis bonorum, imò & ſeruorum manumiſſionem. tom. 1. pag. 414. col. 1

Quiſquis accuſatur de crimine præſertim publico, innocentia ſe tueri debet non relatione criminis. tom. 2. pag. 318. col. 2

Crimen heres. Differentia inter crimen læſæ maieſtatis, peculatus & repetundarum ad hoc vt dentur contra heredem in ſolidum. tom. 1. pag. 414. col. 2

Crimen actio. Actiones ex criminibus repetundarum & peculatus proficiſcentes dantur contra heredem in ſolidum quatenus ſunt merè perſecutoriæ, non quatenus pœnam corporalem continent. tom. 1. pag. 414. col. 2

Actiones ex criminibus repetundarum peculatus, & læſæ maieſtatis dantur contra heredem in ſolidum etiamſi reus non fuerit accuſatus. tom. 1. pag. 414. col. 2. & p. 420. col. 1. & 2

Cur actio ex crimine repetundarum quæ datur contra heredem vno anno finiatur cum meram rei perſecutionem contineat. tom. 1. pag. 414. col. 1

Crimen cognitio. Præfectus vigilum de capitalibus cauſis cognoſcere non potuit, ſed ad præfectum vrbi cognitionem remittere debuit. tom. 1. pag. 268. col. 2

Crimen, ſeruus. In ſeruum capitalis cauſa eſſe non poterat qui caput nullum in ciuitate habere credebatur. tom. 1. pag. 268. col. 2

Culleus. Quid ſit culleus aut culeus. tom. 1. pag. 680. col. 2

Culpa. In contractibus ſolius dantis gratia initis dolus ab accipiente præſtatur, ſed non culpa. tom. 1. p. 550. & 551. col. 1

In contractibus ſolius accipientis gratia initis non tantum de dolo, ſed etiam de omni culpa accipiens tenetur. tom. 1. pag. 550. & 551. col. 1

In contractibus dantis & accipientis gratia celebratis nō tantùm dolus præſtatus ſed etiam culpa, nec tantum lata ſed etiam leuis non tamen leuiſſima. tom. 1. pagina 550. & 551. col. 1

Eodem præſtatur modo culpa in quaſi contractibus quo in contractibus. tom. 1. pag. 551. col. 1

Culpa non opponitur bonæ fidei vt dolus, ſed diligentiæ. tom. 1. pag. 555. col. 1

Tot ſunt gradus diligentiæ quot ſunt gradus culpæ. tom. 1. pag. 551. col. 1

Non omnis culpa transfert periculum in ſuum authorem, ſed ea demùm quæ ordinata eſt ad caſum. tom. 1. pag. 656. col. 1

Ad quid & quomodo condemnetur is qui in culpa eſt. tom. 1. pag. 186. col. 1

Culpa lata æquiparatur paſſim dolo, tum quoque cùm lex aliqua ſolius mentionem facit. tom. 1. pag. 186. col. 1

Nomine culpæ leuis tantum intelligitur non leuiſſima, niſi cum adiectione omnis. tom. 1. pag. 581. col. 2

Dicitur is quoque in crimen incidere, qui latæ culpæ eſt reus. tom. 1. p. 101. col. 1

Culpam ſimpliciter cùm prudentes dicunt de leui, non de lata intelligunt. tom. 1. pag. 101. col. 1

In depoſito culpa non præſtatur, ſed tantùm dolus niſi fortè & merces acceſſit. tom. 1. pag. 550. col. 2. & p. 551

Lata culpa vel dolus eſt vel proximè accedit ad dolum tom. 2. pag. 331. col. 2

Lata culpa quæ dolo æquiparatur ea eſt quæ ex negligentia proficiſcitur non ex ignorantia. tom. 2. p. 331. col. 2

Culpa non minus in omittendo quàm in committendo committitur. tom. 1. pag. 621. col. 2

Culpa quæ in rebus propriis culpanda eſt, in alienis eſt coërcenda. tom. 1. pag. 621. col. 1

Lata culpa non ſemper æquiparatur dolo. tom. 1. p. 202. col. 1

De diuiſione culpæ, & quæ culpa dolo æquiparetur? tom. 2. pag. 375. col. 1. & 2. & ſeq.

Culpam ſimpliciter cùm dicimus leuem intelligimus non latam neque leuiſſimam. tom. 1. pag. 620. col. 1

Culpa, lucrum. Nemo poteſt alteri factum imputare ex quo ipſe lucrum ſentiat. tom. 1. pag. 550. col. 1

Cum. Seruum cum lance commodare idem eſt ac ſeruum & lancem commodare. tom. 1. pagin. 559. col. 1

Cura. Qui debet aliquid curare, non debet illud donare, id eſt alij curandum committere. tom. 2. pag. 361. col. 1

Cura, diligentia. Nemo ſalua fide minorem alienis quam ſuis rebus diligentiam præſtare poteſt. tom. 1. p. 553. col. 1

Curator. Adminiſtrationi rerum ciuitatis præpoſiti, curatores ciuitatis paſſim dicuntur. tom. 2. pag. 277. col. 1

Curator non datur niſi petenti præterquàm ad lites. tom. 2. pag. 357. col. 1

Curator adoleſcentis loco domini habendus non eſt, licet bene adminiſtret, ſecus tutor & curator pupilli. tom. 1. pag. 193. col. 2

Curator minoris etiam habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio non minus quàm tutor aut curator pupilli. tom. 1. pag. 193. col. 2

Curator furioſi parum diſtat à tutore cùm æquè detur perſonæ principaliter, rebus verò non niſi per conſequentias. tom. 1. pag 622. col. 1

Curator minor iudicium ſuſcipere pro minore poteſt. tom. 1. pag. 622. col. 2

Lex duodecim tabularum dedit curatori poteſtatem in perſonam bonaque omnia furioſi. tom. 2. pag. 516. col. 1

Curator in iis quæ ad bonorum adminiſtrationem pertinent domini loco eſt & minoris perſonam repræſentat. tom. 2. pag. 109. col. 1

Differentia inter curatorem furioſi & inter curatorem minoris. tom. 1. pag. 501. col. 2. & 502. col. 1

Curator, rem minoris donare non poteſt. tom. 2. p. 109. col. 2

Curator minoris habet adminiſtrationem à prætore, tamen curator furioſi aut prodigi à lege. tom. 1. p. 125. col. 1

Curioſitas. Actiones exercitoria & inſtitoria excipiendæ ſunt à regula quæ improbat creditoris curioſitatem. tom. 2. pag. 21. col. 2

Curioſitas neceſſaria eſt in iis qui contractus ſuſpectos ineunt vel cum perſonis ſuſpectis. tom. 2. pag. 248. col. 2

Cuſtodia. Parum prodeſt cuſtodia aduerſus vim maiorē ſiue diuinam ſiue humanam. tom. 1. pag. 553. col. 1

Cuſtos, periculum. Qui poſuit cuſtodem hoc ipſo videtur onus & periculum cuſtodiæ ſibi impoſuiſſe & conſequenter periculum in ſe recipit qui cuſtodem apponit ſi ab initio apponatur, ſecus ſi ex poſtfacto, tom. 1. pag. 560. col. 1

D

Damnum.

DAmnum, aliquando leges damni non lucri rationem habent. tom.1.pag.473.col.1
De damno à tertio dato tenentur commodatarij vel conductores ſi caſum illum præcauere potuerunt & debuerunt. tom.1.pag.584. col.1.& 2
Sentire non videtur damnum quod quis culpa ſua ſentit. tom.1.pag.309.col.1
Damnum ab adimendo dictum. tom.2. pag.143.col.1
Non debet quiſquam duplici damno onerari. tom. 2. pag.29.col.1
Damnum, onus. Non magnum cuiuſquam damnum eſſe poteſt quod a multis communi omnium contributione ſarcitur, vt multo leuius ſit onus quod fertur à pluribus. tom.2. pag.20. col.2
Dare. Differentia inter dare & tradere. tom.1. pag.272. col. 1
Dare nihil aliud eſt niſi dominum transferre.tom. 1. pag.405.col.1
Dare eſt dominium transferre. tom. 2. pag.327.col.1
Res à vero domino tradita quando data videatur? to.1 pag.271.col.1
Debere. Deberi cum effectu id demum intelligitur quod exigi poteſt,non cuius petitio per exceptionem aliquam ſummoueri poſſit. tom.1.pag.152.col.2
Verbum debere in iureiurando mulieris cum effectu accipiendum eſt. tom.1. pag.152. col.1
Debitor. Debitori ſui creditoris facto heredi computatur in quantitate patrimonij, id quod debet quamuis aditione confuſum ſit. tom.2. pag.212. col.2.in fin.
Nihil poteſt imputari debitori qui non habuit cui ſolueret. tom.1.pag.514.col.2
Qui iure ciuili ſic debitor eſt vt nec iure prætorio poſſit ſe debitorem negare, is & ciuili & prætorio iure debet. tom.1.pag.497. col.2
Quiſquis actione aliqua ciuili tenetur quam nulla exceptione prætoria poſſit ſummouere, vtique obligatus idem eſt etiam & iure prætorio,adeoque naturali. tom.1.pag.497. col.2
Meliorem debitoris conditionem facere poſſumus, deteriorem non poſſumus. tom.1.pag.529.col.1
Debitor debitoris creditori creditoris ſui ſoluens creditorem ſuum agentem directa ſummouere exceptione poteſt. tom.1.pag.625.626.& ſeq.
Pluribus quidem teneri ex vna eademque cauſa in ſolidum quis poteſt, at pluribus condemnari quis non poteſt. tom.1.pag.564.col.2
Non poteſt eſſe in poteſtate debitoris vt lædat ius ſui creditoris non magis quàm vt facto ſuo ſe liberet ab obligatione. tom.2.pag.231.col.1
Ex duobus correjs ſiue debendi ſiue credendi alterius factum alteri quoque nocet. tom.1.pag.506.col.1
Nuda ratio non poteſt quemquam facere debitorem. tom.2.pag.208.col.1
In mutuis debitoribus,reconuentione opus habet is cui plus debetur, vt ſequi poſſit condemnatio non ſufficiente in eam rem compenſatione. tom.1. pag.583. col.1
Debitor eſt quiſquis ex quacumque cauſa aliquid debet, ſicut & creditor ille cui ex quacunque cauſa debetur. tom.1.pag.604.col.1
Debitor eſt creditoris ſui ſeruus. tom.2.pag.314.col.2
Reſtitutio rei indiuiduæ obligat omnes debitores in ſolidum. tom.1.pag.563.col.2
Debitor generis ſupremi cogitur ire ad domum creditoris & debitam quantitatem eò portare & quidem ſuis ſumptibus, ſecus debitor generis ſubalterni. tom.1. pag.516.col.2.in med.
Non eſt debitori denegandum id quod ſine creditoris diſpendio futurum eſt. tom.1.pag.596. col.2. & ex quo debitor commodum aliquod, creditor autem nullum incommodum ſentire poſſit. ibid.
Debitor eſſe non videtur niſi à quo inuito exigi poteſt. tom.1.pag.486.col.1
Quomodo quilibet debitor & quo caſu adiiciendo ſibi poſteriores creditores, anteriorum conditionem faciat deteriorem. tom.2.pag.74. col.2
Debitor propriè intelligitur is à quo inuito exigi pecunia poteſt.tom.1. pag.326.col.1.& pag.366. col.1
Debitor, exceptio. Debitor qui exceptione aliqua perpetua tutus eſt debitoris loco non habetur, ſicut neque creditor ille qui exceptione perpetua ſummoueri poteſt.to.1.p.325.col.1.& 2. & ſeq.& p.366.col.1
Debitor, electio. An pluribus eandem rem debentibus ſola vnius electione alius liberetur, an verò ſola perceptione? tom.2.pag.347.col.2
Nunquam debet eſſe in poteſtate debitoris an debeat, aut an ſoluat.tom.1.pag.459.col.2.& pag.463.col.2. & pag.464. col.1
Debitum. Id quod iure honorario debetur, magis debetur magis debetur quàm id quod naturali iure tantum. tom.1..pag.493.col.1
Quod adhuc à quibuſdam debetur, nondum eſt eius cui debetur. tom. 2.pag.54.col.1.in fin.
Vnuſquiſque dominus eſt eius pecuniæ quam debet. tom.2.pag.72. col.1
Extincta ſpecie debita quod ſupereſt poſt mortem debitum dici non poteſt. tom.1. pag.441. col.2
Debitum ſpeciei viuæ per mortem ſpeciei ita extinguitur. tom.1. pag.441.col.2
Species viua debita per vindicationem directam peti poteſt etiam mortua & per actionem in rem ſecus per actionem in perſonam. tom.1. pagin.441. col.1. & 2. & ſeq.
Id quod certo loco debetur ideo vbique ſolui poteſt. tom.2.pag.322.col.2
Debiti nomine nihil niſi obligationem intelligimus quæ ſit vel naturalis vel ciuilis vel honoraria. tom.1. pag.152.col.2
Debitum magis propriè illud eſt quod peti poteſt.to.1. pag.492. col.1
Id in effectu debetur quod poteſt exigi. tom.1.p.219. col. 1
Debitum in arbitrium debitoris collatum non parit obligationem. tom. 1.pag.462.col.2
Debitum vel naturaliter tantum, vel ciuiliter tantum, per errorem ſolutum repetit nunquam niſi ignoranter ſoluens aliqua exceptione perpetua tutus ſit, niſi ſciens. tom.1.pag.285.col.1.& 2.& ſeq.
Debitum naturaliter tantum vſque adeo non debetur, vt etiam indebitum dicatur. tom.1. pag.492. col.2
Debitum naturaliter tantùm dicitur debitum impropriè ac per abuſionem. tom.1.pag 492.col.1
Debitum conditionale ante conditionis euentum ſolutum repeti poteſt. tom.1. pag 315.col.1
Debitum aliquo iure ſiue per errorem iuris, ſiue per errorem facti ſolutum ſit, condici non poteſt. tom. 1. pag.286. col. 1
Quod purè debetur ſtatim & præſenti die peti poteſt, ac ſi quis hodie dari ſtipulatus ſit, quaſi nullo adiecto die. tom.1.pag.522.col.1
In debitis ex teſtamento voluntas ſola teſtatoris illa eſt quæ totum facit, & pro iuris ratione habetur.tom.1. pag. 517. col.1
Debitum conditionale licet non debeatur niſi exiſtente demum conditione, vires tamen accipit ex tempore contractus. tom.2. pag.215.col.2
Differentia inter debitum conditionale & in diem. tom.1.pag.16.col.1.& 2
Quod ante diem debetur, ante diem poteſt ſolui, non peti. tom 1.pag.303.col.1
Saltem

Saltem hodie dandum eſt quod iam olim dari debuit. tom.1.pag.459.col.1

Decipere. Deceptis non decipientibus tuta ſubueniunt. tom. 2. pag. 281. in fin. & ſeq. 282

Sciens decipi non poteſt quia certiorari non debuit. tom.1.pag.675.col.1

Decipere, contrahere. Non eſt decipiendus quiſquam qui ita contrahit vt aliter non fuerit contracturus. tom.2. pag. 153.col.2

Deciſio. Furti deciſio eſt conuentio per quam æſtimatur damnum quod a fure datum eſt.tom. 1. p.410. col.1

Decretum. Decretum prætoris non debet eſſe illuſorium & ſine effectu. tom.1.pag.211.col.1

Deducere. Quod ſemel fuit deductum, verbo tantum iterum poteſt deduci. tom.2.pag.158.col.1.& 2

Aliud pro alio licet inuito creditori ſolui non poſſit, aliud tamen pro aliis in condemnationem deduci poteſt. tom.2. pag.4.col.2

Deductio. Nullus caſus interuenire poteſt qui ſumptuum, neceſſariorum deductionem impedire poſſit. tom. 1. pag.389.col.2

Deductio eſt vnus ex effectibus naturalis obligationis. Poſita ergo deductione ponitur obligatio. tom. 1. p.356.col.1

Deductio habet vim ſolutionis. tom.2.pag.154.col.1

Quodammodo ſeipſum eligit quis, eligendo pro actione deductionem. tom.2. pag.175.col.2

Deductio poteſtatem habet ſolutionis. tom.1.pag.353. col.2

Deductio eſt vnus ex naturalis obligationis effectibus, cuius etiam in iudicio familiæ erciſcundæ rationem haberi ab arbitro oportet. tom.2. pag.226.col.2

Deductio, retentio. Fratri creditori fratris naturaliter obligati, poſt mortem patris pro qua parte heres patri extitit ſuccurritur per deductionem, fratri verò debitori pro qua parte heres extuit per retentionem. tom.1. pag.353 col.2.& pag. 354.col.1.& 2

Defendere. Qui alium defendit cùm vltrò ſe liti offerat non ſolùm ſatiſdare cogendus eſt quamuis locupletiſſimus ſit & cuioſcunque dignitatis, ſed etiam executionem pati ſententiæ. tom.2. pag.217.col.1

Ob rem non defenſam non committitur ſtipulatio iudicatum ſolui quandiu poteſt exiſtere qui defendat. tom.1.pag.350. col.1

Nemo alienam defenſionem ſuſcipere inuitus cogendus eſt. tom.2. pag.168.col.1

Defenſio. Poſtquam lis conteſtata eſt ex clauſula ob rem non defenſam, adhuc defendi quis poteſt & purgari mora quæ in defendendo admiſſa eſt. tom.1. p.350. col.,1. & 2

Defenſor. Defenſor quilibet obligari ſolet etiam locupletiſſimus ad præſtandam ſatiſdationem. tom. 2. pag. 168. col.1

Defenſor quis ſit? tom.2.pag.131.col.1

In defenſorem perinde ac in reum principalem danda eſt executio iudicati, ſi fuerit condemnatus. tom.2. pag. 131. col.1

Nemo alienæ litis defenſor ſine ſatiſdatione eſſe intelligitur. tom.2.pag.257.col.2

Defenſor, ciuitas. Defenſor ciuitatis legitimam perſonam habere intelligitur. tom.1. pag.163.col.1

Defenſor ciuitatis de lite ciuitatis tranſigere poteſt, non minùs quàm tutor, dummodo bona fide id faciat, non per gratiam & colluſionem.tom.1.pag.163.col.1. & an procurator. ibid.

Deficere. Deficere eſt non ſufficere. tom. 1. pag. 589. col.2

Delegare. Delegare nihil aliud eſt quàm vice ſua reum alium ſubſtituere. tom.1. pag. 529. col.1

Qui patitur ſe delegari hoc ipſo videtur omittere & reiicere exceptiones omnes quæ ei competebant aduerſus delegantem. tom. 2. pag.286.in fin.

Delegatio. Delegatio quælibet eſt nouatio.tom.2.p.207. col. 1

Delegatio fit volente duntaxat & conſentiente debitore. tom.1. pag.336.col.2

Delegatio nunquam fit ſine nouatione, eſtque potiſſima ſpecies nouationis. tom.1.p.529.col.1

Omnis delegatio eſt nouatio, ſemper voluntaria, nunquam neceſſaria. tom.2. pag. 217. col.1

In omnibus qui idcirco tenentur quod contra alium actionem habeant delegatio pro iuſta præſtatione eſt. tom.1.pag.177.col.2

Delegatio nunquam fit ſine ſtipulatione. tom.1. p.529. col. 2

Quiſquis debitorem ſuum creditori ſuo delegat ſicuti ſoluere ipſe creditori ſuo intelligitur, ita & viciſſim à debitore ſuo ſolutionem accipere. tom.1. pag.377. col.1

Delegatio nouatio. Interuentu nouæ perſonæ quæ ſe obligat pro alio, delegatio facta eſſe intelligitur, inſpecto iure Pandectarum, ſecus ex inſpecto iure Codicis: Induxit enim Iuſtinianus, vt non magis interuentu nouæ perſonæ, quam nouæ rei fiat nouatio, ſi ſpecialiter id dictum & expreſſum non ſit. tom. 1. pag.529.col.1

Delegatio liberatio. Ex ſolutione poſt liberationem facta, non poteſt liberatio ſoluenti contingere, niſi ad concurrentem vſque debiti vtriuſque quantitatem, vt in tantum liberetur, in quantum liberat, non vltrà. tom.1. p.377 col.2

Delictum. Quoties delictum ideò non perficitur, quia is qui delinquere cœperat, non vult perficere, ceſſat pœna delicti, quaſi ſuffragio iuſtæ pœnitentiæ abſolutos. tom.1.pag.403.col.2

Delictum omne morte eius qui fecit, extinguitur.to. 1. pag. 419.col.2

Intereſt reipublicæ tantò grauius delicta puniri, quanto ſunt grauiora. tom.1. pag.213. col.1

Non eſt magis æquum locupletari patrem ex delicto filij, quam dominum ex delicto ſerui. tom.2. p.409. col. 1

Vitanda eſt ſuſpicio delicti, & præſumptio tanquam quæ ſemper odioſa ſit. tom.1. pag.164.col.1

Delicti ſuſpicio, nec præſumptio facilè capienda eſt. tom.1.pag.138. col.1

Publicè intereſt puniri maleficia, & delicta. tom. 2. p.319. col.1

Turpitudo delictorum omnium non tam in delictis ipſis quàm in volunte delinquendi conſiſtit. tom.1. pag.273. col.2

Nemo adiiciendo delictum liberat ſe à contractu.to.1. pag.444. col.1

Intereſt reipublicæ peccata nocentium nota eſſe, ne alioquin remaneant impunita. tom.1.p.278. col.1

Delictum heres. Ex delictis ſolent teneri heredes de eo quod ad ipſos peruenit, ne ex alieno ſcelere ditentur. tom.2. pag.352.col.2

Delinquens reſpublica. Reipublicæ intereſt vt qui de ea malè meritus eſt inter cæteras pœnas etiam egeſtate laborare debeat vt exemplo ſit cæteris ad maleficia deterrenda. tom.2.pag.475.col.2

Delinquere. Delinquendi occaſio vitanda eſt. tom. 1. pag.364.col.2

Qui delinquit quodammodo contrahere videtur cum legibus & cum republica. tom.2. pag 88. col. 2. in med.

Demonſtrare. Cùm aliqua res petitur ſufficit ita rem demonſtrari vt poſſit intelligi. tom. 2. pagin. 345. col. 1

Demonſtratio. Falſa demonſtratio non magis perimit ſtipulationem quàm legatum. tom.1.pag.5.col.1

Denunciatio. Denunciatio cùm ſit ad finem certificationis tantum & vt loquuntur notificationis, vna ſuf-

ficit

ficit, ſecus cùm ad implendam ſolemnitatem aliquam à lege præſcriptam quæ tres denunciationes requirat. tom. 1. pag. 595. col. 1

Qui multoties eadem hora denunciat, non tam denunciat ſæpius quàm loquitur ſæpius. tom. 1. pag. 595. col. 2

Plures denunciationes quæ pro aliqua ſolemnitate fieri debent, non ſtatim, neque ſingulis diebus fieri debent, ſed tanto tempore quantum conueniens videatur arbitrio iudicis conſtituendum pro qualitate perſonarum & rerum. tom. 1. pag. 595. col. 2

Deportatus. Si ea deportatione bona deportati publicata ſunt deportatus alium ſucceſſorem quàm fiscum habere non poteſt. tom. 2. pag. 233. col. 2

Deportatus in pleriſque iuris partibus ac ferè in omnibus pro mortuo habetur. tom. 2. pag. 233. col. 2

Depoſitarius. Depoſitariorum priuilegium in bonis nummulariorum foro cedentium non habet locum ſi poſtea ex iuſſu depoſitariorum pecuniæ depoſitæ factæ fuerint fœnebres. tom. 2. pag. 353. & 354. col. 1. & 2

Depoſitarius non tenetur actione depoſiti ad reſtituendam rem quam non habet, niſi dolus eius interuenerit. tom. 2. pag. 340. col. 1

Poſt reſtitutum dolo depoſitum depoſitarius non liberatur ab actione depoſiti. tom. 2. pag. 355. col. 1. & 2

Dolo non caret depoſitarius qui alteutri contendentium reſtituit depoſitum poſt iam moram ab alio de depoſito controuerſiam. tom. 2. pag. 344. col. 1

Quoties foro cedunt nummularij & menſularij, quomodo depoſitarij cæteris creditoribus præferantur? tom. 2. pag. 353. col. 1. & 2

Cur depoſitarius de dolo tantùm teneatur? tom. 1. p. 8. col. 1

Cur depoſitarius tantum de dolo & de lata culpa teneatur? tom. 2. pag. 329. col. 1

Depoſitarius tenetur ad vſuras propter moram aut propter conuentionem. tom. 2. pag. 367. col. 1

Etiam ad aliud tenetur depoſitarius præter dolum & culpam ſi ita conuentum ſit vel per expreſſam conuentionem vel per proſcriptionem. tom. 2. pag. 331. col. 2

Depoſitarius etiam de caſu fortuito tenetur propter dolum præcedentem. tom. 2. pag. 338. col. 1. & 2

Depoſitarius accepta mercede pro re depoſita tenetur & de dolo & de culpa, quia tunc potius conductor quàm depoſitarius eſt, nulla verò accepta mercede ſolum tenetur de dolo. tom. 2. pag. 330. col. 1. & 2

Plures depoſitarij non vnius electione liberantur, ſed tantum ſolutione niſi ſint correi debendi. tom. 2. pag. 347. col. 1. & 2

An plures depoſitarij pro partibus an in ſolidum teneantur. tom. 2. pag. 348. col. 1

Pluribus eiuſdem rei depoſitariis an quod prior conuentus præſtitit alij prodeſſe debeat ſi ambo doli rei ſint. tom. 2. pag. 348. col. 1. & 2

Cur grauiùs puniatur depoſitarius neceſſarius quàm voluntarius? tom. 2. pag. 328. & 329

Depoſitarij in bonis menſularij ſimul omnes admittuntur, nec vnus priuilegium aduerſus alios habet. tom. 2. pag. 354. col. 1. & 2

Dolo non facit depoſitarius qui inficiatur aduerſus procuratorem agentem actione depoſiti quouſque conſtet de mandato. tom. 2. pag. 358. col. 1. & 2

Depoſitarius pecuniam numeratam apud ſe non obſignatam in vſus proprios conuertens condemnandus eſt ad vſuras poſt moram actione depoſiti, an ſi moram in reddenda pecunia contraxerit. tom. 2. p. 368. col. 1. & 2

Fideiuſſor depoſitarij actione depoſitarij tenetur. tom. 2. p. 331. col. 2. ſed de eo ſolo quod à depoſitario præſtari ſolet. tom. 2. pag. 333. col. 2

Depoſitarius dicitur interdum poſſidere naturaliter. tom. 2. pag. 373. col. 2

Depoſitarius, occupare. Depoſitariorum & eorum quibus vna eademque cauſa debetur, melior eſt conditio primi occupantis. tom. 2. pag. 354. col. 2

Depoſitarius, ſequeſter. Sequeſter vel depoſitarius qui rem depoſitam exhibet in pluribus locis alternatiuis habet electionem loci, quod ſi nolit exhibere, tenetur actione arbitraria de eo quod certo loco. tom. 2. pag. 351. col. 2

Depoſitarius, offerre. Depoſitarius qui ſe vltrò obtulit tenetur non tantum de dolo, ſed etiam de culpa imò leuiſſima. tom. 2. pag. 342. col. 1. & 2

Depoſitum. Periculum rei depoſitæ, qua deponens vti permiſit depoſitario, poſtea tranſit ad depoſitarium. tom. 1. pag. 25. col. 2

Quæ ſit ſubſtantia contractus depoſiti? tom. 2. pag. 367. col. 2

Sequeſter actione depoſiti conueniri poteſt ſi rem depoſitam in loco conuento exhibeat. tom. 2. pag. 352. col. 1

Periculum rei depoſitæ ad depoſitarium non tranſire ſolet ſi non ſit dolus. tom. 1. pag. 25. col. 2

Petens argentum vel aurum depoſitum debet exprimere & pondus & ſpeciem. tom. 2. pag. 345. col. 1. & 2

Depoſitum gratuitum eſſe debet ſicut & mutuum & mandatum. tom. 2. pag. 330. col. 1

Actio depoſiti vniuerſalibus omnibus deponentis ſucceſſoribus competit. tom. 2. pag. 335. col. 1. & 2

Dolus malus ſolùm venit in actionem depoſiti non etiam culpa ſaltem leuis niſi ita conuenerit. tom. 2. pag. 336. col. 1. & 2

Quæ depoſitis rebus accedunt non ſunt depoſita. to. 2. pag. 332. col. 1. & 2

In depoſito poteſt conueniri vt non eadem res reddatur, ſed vt tantundem remanet depoſiti contractus. tom. 2. pag. 366. col. 2. & 367. col. 1. & 2

Seruus duorum deponendo vnicuique dominium in partem acquirit actionem depoſiti. tom. 2. pag. 339. col. 1. & 2

Seruo hereditario aliquid deponente acquiritur actio depoſiti heredi poſtea adeunti. to. 2. p. 338. col. 1. & 2

Depoſitario ſpeciem auri depoſitam reddere recuſante, ſi is qui depoſuit pondus probare non poſſit iuuatur iureiurando. tom. 2. pag. 345. & 346

Seruus rem deponendo depoſiti actionem domino acquirit. tom. 2. pag. 335. col. 1. & 2

Rei depoſitæ neque proprietas, neque poſſeſſio, neque vſusfructus in depoſitarium tranſit. tom. 2. pag. 371 col. 1

Depoſitum re perficitur ſicut & mutuum. tom. 2. p. 329. col. 1

Depoſitum ante conſtitutum tempus repeti poteſt. to. 2. p. 348. & 349

Filiusfamilias actione depoſiti tenetur. tom. 2. pag. 346. & 347

Quæ actiones ex depoſito naſcantur? tom. 1. p. 234. col. 1

Depoſita re diuidua vel indiuidua, an vni ex heredibus deponentis petenti debeat in totum vel pro parte reſtitui, & quomodo? tom 2. pag. 334 & 335

Quomodo & quatenus actione depoſiti teneantur heredes depoſitarij ſi ſimul dolum admiſerint, quomodo ſi ſeparatim, quomodo ſi res ſit diuidua, quomodo ſi indiuidua? tom. 2. pag. 366. col. 1. & 2

Ex depoſito à ſeruo facto apud ſequeſtrum nihilominus agere dominus poteſt actione ad exhibendum, deinde rei vindicatione. tom. 2. pagin. 376. col. 1. & 2

Qui recipit pecuniam vt depoſitum reddat actione depoſiti conueniri poteſt. tom. 2. pag. 376. col. 1. & 2

Re apud filium vel ſeruum depoſita vel commodata ſi

in

in ea dolus à patre vel à domino factus ſit patet & dominus etiam actione depoſiti conueniri poſſunt. tom. 1. pag. 139. col. 1. & 2

Depoſitarius exceptionem proprij dominij obiicere poteſt ſi de videlicet incontinenti appareat, ſecus, ſi non appareat, alieni vero dominij exceptionem obiicere non poteſt. tom. 2. pag. 364. col. 1. & 2

Contractus depoſiti ex eorum genere eſt qui re & traditione perficiuntur. tom. 2. pag. 327. col. 1

Quid ſit depoſitum? & vnde dictum. tom. 2. p. 327. col. 1. & 2

Actio depoſiti non eſt ciuilis ſed prætoria tum quoque cùm in ſimplum datur. tom. 2. pag. 327. & 318

Periculum rei depoſitæ poſt litem conteſtatam pertinet ad depoſitarium. tom. 2. pag. 357. & 358

In depoſito rei indiuiduæ vni ex heredibus illius qui depoſuit tota res reſtituenda eſt. tom. 2. pag. 342. col. 1

Depoſitum non niſi condictione furtiua condici poteſt. tom. 2. pag. 358. & 359. & ratio. pag. 359. col. 2

Duobus de depoſitoris hereditate contendentibus & quidem ſingulis in ſolidum cui depoſitum ſit reſtituendum. tom. 2. p. 343. & 344. vbi Tribonianiſmus.

Ex depoſito a ſeruo alieno bona fide poſſeſſo vel vſufructuario acquiritur actio depoſiti poſſeſſori & quomodo? tom. 2. pag. 339. col. 1. & 2

Depoſitarius rem depoſitam vendendo tenetur actione depoſiti licet eam poſtea redemerit & ſine dolo perierit. tom. 2. pag. 338. col. 1. & 2

Inutilis eſt & nulla conuentio ne dolus in depoſito præſtetur. tom. 2. pag. 330. col. 1. & 2. ſecus ea ne depoſitarius actione depoſiti teneatur, quod ferè idem eſt. ibid.

Si ſeruus depoſuerit ſiue viuat, ſiue deceſſerit, vtiliter dominus depoſiti actione experitur. tom. 2. pag. 340. col. 1. & 2. & quidem actione directa.

Seruus deponendo acquirit actionem depoſiti domino eo tempore quo depoſuit licet poſtea fuerit alienatus. tom. 2. pag. 340. col. 2

Rem depoſitam non reddit qui quaſi ſuam dat. tom. 2. pag. 341. & 342. col. 1. & 2

Depoſitarius depoſitum ea lege accipiens vt ſi velit vtatur, priuſquam vtatur tenetur actione depoſiti. tom. 2. p. 341. col. 1. & 2. & ſeq.

Periculum rei depoſitæ poteſt ad depoſitarium pertinere ſi ita conuentum ſit. tom. 2. pag. 341. col. 1. & 2

Bona fides non patitur vt quis ex depoſito rei alienæ lucrum conſequatur. tom. 2. pag. 349. col. 1

Sacra & religioſa quodammodo res eſt, depoſiti reſtitutio, & inſignem quandam perfidiam arguit. tom. 2. pag. 136. col. 1

Actio depoſiti priuilegium olim habebat quibuſdam caſibus ante chirographarios, nec priuilegiarios creditores, & habet hodie, vt compenſationem nullam admittat. tom. 2. pag. 136. col. 1

Neque redditur depoſitum, neque commodatum, neque pignus niſi totum reddatur adeoque incorruptum. tom. 2. p. 136. col. 1

Depoſitarius qui ſine dolo rem depoſitam amiſit nec tenetur cauere nuda repromiſſione reſtituturum ſi iterum ea peruenerit, licet tunc incipiat actione depoſiti teneri. tom. 2. p. 364. & 365

Depoſitarius bona fide reſtituens domino putatiuo liberatur ab actione depoſiti. tom. 1. pag. 340. & 341. ad quid autem & quomodo teneatur is qui depoſitum recepit. tom. 2. pag. 341. col. 2

Deponenti non aliter permittitur depoſitum per iuſiurandum probare, quàm ſi dolus vel lata culpa depoſitarij interuenerit. tom. 2. p. 346. col. 2

Differentia inter depoſitum & rei vindicationem. tom. 2. pag. 345. col. 2

Cum depoſiti agitur idipſum repetendum eſt quod depoſitum fuit, non aliud. tom. 2. pag. 346. col. 1

Prædoni deponenti ac depoſitum repoſcenti non poteſt depoſitarius referre quæſtionem dominij. tom. 2. p. 375. col. 1

Depoſitum a ſeruo factum eidem ſiue alieno ſiue manumiſſo reſtitui rectè poteſt dummodo ignoretur aut alienatus aut manumiſſus. tom. 2. pag. 356. col. 1. & 2

Depoſitum in vno loco vt in alio reddatur in alio reddi debet expenſis deponentis non depoſitarij niſi aliter conuentum ſit. tom. 2. pag. 356. col. 1. & 2

In actionem depoſiti non tantum præteritus dolus venit, ſed etiam futurus. tom. 1. pag. 335. col. 1. & 2. id eſt poſt litem conteſtatam ſecus poſt condemnationem.

Depoſitum periculo accipientis eſt, ſi accipientis gratia depoſitum ſit. tom. 1. p. 8. col. 1. & 2. & p. 9. col. 1. & 2.

An depoſitario actione depoſiti conuento de re depoſita pereunte eodem modo quo eſſet petitura penes deponentem contingat liberatio, & quomodo. to. 2. pag. 360. col. 1. & 2

Valet conuentio, vt etiam culpa in depoſito præſtetur. tom. 2. pag. 329. col. 1. & 2

Filius aut ſeruus depoſitarius quomodo patrem aut dominum obliget ſi depoſitum accipiant, quomodo ſi patris aut domini iuſſu. tom. 2. pag. 346. & 347

Is tenetur actione depoſiti qui contraxit & rei depoſitæ reſtituendæ facultatem habet. tom. 2. pag. 365. col. 1

Filiusfamilias ex re depoſita tenetur actione depoſiti etiam poſt emancipationem. Item & ſeruus etiam poſt manumiſſionem licet ex contractibus aliis in ſeruitute initis non poſſit poſt manumiſſionem conueniri, & quomodo? tom. 2. pag. 99. col. 1. & 2

Cur actionem pœnalem à prætore introductam in depoſito cauſam neceſſariam habente aliis verbis induxerit prætor & conditionibus quàm cæteras. to. 2. pag. 366. col. 1

An actio ex contractu depoſiti cauſam neceſſariam habentis quæ datur contra depoſitarium & in duplum & in perpetuum detur in heredem? Cur in ſimplum tantum non in duplum etiam intra annum? tom. 2. pag. 364. 365. & 366

Depoſitarius rei ſuæ, ignorans rem eſſe ſuam depoſitum reſtitutum condictione indebiti repetere poteſt. to. 2. pag. 375. col. 2

An ex depoſito vſuræ deberi poſſint ex conuentione? tom. 2. pag. 367. & ſeq. 368. col. 1. & 2

Patre donatas filiæ ſui iuris res ſuſcipiente, filia præſente competit actio depoſiti, ea vero ignorante actio negotiorum geſtorum. tom. 1. pag. 189. & ſeq.

Depoſitarius ob rem depoſitam etiam à fure prædone, eidem furi & prædoni tenetur actione depoſiti. to. 2. pag. 345. col. 1. & 2

Pro depoſito non datur condictio ante dolum admiſſum. tom. 2. p. 407. col. 1

Depoſitum à ſeruo factum eidem reſtituatur. tom. 2. p. 356. col. 1. & 2. licèt tutius domino reſtituatur. to. 2. pag. 356. col. 1

Extra cauſam nummulariorum nullum eſt priuilegium depoſiti. tom. 2. pag. 354. & 355

Priuilegium depoſiti inter actiones perſonales exerceri poteſt, non tantùm in ea quantitate quæ in bonis dargentarij ex pecunia depoſita reperta eſt, ſed etiam in omnibus argentarij, eiuſdémque depoſitarij facultatibus. tom. 2. pag. 354. col. 1. & 2

Sumptus neceſſarij ad depoſitum conſequendum facti ſunt reſtituendi. tom. 2. pag. 355. col. 1. & 2

Heres depoſitarij qui rem depoſitam ignorauit, & vendidit, tenetur eam redimere ſi poſſit, & reſtituere. to. 2. pag. 350. col. 1

In actione depoſiti non tantùm præteritus, ſed etiam præſens & futurus dolus venit. tom. 2. p. 350. col. 2

Dos ſub titulo depoſiti collata, ſi matrimonium ſit nullum,

nullum, actione depoſiti repeti poteſt. tom. 2. p. 371. col. 1. & 2

Non tantùm depoſitarius poſt moram etiam extraiudicialem de caſu fortuito tenetur, ſed etiam is qui impedit, ne depoſitum reddatur. tom. 2. pag. 358. col. 2.

Bonæ fidei poſſeſſor hereditatis qui rem depoſitam ignarus vendidit precium reſtituere tenetur, vel rē ſi poſſit redimere, vel iterum habere, ſi modò, non alio titulo quam hereditario eam habuerit. tom. 2. p. 350. & 351

Depoſiti reſtitutio fieri debet vbi eſt, niſi dolo malo ibi ſit. tom. 2. pag. 356. & 357

Turpiter facit, qui pecuniam accipit vt depoſitum reddat, quod ex bona fide, & vltro reſtituere tenetur. tom. 2. pag. 378. in fine.

Depoſitum vel commodatum ab aliquo, poteſt alij reſtitui ex fideicommiſſo propter pactum appoſitum, tom. 2. pag. 369. col. 1. & 2

Quomodo actio depoſiti per inficiationem, & quando creſcere dicatur? tom. 2. pag. 364. col. 2

Cur filiusfamilias depoſiti agere poſſit? tom. 2. p. 364. col. 1. & 2

Actio depoſiti eſt bonæ fidei. tom. 2. pag. 337. & 338

In depoſito vſuræ nudo pacto promiſſæ etiam legitimum modum excedentes, actione depoſiti peti poſſunt. tom. 2. pag. 369. & ſeq. col. 1. & 2

Depoſitum eius rei quam latro ignorans penes patrem vel dominum eius cui rem ſubtraxit, non ſubſiſtit. tom. 2. p. 375. col. 1

Depoſitum rei propriè conſiſtere non poteſt. tom. 2. pag. 375. col. 1. & 2

Spoliatore ſpolia alicuius penes tertium inſcium de malitia ſpoliatoris ponente, cui reſtitui debeat depoſitum an ſpoliato, an ſpoliatori. tom. 2. pag. 374. & 375.

Depoſitarius licèt iure naturali & gentium rem depoſitam deponenti reddere teneatur, de iure ciuili tamen non debet ei reddere, ſi adſit aliqua ratio publica. tom. 2. pag. 373. col. 1. & 2

Caſus in quibus res depoſita poteſt eſſe penes depoſitarium, nec tamen depoſitarius poſſit eam reſtituere, nec proinde dolum admittere in eo quod rem non reſtituit. tom. 2. pag. 334. col. 1

Depoſitarius ſeruus non tenetur manumiſſus actione depoſiti, niſi habeat rem depoſitam penes ſe. tom. 2. pag. 334. & 335

Per actionem depoſiti omnes acceſſiones peti poſſunt ex die moræ. tom. 2. pag. 337. & 338. officio ſcilicet iudicis non iure obligationis. ibid.

Actio ex depoſiti contractu licèt cauſam neceſſariam habentis trahi non poteſt ad duplum nec vltra quàm reuera depoſitum ſit, ſed per actionem pœnalem à prætore introductam debetur. tom. 2. pagin. 363. col. 2

Depoſitario depoſitam rem apud alium deponente non competit actio depoſiti primo deponenti aduerſus primum depoſitarium niſi ei cedatur à primo depoſitario aduerſus ſecundum actio. tom. 2. p. 361. col. 1. & 2

Depoſitarius rem depoſitam inuito deponente contrectans actione depoſiti & furti conueniri poteſt. to. 2. pag. 372. col. 1. & 2

Depoſitarius actione depoſiti tenetur ſi rem depoſitam deteriorem reddat. tom. 2. pag. 334. col. 1. & 2

Quando ex depoſito detur actio depoſiti, quando locati, quando præſcriptis verbis. tom. 2. pag. 332. col. 1. & 2

Ex condemnatione fideiuſſoris depoſitarij ad præſtandam litis æſtimationem dominium rei depoſitæ acquiritur depoſitario etiam ſine præſentia rei depoſitæ quæ non eſt ad hoc neceſſaria. tom. 2. p. 373. col. 1

Actio depoſiti competit in heredem depoſitarij in ſolidum & perpetuò. tom. 2. pag. 352. col. 1. & 2

Qui tabulas teſtamenti apud ſe depoſitas, pluribus præſentibus legit actione depoſiti tenetur. tom. 2. p. 344. col. 2

Depoſitum actio. In actione contraria depoſiti non agitur de fide rupta ſed tantum de calculo. tom. 2. p. 350. col. 1. nec in alijs contrariis.

Depoſitum, mutuum. Differentia inter depoſitum & mutuum. tom. 2. pag. 367. col. 1. & 2

Depoſitum commodatum. Heres & alius quilibet bonæ fidei poſſeſſor hereditatis pretium rei depoſitæ vel commodatæ reſtituere tenetur. tom. 2. p. 350. col. 2

Depoſitum commodatarius. Depoſitarius ſtatim poteſt conueniri ad depoſiti reſtitutionem niſi impediatur aliqua de cauſa. tom. 2. pag. 337. col. 1. & 2. ſecus commodatarius ad commodatum. ibid.

Res depoſitæ vel commodatæ licet non ſint in bonis depoſitarij vel commodatarij, ſunt tamen ex eius bonis. tom. 2. pag. 350. col. 2

Ex titulo depoſiti neque transfertur dominium neque poſſeſſio. tom. 2. pag. 195. col. 1. Idem ex commodato. ibid.

Depoſitum iurare. An in actione depoſiti iuretur in litem? tom. 2. pag. 338. & 339

Depoſitum, conuentio. Duobus depoſitoris de depoſito contendentibus heredibus & conuenientibus ne vlli ſine altero depoſitum reddatur, an talis conuentio ſuſtineatur? tom. 2. pag. 344. col. 2

Depoſitum, diligentia. Et in depoſito & extra depoſiti cauſam fraude non caret is qui in rebus alienis minorem diligentiam quam in ſuis præſtat. tom. 2. p. 476 col. 2

Depoſitum, depoſitarius. Quomodo & qua pactione teneatur is cui datur res perferenda depoſitario, qua verò ipſe depoſitarius. tom. 2. pag. 331. & 332

Depoſitum mandatum. Nihil intereſt an depoſitum quid ſit penes aliquem an eo iubente & mandante penes alium cum vtroque caſu depoſiti teneatur, ſecus ſi eo tantum perſuadente. tom. 2. pag. 333. col. 1

Depoſitum negotium. Prior negotiorum geſtor alij negotium geri mandans non liberatur cedendo actionem domini contra ſecundum negotiorum geſtorem ſecus prior depoſitarius. tom. 2. pag. 364. col. 2

Depoſitum reſtituere. Deponens vas plenum poteſt contra depoſitarium agere depoſiti vel ad vas conſequendum vel ad res in vaſe contentas, ſiue eas oſtenderit depoſitario ſiue non. tom. 2. pag. 346. col. 1. & 2

Depoſitum, reſtitutio. An alibi peti reſtitutio depoſiti poſſit quàm vbi ſit licet expenſis petentis. tom. 2. p. 357. col. 1. & 2. vbi Tribonianiſmus.

Depoſitum ſequeſtre. Depoſitum licet a pluribus fieri poſſit, ab vnoquoque tamen fieri poteſt ſecus ſequeſtre quod non niſi a pluribus. to. 2. pag. 364. col. 1. & 2. & p. 365.

Depoſitum index. Poſt reſtitutionem ſerui depoſiti etiam competit contraria depoſiti actio ad cibaria repetenda. tom. 2. p. 366. col. 1. & 2. & quidem apud eundem iudicem apud quem depoſitarius directa depoſiti actione conuentus fuerit, vt ſupra.

Depoſitum vſuræ. In actione depoſiti veniunt vſuræ etiam citra ſtipulationem. tom. 2. p. 367. col. 1. & ſeq.

An in depoſito eius quoque temporis quod moram præceſſit vſuræ aliquæ citra pactum debeantur? to. 2. pag. 367. col. 1. & 2

Deponens. Pluribus rem communem deponentibus id in dubio actum videtur vt ſinguli pro ea tantum parte pro qua eorum intereſt, depoſiti agere poſſint. tom. 2. pag. 348. col. 1. & 2

An plures deponentes depoſitarium pro partibus, an in ſolidum poſſint conuenire. tom. 2. pag. 348. col. 1. & 2

Deponens ex voluntate contra depoſitarium habet in ſimplum actionem, ex neceſſitate verò in duplum. tom. 2. pag. 327. & 328

Deponere

Deponere. Quis dicatur deponere ex voluntate, quis ex neceſſitate? tom.2.p.327.& 328

Derelicto. Quod habetur pro deperdito non habetur pro derelicto. tom.2. pag.32.col.1

Derelictum. In mare proiecta nauis leuandæ cauſa pro derelicto non habentur neque fiunt primi occopantis.tom.2.p.31 col.2. nec pro derelicto vſucapiuntur. ibid.in fin.

Derelinquere, liberare. Qui propter rem aliquam onerati ſunt vt quid præſtent vel faciant ſi rem illam derelinquere parati ſint ſemper ſunt audiendi tanquam qui plus etiã præſtent quam debeant.to.2.p.220.col.1

Derogare. Poſteriora ſemper derogare prioribus ſiue in iis quæ ab vnius eiuſdemque voluntate pendent, ſiue in conſtitutionibus principum, ſiue in iis quæ à plurium voluntate. tom.1. pag.146.col.2

Deterior. Res quæ fuit deterior ex aliqua parte perit quatenus ſcilicet deterior facta eſt. tom.1.pag.474.col.2

Res fiunt deteriores per diminutionem ſubſtantiæ, viliores per diminutionem valoris. tom.1.pag.474.col. 1

Deteriorare. An qui rem reddit deteriorem eandem rem reddere videatur.tom.1.pag.536.col.1.& 2.& p.537. col.1.& 2. & pag.646. col.1.& 2

Deterioratio. Cuius periculo res pereunt eius quoque periculo res fiunt deteriores. tom.1. pag.552. col.1.

Qua parte facta eſt res deterior non tantum vilior quoque facta eſt, ſed etiam periiſſe qnodammodo intelligitur. tom.1.pag.418.col.2

Nihil aliud eſt non fieri deteriorem quam ex parte perire. tom.1.pag.418.col.2

Deterioratio non mutat ſpeciem, ſed tantum minuit valorem. tom.2. pag.335.col.1.& 2

Aliud eſt rem fieri deteriorem aliud fieri viliorem. to.1. pag.337.col. 1.& pag.475. col.2

Deterioratio fur. Deteriorem rem factam dando fur non liberatur. tom.1. pag.418. col.2

Deterioratio, commodatum. Rei commodatæ factæ deterioris reſtitutio pleniſſima fieri non poteſt niſi præſtetur actori id quod intereſt rem deteriorem factam non eſſe, vt quod valori & bonitati rei deeſt, ſuppleat in pecunia. tom.1.pag.536.col.1

Deterioratio, agere. Re deteriore reſtituta non poteſt agi vt res iam reddita iterum reddatur, ſed vt quanti actoris intereſt propter deteriorationem ei præſtetur. tom.1. pag.536. col.2. & 646. col. 2

Deterius. Res quæ deterior redditur non intelligitur reddi niſi præterea id quod intereſt præſtetur.tom.2. pag.335. col.1

Quod fit deterius ex patre perit. tom.2.pag.329.col.2

Dies. Vix vnquam dies in ſtipulatione adiicitur niſi fauore promiſſoris, vt totum medium tempus liberum habeat ad ſoluendum, nec quicquam interim peti ab eo poſſit. tom.1.pag.470.col.2

Quæ ſit differentia inter diem incertum & condicionem. tom.1. pag.3ꝛ5.col.1.& pag.367.col.1

Diem cedere eſt incipere deberi. tom. 1. pag. 365. col.2

Non prius veniſſe intelligitur dies quàm præterit.tom.2. pag.194.col.1. in fin.

In dubio dies fauore debitoris cenſetur adiectus, locus autem fauore vtriuſque. tom.1.pag.486.col.2

Quantum interſit an dies adiectus ſit ſtipulationi an non. tom.1.pag.476.col.2

Quod in diem certum relinquitur, poſt diem potius relinqui dicitur. tom.1.pag.360.col.2

Dies, legatum. Differentia inter legatum & ſtipulationem collatam in diem mortis creditoris aut legatarij, & collatam in diem mortis debitoris & heredis. tom.1.pag. 316. col.1

Dies contractus, dies iuris. Adiecta in contractu ſiue bonæ fidei ſiue ſtricto, pars eſt ſtipulationis & contractus. tom. 1. pag.189.col.2

Dictio. Dictio (ſed etſi) eſt ampliatiua, dictio verò (ſed ſi,) aduerſatiua. tom.1.pag.498.col.2

Dictio (eò amplius) quem effectum habeat. tom. 1. pag.204.col.2.& ſeq.

Dignitas. Qui prouincias regunt ſola dignitate ſunt terribiles. tom.1.pag.64.col.1

De dignitatibus per quas filius à patria poteſtate liberatur. tom.2. pag.95.col.1

Diligentia. Diligentiſſimus quiſque paterfamilias electurus eſt ad conſeruationem rerum magis precioſarum potiùs quam viliorum cæteris ſcilicet paribus, ſecus ſi non ſint cætera paria. tom.1. pag.553. col.2

Diſpenſator. Diſpenſator inſtitor eſt. tom.1. pag. 74. col. 1

Diſpoſitio. In conditionalibus diſpoſitionibus quæ inter viuos fiunt inſpicitur tempus diſpoſitionis. tom.2. pag.}144. col.1. ſecus in vltimis voluntatibus. ibidem.

Quælibet diſpoſitio ſiue hominis ſiue legis præſupponit ſemper terminos habiles vt nulla ſit repugnantia ex parte rei. tom.1.pag.150.col.1

Diſſimulatio. Quando creditor diſſimulare debeat ne curioſus videatur. tom.2.pag.18.& 19

Diſtinguere. Vbi Senatus non diſtinxit, nec nos diſtinguere debemus. tom.2. pag.95.col.2

Diſtractus contractus. Eadem cauſſa eſſe ſolet & debet diſtractus quæ eſt contractus. tom. 2. pagin. 357. col. 1

Diuidere. Quæ per diuiſionem corporalem corrumpuntur non debent diuidi in corpora, ſed in numerum. tom.1.pag.34. col.2

Diuiduum. Stipulationes omnes quæ in quantitate conſiſtunt ſunt diuiduæ. tom.1.pag.402.col.1

Diuiſio. Differentia inter iudicium communi diuidundo, & iudicium pro ſocio. tom.1.pag.437.col.1

Iure veteri diuiſionis beneficium inter correos fuit incognitum & à Iuſtiniano introductum.tom.1.p.568. col. 2

Fundus ex earum rerum numero eſt quæ commodam patiuntur diuiſionem. tom.1. pag.330. col.1

Diuortium. Vbi non ſunt iuſtæ nuptiæ, ibi non eſt diuortium. tom.1.pag.258.col.1. & 2

Dolus. Actio de dolo fuit olim annalis, hodie biennalis poſt Iuſtiniani conſtitutionem. tom. 2. pag.185. col. 1

Cur detur actio de dolo? tom.2.pag.106. col.2

Exceptio doli eſt perpetua. tom.2. pag.185.col.1.itemque replicatio doli. ibid. col.2. ſecus ſi dolus obiiciatur per viam actionis ad fundandam actoris intentionem. ibid.

Cur in actione depoſiti dolus depoſitarij obliget in ſolidum heredem. tom.2.pag.185. col.2

Dolus eſſe non poteſt ſine ſcientia quæ coniunctam habeat calliditatem, & machinationem. tom.1. p.583. col. 1

Tota pœna doli recidere debet in eos qui dolum admiſerunt. tom.2.pag.166.col.2

Æquitas ſemper deficit iis qui dolo malo aliquid feciſſe probantur. tom.2.pag.171.col.1

Nunquam æquitas fauet dolo quem è contrario ſemper puniri bonum & æquum eſt. tom.2. pag.171. col.1

Nemo dolum facit qui ſuum commodum iure perſequitur. tom.1.pag.261.col.2

Dolus etiam præteri[illegible]n iudicium venire intelligitur cùm de dolo eius agitur qui ſuo nomine iudicium accepit, adeoque ſi tanquam procurator in rem ſuam. tom.2. pag.167.col.2

Dolus ſiue ante iudicium ſiue poſt iudicium commiſſus à prætore coërceri debet. tom. 2. pag. 167. col. 1. & 2

Aduerſus exceptionem doli mali nulla datur replicatio à prætore. tom.1. pag.495.col.1

Dolus in omnibus bonæ fidei iudiciis præſtatur etiam ex iis contractibus, qui ſolius dantis gratia fiunt. tom. 1. pag. 620. col. 1

Exceptio doli non eſt odioſa ſed fauorabiliſſima ſi cauſa æquitatis inſpiciatur ex qua proficiſcitur. tom. 1. pag. 331. col. 2

Impunitum dolum etiam poſt depoſitam adminiſtrationem manere iniquum eſt. tom. 2. pag. 278. col. 2

Exceptio doli tunc locum habet cùm quis per occaſionem iuris ciuilis contra naturalem æquitatem lucrum captat ex damno alieno. tom. 1. pag. 124. col. 2

Neque liberis neque libertis permittitur agere de dolo contra parentes, & patronos, & cur. tom. 1. pag. 123. col. 2

Dolus nunquam manere debet impunitus, etiamſi expreſſa conuentione placuerit vt non præſtetur. tom. 1. pag. 330. col. 1

Valet conuentio ne depoſiti agatur, quæ in effectu idipſum continet ne dolus præſtetur. tom. 1. pag. 350. col. 1

Deceptionis nomine non ſemper ſignificatur dolus. tom. 1. pag. 607. col. 1

In contractum bonæ fidei cadere poteſt dolus in re ipſa ſecus dolus in perſona. tom. 1. pag. 607. col. 1

Dolus in perſonis eſt nec tranſit in heredẽ niſi hactenus ne ex defuncti dolo lucretur. tom. 2. pag. 351. col. 1

Sola æquitate iudiciorum bonæ fidei dolus ſi ex alterutra parte admiſſus ſit, vindicatur. tom. 1. pag. 607. col. 1

Sola ferè doli exceptio contra vindicantem poteſt & ſolet competere. tom. 1. pag. 677. col. 2

Exceptio doli multùm diſtat ab exceptione pacti, eique ſubſidiaria eſt. tom. 1. pag. 124. col. 1

Exceptio doli locum habere non poteſt, niſi cùm exceptio pacti locum non habet. tom. 1. pag. 124. col. 1

Ex tranſactione naſcitur exceptio doli. to. 1. pagin. 124. col. 1

Dolo malo facit qui petit quod ſtatim reſtituturus eſt, licet alia actione. tom. 1. pag. 586. col. 1

Qui dolum allegat, dolum probare debet. tom. 1. p. 679. col. 1

Actione de dolo etiam aperto, & verè admiſſo, agi non poteſt in ſumma minore duobus aureis. tom. 1. p. 164. col. 1

Pactio ne de dolo futuro agatur, maximè in cõtractibus bonæ fidei valere non poteſt, ſecus ne de dolo præterito. tom. 1. pag. 565. col. 2

Pactum ne commodatarius de dolo futuro teneatur non valet, ſecus ne de culpa. tom. 1. pag. 565. & 566

Exceptio doli, licèt infamiam non irroget, famam tamen & exiſtimationem ſuggillat, apud bonos & graues viros. tom. 1. pag. 359. col. 2

Exceptio doli nec à liberis contra parentes, nec à libertis contra patronos obiici poteſt. tom. 1. pag. 359. col. 2

Exceptio doli æquitate naturali nititur. tom. 2. pag. 359. col. 2

Exceptio doli ex parte actoris eſt perſonalis, ex parte rei in rem. tom. 1. pag. 359. col. 2

Exceptio doli datur aduerſus eum qui ex aliena iactura contra naturalem æquitatem locupletari velit. tom. 1. pag. 359. col. 2

Tutus exceptione doli per errorem ſolutum repetit. to. 1. pag. 359. col. 2

Exceptio doli non nocet ſucceſſori eius qui eſt in dolo. tom. 1. pag. 104. col. 2

In contractibus bonæ fidei vindicatur dolus ipſo iure, & æquitate ipſius iudicij. tom. 1. pag. 583. col. 1

Nihil tam contrarium bonæ fidei quàm dolus. tom. 1. pag. 383. col. 1

Nunquam dolus incognitus remiſſus intelligitur. to. 1. pag. 595. col. 2

Actio quælibet competens ſiue ordinaria, ſiue extraordinaria, excludit actionem de dolo, quæ nonniſi ſubſidiaria eſt. tom. 1. pag. 590. col. 1

Neque aduerſus exceptionem doli vnquam datur doli replicatio, neque aduerſus doli replicationem vlla duplicatio vnquam dari poteſt. tom. 2. pag. 54. col. 1. & 2

Quinque ſpecies doli ab Accurſio, & Bartolo poſitæ, quæ tamen omnes ſunt odioſæ contra Accurſium. duplicatio vnquam dari poteſt. to. 1. p. 253. col. 1. & 2

Exceptio doli omnium frequentiſſima, ſempérque perpetua. tom. 1. p. 253. col. 1

Prætor nunquam dat actionem de dolo, niſi quolibet auxilio ſiue ordinario ſiue extraordinario deficiente tom. 1. pag. 590. col. 2

Etiam rei iudicatæ doli exceptio poteſt obiici. tom. 1 pag. 324. col. 1

Perſona quæ dolum admiſit non eſt digna vt ei ſuccurratur. tom. 2. pag. 311. col. 2

Plus poteſt dolus quàm mora. tom. 2. pag. 359. col. 1

Vbi ſemel habita eſt ratio doli à domino commiſſi, vno agente non debet amplius haberi alio agente. tom. 2. pag. 170. & 171

Qui ab initio dolo caret poteſt poſtea eſſe in dolo ex noua cauſa. tom. 2. pag. 358. col. 2

Si creditores quibus ſolutum eſt per gratificationem totum ſoluendo non ſint, in eos ſubſidiaria de dolo actio datur. tom. 1. pag. 382. col. 1

Dolus malus nunquam remanere debet impunitus ne tum quidem cum ei ſoli nocet qui dolum admiſit. tom. 2. pag. 936. col. 2. in med.

Dolus procuratoris domino nocere non debet ſi nihil ex eo dolo ad dominum peruenerit. tom. 2. pag. 166. col. 2. niſi procurator ſoluendo ſit, ſicut & pupillus ex dolo tutoris. ibid.

Exceptio doli obſtat ei qui petit id quod redditurus eſt illi ipſi à quo petit, at non etiam ei qui petit id quod reſtituturus eſt alij. tom. 1. pag. 261. col. 1

Dolus ſemper excluſus eſſe debet à contractu, ne quis facilè inuitetur ad delinquendum. tom. 1. p. 620. col. 2

Parũ intereſt an dolo ab initio quis fecerit, an ex poſtfacto incipiat facere cùm conuenitur. tom. 2. p. 349. col. 2

Valet conuentio ne de dolo præterito agatur, ſecus ne de dolo futuro. tom. 1. pag. 330. col. 1

Dolus nunquam debet remanere impunitus ne tum quidem cum illi ipſi nocet qui eum admiſerit. tom. 2. pag. 332. col. 1

Error qui bonam fidem parit ſemper excuſat à dolo. tom. 1. pag. 342. col. 1

Nihil tam contrarium bonæ fidei quàm dolus malus qui ab omnibus contractibus abeſſe debet etiam ab iis qui ſtricti iuris eſſe dicuntur. to. 1. p. 334. col. 1

Qui ex proprio dolo conuenitur indignus eſt cui ſuccurratur. tom. 2. pag. 349. col. 1. ideoque in ſolidum debet conueniri. ibid.

Duplex eſt dolus malus minor vnus maior alius qui maiorem machinationem exigit. tom. 1. p. 582. col. 2

Iuris ratio & regula generalis facit vt dolus ſemper ſit puniendus, tum quoque cum ei nocet qui dolum ipſe admiſit. tom. 1. pag. 534. col. 1

Exceptio doli omnibus bonæ fidei iudiciis ineſſe dicitur. tom. 1. pag. 366. col. 1

Dolus eſt ſi quis non exhibeat quod poteſt exhibere. tom. 2. pag. 369. col. 1

Dolo non facit qui iure ſuo vtitur. tom. 2. pag. 146. col. 1

Etiam in teſtamentis doli exceptiones locum habent. tom. 1. pag. 369. col. 2

Dolus diues. Dolum committere & ex aliena iactura locupletari non ſunt paria, tom. 1. pag. 334. col. 1

Dolus filiusfamiliæ. Dolo malo facit filiusfamilias qui

aduerſus

aduerſus proprium factum venit capta iuris ciuilis occaſione. tom. 2. pag. 10 2. col. 2

Dolus, delictum. Dolus, delictum, & noxa caput ſequitur. tom. 2. pag. 334. col. 1

Dolus, actio. Actiones de dolo inſunt ipſo iure bonæ fidei iudiciis. tom. 1. pag. 285. col. 1

Dolus, reſtituere. Dolo facit qui petit quod ſtatim reſtituturus eſt. tom. 1. pag. 239. col. 2

Dolus, miſericordia. Dolo facit qui miſericordiam in re aliena intempeſtiuè exercet. tom. 2. pag. 352. col. 1. & 2

Dolus, depoſitum. In depoſito etiam circa dolum remiſſiùs facienda eſt interpretatio in fauorem depoſitarij. tom. 2. pag. 330. col. 2

Dolus pater. Dolus vel culpa filiifamilias vel ſerui non poteſt augere condemnationem vt ſupra quantitatem peculij pater vel dominus teneantur. tom. 1. pag. 548. col. 2

Dolus, emere. Dolus in vendendo commiſſus non purgatur rem redimendo. tom. 2. pagin. 338. col. 1. & 2

Dolus, depoſitarius. Dolus vnius ex depoſitarij coheredibus aliis nocere non poteſt. tom. 2. pag. 355. col. 1. & 2

Dominatio. Ex iure gentium dominationes ſunt introductæ. tom. 1. pag. 385. col. 1

Dominium. Per oblatam litis æſtimationem non aliter offerens fit dominus rei, niſi tempore ſolutæ æſtimationis præſens res ſit quæ pro tradita haberi poſſit. tom. 1. pag. 579. col. 1. ideo rei perditæ per æſtimationem ſolutam dominium non transfertur. ibid. modò non ſit dolo perdita. tom. 1. pag. 579. col. 2

Ad probandū verum & quiritarium dominium ſufficit, vt qui agit dicat probetque ſe titulum ab eo habere quem dicat ſe fuiſſe dominum licet authoris ſui dominium non aliter probet quam hoc ipſo quod non probatur emiſſe à non domino. tom. 1. pag. 676. col. 1

Traditio ſola non ſufficit ad transferendum dominium. tom. 1. pag. 343. col. 2

Seruus qui operas ſuas ipſe per ſe locauit, eaſque acceptas prædoni tanquam domino retulit non facit pecuniam accipientis. tom. 1. pag. 373. col. 2

Iniquum eſt vt quis vel inuitus vel errans rei ſuæ dominium amittat. tom. 1. pag. 569. col. 2

Neque dominium rei neque poſſeſſio poſſunt eſſe penes plures in ſolidum. tom. 1. pag. 560. col. 2

Differentia inter pecuniam & ſpeciem ratione translationis dominij. tom. 1. pag. 38. col. 2

Adiudicatio & lex nulla indigent traditione ad transferendum dominium. tom. 1. pag. 434. col. 1. & p. 436. col. 2

Dominium vtile nullum eſt. tom. 1. pag. 675. col. 1

Dominium quod ſemel meum fuit meum remanet etiam poſt rei mutationem, quia etiam quod ex re mea ſupereſt meum eſt. tom. 1. pag. 629. col. 1

Dominium quod alicuius ſemel fuit non poteſt deſinere ſuum eſſe per ſolam domini voluntatem, nec per ſolam formam & mutationem niſi mutatio facta ſit eius materiæ quæ redigi ſæpius in ſua initia non poſſit. tom. 1. pag. 629. col. 1

Ex damnis voluntate, pecunia ſtatim & recta via fit accipientis. tom. 1. pag. 371. col. 1

Melior eſt cauſa dominij bonitarij quam quiritiarij. tom. 1. pag. 675. col. 1. ſecus verò vtilis. ibid.

Dominium per ſocietatem communicatur, per emptionem verò transfertur. tom. 1. pag 552. col. 1

Multò facilius eſt probare rem fuiſſe in bonis quàm in vero & quiritario dominio. tom. 1. pag. 675. col. 1

Rerum dominia poſſunt eſſe in pendenti. tom. 1. p. 13. col. 2

Non transfertur dominium niſi per traditionem à domino factam ex iuſto titulo præcedente, & qui ſit habilis ad transferendum dominium. tom. 2. pag. 372. col. 1. exceptis quibuſdam caſibus. col. 2.

Plures domini eiuſdem rei dominium pro indiuiſo habent iuris tantum intellectu non etiam diuiſione corporis partes obtinent. tom. 1. pag. 561. col. 2

Cur eiuſdem rei dominium apud plures eſſe non poſſit in ſolidum. tom. 1. pag. 561. col. 2

Aliquando qui dominus eſt tradendo dominium non transfert, aliquando qui dominus non eſt rei tamen alienæ dominium transfert in accipientem. tom. 1. pag. 693. col. 1. ſi modo titulus habilis præcedat quo transferri dominium poſſit. ibid.

Prædo poſſeſſor dominij quæſtionem referre nunquam poteſt, nec ſi directa rei vindicatione conueniatur. tom. 1. pag. 575. col. 2

Quo caſu cùm ex contractu agitur ille ipſe qui contraxit poſſit referre quæſtionem dominij. tom. 1. p. 575. col. 2

Duobus eiuſdem corporis dominis exiſtentibus totius corporis pro indiuiſo dominium pro parte ſinguli habent nempe dum de partibus integralibus agitur, non de quota litis. tom. 1. pag. 422. col. 1

Dominia rerum nuda voluntate non acquiruntur vel amittuntur ſed tantum traditionibus, iiſque à domino factis. tom. 1. pag. 107. col. 1. & pag. 108. col. 1. & 2

Neque longa poſſeſſio neque iuſiurandum ſunt modi acquirendi dominij. tom. 1. pag. 115. col. 1. qui ſint modi acquirendi dominij. ibid. & ſeq.

Quibus modis dominium probari poſſit. tom. 1. pag. 675. col. 2

Caſus in quibus dominium poſſeſſioni ſemel iunctum à poſſeſſione ſeparari non poteſt. tom. 1. pagin. 354. col. 2

Difficilius amittitur dominium quàm pignus. tom. 1. pag. 669. col. 2

Dominium pignus. Plus iuris habet in re qui dominium eius habet quàm qui nudum ius pignoris. tom. 1. pag. 331. col. 2

Dominium vindicatio. Si dominus non ex contractu agat cum eo cum quo contraxit ſed rei vindicatione dominij quæſtionem ei referre depoſitarius vel commodatarius poteſt. tom. 1. pag. 575. col. 1

Dominium poſſeſſor. Poſſeſſor rei alienæ ſi eam non dolo aut fraude ſed culpa eam amiſit iuuatur per publicianam vt rem ipſam habeat, cuius æſtimationem ſoluit, audiendus eſt facilè dominus ſi nolit pecuniam quam ex ſententia iudicis periculo iudicati recepit reſtituere. tom. 1. pag. 579. col. 2

Dominus. Non eſt agendum amarè cùm domino qui ex ſerui ſui contractibus conuenitur. tom. 2. p. 78. col. 2

Obligatus tantum vt reſtituat tantundem hoc ipſo fit dominus proprietatis rum quoque cum in ea re vſum fructum ab initio ſolum habuit. tom. 1. pagin. 24. col. 1

Quod ab extraneo dominus repoſcere poteſt per actionem furti aut legis Aquiliæ id à conſeruo repoſcere poteſt, iure dominicæ poteſtatis conueniendo eum domi. tom. 2. pag. 144. col. 2

An & quomodo ille ex dominis qui ſerui communis negotiationem ignorauit conuentus à creditore actione tributoria non ſolum poſſit deducere quod ſibi debetur, ſed etiam quod domino ſcienti. tom. 2. pag. 319. col. 2

Precium rei venditæ ſeruo contra domini voluntatem ementi, ex peculio ad dominum pertinente ſolutum perit domino poſt conſumptionem ſi ratam habere nolit ſolutionem. tom. 1. pag. 15. col. 2. vindicatur autem ante ſolutionem. ibid. col. 1. & 2

Venditor qui rem emptam à ſeruo bona fide poſſeſſo tradidit bonæ fidei poſſeſſori ſerui quid præſtare verus ſerui dominus teneatur ſi venditorem condictione conueniat? tom. 1. pag. 60. & 61

Ex contractu cum vicario ſerui initu quæ actio contra dominum & quanto tempore detur, ſiue ante ſiue poſt mortem ſerui.tom.2.pag.267.col.1.& 2.& 268. col.1.& 2

Caſus in qoo dominus re ſua carere cogatur iuſto preciu licet dolus interuenerit poſſidentis. tom.1.pag.207. col. 2. & 208

Dominus ex eo tantum contractu ſerui tenetur de peculio ex quo ſeruus ipſe in ſolidum teneretur ſi eſſet paterfamilias, & iure ciuili obligari poſſet. tom.2. p.121.col.1

Dominus vicarij nomine iudicium noxale pati debet. tom.2.pag.169.col.1. & 2

Si ab alio creditore idem dominus ex einſdem ſerui perſona conueniatur de peculio,an aliquid poſſit deduci,& an aliquid ei debeatur?tom.2.p.84.col.1.& 2

Omnis actio quæ datur ex contractu ſerui contra dominum vel eſt de peculiu vel de in rem verſo. tom.2. pag.154. col.2

Extra videlicet exercitoriam,inſtitoriam,& tributoriam. ibid.

Manomiſſu vel alienato ſeruo domions ex cauſa etiam doli iotra annum tenetur. tom.2.pag.171.col.2

Cur ex ſerui contractu qui facti eſt acquiratur actio domino, cùm facta non tranſeant in dominum. tom.2. pag.334. col.1 & 2

Dominus à pupillo conuentus ex cauſa tutelæ per ſeruum adminiſtratæ toto eo tempore quo liber eſſe credebatur habet priuilegium deductionis eius quod ſibi debetur etiam aduerſus pupillum & dotem. to.2. pag.221.col.1. & 2

An & quomodo teneatur dominus ex contractu ſerui fideiubentis, vel mandantis, vel aliter intercedentis tom.2.pag.126.& 127

Cui vindicatio nummorum extantium quos ſeruus ex peculio domini pro precio rei quam emit dederat venditori competat domino? tom.1. pag.59. & 60 & ad quid hic dominus venditori teneatur? ibid. & pag.57

Non eſt eadē perſona domini & ſerui. to.2.p.131.col.2

Priuilegium deductioois habet dominus in eo quod ſibi à ſeruo ſuo debetur,& omnibus creditoribus præfertur. tom.2. pag.145.col.2

Qui habet adminiſtrationem rei alienæ à lege is loco domini eſt. tom.1.pag.128. col.1. ſecus qui ab homine. ibid.

Vnuſquiſque rerum ſuarum moderator eſt & arbiter. tom.2. pag.48. col.1

Suæ quiſque rei moderator eſt & arbiter. tom.1. p.208. col.2

Qui cum ſeruo inſtitore contraxit ex ea cauſa in quam præpoſitus fuit dominum condictione directa & in ſolidum habet obligatum. tom.1. pag.55.col.1.& 2

In concurſu duorum dominorum quorum vnus ſit bonitarius alter quiritiarius, potior in effectu cauſa eſt bonitarij. tom.1.pag.625.col.2

Dominus pater. In omnibus bonæ fidei iudiciis ita comparatum eſt vt quoties actio de peculio, vel de in rem verſo competit aduerſus patrem aut dominum hanc quoque adiectionem habere debeat & ſi quid dolo malo domini vel patris captus fraudatuſve actor eſt. tom. 2. pag.547.col.2

Dominus tributoria. Dominus ſciens ſeruum ſuum ex merce peculiari negotiare, habetur à prætore pro extraneo creditore. tom.2.pag.70.col.2. & ſeq. ad hoc duntaxat vt deductionis priuilegiū amittat.ibid.col.2

Dominus, tutor. Tutores & curatores loco dominorum ſunt. tom.1. pag.207.col.1

Dominus moderator. Quiſquis paterfamilias & dominus eſt, ſolus idem moderator eſt & arbiter.tom.1.p.308. col. 1

Dominus peculium. Cur introductum ſit priuilegium deductionis domino competens vt conuentus de peculio ex perſona ſerui poſſit deducere ex peculio id quod ſibi debetur. tom.2. pag.155.col.1

Donare. In centum debitor ducenta ſcienter conſtituens iure nouo inſpecto indebita centum donare videtur,ſecus de iure veteri. tom.1.pag.506.col.1

Datum alicui,eius gratia videtur donatum.tom.1.p.241. col.2

An pactum de donando pro donatione habeatur & quomodo? tom.1.pag.223.col.1

Cur pater filiofamilias donare non poſſit? tom.1.p.272. col.1

Donatio. Neque in maſculis neque in fœminis eſt præſumenda donatio niſi cùm iuſta & probabilis affectio donationis præſumptionē inducit. tom.2.p.283.col.2

Donatio inter coniuges fieri non poteſt. tom.1. pag.5. col.2. & pag.6

Donatio iure veteri non fit niſi per traditionem aut ſtipulationem, iure verò nouo etiam per pactum.tom.1. pag.250. col.1

Donatio remuneratoria non eſt verè donatio,ſed potius ſolutio debiti etiam tantùm naturalis.tom.2.pag.262. col.2. mera donatio ſolutio debiti eſſe non poteſt. tom.2.pag.262.col.2

Donatio non inſinuata valet ſi ſummam quingentorum ſolidorum non excedat. tom.1. pag.168.col.1

Ante Iuſtinianum ſtipulatio fieri non poterat per pactum nudum ſed tantùm per traditionem aut ſtipulationem. tom.1.pag.496. col.1

Donatio rei pupillaris à tutore facta omni caſu prohibetur. tom.1.pag.159.col.2

Donatio inter patrem & filiumfamilias non valet etiam ex cauſa dotis contra interpretes.tom.1. p.151.col.2

Donatio inter viuos, & donatio cauſa mortis fiunt vt plurimum per traditionem & per ſtipulationem.to.2. pag.43.col.1

Donatio cauſa mortis tum quoque cum per traditionem facta eſt non transfert dominium ſtatim ſed tum demum cum mors fuerit inſecuta donatori. tom.1. pag.43. col.1

Non videtur perfecta donatio cauſa mortis antequam mors inſequatur. tom.1. pag.43. col.1

Cur donatio cauſa mortis legatis æquiparetur? tom.1. pag.43. col.2

Donatio cauſa mortis licet ita fieri poſſit vt dominium ſtatim transferatur in donatarium, non ita poteſt fieri vt nullo caſu reuocetur. tom.1.pag.43.col.2

Conditiones ſub quibus non tam fieri quàm reſolui ſolent donationes cauſa mortis. tom.1.pag.43.col.2

Donatio cauſa mortis capitur ad iuſtitiam legati.tom.1. pag.263.col.1

Differentia inter donationem inter viuos & donationem cauſa mortis. tom.1.pag.263.col.1

Donatio à datione & traditione incipiens magis eſt ſimilis contractui innominato quàm nominato,ſecus donatio incipiens à ſtipulatione. tom.1. pag.271. col. 2

Donatio pura propriè loquendo non eſt contractus.to.1. pag.272.col.1. ſcilicet quæ fit per traditionem. ibid.

Eo modo donationes cauſa mortis minuuntur per legem Falcidiam quo legata, non quo fideicomiſſa, quoniam ad legatorum non ad fideicommiſſorum exemplum capiuntur. tom.1.p.291.col.2

Inter patrem & filiumfamilias, conſiſtere donatio non poteſt. tom.2.pag.140. col. 1. & 2

Quæ donationes inter coniuges ſint prohibitæ? tom.1. pag.5. col.2

Etiam ex nudo pacto poteſt fieri donatio. tom.1.pag.28. col. 2

Commodatum proximè accedit ad precarium, precariū magis accedit ad donationem, differentia inter precarium,commodatū & donationem. to.1.p.533.col.2

Perfecta

Perfecta donatio nouas conditiones non admittit. tom. 1. p. 272. col. 2
Cur pignoris remiſſio non ſit donatio. tom. 1. pag. 662. col. 2
Donationes inter virum & vxorem factæ non valent. tom. 2. p. 296. col. 1
Ex pecuniæ numeratione propter donationem cauſa mortis factam, quomodo donans obliget accipientem. tom. 1. p. 43. & 44
Quomodo donatio interdum fieri ſoleat. tom. 1. p. 394. col. 2
Non valent donationes factæ inter patrem & filium neque Papiniani temporibus confirmabantur morte ante conſtitutionem Iuſtiniani. tom. 2. p. 257. in fin.
Donatio crimen. Donationes quæ poſt crimen perduellionis contractum factæ ſunt ratas eſſe non oportet. tom. 1. p. 414. col. 2.
Donatio meretrix. Affectionis gratia neque honeſtæ neque inhoneſtæ donationes ſunt prohibitæ putà circa meretrices exceptis donationibus quæ à milite fiunt focariæ vel à minore 25. annis luxurioſo aut etiam à maiore ſi fiant per viam mandati. tom. 1. p. 278. col. 1
Donatio mutuum. An donatio facta adiecto pacto vt accipiens pecuniam donatam donatori crederet, ſit donatio, an mutuum. tom. 1. p. 47. & 48. col. 1. & 2
Donatio conſtituere. Pecuniam conſtituens quidem quam indebitam iure prætorio ſciebat propter exceptionem, eam exceptionem donaſſe & remiſiſſe videtur, vt priſtina actione conueniri poſſit cum effectu. tom. 1. pag. 507. col. 2
Donator. Soli donatori conceditur vt æs alienum detrahi oporteat priuſquam ponatur ratio eius, quod facere poteſt, nec ſcilicet ex liberalitate ſua periclitetur. tom. 2. p. 87. col. 1
Donare. Donare eſt perdere. tom. 2. pag. 109. col. 2
Non habet animum donandi qui habet animum decipiendi. tom. 1. pag. 644. col. 1
Non habet animum donandi qui animo deprædandi aut aliena negotia inuaſit, & in ea aliquid expendit. tom. 1. p. 644. col. 1
Donare condicere. Datum alicui vt pro ſe aliquid faceret quod alioqui facturus non erat donandi animo datum videtur, nec condici poteſt. tom. 1. p. 228. col. 2. niſi ab vtraque parte idem tacitè actum intelligatur. ibid.
Dos. Promittens per errorem. ſponſo ſi nuptiæ ſequantur ita demum habet exceptionem ſi propter cauſam lucratiuam promittat ſecus ſi propter oneroſam. tom. 1. p. 261. col. 2
An & quomodo dos donationis appellatione contineatur. tom. 1. p. 5. col. 2. & p. 6. col. 1. & 2
Contractus dotis ea numero eorum eſt, qui re perficiuntur. tom. 1. pag. 152. col. 2
Quomodo fieret dotis reſtitutio de iure antiquo. tom. 1. p. 122. col. 1
Ex dote iurata quæritur actio mulieri dote numerata. to. 1. p. 122. col. 1. & differentia quæ eſt inter actiones ex vtraque proficiſcentes. tom. 1. pag. 121. col. 2
Mater aut auia filiam dotare tenetur ſi patris aut aui bona vel nulla ſint, vel non ſufficiant. tom. 1. pag. 345. col. 1
Officium eſt paternum non maternum dotare filiam. tom. 1. p. 345. col. 1
Officio pietatis fungitur mater aut auia quæ filiam vel neptem dotat. tom. 1. p. 345. col. 1
Quo caſu dotis cauſa pia ſit vel piæ cauſæ æquiparetur. tom. 1. p. 345. col. 1
Non poteſt conueniri inter maritum & vxorem vt ſolus dolus non autem culpa à marito præſtetur in dote. tom. 1. p. 556. col. 2
In dote maritus non ſolum de dolo ſed etiam de culpa tenetur. tom. 1. p. 556. col. 2
In qualibet dotis conſtitutione ea conditio ſemper tacitè intelligitur. tom. 1. p. 261. in med.
Maritus ad ſolidam dotem condemnatus in iudicati tamen executione, vti poteſt exceptione ne ſupra quàm facere poſſit conueniatur. tom. 1. p. 495. col. 2
Actio de dote non naſcitur niſi ſoluto matrimonio aut ſuperueniente mariti inopia, non tamen ex diremptione matrimonij. tom. 1. p. 607. col. 2
Mulier olim habens priuilegium perſonale inter creditores omnes perſonalem actionem habentes hodiè habet priuilegium tacitæ hypothecæ pro dote. tom. 1. p. 224. col. 1
Dos non poteſt eſſe ſine matrimonio quamuis poſſit matrimonium eſſe ſine dote. tom. 1. p. 232. col. 1. & 2
Non eſt melior conditio lucrorum nuptialium quàm dotis. tom. 1. p. 403. col. 2
Mulier contra dotis obligationem iuuari Velleiano non poteſt. tom. 1. p. 345. col. 2
Dos datur pro oneribus matrimonij. tom. 2. p. 270. col. 1
Non tenetur maritus iudicio de dote vltra quam facere poſſit. tom. 1. p. 594. col. 1. tenetur tamen eius heres. ibid. col. 2
Extraneus mulieri donaturus dotem eam non niſi mulieris iuſſu marito tradere ac numerare debet. tom. 1. p. 250. col. 1
Filia aut neptis ſine liberis mortua dos eius ad patrem reuertitur non tam ea ratione iuris quàm iure miſerationis ne pater & dotis & filiæ aut neptis iacturam ſentiat. tom. 2. pag. 116. col. 1. ſiue ſit filiafamilias ſiue emancipata, modo dos ſit profectitia. ibid.
Quam partem dotis maritus haberet matrimonio per diuortium, aut per mortem ſoluto relictis liberis. tom. 2. p. 116. col. 2
Dos ab extraneo data nullo pacto de ea reſtituenda interpoſito de iure veteri, ſolius mariti lucro cedit non etiam mulieris. tom. 1. p. 248. col. 1
Dos à patre profecta ſoluto per mortem mariti matrimonio quamuis non ad patrem reuertatur ne filia maneat indotata, repetitur tamen per actionem rei vxoriæ communem patri & filiæ ſed cuius exercitium ſoli patri competit coniuncta filiæ perſona. tom. 1. p. 248. col. 1
Iure veteri dos priuilegium quidem prælationis habebat inter chyrographarios creditores ſed priuilegium tacitæ hypothecæ non habebat. tom. 1. pag. 626. col. 2
Mater tutrix in dubio credenda eſt ex officij ſui neceſſitate potius quàm ea cauſa pietatis dotem conſtituiſſe, & ex filiæ bonis paternis potius quàm ex ſuis. tom. 1. p. 345. col. 2
Non poteſt pater dotis actionem ſibi & filiæ communem futuram per pactum etiam incontinenti appoſitum in ſuam perſonam transferre niſi per ſtipulationem in eam rem neceſſariam. tom. 1. pag. 251. col. 2
Seruus dotalis ita eſt in bonis mariti, vt tamen ſit mulieris. tom. 2. p. 163. col. 1. in med. & dominium rei dotalis ſubtilitate iuris pertinet ad maritum, reuera tamen eſt mulieris. tom. 2. p. 163. col. 1
Fructus rerum dotalium pertinent omnes ad maritum pro matrimonij ferendis oneribus. tom. 2. pag. 163. col. 1
Omnis ſtipulatio quæ dotis cauſa ſit tacitam habet conditionem ſi nuptiæ ſequantur. tom. 1. p. 5. col. 1
Dos profectitia ad auum paternum pertinet. tom. 2. p. 255. col. 1.
Dos in prius matrimonium data aliter & quomodo in poſterius conuerſa videatur. tom. 1. p. 104. col. 1
De tempore reſtituendæ dotis iure veteri, & iure nouo. tom. 1. p. 261. col. 2
Dos per acceptilationem conſtitui poteſt. tom. 1. p. 296. col. 1. in fin.
Congrua dos quæ dicatur. tom. 2. p. 255. col. 2

Auo mortuo dos profectitia ad patrem etiam exheredatum reuerti debet. tom.2.p.255.col.2

Diuortium non facit dotem indebitam. tom.1.p.390. col.2

An mulier poſſit hypothecas dotales liberare. tom.2. p. 290. col.1

Cauſa dotis non eſt lucratiua, ſed onerosa, cum deſeruiat oneribus matrimonij ad maritum pertinentibus. tom.1.p.260.col.1. in fine.

Quod ſeruus dotalis ex re mariti vel operis ſuis quæſiit ad maritum pertinere creditur cum id omne ſit in fructu. tom.2. p.165. col.1

Dos non poteſt eſſe ſine matrimonio licet matrimonium ſine dote eſſe poſſit. tom.2.p.571.col.1

Dos promiſſio. An ex promiſſione dotis donandi animo facta ſponſo pro muliere ſi antequam ſoluta ſit nuptiis renunciatum ſit, mulier habeat actionem ex ea promiſſione in ſponſum an in promiſſorem. tom.1. pag. 254.col.1. & 2

Dos condicere. Pater vel extraneus indebitam pecuniam per errorem iuſſu mulieris, ſponſo eius promittendæ ſi nuptiæ ſecutæ ſint exceptione doli mali vti non poteſt. tom.1. p.260.& 261. ſed quomodo ei ſuccurratur. ibid.

Cum mulier ipſa dotem aut dedit aut promiſit nulla expreſſim adiecta conditione pura eſt promiſſio aut datio præſenſque obligatio aut tranſlatio dominij vt ſi interim ſoluatur condici nō poſſit. tom.1.p.255.col.2

Dos peculium. Pater pro ea dote quæ filiofamilias data vel promiſſa eſt à muliere non tenetur iudicio de dote ſoluto matrimonio, niſi de peculio. tom.2.p.283.col.1

Dos mora. Maritus non tenetur iudicio de dote etiam ſi moram fecerit in exigenda re in dotem data, ſi æquè apud maritum peritura fuiſſet. tom.2.p.360.col.2

Dos tutela. Actiones dotis & tutelæ nullum priuilegium tacitæ hypothecæ iure veteri habuerunt. tom.2. p.352. col.1

Dos tutor. Tutor ampliorem dotem nomine pupillæ promittendo non obligatur, ſed ratione officij excuſatur. tom.1.p.261.col.1

Dotare. Auus neptem ex eo matrimonio quod cum ignominioſa vxore contra voluntatem patris filius contraxit natam dotare non tenetur. tom.2. p.156. col.1

Officium eſt non tantùm paternum ſed etiam auitum dotare filiam & neptem ex filio. tom.2. p.154.col.1

Paternum officium eſt dotare filiam. tom.1.pag.101. col.1

An frater ſororem vterinam æque ac conſanguineam dotare teneatur. tom.2.p.544.col.1

Duntaxat. Dictio taxatiua excludit omnes caſus cæteros non minus diuerſos quàm contrarios nec admittit alios niſi ſimiles. tom.1.p.212.col.2

Durare. Nihil videtur factum quod non durat factum. tom.1.p.560. col.1. & 2

E

Edere.

EDere nihil aliud eſt quàm exhibere, & copiam deſcribendi facere. tom.1.p.432.col.2

Edictum. Quod edictum prætoris in vrbe dicitur in prouinciis edictum proconſulis aut prouinciale appellatur. tom.2.p.10.col.1. & 2

Optimum eſt & publico vtile poteſtatem edicti ad omnes alios caſus etiam promiſſos protrahere ad quos mens & propoſitum prætoris porrigi poteſt vt quod verbis edicti deeſt ex mente prætoris ſuppleatur. tom.2 p.11.col.1

Edicti perpetui finis eſt ne quid in vrbe fiat inordinatum. tom.2. p.119.col.2

Edictum de peculio cur ſit triplex. tom.1. p.120.col.1. & 2

Verba edicti etiam taxatiuè concepta poſſunt extendi ad caſus ſimiles propter rationis identitatem. tom.1. p.233.col.1.& 2

Effectus. Inducta ad vnum effectum non debent contrarium operari. tom.1.p.55. col.1

Effectus rei magis conſiderandus eſt quàm verba. tom.1. p.225.col.1

Effectus cuiuſlibet rei ſpectandus eſt. tom.2.p.290. col.2

Effectus rei ſemper primus inſpiciendus eſt. tom.1. p.353.col.2

Non videtur ſecutus effectus niſi duret ſecutus. tom.1. p.372.col.2

Egregius. Quæ perſonæ dicantur egregiæ. tom.1.p.153. col.1. & 2.& ſeq.

Electio. In alternatiuis obligationibus omnibus tacitè id actum videtur vt electio ſit promiſſoris niſi cùm in contrarium expreſsè actum & dictum eſt, vt electio ſit ſtipulatoris. tom.1.p.463.col.2

In alternatiuis non adeò datur electio debitori vt ſæpius eligere poſſit & variare, ſed vt vbi ſemel elegerit idipſum ſolum in obligatione, & ſolutione eſſe videatur. tom.1. p.527.col.1

Electione vnius ex pluribus fructuariis vel bonæ fidei poſſeſſoribus vel venditoribus emptor, & alij liberantur ab actione de peculio ſi perceptum ſit à reo conuento, ſecus ſi nihil perceptum, idque de æquitate non de rigore iuris. tom.2.p.187.188.& 189

Electio fruſtratoria non nocet, mala autem nocet. tom.1. p.378. col.1

Rebus & locis alternatiuè poſitis in obligatione an electionem ſtipulator habeat rei, vel loci, an vtriuſque. tom.1.p.464. col.2

Cur à prætore fuerit introducta electio actionum. tom.2. p.15. col.2

Cùm debitor ab initio, ideſt in ipſo tempore ſolutionis habet electionem nec elegit, non alia de cauſa transfertur in creditorem electio, quàm quia ex creditore pecuniæ ſit debitor electionis. tom.1.p.661.col.2

Semel malè electa vna actione ad aliam regredi non licet. tom.1.p.377.col.2

Si quis Epheſi decem aut Capuæ hominem dari promiſerit an ſit electio actionis vbi petat, an rei vbi ab eo petatur. tom.1.p.462.463 464. & 465. col.1. & 2. concluditur affirmatiuè. p.464.col.1

Ex duabus rebus alternatiuè obligatis vna perempta debitori tollitur electio. tom.1.p.464.col.1

Pluribus locis alternatiuè poſitis ad ſolutionem poteſt debitor eligendo prius vbi ſoluat, & ſoluendo vbi volet, eligendi facultatem actori præripere.. tom.1. pag. 464.col.1

Debitor obligatus alternatiuè ad duo ſoluenda, ſoluens vtrumque electionem repetendi quod eorum voluerit habet. tom.1.p.320.col.1

Electio repetitio. Si duo correi debendi vtramque ſpeciem aut quantitatem, vtramque ſoluerint, cui competat electio debitoribus correis, repetendi, an creditori reſtituendi. tom.1.p.320. col.1. & 2. & p.338.col.2. & p.343. col.2

Eligere agere. Qui electionem habet agendi aut qua actione, aut contra quam perſonam ex pluribus velit, ſi malè eligat ſibi debet imputare, nec ad aliam vel actionem, vel perſonam redire poteſt. tom.2.pag. 184.col.1.& 2.

Emancipare. Filium emancipare, aut ſeruum manumittere nemo cogitur inuitus. tom.1.p.231.col.1

Seruus an emancipari poſſit. tom.2. p.223.col.1

Emancipatio. Per emancipationem non tollitur obligatio naturalis inter patrem & filium. tom.1.pag.345. col.1

Per

Digitized by Google

Per emancipationem filius fit incapax habendi peculij. tom.1 p.355.col.1

Differentia inter emancipationem & manumiſſionem. tom.2.p.233.col.1

Emancipatio vnde dicta. tom. 2. pag. 233. col.1

De effectu emancipationis. tom.1.p.213. col. 2. in med.

Emancipatus. Filius emancipatus patri ſuo extraneus quodammodo eſſe intelligitur. tom.1. pag.335. col.1

Emendatio. Emendatio l. ſi pecuniam 3. in princ. D. de condict. cauſ. dat. tom.1.p.238. col.2

Emendatio l. quod Neruа. 32. D. depoſ. tom.2. p.376 col.2

Emendatio l. ſolutum 1.§. per liberum D. de pignor.act. tom.1. p.616. col.2

Emendatio l. rerum 26. D. rer. amotar. tom.1.p.424. col.1. & 2

Emendatio l. ſi procuratori 14. in fin. D. de condict. cauſ. dat. cauſ. non ſecut. tom.1. p.267. col.1

Emendatio l. quamuis 32. D. ad S.C. Velleian. tom.2. p.186.col.1.& 2

Emendatio l. ſi extraneus 6. D. de cond. cauſ. dat. tom.1. p.249.col 1.& 2

Emendatio l. heres 21. D.ad S. C.Trebel. tom.1.p.369. col.2

Emendatio l. 2. D. de duob. reis. tom. 2. pag. 298. col.2

Emendatio l. dedi 3. in fin.D. de cond.cauſ. dat. tom.1. p.253. col.1

Emendatio l. ſi creditor 37. §. ſeruum communem,D.de pecul. tom.2.p.193.col.2

Emendatio l. ſi pecunia 36. D. depoſ.tom.2.p.343.col.1 & 2

Emendatio l.quamuis 6. D. de pign. act. tom.1. p.396. col.2. & ſeq.

Emendatio l. ſi quis mancipiis 17. §. eius contractus, D. de inſtitutor act. tom.2. p. 56. col.1.& 2

Emendatio l. filiæ 88. D. de ſolut. tom. 2. pag. 56. col.1

Emendatio l.2.§.ſi quis Epheſi.D.de eo quod certo loco. tom.1. p.462. col.1. & 2

Emendatio l.cum res 47.§.ſed ſi Stichus,de leg.1.tom.1. p.463. col.2

Emendatio l. 1. §. vnde quærit filius, D. de exercit. act. tom.2.p.6

Emendatio l.1. in princ. D. de pen. tom. 2. pag.120. col.2

Emendatio l. 4. §. 2. D. ad l. Rhod. de iactu. tom.2. p.29.col.1

Emendatio l. 3. §. vlt. D. de tribut. act. tom.2. pag.67. col.2

Emendatio l. 3. §. ſi velit, D. depoſ. tom. 2. pag. 352. col.2

Emendatio l.furti 6. §. ſi quis alieno. D. de his qui not. infam. tom.1. p. 254. col.2

Emendatio l. ſi plures 14. D.depoſ. tom.2. p.359.col.1. & 2. vbi contra Tribonianum.

Emendatio l. elegantei 24. D. de pign. act. tom. 1. p.641. & 642.

Emendatio tit. quar. rer. act. non det. tom.1. pag.646. col.1

Emendatio l. vlt.§. penult. verſ. Idem iuris in eodem genere. D. ad leg. Rhod. de iact. tom. 2. pag. 36. col.1

Emendatio l. ſi pupillus 45. de admin. tut. tom.1.p.517. col.2

Emendatio l. ſufficit in fine,D. de condict. indeb.tom.1. p.373. col.2

Emendatio l. ſi conuenerit 18.§.ſi fundus D. de pignor. act. tom.1.p.618. col.1

Emendatio l. 3. §.pen. D. de pecul. tom.1.p.428. col.2. & 429.col.1.

Emendatio l.ſi ego §. ſi res. D.de iur dot. tom.1. p.235. col.1

Emendatio l. 1. in princ. D. de inter. ſalnia. tom. 1. p.628. col.2

Emendatio l. in bonæ fidei 8.D. de eo quod certo loco. tom.1. p.482. col.1

Emendatio l. dominus 53. in fin. D. de condict. indeb. tom.1. p.371. col.2. & p.372.col.1.& 2

Emendatio l. græcè 8. § & poſt litem D. de fideiuſſ. tom.1.p.185. col.1

Emendatio l. ſi fundus. 16. §. in venditione. D. de pignor. tom.1. p.199. col.1

Emendatio l. planè 37. D. de petit. hered. tom.1.p.309. col.2

Emendatio l. ſi ſeruus 4. D. de cond. furt. tom.1.p.409. col.2

Emendatio. l.1.§. hæc autem ſeparatio. D. depoſ.tom.2. p.329. col.1

Emendatio l. ſed ſi ego 4. §. ſi ratum, D. quod iuſſu. tom.2. p.274. col.1.& 2

Emendatio l. 2. C. rer. amotar. tom. 1. pag. 423. col.1

Emendatio l. pecuniam 36. D. ſi cert. pet. tom.1. p.68. col.2

Emendatio l. ſi duo 22. D. depoſ. vbi Tribonianiſmus. tom.2. p.365. col.2

Emendatio l. actione 23. D. depoſit. tom. 2. pag. 366. col.1

Emendatio. l. ſi tibi pecuniam 20. in fin. D. ſi cert. pet. tom.1.p.53. col.2

Emendatio l. hinc quæritur 19. §. 1.verſic. ſed in marito, D.de pecul. tom.2.p.162.col.2

Emendatio l. videamus 4. verſ. cuius nomine circa fin. princi. D.de in lit. iur. tom.1.p.194.col.2.in med.

Emendatio l. 1. in fin. D. de nouat. tom. 2. pag. 20. col.1

Emere. Rem alienam emere nemo cogitur nec ſuam vendere. tom.1. p. 186. col.1

Emptio. Litis æſtimatio facit emptionem. tom.1. p.396. col.1

Cauſa emptionis indiuidua eſt quia neque emptor fuerat partem empturus, neque venditor partem venditurus. tom.1. p.192.col.1

Lex duodecim tabularum emptionis verbo omnem alienationem complexa eſt. tom.1.p.549.col.2

Non poteſt emptio eſſe aut venditio niſi de certo pretio conuenerit, ſubſtantia enim emptionis conſiſtit in pretio. tom.1. p.270. col.1

Quo caſu emptio rei ſuæ ſubſiſtat. tom.1.pag.351.col.1. & 2

Emptio rei ſuæ ſubſiſtere non poteſt. tom.1. pag.551. col.1

Pretio rei venditæ non ſoluto, aut non habita fide de pretio dominium rei venditę non transfertur in emptorum. tom.2.p.73. col.1

Tanto pluris vendi res ſolent, quanto commodioribus & emptori vtilioribus conditionibus ſit emptio. tom.1. p.640. col.1

Rei ſuæ nulla emptio eſt ſiue ſciens ſiue ignorans quis emat. tom.1. p.670. col.1. ſiue debitor pluris vel minoris rem emerit. col.2

Debitor à creditore pignus datum emere non poteſt. tom.1.p.670. col.1.& 2

Emptio alienatio. Emptionis nomine omnis alienatio quandoque comprehenditur. tom.2.p.296. col.1

Emptio locatio. In emptione & venditione licet contrahentibus naturaliter ſe inuicem decipere ſcilicet in quantitate pretij. tom.2. p.250. col.1. ſicut & in mercede locationis & conductionis. ibid.

Emptor. Nemo poteſt idem eſſe emptor & venditor cùm neceſſariò debeant eſſe diſtinctæ perſonæ emptoris & venditoris. tom.2.p.593.col.2

Venditori

Venditoribus & emptoribus licet ſe inuicem decipere in pretio citra dolum malum. tom.2.p.255.col.2

Vnus bonæ fidei emptor vel poſſeſſor non poteſt ex peculio deducere quod alij bonæ fidei emptori aut poſſeſſori debetur. tom.2.p.159.col.1

Malæ fidei emptor eſſe non poteſt qui emit à vero domino, nec ſi pecuniam det ei quem ſciat ſtatim perditurum. tom.2.p.261.col.2

Contracta venditione periculum rei venditæ ſtatim ad emptorem tranſit licet dominium remaneat penes venditorem quouſque rem tradiderit, adeóque pretium ei ſolutum ſit aut aliter eo nomine ſatisfactum. tom.1.p.8.col.2. & p.25.col.2

Ad transferendum rei venditæ dominium in emptorem requiritur vt rei pretium iam ſolutum ſit vel eo nomine ſatisfactum. tom.1.p.221.col.1

Eadem ſolet eſſe cauſa emptoris ſiue ad petendum ſiue ad defendendum quæ fuit auctoris, id eſt venditoris. tom.2.p.157.col.1

Bonæ fidei emptor in pleriſque loco domini eſt. tom.2. p.157.col.1.

Emptor ſucceſſor. Obligationes perſonales ſiue actiuæ ſiue paſſiuæ non tranſeunt in emptorem aut ſingularem ſucceſſorem niſi quæ ſunt venditæ. tom.2.p.157.col.1 in fin.

Emptor dolus. Ex dolo venditoris non tenetur emptor niſi quatenus peruenit. tom.2.p.167.col.1

Neque heres neque alius ſucceſſor tenetur de dolo defuncti niſi quatenus peruenit, videlicet in actione de peculio. tom.2.p.167.col.1. & 2

Emphyteuta. Si ex pluribus emphyteutæ heredibus vnus penſionem ſoluerit, cæteri verò omnes non ſoluerint non eo minus tota res cadit in commiſſum, quia ius domini directi indiuiduum eſt. tom.1.p.600. col.2

Ex recognitione vnius emphyteutæ perinde agi poteſt contra tertium quemlibet emphyteuticæ rei poſſeſſorem etiam qui ab ipſo emphyteuta cauſam non habeat, non tantum vt canonem annuum ſoluat, ſed etiam vt recognoſcat, idque ex ſtatuto Sabaudiæ, ſecus ex iure. tom.1. p.617.col.2

Emphyteuſis. Extinctis perſonis in emphyteuſi comprehenſis emphyteuſis ad dominum directum reuertitur. tom.1. p.314.col.2

Differentia inter vſumfructum & emphyteuſim. tom.1. p.314 col.2

Enunciatiuum. Verba enunciatiua probant inter eaſdem partes præſertim cum emiſſa ſunt propter ſe & non propter aliud, & principaliter non incidenter. tom.2. p.370.col.1

Verba enunciatiua nihil probant inter alias partes niſi in antiquis quæ quãto difficilioris ſunt probationis tanto leuiores admittunt probationes. tom.2.p.370.col.1

Epiſtola. Epiſtola non eſt modus inducendæ obligationis, ſed eius tantum quæ inducta ſit probandæ. tom.1. p.525. col.1. quædam tamen obligationes per epiſtolam contrahuntur. ibid. col.2

De fide & probatione epiſtolæ. tom.2. p.370.col.1

Tot epiſtolæ eſſe videntur quot ſunt capita in epiſtola. tom.2. p.370. col.2

Omnes contractus qui ſolo conſenſu perficiuntur per epiſtolam fieri poſſunt. tom.1.p.660.col.1

Epiſtola conſenſus. Qui ab alio epiſtolam accipit nec ſtatim contradicit hoc ipſo videtur epiſtolæ & omnibus in ea contentis expreſſim conſenſiſſe. tom.1. p.516. col.1. debet enim ſtatim teſtationem interponere contrariæ voluntatis. ibid.

Epiſtola depoſitum. Obligatio depoſiti nulla per epiſtolam contrahi poteſt, probatio vero rerum depoſitarum etiam per epiſtolam impleri commodè poteſt. tom.2. p.370. col.1

Errans. Nemo errans dominium rei ſuæ in alium transferre poteſt. tom. 5. pag. 77. col. 1

Errantis nulla voluntas. tom.1.p.444. nulluſque conſenſus. ibid. col.1

Nemo errans rei ſuæ dominium amittit. tom.2. pag.351. col.2

Errantis nec voluntas vlla nec conſenſus vllus eſt. tom.1. p.291. col.2

Nemo errans rem ſuam amittit. tom.1. pag. 229. col.1

Nemo errans rem ſuam amittit. tom.1. pag. 58. col. 2

Nemo errans amittit rei ſuæ poſſeſſionem. tom.2. p.238. col.1

Neque conſentiunt neque delinquunt qui errant. tom.1. p.403. col.1

Non tam errantes quàm ſtulti dicuntur qui in iure errant. tom.1. p.280. col.1

Error. Communis error, licet ius non faciat, iuſtam tamen excuſationem præbet, quia nec affectatus, nec ſuſpectus videri poteſt. tom.2.p.96.col.1. & 2

Error facti imperitiam detegit, & conſenſum nullum habet. tom.2.p.238.col. 2

Error in cauſa aut alienationis aut obligationis non impedit alienationem aut obligationem. tom. 1. p.267. col.2

Iuris error non prodeſt ad indebiti condictionem inducendam. tom.2. p.109. col.1

Neque error iuris neque error facti cuiquam nocent in dominiis amittendæ rei ſuæ. tom.2. p.188. col.2

De effectibus erroris iuris & erroris facti. tom.1. pag. 290. col.2 & 291. col.1. & 2

Eius qui in facto errat nulla voluntas eſt, nullus conſenſus. tom.2.p.118. col.2

Error inceſtum. Nullus error contra commiſſum inceſtum iuriſgentium proponi poteſt. tom.1.p.404.col.1. & 2

Error repetitio. Cur error iuris impediat repetitionem portionis Falcidiæ in legatis & fideicommiſſis in ſolidum præſtitis. tom.1. p.290. col.2

Eſſentia. Eſſentiæ contractuum ſicut & cæterarum rerum ſunt indiuiduæ. tom.1. p.467.col.2

Etymologia. Quando valeat argumentum ab etymologia. tom.1. p.4.& 5

Euenire. Inſpici debet illud quod poteſt euenire. tom.1. p.183. col.2

Euentus. Dubius euentus ita æſtimandus eſt vt tam eius quod poteſt non euenire, quàm eius quod euenire poteſt ratio habeatur. tom.2.p.215.col.1

In multis caſibus id euenit vt ex euentu & ex poſtfacto appareat quid ante fuerit. tom.1. p.338. col.1

Euentus æſtimatio. Dubius euentus quantumlibet incertus certo tamen pretio æſtimari poteſt. tom.1. p.440. col.1

Euictio. Quæ ſint cauſæ ex quibus euictio ſequi ſoleat. tom.1.p.593. col.2

Poteſtas euictionis tollit intellectum dominij acquiſitionis. tom.1. p.642. col.1

Quando de euictione caueri debeat. tom. 1. pag.271. col.2

In pactis quantumuis nudis propter ſubſecutam euictionem datur actio de euictione ad id quod intereſt. tom.1.p.238. col.1

Stipulatio de euictione non tam facilè committitur licet per ſententiam res iam euicta ſit. tom. 1. pag. 600. col.1

Euictio actio. An euicta re quæ in ſolutum data fuerat duret, & maneat priſtina actio, an verò noua detur id eſt vtilis ex empto ad exemplum directæ quæ daretur euicta re vendita. tom.1. p.642.col.2

Euictio pignus. Cùm in cauſa iudicati poſtulante creditore pignus diſtrahitur quod poſtea euictum ſit non tenetur de euictione creditor, ſed debitor cui ſolutio proficit. tom.1. p.639. col.2

Euincere.

Euincere. Quod euincitur in bonis non eſt. tom.2.p.84. col.2
Ex. Differentia inter propoſitiones *Ex* & *Propter*. tom.2.p.219.col.1
Executio. Vna executio non impedit aliam dum ne creditor bis ſuum conſequatur & ab initio proteſtetur nolle niſi ſemel conſequi quod ſibi debetur. tom.1. p.661.col.2
Euentus executionis ſententiæ poteſt eſſe incertus.tom.2. p.220. col.1
Executionis euentus dubius eſſe poteſt & plerumque eſt. tom.1. p.323. col.1
Executio ſententiæ. Vigor ſententiæ totus in executione conſiſtit. tom.1.p.323. col.2
Exceptio. Differentia exceptionum ex cauſa extrinſeca, & exceptionum ex æquitate negotij aut ex iniquitate actionis proficiſcentium. tom.1.p.285.286. & ſeq.
Exceptiones de iure tertij admitti non ſolent niſi de voluntate tertij appareat. tom.2. p.318. col.2
Qui habet exceptionem temporalem habet etiam non ſecus ac is qui habet exceptionem perpetuam. tom.1. p.501. col.1.& 2
Quænam exceptiones obligationem naturalem non perimant. tom.1.p.287.col.1
Exceptio temporalis non parit condictionem indebiti. tom.1.p.287. col.1. neque exceptio dilatoria ſed tantum peremptoria. ibid.
Exceptio diuiſionis & diſcuſſionis ſunt dilatoriæ tantum. tom.1.p.286. col.2.
Exceptio diuiſionis, & diſcuſſionis ſunt ordinis non iuris. tom.1. p.287. col.1
De exceptionibus litis ingreſſum impedientibus ſi ſtatim opponantur & probentur quæ non ſunt exceptiones litis finitæ. tom.1.p.96.col.1. & quando opponantur. p.97. ibid.
Exceptiones altiorem indaginem requirentes, an pronuntiatio differatur & in tempus litis conteſtatæ. tom.1.p.97. col.1
Exceptiones omnes rei coherentes quæ reo competunt fideiuſſori quoque competunt etiã inuito reo ſecus exceptiones quæ perſonæ cohærent tom.1. p.304. col.2
Exceptio perpetua in fauorem excipientis inducta æquitate naturali nititur, quæ verò in odium petentis æquitate ciuili. tom.1. p.358. col. 2.& p.359. col.1
Inter exceptiones peremptorias, potentiores & fauorabiliores ſunt quæ litis ingreſſum impediunt. tom. 1. p.170. col.2
Exceptiones non numeratæ pecuniæ & pacti de non petendo ſunt temporales. tom.1.p.304. col.1
Exceptio non poteſt opponi per verba dubitatiua.tom.1. p.162.col.1
Doli & pacti exceptiones ipſo iure inſunt iudiciis bonæ fidei. tom.1.p.73. col.2
Nulla iuſtior exceptio eſt quàm quæ ex pacto conuento naſcitur ſi modo pactum illud neque contra leges neque contra bonos mores interpoſitum ſit. tom. 1. p.71.col.2
In bonæ fidei iudiciis inſunt exceptiones omnes etiam iuriſiurandi, non minus quam pacti & doli. tom.1. p.96.col.1
In poteſtate actoris non eſt vt reo competentem exceptionem poſſit adimere. tom. 1. pag.464.col.2
Nihil intereſt quod ad rei effectum attinet an actio aliqua ſublata ſit ipſo iure an tolli poſſit ope exceptionis. tom.1. p.610. col.2
Ex pacto de non petendo ſi in rem ſit & ſine vlla temporis præfinitione competit exceptio perpetua, ſecus ſi in perſonam aut temporale. tom.1.p.610 col.2
Qui habet exceptionem peremptoriam quæcunque & qualiſcunque illa ſit abſolui debet non tantum ab obſeruatione iudicij ſed etiam à tota cauſa.tom.1.p.170. col.2
De exceptionibus excluſiuis iuris agentis. tom.1. p.176. col.2
Exceptio non factæ diſcuſſionis eſt dilatoria, ideóque opponenda ante litem conteſtatam. tom.1. pag.82. col.1
Differentia inter exceptionem declinatoriam, dilatoriam, & peremptoriam. tom.1.p.82.col.1
Exceptiones viſcerales omnium fauorabiliſſimæ. tom.1. p.341.col.2
Omnes exceptiones ſunt ex iure prætorio, & æquitate naturali nituntur. tom.1.p.493.col.2
Neque mulier neque filiusfamilias exceptione Velleiani & Macedoniani iam nata & quæſita vti coguntur ſi nolint. tom.1.p.359.col.1
Nullus exceptioni doli neque alij locus eſſe poteſt vbi non eſt aliqua præcedens actio quam exceptio poſſit excludere. tom.1.p.531.col.2
Differentia inter exceptionem temporalem & perpetuam. tom.1.p.374.col.1.& 2
Quænam exceptiones perpetuæ pariant ſoluti repetitionem, quænam non pariant. tom.1.p.177.col.1
Cur exceptiones doli & metus fuerunt introductæ.tom.1 p.253.col.1
Qui exceptiones ſibi competentes non opponunt eas remittere videntur ſolis militibus exceptis.tom.2. p.113. col.1
Differentia inter exceptionem odioſam, & exceptionem in odium creditoris introductam. tom. 1. pag. 359. col.2
Exceptioni Macedoniani ſimilis eſt exceptio præſcriptionis. tom.1.p.360. col.1
Qui ſeipſo iure liberatum poteſt contendere, etiam habet interdum exceptionem neceſſariam vt tutius poſſit dici liberatus. tom.2. p.185. col.2. in med.
Qui exceptionem habet perpetuam adhuc timere poteſt ne per errorem aut imprudentiam ea omittatur.tom.1 p.401. col.2
Exceptionem habens perpetuam rectè condemnati poteſt ſi eam non opponat, quia nec diuinare eam iudex poteſt, nec ſi ſciat eam non oppoſitam ſupplere.tom.1 p.401. col.2
Bonæ fidei iudiciis doli exceptiones ipſo iure inſunt. tom.1.p.569. col.1
De duabus ſpeciebus exceptionum quæ in executione rei iudicatæ opponi poſſunt & earum differentia. tom.2. p.113.col.2
Exceptione non numeratæ pecuniæ poſt biennium extincta quænam exceptio competat debitori. tom.1. pag. 288. col.2
Quis ſit effectus exceptionis perpetuæ. tom.2.pag.112. col.1. & 2
Nulla prodeſſe poteſt exceptio etiam quæ elidat actionem ipſo iure ſi non opponatur. tom.2.p.33.col.1
Iure exceptionis ſeruari poteſt quod iure actionis peti non poteſt. tom.2. p.317.col.2
Pendent exceptiones omnes ex æquitate iuris prætorij. tom.1.p.326. col.1
De variis exceptionibus quas prætor introduxit ex æquitate naturali. tom.1.p.495.col.2. & de iis quæ ex iure ciuili competunt licet à Prætore dentur. ibid.
Exceptio actio. Omnes exceptiones quæ ſunt ex æquitate inſunt ipſo iure bonæ fidei iudiciis. tom.1.p.185.col.1
Exceptio lis. Exceptio tranſactionis impedit litis ingreſſum & progreſſum non minus quàm exceptio rei iudicatæ, & iuriſiurandi quod in aliis exceptionibus peremptoriis ſecus eſt. tom.1.p.324. col.1
Exceptio indebitum. Exceptio diuiſionis & diſcuſſionis non faciunt quantitatem indebitam. tom.1.pag.286. col.2
Per exceptionem doli quæ datur poſt extinctam non numeratæ pecuniæ exceptionem competit condictio indebiti. tom.1.p.287.in fin. & 288.col.

Exce

Dolus in omnibus bonæ fidei iudiciis præſtatur etiam ex iis contractibus, qui ſolius dantis gratia fiunt. tom. 1. pag. 620. col. 1

Exceptio doli non eſt odioſa ſed fauorabiliſſima ſi cauſa æquitatis inſpiciatur ex qua proficiſcitur. tom. 1. pag. 531. col. 2

Impunitum dolum etiam poſt depoſitam adminiſtrationem manere iniquum eſt. tom. 2. pag. 278. col. 2

Exceptio doli tunc locum habet cùm quis per occaſionem iuris ciuilis contra naturalem æquitatem locrum captat ex damno alieno. tom. 1. pag. 124. col. 2

Neque liberis neque libertis permittitur agere de dolo contra parentes, & patronos, & cur. tom. 1. pag. 123. col. 1

Dolus nunquam manere debet impunitus, etiamſi expreſſa conuentione placuerit vt non præſtetur. tom. 1. pag. 550. col. 1

Valet conuentio ne depoſiti agatur, quæ in effectu idipſum continet ne dolus præſtetur. tom. 1. pag. 550. col. 1

Deceptionis nomine non ſemper ſignificatur dolus. tom. 1. pag. 607. col. 1

In contractum bonæ fidei cadere poteſt dolus in re ipſa ſecus dolus in perſona. tom. 1. pag. 607. col. 1

Dolus in perſonis eſt nec tranſit in heredẽ niſi hactenus ne ex defuncti dolo lucretur. tom. 2. pag. 352. col. 1

Sola æquitate iudiciorum bonæ fidei dolus ſi ex alterutra parte admiſſus ſit, vindicatur. tom. 1. pag. 607. col. 1

Sola ferè doli exceptio contra vindicantem poteſt & ſolet competere. tom. 1. pag. 677. col. 2

Exceptio doli multùm diſtat ab exceptione pacti, eique ſubſidiaria eſt. tom. 1. pag. 124. col. 1

Exceptio doli locum habere non poteſt, niſi cùm exceptio pacti locum non habet. tom. 1. pag. 124. col. 1

Ex tranſactione naſcitur exceptio doli. to. 1. pagin. 124. col. 1

Dolo malo facit qui petit quod ſtatim reſtituturus eſt, licet alia actione. tom. 1. pag. 586. col. 1

Qui dolum allegat, dolum probare debet. tom. 1. p. 679. col. 1

Actione de dolo etiam aperto, & verè admiſſo, agi non poteſt in ſumma minore duobus aureis. tom. 1. p. 164. col. 1

Pactio ne de dolo futuro agatur, maximè in cõtractibus bonæ fidei valere non poteſt, ſecus ne de dolo præterito. tom. 1. pag. 565. col. 2

Pactum ne commodatarius de dolo futuro teneatur non valet, ſecus ne de culpa. tom. 1. pag. 565. & 566

Exceptio doli, licèt infamiam non irroget, famam tamen & exiſtimationem ſuggillat, apud bonos & graues viros. tom. 1. pag. 359. col. 2

Exceptio doli nec à liberis contra parentes, nec à libertis contra patronos obiici poteſt. tom. 1. pag. 359. col. 2

Exceptio doli æquitate naturali nititur. tom. 2. pag. 359. col. 2

Exceptio doli ex parte actoris eſt perſonalis, ex parte rei in rem. tom. 1. pag. 359. col. 2

Exceptio doli datur aduerſus eum qui ex aliena iactura contra naturalem æquitatem locupletari velit. tom. 1. pag. 359. col. 2

Tutus exceptione doli per errorem ſolutum repetit. to. 1. pag. 359. col. 2

Exceptio doli non nocet ſucceſſori eius qui eſt in dolo. tom. 1. pag. 104. col. 1

In contractibus bonæ fidei vindicatur dolus ipſo iure, & æquitate ipſius iudicij. tom. 1. pag. 583. col. 1

Nihil tam contrarium bonæ fidei quàm dolus. tom. 1. pag. 583. col. 1

Nunquam dolus incognitus remiſſus intelligitur. to. 1. pag. 595. col. 2

Actio quælibet competens ſiue ordinaria, ſiue extraordinaria, excludit actionem de dolo, quæ nonniſi ſubſidiaria eſt. tom. 1. pag. 590. col. 1

Neque aduerſus exceptionem doli vnquam datur doli replicatio, neque aduerſus doli replicationem vlla duplicatio vnquam dari poteſt. tom. 2. pag. 54. col. 1. & 2

Quinque ſpecies doli ab Accurſio, & Bartolo poſitæ, quæ tamen omnes ſunt odioſæ contra Accurſium. duplicatio vnquam dari poteſt. to. 1. p. 253. col. 1. & 2

Exceptio doli omnium frequentiſſima, ſempérque perpetua. tom. 1. p. 253. col. 1

Prætor nunquam dat actionem de dolo, niſi quolibet. auxilio ſiue ordinario ſiue extraordinario deficiente tom. 1. pag. 590. col. 2

Etiam rei iudicatæ doli exceptio poteſt obiici. tom. 1 pag. 324. col. 1

Perſona quæ dolum admiſit non eſt digna vt ei ſuccurratur. tom. 2. pag. 311. col. 2

Plus poteſt dolus quàm mora. tom. 2. pag. 359. col. 2

Vbi ſemel habita eſt ratio doli à domino commiſſi, vno agente non debet amplius haberi alio agente. tom. 2. pag. 170. & 171

Qui ab initio dolo caret poteſt poſtea eſſe in dolo ex noua cauſa. tom. 1. pag. 358. col. 2

Si creditores quibus ſolutum eſt per gratificationem tutorum ſoluendo non ſint, in eos ſubſidiaria de dolo actio datur. tom. 1. pag. 382. col. 2

Dolus malus nunquam remanere debet impunitus ne tum quidem cum ei ſoli nocet qui dolum admiſit. tom. 2. pag. 936. col. 1. in med.

Dolus procuratoris domino nocere non debet ſi nihil ex eo dolo ad dominum peruenerit. tom. 2. pag. 166. col. 2. niſi procurator ſoluendo ſit, ſicut & pupillus ex dolo tutoris. ibid.

Exceptio doli obſtat ei qui petit id quod redditurus eſt illi ipſi à quo petit, at non etiam ei qui petit id quod reſtituturus eſt alij. tom. 1. pag. 261. col. 1

Dolus ſemper excluſus eſſe debet à contractu, ne quis facilè inuitetur ad delinquendum. tom. 1. p. 620. col. 2

Parũ intereſt an dolo ab initio quis fecerit, an ea poſtfacto incipiat facere cùm conuenitur. tom. 2. p. 349. col. 2

Valet conuentio ne de dolo præterito agatur, ſecus ne de dolo futuro. tom. 2. pag. 330. col. 2

Dolus nunquam debet remanere impunitus ne tum quidem cum illi ipſi nocet qui eum admiſerit. tom. 2. pag. 332. col. 2

Error qui bonam fidem parit ſemper excuſat à dolo. tom. 2. pag. 342. col. 1

Nihil tam contrarium bonæ fidei quàm dolus malus qui ab omnibus contractibus abeſſe debet etiam ab iis qui ſtricti iuris eſſe dicuntur. to. 1. p. 534. col. 1

Qui ex proprio dolo conuenitur indignus eſt cui ſuccurratur. tom. 2. pag. 349. col. 1. ideoque in ſolidum debet conueniri. ibid.

Duplex eſt dolus malus minor vnus maior alius qui maiorem machinationem exigit. tom. 1. p. 582. col. 1

Iuris ratio & regula generalis facit vt dolus ſemper ſit puniendus, tum quoque cum ei nocet qui dolum ipſe admiſit. tom. 1. pag. 534. col. 1

Exceptio doli omnibus bonæ fidei iudiciis ineſſe dicitur. tom. 2. pag. 366. col. 1

Dolus eſt ſi quis non exhibeat quod poteſt exhibere. tom. 2. pag. 369. col. 1

Dolo non facit qui iure ſuo vtitur. tom. 2. pag. 146. col. 1

Etiam in teſtamentis doli exceptiones locum habent. tom. 1. pag. 369. col. 2

Dolus diues. Dolum committere & ex aliena iactura locupletari non ſunt paria, tom. 2. pag. 334. col. 1

Dolus filiusfamilias. Dolo malo facit filiusfamilias qui aduerſus

aduerſus propium factum venit capta iuris ciuilia occaſione. tom.2.pag.102.col.2

Dolus, delictum. Dolus, delictum, & noxa caput ſequitur. tom.2.pag.334.col.1

Dolus, actio. Actiones de dolo inſunt ipſo iure bonæ fidei iudiciis. tom.1.pag.285.col.1

Dolus, reſtituere. Dolo facit qui petit quod ſtatim reſtiturus eſt. tom.1.pag.239.col.2

Dolus, miſericordia. Dolo facit qui miſericordiam in re aliena intempeſtiuè exercet.tom.2. pag.352.col.1. & 2

Dolus, depoſitum. In depoſito etiam circa dolum remiſſiùs facienda eſt interpretatio in fauorem depoſitarij. tom.2.pag.330.col.2

Dolus pater. Dolus vel culpa filiifamilias vel ſerui non poteſt augere condemnationem vt ſupra quantitatem peculij pater vel dominus teneantur. tom. 1. pag.548. col.2

Dolus, emere. Dolus in vendendo commiſſus non purgatur rem redimendo. tom. 2. pagin. 338. col.1. & 2

Dolus, depoſitarius. Dolus vnius ex depoſitarij coheredibus aliis nocere non poteſt. tom.2. pag.355. col.1. & 2

Dominatio. Ex iure gentium dominationes ſunt introductæ. tom.1. pag.385.col.1

Dominium. Per oblatam litis æſtimationem non aliter offerens fit dominus rei, niſi tempore ſolutæ æſtimationis præſens res ſit quæ pro tradita haberi poſſit. tom.1, pag.579. col.1. ideo rei perditæ per æſtimationem ſolutam dominium non transfertur. ibid. modò non ſit dolo perdita. tom.1. pag.579.col.2

Ad probandũ verum & quiritarium dominium ſufficit, vt qui agit dicat probetque ſe titulum ab eo habere quem dicat ſe fuiſſe dominum licet authoris ſui dominium non aliter probet quam hoc ipſo quod non probatur emiſſe à non domino. tom.1. pag.676.col.1

Traditio ſola non ſufficit ad transferendum dominium. tom.1.pag.343.col.2

Seruus qui operas ſuas ipſe per ſe locauit, eaſque acceptas prædoni tanquam domino retulit non facit pecuniam accipientis. tom.5.pag.373.col.2

Iniquum eſt vt quis vel inuitus vel ctians rei ſuæ dominium amittat. tom.1.pag.569.col.2

Neque dominium rei neque poſſeſſio poſſunt eſſe penes plures in ſolidum. tom.1. pag.560. col.2

Differentia inter pecuniam & ſpeciem ratione tranſlationis dominij. tom.1.pag.38.col.2

Adiudicatio & lex nulla indigent traditione ad transferendum dominium. tom.1. pag.434. col.2.& p.436. col.2

Dominium vti le nullum eſt. tom.1. pag.675.col.1

Dominium quod ſemel meum fuit meum remanet etiam poſt rei mutationem, quia etiam quod ex re mea ſupereſt meum eſt. tom.1.pag.629.col.1

Dominium quod alicuius ſemel fuit non po eſt deſinere ſuum eſſe per ſolam domini voluntatem, nec per ſolam formam & mutationem niſi mutatio facta ſit eius materiæ quæ redigi ſæpius in ſua initia non poſſit. tom.1.pag.629. col.1

Ex dantis voluntate, pecunia ſtatim & recta via fit accipientis. tom.1.pag.371.col.1

Melior eſt cauſa dominij bonitarij quam quiritarij. tom.1. pag.675.col.1. ſecus verò vtilis. ibid.

Dominium per ſocietatem communicatur, per emptionem verò transfertur. tom.1. pag 552.col.1

Multò facilius eſt probare rem fuiſſe in bonis quàm in vero & quiritario dominio. tom.1. pag.675.col.1

Rerum dominia poſſunt eſſe in pendenti. tom.1. p.13. col. 2

Non transfertur dominium niſi per traditionem à domino factam ex iuſto titulo præcedente,& qui ſit habilis ad transferendum dominium. tom.2. pag.372. col.1. exceptis quibuſdam caſibus. col.2.

Plures domini eiuſdem rei dominium pro indiuiſo habent iuris tantum intellectu non etiam diuiſione corporis partes obtinent. tom.1. pag.561. col.2

Cur eiuſdem rei dominium apud plures eſſe non poſſit in ſolidum. tom.1.pag.561.col.2

Aliquando qui dominus eſt tradendo dominium non transfert, aliquando qui dominus non eſt rei tamen alienæ dominium transfert in accipientem. tom.1. pag.693. col.1. ſi modo titulus habilis præcedat quo transferri dominium poſſit. ibid.

Prædo poſſeſſor dominij quæſtionem referre nunquam poteſt, nec ſi directa rei vindicatione conueniatur. tom.1.pag.575. col.2

Quo caſu cum ex contractu agitur ille ipſe qui contraxit poſſit referre quæſtionem dominij. tom.1.p.575. col. 2

Duobus eiuſdem corporis dominis exiſtentibus totius corporis pro indiuiſo dominium pro parte ſinguli habent nempe dum de partibus integralibus agitur, non de quota litis. tom.5. pag.422.col.1

Dominia rerum nuda voluntate non acquiruntur vel amittuntur ſed tantum traditionibus, iiſque à domino factis.tom.1.pag.107.col.1.& pag.108.col.1.& 2

Neque longa poſſeſſio neque iuſiurandum ſunt modi acquirendi dominij. tom.1. pag.115. col.1. qui ſint modi acquirendi dominij. ibid.& ſeq.

Quibus modis dominium probari poſſit.tom.1.pag.675. col.2

Caſus in quibus dominium poſſeſſioni ſemel iunctum à poſſeſſione ſeparari non poteſt. tom.1. pagin.354. col. 2

Difficilius amittitur dominium quàm pignus. tom. 1. pag.669.col.2

Dominium pignus. Plus iuris habet in re qui dominium eius habet quàm qui nudum ius pignoris. tom. 1. pag.335. col.2

Dominium vindicatio. Si dominus non ex contractu agat cum eo cum quo contraxit ſed rei vindicatione dominij quæſtionem ei referre depoſitarius vel commodatarius poteſt. tom.1.pag.575.col.1

Dominium poſſeſſor. Poſſeſſor rei alienæ ſi eam non dolo aut fraude ſed culpa eam amiſit iuuatur per publicianam vt rem ipſam habeat, cuius æſtimationem ſoluit, audiendus eſt facilè dominus ſi nolit pecuniam quam ex ſententia iudicis periculo iudicari recepit reſtituere. tom.1. pag.579.col.2

Dominus. Non eſt agendum amarè cùm domino qui ex ſerui ſui contractibus conuenitur. tom.2. p.78.col.2

Obligatus tantum vt reſtituat tantundem hoc ipſo fit dominus proprietatis ſum quoque cum in ea re vſum fructum ab initio ſolum habuit. tom. 1. pagin. 24. col. 1

Quod ab extraneo dominus repoſcere poteſt per actionem furti aut legis Aquiliæ id à conſeruo repoſcere poteſt, iure dominicæ poteſtatis conueniendo eum domi. tom.2.pag.144. col.2

An & quomodo ille ex dominis qui ſerui communis negotiationem ignorauit conuentus à creditore actione tributoria non ſolum poſſit deducere quod ſibi debetur, ſed etiam quod domino ſcienti. tom. 2. pag.329.col.2

Precium rei venditæ ſeruo contra domini voluntatem ementi, ex peculio ad dominum pertinente ſolutum perit domino poſt conſumptionem ſi ratam habere nolit ſolutionem. tom.1.pag.25. col.2 vindicatur autem ante ſolutionem. ibid.col.1. & 2

Venditor qui rem emptam à ſeruo bona fide poſſeſſo, tradidit bonæ fidei poſſeſſori ſerui quid præſtare verus ſerui dominus teneatur ſi venditorem condictione conueniat? tom. 1.pag.60.& 61

Ex contractu cum vicario ſerui inito quæ actio contra dominum & quanto tempore detur, ſioe ante ſiue poſt mortem ſerui.tom.2.pag.267.col.1.& 2.& 268. col.1.& x

Caſus in qoo dominot re ſux carere cogatur iuſto precio licet dolus interuenerit poſſidentis. tom.1. pag.207. col. 2. & 208

Dominus ex eo tantum contractu ſerui tenetur de peculio ex quo ſeruus ipſe in ſolidum teneretur ſi eſſet paterfamilias, & iore ciuili obligari poſſet. tom.2. p.121.col.1

Dominus vicarij nomine iodicium noxale pati debet. tom.2. pag.169.col.1. & x

Si ab alio creditore idem dominus ex eiuſdem ſerui perſona conoeniator de peculio, ao aliquid poſſit dedoci, & an aliquid ei debeator? tom.2.p.84.col.1.& 2

Omnis actio quæ datur ex cootracto ſerui contra dominum vel eſt de peculio vel de io rem verſo. tom.2. pag.254. col.2

Extra videlicet exercitoriam, inſtitoriam, & tributoriam. ibid.

Manumiſſo vel alieoato ſeruo dominos ex caoſa etiam doli intra annum tenetor. tom.x.pag.171.col.2

Cur ex ſerui contractu qui facti eſt acquiratur actio domino, cùm facta non tranſeaot in dominum. tom.2. pag.334. col.1 & 2

Dominos à popillo conoeotus ex cauſa tutelæ per ſeruum adminiſtratæ toto ex tempore qoo liber eſſe credebatur habet prioilegiom dedoctionis eius quod ſibi debetur etiam aduerſus pupillum & dotem. to.2. pag.221.col.1. & 2

An & qoomodo teneatur dominus ex contracto ſerui fideiobentis, vel mandantis, vel aliter intercedeotis tom.2.pag.126.& 127

Cor vindicatio nummorum extantium qoos ſeruus ex peculio domini pro precio rei quam emit dederat venditori competat domino? tom.1. pag. 59. & 60 & ad qoid hic dominos venditori teneatur? ibid. & pag. 57

Non eſt eadē perſona domini & ſerui. to.2.p.531.col.x

Prioilegium deductionis habet dominus io eo quod ſibi à ſeruo ſuo debetur, & omnibus creditoribus præfertur. tom.2. pag.145.col.x

Qui babet adminiſtrationem rei alienæ à lege is loco domini eſt. tom.1.pag.128. col.1. ſecus qui ab homine. ibid.

Vnuſqoiſque rerum ſuarum moderator eſt & arbiter. tom.2. pag.48. col.1

Suæ qoiſqoe rei moderator eſt & arbiter. tom.1. p.208. col.2

Qui cum ſeruo inſtitore contraxit ex ea cauſa io quam præpoſitus fuit dominum condictione directa & in ſolidum habet obligatum. tom.1. pag.55.col.1.& x

In concurſo doorum dominorum quorum vnus ſit bonitarios alter qoiritiarius, potior io effectu cauſa eſt bonitarij. tom.1.pag.625.col.2

Dominus pater. In omoibos bonæ fidei iodiciis ita comparatom eſt vt quoties actio de peculio, vel de in rem verſo comperit adoerſus patrem aut dominum hanc quoque adiectionem habere debeat & ſi quid dolo malo domini vel patris captus fraudatuſve actor eſt. tom. 2. pag.347.col.2

Dominus tributoria. Dominus ſciens ſeruum ſuum ex merce peculiari negotiare, habetur à prætore pro extraneo creditore. tom.2.pag.70.col.2. & ſeq. ad hoc duntaxat vt dedoctionis prioilegiū amittat. ibid.col.2

Dominus, tutor. Tutores & curatores loco dominorum ſont. tom.1. pag.207.col.1

Dominus moderator. Qoiſquis paterfamilias & dominus eſt, ſolus idem moderator eſt & arbiter.tom.1.p.308. col. 2

Dominus peculium. Cur introductum ſit priuilegium deductionis domino competeot vt conuentus de peculio ex perſona ſerui poſſit dedocere ex peculio id quod ſibi debetur. tom.2. pag.155.col.1

Donare. Io centum debitor docenta ſcienter conſtituens iure nouo ioſpecto indebita centum donare videtur, ſecus de iure veteri. tom.1.pag.506.col.1

Damm alicui, eius gratia videtur donatum.tom.1.p.241. col.2

Ao pactum de dooando pro donatione habeatur & quomodo? tom. 1.pag.223.col.1

Cur pater filiofamilias donare non poſſit? tom.1.p.x72. col. 1

Donatio. Neque in maſculis ueque in fœminis eſt præſomenda donatio niſi cùm iuſta & probabilis affectio donationis præſumptionē ioducit. tom.2.p.283.col.2

Donatio inter coniuges fieri oon poteſt. tom.1. pag.5. col.2. & pag.6

Donatio iure veteri non fit niſi per traditionem aut ſtipulationem, iure verò nouo etiam per pactum.tom. 1. pag.230. col. 1

Donatio remoneratoria non eſt verè donatio, ſed potius ſolutio debiti etiam tantùm naturalis.tom.x.pag.262. col.2. mera donatio ſolutio debiti eſſe oou poteſt. tom.2.pag.262.col.2

Donatio non inſinuata valet ſi ſommam quingentorum ſolidorum non excedat. tom.1. pag.168.col.1

Ante Iuſtinianum ſtipolatio fieri non poterat per pactum nudum ſed tantùm per traditionem aut ſtipulationem. tom.1. pag.496. col.1

Dooatio rei pupillaris à tutore facta omni caſu prohibetur. tom.1.pag.139.col.x

Donatio inter patrem & filiomfamilias non valet etiam ex caoſæ dotis contra interpretes.tom.1. p.251.col.2

Donatio inter viuos, & donatio cauſa mortis fione vt plurimum per traditiooem & per ſtipulationem.to.1. pag.43.col.1

Donatio cauſa mortis tum quoqoe cum per traditionem facta eſt non transfert dominium ſtatim ſed tum demom com mors fuerit inſecota donatori. tom.1. pag.43. col.1

Non videtor perfecta donatio cauſa mortis antequam mors inſeqoatur. tom.1. pag.43. col.1

Cur donatio cauſa mortis legatis æquiparetur? tom.1. pag.43. col.2

Donatio cauſa mortis licet ita fieri poſſit vt domioium ſtatim transferatur in donatarium, noo ita poteſt fieri vt nullo caſo reuocetur. tom.1.pag.43.col.2

Conditiones ſub qoibus non tam fieri quàm reſolui ſoſolent donationes cauſa mortis. tom.1.pag.43.col. x

Donatio cauſa mortis capitur ad inſtitiam legati.tom.1. pag.263.col.1

Differentia inter donationem inter viuos & donationem cauſa mortis. tom.1.pag.263.col.x

Donatio à datione & traditooe incipiens magis eſt ſimilis cootractui innominato quàm oominato, ſecus donatio incipiens à ſtipulatione. tom. 1. pag.271. col. x

Donatio pura propriè loquenda non eſt contractus.to.1. pag.272.col.1. ſcilicet quæ fit per traditionem. ibid.

Eo modo donatiooes cauſa mortis minuuntor per legem Falcidiam quo legata, non quo fideicomiſſa, quooiam ad legatorum noo ad fideicommiſſorum exemplom capiuntur. tom.1.p.291.col.1

Inter patrem & filiumfamilias, cooſiſtere donatio non poteſt. tom.2.pag.140. col. 1.& 2

Quæ donationes inter coniuges ſint prohibitæ? tom.1. pag.5. col.2

Etiam ex nudo pacto poteſt fieri donatio. tom.1.pag.28. col. x

Commodatum proximè accedit ad precarium, precariū magis accedit ad donationem, differentia inter precarium, commodatū & donationem. to.1.p.533.col.x

Perfecta donatio nouas conditiones non admittit. tom. 1. p. 272. col. a

Cur pignoris remiſſio non ſit donatio. tom. 1. pag. 662. col. a

Donationes inter virum & vxorem factæ non valent, tom. 2. p. 296. col. 1

Ex pecuniæ numeratione propter donationem cauſa mortis factam, quomodo donans obliget accipientem. tom. 1. p. 43. & 44

Quomodo donatio interdum fieri ſoleat. tom. 1. p. 594. col. a

Non valent donationes factæ inter patrem & filium neque Papiniani temporibus confirmabantur morte ante conſtitutionem Iuſtiniani. tom. 2. p. 257. in fin.

Donatio crimen. Donationes quæ poſt crimen perduellionis contractum factæ ſunt ratas eſſe non oportet. tom. 1. p. 414. col. 2.

Donatio meretrix. Affectionis gratia neque honeſtæ neque inhoneſtæ donationes ſunt prohibitæ putà circa meretrices exceptis donationibus quæ à milite fiunt focariæ vel à minore 25. annis luxurioſo aut etiam à maiore ſi fiant per viam mandati. tom. 1. p. 278. col. 1

Donatio mutuum. An donatio facta adiecto pacto vt accipiens pecuniam donatam donatori crederet, ſit donatio, an mutuum. tom. 1. p. 47. & 48. col. 1. & 2

Donatio conſtituere. Pecuniam conſtituens quidem quam indebitam iure prætorio ſciebat propter exceptionem, eam exceptionem donaſſe & remiſiſſe videtur, vt priſtina actione conueniri poſſit cum effectu. tom. 1. pag. 507. col. a

Donator. Soli donatori conceditur vt æs alienum detrahi oporteat priuſquam ponatur ratio eius, quod facere poteſt, nec ſcilicet ex liberalitate ſua periclitetur. tom. 2. p. 87. col. 1

Donare. Donare eſt perdere. tom. 2. pag. 109. col. a

Non habet animum donandi qui habet animum decipiendi. tom. 1. pag. 644. col. 1

Non habet animum donandi qui animo deprædandi aut aliena negotia inuaſit, & in ea aliquid expendit. tom. 1. p. 644. col. 1

Donare condicere. Datum alicui vt pro ſe aliquid faceret quod alioqui facturus non erat donandi animo datum videtur, nec condici poteſt. tom. 1. p. 228. col. a. niſi ab vtraque parte idem tacitè actum intelligatur. ibid.

Dos. Promittens per errorem, ſponſo ſi nuptiæ ſequantur ita demum habet exceptionem ſi propter cauſam lucratiuam promittat ſecus ſi propter oneroſam. tom. 1. p. 261. col. a

An & quomodo dos donationis appellatione contineatur. tom. 1. p. 5. col. 2. & p. 6. col. 1. & 2

Contractus dotis ex numero eorum eſt, qui re perficiuntur. tom. 1. pag. 152. col. 2

Quomodo fieret dotis reſtitutio de iure antiquo. tom. 1. p. 122. col. 2

Ex dote iurata quæritur actio mulieri dote numerata. to. 1. p. 122. col. 1. & differentia quæ eſt inter actiones ex vtraque proficiſcentes. tom. 1. pag. 122. col. a

Mater aut auia filiam dotare tenetur ſi patris aut aui bona vel nulla ſint, vel non ſufficiant. tom. 1. pag. 545. col. 1

Officium eſt paternum non maternum dotare filiam. tom. 1. p. 345. col. 1

Officio pietatis fungitur mater aut auia quæ filiam vel neptem dotat. tom. 1. p. 345. col. 1

Quo caſu dotis cauſa pia ſit vel piæ cauſæ æquiparetur. tom. 1. p. 345. col. 1

Non poteſt conueniri inter maritum & vxorem vt ſolus dolus non autem culpa à marito præſtetur in dote. tom. 1. p. 556. col. a

In dote maritus non ſolum de dolo ſed etiam de culpa tenetur. tom. 1. p. 556. col. 2

In qualibet dotis conſtitutione ea conditio ſemper tacitè intelligitur. tom. 1. p. 262. in med.

Maritus ad ſolidam dotem condemnatus in iudicati tamen executione, vti poteſt exceptione ne ſupra quàm facere poſſit conueniatur. tom. 1. p. 495. col. 2

Actio de dote non naſcitur niſi ſoluto matrimonio aut ſuperueniente mariti inopia, non tamen ex diremptione matrimonij. tom. 1. p. 607 col. 2

Mulier olim habens priuilegium perſonale inter creditores omnes perſonalem actionem habentes hodiè habet priuilegium tacitæ hypothecæ pro dote. tom. 1. p. 224. col. 1

Dos non poteſt eſſe ſine matrimonio quamuis poſſit matrimonium eſſe ſine dote. tom. 1. p. 232. col. 1. & 2

Non eſt melior conditio lucrorum nuptialium quàm doris. tom. 1. p. 405. col. 2

Mulier contra dotis obligationem iuuari Velleiano non poteſt. tom. 1. p. 345. col. 2

Dos datur pro oneribus matrimonij. tom. 2. p. 270. col. 1

Non tenetur maritus iudicio de dote vltra quam facere poſſit. tom. 1. p. 594. col. 1. tenetur tamen eius heres. ibid. col. a

Extraneus mulieri donaturus dotem eam non niſi mulieris iuſſu marito tradere ac numerare debet. tom. 1. p. 250. col. 1

Filia aut neptis ſine liberis mortua dos eius ad patrem reuertitur non tam ea ratione iuris quàm iure miſerationis ne pater & dotis & filiæ aut neptis iacturam ſentiat. tom. 2. pag. 116. col. 1. ſiue ſit filiafamilias ſiue emancipata, modo dos ſit profectitia. ibid.

Quam partem dotis maritus haberet matrimonio per diuortium, aut per mortem ſoluto relictis liberis. tom. 2. p. 116. col. a

Dos ab extraneo data nullo pacto de ea reſtituenda interpoſito de iure veteri, ſolius mariti lucro cedit non etiam mulieris. tom. 1. p. 248. col. 1

Dos à patre profecta ſoluto per mortem mariti matrimonio quamuis non ad patrem reuertatur ne filia maneat indotata, repetitur tamen per actionem rei vxoriæ communem patri & filiæ ſed cuius exercitium ſoli patri competit coniuncta filiæ perſona. tom. 1. p. 248. col. 1

Iure veteri dos priuilegium quidem prælationis habebat inter chyrographarios creditores ſed priuilegium tacitæ hypothecæ non habebat. tom. 1. pag. 626. col. 2

Mater tutrix in dubio credenda eſt ex officij ſui neceſſitate potius quàm ex cauſa pietatis dotem conſtituiſſe, & ea filiæ bonis paternis potius quàm ex ſuis. tom. 1. p. 345. col. 2

Non poteſt pater dotis actionem ſibi & filiæ communem futuram per pactum etiam incontinenti appoſitum in ſuam perſonam transferre niſi per ſtipulationem in eam rem neceſſariam. tom. 1. pag. 251. col. 2

Seruus dotalis ita eſt in bonis mariti, vt tamen ſit mulieris. tom. 2. p. 163. col. 1. in med. & dominium rei dotalis ſubtilitate iuris pertinet ad maritum, tenera tamen eſt mulieris. tom. 2. p. 163. col. 1

Fructús rerum dotalium pertinent omnes ad maritum pro matrimonij ferendis oneribus. tom. 2. pag. 165. col. 1

Omnis ſtipulatio quæ dotis cauſa fit tacitam habet conditionem ſi nuptiæ ſequantur. tom. 1. p. 5. col. 1

Dos profectitia ad auum paternum pertinet. tom. 2. p. 255. col. 1.

Dos in prius matrimonium data aliter & quomodo in poſterius conuerſa videatur. tom. 1. p. 104. col. 1

De tempore reſtituendæ dotis iure veteri, & iure nouo. tom. 1. p. 261. col. 2

Dos per acceptilationem conſtitui poteſt. tom. 1. p. 296. col. 1. in fin.

Congrua dos quæ dicatur. tom. 2. p. 255. col. a

Auo mortuo dos profectitia ad patrem etiam exheredatum reuerti debet. tom.2.p.253.col.2

Diuortium non facit dotem indebitam. tom.1.p.390.col.2

An mulier poſſit hypothecas dotales liberare. tom.2.p.290.col.1

Cauſa dotis non eſt lucratiua, ſed oneroſa, cum deſeruiat oneribus matrimonij ad maritum pertinentibus. tom.1.p.260.col.1. in fine.

Quod ſeruus dotalis ex re mariti vel operis ſuis quæſiit ad maritum pertinere creditur cum id omne ſit in fructu. tom.2.p.163.col.1

Dos non poteſt eſſe ſine matrimonio licet matrimonium ſine dote eſſe poſſit. tom.2.p.371.col.1

Dos promiſſio. An ex promiſſione dotis donandi an mo facta ſponſo pro muliere ſi antequam ſoluta ſit nuptiis renuntiatum ſit, mulier habeat actionem ex ea promiſſione in ſponſum an in promiſſorem. tom.1.pag.254.col.1.& 2

Dos condicere. Pater vel extraneus indebitam pecuniam per errorem iuſſu mulieris, ſponſo eius promittendæ ſi nuptiæ ſecutæ ſint exceptione doli mali vti non poteſt. tom.1.p.260.& 261. ſed quomodo ei ſuccurratur. ibid.

Cum mulier ipſa dotem aut dedit aut promiſit nulla expreſſim adiecta conditione pura eſt promiſſio aut datio præſenſque obligatio aut tranſlatio dominij vt ſi interim ſoluatur condici nõ poſſit. tom.1.p.253.col.2

Dos peculium. Pater pro ea dote quæ filiofamilias data vel promiſſa eſt à muliere non tenetur iudicio de dote ſoluto matrimonio, niſi de peculio. tom.2.p.283.col.1

Dos mora. Maritus non tenetur iudicio de dote etiam ſi moram fecerit in exigenda re in dotem data, ſi æquè apud maritum peritura fuiſſet. tom.2.p.360.col.2

Dos tutela. Actiones dotis & tutelæ nullum priuilegium tacitæ hypothecæ iure veteri habuerunt. tom.2.p.352.col.1

Dos tutor. Tutor ampliorem dotem nomine pupillæ promittendo non obligatur, ſed ratione officij excuſatur. tom.1.p.261.col.1

Dotare. Auus neptem ex eo matrimonio quod cum ignominioſa vxore contra voluntatem patris filius contraxit natam dotare non tenetur. tom.2.p.256.col.1

Officium eſt non tantùm paternum ſed etiam auitum dotare filiam & neptem ex filio. tom.2.p.254.col.1

Paternum officium eſt dotare filiam. tom.2.pag.101.col.1

An frater ſororem vterinam æque ac conſanguineam dotare teneatur. tom.2.p.344.col.1

Duntaxat. Dictio taxatiua excludit omnes caſus cæteros non minus diuerſos quàm contrarios nec admittit alios niſi ſimiles. tom.1.p.212.col.2

Durare. Nihil videtur factum quod non durat factum. tom.2.p.260.col.1.& 2

E

Edere.

EDere nihil aliud eſt quàm exhibere, & copiam deſcribendi facere. tom.1.p.432.col.2

Edictum. Quod edictum prætoris in vrbe dicitur in prouinciis edictum proconſulis aut prouinciale appellatur. tom.2.p.10.col.1.& 2

Optimum eſt & publico vtile poteſtatem edicti ad omnes alios caſus etiam promiſſos protrahere ad quos mens & propoſitum prætoris porrigi poteſt vt quod verbis edicti deeſt ex mente prætoris ſuppleatur. tom.2.p.12.col.1

Edicti perpetui finis eſt ne quid in vrbe fiat inordinatum. tom.2.p.119.col.2

Edictum de peculio cur ſit triplex. tom.2.p.120.col.1.& 2

Verba edicti etiam taxatiuè concepta poſſunt extendi ad caſus ſimiles propter rationis identitatem. tom.2.p.233.col.1.& 2

Effectus. Inducta ad vnum effectum non debent contrarium operari. tom.1.p.53.col.1

Effectus rei magis conſiderandus eſt quam verba. tom.1.p.225.col.1

Effectus cuiuſlibet rei ſpectandus eſt. tom.2.p.290.col.2

Effectus rei ſemper primus inſpiciendus eſt. tom.1.p.353.col.2

Non videtur ſecutus effectus niſi duret ſecutus. tom.1.p.372.col.2

Egregius. Quæ perſonæ dicantur egregiæ. tom.1.p.113.col.1.& 2.& ſeq.

Electio. In alternatiuis obligationibus omnibus tacitè id actum videtur vt electio ſit promiſſoris niſi cùm in contrarium expreſsè actum & dictum eſt, vt electio ſit ſtipulatoris. tom.1.p.463.col.2

In alternatiuis non adeò datur electio debitori vt ſæpius eligere poſſit & variare, ſed vt vbi ſemel elegerit idipſum ſolum in obligatione, & ſolutione eſſe videatur. tom.1.p.527.col.1

Electione vnius ex pluribus fructuariis vel bonæ fidei poſſeſſoribus vel venditoribus emptor, & alij liberãtur ab actione de peculio ſi perceptum ſit à reo conuento, ſecus ſi nihil perceptum, idque de æquitate non de rigore iuris. tom.2.p.187.188.& 189

Electio fruſtratoria non nocet, mala autem nocet. tom.1.p.378.col.1

Rebus & locis alternatiuè poſitis in obligatione an electionem ſtipulator habeat rei, vel loci, an vtriuſque. tom.1.p.464.col.2

Cur à prætore fuerit introducta electio actionum. tom.2.p.13.col.2

Cùm debitor ab initio, ideſt in ipſo tempore ſolutionis habet electionem nec elegit, non alia de cauſa transfertur in creditorem electio, quàm quia ex creditore pecuniæ ſit debitor electionis. tom.1.p.661.col.2

Semel malè electa vna actione ad aliam regredi non licet. tom.1.p.377.col.2

Si quis Epheſi decem aut Capuæ hominem dari promiſerit an ſit electio actionis vbi petat, an rei vbi ab eo petatur. tom.1.p.461.463 464.& 465.col.1.& 2. concluditur affirmatiuè. p.464.col.1

Ex duabus rebus alternatiuè obligatis vna perempta debitori tollitur electio. tom.1.p.464.col.1

Pluribus locis alternatiuè poſitis ad ſolutionem poteſt debitor eligendo prius vbi ſoluat, & ſoluendo vbi volet, eligendi facultatem actori præripere. tom.1.pag.464.col.1

Debitor obligatus alternatiuè ad duo ſoluenda, ſoluens vtrumque electionem repetendi quod eorum voluerit habet. tom.1.p.320.col.2

Electio repetitio. Si duo correi debendi vtramque ſpeciem aut quantitatem, vtramque ſoluerint, cui competat electio debitoribus correis, repetendi, an creditori reſtituendi. tom.1.p.330.col.1.& 2.& p.338.col.2.& p.343.col.2

Eligere agere. Qui electionem habet agendi aut qua actione, aut contra quàm perſonam ex pluribus reſit, ſi malè eligat ſibi debet imputare, nec ad alium vel actionem, vel perſonam redire poteſt. tom.2.pag.184.col.1.& 2

Emancipare. Filium emancipare, aut ſeruum manumittere nemo cogitur inuitus. tom.2.p.231.col.1

Seruus an emancipari poſſit. tom.2.p.233.col.1

Emancipatio. Per emancipationem non tollitur obligatio naturalis inter patrem & filium. tom.1.pag.345.col.1

Per emancipationem filius fit incapax habendi peculij. tom.1. p.355.col.1
Differentia inter emancipationem & manumiſſionem. tom.2.p.233. col.1
Emancipatio vnde dicta. tom. 2. pag. 233. col.1
De effectu emancipationis. tom. 1. p.215. col. 2. in med.
Emancipatus. Filius emancipatus patri ſuo extraneus quodammodo eſſe intelligitur. tom.1. pag.355. col.1
Emendatio. Emendatio l. ſi pecuniam 5. in princ. D. de condict. cauſ. dat. tom.1.p.238. col.2
Emendatio l. quod Nerua. 32. D. depoſ. tom.2. p.376 col.2
Emendatio l. ſolutum 1,§. per liberum D. de pignor.act. tom.1. p.616. col.2
Emendatio l. rerum 26. D. rer. amotar. tom.1.p.414. col.1. & 2
Emendatio l. ſi procuratori 14. in fin. D. de condict. cauſ. dat. cauſ. non ſecut. tom.1. p.267. col.1
Emendatio l. quamuis 52. D. ad S.C. Velleian. tom.2. p.186.col.1.& 2
Emendatio l. ſi extraneus 6. D. de cond. cauſ. dat. tom.1. p.249.col.1.& 2
Emendatio l. heres 21. D. ad S. C. Trebel. tom.1.p.369. col.2
Emendatio l. 2. D. de duob. reis. tom. 2. pag. 298. col.2
Emendatio l. dedi 3. in fin. D. de cond. cauſ. dat. tom.1. p.253. col.1
Emendatio l. ſi creditor 37. §. ſeruum communem, D. de pecul. tom.2.p.193.col.2
Emendatio l. ſi pecunia 36. D. depoſ. tom.2.p.343.col.1 & 2
Emendatio l. quamuis 6. D. de pign. act. tom.1. p.596. col.2. & ſeq.
Emendatio l. ſi quis mancipiis 17. §. eius contractus, D. de inſtitutor act. tom.2. p. 56. col.1.& 2
Emendatio l. filiæ 88. D. de ſolut. tom. 2. pag. 56. col.1
Emendatio l.2.§. ſi quis Epheſi. D. de eo quod certo loco. tom.1. p.462. col.1. & 2
Emendatio l. cum res 47.§. ſed ſi Stichus, de leg.1. tom.1. p.463. col.2
Emendatio l. 1. §. vnde quærit filius, D. de exercit. act. tom.2.p.6
Emendatio l.1. in princ. D. de pen. tom. 2. pag.120. col.2
Emendatio l. 4. §. 2. D. ad l. Rhod. de iactu. tom.2. p.29.col.1
Emendatio l. 3. §. vlt. D. de tribut. act. tom.2. pag.67. col.2
Emendatio l. 5. §. ſi velit, D. depoſ. tom. 2. pag. 352. col.2
Emendatio l. furti 6. §. ſi quis alieno. D. de his qui not. infam. tom.1. p. 254. col.2
Emendatio l. ſi plures 14. D. depoſ. tom.2. p.359. col.1. & 2. vbi contra Tribonianum.
Emendatio l. eleganter 24. D. de pign. act. tom. 1. p.641. & 642.
Emendatio tit. quar. rer. act. non dat. tom.1. pag.646. col.1
Emendatio l. vlt.§. penult. verſ. Idem iuris in eodem genere. D. ad leg. Rhod. de iact. tom. 2. pag. 36. col.1
Emendatio l. ſi pupillus 45. de admin. tut. tom.1.p.517. col.2
Emendatio l. ſufficit in fine, D. de condict. indeb. tom.1. p.375. col.2
Emendatio l. ſi conuenerit 18. §. ſi fundus D. de pignor. act. tom.1.p.628. col.1
Emendatio l. 3. §. pen. D. de pecul. tom.2.p.428. col.2. & 429.col.1.
Emendatio l. ſi ego §. ſi res. D. de iur. dot. tom.1. p.235. col.1
Emendatio l. 1. in princ. D. de inter. ſaluia. tom. 1. p.628. col.2
Emendatio l. in bonæ fidei 8. D. de eo quod certo loco. tom.1. p.482. col.1
Emendatio l. dominus 53. in fin. D. de condict. indeb. tom.1. p.371. col.2. & p.372.col.1.& 2
Emendatio l. græcè 8. § & poſt litem D. de fideiuſſ. tom.1.p.185. col.1
Emendatio l. ſi fundus. 16. §. in venditione. D. de pignor. tom.1. p.199. col.1
Emendatio l. planè 37. D. de petit. hered. tom.1.p.309. col.2
Emendatio l. ſi ſeruus 4. D. de cond. furt. tom.1.p.409. col.2
Emendatio. l.1.§. hæc autem ſeparatio. D. depoſ. tom.2. p.329. col.1
Emendatio l. ſed ſi ego 4. §. ſi ratum, D. quod iuſſu. tom.2. p.274. col.1.& 2
Emendatio l. 2. C. rer. amotar. tom. 1. pag. 423. col.1
Emendatio l. pecuniam 36. D. ſi cert. pet. tom.1. p.68. col.2
Emendatio l. ſi duo 22. D. depoſ. vbi Tribonianiſmus. tom.2. p.365. col.2
Emendatio l. actione 23. D. depoſit. tom. 2. pag. 366. col.1
Emendatio. l. ſi tibi pecuniam 20. in fin. D. ſi cert. pet. tom.1.p.53. col.2
Emendatio l. hinc quæritur 19. §. 1. verſic. ſed in marito, D. de pecul. tom.2.p.162.col.2
Emendatio l. videamus 4. verſ. cuius nomine circa fin. princi. D. de in lit. iur. tom.1.p.194.col.2. in med.
Emendatio l. 1. in fin. D. de nouat. tom. 2. pag. 20. col.1
Emere. Rem alienam emere nemo cogitur nec ſuam vendere. tom. 1. p. 186. col.1
Emptio. Litis æſtimatio facit emptionem. tom. 1. p.396. col.1
Cauſa emptionis indiuidua eſt quia neque emptor fuerat partem emptorus, neque venditor partem venditurus. tom.1. p.192.col.1
Lex duodecim tabularum emptionis verbo omnem alienationem complexa eſt. tom.1.p.549.col.2
Non poteſt emptio eſſe aut venditio niſi de certo pretio conuenerit, ſubſtantia enim emptionis conſiſtit in pretio. tom.1. p.270. col.1
Quo caſu emptio rei ſuæ ſubſiſtat. tom.1.pag.551.col.1. & 2
Emptio rei ſuæ ſubſiſtere non poteſt. tom.1. pag.551. col.1
Pretio rei venditæ non ſoluto, aut non habita fide de pretio dominium rei venditę non transfertur in emptorem. tom.2.p.73. col.1
Tanto pluris vendi res ſolent, quanto commodioribus & emptori vtilioribus conditionibus fit emptio. tom.1. p.640. col.1
Rei ſuæ nulla emptio eſt ſiue ſciens ſiue ignorans quis emat. tom. 1. p.670. col.1. ſiue debitor pluris vel minoris rem emerit. col.2
Debitor à creditore pignus datum emere non poteſt. tom.1.p.670. col.1.& 2
Emptio alienatio. Emptionis nomine omnis alienatio quandoque comprehenditur. tom.2.p.296. col.1
Emptio locatio. In emptione & venditione licet contrahentibus naturaliter ſe inuicem decipere ſcilicet in quantitate pretij. tom.2. p.250. col.1. ſicut & in mercede locationis & conductionis. ibid.
Emptor. Nemo poteſt idem eſſe emptor & venditor cùm neceſſariò debeant eſſe diſtinctæ perſonæ emptoris & venditoris. tom.1.p.193.col.2
Venditori

INDEX RERVM.

Venditoribus & emptoribus licet ſe inuicem decipere in pretio citra dolum malum. tom.2.p.255.col.2

Vnus bonæ fidei emptor vel poſſeſſor non poteſt ex peculio deducere quod alij bonæ fidei emptori aut poſſeſſori debetur. tom.2. p. 159. col. 1

Malæ fidei emptor eſſe non poteſt qui emit à vero domino, nec ſi pecuniam det ei quem ſciat ſtatim perditurum. tom.2.p.261.col.2

Contracta venditione periculum rei venditæ ſtatim ad emptorem tranſit licet dominium remaneat penes venditorem quouſque rem tradiderit, adeóque pretium ei ſolutum ſit aut aliter eo nomine ſatisfactum. tom.1.p.8. col.2. & p.25.col.2

Ad transferendum rei venditæ dominium in emptorem requiritur vt rei pretium iam ſolutum ſit vel eo nomine ſatisfactum. tom.1. p.221. col. 1

Eadem ſolet eſſe cauſa emptoris ſiue ad petendum ſiue ad defendendum quæ fuit auctoris, id eſt venditoris. tom.1. p.157.col.1

Bonæ fidei emptor in pleriſque loco domini eſt. tom.2. p.157.col.1.

Emptor ſucceſſor. Obligationes perſonales ſiue actiuæ ſiue paſſiuæ non tranſeunt in emptorem aut ſingularem ſucceſſorem niſi quæ ſunt venditæ. tom.2.p.157.col.1 in fin.

Emptor dolus. Ex dolo venditoris non tenetur emptor niſi quatenus peruenit. tom.2.p.167.col.1

Neque heres neque alius ſucceſſor tenetur de dolo defuncti niſi quatenus peruenit, videlicet in actione de peculio. tom.2.p.167. col.1. & 2

Emphyteuta. Si ex pluribus emphyteutæ heredibus vnus penſionem ſoluerit, cæteri verò omnes non ſoluerint non eo minus tota res cadit in commiſſum, quia ius domini directi indiuiduum eſt. tom.1.p.600. col.2

Ex recognitione vnius emphyteutæ perinde agi poteſt contra tertium quemlibet emphyteuticæ rei poſſeſſorem etiam qui ab ipſo emphyteuta cauſam non habeat, non tantum vt canonem annuum ſoluat, ſed etiam vt recognoſcat, idque ex ſtatuto Sabaudiæ, ſecus ex iure. tom.1. p.617. col.2

Emphyteuſis. Extinctis perſonis in emphyteuſi comprehenſis emphyteuſis ad dominum directum reuertitur. tom.1. p.314. col.2

Differentia inter vſumfructum & emphyteuſim. tom.1. p.314 col.2

Enunciatiuum. Verba enunciatiua probant inter eaſdem partes præſertim cum emiſſa ſunt propter ſe & non propter alıud, & principaliter non incidenter. tom.2. p.370. col.1

Verba enunciatiua nihil probant inter alias partes niſi in antiquis quæ quãto difficilioris ſunt probationis tanto leuiores admittunt probationes.tom.2.p.370.col.1

Epiſtola. Epiſtola non eſt modus inducendæ obligationis, ſed eius tantum quæ inducta ſit probandæ.tom.1. p.525. col.1. quædam tamen obligationes per epiſtolam contrahuntur. ibid. col.2

De fide & probatione epiſtolæ. tom. 2. p. 370.col.1

Tot epiſtolæ eſſe videntur quot ſunt capita in epiſtola. tom.2. p.370. col.2

Omnes contractus qui ſolo conſenſu perficiuntur per epiſtolam fieri poſſunt. tom.1.p.660.col.1

Epiſtola conſenſus. Qui ab alio epiſtolam accipit nec ſtatim contradicit hoc ipſo videtur epiſtolæ & omnibus in ea contentis expreſſim conſenſiſſe. tom. 1. p.526. col.1. debet enim ſtatim teſtationem interponere contrariæ voluntatis. ibid.

Epiſtola depoſitum. Obligatio depoſiti nulla per epiſtolam contrahi poteſt, probatio vero rerum depoſitarum etiam per epiſtolam impleri commodè poteſt. tom.2. p.370. col.1

Errans. Nemo errans dominium rei ſuæ in alium transferre poteſt. tom. 1. pag. 77. col. 1

Errantis nulla voluntas. tom.1.p.444. nulluſque conſenſus. ibid. col.1

Nemo errans rei ſuæ dominium amittit.tom.2. pag.351. col.2

Errantis nec voluntas vlla nec conſenſus vllus eſt. tom.1. p.291. col.2

Nemo errans rem ſuam amittit. tom.1. pag. 229. col.1

Nemo errans rem ſuam amittit. tom.1. pag. 58. col. 2

Nemo errans amittit rei ſuæ poſſeſſionem. tom.2. p.238. col.1

Neque conſentiunt neque delinquunt qui errant.tom.1. p.403. col.1

Non tam errantes quàm ſtulti dicuntur qui in iure errant. tom.1. p.280.col.1

Error. Communis error, licet ius non faciat, iuſtam tamen excuſationem præbet, quia nec affectatus, nec ſuſpectus videri poteſt. tom.2.p.96.col.1.& 2

Error facti imperitiam detegit, & conſenſum nullum habet. tom.2.p.238.col. 2

Error in cauſa aut alienationis aut obligationis non impedit alienationem aut obligationem. tom. 1. p.267. col.2

Iuris error non prodeſt ad indebiti condictionem inducendam. tom.2. p.109. col.1

Neque error iuris neque error facti cuiquam nocent in dominiis amittendæ rei ſuæ. tom.2. p.188. col.2

De effectibus erroris iuris & erroris facti. tom.1. pag. 290. col.2 & 291. col.1. & 2

Eius qui in facto errat nulla voluntas eſt, nullus conſenſus. tom.2.p.118.col.2

Error inceſtum. Nullus error contra commiſſum inceſtum iuriſgentium proponi poteſt. tom.1.p.404.col.1. & 2

Error repetitio. Cur error iuris impediat repetitionem portionis Falcidiæ in legatis & fideicommiſſis in ſolidum præſtitis. tom.1. p.290. col.2

Eſſentia. Eſſentiæ contractuum ſicut & cæterarum rerum ſunt indiuiduæ. tom.1. p.467.col.2

Etymologia. Quando valeat argumentum ab etymologia. tom.1. p.4.& 5

Euenire. Inſpici debet illud quod poteſt euenire.tom.1. p.183. col.2

Euentus. Dubius euentus ita æſtimandus eſt vt tam eius quod poteſt non euenire, quàm eius quod euenire poteſt ratio habeatur. tom.2.p.215.col.1

In multis caſibus id euenit vt ex euentu & ex poſtfacto appareat quid ante fuerit. tom.1. p.338. col.1

Euentus æſtimatio. Dubius euentus quantumlibet incertus certo tamen pretio æſtimari poteſt. tom.1. p.440. col.1

Euictio. Quæ ſint cauſæ ex quibus euictio ſequi ſoleat. tom.1.p.593. col.2

Poteſtas euictionis tollit intellectum dominij acquiſitionis. tom.1. p.642. col.1

Quando de euictione caueri debeat. tom. 1. pag.271. col.2

In pactis quantumuis nudis propter ſubſecutam euictionem datur actio de euictione ad id quod intereſt. tom.1. p.238. col.1

Stipulatio de euictione non tam facilè committitur licet per ſententiam res iam euicta ſit. tom. 1. pag. 600. col.1

Euictio actio. An euicta re quæ in ſolutum data fuerat duret, & maneat priſtina actio, an verò noua detur id eſt vtilis ex empto ad exemplum directæ quæ daretur euicta re vendita. tom.1. p.642.col.1

Euictio pignus. Cùm in cauſa iudicati poſtulante creditore pignus diſtrahitur quod poſtea euictum ſit non tenetur de euictione creditor, ſed debitor cui ſolutio proficit. tom.1. p.639. col.2

Euincere.

Euincere. Quod euincitur in bonis non eſt. tom.2.p.84. col.2

Ex. Differentia inter propoſitiones *Ex* & *Propter*. tom.1. p.219.col.1

Executio. Vna executio non impedit aliam dum ne creditor bis ſuum conſequatur & ab initio proteſtetur nolle niſi ſemel conſequi quod ſibi debetur. tom.1. p.661.col.2

Euentus executionis ſententiæ poteſt eſſe incertus.tom.2. p.220. col.1

Executionis euentus dubius eſſe poteſt & plerumque eſt. tom.1. p.323. col.1

Executio ſententiæ. Vigor ſententiæ totus in executione conſiſtit. tom.1.p.313. col.1

Exceptio. Differentia exceptionum ex cauſa extrinſeca, & exceptionum ex æquitate negotij aut ex iniquitate actionis proficiſcentium. tom.1.p.285.286. & ſeq.

Exceptiones de iure tertij admitti non ſolent niſi de voluntate tertij appareat. tom.2. p.318. col.2

Qui habet exceptionem temporalem habet etiam non ſecus ac is qui habet exceptionem perpetuam. tom.1. p.501. col.1.& 2

Quænam exceptiones obligationem naturalem nun perimant. tom.1.p.287.col.1

Exceptio temporalis non parit condictionem indebiti. tom.1.p.287. col.1. neque exceptio dilatoria ſed tantum peremptoria. ibid.

Exceptio diuiſionis & diſcuſſionis ſunt dilatoriæ tantum. tom.1.p.286. col.2.

Exceptio diuiſionis, & diſcuſſionis ſunt ordinis non iuris. tom.1. p.287. col.1

De exceptionibus litis ingreſſum impedientibus ſi ſtatim opponantur & probentur quæ non ſunt exceptiones litis finitæ. tom.1.p.96.col.2. & quando opponantur. p.97. ibid.

Exceptiones altiorem indaginem requirentes, an pronuntiatio differatur & in tempus litis conteſtatæ. tom.1.p.97. col.1

Exceptiones omnes rei coherentes quæ reo competunt fideiuſſori quoque competunt etiã inuito reo ſecus exceptiones quæ perſonæ cohærent tom.1. p.304. col.2

Exceptio perpetua in fauorem excipientis indicta æquitate naturali nititur, quæ verò in odium petentis æquitate ciuili. tom.1. p.358. col. 2.& p.339. col.1

Inter exceptiones peremptorias, potentiores & fauorabiliores ſunt quæ litis ingreſſum impediunt. tom.1. p.170. col.2

Exceptiones non numeratæ pecuniæ & pacti de non petendo ſunt temporales. tom.1.p.304. col.1

Exceptio non poteſt opponi per verba dubitatiua.tom.1. p.162.col.1

Doli & pacti exceptiones ipſo iure inſunt iudiciis bonæ fidei. tom.1.p.73. col.2

Nulla iuſtior exceptio eſt quàm quæ ex pacto conuento naſcitur ſi modo pactum illud neque contra leges neque contra bonos mores interpoſitum ſit. tom.1. p.71. col.2

In bonæ fidei iudiciis inſunt exceptiones omnes etiam iuriſiurandi, non minus quam pacti & doli. tom.1. p.96.col.1

In poteſtate actoris non eſt vt reo competentem exceptionem poſſit adimere. tom.1. pag.464.col.2

Nihil intereſt quod ad rei effectum attinet an actio aliqua ſublata ſit ipſo iure an tolli poſſit ope exceptionis. tom.1. p.610. col.2

Ex pacto de non petendo ſi in rem ſit & ſine vlla temporis præfinitione competit exceptio perpetua, ſecus ſi in perſonam aut temporale. tom.1.p.610 col.2

Qui habet exceptionem peremptoriam quæcunque & qualiſcunque illa ſit abſolui debet non tantum ab obſeruatione iudicij ſed etiam à tota cauſa.tom.1.p.170. col.2

De exceptionibus excluſiuis iuris agentis. tom.1. p.176. col.2

Exceptio non factæ diſcuſſionis eſt dilatoria, ideóque opponenda ante litem conteſtatam. tom.1. pag.82. col.1

Differentia inter exceptionem declinatoriam, dilatoriam, & peremptoriam. tom.1.p.82.col.1

Exceptiones viſcerales omnium fauorabiliſſimæ. tom.1. p.341.col.2

Omnes exceptiones ſunt ex iure prætorio, & æquitate naturali nituntur. tom.1.p.493.col.2

Neque mulier neque filiusfamilias exceptione Velleiani & Macedoniani iam nata & quæſita vti coguntur ſi nolint. tom.1.p.359.col.1

Nullus exceptioni doli neque alij locus eſſe poteſt vbi non eſt aliqua præcedens actio quam exceptio poſſit excludere. tom.1.p.531.col.2

Differentia inter exceptionem temporalem & perpetuam. tom.1.p.374.col.1.& 2

Quænam exceptiones perpetuæ pariant ſoluti repetitionem, quænam non pariant. tom.1.p 177.col.1

Cur exceptiones doli & metus fuerunt introductæ.tom.1 p.253.col.1

Qui exceptiones ſibi competentes non opponunt eas remittere videntur ſolis militibus exceptis.tom.1. p.113. col.1

Differentia inter exceptionem odioſam, & exceptionem in odium creditoris introductam. tom.2. pag.359. col.2

Exceptioni Macedoniani ſimilis eſt exceptio præſcriptionis. tom.1.p.360. col.1

Qui ſeipſo iure liberatum poteſt contendere, etiam habet interdum exceptionem neceſſariam vt tutius poſſit dici liberatus. tom.2. p.185. col.2. in med.

Qui exceptionem habet perpetuam adhuc timere poteſt ne per errorem aut imprudentiam ea omittatur.tom.1 p.401.col.2

Exceptionem habens perpetuam rectè condemnari poteſt ſi eam non opponat, quia nec diuinare eam iudex poteſt, nec ſi ſciat eam non oppoſitam ſupplere.tom.1 p.401. col.2

Bonæ fidei iudiciis doli exceptiones ipſo iure inſunt. tom.1.p.569. col.1

De duabus ſpeciebus exceptionum quæ in executione rei iudicatæ opponi poſſunt & earum differentia. tom.2. p.113.col.1

Exceptione non numeratæ pecuniæ poſt biennium extincta quænam exceptio competat debitori. tom.1. pag. 288. col.2

Quis ſit effectus exceptionis perpetuæ. tom.2.pag.112. col.1. & 2

Nulla prodeſſe poteſt exceptio etiam quæ elidat actionem ipſo iure ſi non opponatur. tom.2.p.33.col.1

Iure exceptionis ſeruari poteſt quod iure actionis peti non poteſt. tom.2. p.317.col.2

Pendent exceptiones omnes ex æquitate iuris prætorij. tom.1.p.326. col.1

De variis exceptionibus quas prætor introduxit ex æquitate naturali. tom.1.p.493.col.2. & de iis quæ ex iure ciuili competunt licet à Prætore dentur. ibid.

Exceptio actio. Omnes exceptiones quæ ſunt ex æquitate inſunt ipſo iure bonæ fidei iudiciis. tom.1.p.185.col.1

Exceptio lis. Exceptio tranſactionis impedit litis ingreſſum & progreſſum non minus quàm exceptio rei iudicatæ, & iuriſiurandi quod in aliis exceptionibus peremptoriis ſecus eſt. tom.1.p.324. col.1

Exceptio indebitum. Exceptio diuiſionis & diſcuſſionis non faciunt quantitatem indebitam. tom.1.pag.286. col.2

Per exceptionem doli quæ datur poſt extinctam non numeratæ pecuniæ exceptionem competit condictio indebiti. tom.1.p.287.in fin. & 288.col.1

Exceptio

Exceptio doli. Exceptio in factum eadem eſt effectu quæ exceptio doli cui ſubſidiaria eſt nec ab ea differt niſi honeſtate. tom. a.pag.t a8.col.a

Exceptio iudicatum. Exceptiones peremptoriæ quæ impugnant iudicatum non niſi per viam appellationis & in cauſa appellatotia proponi poſſunt.tom.1.p.3 a 3. col.1. & a

Exceptio remiſſio. Qui ſciens prudenſque remittit exceptionem ſibi competentem donanti ſimilis eſſe creditur. tom.1.pag.3 a6.col.t

Exceptio conſtitutum. Exceptiones ex æquitate naturali competentes, & indebiti condictionem pariunt, & conſtitutum impediunt. tom.1.pag.495. col.a. & pag.496.col.t. & a. ſecus exceptiones ex iure ciuili competentes. ibid.

Exceptiones fauorabiles & æquitate naturali ſuffultæ quæ ſoluti repetitionem inducunt eædem impediunt coſtitutum. tom.1. pag.496.col.r

Exceptio condictio. Exceptio perpetua ita demum parit indebiti condictionem ſi in fauorem eius cui datur introducta ſit, ſecus ſi non in eius fauorem ſed tantum in odium eius contra quem datur. tom.t. pag.358. col. 1. & a

Eaceptio perpetua ita demum parit indebiti condictionem ſi æquitate oaturali nitatur, ſecus ſi æquitate tantum cioili. tom.t.pag.3,8.col.a

Excipere. quæ ſunt ad agendum temporalia ſunt perpetua ad excipiendum. rom. 1. pag.104.col.a

Exemplum. Mala exempla à iure etiam humano reprobantur. tom. a. pag.94.col.a

Exercitor. Lex præpoſitionis ab exercitore factæ magiſtro præpoſito an & quomodo afficiat contrahentes. tom. a.pag.7.col.r

Si modus præponendi ab exercitore oauis ſit adhibitus an ſi excedatur, dominus obligetur? tom.1.p.7.col.1. & 2

Tnetur exercitor licet inter magiſtrum & contrabentem ſecum non cadat obligatio. to.a.p.18. col.t.& a

Vnus ex eaercitoribus cum magiſtro nauis contrahendo agere cùm aliis exercitoribus poteſt. tom.2. pag.t8. col.t. & a

Exetcitor ex facto magiſtri nauis quem præpoſuit in ſolidum tenetur ſiue magiſter ille liber ſit ſiue ſeruus; & ſi ſeruus ſiue proprius ſiue alienus. tom.t. pag.3. col.1. & a

Qui cum magiſto contraxit naui præpoſito electionem habet an contra magiſtrum agere malit, an contra eaercitorem, ſed ita vt vnius electione alter liberetur. tom.a.pag.9. col.1.& a

Qui magiſtro naui præpoſito credidit ad reficiendam nauim licet magiſter eam in ſuos vſus conuerterit habet tamen exercitoriam contra exercitorem.tom.2. pag.5.& 6

Sola voluntas non facit exercitorem paritque exercitoriam actionem ſed præpoſitio magiſtri ex cuius facto & contractu datur in exercitorem actio. tom.a.p.t o. col. r

Differentia inter inſtitorem & exercitorem. tom. a. p.a. col.1. & a

Qua mente & ad quod exercitur magiſtrum præponat. tom. a.pag.5.col.t

Fanorabilior eſt in quibuſdam exercitoria actio quàm inſtitoria propter vtilitatem publicam. rom.a.pag.4. col.a

Exetcitore & magiſtto nauis ſimul obligatis in ſolidum ſolutio vnius alium liberat ipſo iure. tom.2. p.t3. col.1.& 2

Si magiſter nauis etiã emendis vendendiſque mercibus præpoſitus fuerit, exercitor ex eius mercibus obligatur. tom.a.pag.a.col.1.& 2

Exetcitor ſeruum alicuius naui præponens & poteſt à domino ſerui ſi cum eo contraxit conueniri & poteſt dominum ipſum actione ex conducto conuenire. tom. a.pag.1a.col.1. & a. & ſeq.

Quis dicatur exercitor & quis exercitoria teneatur actione. tom.1.pag.8.col.1.& 2. pag.9.col.1.& a

Lex præpoſitionis ab exercitore dicta magiſtro, nocet magiſtro præpoſito, non autem contrahentibus cum dicto magiſtro. tom.a. pag.5.col.1.& a

Omnia etiam ſecundi magiſtri à primo præpoſiti facta præſtare debet eaercitor qui primum magiſtrum præpoſuit ſalua ei per actionem ex locato, aut mandati repetitione aduerſus primum magiſtrum qui contra quàm probibitus erat, fecerit.tom.a. pag.5.col.1.& a

Fraude in preciis rerum emptarum à magiſtro non præpoſito perpetrata exrcitotis eſt damnum non creditoris. tom.a.pag.6.col.1.& a

Exercitor obligare. Cur omnia facta magiſtri præſtare debeat is qui magiſtrum in naui præpoſuit. tom.a. pag.4.col.t.etiam ignorans non omne quod cum inſtitore geritur, obligat cum præpoſuit, ſed ita demum ſi eius rei gratia cui præpoſitus fuerit contractum ſit. tom.a.pag.4. col.2

Exercitoria. Actio exercitoria datur à prætore contrahentibus cum magiſtro præpoſito, ſed non èxercitori ipſi contra contrabentes.tom.a. pag.9.& 10.col.1

Etiam nauium fluuiaulium aut marinarum nomine exercitotia actio exerceri poteſt. tom.2. pag.5. col.1. & a

Quantum ad omnia ferè, perpaocis exceptis in actione exercitoria & inſtitoria ius idem induait Iuſtinianus. tom.a.pag.44.col.a

Plutes nauis eaercitores tenentur ſinguli in ſolidum actione exercitoria. tom.2. pag.13.col.1.& 2

Plutes exercitores vnum ex eaercitoribus magiſtrum præponentes actione exercitoria tenentur omnes in ſolidum. tom.a.pag.15.col.1.& 2

Defuncto nauis magiſtto & eo qui voluntate domini nauem exercuit nihilominus tenetur exercitoria dominus. tom.2.pag.16.col.a

Actio exercitotia æquè datur in ſolidum contra exercitoris patrem vel dominum ex ipſius exercitoris contractu cui pater vel dominus voluntatem ſuam accommodauerit, atque contra ipſum patrem vel dominum ex eo quod cum magiſtro geſtum eſt. tom.a.pag.t a.col.1.& a

Magiſter nauis qoomodolibet contrahendo exercitorem non obligat, ſed eius rei tantum nomine cui ille fuit præpoſitus. tom.a. pag.19.col.2

Actiones ab homine ſiue libero ſiue ſeruo acquiſitæ nauem alienam exercendo, aut conductori actione ex conducto, mandatori actione mandati præſtari debent. tom.a.pag.18.col.a

Vnus ex exercitoribus aliorum voluntate nauem exercens eos obligat in ſolidum. tom.a pag.15.col.a

Filiusfamilias volente patre nauem exercendo patrem exercitoria in ſolidum obligat, nolente verò non niſi de peculio. tom.a. pag.10.& 11. Idem iuris in ſeruo. ibid.

Filiusfamilias aut ſeruus ab exercitore naui præpoſitus cum patre, vel domino contrahendo exercitorem obligat, & exetcitoria pater aut dominus licet ſerui communis eum conuenire poteſt. tom.a. pag.t7. & t8

Actio exercitoria cur à prætore comparata? to.a.p.t.col.1

Cur actio exercitoria ſic dicta ſit. rom.a. pag.1. col.1

Qua de cauſa detur actio exercitoria. rom.a.p.66.col.1 & 2

Magiſtro nauis pecuniam mutuato ad vſum eius rei cui propoſitus eſt, exercitoria contra exercitorem poteſt exerceri, ſecus ſi non ad vſum dictæ rei. tom.1.pag.5. col.1.& a

Seruo plurium nauem exercente, omnium voluntate ex eius contractu domini omnes in ſolidum exercitoria

Google

ria tenentur. tom.1.pag.15.& 16.col.1
Seruo communi vnius voluntate nauem exercente ex eius contractu dominus ex cuius voluntate nauim exercet in ſolidum obligatur, alij verò non niſi de peculio. tom.2.pag.16. col.1.& 2
Actio exercitoria æquiparatur in pleriſque actioni de peculio. tom.2.pag.16.col.1
Pater vel dominus ex facto & contractu filiifamilias aut ſerui nauem exercentis, obligatur propter ſolùm conſenſum, exercitoria, non autem inſtitoria ſi filius aut ſeruus licet ex patris conſenſu inſtitoriam exerceat, ſi ab eo præpoſitus non ſit. tom.2. pag. 10. col.1.& 2. & ſeq.
Solet bona eſſe argumentatio ab exercitoria ad inſtitoriam & è contra. tom.2.pag.4.col.2
An ex contractu inito cum aliquo ex nautis danda ſit exercitoria actio in exercitorem. tom.2. pag.3. col.1. & 2
Exercitoria ſerui. Seruo non voluntate domini nauem exercente qua actione dominus teneatur ſi ſcierit, qua ſi ignorauerit. tom.2.pag.18. col.1.& 2
Exercitoria inſtitoria. Illud commune eſt inſtitoriæ actioni cum exercitoria quod neutra competit niſi pecunia credita ſit in eam rem cui ſiue magiſter ſiue inſtitor præpoſitus fuit, niſi quod nulla etiam facta præpoſitione exercitoria locum habet ſi quis voluntate exercitoris nauem exercuit.tom.2.pag.27.col.1.& 2
Exhibere. Differentia inter exhibere & oſtendere.tom.1. pag.597.col 2
Quid ſit exhibere. tom.1. pag.597. col.1
Actio ad exhibendum datur omnibus quorum ex iuſta & honeſta cauſa intereſt quamuis non ſint vindicaturi. tom.1.pag.269 col.1. item datur contra eos qui fecerunt quominus exhibere poſſint. ibid.
Inſtrumenti exhibitio petita & denegata magnam parit doli præſumptionem contra nolentem exhibere. tom.1.pag.165.col.1
Exhibitio. Cum de inſtrumentorum exhibitione agitur ſufficit vt actor dicat & probet inſtrumentum ſui iuris eſſe licet non etiam ſui dominij. tom. 1. pag. 185. col. 2
Exigere. Seruus à domini debitore pecuniam ſine mandato exigens non ſit debitor domini.tom.2.p.155.c.1
Idem in filio. ibid.
Expenſæ doloſ. Quiſquis vincit in principali, expenſas quoque obtinere debet. tom.1. pag. 130.col.1. præterquam cùm vincit per oppoſitam doli exceptionem. ibid.
Expulſio. Expulſio fructuarij vſumfructum non extinguit, neque cum proprietate conſolidat.tom.1.p.314. col. 2
Expreſſe. Quamuis dici ſoleat expreſſionem eorum quæ tacitè inſunt nihil operari, ſemper tamen tutius eſt id exprimere de quo alioquin dubitari poſſet an tacitè ineſſet, vel ob hoc ſaltem ne qua dubitantis ſupereſſit occaſio. tom.1.pag.554.col.1
Expreſſum. Vis expreſſi non poteſt minui ex eo quod tacitè ineſt, niſi cùm expreſſa nocent non expreſſa non nocent. tom.1.pag.554.col.1
Expreſſum facit ceſſare tacitum. tom.1.pag.468.col.1
Semper in ſtipulationibus ac in cæteris contractibus ſequimur id quod actum eſt de quo ſi non appareat tamen ſequimur id quod expreſſim dictum eſt. tom.1. pag.467. col.1
Multa tacitè aguntur in negociis & contractibus quibuſcunque tametſi non exprimantur, & quæ nec exprimi neceſſe eſt. tom.1.pag.467.col.1
Quando verum ſit non expreſſa non nocere, quæ expreſſa noceant? tom.1.pag.162.col.1
An expreſſi & taciti par ſit virtus? tom.1. pag. 8. col.1. & 2
Expreſſa nocent quæ non expreſſa non nocent. tom.1. pag.152. col.2
Caſus in quo maior eſt virtus expreſſi quàm taciti. tom.1. pag.46. col.2
Expromiſſio. Expromiſſione ſit nouatio. tom.2.pag.152. col.2
Expromiſſor. Quis ſit expromiſſor? tom.1.pag.130.col.1. & 2
Cum expromiſſor datur ab eo qui iam obligatus fuit expromiſſio facit nouationem. tom.1.pag. 606.col. 2
Non ſit expromiſſor niſi per ſtipulationem ſicut nec fideiuſſor. tom.2.pag.152.col.1
Quis ſit expromiſſor, & quomodo differat à fideiuſſore? tom.1.pag.83.col. 2
Quomodo differat expromiſſor à fideiuſſore, appromiſſore, & aliis omnibus interceſſoribus. tom.2. p.227. col.1
Extenſio. Omnis extenſio eſt odioſa præſertim in ſtipulationibus cæteriſque contractibus. tom.1. pag.247. col.1. ſecus in vltimis voluntatibus propter identitatem rationis. tom.1.pag.ibid.col.1

F

Facere.

Factum quoties aliquid eſt quod aliter fieri debuit quàm factum ſit, ex integro faciendum eſt. tom. 1. pag.160. col.1
Plerumque accidit vt quod quis per ſuam perſonam facere non poteſt, per interpoſitam facere poſſit. tom.2. pag. 36. col.2
Quod per alium quis facit per ſeipſum facere videtur quoties tale quid eſt quod mandari & per alium expediri poſſit. tom.1.pag.613.col.1
Suſpectiora ſunt quæ clam fiunt & per ſuppoſitam alterius perſonam. tom.1. pag.65. col.1
Qui dare vel reſtituere rem aliquam iuſſus eſt præcisè cogi non debet de iure ad tradendam eam & reſtituendam, ſecus de iure Triboniani. tom.1. pag.183. col. 1
Benè ſit quicquid bona fide ſit. tom.1. pag.153. col.1
In omnibus rebus non tam quid ſiat quàm qua mente ſiat inſpiciendum eſt. tom.1. pag.491. col.1. in fin.
Quod quis per ſeipſum facere non poteſt nec alij permittere poteſt vt faciat. tom.2.pag.115.col.1
In obligationibus faciendi generale eſt vt in iis ſuccedat obligatio eius quod intereſt. tom.1. pag.466. col.1
Nihil intereſt an quis per ſeipſum aliquid faciat an per alium. tom.2.pag.272.col.1
Quod ſit quotidie licet reluctante aliquo modo iuris ratione facilè tamen permittitur & tranſit in ius commune propter vtilitatem publicam.tom.1. p.123. col. 1
Facere, tempus. Multo magis hodie faciendum eſt quod iam olim fieri oportuit. tom.1. pag.220. col.2
Facilitas. Sicut credulitas, ita & facilitas ſua cuique imputanda eſt non alteri. tom.2.pag.150. col.2
Factum. Siue in dando ſiue in faciendo verſetur condemnatio factum ſemper aliquod in executione iudicati interuenire oportet. tom.1.pag.183.col.1
De facto ſuo quiſque promittere debet non de alieno. tom.1.pag.508.col.1
Facta delata pro infecta haberi non poteſt. tom. 1. pag.173. col.2
Factum ſemper incertum eſt quouſque probatum ſit. tom.2. pag.377. col.2
Sicut facta pro infectis haberi non poſſunt: ità neque condici. tom.1.pag.272.col.1
De ſuo facto quemque teneri æquum eſt, etiam eum quem aliter teneri non oporteret. tom.1.p 621.col.1.
Factum filij non eſt factum patris, nec factum ſerui factum domini. tom.1.pag.401.col.2
Fictio iuris non pertinet ad ea quæ ſunt facti. tom. 1. pag.81.col.1

Ad ea quæ ſunt facti ius patriæ poteſtatis aut dominicæ non pertingit. tom.1.pag.352.col.1

Nemini permittendum eſt vt contra factum ſuum veniat ad ſuum commodum licet ex alio & nouo iure, & ex alterius perſona. tom.1.pag.333.col.1

Quæ ſunt facti filij, vel ſerui, non tranſeunt ad patrem, vel ad dominum. tom.2.pag.136.col.1

Facta pro infectis haberi non poſſunt. tom.1.pag.217. col. 1

Pro facto haberi ſolet quod in eo eſt vt proximè fiat. tom.1. pag.592. col.1

Quod factum eſt pro infecto haberi non poteſt. tom.1. pag.94. col. 1

Quæ in facto conſiſtunt ipſo iure facta haberi non poſſunt. tom. 2.pag.325.col.1

Ad factum nemo cogitur coactione præciſa, ſecus cauſaria & condicionali. tom.1. pag.166.col.1.& 2

Cur ea quæ ſunt facti ſunt incerta? tom. 1. p.16.col.1

Quod naturaliter & per ſe fit, neceſſario fit, vt proinde iam pro facto ferè haberi debeat. tom.1.pag. 27.col.1

Quicquid in facto conſiſtit per ſe incertum eſt. tom.1. pag.363.col.1

Ad factum nemo præciſè cogi poteſt. tom.1. pag.596. col. 2

Poteſt quis contra factum proprium venire ſi illud à iure improbatum ſit. tom.1.pag.324.col.2

Nemo alienum factum impugnare poteſt ex quo ipſe lucrum ſentiat. tom.1.pag.640.col.2

Contra proprium factum venire non licet ne quidem ex aliorum perſona cum veniat quis ad ſuum commodum. tom.1.pag.250.col.2

Nemini permittendum eſt vt contra factum ſuum veniat ſi modo factum illud à iure non ſit improbatum. tom.1. pag.392.col.1. in fin.

Non eſt permittenda facti proprij impugnatio. tom.1. pag.324.col.1

Nihil refert an nihil fiat, an etiam de iure non fiat. to.1. pag .222.col.2

Multa facta tenent quæ fieri prohibentur. tom.2. p.42. col.1

Ad factum nemo præciſè compelli poteſt. tom.1. p.48. col.2

Quæ ſunt facti non tranſeunt à filio ad patrem, neque a ſeruo ad dominum. tom.1.pag.428.col.1

Ideo factum cuique ſuum nocere debet non alteri ne alteri per alterum iniqua condicio inferatur. to.1. pag.579.col.2

Quod factum eſt pro infecto haberi non poteſt. tom.1. pag.322. col.2

Reſoluta res ſiue in ipſa conuentione ſiue poſt perinde habetur ac ſi facta nunquam fuiſſet. tom.1. pag.322. col. 2

Factum actio. Omnes actiones in quibus agitur ad factum non niſi ad id quod intereſt competunt. tom.2. pag.148. col.2

Factum condictio. Cur ad factum neque triticaria (quæ etiam ad res incertas datur) neque certi condictio detur. tom.1. pag.452.col.1

In contractibus qui ſunt facti non datur locus condictioni ſed datur actio de dolo ad id quod intereſt. tom.1. pag.230 col.2

Factum hereditas. Quæ ſunt facti in hereditatem non tranſeunt. tom.2.pag.333.col.2

Factum impedire. In præiudicium eius per quem ſtat, ne quid fiat pro facto haberi debet tum quoque cùm faciendi condicio expreſſa eſt, quanto magis ſi non ſit niſi tacita? tom.1. pag.257.col.2

Factum pœna. Quod inhoneſtè factum eſt & contra leges pro infecto habendum eſt quantum ad commodum & vtilitatem facientis, non quantum ad pœnam. tom.1. pag.403.col.1

Falcidia. In ponenda ratione legis Falcidiæ mortis tempus præciſè ſpectandum eſt & is rerum ſtatus qui mortis tempore inuenitur. tom.2. pag. 215. col. 1. & 2

Per Falcidiam heres quartam totius hereditatis habet ante omnia iure teſtamenti & hereditario priuſquam aliquid teſtatori legare permittatur. tom. 1. pag.288.col.2.& pag.289

Quæ condicionis implendæ cauſa capiuntur in Falcidiam imputari non ſolent. tom.2. pag.190.col.1

An aucta ex euentu hereditate Falcidia ex euentu etiam augeri poſſit. tom.2. pag. 213. & 214.col.2

Quod ex naturali debito hereditati poſtea ſolutum eſt non auget Falcidiam ſed tantum patrimonium. tom.2. pag.214.col.2

In Falcidiam omnia imputantur quæ iure hereditario capiuntur. tom.2.pag.214.col.2

Prohibitio teſtatoris aut conuentio heredis cum legatarijs viuo teſtatore non valet vt non ſit locus legi Falcidiæ quaſi contraria iuri publico. to.2.p.312.col. 2.

De iure veteri portionis Falcidæ vindicatio competit heredi non condictio, ſecus de iure nouo. to.1.p.289. col. 2

De iure veteri Falcidiæ detractio non poterat paciſcendo remitti, ſecus de iure nouo. tom.1. pag.289.col.1

De iure veteri prohiberi Falcidiæ non potuit detractio à teſtatore, ſecus de iure nouo. tom.1.pag.289.col. 1

Falſum eſt quod vulgo dicitur Falcidiam reſecare legata ipſo iure quod ad dominium non quod ad obligationem. tom.1 .pag.289.col.1

In imponenda ratione legis Falcidiæ creditori ſuccedendo imputare legatarius poteſt quod ſibi à defuncto debebatur. tom.2.pag.200.col.1

In quantitate patrimonij exquirenda cum de legis Falcidiæ ratione quæritur mortis tempus ſpectari debet non teſtamenti, neque aditæ hereditatis. tom.2.p.212. col.1. & 2

De iure nouo heres purè adeundo Falcidiam deducere non poteſt. tom.1.pag.294.col.2

De iure nouo licet teſtatori Falcidiam legatorum prohibere. tom.1.pag.200.col.1

Quod pœnæ cauſa acceſſit, in legem Falcidiam non incidit. tom. 1. pag.184. col.1. nec quod ex ſtultitia emptoris res aliqua pluris æſtimata ſit quàm reuera fuerit. ibid.

Cur in ſingulis coheredibus ſit locus Falcidiæ? tom.2. pag.181. col. 2

Contra legem facit legatarius qui paciſcit cum herede ne Falcidiam ex legatis poſſit ille detrahere, cùm tamen lex Falcidia non cogat heredem Falcidiam detrahere. tom.1.pag.279.col.1

Falcidia condict. indeb. Qui ſciens vel per errorem iuris non facti ſolida legata ſoluit vel totam hereditatem nulla detracta quarta reſtituit non repetit. ibid. tom.1. pag.289.col.2

Falcidia repetitio. Differentia cauſæ derogandæ repetitionis in Falcidia legatorum & in Falcidia fideicommiſſorum. tom.1.pag.289.col.2. & p.290.col.1.& 2. in fin.

Falſum. Non in totum videtur falſum quod veritatis primordio adiuuatur. tom. 1.pag.287.col.1

Familia. Iudicium familiæ eriſcundæ bonæ fidei eſt, ideo præſtationes omnes recipit quæ ſunt ex bono & æquo. tom.1.pag.352.col.2

Per iudicium familiæ erciſcondæ poteſt vnus ex heredibus indemnitatis præſtationem conſequi non autem ſolutionem æris alieni. tom.2. p.179.col.1. in princ.

In iudicium familiæ erciſcundæ non veniunt nomina debitorum. tom. 2.pag179.col.1

Cur iudicium familiæ erciſcundæ non recipiat acceſſionem & deceſſionem. tom.2.pag.184.col.2

Iudicium familiæ erciſcunde, quando locum habeat inter coheredes, & quo caſu. tom.2.pag.178.col.1.& 2

Fauor.

Fauor. Quoties eadem æquitas in einſdem perſonæ fauorem duplex auxilium iodaxit nihil vetat vtrique auxilio locum eſſe, hactenus ſaltem vt hoc vel illo vti poſſit. tom. s.pag.40.col.1

Fauorabile. Quod in fauorem alicuins introductum eſt in eius odium non debet retorqueri. tom.s.pag.163. col. 2

Fictio. Idem operatur vſusfructus fictitius in caſu ficto, quod verus in caſu vero. tom.1.pag.110.col.1.& 2

Factum fingi non poteſt quod reuera fieri nullo modo poteſt. tom. 2. pag. 144. col. 1. debent enim fictiones reſpondere veritati. ibid.

Iuris fictiones veritati reſpondere debent. tom.1.p.492. col. 1

Fictiones iuris tales eſſe debent vt ius & naturam poſſint recipere. tom.2.pag.373.col.2

Fideicommiſſarius. Actiones in perſonam fideicommiſſarij ſicut inot vtiles ita & ſemper efficaces. tom. 1. pag.523. col.2

Heres partem bonorum aut etiam vniuerſa bona delata ad fiſcum dicens, ſi conſtet de fideicommiſſo, petitor ei cauere debet. tom.2. pag.236.col.2

Reſtituta ex SC. Trebelliano hereditate quid tranſeat in fideicommiſſarium. tom.2.pag.236.col.1.& 2

An & quibus caſibus citra reſtitutionem hereditatis ab herede factam ex SC. Trebelliano fideicommiſſario competant actiones hereditariæ ? tom. 1. pag. 18 col. 2

Poſt reſtitutam hereditatem, ex SC. Trebelliano omnes actiones quæ defuncto & in defunctum competebant & quæ ex lege 12.tabul.tranſlatæ fuerant à defuncto in heredem tranſeunt ab herede in fideicommiſſarium ſiue ciuiles ſiue prætoriæ. tom.s.pag.58.col.2

Heres per reſtitutionem hereditatis transfert omnes actiones & omnia iura vtilia in fideicommiſſarium. tom.s.pag.523.col.2

Fideicommiſſum. Quando dies fideicommiſſi in diem certam relicti cedat & quando fideicommiſſi in diem certam. tom.1.pag.360.col.2

Extincta domo per fideicommiſſum relicta quæ poſtea à teſtatore ædificata ſit, an intercidat fideicommiſſum an verò ſubſiſtat. tom.1.pag.360.col.2

Fideicommiſſum neque olim neque hodie legis vim habet. tom.1.pag.383.col.1

Fideicommiſſa in teſtamento ſolemni relicta capiuntur ad exemplum legatorum. tom.1.pag.383.col.s

Si creditor à debitore ſuo fideicommiſſum reliquerit valet fideicommiſſum non quidem vt ipſo iure debitor fideicommiſſario teneatur ſed vt ſi conueniatur ab herede quomodo conueniri ſummo iure poteſt tutus ſit per doli exceptionem quæ exceptio vtile fideicommiſſum facit. tom.1.pag.616.col.s

Fideicommiſſum à depoſitario & exemplo depoſitarij à quocumque debitore relinqui poteſt. tom.2.pag.368. col.s

Fideicommiſſum traditio. Fideicommiſſarius de iure veteri poſt traditionem rei per fideicommiſſum relictæ non fiebat dominus quiritarius, ſed tantum bonitarius quaſi nuda eſſet traditio quæ iuſtam & legitimam cauſam non haberet. tom.1.pag.360.col.1

Dominia fideicommiſſorum iure veteri tranſire in fideicommiſſarium non poterant niſi per traditionem, eaque ſecuta. tom.1.pag.360.col.s

Fideicommiſſum indebitum. Inter quas perſonas donatio non valet ſolutio indebiti fideicommiſſi ſcienter facta valet. tom.1.pag.383.col.2

Fideiubere. Non poteſt quis pro ſeipſo fideiubere non magis quàm apud aliquem & pro eodem ſe obligare. tom.1.pag.139.col.1

Quiſquis pro alio fideiubet donandi animo nullum aduerſus eum habere poteſt regreſſum.to.2.p.557.col. 1

Fideiubendo nemo fit locupletior, imò ferè ſemper pauperior quiſquis fideiubet. tom.2.pag.59.col.1

Duo correi debendi non videntur vice mutua fideiubere nec ſi ſint ſocij. tom.2. pag. 598. col. 1. ſed an intercedere ? ibid.col.2

Fideiuſſio. Pater pro filio fideiubens ſupra quam ſit in peculio in ſolidum tenetur. tom. 1. pag. 306. col. 1. & 2. & ſeq.

Fideiuſſio peculium. Si quis alius pro patre vel pro domino fideiubeat non poteſt ea fideiuſſio extendi vltra id quod conſequi creditor poſſit actione de peculio. tom.1. pag.306. col.2. & ſeq.

Fideiuſſor. Eadem non eſt obligatio & rei & fideiuſſoris. tom.1.pag 372.col.s.licet idem ſit vtriuſque debitum. ibid.

Quiſquis pro alio fideiuſſit ſi ex ea cauſa condemnatus ſit, habet exinde mandati actionem, nec eſt expectandum vt ſoluere cogatur, vel ex iudicati cauſa in carceres detrudatur. tom.2.pag.150.col.2

Obligationi inter patrem & filium non poteſt accedere fideiuſſor. tom.1.pag.352.col.1

Ex iureiurando à pupillo præſtito fideiuſſores liberantur, an autem per exceptionem cum ipſo iure. to.1.p.180. col.2.& pag.185.col.1.& ſeq.

Datio fideiuſſoris eſt difficilis, ſed nunquam impoſſibilis. tom.1.pag.507.col.s.& 2

Prætoriæ obligationi poteſt accedere fideiuſſor, licet neque ciuilis ſit neque naturalis. tom.2. pag.517. col.2

Fideiuſſor durius obligari non poteſt quàm principalis, poteſt tamen efficacius. tom.1.pag.179 col.2

Pro ſeruo fideiuſſor accipi poteſt etiam poſtquam dominus de peculio conuentus eſt. tom.2.pag.216.& 217

Obligatio fideiuſſoris non poteſt ſubſiſtere ſine principali. tom.2 pag 128.col.2

Obligationi naturali poteſt accedere fideiuſſor. tom.1. pag.288. col.2

Fideiuſſor ſimpliciter acceptus licet habeat beneficium diuiſionis, & diſcuſſionis, ſolutum tamen ante diſcuſſionem repetere non poteſt. tom. 1.pag.82.col.2

An fideiuſſor obligationi naturali tantum accedere poſſit. tom.1.pag.307.col.1

Fideiuſſor accipi non poteſt niſi aliqua vel præcedat vel ſubſequatur aut ciuilis, aut honoraria, aut ſaltem naturalis obligatio.tom.2.p.216.col. 1

Actioni & obligationi futuræ fideiuſſor accedere poteſt. tom.2.pag.211.col.2

Obligatio fideiuſſoris poteſt in pendenti eſſe. tom.1. pag.251. col.2

Fideiuſſor poteſt creditori compenſare quod creditor principali debitori non etiam ipſi fideiuſſori debet. tom.2.pag.314.& 315.col.1.& 2

Fideiuſſor iudicatum ſolui ad quid teneatur ſi iuratum ſit in litem ? tom.1.pag.181.col.1.& 2

Obligatio fideiuſſoris qui non niſi certæ quantitatis nomine interuenit ex poſt facto augeri nunquam poteſt. tom.1.pag.184.col.2

An fideiuſſor ſi in cauſa criminali interuenerit de iudicatum ſoluendo & ſtatutum dicat quod propter contumaciam vel negationem pœna augeatur, ad illam quoque pœnam teneatur. tom.1.pag.184.col.2

Fideiuſſor qui debitorem in iudicio exhibere promiſerat iurans ſe exhibitionem non promiſiſſe non prodeſt debitori. tom. 1. pag. 140. colum.1. & 2. & ſeq.

Fideiuſſor iudicio ſiſti poſt ſententiam non tenetur. to.1. pag.184. col.2

Differentia inter mandatorem & fideiuſſorem. tom.1. pag.366.col.1

Fideiuſſoris datio non ſemper eſt in expedito. tom.2. pag.59. col.1

Fideiuſſor accipi poteſt vtiliter & efficaciter ſi naturalis aliqua ſubſit obligatio quamuis alioquin ad agendum inefficax. tom.2.pag.117.col.1

Fideiuſſor conueniri nunquam poteſt antequam reus debeat. tom.2.pag.333.col.2

Fideiuſſor iudicatum ſolui non ſtatim & rectè conueniri poteſt ex ſententia contra reum principalem reddita ſed opus eſt nouo proceſſu contra fideiuſſorem. tom.1.pag.145.col.2. & ratio, ſecus fideiuſſor iudicio ſiſti. ibid.

Cùm reus fideiuſſori heres extitit obligatio fideiuſſoria confunditur quia non poteſt idem pro ſeipſo apud eundem eſſe obligatus. tom.1.pag.345.col.1

Fideiuſſor ſimpliciter acceptus in omnem cauſam acceptus intelligitur. tom.1.pag 603.col.2

Differentia inter fideiuſſorem ſimpliciter & fideiuſſorem indemnitatis. tom.1.pag.82.col.2.

Pro fideiuſſore non eſt habendus is ex correis ad quem pecunia peruenit. tom.1.pag.564.col.2

Creditore qui de mutua pecunia contra pupillum contendebat iuſiurandum deferente, pupillus iurans ſe dare non oportere, ſi eadem pecunia à fideiuſſore eius petatur, an excludendus ſit exceptione iuſiurandi. tom.1. pagin. 178. col. 1. & 2. & pagin. 180. col. 1 & 2

Non ſemper exceptiones quæ competunt reo, competunt etiam fideiuſſori. tom.2.pag.128.col.1

Cur fideiuſſor ad pœnam rei id eſt ad intereſſe actoris ob moram rei ratione vtilitatis loci non teneatur. tom.1. pag.488.col.2

Exceptiones omnes & defenſiones reo competentes ſi modo non merè perſonales ſint ſed in rem, competunt etiam fideiuſſori. tom.2.pag.314.col.1

Fideiuſſor qui ſimpliciter interuenit pro aliquo in omnem cauſam fideiuſſiſſe videtur. tom.1. pag.140. col.1

Fideiuſſor iudicio ſiſti prima exhibitione ſatisfacit niſi ſæpius exhibere promiſerit. tom.1. pag.140. col.1

Fideiuſſor non poteſt cauere ne actione arbitraria de eo quod certo loco conueniatur. tom.1. pag.483. col.1

Fideiuſſio filij pro patre vtilis eſt & cum effectu. tom.2. pag.256.col.1

Fideiuſſor etiamſi in omnem cauſam contractus ſpoponderit non tenetur ad pœnam vel mulctam quam non ſpopondit. tom.1.p.488.col.2. ſicuti nec propter iniuriam iudicis. ibid.

Fideiuſſor non cenſetur obligatus in iis quæ ſunt extra cauſam obligationis, & ex extrinſeca cauſa proficiſcuntur. tom.1. pag.483.col.2

Iuſtinianus non prohibuit ne poſſit fideiuſſor prius ſoluere ſi liberare ſe citius velit, ſed ne poſſit prior conueniri & cogi ad ſolutionem. tom.1.pag.319.col.2

Fideiuſſor poteſt compenſare debitori & quod reo & quod ſibi debetur, ſecus reus ipſe. tom. 2. pag.315. col.1.& 2. & pag.316

Fideiuſſor rei locum obtinet. tom.1.pag.483.col.1

In omnem contractus cauſam accipi ſolet & in dubio accipi credendus eſt fideiuſſor. tom.1.pag.483.col.1. & 2.pag.484.col.1

Fideiuſſoris obligatio ſtrictiſſima eſt cum ex ſtipulatione contrahatur. tom.1.pag.482.col.1. & 2. & ſeq.

Fideiuſſor in aliam aut duriorem cauſam accipi non poteſt, in leniorem tamen poteſt. tom.1.pag.482.col.1. & 2. & ſeq.

Sublata obligatione principali tollitur acceſſoria fideiuſſoris. tom.1.pag.139.col.1

Non magis intereſt fideiuſſoris quam ipſius debitoris fideiuſſorem liberari. tom.1.pag.139.col.1

Pro debitore cui deportatio irrogata ſit fideiuſſor accipi non poteſt, quaſi contra debitorem tota obligatio extincta ſit. tom.1.pag.506.col.2

Fideiuſſor neque ſine ſtipulatione obligatur, neque pro ſeipſo, neque abſens, neque ita vt aliud pro alio promittat quæ omnia in conſtitutore ſunt diuerſa. tom.1. pag.489. col.2

In poteſtate quoque fideiuſſoris qui ſe per ſtipulationem obligauit eſſe non debet an debeat. tom.1. pag.482. col.1.& 2. & ſeq.

Quo caſu officium fideiuſſoris damnoſum eſt. tom.1. pag.366.col.2

Officium fideiuſſoris ei damnoſum eſſe non debet quoties ei nihil imputari poteſt. tom.1.pag.366.col.2

Fideiuſſor exceptione iuſiurandi tutus ad iudicem tamen euocari poteſt non quaſi iterum litigaturus ſed tanquam iuſiurandi ſui cauſam etiam ſine interiurando declaraturus. tom.1. pag.141. col.1

Fideiuſſor in cauſa etiam inter alios agitata poteſt euocari ad iudicem vt præſtitum iuſiurandum declaret. tom.1. pag.141. col.1

Cur fideiuſſor ſimpliciter acceptus in omnem cauſam acceptus non intelligatur. tom.1.pag.611.col.2

Fideiuſſor qui ex ſtipulatione tantum obligari poteſt in plus obligari non poteſt quàm verbis ipſis ſtipulationis obligari ſe velle ſignificauerit. tom.1. pag.611. col. 2

Fideiuſſor pactum. Pactum fideiuſſoris reo prodeſſe non poteſt. tom.1.pag.344.col.2

Fideiuſſor pignus. Fideiuſſor in omnem cauſam datus remanet obligatus per conſumptionem nummorum qui ab initio non erant alienati. tom.1.pag.76.col.2. idem de pignore. ibid.

Fideiuſſor exceptio. Exceptio Macedoniani non competit fideiuſſoribus filiifamilias qui regreſſum contra filium habituri non ſunt, ſecus exceptio Velleiani & ratio diuerſitatis. tom.2.pag.111.col.1. & 2

Fideiuſſor repetitio. Si mulier aliqua pro alia muliere dotem promiſerit ſiue per fideiuſſionem ſiue alio quouis modo ſolutam repetere poteſt actione mandati vel negotiorum geſtorum vt quilibet alius fideiuſſor. tom.1. pag.345. col.2. & 346. col.1

Fideiuſſor mutuum. Mortuo filiofamilias qui mutuum accepit dum erat in poteſtate pro illa obligatione non poteſt accipi fideiuſſor. tom.2. pag.117. col.1. & 2

Fideiuſſor mora. Fideiuſſor per arbitrariam condemnari poteſt ex mora ſua, ſecus ex mora rei niſi in hanc quoque cauſam fideiuſſerit. tom.1.pag.485.col.2

Fideiuſſor ceſſio. Superuacua eſt actionum ceſſio quæ fit à creditore primo fideiuſſori conuento niſi quantum ad hypothecariam actionem & aduerſus confideiuſſores contra quos alioqui nullam haberet actionem. tom 1. pag.568. col.2

Fideiuſſor ſolutio. Fideiuſſor mandatum ſpeciale à debitore habere intelligitur vt creditori ſoluat, niſi ex poſtfacto cauſa aliqua interuenerit propter quam eiuſmodi mandatum reuocatum videri debeat. to.1.pag.365. col.1

Fides. Bona fides quæ in contractibus bonæ fidei exigitur nihil ferè niſi æquitatem ſignificat oppoſitam ſtricto iuri, quæ verò in contractibus ſtrictis tantum opponitur dolo, & malæ fidei. tom.2. pag.373. col.2

Nemo bonam fidem agnoſcere prohibetur cùm ſcit ſe debere. tom.1.pag.18.col.2

Bona fides tantum præſtare debet quantum veritas vbi lex impedimento non eſt. tom.1.pag.331.col.2

Bona fides poſſidenti tantum præſtat quantum veritas vbi lex non eſt impedimento. tom.1.pag.78.col.2 & tom. 2. pag. 122. col.1

Bona fides non requiritur ad longi temporis præſcriptionem ex parte accipientis indebitam, ſed tantum ex parte ſoluentis. tom.1.pag.311. col.2. & p.312. col.1

Bona fides non poteſt cuiquam dominium rei ſuæ ſine facto ſuo eripere. tom.1.pag.75.col.2

Quiſquis fidem frangit, non ſemper fit infamis. tom.1. pag.639.col.2

Deterioris eſt conditionis creditor bonæ fidei, quàm poſſeſſor bonæ fidei. tom.1.pag.637.col.1

Bona fides in omnibus maximè bonæ fidei iudiciis dominatur. tom.1. pag.646 col. 2

Ex bona fide factum videri non poteſt, quod turpiret & contra bonos mores factum eſt, contraque verecundiam & publicam honeſtatem. tom. 1. p. 647. col. 2. in fin.

Bona fides ſola non eſt legitimus modus transferendi dominij, nec ſi traditio concurrat. tom. 1. pag. 50. col. 1 in fin.

Fides liberatio. Bonæ fidei ratio prodeſt ad liberandum debitorem etiam ſi non vero creditori ſoluerit. tom. 2. p. 340. col. 1

Filia. Filiusfamilias filiam ſuam nuptui collocare non poteſt quin pater conſentiat qui habet eam in poteſtate. tom. 2. p. 255. col. 1

Filiam pro infirmitate ſexus minus auſuram credibile eſt. tom. 2. p. 112. col. 1

Filius. Patris mores filius reprehendere non debet, opinionem verò in iure poteſt. tom. 1. p. 227. col. 1

Cur exceptio doli filio contra patrem non concedatur. tom. 2. p. 128. col. 1

An ex contractu filij pater conueniri poſſit ſi peculium filio aduenit. tom. 2. p. 205. col. 1. & 2

Fideiuſſor filij erga patrem obligati ſi patri ſoluat condicere ab ipſo patre poteſt. tom. 2. p. 128. col. 2

Filius habet perſonam integram & acquiſitionis capacem patre nolente ſibi acquiri. tom. 2. p. 197. col. 1

Aliter filij aliter nepotes appellantur. tom. 2. p. 115. col. 1

Filius ſeruus. In rebus peculiaribus filius & ſeruus deteriorem patris & domini conditionem facere poſſunt, ſecus in aliis. tom. 1. p. 134. col. 2. in fin.

Filiusfamilias. Filiusfamilias ex omnibus cauſis obligare ſibi poteſt & obligari cùm habeat perſonam integram & caput in ciuitate. tom. 1. p. 503. col. 1

Filiusfamilias eſt capax acquiſitionis etiam inſpecto iure Pandectarum nolente patre ſibi acquiri. tom. 1. p. 504. col. 1. ſecus volente patre ſibi acquiri. ibidem

Si filiofamilias quoquo modo conſtitutum ſit acquiritur actio patri, eaque directa non vtilis. tom. 1. pag. 503. col. 1. & 2. & p. 504

Non debet eſſe deterior conditio filiifamilias ob id quod filiusfamilias ſit cum ſit & heres. tom. 1. p. 333. col. 1

Filiusfamilias non contra S. C. Macedonianum contrahendo patrem obligat de peculio. tom. 2. p. 117. col. 1. & 2.

Relictum filiofamilias in caſum emancipationis etiam ad alios caſus quibus filius deſinit eſſe in poteſtate patris excuſetur relictum. tom. 2. p. 233. col. 1.

Filiusfamilias qui contraxit eo tempore quo erat in patris poteſtate licet poſtea fiat ſui iuris quoquo modo non tamen in ſolidum condemnari poteſt, ſed in tantum duntaxat in quantum facere poteſt, ſecus ſi mutuam acceperit pecuniam, qui inſolidum condemnatur. tom. 2. p. 96. col. 1. & 2

Filiusfamilias pubes vel ſeruus peculium habens obligat contrahendo & patrem & dominum quatenus eſt in peculio licet peculium nullatenus factum ſit locupletius. tom. 2. p. 121. col. 2

Filiusfamilias qui pro patre ſoluit neque mandati neque negotiorum geſtorum actionem habere poteſt contra patrem neque de in rem verſo, ſed habet auxilium præceptionis, & deductionis in accipiendo cum fratribus iudicio familiæ erciſcundæ. tom. 2. p. 257. col. 2

An filiusfamilias in peculio Caſtrenſi vel quaſi pro patrefamilias habeatur. tom. 2. p. 96. col. 1. & 2

Filiusfamilias peculia diuerſi generis habens mutuam pecuniam accipiendo in cauſam caſtrenſis peculij eam accepiſſe intelligitur. tom. 2. p. 96. col. 2

Filiusfamilias mutuam pecuniam etiam contra S.C. Macedonianum accipiendo, & naturaliter obligatur & ciuiliter licet non efficaciter vt poſſit cum effectu conueniri. tom. 2. p. 117. col. 1

Nulla actio de peculio contra patrem competit ex eo contractu quem filius contra Macedonianum iniit. tom. 2. p. 117. col. 1

Filiusfamilias non poteſt heredem habere ne quidem patrem extra cauſam caſtrenſis peculij ſi de eo filiusfamilias teſtatus ſit. tom. 2. p. 105. col. 1.

An & quomodo filiusfamilias qui contra Macedonianum mutuam accepit pecuniam tranſmittat exceptionem S. C. Macedoniani ad heredem, aut ſucceſſorem quemlibet etiam honorarium. tom. 2. p. 105. & 106

Filiusfamilias qui viuo patre obligatus, adeoque condemnatus eſt, ſi poſt mortem patris ex ea obligatione vel condemnatione vrgeatur non tenetur niſi in quantum facere poteſt. tom. 2. p. 183. col. 1. & 2. tenetur autem in ſolidum ſi ſit heres patris etiam ſi ex parte tantum. ibidem

Quod filiusfamilias conſequitur à coheredibus pro ſolutione facta poſt mortem patris, ſolidi debiti quod ipſe contraxerat, non ex perſona propria conſequi id non poteſt, ſed virtute mandatarum à creditore actionum. tom. 2. p. 183. col. 2

Filiusfamilias ex parte inſtituto ſolidum debitum quod viuente patre contraxerat ſoluenti creditor cedere debet actionem vt ab aliis coheredibus, indemnitatem conſequatur. tom. 2. p. 183. col. 1

Filiusfamilias ex multis cauſis etiam extra peculium caſtrenſe vel quaſi fuit capax acquiſitionis. tom. 2. pag. 138. col. 1. & 2

Filiusfamilias totius patrimonij paterni quodammodo dominus eſt iam viuo adhuc patre. tom. 2. p. 138. col. 1. in fin.

Filiusfamilias poſt emancipationem alius quodammodo homo videtur. tom. 2. p. 85. col. 1

Cur & quibus caſibus filiusfamilias in poteſtate patris conſtitutus ſiue iuſſu contrahendo, ſiue ſine eius iuſſu in tantum teneatur in quantum facere poſſit. tom. 2. p. 85. col. 1. & 2. & ſeq.

Filiusfamilias licet in ſolidum pro debito condemnari poſſit ex condemnatione tamen vrgeri non poteſt niſi poſt mortem patris nec tum quoque niſi in quantum facere poteſt. tom. 2. p. 128. col. 2

Propter mendacium aut dolum filiusfamilias priuatur beneficio prætoris vt non teneatur ſupra quàm facere poſſit. tom. 2. p. 92. col. 1. & 2

Filiusfamilias qui cum ſe pro patrefamilias fingeret mutuam pecuniam accepit, & ex heres à patre vel emancipatus eſt quamuis facere non poſſit debet tamen in ſolidum condemnari. tom. 2. p. 93. col. 1. & 2.

Abſtentio non facit quin filiusfamilias fiat paterfamilias per mortem patrisfamilias. tom. 1. p. 353. col. 2

Non poteſt filiusfamilias proprium quicquam habere à patre nec ſi pater donet. tom. 2. p. 138. col. 1. & 2

Filiusfamilias, & ſeruus liberã peculij adminiſtrationem habent, & ſolutionem ritè rectéque accipere poſſunt, & nouandæ obligationis ius habent. tom. 1. pag. 132. col. 1. & 2

In quo differant & in quo conueniant filiusfamilias & ſeruus. tom. 1. p. 132. col. 1. & 2

Filiusfamilias cur per adoptionem deſinat eſſe in poteſtate patris naturalis. tom. 2. p. 85. in fin. & 86

Cur edictum prætoris in fauorem filiorumfamilias introductum ne ſupra quam facere poſſint conueniantur, ſi ſe abſtineant hereditate patris etiam pertineat, & extendatur ad filium qui in minima parte fuit inſtitutus. tom. 2. p. 86. col. 1. & 2. & 87. col. 1. & 2

Beneficium prætoris introductum in fauorem filiifamilias emancipati vel exheredati vel abſtenti eum ſupra quàm facere poſſit ex ſuo contractu conueniatur, non competit filio exheredato cui reſtituta eſt hereditas ex S.C. Trebelliano. tom. 1. pag. 90. col. 1. & 2. ſecus ſi ipſe eam reſtituere teneatur. tom. 2. pag. 91. col. 1 & 2

Ex contractu filiifamilias in patris poteſtate conſtituti

poteſt tatu filius in ſolidum conueniri quàm pater de peculio. tom.2.pag.346.& 347

Filiusfamilias ex omnibus cauſis obligatur ex quibus paterfamilias obligari poſſet niſi ex voto & mutuo. tom.2. pag.347. col.1

An filiofamilias contra S.C. Macedonianum mutuatam pecuniam ſoluente, pater poſſit nummos vindicare vel condicere ſi non extent, & an condictio competat patri an filio. tom.1.pag.33.& 34.col.1.& 2.& pag.34. & 35

Non poteſt iudicium conſiſtere cum filiofamilias ſine patris authoritate. tom.1.pag.547. col.1. & quo caſu hoc verum ſit. col.2

Non eſt neceſſaria patris authoritas vt filiusfamilias commodatarius à commodante poſſit conueniri. tom.1. pag.547.col.1.& 2. & hoc de iure veteri ſecus de iure veteri ſecus de iure nouo & quomodo. ibid.

Filiusfamilias ex antegeſto tenetur tantum in quantum facere poteſt licet antea in ſolidum teneretur. tom.2. pag.124.col.2. factus ſcilicet paterfamilias, ſi modo patri heres non exiſtat ſecus ſi exiſtat. ibid.

Filiusfamilias qui mandante aut ſaltem permittente patre mutuam pecuniam accepit ſi à patre poſtea non niſi ex minima parte hereditaria heres inſtitutus ſit quomodo poſſit à creditoribus & in quantum conueniri tom.2. pag.92. col.1

In actione quæ cum filio emancipato, vel exheredato vel abſtento exercetur in quantum facere poſſit quomodo detrahendum ſit æs alienum. tom.2.pag.86.col.1.& 2

Nullam capitis diminutionem patitur filiusfamilias exheredatus aut qui ſe patris hereditate abſtinuit ſed tantum qui emancipatur. tom.2.pag.86. in fin.

Filius in magna portione hereditatis inſtitutus, an & quomodo inſolidum debeat conueniri ex contractibus celebratis dum in patris poteſtate eſſet? tom.2.pag.87. col.1. & 2

Ex omnibus cauſis obligatur filiusfamilias, & conueniri poteſt præterquam ex mutuo. tom.1.pag.491.col.2

Filiusfamilias qui patremfamilias ſe mentitus eſt licet exheredatus vel emancipatus ſit in ſolidum, tamen ex ſuis contractibus conuenitur. tom.2.pag.87.col.1 & 2

Filiusfamilias emancipatus, vel exheredatus vel abſtentus licet ex ſuis contractibus teneatur ſolùm in quantum facere poteſt, tamen ex delictis in ſolidum conuenitur. tom.1. pag.87. & 88

Etiam vetere Pandectarum iure filiusfamilias acquiſitionis capax erat nolente patre aut non valente ſibi acquirere. tom.1.pag.671.col.1

Quas actiones filiusfamilias ſuo nomine habere poſſit? tom.1.pag.38.col.1.& 2.in fin.& pag.39

In actione, quæ contra filium emancipatum, vel exheredatum vel abſtentum in contractum dum in patris poteſtate eſſet celebratum competit, an & quomodo temporis ratio habeatur? tom.2. pag.88. col.1. & 2. & ſeq.

Quas actiones filiusfamilias nomine ſuo poſſit inſtituere quas patris nomine? tom.2.pag.364.col.2

Filiusfamilias ex omnibus cauſis ſiue ex contractibus ſiue ex delictis conueniri & condemnari poteſt. tom.1. pag.409. col.1

Differentia inter filiumfamilias & ſeruum. tom. 1 pag.409. col.1.& 2

Beneficium prætoris introductum in fauorem filiifamilias ne ſupra quam facere poſſit ex ſuo contractu teneatur non tantum habet locum contra actionem contractus, ſed etiam contra actionem iudicati. tom.2. pag.89.col.1.& 2. in fin.

Contra filiumfamilias executio iudicati nulla poteſt fieri quamdiu eſt in patris poteſtate. tom.2.pag.90.col.2

Cur prætor qui introduxit ne filiusfamilias ex ſuo contracto conueniatur niſi in quantum facere poſſit ab initio non proſpexit, vt quoquomodo contrahens viuo patre non niſi in quantum facere poterit obligaretur? tom.2.pag.90.col.2

Filiusfamilias viuo iam patre bonorum omnium paternorum dominus eſſe quodammodo exiſtimatur, vnde & ſui heredis nomen accepit. tom.2. pag.90. col.2

Exceptio doli quæ filio contra patrem non competit, poteſt dari fideiuſſori filij. tom.2.pag.128.col.1.& 2

Filiusfamilias à patre nulla poteſt actione conueniri. tom.2. pag.128. col.1.

An filiusfamilias contra SC. mutuatus eo nomine ſolutum patri ſuo heres effectus repetere poſſit? tom.1. pag.35.col.2

Pecunia filiofamilias credita ſi in rem patris verſa eſt vel peculium ſit locuples ſi à filio ex parte herede inſtituto ſit ſoluta, poteſt ab eo peti ab aliis coheredibus pro indemnitate, licet nihil verſum ſit in rem patris. tom.2.pag.183.col.1.& 2

Filiusfamilias ex omnibus cauſis & obligari & conueniri poteſt. tom. 2. pag.107. col.1. cum habeat perſonam integram nec minus ſit ciuis quàm ſi paterfamilias eſſet. ibid. excepta cauſa mutui. ibid. ex qua inutiliter conuenitur. tom.2. pag.94. col.1. Item excepto voto. pag.97. col.1

An in filiofamilias promiſſore cui iam patrifamilias facto pecunia numerata eſt SC. Macedoniano locus eſſe poſſit. tom.2. pag.99. col.1. & 2

Filiusfamilias ante patrem moriens nullam creditoribus ſpem relinquit debiti conſequendi nec ſi viuo patre conuentus & condemnatus ſit. tom.2.pag.94.col.2

Filiifamilias nomen per ſe id eſt ſine patre aut ſine fideiuſſore, neque certum neque bonum eſt. tom.2.pag.97. col.2

Filiusfamilias condemnatus non poteſt vrgeri ad ſolutionem ſolidi nec viuo patre nec eo mortuo, ſed hactenus tantum quatenus facere poteſt. tom.2. pag.120. col.1

Filiusfamilias filium ſuum in poteſtate habere non poteſt tom.2. pag.115. col.2

Filiusfamilias de caſtrenſi peculio teſtari poteſt. tom.2. pag.87. col.2

Non omnis pecuniæ creditæ numeratio interdicta eſt filiofamilias. tom.2.pag.99.col.1

Filiusfamilias videtur licitè nec aduerſus SC. Macedonianum mutuam pecuniam accipere qui ex patris voluntate ac etiam nuda ſcientia accepit. tom.2.pag.114. col.1

Filiusfamilias mutuo acceptæ pecuniæ partem factus paterfamilias ſoluens, repetere non poteſt, nec in pecunia debita locum habet SC. Macedonianum. tom.1. pag.110. & 111

Filiusfamilias etiam viuo adhuc patre iam heres & dominus rerum paternarum eſſe intelligitur. tom.1. pag.333. col.1

Filiusfamilias nulla in ciuitate bona habet. tom.2. pag.11. col.1

Filiusfamilias moriens relinquit patrem non heredem iure Pandectarum inſpecto ſed quaſi anomalum & irregularem ſucceſſorem. tom.2.pag.117.col.1

Filiusfamilias ex ſua fideiuſſione obligatur niſi ea in fraudem Macedoniani inuenta ſit. tom.2. pag.101. col.1. & 2

Filiusfamilias non poteſt ob mutuò acceptam pecuniam ſupra peculium Caſtrenſe conueniri. tom.2. pag.98. col.1

Filiusfamilias peculium. Filiusfamilias ex parte heres qui cùm creditoribus antea contraxerit licet in ſolidum conueniri poſtea poſſit poteſt tamen à coheredibus indemnitatem conſequi pro ea peculij quantitate quam habent. tom.2.pag.182.col.2

Filiusfamilias impubes. Filiusfamilias impubes obligari non poteſt ciuiliter in ſolidum, ſed naturaliter tantum, niſi quatenus locupletior factus eſt quo caſu ex

reſcripto

Digitized by Google

reſcripto D. Pij eatenus conueniri poteſt quatenus factus eſt locupletior. tom. 2. pag. 120. col. 1

Fiſcus. Fiſcus ſuccedens non alia bona occupare poteſt quàm quæ ſoluendo ſunt, & quæ ſuperſunt deducto ære alieno. tom. 2. pag. 232. col. 2

Fiſcus eſt anomalus quidam ſucceſſor. tom. 2. pag. 233. col. 2

Fiſcus actione perſonali tanquam heres nunquam obſtringitur. tom. 2. pag. 233. col. 2

Fiſcus habet multa priuilegia. tom. 2. pag. 321. col. 1

In dubio pro priuato contra fiſcum reſpondens non errat. tom. 2. pag. 321. col. 1

Fiſcus, haſta. Fides haſtæ fiſcalis conuelli facile non debet niſi dolo & mala fide publica venditio facta ſit. tom. 1. pag. 471. col. 2

Flumen. Quæ vi fluminum importata ſunt qua ratione vindicari, qua ratione condici, & qua condictione poſſint? tom. 1. pag. 10. & 11

Fœmina. Etiam fœminarum ingenia aliquo negotiorum & officiorum commercio ſunt exercenda, ne ſi nimio torpeant ocio propenſiora fiant in libidinem prauaſque cogitationes. tom. 2. pag. 120. col. 1

Fœminis etiam permittitur agere pro coniunctis perſonis, ſine mandato, puta pro marito, vel patre, vel filio. tom. 2. pag. 282. col. 2. ſed non eas defendere. ibid.

Fœminæ non habent liberos in ſua poteſtate. tom. 2. pag. 24. col. 2. in fin.

Fœnerator. Fœnerator odio dignus eſt, quia ex pecunia quæ ſterilis res eſt fructum captat. tom. 2. pag. 10. col. 1

Forma. Forma illa eſt quæ dat eſſe rei, & ex qua res denominatur. tom. 1. pag. 438. col. 1

Forma dat eſſe rei, & mutata propè interimit ſubſtantiam rei. tom. 1. pag. 630. col. 1

Forum. An quis per quaſi contractum ſortiri forum poſſit. tom. 1. pag. 359. col. 2

Fraudare. De edicto fraudatorio. tom. 2. pag. 261. col. 1 cur introductum? ibid. de eius effectu. tom. 2. pag. 261. col. 2

Fraus. Donatio inter coniuges, ſicut & remiſſio Falcidiæ facta in fraudem creditorum poteſt creditorés reuocare interdicto reuocatorio vel actione Pauliana. tom. 1. pag. 290. col. 1

Incertitudo dubij euentus omnem fraudis ſuſpicionem amouet. tom. 1. pag. 474. col. 1

Fraus, dolus. Fraudem alleganti incumbit onus probandi niſi cùm fraudis præſumptio à iure ipſo inducitur ex omiſſione ſolemnitatum quas pro certa forma lex aliqua vel ſtatutum præſcripſerit. tom. 2. pag. 101. col. 1

Fructuarius. Fructuarius pleriſque cenſetur veluti procurator proprietarij. tom. 2. pag. 157. col. 1

Fructuarij habent dominium vſusfructus, ideoque & vindicationem eius habent. tom. 2. pag. 159. col. 1. circa finem.

Fructuarius, peculium. Fructuarius vnus non poteſt ex peculio deducere quod alij fructuario debetur. tom. 2. pag. 159. col. 2

Fructus. Fructus veniunt in reſtitutionem deducta impenſa neceſſaria quæ eſt ad eos percipiendos. tom. 1. pag. 311. col. 2

In bonæ fidei iudiciis fructus omnes & naturales & ciuiles debentur ex die moræ. tom. 1. pag. 58. col. 2

In legatis & fideicommiſſis petitis per actionem ex teſtamento fructus omnes & naturales & ciuiles debentur ex die moræ. tom. 1. pag. 58. col. 2

Bonæ fidei poſſeſſor quilibet facit fructus ſuos ſola perceptione interim, id eſt quandiu fundus euictus non eſt. tom. 1. pag. 311. col. 1. & pag. 418. col. 2

Euicto fundo fructus adhuc extantes ſi vſucapti non ſint, veniunt in reſtitutionem officio iudicis. tom. 1. p. 311. col. 1. & pag. 419. col. 1

Bonæ fidei poſſeſſor quilibet in percipiendis fructibus velut domini loco eſt. tom. 1. pag. 311. col. 1

Plus iuris habet bonæ fidei poſſeſſor in percipiendis fructibus quam fructuarius. tom. 1. pag. 311. col. 1

An bonæ fidei poſſeſſor vſucapere fructus poſſit. tom. 1. pag. 311. col. 1

An fructus bona fide percepti veniant in condictionem indebiti ſimul cum ipſo fundo. tom. 1. pag. 311. col. 1. & 2. & pag. 419. col. 1. & 2

Fructus rei eſt vel pignori dare licere. tom. 1. pag. 654. col. 1

Fructus & partus rei indebitæ veniunt non officio iudicis ſed iure actionis. tom. 1. pag. 389. col. 1

Fructibus officio iudicis debitis non veniunt niſi qui poſt litem conteſtatam & acceptum iudicem percepti ſunt. tom. 1. pag. 389. col. 1

Fructus nunquam intelliguntur niſi deductis expenſis ad eos colligendos neceſſariis etiam in prædone. tom. 1. pag. 389. col. 2

In omnibus condictionibus fructus non veniunt niſi qui poſt acceptum iudicium percepti ſunt idque ex æquitate. tom. 1. pag. 428. col. 1. excepta condictione furtiua. ibid.

Fructus differunt ab æſtimatione quanti plurimi. tom. 1. pag. 419. col. 2

Fructus ſiue principaliter, ſiue acceſſoriè debeantur aliud quiddam ſunt à reipſa ſeparatum. tom. 1. pag. 419. col. 2

Quomodo in condictione furtiua fructus veniant. tom. 1. pag. 418. col. 1. & 2. & ſeq.

Conſumpti fructus ex quibus ſolutum eſt creditori quamuis non extent etiam à bonæ fidei poſſeſſore aut creditore reſtituendi ſunt. tom. 1. pag. 638. col. 1

Fructus conſumpti ex quibus ſolutum eſt creditori etiam à bonæ fidei poſſeſſore reſtituuntur non iudicio vindicationis, ſed officio iudicis ex quo à bonæ fidei poſſeſſore fructus percepti præſtantur. tom. 1. pag. 638. col. 2

Fructus non veniunt in actionibus ſtricti iuris niſi à die litis conteſtatæ, neque in arbitrariis ante litem conteſtatam, nec in bonæ fidei iudiciis niſi ex die moræ, ſicut & vſura. tom. 1. pag. 310. col. 1

Fructus hereditarij non ſunt hereditatis, ſed rerum hereditariarum. tom. 1. pag. 112. col. 1. & 2

Cur fructus veniant in reſtitutionem etiam poſt litem conteſtatam. tom. 1. pag. 256. col. 1. & in quibus actionibus. ibid.

Fructus omnes in condictionem indebiti eatenus veniunt quatenus poſſeſſor factus eſt ex iis locupletior. tom. 1. pag. 311. col. 2

An fructus à creditore pignoratitio perceptos ex pignore debitor condicere an vindicare poſſit? tom. 1. pag. 10. col. 1. & 2. quando eos vindicare? quando condicere? & qua condictione? ſiue extent, ſiue ſint conſumpti. ibid.

Partus non eſt in fructu. tom. 1. pag. 109. col. 2

Fructus percipiuntur & acquiruntur iure ſoli & domini. tom. 1. pag. 109. col. 2. non ſeminis. pag. 119. col. 1. ideoque cui debetur fundus, debentur & fructus. ibid.

Fructus à colono poſt luſtrum completum percepti an poſſint vindicari, an condici? & quomodo? tom. 1. pag. 11. col. 1

Non videtur res reſtitui ſi fructus omnes non reſtituantur. tom. 1. pag. 57. col. 2

Differentia inter fructus ciuiles & fructus naturales ratione acquiſitionis. tom. 1. pag. 374. col. 2

Ex condemnatione fructuum reſtituendorum qui fructus ſint reſtituendi? qui deducendi? tom. 2. pag. 223. col. 1

Fructus rei eſt vel pignori dare licere. tom. 1. pag. 557. col. 1

Vſuræ & acceſſiones ciuiles non tam natura quàm iure percipiuntur. tom. 1. pag. 235. col. 2

Operæ hominis in fructu ſunt. tom. 1. pag. 391. col. 2

Fructus induſtriales appellantur naturales. tom. 1. p. 58. col. 1

Fructus, condictio. Cur in certi condictionem ex ſtipulatione non veniant fructus ante litem conteſtatam. tom. 1. pag. 256. col. 2

Fructus, vſura. Cur in bonæ fidei iudiciis fructus veniant adeoque vſuræ non à die tantum litis conteſtatæ, ſed etiam ex die moræ? tom. 1. pag. 256. col. 2. circa fin. & quando? pag. 257. col. 1

Frumentum. Frumentum eſt ex earum rerum numero quæ non tantum in genere conſiſtunt, ſed etiam pro temporum & locorum varietate aliam atque aliam recipiunt æſtimationem. tom. 1. pag. 389. col. 2. in fin. & ſeq.

Fruſtra. Fruſtra ſignificat quod eſt inutiliter non quod malè eſt. tom. 1. pag. 478. col. 1.

Functio. Quæ poſſunt recipere functionem in ſua ſpecie multo magis poſſunt in ſuo genere. tom. 1. pag. 303. col. 2

Fundus. Appellatione fundi plena proprietas intelligitur. tom. 1. pag. 314. col. 1

Quis ſit fundus vectigalis, & quomodo vindicetur. tom. 1. pag. 451. col. 2

Funus. Actio funeraria non habuit nec habet priuilegium tacitæ hypothecæ. tom. 2. pag. 352. col. 1

Funus filij eſt æs alienum patris. tom. 2. pag. 253. col. 2

Actio funeraria non datur niſi ex bono & æquo cùm alia actio deficit, & ratio. tom. 2. pag. 253. col. 1

Fur. Quo pluribus actionibus fures tenentur, eo grauius delicta ipſorum coercentur. tom. 1. pag. 431. col. 1

Pro fure nulla æquitatis ratio haberi poteſt. tom. 1. pag. 211. col. 2

Dominus qui egit & obtinuit contra furem non poteſt pœnitere aliamque actionem quam ſibi commodiorem & vtiliorem fore putat, eligere. tom. 1. pag. 210. & 211. col. 1. & 2

An tanti damnandus ſit fur idemque poſſeſſor hominis furtiui quanti actor in litem iurauerit? tom. 1. p. 229. col. 1

Heres furis licet nihil ex re furtiua contrectauerit nihilque euenerit in ſolidum nihilominus poteſt conueniri. tom. 1. pag. 429. col. 1. quia furis heres eſt. ibid.

Fur non idcirco condictione furtiua tenetur in ſolidum quod in re furtiua moram facere intelligatur perpetuam, ſed quia furtum fecit. tom. 1. pag. 429. col. 2. & pag. 430. col. 1

Fur ad quem nihil ex furto peruenit, furtiua tamen condictione tenetur. tom. 1. pag. 429. col. 2

Speciale eſt in fure & ſingulari eius odio inductum vt & vindicatione, & condictione furtiua teneatur. tom. 1. pag. 411. col. 1

Quomodo fur vindicatione, quomodo condictione, & quomodo ad exhibendum actione teneatur. tom. 1. pag. 411. col. 2

Actiones actori contra furem competentes non cumulatiuè, ſed alternatiuè competunt. tom. 1. pag. 411. col. 2

Non ſolum pluribus, ſed etiam contrariis & contradictoriis actionibus tenentur fures. tom. 1. pag. 431. col. 1

Odio quidem furis introducta eſt condictio furtiua, ſed non aliquo furis odio tranſit in ſolidum aduerſus heredem, ſed quia merè rei perſecutoria. tom. 1. p. 431. col. 1

Fur conuentus condictione furtiua ad quid & quantum teneatur? & ad quid ſi rei vindicatione conueniatur? tom. 1. pag. 209. col. 2

Ad quid teneatur fur ſi poſt litem conteſtatam res furtiua pereat, ad quid ſi ante? tom. 1. pag. 202. col. 2

Fur qui ex condictione furtiua damnatus litis æſtimationem ſoluit non idcirco factus eſt dominus nec ſi res fuerit præſens. tom. 1. pag. 211. col. 1. ſecus ſi ex re vindicatione damnatus. ibid.

Rapina eſt furtum improbius & fur improbior eſt raptor. tom. 1. pag. 143. col. 1

Per oblationem realem liberatur fur à condictione furtiua, ſed non à rei vindicatione neque ab actione furti. tom. 1. pag. 446. col. 1

Omnes furis coheredes condictione furtiua pro hereditariis portionibus tenentur etiamſi tota res per furtum ſublata ad vnum tantum peruenerit. tom. 1. pag. 432. col. 1. & 2

Quomodo ex furto teneatur is qui opem vel conſilium furi dedit. tom. 1. pag. 429. col. 2

Quis dicatur fur manifeſtus. tom. 1. pag. 432. col. 1

Furi manifeſto & nec manifeſto condici poteſt, & quomodo. tom. 1. pag. 432. col. 1. & 2. & pag. ſeq.

Differentia inter furem manifeſtum & furem nec manifeſtum. tom. 1. pag. 433. col. 1. & 2

Fur furti agere non poteſt. tom. 1. pag. 31. col. 1. & 2

Non poteſt fur neque furis heres condictione teneri poſtquam dominus rei furtiuæ, eius poſſeſſionem apprehenderit. tom. 1. pag. 432. col. 1

Cur bonorum raptor condictione furtiua teneatur. tom. 1. pag. 433. col. 1

Qui rem mobilem vi rapit fur improbior dicitur. tom. 1. pag. 10. col. 1

Actio furti non tranſit in heredem ſecus condictio furtiua. tom. 1. pag. 419. col. 2. & ſeq.

Fur agere furti non poteſt. tom. 1. pag. 472. col. 2. & ratio. pag. 473. col. 2

Fur, cautio. Heres ſubtractam rem ſub conditione legatam ante conditionis euentum condicens furi cautionem dare non debet. tom. 1. pag. 441. col. 1. & 2

Fur, condictio. Securus eſt fur à condictione furtiua in plenum libera, cùm heredi condicenti rem furtiuam ſub conditione legatam pendente conditione reſtituit. tom. 1. pag. 441. col. 2

Fur, impenſæ. Fur impenſas quas in rem furtiuam fecit quamuis vtiles adeoque neceſſarias nunquam repetit. tom. 1. pag. 439. col. 2

Fur, heres. Omnes furis coheredes tenentur furtiua condictione pro partibus hereditariis etiamſi neque quicquam peruenerit, neque lis fuerit cum defuncto conteſtata. tom. 1. pag. 432. col. 2

Furioſus. Furioſus quamdiu furioſus dolum nullum admittere poteſt. tom. 1. pag. 535. col. 1

Pupilli iudicium ſuppleri per tutorem poteſt, iudicium autem quod furioſo deeſt, non æquè ſuppleri poteſt per curatorem. tom. 1. pag. 535. col. 1

Furioſus heres eſſe non poteſt, niſi patri ſuo cui & ſuus & neceſſarius heres eſt. tom. 2. pag. 58. col. 1

Furioſus deterioris eſt conditionis, quàm abſens. tom. 1. pag. 29. col. 1

Ex quibus cauſis ignorantibus nobis acquiritur, ex iiſdem acquiritur furioſis. tom. 1. pag. 30. col. 1

Neque pupillus ex ſua promiſſione neque furioſus ſine tutore & curatore facta poſſunt conueniri. tom. 1. pag. 22. col. 2

Grauior condicio furioſi quàm pupilli. tom. 1. pag. 340. col. 1

Furioſus conſtitutum. Pupillo vel furioſo debitum, etiam tutori aut curatori conſtitui poteſt, quia & tutori & curatori debitum intelligitur. tom. 1. pag. 502. col. 1

Furioſus infans. Furioſi & infantes non minùs quàm alij liberi domini ſunt rerum paternarum etiam viuo adhuc patre. tom. 1. pag. 407. col. 1

Furtum. Poſt rem furtiuam peremptam durat condictio æſtimationis eius. tom. 1. pag. 416. col. 1

In furti actione etiam ratio habetur damni, adeóque lucri ceſſantis. tom. 1. pag. 410. col. 1

Furti actio ſiue manifeſti, ſiue nec manifeſti, merè pœnalis eſt. tom. 1. pag. 410. col. 1. & 2

Neque

Neque actio furti condictionem furtiuam, neque condictio furtiua actionem furti conſumit. tom. 1. p. 410. col. 1. & 2

Quid ſit furtum, & contra quem detur condictio furtiua. tom. 1. pag. 405. col. 2. & ſeq.

Fundi & rei immobilis furtum fieri non poteſt. tom. 1. pag. 405. col. 2

Cur furtum ſit interuerſio poſſeſſionis. tom. 1. pag. 405. col. 2

In actione furti quid quæritur? tom. 1. pag. 145. col. 1. & 2. quid in condictione furtiua? pag. 146. col. 2

Reus iurans ſe furtum non feciſſe, habet exceptionem iuriſiurandi, ſi condictione furtiua conueniatur: Actor verò iurans furtum à reo factum, non habet ex eo iureiurando condictionem furtiuam. tom. 1. pag. 145. & ſeq. col. 1. & 2

Cur rei hereditariæ furtum fieri non poſſit. tom. 1. p. 435. col. 2

Sufficit rem quæ ſubrepta eſt poſſeſſam ab alio fuiſſe meo nomine, vt mihi actio furti acquiratur. tom. 1. pag. 436. col. 1

Cur non ſicut actio furti, ita & condictio furtiua in legatarium transferri poſſit. tom. 1. pag. 436. col. 1. & 2

Furtum quod fit commodatario, fit etiam commodanti, qui per commodatarium retinet & dominium & poſſeſſionem rei commodatæ. tom. 1. pag. 456. col. 1

Condictio furtiua ſemper conſequens eſt actioni furti, quoties furti actio iure dominij defertur. tom. 1. p. 269. col. 2

Qui vindictæ cauſa abutitur re aliena, condictione furtiua tenetur. tom. 1. pag. 181. col. 1. & 2. & ſeq.

Furti cauſa famoſa eſt, at non condictio furtiua. tom. 1. pag. 406. col. 2

Actio furti turpis eſt, quia furti mentionem quandam & exprobrationem quandam continet. tom. 1. p. 406. col. 2

Cui & contra quem detur condictio furtiua. tom. 1. pag 406. col. 2

Cur contra mulierem quæ mariti res amouit, non detur condictio furtiua. tom. 1. pag. 406. col. 2

Differentia inter actionem furti, & condictionem furtiuam. tom. 1. pag. 209. col. 1. & 2. & ſeq.

Deterior eſſe debet conditio debitoris qui furtum ipſe fecit quamuis rei ſuæ quàm ſi alius furtum feciſſet. tom. 1. pag. 635. col. 2

Filiusfamilias præſertim in nummis peculiaribus patri furtum facere non poteſt. tom. 1. pag. 35. col. 2

Oblatione rei furtiuæ tollitur condictio furtiua, ſed non pœnalis actio furti. tom. 1. pag. 416. col. 1

Cur actio furti creditori pignoratitio detur, cur commodatario, cur conductori, & differentia inter eiuſmodi actiones. tom. 1. pag. 634. col. 2. & p. 635. col. 1

Crimen furti in capite libero capitale nunquam fuit licet de eo criminaliter quoque agi iam olim potuerit tom. 1. pag. 267. col. 2. nec ſi atrociores fures eſſent, id eſt expilatores nocturnique effractores. ibid.

Actionem noxalem quæ ex furto ſerui contra dominum competit ſola culpa eius qui furtum paſſus eſt excludere nunquam poteſt, nec dolus quidem, actionem verò competentem pro indemnitate in ſolidum obtinenda poteſt. tom. 1. pag. 658. col. 1.

In actione furti danda ſufficit intereſſe actoris, quamuis non ſit dominus, ſecus in condictione furtiua. tom. 1. pag. 433. col. 2

An durior ſit condicio patris cuius filia res amouit quàm ſit dominus cuius ſeruus furtum fecit. tom. 1. pag. 449. col. 1. & 2

Furti deciſio dicitur legitima conuentio. tom. 1. pag. 410 col. 1.

Furti deciſio à lege 12. tab. proficiſcitur. tom. 1. pag. 410 col. 1

Effectus deciſionis furti. tom. 1. pag. 410. col. 1

Actio pœnalis furti nec manifeſti in duplum eſt à lege 12. tab. actio furti manifeſti in quadruplum à prætore. tom. 1. pag. 410. col. 2

Si fur aut prædo fructus aliquos ex re furtiua vel vi ablata perceperit condictione furtiua tenetur cùm eorum furtum fecerit. tom. 1. pag. 397. col. 1. & condictione ſine cauſa. ibid.

Boni conſulere debet is qui aliena pecunia vtitur, quod furti actione non conueniatur qua vtique conueniri poſſet. tom. 1. pag. 598. col. 2

Mulier mariti res amouens veritate furtum facit, licet leniùs coërcecatur. tom. 1. pag. 417. col. 1

Cur ſeruus rei hereditariæ furtum facere non poſſit? tom. 1. pag. 117. col. 2

Quo caſu is cuius ope & conſilio furtum factum eſt condictione furtiua teneatur. tom. 1. pag. 409 col. 2

Æſtimatio rei furtiuæ in condictione furtiua nunquam egreditur retrorſum iudicij accipiendi & litis conteſtatæ tempus. tom. 1. pag. 212. col. 1

Qui titulo aliquo ſingulari puta emptionis ſuccedunt in rem furtiuam neque condictione furtiua neque alia actione vlla perſonali tenentur. tom. 1. pag. 416. col. 1. & 2

Legatum rei furtiuæ condictionem furtiuam extinguit, ſecus actionem furti. tom. 1. pag. 416. col. 1

Ea tantum res quæ per furtum eſt ablata condici poteſt. tom. 1. pag. 430. col. 1

Qui neque dominium neque poſſeſſionem rei furto ſubtractæ habent qua actione ſuccurrantur. tom. 1. pag. 438. col. 1

Nemo rei ſuæ furtum facit. tom. 1. pag. 347. col. 1. excipe quoſdam caſus. ibid.

Furtum non ſine animo lucrandi & furandi committitur. tom. 1. pag. 446. col. 2

Furtum facit qui indebitos nummos ſciens accipit. tom. 1. pag. 447. col. 1. & 2. & pag. 448. col. 1. & 2

Procurator doloſo & falſo creditori ſoluens condictionem habet furtiuam & actionem furti. tom. 1. p. 448. col 2

Cùm de furto agitur inuitum accipimus dominum non tantum ſi contradicat, ſed etiamſi non conſentiat. tom. 1. pag 555. col. 1. ſi modo contrectans rem alienam exiſtimauerit ſe non inuito domino id facere. ibid.

Furtum ſine effectu furandi committi non poteſt. tom. 1. pag. 555. col. 1

Cuius ope & conſilio furtum factum eſt, actione is furti tenetur ſed non condictione furtiua. tom. 1. pag. 409. col. 1. & 2

Cuius ope & conſilio furtum factum eſt is furti nec manifeſti tenetur, nunquam verò furti manifeſti. tom. 1. pag. 409. col. 1

Qui furti egit in duplum poteſt quidem etiam vi bonorum raptorum agere ſi fur etiam raptor idem ſit, ſed ita vt condemnatio non poſſit quadruplum excedere. tom. 1. pag. 565. col. 2

Per oblationem realem ita purgatur odium furis atque per rei reſtitutionem. tom. 1. pag. 445. col. 2

Furti actio non tantum domino competit, ſed etiam iis omnibus quorum ex iuſta & honeſta cauſa intereſt. tom. 1. pag. 570. col. 1

Res inſpectori data inſpicienda ſi eius gratia data ſit, deinde furto ſubrepta actio furti ipſi inſpectori non autem domino competit. tom. 1. pag. 570. col. 2

Furti actio nunquam condictio eſt. tom. 1. pag. 437. col. 2

Quod Vlpianus negat reſtituendum eſſe debitori à creditore id quod creditor ab eo actione furti exegerit, quomodo ſit accipiendum. tom. 1. pag. 635. in fine.

In actione furti id quod intereſt non duplatur, vel quadruplatur, ſed tantummodo verum rei precium. tom. 1. pag. 407. col. 1

Actio furti datur omnibus, quorum maximè intereſt

mod

modo ex iuxta & honeſta cauſa intereſt.tom.1.p.575. col.1
Etiam in furti actione,damni & eius quod intereſt ratio habetur. tom. 1. p.410. col.2
Deciſio furti tollit actionem furtiuam.tom.1.p.410.col.1 & 2
Furti nomine quod ſeruus domino ſuo fecerit,nulla obligatio inter dominum & ſeruum contrahi poteſt, nec magis criminalis quàm ciuilis, vt ex ea poſt manumiſſionem conueniri ſeruus poſſit à domino, qui eum conuenire domi poteſt, & debet. tom.1. pag.445. col.2
Quomodo furtum fiat. tom.1. p.44. col.1
Quid ſit furtum. tom.1.pag.500.col.1
Furtum nunquam fit, aut ſaltem perrarò ſine culpa eius qui rem præſertim alienam, & ſibi commodatam cuſtodire diligentiùs debuit. tom.1. p.586.col.1
Perdifficile eſt vt diligenti patrifamilias furtum fiat, niſi à famulis & coniunctis perſonis, quæ ſi non ſunt ſuſpectæ, furtum eo caſu inter fortuitos caſus numerandum eſt non aliter. tom.1. p.586. col.1
Cur ſeruus alij quàm domino furtum faciens poſt manumiſſionem teneatur actione furti, ſecus autem condictione furtiua. tom.1.p.430.col.1.& 2
Furtum rei ſuæ fieri poteſt, ſi modo eam dominus abſtulerit, & contrectet inuito eo, qui iuſtam eius retinendæ cauſam habuiſſet. tom.1. p.592. col.2
Differentia inter actionem furti manifeſti, & actionem furti nec manifeſti. tom.1. p.433.col.1
Actio furti per pactum legitimum tolli & extingui poteſt. tom.1.p.435.col.1
Si furti pœnam perſequi dominus velit paratam habet in eam rem actionem. tom. 1.p 406. col.1
Qui furtum facit, cuius rei & quanti ſit debitor. tom.2. p.151. & 151
Dominus condictionem furtiuam exercens,non agit tanquàm dominus ſed tanquam non dominus. tom. 1. p.245. col.1
Res alicui ſubrepta quæ ſit alterius condicitur non ab eo cui ſubrepta eſt, ſed à domino. tom. 1. pag 436. col.2
Quomodo etiam res perempta furtiua peti poſſit. tom.1. p.406.col.1
Differentia inter actionem furti & condictionem furtiuam. tom.1.p.406.col.1
De furto facto per ſeruum commodatum commodans tenetur noxaliter tantum ſi fuit ignorans, ſed ſi ſciens contrario iudicio tenetur in ſolidum. tom.1.p.586. & 587
Æſtimatio rei furtiuæ ex poſtfacto creſcere poteſt, ſed decreſcere nunquam poteſt. tom.1.p.408.col.1
Furtum non fit ſine furandi & lucrandi conſilio. tom.1 p.265.col.1
Res mobilis tantum dicitur abripi & rapi, immobilis verò inuadi. tom.1.p.452.col.2
Legatario rei furtiuæ datur actio furti.tom.1.p.435.col.1 in fin. ex noua contrectatione,ſecus ex vetere. ibid.
Cùm de furto quæritur dominus videtur vetare qui non conſentit. tom.1. p.11.col.1
Cur hereditati furtum fieri non poſſit. tom.2. pag.175. col.1
Neque furioſi neque infantes poſſunt furtum facere, cùm furtum ſine affectu furandi non fiat. tom.1. pag. 407.col.1
Quomodo ex furto filij & contra filium & contra patrem & ex rebus à filia amotis & ex ſerui furto contra dominum indemnitati actoris promiſſum ſit. tom. 1. p.428.col.1.& 2
Condictio furtiua datur etiam in heredem furis, non autem actio pœnalis. tom.1.p.411.col.1
Quomodo ex aſſidua contrectatione rei alienæ noua furti actio naſci poſſit. tom.1.p.435.col.2
Per condictionem furtiuam furtum per actionem furti pœnam furti perſequimur. tom.1.p.406.col.1
Noua contrectatio rei alienæ nouum furtum quodammodo facit. tom.1. p.415. col.2
Delicti furtiui veritas ne quidem per rei reſtitutionem debetur. tom.1. p.446.col.1
Furtum fieri non poteſt ſeruo à domino. tom.2.pag.147. col.2. ſubripi verò poteſt. tom.2.p.147.col.2
Rei immobilis furtum fieri non poteſt. tom.1. pag.10. col.1
Actio furti pro condictione furtiua accipi nunquam poteſt. tom.1.p.566.col.1
Condictio furtiua non eſt comparata ad furti coërcitionem. tom.1.pag.419.col.1.
Rei furtiuæ condictio etiam ei datur qui dominium amiſit modò non facto ſuo. tom.1.p.436.col.2
Actio furti pro condictione furtiua nunquam poteſt accipi, nec è contra. tom.1. p.209. col.1.& 2.& p.210. col.1
Actio furti & condictio furtiua naſcuntur ex furto. tom.1. p.142. col.1
Condictio furtiua naſcitur ex furto præterito. tom. 2. p.362. col.2
Res empta ex pecunia furtiua non eſt furtiua. tom. 2. p.352.col.1
Furtum, inuitus. Contrectatio rei alienæ inuito domino furtum eſt, & quis inuitus dici debeat.tom.1.p.447. col.1
Furtum condictio. Depoſitarius vel commodatarius re depoſita vel commodata, inuito domino vtendo,condictione etiam furtiua tenetur. tom.1. p.415 col.1.& p.445.col.1
Ex furtiua cauſa filiofamilias non condici poteſt. tom.1. p.408.col.1. & 2. & p.409. col.1.& 2
Furtum, liberatio. Per nouationem obligationis rei ſubreptæ ſiue præſentis ſiue abſentis tollitur condictio furtiua, ſecus per oblationem rei abſentis. tom. 1. p.446. col.1.& 2
Furtum æſtimatio. In æſtimatione rei furtiuæ ſpectandum eſt tempus quo res vnquam plurimi fuit. tom.1. pag. 417. col.1. idque odio furis. ibid. non quidem à die furti admiſſi ſed à tempore litis, conteſtatæ. ibid.
In actione furti non poteſt æſtimari contumacia furis, poteſt tamen æſtimari dolus. tom.1.p.208.col.1

G

Galli ius.

GAlli cur nihil penitus ex iure Romano iudicari patiantur. tom.2. p.32.col.2
Generale. Verba generaliter concepta generaliter ſunt intelligenda vt neque cauſam neque perſonam vllam excipiant. tom.2.p.508.col.1
Quando etiam ſub generali ſermone exceptiones tacitè inſint. tom.2.p.201.col.1. & 2
Genus. Qui hominem in genere debet ex cauſa legati dando viliſſimum non liberatur ſecus ex cauſa ſtipulationis. tom.1.p.546. col.2
Genus pignori dari non poteſt vendi autem poteſt.tom.1 p.590.col.1
Genus neque affici, neque tradi, neque tangi poteſt cùm ſit incorporale. tom.1.p.589.col.1
Genus nunquam obligatur ne tum quidem cùm generaliter bona debitoris omnia pignori ſunt obligata,reſoluitur namque generalitas in ſuas ſingularitates.tom.1 p.589. col.2
Nomen generis ſæpe à Iuriſconſultis ad certam ſpeciem reſtringitur. tom.2.p.300.col.2
Quid ſit Genus apud legiſtas. tom.1.p.2.col.1.& p.11. col.2

Quomodo valeat argumentum à genere ad ſpeciem. tom.1.p.143.col.a

Genus electio. Generis debitor perinde habet electionem quod ex indiuiduis certis velit ſoluere ac ſi ea omnia ſub alternatione poſuiſſet. tom. 1.p.346.col. 2

Gerere ſolidum. Pluribus tutoribus, curatoribus, procuratoribus, geſtoribus, aliiſque huiuſmodi perſonis ad ad idem negotium ſimul conſtitutis, an in ſolidum ſinguli aliquid gerere poſſint, annon niſi omnes ſimul. tom. 2. p.6. col. a

Gratificare. Debitor creditorem poſteriorem aliquando gratificare poteſt. tom. 2. p. 166. col. 2

Gratificatio. Gratificatio vni creditori facta cæteris æquè inſtantibus ſine dolo vix eſſe poteſt. tom.1. pag. 382. col. 2

Gratificatio ſolutio. Duobus de deponentis hereditate contendentibus in ſolidum & rem depoſitam petentibus vel debitam & vterque paratum ſe dicat debitorem aduerſus alterum defendere locus eſt gratificationi ſi ſimul venerint, qui verò prior venerit & occupauerit, eſt præferendus. tom. 2. p. 344. col. 2

H

Habitatio.

Habitatio magis in facto quàm in iure conſiſtit. tom.1.p.390. col. 1

Vſusfructus & habitatio quotidie conſtituuntur, & quotidie amittuntur. tom. 1.p.390.col. 2

Prædij vrbani fructus in diutuæ habitationis commodo conſiſtit. tom. 1. p.390. col. 1

Habitatio & commodari & precario dari poteſt. tom. 1. p.533. col. a

Habitatio nec mobilis res eſt nec immobilis. tom.1. p.533. col. 1

Quid ſit habitatio. tom.1.p.533.col. a

Habitatio commodare. Differentia commodari, aut precatio dari domum in qua habitetur, & commodari, aut precario dari ipſam habitationem. tom. 1.p. 533.col. a

Hereditas. Nulla pars hereditatis propriè in vna re eſſe intelligitur. tom. 2. p.236.col. a

Hereditatis appellatio latiùs patet quàm bonorum. tom.1. p.294. col.1

Peruenisſe propriè etiam ex hereditate dicitur quod deductis oneribus ſupereſt. tom.1.p.294.col. 1

Quod Hereditati ante aditionem vel accedit, vel decedit, neque lucro neque damno legatariorum cedit. tom. 2.p.214.col. 1. ſed lucro heredis. ibid. & p. 215. & 216.

Hereditas illa eſt quæ iacet, non quæ fuit aliquando hereditas, ſed per aditionem facta eſt proprium patrimonium heredis, licet inſpecto eo quod fuit retineat aliquando nomen hereditatis. tom. 1.p.81.col. a

Hereditas etiam pro parte adita nihilominus hereditas verè ac propriè remanet pro portionibus nondum aditis quandiu adiri aut repudiari poſſunt. tom.1.pag.81. col. 1

Hereditatis portiones à cohæredibus repudiatæ per ius accreſcendi acquiruntur coheredi qui partem ſuam adiit, ſola vi & poteſtate iam factæ aditionis ita vt nulla ſit opus noua aditione ne quidem ad acquirendam hereditatem ex cauſa ſubſtitutionis. tom. 1.p.81. col. a

Hereditas diuiditur per legem 12. tabul. aut per arbitrum familiæ erciſcundæ ex ea lege datum, proportionibus hereditariis, ſed res hereditariæ non ſemper pro iiſdem partibus inter coheredes diuiduntur. tom. 2 p. 180. col. 1 in fin.

Poſt abſtenſionem deficiente iure ac nomine hereditatis bona ad proximum in teſtamenti ſucceſſorem pertinere poſſe dicimus. tom. 1.p.299.col. 1

Aditam hereditatem repudiare non dicitur qui reſtitutus eſt aduerſus aditionem à ſe factam, ſed ſe bonis abſtinere. tom. 1.p.299.col. 2

Omiſſio & repudiatio hereditatis interdum fit bona fide, interdum etiam in fraudem creditorum. tom. 2.p. 165. col. a

Hereditas aut hereditatis pars nulla in fundo aliave re qualibet ſingulari conſiſtere intelligitur. tom. 1.p. 348 col. 2

Tot ſunt per fictionem hereditates quot ſunt partes hereditariæ. tom. 2.p. 158.col. a

Hereditate ex teſtamento non adita non magis libertates teſtamentariæ valere poſſunt quàm legata cætera eo teſtamento relicta. tom. 2.p. 228.col.1. & 2. & ſeq.

Non poteſt hereditas repudiari antequam ſit delata. tom. 1.p. 193. col. a

Hereditas non poteſt videri delata ante impletam conditionem ſub qua delata eſt. tom. 1.p. 193.col. 2

Adiri non poteſt hereditas priuſquam ſit delata. tom. 1. p. 216. col. a

Hereditas à lege non eſt delata antequam impleta ſit conditio quæ inſtitutioni appoſita fuerit à teſtatore. tom. 1.p. 216. col. 2

Sicut nobis ipſis ex re noſtra per eos qui liberi vel alieni ſerui bona fide ſeruiunt acquiritur, ita hereditati quoque ex re hereditaria acquiritur. tom. 1. p.78.col. 1

Hereditas prorſus incapax eſt eorum quæ in facto verſantur, cuius perſona ſi qua eſt certè tota facti eſt. tom. 2. pag. 123. col. 2

Adita quandocunque hereditas ab inſtanti mortis adita fuiſſe retrofingitur. tom. 2.p. 124.col. 1

Cùm reſtituitur tota hereditas & ſicuti teſtator voluit ex Trebelliano reſtituitur, ſi verò retenta quarta ex Pegaſiano. tom. 1.p. 350.col. 1

Poteſt tota hereditas reſtitui præcepto tamen & retento aliquo fundo hereditario. tom. 1. p. 350. col. 1

Qui totam hereditatem retento fundo reſtituere tenetur ſi hereditatem coactus adierit etiam fundum reſtituere tenetur. tom. 1.p. 350.col. 1. & 2

In petitionem hereditatis veniunt non modo fructus, ſed etiam merecedes vice fructuum perceptas. tom. 1. p.373. col. 1. etiam contra bonæ fidei poſſeſſorem. ibid.

Differentia inter bonæ fidei poſſeſſorem & prædonem in reſtitutione fructuum & mercedum ex hereditate perceptarum. tom. 1. p. 373.col. 2

Poteſt aliquid eſſe hereditarium aut actiuè aut paſſiuè quod tamen à defuncti perſona nunquam inceperit. tom. 1.p. 353.col. 1

Hereditas paterna & quicquid eſt hereditatis diuiditur inter fratres patris heredes pro hereditatis portionibus. tom. 1.p. 355.col. a

Hereditas ſub conditione data non niſi impleta conditione delata eſſe intelligitur. tom. 1.p. 389. col. a

Reſtituta hereditate fideicommiſſaria non tranſeunt actiones ex SC. Trebelliano niſi reſtituta ſit eo modo quo teſtator voluit. tom. 1.p.92. col. 2

Hereditas poſſidere nihil poteſt. tom. 1. pag. 81. col. 1. & a

Hereditas domina eſt, aut ſaltem domini perſonam repræſentat. tom. 2. p.77. col. a

Hereditas non heredis, ſed defuncti perſonam repræſentat. tom. 2.p. 339. col. 1

Hereditas ſine animo acquiri non poteſt, nec per tutoris aut curatoris perſonam. tom. 1.p.407.col. 2

Prius delatam eſſe oportet hereditatem quam repudiari poſſit. tom. 1.p. 349. col. a

Quæcunque hereditas dicitur eſſe ſoluendo quæ inuenit heredem. tom. 1, p.294. col. a

Hereditatis nomine quid comprehendatur. tom. 1.p. 112. col. 1. & a

Non poteſt hereditas transferre in heredem niſi quod

Digitized by Google

quod fuit hereditatis. tom. 2.pag.97.col.1
Aditio hereditatis de iure prætorio tenere non poteſt. tom.1.pag.298.col.1
Soluendo eſt hereditas quæcunque inuenit heredem. tom. 2. pag.88. col.2
Extraneorum eſt adire hereditatem aut repudiare, ſuorum verò ſe immiſcere, aut abſtinere. to.1.p.388.col.2
Hereditas iacens perſonam defuncti repræſentare cenſetur. tom.2.pag.45.col.1. non tamen niſi ficta perſona eſt & eorum omnium incapax quæ ſunt facti, in quibus factum perſonæ operæve ſubſtantia deſiderantur. ibid. col. 2
Hereditas augetur ex omni eo quod hereditati accedit ante aditionem. tom.2.pag.215.col.2
Differentia inter hereditatem & res hereditarias. tom.1. pag.112.col.1
Multum refert an hereditas vni delata transmittatur ad liberos tanquam acquirenda, an tanquam acquiſita. tom.2.pag.324.col.1
Hereditas per aditionem deſinit eſſe hereditas. tom. 2. pag.310.col.1
Quot ſunt heredes, tot hereditates eſſe intelliguntur. tom.1.pag.338.col.1
Hereditas etiam ex teſtamento, quod falſum eſſe iam dicitur, adiri interdum poteſt. tom. 1. pag.293. col.1
Hereditas ex quo adita eſt deſinit eſſe hereditas, fitque patrimonium heredis. tom.2.124.col.2
Hereditas adita quandocunque ex die mortis adita fuiſſe retrofingitur. tom.1.pag.14.col.2
Hereditas, ſeruus. Neque ſeruus hereditarios, neque hereditas in vllius poteſtate ſunt. tom.2.pag.124.col.1
Hereditas, legatum. Hereditas ignoranti nunquam acquiritur, ſecus legatum ſi per vindicationem relictum ſit. tom.1. pag.216. col.2
In ſuis nulla eſt hereditas nec iacens, nec quæ adiri poſſit. tom.2.pag.55.col.1
Hereditas, legatum. Differentia inter hereditaria debita & legata. tom.1.pag.205.col.1
Heres. Plures vnius commodatarij heredes non ſunt correi ſicut plures commodatarij quia lex ſola 12. tabularum heredes facit debitores, non propria conuentio. tom.1.pag.561.col.1
Non ſemper idem iuris eſt in pluribus heredibus promiſſoris quod in pluribus heredibus ſtipulatoris. tom.1. pag.539.col.1
Omnes ſucceſſores vniuerſales furis ſiue ciuiles ſiue honorarij condictione furtiua tenentur, ſecus ſingulares. tom.1.pag.417.col.1.& 2
Heres cum beneficio legis & inuentarij creditoribus diligentioribus ſoluens nulla quoque exacta cautione tamen ſecurus eſt ſalua iis qui poſteriore loco veniunt aduerſus anteriores repetitione. tom.2. pag.74. col.1
Heres ante aditam hereditatem nullam habet actionem pro rebus hereditariis. tom.2.pag.215.col.1
Heredi tardè hereditatem adeunti non poteſt imputari cur tardè adierit. tom.2.pag.215.col.1
Non eſt ſine herede qui ſuum habet heredem quamuis abſtinentem. tom.1.pag.81.col.2
Seruus hereditarius ignorans ſe datum heredem coheredibus ſuis, aut neceſſariis an poſſit dictis coheredibus acquirere, & quomodo? tom.1.pag.80. col.1. & 2. & p.81.col.1.& 2
In omnibus oneribus hereditariis quibus defunctus ex propria perſona tenebatur extra pœnæ delictorum heres eſt obligatus. tom.1.pag.430.col.1
Sui ſunt ipſo iure heredes citra vllam aditionem, & ante apertas tabulas. tom.1.pag.388.col.2
Quo caſu heredes ſui deterioris ſint condicionis quàm extranei. tom.1.pag.388.col.2
Plenior actio dari poteſt contra heredem, quàm competierit contra defunctum. tom.2.pag.274.col.2
Quod ſcelere defuncti quæſitum eſt, heredi ſemper auferri oportet. tom.1.pag.415.col.1
Nunquam permittendum eſt vt heres ex defuncti ſcelere ditetur. tom.1.pag.415.col.1
Qui conuenitur tanquam heres, an nomine proprio, an alieno conueniatur? tom.1.pag.18.in fin.& 19.col.2
In heredibus neceſſariis præſumitur eorum ignorantia quæ teſtamento continentur, ac proinde in filiis quoque qui ſui ſunt & neceſſarij. tom.1.pag.81.col.2
Heres poſt reſtitutam ex SC. Trebelliano hereditatem directis actionibus vti volens exceptione reſtitutæ hereditatis repellendus eſt. tom.1.pag.18.col.2
Heres defuncti factum præſtare debet. tom.1.pag 613. col.1
In dubio parcendum eſt heredi, vt quam minimum fieri poteſt oneratus cenſeatur. tom.2.pag.225.col.1
Sicut heredis appellatio nihil niſi dominum ſignificat, ita & coheredis, nihil niſi condominum. tom.2.p.179. col.2
Creditore debitoris hereditatem adeunte aut contra, fit confuſio debiti. tom.2.pag.190. col.1
Mulier hereditatem oneroſam adeundo, ita creditoribus hereditariis obligatur vt etiam de ſuo præſtare teneatur ſi hereditas non ſit ſoluendo. tom.2.pag.310. col.1
Qui hereditatem ſibi delatam & acquiſitam vendidit vel donauit, debet reſpondere creditoribus, ſed tamen indemnitatem ei præſtare emptor debet. tom.1.p.235. col.2
Ex facinore defuncti heres non debet damnum ſentire, ſed ex facto proprio quod furis hereditatem adeundo vltro ſe obligauit oneribus hereditariis. tom.1.p.421. col.2
Quod ex vnius coheredum facto alij coheredes præſtant, eo nomine habent pro indemnitate repetitionem familiæ erciſcundæ iudicio, aut cauendum iis eſt, ſi nondum ſoluerint. tom.2. pag.183.col.1. in med.
Ius condictionis ex perpetua exceptione inductum tranſit ad heredem, ſi ea exceptio non ſit merè perſonalis. tom.1.pag.344.col.2
Heres non eſt procurator fideicommiſſarij. tom.1.p.267. col.2
Diuiſio hereditatis quæ fit à lege 12. tabularum impedit ne in hereditate ſocij eſſe videantur. to.2.p.158.col.2
Extraneus heres non poteſt neſciens adire hereditatem. tom. 1. pag. 79. col. 1. differentia inter extraneum & ſuum. ibid.
Lex Iulia Papia de caducis ad heredes extraneos pertinet, non ad neceſſarios. tom.1.pag.79.col.1
Heres quandocunque hereditatem adierit iam ex die mortis illam adiiſſe retrofingitur. t.2.p.179.c.1.in fin.
Qui iam ipſo iure heres eſt, magis heres fieri per aditionem non poteſt. tom.2.pag.55.col.1
Semel heres per aditionem factus etiamſi poſtea per reſtitutionem in integrum admittatur ad omittendam hereditatem non eo minus heres manet. tom.1.p.297. col.2.& pag.298. in princ.
Heres mulieris tenetur actione rerum amotarum non in ſolidum, ſed de eo tantum quod peruenit. to.1.p.423. col.1
Heredi in dubio fauendum & parcendum eſt. tom.1. pag.228.col.1
Senatuſconſulto quid de hereditatum petitionibus factum eſt bonæ fidei poſſeſſor ita ſubuenitur, ne ſupra quam locupletior factus eſt teneatur. tom.1.pag.296.col.1
Falſus heres legata quamuis indebita ante motam controuerſiam ſoluta vero heredi imputat. tom.1.pag.296. col.2
Quo caſu qui ſemel fuit heres non ſemper perſeueret eſſe heres. tom.2.pag.191.col.1.& 2
Senatuſconſultum potuit facere heredem. tom.2.pag.80. col.1
Succeſſores vniuerſales licet heredes non ſint, heredum

tamen

tamen loco in omnibus habentur. tom. 2. p. 80. col. 1. & 2

Heres probabiliter ignorare poteſt contractum & factum defuncti. tom. 1. p. 192. col. 1. in princip.

An commiſſa vectigalium nomine tranſmittatur contra heredem in ſolidum. tom. 1. p. 414. col. 1. & 2

In contractibus ſucceſſores ex dolo eorum quibus ſucceſſerunt in ſolidum tenentur. tom. 1. p. 421. col. 1

Seruo hereditario ignorante ſe factum liberum & coheredem, pecuniam domini mutuam dante interpoſita ſtipulatione, an coheredibus pecuniæ creditæ actio acquiratur poſt conſumptionem quæ ex ſtipulatione acquiri non potuit. tom. 1. p. 80. col. 1

Seruus hereditarius ignorans ſe factum liberum & heredem, ſibi vel hereditati ſtipulanti nihil poteſt ex ea ſtipulatione acquirere coheredibus tanquam ab iis pro portionibus ipſorum hereditariis poſſeſſus. tom. 1. p. 80. col. 2

Perſona defuncti & heredis vna eademque eſſe intelligitur. tom. 1. p. 344. col. 2

Extraneis heredibus inſtitutis à domino qui ſeruum negotiationi antea præpoſitum etiam pro parte heredem inſtituit ſi is ſeruus mortem domini ignorans pecuniã crediderit, ſi nummi ſint conſumpti eum danda ſit condictio nummorum pro proportionibus coheredum. tom. 1. p. 78. col. 2

Heredis & defuncti vna eademque perſonæ eſſe exiſtimatur. tom. 1. p. 440. col. 1

Heres adeundo hereditatem defuncti intelligitur quaſi contrahere cum legatariis non minus quàm cum hereditariis creditoribus tom. 1. p. 440. col. 1

Cur heres etiam inuitus legata ſoluere teneatur. tom. 1. p. 440. col. 1

Ante abſtentionem heredis exiſtentia dicitur, plena poſt abſtentionem dicitur. tom. 1. p. 299. col. 2

Per plenam ſui heredis exiſtentiam confirmantur tabulæ pupillares. tom. 1. p. 299. col. 2

Etiam poſt abſtentionem filius remanet heres tam iure ciuili quàm iure prætorio in iis omnibus in quibus neque commodum neque incommodum vllum verſatur filij ſe abſtinentis. tom. 1. p. 300. col. 1. & 2

Is cui ex Trebelliano Senatuſconſulto reſtituta fuit hereditas quamuis heres non ſit, heredis tamen loco eſt & effectu quodammodo heres. tom. 1. p. 90. col. 2

Heres heredis cenſetur eſſe heres defuncti. tom. 1. p. 81. col. 2

Videri non poteſt habere hereditatem qui eam alteri reſtituit. tom. 1. p. 91. col. 2

Quomodo heres legatariis teneatur. tom. 1. p. 205. col. 1. & 2. & an ex contractu, an ex quaſi. tom. 1. pag. 205. col. 1. & 206. col. 1. & 2. & quomodo ſui, & neceſſarij teneantur. tom. 1. p. 205. col. 2

Sui heredes remanent obligati creditoribus hereditariis poſt abſtentionem perinde atque antea quamuis non patiatur prætor eos agere vel conueniri. tom. 1. p. 381. col. 1. & 2. in fin.

Quod ad prætorem attinet ſui heredes ſe abſtinentes loco heredum non habentur in iis ſcilicet quæ ad ipſorum commodum vel incommodum ſpectant non quod ad cætera. tom. 1. p. 381. col. 1. & 2. in fin.

Heres ſub conditione inſtitutus ante impletam conditionem heres fieri non poteſt nec ſi maximè vellet. tom. 1. p. 215. col. 1. & 2

Nemo fit heres per ſolam inſtitutionem quamuis puram, ſed per ſolam aditionem. tom. 1. p. 215. col. 1. & 2

Ex actis pecuniis à ſeruo domini mortem ignorãte à quo eo nomine fuerat præpoſitus, & cuius poſtea factus eſt coheres quæ actio cæteris coheredibus contra ſeruum coheredẽ detur. to. 1. p. 75. col. 2. & p. 76. col. 1

Quoties vnus ex heredibus aut ſociis id fecit quod pro parte ſua facere non aliter potuit quàm ſi rem totam gereret familiæ erciſcundæ vel communi diuidendo actioni locus eſt. tom. 1. p. 75. col. 2. vno caſu excepto. ibid.

Cur heres furis æquè in ſolidum ac ipſe fur condictione furtiua teneatur. tom. 1. p. 473. col. 1

Heres iiſdem actionibus merè rei perſecutoriis tenetur quibus defunctus tenebatur. tom. 1. p. 420. col. 1

Bona defuncti heredi tanquam indigno poſt aditam hereditatem auferri poſſunt. tom. 1. p. 413. col. 1

Is cui tanquam indigno bona auferuntur, non deſinit eſſe heres. tom. 1. 413. col. 1

Turpia lucra quæ ab heredibus extorquentur, tanquam ab heredibus, non tanquam à poſſeſſoribus extorquentur. tom. 1. p. 413. col. 1

Ad heredes pertinet defunctorum famam & innocentiã, ſi quæ ſit, defendere, ne quid ſcelere quæſiſſe videantur. tom. 1. p. 413. col. 1

An & quomodo actio ex delicto non tranſmiſſibilis, ad heredem ſit tranſmiſſibilis. tom. 1. p. 420. col. 2

In condictione furtiua heredis verbo omnis ſucceſſor vniuerſalis venit. tom. 1. p. 428. col. 1

Heres indignus omnes fructus quos percepit & cõſumpſit adeoq; fructuum in hereditate inuentorũ & exinde perceptorum vſuras cogitur reddere. to. 1. p. 413. col. 2

Heres heredis indigni etiam & fructus & vſuras quas primus heres, non autem ipſe percepit, reſtituere tenetur. tom. 1. p. 413. col. 2

An is quem teſtator pecuniam accipere voluit à ſtatu libero vt libertatem conſequeretur habeat actionem cõtra heredem qui impediuit ne pecunia daretur. tom. 1. p. 228. col. 1. & 2

Dolo non caret heres qui ſine cautionibus ſoluit legatum cuius nomine, alterius quàm ipſius heredis gratia legatarium cauere oportuit. tom. 2. p. 81. col. 1

Tenetur heres qui ſeruo dedit libertatem ſine cautione vel deductione & ex hoc ſuo dolo tenetur in ſolidum. tom. 2. p. 81. col. 1. & 2

Quo caſu pater filij inſtitui poſt mortem ipſius dicatur quaſi heres heredis. tom. 1. p. 429. col. 1

Heres dicitur aliquando pro domino. tom. 1. pag. 429. col. 1

Heres & quaſi heres differunt in ſubſtantia, ſed non in effectu. tom. 1. p. 428. col. 1

Heres legatariis vltra vires hereditarias non tenetur, creditoribus verò ſecus, & ratio differentiæ. tom. 1. p. 294. col. 2

Cui reſtituta eſt hereditas ex Trebelliano non eſt heres, ſed tantum heredis loco & in omnibus eodem ferè iure cenſetur. tom. 2. p. 335. col. 2

Heredis appellatione omnes ſucceſſores ſignificantur. tom. 2. p. 335. col. 2

Non eſt cogendus heres inſtitutus propter commodum eius qui pecuniam conditionis implendæ cauſa accepit implicare ſe oneribus hereditariis. tom. 1. p. 388. col. 2

Heredi non eſt præſcribendum vt adeat hereditatem vel vt cauſam afferat ob quàm nolit adire. tom. 1. p. g. 388. col. 2

Variæ poſſunt eſſe cauſæ eæque iuſtæ ob quas heres nolit adire hereditatem. tom. 1. p. 398. col. 2

Heres ratum habere factum defuncti debet quantum ad hoc vt agens & veniens contra factum defuncti repellendus ſit exceptione doli mali, ſed non vt ideo contra heredem agi poſſit ex defuncti contractu qui non conſtitit. tom. 1. p. 678. col. 1. & 2

Heres quantumlibet vniuerſalis non ſuccedit in iura perſonaliſſima defuncti. tom. 1. p. 99. col. 2

Iura perſonalia faciliùs tranſeunt à defuncto in heredem quàm à filio in patrem, vel à ſeruo in dominum. tom. 1 p. 97. col. 2

Lex duodecim tabularum non potuit transferre in heredes iure hereditario, niſi quod fuit hereditatis. tom. 2. p. 215. col. 2. nec alias actiones ſiue actiuas, ſiue paſſiuas

niſi quæ, vel ipſi defuncto, vel contra defunctum competierunt. ibid.
Suus heres ſub conditione inſtitutus non poteſt poſt impletam conditionem hereditatem reſtituere. tom. 1. p.116.col.1.& 2
Ex omnibus ſiue publicis ſiue priuatis iudiciis, quæ à delicto trahunt originem, ſemper & omni caſu turpia lucra heredibus extorquentur. tom.1. p.414. col.2
Reſtituta hereditate ex Trebelliano SC.nihilominus heres remanet is qui reſtituit. tom.1.p.18.col.2
Quiſquis ſemel heres fuit, ſemper heres perſeuerat. tom.1.p.18.col.2
In ſtipulationibus prætoriis, non minùs quàm in bonæ fidei iudiciis, in ſolidum damnari debet heres qui ſolus rem poſſidet. tom.1.p.548.col.2
Heres & hereditas vnius, eiuſdemque perſonæ vice funguntur. tom.2.p.104.col.2
Actiones & iura quæ contra defunctum competebant,in ſolidum non poſſunt exerceri contra heredes, niſi pro portionibus hereditariis ſi ſint diuiduæ.tom.2.p.158. col.1.& 2
Debitore herede creditoris ſui facto confuſio debiti, per quam fit vt liberetur non contingit niſi per aditionem. tom.2.p.16.col.1
Generaliter & perpetuò verum eſt non eſſe ſine herede illum qui ſuum heredem habet, ſiue ſuo iure ſe abſtineat, vt ſuus heres, ſiue petita in integrum reſtitutione,quamuis ſe abſtinentem. tom.1.p.298. col.1
Malè ab interpretibus nuda dicitur ſui heredis exiſtentia ante abſtentionem. tom. 1.p.299.col.2
Heres qui ab initio non ſatis prudenter ſibi proſpexit in executione voluntatis defuncti, ex poſtfacto ſibi proſpicere non eſt prohibendus. tom. 1. p.263. col.2
Inſtitutus in re certa in ſolidum heres eſt, nullo herede vniuerſali inſtituto. tom.1.p.378.col.1
Qui ſemel eſt heres, ſemper heres perſeuerat. tom.1.pag. 217. col.1
Etiam furioſi & infantes ſui & neceſſarij heredes ſunt patri. tom.1.p.407.col.1
Qui ſint ſui & neceſſarij heredes. tom.1. pag.407. col.1
Quæ ſunt merè perſonalia,in heredem tranſire non poſſunt. tom.1. p.356.col.2
Qui hereditatem adiit, repudiare eam non poteſt, qui ſe immiſcuit poteſt. tom.1.p.382.col.1.& 2
Qui ex heredibus rem hereditariam ſolus poſſidet, non eſt ſemper ſolus actione perſonali conueniendus, neque ſemper ſolus condemnandus. tom.1.p.431.col.2
Heres non ſolùm perſonam defuncti repræſentat, ſed etiam eadem cum defuncto perſona eſſe exiſtimatur. tom.1.p.89.col.1
Actiones hereditariæ non poſſunt exerceri niſi contra heredem. tom.1. p.206. col.2.
Is repudiare poteſt hereditatem qui eam adire poteſt ſi vellet. tom.1. p.215.col.1
Per aditionem hereditatis nulla iura ſiue actiua,ſiue paſſiua tranſire poſſunt in heredem niſi quæ prius fuerunt hereditatis. tom.1.p.205.col.2
Inſtitutus ex minima parte hereditatis quomodo heres ſit, & quibus caſibus. tom.2.p.86.col.1.& 2
Cogendus eſt heres omnimodo habere ratum defuncti factum. tom.1.p.677. col.2
Heres ex quo heres eſt ignorare teſtamentum probabiliter non poteſt, codicillos verò poteſt. tom.1.p.226. col.1
Cenſentur heres & defunctus vna eademque propemodum perſona. tom.1.p.677.col.1
Priuilegium quod à prætore datum eſt filiofamilias ne de eo quod contraxit cùm in aliena poteſtate eſſet ſupra quam facere poteſt teneatur, non conceditur eius heredi. tom.2.p 88.col.1.& 2
Pupillus abſtinens hereditate non niſi nudo nomine heres manet. tom.1.pag.381. col.1
Heredem qui dicit vtique dicit dominum. tom.1.p.169. col.1
Eadem cauſa eſt & eſſe debet heredis quæ fuit defuncti. tom.1.p.335.col.1
Filius heres poſt abſtentionem hereditatis licet heres iure ciuili remaneat, à prætore tamen loco heredis non habetur. tom.2.p.300.col.1
Emptor hereditatis in locum heredis ſubſtitutus eſſe intelligitur. tom.2.p.257.col.1
Heredes omnes quotquot ſunt vnam vnius defuncti perſonam repræſentant ſicut hereditas.tom.2.p.158.col.1 eademque cum ipſo perſona eſſe cenſentur. ibid.
Inter heredem ſuum & extraneum magna eſt differentia etiam quantum ad ius prætorium. tom.1. p.216.col.1
Heres eiuſdem pariſque poteſtatis eſt cuius fuit defunctus. tom.1.p.429.col.1
Quo ſenſu dominus dicatur ſerui heres. tom.1.pag.409. col.1
Heres adeundo hereditatem cum legatariis quaſi contrahit. tom.1.p.17.in fin.
Heres poſt abſtentionem non niſi nomine remanet heres. tom.1.p.299.col.2
Illicitarum mercium perſecutio heredem quoque affligit. tom.1.p.413. col.2
Emptor hereditatis non fit heres.tom.1.pag.463.col.1 & 2
Emptor hereditatis vicem heredis obtinet. tom.1.p.463 col.2
Heres actio. Etſi remaneant omnes actiones directæ penes heredem qui etiam poſt reſtitutionem remanet heres, ſunt tamen inutiles & inefficaces propter exceptionem quæ ex Trebelliano competit reſtitutæ hereditatis. tom.1.p.523.col.1.& 2.& ſeq.
Non eſt verum in ſtrictis quoque iudiciis vnum ex pluribus heredibus totius rei reſtituendæ facultatem habentem ſolum in ſolidum conueniendum & condemnandum ſi tales ſint cum quibus poſſit vindicatio concurrere ſecus in iudiciis bonæ fidei. tom.1. pag.546. col.1.& 2
Cur in condictione furtiua & in actione in factum quæ deſcendit ex interdicto vnde vi, vnus ex pluribus heredibus qui furtum, vel vim fecit in ſolidum teneatur ſi rem ſolus poſſideat. tom.1.p.546.col.2
In heredem tranſeunt omnes actiones repræſentatoriæ quæ contra defunctum competebant.to.1.p.432.col.1
Actio in factum quæ competit ex edicto de edendo licet ſtricti iuris ſit, proxime tamen accedit ad actionem ad exhibendum,ideo datur contra verum in ſolidum ſi ſolus penes ſe rationes habeat. tom. 1. p.546.col.2
Heres commodatarij pro ea parte qua heres eſt actione commodati conueniri poteſt. tom.1.p.545.col.1.& 2 & 546.col.1.& 2
Heres commodatum. Si pluribus commodatariis heredibus vnus reſtituendæ rei totius facultatem habeat, ſolus ille in ſolidum & conueniendus & condemnandus eſt. tom.1.p.546.col.1. & cur ita ibid.
Heres conditio. Inſtitutus ſub ea conditione ſi iurauerit ſe heredem eſſe,non eſt inſtitutus ſub conditione ſuſpenſiua. tom.1.p.216.col.1
Heres fideicommiſſarius lex. Voluntas eſt legis Falcidiæ, & Senatuſconſulti Pegaſiani, vt poſſit heres etiam inuitus quartam ex legatis, & fideicommiſſis detrahere, non etiam vt detrahat inuitus. tom.1.p.359.col.1
Heres fiſcus. Ex bonis alienari prohibitis propter accuſationem fiſci tenetur heres in ſolidum ſi ea fuerint à reo alienata, quamuis ad heredem nihil peruenerit. tom.1.p.414.col.2
Heres fideicommiſſum. Heres heredis indigni fideicommiſſum ex bonis fiſco reſtituendis deducendum deducere non poteſt, ſicut nec ipſe heres indignus. tom.1.p.413.col.2

Heres

Heres odioſum. Quod odioſum & perſonale eſt, perſonam egtedi non debet, nec ad innocentem eius heredem tranſire. tom.1.p.419.col.2

Heres pactum. Pactum falſi heredis, neque prodeſſe neque nocere debet vero heredi. tom.1.pag.524.col.1. & 2

Heres peculium. Quicquid accedit hereditati vel decedit, id heredi cedit. Idem de peculio dicendum. tom.2 p.213.col.1.& 2

Heres querela. Per querelam inofficioſi poſt quinquennium motam qui ſemel eſt heres deſiuit eſſe heres. tom.1.p.293.col.2

Heres procurator. Plures debitoris heredes licet pro parte hereditaria tantum teneantur, vnum tamen procuratorem tantum contra creditorem agentem conſtituere debent, ſecus plures creditoris heredes. tom. 2. p.14.col.1.& 2

Hodie. Dictio hodie in ſtipulationibus non tam pro certo die ac tempore adiecto haberi debet, quàm vt præſens oſtendatur eſſe reſponſum ac ſi pura omnino eſſet ſtipulatio. tom.1. p.467. col.2

Dictio hodie non facit vt ſtipulatio in diem facta videatur, ſed potiùs vt præſens & pura ſit. tom.1. pag.467. col.2. in fin.

Dictio hodie ſtipulationem vitiat quando eam facit impoſſibilem. tom.1.p.467.col.2

Homo. Semper quantum fieri poteſt de hominis conſil.- ber fortuna & facultatibus ſperat ciuilis leg.ſlator. tom.2.p.200.col.1

In hominum commercio non eſt qui in rerum natura non eſt ne ſpe quidem. tom.1.p.412.col.2

Hominum cauſa & merces & cæteræ res omnes comparatæ ſunt. tom.2.p.24.col.1

Homo equus. Equus eſt dimidius ſicut & homo. tom.1. p.276. col. 2. ſcilicet de iure non de facto.

Honeſtum. Quod honeſte facere non poſſumus nec facere nos poſſe credendum eſt. tom.1.p.403.col.2

Cum præcepto honeſtè viuendi omnia pugnant quæ turpitudinis maculam & participationem aliquam habent vel minimam. tom.1.p.131.col.2

Honeſtas. Publicam honeſtatem offendi nullo caſu ius noſtrum patitur. tom.1.p.284.col.2

Hypotheca. Fauor publicæ vtilitatis omnia ferè priuilegia tacitæ hypothecæ & prælationis induxit. tom.1. p.52.col.1

Mutuans in refectionem domus habet priuilegium hypothecæ ſecus mutuans ad emptionem. tom.1.pag.52. col.1.& 2

Mutuans ad emptionem nauis habet priuilegium hypothecę ſecus mutuans ad refectionem.tom. .p.51.col.2

Creditor pignoratitius ignorans rem hypothecæ datam eſſe alienam habet actionem vtilem hypothecariam contra debitorem ſine probatione dominij aut poſſeſſionis cuius quæſtionem referre debitor non poteſt. tom.1.p.674.675.col.1. & 2.& ſeq.

Creditor hypothecariam actionem vel directam, vel vtilem contra tertium poſſeſſorem exercere non poteſt quin probet rem pignori datam non quidem in dominio, ſed ſaltem in bonis debitoris fuiſſe eo tempore quo pignori dabatur. tom.1.p.674.675.& ſeq.

An melior ſit conditio creditoris agentis interdictu Saluiano quam actione hypothecaria aut iudicio Seruiano. tom.1.p.675.& 676.col.1.& 2

Creditor hypothecarius agens interdicto Saluiano ad pignoris poſſeſſionem recuperandam non tantum poſſeſſionem, ſed etiam dominium probare debet.tom. 1. p.676.col.1

Actio vtilis Seruiana quæ & hypothecaria dicitur tandiu durat quandiu creditori ſolutum non eſt, aut aliter eo nomine ſatisfactum. tom.2. p.294.col.1

Actio quam interpretes vulgò hypothecariam vocant, prudentes elegantius quaſi Seruianam quòd inducta ſit ad exemplum actionis Seruianæ. Interdum etiam pignoratitiam. tom.1.p.588.col.2

Per actionem hypothecariam actor nonquam petit rem ſuam, ſed alienam ſibi obligatam. tom.1.p.199.col.2

Hypothecario creditori non permittitur ſua auctoritate vel debitum exigere, vel pignus vindicare niſi de eo expreſſa conuentio facta ſit. tom.1.p.589.col.1.

Cur pactum nudum hypothecæ quo conuenerit vt res aliqua pro debito ſit obligata, pariat actionem. tom. 1. p.489.col.2

Quomodo intelligendum ſit, Actionem hypothecariam non longè admodum ab actione pignoratitia diſtare. tom.1. p.588. col.2

Per hypothecariam auocatur ſola & nuda poſſeſſio, ſed ad eum finem vt auocata poſſeſſione creditor poſſit pignus vendere & tradere. tom.1.p.676.c. .2

Creditor agens hypothecaria directa contra tertium poſſeſſorem ſiue habentem titulo ſingulari cauſam lucratiuam à debitore, ſiue oneroſam, probare debet rem fuiſſe in bonis debitoris. tom.1.p.675. col.2

Ad dandam vtilem hypothecariam creditori, non ſufficit vt idem ſit dominus debitor, ſed præterea ille ipſe qui conuenit de pignore rei alienæ debet domino ſuccedere, ſecus ſi dominus ipſe ſucceſſerit debitori.tom.1 p.677. col.2

Obligatio hypothecaria licet ſit realis, quia tamen acceſſoria eſt ad perſonalem & principalem obligationem ex eo plurimum mutuatur. tom. 1. p. 167. col.2

Hypothecaria actio directa eſt, nec vllam habet contrariam. tom.1.p.588. col.2

Hypotheca nudo conſenſu contrahi poteſt. tom.1. pag. 588. col.1

Tacita generalis hypotheca mulieri non competebat in bonis mariti pro repetitione dotis iure veteri, ſed tantum iure nouo. tom. 1.p.626.col.2

Hypothecaria actio directa præciſam dominij probationem omnino exigit, adeoque inſpecto tempore contractus. tom. 1.p.674.col.1.ſecus vtilis.

Hypothecaria actio non competit niſi de pignore non tradito ſed nuda conuentione obligato vt pignoris poſſeſſionem quam nondum habuit naniſcatur. tom. 1. p.589.col.1

I

Iactare.

IActare difficile quiſque ſuum & vtilitates ſuas negligere præſumendus eſt. tom.1.p.679.col.1

Iactura. Nemini res iuſtius petire poteſt quam domino. tom.2 p.24.col.2

Iactus. Mercium iactarum domini qui merces ſuas gerendas locauerant magiſtro, cum eo agunt ex locato, deinde ipſe ex conducto cum reliquis quorum merces ſaluæ ſunt vt damnum & detrimentum omne proportione communicetur. tom.2.p.21.col.2

An ei cuius merces ex quacunque cauſa deteriores factæ ſunt conferri debeat ab eo qui etiam ſuarum mercium iactum feciſſet, an verò ab aliis tantum quorum res propter iactum & ſaluæ & integræ fuiſſent. tom.2. p.30. col.2

Arbore aut alio nauis inſtrumento vi tempeſtatis deiecto contributio nulla debetur ab iis qui in naui ſunt, ſecus ſi ex voluntate vectorum communis periculi remouendi cauſa deiiciatur. tom.2.p.27.col.1. & 2

Iactus mercium in mare non venit in tributum niſi cùm nauis ſalua eſt. tom.2.p.27.col.2

Res in mare iactæ an maneant domini, an verò pro derelicto, habeantur. tom.2. p.26. & 27. & an earum furtum fieri poſſit. tom.2.p.27.col.1. & 2

Cur lata ſit lex Rhodia de iactu. tom.2. pag. 20. col.1. & 2

Ignorans. Nemo intelligitur in iudicium deducere illud ius quod ſibi competere ignorabat. tom. 2. pag. 258. col. 1

Ignorantia. Quo caſu proſit ignorantia. tom. 2. pag. 105. col. 2

Ignorantia ſeu inſcientia non mutat id quod in rerum natura verum eſt. tom. 2. p. 117. col. 1

Proprij facti ignorantiam prætendere non licet cùm agitur de damno vitando. tom. 1. p. 521. col. 2

Ignorantia facti alieni ſemper eſt probabilis. tom. 1. pag. 332. col. 1

Ignorantia non tantùm facti, ſed etiam iuris in minore annis 25. ſemper toletabilis eſt. tom. 2. p. 97. col. 1. multo magis in pupillo, ibidem, ſed in minore non niſi cauſa cognita. ibid.

Ignorantia fideiuſſoris nocet reo. tom. 1. pag. 366. col. 1. & 2

Alieni facti ſemper probabilis eſt ignorantia. tom. 1. pag. 674. col. 2

Nemo poteſt proprij facti ignorantiam obtendere. tom. 2 p. 117. col. 1

Facti alieni ignorantia toletabilis eſt ſed non item facti proprij. tom. 2. p. 117. col. 1

Iuſta & probabilis ignorantia illa eſt quæ bonam fidem inducit. tom. 1. p. 75. col. 1

Probabilis eſt ignorantia facti alieni. tom. 2. pag. 348. col. 2

Ignorantia quæ præſumitur in minore admittit probationem in contrarium. tom. 2. p. 97. col. 2

Differentia inter ignorantiam quæ eſt in pupillo & eam quæ eſt in minore pecuniam filiofamilias mutuante. tom. 2. p. 98. col. 1

Illatio. Illatio bonorum mobilium pro facta traditione babenda eſt. tom. 1. p. 616. col. 2

Immixtio. Is bonis patris ſe immiſcere dicitur qui remoto familiæ vinculo pro herede ſe gerere videtur. tom. 1 p. 382. col. 2

Impedire. Quod per aliquem ſtat quominus fiat pro facto baberi deber in eius præiudicium. tom. 1. pag. 60. col. 1

Impenſæ. Impenſæ neceſſariæ dicuntur, quæ ſi factæ non eſſent, res aut peritura eſſet, aut ſaltem deterior futura. tom. 1. p. 648. col. 1

Impenſæ modicæ in re aliena factæ repeti non poſſunt ſi impendens lucrum aliquod ex ea percipiat, ſecus ſi nullum percipere poſſit. tom. 1. pag. 582. col. 1. & 2. & ſeq.

Impenſæ neceſſariæ minuunt dotem. tom. 1. p. 648. col. 2

Impenſæ ab initio neceſſariæ tales eſſe deſinunt ſtatim atque ad eam vſque quantitatem aſcendunt quæ pluris ſit quàm quanti res ipſa eſt. tom. 1. p. 649. col. 1

Bonæ fidei poſſeſſor retentionem habet impenſarum, ſecus verò malè fidei poſſeſſor, & ratio differentiæ. tom. 1. p. 437. col. 2. & ſeq.

Melioris conditionis eſt prædo in retentione impenſarum quàm malæ fidei poſſeſſor, & ratio differentiæ. tom. 1. p. 437. col. 2

In habenda ratione impenſarum non eſt adhibenda diſtinctio an ſint magnæ an modicæ niſi in contractibus ſolius accipientis gratia celebratis. tom. 1. p. 599. col. 2

Impenſæ voluptariæ neque à creditoribus peculiaris, neque à procuratore actione mandati, neque à negotiorum geſtore abſentis actione negotiorum geſtorum repeti poſſunt. tom. 2. p. 245. col. 1

Qui impenſas in aliqua re fecit ſi non omnes ei præſtentur, poteſt cæteras tollere quæ ſine detrimento rei tolli poſſent. tom. 1. p. 649. col. 2

An malæ fidei poſſeſſor impenſas repetere poſſit. tom. 1 p. 439. col. 2

Omnia ſunt Cæſaris imperio ſcilicet non dominio. tom. 1 p. 414. col. 2

Impoſſibile. Impoſſibilium ſiue naturaliter, ſiue ciuiliter nulla obligatio eſt. tom. 1. pag. 21. col. 2

Impoſſibilium nec eſt obligatio nec eſſe poteſt. tom. 1. p. 467. col. 1

Tempus impoſſibile adiectum ſolutioni in ſtipulatione vitiat ſtipulationem. tom. 1. pag. 467. col. 2

Omnes contractus rei impoſſibilis adiectione vitiantur. tom. 1. p. 467. col. 2. ſecus vltimæ voluntates, & ratio diuerſitatis. ibid.

Impoſſibilis. Iniquum eſt facto & culpa ſtipulatoris ad rem penè impoſſibilem vrgeri & condemnari promiſſorem. tom. 1. p. 479. col. 2

Reus qui ab actore ad rem penè impoſſibilem vrgetur debet abſolui, & per remedium cautionis actori ſatisfacere. tom. 1. p. 479. col. 2

Impoſſibilitas excuſat & à pœna & à mora. tom. 2. p. 34. col. 2

Impoſſibilitas iuris impoſſibilitati facti paſſim æquiparatur. tom. 2. p. 401. col. 2

Impubes, pupillus. Differentia inter pupillum & impuberem. tom. 1. p. 191. col. 2

Impubes. Quiſquis pupillus eſt, impubes eſt, ſed non è contra quiſquis impubes eſt pupillus eſt. tom. 2. p. 52. col. 2

Incendium. Incendium nunquam fit ſine culpa inhabitantium, aut ſaltem perrarò. tom. 1. p. 586. col. 1

Incertitudo. Incertitudo vitiat obligationem ſi neſciri poſſit quid & quantum debeatur. tom. 1. pag. 507. col. 1

Illa demum incertitudo vitiat quæ certitudinem nullam admittit neque per relationem ad præteritum tempus, neque ex futuro euentu habente cauſam de præterito. tom. 1. p. 508. col. 2

Incertum. Qui factum ſtipulatur, incertum ſtipulatur. tom. 1. p. 15. col. 2

Id quod intereſt ſemper incertam quantitatem continet. tom. 1. p. 521. col. 2

Iura omnia etiam certæ rei incerta eſſe intelliguntur. tom. 1. p. 521. col. 2

Quicquid in faciendo aut in non faciendo conſiſtit incertum eſſe intelligitur. tom. 1. p. 521. col. 2

Taxatio facienda per iudicem efficere non poteſt quo minus id quod taxandum eſt ſit ab initio incertum. tom. 1. p. 16. col. 1

Res incerta in ſtipulationem puram deducta ſuſpendit exercitium ſtipulationis licet non ſuſpendat actionem & obligationem ipſam. tom. 1. p. 69. col. 2.

Inceſtum. Quodnam ſit inceſtum de iure gentium, quodnam verò de iure ciuili. tom. 1. pag. 404. col. 1. & 2. & quodnam ciuile. ibid.

Non poteſt finem accipere quod initium non habuit. tom. 1. p. 155. col. 1

Non poteſt deſinere eſſe quod nunquam incepit. tom. 1 p. 180. in fin.

Incluſio. In mandato ſicut in cæteris ferè omnibus incluſio vnius eſt excluſio alterius. tom. 1. p. 617. col. 2.

Incluſio vnius excluſio eſt alterius. tom. 1. p. 247. col. 1. in princ.

Incontinenti. Ea quæ incontinenti fiunt videntur ineſſe. tom. 1. p. 71. col. 2

Indebitum. Exceptio litiſpendentiæ aut declinatoriæ non parit condictionem indebiti. tom. 1. p. 266. col. 1

Quæ perſonæ faciant locum repetitioni indebiti. tom. 1. p. 265. & 266

Cur negotiorum geſtor indebitum ſoluendo ei cuius negotium geſtum eſt, non habeat condictionem indebiti. tom. 2. p. 243. col. 1

Ei qui indebitum repetit & fructus & partus reſtitui debent deducta impenſa. tom. 1. p. 389. col. 1. & 2

Quod implendæ conditionis cauſa quis dedit vt fideicommiſſum ſibi reſtitueretur ab inſtituto hereditatem repudiante condictione indebiti datum repetere poteſt. tom. 1. p. 549. col. 2

Legata

Digitized by Google

Legata ciuiliter indebita neque naturaliter debentur. tom.1.p.344.col.2

Cum amplius ſolutum eſt quàm debeatur, nec inuenitur pars quæ repeti poſſit totum eſſe indebitum intelligitur manente priſtina obligatione. tom.1.p.330.col.2

Tutor indebitum de ſuo pupilli nomine ſolutum poteſt pupillo imputare in rationibus tutelæ reddendis. tom. 1. p.375.col.2

Indebitum eſt non tantum quod omnino non debetur, ſed & quod alij debetur ſi alij ſoluatur, aut ſi id quod alius debebat alius quaſi ipſe debeat ſoluat. tom.1. p.391.col.1.& 2. & pag.ſeq.

Indebitum debet eſſe tale eo tempore quo ſoluitur. tom. 1.p.293.col.1

Indebitum quatuor modis accipitur. tom. 1. p. 265.col.1

Qui ſoluens ſtipulatur rem indebitam ſibi reddi nullam habet condictionem indebiti, ſed actionem ex ſtipulatu. tom. 1.p.292.col.1

Indebitum illud duntaxat dicendum eſt quod nullo prorſus iure debemus, neque naturali iure, neque ciuili. tom.1.p.266.col.1

An procurator de pecunia & nomine domini ſoluens poſſit repetere indebitum ſolutum ſi dominus ratam non habeat ſolutionem. tom.1.p.300.col.1

Indebitum eſt quod omnino non debetur.tom.1.p.394. col.1

Falſo herede ante motam hereditatis controuerſiam legata quamuis indebita ſoluente ſi legatarius fiat non ſoluendo periculum pertinet ad verum heredem non ad falſum. tom.1. p.296.col.2

Indebitum quaſi mutuum & pro mutuo eſt.tom.1.p.389 col.1

Indebitum dici non poteſt id ad cuius ſolutionem vrgeri & cogi quis poteſt. tom.1.p.352.col.1

Quibus ea cauſis detur indebiti repetitio. tom.1. p.294. col.1.& 2

Indebitum pupillus. Indebiti condictionem pupillo per tutorem quæſitam poteſt pupillus ipſi tutori cedere ſi malit potius quàm contra falſum creditorem fortaſſis inopem condictione agere vt eam condictionem tutor periculo ſuo exerceat. tom.1. p.375.col.2

Indefinitum vniuerſale. Indefinita locutio reſtringenda eſt ad terminos habiles ſicut & vniuerſalis. tom. 1. p.199. col.2

Indemnis. Poſtquam qui cœpit agere cum fideiuſſore indemnitatis in id quod minus ſeruare potuit à debitore principali, debitor principalis factus eſt locupletior an poſſit fideiuſſor indemnitatis & debeat condemnari. tom.1.p.84.col.2

Indemnitas. Omnis indemnitas in pecunia præſtanda eſt. tom. 1.p.39.col.2

Indemnis fideiuſſor non eſt verus debitor. tom. 1.pag. 82.col.1

Nemo rem ſuam ideo amittere cogendus eſt quod indemnitatem ab alio conſequi poſſit. tom.1.p.60.col.1

Fideiuſſor indemnitatis per condemnationem principalis debitoris non liberatur, ſed per ſolutionem. tom.1. p.83.col.2

Fideiuſſor indemnitatis non eſt obligatus antequam actũ ſit cum principali vt ſciatur quantum debeat fideiuſſor.& quantum à principali exactum ſit, niſi aliunde ſciatur. tom.1.p.83.col.1.& 2

Fideiuſſor indemnitatis per electionem principalis debitoris non liberatur, ſed per exactionem & perceptionem. tom.1.p.84.col.1

Fideiuſſor indemnitatis ad quid teneatur,& quando poſſit conueniri. tom. 1.p.82.col.1. & 2

Fideiuſſor indemnitatis electione debitoris cum quo actũ eſt non liberatur,ſed ſolutione. tom.1. p.82.& 83

Fideiuſſor indemnitatis ante excuſſum principalem debitorem ſoluens, habet condictionem indebiti. tom. 1. p.82 .col.2

Indicare, condicere. Qui à delinquente pecuniam accipit ne eum indicet condictione tenetur.tom.1.p.280. col.1. & 2

Indicare. Nemo cogitur furem indicare inſtante priuato cui furtum factum eſt ſine per officium iudicis id poſtulerit ſecus inſtante & vrgente magiſtratu. tom.1. p.180.col.2

Indiuiduum. Cur contractus ſint indiuidui. tom. 1.p.401 col.2

Stipulationes non diuiduntur earum rerum quæ ſunt indiuiduæ. tom.1.p.401.col.2. & ſeq.

Indiuiſibile. Subſtantiæ & eſſentiæ rerum & contractuum ſunt indiuiſibiles. tom. 1. p.578.col.1

Indiuiſum. Is qui alicuius rei pro indiuiſo dominus eſt totam rem poteſt ſuam dicere. tom. 2.p.122. col.2

Infamia. Ingenuis perſonis grauior eſt metus infamiæ quàm mortis. tom. 2. p.46.col.1

Infans furioſus. Furioſi & infantes omni affectu carent, cùm nec animum nec vllum ferè ſenſum habere intelligantur. tom. 1.p.407. col.1

Inficiatio. Actio per inficiationem creſcens habet locum non ſolum ſi factum negetur, ſed etiam ſi qualitas facti. tom.1.p.155.col.2

Inficiatio falſa quamuis furtum non ſit, tamen prope furtum eſt ſi fiat contra dominum ſecus contra alium nomine domini petentem ſi negetur eſſe procurator. tom.2. p.358.col.2

Non tam punitur inficiatio quàm inficiantis mendacium & calumnia. tom.1.p.155.col.2

Inficiatio, repetitio. Quæ per inficiationem creſcunt ſi ſoluta ſint, quamuis indebita repeti non poſſunt.tom.1 p.341. col.2

Infinitas. Infinitas non minus à legibus quàm à natura & philoſophia vitanda. tom.1. p.196.col.1

Inofficioſum. Querela inofficioſi non competit niſi poſt aditam hereditatem. tom.1.p.217. col.1

Inopia debitor. Inopia debitoris quiſquis ille ſit nunquam extinguit actionem ipſo iure, ſed tantum inanem & inefficacem eam conſtituit. tom.1. p.426.col.2

Iniquitas. Iniquitas non eſt toleranda. tom.1. pag.384. col.2

Quoties nihil ſine captione inueſtigari poteſt, id eligendum ſemper eſt quod minimum habeat iniquitatis. tom.1.p.391.col.2

Initium. An nihil interſit vtrum aliquid ab initio ſit tale, an verò ex poſtfacto deueniat tale. tom.1.p.398.col.2

Redire nihil poteſt ad id, à quo nunquam abſceſſerit. tom.1.p.399. col.2

Maioris ſunt momenti quæ ab initio fiunt quàm quæ ex poſtfacto. tom.1.p.26.col.1

In contractibus & in obligationibus omnibus initium duntaxat ſpectandum eſt, non progreſſus aut exitus negotij. tom.1.p.398.col.1

Iniuria. Æſtimatio iniuriæ nunquam fit per iuſiurandum actoris, ſed ſemper officio iudicis. tom.2.p.344.col.2

Executio iuris non habet iniuriam. tom.1. pag.191. col.2

Non poteſt videri facta iniuria ei qui ſemel voluit, licet hodie nolit. tom.1.p.505.col.2

Volenti non fit iniuria. tom.1.p.330. col.1

Volenti & conſentienti non fit iniuria. tom.1. pag.4. col.2

Volenti non fit iniuria. tom.1.p.504.col.1

Iniuria actio. Non omnis actio iniuriarum eſt honoraria, ſed eſt aliqua ciuilis. tom.2.p.344.col.2

Iniuria furtum. Iniuria ſine animo non fit, vt neque furtum. tom.2.p.345. col.1

Inſinuatio. Inſinuationes tacitæ non requirunt inſinuationem ſecus expreſſæ. tom.1. p.395. col.2

Inſtans. Inſtans mortis tribuitur vitæ non morti. tom.1. p.434.col.2

Inſtitor. Quis ſit inſtitor. tom.2.p.57. col.1.& 2

Differentia inter procuratorem & inſtitorem. tom. 2. p.57. col. 1

Inſtitor proſcriptus detrahendo proſcriptionem ne contrahentes ſciant eum non eſſe amplius inſtitorem, obligat inſtitoria dominum ex contractu ſuo. tom. 2. p.47.col. 2

Nomen & officium inſtitoris eſt viliſſimum. tom. 2. p. 2.col. 1

Reipublicæ intereſt inſtitorio appellationem propagari potiùs quàm coarctari. tom. 2.p.38.col. 2

Etiam mulieres inſtitores dici poſſunt. tom. 2. pag. 38. & 39

Inſtitorum nomen & officium viliſſimum. tom. 2. p.39. col. 2.

Qui negotiationem habent quæſtuoſam, ſuos habere poſſunt inſtitores. tom. 2. p.39.col. 1 .& 2

Inſtitor alium inſtitorem præponere poteſt, qui licet inſtitor propriè non ſit, ſed quaſi inſtitor, præponentem inſtitorem non autem dominum prioris inſtitoris ex ſuo contractu obligat, non inſtitoria, ſed quaſi inſtitoria. tom. 2.p.39.col. 1 .& 2

Ex contractu inſtitoris à negotiorum geſtore præpoſiti poſt ratihabitionem dominus obligatur. tom. 2. p. 43. col. 1.& 2

Quæ perſonæ inſtitores præponere, & præponi poſſunt. tom.2.p.44.col. 1 .& 2

Differentia inter exercitores & inſtitores ad hoc vt præponere vel præponi poſſint. tom.2.p.44. col. 1.& 2

Inſtitor venditioni præpoſitus arras nomine venditionis accipiendo, obligat dominum. tom.2.p.41.col. 1.& 2.

Inſtitor in totum contrahere prohibitus à domino, vendere ne modicum quid ex taberna non poteſt. tom. 2. p.48. col. 1.& 2

Inſtitor à tutore vel cum pupillo, vel ſine pupillo præpoſitus contrahendo pupillum obligat inſtitoria. tom. 2.p.42. & 43

Inſtitor ad aliquod negotium præpoſitus pecuniam ad illud negotium neceſſariam mutuando dominum obligat niſi contradixerit. tom. 2.p.40.col. 1 .& 2

Etiam in ſpeciali negotiatione aliqua poteſt dominus vtiliter inſtitorem prohibere licet in aliis remaneat inſtitor. tom.2.p.48.col. 1

Dominus inſtitorem remouendo an palam proſcribere poſſit ne cum eo contrahatur. tom. 2.p.46.col. 1.& 2

Dominus inſtitorem palam proſcribendo quid cõſequatur. tom. 2.p.53. & 54. quid verò proſcribendo ſeruum inſtitorem. tom. 2.p.47

Inſtitor plerumque procurator, plerumque negotiorum geſtor eſt. tom. 2.p.36.col. 1 .& 2

Inſtitor citra præpoſitionis conditiones contrahendo non obligat dominum. tom. 2.p.48.col. 1

Qui inſtitores dici poſſunt, & ex quorum contractibus ij qui illos præpoſuerunt teneantur. tom. 2.p.38.col. 1. & 2

Qui ſeruum alienum præpoſuit inſtitorem ſi poſtea prohibeat ne cum eo contrahatur, non poteſt ex contractu talis ſerui obligari, ſed ſolus dominus ſerui tenetur. tom. 2.p. 54.col. 2

Cur inſtitor eo nomine appelletur, & cui rei ſit præpoſitus. tom. 2.p.37. in fin.& p.38

Inſtitor dominum actione inſtitoria obligat per quamcumque negotiationem quæſtuariam. tom. 2. pag.42. col. 1.& 2

Ex ſola patientia videtur quis inſtitorem præponere. tom. 2 p.92. col. 1. & 2. & ſeq.

Qui in negotiis omnibus præpoſitus eſt in omnibus obligat dominum inſtitoria actione in ſolidum. tom. 2. p.92. col. 1 .& 2. in fin. & ſeq.

Inſtitor etiam poſt depoſitum inſtitoris officium ex ſuis contractibus rectè conuenitur. tom. 2.p.61 .col. 2. in fi.

Qui certæ tantùm negotiationi à domino præpoſitus eſt, in cæteris non modò non præpoſitus, ſed etiam prohibitus eſſe intelligendus eſt. tom. 2.p.60.col. 1

De domino prohibente in parte ne cùm inſtitore contrahatur. tom. 2. p.36.col. 1 .& 2

Inſtitor à tutore præpoſitus morte tutoris non deſinit eſſe inſtitor niſi vel à pupillo vel ab aliis tutoribus remoueatur. tom.2.p.55.col. 1.& 2. & ſeq.

Inſtitor eatenus præponentem dominum obligat quatenus contrahit vt inſtitor. tom. 2.p 40.col. 1

Heres vtens inſtitore à defuncto præpoſito tenetur inſtitoria ob contractum inſtitoris. tom. 2. p.42. col. 1

Per mortem præponentis inſtitorem, officium inſtitoris finitur. tom. 2.p.56.col. 1. & 2. & ſeq.

Inſtitor, circuitor. Circuitores, id eſt quibus veſtiarij vel lintearij dant veſtes lintea diſtrahenda dant, inſtitores ſunt, & dominos actione inſtitoria obligant. tom. 2. p.38.col. 1.& 2

Inſtitor, proſcribere. Quid ſit palàm proſcribere inſtitorem. tom.2.p.46.col. 1.& 2.& p. 47

Inſtitor obligare. Inſtitor ſcribens ſe habere mille alicui numeranda officio tantum inſtitoris ad fidem menſæ proteſtandam ex ea ſcriptura conueniri non poteſt. tom.2.p.61.col. 1 .& 2

Inſtitor ſeruus. Seruo pecuniis fœnerandis præpoſito ſi is aliquid pro eo qui pecuniam fœneratur aliquid per delegationem alij promiſit à domino ſerui peti poteſt. tom. 2.p.60.col. 2

Inſtitoria. Dominus actione inſtitoria obligatus ob contractum inſtitoris nouatione liberatur. tom. 2.pag 50. col. 1.& 2

Ex pluribus eundem inſtitorem licet ex diſparibus partibus præponentibus tenetur eorum quilibet in ſolidum. tom. 2.p.56.col. 1.& 2

Heres ex contractu inſtitoris ante aditam hereditatem cum ignorantibus mortem defuncti celebrato tenetur actione inſtitoria. tom. 2.p.42.col. 1 .& 2

Ex delicto pollinctoris datur etiam actio quaſi inſtitoria contra libitinarium. tom. 2.p.39. & 40

Quomodo piſtor actione teneatur inſtitoria nomine ſerui. tom. 2.p.40.col. 1.& 2

Ex inſtitorum noſtrorum contractibus iure prætorio poſſumus obligari & conueniri, & actione inſtitoria. tom.2.p.33.col. 1

Actio inſtitoria eſt merè prætoria & honoraria. tom. 2. p.35.col. 1

Actio inſtitoria datur contra dominum qui inſtitorem præpoſuit, ſed non ei ipſi competit contra eos qui cum inſtitore contraxerunt. tom.2.p.36.col. 1

Quo caſu procurator generalis qui tamen liberam rerum omnium adminiſtrationem non habet, ex ſuo contractu dominum obliget quaſi inſtitoria. tom. 2.pag.57. & 58

Dominus inſtitorem præponens obligatur inſtitoria ex contractu inſtitoris, licèt inter contrahentes obligatio cadere non poſſit. tom. 2. p.48. & 49. col. 1. & 2. & p.50. col. 1.& 2

Pignus acceptum ab inſtitore venditioni præpoſito ſoluto pretio debet à domino per actionem inſtitoriam præſtari. tom. 2.p.41. col. 2

Fideiuſſor inſtitoris ratione habet inſtitoriam contra dominum. tom. 2.p.42.col. 1.& 2

Inſtitoria non tenetur dominus cuius inſtitor de ea re contraxit cui præpoſitus non eſt. tom. 2.p.40.col 2

Præpoſitus ad emendum vendendo præponentem non obligat inſtitoria, nec è contra. tom. 2.p.40.col. 1.& 2

Fullo ab alio fullone præpoſitus diſcipulis, ſi vnus ex diſcipulis fullonis præponentis aufugiat, non tenetur inſtitoria, ſed tantũ præponẽs fullo. to. 2.p.39.col. 1.& 2

Prohibitus contrahere, ſi agat inſtitoria repellitur exceptione, niſi in quantum præponens factus eſt locupletior. tom. 2 p.56.col. 1.& 2

Caſus in quo is qui agit inſtitoria probare cogitur locupletiorẽ factum eſſe dominum inſtitoris aut ſuccum-

bere

bere, cùm regulariter contrarium obtineat. tom.2. pag.56. col.2

Qui cum defuncti inſtitore ante aditam hereditatem contraxerunt ita demum inſtitoriam actionem ſibi acquirunt contra futurum heredem, ſi mortem defuncti ignorarunt, excepto pupillo, contra quem etiam datur iis actio qui ſciuerunt mortem defuncti. tom.2. pag.54.col.1. & 2

Ex contractu villici dominus actione inſtitoria non tenetur, niſi etiam ad quæſtuariam negotiationem præpoſitus ſit. tom.2.pag.58.col.1.& 2

Adiectio alterius obligationis inſtitoriam non extinguit. tom.2.pag.56.col.1.& 2

An actio inſtitoria detur ex contractu ante aditam hereditatem inuito eo qui contractus tempore ſciebat iam defunctum patremfamilias & iacere hereditatem, etſi furioſus heres exiſtat. tom.2.pag.55.col.1. & 2

Inſtitoria actio non aliter datur, quàm ſi is qui cum inſtitore contrahit alicuius mercis nomine, ſciat inſtitorem ei merce comparandæ præpoſitum.tom.2.p.11. col.2

Tutor, curator & procurator inſtitorem præponentes pupillam, minorem & dominum obligant inſtitoria per contractum ab inſtitore celebratum.tom.2. p.42. & 43

Ex contractibus inſulariorum & eorum qui ædificio ſunt præpoſiti tenentur in ſolidum domini qui eos præpoſuerunt ad exemplum inſtitoriæ actionis potius quàm actione inſtitoria. pag.37. & 38

An actio ea contractu inſtitoris dari poſſit ei qui inſtitorem præpoſuit contra eum qui cum inſtitore contraxit ſi aliter rem ſeruare non poſſit is qui inſtitorem præpoſuit. tom.2. pag.36.col.2

Non alia de cauſa is qui inſtitorem præpoſuit tenetur actione inſtitoria quàm quia eum præpoſuit, & quatenus eum præpoſuit. tom.2.pag.46.col.1

Præpoſitus ad vendendum emendumque oleum mutuum accipiendo oleum obligat dominum inſtitoria. tom.2.pag.41.col.1. & 2

Probatio mandati ad quaſi inſtitoriam inducendam omnimodo exigitur. tom.2.pag.58.col.1

Conditio & forma præpoſitionis inſtitoris ſeruanda eſt niſi poſſit domino imputari variatio, alioqui dominus ex contractu inſtitoris non tenetur. tom.2. p.46. col.1.& 2

Condictio cum actione inſtitoria concurrere poteſt & quænam condictio. tom.2. pag.57. col.1.& 2

An mutatione ſtatus inſtitoris, mutetur actio inſtitoria. tom.2.pag.59.col.1.& 2

Pupillus ſine tutoris authoritate inſtitorem præponendo non aliter obligatur inſtitoria, quàm ſi per negociationem inſtitoris ſit factus locupletior. tom.2. p.44. col. 1. & 2. & p.45

Contra procuratorem omnium rerum inſtitorem præponentem etiam inſtitoria dari poteſt. tom.2. p.43. col.1. & 2

Seruus menſularius aut argentarius dominum præponentem inſtitoria actione obligat. tom.2.p.38.col.1. & 2

Aduerſus dominum qui mandauit procuratori vt mutuo pecuniam acciperet datur vtilis quaſi inſtitoria. to.2. pag.57.col.1.& 2

Ex venditione inſtitoris dominus & ad traditionem & actione redhibitoria tenetur. tom.2. pag.54. col.1. & 2

Actio inſtitoria & heredi & in heredem datur. tom.2. pag.53.col.1.& 2

Pupillus inſtitor præponentem obligat inſtitoria. to.2. pag.44.col.1.& 2

Inſtitoria ſeruus. Ex fideiuſſione, aliáve interceſſione ſerui, qui æs alienum per eam interceſſionem ſuſcepit, cum fœnerandis tantum pecuniis præpoſitu, eſſet non adſtringitur dominus iure prætorio & actione inſtitoria tanquam ex contractu inſtitoris. tom.2. pag.62.col.1.& 2

Inſtitutio. Teſtamentum ex inſtitutione vires accipit. totaque vis teſtamenti ex heredis inſtitutione pendet. tom.1. pag.294.col.2

Inſtrumentum. Prætextu inſtrumentorum poſtea repertorum neque tranſactio neque ſententia retractatur. tom. 1.pag.295. col.1

Non eſt cogendus creditor vt venditionis inſtrumentum debitori exhibeat, tum quoque cùm exhibere & poteſt & debet niſi oblata per debitorem cautione de eo quando cunque creditori reſtituendo. tom.1. pag.679. col.2

Intellectus. Intellectus l.1.§.ad hæc C.de annal.except. tom. 1.pag.330.col.1

Intellectus l. vlt. C. rer. amotar. tom. 1. pagin. 423. col. 1

Intellectus l.3. C. de rebus credit. tom. 2. pagin.91. col. 2

Intellectus l. ſcriniarios 8.C.de num.actuar. & chartular. tom.1. pag.64.col.2.& p. 65. col.1

Intellectus l.1.in princip.D.ad leg.Falcid.tom.1.p.289. col.1.circa finem.

Intellectus l.in honorariis D. de action.& obligat.to.2. pag.80.col.1

Intellectus l.ſi ex precio 6.C.ſi cert.pet. tom.1. pag.38 col. 2

Intellectus l.pecuniam 79. D. de ſolut. tom.2. pag.58 col. 2

Intellectus l. heres 21.D. ad S.C.Trebell.tom.1.p.358. col.2

Intellectus l.ſi mater 6.C.ad Vellelanum. tom.2. p.287. & 303.col.2

Intellectus l.in bonæ fidei 3.C.de iureiur. tom.1.p.158. col.2

Intellectus l. ſæpe 53.§.vlt.de verb.ſignif.tom.1.p.410. col. 2

Intellectus l. peculium.4.§.ſi opem,D.de pecul. tom.1. pag.410. col.2

Intellectus l. cùm poſt mortem 43. §.1. verſic.quod ſi mulier, D. de admin. & peru. tut. tom.1. pag.261. col.1

Intellectus l.cum Titia teſtamento,34.§.Lucia Titia de legat. 2. tom.1.pag.669.col.1.& 2

Intellectus l.ſi eius pupilli 64.D.ad S.C.Trebel. tom.1. pag.341.col.2

Intellectus l.cum precario 21.D.de precar.tom.2.p.335. col.2

Intellectus l.ſi lite conteſtata.35.D.de vſur.tom.1.p.59. col.1

Intellectus l.2. C. de his quæ vi metuſve cauſ. tom.1. pag.181. col.1

Intellectus l. cum filius.76. §. heres meus, de legat. 2. tom.1. pag.399.col.1.& 2

Intellectus l.ſi fœnebris 13. C. ad S.C.Velleian.tom.2. pag.383. col.2

Intellectus l. contractus 23. De reg. iur. tom.1. p.550. col. 2

Intellectus l. procurator 8. §.1. in fin. D. rat. rem hab tom.2.pag.321. col.2

Intellectus l. ſi quis poſtquam 37.D. de fideiuſſ. tom.1. pag.288.col.1.& 2

Intellectus l. neceſſariis 57.D.de acquir hered. tom.1. pag.96.col.1. & 2

Intellectus l.1.§.ſi ſeruus commiſſ.de ſtip.ſeruor. tom.1. pag.19. col.2

Intellectus l. vlt. C. quod cum eo. tom.2. pagin.272. col.2

Intellectus l.toties 44. D. de reg. iur. tom.1.pag.420. col.2.& 421.col.1

Intellectus l. qui ſeruum. 35. D. de oblig. & act. tom. 1. pag. 210. col. 1. & 2
Intellectus l. cum ancilla 11. C. quod cum eo. tom. 2. pag. 122. col. 1
Intellectus l. cùm putarem 36. D. famil. erciſc. tom. 1 pag. 334. col. 2
Intellectus l. quia autem 23. D. de iur. dot. tom. 1. p. 253. col. 1
Intellectus l. 1. §. intereſt, D. ſi vent. nom. mul. in poſſeſſ. miſſ. tom. 1. pag. 392. col. 2
Intellectus l. debitor 59. §. vlt. D. ad S.C. Trebel. tom. 1. pag. 267. col. 2
Intellectus l. in lege 62. §. 1. D. ad leg. Falcid. tom. 1. pag. 204. col. 1
Intellectus l. ſi ego, 9. in princ. D. de iur. dot. tom. 1. pag. 371. col. 1
Intellectus l. falſus 19 C. de furt. tom. 1. pag. 266. col. 2
Intellectus l. qui heredi 44. §. cùm hereditas, verſ. ſed ſed cum ſuſpectum, de condit. & dem. tom. 1. p. 349. col. 2
Intellectus l. in poſſeſſionem 6. D. quib. ex cauſ. in poſſeſſ. eat. tom. 2. pag. 210. col. 2. & ſeqq.
Intellectus l. licet 43. in princip. D. de iur. dot. tom. 1. pag. 232. col. 1. & 2
Intellectus l. error 9. C. ad leg. Falcid. tom. 1. pag. 291. col. 2
Intellectus l. regula 9. §. vlt. de iuris & fact. ignor. to. 1. pag. 291. col. 2
Intellectus l. ſi ſeruus 21. D. de acquir. rer. dom. tom. 2. pag. 218. col. 2
Intellectus l. lite conteſtata. 33. D. de vſur. tom. 1. p. 291. col. 2
Intellectus l. debitor 108. de verb. ſignif. tom. 1. p. 604. col. 2
Intellectus l. Marcellus 25. D. de fideiuſſorib. tom. 1. pag. 341. col. 1. & 2
Intellectus l. 2. §. cum Stichum D. pro emptor. tom. 1. pag. 663. col. 1
Intellectus l. ſi tutor 9. §. vlt. & l. ſeq. D. de tut. & rat. diſtrah. tom. 1. pag. 426. col. 1
Intellectus, l. ſi quis vxori 52. §. ſi quis iniauerit 27. de furt. tom. 1. pag. 117. col. 2
Intellectus l. ſi quis argentum 35. §. vltim. Cod. de donat. tom. 1. pag. 223. col. 1
Intellectus l. ex placito 3. Cod. de rei permut. tom. 1. pag. 204. col. 2
Intellectus §. rei perſequendæ. 27. verſ. planè ſi depoſiti. Inſt. de action. tom. 2. pag. 364. col. 2
Intellectus l. patronus 60. D. ad S. C. Trebell. tom. 2. pag. 352. col. 1. & 2. & ſeq.
Intellectus l. in executione 83. §. in ſolidum. de verb. oblig. tom. 2. pag. 366. col. 2
Intellectus l. quidam. 12. D. de euiction. tom. 1. p. 668. col. 1
Intellectus l. contra 6. §. item heres. 4. D. rer. amot. tom. 1. pag. 422 col. 2. & pag. 423. col. 1
Intellectus l. vlt. §. 1. D. de obl. & action. tom. 1. p. 278. col. 2
Intellectus l. vlt. C. de fideicomm. libert. tom. 1. p. 452. col. 1. & 2 & p. 434. col. 1
Intellectus l. cùm verò 26. §. ſubuentum, & §. vlt. D. de fideicom. libert. tom. 1. pag. 451. col. 1
Intellectus l. qui reſtituere 68. D. de rei vindic. tom. 1. pag. 434. col. 1
Intellectus l. 1. §. vlt. vt in poſſeſſ. legat. tom. 1. pag. 249 col. 1. & 2
Intellectus l. videamus 38. §. 1. D. de vſur. tom. 1. p. 258. col. 1. & 2. contra Tribonianum.
Intellectus l. liberum 9. D. de relig. & ſumpt. tom. 1. pag. 415. col. 2
Intellectus l. cùm enim. 7. D. de nouat. tom. 1. pag. 23. col. 1
Intellectus l. qui hominem. 3. D. pro ſuo. tom. 1. p. 313. col. 1
Intellectus l. ob res amotas 24. D. rer. amot. tom. 1. pag. 424. col. 2
Intellectus l. 2. D. de condict. indeb. tom. 1. pag. 261. col. 1
Intellectos §. in bonæ fidei Inſtit. de action. tom. 1. pag. 484. col. 1
Intellectus l. qui per colluſionem 49. §. 1. D. de act. empt. tom. 1. pag. 487. col. 2
Intellectus §. his verbis Inſt. de leg. Aquil. tom. 1. pag. 412. col. 1
Intellectus l. ſi quis vxori 52. §. ſi quis maſſam. D. de furt. tom. 1. p. 442. col. 2
Intellectus l. 1. in fin. C. rer. amotar. tom. 1. pag. 424. col. 1
Intellectus l. hoc iure 29. §. ſi quis dederit D. de donat. tom. 1. pag 77. col. 1
Intellectus l. ſi commiſſa 13. D. rem rat. haber. tom. 1. pag. 473. col. 2
Intellectus l. commiſſa. 14. D. de public. & vectig. to. 1. pag. 414. col. 1
Intellectus l. 1. Cod. de ordin. iudic. tom. 2. pag. 317. col. 2
Intellectus l. ſi teſtamento 49. §. vlt. D. de fideiuſſ. to. 1. pag. 463. col. 2
Intellectus l. ei qui 9. D. de furt. tom. 1. pag. 210. col. 1. & 2. & p. 211. col. 1. & 2
Intellectus l. ſi dominium 47. D. de furt. tom. 1. p. 437. col. 1
Intellectus l. vlt. D. de fideiuſſor. tom. 1. pag. 183. col. 2
Intellectus l. purè 3. in princip. D. de dol. mal. except. tom. 1. pag. 68. col. 1. & 2
Intellectus l. pœnalis 32. D. ad leg. Falcid. tom. 1. p. 426. col. 2
Intellectus l. 2. §. vlt. D. vi bonor. rapt. tom. 1. pag. 425. col. 2
Intellectus l. ſi ſeruus peculiari 32. D. de ſolut. tom. 1. pag. 75. col. 1
Intellectus l. naturales 10. D. de oblig. & act. tom. 1. pag. 180. col. 2
Intellectus l. penult. C. ad exhibend. tom. 1. pag. 622. col. 1. in princ.
Intellectus leg. vlt. C. de compenſat. tom. 2. pag. 325. col. 2
Intellectus l. ſi abſentis. 4. C. ſi cert. pet. tom. 1. pag. 23. col. 2
Intellectus l. eum qui 22. D. de donat. tom. 1. p. 272. col. 1
Intellectus l. qui contra 11. D. de fideiuſſor. to. 2. p. 117. col. 2
Intellectus l. ordinata 24. n princip. D. de liber. cauſ. tom. 2. pag. 95. col. 2
Intellectus l. lite conteſtata 35. D. de vſur. tom. 1. p. 101. col. 2
Intellectus l. 1. §. vlt. Ne vis fiat ei qui in poſſ. tom. 2. pag. 80. col. 1
Intellectus l. 1. ſi vent. nom. mulier in poſſ. tom. 2. p. 80. col. 1. & 2
Intellectus l. quod dicitur 5. D. de impenſ. in reb. dot. fact. tom. 2. pag. 33. col. 1
Intellectus l. ſi hominem 30. D. mand. tom. 1. pag. 238. 239. 240. & ſeq.
Intellectus l. fugitiuus 19. D. de ſolut. tom. 1. pag. 29. col. 1
Intellectus l. ſi hominem 7. §. 1. D. depoſit. tom. 1. p. 422. col. 1
Intellectus l. Antiſtius 61. D. de acquir. hered. tom. 1. pag. 216. col. 2
Intellectus l. pecuniam 10. C. de cond. cauſ. dat. tom. 1. pag. 170. col. 2

Intellectus l.1.C.de reb.alien.non alien. tom. 1. pag. 51. col. 2

Intellectus l.ſi facto quo 14. C.de pact.tom. 1. pag. 52. col. 2

Intentio. Ex negocij neceſſitate actus operantur vltra intentionem agentium. tom. 1.pag. 591.col. 1

Intercedere. Neque ſemper intercedit qui delegari ſe patitur, neque is qui fideiubet ſi modo in rem ſuam id faciat. tom. 2.pag. 62.col. 2

Qui pro defuncto ſe obligat non videtur intercedere. tom. 2.pag. 310.col. 2

Fieri non poteſt vt quis pro ſeipſo intercedendo obligetur. tom. 2.pag. 333.col. 1

Intercedere eſt virile officium. tom. 2.pag. 281.col. 2

Interceſſio. Pignoris datio quæ pro alieno debito fit interceſſio eſt. tom. 2.pag. 310.col. 1

Differentia inter interceſſionem & fideiuſſionem. tom. 2. pag. 292. col. 2

Interdictum. Nullum interdictum famoſum eſt. tom. 1. pag. 639.col. 2

Etiam in interdictis de iure ac proprietate diſputari poteſt, ſi modo talia ſint, vt ad rem familiarem pertineant. tom. 1.pag. 618.col. 1

Intereſſe. Intereſſe creditoris ob alibi quam deſtinato loco ſolutionem factam in obligatione deductum, & ante factam ſolutionem tam à reo quàm à fideiuſſore peti poteſt etiam facta totius ſortis ſolutione. tom. 1. pag. 487. col. 1

In æſtimando eo quod intereſt neque lucri neque damni ratio vnquam habetur niſi quod ſit circa rem, non etiam eius quod extra rem, ſiue quod extrinſecum dicitur. tom. 1.pag. 471.col. 1

Fauorabilior cauſa eſt eius quod intereſt ratione damni emergentis, quàm eius quod intereſt ratione lucri ceſſantis. tom. 1. pag. 472. col. 2

Cuius nihil intereſt neque actio danda eſt, neque exceptio. tom. 1. pag. 634. col. 2

In actionibus ſtrictis non condemnatur reus ad id quod intereſt ſi non ipſum quod intereſt ſit in obligatione. tom. 1.pag. 472.col. 2

Difficile eſt probare quanti interſit, non autem an interſit. tom. 1. pag 425. col. 2

Id quod intereſt ante Iuſtinianum duplum excedere poterat, ſecus poſt. tom. 1. pag. 471.col. 2

Id quod cuiuſque intereſt, nihil aliud eſt quam quod ei abeſt, quodque lucrari potuit. tom. 1. pagin. 471. col. 2

Neque intereſſe commune, neque intereſſe ſingulare poſſunt duplum excedere. tom. 1. pag. 472.col. 1

Quoties quis habet actionem ad conſequendum id omne quod ſua intereſt tam ratione lucri ceſſantis, quàm damni emergentis agere poteſt. tom. 1. pag. 472. col. 1

Eius quod intereſt duo ſunt capita, vnum quod circa damnum emergens verſatur, alterum quod circa lucrum ceſſans. tom. 1. pag. 472. col. 1

Debitor ad diem non ſatisfaciens, qua ratione teneatur ad id omne quod actoris intereſt ratione illius diei. tom. 1.pag. 189.col. 2. in fin.

Nihil intereſſe creditur, quoties intereſſe dicitur ex non honeſta cauſa. tom. 1 .pag. 130.col. 1

In executionem & taxationem condemnationis, nihil aliud venire poteſt, quàm quod intereſt ex honeſta cauſa. tom. 1. pag. 130.col. 2

Nemo admittendus eſt, ſiue ad agendum, ſiue ad excipiendum, niſi cuius intereſt. tom. 1. pag. 141.col. 2

Licèt ab initio interfuerit. ibid.

Non ſolùm intereſt hominis beneficio affici hominem, ſed etiam prouideri quantum fieri poteſt, ne cuiquam mortalium iniuria & damnum inferatur, multò magis ne libertati & vtilitati commerciorum. tom. 1. pag. 644. col. 1

Tanti cuiuſque intereſt, non modo quantum ei abeſt, ſed etiam quantum lucrari potuit. tom. 2. pag. 25. col. 1

Pura actio id eſt certa & ſtricta conſumit actionem omnem eius quod intereſt. tom. 1. pagin. 483. col. 1

Parte ſortis ſoluta officium iudicis tale eſſe debet, vt æſtimet duntaxat quanti actoris intereſt reliquam partem quæ peteretur loco deſtinato ſolutam eſſe. tom. 1. pag. 488.col. 1

Id quod intereſt æſtimatur ex eo quod actori abeſt, aut quod lucrari potuit. tom. 1.pag. 408.col. 1

Id quod intereſt in ipſa rei perſecutione continetur. to. 1. pag. 408. col. 1

Sublata ſortis obligatione nullum debetur intereſſe veniens ex officio vel arbitrio iudicis, ſecus debetur autem quod venit iure obligationis, cui officium iudicis poteſt accedere. tom. 1. pag. 487. col. 2

Nunquam datur condictio ad id quod intereſt, ſed actio præſcriptis verbis in eam rem neceſſaria eſt. tom. 1. pag. 239. col. 1

De intereſſe intrinſeco & extrinſeco. tom. 2. pag. 189. col. 2

Intereſſe non videtur niſi quod ex honeſta cauſa interſit. tom. 2. pag. 345. col. 1

Id quod intereſt plerumque egreditur verum rei precium. tom. 1.pag. 208.col. 2

In eo quod intereſt non minus lucrum ceſſans quàm damnum emergens continetur. tom. 1. pagin. 188. col. 2

Id quod intereſt in pecunia numerata ſemper conſiſtit. tom. 1.pag. 466. col. 1

In actionibus ſtricti iuris venit id quod intereſt tanquam acceſſio ad rem. tom. 1. pag. 308. col. 2

Id quod intereſt actoris propter vtilitatem loci ratione ſummæ iam prius ſolutæ etiam poſt ſolutionem ſortis peti poteſt ſi ſit in obligatione, ſecus ſi non niſi ex officio & arbitrio iudicis debeatur. tom. 1. pag. 486. col. 1. & 2

Intereſſe certum. Id quod intereſt quando venit vt pars rei debitæ eſt quid certum, quando vt acceſſio quid incertum. tom. 1.pag. 408. col. 1. in fin.

Intereſſe actio. In actione arbitraria id quod intereſt vel actoris vel rei ratione loci non eſt in obligatione ſed in officio vel arbitrio iudicis. tom. 1. pag. 486. col. 2

Intereſſe locus. Intereſſe propter vtilitatem loci ex obligatione non debitum ſed tantum ex officio vel arbitrio iudicis non niſi pro parte debita peti poteſt, pro ſoluta vero remiſſum videtur. tom. 1. p. 486.col. 2.& cut. ibid.

Intereſſe ſolutio. Creditor ſi poſt moram debitoris vel poſt acceptum fideiuſſorem arbitrariæ actionis nomine ſortē ab alterutro ſine proteſtatione accipiat hoc ipſo remiſiſſe videtur quanti ſua interfuit alio loco ſolui quàm in quo ſolutionem fieri oportuit. tom. 1. pag. 487. col. 2

Intereſſe pœna. Quod præſtatur in pœnam moræ & ob id quod alio loco ſolutionem accipere creditor cogatur quàm ſibi ipſi ſolui debuit adempta vtilitate loci, dicitur pœna, licet aliàs ſeparari ſoleat pœna ab eo quod intereſt. tom. 1.pag. 487.col. 2

Intereſſe vſura. Intereſſe & vſuræ quæ ſunt in obligatione, etiam ſorte ſoluta peti poſſunt, ſecus verò quæ veniunt officio vel arbitrio iudicis. tom. 1.pag. 488. col. 2

Interficere. Homini libero ſibi manus inferre non licebat, ſeruo verò licebat. tom. 2.pag. 149.col. 1.& 2

Interpellatio. Interpellatio fieri non debet niſi congruo loco & congruo tempore. tom. 1. pag. 514. col. 2

Dies tacita nunquam interpellat pro homine ſed tantum

tum expreſſa idque potiſſimum in pœnalibus. tom.1. pag.471.col.1

Non in pœnalibus tantum cauſis ſed etiam in omnibus dies interpellat pro homine. tom.1. pag.514.col.1. in fin.

Interpretatio. Commentitia interpretatio eſt quæ nullis legis verbis adiuuatur. tom.1.pag.390.col.2

Odioſæ leges interpretatione non ſunt adiuuandæ. to.1. pag.403. col.2

Maligna eſt interpretatio quæ actum facit inutilem. tom.1.pag.83.col.1

Fauorabilior ſemper eſt & humanior ea interpretatio quæ minus obligat. tom.2.pag.40.col.2

Nunquam talis interpretatio fieri debet ſtipulationis, vt inutilis fiat ſtipulatio. tom. 1. pag.459. col.2. & pag.467.col.1

Semper id actum intelligi debet inter contrahentes vt actus valeat potiùs quam vt ſit inutilis.tom.1. p.467. col. 2

Interrogatio. Nemo cogendus eſt ad interrogationem ſuam reſpondere ſi ex ſua reſponſione poſſit in captionem aliquam incidere. tom. 1. pagin. 134. col. 2

Inuitus. Inuitus ſæpe dicitur non tantum qui contradicit, ſed etiam qui non conſentit. tom.1.pag.38. col.2

Inutile. In iis quæ natura ſunt diuidua inutilis adiectio non viciat ſed viciatur. tom.1. pag.506. col.2

In indiuiduis vtile per inutile vitiatur. tom.1. pag.276. col.2

Inutilitas. Inutilitas publica coërcenda eſt.tom.2.p.329. col.1

Irritum. An quæ ab initio non valuerunt ex poſtfacto fiant irrita ſi ad eum caſum peruenerunt à quo incipere non potuerunt vel contra. tom.2. pagin.376. col. 1

An irrita fiant ea quæ ad eum caſum peruenerunt à quo incipere non potuerunt? tom. 1. pagin. 498. col. 2

Iubere. Pater aut dominus qui contractus filij vel ſerui ſubſcripſit iuſſiſſe videtur. tom.2.pag.273.col.1.& 2

Pater vel dominus mandando filio vel ſeruo iubere videtur. tom.2.pag.273.col.1.& 2

Is damnum dat qui dare iubet. tom.2.pag.272.col.2

Iudex. Quod facit officium & arbitrium iudicis in actione arbitraria idipſum facit ratio bonæ fidei & æquitatis in bonæ fidei iudiciis. tom.1. p.549. col.1. in fin.

Tantundem in bonæ fidei iudiciis officium iudicis valet, quantum in ſtipulationibus nominatim eius rei facta interrogatio. tom.1. pag.549.col.2

Differentia inter officium iudicis, & arbitrium iudicis. tom.1.pag.484.col.1

Officium iudicis dicitur mercenarium quia contractui debet inſeruire. tom.1.pag.484.col.1

Arbitrium ſine officio iudicis eſſe non poteſt, officium autem ſine arbitrio eſſe poteſt. tom.1. pagin. 484. col. 1

In bonæ fidei iudiciis arbitrium aliquod iudicis quidem eſt ſed non liberum. tom.1. pag.557.col.1. in fin.

Bonus iudex debet pronunciare quod vtrique litigatorum videt placere. tom.1.pag.146.col.2

Tantundem in bonæ fidei iudiciis poteſt officium iudicis quantum in ſtipulatione poteſt nominatim eius rei facta interrogatio. tom.1. pag.74. col.2

In bonæ fidei iudiciis multa arbitrio iudicis committuntur quæ alioquin rectam iuris regulam aut rationem ex verbis contractus nullam habent.tom.1.pag.557. col. 2

Iudici ſtatim atque iudex factus eſt omnium rerum officium incumbit quæcunque in iudicio verſantur, & magis earum quæ poſt acceptum iudicium contingunt, quàm quæ ante. tom.2.pag 336.col.1

Quibus ex cauſis poſſit reus actione de eo quo certo loco conuentus à iudice abſolui vel in totum, vel in parte? tom.1. pag.478. col.2. & pag.479. col.1. & 2

Reum actione de eo quod certo loco conuentum iudex non aliter abſoluere poteſt, quàm in exacta ab eo cautione de pecunia ibi ſoluenda vbi promiſſa eſt.tom.1. pag.479.col.1

Formulæ per quas dabantur olim iudices, condemnationis tantum faciebant mentionem, non etiam abſolutionis. tom.1.pag.478.col.2.in fin.

Pecunia a iudice accepta vt bene vel malè iudicet, licèt non poſſit condici fiſco tamen applicatur. tom.1. pag.275.col.1

Quæ ante iudicium contingunt non valde pertinent ad officium iudicis niſi nominatim ei fuerint iniuncta. tom.2.pag.165.col.2

Neque quicquid iudicis poteſtati permittitur, id ſubiicitur iuris neceſſitati, neque quod ſubiicitur iuris neceſſitati, iudicis poteſtati & arbitrio permittendum eſt. tom.1. pag.474.col.1

In actionibus ſtricti iuris officio iudicis locus eſſe non poteſt, ſed tantum in actionibus bonæ fidei. tom.1. pag.243. col.2

Officium iudicis circa præſtationes verſatur, arbitrium verò circa ſubſtantiam ipſam condemnationis aut abſolutionis. tom.1.pag.485 col.1

Iudex non poteſt ſupplere quæ ſunt facti, ſed quæ ſunt meri iuris. tom.1.pag.99.col.1

Quælibet vox iudicis non habet vim ſententiæ. tom.1. pag.669. col.2

Iudici non eſt difficilius reum abſoluere in totum quàm ex parte. tom.1.pag.478.col.2

Iudex aliud pronunciare non debet quàm quod inter litigatores conuenerit. tom.2.pag.362.col.2

Fatuus eſt iudex qui iudicat vltra petita. tom.1. p.453. col.1

Sublata ſortis obligatione principali nullum poteſt ſupereſſe officium & arbitrium iudicis tanquam acceſſorium. tom.1.pag.487.col.1

In actione de eo quod certo loco iudex contractui nullo modo inſeruit. tom.1.pag.484.col.2

Iudex liberatio. Stipulatore poſt moram debitoris, acceptumque fideiuſſorem ſortem in loco deſtinato petente ceſſat officium arbitri, nec reus vltra ſortem præſtare quicquam cogitur. tom. 1. pagin. 487. col. 2

Iudex actio. In bonæ fidei iudiciis condemnatio tota aut abſolutio non confertur in arbitrium iudicis, ſed ſolæ præſtationes quæ tamen non tam eius arbitrio quàm officio committuntur. tom. 1. pagin. 484. col.2

In bonæ fidei iudiciis omnibus licet arbitrium iudicis non præcedat condemnationem vt in arbitrariis, eam tamen concomitatur. tom.1.pag.546.col.1

In iudiciis bonæ fidei tota condemnatio in liberum iudicis arbitrium non confertur, ſed tantum augmentum vel diminutio condemnationis licèt contractui inſeruire teneatur. tom. 1. pag.484. col.1

In bonæ fidei iudiciis libera illa poteſtas iudici data, ad augmentum vel diminutionem, non autem ad totam condemnationem vel abſolutionem extenditur.to.1. pag.484. col.2

Iudex condicere. Qui iudici pecuniam dedit vt ſecundum ſe in bona cauſa iudex pronunciaret an & quo caſu poſſit condicere? tom. 1. pag.273. & 274

Iudex, lis. Litem perdere debet & actionem amittere qui diffidentia iuſtæ ſententiæ in pecuniæ corruptela ſpem negotij repoſuit. tom.1.pag.27.col.1

Iudicatum. In omnibus actionibus quarum poteſtas per inopiam condemnati elidi non expectari poteſt vt bona aliqua superueniant condemnato, & interim

poteſt

Digitized by Google

poteſt differri ſuſpendique iudicati executio. tom.2. pag.211.col.2

Cum id de quo iudicatum fuit continetur ea parte in eo quod per ſecundam actionem petitur, obſtat exceptio iudicati. tom.2.pag.238.col.2

Cùm quæritur an exceptio rei iudicatæ noceat, quid inſpiciendum ſit. tom. 2. pagin. 237. col. 1. & 2. & ſeq.

Executioni iudicati exceptio compenſationis & inopiæ opponi poteſt. tom.1. pag.253.col.2

Creditor pro pecunia ſibi ex iudicato debita obligationem aut pignus accipere non poteſt. tom.1.p.606. col. 1

Res iudicata finem liti & controuerſiæ imponit. tom.1. pag.319.col.1

Res iudicata pro veritate habetur. tom.1. pagin.319. col.1.& pag.38c.col.1

Sententia lata ſuper actione per quam minus conſequi actor potuit an actor per aliam actionem ampliorem conſequi adhuc poſſit, quod ex priore actione defuiſſet? tom.1.pag.142.col.2

Facta mentione alicuius rei à iudice, ita tamen vt nullam eius rationem habere ſe dixerit quod vulgo dicitur *ſans auoir eſgard a la choſe requiſe*; huiuſmodi pronunciato non parit exceptionem rei iudicatæ, cùm neque abſolutionem contineat neque condemnationem quorum alterutrum interuenire neceſſe eſt. tom.1.pag.583.col.1

Standum eſt rebus etiam iniquè iudicatis propter rerum iudicatarum authoritatem. tom.1.p.360.col.1. & cur, ibid.& pag.361. col.2

Poſt rem iudicatam dantur multæ exceptiones, modò iudicatum non impugnent. tom. 5. pag. 399. col.1. & 2

An & quando ei qui ſuccumbit in exceptione non noceat res iudicata, ſi id ipſum perſequatur per modum actionis. tom.2.pag.316.col.2

Differentia inter actionem iudicati & ſtipulationem iudicatum ſolui ex clauſula rei iudicatæ. tom.1.p.145 col.1

Exceptio rei iudicatæ non habet locum quoties alia res in iudicium deducitur quàm quæ prius deducta fuit. tom.1. pag.443. col.5. ſicut neque cum alia perſona eſt quæ nunc agit. ibid.

Exceptio rei iudicatæ perpetua & fauorabilis eſt, adeo vt etiam condictionem indebiti ſoleat impedire. to.2. pag.322.col.2

Quantum interſit an per actoris errorem male iudicatum ſit, an per errorem iudicis. tom.2. pagin. 239 col.1

Neque in tutores, curatores furioſi, neque in actores municipum datur actio iudicati. tom.1. pag. 317. col. 2

An iudicatum in actione populari ex ea cauſa quæ adhuc duret noceat aliis eadem actione poſtmodum agere volentibus. tom.1.pag.133.col.1. & 2

Res iudicata modus ciuilis eſt non naturalis tollendæ obligationis. tom.2. pag.339.col.2

Res iudicata modus ciuilis eſt non naturalis tollendæ obligationis. tom.1.pag.339.col.2

Publicè intereſt res iudicatas ſortiri effectum. tom. 1. pag.98.col. 2

Res etiam malè iudicata pro veritate habetur. tom.1. pag.193.col.2

Res iudicata parit retentionem ac etiam actionem ſiue in factum ſiue iudicati. tom.1.pag.323.col.2

Iudicati cauſa omnium ferè fauorabiliſſima eſt. tom.1. pag.324.col.2

An ex iudicato veniat actio, & quomodo aliter dicatur? tom.2. pag.130.col.1

Iudicatum non nocet ſi aliquid de nouo ſuperueniat. tom.1. pag.153. col.2

Iniquum eſt exceptionem rei iudicatæ ei proficere contra quem iudicatum eſt. tom.1. pag.443. col.2

Res iudicata pro veritate habetur, etiamſi per errorem iudicatum ſit. tom.2.pag.238.col.2

Res iudicata alias res aut alias perſonas afficere non poteſt. tom.1.pag.121.col.1

Tanta eſt iudicati authoritas vt de futura omnimodo executione nec dubitandum ſit ne alioqui luſoria ſint iudicia & iudicata quorum vigor totus in executione conſiſtit. tom.2.pag.130.col.2

Iudicatum iniquum ſuſtinendum & pro veritate habendum. tom.1.pag.286.col.1

An & quomodo exceptio rei iudicatæ habeat locum contra omnes actiones ex ea re proficiſcentes. tom.1. pag.137. col.1. & 2

Iudicatum emptor. Exceptio rei iudicatæ à venditoris perſona ad emptorem tranſire ſolet licet res inter alios iudicata aliis neque prodeſſe, neque nocere ſoleat. tom.2.pag.557.col.1

Iudicatum exceptio. Ad impediendam executionem iudicati admittuntur exceptiones omnes quæ non impugnant iudicatum. tom.1.pag.326.col.1

Iudicatum veritas. Res iudicata pro veritate haberi non poteſt in eo de quo iudicatum non fuit. tom.1.p.293. col. 2

Iudicium. Iudiciorum exitus ſemper dubius & incertus eſt. tom.1. pag.380.col.1

Cur aleam iudiciorum dicamus. tom. 1. pagin. 380. col.1

Euentus iudicij alius eſſe non poteſt quàm vt debitor vel condemnetur, vel abſoluatur. tom.1.p.380.col.1

Iudicia omnia ſunt abſolutoria poſt quàm reus ſatisfecit actori. tom.1.pag.380.col.1

Quiſquis legitimum adminiſtratorem habet, non poteſt abſque eius auctoritate legitimam habere perſonam ſtandi iudicio. tom.1.pag.547.col.2

Cur olim ordinaria dicerentur iudicia. tom.1.pag.511. col. 2

Iudicij euentus ſemper dubius & incertus eſt. tom.1. pag.393.col.2

Iudicij reſcindentis & deciſorij cumulatio admitti nunquam de iure poteſt, ſecus de conſuetudine. tom. 1. pag.102.col. 1

Nullus actione aliqua extra iudicium conueniri poteſt. tom.1.pag.398.col.1

Iudicium cum filiofamilias conſiſtere poteſt, cum ſeruo non poteſt. tom.1.pag.134.col.1

In iure & iudicio quaſi contrahitur. tom.5.pag. 649. col. 1

Ius & iudicium æquè redditur in inuitum. tom.1.p.649. col. 5

Duo iudicia de eadem re pendere poſſunt, quorum vnum ſit per viam actionis, aliud per viam exceptionis. tom.2.pag.326.col.2

Iudicium petitio. Petitio illa cuius ratio in priore iudicio habita non eſt, in poſteriore moueri poteſt, quoties in priore nihil de ea definitiuè pronunciatum eſt. to.1. pag.395.col.2

Iurans. Iurans teſtis & iudex in propria cauſa eſt. tom.1. pag.128.col.2

Quænam actio competat iuranti rem ſuam eſſe, quam vſucapere cœperat. tom.1. pag.111.col.2

De pœna iurantis per Deum, aut per Genium principis & peierantis. tom.1. pag.122.col.1. & 2

Quæ res ſint reſtituendæ iuranti ſuam eſſe hereditatem. tom. 1. pagin. 22. col. 2. & pag. 112. col.1. & 2

Quæ actio & quo caſu detur actori ſuper actione reali iuranti rem eſſe ſuam contra deferentem. tom. 5. pag.106.& 107

Quæ res reſtituendæ iuranti ſiue in iudiciis vniuerſalibus, ſiue in actionibus in rem ſpecialiter & ad exhibendum. tom.1. pag.112. col.1

Qui

Qui iurat rem fuiſſe venditam de certa pretij quantitate iurare debet. tom.1.pag.120.col.1
An poſſit quæri an falsò ſit iuratum poſtquam iuratum eſt. tom.1.pag.115 col.1
Iurare. Qui iuſiurandum defert licet de calumnia iurare teneatur, non tamen prior iurare tenetur. tom.1. pag.165.col.2
In omnibus actionibus arbitrariis non iuratur in litem, ſed in iis tantum quæ rei vindicationem reſpiciunt. tom.1. pag.199.col.2. vel directam vel vtilem.
Tutor & curator volentes pro pupillo & minore in litem iurare poſſunt. tom.1. pag.192.col.2
In actione rerum amotarum patri iurare licet pro filio. tom.1. pag.192. col.2
Ex contractu ſtricto non iuratur in litem ſecus ex contractu bonæ fidei. tom.1. pag.190.col.1.& 2
Poteſt iurari in litem ratione intereſſe propter locum vel propter diem. tom.1.pag.190.col. 1. & 2
Qui nec iurare vult nec referre, hoc ipſo habendus non eſt pro confeſſo & condemnato, pronunciatio enim neceſſaria eſt, condemnatio ſequi debet. tom.1.p.174. col. 2
Heres illius qui nec iurare voluit nec referre, non poteſt quaſi condemnati heres ex eiuſmodi præſumpta confeſſione conueniri, adeóque nec condemnari. tom.1.pag.174.col.2
Ad quas perſonas domum mitti oporteat ad iurandum. tom.1. pag.123. col.1.& 2. & ſeq.
Quid ſit formiter iurare, quid informiter. tom.1.p.121. col. 1
Qui ſe ex conuentione ad iurandum obligauit reſilire non poteſt ab ea lege quam ſibi dixit & ad alias probationes confugere, etiam quas ſibi ex poſtfacto ſuperueniſſe dicat. tom.1.pag.86.col.1
Is cui defertur iuſiurandum de re de qua dubitat poteſt petere tempus non ad deliberandum an iurare velit nec ne, ſed ad hoc vt certiorari poſſit quid in rei veritate ſit. tom.1.pag.162.col.1
Iurare dubius volens non eſt audiendus. tom.1. p.162. col.1
In actione ad exhibendum iuratur in litem. tom. 1. pag.199.col.2
An in condictione furtiua ſi res non perierit ante ſententiam iurari poſſit in litem ſi præceſſerit præceptum de re reſtituenda quod reus contempſerit? tom.1. pag.210.col.1.& 2
An in condictione furtiua ſi res perierit ante ſententiam de re reſtituenda latam iurari quidem poſſit in litem contra furem ſed iureiurando veritatis non affectionis. tom.1.pag.210.col.2.& 211.col.1
An in actione furtiua iuretur in litem. tom.1.pag.208. 209.210. & pag.250
An & quibus iuretur in litem in actionibus ſtricti iuris? tom.1. pag.201. col.2. & pag.202. col.1. & 2 & pag.203. & 204
Cur in condictione triticaria non iuratur in litem? tom.1.pag.202.col.1. & 2
In actionibus arbitrariis in rem bonæ fidei, & ad exhibendum iuratur in litem propter dolum & culpam latam, non autem propter leuem aut leuiſſimam. to.1. pag.200. col.1
In iis actionibus non iuratur in litem in quibus non agitur de fide rupta. tom.2.p.350.col.1.excepta vindicatione. ibid.col.2
Pupillus etiam tutore authore in litem iurare non poteſt. tom.1.pag.191.col.1
Contra non exhibentem inſtrumenta iuratur in litem. tom. 1.pag.212.col.1.in princ.
In actionibus bonæ fidei perinde ac in arbitrariis iurari in litem poteſt. tom.1.pag.200. col.2. & quo caſu ibid.
Cur in contrariis actionibus quæ ſunt bonæ fidei non iuratur in litem? tom.1.pag.100.col.1
Ob latam quoque culpam iuratur in litem. tom.1.p.201. col.2
In actionibus bonæ fidei contrariis non iuratur in litem licèt agatur de fide rupta, niſi illud etiam concurrat vt domino rem ſuam repoſcenti denegare eam velit is qui conuenitur. tom.2. pag.354.col.1
Cur in actionibus empti & venditi quamuis bonæ fidei ſint non iuretur in litem. tom. 2. pagin. 350. col. 2
Mater tutrix in litem iurare poteſt pro pupillis. tom.1. pag.133. col.1
Ex iuris neceſſitate iurat quiſquis iurat deferente ſiue iudice ipſo, ſiue etiam aduerſario, cùm hic quoque vel iurare cogatur, vel referre, vel ſuccumbere. to.1. pag.213. col.1.neceſſitate ſcilicet cauſatiua non præcisa. ibid.
Quo caſu pro pecunia vel mutuo data, vel depoſita liceat iurare in litem? tom. 1. pagin. 187. 188. & 189
An propter intereſſe iurare in litem liceat? tom.1.p.187. 188. & 189
Prudenter facit is cui iuſiurandum eſt delatum ſi tempus ad deliberandum petat, non cum referre velit in iure ne locum pœnitentiæ relinquat, ſed qua de re aut ad quam formam ſit iuraturus. tom.1. pag.96. col.1 & 2
An in cauſa tutelari pupillus in litem ad rem ſuam æſtimandam iurare poſſit? tom.1. pag.191.col.1.& 2
Actor cui iuſiurandum in litem ex iuris & facti neceſſitate delatum eſt ſi nolit iurare non ſuccumbit, ſed condemnationis vtilitatem amittit quum ex iureiurando habuiſſet licet non ex eo liberatus ſit moroſus debitor deficiente non tam iure quàm probatione. tom.1.pag.213. col.2
Qui iuſiurandum defert prior de calumnia iurare debet. tom.1.pag.164.col.1.& 2.videlicet ſi hoc exigatur. pag.167. col.1. & 2
Heres de facto defuncti iurare non cogitur. tom. 1. pag.191.col.2.&p. 192. col.1
An & quando per procuratorem iurari poſſit. tom. 1. pag.212.col.1.& 2
In actionibus arbitrariis poteſt iurari in litem propter dolum aut contumaciam rei, in bonæ fidei iudiciis tantum propter dolum. tom.1. pag. 200.col.2
An pro pecunia iuretur in litem. tom.1. pagin. 186. & 187
Pro numiſmate ſicut & pro aliis ſpeciebus iuratur in litem. tom.1. pag.187.col.2
Caſus ſingularis in quo domino licet iurare in litem vt dominus rei ſuæ maneat n.c ea ſit carituus. tom.1. pag.121.col.1
An procurator & defenſor, & quo caſu iurare compellantur? tom.1.pag.163.& 164
Quantum vtilitatis percipiat moroſus & condemnatus debitor actore nolente delatum in litem iuſiurandum præſtare. tom.1. pag.213.col.2
Non eſt periurus qui iurat in litem rem tanti eſſe, licet pluris ſit. tom.1.pag.212.col.2
Iurare non cogitur quis vbi inuitus iudicium non cogitur accipere. tom.1. pag 171.col.1.& 2
Quando reus de ſua credulitate iurare poſſit, quando non? tom.1. pag.162.col.1
Qui in litem iurare poſſunt? tom. 1. pagin. 206. & 207
Alteri iurare quis debet id eſt deferenti aduerſario non ſibi. tom.1.pag.89.col.2
Cur in actione ex empto non iuretur in litem? tom.1. pag.200.col.1.& pag 201. col. 1
Cur in actione legis Aquiliæ in condictione furtiua non iuretur in litem? tom.1. pag.202.col.2. & pag. 209. col.1. & 2

Ex

Digitized by Google

Ex culpa leui aut leuiſſima in litem iurare non licet, ſecus ex culpa lata. tom.1.pag.198.col.1. & 2
An in actionibus in rem iurare in litem liceat? tom.1. pag.198. & pag.199. col.1. & 2
Actor ad fundandam ſuam intentionem iurans ex delatione aduerſarij non habet litis expenſas ſecus ſi ſuper aliqua exceptione à reo propoſita. tom.1. pag.150. col.2
Non poteſt nec debet iurari de iure ſed tantum de facto. tom.1. pag.181. col.1. quia ius eſt ſemper certum, factum vero incertum. ibid.
Iurans ſe dare non oportere an ſit audiendus. tom.1. pag.181.col.1. & 2
Interlocutio de iurando nunquam tranſit in rem iudicatam quo vſque iuratum ſit. tom.1.pag.183.col.2
Mater non eſt admittenda ad iurandum pro filio, pupillo, ſi non ſit tutrix etiamſi iurare parata ſit. tom.1.p.192. col.2
Curator pupilli vel adoleſcentis inuitus pro pupillo iurare in litem non cogitur. tom.1.pag.193.col.1. & 2
Cùm vna eademque perſona aliter atque aliter iurauit, ſtandum eſt priori iuratæ quaſi poſterior non poſſit carere maxima periurij ſuſpicione. tom. 1. pag. 146. col.1
Caſus quo in actione ex empto poteſt iurari in litem ſed contra emptorem. tom.1.pag.201.col.2
Tutor inuitus in litem iurare pro pupillo non cogitur. tom.1.pag.191.col.2.& pag.192.col.1.& 2.imò nec in cauſa propria. ibid.
Cur in actione ad exhibendum iuretur in litem? tom.2 pag.351.col.1
Cur in actione mandati etiam directa non iuretur in litem licet agatur de fide rupta? tom. 2. pag. 350. col.2
Cur in actione tutelæ iuretur in litem? tom.1.pag.207. & 208
Cur in actione rerum amotarum iuretur in litem? tom.1. pag.203. col.2
Non videtur quid factum quod non durat factum. tom.2. pag.151. col.1
Cur in interdicto vnde vi iuretur in litem? tom.1.p.203. col.2
An ſit manifeſtæ turpitudinis & confeſſionis nolle nec iurare, nec iuſiurandum referre? tom.1. pag.173. & 174
Curator adoleſcentis pro minore in litem iurare poteſt ſi velit? tom.1. pag.193. & 194
In infinitum iurare in litem licet. tom.1.pag.211.col.1. non autem in immenſum. tom.1.pag.185. col.2. & pag.186. col.1
In rei vindicatione ita demum iurare actor poteſt, ſi reus dolo malo deſierit poſſidere. tom.1.pag.198.col.2
In actione hypothecaria non iuratur in litem nec in Seruiana vel quaſi Seruiana ſed his officio ſolo iudicis æſtimatur. tom.1.pag.199.col.1. & 2. contra Tribonianum.
An in actionibus bonæ fidei in quibus olim iurari licebat etiam hodie iurare permittatur? tom.1.p.200. col.2
In quibus actionibus in rem iuretur in litem? tom.1. pag.199. col.1. & 2.
Quando iuretur in litem? tom.1.pag.183. col.1. quando non? tom.2. pag.181. col.1. & 2
An in bonæ fidei iudiciis iuretur in litem? tom.1.p.200. & 201
Omnes condiciones iurandi de aliqua re facienda à prætore improbantur, ſecus de aliqua re facta. tom.1. pag.175. col.2
Cur in interdictis non iuretur in litem? tom.1.pag.203. col.2
Eidem perſonæ contraria iurare non licet. tom.1.p.147. col.2
An per creaturam an per creatorem iurare liceat. tom.1. pag.180. col.1. & 2
In actionibus arbitrariis etiam iuratur in litem. tom.1. pag.197. col.1
An in infinitum iurare in litem liceat? tom.1. pag.195. & 196
Quomodo in actione furti iuretur in litem? tom.2. pag.338. col.1
Quo caſu in actione furtiua iuretur in litem? tom.1. pag.202. col.2
Minor licet curatorem habens in litem iurare poteſt. tom.1.pag.194. & 195
In actionibus contrariis non iuratur in litem. tom.2. pag.350. col.1. & 2
Iurare depoſitum. In actione depoſiti directa non iuratur in litem ſi depoſita fuerit res aliena. tom.2. pag.350. col.2. licet agatur de fide rupta. ibid.
In actione contraria depoſiti non iuratur in litem. tom.2. pag.350. col.1. & 2
Iurare intereſſe. Neque olim neque hodie in immenſum iurare licet cùm id quod intereſt in certis caſibus duplum egredi non debet. tom.1.pag.201.col.2
Iurare condicio. Iurandi condiciones omnes à prætore improbantur tanquam turpes & pro non adiectis habentur. tom.1.pag.217. col.2
Iuriſdictio. Nemo iuriſdictionis formam pro arbitrio ſuo mutare poteſt. tom.2.pag.203.col.2
Priuatorum conſenſus non poteſt tribuere iuriſdictionem ei qui nullam habet, licet eam quæ alicui competit poſſit prorogare. tom.1.pag.171.col.1
Ius. Vbi eadem eſt ratio iuris & æquitatis ibi & ius idem conſtituitur cùm diſſimilitudinis ratio reddi non poteſt. tom.2.pag.28.col.1
Cùm de bonæ fidei iudiciis & contractibus agitur aliud ſummum & ſtrictum ius non eſt quàm quod cum æquitate conſentiat. tom.1.pag.657.col.2
Iuris authoritas in poteſtate & arbitrio cuiuſquam eſſe non poteſt. tom.1.pag.655.col.2
Non eſt cauillandum aut calumniandum ius prætorium ſicut nec ius ciuile. tom.2.pag.239.col.2
Minus eſt ius facere quàm facere legem. tom.1.pag.660. col.2
Ius ſemel amiſſum quomodo poſſit reſtitui? tom.1.p.231. col.1
Vniuerſum ius noſtrum aut in acquirendo aut in conſeruando, aut in minuendo patrimonio conſiſtit. tom.1. pag.665. col.2
Nemini permiſſum eſſe debet ne quidem pupillo iuris occaſionem ad iniuſtum compendium ſuum trahere quia id ſine dolo malo fieri non poteſt. tom.2. pag.45. col.2
In quibus non diſtinguatur ius naturale à iure gentium. tom.1. pag.300. col.1
Multa ex æquitate & vtilitate contra iuris rigorem recepta ſunt fauore pupilli, furioſi, municipum. tom.1. pag.502. col.1
Ius prætorium totum pendet ab æquitate. tom.1.p.502. col.2. in fin.
Quæ prouinciæ in Gallia iure ſcripto Romanorum & quomodo regi dicantur? tom.2.pag.33.col.2
Is natura debere dicitur quem iure gentium dare oportet. tom.1.pag.355.col.1
In iis quæ ſolis hominibus conueniunt ius naturale & ius gentium pro ſynonymis habentur. tom.1.pag.355. col.1
Ius naturale à iure gentium non niſi ratione materiæ diſtinguitur. tom.1.pag.385.col.1
Ius per ſe non minus certum eſt quàm finitum. tom.1. pag.452.col.2
Ciuilis ratio iura naturalia corrumpere non poteſt. tom.1.pag.355. col.1
Ius introductum eſt prætorium, ius verò conſtitutum eſt

ciuile. tom.1.pag.424.col.1
Quæ ſunt iuris naturalis aut gentium nullo contrario iure aut ciuili aut prætorio dirimi poſſunt. tom.2. pag.112.col.1
Ius ciuile generaliter ſumptum etiam prætorium comprehendit. tom.2.pag.208.col.2
Ius gentium à iure ciuili parum aut nihil diſtat quoties Romani eo iure vtuntur, dum ne propria aliqua ratione ciuili, ſed ea quæ ſit tota ex iure gentium. tom.1. pag.385.col.1
Nullus iuris naturalis aut gentium rigor eſt cui æquitas vlla opponatur. In iure ciuili ſecus eſt. tom.1.p.493. col.2. in quo paſſim iuri æquitas opponitur. ibid.
Iura vigilantibus non dormientibus ſubueniunt. tom.1. pag.381.col.1
Stulti dicuntur omnes qui in iure errant. tom.2.pag.49 col.2
Omnia ex iuris ordine facienda ſunt quantum fieri poteſt. tom.2.pag.22.col.1
In petitione hereditatis iuratur in litem ſiue reus poſſideat, ſiue dolo deſierit poſſidere. tom.1.pag.200. col.2
Ius commune ſemper eſt fauorabilius ſpeciali. tom.1. pag.277.col.1
Ex facto ius oritur. tom.1.pag.375.col.1
Iuris authoritas in poteſtate contrahentium eſſe non debet quæ nec in arbitrio eſt magiſtratuum. to.2.p.329. col.1
Nemo iure ſuo vti cogitur. tom.2. pag.309. col.2. in fin.
Iura, actiones, nomina debitorum neque ſunt res mobiles, ſed tertiam ſpeciem conſtituunt. tom.2.pag.144. col.1. & 2. & ſeq.
Neceſſitas iuris non eſt poſita in arbitrio iudicantis. tom.1. pag.196. col.2
Ius ciuile præualet & iuri naturali & ciuili. tom.2.p.374. col.1. & 2
Iuris executio non habet iniuriam. tom.2. pag.146. col.2
Vbi eadem æquitatis & iuris ratio eſt, ibidem ius. tom.1. pag.480.col.1
Iura ſunt incerta. tom.1. pag.451. col.1. & pag.452. col.1
Ius, actio. Cùm iura ſemel amiſſa ſunt nullus ad ea regreſſus datur, nec ſi dolo aduerſarij amiſſa ſint, ita vt ad actionem vel replicationem doli confugiendum neceſſariò ſit. tom.1.pag.231.col.1
Iuſiurandum. Vt iurari poſſit in litem non illud tantum exigimus vt is contra quem iuratur ſit in dolo vel ſaltem lata culpa, ſed etiam vt is qui iurare volt ſit dominus qui rem ſuam repetat, & qui per contumaciam nolentis reſtituere inuitus cogatur rem ſuam vendere. tom.1.pag.539.col.1
Iuſiurandi contempta religio tam graue crimen eſt vt Deum ſolum vltorem habere poſſit & debeat. tom.1. pag.213. col.1
Quem effectum habeat iuſiurandum à iudice exactum in conflictu probationum? tom.1.pag 154.col.2.& 155
Iuſiurandum in litem ex iuris neceſſitate defertur quidem, ſed ex iuris neceſſitate non præſtatur. tom.1. pag.213. col.1. & 2
Iuſiurandum in litem neceſſariò præſtatur quando ex iuris & facti neceſſitate defertur. tom.1.pag.212.col.2
Ex iureiurando à filiofamilias vel à ſeruo delato & præſtito an detur actio de peculio contra patrem vel dominum ei qui iurauit? tom.1.pag.133.col.1.& 2
Iuſiurandum in litem à tutore vel curatore volente præſtandum quomodo ſit concipiendum? tom.1. pag.194. col.1
Iurans ſe non eſſe condemnatum etiam ſi ex ſtipulatu iudicatum ſolui ob rem iudicatam conueniatur habet exceptionem iuſiurandi. tom.1.pag.144.& 145
Iuſiurandum in actione ex iudicato præſtitum non prodeſt ſi poſtea agatur ſtipulatione iudicatum ſolui etiam ob rem iudicatam. tom.1.pag.145.col.1
Quoties in poſteriorem actionem alia quæſtio deducitur, exceptio iuriſiurandi in priore actione præſtiti non poteſt competere. tom.1.pag.545.col.1
Iuſiurandum à muliere conuenta iudicio rerum amotarum præſtitum non prodeſt contra rei vindicationem ſi ea actione mulier poſtea conueniatur. tom.1.p.144. col.1
Reus per iuſiurandum præſtitum abſolutus non tantum ab obſeruatione iudicij ſed etiam à tota cauſa abſoluitur. tom.1.pag.169.col.1.& 2
Iuranti exceptio non eſt neceſſaria ad elidendam actoris intentionem, cuius actio ipſo iure ſublata eſt. tom.1. pag.169. col.2
Iureiurando ſuper principali obligatione præſtito pignus liberatur. tom.1.pag.175.in fin.& 176.col.1
Iuſiurandum tollit obligationem naturalem, ſecus res iudicata. tom.1.pag.176.col.1
Iuſiurandum præciſa neceſſitate cogit ad factum promiſſum. tom.1.pag.238.col.1
Iureiurando præſtito ſuper aliquo debito ab omni controuerſia defenditur. tom.1.pag.577.col.1.& 2
An abſenti & ignoranti gratia iuriſiurandi fieri poſſit? tom.1. pag.177. col.1. & 2. & pag.178. col.1. & 2. quamuis deferri non poſſit abſenti & ignoranti.tom.1. pag.177.col.1.in fin.
Iuſiurandum etiam inuito aduerſario qui iurare debet abſenti nullo etiam nuncio interueniente remitti poteſt. tom.1. pag.178. col.1
Iuſiurandum à fideiuſſore præſtitum an & quomodo proſit reo? tom.1.pag.139.col.1. & 2
Similitudo inter iuſiurandum & ſententiam. tom.1.p.139. col.2. & diſſimilitudo. ibid.
Iuſiurandum in continenti ſuſcipiendum eſt ſed incontinenti ſuſceptum præſtari etiam ex interuallo poteſt. tom.1.pag.162.col.2
Iuſiurandum præſtitum facere periurum poteſt ſecus remiſſum. tom.1.pag.162.col.2
Iuſiurandum pro veritate habetur non minus quàm ſententia quoties de facto iuratur aut etiam de iure quod facti cauſam permixtam habeat. tom.1.pag.154.col.1
In actionibus ex delicto iuſiurandum delatum referri non debet. tom.1.pag.166.col.2.& pag.167.col.1
Contra iuſiurandum in fraudem creditorum præſtitum quomodo ſuccurratur creditoribus & qua actione? tom.1. pag.104.& 105.
An & quomodo creditoribus aduerſus iuſiurandum in fraudem præſtitum detur replicatio & exceptio? tom.1. pag.105.col.1
Iuſiurandum non eſt modus tollendæ obligationis nec actionis quæ ex ea naſcitur, ſed tantum obligationis naturalis. tom.1.pag.105.col.1
Iudex modum iureiurando in litem ſtatuere non poteſt contra Tribonianum, eodem loco. tom.1. pag.194. 195.196.& 197
An ſit in arbitrio iudicis deferre iuſiurandum in litem necne, vbi concluditur negatiuè contra Tribonianum. tom.1.pag.195.col.2.& ſeq.
An poſſit iudex qui detulit iuſiurandum in litem non id ſequi ſed vel prorſus abſoluere vel minoris condemnare quàm iuratum ſit? vbi concluditur negatiuè contra Tribonianum. tom.1.pag.196. col.1.& 2. & pag.197. col.1
Iuriſiurandi verba ſolemnia. tom.1. pag.91. col.1
Iuriſiurandi delata conditio implenda eſt in forma ſpecifica. tom.1.pag 93.col.1
De iureiurando per proprium caput vel per caput filiorum præſtito. tom.1. pag.92. & 93
An iuſiurandum ſit vera probatio ſimpliciter & abſolutè quantum ad omnes an verò quantum ad eundem-

taxat

Digitized by Google

taxat qui detulit. tom. 1. pag. 112. col. 1. & vtrum iuſiurandum inter alios præſtitum aliis nocere debeat. ibid. & tom. 1. pag. 113. col. 1. & 2. & pag. 114. col. 1. & 2

Vinculum iuſiurandi non tranſit à defuncto in heredem, tranſit autem exceptio ex iureiurando quæſita. tom. 1. p. 97. col. 2. imò etiam in ſucceſſorem ſingularem. ibid.

An exceptio quæſita ex iureiurando tranſeat in heredem iurantis? tom. 1. pag. 98. col. 1. & 2. an etiam in ſingularem ſucceſſorem. ibid. & pag. 98.

An ex iureiurando defuncti ſiue promiſſorio ſiue aſſertorio heres obligetur? tom. 1. pag 97. col. 2

Ex iureiurando delato & iuxta formam delatam præſtito prætor dat non tantum exceptionem iuſiurandi ſed etiam actionem. tom. 1. pag. 527. col. 1

Ex iureiurando ad formam delatam præſtito prætor non tantum dat actionem in factum quæ datur ad exemplum iudicati ſed etiam actionem ex eo contractu de quo iuratum fuit. tom. 1. pag. 517. col. 1

Iuſiurandum habet vim rei iudicatæ. tom. 1. pag. 124. col. 1. & 2. ac ſententiæ. pag. 111. col. 1

Iuſiurandum pro certiſſima veritatis probatione habetur contra quam nec admitti probatio vlla poteſt. tom. 1. pag. 110. col. 1. & pag. 120. col. 1

An iuſiurandum maiorem habeat auctoritatem quam ſententia, & de variis iuſiurandi effectibus. tom. 1. pag 61. col. 1. & 2

Cur maior ſit effectus iuriſiurandi quam pacti & tranſactionis. tom. 1. pag. 150. col. 2. & pag. 151

Grauius eſt periurij peculium in iureiurando in litem quàm in iureiurando deciſorio, quia illud eſt affectionis hoc veritatis. tom. 1. pag. 192. col. 1

An detur iuſiurandum neceſſarium? & quodnam illud eſſe poſſit? tom. 1. pag. 86. col. 2. & pag. 87

De iuramentis quæ non ad controuerſiarum deciſionem ſpectant ſed ad præparatoria iudiciorum. tom. 1. p. 87. col. 1. & 2

An iuſiurandum ſpeciem tranſactionis contineat? tom. 1. pag. 87. col. 1. & 2

Iureiurando rei non tollitur actio ipſo iure ſed per exceptionem. tom. 1. pag. 150. col. 2. ſecus iureiurando actoris. ibid.

Iuſiurandum ab actore præſtitum habet vim nouationis. tom. 1. pag. 158. col. 2

Qui iuſiurandum detulit non poteſt delationem poſtea reuocare ne quidem ex cauſa vbi ſemel præſtitum eſt. tom. 1. pag. 154. col. 2

An & quo caſu iuſiurandum ab vno ex correis debendi præſtitum alteri proſit? tom. 1. pag. 142. col. 1. & 2

An & quomodo exceptio iuſiurandi ſuper vno facto præſtiti competat contra omnes actiones ex eodem facto dependentes? tom. 1. pag. 142. col. 1. & 2. & pag 143. col. 1. & 2. circa fin.

De iureiurando inter Chriſtianum & hereticum aut Turcam. tom. 1. pag. 94. col. 1. & 2

Iureiurando ritè rectéque præſtito non amplius quæritur an res debeatur. tom. 1. pag. 94. col. 1. & 2

Iuſiurandum habet verum probationis ſicut & tranſactionis. tom. 1. pag. 94. col. 2

Omne iuſiurandum eſt illicitum ſi ſit irreligioſum. to. 1. pag. 94. & 95. & conſequenter nullum. ibid.

An ex iureiurando præſtito de cōditione ſub qua pactum de non petendo factum dicebatur, detur exceptio ex iureiurando an ex pacto, & an maiorem habeat poteſtatem exceptio hæc quàm exceptio ex pacto? tom. 1. pag. 174. in fin. & pag. 175. col. 1. & 2

Iuſiurandum ſuper vna re delatum & præſtitum ad aliam rem extendi non debet. tom. 1. pag. 175. col. 1. in fin.

An iuſiurandum nouationis & delegationis vim habeat. tom. 1. pag. 137. col. 1. & 2

An iuſiurandum vim habeat iudicij? tom. 1. p. 137. col. 2

Iuſiurandum loco ſolutionis cedit. tom. 1. pag. 138. col. 1. & 2

Non alius quam dominus vulgò admittitur ad iuſiurandum in litem. tom. 1. pag. 424. col. 1

Cur inuito iuſiurandum deferri poſſit? tom. 1. pag. 163. col. 1

Iuſiurandum pupillo deferri non poteſt, præſtitum tamen deferente aduerſario, cuſtodiri debet. tom. 1. pag. 163. col. 1. & 2

Iuſiurandum deferri non poteſt quod referri non poteſt. tom. 1. pag. 163. col. 1

Iuſiurandum non aliter valere nec ratum eſſe poteſt quam ſi ius & naturam recipiat. tom. 1. pag. 152. col. 1. niſi res pro qua iuratur vel furtiua ſit vel poſt moram debitoris perierit. pag. 152. col. 1

Iuſiurandum deferens ſi prior iurare de calumnia recuſet, iuſiurandum delatum remittere videtur. tom. 1. pag. 172. & 173

Iuſiurandum tacitè & expreſsè remitti poteſt. tom. 1. pag. 173. col. 1

Iuſiurandum ante litem conteſtatam & extra iudicium deferens etiam hodie de calumnia iurare debet, ſecus iuſiurandum deferens ob litem & in lite ipſa præſtandum propter Iuſtiniani conſtitutionem. tom. 1. p. 173. col. 2

Iuriſiurandi in actione vi bonorum raptorum præſtiti ſe non rapuiſſe exceptio non poteſt opponi contra actionem furti aut condictionem furtiuam. tom. 1. p. 143. col. 1. & 2

Iuſiurandi in ſpecie præſtiti exceptio non poteſt opponi aduerſus genus. tom. 1. pag. 143. col. 1. & 2

An ſi iuratum ſit in ea actione per quam minus conſequi actor potuit noceat exceptio iuſiurandi ne per aliam actionem ampliorem conſequi adhuc poſſit quod condemnationi quam ex priore poterat ſperare defuiſſet? tom. 1. pag. 143. col. 2

Nullo modo permitti poteſt ei qui iurauit vt ab eo iureiurando reſiſtat inuito aduerſario cui aliquid iuris ex eo quæſitum fuerit. tom. 1. pag. 150. col. 1. & 2

Præſtito ab actore iureiurando poſt inſtitutam legis Aquiliæ actionem, non poteſt actor poſtea legis Aquiliæ actionem repetere vt duplum ab aduerſario conſequatur. to. 1. p. 147. col. 1. & p. 148. & 149. col. 1. & 2

Iuſiurandum in litem multo grauius & maioris momenti eſt quàm iuſiurandum deciſorium. tom. 2. p. 345. col. 1

Iuſiurandum in litem non defertur à iudice niſi per ſententiam ipſam qua condemnetur reus in tantam quantitatem quantam actor in litem iurauerit. tom. 1. pag. 196. col. 2

Non probationibus à reo repertis poſt præſtitum ab actore iuſiurandum in litem ex quibus clariſſimè appareat reum nullomodo condemnari debere quanti actor in litem iuraſſet, non poteſt iudex reum abſoluere ſed bet neceſſario iuuari remedio appellationis vel ſupplicationis ciuilis. tom. 1. pag. 196. col. 2

Iuſiurandum conſtituit debitorem in mora & perpetuat obligationem. tom. 1. pag. 153. col. 2. in princip. & habet vim interpellationis. ibid.

Iuſiurandum non habet vim interpellationis, niſi antea debitum verè præceſſerit. tom. 1. pag. 59. col. 2

Quicquid de taxando ad certam ſummam iureiurando in litem, ſiue quod præſtandum, ſiue quod præſtitum ſit, in legibus reperitur id totum Triboniano tribuendum. tom. 1. pag. 201. col. 2

Iuſiurandum inutile eſt, quod alio modo præſtatur, quàm delatum ſit. tom. 1. pag. 124. col. 2

An iuſiurandi delatio iurantem afficiat ignominia? tom. 1. pag. 123. col. 1

Quomodo per iuſiurandum in litem litis finis imponatur? tom. 2. pag. 193. col. 2

Iuſiurandum in litem non datur ad nudam iurantis affectionem, ſed iuſtam. tom. 1. pag. 194. col. 1

Modeſtius ſemper facit qui iuſiurandum exhibeat. tom. 1. pag. 213. col. 2

Differentia inter iuſiurandum quod aduerſario deferente, & illud quod vltrò in ipſo contractu præſtitum eſt. tom.1.pag.121.col.2

Quæ actio naſcatur ex iureiurando in quo eſt expreſſa cauſa debiti, & quæ ex eo in quo nonnulla eſt expreſſa. tom.1.pag.121.col.2

Plus operatur iuſiurandum quàm pactum nudum. tom.1. pag.122.col.1

Iuſiurandum habet vim contractus & ſtipulationis. tom.1.pag.139.col.1

Iuſiurandum pro re perempta præſtitum non valet, multò minus ſi ea res exiſtere credebatur. tom.1.pag.151. & 152.col.1.& 2

Actio ex iureiurando non induit, nec repræſentat naturam præcedentis illius actionis quam perimit. tom.1. pag.153. col.2

Iuſiurandum actionem ciuilem non tollit ipſo iure. to.1. pag.111. col.2

Quomodo præſtari ſolebat iuſiurandum in iure. tom.1. pag.111. col.2

An & quomodo iuſiurandum procuratoris vel defenſoris proſit domino ad agendum vel excipiendum? tom.1. pag.105.in fine. & 106.col.1.& 2

Iuſiurandum pro veritate habetur tanquam probatio probata. tom.1.pag.156.col.1

Iuſiurandum ita nouationis vim habet, vt non tantùm veterem actionem perimat, ſed etiam eius qualitates omnes primordiales induat, licèt non accidentales. tom.1. pag.156.col.2

Iuſiurandum de debito vſusfructu præſtitum quid operetur? tom.1. pag.155. & 156

Iuſiurandum ritè delatum ei qui neque ſoluere velit neque referre, ſi ab eo recuſetur qui nec iurare ſit paratus, hoc ipſo habetur pro probatione ac ſi à deferente ipſo præſtitum eſſet, ita vt pro condemnatione recuſatio ſit, niſi is qui recuſat appellauerit à delatione. tom.1.pag.167.col.2

Reus à quo iuſiurandum petitur aut iurare cogitur aut ſoluere. tom.1. pag.167.col.1.& 2. & pag.168.col.1. & 2.aut referre. p.168.col.1.& 2.& p.169.col.1. & 2

Filiusfamilias & ſeruus de re peculiari iuſiurandum deferre vel referre poſſunt. tom.1. pag.132. col.1. & 2

Ad quid & quantum teneatur is contra quem iuratum eſt in litem? tom.1.pag.186. col.2.& 187

Iuſiurandum ex voluntate partium ſiue extra iudicium, ſiue in iudicio præſtitum prætextu nouorum inſtrumentorum retractari non poteſt, ſecus iuſiurandum quod in dubiis cauſis, & in magno conflictu probationum exigitur à iudice. tom.1.pag.156.& 157

Iuſiurandum remittenti nullus datur regreſſus. tom.1. pag.178. col.1

An iuſiurandum abſenti per epiſtolam remitti poſſit? tom.1. pag.178. col.1

Iuſiurandum promiſſorium etiam remitti poteſt. tom.1. pag.178. col.2

Iuranti ſe aliquid facturum poteſt iuſiurandum remitti citra periurium. tom.1.pag.178.col.2

Quiſquis iureiurando ſuo decidit controuerſiam, iudicem ſe conſtituit in cauſa propria. tom.1.pag.85.col.1

Iureiurando à reo deferente actori præſtito poſteà ab actore reo deferente contrario præſtito, ſtatur poſteriori iureiurando. tom.1.pag.146.col.1.& 2.& p.147. col.1.& 2

Quid operetur iuſiurandum à reo præſtitum qui actore deferente iurauit actorem non iuraſſe ſibi dari oportere. tom.1.pag.147.col.1. & 2

Ex Iureiurando datur & exceptio & actio in factum, aut vtilis actio ex eo contractu ſuper quo iuratum eſt. tom.1.pag.10.col.2

Iuſiurandum ſuper poſteriore obligatione & actione conſtitutæ pecuniæ delatum & præſtitum, exceptionem non poteſt parere in priore obligatione ſortis & pecuniæ creditæ & aduerſus condictionem certi ex mutuo. tom.1.pag.172.col.1.& 2

An & quando ex iureiurando quæratur actio etiam ei qui non iurauit contra eum ipſum qui iurauit. tom.1. pag.120.col.2.& 121.col.1. & 2.& 122.col.1

An procurator iuſiurandum deferre poſſit? tom.1.p.128. col.1.& 2. & 129. col.1. & 2

Iuſiurandum in litem quo tempore & an ante litem conteſtatam deferri poſſit? tom.1.pag.119.col.2

Iurans mulier rem eſſe ſuam, tuta eſt exceptione iuriſiurandi, ſi eo nomine actione rerum amotarum conueniatur. tom.1.pag.144.col.1.& 2

Iuſiurandum à falſo creditore præſtitum, deferentibus in fraudem verorum creditorum debitoribus, veris creditoribus non nocet. tom.1. pag.105.col.2

Quacunque actione reus conueniatur, ſi delata condicione iurauerit, proficere ei debet iuſiurandum. tom.1. pag.89. & 90

Modò non aduerſus alium proficiat iuſiurandum quàm aduerſus eum ipſum qui detulit. ibid.

Iuſiurandum de calumnia nonniſi authore prætore defertur, nec tamen aliter author eſt prætor vt deferatur, quàm ſi ab eo cui iuſiurandum defertur exigatur. tom.1.pag.165.col.2

Iuſiurandum in litem, non ad decidendam litem ſpectat, ſed ad æſtimandam rem de qua iam pronunciatum ſit pro actore. tom.1.pag.187.col.2

Iuſiurandum in litem dicitur iuſiurandum affectionis. tom.1.pag.25. col.2

Iudex notam habens actoris affectionem propter quam ſuſpicari probabiliter poſſit actorem facile peieraturum an ei nihilominus iuſiurandum in litem deferre debeat? tom.1.pag.19.col.2

Iuſiurandum in litem non præſtatur hodie ex mera iuris neceſſitate, ſicuti præſtari deberet, & olim præſtabatur, quia hodie iudex alienæ rei precium ſtatuit, quod facere iuſtè non poteſt. tom.1. pag.187.col.1. & 2

Iuſiurandum in litem cur introductum? tom.1.pag.188. col.2

An petitor, an poſſeſſor iurare poſſint rem non eſſe deferentis iuſiurandum, & differentia inter vtrumque in modo iurandi. tom.1.pag.107.col.1.& 2. & differentia inter actiones quæ ex vero iureiurando proficiſcuntur. ibid.

Poſſeſſori nulla directa quæritur actio ex iureiurando. tom.1.pag.108.col.2

An iuſiurandum inter alios præſtitum aliis prodeſſe poſſit. tom.1.pag.114.col.1.& 2.in fin.& pag.115.col.1

Per iuſiurandum poteſt bonorum poſſeſſio duobus patronis competens pro parte competere, & pro parte non competere. tom.1.pag.114.col.1.& 2

Iuſiurandum eatenus dumtaxat actionem aut exceptionem parit quatenus iuratum eſt. tom.1.pag.118.col.2. & 119. col.1. & 2

Quæ actio ex iureiurando proficiſcatur. tom.1.pag.119. col.1

Quo caſu iuſiurandum pariat actionem in factum. tom.1.pag.119.col.2

De comparatione iuſiurandi & ſententiæ. tom.1. p.119. col.2

Si iuratum ſit rem fuiſſe venditam ea omnia veniunt ex tali iureiurando quæ venirent ex ipſa venditione. to.1. pag.119.col.1.& 2

Ex contractu probato per ſolum iuſiurandum quæ actio naſcatur. tom.1.pag.119.col.2

Iuſiurandum non habet vim ad inducendam venditionem, ſed tantùm ad inducendam probationem. tom.1. pag.120.col.1

De iureiurando apud Chriſtianos vſitato. to.1.p.160.c.1

Cur iuſiurandum voluntarium aut iudiciale ad nummos locum habeat, ſecus iuſiurandum in litem. tom.1. pag.160. col.1. & 2

Cur deferatur iuſiurandum voluntarium & iudiciale? tom.1.pag.160.col.1.& 2
Iuſiurandum in rebus omnibus locum habet. to.1.p.160 col.1
An in præteritis operis iuſiurandum locum habeat. tom.1.pag.160.& 161
In conuentionali iureiurando non poteſt de ratione tractari. tom.1.pag.161.col.1. ſecus in iudiciali. ibid.
Differentia inter eum qui defert iuſiurandum & eum qui refert. tom.1.pag.161.col.1
Cur detur facultas referendi iuſiurandum? tom.1.p.161. col.2
An in iureiurando iudiciali poſſit conqueri is cui delatum eſt iuſiurandum? tom.1.pag.161.col.1.& 2
Iniuriam patitur is cui iuſiurandum defertur ea de re quam pro certa & cognita non habeat, ſi cogatur aut iurare aut referre. tom.1.pag.161.col.1.& 2
Iuſiurandum in litem aut iam delatum, aut iam præſtitum, iudex per taxationem refrænare non poteſt. tom.1.pag.194.195.196.& 197.contra Tribonianum in eo loco.
Iuſiurando in litem à iudice delato victori de expenſis, non licet iudici minus quàm iuratum ſit condemnare. tom.1.pag.196.col.2
Retractatio delationis iuriſiurandi etiam in litem facilior eſt quàm præſtationis. tom.1.pag.197.col.1
A iuriſiurandi in litem delatione appellari poteſt re integra, non autem à præſtatione. tom.1.pag.197.col.1
Cur iuſiurandum in litem ab alio, quàm à domino præſtari non poſſit? tom.1.pag.197.col.1
An in iureiurando in litem de affectione tantùm iuretur. tom.1.pag.197.col.1.& 2
Iuſiurandum conuentione delatum referri non poteſt ſecus iuſiurandum iudiciale. tom.1.pag.17.col.2
Iuſiurandum de calumnia poteſt à deferente exigere reus, ſed non à referente. tom.1.pag.159.col.2
Non in omnibus & per omnia eadem debet eſſe conditio delati iuriſiurandi quæ relati, eadémque verborum conceptio, ſed pro diuerſitate rerum & perſonarum mutari poteſt. tom.1.pag.168.col.1.& 2. & pag.169. col.1.& 2
Iuriſiurandi gratiam facere pupillus non poteſt etiam cum tutoris authoritate, deferre vero poteſt. tom.1. pag.159. col.1. & 2
Non valet iuſiurandum niſi eo modo præſtitum ſit quo delatum, quia pactionis & tranſactionis vim obtinet. tom.1.pag.159.col.1
Iuſiurandum ſimpliciter aut nominatim per Deum delatum valere non poteſt ſi iuratum ſit per ſalutem.tom.1. pag.159.col.2
Iureiurando non ritè & ſecundùm formam delatam præſtito ex integro ſolemniter iurandum eſt.tom.1.p.159. & 160. col.1.& 2
Non obſtante iudicis pronunciatione ſuper iureiurando ex delatione partis intra diem præſtando liberum eſt ei qui detulit impunè pœnitere. tom.1.pag.95.col.1. & 2
Sibi debet imputare qui iuſiurandum detulit cùm non cogeretur. tom.1.pag.95
Iuſiurandum delatum poteſt reuocari quovſque ſit ſuſceptum ſecus poſtquàm fuit ſuſceptum. tom.1.p.94. col.1. & 2. & pag.95. col.1. & 2
Delato iureiurando ſi neque ſit iuratum neque relatum iuſiurandum perinde haberi debet ac ſi non fuiſſet delatum. tom.1. pag.94. & 95. per totum.
Iuſiurandum ſuppletiuum nullum datur. tom.1.pag.158. col.2
Iuſiurandum quod vocant ſuppletiuum melius purgatiuum diceretur. tom.1.pag.158.col.2
Differentia inter iuſiurandum purgatiuum quod vulgò ſuppletiuum vocant ab eo quod vocant purgatiuum. tom.1.pag.158.col.2
Vbi argumenta & teſtimonia ſufficiunt vbi iureiurando opus eſt. tom.1.pag.159.col.1
Iuſiurandum quod vocant interpretes ſuppletiuum & neceſſarium non habet locum in cauſis criminalibus, nec in magnis quæ criminalibus æquiparantur, nec in Curia Pariſienſi. tom.1.pag.159.col.2
Iuſiurandum delatum præſtari per ſe debet non per procuratorem. tom.1.pag.95.col.1
Quoties is qui iuſiurandum defert certò ſcit aduerſarium peieraturum, mortaliter peccat. tom.1.pag.95.col.2
Iuſiurandum antequam ſit ſuſceptum poteſt reuocari, poſtcaquam ſuſceptum eſt poteſt remitti. tom.1.p.95. col.1.& 2
Iureiurando ſiue dato, ſiue remiſſo, ſiue dato & præſtito, reus qui iurauit acquirit ſibi exceptionem adeoque perpetuam. tom.1.pag.96.col.1
Fideiuſſore de ſe tantùm iurante non de re ipſa aut de contractu etiamſi debiti ſit fideiuſſor, nihil tamen hoc iuſiurandum poteſt debitori proficere. tom.1.p.140. col.1
Iurante fideiuſſore ſe nihil creditori præſtare debere an hoc iuſiurandum & quo caſu proſit debitori. tom.1. pag.140. col.1. & 2
An iuſiurandum à reo criminaliter conuento ad vindictam & pœnam publicam præſtitum proficiat. tom.1.pag.90. col.2
Ex iureiurando extra iudicium ab accuſatore reo deferente præſtito non poteſt reus condemnari. tom.1. pag.90. col.2
De effectu iuriſiurandi ab accuſatore reo, vel è contra in iudicio ſuper crimine præſtito. tom.1. pag.90. col.2
Quibus caſibus iuriſiurandi delatio à procuratore alieno nomine facta valeat? tom.1.pag.129.130.131.& 132. col.1. & 2
Ex iureiurando tantùm ritè delato prætor exceptionem pollicetur. tom.1.pag.130.col.2
Quo caſu verum ſit iuſiurandum habere vim pacti conuenti & rei iudicatæ. tom.1.pag.130.col.1
An proſit actori cautio de rato à procuratore præſtita in delatione iuriſiurandi. tom.1.pag.130. col.2
Iuſiurandum habet vim litis conteſtatæ. tom.1.pag.115. col.2. Item pacti conuenti & tranſactionis. pag.116. col.1.& pag.129.col.1.& 2
Iuſiurandum in litem non niſi à iudice deferri poteſt. tom.1.pag.193.col.1.& 2
Iuſiurandum in litem mutua conuentione partium æſtimandarum deferri poteſt à iudice. tom.1.pag.193. col.2
Iuſiurandum in litem non delatum à iudice, non poteſt præſtari. tom.1.pag.193. & 194. col.1.& 2
Quodnam iuſiurandum delatum referri non poſſit.tom.1. pag.126. col.1
Differentia inter iuſiurandum conuentionale, & iudiciale. tom.1.pag.126.col.1.& 2
Etiam ſine tutoris authoritate ſuſcipere iuſiurandum pupillus poteſt. tom.1.pag.127.col.2
Actor qui in ea actione quæ per inficiationem creſcit probare maluit intentionem ſuam per iuſiurandum quàm per teſtes ſimpli non dupli perſecutionem ſibi acquirit. tom.1.pag.148.149.150.& 151.col.1
Actor qui in ea actione quæ per inficiationem creſcit probauit intentionem ſuam ſemiplenè per teſtes, & deinde per iuſiurandum vt vocant ſuppletiuum, ſimpli non dupli perſecutionem habet. tom.1.pag.151. col.1. & 2
Iuſiurandum & actionem iudicii cùm ab actore præſtitũ eſt, & exceptionem cùm à reo. tom.1.pag.146.col.2
Iuſiurandum ſumit naturam actus in quo interponitur. tom.1.pag.115.col.1
Ex longa poſſeſſione etiam olim actio vtilis acquiri potuit in rem iureiurando interueniente, & contra ſolum deferentem. tom.1.p.114.col.1.& 2.& p.115.c.1.& 2

An ſententia poſt iuſiurandum reddita pro eo qui iurauit perinde famoſum & infamem faciat eum qui ex famoſo iudicio condemnatus eſt, ac ſi per veras non fictas probationes condemnatus eſſet? tom. 1. pag. 99. col. 1. & 2
An iuſiurandum recuſari poſſit? tom. 1. pag. 173. col. 1. in fin.
Cauſæ iuſtæ recuſandi iuriſiurandi. tom. 1. pag. 173. col. 2
An iuſiurandum delatum ei qui actionem de euictione ſibi paraturus vult ſe defendere recuſari poſſit? & an ex eo præſtito actionem euictionis amittat. tom. 1. pag. 173. & 174. col. 1. & 2
An poſſit recuſari iuſiurandum delatum ei qui iurare quidem poteſt, ſed referre non poteſt? tom. 1. p. 174. col. 1. & 2
Iuſiurandum ex delicto delatum præſtari cùm poſſit, non autem referri, an poſſit recuſari? tom. 1. pag. 174. col. 2
Iuſiurandum præſtatur cùm refertur, quandoquidem non recuſatur. tom. 1. pag. 169. col. 2
Cur prætor in referendis edicti de iureiurando verbis nullam fecerit referendi mentionem? tom. 1. pag. 169. col. 2
An iuſiurandum à nobiliſſima perſona plebeia delatum ſuper D. ni Antonij reliquiis, poſtea eo modo relatum præſtari debeat ad formam relatam, an verò poſſit moderari? tom. 1. pag. 169. col. 2
Quæ ſit practica rerum omnium quæ de iureiurando tractantur? tom. 1. pag. 169. & 170. col. 1
An inſinuanda calumnia patronis ac parentibus liberti ac liberi remittere teneantur. tom. 1. pag. 165. col. 1. & 2. & 166. col. 1. & contra parentes ac patroni libertis ac parentibus. pag. 166. col. 1. & 2
An & quomodo conceptio formulæ iuriſiurandi in arbitrio iudicis poſita eſſe videatur. tom. 1. pag. 166. & 167
Cur iuriſiurandi vius fuerit introductus? tom. 1. pag. 85. col. 1
Iuſiurandum vocatur compendium litium. Item emplaſtrum æris alieni. tom. 1. pag. 85. col. 1. & 2
De iuriſiurandi religione & authoritate. tom. 1. pag. 85. col. 2
An permitti debuerit vt ex ipſorum litigatorum pactione iuſiurandum deferretur. tom. 1. pag. 85. col. 2. & pag. 86
Hereditate vel legato ſub conditione iurandi relicto ſolet prætor iuriſiurandi gratiam facere. tom. 1. pag. 86. col. 1
Iuſiurandum tollit obligationem naturalem. tom. 1. pag. 362. col. 1. & 2
Maior eſt vis iuriſiurandi quàm rei iudicatæ. tom. 1. p. 362. col. 2 & ſeq.
Iuſiurandum naturalem habet æquitatem cùm ex conuentione proficiſcatur. tom. 1. p. 463. col. 1
Iuſiurandum habet vim tranſactionis ac ſolutionis ſecus res iudicata. tom. 1. pag. 363. col. 1. & 2
Iuſiurandum de actione aut re aliqua præſtitum ad alias res aut actiones extendi non poteſt, ſicut nec ad alias perſonas. tom. 1. pag. 104. col. 1
Per iuſiurandum ſuper furto præſtitum quæ actiones tollantur & quæ non. tom. 1. p. 117. col. 2
Quænam actio naſcatur ex iureiurando petitoris. tom. 1. pag. 108. 111. col. 2. & 114. col. 1
Per iuſiurandum ſuper hereditate delatum iuranti quæritur quicquid per ſententiam conſequeretur, quemadmodum & ſi ſuper vſufructu eſſet delatum. tom. 1. p. 112. col. 1. & talis actio quæritur quæ ex iudicato. ibid.
Eadem eſt vis & poteſtas iuriſiurandi relati atque delati & per dilationem præſtiti vt & pacti vim habeat & probationis. tom. 1. p. 527. col. 2
Temporales actiones per iuſiurandum poſſunt perpetuari. tom. 1. p. 100. col. 1. & 2
Iuſiurandum habet vim conteſtationis. tom. 1. pag. 100. col. 1. & 2
Iudex iniuſtè facit ſi iuſiurandum in litem deneget petenti actori eo caſu quo æquum ſit ab actore ipſo non à iudice litem æſtimari, & ab ea iudicis ſententia vel interlocutione appellari rectè poteſt. tom. 1. pag. 195. col. 2
Iuſiurandum in litem non poteſt à iudice deferri actori qui non rem ſuam petit, ſed ſibi debitam duntaxat actione ſtricti iuris, aut contra eum qui non in dolo, ſed tantùm in culpa leui eſſe probatur. tom. 1. p. 195. col. 2
Iuſiurandum habet vim pacti conuenti, id eſt tranſactionis. Item ſtipulationis, nouationis & delegationis, itemque acceptilationis ſolemnis, ac veræ ſolutionis. tom. 1. pag. 172. col. 1
Prodigus ne quidem tutore authore iuſiurandum deferre non poteſt, ſecus curator ſolus. tom. 1. p. 171. & 172
Quod & in furioſo eiuſque curatore locum habet. tom. 1. pag. 172. col. 2
Iuſiurandum in litem nihil niſi litis æſtimatio eſt, ac quaſi venditio rei in litem deductæ. tom. 1. pag. 191. col. 1
An & quomodo ex iureiurando detur actio & exceptio? tom. 1. pag. 98. col. 1. & 2
Iuſiurandum præſtitum quomodo etiam proſit fideiuſſori? tom. 1. pag. 98. col. 1. & 2
An, & quibus liberis & libertis liceat iuſiurandum parentibus & patronis deferre. tom. 1. pag. 123. col. 2. & pag. 124. col. 1. & 2. & pag. 125. col. 2
Quid & quomodo operetur iuſiurandum à reo præſtitum ſi iuret ſe dare non oportere, aut ſe non eſſe condemnatum. tom. 1. pag. 145. col. 2
Ex iureiurando à ſeruo vel à filiofamilias præſtito, an exceptio domino, aut patri concedatur. tom. 1. p. 134. col. 1. & 2
Homo mortuus in iuſiurandum deduci non poteſt. tom. 1. gag. 151. col. 1
In omnibus actionibus bonæ fidei per quas actor rem ſuam petit, licet non quaſi ſuam ſed quaſi ſibi debitam iuratur in litem eadem ſcilicet æquitatis ratione, ne actor rem ſuam vendere inuitus iuſto precio compellatur. tom. 1. p. 537. col. 1. & 2
Iureiurando ritè delato reus habet electionem aut ſoluendi aut iurandi. tom. 1. pag. 167. col. 2
De condemnatione quæ per actoris iuſiurandum in litem creuit. tom. 1. pag. 183. col. 2
Iuſiurandum in litem in actionibus ſtrictis præſtitum an ſit verè & propriè iuſiurandum? tom. 1. pag. 202. & 203
Iuſiurandum ſpecies probationis eſt. tom. 2. pag. 344. col. 2
Iuſiurandum neque patronum, neque ingenuum facere quemquam poteſt. tom. 1. pag. 154. col. 1
An iuſiurandum in actione populari ea ea cauſa præſtitum quæ adhuc duret noceat aliis eadem actione poſtmodum agere volentibus? tom. 1. pag. 153. col. 1. & 2
Iuſiurandum non habet vim probationis pro eo qui detulit, ſed tantùm pro eo qui iurauit. tom. 1. pag. 132. col. 2
Iuſiurandum ſuſceptum & præſtitum habet vim pacti conuenti. tom. 1. pag. 101. col. 2. in princ.
Vnde ſit æſtimanda vis iuſiurandi. tom. 1. pag. 118. col. 1
Veteris iuriſiurandi formula. tom. 1. p. 129. col. 2
Præcipuus iuriſiurandi effectus eſt vt iurantem ab onere probandi releuet. tom. 1. pag. 129. col. 1
An defenſori iuris iuſiurandum deferri poſſit. tom. 1. pag. 129. col. 1
De iureiurando propria ſuperſtitione præſtito. tom. 1. pag. 92. & 93

An

An in popularibus actionibus iuſiurandum ab vno præſtitum aliis vel contra alios qui non detulerunt proſit? tom.1.pag.152. & 153
Iuſiurandi delatio probationis ſpecies quædam eſt & quidem maxima. tom.1.pag.132.col.1
Iuſiurandum parit exceptionem perpetuam.tom.1.p.176. col.1. & 2
Nullum hodie penitus de calumnia iuſiurandum præſtatur citra ſpecialem iudicis interlocutionem. tom.1. pag.165. col.2
In duobus reis ſtipulandi an delatum ab altero iuſiurandum alteri noceat? tom.1.pag.139.col.1.& 2
Iuſiurandum mulieris de iure præſtitum potentius eſt iure, at ſi de facto, non eſt potentius iure ſed de facto. tom.1.pag.157.col.2
Iuſiurandum de calumnia remitti non poteſt ne quidem expreſſa conuentione. tom.1.pag.164.in fine.
Præſtito iureiurando non datur actio contra iurantem, neque contra eius ſucceſſorem. tom.1.pag 96. col.1. & 2. & pag.97
Iuſiurandum à matre vel præſtitum vel delatum neque nocere, neque prodeſſe partui debet. tom.1.p.92.col.2
De iureiurando præſtito ſuper eo an prægnans ſit mulier vel non ſit. tom.1.pag.91. & 92.col.1.& 2
Iuſiurandum deciſorium nunquam defertur, ſed ſemper à parte. tom.1.pag.193.col.2
Iuſiurandum in litem ſemper eſt iudiciale, nunquam extraiudiciale. tom.1.pag.193.col.1.& 2
Iuſiurandum veritatis nullum eſt? tom.1.pag.120.col.2
Inutile eſt iuſiurandum à reo præſtitum nemine ei iuſiurandum deferente. tom.1.pag.89.col.1.& 2
Iuſiurandum inſtar iudicis habet. tom.1.pag.112.col.2
Præſtito ſuper parte litis iureiurando lis pro parte tantùm dirimitur ſecus præſtito ſuper totalitate.tom.1.pag.97. col.1
An iuſiurandum rei proſit fideiuſſori? tom.1.pag.140. col.1.& 2.& 142. col.1. & 2.
Cur Plato iuſiurandi vſum prohibendum putauerit? tom.1.pag.165 col.2
Quando neceſſarium ſit iuſiurandum in litem ad æſtimandam rem peremptam in actionibus ſtricti iuris. tom.1.pag.417.col.2. & in quibus actionibus non ſit neceſſarium. ibid.
Iuſiurandum quod ſententia ſecuta eſt non poteſt habere vim ſententiæ, ſed tantùm probationis. tom.1.p 99. col.1
Poſt præſtitum iuſiurandum non de alio quæritur quàm vtrum iuratum ſit. tom.1.pag.99.col.1.& pag.101. col. 1
An iuſiurandum præſtitum vno deferente aliis prodeſſe aut nocere poteſt? tom.1.pag.107.col.2.& 108.col.1. & 2
De conditione perſonæ præſtitum iuſiurandum valet. tom.1.pag.102.col.1.& 2
Iuſiurandi remiſſi & præſtiti par eſt virtus. tom.1. p.98. col.1
Cur introductum ſit iuſiurandum in litem. tom.1.p.183. col.1.& 2
Iuſiurandum à iudice ſolitum exigi propter conflictum probationum non exigitur ab eo qui ſempiternè probauit ſuam intentionem, ſed ab eo qui plenè, cuius tamen probationes contrariis tamen aduerſarij probationibus quamuis paulò leuioribus debilitentur.tom.1. pag.156.157.& 158.col.1.& 2
Poteſt imputari aliquid ei qui iuſiurandum detulit quod aduerſarium in cauſa propria iudicem conſtituerit. tom.1.pag.341.col.1
An iurari debeat eo modo quo defertur iuſiurandum, & an & quomodo poſſit forma iuriſiurandi delati reformari à iudice? tom.1.pag.91.col.1.& 2
Iuſiurandum parit repetitionem ſoluti. tom.1.pag 176. & 177. col.1. & 2
Iuſiurandum etiam quod extra iudicium defertur iudicij inſtar obtinet. tom.1.pag.172.col.1.in fin.
Iuſiurandum non eſt modus transferendi dominij.tom.1. pag.109. col.2
Sublata principali obligatione per iuſiurandum pœna promiſſa tollitur. tom.1. pag.176. col.2
Per iuſiurandum in litem non tam æſtimatur id quod intereſt, quàm res ipſa niſi vno caſu. tom.1. pag.201. col. 2
Iuſiurandum in litem non tam fauore domini eſt inductum cui res ſua eripitur quàm odio poſſeſſoris qui per contumaciam non vult reſtituere.tom.1.pag.186. col.1
Iuſiurandum habet ſpeciem nouationis & delegationis. tom.1.pag.103.col.2
Iuſiurandum eſt modus tollendæ obligationis naturalis & ciuilis. tom.1.pag.103.col.2
Iuſiurandum in litem cur comparatum? tom.1.pag.200. col. 1
De iureiurando calumniæ. tom.1.pag.162.col.1.& 2
Iuſiurandum non ex interuallo, ſed in continenti eſt ſuſcipiendum. tom.1.pag.162.col.2
Iuriſiurandi in litem, vnde profecta neceſſitas. tom. 1. pag.201.col.1.in fin.
Taxatio quantitatis iuriſiurandi à Triboniano potiùs quàm à iure introducta. tom.1.pag.195.col.2
Iuſiurandum in litem non defertur pro quantitate poſita, ſed pro corpore. tom.1.pag.184.col.2
Cur introductum ſit iuſiurandum in litem? tom. 2. pag.350. col.1
Exceptio iuriſiurandi non nocet ſi aliquid de nouo ſuperueniat. tom.1. pag.153. col 2
Iuſiurandum in litem præſtitum retractari à iudice non poteſt. tom. 1. pag. 197. col. 2. & pag. 194. 195. & 196
Quo caſu etiam in iudiciis ſtrictis iuretur in litem. tom.1.pag.455.col.1
Qui iuſiurandum aduerſario defert, facit eum iudicem in ſua cauſa. tom.2.pag.136.col.1
Iuſiurandum à pupillo vel à minore præſtitum contra deferentem cuſtodiri debet. tom.1.pag.135.& 136
Verba ſolemnia formulæ iuriſiurandi. tom.1. pag.122. col.2
Effectus in iureiurando potiſſimum eſt inſpiciendus. tom.1. pag.115. col.1
Iuſiurandum interdum recuſari poteſt propter qualitatem & modum deferendi aut referendi. tom.1.p.174. col. 2
Iuſiurandum in dubio pro iurante ampliandum eſt & liberatorium. tom.1. pag.182. col.2
Iuſiurandum, tutor. Iuſiurandum à tutore delatum omnibus aliis probationibus deficientibus ita ratum haberi debet ſi bona fide delatum ſit vt pupillo actio poſtea denegetur, etiamſi ſuperuenerint ei nouæ probationes, ſi modo tempore delati iuriſiurandi neque ſperari, neque expectari poterant. tom.1.pag.170.col.1.& 2
Iuſiurandum, ius accreſcendi. Quibus caſibus portio bonorum poſſeſſionis alteri patrono per iuſiurandum liberti ſublata alteri per ius accreſcendi accreſcat. tom.1.pag.113.col.2
Iuſiurandum, pupillus. An pupillus iuſiurandum ſine tutoris authoritate deferre poſſit. tom.1.pag.125.col.1. & 2. & pag.126. col.1
An pupillus in integrum reſtitui poſſit aduerſus delationem iuſiurandi ſiue à tutore ſolo, ſiue cum tutoris authoritate factam. tom.1.pag.116.col.1
An pupillus indemnitatem habeat à tutore cuius authoritate delatum eſt iuſiurandum. tom.1.pag.126.col.1. & 2
Iuſiurandum, periurium. Iureiurando à procuratore delato cum cautione de rato, cur non poſſit de rato reus agere quàm ſi de periurio ſuo doceat. tom.1.p.131.col.1

Iuſiurandum dolus. Quando iuſiurandum in actione de dolo referri poſſit? tom.1.pag.168.col.1

Iuſiurandum, precium. An venditor conuentus actione exempto ad rem tradendam, poterit remorari effectum actionis & iuſiurandi, & excipere de precio non ſoluto, vt interim non cogatur tradere. tom.1.pag.120. col.2

Iuſiurandum, cautio. Nemo ſuperfluo iureiurando debet onerari. tom.1.pag.174.col.1

Nemo ſuperflua cautione debet onerari. tom.1.p.174. col.1

Iuſiurandum, fideiuſſor. Fideiuſſor iurans ſe dare non oportere, an & quomodo liberet reum principalem? tom.1. pag.182. & 183. ſic & defenſor abſentis vel præſentis. pag.183.col.1.& 2

Iuſiurandum, furtum. Iureiurando in litem de actione furti præſtito cuius temporis ratio habeatur pro æſtimatione? tom.1.pag.212.col.1

Iuſiurandum periurium. Quo caſu de periurio quæri ſoleat in iureiurando in litem præſtito, vel in iureiurando purgatiuo. tom.1.pag.214. col.1.& 2

Iuſſum. An actio quod iuſſu detur in eos qui contractum filij vel ſerui ratum habuerunt? tom. 2. pag. 273. & 274

Dominus pro ſeruo fideiubens actione quod iuſſu non tenetur. tom.2. pag.274. col.1. & 2

Curator ciuitatis aut reipublicæ cuius iuſſu cum ſeruo ciuitatis contractum eſt, an actione quod iuſſu teneatur? tom. 2.pag.277.& 278

Pater vel dominus pecuniam mutuam accepturus ſi iuſſerit filio vel ſeruo numerari, an actione quod iuſſu teneatur? tom.2.pag.278.col.1.& 2

An iuſſum re integra poſſit reuocari. tom.2. pag.272. col.1. & 2

Iuſſum quomodo accipiendum ſit? tom. 2. pag. 272. col.1. & 2. & quomodo probandum. ibid.

Iuſſum, pignus. Qui iubet cum ſeruo contrahi ad obligandum ſe, an actione quod iuſſu teneatur? & an bona ſua à ſeruo poſſint obligari. tom.2.pag.276.in fin. & 277. col.1. & 2

Iuſſu. Curatore adoleſcentis, vel furioſi, vel prodigi iubente cum ſeruo contrahi, an detur actio quod iuſſu in eos quorum ſeruus fuerit. tom.2.pag.275.col.1. & 2

Quod iuſſu veri procuratoris geſtum eſt à ſeruo in eius dominum datur actio quod iuſſu ſecus ſi ſit falſus procurator. tom.2.pag.275.col.2

Quod iuſſu domini ancillæ, vel iuſſu patris filiæ creditum eſt actione quod iuſſu à domino vel à patre repeti poteſt. tom.2. pag.276. col.1. & 2

Vnus ex ſerui dominis cum eo contrahi iubendo ſolus tenetur actione quod iuſſu. tom. 2. pag. 278. col.1. & 2

Duo ex dominis iubentes cum ſeruo contrahi actione quod iuſſu quilibet in ſolidum poteſt conueniri. tom.2 pag.278.col.1.& 2

Ex iuſſu alicuius vt cum alieno ſeruo contrahatur non datur actio quod iuſſu licet poſtea eum ſeruum redemerit. tom.2.pag.276.col.1.& 2

Pupillus dominus ſine tutoris authoritate iubendo, non tenetur actione quod iuſſu. tom.2. pag. 274. col.1. & 2

Actio quod iuſſu datur contra pupillum cuius tutoris ſolius iuſſu pupilli ſeruo creditum eſt. tom.2. pag.274. col.2. & 275. col.1. & 2

Si iuſſu fructuarij vel bonæ fidei poſſeſſoris cum ſeruo contractum ſit, tenetur actione quod iuſſu. tom.2. pag.274. col.1. & 2

Qui iubet cum ſeruo contrahi actione quod iuſſu, in ſolidum conuenitur. tom.2. pag.272.col.1. & 2. ſcilicet quatenus iubet. col.2

An tutoris iuſſu creditum ſeruo pupilli, poſſit actione quod iuſſu à pupillo repeti. tom.2. pag.275. col.1 & 2. & pag.276

Differentia inter iuſſum & fideiuſſionem. tom.2. p.217. col.1. & 2

Iuſtum. Non ſatis iuſte factum dici poteſt, ſi iuſtiùs aliquid fieri potuerit. tom.1.pag.158.col.1

L

Lædere.

LÆditur is qui pro pecunia ſibi debita actionem ſuſcipere cogitur. tom.2. pag.219. col.1. in princ. ſi ſcilicet ex ſuo contractu ad pecuniam teneatur.to.2. pag.219. col.1

Læſio. Lædi creditur quiſquis partam ex cauſa iudicati perſecutionem nouo contractu ad initium alterius petitionis redigit. tom.2. pag.219. col.1

Latitare. Nemo accepto iam iudicio & dictata actione latitare poteſt. tom.2.pag.209.col.1

Laudimia. Ex facta diuiſione inter coheredes nulla domino directo laudimia debentur, nec magis à prouocante, quàm à prouocato. tom.1.pag.437.col.2

Legare. Res aliena legari poteſt. tom.1. pag.17. col.1

Legata. Legata licèt diminuant & delibent hereditatem, ius tamen & qualitatem heredis non diminuunt. tom.1. pag.434. col.1

Legata in minus ſolemni teſtamento relicta naturaliter, neque ciuiliter debentur. tom.1.pag.294.col.1.& 2 & ſeq.

Legatarius. Heres malè plus minúſque iuſto precio res hereditarias vendens, legatariis neque prodeſt, neque nocet. tom.1.pag.294 col.1.& 2

Legatarij non ſunt iuris ſucceſſores. tom.1. pag. 434. col.1

Creditoribus peculiariis actiones non competunt in legatarios, tanquam qui non ſint iuris ſucceſſores, ſed in heredes. tom.2.pag.235.col.2

Non eſt audiendus legatarius, ſi legati commodum amplectatur, onus vero recuſet. tom.2.pag.236.col.1

Legatarius modus. Legatarius cauere debet de modo implendo. tom.1.pag.262.col.1

Legatus. Vbi conueniri debeat Legatus Romæ vel alibi contrahens. tom.1. pag.498. col.1

Legatus, conſtituere, conſtitutum. Legatus Romæ conſtituens ſe ſoluturum Romæ eam pecuniam quam in prouincia mutuam acceperat, licèt ante legationem, debet conueniri Romæ, vbi & conſtitutum factum & ſolutio fuit deſtinata ipſo iam tempore legationis. tom.1. pag.498. col.1. ſecus ſi ſimpliciter conſtituat eam ſe ſoluturum. ibid.

Legatus, contrahere, conſtituere. Legatus ſimpliciter conſtituendo Romæ, non ideò credendus eſt conſtituere ſe ſoluturum Romæ, ſed potiùs in loco ſui domicilij, niſi ſi tum primum Romæ contraxerit. tom.1. pag.498. col.2

Legatus conſtituere. Legatus qui Romæ non contraxit, ſed in prouincia, conſtituit ſe Romæ ſoluturum, conueniri tamen Romæ non poteſt, ſcilicet ſi ante legationem contraxit, ſecus ſi poſt. tom.1. pag. 499. col.1. & 2

Legatum. Legato fundo inſtructo quod tempus inſpiciendum ſit. tom.2.pag.229.col.2

Legati ſub condicione relicti pendente condicione dominium eſt heredis. tom.1.pag.15.col.1

Legata dicuntur incipere ab herede, non à teſtatore. tom.2. pag.234. col.1. in fin.

Neque legata, neque fideicommiſſa valent, quamuis pura, ſi nemo hereditatem adeat. tom.1. pag.206. col.1

Per nudam ſui heredis exiſtentiam legata confirmantur. tom.1. pag.299. col.2

Legatum ab inteſtato relinqui non poteſt niſi per fideicommiſſum

commiſſum repetitum ſit à legitimis ſucceſſoribus. tom. 1. pag. 298 col. 2

Id quod implendæ condicionis cauſa datur licet non capiatur iure teſtamenti neque tam ex voluntate teſtatoris quàm eius qui dat, mortis tamen cauſa capitur. tom. 1. pag. 220. col. 1

Res ſub conditione legata interim & pendente conditione pleno iure eſt heredis. tom. 1. pag. 434. col. 2

In legato nulla traditio requiritur ad transferendum dominium. tom. 1. pag. 210. col. 1

Legata & fideicommiſſa nullo etiam hominis facto interueniente ignorantibus quoque acquiruntur. tom. 1. pag. 23. col. 1

Legati tempus inſpiciendum cùm legatum cedit, non tempus teſtamenti. tom. 2. pag. 228 col. 1

Dominium rei per vindicationem legatæ ſub conditione interim pleno iure eſt heredis. tom. 1. pag. 439. col. 1

Legatum ſub conditione relictum repudiari interim non poteſt. tom. 1. pag. 439. col. 1

Legatum & rei legatæ dominium tranſit recta via à teſtatore ad legatarium, nunquam factum heredis. tom. 1. pag. 434. col. 1

Legata per vindicationem aut perceptionem tranſeunt recta via à teſtatore ad legatarium, ſecus legata per damnationem aut per ſinendi modum. to. 1. pag 434. col. 1. in fin.

Legatum ſi eius dominium fuerit teſtatoris recta via, tranſire in legatarium poteſt. tom. 1. pag. 360. col. 1

Legatum per damnationem non niſi per actionem perſonalem ex teſtamento peti poteſt, legatum vindicationis etiam per actionem in rem ac proinde vbicunque res inueniatur quæ legata eſt. tom. 1. pag. 480. col. 2

Hominis legatum orationis compendio ſingulos homines continet. tom. 1. pag. 346. col. 1. ſicut & ſtipulatio. ibid.

Nemo inuitus legatum agnoſcere compellitur quamuis lucroſum. tom. 1. pag 14. col. 1

Quomodo legatum acquiratur reuocabiliter, quomodo irreuocabiliter. tom. 1. pag. 14 col. 2. & quando. ibid.

Legata lana ſimpliciter veſtimentum quod poſtea ex ea lana factum eſt à teſtatore legatum non videtur. tom. 1. pag. 629. col. 1

Legatum per vindicationem factum titulus habilis eſt ad transferendum dominium ipſo iure etiam citra traditionem. tom. 1. pag. 629. col. 1. & 2. non tamen viuo adhuc teſtatore, ſed eo demum mortuo. to. 1. pag. 629. col. 2

Dominium rei per vindicationem legatæ tranſit recta via à teſtatore in legatarium etiam ignorantem. tom. 1. pag. 139. col. 1

Quomodo per omnia exæquata ſint legata fideicommiſſis. tom. 1. pag. 288. col. 2. & pag. 290. col. 1. & 2

An debitum purum ſub conditione legatum debitori, pendente conditione, poſſit peti ab herede. tom. 1. pag. 69. col. 1

Obligatio legatorum incipit ab herede. tom. 1. pag. 594. col 1

Iuſtinianus ſuſtulit omnes antiquas formulas & differentias legatorum. tom. 1. pag. 17. col. 1

Seruus ſub conditione legatus aut qui non niſi conditionalem libertatem meruit interim heredis eſt & quidem pleno iure. tom. 2. pag. 147. col. 1

Cur legatum purum à teſtatore ad legatarium recta via contineretur. tom. 2. pag. 147. col. 1. imò etiam legatum conditionale, exiſtēte quandocunque conditione. ibid.

Legatum perinde facit rem legatam legatarij, atque hereditas heredis res ſingulas nunquam factas heredis. tom. 1. pag. 355. col. 1

Legata hereditariarum quoque actionum loco habentur quamuis ab herede incipiant. tom. 2. pag. 235. col. 1

Hereditate non adita legata omnia non intercidunt. tom. 2. pag. 235. col. 1

Peculium legatum poteſt recipere acceſſionem & diminutionem, ſecus alia legata quæ non poſſunt accedere legatario, ſed ipſi heredi. tom. 2. pag. 218. & 219. col. 1. & 2

Legatum per vindicationem relictum acquiritur ipſo iure legatario, ſed acquiſitione reuocabili, acquiſitione verò legati acquiritur acquiſitione irreuocabili. tom. 1. pag. 217. col. 2

Legatum acquiritur ignoranti quidem, ſed non inuito. tom. 1. pag. 217. col. 2

Legatum per agnitionem acquiſitum repudiari non poteſt. tom. 1. pag. 217. col. 2

In legato condicionali vel ad diem dies & conditio faciunt legatum. tom. 2. pag. 186. col. 1

Legatum, mutuum. Argentum ad pondus legatum poteſt ſolui in pecunia numerata eiuſdem æſtimationis ſecus argentum ad pondus mutuo acceptum. tom. 1. pag. 44 col. 1

Legatum, dies. Dies inſertus legato, facit legatum conditionale, ſecus ſi ſit inſertus ſolutioni legati. tom. 1. pag. 480. col. 1

Legatum, ſtipulatio. Legatum domus inutile ſi nullam teſtator habeat. tom. 1. pag. 466. col. 2

Optimum conſilium pro ſtipulatore vt in ſtipulationibus & locum & tempus adiiciat. tom. 1. pag. 466. col. 2

Lex. Nulla lex ita ſcribi poteſt vt omnes caſus comprehendat. tom. 1. pag. 447. col. 1

Lex vetus & ius antiquum adeoque antiquiſſimum dicūtur leges duodecim tabularum. tom. 1. pag. 447. col. 1. nouæ verò leges quæ poſt eas leges latæ ſunt. ibid.

Leges & conſtitutiones quantumuis exorbitantes & correctoriæ recipiunt interpretationem paſſiuam à iure communi & à prioribus legibus quibus non fuerit ſpecialiter derogatum. tom. 1. pag. 166. col. 1

Duriores leges neque prudentibus, neque ipſi Prætori licet verbis repugnantibus interpretatione mollire, quia quantumuis duræ ſeruandæ ſunt. tom. 1. pag. 512. col. 2

Leges debent eſſe de re dubitabili. tom. 1. pag. 114. col. 1

Ludibrio habet auxilium & æquitatem legis qui exiſtimat maiorem propoſiti ſui & voluntatis, quàm iuris fore poteſtatem, quod neque in contractibus inter viuos, neque in vltimis voluntatibus ferendum eſt. tom. 1. pag. 368. col. 2

Leges ſub alienis titulis poſitæ, fugitiuæ dictæ. tom. 1. pag. 393. col. 2

Tanto melior lex eſt ſiue ciuilis, ſiue prætoria, quanto generalioribus verbis concepta eſt, vt plures caſus complecti poſſit. tom. 1. pag. 533. col. 1

Lege nihil maius, nihil dignius, potentiuſve eſt in republica, ſine qua nec vlla ſtare reſpublica poteſt. tom. 1. pag. 649. col. 2

Nullus alius quàm Cæſar legem facere poteſt quæ commiſſi pœnam irroget, aut quæ vectigalia imponat. tom. 1. pag. 413. col. 2

Duæ eiuſdem ſententiæ leges in Pandectis contra Triboniani opinionem qui gloriatur nunquam hoc contingere in corpore iuris. tom. 2. pag 271. col. 1. & 2

Leges neque actum aliquem faciunt deriſorium, neque vllam conditionem impoſſibilem admittunt. tom. 1. pag. 467. col. 2

Nec prætor, nec magiſtratus, nec Senatus ipſe legem facere poteſt, ſed tantùm ſimilem legi conſtitutionem. tom. 1. pag. 650 col. 2

Lex imitatur ſemper naturam. tom. 2. pag. 187. col. 1.

Nemo poteſt ſibi cauere aduerſus leges aut edictum prætoris. tom. 2. pag. 186. col. 2

Qui contra legem committit, earum auxilium implorare non poteſt. tom. 2. pag. 309. col. 1

Publicè intereſt extra ordinem puniri eos qui contra legum

gum ordinem & præſcriptum deliquerunt. tom.1. pag.370.col.2

Poſteriores leges & conſtitutiones principum anterioribus ſunt potiores. tom.1.pag.193.col.1

Semper minus plenæ leges ex plenioribus & amplioribus interpretationem accipere debent. tom.2. p.265 col.1

Lex legitima. Voluntas legis eſt vt filius etiam inuitus poſſit legitimam conſequi in bonis patris vel matris, non etiam vt inuitus eam conſequatur. tom.1. p.339. col.2

Lex, fraus. Grauius peccat qui in fraudem legis aut Senatuſconſulti aliquid facit, quàm qui contra legem aut Senatuſconſultum. tom.1.pag.308.col.1

Quæ in fraudem Senatuſconſulti facta ſunt, rata haberi non debent. tom.2.pag.307.col.1.& 2

Lex, ignorantia. Legum authoritatem ruſticitatis & imperitiæ velamentis circumueniri non oportet. to.1. pag 403.col.2

Libellus. In omni libello inſpiciendum maximè eſt medium concludendi, magis quàm illud ipſum quod concluditur. tom.1.pag.226.col.1

Liber. Difficile dignoſci poteſt liber homo à ſeruo. tom.2.pag.122.col.2.in med.

Liberalis. Nemo in neceſſitatibus liberalis exiſtit. tom.2. pag.26. col.2

Liberalitas. Liberalitas nulla intelligitur in eo qui animum habet repetendi. tom.1.pag.368.col.2

Liberare. Non poteſt liberari is qui nunquam fuit obligatus. tom.1.pag.83.col.2

Non liberatur qui rem ipſam reddit debitam quidem, ſed deteriorem, factam. tom.1.pag.643. col.2

Non poteſt liberari debitor etiamſi ſoluat vel reſtituat quod debet niſi ſoluat vel reſtituat vero creditori, aut veri creditoris vero procuratori. tom.2.pag.340.col.1

An verum ſit & quomodo peculiarem debitorem ſi in fraudem creditorum peculiarium ſeruo ſoluat non liberari? tom.2. pag.261.col.2

Quiſquis liberatur ipſo iure multo magis credendus eſt liberari per exceptionem. tom.1.pag.566.col.2

Facilius eſt vt, quis per exceptionem, quàm vt ipſo iure liberetur. tom.1.pag.566.col.2

Tutius eſt debitori dicere ſe liberatum per exceptionem quàm ipſo iure. tom.1. pag.366. col.2

Locupletior fit quiſquis debito liberatur. tom.2. p.285. col.2

Nemo poteſt facto ſuo ſuam obligationem tollere inuito creditore. tom.2.pag.149.col.1

Iure veteri quando eadem res vel quantitas à pluribus debetur electione vnius alij liberantur. tom.2.p.173. col.1. in fin.

Liberatio. Legari non poteſt liberatio niſi per damnationem. tom.1.pag.332.col.2

Poteſt liberari fideiuſſor manente obligatione principalis & è contra per pactum de non petendo præſertim quod ſit perſonale ſecus per acceptilationem. tom.1. pag.379. col.1

Liberatio ex ſolutione ita demum contingit ſi debitum ad creditorem ita peruenit vt nihil ei abſit, nec quod ſolutum eſt euinci aut repeti poſſit. tom.1.p.384.col.2

Quo caſu poſſit quis facto ſuo liberationem ſibi acquirere. tom.2. pag.260. col.1

Solutio facta per errorem & probabilem facti ignorantiam ei qui credebatur habuiſſe ius accipiendæ ſolutionis ipſo iure parit ſoluenti liberationem. tom.1. pag.374. col.1

Omnis liberatio præſupponit præcedentem obligationem à cuius vinculo debitor liberetur. to.1.p.367.c.1

Quomodo fieri poſſit vt liberatione non contingente quantitatis debitæ, id tamen ſolum quod intereſt petendum ſit, non autem quantitas debita. tom.1.p.468. col. 2

Liberatio non eſt cauſa proxima ſolutionis, ſed eſt cauſa remota, non efficiens aut impulſiua, ſed finalis. tom.1. pag.349. col.1

Nemo ex ſolo facto ſuo poteſt ab inuito aduerſario ſe liberare. tom.1.pag.485.col.1

Locupletior fit debitor quiſquis à creditore ſuo liberatur. tom.1.pag.638.col.1

Inuito creditori obligatio acquiri non poteſt ſecus verò liberatio inuito debitori. tom.1.pag.499.col.2.

Liberatio ab obligatione quædam veluti alienatio eſt cùm is qui liberat debitorem eum alienare videatur. tom.1.pag.606.col.2

Liberatio ab obligatione ſpecies eſt acquiſitionis. tom.1. pag.606. col.2

Qui bona fide mutuo acceptam pecuniam à ſeruo fugitiuo ei ſoluit, etiam à domino liberatur. tom.1.pag.373. col.1

Satis eſt ad acquirendam liberationem vt bona fide pecunia reddatur ei ipſi à quo accepta eſt. tom. 1. pag.373. col.1

Quando ex ſolutione liberatio naſcatur? tom.1. pag.34. col.2. in fin.

Plena liberatio non poteſt contingere niſi ex plena ſatisfactione. tom.1.pag.469.col.1

Solutione alibi quàm vbi ſtipulator fieri voluit facta ipſi ſtipulatori debitor in totum liberatur, ſecus ea facta adiecto. tom 1.pag.469.col.1

Niſi adiecto plenum arbitrium datum ſit ad accipiendam ſolutionem. ibid.

Facti vnius pro alio ſolutio non parit liberationem. tom.1. pag.469.col.2

Tutius eſt liberari quem ipſo iure quàm ope exceptionis. tom.1. pag.401. col.1

Solutione in alio loco quàm in quo fieri ſtipulator voluit facta adiecto debitor liberatur ad ratam vſque acceptæ ſortis. tom.1.pag.469.col.2

Soluta pecunia prædoni quam ille poſtea domino reſtituerit debitori parit liberationem ipſo iure. tom.1. pag.374. col.2

Eius etiam intereſt qui habet exceptionem perpetuam non ſolùm per eius oppoſitionem ſe liberare, ſed etiam per actionem. tom.1.pag.401. col.1

Ad liberationem conſequendam ſufficit pecuniam ſolutam ad verum creditorem quandocunque tandem peruenire, nec ei auferri vnquam poſſe. tom.1.p.334. col.1

Quoties ſuos nummos accipit creditor non contingit debitori liberatio. tom.2.pag.340.col.2

Qui promiſit ſe curaturum vt alius quid faciat non liberatur ſi probet ſe feciſſe quod potuit, nec quicquam perficere & proficere potuiſſe. tom.1.pag.509.col.2

Debitor etiam inuitus poteſt liberari. tom.2.pag.314. col.1

Liberatio quæ contingit per nouationem prodeſt omnibus. tom.2.pag.289.col.2

Liberatio, conſtitutum. Per ſolutionem factam adiecto in conſtituto tantum ſolutionis gratia, non etiam in priore obligatione debitor non liberatur non modo à priore actione ex ſtipulatione, id eſt certi condictione, ſed neque à propria actione conſtituti, videlicet ipſo iure, ſed tantùm ope exceptionis. tom.1. pag.330. col.1. & 2

Liberatio, depoſitum. Depoſitarius ſiue dolo rem depoſitam amittens ita demum liberatur ſi poſtea illud non recuperet, ſecus ſi recuperet, tunc enim tenetur reſtituere etiam poſt iudicium acceptum & finitum. tom.1. pag.33. col.1. & 2

Liberatio, tutor. Plures pupilli tutores non vnius electione liberantur, ſed tantùm ſolutione. tom.2. pag.347. col.2

Liberatio, mora. Quoties nulla moræ ratio habetur naturali interitu ſpeciei debitæ contingit ipſo iure libe-

ratio

Digitized by Google

ratio debitori, etiam qui ſpeciem illam expreſſam promiſerat. tom.1.pag.222.col.1

Liberatio, ſolutio. Ex ſolutione partis vnius rei alternatiuè obligatæ, & ex ſolutione partis alterius à diuerſis heredibus facta non contingit liberatio. tom.1.p.338. & 339. col.1

Quando ſolutione vnius alter non liberatur ipſo iure, doli tamen exceptio nocet ei qui bis idem conſequi volt, quamuis à diuerſis perſonis. tom.2.pag.13.col.2

Nihil refert quantum ad liberationem, an quis ſoluat creditori an adiecto ſolutionis gratia, quoniam adiectus mandatum habere intelligitur ad ſolutionem accipiendam. tom.1.pag.330.col.1

Liberatio, ſolutio, condictio. In obligatione alternatiua parte vnius rei ſoluta non ſtatim contingit pro ea parte liberatio neque condictio, ſed in pendente, ſecus pro parte accepto lata, & ratio differentiæ. tom.1,pag.337. col.1.& 2.& pag.338. col.1. & 2

Liberi. Liberi ad paterna obſequia meritis prouocandi, non pactionibus adſtringendi. tom.1.pag.274.col.2

Maſculorum noſtrorum liberi ad onus noſtrum pertinent. tom.2. pag.344. col.1

Liberi licet ex diuerſis matrimoniis nati ſuccedunt æqualiter ab inteſtato decedenti matri. tom.2. pag.369. col.1. & 2

Libertas. Libertas quæ ſemel competiit reuocari nunquam poteſt. tom.1.pag.217.col.2

Etiam libertates in teſtamento inofficioſo datæ reuocantur, niſi teſtamentum ex magna & iuſta cauſa inofficioſum dici cœptum ſit poſt quinquennium. tom.1. pag.293. col.1

In libertatibus directis non nouiſſima ſcriptura vt in fideicommiſſariis & in pecuniariis legatis, ſed leuiſſima ſpectanda eſt & per quam citiùs ad libertatem peruenitur. tom.1. pag.226. col.2

Dominus ob datam ſeruo ſuo libertatem precium eius dare cuiquam cogitur, excepto vno caſu. tom.1.pag.391. col.1

Libertas ſemel data neque reuocari per eum qui dedit, neque condici per alium poteſt. tom.1.pag.391.col.2

Seruus datus vt manumitteretur ſi antequam manumittatur dantem pœniteat, & poſt pœnitentiam certioratus accipiens manumittat, an impediri libertas data poſſit per certiorationem pœnitentiæ? tom.1.pag.140.col.2

Libertas teſtamento data ſiue directo ſiue per fideicommiſſum non cedit niſi ab adita hereditate. tom.1.p.226. col.1.& pag.228.col.1

Libertatem pecuniarij damni cauſa intercidere durum eſt. tom.1. pag.238. col.1. & 2. & ſeq.

Libertas quæ ſemel competiit reuocari & retractari amplius non poteſt. tom.1.pag.138.col.1.& ſeq.

Ob pecuniarium dominium quod ex libertate data creditor ſentit impediri datio libertatis non debet. tom.2. pag.33.col.2

Homini libero poteſt adhuc libertas adſcribi per fideicommiſſum. tom.1.pag.378.col.2

Libertus. Libertus iurans ſe libertum non eſſe contra eum cui libertus aſſignatus fuerit, ſi mortui patroni frater ad quem redire libertus debuit contendat eum libertum ſuum eſſe, non poteſt ex ſuo iureiurando contendenti nocere. tom.1.pag.153.col.2

Qui in ſeruitutem libertum paternum petiit nec liberorum nomine bonorum poſſeſſionem accipere poteſt. tom.1. pag.135. col.2

Iurans ſe eſſe libertum, an & quomodo fiat ingenuus, & quid ex eo iureiurando conſequatur? tom.1. pag.133. 134.& 135

In liberto non poteſt antiquior contractus vllus eſſe contractu operarum ſine quo libertas ei data non eſſet. tom.1.pag.624.col.2

Pro grauiſſima & atroci iniuria permittitur liberto contra patronum agere, non autem pro qualibet iniuria. tom.1. pag.168. col.2

Libitinarius. Quis ſit libitinarius? tom.2. pag.39.col.1

Licere. Licet alicui gratis non facere quod tamen non gratis facere non licet. tom.1.pag.379.col.1

Lis. Verecunda dicitur eſſe cogitatio & honeſta eius qui lites execratur. tom.2. pag.314. col.2

Cauere bonus iudex debet quantum poteſt ne ex primæ litis materia noua & altera lis conſurgat. tom.2.p.220. col.1

Prætor in executione iudicati noluit obligationes ex obligationibus fieri ne ex lite fierent lites. tom.2.pag.220. col.1

Cùm inter duos contenditur curandum eſt quantum fieri poteſt vt deſiderio vtriuſque ſatisfiat, ne alteruter lædatur. tom.2.pag.245.col.2

Nunquam lis æſtimatur niſi poſt ſententiam. tom.1. pag.207. col.2

Intereſt reipublicæ vt litium & iudiciorum numerus minuatur, nec duobus iudiciis fiat quod vno fieri poſſet. tom.2.pag.203.col.2

Verecunda cogitatio eſt eius qui lites execratur. tom.1. pag.324. col.1

Duæ viæ ſunt per quas litibus finis imponi poteſt tranſactio & res iudicata. tom.1.pag.386. col.1

Boni prætoris & iudicis eſt lites diminuere. tom.1.pag.85. col.1

Lis non facit debitum, ſed dumtaxat dubium an id de quo lis eſt debeatur. tom.1.pag.386.col.1

Prætor pati non debet fieri de lite lites ne quidem in executione iudicati. tom.2.pag.245.col.2

Lis, poſſeſſor. Omnes poſſeſſores poſt litem conteſtatam fiunt prædones. tom.2.pag.357.col.2

Lis, æſtimatio. Litis æſtimatio præſtita ſimilis eſt emptioni, facitque emptionem. tom.1. pag.549. col.2. in fin.

Lis, controuerſia. Differentia inter litem & controuerſiam. tom.2.pag.362.col.1

Lis, tranſactio. Nullus litium finis eſſe poteſt ſi à tranſactionibus bona fide interpoſitis & à rebus iudicatis impunè diſcedatur. tom.1.pag.386.col.1

Litis conteſtatio. Per litis conteſtationem quaſi contrahitur. tom.1.pag.325.col.1

Litis conteſtatio ſemper fidem inducit. tom.1. pag.310. col.2

Litigare. Nemo litigando vel litem conteſtando condicionem ſuam facit deteriorem. tom.2. pag.13. col.2. in fin.

Improba & execranda vox illa eſt litigatorum litigando ius accreſcere. tom.2. pag.210. col.2. circa fin.

Locatio. Quando contractus locationis cenſeatur inuitus? tom.1. pag.238. col.1

Locatio, condictio. In locatione nunquam eſt locus pœnitentiæ. tom.1.pag.233.col.2. neque in condictione. ibid.

Locatio, merces. Locatio non poteſt eſſe ſine mercede nec merces ſine pecunia. tom.2.pag.33.col.1

Locator. Quæ actiones dentur locatori contra colonum pro ſucciſis arboribus? tom.1.pag.143.col.1

Quo iure & qua ratione conductoris inuecta & illata locatori locatoris teneantur cùm nullomodo ei conductor ſit obligatus, ſed ſoli ſecundo locatori cum quo ſolo contraxit. tom.1. pag.613. col.2

De iure primi locatoris per ſecundum inhabitatorem illato, & de conductore prædij ruſtici & vrbani. tom.2. pag.614. col.1

Locuples. Locupletior fieri dicitur debitor qui ſoluta pecunia liberatur à creditore. tom.2.pag. 106.col.2.in fin.

Locupletior ex fructibus perceptis factus eſſe poſſeſſor intelligitur quoties tantumdem de ſuo fuerat erogaturus. tom.1.pag.311.col.2

Nemo ex aliena iactura debet fieri locupletior. tom.2. pag.45.col.1.& 2

Ad

An valde lucretur qui pro debita efficaciter pecunia debitorem amittit & alienat. tom.2. pag.106. col.2. an verò ſi naturaliter tantum erat debita.

Locus. In actione de eo quod certo loco ratio vtilitatis loci habetur tã ea parte actoris quàm ea parte rei quia locus in dubio fauore vtriuſque adiectus videtur. tom.1.pag.486.col.2

Non permittitur actori alio loco quàm deſtinato petere niſi æſtimata ſolutaque vtilitate loci ſi quid ea ea cauſa interſit rei niſi reus ipſe prior in mora fuerit. tom.1. pag.486. col.2

Differentia inter tempus & locum in ſtipulatione adiectum. tom.1.pag.470.col.1.& de vtilitate vtriuſque. ibid.& pag.471. col.1

In actione arbitraria de eo quod certo loco habetur ratio vtilitatis loci. tom.1. pag.462. 463. 464.465.& 466. col.1. & 2

Quod certo loco promiſſum non eſt vbique fieri poteſt. tom.1.pag.466.col.1

Actore per arbitrariam agente alio loco quàm qui in ſtipulatione comprehenſus eſt indemnitati rei ex adempta illius loci vtilitate conſulendum eſt. tom.1.pag.471. col.1. & 2

Stipulatio ſola admittit vt locus inſeratur ſtipulationi,non tantum ſolutionis,ſed etiam obligationis cauſa,excepta actione ex teſtamento cùm heres legatum vel fideicommiſſum certo loco dare iuſſus eſt. tom.1.p.461.c.1

In minorem quantitatem condemnandus eſt reus conuentus actione de eo quod certo loco ſi per eum non ſteterit, ſed per actorem quo minus deſtinato loco facta ſolutio ſit. tom.1.pag.460.col.1

Locus non minus quàm dies partem facit ſtipulationis. tom.1.pag.469.col.1

In actione arbitraria de eo quod certo loco fieri nunquam poteſt vt vtriuſque tam actoris quàm rei in eodem iudicio ratio habeatur. tom.1. pag.471. col.2. ſed alterius, quandoque nullius. ibid.

Etiam ignorantiæ ex parte actoris quàm rei contractæ de eo quod certo loco dari debuit vtilitatis loci ratio habenda eſt fauore rei. tom.1. pag.472. col.1

Actio de eo quod certo loco refert condemnationem in arbitrium iudicis quoties certo loco dari merx aliqua debuit. tom.1.pag.473.col.1.& 2.& pag.474.col.1

Solutione facta adiecto alibi quàm vbi ſolutionem fieri ſtipulator volebat eius quod intereſt, petitionem habet ſtipulatoris in loco conuento potius quàm in alio ſolutum fuiſſe tenetur. tom.1. pag.483. col.1. ſecus ſi ipſe ſolutionem alibi accèperit. col.2

Qui purè promiſit ſe ſoluturum certo loco tacitè huic promiſſioni tempus ineſt intra quod ad eum locum poſſit peruenire. tom.1.pag.522.col.2

Obligationi ſoluendi certo loco ſemper tacitè ineſt tempus intra quod ad eum locum peruenire poſſit. tom.1. pag.486.col.1

Factum certo loco promiſſum ſubſtantialiter variatur ex locorum diuerſitate. tom.1.pag.469.col.2

Ex diuerſitate loci variatur ſubſtantia facti, ex diuerſitate loci non variatur præſtatio ſummæ. tom.1. pag. 469. col.2

Stipulatio Epheſi rem venditam tradi per adiectionem loci fit arbitraria, non minus quàm ſtipulationes dandi, & cur. tom.1. pag. 482. col.1. & 2

Quid operetur adiectio loci in condictionibus. tom.1. pag.461. col.1

Adiectio loci facit vt iudex huic actioni addictus non tantum augere quantitatem contractus poſſit & excedere, ſed etiam diminuere, adeoque interdum reum prorſus abſoluere. tom.1.pag.470.& ſeq.

Stricti iuris actio eſt ea per quam agitur in loco deſtinato ſolutioni, non arbitraria. tom.1. pag.475. col.2

Vtilitas loci per ſe ſola peti non poteſt qui arbitrariæ actioni adiectus eſt. tom.1.pag.469.col.2

Vtilitas loci per actionem arbitrariam peti & exigi debet. tom.1.pag.469.col.2

Si nihil ab actore & à reo factum ſit de eo quod certo loco dari debuit, hoc ipſo per reum ſtetiſſe & factum eſſe videtur, ne ſoluerit, & vt arbitraria conueniri neceſſe ſit. tom.1.pag.472. col.1

In actione de eo quod certo loco tam ex parte actoris quàm ex parte rei, loci vtilitas æſtimanda eſt, etiam quod ad pecunias pertinet. tom.1.pag.474.col.2

In contractu mutui non obligationis, ſed ſolutionis tantùm cauſa locus adiici poteſt. tom.1.pag.460.col.2

An etiam in cæteris omnibus contractibus excepta ſtipulatione. ibid.

Quoties alibi quàm in loco promiſſionis agitur, actio arbitraria non eſt neceſſaria. tom.1.pag.477.col.2

Nullo certo loco adiecto locus promiſſionis ſolutioni non eſt deſtinatus. tom.1. pag.478. col.1. ſed locus in quo petitum eſt. ibid.

An actor agens eo loco quo dari res debuit ipſam tantummodò ſummam conſequatur. tom.1. pag. 475. col.1. & 2

Id quod certo loco debetur poteſt vbique peti per actionem arbitrariam, inuito promiſſore. tom.1.pag.486. col.1

Quo caſu verum non ſit ex locorum differentia abſurdum eſſe induci aliquod iuris diſcrimen. tom.1. pag. 474. col.1

Summa ſoluta pro debito in alio quàm deſtinato ſolutioni loco, an pro vniuerſitate, id eſt pro ſorte & vſuris, an pro ſorte tantùm ſit ſoluta,& an competat actio arbitraria, & ex ea ſumma principali aliquid poſſit accedere. tom.1.pag.488.col.2.& pag.489.col.1.& 2

Differentia inter centum Capuæ dari, & centum dari ſoluenda Capuæ. tom.1.pag.461.col.1

Ex adiectione loci obligationi non competit actio directa, nec ex adiectione loci ſolutioni competit arbitraria. tom.1.pag.461.col.1

Actio arbitraria non fit per quamlibet loci adiectionem, ſed ita demum ſi locus ſit adiectus obligationi, non ſolutioni. tom.1. pag.480. col.1

Per actionem directam reus conuenitur in loco domicilij, etiamſi non ibi inueniatur, ſed latitet, nec ibi ſe defendat, bona eius ex edicto vendenda ſunt. tom.1.p.480. col.1

Locus in ſtipulatione adiectus non minus quàm dies facit partem ſtipulationis. tom.1.pag.459.col.1

Contraxiſſe quiſque intelligitur in eo loco in quo vt ſolueret ſe obligauit. tom.1. pag.459. col.2

Stipulator qui hominem Epheſi, aut 100. Capuæ dari ſibi ſtipulatus quomodo promiſſorem tertio loco conuenire poterit? tom.1. pag. 464. col.1

Promiſſio operarum etiam ſine adiectione loci valet, ſecus promiſſio operum. tom.1.pag.465.col.1

Actore electionem occupante petendi vbi volet, an ſit æſtimanda loci vtilitas in fauorem rei. tom.1.pag.463. col.1. & 2

Debitore per arbitrariam conuento alio loco, quàm in quo ex verbis ſtipulationis dare debuit, vtilitatis tamen loci ratio habetur fauore debitoris, qui tamen potuerat ab initio vbique ſoluere.tom.1.pag.463.col.1

Vtilitatis loci ratio quando habenda ſit? to.1.p.463.col.2

Locus actio. Locus obligationi adiectus inducit actionem arbitrariam, ſecus adiectus ſolutioni. tom.1.pag.461. col.1. & 2

An & quomodo certi condictio fiat arbitraria per loci adiectionem. tom.1. pag.480. col.1. & 2.& pag.481. col.1. & 2

Actio per quam certo loco conſtituens quocunque loco conueniri poſſit, non tam arbitraria quàm exemplo arbitrariæ actionis comparata. tom.1.pag.511.col.1.& 2

Condictio certi ex mutuo per adiectionem loci fit arbitraria ratione pecuniæ mutuo datæ, ſecus ratione

earum

Digitized by Google

earum mercium & aliarum rerum, præterquàm pecuniæ, quæ pondere, numero, & menſura conſiſtunt. tom.1.pag.481. col.1. & 2

In actione de eo quod certo loco reus ſemper condemnandus eſt ad ſolutionem in eo loco in quo conuenitur faciendam, neque abſoluendus ſiue per eum ſteterit, quominus deſtinato loco facta ſolutio ſit, ſed etiamſi per actorem. tom.1. pag.460.col.1

Actionem arbitrariam non illud inducit quod alio loco promiſſor ſoluat quàm in quo debuit, ſed quod alio loco petere actor cogatur, quàm in quo ex verbis ſtipulationis petere debuit. tom. 1.pag.577.col.2

In actione directa nunquam alterius loci in obligatione poſiti & vtilitatis de eo emergentis ratio vlla habetur. tom.1. pagin. 464. colum. 1. ſecus in arbitraria.

Multum intereſt an ſtipulator agat in eo loco qui non ſit deſtinatus ſolutioni, an verò in vno ex pluribus locis alternatiuè poſitis in obligatione, vt vtilitatis loci ratio habeatur. tom.1.pag.464.col.2

Locus conſtitutum. Pecunia certo loco conſtitura, vbique & quocunque loco peti poteſt, excepta arbitraria actione. tom.1. p.510. col.1. & 2. & 511.col.1. & 2

Locus æſtimatio. Qui certo loco dare promiſit eam æſtimationum debet, quæ in eo loco fuit, vbi ſolutio fieri debuit. som.1.pag.459.col.2

Locus electio. Ex ſtipulatione dandi Epheſi hominem, aut Capuæ centum, electio loci in quo petendum eſt ad actorem pertinere debet, licèt electio loci in quo ſoluere reus velit, ad ipſum ſpectet ante petitionem. tom. 1. pag.464. col.1

Duobus locis alternatiuè poſitis in obligatione, electio eſt debitoris loci ad ſoluendum ante petitionem, ſeu litis conteſtationem, ſecus poſt. tom.1. pagin. 563. col. 2

Locus intereſſe. In actione de eo quod certo loco ratio eius quod intereſt habenda eſt, nec tantùm damni emergentis; ſed ratione etiam lucri ceſſantis. tom.1. pag.472.col.1.& 2. & pag.473.col.1 & 2

Locus tempus. Differentia inter vtilitatem loci, & vtilitatem temporis. tom.1.pag.549. col.2

De adiectione loci & temporis in obligatione præterito tempore poteſt ſtipulator quocunque loco petere quanti ſua intersit, quia non poteſt amplius tradi poſt elapſum tempus intra quod tradi debet ex verbis ſtipulationis. tom.1.pag.482.col.2

Locus ſtipulatio. Stipulatio inſulæ faciendæ loco non adiecto inutilis eſt. tom.1. pag.465.col.1.& 2. ſecus ſtipulatio dandi. ibid. col.2

Ex ſtipulatione dandi rem diuiduam Epheſi & Capuæ, coniunctiua non reſoluitur in diſiunctiuam, ſecus ex ſtipulatione dandi rem indiuiduam. tom.1.pag.464. col.1.& 2.& pag.465.col.1

Per pluralitatem & diuiſionem locorum factam per copulam (ET) diuiditur quoque ſumma quæ in iis locis & verbis ſtipulationis ſolui debuit, vt pars ſummæ ſolui debeat in vno loco, alia pars in alio. tom.1. pag.564.col.1.& 2

Lucrum. Iniuſtum lucrum eſt acquirere ex alieno beneficio debitorem. tom.1. pag.269.col.2

Improbum eſt lucrum quod non bene piéque agendo percipitur. tom.1.pag.269.col.2

Ex aliena re commodum quis percipere non debet, niſi eius periculo eam habeat. tom.1. pagin.572.col.1. & 2

Melior ſemper condicio eorum eſt qui certant de damno vitando, quàm eorum qui de lucro captando. to.1. pag.473. col.1

Deterior eſt condicio eius qui certat de lucro captando, quàm eius qui de damno vitando. tom.1. pag.189. col. 2

Non tantùm in omnibus arbitrariis actionibus lucri ratio habenda eſt in æſtimando eo quo intereſt, ſed etiam in omnibus actionibus in quibus ad id quod intereſt condemnatio fit, ſiue principalis obligationis, ſiue acceſſionis iure. tom.1. pag.473.col.2

Etiam in aliis perſonis quàm quæ lucrari & mercari conſueuerint, lucri ratio habenda in æſtimando eo quod intereſt, ſed cum varietate lucri, pro varietate perſonarum. tom.1. pag.575.col.1. & 2

Semper ſubueniendum eſt aduersùs improbum lucrum. tom.1. pag.66. col.2

Cur in actione furti, lucri ratio non habeatur, ſecus in actione rerum amotarum. tom.1.pag.473.col.1

Non eſt ferendus is qui lucrum quidem ex contractu captat, damnum autem ſubire recuſat. tom.1.pag.511. col.1

Qui occaſionem lucri amittit, hoc ipſo tam fit pauperior quàm non locupletior. tom.1. pagin. 472. col. 2

Lucrum intereſſe. Ratio lucri ceſſantis habenda eſt ex eo quod intereſt, tam in actionibus bonæ fidei quàm in arbitrariis. tom.1.pag.472.col.2

Lucrum beneficium. Lucrum eſt & quidem improbum quoties quis ex alieno largitur, vt ſibi acquirat beneficij debitorem. tom.1.pag.391.col.1

Lucrum damnum. Aliud eſt lucrum non percipere, aliud damnum incurrere. tom. 1.pag.264.col.2

Lucrum furtum. Lucrum eſt ſi quis aliena pecunia vtatur, vt ſuum negotium gerat, adeoque ſpecies quædam furti eſſe creditur ſi ea pecunia vtatur ignorante vel inuito domino. tom.1.pag.598.col.2

Lucrum dolus. Dolo facit quiſquis per occaſionem iuris ciuilis contra naturalem æquitatem captat lucrum ex damno alieno. tom.1.pag.333.col.1.& 2

M

Macedonianum.

AN SC. Macedonianum habeat locũ in filiofamilias qui contra SC. contraxit & ſine voluntate patris, qui tamen poſteà conſenſit, vt pro filio obligaretur. tom.2. pag.112. col.1. & 2

Filiusfamilias mutuam pecuniam accipiendo vt pro ſorore dotem daret, creditorem exceptione Macedoniani ſummouere non poteſt. tom.2.pag.116. col.1. & 2

An & quomodo SC. Macedonianum habeat locum ſi mutuata à filiofamilias pecunia in rem patris verſa ſit. tom.2.pag.106. & 107. per totum, ſiue pater ſciuerit, ſiue ignorauerit. tom. 2. pagin. 107. colum. 2

Cur exceptione Macedoniani ſummoueatur creditor qui filiofamilias pecuniam credit vt patri ſolueret quem nulla exceptione poterat ſummouere, cùm placeat ceſſare hoc caſu exceptionem Macedoniani. tom.2. pag.107.col.2

In filiofamilias pecuniam accipienti pro dote filiæ non habet locum SC. Macedonianum. tom.2. pag.101. col.1. & 2

SC. Macedonianum non habet locum in contractu mutui à filiofamilias celebrati ſi partem pecuniæ pater ſoluat. tom.2.pag.108.col.1.& 2

An exceptio SC. Macedoniani ſit odioſa? tom.2.p.115. col. 1

Exceptio Macedoniani filiofamilias etiam contra ciuitatem competit. som.2.pag.115.col.1.& 2

Prohibitio credendi per SC. Macedonianum facta non ad ſtipulationem aut promiſſionem refertur, ſed tantùm ad pecuniæ numerationem. tom.2.pag.98.col.2. & pag. ſeq.

Pecuniæ numerationem alicui factam ſi quis animo

nottandi à filiofamilias ſtipuletur exceptione Macedoniani ſummoueri non poteſt. tom. 2. p. 114. col. 1. & 2

Prohibitio SC. Macedoniani non ſolùm ad filios, ſed etiam ad nepotes extendi debet. tom. 2. pag. 114. & 115

SC. Macedonianum habet locum non tantum ſi patrifamilias mors inciderit, ſed etiam alia cauſa quominus ſit in ciuitate. tom. 2. p. 102. & 103

Ex SC. Macedoniano denegatur actio & ei qui mutuam pecuniam dedit filiofamilias & eius heredi. tom. 2. pag. 103. col. 1. & 2

Exceptio SC. Macedoniani eſt in rem etiam ea parte eius cui opponitur cùm noceat etiam ſucceſſori, & ignoranti. tom. 2. pag. 104. col. 1. & pag. 106. col. 1

SC. Macedonianum habet locum non tantùm in filio, ſed etiam in filia. tom. 1. pag. 111. col. 1. & 2

SC. Macedoniani habet locum exceptio contra creditorem ſiue conſumpta pecunia ſit, ſiue extet, ſiue ex ea filius vel filia emanante ſibi comparauerit, ſiue non. tom. 2. pag. 111. col. 2

Stipulatio creditæ pecuniæ licet non conſideretur in SC. Macedoniano, ſed tantùm numeratio. tom. 2. pag. 104. col. 1. in fin.

Quomodo tamen contra eum qui ſtipulatus eſt à quo caſu detur exceptio SC. Macedoniani. ibid. col. 2

Exceptio SC. Macedoniani non tantum filiisfamiliat competit, ſed etiam eorum fideiuſſoribus & mandatoribus. tom. 2. pag. 111. col. 1. & 2. pag. 112. niſi animo donandi interceſſerint. ibid.

SC. Macedoniano non eſt locus vbi filius pecuniam accepit vt ſe aleret & veſtiret. tom. 2. p. 244. col. 2

An SC. Macedonianum habeat locum in filiofamilias fideiuſſore, vel correo debendi in contractu mutui appoſito. tom. 2. pag. 100. col. 1. & 2. & 116. col. 1. & 2

SC. Macedonianum locum habet tantum in contractu mutui non in aliis à filiofamilias celebratis. tom. 2. pag. 97. col. 1. & 2

Filiusfamiliat iubendo filio ſuo pecuniam mutuam dari, exceptionem Macedoniani impedire non poteſt. tom. 2. pag. 115. col. 2

In patrefamilias cui promiſſa eſt pecunia credenda locum habet SC. Macedonianum ſi poſtea per adrogationem factus filiusfamilias eam pecuniam acceperit. tom. 2. pag. 99. col. 1. & 2

Qui filiofamilias mutuam pecuniam ſtudiorum cauſa dedit exceptione Macedoniani non poteſt ſummoueri ſi eam duntaxat pecuniam credidit quam pater fuiſſet ſubminiſtraturus, vel debuiſſet. tom. 2. p. 107. col. 1. & 2

Secus ſi eam ſummam exceſſerit. ibid.

SC. Macedonianum habet locum in filio mutuam pecuniam accipiente licet dicat ſe ex patris mandato accipere. tom. 2. pag. 116. col. 1

In duobus reis debendi inſpicitur condicio eius ad quem pecunia peruenit vt SC. Macedonianum locum habere poſſit vel non. tom. 2. pag. 104. col. 1. & 2 & pag. 105

An filiusfamilias pecuniam cùm in poteſtate adhuc eſſet accipiens, factus paterfamilias illam pecuniam de nouo promittendo, ſi conueniatur poſſit opponere exceptionem SC. Macedoniani. tom. 2. pag. 118. col. 1. & 2

Ei tantum obſtare debet SC. Macedonianum qui ſciuit aut ſcire potuit filiumfamilias eum eſſe cui pecuniam credebat. tom. 2. pag. 118. col. 1. & 2

Quo caſu & quomodo locum habeat SC. Macedonianum contra eum qui duos filiosfamilias accepit reos, ſed alterum putauit patremfamilias. tom. 2. pag. 104. col. 1. & 2

SC. Macedonianum habet locum ſiue ſub vſuris mutuo datæ ſint, ſiue ſine vſuris. tom. 2. pag. 105. col. 1. & 2

Cur neque filiofamilias neque fideiuſſoribus eius exceptione Macedoniani perpetua licet tuti, ſoluti repetitio non concedatur? tom. 2. pag. 113. col. 1. & 2

SC. Macedonianum habet locum in filiofamilias qui in vnius patris poteſtate vno tempore fuit, & qui in alterius poteſtate alio tempore. tom. 2. p. 102. col. 1. & 2

SC. Macedonianum non habet locum in filiofamilias cui pater iuſſit pecuniam credi ſi poſtea ignorante creditore voluntatem mutauerit. tom. 2. pag. 114. col. 2

Exceptio Macedoniani cohæret rei non perſonæ. tom. 2. pag. 112. col. 1

Filiusfamilias inſtitor contra SC. Macedonianum pecuniam mutuatus exceptione SC. vti poteſt, ſed non is qui eum præpoſuit. tom. 2. pag. 106. col. 1. & 2

SC. Macedonianum non habet, locum in filiofamilias pecuniam mutuante ſiue ſibi, ſiue patri modò ea in rem patris vel ab initio vel poſtea verſa ſit. tom. 2. pag. 106. & 107

Exceptio SC. Macedoniani opponi poteſt contra duos creditores quorum alter ſciuit filium eſſe in patris poteſtate, alter verò ignorauit. tom. 2. p. 103. & 104

SC. Macedonianum non habet locum in filiofamilias mutuam pecuniam accipiente, vt à vero creditore liberetur. tom. 2. pag. 107. & 108

Macedonianum, Velleianum. Exceptiones SC. Macedoniani & Velleiani in executione rei iudicatæ opponi poſſunt. tom. 1. pag. 123. col. 1. & 2

Magiſtratus. Qui Magiſtratus negotium exercere prohibeantur & qui non prohibeantur. tom. 1. pag. 64. col. 1. & 2. & ſeq.

Cur magiſtratus ex temporalibus fuerint olim facti perpetui & quando? tom. 1. pag. 65. col. 1

An is qui in prouincia agit vel militat poſſit in eadem prouincia comparare? tom. 1. pag. 65. col. 1

Et quid poſſit comparare? & à quo? ibid.

Præſides in ea prouincia in qua degebant olim non poterant neque à ſubditis neque à non ſubditis aliquid comparare. tom. 1. pag. 65. col. 1

Magiſtratus omnes ſunt legum & iuris ciuilis executores, & quamuis non poſſint legem facere, faciunt tamen ex præſcripto & authoritate legum quod faciunt. tom. 1. pag. 650. col. 2

Magiſtratus omnes tacitam habent poteſtatem quantam lex lapſa cuius viuam quodammodo vocem repræſentant. tom. 1. pag. 650. col. 2

Magiſtratus maioris ſunt poteſtatis & authoritatis quàm teſtator. tom. 1. pag. 650. col. 2

Maior. Carere non debet minoribus qui fruitur maioribus. tom. 1. pag. 64. col. 1. & 2

In maiori ſumma minor ineſt, ſed non contra. tom. 1. pag. 402. col. 1

Maius. Abſurdum eſt vt qui caret minoribus fruatur maioribus. tom. 2. pag. 240. col. 2

Maleficium. Propoſitum & voluntas diſtinguunt maleficia. tom. 1. pag. 25. col. 1. & 2

Malitia. Maliciis indulgere non debemus. tom. 2. p. 143. col. 1

Mancipium. Licet mancipia non veniant appellatione mercis, veniunt tamen appellatione eius quod ex merce receptum eſt. tom. 2. pag. 72. col. 1

Mancipia mercis appellatione non continentur. tom. 2. pag. 72. col. 1, nec etiam appellatione mobilium. ibid.

Mandare. Cùm alicui expreſſim & ſpecialiter aliquid mandatum eſt non poteſt nec debet alteri deferendum mandare ne rem ſibi commiſſam negligere videatur. tom. 1. pag. 195. col. 2

Mandare commodatum. Qui nuncium miſit ad commodatarium, commonendi tantū ipſius cauſa vt rem referri

Google

ferri curaret, non ideo videtur ei mandaſſe vt per eum ipſum nuncium rem referri curaret. tom. 1. pag.571. col.2

Mandare iubere. De verbis *mando, & iubeo,* & de eorum facultate. tom.2. pag.273.col.1. & 2

Mandare actio. Differentia inter mandatum & delegationem actionum. tom.1.pag.646.col.1.& 2

Mandator. An & quomodo duo mandatores in ſolidum obligentur eiuſdem rei, & quomodo liberentur. tom.2. pag.278.col.2

Mandatum. Per mandatum generale creditor cenſetur mandare debitoribus vt procuratori ſoluant. tom. 1. pag.301.col.1

Mandato quantumuis generali ſemper bona fides ineſt, quia contractus bonæ fidei eſt. tom.1.pag.301.col.2

Scientia ac patientia domini pro mandato eſt. tom. 2. pag.5.col.1

Qui non habuit mandatum ad fideiubendum non præſumitur habuiſſe ad Soluendum. tom. 1. pag.373. col. 1

Qui rem ſuam pignori dedit pro alio volente perinde eſt ac ſi eius mandato dediſſet, ideo mandati non commodati actionem contra eum habet. tom. 1. pag.558.col.1.& 2

Præſentia mandantis non requiritur cum de eius voluntate & facto mandato conſtat ad hoc vt actione mandati teneatur. tom.1.pag.358. 2col.

Mandatum nunquam fit gratia ſolius mandatarij.tom.1 pag.581.col.1

Conſilium enim illud eſſet non mandatum & conſequenter non obligatorium. ibid.

Caſus in quibus quod ſpeciale requirit mandatum venit ſub virtute præcedentis mandati. tom. 1. pag. 365. col.1. & 2

Doli mandatum nullum eſſe poteſt,vt nec alterius cuiuſlibet rei quæ iure fieri non poſſit. tom.1.pag.265. col.2

In mandato generali nunquam venit vt procurator aliquid petat per quod dominus in pœnam incidat. tom.1.pag.302.col.1

In generali mandato non veniunt ea quæ quis veriſſimiliter mandaturus non fuerat ſi de iis cogitaret.tom.1. pag. 301. col.2

Cui mandatum eſt vt aliquid faciat mandata cenſentur ea quoque omnia antecedentia per quæ ad illud faciendum quod mandatum eſt perueniri poteſt.tom.1. pag.132.col.1

In mandato quantumuis generali nunquam dolus continetur ſed bonæ fidei clauſula mandato cuilibet ſemper ineſſe creditur. tom. 2.pag.165.col.2

In mandato quantumuis generali nunquam dolus nec fraus continetur. tom.2.pag.148.col.1

In generali mandato non venit illicitum.tom.1.p.301. col.2

Generali mandato cum adminiſtratione libera continetur mandatum ſoluendi creditoribus. tom.2. p.207. col.2

In omni caſu mandatum alienandi morte mandantis finitur. tom.1.pag.76.col.1

Debitor qui ex mandato reuocato ſoluit alij quam vero creditori, non eo minus liberatur ſi reuocationem ignorauerit. tom. 2.pag.114. col.2

Mandatum factum ſuper eo ad quod mandator tenebatur non finitur morte mandatoris licet ab heredibus poſſit reuocari. tom.1.pag.77.col.1

Mandatum ſuſceptum poteſt ex cauſa renunciari.tom.2. pag.400. col.1

In quibus cauſis ſpeciale mandatum requiratur & in quibus generale tantum. tom.1. pagin. 128. col. 1. & 2

Ex mandato ex quo non poteſt dari actio mandati efficax datur actio negotiorum geſtorum. tom. 2. p.317. col.1. & 2

An in contractu mandati ſit locus pœnitentiæ? tom. 1. pag. 241. col.2

Mandatum re integra ſicut & iuſſum reuocari poteſt. tom.2. pag.272.col.2.modò de reuocatione certioretur qui iuſſus eſt. ibid.

Mandatum culpa. In mandato licet vtriuſque gratia facto culpa etiam leuiſſima à mandatario præſtanda eſt. tom.1.pag.581.col.1

Mandatum dolus. In mandato quantumlibet generali nunquam dolus continetur. tom.2.pag.66.col.1

Mandatum depoſitum. Qui rem perferendam depoſitario ſuſcipit & apud ſe cuſtodiendam ſi alter eam recipere nolit, tenetur actione mandati non depoſiti. tom.2.pag.331.col.1. & 2

Qui rem alienam eius nomine ab alio receptam ex mandato, cuſtodiæ legem habentis cuſtodit mandati non depoſiti actione tenetur. tom.2. pag.331.col.1 & 2

Manſio. Ad malam manſionem extenſus dicitur qui quæſtioni iam addictus eſt. tom.2. pag.351.col.1

Manumiſſio. Manumiſſio in fraudem creditorum facta reſcinditur per legem Æliam Sentiam.tom.2. p.231. col.1

Manumiſſio in fraudem creditorum facta quo caſu poſſit ſuſtineri. tom.2. pag.231.col.1.& 2

Per manumiſſionem ſerui dicuntur conſtitui duæ perſonæ vna domini alia ſerui. tom.1.pag 428.col.1

Aliquando manumiſſio æquiparatur morti. tom. 2. pag.148. col.2

Manumiſſio extinguit dominicam poteſtatem. tom.1. pag.215. col.2

Manumiſſio crimen. Datio libertatis omnem præcedentis delicti memoriam quod ad dominum delet nec minus ſi ad criminis vindictam quàm ſi ad criminis perſecutionem agere dominus velit. tom.1.pag.443. col. 2

Manumittere. Seruum indebitum qui neſciens manumittit ad quid teneatur. tom.1. pag.391. col.2. & pag.ſeq.

Ad quid teneatur heres qui ſeruum à ſe ex legati cauſa præſtandum ſiue ſciens, ſiue ignorans manumiſit & ad quid is qui ſeruum indebitè ſolutum vel ſciens manumiſit, vel ignorans. tom.1. pagin.392. col.1. & 2

Seruum indebitè acceptum ſciens manumittendo ad precium eius tenetur ſecus ſi neſciens.tom.1.p.391. col.1.& 2. & pag.ſeq.

Quiſquis ſerui dominus eſt eum manumittere pro ſuo iure poteſt ſi aliud nihil impediat tom.1.p.391.col.1

De conſtitutione Marci & Commodi ſeruum pro libero habentis ex quo inſtanti debuit manumitti nec manumiſſus eſt. tom.1.pag.221.col.1

Et ad quos ſeruos extendatur. pag.243. col.2. & 244. col.1. & pag.245.col.1

Inſtitutus ſub condicione ſi ſeruum manumiſerit ex teſtamento falſo, aut iniuſto poſt manumiſſionem precium à manumiſſo conſequi poteſt.tom.1.p217.col.2

An filius manumitti à patre poſſit? tom.2. pagin.236. col. 1

Manumittere, condicere mandatum. Seruo manumittendo dato ſi ante manumiſſionem dominum pœniteat, & poſt pœnitentiam certioratus accipiens manumittat, non datur condictio domino contra Tribonianum & omnes interpretes,ſed actio mandati non propter pœnitentiam domini ſed propter manumiſſionem factam poſt pœnitentiam. tom.1.p.238.239.& pag. 240. col.2

Manus. Auxilium manus militaris à Triboniano inductum innita iuriſprudentia. tom.1.pag.200.col.2

Quo caſu & in qua actione auxilium manus militaris competat actori rem ſuam petenti?tom.1.p.200.col.2

Marcellus. Marcellus Iulianum reprehendere paſſim ſolet. tom.1.pag.47.col. 2
Mare. Negotiatio tranſmarina & traiectitia pecunia multa habet priuilegia in iure noſtro. to.2. p.2.col.2
Mari priuata lex imponi non poteſt. tom. 2. pag. 32. col. 2
Quis mari legem publicam imponere poſſit & quomodo. tom.2.pag.32.col.1.& 2
Maritus. Maritus ex numero earum perſonarum eſt quibus reuerentia debetur. tom.1. pag.495.col.1
Veſtes precioſiores quas maritus conſtante matrimonio vxori exhibuit ad ornatum & mariti decorem non cenſentur donatæ mulieri. tom.2.pag.169.col.2
Maritus caſtigare. Maritus vxorem delinquentem præfecturæ potiùs ac præſidi caſtigandam tradere debet quàm ipſe caſtigare. tom.1. pag.647.col.2
Maritus dos. Maritus cui à non debitore dos per errorem promiſſa eſt ſi ſoluto matrimonio dotem petat in eo doli exceptione ſummouebitur quod mulier receptura eſſet. tom.1.pag.261.col.1.& 2
Exceptio mariti ne conueniatur ſupra quàm facere poſſit non facit indebitum id quod eſt ſupra quàm facere poſſit, ſed conceditur tantum propter priuilegium marito competens.tom. 1.pag.495.col.1. & 2. & ſeq.
Maritus ſolutio. Marito non nocet plus conſtituiſſe quam facere potuerit, nocet autem plus ſoluiſſe. tom.1. pag.305.col.1.& 2.& ſeq.
Mater. Mater pro tutore omnia gerere non poteſt.to.1. pag. 192. in fin.
Mater iure veteri non poterat eſſe tutrix niſi ſi quando ex reſcripto principis ſpecialiter id conceſſum eſſet, iure Iuſtinianeo verò poteſt. tom.1. pag.193. col.1
Mater hodie ceteris etiam creditoribus legitimis præferenda eſt ſi tutrix eſſe volet. tom.1. pag.193.col.2
Mater quæ tutrix non eſt non habet legitimam perſonam iurandi pro filio etiamſi maximè velit, adeòque nec ſtandi in iudicio propter ſexus verecundiam & conſilij infirmitatem. tom. 1.pag.192.col.2
Viſcera materna neſciunt patientiam. tom.1.pag.192. col. 2
Mater affectus. Nullus affectus vincit maternum ſicut nec paternum niſi maternus. tom.1.pag.192.col.2
Mater filius. Filius matri extraneus eſt neque habent fœminæ liberos in poteſtate. tom. 2. pag. 369.col.1
Matrimonium. Matrimonium licet legitimè contractum olim inter inuitos non retinebatur. tom.1. pag.257. col.2
Propter contractum illicitè & dolo malo matrimonium, dos fit caduca & fiſco applicanda. tom.1. pag.403. col.1. & 2
Matrimonium inter inuitos ſicut nec contrahitur ita nec retinetur.tom.2.pag.139.col.1
Matrimonij & dotis cauſa ſemper honeſta eſt & fauorabilis ob admixtam vtilitatem reipublicæ. to.1.p.402. col.1
Matrimonium defectu ætatis inualidum ſolo lapſu temporis conualeſcit. tom.1.pag.235. col. 1
Cur matrimonium à matre dictum? tom.2. pag.197. col. 2
De iure veteri quoddam illicitum matrimonium dotem faciebat caducam. tom.1.pag.403.col.2. in fin.
Maritum ſicut & dotem matrimonium facit non dotales tabulæ. tom.1.pag.248.col.2
Matrimonio turpiter & illicitè contracto non tantum lucra omnia nuptialia contrahentibus auferenda ſunt ſed etiam dos ipſa fit caduca. tom.1.pag.402. col.2
Differentia inter matrimonium illicitum à muliere ſcienter contractum & matrimonium ignoranter. tom.1. pag.402.col.2
Matrimonium condictio. Datum ob matrimonium illicitum non ſecutum à muliere ignorante ſine cauſa magis quam ob turpem cauſam datum eſt, ideo condictione ſine cauſa repetitur. tom.1. p.402. & ſeq.
Matrimonium ignorantia. Ignorantia mulieris matrimonium illicitè contrahentis eam excuſat à pœna criminis ſed non ab amiſſione dotis niſi ſit error facti.to.1 pag.402.col. 2
Matrimonium illegitimum ignorantia non poteſt fieri legitimum, ſed tantum filios legitimos & ſucceſſionis capaces. tom.1.pag.403.col.2
Matrimonium repetitio. An in contrahendo illicito matrimonio ſine vllo delicto ſit locus repetitioni dotis. tom. 1.pag.403.col.2
Qui puellæ nomine pecuniam aut aliam rem dedit futuro marito non poteſt ex pœnitentia repetere quandiu ſpes eſt futuri matrimonij ne contingat ea ratione matrimonium impediri. tom.1.pag.260.col.2
Maſculinum. Maſculinum concipit fœmininum, ſed non contra. tom. 1.pag.490.col.2
Maſculus. Ad maſculos maximè commerciorum exercitio pertinet. tom.2.pag.129.col. 1
Medium. Mediæ opiniones ſolent eſſe probabiliores & æquiores. tom.2.pag.214.col.2
Mediæ ſententiæ ſolent eſſe humaniores. tom.2. p.163. col.1
Membrum. Nemo ſe dominum membrorum ſuorum dicere poteſt. tom.1.pag.649.col.2
Nemo eſt dominus membrorum ſuorum.tom.1.pag.90 col. 2
Mendacium. Mendacium nunquam debet remanere impunitum. tom.2.pag.88.col.1.& 2
Merces. Pro mercibus à prædone ablatis conferendum non eſt ab iis qui ſuas redemerunt. tom.2. p.24. col.2
Cum magiſtro nauis aduerſus eos quorum merces ſaluæ ſunt & retentio & actio datur. tom.2.pag.21.col.2
Domini mercium in mare iactarum à magiſtro naui præpoſito, non tam agunt cum magiſtro vt condemnetur recta, quàm vt cogatur agere contra alios dominos ex conducto. tom.2.pag.21.col.1
Mercedes non niſi fructuum vice debentur, ſunt enim loco fructum. tom.1. pag.373.col.1
Mercedes prædiorum locatorum, ſicut & precia rerum venditarum non tam ex re ipſa quam ex contractu & negotiatione percipiuntur. tom.1.pag.373.col.1
Mercis appellatione propria quid contineatur, quid etiam impropria? tom.2. pag.63.col.1.& 2
Merces nauis. Nauta merces in deteriore naue quàm in conducta transferens, ſi vtraque nauis pereat an teneatur ob amiſſas merces. tom. 2. pag.33. col.1. & 2
Merces pecunia. Merces quæ locationis ſubſtantiam & quæ propriè merces appellatur conſiſtere debet in pecunia numerata ſicut & precium quod conſtituit ſubſtantiam emptionis. tom.1.pag.551.col.1
Meretrix. Quæ ſint meretrices? tom.1. pag.378.col.2
Meretrix repetere. Quod meretrici datur repeti non poteſt. tom.1.pag.277.col.1. & 2. ſecus quod alij mulieri propter ſtuprum. ibid.
Metus. Metus coactionis pro coactione eſt.tom.1.p.64. col. 2
Metus coactio. Metus coactionis coactio eſt.tom.1.p.281. col.1. in fin.
Metus ſolutio. Spontaneam fuiſſe ſolutionem probare debet qui vim & metum intulit.tom. 1.p.281.col.1
Meum. Quod iam meum eſt magis fieri meum non poteſt. tom.1.pag.34.col.2
Quod iam meum eſt meum eſſe ex pluribus cauſis non poteſt, ſed ex vna tantum quamuis ex pluribus cauſis deberi quid mihi poſſit. tom.1. pag.405. col. 1
Miles. Miles poteſt habere duos heredes in ſolidum vnum in bonis caſtrenſibus, alium in paganicis.to.1. pag.322. col.1.& ſeq.

Militis

Digitized by Google

Militis æs alienum quod ex cauſa bonorum caſtrenſium debuit nullo modo pertinere poteſt ad heredem in bonis paganicis inſtitutum, tom.2.pag.322.col.1.& 2

Miles inſtituens heredem vnum in bonis caſtrenſibus alium in paganicis duas hereditates relinquere videtur. tom.2.pag.322.col.1.& 2

Intereſt militum obligari ex omnibus ſuis contractibus? tom.2. pag.279.col.1

Rei ex pecunia militis emptæ ab alio quàm à milite, licet non nomine militis vindicatio ſaltem vtilis acquiſitur ipſi militi. tom.1.pag.5.col.2. & pag.53. col.1. & 2. in aliis perſonis aliud eſt.

Militia. Diſciplina caſtrorum antiquior fuit parentibus Romanis quàm charitas ipſa liberorum. tom.1.p.96. col. 1

Minor. Minor etiam ſine curatore ſuo obligatur ſed poteſt implorare reſtitutionem in integrum ſi ſe non modo minorem ſed etiam læſum probet. tom. 2. p.291.col.1

Minor curatorem habens in iudicio ſine curatore ſtare non poteſt. tom. 1. pag.194. col.1.& 2

Minor non indiget inuitus curatore niſi ad lites exercendas extra vnum caſum. tom.1.pag.194.col.1 & 2

Minor ſine curatore ſuo obligari recte poteſt, non autem pupillus ſine tutore. tom.1.pag.194.col.1.& 2

Minori non ſuccurritur niſi cauſa cognita, à prætore non à iudice. tom.2. pag.97.col.1

Ex edicto de minoribus nulla actio vel cautio proficiſcitur, ſed totum id pendet ex cognitione prætoris. tom.2. pag.97. col.1

Minori non obſtat Macedoniani auctoritas quo minus reſtitui in integrum poſſit aduerſus filiumfamilias maiorem cui pecuniam crediderat, vt maior ætatis quàm SC. ratio habeatur. tom.2.pag.515.col.1

Minor obligatur ipſo iure ex omnibus penè cauſis etiam ſine authoritate curatoris, dummodo non contra leges contraxerit, ſed tamen paratum ſemper habet auxilium reſtitutionis in integrum ſi modo non ſolum ſe minorem ſed etiam lubrico ætatis nimiaque facilitate læſum ac deceptum eſſe doceat. tom. 2.p.45.col.2

Quiſquis minor eſt hoc ipſo læſus non probatur. tom. 2. pag.53. col.1

Minor qui petit reſtitutionem in integrum etiam per viam exceptionis & contradictionis actor eſt. tom.1. pag.104. col.1

Minor in eo ſe læſum dicens quod pecunia in rem eius verſa non ſit an debeat probare non fuiſſe verſam. tom.1.pag.103.circa finem & 104. col.1

An minor petens reſtitutionem in integrum debeat probare ſe læſum? tom.1. pag.103.col. 2.& 104. col.1. & 2

An minor qui renunciauit appellationi aut paſſus eſt labi tempora ad appellandum præſtituta, aut compromiſit in arbitrum vel in arbitratorem poſſit ſtatim reſtitui in integrum, an verò probandum habeat ſe bonam cauſam fouere vt ſe læſum probet? tom.1.p.104. col. 1

Minor non poteſt videri circumſcriptus qui vſus eſt iure communi. tom.1.pag.101.col.2. aut qui illud fecit quod alius quilibet etiam maior facere potuiſſet & & debuiſſet. ibid.

De minorum reſtitutione in integrum quis olim cognoſceret. tom.1.pag. 102.col.2.& de ſolemnitatibus antiquis. ibid.

An minor ſit reſtituendus in integrum & replicatione adiuuandus aduerſus oppoſitam præſtiti ea deferente iuriſiurandi exceptionem? tom.1. pag.113.in fin. & pag.101. & 103.

Minorum in integrum reſtitutiones non ex euentu ſunt æſtimandæ ſicut nec cæteræ ſed ex initio & ex eo quod potuit euenire. tom.1.pag.102.col.2

Quicquid cum minore geſtum eſt ſi ex eo minor læſus ſit, ſiue dolo aduerſarij, ſiue ſua nimia facilitate, reſcindendum eſt in integram reſtitutionem vt minor curatorem habeat, etiam cuius authoritas in eo negotio interuenerit ſiue non. tom.1. pag.101.col.1

Minor curatorem habens eſt ſimilis pupillo quoad adminiſtrationem. tom.1.pag.103.col.2

Delatio iuriſiurandi facta à minore curatorem habente non ſine curatoris authoritate valet. tom.1. pag.103. col. 2

Non omnia quæ cum minoribus geruntur irrita ſunt aut periculo reſtitutionis obnoxia, niſi minor ſe prætereа captiuum probet. tom.2. pag.305.col.1.& 2

Quomodo minor per replicationem aduerſus iuriſiurandi exceptionem adiuuari poſſit. tom.1. p.102.& 103.

Minor ſemper reſtituendus eſt in integrum quoties etiam intra dimidium læſus probatur. tom.1. pag.386. col. 2

Minor iuſiurandum deferens hoc ipſo quod probatur minor fuiſſe delationis tempore pro capta habetur præſumptione iuris tantum. tom.1. pag.104.col.2.

Non paſſim minoribus ſubuenitur per reſtitutionem in integrum, ſed ita demum ſi capti & læſi non modò dicantur, ſed & probentur. tom.1.pag.101.col.2

An minor curatorem habens æquiparetur pupillo? to.1. pag.194.col.2. & 195. col.1

Minori damnoſam hereditatem adeunti ſuccurritur. tom.2.pag.310. col.1

Minor aduerſus præpoſitionem inſtitoris à ſe factam vel ſine curatoris authoritate, vel cum curatore reſtitui in integrum poteſt ſi ſe ex ea præpoſitione læſum probet. tom.1.pag.47.& 48

Minor, mulier. Quomodo ſuccurratur minoribus, quomodo mulieribus? tom. 2. pag.310.col.2

Miſſio. Vigor miſſionis in poſſeſſionem bonorum debitoris à creditore facta totus in venditione conſiſtit. tom. 2.pag.210.col. 2

Mobilia. Cur mobilia friuola appellentur. tom. 1. p.915. col.2

Modus. In rebus omnibus honeſtus modus ſeruandus eſt, non immoderata cuiuſque luxuria ſubſequenda. tom.1 .pag.196.col.1

Modus affectio. Honeſtus modus ſeruandus eſt in omnibus non immoderata cuiuſque affectio & auaritia ſubſequenda. tom.1. pag.318.col.1

Modus condicio. In legatis & fideicommiſſis etiam modus adſcriptus pro condicione habetur. tom.1.p.164. col.2. quamuis reuera modus à condicione differat. ibid.

Mora. Mora plerunque contrahitur re ipſa & citra interpellationem ſiue ob fauorem & priuilegium minoris ætatis. tom.1.pag.598.col.2

Contrahitur mora re ipſa & citra interpellationem ſi vſuræ in vicem & compenſationem fructuum debeantur. tom.1.pag.598.col.1

Moræ ratio non eſt habenda in re facta viliore poſt moram, ſecus in facta deteriore. to.1.p.454.& 455.col.1

Ex parte actoris mora contrahi non poteſt ob id ſolùm quod tardius agat, ſi non etiam illud concurrat, vt ſine cauſa recuſet accipere ſolutionem. tom.1.p.471.col.1

Res poſt moram perempta extare adhuc videtur, ideoque & peti adhuc poteſt licet præſtari amplius non poſſit. tom.1. pag.390.col.2

In obligationibus dandi rem poſt moram peremptam nihilominus ad rem non ad precium eſt agendum. tom.1. pag.396.col.2

Mora rei ſolet nocere fideiuſſori. tom.1. pag.483.col.2 & 485. col.1

Regula ſuam cuique moram nocere, vt & factum cuique ſuum non habet locum in fideiuſſore, cui etiam mora principalis nocet. tom.1.pag.483.col.2

Ad quid teneatur fideiuſſor ex mora principalis debitoris. tom.1.pag.483.col.2

Quo caſu moroſo debitori magis noceat mora extraiudicialis per ſimplicem interpellationem contracta quàm iudicialis commiſſa per conteſtationem. tom. 1. pag. 456. col. 2

Mora extraiudicialis perpetuat obligationem, ſed tamen nulla eius ratio haberi poteſt ad ineundam rei debitæ poſt moram peremptæ æſtimationem. tom. 1. p. 456. col. 2

Longè plus poteſt mora in actionibus bonæ fidei, quàm in ſtrictis. tom. a. pag. 360. col. 1

Mora purgari debet per oblationem realem nulla conditione vel dilatione ſuſpenſam. tom. 1. pag. 417. col. 1

Mora per oblationem non purgata res perempta in petitione eſt. tom. 1. pag. 417. col. 1. in ſolutione verò æſtimatio. ibid.

Nemini mora ſua & fruſtratio prodeſſe debet ſed potiùs nocere, cùm vix ſit vt mora contrahatur ſine culpa. tom. 1. pag. 11. col. 1

Interitus rei poſt moram contingens cuius periculo ſit an debitoris an creditoris? tom. 1. p. 11. col. 1. & 2.

Siue apud debitorem fuerit æquè peritura, atque apud creditorem. tom. 1. pag. 12. col. 2

Quis ſit præcipuus effectus moræ? tom. 1. pag. 11. col. 1

Quomodo mora principalis non noceat fideiuſſori in actione arbitraria, noceat autem in actionibus bonæ fidei. tom. 1. pag. 485. col. 1. & 2

Nullus eſt effectus moræ ad transferendum periculum in moratorem in iis rebus quæ perire non poſſunt. tom. 1. pag. 11. col. 2

Quando mora contracta videatur? tom. 1. pag. 11. col. 2. & pag. 12

Mora dolum non requirit ſi modo habeat culpam? to. 1. pag. 12. col. 1

Quando ex mora debeantur fructus & vſuræ, & in quibus iudiciis? tom. 1. pag. 12. col. 1. & 2

Mora quæ purgari poteſt eadem ſemper eſt, & eundem habet effectum quandiu purgata non eſt. tom. 1. pag. 350. col. 2

Quando & quandiu purgari mora poſſit, vbi tractatur hæc quæſtio. tom. 1. pag. 350. col. 2

Mora rei nocet fideiuſſori in iis quæ à contractu immediatè pendent, ſecus in iis quæ non à contractu immediatè, ſed à iudicis arbitrio. tom. 1. pag. 484. col. 1

Etiam is qui moram ſolutioni facit ſi tamen iudicium accipere paratus ſit non videtur moram feciſſe. to. 1. pag. 449. col. 1

Non prodeſt furi ad purgandam moram quod iudicium accipere & condictionem accipere paratus ſit. tom. 1. pag. 449. col. 2

Mora nulla contrahi intelligitur vbi nulla petitio & interpellatio eſt. tom. 1. pag. 220. col. 1

In obligationibus ſine die, mora purgari poteſt vſque ad tempus litis conteſtatæ, ſecus in obligationibus in diem. tom. 1. pag. 466. col. 2

Mora poteſt eſſe ſine culpa. tom. 2. pag. 360. col. 1

Debitoris mora facere poteſt vt qui mortuus eſt viuere exiſtimetur ad perpetuandam obligationem. tom. 1. pag. 541. col. 2

Ratio omnium optima purgandæ moræ eſt ſi aduerſarius in poſteriore mora conſtitui poſſit, quia ſemper poſterior tollit & purgat priorem. tom. 1. p. 516. col. 2

In actionibus ſtricti iuris nulla penitus moræ ratio habetur quantum ad augendam obligationem ſed duntaxat quantum ad eam perpetuandum. tom. 1. p. 418. col. 2

Cur mora periculum rei transferat in moratorem? to. 1. pag. 358. col. 2

Parum intereſt debitoris an creditor moram contraxerit nec ne, dummodo ipſe debitor non ſit in mora quantum ad hoc vt periculum rei debitæ pertineat ad actorem. tom. 1. pag. 515. col. 1

Periculum rei debitæ nunquam transfertur in debitorem niſi ipſe ſit in mora. tom. 1. pag. 515. col. 1

Si mora non per interpellationem contrahenda ſit ſed per ſolum lapſum temporis in obligatione appoſiti ad debitorem pertinet extra cauſam edicti de conſtituta pecunia, vt creditorem adeat ad offerendam ei ſolutionem. tom. 1. pag. 515. col. 1

Mora authori nocere debet. tom. 1. pag. 509. col. 1

Vt debitum ex vſurario fiat non vſurarium purganda mora eſt per oblationem non per obſignationem. tom. 1. pag. 598. col. 2

Facilius eſt moram contrahendam impedire quàm contractam purgare. tom. 1. pag. 449. col. 2

Ad impediendam moram non ſufficit paratum eſſe debitorem accipere iudicium, niſi ad iudicium iuſtè prouocet. tom. 1. pag. 449. col. 2. & ſine dolo malo. ibid.

In iudiciis ſtrictis moræ ratio non habetur ad augendam obligationem, habetur tamen ad eam perpetuandam ſiue debita res poſt moram in totum perierit ſiue deterior facta ſit. tom. 1. pag. 458. col. 2

Mora perpetuat obligationem & actionem. to. 1. p. 416. col. 1

Fieri moram in re ipſa eſt fieri citra vllam interpellationem. tom. 1. pag. 418. col. 2

Quicquid contingit rei debitæ poſt moram debitoris id periculo debitoris cedit. tom. 1. pag. 418. col. 2

Facilè fieri non poteſt vt mora ſine culpa contrahatur. tom. 1. pag. 418. col. 2

Mora purgari non poteſt re non integra. tom. 1. p. 350. col. 1

Exceptio nulla competit ei qui moram contraxit niſi ex quo purgare moram paratus eſt. tom. 1. pag. 350. col. 1

Neque in obligationibus prætoriis neque in ciuilibus moræ purgatio vnquam admitti debet poſt elapſum diem ſi iam cœperit intereſſe actoris. tom. 1. pag. 44. col. 1

In ſtipulationibus pœnalibus non admittitur purgatio moræ poſt præteritam diem quæ interpellauit pro homine tum quoque cùm perſona nulla fuit quæ ad diem dictam poſſet ſoluere. tom. 1. pag 513. col. 1

Summa æquitas in omnibus de mora quæſtionibus maximè ſpectanda eſt. tom. 1. pag. 513. col. 1

Differentia moræ per lapſum diei contractæ & moræ per negligentiam in faciendo ratione temporis quomodo purgari poſſit. tom. 1. pag. 553. col. 1

Poſt litem conteſtatam ſemper ſera oblatio & moræ purgatio eſt. tom. 1. pag. 513. col. 2

Toties purgatio moræ impeditur quoties intereſt eius qui moram paſſus fuit. tom. 1. pag. 602. col. 1

In omnibus cauſis pro facto accipiendum eſt id in quo per aliquem mora eſt quo minus fiat. tom. 1. p. 388. col. 1

Odioſior mora nulla eſt quàm quæ furis eſt. tom. 1. pag. 455. col. 1

Non ſufficit ad conſtituendum aliquem in mora, ab eo peti poſſe niſi etiam illud concurrat, vt petitum ſit vel per iudicem vel per interpellationem extraiudicialem. tom. 1. pag. 471. col. 1

Niſi cum mora contrahitur re ipſa & ipſo iure, id eſt citra interpellationem. ibid.

Cur in contractibus ſtricti iuris neque tẽpus illud attẽditur quo res dari debuit quo vſque interpellatio & mora ſecuta ſit, neque tempus moræ ſi qua per interpellationem extraiudicialem ſecuta ſit. tom. 1. p. 455. col. 2

In contractibus ſtricti iuris etiam per interpellationem extraiudicialem mora contrahi poteſt. tom. 1. p. 455. col. 1

In iudiciis ſtrictis habenda eſt æſtimatio ſolius deteriorationis non etiam totius rei debitæ cùm mora deteriorationem præceſſit. tom. 1. pag. 455. col. 2

In

Digitized by Google

In iudiciis ſtrictis nullus eſt moræ effectus ad augendam obligationem ſed tantum ad eam perpetuandam. tom. 1. p.455. col.2

Mora contrahitur per interpellationem congruo loco & tempore factam. tom. 1.p.698.col.2

Quemadmodum purgatur mora iam contracta per ſubſequentem oblationem, ita & inducitur per ſubſequentem interpellationem. tom. 1. pag.598. col. 2

Mora poſterior ſemper nocet. tom.1. pag.598. col.2.in fin.

In omnibus faciendi obligationibus purgari poteſt mora vſque ad litem conteſtatam non poſtea. tom. 1.p.464. col.2

Interpellatio extraiudicialis ſufficit ad contrahendam moram. tom.1.p.464.col.2

Mora quæ ex lapſu diei contingit ipſo iure purgari poſtea non poteſt. tom.1.p.512.col.1

An & quando difficultas præſtationis excuſet à mora. tom.1.p.12. col.2

Generaliter verum non eſt actorem eſſe in mora recipiendi ſi ad diem non venerit in locum ſolutioni deſtinatum. tom.1. p.514.col.2

Mora contrahitur per interpellationem congruo loco & tempore factam. tom.2.p.338.col.1

Debitor non impedit moram ſi ad locum ſolutioni deſtinatum aut non accedat, aut ſi accedat ſine pecunia, aut ſi neque creditor in eo loco tunc fuerit, niſi proteſtatus ſit debitor paratum ſe fuiſſe ſoluere ſi creditorem inueniſſet ſacculo cum pecunia ſignatorum ſignis obſignato. tom.1.p.516. col.1

Homo mortuus in obligationem & actionem deduci non poteſt, niſi cùm periit poſt moram. tom.1.p.268. col.1

Eſſe debet aliquis qui paratus ſit ſoluere, vt creditor in mora conſtituatur. tom. 1.p.515.col.1

Mora actoris meliorem non facit debitoris conditionem niſi ipſe quoque debitor ante fuerit in mora. tom.1. p.515.col.1

An debitor ire debeat ad domum creditoris, an vero creditor ad domum debitoris, ad moram vel impediendam vel purgandam. tom.1. p.515.col.1

Vt excuſetur debitor à mora non ſufficit vt aliquem difficultatis prætextum poſſit oſtendere, ſed neceſſe eſt, vt probet in ſua poteſtate non fuiſſe vt ſatisfaceret nec dolo eius malo iuſta aliqua cauſa fuerit propter quàm intelligere deberet ſe dare oportere. to.1.p.516 col. 1

Difficultas ſoluendi non excuſat à mora ſed ſola impoſſibilitas. tom.1.p.516.col.1

Corpus quod non extat præſtari ipſum non poteſt quamuis non eo minus petendum ſi poſt moram perierit. tom.1.p.303. col.1

Mora qualibet ſupponit obligationem præexiſtentem. tom.1.p.599.col.2

Quomodo per oblationem, quomodo per obſignationem mora ſiue prior ſiue poſterior purgari poſſit. tom.1. p.598.col.1.& 2

In bonæ fidei iudiciis mora rei nocet fideiuſſori, in actione autem arbitraria non nocet. tom.1.p.483. 484. & 485.col.1

In pœnalibus cauſis quod ad moram attinet illud eſt tantum ſpeciale, quod ea mora purgari non poteſt.tom.1. p.515.col.1

Vnus ex his caſibus in quibus mora contrahitur re ipſa & ipſo iure citra vllam interpellationem.tom.1.p.270 col. 2

Ex die moræ omne periculum pertinet ad moroſum debitorem quod alioquin ad creditorem pertinuiſſet. tom.1.p.457.col.1

Poſterior mora ſemper nocet & priorem purgat. tom.1. p.459.col.1

In bonæ fidei iudiciis & vſuræ, & fructus & cæteræ acceſſiones ex mora debentur. tom.1. p.484. col.1

In ſolis bonæ fidei iudiciis & in vltimis voluntatibus moræ ratio habetur. tom.1.p.257.col.1

Congrua non eſt interpellatio ad conſtituendum debitorem in mora quæ congruo loco facta non eſt. tom.1 p.459. col.2

Mora conſtitutum. Licet creditor & debitor ſint diuerſi fori ſemper debet alter ad domum alterius ire ad impediendam moram, vel purgandam. tom.1. pag.515. col. 2. quod non habet locum in conſtituto. ibid.

Mora conditio. Debitum in diem incertum ſolutum repeti non poteſt ſi dies omni modo extitura ſit, cùm non iam conditione quàm mora ſuſpendi videatur. tom.1. p.315.col.2

Mora dies. Ex ſolo lapſu diei in ſtipulatione appoſitæ, adeò verum eſt moram contrahi vt ex mora etiam pœna committatur eo quoque caſu quo nemo ſit qui poſſit ſoluere. tom.1. p.476.col.2

Mora furtum. Cur furtum & moram facere dicatur rem peremptam adhuc viuere. tom.1. pag. 513. col.2. & p.514

Mora fideiuſſor. Mora debitoris principalis per ſtipulationem ad ſortem & vſuras obſtricti obligationem fideiuſſoris ita auget, vt etiam vſuras quas reus ſoluere promiſerat ſoluere fideiuſſor compellatur. tom. 1. p.485.col.2

Differentia inter vſuras quæ veniunt ex mora rei iure obligationis, & eas quæ veniunt non iure obligationis, ſed arbitrio iudicis, ad priores fideiuſſor tenetur ex mora rei ſecus ad poſteriores. tom.1.p.485. col.2. & p. 486

An fideiuſſor vſuras debeat quæ non ſint deductæ in ſtipulatum ſi eas reus debeat ex mora ſua officio iudicis. tom.1. p.486.col.2

Fideiuſſor arbitrariæ licet actionis nomine fideiubens, ad eam tamen pecuniam quæ ex ſententia Iudicis propter moram rei poteſt accedere, non tenetur, ſecus ſi propter moram ſuam. tom.1.p.487.col.1. & 2.& pag. 488. col. 1

Mors. Nemo mortuus moritur, ſed viuus. tom.1.p.481. col.1

Mors. Inſtans mortis vitæ tribuitur cum mortuus nemo moriatur, ſed viuus. tom.1.p.268.col.1

Mors eſt modus amittendi dominij eius rei quæ moritur, ſed non earum rerum quæ poſt mortem ſuperſunt. tom.1.p.441.col.2

Mors patris & naturali ordine contingit, & ex parentum ipſorum voto. tom.2. p. 103.col.1

Generali mortis cauſa capionis nomine mortis cauſa donatio continetur. tom.1.p.228.col.2

Mulier. Mulier intercedendo Velleiano S C. ita demum iuuatur ſi creditor ſciuerit eam pro alio intercedere, ſecus ſi ignorauerit. tom.2.p.283.col.1.& 2

Mulier mutuam pecuniam accipiendo vt Titio donet ſi eam donauit S.C. Velleiano iuuari non poteſt.tom.2. p.383,col.1

Mulierum genus eſt auariſſimum in donando. to.2.p.383 col.2

Acceptilatio à creditore facta mulieri pro alia intercedenti non liberat debitorem, ſicut nec ſolutio. tom.2. p.288.col.1.& 2. & ſeq.

Mulier exceptione perpetua Velleiani munita ſcienter ſoluens repetere non poteſt ſolutum.tom.2.p.288.col.1. & 2. & ſeq.

Quando creditor qui cum muliere contrahit diligentior & curioſior eſſe debeat in quos vſus pecunia impendatur. tom.2.p.293.col. 2

In imponenda ratione falcidiæ creditor mulieri pro alio intercedenti ſuccedens hoc æs alienum imputare non poteſt. tom.2.p. 290.& 291.col.1. & 2

Qui mulieri bona fide pecuniam dat mutuam, vel aliter contrahit, exceptione S. C. Velleiani non ſummonetur

tur; licet in rem mariti pecunia verſa ſit. tom. 2. p.305.col.1, & 2
Muliere pro alio captis pignoribus intercedente ope S. C. Velleiani ab obligatione liberata, capta tamen pignora ſunt creditori obligata. tom. 2. pag.308.col.1 & 2
Mulier pro eo iudicem accipere volens pro quo interceſſit cauere debet ſe exceptione Velleiani non vſuram ne priſtina actio in veterem debitorem reſtituatur. tom.2.p.312.col.1.& 2
Mulier etiam pro alio ſeruo intercedens iuuatur Velleiano ſed actio in dominum ſerui reſtituitur, quid in filiofamilias. tom.2.p.312.& 313
Mulier pro alio liberaliter ſoluens non iuuatur S.C.Velleiano niſi prius liberaliter ſe obligauerit contra S. C. Velleianum. tom.2.p.302.col.2
Mulier quæ pro alio intercedit in rem ſuam non iuuatur Velleiano, ſecus ſi in rem alienam.tom.2.p.307.col.1. & 2
Mulier in iure reſpondens ſe heredem eſſe, cùm ſciret ſe eſſe non iuuatur Velleiano, ſecus ſi exiſtimaret ſe heredem eſſe. tom.2. p.303.col.1.& 2
Mulier debitrix à creditore delegata pro eo cui delegata eſt promittens non iuuatur Velleiano. tom.2.p.303.& 304.col.1.& 2
Mulier aliquid promittens creditori ne recipiat ſuam delegationem iuuatur Velleiano, quia videtur interceſſiſſe. tom.2. p.303.& 304. col.1.& 2
Non ſufficit creditori credere mulierem in rem ſuam intercedere quando pro alio promittit niſi diligentius perquiſierit. tom. 2.p.296. & 297.col.1. & 2
Muliere pro iis perſonis intercedente quæ neque ipſo iure, neque cum effectu poſſunt obligari, actio, neque reſtitutoria neque inſtitutoria contra eas perſonas dari poteſt. tom. 2. pag. 291. col. 1. & 2 & 292. col. 1. & 2
An mulier intercedere videatur cum fundum ſuum à marito obligari patitur. tom. 2.p.307.col.2
Mulier pro heredibus mariti intercedens an & quando iuuetur Velleiano. tom. 2.p.307. col.1. & 2
Inſtitutoria actio datur creditori etiamſi ſciuerit mulierem pro alio intercedere. tom.2.p.308.col.2
Muliere pro filiofamilias vel alieno ſeruo intercedente actio reſtituitur contra patrem vel de peculio vel de in rem verſo. tom. 2. p.292.col.1.& 2
Actio inſtitutoria & reſtitutoria quæ in eos datur pro quibus mulier interceſſit & in heredes & heredibus perpetuò competit. tom.2.p.292. col.1.& 2
Muliere ab initio interueniente pro eo cum quo quis erat contracturus, actio cum eo poſtea inſtituitur. tom.2.p.290. & 291
Mulieres quarum rerum ſunt incapaces iure ciuili.tom.2 p.279.col.1.& 2
Mulieres etiam ante S. C. Velleianum pro viris intercedere prohibebantur. tom. 2. pag.279.col.2. & p.280. col.1
Quibus caſibus mulieri intercedere pro alio liceat. tom.2.p.280.col.1.& 2
Mulieris interceſſio pro marito licet ſæpius geminata nullius eſt momenti. tom.2.p.281.col. 2
An mulier & Velleiano & Iuſtinianeæ conſtitutioni poſſit renuntiare. tom.2.p.281.col.1.& 2
Obligatio debitoris per interceſſionem mulieris liberatæ extincta reſtituitur à prætore. tom.2.p.287.col.1.& 2 & ſeq.
Muliere pro alio intercedente reſtituitur actio contra priorem debitorem & eius fideiuſſores. tom.2.p.295. col.1.& 2
Mulier S.C.Velleiano non iuuatur ſi promittat alium ratum habiturum quod ipſa geſſit.tom.2.pag.295.col.1 & 2
Mulier agens quaſi Seruiana aduerſus creditorem eundemque poſſeſſorem pignoris & ipſe aduerſus mulierem excipiens de pignore ſibi ex voluntate mulieri dato an habeat aduerſus eam exceptionem S.C. Velleiani replicationem. tom.1. p.197.& 298
Mulier ex emptione damnoſæ hereditatis non poteſt iuuari S.C.Velleiano. tom.2.p.299.col.2
Ob interceſſionem mulieris pro vno ex correis debendi factam, actio quæ contra illum correum reſtituitur, non reſtituitur contra alios correos. tom.2. pag.289. col.1.& 2
Paria ſunt nullum dare expromiſſorem vel dare mulierem. tom.2. p.287.& 288
Mulier intercedendi animo ſeruum alienum ſuum eſſe reſpondens iuuatur Velleiano ſi non dolo id fecerit, ſecus ſi ſeruum alienum, putabat ſuum eſſe. tom.2. p.304.& 305
Odioſiores ſolent eſſe interceſſiones quæ fiunt à muliere pro marito tanquam ſuſpectiores. tom. 2. pag. 311. col.2
Mulieri vendenti aut aliter contrahenti non ſuccurritur per Velleianum niſi intercedat, quamuis pecuniam pretij creditoribus debitoris exſoluat. tom.2.pag. 311. col.1
Mulier pro alio fundum vendens an iuuetur Velleiano. tom.2.p.311.col.1. & 2
Interceſſiones mulierum non ſunt nullæ ipſo iure ſed tantum ope exceptionis. tom.2.p.281.col.2
Mulier quæ contra S. C. Velleianum interceſſit non poteſt videri debitrix ſaltem effectu cùm habeat exceptionem perpetuam. tom.2. p.566.col.2
Muliere intercedente pro eo qui temporali actione tenebatur, temporalis actio reſtituitur. tom. 2. pag. 304. col.1
Mulier pro alio intercedens Velleiano S. C. non iuuatur ſi debitor mulieri ſoluerit quod debebat creditori apud quem mulier fideiuſſit. tom. 2.pag.296.col.1 & 2
Delegatus à muliere cuius non erat debitor habet exceptionem aduerſus eum cui delegatus eſt quemadmodũ mulieris fideiuſſor. tom.2.p.286.& 287. col.1. & 2. per tot. & quomodo. ibid.
Mulier pro alieno debito pignus datum repetens etiam fructus pignoris recipere poteſt. tom. 2. pag. 310. col.1
Mulier iubens alicui pecuniam credi non iuuatur Velleiano, ſecus fideiubens pro alio. tom.2. pag.304. col.1 & 2
Creditor mulieri contra S. C. Velleianum intercedenti ſuccedendo, reſtitutoria vti poteſt. tom.2.p.189.col.2 & 2
Muliere pro alio vel in diem intercedente vel ſub conditione etiam pendente die & conditione volenti creditori actio reſtitutoria cum priore debitore dari poteſt. tom. 2.p.294. & 295
Mulier cum alio in cauſam communem ſe obligans an pro alio intercedere videatur, & an poſſit iuuari S. C. Velleiano. tom. 2. pag. 298. in fin. & 299. col. 1. & 2
Mulier iurans ſe decem in dotem dediſſe non poteſt conſequi niſi in quantum maritus facere poſſit, ſecus iurans ſibi decem deberi, tunc enim aufert priuilegium marito. tom.1.p.151.& 152
Quando mulier ex interceſſione ſua non iuuetur S.C. Velleiano. tom.2.p.293. in fin.& 294
Mulier decipiendi animo intercedentes iuuatur exceptione S.C. Velleiani, ſed quæ per replicationem eliditur. tom.2. pag. 308. col. 1. & 2. & 309. col. 1. & 2
Muliere vnum ex correis debendi propter ſuam interceſſionem liberante an actio reſtituatur contra correum pro quo mulier interceſſit, an verò contra omnes correos. tom.1.p.301.& 302

Mulier

Digitized by Google

Mulier quæ pro alio ſe obligat, & ſciens ſe ex interceſſione non teneri, hoc ipſo teneri debet. tom.2.pag.309 col.1

Differentia inter ſolutionem vel delegationem factam à muliere intercedente, & factam à muliere quæ voluit intercedere nec interceſſit. tom.2.p.287.col.2

Mulier quæ intercedit in rem ſuam non iuuatur Velleiano. tom.2.p.306.col.1. & 2

Mulier heredi cunctanti de adeunda hereditate ob id ſolum quod nomina debitorum parum idonea exiſtiſtimaret repromittens ſe præſtaturam quantò minus à quoquo eorum ſeruari poſſit, iuuatur Velleiano.tom.a p.299.col.a

Mulier debitori pro quo interceſſit ſuccedens poteſt actione reſtitutoria conueniri. tom.a. pag.190.col.1. etiam actione directa. ibid.col.2

Mulier hereditatem damnoſam adeundo non iuuatur S. C. Velleiano. tom.2.p.310.col.1.& 2

Mulier quod ex interceſſione ſoluit repetere nolens poteſt mandati agere ſi velit de indemnitate reo cauere. tom.2.p.309.col.1.& 2

Mulier minor. Intereſt maximè mulierum vt ex contractibus ſuis perinde ac maſculi obligentur, ne alioquin velut commercio eis interdici videatur. tom.2.p.278. col.1.item & minorum. ibid. & p.293.col.2

Morator. Moratori fruſtratio ſua prodeſſe non debet. tom.1.p.471.col.1

Mores. Quicquid eſt contra bonos mores, nec honeſtum eſt, nec poſſibile eſſe creditur. tom.1.p.575.col.2

Multiplicatio. Non ſunt multiplicandæ actiones ſine cauſa. tom.1.p.398.col.1

Mutatum. Quòd non mutatur ſtare non prohibetur. tom.a. p.206.col.1

Mutuare. An ſocius propriam pecuniam totam credere poſſit inuitis ſociis. tom.1.p.38.& 39

Procurator militis aut tutor pupilli, vel adulti curator pecuniam militis aut pupilli aut adulti credens, an & quo caſu militi, pupillo vel minori actio acquiratur. tom.1.p.33.col.1. & 2

Seruo mutuâte pecuniam domini voluntate acquirit certi condictionem domino, ſed ſi contra domini voluntatem pecuniam credat non facit eam accipientis ſed extans vindicatur conſumpta condicitur. tom.1.p.28. & 29

Mutuum. Differentia mutui in rebus quæ pondere & menſura conſiſtunt & in rebus quæ numero. tom.1. p.303. col.a.in princip.

Ea pecunia fit mutua per conſumptionem quæ facta eſſe poteſt mutua per nummerationem. tom.1. pag. 30. col.1

An ex venditione rei ab aliquo facta conſenſu domini pecunia redacta à vendente poſſit fieri mutua, cum conſenſu & domini, & vendentis. tom.1. p.27. col.1 & 2

Cur in genere non in ſpecie mutuum reddi debeat. tom.1.p.2.col.1.& a. & p.3.col.1.& 2.

Quænam ſingularia & cur recepta ſint in mutuo.tom.1. p.36.& 37.col.2

An contrahatur mutuum ſi conuenerit inter duos vt pecuniam quam vni ex cauſa mandati alter debet ex cauſa mutui retineat. tom.1.p.37. & 38.col.1.& a

Pecunia ab initio depoſita cum permiſſione depoſitario vtendi ea ſi volet, non prius fit mutua quàm depoſitarius ea vti cœperit vel declarauerit ſe velle ea vti. tom.1. p.a5. col.1. & 2. & ſeq.

Quid requiratur quando neceſſe eſt probari pecuniam nomine ciuitatis mutatam in rem eius verſam eſſe. tom.1.p.54 col 2

Qui prouincias regunt in ſua prouincia, nec ſeruos, nec mutuum, nec negotium exercere poſſunt, ſecus mutuum accipere.tom.1.p.64. in fin. & p.65.col.1. & a. p.66. adeoque nec per interpoſitam perſonam. ibid.

Qui ſoluit in debitum quaſi mutuum contrahere intelligitur. tom.1.p.339.col.1

An pecunia depoſita poſſit conuerti in cauſam mutui ex ſola voluntate deponentis & depoſitarij. tom.1.p.24. & a5

In quibus rebus mutuum conſiſtat.tom.1.p.3.& 4.& p.5 col.1.& 2

Mutui datio quàm S. C. Macedonianum in filij perſona prohibuit ad numeratam pecuniam reſtringitur niſi fraus facta ſit S. C. in aliarum rerum datione. tom.2 p.104.col.1.& 2.& pag. ſeq.

In mutuo per conſumptionem reconciliato naſcitur condictio certi ex mutui contractu, ſed ex die conſumptionis tantum. tom.1.p.607.col.2

Si quis pecuniam numeratam in manu habens aut ante oculos dicat alij, tolle iſtam pecuniam, an ſit mutuum, an donatio. tom.1.p.7.col.1.& 2

Qui alienam pecuniam quam alicui dedit mutuam reddi ſibi ſtipulatur ſi dominus eam vindicet antequam ſit conſumpta an accipientem obliget ex ea ſtipulatione. tom.1.p.32.col.1. & 2

Mutuum neqoe mutatione, neque peremptione, neque conſumptione extinguitur. tom.1.p.7.col.1. & 2

Mutuans pecuniam ſi ſtipuletur vt plus reſtituatur quàm creditum ſit an quod plus aliqua actione repetere poſſit. tom.1. p.28.col.a

An competat aliqua actio pecuniam mutuanti ac ſtipulanti vt debitor aliquid faciat. tom.1.p.28.col.2

An donatione facta donatario, donatam rem cauſa mutui accipienti donata res repeti poſſit ſi extet. tom.1. pag. 42.col.2.& p.43.col.1.& 2

Depoſitum tanquam mutuum acceptum neque depoſitum eſt neque mutuum. tom.1. pag.43. col.1. & 2

Mutuum tanquam commodatum acceptum neque mutuum neque commodatum eſt. tom.1. pag.43. col.1. & 2

Mutuum re ac traditione non verbis perficitur. tom.1. p.6.col.1

Ex pecunia à ſeruo communi credita per pecuniæ conſumptionem pro dominicis partibus acquiritur actio dominis, ſiue ſeruo adminiſtratio conceſſa ſit, ſiue non. tom.1.p.33.& 34

Filiofamilias viaticum ſuum mutuum dante quæ actio competat patri, quæ filio. tom.1.pag.39.& 40. per tot.

Numeratio pecuniæ donandi animo facta, ſi accipiens eam quaſi mutuam acceperit, an ſit donatio an mutuum. tom.1.p.40.in fin.& p.4a

Pecunia credita & mutua ſunt ſynonima.tom.1.pag.41. col.1. videlicet cum de mutuo tractant. ibid.

Officiales & magiſtratus perpetui mutuam pecuniam dare & fœnebrem exercere poſſunt.tom.1.p.66.col.1 & a

Præſes prouinciæ licet mutuam pecuniam dare non poſſit, mutuam tamen accipere poteſt. tom.1.p.66.col.1 & 2

Pecunia noſtra alieno nomine veluti aliena mutuo data qua actione repeti poſſit, & cui actio competat.tom.1. p.24.col.1.& 2

Filiusfamilias & ſeruus dantes mutuo peculiarem pecuniam quomodo obligent accipientem.tom.1.p.75.col.1 & a

An iubens debitorem alicui dare pecuniam mutuam obliget ſibi accipientem ex cauſa mutui. tom.1. p.36. & 37

Mutuum debet fieri accipientis. tom.1.p.4.& 5

Quibus caſibus mutuum quod ab initio non ſubſiſtit ex poſtfacto poteſt conciliari. tom.1.p.4.& 5

Mutuum ſub conditione datum ante conditionis euentum perit domino. tom.1.p.8.col.1

Mutuum reddi debet in eadem bonitate & qualitate imo

etiam

etiam in maiore bonitate reddi poteſt. tom. 1. p. 7. col. 1. & 2

Mutuum poteſt reddi melius ſed non deterius. tom. 1. p. 6. & 7

Condictio ex mutuo cùm naſcatur ex numeratione, poteſt exercere quolibet loco etiam directa, quamuis conuenerit vt certo loco ſoluatur. tom. 1. pag. 515. col. 2

Nummi purè legati ab herede crediti poſt aditionem hereditatis pertinent ad heredem ſi nolit legatarius legatum agnoſcere. tom. 1. p. 14. & 15

Mutui datio poteſt ſuſpendi in euentum conditionis. tom. 1. p. 13. col. 1. & 2. & p. 14. col. 1. & 2

Seruus à domino præpoſitus pecunias domini quem poſtea ignorauit mortuum factus ipſius coheres credens, an pecuniam faciat creditam pro ſua portione hereditaria tantum, an etiam pro portionibus coheredum. tom. 1 p. 76. col. 1. & 2. & p. 77. & 78

Interueniente numeratione & traditione non aliter mutuum contrahitur quàm ſi id actum ſit. tom. 1. pag. 44. col. 1

In filiofamilias alij filiofamilias mutuo pecunia danti, an & quomodo Macedonianum habeat locum. tom. 2. p. 112. col. 1. & 2

An differentia inter fœnus & mutuum ſit. tom. 1. pag. 9. col. 1. & p. 28. col. 2

De ſingularibus quæ in mutuo Accorſius putat eſſe. tom. 1 p. 37. col. 1

In mutui datione oportet dantem eſſe dominum vel loco domini. tom. 1. p. 5. col. 1. & 2

An & quando pater obligetur ex mutuo filiifamilias ſi pecunia ſit perdita. tom. 2. p. 109. col. 1. & 2

De mutuo naturali, ciuili, & mixto. tom. 1. pag. 6. col. 1. & 2

In mutuo non poteſt dari genus pro alio genere. tom. 1. p. 3. col. 1. & 5

An ſyndicus & adminiſtrator ciuitatis pecuniam ab aliquo mutuam accipiens ciuitatis nomine ciuitatem ex mutui datione ita obliget vt contra eum detur condictio certi ex mutuo ſicut contra priuatum. tom. 1. p. 53 & 54. & quo caſu.

Mutuum pupillus. An ex pecuniæ numeratione à pupillo facta ſine tutoris authoritate vel ſolutionis, vel mutui cauſa per conſumptionem detur condictio vel liberatio. tom. 1. p. 45. & 46. col. 1. & 2

Mutuum vniuerſitas. Creditori condictione certi agenti contra vniuerſitatem propter mutuatam ſyndico vniuerſitatis nomine pecuniam an incumbat onus probandi in rem vniuerſitatis pecuniam verſam fuiſſe. tom. 1. p. 54. col. 5

N

Natura.

Naturalis ratio per ciuilem tolli non poteſt. tom. 2. p. 378. col. 1

Non poteſt imagine ac fictione vlla naturæ veritas adumbrari. tom. 2. p. 193. col. 1

Natura neſcit fictiones vllas, & naturaliter quid fieri cùm dicimus veritatem facti ſolam denotamus. tom. 1. p. 385. col. 2

Differentia inter obligationem naturalem & ius naturale. tom. 1. p. 179. & 180.

Naufragium. Licet vnicuique naufragium ſuum impunè colligere. tom. 2. p. 31. col. 2.

Quod naufragio expulſum & deiectum eſt non pro derelicto eſt ſed pro deperdito. tom. 2. p. 31. col. 2

Naufragium incendium. Quod quis ex naui depreſſa vel deiecta, vel ex incendio ſuum ſeruauit eius manere debet, cuius ante fuit, non etiam aliorum commune fieri. tom. 2. p. 35. col. 1. & 2

Nauis. In ineunda æſtimatione rerum quæ contributioni & collationi obnoxiæ ſunt ob neceſſariam nauis iacturam factam veniunt etiam veſtimenta cuiuſque & annuli geſtatorij. tom. 2. p. 23. col. 2.

Quæcunque conſumendi cauſa naui impoſita ſunt, præſertim verò cibaria communi lucro & commodo omnium qui in naui ſunt impoſita eſſe cēſentur & conſequenter à munere & onere collationis & contributionis debent eſſe immunia. tom. 2. p. 23 col. 2

Lex Rhodia de iactu & ad caſum quo nauis vel res quæ in naui ſunt pereunt & ad eaſum quo in manus piratarum inciderunt, & poſtea redemptæ ſunt extendenda. tom. 2. p. 54. col. 1

Nauis onuſtæ leuandæ cauſa merces in ſcapham traiectæ ſi perierint contributio fieri debet inter eos qui merces in naue ſaluas habent. tom. 2. p. 27. & 28

Qui naufragium paſſi ſunt ſi non omnes res ſuas per vrinatores extrahere potuerunt, an damnum quod ex naufragio ſentiunt eo caſu quo non omnes eorum merces ſed quædam tantum extractæ ſunt communes eſſe debent illius cuius merces leuandæ nauis cauſa iactu perierunt. tom. 2. p. 26. col. 1. & 2

Si quis ex vectoribus ſoluendo non ſit detrimentum magiſtri nauis eſſe non debet, ſed commune omnium qui in naue fuerunt, & qui ex lege Rhodia in contributionem vocantur. tom. 2. p. 25. col. 1. & 2

Res in mare iactæ ſi apparuerint, an exoneretur collatio & qua actione cum magiſtro nauis agendum ſit. tom. 2. p. 26. col. 1. & 2

Nihil poteſt imputari nautæ qui publica authoritate retentus nauigare cum mercibus alicuius prohibitus fuit, ſi eas merces in deteriorem nauem coniecerit, quæ poſtea perient. tom. 1. pag. 33. col. 1. & 2. & ſeq.

Naues marinæ quia ſunt vtiliores habent etiam immunitatem quam non haberent fluuiatiles, niſi quæ annonam deferunt Romæ. tom. 2. p. 5. col. 2

Pro rebus factis deterioribus contributio fieri debet, ſed præſenti pretio, id eſt æſtimatis rebus quæ factæ ſunt deteriores quanti ſint hodie non quanti erunt cùm naui imponerentur. tom. 2 p. 29. col. 1. & 2

An ei quoque conferendum ſit cuius res in naui factæ ſunt deteriores. tom. 2. p. 29. col. 2. & p. 30

Cùm illa ipſa nauis in qua portari merces conuenerat vicium fecit ſine dolo culpave nautæ, nec poteſt nec cogitur nauta aliam quærere nauem quæ eundem vſum præbeat, niſi ambo conſentiant. tom. 2. pag. 34. col. 2

Valetudo nautæ excuſat eum à pœna non factæ nauigationis, ita & vicium nauis quòd ſine vllo dolo culpave contingit ſi non tam cito tamque facile emendari potuit. tom. 2. p. 34. col. 2

Conducta tota naue ab iis qui ſuas merces tranſuehendas locauerunt datur actio ex locato dominis mercium amiſſarum, conducta parte, ex conducto agendum eſt cum magiſtro, & quis ſit effectus vtriuſque actionis. tom. 2. p. 22. col. 2

Si in aliqua re deterior facta ſit nauis conſeruatis mercibus an domini conſeruatarum mercium detrimentum nauis communi tributione ſarcire debeant. tom. 2. pag. 22. col. 1. & 2

Amiſſio nauis damnum collationis conſortio ſarciri non debet per eos qui merces ſuas naufragio liberarunt. tom. 2. p. 30. col. 1. & 5

Etiam cum nauis deterior facta ſit ex ea cauſa ex qua iactus mercium fieri ſolet contributionis æquitas locum habere debet. tom. 2. p. 30. col. 1. & 5

Cur deteriorata nauis contributione ſarciri debeat, amiſſa verò non item. tom. 5. p. 30. col. 1

Pro ſumptibus ad inſtruendam nauem principaliter factis contributio fieri non debet licet in conſequentiam ad conſeruandas merces iuuent, ſecus ſi pro conſeruandis

Digitized by Google

uandis mercibus principaliter facti ſint. tom.2.p.31. col.1.& 2
Actio datur cum magiſtro nauis dominis quorum merces in mari perierunt, vt ille cogatur vel cum reliquis agere quorum merces ſaluæ ſunt, aut eorum merces retinere, quo ad vſque portionem damni præſtiterint. tom.2.p.21.col.1
Qui vehenda mancipia conduxit ſi aliqua in naue moriantur, an pro eis vectura debeatur. tom.2.p.33.col.1 & 2
An nauis iacturam neceſſariam quæ per iactum facta fuerat omnes mercatores qui in ea naui varia mercium genera coegiſſent, præſtare debeant. tom.2. pag.22. & 23
Neceſſaria nauis iactura facta, quænam portio præſtanda ſit ab omnibus mercatoribus qui collationi & contributioni ſunt obnoxij. tom.2. p.22.& 23
An pro liberis hominibus qui in naue perierunt aliquid dari oporteat ab iis qui collationi & contributioni perditarum rerum ſunt obnoxij. tom. 2. pag. 22. & 23
Iactura nauis neceſſaria vel rerum in naue coactarum qua actione experiri poſſit. tom.2.p.22.& 23
Detrimentum quod eorum qui merces ſuas amiſerunt in naui proprium ab initio fuit commune fit omnium qui propter amiſſas res aliorum conſecuti ſunt merces ſuas ſaluas. tom.2.p.23.col.1
Scapha cum parte mercium ſalua ſi nauis perierit contributio fieri non debet ab iis qui merces in ſcapha ſaluas habuerunt. tom.2.p.27.col.1. & 2
In contributione facienda an & quomodo debeat haberi ratio eius cuius merces in nauigatione leuandæ nauis cauſa iactæ ſunt. tom.2. pag. 27. col. 1. & 2. & p.29
Quænam præcipua ſint munera & officia magiſtri nauis. tom.2.p.16.col.1.& 2
Illi quorum merces ad leuandam nauem in mare proiectæ inn. nullam eo nomine actionem habere poſſunt aduerſus cæteros, quorum ſimul cum naue merces ſaluæ factæ fuerunt. tom.2.p.21.col.1
Magiſter nauis ſi liber homo ſit conueniri ex omnibus ſuis contractibus poteſt, vt & alius quilibet qui bene contraxerit. tom.2.p.18.col.1
Qui cum magiſtro nauis contraxit, electionem habet vtrum cum exercitore an cum magiſtro ipſo malit agere. tom.2.p.61.col.1
Quis ſit magiſter nauis. tom.2.p.2.col.1.& 2
Nauis vector. Non debet magiſter nauis fortunas & facultates cuiuſque vectoris & aliorum qui nauem ingrediuntur excutere. tom.2.p.25.col.2
Nauta morbus. Nauta morbo impeditus de locato teneri non debet. tom.2.p.34.col.1
Nauta. Nauta valetudine impeditus qui merces vehendas conduxit, neque alium nautam ſubſtituere nolente vectore poteſt, neque eo volente ſubſtituere cogitur. tom. 2.p.34.col.2
Neceſſitas. Quod fit ex neceſſitate nunquam ex voluntate, ac mera liberalitate fieri intelligitur. tom.1.pag. 216.col.1
Non ſolet aut debet cuiquam nocere quod ex iuris neceſſitate fit. tom.1.p.527.col.2
Neceſſitas. Neceſſitas non habet voluntatem. tom.2.p.26 col.2
Negare. Qui negat ſe non debere, excipit non tam de iure ſuo quàm de non iure actoris. tom.2. pag. 287 col.1
Negatio. Qualiter puniri debeat improba negatio, licet proba interuenerit poſtea confeſſio. tom.1. pag.150. col.1
Sola negatio facit rem dubiam. tom. 1. pagin. 323. col.1
Negationis probatio per rerum naturam eſt impoſſibilis, tom. 1. pagin. 54. col.2
Negligentia. Quantulacumque negligentia quæ in propriis rebus eſt tolerabilis in alienis culpanda eſt & coercenda. tom.1.p.580.col.1
Non poteſt imputari commodanti quod commodatario minus diligenti rem commodauerit, poteſt autem imputari deponenti, quod depoſitario minus diligenti. tom. 1. pag. 580.col.1
Negligentia omnis ſupponit ſcientiam & excludit ignorantiam. tom.1.p.621.col.2
Negotiatio. Negotiatio rerum mobilium commodior eſt ad commercium & lucrum quotidianum quàm immobilium & ad exercendum negotiatoris ingenium. tom.2.140.col.1
Negotium. Officium negotiorum geſtoris merè voluntarium eſt. tom.2.p.146.col.1
Cùm quæritur an negotium aliquod geſtum fuerit vtiliter non eſt ſpectandus euentus ſi modo initium fuerit vtile. tom.2.p.247.col.1
Non datur actio negotiorum geſtorum præcedente mandato, ſed mandati. tom.2.p.36. col.1
In actione negotiorum geſtorum repetit geſtor quicquid ei abeſt ad vltimum vſque quadrantem ſiue impenſa modica ſit, ſiue magna, adeóque licet euentus non ſit ſecutus. tom.1.p.581.col.2
Procuratore in negotia domini impenſuro, pecuniam mutuante, ſi eam ſine culpa perdiderit eo nomine poteſt dominus mandanti vel negotiorum geſtorum actione conuenrri. tom. 1. pag. 267. col. 1. & 2. & ſeq.
Negotium ad eum maximè pertinere creditur, cuius vel vtilitate vel incommodo res tandem ceſſura ſit, licèt non prior conueniatur. tom. 2. pag. 293. col. 1. in fin.
Nocere. Neque per eos quos in poteſtate noſtra habemus, neque per alios conditio noſtra fieri poteſt deterior, poteſt autem fieri melior. tom. 2. pag. 377. col.1
Nomen. Is nomen facere dicitur, non cuius pecunia eſt quæ creditur, ſed qui eam dari ſtipulatur. tom.2.p.222 col.2
Cur legato rerum omnium quæ alibi ſunt nomina debitorum non comprehendantur. tom. 2. pagin. 140. col.2
Vtilitas nominis obligati tota conſiſtit in ex actione eius quod debetur. tom.1. p.926. col.2. in fin. ſiue in pecunia conſiſtat ſiue in corpore. ibid.
Ex diuerſitate nominis colligitur diuerſitas rei. tom. 2. p.100. col.2.& p.102.col.1.& 2
Nomina non ad alium finem quam ad res ſignificandas comparata ſunt, tom.1.p.13. in med.
Quæ ſunt idem diuerſa nomina habere non debent. tom.1.p.659.col.1
In quibuſdam rebus plerumque intereſt an ſub proprio nomine an ſub appellatiuo quis deſignetur. tom. 1. p.13.col.2
Appellatione nominum ſignificatur ea pecunia vel alia res quæ in nominibus ſit. tom. 2. pagin. 160. col.2
Quælibet res ferè omnes habēt duo nomina vnum naturale, alterum propriū & impoſititium. to.1.p.13.col.1
Nomen heres. An verum ſit nomen debitoris deterius factum perire heredi non legatariis, factum verò idoneum quod mortis tempore non fuit, legatariis prodeſſe debere non heredi. tom.2.p.213.214.215. & p.116.col.1.& 2
Cur meliora facta nomina augeant hereditatem nec cedant lucro heredis, & tamen fructus poſt mortem percepti & fœtus cedant lucro heredis. tom. 2. p.215. col.2
Noſtrum. Naturalis æquitas non patitur vt quod noſtrum eſt ſine facto noſtro nobis auferatur. to.1.p.359.col.2

Notarius.

Notarius. Tabelliones & notarij noſtri, non ſunt ſerui ſed liberi eſſe iubentur. tom. 1. pag. 324. col. 2. in prine.

Notarius Iuriſiurandum. Notarius cauſæ, quem pragmatici grapharium appellant iuſiurandum in lucem mandante etiam aut præſente iudice deferre non poteſt. tom. 1. p. 165. col. 1. & 2

Nouare. Qui in noſtra poteſtate ſunt ſolutionem accipere noſtro nomine interdum poſſunt, ſed nouare obligationem non poſſunt. tom. 2. p. 207. col. 1

Nouatio. Per nouationem non ſolum ciuilis & honoraria obligatio perimitur, ſed etiam naturalis. tom. 2. p. 216. col. 1

Per nouationem & pignus liberatur, & vſuræ ex obligatione priori debitæ deſiuunt currere. tom. 2. p. 216. col. 1

Differentia inter nouationem voluntariam & iudicialem. tom. 2. p. 216. in fin.

Interuentu nouæ perſonæ non inducitur nouatio, licet ſit animus nouandi ſi non interueniat etiam ſtipulatio, ſicuti nec ſufficeret ſtipulatio, quæ non nouandi animo facta eſſet. tom. 1. p. 529. col. 2

Nouatio nihil aliud eſt quàm prioris obligationis peremptio & in ſequentem transfuſio. tom. 1. p. 539. col. 1

Nouatio quælibet ac præſertim delegatio priorem obligationem perinde tollit atque ſolutio. tom. 1. p. 445. col. 1

Nouatio fit & prioris obligationis peremptio ſi quis pro ſe iudicem accipiat, vel etiam ſi quis pro alio, qui verus debitor fuit, adeóque inuito, quemadmodum & ſi pro eo ſolueret. tom. 2. p. 216. col. 1

Nouatio iudicialis nullam tollit obligationem ſicut voluntaria. tom. 2. p. 217. col. 1. niſi per ſecutam abſolutionem. ibidem col. 2

Nouatio fit etiam per conteſtationem. tom. 1. p. 451. col. 1

Nouatio æquè fit per condemnationem. tom. 1. p. 609. col. 2

Quod non transfertur in cauſam nouationis, iure priſtino peti ſemper poteſt. tom. 1. p. 20. in princip.

An ſtipulatio poſt aliam obligationem interpoſita faciat nouationem. tom. 1. p. 20. col. 1. & 2. & p. 21

Cum id quod purè debetur nouandi animo ſub conditione promittitur, nouatio non fit, nec obligatio pura perimitur niſi exiſtente ſecundæ ſtipulationis conditione. tom. 1. p. 382. col. 1

Quid ſit nouatio. tom. 2. p. 114. col. 1

De nouatione voluntaria & de nouatione neceſſaria & earum effectibus. tom. 1. p. 509. col. 1. & 2

Nouatio voluntaria extinguit obligationem omnem & principalem & acceſſoriam ſiſtitque curſum vſurarum. tom. 1. p. 709. col. 1. neceſſaria ſecus. ibid.

Quid ſit nouatio & an & quomodo tollat priorem obligationem. tom. 2. p. 51. col. 1

Ex inutili ſtipulatione nouatio contingere nunquam poteſt. tom. 2. p. 227. col. 1

Nouatio ſolutionis inſtar obtinet & ratio. tom. 2. p. 113. col. 1

Obligationis nouatio non fit per conſtitutum inſpecto etiam iure vetere nec ſi noua perſona conſtituat quod alia debebat, ſecus per ſtipulationem & ratio diuerſitatis. tom. 1. p. 519. col. 2

Quod ad obligationem perimendam attinet, tantum poteſt nouatio quantum ſolutio niſi quod ſolutio modus naturalis eſt tollendæ obligationis, nouatio autem ciuilis & fictitius. tom. 1. p. 606. col. 2

Per litis conteſtationem fit nouatio atque delegatio. tom. 1. p. 609. col. 1

Nouatio non poteſt fieri niſi inter præſentes & conſentientes. tom. 1. p. 525. col. 2

Per iudicatum adeoque per litis conteſtationem fit nouatio. tom. 2. p. 130. col. 1

Nouatio conditio. Pura ſtipulatio nouari poteſt per conditionalem, ſed ita vt non prius fiat nouatio quàm poſterioris ſtipulationis conditio extiterit. tom. 1. p. 498. col. 2

Nouum. Quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio. tom. 1. p. 214. col. 2

Noxa. Noxa caput ſequitur. tom. 1. p. 443. col. 1. in actionibus pœnalibus ſecus in rei perſecutoriis. ibid. col. 2

Noxæ deditio ſemper ſequitur nec vnquam præcedit pecuniarum condemnationem. tom. 2. p. 152. col. 1

Facultas tradendi ſeruum noxæ domino competens à iure duodecim tabularum proficiſcitur. tom. 2. p. 152. col. 1

Noxæ deditio non plenam tribuit indemnitatem, ſed in tantum duntaxat quanti eſt ſeruus qui pro noxæ dedito relinquitur. tom. 1. p. 657. col. 1

Noxæ deditionis vſus alius non eſt quàm vt eo remedio conſulat ſibi dominus ex delicto ſerui ſupra quàm quanti ſeruus eſt teneatur. tom. 1. p. 656. col. 1

Actio noxalis vnde dicta. tom. 2. p. 169. col. 1

An ex numeratione pecuniæ is qui contraxit pecuniam creditam petere poſſit. tom. 1. p. 18. & 19

Ex numeratione pecuniæ noſtræ abſentis & ignorantis nomine facta, an actio abſenti acquiratur. tom. 1. pag. 22. & 23

Ex numeratione pecuniæ noſtræ alieno nomine creditæ, quam nobis in continenti reddi ſtipulauit quæ actio nobis acquiratur? quæ ei cuius nomine credita eſt. tom. 1. p. 23. col. 1. & 2

Ex pecuniæ numeratione acquiritur ei actio directa cuius nomine pecunia numerata eſt, etiamſi contractum ſuo nomine geſtum habere nolit ratum quamuis eam inuitus exercere non cogatur. tom. 1. pagin. 68. col. 1

De emendatione iuris veteris à Iuſtiniano facta in eo quod acquireretur actio ſine ceſſione ei cuius nomine ſuam pecuniam quis alij crediſſet. tom. 1. pag. 23. & 24.

Ex numeratione facienda nulla quæritur obligatio ſecus ex numeratione facta. tom. 1. p. 29. col. 2

Quæ pecuniæ filiofamilias creditæ numeratio perniciosa viſa ſit, & cur. tom. 2. p. 108. col. 2

Vna numeratio in diuerſas cauſas prodeſſe poteſt. tom. 1. p. 520. col 2. in fin.

Ex pecuniæ numeratione à furioſo facta qui ſuæ mentis putabatur quæ actio furioſo acquiratur contra accipientem. tom. 1. p. 30. & 31. col. 1. & 2

Expletur numeratione ſubſtantia obligationis. tom. 2. p. 98. col. 2

Numeratio ſolutio. Eadem numeratio & ſolutio non poteſt parere & liberationem & condictionem reſpectu eiuſdem perſonæ. tom. 1. p. 35. col. 1

Numerus. Pluralis numerus duali contentus eſt apud Latinos. tom. 1. p. 199. col. 2

Nummi Crediti numi in qua forma, & in qua ſiue bonitate ſiue æſtimatione reddendi ſint. tom. 1. pag. 7. col 2

Cur nummi aliquando inter res incorporales numerentur. tom. 1. p. 34. col. 2

Reprobi nummi penitus tollendi non reddendi. tom. 1. p. 701. col. 2

Nummi in rerum corporalium numero non habentur nō quia nummi poſſunt eſſe ſine corporibus, ſed quia in nummis non tam corpora inſpicimus quàm quantitatem. tom. 1. p. 364. col. 1

Nummi dicuntur reprobi qui lege publica ſunt reprobati ſiue ex proba materia ſint ſiue ex improba. tom. 1 p. 643. col. 2

Nummus. Probis duntaxat nummis non reprobis aut ærofis æſtimatio directa eſt. tom. 1. p. 643. col. 1

Qui reprobos nummos pro bonis & probis ignorans accipit ſiue in creditū ſiue in ſolutū, aut qua alia de cauſa non tam paciſcitur quàm decipitur. to. 1. p. 643. col. 1

Nummus

Nummus pecunia. Reprobа pecunia ſoluta non parit liberationem, licet à campſore fuerit approbata aut is qui in ſolutum accipit eam expenderit pro bona & proba. tom. 1. p. 643. col. 2

Nuntius. Quomodo dignoſci poſſit, an qui ſe dicit nuncium talis ſit necne. tom. 1. p. 571. col. 2

Differentiæ inter nuncium & procuratorem. tom. 1. pag. 507. col. 1. & 2

Quodcunque per epiſtolam fieri poteſt etiam per nuntium facere poſſumus. tom. 1. p. 508. col. 2

Nuptiæ. Turpes ſunt & illicitæ nuptiæ inter auunculum & ſororis filiam adeoque neptem & pronepotem quia his perſonis auunculus loco parentis eſt. tom. 1. p. 409. col. 1

Inceſtæ nuptiæ interdum pœnitentiæ locum admittunt. tom. 1. p. 410. col. 1. & 2

Furor ſuperueniens nuptias iam contractas non dirimit. tom. 1. p. 30. col. 1.

O

Oblatio.

OBlatio congruo loco vel tempore facta non aliter valet quam ſi præſens ſit pecunia vel alia res quæ offertur. tom. 1. p. 49. col. 1

Oblatio interpellationis vim & effectum impedit. tom. 1. p. 599. col. 2

Expreſſa interpellatio non niſi per expreſſam oblationem poſteriorem elidi poteſt. tom. 1. p. 599. col. 1

Oblationem non aliter præcedere neceſſe eſt in obſignatione quàm ſi id agatur, vt obſignatio vim ſolutionis obtineat. tom. 1. p. 479. col. 2

Verbalis oblationis nudæ effectus nullus in iure noſtro vnquam eſſe poteſt. tom. 1. p. 608. col. 2

Quoties de oblatione Iureconſulti loquuntur de reali oblatione ſemper intelligendi ſunt. tom. 1. pag. 444. col. 1

De effectibus oblationis. tom. 1. pagin. 444. col. 1. & 2

Oblatio ſola ſufficit ad inducendam pignoratitiam actionem licet depoſitio & obſignatio non ſequatur. tom. 1 p. 639. col. 2

Sola oblatio debiti etiam in iudicio tantum facta ſufficeret vt quamuis malè ac præmaturè inſtituta eſſet pignoratitia, ritè tamen inſtituta videretur. tom. 1. p. 633. col. 1

Oblatio traditio. Oblatio fieri non poteſt niſi rei præſentis, ſicuti neque traditio, cùm nihil aliud ſit traditio quam datio poſſeſſionis. tom. 1. p. 445. col. 1

Oblatio mora. Si de ſola mora vel inducenda vel purganda tractatur, ſufficit congruo loco & tempore factam eſſe oblationem & à creditore ſine cauſa recuſatam. tom. 1. p. 633. col. 1

Oblatio ſolutio. Creditor non cogitur oblationi à conſtituente ante tempus faciendæ adeſſe antequam ei denunciet debitor ſe ante tempus & tali die ſoluturum. tom. 1. p. 514. col. 1

Oblatio vſuræ. Qui pecuniam ſub vſuris accipit in certum tempus etiamſi ante tempus vult ſoluere vt ſe ab vſuris futuri temporis liberet non eſt audiendus præteriti duntaxat temporis vſuras offerens, nec ſi oblatio congruo loco & tempore facta proponatur. tom. 1. pag. 56. col. 2

Obligare. Nemo aut ignorans aut inuitus obligatur. tom. 2 p. 280. col. 1

Filiusfamilias mutuam pecuniam accipiendo ſi ad patrem litteras emittat vt eam creditori ſoluat patrem obligat ſi non ſtatim atque litteras accepit teſtationem interponat contrariæ voluntatis. tom. 2. p. 106. col. 1. & 2

Ad impoſſibile non obligatur is qui promiſit ſe curaturum vt alius quid faciat, cùm præſtando id quod intereſt liberetur. tom. 1. p. 509. col. 2

Qui ſemel electione liberatus eſt non poteſt inuitus aut etiam ignorans in obligatione reponi, nec ſi exceptionis tantum beneficio liberatus eſſet. tom. 2. pag. 184. col. 1

Pater poſt exactum à fideiuſſore filij debitum, ſi ab ipſo fideiuſſore conueniatur vt indemnitatē pro filio præſtet, qua actione poſſit conueniri, an de peculio, an de in rem verſo. tom. 2. p. 127. & 128. col. 1

Ex contractu cum ſeruo inito qui naui præpoſitus erat, obligatur dominus etiam poſt eius alienationem. tom. 2 p. 15. col. 1

Per eos quos in poteſtate noſtra habemus conditio noſtra deterior fieri non poteſt vt nos æri alieno obligent. tom. 2. p. 35. col. 1

Cauſam debiti aliquam præcedere ſemper neceſſe eſt vt quod debitum dicitur efficaciter ac vtiliter, & ſine metu exceptionis doli peti poſſit. tom. 2. p. 62. col. 1

Qui vel inſtitor vel procurator vel magiſter nauis eſt ſi propter ætatem obligari non poſſit, obligare tamen dominum poteſt, quia non tam factum eius quàm mala electio præponentis inſpicitur. tom. 2. p. 4. col. 1. & 2

Pupillus ſine tutoris autoritate obligatur naturaliter, furioſus verò, etiam cum ſui curatoris auctoritate contrahens neque naturaliter, neque ciuiliter obligatur. tom. 1. p. 535. col. 1

Seruus volente filiofamilias nauem exercens ſine conſenſu patris filiumfamilias in ſolidum obligat non autem patrem niſi de peculio. tom. 2. p. 11. col. 1. & 2

Si ſciente duntaxat non etiam volente patre aut domino cum filio vel ſeruo magiſtro nauis contractatum ſit, vtrùm in ſolidum danda ſit actio contra eum quaſi in volentem, an verò ad exemplum actionis tributoriæ in tributum duntaxat. tom. 2. p. 10. col. 2

Plures eiuſdem ſummæ promiſſores etiam ex vna eademque ſtipulatione conſtituti obligantur pro virili tantum portione non in ſolidum. tom. 2. p. 13. col. 1

Obligare pignus. In dando pignore ſyluæ adiiciendum eſt quæque ex ſylua facta nauave ſunt vt obligata ſylua etiam nauis quàm ex ſylua fieri contigerit obligata exiſtimetur. tom. 1. p. 629. col. 1

Obligare peculium. Neque ſeruus neque vicarius poſſunt ex ſuis contractibus dominum obligare ſupra peculium aut ſupra eorum æſtimationem ne in eorum ſit poteſtate deteriorem domini facere conditionem. tom. 2. p. 169. col. 1

Obligare pignorare. Qui res ſuas pluribus obligant incurrunt crimen ſtellionatus ſi diuerſo ſcilicet tempore, & ſcientes id faciant niſi vtrique debito exſoluendo pignus ſufficiat, quoniam eadem res pluribus obligari non poteſt. tom. 1. p. 632. col. 1

Obligari. Alicui abeſſe iam videtur id in quo eſt pro alio obligatus. tom. 2. p. 152. col. 1

Neque dominus neque fideiuſſor poſſunt in duriorem cauſam quàm ſeruus principalis obligari, ſed poſſunt efficacius. tom. 2. p. 121. col. 2

Conſtitutum hoc modo ſatisfiet tibi nec me à Titio, me in ſolidum obligat, non autem Titium. tom. 1. p. 500. col. 2

Obligatio. In obligationibus indiuiduis non poteſt ſcindi obligatio. tom. 1. p. 147. col. 1

Omnes obligationes reſtituendi & faciendi ſunt indiuiduæ. tom. 2. p. 147. col. 1

Ex quo facto naturalis obligatio æſtimanda ſit. tom. 2. p. 208. col. 1

Ex ſententia iudicis non naſcitur obligatio naturalis. tom. 1. p. 380. col. 1. in fin.

Obligatio quæ ex contractu aut negotio aliquo naſcitur, tum naſci debet, cùm fit contractus & negotium geritur aut nunquam. tom. 1. p. 532. col. 2

Naturalis obligatio ad nouationem inducendam poteſt ſufficere. tom. 2. p. 352. col. 2

Tollitur obligatio naturalis inter fratres partim confuſione partim participatione peculij. tom. 1. p. 363. col. 1

Obligatio naturalis à filio vel à ſeruo contracta licet non acquiratur patri aut domino, quod tamen ex ea obligatione debetur acquiritur patri & domino. tom. 2. p. 145.

Differentia obligationis naturalis & ciuilis. tom. 1. p. 307. col. 1

Naturali obligationi & fideiuſſor & pignus accedere poteſt. tom. 1. pag. 307. col. 2

Naturalis obligatio licet non ſit ſufficiens ad inducendam actionem, ſufficiens tamen eſt ad impediendam condictionem. tom. 1. p. 307. col. 2

Ex retentione vel ademptione peculij filiusfamilias liberatur ab obligatione naturali ad concurrentem vſque peculij quantitatem. tom. 1. p. 356. col. 1

Obligationes interdum naſcuntur tacitè etiam extra id quod actum eſt. tom. 1. p. 497. col. 1

Impoſſibilis obligatio etiam expreſſa contrahentium voluntate contrahi non poteſt. tom. 1. pag. 467. col. 1

Dominus poteſt obligari ſeruo naturaliter. tom. 1. p. 303. col. 1

Cur exceptio S.C. Macedoniani obligationem naturalem non tollat. tom. 1. p. 286. col. 2

Obligatio quæ erat in perſona defuncti diuiditur inter heredes ex lege 12. tab. tom. 1. p. 338. col. 1

Inducta ad confirmandam obligationem non debent eam infirmare & deſtruere. tom. 2. p. 274. col. 1

Naturalis obligatio ſola etiam retentionem parit. tom. 2. p. 321. col. 1

Cùm duæ res alternatiuè & disiunctim debentur, vtraque in obligatione eſt, quamuis ita, vt alterutram duntaxat præſtari neceſſe ſit. tom. 1. p. 318. col. 2

Facilius tollitur perſonalis obligatio quæ parit condictionem quàm cæteræ obligationes. tom. 1. pag. 444. col. 2

Obligatio iuris alieni incipit à defuncto cum quoque quando agi eo nomine cum defuncto non potuit. tom. 1. p. 295. col. 1

Obligatio ciuilis impedit ſoluti repetitionem. to. 1. p. 287. col. 2

In literarum obligatione nulla eſt naturalis obligatio quia nullus eſt conſenſus ante pecuniæ numerationem. tom. 1. p. 587. col. 2

In literarum obligatione an ſit obligatio ciuilis. tom. 1. p. 187. col. 2

An ſit differentia vera inter obligationes dandi & reddendi ab obligationibus reſtituendi ex quibus agitur ad rem, & ad rei æſtimationem, ex illis verò præcisè ad rem contra Bartol. tom. 1. p. 268. col. 2

Obligatio rei commodatæ reſtituendæ quæ plures commodatarios tenet aut plures heredes vnius commodatarij eſt indiuidua quod ad ipſos attinet, & quod ad rem ipſam reſtituendam, quia non niſi in ſolidum reſtitui res poteſt. tom. 1. p. 561. col. 2

Perſonales obligationes & quæ naſcuntur ex eis actiones ideo dicuntur perſonales quia perſonis cohærent & inhærent oſſibus, nec ad alias perſonas ſiue actiuè ſiue paſſiuè transferri ipſo iure poſſunt, neque ſi nomen debitoris aut venditum aut in ſolutum aut in dotem datum ſit. tom. 1. p. 625. col. 1

In obligatione alternatiua vtraque res ſeparatim conſiderata eſt in obligatione. tom. 1. p. 337. col. 1. in fine, non ſimul. p. 343. col. 1

Pecunia data vt aliquid fiat quandiu in pendenti eſt an id futurum ſit, an eſſet obligatio. to. 1. p. 44. col. 1. & 2

Præſens obligatio dicitur etiam cuius exactio per diei adiectionem differtur. tom. 1. p. 17. col. 2

Eſſe perſonam aliquam oportet iure gentium & quæ debeat & cui debeatur ad inducendam obligationem iuris gentium vt prius perſona inuenienda ſit quàm de iure quæri oporteat. tom. 1. p. 385. col. 2

Pupillus mutuam pecuniam accipiens ſine tutoris autoritate accipiens naturaliter obligatur, ſecus verò prodigus vel furioſus. tom. 1. p. 341. col. 1

Differentia inter obligari naturaliter & obligari iure naturali. tom. 1. p. 361. col. 2. & p. 362. col. 1. & 2

Naturalis obligatio ſi non etiam ciuilis ſit actionem nunquam parit, ſed tantum exceptionem, retentionem deductionem & compenſationem. tom. 1. pag. 535. col. 1

Res ſuo fato ante moram debitoris perempta non poteſt remanere in obligatione ſiue pura ſiue alternatiua. tom. 1. p. 463. col. 2

Tota ſiue obligationis, ſiue actionis vtilitas. non tam in agendo quàm in exigendo conſiſtit. tom. 1. pag. 288. col. 2. in fin.

Re affecta & obligata ab eo qui dominus eſt non intercidit obligatio amiſſione ac mutatione dominij. tom. 1 p. 528. col. 1

Obligatio realis ſequitur rem quocunque ierit, ideoque tranſit etiam in ſingularem ſucceſſorem, adeoque quod magis eſt etiam ſi ſucceſſor ille ſingularis dominium per vſucapionem ſibi acquiſiuerit. tom. 1. pag. 526. col. 1

Vnde oriantur obligationes perſonales. tom. 1. pag. 447. col. 1

Naturalis obligatio contrario pacto tolli poteſt. tom. 1. p. 270. col. 1

Omnes obligationes conſenſum illius qui obligatur exigunt. tom. 1. p. 528. col 2

Ex quatuor effectibus naturalis obligationis duo præcipui ſunt ſi vnus vt impediat repetitionem ſoluti, alter vt inducat compenſationem. tom. 1. p. 345. col. 2

Quid ſit obligatio. tom. 1. p. 459. col. 2

Ex decem mutuo datis vt vndecim reddantur non poteſt accipiens obligari niſi in decem quia re contrahi obligatio vltra id quod re vera datum eſt non poteſt. tom. 1. p. 507. col. 2

Obligatio naturalis ex ea cauſa induci non poteſt ex qua ciuilis nunquam induceretur. tom. 1. pag. 239. col. 1 & 2

Intereſt etiam pupilli ab obligatione qualibet etiam naturali liberari. tom. 1. p. 341. col. 2

Naturalis obligatio non in opinione ſoluentis, ſed in veritate conſiſtit. tom. 1. p. 340. col. 2

Non tenetur pater de peculio niſi ex contracto filij, nec ex contractu filij niſi quatenus in peculio eſt. tom. 1. p. 475. col. 1

Libertus patrono naturaliter obligatur ad ἀντίδωρα propter beneficium libertatis. tom. 1. p. 335. col. 1

Obligatio faciendi ſi factum non ſit reſoluitur in obligationem & præſtationem eius quod intereſt. tom. 1. p. 401. col. 1.

Plerunque accidit vt etiam extra id quod agitur tacita obligatio naſcatur ex natura ſcilicet negotij quod tractatur. tom. 1. p. 581. col. 1

Nemo facto ſuo propriam obligationem tollere poteſt, nec ſua cuiquam fruſtratio prodeſſe debet. tom. 1. pag. 516. col. 2

Obligatio eius rei quæ indiuidua eſt, non poteſt diuidi ne quidem per legem duodecim tabularum. tom. 2. p. 345 col. 1

Lex duodecim tabularum diuidit perſonalem obligationem inter heredes pro hereditariis portionibus ſed non diuidit obligationem pignoris. to. 1. p. 600. col. 1

Eas obligationes ſolas diuidit lex duodecim tabularum quæ diuidi poſſunt & ſunt diuiduæ, non quæ ſunt indiuiduæ. tom. 1. p. 600. col. 2. in fin.

Sufficit vt alicuius voluntate quid fiat vt obligetur. tom. 1 p. 301. col. 2

Pater filio, filius patri, dominus ſeruo, ſeruus domino, & conſeruus conſeruo naturaliter poſſunt obligari. tom. 1 p. 352. col. 1

Naturalis

Naturalis obligatio tota ex facto obligatus. tom. 1. p. 352. col. 1

In obligationibus faciendi ſuccedit præſtatio eius quod intereſt. tom. 2. p. 369. col. 2. & p. 380. col. 2

Obligatio rei diuiduæ, lege duodecim tabularum diuiditur ipſo iure inter heredes. tom. 2. p. 365. col. 1

Obligatio naturalis quia ſolo æquitatis vinculo ſuſtinetur contrariæ æquitatis poteſtate diſſolui poteſt. tom. 1. p. 285. col. 2

Vnus ex naturalis obligationis effectibus eſt vt pariat deductionem. tom. 1. p. 353. col. 2

Pecunia ſub conditione promiſſa deficiente conditione perinde habenda eſt ac ſi promiſſio nulla præceſſiſſet. tom. 1. p. 610. col. 2.

Sicuti pecunia numerata per ſe diuiſibilis eſt numero, ita & pecuniæ obligatio & ſolutio. tom. 1. p. 605. col. 1

Qui bis idem promittit amplius quàm ſemel ipſo iure non tenetur. tom. 1. pag. 496. col. 2. niſi ſcilicet prior obligatio & eius actio per exceptionem poſſit elidi. ibid.

Non ſunt multiplicandæ eiuſdem rei obligationes nec actiones eiuſdem generis & conditionis, poſſunt tamen multiplicari ex variis cauſis & diuerſis contractibus poteſt idem deberi. to. 1. p. 496. in fin. & 497. col. 1

Tranſlatio dominij pecuniæ eſt vnicus effectus obligationis dandi. tom. 1. p. 466. col. 2

Id in quo quis aliis obligatus eſt, ei abeſſe videtur. tom. 1 p. 364. col. 1

Non poteſt obligatio iure extincta ex nuda creditoris voluntate & pœnitentia reuiuiſcere. to. 1. p. 605. col. 2

Semel extincta obligatio amplius reſtitui non poteſt. tom. 1. p. 341. col. 1

Nemini obligata res ſua eſſe poteſt vt neque ſeruire. tom. 1. p. 641. col. 1

Obligatio quæ naſcitur ex contractu ab vno cum vno inito indiuidua eſt. tom. 2. p. 14. col. 1

Quod ab extrinſeco accidit obligationis naturam & ſubſtantiam ab initio certa lege conſtitutam immutare ex poſtfacto poteſt. tom. 1. p. 564. col. 1

Neque Abbas neque vniuerſitas obligantur per eum qui mutuam pecuniam accepit qui antea vel monachus vel ſyndicus fuit, licet creditor eum adhuc talem arbitraretur. tom. 1. p. 334. col. 1. & 2

Obligationes omnes ſunt perpetuæ. to. 1. p. 61. col. 2. in fi.

Ex perſona heredis conditio & natura obligationis, & actionis hereditariæ non mutatur. tom. 1. pag. 432. col. 1

Teſtamentum nullum aut irritum naturalem obligationem non inducit. tom. 1. p. 383. col. 1

In omnibus faciendi obligationibus ſuccedit in locum obligationis facti, obligatio præſtandæ pecuniæ. tom. 1. p. 452. col. 1

Iuſiurandum tollit obligationem naturalem ſecus iudicatum. tom. 1. p. 87. col. 2

Qui ſint effectus naturalis obligationis. tom. 1. pag. 25. col. 2

Turpes obligationes nullius ſunt momenti, nec vlla ex iis datur actio. tom. 2. p. 246. col. 1

Qui obligat rem alienam vel alteri obligatam obligat, committit ſtellionatum niſi res cuilibet creditori ſufficiat pro vtroque debito. tom. 1. p. 665. & p. 664. vel creditorem certiorauerit ibid.

Licet pecunia data vel credita ad Titium peruenerit, non ideo tamen eſt Titius obligatus ei cuius eſt pecunia. tom. 1. p. 530. col. 2

Iudicatum iniquum naturalem obligationem tollere non poteſt. tom. 1. p. 285. col. 2. & 286. col. 1

Obligatio per aditionem hereditatis confunditur, & confuſa extinguitur. tom. 1. p. 364. col. 1. in princ.

Plerunque extra id quod agitur obligatio aliqua tacita naſcitur. tom. 1. p. 591. col. 1

Inter patrem & filiumfamilias ciuilis obligatio conſiſtere nulla poteſt propter ius patriæ poteſtatis. tom. 1. p. 166 col. 2.

Abeſſe alieni intelligitur etiam id in quo obligatus eſt. tom. 1. p. 600. col. 1

Obligationes ex obligationibus non fieri & reipublicæ & creditoris intereſt ſicut & de lite lites. tom. 1. p. 606 col. 1

Etiam extra id quod agitur aliquando tacita obligatio naſci poteſt. tom. 2. p. 145. col. 2

Obligatio ſine perſona eſſe non poteſt. tom. 2. pag. 350. col. 2

Obligatio perſonalis difficilius naſcitur quàm realis, quia non niſi ex contractu vel quaſi, delicto vel quaſi naſcitur, realis verò ex re ipſa à facto naſcitur etiam nulla præcedente obligatione. tom. 1. p. 615. col. 1

Obligationis conditionalis intra certum tempus ſoluendæ, ante conditionis euentum tempus non currit. tom. 2. p. 231. in fin. & p. 232

Obligatio fideiuſſoria non poteſt ſubſiſtere ſine aliqua principali ſaltem quæ futura ſit. tom. 2. pag. 117 col. 1. ſecus ſine ea quæ iam fuit & deſiit eſſe. ibid.

Obligatio naturalis nunquam parit repetitionem quæ ſine actione nunquam eſſe poteſt, ſed tantùm retentionem, niſi cùm ciuilis actio mixta eſt ex naturali. tom. 1. p. 358. in fin. & p. 359. col. 1

Maior obligatio tollit minorem. tom. 1. pag. 345. col. 1

Qua ratione probetur naturalem obligationem inter patrem & filiumfamilias contractam ſi pater filiofamilias crediderit non tolli per emancipationem. tom. 1. p. 356. col. 1

Fratres in eiuſdem patris poteſtate conſtituti ciuiliter inter ſe obligari non poſſunt, ſecus verò naturaliter. tom. 1. p. 351. col. 2

Differentia inter mortem filiifamilias & eius emancipationem ad hoc vt obligatio naturalis cum patre contracta ſubſiſtat. tom. 1. p. 356. col. 2

An obligatio naturalis ad heredem tranſmitti poſſit. tom. 1. p. 356. col. 2

Naturalis obligatio impedit condictionem & repetitionem. tom. 1. p. 218. col. 2

Naturalis obligatio ex nudo quoque pacto naſcitur. to. 1. p. 219. col. 1

Obligatio ſine cauſa facta nullius eſt momenti. tom. 1. p. 400. col. 1. ſi non ipſo iure, ſaltem per exceptionem. ibid.

Obligationes omnes ad hoc ſunt comparatæ, vt ſibi vnuſquiſque acquirat. tom. 1. pagin. 400. col. 1. in fin.

Ita contrahitur obligatio naturalis inter patrem & filium vt ea obligatio patri non acquiratur. tom. 1. pag. 355. col. 1

Natura non patitur vt quis ſibi obligetur. tom. 1. p. 355. col. 1

Naturalis obligatio inter fratres contracta patri non acquiritur, neque naturalis obligatio inter filium & patrem. tom. 1. p. 355. col. 1. & 2

Pater naturalem ſuam obligationem qua tenetur erga filium facto ſuo vel per ſolam peculij ademptionem extinguere non poteſt. tom. 1. p. 355. col. 2

Obligatio naturalis acquiritur quidem filio, & in ipſius perſona manet ac conſiſtit, ſiue pater filio peculium adimat, ſiue peculium penes filium manere patiatur, ſed ita tamen vt effectus omnes naturalis obligationis acquirantur patri ſiue quod debetur retinendum ſit ſiue deducendum ſiue compenſandum. tom. 1. p. 355. col. 2.

De modis naturalibus tollendæ obligationis, & de ciuilibus, & quinam ſint. tom. 1. p. 139. col. 1. & 2

Obligatio naturalis multos effectus habet à iure ciuili approbatos. tom. 2. p. 198. col. 1

Obligatio quæ augetur quodammodo inducitur, &

quæ minuitur eatenus tollitur & perimitur.tom.2.p.89 col. 1

Cur obligatio ciuilis etiam per vim, metum aut dolum fieri poſſit. tom.1.p.288.col.1

Si quis per ſtipulationem obliget de ſe per ſtipulationem obligando ſatis hoc ipſo videtur ex ſtipulatione obligatus & ex ea conueniri poteſt. tom. 1. p.500. col.2

Ex alieno facto & contractu nullus obligatur ſiue inuitus ſiue ignorans niſi iure poteſtatis & ſucceſſionis. tom.1.p.500.col.1

Obligatio conſenſus. Neque coacta voluntas neque coactus conſenſus parit obligationem naturalem. tom. 1. p.288.col.1.pariunt autem ciuilem. ibid.

Obligatio actio. Obligationes & actiones ferè omnes ciuiles & legitimæ deſcendunt ex lege 12. tabularum & ex prudentum veterum ad eam legem interpretatione. tom.1.p.457.col.1

Obligatio conditio. An interpoſita conditionali ſtipulatione ſuper obligatione pura, fiat nouatio prioris obligationis puræ in conditionalem.to.1.p.67.& 68.col.1 & 2

Obligatio condictio. Obligationes omnes ex quibus condictiones omnes proficiſcũtur ex aliqua re vel ex negotio naſcuntur non ex verbis excepta condictione certi ex ſtipulatione & condictione incerti ex ſtipulatu quæ naſcitur ex verbis & verborum obligatione. tom. 1. p.462.col.1

Obligatio electio. Vtraque re obligata extante non poteſt alterutra peti abſolutè ne debitori auferatur electio. tom.1. p 320.col.1. & 338.col.2

Obligatio intellectus. Quænam obligationes naturales intelligendæ ſint in l.naturales 10.D.de obl. & act.& in l.fideiuſſor 16.§.naturales. D.de fideiuſſ. tom.1.p.497 col.2

Obligatio familia. Cùm naturalis obligatio actionem parere non poſſit in iudicio familiæ erciſcundæ, creditori proſpici debet per viam deductionis & retentionis, aut ſi aliter fieri non poſſit ab arbitro familiæ erciſcundæ. tom. 1.p 354.col. 1

In iudicio familiæ erciſcũdæ quod naturalis obligationis efficacia obtineri non poteſt adminiculo & officio arbitri familiæ erciſcũdæ ſuppleri debet.to.1.p.354.col.1

Obligatio falcidia. Falcidia naturalem obligationem ſoluendorum legatorum tollit, S. C. verò Trebellianum ſeu Pegaſianum non tollit fideicommiſſi reſtituendi effectus, tamen S. C. effectum naturalis obligationis impedit. tom. 1. p.291.col.1. & 2

Obligatio perfidus. Perfidus eſt qui obligationem naturalem & fidem iure gentium datam violat.tom.1.p.291 col.2

Obligatio ſucceſſor. Perſonalis obligatio etiam quæ ratione fundi nata ſit, non ſequitur ſingularem ſucceſſorem, quamuis fundi poſſeſſorem. tom.1.p.519.col.2

Obligatio conſtituere. Scribens ſe ſecundum mandatum alicuius cauturum & ſoluturum, rectè obligatur ex conſtituto, licèt nondum appareat an ſit debitum. tom.1.p.499.col.1.& 2.& p.500.col.1.& 2.& p.506. col.1.2

Obligatio conſtitutum. Conſtituens alium pro ſe ſoluturum ex conſtituto non tenetur. tom. 1. p.500. col.1. & 2

Qui pro ſe alium ſoluturum conſtituit, nec obligatur ipſe ex tali conſtituto, nec alium obligat, qui verò ſe & alium inuitum ſoluturum conſtituit, alium quidem non obligat, ſeipſum autem obligat in ſolidum. tom.1 pag.500.col.1.& 2

Obligatio tempus. Sicut tempus non eſt modus tollendæ aut inducendæ obligationis, ita neque augendæ vel minuendæ. tom.2.p.89.col.1

Obligatio hereditas. Obligatio poteſt fieri hereditatis, licèt nunquam fuerit defuncti. tom. 1. p.352.col 2

Obligatio heres. Conditio obligationis non mutatur ex perſona heredum in indiuiduis, ſecus in diuiduis. tom.2. p.182.col.1

In obligationibus indiuiduis vnus ex heredibus ius habet integræ petitionis, quoties id quod petitur, per ſe in indiuiduum eſt. tom.2.p.343.col.1

Omnes actiones & obligationes quibus defunctus obſtringebatur, diuiduntur inter heredes pro hereditariis portionibus poteſtate legis duodecim tabularum. to.1 p.433.col. 1

Obligatio lex. Obligationes quæ ex lege & iuris ratione inducuntur, ſunt perpetuæ, quia & lex ipſa & iuris ratio eſt perpetua. tom.2. pag.217. col.2

Obligatio iudicatum. In executione iudicati non patitur prætor obligationes ex obligationibus fieri ne parta ex cauſa iudicati perſecutio ad initium alterius petitionis redigatur. tom.1. pag.496. col.2

Obligatio genus. Obligatio generis non eſt ſimilis obligationi alternatiuæ ſpecierum. tom.1.p.346. col.2. & differentia inter vtramque. ibid.

Obligatio alternatiua generis aut ſpeciei certæ inutilis eſt. tom.1.p.346.col.2

Obligatio epiſtola. Obligatio inducitur in iis quæ per epiſtolam geri poſſunt. tom. 1. pag. 525. & 526. col.1. & 2

Obſignatio. Obſignatio congruo loco & tempore facta non tantùm habet vim obligationis, ſed etiam ſolutionis. tom.2.p.516.col.1

Cur introductum ſit remedium obſignationis. tom. 2. pag.260.col.1

Obſignatione liberatio non minus quàm ſolutione contingit. tom. 2.p.343.col.1

Cùm oblationem obſignatio & depoſitio ſecuta eſt non tantùm ad inducendam vel purgandam moram id prodeſt, ſed etiam ad inducendam totius debiti liberationem ac multò magis pignoris. tom. 2. p.633. col.1 & 2

Obſignatio neceſſaria eſt ad inducendam liberationem tollendamque obligationem non etiam ad moram ſolum impediendam tom.1.p.608.col.2

Obſignatio quæ fit ad hoc vt debitum ex non vſurario non fiat vſurarium non requirit oblationem. tom. 1. pag. 498. col.2. ſecus ea quæ vt vim habeat ſolutionis. ibid.

Obſignatio vim habet ſolutionis ſecus oblatio. tom.1. p 49.col.1

Obſignatio depoſitio. Depoſitio & obſignatio pecuniæ ſi ritè & congruo loco, ac tempore facta ſit, non modo prodeſt ad purgandam moram, ſed etiam ſolutionis vim habet. tom. 1. p.478.col.1

Obſignatum. Non videtur obſignatum quod non durat obſignatum. tom.1. pag.516. col.1. ſicut nec verſum quod non durat verſum. ibid.

Occaſio. Multa fiunt occaſione magis quàm iure. tom.1. p.301.col.2. in princ.

Qui occaſionem damni dat, damnum dare intelligitur. tom. 1.p.301.col 2

Occupans creditor. Toties melior eſt conditio occupantis quoties par plurium creditorum cauſa eſt.tom.2.p.246 in fin.

Occupans. Melior ſolet eſſe conditio occupantis quàm cæterorum. tom.2.p.220.in fin.&p.221.col.2

Occupare. Cur in actione de peculio melior conditio ſit occupantis. tom.2.pag.75.col.1

Occupare tributoria. Cur in iudicio tributorio melior non ſit occupantis conditio. tom.2.p.75. col.1. & 2

Odium. Quæ ſunt odioſa, ſunt interpretatione mollienda potius quàm exaſperanda. tom.1.p.208.col.1

Officium. Neque Principis, neque Senatus, neque prætoris officia debent alij eſſe captioſa.tom.2.p.280.col 1

Nemini officium ſuum eſſe debet damnoſum ſiue publicum ſit ſiue priuatum. tom.1.p.666.col.2

Officiũ tutoris, & curatoris, & actoris municipũ eis dãnoſum

ſum eſſe non debet. tom. 1.p.502.col.1

Omiſſio. An & quomodo omiſſio retentionis præiudicet. tom.2. p.22.col.2

Omiſſum. Caſus omiſſus remanet in diſpoſitione iuris communis. tom.2.p.348.& 347

Quicquid adſtringendæ obligationis eſt, id niſi palam verbis ſtipulationis exprimatur pro amiſſo habendum eſt. tom. 1.p.467.col.1

An caſus omiſſus de quo fuit cogitatum, vel non fuit remaneat in diſpoſitione iuris communis. tom. 1.p.248 col.2

Omnino. Differentia inter omnino non, & non omnino. tom.1.p.302.col.1

Onus. Odioſa eſt interpretatio quæ facit ne onus alicui iniunctum ad eius quoque heredes pertineat. tom.1. p.602. col.1

Opera. Libertus operas obſequiales, ſeu officiales patrono natura debet. tom. 1.p.335.col.1

Differentia inter operas officiales & artificiales. tom. 1. p.336. col.1

Operæ officiales delegari non poſſunt, ſecus artificiales. tom.1.p.387.col.1

Perinde operæ à libertis peti poſſunt atque pecunia credita. tom.2.p.195.col.1

Opinio. Caſus in quo plus poſſit opinio quàm rei veritas. tom.2.p.341.col.1.& 2

Opinio veritas. Aliquando plus operatur opinio quàm veritas. tom.1.p.301.col.2

Optio. Optio malè facta ex integro iterum facienda eſt. tom.1.p.159. col.1

Oratio. Cum ſit oratio & conditio aliqua concipitur vt ſignificatio ſumatur ex vniuerſo, ſi quid in oratione falſum ſit vel minimum, totam orationem falſam efficit. tom.1.p.501.col. 1

Oratio diſtributiua verificatur in quolibet diſtributorum. tom.1. p.601. col.1

Ordo. Quod fit ex ordine benè ac iuſtè ſit rum quoque cùm ratio iuris repugnare aliquo modo videtur. tom.2. p.159. col.2

P

Paciſci.

PAciſci videtur qui paciſcitur ſibi & ſuis. tom. 1. p.99.col.1

Quiſquis ſibi paciſcitur in dubio etiam heredi ſuo paciſci intelligitur. tom.1.602.col.1

Alteri ſtipulari nec paciſci quiſquam poteſt. tom.1.p.19 col.2

Pactio. Pactio appoſita in contractu, ſi repugnet contractui potentior eſt quàm contractus. tom. 1. pag.26. col.1

Pactum. In pacto de vendendo pignore in quo creditoris tantum perſona comprehenſa eſt, etiam heres eius continetur. tom.1. p.602. col.1.& 2

Pactum de vendendo in dubio in rem conceptum intelligendum eſt. tom.1 p.602.col.1

Creditori creditum ſtipulanti vt non ex cauſa mutui, ſed ex ſtipulatione debeatur pacto incontinenti appoſito vt debitor redderet centum plus quam ſit creditum vſuræ nomine, competit actio ex ſtipulatione ad plus conſequendum ex pacto debitum, at ex ſtipulatione non ex pacto. tom.1.p.74.col.1

Contractus omnes ex conuentione legem accipiunt, nec refert an pactum ſit adiiciens an detrahens, ſi ab initio videlicet aut incontinenti non ex interuallo adhibitū ſit nec legibus aut bonis moribus aduerſetur. to.1. p.575.col.1

Ex pacto de non petendo naſcitur exceptio tantum. tom.1 p.2871.col.

Eadem eſt ſubſtantia ſtipulationis & pacti ſtipulationi adiecti. tom.1.p.480.col.2

Pacta incontinenti adiecta contractibus eis ſic inſunt vt poſſint producere actionem. tom.1.p.480.col2.& 481.

Ex pactis in continenti poſt contractum ſtricti iuris appoſitis quænam actio detur. tom.1.pag.28.col.1. & 2 col.1

Cur in traditionibus rerum quodcunque pactum appoſitum valeat. tom.1.p.28.col.1

An & quando in contractibus ſtricti iuris pacto incontinenti appoſita inſint vt nouam pariant actionem, & veterem informent. tom.1.p.72.73. & 74

Differentia inter ſtipulationem & alios contractus ſtrictos ad hoc vt pactum incontinenti appoſitum vel contractu ſtricto vel ſtipulationi ita inſit vt nouam pariat actionem vel veterem informet. to.1.p.73.col.2

Pacta omnia quæ incontinenti poſt ſtipulationem fiunt perinde habenda ſunt ac ſi ſtipulationi ipſi inſerta eſſent. tom.1. p.74.col.2

Pacta incontinēti poſt ſtipulationem interpoſita non ſolum inſunt ſtipulationi, ſed etiā potentiora ſunt quàm quæ incontinenti adhibentur etiam poſt contractum bonæ fidei. Vt etiam nouandi vim habeant iure cuiuſdam ſecundæ ſtipulationis. tom.1.p.74 col.2

Pacti nudi nomine aut iure cenſeri non poteſt ea conuentio quæ traditione ex vna parte munita eſt. tom.1.pag. 215.col.1

Pacta alia ſunt in perſonā, alia in rem, quæ in perſonam ſunt ideo cohærent perſonæ vt eam egredi non poſſint ne quidem fauore heredis aut patris, quæ in rem prorſus omnibus quorum poteſt intereſſe. to.1.p.602.col.1

Pactum commiſſorium aut ſimile commiſſorio quod non valeret ſi ab initio interpoſitum fuiſſet, nec valere poteſt ſi ex poſtfacto interpoſitum ſit. tom.1. pag.660. col.1.& 2

In dubio pactum cenſetur eſſe in rem non in perſonam vt nimirum non tantùm creditori proſit, ſed etiam creditoris heredi. tom.1.p.602.col.1

Odioſa interpretatio eſt quæ facit vt ius alicui ex pacto ipſius quæſitum cum paciſcentis perſona intercidat. tom.1. p.602.col.1

Pactum etiam in continenti etiam poſt contractum bonæ fidei appoſitum infirmius eſt ad producendam obligationem & actionem quàm ſtipulatio. to.1.p.23.col.1

An pactum in continenti appoſitum in mutuo plus operetur quàm ſtipulatio. tom.1. p.25. col.2

Cur pactum in continenti adiectum in contractibus & traditionibus rerum pariat actionem. to.1.p.23.in fin

Valet pactum inter patronum & libertum ne operæ præſtentur, ſecus vt ſolutæ repetantur. tom.1.p.361. col.1 & 2

An pacta poſt contractum ſtricti iuris incontinenti appoſita in ſinẽ contractui ex parte actoris quoque an tantum ex parte rei. tom.1. p.72. circa fin. & p.73. col.1.& 2

In traditionibus rerum quodcunque pactum appoſitum ſit id valere oportet, quia nec aliter contracturus quis fuiſſet. tom.2.p.74.col.2

Pacta quæ fiunt contra leges rata non debent haberi à Prætore. tom.2.p.331.col.1

Pactum nudum ſubiectum in contrarium ſtipulationi non tollit ſtipulationem ipſo iure, ſed per exceptionem. tom.1.p.505.col.1

Pacta quæ ſunt contra leges non ſuſtinentur à Prætore, ſecus pacta quæ ſunt præter leges. tom.2. p.575.col.1. & 2

In traditionibus rerum quodcunque pactum appoſitum ſit valet maximè ſi ſit adiectum fauore libertatis. tom.1 p.238.col.1

In pacto certa perſona demonſtrata non ideo facit pactum perſonale, cùm pleruumque id fiat vt appareat cum quo pactum initum ſit, non vt fiat perſonale pactum. tom.1.p.602.col.2

Digitized by Google

Valet pactum vt in depoſito non tantùm dolus à depoſitario præſtetur, ſed etiam culpa adeoque periculum ipſum. tom.1.p.551.col.1

Pactum quod eſt contra leges nullum eſt, ſecus pactum quod eſt præter leges. tom.1.p.551.col.2

Differentia inter pacta in continenti appoſita poſt contractum bonæ fidei, & appoſita poſt contractum ſtricti iuris. tom.1.p.28.col.1

An ex pacto creditoris vendentis poſſit debitor agere, vel petere vt ſibi cedatur actio. tom.1.p.617.618. & p.619.& quomodo ibid.

Differentia inter pactum & pollicitationem. tom.1.pag.503.col.1

Pacta incontinenti poſt contractum bonæ fidei appoſita non ſolùm inſunt contractui, ſed etiam contractum informant & actionem ex contractu deſcendentem. tom.1.p.619.col.1

Prætor pactum iueri non poteſt quod contra ipſius prætoris edictum eſſet interpoſitum. tom.1.p.483.col.2

Pactum ad alias res, aut ad alias perſonas non poteſt extendi. tom.1.p.105.col.1

Pactum vnius alij prodeſſe aut nocere non debet. tom.1.p.89.col.1

Cur ex pacto nudo non detur actio. tom.1.pag.489.col.1

Pacta ex interuallo appoſita contractui legem dare non poſſunt, nec parere actionem, ſed tantùm exceptionem. tom.2.p.367.col.2

Pacta nuda, pacta conuenta appellantur. tom.1.p.546.col.1. & cur conuenta dicantur. ibid.

Quænam pacta nuda pariant actionem. tom.1.pag.489.col.1. & 2. & ſeq.

Nudum pactum non eſt quoties aliquid certa lege datur vel traditur. tom.1.p.577.col.1

In traditionibus rerum quodcunq; pactum ſit id valere manifeſtum ſit, ne alioqui decipiatur qui non aliter rem ſuam traditurus fuit. tom.1.p.618.col.2

Quid ſit pactum incontinenti eſſe appoſitum. tom.1.p.70.col.2

Pactum incontinenti appoſitum non aliis contractibus ineſſe ſolet ad formandam actionem ex eo contractu quàm qui ſunt bonæ fidei, nec aliis iudiciis quàm quæ ſunt bonæ fidei. tom.1.p.70.col.2.& p.71.col.1. circa finem, & p.81.col.1

Pactum incontinenti appoſitum poſt contractum ſtricti iuris adhibitum non prodeſt niſi ad exceptionem. tom.1.p.70.col.2

Pactum, emptio. Pacta quæ in venditionibus & emptionibus adiiciuntur faciunt partem pretij. tom.1.p.640 col.1

Pactum incogitatum. Pactiones quantumlibet generales nunquam trahi debent ad incogitata. to.1.p.249.col.2

Par. Par in parem non habet imperium. tom.1.pag.81.col.1

Paratus. Qui paratus eſt ſoluere aut fideiuſſorem dare, aut ſatiſfacere, non aliter paratus intelligitur à prudentibus quàm ſi in manu habeat pecuniam, aut præſentem fideiuſſorem, aut quid aliud quod pro ſatiſfactione eſſe poſſit. tom.1.p.608.col.2

Parcere. Qui ſibi non pepercit multò minus aliis parcit. tom.2.p.148.col.2

Pariatio. Pariatio, eſt computatio hinc inde facta vt nihil debeatur. tom.1.pag.595.col.1. & quomodo fiat. ibid.

Pars. Partem ſimpliciter cùm dicimus dimidium intelligimus. tom.1.p.466.col.1

Non ſemper idem de parte ad partem iuris eſt quod de toto ad totum. tom.1.p.401.col.2. ſed tantùm in omnino diuiduis. ibid.

Licet creditor centum quinquaginta petere poſſit, poteſt tamen debitor iuſtè poſtulare, vt de totis centum vno eodemq; iudicio agatur, ne eiuſdem debiti nomine in plura diuerſaque iudicia diſtringatur. tom.1.p.579. col.2. ſi iuriſdictio hoc patiatur. ibid.

Quoties maior pars fecit, omnes facere videntur ad quos res pertinet. tom.2.p.359.col.1

Partus. Diuerſæ ſunt perſonæ matris & filij qui in vtero eſt. tom.1.p.91.col.2

Partus quamuis appellatione fructuum non continetur, nomine tamen & appellatione cauſæ continetur. tom.1.p.258.col.1.& 2

Partus diſtinguitur à fructu. tom.1.p.310.col.1

Partus non tantùm parenti cuius eſſe dicitur, ſed etiam reipublicæ naſcitur. tom.1.p.91.col.1

Pater. Pater habet priuilegium deductionis eius quod ſibi debetur à filio, etiam aduerſus pupillum ex cauſa tutelæ à filio adminiſtratæ agentem. tom.2.p.224.col.1 & 2

Quod debetur filio, debetur etiam patri. tom.2.p.318.col.1

An per patrem filio acquiri & quo caſu poſſit ſicut patri per filium. to.1.p.136.col.1.& 2 & p.137.col.1.& 2

Pater actione de peculio conuentus iurans filium dare non oportere, an filio exceptionem acquirat. tom.1.p.136.& 137.

Pater res filio datas habens, nec reſtituere paratus, qua actione & ad quid poſſit conueniri. to.2.p.191.& ſeq.

Qui dicantur ἀνάτοκοι, & cur. tom.1.p.69.col.1

Aliud eſt ex contractu filij patrem conueniri, aliud nomine filij. tom.1.p.494.col.1

Quæcunque iuris ſunt tranſeunt à filio ad patrem, & à ſeruo ad dominum. tom.1.p.353.col.2

Non eſt patri permittendum vt ex delicto filiæ locupletetur. tom.1.p.450.col.1

Inter patrem & filium neque lis neque vlla actio poteſt exerceri. tom.2.p.258.col.2

Obligatio naturalis inter patrem & filium ſortitur ſuum deductionis & retentionis effectum cùm patre mortuo diuidenda eſt inter fratres hereditas. tom.2.pag.258 col.2.

Quomodo pater vel dominus ex filij vel ſerui contractu teneantur, licet nihil ſit in peculio. tom.2.p.122.col.1.& 2

Ex delicto filiifamilias pater neque de peculio neque noxali actione conueniri poteſt. tom.2.p.318.col.1

Pater iurans in peculio nihil eſſe, quomodo & quo caſu poſſit conueniri, quomodo filius. tom.1.pag.138.& 139.

Pater actionem acquirere filio emancipato non poteſt. tom.2.p.368.col.col.1

Nullum priuilegium præponi patri vel domino ex perſona filij, vel ſerui conuento vel actione de peculio, vel qualibet alia poteſt. tom.2.p.121.col.2

Pater non tenetur actione de peculio ex quolibet contractu filij, ſed ex eo demum ex quo filiusfamilias qui contraxit, obligatus ſit & conueniri poſſit in ſolidum. tom.2 p.121.col.1

Pater mater. Pater iure veteri non erat legitimus adminiſtrator filij cui hoc nomen adminiſtratoris erat incognitum, ſed hodie eſt adminiſtrator iure codicis non etiam mater niſi quæ tutrix eſt. tom.1.p.193.col.1

Pater reſpublica. Pater qui voluntatem accommodat, vt filius duumvir & decurio fiat, non ad aliud ſe obligat quàm vt rempublicam ſaluam fore promittat. tom.2.p.132.col.1

Patientia. Omnis patientia debet implicitam habere ſcientiam. tom.2.p.161.col.1

Patrimonium. Patrimonium cur ſic dictum. tom.2.p.24.col.2

Patrimonium hereditas. Quantitas patrimonij ex tempore mortis æſtimanda eſt. tom.1.p.294.col.2

Patronatus. Magna multaque ſunt iura patronatus. tom.1 p.215.col.1

Patronus. Patronus ſuper facto aliquo iurans ex quo ius patronatus

Digitized by Google

patronatus acquiri potuit, fit patronus, ſecus iurans ſuper ipſo iure patronatus. tom. 1. pagin. 154. col. 1

Iurans ſe patronum nihil ex eo iureiurando ſibi acquirit, ſecus iurans ſe manumiſſorem, acquirit enim ſibi tunc ius patronatus. tom. 1. pag. 154. col. 1. & 2

Patronus iurans alium eſſe ſuum libertum acquirit ius patronatus, ſecus iurans ſe patronum. tom. 1. pag. 154. col. 2

Quo caſu patronus iurans ſe patronum pro patrono habeatur? tom. 1. pag. 155. col. 1

Prætor vocat patronum ad bonorum poſſeſſionem contra tabulas liberti certis caſibus, itemque ad ſucceſſionem inteſtati ſi nullos liberos heredes libertus reliquerit in præmium manumiſſionis datæque libertatis. tom. 1. pag. 154. col. 1. in princ.

Paulus. IC. Paulus in omnibus ferè cauſis quas in cognitionibus imperatoris ſui tractauit ſemper ſuccubuit & contrariam ſententiam retulit, quamuis melioribus ſemper fultus rationibus quam quibus imperator mouebatur vt contra eum pronunciaret. tom. 2. pag. 93. col. 2

Pauli conſuetudo & in reprehendendo Labeone pertinacia. tom. 2. pag. 35. in med.

Paulo ſolemne fuit cum aliis diſſentire. tom. 1. pag. 70. col. 1

Peculium. Dominus conuentus à pupillo ex cauſa tutelæ per ſeruum adminiſtratæ toto eo tempore quo liber eſſe credebatur an poſſit deducere quod ſibi debetur, ſiue is ſeruus debitor domini factus ſit, cùm adhuc in libertate ageret, ſiue ex quo ſeruus pronunciatus eſt. tom. 2. pag. 223. col. 1. circa fin. & 2

Cur dominus vendens ſeruum non habeat actionem de peculio aduerſus venditorem pro eo quod ſibi vel vni ex ſeruis ſuis à ſeruo vendito debebatur? tom. 2. pag. 175. & 176

Actio de peculio etiam quæ dolum habet pro cauſa poſt ſtatutum tempus non datur. tom. 2. pag. 185. col. 1. & 2

In actione de peculio quæ dolum habet pro cauſa dolus facit actionem. tom. 2. pag. 186. col. 1

Actio de peculio datur aduerſus eum cuius eſt peculium, licet penes eum non ſit peculium. tom. 2. p. 157. col. 1. & 2

An creditor actionis de peculio mitti poſſit in poſſeſſionem bonorum debitoris latitantis eo tempore quo nihil penitus in peculio ſit. tom. 2. pag. 209. 210. 211. & 212

Peculium non eſt filij aut ſerui, niſi conniuentibus oculis patris vel domini. tom. 1. pag. 329. col. 1. tenera eum magis eſt patris aut domini. ibid.

Pecunia per ſeruum à domini debitore ſine mandato exacta, non aliter ex ſerui peculio deducenda eſt, quàm ſi dominus exactionem ratam habuerit. tom. 2. pag. 153. col. 1. & 2

Ea debita de peculio deduci poſſunt quæ naturalem habent æquitatem. tom. 2. pag. 153. col. 2

Actio rerum amotarum quomodo patrem obliget de peculio actione. tom. 2. pag. 132. col. 2

Liber homo & ſui iuris effectus ampliùs peculium habere non poteſt. tom. 1. pag. 227. col. 2

An actio de peculio tenere poſſit tum quoque cùm nihil adhuc eſt in peculio & quomodo? tom. 2. p. 211. col. 1. & 2

Actio de peculio tranſit contra quemlibet ſucceſſorem ſingularem, ad quem tranſit peculium. tom. 2. p. 206. col. 1. & 2

Curator furioſi adminiſtrationem peculij & dare & denegare poteſt tam ſeruo furioſi quàm filio. tom. 2. pag. 169. col. 1. & 2

An & quando veſtes à domino datæ ſeruo cenſeantur eſſe in peculio ſerui. tom. 2. pag. 170. col. 1. & 2

Filiofamilias morte patris vel deportatione ſui iuris effecto, de peculio actione intra annum heres patris vel fiſcus tenebuntur. tom. 2. pag. 233. col. 2. & 234. col. 1 & 2

Si quid in rem patris vel domini verſum ſit pro parte conueniendi ſunt ſinguli heredes de in rem verſo pro ea quiſque parte pro qua peculium apud eos eſt. tom. 2. pag. 181. col. 1. & 2

Quod dominus ab eo conſecutus eſt, vel conſequi poteſt qui rem peculiarem ſubripuit ad vtilitatem peculij pertinet. tom. 2. pag. 144. col. 2

De peculio deducitur non ſolùm id quod debetur patri, vel domino, ſed etiam id quod debetur ei qui eſt ſub tutela vel cura ipſius domini vel patris, aut cuius negotia ipſi gerunt. tom. 2. pag. 145. & 146

In contractibus bonæ fidei pater & dominus non ſolùm de peculio, ſed etiam de eorum proprio dolo tenentur. tom. 2. pag. 191. & 192. col. 1. & 2

Quo iure peculium mortuo filio familias acquiratur patri. tom. 1. pagin. 428. colum. 1. & quomodo. ibidem.

Quomodo pater pro re apud filium depoſita de peculio poſſit conueniri, & quo caſu? tom. 2. pag. 195. col. 1. & 2

Actio de peculio dolum habens pro cauſa non datur in heredem, niſi de eo quod peruenit. tom. 2. p. 185. & 186

Neque adimere, neque diminuere peculium pater aut dominus dolo malo poteſt, quin hoc ipſo teneatur de peculio; ſaltem intra annum. tom. 2. pag. 146. col. 2

Neque damnum à domino illatum ſeruo, neque quod ab eo ſubreptum eſt in peculium ſerui computari poteſt. tom. 2. pag. 143. col. 1. & 2

Furor filiofamilias aut ſeruo pupillo ſuperueniens non adimit peculium antea conſtitutum. tom. 2. pag. 140. col. 1. & 2

Seruus inter viuos manumiſſus, cui peculium antea conceſſum, ademptum non eſt, illud poſt manumiſſionem retinet ex voluntate domini priſtini. tom. 2. pag. 225. col. 1. niſi dominus ſit pupillus. ibid. ſecus ſi manumiſſus. ibid.

Illud in peculio computandum eſt quod ita debetur vt poſſit exigi. tom. 2. pag. 219. col. 1

Quod dominus ſerui nomine ſoluturum ſe repromiſit, de peculio deducere poteſt. tom. 2. pag. 152. col. 1

Peculium filiifamilias veluti proprium eius patrimonium eſt. tom. 1. pag. 353. col. 1

Seruo ſine peculio legato, an actio de peculio intra annum in heredem dari poſſit. tom. 2. pagin. 234. & 235

Seruo furtum faciente domino de peculio deduci ſola furti æſtimatio debet, non etiam furti pœna. tom. 2. pag. 148. col. 2

Definitionem peculij pro fine peculij IC. dixerunt. to. 2. pag. 239. col. 2

Peculium quod amplius non eſt poteſt augeri & minui ratione rerum peculiarium, quod augmentum non tam peculio quàm rebus peculiaribus accepto fertur. tom. 2. pag. 239. & 240

An dominus ex fideiuſſione ſerui actione de peculio teneatur? tom. 2. pag. 203. col. 1. & 2

An & quomodo conſtitutum videatur & ſeruo & vicario, peculium à domino. tom. 2. pagin. 135. col. 1. & 2

Quod ſeruus domino ſiue ex contractu ſiue ex rationum reliquis debet, de peculio dominus deducere poteſt. tom. 2. pag. 147. col. 1. & 2

Quod domino debetur ex delicto ſerui deduci de peculio poteſt. tom. 2. pag. 148. col. 1. & 2

Quod patri aut domino debetur à filio vel à ſeruo non eſt de peculio. tom. 2. pag. 144. & 145

Quod ſeruo aut filio debetur non acquiritur peculio ſed patri & domino. tom. 2. pag. 145. col. 1. & 2

Peculium filiuſfamilias moriente patre confunditur cum hereditate, & ex peculio fit hereditas. tom. 1. p. 352. col. 2

Paterfamilias peculium non habet. tom. 1. pagin. 352. col. 2

Quomodo Peculium dicatur creſcere, decreſcere, viuere, & mori. tom. 2. pag. 198. col. 1. & 2

Heres patris vel domini deducere de peculio poteſt, & quod defuncto, & quod ſibi debetur. tom. 2. p. 146. & 247

Conuentus actione de peculio non tantum poteſt deducere quod ſibi debetur, ſed etiam quod ſocio. tom. 2. pag. 156. col. 1

Edictum actionis annalis de peculio ratione emancipationis filij, & manumiſſionis ſerui conceptum ad alios caſus ſimiles emacipantioni & manumiſſioni extenditur. tom. 2. pag. 233. col. 1. & 2

In quantum condemnari debeat dominus conuentus actione de peculio ex eo quod ſeruo debetur ab extraneis. tom. 2. pag. 219. col. 1. & 2

Duobus dominis eiuſdem ſerui exiſtentibus poteſt vnus in ſolidum actione de peculio conueniri. tom. 2. pag. 159. col. 1

Actio de peculio quæ ex contractu ſerui contra dominum competebat viuo ſeruo, vno anno non finitur quandiu poſtliminio reuerti poteſt. tom. 2. pag. 239. col. 1. & 2

Quod ſeruus ordinarius vicario debet à domino deduci non debet ex peculio ſerui. tom. 2. pag. 161. col. 2

In eo ſolo qui inter viuos manumittitur ſingulare eſt vt peculium ſi ei ademptum non fuerit, tacitè conceſſum intelligatur. tom. 1. pag. 227. col. 1

Qui ſeruum cum peculio legauit vel liberum eſſe iuſſit, an heredem ſuum obliget actione de peculio perpetua vel annali. tom. 2. pag. 235. col. 1. & 2

Actio de peculio non eſt Actio bonæ fidei. tom. 2. p. 186. col. 1

Vſufructu extincto etiam datur actio in vſufructuarium intra annum de peculio. tom. 2. pagin. 237. col. 1. & 2

An & quomodo actio perpetua de peculio dari poſſit contra vſufructuarium. tom. 2. pag. 237. col. 1. & 2. & ſeq.

Peculium filij profectitium videlicet viuo patre licet filij ſu erit, magis tamen eſt patris. tom. 1. pag. 353. col. 1

Peculium ſi non adimatur filio emancipato conceſſum ei intelligitur. tom. 1. pag. 356. col. 1

Filiusfamilias in aliqua magiſtratus dignitate conſtitutus, ſi pupillo rem ſaluam fore caueri non curauit an patrem obliget in ſolidum, an verò de peculio. to. 2. pag. 132. col. 1. & 2

In actione de peculio non poteſt differri poteſtas actionis in id vſque tempus quo aliquid in peculio ſit. tom. 2. pag. 211. col. 1. & 2

Dominus fructuarius cum proprietariô, & proprietarius cum fructuario agere poteſt de peculio. tom. 2. p. 163. & 164.

Non ad hoc datur filiofamilias vel ſeruo libera peculij administratio vt peculium perdat & diſſipet, ſed vt augeat ſuaque libera adminiſtratione patrem vel dominium faciat tantò locupletiorem. tom. 1. pag. 630. col. 2

Peculiorum vſus cur introductus fuerit. tom. 2. p. 137. col. 2

Peculij appellatio quomodo olim fuerit accepta. tom. 2. pag. 137. col. 2

Peculium eſt ius patrimonij patris & domini. tom. 2. pag. 137. col. 2

Actione de peculio quid petatur. tom. 2. pag. 184. col. 2.

Quamuis non niſi patrifamilias lex duodecim tabularum ius teſtandi conceſſerit. ibid.

Inter patrem & filium perinde ac inter extraneos de peculio caſtrenſi lis eſſe poteſt. tom. 2. pag. 95. col. 2

In peculio caſtrenſi nihil omnino iuris habet pater quandiu filius viuit. tom. 2. pag. 95. col. 2

Quibus in rebus peculium conſiſtat? tom. 2. pag. 140. col. 1. & 2

Perinde liberatur frater debitor ab obligatione fratris creditoris per confuſionem & communicationem peculij atque per ſolutionem. tom. 1. pag. 355. col. 2

Actio de peculio datur tam contra mulierem quàm contra maſculum ex contractu ſerui qui fuerit mulieris vel maſculi. tom. 2. pag. 124. col. 1. & 2

Filiusfamilias condemnatus vt alterius defenſor, patrem ex ea condemnatione obligat actione de peculio. tom. 2. pag. 131. col. 2

Seruus pro libero ſe gerens de peculio dominum obligare non poteſt. tom. 2. pag. 128. col. 1. & 2

Ex cauſa traiectitia pecuniæ ſeruus pro libero ſe gerens, dominum obligat de peculio. tom. 2. pag. 128. col. 1

Qui in alium quoquo titulo tranſtulit dominium ſerui cuius nomine poterat actione perpetua de peculio conueniri, tenetor annali poſtea de peculio actione. tom. 2. pag. 234. col. 1. & 2

Legati peculij dies quando cedat? tom. 2. pag. 229. col. 1. & 2

Deductio totius debiti domino competens ex peculio ſcinditur inter heredes pro portionibus hereditariis. tom. 2. pag. 158. col. 1. & 2

An creditor ſerui venditi antequam egerit de peculio contra emptorem in ſolidum, poſſit actionem diuidere pro æquis partibus inter emptorem & venditorem? tom. 2. pag. 204. col. 1. & 2

Priuilegium patris & domini in peculio filij vel ſerui eſt vt ante omnia ex peculio deducat quod ſibi debetur. tom. 2. pag. 63. col. 1

Quod ſeruus domino pro debitore expromiſit, de peculio deduci poteſt à domino. tom. 2. pag. 152. col. 2

Quod ſeruus pro libertate promiſit de peculio deduci poteſt, ſed qua actione à ſeruo manumiſſo dominus pecuniam ante manumiſſionem promiſſam ſecuta manumiſſione petere poſſit? tom. 2. pag. 153. col. 1. & 2

Vnus ex coheredibus non poteſt partem debiti alterius ex peculio deducere. tom. 2. pag. 158. col. 1. & 2

Domino ſeruum ſuum cum peculio vendenti non conceditur ex peculio deductio eius quod ſibi debetur ſi actione de peculio conueniatur. tom. 2. p. 155. col. 1. & 2

In actione de peculio deductio pro actione ſuccedit. tom. 2. pag. 155. & 156

Factus dominus & ex perſona ſerui conuentus de peculio actione tanquam nouus dominus poteſt aduerſus creditorem agentem deducere id quod ſibi debetur. tom. 2. pag. 156. col. 1. & 2

Differentia inter mercem peculiarem & peculium. to. 1. pag. 63. 64. & 65

Qui peculium certo precio vendidit & tradidit peculium adhuc habere intelligitur. to. 2. pag. 189. & 190. col. 1. & 2

Heres qui accepta certa ſumma peculium dare iuſſus eſt, peculium habere non intelligitur. tom. 2 pag. 190. col. 1. & 2

Quod ſeruus ex cauſa expromiſſionis domino debet, ex peculio deduci debet. tom. 2. pag. 227. col. 1. & 2

Nomen illius pro quo ſeruus expromiſit, eſt peculiare & in peculio computari poteſt. tom. 2. p. 228. col. 1. & 2

Peculium inſpiciendum eſt quod fuit tempore mortis filiifamilias vel ſerui cuius nomine de peculio agebatur. tom. 2. pag. 228. col. 1. & 2

Dominus

Dominus ex intricatione peculij ſcienter permiſſa in fraudem creditorum tenetur actione de peculio.to.2. pag.165. col.2

Dominus cùm ſuſpicaretur alium de peculio ſecum acturum aliò peculium auertens actione de peculio tenetur. tom.2.pag.165.& 166

Filiusfamilias ex omnibus cauſis obligator qoamuis peculium nullum habeat, & ſi peculium habet licet non ex pecoliari caoſa contrahat, & patrem ex contractu de peculio obligat. tom.2.pag.126. col.2

Dominus actione de peculio conuentus cui obiicitur tantùm eſſe in peculio, qoantum à debitoribus peculiaribus ei debetur, eas actiones creditoribus pecoliaribus mandando liberatur. tom.2. pagin. 219. & 220.col.1. & 2. ſed quo caſu? ibid.

Is maximè de peculio conuenieudus eſt apud quem peculium manet. tom.2.pag.259.col.1

Qui poſt mortem teſtatoris cum ſeroo abſque peculio legato ante aditam bereditatem contrahit, an heredem poſſit conuenire actione de peculio, & an perpetua, an verò annali. tom.2.pag.235.col.1. an verò legatariom? ibid.

Seruus communis ita obligat qoemlibet ex dominis actione de peculio, vt poſſit quilibet à creditore io ſolidum conueniri. tom.2. pag.176. col.1.& 2

An quoties aliquis cum ſeruo duorum ploriúmve contraxit, & qoo caſu poſſit cum vtro ex dominis velit in ſolidom expetii, licèt penes vnum tantum ſit peculium. tom.2. pag176.& 177.col.1. & 2

Peculium cum ſemo venditum nihil niſi ſerui venditi aceſſio eſt. tom.2. pag.188.col. a

Neqoe ſemus, neque ſerui precium in ſui ipſius peculio eſſe poſſunt. tom.2. pag.189.col.1

Creditor ſerui veoditi non aliter habet electionem ageodi cum venditore, aot eom emptore, qoàm ſi peculium aliquod apud venditorem remanſerit. to.2. pag.189.col.1.& 2

Qui ſeruom cum peculio vendidit, & peculium tradidit, à creditoribos peculiatiis conueniri nullo modo poteſt.tom.s. pag.188.& 189.ſi videlicet ſeparatim precium peculij noo acceperit, ſed tantùm precioni ſerui. tom.2.pag.189.col.1.& 2

An creditor poſt annum agens actione de peculio annali, aduerſus venditorem, repelli poſſit exceptione annua. tom.2.pag.184.col.2

Semel deductum de peculio an & quomodo iterum deduci poſſit? tom.2. pag.154. col.1.& s.pag.134. col.1.& 2

Serui à ſeipſo vulnerati damoum deducere dominus de peculio non poteſt. rom.2.pag.149.col.1.& 2

Onus actionis de peculio cùm non ſit hereditarium, quo caſu tamen tranſeat in heredem.tom.2.pag.178. col. 1

Onus pecolij legato peculij ſemper coheret. tom. 2. pag.178.col.1

Peculij onos tranſit in quemlibet peculij ſucceſſorem. tom.2.pag.178. col.1

Peculio legato ſolius heredis eſt nomina peculiaria perſequi. tom.1.pag.178.col.1

Actio de pecolio quomodo detur contra heredes, & in quantum. tom.2.pag.178.col.1

Actio de peculio in perſona heredom, neqoe merum onus hereditatis,neqoe merum onus pecolij,ſed mixtum hereditatis & peculij, magis tamen peculij eſt, quàm hereditatis. tom. 2. pag.178. cul.1

Actio de peculiu diuiditur inter coheredes, non pro hereditariis, ſed pro peculiaribus portionibus.tom.2. pag. 178. cul.2

Heres qui retento ſeruo cum peculio reſtituit hereditatem, poteſt cum effectu actione perpetua de peculio conueniri. tom.2.pag.236.& 237.col.1.& 2

Poſt redemptionem datur emptori actio de peculio contra venditorem intra annum poſt redemptionem numerandum de eo quod adhuc alieno ſeruo creditum eſt. tom.2. pag.175. col.1.& 2

Emptor conuentus actione de peculio poteſt & debet deducere quod ſibi debetur. tom.2. pag.175.col.2

Priuilegium deductionis ex peculio quod domino debetur, non aliter competit quàm ſi alia actione conſequi non poſſit quod ſibi debeatur.tom.2. pag.155. col. 1. & a

Eius quod dominus ædium peculiariom nomine promiſit, ratio haberi debet in peculio. tom.2. pag.16. col.1.& a

Cur detur actio de peculio contra dominum. tom.2. pag.169. c

Ædium peculiarium nomine dominus in ſolidum cauere debet. tom.2. pag.169.col.1.& 2

Neque emptor pro venditione, neque fructuarius pro domino, neque alius quiſquam pro alio qui ſocius non ſit quod ipſis debetur, de peculio deducere poſſunt. tom.2.pag.157.col.1.& a

Ex ſola filiifamiliæ emancipatione vel ſerui manumiſſione non præſumitur ademptum peculium. tom. 1. pag.353.col.2

Æs alienum filiifamilias peculium habentis eſt onus peculij. tom.1 pag.156.col.1

Qui alij creditori ſoloit quàm ei quem iam præuidet & ſuſpicatur ſecom eſſe actumm de peculio, neqoe eſt in dolo, neque actione de peculio poteſt conueniri. tom.2. pag.166. col.1. & 2

Heres qood ſeruus ante aditam hereditatem amouit, conſompſit, corrupit de peculio deducere poteſt. tom.2.pag.172. col.1. & 2

Nouus dominus ſerui alienati directa actione de peculio teneri & conueniri poteſt, ſi modò apud eum ſeruos aliquod peculium habeat. tom. 2. pag.173. col.1.& 2

Et ancillarum & filiarum familias nomine in peculio contra dominum & patrem actio dari poteſt. tom. 2. pag.172. col.1. ſicut & actio depoſiti & commodati. ibid.

Socij ioter ſe agere de peculio non poſſunt.tom.2.p.164. col.1. & 2

Actio de peculio non tenet, ſi nihil ſit in peculio. to.2. pag.165.col.1

Actione de peculio conueniri dominus poteſt licet nihil ſit in peculio ſi modo eius dolo malo factum, vt io peculio nihil ſit. tom.2.pag.165.col.1

Caſos in qoibus dolo malo domini poteſt fieri vt aliquid non ſit in peculio. tom.2. pag.165.col.1.& 2

Semus noo poteſt videri in ſuo ipſe eſſe peculio.tom.2. pag.152.col.2

Filiusfamilias vel ſeruus pupillus peculium habere poteſt. tom.2.pag139.col.1.& 2

Libera peculij adminiſtratio filio ſeruo conceſſa dat alienandi poteſtatem ſed non donandi.tom.2. p.129. col. 2

Filius compromittendo ſiue ex aliqua cauſa peculiari, ſiue extra cauſam peculiarem patrem obligat actione de peculio. rom.2.pag.129.& 130. ſecus ſeruus niſi ex voluntate domini vel expreſſa vel tacita compromiſerit. tom.2. pag.134.cul.a

De peculio vicarij deduci poteſt quod domino, & quod ordinario debetur. tom.1. pag.160.cul.1.& 2. & pag.161.col.2

Differentia inter peculium ordinarij & peculium vicarij, & an pro debito vicarij poſſit deductio fieri ex peculio ordinarij aut contra. tom.2. pag.160. col.1. & 2

Dominus de peculio vicarij non tantùm deducere poteſt quod ſibi debetur, ſed etiam quod cæteris conſeruis quos habet ille in ſua poteſtate. tom.2. p.161. col. 1

Sicut

Sicut augetur peculium ordinarij ex eo quod dominus debet, ita & peculium vicarij ex eo quod ordinarius. tom. 2. pag. 161. col. 2
Aliter atque aliter ex peculio deductio facienda eſt à domino ex perſona & contractu ſerui ordinarij conuento, vel ex perſona & contractu vicarij. tom. 2. pag. 161. col. 2
Peculia vicariorum in peculio ſerui ordinarij continentur. tom. 2. pag. 162. col. 1. ſed non contra. ibid.
Si ſerui ordinarij nomine actum ſit de peculio, etiam agi non poteſt & vicariorum, ſecus ſi de peculio vicarij actum ſit. tom. 2. pag. 161. & 162
Difficilior & locupletior eſt pupillo peculij conſtitutio quàm ademptio. tom. 2. pag. 124. & 125
Obligatio naturalis non poteſt ſufficere ad dandam actionem de peculio. tom. 2. pag. 129. col. 2
Peculium & ex eo conſiſtit quod parſimonia ſua quis parauit, vel officio meruit à quolibet ſibi donari. to. 2. pag. 198. col. & 2
Non aliter prodeſt filiofamilias tedemiſſe à creditore pro patre nomen coheredis, quàm ſi peculium quod penes coheredem eſt, ſit locuples, & ſufficiens ad præſtandam à coherede pro ſua parte indemnitatem. tom. 2. pag. 183. col. 2
Peculium moritur & extinguitur per ademptionem. tom. 2. pag. 165. col. 1
Poſt ademptum ſine dolo malo peculium, nulla ſupereſt actio de peculione quidem annalis. tom. 2. p. 165. col. 1
Qui peculij adminiſtrationem concedit videtur permittere generaliter quod & ſpecialiter permiſſurus eſt. tom. 1. pag. 203. col. 1. & 2
Proſcriptio ante tabernam facta ne cum ſeruo contrahatur, non impedit ne dominus actione de peculio teneatur, ſed tantum ne inſtitoria. tom. 1. p. 203. col. 1. & 2
Onus peculij eſt teneri actione de peculio. tom. 2. p. 236. col. 1
Legatarius pro peculio legato heredi cauere debet de eo contra creditores peculiarios defendendo. tom. 2. pag. 236. col. 1. & 2
Peculium legatum quomodo ab herede ſit præſtandum legatario? tom. 2. pag. 236. col. 1. & 2
Ex pœnalibus cauſis actio de peculio in partem non datur. tom. 1. pag. 447. col. 1. & 2
Ex perſona filiæ quæ res amouit danda eſt in partem condictio in peculium. tom. 1, pagin. 447. col. 1. & 2
Seruus ex peculio poteſt eſſe & debitor & creditor etiam ipſius dehimini ſed volentis, ſecus nolentis. tom. 2. pag. 14. & 141
Seruus ex peculio conſerui debitor & creditor eſſe poteſt. tom. 2. p. 142. col. 1. & 2
Filio emancipato peculium non ademptum cenſetur à patre donatum. tom. 2. pag. 225. col. 1
In profectitio peculio Iuſtinianus nihil innouauit, ſed tantum in aduentitio. tom. 2. pag. 117. col. 2
Damnum à conſeruo illatum conſeruo, & quod ab eo ſubreptum eſt in peculium computatur. tom. 2. p. 144. col. 1. & 2
Actione iudicati ex perſona filiifamilias pater de peculio tenetur. tom. 2. pag. 150. col. 1. & 2
Mutata ſerui condicione in deterius an libera peculij adminiſtratio permaneat. tom. 2. pag. 206. & 207
Actioni de peculio poteſt accedere fideiuſſor etiam ſi nihil adhuc ſit in peculio. tom. 2. pag. 211. col. 2
Qui habet peculium non ſemper habet liberam eius adminiſtrationem. tom. 2. pag. 121. col. 2
Conuentus actione de peculio ſi non ſoluit totum quia non tantum erat in peculio non tenetur cauere de ſoluendo dum peculium fuerit auctum. tom. 2. p 203. col. 1. & 2
Actio de peculio datur pro ſeruis tam propriis quàm communibus & alienis bona fide poſſeſſis. tom. 2. p. 122. & 123. & idem eſt in filiisfamilias. pag. 123. col. 2
Cum de ineunda legis Falcidiæ ratione quæritur illud peculium computandum eſt, quod mortis tempore præcisè, fuit non quod ex poſtfacto acceſſit vel deceſſit. tom. 2. pag. 211. 212. & pag. 213. & 142
Peculium morte non intereedit ante aditam hereditatem. tom. 2. pag. 124. col. 2
Actio de peculio perpetua eſt quandiu filius & ſeruus ſunt in poteſtate, annalis verò poſtea. tom. 2. p. 230. & 231
Seruo cum peculio vendito nulla de peculio actio eſt contra venditorem ne intra annum quidem. tom. 2. pag. 230. col. 1
Quomodo & quando actio de peculio ſupereſſe poſſit etiam extincto peculio. tom. 2. pagin. 131. colum. 1. & 2
Actio de peculio competens intra annum competit intra annum vtilem non continuum. tom. 2. pag. 231. col. 2
Pater heres inſtitutus à creditore filij hereditatem vendendo tenetur emptori actione de peculio? tom. 1. pag. 191. & 192. in fin. col. 1. & 2
Cur ſocius in ſolidum teneatur actione de peculio, etiam ſi penes alium ſit peculium? tom. 2. pagin. 177. col. 2
Æquè datur actio de peculio contra proprietarium ſerui, pro operis quas ſeruus conduxit à fructuario, atque pro pecunia mutuo accepta. tom. 2. pag. 194. & 195.
Iure nouo peculium aduentitium pertinet penes filium ſolo vſufructu ad patrem pertinente, ſecus iure veteri. tom. 2. pag. 54. col. 2
In peculio id quoque computatur quod per eum qui de peculio conuenitur factum eſt quominus in peculio ſit. tom. 1. pag. 201. col. 1
Seruus ex parte heres inſtitutus in ſolidum conueniri non poteſt de peculio actione, licet ipſe ſolidum debitum contraxerit, niſi factus heres ſolidum peculium poſt diuiſionem hereditatis habeat. tom. 2. pag. 181. col. 1. & 2
Filiusfamilias qui cum creditoribus contraxit, licet non niſi pro parte heres inſtitutus, actionem tamen de peculio in ſolidum pati debet, nec tantum antequam hereditatis & peculij diuiſio facta ſit, ſed etiam poſt. tom. 2. pag. 181. col. 2. & p. 182
Actio de peculio non ſolet dari in partem vel in dominum niſi cum ea contractu venit. tom. 2. pag. 165. col. 2
Dominus poteſt de peculio ſerui deducere ſumptus in ſeruo curando à ſeipſo vulnerato factos. tom. 2. p. 150. col. 2
De peculio deducitur quod ſerui nomine præſtare eſt obligatus aut præſtitit obligatus. tom. 2. pagin. 150. col. 1
Quod iuſſu domini ſeruo creditum eſt de peculio deduci poteſt. tom. 2. pag. 150. & 151. col. 2
Dominus de peculio deducere poteſt quod pro ſeruo fideiuſſorio nomine promiſit. tom. 2. p. 151. col. 1. etiam ante condemnationem. col. 2
Dominus de peculio ex aliqua cauſa conuentus vel condemnatus eius habet deductionem. tom. 2. pag. 141. col. 2
Peculium filiofamilias aut ſeruo conceſſum à patre vel domino etiam cum libera adminiſtratione licèt ſit filij & ſerui, magis tamen eſt patris aut domini, nec tam filij, aut ſerui quàm patris aut domini intereſt. tom. 1. pag. 630. col. 1
An creditor peculiaris venditorem eligens in actione de peculio, & annua exceptione repulſus contra emptorem

Digitized by Google

protem agere prohibeatur. tom. 2. pag. 183. & 184. col. 1. & col. 2

De peculio deducitur quod debetur heredi patris vel domini, non tanquam heredi, ſed tanquàm creditori. tom. 2. pag. 146. & 147

Conſtitutio peculij fieri non poteſt per ſolam voluntatem domini aut patris, ſed per interuenientem traditionem. tom. 2. pag. 143. col. 1. ſecus reuocatio peculij. ibid. col. 2

Quomodo intelligendum ſit quod dicitur peculium pendere ex conſtitutione, & conſtitutionem ex conſtituentis voluntate. tom. 2. pag. 143. col. 1

Creditor agens actione de peculio in ſolidum aduerſus vnum ex ſociis non poteſt conuentus niſi eatenus condemnari quatenus peculium apud eum erit & quantum ex bonis quibuſlibet ſocij pro quo ſoluet conſequi tandem poteſt. tom. 2. pagin. 177. col. 1. & 2

Actio de peculio dari non poteſt ex negocio ex quo nulla actio naſcitur. tom. 1. pag. 128. col. 2

Filiusfamilias qui pro alio fideiuſſit vel mandauit vel aliter interuenit etiam extra cauſam peculiarem ex ea fideiuſſione vel interceſſione patrem obligat de peculio ſecus ſeruus, & ratio differentiæ. tom. 2. p. 129. col. 2

Neque pater neque dominus actionem de peculio poſſunt recuſare. tom. 2. pag. 168. col. 1. & 2. & p. 169. col. 2

Vendito communi ſeruo quem venditor vni ex condominis vendidit antequam ſecum de peculio ageretur, an eius peculij quod apud venditorem eſſet ratio habeatur & quomodo. tom. 2. pagin. 194. & 195

Legatum vel donatio facta ſeruo contemplatione domini non eſt in peculio ſerui niſi ex noua & ſpeciali domini conceſſione, ſecus ſi ſit facta contemplatione ipſius ſerui. tom. 2. pag. 141. col. 1. & 2

Quod actione furti vel alia ſeruo debetur, in peculium imputatur. tom. 2. pag. 140. & 141

Peculio ſerui legato extraneo quod tempus ſit inſpiciendum. tom. 2. pag. 140. col. 1. & 2

Cur actio de peculio & ad quid detur. tom. 2. pag. 120. & 121

De precario filiofamilias vel ſeruo data datur actio contra patrem vel dominum de peculio. tom. 2. pag. 136. col. 1. & 2. an etiam in ſolidum? col. 2

Pupillus ſeruo ſuo peculium conſtituere poteſt etiam cum authoritate tutoris. tom. 2. pag. 125. col. 2

Conceſſum ſeruo peculium à patre neque pupillaris ætas neque furor adimere poteſt. tom. 2. pag. 125. col. 1

Pupillus tamen illud vel furioſus tutore vel curatore authore adimere poteſt. tom. 2. pagin. 126. col. 1. & 2. ibid.

Peculium cur ſic dictum, & vnde? tom. 2. pag. 137. col. 1

An filiusfamilias & ſeruus peculium habere poſſint. tom. 2. pag. 137. col. 1. & 2

Plus iuris habet filius quam ſeruus in peculio. tom. 2. pag. 137. col. 1

Mulier agens actione rei vxoriæ de peculio contra patrem, pater non poteſt de peculio deducere quod ſibi à filio debetur, ſed tota promiſſione mulier eſt liberanda. tom. 2. pag. 195. & 196

Peculium nullum intelligitur niſi deducto omni eo quod domino debetur. tom. 2. pag. 196. col. 1

Vicario ſerui ordinarij debitore domini facto poteſt dominus deducere quod ſibi debetur ex peculio vicarij ſecus ex peculio ſerui ordinarij. tom. 2. pag. 196. & 197

Contractus qui celebrantur venditione ſerui perfecta an ad peculium quod penes venditorem remanſit pertineant. tom. 2. pag. 197. col. 1. & 2. & pag. 198

An in contractibus bonæ fidei pater vel dominus in ſolidum vel de peculio tantum teneatur ex contractibus filij aut ſerui. tom. 2. pag. 190. & 191

Dote data filiofamilias dummodo non iuſſu patris an cum patre agi poſſit in ſolidum, an verò tantum de peculio. tom. 2. pag. 190. col. 2

Qui habet liberam peculij adminiſtrationem omnia facere poteſt quæ is qui dedit excepta donatione. to. 2. pag. 207. col. 1. dummodo citra fraudem. ibid.

An & quomodo emptor ſerui cum peculio poſſit ex contractu prius geſto conuenire venditorem intra annum. tom. 2. pag. 205. col. 1. & 2

Qui poſt venditionem ſerui eidem ſeruo credidit pecuniam ea pecunia peculium minuere non poteſt. to. 2. pag. 205. col. 1. & 2

Propter conteſtationem factam de peculio contra dominum ſeruus non liberatur ab obligatione naturali, ideo pro ea poteſt dare fideiuſſorem. tom. 2. pag. 216. & 217

An creditor peculiaris electionem habeat conueniendi verum dominum, an verò bonæ fidei poſſeſſorem ſerui. tom. 2. pag. 217. & 218

Vendito ſeruo creditor habet electionem vtrum malit conuenire venditorem actione de peculio intra annum an emptorem perpetuò? tom. 2. pagin. 218. col. 1

Edictum prætoris de peculio actione eſt non minus ad patriam quam ad dominicam poteſtatem pertinet. tom. 2. pag. 122. col. 1

Ex iureiurando a filiofamilias delato ſi iuratum ſit datur actio de peculio contra patrem. tom. 2. pag. 136. col. 1. ſecus ex iureiurando à ſeruo delato. ibid. col. 2

Nullum peculium paterfamilias habere poteſt. tom. 2. pag. 137. col. 1

Seruo manumiſſo neceſſaria eſt ceſſio actionum domini vt peculiarios debitores conuenire poſſit quamuis ipſe nomina fecerit. tom. 2. pag. 137. col. 2

An ex contractibus quos adrogatus iniit ante adrogationem adrogatori detur actio de peculio? tom. 2. pag. 200. col. 1. & 2

Poteſt ſeruus habere triplex peculium à proprietario domino, ab vſufructuario, & ab vicario. tom. 2. pag. 123. col. 2

An domino actione de peculio conuento permittatur pro pecunia quam creditoribus peculiaribus debet, nomina offerre peculiarium debitorum. tom. 2. p. 220. col. 2. & 2

Actio de peculio qua conuenitur pater quandiu nihil eſt in peculio, licet interim teneat ipſo iure inutilis eſt & inefficax quandiu nihil eſt in peculio. tom. 2. pag. 209. col. 1. & 2

Qui à fructuario conſequi non potuit quod per actiones de peculio ſibi debebatur, poteſt ex æquitate & in ſubſidium à proprietario conſequi. tom. 2. p. 194. col. 1. & 2

Peculium aliquod eſſe oportet ſaltem condemnationis tempore vt pater vel dominus de peculio condemnari poſſit. tom. 2. pag. 195. col. 1

Creditor peculiaris habet electionē an de peculio agere malit cum emptore an cum venditore. tom. 2. p. 183. col. 1. in fin.

Quomodo de peculio ſeruo conſtituatur? tom. 2. p. 133. col. 1

Peculium ſerui augeri dicitur ſi ſeruo remittatur quod naturaliter debet. tom. 2. pag. 133. col. 1. & 2

Edictum prætoris de peculio etiam ad fœminas pertinet. tom. 2. pag. 121. col. 1. & 2

Peculium filiifamilias mortuo patre cum hereditate confunditur ipſo iure. tom. 1. pag. 124. col. 2

Si cum ſeruo hereditario contractum ſit ante aditam hereditatem datur ex eo contractu actio de peculio aduerſus

aduerſus heredem qui contractus tempore dominus fuit, nec ſeruum qui contraxit in ſua poteſtate habuit. tom. 2. pag. 124. col. 2

Actiones omnes hereditariæ cum dentur contra heredes pro hereditariis portionibus, actio tamen de peculio licet ſit hereditaria non datur pro hereditariis partibus ſed pro peculiaribus. tom. 2. pagin. 187. col. 1

Actio de peculio commodior eſt quàm ſit actio de in rem verſo. tom. 2. pag. 187. col. 2

Creditore vnum ex pluribus heredibus poſt diuiſionem conueniente actione de peculio, cæteri liberantur & ab actione de peculio & ab actione de in rem verſo niſi plus ſit in rem verſo quàm in peculio ex æquitate tamen tenentur in quantum habent de peculio. to. 2. pag. 186. & 187. col. 1. & 2

An ex delicto filiifamilias detur actio de peculio contra patrem? tom. 2. pag. 131. col. 1. & 2

An ex furtiua condictione filij pater actione de peculio teneatur. tom. 2. pag. 131. col. 1. & 2

Peculium filij licet militare ad patrem pertinet poſt mortem filij iure pattio non hereditario ſi filios non ſit teſtatus. tom. 2. pag. 131. col. 1

De deductione ex peculio facienda a patre vel à domino ſi adhuc in ſuſpenſo ſit prius iudicium de peculio, & ex poſteriore res indicetur. tom. 2. pag. 151. col. 1. & 2

Dominus conuentus iudicio noxali de peculio deducere non poteſt ſi ſeruum noxæ dedat ſecus ſi litis æſtimationem ſoluerit in pecunia. tom. 2. pag. 151. col. 1. in fin.

An ignorante domino peculium ſerui minui poſſit. to. 2. pag. 134. col. 1

Quomodo intelligendum ſit ex peculio ſemper deducendum eſſe quicquid domino debetur. to. 2. p. 134. & 135

Heres domini vel patris qui dolo malo fecit ſolidum peculium ſed non ſolidum debitum præſtare tenetur. tom. 1. pag. 186. col. 1. & 2

Dolus peculio quidem imputatur ſed non ſupra peculium. tom. 2. pag. 186. col. 2

Si ex pluribus heredibus eius qui manumiſſo, vel alienato vel mortuo ſeruo intra annum de peculio potuit conueniri vnus fuerit conuentus cæteri liberantur licèt ille ſolidum non ſoluerit. tom. 2. pag. 186. & 187

Cùm quæritur quantum ſit in peculio, quod tempus ſit attendendum? tom. 2. pag. 188. col. 1. & 2

Peculium ſeruo conceſſum per pupillaritatem aut furorem domini ſuperuenientem non adimitur. tom. 2. pag. 139. col. 1. & 2

Non ademptio peculij inducit ſecundam conceſſionem ſed non primam. tom. 2. pag. 139. col. 2

Non permittitur curatori furioſi ſine cauſa adimere peculium ei cui furioſus ante furorem conceſſiſſet. to. 2. pag. 140. col. 1

Quæ ſcientia requiratur in conſtitutione peculij. to. 2. pag. 140. col. 1. & 2

Agenti actione perpetua de peculio poſtquam ab annali fuit repulſus, exceptio rei iudicatæ obſtare non debet. tom. 2. pag. 237. col. 1. & 2. & ſeq.

Vna eademque eſt actio de peculio & de in rem verſo licet duas habeat condemnationes. tom. 2. pag. 238. col. 1

Repulſus actor ab actione de peculio, ab actione quoque de in rem verſo repulſus intelligitur. to. 2. p. 237. & 238

Peculium quid ſit? tom. 2. pag. 137. col. 1. & 2

Definitio peculij conuenit & filiæ, & ſeruo, & vicario. tom. 2. pag. & 137. & 138. col. 1. & 2

Peculium à pupillo, aut furioſo neque conſtitui neque adimi poteſt. tom. 2. pag. 138. & 139

Seruo vni ex coheredibus cum peculio prælegato, ſi ſeruus is defuncti debitor eſſet, non habent alij coheredes actionem de peculio contra legatarium ſerui. tom. 2. pag. 226. col. 1. & 2

Qui vi eximit conuentum de peculio tenetur actori ad intereſſe quatenus erat in peculio tempore venditionis. tom. 2. pag. 226. & 227. col. 1. & 2

In actione de peculio id deduci non aliter debet quod ei debetur qui de peculio conuenitur, quàm ſi non hoc aliquid conuentus conſequi poſſit. tom. 2. p. 227. col. 1

Cur actionem de peculio prætor fecerit duntaxat annalem cùm ſit rei perſecutoria? tom. 2. pag. 232. col. 1. & 2

Quomodo obligatio peculiaris cùm hereditate confundatur. tom. 1. pag. 352. col. 2

Inter coheredes qui cum ſeruo contraxerunt quem dominus teſtamento liber eſſe iuſſus eſt, quæ actio competat an familiæ erciſcundæ, an peculij, an vtraque tom. 2. pag. 177. & 178 col. 1. & 2. & pag. 179

Pater & dominus actione de peculio tenentur ex contractu filij & ſerui licet expreſsè prohibuerint cum ipſis contrahi. tom. 2. pag. 179. col. 1. & 2

Actio de peculio non datur niſi in heredem tametſi peculium alieni legatum ſit. tom. 1. pag. 180. col. 1

Heres ex parte à patre vel à domino inſtitutus, de peculio actione conuentus in id duntaxat debet conueniri quod ex peculio peruenit. tom. 2. p. 180. & 181

Vendenti ſeruum de eo quod ante venditionem credidit cum emptore de peculio agere permittitur. tom. 2. pag. 174. col. 1. & 2

Qui alieno ſeruo credidit, eumque redemit deinde alienauit aduerſus emptorem de peculio actionem non habet. tom. 2. pag. 174. & 175

Caſus in quibus peculium ſerui communis poteſt ad alterum ſolum ex dominis pertinere. tom. 2. pag. 160. col. 1. & 2

Seruus nunquam intelligitur venditus cum peculio niſi expreſsè dictum ſit. tom. 2. pag. 160. col. 1

Adminiſtratio peculij ſpecialiter vix concedi poteſt, quin libera concedatur. tom. 2. pag. 207. col. 2

Peculium conſtitui & incipere non poteſt ſine expreſſa domini voluntate quæ ſcientiam comitem ſemper habet, ſed augeri etiam domino ignorante poteſt. to. 2. pag. 207. col. 1. & 2

Cur in primis & ante omnia deducendum ſit de peculio id quod ſeruus domino debet. tom. 2. pagin. 134. col. 1

Peculio diuiſo pro partibus diuiſis cenſetur onus peculij diuiſum. tom. 2. pag. 182. col. 2. actio autem de peculio onus peculij eſt. ibid.

Peculium actio. Actio de peculio tenet etiam ſi nihil ſit in peculio tum cum agitur ſi modo ſit tempore rei iudicandæ. tom. 2. pag. 179. & 180. idem eſt in actione ad exhibendum, & in rem actione pagin. 180. col. 2

Peculium creditor. Creditor peculiaris venditorem & emptorem ſerui obligatum habens poteſt & debet ab initio eligere, an contra alterutrum velit agere in ſolidum an contra ſingulos diuiſa actione. tom. 1. pag. 173. & 174. quomodo & creditori qui duos habet correos debendi permittitur. ibid.

Peculium ſocius. Vnus ex ſociis ita demum actione de peculio conuenire & conueniri in ſolidum poteſt ſi non habeant ſocij peculia ſeparata. tom. 2. pag. 159. col. 2

Peculium delegare. Cui libera peculij adminiſtratio data eſt delegare debitorem ſuum poteſt. tom. 1. p. 210. col. 2. & ſeq.

Peculium alienare. Non alius res peculiares alienare poteſt quàm cui libera peculij adminiſtratio conceſſa eſt. tom. 2. pag. 207. col. 2

Peculium

Peculium agere. Qui ſemel de peculio egit nec niſi partem debiti ſui conſequi potuit, aucto poſtea peculio tutius de peculio agere poteſt. tom.2.pag.183.col.1. & 2. & ſeq.

Peculium furtum. Seruo opem & conſilium ferente ſui qui furtum fecit domino, an & quomodo competat domino actio de peculio? tom.2. pagin.134.col.1. & 2

Peculium dos. Differentia inter diminutionem peculij & dotis quæ fit ipſo iure, & eam quæ fit ipſa re.to.2. pag.134.col.1

An & quomodo fiat diminutio dotis aut peculij in vniuerſum ſi corpora diminuantur. tom.2.p.135.col.1. & 2

Peculium heres. Ante diuiſam inter coheredes hereditatem, creditores peculiares contra vnum ex heredibus in ſolidum agere poſſunt, ſecus poſt diuiſionem.to.2. pag.181. col.2.& pag.182.col.1.& 2

Peculium depoſitum. Pater vel dominus ex perſona filij vel ſerui actione depoſiti conuenti, non niſi de peculio tenentur. tom.2.pag.135.col.1.& 2.& ſeq.

Pecunia. Pecuniæ nomen generale eſt in lege duodecim tabularum & cæteras quoque res comprehendit.to.1. pag.450.col.2

Pecuniæ numeratæ nomen ſtrictiſſimè intelligendum eſt & reſtringendum ad nummos. tom.1. pag.460. col.2

Per pecuniam res omnes æſtimantur & quæ ſunt & quæ non ſunt, dummodo fuerint & æſtimari poſſint.to.1. pag.436. col.1

Pecunia ex bonis debita partem quamlibet reſpicit facultatum. tom.1.pag.37.col.2

Pecuniæ ſemper certa eſt & vna æſtimatio in republica bene conſtituta. tom.2.pag.369.col.1

Pecunia numerata præſertim mutua non alio quam pecuniæ nomine poteſt ſignificari.tom.2. p. 102.col.2

Pecunia ſterilis res eſt, nec aliam pecuniam gignit.to.1. pag.598. col.1

Difficile eſt pecuniam ſemper habere & vbique in numerato, aut numerationem in expedito.tom.1.p.482. col. 1

Pecuniæ ſunt etiam ex earum rerum numero quæ vſu conſumuntur. tom.1. pag.549. col.1

Pecuniæ numeratio non ſemper eſt in expedito. tom.1. pag.558.col.2

Varia pecuniarum æſtimatio multis litibus materiam præbet. tom.1.pag.475.col.2.in princ.

Vſus pecuniæ eſt vt merces cæteraſque res omnes æſtimet, non vt ea per merces æſtimetur. tom.1. p.474. col.2

Pecuniam pro patrimonio dixit lex duodecim tabularum. tom.2. pag.137.col.2

Malè res agitur cum id quod virtute, fide & obſequio fieri debet tentatur pecunia. tom. 2. pagin. 217. col. 2

Mercis appellatione pecunia non continetur quæ nec merce æſtimari poteſt, ſed ad æſtimandas merces præcipuum ſuum vſum præſtat, tamen venit appellatione eius quod ex merce receptum eſt.tom.2.p.72. col. 2

Pecuniæ latè ſumpto vocabulo, appellatione non modo pecunia numerata, quæ magis propriè ac ſpecialiter pecuniæ appellatione ſignificatur, ſed res quælibet quæ in commercium & in conuentionem cadat. tom.1.pag. 490.col.2

Pecunia eſt menſura rerum omnium præterquam ſui ipſius. tom.1. pag.4.col.2

In republica bene conſtituta pecunia ſemper eiuſdem æſtimationis eſt.tom.1. p.447.col.1.& p.474.col.1. & 2

Res empta ex pecunia communi non eſt communis. tom.2.pag.73.col. 1

Pecunia redacta ex re furtiua non eſt furtiua. tom.2. pag.73. col.1

Pecunia redacta ex re pignorata non eſt pignorata, vel contra. tom.2. pag.73.col.1

Pecunia nullam habet æſtimationem niſi quæ a legiſlatore & magiſtratu conſtituta eſt cuius de ea re notio & iuriſdictio eſt. tom. 1. pagin. 643. colum. 1

Pecunia locus. Etiam in pecuniis poteſt intereſſe ratione loci vt in vno loco ſoluantur potius quàm in alio & ratio? tom.1.pag.475. col.1. in princ.

Penuria pupillus miles. Res ex alicuius pecunia comparata non ideo ſua eſt, adeoque nec ei obligata, ſi pupillum & militem excipias, quibus ſpeciali quodam priuilegio ius illud conceſſum eſt. tom.2. pag.13. col. 1

Pecunia liberatio. Reproba pecunia non poteſt liberare ſoluentem. tom.1.pag.643.col.1

Pecunia pignus. Res empta ex pecunia pignorata non eſt pignorata. tom.1.pag. 349.col.1

Pecunia dos. Res empta ex pecunia dotali non eſt dotalis. tom.2. pag.349.col.1

Pendere. quod pendet non pro eo eſt quaſi ſit. tom.1. pag.68. col.1

Pendere factum. Quoties aliquid in pendenti eſt expectandum interim eſt quouſque certum eſſe incipiat vel factum id eſſe, vel fieri amplius non poſſe. tom.1.pag.259.col.2.in fin.

Periculum. Periculi appellatione ſignificatur caſus fortuitus non etiam culpa. tom.1.p. 556. col. 2

Ad quem pertineat periculum nominis facti deterioris an ad dominum an ad eum cuius culpa factum eſt deterius? tom.1. pag.66.col.1. & 2

Quomodo periculi communis cauſa faciat omnia communia, etiam ea quæ antè propria cuiuſque fuerunt? tom.1. pag.31. col.1

Re inſpectori data ad inſpiciendum perdita ad quid teneatur inſpector, ſi eius gratia data ſit, ad quid ſi gratia domini. tom.2. pag.570. col.1. & cuius periculo amiſſa ſit. ibid.

Commodator qui commodatario mandauit per quam perſonam referretur, rei perditæ periculum habet quia ſibi debet imputare cur minus idoneam perſonam ad rem referendam elegerit. tom. 1. pag. 570. col. 2

Quoties de periculo agitur ſemper inſpiciendum eſt cuius gratia negotium geſtum ſit. tom.1. pagin.9. col. 2

In condictione frumenti indebiti, ſiue mala fide indebiti, accipientis bonitas diminuta cedit periculo ſoluentis ſecus cum mala fide. tom.1.pag.390.col.1. & 2

Periculum rei poſſeſſæ ad violentum poſſeſſorem pertinet qui vim fecit. tom.1.pag.656.col.2

Periculum rei traditæ ad vendendum vt precio quis vtatur ad quem pertineat, an ad tradentem an ad recipientem. tom.1.pag.27.col.1.& 2

Quoties culpa præceſſit caſum ad eum pertinet periculum qui in culpa fuit. tom.1.pag.27.col.2

Perire periculum. Pecunia data vt ſeruus ematur & reſtituatur ſi ante reſtitutionem pereat cuius periculo pereat, an pecuniam dantis an ementis, quod ſi data ſit vt ematur ſeruus in genere quid ſi vt in ſpecie aut in indiuiduo? tom.1. pagin.245. colum.2. & 243. col. 1

Pecunia alicui data vt res emeretur & reſtitueretur, an ea perdita ementi perierit an pecuniam danti.tom.1. pag.242.col.1.& 2

Periurus. Periurus non eſt qui falſum iurat, ſed qui falſo. tom.1.pag.258.col.1

Periurium. Cur de periurio quæri poſſit aliquando? tom.1.pag.214.col.2

An de periurio eius qui ex neceſſitate iuris iurauit quæri debeat? tom.1.pag.213. & 214

An andiendus ſit agens ex ſtipulatione de rato, etiam eo caſu quo de periurio ſuo docere velit. tom. 1. pag.131.col.2. & p.132

De periurio quæri non poteſt. tom.1.pag.157. & 158

Periurium Iuſiurandum. In iureiurando deciſorio nunquam quæritur de periurio, in purgatario verò non facile quæritur. tom.1.pag.168.col.2

Permiſſum. In genere permiſſorum cenſentur omnia permiſſa quæ non ſunt prohibita. tom.2.pag. 329. col.2

Permittere. Plus eſt permittere quàm non prohibere. tom.2. pag.133. col.1

Permutatio. Permutatio non eſt contractus do vt des, ſed do quia dediſti. tom.1. pag. 270. col.1. placitum permutationis niſi cùm præceſſit.

Nudum placitum permutationis nullam actionem poteſt producere, cùm ea vtraque parte ſtet in finibus nudæ conuentionis. tom.1. pag.221.col.1

Permutatio eſt cùm aliud genus pro genere redditur. tom.1. pag.3.col.1. & 2

Permutatione facta quæ actio competat ſuſequente euictione? tom. 1. pag.236.col.2

Differentia inter contractum do vt des & permutationem. tom.1. pag.236. col.1

Permutatio condictio. Cur in contractu permutationis neque pœnitentiæ neque condictioni locus detur? tom.1.pag.236.col.1. & 2

Perſona. Aliquando perſona ficta repræſentat perſonam veram. tom.1.p.53.col.2

Perſona incipit eſſe quando incipit caput habere vnde perſona dignoſcitur. tom.2.pag.185.col.2

Non facilè debet fieri extenſio de perſona ad perſonam quamuis de caſu ad caſum facilius fiat ex identitate rationis, nec perſona ſuppleri vnquam debet. tom. 2. pag.100.col.2

Poteſt quis aliquando ex perſona alterius conſequi quod ea ſua non poteſt. tom.2. pag.65. col.2

Pater & filius cenſentur vna & eadem perſona, ſed non dominus & ſeruus. tom.2.pag.199.col.1

Perſona delictum. Cur pater & dominus, cum cenſeantur eadem perſona cum filio & ſeruo, ex delicto filij & ſerui non obligantur. tom. 1. pagin. 428. col.1

Perſuaſio. Perſuaſio nihil niſi conſilium eſt. tom. 2. pag.333.col.1. & 2

Peruentio. Retentio peculij quam peruentionem vocant, ſolutionis vim obtinet. tom. 1. pag. 356. colum.1

Petere. Non eſt audiendus id petens cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum poſtulaturus.to.1. pag 641.col.2

Dolo non facit qui ab aliquo id petit quod reſtituturus eſt alteri? tom.2.pag.205.col.2

Nemo audiendus eſt id petens cuius contrarium non fuerat in contrarium euentum poſtulaturus. tom.1. pag.101.col.1

Redditio pignoris non inducit tacitum pactum de non petendo, ſecus redditio chyrographi. tom.1. pag.55 col. 2

Peti neque debet neque poteſt cum effectu quod intra comprehenſum tempus ſolui poteſt. tom.1.pag.477. col. 1

Petere litis conteſtatio. Peti res dicitur cum litis conteſtatio fit quæ priuſquam fiat actor non tam petere dicitur quàm velle petere. tom.1.pag.310.col.1

Petitio. Nihil poteſt peti nequidem alternatiuè quod prius non ſit in obligatione. tom.1.pag.464.col.2

Petitio nulla fieri intelligitur niſi per conteſtationem. tom.1. pag.456.col.1.pag.458.col.1

Qui nondum litem conteſtatus eſt non tam petit quàm petere vult. tom.1. pag.456.col.2.& p.457.col.1

Litis conteſtatio vera petitio eſt. tom.1. pagin. 304. col. 2

Quiſquis agit arbitraria nunquam poteſt incurrere periculum pluris petitionis.tom.1.pag.485. col.1.etiamſi plus petat quàm poſtea deberi appareat. ibid.

Non eſt audiendus id petens cuius contrarium in alium euentum non fuerat poſtulaturus. tom. 1. pag.474. col. 1

Petitionis nomine actio in rem & vindicatio ſignificatur. tom.1. p.16.col.1. atque etiam actio perſonalis. ibid.

Petitionis nomine nihil niſi actio in rem propriè ſignificatur. tom.1. pag.199.col.1

Nullo tempore in ſtipulatione adiecto quando & quo loco peti res poſſit? tom.1.pag.482.col.2

Qui plus petit repelli debet à petitione totius in indiuiduis videlicet. tom.1. pag.442.col.2

Cauſa cadebat olim is qui plus petebat. tom.1.pag.442. col. 2

Petitio condictio. In petitionem quæ fit per litis conteſtationem illud ipſum omnino deducendum eſt,quod fuit in obligatione, in petitionem vero quæ fit poſt litem conteſtatam in iudicio, datamque à prætore actionem nihil deducitur niſi pecunia numerata, in condictione certi, ſecus autem in condictione triticaria. tom.1.pag.451.col.1

Pignus. Venditio pignoris eſt ea iure publico cui derogari priuata conuentione nunquam poteſt. tom.1. pag.594.col.2

Differentia inter diſtractionem pignoris à creditore factam inuito debitore, & eam quæ inuito creditore facta eſt à debitore. tom.1. pag.444.col.2

Nunquam valet conuentio præciſa & abſoluta de non vendendo pignore à creditore licet pignus habeat in antichreſim ex quo pignore lucrum ingens percipere poſſit. tom.1.pag.594.col.2

An pignoris cauſa ſit titulus habilis ad transferendum dominium. tom. 1. pag.595.col.1

Alienæ rei pignoris obligatio ipſo iure non tenet niſi aut ex domini voluntate facta ſit aut pignus pignori datum proponatur. tom.1.pag.589.col.2

Quomodo pignus non ſolum traditione ſed etiam nuda conuentione etſi traditum non ſit contrahatur. tom.1. pag.588.& 589

Ad obligationem pignoris conſtituendam ſiue propriè pignus accipiatur ſiue impropriè pro hypotheca, præſenti conſenſu opus eſt non qui ad futurum tempus referatur. tom.1. pag.589. col.1

Neque pignus neque hypotheca ſpecialiter contrahi poteſt niſi certi corporis. tom. 1. pag.589.col.2

Debitor rei ſuæ poſſeſſionem conducendo non aufert creditori pignoratitio poſſeſſionem. tom.1. pag.667. col.1.& 2

Pignorata ancilla etiam pignorata manente poſt venditionem,an partus ex ea poſtea editus apud emptorem ſit obligatus. tom.1. pag.628. col.1. & 2. & an vendito pignore ancillæ partus etiam cenſeatur venditus. ibid.

Cur in conuentione de non vendendo à creditore pignore trina denunciatio à lege fuerit introducta? tom.1.pag.595.col.1

Ideò pignus datur vt ex eius venditione poſſit creditor ſibi ſatisfacere, & pecuniam ſibi debitam explicare. tom.1.pag.639.col.1

Ea pignoris venditione per creditorem quoquo modo facta, id eſt ſiue ea conuentione, ſiue citra conuentionem transfertur dominium in emptorem,quaſi facta omni caſu & venditione & traditione ex domini voluntate ſaltem tacita. tom.1. pag.592. & 593. col. 1

Creditor pignoris venditi dominium non aliter transfert

Digitized by Google

ferт in emptorem quàm ſi bona fide diſtrahat pignus, quod facit ſi prius denunciauerit debitori vt ſolueret, & eo non ſoluente pignoris venditionem præſcripſerit & publicè fecerit. tom.1.pag.503. col.1

Denunciatio debitori facta vt ſolueret creditori pignoratitio, & pignoris venditionis publicè factæ proſcriptio ſunt ſolemnitates non tantum iuris noui ſed etiam veteris. tom.1.p.648. col.1. nimirum cùm creditor ex neceſſitate iuris diſtrahit non ex pacto & conuentione. ibid.

Facta pignoris venditione à creditore bona fide vſque adeò transfertur dominium in emptorem vt de proprietate vinci non poſſit ſi modo traditio ſecuta ſit aut quod effectu idem eſt, ſi emptor inductus ſit in vacuam rei obligatæ poſſeſſionem. tom.1. p.593.col.1

Plus iuris habet qui à creditore non domino pignus emit quàm qui à debitore eodemque domino quod ei offerre debitum poſterior creditor non poteſt quomodo poſſet ei offerre qui à debitore ipſo comparaſſet. tom.1.pag.593.col.2

Quod tempus requiratur in tribus denunciationibus faciendis pro re pignori data de qua conuentum eſt ne à creditore diſtraheretur? tom.1.pag.595.col.2

Effectus dationis pignorum in eo maximè conſiſtit, vt vel diſtrahantur vel addicantur in ſolutum vel dominij iure impetrato poſſideantur. tom. 1. pag.595. col. 2

Contra venditionem ſiue expreſſam ſiue tacitam de non vendendo pignore debet pignus vendens aut creditor niſi trina denunciatione præcedente furtum faciat. tom. 1. pag.595.col.1.& 2

In ſumma debiti computantur omnia quæ abſunt creditori ſiue propter pignus quod præſtiterit ſiue ſe obligauerit. tom.1.pag.600.col.2

Neque poteſt debitor agere pignoratitia, vt pignus auferat creditori quouſque debitum totum ſoluerit neque recuſare quominus creditor totum pignus retineat quandiu aliquid ex cauſa pignoris ei abeſt. to.1. p.600.col.1.& 2. & p. 605.col.1. & 612.col.1.& 2

Obligatio pignoris indiuidua eſt neque pro parte tolli poteſt.tom.1.pag.600.col.1.& pag.605.col.1.& 612. col.1. & 2

Vnus ex heredibus debitoris ſoluendo eam debiti partem quæ perſonali actione peti ab eo potuit res obligatas in ſolidum diſtrahendi facultatem adimere non poteſt creditori. tom.1. pag.600. col.1. ſicut neque ex ſolutione facta vni ex coheredibus creditoris pro ſua parte. pag.612 col.1.& 2

Obligatio pignoris licet acceſſoria ſit ad obligationem principalem nec poſſit contrahi ſine principali, contracta tamen durat etiam poſt ſubmotam principalem obligationem. tom.1. pag.600. col.2

Cur indiuidua ſit cauſa pignoris.tom.1.pag.600. col.2. & 613

Creditor præuidere debet vt pluris ſemper ſit pignus quàm debitum. tom.1.pag.600.col.2

Pignus ſimpliciter acceptum tenetur etiam ad vſuras tanquam acceptum in omnem cauſam.tom.1.p.600. col. 2

Cur creditori pignoratitio detur contraria actio pignoratitia ad impenſas in pignore factas conſequendas cùm habeat retentionem. tom.1. pagin. 599. col. 1. & 2

Creditor pignoratitius alimenta ſeruo pignorato præſtita repetere poteſt, commodatarius verò non poteſt. tom. 1. pag.599.col.2

Qui à creditore emit non aliter poteſt vinci de proprietate quàm ſi creditor rem alienam pignori acceperit ſecus ſi rem domini.tom.1.pag.593.col.2.videlicet ſi creditor vendiderit iure creditoris, ſecus ſi venditio facta ſit officio & imperio iudicis. ibid.

Hodie cùm pignus authoritate iudiciali & poſtulante creditore diſtrahitur, non ſolùm poteſt creditor illud emere ſed etiam officio iudicis cogitur vt emat vice extranei emptoris. tom.1. pag.593.col.2. quod facere non poſſet ſi venderet ipſe iure creditoris. ibid.

Creditor qui pignus vendit iure creditoris ſi illud per ſuppoſitam alterius perſonam emat nihil agit eaque venditio nullius eſt momenti. tom.1. pag.593.col.2

Error pragmaticorũ qui leges omnes & Rubricas Pandectarum & Codicis de diſtractione pignorum loquentes ad eas venditiones accommodant quæ hodie ſub haſta fiunt poſtulantibus creditoribus authoritate iudicis cuius de ea re notio eſt quæ tamen pertinet ad tit. ſi in cau.iud. pig. tom.1.pag.593.col.2

Cur omnia pignora vendantur hodie tanquam iudicialia? tom.1.pag.593.col.2

Hodie pignora omnia etiam conuentionalia iudicis authoritate capiuntur aut diſtrahantur. tom.1. p.593. col.2

Cur venditio pignoris priuata & extraiudicialis ferè nulla fit, ſed omnes fiunt publicè & authoritate iudicis interueniente? tom.1. pag.595.col.2

Pignus poteſt eſſe conuentionale & tamen diſtrahi iudicialiter. tom.1.pag.593.col.2

Venditio pignoris conuentionalis ſemper eſt priuata, Iudicialis verò ſemper publica. tom.1.pag.593.col.2

Valent pactiones omnes quæ fiunt circa venditionem pignoris. tom.1.pag.594.col.1

Licet res aliena pignori dari non poſſit ad hoc vt tale pignus creditor per hypothecariam perſequi non poſſit, debitor tamen qui rem alienam ignoranti ſciens dedit obligatur. tom.1. pag.604 col.1

Debitor poſt ſolutionem debiti alienam rem pignori datam pignoratitia tamen actione conſequi poteſt. tom.1.pag.604. col.1

In quo conueniat & in quo differat venditio rei alienæ à pignore rei alienæ? tom.1.pag.604.col.1

Actio pignoratitia nullam habet implicitam dominij quæſtionem cùm ſit merè perſonalis. tom.1. p.604. col. 1

Impenſas in re pignorata aliena factas à debitore repetere creditor poteſt. tom. 1. pag.604.col.1

Debitor ſi in pignore dando malicioſè verſetur actione pignoratitia teneri debet in omne quod intereſt creditoris. tom.1.pag.604.col.2

Per actionem pignoratitiam ſimpliciter prudentes intelligunt eam quæ competit debitori, ſoluto debito contra creditorem vt pignus quod acceperat pro debito reſtituat, non illam quæ datur creditori contra debitorem ſiue contra quemlibet alium pignoris poſſeſſorem ad pignus vindicandum. tom. 1.pag.588.col.2

Actio pignoratitia quæ datur debitori contra creditorem vt pignus quod acceperat pro debito reſtituat merè perſonalis eſt nec arbitraria qualis eſt hypothecaria ſed bonæ fidei: ea verò quæ datur creditori contra vel debitorem vel alium in rem eſt non in perſonam, ideo vindicatio pignoris dicitur. tom.1. pag.588.col.2

Actio pignoratitia non contra poſſeſſorem ſed contra pignoris debitorem ſolum datur heredemve eius etiam ſi rem pignoratam neque debitor neque heres poſſideat. tom. 1.pag.588.col.2

Pignus contractum eſſe dicitur cùm manente penes debitorem proprietate poſſeſſio ſola tranſit ad creditorem hypothecarium nec poſſeſſio tranſit.to.1.p.588. col. 1

Pignoris appellatio alia eſt propria alia impropria traditionem exigit, & ad res tantum mobiles pertinet quæ pugno teneri poſſunt. tom.1. pag.588.col.1

Pignus dictum eſt a pugno quia res quæ pignori dantur manu traduntur. tom.1.pag.588.col.1

Impropria pignoris ſignificatio duplex eſt vna quæ traditionem requirit ſed ad quaſcunque res etiam

immobiles refertur, altera quæ nec traditionem exigit ſed nudo conſenſu & pacto ſimplici etiam nudu contenta eſt quam rectius & magis hypothecam appellamus. tom.1.pag.588.col. 1

Quæſtio pignoris ab intentione dominij omnino ſeparata eſt. tom.1.pag.685.col.1. nec vlla dominij ſocietate coniungitur. ibid.

Nihil vetat rei dominium vnius eſſe & nihilominus rem eſſe obligatam alteri licet non poſſit pignus conſtitui, niſi ab eo qui conſtituti pignoris tempore dominus reperiatur. tom.1.pag.628.col.1

Conuentione facta ne pignus omninò diſtrahatur valere poteſt venditio aliquo caſu, ne autem diſtrahatur niſi certo loco, tempore, & modo nunquam valere poteſt venditio ſi contra conuentionem facta ſit & ratio. tom.1.pag.595.col.1

Ex pignore à prædone dato creditori bonæ fidei fructus perceptos creditor ipſi prædoni reſtituere tenetur per actionem pignoratitiam non iure dominij ſed ſola conuentionis poteſtate. tom.1.pag.637.col.2

Res data pignori à muliere pro alieno debito æſtimanda eſt non ratione totius, ſed deteriorationis & damni. tom.2.pag.310.col.1.& 2

Qui pignus emit à creditore iure creditoris diſtrahente vinci de proprietate non poteſt. tom.2. p.310.col.2. adeo vt nec offerri debitum ei poſſit.

Creditor pignoratitius pignus vendens licet dominus non ſit, tamen transfert dominium in emptorem quia vendit ex domini voluntate. tom. 2. pagin. 310. col. 2

Mulier pignus pro alieno debito datum à creditore poſtea venditum, poteſt etiam ab emptore bonæ fidei repetere. tom.2.pag.310.& 311

Qui conſentit vt pignus ſibi datum alij obligetur, pignus ſuum remittit. tom.2.pag.444.col.2

Pignus ex pluribus cauſis datum quando cenſeatur retineri, quando remitti? tom.2.pag.297.col.2

Pignus à curatore furioſi datum non aliter valet quàm ſi vtilitate furioſi exigente id fecerit.tom.2.pag.276. col. 1

Non poteſt actio pignoratitia ei competere qui pignori non dedit, nec ſimiliter contra eum qui pignori non accepit, nec enim niſi de pignore dato proponitur. tom. 1.pag.651.col.2

Ad validitatem pignoris non eſt neceſſe tranſlatum fuiſſe rerum dominium in eum qui pignorauit, ſed ſatis eſt vt rea ſint & obligatæ ex voluntate domini. tom.1.pag.652.col.1

Inutile pignus eſt quod vendi non poteſt.tom.1.p.506. col. 2

Pignus datum pro naturali tantum debito parit retentionem pro eo debitu pro quo creditor non haberet actionem. tom.1. pag.506. col.2

Res à debitore data pignori remanet in bonis & dominio debitoris etiam durante pignore multò magis poſt ſolutionem debiti. tom.1. pag.9. in fin.

Creditor pignoratitius vendens ex pacto pignus quàm ſit debitum ſuperfluum cùm vſuris reſtituere debet debitori ſuo, non autem ei delegare emptorem ſecus ſi vendidit ea neceſſitate iuris.tom.1.pag.678.col.1. & 2

Venditionem pignoris ex pacto licet non ex neceſſitate iuris factam à creditore poteſt debitor ratam habere. tom.1.pag.678.col.2

Pignore ſimpliciter dato pro debito iam vſuratio pro ſorte & pro vſuris tam naturaliter quàm ciuiliter datum eſt. tom.1. pag.612. col.2

Creditor pignoratitius pecunia debitoris vtens ſupra quàm debeatur tenetur debitori ad reſtitutionem & pecuniæ & vſurarum. tom. 1. pagin. 598. col. 1. & 2

Creditores anteriores in conuentione pignoris, ei poſtponuntur qui ſaluam ipſis fecit pignoris cauſam.to.2. pag.145.col.1

Non poteſt pignus perſeuerare domino conſtituto creditore. tom. 1.pag.444. col.1

Nouatio quæ in effectu non valet non perimit ius pignoris. tom.2.pag.294.col. 1.& 2

Debitum non intelligitur remiſſum ex ſola pignoris redditione, adeóque nec pactum de non petendo inducitur ex pignoris cautione, quomodo ex cautionis & chyrographi reſtitutione induceretur. tom.1. p.592. col. 2

Qui pignori rem dedit pignoratitiam habet actionem, non alius, licèt illius heres ſit. tom.1.pag.616.col.2

Vtrum melior ſit condicio creditoris pignoratitij an emptoris pignus ſoluentis. tom.1.pag.591.col.2

Nulla differentia eſt inter pignus & hypothecam quod pertinet ad actionem hypothecariam. tom.1.p.605. col. 2

Propriè pignus dicimus quod ad creditorem tranſit ratione ſcilicet poſſeſſionis non proprietatis, hypothecam cùm non tranſit nec poſſeſſio ad creditorem. tom.1.pag.604. & 605

Pignora quæ in iudicati executione diſtrahuntur præſenti pecunia vendi oportet. tom. 2.pag.41.col.1. in fin.

Creditor qui per diſtractionem pignoris ſolutionem ſibi debitæ quantitatis conſequitur, hoc ipſo fit debitor precij ex diſtractione percepti, teneturque eo nomine pignoratitia. tom.1.pag.626.col.1

Nomen debitoris poteſt pignori obligari, & quod inde accipitur vel compenſatur vel pignore tenetur. to.1. pag.625.col.1. & 2. & 626.col.1.& 2

Debitor volenti creditori ſatisfaciens aliter quàm per ſolutionem eius ipſius quantitatis quæ debebatur perinde habet actionem pignoratitiam ac ſi ſolutum eſſet illud ipſum quod debebatur.tom.1.p.605.col.2

Sylua pignori data, nauis ex ea poſtea facta licet eius ſit cuius & ſylua, pignori tamen data non cenſetur niſi de hoc conuentum ſit. tom.1. pagin. 628. & 629

Cur pignus dari ſoleat? tom. 1. pag.605. col.2

Pignus datum, in omnem cauſam datum in dubio dicendum eſt, id eſt non minus in vſuras quàm in ſortem. tom.1.pag.604.col.1

In pignore pro mutua pecunia obligato ſpectandum eſt tempus numerationis, non conuentionis.tom.1.p.55. col. 5

Creditor pignoratitius impenſarum neceſſariarum pro prætextu rem talem facere non debet vt grauior fiat delicto & pignoris luitio. tom.1. pag.649. col.5

Cur inter pignorationis creditores priuilegium prælationis æſtimetur ea tempore? tom.2.pagin. 75. col.2

Per expromiſſionem perinde liberatur pignus atque per dationem fideiuſſoris aut ſolutionem. tom.1. p.606. col.2

Pignoris cauſa eſt indiuiſa. tom. 1. pag. 401. col.2

De effectibus & vtilitate pignoris. tom.1. p.508. col.1. & 2

Toto precio percepto à creditore pignoratitio quod plus in precio quàm in debito eſt debitori reſtituere pignoratitia actione debet etiam cum vſuris. tom.1.p.644.col.2

Actio pignoratitia non competit niſi de pignore tradito & cuius poſſeſſio in creditorem tranſlata ſit. tom.1. pag.589. col.1

Pignoris datio valet non ſolùm ſi à domino facta ſit, ſed etſi ab alio dummodo domini voluntate, adeoque diſſimulatione. tom.2.pag.7.col.1

Priuilegia creditorum chyrographariorum non ea tempore æſtimantur ſed ea cauſa ſecus priuilegia creditorum pignoratitiorum. tom.1.pag.652.col.2

Pecunia

fert in emptorem quàm ſi bona fide diſtrahat pignus, quod facit ſi prius deounciauerit debitori vt ſoluecet, & eo non ſoluente pignoris venditionem præſcripſerit & publicè fecerit. tom.1.pag.593. col.1

Denunciatio debitori facta vt ſolueret creditori pignoratitio,& pignoris venditionis publicè factæ proiergpuo ſunt ſolemnitates non tantum iuris noui ſed etiam veteris. tom.1.p.648. col.1. nimirum cùm creditor ex neceſſitate iuris diſtrahit non ex pacto & conuentione. ibid.

Facta pignoris venditione à creditore bona fide vſque adeò transfertur dominium in emptorem vt de proprietate vinci non poſſit ſi modo traditio ſecuta ſit aut quod effectu idem eſt, ſi emptor inductus ſit in vacuam rei obligatæ poſſeſſionem. tom.1. p.593.col.1

Plus iuris habet qui à creditore non domino pignus emit quàm qui a debitore eodemque domino quod ei offerre debitum poſterior creditor non poteſt quomodo poſſet ei offerre qui à debitore ipſo comparaſſet. tom.1.pag.593.col.1

Quod tempus requiratur in tribus denunciationibus faciendis pro re pignori data de qua conuentum eſt ne à creditore diſtraheretur? tom.1.pag.595.col.a

Effectus dationis pignorum in eo maxime conſiſtit, vt vel diſtrahantur vel addicantur in ſolutum vel dominij iure impetrato poſſideantur. tom. 1. pag.595. col. a

Contra venditionem ſiue expreſſam ſiue tacitam de non vendendo pignore debet pignus vendens aut creditor niſi trina denunciatione præcedente furtum faciat. tom. 1. pag.595.col.1.& a

In ſumma debiti computantur omnia quæ abſunt creditori ſine propter pignus quod præſtiterit ſiue ſe obligauerit. tom.1.pag.600.col.a

Neque poteſt debitor agere pignoratitia, vt pignus auferat creditori quouſque debitum totum ſoluerit neque recuſare quominus creditor totum pignus retineat quandiu aliquid ex cauſa pignoris ei abeſt. to.1. p.600.col.1.& a. & p. 605.col.1. & 61a.col.1.& a

Obligatio pignoris indiuidua eſt neque pro parte tolli poteſt.tom.1.pag.600.col.1.& pag.605.col.1.& 612. col.1. & a

Vnus ex heredibus debitoris ſoluendo eam debiti partem quæ perſonali actione peti ab eo potuit res obligatas in ſolidum diſtrahendi facultatem adimere non poteſt creditori. tom.1. pag.600. col.1. ſicut neque ex ſolutione facta vni ex coheredibus creditoris pro ſua parte. pag.61a.col.1.& a

Obligatio pignoris licet acceſſoria ſit ad obligationem principalem nec poſſit contrahi ſine principali, contracta tamen durat etiam poſt ſublatam principalem obligationem. tom.1.pag.600. col.a

Cur indiuidua ſit cauſa pignoris.tom.1.pag.600. col.a. & 613

Creditor prouidere debet vt pluris ſemper ſit pignus quàm debitum. tom.1.pag.600.col.a

Pignus ſimpliciter acceptum tenetur etiam ad vſuras tanquam acceptum in omnem cauſam.tom.1. p.600. col. a

Cur creditori pignoratitio detur contraria actio pignoratitia ad impenſas in pignore factas conſequendas cùm habeat retentionem. tom.1. pagin. 599. col.1. & a

Creditor pignoratitius alimenta ſeruo pignorato præſtita repetere poteſt, commodatarius verò non poteſt. tom. 1. pag.599.col.a

Qui à creditore emit non aliter poteſt vinci de proprietate quàm ſi creditor rem alienam pignori acceperit ſecus ſi rem domini.tom.1.pag.593.col.a.videlicet ſi creditor vendiderit iure creditoris, ſecus ſi venditio facta ſit officio & imperio iudicis. ibid.

Hodie cùm pignus authoritate iudiciali & poſtulante creditore diſtrahitur,non ſolùm poteſt creditor illud emere ſed etiam officio iudicis cogitur vt emat vice extranei emptoris. tom.1.pag.593.col.a. quod facere non poſſet, ſi venderet ipſe iure creditoris. ibid.

Creditor qui pignus vendit iure creditoris ſi illud per ſuppoſitam alterius perſonam emat nihil agit eàque venditio nullius eſt momenti. tom.1.pag.593.col.a

Error pragmaticorū qui leges omnes & Rubricas Pandectarum & Codicis de diſtractione pignorum loquentes ad eas venditiones accommodant quæ hodie ſub haſta fiunt poſtulantibus creditoribus authoritate iudicis cuius de ea re notio eſt quæ tamen pertinet ad tit. ſi in cau.iud. pig. tom.1.pag.593.col.a

Cur omnia pignora vendantur hodie tanquam iudicialia? tom.1.pag.593.col.a

Hodie pignora omnia etiam conuentionalia iudicis authoritate capiuntur aut diſtrahantur. tom.1. p.593. col.a

Cur venditio pignoris priuata & extraiudicialis ferè nulla ſit, ſed omnes fiunt publicè & authoritate iudicis interueniente? tom.1. pag.593.col.a

Pignus poteſt eſſe conuentionale & tamen diſtrahi iudicialiter. tom.1.pag.593.col.a

Venditio pignoris conuentionalis ſemper eſt priuata, iudicialis verò ſemper publica. tom.1.pag.593.col.a

Valent pactiones omnes quæ fiunt circa venditionem pignoris. tom.1.pag.594.col.1

Licet res aliena pignori dari non poſſit ad hoc vt tale pignus creditor per hypothecariam perſequi non poſſit, debitor tamen qui rem alienam ignorantiſciens dedit obligatur. tom.1. pag.604.col.1

Debitor poſt ſolutionem debiti alienam rem pignori datam pignoratitia tamen actione conſequi poteſt. tom.1.pag.604. col.1

In quo conueniat & in quo differat venditio rei alienæ a pignore rei alienæ? tom.1.pag.604.col.1

Actio pignoratitia nullam habet implicitam dominij quæſtionem cùm ſit merè perſonalis. tom.1. p.604. col. 1

Impenſas in re pignorata aliena factas à debitore repetere creditor poteſt. tom.1. pag.604.col.1

Debitor ſi in pignore dando malitioſè verſetur actione pignoratitia teneri debet in omne quod intereſt creditoris. tom.1.pag.604.col.a

Per actionem pignoratitiam ſimpliciter prudentes intelligunt eam quæ competit debitori,ſoluto debito contra creditorem vt pignus quod acceperat pro debito reſtituat, non illam quæ datur creditori contra debitorem ſiue contra quemlibet alium pignoris poſſeſſorem ad pignus vindicandum. tom. 1.pag.588.col.a

Actio pignoratitia quæ datur debitori contra creditorem vt pignus quod acceperat pro debito reſtituat merè perſonalis eſt nec arbitraria qualis eſt hypothecaria ſed bonæ fidei: ea verò quæ datur creditori contra vel debitorem vel alium in rem eſt non in perſonam, ideo vindicatio pignoris dicitur. tom.1. pag.588.col.a

Actio pignoratitia non contra poſſeſſorem ſed contra pignoris debitorem ſolum datur heredemve eius etiam ſi rem pignoratam neque debitor neque heres poſſideat. tom.1.pag.588.col. a

Pignus contractum eſſe dicitur cùm manente penes debitorem proprietate poſſeſſio inſa tranſit ad creditorem hypothecarium nec poſſeſſio tranſit.to.1.p.588. col. 1

Pignoris appellatio alia eſt propria alia impropria traditionem exigit, & ad res tantum mobiles pertinet quæ pugno teneri poſſunt. tom.1. pag.588.col.1

Pignus dictum eſt à pugno quia res quæ pignori dantur manu traduntur. tom.1.pag.588.col.1

Impropria pignoris ſignificatio duplex eſt vna quæ traditionem requirit ſed ad qualcunque res etiam

expreſſa voluntate ſi modo per diſſimulationem tacuiſſe probetur. tom. 1. p.631.col.2

Creditor poſterior priori offerre cogitur ad confirmandum pignus ſuum. tom.1.p.632.col.1

Inutile eſt & infirmum pignus ſecundo loco datum niſi confirmetur per pignoris liberationem à priore creditore. tom.1.p.652.col.1

Per dationem pignoris etiam ad alienationem, ſi non ſoluatur pecunia peruenitur. tom.1.p.621.col.2.

Contra debitorem pro auro dantem æs pignori quod affirmauit aurum eſſe datur creditori actio contraria per quam fiat vt pleniſſimam indemnitatem conſequatur. tom.1.p.590.col.1.& 2

Pignus non datur vt neque fideiuſſor niſi vt debitum magis ſit in tuto. tom.1.p.590.col.2

Obligatio pignoris per liberam perſonam acquiri non poteſt, ſicut nec actio pignoratitia, nec vlla alia obligatio. tom.1. p.615. col.1.& 2. & ſeq. poſſeſſio verò pignoris vtiliter conſtitui poteſt. col.2

Pignora ſicut & dominia à naturali poſſeſſione cœperunt tom.1.p.651.col.1

Cur pignus nuda conuentione factum ſuſtineatur.tom.1 p.651.col.1

Quid agat prætor cùm ſe interponit in conſtituendo pignore ſiue prætorio ſiue iudiciali. tom.1. pagin.651. col.1

Cur factum prætoris aut iudicis in diſtrahendo pignore dicatur factum partis. tom.1.p.651.col.1

Pignus etiam à vero domino conſtitutum extinguitur nec poteſt perſeuerare, poſtquam creditor factus eſt dominus irreuocabiliter. tom. 1. pagin. 654. col. 1. & 2

Pro pignore pignus dari poteſt in executione contractus, non autem in executione iudicati. tom.1. pag. 606. col.1

In pignoribus valet pactum illud vt ſi ad diem pecunia non ſoluetur pignoratitius creditor poſſideat iure emptoris rem obligatám certo pretio tunc æſtimandam. tom. 1.p.660. col.2

Ius nouum non minus corporis quam bonorum debitoris pignus & obligationem permittit contra ius vetus. tom.1.p.660. col.2

Creditori pignoratitio pignus vendenti ſi duplum emptori promiſerit vſuræ medij temporis à debitore debentur, ſecus ſi ſimplum tantùm creditor promiſit. tom.1.p.640. & 641

Intereſt creditoris incumbere pignori potiùs quàm in debitoris perſonam, etiam ſi maximè ſoluendo ſit experiri. tom.1.p.656.col.2.in med.

Qui obligauit rem alienam, actione contraria pignoratitia tenetur creditori ad id quod ſua intereſt. tom.1. p.658.col.1.& 2

Inuecta & illata per ſecundum conductorem teneri poſſunt pro penſione ipſius ſecundæ conductionis à primo locatore tantummodo & non vltra. tom.1. p.614 col.2

Bona mobilia ſecundi conductoris inuecta in domum primi locatoris pignori obligata ſunt non autem eiuſdem conductoris perſona.tom.1.p.614. col.2.& 615. col.1

Pignus à creditore pignoratitio non tantùm propter ſortem vendi poteſt ſed & propter vſuras & impenſas. tom.1.p.605.col.1.& 2

Pignoris perſecutio in rem eſt non in perſonam. tom. 1. p.627.col.2

Debitore rem pignori obligatam vendente aut aliter alienante, ſaluam tamen pignoris cauſam manere neceſſe eſt. tom.1.p.627.col.2

Ius dominij potentius & fauorabilius eſt iure pignoris. tom.1.p.600.col.2

Creditor pignoratius facere non tantùm poteſt, ſed etiã debet in pignore quicquid dominus & diligens alius quilibet paterfamilias facturus eſſet, tom.1.pag.647 col.1

Ex ſolutione facta alij quàm creditori pignoratitio dummodo ex eius conſenſu competit actio pignoratitia debitori. tom.1.p.613.col.2

Etiam pro futura obligatione pignus dari poteſt. tom. 2. p.610.col.2

Pro debito conditionali pignus dari poteſt.tom.1.p.610. col.2

Nuda proprietate pignori data, vſusfructus ſi poſtea finiatur & ad proprietatem reuertatur, hoc ipſo pignori datus exiſtimatur. tom. 1. p.627. col.1

Damnum in pignore datum non pertinet ad creditorem pignoratitium, ſi non ſit in culpa aut dolo. tom. 1. p.680. col.1.& 2

Propter illicitas vſuras neque retineri neque vendi pignus poteſt. tom. 1.p.612.col.2

Creditori pignoratitio vendenti eidémque de euictione obligato de indemnitate debitor cauere debet.tom.1. p.599. & 600

Soluto debito ſicut liberatur pignus ita & naſcitur actio pignoratitia. tom.1.p.592.col.1

Quod per alluuionem fundo pignoratitio accedit pignus eſt, ſecus ſi per inundationem fluminis. tom.1. p.627.col.2

Debitor pignus poſſidens etiam ignorante adeoque inuito creditore nulla quoque cogente neceſſitate pignus vendere poteſt ſaluo creditori iure ſuo pignoris. tom.1.p.597.col.1

Debitor pignus à creditore poſſeſſum inuito creditore nullo modo vendere poteſt. tom. 1. p.596. & 597

In pignore non venit omnis culpa ſicut in commodo. tom.1.p.619.col.1

Debitor actione pignoratitia ante ſolutionem agens licet malè agat ac præmaturè ante natam actionem, ſi tamen poſtea pecuniam offerat in iudicio perinde haberi debet ac ſi benè riteque egiſſet. tom. 1. pag.608. col.2

Pignus rei alienæ non poteſt inuito domino retineri, etiam non reſtituta pecunia. tom. 1. pagin.551.col.2 & 2

Pignus à creditore poſſidetur, proprietate apud debitorem dominium manente.tom.1. p.662. col.1. & 2. & ſeq.

Si pro pignore conſtituto aliud ſubiiciatur furtum committitur pro vtroque debito, non autem ſi in conſtituendo alius pro alio ſubiiciatur, ſed tantùm crimen ſtellionatus. tom.1.p.662.col.1. & 2

Magiſtratus teſtamento pignus conſtituere poteſt.tom.1 p.650. col.1.& 2

Teſtamento conſtitui pignus poteſt codicilis non poteſt. tom.1.p.651.col.1.& 2

Intereſſe creditoris pignoratitij propter dationem à debitore, pignoris rei alienæ tanti eſſe videtur quantò minoris vendi poſſet nomen venditoris ob defectum pignoris. tom.1. p.658. col.2

Cur pignus accipi ſoleat. tom.1. pagin. 62. col. 1. & 2

Mulier quæ pro bonis paraphernalibus quaſdam mariti res pignori accepit nullum in aliis mariti bonis ius pignoris habet. tom.1.p.55.col.1

Poſtquam placuit creditori, cui nomen debitoris datum eſt pignori vtiles actiones contra debitorem debitoris accommodari non poteſt prætor recuſare quin eum tueatur in exigenda pecunia, nec ei denegare vtilem actionem. tom.1.p.625.col.1

Pignoris datio eſt interceſſio. tom. 1. pagin. 285. col.1

Liberatio pignoris eſt remiſſio, & gratificatio quædam, ſed non interceſſio. tom.2.p.185.col. 1.& 2

Muliere pro alio intercedente contra S. C. Velleianum noua & reſtitutoria actione creditori non eſt opus ad

notis quod eum iure dominij nulla ſocietate coniungitur. tom.1.p.594.col.1

Valet conuentio ne liceat deboti pignus vendere, ita vt ſi contra pactionem venditum ſit, nulla ſit venditio vt actioni ſtetur. tom.1.p.594.col.5

Valet pignoris datio ſi ſimul ac pariter eadem res pluribus pignori detur, & eo caſu par eſt & æqualis omnium cauſa, nec prius vni quàm alteri res obligata eſſe credatur. tom.1.p.632.col.2

Debitori qui rem ſuam pignori datam ſolutione, aut ſatisfactione liberauit competit & rei vendicatio, & actio perſonalis quæ plerumque commodior eſt ipſa rei vindicatione, id eſt actio pignoratitia. tom. 1.pag. 589.col.1

Actio pignoratitia bonæ fidei eſt habetque pleniſſimas præſtationes. tom. 1.p.589.col.2

Si creditor rem ſibi datam pignorauerit & luit quibus actionibus conueniatur vt reddat vel vt luat ſiue a debitore, ſiue ab alio remittente detur.tom.1.pag.65 5. in fin. & 652. col.1. & 2

Pignus ſiue traditione ſiue nuda conuentione contrahatur, mutuam ſemper voluntatem exigit & eius qui dat & illius cui datur. tom.1.p.652.col.2

Quoties pignus à non domino datur ex domini voluntate perinde tenet in præiudicium domini atque ſi ab ipſo domino datum eſſet, nec tantùm ſi ab initio voluntas domini interuenerit, ſed etiamſi ex poſtfacto per ratihabitionem ſecuta ſit. tom. 1. pag.652. col.2

Cur pignoris datio non ſit modus habilis ad transferendum dominium. tom.1.p.624.col.1.& 2

Apud Gallos pignorum mobilium perſecutio hypothecaria nulla eſt ſi ab alio quàm ab ipſo debitore poſſideantur, id enim eſt quod dicimus *les meubles n'ont point de ſuite.* tom.2.p.70.col.2

Pars debiti ſolutio quæ pignoris pro parte nullo modo poteſt neque debitori qui ſoluit, neque coheredibus eius cui ſolutum fuit damnoſa eſſe debet.tom.1.p.613 col.2

Quiſquis emit à creditore diſtrahente iure creditoris ſiue ius etiam conuentionis concorrat ſiue non, perinde ſit dominus, nec de proprietate vinci poteſt.to.1.p.645 col 2

Cur pignus iudiciale id eſt quod in cauſa iudicati capitur & diſtrahitur non niſi præſenti pecunia vendi poſſit. tom.1.p.645.col.2

Iure prætorio inductum eſt vt ex pacto nudo hypothecæ citra vllam traditionem & actio quaſi Seruiana naſcatur ad auocandam iure cuiuſdam vindicationis poſſeſſionem, & obligatio. tom.1.p.655.col. 1

Iure prætorio inductum eſt vt obligatione pignoris per traditionem contracta ſi creditor aliquo caſu poſſeſſionem rei obligatæ amiſerit eam perſequi per actionem quaſi Seruianam poſſit. tom.1.p.633.col.1

Inter creditores ille qui ſaluam fecit pignoris cauſam vt puta qui pecuniam crediderit ad refectionem ædificij pignorati, habet ius non tantùm tacitæ hypothecæ, ſed etiam prælationis. tom.2.p.72. col.2

Cur fauorabilior ſit ille qui credidit vt ſaluã faciat, quàm qui vt præbeat pignoris cauſam. tom. 2. pagin. 72. col.2

Qui rem vendidit ſuam habita ratione de pretio atque ita dominium transtulerit, nec tamen pretium acceperit, etiam in ea ipſa se quam vendidit cæteris omnibus pignoratitiis poſtponitur.tom. 2. pagin. 72. col.1

Qui rem vendidit habita ratione de pretio, chyrographariis creditoribus etiam in re ipſa non præfertur, niſi ſpecialem in ea re hypothecam ſibi exceperit quo vno caſu habet ius prælationis. tom.2.p.72.col.1

Venditio pignoris præciſè impedi non poteſt per partis ſolutionem, licèt vel minimum ex ſorte aut vſuris deſit. tom.1.p.601.col.2

An & quomodo pignoris venditio, vel parte aliqua ſoluta vel nulla poſſit impediri. tom.1.p.601.col.2

Ex pacto de non petendo in rem & ſine vlla tẽporis præfinitione, pignoratitia actio competit debitori ad pignus conſequendum. tom.1.p.610. col. 2

Qui accipit pignus minus idoneum an reſiduum debiti remittere videatur. tom.1.p.55.& 56

Non eſt pignus quod vtilitatem pignoris afferre creditori nullam poteſt. tom.1.p.594.col.1

Tota pignoris vtilitas in eo conſiſtit vt cautum ſit creditori pecuniæ debitæ nomine ad eam conſequendam inuito etiam debitore, ſi ceſſet ille in ſolutione.tom.1. p.594.col 2

Si agatur ne pignus à creditore vendatur trina denuntiatione præmiſſa vendi poteſt.tom.1.pag.594.col.1. & 2

An ex conuentione inter creditorem pignoratitium & emptorem facta vt pretio a debitore ſoluto intra certum tempus emptio reſcindatur pignoratitiis actionibus teneatur creditor vt debitori mandet ex vendito actionem aduerſus emptorem ſi poterat agere de iure ſuo ſine ceſſione. tom.1.p.618.col.1. & 2

Ex pacto creditoris pignoratitij & emptoris vt debitori liceat intra certum tempus debitam pecuniam emptori ſoluere, poſt ſolutionem quænam actio competat debitori. tom. 1.pagin. 618. col. 2. & p. 619.col. 1. & 2

Pignus alienæ rei ignorante domino ab initio inualidum ex poſtfacto per ratihabitionem domini conualeſcit. tom.1.p.631.col.2

Ratihabitio pignoris ab initio inualidi rei alienæ à domino facta, retrotrahitur ad id tempus quo de pignore conuenit, in præiudicium duntaxat domini non cæterorum, qui medio tempore cum eodem tempore contraxerunt. tom.1.p.632. col.1

Pignus in ſortem duntaxat obligatum propter vſuras vendi non poteſt. tom. 1.p.603.col.2

Venditio pignoris locum habere non poteſt eo caſu quo pignoratitia locum habet, quia pignoris vinculum tenere neceſſe eſt vt res obligata vendi poſſit. tom. 1. p.603. col.2

Caſus ſingularis in quo pignoris retentio ſic datur, vt tamen venditio non permittatur. tom. 1. pagin. 603. col. 2

Actio hypothecaria (non autem perſonalis directa vel contraria pignoratitia) locum habere non poteſt, niſi conſtituto & interueniente aliquo pignore à quo & nomen ſumpſit, vnde & dicitur à Papiniano Iudicium, quod de pignore dato proponitur. tom. 1. pag. 603. col.1.& 2

Alienæ rei pignus non conſiſtit niſi vel ex voluntate domini datum ſit, vel per dolum & diſſimulationem domini. tom. 1. p.603. col.1

In actione pignoratitia venit dolus & culpa lata ac leuis, non leuiſſima, neque caſus fortuiti, neque vis. tom. 1. p.619.col.1.& 2

In pignore conuentionali præſtatur dolus & culpa lata ac leuis, in prætorio verò tantùm dolus.tom.1.p.619. col. 1.& 2

Eandem diligentiam præſtare debet creditor pignoratitius in pignore quam diligens paterfamilias in ſuis rebus præſtare ſolet. tom.1.p 620.col. 1

Debitor creditoris pignoratitij qui idem pignus alij creditori pignori dedit, nihil aliud præſtare cogitur quàm vt eam pecuniam ſoluat quam ipſe debeat, non etiam quam creditor ſuo creditori. tom.1. p 674.col.2

Quibus caſibus res aliena pignorari poſſit. tom. 1.p.675 col.1

Quid in pignore primò & principaliter agatur. tom.1. p.631.col.1

Pignus alienæ rei non modo ex voluntate domini ſuſtinetur, ſed etiam interdum ex ſola eius ſcientia ſine expreſſa

expreſſa voluntate ſi modo per diſſimulationem tacuiſſe probetur. tom. 1. p.631.col.2

Creditor poſterior priori offerre cogitur ad confirmandum pignus ſuum. tom. 1.p.632.col.1

Inutile eſt & infirmum pignus ſecundo loco datum niſi confirmetur per pignoris liberationem à priore creditore. tom.1.p.632.col.1

Per dationem pignoris etiam ad alienationem, ſi non ſoluatur pecunia peruenitur. tom.1.p.611.col.2.

Contra debitorem pro auro dantem æs pignori quod affirmauit aurum eſſe datur creditori actio contraria per quam fiat vt pleniſſimam indemnitatem conſequatur. tom.1.p.590.col.1.& 2

Pignus non datur vt neque fideiuſſor niſi vt debitum magis ſit in tuto. tom.1.p.590.col.2

Obligatio pignoris per liberam perſonam acquiri non poteſt, ſicut nec actio pignoratitia, nec vlla alia obligatio. tom.1. p.615. col.1.& 2. & ſeq. poſſeſſio verò pignoris vtiliter conſtitui poteſt. col.2

Pignora fient & dominia à naturali poſſeſſione cœperunt tom.1.p.651.col.1

Cur pignus nuda conuentione factum ſuſtineatur.tom.1 p.651.col.1

Quid agat prætor cùm ſe interponit in conſtituendo pignore ſiue prætorio ſiue iudiciali. tom.1. pagin.651. col.1

Cur factum prætoris aut iudicis in diſtrahendo pignore dicatur factum partis. tom.1.p.651.col.1

Pignus etiam à vero domino conſtitutum extinguitur nec poteſt perſeuerare, poſtquam creditor factus eſt dominus irreuocabiliter. tom. 1. pagin. 654. col. 1. & 2

Pro pignore pignus dari poteſt in executione contractus, non autem in executione iudicati. tom.1. pag. 606. col.1

In pignoribus valet pactum illud vt ſi ad diem pecunia non ſoluetur pignoratitius creditor poſſideat iure emptoris rem obligatam certo pretio tunc æſtimandam. tom. 1.p.660. col.2

Ius nouum non minus corporis quam bonorum debitoris pignus & obligationem permittit contra ius vetus. tom.1.p.660. col.2

Creditori pignoratitio pignus vendenti ſi duplum emptori promiſerit vſuræ medij temporis à debitore debentur, ſecus ſi ſimplum tantùm creditor promiſit. tom.1.p.640.& 641

Intereſt creditoris incumbere pignori potiùs quàm in debitoris perſonam, etiam ſi maximè ſoluendo ſit experiri. tom.1.p.656.col.2.in med.

Qui obligauit rem alienam, actione contraria pignoratitia tenetur creditori ad id quod ſua intereſt. tom.1. p.658.col.1.& 2

Inuecta & illata per ſecundum conductorem teneri poſſunt pro penſione ipſius ſecundæ conductionis à primo locatore tantummodo & non vltra. tom.1. p.614 col.2

Bona mobilia ſecundi conductoris inuecta in domum primi locatoris pignori obligata ſunt non autem eiuſdem conductoris perſona.tom.1.p.614. col.2.& 615. col.1

Pignus à creditore pignoratitio non tantùm propter ſortem vendi poteſt ſed & propter vſuras & impenſas. tom.1.p.603.col.1.& 2

Pignoris perſecutio in rem eſt non in perſonam. tom. 1. p.627.col.2

Debitore rem pignori obligatam vendente aut aliter alienante, ſaluam tamen pignoris cauſam manere neceſſe eſt. tom.1.p.627.col.2

Ius dominij potentius & fauorabilius eſt iure pignoris. tom.1.p.600.col.2

Creditor pignoratius facere non tantùm poteſt, ſed etiã debet in pignore quicquid dominus & diligens alius quilibet paterfamilias facturus eſſet. tom.1.pag.647 col.1

Ex ſolutione facta alij quàm creditori pignoratitio dummodo ex eius conſenſu competit actio pignoratitia debitori. tom.1.p.613.col.1

Etiam pro futura obligatione pignus dari poteſt. tom. 1. p.610.col.2

Pro debito conditionali pignus dari poteſt.tom.1. p.610. col.2

Nuda proprietate pignori data, vſusfructus ſi poſtea finiatur & ad proprietatem reuertatur, hoc ipſo pignori datus exiſtimatur. tom. 1. p.627. col.1

Damnum in pignore datum non pertinet ad creditorem pignoratitium, ſi non ſit in culpa aut dolo. tom. 1, p.680. col.1.& 2

Propter illicitas vſuras neque retineri neque vendi pignus poteſt. tom. 1.p.612.col.2

Creditori pignoratitio vendenti eidémque de euictione obligato de indemnitate debitor cauere debet.tom.1. p.599. & 600

Soluto debito ſicut liberatur pignus ita & naſcitur actio pignoratitia. tom.1.p.592.col.1

Quod per alluuionem fundo pignoratitio accedit pignus eſt, ſecus ſi per inundationem fluminis. tom. 1. p.627.col.2

Debitor pignus poſſidens etiam ignorante adeoque inuito creditore nulla quoque cogente neceſſitate pignus vendere poteſt ſaluo creditori iure ſuo pignoris. tom.1.p.597.col.1

Debitor pignus à creditore poſſeſſum inuito creditore nullo modo vendere poteſt. tom. 1. p.596. & 597

In pignore non venit omnis culpa ſicut in commodo. tom.1.p.619.col.1

Debitor actione pignoratitia ante ſolutionem agens licet male agat ac præmaturè ante natam actionem, ſi tamen poſtea pecuniam offerat in iudicio perinde haberi debet ac ſi benè riteque egiſſet. tom. 1. pag. 608. col.2

Pignus rei alienæ non poteſt inuito domino retineri, etiam non reſtituta pecunia. tom. 1. pagin. 351.col.1 & 2

Pignus à creditore poſſidetur, proprietate apud debitorem dominum manente.tom.1. p.662. col.1. & 2. & ſeq.

Si pro pignore conſtituto aliud ſubiiciatur furtum committitur pro vtroque debito, non autem ſi in conſtituendo alius pro alio ſubiiciatur, ſed tantùm crimen ſtellionatus. tom.1.p.661.col.1. & 2

Magiſtratus teſtamento pignus conſtituere poteſt.tom.1 p.650. col.1.& 2

Teſtamento conſtitui pignus poteſt codicilis non poteſt. tom.1.p.651.col.1.& 2

Intereſſe creditoris pignoratitij propter dationem à debitore, pignoris rei alienæ tanti eſſe videtur quantò minoris vendi poſſet nomen venditoris ob defectum pignoris. tom.1. p.658. col. 2

Cur pignus accipi ſoleat. tom. 1. pagin. 62. col. 1. & 2

Mulier quæ pro bonis paraphernalibus quaſdam mariti res pignori accepit nullum in aliis mariti bonis ius pignoris habet. tom.1.p.55.col.1

Poſtquam placuit creditori, cui nomen debitoris datum eſt pignori vtiles actiones contra debitorem debitoris accommodari non poteſt prætor recuſare quin eum tueatur in exigenda pecunia, nec ei denegare vtilem actionem. tom.1.p.625.col.1

Pignoris datio eſt interceſſio. tom. 1. pagin. 285. col.1

Liberatio pignoris eſt remiſſio, & gratificatio quædam, ſed non interceſſio. tom.2.p.185.col.1.& 2

Muliere pro alio intercedente contra S. C. Velleianum noua & reſtitutoria actione creditori non eſt opus ad

perſe

Digitized by Google

perſequenda pignora debitoris. tom. 1. pag. 285. col. 1 & 2

Specialis conuentio pignoris in re vendita conſtitui tantum poteſt quantum ſpecialior conuentio de prælationis iure. tom. 2. p. 74. col. 2

Pignus pro debito conditionali datum deficiente conditione pignoratitia actione repeti poteſt. tom. 1. p. 610. col. 2

Ex iurato contractu pignoris oriuntur actiones non quæ ex vero contractu pignoris. tom. 1. p. 121. col. 1. & 2. & 122. col. 1

Creditor pignoratitius ſeruum pignoratitium pro maleficiis coercendo, actione pignoratitia non tenetur. to. 1. p. 647. col. 1. & 2

Creditor pignoratitius licet non ſit dominus pignoris, tamen vice & loco domini eſt quodammodo, tanquam ipſius procurator in rem ſuam. tom. 1. p. 647. col. 1

Creditor qui propria authoritate occupat rem obligatam non tenetur de caſu contingenti ſi licentiam habuerit à debitore capiendi. tom. 1. p. 656. col. 2

Differentia inter pignus prætorium & iudiciale. tom. 1. p. 651. col. 2

Pignus prætorium non conſtituitur niſi per miſſionem in poſſeſſionem. tom. 1. p. 651. col. 1. & 2

Delictum ſerui pignorati dominum qui dedit obligat vſque ad noxæ deditionem ſi dominus ignorauerit vitioſum ſeruum, ſi verò ſciuerit obligat in ſolidum. tom. 1 p. 657. col. 1. & 2

Etiam ob chyrographariam pecuniam pignus pro alio debito datum retineri poteſt & quidem per doli mali exceptionem. tom. 1. p. 611. col. 1

Remiſſio pignoris non eſt donatio. tom. 2. pagin. 297. col. 1

Creditor pignoratitius vtendo pignore furtum committit. tom. 1. p. 648. col. 2

An creditor pignoratitius poſſit cogi ad traditionem pignoris ante ſolutionem. tom. 1. p. 596. & 597

Pignus eſt ex numero eorum contractuum qui re tantùm id eſt traditione, non etiam nudo conſenſu perficiuntur. tom. 1. p. 578. col. 1

Extinctione ac perẽptione rei obligatæ extinguitur vinculum & obligatio pignoris. tom. 1. p. 629. col. 1

In pignoratitio iudicio id venire debet, quo deterior facta eſt res pignorata, cùm creditoris culpa, & factum aliquod ſeu negligentia interuenit. tom. 1. p. 646. & 647. col. 1

Creditor pignoratitius de negligentia non vtendo ſeruitutibus in re pignorata debitis tenetur. to. 1. p. 621. col. 1

Contraria actio pignoratitia competit creditori ex bona fide, quoties decipitur à debitore qui in omnibus ad pignoris cauſam pertinentibus bonam fidem præſtare debet, vt & creditor debitori. tom. 1. pagin. 638. col. 2

Poteſt etiam creditor ſalua pignoris ſui cauſa conſentire pignorationi aut alienationi pignoris. tom 2. p. 297. col. 2

Creditor pignoratitius verè poſſidet ad omnes cauſas præterquàm ad cauſam vſucapionis. tom. 1. pag. 655. col. 1

Poſſeſſor ſuperficiarij prædij licet nullo modo ſit prædij dominus ne quidem vtilis prædium vectigale aut ſuperficiarium pignori dare poteſt. tom. 1. p. 625. col. 1

Poteſt pignus non tantùm à debitore dari creditori, ſed etiam ab alio quolibet pro debitore. tom. 1. p. 664. col. 2

Filius factus paterfamilias ſi pro pecunia mutuo accepta rem pignori dedit, non habet exceptionem Macedoniani vſque ad pignoris quantitatem. tom. 2. p. 107. & 108.

Non poteſt deſinere pignus eſſe quod nunquam fuit. tom. 1. p. 653. ibid.

Pignus conualeſcere. Datio pignoris ab initio inutilis an & quomodo ex poſtfacto poſſit conualeſcere. tom. 2 p. 101. col. 1. & 2

Pignus creditor. Creditor de euictione rei venditæ non tenetur niſi hactenus vt ſe præter creditorem potiorem & bona fide venditorem ſine alia res pignori data proponatur quam dominus euincat poſteà, ſiue quæ alij creditori anteriori pignoris iure fuerit prius obligata. tom. 1. p. 593. col. 2

Creditor in venditione pignoris quodammodo eſt debitoris procurator. tom. 1. p. 618. col. 1

Pignus debitor. An bona omnia debitoris ſint ipſo iure pignori obligata. tom. 2. p. 278. col. 2

Pignus dominus. Ex contractu pignoratitio ſerui dominus de peculio duntaxat tenetur. tom. 1. p. 153. & 154. col. 1. & 2. ſi tamen actio ex contractu veniat non etiamſi ex delicto. ibid.

Pignus euictio. Pignoratitius creditor qui in vendendo pignore de euictione ſe obligauit interdum habet ius retentionis pro pignoratitia actione contraria. tom. 1. p. 640. col. 2

Qui ſine cauſa nulloque aut ſuo aut debitoris commodo perſuaſus vltrò duplum promiſit, vel de euictione ad quam non tenebatur ſe obligauit, nihil amplius à debitore quàm debiti ſummam conſequi poteſt. tom. 1. p. 640. col. 2

Cum per Seruianam actionem fundus euincitur, non eſt præciſa & abſoluta euictio, ſed cauſatiua, niſi malit poſſeſſor pignoris ſatisfacere creditori. tom. 1. p. 642 col. 2

Pignus fideiuſſor. Cuilibet obligationi etiam naturali tantum poteſt adhiberi fideiuſſor & pignus. tom. 1. p. 77. col. 2

Pignus furtum. Creditor qui recipiendo pecuniam ab extraneo ob furtũ vel delictum in pignore commiſſum, acquirit eam debitori, poteſt illam à debitore exigere ſi furtum à debitore rei pignoratæ factum ſit. tom. 1. p. 635. col. 1. & 2

Condictio furti creditori pignoratitio competens contra extraneos furtum pignoris committentes non competit contra debitorem ipſum furtum committentem. tom. 1. p. 635. col. 2

Pignus hypotheca. Actio pignoratitia quæ datur debitori contra creditorem vt pignus quod acceperat pro debito reſtituat, ſimpliciter dicitur pignoratitia, ea vero quæ datur creditori cõtra poſſeſſorem quemlibet pignoris, hypothecaria. tom 1. p. 588. col. 2.

Inter pignus & hypothecam nominis tantùm ſonus differt ſcilicet quantum ad effectum actionis hypothecariæ. tom. 1. p. 588. col. 1

Perinde prætor dat actionem ex nudo pacto hypothecæ atque daret ex ſtipulatione aliove contractu ciuili, nõ quia pignus ſit modici præiudicij, ſed propter publicam hominum vtilitatem, & quia hypothecæ obligatio ſemper neceſſaria eſt, ideoque fauorabilior. tom. 1 p. 588. col. 1. & 2

Pignus impenſa. Impenſæ vtiles & permanentes in re pignorata factæ ex voluntate domini vel tacita vel expreſſa pignoratitio creditori à debitore per contrariam actionem pignoratitiam reſtitui debent indiſtincte. tom. 1. p. 648. col. 1. & 2

Pignus inſtrumentum. Ob non exhibitum à creditore pignoratitio venditionis inſtrumentum, debitori ſi damnum paſſus ſit debitor, qua actione creditor teneatur, quomodo & ad quid. tom. 1. p. 679. col. 1. & 2

Pignus lucrum. Non debet creditor pignoratitius ex re pignorata lucrum aliquod facere, vt nec tutor ex tutela, nec procurator aliuſve mandatarius ex mandato, datur enim pignus creditori vt de debito ſuo cautum habeat, non vt inde lucri occaſionẽ. to. 1. p. 598. col. 1

Pignus venditio. Omnes ferè venditiones quæ hodie fiunt rei pignori datæ fiunt officio & imperio iudicis, ideo non tã à creditore quàm à debitore ipſo fieri intelligũ-

iur

tur quia factũ iudicis eſt factũ partis.to.1.p.592.col.2

Pignus euictio. In venditione pignorir officio & imperio iudicis ad inſtantiam creditoris facta debitor cuius res vendita eſt & cui ſolutio proficit de euictione tenetur non creditor qui rẽ vendi poſtulauit.to.1.p.592.col.2

Pignus obligatio. In obligatione generali pignoris non veniunt ea quæ veriſimile ſit non fuiſſe quem ſpecialiter obligaturum. tom.1. p.301. col.2

Pignus prædo. Ex bonæ fidei creditorir perſona prædo fructus perceptos ex pignore creditori dato ſuos facere non poteſt. tom. 1.p.536.col.1.& 2

Pignus pactum. Creditore pignus vendente ea lege vt ſi debitor pecuniam pretij ſoluerit emptori liceat ei rem ſuam recipere an valeat tale pactum & quænam ex eo naſcatur actio, & cui acquiratur. tom.1. pag. 618. col.2

Pignus, turpe, poteſtas. Ius pignoris ſicut & ius patriæ aut dominicæ poteſtatis ſoluitur ſi quid turpiter creditor in ancillam pignoratam, aut pater in filiam, aut dominus in ancillam commiſerit. tom.1.p.648.col.1.& 2

Pignus precarium. Ex contractu pignoratitio qui duplicem illam conuentionem & pignorir & precarij continebat ſola ſupereſt rogatio precarij poſt acquiſitum creditori dominium, non etiam vlla pignorir obligatio ſine qua, competere Seruiana non poteſt. tom. 1. p.655.col.2

Pignus repromiſſio. Debitore per errorem aut per imprudentiam non petente repromiſſionem à creditore debitam in reſtitutione pignoris, poteſt tamen creditor à iudice condemnari vt vel repromittat, vel tantumdem præſtet quantum ſi repromiſiſſet. tom.1.p.621.col.1

Pignus retentio. Si pignus ſub haſta venditum ſit, perperam tamen, nec ſeruatis ſolemnitatibus danda eſt emptori retentio, donec ſoluto debito propter quod pignoris diſtractio facta eſt, ſi modo facta ſit pro debito. tom.1.p.331.col.2

Pignus ſtellionatus. Iurauit falsò pignora ſua eſſe non alia de cauſa tenetur de ſtellionatu, quàm quia peierauit, nemo autem peierat niſi ſciens. tom.1. p. 623. col.1. & 2

Pignus venditio. Cur in pœnam legis Corneliæ de falſis incidat ir, qui eandem rem duobur vendit ſeparatim, non etiam qui eandem rem minus idoneam ſeparatim pluribur obligat. tom.1. p.664.col.2

Differentia inter oppignorationem rei alienæ & venditionem rei alienæ. tom.1.p.663.col.1.& 2

Pignus ſolutio. Cur pignoris datio totum contractum debiti non confirmet, ſed tantùm vſque ad pignoris quantitatem, partis tamen ſolutio totum confirmet. tom.2. p.110.col.1.& 2

Pignus vſura. Quomodo intelligendum ſit illud, Nullam eſſe differentiam vtrum vſuræ ex ſtipulatione an ex pacto nudo debeantur quantum ad hoc vt vtroque caſu ſi in eas tantùm & cum hac taxatione pignus datum ſit ſolutis vſuris poſſit pignus repeti per pignoratitiam quamuis nondum ſoluta ſorte. tom.1.p.612 col.1

Pirata. Res à piratis ablatæ ſolis dominis pereunt.tom.2 p.24.col.1.& 2

Pluralitas. Pluralitas reſoluitur plerumque in ſuas ſingularitates. tom.1.p.601.col.1

Pluris petitio. Pœna pluris petitionir reſtricta eſt ad condemnationem expenſarum. tom.2.p.314.col.2

Plus. Adiectio (& plus) in teſtium dictis nihil operatur nec in aliis diſpoſitionibus in quibus id agitur vt aliquid certum reddatur. tom.2.p.211. col.2

Pœna. Ex pœnalibus cauſis non ſolet in patrem de peculio actio dari. tom.1.p.428.col.2

Pœna in ſtipulationem deducta pœnalis non eſt actio ſed rei perſecutoria per quam perſequimur quod ſtipulatione comprehenſum eſt. tom.1.p.205.col.1

Etiam pœna criminir repetundarum & peculatus tranſit in heredẽ ſed intra annum duntaxat. to.1.p.414.col.2

Etiam poſt annum & in perpetuum pœna criminis peculatus & repetundarum tranſire poſſet in verbir legis contra quam cautum fuiſſet.tom.1.p.613.col.1.& ratio. ibid.

Quod factum eſt lege permittente pœnam non meretur. tom.1. p.687. col.2

Pœna contumaciæ non dicitur pœna principalis. tom.1. p.184. col.2

Pœna vnius lucrum & præmium alterius eſſe non debet. tom.1.p.634.col.2

Pœna nihil aliud quam delictorum coercitio eſt. tom.1. pag.431.col.1

Pœna nulla committi poteſt niſi vel ob factum id quod fieri non debuit, vel ob non factum id quod fieri debuit. tom.1.p.362.col.1

Pœna nunquam aliter promittitur aut debetur quàm ſi obligatione principali non ſatisfiat, nec ſoluat debitor quod debet. tom.1.p.176.col.2

Odioſa ſemper cauſa eſt eius qui pœnam ſoluit, non quia ſoluit, ſed quia antequam ſolueret id non fecerit per quod euitare pœnam potuerat. tom.1.p.362. col.1

Nihil commune habet perſecutio rei cum perſecutione criminis & pœnæ. tom.1.p.422.col.1

Pœna nudo pacto promitti non poteſt vtiliter, ſecus ſtipulatione. tom. 1. p.176. col.2

Pœna ex nudo pacto licet in continenti appoſito poſt contractum bonæ fidei peti non poteſt. tom.1. p.28. col.2.

Crimen aliquod ſubeſſe oportet vt pœna dici poſſit.to.1. p.315. in fin.

Pœna legalis nihil habet commune cum rei perſecutione, ſecus verò pœna conuentionalis. tom.1.pag.41.col.1 & 2.

Pœna in heredem non tranſit. tom.1.p.415.col.1

Pœna omnis ex ſe eſt odioſa. tom.1. p.478.col.2

Ex delictis etiam publicir pœna incipere ab herede aliter non poſt quàm ſi viuo reo accuſatio mota ſit, excepto crimine repetundarum & maieſtatis. tom.1.pag. 414.col.1

Vſuræ pœnæ nomine promiſſæ, debentur in pœnam moræ quæ in ſorte ſuo tempore ſoluenda committitur. p.71.col.1

Cùm pœna promiſſa eſt nihil aliud inſpicimus niſi quænam ſit quantitas & conditio ſtipulationis. tom. 2. p.34.col.2

Ex contractu pœnalir actio nulla eſt. tom. 1. pag. 205. col.2

Cur pœna in ſtipulationibus & ad quid adiiciatur. to.1. p.515.col.2

Ad pœnam euitandam non prodeſt quod imputari nihil poſſit ei qui non ad diem ſatisfecerit. tom.2. pag.34. col.1

Quod pœnæ nomine à debitore exactum eſt lucro cedit creditoris. tom.1. p.362.col.1

Pœna ex conuentione debita in vicem & taxationem eius quod intereſt, vt euenit in ſtipulationibus prætoriir & in iudiciir bonæ fidei, non reſtituitur ſoluta, ſed imputatur in condemnationem quæ ex bonæ fidei iudicio petatur. tom.1.p.362.col.1

Poteſt euitari pœna iis caſibus quibus purgari mora poteſt. tom.1.p.362.col.2

Pœna ſemel ſoluta nullus aut repetitioni, aut pœnitentiæ locur ſupereſt. tom.1. p.362. col.2

Pœna debita quandiu purgari mora poteſt indebita fieri poteſt, ſed poſt ſolutionem non poteſt. tom.1.p.362. col. 2

Cur pœnæ depenſæ non repetantur. tom.1. pagin.635. col.2

Pœnæ omnes ſunt odioſæ, & pœnales quoque actiones. tom.1. p.362.col.1

Pœna actio. Quadruplum quod per actionem quod

metus

metus cauſa præſtatur ei qui vim & metum paſſus fuit, etiamſi contineat ſimplum, contineret tamen per modum pœnæ. tom. 1. p.636.col.2

In rei perſecutoriis actionibus venit pœna tanquam ad principalem rem acceſſoria. to.1.p.414.& 415.col.1 & 2

Pœna compromiſſum. Pœna compromiſſi non committitur ſi ante diem compromiſſi arbiter deceſſerit, etiamſi alteruter litigantium qui ambo adeſſe iuſſi fuerant non adfuerit, quemadmodum ſi per ſtipulatorem ſtetit quominus acciperet. tom.1.p.515 col.1

Pœna pignus Ex quadruplo quod pignoratitius creditor per actionem quod metus cauſa ab ipſo debitore conſequutus eſt nihil reſtituere per pignoratitiam neque debito imputare debet. tom. 1. pagin.636. col.1. & 2

Pœna obligatio. Debitor propter pœnam creditoris liberatus remanet obligatus iure naturali ideo ſolutum non repetit. tom. 1. p.317. col.1.& 2

Pœna nuptiæ. Pœna illicitis nuptiis irrogata ad ſponſalia illicita extendi non debet. tom. 1.pag.403 .col.1 & 2

Pœna repetitio. Pœna ex conuentione debita & ſoluta ſi legitimum modum excedat repeti poteſt ſecus ſi ſit legitima. tom.1.p.362.col.2

Pœnitentia iniuria. In iis quoque caſibus in quibus datur pœnitentiæ locus nunquam admittenda eſt pœnitentia quæ alij iniuriam factura ſit. tom. 1. pag.251. col. 1. quæ iniuria ſit quoties cœpit intereſſe. ibid.

Populus. An ſententia ſuper actione populari contra vnum lata, prodeſſe vel nocere aliis poſſit. tom.1. p.152. & 153. col.1.& 2

Neque pactum, neque tranſactio vnius ſuper re populari aliis neque prodeſſe neque nocere poteſt. tom. 1. pag. 153. col.1

Pollinctor. Quis ſit pollinctor. tom.2.p.39.col. 1

Portio. Virilis portionis appellatione quando totum contineatur. tom.2.p.75. col.2

Poſitio. Criminoſæ poſitioni reſpondere nemo cogitur. tom.1. p.137. col.2

Poſſeſſio. Poſſeſſio licet ſit facti eſt etiam iuris, & plurimùm à iure mutuatur. tom.1.p.81.col.1

Longa poſſeſſio tantam ſecuritatem tribuit poſſeſſori bonæ fidei quantam vſucapio ad rem retinendam & ſummouendum petitorem. tom. 1. p.115. col.2

Poſſeſſio eſt quid incertum ſiue quatenus in iure, ſiue quatenus in facto conſiſtit. tom. 1.p.303 col.2

Differentia inter poſſidere & habere poſſeſſionem naturalem. tom.1.362.col.1

Facilius amittitur poſſeſſio quàm dominium. tom.1.p.123 col.1.

Tranſlatio poſſeſſionis non eſt propriè alienatio. tom. 1. p.76.col.2

Per poſſeſſionis tranſlationem transfertur etiam dominium quoties à poſſeſſione ſeparari non poteſt. tom. 1. p.76.col.2

Etiam per actionem perſonalem perinde atque per interdicta poſſeſſio peti poteſt. tom.1.p.453. col.2

Mutare quis ſibi poteſt cauſam poſſeſſionis nouo titulo ſuperueniente. tom. 1.p.14 col.2

Poſſeſſio acquiri non poteſt niſi per actum aliquem corporalem ſiue tactu id fiat, ſiue oculis. tom. 1. pag.24. col.2

Facilius amittitur poſſeſſio rerum mobilium quàm rerum ſoli. tom. 1.p.140.col.1

Poſſeſſio ſiue à pedum poſitione ſiue à ſedibus dicta ſit æſtimatur ex naturali cuiuſque rei occupatione & apprehenſione. tom. 1. pag. 561.col. 1

Quæ ſit poſſeſſio ciuilis quæ naturalis. tom. 1.pag.562. col. 1.& 2

Poſſeſſione ſine aliquo actu corporeo apprehendi non poteſt. tom.1.p.445.col. 1

Neque ciuilis poſſeſſio ſola, neque ſola naturalis penes duos in ſolidum eſſe poteſt. tom. 1. p.561. col. 1. & 2

Quæ ſit aſinina poſſeſſio. tom. 1.p.561.col.2

Ex longa poſſeſſione iure veteri non dabatur, actio ſed tantum exceptio. tom.1.p.124.col.2

Effectus longæ poſſeſſionis. tom.1.p.313. col.1

Per longi temporis poſſeſſionem dominium nullum acquiritur. tom.1.p.313.col.1

Quo caſu liceat poſſeſſionis cauſam ſibi mutuare. tom.1. p.155.col.2

Poſſeſſor. Caſus in quo melior eſt conditio bonæ fidei poſſeſſoris quàm domini. tom. 2.p.218. col.1

Poſſeſſoris partes ſemper fauorabiliores quia ſemper eſt reus. tom.1.p.107.col.1

Malæ fidei poſſeſſor ſumptus quos in alienam rem ſciens fecit repetere non poteſt. tom. 2. pagin. 245. col.2

Bonæ fidei poſſeſſor facit fructus ſuos omnes quos ex re aliena percipit interim ſcilicet, id eſt quandiu fundus euictus non eſt. tom.1.p.636.col.1

In pari delicto potior eſt cauſa poſſeſſoris. tom. 1.p.402. col. 1

Non eſt quærendum de iure poſſeſſoris niſi poſtquam petitor plenè probauerit. tom. 1. p.575. col.2

Non ſunt audiendi conductores neq; commodatarij, neque depoſitarij neq; alij ſi qui ſunt ſimiles, priùs quàm rei conductæ, commodatæ, vel depoſitæ poſſeſſionem locatori, commodatori, vel depoſitario reſtituerint ſi agatur ex contractu ſecus ſi ex rei vindicatione. to.1. p.575 col.2

Sicut in pari cauſa melior eſt conditio poſſeſſoris, ita cùm neuter poſſeſſor eſt, deterior eſt conditio petitoris. to. 1. p. 297.col.1.& 2

Omnes poſſeſſores poſt litem conteſtatam ſunt malæ fidei. tom. 1. p.57.col.1

Cùm quis alienam rem iniuſtè detinet eam petenti quandoque & vindicanti domino reſtituere tenetur. tom. 1 p.347. col.2

Quoties & dantis & accipientis cauſa turpis eſt, potior eſt cauſa poſſeſſoris. tom.1.p.182.col.1

Is qui rem ſibi a domino ipſo traditam accepit pluſquàm bonæ fidei poſſeſſor eſt cùm ſit etiam dominus. tom. 1 p.389 col.2

Fur & prædo interdicta omnia habent quæ veris poſſeſſoribus dantur. tom.1.p.562.col.1

Hereditatis poſſeſſoris appellatione alius non intelligitur quàm qui bona fide eam poſſidet. tom.1.p.335.col.1 & 2

Bonæ fidei poſſeſſor an & quomodo loco domini ſit. to.2. p.159. col.1

Bonæ fidei poſſeſſor fructus non facit abſolutè ſuos, ſed interim, id eſt donec conſumpti ſint aut vſucapti. to.1 p.637.col.1

Bonæ fidei poſſeſſor alienæ rei cum titulo iuſto quia eam vſucapere poteſt, vtique Publicianam habet eius rei nomine ad eam vindicandam, ſi qua de cauſa ſine culpa ſua poſſeſſionem eius amiſerit. tom. 1. p.653. col.1

Bonæ fidei poſſeſſor quod ad fructus attinet penè domini loco eſt. tom. 1.p.653.col.1

Poſſeſſor fundi vectigalis licet fundi dominus non ſit, eſt tamen dominus iuris quod in eo fundo habet. tom. 1. 452. col.1

Poſſeſſor ſuperficiarius. Poſſeſſori prædij vectigalis aut ſuperficiarij prætor dat omnes actiones vtiles quas domino dat directas, ſcilicet in rem non ſolùm aduerſus quemlibet poſſeſſorem, ſed etiam contra dominum ipſum. tom. 1. p.623. col.1. & 2

Poſſeſſor prædij vectigalis aut ſuperficiarij, licet nullo modo ſit prædij dominus ne quidem vtilis, ius tamen habet retinendæ rei etiam inuito domino, quandiu paratus eſt conuentum vectigal ſoluere, aut promiſſam ſuperficiei mercedem. tom.1.p.71.col.1

Poſſidere. In pari cauſa vel potius in pari non iure vtriuſque potior eſt cauſa poſſidentis. tom. 1. p. 278. col. 1

Is verè ac propriè poſſidet non qui ſimpliciter & corporaliter rem detinet animo, vt loquuntur detentione, ſed qui animo domini rem habet. tom. 1. p. 550. col. 2. & tom. 1. p. 563. col. 1

Res incerta non poteſt poſſideri. tom. 1. p. 435. col. 1

Qui precario rogat non poſſidet, ſed apud eum qui concedit poſſeſſio remanet. tom. 1. p. 638. col. 2

Aliud eſt poſſidere, aliud alieno nomine poſſidere, ſicut & aliud eſt poſſidere, aliud verò tantùm eſſe in poſſeſſione. tom. 1. p. 638. col. 1

Pro alieno poſſidet qui pignus poſſidet, pro ſuo autem qui rem emit. tom. 1. p. 637. col. 2

Poteſt fieri vt duo eandem rem in ſolidum poſſideant, alius iuſtè, alius iniuſtè, alius naturaliter, alius ciuiliter. tom. 1. p. 562. col. 1. & 2

Poſſidere nihil aliud eſt quàm ſibi habere & animo domini. tom. 1. p. 562. col. 2

Fur & prædo verè poſſident, quamuis iniuſtè, cum animo domini rem teneant. tom. 1. p. 562. col. 2

De perſonis quæ non tam poſſident quàm ſint in poſſeſſione. tom. 1. p. 436. col. 1

Creditor pignoratitius plus iuris habet in re, quàm qui non tam poſſidet, quàm ſit in poſſione. tom. 1. pag. 436. col. 1. & 2

Differentia inter poſſidere & tenere. tom. 2. p. 195. col. 2 in fin.

Commodatarius non poſſidet. tom. 1. p. 434. col. 1

Qui naturaliter tantùm poſſidet, in poſſeſſione eſſe magis dicitur, quàm poſſidere. tom. 1. p. 563. col. 1

Poſſidere ſequeſtre. Quando & quomodo ſequeſtre à ſeſtro poſſideatur. tom. 2. p. 361. col. 2

Poſtliminium. Factio poſtliminij eſt iuris ſuſpenſi conſtitutio. tom. 2. p. 239. col. 2

Per fictionem poſtliminij filius ab hoſtibus reuerſus in ciuitate, & patris poteſtate manſiſſe ſemper videtur. tom. 1. p. 196. col. 1

Poſtliminij fictio facit vt pater quandocunque reuerſus ab hoſtibus ſemper in ciuitate manſiſſe retrofingatur ac proinde vt nunquam filius ſui iuris fuiſſe videatur. tom. 2. p. 94. col. 2

Fictio poſtliminij ſuſpenſi iuris conſtitutio dicitur à Papiniano. tom. 2. p. 98. col. 2

Poteſt. Verbum *poteſt* ſui natura extenſiuum eſt in futurum tempus quodlibet & ad omnem caſum poſsibilē, niſi ſit reſtrictum ad certam cauſam. tom. 1. pag. 259. col. 2

Poteſtas. Ius patriæ poteſtatis efficit vt & patris & liberorum omnium in poteſtate poſitorum, vna eadémque perſona eſſe exiſtimetur. tom. 1. p. 352. col. 1

Patria poteſtas res eſt inæſtimabilis. tom. 1. pagin. 53. col. 2

Differentia inter patriam & dominicam poteſtatem. to. 2. p. 122. col. 1

Latius patet nomen poteſtatis quàm dominij. to. 2. p. 175 col. 2

Fœminæ non habent liberos in poteſtate. tom. 1. p. 193. col. 1

Pater vel dominus habent priuilegium in peculio eorum qui ſunt in eius poteſtate, cuiuſcunque ſexus illi ſint. tom. 1. p. 61. col. 1. & 2

Poteſtatis nomine qui contineantur. tom. 2. pag. 64. col. 1. & 2

Præciſè. Solent I.C.tum quoque cùm quid certo ac præciſè ſtatuunt, omnia ſumere pinguiùs & latiùs, id eſt cum aliquo temperamento. tom. 2. p. 140. col. 1

Præda. Nunquam eſt ſuccurrendum perſonæ quæ ſollicita eſt de præda. tom. 2. p. 295. col. 2

Prædo. Bonæ fidei poſſeſſor non ſolùm poſt litem conteſtatam, ſed etiam poſt motam controuerſiam fit prædo. tom. 1. p. 295. col. 2

Prædo nihil omnino iuris habet in percipiendis fructibus rei alienæ. tom. 1. p. 390. col. 1

Pro mercibus perceptis à prædone ex locatione fundorum dominus prædonem habet obligatum non locatorem. tom. 1. p. 570. col. 2

Præfectus. De dignitate & authoritate præfecti vrbis. tom. 2. p. 10. col. 1 & 2

Præpoſitio. Lex præpoſitionis omnimodo & districte ſeruanda eſt. tom. 1. p. 41. col. 2

Præpoſitus. Qui ad emendas merces præpoſitus eſt ad ea quoque omnia in neceſſarium antecedens facienda præpoſitus videri debet ſine quibus negotium cui præpoſitus fuit explicare non poſſet. tom. 1. p. 41. col. 1

Præſcribens. Præſcribens vulgò malè creditur ſimilis eſſe ſoluenti, & ei qui ſatisfecit, cùm habeat quod obiiciat petitori. tom. 1. p. 517. col. 1

Præſcribere. Actioni pignoratitiæ præſcribi non poteſt antequam nata ſit. tom. 1. p. 607. col. 2

Iuri offerendi & ſoluendi ad inducendam actionem pignoratiuam præſcribi non poteſt. tom. 1. p. 607. col. 2

Quæ merè voluntatis & facultatis ſunt præſcribi nunquam poſſunt. tom. 1. p. 607. col. 2

Præſcriptio. Negligentia creditoris potiſſima ratio eſt inducendæ contra perpetuas quoque actiones præſcriptionis. tom. 1. p. 517. col. 2

Non valenti agere non currit præſcriptio. tom. 2. p. 314 col. 1

Quæ ſint neceſſaria in proſcriptione inſtitoris palam facienda. tom. 2. p. 47. col. 1. & 2

Qui rem præſcripſit ſi iuſiurandum deferat perdit exceptionem præſcriptionis. tom. 1. p. 115. col. 2

Differentia inter vſucapionem & præſcriptionem. tom. 1. p. 313. col. 1

Exceptio præſcriptionis eo modo introducta eſt quo S. C. Macedoniani videlicet non tam fauore debitoris quàm odio creditoris. tom. 1. p. 288. col. 1

Exceptio præſcriptionis quantumuis perpetua non parit condictionem indebiti, & cur. tom. 1. pag. 388. col. 1. & 2

Præſens. Papinianus omnia ex præſenti ſtatu conſtitui & æſtimari vult, nihil omnino ex incerto futuri temporis euentu. tom. 2. p. 211. col. 2

Præſentia. Ad tranſlationem dominij tunc neceſſaria eſt rei præſentia, quando nulla præceſſit traditio. tom. 1. p. 550. col. 2. & 2

Præſens contractui & tacens toties ſibi nocet quoties alioquin euenire poteſt vt alteruter contrahentiū deciperetur qui præſentiam illam & taciturnitatem pro conſenſu tacito acciperet ſecus ſi contrahentes non deciperentur. tom. 1. 667. 668. 669. & ſeq. præſertim. 667

Etiam citra ſubſcriptionem ſola præſentia eius qui hoc ipſo tacitè conſentit, actui facit, vt perinde haberi debeat, ac ſi contraxiſſet, quoties negotium quod gerebatur pertinebat ad eum. tom. 1. p. 667. col. 1

Toties præſentia cum patientia & taciturnitate coniuncta nocet quoties is qui præſens fuit & tacuit alioqui decepiſſet contrahentem, & iuſtam eius ignorantiam circumueniſſet, non aliter. tom. 1. p. 669. in fin.

Præſentia conſenſus. Præſentia etiam cum taciturnitate & patientia coniuncta pro conſenſu habetur quoties alius ex ea decipitur. tom. 1. p. 670. col. 2

Præſes. De authoritate & dignitate præſidis prouinciarum. tom. 2. p. 10. col. 1. & 2

Præſtatio. Difficultas præſtationis non excuſat debitorem quia nihil habet commune, cum cauſa & iure obligationis & recedit ab impedimento naturali, reſpicitque tantùm facultatem perſonæ. tom. 1. pag. 479. col. 1

Bonæ fidei iudicia nullam præſtationem recipiunt quæ non niſi contra bonos mores & turpiter deſideratur. tom. 2. p. 177

Præſtatio actio. Quiſquis ideo tenetur quod habeat actionem,

Digitized by Google

actionem, non ad alind teneri debet quàm vt eam actionem præſtet. tom. 2. pag. 349. col. 2

Præſumptio. Præſumptio iuris & de iure pro indubitata probatione eſt. tom. 1. pag. 114. col. 1

Præſumptio iuris quid operetur. tom. 1. pag. 114. col. 1

Prætor. Prætor licet non poſſit ius ciuile tollere nec quicquam contra facere, poteſt tamen actiones iure ciuili competentes dare vel denegare. tom. 1, pag. 96. col. 1

Quod fieri non poteſt æquè apud Prætorem impoſſibile eſt. tom. 1. pag. 127. col. 2

De modicis non curat Prætor. tom. 2. pag. 49. col. 1

Quo caſu locum non habeat illud, de minimis non curat prætor. tom. 1. pag. 582. col. 2

Prætor heredem facere non poteſt non magis quàm legem, ſed tantùm bonorum poſſeſſorem. tom. 1. p. 298. col. 1

Prætor hereditatem deferre non poteſt, ſed tantùm bonorum poſſeſſionem. tom. 1. pag. 298. col. 1

De reuerentia prætori debita. tom. 1. pag. 123. col. 1

Prætor præcipuus æquitatis cuſtos, & magiſter eſt. to. 1. pag. 493. col. 2

De quibus cauſis prætor cognoſcat? tom. 1. pag. 511. col. 2

Non debet priuati cuiuſquam voluntas anteponi iuſſui prætoris. tom. 2. pag. 76. col. 1

Prætor dominium quiritarium non magis in alium transferre poteſt quàm legem facere, at verò bonitarium pignus poteſt. tom. 1. pag. 651. col. 1

Prætores ſunt veluti viua vox iuris ciuilis. tom. 1. p. 649. col. 2

Prætor nihil facit fruſtra. tom. 1. pag. 493. col. 1

Prætor iudex. Nomen iudicis & prætoris confundit Tribonianus. tom. 2. pag. 352. col. 2

Prætor pignus. Prætor effectum rei inſpicit tanquam æquitatis cuſtos & magiſter, non meram iuris ſubtilitatem, maximè verò in actione pignoratitia quæ tota prætoria eſt, & ex æquitate. tom. 1. pag. 610. col. 1

Precarium. Quænam actio ex precario proficiſcetur? tom. 2. pag. 136. col. 2

Actio de peculio non datur in heredem, niſi de eo quod peruenit. tom. 2. pag. 81. col. 2

Precarium magis ad donationis & liberalitatis, quam ad contractus cauſam pertinet. tom. 2. pag. 136. col. 1

Ex precario nulla ciuilis actio naſcitur. tom. 1. pag. 284. col. 2

Precariæ poſſeſſiones ſunt iuſtæ quamuis non pergant vſque ad iudicij vigorem. tom. 2. pag. 322. col. 1

Quoties debitor rem pignoratam precario rogauit, ſoluta pecunia, non minus precarium quàm pignus ſoluitur quia id actum videtur, vt eo vſque dumtaxat & precarium & pignus teneret. tom. 1. pag. 653. col. 2

Precarium rei propriæ conſiſtere non poteſt. to. 1. p. 653. col. 2

Dominus re ſua vti poteſt & precario & conducto dummodo ſolius poſſeſſionis non etiam proprietatis conductio aut precarium rogetur. tom. 1. pag. 663. col. 2

Precarium intempeſtiuè & ad nutum reuocari poteſt ſecus verò commodatum. tom. 1. p. 542. col. 1, & p. 549. col. 1, & 2

Precarium nullam iuris obligationem continet tanquam quod reuocabile ſit ad nutum concedentis. to. 2. p. 135. col. 1. reſpectu ſcilicet concedentis, ſecus reſpectu accipientis. ibid.

Precarij rogatio non proprietatem reſpicit, ſed poſſeſſionem. tom. 1. pag. 653. col. 2

Extincto pignore precarium durat niſi aliter ſit conuentum. tom. 1. pag. 653. & 654

Precarium, vſucapio. An & quomodo per precarij rogationem factam à debitore qui iure bonæ fidei poſſeſſoris cœperat vſucapere, interpelletur vſucapio. tom. 1. pag. 654. col. 2. & pag. 655. col. 1. & 2

Precium. Precium venditionis inratum ſequendum eſt & habendum pro vero quamuis ſit iniuſtum. tom. 1. pag. 119. col. 1

Precium rei communis non eſt commune. tom. 2. p. 348. col. 1

Differentia inter verum precium & iuſtum. tom. 1. p. 208. col. 2

Precium formale quod dicatur? tom. 1. pag. 203. col. 2, & p. 208. col. 2

Etiam in condictione furtiua precium ſuccedit loco rei. tom. 1. pag. 442. col. 2

Cur precium ſolui debitori oporteat ante traditionem. tom. 1. pag. 119. col. 2

Rerum precia communiter funguntur non ex affectione & arbitrio ſingulorum. tom. 1. pag. 182. col. 1

In actionibus ſpecialibus ſiue in rem ſiue in perſonam precium non ſuccedit loco rei ſecus in actionibus vniuerſalibus. tom. 1. pag. 50. col. 1

Aliud eſt res ipſa, aliud precium rei. tom. 1. pag. 391. col. 2

In iudiciis vniuerſalibus precium ſemper ſuccedit loco rei. tom. 2. pag. 72. col. 2. in princ.

Permittitur domino rei ſuæ precium etiam iniuſtum & immodicum dum nec immenſum conſtituere. tom. 1. pag. 200. col. 1

Precium cuiuſque rei nec poteſt nec debet ſtatui quàm ſolius domini arbitrio. tom. 1. pag. 200. col. 1

De precio formali rei venditæ. tom. 2. pag. 256. col. 2

Malæ fidei venditor obligatus ad ſerui mortui precium domino reſtituendum ad verum iuſtumque precium obligatur non ad conuentum. tom. 1. pag. 52. col. 1

Pro diuerſitate locorum & regionum diuerſa ſunt precia rerum. tom. 1. pag. 473. col. 1

Princeps. Inter ius & æquitatem poſitam interpretationem ſoli principi licet inſpicere. tom. 1. pag. 512, col. 2

Principale. Semper actio principalis tanquam maior tollit acceſſoriam tanquam minorem. tom. 2. pag. 290. col. 2

Priuilegium. Cùm de priuilegiis tractant I C. de perſonalibus ſemper actionibus tractant non de realibus. tom. 2. pag. 353. col. 2

Aduerſarius non debet vti priuilegio quin alter eodem contra eum priuilegio vti poſſit. tom. 1. pag. 166. co. 1

Facilius eſt vt priuilegium cauſæ acquiratur quàm priuilegium temporis, & ordo priuilegij quàm pignoris. tom. 1. pag. 592. col. 2. in fin.

Priuilegia quanquam per ſe odioſe ſint, nec niſi magnis de cauſis concedenda tanquam quæ per legem illam duodecim tabularum priuilegia ne irroganto, ſi quando ſunt conceſſa, religioſè conſeruanda ſunt. tom. 2. pag. 70. col. 1. ea verò maximè quæ interpretes noſtri vocant in corpore iuris clauſa. ibid. col. 2.

Fideiuſſores nec heredes habent priuilegium principali aut defuncto competens, quia perſonæ non cauſæ eſt. tom. 1. pag. 304. col. 2

Probare. Paria ſunt actorem nihil probaſſe & minus plenè probaſſe. tom. 1. pag. 150. col. 1

Intentionem implere eſt plenè probare. tom. 1. pag. 156. col. 2

Probatio. Inopia probationum eſt ſi quis nullas habeat, defectus verò ſi quis ſemiplenas. tom. 1. pag. 190. col. 2

Quæ in animo conſiſtunt ſolent eſſe difficilis probationis. tom. 1. pag. 491. col. 2

Quomodo dignoſcatur animus conſtituendi, & animus ſtipulandi. tom. 1. pag. 491. col. 2

Probationibus ſemper ſuccurrendum eſt quantum fieri poteſt tanquam quæ ſint fauorabiliſſimæ quod ſine iis veritas rerum haberi non poſſit maximè aduerſus dolo-

ſum. tom. 2. & pag. 345. in fin. & pag. 346

Multa ſunt iuris principia, multæque propoſitiones quæ ex vno tantùm iuris loco probari poſſunt, nec idcirco tamen ſuſpectæ veritatis eſſe debent. tom. 1. pag. 421. col. 2

An probationes in vno iudicio contra vnum factæ poſſint in alio iudicio & aduerſus alium prodeſſe. tom. 1. pag. 112. col. 1. & 2. & ſeq.

In omnibus ſemper eſt eius probare qui dicit, non qui negat. tom. 2. pag. 240. col. 1

Is qui dolo factum eſſe dicit, dolum probare debet. tom. 1. pag. 570. col. 1

Is qui dicit probare debet, non qui negat. tom. 1. p. 570. col. 1

Amiſſionem rei probare debet qui dicit ſe rem perdidiſſe, culpam autem amiſſionis ille qui allegat. tom. 1. p. 570. col. 1

Poſſeſſor probationis nullus oneratur, quomodo is qui petitionis partes ſuſtinet. tom. 2. pag. 22. col. 2

Actor qui habet probationes in ea actione quæ per infieiationem creſcit; poteſt iuſiurandum à reo delatum recuſare nec tenetur referre, ne alioqui per probationem ex iureiurando factam amittat quod ex teſtium productione conſequi potuiſſet. tom. 1. pag. 149. col. 1

Probatio dubia non concludens non releuat. tom. 1. pag. 162. col. 1

Vna probatio poteſt alteram tollere. tom. 1. pag. 147. col. 1

Iudex non alias criminum probationes admittere debet quàm quæ ſint meridiana luce clariores. tom. 1. p. 89. col. 1

Nemo poteſt ex ſua confeſſione extraiudiciali de crimine condemnari, ſed teſtibus in eam rem opus eſt probandi criminis gratia. tom. 1. pag. 89. col. 1. ſecus in ciuilibus. ibid.

Nemo ex confeſſione ſua iudiciali de crimine condemnari poteſt ſi non aliter conſtet de delicto. tom. 1. p. 89. col. 1

Inopia probationum eſt nullas habere omnino probationes. tom. 1. pag. 158. col. 2

Crimen fateri videtur qui de crimine tranſigit ſanguinis pœnam non ingerente. tom. 1. pag. 90. col. 2

Probatio dominij ſolet eſſe difficillima. tom. 1. pag. 536. col. 1. in princ.

Probationes veritatem non faciunt ſed eam quæ eſt probant. tom. 1. pag. 500. col. 1

Probatio tempus. Debito exiſtente ſed nondum apparente ſecutis poſtea probationibus non ad probationum tempus referendum eſt debitum, ſed probationes ad tempus debiti. tom. 1. pag. 500. col. 1

Procurator. An iniuria facta reo poſſit nocere procuratori eius. tom. 1. pag. 150. col. 2. & pag. 131. col. 1. & 2

Procurator etiam de leuiſſima culpa tenetur. tom. 1. p. 243. col. 2

Procurator cum libera rem domini pignori dare poteſt ſicut & debitum exigere, & nouare, & aliud pro alio permutare. tom. 1. pag. 616. col. 2. non item ſi procurator ſimpliciter datus ſit licet totorum bonorum. ibid.

Procurator in rem ſuam conſtitutus ſi litem conteſtatus ſit adeo dominus litis & rei quæ in litem eſt deducta efficitur, vt à domino reuocari amplius non poſſit, nec mandantis morte huiuſmodi mandatum finitur. tom. 2. pag. 324. col. 2

Actus legitimi per procuratorem fieri non poſſunt. tom. 2. pag. 332. col. 1

Si plus debito procuratori creditoris ſolutum ſit, videri non poteſt indebitum ſolutum creditoris nomine qui debitum dumtaxat ſolui mandauit. tom. 1. pag. 377. col. 2

Parum diſtat inter procuratorem in rem ſuam conſtitutum & dominum. tom. 2. pag. 325. col. 2

Factum procuratoris negligentis imputari poteſt domino. tom. 1. pag. 302. col. 1

Æquius pœnam negligentiæ procuratoris contumaciæ aut dolo adnexæ infligi procuratori quàm domino ſiue expenſarum ſiue aliarum. tom. 1. pag. 302. col. 2

Procurator in rem ſuam conſtitutus quod facit alieno nomine, ad ſuum commodum ſuóque periculo facit, & perinde habendus eſt ac ſi ſuo nomine. tom. 1. pag. 594. col. 1. & 2

Mortuo procuratore in rem ſuam conſtituto, re integra tranſit mandatum etiam in eius heredes. tom. 1. p. 594 col. 2

Nemo procurator ſit niſi vt in re aliena tantam præſtet diligentiam quantam in ſuis diligentiſſimus quiſque præſtaret. tom. 1. pag. 580. col. 2. in fin.

Nemo procurator eſſe poteſt ſine mandato. tom. 1. p. 241. col. 1

Procurator nomine abſentis conuentus obiiciens compenſationem de rato cauere non tenetur. tom. 2. p. 326. & 327

Ex contractu procuratoris dominus vtili inſtitoria ſed non directa actione tenetur. tom. 2. pag. 53. col. 2

Procuratoris perſona licet ſit libera, nudum tamen miniſterium ei præſtare intelligitur cuius procurator eſt. tom. 1. pag. 501. col. 1

Per liberam procuratoris perſonam nihil acquiri nobis poteſt, excepta ſola poſſeſſionis cauſa quam vtilitatis gratia excipi debere viſum eſt. tom. 1. pag. 500. col. 1

In procuratorem quamuis condemnatum non debet fieri executio iudicati niſi aut in rem ſuam datus ſit, aut vltrò liti ſe obtulerit. tom. 2. pag. 43. col. 1. & 2

De authoritate & poteſtate procuratoris cui libera rerum omnium adminiſtratio data eſt, & an ſit maior, vel æqualis cum authoritate tutoris, vel curatoris. tom. 2. pag. 43. col. 2

Procurator qui pro alio ſe obligauit etiamſi ex perſona ſua habeat aliquam exceptionem etiam mandati agere poteſt contra eum. tom. 2. pag. 309. col. 2

Qui à ſententia contra falſum procuratorem reddita appellat, hoc ipſo falſi procuratoris factum habere ratum intelligitur. tom. 1. pag. 574. col. 2

Procurator mandati fines egrediens falſus procurator eſt in eo in quo egreditur fines mandati. tom. 1. pag. 132. col. 1

Procurator ad agendum conſtitutus falſus procurator dicitur ſi exigat. tom. 1. pag. 132. col. 1

Procurator ad agendum conſtitutus iuſiurandum referre non poteſt. tom. 1. pag. 132. col. 1. & 2

Procurator mandati fines excedere non debet. tom. 1. pag. 131. col. 1. & 2

An præſens dumtaxat procuratoris domino debeat nocere, an etiam præteritus. tom. 2. pag. 68. col. 1. & 2

Factor vel procurator poteſt aliquem ſubſtituere inuito domino propter periculum quod eſt in mora. tom. 2. pag. 4. col. 2. & ſeq.

Procurator pignus. Procurator mandatum habens generale pignori dare poteſt rem domini etiamſi mandatum non habeat ab homine conſueto fœnerari, ſecus procurator bonorum vniuerſorum. tom. 1. pag. 516. col. 2

Procurator, offerre. Deterior eſt conditio procuratoris qui ſe liti obtulit quàm eius qui litem inuitus ſuſcepit. tom. 2. pag. 342. col. 2

Procurator inſtitor. Cuius opera quis vtitur præſertim vt ex ipſius actu lucrum capiat, eius quoque factum & dolum nocere æquum eſt. tom. 2. pag. 68. col. 1

Procurator, ratihabitio. Cùm quis rerum ſuarum procuratorem conſtituit id quoque mandare videtur vt ſoluat creditoribus, nec eſt opus ratihabitione. tom. 1. p. 301. col. 1

Procurator ſubſtituere. Generales adminiſtratores & procuratores

Digitized by Google

curatores ad negotia poſſunt alium ſubſtituere etiam ſiue ſpeciali mandato ſecus procuratores ad lites ante litem conteſtatam. tom.2.pag.4.col.2.& ſeq.

Procurator, iuſiurandum. Delatio iuſiurandi à procuratore generale mandatum habente cum libera rata haberi debet. tom.1.pag.129.col.1

Procurator, dolus. An de procuratoris dolo excipi poſſit aduerſus ipſum procuratorem agentem nomine procuratorio. tom.2. pag.166. col.2

Prodeſſe. Quod vni prodeſt & alij non nocet facilè conceditur. tom.2.pag.245.col.2

Prodigus. Prodigus neque modum neque finem habet impenſarum. tom.1.pag.171.col.1

Producere. Pluribus vno eodemque inſtrumento ſcriptis is contra quem producitur inſtrumentum, poteſt illud pro parte acceptare, pro parte refutare. tom.2.p.370. col.2

Qui inſtrumentum in iudicio producit poteſt proteſtari nolle ſe producere niſi in fauorabilibus & quatenus facit pro producente. tom.2.pag.370.col.2

In Rota Romana inſtrumentorum omnium productio fit per compulſum ne vlla ex parte poſſit productio nocere producenti tanquam facta ex neceſſitate. tom.2. pag.24. col.2

Productio. Productio voluntaria ſemper probat contra producentem ſecus neceſſaria. tom.2.pag.370.col.2

Prohibere. Quod vna via facere prohibitum eſt, alia fieri non debet ne alioqui facile fraus fiat legi & ſenatuſconſulto. tom.2.pag.98.col.1

Prohibitio. In diſpoſitione prohibitiua non videntur prohibita ea quæ iuridica ſunt. tom.1.pag.301.col.2

Quod vna via prohibetur altera concedi non debet. tom.1.pag.329.col.2

Promiſſio. Quomodo æqoiparentur promiſſio & ſolutio. tom.1.pag.305. col.1. & 2

Promiſſio facta in vnum caſum non debet porrigi ad alium præſertim contrarium & omnino diuerſum. tom.1. pag.247

Promiſſio facti alieni non valet. tom.1.pag.40.col.1

Promiſſum. Nihil intereſt an promiſſum quid ſit per ſtipulationem, an per actum incontinenti appoſitum quando tale eſt, quod etiam per pactum promitti poſſit, ita vt ex eo pacto detur actio. tom.1.pag.65.col.2

Promiſſum ſimpliciter, per ſtipulationem promiſſum intelligitur, niſi paciſcendi tantùm animo promiſſum proponatur. tom.2.pag.259.col.1

Promittere. Qui promittit curare decem ab alio dari an ſit ex ea ſtipulatione aut promiſſione obligatus, & ad quid teneatur? tom.1.pag.84.col.1. & 2

Promittere ſtipulatio. Quoties negotium inter præſentes geſtum eſt ſolum promittendi verbum ſufficit, licet commune ſit pacto nudo, conſtituto & ſtipulationi, vt ſtipulatio interpoſita eſſe intelligatur. tom.1.p.525. col.2

Prope. Prope eſt, idem eſt atque, magis eſt. tom.2.p.300. col.2

Propoſitio. Vniuerſalis negatiua non poteſt dici falſa priuſquam in quolibet particulari ſuo ſit impoſſibilis. tom.1.pag.582.col.2

Propoſitio indefinita æquipollet vniuerſali. tom.1.p.600. col.1. eadem ſcilicet ſubſiſtente ratione omnium ſub indefinita comprehenſorum. ibid.

Propoſitum. Propoſitum in mente retentum in mente vnius ex contrahentibus nihil operatur. tom.1.p.370. col.1

Propoſitum in mente retentum nihil operatur. tom.1. pag.292.col.1. & 2

Proprietas. Nihil commune habet poſſeſſio cum proprietate ſi vtraque in abſtracto ſumatur ſecus ſi in concreto. tom.1. pag.313. col.2

Differentia inter proprietatem & poſſeſſionem. tom.1. pag.657.col.2

Plena non fit proprietas antequam vſusfructus redeat ad proprietatem neque tum cùm redit ſed poſtquàm rediit. tom.1.pag.644.col.1

Proſcribere. Leges quomodo palam proſcribi ſolerent. tom.2.pag.47.col.2

Proſcriptio. Proſcriptio quid ſit. tom. 2. pag. 331. col. 2

Proſcriptio contrahere. Qui poſt proſcriptum accedit ad contrahendum eam legem ſequi videtur quæ proſcripta eſt & ad quam fuit inuitatus. tom.2.p.331.c.2

Proſpicere. Debet prætor id quoque proſpicere quod poteſt euenire. tom.2.pag.204.col.1

Proteſtatio. Proteſtatio & denunciatio inhibitoria eius actus ad quem quis tenetur nullius eſt momenti, in pleriſque tamen caſibus valet. tom.1. pag.529. col.2

De effectibus proteſtationis. tom.1.pag.488.col.2

Prouincia. An aucto regno prouincia ſuperaddita iiſdem quibus regnum legibus & conſtitutionibus regi debeat. tom.1.pag.644.col.2

Pubes. Authent.ſacramenta puberum.C.ſi aduerſ.vendit. etiam locum habet in pubere curatorem habente. tom.1.pag.194.col.2

Pubes curatorem habens res ſuas alienare non poteſt ſine curatoris authoritate. tom.1.pag.194. in fin.& p.195. col.1. & 2

Publiciana actio. Cui competat Publiciana in rem actio ex præſtito iureiurando. tom. 1. pag. 109. col. 1. & pag.112.col.2. & cui detur directa Publiciana. tom.1. pag.111. col.2

Publicum. Boni publici cauſa etiam priuata vtilitati cuilibet anteponenda eſt. tom.2.pag.114.col.1.& 2

Pupillus. Pupillus extra cauſam hereditaris ex omnibus cauſis ſibi acquirere poteſt ſine authoritate tutoris. tom.1. pag.302. col.2

Pupillus etiam mutuam pecuniam accipiens ſine tutoris authoritate ne quidem iure naturali obligatur quamuis obligetur naturaliter. tom.1. pag.490. col.2

Naturalis obligationis quæ ex pupilli promiſſione oritur nulli ſunt effectus ciuili iure ſiue ad inducendam exceptionem, ſiue ad deductionem, aut retentionem, aut compenſationem, ſecus ſi ex mutuo naſcatur. tom.1. p.490. col.2

Ideo pupillus actione tutelæ tenetur quia tutor facto & ſumptu ſuo acquiſiuit actionem pupillo. tom.1. p.376. col.2

In negotio gerendo neque ſcientia neque ignorantia pupilli valde attenditur qui nec quicquam ſcire in ea ætate intelligitur. tom.1.pag.376.col.2

Pupillus poteſt eſſe deterioris condicionis ob hoc ipſum quod ſit melioris. tom.1.pag.193.col.2

Pupillus ſine tutoris authoritate obligari non poteſt nec magis re & traditione, quàm nudo conſenſu. tom.2. pag.54. col.1

Pupillus pubertati proximus eſt cui ſemeſtre tantum deeſt ad pubertatem. tom.2. pag.334. col.1

Pupillus pubertati proximus doli capax eſſe poteſt in his præſertim quæ non magnam machinationem exigunt. tom.2.pag.314.col.1

Pupillus licet iurare falſum poſſit, peierare tamen non poteſt. tom.1.pag.136. col.1

Caſus in quo etiam pupillus poteſt iurare ad ſe obligandum. tom.1.pag.136.col.2

Contra iuris ciuilis regulas promittit pupillus ſine tutoris authoritate, non autem mutuum contrahit. tom.1. pag.361. col.2

Pupillus alij ſtipulanti promittendo aliquid ſine tutoris authoritate naturaliter obligatur. tom.1.pag.20.col.1. & 2. & pag.22. col.1

Pupillus priuilegium prælationis habet inter cæteros omnes creditores perſonalem dumtaxat actionem habentes. tom.2.pag.221.col.1

Pupillus ſine tutoris auctoritate obligatus fideiuſſorem date poteſt. tom. 1. pag. 358. col. 1
Pupillus ſine tutoris auctoritate contrahens parum diſtat a furioſo. tom. 2. pag. 358. col. 1
Pupillus cum ſtipulanti ſine tutoris auctoritate promittit fideiuſſorem dare poteſt. tom. 1. pag. 340. col. 1
Speciale ius eſt pupilli vt ex ſtipulatione tutoris qui aliquid ex re pupilli ſtipulatus eſt, vtilis actio acquiratur. tom. 1. pag. 598. col. 1
Ex nullo contractu obligatur pupillus abſque tutoris authoritate. tom. 2. pag. 44. col. 1
Contractus cum pupillo celebratus vltrò citróque obligatorius claudicat nec ex latere pupilli ſubſiſtit. tom. 1. pag. 401. col. 1. & 2. & ſeq.
Qui cum pupillo non contraxit expectare pubertatem pupilli non debet. tom. 2. pag. 139. col. 1
Cùm ex dolo tutoris pupillus factus eſt locupletior & actione tributoria pupillus tenetur, & alia qualibet actione quæ dolum exigat ſicut & doli mali exceptione. tom. 2. pag. 66. col. 2
An ex dolo tutoris pupillus teneatur. tom. 2. pag. 66. col. 1. & 2
Pupillus qui pubertati proximus eſt & doli & iniuriæ faciendæ capax eſſe creditur in iis præſertim quæ non magnam doli machinationem deſiderant. tom. 2. p. 66. & 67. ſecus ſi ſit proximus infantiæ. ibid.
Pupillus nihil ſcire intelligitur, niſi quod tutor ipſe ſciat ſiue infantiæ proximus ſit ſiue pubertati. tom. 2. pag. 67. col. 1
Pupillus etiam ſine tutoris authoritate de peculio obligatur ex contractu ſerui. tom. 2. pag. 125. col. 1. & 2. & ſeq.
Ignorantia pupilli quæ per ipſius ætatem contingit, non debet eſſe aliis damnoſa & captioſa. tom. 2. pag. 45. col. 2
Pupillus heres præponentis inſtitorem per contractus ab inſtitore poſt mortem præponentis celebratos ſi eum non remoueat, obligatur inſtitoria. tom. 2. pag. 45. col. 1. & 2
Pupillus locupletior factus obligatur ciuiliter, & conueniri poteſt vtili actione. tom. 2. pag. 45. col. 2
Iniquum eſt eum cogi qui cum pupillo non contraxit pupilli expectare pubertatem. tom. 1. pag. 192. col. 2
Si pupilli procurator aut actor à tutore conſtitutus indebitum ſoluerit, poteſt pupillus tutore authore ratam habere ſolutionem adeò que ſine tutore ſi id vtile pupillo futurum omnimodo ſit. tom. 1. pag. 302. col. 2
Pupillus ſine tutore neque condemnari neque haberi pro condemnato poteſt. tom. 1. pag. 127. col. 1
Caſus quo deterior ſit pupillorum conditio quàm cæterorum. tom. 2. pag. 55. col. 2
Pupillus in ætate pupillari adhuc conſtitutus rationem à tutore ſuo exigere nunquam poteſt. tom. 1. pag. 194. col. 2
Ætas pupillaris neque ſcire neque decernere quicquam poteſt. tom. 1. pag. 291. col. 1
Pupillus non eligit tutorem, ſed in eum incidit. tom. 2. pag. 66. col. 2
An ex dolo tutoris, aut curatoris, aut adminiſtratoris, teneantur pupillus, furioſus & alij, licet nihil ad eos peruenerit. tom. 2. pag. 166. col. 1. & 2
Cauendum eſt ne dum nimia ſubtilitate circa res pupillorum vel furioſorum vtimur iis potiùs noceamus. tom. 2. pag. 166. col. 2
Rei à tutore vel curatore eius nomine ex pecunia pupilli vel minoris emptæ dominium & vindicatio ſaltem vtilis acquiritur ipſi pupillo. tom. 1. pag. 53. col. 1. & 2
Differentia inter pupillum, prodigum, & furioſum in negotio gerendo. tom. 1. pag. 22. col. 1. & 2
Pupillus ſine tutoris authoritate ſoluens quod vel naturaliter vel ciuiliter debet ſolutum repetere poteſt. tom. 1. pag. 45. col. 1
Pupilli perſona fauorabiliſſima eſt & multa meruit priuilegia. tom. 2. pag. 55. col. 1
Pupillus omnia facere poteſt tutore authore, etiam ex quibus deteriorem conditionem ſuam facturus ſit. to. 2. pag. 177. col. 2. ſecus ſi ſine tutore. ibid.
Non minus prætor quàm ciuile ius & pupillis & furioſis fauet quos videt non poſſe ſibi conſulere, pupillum quidem vitio ætatis, furioſum autem vitio animi. tom. 1. pag. 534. col. 1
Pupillus ſerui creditor omnibus creditoribus præfertur excepto domino. tom. 2. pag. 222. col. 1
Nominibus ex re pupilli factis quæ actio pupillo acquiratur in debitores ſi ipſe ſtipulatus ſit, quæ verò ſi tutor? tom. 2. pag. 222. col. 1. quæ ſi verus tutor, quæ ſi falſus? col. 2
An & quomodo pupillus obligetur naturaliter ſine tutoris authoritate promittendo? tom. 1. pag. 179. col. 2. & pag. 180. col. 1. & 2
Pupillo curator non datur niſi iam tutorem habeat. tom. 1. pag. 193. col. 1
Pupillus poteſt ſe abſtinere hereditate etiam cum tutore authore ſe immiſcuit, & citra reſtitutionem in integrum. tom. 2. pag. 55. col. 2
Qui cum inſtitore poſt mortem proponentis contrahit, quomodo pupillum filium habeat obligatum licet mortem ſciuerit. tom. 2. pag. 55. col. 2
Pupillus pubertati proximus eſt qui ſex tantùm menſibus diſtat à pubertate. tom. 2. pag. 67. col. 2
Dolus pupilli pubertati proximi non debet eſſe impunitus. tom. 1. pag. 593. col. 2
Ex contractu commodati pupillus naturaliter obligatur. tom. 1. pag. 534. col. 2
Pupillus habet priuilegium tacitæ hypothecæ. tom. 2. pag. 221. col. 1
Ex cauſa tutelæ per ſeruum adminiſtratæ toto eo tempore quo liber eſſe credebatur, an pupillo competat actio de peculio, an verò vtilis actio quaſi tutelæ. tom. 2. pag. 223. col. 2. & pag. 224. col. 1
Pupillus habet actionem tutelæ à filio adminiſtratæ de peculio in patrem. tom. 2. pag. 224. col. 1
Retractatio authoris circa obligationem qua pupillus ſine tutoris authoritate contrahens teneatur. tom. 1. p. 180. col. 1. & 2
Pupillus ſine tutoris authoritate promittens obligatur naturaliter non tantùm ſi nouandi animo quis à pupillo ſtipulatus ſit, ſed etiam ſi ea alia quàm nouationis cauſa, pupillus aliquid per ſtipulationem promiſiſſe dicatur, non autem iure naturali. tom. 1. pag. 180. col. 1
Differentia inter obligationem naturalem qua tenetur pupillus ſine tutoris authoritate mutuam pecuniam accipiendo, & eam qua tenetur promittendo. tom. 1. pag. 180. col. 1. & 2
Qua ratione fieri poſſit vt contingat liberatio ex ſolutione per pupillum facta ſine tutoris authoritate. tom. 1. pag. 45. col. 1. & 2
An fieri poſſit vt pupillus etiam naturaliter tantùm obligatus nec factus locupletior, naturalem obligationem nihilominus velit agnoſcere nec vnquam repetere? tom. 1. pag. 46. col. 1
An ſoluti ſine tutoris authoritate repetitio competens pupillo, etiam competat eius heredi. tom. 1. pag. 46. col. 1
Pupillus mutuam pecuniam accipiendo naturaliter obligatur cum effectu ſi non ſit factus locupletior. tom. 1. pag. 181. col. 2
Iuſiurandum à pupillo præſtitum ſine tutoris authoritate pecuniam mutuam accepiſſe non prodeſt fideiuſſori, ſecus ſi iurauerit pupillus ſe pecuniam non accepiſſe. tom. 1. pag. 181. col. 2
Imputare ſibi debet qui pupillum alicui adminiſtrationi præfert. tom. 2. pag. 140. col. 1
Iudicium quod pupillo deeſt ſuppleri per tutorem poteſt
ſecus

Google

ſecus iudicium quod furioſo per curatorem. tom. 2. pag. 140. col. 1
Pupillus ex mutuo factus locupletior poteſt ciuiliter obligari. tom. 2. pag. 292. col. 2
Quicquid bona fide ante abſtentionem à pupillo, aut à tutoribus geſtum eſt, id omnimodo ſeruari & ratum haberi debet. tom. 1. pag. 382. col. 2
Cauſa cur alienatio vel datio pignoris rei pupillaris vel minoris permittitur, vel alia eſſe poteſt, quàm æris alieni exſoluendi gratia quod fortè ſub grauioribus vſuris pupillus debebat. tom. 1. pag. 622. col. 2
Vtilis actio datur in pupillum & furioſum locupletiorem quoquomodo factum ex aliena iactura. tom. 2. p. 535. col. 1
Pupillus locupletior factus comparatur pupillo doloſo. tom. 1. pag. 535. col. 1. & differentia inter vtrumque. ibid.
Actio vtilis quæ contra pupillum aut furioſum, datur ex commodato non eſt datiua ſed natiua. tom. 1. pag. 535. col. 1
Quando pupillus ex aliena iactura locupletatus videatur. tom. 1. pag. 535. col. 2
Obligari nullo modo pupillus poteſt ſine tutoris authoritate quoties obligatio ex perſona non ex re venit. tom. 2. pag. 274. col. 1
Sublata eſt iure nouo differentia inter res mobiles & immobiles pupillorum vel minorum ratione alienationis vel pignoris dationis. tom. 1. pag. 622. col. 2
Pupillus etiam ſine tutoris authoritate ſtipulando & acquirendo alium quemlibet ſibi poteſt obligare. tom. 1. pag. 665. col. 1
Pupillus præſens ſi tutoria quoque authoritatem præſentem non habeat, pro abſente habendus eſt. tom. 1. pag. 341. col. 2
Plus eſt teneri pupillum aut furioſum aliqua actione ſiue ciuili ſiue honoraria, quàm obligari eos ciuiliter. tom. 1. pag. 535. col. 2
Pupillus debitum ſoluere non poteſt ſine tutore, quamuis tutore authore contractum ideo repetit. tom. 1. p. 307. col. 2
Vtilius eſt patris conſilium pupillo quàm tutoris. tom. 1. pag. 128. col. 2
Pupillus non contrahit cum tutore ſed incidit in tutorem. tom. 2. pag. 132. col. 1
Cur pupillus non niſi finita tutela, agere tutelæ poſſit. tom. 2. pag. 183. col. 1. in fin.
Pupillus ſine tutoris authoritate negotium gerere non prohibetur, ſed ſe obligare. tom. 1. pag. 22. col. 2
Cum pupillo contrahere videtur is qui cum ſeruo ipſius contrahit ex ea cauſa ex qua pupillus ipſe de peculio teneatur. tom. 2. pag. 126. col. 1
Pupillus ex alieno damno factus locupletior, naturaliter & ciuiliter obligatur. tom. 2. pag. 333. in fin.
Pupillus etiam ſine tutoris authoritate naturaliter obligatur ex cauſa mutui accepti. tom. 2. pag. 335. col. 2
Quando ſine tutoris authoritate pupillus priorem obligationem nouare poſſit? tom. 1. pag. 109. col. 2
Pupillus tutor. Cur detur tutor pupillo. tom. 2. pag. 126. col. 1. & 2. de tutoris authoritate. ibid. & quæ tutor ſine authoritate iudicis facere non poſſit. ibidem, col. 2
Differentia inter pupillum tutorem habentem & puberem curatorem habentem. tom. 1. pag. 194. col. 2. & pag. 195. col. 1. & 2
Pupillus depoſitum. An & quomodo in pupillum apud quem ſine tutoris authoritate depoſitum eſt depoſiti actio detur? tom. 2. pag. 334. & 335
Pupillus obligatio. An pupillus naturaliter ſit obligatus ſine tutore contrahens, ſi locupletior factus non ſit, & quomodo. tom. 1. pag. 307. col. 1. & 2
Pupillus promittere. Caſus in quo pupillus ſit locupletior promittendo. tom. 1. pag. 20. col. 2
Pupillus obligare. Qui obligatur ſaluam fore rem pupilli non obligatur de quolibet ſingulari. tom. 2. pag. 132. col. 1. & 2
Purum. Nihil intereſt inter actum purum & purificatum tom. 1. pag. 216. col. 1

Q

Quæſtus.

QVæſtus appellatione quid contineatur. tom. 2. p. 53. col. 1
Qualitas. Leuis eſt qualitatis adiectio. tom. 2. pag. 170. col. 1. in princ.
Quandoque. Quandoque non, ideſt nunquam. tom. 1. pag. 171. col. 2
Quandoque differt ab aliquando. tom. 1. pag. 17. col. 2
Quantitas nummus. In nummis non tam corpora ipſa quæ ſoluuntur, quàm quantitas ipſa quæ ex iis efficitur, conſideratur. tom. 1. pag. 518. col. 1
Quarta. Differentia quartæ Falcidiæ, & quartæ Pegaſianæ. tom. 1. pag. 289. col. 2
Quarta legatorum acquiritur heredi ipſo iure, quarta fideicommiſſi non item, ſed tantùm per Pegaſianum. tom. 2. pag. 292. col. 1
Poteſt teſtator de iure veteri ſupra dodrantem fideicommittere ſicut & de iure nouo, non autem legare. tom. 1. pag. 290. col. 2
Quaſi. Quaſi aliquando ſumitur pro quia. tom. 1. p. 54. col. 2
Querela. Inofficioſi querela proponi non poteſt niſi poſt aditam ex teſtamento hereditatem. tom. 1. p. 293. col. 2
Querela. Querela inofficioſi patremfamilias facit inteſtatum, interdum etiam facit pro parte teſtatum & pro parte inteſtatum. tom. 1. pag. 193. col. 2
Quiſque. Dictio *Quiſque* diſtributiua eſt vniuerſalis, Dictio *Quiſquis* diſtributiua particularis. tom. 1. p. 601. col. 2
Articulo *Quiſque* omnes ſignificantur, in ſenſu ſcilicet diſtributiuo, ſecus in collectiuo. tom. 1. pag. 601. col. 2. in fine.

R

Rapina.

REi immobilis, neque rapina, neque furtum fieri poteſt. tom. 1. pag. 452. col. 2
Raptor. Raptoris pœna quadruplum eſt. tom. 1. pag. 565. col. 2
Raptor fur. Raptor fur eſt, & quidem improbus. tom. 1. pag. 433. col. 1
Raptor furtum. Cur actio vi bonorum raptorum non detur niſi ad triplum, cùm actio furti manifeſti detur ad quadruplum. tom. 1. pag. 56. col. 1. & 2
Ratihabitio. Caſus in quo ratihabitio non habet vim & effectum mandati. tom. 2. pag. 251. & 252
Tantum poteſt comprobatio patris ad validandum filiifamilias contractum, quantum iuſſus, antequàm contractum ſit. tom. 2. pag. 116. col. 2
Ratihabitio facit negotium domini cuius anteà non erat, licèt ipſius nomine & contemplatione geſtum eſſet. tom. 1. pag. 301. col. 2
Ratihabitio licet mandato æquiparetur, attamen neque mandatum, neque iuſſum eſt. tom. 2. pag. 251. col. 1
Ratihabitio poſt l. vlt. C. de SC. Macedon. ferè in omnibus æquiparatur mandato. tom. 2. pag. 108. col. 1. & 2
Patei contractum filij in patre adimplendo totum ratum habet. tom. 2. pag. 108. col. 2
Negotium quod alicuius nomine geſtum non eſt, non poteſt ratum habendo facere ſuum. tom. 1. p. 676. col. 2

Digitized by Google

Ratihabitio nunquam retrotrahitur in præiudicium iuris, interim quæſiti tertio, ſed tantùm in præiudicium ratum habentis. tom.1.pag.632.col.2

Ratihabitio licèt non poſſit meum facere negotium quod meo nomine geſtum non eſt, vt ex eo negotio actionem habeam negotiorum geſtorum, mihi tamen nocet quantum ad hoc, vt negotium quod fuerat inualidum confirmetur. tom.1.pag.632.col.2

De ratihabitionis effectibus. tom.1.pag.33.col.2

Ratihabitio non poteſt meum facere negotium niſi illud demum quod meo nomine geſtum eſt. tom.1.p.631.col.2

Ratihabitio in omnibus iis quæ à voluntate ratum habentis debendent, mandato æquiparatur. tom.1.p.631.col. 2

Ratihabitio facit meum negotium quod meo nomine ab alio geſtum eſt. tom.1.pag.6.col.1

Ratihabitio non mandati, ſed negotiorum geſtorum actionem parit. tom.2.pag.36.col.1

Præcedente mandato fruſtra expectatur ratihabitio. tom.1.pag.301.col.1

Ratihabitio non æquiparatur mandato in his in quibus mandatum præcedere debet. tom.1.pag.45.col.1

Ratihabitio æquiparatur mandato ſpeciali. tom.1.p.127.col.2

Ratihabitio æquiparatur mandato quantum ad hoc vt quod negotiorum geſtor fecit citra mandatum ſecuta ratihabitione à domino ipſo factum videatur. tom.2.pag.43.col.2

Ratio. Vbi eadem eſt ratio ibi idem ius conſtituendum eſt. tom.2.pag.276.col.2

Ratio heres. Cur ex pluribus heredibus eius qui rationem reddere debuit is ſolus actione in factum cogendus ſit reddere qui eas poſſidet. tom.1.pag.432.col.2

Ratum. Ratum non habet prætor id quod ſine per reſtitutionem in integrum ſine quo alio modo reſcindit. tom.1.pag.171.col.2

Effectus cautionis de rato vnus eſt vt quis indemnitatem conſequatur. tom.1.pag.127.col.2

Reconuentio petitio. Reconuentionis & mutuæ petitionis priuilegium illud eſt vt vna eademque ſententia terminari debeat & ab eodem iudice. tom.1.pag.342.col.1

Reddere. Verbum reddendi habet & per ſe dandi ſignificationem. tom.2.pag.341.col.1

Redemptio. Redemptio eſt ſecunda emptio. tom.1.p.242.col.1

Redemptor. Qui ſint redemptores. tom.2.pag.39.col.1.& 2

Referre, reddere. Verbum referendi etiam deferendi ſignificationem continet ſicut & verbum reddendi ſignificationem dandi. tom.1.pag.134.col.1.& 2

Regreſſus. Remittentibus aut ſuas actiones aut ſuas exceptiones non datur regreſſus. tom.2.pag.213.col.1

Regula. Regula æſtimanda eſt ex iure, veraque iuris ratione non ex exemplorum multitudine. tom.1.p.420.col.2

Releuare. Qui in vno grauatur in alio debet releuari & è contra. tom.1.pag.149.col.1

Relinquere. Qui non niſi alicuius nomine facere aliquid aut præſtare tenetur, poteſt etiam rem derelinquere. tom.2.pag.76.col.2

Remiſſio. Nemo videri poteſt repudiare aut amittere ius quod ſibi competere ignorat. tom.1.pag.326.col.2

Quænam exceptiones à reo remiſſæ videantur. tom.1.pag.495.col.1

Remiſſio conſtitutum. Qui conſtituit debitum aduerſus petitionem cuius aliqua exceptione tutus erat, eam exceptionem remiſiſſe videtur. tom.1.pag.495.col.2.& pag.496.col.1

Remiſſio præſentia. Non videtur ius ſuum remiſiſſe ne quidem pignoris ille qui tantum ſciuit alienationem rei obligatæ nec contradixit aut de iure ſuo vt ſibi ſaluum eſſet proteſtatus eſt quia nimirum ſciuit ius ſuum durare, ſecus ſi præſens fuit & tacuit. tom.1.pag.666. in fin. & 667.col.1

Remittere. Remittentibus actiones aut exceptiones ſuas nullus ad eas dari regreſſus debet. tom.2.pag.289.col.1

Non videtur quiſquam remiſiſſe ius illud quod ignorauit ſibi competere. tom.2.pag.175.col.2

Renunciare. Quilibet poteſt ſuo priuilegio renunciare. tom.1.pag.304.col.2

Poteſt quilibet iuri pro ſe introducto renunciare. tom.2.pag.108.col.1

Cuilibet iuri ſuo renunciare licet, nec iura ſua remittenti datur ad ea regreſſus. tom.1.pag.504.col.1

Renunciatio. Neque mulier SC. Velleiano, neque filiusfamilias Macedoniano renunciare poteſt. tom.1.p.360.col.1

Renuncians omni legum auxilio eadem facilitate renunciat, qua ſoluit indebitum. tom.1.pag.395.col.1.& 2

Quoties quis renunciat omni iuri quod in aliqua re habet vel habere poteſt, aut poſſet, renunciatio debet intelligi, rebus ſic ſe habentibus, id eſt de iure quod ſit præſens & iam natum vel re vel ſpe non de illo etiam quod poſtea ex noua cauſa ſuperuenire poſſit. tom.1.pag.259.col.2

Repetere. Aliud pro alio per errorem ſoluens etiam volenti creditori repetere poteſt. tom.1.pag.319.col.1.& 2

Quo caſu non debitor, ſoluens alteri quod ei deberetur repetit. tom.1.pag.318.col.1.& 2.& pag.319.col.1.& 2

Mulier ſciens matrimonium nullum pecuniam in dotem datam repetere non poteſt, ſi cum ſcelere dantis matrimonium ſit nullum ſecus ſi ſit nullum ſine ſcelere. tom.1.pag.217.col.1

Mutua pecunia à curatore per ignorantiam ſoluta repeti debet. tom.2.pag.109 col.1.& 2

Curator de ſua pecunia debitum minoris tuti exceptione Macedoniani ſoluens, an & à quo repetere poſſit. tom.2.pag.109.col.2

Pecuniam filiofamilias donatam vel ſimpliciter, vel ea lege vt mutuo acceptam contra Macedonianum ſolueret an & quis repetere poſſit, ſi eam vel ſoluit vel non ſoluit. tom.2.pag.110.& 111

Heres inſtitutus ſub ea condicione ſi decem Titio dederit, ſi conditionis implendæ cauſa dederit, mox repudiauerit hereditatem datam pecuniam repetere poteſt. tom.1.pag.215.& 216. ſi ſcilicet ſit extraneus ſecus ſi ſit ſuus. ibid.col.1

An debitum in tempus mortis ante mortem ſolutum repeti poſſit. tom.1.pag.315.col.2

Debitum condicionale cur deficiente condicione repeti poſtea non poſſit. tom.1.pag.315.col.1

An debitum in diem ante diem ſolutum poſſit repeti. tom.1.pag.305.col.1.& 2.& pag.306.col.1

Differentia inter petere, & repetere. tom.1.pag.315.col.1

Verus debitor per iniquam ſententiam abſolutus ſolutum non repetit, quia naturaliter remanet obligatus. tom.1.pag.318.col.1

Quæ actiones competant ad repetitionem pecuniæ pro commodato reſtituendo datæ. tom.1.pag.284.col.1

Quando actione bonæ fidei repeti poſſit illud ipſum quod datum eſt? tom.1.pag.284.col.1

An pater vel dominus qui pro filio aut ſeruo per imprudentiam pluſquam in peculio ſit ſoluerunt repetere

poſſint

Digitized by Google

poſſint ſolutum. tom.1.pag.306.col.1.& 2

Datum ne propter crimen quis puniatur licet per condictionem ob turpem cauſam non repetatur, per actionem tamen quod metus cauſa repetitur. tom.1. pag.277. col.2

Debitum conditionale ante conditionem ſolutum repeti poteſt. tom.1. pag.306. col.2

Repetere condicere. Ex quantitate æris alieni quandocunque emergentis legata ſoluta per condictionem indebiti repeti poſſunt. tom.1.pag.594.col.2

Repetitio. Is repetitionem habet qui dicit ſe ſic ſoluere vt reddatur ſi apparuerit eſſe indebitum.tom.1.p.291. col.1. ſecus ſi non dicat ſed tantum habeat mentem repetendi. ibid.

Acceptæ pecuniæ vt à lite diſcederetur cauſa ſecuta ceſſat repetitio. tom. 1. pag.215. col.1. & 2

Dari ob cauſam non turpem aut inhoneſtam cauſa ſecuta vel quæ ſequi adhuc poſſit ceſſat repetitio.to.1. p.215.col. 2

Neque tutor, neque curator, neque procurator ſoluentes repetere poſſunt, nec intereſt ſuamne, an pupilli vel domini pecuniam ſoluerint, dummodo non ſuo ſed pupilli vel alterius nomine. tom.1.pag.285.col.2

Coheres totum defuncti debitum ſuo nomine ſoluens partem indebitam à ſe repetere poteſt. tom.1. p.342. col.1.& 2. pag.ſeq. col.1.& 2

Mulier putans ſe pro alia obligatam dotem ſolutam repetere poteſt. tom.1. pag.346. col. 1. & 2

Ad impediendam repetitionem ſufficit quod quis ſe putet condemnatum licet reuera non ſit condemnatus. tom. 1. pag.81. col.1

Per errorem ſoluti contra S.C. Macedonianum crediti à à filio non datur repetitio. tom.1. pagin.36. col.1. & 2

Repetitionis nomine etiam vindicatio interdum ſignificatur. tom.1. pag.291. col.1

Repetitionis nomen latius patet quàm condictionis. tom.1.pag.346. col.2

Legata ſoluta quæ debita fuerint ex eo teſtamento ex quo minor adierat hereditatem quam poſtea per reſtitutionem in integrum omiſit repeti poſſunt.tom.1. p.297.col.1. & pag.298. col.2

Neque tutores neque procuratores ſoluentes debitum nomine pupilli ſiue de pecunia ſua, ſiue de pecunia pupilli repetere poſſunt, & quomodo. tom.1. p.300. col.2. & 301.col. 1

Libertus operas fabriles & artificiales patrono ſolutas quamuis nunquam promiſſas repetere non poteſt. tom. 1.pag.335. col.2

Cur frater a fratre cùm in eiuſdem patris poteſtate eſſent mutuo datam pecuniam ſi ſoluit poſt mortem patris, ſit repetiturus,& pro qua parte.tom.1.pag.351.col.2. & pag.352.col.1.& 2

Reus fideiuſſoris exceptione perpetua tuti heres debitum ſolutum repetere non poteſt. tom.1. pag.344. col.2.& pag.343. col.1.& 2

Vſuris indebite ſolutis ſupra modum legitimum ſors poſtea ſoluta repeti poteſt. tom. 1. pag.328. col.2

Qua actione venditor fundi ſeruitutem quam excipere debebat repetere poſſit. tom.1.pag.321.col.1.& 2

Delictum ſub duabus conditionibus ſe nimium contradicentibus, ante conditionis euentum ſolutum repeti non poteſt. tom.1.pag.380.col.2

Vſuræ vltro & liberaliter ſolutæ ac donandi animo ſupra legitimum modum repeti poſſunt. tom.1. p.327. col.2

Precium ſolutum ex emptione rei ſuæ repeti poteſt. tom.1.pag.351.col.1. & 2

Quod indebitum ſoluitur aut ipſum aut tantundem repetitur. tom.1. pag.389.col.1

Id quod naturaliter tantum fuit debitum quocumque facti errore ſolutū ſit non repetitur. to.1. p.376.col.2

Fideiuſſor iure liberatus reo licet manente obligato & contra ſolutam errore pecuniam repetere poteſt. tom.1.pag.378. col.1

Debitor tutus exceptione perpetua quæ non in ſui fauorem ſed in odium creditoris introducta eſt debitum ſolutum repetere non poteſt. tom.1. pag.333.col.2

Debitor quaſi ex compromiſſo condemnatus falsò ſoluens repetere poteſt. tom.1.pag.334. col.1.& 2

Quod ex alieno apud alium ſine cauſa nulloque iure eſſe reperitur ex bono & æquo auocandum eſt, ex ea ſcilicet æquitate quæ iuris naturalis eſt & gentium, tom.1.pag.392.col.1

Qua ratione probetur debitum à patre obligato naturaliter ſolutum filio emancipato repeti non poſſe. to.1. pag.336.col.1.& 2

Solutum cauſa tranſactionis ſuper lite calumnioſa repeti poteſt, ſuper lite autem iniuſta non poteſt. tom.1. pag.386.col.2.& pag.387.col.1

Indebitum pietatis cauſa ſolutum repeti non poteſt.to.1. pag.343.col.1. & 2

Mater indebitam dotem filiæ ſolutam repetere non poteſt. tom.1.pag.345.col.1.& 2.niſi vno caſu ſingulari. ibid.

Si abſolutè ſit impoſſibile cauſam ſequi ob quam aliquid datum eſt repetitio ceſſat. tom.1. pag.403.col.1

Quibus caſibus perſona locum faciat repetitioni non opus illa reſtitutione in integrum. to.2. p.109.col.1

Si duo rei debendi plus debito ſoluerunt cui competit indebiti ſoluti repetitio. tom.1. pag.310.col.1.& 2

Repetitio rei donatæ nulla vnquam eſt niſi cùm donatio facta eſt ob cauſam aliquam finalem quæ ſecuta non ſit. tom.1. pag.369.col.2

Qui inuicem creditor & debitor eſt in quibus caſibus compenſatio non habet locum ſolutum repetere non poteſt, ſed habet tantum ſui crediti repetitionem. tom.1. pag.341. col.1. & 2.in fin.& pag.342. col.1. & 2

Quod dominus ſeruo debuit, manumiſſo ſoluit repetere non poteſt. tom.1. pag.384.col.1.& 2. p.385.col.1. & 2

Ad impediendam repetitionem ſufficit vt quis ſe putet condemnatum à iudice ſecus ab arbitro.tom 1.p.333. & 334

Datum propter tranſactionem ſuper re iudicata initam repeti poteſt. tom.1. pag.323. col. 1. & 2

Quod pater filio ſuo debuit ſi emancipato ſoluerit non poteſt repetere. tom.1.pag.355.col.2

Iuſtiniani conſtitutio in auth. ex cauſa,C.de lib. præter. qua ex cauſa ſiue præteritionis ſiue exheredationis rupto vel irrito facto teſtamento ſolæ inſtitutiones corruunt,legata autem & cætera firma remanent, porrigitur ad teſtamenta per agnationem poſthumi rupta ex quibus ſoluta legata repetantur. tom.1. p.296. col. 2

Solutum ob cauſam non obligatoriam repeti non poteſt. tom.1.pag.370. col.1

An ſeruus debitum naturaliter ſolutum vel à ſe vel ab alio ſuo nomine repetere poſſit.tom.1.p.307.col.1 & 2

Cuius per errorem ſoluti repetitio eſt, eiuſdem conſulto dati donatio eſt, niſi perſona ſoluentis locum faciat repetitioni, aut niſi ancipiti animo facta ſit ſolutio ab eoque dubitabat an deberet necne. tom.1. p.290.& 291. in princip.

Heres qui non conſulto ſed per errorem facti integra legata vel fideicommiſſa ſiue viſibilia ſiue ſingularia ſoluit repetitionem omni caſu habere poteſt,ſed cum qua differentia? tom.1. pag.291.col.1

Pupillus prodigus & furioſus debitum ſine tutoris & curatoris authoritate ſolutum repetere poſſunt.tom.1. p.349.col.1.& 2.etiā ſine in integrū reſtitutione.ibi.

Qui certo loco debere exiſtimans indebitum ſoluit quolibet

quolibet loco repetere poteſt. tom.1. pag.348. col.1. & 2

Verus debitor pendente iudicio ante ſententiam ſoluens repetere non poteſt. tom.1.pag.378.in fin.& pag.379. col.1

Verus debitor ante ſententiam ſolutum debitum abſolutus poſtea repetere non poteſt. tom.1. pag.379. col.1. & 2

Libertus operas officiales per errorem patrono ſolutas repetere non poteſt. tom.1. pag.335. col.1. & 2

Solutum ob rem non defenſam repeti non poteſt, quamuis debitor defendere paratus ſit.tom.1.pag.349.col.1. & 2.& pag.350.col.1.& 2

Ex quibus cauſis retentionem habemus, petitionem autem non habemus ea ſi ſoluerimus repetere non poſſumus. tom.1.pag.368.col.2. & pag.369.col.1.& 2

In re obſcura melius eſt fauere repetitioni quàm aduentitio lucro. tom.1.pag.275.col.2

Malè abſolutus per ſententiam iudicis ſponte ſolutum repetere non poteſt. tom.1. pag.348. col.1.& 2

Legati per errorem facti ſoluti repetitio competit in portionem tantum quæ vltra modum legis Falcidiæ ſoluta eſt, fideicommiſſi vero in vim. tom.1.pag.191.col.1

Cur heredi permittatur repetitio ſolidi fideicommiſſi per errorem facti ſoluti. tom.1.pag.191.col.1.& 2

Debitum in diem incertam ſolutum repeti poteſt ante euentum diei. tom.1.p.317.col.2.& p.404.col.1.& 2

Fideiuſſor qui ſuo nomine indebitum pro reo ſoluit, repetere ſolutum poteſt à ſtipulatore non reus. tom.1. pag.365. col.2

Pactus cum patrono libertus ne operæ ab eo petantur, eo nomine ſolutum repetere poteſt. tom.1. pag.360. col.1. & 2

Filiusfamilias exceptione perpetua Macedoniani tutus ſolutum repetere non poteſt. tom.1.pag.338.col.1

Qui pro reo abſente & ignorante fideiuſſit, indebitum eius nomine ſolutum ab eo repetere non poteſt, ſecus qui pro ſciente & conſentiente. tom.1. pag.365. col.1

Qui rogatu ſerui nummos dedit condicionis implendæ cauſa ex teſtamento inualido vt ſeruus libertatem conſequatur an eos faciat accipientis, & qua actione repeti poſſint. tom.1. pag.371. col.1. & 2.& an ab eo, an à domino. ibid.

Pecunia data vt aliquid fiat locus eſt repetitioni quouſque factum ſit, ſecus ſi data ſit, ne quid fiat donec factum ſit. tom.1. pag.218. col.1. licet fieri poſſit. Ibid. col.2

An ex tranſactione datum cauſa non ſecuta repeti poſſit? tom.1. pag.219. col.1. & 2

Fructus à prædone percepti condictione furtiua ab eo repetuntur. tom.1. pag.373. col.2

Indebitum rogatu ſerui ſolutum ab alio quam à domino neque de iure neque de æquitate repeti poteſt. tom.1. pag.371. col.2. & ſeq.

An pecunia per octo annos per errorem ſoluta ab eo qui per decem annos continuos condicionis implendæ cauſa debebat vt libertatem conſequeretur repeti poſſit cùm poſtea ingenuus ſit repertus. tom.1. pag.393. col.2

Ob rem futuram datum condicionis implendæ cauſa repetitur rei acquiſitione. tom.1. pag.388. col.1. poſtea non ſecuta. ibid.

Repetitio nulla eſt ab eo qui ſuum recepit, tametſi ab alio quàm à debitore modo ſoluens ſoluat nomine debitoris, ſecus ſi ſoluat nomine ſuo. tom.1. pag.362. col.1. & 2

Quod ex rei iudicatæ authoritate ſoluitur repeti nunquam poteſt. tom.1. pag.349. col.1

Exceptio perpetua & fauorabilis nulla naturali æquitate munita ſoluti repetitionem parere non poteſt. tom.1. pag.349. col.1

Acceptæ pecuniæ pro emancipatione filij vel manumiſſione ſerui cauſa ſecuta ceſſat repetitio.tom.1.pag.214. & 215

Qui reprobos nummos ſciens ſoluit, illos repetere non poteſt, quia ſciens non quod habuerit animum donandi ſoluit. tom.1.pag.644.col.1

Solutum propter tranſactionem ſuper re iudicata factam repeti poteſt. tom.1.pag.323.col.1. & 2

Debitum in omnem euentum ſoluendum pluribus ſolutum ab vno ante euentum repeti poteſt ſi non certum ſit omnimodo debitum iri ab eo qui ſoluit. tom.1. pag.380. col.2

Debitum purum ſub condicione nouandi animo promiſſum pendente nouatione ſolutum repeti non poteſt. tom.1. pag.380. col.1.& 2

Datum ob cauſam præteritam non obligatoriam quamuis ea falſa ſit repeti non poteſt, datum verò ob rem, vt aliquid ſequatur, eo non ſequente condictio datur. tom.1. pag.369. col.1. & 2. & pag.370. col.1. & 2

Vſuræ indebitæ ſortis debitæ repeti non poſſunt. tom.1. pag.327. col.1. & 2

Tutus exceptione perpetua præſcriptionis ſolutum repetere non poteſt. tom.1.pag.361.col.1. & 2

De iure nouo non eſt locus quæſtioni de repetitione legatorum ex teſtamento rupto vel irrito ſolutorum, cùm ex eo legata debeantur. tom.1.pag.296.col.2

Dominus pecuniam ſeruo ſub condicione heredi inſtituto datam repetere non poteſt, ſi ſeruus tempore aditionis ſit manumiſſus. tom.1.pag.388.col.2.& p.389. col.1. & 2

Datum ob rem futuram ea poſtea non ſecuta, licet non condicionis implendæ cauſa repeti poteſt. tom.1. pag.389. col.1. & 2

Quod ex cauſa iudicati ſolutum eſt repeti non poteſt neque per condictionem indebiti neque per condictionem ſine cauſa. tom.1.pag.583.col.1

Fideicommiſſum indebitum ſcienter, implendæ fidei cauſa promiſſum debetur, ſolutumque repeti non poteſt ſecus verò legatum. tom.1.pag.382.col.2. & pag.383. col.1. & 2

Peculiares nummos à ſeruo ſolutos vt libertatem ex teſtamento domini inualido conſequeretur, dominus poteſt repetere & qua actione. tom.1. pag.370. col.1. & 2

Naturalis obligatio impedit ſoluti repetitionem. tom.1. pag.470. col.2

Repeti non ſolent pœnæ cùm depenſæ ſunt. tom.1. pag.361. col.1. & 2

Quid frater à fratre cum in eiuſdem patris poteſtate eſſent ex mutuo data ſolutáque pecunia poſt mortem patris ſit repeti turus ex qua parte frater creditor heres extitit. tom.1. pag.352. col.1. & 2

An ex ſolutione à filiofamilias facta mutuæ pecuniæ detur repetitio patri an ipſi filiofamilias. tom.2.pag.108. & 109

Pupillus ſine tutoris auctoritate promittens ſolutum eo nomine repetere poteſt. tom.1.pag.271.col.1.& 2

Fideiuſſor quod ex indebito pro reo ſoluto à ſtipulatore conſequi non poteſt à reo repetere poteſt. tom.1. pag.366. col.1

Delegatus operas officiales ſolutas repetere non poteſt. tom.1. pag.336. col.2

Mercedis nomine ſolutum prædoni repeti non poteſt. tom.1.pag.373.col.1.& 2. ſiue pro locatione vrbanorum ſiue ruſticorum prædiorum. ibid.

Reprobos nummos à debitore per errorem, vel ſcienter ſolutos an repetere à creditore debitor poſſit. tom.1. pag.644. col.1. & 2

Repetitio redditio. Differentia inter repetitionem & redditionem. tom.1.pag.644.col.2

Repetitio pœna. Si quis aliena negotia gerens pœnam ob pactum ſuum præſtiterit, nec ab eo cui ſoluit repetere

illam

illam poteſt nec ab eo cuius negotia gerit. to. 1. p. 359. col. 2

Pœnæ ex cauſa falſa quamuis pœnali ſolutæ repeti poſſunt. tom. 1. pag. 326. col. 1

Repetitio dolus. Falſum eſt eum qui tutus exceptione doli ſoluit, non poſſe repetere. tom. 1. pagin. 531. col. 2

Repetitio uſura. Vſuræ indebitæ per errorem & ab ignorante ſolutæ repeti non poſſunt ſi ſois debeatur, ſecus ſi ſit indebita. tom. 1. pag. 531. col. 1. & 2

Repetitio ſolutio. Debitum paternum à tutore pupilli poſtea abſtinentis ſolutum ab aliis creditoribus paternis repeti poteſt non à tutore aut à pupillo. tom. 1. pag. 381. col. 1. & 2. & pag. 382. col. 1. & 2

Repetitio fideicommiſſum. Impenſæ in re per fideicommiſſum relicta factæ à teſtatore ab herede repeti non poſſunt, ſecus factæ ab herede. tom. 1. pag. 459. col. 2

Replicatio. Omnes replicationes etiam doli ſolent eſſe perpetuæ tanquam exceptiones. tom. 2. pagin. 185. col. 2

Replicatio eſt ſecundaria exceptio. tom. 1. pagin. 444. col. 2

Replicatio nihil niſi exceptio eſt. tom. 1. pagin. 57. col. 2

Repromiſſio. In quibus caſibus nuda repromiſſio pro præſtatione iri? tom. 1. pag. 207. col. 1

Nuda repromiſſio non valde oneræt repromittentem quomodo ſatiſdatio onerat ſatiſdantem. tom. 1. p. 621. col. 1

Repromiſſio procurator. Procurator ex pecunia domini mandantis ſeruum emens ſi ſine culpa ſeruus fugerit, an repromiſſione reſtituendi teneatur, ſi ſeruus in eius poteſtatem inciderit. tom. 1. pag. 243. col. 1. & 2 pag. 244. col. 2. circa fin.

Repromiſſio cautio. Nuda cautio repromiſſione contenta eſt, & ſola in dubio cautionis nomine ſignificatur. tom. 1. pag. 253. col. 1

Cautionis nomine extra cauſam prætoriarum ſtipulationum nuda repromiſſio ſignificatur. tom. 1. pag. 621 col. 1

Repromiſſio ſola cautionis nomine ſimpliciter ſumpto ſignificatur. tom. 1. pag. 429. col. 2

Repromittere. Repromittere eſt nuda cautione ac ſine fideiuſſore promittere. tom. 1. pag. 621. col. 1

Repudiare. Qui hereditatem repudiat non aliam conſilij ſui rationem reddere tenetur quàm quia noluit dummodo ſine fraude id faciat. tom. 1. pagin. 216. col. 1

Quiſquis repudiat hereditatem vel legatum certus eſſe debet de iure ſuo. tom. 1. pag. 439. col. 1

Repudiatio. Præmatura eſt repudiatio hereditatis ante delationem & nimis ſera poſt acquiſitionem. tom. 1. pag. 667. col. 2

Res. Res perempta ſi vel in ſtipulatum vel in conſtitutum deducatur, debetur ipſo iure ipſa res, in effectu verò eius æſtimatio. tom. 1. pagin. 522. col. 1. & 2

Etiam ea quæ vſu conſumuntur ſunt in hominum commercio adeo vt eorum quoque vſusfructus legari & conſtitui poſſit. tom. 1. pag. 600. col. 1

Non debet eadem res diuerſo iure cenſeri, multò minus contradictorio. tom. 1. pag. 318. col. 1

Nihil refert an proprio nomine res appellentur an digito oſtendantur an vocabulis quibuſdam demonſtrentur. tom. 1. pag. 13. col. 2

Res quæ debentur vel in quantitate conſiſtunt vel in genere vel in ſpecie. tom. 1. pag. 11. col. 1

In rebus quæ in genere conſiſtunt & pro temporum ac locorum varietate diuerſam recipiunt interpretationem, difficile eſt vt quod tantundem eſt ſit etiam tantidem. tom. 1. pag. 590. col. 1

Rem ſimpliciter cùm dicimus rei proprietatem & dominium ſignificamus non nudam poſſeſſionem. tom. 1. pag. 609. col. 1

Etiam in alium tranſire res dicitur cùm poſſeſſio ſola tranſit licet proprietas non tranſeat. tom. 1 pag. 605. col. 1

Quæ dicantur res mobiles, quæ immobiles. to. 2. p. 161. col. 2

Rei nomen latius patet quàm pecuniæ. tom. 1. pag. 604. col. 1

Res quæ in genere vel in quantitate conſiſtunt petite non poſſunt, ſecus quæ in ſpecie. tom. 1. pagin. 11. col. 2

Vnaquæque res facilè redit ad ſuam primam naturam. tom. 1. pag. 382. col. 1

Res cauſa. An latiùs pateat nomen rei quàm cauſæ? to. 1. pag. 273. col. 1

Res intereſſe. Actio plenam rei perſecutionem non continet niſi in eam veniat etiam id omne quod agentis intereſt, tanquam hæc etiam cauſa ipſi corpori cohæreat. tom. 1. pag. 309. col. 1

Reſolutio. Aliud eſt finitam eſſe cauſam conuentionis aliud reſolutam conuentionem. tom. 1. pagin. 323. col. 1

Reſoluto iure datoris aut finito, reſoluitur aut finitur ius accepioris. tom. 1. pag 624. col. 2

Reſpublica. Reipublicæ prius quam nobis aut parentibus noſtris omnes naſcimur. tom. 1. pag. 649. col. 2

Reſtituere. Reſtituens vni ex contendentibus poſt motam controuerſiam rei reſtituendæ non videtur carere dolo. tom. 2. pag. 344. col. 1

Reſtituere, depoſitum. An & quomodo depoſitum quod maiori parti reſtitutum eſt, omnibus reſtitutum videatur? tom. 2. pag. 359. col. 1. & 2. vbi contra Tribonianum.

Reſtituere dolus. Qui habet rei alienæ reſtituendæ facultatem, in dolo eſt ſi non reſtituat. tom. 2. pag. 250. col. 2

Reſtitutio. Reſtitutio in integrum etiam per replicationis modum oppoſita non eſt perpetua ſed temporalis. tom. 2. p. 185. col. 2

Reſtitutionum omnium in integrum ius petendarum, quadriennio concluditur eoque vtili quidem ab initio ſed continuo ex quo cœpit currere. tom. 1. p. 449. col. 2

In bonæ fidei iudiciis & in actionionibus ad exhibendum & in rem regulariter reſtitutio fieri non debet eius rei quæ petitur quàm vbi eſt niſi dolo ibi ſit. tom. 2. pag. 357. col. 1

Minor aut alius quilibet qui in integrum reſtitui poteſt ſi fundum vendiderit deinde in integrum reſtitutus ſit fructus ei omnes reſtituendi ſunt etiam ante percepti. tom. 1. pag. 311. col. 2

Reſtitutio in integrum omnia reponit in priorem & priſtinum ſtatum. tom. 1. pag. 311. col. 2

Quid ſit reſtitutio? tom. 1. pag. 232. col. 2

Omnis reſtitutio præſupponit obligationem ipſo iure tenere contra quam reſtitutio poſtulatur. to. 1. p. 396. col. 1

Qui paratus eſt iudicium accipere non videtur ideo rem reſtituere, ſed potius rei reſtitutionem denegare. to. 1. pag. 449. col. 2

Ex quantitate æris alieni quandocunque emergentis minores aduerſus aditionem itemque aliqui maiores in integrum reſtituuntur. tom. 1. pag. 294. col. 1

Hodie poſt aditam hereditatem purè non competit in integrum reſtitutio, & ratio. tom. 1. pag. 294. col. 1

Petitio reſtitutionis in integrum contra exceptionem iuriſiurandi deferente minore præſtiti intra tempus præſtitutum fieri debet. tom. 1. pag. 104. colum. 1. & 2

Digitized by Google

Reſtitutio in integrum ſuper principali non extenditur ad vſuras ſolutas. tom.1.pag.396.col.1.& 2
Poteſt minoris heres ſicut & ipſe heres reſtitui in integrum aduerſus vſurarum ſolutionem. tom.1.pag.396. col.1
De omni eo quod à minore geſtum eſt ſi modo læſus ſit, reſtitutionem in integrum petere & minor ipſe, & minoris heres poteſt. tom.1. pag.369. col.1
Rei indiuiduæ reſtitutio ſemper eſt indiuidua. tom.1. pag.614.col.2
Poteſt minor aut minoris heres finita lite ſuper principali petere in integrum reſtitutionem aduerſus vſuras ſolutas. tom.1. pag.396.col.1
Prætor minori reſtitutionem in integrum pollicetur non ſolum aduerſus promiſſa ſed & aduerſus ſoluta tom.1.pag.396. col.1
In in integrum reſtitutione minorũ omnia expediuntur cognitione prætoria non iure alicuius actionis. to.1. pag.396. col.2
Reſtitutio reponit omnia in priſtinum ſtatum in quo erant prius quàm contraheretur. tom. 2. pagin.95. col.1.
In integrum reſtitutionis propriũ eſt vt omnia reponat in priſtinum ſtatum nec minus quantum ad vſuras & fructus quàm quod ad ſortem ipſam aut fundum attinet. tom.1.pag.395.col.1. & 2
Non eſt plena reſtitutio quæ non in omnibus ſubuenit ac omnia in integrum reſtituit. tom. 1. pagin.395. col. 2
Minor eſt poteſtas reſtitutionis in integrum quàm fictionis poſtliminij. tom.2. pag.95.col.2
Reſtitutio furtum. Honeſta ſemper eſt reſtitutio rei alinæ tametſi furtiuæ dum ne ex furto ipſo ſolo actionem ſibi pariat ille qui furtum fecit. tom.1. pag.575. col. 1
Reſtitutio actio. Longè commodius eſt actori rei reſtitutionem petere ab iis qui reſtituendæ rei facultatem habent quàm ab iis qui non habent. to.1.p.546. col. 1
Reſtitutio legatum. In integrum reſtitutio ab aditione hereditatis non poteſt facere vt aditio non teneat de iure ciuili, idque vt heres non maneat qui ſemel fuit neque vt legata maneant ipſo iure debita. tom. 1. pag.298.col.1
Reſtitutio deterioratio. Nulla eſt differentia inter actiones bonæ fidei & ſtricti iuris in reſtitutione rei factæ deterioris. tom.1.pag.396.col.1
Retentio. In omni parte iuris facilius datur retentio, quam perſecutio. tom.1.pag.342.col.2
Verus debitor ille quoque eſt cùm de retentione ſola quæritur qui naturaliter tantum debet. tom.1.p.379. col. 2
Meliore conditione pro retentione quam pro actione litigator. tom.2.pag.22.col.2
Facilius datur retentio qoàm actio, quæ non datur niſi iure, retentio autem plerumque occaſione magis quàm iure. tom.1. pag. 276
An per omiſſionem retentionis inducatur poſſeſſionis alienatio & quomodo? tom.1. pag.369. col.2
Is qui retentionem ſolam habet omni legum auxilio deſtituitur ad recuperandam poſſeſſionem ſuam ſi eam ſine culpa quoque ſua amiſerit. tom.1. pagin. 369. col.2
Omnis compenſatio inducit retentionem, ſed non omnis retentio ex propria compenſatione fit. tom.1. pag.583. col.2
Intereſt eorum omnium qui habent retentionem vt eo nomine habeant ſi fieri poſſit etiam actionem. to.1. pag.599. col.1
Actio præcedentem aliquam obligationem requirit, retentio nullam. tom. 1.pag.599.col.2
Pro expenſis in depoſitis vel dotalibus rebus factis iure nouo retentiones omnes ſublatæ ſunt ſola actione reſeruata. tom.1.pag.583.col.2
Bonæ fidei poſſeſſori legata ante motam de hereditate controuerſiam ſoluenti competit retentio. to. 1.p.296. col.2
Ius retentionis haberi non poteſt niſi recuperata poſſeſſione. tom.1. pag.378. col.2
Tantundem prodeſt naturalis obligatio ad retentionem quantum ciuilis. tom.1.pag.611.col.2
Retentio eſt vnus ex effectibus obligationis naturalis. tom. 2. pag.555.col.1
Non debet res indebita pro ea quæ debita eſt retineri. tom.1.pag.330. col.2
Retentio impenſa. Qui in aliena area ædificat quam ſuam eſſe putabat cum rem ſuam ſe gerere arbitretur, nullam actionem ſibi acquirit, ſed tantum retentionem. tom.1. p.356. col.1. & 2
Retrofingere. Actio poteſt retrofingi competiiſſe, ſed non ita cõpetiiſſe, vt exerceri potuerit. to.1.p.232 col.2
Retrouendere. Venditor legem non ſibi dicit ſed emptori, cum paciſcitur de retrouendendo. to.2.p.350.col.2
Reuocare. Quæ ſpecialiter conceſſa ſunt, difficilius adimi poſſunt, & ſpecialem exigunt reuocationem. to.2. p.204.col.1
Reuocatio. Non poteſt quis ex ſola ſua voluntate & pœnitentia dominium reuocare quod in alium tranſtulit. tom.1 p.388.col.1
Reuocatio nunquam nocet quæ fuit ignorata. tom. 2. p.114.col.2
Reus. Ad actoris intentionem excludendam quemadmodum ſufficit reo negare, ita & dicere ſe dubitare. tom.1 p.162. col.1
Poſt ſententiam & condemnationem etiam electio reo dari poteſt vt aliquid facere poſſit propter quod impediat & euitet effectum condemnationis. to.1.p.166 col.2
Reus condemnari non poteſt niſi ex ea cauſa ex qua conuenitur, abſolui autem poteſt ex omnibus cauſis ex quibus actor ſummouetur. tom. 1. p.170.col.2
Tunc fiunt duo rei debendi non cùm vnuſquiſque pro parte tenetur, ſed cùm ſinguli in ſolidum obligantur & omnium par & vna eſt obligatio. tom.1. pag.560. col.1.& 2
Etiam ex commodato, & depoſito & locato vt ex aliis ferè omnibus contractibus ſicuti duo rei debendi conſtitui poſſunt, ita & quaſi correi. tom 1. p.561. col.1. nec tantum ſi hoc nominatim actum ſit, ſed etiamſi actum non ſit. ibid.
Reus factum. Quomodo & de quibus caſibus factum vnius ex correis ſiue tradendi ſiue debendi alteri noceat. tom.2. p.104.col.2
Rhodius. Lege Rhodia de iactu id damnum ſarciri debet & fieri commune quod omnium voluntate & pro omnium ſalute datum eſt. tom. 2.p.24. col.2
Rhodus. De Rhodo & legibus Rhodiis. tom.2. pag.32. col.1. & 2
Roma. Roma communis patria eſt. tom. 2.p.351. col.2

S

Satiſdare.

SAtiſdare dicitur ille qui dat fideiuſſorem, non qui dat pignora. tom. 1.p.523. col.1
Cur ſatiſdare non cogantur poſſeſſores bonorum immobilium. tom. 1.pag.662.col. 2
Generaliter ſatiſdatur in omnibus prætoriis ſtipulationibus. tom.1.pag.621.col.1
Idoneam ſatisſdationem præſtare ſæpe difficile eſt, ſemper autem incommodum. tom.2.pag.362. col.1
Satiſdatio tutela. Satiſdatio pro cautela apud Tribonianum. tom.2.pag 343.col.2

Satis

Satisfacere. Is quis ſatisfecit ſemper habet quod obiiciat petitori. tom.1.p.661.col.2
Quomodo intelligendum ſit quod dici ſolet non prodeſſe debitori quod velit ſatisfacere, ſed prodeſſe tantum ſi ſatisfecerit. tom.1.p.523.col.1.& 2
Nihil intereſt an nullo modo cautum ſit vel ſatisfactum, an verò vicioſè id factum ſit. tom.2.p.288.col.1
Propriè ſatisfacere eſt facere aliquid ad voluntatem eius cui ſit. tom.1.p.93.col.2
Satisfactio. facta pro ſolutione eſt ſecus oblata. tom.1. p.605.col.2
Satisfactionis nomen & poteſtas latius patet quàm ſatiſdationis, cùm ſatisfieri quoquo modo poſſit dum creditor conſentiat, ſed ſatiſdari non poſſit niſi datis fideiuſſoribus. tom.1.p.606.col.1
Oblatam ſatisfactionem creditor recuſare poteſt, factam verò non poteſt. tom.1.p.605.col.2
Satisfactio minùs eſt quàm ſolutio nec niſi pro ſolutione cedit. tom.1.p.167.col.1
Scæuola quæſtio. Ad quæſtionem facti non ſolet Scæuola reſpondere. tom.2.p.371.col.2.
Scæuola. Fuit Scæuola ex præcipuis & ſubtilioribus Iurecontultis cui ſæpe accidit vt & Iulianum & Marcellum reprehenderet. tom.1.p.464.col.2
Sciens. Scientis appellatione quis contineatur. tom. 2. p.13.col. 2
Sciens nunquam decipitur niſi à ſeipſo. tom.2.pag.309. col.2
Scientia. Scientia filij debet eſſe lætitia patris. tom.2. p.107.col.2
An & quomodo verbum ſcientia pro patientia ſumatur. tom. 2.p.63.col.1. & 2. & quomodo.
Sola ſcientia plerumque nocet niſi contradictio ſequatur. tom.2.p.115.col.1
Caſus in quibus ſcientia vnius alteri neſcienti nocet. tom.2.p.104.col.1
Scientia ſalus. Scientia & ſalus incomparabiles res ſunt nulloque certo modo, vel pretio comparandæ.tom.2. p.107.col.1
Scire. Non debet certiorari qui ſciuit. tom.2. pag.298. col.2
Sciens non decipitur niſi à ſeipſo. tom.2. p. 242. col.2
An & quomodo verum ſit eum qui ſcit & patitur videri mandare aut iubere. tom.2.p.18.col.1.& 2
Scribens. Scribenti contra ſe credendum eſt non contra alium. tom.2. p.370.col. 2
Scriptura. Ei ſcripturæ non creditur qua quis ſibi adnotatione propria debitorem alium conſtituit. tom. 2. p.370. col.2
Scriptura priuata valet etiamſi nullis teſtibus ſuffulta vel nullo adiecto die & conſule. tom.1.p.578.col.2
Vna eademque ſcriptura diuerſo iure cenſeri non debet. tom. 2.p.370.col.1.& 2
Senatuſconſultum. Senatuſconſultorum authoritas per ciuilem ſupplicationem & erroris in facto propoſitionem quæ reuiſio appellatur, attentari poteſt. tom.1. p.323. col.1.& 2
Senatuſconſultum Trebellianum. S.C.Trebellianum, Velleianum, Syllanianum vnde dictum.tom.2.p.372.col.2
Cur introductum S.C.Pegaſianum & quomodo differat à Trebelliano. tom.1.p.289.col.2
S. C. Macedonianum. Prohibitio S. C. Macedoniani ad nullum alium contractũ pertinet quàm ad mutui dationem nec rurſus ad aliam mutui dationem quàm quæ fiat per numerationem pecuniæ. tom.1.pag.491. col.1
Qui pecuniam filiofamilias credidit quem patremfamilias omnes exiſtimabant, exceptione S.C.Macedoniani ſummoueri non poteſt. tom.2.p.96. & 97
Filiofamilias indiſtinctè competit exceptio S. C. Macedoniani ſiue in dignitate conſtituto ſiue non. tom.2. pagin. 95.col.1. & 2. exceptis dignitatibus per quas filius à patria poteſtate liberatur. ibid.
Cur neque pupillo neque minori filiofamilias credenti pecuniam obſtare poſſit exceptio S. C. Macedoniani. tom.2.p.97. & 98
Qui credidit pecuniam adrogato contra S. C. Macedonianum fecit. tom.2.p.95.col.1.& 2
Exceptio S.C.Macedoniani non competit filio caſtrenſe peculium habenti. tom.2.p.96.col.1.& 2
Neque S.C. Macedonianum, neque Velleianum actionem ex cauſa mutui & contractus mulieris tollunt, ſed tantum eam reddunt inefficacem. tom.2. pag.94. col.1. & 2
S. C. Macedonianum vnde dictum? cur introductum, & quo tempore. tom.2. p.93.col.1. & 2. & pag.94. col.1. & 2
Suſpenſo iure patriæ poteſtatis ſuſpenditur & actio, & exceptio S. C. Macedoniani. tom.2. pagin. 94. & 95
S. C. Macedonianum filiusfamil. Qui filiofamilias pecuniam credidit vectigalia conducta habenti, exceptione Macedoniani repelli non poteſt, quia is paterfamilias eſſe præſumitur. tom.2.p.97. col.1.& 2
Sententia. Sententiæ omnes etiam quæ de reſtitutione in integrum latæ ſunt adeò ſtricti iuris eſſe intelliguntur, vt nunquam per interpretationem extendi debeant vltra id quod ſententiæ verbis disertè comprehenſum eſt. tom.1. p.396.col.2
Sententia potentior eſt iureiurando. tom.1. pagin.101. col.1
Sententia ad alia referri non debet quàm quæ in iudicio acta & tractata ſunt. tom. 1.p.396. col.1
Etiam ingenuum hominem ſententia facit. to.2.p.378 col.2
Sufficit contractum præceſſiſſe & ſententiæ tempore ſubeſſe materiam ex qua ſequi poſſit condemnatio. tom.2.p.335.col.2
Sententia debet eſſe conformis libello. tom.1. pag.453. col.1
Sententia definitiua ab eodem iudice retractari non poteſt. tom.1.p.198.col.2
Non eſt nouum apud prudentes vt quis alterius Iuriſconſulti ſententiam vno loco referat, quàm alio reprobet. tom.1.p.657.col.1
Sententia per ſordes, aut per errores, aliterve per iniuriam iudicis lata valet & executioni mandanda eſt. tom. 1.p.315.col.1
Quæ ſententiæ per iniuriam iudicis redditæ dicantur. tom.1.p.212. col.2
Sententia per iniuriam iudicis reddita tantæ authoritatis eſt, quantæ ſententiæ ritè rectèque latæ. tom. 2. p.298.col.2
Caſus in quibus ſententia etiam inter alios lata aliis nocet. tom.1.p.106.col.2
Sunt facilè amplectendæ ſententiæ per quas fit vt neutra pars lædatur. tom.2.p.263.col.1
Cum iudex nullam petitionis rationem habet an hoc ipſo videatur petitorem ſummouere ſiue de principali debito agatur ſiue de fructibus & acceſſionibus. to.2. p.316.col.1. & 317
Sententia iudicis ſiue bona ſiue mala inter caſus fortuitos enumeratur. tom.1.p.274. col.1
Æquiſſima ſententia eſt qua vtrique parti quantum fieri poteſt ſine alterutrius iniuria conſulatur.tom.2.p.277. col. 2
An & quomodo duret iudicis officium poſt ſemel factam executionem ſententiæ. tom.1.p.107.col.1
Publicè intereſt mandari ſententiam executioni propter rerum iudicatarum authoritatem. tom.2. pagin.113. col.2
Vigor ſententiæ totus in executione conſiſtit.to.2.p.113 col.1
Sententia condemnatoria contra vnum lata licet alios

non afficiat, an tamen abſolutoria, afficiat. tom. 1. p. 140 col. 1

An ſententia contra eum lata qui ex aduerſarij delatione iurauerat ſe non deliquiſſe famoſum faciat condemnatum. tom. 1. p. 99. col. 2

An ſententia contra aliam ſententiam lata valeat. tom. 1 p. 100. col. 1. & 2

Sententia abſolutoria inter priuatos lata nullum facit præiudicium in criminali nequidem inter eoſdem. tom. 1. p. 118. col. 2

Duplex ſententia in eodem iudicio locum habere non poteſt. tom. 1. p. 99. col. 1

Sententia nulliter lata iterum ferenda eſt de iure ſecus de conſuetudine, ab ea enim neceſſario, licèt nulla ſit, appellandum eſt. tom. 1. p. 160. col. 1. & 2

Separatum. Ex ſeparatis nihil infertur. tom. 2. p. 289. col. 1

Sepultura. Ad ſepeliendi corporis curam & officium omnia pertinent quæ circa mortui corpus facienda ſunt antequam ſepulturæ tradatur. tom. 1. p. 59. col. 1

Sequeſter. Quis ſit ſequeſter, & vnde dictus. tom. 2. pag. 351. in fin.

Sequeſter non poteſt officium ſuum deponere ſua ſponte niſi ex cauſa & tunc iudice interueniente. to. 2. p. 351. col. 1. & 2

Actio depoſiti ſequeſtraria datur contra heredes. tom. 2. p. 357. col. 1

Sequeſter depoſitum. Sequeſter actione depoſiti poteſt conueniri. tom. 2. p. 351. col. 1. & 2

Differentia inter actionem ſequeſtrariam & depoſiti. tom. 2. p. 357. col. 1 & 2

Rei ſequeſtratæ poſſeſſio penes ſequeſtrum eſt, non autem rei depoſitæ penes depoſitarium. tom. 2. pag. 364. col. 1. & 2.

Sequeſter depoſitarius. Sequeſter vel depoſitarius intempeſtiuè miſericordiam exercens, actione depoſiti poteſt conueniri ſi hominem vinctum ſoluerit. tom. 2. p. 352. col. 1. & 2

Sequeſtre. Actio ſequeſtraria bonæ fidei eſt. tom. 2. p. 357. col. 2

Quid ſit ſequeſtre & quotuplex & quomodo à depoſito diſtinguatur. pag. 352. col. 1. & 2. per tot.

Seruitus. Seruitutes rerum mobilium nullæ ſunt ſi vſumfructum & vſum excipias. tom. 1. p. 621. col. 1. quæ ſeruitutes perſonarum ſunt.

Seruitutes vſus & vſusfructus, licet etiam non vtendo amittantur perinde ac ſeruitutes ſiue vrbanorum ſiue ruſticorum prædiorum, non poſſunt tamen amitti non vtendo ab eo à quo poſſidentur quomodo ſeruitutes prædiorum amittuntur etiam ab eo qui prædium poſſidet. tom. 1. p. 621. col. 2

Quomodo ſeruitutes tam perſonales, quàm reales dicantur reſtitui. tom. 2. p. 288. col. 2

Differentia inter vſumfructum & cæteras ſeruitutes. to. 1. p. 451. col. 1. & 2

Poteſt ſeruitus conſtitui per retentionem & exceptionem quæ fiat in ipſa rei propriæ traditione. tom. 1. p. 321. col. 1. etiam quæ inutilis futura ſit conſtituenti. ibid.

Inutiles ſunt ſeruitutes quæ nec perſonæ vtiles eſſe poſſunt in prædio. tom. 1. p. 321. col. 2

Seruitutes & iura prædiorum nihil aliud ſunt quàm ipſa prædia qualiter ſe habentia. tom. 1. p. 321. col. 1

Seruitutes prædiorum augent ius fundi dominantis, minuunt autem ius fundi ſeruientis. tom. 1. pag. 321. col. 1

Seruitus condicere. Seruitutes promiſſæ condici poſſunt, conſtitutæ autem & traditæ non poſſunt. tom. 1. p. 452 col. 2

Seruus. Seruus ex die manumiſſionis non minus agere quam conueniri poteſt nec minus contra dominum quàm contra alium quemlibet. tom. 2. p. 226. col. 1

Seruus non habet poteſtatem alienandi res domini ne quidem peculiares niſi liberam habeat peculij adminiſtrationem. tom. 2. p. 192. col. 2

In ſeruo vicarium emente decem aureis cui permiſſum eſt à domino vt octo emeret, ſi domino ſcripſerit ſe tantum octo emiſſe quid dominus conſequi poſſit? quid creditor. tom. 2. p. 192. & 193

Conſeruus conſerui debitor neque à domino, neque à conſeruo conueniri poteſt. tom. 2. pagin. 142. col. 2.

Si ſeruus manumiſſus iterum redigatur in ſeruitutem nouus homo videtur eſſe. tom. 1. p. 384. col. 1

Seruus ex delatione vel relatione iuriſiurandi iurans rem domini eſſe, vel et dari oportere, domino acquirit actionem vel exceptionem pacti. tom. 1. p. 135. col. 1. & 2

Non poteſt dominus à ſeruo ſuo pignus vllum accipere cum nihil ſuum habeat ſeruus quod pignori dare domino poſſit. tom. 2. p. 70. col. 1

Quod ſeruus conſeruo debet id etiam domino debitum eſſe intelligitur. tom. 2. p. 159. col. 1

Quod ſeruus legatus ante aditam hereditatem acquirit, ad legatarium pertinet non ad heredem. tom. 2. p. 235. col. 1

Seruus ignorante domino eius negotia gerens, an ſit ipſius debitor & ad quid teneatur. tom. 2. pag. 208. col. 1. & 2

Seruus propriè nihil debere, nihilque ſeruo deberi propriè poteſt. tom. 2. p. 198. col. 1. & 2. & 199

Quod ſeruus alicui ex dominis acquirere non poteſt, id aliis qui ad obligationem admittuntur acquirit. to. 2. p. 157. col. 1

Computantur ſerui inter alias res mobiles quæ ſunt inter res mobiles, cum hac tamen differentia quod cæteræ res cura & diligentia poſſeſſoris cuſtodiendæ ſint, at homo ſeipſum cuſtodit. tom. 1. p. 554. col. 1

Vtilitatis cauſa inductum eſt vt quamuis ſeruus iure ciuili & prætorio pro nullo habeatur, ſtipulari tamen poſſit & ex omni cauſa contrahere ex perſona ſcilicet domini ea qua & inſtitui heres poteſt. tom. 1. p. 503. col. 1

Seruus acquirit non ſibi ſed domino ita vt ne momento quidem in perſona ſerui conſiſtat acquiſitio. tom. 1. p. 505. col. 1.

Per ſeruos dominis etiam ignorantibus & inuitis acquiritur. tom. 1. p. 503. col. 1

Seruus inuito domino ea omnibus penè cauſis acquirit extra cauſam hereditatis. tom. 2. p. 137. col. 1

Fructuarius manumittere aut alienare ſeruum non poteſt. tom. 2. p. 237. col. 1

Quibus caſibus ſeruus vnius bona fide ab alio poſſeſſus domino acquirere non poteſt aut liber homo ſibi acquirat omnimodo bonæ fidei poſſeſſori. tom. 1. p. 58. col. 2

Seruus ea antegeſto conueniri poſt manumiſſionem non poteſt, ſecus filiusfamilias poſt emancipationem. tom. 2. p. 182. col. 2

Calliditas ſerui non tam nocere debet domino quo ignorante negotium geritur, quàm ei qui cum ſeruo contrahit. tom 2. p. 147. col. 1

Licet ea delictis ſeruorum domini teneantur non tamen ex quo libet dolo & calliditate tenentur. tom. 2. p. 247. & 248

An & quomodo ex contractu ſerui poſſit acquiri domino actio. tom. 2. p. 199. col. 1. & 2

Cur ex contractu ſerui detur actio domino, non autem contra dominum. tom. 2. pag. 199. & pag. 200. col. 1 & 2

An & quomodo fructuarius & maritus ad quos ſerui fructuarij vel dotalis fructus pertinent ex omni contractu ſerui poſſint conueniri. tom. 1. p. 162. & 163

Seruus incipit caput & ſtatum habere poſt manumiſſionem

Digitized by Google

nem cum antea pro nullo haberetur & ciuili iure & prætorio. tom.2.p.340.col.1

Seruus bona fide poſſeſſus à non domino acquirit poſſeſſori ex duabus cauſis eùm vel ex operis ſuis, vel ex re poſſeſſoris acquirit. tom.2.p.539.col.2

Seruus publicus reipublicæ & ciuitatis ſeruus eſt. tom.2. p.324.col.1

Serui non tantum iure ciuili ſed etiam prætorio pro nullis habentur. tom.2. p.334.col.2

Is qui in alterius poteſtate eſt ſiue filius ſit ſiue ſeruus non poteſt conditionem facere deteriorem eius in cuius poteſtate eſt. tom.1.p2.13.col.1.

Actiones ex contractu cum ſeruo inito competentes non competuit contra manumiſſum niſi poſſeſſorem. tom.2 p.334.& 335

Bonæ fidei poſſeſſor ſerui qui pecuniam dedit vt manumitteretur ſi nó manumittatur, ad quem pecunia pertinet, an ad verum dominum, an ad poſſeſſorem. tom.2. p.218.col.2

Libertus aliquando ſerui appellatione continetur. tom.2 p.305.col.2

Bonæ fidei poſſeſſori ſeruus nihil acquirere poteſt niſi vel ex re ipſius bonæ fidei poſſeſſoris vel ex operis ſuis. tom.2.p.218.col.2

Quod ſeruus bona fide poſſeſſus non poteſt acquirere poſſeſſori, acquirit domino. tom.2.p.219 col.1.ſcilicet quantum ad dominium non quantum ad poſſeſſionem. ibid.

Seruus communis plurium dominorum an & quomodo omnes & ſingulos ex ſuis contractibus obliget ſiue ſcientes ſiue ignorantes & qua actione ſinguli teneantur. tom.2. p.65.col.1

Si creditor ſerui venditi ab emptore partem ſit conſequutus an directam vel vtilem actionem contra venditorem habere poſſit de reliquo. tom.2.p.214. col.1.& 2

Seruus non aliud patrimonium aut quaſi patrimonium habere poteſt quam peculium. tom.2.p.223.col.2

Seruus nunquam eſt capax acquiſitionis nec volente quidem domino. tom.2. p.225. col.2. nec minus cum ſe gerit pro libero, quàm ſi domino ipſi ſeruiret. ibid.

Libertate directè competente per legatum ſeruo factum, heres adeundo hereditatem non fit dominus eiuſmodi ſerui. tom.1.p.154.& 155

Melior conditio noſtra per ſeruus fieri poteſt ſed deterior non poteſt. tom.1. p.375.col.2

Seruus alternus fide bona poſſeſſus ex aliena re poſſidenti nihil acquirit ſecus ſeruus proprius. tom.2.p.64. col.1.& 2

Seruo communi ex merce peculiari negotiante, vno ex dominis ſciente, poteſt is dominus non autem alij in ſolidum conueniri, ſalua ei indemnitatis repetitione per actionem pro ſocio vel communi diuidundo. to.2. p.64.& 65

Seruo communi ex merce peculiari negotiante ſcientibus aliquibus ex dominis, ignorantibus verò aliis qua ratione & quomodo indemnitati & contrahentis, & domini conuenti conſulatur. tom.2. p.65.col.1

Seruus alienus communis mercibus præpoſitus licet ex diſparibus partibus dominum quemcunque in ſolidum obligat. tom.2. p.52.col.1

Seruus communis voluntate dominorum nauem ſi exerceat in ſingulos dari debet actio in ſolidum. tom. 2 p.19. col.1.& 2

Plus poteſt ſeruus cui negotiari permiſſum eſt, quàm cui contrahere, ac dominum ipſum in ſolidum obligare. tom.2.p.70.col.1

Creditores cum ſeruo ex merce peculiari contrahentes domino ſciente præferuntur ipſi domino, ſi eam mercem aut qoid aliud ex iis quæ mercis nomine recepta ſunt pignoratum habeant. tom. 2. pagin. 70.col. 1. & 2

Diſtinctio liberorum hominum & ſeruorum tum maxime locum habet cùm de ipſorum delictis puniendis tractatur. tom.2.p.3. col.1

Seruus heres inſtitutus habet beneficium ſeparationis. tom.1.p.81.col 2

Permittitur domino ſeruum ſuum occidere ſi eúm in facinore deprehenderit, aut facinoris conſcium repererit, nec eo nomine tenetur licet ſeruum hunc alij debeat ſiue ex teſtamento ſiue ex ſtipulatione. tom. 1. p.647. col.1.& 2

Non alij quàm domino in ſeruum alienum ſæuire permiſſum eſt. tom.1.p 647.col.1

An depoſitarius, commodatarius, & mandatarius & quomodo ex furto ſerui indemnitatem à domino ſiue ſciẽte ſiue ignorante conſequantur. tom.1. p.657.col.1. & 2.

Nullius actionis aut exercendæ aut excipiendæ capax eſt ſeruus. tom.2. p.17.col.2.in fin.

Seruus ſubſtitutus qui deliberantibus primis heredibus contraxit, ſi poſtea ad hereditatem admittatur quomodo conueniatur ſi in rem hereditatis plus verſum ſit quàm eſſet in peculio ſerui. tom.2.p.124. col.2

Dominus ſerui furis non tenetur de furto in ſolidum ſi ſit in culpa ſecus ſi in dolo. tom. 1. pagin. 658. col 2

Seruus hereditarius ante aditam hereditatem æquè obligat dominum cuiuſque hereditatem ac ſi mortuus non eſſet. tom. 2. p.123. col.1

Modica caſtigatio & coercitio in ſeruos non eſt denegande domino dum ne nimia ipſius ſæuitia arguatur. tom.1. p.647.col.1. in fin.

Seruorum qui in mari perierunt æſtimatio nulla fieri debet. tom.2. pag.25.col.1.& 2

Seruis permiſſum eſt ſtipulari ex perſona dominorum & in eorum vtilitatem. tom.2.p.128.col.2

Seruus non poteſt promittere ne quidem per ſtipulationem puta fideiubendo niſi in rem domini vel ex cauſa aliqua peculiari. tom.2.p.128.col.2

An ſeruus hereditarius neſciens ſe ex parte inſtitutum heredem, ſtipulando acquirat coheredibus, & quo caſu. tom.1.p.78.& 79.col.1.& 2

Seruus ex antegeſto, poſt manumiſſionem conueniri non poteſt actione ciuili, ſecus actione criminali. tom. 1. p.430.col.1.& 2

Seruus licet omnino ſit incapax acquiſitionis & habendi patrimonij propter vtilitatem tamen commerciorum peculium habere permittitur. tom.2.p.147.col.1

Iure gentium perinde ac iure ciuili non maior fere ſeruorum quàm pecudum & quadrupedum ratio habetur. tom.1. p.385.col.1

Cum ſeruo nulla actio eſſe poteſt. tom.1. pagin. 409. col.1

Seruus hereditarius ſibi aut ſimpliciter ſtipulando acquirit heredi futuro, ſecus ſtipulando heredi futuro. to.1. p.78.& 79.col.1.& 2

Seruus nihil quicquam ſibi poſſidere poteſt, qui ſuum nihil habere poteſt. tom.1.p.80.col.2

Is cui legatur ſeruus hereditarius domini pro domino debito non tenetur. tom.2. pag. 230. col. 1. & 2. in med.

Iniquum eſt nequitiam ſeruorum vltra ipſorum corpora dominis damnoſam eſſe. tom.1. p.658. col.2

Serui non minus incogniti ſunt iure prætorio quàm ciuili. tom.1. p. 309. col.2. vnde eſt quod cum ſeruo nulla ſit actio. ibid.

Cur ſeruis conceſſum fuerit naturaliter in corpus ſuum ſæuire. tom.2. pag.148. col.1. & 2. ſecus homini libero.

Seruus quandiu ſeruus eſt pro nullo habetur nec prius incipit perſonam aut ſtatum habere quàm fuerit manumiſſus. tom.1.p.284.col.1

Non poteſt ſeruus contrahendo cum domino ſibi acquirere quod ipſi domino acquireret ſi cum alio contraheret.

trahėret. tom. 1. pagin. 285. col. 2

Is cuius contemplatione ſeruus heres inſtitutus eſt aut legatum accepit, heres aut legatarius ſcriptus intelligitur tom. 2. p. 162. col. 2. nec debet maritus id reſtituere. ibid.

Serui qui apud hoſtes ſunt mortis tempore ſi poſtea reuerſi ſint ab hoſtibus locupletiorem faciunt hereditatem etiam quod ad legem Falcidiam attinet. tom. 2. p. 239. col. 2

Seruus poſt manumiſſionem noua eſt perſona. tom. 2. p. 182. col. 2

Seruus orcinus cur ſic appelletur. tom. 2. p. 154. in fin.

Seruus ex compromiſſo non magis coram arbitro quàm in iudicio coram prætore ſtare poteſt. tom. 2. pag. 130. col. 2

Iure gentium ſerui pro nullis haberi cœperunt. tom. 1. p. 285. col. 1

Serui pro mortuis & pro nullis, tam iure ciuili quàm iure prætorio habentur, quia nec caput in ciuitate habent. tom. 1. p. 307. col. 1

An ſeruus vicarius eum dominum habere intelligatur cuius ipſe vicarius eſt? id eſt ſeruum ordinarium. tom. 2. p. 67. col. 1

An vicarij peculium ſicut & vicarius ipſe in ordinarij peculio eſt. tom. 2. p. 68. in fin. peculium vicarij etiam ordinarij peculium non eſt. ibid.

Qua actione vicarius ſerui ex ſua negotiatione ignorantem dominium obliget, & qua ſcientem. tom. 2. p. 68. & 69

Inter ſeruos aliqua differentia eſt. tom. 1. pagin. 560. col. 2

An ſeruus poſſit habere ius postliminij. tom. 2. pag. 239. col. 1

Ex contractu inito in ſeruitute non poteſt agi contra manumiſſum poſt manumiſſionem. to. 2. p. 334. col. 1

Seruus ex antegeſto nunquam tenetur. tom. 2. pag. 124. col. 1

Serui puniri. Seuerius puniuntur ſerui quàm liberi. tom. 2 p. 3. col. 1. & 2. inter liberos illi qui famoſi ſunt quàm qui integræ famæ. ibid.

Seruus inſtitor. Qui cum ſeruo alicuius eodemque alterius inſtitore contrahit & dominum ſerui & dominum præponentem habet obligatum. tom. 2. pag. 54. & qua actione cum vtroque agere poſſit. ibid.

Seruus compromittere. Seruus compromittendo etiam vt ſeruus dominium de peculio actione obligare non poteſt. tom. 2. p. 129. col. 2

Seruus conſtitutum. Ex conſtituto bona fide ſeruienti ſiue homini libero ſiue ſeruo alieno, acquiritur actio domino cui inſeruit dummodo ex re domini acquirat, vel ex operis ſuis. tom. 1. p. 503. col. 1. & 2

Seruus pignus. Creditor pignoratitius pignoratũ ſeruum delinquentem præfecturæ potius ac præſidi caſtigandum tradere debet, quàm ipſe caſtigare tom. 1. p. 647. col. 2

Seruus dolus. Manumiſſus tenetur ex dolo quem in ſeruitute commiſit. tom. 2. p. 334. col. 1

Seruus peculium. Seruus ſubſtitutus qui antequam eſſet heres contraxit, poſtea factus heres non poteſt in ſolidum conueniri ſed tantum actione de peculio. to. 2. pag. 123. in fin. & pag. 124. ſecus in filiofamilias ibid. ſecus etiam ſi in rem ſerui plus verſum ſit quàm ſit in peculio. tom. 2. p. 124. col. 2. ibid.

Seruus conditio. Alienatio ſerui venditi vel traditi ea lege ne vnquam manumitti poſſit & peruenire ad libertatem malis conditionibus olim facta dicebatur. tom. 1 p. 239. col. 1

Sexus. Sexu maſculino fœmininum ſemper continetur. tom. 2. p. 120. col. 2

Sicut. Dictio (ſicut) non ſemper omnimodam, denotat ſimilitudinem: ſed plerumque vnam aut alteram. tom. 1 p. 423. col. 1

Simulatio. Non omnis ſimulatio deceptio eſt quoties ſcilicet, aut lex, aut perſona quæ contrahit ea ſimulatione contenta eſt. tom. 1. p. 549. col. 2

Simulatum. Simulata pro infectis haberi debent. tom. 1. p. 601. col. 2. & tom. 2. p. 370. col. 2. in fin.

Singulare. Duo ſingularia circa eandem ſpeciem concurrere non poſſunt. tom. 1. p. 149. col. 1

Quid ſit iudicium rerum amotarum eſſe ſingulare. to. 1. p. 124. col. 2

Duo ſingularia circa eandem rem eandemque perſonam concurrere non debent. tom. 1. p. 124. col. 2

Singularia. Duo ſingularia circa eandem rem eandemque perſonam concurrere non poſſunt. tom. 1. p. 471. col. 2

Societas. De effectibus ſocietatis. tom. 2. p. 157. col. 1

Renuntiare videtur ſocietati qui agit pro ſocio. tom. 1. p. 221. col. 1

Quæ contractæ ſocietatis tempore iam acquiſita ſunt continuo & ipſo iure communicantur. to. 1. p. 37. col. 1

Communicatio dominij per ſocietatem contrahitur. tom. 2. p. 182. col. 1

Differentia inter ſocietatem ſpecialem certarum rerum & ſocietatem vniuerſalem. tom. 1. p. 437. col. 2

Socius. Socij dicuntur quandoque qui rem communem habent ſine ſocietate quamuis inter eos non ſit locus actioni pro ſocio, ſed communi diuidundo. tom. 2. p. 177. col. 2. in princ.

Acquiſitum à ſocio ante contractam ſocietatem licet poſtea totum ſociis communicare cogatur, totum tamen ad eum pertinet. tom. 1. p. 39. col. 1

Cur ſocius conuentus actione pro ſocio propter factum rei communis furtum eadem actione conſequatur vt actor alterutra actione contentus eſſe debeat. tom. 1. p. 567. col. 1. in fin.

Socius qui celandi animo rem contrectauit non ſolùm furti actione tenetur, ſed etiam pro ſocio actione obſtrictus eſt, per actionem tamen furti actio pro ſocio tollitur ipſo iure ſed non contra. tom. 1. p. 567. col. 1

Vnus ex ſociis pecuniam communem credens inuitis ſociis partem tantum ſuam facit creditam. tom. 1. p. 39. col. 1. & 2

Pro eo quod vnus ex ſociis debet, alius quoque ſocius in ſolidum conueniri poteſt. tom. 1. pagin. 156. col. 2

An certi condictio ex contractu mutui ab vno ex ſociis de propria pecunia celebrato competens ſoli ſocio mutuanti, communicanda ſit aliis ſociis. tom. 1. pag. 39. col. 1

Duo eiuſdem rei domini in ea re ſunt quodammodo ſocij. tom. 2. p. 159. col. 2

Socius actio. Sociu cedi debet actio contra ſocium ex cuius facto conuenitur. tom. 1. p. 567. col. 2

Socius qui rei communis furtum fecit ſi actione pro ſocio conueniatur ea ipſa actione conſequitur vt à condictione furtiua liberetur & alterutra actione contentus eſſe debeat actor. tom. 1. pagin. 567. col. 1

Solidum. Pecunia pluribus in ſolidum mutua dari poteſt nec tamen eius dominium ad plures in ſolidum pertinet. tom. 1. p. 562. col. 1

Si negotium aliquod faciendum pluribus commiſſum ſit ſingulis in ſolidum commiſſum eſſe intelligitur. to. 2. p. 6. col. 1. ſecus ſi diuiſum. ibid.

Soluere. Procuratori in rem dato non rectè ſoluitur niſi ad hoc habeat ſpeciale mandatum. tom. 1. p. 131. col. 2

Qui debitorem ſuum delegat videtur ſoluere. to. 2. p. 287. col. 2

Debitores diſpenſatori, exigendis pecuniis præpoſito reuocato per mortem aut per expreſſam domini voluntatem ſoluentes per ignorantiam liberantur ipſo iure non ex mera & ſtricta iuris ratione, ſed tantum ex æquitate. tom. 1. p. 74. & 75

Qui

Qui ante diem ſoluit plus præſtare dicitur quàm debeat. tom.1.p.220.col.2

Nemo ideo condemnandus eſt aut cogendus ſoluere quod ab alio poſtea repetiturus ſit ſi quid præſtiterit. tom.2.p.176.col.2

Non debet quis compelli ad ſolutionem pro eodem dolo vel debito licet ex pluribus cauſis debito. tom.2 p.170.& 171.

Etiam aliud pro alio volenti creditori ſolui poteſt, quā-uis non inuito. tom.1.p.318. col.1.& p.330.col.1

Concurrere debet animus & affectio ſoluentis cum animo & affectione recipientis. tom.1.p.318.col.1

Culpa non caret qui mauult ſoluere quàm vti exceptione ſibi competente. tom.2. p.309.col.1

Poteſt quis inuito non tantum creditore ſed etiam debitorè pro alio ſoluere eumque liberare. tom.2. p.324. col.1

Soluens creditori inuito & prohibente debitore nullam habet aduerſus debitorem actionem, ſecus, ſoluens eo ignorante, vel ſciente & non prohibente. tom.2.p.322 col.2

Quiſquis ſuo non alieno nomine ſoluit nunquam alium liberat. tom.2.p.267.col.1

Qui ſuo nomine ſoluit & propter ſuam obligationem, alium non liberat. tom.2.p.154.col.1

Impunè ſoluit quem prætor vt non ſoluat poteſt cogere. tom.2.p.261.col.1

Impunè non ſoluit, quem prætor cogere poteſt vt ſoluat. tom.2.p.166. col.2

An aliud pro alio inuito creditori ſolui poſſit. tom.1.p.4. col.1.& 2

Quibus caſibus aliud pro alio inuito creditori ſolui poſſit. tom.1.p.4.col.2

Procurator etiam verus qui ſoluit indebitum, egreditur officium ſuum, & excedit fines mandati. tom.1.p.300 col.1

Semper bene ſoluit qui mandante iudice ſoluit, nec appellare cogitur, etiamſi maximè poſſit. to.1.p.64.col.2

In dubio præſumendum eſt quemlibet ſoluiſſe ſuo nomine potiùs quàm alieno. tom.1.p.306.col.2

Quomodo poſſit debitor poſteriori creditori per gratificationem ſoluere. tom.2. p.166.col.2

Soluere correus. Ex correis debendi qui totum ſoluit nullum regreſſum habere contra correum poteſt, quia ſoluit ſuo nomine non alieno, niſi ceſſionem actionum à creditore impetrauerit. tom.2.p.105.col.2

Solutio. Euicta parte fundi in ſolutum dati poteſt creditor totum debitum repetere, ac ſi totus fundus eſſet euictus. tom.1.p.330.col.2

Is videtur habere fidem de pretio, quæ ſpe futuræ aliquando ſolutionis habet pecuniam pro ſoluta accepto in eam rem fideiuſſore aut expromiſſore, aut facta etiam, vt fieri ſolet, debiti nouatione. tom.1. p.592. col.1

Depoſitio & obſignatio pecuniæ, non poteſt habere vim ſolutionis, niſi præcedente obligatione quam creditor ſine cauſa accipere recuſauerit. tom.1. p.598. col.2

Dolo facit qui & pignus habere vult nondum ſoluto debito, & debitum haberi pro ſoluto quod nunquam ipſe ſoluerit. tom.1.p.592.col.2

Nihil intereſt an ſoluta ſit pecunia debita, an verò fides habita ſit de ſolutione. tom.2.p.592.col.1

Tempus ſolutioni debiti adiectum debitoris non creditoris gratia adiectum eſt, ante tempus enim etiam inuito creditori ſolui poteſt. tom.1.p.305.col.2

Plures creditoris aut debitoris heredes neq; poſſunt agere ad partem obligationis conſequendam, neque poſſunt ſoluere pro parte ad hoc, vt liberatio contingat. tom.1. p.338.col.1.& 2

Propter vtilitatem commerciorum alia res pro alia ſoluta creditori conſentienti parit liberationem. tom.1.p.492 col.1

Solutio non aliter liberationem parere poteſt, quàm ſi quod ſolutum eſt, fiat accipientis. tom.1. pag.228. col.2. in fin.

Caſus ſingularis in quo ſolutio neque liberationem, neque condictionem videtur parere. tom.1. pag.384. col.1. & 2. & ſeq.

Minor inconſultè adita hereditate ſoluens legata de ſuo, non poteſt heredi imputare quod ſoluit. tom.1.p.297. col.2

Obligatio ſiue naturalis, ſiue ciuilis non tollitur per ſolutionem factā ex pecunia creditoris aut alterius, quàm ipſius debitoris. tom.1. p.353. col.1

Nihil refert an ſolutio facta ſit ex voluntate creditoris tacita an expreſſa. tom.1.p.614.col.1

Omnis ſolutio eſt alienatio. tom. 2. pagin. 322. col.2

Ante finitam temporè obligationem debiti ſolutio facta valet. tom.1.p.518.col.2

Quo caſu ſolutio valeat & pariat liberationē ſi alij quàm vero creditori, aut eius heredi, aut procuratori facta ſit. tom.1.p.63.col.2

Etiam ſolutio facta prædoni vecturarum nauium & mercedis ſeruorum ab eo locatorum parit liberationem non condictionem. tom.1. p.373. col.1.

Cum quis annua, bima, trima die triginta dari ſtipulatus eſt diuiditur ſolutio per tres penſiones. tom.1.pag. 601.col.1

In dubio reus prior ſoluiſſe præſumitur quàm fideiuſſor. tom.1.p.319.col.2

Plurium debendi correorum quia vnica obligatio eſt, vnica ſolutione tollitur. tom.1.p.319.col.1

Prodeſt debitori ſoluiſſe creditori ſed non voluiſſe ſoluere. tom.1. p.396. col.1

Solutio facta alij licet bonæ fidei poſſeſſori, quàm vero creditori non parit liberationem. tom.1.pag.63. in fin. & 64

Solutio facta prædoni à debitore hereditario iuſſu magiſtratus vel principis parit liberationem ipſo iure. tom.1 p.64.col.1.& 2

Pluribus ſummis debitis & facta ſolutione ſi neſciatur in quam cauſam ſolutum ſit in antiquiorem aut grauiorem ſolutum videtur. tom.2.p.321.col.1

Nunquam æquum eſt, vt ſiue vna eademque actione, ſiue pluribus actor bis idem conſequatur nequidem à diuerſis perſonis. tom.1. p.665.col.1. multo minus ſi ab eodem debitore. ibid.

Solutio ſiue naturalis ſiue ciuilis & imaginaria vt acceptilatio tollit obligationem omnem etiam naturalem liberátque debitorem dummodo facta ſit vero creditori. tom.2.p.153.col.2. in fin.

Soluto toto debito pignus totum liberatur, ſi quid autem vel minimum deſit, ſolutionis in nullo liberatur. tom.1.p.401.col.2

Irrita ſolutio neque ciuilem obligationem neque naturalem tollit. tom.2.p.379.col.2

Solutio à fideiuſſore iure liberato per errorem facta reum non liberat ab obligatione. tom.1.p.379.col.1.& 2

Quod nondum debetur nec ſolui adhuc poteſt. tom.1. p.316.col.1

Non poteſt eadem ſolutio parere & liberationem, & condictionem. tom.1.p.316.col.1

Non poteſt ſolutio non parere aut liberationem, aut condictionem extra vnum caſum. tom.1.p.316.col.1

Qui alienos nummos ſoluit non transfert dominium, ideóque nec liberatur. tom.1.p.312.col.2

Debitor neque reprobos nummos ſoluendo, neque alienos quamuis probos liberatur. tom.1.p.643.col.1. in fin.

Ex nuda confeſſione ſolutionis à bonæ fidei poſſeſſore vel à vero procuratore & aliis perſonis alieni debiti exigendi ius habentibus non contingit liberatio niſi vera & realis ſolutio probetur. tom.1.p.64.col.2

Serũus ſoluendo ei qui creditor non erat creditorem putans, acquirit domino ea ea ſolutione. tom. 2.p.247. & 248

Duobus correis credendi debitum ſingulis in ſolidum debetur vna tamen obligatione & qui prior ſolutionem accipit debitorem communem à correo liberat.tom.1. p.320.col.1

Qui ſuo nomine ſoluit quod etiam alius debet alium non liberat. tom.2.p.13.col.1

In omnibus obligationibus acceſſoriis qui acceſſorie tantum obligantur ſuo nomine ſoluendo etiam principales obligatos liberant, ſecus ſi omnes ſint principaliter obligati. tom. 2.p.13.col.1. & 2

Vnus ex pluribus correis debendi in ſolidum conuentus ſi ſoluerit ab aliis repetere non poteſt, niſi prius impetrata & petita actionum ceſſione. tom.2.p.14.col.2

Etiam aliud pro alio volenti creditori ſolui poteſt contingitque ex ea ſolutione liberatio, quia debet ſibi imputare is qui accepit, nec vlla fit volenti iniuria. tom. 1 p.643.col.1

Credendus quiſque eſt ex ea cauſa ſoluiſſe ex qua efficacius potuit conueniri. tom.1.p.361.col.2

Quod adiecto ſoluitur creditori etiam ſolui videtur. to. 1. p.504.col.2

Si quis poſteaquam ſoli mihi ſe ſoluturum conſtituit ſoluit Titio nihilominus adhuc mihi tenetur. tom. 1. p.504.col.2

Solutio eſt facti. tom.2. p.309.col.2

Solutio facta creditori creditoris de voluntate tacita creditoris facta intelligitur. tom.1.p.614.col.1

Solutio facta alij quam ipſi creditori dummodo ex creditoris voluntate æquipollet ſolutioni factæ ipſi creditori. tom.1.p.613.col.1. ſicut & æquè vero procuratori. ibid.

Debitor creditori ſui creditoris tacitè obligatus creditori ſui creditoris inuiti ſoluendo liberatur. tom.1. p.614. col.2

Solutio facta ei cui creditor heres extitit æquipollet ſolutioni factæ ipſi creditori niſi adierit hereditatem cum beneficio legis & inuentarij. tom.1. p.613.col.1

Solutio facta ſeruo exigendis pecuniis præpoſito aut quod magis eſt negotiis omnibus creditoris æquipollet ſolutioni ipſi creditori factæ. tom.1.p.613.col.2

Facta ſolutione ſi neque creditor neque debitor eligat in quam cauſam facta ſit imputandum erit quod ſolutum eſt in vſuras priùs quàm in ſortem. tom.1.p.661.col.2 & hoc non iure competentis electionis quàm vt ei qui amiſit ſed ex mera iuris ratione ac diſpoſitione. ibid.

Solutio facta & accepta tam in ſortem quàm in vſuras cedit priùs in vſuras quàm in ſortem. tom.1. pag.661. col.2. licet & ſortis mentio facta ſit, & etiam priuſquam vſurarum. ibid.

Debitor ex pluribus cauſis ſi ſoluat electionem habet in quam cauſam ſoluere malit, ſi non eligat videtur ſoluiſſe in duriorem. tom. 1. p.661.col.1

In vſuras ſolas imputari facta ſolutio poteſt cùm electio à debitore non facta in creditorem tranſlata eſt. tom.1 p.661.col.1

Non videtur ſolutum quod non durat ſolutum. tom. 1. p.641.col.2

Reprobæ pecuniæ ſolutio non conualeſcit licet ea pecunia poſtea pro proba accipiatur. tom.1.p.643.col.2

Reprobæ pecuniæ ſolutio parit liberationem ſi creditori ſcienti & conſentienti facta ſit. tom.1.p.644. col.1

Solutio eſt pro reſtitutione interdum accepta. tom.1.p. 646. col.1

Pro ſolutione debet haberi pecunia quæ à debitore ad creditorem peruenit. tom.1. p.353.col.2

Improbus ille eſt & contra bonam fidem facit quiſquis vult iterum conſequi quod iam accepit. tom. 1. p.363. col. 2

Solutio pecuniæ alienæ conualeſcit ſi eius dominium debitor poſtea naneiſcatur. tom. 1. pagin. 643. col.2

Non videtur habere fidem de pretio quod ſtatim quiſſe recepturum putat. tom.1.p.592.col.1.& 2

An creditor inuitus partis debiti à debitore recogniti ſolutionem accipere teneatur. tom.1.p.47 48.& 49

Creditor inuitus partis ſolutionem accipere tenetur ſi altera pars negetur à debitore. tom.1. pag. 47. 48. & 49

Diuerſarum ſummarum ex diuerſis contractibus creditor vnius ſummæ ſolutionem recuſare non poteſt eo prætextu quod aliud debitum non offeratur etiamſi pro vtroque debito eadem data ſint pignora. tom.1.p.48. col.2

Solutio partis volenti creditori facta partis liberationem parit. tom.1.p.48.col.2

Iniquum eſt impunè non ſoluere eum quem prætor cogere poteſt ad ſolutionem. tom. 1. pag.293. col.1

In ſolutione in alium locum collata, quàm in quo facta promiſſio eſt, ineſt dies tacitè qua poſſit perueniri ad totum. tom.1. pag.466. & pag.467.col.1.& 2. quodnam autem & quantum tempus illud ſit. tom.1. pag. 466.col.1.& 2

Quando aliquid ſoluitur ex vna cauſa ex qua eſt indebitum retineri id poteſt ex alia ex qua ſit debitum. to.1. p.335.col.1

An ſeruus debitum naturaliter ante manumiſſionem ſoluere poſſit. tom.1. p.308. col.1

Solutione à debitoribus mortem creditoris ignorantibus facta ſeruo exigendis pecuniis à creditore anteà præpoſito qui ſeruus factus eſt coheres domini, liberantur debitores etiam pro coheredum portionibus. tom. 1. p.74.& 75

Nemo alienam rem ſoluendo conſequitur liberationem. tom.1. p.638.col.2

Solutio per partes habet magna incommoda ex parte creditoris. tom.1.p.465.col.1

Solutio ſimpliciter facta ab eo qui & ſortem & vſuras debet cedit prius in vſuras aut tam in ſortem quàm in vſuras pro rata ſi ex ſtipulatione vel ex pacto debeantur, ſecus ſi officio tantum iudicis debeantur. tom.1. p.488. col.1. & 2

Solutio debiti paterni facta vni ex creditoribus à tutore ſi pupillus hereditate paterna abſtinuerit, an & quomodo reuocetur. tom.1. p.281.col.1.& 2

Solutio debiti paterni à pupillo poſtea abſtinente facta aliunde quàm ex bonis paternis an reuocari poſſit & vtrum à creditore an ex hereditate. tom. 1. pagin.381 col.2.

Factum pro facto, aut factum pro dato inuito creditori ſolui non poteſt. tom.1.pag.491.col.2

Omnis ſatisfactio pro ſolutione eſt. tom. 1. pag. 491. col.2

Reus habet electionem ſoluendi in alterutro duorum locorum ante petitionem in quo promiſit ſoluere, ſed non in alio & tertio loco. tom.1. p.486. col.1. niſi in quibuſdam caſibus. ibid.

Adiecto in fauorem debitoris loco, poteſt ille vbique ſoluere. tom.1.p.486.col.2

Quod in diem debetur licet ante diem ſolui poſſit, non poteſt tamen ſolui ſi dies fauore creditoris adiectus ſit. tom.1.p.486. col.2

Spontanea ſolutio ſolam vim & metum præcedentem purgat, non etiam turpitudinem aliam quamlibet. tom.1. p.289. col.1

Heres adeundo debitoris ſui hereditatem ſibi ipſi ex ea ſoluiſſe videtur. tom.1.p.364.col.1

Legata ſoluta per poſteriores codicillos adempta probabiliſſimo facti errore ſoluta ſunt. tom 1.p.295.col.2

Inuito creditori alibi ſolui non poteſt quàm in loco deſtinato. tom.1.p.485.col.1.& 2.486. col.1.& 2

Quod

Quod ſolutum eſt imputandum ſemper eſt in eam cauſam ex qua iam debetur, non in eam ex qua nihil dum debetur. tom. 1. pag. 488. col. 1
Is amittit vſuras officio iudicis ex mora debitas qui precij ſolutionem accipit ſiue proteſtatus ſit ſiue non. tom. 1. pag. 488. col. 1
Solutio in extraneam quoque perſonam conferri iure poteſt. tom. 1. pag. 520. col. 2
Si ex duobus ſeruis alternatiuè legatis alteruter deceſſerit alter omnimodo præſtandus eſt. tom. 1. pag. 463. col. 2
Vnica ſolutio totius debiti per fideiuſſorem facta ſufficit ad extinguendam & debitoris principalis & fideiuſſoris obligationem. tom. 1. pag. 379. col. 1
Duplex obligatio in reo & in fideiuſſore duplicis faciendæ ſolutionis neceſſitatem non inducit. tom. 1. p. 379. col. 1
Solutio non poteſt in duabus rebus diuerſis fieri. tom. 1. pag. 337. col. 1. & 2
Eadem ſolutio proficit in varias cauſas ex diuerſis reſpectibus promanantes, quæ proinde nec contrariæ ſunt, nec incompatibiles. tom. 1. pag. 345. col. 1
Quandiu ſpeciei ſolutæ aliquid deeſt, non poteſt per ſolutionem contingere liberatio. tom. 1. pagin. 284. col. 2
Solutio facta vero procuratori parit liberationem. to. 1. pag. 265. col. 1
Solutio facta bona fide & ignoranter vero antea procuratori ſed nunc reuocato parit liberationem. tom. 1. pag. 265. col. 1
Solutio eſt facti. tom. 2. pag. 108. col. 1. & quidem reſtricti & limitati ad quantitatem ſolutam. ibid.
Solutio rei poſt moram deterioris licet factæ precioſioris & maioris valoris non poteſt fieri, vt pariat liberationem, ſecus ſolutio rei factæ vilioris. tom. 1. p. 458. col. 1
Solutio facta à conductore prædoni parit liberationem non condictionem. tom. 1. pag. 372. col. 1
Solutionem creditor admittere tenetur ſecus ſatisfactionem. tom. 1. pag. 523. col. 1
Solutio actio. Actio de dolo competit heredi contra legatarium qui eius dolo & fallaci perſuaſione integra legata ſoluit non detracta Falcidia. to. 1. p. 295. col. 1.
Solutio legatum. Semper reſpiciendum non tam quis ſoluerit aut cui legatum ſit quàm cuius gratia quoties quæritur cui actio danda ſit. tom. 1. p. 229. col. 2.
Solutio vindicatio. Qui litis æſtimationem ſoluit creditori repellit debitorem vindicantem niſi æſtimationem ſolutam offerat. tom. 1. pag. 653. col. 1. & 2
Vindicans rem repellitur exceptione niſi ſoluat poſſeſſori quod ipſe poſſeſſor alij pro illa re ſoluit, ſi illud eſt conuerſum in vtilitatem agentis. tom. 1. pag. 653. col. 1. & 2
Solutio liberatio. Quoties quis alicui tenetur ob id ſolum quod contra alium habeat actionem liberatur cedendo actiones, & actionis delegatio pro iuſta præſtatione eſt. tom. 1. pag. 558. col. 2
Quiſquis ei ſoluit cui fuit obligatus licet nullam ſatis iuſtam eius obligandi cauſam habuerit creditor, attamen liberatur. tom. 1. pag. 373. col. 2
Solutio ratihabitio. Debitum à procuratore ſolutum nec à domino nec à procuratore repeti poteſt ratihabitione non ſecuta. tom. 1. pag. 301. col. 1
Solutio obligatio. Qui ex alienis nummis indebitum ſoluit ſe obligat ei cuius nummi fuerunt à quo ſcilicet neque verum neque præſumptum mandatum habere vnquam intelligitur. tom. 1. pag. 365. col. 1
Solutio tempus. Tempus quo res petitur nouiſſimum tempus eſt quo ſolui poteſt, finis ſiquidem dandi & accipiendi eſt quando iudicium accipitur. tom. 1. pag. 476. col. 2
Solutio ceſſio. Si alter ex correis debendi debitum ſoluat non habet contra alterum vllum regreſſum niſi per creditorem ceſſæ ſint actiones ſoluenti. tom. 1. p. 519. col. 1
Solutio oblatio. Oblatio ſola non ſufficit vt vim ſolutionis habeat, niſi oblationem ſine cauſa recuſatam ſecuta ſit obſignatio. tom. 1. pag. 478. col. 1
Solutio condicio. Pluralitas & enumeratio perſonarum diuiſionem quantitatis inducit. tom. 1. pag. 465. col. 2. adeóque condicionis quamuis ea ſui natura ſit indiuidua. ibid.
Solutio condictio. Solutio quæ non parit liberationem parit condictionem & è contra, quæ parit liberationē parit omnibus obligatis quæ verò condictionem, ei tantum qui ſuo nomine ſoluit. tom. 1. pagin. 366. col. 2
Solutio fideicommiſſum. In omnibus cauſis ſolutio indebiti ſcienter facta pro donatione habetur, in fideicommiſſis fauorabilior cauſa præſumitur vt explendæ fidei gratia potiùs quàm donandi animo promiſſum aut ſolutum ſit. tom. 1. pag. 383. col. 2
Solutio ſatisfactio. Differentia inter ſatisfactionem & ſolutionem. tom. 1. pag. 523. col. 1
Solutio ſocius. Solutione ab vno ex ſocio facta quomodo alij liberentur, & quàm actionem hæc ſolutio pariat. tom. 2. pag. 14. col. 2
Solutio pignus. Solutio à debitore oblata, & ſine cauſa à creditore recuſata inducit pignoratitiam actionem per quam poſſit cogi creditor vt pignus reddat dummodo duret oblatio, & perſeueret etiam in iudicio tom. 1. pag. 633. col. 1. & 2
Solutio adiectus. Facultas accipiendæ ſolutionis communis eſt ſtipulatori & adiecto dum ne à lege per ſtipulationem dicta recedatur. tom. 1. pag. 469. col. 1
Solutio metus. Spontanea ſolutio ab eo facta qui vim & metum promittere coactus fuerat purgat vim & metum & ipſam turpitudinem. tom. 1. pag. 280. col. 1, & 281. col. 2
Solutio quæ extorquetur per viam exactionis non purgat metum. tom. 1. pag. 280. col. 2
Sufficit vim aut metum ab initio interueniſſe vt ſolutio poſtmodum ſecuta per vim quoque aut metum exacta eſſe intelligatur tanquam quæ ſecuta ſit in conſequentiam violentæ, vel meticuloſæ promiſſionis. to. 1. pag. 281. col. 1
Solutio locus. Etiam id quod certo loco debetur alio quocunque loco ſolui poteſt volente creditore, adeoque inuito eo ſi ſolutio offeratur antequàm peruenire poſſit ad locum ſolutioni deſtinatum. tom. 1. pag. 497. col. 2
Poteſt debitor vbique ſoluere etiam poſt elapſum tempus intra quod ad locum peruenire potuit ſi modo non tantum ſortem offerat, ſed etiam quicquid intereſſe poteſt ſtipulatoris ratione loci. tom. 1. pag. 586. col. 1
Creditor non poteſt cogi vt alibi ſolutionem accipiat quàm vbi conuentum eſt, quod ſi accipiat ſolutionem debitor liberatur. tom. 1. pag. 468. col. 2
Vbique locorum & deberi & peti poteſt quod nullo certo loco debetur, ideóque & impunè poteſt quocunque loco ſolui. tom. 1. pag. 477. col. 2
Solutum. Solutum non videtur quod euincitur. tom. 1. pag. 60. col. 1
Sors. Creditor accipiendo ſortem remiſiſſe pœnam videtur etiam quæ officio iudicis debetur. tom. 1. p. 488. col. 1
Species. Quid ſit ſpecies apud legiſtas, quid apud Philoſophos. tom. 1. pag. 2. col. 1. & pag. 11. col. 2
Quod in ſua ſpecie non permanet, extinctum quodammodo videtur. tom. 1. pag. 630. col. 1. ſicut à contrario cuius eadem eſt ſpecies eadem res eſſe creditur. ibidem.
Omnis ſpecies indiuidua eſt. tom. 2. pag. 365. col. 1

Digitized by Google

Spes. Spes eſt vnicum quamuis miſerrimum in affectione ſolatium & nihil niſi paulo plus quàm nihil. tom.2. pag.27.col.2

Spoliatio. Spoliatio & inuaſio legiſlatori odioſa. tom.2. pag.319. col.2

Spoliatus. Etiam prædo ſi ſpoliatus ſit reſtituendus eſt aduerſus prædonem. tom.1. pag.616.col.1

Spoliatus ante omnia reſtituendus. tom.1. pagin. 290. col.2

Sponſalia nuptiæ. An illegitimæ & feſtinatæ nuptiæ inter eos contractæ qui ſponſalia iuſtè contrahere potuerunt ſponſaliorum ſaltem vim obtineant? tom.1. pag.259. col.1

Statuliber. Quis ſit ſtatuliber? tom.1.pag.260. col.2

Statuliber implicitus eſt caſus libertatis.tom.1.pag.383. col.1

Pendente die vel condicione libertatis ſtatutæ ſtatuliber interim verè ſeruus eſt. tom.1.pag.383.col.1

Status. De cauſa ſtatus compromiſſum fieri non poteſt. tom.1.pag.90. col.1

Ad cauſam ſtatus pertinet vt quis in alterius poteſtate ſit vel non ſit ſiue de patria poteſtate quæratur, ſiue de dominica. tom.1. pag.90. col.1

Capitis diminutio ita mutat ſtatum, vt qui capite minuitur, alius homo eſſe videatur. tom. 2. pagin. 97. col. 1

Status contractus. An mutatio ſtatus mutet contractum qui ab initio certam formam acceperat? tom.2. p.60. col 1. & 2

Stellionatus. Fauorabilius eſt creditori vt habeat contra debitorem contrariam actionem, quàm vt ſtellionatus perſecutionem. tom.1.pag.590.col.2

De ſtellionatu agi non poteſt niſi probato dolo ſine quo nec delictum vllum eſſe poteſt, dolum autem ſemper excludit ignorantia & conſequenter ſtellionatum. tom.1. pag.590.col.2

Quod in cauſis ciuilibus eſt actio de dolo hoc in criminalibus eſt ſtellionatus perſecutio. tom.1.pagin.590. col. 2

Stellionatus per actionem ordinariam non excluditur. tom.1.p.590.col.2

Stellionatus iudicium publicum non eſt, extraordinariam tamen habet coercitionem. tom.1.p.590.col.2

Stipulari. Liber homo acquirit ei cui bona fide ſeruit dummodo ex eius re ſtipuletur. tom.1. pag.78.col.2

Stipulator. Stipulatoris eſt legem dicere non promiſſoris. tom.1. pag.465. col.2

Stipulatio. Differentia inter ſtipulationem & pactum. tom.1.pag.72. col.2

Ex eadem ſtipulatione certi condictio & actio ex ſtipulatu competere poteſt pro diuerſitate rei in ſtipulationem deductæ. tom.1. pag.72.col.2

Lex nunquam 13. C. de contrahen. & committ. non habet locum niſi in pœnalibus ſtipulationibus. to.1. pag.555. col.2

Heres ſpeciali ſtipulatione legatariis obligatus non ideo durius obligatur quominus iiſdem exceptionibus omnibus vti poſſit quibus poſſet ſi nulla ſtipulatio interueniſſet. tom.1.pag.294.col.1

Stipulatio iudicatum ſolui dicitur habere tres clauſulas de re iudicata, de re defendenda, & de dolo malo. tom.1.pag.145. col.1

Stipulationum aliæ ſunt certæ aliæ incertæ.tom.1.p.52. col. 1

Cur inſulæ faciendæ ſtipulatio nullo adiecto loco facta non valeat. tom.1.pag.466.col.1. & 2.

Caſus in quo ex ſtipulatione interpoſita pecuniæ creditæ nomine, quæ non ſit in accipientem alienata datur actio directa ſtipulatori, eaque efficax ſine metu exceptionis doli. tom.2. pag.222.col.2

Forma ſtipulationis immutari ex poſtfacto non poteſt. tom.1. pag.382. col.2

Differentia inter ſtipulationem domino factam, & ſtipulationem factam ſeruo. tom.1.pag.78.col.1

Stipulatio quæ fit & interponitur prætexto futuræ numerationis totam vim & ſubſtantiam accipit ex numeratione, & per eam impletur. tom. 1. pagin.65. col. 1

De imperſonalitate ſtipulationis quæ eſt aut in verbis obligatoriis, aut in executoriis. tom. 1. pag.84.col.1. & 2

Stipulatione numerationem pecuniæ incontinenti præcedente vel ſubſequente, datur actio ex ſtipulatione non ex numeratione. tom.1.pag.80.col.1

Ex ſtipulatione vnius poteſt interdum alij acquiri vtilis actio. tom.1.pag.80.col.1

De ſtipulatione emptæ & venditæ hereditatis. tom.1. pag.192. col. 2

Commiſſa in totum ſtipulatio nunquam ad aliud poteſt competere quàm ad id quod reuera intereſt ſtipulatoris. tom.1.pag.132.col.1

Facilius committitur ſtipulatio quantum ad pœnam quàm quantum ad id quod intereſt. tom. 1. pag. 44. col. 1

Poteſt quilibet ſtipulari rem ſuam ſub ea conditione ſi res ſtipulatoris eſſe deſierit. tom.1. pag. 663. col.2

Expreſſa ſtipulatio quæ de legatis ſoluendis interponitur, licet actionem ex teſtamento nouet, actionis tamen ex teſtamento naturam induit. tom.1. pag. 294. col. 1

Stipulatio iudicatum ſolui ſimpliciter interpoſita an referatur ad id omne quod iudex quoquomodo & ex quacunque cauſa pronunciauerit. tom.1. pagin. 182. col.1. & 2

Stipulatio iudicatum ſolui committitur in id omne quod iudex pronunciauit. tom.1. pagin.185.col.1

Ex ſtipulatione ſine cauſa poteſt promiſſor conueniri & non oppoſita exceptione condemnari. tom.1. p.401. col. 1

Solam verborum ſolemnitatem requirit ſtipulatio ad inducendam ipſo iure obligationem, non item aliquam obligationis cauſam. tom.1.pag.401.col.1

An ſtipulatio ſerui pecuniam domini mortui, quem ignorabat mortuum credentis, ſi eius factus ſit heres pro parte aliquid operetur & quo caſu? tom.1. pag.79.& 80

Homo mortuus in ſtipulationem deduci non poteſt.to.1. pag.555.col.1

Ex ſtipulationibus prætoriis alia actio naſci non poteſt quàm actio ex ſtipulatu. tom.2. pagin. 320. columm. 1

Prætoriæ ſtipulationes recipiunt interpretationem ex mente prætoris, ſecus ſtipulationes conuentionales. tom.1.pag.512.col. 2

Caſus in quo ſtipulatio fingitur interueniſſe quæ reuera non interuenit. tom.1. pag.294.col.2

Aquiliana ſtipulatio nouat omnes obligationes & actiones. tom.1.pag.319.col.2

Stipulatio initium eſt litis cuius res iudicata finis eſt. tom.1. pag.319.col.2

Stipulatio amplius non peti non niſi lite conteſtata committitur. tom.1. pag.132.col.2

Stipulatio non poteſt videri commiſſa ad id quod intereſt quàm ſi actor probet ſua intereſſe. tom.1. p.132. col. 2

Stipulationibus omnibus cautionalibus illud commune eſt, vt earum actionum quas nouant naturam induant & vicem repræſentent. tom. 1. pagin. 398. col. 1

Poſt factam nouationem legati nomine debetur ex ſola ſtipulatione quod antea ex teſtamento debebatur. tom.1. pag.398. col.2

Frequens olim fuit & aſſidua ſtipulatio.tom.1.pag.555. col. 1

Stipulatio etiam inutilis parit obligationem naturalem. tom. 2. pagin. 152. col. 2. ſecus ſtipulatio nulla ibid. in fin.

Nemo rem ſuam ſtipulari poteſt nequidem à ſure niſi ſub condicione. tom. 1. pag. 445. col. 2

Omnes ſtipulationes prætoriæ adiunctam ſemper habent ſatiſdandi neceſſitatem. tom. 1. pagin. 184. col. 1

In ſtipulatione hoc modo concepta fundum illum ſi illi non dederis mihi dare ſpondes, finis dandi alter erit quando iudicium accipietur, & ideo occupantis erit actio. tom. 1. pag. 464. col. 2

Stipulatio aliter fieri non intelligitur quàm ſi quis ſerio interroganti, ſeriò reſpondeat. tom. 1. pag. 467. col. 2

Quænam verborum conceptio faciat ſtipulationem. tom. 1. pag. 467. col. 2

Inutilis ſtipulatio nec parit obligationem naturalem nec valet in vim pacti. tom. 1. pag. 19. col. 1

Cur comparatus ſit vſus ſtipulationis & vnde dicta. tom. 1. pag. 488. col. 2

Stipulatio eſt ſtrictiſſimi iuris. tom. 1. pag. 467. col. 1

Pura ſtipulatio aliquando ex re ipſa dilationem capit. tom. 1. pag. 95. col. 1

Ex ſtipulatione certa naſcitur certi condictio, ex ſtipulatione incerta actio ex ſtipulatu. to. 1. p. 52. c. 1. & 2

Stipulatio non niſi per ſtipulationem tolli ipſo iure poteſt, per pactum verò niſi poſterius, exceptionis ope. tom. 1. pag. 71. col. 1

Stipulationes omnes prætoriæ dantur ad id quod intereſt, aut quanti res eſt. tom. 1. pag. 123. col. 2

Stipulatio iudicium. Stipulatio iudicio ſiſti committitur ad id omne quod intereſt ſtipulatoris ſtatum non eſſe debitorem. tom. 1. pag. 123. col. 2

Stipulatio expreſſum. Aliquando dies vel condicio non expreſſa in ſtipulatione ſubintelligitur, perſona verò nunquam. tom. 1. pag. 467. col. 2

Stipulatio dos. Ex ſtipulatione pura dotis dandæ ſponſus agere volens ante ſecutas nuptias exceptione doli ſummoueri poteſt. tom. 1. pag. 252. & 253. propter tacitam condicionem. ibid.

Stipulatio dotis interim pura eſt & ex ea naſcitur confeſtim obligatio, licet non prius agi poſſit, adeóque nec aliter ſecutis quoque nuptiis, quàm ſi nuptiæ conſiſtant. tom. 1. pag. 252. col. 1. & 2

Stipulatio pactum. Pactum in continenti adiectum ſtipulationi non ſolùm ei ſic ineſt vt poſſit producere actionem, ſed etiam format ſtipulationem, vt quod pacto incontinenti appoſitu comprehenſum eſt perinde haberi debeat ac ſi idipſum ſtipulationis verbis contineretur. tom. 1. pag. 474. col. 2

Stipulatio venditio. Stipulatione inter emptorem & venditorem interpoſita ab initio aut incontinenti ſiue ante ſiue poſt contractam venditionem non duo ſunt contractus, vnus venditionis, alter ſtipulationis, ſed vnus tantum ſtipulationis non venditionis. tom. 1. pag. 482. col. 1

Stipulatio numeratio. Cum pecunia credita eſt ſi ſtipulatio interuenit ſiue ante ſiue in continenti poſt numerationem non duo ſunt contractus quorum prior per poſteriorem monetur, neque contractus vllus mutui, ſed tantum ſtipulationis. tom. 1. pagin. 526. col. 1

Stipulatio ſatiſdatio. In ſtipulationibus prætoriis ſpeciale eſt, vt ſatiſdationem exigant ideſt fideiuſſorem nec pignoribus contentæ ſint excepta ſtipulatione quæ pro collatione interponitur. tom. 1. pagin. 523. col. 2

Studium. An & quomodo pater obligetur ſi filiusfamilias ſtudiorum cauſa pecuniam mutuam accipiat. tom. 2. pag. 107. col. 1. & 2

Stultus. Abſurdum eſt melioris condicionis eſſe deſides quam diligentes, & ſtultos quàm prudentes. tom. 1. pag. 517. col. 2

Subditus. Qui non ſunt in ea prouincia in qua degunt fiunt ſubditi ſecundum quid ſiue in ea contrahant, ſiue delinquant. tom. 1. pag. 65. col. 1

Subrogatum. Subrogatum ſapit naturam eius in cuius locum ſubrogatum eſt. tom. 2. pag. 308. col. 1. & to. 1. pag. 423. col. 1

Subſcribere. Qui ſubſcripſit omnia in inſtrumento contenta videtur approbare, niſi tanquam teſtis ſubſcribat. tom. 2. pag. 273. col. 1. & 2

Debitor qui ſe in teſtamento creditoris ſubſcribit non videtur ex eo approbare quæ in teſtamento apponuntur. tom. 1. pag. 666. & 667

Subſtituere ſeruus. Seruus olim ſubſtitui ſolebat vltimo tandem gradu. tom. 2. pag. 223. col. 1

Succedere. Contra legem facit qui paciſcitur ne filius aut filia inteſtato patri ſuccedat, non autem filius aut filia qui patri iam defuncto etiam inteſtato non ſuccedit. tom. 1. pag. 179. col. 2

Succeſſio. Cur olim neque in ſuis neque in agnatis eſſet ſucceſſio. tom. 2. pag. 183. col. 2

Succeſſio ratihabitio. Succeſſio non habet vim ratihabitionis in iis quæ defunctus geſſit ſuo nomine, ſed in iis tantum quæ geſſit nomine heredis ſui putà ſi eius quoque bona obligauerit, quod facere ſuo iure poteſt. tom. 1. pag. 678. col. 2

Succeſſor. Perſonalis obligatio ſiue actiua ſiue paſſiua nunquam tranſit in ſingularem ſucceſſorem. tom. 1. pag. 602. col. 2. ſecus realis.

Pacta & priuilegia merè perſonalia non tranſeunt ad ſucceſſores ſiue vniuerſales ſiue ſingulares, realia verò ſecus. tom. 1. pag. 602. col. 2. & ad quos heredes? ibid.

Poteſt quis ſine ſucceſſore decedere. tom. 1. pagin. 506. col. 1

Omnes defuncti obligationes tam actiuæ quàm paſſiuæ tranſeunt non tantum in heredem, ſed & in alium ſucceſſorem quemlibet. tom. 2. pag. 117. col. 1

Perſonalis obligatio paſſiua non ſequitur fundi poſſeſſorem nec alium quemlibet ſingularem ſucceſſorem. tom. 1. pag. 94. col. 1. in fin.

Poteſt quis æris alieni magnitudine oppreſſus decedere ſine vllo ſucceſſore ſiue ciuili ſiue honorario, ita vt nec ad fiſcum bona peruenire poſſint. tom. 2. p. 177. col. 2

Iura alicui competentia vel contra aliquem ratione alicuius rei tranſeunt in quemlibet eius rei ſucceſſorem tom. 1. pagin. 98. col. 1. Itemque iura realia. ibid. col. 2

Sui. In ſuis acquiſitio fit eo inſtanti, quo in aliis fit delatio. tom. 1. pag. 352. col. 2

Sumptus fructus. Non ſunt computandi fructus niſi deductis ſumptibus qui ad eos percipiendos & colligendos neceſſario facti ſunt. tom. 2. pag. 355. col. 2

Superficiarius ſeruitus. Seruitutes à ſuperficiario conſtitutas, quamuis non niſi à domino conſtitui poſſint tuetur prætor, data ſimiliter vtili actione in rem de ſeruitute. tom. 1. pag. 623. col. 2

Superſtitio. Vnicuique propria ſuperſtitio pro religione eſt. tom. 1. pag. 94. col. 1

Suſpectus. In fraudem legis factum eſſe præſumitur quod à perſona ſuſpecta & prohibita factum eſt. tom. 2. pag. 297. col. 1

Syndicus. Syndicus perſonam vniuerſitatis fictam repræſentat. tom. 1. pag. 53. col. 2

T

Taberna.

TAbernaria negociatio vbi ſit. tom. 2. pagin. 37. col. 2

Tacitum,

Digitized by Google

Tacitum. Taciti temporis & tacitæ condicionis par eſt virtus. tom.1. pag.153.col.1
Faciliùs eſt vt quid tacitè confirmetur quam vt tacitè fiat. tom.2.pag.42.col.1
Pleraque tacitè aguntur quæ non dicuntur. to.1. p.550. col.2
Taxare. Ex eo quod taxatum eſt deduci poſtea nihil poteſt. tom.1. pag.304.col.2
Temperamentum. Æquiſſimum omnium eſt temperamentum per quod vtrique parti commodiſſimè conſulitur vt neutra lædatur. tom.2.pag.59.col.2
Tempeſtas. Sæpe accidit vt propter homines improbos & ſceleratos qui in naue ſunt tempeſtas oriatur.to.2. pag.24. col.1
Tempus. Tempus non eſt modus tollendæ obligationis naturalis. tom.1.pag.288.col.2
Non poſt multum temporis fieri dicitur id quod fit poſt quinquennium ſed idquod fit poſt decennnium. to.1. pag.293.col.1.& 2
Sola temporis limitatio eſt quæ impedit ne poſt tempus fieri poſſit quod ante fieri debuit. tom.1. pagin.219. col.1. & 2
Nulla ratio temporis haberi debet contra eum cui culpa nulla imputari poteſt quique ſua diligentia temporis tarditatem præuenire & anteuertere non potuit. to.1. pag.294. col.1
Tempus diei vnius, alterius diei tempus & menſura eſſe nunquam poteſt. tom.2.pag.232.col.2
Tempus ipſum quo contractum eſt præcisè inſpiciendum. tom.1.pag.518.col.2
Omnis diſpoſitio cenſetur facta eo tempore in quod confertur, nec tam inſpiciendum eſt an facta ſit tempore habili quàm vtrum collata in tempus habile vel inhabile. tom.1.pag.518.col.2
Actiones perpetuæ tempore non pereunt ſecus actiones temporales. tom.1.pag.100.col.2
In contractibus omnibus tempus contractus inſpici oportet. tom.1.pag.292.col.1
Qualitas iuncta verbo intelligenda eſt ſecundum tempus verbi. tom. 1.pag.292.col.1
Tempus ſtipulationi adiectum non tantùm obligationis ſed etiam ſolutionis gratia pars eſt ſtipulationis non minus quàm ſumma ipſa in ſtipulationem deducta. tom.1. pag.667. col.1
Qui pares ſunt in tempore pares ſunt in iure. tom. 1. pag.631. col.1. & 2
Semper habenda eſt ratio vtilitatis temporis adiecti in contractu ſiue ſtricto ſiue bonæ fidei non minus quàm loci. tom. 1. pag.477. col.2
Qui hoc anno aut hoc menſe dari ſtipulatus eſt, niſi omnibus partibus præteritis anni vel menſis non rectè petit. tom.2.pag.316.col.2
Tempus, dies. In iudiciis ſtricti iuris etiam vtilitatis temporis ratio habenda eſt ſi tempus in obligatione deductum ſit, ſecus ſi ex mora debitoris, & ex officio iudicis. tom.1. pag.476.col.1.& 2
Tempus, contractus. In contractibus quoties quærimus cui actio acquiratur contractus tempus inſpiciendum eſt. tom.2. pag.339.col.1
Tempus, intereſſe. Temporis etiam in contractu ſtricto adiecti vtilitatis ratio habenda eſt, quantum ad lucrum non minus quàm ad damnum. id eſt pura actione & directa & ex verbis ipſis ſtipulationis non ex vllo officio iudicis. tom.1.pag.476.col.2
Teſtator. Falſa verba teſtatoris non præiudicant veritati. tom.2.pag.307. in princ.
Verba enunciatiua à teſtatore prolata creditoribus non præiudicant. tom.2.pag.306.col.1.& 2
Voluntas teſtatoris in vltimis voluntatibus illa eſt quæ totum facit. tom.2.pag.228. col.1
In re teſtatoris non debemus eſſe liberaliores. tom.1. pag.292.col.2
Poteſt teſtator rei ſuæ quam vult legem dicere, adeóque rei ſuæ etiam dominium poſt mortem ſuam extra traditionem transferre, ac nudum pignus conſtituere. tom.1.pag.651.col.2
Non omnis teſtatoris vox habet vim legis.tom.1.p.670. col.2
Teſtis. Teſtis malè auditus ex integro audiendus eſt. tom.1. pag.460.col.1
Etiamſi pars aduerſa iam didicerit teſtificata. ibid.
Nemo in ſua cauſa teſtis eſt idoneus. tom.2. pag.393. col.2
Nemo in re ſua & ad ſuam vtilitatem teſtis idoneus eſſe poteſt. tom. 2. pag.370. col.2
Nemo ſeipſum iudicem & teſtem in cauſa propria poteſt conſtituere niſi cui ea conditio ab aduerſario ipſo deferatur. tom.1.pag.173.col.2
Teſtis à iudice iuratus & examinatus qui dixit rem de qua agitur dignam eſſe centum aureis, poteſt item examinari ex cauſa, nec periurus eſt ſi dixerit valere centum & quinquaginta niſi prius adiecerit dictionem taxatiuam. tom.1. pag.212.col.2
Teſtimonium ferre quis cogitur contra furem iam iudicatum & accuſatum. tom.1. pag.279. col.2
Vnus teſtis non facit ſemiplenam probationem extra caſus aliquos ſingulares: tom.1. pag.157.col.1
Vox vnius etiam Senatoris vox nullius. tom.1.pag.157. col.1
Suſpectus eſt vltro iurare, vel teſtimonium præbere volens. tom.1.pag. col.1
Titulus. Vnaquæque lex debet intelligi ſecundùm naturam tituli ſub quo poſita eſt. tom.1. pagin. 395. col.1
An dentur tituli generales. tom.1.pag.1. & 2
Totum. Qui totum vel omne dicit nihil excludit aut excipit. tom.2.pag.202. col.1
Tradere. Tradere ſolam poſſeſſionis non proprietatis translationem importat niſi cùm proprietatia poſſeſſio non poteſt ſeparari, quo caſu etiam translationem dominij continet. tom.1. pag. 241. col.1. & 2
Tradere aliquando pro dare eſt. tom.1.pag.240.col.2
Tradere, contrahere. Non eſt decipiendus qui certa aliqua lege rem ſuam tradidit non alioqui traditurus. tom.1.pag. 215.col.1
Traditio. Non omnis traditio transfert dominium nec ſi à dominio ipſo facta ſit, ſed ea tantùm quæ iuſta eſt non quæ nuda. tom.1.pag.569.col.1
Traditio iuſta & non nuda dicitur quæ fit ex titulo aliquo præcedente eóque habili ad dominium transferendum, & à iure in eam rem approbato. to.1.p.571. col.1
Nunquam traditio nuda dominium transfert etiam quæ à domino facta ſit niſi iuſta aliqua cauſa præcedente non quæ vera etiam ſit, ſed quæ iuſta eſſet ſi vera eſſet. tom.1. pag.571.col.2
Traditio eſt poſſeſſionis translatio. tom.1. pagin. 569. col.1
Translatio dominij quæ fit authoritate legis non requirit traditionem. tom.2. pag.206.col.2
Ius obligationis creditori quæſitum non transfert in creditorem dominium rei ex ea obligatione ſolutæ, ſed traditio ſola per dominium facta animo transferendi dominij ex iuſta cauſa præcedente. tom.1. pag.374. col.1
In traditionibus rerum quodcunque pactum interpoſitum ſit id valere certum eſt. tom.1. pag.215.col.1
Vltimæ voluntates traditionem nullam exigunt ad transferendum dominium, ſed ſola legis authoritate ac poteſtate contentæ ſunt. tom.2. pag.225. col.2.
Neque in ſtipulatione dandi, neque in ſtipulatione faciendi promiſſor præcisè cogitur ad tradendum. to.1. pag.298.col.2

In traditione etiam ficta rem præſentem eſſe oportet ad tranſlationem dominij. tom. 1. pag. 445. col. 1

Tenuis. Ex delictis ſeruorum domini nunquam tenentur niſi noxaliter præterquam ſi iis ſcientibus delictum admiſſum proponatur. tom. 1 pag. 586. col. 1

Terminus. Semper ſupponendi ſunt termini habiles. tom. 2. pag. 337. col. 2

Teſtamentum. Teſtamentum minus ſolemne & inualidum nullius momenti eſt, nec vllam producere poteſt, aut obligationem, aut transferendi dominij facultatem. tom. 1. pag. 370. col. 1

Prius teſtamentum per poſterius minus ſolemne in quo legitimus ſucceſſor eſt inſtitutus, rumpitur fauore legitimæ ſucceſſionis. tom. 1. pag. 297. col. 2

Ex teſtamento quod vel ab initio nullum fuit, vel poſtfacto ruptum eſt ipſo iure nihil debetur niſi quod in teſtamento relictum eſt reperitum ſit à venientibus ab inteſtato. tom. 1. pag. 363. col. 1

Ratio naturalis non patitur vt quis de rebus ſuis diſponat in id tempus quo non erit dominus. to. 1. p. 363. col. 1

Teſtamentum inofficioſum euertitur ſaltem pro qua parte in officioſi querela inſtituta eſt & obtinuit. to. 1. pag. 217. col. 1

Ex eo teſtamento quod per agnationem poſthumi rumpi poteſt, deferri interim hereditas non poteſt. to. 1. pag. 296. col. 1

Actio ex teſtamento eſt ſtricti iuris. tom. 1. pagin. 323. col. 1

Quamuis in nonnullis imitetur actiones bonæ fidei & in quibus? ibid.

Confirmatio teſtamenti quæ iuris eſt non facti fit in inſtanti ſola legis poteſtate. tom. 1. pagin. 299. columna 2

Teſtamentum nullas vires habere poteſt niſi ex die mortis teſtatoris. tom. 2. pag. 234. col. 1

Qui tabulas teſtamenti apud ſe depoſitas pluribus præſentibus legit, tenetur etiam actione iniuriarum ſi doloſè non per imperitiam aut ſtultitiam id fecerit. tom. 2. pag. 344. & 345

Actio ex teſtamento licet ſtricta ſui natura ſit, actionum tamen bonæ fidei ius & naturam imitatur cùm fructus & naturales & ciuiles petuntur. tom. 1. pag. 58. col. 2

Confirmato ſemel teſtamento omnis defuncti voluntas rata confirmatur. tom. 1. pag. 299. col. 2

Multi ſunt caſus in quibus teſtamentum quod iure ciuili non valet prætorio iure defenditur. tom. 1. pag. 298. col. 1

Vnde naſcatur actio ex teſtamento. tom. 1. pag. 205. & 206. col. 1. & 2

Ex nullo teſtamento præſtantur legata vltra vires patrimonij. tom. 1. pag. 293. col. 2

De actione ex teſtamento pro legatis piis a Iuſtiniano introducta. tom. 1. pag. 205. col. 1

An actio ex teſtamento ſit ex quaſi contractu. to. 1. p. 205. col. 1.

Teſtamentum ſolemne à teſtibus ſubſcribi ac ſignari olim neceſſe erat ne imperfectum eſſet, eiuſque tenor à teſtibus ignorabatur cùm nec aperiretur nec legeretur niſi mortuo teſtatore. tom. 1. pagin. 669. col. 1

Teſtamentorum ſolemnium tam frequens olim vſus fuit quàm infrequens nuncupatiuorum extra militum perſonas. tom. 1. pag. 669. col. 1

Teſtamentum debitor. Quæcunque à debitore qui ſoluendo non eſt fiunt vel ſcribuntur in teſtamento in fraudem creditorum rata haberi non oportet. tom. 2. pag. 218. col. 2

Teſtari. Lex 12. tabularum non permiſit ciui Romano teſtari de alieno, ſed tantum de ſuo. tom. 1. pag. 293. col. 2

Contra legem facit qui præcipit ſibi aut alteri facultatem liberam teſtandi, non autem qui mauult inteſtatus decedere quam teſtatus. tom. 1. pag. 278. col. 2

Teſtator. Voluntas teſtantis quæ in teſtamentis dominatur & totum facit, nec melius nec aliter perſpici & explorari poteſt quàm ex ipſius opinione. tom. 1. pag. 378. col. 1

In re teſtatoris non debemus eſſe liberaliores teſtatore. tom. 2. pag. 225 col. 2

Teſtatoris voluntas lex eſt. tom. 1. pag. 650. col. 2

Teſtator teſtamentum. Stultus eſt teſtator qui condito ſolemniter teſtamento clauſulam derogatoriam adiicit vt ſi contingat aliud poſterius ab eo fieri æquè ſolemne teſtamentum, illud tamen valere nolit niſi illa clauſula in priore addita in poſteriore repetatur. tom. 1. pag. 368. col. 1. & 2

Longe faciliùs eſt, vt per traditionem poſſeſſio quàm dominium transferatur. tom. 1. pag. 669. col. 2

Miſſio in poſſeſſionem æquipollet traditioni. tom. 1. pag. 651. col. 2

Traditio nihil niſi datio & tranſlatio poſſeſſionis eſt. tom. 1. pag. 661. col. 1

Res abſens tradi non poteſt, ſicut nec abſenti. tom. 1. pag. 37. col. 2

Inutilis traditio eſt ad obligandum, niſi præceſſerit conſenſus de re obliganda. tom. 1. pag. 590. col. 2

Traditionibus transferuntur rerum dominia, non contractibus. tom. 1. pag. 434. col. 1

Traditio nihil aliud eſt quàm datio poſſeſſionis. tom. 1. pag. 437. col. 1

Traditio vſucapio. Traditio ſiue à domino, ſiue à non domino facta, quæ ex aliqua cauſa dominium transferre non poteſt, transfert tamen vſucapiendi conditionem, ſi nec eadem, nec alia ratio vſucapioni obſtet. tom. 1. pag. 229. col. 1

Traditio donatio. In traditionibus omnibus, ſed maximè in donationibus voluntas eius potiſſimum ſpectanda eſt, qui donat cuius gratia & contemplatione tradat, non autem eius qui accipit. tom. 1. p. 265. col. 2. in fin.

Tranſactio. Tranſactio nihil niſi pactum nudum eſt, ſed vtriuſque conſenſu perfectum & nominatum: ex quo proinde naſcitur exceptio. tom. 1. pagin. 218. col. 1

Aquiliana ſtipulatione verè non fictè interpoſita poſt iudicatum poteſt tranſigi, non de re iudicata, ſed de ſtipulatione, aut potiùs de lite quæ ex ſtipulatione naſci poteſt. tom. 1. pag. 323. col. 2

Valet tranſactio ſi non per calumniam ſuper ſtipulatione certa & indubitata tranſigatur. tom. 1. pag. 323. col. 2

Poſt rem iudicatam tranſactio facta nullius eſt momenti. tom. 1. pag. 323. col. 1. ſi modo res iudicata certa ſit & indubitata. ibid.

Poſt rem iudicatam tranſactio valet ſi appellatio interceſſerit vel appellari adhuc poſſit. tom. 1. pagin. 323. col. 1

In tranſactione imperfecta locus eſt pœnitentiæ. tom. 1. pag. 219. col. 2

Nunquam iuſta & perfecta tranſactio admittit pœnitentiam. tom. 1. pag. 218. col. 1

Solus metus litis ſufficit ad tranſactionem. tom. 1. p. 323. col. 1. & pag. 386. col. 1

Semper iuſta cauſa tranſactionis eſt quoties aut à lite aut à metu litis diſceditur. tom. 1. pag. 365. col. 1. & pag. 404. col. 1

Tranſactio non poteſt fieri niſi de re dubia. tom. 1. pag. 323. col. 1

Ante & poſt litem conteſtatam ac pendente iudicio tranſactio fieri poteſt. tom. 1. pag. 325. col. 2

Tranſactio non eſt contractus, nec ex ea naſcitur aliqua actio. tom. 1. pag. 87. col. 2

Niſi

Niſi appoſita ſtipulatione. ibid.
Tranſactiones ex cauſa enormis læſionis reſcindi non poſſunt. tom.1.pag.396.col.2
Litem aliquam ſubeſſe ſemper oportet aut ſaltem metum litis, vt tranſactio iure facta videri poſſit. tom.1. pag.386. col.2
Maior tranſactionum eſt vtilitas, quàm rei iudicatæ, quia per eas & ſumptibus & vexationibus iudiciorum parcitur. tom.1.pag.386.col.1
Tranſactio prætextu inſtrumentorum poſtea repertorum reſcindi non poteſt. tom.1.pag.156.col.1
De ſententiæ executione tractari poteſt & tranſigi poſt latam ſententiam. tom.1.pag.323.col.2
Cur ob læſionem tranſactio reſcindi non poſſit. tom.1. pag.386.col.1
Cauſas vel lites tranſactione finitas reſcripto imperiali reſuſcitari non oportet. tom.1.pag.386.col.1.
Etiam prætextu læſionis immodicæ. ibid.
Præcipua tranſactionis & pacti differentia materiæ.to.1. pag.386. col.1
Tranſactio nihil niſi pactum eſt. tom.1. pagin. 386. col. 1
Ea cauſa tranſactionis aliud dari, vel promitti, vel retineri omnino neceſſe eſt. tom.1. pag.386. col.1
An valeat ſententia ſecuta poſt tranſactionem. tom.1. pag.324.col.1.& 2
An tranſactio ſit contractus nominatus vel innominatus? tom.1. pag.219. col. 2
An pactum duntaxat. ibid.
Lis iniuſta præbere materiam tranſactionis poteſt ſecus calumnioſa. tom.1. pag.386.col.2
An tranſactio cui dolus cauſam dedit ipſo iure nulla ſit vt de bonæ fidei contractibus dici ſolet, an verò per doli exceptionem aut replicationem elidenda ſit.to.1. pag.387. col.1. & 2
An tranſactio ſit contractus bonæ fidei, an ſtricti iuris. tom.1. pag.387.col.1. & 2
Tranſactiones dolo malo, aut vi, aut metu interpoſitæ ratæ haberi non debent. tom.1. pag.387.col.2
Omnis tranſactio inducit nouationem & prioris obligationis maximè ſi fiat per ſtipulationem Aquilianam. tom.1.pag.387.col.2
Super dolo malo tranſactionem bona fide fieri nihil prohibet. tom.1. pag.387.col.2
Tranſactionis exceptio dicitur etiam litis finitæ. tom.1. pag.324.col.1
Tranſactio nihil niſi pactum eſt ſi ſtipulatio non interueniat. tom.1.pag.324.col.1
Tranſactio, repetitio. Quod ob tranſactionem etiam dolo malo factam ſolutum eſt vel prima actione ſi perempta non ſit repetitur vel actione de dolo, ſed condictione indebiti nunquam extra vnum caſum. to.1. pag.387. col.2
Tranſactio, ſententia. Sententia poſt tranſactionem lata poteſt victor doli exceptione ſummoueri.to.1.p.325. col.1. & 2
Et ante & poſt litem conteſtatam. ibid.
Tranſactio alimenta. Tranſactio facta ſuper alimentis futuris ex teſtamento, vel qualibet alia vltima voluntate debitis, non autem ex contractibus inter viuos non valet niſi conſulto, & authoritatem præſtante prætore facta ſit. tom.1.pag.324.col.2
Tranſactio ſtipulatio. Neque tranſactio, neque pactum vllum ſtipulatione non interpoſita tollit actionem ipſo iure, ſed tantùm per exceptionem.tom.1.p.324. col. 1
Tranſactio, compromiſſum. Neque tranſactio, neque compromiſſum alieno nomine fieri poſſunt citra ſpeciale mandatum. tom.1. pag.130. col.2
Tranſactio, condictio. Ei qui tranſegit & ſoluit prohibitum eſt ne ſimul & exceptione & condictione vtatur. tom.1.pag.326.col.2
An datum propter cauſam tranſactionis iam factæ ea non repeti poſſit. tom.1.pag.322.col.1.& pag. 386. col.1. & 2
Datum propter tranſactionem non ſecuta lite repeti non poteſt ſi metus litis ſubſit dum ne quid per calumniam factum ſit. tom. 1. pagin. 322. col.1. & 2
Transferre. Quænam per condictionem in alium transferri poſſint. tom. 1. pag.312.col.1
Qui rem ſuam tanquam alienam tradit alij, eam non transfert,poteſtque eam vindicare.to.1.p.229.& 230
Dominium non aliter transferri poteſt quàm ſi animus concurrat & affectus ex vtraque parte. tom.1. p.229. col. 1
Plerumque plus iuris in alium quis transferre poteſt quàm ipſe habeat. tom.2.p.114.col.2
Etiam ſine traditione noua voluntas nuda domini ſufficit aliquando ad transferendam rem. tom.2. p.251. col. 1
An in tranſlatione dominij requiratur conſenſus tantùm, an etiam in cauſa tranſlationis? tom.1. pag.42. col. 1
Tranſigens. Tranſigenti non fuit præſcribendum ad quem vſque modum iniuſtam litem timere deberet. tom.1.pag.386.col.1
Tranſigere. Differentia inter tranſigere negotium & tranſigere de negotio. tom.1. pag.87.col.1
Tranſlatio. Error & falſitas in cauſa traditionis non impedit quo minus dominium per traditionem à domino factam transferatur dummodo fiat ex iuſta cauſa. tom.1. pag.372. col.1
Vera dominij tranſlatio fieri non poteſt per ſolam transferendi dominij voluntatem, ſed per interuenientem traditionem aut per actum aliquem traditioni æquipollentem. tom.2. pag.143.col.1
Dominium & poſſeſſio transferri poteſt ſub condicione & interim eſſe in pendenti. tom.1. p.247.col.1
Tranſmiſſio. Cùm de tranſmiſſione quæritur, id potiſſimum eſt inſpiciendum, an id quod tranſmitti debet ex facto defuncti proficiſcatur & ſumat originem. tom.1. pag.354. col. 2
Stipulatio condicionalis pendente condicione tranſmittitur ad heredem non item legatum.tom.1.pag.354. col. 2
Tribonianus. Triboniani inſcitia in iure & in proprietate verborum. tom.1.pag.242. col.2
Tributoria. Merces in eadem taberna exiſtentes licet ex vnius creditoris pecunia comparatæ ſint, veniunt tamen in tributum niſi fuerint creditori pignoratitio. tom.2.pag.73. col.1.& 2
Dominus in tributione mercis peculiaris negans doloſè alicui quicquam deberi, tributoria actione poteſt conueniri. tom.2.pag.78.col.1.& 2
Cur actio tributoria quæ non niſi ex dolo interueniente datur ſit perpetua. tom.2. pag. 91. col.1
Dolus pupilli, eum obligat actione tributoria. tom.2. pag.66.& 67
Scientia pupilli vel furioſi non ſufficit vt actione tributoria teneantur, ſed ſcientia tutoris vel curatoris, neque dolus tutoris aut curatoris ſufficit, ſed ipſius tantùm domini, vel pupilli, vel furioſi. tom. 2. pag.67. col.1. & 2
Actio tributoria & perpetuò & in heredem domini datur, ſed non in ſolidum, ſed de eo duntaxat quod ad eum peruenit. tom.2. pag.78. & pag.90.col.1. & 2. & pag.91.col.1.& 2
Seruus alienus aut liber homo bona fide poſſeſſus licet ſciente & patiente poſſidente ex merce peculari negotietur non aliter poſſidentem obligat tributoria quàm ſi ex merce peculiari ad poſſidentem pertinentis negocietur. tom.2.pag.64.col.1.& 2

An merces ſeruo vendendæ datæ maneant dantis, an veniant in tributum. tom.2. pag.73. in fin. & pag.74. col.1. & 2

Actio tributoria nec eſt actio de dolo, nec actioni de dolo ſimilis. tom.2.pag.81.col.1. & 2

Actio tributoria non naſcitur ex dolo, ſed ex contractu. tom.2.pag.81.col.2

Non iubet prætor, ſed tantùm permittit domino mercis ſerui diſtributionem. tom.2.pag.76.col.1

Mancipia in tributum veniunt per actionem tributoriam ſi ex merce ſint comparata, ſecus ſi non ex merce. tom.2. pag.72. col.1. & 2

Cur actio tributoria ſit pœnalis & perpetua, nec detur niſi quatenus peruenit, & non in ſolidum. tom.2.p.80. col.2. & pag.81.

Actio tributoria quæ competit contra heredem competit etiam contra cæteros ſucceſſores. tom.2.pag.82.col.1. & 2

Sola ſcientia patris vel domini eos obligat actione tributoria. tom.2. pag.64. col.1. & 2

Ex dolo procuratoris dominus tributoria tenetur. tom.2. pag.67. & 68

Dominus ſciens ſeruum ſuum ex merce peculiari negotiari vocatur in tributum cum cæteris ſerui creditoribus non omnibus, ſed eius dumtaxat mercis, & priuilegium deductionis amittit. tom. 2. pag. 70. col.1. & 2

Quibus modis dominus in tributorio iudicio poſſit diſtributionem ſibi à prætore conceſſam relinquere. tom.2. pag.76. col.2

Diſtributionem à domino mercis ſuæ peculiaris factam non licet ſolo prætextu inæqualitatis, nullo dolo interueniente impugnare, ſecus dolo interueniente. tom.2. pag.76. col.1. & 2

Tributoria actio ad quid comparata. tom. 2. pag. 77. col. 2

Actio tributoria à diſtributione facta nomen ſumpſit non à diſtributione facienda. tom.2. pag.77. col.2

Quæ ſit obligatio quæ pariat actionem tributoriam. tom.2. pag.77. col.2

Ex dolo commiſſo an malè vel nihil diſtribuendo actione tributoria tenetur diſtribuens. tom.2. pag 76. & 77

Pluribus ab eodem ſeruo factis negotiationibus diuerſarum mercium ſi quoſdam creditores in certis mercibus alios verò in aliis habuit, non debent omnes in iiſdem mercibus confundi ſimulque in tributum vocari. tom.2. pag.72. col.1. & 2. ſecus ſi eiuſdem negotiationis ſint creditores. ibid.col.2

In pluribus negotiationibus, vel vna in pluribus locis plures & ſeparatæ ſunt contributiones. tom.2.pag.73. col.1. & 2

Cauendum eſt quàntum fieri poteſt ne ex alterius re vel merce alij indemnes fiant, alij damnum ſentiant in actione tributoria. tom.2. pag.13. col.1

De actione tributoria cur ſic dicta? & de eius vtilitate, & cum quibus aliis actionibus poſſit concurrere. tom.1. pag.62. col.1. & 1

Nunquam locus eſt actioni tributoriæ niſi dolo patris vel domini interueniente. tom.2.pag.63.col.2

Per actionem tributoriam aufertur patri vel domino priuilegium quod habuit in peculio filij vel ſerui. tom.2. pag.63. col.1. & 2

Ex edicto de tributoria domino tribuendum eſt & partiendum ex merce ſi quid ipſi debetur ac etiam ſi quid aliis, quos habet in ſua poteſtate. tom.2. pag.70. col.1. & 2. & pag.71. col.1. & 2

Si duo pluresve domini ſint ſerui ex merce peculiari negotiantis vtique omnibus pro rata debiti ſui tribuendum eſt. tom.2. pag.71. col.1. & 2

In actione tributoria non habetur ratio totius peculij, ſed eius tantùm mercis qua ſeruus ſciente ac patiente domino negotiatus eſt, & quid inde receptum ſit. tom.2. pag.71. col.1. & 2

Domini eſt tribuere ac diſtribuere peculiares merces à ſeruo obligatas, nec niſi domino diſtributionem in iudicio tributorio prætor permittit. tom. 2. pag. 72. in princ.

Omnis apparatus ad mercis negotiationem, eiuſque impenſa venit in actionem tributoriam. tom. 2. pag.72. col.1. & 2

Nihil refert ad inducendam actionem tributoriam an quis cum ſeruo, an cum eius inſtitore contraxerit dummodo contraxerit de peculiari merce in qua dominus ſeruum ſuum negotiari ſciuit. tom.2.pag.69.col.1. & 2. in fin.

Non ad omnium rerum negotiationem quæ cum ſeruo facta eſt tributoria datur, ſed ad eas dumtaxat quæ mercis appellatione contineantur. tom. 2. pag. 69. col.1. & 2

Per actionem tributoriam tribui iubetur non tantùm peculiaris illa merx in qua ſeruus ſciente domino negotiatur, ſed etiam quicquid inde receptum eſt. tom.2. pag.69. col.1. & 2

In actione tributoria non minus quàm in exercitoria & inſtitoria & de peculio & quod iuſſu illa æquitatis ratio facit vt ex contractu ſerui communis ſinguli domini in ſolidum teneri debeant, ne in plures aduerſarios diſtringatur qui cum vno contraxit, ſi omnia ſint paria. tom.2. pag.64. & 65

Cur actione de peculio cum emptore ſerui agi poſſit, tributoria verò non poſſit. tom. 2. pag. 93. & 94. col.1. & 2

Aliquando meliùs eſt agere actione de peculio quàm tributoria. tom. 2. pag.94. col.1. & 2.

Omnes qui poſſunt agere, tributoria poſſunt agere de peculio, ſed non contra. tom.2. pag.35. col.2. in fin.

Tunc. Articulus, tunc, denotat extremitatem temporis. tom.1. pag.70. col.1

Turpe, iniuſtum. Differentia inter turpe & iniuſtum. tom.1. pag.273. col.1

Turpitudo. Nemini permittendum eſt turpitudinem ſuam allegare, ad fundandam ſuam intentionem. tom. 1. pag. 131. col. 1. ſed tantùm ad fundandam exceptionem aut replicationem, ſi modo contra eum qui fuerit particeps turpitudinis. ibid.

Turpitudo, condictio. Ratio turpitudinis propter quam quid datum eſt, danti condictionem aufert. tom. 1. pag.403. col.1

Turpitudo condicere. Promittens ob cauſam turpem agentem repellere poteſt per exceptionem doli mali vel in factum, ſolutum verò ob eam cauſam repetere non poteſt ſi turpitudo ex parte vtriuſque verſetur. tom. 1. pag. 281. 282. & 283

Tutela. Contrarium tutelæ iudicium cur comparatum. tom.1. pag.394. col. 2

Actio tutelæ naſcitur ex ſuſceptione tutelæ; ſed non niſi à die malæ adminiſtrationis. tom.1.pag.609.col.2

Ex cauſa tutelæ per ſeruum adminiſtratæ eo tempore quo liber eſſe credebatur qua actione; & ad quid dominus teneatur? tom.2. pag.214. col.1. & 2

Tutela, pupillus. Actio quæ datur in magiſtratus qui pupillo rem ſaluam fore caueri non curarunt non eſt ex delicto, ſed ex quaſi contractu, non pœnalis, ſed rei merè perſecutoria; & cur detur? tom.2.pag.132. col.2

Tutor. An tutoribus ſolutio rectè fiat. tom.1. pag.127. col.1. & 2

An tutor rerum pupillarium dominium transferre poſſit. tom.1. pag.117. col.2

Tutor, itemque curator prodigi aut furioſi loco domini ſunt. tom.1. pag.128. col.1

Seruus neque tutor eſt neque eſſe poteſt non magis quàm prætor, cùm prorſus incapax ſit eorum omnium

quæ ſunt iuris ciuilis. tom.2.pag.221.col.2
Tutor debet aliquando plus præſtare aduerſus ſeipſum pupillo quàm aduerſus extraneum quia aduerſus alios experiri ſine actione non potuit, aduerſus ſeipſum potuit. tom.2.pag.144.col.1. in fin.
Cur tutori liceat rem pupilli alienare, & quando domini loco habendus ſit. tom.1.pag.127. & 128
Plus iuris habet tutor in adminiſtratione rei pupillaris quàm procurator generale mandatum habens. tom.1. pag.376. col.1. & 2
Tutor poteſt pupillaris rei quam à defuncto emerat poſſeſſionem ſibi tradere, non tamen ſe debitorem facere ex cauſa venditionis, vel donationis ſi nulla præceſſerit, non magis quàm alius quilibet. tom.1. p.37. col.1
Tutor licet pupilli perſonam repræſentet, & vice domini ſit tunc tamen domini loco habetur, cùm totelam ex bona fide adminiſtrat, non cùm pupillum ſpoliat. tom.1.pag.376.col.1
Non eſt audiendus tutor ſi dicat ideo eſſe ſe pecuniam pupillarem, quod idonea nomina non inuenerit, ſi arguatur eo tempore ſuam pecuniam bene collocaſſe. tom.1. pag.553. col.1
Quomodo intelligendum ſit per tutorem non quæri actionem pupillo, neque per curatorem minori. tom.1. pag.501. col.2
Tutor indebitum ſolutum recipere poteſt, ſiue ſuo nomine, ſiue pupilli. tom.1.pag.402.col.2
Tutor domini loco habendus eſt, cùm bene adminiſtrat non cum ſpoliat pupillum. tom.1.pag.302.col.2
Semper ignoſcendum eſt tutori qui prudentis patris voluntatem ſectúmque ſecutus eſt. tom. 2. pag. 45. col.2
Tutor loco domini eſt quoties tutelam gerit ex bona fide, nec pupillum ſpoliat. tom.2. pag.316. col.1
Tutor ex cauſa mutui poteſt ſe facere pupilli debitorem, adeóque ſi ſit creditor ſibi ſoluere, non tamen poteſt ſibi ipſi vendere rem pupillarem, aut aliter in rem ſuam pupillo authoritatem præſtare. tom. 1. pag. 37. col.1
Habenti tutorem, tutor non datur. tom.1. pag. 193. col.1
Tutor datur perſonæ & bonis pupilli. tom.2. pag.275 col.1
De alienationibus rerum pupillarum à Seuero prohibitis tutoribus. tom.2.pag.223.col.1
Omnia quæ poteſt facere pupillus cum tutoris authoritate ea tutor ſolus per ſe facere poteſt, ſi quædam exceptas quæ perſonaliſſimum pupilli factum requirunt, vt aditio hæreditatis alienæ. tom.2. pag.43. col.1
A tutoribus pupillorum eadem diligentia exigenda eſt circa adminiſtrationem rerum pupillarium, quam paterfamilias rebus ſuis ex bona fide præſtare debet. tom.1. pag 191. col.2
Poteſt tutor vel curator infantis & furioſi eos abſtinere perinde ac immiſcere. tom.1 pag.408.col.2
Non eſt prohibendus tutor vltrò ſoluere debitum pupillare. tom.1. pag.34. col.2
Vnus ex duobus tutoribus conuentus, ſi præſtiterit in ſolidum quanti actoris intereſt alterum liberat, ſecus ſi non præſtiterit. tom.1. pag.563. col.2. nec electione vnius alter liberatur. ibid.
Tutor nec dominus eſt nec domini loco habendus cùm mulierem pupilli adminiſtrat licet ex ſuo dolo pupillum faciat locupletiorem. tom. 2. pagin. 66. col. 2
Qui ex pluribus tutoribus tutelam geſſit atque ita locupletior ex ea factus eſt, debet prior conueniri, deinde ſi aut nihil aut minus præſtare poſſit ad alterum debet peruenire. tom.1. pag.564. col.2
Tutor non tantùm vice & loco domini eſt, ſed etiam dominus idem pupillarum cùm benè & ex fide tutelam adminiſtrat. tom.1. pag.622. col.1
Cum tutoribus non malè contrahitur ſiue pupillum ſimul ad contrahendum adhibeant cui authoritatem ad contrahendum præſtent, ſiue ſoli contrahant abſque pupillo. tom.1.pag.622.col.1
Non malè cum tutoribus contrahitur, cum quoque cùm ſolocodo non ſunt. tom.1. pag.617. col.1
Tutor agere. Cum furioſis, neque cum infantibus neque dem authore tutore vel curatore agere licet, cum ipſo tutore vel curatore licet. tom.1. pag 408. col.2

V

Valere.

SI non valeat eo modo quo agitur, quod in rei veritate agitur, valere tamen debet eo modo quo poteſt. tom.2.pag.371.col.1
Explicatio illius regulæ, quod ab initio non valet, ex poſt facto non poteſt conualeſcere. tom.1. pag. 631. col.2
Validitas. Ea quæ ab initio conſtiterunt, non eò magis pollunt ea fieri quod ad eum caſum peruenerint, à quo inc pere non potuerunt, & è contra. tom.1. pag.534. col.2
Quomodo multa teneant quæ ad eum caſum peruenerunt, à quo incipere non potuerunt. tom.1.pag.517. col.1
Variare, mutare. Vlpianus, Papinianus, Scæuola, & Volutius Mecianus ſententiam mutatunt in melius, & variauerunt. tom.2.pag.354.col.1.& 2.in princ.
Velleianum. SC. Velleianum non prodeſt mulieri decipienti. tom.2.pag 281. in fin.& pag.282
SC. Velleianum omnem omnino obligationem comprehendit ſiue re, ſiue verbis, ſiue quocunque alio contractu mulieres interceſſerint. tom.2. pag. 282. col.1. & 2
Mulieri alienam obligationem in ſe ſuſcipienti, ſuccurritur per SC.Velleianum. tom.2. pag.282.col 1. & 2. ſiue per defenſionem alterius ſiue per interceſſionem. ibid.
Quibus caſibus ceſſet SC. Velleianum. tom.2.pag.282. & 283
Mulier alium defendendo qui contra eam habet regreſſum poſt condemnationem non iuuatur Velleiano. tom.2. pag.283. col.1.& 2
Mulier non poteſt iuuari SC. Velleiano ſi ſoluat, vel debitorem deleget niſi ex cauſa præcedentis interceſſionis ſoluat. tom.2. pag.287. col. 1.& 2
SC. Velleianum non ſuccurrit mulieri luenti & patrimonium ſuum diminuenti, ſed ei tantùm quæ pro alio intercedit & ſe obligat. tom.2.pag.286.col.1
An mater pupilli heredem tutoris ionitaus vt periculo ſuo hereditatem tutoris alioqui ſuſpectam adiret, iouetur SC. Velleiano? tom.2.pag.299.col.1.& 2
An mulier promittendo indemnitatem pupillo de eo quod debet, vel debebit ei tutor, vel è contra, aut ſi promiſerit indemnitatem de eo quod debet ipſe vel debebit pupillo, vel è contra, poſſit iuuari SC. Velleiano? tom.2. pag.285. col. 1. & 2
Mulier contra SC. Velleianum obligata ſolutum eo nomine repetere poteſt. tom.2.pag.286.col.1.& 2
Renunciatio SC.Velleiani à muliere facta non valet ſi ab initio facta ſit. tom.2. pag.312. col.1. & 2
Cur introductum ſit SC. Velleianum? tom.2. pag.279. col.1.& 2. & pag.281
SC. Velleiano ita ſuccurritur mulieri, vt tamen actio priſtina in priorem debitorem reſtituatur. tom. 2. pag.280. col.1. & 2
Itémque in eum qui pro ſe conſtituit mulierem ream. ibid. col. 2
In omnibus caſibus in quibus per SC. Velleianum ſuccurritur

Digitized by Google

curritur mulieri pro alio intercedenti, reſtituitur actio vel inſtituitur contra eum pro quo vel intercedit vel ſe ream conſtituit, ſiue is ſciuerit, ſiue ignorauerit. tom.2. pag.280.col.2

Procurator mandatu mulieris pro alio intercedens, iuuatur Velleiano, ſecus ſi ignorauerit. tom.2. pag.309. col.1. & 2

Creditori pecuniam mulieri tanquam in vſus ſuos mutuo danti, non nocet exceptio SC. Velleiani, licèt eam pecuniam alij mulieri ſit creditura. tom. 2. pag. 193. col.1. & 2

In datione in ſolutum à muliere pro alia facta non habet locum SC. Velleianum. tom.2. pag.284. col.1

SC. Velleianum non habet locum in muliere vendente rem ſuam, vt ex pecunia debitum alienum ſoluat. tom.2. pag.284. col.1. & 2

An SC. Velleianum habeat locum in muliere mandante, vt alius pro alio fideiubeat, ſiue ſciat, ſiue ignoret creditor fideiuſſorem ex mandato tantùm mulieris fideiubere? tom.2. pag.284. col.1. & 2

Fideiubens ex mandato mulieris non poteſt exceptione Velleiani ſe tueri aduerſus creditorem ignorantem, neque vti replicatione aduerſus mulierem. tom.2.p.284. col.1. & 2. & ſeq.

An debitor delegatus à muliere pro alio intercedente ante ſolutionem, tutus ſit Velleiano, & ſi agat contra mulierem poſſit exceptione SC. Velleiani repelli, & quomodo? tom.2.pag.301.& 302.col.1.& 2

An ignoranti pro muliere alienam obligationem in ſe ſuſcipiente promittenti poſſit opponi exceptio SC. Velleiani, & quomodo? tom. 2. pag.301. & 302. col.1. & 2

SC. Velleianum non ſuccurrit mulieribus alienam obligationem in ſe ſuſcipientibus, niſi ex ea interceſſione fiant pauperiores. tom.2.pag.302.col.1.& 2

Muliere pro alio contra SC. Velleianum intercedente, ſi fideiuſſorem eo nomine dederit, an & quomodo exceptio SC. Velleiani competat etiam fideiuſſori? tom.2. pag.296. col.2

An mater promittens legitimo filij pupilli fratri indemnitatem periculo ſuo, vt & fratrem impuberem abſtineret hereditate, & ſe ſolùm immiſceret, poſſit iuuari SC. Velleiano? tom. 2.pag.300.col.1

An exceptio SC. Macedoniani vtilis eſt mulieri, quoties pro alio intercedit, licèt creditor eam ignoret intercedere, dummodò à muliere non ſit deceptus? tom.1. pag.296. col.1. & 2. & ſeq.

An ſit locus SC. Velleiano ſi mulier quæ alieno creditori contra SC. promiſit ab eo delegetur, quaſi creditura. tom.2.pag.297.col.1

Dominus ex contractu ſerui negotiationi præpoſiti cum muliere agens an Velleiano ſummoueatur? tom.2. pag.306. col.1. & 2

SC. Velleiano interueniente, actio ſtatim reſtituitur in priorem debitorem, non expectata ſolutione. tom.2. pag.304. & 305

SC. Velleiano locus eſt cum creditor ſcit mulierem intercedere. tom.2.pag.292.col.1.& 2

In ſolutione à muliere donandi animo facta non habet locum SC. Velleianum. tom. 2. pag. 284. col. 1. & 2

Qui mandante muliere pro alio intercedit, an exceptione SC. Velleiani vti poſſit? tom. 2. pag. 311. & 312

SC. Velleiano non aliter locus eſſe poteſt quàm ſi creditor ſciat mulierem intercedere. tom.2. pag.285. pag.356. col.2

Velleianum Macedonianum. Quod factum eſt in fraudem Velleiani aut Macedoniani nullius momenti eſt. to.1. col.2

Vendere. Nemo rem ſuam inuitus vendere cogitur iuſto precio. tom.1.pag.271.col.1.

Etiam rem ſuam quis ex cauſa vendere cogitur. tom.1. pag.596.col.2

Vendere eſt pro re pecuniam accipere. tom.1, pag.185. col.1

Res aliena vendi poteſt, licèt eam dominus auferre poſteà & vindicare quandoque poſſit. tom.1.pag.603. col.1

Dominus inuitus rem ſuam iuſto precio vendere non cogitur. tom.1.pag.199.col.1

Non videtur ius illud quis vendidiſſe quod ſibi competere ignorabat. tom.1.pag.307.col.1

Venditio. Pluribus fundis vno emptionis interpoſito inſtrumento venditis, tot poſſunt dici venditiones quot ſunt fundi. tom.2.pag.189.col 2

In venditionibus & ſtipulationibus tot ſunt venditiones & ſtipulationes quot ſunt res ſeparatæ. tom.1. p.575. col.2

In venditionibus & emptionibus non alia iuſta contrahendi cauſa requiritur quàm voluntas. tom.1. p.659. col.1

Etiam perfecta venditio eſt, ſi venditor pecuniam ſubinde reddat emptori vt eandem reſtituere commodanti poſſit, quia ſatisfactum eſt ſolemnitati legis duodecim tabularum quæ nec aliud exigit, niſi vt venditor fidem habuerit de precio. tom. 1. pag. 548. col.1. & 2

Ex contractu venditionis iurato eædem non minus oriuntur actiones quàm ex vero contractu venditionis. to.1. pag.119.& 120. Differentia inter actiones ex vtroque proficiſcentes. tom.1. pag.122. col.1

Venditio rei alienæ valet. tom.1.pag.346.col.1

Res vendita periculo eſt emptoris etiam priuſquam tradita ei fuerit. tom.2.pag.74.col.1

Ex omnibus contractibus habilibus ad tranſlationem dominij transfertur dominium per traditionem excepto contractu venditionis. tom.2.pag.74.col.1

Ex venditione dominium non transfertur niſi traditione interueniente. tom.1.pag.660.col.2

Quomodo in venditione liceat contrahentibus ſeſe inuicem de precio decipere. tom.1.pag.660.col.1

Dolus emptoris qui reſcindendæ venditionis cauſam præbere poſſit non quantitate precij æſtimandus eſt, ſed qualitate facti. tom.2. pag.250. col.1

An alienationis nomine venditio contineatur? tom.2. pag.234. col.1. & 2

Quid in venditione primo & principaliter agatur. tom.1. pag.631. col.1

Venditio rei alienæ non afficit rem, ſed tantùm perſonam. tom.1.pag.663.col.1

Venditio à viro donationis cauſa vxori facta viliore precio nullius eſt momenti. tom.2.pag.296.col.1.& 2

Venditio, pignus. Puta pignoris venditio eſt tum quoque cùm poſt moram debitoris ſua die non ſoluentis conuenit inter debitorem & creditorem vt pignus certo precio ſit emptum creditori. tom.1. pag.659. col.1

Conuentione facta vt pignus venditum ſit creditori pro debito pignoris, venditio valet. tom. 1. pag. 659. col.1. & 2

Venditio pignoris à debitore creditori facta poſtea per oblationem ſortis & vſurarum reuocari non poteſt. tom.1. pag.659. col.2

Venditio, legatum. Venditor vel teſtator qui rem alienam in qua ius aliquod habeat, vendit aut legat non aliud quàm illud ipſum ius quod in ea re habet vendere vel legare videtur. tom.1.pag.671.col.2

Venditio, traditio. Venditio ſine traditione non eſt alienatio, ſed iuſta alienationis cauſa & habilis ad transferendum dominium per ſubſecutam traditionem. tom.1. pag.434. col.1

Venditio, locatio. Venditio aut locatio nunquam incipit à datione aut traditione rei venditæ aut locatæ,

aut ſolutione precij vel mercedis. tom.1. pag. 238. col.1

Venditio, emptio. Quoties de dominio rei venditæ quæritur cui acquiratur non tam inſpiciendum eſt ex cuius pecuniis res empta ſit quàm cuius nomine & empta fuerit & tradita niſi cùm comparata eſt ex nummis pupilli aut militis. tom.1.pag.672.col.1

Venditor. Liberum eſt vendenti quam velit legem & conditionem rei ſuæ dicere etiam in præiudicium creditorum anteriorum. tom.2.pag.74.col.2

Ad litem vſque conteſtatam promiſſioni ſuæ ſatisfacere venditor poteſt. tom.1. pag.482. col.2

Ei rem venditam tradere venditor ſolet & debet à quo viciſſim dominium nummorum precij ſpetare poſſit. tom. 1. pag.59. col.1

Quando neceſſaria ſit actio de eo quod certo loco ad hoc vt venditor ad rem tradendam quocunque alio loco conueniri poſſit. tom.1.pag.482.col.1.& 2

Qui ſciens vendit rem alienam ignoranti, non tam emptorem decipit quàm ſeipſum, cùm hoc ipſo ſe obliget in id omne quod intereſt emptoris. tom. 1. pag.663. col.1

Venditor in crimen falſi incidit qui vendit tanquam ſuam eam rem quam ipſe alij iam vendiderit. tom.1. pag.667. col.1

Venditor rem emptori venditam tradere non cogitur coactione præciſa, ſed coactione cauſatiua. tom. 1. pag.201. col.2

Dolus venditoris rem venditam tradere nolentis æſtimatur non per iuſiurandum in litem, ſed officio iudicis. tom. 1. pag.201. col. 2

Venditor eſt in culpa qui vendit emptori & rem emptam tradit ſine præſenti pecunia, & ſine fideiuſſore ei qui iam tum non erat ſoluendo, ſecus qui diuiti emptori & idoneo, ſed poſtea lapſo facultatibus. tom.1.p.646. col.2

Venditor rem venditam emptori tradere non tenetur ſi malit præſtare id quod emptoris intereſt. tom. 1. pag.597. col.1

An venditor conuenitur à domino actione ex empto ſi rem ſeruo venditam bonæ fidei poſſeſſori ſerui tradiderit, per ceſſionem actionum contra poſſeſſorem à domino oblatam, liberetur à tom. 1. pag. 61. col. 2. & pag.62. & 63

Venditor pignus. Vendito pignore à creditore pignoratitio, creditor mandare actiones debet contra emptorem ſi non ſoluerit, periculo tamen ipſius creditoris ſi ſit in culpa, ſecus ſi non ſit in culpa. tom. 1. pag. 646. col.2

Qui rem ſuam immobilem vendidit & tradidit, ſi tam ſtultus fuit vt temere fidem habuerit de precio quod ei ſolutum non ſit, in ea cauſa eſt vt non tantùm partem precij, ſed totum ipſum precium facile amiſſurus ſit ſi ab aliis creditoribus hypothecariis antecenatur, nec per pignus in ipſa re ſibi proſpexerit. tom.2.p.74. col.2

Venditum. Res vendita non fit emptoris antequam ſit tradita. tom.2. pag.351. col.2

Veſtimenta commodare. Veſtimenta commodari poſſunt, ſed precario dari ſtricto iure non poſſunt. tom. 1. pag.533.col.2. in fin.& pag.548.col.1.& 2. & p.555. col.2

Verba. Verba cum effectu ſunt accipienda. tom.2.p.315. col.2

Cur & quomodo verba debeant impropriari. tom. 1. pag.111. col.1. & 2

Cum in verbis nulla eſt ambiguitas non debet admitti quæſtio voluntatis, nec magis in contractibus quàm in teſtamentis. tom.2.pag.32.col.2

Omnia verba quantumlibet generalia ciuiliter intelligenda ſunt, ita vt neque abſurdi, neque iniqui quicquam ſequatur, tom.2.pag.202.col.2

In ſermone generali quædam tacitè excepta videri debent. tom.1.pag.201.col.2

Verba cum effectu ſunt accipienda. tom. 2. pag.91. col. 2

Verba, probatio. Verba enunciatiua epiſtolæ fidem equidem faciunt & probationem inter eaſdem partes, ſed in dubio tantùm, id eſt ita demum ſi non contrarium probetur. tom.1.pag.531.col.1

Verbum. Sæpe verbo ſimplici pro compoſito veteres vtebantur. tom.2. pag.30. col.2. in fin.

Qualitas iuncta verbo intelligitur ſecundum tempus verbi. tom.1.pag.311.col.1

Veritas. Non in totum falſum videtur quod veritatis primordio adiuuatur. tom.1. pag.132. col.2

Plus valere debet quod eſt in veritate quàm quod eſt in opinione. tom.2. pag.193. col.1

Veritas per iuſiurandum probatur. tom. 1. pag. 125. col.2

Salua ſemper eſſe debet cauſa veritatis contra præſumptionem. tom.1.pag.531.col.1

Veritatis habendæ ſemper eſt maximus & præcipuus fauor. tom.1. pag.194. col.2

Non eſt in totum falſum quod veritatis primordio adiuuatur, aut quod veritatis effectum habet. tom.1. p.114. col.1

Verſum. Quod ſeruus in hoc mutuatus eſt vt creditori ſuo ſoluat non eſt in rem verſum quamuis actione de peculio liberatus ſit dominus. tom. 2. pag. 264. col.1. & 2

Res empta per filium vel ſeruum, eatenus dicitur verſum quatenus valet, ſi verò alius, vel minus non plus quàm ſit empta. tom.2.pag.264.col.1.& 2

In rem verſum eſt patris, quod filiusfamilias mutuatus eſt vt filiæ ſuæ dotem daret. tom.2. pag.255. col.1. niſi ampliorem dederit quàm pater eius fuiſſet daturus. ibid.

Omnimodo emptori danda eſt actio ex empto de in rem verſo in ſolidum, ſiue id egerit ſeruus, ſiue non egerit vt in rem domini pecunia emptoris verteretur. tom.2. pag.255. col.1. & 2. ſi modo in rem domini ſolidum verſum ſit. ibid.

Pater actione de in rem verſo tenetur filio ſi filius acceperit iudicium pro patre, etiam ante condemnationem. tom. 2. pag.258. & 259. col.1. & 2

Actio de in rem verſo datur vel in totum, vel pro parte, ſi vel totum verſum ſit vel pars tantùm. tom.1.p.259. col.1. & 2

Actio de in rem verſo neceſſaria eſt vbi ceſſat actio de peculio, ceſſat autem vbi petitur id quod excedit peculium vel cùm eſt ademptum peculium, aut actio de peculio anno finita eſt. tom.2. pag.240. col.2

Quando actione de in rem verſo agere creditor poſſit quando actione de peculio? tom.2. pag.240. col.2. & pag.242. col.1

Actio de in rem verſo,& actio de peculio habent eandem cauſam originis. tom.2.pag.240.in fin.

Actio de in rem verſo non competit contra omnes in quorum rem pecunia verſa eſt. tom.2.pag.241.col.1. & 2. & pag. 551. & 352. col.1

Cur detur actio de in rem verſo? tom. 2. pag. 241. col.1. & 2

Actio de in rem verſo eſt perpetua. tom. 2. pag. 241. col.1. & 2

Caſus in quo melior eſt condicio actionis de in rem verſo, quàm exercitoriæ & inſtitoriæ. tom. 2. pag. 244. col.1. & caſus in quo deterior. ibid.

Ad actionem de in rem verſo inducendam quid requiritur. tom.2. pag.144. col.2

Toties de in rem verſo eſt actio quoties & quibus caſibus procurator mandati vel is qui negotia geſſit negotiorum geſtorum habet actionem. tom. 2. pag. 244. col. 1

Donatio

Digitized by Google

Donatio remuneratoria facta ſeruo in rem donantis verſa eſſe non dicitur, ſecus donatio ſimplex. tom. 2. p. 262 col. 2

Seruo decem in rem domini vertente, & eandem poſtea ſummam à domino mutuante, ſi præterea & peculium decem habeat, an actione de in rem verſo dominus adhuc teneatur, an de peculio. tom. 2. p. 262. col. 1. & 2

Quomodo verum ſit non dici verſum quod non durat verſum. tom. 2. p. 247. col. 2

Quod domino comparatum fuit, ſi poſtea perierit aliquo caſu modo non culpa aut facto creditoris ea cuius pecunia comparatum erat in rem domini verſum eſſe dicitur, eumque obligat actione de in rem verſo. tom. 2. p. 247. col. 1. & 2

Si quis ex creditoribus peculiariis præuenerit & occupauerit in actione de peculio, ne cæteris in occupando diligentioribus poſtponeretur, an per actionem de peculio conſumpta ſit, ceſſétque actio de in rem verſo. tom. 2. p. 242. col. 1. & 2

An qui nummis acceptis ſeruum manumiſit actione de in rem verſo conueniri poſſit tanquam factus locupletior. tom. 2. p. 242. & 243. & quomodo. pag. 243. col. 1. & 2

In rem domini verſum quid dicatur. tom. 2. pag. 243. & 244

An actione de in rem verſo conuentus vel dominus ad ſortem tantùm, vel etiam ad vſuras teneatur. tom. 2. p. 259. & 260

Qui agit actione de in rem verſo conſequitur quod ſupereſt in eo quod dominus dedit pro re. tom. 2. p. 267 col. 1. & 2

An ea pecunia in rem domini à ſeruo mutuata ſi ea ab eodem ſeruo ſine culpa perdita ſit teneatur dominus actione de in rem verſo. tom. 2. pagin. 267. & 268.

An actione de in rem verſo teneatur pater vel dominus qui filio vel ſeruo ſoluit quod verſum erat ſine in necem creditoris ſine perdituro filio. tom. 2. p. 260. & 261

Quomodo non dicatur verſum quod non durat verſum. tom. 2. p. 260. & 261

Quod filius patri donari voluit, actione de in rem verſo repetere nunquam poteſt. tom. 2. pag. 295. col. 1. & 2

Commodius eſt patri teneri actione de peculio quàm de in rem verſo. tom. 2. p. 258. col. 1

In actionem de in rem verſo rerum precium tantummodo rerum non neceſſariarum venit, rerum verò neceſſariarum pretium conuentum. tom. 2. p. 250. col. 1. & 2. & 251. col. 2

Actione de in rem verſo tenetur dominus ex contractu ſerui quem ratum non habuit. tom. 2. p. 251. col. 1. & 2

Actio de in rem verſo datur contra eum ſolum ex ſociis in cuius rem verſum eſt, vel ſi contracta ſit ſocietas vniuerſorum bonorum. tom. 2. p. 265. col. 1. & 2. ſecus actio de peculio. ibid.

Actio de in rem verſo datur contra omnes ſocios quos conſenſus non res coniunxit. tom. 2. pagin. 265. col. 2

Si plures ſint domini eiuſdem ſerui is ſolus de in rem verſo conueniri poteſt in cuius rem verſum eſt. tom. 2 p. 265. col. 1. & 2

Quibus caſibus is ex dominis in cuius rem verſum non eſt pro alio in cuius rem verſum eſt, poſſit conueniri. tom. 2. p. 265. col. 1. & 2. & 266. col. 1. & 2

Quod filius patris fideiuſſor ſoluit, in rem patris verſum eſſe dicitur. tom. 2. p. 256. col. 1

An actione de in rem verſo pater teneatur ſi filius iudicium pro patre etiam inuito accipiat. tom. 2. pag. 257. col. 1. & 2. & pagin. 249. col. 1. & 2

Conſeruatio etiam dicitur in rem verti atque acquiſitio. tom. 2. pagin. 244. col. 2. & 245

Filia à marito pecuniam mutuante propter alimenta quæ pater præſtare tenebatur, an vir habeat ſocerum obligatum actione de in verſo. tom. 2. p. 270. col. 1. & 2. & p. 271

De comparatione actionis de in rem verſo cum actione quod iuſſu. tom. 2. p. 272. col. 2

Etiam in actione de in rem verſo non minus quam in actione de peculio melior eſt conditio occupantis. tom. 2. p. 250. col. 1

Qui per emptionem hereditatis à ſeruo factam quod ſibi debebatur compenſauit, ſi ea à domino euincatur poteſt dominum actione de in rem verſo conuenire. tom. 2. p. 254. col. 2. & p. 292

Quod filiusfamilias gerit tanquam paternum non tanquam proprium in rem patris verſum eſſe dicitur. tom. 2. p. 256. col. 1. & 2. Idem in ſeruo. ibidem col. 2

Patre & filio correis debendi factis ſi filiusfamilias ſolus mutuam pecuniam acceperit ea eáque communi creditori ſoluerit, an in rem patris pecunia verſa eſſe dicatur. tom. 2. pagin. 263. col. 1. & 2. & quo caſu. ibid.

An ex argento ſeruo dato vt pocula faceret ex quolibet argento ſi factis poculis mox ſeruus deceſſerit dominus actione de in rem verſo teneatur. tom. 2. p. 253. col. 1. & 2

Ea impenſis à ſeruo factis in funus alicuius quod ad dominum ſuum pertinebat dominus actione de in rem verſo tenetur. tom. 2. pag. 253. col. 1. & 2. pag. 254

Quibus caſibus pecunia etiamſi prius in peculium verſa ſit mox in rem domini, etiam de in rem verſo actio eſſe poſſit. tom. 2. p. 252. & 253

Actio de in rem verſo non poteſt naſci poſt ademptum peculium. tom. 2. p. 252. col. 1. & 2

Dominus non aliter actione de in rem verſo conueniri poteſt licet factus ſit locupletior quàm ſi à ſeruo eius negotio gerente factus ſit locupletior. tom. 2. p. 252. col. 1. & 2

Ad inducendam actionem de in rem verſo non ſufficit quoquo modo factum eſſe locupletiorem. tom. 2. pag. 252. col. 1. & 2

An ex donatione rei peculiaris à ſeruo facta domino detur actio de in rem verſo contra dominum. tom. 2. p. 25. col. 1. & 2

An etiam ea ſolutione donandi animo facta à ſeruo. tom. 2. p. 252. & 253

Actio de in rem verſo licet non detur filio contra patrem, datur tamen creditori qui filio pecuniam mutuatus eſt contra patrem. tom. 2. p. 257. col. 2

Quibus caſibus dos à filiofamilias data filiæ ſuæ nomine in rem aui verſa non dicatur. tom. 2. pagin. 256. col. 1

Promiſſio tutoris de eo quod in rem pupilli verſum eſt non impedit quo minus ipſe pupillus de in rem verſo actione teneatur. tom. 2. p. 271. col. 1. & 2

Qui emit hereditatem à ſeruo quæ ad dominum pertinebat, & creditoribus pecuniam ſoluerit, an actione ex empto de in rem verſo dominum poſſit conuenire ſi ipſi emptori hereditatem abſtulerit. tom. 2. pag. 254. col. 1. & 2. & p. 255

Actio de rem verſo nequit ſubſiſtere ſi alij quoq; actioni adiecta non ſit. tom. 2. p. 255. col. 2

Quod filius aut ſeruus vt ſe aleret & veſtiret ſecundum patris aut domini conſuetudinem ſumpſit in rem patris aut domini verſum eſſe cenſetur. tom. 2. pag. 245. col. 1. & 2

An actio de in rem verſo competat ei qui principaliter contrahit vt in rem domini verteretur. tom. 2. p. 268. & 269

Pecunia à filiofamilias mutuata ex qua togam ſibi emit quam togam pater ignorans & putans ſuam eſſe

in funus filij dedicauerat, an in rem patris verſa videatur. tom.2.p.269.col.1.& 2
Adiectio de in rem verſo tunc neceſſaria eſt cùm annus poſt mortem filij exceſſit. tom.2.p.270.col.1
Filius conſtituendo non dicitur in rem patris vertere. to.2.pag.266.col.1.& 2.ſecus ſi ſoluat.pag.267.col.1 & 2
In actione de in rem verſo non quid conuenerit ſed quid in rem verſum ſit inſpicimus, quia ex re ipſa non ex conuentione naſcitur. tom.2.p.250.col.2
In rem verſum dicitur quando verſum eſt in cauſam in quam dominus erat verſurus. tom.2. pagin. 253. col.2
Seruo nummos ab vno mutuante aliis vero credente dominus actione de in rem verſo tenetur. to.2.p.245 col.1
Ex pecunia in peculium ſerui verſa dominus non tenetur de in rem verſo, ſed tantum actione de peculio. tom.2. p.19.col.2
Actione de in rem verſo tenentur omnes ſiue furioſi etiam ſint ſiue pupilli, qui habent filios aut ſeruos in poteſtate. tom.2. p.240.col.1
Probatio in rem verſi ſemper exigitur ab eo qui in rem verſum allegat. tom.2. p.240.col.1
Si cùm ſeruus debitor domini iam eſſet ab alio pecuniam mutuatus ſit & domino ſoluerit quatenus & quid in rem ſuam dominus vertiſſe dicatur.tom.2.p.261.col.1 & 2. & p.262
Actione de in rem verſo dominus tenetur ſi ſeruus ex mutuo accepta pecunia volenti domino quid emerit, ad materiam luxuriæ. tom.2. pagin. 247. col.1. & 2
Si mutuatus ſit pecuniam ſeruus ad comparandum & nummi ſiue veſte, aut nummi & veſtes perierint, quis de in rem verſo agere poſſit, vtrum creditor, an venditor. tom.2. pagin.248. col.1. & 2. & p.249. col.1 & 2
Dominus non tenetur actione de in rem verſo ſi ſeruus animo decipiendi pecuniam ſit mutuatus. tom.2. p.147. & 248. col.1. & 2. imò licet ſolitus fuiſſet ſeruus mutuo acceptam pecuniam in rem domini inuertere. ibid.
Coheres non poteſt conueniri ex eo quod in rem coheredis verſum eſt ſecus ex eo quod in rem defuncti.to.2. p.244.col.1.in fin. & 2
Quiſquis agere poteſt de in rem verſo poteſt agere de peculio ſed non contra. tom.2.p.268.col.2
Qui cum ſerui vicario contraxit ſi in peculium verſum ſit an dominum conuenire poteſt actione de peculio & de in rem verſo. tom.2. p.267.col.1
Impenſæ neceſſariæ in rem domini factæ etiam abſque eius mandato in rem eius verti dicuntur ſecus impenſæ voluptariæ. tom.2.p.244.col.1.& 2
Actio de in rem verſo eſt bonæ fidei.tom.2. p.254.col.1. in fin.
Vicium. Qui vaſa vitioſa depoſuit, vel locauit, vel vendidit, ſiue vitium ſciuerit ſiue ignorauerit tenetur, ſecus qui commodauit ſi ignorauerit vicium. tom.1. p.582. col.2.& ſeq.
Qui rem vicioſam deponit vel locat vel vendit tenetur ad reſtitutionem pretij tantum ſi vicium ignorauerit, ſi verò ſciuerit tenetur ad id omne quod aduerſarij intereſt. tom.1.p.582.col.2.& ſeq.
Videamus. Iureconſulti verbo *Videamus*, modeſtè magis quam dubitanter opinionem ſuam inſinuant. tom.1. p.487.col.2
Vigilans. Iura ſubueniunt vigilantibus & diligentibus non dormientibus, aut negligentibus.to.2.p.317.col.2
Vilis. Vilis perſona magiſtratus authoritate iuberi poteſt vt condemnato caput amputet, vel eum furca ſuſpendat. tom.1.p.680.col.2
Villicus. Quis ſit villicus, quod eius officium & vnde dictus. tom.2. p.53.col.1
Vinculum. Duo vincula ſolent & debent eſſe fortiora. tom.1. p.156.col.1
Vindicare. Id vindicare quis poteſt quod ſuum eſt, non quod alienum. tom.2. p.256.col.1
Id poteſt quilibet vindicare quod poteſt ſuum dicere. tom.1. p.435.col.1
Vindicare quilibet poteſt id quod ſuum poteſt dicere. tom.1.p.19. col.2
Nemini licet ſibi & in ſua cauſa ius dicere, vel ſine iudice ſe vindicare, extra certos caſus.to.1.p.647. col.1
Vindicare noſtrum. Rem noſtram petere magis propriè dicimus cùm eam vindicamus, nec ſuum quiſquam dicere poteſt, niſi cuius vindicandi ius habeat.tom.1 p.185.col.2
Vindicatio. Differentia inter vindicationem & condictionem ex re furtiua competentes. tom.1.p.407. col.1
Omnia quæ de vindicatione directa dicuntur ad Publicianam quoque id eſt vtilem vindicationem trahi debent quoniam ad inſtar proprietatis reſpicit. tom.1. p.199. col.1
Omnis vindicatio ſiue dominij ſiue pignoris arbitraria eſt. tom.1. p.608.col.2
Vindicatio non ex obligatione aliqua naſcitur, ſed ex præſenti tantum poſſeſſione. tom.1. pagin 333. col.2
Solus pater nummos à filiofamilias ſolutos poteſt tanquam ſuos vindicare tom.1. pagin. 333. col.2
Rei vindicatio non naſcitur ex contractu ſed ex præſenti poſſeſſione illius qui alienam rem iniuſtè detinet. tom.2. p.346.col.2
Extrema vindicationis ſunt vt actor ſit dominus, & reus poſſeſſor. tom.1.p.445.col.1
Meum eſt quicquid ex re mea ſupereſt eiuſque vindicandi ius habeo. tom.1.p.441.col.1
Vindicatio nunquam datur ei cuius facto & voluntate dominium ſemel in alium tranſlatum eſt per traditionem. tom.1. p.291. col.1
Vindicatio ſiue directa ſiue vtilis nunquam naſcitur ex pacto, ſed ex præſenti poſſeſſione, & datur contra eum qui nullo modo eſt obligatus.tom.1.p.618.col.1 & 2
Vindicatio non competit rei furtiuæ peremptæ. tom.1. p.407.col.1
Vindicatio non datur niſi propter præſentem poſſeſſionem. tom.1. p.407.col.1
Quiſquis ſe dominum alicuius rei poteſt dicere eius quoque vindicandæ ius habet. tom.1. pagin.364. col.2
Directa vindicatio dominij etiam ei competit qui rem in bonis habet quamuis de dominio quiritiario nihil probet dummodo ius habeat à domino.tom.1. p.676 col.1
Vindicatio condictio. Differentia inter vindicationem & condictionem. tom.1.p.279.col.2
Vindicatio fur prædo. Fur & prædo rei vindicationem contra depoſitarium vel commodatarium habere non poſſunt ſecus actionem depoſiti & commodati.tom.2. p.246.col.2
Vindicatio dominium. Quiſquis agit rei vindicatione ſibi eam legem imponit vt non aliter poſſit vincere quàm ſi ſe dominum probet pleniſſimè, impleatque intentionem qua dominum ſe dicit. tom.1. p.575.col.2
Vis. Vis eſt quoties quis per ſe facit quod per iudicem facere deberet. tom.1. p.656.col.2
Vis maior neque in commodato, neque in vllo contractu ab vllo præſtanda eſt. tom.1.p.614.col.2
Vis culpa. Vim maiorem præſtare neque creditor neque alius quiſquam debet ſicuti nec ſuam culpam impunè ferre. tom.1. p.656.col.2

Vis, ſolutio. Ex vi quæ interuenit in ſolutione inducitur præſumptio quod interuenit in ipſa quoque promiſſione. tom.1.pag.281.col.1

Vis, metus. Quod per metum aut per vim geſtum eſt ratum haberi à prætore nunquam oportet. tom. 1. pag.281. col.1

Vis, vxor. Vis illata vxori à marito ad contrahendum aut quid faciendum quod ipſa poſtea fecerit durante matrimonio licet ex longo interuallo durat præſumptiuè. tom. 1. pag.281. col.2

Vita. Dominus eſt vitæ alienæ omnis qui propriam negligit. tom.1.pag.584.col.2

Vlpianus. Vlpianus Chriſtianorum religionem ſuperſtitionem vocat, & exorciſmis vtentes, impoſtores, fuit quippe Chriſtiano nomini infeſtiſſimus.tom.1.p.93. col.2

Vnio. Non tantùm valet pars ſeparata à toto quantum ſi aliis partibus vnita eſſet in toto. tom. 1. pagin. 330. col.2

Vniuerſitas. Vniuerſitates nec moriuntur, nec facilè pereunt. tom.1.pag.53.col.1

De conſenſu ciuium pro re vniuerſitatis. tom.1.pag.53. col.1. & 2

Volens. Volentis appellatione quis ſignificetur. tom. 2. pag.11.col.1

Volet. Verbum *volet*, ſui natura extenſiuum eſt in futurum tempus quodlibet & ad omnem caſum poſſibilem niſi ſit reſtrictum ad certam cauſam. to.1.p.261. col. 2

Voluntas. Nihil refert an quis voluntatem ſuam verbis declaret, an facto. tom.2. pag.59.col.2

Nuda ſcientia quæ etiam coniunctam habet patientiam non eſt expreſſa voluntas. tom.2. pag.18. col.1

Heredis, teſtatoris, adóque reipublicæ intereſt ne defuncti voluntas iuſta circumueniatur. tom.1.p.263. col. 1

Coacta voluntas, voluntas eſt. tom.1.pag.64.col.1

Sola voluntas & propoſitum intercedendi non eſt interceſſio. tom.2.pag.308.col.2

Quicquid ex domini voluntate fit, à domino ipſo factum videri debet. tom.1.pag.29.col. 1

Cùm in verbis ambiguitas nulla eſt non eſt admittenda quæſtio voluntatis. tom.2. pag.36.col.1.in fin.

Intereſt publicè conſeruari defunctorum voluntates ſupremáque defuncti hominis iudicia exitum habere non circumueniri. tom.1.p.204.col.2

Vltima voluntas tota facti eſt. tom. 1. pag. 225.col.2

Voluntas hominis eſt ambulatoria vſque ad mortem. tom.2.pag.16.col.2

Voluntas morte finitur, nec tranſit ad heredem. tom.2. pag.99.col.2

Facta incipiunt non à conuentione. tom. 1. pag.222. col.1. & 2

Hominum ſiue in teſtando ſiue in contrahendo voluntates audire iudices debent adeóque imperatores non iubere. tom.1.pag.196.col.1

Nihil intereſt an verbis an factis voluntas declaretur. tom.1.pag.26. col.1

Voluntas eſt libera, & vſque ad mortem ambulatoria. tom.2. pag.185. col.5

Voluntas poſterior in liberis actibus primam perimit, nec nocet voluiſſe ſi nunc nolis. tom.1. p.278.col.1. in fin.

Nihil tam æquitati naturali conſentaneum eſt quàm voluntatem domini rem ſuam in alium transferre volentis ratam haberi. tom. 1. pag.569. col.2

Nuda voluntas & nuda ratio non poteſt facere quemquam debitorem. tom. 1. pag.133. col.2

Licet à debito liberari poſſit nuda creditoris voluntate. tom.2.pag.134. col.1

Voluntas, actus. Etiam ex actu nullo declaratur voluntas. tom.1.pag.671.col.2

Voluntas, obligatus. In eo qui obligatus eſt mutatio voluntatis aut nullo modo, aut difficilius permittitur, niſi verba conuentionis ita ferant. tom.2. pagin. 350. col. 2

Vſucapio. Vſucapio ſolius poſſeſſionis nulla eſt. tom.1. pag. 313. col.1

Sine titulo non procedit vſucapio. tom. 1. pag. 315. col. 1

Creditoris pignoratitij poſſeſſio prodeſt debitori ad vſucapionem. tom.1.pag.655. col.2

Vſucapio non interrumpitur per ſuperuenientem malam fidem, ſi modo cum bona fide iuſtóque titulo inchoata fuit. tom.1. pag.655. in fin.

Vſucapio pro emptore nulla eſſe poteſt ſi non emptio aliqua verè præceſſerit. tom.2.p.49.col.2

Pecunia ſine tutoris authoritate ſoluta à pupillo non minus parit liberationem per vſucapionem quàm per conſumptionem. tom.1.pag.46. in principio.

Differentia inter vſucapionem & conſumptionem in transferendo dominio. tom.1.pag.21. col.1

An ſeruus hereditarius vſucapionem inchoare poſſit. tom.2.pag.124.col.2

Mala fides non tantum vſucapionem impedit, ſed etiam longi temporis præſcriptionem. tom. 1. pag. 312. col.2

Alienationis nomine etiam vſucapio continetur. tom.1. pag. 509. col.1

Sine poſſeſſione nulla procedere vſucapio poteſt non magis quàm incipere. tom.1.pag.656.col.2

Sine poſſeſſione nulla procedere poteſt vſucapio.tom.1. pag.621.col.1

Cur introducta ſit vſucapio & quo iure? tom.1.p.309. col.1. & 2

Tradens rem indebitam quam debitam putabat facit locum vſucapioni ſi accipiens putabat debitam eſſe. tom.1.pag.322.col.1

In multis iuris partibus ſola opinio tituli facit locum vſucapioni. tom.1.pag.325.col.1

Actio perſonalis vſucapione nulla excluditur. tom.1. pag.311.col.2

Vſucapiones omnes & præſcriptiones in odium negligentium comparatæ ſunt. tom.1. pag.621. col.2

Vſura. Ex ſtricti iuris actionibus non debentur vſuræ, niſi in ſtipulationem deductæ ſint? tom. 2. pagina 259

Creditor pignoratitius ſuperfluum precium obſignando ſi eo non vſus ſit ad vſuras non tenetur. tom.1.p.598. col.1. & 2

Obſignatio & depoſitio pecuniæ debitæ impedit ne vſuræ eius pecuniæ deberi poſſint. tom. 1. pag. 598. col. 2

In bonæ fidei iudiciis debentur vſuræ ex mora ſiue regulari ſiue irregulari. tom.1. pagin. 598. col.2. nec minus in contrariis iudiciis quia ſunt bonæ fidei quàm in directis. ibid.

Non propter lucrum petentium ſed propter moram non ſoluentium infliguntur vſuræ ita demum ſi ex mora ipſa debeantur ſecus ſi ex conuentione. tom.1.p.649. col. 2

Supra duplum vſuræ, & vſurarum vſuræ nec in ſtipulatum deduci nec exigi poſſunt. tom.1.pag.64. col.2

Nulla conuentione vſuras etiam præteritas in ſortem redigere licet. tom.1.pag.329. col.1

Vſuræ futuræ præteritis fauorabiliores.tom.1. pag.329. col.2

Vſuræ vſurarum ſiue præteritarum, ſiue futurarum nunquam permittendæ ſunt nec ferendus vllo modo anatociſmus. tom.1.pagin.329.col.2

Vſuræ ſolutæ, ſortis non promiſſæ repetuntur. tom.1. pagin.329. col.2

Fieri non poteſt vt ſi ſors principalis non debeatur, vſuræ ſortis vllæ debeantur. tom.1. pagin.396. col.1

Termina

Google

INDEX RERVM

Terminato per ſententiam principali negotio nullæ de vſntis, ant fructibus lis ſupereſſe poteſt, ne vnius litis finis alternus præbeat exordium. tom.1. pag.395. col. 1. & 2

Vſuræ ſolutæ ſortis quæ debita eſt non poſſunt eſſe indebitæ, quamuis neque per ſtipulationem adeóque nec pacto nudo promiſſæ ſunt. tom.1. pagin.396. col. 1

Agnoſcit naturaliter vſuras deberi ille qui ſoluit in vicem & remunerationem commodi quod ex alienæ pecuniæ gratuito vſu percipit. tom.1. pagin. 396. col. 1

Vſuræ neque pœna ſunt, neque propter moram non ſoluentis infligendæ niſi eo caſu quo debentur. to.1. pag.531. col.x

In ſtipulatione de tota ſorte certo tempore ſoluenda, vel de vſuris totius ſortis ita ſoluendis vt ſi non ad dictam diem tota ſors ſolueretur in ſingulos centenos ſinguli denarij ſingulis menſibus præſtarentur ſi in continenti adiectum ſit pactum de ſorte; reſtituenda variis temporibus quæ vſuræ debeantur ſi de iis factæ non ſit mentio. tom.1. pag.23. col.1

Quicquid ſupra modum legitimum vſurarum promittitur pro non adiecto habendum eſt. tom. 1. pag.328. col.2

Vſuræ non propter lucrum petentium ſed propter moram non ſoluentium infliguntur. tom.1.pag.3x8. col.1

Vſuras iure ciuili debitas facit ſtipulatio, iure prætorio pactum nudum. tom.1.pag.327.col.x

Vſuræ non promiſſæ ſortis gratuitæ ante ſolutionem omninò indebitæ ſunt poſt ſolutionem ſunt debitæ. to.1. pag.327.col.2.& pag.328.col.2

Ex omnibus bonæ fidei iudiciis vſuræ omnimodo præſtantur ex die moræ quamuis non fuerint promiſſæ. tom.1.pag.260. col.1

Vſuræ non natura percipiuntur, ſed iure & negotiatione. tom.x. pag.369.col.1

Vſura pecuniæ creditæ odioſa eſt quia fœnus eſt, pecuniæ verò depoſitæ aut debitæ ex contractu bonæ fidei eſt fauorabilis, cùm quaſi intereſſe debeatur? tom. x. pag.369.col.1

In iudiciis bonæ fidei debentur vſuræ ex die moræ etiam extraiudicialis. tom.x. pag.396. col.1. ex contractibus ſtrictis ne quidem poſt litem conteſtatam. ibid. col.x

Pecuniæ creditæ vſuræ non debentur citra vinculum ſtipulationis, ſecus eæ vſuræ quæ ex bonæ fidei iudicio præſtantur, nec tam quod in obligatione ſint quàm officio iudicis. tom.1.pag.598.col.1

In bonæ fidei iudiciis quod ad vſuras attinet tantumdem poteſt officium arbitri, quantum ſtipulatio. to.1. pag.598.col.1

Vſuræ non tam propter lucrum petentium quàm ob moram non ſoluentium infliguntur.tom.1.p.598.col.1.

Obligationi ſuper vſuris vſurarum non poteſt accedere fideiuſſor. tom.1.pag.3x8.col.2

Etiam ex bonæ fidei iudiciis vſuræ non niſi à die moræ præſtantur. tom.1. pag.598. col.1

Quod vſurarum nomine ſupra legitimum modum etiam per ſtipulationem promiſſum eſt pro non adiecto & non promiſſo haberi debet. tom.1.pag.612.col.x

Solutio ſpontanea vſurarum debitas facit vſuras quæ alioqui omnino eſſent indebitæ. tom. 1. pagin.396. col. 1

Vſuræ debentur ab eo qui pecunia aliena vſus eſt ex qua lucrum ſperare citra furtum non potuiſſet. to.1. pag.598. col.1

In bonæ fidei iudiciis debentur vſuræ ex nudo pacto etiam citra moram, ſcilicet ſi pactum ab initio appoſitum ſit, vel ſaltem in continenti. tom.2. p.367.
o 2
col.

Legitimus modus vſurarum à legibus olim præſcriptus fuit hodie à Iuſtiniano. tom.1. pag.327.col.2

In omnibus bonæ fidei iudiciis quod ad vſuras pertinet tantum poteſt officium iudicis quantum poteſt ſtipulatio. tom.2.pag.367.col.1

Pecuniæ debitæ fœnus citra ſtipulationem non debetur. tom.1.pag. 597.col.1

Vſuræ non ſunt fructus naturales, ſed ciuiles qui non naturæ ſed iure percipiuntur. tom.1. pagin. 57. col.2

Vſuræ ſimpliciter & abſolutè non debentur, ſed per accidens & ſecundùm quid ſub condicione illa ſi ſors ſoluta non erit, maximè verò ſi vſuræ non ſint in obligatione & ſtipulatione, ſed officio tantùm iudicis præſtentur. tom.1.pag.603.col.1

Vſuræ quælibet dummodo licitæ in ſtipulationem deductæ debentur. tom.1. pag.x8. col.1. ſecus ſi in pactum incontinenti appoſitum. ibid. col.2

In actione negociorum geſtorum veniunt vſuræ etiam quæ promiſſæ non fuerunt. tom.2. pag.259.col.2

Differentia inter vſuras pecuniæ creditæ, & rerum quæ pro temporum & locorum varietate variam recipiunt æſtimationem. tom.x. pag.259. in fin.

Differentiæ inter intereſſe vel vſuras quæ ſunt in obligatione, & eas quæ non niſi officio, aut arbitrio iudicis debeantur. tom.1. pag.485. in fin.& ſeq.

Vſuræ non debentur citra ſtipulationem, ne quidem in bonæ fidei iudiciis niſi ex die moræ quæ contracta ſit vel per interpellationem, vel re ipſa. tom.1. p.598. col.x

Iure canonico quicquid excedit ſortem vſura eſt & fœnus etiamſi vel minima ſit ſalutatio. tom. 1. pag.28. col.2

Duplices vſuræ pro eodem tempore nunquam præſtari debent. tom.1. pag.70. col.1

Vſuræ vſurarum nunquam præſtari debent.tom.1.p.70. col.1

In acceſſionibus pecuniæ id eſt in vſuris ſtipulationem interuenire neceſſe eſt. tom.1. pag.474.col.2

Differentia inter vſuras ex ſtipulatione debitas & eas quæ ex promiſſione. tom.1.pag.612.col.1

Vſuræ centeſima extra nauticum nulla maior olim eſſe poterat. tom. 1. pag.63.col.1

In iudiciis ſtrictis vſuræ non veniunt ex die moræ ſecus in iudiciis bonæ fidei. tom.1.pag.x08. col.x. excepta actione ex teſtamento. ibid.

Vſuræ non veniunt in condictionem indebiti. tom.1 pag.311.col.2

Vſuræ vicem fructuum obtinere nec à fructibus facilè poſſunt ſeparari. tom.1.pag.63.col.1

Quid ſit lite conteſtatæ currere. tom.1. pagin.607.column. x

Vſuræ debentur aut ex ſtipulatione aut officio iudicis propter contractum cui fideiuſſor acceſſit, & ideo etiam à fideiuſſore debentur. tom.1. pag.448. col.2. & à pœna ſeparantur. ibid.

Vſuræ pecuniæ creditæ non niſi ex ſtipulatione deberi poſſunt, aliarum tamen rerum debentur etiam ex nudo pacto. tom.1. pag.37.col.1

Legitimus modus vſurarum eſt vt duplum excedere non poſſint. tom.1.pag.471.col.x

Vſuræ ex condictionibus nullæ vnquam præſtantur. tom.1. pag.53.col.x

Vſura conſtitutum. Quid ſignificent verba illa, ſalua ratione vſurarum, appoſita in conſtituto. tom.1.p.527. col. x

Vſura repetitio. Supra modum ſolutis vſuris imputantur indebitæ in ſortem. tom.1. pag.3x7.col.2. ſed non repetuntur. ibid.

Vſuræ ſortis ſiue iam ſolutæ ſiue ſimul ſi ſupra modum legitimum ſoluantur repetuntur, vt ſors non vt vſuræ. tom.1. pag.328. col.1.& 2

Vſura donatio. Vſura donata creditor quam quis per longum tempus petere deſtitit vt debitori ſuo gratior eſſet. tom.1.pag.229.col.1

Vſura tutela. Actio tutelæ admittit vſurarum acceſſionem. tom.2.pag.132.col.2

Vſura depoſitum. Depoſitarius depoſita pecunia vtendo etiam ex deponentis voluntate tenetur ad vſuras, etiam citra pactum & moram. tom.2.pag.572.col.1. & 2. ſecus ſi ex depoſito mutuum factum eſſet. ibid.

Scribens facturum ſe ne pecunia depoſita ſit vacua an ad vſuras teneatur? tom.2.pag.571.col.1. & 2

Vſura fructus. Cùm debitor gratuita pecunia vtitur nullis promiſſis vſuris poteſt creditor de fructibus rei ſibi pignoratæ ad legitimum vſque modum vſuras retinere. tom.1.pag.527.col.1

Vſura conſtituere. Conſtituens ſe ſortem & vſuras quæ non debebantur ſoluturum, in ſortem quidem tenetur, ſed in vſuras non tenetur. tom.1.pag.507.col.2

Pecuniæ fœnebris vſuræ conſtitui non poſſunt, quia vinculum exigunt ſtipulationis. tom.1.pag.527.col.2

Vſura reſtitutio. Vſuræ ſolutæ ſortis indebitæ neque condici neque compenſari poſſunt. tom.1.pag.396.col.2. ante petitam videlicet in integrum reſtitutionem. ibid.

Vſurarij. Infamiæ macula vſurariis irrogatur. tom.1.pag.33.col.2

Vſus. Vſus eiuſdem rei apud plures in ſolidum eſſe poteſt. tom.1.pag.362.col.1

Vſus & vſusfructus non minus mutatione quàm peremptione rei extinguitur. tom.2.pag.7.col.1

Vſusfructuarius. Vſufructuarius dominus non eſt, nec benè domino æquiparatur. tom.2.pag.164.col.2

Vſusfructus. Vſusfructus in multis caſibus pars dominij eſt, aut ſaltem portionis inſtar obtinet. tom.2.p.159.col.2

Vſusfructus in iure non in parte conſiſtit. tom.2.p.159.col.2

Vſusfructus formatus cùm poſteaquam finitus eſt ad proprietatem redit iure proprietatis nudæ. tom.2.pag.627.col.1

Vſusfructus in pleriſque caſibus pars dominij cenſetur. tom.1.pag.225.col.1

Vſusfructus cùm rei emolumentum contineat ſaltem portionis inſtar obtinet. tom.1.pag.225.col.1

Vſusfructus in iure conſiſtit non in parte. tom.1.p.225.col.1

De origine & effectibus quaſi vſusfructus. tom.1.pag.109.col.2

Differentia inter vſumfructum & perceptionem fructuum. tom.1.pag.218.col.2

Nouus eſt vſusfructus qui ex formali fit cauſalis. tom.2.pag.617.col.1

Differentia inter vſumfructum formalem & cauſalem. tom.1.pag.627.col.1.& 2

Qui habet nudam proprietatem imò & plenam, vſumfructum habere non poteſt: nemo enim re ſua vtitur nec fruitur. tom.1.pag.626.col.2

Finitus vſusfructus ſtatim & ſui natura recurrit ad proprietatem tanquam ad ſuam cauſam & quidem ipſo iure nullo hominis facto in eam rem requiſito. tom.1.pag.627.col.1

Vſusfructus cur dicatur cauſalis, cur formalis. tom.1.pag.627.col.1

Vſusfructus in iure non in parte conſiſtit licet emolumentum rei contineat. tom.2.pag.121.col.1

Qui fundi quamuis certi vſumfructum ſtipulatur, incertum quid ſtipulatur. tom.1.pag.452.col.2

Heres fructuarij non ſuccedit in vſufructu, cùm perſonæ cohæreat. tom.1.pag.218.col.2

Non eſt fundus meus cuius habeo vſumfructum, eſt autem meus licet fructus ſint alieni. tom.1.pag.218.col.1

Vſusfructus iam conſtitutus alij cedi non poteſt quàm proprietario. tom.1.pag.218.col.1

Differentia vſusfructus formalis, & vſusfructus cauſalis. tom.1.pag.218.col.1

Vſusfructus legatum. Tota ſimul extincta & demolita domo an extinguatur vſusfructus, aut ſi per partes. tom.1.pag.360.col.2

An legatum proprietatis aut fideicommiſſum extinguatur. ibid. col.1. & 2

Vtile. Id quod nemini nocet & alicui prodeſt facilè conceditur. tom.2.pag.314.col.1.& 2

In contractibus vtile per inutile non viciatur in iis quæ diuidua ſunt ſecus in indiuiduis. tom.1.pag.467.col.2

Vtile per inutile vitiari non debet. tom.1.pag.467.col.2

Vtile publicum. In omni iuris parte ſpectari maximè ſolet quod publicè vtile eſt. tom.2.pag.359.col.1

Vtilitas. In gratiam publicæ vtilitatis quampluſima contra iuris ciuilis rationem & conſtituta & recepta fuerunt. tom.1.pag.680.col.2

Vtilitas reſpublica. Poteſt officialis propter vtilitatem publicam capere res priuatorum, data tamen mercede de publico, quod tamen quantum ad dandam mercedem non ſeruatur de conſuetudine. tom.1.p.680.col.2

Vtique. Vtique ſi ſciuerint, pro vtique, quia ſciuerunt. tom.1.pag.79.col.2

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google